

Barcode : 99999990312091
Title - Shri Uttaradhyayna Sutram Bhag-2
Author - Maharaj, Ghasilalji
Language - sanskrit
Pages - 1110
Publication Year - 1960
Barcode EAN.UCC-13

जनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-घासीलालजी-महाराज-
विरचितया प्रियदर्शिन्याऽप्यया-व्याख्याया समलङ्कित
हिन्दी-गुजरी-भाषाऽनुवादसहितम्-

॥ उत्तराध्ययन-सूत्रम् ॥

UTTARADHYAYNA SUTRAM

द्वितीयो भाग (अध्या० ४-१४)

नियोजक

संस्कृत-प्राकृतज्ञ-जैनागमनिष्णात-प्रियव्याख्यान-
पण्डितमुनि-श्रीकन्हैयालालजी-महाराज

प्रकाशक

अहमदाबादनिवासि-श्रेष्ठिनः-श्रीमत् आत्माराम-
माणिकलालभाई-महोदयस्य-द्रव्यसाहाय्येन
अ० भा० श्वे० स्था० जैनशास्त्रोद्धारसमितिप्रमुखः
श्रेष्ठि-श्रीशान्तिलाल-मङ्गलदासभाई-महोदय.

मु० राजकोट

प्रथमा-आवृत्ति
प्रति १०००

वीर-सप्त
२४८६

चित्रम-सप्त
२०१६

ईस्वीसन
१९६०

मूल्यम्-रु० १५-०-०

મળવાનું ઠેકાણું
શ્રી અ. ભા. સ્વે. સ્થાનકવાસી
નૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ
૬ ગરેડિયા કુવારોડ, શ્રીન લોજ
પાસે, રાજકોટ. (મીરાજ)

Published by
Shri Akhil Bharat S S
Jain Shastoddhar Samiti
Garedia Kuva road RAJKOT
(Saurashtra) W Ry India

X

પ્રથમ આવૃત્તિ	પ્રત ૧૦૦૦
વીર સવત	૨૪૮૬
વિક્રમ સવત	૨૦૧૬
ઈસ્વીસન-	૧૯૬૦

X

મુદ્રક

મણિલાલ છગનલાલ રાહ
ધી નવપ્રભાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
ધીકાટા રોડ અમદાવાદ

આદ્યમુરબીશ્રી

(૨૫.) શેઠ આત્મારામ માણેકલાલ
અમદાવાદ

સ્વ. શેઠ આત્મારામભાઈ માણેકલાલની જીવનઝરમર

અમદાવાદમાં સ્થાનકવાસી જૈન કામમાં જાતીલા શેઠ મલીચદ જેથ દલાઈના કુટુંબમાં તેઓનો જન્મ વયેા હતો. શેઠ મલીચદના પાંચ દીકરાઓ હતા તેઓના નામ શેઠ ઉન્નમશીભાઈ, માણેકલાલભાઈ, લહેરાભાઈ, મહામુખભાઈ અને રંગદાસભાઈ હતા. શેઠ આત્મારામભાઈ માણેકલાલભાઈના પુત્ર વાચ તેઓના પિતા શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈ, આત્મારામભાઈને માત્ર ૧૫ વરમની વયના મૂકી, ૪૦ વર્ષની વયે સ્વર્ગવાસ પામ્યા હતા.

શ્રી આત્મારામભાઈનો જન્મ મવત ૧૯૩૧ના અષાઠ વદિ અમાસના રોજ થયો હતો, એમની દોઢ વરમની ઉંમરે એમના પિતાનો સ્વર્ગવાસ થવાથી, એમના માતૃશ્રી ચદનબા તથા એમના કાકા લહેરાભાઈ વીગેરેએ એમને ઉછેરીને મોટા કર્યા હતા. પોતાની પાંચ વરમની ઉંમરે એમણે ગુજરાતી અભ્યાસ શરૂ કર્યો હતો અને કુદરત ગુજરાતી ચાર ચોપડીનો અભ્યાસ કરીને દસ વરસની નાણુક વયે દુકાનના કામમાં જોડાયા હતા.

એ વખતે એમની મલીચદ જેથદના નામની ધોતીજોડાની દુકાન ચાલતી હતી જેમાં શેઠશ્રી જેસિંગભાઈ, લહેરાભાઈ, આત્મારામભાઈ વગેરે કામકાજ કરતા હતા, ત્યારબાદ શેઠ જેમી ગભાઈ તથા તેઓએ 'આત્મારામ જેસિંગભાઈ'ના નામથી સ્વતંત્ર રૂની પેઢી શરૂ કરી, જેમાં તેમણે જતનમહેનત અને બાહોશીથી આગળ વધી તે પેઢીને મદ્દર પાયા પર લાવી મૂકી.

ત્યાર બાદ સદ્ગત શેઠશ્રીએ 'આત્મારામ માણેકલાલ'ના નામથી સ ૧૯૬૪માં ફાટન કમીશનની પોતાની સ્વતંત્ર પેઢી શરૂ કરી અને થોડા જ વખતમાં પ્રમાણિકતા અને કુશળ વ્યવસ્થાથી પેઢીની ઘણી સારી ઉન્નતિ કરી એટલું જ નહિ પણ આ પેઢીની શાખાઓ તેમણે ધ્રાગધ્રા, વઢવાણ, સુરત, ઉજ્જન, ખામગામ, હુબલી, માણાવદર વગેરે સ્થળે સ્થાપી, જેમાંની કેટલીક શાખાઓ અત્યારે પણ ચાલી રહેલ છે, આ પેઢીનો વહિવટ હાલમાં શેઠશ્રીના સુપુત્રો શ્રી અમનલાલભાઈ, શ્રી શાંતિલાલભાઈ તથા શ્રી પ્રમુખલાલભાઈ બાહોશીથી ચલાવી રહ્યા છે.

શેઠશ્રી આત્મારામભાઈની સ્થાનકવાસી જૈનધર્મ પ્રત્યે અતુટ શ્રદ્ધા હતી હોશા નિયમિત ડથીજ સામાયિકો કરવી, સાયકાળનું પ્રતિક્રમણ કરવું અવાર નવાર ઉપવાસ, આયબિલાદિ કરવા, સાધુ સાધ્વીજીઓની દેખલાળ રાખવી, સઘના પ્રત્યેક કાર્યમાં પ્રગતિની દૃષ્ટિએ નિહાળવું, દરેક પ્રસંગે દાન આપી ને ૧૫ આપવું એ તેમના ઉમદા ગુણો હતા.

હમણા બે વર્ષ પહેલા જ, 'શેઠ મલીચક જેચક ધર્મસિંહજી જૈનધર્મ' સ્થાનક 'ના આલિશાન મકાનનું ઉદ્ઘાટન તેઓશ્રીના વરહ હસ્તે થયું હતું

તેઓએ અનેક પ્રસંગોએ અનેક પ્રકારની નાની મોટી સખાવતો કરી છે તેઓ આ સખાવતોને જાહેરમા નહિ લાવવાની ઈચ્છાવાળા હોવાથી, મોટે ભાગે તે શુષ્ક જ રહેવા પામી છે

જૈનધર્મના સાહિત્યનો ફેલાવો થાય, જૈનો આચાર, વિચાર અને ક્રિયા કાઠમા આગળ વધે એ તેમની ઉત્કટ ઈચ્છા હોવાથી શ્રાવકના બારમત, મહાવીર સ્તુતિ, અનુપૂર્વોઓ, પચાગો વગેરે વારવાર છપાવીને જનતામાં વિના મૂલ્યે પ્રચાર કરી જૈનધર્મની સારી સેવા બજાવી છે, તેમજ દરેક નવા નીકળતા પુસ્તકોની સારી નકલો ખરીદીને તેમણે હમણા જૈન સાહિત્યકારોને ઉત્તેજન આપ્યું છે

જૈનશાસ્ત્રોદ્ધાર સમીતી રાજકોટ, સ્થા જૈન છાત્રાલય, અમદાવાદ, વર્ધમાન તપ આયળીલખાતું, છીપાપોળ જૈનધર્મ સ્થાનક તેમજ બહારના અનેક ધર્મ સ્થાનકોમા તેમણે ઉચિત રકમ આપીને પોતાનો ધર્મપ્રેમ ધર્મ ધગશ વ્યક્ત કર્યો છે

તેઓશ્રી સામાયિક કે પ્રતિકમણની ક્રિયા ઘર આગળ બેસીને નહિ, પરંતુ ઉપાશ્રયમા વ્યાખ્યાનમા આવીને આ ક્રિયાઓ કરતા અને અન્ય સામાન્ય જનતાને પ્રેરણાદાયી બનતા એ ખાસ તેમની વિશિષ્ટતા હતી

સ્વર્ગવાસ વખતે તેમની ઉંમર ૮૪ વર્ષની હોવા છતા, તેઓ છેક સુધી સશક્ત રહ્યા હતા એમ કહીએ તો એમા અતિશયોક્તિ જેવું નથી તેમનું અવસાન સવત ૨૦૧૫ના ચઈતર સુદ ૮ બુધવારે સવારના થયેલ, તેના આગલા દિવસે પણ સવારના દસ વાગ્યા સુધી તેમને સામાયક વીગેરે નીત્ય કર્મ કરેલ હતું મૃત્યુ અગાઉ ચાર દિવસ પહેલાં, તેઓ છીપાપોળમા આવ્યા ત્યારે સ્થા જૈન યત્રના તત્રીને તેમની મુલાકાત થઈ હતી તે વખતે તેમણે પૂછેલું કે-આપણા પચાગો છપાઈ ગયા? કલોલ, કડી મોકલ્યા? વઢવાણ મોકલ્યા? આમ અતિમ દિવસોમા પણ તેમની ધર્મલાવના કેટલી પ્રબળ હતી તે તેમના ઉપરોક્ત શબ્દોથી સ્પષ્ટ થાય છે

તેઓશ્રી અમદાવાદમા તમામ સ્થાનકવાસી જૈન ઉપાશ્રયમા ખીરાજતા પૂજ્ય મુનિવરો તથા પૂજ્ય મહાસતીજીઓની સારી રીતે સલાળ લેતા હતા

તેઓ સ્વભાવે સરળ, ગભીર, સહજમા સૌ કેઈનું મન છતી દ્યે તેવા પ્રભાવશાળી હતા તેમનું મોસાળ અમદાવાદમા શેઠ પાનાચક ઝવેરચંદના ધર્મિજ કુટુંબમા હતું

उत्तराध्ययन भाग दूसरे (अध्या. ४ से १४ तक) की

विषयानुक्रमणिका

पृष्ठ

चौथा अध्ययन

१ जराग्रस्तको शरणका अभाव	१-३
२ जराग्रस्तको शरणके अभाव विषयमें अट्टनमल्लका दृष्टान्त	४-१६
३ धनलोभीके नरकगमनका वर्णन	१७-१९
४ धनलोभ ऊपर दुर्घट चोरका दृष्टान्त	१९-२२
५ किये हुए कर्म बिना भोगे निवृत्त नहीं होते हैं.	२२-२४
६ अपने कर्मों के भोगके विषयमें दुर्वृत्त चोरका दृष्टान्त	२४-२६
७ पापकर्मकी प्रशंसा अनेकानेक अनर्थोंका कारण बनती है उस विषयमें दुर्मति चोरका दृष्टान्त	२६-२८
८ कर्मके फल भोगते समय बाधवोंकी असहायता	२८-३०
९ कर्मके फल भोगते विषयमें गालिनको ठगनेवाले वणिकका दृष्टान्त	३१-३६
१० द्रव्यसे त्राण-रक्षणका अभाव	३७-३९
११ द्रव्य रक्षण नहीं कर सकता है इस विषयमें पुरोहित पुत्रका दृष्टान्त	४०-४१
१२ सम्यग्दर्शनादिकको प्राप्त करके भी मोहाधीन जीव उसका नहीं पानेवाला जैसा होता है, इसपर धातुवादी पुरुषका दृष्टान्त	४२-४३
१३ प्रमाद नहीं करनेका उपदेश	४३-४६
१४ प्रमादके त्यागके विषयमें अगडदत्तका दृष्टान्त	४६-९०
१५ निर्जराके लाभके लिये शरीरका पोषण श्रेयस्कर है इस विषयमें मूलदेव राजाका दृष्टान्त	९१-१०१
१६ गुरुकी आज्ञाके पालनसेही मुनिको मोक्षकी प्राप्ति होती है, इस विषयमें अश्वदृष्टान्त	१०२-१०६
१७ गुरुकी आज्ञामें प्रमादके त्यागनेका उपदेश	१०६-१०७
गुरुकी आज्ञामें प्रमादके विषयमें ब्राह्मणीका दृष्टान्त	१०८-११२

६४ द्विधागतिप्राप्त बाल-अज्ञानीके उद्धारकी दुर्लभताका वर्णन	२६७-२६८
६५ बालत्वके परिवर्जनसे मनुष्यगतिके लाभका वर्णन	२६९
६६ मनुष्य योनि कौन पाता है ? उसका कथन	२७०
६७ देवगतिप्राप्तिका वर्णन	२७१-२७२
६८ देवगतिप्राप्तिका उपदेश	२७३-२७४
६९ देवसुख और मनुष्यसुखोंकी समुद्रके दृष्टान्त द्वारा तुलना	२७५-२७८
७० मनुष्य सम्बन्धी कामभोगोंसे निवृत्त होनेवालेके गुणका वर्णन	२७९-२८०
७१ काम निवृत्त जीवको देवलोकसे खानेके पीछेकी गति का वर्णन	२८१-२८२
७२ धीरताका स्वरूप और उसका फलका वर्णन	२८३-२८५

अष्टम अध्याय

७३ कपिल मुनिके चरित्रवर्णन	२८६-२९८
७४ कपिलचरित वर्णनमें ससारकी असारताका वर्णन	२९७-३००
७५ दोष प्रदोषोंसे मुक्तिके उपायका वर्णन	३०१-३०२
७६ परिग्रहमें गृह बने हुवेके दोषोंका और केवलीके परिग्रह त्यागोंके गुणोंका वर्णन	३०३-३०५
७७ कामभोगादि अधीर पुरुषोंके लिये दुस्त्यज और सुव्रत- धारियोंके लिये सुत्यज होनेका कथन	३०६-३०८
७८ बाल-अज्ञानीके नरकगमनका वर्णन	३०९-३१०
७९ प्राणिवधसे निवृत्त बननेवालों के मोक्षप्राप्तिका वर्णन	३११-३१३
८० प्राणियोंमें दण्डनिषेधका वर्णन	३१४
८१ एषणासमिति वर्णनमें रसोंमें अगृह रहनेवालेके कर्तव्यका कथन और अश्रमणके लक्षणोंका वर्णन एवं उनकी गति का वर्णन	३१५-३२१
८२ लोभके वशवर्तीके आत्माका दुष्पूरकत्व	३२१-३२२
८३ असतोषके विषयमें स्वानुभवका वर्णन	३२३-३२४
८४ स्त्रियोंमें वृद्धिभावनिषेधका और उनके त्यागका वर्णन	३२४-३२९

नवम अध्ययन

८५ नमिचरित	३३०-४६२
८६ युगमाहु दृष्टांत	३३०-३३६
८७ मदनरेखाका दृष्टान्त	३३७-३४६
८८ पुष्पशिख और नखशिखका वर्णन	३४७-३४८
८९ पद्मरथका दृष्टान्त	३४९-३५०
९० दृढता साध्वीके उपदेशका वर्णन	३५१-३५२
९१ नमिराजाके हाथीके पलायन (भगने) की कथा	३५३-३५५
९२ नमि और चन्द्रयशके युद्धप्रस्तावका वर्णन	३५५-३५६
९३ नमि और चन्द्रयशके युद्धको रोकनेके लिये मदनरेखा साध्वीके विहारका वर्णन	३५६-३५८
९४ नमि और चन्द्रयशका मिलन	३५९-३६०
९५ नमिराजाके दाहज्वरका वर्णन	३६१-३६२
९६ नमिराजके वैराग्यका वर्णन	३६३-३६४
९७ नमिराजके प्रव्रज्यागृहणका वर्णन	३६५-३६९
९८ नमि और इन्द्रका सवाद	३७०-४५२
९९ इन्द्रकृत नमिराजर्पिस्तुति	४५३-४५९
१०० अध्ययनका उपसंहार	४६०-४६२

दशवें अध्ययन

१०१ निश्चल प्रव्रज्या शिक्षामें साल महासाळका दृष्टान्त	४६३-४६९
१०२ जम्बूस्वामीके प्रति सुधर्मस्वामी का उपदेश	४६९-५१६

ग्यारहवाँ अध्ययन

१०३ अवहुश्रुतमें कारणपचकका वर्णन	५१७-५२०
१०४ बहुश्रुत बननेमें आठ कारणका वर्णन	५२१-५२२
१०५ अविनीतके चौदह कारणोंका वर्णन	५२३-५२८
१०६ विनीतके पन्द्रह कारणोंका वर्णन	५२९-५३४
१०७ विनीतके लक्षणका वर्णन	५३५-५३६
१०८ शब्दादिकके दृष्टान्तसे बहुश्रुतकी प्रशंसा	५३७-५६१

આયમુરવ્વીશ્રીઓ-૧૦

(ઓછામાં ઓછી રૂ. ૫૦૦૦ ની રકમ આપનાર)

નંબર	નામ	ગામ	રૂપિયા
૧	શેઠ શાન્તીલાલ મંગલદાસભાઈ	જાળીતા મીલમાલીક અમદાવાદ	૧૦૦૦૦
૨	શેઠ હરલચંદ કાલીદાસભાઈ વારીયા હા. શેઠ લાલચદભાઈ જેચન્દભાઈ, નગીનભાઈ, વૃજલાલભાઈ તથા વલ્લભદાસભાઈ	ભાણવડ	૬૦૦૦
૩	કોઠારી જેચન્દભાઈ અજરામર હા. હરગોવીંદભાઈ જેચન્દભાઈ	રાજકોટ	૫૨૫૧
૪	શેઠ ધારશીભાઈ જીવનભાઈ	વારસી	૫૦૦૧
૫	સ્વ. પિતાશ્રી છગનલાલ શામલદાસના સ્મરણાર્થે હ. મોગીલાલ છગનલાલભાઈ માવસાર	અમદાવાદ	૫૨૫૧
૬	સ્વ. દિનેશભાઈના સ્મરણાર્થે હ. શેઠ કાતિલાલ મળીલાલ જેસીંગભાઈ	અમદાવાદ	૫૦૦૦
૭	શેઠ આત્મારામ માળેકલાલ હા. શેઠ ચીમનલાલભાઈ શાન્તીલાલભાઈ તથા પ્રમુખભાઈ	અમદાવાદ	૬૦૦૧
૮	શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને શ્રી કડવીવાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ હા શામજી, વેલજી વીરાણી	રાજકોટ	૫૦૦૦
૯	શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને શ્રી કડવીવાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ હા માતુશ્રી કડવીવાઈ વીરાણી	રાજકોટ	૫૦૦૦
૧૦	શેઠ પોચાલાલ પીતામ્બરદાસ	અમદાવાદ	૫૨૫૧

मुख्यश्रीओ-२१

(ओछामा ओठी रु १००० नी रकम आपनार)

१ शाह रगजीभाइ मोहनलाल ह. पोपटलाल मोहनलाल तथा प्रेमचंद रगजीभाइ	अमदावाद	३७५१
२ वकील जीमराजभाइ वर्धमान कोठारी ह. कहानदासभाइ तथा वेणीलालभाइ	जेतपुर	३६०५
३ दोशी प्रभुदास मूळजीभाइ	राजकोट	३६०४
४ म्हेता गुलाबचन्द पानाचन्द	राजकोट	३२८९।।-।।
५ म्हेता माणेरुलाल अणुलखराय	घाटकोपर	३२५०
६ सधवी पीताम्बरदाम गुलाबचन्द	जामनगर	३१०१
७ नामदार ठाकोर साहेब लखरीरसिंहजी नडादुर	मोरवी	२०००
८ शेठ लहेरचन्द कुमरजी ह. शेठ न्यालचन्द लहेरचन्द	सिद्धपुर	२०००
९ शाह छगनलाल हेमचन्द वसा ह. मोहनलालभाइ तथा मोतीलालभाइ	मुम्बई	२०००
१० श्री स्थानकवासी जैन सघ ह. शेठ चन्द्रकांत वीरमचन्द	मोरवी	१९६३
११ म्हेता सोमचन्द तुलसीदास तथा तेमना धर्मपत्नि अ. सौ. मणीगौरी मगनलाल	रतलाम	१५००
१२ म्हेता पोपटलाल भावजीभाइ	जामजोधपुर	१५०२
१३ दोशी कपुरचंद अमरशी ह. दलपतरामभाइ	जामजोधपुर	१००२
१४ बगडीआ जगजीवनदास रतनशी	दामनगर	१००२
१५ शेठ माणेरुलाल भाणजीभाइ	पोरनदर	१००१
१६ श्रीमान चंद्रसिंहजी साहेब म्हेता (रेल्वे मेनेजर)	कलकत्ता	१००१
१७ म्हेता सोमचंद नेणसीभाइ (कराचीवाळा)	मोरवी	१००१
१८ शाह हरीलाल अनोपचंद	खभात	१००१
१९ कोठारी छवीलदास हरखचंद	मुम्बई	१०००
२० कोठारी रगीलदास हरखचंद	शिहोर	१०००
२१ मोदी केशवलाल हरीचंद	अमदावाद	१००१

૩૭ શ્રી સ્થાનકવાસી જૈનસઘ	
(વેન ધીરજકુંવરની દીક્ષા પ્રસંગે મેટ)	ખાણપડ ૫૦૧
૩૮ વકીલ વાડીલાલ નેમચન્દ શાહ	વીરમગામ ૫૦૧
૩૯ મ્હેતા શાંતિલાલ મગીલાલ હ. કમલાવેન મ્હેતા	અમદાવાદ ૫૫૬
૪૦ શ્રીયુત લાલચન્દજી તથા અ. સૌ. ઘોસાવેન	અમદાવાદ ૫૦૧
૪૧ શેઠ મોહનલાલજી મુરુનચન્દજી વાલિયા	અમદાવાદ ૫૦૧
૪૨ સ્વ. શેઠ ઉકામાઈ ત્રોમોચનદાસના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ લક્ષ્મીબાઈ ગીરધર તરફથી હા. મરઘાવેન તથા મગુવેન	અમદાવાદ ૫૦૧
૪૩ પારેશ જયતીલાલ મનસુખલાલ રાજકોટવાળા હા વિનુભાઈ	અમદાવાદ ૫૦૧
૪૪ શ્રીયુત શેઠ લાલચન્દજી મીશ્રીલાલજી	,, ૫૦૧
૪૫ શ્રી વાકાનેર સ્થાનકવાસી જૈનસઘ	વાકાનેર ૫૦૧
૪૬ શ્રી સ્થાનકવાસી જૈનસઘ	વોટાદ ૫૦૧
૪૭ શેઠ ગુદડમલજી શેપમલજી જોવર (વરાર)	પીપલગાંવ ૫૦૧
૪૮ સ્વ. તુરખીયા લહેરચન્દ માળેકચન્દના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ જીવતીબાઈ તરફથી હા. શેઠ જયતીલાલ તથા પૂનમચન્દ	ડભાસ ૫૦૧
૪૯ શાહ અચલદાસજી શુકનરાજજી હા. શેઠ શુકનરાજજી	અમદાવાદ ૫૦૧
૫૦ ભાવસાર સ્વોડીદાસ ગણેશભાઈ	ધધુકા ૫૦૧
૫૧ અ. સૌ હીરાવેન માળેકલાલ મ્હેતા ઘાટકોપર	મુબઈ ૫૦૧
૫૨ મહેતા શાન્તીલાલ મગનેલાલ તથા અ સૌ પદ્માવતી શાન્તીલાલ મહેતા	અમદાવાદ ૫૦૦
૫૩ શેઠ હીરાચંદજી વનેચંદજી કટારીયા	હુબલી ૫૦૧
૫૪ શેઠ છોટુભાઈ હરગોવિંદદાસ કટોરીવાળા	મુબઈ ૫૦૧

૫૫	પારેશ રતિલાલ નાનચદ મોરચીયાળા તરફથી તેમના પિતાશ્રી ન નચદ ગોવિંદજીના સ્મરણાથે તથા તેમના ધર્મપત્નિ અ. સૌ. વસંત વ્હેનના અટ્ટાહ તપ નિમિત્તે હા. શુપતલાર રતિલાલ પારેશ	અમદાવાદ	૫૧૧
૫૬	સ્વ. શાહ ત્રીભોવનદાસ મગનલાલના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ શ્રીવકુવરવાડ તરફથી હા રતીલાલ ત્રીભોવનદાસ અમદાવાદ		૫૧૧
૫૭	શ્રીમાન નાથાલાલ માળેચદ પારેશ	મુનડ (માડુગા)	૫૦૧

૫૨૨ મેમ્બરોનુ ગામવાર લિસ્ટ

અમદાવાદ તથા પરાઓ

૧	શેઠ ગીરધરલાલ કરમચન્દ	૨૫૧
૨	શેઠ છોટાલાલ વલ્લભચન્દ હ ફકીરચન્દભાઈ	૨૫૧
૩	શાહ કાન્તીલાલ ત્રીભોવનદાસ	૨૫૧
૪	શાહ પોપટલાલ મોહનલાલ	૨૫૧
૫	શેઠ પ્રેમચન્દ સાકરચન્દ	૨૫૦
૬	શાહ રતીલાલ વાડીલાલ	૨૫૧
૭	શેઠ લાલભાઈ મગલદાસ	૨૫૧
૮	સ્વ. અમૃતલાલ વર્ધમાનના સ્મરણાર્થે હ. કાનજીભાઈ અમૃતલાલ	૨૫૧
૯	ભાવસાર મોગીલાલ જમનાદાસ (પાટણવાળા)	૨૫૧
૧૦	શાહ નટવરલાલ ચન્દુલાલ	૨૫૧
૧૧	શાહ નરસિંહદાસ ત્રીભોવનદાસ	૨૫૧
૧૨	શ્રી શાહપુર દરીયાપુરી આઠકોટી સ્થા જૈન ઉપાશ્રય હ વહીવટ કર્તા શેઠ શિવરલાલ પુરુષોત્તમદાસ	૨૫૧
૧૩	શ્રી છોપાપોલ દરીયાપુરી આઠકોટી સ્થા જૈનસંઘ હ શેઠ ચન્દુલાલ અચરતગલ	૨૫૧

१४	शाह चीनुभाइ घालाभाइ	
	C/o शाह घालाभाइ महामुखराम	२५१
१५	शाह भाइलाल उजमगी	२५१
१६	श्री सुखलाल डी. शेठ हा डो. कु. सरस्वतीव्हेन शेठ	२५१
१७	श्री सौराष्ट्र स्थानकवासी जैनसघ	
	हा शाह कान्तिराल जीवणलाल	२५१
१८	मोदी नाथालाल महादेवदास	२५१
१९	शाह मोहनलाल त्रीकंपदास	२५१
२०	श्री छकोटी स्था. जैनसघ	२५१
	हा. शाह पोचालाल पीताम्बरदास	२५१
२१	शेठ पोपटलाल हसरजना स्मरणार्थे	
	ह. शेठ बाबुलाल पोपटलाल	२५१
२२	देशाइ अमृतलाल वर्धमान बापोदरवाळाना स्मरणार्थे	
	हा. भाइलाल अमृतलाल देसाइ	२५१
२३	शाह नवनीतलाल अमूलखराय	२५१
२४	शाह मणीलाल आशाराम	२५१
२५	शाह चीनुभाइ साकरचन्द	२५१
२६	शाह वरजीवनदास उमेदचन्द	२५१
२७	शाह रजनीकान्त कस्तुरचन्द	२५१
२८	संघवी जीवणलाल छगनलाल (स्था. जैन)	२५१
२९	शाह शातिलाल मोहनलाल धागधावाळा	२५२
३०	अ सौ बेन रतनवाइ नादेचा	
	हा. धुलजीमाइ चपालालजी	२५१
३१	शाह हरिलाल जेठालाल भाडळावाळा	२५१
३२	श्री सरसपुर दरीयापुरी बाठकोटी स्था. जैन उपाश्रय	
	हा. भावसार भोगीलाल छगनलाल	२५१

३३	शेठ पुखराजजी समतीरामजी सादडीवाळा	२५१
३४	स्व पिताश्री जवाहीरलालजी तथा पूज्य चाचाजी हजारीमलजी वरढीयाना स्मरणार्थे	
	हा. मूळचंदजी जवाहीरलालजी	२५१
३५	स्व. भावसार वनाभाड (मंगळदाम) पानाचन्दना स्मरणार्थे हा तेमना धर्मपत्नि पुरीवेन	२५१
३६	स्व पिताश्री रवजीभाइ तथा स्व. मातुश्री मूळीयाडना स्मरणार्थे हा. करुलभाइ कोठारी	३०१
३७	भावसार केशवलालभाड मगनलालभाड	२५१
३८	शाह केशवलाल नानचंद जाखडावाळा हा. पार्वतीवेन	२५१
३९	शाह जीतेन्द्रकुमार वाढीलाल भाणेकचन्द राजसीतापुरवाळा (सावरमती)	२५१
४०	श्री स्था. जैन सव (सावरमती)	२५०
४१	श्री वीपिनचंद्र तथा उमाकांत चुनीलाल गोपाणी (राणपुरवाळा)	३०१
४२	भावसार छोटालालभाइ छगनलालभाइ	२५१
४३	भावसार शकराभाइ छगनलालभाइ	२५१
४४	अ सौ. जीवीवेन रतीलाल हा. भावसार रतीलाल हरगोविंददास	२५१
४५	सवयी वालुभाइ कमळशी तथा तेमना धर्मपत्निओ अ सौ. चपावेन तथा वसतवेन तरफथी	२५१
४६	अ. सौ. विधावेन वनेचंद देशाड तरफथी वर्षी तप तथा अठाइ प्रसंगे हा भुपेन्द्रकुमार वनेचंद देसाइ	४१७
४७	शाह नटवरलाल गोकळदास	२५१
४८	शाह शामलभाइ अमरशीभाइ	२५१
४९	अ सौ ककुवेन (भावमार भोगीलालभाइ छगनलालभाइना धर्मपत्नि)	३०९

५० अ. सौ. सवितावेन (जयतीलाल भोगीलालना धर्मपत्नि)	२५१
५१ अ सौ. शांतावेन (दीनुमाइ भोगीलालना धर्मपत्नि)	२५१
५२ अ. सौ. सुनदावेन (रमणभाइ भोगीलालना धर्मपत्नि)	२५१
५३ शेठ हीराजी रुगनाथजीना स्मरणार्थे ह. रागमलजी रुगनाथजी	३०१
५४ शेठ मणीलाल बोधाभाइ	२५१
५५ पटवा सुमेरमलजी अनोपचन्दजी जोधपुरवाळा	३०१
५६ स्व. माणेरुलाल मनमाळीदास शाहना स्मरणार्थे हा. रमणलाल माणेरुलाल	२५१
५७ स्व. शाह धनराजजी खेमराजजीना स्मरणार्थे हा. कनैयालालजी धनराजजी	३०१
५८ श्री सारगरपुर द आ. को. स्थानकवासी जैनसघ हा. शाह रमणलाल भगुभाइ	२५१
५९ दोशी हरजीवनदास जीवराज तथा लक्ष्मीबाइ लहेरचन्दना स्मरणार्थे हा. दोशी मनहरलाल करसनदाम मुळीयाळा	२५१
६० शाह पूनमचन्द फतेहचन्द	२५१
६१ श्रीयुत चतुरभाइ नदळाल	२५१
६२ श्रीयुत अमृतलाल ईश्वरलाल	२५१
६३ शाह जादवजी मोहनलाल तथा शाह चीमनलाल अमुलखभाई	२५१
६४ अ. सौ. लाभुवेन मगनलाल हा शाह अमृतलाल धनजीभाई वढवाण शहेरवाळा	३०१
६५ अ. सौ. बहेन कान्तावेन गोरधनदास (चादमुनिना उपदेशथी)	२५१
६६ दोशी फुलचन्द सुखलालभाइ बोटादवाळाना स्मरणार्थे हा. दोशी छवीलदास फुलचन्दभाइ	२५१
६७ लालाजी रामकुमारजी जैन	२५१
६८ शेठ छोटालाल गुमानचन्द पालनपुरवाळा	२५१
६९ शाह धीरजलाल मोतीलाल	२५१

७०	संघवी सूर्यकांत चुनीलालना स्मरणार्थे	
	हा. संघवी जीवणलाल चुनीलाल	२५१
७१	भावसार मोहनलाल अमलखराय	२५१
७२	शाह फूलचन्द मुन्नचन्दभाई हा. इसमुखभाई फूलचन्दभाई	२५१
७३	शाह लल्लुभाई मगनभाई चूडानारा	
	हा. जसवतलाल लल्लुभाई	३०१
७४	श्रीमान मीश्रीलालजी जगदीरलालजी वरडीया अल्खवाळा	२५१
७५	म्हेता मुळचन्द मगनलाल	२५१
७६	त्रैध नरसीदास साकरचन्दना धर्मपत्नि रेवाभाईना स्मरणार्थे	
	ह. हरीलालभाई	२५१
७७	कुमारी पुष्पायेन हरीलाल (चादमुनिना उपदेशथी)	२५१
७८	शाह मणीलाल ठाकरशी ह. कमळायेन मणीलाल	
	(चादमुनिना उपदेशथी)	२५१
७९	मीस नलीनीयेन जयतिलाल	२५१
८०	अ. सौ. लीलावती ईश्वरलाल	२५१
८१	स्व. उमेदराम त्रीभुवनदासना धर्मपत्नि काशीभाईना	
	स्मरणार्थे ह. शातिलाल उमेदराम (चादमुनिना उपदेशथी)	२५१
८२	स्व. भावसार मोहनलाल छगनलालना धर्मपत्नि दिवाळी-	
	वाईना स्मरणार्थे ह. रतीलाल माणेकलाल	
	(चादमुनिना उपदेशथी)	२५१
८३	म्हेता देवीचंदजी खूचन्दजी धोका गढसीयाणावाळाना	
	स्मरणार्थे ह. म्हेता चुनीलाल हरमानचन्द	२५१
८४	घासीलालजी मोहनलालजी कोठारी C/o लक्ष्मी पुस्तक भंडार	२५१
८५	शाह मणीलाल छगनलाल	२५१
८६	स्व. शेठ नाथलाल रतनाभाई मारफतीयाना स्मरणार्थे	
	पुनाव्हेन तरफथी ह. करसनभाई (चादमुनिना उपदेशथी)	२५१

८७ भावसार जयंतिलाल भोगीलाल	३०९
८८ " दीनुभाइ भोगीलाल	२५१
८९ " रमणलाल भोगीलाल	२५१
९० " कनुभाइ सकरचन्द	२५१
९१ शेठ भेरुमलजी साहेब जोधपुरवाळा	२५१
९२ स्व. बेनाणी वर्धमान रामजीभाइ कुदणीयाळाना स्मरणार्थे हा. शांतिलाल वर्धमाने	२५१
९३ स्व. शाह कचराभाइ लहेराभाइना स्मरणार्थे हा. शान्तिलाल कचराभाइ	२५१
९४ एक स्वधर्मी वधु हा. शाह रीखमदासजी जयन्तिलालजी	२५१
९५ अ. सौ. सरस्वतीबेन मणीलाल चतुरभाइ शाह (सदानंदी छोटालाल महाराजश्रीना उपदेशथी)	२५१
९६ चीमनलाल मणीलाल शाह दरियापुरी सभदायना पू० तपस्वी महाराज श्री माणेकचद्रजी महाराजना शिष्य मुनिश्री मगनलालजी महाराजश्रीना स्मरणार्थे	२५१
९७ जेकुवर वजलाल पारेख	२५१
९८ पुनमचदजी जवाहरलालजी वरडीया	२५१
९९ अ. सौ. लीलावती धीरजलाल म्हेता C/o डो. धीरजलाल त्रीकमलाल म्हेता	३०१
१०० श्रीयुत हरजीवनदास रायचद हा छमीलदास हरजीवन	३०१
१०१ शेठ राजमलजी घासीमलजी कोठारी कोशीथडवाळा तरफथी	२५१
१०२ शेठ चुनीलाल भगवानजी C/o रतीलाल चुनीलाल	२५१
१०३ भाग्यवती अरवींदकुमार	

१०४ अ. सौ. चचलनेन मनमुखलाल	
हा मनमुखलाल जेठालाल रुपेश	२५१
१०५ स्व आसीनाइ तथा शेठ रस्तीमन्जी भोमाजीना	
स्मरणार्थे हा. शेठ मीश्रीलालजी देवीचंदजी	
ओसवाल केरनाळा	२५१
१०६ स्व शेठ कीशनमलजी माडोधना स्मरणार्थे	
हा श्रीरेमलजी कीशनमलजी सोजतवाळा	२५१
१०७ स्व. शेठ वक्तावरमलजीना स्मरणार्थे	
हा. शेठ घीसालालजी मुकनराजजी शीयारीया	
(जोधपुरवाळा)	२५१
१०८ शाह महामुखलाल भाटलाल	
(सदानदी पंडित मुनिश्री छोटालालजी महाराजना	
उपदेशधी)	२५१
१०९ अ. सौ. कान्तानेन कालीदास	
C/o कुमार बुरु वाइन्डिंग वर्क्स	२५१
अजमेर	
१ शेठ भुरालाल मोहनलाल	२५१
अमरेली	
१ मास्तर हकमीचन्द दीपचन्द शेठ	२५१
अमलनेर	
१ शाह नागरदास बाघजीभाइ	२५१
२ श्री स्थान० जैनसघ हा. शाह गाडालाल भीखालाल	२५१
अहंवर	
१ श्रीमती चपादेवी C/o बुद्धामलजी रतनलालजी सचेती	२५१
२ चांदमलजी महावीरप्रसाद पालावत	२५१
३ श्रीधुत रुषभकुमार सुमतिकुमार जैन	२५१

आणंद

१ शेट्ठ रमणीकलाल ए. कपासी. ह मनसुखलालभाई २५१

आसनसोल

१ बाबीसी मणीलाल चत्रभुजना स्मरणार्थे तेमर्ना धर्मपत्नि
मणीबाई तरफथी ह. रसिकलाल, अनिलकान्त, विनोदराय २५१

आटकोट

१ शाह चुनीलाल नारणजी ३०१

इन्दोर

१ अ. सौ. बेन दयाबेन मोहनलाल देशाई
जेतपुरवाळा (अ. सौ. बेन विद्याबेनना
वर्षीतप निमित्ते) ह अरविंदकुमार, जीतेन्द्रकुमार २५१

२ भाइलाल छगनलाल तुरखीया ३५१

३ स्व. गौरीशकर काळीदास देशाई जेतपुरवाळाना
स्मरणार्थे हा. भुपतलाल गौरीशकर २५०

इगतपुरी

१ पन्नालाल लखीचंद जैन २५१

उदयपुर

१ श्रीयुत साहेबलालजी महेता ३०१

२ शेट्ठ मोतीलालजी रणजीतलालजी हींगड २५१

३ शेट्ठ मगनलालजी बागरेचा २५१

४ अ. सौ. बेन चन्द्रावती ते श्रीमान बहोतलालजी नाहरना

धर्मपत्नि ह शेट्ठ रणजीतलालजी हींगड २५१

५ स्व. शेट्ठ काळुलालजी लोढाना स्मरणार्थे

ह. शेट्ठ दोलतसिंहजी लोढा २५१

६ स्व. वेठ प्रतापमलजी साखलाना स्मरणार्थे

हा प्राणलाल हीरालाल साखला २५१

७ पूज्य पिताश्री मोतीलालजी म्हेताना स्मरणार्थे	
ह. रणजीतलालजी मोतीलालजी म्हेता	२५१
८ शेठ छगनलाल वागरेचा	२५१
९ शेठ भीमराज यावरचन्द वाफणा	२५१
१० श्रीमती सोहनीमाइ	
C/o रणजीतलालजी मोतीलालजी हींगड	२५१
११ शेठ पन्नालालजी गणेशलालजी हींगड	२५१
१२ शेठ दीपचंद पन्नालालजी लोढा	२५१
उमरगांवरोड	
१ शाह मोहनलाल पोपटलाल पानेलीमाळा	२५१
उमलेटा	
१ शेठ जेठालाल गोरधनदास	२५१
२ स्व वेन सतोकवेन कचरा ह. ओतमचन्दभाइ छोटालालभाइ	
तथा अमृतलालभाइ वालजी (कल्याणमाळा)	२५१
३ शेठ खुशालचन्द कानजीभाइ हा. शेठ प्रतापभाइ	२५१
४ सधाणी मुळशकर हरजीवनभाइना स्मरणार्थे	
हा. तेमना पुत्रो जयतीळाल तथा रमणीकलाल	२५१
५ दोशी विठ्ठलजी हरखचंद	२५१
एडन केम्प	
१ शाह गोकुळदास शामजी उदाणी	२५१
२ शाह जगमोहनदास परसोतमदास	२५१
३ महेता प्रेमचन्द भाणेकचन्दना स्मरणार्थे	
हा. रायचन्दभाइ, पोपटलालभाइ तथा रसीकलालभाइ	२५१
आकोला	
१ शेठ कचनलालभाइ राघवजी अजमेरा	
C/o मेसर्स अजमेरा ब्रदर्स एन्ड कुं.	
(पूज्य सदानदी मुनिश्री छोटालालजी महाराजना	
उपदेशी)	२५१

आणद

१ शैठ रमणीकलाल ए. कपासी. ह मनसुखलालभाइ २५१

आसनसोल

१ बावीसी मणीलाल चन्नभुजना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि
मणीबाइ तरफथी ह. रसिकलाल, अनिलकान्त, विनोदराय २५१

आटकोट

१ शाह चुनीलाल नारणजी ३०१

इन्दोर

१ अ. सौ. बेन दयाबेन मोहनलाल देशाइ
जेतपुरवाळा (अ. सौ. बेन विद्याबेनना
वर्षीतप निमित्ते) ह अरविंदकुमार, जीतेन्द्रकुमार २५१

२ भाइलाल छगनलाल तुरखीया ३५१

३ स्व. गौरीशकर काळीदास देशाइ जेतपुरवाळाना
स्मरणार्थे हा. भुपतलाल गौरीशकर २५०

इगतपुरी

१ पन्नालाल लखीचंद जैन २५१

उदयपुर

१ श्रीयुत साहेबलालजी महेता ३०१

२ शैठ मोतीलालजी रणजीतलालजी हींगड २५१

३ शैठ मगनलालजी बागरेचा २५१

४ अ. सौ. बेन चन्द्रावती ते श्रीमान बहोतलालजी नाहरना

धर्मपत्नि ह शैठ रणजीतलालजी हींगड २५१

५ स्व. शैठ काळुलालजी लोढाना स्मरणार्थे

ह. शैठ दोलतसिंहजी लोढा २५१

६ स्व. बेट प्रतापमलजी साखलाना स्मरणार्थे

हा प्राणलाल हीरालाल साखला २५१

३ स्व. काळीदास जेठालालना स्मरणार्थे	
ह. सुमनलाल काळीदास	२५१

कुदणी—आटकोट

१ दाशी रतीलाल टोकरशीभाइ	२५१
-------------------------	-----

कोलकी

१ पटेल गोविंदलाल भगवानजी	२५१
२ पटेल सीमजी जेठाभाइ राधाणी	
(तेमना स्व सुपुत्र रामजीभाइना स्मरणार्थे)	३०२

कल्याण

१ सधवी ठाकरशीभाइ सप्रवीना स्मरणार्थे	
ह. शाह हीमंतलाल हरखचन्द	२५१

खाखीजाळीया

१ वाटवीया गुलाबचन्द लीलाधर	२५१
----------------------------	-----

खीचन

१ शेठ कीशनलाल पृथ्वीराज	३५२
-------------------------	-----

खुडदारोड

१ शेठ गीरधारीलालजी सीतारामजी	३००
२ शेठ नरसींहदास शातीलालजी भोरलावाळा	२५१

खभात

१ शेठ माणिकलाल भगवानदास	२५१
२ श्री स्था. जैन संघ ह. पटेल कान्तीलाल अत्रालाल	२५१
३ शाह साकरचन्द मोहनलाल	२५१
४ शाह चन्दुलाल हरीलाल	२५१
५ शाह शकराभाइ देवचन्द	२५१
६ शाह त्रिभोवनदास मंगळदास	२५१

कुशलगढ

१ शेठ चपालालजी देवीचदजी २५१

कत्रासगढ

१ श्री जैन श्वे. स्था. सघ ह. शेठ देवचन्द अमूलख २५१

कलकत्ता

१ श्री कलकत्ता जैन श्वे. स्था. (गुजराती) सघ
ह. शाह जयसुखलाल प्रभुलाल २५१

कलोल

- १ शेठ मोहनलाल जेठाभाइना स्मरणार्थे
ह. शेठ आत्माराम मोहनलाल २५१
- २ डो. मयाचन्द मगनलाल शेठ ह. डो. रतनचन्द मयाचन्द्र २५१
- ३ स्व. नाथालाल उमेदचन्दना स्मरणार्थे
ह. शाह रतीलाल नाथालाल २५१
- ४ शेठ मणीलाल तलकचन्दना स्मरणार्थे
ह. मारफतीया चन्दुलाल मणीलाल २५१
- ५ स्व. श्रीयुत बाडीलाल परसोतमदासना स्मरणार्थे
ह. घेलाभाइ तथा आत्मारामभाइ २५१
- ६ शेठ नागरदास केशवलाल २५१
- ७ श्री स्थानकवासी जैन सघ
ह. आत्माराम मोहनलालभाइ २५१

कडी

- १ श्री स्था. दरीयापुरी जैन सघ
ह. भावसार दामोदरदासभाइ इश्वरभाइ २५१
- २ पार्वतीबेन C/o जेसींगभाइ इश्वरभाइ २५१

कानपुर

- १ शाह रमणीकलाल प्रेमचन्दभाइ ३००
- २ शाह हरकीशनदास फूलचन्दभाइ २५१

घटकण

१ शाह चन्दुलाल केशवलाल	२५१
घोलचड (धाणा)	
१ महेता गुलामचन्दजी गभीरमलजी	३००
घोडनदी	
१ शेठ चद्रमान शोभाचंद गादिया	२५१
चुडा (झालावाड)	
१ श्री स्या. जैनसघ हा. रतीलाल गाधी प्रभुख	२५१
जलेसर (वालासोर)	
१ सघवी नानचन्द पोपटभाई थानगढवाळा	२५१

जयपुर

१ श्रीमान हिमतसिंहजी साहेब गलूडिया एडिसनल कमीशनर अजमेर डीपीइनवाळाना धर्मपत्नि अ. सौ माणेककुवरव्हेन तरफथी ह. सुशालसिंहजी गलूडिया	३५१
२ श्रीमान शेठ शीरेमलजी नवलखाना धर्मपत्नि अ. सौ. प्रेमलतादेवी	२५१

जामजोधपुर

१ श्री स्या जैनसघ ह. महेता पोपटलाल मावजीभाइ	३८७
२ शाह त्रीभोवनदास भगवानजी पानेलीवाळा	२५१
३ दोशी माणेकचन्द भवान	२५१
४ पटेल लालजी जुठाभाइ	२५१
५ शेठ वावनजी जेठाभाइ	२५१
६ शेठ व्रजलाल चुनीलाल	२५१

जामनगर

१ शेठ छोटालाल केशवजी	२५१
२ वोरा चीमनलाल देवजीभाइ	२५१

गांधीधाम

१ शाह मोरारजी नागजी पण्ड कुा.

२५१

गुंदा

१ स्व. महेता पूनमचन्द भवानभाइना स्मरणार्थे

ह. तेमनां धर्मपत्नि दीवाळीनेन लीलाधर

२५१

गोंडल

१ स्व. वाखडा वच्छराज तुलसीदासना धर्मपत्नि कमळवाइ

ह माणेकचन्दभाइ तथा कपुरचन्दभाइ

२५१

२ पीपळीआ लीलाधर दामोदर तरफथी तेमना धर्मपत्नि

अ. सौ. लीलावती साकरचन्द कोठारीना बीजा वरसीतपनी

३ खुशालीमा

३०१

३ कामदार जुठालाल केशवजीना स्मरणार्थे

ह हरीलाल जुठाभाइ

३०१

४ स्व. कोठारी कृपाशकर माणेकचन्दना स्मरणार्थे

ह. तेमना धर्मपत्नि प्रभाकुवरवेन

२५१

५ कोठारी गुलाबचन्द रायचन्द

२५१

६ जसाणी रुगनाथभाइ नानजी ह. चुनीलालभाइ

२५१

गोधरा

१ शाह श्रीभोवनदास छगनलाल

३०१

२ स्व. प्रेमचन्द ठाकरशीना स्मरणार्थे

ह. शाह चुनीलाल प्रेमचन्द

३०१

गुदाला (कच्छ)

१ शाह माळशी बेलाभाइ

२५१

गुलावपुरा

१ श्री स्था जैन वर्धमान सघ

ह. मांगीलालजी उकारमळजी

२५१

२ शैठ पुखराजजी पदमराजजी मढारी	२५१
३ शैठ नररतनमलजी धनवतसिंहजी	२५०
४ शैठ वस्तीमलजी आनदमलजी सामछुखा	२५१

जोरावरनगर

१ श्री श्वे. स्या. जैन सघ ह शैठ चपकलाल धनजीभाइ	२५१
जमशेदपुर	

१ दोशी झवेरचंद वल्लभजी	२५१
------------------------	-----

धरीया

१ श्री जैन स्या. सघ हा. शैठ कनैयालाल बी. मोदी	२५१
---	-----

डांडाडचा

१ श्री स्या. जैन सघ हा. शैठ चपालालजी मारवे	२५०
ढसा (बाया धोळा)	

१ श्री ढसागाम श्री स्या. जैन सघ ह एक सदग्रहस्थ तरफथी	२५१
--	-----

२ श्री स्या जैन सघ हा. वगडिया नरभेराम जेठालाल	
(ढसा जकशन)	

तासगांव

१ स्व. चुनीलालजी दुगडना स्मरणार्थे तेसना धर्मपत्नि	
ढोंढुगडना तरफथी हा शैठ रामचंदजी दुगड	२५१

थानगढ

१ शाह ठाकरशीभाइ करशनजी	२५१
------------------------	-----

२ शैठ जेठालाल त्रीभोवनदास	२५१
---------------------------	-----

३ शाह धारशीभाइ पाशवीरभाइ ह. सुखलालभाइ	२५१
---------------------------------------	-----

४ शाह त्रीभोवन गोपालजी तथा अ सौ. कसुगावेन त्रीभोवन	२५१
--	-----

दहाणुरोड (थाणा)

१ शाह हरजीवनदास ओघड खधार (कराचीवाळा)	२५१
--	-----

३ डो साहेब पी. पी. शेठ	२५०
४ शाह रंगीलदास पोपटलाल	२५१

जामखभाळीया

१ शेठ वसनजी नारणजी	२५१
२ श्री स्था. जैनसघ हा म्हेता रणछोडदास परमाणद	२५१
३ सघवी प्राणलाल लवजीभाइ	२५१
४ महेता हेमचन्द काळीदास	२५१

जावरा

१ स्व. भडारी स्वरूपचंदजी शाहना धर्मपत्नि मोतीबेनना स्मरणार्थे ह श्रीयुत लालचन्दजी राजमलजी किशनगढवाळा (चादमुनिना उपदेशथी)	२५१
--	-----

जुनागढ

१ शाह मणीलाल मीठाभाइ ह. हरीलालभाइ (हाटीना माळीआवाळा)	२५१
---	-----

जुनारदेव (मध्य प्रात)

१ घेलाणी त्रीकमजी लाधाभाइ	२५१
---------------------------	-----

जैतपुर

१ शेठ अमृतलाल हीरजीभाइ ह नरभेरामभाइ (जसापुरवाळा)	२५१
२ दोशी छोटालाल वनेचन्द	२५१
३ कोठारी डोलरकुमार वेणीलाल	२५१
४ अ. सौ. व्हेन सुरजकुवर वेणीलाल कोठारी	२५१

जैतलसर

१ शाह लक्ष्मीचन्द कपुरचन्द	२५१
२ कामदार लीलाधर जीवरोजना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि जवकवेन तरफथी ह. शान्तीलालभाइ गोंडलवाळा	२५१

जोधपुर (राजस्थान)

१ शेठ हस्तीमलजी मनरूपमलजी सामसुखा	२५१
-----------------------------------	-----

२ पिताश्री भगवानजी कचराभाइना तथा चि. हसाना स्मरणार्थे ह. पटेल दलीचन्द भगवानजी	३०१
३ अ. सौ. वचीवेन वाधुभाइ	२५१
४ धी नवसौराष्ट्र ओइल मील प्रा. लीमीटेड	२५१
५ स्व. रायचन्द पानाचन्द शाहना स्मरणार्थे ह चीमनलाल रायचन्द	३०१
६ गांधी पोपटलाल जेचन्द	२६०
७ देशाई छगनलाल डायाभाइ लाठवाळाना धर्मपत्नि दिवाळीवेन तरफयी ह कुमारी हसुमती	२६१
धधुका	
१ शेठ पोपटलाल धारशी	२५१
२ स्व. गुलामचन्दभाइना स्मरणार्थे ह. पोपटलाल नानचन्द	२६१
३ वसाणी चत्रभुज वाघजीभाइ	२५१
धूलिया	
१ श्री अमोल जैन ज्ञानालय हा. कनैयालाल छाजेड	२६१
नदुरवार	
१ श्री स्थानकवासी जैन संघ ह. शेठ प्रेमचन्द भगवानलाल	२५०
नारायण गाम	
१ मोतीलालजी हीराचन्दजी चोरडीया वीरीवाला	२६१
नडीयाद	
१ शेठ मोहनलाल भुराभाइ	२६१
पोर्दसुदान	
१ शेठ सोमचन्द परसोतमदास	३०१
पाणसणा	
१ श्री स्थानकवासी जैन संघ ह. छोटालाल पुजाभाइ	२६१

दाहोद

१ शैठ माणैकलालभाइ खेंगारजी २५१

दिल्ली

१ लाला पूर्णचंदजी जैन (सेन् ल धेंकवाळा) ३५१

२ श्रीयुत कीशनचंदजी म्हेतावचंदजी चोरडीया
हा. श्रीमती नगीना देवी तथा श्रीयुत म्हेतावचन्द जैन २५१

३ लालाजी मीठनलालजी जैन एन्ड सन्स ३०१

४ लालाजी गुलशनरायजी जैन एन्ड सन्स ३०१

५ अ. सौ. सज्जननेन इंदरमलजी पारेख २५१

६ स्व लक्ष्मीचन्दजीना स्मरणार्थे नगीनादेवी सुजंतीना
तरफथी हा. सघवी हेमतकुमारजी जैन २५१

७ वेन विज्याकुमारी जैन C/o म्हेतावचन्द जैन
(वयोवृद्ध सरळ स्वभावी फूलमतीजी महासतीनी
प्रेरणाथी) २५१

धार (मध्यप्रात)

१ शैठ सागरमलजी पनाळालजी २५१

ध्रांगध्रा

१ श्री स्था. जैन मोटा सघ ह. शैठ मगळजीभाइ जीवराज २५१

२ संघवी नरसीदास वखतचंद ३०१

३ ठकर नारणदास हरगोवींददास २५१

४ कोठारी कपूरचन्द मगळजी २५१

ध्राफा

१ शैठ मणीलाल जेचंदभाइ २५१

धोराजी

१ म्हेता प्रभुदास मूळजीभाइ ३५१

घोरा

१ स्वरूपचन्दजी जवाहरमलजी घोरडीया

मेनोवाइ सुगनलालजीना स्मरणार्थे

(चादमुनिना उपदेशथी)

२५१

२ वेन राधीवाइ (पूज्य आचार्य धर्मदासजी महाराजना सप्रदायना

मन्त्री कीशनलालजी महाराजना सुशिष्य शोभागमलजी महाराजना

शिष्य स्व. केवलचंदजी महाराजना स्मरणार्थे) चादमुनिना उपदेशथी २५१

बेंगलोर

१ बाटवीया वनेचन्द अभीचन्द महावीर टेक्स्टाइल स्टोर तरफथी

भाइ चन्द्रकातना लगननी सुशालीमा

२५२

२ शेठ कीशनलालजी फूलचंदजी साहेब

२५१

घोटाद

१ स्व. वसाणी हरगोविंददास छगनलालना स्मरणार्थे

ह. तेमना धर्मपत्ति छवलवेन

२५१

पीकानेर

१ शेठ भेरुदानजी शेठीया

२५४

चिदडा

१ शाह कानजी शामजी

२५१

बेलारी

१ श्री स्था. जैन संघ हा. हजारामलजी हस्तीमलजी राका

२५१

बदनावर

१ श्री वर्धमान स्था. जैन श्रावक संघ

हा. मिश्रीलाल जैन वकील

२५१

पालणपुर

१ लक्ष्मीवेन ह. महेता हरीलाल पीताम्बरदास	२५१
२ श्री लोकागच्छ स्थानकवासी जैन पुस्तकालय	२५१
३ महेता मणीलाल भाइचन्दभाइ	२५१
४ महेता सूरजमल भाइचन्दभाइ	२५१

पालेज

१ स्व. मनसुखलाल मोहनलाल सघवीना स्मरणार्थे	
ह. भाइ धीरजलाल मनसुखलाल	३०१

पुना

१ शेठ उत्तमचन्दजी केवळचन्दजी धोरा	२५१
-----------------------------------	-----

प्रांतिज

१ श्री प्रांतिज स्था. जैनसघ ह श्रीयुत अगालाल महासुखराम	२५०
--	-----

फालना

१ महेता पुखराजजी हस्तीमलजी (सादडीवाळा)	३०१
२ महेता कुन्दनमलजी अमरचन्दजी (सादडीवाळा)	२५१

घरवाळा (घेलाशा)

१ स्व. मोहनलाल नरसीदासना स्मरणार्थे	
ह. तेमना धर्मपत्नि सुरजवेन मोरारजी	२५१

बगसरा (भाघाणी)

१ शेठ पोपटलाल राघवजी रायडीवाळा ह. शेठ मानसग प्रेमचन्द	२५१
---	-----

बेराजा (कच्छ)

१ शेठ गांगजी केशवजी (ज्ञानभडार माटे)	२५१
--	-----

चालोतरा

१ शाह जेठमलजी हस्तीमलजी, भगवानदासजी भणसारी	२५१
--	-----

भुमावल

१ शेठ राजमल नदलाल महेता चेरीटेवल ट्रस्ट २५१

मद्रास

१ शेठ मेघराजजी देवचन्दजी महेता २५१

२ श्रीयुत वापालाल भाइचद महेता २५१

मनोर (धाणा)

१ शाह शेरमलजी देवीचन्दजी जसवतगढवाळा
ह. पूनमचन्दजी शेरमलजी गेल्या २५१

मानकुचा (कच्छ)

१ स्व. महेता कुवरजी नाथालालना स्मरणार्थे
ह. तेमना धर्मपत्नि कुवरनाइ हरखचन्द
(मानकुचा स्थानक्यासी जैनसघ माटे) २५१

मालेगाव

१ श्री स्या जैन सघ ह. फतेलाल मालु जैन २५१

मुयह तथा परांओ

१ शेठ छगनलाल नानजीभाड २५१

२ शाह हरजीवन केशवजी २५१

३ चेलाणी प्रभुलाल त्राक्रमजीभाड (वोरीवली) २५२

४ श्री वर्धमान स्या जैन सघ
ह. केशरीमलजी अनोपचन्दजी गुगळीया (मलाड) २५१

५ शेठ डुगरशी हशराज वीसरीया २५१

६ शाह रमणीकलाल काळीदास तथा
अ सौ. कान्तावेन रमणीकलाल २५१

७ शाह हिमतलाल हरजीवनदास २५१

ચોટેલી

૧ શાહ પ્રીણચન્દ નરસીદાસ (સાણદવાળા)	૨૬૧
૨ શાહ ગીરધરલાલ સાકરચન્દ	૨૬૧

ખાણવડ

૧ શેઠ જેચન્દભાઈ માણેકચન્દ	૩૫૨
૨ સઘવી માણેકચન્દ માધવજી	૨૫૧
૩ શેઠ લાલજીભાઈ માણેકચન્દ (લાલપુરવાળા)	૨૫૧
૪ શેઠ રામજી જીળાભાઈ	૨૫૧
૫ શેઠ પદમશી ભીમજી ફોફરીઆ	૨૬૧
૬ ફોફરીઆ ગાડાલાલ કાનજીભાઈ	
હ. અ. સૌ. શાતાવેન વસનજી	૨૬૧
૭ વકીલ મળીલાલ શેંગારભાઈ પૂનાતર	૨૫૧

ભીમ

૧ ચપકલાલજી જૈન પુસ્તકાલય	
હા. છોગામલજી માગીમલજી માડોત	
(મુની માગીલાલજીના ઉપદેશથી)	૨૫૧

ભીલવાડા

૧ શ્રી શાંતિ જૈન પુસ્તકાલય હ. ચાદમલજી માનમલજી સઘવી	૨૬૧
૨ શેઠ ભીમરાજ મીશ્રીલાલજી	૨૬૧

ખોજાય (કચ્છ)

૧ જ્ઞાન મંદિરના સેક્રેટરી શાહ કુવરજી જીવરાજ	૨૬૧

ખાવનગર

૧ સ્વ કુવરજી વાવાભાઈના સ્મરણાર્થે	
હ. શાહ લહેરચન્દ કુવરજી	૩૦૧
૨ કોઠારી ઉદયલાલજી સાહેવ	૨૬૧

२५ शेठ सुशालभाइ खगारभाइ	२५०
२६ शाह प्रेमजी मालशी गंगर (मलाड)	२५१
२७ स्व पिताश्री पचुभाइ मोनाभाइना स्मरणार्थे	
हा. शाह कानजी पचुभाइ (मलाड)	२५१
२८ शाह वेलजी जेशोंगभाई छासरायाळा तरफथी तेमना	
धर्मपत्नि अ. सौ. स्व. नानवाइना स्मरणार्थे	३०१
२९ स्व. पिताश्री रायशी वेलजीना स्मरणार्थे	
हा शाह दामजी रायशी (मलाड)	३०१
३० शेठ गवकलाल कस्तुरचंद कीर्तडीवाळा तरफथी	
श्री अजरामर शास्त्रभंडार कीर्तडी माटे (माडुन्गा)	२५१
३१ स्व. पिताश्री भीमजी कोरशी तथा मातुश्री पालीवाइना	
स्मरणार्थे हा. शाह उमरशीभाइ भीमशी (मलाड)	३०१
३२ शेठ चुनीलाल नरभेराम बेकरीवाळा	२५१
३३ शाह वरजागभाइ शीवजी (मलाड)	२५१
३४ श्रीयुत रतीलाल भाइचंद महेता	२५१
३५ शाह खीमजी मूळजी पूजा (मलाड)	२५१
३६ मेसर्स सवाणी ट्रान्सपोर्ट कम्पनी	
हा. शेठ माणेरुलाल वाडीलाल	२५१
३७ घेळाणी वलभजी नरभेराम हा. नरसीभाइ वलभजी	२५१
३८ अ. सौ. समतावेन शान्तीलाल	
C/o शान्तीलाल उजमशी शाह (मलाड)	२५१
३९ तेजाणी कुवेरदास पानाचंद	२५१
४० कपासी मोहनलाल शीवलाल	२५१
४१ स्व केशवलाल बछराज कोठारीना स्मरणार्थे	
सुरजनेन तरफथी हा. जनसुखलालभाइ (मलाड)	२५१
४२ दडीया अमृतलाल मोतीचंद (घाटकोपर)	२५१
४३ शेठ सरदारमलजी देवीचंदजी कावेडीया (सादडीवाळा)	२५१

८ शाह रतनशी मोणशीनी कम्पनी	२५१
९ शाह शीवजी माणेक (कच्छ वेराजावाळा)	२५१
० वोरा पानाचन्द संघजीना स्मरणार्थे	
ह त्रंवलाल पानाचद एन्ड ब्रधर्स	२५१
११ स्व. पू पिताश्री वीरचद जेसींगभाई लखतरवाळाना	
स्मरणार्थे ह. केशवलाल वीरचन्द शेठ	२५१
१२ शा. कुवरजी हंसराज	२५१
१३ स्व. मातुश्री माणेकवेनना स्मरणार्थे	
ह. शेठ वळभदास नानजी (पोरवदरवाळा)	३०१
१४ एक सद्गृहस्थ ह. शेठ सुदरलाल माणेकचन्द	२५१
१५ अ. सौ पानवाइ हा शेठ पदमशी नरसिंहभाई (मलाड)	२५१
१६ श्रीयुत अमृतलाल वर्धमान बापोदरावाळा	
हा दलीचन्द अमृतलाल देशाई	२५१
१७ स्व. शाह नागशी सोजपाळ गुदाळावाळाना स्मरणार्थे	
हा रामजी नागशी (मलाड)	३०१
१८ शाह रामजी करशनजी थानगढवाळा	२५१
१९ शाह नगीनदास कल्याणजी वेरावळवाळा	२५१
२० शीवलाल गुलाबचन्द शेठ मेवावाळा	२५१
२१ स्व. जटाशकर देवजी दोशीना स्मरणार्थे	
हा. रणछोडदास (बाबुलाल) जटाशकर दोशी	३०१
२२ स्व. गोडा वणारशी त्रीभोवन सरसइवाळाना स्मरणार्थे	
हा. जगजीवन वणारशी गोडा (मलाड)	२५१
२३ स्व. त्रीभोवनदास ब्रजपाल वीछीयावाळाना स्मरणार्थे	
हा. हरगोविंददास त्रीभोवनदास अजमेरा	२५१
२४ स्व. कानजी मूळजीना स्मरणार्थे तथा मातुश्री	
दिवाळीवाहना १६ उपवासना पारणा प्रसंगे	
हा जयंतीलाल कानजी (मलाड)	२५१

६२	पारेख चीमनलाल लालचन्दनां धर्मपत्नि अ सौ श्रीमती चचळगाइना स्मरणार्थे ह साराभाइ चीमनलाल	२५१
६३	शाह कोरशीभाड हीरजीभाड	३०१
६४	पिताश्री कुदनमल्जी मोतीलालजी मुधाना स्मरणार्थे ह मोतीलाल जुवरमल (अहमदनगरवाळा)	२५१
६५	श्री वर्धमान श्वेताम्बर स्था. जैन सत्र ह. शेठ रुपचन्द शीवलाल कामदार (अधेरी)	२५१
६६	अ. सौ. कमळावेन कामदार ह. रुपचन्द शीवलाल (अधेरी)	२५१
६७	धी मरीना मोर्डन हाइस्कुल ट्रस्ट फड ह. शाह मणीलाल ठाकरशी	२५१
६८	स्व. मातुश्री जीवीगाइना स्मरणार्थे ह. शामजी शीवजी कळु गुढाळावाळा (गोरेगांव)	२५१
६९	शाह रवजीभाइ तथा भाइलालभाइनी कपनी (कादीवली)	२५१
७०	अ. सौ. लाडुवेन ह. रवजी शामजी (कादीवली)	२५१
७१	अ. सौ. वेन कुदनगौरी मनहरलाल सघनी (खाररोड)	२५१
७२	शाह करशन लधुभाड (दादर)	३०१
७३	अ सो- रजनगौरी चन्दुलाल शाह C/o चन्दुलाल लक्ष्मीचन्द (माडुंगा)	२५१
७४	म्हेता मोटर स्टोर्स हा. अनोपचन्द डी. महेता	२५१
७५	शेठ मनुभाड माणेकचन्द हा. झाटकीया नरमेराम मोरारजी (घाटकोपर)	२५१
७६	खेताणी मणीलाल केशवजी (वडीयावाळा) घाटकोपर	२५१
७७	स्व कस्तुरचन्द अमरशीना स्मरणार्थे हा तेमना धर्मपत्नि झवेरवेन मगनलालनी वता- जयतीलाल कस्तुरचन्द मशकारीआ	२५१
७८	स्व. पूज्य मातुश्री जकलगाइना स्मरणार्थे हा. देशाइ व्रजलाल काळीदास (मलाड)	२५१

४४ दोशी चत्रभुज सुन्दरजी (घाटकोपर)	२५१
४५ दोशी जुगलकीशोर चत्रभुज (घाटकोपर)	२५१
४६ दोशी प्रवीणचन्द्र चत्रभुज (घाटकोपर)	२५१
४७ शाह श्रीभोवनदास मानमिंग दोढीवाळाना स्मरणार्थे हा शाह हरखचन्द्र श्रीभोवनदास	२५१
४८ शाह जेठालाल डामरशी धागधावाळा हा. शाह वाडीलाल जेठालाल	२५०
४९ शाह चन्दुलाल केशवलाल	२५१
५० स्व. पिताश्री शामळजी कल्याणजी गोडलवाळाना स्मरणार्थे हा. वृजलाल शामळजी गामीसी	२५१
५१ शाह प्रेमजी हीरजी गाला	२५१
५२ स्व. पिताश्री भगवानजी हीराचन्द्र जसाणीना स्मरणार्थे ह लक्ष्मीचन्द्रभाइ तथा केशवलालभाइ	३०१
५३ स्व. पिताश्री हसरान हीराना स्मरणार्थे ह देवशी हसरान कच्छ वोदडावाळा (मलाड)	२५१
५४ स्व. मातुश्री गोमतीवाइना स्मरणार्थे ह. पोपटलाल पानाचद	२५१
५५ शेठ नेमचन्द्र स्वरूपचन्द्र खभातवाळा ह. भाइ जेठालाल नेमचन्द्र	२५१
५६ स्व. पिताश्री शाह अवालाल परसोतम पाणशणावाळाना स्मरणार्थे तेमना पुत्रो तरफथी ह वापालालभाइ	२५१
५७ बेन केशरवाइ चन्दुलाल जेसींगलाल शाह	२५१
५८ दडोया जेसींगलाल त्रीकमजी	२५१
५९ शाह कान्तीलाल मगनलाल (घाटकोपर)	२५१
६० कोठारी सुखलालजी पूनमचदजी (खार)	२५१
६१ स्व. मातुश्री कडवीवाइना स्मरणार्थे ह. तेमना पौत्र हकमीचन्द्र ताराचन्द्र दोशी (अधेरी)	२५१

मांडवी (कच्छ)

१ श्री स्या. छ कोटी जैन संघ हा. महेता चुनीलाल बेलजी २७७

मांडवा (धोलाजमगन)

१ श्री माडवा स्या जैन संघ

ह अ सौ. कन्चनगौरी रतिलाल गोसलीया गढडावाळा २५१

मेसाणा

१ शाह पदमशी सुरचन्दना स्मरणार्थे हा. शीवलाल पदमशी २५१

मोम्नासा

१ शाह देवराज पेयराज २५०

२ श्रीयुत नाथालाल डी. महेता २५१

यादगौरी

१ शेठ वादरमलजी सुरजमलजी वेन्कर्स २५०

राणपुर (झालावाड)

१ श्रीमति मातुश्री समस्तबाइना स्मरणार्थे
ह. डी. नरोत्तमदास चुनीलाल कापडीया २५१

राणावास (मारवाड)

१ शेठ जवानमलजी नेमीचन्दजी हा. बाबु रीखवचन्दजी ३०१

राजकोट

१ बाडीलाल डाइग एन्ड पिन्टींग वर्कस ४००

२ शेठ रतीलाल न्यालचन्द २५१

३ बाबु परशुराम उगनलाल शेठ (उदेपुरवाळा) २५०

४ शेठ मनुभाइ मुळचन्द (एन्जीनीअर साहेब) २५१

५ शेठ शान्तीलाल प्रेमचन्द तेमना धर्मपत्निना वरसीतप प्रसंगे २५१

६ उदाणी न्यालचन्द हाकेमचन्द वकील २५१

७ शेठ प्रजाराज वीठलजी २५१

८ बहेन सुर्यवाळा नौत्तमलाल जसाणी (वरसीतपनी खुशाली) २५१

७९	शाह नटवरलाल दीपचंद तरफथी तेमनां धर्मपत्नि	
	अ. सौ. सुशीलाबेनना वर्षीतपनी सुशालीमा	२५१
८०	शेठ रसीकलाल प्रभाशकर मोरवीवाळा तरफथी तेमनां	
	मातुश्री मणीबेनना स्मरणार्थे	३०१
८१	कोटीचा जयतीलाल रणछोडदास सौभाग्यचंद जुनागढवाळा	२५१
८२	मोदी अभेचंद सुरचंद राजकोटवाळा	
	हा. डोसालाल अभेचंद	२५१
८३	स्व. शाह रायशी कचराभाइना स्मरणार्थे तेमना	
	धर्मपत्नि नेणनाइ वती ह. शाह जेठालाल रायशी	२५१
८४	श्रीयुत जे सी वोरा	२५०
८५	श्री वर्धमान स्था जैन श्रावक सघ	
	ह. सघनी चीमनलाल अमरचंद (दादर)	२५१
८६	स्व. आशाराम गीरधरलालना स्मरणार्थे ह. शांतिलाल	
	आशारामनी वती जसवतलाल शातीलाल लखतरवाळा	२५१
८७	शातीलाल डुगरशी अदाणी	२५१
८८	श्रीमती मणीबाइ वृजलाल पारेख	
	चेरीट्रेवल ट्रस्ट फड ह. पारेख वृजलाल दुर्लभजी	२५१
८९	शाह मनहरलाल माणजीवनदास	२५१
९०	वोरा ठाकरशी जसराज	
	C/o M/s ठाकरशी एन्ड कुं.	२५१
९१	दोशी भीखालाल वृजलाल	२५१
९२	शाह गोपालजी मानसग	२५१
९३	दोशी फूलचंद माणेकचंद	२५०
९४	गाधी कांतीलाल माणेकचंद	२५१
९५	शेठ मणीलाल गुलाबचंद	२५१
९६	कोठारी रमणीकलाल कस्तुरचंद	२५१
९७	बहेन चन्दनबेन अमृतलाल वारिया	२५१
९८	शेठ चपकलाल चुनीलाल दादभावाळा	२५१

लखनऊ

- १ शाह रायचन्द ठाकुरशीना स्मरणार्थे
हा. शाह शान्तीलाल रायचन्द २५१
- २ भागसार हरजीवनदास प्रभुदामना स्मरणार्थे
हा. भाइ त्रीभोवनदाम हरजीवनदास २५१
- ३ शाह चुनीलाल माणेरुचन्द २५१
- ४ शाह जादवजी ओगढभाइ सदादमाळना स्मरणार्थे
हा भाइ शान्तीलाल जादवजी २५१
- ५ दोशी ठाकुरशी गुलालचन्दना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि
समरतनेन वृजलाल तरफथी हा. जयन्तिलाल ठाकुरशी २५१
- ६ शाह तलकशी हीराचदना स्मरणार्थे ह. अमृतलाल तलकशी २५१

लालपुर

- १ शेठ नेमचन्द सवजीभाइ मोदी हा. मगनलालभाइ २५१
- २ शेठ मुळचन्द पोपटलाल हा मणीभाइ तथा जेसींगलालभाइ २५१

लाखेरी (राजस्थान)

- १ मास्तर जेठालाल मोनजीभाइ हा. महेता अमृतलाल
जेठालाल (सींगील एन्जीनीअर साहेब) २५१
- लीमडी (पचमहाल)

- १ शाह कुवरजी गुलावचन्द २५१
- २ छजेड घासीराम गुलावचन्द २५१
- ३ शेठ गीरचन्द पन्नालालजी कर्णावट २५१

लीवडी (सौराष्ट्र)

- १ शाह चकुभाइ गुलावचन्द २५१

लाकडीया (कच्छ)

- १ श्री स्या. जैन सय ह. शाह रतनशी करमण २५१

९ मोदी सौभाग्यचन्द मोतीचन्द	२५१
१० वडाणी भीमजी वेलजी तरफथी तेमना धर्मपत्नि अ. सौ समस्तवेनना वरसीतपनी खुशाली	२५१
११ दोशी मोतीचन्द धारशीभाइ (रीटायर्ड एन्जीनीअर साहेब)	२५१
१२ कामदार चन्दुलाल जीवराज धांगध्रावाळा	२५०
१३ हेमाणी घेलुभाइ सनचद	२५१
१४ प्रभुलाल न्यालचन्द दफतरी	२५१
१५ स्व. महेता देवचन्द पुरुषोत्तमना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि हेमकुमरवाइ तरफथी हा. जयन्तिलाल देवचन्द महेता	२५१
१६ पारेख शीवलाल झुझाभाइ मोम्बासावाळा ह. अ. सौ. कचनवहेन	२५२

राजाजीकाकेरडा (भीलगाडा)

१ श्रीमान जोरावरमलजी धर्मचन्दजी डुगरलाल (मुनिश्री मागीलालजीना उपदेशथी)	२५१
---	-----

रायचुर

१ स्व. मातुश्री मोंघीवाइना स्मरणार्थे ह. शाह शीवलाल गुलाबचन्द वढवाणवाळा	२५१
--	-----

रगुन

१ कामदार गोरधनदास मगनलालना धर्मपत्नि अ. सौ. कमळाबेन	२५१
--	-----

रापर (कच्छ)

१ पूज्य वालजीभाइ न्यालचन्द	२५१
----------------------------	-----

रतलाम

१ अनेक भक्तजनो तरफथी हा श्रीमान केशरीमलजी डक (केवळ मुनिना उपदेशथी)	२५१
--	-----

वणी

- १ महेता नानालाल छगनलालना धर्मपत्ति स्व. चंचळनेन
तथा पुरीनेनना स्मरणार्थे हा. भाइ मनहरलाल नानालाल २६१

वडोदरा

- १ कामदार केशवलाल हिमतराम प्रोफेसर साहेब
(गोंडलवाळा) २५१

- २ वकील मणीलाल केशवलाल शाह २५१

वडीया

- १ पंचमीया भगानभाइ काळाभाइ (जेतपुरवाळा) २५१

वाकानेर

- १ मास्तर कान्तीलाल त्रवरुलाल खढेरीया २५१

- २ दफतरी चुनीलाल पोपटलाल मोरवीवाळा
हा. भाइ माणेलाल चुनीलाल २५१

वीछीया

- १ श्री स्था जैन सध ह. अजमेरा रायचन्द वृजपाळ २५१

वीरमगाम

- १ शाह वीठलभाइ मोदी मास्तर २५१

- २ शाह नागरदास माणेरुचन्द २५१

- ३ शाह मणीलाल जीवणलाल (शाहपुरवाळा) २५१

- ४ शाह अमलख (वचुभाइ) नागरदासना धर्मपत्ति अ सौ.
वेन लीलावतीना वरमीतपना पारणानी सुशालीमा.

ह. भाइ कान्तीलाल नागरदास ३००

- ५ स्व शेठ उजमशी नानचन्दना स्मरणार्थे
ह. शेठ चुनीलाल नानचन्द २५१

- ६ स्व. शेठ मणीलाल लक्ष्मीचन्दना स्मरणार्थे
ह. खीमचदभाइ (खाराघोडावाळा) २५१

लोनावला

१ शेठ धनराजजी मूळचन्द मूया २५१

लुधियाना

१ राजेन्द्रकुमार जैन दिलहीवाळा २५१

वढवाण शहर

१ शाह दीलीपकुमार सवाइलाल ह सवाइलाल त्रयकलाल शाह २५१

२ शाह मगनलाल गोकळदास हा. रतीलाल मगनलाल कामदार २५१

३ सघवी मुळचन्द वेचरभाइ हा. भाइ जीवणलाल गफलदास २५१

४ शेठ वृजलाल सुखलाल २५१

५ शेठ कान्तीलाल नागरदास २५१

६ वोरा चत्रभुज मगनलाल २५१

७ सघवी शीवलाल हीमजीभाइ २५१

८ शाह देवशी देवकरण २५१

९ वोरा डोसाभाइ लालचन्द स्था. जैन सघ
हा. वोरा नानचन्द शीवलाल २५१

१० वोरा धनजीभाइ लालचन्द स्था जैन सघ
हा. वोरा पानाचंद गोवरदास २५१

११. दोशी वीरचंद सुरचंद हा दोशी नानचंद उजमशी २५१

१२ स्व. वोरा मणीलाल मगनलाल
हा. वोरा चत्रभुज मगनलाल २५१

१३, शाह वाडीलाल देवजीभाइ २५१

वटामण

१ श्री वटामण स्था जैन सघ
हा. श्री डाढ्याभाइ हलुभाइ पटेल २५१

वलसाड

१ शाह खीमचन्द मूळजीभाइ २५१

वेरावल

- १ शाह केशवलाल जेचन्दभाठ २५१
२. शाह खीमचन्द सौभाग्यचन्द वसनजी २५१
- ३ स्व शेठ मदनजी जेचन्दभाठना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि
लाडकुमरवाइ तरफथी ह. धीरजलाल मदनजी २५१
- ४ श्री स्था जैन सघ हा शाह शोभेचन्द करशनजी २५१

चडगांव स्टेशन

- १ शेठ माणेकचन्दजी राजमलजी वाफणा २५१

सरसेज

- १ स्व. पिताश्री शाह फकीरचन्द पुजाभाइना स्मरणार्थे
हा. शाह रमणलाल फकीरचन्द २५१

सतारा

- १ स्व. मदनलालजी कुदनमलजी कोठारीना स्मरणार्थे
ह तेमना धर्मपत्नि राजकुमरवाइ मदनलालजी २५१

सासवड

- १ शेठ चन्दनमलजी मुथाना धर्मपत्नि अ. सौ. रगनाइ मुथा
तरफथी हा. अमरचन्दजी मुथा २५१

सादडी

- १ शेठ देवराजजी जीतमलजी पूनमीया २५१

सालवनी (बगाल)

- १ दोशी चुनीलाल फुलचन्द मोरवीवाळा २५०

साणद

- १ शाह हीराचन्द छगनलाल ह. शाह चीमनलाल हीराचन्द ३०१
- २ अ. सौ चम्पावेन ह. दोशी जीवराज लालचद २५१

७ स्व शेठ हरीलाल प्रभुदासना स्मरणार्थे	
ह. शेठ अनुभाइ हरीलाल	२५१
८ सघवी जेचदभाइ नारणदास	२५१
९ स्व. शाह वेलशीभाइ साकरचन्दभाइना स्मरणार्थे	
ह चीमनलाल वेलशी	२५१
१० पारेख मणीलाल टोकरशी लातीवाळा तरफथी	
(मोटीवेनना स्मरणार्थे)	२५१
११ शाह नारणदास नानजीभाइना सुपुत्र वाडीलालभाइना	
धर्मपत्ति अ. सौ. नारंगीवेनना वरसीतप निमित्ते	
हा. शान्तीभाइ	२५१
१२ स्व छत्रीलदास गोकळदासना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्ति	
कमळावेन तरफथी हा. मजुलाकुमारी	२५१
१३ श्री स्था जैन श्राविका सघ	
हा. प्रमुख अ. सौ. रभावेन वाडीलाल	२५१
१४ स्व श्रीभोवनदास देवचद तथा स्व अ सौ. चवळवेनना	
स्मरणार्थे हा. डो. हिमतलाल सुखलाल	२५१
१५ शाह मूळचन्द कानजीभाइ तरफथी	
हा. शाह नागरदास ओघडभाइ	२५१
१६ शेठ मोहनलाल पीतांबरदास	
हा. भाइ केशवलाल तथा मनसुखभाइ	२५१
१७ श्रीमती हीरावेन नथुभाइना वरसीतप निमित्ते	
ता नथुभाइ नानचन्द शाह	३०१
१८ स्व मणीयार परसोतमदास सुन्दरजीना स्मरणार्थे	
हा. शेठ साकरचन्द परसोतमदास	२५१
१९ शेठ मणीलाल शीवलाल	२५१

सजेली (पचमहाल)

१ शाह लुणाजी गुलामचन्द	२५१
२ श्री स्वा. जैन सध हा. शेठ प्रेमचन्द दलीचन्द	२५१

हाटीना माळीया

१ शेठ गोपालजी मीठाभाइ	२५०
२ अ. सौ मजुन्नावेन भगवानदास गाधी	२५१

हारीज

१ शेठ अमृलग्गभाइ मुळजी हा. प्रकाशचन्द अमृलग्ग	३०१
२ स्व. वेन चन्द्रकान्ताना स्मेरणार्थे हा. अमृलग्ग मुळजीभाइ	३०१

ता. १५-१२-५९ सुधीमा मेम्बरोनी सग्या

- १० आद्य मुरव्गीश्री
- २१ मुरव्गीश्री
- ५७ सहायक मेम्बरो
- ५२२ लाइफ मेम्बरो
- ६५ बीजा क्लासना मेम्बरो

६७५ कुल मेम्बरो

राजकोट

ता. १६-१२-५९

साकरचन्द भाइचन्द शेठ
मन्त्री

३ पटेल महासुखलाल डोसाभाइ	२५१
४ शाह साकरचंद कानजीभाइ	२५१
५ पुरीबेन चीमनलाल कल्याणजी सघवी लीमढीवाळाना स्मरणार्थे हा. वाडीलाल मोहनलाल कोठारी	२५१
६ पारेख नेमचंद मोतीचंद मुळीवाळाना स्मरणार्थे ह. पारेख भीखालाल नेमचंद	२५१
७ सघवी नारणदास धरमशीना स्मरणार्थे ह भाइ जयन्तिलाल नारणदास	२५१
८ शाह कस्तुरचंद हरजीवनदास हा. डो. माणेकलाल कस्तुरचंद शाह	२७१

सुरत

१ श्री स्था जैन सघ हा. शाह रत्नीलाल लल्लुभाइ	२५१
२ श्रीयुत कल्याणचंद माणेकचंद हडालावाळा	२५१
३ श्री हरीपुरा छकोटी स्था. जैन सघ हा. बाबुलाल छोटालाल	२५१

सुबई (कच्छ)

१ सावळा शामजी हीरजी तरफथी (सदानदी जैन मुनिथी छोटालाल महाराजना उपदेशथी सुबई स्था जैन सघ ज्ञानभटारने भेट)	२५१
---	-----

सुरेन्द्रनगर

१ शेठ चांपशीभाइ सुखलाल	२५१
२ भावसार चुनीलाल प्रेमचंद	२५१
३ स्व केशवलाल मूळजीभाइना धर्मपत्नि अमृतबाइना स्मरणार्थे हा शाह भाइलाल केशवलाल	२५१
४ शाह न्यालचंद हरखचंद	२५१
५ शाह वाडीलाल हरखचंद	२५१

અમદાવાદ મારગપુર પરી. પાનાચદ ઝવેરચદનો ઉપાશ્રય
મવત ૨૦૧૫, ની પ્રીટીપ્રદાપૂર્ણિમા, બુધવાર

વયોવૃદ્ધ સ્થીરવાસી યુનિશ્રી માકણેચંદ્ર મહારાજનો અભિપ્રાય

પૂ આચાર્ય ઘાસીલાલજી મહારાજ,

આપના તરફથી બહાર આવેલા શ્રી આચારાગ સૂત્ર ભા ૧ અને ભા ૨ને,
શ્રી દશવૈકાલિક ભા ૧ હો, શ્રી ઉત્તરાધ્યયનજી ભા ૧નો તથા આવશ્યક સૂત્ર વાચી
વિચારીપરમોદલામ ભાવ થયો, જ્ઞાન તાન્ત્ર વયુ અને ઘણુંજ નવું જાણવાનું મળ્યું
યુગે યુગે ધર્મોદ્ધારક મહાપુરુષો વર્ધ ગયા, તે પ્રમાણે આપશ્રીએ પ્રવ-
ચનની પ્રભાવનાનો ઉદ્ધાર કરી તીર્થંકર જિન નામ કર્મ ઉપાત્ત્યું છે તે
મહાવીર પ્રભુના મિદ્ધાતોને અહીંનિ વદન નમસ્કાર હો

૫

પૂ શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજની આગમખત્રીસી

આજથી ૧૫ વર્ષ પહેલા મરુધ ૫ પૂ શ્રી ઘાસીલાલજી મ ઐરાજી મા
યધાર્યા અને ઐરાજીના આગમપ્રિય મહાનુભાવોએ તેમની વિદ્વતા, અસ્કૃત
ભાષાનું તેમનું જ્ઞાન વગેરે જોઈને તેમને વિનતી કરી કે આપણા સમાજ માટે
હજારો વર્ષ સુધી જીવિત રહે તેવું અસ્કૃત ટીકાવાળું આગમ સાહિત્ય આપના
દ્વારા લખાશે તો તે જૈન સમાજ માટે ખૂબજ ઉપયોગી થઈ પડશે,
આ વાત પૂજ્યશ્રીએ કબુલ કરી

શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ નામની મસ્થા સ્થપાઈ અને થોડાક તડકા છાયા
નિહાળ્યા પછી આ સમિતિ આજે ઘણી મજબુત બની ગઈ છે તેણે અત્યાર
સુધીમા ૧૭-૧૮ આગમો પ્રસિદ્ધ કર્યા છે ૩-૪ આગમો ગ્રેસમા છપાઈ
રહ્યા છે ૪-૫ આગમો લખાઈને તૈયાર થઈ રહ્યા છે અને માત્ર ૭-૮ આગમો
હવે લખવાના બાકી રહ્યા છે જો પૂ શ્રી ઘાસીલાલજી મ ની શારીરિક સ્થિતિ
શાસનદેવની કૃપાથી બરોબર રહેશે તો ત્રણ વર્ષમા આ સંપૂર્ણ ખત્રીસી લખ
વાનું કાર્ય પાર પડશે આ માટે અમે પૂ શ્રી ઘાસીલાલજી મ અને શાસ્ત્રો
દ્ધાર સમીતીને અનેકાનેક ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ અને ઇચ્છીએ છીએ
કે આ કાર્ય નિર્વિઘ્ને પાર પડે

શ્રમણસઘના પૂ આચાર્યશ્રી શાસ્ત્રવેત્તા આત્મારામજી મહારાજ તેમજ શ્રમણ સઘના બીજા મહારથીઓ તેમજ અન્ય શાસ્ત્રજ્ઞ સતો તથા સતીઓ, પ્રોફેસર સાહેબો તથા વિદ્વાન તત્ત્વીઓના અભિપ્રાયો અમો અગાઉ પ્રસિદ્ધ કરી ચૂક્યા છીએ હાલમા આવેલા નવા અભિપ્રાયો આ નીચે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે

✽

ગોંડલ સંપ્રદાયના ગાદીપતિ પૂજ્ય આચાર્યશ્રી બા બ્ર શાસ્ત્રજ્ઞ પુરુષોત્તમજી મહારાજશ્રીના શાસ્ત્રો માટેના ઉદ્ગારો -

✽

“ પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ આગમ પ્રકાશનને અગે શરીરની દરકાર કયા વગર અહનીંશ તનતોડ મહેનત કરી રહ્યા છે તેને માટે ધન્યવાદ છે

કારણ કે શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ દ્વારા તેમના બહાર પડેલા શાસ્ત્રોત્તુ વાચન કરતા મને તે ઉપરથી ખાત્રી થઈ છે કે બીજા પ્રકાશનો કરતા પૂજ્યશ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજે મહેનત લઈને જે પ્રકાશન કર્યા છે તે મને શ્રેષ્ઠ લાગે છે ”

- આજે પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ગુરુદેવ પુરુષોત્તમજી મહારાજના સ્વમુખેથી ઉપરના શબ્દો સરી પડ્યા છે તેની મેં આ નોંધ કરી છે

લિ સાકરચ દ ભાઈચિ દ શેઠ

ગોંડલ તા ૨૦-૬-૫૬ રવિવાર

उत्तराध्ययनसूत्रम् ।

(द्वितीयो भागः)

॥ अथ चतुर्थमध्ययनम् ॥

उक्त तृतीयमध्ययनम् । अथ चतुर्थमध्ययनमुच्यते । अस्य चायमभिसम्बन्धः—तृतीयाध्ययने चतुरङ्गी दुर्लभेति प्रतिशोधितम्, ता प्राप्य प्रमादो न कार्य इति सम्बन्धेन चतुर्थाध्ययनस्य प्रसङ्गः । जरोपनीतस्य न कोऽपि शरण भवतीत्यतो धर्मे प्रमादो वर्जनीयः इत्यर्थे प्रतिवोचयितुं हि चतुर्थमध्ययनं प्रारम्भ्यते । तस्याऽऽद्य-गायामाह—“असखय”-इत्यादि ।

मूलम्

असखयं जीवियं मा पमार्येण, जरोवणीयस्स हुं नतिथिं ताणं ।
एवं वियंणाहि जेणे पेमत्ते, किं नुं विहिसां अजेया गंहिति ॥१॥

चतुर्थ अध्ययन प्रारम्भ

तृतीय अध्ययन कहा जा चुका है । अब चतुर्थ अध्ययन प्रारम्भ किया जाता है । तृतीय अध्ययन के साथ इसका संबंध इस प्रकार है—तृतीय अध्ययन में जो ऐसा कहा है कि—“मनुष्यत्व, धर्मश्रवण, जिन-वचनश्रद्धा और सयम में वीर्योत्सास, ये चार अंग दुर्लभ हैं” सो उनको प्राप्त करके प्रमाद नहीं करना चाहिये, यह बात इस अध्ययन द्वारा समझाई जावेगी, जराग्रस्तको कोई शरण नहीं होता है अतः प्रमाद नहीं करना चाहिए इस सम्बन्धको लेकर इस चतुर्थ अध्ययनका प्रारम्भ हुआ है । इसकी यह सर्व प्रथम गाथा है—‘असखय’ इत्यादि ।

ચોથુ અધ્યયન

ત્રીજુ અધ્યયન પુરૂ થયુ હુવે ચોથા અધ્યયનનો પ્રારંભ કરવામા આવે છે ત્રીજા અધ્યયનની સાથે આ અધ્યયનનો સંબંધ આ પ્રકારનો છે—ત્રીજા અધ્યયનમા જે કહેવામા આવ્યુ કે—“મનુષ્યત્વ, ધર્મશ્રવણ, જીનવચનમા શ્રદ્ધા અને સયમમા વીર્યોત્સાસ (પ્રવૃત્તિ) એ ચાર વસ્તુ આત્માને પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ છે એ ચાર વસ્તુઓ પ્રાપ્ત થવા પછી પણ પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ આ વાત આ અધ્યયન દ્વારા સમજાવવામા આવે છે વૃદ્ધાવસ્થામા કોઈએ શરણ થતુ નથી માટે પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ એ સંબંધને લઈને આ ચોથા અધ્યયનનો પ્રારંભ થાય છે તેની આ સર્વ પ્રથમ ગાથા છે ‘અસખય’ ઇત્યાદિ

શાસ્ત્રોદ્ધારનું ભગીરથ કાર્ય

*

જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ માર્ક્ષિત પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ શાસ્ત્ર ઉપર સસ્કૃત ટીકા લખી રહ્યા છે તેમજ તેના અનુવાદો ગુજરાતી તેમજ હિંદી ભાષામાં સાથે થાય છે અને આ રીતે એક શાસ્ત્ર ચાર ભાષામાં પ્રગટ થાય છે આવા શાસ્ત્રો લગભગ ૧૮ થી ૨૦ પ્રગટ થઈ ગયા છે અને ૨૫ લગભગ આગમો સસ્કૃત ટીકા સહિત લખાઈ ગયા છે એક બત્રીશીના સંપૂર્ણ પુસ્તકો લગભગ ૫૦-૬૦ જેટલી સખ્યામાં થશે અને શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ તે સંપૂર્ણ બત્રીશી માત્ર ૨૫૧ રૂપિયા ભરનારને ઘેર બેઠા પહોંચાડે છે કે જેની કિંમત આશરે ૮૦૦ થી ૯૦૦ લગભગની થાય

આટલી સસ્તી કિંમતે આગમ બત્રીશી ઘેર ઘેર પહોંચાડવાનું કાર્ય કોઈએ પણ આજ સુધી કર્યું હોય તો આ પ્રથમ જ છે આ પહેલાં એક પ્રયાસ પૂજ્ય શ્રી અમુલખાસપીજી મહારાજે આગમો ઉપર હિંદી અનુવાદ કરેલ અને જેને શેઠ સુખદેવ સહાય જવાલાપ્રસાદે છપાવીને દરેક જગ્યાએ મફત પહોંચાડેલ પણ તે વખતે બહુ ય કામ સસ્તુ હતું જ્યારે અત્યારેતો કાગળના ભાવ ૧૦ ગણા વધી ગયા છે તેમજ છપાઈ વગેરેના ભાવ પણ વધ્યા છે તે ઉપરાંત આ શાસ્ત્રો તો સસ્કૃત ટીકા સાથે પ્રગટ થાય છે એટલે આ સૂત્રની બત્રીશીની કિંમત એક હજારની આડીએ તો પણ ઓછી છે માટે આવી સુદર તક કોઈ પણ સઘ કે સસ્થા જતી ન કરે એવી જૈન સમાજને અમારી વિનંતી છે પાંચ વરસ પછી આ બત્રીશી હજાર રૂપિયા હેતા પણ નહિ મળે એ સહુએ ખાસ ધ્યાન રાખવા જેવું છે

આ ઉપરાંત આ ભગીરથ કામ સમિતિ અને પૂજ્ય શ્રી જે ઉત્સાહથી કરી રહેલ છે તેને પૂર્ણ સહકાર સાથે સહાયતા આપવી પણ જરૂરી છે આ કામ આપણુ જ છે એમ દરેક સાધુ સાધ્વીઓ પણ સમજે અને દરેક સઘો પણ સમજે

તત્રી “ જૈન જ્યોતિ ” તા ૨૦-૧૨-૫૬

જના કિં ગ્રાણ=શરણ નુ ગ્રહીપ્યન્તિ=પ્રાપ્સ્યન્તિ, ન કિમપિ । પ્રમાદિના હિંસકા-
નામિન્દ્રિયવશવતિના સમટપ્રાપ્તૌ કોઽપિ ગ્રાતા ન ભવતીત્યર્થઃ । તસ્માદ્ ધર્મે પ્રમાદો
ન કાર્યં ઇતિ ભાવઃ । ‘ જણે પમત્તે ’ ઇતિ પ્રથમાગદ્વચનસ્થાને સૂત્રત્વાદેક વચનમ્ ॥
અથવા ‘ પમત્તે જણે ’—હે પ્રમત્તજન ! ઇતિ સમ્બોધનમ્ ॥

પાપસ્થાનોં સે વિરક્ત નહોં હોતે હેં । એસે મનુષ્ય (કિં ગર્હિતિ-કિં-
(ગ્રાણ) ગ્રહીપ્યન્તિ) કિમકી શરણ પ્રાપ્ત કર સકેગે । અથવા ક્યા
શરણ પ્રાપ્ત કર સકેગે ? કુઝ બી નહોં । તાત્પર્ય કહને કા યહ હૈ કિ
જો જીવ પ્રમાદી હોતે હેં ઇન્દ્રિયોં કે શુભામ હોતે હેં તયા હિંસક હોતે
હેં ઉનકા રક્ષક કોઈ નહીં હોતા હૈ, ઇસલિયે ધર્મસેવન મેં પ્રમાદ નહોં
કરનાં ચાહિયે । (એવ વિગ્રાણાહિ-એવ વિજાનીહિ) એસા સમક્ષો ।

ભાવાર્થ—જો વ્યક્તિ પ્રમાદી હોતે હેં હિંસક એવ ઇન્દ્રિયોં કે વશ-
વર્તી હોતે હ વે સવ પ્રકાર કે અનર્થોં કો કરને મેં જરા બી કસર નહોં
રખતે હેં । ઉનકો સસાર મેં કણ્ઠોં સે કોઈ નહોં વચા સકતા, અત
ધર્મ કા સેવન અવશ્ય આવશ્યકીય હૈ કિ જિસસે જીવ કી હરસમય
રક્ષા હોતી રહે । તયા યદ બી સમક્ષના ચાહિયે કિ યહ આયુ પ્રતિદિન
ઘટ રહી હૈ । ઇસકો વઢાનેવાલા કોઈ બી નહોં હૈ । જન વૃદ્ધાવસ્થા
આવેગી તત તો ઇતનો બી શક્તિ નહોં રહેગી કિ જિસસે થોડા યદુત
બી ધર્મસાવન હો સકે । ઉસ અવસ્થા મેં ઉસ જરા સે રક્ષા કરનેવાલા

પાપ કરવાથી પાછા હઠી શકતા નથી એવા મનુષ્ય કિં ગર્હિતિ-કિં (ગ્રાણ) ગ્રહીપ્યન્તિ
કેાનુ શરણુ પ્રાપ્ત કરી શકશે ? કયુ શરણુ પ્રાપ્ત ઠરી શકશે ?, કેાઈ તેને શરણુ
આપશે નહિ કહેવાનો આશય એ છે કે જે જીવ પ્રમાદી જીવન ગાળે છે,
ઇન્દ્રિયોના શુભામ (હોલુપ) તેમજ હિંસક હોય છે તેનુ કેાઈ રક્ષક થતુ નથી
માટે બીજુ કાઈ નહિ તો આચરણુમા તો પ્રમાદ નજ કરવો જોઈએ, એવ વિગ્રા
ણાહિ-એવ વિજાનિહિ એટલુ તો સમજવુ જોઈએજ

ભાવાર્થ—જેઓ પ્રમાદિ જીવન ગાળતા હોય છે, હિંસક અને ઇન્દ્રિયોને વશ-
વર્તિ હોલુપી હોય છે, તેઓ સર્વ પ્રકારના અનર્થોને કરવામા જરા પણ કયાશ-
હીલાશ રાખતા નથી તેને સસારના હુ ખોથી કેાઈ છોડાવી શકતુ નથી
આટલા માટે ધર્મનુ આચરણુ જીવનમા આવશ્યક વસ્તુ છે કે જેનાથી જીવની
પણેપણે રક્ષા થતી રહે છે જે ધર્મની રક્ષા કરે છે તેની રક્ષા ધર્મ કરે છે
તથા એ પણ વિચારવુ જોઈએ કે, આ આયુષ્ય ક્ષણે ક્ષણે—દિવસે દિવસે ઓછુ
થતુ જાય છે, તેને વધારવા કેાઈ સમર્થ નથી જ્યારે વૃદ્ધાવસ્થા આવશે ત્યારે
તો એટલી પણ શક્તિ નહીં રહે કે જેનાથી થોડી ઘણી પણ ધર્મચરણી થઈ શકે.

या—असंस्कृत जीवित मा प्रमादयेः, जरोपनीतस्य हु नास्ति त्राणम् ।

एव विजानीहि जनाः प्रमत्ताः, किं नु विहिंसा अयताः ग्रहीष्यन्ति ॥१॥

टीका—हे शिष्य ! जीवितम्=इदमायुः, असंस्कृत=संस्कारहीन वर्धयितुमशक्यम् ;
 द्वा—असंस्कृतम्=असंख्येयम् अस्ति, अतो मा प्रमादये =प्रमाद मा कुरु । ‘हु’
 निश्चयेन जरोपनीतस्य=जरया-वृद्धत्वेन उपनीतः-मरणसमीप प्रापितस्तस्य पुरुषस्य
 ताण=शरण नास्ति, यद्वा-जरामुपनीतः-स्वकर्मणा जरा प्रापितस्तस्य त्राणं=शरण
 नास्ति, येन जराऽपनीयते तत् त्राण नास्ति । तथा जराजर्जरितदेहयतस्तादृशी
 कर्मकरणशक्तिर्न भवति । किंच-एव=पश्यमाण विजानीहि-प्रमत्ताः=प्रमादयन्तः,
 वेहिंसाः=हिंसकाः, अयताः अजितेन्द्रियाः, तत्तत्पापस्थानेभ्योऽनुपरता वा,

अन्वयार्थ—हे शिष्य ! (जीविय असंख्य-जीवित असंस्कृतम्)
 यह आयु असंस्कृत है-संस्कार हीन है-इसका बढ़ाना अशक्य है
 अथवा-असंख्येय है-टूटने पर साधने योग्य नहीं है, अतः (मा प्रमा-
 दये मा प्रमादयेः) धर्म में प्रमाद मत करो । “हु” निश्चय से (जरोवणी-
 यस्स-जरोपनीतस्य) जरा से मरण के समीप पहुँचाये गये जीव का
 (ताण-त्राणम्) शरण (नस्ति-नास्ति) कोई नहीं है, अथवा ऐसा
 कोई नहीं है जो अपने कर्म के द्वारा जराके पास पहुँचे हुए जीव को
 उस जरा से बचा सके । तथा जरा से जिसका शरीर जर्जरित हो
 रहा है ऐसे जीव की ऐसी भी शक्ति नहीं होती है, जो वह उस अव-
 स्था में धर्म कर सके । (पमत्ते जणे-प्रमत्ता जनाः) जो मनुष्य प्रमादी
 होते हैं, वे (विहिंसा-विहिंसा) स्वपर के घातक होते हैं (अजया-
 अयताः) इन्द्रियों को वश में नहीं करनेवाले होते हैं, अथवा उन

अन्वयार्थ—हे शिष्य ! जीविय असंख्य-जीवित असंस्कृतम् आ आयुष्य
 असंस्कृत છે તેને વધારવું શક્ય નથી તેમજ તુટેલું આયુષ્ય સાધી શકાતું
 નથી, આથી મા પ્રમાદયે-મા પ્રમાદને કરો. “હુ” નિશ્ચયથી જરોવણીયસ્સ-
 જરોપનીતસ્ય વૃદ્ધાવસ્થાથી મરણની સમીપ પહોંચેલાં હોવાનું તાણ-ત્રાણમ્
 શરણ નસ્તિ-નાસ્તિ કોઈ નથી અથવા એવો કોઈ સમર્થ નથી કે જે પોતાના
 કર્મ દ્વારા ઘડપણને આરે પહોંચેલાં હોવાને એ વૃદ્ધાવસ્થાથી બચાવી શકે તથા
 વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે જેનું શરીર જર્જરિત થઈ રહ્યું છે એવા હોવાને એવી શક્તિ
 પણ નથી રહી હોતી કે તે એ અવસ્થામાં પણ ધર્મ કરી શકે પમત્તેજણે-પમત્તા
 જના જે મનુષ્ય પ્રમાદી હોય છે તે વિહિંસા-વિહિંસા પોતાના અને બીજાના
 ઘાતક હોય છે અજયા-અયતા ઇન્દ્રિયો ઉપર કાબુ મેળવી શકતા નથી તેમજ

મમૈવ મહત્ત્વક્ષતિમ્લનિતા ચ ભવતીતિ ક્વચિદન્ય વ્લોત્કટ મલ્લ ગવેપયામિ, ઇતિ વિચિન્ત્ય મલ્લ ગવેપયન્ સમુદ્રતટે ગતઃ । તત્ર તે નૈકો માત્સ્યકોઽતિવલિષ્ઠઃ સ્ફુર્તિમાન્ દૃષ્ટઃ, તસ્ય વલ તરસ્વિતા—(સ્ફૂર્તિ) ચ જ્ઞાત્વા રાજા સ પોપિતઃ, મલ્લ યુદ્ધસ્ય શિક્ષા ચ દાપિતા । તતોઽસૌ મહામલ્લો જાતઃ । તસ્ય માત્સ્યકમલ્લ ઇતિ નામ કૃતમ્ ।

અન્યદા કદાચિદટ્ટનમલ્લઃ સોપારકે સમાયાતઃ । રાજા તેન સહ માત્સ્યકમલ્લસ્ય મલ્લયુદ્ધ કારિતમ્ । સ માત્સ્યકમલ્લેન મલ્લયુદ્ધે પરાજિતઃ । દસ્તિના

કિયા ફિ યહ પહિલવાન કિસી દૂસરે રાજ્ય સે આકર હમારે દેશ કે મલ્લોં કો જીત કર જો ઉનકી પતાકા છીન લેતા હૈ સો હસસે મેરી હી પ્રતિષ્ઠા મે હાનિ આતી હૈ, તથા ઘદનામી ભી હોતી હૈ । હસલિયે હસકો પરાસ્ત કરને કે લિયે હસસે અધિક વલિષ્ઠ મલ્લ કી खोज करनी चाहिये । હસ પ્રકાર વિચાર કર રાજા અન્ય કિસી મલ્લ કો खोजने के लिये समुद्रतट पर आया । વહા ઉસને એક મઞ્છીમાર કો 'देखा जा अत्यन्त वलिष्ठ और स्फूर्तिमान्' થા । ઉસકો દેખકર રાજા ને ઉસકે વલ एव स्फूर्ति का अन्दाजा लगाकर अपने पास रख लिया और खूब उसे पुष्ट करने लगा । મલ્લયુદ્ધકી શિક્ષા ભી હસકો દિલાયી । હસસે યહ મહામલ્લ બન ગયા । ઉસકા નામ રાજાને માત્સ્યક મલ્લ રખ દિયા ।

એક સમય અટ્ટનમલ્લ સોપારક આગા । રાજાને ઉસકી કુસ્તી હસ માત્સ્યકમલ્લ કે સાથ કરવાઈ । અટ્ટનમલ્લ કો હસને પરાજિત

મારા કેશના મહોને યુદ્ધમાં છતીને તેમને હરાવી વિજય ધ્વજ આચકી લે છે, તેથી તો મારી, મારા રાજ્યની પ્રતિષ્ઠાને હાનિ પહોંચે છે તથા બદનામી પણ થાય છે માટે એને શિક્ષસ્ત આપે—હરાવે તેવા તેનાથી પણ બદવાન મહોની મારે શોધ કરવી જોઈએ આ પ્રકારનો વિચાર કરીને તે રાજા ખીજા શક્તિશાળી મહોની શોધ કરવા સમુદ્ર તટ ઉપર આવ્યો ત્યાં તેણે અત્યંત બલિષ્ઠ અને સ્ફૂર્તિવાલા એક માછીમારને જોયો તેને જોઈને રાજાએ એના બળ અને સ્ફૂર્તિનો અદાજ કાઢી પોતાની પાસે રાખી લીધો અને તેને સારી રીતે રૂઢ પુષ્ટ કરવા લાગ્યો મહાયુદ્ધનું શિક્ષણ પણ તેને અપાવ્યું આથી તે મહા મહો બની ગયો રાજાએ તેનું નામ માત્સ્યકમલ્લ રાખ્યું

એક વખત અટ્ટનમલ્લ સોપારક આવ્યો રાજાએ તેને માત્સ્યકમલ્લ માથે મહાયુદ્ધ કરવા આહવાન આપ્યું મહાયુદ્ધ થયું માત્સ્યકમલ્લે અટ્ટનમલ્લ

જરોપનીતસ્ય ચ ઘ્રાણ નાસ્તીત્યત્ર અટ્ટનમલ્લદૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

ઉજ્જયિન્યા જિતશત્રુનામકસ્ય નૃપતેરટ્ટનનામા મલ્લઃ સર્વરાજ્યેષ્વજેય આસીત્ ।
 હતથ સમુદ્રતટે સોપારકનામ્નિ નગરે સિંહગિરિનામકો રાજા મલ્લયુદ્ધદર્શનમિય
 આસીત્ । સ મલ્લાના યો વિજેતા ભવતિ, તસ્મૈ વહુદ્રવ્યં દદાતિ । અટ્ટનસ્ત્રગ
 ગત્વા મલ્લાન્ વિજિત્ય વર્ષે વર્ષે પતાકાં હરતિ । તતઃ સિંહગિરિનૃપો મનસિ
 ચિન્તયતિ—અયમન્યસ્માદ્રાજ્યાદાગત્ય મન્મલ્લાન્ વિજિત્ય પતાકાં હરતિ, एषा

કોઈ મી નહી હોગા અતઃ હે શિષ્ય એસા સમક્ષકર તુમકો ધર્મકે સેવન
 કરને મેં પ્રમાદી નહીં હોના ચાહિયે ।

જરોપનીત-જરાગ્રસ્ત-જીવ કા કોઈ રક્ષક નહીં હૈ, હસ વિષય પર
 અટ્ટનમલ્લ કા દૃષ્ટાન્ત લિખા જાતા હૈ—

ઉજ્જયિની નગરી મે જિતશત્રુ રાજા કા એક મલ્લ-પહિલવાન થા ।
 હસકા નામ અટ્ટનમલ્લ થા । કિસી મી રાજ્યમેં હસકો પરાસ્ત કરનેવાલા
 એક મી વ્યક્તિ નહી થા । સર્વ રાજ્યો મેં યહ અજેય માના જાતા થા ।
 સમુદ્ર કે તટ પર એક સોપારક નામ કા નગર થા । હસકા રાજા
 સિંહગિરિ થા । હસકો મલ્લયુદ્ધ દેલ્ખને કા વડા શૌક થા । મલ્લોં કી
 કુસ્તી મેં જો મલ્લ જય પાતા હસકો યહ સ્વૂં હનામ દિયા કરતા થા ।
 અટ્ટનમલ્લ પહિલવાન વહા પ્રતિવર્ષજાતા ઓર અન્ય મલ્લો કો પરાસ્તકર
 અપની જયપતાકા ફહરાતા । એસા દેલ્ખકર સિંહગિરિ રાજા ને વિચાર

તે અવસ્થામા ઘડપણુના હુ ખોથી બચાવવાવાળુ કોઈ હશે નહીં માટે હે શિષ્ય ।
 એ પ્રમાણે સમજીને તમારે ધર્મ કરણી કરવામા જરાપણુ પ્રમાદિ બનવું ન જોઇએ

ઘડપણુના આરે પહોચેલા જીવને કોઈ બચાવી શકતુ નથી આ વિષય
 ઉપર અટ્ટનમલ્લનુ દૃષ્ટાન્ત આપવામા આવે છે

ઉજ્જયિની નગરીમા જીતશત્રુ રાજાના દરબારમા અટ્ટનનામે એક મલ્લ-
 કુસ્તીખાજ હતો આજુબાજુના એકપણુ રાજ્યમા એવી કોઈ પણ વ્યક્તિ ન
 હતી કે જે તેને શિકસ્ત-પરાજય આપી શકે દરેક રાજ્યોમા એ અજેય
 માનવામા આવતો હતો સમુદ્રના કિનારા ઉપર સોપારક નામતુ એક નગર
 હતુ ત્યાના રાજાનુ નામ સિંહગિરિ હતુ તેને મલ્લયુદ્ધ જોવાનો ઘણો ભારે
 શોખ હતો તે મલ્લોની કુસ્તી ને જોઠાવતો અને મલ્લયુદ્ધમા જે જીતી જાય
 તેને તે સાડુ ઈનામ આપતો હતો અટ્ટન પહોલવાન દરવર્ષે તેના રાજ્યમા
 થતા મલ્લયુદ્ધમા ભાગ લેવા જતો અને ત્યાની અન્ય મલ્લોને હરાવી પોતાનો
 વિજય ધ્વજ ફરકાવતો દર વખતે આ પ્રમાણે બનતુ જોઇને સિંહગિરિ
 રાજાને વિચાર થયો કે, આ પહોલવાન કોઈ અન્ય રાજ્યમાથી અહિં આવીને

लया फलही (कापास) घुत्पाटयन्तं त कृपीवलं त्रिलोक्य, महान् बलिष्ठोऽयमिति चिन्तयन् स तदीयाऽऽहारदर्शनार्थं यावत् तिष्ठति तावत् तस्य कृपीवलस्य भार्या तत्प्रातराशाय कूरसमृत्त वृद्धघट गृहीत्वा तत्र समायाता । स कृपीवलः कुम्भस्थ सकल कूर ग्रासलील्या भुक्तवान् तदनु स क्वाऽपि गत्वा पुरीषोत्सर्गं कृतवान् । अट्टनमल्लस्तत्र गत्वा तत्पुरीषं छागपुरीषवत् स्वल्प शुष्क दृष्ट्वा तज्जाठराग्निं प्रवल प्रज्ञाय चिन्तयति—‘अयं मम वैरिनिर्यातनसमर्थः स्यात्’ इति विचिन्त्य सायंकाले

तृण जैसे समझकर फलही-कपास के पौधों को उखाड़ता जाता था । अट्टनमल्ल ने किसान को देखते ही “यह महान् बलिष्ठ है” ऐसा विचार कर उसके आहार का निरीक्षण करने के लिये वहाँ कुछ देर ठहरना उचित समझा । इतने में उसकी पत्नी उसके कलेवा के लिये भात से भरी हुई एक बड़ी भारी हडिया लेकर वहाँ आ पहुँची । कृपक ने उस समस्त भात को एक कवल के जैसा समझकर देखते २ खालिया । घाद में वह शौच करने के लिये गया तो अट्टनमल्ल ने जहाँ वह शौच करने के लिए गया था उस स्थान को भी देखा । वहाँ छाग-चकरे की पुरीष - मिंगनी के समान पुरीष - बिछा पड़ी हुई उसे दिखलाई दी । उसने स्वल्प एव शुष्क उस बिछा से यह निश्चय किया कि इसकी जठराग्नि विशेष रीति से उद्दीप्त है । अट्टनमल्ल ने इन घातों के निरीक्षण से यह मन में पक्का विचार कर लिया कि यह मेरे वैर को भजाने में समर्थ हो सकता है । इस तरह निश्चय करके अट्टनमल्ल साय-

धासनी भाइक वन्धे आवता ठपासना छोडवाओने उभाडीने शे की देतो । उतो अट्टनमल्ले ओ किसानने लेछ “आ ओकम भडान भणव जे छे तेनो आहार तो लेउ ?” ओम विचार करी तेना ओराकतु निरीक्षण करवा भाटे त्या ओडा वणत राह लेछने जेठो ओटलाभा ते जेइतनी पत्नी तेने भावा भाटे भात भरेली ओक मोटी डाडी लछने त्या आवी पडोथी किसान ओ सधजा सातने ओक अपाटे भाई गये । नभ्या पछी ते कुदरती डाजते-मज्ज गये । अट्टनमल्ल पाछण पाछण गये । अने जेइत जे स्थणे शौच भाटे गये । उतो ते स्थणे जछने जेथु तो त्या भकरा तेमज तेवाज भीज जनवरौनी भाइक लीडीओ । जेवी सुकी बिछा पडेली तेणे लेछ आ उपरथी तेने ओवो ज्याल आव्यो । हे आ पुरुषनी जठराग्नि भूण तेज छे आ सधगी जिनाओनु निरीक्षण कर्या भाह अट्टनमल्ले मनमा निश्चय कर्यो हे, आ भाणुस भारा प्रतिस्पधि—इरीक्षने इराववाभा

મગ્નોઽપરહસ્તીવ સ વિપાદં પ્રાપ્ય સ્વનગરમાગત્ય એવ ચિન્તયતિ-અહં ન કેનાપિ પુરા પરાજિતોઽભવમ્, અગ્રાઽનેન મલ્લેન પરાજિતોઽસ્મિ, તારુણ્યોપચયાદસ્ય માત્સ્યિકમલ્લસ્ય વલવૃદ્ધિર્જાતા, મમ તુ વાર્ધક્યેન વલ્લહાનિઃ, અતોઽન્ય સ્વપક્ષ-પાતિન મલ્લ કરિષ્યામિ । इति विचिन्त्यान्य मल्लं गन्नेपयन् 'सौराष्ट्रादिदेशे बहवो मल्लाः सन्ती'-ति श्रुत्वा तमभिप्रजन् भृगुकच्छसमीपे हरणीग्रामसीमनि कर्पासवप नोधतमेक कर्पक पश्यति-एकेन हस्तेन, द्रुत द्रुत हल वाहयन्त द्वितीयेन तृणली-

કર દિયા । जिस तरह कोई एक हाथी दूसरे हाथी से पराजित होकर चिन्ताग्रस्त बन जाता है उसी तरह अट्टनमल्ल भी चिन्ताग्रस्त बन गया और घर पर आकर विचारने लगा-मैं आजतक किसी से परा-जित नहीं हुआ-देखो तो सही आज इस मात्स्यिक मल्लने मुझे कुस्ती में पड़ा दिया । ठीक है यह जवान है अतः इसके बल की वृद्धि हो रही है और मैं अब बुढ़्ढा हो रहा हूँ अतः मुझ में बल की हानि होती जा रही है, इसलिये मुझे अपना पक्षपाती कोई दूसरा पहिलवान तयार करना चाहिये । इस प्रकार विचार कर अट्टनमल्ल दूसरे मल्ल की खोज में निकला । वह "सौराष्ट्र आदि देशों में अनेक मल्ल हैं " इस बात को सुनकर सौराष्ट्र देश की ओर चल दिया । बीच में गुजरात आया उसने भृगुकच्छ-भरुच गांव के समीप में हरिणीग्राम की सीमा में कपास को बोने में उद्यत एक किसान को देखा । किसान उस समय एक हाथ से जल्दी जल्दी हल चलाता जाता था और दूसरे हाथ से

ને હરાવી દીધો, જેવી રીતે કોઈ એક ગજરાજ બીજા હાથથી પરાજીત બનતા ચિન્તાગ્રસ્ત બની જાય છે તેવી રીતે અટ્ટનમલ્લ પણ ચિન્તાગ્રસ્ત બની ગયો અને ઘેર આવીને વિચારવા લાગ્યો કે, આજ સુધી કોઈએ મને પરાજીત કર્યો નથી જ્યારે આજકાલના આ માત્સ્યિકમલ્લે મને કુસ્તીમાં પછાડી દીધો ઠીક છે, પણ એ બુવાન છે, એને ડારણે એના બળની વૃદ્ધિ થઈ રહી છે હું તો હવે દિવસે દિવસે બુદ્ધો થઈ રહ્યો છું મારે મારામાં બળની ઉણપ આવતી જાય છે આથી મારે મારા પક્ષનો કોઈ બીજો પહેલવાન તૈયાર કરવો જોઈએ આ પ્રકારનો વિચાર કરી અટ્ટનમલ્લ બીજા બળવાન મલ્લની શોધમાં નીકળ્યો તે "સૌરાષ્ટ્ર આદિ દેશોમાં અनेक मल्ल છે " આ વાત સાંભળીને સૌરાષ્ટ્ર દેશની તરફ ચાલી નીકળ્યો વચમાં ગુજરાત દેશ આવ્યો ત્યાં ભરૂચ ગામની પાસે હરિણી ગામની સીમામાં આવ્યો ત્યાં એક ખેડૂતને ખેતી કરતા જોયો ખેડૂત તે સમયે એક હાથથી જલદી જલદી હળ ચલાવતો હતો અને બીજા હાથથી

कथं तर्हि मम जीविका स्यात् ? । अट्टनमल्लो वदति—यावान् कार्पासस्तत्र भवेत् तान्तस्तस्य मूल्यमधुनैवार्पयामि, गृह्यताम्, इत्युक्ते सति तथा यावदुक्तं तावत् तन्मूल्यतयाऽट्टनमल्लो धनं दत्तवान् । ततः साऽऽट्टनमल्लेन सह गन्तुं पतिमाज्ञापयत् ।

अथाट्टनमल्लः स्वगतं वदति—‘किं न वित्तेन साध्यते’ इति । ततोऽट्टनमल्लस्त कृषीवलमुपात्तय जरादुज्जयिनीमागतवान् । तत्राट्टनमल्लस्त विविधैरुपायैः पोषयन् मल्लमित्रा शिक्षयति । तेन तस्य फलहीमल्ल इति नाम कृतम् ।

उसे कौन समालेगा ? क्यों कि जब ये आपके साथ चलेजावेंगे तब तो वह देखरेख के अभाव में उजड़ जावेगा—फिर इस वर्ष का निर्वाह कैसे होगा ? । यह सुनकर अट्टनमल्लने कहा—सुनो जितना कपास तुम्हारे यहा होता हो उतने की कीमत मैं तुम्हें अभी से ही दे देता हूँ । गोलो क्या हूँ । ऐसा जब अट्टनमल्ल ने कहा तब उसकी पत्नी ने जीतना भी मूल्य कपास का मागा उतना ही अट्टनमल्ल ने उसको दे दिया । धन लेकर कृषक की पत्नी ने राजी खुशी से अट्टनमल्ल के साथ जाने के लिये अपने पति को आज्ञा दे दी ।

ऐसा देखकर अट्टनमल्लने मन में विचार किया—देखो ऐसे में कितनी ताकत है इनके बल पर पत्नी से भी पति को जुदा किया जा सकता है । अट्टनमल्ल कृषीवल को साथमें लेकर वहा से चला । चलते २ वहाँ शीघ्र उज्जयिनी आ पहुँचा । वहा आकर कृषीवल को उसने अनेकविध

वावेदो छे, अने ते जे तो पछी तेने सलाणशे केणु ? केमके, जे अे तमारी साथे आवे तो देखरेखना अलावे कपास थीमणार्थ जे अने अेथी आ वरसने निभाव कर्छ रीते थर्छ शकशे ? अे सामणी अट्टनमल्ले कछु के, सालणे । जेटले कपास तमारे त्या थतो डोय तेनी किमत हु तमने अत्यारे ज चुकवी हु छु पछी शे वाधो छे ? कडो ! डेटला आपु ? आपु अट्टनमल्ले कछु त्यारे डिसाननी पत्तिअे जे किमत मागी तेटली अट्टनमल्ले तेने मो मागी रकम आपी दीधी मो माग्यु धन भणता डिसाननी पत्तिअे पोताना पतिने राजपुशीथी तेनी साथे जवा माटे रज आपी अेटले डवे डिसान अट्टनमल्लनी साथे जवा तैयार थये ।

आ जेछ अट्टनमल्ले मनमा विचार कर्थे—जुअो ! पैसामा डेटलीताकात छे ? अेना जल उपर तो पति अने पत्तिने पण जुदा करी शकय छे अट्टनमल्ल ते डिसानने लर्छने त्याथी आट्ये । आलता आलता ते पोताने स्थाने उज्जनेनी आवी पडोअ्ये । घर आव्या पछी तेणे ते डिसानने अनेकविध

तस्य मवन गत्या याचते, रात्रौ तत्र गृहे स्थातुमिच्छामि । स कृपीवलस्तस्य निवा-
साय वसतिं दत्तेवान्, रात्रौ यथासुखं तत्रावस्थितोऽट्टनमल्लस्तं कृपीवलं पृच्छति-
का युष्माकं जीविकाऽस्ति ?, कृपीवलः प्राह—अहं निर्धनोऽस्मि, महताऽऽयासेन
कृषिं करोमि, तथापि ममोदरपूर्तिरुपमन्नं न संपद्यते । अट्टनमल्लः प्राह—कृषिपृष्टिं
मुक्त्वा यदि मया सहागच्छसि, तर्हि स्वल्पेनैव कालेन त्वा नृपयद्धनाढ्यं करोमि ।
कृपीवलोऽप्याह — तदाऽहमागच्छामि, यदि तत्रार्थे भार्या मामादिशेत् । ततोऽ-
ट्टनमल्लेन पृष्टा साऽप्येवमाह—अनेन यः कार्पास उप्तः स चानेन विना विनश्यति,

काल उसके मकान पर पहुँचा और कहने लगा—मैं आज की रात्रि में
तुम्हारे घर पर ही ठहर कर निकालना चाहता हूँ । कृपीवल ने अट्टनमल्ल
के ठहरने का प्रबन्ध कर दिया । जब किसान झोने लगा तो अट्टन ने
उससे पूछा—तुम्हारी आजीविका क्या है । अट्टनमल्ल की बात सुनकर
किसान ने कहा—क्या कहूँ—आजीविका तो ऐसी कुछ भी नहीं है ।
बिल्कुल निर्धन हूँ । बड़े परिश्रम से खेती करता हूँ तौ भी उदर की
पूर्ति नहीं होती है, कारण कि इतना अब ही खेत में नहीं उपजता
है । कृषक की बात सुनकर अट्टनमल्ल ने कहा यदि तुम खेती-किसानी का
धड़ा बन्द कर हमारे साथ चलो तो तुम्हें थोड़े से समय में ही राजा
जैसा धनाढ्य बना दूँ । कृपीवलने कहा—मैं चल सकता हूँ यदि मेरी पत्नी
मुझे आपके साथ चलने की आज्ञा दे देवे तो । उसकी पत्नी से जब
अट्टनमल्लने पूछा तो उसने भी यही कहा कि हमने जो कपास बोया है

समर्थ बननी शक तेવો છે આમે નિશ્ચય કરી અટ્ટનમલ્લ સુરજ આથમ્યે તે
એટલતા મકાને જઈ પહોંચ્યો ત્યા જઈને એ કહેવા લાગ્યો કે, આજની રાત્ર
હું તમારે ત્યા વિતાવવા માગુ છું કિસાને તેની આગતા સ્વાગતા કરી ઉતા
રાનો પ્રબંધ કર્યો રાતવેળાએ બ્યારે કિસાન સુવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો
ત્યારે અટ્ટનમલ્લે તેને પૂછ્યું—ધ ધો રોજગાર કેમ ચાલે છે ? પૈસા સારા કમાવતા
હશે ? અટ્ટનની આ વાત સાંભળીને કિસાને કહ્યું—શુ કહું લાઈ ! આજીવીકા
તો એવી ખાસ નથી, બીલકુલ નિર્ધન છું ઘણો પરસેવો પાડાને ખેતી કરું
છું છતાં પણ પેટ પુરૂં વળતરેય મળતુ નથી કિસાનની આ વાત સાંભળીને
અટ્ટનમલ્લે કહ્યું—જો તમને વાધો નહોતો તો આ તમારો ખેતીનો ધ ધો બંધ કરી
મારી સાથે ચાલો તો તમને થોડા જ સમયમાં રાજાના જેવા ધનવાન બનાવી
દઉં કિસાને કહ્યું કે, હું ચાલવા તો તૈયાર છું પણ જો મારી પત્ની હા પાડે
તો ને ? અટ્ટનમલ્લે કિસાનની પત્નિને પૂછ્યું તો તેણે કહ્યું કે—ખેતરમાં કપાસ

કુર્વન્તૌ, કદાચિચ્છિન્નમૂલમહાશાખિયદ્ ભૂતલે નિપતન્તૌ પુનઃ સત્ત્વરમેવ ભૂમિ-
તલાદુત્તિષ્ઠન્તૌ, કદાચિચિરતરમિન્નિતનિજવન્ધુવન્મિયઃ સમાશ્લિષ્ટૌ, પુનઃ સત્ત્વર-
મેવ પ્રિયુઞ્જાનૌ, કદાચિત્ પતદ્ગતદુત્પતન્તૌ, કદાચિત્ પુત્રદ્ગત્ પ્લવમાનૌ મલ્લલીલા
પ્રદર્શયતઃ । તદા જયલક્ષ્મીસ્તૌ તુલ્યવલૌ વિલોક્ય સ્વયવરા કુમારીય ક વૃણોમીતિ
ચિન્તયન્તી તયોર્મધ્યે કમપિ નાટુણોત્ ।

અપને ૨ દાત પીસ રહે થે । તાથિયોં કે તુલ્ય યે દોનોં મલ્લ આપસ મેં
મુઘા મુઘી કરને પર ઝતારુ હો રહેથે । જૈસે છિન્નમૂલવાલા વૃક્ષ નિઃસહાય
હોકર જમીનપર ગિર પડતા હૈં ઉસી પ્રકાર ઉનકી ઉસ સમય દશા હો
રહી થી । છિન મેં કોઈ કિસીકો નીચે પટક કર ધર દગાતા ઓર છિન
મેં કોઈ । જ્યોં હો દાવ લગતા એક દૂસરે કી છાતી ઉપર ચઢ
વૈઠતા । કમી યે દોનોં શીઘ્ર હી ભૂમિતલ સે ઉઠ વૈઠતે ઓર એસે છાતી
અડાકર મિલતે જૈસે કોઈ અપને ચિરકાલ સે વિછુડે હુએ વન્ધુ સે
છાતી લગાકર મિલતા હો । ક્ષણ મેં ત્રિલકુલ અલગ હોકર યે એસે
ઉઝલ પડતે જૈસે પતંગા ઉઝલ પડતા હૈં । કમી ૨ એસે કૂદતે જૈસે વન્દર
કૂદતા ફાદતા હો । ઇસ પ્રકાર ઇન દોનો ને મિલકર મલ્લલીલા ઉપ-
સ્થિત જનતા કો દિખલાઈ । ઉસ સમય જયલક્ષ્મી ને સ્વયવરા કુમારી
કન્યા કે સમાન, દોનો કો તુલ્ય વલવાલા દેખકર કિસ કો વરૂં યા
કિસ કો ન વરૂં । ઇસ પ્રકાર કે સદેહ સે આકુલિત હોકર કિસી કે

ધુજી રહી હતી બન્ને પોત પોતાના દાત પીસતા હતા હાથીઓની માફક
એ બન્ને મલ્લ આપસમા મુઝા મુઝિ કરવા લાગી ગયા જેમ મૂળમાથી
ક્ષીણ થએલુ વૃક્ષ જમીન ઉપર નિ સહાય બનીને પડી જાય છે એ પ્રકારે
તેમની દશા થઈ રહી હતી એક બીજા પરસ્પર એક બીજાને પછાડતા અને
ફરી પાછા લડતા અને જ્યારે દાવ મળતો ત્યારે એક બીજાની છાતી ઉપર
ચડી બેસતા આમા કોઈ વળતે તો બન્ને જણા જમીન ઉપરથી એકદમ
ઉઠીને એક બીજા સામે છાતી ભીડાવતા બંને કોઈ લાખા સમયથી વિખુટા
પડેલા બે ભાઈઓ ભેટી રહ્યા ન હોય ! ક્ષણમા વળી પાછા ઉછળી પડતા
કે બંને કોઈ પતંગિયુ ઉછળ્યુ । ક્યારેક ક્યારેક એવી રીતે કૂદતા કે બંને
વાદરા હુપાહુપ અને કૂદાકૂદ કરતા હોય આ પ્રકારે બન્ને જણાએ મળીને
મલ્લલીલા ત્યાં એકઠા થયેલાઓને બતાવી સ્વયવરની કુવારી કન્યા સમાન
જયલક્ષ્મીએ બન્નેને સમાન બળવાળા બંણીને કેના ગળામા વરમાળા આરોપુ

અથ દ્વિતીયવર્ષે મલ્લયુદ્ધમહોત્સવેઽટ્ટનમલ્લસ્તેન સહ સોપારકપુર ગતઃ । તત્ર મલ્લયુદ્ધદર્શનાર્થી સિંહગિરિનૃપઃ સહસ્રપૌરૈઃ સહ રક્ષમણ્ડપે નૃપાસનસમામીનોઽ નેકેષુ મલ્લેષુ યોધ યોધમુપરતેષુ ફલહીમલ્લ માત્સ્યકમલ્લ ચ પરસ્પર મલ્લયુદ્ધાર્થં સમાદિશતિ । તદનુ-તૌ મલ્લશિરોમણી ભુજાઽઽસ્ફોટધ્વનિગિર્ગીરાણા મનાસિ ક્ષોભયન્તૌ ચરણતલાઘાતૈર્ધ્રુવ કમ્પયન્તૌ, દન્તાદન્તીવ કુર્વન્તૌ ગજાઘિવ મુષ્ટામુષ્ટિ

ઉપાયો સે પુષ્ટ ક્રિયા, તથા મલ્લવિદ્યા મે નિષ્ણાત ઘના દિયા । ઇસકા નામ મી ઉસને ફલહીમલ્લ રખા । જવ ફલહીમલ્લ સવ પ્રકાર સે પુષ્ટ એવ મલ્લવિદ્યા મે પારંગત હો ગયા તવ અટ્ટનમલ્લ કો સતોષ કા અનુભવ હુઆ । દ્વિતીય વર્ષ મલ્લયુદ્ધ કે ઉત્સવ કે અવસર પર અટ્ટનમલ્લ ઉસકો સાથ લેકર સોપારકપુર ગયા । મલ્લયુદ્ધ કો દેખને કે લિયે સિંહગિરિ રાજા હજારો પુરવાસિયો કે સાથ રગમડપ મે સિંહાસન પર આકર વિરાજમાન હો ગયે । મલ્લો કા પરસ્પર મે મલ્લયુદ્ધ હોના પ્રારમ્ભ હો ગયા । સવને અપની ૨ પહિલવાની દિલ્લકર રાજા કો ખુશ ક્રિયા । જવ સવ મલ્લ કુશ્તી લડકર નિવૃત્ત હો ચુકે તવ રાજા ને માત્સ્યક મલ્લ એવ ફલહીમલ્લ કો અઘાડે મે ઉતરને કા આદેશ દિયા । આદેશ પાતે હી યે દોનો મલ્લશિરોમણી અપની ૨ ભુજાઓ કે ફટકારને કી ધ્વનિ સે વીરો કે મન કો ક્ષુભિત કરતે હુઅ અઘાડે મે ઉતર પડે । વહા પર ઇન દોનો કી કુશ્તી હોને લગી । ઇનકે ચરણતલો કે આઘાત સે ઉસ સમય અઘાડે કી ભૂમિ થરા રહી થી । દોનો

રીતે રૂપ્ટ પુષ્ટ બનાવી દીધો । તેમજ મલ્લવિદ્યામા પણ પારંગત બનાવી અને તેનું નામ ફલહીમલ્લ રાખ્યું । આથી અટ્ટનમલ્લને હવે સતોષ થયો । બીજા વર્ષે મલ્લયુદ્ધના ઉત્સવના અવસર ઉપર અટ્ટનમલ્લ એને સાથે લઈને સોપારકપુર ગયો । મલ્લયુદ્ધને જોવા માટે સિંહગિરિ રાજા હજારો જનોની સાથે રગમડપમા આવી સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થયા । પરસ્પરમા મલ્લોનું યુદ્ધ થવાનો પ્રારંભ થયો । સઘળાએ પોતપોતાની પહેલવાની બતાવી રાજાને ખુશ કર્યો । જ્યારે સઘળા મલ્લકુશ્તી લડીને નિવૃત્ત થયા ત્યારે રાજાએ માત્સ્યકમલ્લ અને ફલહીમલ્લને દાવમા ઉતરવાનો આદેશ આપ્યો । આદેશ મળતા જ આ બંને મલ્લશિરોમણી પોતપોતાની બુલ્લઓથી તૈયારી બતાવી સૌના ધ્યાન એથી કુશ્તીના દાવ માટે અખાડામા ઉતરી પડ્યા । ત્યાં એ બંનેની કુશ્તી થવા લાગી એ બંનેના પગના પગરવથી અખાડાની ધરણી

पृष्ठः—अत्र तनाद्रे प्रहाराः सम्पन्नाः, तत् स्थान दर्शय । मात्स्यिकमल्लः श्रमप्रहारपीडितोऽपि गर्वात् स्वाद्म न दर्शयति, यदति च—अत्र फलहीमल्लः क्वाऽपि मम पुरः स्थातु न समर्थो भविष्यति । द्वितीयदिवसे पुनर्युद्धागसरे द्वयोरपि साम्यमेव जातम्, तृतीयदिवसे मात्स्यिकमल्लस्य पराजयोऽभवत् ।

अथ मात्स्यिकमल्लेन द्वेषात् रात्रौ सुप्तस्य फलहीमल्लस्य मस्तकं छिन्नम् । अट्टनमल्लः खिन्नो भूत्वा उज्जयिनीं गतः । तत्र परित्यक्तयुद्धव्यापारः स्वगृहे

दवा के उपचारों से स्वस्थ कर दिया । मात्स्यिकमल्ल से भी उधर राजा ने पूछा—मात्स्यिक ! कहो तुम्हारे शरीर में कहां २ चोटें आई हैं, ताकि उन्हें ठीक किया जायके । मात्स्यिकमल्लने जो कि श्रम के प्रहार से पीडित हो रहा था तौ भी गर्व से “मुझे कहीं चोट नहीं आई है” ऐसा कहकर अपनी वीरताका ही प्रदर्शन किया । कहने लगा—यह फलहीमल्ल है किस खेल की मूली—इस विचारे में कहा इतनी शक्ति है जो मेरे आगे ठहर सके । दूसरे दिन पुनः उन दोनों का युद्ध होने लगा पहिले दिन जैसी ही आज भी रात हुई—किमी की भी हार जीत नहीं हुई । तीसरे दिन जब युद्ध हुआ तो फलहीमल्ल ने मात्स्यिकमल्ल को धर दबाया—उसको फलहीमल्ल से हार खानी पड़ी । फलहीमल्ल ने मात्स्यिक को पछाड़ दिया—मात्स्यिक हार गया ।

मात्स्यिकमल्ल ने पराजय पाकर द्वेषवश रात्रि में सोये हुए फलहीमल्ल के मस्तक को काट डाला । अट्टनमल्ल विचारा दुःखित होकर कहा

भावीमयी, अग्निना शेकथी तथा योज्य दवा दाड्ना उपचारथी स्वस्थ करी दीधा
मात्स्यिकमल्लने પણ ગાનએ પૂછયુ કે,—માત્સ્યિક, કહે તમારા શરીરમા કયા કયા
માર લાગ્યો છે કે જેથી તેનો ઉપાય કરવામા આવે ? માત્સ્યિકમલ્લે જો કે શ્રમથી
પીડાઈ રહ્યો હતો તો પણ ગર્વથી “મને કયાય ચોટ લાગી નથી” આવું કહી
પોતાની વીરતાનું પ્રદર્શન કર્યું અને કહેવા લાગ્યો કે, આ ફલહીમલ્લ તે કયા
ગાડનું મૂસાડીયું કે જે મને હરાવી શકે ? દલમાને દલમા ઉપચાર ન કર્યા બીજે
દિવસે ફરીથી બંનેનું મલ્લયુદ્ધ શરૂ થયું પહેલા દિવસની માફક આજે પણ
કોઈની હાર કે જીત ન થઈ ત્રીજા દિવસે જ્યારે યુદ્ધ થયું તો ફલહીમલ્લે
માત્સ્યિકમલ્લને પછાડીને દબાવ્યો અને ફલહીમલ્લથી માત્સ્યિકમલ્લને હાર
ખાવી પડી ફલહીમલ્લે તેને પછાડી દીધો અને માત્સ્યિકમલ્લ હારી ગયો ।

માત્સ્યિકમલ્લે હારી જતા રાત્રીના વખતે જ્યારે ફલહીમલ્લ સુતો હતો ત્યારે ધ્યાને કારણે તેનું માથું કાપી નાખ્યું આથી અટ્ટનમલ્લ બિચારો

अथ सिंहगिरिनृपश्चिन्तयति—अनयोर्मल्लयुद्धमधुना पूर्णं न भविष्यति तस्माद् द्वितीयदिवसे पुनरिदं भवतु इति विचिन्त्य तथैवादिशति स्म । ततः सिंहगिरिनृपे स्वासनादुत्थिते सति तौ मल्लानपि स्वस्वस्थान गतौ । ततोऽट्टनमल्लः फलहीमल्लं वदति — मात्स्यिकेन यत् त्वदङ्गं पीडितं तदुच्यताम्, फलहीमल्लस्तदा गुरवे प्रायश्चित्तग्रहीता शिष्य इव शुद्धमानसः पीडितं स्नात्नमत्रयीत् । ततोऽट्टनमल्लस्त पक्वतैलमर्दं नैर्ऋतापनैर्योग्यभेषजैश्च पुनर्नूतनं कृतवान् । मात्स्यिकमल्लोऽपि राजा

भी गले में चरमाला नहीं डाली—अर्थात् इन दोनों मल्लों में से किसी की भी जीत नहीं हुई ।

इस दृश्य को देखकर सिंहगिरि राजा ने विचार किया कि इस समय इन दोनों पहलवानों की कुश्ती सपूर्णरूप से ठीक ठाक नहीं हो सकती अतः दूसरे दिन के लिये यह काम रखा जाय । इस प्रकार विचार कर समस्त जनता के समक्ष राजा ने यह प्रकट किया कि कल फिर से इन दोनों का यही पर मल्लयुद्ध होगा । ऐसा कह कर राजा अपने आसन से उठकर चला गया । ये दोनों मल्ल भी राजा को जाते देखकर अपने-अपने स्थान पर चले गये । अट्टनमल्ल ने फलहीमल्ल से कहा कि कहो-मात्स्यिकमल्ल ने तुम्हें कहा चोट पहुँचाई है । अट्टनमल्ल की बात सुनकर फलहीमल्ल ने जैसे प्रायश्चित्त को गुरु से ग्रहण करनेवाला शिष्य सब शुद्ध मन से अपनी दशा प्रकट कर देता है उसी तरह अपने गुरु से जहाँ-चोट लगने से दर्द हो रहा था उन २ अंगों को दिखा दिया । फलहीमल्ल की बात सुनकर अट्टनमल्लने उसके चोट खाये हुए अंगों को पक्व तैल की मालिश से, अग्नि के सेक से, तथा योग्य

એ સદેહમા આકુલ વ્યાકુલ બનીને કોઈના પણ ગળામા વરમાળા ન આરોપી, કેમ કે તે બનેમાથી કોઈની પણ છત થઈ ન હતી

આ દશ્યને જોઈ સિંહગિરિ રાજાએ વિચાર કર્યો કે, આ સમયે આ બંને પહેલવાનોની કુસ્તી ઠીક ઠીક થઈ શકી નથી માટે બાકી રહેલી કુસ્તી અપૂર્ણ રાખી બીજા દિવસે ચાલુ રાખવી આ પ્રકારે વિચાર કરી સમસ્ત પ્રેક્ષકો સમક્ષ રાજાએ એવું જાહેર કર્યું કે, આવતી ઢાલે આ બંનેનું અહિં મલ્લયુદ્ધ થશે એવું કહી રાજા પોતાના આસનથી ઉઠીને ચાલ્યા ગયા અટ્ટનમલ્લે ફલહીમલ્લને કહ્યું કે, કહો ! માત્સ્યિકમલ્લે તમને કયા ચોટ (માર) પહોંચાડી ? અટ્ટનમલ્લની વાત સાંભળીને ફલહીમલ્લે જેમ ગુરુ પાસે શુદ્ધ લાવથી પ્રાયશ્ચિત્ત લેનાર શિષ્ય શુદ્ધ મનથી પોતાની પરિસ્થિતિ પ્રગટ કરી દે છે તે પ્રમાણે જ્યાં જ્યાં ચોટ લાગવાથી દર્દ થઈ રહ્યું હતું તે તે અંગોને તેણે બતાવ્યા ફલહીમલ્લની વાત સાંભળીને અટ્ટનમલ્લે જ્યાં જ્યાં તેના અંગોને માર લાગ્યો હતો ત્યાં ત્યાં પાકા તેલની

અટ્ટનમલ્લસ્તદા પક્ષિણ મમ્પ્રોધ્ય વદતિ-ભો ભો પક્ષિણઃ ! યૂયં નુરન્તુ અટ્ટનમલ્લેન નીરગણમલ્લઃ પરાજિતઃ । અટ્ટનસ્યૈતદ્વચન નૃપઃ શ્રુત્વા અયમટ્ટનોઽપિ મદીય એવ ઇતિ કૃત્વા સન્માનપૂર્વક વહુ દ્રવ્ય તસ્મૈ દત્તવાન્ । તદા સ્વજનોઽપિ રાજસત્કૃતસ્યાટ્ટન-મલ્લસ્ય સંમુખમાગત્ય મિલિત્વા સત્કારાદિક કૃતવાન્ ।

તદાઽટ્ટનમલ્લેન ચિન્તિતમ્-એતે સપતિ દ્રવ્યલોભેન મમ સત્કાર કુર્વન્તિ, યદાઽહ નિર્દ્રવ્યો ભવિષ્યામિ, તદા મામપમાનયિષ્યન્તિ । કિંચ-જરાવસ્થાઽપિ મમ શરીર શનઃ શનૈર્વ્યાપ્નોતિ, તયા વ્યાપ્તસ્તુ પુનરોપધૈર્નાદિ યુગા ભવિષ્યામિ ।

કર રાજાને અટ્ટનમલ્લ કી પ્રશાસા નહીં કી । જવ લોગોં ને યહ દેસ્તા કિ રાજા હસ તર્ફ સે મૌન હૈ તૌ વે ભો મૌન હી રહે-અન્હોં ને ભી અટ્ટનમલ્લ કી પ્રશાસા નહીં કી ।

જવ અટ્ટનમલ્લને વહા કી યહ સ્થિતિ દેહ્લી તો ઉસને પક્ષિયોંકો સવો-ધન કરતે હુગ કહા-ભો ભો પક્ષિગણ ! આપ લોગ હી કહે કિ અટ્ટનમલ્લ ને નિરગણમલ્લ કો પરાજિત કર દિયા હૈ । અટ્ટનમલ્લકે હસ વચનકો સુનકર રાજાને “યહ અટ્ટનમલ્લ ભી તો મેરા હી મલ્લ હૈ” એસા સમજકર ઉસકો વહુત દ્રવ્ય દિયા । અટ્ટનમલ્લકે સ્વજનોંને જવ યહ દેસ્તા કિ અટ્ટનમલ્લ કા વહુત અધિક સત્કાર રાજાકે દ્વારા ક્રિયા ગયા હૈ, તો વે ઉસકે સમુખ આકર મિલે ઔર ઉસકા સત્કાર કરને લગે । અપને વન્ધુઓં દ્વારા કિયે જાનેવાલે સત્કાર કો દેખકર અટ્ટનમલ્લ ને વિચાર કિયા-દેગ્વો હસ સમય યે મેરે વન્ધુજન દ્રવ્ય કે લોભ સે હી મેરા સત્કાર કરને મે જુટે હુગ હૈં પરન્તુ જિસ સમય મેં નિર્દ્રવ્ય હો જાઝંગા ઉસ સમય યે હી મેરા

પ્રમશાન કરી જ્યારે લોકોએ જોયું કે જ્યારે રાજા તરફથી મૌન છે ત્યારે તેઓ પણ મૌન રહ્યા, તેમણે પણ અટ્ટનમલ્લની જરા પણ તારીફ ન કરી

અટ્ટનમલ્લે ત્યાની આ પરિસ્થિતિ જોઈ પક્ષિઓને સંબોધન કરીને કહ્યું-હે પક્ષિગણ ! આપ લોકજ કહો કે અટ્ટનમલ્લે નીરગણને પરાજીત કરી દીધો છે અટ્ટનમલ્લના આ વચન સાંભળીને રાજાએ “ અરે ! અટ્ટનમલ્લ પણ મારોજ મલ્લ છે ” એવું કહીને તેને ઘણું દ્રવ્ય આપ્યું અટ્ટનમલ્લના સ્વજનોએ જ્યારે જોયું કે, અટ્ટનમલ્લનો રાજાએ ઘણો જ આદરસત્કાર કર્યો છે, તો તેઓ તેની પાસે આવીને તેને મળ્યા અને ઘણો સત્કાર કર્યો પોતાના બધુઓ તરફથી કરાવેલા સત્કારને જોઈને અટ્ટનમલ્લે વિચાર કર્યો કે, જુઓ ! આ મમયે આ મારા બધુ જનો દ્રવ્યના લોભથી મારો સત્કાર કરવામા જોડાયેલા છે પરંતુ જે સમયે હું વળી પાડો નિર્ધન થઈ જઈશ તો સમયે તેઓ જ મારૂ અપમાન કરવા

તિષ્ઠતિ પરંતુ જરાકાન્તોઽય ન કિંચિત્ કર્તુ શક્નોતીતિ મત્વા સ્વજનૈઃ પરાભૂયતે ।
 અન્યદા સ્વજનાપમાન વિગ્રોક્ત્ય સ્વજનમપૃષ્ઠ્ઠ્ઠ કૌશામ્બીનગરી ગતઃ । તત્ર વર્ષમેક
 રસાયન મશ્નિતયાન્ । તતોઽસૌ મહદ્ વલ પ્રાપ્યોજ્જયિન્યાં રાજઃ સદસિ મલ્લયુદ્ધે
 પ્રવર્તમાને પુનર્નવયૌવનં પ્રાપ્તો રાજો નીરઙ્ગણનામક મહામલ્લ પરાજિતયાન્ । અનેના-
 ગન્તુકમલ્લેન મમ મલ્લઃ પરાજિત ઇતિ કૃત્વા સ નૃપોઽદૃનમલ્લ ન પ્રશસિતયાન્ ।
 લોકોઽપિ રાજપ્રશસામન્તરેણ મૌનઃ સજ્ઞાતઃ ।

સે વાપિસ ઉજ્જયિની મેં લૌટ આયા । બુઢ્ઢા તો યહ હો હી ગયા થા ।
 અતઃ ઉસને મહ્લયુદ્ધ કરના છોડ દિયા ઓર ઘર પર હી રહને લગા ।
 જવ ઘરવાલોં ને દેખા કિ યહ કુછ બી નહીં કરતા ધરતા હૈ તથ ઉન
 લોગોં ને હસકા નિરાદર કરના પ્રારમ્ભ કર દિયા । હસસે અદૃનમલ્લ કે
 દિલ કો વહુત ગહરી ચોટ પહુચી । જવ અદૃનમલ્લને યહ દેખા કિ યે લોગ
 મેરે તિરસ્કાર કરને પર હી ઉતારુ હો રહે હૈ તો વહ વહા સે વિના કુછ
 કહે સુને કૌશામ્બી નગરી ચલા આયા । વહા આકર ઉસને ઇક વર્ષતક
 રસાયન કા સેવન કિયા । હસસે હસકે જરા સે શિથિલિત અગ પુનઃ
 બલિષ્ઠ બન ગયે । યહ પુનઃ ઉજ્જયિની મેં આયા ઓર રાજા કી દેગ્વ-
 રેગ્વ મેં જો મલ્લયુદ્ધ હો રહા યા ઉસમે સમિલિત હોકર હસને રાજા
 કે પ્રસિદ્ધ નિરગણ નામ કે મહાન્ પહિલવાન કો કુશ્તી મેં હરા દિયા ।
 હસ આયે હુઅ મહ્લને મેરે પહિલવાન કો હરા દિયા હૈ, એસા વિચાર

હુ ખિત બની ત્યાથી ઉજ્જેની ચાલ્યો આવ્યો તે બુઢ્ઢો તો થઈ ગયો હતો,
 આથી તેણે મહ્લયુદ્ધ કરવાનું છોડી દીધું અને પોતાના ઘર આગણે જ રહેવા
 લાગ્યો ઘરના માણસોએ જોયું કે આ બુઢ્ઢો હવે કાંઈ પણ કામ કરતો નથી,
 ત્યારે તે લોકોએ તેની અવગણના કરવા માડી આથી અદૃનમલ્લના દિલને
 ભારે આઘાત લાગ્યો ત્યારે અદૃનમલ્લે એ જાણ્યું કે, આ લોકો મારો તિરસ્કાર
 કરવામા જ ઉતરી પડ્યા છે ત્યારે તે ત્યાથી ક્રોધને પણ કહ્યા વગર કૌશામ્બી
 નગરી ચાલ્યો ગયો ત્યાં પહોંચી તેણે એક વરસ સુધી રસાયણનું સેવન
 કર્યું તેનાથી વૃધ્ધાવસ્થાથી શિથિલ બનેલ તેનું શરીર ફરીથી તદુરસ્ત બની
 ગયું વળી પાછો તે ઉજ્જયિની નગરીમા આવ્યો અને રાજાની હાજરીમા જે
 મહ્લયુદ્ધ થઈ રહ્યું હતું તેમા તે સામેલ થયો તેણે રાજાનો જે નિરગણ
 નામનો મશહૂર પહેલવાન હતો તેને કુશ્તીમા હરાવી દીધો આ નવા આવેલા
 મલ્લે મારા મહ્લને હરાવી દીધો ? એવો વિચાર કરી રાજાએ તેની જરાએ

ननु प्रमादिना कोऽपि त्राता न भवतीत्यतो धनार्जने प्रमादो न वर्तव्य इत्यत्राह—

मूलम्

जे' पावकम्मेहि धणं मणूसा, समाययती अमइं गहाँय ।

पहाँय ते पासपयंटिए नेरे, वेराणुवद्धा नेरय उँविति ॥ २ ॥

छाया—ये पापकर्मभिः धन मनुष्याः, समाददते अमर्ति गृहीत्वा ।

प्रहाय ते पाणप्रवृत्ता नरा, वैराणुवद्धाः नरकम् उपयान्ति ॥२॥

टीका—' जे पावकम्मेहि ' इत्यादि ।

जरावस्था से मेरा घ्राण करने वाला न कोई बन्धु समर्थ हो सकता है, और न ससार का कोई दूसरा पदार्थ ही समर्थ हो सकता है । यदि इस अवस्था से रक्षा करनेवाला उस जीव का कोई है तो वह एक धर्म ही है । वही सर्व अवस्थाओं में जीव का संरक्षण करता रहता है, इसलिए जबतक जरा से शिथिलित शरीर नहीं बना है तब तक मुझे इस धर्म के सेवन करने के लिये प्रव्रजित हो जाना चाहिये । ऐसा सोच समझकर अट्टनमरल गुरु के पास जाकर दीक्षित हो गया ॥ १ ॥

जब प्रमादी जीवों का कोई घ्राण शरण नहीं होता है, तो फिर ऐसा ही क्यों न मान लेना चाहिये कि अर्थार्जन करने में प्रमाद नहीं करना चाहिये ? सूत्रकार इसका उत्तर कहते हैं—जे पावकम्मेहि—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जे मणूसा—ये मनुष्याः) जो मनुष्य (अमइ गहाय—अमर्ति गृहीत्वा) दुर्बुद्धि के चक्कर में फँस कर (पावकम्मेहि—पापकर्मभिः)

वृद्धावस्थाधीभने બથાવનાર એવું કોઈ પણ સમર્થ નથી ન તો કોઈ બધુજન મારે। બથાવ કરી શકે તેમ છે કે, ન તો કોઈ સસારી પદાર્થ મારૂં રક્ષણ કરી શકે તેમ છે જો આ જીવનુ એ અવસ્થામા રક્ષણ કરનાર કોઈ પણ હોય તો તે એક માત્ર ધર્મ છે એ સર્વ અવસ્થામા જીવનુ રક્ષણ કરી શકે છે આથી જ્યાં સુધી હું વૃદ્ધાવસ્થાથી શિથિલ શરીરવાળો બન્યો નથી ત્યાં સુધી મારે ધર્મનું આચરણ કરવામા જ પ્રવૃત્ત બનવું જોઈએ એવો મન સાથે વિચાર કરી અટ્ટનમરલે ગુરુની પાસે જઈને દીક્ષા અંગીકાર કરી ॥ ૧ ॥

જ્યારે પ્રમાદિ જીવો માટે કોઈ આશરણુ સ્થાન નથી તો પછી એવું કેમ ન માની લેવું જોઈએ કે, અર્થોપાર્જન કરવામા પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ ? સૂત્રકાર આનો ઉત્તર હે છે—' જે પાવકમ્મેહિ ' ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જે માણસા—એ મનુષ્યા જે મનુષ્ય અમઈ ગહાય—અમર્તિ ગૃહીત્વા દુર્બુદ્ધિના થકકરમા ફસાઈને ખેતી, વાણિજ્ય આદિ પાવકમ્મેહિ—પાપકર્મભિ

તથા ચોક્તમ્-અધીન માનવાના તદ્, મેપજં નહિ વિચિતે ।

પુનર્નવ ભવેદ્ યેન, જરાજર્જરમઙ્ગકમ્ ॥ ૧ ॥

ન ચ વાર્ધકદિવ્યાસ્ર, પ્રયુક્ત કાલવિદ્વિપા ।

પતત્કાયે સ્વલયિતુ, શક્ય સ્વજનકઙ્કટૈઃ ॥ ૨ ॥

કઙ્કટઃ=ચરચઃ । ‘જરાવરથાયા મમ ન કથિદ્ વન્ધુરન્યો ગ્રાત્રાતા મન્વિપ્યતિ, કિં તુ ધર્મ એવ સર્વાવસ્થાસુ ગ્રાતાઽસ્તિ, તસ્માદ્ યાવદહ જરોપતીતો નાસ્મિ તાવત્ મગ્નજામિ ’ ઇતિ વિચાર્ય ગુરો સમીપેઽદ્વનમલ્લો દીક્ષાં ગ્રહીતવાન્ ।

॥ ઇતિ અદ્વનમલ્લદૃષ્ટાન્તઃ સપૂર્ણઃ ॥ ૧ ॥

અપમાન કરને લગ જાવેંગે । ઓર-અવ તો જરાવસ્થા ખી મેરે શરીરકો ધીરેર શિથિલ બના રહી હૈ । હસ સમય હસ અવસ્થા સે વ્યાસ શરીર કો મૈ ઔપધિયોં કે સેવનસે ખી યુવાવસ્થા સમ્પન્ન નહીં કર સકૂંગા, જૈસે કહા હૈ-

“અધીન માનવાના તદ્, મેપજ નહિ વિચિતે ।

પુનર્નવ ભવેદ્ યેન, જરાજર્જરમઙ્ગકમ્ ॥ ૧ ॥

ન ચ વાર્ધકદિવ્યાસ્ર, પ્રયુક્ત કાલવિદ્વિપા ।

પતત્કાયે સ્વલયિતુ, શક્ય સ્વજનકઙ્કટૈઃ ॥ ૨ ॥”

મનુષ્યોં કે અધીન તેમી કોઈ દવાઈ નહીં હૈ, જો જરા સે શિથિલિત હસ શરીર કો પુનઃ નવીન જવાની કે જોશ સે હરાભરા બના સકે । કાલરૂપી શત્રુ કે દ્વારા પ્રયુક્ત હસ બુઢાપેરૂપ દિવ્ય અસ્ર કો શરીર મે પડતે સમય કોઈ ખી એસા સ્વજનરૂપી ઘસ્ટર સમર્થ નહીં હૈ જો હટા સકે ।

માડથે હવે તો વૃદ્ધાવસ્થા પણ મારા શરીરને ધીરે ધીરે શિથિલ બનાવી રહેલ છે. હવે ઘડપણુને આરે પહોચેલા આ શરીરને હું ઔપધીઓના સેવનથી કાયાકંઠ્ય ઢરીને પણ ફરી યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત કરી શકવાનો નથી કહ્યું છે કે-

અધીન માનવાના તદ્, મેપજ નહિ વિચિતે ।

પુનર્નવ ભવેદ્ યેન, જરાજર્જરમઙ્ગકમ્ ॥ ૧ ॥

ન ચ વાર્ધકદિવ્યાસ્ર, પ્રયુક્ત કાલવિદ્વિપા ।

પતત્કાયે સ્વલયિતુ, શક્ય સ્વજનકઙ્કટૈઃ ॥ ૨ ॥

મનુષ્યોની પાસે એવી કોઈ દવા નથી કે જે, વૃદ્ધાવસ્થાથી શિથિલ બનેલા આ શરીરને ફરી યુવાનીના નવા જોશથી ચેતનવત-શક્તિશાળી બનાવી શકે કાળરૂપી શત્રુએ ફેંકેલા બુઢાપારૂપી દિવ્ય અસ્રને બચાવનાર કોઈ સ્વજનરૂપી અખ્તર નથી કે જે તેના આવતા ધામાથી આ શરીરને બ

श्चिन्तयति—इयं बहुतर काल मोहवशान्मया रक्षिता, इदानीमेता निहत्य पश्चाद् बालकं हनिष्यामि, इति विचिन्त्य तां मारयित्वा शीघ्रमेव कूपे प्राक्षिपत् । तां मार्यमाणा विलोभ्य भीतस्तत्पुत्रो गृहान्निर्गत्योच्चस्वरेणाक्रन्दितवान् । तस्य बालकस्य महत् क्रन्दनं श्रुत्वा लोकास्तत्रागत्य पृच्छन्ति—भो बालक ! कथं रोदिषि ? बालके-
नोक्तम्—अयमपुत्रा मम जननीं निहत्य कूपे प्राक्षिप्तवान् । तच्छ्रुत्वा राजपुरुषा अन्येऽपि लोकास्तत्र गत्वा तद्गृहान्तः प्रविश्य तं रूपं द्रव्यपूर्णं तयाऽन्यकूपे बालक-

सुन्दर मिली । उसके भी एक बच्चा हुआ, परन्तु उसके रूप पर मोहित होने के कारण इसने उसको नहीं मारा । जब इसका बच्चा ८ वर्ष का हो चुका तब चोर ने उसको देख कर विचार किया—मेने इसकी माता को मोहवश बहुत दिनों तक अपने पास रखा, परन्तु मेरी भलाई इसी में है कि, इसको पहिले मार दिया जाय और इसके बच्चे को पीछे, ऐसा विचार कर उसने पत्नी को मार कर शीघ्र ही किसी कुँए में डाल दिया । पुत्र ने अपनी माता को मारते हुए इसको देख लिया था, अतः वह भय से घबरा कर घर से बाहर निकल पड़ा और बड़े जोर से चिल्लाने लगा—रोने लगा । उस बालक के दयनीय आक्रन्दन को सुनकर लोग उसके आसपास एकत्रित हो गये । लोगों ने उससे पूछा—हे बालक तू क्यों रो रहा है । बालकने कहा—यह मेरा पिता मेरी माता को अभी मार कर कुँए में पटक आया है । इस बात को सुनकर सिपाहियों ने तथा अन्य नगरनिवासियों ने

आ आधी तेने એક બાળક થયું પરંતુ તે સ્ત્રીના રૂપ ઉપર ચોર ધણેજ આમૃત હોવાના કારણે તેને મારવાનો વિચાર પણ ન આવ્યો. બ્યારે તેની ત્રીજી સ્ત્રી થએલ બાળક આઠ વર્ષનું થયું ત્યારે તે બાળકને જોઈને ચોરને વિચાર આવ્યો કે, મેં આ શું ખૂવ કરી ? મેં મોહવશ થઈને તેની માને જીવતી રાખી પરંતુ મારી ભલાઈ તો એમાં જ છે કે, તેને મારી જ નાખવામાં આવે અને પછી તેના બાળકનો વારો એવો વિચાર કરી તેણે તે સ્ત્રીને પણ મારી નાખી અને જલ્દીથી કોઈ કુવામાં તેના રાખને નાખી દીધું છોકરાએ પોતાની માતાને મારી નાખતી નજરે જોઈ અને પોતાના મરણના ભયથી ડરીને ઘરની બહાર નાસી ગયો. અને ઘણા જ જોર જોરથી ચીસો પાડીને કદપાત ડરવા લાગ્યો. આ બાળકનું દયા આવે તેણે આક્રંદ માલખીને લોકો તેની આજુ બાજુ ટોળે વગી ગયા અને તેને પૂછવા લાગ્યા, હે બાળક ! તું શા માટે રડી રહ્યો છો ? બાળકે કહ્યું, મારા બાપે મારી માને મારી નાખી ને હાથમાં જ કવામાં નાખી દીધી ને આ... સાલખી રાજ્યના સીપાહીઓ તથા અન્ય

अथ स चौरश्चिन्तयति—मम गृह्यपत्यानि जातानि एते पुत्रादयः सर्वे मम कुञ्जोपार्जितधनक्षयकारका मविष्यन्तीत्यतोऽपत्यमपि हन्तव्यम्, परं तु तज्जनन्यां जीवन्त्या तन्निहन्तु न शक्यते, अतः सापत्याऽपि भार्या हन्तव्या, इति । तदनु स सपुत्रा भार्यां निहत्य क्वचिदन्यत्र कृपे प्रक्षिप्तवान् । पुनरन्यां परिणीय तत्पुत्रादिकं तामपि पूर्ववन्निहतवान् ।

स चान्यदा पुनरन्यां सुन्दरीं कन्यकां परिणीतवान् । साऽपि जातापत्या बभूव, किं तु रूपमोहितो भूत्वा न तामवधीत् । तत्पुत्रेऽष्टवर्षे जाते सति स चौर-
देता था । उसके ऊपर यह ढकना रखता था । जिससे वह कूँआ ढका रहता था, इस चोर के अनेक पुत्र और पुत्रिया श्री । उन्हें देख देख कर यह विचार किया करता था कि मेरे बहुत सतान हैं । ये सब लोग मेरे बड़े कष्ट से उपार्जित किये गये द्रव्य के नाशक होंगे, इसलिये “ न रहे वाम और न बजेगी वासुरी ” इस कहावन के अनुसार ऐसा करना चाहिये कि जिससे ये सब के सब मर जाये—सब से अच्छा उपाय यही है कि इन्हें मार दिया जाय, परन्तु जब तक इनकी माता जीवित है तब तक यह काम नहीं हो सकता है अतः सब से पहिले इनकी माता को मार देना चाहिये, पश्चात् सतानों को । उसने ऐसा ही किया और सतानसहित अपनी पत्नी को मार कर उसने किसी जगह एक कूँए में डाल दिया । दूसरी शादी की उसको भी सतान-सहित मार डाला । तीसरी जो शादी की उसमें इसकी पत्नी बहुत

नाभी हतो हुतो आ वात कोर्छ न जल्ले ते जातर ओ कुवा उपर तेले ओठ ढाकल्लु राण्यु हुतु जेनाथी ते कुवे ढाकेवो रडेतो हुतो आ योरने अनेक पुत्रो अने अनेक पुत्रीओ हुती आ जधाने जेछ ने तेने विचार थयो हे भारे धण्णा सतान छे मे धण्णा कठ्ठी ओकठा करेल द्रव्यनो ते सधणा नाश करी देशे भाटे भारे ओवु करवु जेछ ओ हे “ न रडे वाम अने न वागे वासणी ” आ कडेवत प्रभाणे ओवु करवु जेछ ओ हे जेथी कोर्छ जवतु न रडे सारामा सारे उपाय ओ छे हे, ओ सधजाने भारी नाणवामा आवे । परतु ज्या सुधी ओ जाणकेनी भा जवे छे त्या सुधी ओ जनी शङ्खे मुश्केल छे भाटे सौ प्रथम जाणकेनी भाताने ज भारी नाणवी जेछ ओ ओ पछी सता नोनो वारे आ प्रभाणे विचार करी तेने अभलमा भूक्यो अने तेले पोतानी पत्तिने अने सर्व सतानेने भारी नाभीने कोर्छ ओक कुवामा नाभी दीधा पछी ओ योर णील वणत परइयो ओ सीने पणु सतान । सडित भारी नाभी त्रील वणत परइयो पणु आ पत्नी भूष

છાયા—સ્તેનો યથા સન્ધિમુખે ગૃહીતઃ, સ્વકર્મણા કૃત્યતે પાપકારી ।

एव प्रजा प्रेत्य इह च लोके, कृताना कर्मणा न मोक्षोऽस्ति ॥३॥

ટીકા—‘ તેણે ’ ઇત્યાદિ ।

यथा पापकारी=पापकर्ता, स्तेनः=चोरः, सन्धिमुखे=सात्रमुखे, गृहीतः सन् स्वकर्मणा कृत्यते=छिद्यते । एवम्=अनेन प्रकारेण, प्रजा=जीवः, प्रेत्य=परलोके, च=पुनः, इह लोके स्वकर्मणा कृत्यते इत्यन्वयः । परलोकेऽनेकनरकवेदनया-परमाधार्मिकादिकृतव्यथया पीड्यते, इहलोके च-वनार्जनार्थं क्षुत्पिपासाशीतातपसहन-पर्वतारोहणजलधितरणनृपसेवनयुद्धप्रहारसहनादिक्लेशेन च पीड्यते इति भावः । यतः-कृतानाम्=उपार्जिताना, कर्मणा मोक्षो नास्ति । उक्तञ्च—

કિયે હુણ કર્મ નિષ્ફલ નહીં હોતે હેં ઇસ વાત કો સમજાને કે લિયે સૂત્રકાર કહતે હેં—‘ તેણે ’-ઇત્યાદિ ।

अन्वयार्थ—(जहा पावकारी-यथा पापकारी) जैसे पाप करनेवाला (तेणे-स्तेनः) चोर (सन्धिमुहे-सन्धिमुखे) ग्वातर के बीच में ही (गहीए-गृहीतः सन्) पकड़ा जाकर (किच्चइ-कृत्यते) पकड़ ने वाले के द्वारा काट दिया जाता है-मारा जाता है (एव) इसी प्रकार (पया-प्रजा) जीव (पेच्च-प्रेत्य) परलोक में परमाधार्मिकादिकारा दी गई व्यथा से एव अनेक नरकसंघी वेदना से पीडित होता है, तथा (इह च लोए-इह लोके च) इस लोक में धन के उपार्जन करने के निमित्त क्षुधा, पिपासा, शीत, उष्ण, इनका सहन करना, पर्वत पर चढ़ना, समुद्र का पार करना, राजा की सेवा करना, युद्ध में प्रहारों का सहन करना आदि रूप जो क्लेश हैं उनसे सदा पीडित होता रहता है ।

કરેલા કર્મ નિષ્ફળ થતા નથી, એ વાતને સમજાવવા સૂત્રકાર કહે છે—‘ તેણે-ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ — જહા પાવકારી - યથા પાપકારી જેવી રીતે પાપ કરનાર તેણે-સ્તેન ચોર સન્ધિમુહે-સન્ધિમુખે ચોરી કરતા જ ગહીએ-ગૃહીત સન્ પકડાય જતા તેને પકડનારાઓ તેને કિચ્ચઇ-કૃત્યતે કાપી મારી નાખે છે એવ એજ પ્રકારે પયા-પ્રજા જીવને પેચ્ચ-પ્રેત્ય પરલોકમાં પરમાધાર્મિક વિગેરે તેને વ્યથા પહોંચાડે છે અને અનેક પ્રકારે નરકાદિક સંઘથી વેદના તેને ભોગવવી પડે છે તથા ઇહ ચ લોએ-ઇહલોકે ચ આ લોકમાં પણ ધન ઉપાર્જન કરવા નિમિત્તે ભૂખ, તરસ, ટાઢ, તડકો સહન કરવો પડે છે પહાડ ઉપર ચઢવું સમુદ્રનું પાર કરવું, રાજાની સેવા કરવી, યુદ્ધમાં પ્રહારો સહેવા, વિગેરે જે ક્લેશ છે તેનાથી સંઘળા પીડિત થતા રહે છે, કઠાણ કમ્માણ ન મોક્ષ અર્થિ-

પ્રદર્શિતં તજ્જનનીમૃતકશરીરં, બહુસ્થિનિચય ચ વિલોક્ય ત ચૌર ગૃહીતવન્ત ।

તતસ્ત ચૌર વદ્ધ્વા રાજપુરુષા નૃપસ્યાન્તિક નીતવન્ત । રાજાપિ યસ્ય યદ્દન-
માસીત તદ્દન સર્વ લોકેભ્યો દાપયિત્વા ત વેત્રાદિભિસ્તાડયિત્વા પ્રાણાન્તિક દણ્ડં
દત્તવાન્ । તસ્માદ્દનલોભ પરિત્યજ્ય ધર્મો રક્ષણીયઃ ॥

इति चौरदृष्टान्तः ॥ २ ॥

કૃત કર્મ નિષ્ફલ ન ભવતીતિ પ્રતિબોધયન્નુક્તમર્થ દૃઢીકૃર્વન્ પ્રાઠ—

मूलम्—

तेणे जेहा संधिमुंहे गंहीए, सकम्मुणा किच्चंइ पात्रंकारी ।

एवं पेया पेच्चंइह चं लोएँ, कडौण कम्माण ने मोक्ख अरिथे ॥३॥

उसके घर में घुम कर उस कूँए को देखा, वह द्रव्य से भरा हुआ
था । तथा बालक ने लेजाकर उन सब को वह भी कूँआ दिखला दिया
कि जिसमें उस चोर ने इसकी माँ को मार कर डाल दिया था । लोगों
ने उस कूँए में इसकी माँ के मृतक शरीर को तथा हड्डियों के ढेरों को
देखकर चोर को राजपुरुषों द्वारा पकड़वा दिया ।

चोर को बाधकर राजपुरुष राजा के पास ले गये । राजा ने उसका
चुराया हुआ समस्त धन अपहृत कर जिस जिसका था उन सब को
दे दिया और उसको बेंत आदि से पिटवा कर प्राणान्तिक दंड दिया ।

इस कथा का यही सार है कि धन के लोभ का परित्याग कर
मनुष्य को धर्म की रक्षा करना चाहिये ॥ २ ॥

નાગરિકોએ તેના ઘરમાં ઘુસી જઈને જડતી લીધી અને તપાસ કરતા દ્રવ્યથી ભરેલો
કુવો તેમના જોવામાં આવ્યો તે પછી જે કુવામાં ચોરે તેની પત્નિને-તે બાળકની
માતાને મારીને નાખી દીધી હતી તે કુવો તે બાળકે નગરવાસીઓને બતાવ્યો
તે કુવામાં બાળકના કહેવા પ્રમાણે તેની માતાનું શબ તથા હાડકાના ઢગલા
જોયા પુરાવો મળતા રાજ્યના અધિકારીઓએ તેની ધરપકડ કરી

ચોરને મુકેટાટ બાંધીને રાજપુરુષોએ તેને રાજાની સમક્ષ રજુ કર્યો
રાજાએ તે ચોરે ચોરેલું સઘળું ધન જપ્ત કર્યું તથા તે ચોરીના માલના સાચા
માલિકોની તપાસ કરાવી તેમને તેમનું ધન સુપ્રત કર્યું, અને તે ચોરને કેરડા
વગેરેથી માર મરાવીને માતની શિક્ષા કરી આ કથાનો સાર એ છે કે, ધનની
તૃષ્ણાનો પરિત્યાગ કરી મનુષ્યે ધર્મની રક્ષા કરવી જોઈએ ॥ ૨ ॥

क्षान्न खनन्त चौर विनायोत्याय तस्मिन् प्रदेशे स्थितः । गृहे प्रविष्टोऽय चौरः
गच्छेण मा प्रहरिष्यतीति विचिन्त्य स गृहपतिस्तत्र स्थित्वा पादाभ्यां प्रविशन्तमर्ध-
प्रविष्टं च चौर पादयोः शीघ्रं जग्राह । ततोऽसौ चोरो वह्निः स्थित चौर प्राह—अहं
गृहपतिना गृहीतोऽस्मि ।

अथ वह्निः स्थितचौरस्तस्य हस्तौ धृत्वा वह्निराकर्षति । गृहाभ्यन्तरस्थितो
गृहपतिश्चाभ्यन्तरे समाकर्षति । स स्नाङ्गरक्षणे क्षमो नाभूत्, किंतु तदा तत्र स्व
उसने मालूम कर लिया कि चोर यहाँ की भीत में ग्वात पाड रहा है ।
अतः वह वहाँ जाकर चुपचाप बैठ गया । सेठ ने विचार किया—चोर
जब घर में घुस आया तो वह अवश्य मेरे ऊपर प्रहार करेगा । ऐसा
विचार कर के उसने उस मेंघ द्वारा पैरों से प्रविष्ट होते समय उस
चोर के अर्ध प्रविष्ट अवस्थो में ही दोनों पैरों को पकड़ लिया । इस
चोर के साथ एक दूसरा चोर था, सो उसने उस बाहिर रहे हुए चोर
से कहा कि मुझे घर के मालिक ने पकड़ लिया है । अथ बाहर वाले
चोर ने तो उस सेध में अर्धप्रविष्ट चोर के दोनों हाथ पकड़ कर
उसको अपनी ओर बाहिर खींचना प्रारम्भ किया और गृहपति ने
उसको अपनी ओर भीतर खींचना प्रारम्भ किया । सेध में फसा
हुआ होनेसे वह चोर अपनी रक्षा करने में बिल्कुल असमर्थ बन गया ।

भीत डैयवानो अवाञ्छ साक्षणीने शेठ જાગી ગયા શેઠ સમજી ગયા કે
ચોરના પગલા થયા છે અને ખાતર પાડવા ભીત ડેાચી રહ્યો છે આથી
સમય વર્તી જઈને શેઠ તે સ્થળે ચુપચાપ બેસી ગયા શેઠે મનમાં વિચાર્યું
કે, ચોર જ્યારે ઘરમાં ઘુસશે ત્યારે તે મારા ઉપર હુમલો કર્યા વગર રહેશે
નહિ માટે કાંઈક કરવું જોઈએ શેઠ આમ વિચારી રહ્યા હતા, તે વખતે
ચોર તે બાબા દ્વારા પોતાના બે પગ પહેલા નાખી ઘરમાં પ્રવેશ કરવા
યત્ન કરતો હતો તે જ વખતે શેઠે તેના બંને પગ ઘરની અંદરથી
પકડી લીધા આ બાબુ ઘરની બહાર તે ચોરની સાથે બીજો એક ચોર
પણ હતો તેને પહેલા ચોરે કહ્યું કે, ઘરના માલિકે મારા પગ પકડી લીધા
છે આ સાક્ષણી બહાર ઉભેલા તેના સાથીદાર ચોરે તેના બહાર રહેલા
અરધા શરીર પૈકી બે હાથને પકડીને તેને બહાર બેચવા માડ્યો ત્યારે
શેઠે તેને પોતાની તરફ અંદર બેચવા માડ્યું આમ બંને બાબુ બેચતાણ
થતા બાકેરામાં ફસાઈ પડેલા ચોરની એવી તો કફેડી હાલત થઈ ગઈ કે,
તે પોતાના શરીરનું રક્ષણ કરવામાં અસમર્થ બન્યો પોતે એવું બાકેર

•યદિહ ક્રિયતે કર્મ, તત્ પરત્રોપશ્ચયતે ।
મૂલસિક્તેષુ વૃક્ષેષુ, ફલ શાખાસુ જાયતે ॥ ૧ ॥

एव मत्वा पाप न कर्तव्यम् ।

अत्र स्वकृतकर्मभोगे चौरदृष्टान्तः—

वगदेशे आदित्यनगरे दुर्वृत्तनामकश्चौरः कस्यचिद् व्यवहारिणो गृहे सर्वतो-
दत्तफलके कपिशिर्पाकृतिक (कगुराकार) क्षात्रं दत्तवान् । तत्र जाग्रद् गृहपतिः

કયોં કિ (કડાળ કમ્માળ ન મોક્ષવ અતિ-કૃતાના કર્મણા મોક્ષો નાસ્તિ) કિયે હુળ કર્મોં કા વિના ફલ દિયે છડના-અભાવ-નહોં હોતા હૈ । કહા હૈ—“જો કર્મ યહા જીવોં દ્વારા કિયે જાતે હૈં વે ઉનકે દ્વારા હસ લોક એવ પરલોકમેં ભાગે જાતે હૈં ” । જૈસે વૃક્ષ, જડ મેં તો સોંચે જાતે હૈં ઓર ફલ લગતે હૈં શાખાઓં મેં । ણેસા માન કર પાપ નહોં કરના ચાહિયે । ઉસસે સદા વચતે રહના ચાહિયે । જીવ અપને કર્મોં કા ફલ સ્વય ભોગતા હૈ જિસ પ્રકાર-ચોર ચોરી કરને કાં ફલ શિરચ્છેદ આદિ રૂપ મે ભોગતા હૈ । હસ પર દૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—

વગ દેશ મેં એક આદિત્ય નગર થા । ઉસમેં દુર્વૃત્ત નામકા એક ચોર રહતા થા । ઉસને કિસી સમય ઠંકે સેઠ કે ઘરપર ચોરી કરને કા વિચાર કિયા, પરન્તુ ઉસકે ચારોં ઓર પાટિયે દિયે હુળ થે અતઃ ઉસકા દાવ નહીં વૈઠતા થા । ઉસને ઉસમેં સંઘ-ગ્વાત પાડા । જો સ્વાત ઉસને ઉસમે કી થી વહ કગૂરા કે આકાર જૈસી થી । જવ યહ ગ્વાત ભીત મેં કર રહા થા તવ યોદને કી અવાજ સુનકર સેઠ જગ પડા ।

કૃતાના કર્મણા મોક્ષો નાસ્તિ કમોના ફળ ભોગવવા જ પડે છે, કહ્યું છે—“ જીવ દ્વારા જે ઉર્મ અહિં કરાય છે તેના ફળ તેને આલોક અને પરલોકમા ભોગ વવા પડે છે ” જેમ પાણી તો વૃક્ષના મૂળમા જ સિચાય છે, છતા ફળ તો શાખામા જ લાગે છે એવુ બાણીને પાપકર્મ કરતા અટકી જવુ જોઈએ તેનાથી સદા બચતા રહેવુ જોઈએ જીવ પોતાના કરેલા કર્મોનુ ફળ પોતે જ ભોગવે છે જે પ્રકારે ચોરી કરનાર ચોરને શિરચ્છેદ મસ્તક ધડથી છુટું થવુ વિગેરે સજા થાય છે તે ભોગવે છે એના ઉપર આ દૃષ્ટાન્ત છે

બગ દેશમા એક આદિત્ય નગર હતુ તેમા દુર્વૃત્ત નામનો એક ચોર રહેતો હતો તેણે કોઈ શેઠને ઘર એક સમય ચોરી કરવાનો વિચાર કર્યો પરંતુ તે ઘર ચારે તરફથી બરાબર બંધ હતુ આથી તેનો ગળ વાગતો ન હતો આથી તેણે શેઠના ઘરની ભીતમા ખાતર પાડવા માડ્યુ જે કાગ-રાના આકાર જેવુ હતુ તે જે વખતે ભીત કોચી રહ્યો હતો તે વખતે

तदा लोका एव वदन्ति-अस्मिन् दुरागेहे वेश्मनि कथमास्त्य चौराणां क्षात्रमेतत् कृतम्, अनेन लघुना क्षात्रेण स कथं प्रविष्टः, कथं वा बहु द्रव्यमादाय निर्गतः । अस्य तस्करशिरोमणेः शक्तिं निरीक्ष्य मनश्चिन्तयते । इति लोकानां वचांसि श्रुत्वा तृष्टः स तस्करश्चिन्तयति-सत्यमेतत्, कथमनेन सक्षिप्तमार्गेणाहं प्रविष्टो निर्गतश्च, इत्येवं विचिन्तयन् स तस्करः स्वीय वक्षः कुक्षिं कटिं च पश्यन् मुहुर्मुहुः क्षात्रमुख

सुनकर गांव के लोग एकत्रित हो गये । चोरने भी यह विचार किया कि-‘देख गांव के ये एकत्रित लोग क्या कहते हैं’ यह सुनने के लिये वेप परिवर्तित कर वहा आ गया । लोगों ने कहा-इस इतने उचे मकान पर कैसे तो चोर चढा होगा और कैसे यह खातर पाडा होगा । तथा कैसे वह इस खातर के छोटे से छेद में होकर भीतर घुसा होगा । कैसे वहा से बहुत सा द्रव्य लेकर पीछे इसी में होकर बाहर निकला होगा । चोर की ऐसी विचित्र शक्ति देखकर मन में बडा भारी अचभा होता है । चोर ने जब लोगों के इस प्रकार के वचन सुने तो वह मन में बडा प्रसन्न हुआ और विचार ने लगा इनका मयका कहना बिलकुल ठीक है-इस छोटे से मार्ग से मैं कैसे तो घुसा और फिर वहां से कैसे बाहर निकला । इस प्रकार चोर विचार करते २ कभी तो अपने वक्ष-स्थल को देखने लग जाता और कभी अपने पेट को और कभी अपनी

ढोके सेगा थछ गया चोरे पणु अवेो विचार कर्यो के, जेठ तो अरे के गामना अेकडा यथेला ढोके शु उडे छे ? ढोकेनी वातचीत सालणवाना छेतुथी वेश परिवर्तन करी ढोकेनी वच्ये ते धुसी गये। ढोके कडेवा लाग्या के, आटला छिया भकान छपर ते कछ रीते चोर अउये। डरे-? अने केवी रीते आतर पाड्यु डरे ? नानकडा अेवा पाडवामा आवेला आ आडे राभाथी ते केवी रीते अदर धुस्ये। डरे ? अने भकानभाथी आटलु अधु धन लछ ने ते कछ रीते पाछे नीकणी शक्ये। डरे ? चोरनी आवी विचित्र शक्ति जेछ ने मनमा लारे अचये। थाय छे चोरे ज्यारे ढोकेनी अर्थानो कयडाश्य आ प्रभाछे अलिप्राय जण्ये। त्यारे तेने पोताना पराक्रम छपर तेनी छाती गजगज कुली अने पोतानी जडादुरी भाटे ते कुल्लो जछ विचारवा लाग्ये। के, आ गधानु कडेवु जिलकुल ठीक छे आ नाना आडेरामाथी हुं शी रीते अदर धुस्ये। छोछश अने त्याथी पाछे कछ रीते जडार नीकये। छोछश ? आ प्रकारनी आत्मचित्तना करता करता चोर पणु ज्यारेक गौरवलेर पोतानी छाती तरक्ष नजर नाजतो तो क्यारेक पेट तरक्ष, तो क्यारेक

નિર્મિતેऽત્યન્તસંઘટે ક્ષાત્રે કૃપ્યમાણો ઘૃપ્યમાણશ્વાસો તીક્ષ્ણૈઃ કપિશીર્ષકદન્તકૈર્મૃત્ત-
ચર્મચ્છેદેન મરણાન્તિકપીઢા માસવાન્ । इति चौरदृष्टान्तः ॥ ૩ ॥

પાપકર્મવત્ પાપકર્મણઃ પ્રશંસાઽભિલાષોઽપિ ર્જનીય , તત્પ્રશંસાદેરપ્યનર્થદેતૃત્વાત્ ।

तत्र दृष्टान्तः प्रोच्यते—

દુર્મતિનામકેન ચૌરેણ દૂરારોહે પ્રાસાદે ક્ષાત્ર સ્વનિત્યા તદન્ત* પ્રપિચ્ય વહુધનં
ગૃહોત્વા નિર્યાત । પ્રભાતે પ્રવુદ્ધો ગૃહપતિર્નિદ્રાવ્યવિનાશજન્યદુઃખાદાક્રન્દતિ, તત્ર
વહુતરે લોકે મિલિતે સતિ સ તસ્કરસ્તત્ર લોકાઃ કિં કિં વદન્તીતિ જ્ઞાતુ મુવેષ
ધૃત્વા સમાગત* ।

उसने जो वह कगूराकार सेंध तधार की थी सो वह स्वय ही सकीर्ण होने
की वजह से ऐसा फँसा की भीतर और बाहर खींचने से विचारा छुल
गया । सेध से कगूरों से उसका समस्त शरीर छिद गया इससे उसे
मरणान्तिक पीडा सहनी पड़ी ॥ ३ ॥

પાપકર્મ કો છોડને કી તરહ પાપકર્મ કી પ્રશંસા કા ખી ત્યાગ કર
દેના ચાહિયે-ક્યોં કિ પાપ કર્મ કી પ્રશંસા ખી અનેક અનર્થોં કી કારણ
હોતી હૈં હસ પર દૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—

દુર્મતિ નામ કા એક ચોર થા । ઉસને એક એસે મહલમેં સ્વાતર પાડા
કિ-જિસપર ચઢના થડા હી મુશ્કિલ થા । ઉસ સ્વાતરમેં છુસકર ઉસ ચોરને
વહા સે વહુત સા ધન ચુરાયા ઓર ધન લેકર વહ ફિર ઉસી સ્વાતર સે
બાહર નિકલ આયા । પ્રાતઃ કાલ હોને પર જબ મકાન કા માલિક જગા
તો ધન કે ચુરા જાને સે વહુત ધુરી તરહ રોને લગા । રોને કી આવાજ

પાડેલુ કે જેમાથી અંદર બહાર ખેંચાતા તેનું શરીર છેદાઈ ગયું - અને તેને
પરિણામે મરણુ જેવી પીડા સહેવી પડી ॥ ૩ ॥

પાપ કર્મને છોડવાની માફક પાપ કર્મની પ્રશંસા કરવાનો પણ ત્યાગ
કરી દેવો જોઈએ કેમ કે, પાપ કર્મની પ્રશંસા પણ અનેક અનર્થોનું કારણ
બને છે તેના ઉપર દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—

દુર્મતિ નામનો એક ચોર હતો, તેણે જ્યાં ચઢવું ઉતરવું ઘણું
જ કડીન હતું તેવા મહાલયમાં ખાતર પાડ્યું તેણે તે વિશાળ મકા
નની પછીતે બાકેઈ પાડી, અંદર ઘુસી ઘણું ધન ચોર્યું અને ચુપચાપ
પોતે પાડેલા તે બાકેરામાંથી બહાર નીકળી ગયો । પ્રાતઃકાળ થતા જ્યારે
મકાનનો માલિક જાગ્યો ત્યારે તેને ચોરી થયાની ખબર પડી આથી તે ધન
શુભાવતા પોકે પોકે રેવા માડ્યો । તેનું આ પ્રકારનું રૂઢન સાલણીને ત્યાં ઘણું

ટીકા—‘સસારમાવણ’ ઇત્યાદિ ।

સસારમ્=સસરણ સસારઃ—મગાદ્ મગાન્તરે ગમનમ્, તમ્, આપન્નઃ પ્રાપ્તઃ સસારી જીવ ઇત્યર્થઃ । પરસ્ય=આત્મવ્યતિરિક્તસ્ય પુત્રકુત્રાદેઃ, અર્થાય=અર્થ=પ્રયોજન-માશ્રિત્ય, સાધારણ=સ્વપરનિમિત્ત યા, અત્ર ચકારો વિકલ્પાર્થકઃ, યત્ કર્મ=માવદ્ય વ્યાપાર—મદારમ્ભાદિક ચ કરોતિ, તસ્ય કર્મણઃ વેદકાલેતુ=ત્રિપાકકાલે તુ તે=પુત્રકુલત્રાદયઃ, વાન્ધવાઃ=સ્વજનાઃ વાન્ધવતા=મહાયતા નોપયન્તિ ।

અય મ્ભાવ.—સસારી યત્ સ્વાર્થમેવ સાવદ્ય કર્મ કરોતિ, તત્ફલભોગ. સ્વમ્ય સમુચિત એવ યત્તુ સ્વજનના પ્રયોજનમાશ્રિત્ય કરોતિ, તત્ફલવેદનકાલે તે તદ્વેદન

અન્વયાર્થ—(સસારમાવણ—સસારસમાપન્નઃ) એક મ્ભવ સે દૂસરે મ્ભવ કી પ્રાપ્તિ કા નામ સસાર હૈ, ઇસ સસારદશા કો પ્રાપ્ત હુઆ જીવ—સસારી જીવ—(પરસ્ય અદ્વા—પરસ્ય અર્થાય) અપને સે વ્યતિરિક્ત—મિત્ર—જો સ્ત્રી પુત્રાદિક હૈં ઉનકે નિમિત્ત કો લેકર (સાધારણ જ ચ કરેઈ કમ્મ—યત્ સાધારણ ચ કર્મ કરોતિ) જો સાવદ્ય વ્યાપાર આદિ સાધારણ—સ્વપર નિમિત્ત કર્મ કરતા હૈ, (તસ્ય ડ કમ્મસ્ય—તસ્ય તુ કર્મણઃ) તો જવ ડસ કર્મ કા (વેદકાલે—વેદકાલે) ઉદયકાલ આતા હૈ । તય ઉમ સમય (ન ય યવા વધવય ઉવેતિ—ન વાધવાઃ વાધવતાં ઉપ-યન્તિ) વન્ધુજન અપની વન્ધુતા નથી નિમાતે હૈં—સહાયતા નહીં કરતે હૈ ।

માત્રાર્થ—સસારી લોગ અપને સ્વાર્થ કે લિયે દી જો સાવદ્ય કર્મ ક્રિયા કરતે હૈં ઉનકા ઉનકો સ્વયં ફલ ભોગના તો ઉચિત હી હૈ, પરન્તુ જો વે સ્વજનોં કે નિમિત્તસે સાવદ્ય કર્મ કરતે હૈં ડસ કર્મ કે ઉદયકાલ

અન્વયાર્થ—સસારમાવણ—સસારસમાપન્ન એડ ભવથી બીજા ભવની પ્રાપ્તિનુ નામ સસાર છે આ સસાર દશાને પ્રાપ્ત થયેલ સસારી જીવ પરસ્ય અદ્વા—પરસ્ય અર્થાય પોતાનાથી ભિન્ન એવા જે સ્ત્રી, પુત્રાદિક છે તે નિમિત્તે સાધારણ જ ચ કરેઈ કમ્મ—યત્ સાધારણ ચ કર્મ કરોતિ જે ખેતી, વાણિજ્ય આદિ સાધારણ પોતાના તેમજ પારડા નિમિત્તે કર્મ કરે છે તસ ડ કમ્મસ્ય—તસ્ય તુ કર્મણ પણ જ્યારે તે કર્મને વેદકાલે—વેદકાલે ઉદય કાળ આવે છે ત્યારે તે સમયે ન વાવવા વન્ધવય ઉવેતિ—ન વાવવા વાધવાતા ઉપયન્તિ બધુજન પોતાની બધુતા બતાવતા નથી અને તે કર્મ ભોગવવા સહાયતા કરતા નથી પણ તેને એકલાને જ ભોગવવા પડે છે

ભાવર્થ—સસારી લોક પોતાના જ સ્વાર્થ માટે જે સાવદ્ય કર્મ કરે છે તેના ફળ તો તેને જાતે જ ભોગવવા પડે છે, અને તે ઉચિત પણ છે પરંતુ જે લોકો પોતાના સ્વજનોના માટે પાપથી ડર્યા વિના સાવદ્યકર્મ

પશ્યન્નાસીત્ । તદા તત્રાયાતા રાજપુરુષાસ્ત ચૌર નિશ્ચિય ગૃહીત્વા રાજઃ સમીપ-
માનીતવન્ત । રાજા ચ તસ્ય ચૌરસ્ય ક્રૂર શાસન કૃત્યાન્ । એવ પાપકર્મપ્રશ-
સાઽભિલાષથ સદોષ ઇતિ તતોઽપિ નિવર્તનીયમ્ ॥ ૩ ॥

इह कर्म निष्फल न भवतीत्युक्तम्, कर्मबन्धान्मोचन कदाचिद् बन्धुभ्य एव स्यात्,
अमुक्तौ वा धनादिवत् तद् विभज्यैव बन्धुभि सह भोक्तव्य म्यादित्याशङ्क्याह—
मूलम्—

સસારમાવર્ણણ પરેસસ અટ્ટા, સાંહારણ જં ચં કરેઈ કમ્મં ।
કમ્મંસસ તે' તસંસ 'ઉં વેયકાલે, 'નં વધંવાં વધવંય 'ઉંવેતિ ॥૪॥

ઝાયા—સસારમાવર્ણણ: પરસ્ય અર્થાય, સાધારણ યદ્ય કરોતિ કર્મ ।

કર્મણસ્તે તસ્ય તુ વેદકાલે, ન ગાન્ધ્યાઃ વાન્વ્યવતામ્ ઉપયન્તિ ॥૪॥

કમર કો, તથા इन सब को देखकर फिर वह ग्रातर के मुख को भी
देखने लग जाता । उसकी यह चेष्टा देखकर उस समय वहा जो राज-
पुरुष आये हुए थे उन्होंने ने इसको ही चोर निश्चित कर एव पकड़ कर
वे राजा के पास ले गये । राजा ने उस चोर को अच्छी तरह दंडित
किया । इस कथा से यह शिक्षा मिलती है कि पापकर्म की प्रशंसा
करनेका भी परित्याग कर देना चाहिये, क्योंकि ऐसा करना दोष है ॥३॥

કર્મ નિષ્ફલ નહીં હોતા હૈં યહ કહા હૈં—સો કર્મોં કે બન્ધન સે
છુટકારા કદાચિત્ અપને બન્ધુજન કરાદે, અથવા ન કરાવેં તો જિસ
પ્રકાર ધન વાટકર સવ કે ભોગને કે કામ મે આતા હૈં ઉમી પ્રકાર
કર્મ મો વાટ કર બન્ધુઓં કે સાથ ભોગ લિયા જાયગા વ્યા ? હસંકા
ઉત્તર હસ ગાથાદ્વારા દિયા જા રહા હૈં—‘સસારમાવર્ણણ’—ઈત્યાદિ ।

કમર તરફ નજર નાખી માપ કાઢતો આ બધુ જોઈને છેવટે તે પેલા
બાકેરા તરફ દૃષ્ટિ કરતો તેની આ પ્રકારની ચેષ્ટા રાજ્યની છુપી પોલીસોના
જોવામા આવી તેઓને શકા દેઢ થતા તેને જ ચોર માનીને તેઓ તેને
પકડીને રાજાની પાસે લઈ ગયા રાજાએ તે ચોરને સારી એવી સજા કરી
આ ઉપરથી એ શિક્ષા મળે છે કે, પાપકર્મની પ્રશંસા કરવારૂપ અભિલાષાને
પણ પરિત્યાગ કરી દેવો જોઈએ કેમ કે એમ ડરવું એ પણ દોષ છે ॥ ૩ ॥

ઠરેલા કર્મ નિષ્ફળ નથી થતા એવું જે કહ્યું છે—તો ઠરેલા કર્મોના
બન્ધનથી છુટકારો કદાચ પોતાના સ્વજન કરાવી આપે, અથવા ન પણ
કરાવે જે રીતે ધનના ભાગલા પાડી તે સ્વજનોમા વહેંચી લેવામા આવે તે
રીતે કર્મ ભોગવવામા સ્વજનો ભાગીદાર થશે ? આનો ઉત્તર આ ગાથાથી
આપવામા આવે છે.—“સસારમાવર્ણણ”—ઈત્યાદિ.

અગ્રામીરીવચ્ચકવણિગૃહ્યદાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

યસુમતીનગર્યા ધનમિત્રનામકો વણિગૃ વાણિજ્યં કુર્વન્નાસીત્ । અન્યદા
કાચિત્ સરલહૃદયા આમીરી રૂપ્યઋદ્યમાદાય કાર્પાસાર્ધમાગતા । તથા કથિતમ્—
મો ! રૂપ્યઋદ્યસ્ય કાર્પાસે દેહિ । ધનમિત્રો વદતિ—અહ દદામિ, તથા રૂપ્યઋદ્ય દત્ત,
તેન વણિજા એકસ્યૈવ રૂપ્યકસ્ય કાર્પાસિ વારદ્ય તોલયિત્વા દત્તમ્ । સા જાનાતિ

કરેંગે । હસતા તાત્પર્ય થતી હૈ કિ જો જીવ જૈસા કર્મ કરતા હૈ उसका
वैसा ही फल वही भोगता है—दूसरा और कोई नहीं । न स्त्री सहायक
होती है और न बन्धुजन । इसलिये जय यह यात अटल है तो फिर धर्म
के उपार्जन करने में ही जीव की चतुराई है—दूसरों के पीछे अपने परमार्थ
को नष्ट कर नरकादिक की मार ग्वाना इसमें कौनसी भलाई है ।

હસ પર મોલીમોલી ગ્વાલિન કો ઠગનેવાલે એક વણિક્ કા
દૃષ્ટાન્ત ઇમ પ્રકાર હૈ—

યસુમતી નગરી મેં ધનમિત્ર નામ કા એક વણિક્ વાણિજ્ય કર્મ
કરતા હુઆ અપના સમય વ્યતીત કર રહા થા । ઉસકે પાસ એક મોલી
મોલી ગ્વાલિન દો રૂપયા લેકર કપાસ લેને કે લિયે આઈ । આકર ઉસને
કહા કિ—સુજો દો રૂપયે કા કપાસ દીજિયે । યહ સુનકર ધનમિત્ર ને
કહા—કિ અમી દેતા હ, ગ્વાલિનને હસ વાતકો સુનકર ઉસે દો રૂપયે દે
દિયે । વણિક્ ને રૂપયે લેકર ઉસકો એક રૂપયેકા હી કપાસ દો ચાર તોલ

વાના છે આ કહેવાનો આશય એ છે કે, જે જીવ જેવું કર્મ કરશે તેવું
જ ફળ તેને ભોગવવું પડશે બીજું કંઈ પણ ભોગવવા નહીં આવે ન તો
સ્ત્રી ભોગવવા આવશે કે ન તો બંધુજન આવશે ત્યારે આ વાત નિર્વિવાદ
છે તો પછી ધર્મનું ઉપાર્જન કરવામાં જ જીવની ચતુરાઈ છે બીજાની પાછળ
પોતાના પરમ અર્થને નષ્ટ કરી નરકાદિકનો માર ખાવામાં કયું ભલાઈ છે ?

આના ઉપર એક ભલીભોળી ગોવાલણે ઠગવાવાળા એક વાણીઆનું
દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—

યસુમતિ નગરીમાં ધનપ્રિય નામનો એક વાણિયો રહેતો હતો તે
વેપાર કરી ખાઈ પોતાનું જીવન શુભરતો હતો એક દિવસ તેની દુકાને
એક ભલીભોળી ગોવાલણે જે રૂપિયા લઈને કપાસ લેવા આવી આવીને તેણે
કહ્યું કે, મને જ રૂપિયાનો કપાસ આપો આ સાભળીને ધનપ્રિયે કહ્યું, ભલે
આપુ છું ગોવાલણે તેને જે રૂપિયા આપી દીધા વણિકે રૂપિયા લઈને તેને
જે વખત તોળીને કુલ એક રૂપિયાનો કપાસ આપ્યો જે વખત તોળેલું

વિમજ્ય નોપમુજ્જતે, નાપિ તદ્વેદન નિરાકુર્વન્તીત્યતસ્તે વાન્ધવાઃ સહાયકા ન મન-
ન્તિ । તસ્માદ્ ધર્માર્જન એવ પ્રમાદો વર્જનીયઃ, અર્જિતશ્ચ ધર્મઃ પ્રમાદપરિવર્જનેન
રક્ષણીય ઇતિ । યદ્વા-ભવાનિત્યસ્યાધ્યાહારઃ, સસારમાપન્નો મવાન્ યત્ કર્મ પરસ્યા
ર્થાત્=પરાર્થ સાધારણ વા કરોતિ, તસ્ય પરાર્થસ્ય સાધારણસ્ય વા કર્મણસ્તુ વેદ-
કાલે વાન્ધવાઃ=સ્વજનોઃ તે=તત્ત્વ વાન્ધવતા નોપયાન્તીત્યર્થઃ ।

મેં વે સ્વજન ઉસ કર્મ કે ફલ કો વિમત્ત કર ઉસકો નહીં ભોગતે હૈં,
વે એસા નહીં કરતે હૈં કિ યહ કર્મફલ આધા હમ ભોગ લેવે ઓર
આધા યહ ભોગલેવે, ઓર ન ઉસ કર્મ કે ફલકો દૂર હી કરતે હૈં । ઇસ
પ્રકાર જીવકે લિયે વે વાધવજન કુછ બી સહાયતા પ્રદાન નહીં કરતે હૈં ।
તય ઇસ મોહ સે ઉન્મત્ત જીવ કી યહ કિતની ભારી મૂર્ખતા હૈ કિ દૂસરો
કે લિયે સાવચ કર્મ કરે ઓર ઉસકા ફલ સ્વય ભોગે । ઇસલિયે સાવચ કર્મ
કો નહીં કરતા હુઆ ધર્મોપાર્જન મેં જીવ કો પ્રમાદ નહીં કરના ચાહિયે । તથા
જો ધર્મ ઉપાર્જિત કર લિયા હૈ ઉસકી રક્ષા પ્રમાદપરિહારપૂર્વક કરતે રહના
ચાહિયે । અથવા યહા પર “મવાન્” ઇસ શબ્દ કા અધ્યાહાર કર લેના
ચાહિયે—તથ ઇસકા અર્થ એસા હો જાતા હૈ—કિ સસાર મેં ભ્રમણ કરને વાલે
આપ જો કર્મ પરાર્થરૂપ અથવા સાધારણ સ્વપર નિમિત્ત કરતે હો
ઉસકે વેદનકાળ મેં વે વન્ધુ આપ કી સહાયતા નહીં કરતે હૈં ઓર નહી

કરે છે તેમને જ્યારે કર્મ ઉદય આવે છે ત્યારે તે સ્વજનો તે કર્મમા ભાગ
પડાવી તેને ભોગવવા આવતા નથી તેમજ એવું પણ નથી કહેતા કે ચાલો
એ કર્મ ફળના અડધા કર્મ તે ભોગવે અને અડધા અમે ભોગવીએ, કે
નથી એ કર્મ ફળ હર કરવા પ્રયત્ન કરતા આ પ્રકારે જ્યારે કરેલા કર્મો
ભોગવવા પડે ત્યારે આ જીવને તે વાધવજનો કાઈ પણ સહાયતા કરવા
આવતા નથી ત્યારે સમજી લેજો કે આ મોહવશે પડેલા આ જીવની એ
કેટલી ભારે મૂર્ખતા છે કે, ખીજઓ માટે સાવચ કર્મ કરે છે અને તેનું ફળ
પોતે એકલો જ ભોગવે છે આથી ધર્મોપાર્જન કરવામા જીવે ક્ષણ માત્ર
પ્રમાદ કરવો ન જોઈએ તથા જે ધર્મોપાર્જન કરી લીધેલ છે તેની રક્ષા
પ્રમાદ પરિહાર પૂર્વક કરતા રહેવું જોઈએ અથવા આ સ્થળે “ભવાન્” શબ્દનો
અધ્યાહાર રાખવો જોઈએ આથી તેનો અર્થ એવો થાય છે કે, સસારમા બ્રમણ
કરવાવાળા હો મહાપુરુષ ! તમે જે કર્મ પારકા અર્થે અથવા સાધારણ પોતાના
અર્થે કરો છો તેના કડવા ફળ જ્યારે ભોગવવામા આવશે ત્યારે તમારા એ બધું
જન તમારા કર્મ ફળમા ભાગ પડાવવા નહિ આવે ફળ તો તમારે જ ભોગવ

साधारण स्याभाविकमेव भक्तादिक भोजन परिवेषितम्। धनमित्रः पृच्छति-घृत-
पूराः कथं न कृताः ? , तथा कथितम्-घृतपूराः कृताः परस्वागन्तुकेन मित्रमहि-
तेन जामात्रा भक्षिताः। अथ-धनमित्रश्चिन्तयति-मया सा वराक्यामीरी परार्थं
प्रश्चिता। तद्वञ्चनाजनित पापमेव मम स्थितम्, ते घृतपूराः परैः कुतश्चिदागत्य
भक्षिताः। पुत्रकण्ठाद्यर्थं मूढाः पापं कुर्वन्ति, तद्विपाककाले तु स्वयमेव तदुपभु-
ज्यते इत्येव चिन्तयन्नमौ शरीरचिन्तार्थं महिर्गतः। तदानीं ग्रीष्मो वर्तते, स
मध्याह्नसमये कृतशरीरचिन्तः सूर्यकिरणतप्तस्तरुतले मिश्रामार्थमुपविष्टः।

लिये प्रतिदिन परोसती श्री वैष्णवा ही भोजन लाकर उसकी वाली में
परोस दिया। इसको देखकर वणिक् ने कहा-वेचर आज क्यों नहीं
बनाये? पत्नी ने कहा बनाये तो थे, परन्तु मित्रसहित जमाईराज घर
पर आये थे, अतः उनके सत्कार में ही वे सब खर्च हो गये। यह
सुनकर धनमित्र ने विचार किया-मैंने व्यर्थ में उस बेचारी गरीबनी
गवालिन को पर के निमित्त ठगा। मुझे तो कुछ लाभ नहीं हुआ,
मजा तो दूसरे ने ही उड़ाया। उसकी वचना से होने वाले पाप का
फल तो मुझे ही भोगना पड़ेगा। खानेवालों को नहीं। देखो-जमाईजी
तो माल उड़ाकर चल दिये, मुझे तो कुछ भी हाथ नहीं लगा, सिर्फ
पाप ही मेरे माथे पड़ा, उम पाप को मैं ही उसके उदयकाल में भोगूँगा,
वे उममे तो आकर शामिल नहीं हो जावेंगे। मूढ़ है वे जो पुत्र कलत्र
आदि के निमित्त प्रतिदिन पाप क्रमाते रहते हैं। इस प्रकार विचार

जतनु भोजन तेने पीसती હતી તેણે રોજનું ભોજન લાવીને તેની
થાળીમાં પીરમી દીધું તે બેઠેને વાણિયાએ કહ્યું કેમ! આજે ઘેવર નથી
બનાવ્યા? પત્નિએ કહ્યું કે, બનાવ્યા તો હતા પરંતુ જમાઈરાજ તેમના
મિત્રો સાથે આવ્યા હતા તેથી તેમના મત્કારમાં ઘેવર પુરા થયા આ
માલખીને ધનપ્રિયે વિચાર કર્યો-મેં વિના કારણે તે ખીચારી ગોવાલણને
ખીજના નિમિત્તે ઠગી મને તો એથી કંઈ જ લાભ ન થયો મને તો
ખીજનોએ હડાવી તેની વચનાથી થવાવાળા પાપનું ફળ તો મારે જ લોગ
વડું પડશે-ખાનારાઓ એ નહીં જીઓ! જમાઈ તો માલ હડાવીને ચાલ્યા
ગયા અને પાપ ડરનારા એવા મારા હાથમાં તો કાંઈ જ ન આવ્યું ફક્ત પાપ
જ મારા માથે પડ્યું તે પાપ જ્યારે ઉઘ્ય આવશે ત્યારે મારે જ લોગવડું
પડશે જેઓ ઘેવર ખાવા તૈયાર થયા પણ તેના પાપનું ફળ લોગવવામાં તેઓ
સામેલ થવાના નથી ખરેખરે એ જ મૂર્ખ છે કે, જેઓ પુત્ર, કુટુંબ આદિના

મમ રૂપ્યકદ્વયસ્ય કાર્પાસો દત્ત ઇતિ । સા તેન વણિજા વચ્ચિતા । તસ્યાં ગતાયાં વણિક્ષ્ ચિન્તયતિ—અથ મયા રૂપ્યકોઽયં ભાગ્યવશાલ્લભઃ, એનમેયમુપશ્રુજ્જે । તેન તસ્ય રૂપ્યકસ્ય ઘૃતલ્હડાદિક વસ્તુ ગૃહીત્વા ઘૃતપૂરકરણાર્થં સ્વગૃહે પ્રેપિતમ્ તદ્ધાર્યયા ઘૃતપૂરેષુ કૃતેષુ નગરાન્તરાજ્ઞામાતા મિત્રયુક્તઃ કેનચિત્ કાર્યેણ સમાગતઃ । સા વણિગ્ધાર્યા મિત્રસહિત જામાતર ઘૃતપૂરૈર્ભોજયતિ । ઘૃતપૂરાન્ શ્રુત્વા મિત્રમહિતે જામાતરિ ગતે મતિ સ વણિક્ષ્ સમાયાત., ભોજનાર્થમુપવિષ્ટઃ માર્યયાઽન્યદિવસવત્

કર દે દિયા । દો વાર કપાસ કો તુલા હુઆ દેલ્લકર હસ ગ્વાલિન ને સમજ્ઞા કિ મુજ્જે હસને દો રૂપયે કા ગ્રહ કપાસ દિયા હૈ । લેકર વહ ઘર ચલી ગઈ । હસકે ચલે જાને પર વણિક્ષ્ ને વિચાર કિયા—આજ કા દિન ભાગ્યશાલી હૈ—જો મુજ્જે ઇક રૂપયાકા લાભ હુઆ, ભાગ્યવશ પ્રાપ્ત હુવ્ હસ રૂપયે સે આજ મૈં ઘેઘર જ્ઞાઉંગા । જેસા વિચાર કર હસને હસ રૂપયા સે ઘૃત ગ્વાંડ આદિ લેકર ઘેવર બનાને કે લિયે ઘર મેજ દિયા । હસકી પત્ની ને ઘેવર બનાકર તયાર કર દિયે । હતને મૈં કોઈ દૂસરે નગર સે હસકા જમાઈ મિત્રસહિત કિસી કાર્યવશ હસકે ઘર પર આ પહુંચા । વણિક્ષ્ કી પત્ની ને મિત્રસહિત અપને જમાઈ કો ઘેવરોં કા રૂપ્ય ભોજન કરવાયા । સ્વા પી કર જમાઈરાજ મિત્રસહિત વશ સે ચલે ગયે । હસકે ચલે જાને પર વણિક્ષ્ ઘર પર આયા । વહ ભોજન કરને કે લિયે રસોડે મે પહુંચા । પહુંચતે હી વહ પ્રતિદિન કી તરહ જાકર બૈઠ ગયા ।- પત્ની ને જેસા ભોજન વહ હસકે

જોઈને ગોવાલજો માન્યુ કે, વાણિયાજો મને જો રૂપિયાનો કપાસ આપ્યો છે કપાસ લઈને તે સીધી ઘેર ચાલી ગઈ તેના ચાલ્યા ગયા પછી વણિકે વિચાર કર્યો કે, આજનો દિવસ કેવો ભાગ્યશાળી છે? આજે તો મને એક રૂપિયાનો એકખો લાભ થયો ભાગ્યવશ પ્રાપ્ત થયેલા આ રૂપિયાથી જ આજ હું મીઠું ભોજન કરીશ એવો વિચાર કરી તેણે તે રૂપિયાનું ઘી, ખાડ, વગેરે ખરીદી ઘેર મોકલ્યું અને તેની પત્નીને ઘેવર બનાવવા સૂચના આપી તેની પત્નીએ આ ભાગ્યશાળી માટે ઘેવર બનાવી તૈયાર કર્યા એટલામાં પરગામથી પોતાના મિત્રો સાથે તેમના જમાઈરાજ અચાનક પધોયો વણિકની પત્નીએ ઘણું દહાડે આવેલા જમાઈ અને તેમના મિત્રોને ઘેવરનું સારી રીતે ભોજન કરાવ્યું જમાઈરાજ ખાઈ પીને જેવા આવ્યા હતા તેવા મિત્રો સાથે ચાલ્યા ગયા તેમના ચાલ્યા ગયા બાદ ઘેવર ખાવાની હોશ વણિક ઘેર આવ્યો નાહિ પરવારીને વાણિયાભાઈ ભોજન કરવા રસોડામાં ગયા, અને ત્યાં જઈ રોજની માફક તે જમવા બેસી ગયો તેની પત્નીએ રોજ જે

પરાવર્તિતેન મુનિના સહ તત્ર ગતઃ । તસ્ય મુનેર્દેશના શ્રુત્યા સ વણિર્ વદતિ-
ભગવન ! અહ મત્રજિતુમિચ્છામિ, પર તુ યાવત્ સ્વજન પૃષ્ઠા મમાગચ્છામિ, તાત-
દિદ્ ભવતા સ્વેયમ્ । ઇત્યુક્ત્યા સ્વગૃહ ગત્યા સ વણિર્ વાન્ધવાન્ ભાર્યા ચ વદતિ-
અત્રાપણે મમ વ્યવહારેણ લાભ સ્વલ્પો ભવતિ, અતો દેશાન્તર ગન્તુમિચ્છામિ, મમ
દ્વૌ સાર્થવાહૌ મિલ્તિૌ । એક. સાર્થવાહો મૂલદ્રવ્યમર્પયતિ, ર્ષિપ્તસ્થાન નયતિ,
ન ચોપાર્જિતે ત્રિત્તે ભાગ ગૃહ્ણતિ, દ્વિતીયો મૂલદ્રવ્ય નાર્પયતિ, અર્જિત સમ્પલ ગૃહ્ણતિ,
તસ્માત્ કેન સહ ગન્તવ્યમ્ ? । વાન્ધવૈરુક્તમ્-પ્રથમેન સાર્થવાહેન સહ ભવાન્ વ્રજતુ ।

વણિક્કુ उनके लौटने की प्रतीक्षा में वहीं पर बैठा रहा । जब महाराज
लौटकर वापिस वही से लेकर निकले तब वणिक्क उनके साथ गया
और उत्रान में जाकर उसने मुनिराज से धर्मदेशना का पान किया ।
देजना सुनकर उसने मुनिराज से कहा - महाराज ! मैं दीक्षा
लेना चाहता हूँ, परन्तु घरवालों से मैं राय ले लूँ, अतः जब तक मैं
वापिस लौट कर न आजाऊँ तब तक आप यही पर विराजे रहें । ऐसा
कह कर वह वणिक्क वहीं से अपने घर आकर पत्नी एवं पन्धुजनों से
कहने लगा कि सुनो-मुझे इस दुकान में कोई अधिक लाभ नहीं हो रहा
है इसलिये मेरा विचार देशान्तर जाने का है । मुझे दो सार्थवाह मिले हैं ।
उनमें एक सार्थवाह मूल द्रव्य को देता है और यथेच्छस्थान पर
पहुँचा देता है तथा उपार्जित में से आधा भाग भी नहीं चाहता है ।
और दूसरा सार्थवाह मूलद्रव्य नहीं देता है तथा समस्त उपार्जित को

રાહ લેઈને એજ સ્વળે બેસી રહ્યા જ્યારે મહારાજ લિક્ષા લઈને
એ રસ્તેથી પાછા ફર્યા ત્યારે વણિક્કુ તેમની સાથે માથે ગયો અને બગીચામાં
જઈ તેણે મુનિરાજ પામેથી ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો ઉપદેશ સાંભળીને તેણે મુનિ
રાજને કહ્યું-મહારાજ ! હું દીક્ષા લેવા ચાહું છું પરંતુ મારી પત્ની તેમજ
સગા વહાલાની સમતિ લઈ આવું આથી જ્યાં સુધી હું પાછો ન ફરું ત્યાં
સુધી આપ અહીં જ બિરાજજો એવું કહીને તે વણિક્કુ ત્યાંથી પોતાને ઘર
આવ્યો અને પત્ની તેમજ અધુજનોને કહેના લાગ્યો કે,-મને આ દુકાનમાં
કોઈ અધિક લાભ મળતો નથી, આથી મારો વિચાર પરદેશમાં જવાનો છે
મને બે સાર્થવાહ મળી ગયા છે એમાં એક સાર્થવાહ મૂળદ્રવ્ય આપે છે
અને મારી ઈચ્છા પ્રમાણેના સ્થાને પહોંચાડી દે છે, છતાં કમાણીમાંથી
કોઈ પણ લવાની ઈચ્છા રાખતા નથી જ્યારે બીજો સાર્થવાહ મૂળદ્રવ્ય
તો આપતા નથી પણ ઉપાર્જિત કરેલ બધું હડપ કરી જવાનું કહે છે

સ ધનમિત્રો વણિક્ તેન માર્ગેણ સાધુમેઠ મિથાર્ય વ્રનન્ત વિગ્રોવપાઠ-મો મુને ! વિશ્રામ્યતામ્ । મુનિનોક્તમ્-શીઘ્ર મયા સ્વકાર્યે ગન્તવ્યમ્ । વણિક્ પ્રાહ-ભગવન્ ! પરકાર્યેણ કોઽપિ ગચ્છતિ કિમ્ ? તતો મુનિરાઠ-વહનો જના અન્યાર્યે વિલસ્યન્તે, યથા માર્યાઘર્યે ત્યમેવ હિસ્યમાનોઽસિ । સ વણિક્ મુનેર્વચન શ્રુત્વા પ્રતિબુદ્ધ પ્રાહ—ભગવન્ ! મયાન્ કુત્રાવસ્થિત ? । મુનિનોક્તમ્-ઉદ્યાને । તતોઽસા

કરતા હુઆ હી વહ વણિક્ શરીરચિન્તા કી નિવૃત્તિકે લિયે ઘરસે વાહિર ચલ દિયા । ગર્મીકા સમય થા ધૂપ તેજીસે પડ રહી થી, મધ્યાહ્નકા સમય થા । શરીર ચિન્તા સે નિશ્ચિત હોકર યત્ન ગર્મી કે આતાપ સે આકુલિત ઘન વહીં પર એક ઘૃક્ષ કી છાયા મેં વિશ્રાન્તિ લેને કે લિયે ઘેઠ ગયા ।

ઉસ સમય એક સાધુ ભિક્ષા કે લિયે વહા હોકર નિકુલે । ઇસને સાધુ કો દેખકર ઉનસે કહા હે મુનિરાજ ! ઠહરિયે-કુઝ સમય વહા વિશ્રાન્તિ કર લીજિયે । વણિક્ કી વાત સુનકર મુનિરાજ ને કહા-મુખે જલ્દી હૈ, અપને કાર્ય કે લિયે મૈ જા રહા હૂ । મુનિરાજ કી વાળી સુનકર વણિક્ ને કહા હે મહાત્મન્ ! પરકાર્યસે મો વત્રા કોઈ જાતા હૈ ? મુનિરાજ ને કહા હા, સસાર કે અનેક જીવ પર કે નિમિત્ત હી તો દુઃખ પાતે હૈ, જૈસે સ્વયં-તુમ મો તો માર્યા આદિ કે નિમિત્ત દુઃખ પા રહે હો । વણિક્ મુનિરાજ કે વચનોં કો સુનકર સચેત હોકર ઘોલા-મહારાજ ! આપ કહા ઠહરે હૈ ? મુનિરાજને કહા-વગીચે મૈ । એસા કહ કર મુનિરાજ વહાસે ચલ દિયે ।

નિમિત્તે રોજ પાપકર્મ કરી ઢમાતા રહે છે આ પ્રકારનો વિચાર કરતા કરતાં તે વણિક્ હુ બ જુલવા ધરથી બહાર નીકળ્યો ગરમીનો એ સમય હતો, તાપ ભેરથી પડી રહ્યો હતો, મધ્યાહ્નનો સમય હતો, ચિન્તાતુર વદને તે ગરમીના આતાપથી બચવા ત્યા એક ઝાડની છાયામા વિશ્રાન્તિ લેવા બેસી ગયો ।

આ સમયે એક સાધુ ભિક્ષા માટે જઈ રહ્યા હતા તે ત્યાથી નીકળ્યા સાધુ મહારાજને ભેઠ તે વણિકે કહ્યું કે, હે મુનિરાજ ! જાલા રહો-થોડો સમય અહીં વિશ્રાન્તિ કરો વણિકની વાત સાભળીને મુનિરાજે કહ્યું-મને ઉતાવળ છે, મારા કાર્ય માટે હું જઈ રહ્યો છું, મુનિરાજની વાણી સાભળીને વણિકે કહ્યું-ભગવન્ ! બીજાના કામ અર્થે પણ શું કેઈ બચ છે ? મુનિરાજે કહ્યું-હા સસારના અનેક જીવ બીજાના માટે જ કલેશ પામે છે જેમ તમે પોતે સ્ત્રી આદિને માટે લોગવી રહ્યા છો મુનિરાજના વચન સાભળીને વણિક્ સચેત બની ગયો અને બોલ્યો મહારાજ ! આપ કયા ઉતર્યા છો ? મુનિરાજે કહ્યું-બગીચામા આમ કહી મુનિરાજ ચાલ્યા ગયા વણિક્ તેમના પાછા ફરવાની

वान्प्रयाश्रयणेन स्वकृतकर्मबन्धात् मोक्षो न भवतीत्युक्तम् । अधुना द्रव्यमेव तन्मोक्षाय भविष्यतीत्याशङ्क्याह—

मूलम्

वित्तेण ताण न लभे पेमत्तो, इमम्मि लोए अदुवो परत्था ।

दीवप्पणट्टे वे अणत्तमोहे, पेय्याउय देह्मुमदेह्मुमेव ॥ ५ ॥

छाया—वित्तेन ताण न लभते प्रमत्तः, अस्मिन् लोके अथवा परत्र ।

दीपमणष्ट इव अनन्तमोहः नैयायिक दृष्ट्वा अदृष्टैव ॥ ५ ॥

टीका—‘ वित्तेण ’ इत्यादि ।

प्रमत्तः=पञ्चप्रमादवशतः, अस्मिन् लोके=वर्तमानभवे, अथवा परा=परलोके परभवे, वित्तेन=धनेन ताण = स्वकृतपापकर्म फलभोगकाले रक्षण, कर्मबन्ध

समर्थ छोड़कर इन मुनिरूप सार्धचाह का आश्रय करता हूँ । इस प्रकार धनमित्र ने बन्धुमोह का परित्याग कर मुनिधर्म को ग्रहण करके दोनों लोकों के सुख को प्राप्त किया । इस प्रकार बान्धवों के आश्रय से अपने किये हुए कर्म के बन्ध का छुटकारा नहीं होता है । यह बात इस दृष्टान्त से साधित कर दी गई है ॥ ४ ॥ यह धनमित्र वणिगृह्णान्त हुआ ॥

अब द्रव्य भी किये हुए कर्म के बन्ध से छुटकारा नहीं करा सकता है यह बात बतलाई जाती है—‘ वित्तेण ’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पमत्तो-प्रमत्तः) पाच प्रमाद के वश में हुआ जीव (इमम्मि लोए-अस्मिन् लोके) इम भव में-वर्तमान पर्याय में (अहवा-अथवा) या (परत्था-परत्र) परलोक में (वित्तेण-वित्तेन) धन की सहायता से (ताण-त्राणम्) अपने द्वारा किये गये पापकर्म के फल

पचनो अनुभार अ धुज्जनेनी साथेनो स अ ध छोड़ीने आ मुनिरूप सार्धचाहुनो आश्रय स्वीकारे छु आ प्रामण्ये धनमित्रे अ धुमोहुनो त्याग करी मुनिधर्म अहुणु कर्यो अने आलोउ तेमज परलोउना सुणने पाभ्यो आ रीते अ धवेना आश्रयथी पोताना करेला कर्मना अ धनोथी छुटकारो थतो नथी आ वात आ दृष्टातथी साधित करवामा आवेल छे ॥ ४ ॥ आ धनमित्र वणिगृह्णान्त थयु

हुवे ओ वात समजववामा आवे छे के, द्रव्य पणु करेला कर्मना अ धथी छुटकारो उरावी शक्तु नथी—‘ वित्तेण ’ इत्यदि

अन्वयार्थ—प्रमत्तो-प्रमत्त पाच प्रमादना वशमा इमायेलो अथ इमम्मि लोए-अस्मिन् लोके पर्यायमा अहवा-अथवा अथवा परत्था-परत्र परलोउमा वित्तेण-वित्तेन धननी सहायताथी ताण-त्राणम् पोताना द्वारा करवामा आवेला पापकर्मनु

અથ સ વણિક્ સ્વજનૈઃ સહ તત્રોદ્યાને ગત્વાઽઽ-અથ મુનિઃ સિદ્ધિપુર્યાઃ સાર્થવાહ , ધર્મરૂપેણ સ્વકીયમૂલદ્રવ્યેણ વ્યવહાર કારયતિ સિદ્ધિપૂરીં નયતિ ન ચો-પાર્જિતે ભાગ ગૃહ્ણતિ તદનેન સહ સિદ્ધિપુરી યાસ્યામિ । દ્વિતીયસ્તુ માર્યાદિઃ સ્વજનાત્મકઃ સાર્થવાહઃ, સ તુ પ્રાક્તન ધર્મધન હન્તિ, ન ચ સ્વકીયતો દત્તે । કિંચ ભવદ્ધિઃ પ્રાક્ કમિતમ્-‘ પ્રથમેન સાર્થવાહેન સહ મમાન વ્રજતુ ’ ઇતિ તસ્માત્ ભવ-દ્વચનમનુષ્ટ્ય વન્ધુસમ્બન્ધ મુક્તવાઽહમેન મુનિમાશ્રયામિ । इत्येव धनमित्रवणिक્ वन्धुमोह विहाय मुनिधर्म स्वीकृत्य लोकोदयमुख लब्धवान् ।

इति धनमित्रवणिग्दृष्टान्तः ॥ ४ ॥

હડપ જાને કા કહતા હૈ, इसलिये आप लोग कहो-मैं किसके साथ जाऊँ । यह सुनकर बान्धवो ने कहा-इसमें पूछने की क्या बात है-प्रथम सार्थवाह के साथ आप जाईये । वणिक् ने उसी समय अपने आत्मीय जनों को साथ में लिया आर उन सब के साथ वह उस उद्यान में आ गया । उसने वहा उनसे कहा-देखो ये मुनिराज सिद्धिपुरी के सार्थ वाह है, ये धर्मरूप अपने मूलद्रव्य से लेन देन का व्यवहार कर-वाते हैं, तथा सिद्धिपुरी को ले जाते हैं । उपार्जित में से ये कुछ हिस्सा भी नहीं मागते हैं । इसलिये मैं इसके साथ सिद्धिपुरी को जाना चाहता हूँ । द्वितीय सार्थवाह ये मार्ग आदि स्वजन हैं । ये पहिले से ही पूर्वो-पार्जित धर्म-धन को हरण कर लेते हैं अपना कुछ देते नहीं हैं । आप सब ने मिलकर मुझे पहिले सार्थवाह के साथ जानेकी अनुमति भी दे दी है, इसलिये मैं अब आपके वचनो के अनुसार ही वन्धुजनों के साथ

હવે તમે લોકો જ કહો કે કોની સાથે જવામા મારૂ શ્રેય છે ? આ સાબળીને બાન્ધવોએ કહ્યું-આમા પૂછવાની વાત જ શુ છે પ્રથમ સાર્થવાહની સાથે જ આપે જવુ જોઈએ વણિકે એ વખતે પોતાના આત્મીયજનોને સાથે લીધા અને તે બધાને સાથે લઈને તે બગીચામા આવી પહોંચ્યો । બગીચામા પહોંચીને તેણે પોતાના આત્મીયજનોને કહ્યું-જુઓ આ મુનિરાજ સિદ્ધિપુરીના સાર્થવાહ છે તેઓ ધર્મરૂપ પોતાના મૂળદ્રવ્યથી આપ લે નો વહેવાર કરાવે છે તથા સિદ્ધિપુરી લઈ જાય છે ઉપાર્જિતમાથી તેઓ કાંઈ હિસ્સો પણ માગતા નથી આ કારણે હું તેમની સાથે સિદ્ધિપુરી જવા ચાહું છું બીજા સાર્થવાહ આ પત્ની વિગેરે સ્વજન છે, જે પહેલેથી જ પૂર્વોપાર્જિત ધર્મ ધનનુ હરણ કરી લ છે અને આપતા કાંઈ નથી આપ બધાએ મળીને મને પ્રથમ સાર્થવાહ સાથે જવાની અનુમતિ તો આપી હીધી છે, એટલે હું આપના

સ્વરૂપોઽપિ દીપપ્રકાશાઽમાત્રેન તદ્વદ્રષ્ટૈવ જાયતે, તથાઽયમપિ જીવઃ કથંચિત્ કર્મ-
ક્ષયોપશમાદર્મુક્તિમાર્ગં દૃષ્ટ્વાઽપિ વિત્તાઽઽગ્રાદિવ્યાસદ્ગ્રેન દર્શનમોહનીયોદયાદ્
અદ્રષ્ટૈવ ભવતિ, વિત્તસ્ય મોહાદિહેતુત્ત્યાત્ । તથા ચોક્તમ્—

મોહાયયણ મયકા-મવદ્ધણો જણિયચિત્તમતાનો ।

આરમ્ભકલ્હહેજ, દુઃસ્વાણ પરિગ્રહો મૂલમ્ ॥ ૧ ॥

છાયા—મોહાયતન મદકામવર્ધનો જનિતચિત્તસતાપઃ ।

આરમ્ભકલ્હહેતુદુઃવાના પરિગ્રહો મૂલમ્ ॥ ૧ ॥

તસ્માદ્ વિત્ત ગ્રાણાય ન ભવતીત્યેતાવદેવ નહિ, કિંતુ ગ્રાણકારકં સમ્યગ્
દર્શનાત્કિં કથંચિત્ પ્રાપ્તમપિ વિનાશયતીતિ ॥

કો દેખ લિયા હૈ, દીપક કે બુઝ જાને પર उन वस्तुओं का वह अद्रष्टा
જૈસા હી હો જાતા હૈ, उमी तरह से यह जीव भी कथंचित् कर्म के
क्षयोपशम आदि से मुक्ति के मार्ग को प्राप्त करके भी धनकी आकाक्षा
के व्यासंग से होनेवाले दर्शनमोहनीय कर्म के उदय से उस मार्ग
का अद्रष्टा ही माना जाता है, क्योंकि वि-त-ध-न मोहादिक का हेतु
माना गया है । जैसे कहा भी है—

“ यह परिग्रह मोह का एक निकेतन है, मद् एव काम का बढ़ाने
वाला है, इसके सबध से चित्त में अनेकविध सताप उत्पन्न होता
रहता है । आरम्भ एव कलह का यह प्रधान कारण है । अधिक क्या
संसार में जितने भी दुःख हैं उन सबका यह प्रधान मूल कारण है । ”

इसलिये केवल यह वित्तरूप परिग्रह जीवका कभी भी संरक्षक-
-रक्षा करनेवाला नहीं हो सकता है, इतना ही नहीं है, किन्तु जीव के

ઢરી લીધુ પણ દીવો એકાએક બુઝાઈ જતા એ વસ્તુઓ અધાર થવાને કારણે
તેના માટે તો અદ્રશ્ય જેવો જ બની જાય છે એજ ગીતે આ જીવ પણ કદાચ
કર્મના ક્ષયોપશમ વિગેરેની સહાયથી મોક્ષમાર્ગને પ્રાપ્ત કરાને પણ ધનની
આકાંક્ષાના વ્યાસંગથી થતા દર્શન મોહનીય કર્મના ઉદયથી એ મોક્ષમાર્ગ તેને
માટે અદ્રશ્ય જેવો જ બની જાય છે કેમ કે વિત્ત-ધન મોહ વિગેરેનો હેતુ
માનવામાં આવેલ છે કહ્યું પણ છે—

“ આ પરિશુદ્ધ મોહનું એક આશ્રયસ્થાન છે મદ અને ડામને વધારનાર
છે એને કારણે ચિત્તમાં અનેક વિધ સતાપ ઉત્પન્ન થતો રહે છે આરભ અને
કલહનું એ મુખ્ય કારણ છે સંસારમાં જેટલા પણ અધિક દુઃખ છે એ સધળા
દુઃખોનું એ મૂળ કારણ છે ” આટલા માટે કેવળ આ ધનરૂપી પરિશુદ્ધ જીવને
કદી પણ સંરક્ષક-રક્ષા કરનાર બની શકતો નથી એટલું જ નહીં પણ જીવના

મોચન ન લભતે પુરોહિતપુત્રવત્ । વિત્તત્રાણાય ન ભવતીત્યેતાવદેવ નદિ વિત્તુ વિત્તા
ભિક્ષાહ્વાપિ મહતેઽનર્થાય ભવતીત્યાદ- ' દીવપ્પણદ્વેવ ' ઇત્યાદિ ।

દીપપ્રણટઃ-પ્રણટદીપઃ આર્પત્વાદ્ વિશેષણસ્ય પરપ્રયોગઃ । વિગતપ્રકાશદીપ इव
અનન્તમોહઃ-અનન્તઃ=પર્યવસાનગદ્ધિત', મોહઃ=દર્શનાદિમોહનીયકર્મોદયો यस્ય સ
તથા, નૈયાયિક-નિશ્ચિત આયો=ન્યાયો મોક્ષ', સ પ્રયોજનમસ્ય નૈયાયિકઃ સમ્યગ્
દર્શનાદિકો મોક્ષમાર્ગસ્ત દૃષ્ટા = તદ્વ્યાપિ, : અદૃષ્ટૈવ ભવતિ । ' અદદ્દુમેવ '
અસ્ય ચ્છાયા અદૃષ્ટૈવ, ઇત્યર્પત્વાત્ ।

અય મ્ભાવ —યથા ગિરિકન્દરાન્તર્ગત' પ્રમાદાત પ્રણટદીપઃ પૂર્વદૃષ્ટવસ્તુ-

ભોગ કે સમય મેં કર્મબન્ધ સે છુડાનેરૂપ રક્ષા કો (ન લભે-ન લભતે)
પુરોહિત પુત્ર કી તરહ પ્રાપ્ત નહીં કરતા હૈ । અર્થાત વિત્ત પાપકર્મ કે
ફલ કો ભોગને સે નહીં રોક સકતા હૈ । ધન કી અમિલાપા તક મ્હી
હસ જીવ કો અનેક અનેક અનર્થો કા કારણ બનતી હૈ । હસ વાત કો
પ્રદર્શિત કરને કે લિયે સૂત્રકાર કહતે હૈ (દીવપ્પણદ્વેવ-દીપપ્રણટ इव)
કિ જૈસે દીપક કે બુઝ જાને પર દેગી હુઈ વસ્તુ અદૃષ્ટ જૈસી હો જાતી
હૈ ઉમી પ્રકાર જિસ જીવ કે (અણતમોહે-અનતમોહ') દર્શનમોહનીય
કર્મ અન્તરહિત હૈ-દર્શનમોહનીય કર્મ જિસ જીવ કે વિદ્યમાન હૈ-
એસા જીવ (ણેયાઉય દદ્દુ-નૈયાયિક દૃષ્ટા) સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિ
કે માર્ગ કો પ્રાપ્ત કરકે મ્હી (અદદ્દુમેવ-અદૃષ્ટૈવ) નહીં પ્રાપ્ત કરને વાલા
જૈસા હી હો જાતા હૈ । હસકા સારાશ હસ પ્રકાર હૈ-જૈસે ગિરિકન્દરા
કે અન્તર્ગત કોઈ પ્રાણી કિ જો પહિલે ઉસમે જલતે હુઈ દીપક કો
લેકર પ્રવિષ્ટ હુઆ હૈ, તથા ઉસકી મહાયતા સે જિસને વહા કી વસ્તુઓ

કુળ લોગવવાના સમયે ઠમ્બબધથી છોડાવવા રૂપ રક્ષાને ન લભે-ન લભતે પુરો
હિત પુત્રની માફક પ્રાપ્ત કરતો નથી અર્થાત્-ધન પાપઠર્મના કુળને લોગવ
વામાથી છોડાવી શકતું નથી ધનની અભિલાષા આ જીવ માટે અનેક અનર્થોનું
કારણ બને છે આ વાતને પ્રદર્શિત કરવા માટે સૂત્રકાર કહે છે કે, દિવપ્પણદ્વેવ-
દીપપ્રણટ इव જેમ દીપકના બુઝાઈ જવાથી દ્રવ્ય-જેથેલી વસ્તુ અદ્રવ્ય જેવી બની
જાય છે એજ રીતે જે જીવને અણતમોહે-અનત મોહ દર્શન મોહનીય કર્મ અન્ત
રહિત છે-દર્શન મોહનીય કર્મ જે જીવના વિદ્યમાન છે-એવો જીવ ણેયાઉય દદ્દુ-
નૈયાયિક દ્રષ્ટ્વા સમ્યગ્દર્શન વિગેરે મુક્તિના માર્ગને પ્રાપ્ત કરવા છતાં પણ અદદ્દુમેવ-
અદૃષ્ટૈવ પ્રાપ્ત ન કર્યાં જેવો જ બની જાય છે આનો સારાશ આ પ્રકારનો છે-
જેમ કોઈ અધારો શુદ્ધાની અદર કોઈ પ્રાણી હાથમા સાગતો દિવો લઇને પ્રવેશ
કરે અને એ દિવકના પ્રકાશની સહાયતાથી તેણે ત્યાંની સર્વ વસ્તુઓનું નિરીક્ષણ

ततो राजपुरुषाम् नृपान्तिकुमानीतमन्तः । राजापि 'जयमाज्ञाभङ्गकारी'
इति हन्तव्योऽयमित्यावापयति । राजपुरोहितस्तच्छ्रुत्वा नृपसमीपमागत्याह—
स्वामिन् । सर्वस्व ददामि, मम तनय मुञ्चन्तु भवन्तः । सर्वस्वार्पणेन पुरोहितेन
प्रार्थितोऽपि नृपः पुरोहितपुत्र न मुमोच । ततोऽसौ निःशरणो दीनः पुरोहितपुत्रः
प्राणान्तिकदण्ड प्राप्तवान् । तस्माद् धन प्राणाय न भवतीति नो यम् ॥

॥ इति पुरोहितपुत्रदृष्टान्तः ॥

से वादचिवाद करने को उतारू हो गया । राजपुरुषों ने जब इसकी यह चेष्टा
देखी तो वे उसको पकड़ कर राजा के पास ले आये । राजा ने यह समझकर
कि "इसने मेरी आज्ञा का भंग किया है" इसको मारनेकी आज्ञा दे दी ।
राजपुरोहित ने जब यह समाचार सुना तो वह दौड़ा हुआ राजा के पास
आया और, कहने लगा—स्वामिन् । आप मेरे से दंडरू में सर्वस्व ले लेवें पर
मेरे इस पुत्र को छोड़ दें मरवावें नहीं । परन्तु राजा ने एक बात भी पुरोहित
की नहीं मानी । देखो पुरोहित ने अपने सर्वस्व के अर्पण से भी पुत्र
को नहीं मारने के लिये राजा से प्रार्थना की परन्तु राजा ने पुरोहित के
पुत्र को नहीं छोड़ा । पुरोहितपुत्र ने जब यह देखा कि मेरी किसी भी
तरह से रक्षा नहीं हो रही है तो वह निचारा निःशरण घना हुआ
अपने कर्तव्य पर पश्चात्ताप करने लगा और दीनहीन दशा को प्राप्त
कर प्राणान्तिक दंड को भोगने वाला बना । इस कथा का सारांश
केवल इतना ही है कि धन भी इस पुरोहितपुत्र के प्राणों का रक्षक

साथे वादविवाद करवा लाज्यो राजपुरुषोअ न्यारे तेनी आ येष्टा नेध
तो ते अने पकडीने राजनी पासो लध गया राज समज्यो के "आखे
भारी आशानो लग क्यो छे " अटले तेखे अने मारवानी आशा आपी
दीधी राजपुरोहिते न्यारे आ समाचार ज्ञय्यो तो ते छोडीने राजनी पासो
आव्यो अने उडेवा लाज्यो—स्वामिन् । आप दंड तरीके माडू सर्वस्व लध ल्यो
पण मारा आ पुत्रने छोडावो मारवानो हुकम न आपो परतु राजअ
पुरोहितनी बात न मानी पुरोहिते पोतानु सर्वस्व आपवानी अने तेना
भदलाभा पुत्रने छोडी देवानी विनती करी परतु राजअ पुरोहितना पुत्रने
छोड्यो नही पुरोहितपुत्रे न्यारे अ ज्ञय्यु के, हवे तेने डोर्ध न भयावी
शके तेम नथी ल्यारे ते जियारे निशरणु अनी पोताना कर्तव्य उपर पश्चा
त्ताप करवा लाज्यो अने दीन हीन दशाने पाभी प्राणान्तिक दंडने लोगव्यो
आ कथानो सारांश इत अटले न छे के, धन पण अ पुरोहितपुत्रना

વિત્ત ઘ્રાણાય ન ભવતીત્યગ્ર પુરોહિતપુત્રદૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

લક્ષ્મીપુરનગરે શ્રીદત્તનામકો રાજા ઇન્દ્રમહોત્સવેઽન્તઃપુરેણ સહ નિર્ગચ્છન્ ઘોષણા કારયમાસ । સર્વ પુરુષા નગરાદ્ રહિર્નિર્યાન્તુ, યો ન નિર્યાસ્યતિ સ દણ્ડ-
નીયઃ સ્પાત્ । તચ્છ્રુત્વા સર્વે નરાસ્તરિત નગરાન્નિર્ગતાઃ તદા રાજપ્રિયઃ પુરોહિત-
પુત્રો વેશ્યાગૃહે પ્રવિષ્ઠો ઘોષણા શ્રુત્વાઽપિ ન નિર્ગતઃ । રાજપુરુષૈર્ગૃહીતોઽપ્યસૌ
' રાજો વયસ્યોઽહમસ્મિ ' इति दर्पात् त सह विवादिकृतवान् ।

રક્ષક જો મમ્યગ્દર્શનાદિક હૈં કિ જો વઢી મુઠિકલ સે ઢસકો પ્રાપ્ત
હુણ હૈં ડનકા ખી યહ વિનાશ કરનેવાલા થનતા હૈં । ઢસ પર
પુરોહિતપુત્ર કા દૃષ્ટાન્ત ઇમ પ્રકાર હૈં—

લક્ષ્મીપુર નામ કા ઇક નગર થા । વહાં કા રાજા શ્રીદત્ત થા ।
ડસને ઇન્દ્રમહોત્સવ મે અન્તઃપુર કે સાથ નિકલતે સમય યહ ઘોષણા
કરવાઈ કિ—નગરનિવાસી સમસ્ત પુરુષ નગર સે ઘાહર નિકલ આવે,
જો ઇસા નહીં કરેગા વહ દણ્ડિત ક્રિયા જાયગા । ડસકી ઢસ ઘોષણા
કો સુનકર સમસ્ત નગરવાસીજન જીત્ર નગર સે ઘાહિર નિકલ આવે ।
પરન્તુ પુરોહિત કા પુત્ર જો રાજપ્રિય થા વહ નહીં નિકલા । પ્રત્યુત વહ
ઢસ ઘોષણા કો સુનકર કે ખી વેશ્યા કે ઘર મેં ચલા ગયા । રાજપુરુષોં
ને જય ઢસકો દેખા તો ડન્હોં ને ડસકો પકડ લિયા પરન્તુ કિર ખી વહ
“ મૈ રાજા કા મિત્ર હૂ ” ઢસ અભિમાન સે ફૂલ કર વહ ડન સિપાહિયો

સરક્ષક એવા સમ્યગ્ દર્શન વિગેરે જે ખૂબજ મુશ્કેલીથી તેને પ્રાપ્ત થયા
હોય છે તેનો પણ વિનાશ કરનાર બને છે, એના ઉપર પુરોહિત પુત્રનું દૃષ્ટાન્ત
આ પ્રકારનું છે —

લક્ષ્મીપુર નામનું એક નગર હતું ત્યાં શ્રીદત્ત નામે એક રાજા રાજ્ય
કરતા હતા તેણે અત પુરની રાણીઓ રસાલા સાથે ઇન્દ્રમહોત્સવમા ભાગ લેવા
નીકળતી વખતે એવી ઘોષણા કરાવી કે—આ નગરમા રહેતા સમસ્ત પુરુષવર્ગે
નગરની બહાર નીકળી મહોત્સવમા ભાગ લેવો જે કોઈ એ પ્રમાણે નહિ વરતે
તેને આકરી શિક્ષા કરવામા આવશે રાજની આ ઘોષણા માલજી નગરનીવાસી
સઘળા પુરુષજનો મહોત્સવમા ભાગ લેવા તુરતજ બહાર નીકળી આવ્યા
પરંતુ પુરોહિતનો પુત્ર જે રાજપ્રિય હતો તે નગર બહાર ન ગયો પણ રાજની
આ ઘોષણા માલજીને તે એક વેશ્યાના ઘરમા ઘુસી ગયો રાજપુરુષોએ
તેને જોયો, અને તેને રાજહુકમ પ્રમાણે પકડી લીધો પરંતુ પુરોહિતપુત્ર
“ હું તો રાજનો મિત્ર છું ” એ અભિમાનથી કુલાઈને એ સિ

દષ્ટા ત્રિપદૂર્ણિતાન્નાઃ ક્વચિદ્ ગર્તે પતિતા મૃતાથ । યથા ચેતે પ્રદીપદષ્ટગિરિક-
ન્દરામાર્ગાઃ પ્રમાદનષ્ટદીપાઃ મહાન્ધકારવિમૂઢાઃ સર્પદષ્ટા ગર્તે પતિતાસ્ત માર્ગં દષ્ટા-
પ્યદ્રષ્ટાર એવ જાતાસ્તથાઽન્યોઽપિ પ્રાણી કથચિત્ કર્મક્ષયોપશમાદિના લબ્ધ
સમ્યક્ત્વા અપિ ધનાયાસક્તિપ્રમાદનષ્ટજ્ઞાનદીપો મિથ્યાત્વાન્ધકારમોહિતો લોભ-
સર્પદષ્ટઃ કુગતિગર્તે પતિતશ્ચ તસ્યાદ્રષ્ટૈવ ભવતિ ॥ ૫ ॥

ધનાદિક સ્વકૃતપાપકર્મગો ભોગકાલે ત્રાણાય ન ભવતિ, તસ્માત્ કિં કર્તવ્ય
મિત્યાશદ્વ્યાહ— મૂલમ્

સુત્તેસું ચોવી પહિવુદ્ધંજીવી, ન વીસંસે પહિયં આસુપન્ને ।
ઘોરાં મુહુર્ત્તા અવેલ સંરીર, મારડેંપવ્ધીવં વેરેંપેમન્ને ॥ ૬ ॥

પડ ગયે ઓર વહીં પર મર ગયે । હસકા સારાશ કેવલ ઈતના હી હે કિ
જિસ પ્રકાર ચે ધાતુવાદીજન કિ જિન્દોં ને પહિલે દીપક સે ઘુસતે
સમય ઉસ ગુફા કા માર્ગ દેખલિયા થા પરન્તુ પ્રમાદ સે દીપક કે
ઘુસજાને પર જૈસે વહ માર્ગ ઝન્ટે ફિર નહીં મિલ સકા ઓર મહાન્ધ-
કાર મેં વિમૂઢ બન ફર જૈસે ચે સર્પ દ્વારા હસે જાકર લહે મેં પડ ગયે
ઓર વહીં પર મર ગયે, ઉસી પ્રકાર કિસી પ્રાણી કો કથચિત્ કર્મ કે
ક્ષયોપશમ આદિ દ્વારા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત મી હો જાય પરન્તુ ધનાદિક
પદાર્થોં મેં આસક્તિરૂપ પ્રમાદ સે જય જ્ઞાનરૂપી દીપક નષ્ટ હો જાતા હે
તો મિથ્યાત્વરૂપી અન્ધકાર સે વિમોહિત હુઓ વહ જીવ લોભરૂપી સર્પ
સે હસા જાકર કુગતિરૂપ લહે મેં જાકર ગિર જાતા હે અતઃ ફિર વહ
પૂર્વદષ્ટ માર્ગ કા અદષ્ટા હી રહતા હે ॥ ૫ ॥

હીધો સર્પના ઝેરથી આકુળઆકુળ બની તે એક ખાડામા જઈ પડ્યા અને
ત્યાજ મરી ગયા અને સારાશ એટલોજ છે કે, એ ધાતુવાદી લોકો કે જેઓ
હીવો લઈને ધુમતા પહેલા તે ગુફાનો માર્ગ બેઈ હીધો હતો પરન્તુ પ્રમાદથી
હીવો ખુબાઈ જતા જેમ તેને એ માર્ગ ફરી ન મળી શક્યો અને મહા
અધકારમા ફસાઈને મૂઢ જેવા બની ગયા અને સર્પ ડશથી ખાડામા પડી
ગયા અને ત્યાજ મરી ગયા એ રીતે કેઈ પ્રાણીને કહેવાયેલ કર્મના ક્ષયો-
પશમ આદિ દ્વારા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત પણ થઈ જાય પરન્તુ ધનાદિક પદાર્થોમા
આસક્તિરૂપ પ્રમાદથી જ્યારે જ્ઞાનરૂપી દીપક નાશ પામી જાય છે ત્યારે
મિથ્યાત્વરૂપી અધકારથી વિમોહિત થયેલ એ જીવ લોભરૂપી સર્પના કરડવાથી
કુગતિરૂપી ખાડામા જઈને પડે છે અને તે પછી તેને પ્રથમ જેએલા માર્ગથી
અદ્રષ્ટા-વચિત રહે છે-ફરી તે માર્ગ સાપડતોજ નથી ॥ ૫ ॥

સમ્યગ્ દર્શનાદિક્ક લબ્ધ્વાઽપિ અલબ્ધેન ભવતીત્યન ધાતુવાદિપુરુષદષ્ટાન્ત પ્રોચ્યતે—

કસ્મિશ્ચિન્મહાપર્વતે કેચિદ્ ધાતુવાદિનો ગૃહીતગુરુદીપિકા ગિરિકન્દરા પ્રવિષ્ઠાઃ, તત્પ્રમાદેન દીપે વિચિયાતે કન્દરાન્તર્વર્તિમહાન્ધકારમોહિતાસ્તે પરિતો ભ્રમન્તઃ પૂર્વદષ્ટ કન્દરામાર્ગ ન લબ્ધવન્ત । તત્ર ભ્રમન્તશ્ચ તે પ્રચન્દપ્રિયધરેણ સર્પેણ

નહીં ચના । ફિર યહ કૈસે માના જા સકતા હૈ કિ ધન, કિયે હુઅ કર્મકે ફલકો ટાલ સકને મેં સમર્થ હોતા હૈ । યહ પુરોહિતપુત્રકા દષ્ટાન્ત હુઆ ॥

સમ્યગ્દર્શનાદિક્ક કો પ્રાપ્ત કરકે મી અનન્ત મોહવાલા જીવ ઉસકો નહીં પાનેવાલા જૈસા હી હોતા હૈ । ઇસ પર ધાતુવાદી કા દષ્ટાન્ત ઇસ પ્રકાર હૈ—

કિસી એક વિશાલ પર્વત પર કિતનેક ધાતુવાદી પુરુષ રહા કરતે થે । વે એક દિન જલતે હુઅ દીપક કો લેકર ઉસ પર્વત કી ગુફા મેં પ્રવિષ્ટ હુઅ । જબ વે ઉસમેં બહુત દૂર તક ઘુસ ઘુકે તો ઉનકે પ્રમાદ સે ઘહ દીપક ઘુષ્ટ ગયા । અય જ્ઞયા થા—ઉસ ગુફા મેં અન્ધકાર હી અન્ધકાર છા ગયા । હાથ કી હથેલી મી દિખલાઈ નહીં દેતી ઉનકો ચાર ૨ હૂઠને પર મી ગુફા સે બાહિર નિકલને કા પૂર્વદષ્ટ માર્ગ મી નહીં મિલ સકા । વે સબ ઘબરા ગયે । ચારોં તરફ ઘૂમને લગે પરન્તુ ફિર ધાર્ગ હાથ નહીં આયા । હતને મેં ઉન્હેં ઇક બચકર જહરીલે સર્પ ને આકર હસ લિયા । ઉસકે વિષસે ઘૂર્ણિત હોતે હુઅ વે સ્વપ્ને મેં જાકર

પ્રાપ્તુને બચાવી ન શકયુ પછી એ કેમ માની શકાય કે, કરેલા કર્મના ફળને ટાળવામા ધન સમર્થ થઈ શકશે? આ પુરોહિતપુત્રનુ દષ્ટાન્ત થયુ

સમ્યગ્દર્શનાદિક્કને પ્રાપ્ત કરીને પણ અનન્ત મોહવાળો જીવ એનાથી વચિત જ બની રહે છે એના ઉપર ધાતુવાદીનુ દષ્ટાન્ત આ પ્રકારનુ છે

કોઈ એક વિશાળ પર્વત ઉપર કેટલાક ધાતુવાદી પુરુષો રહેતા હતા તે એક દિવસ સળગતો દીવો લઈ ને તેમની શુદ્ધમા ગયા જ્યારે તેઓ તે શુદ્ધમા કેટલેક દૂર સુધી અદર તો ગયા પણ એમના પ્રમાદના કારણે દીવો ખુઝાઈ ગયો હવે શુ થાય? એ શુદ્ધમા ચારે તરફ અધકાર છવાઈ ગયો હાથની હથેલી પણ જોઈ શકાતી ન હતી બહાર નીકળવાનો માર્ગ શોધવા ઘણા ક્ષણ માયાં પણ શુદ્ધમાથી બહાર નીકળવાનો માર્ગ તેમને ન જડ્યો આથી તે બધા ખુઝાઈ ગયા ચારે તરફ ક્ષણ મારવા લાગ્યા પરન્તુ તેમને બહાર જવાનો કોઈ માર્ગ મળ્યો નહિ એટલામા એક ભયંકર ઝેરી સાપે આવી તેમને ઠશ

અમુળી સયા, મુળિણો સયા જાગરતિ” “અસારી સદા સુતા રહે છે અને મુનિ મહા જાગતા રહે છે” આ આચારાગસૂત્રના વચન અનુસાર દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અન્ધ નિદ્રા લેવાવાળા હોવાને કારણે તથા ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મના પ્રતિ મહા જાગૃત હોવાને કારણે સયમી મુનિ પ્રમાદ સેવવામા પ્રવૃત્તિ ન કરે એ પણ અર્થ થઈ શકે છે પહેલા જે સુપ્ત ગણનો અર્થ “દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નિદ્રીત અને ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મપ્રતિ અજાગૃત એવા સસારી હોવામા” એવું કહેવામા આવ્યું છે તે પણ “સુત્તા અમુળી સયા” “સસારી સદા સુતેલા છે” એ આચારાગ સૂત્રના વચન અનુસાર લેવામા આવેલ છે સુહૃત્તા ઘોરા-મુહૃત્તા ઘોરા મુહૃત્ત, દિવમ આદિ ઝાળ વિશેષ પ્રાણપહારક હોવાથી ભયકર છે અને સરીર અબલ-શરીર અબલ શરીર બળ રહિત છે-અર્થાત આ શરીર મૃત્યુહાયક એ મુહૃત્ત

છાયા—સુપ્તેષુ ચાપિ પ્રતિબુદ્ધજીવી, ન વિશ્વસેત્ પણિટ । આશુપજ્ઞ* ।

ઘોરા મુહૂર્તા અવલ શરીર, માગ્નડપક્ષીવ ચરેદપ્રમત્તઃ ॥ ૬ ॥

ટીકા—‘સુત્તેસુ’ ઇત્યાદિ ।

આશુપજ્ઞઃ=આશુ=શીઘ્રમુત્પન્ના કર્તવ્યાકર્તવ્યેષુ પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિવિષયિકા પ્રજ્ઞા=મતિર્ધસ્ય સ તથા, પ્રત્યુત્પન્નમતિરિત્પર્ય* । કર્તવ્યાકર્તવ્યસદ્વિજ્ઞાનવાનિતિ યાવત્ । પ્રતિબુદ્ધજીવી=પ્રતિબુદ્ધઃ દ્રવ્યતો જાગૃત્, માતઃ—પ્રમાદરહિતથ ભૂત્વા જીવત્યેવ શીલઃ, પણિટ-સદસદ્વિચેક્ષાન્ મેધાવી પુરુષઃ, સુત્તેષુ-દ્રવ્યતો નિદ્રાંયુક્તેષુ, અપિ માતઃ સુત્તેષુ=વર્મ પ્રત્યજાગૃત્સુ સસારિજીવેષુ ન વિશ્વસેત્=વિશ્વાસ ન કુર્યાત્,

ધનાદિક જબ અપને ક્રિયે હુણ કર્મ કે ભોગકાલ મેં રક્ષા કરને કે લિયે મમર્થ નહીં હોતા હૈ તો ફિર ક્યા કરના ચાલિયે ? હમ પ્રકાર કી આશકા કા ઉત્તર હસ નીચે કી ગાથા દ્વારા સૂત્રકાહ દેતે હૈ—‘સુત્તેસુ’-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(આસુપન્ને-આશુપજ્ઞ*) કર્તવ્યાકર્તવ્ય કાર્યો મેં જિસકો પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિવિષયક પ્રજ્ઞા શીઘ્ર ઉત્પન્ન હો જાતી હૈ એસા પ્રત્યુત્પન્નમતિવાળા, તથા (પઢિબુદ્ધજીવી-પ્રતિબુદ્ધજીવી) દ્રવ્ય કી અપેક્ષા જાગૃત્ હોકર, તથા ભાવ કી અપેક્ષા પ્રમાદરહિત હોકર જીને-વાળા, ણ્વ (પઢિય-પણિટઃ) મલે બુરે કા વિવેક કરનેવાળા, એસા મેધાવી પુરુષ (સુત્તેસુ-સુપ્તેષુ) દ્રવ્યકી અપેક્ષા સોયે હુણ, માત્ કી અપેક્ષા ધર્મ કે પ્રતિ સચેત નહીં હુણ સમારી જીવોં મેં (ન વીસસે-ન વિશ્વસેત) વિશ્વાસ નહીં કરે—उनका ससर्ग नहीं करे । अथवा (पडिबुद्धजीवि

બ્યારે પોતાના કરેલા કર્મના ભોગવાના સમયે ધન આદિ તેની રક્ષા કરવા અસમર્થ બને છે તો પછી શુ કરવું બેઠયે ? આ પ્રકારની આશકાનો ઉત્તર સૂત્રકાર આ નીચેની ગાથા દ્વારા આપે છે —‘સુત્તેસુ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—આસુપન્ને-આશુપજ્ઞ કર્તવ્ય અને અકર્તવ્ય કાર્યોમા પ્રવૃત્તિ કરવી કે નિવૃત્તિ રાખવી એ વિષયનું વિવેક જ્ઞાન બેને તાત્કાલિક થાય છે એવા પ્રત્યુત્પન્ન મતિવાળા તથા પઢિબુદ્ધ જીવી-પ્રતિબુદ્ધજીવી દ્રવ્યની અપેક્ષાએ જાગૃત બની તથા ભાવની અપેક્ષાએ પ્રમાદ રહિત બની જીવવાવાળા અને પઢિય-પણિટ બલા-ખુરાનો વિવેક સમજવાવાળા એવા મેધાવી પુરુષ સુત્તેસુ-સુપ્તેષુ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સુતેલા અને ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મ તરફ સચેત નહીં બનેલા એવા સસારી જીવોમા ન વીસસે-ન વિશ્વસેત્ વિશ્વાસ નહીં કરે-એનો સસર્ગ નહીં કરે અથવા પઢિબુદ્ધજીવી સુતેસુ ન વીસસે-પ્રતિબુદ્ધજીવી સુપ્તેષુ ન વિશ્વસેત્ ,”

સસર્ગ ન કુર્યાદિત્યર્થ. । યદા-સુપ્તેષુ=દ્રવ્યતો નિદ્રિતેષુ ભારત. ધર્મ પ્રત્યજાગ્રત્સુ, સસારિજીવેષુ, 'મુક્તા અમુણી સયા' ઇતિ (આચા૦) વચનાત્, પ્રતિપુદ્ગીની-પ્રતિપુદ્ગ-દ્રવ્યતોડ્વપનિદ્રત્વાત્, ભારતો ધર્મ પ્રતિ મદા જાગરુકત્વાત્, સયમી તાદશો ભૂત્વા જીવત્યેવગીલઃ । 'મુણિણો સયા જાગરતિ' ઇતિ (આચા૦) વચનાત્ પ્રતિપુદ્ગીની મન કિં કુર્યાદિત્યાદ- 'ન વીસસે' ઇત્યાદિ । ન વિશ્વ-સેત્=પ્રમાદેષુ પ્રવૃત્તિ ન કુર્યાત્ ।

મુહૂર્ત્તા.=કાલવિશેષા, દિવસાદ્યુપલબ્ધમેતત્ ઘોરા=પ્રાણાપહારકત્વાત્ મય ઝરા નન્તિ, સરીરમ્-અવલ=વલરહિતમ્ અસ્તિ । મૃત્યુદાયકાન્ મુહૂર્તાન્ નિગમતું સોદુ ના ગરીમમમર્થમસ્તીત્યર્થ., મુહૂર્તા ઘોગઃ મન્તીતિ નિદ્રિત્વા કિં કુર્યાદિત્યાદ-

સુપ્તેષુ ન વીસસે-પ્રતિપુદ્ગીની સુપ્તેષુ ન વિશ્વસે) "મુક્તા અમુણી સયા મુણિણો સયા જાગરતિ" "મસારી સદા સોયે રહતે હેં ઓર મુનિ સદા જાગરિત રહતે હેં" ઇસ આચારાગમન્રકે વચનાનુસાર દ્રવ્યકી અપેક્ષા અત્પનિદ્રા લેનેવાલા હોનેસે, માત્ર કી અપેક્ષા ધર્મકે પ્રતિ મદા જાગરુક હોને સે જીનેવાલા સયમી મુનિ સુપ્તો મે અર્ગત પ્રમાદો મે પ્રવૃત્તિ ન કરે । યદ્ધ મી અર્થ હો સકતા હે । પદ્ધિલે જો સુષ્ટ શબ્દ કા અર્થ "દ્રવ્ય કી અપેક્ષા નિદ્રિત ણ્વ માત્ર કી અપેક્ષા ધર્મ કે પ્રતિ અજાગરુક સે સસારી જીવો મેં" એસા લિયા ગયા હે વદ્ધ મી 'મુક્તા અમુણી સયા' મસારી સદા સુષ્ટ હેં, ઇસ આચારાગમન્ર કે વચનાનુસાર લિયા ગયા હે । (મુહુક્તા ઘોરા-મુહૂર્તા ઘોરા.) મુહૂર્ત્તા દિવમ આદિ કાલવિશેષ પ્રાણાપહારક હોને સે મયકર હે, ઓર (સરીર અવલ-શરીર અવલ)

અમુણી સયા, મુણિણો સયા જાગરતિ" "મસારી સદા સુતા રહે છે અને મુનિ સદા જાગતા રહે છે" આ આચારાગસૂત્રના વચન અનુસાર દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અત્પ નિદ્રા લેવાવાળા હોવાને કારણે તથા ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મના પ્રતિ મદા જાગૃત હોવાને કારણે સયમી મુનિ પ્રમાદ સેવવામા પ્રવૃત્તિ ન કરે એ પણ અથ થઈ શકે છે પહેલા જે સુપ્ત રાખ્તો અર્થ "દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નિદ્રીત અને ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મપ્રતિ અજાગૃત એવા મસારી હોવામા" એવું કહેવામા આ-યુ છે તે પણ "મુક્તા અમુણી સયા" 'મસારી મદા સુતેલા છે' એ આચારાગ સૂત્રના વચન અનુસાર લેવામા આવેલ છે મુહુક્તા ઘોરા-મુહૂર્તા ઘોરા મુહૂર્ત્, દિવમ આદિ કાલ વિશેષ પ્રાણાપહારક હોવાથી ભયકર છે અને સરીર અવલ-શરીર અવલ શરીર બળ રહિત છે-અર્થાત્ આ શરીર મૃત્યુદાયક એ મુહૂર્ત્

‘ભારણ્ડપક્ષીવ’ ઇત્યાદિ । ભારણ્ડપક્ષીય અપ્રમત્તચરેત્ । યથા ભારણ્ડપક્ષી અપ્રત્તશ્ચરતિ, તથા પ્રમાદરહિતો ભૂત્વા મુનિચરેત્—વિહરેદિત્યર્થઃ ।

અય મ્ભાવ—યથા—ભારણ્ડપક્ષિણોઃ કિલૈક શરીર ગ્રીવાદય ચરણત્રય ચ ભવતિ, એકઃ સ્વપિતિ, દ્વિતીયો જાગર્તિ, તૌ ચાત્યન્તમપ્રમત્તર્થેવ સ્વજીવનનિર્વાહ લભેતે તથા—પ્રમાદપરિવર્જનપૂર્વક સયમે વિહરેત્ ।

દ્રવ્યનિદ્રાવર્જને પ્રમાદવર્જને ચ રાજપુત્રાગચ્છદત્તદૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

ઐત્રૈવ ભરતક્ષેત્રે શલ્વપુરનામકે નગરે સુન્દરનામા નૃપતિરાસીત્ । તસ્ય સુલમા-

શરીર ઘલરહિત હૈ—અર્થાત્ યદ શરીર મૃત્યુદાયક દન મુદ્ધર્ત આદિ કાલ વિશેષોં કો દૂર કરને કે લિયે, અથવા ડનકો સહન કરને કે લિયે સર્વથા અસમર્થ હૈ, હસલિયે (ભારણ્ડપક્ષીય ચરે પમત્તે—ભારણ્ડપક્ષીવ અપ્રમત્ત. ચરેત્) ભારણ્ડપક્ષી કે સમાન પ્રમાદરહિત ઢોકર મુનિ કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ અપને કર્તવ્ય મેં સાવધાન રહે ।

ભારણ્ડપક્ષી કે એક શરીર મેં દો જીવ દો ગ્રીવા તથા ૩ પૈર હાતે હૈ । યે દો જુદે જુદા રહતે હૈ । જબ એક સોતા હૈ તો દૂસરા જાગતા રહતા હૈ । ઘણુંત હી સાવધાની સે યે દોનોં અપના જીવન નિર્વાહ કરતે હૈ । હસી તરહ મુનિજન કો મી અપને સયમરૂપી જીવન કા નિર્વાહ ઘણુંત સાવધાન ઢોકર કરના ચાહિયે ।

દ્રવ્યનિદ્રા એવ પ્રમાદ કે છોડને મે રાજપુત્ર અગચ્છદત્ત કા દૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—

હસી ભરતક્ષેત્ર મે શલ્વપુર નામ કા એક નગર થા । વહા સુન્દર

આદિ કાળવિશેષોને દૂર કરવા માટે અથવા તેને સહન કરવા માટે સર્વથા અસમર્થ છે માટે ભારણ્ડપક્ષીવ ચરે—ભારણ્ડપક્ષીવ અપ્રમત્ત ચરેત્ ભારણ્ડ પક્ષીની માફક પ્રમાદ રહિત બની મુનિરાજેએ પોતાના કર્તવ્યમા સાવધાન રહેવું

ભારણ્ડ પક્ષીને એક શરીર, બે ગરદન—ઢોક અને ત્રણ પગ હોય છે એ બન્ને જોડાયેલા રહે છે બ્યારે એક સુવે છે તો બીજું જાગતું રહે છે ઘણીજ સાવધાનીથી એ બન્ને પોતાનો જીવન નિર્વાહ કરે છે એ રીતે મુનિજને પણ પોતાના સયમરૂપ જીવનનો નિર્વાહ ખૂબ સાવચેત રહીને કરવો જોઈએ

દ્રવ્યનિદ્રા અને પ્રમાદને છોડવા અગે રાજપુત્ર અગચ્છદત્તનું દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—

આ ભરતક્ષેત્રમા શલ્વપુર નામનું એક નગર હતું, ત્યાં સુન્દર નામે

रयाया भार्याया परमसुन्दराकृतिक' पुत्रो जातः । तस्यागडदत्त इति नाम कृतम् । स च क्रमेण वर्धमानस्तास्य माप । लोकमीतिकारकस्य तस्य सुन्दरनृपस्य पुत्रोऽगडदत्तो यम इव लोको द्वेगकारकोऽभवत् । स हि घृत-मांस-सुरा-वेश्या-पापर्द्धि- (शिकार)-चौर्य-परदार-परायणः तत्र नगरे विचरति । ततो तन्नगरनिवासिनस्तस्मिन्मुक्तमर्यादं विलोक्य व्याकुलाः सन्तो भूपान्तिरुमागत्य तं विज्ञापयामासुः-स्वामिन् ! भवदीयपुत्रेण स्वच्छन्दचारिणा वयं भृशमुद्वेजिता , भवता पुरे येऽनाचाराः

नाम का राजा रहता था । उसकी रानी का नाम सुलसा था । उसके एक पुत्र हुआ - जो बहुत ही सुन्दर था । इस का नाम अगडदत्त रखा गया । जब यह क्रमशः बढ़ते २ जुवान हुआ तब यम के समान यह प्रजाजनों को त्रास पहुँचाने लगा । पिता और पुत्र के व्यवहार में प्रजा के प्रति बहुत विषमता थी-पिता अपनी प्रजा के साथ प्रीति करता था, और अगडदत्त उसको सदा दुःखित करता रहता था । सात व्यसनों में ऐसा कोई व्यसन नहीं था जो अगडदत्त से अपरिचित रहा हो । क्या जुआ, क्या मांस, क्या शराब, क्या वेश्या, क्या शिकार क्या चोरी और क्या परस्त्रीसेवन, ये सब कुकर्म कूट कर न मालूम कहा से आकर इसमें भर गये । इन अगडदत्तके दुराचारसे प्रजाकी नाकोंमें दम आ रही थी । जब प्रजाने अगडदत्त को विलकुल मर्यादा से बाहर होता हुआ देखा तब प्रजा व्याकुलचित्त बनकर राजाके पास पहुँची और प्रार्थना करने लगी-स्वामिन् ! आपके पुत्र ने अपनी स्वच्छद प्रवृत्ति से

एक राजा राज्य करता हुआ ऐमनी राष्ट्रीनु नाम सुलसा हुतु तेमने एक पुत्र थयो-जे भूषण सुहर हुतो, तेनु नाम अगडदत्त राणवामा आण्यु सभय जता अगडदत्त युवान अवस्थाओ पहुँच्यो । तयारे साक्षात् यमराजनी भाइक ते प्रजजनोने त्रास आपवा लाग्यो । पिता अने पुत्रना प्रज तरङ्गना वडेवारमा धखीज विषमता हुती पिता पोत नी प्रजनी साथे प्रेमभावो वर्ततो हुतो । अयारे अगडदत्त प्रजने रजउतो हुतो । मात व्यसनमाथी एक पाशु व्यसन ओषु न हुतु के जे अगडदत्तथी देगणु रह्यु डोय जुगार, मांस, वेश्या, शराब, शिकार, चोरी, परस्त्रीसेवन आ मधगा कुकर्मो तेनामा हासी हासीने लरेला हुता आने कारणे प्रजजनोने नाके दम आवी गयो, दोके त्राहिभाम् पोकारता हुता । अयारे प्रजओ अगडदत्तने भीलकुल मर्यादाथी जहार जतो जेयो । तयारे लारे हेये राज पाओ पहुँच्यो अने प्रार्थना करवा लागी स्वामिन् ! आपना पुत्रे पोतानी स्वच्छद प्रवृत्तिथी अमारा उपर लय कर ओवे ।

પૂર્વે નામવન્ તે સર્વેઽપ્યધુના મમદીયપુત્રેણ પ્રવર્તિતાઃ । ઇત્ય પુરવાસિનાં
વચો નિશમ્ય રાજા પ્રાહ—યૂય મમ કુમારં વદત, શીઘ્ર મમ દશ ત્યગ્ત્વાઽન્યત્ર
ગચ્છ । અગડદત્તો રાજસ્તદ્ વચન જનશ્રુત્યા નિશમ્ય સ્વદ્ગદસ્તોઽભિમાનાત્ તત્રગ-
રાદ્ વહિર્નિર્ગતઃ । સ ગિરિનદીગ્રામનગરાણ્યાનિ લઙ્ગયિત્વા વારાણસીં નગરીં ગતઃ
તત્ર ભુવનપાલનામકઃ ક્ષિતિપતિરાસીત ।

અથાગડદત્તસ્તત્રાપરિચિતત્વાત્ કેનાપ્યાદરમલમમાનો યૂથભ્રષ્ટો મૃગ દ્વયમિના
ઇતસ્તતો ભ્રમન્ ક્વચિત્ સ્થાને પત્રનવણ્ડાશ્ચ કલાચાર્ય રાજકુમારાન્ રથાશ્વગજ

હમલોગો મે ત્રાહિ ૨ મન્ના દી હૈ । જો અનાચાર હમ્મ નગર મે પૂર્વ મે
કમી નહી હુણ, વે અવ આપકે પુત્ર દ્વારા અનર્ગલરૂપ સે સુલ્કમચુછા
હો રહે હૈ । રાજા ને હસ પ્રકાર સે પુરવાસિયો દ્વારા કી ગઈ પ્રાર્થના કો
સુનકર કહા—આપ લોગ ઘવરાવે નહી ઓર કુમાર સે કહ દેવે કિ વહ
હમારે, નગર સે બાહિર નિકલ જાવે । અગડદત્ત ને હસ પ્રકાર કી
રાજાજા જબ લોગો કે મુખ સે સુની તો વહ તલવાર હાથ મે લેકર નગર
સે અભિમાનપૂર્વક બાહિર નિકલ ગયા । ગમગઃ ગિરિ નદી ણવ
અનેક અટવિયો કો પાર કરતા હુઆ વહ વારાણસી નગરી મેં જા
પહુંચા । વહાં પર ભુવનપાલ નામ કા રાજા રાજ્ય કરતા થા ।

યહા કા સ્થાન ઉસકો સર્વથા અપરિચિત થા, ઇસલિયે—અપરિચિત
હોને કી વજહ સે કિમ્મીને મી ઇનકી સાર સભાલ નહી કી ઓર ન
કહી સે હમકો આદર સત્કાર મિલા । ઇસ હાલત કો દેખકર યહ ઘઘ
રાકર એસા હો ગયા કિ જૈસે અપને યૂથ સે ભ્રષ્ટ હોને પર મૃગ હો જાતા હૈ ।

ત્રાસ વર્તાવી દીધો છે જે અનાચાર આ નગરમા આજસુધી કહી બન્યા નથી
તે આપના પુત્ર દ્વારા મર્યાદાહીન રીતે ખુલ્લે ખુલ્લા થઈ રહેલ છે રાજાએ
પ્રબળબેની આ પ્રકારની ફરીયાદ સાંભળીને આશ્વાસન આપતા કહ્યું કે, આપ
લોકો ગભરાવ નહી અને કુમારને કહી દેજો કે તે આ નગરને છોડીને ચાલ્યો
જાય અગડદત્તે આ પ્રકારની રાજઆજ્ઞા બ્યારે લોકોના મોઢેથી સાંભળી એટલે
તે તલવાર હાથમા લઈ અભિમાનપૂર્વક નગર છોડી ચાલી નીકળ્યો ચાલતા
ચાલતા અનેક નદીઓ, પહાડ અને જંગલોને વળાવતો વટાવતો તે વારાણસી
નગરમા જઈ પહોંચ્યો ત્યાં ભુવનપાલ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો

વારાણસી નગરમા અગડદત્તને કોઈ ઓળખતુ ન હતુ આથી અજાણ્યો
હોવાના કારણે કોઈએ પણ તેની સાર સભાળ ન લીધી તેમજ ન તો તેને કોઈ
સ્થળે આદરસત્કાર મળ્યો પોતાના આવા હાલહવાલ જોઈ તે વનમા ભ્રમના
ટોળાથી છુટી પડેલા હરણની માફક આકુળ બ્યાકુળ થઈ ભટકવા લાગ્યો

शिक्षाः शिक्षयन्त दृष्टवान् । अगडदत्तस्तदन्तिकमागत्य त वन्दित्वा तत्रोपविष्टः ।
कलाचार्यः पृच्छति—किं तत्र नाम, ? कुतस्त्वमागतोऽसि ? । अगडदत्तकुमारस्त
कलाचार्यमेकान्ते समाहूय कृताञ्जलिः सर्वं स्पष्टमुक्त्वा वदति—स्वामिन् ! मया
दुर्मतिना क्रीडापरेण कलाऽभ्यासो न कृतः, अतो भयतः समीपे कलाभ्यास कर्तु-
मिच्छामि । यतः—निष्कलो हि पुमान् विश्वे, पशोरप्यतिरिच्यते ” ॥

ततः परोपकृतिपरायणः स कलाचार्यः प्राह—वत्स ! मम गृहे स्थित्वा कला-

यह जब इधर उधर - फिर रहा था तो एक स्थान मे इसने पवनचड
नामक किसी कलाचार्य को देखा । कलाचार्य उस समय राज-
कुमारों को रथ, अश्व एवं गज के चलाने की शिक्षा दे रहे थे ।
अगडदत्त देखते ही उनके पास पहुँच गया और प्रणाम कर वहीं एक
तरफ बैठ गया । कलाचार्य ने पूछा—तुम्हारा नाम क्या है ? कलाचार्य
के प्रश्न को सुनकर अगडदत्त ने उत्तर दिया—महाराज ! मे अपना सब
परिचय आपको एकान्तस्थान में देना चाहता हूँ । उसने कलाचार्य को
एकान्तस्थान में लेजाकर विनयपूर्वक समस्त अपना वृत्तान्त सुना
दिया और साथ मे कहने लगा—स्वामिन् ! मैंने दुर्मति में फँसकर अपने
समय को यों ही खेल कूद में निकाल दिया है, किसी भाँ कला का
अभ्यास नहीं किया अतः मैं आप के पास अब कलाओं का अभ्यास
करना चाहता हूँ, क्योंकि—जो व्यक्ति कलानभिज्ञ है उसका जीवन
पशु से भी खराब माना जाता है ।

अगडदत्त के इस प्रकार वचन सुनकर कलाचार्य के हृदय में

આમ ભટકતા તે એક સ્થાને જઈ પહોંચ્યો ત્યાં તેણે પવનચડ નામના કેઈ
કલાચાર્યને જોયા કલાચાર્ય તે સમયે રાજકુમારોને રથ, ઘોડા, હાથી, ચલા
વવાનું શિક્ષણ આપી રહ્યા હતા આ જોઈને અગડદત્ત તેમની પાસે પહોંચ્યો
તેમને પ્રણામ કરી ત્યાં એક બાજુ બેસી ગયો કલાચાર્યે પૂછ્યું—તમારું નામ
શું છે, તેણે કહ્યું—મહારાજ ! હું મારો સઘળો પરિચય આપને એકાતમા આપવા
આહુ છું એ પછી તેણે કલાચાર્યને એકાત સ્થાનમા લઈ જઈને વિનયપૂર્વક
પોતાનો સઘળો વૃત્તાત ડહીસ બતાવ્યો સાથેસાથ કહ્યું કે, સ્વામીન્ ! મેં દુર્મતિમા
ફસાઈને મારો પોતાનો સમય નકામો ખેલવા કુદવામા વિતાવી દીધો છે કેઈ પણ
કળાનો અભ્યાસ કર્યો નથી આથી હું આપની પાસે કળાઓનો અભ્યાસ કરવા માગુ
છું કેમકે—“જે વ્યક્તિ કળાથી અબજુ છે તેનું જીવન પશુથી પણ ખરાબ મનાય છે”

અગડદત્તના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને કલાચાર્યને તેના તરફ અનુ

ભ્યાસ કુરુ, નિંતુ ત્વયા કમ્યચિત્ પુર સ્વગ્નાઽઽગ્ન્યાન ન કાર્યમ્ અત્ય ભૂપમ્ય ત્વ
પિત્રા સહ પરસ્પર વિરોધોઽસ્તિ । તદ્વચ' શ્રુત્વાઽગડદત્તસ્તયૈવ ઋત્વાન્ । તતઃ કલા
ચાર્યસ્તેન સહ સ્વગૃહમાગત્ય ભાર્યા પ્રાહ—મમ ભ્રાતૃવ્યોઽયમાયાતઃ, અગડદત્તોઽપિ
જનનીમિવ તા મમત્યા વન્દતે । સા સ્વપુત્રવત્ ભોજયતિ કલાચાર્યોઽપિ વસ્ત્રાભરણાનિ
તસ્મૈ દત્ત્વા પ્રાહ—મમ ગૃહ તુરગમ રથ ચ સર્વમિમ સ્વકીય મત્વા ત્વયાઽત્ર મ્થાતવ્યમ્ ।

ઉસ કે પ્રતિ દયા જાગૃત્ત હો ગર્હ, ઓર પરોપકાર કરને મે પરાયણ ઉસ
કલાચાર્ય ને ઉસકો આશ્વાસન ણવ ધૈર્ય વન્ધાતે હુણ કહા કિ—
વત્સ ! તુમ ઘવરાઓ નહી, મેરે ઘર રહ કર તુમ અન્ત્રી તરહ સે કલા-
ભ્યાસ કરો, પરન્તુ હતના ધ્યાન અવઠય રખના કિ કિમી કો મી
અપના વશ કા પરિચય નહી દેના, ક્યોં કિ યહા કે રાજા કા તુમ્હારે
પિતા કે સાથ પરસ્પર વિરોધ ચલા આ રહા હૈ । કલાચાર્ય કી શિક્ષા
સુનકર અગડદત્ત ને વૈસા હી કિયા, કલાચાર્ય પીટે ડસે અપને ઘર
પર લે આયે અપની પત્ની સે કહને લગે કિ દેસ યહ મેરે માઈ કા
લડકા હૈ । અપને ઘર પર આયા હુજા હૈ । યહ સુનતે હી અગડદત્ત ને
ઉસકો અપની માતા કે સમાન મત્તિભાવ સે પૈર પડા । કલાચાર્ય કી
ધર્મપત્નીને મી ઉસે અપને પાસ રલ્લકર પુત્ર કે સમાન ભોજન કરાને લગી ।
કલાચાર્ય ને સવ પ્રકાર સે હસકી વ્યવસ્થા કરદી । ઓઢને પહિરને કે લિયે
કપડે ણવ આભરણોં કો દેતે હુણ ઉસકા સકોચ મિટાને કે લિયે ફિર ઉન્હોં
ને કહોં કિ વત્સ ! યહ મેરા ઘર, ઘોડે, રથ આદિ સમસ્ત વસ્તુઓં અવ તુમ

ક યા જાગી પરોપકાર કરવામા પરાયણ એવા એ કળાચાર્યે તેને આશ્વાસન અને
ધીરજ આપતા કહ્યું કે, વત્સ ! તુ ગભરા નહી મારે ઘેર રહીને તુ સારી રીતે કળા
અભ્યાસ કર પર તુ એટલું ધ્યાન અવશ્ય રાખજે કે, કોઈને પણ તારા વશનો પરિ
ચય આપીશ નહી કેમકે—અહિંના રાજા અને તારા પિતા બન્ને વચ્ચે વૈરભાવ છે
કળાચાર્યના વચન સાંભળીને અગડદત્તે તે પ્રમાણે ડથું ત્યારબાદ કળાચાર્ય તેને
પોતાના ઘેર લઈ આવ્યા અને પોતાની પત્નીને કહેવા લાગ્યા કે, જો આ માગ લાઈનો
પુત્ર છે તે આપણે ઘેર આવ્યો છે આ સાંભળી અગડદત્તે કળાચાર્યની પત્નીને પોતાની
માતા જેવી ગણી ભક્તિભાવે વદના કરી કળાચાર્યની પત્ની પણ તેને પોતાની
પાસે રાખીને પોતાનો જ પુત્ર હોય તેમ ગણી તેને ભોજન કરાવવા લાગી
કળાચાર્યે સર્વ પ્રકારે તેને માટે વ્યવસ્થા કરી આપી એાઢવા, પહેરવા માટે
કપડા અને ઘરેણા વગેરે આપીને તેનો સકોચ મટાડવા માટે ફરીથી તેને
કહ્યું કે, વત્સ ! આ માટે ઘર, ઘોડા, રથ વિગેરે સમસ્ત વસ્તુઓ તુ તારી

अगडदत्तकुमारः प्रीत्या तत्र निरसन् प्राक्तनदुश्चेष्टित विमुच्य कलाभ्यास-
परायणः सजातः । स चाल्पकालेनैव विनयामृतेन लोकरकरवाणि प्रमोदयन् सकलाः
कलाश्चन्द्र इव दृशीतमान् । तस्य कलाचार्यस्य गृहोद्यानगतोऽसौ राजकुमारः
कलाभ्यासाय परिश्रमं करोति । तस्योद्यानस्य समीपे एकस्य श्रेष्ठिनो महदुत्तुङ्ग
गृहमासीत्, तत्र तस्य श्रेष्ठिः पुत्री नाम्ना मन्दनमञ्जरी रूपलावण्यसपन्ना गन्धर्वे
स्थिता तं राजकुमारमगडदत्तं नित्यं विभोक्तुमिच्छति, तं प्रति पत्रपुष्पफलादिकं प्रेम्णा
प्रक्षिपति । राजकुमारस्तु विद्याग्रन्थलोभेन गुरोर्भयाच्च तां तथा न पश्यति ।

अपनी ही समझो और आनन्द के साथ अपने ही घर के जैसे ही यहाँ पर
रहो । कलाचार्य के वात्सल्य ने अगडदत्त में बहुत अधिक परिवर्तन कर
दिया । उसके जीवन का ढाँचा अब बिलकुल ही बदल गया । वहाँ
प्रीति से निवास करते हुए अगडदत्त पूर्व के समस्त दुश्चेष्टिनों का
परित्याग कर कला के अभ्यास करने में परायण रहने लगा । अल्पकाल
में ही उसने विनयरूपी अमृत से लोकरूपी कमलों को मुदित करते
हुए सकल कलाओं को चद्र के समान ग्रहण कर लिया । कलाचार्यका एक
गृहोद्यान-घर का बगीचा था । उसमें जाकर वह प्रतिदिन कलाओं का
अभ्यास बड़े परिश्रम के साथ करता था । उसी बगीचे के पास ही
किसी एक सेठ की बड़ी ऊँची हवेली भी थी । श्रेष्ठी की एक पुत्री थी,
जिसका नाम मन्दनमञ्जरी था । वह यथा नाम तथा गुणवाली थी । रूप-
लावण्य से भरपूर थी । जब अगडदत्त बगीचे में कलाभ्यास करने के
निमित्त आया करता था, तब वह खिड़की में बैठ कर इसको देखा

पेतानी ४ माने अने आनदथी तारा पेताना धरनी भाइके ४ अही
रहे कलाचार्यना वात्सल्यलाने अगडदत्तना मानसमा लारे परिवर्तन करी
दीधु तेना छवनने प्रवाह भीलकुल ४ बदलाय गये अने त्या प्रेमपूर्वक
रहेता अगाठना तेना मधना दुश्चेष्टिनो लूनी ४ रने उणाने अभ्यास कर-
नामा ते प्रवृत्त गडेवा लाग्ये अपकाणमा ४ तेणे विनयउपी अमृतथी
बोडइपी उमणोने मुदित करता करता मकण उणाओने अद्रनी भाइके अहुषु
उरी लीधी उणाचार्यने त्या ओठ अजीयो उतो तेमा ते दररो ४ धणे परिश्रम
वेरी उणाओने अभ्यास करतो उतो ते अगीथानी पाये नगरना ओठ मोटा
शेठनी मोटी उथी उवेली होती ते शेठने ओठ पुत्री होती, नेनु नाम मदन
मञ्जरी હતુ ते यथानाम तथा गुणवाणी होती, रूपलावण्यथी भरपूर होती
४ यारे अगडदत्त अगीथामा कणा अभ्यास करवा भाटे आव्या करतो उतो

અન્યદા સા મદનમજરી વિવશા સર્વશૃંગારસજ્જિતા તત્રાશોકનિકુઞ્જે પ્રચ્છન્નીત્યા સમાગત્ય કલાભ્યાસતત્પર તમગહદત્ત સાનુરાગ વિલોભયતિ ।

તતોઽસૌ રાજકુમારસ્તા પ્રાહ-કાઽસિ ? કસ્ય પુત્રી વા ? કલાભ્યાસતત્પર મા કથ મોહયસિ ? । તતઃ સા પ્રાહ-અહમસ્મિ નામ્ના મદનમજરી, વન્ધુદત્તનામકસ્ય શ્રેષ્ઠિપુરુષસ્ય પુત્રી । ઈહૈવ નગરે વિવાહિતા ચાલવિધવા ચાઽસ્મિ, ઇદં તુ મમનં મમ પિતુર્જાનીહિ, હે સુભગ! મનોમોહન મત્રદીયરૂપ વિલોભ્ય મત્રદધીનજીવિતા જાતાઽસ્મિ ।

કરતી થી, તથા પ્રેમ સે ઉસકે ઉપર પત્ર પુષ્પાદિક ભી ઢાલ દિયા કરતી થી । અગહદત્ત હસકી ઓર વિચાગ્રહણ કે લોભ સે તથા કલા-ચાર્ય કે ભય સે ઢાકના તક ભી નહીં થા ।

એક દિન કી વાત હૈ કિ વહ મદનમજરી મદન કે પરવશ હોકર સમસ્ત શૃંગારોં કો શરીર મે સજ્જિત કર કે વહી પર અશોક નિકુજ મે પ્રચ્છન્ન રીતિ સે આકર છિપ ગઈ, ઓર કલા કે અભ્યાસ કરને મેં તત્પર અગહદત્ત કી ઓર અનુરાગપૂર્વક વાર ૨ નિહારને લગી ।

રાજકુમાર અગહદત્ત ને જબ હસકી હસ પ્રકાર ચેષ્ટા દેસ્વી તો કહને લગા-તુમ કૌન હો-કિસ કી પુત્રી હો, કયોં વ્યર્થ મેં કલાભ્યાસ કરનેમેં તત્પર મુઝે વિમોહિત કરનેકી કોશિશ કર રહી હો । તબ મદન-મજરીને કહા-સુનો મેરા નામ મદનમજરી હૈ, મૈ વન્ધુદત્ત પ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠી કી પુત્રી હૂં । મેરા પિતા યહાં કે સેઠોં મે સબ સે મુરુઘ ગિના જાતા હૈ । હસી નગરમેં મેરા લગ્ન હુવા હૈ, ઓર મૈ ચાલવિધવા હૂં । યહ હવેલી મેરે પિતા

ત્યારે તે બારીએ બેસીને તેને જોયા કરતી હતી, અને પ્રેમથી તેના ઉપર પત્ર પુષ્પોની વૃષ્ટી કરતી અગહદત્ત વિદ્યાભ્યાસની પ્રવૃત્તિને કારણે તથા કળાચાર્યના ભયથી તેની સામે જોતો પણ નહીં રેળ આ પ્રમાણે ચાલતો

એક દિવસ તે મદનમજરી મદનથી પરવશ બની શરીર ઉપર સઘળા શૃંગારોને સજ્જીને તે અશોક નિકુજમાં છાનીમાની આવીને છુપાઈ ગઈ અને કળાનો અભ્યાસ કરવામાં રોકાયેલા અગહદત્તની સામે અનુરાગ પૂર્વક અનિમેષ દૃષ્ટિએ જોવા લાગી

રાજકુમાર અગહદત્તે બારે તેની આ પ્રકારની ચેષ્ટા જોઈ તો કહેવા લાગ્યો કે, તમે કોણ છો ? કોની પુત્રી છો ? કળાના અભ્યાસમાં શુ થાયેલ એવા મને મોહિત કરવાનો વ્યર્થ પ્રયાસ શા માટે કરો છો ? મદન મજરીએ કહ્યું, સાહેબો! માફ નામ મદનમજરી છે, હું બન્ધુદત્ત નામના પ્રસિદ્ધ શેઠની પુત્રી છું, મારા પિતા અહીંના નગરશેઠ છે આ નગરમાં જ માફ

રાજકુમારઃ પ્રાઠ-શલ્પુરાધીશસ્ય સુન્દરનૃપસ્ય પ્રથમઃ પુત્રો નામ્ના અગડદ-
ત્તોઽસ્મિ । અત્ર કલાચાર્યસ્ય સમીપે કલાભ્યાસાર્થમાગતોઽસ્મિ । દ્વાનીં ત્વદ્વચના-
દ્વીકારે મમ કલા સ્થા અદ્વના ઇત્ય નાગમિષ્યન્તિ । યદાઠમિતો ત્રિજિપ્યામિ તદા
ત્વાં નીત્વા યાસ્યામિ, તાવત્ કાલ પ્રતીક્ષસ્વ । તદ્વચન શ્રુત્વા મદનમજરી સ્વસ્થ-
ચિત્તા ભૂત્વા પ્રતિનિષ્ઠતા ।

કી હૈ । હે સુભગ ! આપ કે મનમોહક રૂપ કો દેખકર મેરા ચિત્ત આપ
પર અનુરક્ત બન ચુકા હૈ । મેરા યહ જીવન અત્ર આપ કે હાથ મેં હૈ ।

મદનમજરી કી વાત સુનકર અગડદત્ત ને ભી અપના પરિચય દે
દિયા, ઉસને કહા મેં શલ્પુર કે અધીશ સુન્દર નામક રાજા કા પ્રથમ
પુત્ર હૈ । મેરા નામ અગડદત્ત હૈ । યહા પર કલાચાર્ય કે પાસ કલાઓ
કો સીખને કે લિયે આયા હુઆ હૈ । ઇમ સમય તુમ્હારી વાત કો માનને
કે લિયે મેં તયાર નહીં હૈ । કારણ કિ જિસ પ્રકાર ઇક સ્ત્રી કે સગત
મેં દૂસરી સ્ત્રી રુઠ બન જાતી હૈ ઓર વહ અપને પતિ કે પાસ નહી આતી
હૈ ઇસી પ્રકાર તુમ્હારે સાથ સગત કરને સે કલાઈ ભી મુઝ સે રુઠ હો
જાવેગી, અતઃ મેરા ઇતને દિન કા પરિશ્રમ વ્યર્થ ચલા જાયગા । અતઃ
તુમ વિશ્વાસ રક્ષો-મેં જત્ર યહાં સે જાઝગા, તત્ર તુમ્હેં અપને સાથ
લેતા ચલૂગા, તત્રતક તુમ સ્વસ્થચિત્ત હોકર અપને ઘર પર રહો । અગ-
ડદત્ત કી ઇસ વાત કો સુનકર મદનમજરી વહા સે ચલી ગઈ ઓર
પ્રસન્નચિત્ત હો કર અપને ઘર પર રહને લગી ।

થયુ હેતુ પણુ કમલાગ્યે હુ બાળવિધવા છુ આ હવેલી મારા પિતાની છે
હે સુભગ ! આપનુ મનોમોહક રૂપ જોઈને મારૂ ચિત્ત આપને જ જ ખે છે
મારૂ આ જીવન હવે આપના જ હાથમા છે

મદનમજરીની વાત સાંભળીને અગડદત્તે પણુ તેને પોતાનો પરિચય આપ્યો.
તેણે કહ્યું-શલ્પુરના રાજા સુન્દરનો હુ પુત્ર છુ મારૂ નામ અગડદત્ત છે
અહિ હુ કલાચાર્યની પાસે કલા શિખવા માટે આવેલ છુ આ સમયે હુ
તમારી વાતનો સ્વીકાર કરવા તૈયાર નથી, કારણ કે જે પ્રકારે એક સ્ત્રીનો
સહવાસ કરતા બીજી સ્ત્રી રીસાઈ જાય છે અને તે પોતાના પતિની પાસે
આવતી નથી, એજ રીતે તમારી સાથે સગત કરવાથી કળાઓ મારાથી
રીસાઈ જશે આથી મારો આટલા દિવસનો સઘળો પરિશ્રમ વ્યર્થ જશે પરંતુ
તમે વિશ્વાસ રાખો કે-હુ જ્યારે અહીં થી જઈશ ત્યારે તમને મારી સાથે લેતો
જઈશ ત્યાં સુધી તમે સ્વસ્થચિત્તથી તમારા પોતાને ઘેર રહો અગડદત્તની આ વાત
સાંભળીને મદનમજરી ત્યાંથી ચાલી ગઈ અને પ્રસન્નચિત્તથી પોતાને ઘેર રહેવા લાગી

અન્યદા સ રાજકુમારોઽગડદત્તસ્તુરગમમાહુય નગરમધ્યે ગન્ઢતિ, તદા સ લોકાના મહાકોલાહલ શ્રુત્વા ચિન્તયતિ-કિં સમુદ્રઃ ક્ષોભપ્રાપ્ય ચલિતઃ?, કિં ઘોરો હુતાશનો જ્વલિતઃ?, કિં રિપુસૈન્યં સમાગતમ્?, કિં ગા ત્રિદુલ્લવા પતિતા, ઇત્યેવ ચિન્તયન્નેક મત્તમહાગજ સમુન્મૂલિતાલાનમિતસ્તતઃ પર્યટન્ત પદ્યતિ, તત્ર તન્નગ-રાધીશઃ પુરવાસિભિ સહ વિરાજમાનો નગરાદ્ વહિ' સભાયામામીત્ । તદા સ રાજકુમારસ્તુરદ્ગમ ક્વચિદ્ વદ્ધ્યા મુક્ત્વા-રાજ્ઞઃ સભાયામાગત્ય રાજાન વન્દિત્વા તત્રોપવિષ્ઠઃ । રાજા વદતિ-કોઽપ્યસ્તિ એમ્, ય સ્વલુ ઇમ મહાગજ વશીકુર્યાત્-

एक दिन की बात है कि अगडदत्त घोड़े पर चढ़ कर नगर के बीच जा रहा था कि इतने में उसने नगरवासियों का बड़ा भारी कोलाहल सुना । सुनते ही उसने विचार किया यह क्या बात है, क्या समुद्र क्षुब्ध होकर चलायमान हो गया है, अथवा कहीं भयंकर अग्निकांड हो गया है, अथवा किसी परचक्र के सैनिकों के भय ने प्रजा को घस्त कर दिया है, तथा कहीं पर विजली का पात हो गया है ? । यह ज्यों ही अपने इस प्रकार के विचारों में उलझ रहा कि इतने में ही इसको एक मदोन्मत्त गजराज आलानस्तभ को उखाड़कर इधर उधर भागता हुआ दिखलाई पड़ा । उस समय नगर का राजा पुरवासियों के साथ नगर से बाहिर कहीं किसी सभा में बैठा हुआ था । अगडदत्त कुमार ने ज्यों ही यह भयंकर दृश्य देखा, तो वह शीघ्र ही घोड़े से उतर कर एव घोड़े को किसी जगह बाधकर उस सभा में जा पहुँचा और राजा को नमस्कार कर एक तर्प बैठ गया । राजा ने यह समा-

એક દિવસની વાત છે, જ્યારે અગડદત્ત ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ નગરની મધ્યમાથી જતો હતો એ સમયે તેણે નગરવાસીઓનો ભારે કોલાહલ સાંભળ્યો સાંભળતાજ તેણે વિચાર્યું કે, આ શું હશે ? શું સમુદ્ર ક્રોધિત થઈને ચલાય માન થયેલ છે ? શું કયાય લય કર અગ્નિકાંડ થયો છે ? શું કોઈ બીજા રાજ્યના સૈનિકોના લયથી જનતામા ત્રાસ ફેલાયો છે ? કે કોઈ સ્થળે વિજળી પડી છે ? તે પોતાના મનમા આ પ્રકારનો વિચાર કરી રહ્યો હતો, એવે સમયે એક મદોન્મત્ત હાથી મજબૂત સ્તંભને ઉખાડીને જ્યા ત્યા ભાગી રહેલ તેના જોવામા આવ્યો આ સમય નગરનો રાજા પુરવાસીઓની સાથે નગરની બહાર કોઈ સભામા બેઠો હતો અગડદત્તે જ્યારે આ લય કર દૃષ્ય જોયું તો તે એક દમ ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને ઘોડાને એક સ્થળે બાધી દઈને તે સભામા જઈ પહોંચ્યો અને રાજાને નમસ્કાર કરી એક બાજુ બેસી ગયો મદોન્મત્ત બનેલા

एतच्छ्रुत्वा मर्मेमानमवलम्बितम् । भूपः प्राह-इय पृथिवी निर्भीजा निर्भीरा च जाता,
भूपवचन श्रुत्वाऽगडदत्तः प्राह-अहमस्य गजस्य दमने सर्वथा समर्थोऽस्मि, इत्यु-
क्त्वा नपातामादाय, तस्य हस्तिनः मंमुखे गत्वा साक्षेपमुच्चैः स्वरेण हस्तिनमाह्व-
यति । हस्ती त प्रति क्रोधाविष्टो धावति । स कुमारस्तदा तस्य पुरस्तात् स्वकीय-
मुत्तरीयं प्रक्षिपयान् । रोपान्त्रेण हस्तिना तत्र दन्तप्रहारे कृते स कुमारस्तस्य पश्चा-

चार सुनकर उस सभा के बीच इस प्रकार कहा कि “ है कोई ऐसा जो
इस मन्दोन्मत्त गजराज को वश कर सके । ” राजा की इस बात को
सुनकर वहां बैठे हुए राजपुरुषों में से किसीने कुछ भी उत्तर नहीं दिया ।
सब के सब चुपचाप बैठे । इस स्थिति को देखकर राजा ने उसी समय
कहा कि “ वीरहीन मैं मही को जानी, इससे बैठ रहे डकठानी ”
मालुम पड़ता है कि यह पृथिवी निर्भीज एवं वीरों से विहीन हो चुकी
है । इसलिये सब चुपचाप बैठे हुए हैं । राजा के वचनों को सुनकर
अगडदत्त ने कहा-नहीं राजन् ! ऐसा न समझिये-अभी पृथिवी-वीर
विहीन नहीं बनी है, आपकी आज्ञा हो तो मैं इस मन्दोन्मत्त गजराज
के दमन करने में सर्वथा समर्थ हूँ । इस प्रकार कह कर वह वहां से
राजा की आज्ञा प्राप्त कर उठ खड़ा हुआ, और उस गजराज के समुख
जाकर उसे उच्च स्वर से ललकारने लगा । हस्ती ने ज्यों ही उसकी
ललकार सुनी त्यों ही वह इसके समक्ष बड़े वेग से क्रोधाविष्ट बनकर
दौड़ा । हाथी को अपनी तरफ आता हुआ देख कर अगडदत्तकुमार ने
उसकी तरफ अपना उत्तरीय बन्ध उतार कर फेंक दिया । रोप से अन्धे

हाथीनी बात राजाએ સાલળતા રાજાએ સમજાને સ બોધતા હહું કે, “ છે એવો
કોઈ વીર પુરુષ કે જે મદોન્મત્ત ગજરાજને વશ કરી શકે ? ” રાજાની આ
વાત સાલળીને ત્યા બેઠેલા રાજપુરુષોમાથી કોઈએ કાંઈ પણ ઉત્તર ન આપ્યો.
બધા ચુપચાપ બેઠી રહ્યા આ સ્થિતિને જોઈ રાજાએ કહ્યું કે, માલુમ પડે
છે કે આ પૃથ્વી નિર્બીજ અને નિર્બીર થઈ ચુકી છે, માટેજ બધા ચુપચાપ
બેઠી રહ્યા છે રાજાના વચનોને સાલળી અગડદત્ત કહ્યું-નહી રાજન્ ! એવું ન
સમજો હજુ પૃથ્વી નિર્બીર-બાયલી નથી બની, આપની આજ્ઞા હોય તો હું
આ મદોન્મત્ત ગજરાજને વશ કરવામા સમર્થ છું આ પ્રમાણે કહી, તેણે
રાજાની આજ્ઞા મેળવી અને સીધો તે ગજરાજની સામે જઈ ઉચ્ચ સ્વરેથી
તેને પડકાર્યો હાથીએ જ્યાં એનો પડકાર સાલળ્યો કે ક્રોધના આવેશમા
આવી જઈને અગડદત્તની સામે તેણે દોટ મુઠી હાથીને પોતાની સામે દોડી આવતો
જોઈને અગડદત્ત કુમારે તેની સામે પોતાનું ઉપડું ઉતારીને ફેંક્યું રોપમા અધ

द्वागे समागत्य पुच्छ गृहीत्वा चक्रभ्रमेण भ्रमयति । चिर भ्रामं-भ्राम त हस्तिनं पश्चात् समारुपति । सुदूर समाकृष्टोऽपौ गतः चीत्कारध्वनिकुर्वाणः श्रान्तः पतितः ततो हस्ती यावदुत्तिष्ठति, तावता कालेन तदुपरि कुमारः समारुत मस्तके मुष्टि-भिस्ताडयित्वा हस्तिनं स्थायत्तीकृतवान्, हस्ती निर्वलो जातः ।

हुए हाथी ने उस उत्तरीय बल्ल पर दन्तप्रहार करना प्रारम्भ कर दिया । इसी समय अगडदत्त कुमार उसके पीछे पहुँच गया और पहुँचते ही उसने उसकी पूंठ पकड़ ली । पूंठ पकड़ते ही वह हाथी अगडदत्त कुमार को मारने के लिये अथवा पकड़ने के लिये चारों तरफ फिरकनी की तरह घूमने लगा । अगडदत्त कुमार ने भी बड़ी होशियारी से अपनी रक्षा करने में कसर नहीं रखी । इस तरह कुमार ने उसे चारों तरफ जब खूब घुमाया तब वह हाथी बिलकुल श्रान्त हो गया—थक गया, हाथी के थकने पर अगडदत्त कुमार ने उसको बड़े जोर से पीछे की ओर खेंचा, खेचते ही हाथी बिलकुल दूर तक खिंचा चला गया । पश्चात् वह चीत्कार शब्द करता हुआ जमीन पर गिर पड़ा । उठने के पहिले ही अगडदत्त कुमार उसकी पीठ पर चढ़ गया । और फिर उसने उसके कुम्भस्थल पर जोर से मुट्ठी का प्रहार किया जिससे उसका मद उतर गया और हस्ती निर्वल हो कर उसके वश में आ गया । राजा ने जब हाथी को निर्वल बना हुआ अगडदत्त कुमार के आधीन देखा तो राजा को बड़ी खुशी हुई और वे मन में विचार ने

બનેલા હાથીએ તે કપડા ઉપર ચોતાના દાતો વડે પ્રહાર કરવા માડ્યો. તે સમયે સમય સૂચકતા વાપરી અગડદત્તે તેની પાછળ જઈને તેનું પૂછડું પકડી લીધું. પૂછડું પકડાતા જ હાથી અગડદત્તને પકડીને મારવા માટે ચારે તરફ ગોળગોળ ફરવા લાગ્યો. અગડદત્તે પણ ભારે સાવધાનીપૂર્વક ચોતાની રક્ષા કરવામાં કયાશ ન રાખી આ રીતે હાથી ફેરકુંદડીની માફક ચારે તરફ ખૂબ ધુમવાના કારણે ખૂબજ થાકી ગયો. અગડદત્તે જોયું કે હાથી હવે થાકી ગયો છે, એટલે તેનું પૂછડું પકડીને જોરથી પાછળની તરફ ઠસડ્યો. અને ઘણે દૂર સુધી હાથી ઠસડાયો. અને છેવટે મોટી ચીસ નાખીને હાથી જમીન ઉપર પડી ગયો. તે ઉભો થાય તે પહેલાજ અગડદત્તકુમાર તેની પીઠ ઉપર ચઢી ગયો. અને પછી તેણે તેના ગડસ્થલ (કુભસ્થલ) ઉપર જોરથી મુક્કાના પ્રહાર કર્યા. આથી હાથીનો મદ ઉતરી ગયો. અને નિર્બળ થઈ અગડદત્તને વશ થયો. રાજાએ જ્યારે હાથીને નિર્બળ થયેલો તેમજ અગડદત્તના કાબુમાં આવી ગયેલો જોયો ત્યારે રાજા ખૂબ ખુશ

રાજા તેજસ્વિન સુન્દરતર સુકુમાર રાજકુમાર ત્રિલોક્ય-કોઽયમિતિ વેત્રધર પૃષ્ઠવાન્ । વેત્રી પ્રદતિ-પ્રભો ! અસ્ય કુલ નામ વા ન જાનામિ, કિં તુ કલાચાર્યસ્ય પાર્શ્વે પઠન્નય મયા દૃષ્ટઃ ।

રાજા કલાચાર્યઃ સ રાજકુમારશ્ચાઽઽકારિતઃ । રાજકુમારેણાગડદત્તેન ત ગજ-માલાનસ્તંભે પ્રદ્ધ્યા રાજાન પ્રણમ્ય તત્સમીપે ઉપવિષ્ટઃ । રાજા ચિન્તયતિ-અયમસ્તિ કશ્ચિન્મહાપુરુષઃ, યતોઽયમતિવિનીતો દૃશ્યતે । તદનુ સ નૃપઃ પ્રેમ્ણા તામ્બૂલાદિક તસ્મૈ સમર્પ્ય પૃચ્છતિ-કિં કુલ કિં ચ નામ ભવતઃ ? , કલાભ્યાસશ્ચ

લગે કિં યહ અગડદત્તકુમાર કોઈ સાધારણ નહીં હૈ કિન્તુ તેજસ્વી હૈ । રાજા ને અપને પાસ કે દારપાલ સે પૂછા કિ જાનતે હો યહ સુકુમાલ સુન્દરકુમાર કૌન હૈ ? । પ્રનાદાર ને કહા પ્રભો ! મૈં યહ તો નહીં જાનતા હુ કિ ઇસકા ક્યા તો નામ હૈ ઓર યહ કિસ કુલ કા ભૂષણ હૈ ? પરન્તુ ઇતના અવઝ્ય જાનતા હુ કિ યહ કલાચાર્ય કે પાસ પઢતા હૈ ।

દારપાલ કી વાત સુનકર રાજા ને કલાચાર્ય એવ અગડદત્તકુમાર કો બુલવાયા । રાજકુમાર અગડદત્ત ઉસ દાથી કો આલાનસ્તંભ મે વાંધ કર કલાચાર્ય કે સાથ રાજા કે પાસ પહુંચા । વિનય સે રાજા કો પ્રણામ કર વહા ઉનકે પાસ વૈઠ ગયા । રાજા ને જ્યોં હા ઇસકી ઇતની શિષ્ટતા દેખી તો વિચાર કિયા અવઝ્ય યહ કોઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હૈ । ઇતની વિ-નીતતા વિશિષ્ટ આત્માકે સિવાય નહીં આસકતી હૈ । રાજાને ઇસ પ્રકાર વિચાર કર અગડદત્ત કો અપને દાથ સે તામ્બૂલ આદિ દિયા ઓર પૂછા

થયો અને મનમા વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ મનુષ્ય કોઈ સાધારણ માણસ નથી પરંતુ તેજસ્વી પુરુષ છે રાજાએ પોતાની પાસે ઉલેલા દારપાળને પૂછ્યું કે, આ સુકુમાર સુન્દર કુમાર કોણ છે, તે તમે જાણો છો ? પ્રતિહારે કહ્યું, પ્રભો ! હું એ નથી જાણતો કે એમનું નામ શું છે, તેમજ ક્યા કુળનું ભૂષણ છે પરંતુ એટલું જાણું છું કે, તેઓ કળાચાર્યની પાસે અભ્યાસ કરી રહેલ છે

દારપાળની પાસેથી ખુલાસો ન મળતા રાજાએ કળાચાર્ય અને અગડદત્ત કુમારને બોલાવરાવ્યા રાજકુમાર અગડદત્ત તે હાથીને મજબૂત સ્તંભ સાથે બાંધી કળાચાર્યની સાથે રાજાની પાસે પહોંચ્યો અને વિનયપૂર્વક રાજાને પ્રણામ કરી તેમની નજીક બેસી ગયો રાજાએ એનામા આ પ્રકારનું વિનયવર્તન જોઈ વિચાર કર્યો કે, આ કોઈ સાધારણ વ્યક્તિ નથી પરંતુ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ છે આટલી વિનયતા વિશિષ્ટ આત્મા સિવાય હોઈ શકે નહીં રાજાએ આ પ્રકારે કરી અગડદત્તને પોતાના હાથથી તામ્બૂલ વગેરે આપ્યું અને

કિયાન્ ભવતા કૃતઃ ? તદા રાજકુમારઃ સ્વકુલનામકથને લન્જિતો જાતઃ, વદુ-
પાધ્યાયસ્તસ્ય કુલાદિક સર્વવિદ્યાસુ નૈપુણ્ય ચ રાજે નિવેદ્યા—

સન્ત સ્વયં ન ભાષન્તે, સતોઽપિ સ્વગુણાન્ ક્રિયા ।

इत्यसौ मौनमाधत्ते, कुमारो गुणशेवधि ॥ १ ॥

અથ સ ભૂપતિઃ કુમારવૃત્તાન્ત શ્રુત્યા ચમત્ક્રુતો જાતઃ, સ રાજકુમારમ્તેન
ભુવનપાલારુચેન નૃપેણ વસ્ત્રભૂષણાદિભિઃ સત્કૃતસ્તત્રૈવ રાજધાન્યા નિવસતિ સ્મ ।

કિ-આપ કા નામ કયા છે, ઓર આપ કિમ કુલકે હે ? કિનને કલાઓ
કા અભ્યાસ કિયા છે ? રાજા કે પ્રશ્ન કા ઉત્તર દેને મેં લજ્જાકા અનુભવ
કરનેવાલે અગડદત્ત કુમારને કુલ મી નહીં કહા—ન અપના નામ હી
વતાયા ઓર ન કુલ હી । હા, હમ સમય હસકે કલાચાર્ય ને કુમારકા
વધા નામ છે ઓર કૌનસા હસકા કુલ છે, યે સવ વાતે રાજાસે કહ દો ।
તથા કિનર વિદ્યાઓ મેં હસને નિપુણતા પ્રાપ્ત કી છે, યહ મી વતલા દિયા ।
સાથ મેં કલાચાર્ય ને યહ મી કહા કિ—“ મહારાજ જો સજ્જન હોતે હે
વે અપને મેં વિદ્યમાન ગુણો કે પ્રકાશન કરને મેં મી લજ્જા કા અનુભવ
કરતે હે । યહી વાત હસ ગુણી કુમાર કી હો રહી છે ॥ ૧ ॥

કલાચાર્ય દ્વારા કુમાર કા યથાર્થ પરિચય પાકર રાજા કો બહા
આશ્ચર્ય હુઆ । હસને કુમાર કા વસ્ત્ર અભૂષણો દ્વારા સુવ સત્કાર
કિયા । હસ પ્રકાર ભુવનપાલ નૃપ સે વસ્ત્ર આભૂષણ દ્વારા સત્કાર
પાકર કુમાર આનંદ કે સાથ વહી પર રાજધાની મેં રહને લગા ।

પૂછ્યુ કે-આપનુ નામ શુ છે, અને આપ કયા કુળના ભૂષણુ છે, કેટલી કુળાઓના
અભ્યાસ કર્યો છે ? રાજાના આ પ્રશ્નને ઉત્તર આપવામા શરમ અનુભવતા
અગડદત્ત કુમારે કાઈ પણ ન કહ્યુ ન તો પોતાનુ નામ બતાવ્યુ કે ન તો
પોતાનુ કુળ એ સમયે ત્યા ખીરાજેલા કુળાચાર્યે કુમારનુ નામ તથા કુળને
પરિચય રાજાને આપ્યો અને કેટ કેટલી વિદ્યાઓમા તેણે નિપુણતા પ્રાપ્ત
કરેલ છે તે પણ જણાવી દીધુ સાથેનાથ કુળાચાર્યે એ પણ કહ્યુ કે—

“ મહારાજ જે સજ્જન હોય છે તે પોતાના વિદ્યમાન ગુણોને બહાર
કરવામા પણ લજ્જા અનુભવે છે એજ વાત આ સદ્ગુણી પુરુષમા દેખાઈ રહી છે

કુળાચાર્ય પાસેથી કુમારનો યોગ્ય પરિચય મળતા રાજાને ભારે આશ્ચર્ય
થયુ તેણે કુમારનો વસ્ત્ર આભૂષણ વગેરેથી ખૂબ સત્કાર કર્યો આ રીતે
ભૂવનપાલ રાજા તરફથી વસ્ત્ર આભૂષણ દ્વારા સત્કાર પામીને કુમાર આનંદથી
ત્યા રાજધાનીમા રહેવા લાગ્યો,

अन्यदा तस्य रात्रः समीपे तत्पुरवासिनः सहस्रगस्तत्राजग्मुः, नृपस्य पुरस्तात् प्राभृत निधाय ते विज्ञापयामासु—स्वामिन् ! नगरमेतत् कुवेरपुरसदृशमासीत्, तदिदं केनापि तम्करेण निरन्तर मुग्यमाण रिक्त सजात अतोऽस्य नगरस्य रक्षा कुरु। तदा नृपतिना स्वपुररक्षका आकारिता, उचोभिस्तर्जिताः पुररक्षकाः अत्रुवन्—महाराज ! चौरान्वेषणं कुर्वतामस्मात् नह्यो द्रियसा अतीताः किंतु चोरो न दृश्यते, किं कुर्मः ? कोऽपि प्रचण्डस्तस्करोऽस्ति। अत्रान्तरे नृप नत्वाऽगडदत्तकुमारेणोक्तम्—

कुछ दिनों के बाद राजा के पास हजारों नगरवासी आये और नजराना भेट कर कहने लगे—स्वामिन् ! यह नगर जो कुवेर के पुर समान है अब किसी तस्कर के द्वारा निरन्तर लुटाया जाकर बिलकुल खाली होता जा रहा है, अतः आप हम नगर के उपद्रव को शीघ्र दूर करने का प्रयत्न कीजिये। प्रजाजनों की बात सुनकर राजाने उसी समय नगररक्षकों को बुलाया। और डाटकर उनसे कहा कि यह क्या बात है जो नगर में लोकों की चोरियों से त्रास हो रहा है, क्या तुम लोग सोते रहते हो। अभीतक चोरो का पता क्यों नहीं लगाया ? इस तरह का कर्तव्य में प्रमाद, तुम लोगों के हक में ठीक नहीं है। राजा की डाट डपट सुनकर नगररक्षकों ने कहा कि हे नाथ ! हम लोग कई दिनों से चोरों की खोज करने में लगे हुए हैं, परन्तु अभीतक चोरी करनेवालों का पता ही नहीं पड़ रहा है, क्या करे ? मालूम होता है कि कोई प्रचण्ड तस्कर है। जब नगररक्षकों के मुखसे इस प्रकारके हतोत्साह

केटलोक समय पीत्याणाह छन्दरो नगरवासीओ राजनी पास आवी नजराना धरीने उडेवा लाग्या के, स्वामिन् ! आ नगर जे कुवेरना नगर जेधु छे ते छुवे चोर-लुटाराओथी देख लुटार् रह्यु छे, अने जानी थर् रह्यु छे, आथी आपे आ उपद्रवने दूर करवाने तात्कालिक प्रयत्न करवे। जेधुओ प्रजजनोनी बात साबणी ओ ज वजते राजओ नगररक्षकेने भोलाव्या अने कडक शब्दोभा कह्यु के—“प्रजजनो न्यारे चोर लोडोथी लुटार् रह्या छे, त्यारे तमे लोडो शु बिघा छे ? आज सुधी चोरोने जन्हे केम नथी करी शक्या ? आ प्रजारने तभारा लोडोने प्रमाद हु जरा पणु बलावी नही लउ राजनु आ प्रजारनु कडक वलणु जणु नगररक्षकेओ कह्यु के छे नाथ। अमे लोडो धणु दिवसथी चोरोनी तपासभा छीओ परतु योगी करनाराओने आज सुधी पत्तो लाग्यो नथी शु करीओ। आ केधु जन्हे योग लागे छे नगररक्ष केना मोडोथी आ राजना हतोत्साह जेवा वजनो मालजना त्यारे अगडदत्ते

સ્વામિન્ ! આજ્ઞાપયતુ ભવાન્ યથા તસ્કર શૃહ્ણામિ । રાજા પ્રાહ-સપ્તદિવસા-
ખ્યન્તરે તસ્કરગ્રહણં ન કરોપિ ચેત્ તદા પ્રાણાન્તિકદણ્ડ દાસ્યામિ । તતોઽસૌ
કુમારશ્ચૌરનિગ્રહાર્થં નિર્ગચ્છન્ રાજાન ચન્દિત્વા પરિતસ્તન્નગર ત્રામ । મઠેષુ, પ્રપાસુ
વેશ્યાગૃહેષુ, મધપાયિસ્થાનેષુ, ઘૂતસ્થાનેષુ, ચત્વરેષુ, શૂન્યશાલાસુ, ચતુષ્પથેષુ, ઉદ્યા
નેષુ, વનેષુ ચૌરગવેષણ કુર્વતસ્તસ્ય પદ્ દિવસા અતીતાઃ, ન ક્વચિદસૌ ચૌર દૃષ્ટવાન્ ।
સપ્તમે દિવસે નગરાદ્ તર્હિગત્યા સ ક્વચિદ્ વૃક્ષતલ્લે સ્થિતશ્ચિન્તયતિ-મમ શિરન્છેદો

જैसे વચન સુને તો અગડદત્ત ને खड़े होकर उसी समय राजा से अद-
भ्य उत्साह के साथ हाथ जोड़कर कहा हे स्वामिन् ! यदि आज्ञा होवे तो
मैं चोर को पकड़ कर ला सकता हूँ । राजाने कहा-बड़ी अच्छी बात है,
परतु इसमें शर्त यह है कि सात७ दिनोंके भीतर २ ही चोर पकड़ा जाना
चाहिये तभी तुम्हारी वीरता है, अन्यथा प्राणान्तिक दण्डके भागी होना
पड़ेगा, बोलो यह शर्त मजूर है ? अगडदत्तने निर्भय होकर इस शर्तको
स्वीकार कर लिया, और उसी वस्तु वह वहां से चोर को पकड़ ने के
लिये निकल गया । उसने नगर के चारों ओर घूमना शुरू कर दिया ।
कोईसा भी ऐसा स्थान नहीं बचा कि जहाँ इसने चकर न लगाये हों । क्या
मठ, क्या प्याड, क्या वेश्यालय, क्या दारुपीठा, क्या जुआरियों के स्थान,
क्या चत्वर-चोरा, क्या शून्यशाला, क्या चतुष्पथ, क्या उद्यान, क्या वन
सब में खूब यह घूमा । लगातार घूमते २ इसको छह दिन हो गये परन्तु
चोर का कहीं भी ठीकाना नहीं पड़ा । सातवाँ दिन जब लगा तब यह

ઉભા થઇને ઉત્સાહ સાથે રાજાને હાથ જોડીને કહ્યું, સ્વામિન્ ! આજ્ઞા મળે તો
હું ચોર પોકડીને પકડીને હાજર કરી દઉં રાજાએ કહ્યું-ઘણી સારી વાત છે, પરતુ
આમા શરત એ છે કે-સાત દિવસની અંદર અંદર ચોરો પકડાઈ જવા જોઈએ
ત્યારે જ તમારી વીરતા છે તેમ ન થતા પ્રાણાન્તિક દંડ તમારે
લોગવવો પડશે કહો આ શરત મંજુર છે ? અગડદત્તે નિર્ભય રીતે
એ શરતનો સ્વીકાર કર્યો અને એજ વખતે તે ચોરને પકડવા માટે ત્યાંથી
નિકળી પડ્યો તેણે નગરમા ચારે તરફ ફરવાનું શરૂ કર્યું કોઈ પણ એવું
સ્થાન ન રહ્યું કે ત્યાં એ ન ફર્યો હોય મઠ, પરખ, વેશ્યાલય, દારૂના પીઠા,
જુગારી બેના અડાએ, ચોરાઓ નિર્જન સ્થાનો, ચતુષ્પથ, ઉદ્યાન, જગલ ફરેક
સ્થળોએ તે ખૂબ રખડ્યો, આ રીતે રખડતા રખડતા છ દિવસ વિતી ગયા
પરતુ ચોરનું કોઈ ઠેકાણું હાથ ન લાગ્યું સાતમે દિવસે એ નગરની બહાર

भवतु, गलान्धो भवतु, लक्ष्मीः सर्वथा गच्छतु स्वप्रतिज्ञापालने पुरुषाणा यद्भवति तद्भवतु । एवं चिन्तयन् स परितो विलोकयति ।

तस्मिन्नपसरे एक परिहितगौरिकुण्डलो मुण्डितमस्तस्त्रिदण्डधारी परित्राजक-स्तत्र समायातः । राजकुमारस्त दृष्ट्वा चिन्तयति—अयं चौरलक्षणममन्वितोऽस्ति, तस्मादयं चौर इति । एव चिन्तयन्त राजकुमारमगडदत्तं परित्राजकः पृच्छति—सत्पुरुष ! कुतः समायातोऽसि ? केन हेतुना चिन्तितोऽसि ? अगडदत्त आह—

नगर से बाहिर जाकर किसी एक स्थानपर वृक्षके नीचे बैठ गया, और विचारने लगा—चिन्ताकी कोई बात नहीं, भले मुझे प्राणातक दंड भोगना पड़े — गले में खुशी से फासी का बन्धन पड़ जाय, लक्ष्मी आवे या चली जावे, वीरों को अपनी प्रतिज्ञा पालन करने में जो कुछ होता हो वह सब मेरे साथ घटित हो जाय इसकी योड़ी भी चिन्ता नहीं है, परन्तु चोर का पता लगाये बिना मैं चैन नहीं लूंगा । इस प्रकार का विचार कर ही रहा था, कि इतने में एक जोगी इसके पास आया । जोगी अपने बनावटी वेशभूषामें या—गेरुआ वस्त्र पहिने या शिर मुण्डित था हाथ में त्रिदण्ड ले रक्खा था । जोगी को देखते ही राजकुमार ने हर्ष का अनुभव किया और विचार ने लगा कि चोर का पता लग गया ठीक यही चोर है । चोर के जो लक्षण होते हैं वे इसमें मिलते हैं । इस तरह विचार की निद्रा में मस्त हुए राजकुमार को जगाते हुए जोगी ने कहा सत्पुरुष ! कहा से आना हुआ है ? किस कारण चिन्तित

नीडणी के। थोड़ा स्थान ऊपर आउनी नीचे भी गये। अने विचार करवा लाये। के, चिन्तानु के। थोड़ा कारण नहीं, लक्ष्मी मेरे प्राणान्तक ड भोगववे। पड़े, गणभा पुशीथी क्षसीनु होरडु पड़े, लक्ष्मी आवे अथवा चाली नथ, वीराने पोतानी प्रतिज्ञानु पालन करवाभा ने कांछ सडन करवु पड़े ते अधु सडन करवा हु तैयार छु तेनी देश मात्र मने चिन्ता नहीं, परतु चोरने पत्तो लगाउया वगर हु न पीने भेसवाने नहीं आ प्रकारने विचार अ करी रह्यो डतो, अटलाभा अड योगी तेनी पास आव्यो योगी पोता । बनावटी वेशभूषाभा डतो। लगवा वस्त्र पड़ेरेला डता, माथु मुडेडु डतु, हाथभा त्रिदंड धारण करेला डतो, योगीने जेता न राजकुमारना हिलभा आनदनी देभा उत्पन्न थर्ध तेने जात्री थर्ध के डवे चोर मणी गये। जेराजर आन चोर छे चोरना ने लक्षण डाय छे ते सर्व आनाभा देभाय छे आ प्रकारनी विचार निद्राभा पडेला राजकुमारने जगाउता योगीअे उहु के-डे मडानुलव ! क्याथी आवो छे ? क्या कारणे चिन्ताअस्त देभाव छे ? योगीनी बात

वाराणसीनगरात् समायातोऽस्मि, अतिदरिद्रोऽस्मि, अतः पृथिव्या भ्रमामि ।
परिव्राजकः प्राह—वत्स ! खेद मा कुरु, अद्य तत्र दारिद्र्यं छिनधि, तत्राभीष्टं
ददामि । ततो दिवस यावत् तौ तत्र स्थितौ ।

रानावगडदत्तसहितश्चौरः कस्यचिदिभ्यस्य गृहे चौर्यवृत्त्या क्षात्र दत्तवान्
तत्र चौरस्तस्य गृहे प्रविष्टः, अगडदत्तस्तु वहिः स्थित । परिव्राजकेन बहुद्रव्यस-
भृताः पेटिका गृहाद् वहिः कर्पिताः, ताः क्षात्रमुखेऽगडदत्तस्य समीपे मुक्ता स
हो रहे हो ? जोगी की बात सुनकर अगडदत्त राजकुमार ने कहा—महा-
राज ! वाराणसी नगर से आ रहा हूँ—अतिदरिद्र हूँ आपत्ति का मारा
इधर उधर फिर रहा हूँ । सुनकर जोगी ने अगडदत्त से कहा वत्स !
इससे चिन्ता करनेकी बात कौनसी है ? तुम घबराओ नहीं । मैं तुम्हारे
दारिद्र्य को समूलतः विनष्ट कर दूंगा, और जो तुम चाहोगे वही मैं
दूंगा । इस प्रकार परस्पर बात करते हुए वे दोनों दिन भर उसी
पेड़ के नीचे रहे । जब रात्रि का समय आया तब उस बनावटी जोगी
ने अगडदत्त को साथ लिया और चोरी करने के लिये वहां से रवाना
हुआ । नगर में वह एक सेठ के मकान पर पहुँचा । वहां उसने भीत
में खातर किया, और अगडदत्त से कहा कि तुम बाहिर बैठ रहना,
जाना नहीं, मैं चोरी का माल जो तुम को घर में से निकाल कर देता
जाऊँ उसको एक तर्फ रखते जाना । अगडदत्त ने कहा ठीक ऐसा ही
करूँगा । जोगी मकान में घुसा—वहां से उसने धन से भरी हुई पेटिया
उठाई और उस खातर में से उनको बाहर रखी । अगडदत्त उनकी

साक्षणी अगडदत्त राजकुमारे कह्यु—महाराज ! वाराणसी नगरीथी आवु छु
अति दरिद्र छु, आपत्तिथी घेराधने अछि तडी लटकी रह्यो छु अ
साक्षणीने योगीअे कह्यु—वत्स ! अेमा चिन्ता ठरवानी शी जरूर छे ? गलराव
नही हुँ तभारा दारिद्र्यने भीटावी दधश, अने तमे जे आइशे ते हुँ तमने
आपीश आ प्रकारे परस्पर वातो ठरता करता आये। दिवस अन्ने जणुअे
ते आउनी नीचे गाज्ये। रात्री पडता ते योगीना वेशमा रहेला अेरे अगड
दत्तने साथे लधने ते नगरना शेठना घरनी लीत डोची अगडदत्तने अडार
हले। रात्री कह्यु—हुँ अहर जठ छु ने तु अडी रोकाजे कयान जने।
नही अेरीने। माल घरमाथी काढीने हुँ आडेरामाथी तने आपु ते अेक
तरफ राअतो जजे अगडदत्ते अे प्रमाणे करवानु कथुत्यु अेटले ते योगी
मकाननी अहर घुस्ये। घरमाथी तेले धनथी लरेली पेटिअे। उठावा अने
आडेरामाथी अडार काढवा माडी अगडदत्त तेनी रजेवाणी करतो रह्यो

परित्राजकः स्वयमन्यत्र कुत्रचिद् गत्वा गृहं दक्षिणपुरुषान् समानीतवान् । तेषां शिरसि ताः पेटिका दत्त्वाऽगडदत्तेन सह स्वयं नगराद् वहिर्गतः । परित्राजकोऽगडदत्तमाह — भो ! क्षणमात्रं वने स्थित्वा निद्रासुखमनुभवामः । परित्राजकेनैव मुक्ते सति सर्वेऽपि पुरुषास्तत्र मुक्ताः । रूपद्विनिद्रया परित्राजकोऽपि मुक्तः । अगडदत्तोऽपि 'अस्य विश्वासो न कायः' यतः "घोरा मुहुत्ता अवल सरीर" इति विचार्य वृक्षमूलेऽगडदत्तः प्रसुप्तोऽस्तीति यथा प्रतिबोधो भवेत् तथा स्पर्शकीयवस्त्रेण वृक्षमूलं प्रच्छाद्य स्वयं स्वप्नमादाय गच्छन्तरीत्या वृक्षस्यापरभागे स्थितः । ततोऽसौ

रखचारी करता रहा । इतने में वह जोगी वहाँ से निकलकर बाहर आया और अनेक दरिद्र पुरुषों को साथ में लेकर वहाँ वापिस आगया । उन पेटियों को उनके माथे पर रखवा कर अगडदत्त को साथ ले फिर वह वहाँ से अपने स्थान की ओर रवाना हो गया । स्थान इनका जंगल में था अतः वह सब को लेकर वहाँ पहुँच गया । पहुँचकर उसने कहा—हे अगडदत्त ! यहाँ कुछ देर तक अपने सब ठहर कर विश्राम करलें । इस प्रकार कह कर वह सो गया उसके सोते ही वे सब पुरुष भी सो गये । जोगी वास्तविक निद्रा में नहीं सोता था, किन्तु बनावटी निद्रा में ही वह सो रहा था । अगडदत्त चतुर था उसने विचार किया, अज्ञातकुलशील वाले का सहसा विश्वास नहीं करना चाहिये । क्यों कि "घोरा मुहुत्ता अवल सरीर" समय विकट है शरीर अवल है इसलिये मनुष्य को हर समय सावधान रहना आवश्यक है, ऐसा सोचकर उसने एक वृक्ष की फैली हुई जड़ पर इस तरह से अपना वस्त्र ओढ़ा दिया कि जिससे जगने पर जोगी को ऐसा ख्याल हो जावे कि "यह

थोड़ी देरवानु काम पतावीने ते जोगी जडार आवी थोडे दूर जर्धने डेटलाड दरिद्री भाणुनेने लध आव्ये। गेठ ॥ धरमाथी थोरेली पेरीये। तेमना भाथा उपर मुकावी अगडदत्तने साथे लध ते त्याथी जगलमाना पोताना स्थान तरङ्ग पलायन थये। त्या पडोथीने तेणे अगडदत्तने कहु—आपले थोडे वज्रत अही विश्रांति करीये आ प्रभावे कहीने ते सुध गये। येना सुता पछी ते सधणा भाणुसे। पण सुध गया थोगी जरेजर विधतो न डतो। पणु ठोग करतो डतो। अगडदत्त चतुर डतो। तेणे विचार क्यो के,—अज्ञातकुलशील वाणानो विश्वास करवो न जेधये केम के, "घोरा मुहुत्ता अवल सरीर" समय विकट छे, शरीर अजग छे" भाटे मनुष्ये डर समय सावधान रडेवु जरूरी छे। येवुं समजने तेणे येड जाडनी देलायेली डाण उपर पोतानु वस्त्र येवी रीते ओढाडी दीधु के, जेनाथी जोगी जगे त्यादे तेने येवो जयाल आवे के,

પરિત્રાજક ઉત્થાય તાન્ સર્વાન્ સજ્જેન હતયાન્ । તત્તોઽગડદત્તસ્ય સમીપે સમાગત
 સુપ્તોઽયમગડદત્ત ઇતિ મત્વા વહ્નાચ્છાદિતઃપૂર્ણપરિ ગ્વહ્નપ્રહારં કૃત્વા વદતિ-
 હતો હતો મયા હતઃ । અત્રાન્તરે-અગડદત્તોઽહ જીવિતોઽસ્મિ જીવિતોઽસ્મીતિ વદન
 અગડદત્તઃ સજ્જેન તસ્ય જઘાદ્વય ચિચ્છેદ । જઘાદ્વયે છિન્ને સતિ સ તત્રૈવ પતિ-
 તસ્તં રાજકુમારમગડદત્ત પ્રાહ-વત્સ ! અહમસ્મિ ભુજગનામકથૌરઃ, મમાત્ર શ્મશાને
 પશ્ચિમદિશિ પાતાલગૃહમસ્તિ, તત્ર મમ મગિની વીરમતીનામ્ની કુમારિકાઽસ્તિ ।

અગડદત્ત હી યદા સો રદા હૈ ” ઓર સ્વય દાથ મેં તલવાર લેકર ઘૃક્ષ
 કે અપર ભાગ કી ઓટ મેં જાકર ટિપ ગયા । જન સવ અચ્છી તરહ
 સો ગયે ઓર ઘોર નિદ્રા લેને લગે તો વહ યોગી ઉઠા ઓર ઉઠકર
 ઉસને એક હી સાસ મેં તલવાર સે સોયે હુણ સવ કે શિર કાટ દિયે ।
 પશ્ચાત્ અગડદત્ત કો મારને કે લિયે વહ વહા આયા જહાં ઘૃક્ષ કી જઙ
 કપડે સે ઢકી હુઈ થી । જોગી ને “ યહી અગડદત્ત સો રદા હૈ ” હસ
 ધ્યાન સે ઉસ ઘૃક્ષ કી જઙ પર તલવાર કા ઘાવ ક્રિયા, ઓર કહને લગા
 કિ મૈને અગડદત્ત કો માર દિયા, માર દિયા, માર દિયા । હતને મેં હી
 અગડદત્ત પ્રકટ હોકર કહને લગા કિ નહીં નહીં અગડદત્ત જીવિત હૈ
 જીવિત હૈ જીવિત હૈ । એસા કહને કે સાથ હી અગડદત્ત ને અપની
 તલવાર એસી યુક્તિ સે ફેંકી જિસસે ઉસકે દોનોં પૈર કટ ગયે । દોનોં
 પૈર કે કટ જાને સે વહ જોગી વહી પર ગિર પડા । ગિરને કે સાથ હી
 ઉસને રાજકુમાર અગડદત્ત સે કહા-વત્સ ! મે ભુજગ નામ કા ચોર હૂ,

અગડદત્ત જ અહીં સુઈ રહ્યો છે, અને પોતે હાથમા તલવાર લઈને એ
 ઝાડની પાછળના ભાગમા જઈ છુપાઈ ગયો । જ્યારે બીજા મનુષ્યો દોર
 નીકામા પડ્યા હતા ત્યારે તે જોગી ઉઠ્યો અને ઉઠીને એકી શ્વાસે
 તેણે તલવારથી સુતેલા બધાના માથા ઢાપી નાખ્યા પછી અગડદત્તને મારવા
 માટે તે જ્યાં ઘૃક્ષની ડાળ કપડાથી ઢાકેલ હતી ત્યાં આવ્યો । યોગીએ
 “ અહિ અગડદત્ત સુઈ રહ્યો છે ” એમ માનીને તે ઘૃક્ષની ડાળ ઉપર
 તલવારનો ઘા કર્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, મે અગડદત્તને મારી નાખ્યો,
 મારી નાખ્યો મારી નાખ્યો એટલામા અગડદત્તે પ્રત્યક્ષ બડા થઈને કહ્યું કે,
 નહીં અગડદત્ત જીવે છે, જીવે છે, જીવે છે આમ કહીને અગડદત્તે પોતાની
 તલવાર એવી યુક્તિ પૂર્વક તે જોગીની ઉપર ફેંકી કે જેનાથી જોગીના
 બન્ને પગ કપાઈ ગયા બન્ને પગ કપાઈ જતા તે જોગી ત્યાં જ પડી ગયો ।
 પડતાની સાથે જ તેણે રાજકુમાર અગડદત્તને કહ્યું, વત્સ ! હું

त्वमस्य वटवृक्षस्य मूले तस्या नाम गृहीत्वा शब्द कुरु । सा यथा भूमिगृहद्वारसु-
द्घाटयिष्यति, त्वा च स्वस्वामिन करिष्यति, तद्विश्वासाय मम खड्ग गृहाण । इत्युक्ते-
ऽगडदत्तस्तस्य खड्ग गृहीतवान् । स चौरन्तु तत्रैव मृतः ।

अगडदत्तकुमारश्चौरोक्तस्थानमागत्य वीरमतीमाह्वयति । सा तत्रागत्य द्वारसु
द्घाटितवती । अगडदत्तकुमार स्वगृहे समानीय सादर पर्यङ्के उपवेशयति, स्वभ्रा-
तृवृत्त च पप्रच्छ । स चागडदत्तकुमारस्तद्वृत्त यथावस्थित कथयित्वा विश्वासार्थत-
त्खड्ग दर्शयामास । सा च “त्वदर्थं चन्दनादिक्रमानयामि” इत्युक्त्वा प्रासादोपरि गता ।

मेरा यहा इमशान में पश्चिम दिशा की तरफ पातालगृह है । वहा मेरी
एक वह्नि रहती है जो अभीतक अविवाहित है । उसका नाम वीर-
मती है । तुम इस वटवृक्ष के मूल पर खडे होकर उसको उसका नाम
लेकर आवाज देना । अपना नाम सुनते ही वह दरवाजा खोल देगी
और तुम को भीतर ले जावेगी । वह वहा तुम को अपना पति घना
लेगी । उसका तुम पर विश्वास हो जाय, इस निमित्त तुम मेरी यह
तलवार ले लो । जब योगी ने ऐसा कहा-तो अगडदत्त ने उसी समय
उसकी तलवार उससे ले ली । चोर वही पर मर गया ।

जैसा चोर ने पहिले अगडदत्त से कहा था उसी के अनुसार अगड-
दत्त कुमार पश्चिम दिशा में उस वटवृक्ष के मूल के पास आया और
“ वीरमती वीरमती ” नाम लेकर पुकार ने लगा । वीरमती ने अपना
नाम सुनकर शीघ्र ही पातालगृह का दरवाजा खोल दिया, और वह
अगडदत्त को भीतर ले गई । भीतर ले जाकर उसने अगडदत्त को एक
सुन्दर सेज पर बैठा दिया और अपने भाई का वृत्तान्त पूछने लगी ।
उस अगडदत्तकुमार ने उसके भाई चोर का सब वृत्तान्त यथार्थ सुना-

नामने। ચોર છુ અહી રમશાનમા પશ્ચિમ દિશા તરફ પાતાળ ગૃહ છે ત્યા
વીરમતી નામે મારી એક બહેન રહે છે જે હજી સુધી અવિવાહિત છે તમે આ
વડના મૂળ ઉપર ઉભા રહીને તેને તેનું નામ લઈ બોલાવજો પોતાનું નામ સાંભળતા
જ તે દરવાજો ખોલશે અને તમારો આદરસત્કાર કરી તમોને પરણશે

મરતા સમયે ચોરે કહ્યા પ્રમાણે અગડદત્ત કુમાર તે વડવૃક્ષના મૂળની
પામે ગયો અને વીરમતીને સાદ પાડવા લાગ્યો વીરમતીએ પોતાનું નામ
સાંભળીને તુરત જ પાતાળગૃહનો દરવાજો ખોલ્યો અને અગડદત્તને તે અદર
લઈ ગઈ અદર લઈ જઈ ને તેણે અગડદત્તને એક સુંદર સેજ પર બેસાડ્યો અને પછી પોતાના ભાઈનું વૃત્તાંત પૂછવા લાગી અગડદત્તે તેના
ભાઈનું સઘળું વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યું અને તેણે આપેલી તલવાર તેને વિશ્વાસ

तदाऽगडदत्तेन चिन्तितम्—“ एतस्याश्चौरभगिन्या विश्वासो न कार्यः ”
यतः—“घोरा मुहुत्ता अबल सरीर” इति विचिन्त्य स शय्या मुवत्ता भित्तिसमीपे
दीपस्याधस्तले स्थितः । सा गृहस्योपरिभूमिमा गत्वा यन्त्रप्रयोगेण शय्योपरि
शिला मुमोच । तथा शय्या चूर्णिता नष्टा च, ततो “मया भ्रातृपातको हतः” इति
वदन्ती तत्र समागता तामगडदत्तः केशेषु साक्रोध धृत्वा ‘ जीवितोऽस्मि,
स्त्रीत्वात् त्वा न हन्मि ’ इत्युक्तवान् । ततः प्रभाते स राक्षः समीपे चौरस्य छिन्न
कर उस के विश्वास के लिये उस चोर की दी हुई तलवार को उसको
दिखला दी । “ मैं आपके लिये चदनादिक ले आऊँ तबतक आप यहीं
पर बैठे रहियेगा ” ऐसा कह कर वह वहां से उठ गई ।

उसके जाते ही अगडदत्त ने विचार किया कि इस चोरभगिनी का
मुझे विश्वास नहीं करना चाहिये, क्यों कि “घोरा मुहुत्ता अबल
सरीर” ऐसा विचार करके उसने वह शय्या ओढ़ दी । और वहां से
उठकर वह भित्ति के सहारे दीपक के नीचे आकर खड़ा हो गया ।
वीरमती ने गृह के ऊपर की छत पर जाकर यंत्र की सहायता से
शय्या के ऊपर एक बड़ी भारी शिला पटक दी । उसके गिरते ही वह
सेज इकदम चूर चूर हो गई । वीरमती बोली कि—“ मैं ने अपने भाई
के घातक को मार डाला ” । यह सुनकर अगडदत्त को बहुत अधिक
रोष आ गया । उसके नीचे आते ही अगडदत्त ने उसकी चोटी पकड़कर
कहा हे पापिनि ! मैं तो नहीं मरा हूँ जीवित हूँ पर तू यदि स्त्री न होती
तो अवश्य आज मर जाती । ऐसा कह कर वह प्रातःकाल होते ही वहां

जैसे जे भाटे बतावी “ हु आपने भाटे चदनादिक लई आवु त्या सुधी
आप अही जेसो ” जेवु कडीने ते त्याधी उली धध

तेना जया पछी अगडदत्ते विचार क्यो के, आ चोरनी जडेनो भारे
जेकदम विश्वास न करवे। जेधजे केभडे, “घोरा मुहुत्ता अबल सरीर” जेवो
विचार करीने तेजे ते शय्या छोडी दीधी जने त्याधी उडीने ते जीतना आधारे
हीवानी नीचे जधने उलो रह्यो वीरमतीजे घरनी उपरनी छत उपर जधने
यंत्रनी सहायताधी शय्यानी उपर जेक मोटी भारे शीला नाभी शीला
पडवाधी ते शय्याना चुरेचुरा धध गया वीरमती जेहलीके, “ मे भारा लाधना
घात करनारने भारी नाज्यो ” आ सालणीने अगडदत्तने भूष ज कोध चड्यो
वीरमती नीचे आवतानी साथे ज तेना चोटलो पकडीने अगडदत्ते कहुं-डे
पापणी ! हु तो मयो नथी जवतो हु पण तु जे स्त्री न होत तो आजे
हु तारा दुकडा करी नाथत जेवु कडीने प्रात जाण थता वीरमतीने पकरी ”

मस्तक तस्य भगिनीं च नीत्वाऽष्टमे दिवसे राजसभाया राज्ञोऽग्रे गन्तु प्रस्थितः । राजा च तदा रोषान्निष्टः “ अगडदत्तं हनिष्यामि ” इति चिन्तयन् सिंहासने स्थित आसीत् । तदवसरे हस्तस्थितचौरमस्तकमगडदत्तमायान्त दृष्ट्वा राजा हृष्टो जातः । अगडदत्तश्च सर्वं वृत्तं कथयति स्म । राजा तस्माद् भूमिगृहात् समस्त वित्तमानाय लोकेभ्यो दत्तम् । भूपेन सा चौरभगिनी जीयन्ती मोचिता ।

अगडदत्तकुमारस्य चरित्रप्रियेस्नेन चमत्कृतः स राजा तस्मै कमलसेनारया स्वपुत्रीं ददौ । तन्मिन्नवसरे स राजा तस्मै शत गजेन्द्रान्, सदस्र ग्रामान्, अयुत-से वीरमती को पकड़ कर और उसके भाई के मस्तक को काट कर साथ में ले राजा के पास आने के लिये खाना हुआ । राजा उस समय क्रुद्ध होकर सिंहासन पर बैठा था, और विचार कर रहा था कि—‘आज आठवाँ दिन है अतः अगडदत्त को आज मरवा दूंगा ’ इतने में हाथ में चोर का मस्तक लिये हुए अगडदत्त को आते हुए देखा तो राजा हर्षित हुआ । उस समय अगडदत्तने राजा को समस्त वृत्तान्त यथावत् सुना-दिया । वृत्तान्त सुनकर राजाने उस भूमिगृह से समस्त द्रव्य को मग-वाकर जो जिसका था वह सब लोकों को दे दिया । एवं वीरमती को जीती हुई ही छोड़ दिया ।

अगडदत्त के वीरताभरे इस कार्य को देखकर राजा को बड़ा आश्चर्य हुआ । प्रसन्न होकर राजा ने कमलसेना नाम की अपनी पुत्री के साथ इसका पाणिग्रहण करवा दिया । अगडदत्त राजा का जमाई बन गया । राजा ने दहेज में अगडदत्त के लिये सौ हाथी, एक हजार ग्राम

लाख चौरस मस्तक कापी लक्ष ने ते रान्त ममक्ष डोन्कर थये। आ गान्धु ये सभये रान्त डोधना आवेगभा सिंहासन उपर भेठेले डतो। अने विचार करी रह्यो डतो के, “ आने आठमो दिवस छे भाटे अगडदत्तने आने प्राणान्त दड आपीश ” आठवामा चौरसु माथु हाथमा लक्ष ने अगडदत्तने आवतो। जेधने राजा भूष डर्षित यये। अगडदत्ते रान्तने सधणी पीना डही मलणावी वृत्तात मालणीने रान्तये ते भूमिगृहमाथी सधगु द्रव्य मगावीने जे जेनु डतु ते द्रव्य सधणा बोडेने आपी दीधु अने वीरमतीने छवती छोडी दीधी अगडदत्तना वीरता लरेला आ डायने जेधने राजाने भूषण आश्चर्य थयु अने प्रसन्न थवने रान्तये डमणमेना नामनी पोतानी पुत्री तेनी साथे परणुवी अगडदत्त रान्तने जमाई बन्यो, रान्तये दडेजमा मो हाथी, अेक डन्कर गाम, दम डन्कर घोडा, अेकलाभ सैनिके आभ्या, साथेसाथ सात भाणने।

મન્થાન્, લક્ષ પદાતીન્ દત્તવાન્ । રાજા દત્તે સપ્તભૂમિકે પ્રાસાદે રાત્રસમાનિતસ્તત્પુર
વાસિભિઃ સમાદ્યતથાગડદત્તઃ સુષેન તિષ્ઠતિ ।

અન્યદા સપ્રાસાદે સ્થિતસ્યાગડદત્તસ્ય સમીપે શ્રેષ્ઠિપુત્ર્યા મદનમઙ્ગર્યા
પ્રેપિતા કાચિન્નારી સમાયાતા । તયોક્તમ્-ત્યા પ્રિતા મદનમઙ્ગરી કૃચ્છ્રેણ પ્રાણાન્
ધારયતિ । અગડદત્ત આહ-યદાઽહ શશ્વપુર ગમિષ્યામિ, તદાઽહ તાં ગૃહીત્વા
ગમિષ્યામિ, અતઃ સ્વલ્પ સમય પ્રતીક્ષ્યતામ્ । તતસ્તદ્વચન શ્રુત્વા સા નારી ગતા ।

અયુત-દસ ૧૦ હજાર ઘોડે ઓર ઇક લાખ પદાતી (પૈદલ સિપાહી) દિયે ।
ફિર સાતે સ્વડ કા ઇક સુન્દર મહલ મી દિયા । અગડદત્ત કુમાર ઉસમે
અપની પત્ની કમલસેના કે સાથ રહને લગા । રાજા સમય ૨ પર
હસકા સ્વૃષ સન્માન કરને લગા । નગરવાસિયોં ને મી દર-તરહ સે
હસકે આદર સત્કાર કરને મે કમી નહીં રક્ષી । હસ તરહ રાજા ઓર
પ્રજાજન સે નિરન્તર સત્કાર પાતા હુઆ અગડદત્તકુમાર વહીં પર
સુખપૂર્વક અપને સમય કો વ્યતીત કરને લગા ।

કુછ દિનોં કે વાદ અપને મહલ મેં આનદપૂર્વક સમય કો વ્યતીત
કરનેવાલા અગડદત્ત કે પાસે ઉસ સેઠ કી 'પુત્રી મદનમઙ્ગરી ને અપની
ઇક દાસી મેજી, વહ આકર કહને લગી-મુજે આપકે પાસે મદનમઙ્ગરી
ને મેજી હૈ, ઓર યહ કહલવાયા હૈ કિ મૈ આપકે વિના બહી કઠિનતા
સે અમીતક પ્રાણો કો રક્ષ રહી જૂ । દાસી કી વાત સુનકર અગડદત્ત
કુમાર ને પ્રત્યુત્તર મેં ઉસકો કહલવાયા કિ તુમ જાકર મદનમઙ્ગરી સે
કહના કિ મૈ જિસ સમય શશ્વપુર જાઝંગા ઉસ સમય સાથ લેતા

એક મહેલ પણ આગ્યે । અગડદત્ત કુમાર ત્યા પોતાની પત્ની કમલસેના સાથે
રહેવા લાગ્યે । રાજા સમય સમય ઉપર તેનું સન્માન કરવા લાગ્યે । નગરવા
સીયો પણ અગડદત્ત કુમારનો દરેક પ્રસંગે આદરસત્કાર કરવામા કાઈ કમી
નહોતા રાખતા આ રીતે રાજા અને પ્રજાજનોથી સત્કાર પામીને તે સુખપૂર્વક
ત્યા સમય વ્યતિત કરવા લાગ્યે ।

આ પ્રમાણે અગડદત્ત આનંદપૂર્વક પોતાના મહેલમા દિવસો વ્યતિત
કરતો હતો । એક દિવસ તેની પાસે શેઠની એક દાસી મદનમઙ્ગરીનો સંદેશો
લઈને આવી અને કહેવા લાગી કે, મને આપની પાસે મદનમઙ્ગરીએ મોકલી
છે તે આપને ખૂબ યાદ ડરે છે અને આપના વિરહથી ઘણી જ દુઃખી છે,
આપની આશાએ જીવન ટકાવી રહી છે । દાસીની વાત સાંભળીને અગડદત્ત
કુમારે કહ્યું કે, હે દાસી ! તમે જઈને મદનમઙ્ગરીને કહો-હું જ્યારે અહીંથી
શશ્વપુર જઈશ ત્યારે તેને સાથે લેતો જઈશ આજદિન સુધી તમે

अथान्यदाऽगडदत्तमाहयितुं पित्रा भेषितौ पितुः सेवकाभौ गजारुढौ तत्र समागतौ । तौ दृष्ट्वाऽगडदत्तः पित्रो कुशलं पृच्छति, तावाहतुः—तत्र पित्रोः कुशलं वर्तते, किंतु त्वद्विरहाकुलौ त्वन्मातापितरौ स्तः । अगडदत्तस्तद्वचनं श्रुत्वा भृशमुत्कण्ठितो जातः । ततोऽगडदत्तः स्वश्वशुरस्य भुवनपालनृपस्य समीपं गत्वा वदति—

चलूंगा, अतः जैसे इतने दिनों तक प्राणों को सुरक्षित रखा है, वैसे ही कुछ दिनों तक और सुरक्षित रखो, वहा चलने में अब अधिक दिनों की देर नहीं है । दासी ने इस प्रकार अगडदत्तकुमार का सदेश जाकर मदनमजरी को सुना दिया । अगडदत्तकुमार का सदेश पाकर मदनमजरी को अपार हर्ष हुआ ।

एक समय की बात है कि अगडदत्त कुमार को बुलाने के लिये उसके पिता के द्वारा भेजे हुए दो सेवक हाथी पर आरुढ़ होकर वहां आये । अगडदत्तकुमार ने उनसे अपने माता पिता की कुशलता के समाचार पूछने के साथ २ यह भी पूछा कि कहो यहा पर तुम्हारा आना कैसे हुआ । उन्होंने ने कहा आप के घर पर सब प्रकार से कुशलता है, परन्तु आपके माता पिता को आपके विरह की वेदना अत्यंत सतारही है इसलिये हम आप को लेने के वास्ते आये हैं । इस समाचार को सुनकर अगडदत्तकुमार के चित्त में बड़ा ही उद्वेग जागृत हुआ, और इतनी अधिक उत्कण्ठा बढी की माता पिता के कब दर्शन होंगे । उत्कण्ठित बना हुआ अगडदत्तकुमार उन्ही समय अपने श्वशुर भुवनपाल

दिवसे। व्यतित ज्या ते शीते थोडा वधु दिवस शांति राखने सौ सारा वाना थशे त्या जवामा हुवे आज्ञा दिवसनी वार नथी दाम्नीये घेर आवी अगडदत्तने। स देशे। मदनमजरीने सलणाव्ये। पोतानी आशा नलुकना लविष्यमा कृणये जल्ली मदनमजरी हुपंथी रोमाथ अनुभववा लागी

आम दिवसे। वीतता अेक दिवस हाथी उपर भेसीने जे अनुचरे। अगडदत्त पाये आन्या अने तेमना पिता तरक्षी भोकलेवे। स देशे। कछो माता पिताना कुशलवर्तमान पूछयाणाह अगडदत्ते ते अनुचरेना आववानु प्रयेजन पूछयु आवनार मेवकेअे कछु के, आपना माता पिता सवे कुशल छे परतु आपना विरहनी वेदना तेमने सतावी रही छे आथी अमे आपने लेवा भाटे आव्या छीअे आ समाचार सालगीमे अगडदत्तना चित्तमा भये। उद्वेग थये। अने माता पिताना दर्शन करवा तेनु चित्त अधीइ अन्यु उत्कण्ठना आवेशमा अगडदत्तकुमार तेज वजने पोताना सासरा भुवनपाल

મુશ્વાન્, લક્ષ પદાતીન્ દત્તવાન્ । રાજા દત્તે સપ્તભૂમિકે પ્રાસાદે રાત્રસમાનિતસ્તત્પુર
ગાસિમિઃ સમાદ્યતથાગડદત્તઃ સુષેન તિષ્ઠતિ ।

અન્યદા સપ્રાસાદે સ્થિતસ્યાગડદત્તસ્ય સમીપે શ્રેષ્ઠિપુત્ર્યા મદનમઙ્ગર્યા
પ્રેષિતા કાચિન્નારી સમાયાતા । તયોક્તમ્—ત્યા પ્રિન્ના મદનમઙ્ગરી કૃન્ધેણ પ્રાણાન્
ધારયતિ । અગડદત્ત આહ—યદાઽહ શશ્વપુર ગમિષ્યામિ, તદાઽહ તાં ગૃહીત્વા
ગમિષ્યામિ, અતઃ સ્વલ્પ સમયં પ્રતીક્ષ્યતામ્ । તતસ્તદ્વચન શ્રુત્વા સા નારી ગતા ।

અયુત-દસ ૧૦ હજાર ઘોડે ઓર એક લાખ પદાતી (પેદલ સિપાહી) દિયે ।
ફિર સાત શ્વકાં એક સુન્દર મહલ મી દિયા । અગડદત્ત કુમાર ઉસમે
અપની પત્ની કમલસેના કે સાથ રહને લગા । રાજા સમય ૨ પર
હસકા શ્રૂવ સન્માન કરને લગા । નગરવાસિયોં ને મી હર-તરહ સે
હસકે આદર સત્કાર કરને મે કમી નહીં રક્ષી । હસ તરહ રાજા ઓર
પ્રજાજન સે નિરન્તર સત્કાર પાતા હુઆ અગડદત્તકુમાર વહોં પર
સુખપૂર્વક અપને સમય કો વ્યતીત કરને લગા ।

કુછ દિનોં કે વાદ અપને મહલ મેં આનંદપૂર્વક સમય કો વ્યતીત
કરનેવાલા અગડદત્ત કે પાસ ઉસ સેઠ કી પુત્રી મદનમજરી ને અપની
એક દાસી મેજી, વહ આકર કહને લગી—મુજે આપકે પાસ મદનમજરી
ને મેજી હૈ, ઓર વહ કહલવાયા હૈ કિ મૈ આપકે વિના વહી કઠિનતા
સે અમીતક પ્રાણોં કો રક્ષ રહી હૈ । દાસી કી વાત સુનકર અગડદત્ત-
કુમાર ને પ્રત્યુત્તર મેં ઉસકો કહલવાયા કિ તુમ જાકર મદનમજરી સે
કહના કિ મૈ જિસ સમય શશ્વપુર જાઁંગા ઉસ સમય સાથ લેતા

એક મહેલ પણ આપ્યો । અગડદત્ત કુમાર ત્યા પોતાની પત્ની કમળસેના સાથે
રહેવા લાગ્યો । રાજા સમય સમય ઉપર તેનું સન્માન કરવા લાગ્યો । નગરવા-
સીઓ પણ અગડદત્ત કુમારનો દરેક પ્રસંગે આદરસત્કાર કરવામાં કાંઈ કમી
નહોતા રાખતા આ રીતે રાજા અને પ્રજાજનોથી સત્કાર પામીને તે સુખપૂર્વક
ત્યા સમય વ્યતિત કરવા લાગ્યો ।

આ પ્રમાણે અગડદત્ત આનંદપૂર્વક પોતાના મહેલમાં દિવસો વ્યતિત
કરતો હતો । એક દિવસ તેની પાસે શેઠની એક દાસી મદનમજરીનો સંદેશો
લઈને આવી અને કહેવા લાગી કે, મને આપની પાસે મદનમજરીએ મોકલી
છે તે આપને ખૂબ યાદ હરે છે અને આપના વિરહથી ઘણી જ દુખી છે,
આપની આશાએ જીવન ટકાવી રહી છે । દાસીની વાત સાંભળીને અગડદત્ત
કુમારે કહ્યું કે, હે દાસી ! તમે જઈને મદનમજરીને કહો—હું જ્યારે અહીંથી
શશ્વપુર જઈશ ત્યારે તેને સાથે લેતો જઈશ આજદિન સુધી તમે જે રીતે

अथान्यदाऽगडदत्तमाह्वयितुं पित्रा प्रेषितौ पितुः सेवकाभ्यां गजारूढौ तत्र समागतौ । तौ दृष्ट्वाऽगडदत्तः पित्रोः कुशलं पृच्छति, तावाहतुः—तव पित्रोः कुशलं वर्तते, पितुः त्वद्विरहाकुलौ त्वन्मातापितरौ स्तः । अगडदत्तस्तद्वचनं श्रुत्वा भृशमुत्कथितो जातः । ततोऽगडदत्तः स्वश्वशुरस्य भुवनपालनृपस्य समीपं गत्वा उदति—

चलूंगा, अतः जैसे इतने दिनों तक प्राणों को सुरक्षित रखा है, वैसे ही कुछ दिनों तक और सुरक्षित रखूँ, वहाँ चलने में अब अधिक दिनों की देर नहीं है । दाम्नी ने इस प्रकार अगडदत्तकुमार का संदेश जाकर मदनमजरी को सुना दिया । अगडदत्तकुमार का संदेश पाकर मदनमजरी को अपार हर्ष हुआ ।

एक समय की बात है कि अगडदत्त कुमार को बुलाने के लिये उसके पिता के द्वारा भेजे हुए दो सेवक हाथी पर आरोहण होकर वहाँ आये । अगडदत्तकुमार ने उनसे अपने माता पिता की कुशलता के समाचार पूछने के साथ २ यह भी पृच्छा कि कहाँ यहाँ पर तुम्हारा आना कैसे हुआ । उन्होंने ने कहा आप के घर पर सब प्रकार से कुशलता है, परन्तु आपके माता पिता को आपके विरह की वेदना अत्यन्त सुतारही है इसलिये हम आप को लेने के वास्ते आये हैं । इस समाचार को सुनकर अगडदत्तकुमार के चित्त में बड़ा ही उद्वेग जागृत हुआ, और इतनी अधिक उत्कठा बढी की माता पिता के कब दर्शन होंगे । उत्कथित बना हुआ अगडदत्तकुमार उन्ही समय अपने श्वशुर भुवनपाल

द्विमे। व्यति। कथां ते रीते थोडा वधु द्विम शाति राभने सौ सारा वाना थशे त्या नवामा डवे आआ द्विसनी वार नथी दाम्नीये धेर आवी अगड-त्तने। स देशे। मदनमजरीने सलगाव्ये। पोतानी आशा नछुटना लविज्यमा इणशे नाणी मदनमजरी डपथी रोमाय अनुभववा लागी

आम द्विसो बीतता अके द्विस डायी डपर मेसीने मे अनुयरे। अगडदत्त पाये आन्या अने तेमना पिता तरक्षी भोडवेवे। स देशे। उद्यो माता पिताना कुशलवर्तमान पूछ्याभाइ अगडदत्ते ते अनुयरेना आववानु प्रयेजन पूछ्यु आवनार मेवडेअे कहु के, आपना माता पिता सवे कुशल छे परतु आपना विरहनी वेदना तेमने सतावी रडी छे आथी अमे आपने देवा भाटे आन्या छीअे आ समाचार सालगीमे अगडदत्तना चित्तमा भये। उद्वेग थये। अने माता पिताना दर्शन करवा तेनु चित्त अधीइ पन्थु द्विरे शाना आनेगया। अगडदत्तकुमार तेज वजने पोताना सासरा भुवनपाल

૪મો મત્પિતુઃ સેવકો મામાહ્યિતુમત્રાયાતૌ, અતસ્તત્ર ગન્તુમિચ્છામિ, રાજા માહ-
ત્વયા પુનરિદાગન્તવ્ય ત્વદર્શનેન ત્વ સુખિનો મત્રામઃ, ઇત્યુક્ત્વા સ રાજા તસ્મૈ
વસ્ત્રાભરણાદિક દત્ત્વા તેન સહ સપરિચ્છદાં સ્વપુત્રા પ્રાહ્ણિતૌ ।

તતો નગર્યાં બહિઃ સકલસૈનિક નિવેશ્ય નગરીમધ્યે સ્વયમેકસ્મિન્ રથે સ્થિત્વા
તા દૂતિકા પ્રતિ સ્વસેવકમેક પ્રેપિતવાન્, સા દૂતિકા મદનમજરીસમીપં ગત્વા
વદતિ-અગડદત્તકુમારઃ સેના ગૃહિઃ પ્રસ્થાપ્યેકેન રથેન ત્વદર્યં તિષ્ઠતિ । દૂત્યા વચન

રાજા કે પાસ પહુંચકર કહને લગા કિ-દો સેવક મેરે પિતા દ્વારા મેજે
હુણ યહા મુઝે બુલાને કો આયે હુણ હૈ, હસલિયે મૈ અવ ઘર પર જાના
ચાહતા હુ । અગડદત્તકુમાર કી વાત સુનકર રાજા ને કહા-આપ સુશી
સેં જાઈએ પરન્તુ પુનઃ યહા આનેકા આપ સે આગ્રહ હૈ, ક્યોં કિ આપકે
દેસને સે હમ સબ કો બડા આનન્દ હોતા હૈ । રાજા કો આજ્ઞા પાકર
અગડદત્ત ચલને કી તૈયારી કરને લગા । રાજા ને હસકે સાથ અપની
પુત્રી કો મી મેજ દિયા ઓર અગડદત્ત કો સૂવ વસ્ત્ર આભરણ આદિ સે
સત્કાર કર વિદા કિયા ।

અગડદત્ત નગર સે જ્યોં હી બાહિર હુઆ કિ ઉસકો મદનમજરી કો
સાથ મે લે ચલને કી વાત યાદ આગઈ । ઉસને શીઘ્ર હી સકલ સૈનિકોં
કો વહી પર સ્થા કર કે ઓર સ્વયં એક રથ પર વૈઠ નગર મે પહુંચ
કર એક અપને સેવક કો મદનમજરી કી દૂતી કે પાસ મેજ દિયા ।
દૂતી મદનમજરી કે પાસ જાકર કહને લગી કિ બાઈજી અગડદત્તકુમાર
શસ્ત્રપુર કે લિયે પ્રસ્થિત હો રહે હૈં । સકલ સેના કો નગર સે બાહિર

રાજા પાસે જઈને ડહેવા લાગ્યો કે, મારા પિતાનો સદેશો લઈને બે અનુ-
ચરો મને બોલાવવા અહીં આવેલા છે આથી હું મારે ઘેર જવા ઇચ્છુ છું-
અગડદત્તની વાત સાંભળીને રાજાએ કહ્યું-આપ ખુશીથી જાવ પરંતુ ફરીથી
કોઈવાર અહીં આવવાનો આપને હું આગ્રહ કરૂ છું કેમ કે, આપની હાજ-
રીથી અમને બધાને ઘણોજ આનંદ થાય છે રાજાની આજ્ઞા મળતા અગડદત્ત
જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો રાજાએ તેની સાથે પોતાની પુત્રીને પણ
મોકલી અને અગડદત્ત કુમારને ઘણા વસ્ત્ર, આભૂષણો આપી વિદાય આપી

અગડદત્તે જ્યારે નગર છોડ્યું ત્યારે તેને મદનમજરીને સાથે લેવાની
વાત યાદ આવી તેણે એ વખતે સઘળા સૈનિકોને ત્યાજ ખડા રહેવાનો હુકમ
આપી, પોતે એક રથમાં બેસીને નગરમાં પહોંચી ગયો અને પોતાના એક
સેવકને મદનમજરીની દાસી પાત્રે મોકલ્યો દાસીએ સેવકની વાત સાંભળીને
મદનમજરી પાસે જઈને કહ્યું-બાઈ સાહેબ ! અગડદત્તકુમાર શ

श्रुत्वा मदनमञ्जरी सखीसहिता हर्षेण राजकुमारस्यागडदत्तस्य समीपे समागता ।
अगडदत्तस्ता रये समरोप्य हयान् प्रेर्य निर्यातो नगर्या वहिः स्वमैत्रिकैर्मिलितः ।

अथागडदत्तस्ताभ्या प्रियाभ्या सह सैन्यसयुतः पथि गच्छन् क्वचिदटव्या
गृह्णन् भिलान् समुखमागच्छतो ददर्श । तदा तैः सहागडदत्तसैन्यस्य युद्धं प्रवृत्तम् ।
तत्रागडदत्तस्य सैन्यं प्रवलैर्भिलैः पराजितम् । राजपुरुषाः कमलसेनया सहान्येन
मार्गेण शरपुरं प्रस्थिताः । ततोऽगडदत्तो मदनमञ्जरीसहितस्तदा रये स्थितो भिलैः

स्थापित कर एक रथ लेकर तुम्हें जुलाने आये हुए हैं । ज्यों ही दूती के
इस प्रकार के वचनों को मदनमञ्जरी ने सुना तो वह बड़ी हर्षित हुई,
और शीघ्र ही अपनी सखी को साथ लेकर वह कुमार अगडदत्त के पास
आ गई । अगडदत्त ने उसको रथ में बैठा कर घोड़ों को टाक दिया और
आकर नगर के बाहर टहरे हुए अपने सैनिकों में मिल गया ।

रथ आनन्दपूर्वक तीव्र गति से चलने लगा । सैनिक लोग भी
आगे पीछे चल रहे थे । चलते २ रथ एक अटवी मार्ग में आ पहुँचा ।
वहाँ पर अगडदत्त ने बहुत से भीलों को साम्हने आते हुए देखा ।
अगडदत्त के सैनिकों का और इन भीलों का परस्पर में युद्ध होने
लगा । भीलों ने अगडदत्त के सैनिकों को बड़ी बुरी तरह से परास्त कर
दिया । परास्त होकर वे राजपुरुष राजकन्या कमलसेना को लिये हुए अन्य
मार्ग से शरपुर के लिये चल दिये । जब अगडदत्त ने यह देखा तो वह स्वयं
उनसे युद्ध करने के लिये सन्नद्ध हो गया । मदनमञ्जरीसहित रथ में

सधणी सेनाने नगरनी ञडार उभी गभी अेक रथ लधने तमने ञेला
ववा माटे आस आव्या छे दामिनी आ वात सालणी मनमञ्जरी भूम
आनन्द पाभी अने क्षण पण न वितावता तरत न पोतानी अेक सणीने
साथे लधने ते कुमार अगडदत्त पासे आवी पडोअी अगडदत्ते तेने रथमा
जेसाडीने रथ होडाव्ये अने न्या पोतानी सेना अडी हुती त्या सौ आवी गया

रथ आनन्द पूर्वक तीव्र गतीथी आवी रह्यो हुते । सैनिके पण आगण
पाछण आवी रह्या हुता आवता आवता तेअे अेक न गलना मार्गमा
आवी पडोअ्या त्या अगडदत्ते आमेथी धणु लीडोने आवता जेया लीडोअे
आवीने अगडदत्तना अेनिके उपर हुडो कथे परस्पर युद्ध नभ्यु लीडोअे
अगडदत्तना अेनिकेने भूमज भूरी रीते कराव्या लागी छुटेला ते राज-
पुरुष कमलसेनाने लधने भील रस्ते धधने शरपुर नवा रवाना थया
न्यारे रथमा जेठेला अगडदत्तकुमारो पोताना सैनिकानी आ डालत जेध
कोध अठ्यो अने जते न आगण आवी ते लीडोनी

સહ યુધ્ધમાનસ્તદ્ભિલ્લપલ સર્વં શૈરુપદ્રાવયતિ । તતો મિલ્લપતિઃ સ્વસૈન્યં નદૃ રદ્ધા
ક્રોધાવેશેન નિષ્ઠુર વચો ધ્રુવન્ યુદ્ધાર્યં રાજકુમારસ્યાગડદત્તસ્ય સમુચ્ચે સમાયાતઃ ।
તયોર્યુદ્ધ પવૃત્તમ્ , પરસ્પરમુક્તશરધર્પણસમુત્થિતગ્નિમિરનમ્ વિધુત્પ્રકાશ દર્શયન્તૌ-
ધનુર્ઘ્યાધોપૈર્વનજતૂસ્રાસયન્તૌ સતતોન્મુક્તૈઃ શૈર્ગર્ગને મણ્ડપ કુર્વતૌ યુયુધતુઃ । તદા
પ્રત્યુત્પન્નગુદ્ધિનાઽગડદત્તેન વિચારિતમ્—અયમોજસા દુર્જયોઽસ્તિ, અતઃ કપટપ્રવ-
ન્નેનામુ જયામિ, ઇતિ ત્રિમૃશ્ય સ્વસ્ય પુરો ભાગે મદનમન્ત્રીમુપવેશયતિ । અથ

બેઠે હુળે ઉસ અગડદત્ત ને ઉસ મિલ્લ કી સેના કો અપને ઘાળોં કે
પ્રહારોં સે તિતર-વિતર કર દિયા । મિલ્લ સરદાર ને અપની સેના કો
નિતર-વિતર રોતે હુળે જય દેવા તો ઉસકો વહુત અધિક ક્રોધ કા
આવેગ આગયા । ઉસકે આવેશ સે વશીભૂત હોકર ઉસને નિષ્ઠુર વચન
ધોલતે હુળે અગડદત્ત કો યુદ્ધ કે લિયે કહા, ઔર ઇકદમ ઉસકે
સામને આગયા । દોનોં કા પરસ્પર મેં જમકર યુદ્ધ હોને લગા । પરસ્પર
ઇક દૂસરે કે ડપર ઘાળોં કી વર્ષા કરને લગે । વીચ ૨ મેં ઘાળોં કે
ટકારાને સે જો અગ્નિ કે કળ નિકલતે થે ઉસસે ઇસા માલૂમ પડતા
થા કિ વિના મેઘ કે ઘહ વિજલી ચમક રહી હૈ । ઉનકે ધનુષ કી
ટકાર સે વન કે જન્તુઓં તક કો ગ્રાસ હો રહા થા । ઘાળ આપસ મેં
જય ઇક દૂસરે કે ડપર નિરન્તર છોડને મેં આ રહે થે તો ઉસ સમય
આકાશ મેં ઉન ઘાળોં કા ઇક મણ્ડપ જૈસા તના હુઆ દિલ્લાઈ દેને
લગા થા । લડતે ૨ અગડદત્ત ને જય ઘહ દેખા કિ ઘહ શત્રુ બલ સે
પરાસ્ત હો સકે ઇસા નહી હૈ, અતઃ પ્રત્યુત્પન્નમતિ હોને સે અગડદત્ત ને
વિચાર કિયા કિ ઇસકો કપટ દ્વારા હી અવ પરાસ્ત કરના ચાહિયે । ઇસ

સામે યુધ્ધે ચઢ્યો અને બાણવૃષ્ટિથી ભીલોને નસાડી દીધા । ભીલ સરદાર
પોતાના બાણસોને નાસભાગ કરતા ભેઈ ડોપાયમાન થયો, અને આવેશમાં
આવીને નિષ્ઠુર વચન બોલતા બોલતા અગડદત્ત કુમારને યુદ્ધ માટે પડકાર
કર્યો । એકદમ તે તેની સામે આવીને ઉભો અને વચ્ચે યુધ્ધ થવા
લાગ્યું । એક બીજા બાણોને વરસાદ વરસાવવા લાગ્યા, એક બીજા સાથે
બાણો અથડાવાથી અગ્નિ એવો તો ઝરતો હતો કે બાણે વગર વરસાદે
વીજળી ચમકી હોય તેમના ધનુષ્ય ટકારોથી જ ગલના પશુઓ પણ વિહ્વળ
બની રહ્યા હતા । બાણ એક બીજા ઉપર અવિરત રીતે છોડાઈ રહ્યા હતા
અને આકાશમાં એ બાણો મડપની માફક છવાઈ ગયા હતા લડતા લડતા
અગડદત્તે ભેયુ કે આ શત્રુને બળથી હરાવવો મુશ્કેલ છે, ત્યારે પોતે શીઘ્ર
વિચારક હોવાથી તેને કપટ દ્વારા હરાવવાનો વિચાર કર્યો, પોતે

दिव्याङ्गनामित्र परमसुन्दरी ता विलोभ्य भिल्लपतिर्मोहितो जातः । ततोऽगडद-
त्तस्त मोहमुपगत भिल्लपतिं तीक्ष्णबाणेन रक्षःस्थले प्रहार कृतवान् । ततस्त भिल्ल-
पतिं शराघातन्यधाव्याकुल पृथिव्या पतितं त्रिलोक्यागडदत्तेनोक्तम्-मया हतोऽय
भिल्लपतिः । भिल्लपतिना कथितम्-अहं त्रदीयपत्नीनेत्रबाणेन हतोऽस्मि, न तु
त्वया, तस्मादेवं गर्वं मा कुरु 'मया हतोऽय भिल्लपति'—रिति । इत्युक्त्वा मृते
सति तस्मिन् स राजकुमारोऽगडदत्तः स्पर्शच्छिन्न सैनिक न पश्यति, 'मम सैन्य

प्रकार विचार कर उसने अपने सामने मदनमजरी को बैठा लिया ।
अब क्या या-ज्यों ही भिल्लपति ने दिव्याङ्गना के समान इस सर्वाङ्ग
सुन्दरी को देखा तो वह उसकी रूपराशि से विमोहित हो पागल जैसा
बन गया । अगडदत्त ने भिल्लपति को मोह से बेभान बना हुआ
देखकर शीघ्र ही एक तीक्ष्ण बाण से उसकी छाती में प्रहार किया ।
भिल्लपति उस बाण के आघातकी व्यथासे व्याकुल होकर जमीनपर गिर
पड़ा । अगडदत्त ने जमीन पर पड़ता उसे देखकर कहा-मैंने भिल्लपति
को मार दिया है । अगडदत्त की बात सुनकर भिल्लपति ने कहा-तू
झूठ बोलता है तुझ में क्या ताकात थी जो मुझे मार देता । मैं जो मर
रहा हूँ सो तेरी पत्नी के नेत्रबाण से घायल होकर मर रहा हूँ, अतः
इस प्रकार का झुठा अहंकार मत कर । ऐसा कह कर भिल्लपति ने वही
पर अपने प्राणों का उत्सर्ग कर दिया । भिल्लपति के मरते ही अगड-
दत्त हतस्ततः भागे हुए अपने सैनिकों की परवाह न कर वहा से

બદલી તેણે મદનમજરીને પોતાની આગળ બેમાડી લીધી, ભીલ નાયકની
નજર મદનમજરીની ઉપર પડી, તે દિવ્યાંગનાના સર્વાંગ સુદર દેહને જોઈ
ભીલ નાયક તેના ઉપર મોહિત બની પાગલ જેવો થઈ ગયો, અગડદત્તે
ભીલ નાયકને મોહવી બેભાન બનેલો જોઈને તુરત જ એક તીક્ષ્ણ બાણથી
તેની છાતી વિધી નાખી બાણ વાગવાથી ભીલ નાયક બેભાન થઈને જમીન
ઉપર ઢળી પડ્યો. ભીલ નાયકને જમીન ઉપર પડતો જોઈને અગડદત્તે વિજય
પોકાર કર્યો કે, “મેં ભીલ નાયકને મારી નાખ્યો.” અગડદત્તની વાત
સાંભળીને ભીલ નાયકે કહ્યું-શા માટે જુદું બોલે છે? તારામા એવી કંઈ
તાકાત બળી છે કે તું મને મારી શકે? હું તારા બાણથી નથી પડ્યો, પણ
“તારી પત્નિના નયન બાણથી ઘાયલ થઈ મરી રહ્યો છું માટે આવા પ્રકારનો
જુઠો અહંકાર કરવો મૂકી દે.” એટલું કહીને ભીલ નાયકે ત્યાં જ પોતાના પ્રાણ
મૂકી દીધા. અગડદત્તના મૈનિકો વેર વિખેર થઈ ગયા હતા પોતે એકલો
પડ્યો છે. એમ અમલ મૈનિકોની પગલા ન કરતા તેણે પોતાનો રથ ત્યાંથી આગળ

મિલ્લાના ભયાત્ ક્વાપિ ગતમિતિ મત્યા એકેન રથેન ગચ્છસ્તામટવીમુલ્લખ્ય,
ગોકુલમાગતઃ । ગોકુળાદ્ દ્વૌ પુરુષૌ નિર્ગત્ય ત પૃષ્ઠવન્તૌ-ભયાન્ ક્વ યામ્યતિ । સ
રાજકુમારોઽગડદત્તઃ પ્રાહ-શઙ્ગપુર ગચ્છામિ । તૌ કથિતવન્તૌ-યદીન્ઠસિ, આયામપિ
ત્વયા સહ ગન્તુમિચ્છાવઃ । અગડદત્ત પ્રાહ-એમસ્તુ ।

અથાગ્રે ગન્તુકામોઽગડદત્તો રથે તુરગ્ગમૌ યોજયતિ, તદા તૌ કથિતવન્તૌ-અત્ર
માર્ગે શ્વાપદસકુલ મહાવન મિલિખ્યતિ, તત્ર ચત્વારિ ભયાનિ વર્તન્તે-દુર્યોધનનામક
શ્વૌરઃ ૧, મત્તો હસ્તી ૨, દૃષ્ટિવિપઃ સર્પઃ ૩, વ્યાગ્રથ ૪ । તસ્માદ્મુ પળમામગમ્ય
માર્ગં ત્યક્ત્વાઽમુના વર્ષગમ્યમાર્ગેણ ગચ્છ, અગડદત્તો વદતિ-અસ્મિન્નેવ માર્ગે ગચ્છત,

एकाकी कि-‘ मेरा सैन्य भिड़ों के भयसे कहीं चला गया है ’ यों समझ
कर चल दिया, और बहुत जल्दी उम्र अटवी को पार कर गोकुल में
आ पहुँचा । वहाँ आते ही इससे दो पुरुषों ने आकर पूछा कि आप
कहा जा रहे हैं ? । अगडदत्त ने कहा कि मैं शङ्गपुर जा रहा हू । उन
दोनों ने तब कहा कि यदि आप कहे तो हम भी आपके साथ २
चलें । अगडदत्त ने कहा-चलो हमारा इसमें क्या हर्ज है ।

अगडदत्त ने आगे जाने की इच्छा से सुस्ताने के लिये छोड़े हुए
घोड़ो को रथ में जुतवाया कि इतने में उन दोनों ने कहा-इस मार्ग से
चलने में आगे एक श्वापदों से सकुल महावन पड़ता है वहाँ ४ भय हैं,
वे ये हैं ? १ दुर्योधन चोरका, २ मदोन्मत्त गजराजका, ३ दृष्टिविष सर्पका
४ व्याघ्रका । इसलिये इस छहमास के मार्गको छोड़कर एक वर्षमें शङ्ख-
पुर पहुँचाने वाले मार्ग से चलने में ही श्रेय है । उनकी बात सुनकर
अगडदत्त ने कहा-इसी छहमास वाले मार्ग से ही चले गे । आप लोगों

હકાર્યો અને ઝડપથી તે જગલ પાર કરી ગોકુળમા આવા પહોંચ્યો ત્યા
પહોંચતા જ તેને બે પુરુષો મળ્યા, તેમણે પૂછ્યું કે આપ કયા જર્ઘ રહ્યા
છો ? અગડદત્તે કહ્યું-કે, હું શઙ્ગપુર જર્ઘ રહ્યો છું એ બન્નેએ કહ્યું કે
જો આપ કહો તો અમે પણ આપની સાથે સાથે આવીએ અગડદત્તે કહ્યું
એમા મને શુ વાધો હોય ? ખુશીથી ચાલો

અગડદત્તે વિશ્રાન્તિ લઈ રહેલા ઘોડાઓને રથમા જોડ્યા એટલે તે
બન્નેએ કહ્યું આ માર્ગે જવામા જોખમ છે આ રસ્તે લયકર જગલ આવે
છે તેમા ચાર પ્રકારના લય છે ૧ દુર્યોધન ચોરનો, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજનો,
૩ દૃષ્ટિવિષ સપનો, ૪ વાઘનો, આથી આ છ માસના માર્ગને બદલે એક
વર્ષમાં શઙ્ગપુર પહોંચાડે છે તે લાખા માર્ગેથી ચાલવું ઉચિત છે અગડદત્ત
કહ્યું-ખીવાની જરૂર નથી આપણે આ છ મહિનાના દ્રકા માર્ગેથી જ

યુષ્માન્ શીઘ્રમેવ શસપુર પ્રાપયિष्याમિ । તન્દ્રુત્યા-તૌ ગોકુલાદાગતાં પુરુષૌ, અન્યે
ચ ધનિનઃ પાન્થાસ્તેન સહ ચલિતાઃ ।

તદા જટાજૂટમુકુટત્રિશૂલકુણ્ડિકાવારી ભસ્મોદ્ધૂલિતશરીરો યોગી મિશ્રુઃ
સમિલિતઃ । સ તદાઽગડદત્ત વદતિ-વત્સ ! શશ્વપુરે મમાપિ ગન્તવ્યમ્, કિંતુ
મત્સનિયૌ સ્વર્ણદીનારાઃ મન્તિ, તે ધાર્મિકપુરુષૈઃ પરમાર્થકાર્યાર્થં દત્તાઃ, તાન્
ગૃહાણ, યથાઽહ માર્ગે નિઃશઙ્કમનસા વ્રજામિ । ઇત્યુક્ત્વા સતસ્મૈ રાજકુમારાય દીનાર-
ગ્રન્થિકા દત્ત્વા સાર્થિકં સહ ચલિતઃ । મ ચ ગાનેન, નૃત્યેન, ગત્યા, ચેષ્ટ્યા, સ્પરેણ,

કો મં શીઘ્રં હી શશ્વપુર પહુંચા દૂગા । અગડદત્ત કી હસ વાત કો સુન-
કર ગોકુલ સે આયે દુગ વે દોનોં પુરુષ તયા ઓર ભી વહુત સે ધનિક
મુસાફિર ઉસકે સાય વહા સે ચલે ।

માર્ગ મે ચલતે હી ઇનકો ણક યોગી મિલા-જિસકે મસ્તક પર
જટા જૂટ કા મુકુટ જૈસા રખા યા, ત્રિશૂલ ણવ કુણ્ડિકા જિસકે હાથ
મે થી । ભસ્મ સે જિસકા સમસ્ત શરીર આચ્છાદિત હો રહા યા ।
ઉસને અગડદત્તસે કહા વત્સ ! શશ્વપુર મુઝે ભી જાના હૈ કિન્તુ મેરેપાસ
સોના મહોરે હૈ, ઇનકો કિનનેક વાર્મિક પુરુષોને મુઝે પરમાર્થ કાર્ય કે
લિયે દિયા હૈ ઇમલિયે તુમ ઇનકો અપને પાસ રખલો તો-મૈ નિઃશક
બનકર માર્ગ મે ચલતા રહુ ગા । અગડદત્ત ને ઉસકી વાત કો માન લિયા
ઑર ઉસકે દ્વારા દી ગઈ દીનારોં કી પોટલી કો અપને પાસ રથ મે
રખલિયા । ચાચાજી અવ નિશ્ચિન્ત હોકર અન્ય મુસાફિરો કે સાથ ૨
આગે ૨ ચલને લગે । યોગી તો વે હી ઇસલિયે સાય કે લોગોં કો વહ

આપ લોકોને હું જટાજૂટી શશ્વપુર પહોંચાડી દઈશ અગડદત્તની વાત સાંભ-
ળીને ગોકુળથી સાથે થએલા તે બંને પુરુષો તેમજ બીજા પણ ધણા ધનિક
મુસાફરો તેની સાથે ચાલ્યા

માર્ગમાં ચાલતા ચાલતા તેમને એક યોગી મળ્યો જેના મસ્તક ઉપર
મોટી જટા હતી, તેના હાથમાં ત્રિશૂળ અને ખપ્પર હતું તેના આખા શરીરે
રાખ ચોળેલી હતી તેણે અગડદત્તને કહ્યું, વત્સ ! મારે પણ શશ્વપુર જવું
છે પરંતુ મારી પાસે સોના મહોરો છે કેટલાક ધનિક પુરુષોએ પરમાર્થ કાર્ય
માટે મને તે આપી છે આને આપ જો આપની પાસે રાખો તો હું નિશ્ચિતે
રસ્તો ઠાપીશ અગડદત્તે તેની વાત માની લીધી અને તે સાધુએ આપેલી સોના
મહોરોની પોટલી પોતાના રથમાં મૂકી યોગી નિશ્ચિત બની બીજા મુસાફરોની
સાથે આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યો તે યોગી તો હતા જ એટલે ગાનતાન અને

મિલ્લાના ભયાત્ કયાપિ ગતમિતિ મત્વા એકેન રથેન ગચ્છંસ્તામટ્ટીમુલ્લખ્ય,
ગોકુલમાગતઃ । ગોકુલ્યાદ્ દ્વૌ પુરુષૌ નિર્મલ્ય તં પૃષ્ઠન્તૌ-ભયાન્ કવ ચામ્યતિ । સ
રાજકુમારોઽગડદત્તઃ પ્રાહ-શશ્વપુર ગન્ઠામિ । તૌ કથિતવન્તૌ-યદીન્ઠસિ, આગમપિ
ત્વયા સહ ગન્તુમિચ્છારઃ । અગડદત્ત પ્રાહ-અમસ્તુ ।

અથાગ્રે ગન્તુકામોઽગડદત્તો રથે તુરદ્ગમૌ યોજયતિ, તદા તૌ કથિતવન્તૌ-અત્ર
માર્ગે શ્વાપદસકુલ મહાવન મિલિયતિ, તત્ર ચત્વારિ ભયાનિ વર્તન્તે-દુર્યોધનતામક
શ્વૌરઃ ૧, મત્તો હસ્તી ૨, દૃષ્ટિવિપઃ સર્પઃ ૩, વ્યાગ્રથ ૪ । તસ્માદ્મુ પથ્માસગમ્ય
માર્ગં ત્યક્ત્વાઽપુના વર્ષગમ્યમાર્ગેણ ગન્ઠ, અગડદત્તો વદતિ-અસ્મિન્નેત્તમાર્ગે ગચ્છત,

एकाकी कि-‘ मेरा सैन्य भिड़ो के भयसे कहीं चला गया है ’ यों समझ
कर चल दिया, और बहुत जल्दी उस अटवी को पार कर गोकुल में
आ पहुँचा । वहाँ आते ही इससे दो पुरुषों ने आकर पूछा कि आप
कहा जा रहे हैं ? । अगडदत्त ने कहा कि मैं शश्वपुर जा रहा हूँ । उन
दोनों ने तब कहा कि यदि आप कहे तो हम भी आपके साथ २
चलें । अगडदत्त ने कहा-चलो हमारा डम्में क्या दर्ज है ।

અગડદત્ત ને આગે જાને કી ઇચ્છા સે સુસ્તાને કે લિયે ઓડે હુળ
ઘોડોં કો રથ મે જુનવાયા કિ ઇતને મે ઉન દોનોં ને કહા-ઇસ માર્ગ સે
ચલને મે આગે ણક શ્વાપદોં સે સકુલ મહાવન પડતા હૈ વહા ૪ ભય હૈં,
વે યે હૈં ? દુર્યોધન ચોરકા, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજકા, ૩ દૃષ્ટિવિપ સર્પકા
૪ વ્યાગ્રકા । ઇસલિયે હમ ઇહમાસ કે માર્ગકો ઓડકર ણક વર્ષમેશ્વ
પુર પહુંચાને વાલે માર્ગ સે ચલને મેં હી શ્રેય હૈ । ઉનકી વાત સુનકર
અગડદત્ત ને કહા-ઇસી છહમાસ વાલે માર્ગ સે હી ચલે ગે । આપ લોગોં

હુ કાયો અને ઝડપથી તે જગલ પાર કરી ગોકુળમા આવી પહોંચ્યો । ત્યા
પહોંચતા જ તેને બે પુરુષો મળ્યા, તેમણે પૂછ્યું કે આપ કયા જઈ રહ્યા
છો ? અગડદત્તે કહ્યું-કે, હું શશ્વપુર જઈ રહ્યો છું એ બંનેએ કહ્યું કે
જો આપ કહો તો અમે પણ આપની સાથે સાથે આવીએ અગડદત્તે કહ્યું
એમા મને શુ વાધો હોય ? ખુશીથી ચાલે ।

અગડદત્તે વિશ્રાન્તિ લઈ રહેલા ઘોડાઓને રથમા બેડયા એટલે તે
બંનેએ કહ્યું આ માર્ગે જવામા બેખમ છે આ રસ્તે ભયકર જગલ આવે
છે તેમા ચાર પ્રકારના ભય છે ૧ દુર્યોધન ચોરનો, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજનો,
૩ દૃષ્ટિવિપ સર્પનો, ૪ વાઘનો, આથી આ છ માસના માર્ગને બદલે એક
વરસે શશ્વપુર પહોંચાડે છે તે લાખા માર્ગથી ચાલવું ઉચિત છે અગડદત્ત
કહ્યું-ખીવાની જરૂર નથી આપણે આ છ મહિનાના દૂડા માર્ગથી જ જવું છે

યુષ્માન્ શીઘ્રમેઽ શશ્વપુર પ્રાપયિષ્યામિ । તન્દ્રુત્વા-તૌ ગોકુલાદાગતૌ પુરુષૌ, અન્યે
ચ ધનિનઃ પાન્થાસ્તેન સહ ચન્તિઃ ।

તદા જટાજૂટમુકુટત્રિશૂલકુણ્ડિકાધારી ભસ્મોદ્ધૂલિતશરીરો યોગી મિશ્રુઃ
સમિલિતઃ । સ તદાઽગડદત્ત વદતિ-વત્સ ! શશ્વપુરે મમાપિ ગન્તવ્યમ્, કિંતુ
મત્સંનિધૌ સ્વર્ણદીનારાં સન્તિ, તે ધાર્મિકપુરુષૈઃ પરમાર્થકાર્યાર્થં દત્તાઃ, તાન્
ગૃહાણ, યથાઽહ માર્ગે નિઃશક્લ્મનસા વ્રજામિ । ઇત્યુસ્ત્વા સતસ્મૈ રાજકુમારાય દીનાર-
ગ્રન્થિકા દત્ત્વા સાર્થિકઃ સહ ચન્તિઃ । મ ચ ગાનેન, નૃત્યેન, ગત્યા, ચેષ્ટ્યા, સ્પરેણ,

કો મ શીઘ્ર હી શશ્વપુર પહુંચા દૂગા । અગડદત્ત કી હસ વાત કો સુન-
કર ગોકુલ સે આયે હુવ વે દોનો પુરુષ તથા ઔર ભી વ્રહ્મત સે ધનિક
મુસાફિર ઉસકે સાથ વ્રતા સે ચલે ।

માર્ગ મે ચલતે હી ઇનકો ણક યોગી મિલા-જિસકે મસ્તક પર
જટા જૂટ કા મુકુટ જૈમા રખા યા, ત્રિશૂલ ણવ કુણ્ડિકા જિસકે હાથ
મે થી । ભસ્મ સે જિસકા સમસ્ત શરીર આચ્છાદિત હો રહા યા ।
ઉસને અગડદત્તસે કહા વત્સ ! શશ્વપુર મુઝે ભી જાના હૈ કિન્તુ મેરેપાસ
સોના મહોરે હૈ, ઇનકો કિત્તનેક ધાર્મિક પુરુષોને મુઝે પરમાર્થ કાર્ય કે
લિયે દિયા હૈ ઇસલિયે તુમ ઇનકો અપને પાસ રખલો તો-મૈ નિઃશક
વનકર માર્ગ મે ચલતા રહુ ગા । અગડદત્ત ને ઉસકી વાત કો માન લિયા
ઔર ઉસકે દ્વારા હી ગઈ દીનારોં કી પોટલી કો અપને પાસ રથ મે
રખલિયા । વાગાજી અવ નિશ્ચિન્ત હોકર અન્ય મુસાફિરોં કે સાથ ૨
આગે ૨ ચલને લગે । યોગી તો થે હી ઇસલિયે સાથ કે લોગોં કો વહ

આપ દોઢોને હુ જટદીથી શશ્વપુર પહોચાડી દધશ અગડદત્તની વાત સાલ
ળીને ગોકુળથી માથે થએલા તે બન્ને પુરુષો તેમજ બીજા પણ ધણા ધનિક
મુસાફરો તેની સાથે આયા

માર્ગમા ચાલતા ચાલતા તેમને એક યોગી મળ્યો જેના મસ્તક ઉપર
મોટી જટા હતી, તેના હાથમા ત્રિશૂળ અને ખપ્પર હતુ તેના આખા શરીરે
રાખ થોળેલી હતી તેણે અગડદત્તને હલ્લુ, વત્સ ! મારે પણ શશ્વપુર જવુ
છે પરંતુ મારી પાસે સોના મહોરો છે કેટલાક ધનિક પુરુષોએ પરમાર્થ કાર્ય
માટે મને તે આપી છે આને આપ જો આપની પાસે રાખો તો હુ નિશ્ચિતે
રસ્તો ઠાપીશ અગડદત્તે તેની વાત માની લીધી અને તે સાધુએ આપેલી સોના
મહોરોની પોટલી પોતાના રથમા મૂકી યોગી નિશ્ચિત બની બીજા મુસાફરોની
સાથે આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યો તે યોગી તો હતા જ એટલે ગાનતાન અને

ચક્ષુ સાદૃશ્યાત્ તસ્ય દયો દાયકથચ્છુર્દય, યથા હરિણાદિગરણ્યેઽરણ્યે લુપ્ટાક
લુપ્તિતેભ્ય પટ્ટિકાદિદાનેન ચક્ષુષિ પિધાય હસ્તપાદાદિ વદ્ધ્યા તૈર્ગતૈ પાતિતમ્ય કથિ
ત્પટ્ટિકાઽપનોદેન ચક્ષુર્દત્વા માર્ગં પ્રદર્શયતીતિ તથા ભગવાનપિ ભવારણ્યે રાગદ્વેપલુપ્ટાક-
લુપ્તિતાઽઽત્મગુણધનેભ્યો દુરાગ્રહપટ્ટિકાઽઽચ્છાદિતનાનન્ન-પુમ્યો મિથ્યાત્વગતૈ પાતિતેભ્યસ્ત
દપનયનપૂર્વક જ્ઞાનચક્ષુર્દત્વા મોક્ષમાર્ગં પ્રદર્શયતિ । એતદેવ પ્રકારાન્તરેગાઽઽહ ‘મમ્મદણ’
માર્ગદય —સમ્યગ્સ્તનત્રયલક્ષણ શિવપુરપથ, યદ્વા-વિગિષ્ટગુણસ્થાનપ્રાપક ક્ષયોપશમભાવો

આંખોં કે ઉપર પટ્ટી બાધકર એવ હાથ પૈર બાધકર સ્વડ્ડે મે પટકે ગયે પ્રાગિયોં
કો કોઈ દયાલુ સજ્જન ઉનકી આંખોં કી પટ્ટી સ્થોલ કર એવ ઉન્હે સ્વડ્ડે સે નિકાલ
કર માર્ગ દિસલાતા હૈ ઓર ઇસ અપેક્ષા જૈસે વહ ઉન્હે વ્યાવહારિકરૂપ સે ચક્ષુ કા
દાતા કહા જાતા હૈ ઇસી પ્રકાર ભગવાન્ મી ઇસ સસારરૂપ અરણ્ય મે રાગદ્વેષ આદિ
ચોરોં દ્વારા જિનકા આત્મગુણરૂપી ધન હરણ ક્રિયા જા ચુકા હૈ એવ દુરાગ્રહરૂપી
પટ્ટી દ્વારા જિનકે જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ઢકે હુએ હૈ તથા જો મિથ્યાત્વરૂપા સ્વડ્ડે મે પડે
હૈ એસે પ્રાગિયોં કો ઇસ મિથ્યાત્વરૂપી સ્વડ્ડે સે નિકાલકર જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ દેકર ઉન્હે
મુક્તિમાર્ગ દિસલાતે હૈ, અત પ્રમુ ચક્ષુર્દય હૈ । ઇસી વાતકો પ્રકારાન્તર સે સૂત્રકાર
પુન પ્રદર્શિત કરતે હૈ—(મમ્મદણ) વે પ્રમુ માર્ગદય હૈ—સમ્યગ્દર્શનાદિ સ્તનત્રય મુક્તિ
કા માર્ગ હૈ, અથગા વિગિષ્ટ ગુણસ્થાનોં કા પ્રાપક ક્ષયોપશમભાવ મી માર્ગ હૈ ।
પ્રમુ ઇસકે દાતા હૈ । (સરણદણ) કર્મરૂપી ગત્રુઓં સે વગાકૃત હોને કે કારણ

આવેલા અને આખોના ઉપર પટ્ટી બાધીને તેમજ હાથ પગ બાધીને ખાડામા
નાખી દેવામા આવેલા પ્રાણિઓને કોઈ દયાળુ સજ્જન તેમની આખોની
પટ્ટી ખોલીને તેમજ તેમને ખાડામાથી બહાર કાઢીને રસ્તો બતાવે છે અને
તે અપેક્ષાએ તે જેમ તેના વ્યાવહારિકરૂપથી ચક્ષુનો દાતા ડહવાય છે, તેજ
પ્રકારે ભગવાન પણ આ સસારરૂપ અરણ્યમા રાગદ્વેષ આદિ ચોરો દ્વારા
જેના આત્મગુણરૂપી ધન હરણ કરવામા આવી ચુકેલુ છે તેમજ દુરાગ્રહરૂપી
પટ્ટીદ્વારા જેના જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ઢાંકી દીધેલા છે તથા જે મિથ્યાત્વરૂપી ખાડામા
પડ્યા છે તેવા પ્રાણિઓને તે મિથ્યાત્વરૂપી ખાડામાથી કાઢીને જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ
આપીને તેમને મુક્તિમાર્ગ બતાવે છે તેથી પ્રમુ ચક્ષુર્દય છે આ વાતને
પ્રકારાન્તરથી સૂત્રકાર ફરીને પ્રદર્શિત કરે છે, (મમ્મદણ) તેઓ (પ્રમુ) માર્ગ
દય છે—સમ્યગ્દર્શનાદિ સ્તનત્રય મુક્તિનો માર્ગ છે અથવા વિગિષ્ટ ગુણસ્થાનોને
પ્રાપ્ત કરાવનાર ક્ષયોપશમભાવ પણ માર્ગ છે પ્રમુ તેનો દાતા છે (સરણ

दए जीवदए वोहिदए धम्मदए धम्मदेसए धम्मनायए धम्म-

मार्ग, तस्य दय—दाता, 'सरणदए' अरणदय—अरण—परित्राण कर्मरिपुवशीकृततया व्याकुलाना प्राणिना रक्षणस्थान वा तस्य दय । 'जीवदए' जीवदय—जावेषु—एकेन्द्रियान्समस्तप्राणिषु न्या—सद्वृत्तमोचनलक्षणा यस्मेति, यद्वा—नायन्ति मुनयो येन स जाय—म्यमजीवित तस्य दय । 'वोहिदए' वोपिदय—वोपि—निनप्रणीतधर्ममूलमृता तत्त्वार्थश्रद्धानलक्षणसम्यग्दर्शनरूपा तस्या दय । 'धम्मदए' धर्मदय—धर्म—दुर्गति-प्रपतज्जन्तुसरक्षणलक्षण श्रुतचारिगामकस्तस्य दय । 'धम्मदेसए' धर्मदेशक—धर्म—प्रारूपप्रतिपादितलक्षणस्तस्य देशक=उपदेशक । 'धम्मनायए' धर्मनायक—

व्याकुल हुए प्राणियों को प्रभु निर्भय स्थान के प्रदायक है, (जीवदए) भगवान् की दया केवल सभी पचेन्द्रिय चीजों तक ही सीमित (व्याप्त) नहीं है किन्तु एकेन्द्रिय से लेकर समस्त सभी अमजी पचेन्द्रिय प्राणियोंतक भी वह एकरस होकर वह रहा है, इसलिये वे जीवन्त्य हैं । अथवा—मुनिजन जिस जीवनसे जीत है ऐसा जो सयमरूप जीवित है उसका प्रगता होन से प्रभुको जावदय कहा गया है । (वोहिदए) भगवान् समन्वितरूपा बोधको देने वाले हैं । (धम्मदए) दुर्गति में गिरते हुए प्राणियोंको जो धारण अर्थात् रक्षण करे वह श्रुतचारिगात्मक धर्म ही धर्म है । भगवान् उस धर्मके दाता हैं । (धम्मदेसए) भगवान् उक्तस्वरूप धर्मके उपदेशक हैं । (धम्मनायए) भगवान् उस धर्मके नायक=नेता अर्थात् प्रभवस्थान हैं ।

दए) धर्मरूपी शत्रुओंकी वश करानेवाला होवाना कारणे व्याकुल थेनेला प्राणिओंने प्रभु निर्भय स्थानने प्रदायक है (जीवदये) भगवानकी दया केवल अजी पचेन्द्रिय ऐसे बुद्धी न व्याप्त (भयादित) नहीं, परंतु ऐकेन्द्रियकी भांतीने समस्त अजी अमजी पचेन्द्रिय प्राणिओंकी सुधी पण तेओं ऐक्य धर्मने वडे है, ते भाटे तेओं अवश्य है अथवा मुनिजन नेपु एवन एवे है तेपु अयमउप एवन ने है तेना प्रदाता होवायी प्रभुने अवश्य उडेला है (वोहिदये) भगवान् समन्वितरूपी बोधने देवावाणा है (धम्मदए) दुर्गतिमा पडता प्राणिओंने उद्धार अर्थात् रक्षण उरे ते श्रुतचारिगात्मक धर्म न धर्म है भगवान् ते धर्मना दाता है (धम्मदेसए) भगवाने उपर उडेला स्वयं धमना उपदेशक है (धम्मनायए) भगवान् ते धर्मना नायक=नेता अर्थात् प्रभवस्थान है (धम्मसारही) भगवान् धर्मरूप

સારહી ધમ્મવરચાઉરત-ચક્કવટ્ટી દીવો તાળ સરણગર્ડ પડટ્ટા

ધર્મસ્ય નાયક = નેતા પ્રમુખ ઇતિ યાગત । ‘ ધમ્મસારહી ’ ધર્મમાગયિ ~ ધર્મસ્ય સાગયિ , ભગવતિ સારથિત્વાગેપેણ ધર્મે રથત્વારોપો વ્યયત ઇતિ પરમ્પરિતરૂપકાલદ્વારસ્તસ્માદ યથા સારથી રથદ્વારા તત્સ્થમચનાન સુખપૂર્વકમભીષ્ટ સ્થાન નયતિ ઉન્માર્ગગમનાન્તિશ્ચ પ્રતિરુણદ્વિ તથા ભગવાન ધર્મદ્વાગ મોક્ષસ્થાનમિતિ ભાવ । ‘ ધમ્મવર-ચાઉરત-ચક્કવટ્ટી ’ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તા-દાન-શીલ-તપો-ભાવૈ ચતસૃણા નરકાન્તિગતાના ચતુર્ણાં વા કષાયાણામન્તો નાશો યસ્માત્, અથવા-ચતસ્રો ગતાશ્ચતુર કષાયાન્ વાડતયતિ નાશયતાતિ, ચદ્વા-ચતુર્ભિર્દાનશીલતપોભાવૈ કૃત્વાડન્તો રમ્યોડયવા ચચારો દાનાદ્યોડન્તા-અવયવા

(ધમ્મસારહી) ભગવાન્ ધર્મરૂપ રથકા સચાલન કરનેવાલે છે । ભગવાનમ સારથિચક્રા આરોપ કરનેસે ધર્મમે રથત્વકા આરોપ વ્યજ્જિત હોતા છે, ઇસલિયે થઈ પરમ્પરિતરૂપક અલ્પકાર સમજનાં ચાહિયે । ઇસકા અભિપ્રાય યદ્દ છે કે, જૈસે સામ્થા રથદ્વારા રથ પર બેઠ હુમ પથિકોંકો સુખપૂર્વક અનેક અભીષ્ટ સ્થાનમે પહુંચાતા છે, ઉન્માર્ગગમન આદિસે અનેકો રોકના છે, ઇસી પ્રકાર ભગવાન મો ધર્મરૂપ રથમે ભવ્ય પ્રાણિયોંકો બૈઠા-કર ઇસકે દ્વારા ઇહે અનેકા અભીષ્ટ મોક્ષ સ્થાનતક સુખપૂર્વક પહુંચા દેતે છે ઓર ઇહે ઉન્માર્ગસે રોકતે છે । ઇસલિયે ભગવાન્ ધર્મસારથિ કહે ગયે છે । (ધમ્મવર-ચાઉરતચક્કવટ્ટી) દાન, શીલ, તપ, એવ ભાવ ઇન ધર્મકે જિન ચાર પાયોં દ્વારા ચાર નરકાન્તિ ગતિયોંકા અથવા ચાર ક્રોધાદિ કષાયોંકા નાશ હોતા છે, અથવા-ચાર ગતિયોંકા એવ ચાર કષાયોંકા જો નાશ કરતા છે, અથવા દાન, શીલ, તપ એવ

રથના સચાલન કરવાવાળા છે ભગવાનમા સારથિત્વનો આરોપ કરવાથી ધર્મમા રથત્વનો આરોપ વ્યજ્જિત (પ્રગટ) થાય છે તેથી અહીં પરપરિતરૂપક અલ્પકાર સમજવો જોઈએ તેનો અભિપ્રાય છે કે જેમ સારથી રથ દ્વારા રથ પર બેઠા બેઠા પથિકાને સુખપૂર્વક તેના અભીષ્ટ સ્થાને પહોંચાડે છે, આદા-અવગા માગથી તેને રોકે છે, તેજ પ્રકારે ભગવાન પણ ધમ્મવર-ચાઉરતચક્કવટ્ટી દ્વારા તેમને તેમના અભીષ્ટ મોક્ષ સ્થાન સુધી સુખપૂર્વક પહોંચાડી દે છે અને તેમને જોટા માગથી રોકે છે આથી ભગવાન ધર્મસારથિ કહેવાય છે (ધમ્મવરચાઉરતચક્કવટ્ટી) ; દાન, શીલ, તપ, તેમજ ભાવ એ ધર્મના જે ચાર પાયો છે તે વડે ચાર નરકાદિ ગતિઓનો અથવા ચાર ઉપાયોનો નાશ થાય છે અથવા ચાર ગતિઓનો તેમજ ચાર

યસ્ય, યદ્વા-ચવારિ તનાગ્નિ અન્તાનિ સ્વરૂપાગિ યસ્ય, 'અન્તોઽવયવે સ્વરૂપે ચ'-ઇતિ હેમચન્દ્ર । સ ચતુરન્ત મ એવ સ્વાર્થિકે પ્રજાવણિ ચાતુરન્ત, ચાતુરન્ત એવ ચક્ર જન્મજરામરગોચ્છેત્કવેન ચક્રતુન્યગત, વચ્ચ તત-ચાતુરન્તચક્ર વરચાતુરન્તચક્રમ્, વરપદેન રાજચક્રાપેક્ષ્યાઽસ્ય શ્રેષ્ઠવ વ્યવયતે લોકદ્વયસાધકવાત્, ધર્મ એવ વરચાતુરન્તચક્ર ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર તાદશ્ય ધર્માઽતિગ્તિત્યાસમ્ભવાત્ । અતએવ સૌગતાદિ-ધમાભાસનિગમ તેષા તાત્પર્યકાર્યપ્રતિપાત્કવાભાવેન શ્રેષ્ઠવાભાવાત્, ધર્મવરચાતુરન્તચક્રેણ વર્તિતુ જ્ઞાત્યસ્યેતિ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી, ચક્રવર્તિપદેન પટૂચ્છાધિપતિ-સાદૃશ્ય વ્યવયતે, તથાહિ-ચવાર-ઉત્તરદિગિ હિમવાન ગોપન્શ્ચુ ચોપાધિભેદેન સમુદ્રા અન્તા સીમાનસ્તેષુ સ્વામિત્વેન ભવશ્ચાતુરન્ત, ચક્રેણ-રત્નમૂત-પ્રહરણવિશેષસદૃશેન ચારિત્રરત્નેન વર્તિતુ શીલ યસ્ય સ ચક્રવર્તી, ચાતુરન્તશ્ચાસૌ ચક્રવર્તી ચ ચાતુરન્તચક્રવર્તી,

ભાવ ઇન ચારકો લેકર જો રમ્ય-શ્રેષ્ઠ હૈ, અથવા-તનાદિક ચાર જિસકે અવયવ હ, અથવા-તનાદિક ચાર જિસક સ્વરૂપ હૈ, વહ ચતુરન્ત હૈ, ચતુરન્ત શબ્દસે સ્વાર્થમેં અણ પ્રત્યય કરને પર "ચાતુરન્ત" બન જાતા હૈ, ચાતુરન્તહી જન્મ, જરા ઓર મરણકા ઉચ્છેત્ક હોનેસે એક ચક્ર હૈ, ઇસે વર શબ્દકે સાથ સંબંધિત કરને પર "વરચાતુરન્તચક્ર" એસા પદ બન જાતા હૈ, વર પદ ઇસ ચાતુરન્તચક્રકો રાજચક્રકો અપેક્ષા શ્રેષ્ઠ પ્રકટ કરનેકે લિયે દિયા ગયા હૈ । રાજચક્ર તો કેવલ ઇસ લોકકાહી સાધક હોતા હૈ તન કિ યહ ચાતુરન્તચક્ર ઇહલોક ઓર પરલોક ઇન ઢોનોં લોકોંકા સાધક માના ગયા હૈ । અન ઇસ "વરચાતુરન્તચક્ર" પદકો ધર્મકે સાથ મિલાને પર "ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર" ઇસ પ્રકારકા પદ નિષ્પન્ન હો જાતા હૈ,

કપાયોનો જે નાશ કરે છે અથવા દાન શીલ, તપ તેમજ ભાવ એ ચારને લઈને જે રમ્ય-શ્રેષ્ઠ છે અથવા દાનાદિક ચાર જેના અવયવો છે અથવા દાનાદિક ચાર જેનું સ્વરૂપ છે તે ચતુરન્ત છે ચતુરન્ત શબ્દથી સ્વાર્થમાં અણ પ્રત્યય કરવાથી ચાતુરન્ત બને છે ચાતુરન્ત જ જન્મ જરા અને મરણનો નાશ કરનાર હોવાથી ચક્ર છે, તેને વર શબ્દની સાથે જોડવાથી 'વરચાતુરન્તચક્ર' એવું પદ બની જાય છે વર પદ આ ચાતુરન્તચક્રને રાજચક્રની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ પ્રકટ કરવા માટે આપેલું છે રાજચક્ર તો કેવલ આજ દોઢનો સાધક બને છે જ્યારે આ ચાતુરન્તચક્ર ઇહલોક અને પરલોક એ બંને દોઢોનો સાધક માનવામાં આવે છે હવે આ 'વરચાતુરન્તચક્ર' પદને ધર્મની સાથે જોડવાથી 'ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર' આ પ્રકારનું પદ

અપ્પહિહય-વર-નાળ-દસળ-ધરે વિચટ્છઝમે જિળે જાવણ તિળળે

ધર્મેળ-ન્યાયેન ઋઃ શ્રેષ્ઠ ઇતરતીર્થિકાઽપેક્ષયેતિ ધર્મઋઃ, ધર્મા પુણ્ય-યમ-ન્યાય સ્વભાસા-
ઽઽચારસોમપા, ઇત્યમર, સ ચાસૌ ચાતુરન્તચક્રવર્તી ચ । યદ્વા-ચાતુરન્ત ચ તદ્વત્ત
ચાતુરત્તચક્ર, વરશ્ચ તદ્વાતુરન્તચક્ર વરચાતુરત્તચક્ર ધર્મો ઋચાતુરન્તચક્રમિત્ર ધર્મઋચાતુરન્ત
ચક્ર, તેન વર્તિતુ વર્તયિતુ વા ગીલ યસ્ય સ તથા । ‘દીવો’ દ્વીપ-મસારસમુદ્રે
નિમજ્જતા દ્વીપતુન્યત્વાત્ । ‘તાળ’ ગાળ કર્મકર્ત્તરિત્તાના મન્યાના રક્ષણસમર્થ । અત્ત એવ તેષા
‘સરણગઈ’ ઋરણગતિ-આશ્રયસ્થાનમ્ । ‘પદ્દહા’ પ્રતિષ્ઠા-કાન્ત્રયેઽપ્યવિનાશિવેન
સ્થિત । ‘અપ્પહિહય-વર-નાળ-દસળ-ધરે’ અપ્રતિહતઋરનાનર્ઘનધર-પ્રતિહત

જિસકા અર્થ “ધર્મહી વરચાતુરત્તચક્ર હૈ” એસા હોતા હૈ । જય સૌગતાદિક ધર્મ
ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર નહીં હૈ, ક્યોકિ ઉનમે તાત્ત્વિકતા કા અભાવ હૈ । ટસકા મી કારણ એક
યહી હૈ કિ વે યથાવસ્થિત અર્થકા યથાર્થ પ્રતિપાઢન નહીં કરતે હૈ । ટસ ધર્મવર-
ચાતુરન્તચક્રકે અનુસાર જિસકે વર્તન કરનેકા સ્વભાસ હૈ વદ્ધ ધર્મઋચાતુરન્તચક્રવર્તી
હૈ, અત્ત એવ મગવાન્ ધર્મઋચાતુરત્તચક્રવર્તા હૈ । મગવાન્ સસાર સમુદ્રમે ડુબનેવાલે
પ્રાણિયોકે દ્વીપતુન્ય હૈ, ટસલિયે વે સ્વય (દીવો) દ્વીપ હૈ । (તાળ) કર્મો સે
કર્ત્તરિત મન્યોકે પ્રમુ રક્ષક હૈ ટસલિયે ત્રાતા કહે ગયે હૈ, ઔર ટસી કારણ વે
(સરણગઈ) મન્યોકે લિયે ઋરણસ્વરૂપ હૈ । (પદ્દહા) પ્રમુ સ્વય પ્રતિષ્ઠાસ્વરૂપ
ટસલિયે હૈ કિ તીનો કાલો મ મી ઉનકા કર્મો મી વિનાશ નહા હોતા હૈ । (અપ્પ-
હિહય-વર-નાળ-દસળધરે) પ્રમુકા અનત્તનાન એવ અનત્ત દર્ઘન અપ્રતિહત-નિરા

નિષ્પન્ન થાય છે જેનો અર્થ ‘ધર્મ જ વરચાતુરન્તચક્ર’ છે એવો થાય
છે બીજા સૌગત આદિ, ધર્મ ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર નથી, કેમકે તેમા તાત્ત્વ
ડતાનો અભાવ છે તેનુ પણ કારણ એક તો એ છે કે તેઓ યથાવસ્થિત
અર્થને યથાર્થ (ખરાખર) પ્રતિપાઢન કરતા નથી આ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રને
અનુસરીને જેનો વર્તન કરવાનો સ્વભાવ છે તે ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી છે
એટલે જ ભગવાન ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી છે ભગવાન સસાર સમુદ્રમા
ડૂબવાવાળા પ્રાણિઓના દ્વીપ જેવા છે તેથી તેઓ પોતે (દીવો) દ્વીપ છે
(તાળ) કર્મોથી કદથિત ભવ્યોના પ્રમુ રક્ષક છે તે માટે તેઓ ત્રાતા કહે
વાય છે, અને તે જ કારણથી તેઓ (સરણગઈ) ભવ્યોને માટે શરણસ્વરૂપ
છે (પદ્દહા) પ્રમુ પોતે પ્રતિષ્ઠા-સ્વરૂપ એટલા માટે છે કે ત્રણે કાળમા પણ
તેમનો કદીએ વિનાશ થતો નથી (અપ્પહિહય-વર-નાળ-દસળ-ધરે) પ્રમુનુ

તારણ વુદ્ધે વોહણ મુત્તે મોયગે સવ્વન્નૂ સવ્વદરિસી સિવ-મયલ-

મિત્તાધાવરગસ્પન્તિ ન પ્રતિહતમ્—અપ્રતિહત, જ્ઞાનઞ્ચ દર્શનઞ્ચેતિ જ્ઞાનદર્શન, વરે શ્રેષ્ઠ
 ચ તે જ્ઞાનર્થન—વરજ્ઞાનર્થન—કેવલજ્ઞાનકવલ્લદર્શન, અપ્રતિહતે વરજ્ઞાનદર્શન—અપ્રતિ-
 હતવરજ્ઞાનદર્શન, ધરતાતિ ધર—અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનયોર્ધર—અપ્રતિહતવરજ્ઞાનર્થનધર—
 આવરણરહિતકવલ્લજ્ઞાનકવલ્લર્થનધારા । ‘વિયટ્ટન્નુદ્ધમે’ વ્યાવૃત્તચ્છદ્ધા—છાદ્યતે—
 આવ્રિયતે કેવલજ્ઞાન—કવલ્લર્થનાદ્યામનોડનનતિ ઇન્દ્રિય—ધાતિકુર્મકર્મગુન્ધ—જ્ઞાનાવરણાદિરૂપ
 કર્મજાતમ્, વ્યાવૃત્ત—નિવૃત્ત ઇન્દ્રિય યસ્માત્ સ વ્યાવૃત્તચ્છદ્ધા । ‘જિણે’ જિન—
 રાગદ્વેષાનુવિજેતા । ‘જાપણ’ જાપક—જાપયતિ—ગગદ્વેષાદિગુણૂં જયન્ત ભવ્યજાગણ ધર્મ-
 દેશનાદિના પ્રેરયતાતિ જાપક । ‘તિણે’ તાર્ગ—સ્વય—મારૌષ તાર્ગ—ઉત્તીર્ણ । ‘તારણ’
 તારક—તારયતિ—તત્તોડન્યાન ભવ્યજાગણ પ્રેરયતાતિ તારક । ‘વુદ્ધે’ વુદ્ધ—સ્વય

વરગ ણ્વ વર=શ્રેષ્ઠ હે જ્યાત્ પ્રમુ આવરણરહિત કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન કે ધારક
 હૈ । (વિયટ્ટન્નુદ્ધમે) કવલ્લજ્ઞાન ણ્વ કવલ્લદર્શનાદિક જિસકે દ્વારા આવૃત્ત હોતે હૈ
 વહ યહા ઇન્દ્રિય ગુણૂંસ ગુણૂંસ તુઆ હૈ, અત્ત ઇસ દષ્ટિસે ‘ઇન્દ્રિય’ ગુણૂંસ અર્થ ધાતિક
 કર્મ હોતા હ, યહ ઇન્દ્રિય પ્રમુકા આમાસે સર્વથા નિવૃત્ત હો ચુકા હૈ, ઇસલિયે પ્રમુ
 વ્યાવૃત્તચ્છદ્ધા હૈ । (જિણે) ગગાદિક અતરગ ગુણૂંસ પર વિજય પાન સે પ્રમુ જિન
 હૈ । (જાપણ) જાતનેવાલે ભવ્યજોગાં કો પ્રમુ ને અપની ધર્મદેશના દ્વારા આત્મ-
 કલ્યાણ ક માર્ગ કા જોર પેરિત ક્રિયા, ઇસલિયે પ્રમુ જાપક—જિતાનેવાલે હૈ । (તિણે)
 સસારસમુદ્ર સે પાર હોન કા વજહ સે પ્રમુ સ્વય તાર્ગ હૈ । (તારણ) ભગવાન ને
 સમાસસમુદ્ર સ પાર હોન ક ઇચ્છાવાળે જીવો કો પ્રેરિત ક્રિયા ઇસલિયે

અનતજ્ઞાન તેમજ અનત દર્શન અપ્રતિહત—નિરાવરણ તેમજ વર=શ્રેષ્ઠ છે
 અર્થાત્ પ્રમુ આવરણરહિત કેવલજ્ઞાન અને કેવલ દર્શનના ધારક છે
 (વિયટ્ટન્નુદ્ધમે) કેવલજ્ઞાન તેમજ કેવલ દર્શનાદિક જેના દ્વારા ઢાંધાં બાય છે
 તે અહીં ઇન્દ્રિય ગુણૂંસથી લેવામાં આવેલ છે આમ એ દષ્ટિથી ઇન્દ્રિય શબ્દનો
 અર્થ ધાતિકુર્મકર્મ થાય છે આ ઇન્દ્રિય પ્રમુકા આત્માથી સર્વથા નિવૃત્ત થયેલો
 છે માટે પ્રમુ વ્યાવૃત્ત—ઇન્દ્રિય છે (જિણે) ગગાદિક અતરગ ગુણૂંસ પર
 વિજય મેળવવાથી પ્રમુ જિન છે (જાપણ) જીતવાવાળા ભવ્ય જીવોને પ્રમુએ
 પોતાની ધર્મદેશના દ્વારા આત્મકલ્યાણના માર્ગના તરફ પ્રેરિત કર્યા તે માટે પ્રમુ
 જાપક—જીતવાવાળા છે (તિણે) સમાસ સમુદ્રથી પાર થવાના કારણે પ્રમુ પોતે
 તીર્ણ છે (તારણ) ભગવાને સસાર સમુદ્રથી પાર થવાના ઇચ્છાવાળા જીવોને

बोध प्राप्त । 'बोहए' बोधक बुध्यमानान् अ-यान् भव्यजीवान् प्रेरयतीति बोधक
 'मुत्ते' मुक्त—अमोचि स्वय कर्मपञ्जरादिति मुक्त । 'मोयए' मोचक—मुञ्च
 मानानन्यान् भव्यजीवान् प्रेरयतीति मोचक । 'सव्वण्णू' सर्वज्ञ—सर्व सकलद्रव्य—
 गुण—पर्यायलक्षणं यस्तु जातं याथातथ्येन जानातीति सर्वज्ञ । 'सव्वदरिसी'
 सर्वदर्शी—सर्व—समस्त पदार्थस्वरूपं सामान्येन द्रष्टुं जीलमस्याऽसौ सर्वदर्शी । 'सिव'
 शिव निखिलोपद्रव रहितत्वाच्छिव—कन्यागमय, स्थानमित्यस्य विशेषगमिदम् । शिवादीनां
 सर्वेषां द्वितीयान्तानामप्रेतनेन सपाविउकामे—इत्यनेन सम्बन्धः । 'अयल' अचल
 स्वाभाविकप्रायोगिकचलनक्रियाशून्यम् । 'अरुय' अरुजम्—अविधमाना रुजो यस्य

तारक है । (बुद्धे) स्वयं बोध को प्राप्त होने के कारण भगवान् बुद्ध हैं,
 (बोहए) बुध्यमान अनेक भव्य जीवों को प्रेरित करने से वे बोधक हैं,
 (मुत्ते) भगवान् ने स्वयं कर्मरूपी पाँजरे से मुक्ति प्राप्त की, इसलिये मुक्त हैं ।
 (मोयगे) और कर्मरूपी पाँजरे से मुक्त होने की इच्छावाले जीवों को उन्होंने ने
 मुक्त किया इसलिये वे मोचक हैं । (सव्वण्णू) सकलद्रव्यों के समस्त गुण और
 पर्यायों को युगपत् हस्तामलकवत् यथार्थ जानने से प्रभु सर्वज्ञ हैं । (सव्वदरिसी)
 तथा सामान्यरूप से त्रिकालवर्त्ता समस्त द्रव्यों के द्रष्टा होने से प्रभु सर्वदर्शी हैं ।
 (सिव—मयल—मरुय—मणत—मक्खय—मव्वावाह—मपुणरावत्ति सिद्धिगणामयेय
 ठाण सपाविउकामे) निखिल उपद्रव रहित होने से शिव=कन्यागमय, स्वाभाविक
 एवं प्रायोगिक चलनक्रिया से शून्य होने के कारण अचल, शरार तथा मन से

प्रेरित किये तेथी तेओ तारक छे (बुद्धे) पोते बोध पावेला
 होवाना कारणे लगवान बुद्ध छे (बोहए) बुध्यमान अनेक भव्य जीवोने
 बोध भाटे प्रेरित करवाथी तेओ बोधक छे (मुत्ते) लगवाने पोते कर्मरूपी
 पाञ्जराभाथी मुक्ति प्राप्त करी तेथी तेओ मुक्त छे (मोयगे) अने कर्म
 रूपी पाञ्जराभाथी मुक्त थवाना इच्छावाला जीवोने तेओओ मुक्त किये तेथी
 तेओ मोचक छे (सव्वण्णू) सकल द्रव्यो (पदार्थोना) समस्त गुण अने
 पर्यायोने युगपत् हस्तामलकवत् यथार्थइये जणुवाथी प्रभु सर्वज्ञ छे
 (सव्वदरिसी) तथा सामान्य रूपी त्रिकालवर्ती समस्त द्रव्योना द्रष्टा होवाथी
 प्रभु सर्वदर्शी छे (सिव—मयल—मरुय—मणत—मक्खय—मव्वावाह—मपुणरावत्ति
 सिद्धिगणामयेय ठाण सपाविउकामे) सकल उपद्रव रहित होवाथी शिव=कन्याग
 मय, स्वाभाविक तेभए प्रायोगिक चलन क्रियाथी शून्य होवाना कारणे अचल,

મરુચ-મળત-મક્ષય-મઘ્વાવાહ-મપુણરાવિત્તિ સિદ્ધિગડ્ડણામધેય
ઠાણ સપાવિઠકામે અરહા જિણે કેવલી સત્તહત્થુસ્સેહે સમચઠ-

તત્-અવિદ્યમાનગાગમનસ્કન્વાત્-આધિવ્યાપિરહિતમ્ ટયર્થ । ‘અણત્’ અનન્તમ્-
અવિદ્યમાનોઽન્તો નાગો યમ્ય તત્ । અત ણ્વ ‘અક્ષય’ અન્ય-નાસ્તિ લગ્ગત્તેઽપિ
ક્ષયો યસ્ય તત્-અવિનાશાયથ । ‘અઘ્વાવાહ-અવ્યાનાધ ન વિદ્યતે વ્યાનાધા-પીડા
દ્રવ્યતો ભાવતથ્થ યત્ તત્ । ‘અપુણરાવિત્તિ’ અપુનરાવૃત્તિ-અવિદ્યમાના પુનરા-
વૃત્તિ-નસારે પુનરગ્ગરણ યસ્માત્ તત્, યત્ ગત્તા ન કન્તાચિન્પ્યામા વિનિવર્તત,
સુમાન્નાતમન્યત્રાઽપિ-ન સ પુનગગર્તત, ન સ પુનગગર્તત-ઠ્ઠિ । ટથમુક્કગિવન્નાદિ-
વિગેયગવિગિટ્-‘સિદ્ધિગડ્ડનામધેય’ સિદ્ધિગતિનામધેય-સિદ્ધિગતિરિતિ નામધેય-
પ્રગસ્ત નામ યસ્ય તત્, ‘ઠાણ’ સ્થાનમ્-સ્થાયતઽસ્મિન્ ટતિ સ્થાન-લોકાપ્રલક્ષગમ્ ।
‘સપાવિઠકામે’ સમ્પ્રાપ્તુકામ સમ્યક્ પ્રાપ્તુપ્રયત્નગાન્ ટયર્થ । ‘અરહા’ અરહા-અવિદ્યમાન
રહ-તિરોહિત વસ્તુજાત યસ્ય સોઽહા, ‘અરહસ્’ ઇતિ સકારાન્ત ગદ્ધ, કેવલજ્ઞાનવલાત્
હસ્તામલ્કીકૃતલોકાલોકગર્તિવસ્તુકલ્પ ટતિ યાવત્ । ‘જિણે’ જિન-રાગદ્વેષાદિવિજેતા ।
‘કેવલી’ કેવલી-કેવલજ્ઞાનસમ્પન્ન । ‘સત્તહત્થુસ્સેહે’ સત્તહસ્તોત્સેવ-ઉસેય =ઉચ્ચૈસ્વ

રહિત હોને કે કાળ અરુજ-આધિવ્યાપિરહિત, અનત-નાગરહિત, અતણ્વ અક્ષય,
અવ્યાનાધ-દ્રવ્યપીડા ણ્વ ભાવપાટાસે સર્વથા નિર્મુક્ત, અપુનરાવૃત્તિસ્વરૂપ-જદા પ્રાપ્ત હોને પર
પુન સસાર મેં વાપિસ જીવ કા આના ન હો એસે સ્વરૂપવાલે, સિદ્ધિગતિ ઇસ પ્રગસ્ત
નામ સે પ્રસિદ્ધ સ્થાન-લોકાપ્રસ્થાન કો પ્રાપ્ત કરન વાલે [અરહા] કેવલજ્ઞાન કે
વલ સે લોકાલોકગર્તિ સમસ્ત વસ્તુજાત કો હસ્તામલ્કવત્ જાનત્ વાઠ વ પ્રભુ હે,
એવ (જિણે) રાગદ્વેષાદિક વિજેતા હે [કેવલી] કેવલજ્ઞાનમપ્ત હે । [સત્ત-

શરીર તથા મનથી ગહિત હોવાના દાગ્ગે અરુજ-આધિ-વ્યાધિ-રહિત,
અનત-નાશ રહિત, અને તેટલા માટે અક્ષય, અવ્યાનાધ-દ્રવ્યપીડા તેમજ
ભાવપીડાથી મર્વ્યા નિર્મુક્ત, અપુનરાવૃત્તિ-વડપ-લ્યા પહોળા પડી ફરીથી
મસારમાં પાછા આવતું આવતું ન થાય એવા સ્વરૂપવાળા સિદ્ધિગતિ એ
પ્રગમ્ નામથી પ્રસિદ્ધ સ્થાન-લોકાપ્રસ્થાન સ્થાનને પ્રાપ્ત કરવાવાળા (અરહા) કેવલ
જ્ઞાનના બળથી લોકાલોકવર્તી સમસ્ત વસ્તુજાતને હસ્તામલ્કવત્ બાણવાળા
તે પ્રભુ છે, તેમજ (જિણે) રાગદ્વેષ આદિના વિજેતા છે (કેવલી) કેવલજ્ઞાન-
મપન્ન છે (સત્તહત્થુસ્સેહે) માત હાય ઉચ્ચા છે (સમ-ચરસ-સઠાણ-સઠિય)

रंस-सठाण-सठिए वज्ज-रिसह-नाराय-सघयणे अणुलोमवाउवेगे
कंकग्गहणी कवोयपरिणामे सउणिपोस-पिट्ठंतरोरुपरिणए पउमु-

सप्तहस्त उत्सेधो यस्य स सप्तहस्तोत्सेध-सप्तहस्तोच्छ्रित इत्यर्थ । 'सम-चउ-रस-
सठाण-सठिए' सम-चतुरस्र-मस्थान-स्थित-समाः-तुल्या अन्यूनाधिका, चतस्रोऽ
स्रयः=हस्तपादोपर्यधोरूपाश्चत्वारोऽपि विभागा [शुभलक्षणोपेता] यस्य (मस्थानस्य)
तत् समचतुरस्र-तुल्यारोहपरिणाह तच्च मस्थानम्-आकारप्रिणोप इति समचतुरस्र-
सस्थान, तेन सस्थित=युक्त । 'वज्ज रिसह-नाराय-सघयणे' वज्रर्षभनाराचसहनन-
वज्र=कीलिकाकारमस्थि, ऋषभ-तदुपरिवेष्टनपट्टाऽऽकृतिकोऽस्थिविशेष, नाराचम्-
उभयतोमर्कटबन्ध, तथा च द्वयोरस्थो परिवेष्टितयोरुपरि तदस्थित्रय पुनरपि दृढी
कर्तुं तत्र निखात कीलिकाऽऽकार वज्रनामकमस्थि यत्र भवति तद् वज्रऋषभनाराच तत्
सहनम्-सहन्यन्ते=दृढीक्रियन्ते गरीरपुद्गला येन तत्सहननम्-अस्थिनिचयो यस्य
स वज्रऋषभनाराचसहनन । 'अणुलोमवाउवेगे' अनुलोमवायुवेग-अनुलोमोऽनुकूलो
वायुवेग=गरीराऽतर्वर्ती वायुवेगो यस्य स तथा, वायुप्रकोपरहितदेह इत्यर्थ,
'ककग्गहणी' कङ्कग्रहणी-कङ्क पक्षिविशेष, तस्य ग्रहणीव ग्रहणी यस्य स कङ्कग्रहणी-
कङ्कगुदाशयवद् गुदाशयवान् । 'कवोयपरिणामे' कपोतपरिणाम-कपोतस्येव परिणाम
आहारपरिपाको यस्य स तथा, यथा कपोतस्य जठराऽनल पाषाणकणानपि
पाचयति तथा तस्यापि जठरानलोऽतप्रान्तादिसर्वत्रिधाऽऽहारपरिपाचक । 'सउणि

हत्थुस्सेहे] सात हाथ उँचे है । (समचउरस-सठाण-सठिए) समचतुरस्रसस्थान-
वाले [वज्ज-रिसह-नाराय-सघयणे] वज्र-ऋषभ-नाराच-सहनन से युक्त [अणु-
लोमवाउवेगे] अनुकूल गरीरान्तर्वर्ती वायु के वेग से समन्वित, [ककग्गहणी]
ककपक्षी के गुदाशय के समान गुदाशयवाले, [कवोयपरिणामे] कपोत की
जठराग्नि जिस प्रकार ककर पत्थर के कणों को भी पचा देती है उसी प्रकार प्रभु
की जठराग्नि भी सब प्रकार के आहार को पचा देती है ऐसी जठराग्नि वाले,

समचतुरस्र सस्थानवाला (वज्ज-रिसह-नाराय-सघयणे) वज्र-ऋषभ-नाराच
सहननशी युक्त (अणुलोमवाउवेगे) अनुकूल शरीरातर्वर्ती वायुना वेगशी
समन्वित, (ककग्गहणी) कक पक्षीना गुदाशयना जेवा गुदाशयवाला
(कवोयपरिणामे) कपोतना जठराग्नि जे प्रकारे काकरा-पत्थरनी ठण्ठिओने पण
पचावी दे छे तेज प्रकारे प्रभुना जठराग्नि पण अन्त प्रान्तआदि सर्व भक्ष

પ્પલ-ગંધ-સરિસ-નિસ્સાસ-સુરભિ-વયણે છવી નિરાયંક-ઉત્તમ-પસ-

પોસ-પિટ્તતરોરુ-પરિણા' શકુનિ-પોસ-પૃષ્ઠાન્તરોરુપરિણત-શકુને પક્ષિણ પોસવત્ પુરીપસમ્પર્કરહિતો નિસ્પલેપ પોસ-ગુદાગયો यस્ય સ શકુનિપોસ, પૃષ્ઠા અન્તરે ચ-પૃષ્ઠોદરયોરન્તરાલ્વર્તિની અદ્વે-પાશ્ચાવિતિ યાવત્, ઝરુ ચ જદ્વે એતેપા પ્રાપ્યદ્વત્વાત્સમાહાર-દ્વન્દ્વે-પૃષ્ઠા-ડન્તરોરુ પૃષ્ઠપાર્શ્વજદ્વમ્-તત્ પરિણત-વિગિષ્ટપરિણામવત્-સુજાત યસ્ય સ તથા, શકુનિપોસશ્ચાસૌ પૃષ્ઠાન્તરોરુપરિણતશ્ચ સ શકુનિપોસપૃષ્ઠાડન્તરોરુપરિણત-નિર્લેપમલદ્વારસુન્દરપૃષ્ઠપાર્શ્વજદ્વાવાન્-દ્વત્યર્થ । 'પડમુ-પ્પલ-ગંધ-સરિસ-નિસ્સાસ-સુરભિ-વયણે' પદ્મોપલ-ગંધ-સદૃશ નિશ્વાસ સુરભિ-વદન-પદ્મ=કમલમ્, ઉત્પલ=નીલકમલ તયોર્ગન્ધ, અથવા પદ્મ-પદ્મકામિધાન ગન્ધ-દ્રવ્યમ્, ઉપલ ચ ઉત્પલકુષ્ઠ તયોર્ગંધ, તેન સદૃશ-સમો યો નિશ્વાસ-શ્વાસોચ્છ્વાસપવન તેન સુરભિ-સૌરભમય વદન-મુખ યસ્ય સ તથા, પરિમલ-મયપદાર્થસૌરભસમ્ભારસમ્ભૃતશ્વાસોચ્છ્વાસસુરભિતમુખ ઇતિ ભાવ । 'છવી' છવિ-છવિમાન્-દીપિદેદીપ્યમાનશરીર દ્વત્યર્થ । 'નિરાયક-ઉત્તમ-પસત્થ-અઈ-સેય-નિરુવમ-પલે' નિરાતઙ્કોત્તમપ્રગસ્તાડતિશ્ચેતનિરુપમપલ, તત્ર-આતઙ્કો રોગો નિર્ગતો યસ્માત્ તન્નિરાતઙ્ક નીરોગમ્, ઉત્તમમ્-ઉત્કૃષ્ટતમમ્ અત એવ પ્રગસ્તમ્, અતિશ્ચેતમ્-

(સડણિપોસ-પિટ્તતરોરુ-પરિણા) શકુનિ-પક્ષી કે-ગુદાગય કી તરહ પુરીપ કે ઉત્સર્ગ કે સર્ગ સે રહિત ગુદાગયવાલે, એવ સુન્દર પૃષ્ઠ, પાર્શ્વ ઓર જઘાવાલે (પડમુ-પ્પલ-નિસ્સાસ-સુરભિવયણે) પદ્મ-કમલ એવ ઉત્પલ-નીલકમલ અથવા પદ્મ-પદ્મકનામક ગંધ દ્રવ્ય ઓર ઉત્પલ-ઉત્પલકુષ્ઠ-સુગન્ધદ્રવ્ય વિશેષ, ઇનકી સુગંધ કે સમાન ઉચ્છ્વાસવાયુ સે સુરભિતમુખવાલે [છવી] કાન્તિયુક્ત શરીરવાલે, [નિરાયક-ઉત્તમ-પસત્થ-અઈસેય-નિરુવમ-પલે] રોગમુક્ત, સર્વોત્તમગુણયુક્ત,

રના આહારને પચાવી દે છે એવા જઠરાગ્નિવાળા છે (સડણિ-પોસ-પિટ્તતરોરુ-પરિણા) શકુનિ-પક્ષીના ગુદાગયની પેઠે મળના સર્ગથી રહિત ગુદાગયવાળા તેમજ સુદર પૃષ્ઠ (પીઠ) પાર્શ્વ (પડખા) અને જઘાવાળા (પડમુ-પ્પલ-નિસ્સાસ-સુરભિ-વયણે) પદ્મ-કમલ તેમજ ઉત્પલ-નીલકમલ, અથવા પદ્મ-પદ્મક નામક ગંધ દ્રવ્ય અને ઉત્પલ-ઉત્પલ કુષ્ઠ-સુગન્ધ દ્રવ્ય વિશેષ, એમની સુગંધના જેવા ઉચ્છ્વાસ વાયુથી સુરભિત-સુગંધિત મુખવાળા (છવી) કાન્તિયુક્ત શરીરવાળા (નિરાયક-ઉત્તમ-પસત્થ-અઈસેય-નિરુવમ-પલે) રોગમુક્ત,

स्थ-अडसेय-निरुपम-पले जल्ल-मल्ल-कलंक-सेय-रय-दोस वज्जियसरी-
र-निरुवलेवे छाया-उज्जोडयग-पच्चगे घण-निचिय-सुवद्ध-लक्खण-
णय-कूडागारनिभपिण्डिय-सिरए सामलिवोड-घणनिचिय-च्छोडिय-

अतिशयशुभगुणयुक्त, निरुपमम्-अनुपम पल मास यस्य स, रोगमुक्तमप्राप्तम्-
गुणयुक्तश्चेतनिरुपम-मासवान्-इत्यर्थः । 'जल्ल-मल्ल-कलङ्क-मेय-रय-दोस वज्जिय-
शरीर निरुवलेवे' जल्ल-मल्ल-कलङ्क-स्वेद-रजो-दोष-वर्जित-शरीर-निरुपमम्,
तत्र जल्ल-शरीरमल्ल शुष्कस्वेदरूप, 'जल्ल' इति देवीय शब्द, मल्ल-
शरीरगत प्रयनविशेषापनय कठिनाभूत रज, कलङ्क-दुष्टमगतिलान्तरूप, स्वेद-
प्रस्वेद, रज-धूलि, तेषां यो दोष-मलिनीकरणे तेन वर्जितम् अतएव निर्लेप-
निर्मल शरीर यस्य स तथा, त्रिभिर्मलकलङ्कस्वेदरेणुदोषरहिततया निर्लेपनिर्मल-
शरीरवानित्यर्थः । 'छाया-उज्जोडय-पच्चगे' आयोदयोत्तिताङ्गप्रत्यङ्ग-आयया-
कान्त्या उदयोत्तितानि-चाकचिक्रययुक्तानि अङ्गप्रत्यङ्गानि-अङ्गोपाङ्गानि यस्य स तथा,
अनुपमकान्त्या देवाप्यमानाऽङ्गप्रत्यङ्ग इत्यर्थः । 'घण निचिय सुवद्ध-लक्खण णय
कूडागारनिभ पिण्डिय सिरए' घन-निचित-सुवद्ध-लक्षगोत्रत-कूटाऽऽकारनिभ-पिण्डित-
गिरस्क, तत्र-घनम्-अतिशयेन निचित घननिचितम्-अतिनिनिडम्, सुष्ठु-अतिशयेन

श्वेत एव निरुपम मासवाले [जल्ल-मल्ल-कलङ्क-सेय-रय-दोस-वज्जिय-सरीर-
निरुवलेवे] विविध प्रकार के मेल-शुष्कस्वेदरूप जल्ल, कठिनीभूत रज स्वरूप मल्ल,
दुष्ट ममा तिल आदिरूप कलङ्क, एव-स्वेद प्रस्वेद रज-धूलि के दोष से वर्जित
शरीर होने से निर्मल शरीरवाले, [छायाउज्जोडयगपच्चगे] काति से चमकते हुए
अङ्गोपाङ्गवाले, (घणनिचिय-सुवद्ध-लक्खण-णय-कूडागारनिभ-पिण्डिय-सिरए)
अतिनिनिड, स्पष्टरीति से प्रकटित शुभलक्षण रूप, उन्नत कूटाकार तुल्य एव

सर्वोत्तमगुणयुक्त, श्वेत, तेमज निरुपम भागवाणा (जल्ल-मल्ल-कलङ्क-सेय-
रय-दोस-वज्जिय-सरीर-निरुवलेवे) विविध प्रकारना मेल-सुठार्येला परमेवा उप
जल्ल, उठण जनेल रज्ज्वपु मल्ल, दुष्ट मसा तल आदि उप उल उ, तेमज
स्वेद-प्रस्वेद रज-धूलना दोषथी वर्जित शरीर होवाथी निर्माण शरीरवाणा
(छाया-उज्जोडयगपच्चगे) कातिथी यमठारा भारता अग उपाङ्गवाणा (घण-निचिय-
सुवद्ध-लक्खण-णय-कूडागारनिभ-पिण्डिय-सिरए) अतिनिनिड, स्पष्ट गीतथी
प्रकटित शुभलक्षण-सपन्न, उन्नत कूटाकार तुल्य तेमज निर्माण भागना

मिउ-विसय-पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि-सुदर-भुयमोयग-भिग-
नेल-कज्जल-पहट्ट भमरगण-णिद्ध-निकुरुव-निचिय-कुंचिय-पया-

वद्धानि-अवस्थितानि प्रकटतया विद्यमानानि लक्षणानि शिर मम्प्रधिगुमलक्षणानि यत्र
तत् सुवद्दलक्षणम्, उत्तम-मध्यभाग उच्च यत् कृष्ट तस्य य आकारस्तन्निभम्-
उन्नतकृष्टाकारमदृशमिति भाव । पिण्डित-निमागकर्मणा - योजित् शिरो यस्य स
घन निचित-सुवद्-लक्षणेन-कृष्टाकारनिभ-पिण्डित-शिरस्क । 'सामलियोड घणनिचिय
चओडिय मिउ विसय पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगन्धि सुदर भुयमोयग-भिग-नेल-कज्ज-
ल-पहट्ट-भमरगण णिद्ध निकुरुव निचिय-कुचिय पयाहिणावत्त मुद्ध-सिरए' आन्मलि-
योण्ड घननिचित चओटित मृदु विगत् प्रगत्त-सूक्ष्म-लक्षग-सुगन्धि-सुन्दर-भुजमोचक-भृङ्ग-नैल-
कज्जल प्रहट्ट-भमरगण - स्तिग्ग निकुरुव - निचिय - कुचित - प्रभिगाऽऽवर्त्त - मूर्द्ध-
शिरोज-आन्मलि वृक्षविशय, तस्य योण्ड=फट्ट, घननिचितम्-अनिनिविड, ओटित-
स्फोटित-तूलव्याप्त आन्मलि-फट्टगण्ड तद्वत् मृदव-मृदुलाः-इति आन्मलियोण्डघननि-
चितचओटितमृत्त, अग्रस्तले शिरोभाग कठिन, उपरिभागे आन्मलिफट्टगण्डगत-तूल-
वन्मृदुला केशा इति भाव । तथा-विगत्-निर्मल, प्रगत्ता-उत्तमा सूक्ष्मा-
तनुतर, लक्षगा-सुलक्षगयन्त, सुगन्ध-शोभनगन्धयुक्ता, सुन्दरा-मनोहरा, तथा
भुजमोचकयन्त=नीलग्नविशेष इव, भृङ्गवत्-भ्रमरवत्, एव नैलवत्-नालाविकारवद्-

निर्माणनाम कर्म द्वाग सुचित ऐसे मस्तकवाले, [सामलियोड-घणनिचिय-चओ
डिय-मिउ-विसय-पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि-सुदर-भुयमोयग-भिग-नेल-
कज्जल-पहट्ट-भमरगण-णिद्ध-निकुरुव-निचिय - कुचिय - पयाहिणावत्त-मुद्ध-
सिरए] सेमरवृक्ष के फलान्तर्गत तूल के समान मृदुल पिण्ड-निर्मल, प्रगत्त-उत्तम,
सूक्ष्म-तनुतर (पतले), लक्षग-सुलक्षगयुक्त, सुगन्ध-शोभनगन्ध पन्न, सुन्दर-मनोहर
तथा-नाल रत्नविशेष का तरह लच्छेदार, नीलगुलिका का तरह नाले, कज्जल का

उभंथी सुरक्षित अथवा भस्तव्याणा (सामलियोड-घणनिचिय - चओडिय-मिउ-
विसय-पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि सुन्दर-भुयमोयग-भिग-नेल-कज्जल-पहट्ट भमर
गण-निद्ध-निकुरुव-निचिय-कुचिय-पयाहिणावत्त-मुद्ध - सिरए) सेमर वृक्षना
इलनी अतर्गत उना जेवा डोमण, विशद-निर्भण, प्रशस्त-उत्तम, सूक्ष्म
छणव पातणा, लक्षण-सुलक्षणयुक्ता, सुगन्ध-शोभनगन्धयन्त, सुन्दर-मनोहर
तथा नील रत्नविशेषनी पेडे लछेदार, नीलगुलिकानी जेम लीला, कज्जलनी

हिणावत्त-मुच्छसिरए दालिमपुष्पप्पगास-नवणिज्ज-सरिस-निम्मल-
सुणिद्ध-केसंत-केसभूमी छत्तागारुत्तिमगदेसे णिव्वण-सम-लट्ठ-
मट्ठ-चदद्ध-सम-णिडाले उडुवड्-पडिपुण्ण-सोम्मवयणे अलीण-

नीलीगुलिकावत्, कज्जलवत्-मपीवत्, प्रहृष्ट-भ्रमर-गगनवत्-सोलास-भ्रमर-वृन्दवत्
स्निग्ध=कान्तियुक्तम्-अतीवश्याममित्यर्थ, निकुरम्भ=समूहो येषां ते भुजमोचक-मङ्ग-नैल-
कज्जल-प्रहृष्ट-भ्रमर-गणस्निग्धनिकुरम्भा, ते च पुनर्निचिता=परस्पर श्लिष्टा कुञ्चिता=
वक्राभूता-कुण्डलवद्वर्तुलाकारा प्रदक्षिणाऽऽवर्त्ता-प्रदक्षिणम् आवर्तते ते तथा मूर्द्धनि-
मस्तके, गिरोजा-केशा यस्य स तथा-शाल्मलि-फलखण्डवत्कोमलातिश्यामल-कृष्णमणि-
भ्रमरकज्जलवत्कृष्णतर-परस्परश्लिष्ट-प्रदक्षिणावर्त-कुञ्चित-मस्तककेशवानिति यावत् ।
केशोत्पत्तिस्थानं वर्ण्यते-‘दालिम-पुष्प-प्पगास-तवणिज्ज-सरिस-निम्मल-सुणिद्ध-
केसत-केसभूमी’ दाडिम-पुष्प-प्रकाश तपनीय-सदृश-निर्मल-सुस्निग्ध-केशा-त-
केशभूमि, तत्र-दाडिम-पुष्प-प्रकाशा रक्तवर्णेत्यर्थ, तपनीयसदृशी-अग्निप्रतप्त
सुवर्णसदृशवगा, तथा-निर्मल-उज्ज्वला, सुस्निग्धा-सुचिक्रगा, केशान्ते=केशसमापे-
केशमूले केशभूमि-केशोत्पत्तिस्थान-मस्तकत्वक् यस्य स तथा, पूर्वोक्तमेव-विशेषण
प्रकारान्तरेणाह-‘छत्तागारुत्तिमगदेसे’ छत्राऽऽकारोत्तमाङ्गदेश-छत्राऽऽकार-वर्तुलीन-
तवगुगयोगाच्छत्राऽऽकृति-उत्तमाङ्गदेश-मस्तकप्रदेशो यस्य स, अत्युन्नतोत्तमाङ्गवान् इति

तरह काले, प्रहृष्टभ्रमरगग का तरह कान्तियुक्त, परस्पर में लक्ष्मिष्ट-विरले नहीं,
टेटे कुण्डल की तरह वर्तुल आकारयुक्त दक्षिणावर्त केशों से युक्त थे, अर्थात्-
धुँधरवालागले थे । [दालिमपुष्प-प्पगास - तवणिज्जसरिस - निम्मल-सुणिद्ध-
केसत-केस-भूमी] भगवान् का मस्तक की त्वचा दाडिम के पुष्प के समान
लाल, तथा ताये हुए सुवर्ण के समान निर्मल एवं स्निग्ध=चिक्रण थी । (छत्ता
गारुत्तिमगदेसे) भगवान् का मस्तक छत्र समान गोलकार था । (णिव्वण-सम

जेवा डाणा, प्रहृष्ट भ्रमरानी पेठे डातियुक्त, परम्परमा स श्लिष्ट, विरल नडि,
वाडा कु डलनी पेठे वतुण आडारवाणा दक्षिणावर्त देशेथी युक्त लगवान् डता
अर्थात् धु धरवाणा वाण वाणा डता (दालिमपुष्प-प्पगास तवणिज्ज सरिस निम्मल-
सुणिद्ध-केसत-केस भूमी) लगवान्ना मस्तकनी त्वचा [थाभडी] दाडिम ॥
पुष्पना जेवी लात, तथा तावेडा सुवर्णना जेवी निर्मल तेमज् स्निग्ध
थिडथी डती, (छत्तागारुत्तिमगदेसे) लगवा

पमाणजुत्त-सवणे सुस्सवणे पीण-मसल-कवोल-देसभाए आणा-
मिय-चाव-रुडल-किण्हम्भराड-तणु-कसिण-गिद्ध-भमुहे अवदा-

भाव , 'गिच्चण-सम-लट्ठ-मट्ठ-चदद्ध-सम-गिडाले' निर्वग सम-लट्ठ- मट्ठ-चन्द्रार्द्ध-
सम-लट्ठ तत्र निर्वग-क्षतगहिततया वगकिगरहित, सम-विपमतागहित, लट्ठ-सुन्दर, मट्ठ-शुद्ध
चन्द्राऽर्द्धसमम्-अष्टमा-चन्द्र-मण्डलाऽऽकारम्, लट्ठ-भालस्थल यस्य स, अष्टमा-
चन्द्र-मण्डल-समानाकार-सुन्दर-लट्ठ-इति भाव । 'उडुवड पडिपुण्ण-सोम्मवयणे'
उडुपति-प्रतिपूर्ण-सौम्यवदन उडुपति -आग्दायपूर्णचन्द्रस्तद्वत् परिपूर्ण प्रभाममूहसम्भृत,
सौम्य-सुन्दर, वदन-मुख यस्य स तथा, आग्दायपूर्णचन्द्र-समान सुन्दर-मुख इत्यर्थ ।
'अल्लीण-पमाणजुत्त-सवणे' आलीन प्रमाणयुक्त श्रवण-समुचितप्रमाणकर्गयुक्त, अत
एव-'सुस्सवणे' सुश्रवण, ओभनकर्गयान् 'पीण मसल-कवोल-देसभाए' पीण मासल
कपोल-देशभाग-पानौ पुष्टौ, मासलौ मासपूर्णौ कपोलदेशभागौ-कपोलावयवौ यस्य स
तथा-सुपुष्टकपोनयुक्त इति भाव । 'आणामिय-चाव-रुडल किण्हम्भराड-तणु-
कसिण गिद्ध भमुहे' आनामित चाप रचिर-कृष्णाभराजि-तनु-कृष्ण-स्निग्ध-भ्रू-आनामित-
चाप-वक्राकृतधनु, तद्वदरचिरे-सुन्दरे तथा कृष्णा-भराजी इव श्याममेघपङ्क्ता इव
तनू-सूक्ष्मे, कृष्णे-श्यामे, स्निग्धे चिक्रण-भ्रुवौ यस्य स तथा, वक्रकृष्णमूढमचिक्रण-
लट्ठ-मट्ठ-चदद्ध-सम-गिडाले) भगवान् का भालस्थल वग क चिह्न मे रहित,
विपमता मे वर्जित, सुन्दर, शुद्ध एव अष्टमी क चन्द्रमा के समान था । [उडु-
वड-पडिपुण्ण-सोम्मवयणे] प्रभु का मुख आग्दाय कृतु क पूर्णचन्द्रमण्डल समान
सुन्दर और आह्लादक था । [अल्लीण-पमाण-जुत्त-सवणे] कान प्रमाणयुक्त य ।
[सुस्सवणे] इमलिये भगवान् सुन्दर कानवाले य । (पीण-मसल-कवोल-देसभाए)
भगवान् क पुष्ट एव भर हुए सुन्दर कपोल थे । (आणामिय-चाव-रुडल-किण्ह-
म्भराड-तणु-कसिण-गिद्ध-भमुहे) वक्रित धनुष क समान रचिर, तथा कृष्णमेघ

इतु (गिच्चण-सम लट्ठ मट्ठ चदद्ध-सम-गिडाले) लगवाननु ललाट प्रभुना
चिह्नथी रहित, विपमतायी वर्जित, सुन्दर, शुद्ध तेमज्ज अष्टमीना च द्र
ना जेषु इतु (उडुवड-पडिपुण्ण-सोम्म-वयणे) प्रभुनु मुख आग्दायकृतुना
पूर्णचन्द्रमण्डल समान सुन्दर तथा आह्लादक इतु (अल्लीण-पमाण-जुत्त-
सवणे) कान मापमर इता (सुस्सवणे) तेथी लगवान् सुन्दर कानवाला इता
(पीण-मसल कवोल-देसभाए) लगव नना पुष्ट तेमज्ज लगेला सुन्दर गाल
इता (आणामिय-चाव-रुडल-किण्हम्भराड-तणु-कसिण-गिद्ध-भमुहे) वड थयेला
धनुषना जेम रचिर, तथा कृष्णमेघ (काना वादणा) नी डारना जेवी

લિય-પુડરીય-ળયળે કોઆસિય-ધવલ-પત્તલચ્છે ગરુલાયય-ઉજ્જુ
તુગ-ળાસે ઉવચિય-સિલપ્પવાલ-વિવફલ-સણિભાહરોદ્દે પડુર-
સસિ-સયલ-વિમલ-ળિમ્મલ-સલ્લ-ગોઝ્ઝીર-ફેળ-કુંદ-દગરય-મુળા-

ભ્રૂયુક્ત ઇત્યર્થ । ‘અવદાલિય પુડરીય ળયળે’ અવદલિત પુણ્ડરીક-નયન -અવદલિતે-
વિકસિતે, પુણ્ડરીકે-શ્વેતકમલે ઇવ નયને-નત્રે યસ્ય સ, વિકસિતશ્વેતકમલસદૃશ
નત્ર ઇતિ ભાવ । ‘કોઆસિય ધવલ પત્તલચ્છે’ વિકસિત ધવલ પત્તલાઽશ્ચ કમલવદ્
વિકસિતે ધવલે શ્વેતે, પત્તલે-પદ્મયુક્તે, અક્ષિગો નત્રે યસ્ય સ, ત્રિંગાલનત્રયાનિત્યર્થ ।
‘ગરુલા-યય ઉજ્જુ તુગ ળાસે’ ગરુડા-યત-ર્જુતુઙ્ગ-નાસિક ગરુડસ્યેવ-ગરુડપક્ષિચન્ચુવદ્-
આયતા-દાઘા, ઋજ્વો-સરલા, તુઙ્ગા-ઉન્નતા, નાસિકા યસ્ય સ તથા, ગરુડચન્ચુ-
વદાર્ધસરલોઘનાસિકાવાન્ ઇત્યર્થ । ‘ઉવચિય સિલપ્પવાલ વિવફલ-સણિભા-હરોદ્દે’
ઉપચિત ઝિલાપ્રવાલ વિમ્બફલ સન્નિભાઽધરોષ્ઠ -ઉપચિત વૃત્તરુસ્કાર યચ્છિલ્લાપ્રવાલ-વિદ્રુમ,
વિમ્બફલ-રક્તાતિરક્ત તયો સન્નિભ સદૃશો રક્ત અધરોષ્ઠો યસ્ય સ, અતિરક્તોષ્ઠવાન્-
ઇત્યર્થ । ‘પડુર-સસિ-સયલ-વિમલ ળિમ્મલ-સલ્લ-ગોઝ્ઝીર ફેળ-કુંદ-દગરય મુળા-
લિયા ધવલ-દત્તસેદી’ પાણ્ડુર શઙિ શકલ-વિમલ નિર્મલ શય-ગોક્ષીર-ફેન-કુંદ-લક-

કી પક્તિ કે સમાન કાળા, પત્તલી ઓર ચિકના ભગવાન કી મૈહૈં થીં । (અવ-
દાલિય પુડરીય-ળયળે) વિકસિત શ્વેતકમલ કે સમાન નેત્ર થે । (કોઆસિય-
ધવલ-પત્તલચ્છે) વે નત્ર-વિકસિત, સ્વચ્છ એવ પદ્મલ-સુન્દર પીપળા વાલે
થે । (ગરુલા-યય-ઉજ્જુ-તુગ-ળાસે) ગરુડ પક્ષા કા ચચુ સમાન દીર્ઘ, સરલ
એવ ઉન્નત નાસિકા થી । (ઉવચિય-સિલપ્પવાલ-વિવફલ-સણિભાહરોદ્દે) રુસ્કાર
યુક્ત વિદ્રુમ એવ રક્તાતિરક્ત-અતિશય લાલ કુંદુરુફલ કે સમાન અધરોષ્ઠ થા ।
(પડુર-સસિસયલ-વિમલ-ળિમ્મલ-સલ્લ-ગોઝ્ઝીર-ફેળ-કુંદ-દગરય મુળાલિયા

ઝાળી, પાતળી અને ચિકણી ભમરો હતા (અવદાલિય-પુડરીય-ળયળે)
ખીલેલા શ્વેત ડમળના જેવા નેત્ર હતા (કોઆસિય-ધવલ-પત્તલચ્છે) તે નેત્ર
વિહસેલા સ્વચ્છ તેમજ પદ્મલ (સુદર પાપણુવાળા) હતા (ગરુલા-યય-
ઉજ્જુ-તુગ-ળાસે) ગરુડ પક્ષીની આથ સમાન લામા સરલ તેમજ ઉન્નત
નાસિકા હતા (ઉવચિય-સિલપ્પવાલ-વિવફલ-સણિભા-હરોદ્દે) સરકારયુક્ત
વિદ્રુમ તેમજ રક્તાતિરક્ત-અતિશય લાલ કુંદુરુ ફલના જેવા અધરોષ્ઠ
(હોઠ) હતા (પડુર-સસિસયલ-વિમલ-ળિમ્મલ-સલ્લ-ગોઝ્ઝીર-ફેળ કુંદ-દગ

લિયા-ધવલ-દત્તસેઢી અઘડદત્તે અપ્ફુડિયદત્તે અવિરલદત્તે સુણિ-
દ્ધદત્તે સુજાયદત્તે એગદત્તસેઢીવિવ અળેગદત્તે હુયવહ-ણિદ્ધંત-

રજો મૃણાલિકા ધવલ-દન્તશ્રેણિ-પાણ્ડુ-શ્વેત યત્ કાચિકાકલ-ચન્દ્રચન્દ્ર, તદ્વદ્ વિમલા, તથા
નિર્મલ-અતિસ્વચ્છ, ગ્રહ પ્રસિદ્ધ, ગોક્ષીર-ગોતુલ્યમ્, ફેન-જલોપરિવર્તમાનો નવનીનસ-
મ, કુન્દ-નનામક શ્વેતકુસુમ-કરજ-જલકગ, મૃણાલિકા વિસિના-તદ્વદ્ ધવલા-
મહાશ્વતા, દન્તશ્રેણિ-દન્તપદિક્તર્યસ્ય સ તથા, શુભ્રાતિશુભ્રદન્તપદિક્તમા-
નિર્યથ । ‘અઘડદત્તે’ અઘડદન્ત-દન્તપદ્મતૌ દત્તવૈક-ન્યામાવાત્,
‘અપ્ફુડિયદત્તે’ અસ્ફુટિતદન્ત દન્તપદ્મતૌ દન્તાના-દેગતોઽપિ મદ્ધામાર્વત્,
‘અવિરલદત્તે’ અવિરલદન્ત-અત્તરાવકાગરહિતદત્ત ‘સુણિદ્ધદત્તે’ સુસ્તિગ્ધદત્ત-ચિક્કણ-
દન્તમાન્, ‘સુજાયદત્તે’ સુજાતદન્ત-સુન્દરદન્તમાન્-દ્યયર્થ । ‘એગદત્તસેઢીવિવ
અળેગદત્તે’ એકદન્તશ્રેણીનાઽનકદન્ત, ‘હુતવહ-ણિદ્ધંત-ધોય-તત્ત-તવણિજ્જ-રત્ત-
તલ-તાલુજીહે’ હુતવહ-નિધ્માત-ધૌત-તપતપનાય-રક્તર-તાલુજિહ્વ-હુતવહન-વહિના
પૂર્વે નિધ્માત-નિગ્ધવેગ નયોજિત પશ્ચાજ્જલાદિના ધૌતમ્, અત એવ-તપ્ત-વહિતાપ પ્રાપ્ત-

ધવલ-દત્તસેઢી) શ્વેત ચન્દ્રચન્દ્રકે ક સમાન વિમલ, તથા નિર્મલ ગ્રહ, ગોક્ષીર,
ફેન, શ્વેતકુસુમ, જલકગ, એવ મૃણાલ ક સમાન ધવલ દન્તપત્તિયો યી ।
(અઘડદત્તે) ભગવાન ક દૌત અઘડ થે, (અપ્ફુડિયદત્તે) અસ્ફુટિત થે,
(અવિરલદત્તે) અવકાગ રહિત થ । (સુણિદ્ધદત્તે) ચિક્કણ થે, (સુજાયદત્તે)
સુન્દર થે, । (એગદત્તસેઢીવિવ અળેગદત્તે) એક દૌત કી શ્રેણી ક સમાન સમી
દૌત માદ્ધમ હોત થે । (હુતવહ-ણિદ્ધંત-ધોય-તત્ત-તવણિજ્જ-રત્ત-તલ-તાલુજીહે)
પહેલે અગ્નિ મ તપાયે ગયે પશ્ચાત્ જલાદિક દ્વારા ધોયે ગયે પુન અગ્નિ મે તપાયે

રય-મુણાલિયા-ધવલ દત્ત-સેઢી) શ્વેત ચન્દ્રચન્દ્રકે ક સમાન વિમલ, તથા નિર્મલ
ગ્રહ, ગોક્ષીર, ગોતુલ્ય, શ્વેતકુસુમ, જલકગ (પાણીના બુદ્ધ) તેમજ
મૃણાલ ના જેવી અદ્ધે દાતની હાર હતી (અઘડદત્તે) ભગવાનના દાત-
ચન્દ્રચન્દ્ર હતા (અપ્ફુડિયદત્તે) તૂટ્યા વગરના દાત હતા (અવિરલદત્તે)
અવકાશ (પોલ) ગહિત હતા, (સુણિદ્ધદત્તે) ચિક્કણ હતા,
(સુજાયદત્તે) સુન્દર હતા, (એગદત્તસેઢી વિવ અળેગદત્તે) એક દાતની
શ્રેણી (હાર) ના જેમ બધા દાત દેખાતા હતા (હુતવહ-ણિદ્ધંત-ધોય-તત્ત-
તવણિજ્જ-રત્ત-તલ તાલુજીહે) પહેલા અગ્નિમા તપાવેલા પાછલથી જ્વાલિદ્વારા

ધોયતત્તવણિજ-રત્તતલ-તાલુજીહે અવદ્વિય-સુવિભત્ત-ચિત્ત-મંસૂ
મસલ-સઠિય-પસત્થ-સદ્દૂલ-વિઝલ-હણુએ ચતરંગુલ-સુપ્પમાણ-કંબુ-
વર-સરિસગીવે વરમહિસ-વરાહ-સીહ-સદ્દૂલ-ઉસમ-નાગવર-પડિ-

યત્તપનીય=સુવર્ણ તદ્વદ્ રક્તરમ્-અતીવરક્ત, તાલુ ચ જિહ્વા ચ યસ્ય સ તથા, અતિરક્ત-
તાલુજિહ્વાવાન્ इत्यर्थ । ‘ અવદ્વિય-સુવિભત્ત-ચિત્ત-મસૂ ’ અવસ્થિત-સુવિભક્ત-ચિત્ર-
સ્મશ્રુ -અવસ્થિતાનિ-અવર્ધનશીલાનિ, સુવિભક્તાનિ-દ્વિભાગાભ્યા વિભક્તતયા સ્થિતાનિ,
ચિત્રાણિ-શોભાસમ્પન્નાનિ સ્મશ્રુણિ-‘દાઢી મૂછ’-હતિ ભાષાપ્રસિદ્ધાનિ યસ્ય સ, અવર્ધન-
શીલ-સુવિભક્ત સુશોભિતસ્મશ્રુવાન્ इत्यर्थ । ‘ મસલ-સઠિય-પસત્થ-સદ્દૂલ-વિઝલ-
હણુએ ’ માસલ-સસ્થિત-પ્રગસ્ત-શાર્દૂલ-વિપુલ-હનુ -તત્ર માસલ-પુષ્પ, સસ્થિત-સુન્દરા-
ઽઽકાર, પ્રગસ્ત-અતિરમણીય, શાર્દૂલસ્યેવ વ્યાગ્રસ્યેવ, વિપુલ-દીર્ઘ હનુ =ચિબુક યસ્ય સ
તથા-શાર્દૂલ-વત્સુન્દર-સુવિશાલચિબુક इति भाव । ‘ ચતરંગુલ-સુપ્પમાણ-કંબુવર-
સરિસ-ગીવે ’ ચતુરજ્જુલ સુપ્રમાણ-કમ્બુવરસદૃશ-ગ્રીવ-ભગવદ્જ્જુલ્યપેક્ષયા ચતુરજ્જુલ-
સુપ્રમાણા કમ્બુવરસદૃશી-ઉન્નતતયા ત્રિવલિસદ્ગ્રીવાચ્ચ શ્રેષ્ઠશર્દૂલસદૃશી ગ્રીવા યસ્ય સતથા,
ચતુરજ્જુલપ્રમાણોપેતશ્રેષ્ઠશર્દૂલસદૃશગ્રીવાવાન્ इत्यर्थ । ‘ વર-મહિસ-વરાહ-સીહ-સદ્દૂલ-
ઉસમ નાગવર-પડિપુણ વિઝલ-વલ્લધે ’ વરમહિષ-વરાહ સિંહ-શાર્દૂલ વૃષભ નાગવર-પરિપૂર્ણ-

ગયે સોને કે સમાન અત્યતરક્ત તાલુ ઓર જિહ્વા થી । (અવદ્વિય-સુવિભત્ત-ચિત્ત-
મસૂ) અવર્ધનશીલ એવ દોભાગો સે વિભક્ત હોકર અલગ ર રહી હુદ દાઢી એવ
મૂછે થા । (મસલ-સઠિય-પસત્થ-સદ્દૂલ-વિઝલ-હણુએ) પુષ્પ, સુન્દર આકાર
યુક્ત, એવ અતિરમણીય સિંહ જૈસી વિપુલ દાઢી થી । (ચતરંગુલ-સુપ્પમાણ-
કંબુવરસરિસ-ગીવે) ભગવાન કી અગુલી કી અપેક્ષા ચાર અગુલપ્રમાણવાલી એવ
શર્વ કે સમાન ત્રિવલીવિશિષ્ટ ગ્રીવા થી । વરમહિસ-વરાહ-સીહ-સદ્દૂલ-ઉસમ-

ધોએલા સુવર્ણની પેઠે અત્યત લાલ તાળવુ અને જીલ હતા । (અવદ્વિય-સુવિ-
ભત્ત-ચિત્ત-મસૂ) અવર્ધનશીલ તેમજ બે ભાગોથી વિભક્ત થઈને અલગ
અલગ રહેલી દાઢી તેમજ મૂછો હતી [મસલ-સઠિય-પસત્થ-સદ્દૂલ-વિઝલ-
હણુએ] પુષ્પ, સુદર આકારવાળી તેમજ અતિ રમણીય સિંહ જેવી વિપુલ
દાઢી હતી (ચતરંગુલ-સુપ્પમાણ-કંબુવરસરિસ-ગીવે) ભગવાનના આગળાની
અપેક્ષાએ ચાર આગળાના માથવાળી તેમજ શબ્દની પેઠે ત્રિવલી (ત્રણ-
રખા) વાળી ડોક (ગરદન) હતી [વરમહિસ-વરાહ-સીહ-સદ્દૂલ-ઉસમ નાગ-

पुण्ण-विउलक्खंधे जुगसन्निभ-पीण-रइय-पीवर-पउट्ट-सुसंठिय-
सुसिलिट्ट-विसिट्ट-घण-थिर-सुवद्ध-संधि-पुरवर-फलिह-वट्टिय-भुए

विपुलस्कन्ध-श्रेष्ठमहिपवराहसिंहव्याघ्रवृषगजवरगामिवप्रतिपूर्ण-प्रमाणयुक्तौ-विपुलौ=विस्ती-
र्णौ सामुद्रिकशास्त्रोक्तलक्षणयुक्तौ स्कन्धौ यस्य स तथा, 'सिंहव्याघ्रान्त्रिसामुद्रि-
कोक्तभगवत्प्रमाणमहितविशालस्कन्धवान् इति भाव । ' जुगसन्निभ-पीण-रइय-
पीवर-पउट्ट-सुसंठिय-सुसिलिट्ट-विसिट्ट-घण-थिर-सुवद्ध-संधि-पुरवर-फलिह-वट्टिय-भुए '
युगसन्निभ-मान-रति-पीवर-प्रकोष्ठ-सुसंस्थित-सुस्लिष्ट-विशिष्ट-घन-स्थिर-सुवद्ध-संधि-पुरवर-
परिघ-वर्तितमुज, युगेन=अकटाप्रायामस्थितकाष्ठेन सन्निभौ=तुल्यौ, पीनौ=पुष्टौ,
रतिनौ=प्रातिप्रदौ, पीवरप्रकोष्ठौ=कफोणे 'खूणी' इति प्रसिद्धादधस्तामणिनधपर्यन्त
प्रकोष्ठ, पीवरो पुष्टौ प्रकोष्ठौ ययोर्भुजयोस्तौ, सुसंस्थितौ=सुन्दरमस्थानवन्तौ, पुन
कीदृशौ =सुस्लिष्टा-सयुक्ता, विशिष्टा-प्रधाना, घना सघना, स्थिरा-दृढा-सुवद्धा=सुष्ठु
वद्धा स्नायुभिः सन्वय=सन्निधिसंयोगस्थानानि ययोस्तौ=सुस्लिष्टविशिष्टघनस्थिरसुवद्धसंधी,
पुन-पुष्करपरिघवत्=नगरश्रेष्ठा-गोलावत् वर्तितौ=वर्तुलौ बाहू=भुजौ यस्य स
तथा, सुन्दरनगरगोलावत् दृढदीर्घमुजवान् इति भाव । ' भुयगीसर-
विउल भोग-आयाण-पलिहउच्छद्ध-दीह-बाहू-भुजगेश्वर-विपुल-भोगा-दान-पर्यवक्षित-दीर्घ-

नागवर-पडिपुण्ण-विउल-क्खंधे) श्रेष्ठ महिष, वराह, सिंह, शार्दूल, वृषभ, एवं
श्रेष्ठ हाथी के स्कन्ध जैसे विपुल स्कन्ध थे, (जुगसन्निभ-पीण-रइय-पीवर-पउट्ट-
सुसंठिय-सुसिलिट्ट-विसिट्ट-घण-थिर-सुवद्ध-संधि-पुरवर-फलिह-वट्टिय-भुए) गाड़ी
के जुए के समान प्रीतिप्रद, पीवरप्रकोष्ठयुक्त-पुष्टपौचावाली, सुन्दर आकृतिमय ऐसी,
एवं सुस्लिष्ट-सयुक्त-मिली हुई, विशिष्ट-उत्तम, घन-गठीली, मजबूत, स्थिर-स्नायुओं
से सुवद्ध ऐसी संधियों वाली, तथा नगर की परिघा-भोगल-जैसी वर्तुल भुजायें
थीं । (भुयगीसर-विउलभोग-आयाण-पलिहउच्छद्ध-दीह-बाहू) वाञ्छित वस्तु

वर-पडिपुण्ण-विउल-क्खंधे] श्रेष्ठ पाडा, वराह, सिंह, शार्दूल, वृषभ, तेमज
श्रेष्ठ हाथीना आध लेवी विपुल आध इती (जुगसन्निभ-पीण-रइय-पीवर-
पउट्ट-सुसंठिय-सुसिलिट्ट-विसिट्ट-घण-थिर-सुवद्ध-संधि-पुरवर-फलिह-वट्टिय-भुए)
गाडाना वोसर लेवी पुष्ट, प्रीतिप्रद, पीवर प्रकोष्ठ-पुष्ट गाडी वाली, सुन्दर
आकृतिवाणी तेमज सुस्लिष्ट-सयुक्त-मिलित, विशिष्ट-उत्तम, घन-लगाऊ,
स्थिर-मजबूत स्नायुओंवाली सुसंवद्ध संधियोंवाली तथा नगरनी लोगण
लेम गोणाडार लुल्लेवा इती [भुयगी-सर-विउलभोग-आयाण-पलिहउच्छद्ध

भुयगीसर-विउल-भोग-आयाण-पलिहउच्छृढ-दीह-वाह् रत्ततलो-
वड्य-मउय-मसल - सुजाय लम्बवण-पसत्थ-अच्छिद्दजाल - पाणी
पीवर-कोमल-वरं-गुली आयंवत्तव-तलिण-सुड-रुडल-णिद्ध-णखे

बाहु, भुजगेश्वर सर्पराज, तस्य विपुलभोग विगालदेह, स च आत्मनाय-वाञ्छितवस्तुग्रह-
णाय 'पलिहउच्छृढ' पर्यवन्ति प्रेक्षित सर्वथा नगडप्रसारित, तद्वत् नार्थी=लम्बौ
विशालौ, वाह=भुजौ यस्य स तथा, लम्बविगालवाहुमान्-इत्यर्थः । 'रत्ततलो वड्य
मउय मसल-सुजाय लम्बवणपसत्थ अच्छिद्द-जाल पाणी' रक्ततलो पचित-मृदु मासल-
सुजात-लक्षणप्रगस्ता च्छिद्दजाल पाणि, तत्र रक्ततलो रक्ते तले ययोस्तौ तथा, तलभागे रक्त
वर्णयुक्तौ इत्यर्थः, उपचितौ पृष्ठभाग उन्नतौ, मृदुको कोमलौ, मासलौ पुष्टौ, सुजातौ-सुन्दरौ
प्रशस्तलक्षणौ शुभचिह्नयुतौ, अच्छिद्दजालौ च्छिद्दजालवर्जितौ, पाणी-हस्तौ यस्य स तथा,
'पीवर-कोमल-वर गुली' पीवर-कोमल-वराङ्गुलि-पीवरा पुष्टा, कोमला-मृदुला,
वरा-श्रेष्ठा, अङ्गुलयो यस्य स तथा, 'आयवत्तव-तलिण-सुड-रुडल-णिद्ध-णखे'
'आताम्र-ताम्र तलिन शुचि रुचिर स्निग्धनख आताम्रताम्रा =इषडक्ता, तलिना =प्रतला
शुचय =शुद्धा, रुचिरा =मनोज्ञा, स्निग्धा =सरसा, नग्ना यस्य स तथा, 'चदपाणि-
लेहे' चन्द्रपाणिरेव चद्राकारा पाणौ रखा यस्य स, चन्द्रेखाचिह्नितहस्तवानित्यर्थः,

को ग्रहण करने के लिये फैलाये हुए सर्पराज के शरीर समान दार्ढ्यबाहु थे ।
(रत्ततलो-वड्य-मउय-मसल-सुजाय लम्बवण पसत्थ-अच्छिद्दजाल पाणी) तलभाग
में लाल, पृष्ठभाग में उन्नत, कोमल, पुष्ट, शुभचिह्नों से युक्त, एवं छिद्रों से रहित
हाथ थे । (पीवर-कोमल-वर-गुली) हाथा का अंगुलियाँ पुष्ट, कोमल एवं
सुन्दर थी । (आयवत्तव-तलिण-सुड-रुडल-णिद्ध-णखे) इषडक्त, पतले, शुद्ध,
सुन्दर, एवं चिकन नख थे । (चदपाणिलेहे) हाथा में चन्द्रेखा थी ।

नीह-वाहू] ठोस धन्वित पन्तु देखाने भागे देखादेखा सपराजना शरीर
समान लाभा आहु होता (रत्ततलो-वड्य-मउय-मसल-सुजाय-लम्बवण-पसत्थ
अच्छिद्द-जाल-पाणी] तगीयाना लागभा लाल, पाछणना लागभा उन्नत,
कोमल, पुष्ट, शुभ चिह्नेथी युक्त तेमज छिद्रो वगरना हाथ होता
[पीवर-कोमल-वर-गुली] हाथानी आगणीओ पुष्ट, कोमल तेमज सुंदर
हती [आयवत्तव-तलिण-सुड-रुडल-णिद्ध-णखे] धिद्रक्त पातणा, शुद्ध,
सुंदर तेमज चिह्णु नभ होता (चदपाणिलेहे) हाथोभा चन्दरेखा हती

चंदपाणिलेहे सूरपाणिलेहे सखपाणिलेहे चक्रपाणिलेहे दिसा-
सोत्थियपाणिलेहे चद-सूर-सख-चक्र-दिसासोत्थिय-पाणिलेहे
कणग-सिलायलुज्जल - पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण-
पिहुलवच्चे सिरिवच्छकियवच्चे अकरंडुय-कणग-रुयय-निम्मल-

‘ सूरपाणिलेहे ’ गङ्गपाणिगेय गङ्गसंग्वायुक्तहस्त इत्यर्थ, ‘ चक्रपाणिलेहे ’
चक्रपाणिगेय-चक्रगेयायुक्तहस्त, ‘ दिसासोत्थियपाणिलेहे ’ त्रिकस्वस्तिकपाणिरेख-
दक्षिणाऽऽवर्तस्वस्तिकाऽऽकार-गेया-युक्त-हस्तान् इति भाव । ‘ चद-सूर-सख-चक्र-
दिसासोत्थिय पाणिलेहे ’ चन्द्रसूरगङ्गचक्रदिक्स्वस्तिकपाणिरेख चद्रमूर्यादिहस्तरेखा
हस्ते विद्यमाना प्रशस्तफलप्रदा भवन्ति, ताभिश्चन्द्रान्तिगेयाभिश्चिह्नितहस्तवानित्यर्थ,
‘ कणग-सिलायलु-ज्जल-पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण-पिहुलवच्चे ’ कनक
गिलातलो-ज्ज्वल-प्रशस्त-समतलो-पचित-विस्तीर्ण-पृथुल-वक्षस्क - कनकगिलातलपत्-सौ-
वर्णपट्टिकावत्, उज्ज्वल=देदीप्यमान प्रशस्त=शुभलक्षगोपेत समतलञ्च-उन्नताऽऽनतरहितम्,
उपचित-पुष्ट, विस्तीर्णपृथुलम्, -अतिविशाल, वक्ष-उरस्थल यस्य स तथा,

(सूरपाणिलेहे) सूर्यरेखा यी, (सखपाणिलेहे) शखरेखा यी, (चक्रपाणिलेहे)
चक्ररेखा यी, (दिसासोत्थियपाणिलेहे) दक्षिणावर्त स्वस्तिक रेखा यी, (चद-
सूर-सख-चक्र-दिसासोत्थिय-पाणिलेहे) इस प्रकार चद्रमा, सूर्य, शख, चक्र
एव दक्षिणावर्त स्वस्तिक की रेखायों से भगवान के हाथ सुशोभित थे । (कणग-
सिलायलु-ज्जल-पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण-पिहुल-वच्चे) कनक गिला
के समान-सुवर्ण के पाट के समान देदीप्यमान, शुभलक्षगों से युक्त, सम, पुष्ट,
विस्तीर्ण एव अतिविशाल वक्षस्थल था । वह वक्षस्थल (सिरिवच्छकियवच्चे)

(सूरपाणिलेहे) सूर्यरेखा होती [सूरपाणिलेहे] शखरेखा होती (चक्र
पाणिलेहे) चक्ररेखा होती, (दिसासोत्थियपाणिलेहे) दक्षिणावर्त स्वस्तिक रेखा
होती (चद-सूर-सख-चक्र-दिसासोत्थिय-पाणिलेहे) ये प्रकारे चद्रमा, सूर्य,
शख, चक्र तेमञ्ज दक्षिणावर्त स्वस्तिकनी रेखाओंथी लगवानना हाथ
सुशोभित होता (कणग-सिलायलु-ज्जल-पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण
पिहुल-वच्चे) उनक शिला समान-मोनानी पाटाना जेवु देदीप्यमान,
शुभलक्षणावाणु, सरणु, पुष्ट, विशाल तेमञ्ज णहु पडोणु वक्षस्थल [छाती]
हुणु ते वक्षस्थल (सिरिवच्छकियवच्चे) श्रीवत्सना चिह्नवाणु हुणु अने

सुजाय-निरुवहय-देह-धारी अट्टमहस्स-पडिपुण्ण-वरपुरिस-लक्खण-
धरे सण्णयपासे सगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे मियमाइय-

‘सिरिवच्छक्रियवन्ते’ श्रावसाद्धितवक्षस्क-श्रीरसेन=शुभचिह्ननिर्गेषेण अङ्कित=चिह्नित-वक्ष-हृदयस्थल यस्य स तथा, ‘अकरडुय-कणग-रुयय-निम्मल-सुजाय-निरुवहय-देह-धारी, अकरण्डुक-कनक-रुचक-निर्मल-सुजात-निरुपहत-देहधारी, अकरण्डुक-‘करडुय’ इति देगोय शब्द, अदृश्यमान करण्डुक=पृष्ठभागादियक यस्य देहस्य स अकरण्डुक, तथा कनकरुचक-सुवर्णवर्णयुक्त, तथा-निर्मल, सुजात, निरुपहत=रोगादिबाधारहितो यो देहस्त देह धरतीत्येव गीलो य स तथा, ‘अट्ट-सहस्स-पडिपुण्ण-वरपुरिस-लक्खण-धरे’ अष्टसहस्र-प्रतिपूर्ण-वरपुरुष-लक्षगधर-अष्टोत्तर सहस्रम्-अष्टसहस्र, प्रतिपूर्णम्-अन्यून, वरपुरुषाणां लक्षण-स्वस्तिकादिकम्, तस्य धर-धारक, महापुरुषाणामष्टोत्तरसहस्रपरिमितानि मुल्लक्षणानि सन्ति, तेषां सर्वेषां धारक-इति भावः । ‘सण्णयपासे’ सन्नतपार्श्व-सन्नतौ अधोऽधोऽवनतौ पार्श्व-पार्श्व-भागौ यस्य स सन्नतपार्श्व, ‘सगयपासे’ सङ्गतपार्श्व-सङ्गतौ-प्रमाणोचितौ, पार्श्व-भुजमूलादध प्रदेगौ यस्य स, प्रमाणयुक्तपार्श्वप्रदेशवानिति भावः । ‘सुंदरपासे’ सुन्दरपार्श्व-दर्शनायपार्श्वयुक्त, ‘सुजायपासे’ सुजातपार्श्व-सुन्दरपार्श्ववानित्यर्थः ।

श्रीवत्सके चिह्न से युक्त था । और प्रभुका शरीर (अकरडुय-कणग-रुयय-निम्मल-सुजाय-निरुवहय-देह-धारी) अकरण्डुक-अदृश्यमान पृष्ठभाग की हड्डीयुक्त, तथा सुवर्ण के जैसा निर्मल एवं रोगादिक बाधा से रहित था । भगवान् (अट्टसहस्स-पडिपुण्ण वर-पुरिस-लक्खण-धरे) न्यूनतारहित ऐसे १००८ स्वस्तिकादिक उत्तम पुरुषों के योग्य लक्षणां के धारक थे । भगवान् के शरीरका पार्श्वभाग (सण्णयपासे सगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे मियमाइय-पीण-रइय-पासे) कमिक अवनत

प्रभुनु शरीर (अकरडुय-कणग-रुयय-निम्मल-सुजाय-निरुवहय-देह-धारी) अकरडुक-अदृश्यमान-न देखाय तेवी गीते वाभा-अरडा-नी उरैउवाणु तथा भोनाना वणु जेणु निर्भण तेभण रोगादिनी पीडा वगरनु डतु भगवान् (अट्टसहस्स पडिपुण्ण वर-पुरिस-लक्खण-धरे) न्यूनतारहित भेवा १००८ स्वस्तिक आदिक उत्तम पुद्गेने योग्य लक्षणाना धारक डता भगवानना शरीरने पडभाने भाग (सण्णयपासे सगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे मियमाइय पीण-रइय पासे) कमथी नभेदे ।

पीण-रडय-पासे उज्जुय-सम-सहिय-जच्च-तणु-कसिण-णिद्ध-
आइज्ज-लडह-रमणिज्ज-रोम-राई अस-विहग-सुजाय-पीण-कुच्छी
झसोयरे सुडकरणे पउम-वियड-णामे गगावत्तग-पयाहिणावत्त-

‘ मियमाइय-पीण-रडय-पासे ’ मितमात्रिक-पीन-रतिद-पार्श्व, तत्र-मितमात्रिकौ-
समुचितपरिमाणवन्तौ, पीनौ पुष्टौ, रतिदौ-रम्यौ, पार्श्वौ कक्षाभ्यामधो वामदक्षिणगरीर-
भागौ यस्य स तथा, ‘ उज्जुय-सम-सहिय-जच्च-तणु-कसिण-णिद्ध-आइज्ज-लडह-
रमणिज्ज-रोमराई ’ ऋजुक-सम-महित-जाय-तनु-कृष्ण-स्निग्धा-ऽऽदय-ललित-
रमणीय-रोमराजि, ऋजुकाणा-सरलाना, सममहिताना-मिलिताना, जायाना-
स्वजातायेषूत्तमाना, तनूना-सूक्ष्माणा, स्निग्धाना-सरसानाम्, आदेयानाम् उपादेयाना,
‘ लडह ’ ललिताना=रमणीयाना-मनोरमाणा रोम्या राजि पङ्क्तिर्यस्य स तथा, सग्ल-
सूक्ष्म-कृष्ण-सरस रम्य-रोमराजिमान् इयर्थ । ‘ अस-विहग-सुजाय-पीण-कुच्छी
झप विहग-सुजात-पान-कुक्षि-मत्स्य पक्षिणोरिव सुजात=सुन्दर, पीन पुष्ट, कुक्षि-उदर
यस्य स तथा, ‘ झसोयरे ’ झपोदर-मानवत्सुन्दरोत्तरवान् इति भाव । ‘ सुडकरणे’
शुचिकरण-शुचीनि-पवित्राणि, करणानि-इन्द्रियाणि यस्य स, इन्द्रियाणा मलप्राहित्वेऽपि
भगवदतिशयाद्-निर्मलतया निर्मल-निरुपलेपेन्द्रियवान् इति भाव । ‘ पउम-वियड-

था, उचित प्रमाण से युक्त था, सुन्दर था, ओमन था, तथा-परिमित मात्रावाला,
पुष्ट एवं रम्य था । रोमराजि (उज्जुय-सम सहिय जच्च तणु कसिण-णिद्ध-आइज्ज लडह-
रमणिज्ज-रोम राई) सरल, परस्पर मे मिलित, उत्तम, पतली, काली, चिकनी, उपादेय
एव अत्यन्त मनोहर थी । उनकी कुक्षि (झस विहग सुजाय पीण-कुच्छी) मत्स्य एव
पक्षी के समान सुन्दर और पुष्ट था । (झसोयरे) उनका उदर मत्स्य के जैसा सुन्दर
था । (सुडकरणे) इन्द्रियो यद्यपि स्वभावतः मलप्राहिना हे, तथापि अतिशय के प्रभाव

हुतो, शोभन हुतो, तथा भयार्हित घाटनो पुष्ट तेमज्ज रम्य हुतो रोमराजि
(शरीर उपरना वाणी पङ्क्ति) (उज्जुय-समसहिय-जच्च-तणु-कसिण-णिद्ध
आइज्ज-लडह- रमणिज्ज-रोम-राई) सरथी, परस्परभा भणी गयेली, उत्तम,
पातणी, काणी, चिकणी, उपादेय तेमज्ज अहुज्ज मनोहर हुती तेमनी काथ
(अगल) (झस-विहग-सुजाय-पीण-कुच्छी) मत्स्य तेमज्ज पक्षीना जेवी सुदर
अने पुष्ट हुती (झसोयरे) तेमनु उदर (पेट) भाछलीना जेवु सुदर हुतु
(सुडकरणे) इन्द्रियो जेके स्वभावथी मलप्राहिनी छे तो पण अतिशयना

तरग-भंगुर-रवि-किरण तरुण-बोहिय-अकोसायंत-पउम-गभीर-वि-
यड-णाभे साहय-सोणद-मुसल-दप्पण-णिकरिय-वर-कणगच्छ-
रुसरिस-वरवडर-वलियमज्झे पमुइय-वरतुरग-सीह-वर-वट्टिय-कडी

णाभे ' पद्म-विकट-नाम - पद्मकोणवद् विकटा-गम्भीरा नामिर्यस्य स तथा, ' गगावत्तग
पयाहिणावत्त-तरग-भगुर-रवि-किरण-तरुण-बोहिय-अकोसायत-पउम-गभीर-
-वियडणाभे ' गङ्गाऽऽवर्तक-प्रदक्षिणाऽऽवर्त-तरङ्ग-भङ्गुर-रवि-किरण-तरुण-बोधित-
विकसत्पद्म-गम्भीर - विकट-नाम - तत्र - गङ्गाऽऽवर्तकसम्बन्धिप्रदक्षिणावर्ततरङ्गवद्भङ्गुरा-
चक्राकारवर्तुला, रविकिरणतरुणबोधितविकसत्पद्मवद् गम्भीरा, विकटा=विणाला च
नामिर्यस्य स तथा, ' साहय-सोणद-मुसल-दप्पण-णिकरिय-वरकणगच्छ-
सरिस-वरवडर-वलिय-मज्झे ' सह-सोनन्द-मुसल-दर्पण-निकरित-वरकनकसर-
सदृश-वरवज्र-वलित-मध्य - सह-अक्षितमय यत्-सोनन्द=त्रिकाष्ठिका, मुसल - प्रसिद्ध ,
दर्पण - दर्पणदण्ड , निकरितवरकनकसर = निकरित=सारौक्य सर्वथा मञ्जित यद्
वरकनक-त्रेडसुवर्ग, तस्य सह - खड्गमुष्टि , एतेनामितरेतरयोगद्वन्द्व , तै सदृश - वर-

से भगवान का इन्द्रियो निर्लेप रहता थीं । (पउमवियडणाभे) नाभि पद्मकोण के समान
गभीर थी, (गगावत्तग पयाहिणावत्त तरग भगुर रवि किरण-तरुण बोहिय अकोसायत-
पउम गभीर वियड-णाभे) तथा-गगावर्तक-सत्रधी प्रदक्षिणावर्तयुक्त तरग की तरह भगुर,
चक्रसमान गोल, म याहकालके सूर्यकी किरणों द्वारा विकसित पद्म के समान
गभार एवं विणाल थी । (साहय सोणद-मुसल-दप्पण-णिकरिय-वरकणगच्छ-
सरिस वरवडर वलिय मज्झे) कटिप्रदेश त्रिकाष्ठिका के मध्यभाग समान, मूसल के
मध्यभाग समान, दर्पण के दण्ड के मध्यभाग समान, चलकते हुए सोनेकी

प्रभावथी भगवाननी छिद्रियो निर्लेप रहेती हुती (पउमवियडणाभे) नाभि
पद्मकोण जेवी गभीर हुती (गगावत्तग-पयाहिणावत्त-तरग-भगुर-रवि किरण
तरुण-बोहिय-अकोसायत-पउम-गभीर-वियड-णाभे) तथा गगावर्तक सत्रधी
प्रदक्षिणावर्तयुक्त तरगनी चेठे भगुर, अकना जेवी-गोल, मध्याह्न-
कालना सूर्यना किरणोथी बिडयेला पद्म समान गभीर तेभज विशाल हुती
(साहय-सोणद-मुसल दप्पण णिकरिय वरकणगच्छ-सरिस-वरवडर-वलिय-मज्झे)
कटिप्रदेश त्रिकाष्ठिका (घाडी अथवा तिरपाछी) ना मध्यभाग जेवा, मूसलना
मध्यभाग जेवा, दपणना दण्डना मध्यभाग जेवा, अण्डता सोनानी णड्डी

વર-તુરગ-સુજાય-ગુજ્ઞ-દેસે આડળ-હુઝવ ગિરુલેવે વર-
વારણ-તુલ-વિક્રમ-વિલસિય-ગર્ડે ગય-સસળ-સુજાય-સન્નિભોરુ

વજ્ર ઇવ વલ્લિત = શ્વામ - વૃગ, મવ્ય = મધ્યભાગો यस્ય સ તથા, 'પમુડય-વરતુરગ-સીહ-વર-વટ્ઠિય-કડી' પ્રમુદિત-વરતુરગ-સિંહવર-વલ્લિત-કટિ-પ્રમુદિતસ્ય રોગાદિ-રહિતતયા પ્રસન્નસ્ય, વરતુરગસ્ય-શ્રેષ્ઠહયસ્ય, તાદગસ્ય સિંહસ્ય ચેવ વરા=શ્રેષ્ઠા વર્તિતા-વર્તુલા, કટિર્યસ્ય સ તથા, 'વર-તુરગ-સુજાય-ગુજ્ઞ-દેસે' વર તુરગ-સુજાત-ગુહ્યદેગ - વરસ્ય=શ્રેષ્ઠસ્ય અશ્વસ્યેવ સુજાત સુન્દરો ગુપ્તદેગો यस્ય સ તથા । 'આડળહુઝવ ગિરુલેવે' આકાર્ણહય ઇવ નિરુપલેપ - આકાર્ણ = સુલક્ષણયુક્ત ઉત્તમ જાતીયો યો હય = અશ્વ, સ ઇવ નિરુપલેપ = નિર્ગત ઉપલેપાત્-મલિનસમ્પર્કાત્ ઇતિ નિરુપલેપ-નિર્મલ ઇત્યર્થ । 'વર-વારણ-તુલ વિક્રમ-વિલસિય-ગર્ડે' વર-વારણ-તુલ્ય-વિક્રમ વિલસિત-ગતિ - વરવારણસ્ય=શ્રેષ્ઠગજસ્ય તુલ્ય = સમાન વિક્રમ = પરાક્રમ, તથા તત્તુલ્યા વિલમિતા=ચરણસચરણરણનરહિતા ગતિર્ગમન यस્ય સ, ગજેન્દ્રવદતુલ્યલગાલી લલિતગમનગીલશ્ચેતિ ભાવ । 'ગય-સસળ સુજાય-સન્નિભોરુ' ગજ-શ્વસન-સુજાત-સન્નિભોરુ - ગજશ્વસનસ્ય=હસ્તિશુણ્ડાદણ્ડસ્ય સુજાતસ્ય=સુષ્ટત્પન્નસ્ય હસ્તિશ્વસનસ્યૈવ સન્નિભૌ-સદૃગૌ

સ્વપ્નમુદિ કે મધ્યભાગ સમાન ઓર વ્રજકે મધ્યભાગ સમાન પતલા થા । તથા (પમુડય-વરતુરગ સીહવર-વટ્ઠિય-કડી) કટિપ્રદેશ રોગાદિકરહિત હોને સે પ્રસન્ન શ્રેષ્ઠ ઘોડે કે સમાન ઓર સિંહ કે સમાન ગોલ થા । (વર-તુરગ-સુજાય-ગુજ્ઞ-દેસે) ગુહ્ય પ્રદેશ સુદર ઘોડે કે ગુહ્ય પ્રદેશ કે સમાન થા । (આડળહુઝવ ગિરુલેવે) આકીર્ણ જાતાય ઘોડેકે ગુહ્ય પ્રદેશ કે સમાન ભગવાનકા ગુહ્ય પ્રદેશ નિરુપલેપ થા । તથા (વર-વારણ-તુલ-વિક્રમ-વિલસિય-ગર્ડે) ભગવાનકા પરાક્રમ ઉત્તમ હાથી કે સમાન થા, તથા ડનકી ગતિ મી ડસીકે સમાન સુન્દર થી । (ગય-સસળ-સુજાય-સન્નિભોરુ) હસ્તિશુણ્ડા-

મુઠીના મધ્યલાગ જેવો અને વળના મધ્યલાગ જેવો પાતળો હતો તથા (પમુડય-વરતુરગ-સીહ-વર-વટ્ઠિય-કડી) કટિપ્રદેશ રોગ આદિકથી રહિત હોવાથી પ્રસન્ન શ્રેષ્ઠ ઘોડાની પેઠે અને સિંહની પેઠે ગોળ હતો (વરતુરગ-સુજાય-ગુજ્ઞ-દેસે) ગુહ્યપ્રદેશ સુદર ઘોડાના ગુહ્યપ્રદેશના જેવો હતો (આડળહુઝવ ગિરુલેવે) આકીર્ણ-શ્વસનવાન ઘોડાના ગુહ્યપ્રદેશના જેવો ભગવાનનો ગુહ્યપ્રદેશ નિરુપલેપ હતો તથા (વર-વારણ-તુલ-વિક્રમ-વિલસિય-ગર્ડે) ભગવાનનું પરાક્રમ ઉત્તમ હાથીના જેવું હતું, તથા તેમની ચાલ પણ તેના

સમુગ્ગ-ણિમગ્ગ-ગૂઢ-જાણૂ એળી-કુરુવિંદા-વત્ત-વટ્ટા-ણુપુવ્વ-જઘે
સંઠિય-સુસિલિટ્ઠ-વિસિટ્ઠ-ગૂઢ-ગુપ્પે સુપહટ્ઠિય-કુમ્મ-ચારુ-ચલણે

કુરુ યસ્ય સ તથા, સુન્દર-ગજશુઘ્દાદગ્ધસદૃગોહયુગન્ધાનિતિ ભાવ, 'સમુગ્ગ-
ણિમગ્ગ ગૂઢ-જાણૂ' સમુદગ નિમગ્ન-ગૂઢ-જાનુ -સમુદગ -સમ્પુટક -તમ્યોપગિતનાથસ્તન
રૂપયોર્માગયો સધિવત્ નિમગ્નગૂઢે=અન્યન્તાવૃત્ત-મામપુટે इत्यर्थ, તાટ્ટજા જાનુનો
'ઘુટના' ઇતિ પ્રસિદ્ધે યસ્ય સ તથા, ઉપચિત્તગ્રાન્દશ્યમાનજાન્વરિયક इत्यर्थ ।
'એળી-કુરુવિંદાવત્ત-વટ્ટા-ણુપુવ્વ-જઘે' એળી-કુરુવિન્દ - વર્તે વૃત્તા-નુપૂર્વ્યજઘ -
એળ્યા -હરિણ્યા इव, કુરુવિન્દ -તૃણવિશેષ, વર્તે=મૂત્રવલનક ચ, તે इव च
વૃત્તે-વર્તુલે, આનુપૂર્વ્યેણ તનુરૂપે જઘે યસ્ય સ તથા યદ્વા-એળી-કુરુવિન્દાવર્ત-વૃત્તા
નુપૂર્વ્યજઘ -इति च्छया, તત્ર-એળ્યા इव, કુરુવિન્દાવર્ત =ભૂષણવિશેષ इव च वृत्ते=
વર્તુલે આનુપૂર્વ્યેણ તનુસ્વરૂપે જઘે યસ્ય સ તથા, 'સંઠિય-સુસિલિટ્ઠ-વિસિટ્ઠ-ગૂઢ-
ગુપ્પે' સસ્થિત-સુશ્લિષ્ટ-ત્રિગિષ્ટ-ગૂઢ-ગુલ્ફ -સસ્થિતૌ-સુસસ્થાનવતૌ, સુશ્લિષ્ટૌ-

દણ્ડ કે સમાન उन प्रभुकी दोना जघाएँ थीं । (समुग्न निमग्न-गूढ-जाणू) डिब्बे
के समान प्रभुके घुटने गुतढकनी से युक्त एव अन्तर रहित होनेसे सुन्दर थे ।
अर्थात् उपचित होनेसे प्रभुके जानु की अस्थियाँ दृष्टिगोचर नहीं होती थीं ।
(एली-कुरुविंदा-वत्त-वट्टा-णुपुव्व-जघे) एली-हिरणी की जद्दा समान, तथा-कुरु-
विन्द-तृणविशेष और डोरी के बलके समान अथवा कुरुविन्दावर्त नामक भूषणके
समान गोल पतली-ऊपर से मोटी नीचेकी ओर उतरतीं २ पतली प्रभुकी दोनो
जघाएँ थीं । (संठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-गूढ-गुप्पे) शोभन आकारयुक्त, - अच्छी

જેવીજ સુદર હતી (ગય સસણ-સુજાય-સન્નિમોહ) હસ્તિશુ ડાઢ ડના
(હાથીના સૂઢના) જેવી તે પ્રભુની બન્ને જઘાઓ હતી (સમુગ્ગ-ણિમગ્ગ-ગૂઢ-
જાણૂ) ડબ્બાની પેઠે પ્રભુના ઘુટણો સુખ ઢાઢણવાળા તેમજ અતર રહિત
'હોંવાથી સુદર હતા, અર્થાત્ ઉપચિત હોવાથી પ્રભુના ઘુટણના હાડકા
દેખાતા નહતા (એળી કુરુવિંદા-વત્ત વટ્ટા-ણુપુવ્વ-જઘે) એળી-હિરણીની જઘા
સમાન, તથા કુરુવિંદ તૃણવિશેષ, અને ઢોરીની વલ સમાન, અથવા 'કુરુ
વિન્દાવર્ત' નામક ભૂષણ સમાન ગોળ પાતળી ઉપરથી જાડી તેમજ નીચેની
તરફ ઉતરતી ઉતરતી પાતળી પ્રભુની બન્ને જઘાઓ હતી (સંઠિય-સુસિ
લિટ્ઠ વિસિટ્ઠ-ગૂઢ ગુપ્પે) શોભાયમાન આકારવાળા, સારી રીતે મળેલા તેમજ

અણુપુન્વ-સુસંહય-ગુલીએ ઉપ્પણય તણુતંવ-ગિદ્ધ-ળવ્વે રત્તુપ્પલ-
પત્ત-મડય-સુકુમાલ-કોમલ-તલે નગ નગર-મગર-સાગર-ચક્ક-

સુમિલિતૌ, ગઢૌ-માસલવાટ્પ્રથૌ ગુન્ફૌ યન્ય સ તથા, પુષ્ટતયા તિરોહિતગુન્ફ ।
'મુપ્પઙ્ઘિય-કુમ્મ-ચરુ-ચલણે' મુપ્રતિષ્ઠિત કુર્ગચાર-ચર્ણ મુપ્રતિષ્ઠિતૌ ઓમનરૂપેણ
સ્થિતૌ, કર્મપત્-કચ્છપત્ ચારુ=મુન્દરૌ ચર્ણૌ યસ્ય સ તથા, સકોચિતાઙ્ગક-
ચ્છપપ્રપ્તચર્ણવાનિતિ ભાવ । 'અણુપુન્વ-સુસંહય-ગુલીએ' આનુપૂર્વ્ય-સુમહતાઙ્ગુ-
ત્તક-આનુપૂર્વ્યગ=ક્રમેણ હાયમાના વર્દમાના વા, તથા સુમહતા-ત્રિભિન્ના અપિ
સમિલિતા અદ્ભુત્ય =ચરગાઙ્ગુન્યૌ યસ્ય સ તથા, 'ઉપ્પણય-તણુ-તવ-ગિદ્ધ-
ળવ્વે' ઉન્નત-તનુતામ્ર-સ્નિગ્ધ-નલ્લ-સમુન્નત પ્રતલ-રક્તચિક્કણ નલ્લ યુક્ત इत्यर्थ,
'રત્તુપ્પલ-પત્ત મડય સુકુમાલ-કોમલ-તલે' રક્તોપલ-પત્ત મૃદુક સુકુમાર કોમલતલ-રક્તક-
મલદલપત્તિકોમલાર્ણવર્ણચરણતલપાનિયર્થ । 'નગ-નગર-મગર-સાગર ચક્ક-વરગ-
મગલ-કિય-ચલણે' નગ-નગર-મકર-સાગર-ચક્રાઙ્ગ-વરાઙ્ગ-મહલાઙ્ગિત-ચરણ, તત્ર-નગ =પર્વત,

રાતિ સે મિલિત એવ ગૂઢ-માસલ-પુષ્ટ હોનેસે અદ્ભુત્ય એસે પ્રભુકે દોનો પૈરોકે
ગુલ્ફ યે । (મુપ્પઙ્ઘિય-કુમ્મ-ચારુ-ચલણે) પ્રભુકે પોવ સકુચ કર વૈઠે હુણ
કચ્છાકે સમાન મુન્દર યે । (અણુપુન્વ-સુસંહય-ગુલીએ) અનુક્રમસે ઉચિત આકાર-
ચાલો એવ મિત્ર ૨ હોને પર મી પરસ્પર મે સમિલિત પ્રભુકે ચરણોફી અગુલિયા યી ।
(ઉન્નય-તણુ-તવ-ગિદ્ધ-ળવ્વે) સમુન્નત, પ્રતલ, રક્ત એવ ચિક્કગ પ્રભુકે નલ્લ
થે । (રત્તુપ્પલ-પત્ત-મડય-સુકુમાલ-કોમલ-તલે) રક્તકમલકે દલકે સમાન
અતિ કોમલ લાર્ણવર્ણકે પ્રભુકે ચરણોફે તલે યે । (નગ-નગર-મગર-સાગર-
ચક્ક-વરગ-મગલ-કિય-ચલણે) નગ-પર્વત, નગર-પુર, મકર-જલચરજીવવિશેષ,

ગૂઢ મામલ પુષ્ટ હોવાથી ન દેખાય એવા પ્રભુના બન્ને પગના ગોઠણો હતા
(મુપ્પઙ્ઘિય કુમ્મ ચારુ ચલણે) પ્રભુના પગ મ કુચાઈને બેઠેલા ડાચખાની
પેઠે મુદ્દ હતા (અણુપુન્વ-સુસંહય ગુલીએ) અનુક્રમથી ઉચિત આકારવાળી
તેમજ બુદ્ધી બુદ્ધી હોવા છતાં પણ પરસ્પરમા બેડાએલી પ્રભુના ચરણોની
આગળીઓ હતી (ઉન્નય તણુ તવ-ગિદ્ધ-ળવ્વે) સમુન્નત, પ્રતલ, લાલ
તેમજ ચિઠણા પ્રભુના નખ હતા (રત્તુપ્પલ પત્ત-મડય-સુકુમાલ-કોમલ-તલે),
રક્ત ડમલના દલના જેવા અતિશય ડોમળ લાલ વર્ણના પ્રભુના ચરણોના
તળિયા હતા (નગ નગર-મગર-સાગર ચક્ક-વરગ-મગલ-કિય-ચલણે)
નગ પર્વત, નગર પુર, મકર-જલચર જીવ વિશેષ, સાગર-સમુદ્ર અને ચક્ર

वरग-मगल-किय-चलणे विसिद्वरुवे हुयवह-निद्रूम-जलिय-तडि-
तडिय-तरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए अणासवेअममे अकिचणे

नगरं=पुर, मकर=जलचरजीवविशेष, सागर=समुद्र, चक्र=प्रसिद्धम्, एतायेव अङ्ग-
लक्षणानि, तथा वराऽङ्गाश्च=शुभमृचकस्वरितकादिलक्षणानि, मङ्गल=शुभलक्षण-
विशेषश्च, तैरलङ्कृतौ सुगोमितौ-चरणौ यस्य स तथा, नगनगरमकरादिचिह्न-स्वरितका-
दिचिह्न-मङ्गलचिह्नरूप शुभलक्षणसुगोमितचरणयुगानिति भाव । 'विसिद्वरुवे' विशि-
ष्टरूप-अतिसुन्दर, 'हुयवह निद्रूम-जलिय-तडितडिय-तरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए'
हुतवह - निर्द्रूम - ज्वलित - तडितडि - तरुण - रवि किरण - सदृश - तेजस्क,
हुतवहनिर्द्रूमज्वलितस्य=अग्नेर्निर्द्रूमज्वालाया, तडितडित - धारावाहिकतया पुन
पुनर्विद्योतितविद्युत, -तथा तरुणरविकिरणाना-सदृश=समान तेज-दीप्तिर्यस्य स
तथा, 'अणासवे' अनास्रव-अविद्यमाना आस्रवा यस्य स तथा,
कर्मागमरहित इत्यर्थ, 'अममे' अमम-ममत्वरहित 'अकिचणे' अकिञ्चन-नास्ति

सागर-समुद्र और चक्र इनके शुभ चिह्नों से, स्वस्तिकादि शुभ चिह्नों से तथा
मङ्गल नामक शुभ चिह्नसे सुगोमित प्रभुके दोनों चरण थे । (विसिद्वरुवे) प्रभुका
रूप विशिष्ट-असाधारण अर्थात् अनुपम था । (हुयवह-निद्रूम-जलिय-तडित
डिय-तरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए) निर्द्रूम अग्नि के समान, बार बार चम-
कती हुई बिजली के समान तथा मध्याह्नकालिक रविकिरणोंके समान प्रभुका तेज
था । (अणासवे) नवीन कर्मोंके आस्रवसे प्रभु सर्वथा रहित थे । (अममे)
प्रभुके किसी भी पर पदार्थमें ममत्व नहीं था । (अकिचणे) प्रभु अकिञ्चन-परिग्रह-
रहित थे । (छिन्नसोए) भगवानने अपनी भवपरम्पराको नष्ट कर लिया था ।

येना शुभ चिह्नीथी-स्वस्तिकादि शुभचिह्नीथी, तथा भगणनामक चिह्नीथी
सुशोभित प्रभुना अग्ने चरणु डता (विसिद्वरुवे) प्रभुनु रूप विशिष्ट असाधा-
रण अर्थात् अनुपम डतु (हुयवह निद्रूम जलिय तडि तडिय-तरुण रवि
किरण-सरिस तेए) धुमाडा वगरना अग्निना जेवु, बारबार चणकती विज-
लीना जेवु, तथा मध्याह्न ढाणना सूर्यना किरणो जेवु प्रभुनु तेज डतु
(अणासवे) नवीन कर्मोंना आस्रवथी प्रभु सर्वथा रहित डता (अममे)
प्रभुने कोध पणु पर पदार्थमा ममत्व नडोतु (अकिचणे) प्रभु अकिञ्चण-परि-
ग्रह वगरना डता (छिन्नसोए) भगवाने पोताना भवपरंपरानो नाश करी

छिन्नसोए निरुवलेवे ववगय-पेम-राग-दोस-मोहे निगंथस्स
पवयणस्स देसए सत्थनायगे पइटावए समणगपई समणग-

किञ्चन यस्य स तथा, परिग्रहप्रन्थिरहित । 'छिन्नसोए' छिन्नस्रोता—निवर्तित-
भवप्रवाह, 'निरुवलेवे' निरुपलेप—उपलेपो—मालिन्य, तद् द्वित्रिध द्रव्यरूप भावरूपञ्च,
तादृगाद् द्विविधादुपलेपात्—निर्गतो निरुपलेप, द्रव्यतो निर्मलशरीर, भावत कर्मबन्धहतु-
भूतोपलेपरहित । पूर्वोक्तमेवार्थं विशेषत स्पष्टयन्नाऽऽह 'ववगय पेम राग-दोस-मोहे'
व्यपगतप्रेमरागद्वेषमोह—प्रेम च रागश्च द्वेषश्च मोहश्चेति प्रेमरागद्वेषमोहा प्रेम—आसक्ति-
लक्षणम्, राग—विषयेषु अनुरागरूप, द्वेष—अप्रातिरूप मोह—अज्ञानरूप, एते
प्रेमादयो व्यपगता—विनष्टा यस्य स तथा, 'निगंथस्स पवयणस्स देसए'
निर्ग्रन्थस्य प्रवचनस्य देशक—निर्ग्रन्थस्य—निर्गत ग्रन्थाद् द्रव्यत सुवर्णादिरूपाद्,
भावतो मिथ्यात्वान्निलक्षणात्—निर्ग्रन्थ तस्य निर्ग्रन्थस्य, प्रवचनस्य—प्रकर्षेण—
उच्यते—परमकन्याणाय कथ्यते—इति प्रवचनम्—तस्य प्रवचनस्य देशक=उपदेशक—
निरारम्भ—निष्परिग्रह—धर्मोपदेशक इति भाव । 'सत्थनायगे' सार्थनायक—सार्थस्य—
मोक्षप्रस्थितभग्न्यसमूहस्य, नेता—स्वामीयर्थ 'पइटावए' प्रतिष्ठापक—श्रुतचारित्र
लक्षणधर्ममस्थापक । 'समणगपई' श्रमणकपति—श्राम्यति=सोसाह कर्मनिर्जराय

(निरुवलेवे) द्रव्य एव भाव रूप दोनों प्रकारकी मलिनतासे प्रभु वर्जित थे ।
इसी बातको पुन विशेष रूपसे इन विशेषणों से सूत्रकार स्पष्ट करते हैं—(ववगय-
पेम राग-दोस मोहे) भगवानने अपनी आत्मा से प्रेम, राग द्वेष एव मोहको नष्ट
कर दिया था । (निगंथस्स पवयणस्स देसए) प्रभु निर्ग्रन्थ प्रवचनके उपदेशक
थे । (सत्थनायगे) मोक्षकी ओर प्रस्थित भग्न्यसमूहक भगवान नेता थे । (पइ-
टावए) श्रुतचारित्ररूप धर्मके प्रभु रस्थापक थे । (समणगपई) भगवान् तप एव

दीधे। उतो। (निरुवलेवे) द्रव्य तेमज लावइय णन्ने प्रडारणी मलिनताथी
प्रभु वर्जित उता आ वातने इरीने विशेष इयथी तेमना अ गोना विशे
पण्णोथी सूत्रडार स्पष्ट करे ठे (ववगय पेम-राग दोस मोहे) लगवाने
पोताना आत्माभाथी प्रेम, राग, द्वेष तेमज मोहने नाश कर्यो उतो
(निगंथस्स पवयणस्स देसए) प्रभु निर्ग्रन्थ प्रवचनना उपदेशक उता
(सत्थनायगे) मोक्षना तरइ वणेला लव्यमभूडना लगवान नेता उता
(पइटावए) श्रुत चारित्रइय धर्मना प्रभु रस्थापक उता (समणगपई)

विद-परियड्ढिए चउत्तीस-बुद्धा-इसेस-पत्ते पणतीस-सच्चययणा-

श्रम कुर्वति तप-स्वा यायाप्पि इति श्रमगा-त एव श्रमगका, तेषा पति-
चतुविधसद्धाधिपतिरिति भाव, 'समणग विद परियड्ढिए' श्रमगक-वृन्द परिदर्शक-
श्रमणकाना चतुविधाना, वृन्द-सद्ध-तस्य परिदर्शक-वृद्धिकारी। अथवा 'परियट्ठए'
पर्यटक-अग्रेसर, यद्वा पयायक-तै परिपूर्ण। 'चउत्तीस बुद्धाइसेस पत्ते'
चतुस्त्रिंशद्-बुद्धातिशेष-प्राप्त = चतुस्त्रिंशत् = चतुस्त्रिंश-सूत्रका ये बुद्धाना = तीर्थकराणाम्
अतिशेषा-अतिशया तान् प्राप्त, तत्र-अवृद्धिस्वभावक केवलश्रमश्रुगेमनस्यमिति प्रथमोऽतिशय,
अन्येऽप्यतिशया समवायाङ्गसूत्रेऽभिहितास्ततोऽवगतव्या। 'पणतीस-सच्चययणाइ-
सेस-पत्ते' पञ्चत्रिंशसत्यवचनाऽतिशेषप्राप्त पञ्चत्रिंशसत्यका ये सत्यवचनस्य अति-
शेषा-अतिशया तान् प्राप्त, अथात् पञ्चत्रिंशद्वाणीगुणयुक्त इति भाव। पञ्चत्रिंश-
द्वाणीगुणा आचाराङ्गसूत्रस्य मत्कृताऽऽचारचितामगिटीकाया प्रथमाध्यायने

स्वाध्याय आदि क्रियाओंमें कर्मनिर्जराके लिये परिश्रम करनेवाले श्रमगोंके स्वामी ये।
(समणग विद परियड्ढिए) चतुर्विध गृधके वे प्रभु वर्द्धक थे। अथवा उसके
अग्रेसर या उससे परिपूर्ण थे। (चउत्तीस-बुद्धाइसेस-पत्ते) तीर्थकरोंके चौत्तीस
अतिशयोक्तिसे प्रभु प्रियजमान थे। इनमें नग, केवल एव श्रमश्रु-दाढी-मूँठका नहीं बढ़ना
यह पहला अतिशय है, अवशिष्ट अतिशय समवायाङ्ग सूत्र से जान लेना चाहिये।
(पणतीस सच्चययणा-इसेस पत्ते) वागोंके पैंतास गुणों से प्रभु युक्त थे। ३५वाणी-
गुणरूप अतिशय आचाराङ्ग सूत्रके प्रथम अध्यायनकी आचारचितामगि टीका में
कहे हैं, अतः वहाँ से जान लेना चाहिये। (आगासगण चक्केग) आकाशगत

लगवान तप तेभञ्ज स्वाध्याय आदि क्रियाओंमें कर्मनिर्जराने भाटे परि
श्रम करवावाण श्रमणाना स्वामी हुता (समणग विद परियड्ढिए) चतु
विध सधना ते प्रभु वर्द्धक हुता अथवा तेना अग्रेसर डे तेनाथी परि
पूर्ण हुता (चउत्तीसबुद्धा इसेसपत्ते) तीर्थकराना चौत्तीस अतिशयोक्ती प्रभु
प्रियजमान हुता तेमा नञ्ज देश तेभञ्ज श्रमश्रु-दाढी मूँठनु न वधवु अ
पडेले अतिशय छे, आडीना अतिशय समवायाङ्ग सूत्रथी ज्ञाणी देवा
जोधे (पणतीस सच्च ययणाइसेस-पत्ते) वाणीना पात्रीस गुणोथी प्रभु
युक्त हुता उप वाणी गुणरूप अतिशय आचाराङ्ग सूत्रना प्रथम अध्याय
ननी आचार चितामणि टीकाभा उडेला छे, अटले त्यायी ते ज्ञाणी देवा

इसेस-पत्ते आगासगएण चक्रेण आगामगएण छत्तेण आगास-
मियाहिं चामराहिं (आगामगएण फालियामएण सपायवीढेण
सीहासणेण) धम्मज्झएण पुरओ पकटिज्जमाणेण चउदसहिं सम-
णसाहस्सीहि उत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहि सद्धि सपडिबुडे

ज्यायाता, 'आगासगएण चक्रेण' आकाशगतेन चक्रेण । 'आगासगएण-
छत्तेण' आकाशगतन छत्तेण । 'आगाममियाहिं' आकाशमिताभ्या=ग्रामाभ्या,
'चामराहिं' चामगभ्याम=अतिशयप्रमाणाच्चक्राणिभिस्परिचरित इति भाव । 'आगास-
गएण फालियामएण' आकाशगतेन स्फटिकमयन=आकाशस्थितेन स्फटिकनिर्मितेन
'सपायवीढेण' सपादपाठन=पादस्थापनपाठमहितन 'सीहासणेण' सिंहासनन,
'धम्मज्झएण' धर्मपूजन, 'पुरओ' पुरत=अग्रत, 'पकटिज्जमाणेण' अतिशय-
महिम्ना प्रकटयमानन 'चउदसहिं' समणसाहस्सीहिं 'चतुर्दशभि=श्रमणसाहस्राभि
श्रमणाना चतुर्दशमहत्त्वे 'उत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं' पट्त्रिंशता आर्यिकासाह-
स्राभि=आर्यिकाणा पट्त्रिंशसहस्रै 'सद्धि' सद्धि=मह । 'सपडिबुडे' सम्परिवृते -

चक्रसे, (आगासगएण छत्तेण) आकाशगत छत्रा से (आगासमियाहिं चामराहिं)
आकाशगत चामरा से व प्रभु उपलब्धित य । (आगासगएण फालियामएण
सपायवीढेण - सीहासणेण धम्मज्झएण पुरओ पकटिज्जमाणेण) आकाशगत,
स्फटिकमय एव पादपाठमहित ऐसे सिंहासन से एव अतिशय का महिमा से प्रकटित
और आग २ चलनवाले ऐसे धर्मव्यंजना से युक्त, तथा-(चउदसहिं समणसाहस्सीहिं
उत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं सद्धि सपरिवृडे) १४ हजार श्रमणों के, एव

लोभ्ये (आगासगएण चक्रेण) आकाशगत चक्रेयी (आगासगएण छत्तेण)
आकाशगत छत्रेयी (आगासमियाहिं चामराहिं) आकाशगत चामरेयी ते
प्रभु उपलब्धित (दिष्टाता) हुता (आगामगएण फालियामएण सपायवीढेण सीहा-
सणेण धम्मज्झएण पुरओ पकटिज्जमाणेण) आकाशगत, स्फटिकमय तेभञ्ज
पादपीठमहित एवा सिंहासनयी तेभञ्ज अतिशयनी महिमायी प्रकटित
अने आग १ आग १ आसनाए एवा धर्मव्यंजनी युक्त [चउदसहिं समणसा-
हस्सीहिं उत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं सद्धि सपरिवृडे] १४ हजार श्रमणाना तेभञ्ज
छत्रीसहस्रा आयाओना परिचरयी युक्त लगवान श्री महावीर प्रभु

पुव्वाणुपुर्वि चरमाणे गामाणुगामं दूडजमाणे सुहंसुहेणं विहर-
माणे चंपाए णयरीए वहिया उवणगरग्गामं उवागए चंपं नगरिं
पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे ॥ सू० १६ ॥

भगवान्-श्रीमहावीर, 'पुव्वाणुपुर्वि' पूर्वानुपूर्व्या-तार्थकरपरिपाट्या-तार्थकरपर-
म्परया । 'चरमाणे' चरन्-विहरन्, 'गामाणुगाम' ग्रामानुग्रामम् एकस्माद्
ग्रामाद् ग्रामान्तरम्, 'दूडजमाणे' द्रवन्-गच्छन् एकस्माद् ग्रामादनन्तरं ग्राममनुल्ल-
ङ्घयन्नित्यर्थ, 'सुहंसुहेण' सुखसुखेन-नयमवाधारहितेन, 'विहरमाणे' विहरन्-अप्र-
तिबद्धविहार कुर्वन्, 'चंपाए नयरीए' चम्पाया नगया, 'वहिया' वहि
'उवणगरग्गाम' उपनगरग्रामम् नगरसमीपवर्तिनं ग्रामम् । 'उवागए' उपागत-सम्-
वसृत, किमर्थमुपागत ? इत्याह-'चंप णयरीं' चम्पाया-चम्पानाम्भ्यां नगर्यां
'पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे' पूर्णभद्र=पूर्णभद्रनामकं चैत्यम्=उद्यानं समवस-
र्तुकाम-आगन्तुकामं सन् उपागत इति सम्बन्धः ॥ सू० १६ ॥

छत्तीसहजार आर्थिकाओं के परिवार से युक्त भगवान् श्रीमहावीर प्रभु (पुव्वाणुपुर्वि
चरमाणे) तीर्थकरों की परंपरा के अनुसार विहार करते हुए (गामाणुगामं
दूडजमाणे) एकग्राम से दूसरे ग्राम पधारते हुए (सुहंसुहेण विहरमाणे) सुख
सुख से विचरते हुए (चंपाए णयरीए वहिया उवणगरग्गाम उवागए) चंपा-
नगरी के बाहरभाग की ओर स्थित, परंतु वहां से बहुत दूर नहीं, किन्तु थोड़ी
दूर पर रहे हुए ऐसे ग्राम में पधार, यहां आने का कारण उनका यह था कि
वे प्रभु (चंप णयरीं पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे) चंपानगरी के पूर्णभद्र नामक
उद्यान में पधारनेवाले थे ॥ सू० १६ ॥

(पुव्वाणुपुर्वि चरमाणे) तीर्थकरोंने परंपराने अनुसरने विहार करता
करता (गामाणुगामं दूडजमाणे) ओठ गांवथी ओले गांव पधारता
(सुहंसुहेण विहरमाणे) सुख सुखेनी विचरता (चंपाए णयरीए वहिया उव
णगरग्गाम उवागए) यथा नगरीनी अहारना लाग तरक्ष परंतु ऐनाथी अहु
दूर नहि पल ७२१ दूर आवेवा ऐवा गांवभा पधार्या अही आववानु
कारण तेभने ऐ उतु ते ते प्रभु (चंप णयरीं पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे)
यथानगरीनी पूर्णभद्र नामना उद्यानभा पधारवावाणा उता [सू. १६]

मूलम्—तए ण से पवित्तिवाउए इमीसे कहाए लद्धे
समाणे हट्ट-तुट्ट-चित्त-माणंदिए पीइमणे परमसोमणस्सिए

टीका—‘तए ण’ इयादि, तत गल्ल=यदा भगवान्—चम्पानगराममीपग्राम—
मुपागत तदनन्तर—तपश्चात्, ‘से पवित्तिवाउए’ स प्रवृत्तिव्यापृत=स
पूर्वोक्त—भगवद्वात्ताऽऽनयन नियुक्त ‘इमीसे कहाए’ अस्या कथाया ‘लद्धे
समाणे’ लब्धार्थ सन्—ज्ञातभगवत्प्रागमनवृत्तात् सन्, ‘हट्ट-तुट्ट चित्त माणदिए’
हट्ट-तुट्ट-चित्त—नन्दित—हट्टतुट्ट=अतितुष्टम्, यद्वा हट्ट=हर्षितम्, तुष्टम् प्राप्तसन्तोष—
तादृश चित्त यस्य स हट्टतुष्टचित्त, अत एव आनन्दित=आनन्द प्राप्त सजात—
मानसोच्छास इत्यर्थ । सूत्रे ‘चित्तमाणदिए’ इत्यत्र मकार प्राकृतत्वात् ।
‘पीइमणे’ प्रीतिमना—प्राप्ति—तृप्तिर्मेनसि यस्य स प्रीतिमना—तृप्तमानस ।
‘परमसोमणस्सिए’ परमसौमनस्यित—परमम्—उत्कृष्ट च तत् सौमनस्य प्रसन्नचित्तता
चेति परमसौमनस्य तदस्य सजात परमसौमनस्यित परमानुरागपूर्णमनस्क,

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि—

(तए ण) जन भगवान् चपानगरी के समापवर्ता ग्राम मे पधारे तत्र
(से पवित्तिवाउए) भगवान का वाता के लाने के लिये नियुक्त किया हुआ
वह पुरुष (इमीसे कहाए) इस समाचार को (लद्धे समाने) जानकर कि
भगवान् चपानगरी के समीपवर्ता ग्राम म आकर निराजमान हो चुके है, (हट्ट-तुट्ट-
चित्त-माणदिए) इससे उसके चित्त म अत्यन्त हर्ष और सन्तोष हुआ । अत
वह अत्यन्त आनन्दित हुआ, (पीइमणे) मन मे प्रेम आ गया, (परमसोमणस्सिए)
अत्यन्त अनुराग से उसका मन भर गया (हरिस-वस-विसप्पमाण-हियए) अपार

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि—

(तए ण) ज्यारे भगवान् चपानगरीना समीपवतीं गाभमा पधारी त्यारे
(से पवित्तिवाउए) भगवाननी वार्ता-समाचार लध जवा भाटे निभायेला
ते पुइये (इमीसे कहाए) ये समाचारने (लद्धे समाने) जइया डे भगवान
चपानगरीना समीपवतीं गाभमा आवीने निराजमान थध थूक्या छे,
(हट्ट तुट्ट चित्त माणदिए) आथी तेना मनमा अत्यन्त हर्ष अने सन्तोष
थये अने तेथी ते जहु आनन्द पाभ्यो, (पीइमणे) मनमा प्रेम छवार्थ
गयो, (परमसोमणस्सिए) अत्यन्त अनुरागथी तेनु मन लरार्थ गथु,

हरिस-वस-विसप्पमाण-हियए ण्हाए कयवलिकम्मे कय-कोउय-
मंगल-पायच्छित्ते सुद्धप्पवेसाइं मगलाइ वत्थाइ पवर परिहिए
अप्प-महग्घा-भरणा-लंकिय-सरीरे सयाओ गिहाओ पडिणिक्ख-

‘हरिस वस-विसप्पमाण-हियए’ हर्ष-वश-विसर्प-हृदय-हर्षवशेन विसर्पत्-परित
उच्छलद् हृदय यस्य स तथा, भगवद्गर्गनादमन्दानन्दतरङ्गसमुच्छन्नितचित्त इत्यर्थः ।
‘ण्हाए’ स्नात-कृतस्नान, ‘कयवलिकम्मे’ कृतवलिकर्मा-स्नाने कृते पशुपक्ष्या-
द्यर्थं कृतान्नभाग ‘कय-कोउय-मंगल-पायच्छित्ते’ कृत-कौतुक-मङ्गल-प्रायश्चित्त-
कृतानि कौतुकमङ्गला येव प्रायश्चित्तानि-दु स्वप्नादिविघातार्थमवश्यकरीयत्वात् येन स
तथा, तत्र कौतुकानि=मयीतिलकादीनि, मङ्गलानि तु सिद्धार्थदध्यक्षतादीनि । ‘सुद्धप्प
वेसाइ’ शुद्धप्रवेश्यानि-शुद्धानि=प्रक्षालितत्वात् निर्मलानि, प्रवेश्यानि=राजसभाप्रवेगाऽऽर्हाणि
-राजसभायोग्यानि ‘मगलाइ’ मङ्गलानि-मङ्गलकारकाणि, ‘वत्थाइ’ वस्त्राणि-विविधरूप-
प्रकाराणि—‘पवर’-प्रवराणि-मूल्यतो महार्घाणि, रूपत उज्ज्वलानि मृदूनि सान्द्राणि
च, प्राकृतत्वाद् निभक्तेर्लोप, ‘परिहिए’ परिहित-शरीरे यथास्थान योजित ।
‘अप्प-महग्घा भरणा लंकियसरीरे’ अल्प-महार्घा-भरणा-ऽलकृत-शरीर-अल्पानि=

हर्ष से उसका हृदय उछलने लगा । फिर उसने कोणिक राजा के पास जाने की तैयारी
की । उसने (ण्हाए) स्नान किया, (कयवलिकम्मे) पश्चात् पशुपक्षी आदि के
लिये अन्न का विभागरूप बलिकर्म किया, (कय-कोउय-मंगल-पायच्छित्ते)
दु स्वप्नादि निवारण के लिए मयीतिलकादि किये और दही अक्षतादि धारण किये ।
(सुद्धप्पवेसाइ मगलाइ वत्थाइ पवर परिहिए) पश्चात् उसने स्वच्छ, राजसभा में
जाने योग्य, मागलिक, बहुमूल्य, तथा रूप से उज्ज्वल वस्त्रों को धारण किये ।
(अप्प-महग्घा-भरणा-लंकिय-सरीरे) वस्त्र पहिर चुकने के अनन्तर फिर उसने

(हरिस-वस विसप्पमाण हियए) अपार दुर्धर्षी तेनु हृदय उछलवा लाग्यु
पछी तेणे डेखिउ राजनी पासो जवानी तैयारी करी तेणे (ण्हाए) स्नान
कर्यु, (कयवलिकम्मे) पछी पशु पक्षि आदि ने भाटे अन्नना विभागइय
बलिकर्म कर्यु (कय-कोउय मंगल पायच्छित्ते) दु स्वप्नादि दोषना-निवा
रणे भाटे मयी-तिलक आदि कर्यो अने दही अक्षत आदि धारण कर्यो
(सुद्धप्पवेसाइ मगलाइ वत्थाइ पवर परिहिए) पछी तेणे स्वच्छ, राजसभा
पडेरि जवा योग्य, मागलिक, बहुमूल्य तथा रूपी उज्ज्वल वस्त्रो धारण
कर्यो (अप्प-महग्घा भरणा लंकिय सरीरे) वस्त्र पहिरी लीधा पछी तेणे ओछा

मड, पडिणिक्रवमिता चपाए णयरीए मज्झमज्झेणं जेणेव
कोणियस्स रण्णो गिहे जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव
कूणिए राया भिभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छड, उवागच्छि-

परिमाणतो न्यूनानि, महार्घाणि-महान्=अतिशय-अर्घ्ये=मूल्य चेपा तानि, आश्रियन्ते=सम्यग् धार्यन्त इत्याभरणानि- अलङ्कारा, तैरलङ्कृत शरीर यस्य स तथा, अल्पमहुमूल्य-भूषणभूषितदेह इत्यर्थ, 'सयाओ गिहाओ' स्वकाद् गृहाद्, 'पडिणिक्रवमड' प्रतिनिष्क्राम्यति-निर्गच्छति। 'पडिणिक्रवमिता' प्रतिनिष्क्रम्य-निर्गय, 'चपाए णयरीए' चम्पाया नगर्या, 'मज्झमज्झेण' मध्यमयेन-चतुर्दिगपेक्षमयभागेन, 'जेणेव कोणियस्स रण्णो गिहे' यत्रैव कोणिकस्य राज्ञो गृह-भवनम्, 'जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला' यत्रैव बाह्या उपस्थानशाला-आस्थानमण्डप, 'जेणेव कूणिए राया भिभसारपुत्ते' यत्रैव कोणिको राजा भिभसारपुत्र, 'तेणेव उवागच्छड' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छिता' उपागत्य, 'करयलपरिगहिय'

भार से अल्प एव बहुमूल्य आभरण भी शरीर पर धारण किये। इस प्रकार सज-धज कर वह (सयाओ गिहाओ पडिणिक्रवमड) अपने घर से निकला, (पडिणिक्रवमिता चपाए णयरीए मज्झमज्झेण जेणेव कोणियस्स रण्णो गिहे) घर से निकलकर यह चपानगरी के ठाक मय के मार्ग से होकर जहा कोणिक राजा का प्रासाद था, (जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला) जहा पर बाहरी उपस्थानशाला थी, और (जेणेव कूणिए राया भिभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छड) उस उपस्थानशाला में, जहाँ भभसार के पुत्र कोणिक राजा बैठे हुए थे, वहा पहुँचा। (उवागच्छिता) वहाँ पहुँचते ही सर्वप्रथम उसने (करयलपरिगहिय

पहनना तेमज्झ अहुमूल्य आभरण पण शरीर उपर धारण कर्था आ प्रदारे शणुगार उगीने ते (सयाओ गिहाओ पडिणिक्रवमड) पोताने घेरथी नीडल्ये। (पडिणिक्रवमिता चपाए णयरीए मज्झमज्झेण जेणेव कोणियस्स रण्णो गिहे) घेरथी नीडलीने ते चपानगरीना अराअर मध्यलागमा थर्छने न्या डोलिउ राजानो भडेल डते। (जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला) अने न्या आह्य उपस्थान शाला डती, तथा (जेणेव कूणिए राया भिभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छड) ते उपस्थान-शालामा न्या ललभारना पुत्र डोलिउ राजा भेडा डता त्या पडोअ्ये। (उवागच्छिता) त्या पडोअ्यताज् सर्व प्रथम तेण् (करयलपरिगहि

ता करतलपरिगृहीयं सिरसावत्त मत्थए अंजलि कट्टु जएणं
विजएणं वद्धावेड, वद्धावित्ता एवं वयासी ॥ सू० १७ ॥

मूलम्—जस्स ण देवाणुप्पिया दंसणं कंखति, जस्स

करतलपरिगृहीत=करतलेन करतल परिगृहीत=परस्पर सम्मिष्टम् । ‘सिरसावत्तं’
गिरआवर्तम्—गिरसि=गिरसोऽप्रभागे आ—समताद् वर्तते—परिभ्राम्यति इति गिर—
आवर्तस्तम् । ‘अंजलि’ समिलिनकगुणम् । ‘मत्थए’ मस्तक—ललाटदेश,
‘कट्टु’—कृत्वा ‘जएण’ जयेन—जय = उक्त्यप्रामिरूप तेन—‘जय जय महाराज’
इति रूपेण, ‘विजएण’ विजयेन—विजिण प्रचण्डगुणप्रहरूपो जयो विजय
तेन—अर्थात्—विजयस्व विजयस्व महाराज इति रूपेण ‘वद्धावेड’ वर्द्धयति—जयेन
विजयेन वर्द्धस्वेति वृद्धिकामनारूपामाणिष प्रयुङ्क्ते स्म, वर्द्धयित्वा ‘एव वयासी’
एव=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत् ॥ सू० १७ ॥

टीका—भगवद्विहाराद्विवार्तानिवदक पुरुष कोणिकनृप किमवादीत्’ इत्याह—
‘जस्स ण’ इत्यादि, यस्य भगवत श्रीमहावीरस्य सल्लु=निश्चयेन, हे देवानु-
प्रिया । ‘दंसण’ दर्शन सबहुमान रूपावलोकन भवन्त ‘कंखति’ काङ्क्षन्ति—

सिरसावत्त मत्थए अंजलि कट्टु जएण विजएण वद्धावेड, वद्धावित्ता एव
वयासी) दोनों हाथ जोड़कर और अञ्जलिरूप में परिणत उन्हें मस्तक के
दोसरे-बाँये घुमाकर पश्चात् उन्हें मस्तक पर लगाकर अर्थात् नमस्कार कर “जय
हो महाराज की, विजय हो महाराज की”—इस प्रकार जय विजय शब्दों द्वारा
राजा को वधाया । वधाने के बाद फिर वह इस प्रकार बोला—॥सू० १७॥

‘जस्स ण देवाणुप्पिया’ इत्यादि—

(देवाणुप्पिया) हैं देवानुप्रिय । (जस्स ण) जिनके सदा आप
(दंसण कंखति) दर्शनों की इच्छा किया करते हैं (जस्स ण देवाणुप्पिया

य सिरसावत्त मत्थए अंजलि कट्टु जएण विजएण वद्धावेड वद्धावित्ता एव वयासी)
अन्ने हाथ जोडीने अने तेमने मस्तकनी जमणी अने डाणी पान्हुअे
इश्वरीने अज्जि इयमा परिणुत करी भाथे लगावीने अर्थात् नमस्कार करीने
“जय हो महाराजनो, विजय हो महाराजनो” अे प्रकारे जय विजय शब्दों
द्वारा राजने वधाया अने वधाया पछी ते नीचे प्रमाणे पाव्ये (सू १७)

‘जस्स ण देवाणुप्पिया’ इत्यादि—

(देवाणुप्पिया ।) हैं देवानुप्रिय । (जस्स ण) जेभना सदा आप (दंसण

णं देवाणुप्पिया दसण पीहंति, जस्स ण देवाणुप्पिया दसण पत्थंति, जस्स ण देवाणुप्पिया दसणं अभिलसति, जस्स ण देवाणु-

अप्राप्त प्राप्तुमिच्छन्ति 'जस्स खलु देवाणुप्पिया दसण पीहति' इ देवानुप्रिया । यस्य भगवत श्रीमहावीरस्य गल्लु दर्शनाय भवत स्मृत्यन्ति=कदा मे भगवदर्शन भविष्यतीत्युक्कण्ठा सतत धरन्ति, प्राप्त सत पुनस्तपस्वित्यक्तु नेच्छन्ताति भाव । हे देवानुप्रिया । यस्य भगवत गल्लु 'दसण' दर्शन 'पत्थति' प्रार्थयन्ति-भवन्तो याचते-इ भगवन् । भगवदर्शनादेव मम जन्म सफल्ता स्यादतो भवतश्चरणपङ्कज दर्शयतु-इति गृह्णति पुन पुन प्रार्थना कुर्वन्ति, यद्वा-अस्मत्सदृशेभ्यो जनभ्य सतत याचन्ते-भगवदर्शन कारयतेति भाव । 'जस्स ण देवाणुप्पिया दसण अभिलसति' यस्य खलु देवानुप्रिया दर्शनमभिलष्यन्ति=कदाऽह भगवत्समीपमुपगम्य तत्पर्युपासन करिष्यामीत्यभिलाषमन्त कर्णे कुर्वन्तो भवन्त मन्ति । 'जस्स ण देवाणुप्पिया

दसण पीहति) जिनके आप देवानुप्रिय दर्शन करने की सत्ता स्पृहा रखा करते हैं-कन मुझे भगवान् के दर्शन होंग इस प्रकार की उकठा निरन्तर किया करते हैं, (जस्स ण देवाणुप्पिया दसण पत्थति) इ देवानुप्रिय । जिनके दर्शना की याचना किया करते हैं, अर्थात्-इ भगवन् । आपके दर्शन से ही मेरा जन्म सफल होगा, इसलिये आप कृपा करके अपने चरणकमल का दर्शन दाजिये, इस प्रकार एकांत में आप वार २ प्रार्थना किया करते हैं, अथवा-हमारे जैसे लोगों से आप प्रार्थना करते हैं कि-मुझे भगवान् का दर्शन कराओ । (जस्स ण देवाणुप्पिया दसण अभिलसति) हे देवानुप्रिय । आप जिनके दर्शनों की चित्तमें सत्ता अभिलाषा धारण किये रहते हैं कि कन मैं प्रभु के चरणोंमें उपस्थित होकर उनकी

करसति) दर्शननी स्निहा कथा करे छे, (जस्स ण देवाणुप्पिया । दसण पीहति) जेभना आप दर्शन करवानी महा स्पृहा राखे छे ते उयारे भने लगवानना दर्शन थरे-जे प्रभारनी उत्तहा निरन्तर उथा उगे छे, (जस्स ण देवाणुप्पिया । दसण पत्थति) हे देवानुप्रिय । जेभना दर्शनोनी याचना उथा करे छे, अर्थात् हे भगवान् । आपना दर्शनथीज भारे जन्म सफल थगे, जे भाटे आप कृपा करीने आपना चरण कमलना दर्शन आपगे जे प्रभारे जेडातमा आप वारवार प्रार्थना कथा करे छे, अथवा-अमारा जेवा दोडे पास आप प्रार्थना करे छे ते भने लगवानना दर्शन करावे । (जस्स ण देवाणुप्पिया । दसण अभिलसति) हे देवानुप्रिय । आप जेना दर्शनोनी मनमा सहा अभिलाषा धारण

પિપ્યા નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હટ્ટ-તુટ્ટ-જાવ-હિયયા ભવતિ,
 સે ણં મમણે ભગવ મહાવીરે પુઠ્ઠાણુપુઠ્ઠિ ચરમાણે ગામાણુગામં
 દૂઙ્ગમાણે ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરગ્ગામં ઉવાગણ ચંપ ણયરિં
 પુણ્ણભદ્દ ચેદ્દયં સમોસરિઉકામે । તં એવ દેવાણુપ્પિયાણં પિયદ્દયાણ
 પિયં ણિવેદેમિ, પિય તે ભવત્ત ॥ સૂ. ૧૮॥

નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હટ્ટ-તુટ્ટ-જાવ-હિયયા ભવતિ 'યત્ય ભગવત સ્વલ્લ હે
 દેવાનુપ્રિયા ! નામગોત્રસ્યાપિ-નામ='મહાવીર' ઇતિ, ગોત્ર=વશ-કાસ્યપ ગોત્રમ્ ઇતિ,
 તયોરિત્યર્થ, શ્રવગતયા-શ્રવણેન ઇત્યર્થ, સ્વાર્થિકસ્તાપ્રત્યયઃ પ્રાકૃતગૈલીપ્રભવ ઇતિ,
 હટ્ટ-તુટ્ટ-યાવત્-હૃદયા ભવન્તિ, 'સે ણ સમણે ભગવ મહાવીરે' સ સ્વલ્લ શ્રમણો
 ભગવાન્ મહાવીર-અતિશયમહિમાચિત શ્રમણ-સાધુ, ભગવાન્-પરમૈશ્વર્યસમ્પન્ન
 મહાવીર ઇતિ અન્વર્થનામા 'પુઠ્ઠાણુપુઠ્ઠિ ચરમાણે ગામાણુગામં દૂઙ્ગમાણે
 ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરગ્ગામ ઉવાગણ' પૂર્વાનુપૂર્વ્યા ચરન્ ગ્રામાનુગ્રામ ઇવન્-ચંપાયા
 નગર્યા ઉપનગરગ્રામ-નગરસમીપવર્તિન ગ્રામમ્ ઉપાગત-સમાગત । કિમર્થમ્? અત્રાહ-
 'ચંપ ણયરિં પુણ્ણભદ્દ ચેદ્દય સમોસરિઉકામે' ચંપા નગરો પૂર્ણભદ્રનામકમ્
 ઉપાસના કરૂંઘા, (જસ્સ ણ દેવાણુપ્પિયા નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હટ્ટ-તુટ્ટ-
 જાવ-હિયયા ભવતિ) હે દેવાનુપ્રિય ! જિનકા નામ તથા ગોત્ર-વશ સુનકર મા
 આપકા હૃદય હટ્ટ તુટ્ટ હુઆ કરતા હૈ, (સે ણ સમણે ભગવ મહાવીરે) વે શ્રમણ
 ભગવાન્=પરમૈશ્વર્યસમ્પન્ન, ગુણનિષ્પન્ન નામવાળે મહાવીર (પુઠ્ઠાણુપુઠ્ઠિ ચરમાણે
 ગામાણુગામ દૂઙ્ગમાણે ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરગ્ગામ ઉવાગણ) પૂર્વાનુપૂર્વીરૂપ સે
 વિહાર કરતે હુણ, એક ગ્રામ સે દૂસરે ગ્રામ મેં વિચરતે હુણ આજ ચંપા નગરી કે
 સમીપ ગ્રામ મેં પધારે હુણ હૈ, (ચંપ ણયરિં પુણ્ણભદ્દ ચેદ્દય સમોસરિઉકામે) ઔર

કયાં કરે છે કે કયારે હુ પ્રભુના ચરણોમા ઉપસ્થિત થઈને તેમની ઉપાસના
 કરે, (જસ્સ ણ દેવાણુપ્પિયા ! નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હટ્ટ-તુટ્ટ-જાવ-હિયયા
 ભવતિ) હે દેવાનુપ્રિય ! જેમનું નામ તથા ગોત્ર-વશ સાલણીને પાણુ આપનું
 હૃદય હટ્ટ-તુટ્ટ થઈ જાય છે, (સે ણ સમણે ભગવ મહાવીરે) તે શ્રમણુ ભગવાન્
 પરમૈશ્વર્યસમ્પન્ન, ગુણનિષ્પન્ન નામવાળા મહાવીર (પુઠ્ઠાણુપુઠ્ઠિ ચરમાણે
 ગામાણુગામ દૂઙ્ગમાણે ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરગ્ગામ ઉવાગણ) પૂર્વાનુપૂર્વી રૂપથી
 વિહાર કરતા કરતા એક ગામથી બીજે ગામ વિચરતા વિચરતા આજ
 ચંપાનગરીની સમીપના ગામમા પધાર્યા છે (ચંપ ણયરિં પુણ્ણભદ્દ ચેદ્દય

मूलम्—तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए एयमट्ट सोच्चा णिसम्म हट्ट-तुट्ट-जाव

उद्यान ममवमर्तुकाम 'त एव देवाणुप्पियाण पियट्टयाए' तदेव देवानुप्रियाणा प्रियार्थनया=उक्कण्ठाविषयत्वादनुकूलार्थनया, एवम्=अमुना प्रकारेण तद् वृत्तम् 'पिय णिवेदेमि' प्रिय=प्रातिकारक निवेदयामि=सविनय कथयामीति भाव । 'पिय ते भवउ' प्रिय ते भवतु ॥सू० १८॥

टीका—'तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते' इत्यादि । तत = तदनन्तर खड्ड म कूणिको राजा भंभसारपुत्र 'तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए' तस्य प्रवृत्तिव्याप्तस्य भगवद्विहारनिवेदकस्य पुरुषस्य अन्तिके=समापे-तन्मुखादिति भाव, 'एयमट्ट' एतमर्थम् भगवत्तागमनरूपम्-'सोच्चा' श्रुत्वा-श्रवणविषय कृत्वा, 'णिसम्म' निशम्य-हृदि धृत्वा 'हट्ट-तुट्ट-जाव-दियए' हट्ट-तुट्ट-यावद्-हृदय =हर्षाति-

चम्पानगरा के पूर्णमद्रचैय में पधारेंगे, (त एव देवाणुप्पियाण पियट्टयाए पिय णिवेदेमि पिय ते भवउ) डमलिये ह देवानुप्रिय ! मैं आपको यह प्रिय आत्म-हितकारी समाचार आपके हितके लिये सविनय निवेदन करता हूँ । आपका कन्याण हो ॥ सू० १८ ॥

'तए णं से कूणिए राया' इत्यादि—

(तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) उसके बाद भंभसार का पुत्र वह कूणिक राजा (तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए) उस सदेगवाहक के मुख से (एयमट्ट सोच्चा) 'भगवान पधार है' इस कूणप्रिय समाचार को सुनकर (णिसम्म) और हृदय में अच्छी तरह धारण कर (हट्ट-तुट्ट-जाव-दियए)

समोसरिउकामे) अने अण्णानगरीना पूछुल्लड थैत्यमा पधारथे (त एवं देवा-णुप्पियाण पिय णिवेदेमि पिय ते भवउ) आथी हे देवानुप्रिय ! हु आपने आ प्रिय आत्महितकारी समाचार आपना हितने भाटे सविनय निवेदन उउ हु आपनु उल्यालु थाओ (सू १८)

'तए णं से कूणिए राया' इत्यादि—

(तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) त्थारथी ललआन्ना पुत्र ते उल्लिख रात्त (तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए) ते भद्रेथवाहकना भुअथी (एयमट्ट सोच्चा) 'लगवान पधारो हे' ओ उल्लुप्रिय समाचार सालणीने (णिसम्म) अने उदयमा मागी गीते धारलु उगीने (हट्ट-तुट्ट-जाव-दियए)

हियए धारा-हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचुमालइय-ऊसविय-रोमकूवे
वियसिय-वर-कमल-णयण-वयणे पयलिय-वर-कडग-तुडिय-केऊर-

शयेन प्रमुदितहन्त्य, 'धारा हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचुमालइय-ऊसविय रोमकूवे'
धारा-हत-नीप-सुरभि-कुसुममित्र रोमाश्रितो-च्छ्रित-रोमकूप, तत्र-धाराभि-
जलधरजलधाराभि आहत=मसिक्त यत्-नीपस्य=कदम्बस्य सुरभि=परिमलयुक्त
कुसुम=पुष्पम् तदिव 'चंचुमालइय' इति देगीय शब्द, रोमाश्रित इत्यर्थ,
अतएव-उच्छ्रित-उच्चता गतो रोमकूपो-रोमस्थान यस्य स उच्छ्रितरोमकूप,
तत पदद्वयस्य कर्मधारय । 'वियसिय वर-कमल-णयण-वयणे' विकसित वर-कमल-
नयन-वदन-विकसितवरकमलवनयनवदन यस्य स तथा, 'पयलिय-वर-कडग-
तुडिय-केऊर मउड-कुडल हार-विरायत-रइय-वच्छे' प्रचलित-वर कटक-त्रुटित-केयूर-
मुकुट-कुण्डल हार-विराजमान-रचित-वक्षस्क-प्रचलितानि=प्रकम्पितानि वर-कटक-त्रुटित-
केयूर-मुकुट-कुण्डलानि यस्य स तथा, तत्र-वरौ=श्रेष्ठौ, कटकौ=वलयौ, त्रुटिते-
बाहुरक्षकभूषणे, केयूरौ-ग्राहभूषण भुजवधिशेषौ, मुकुट=शिरोभूषणम्, कुण्डले=
कर्णभूषणे-इति, तथा हार=अष्टादशसरिकादिक, विराजमान=गोभमान, रचित=विन्यस्त-

बहुत ही हृष्ट तुष्ट एव आनन्दित हुए, (धारा हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचुमालइय
ऊसविय रोमकूवे) जिस प्रकार बरसात का धारा से सींचे जाने पर कदम्ब के
सुगन्धित फूल एकदम विकसित हो जाते हैं, उसी प्रकार भगवान् के पधारने का
समाचार सुनकर राजा के रोम खड़े हो गये, (वियसिय-वर-कमल-णयण-वयणे)
उनके नेत्र और मुख दोनों कमल के समान विकसित हो गये । (पयलिय-वर-
कडग-तुडिय-केऊर-मउड-कुडल हार-विरायत रइय वच्छे) अपार हर्ष के मारे
कम्पित इनके शरीर पर घृत श्रेष्ठ दोनों वलय, दोनों त्रुटित-बाहुरक्षकभूषण,

धारा॥ हय॥ नीव॥ सुरहि॥ कुसुमव॥ चंचु॥ मालइय॥ ऊसविय॥ रोमकूवे॥) ने प्रकारे 'वरसाहनी धाराथी सीचाये-॥ कहअना
सुगन्धित फूल ऐठहम भीली नीकणे छे तेज प्रकारे लगवानना पधारवाना
समाचार साअणीने राजाना रोमे रोम आनहथी पुलडित थई डिला थया,
(वियसिय-वर-कमल-णयण-वयणे) तेमना नेत्र तथा मुख अन्ने ठमलना
नेम विडसी गया (पयलिय-वर-कडग-तुडिय-केऊर-मउड-कुडल-हार-विरायत
रइय-वच्छे) अपार हर्षने लउने उपायमान थता तेमना शरीर पर धारण
कुरेला श्रेष्ठ अन्ने वलय (उडा), अन्ने त्रुटित-बाहुरक्षक भूषण, अन्ने केयूर

मउड-कुडल-हार-विरायत-रडय-वच्छे पालवपलंवमाण-घोलत-
भूसणधरे ससभमं तुरियं चवल नरिंदे सीहासणाओ अम्भुट्टेड,
अम्भुट्टित्ता पायपीठाओ पच्चोरुहड, पच्चोरुहित्ता वेरुलिय-वरिट्ट-रिट्ट-

परिवृत वभसि=यथ स्थल यस्य स तथा, तत पन्डयस्य कर्मगार्य ।
'पालव-पलवमाण-घोलत-भूसण-धरे' प्रालम्ब-प्रलम्बमान-पूर्णमान-भूषण-
धर-प्रालम्ब-कण्ठाभरणविशेष, स एव प्रलम्बमान=लम्बाकार पूर्णमान=दोलायमान
भूषण तस्य धर-धारक, एतादृश 'नरिंदे' नेन्द्र कृणिकनृप 'ससभम'
ससम्भ्रम-सात्तर यथा स्यात्, 'तुरिय' त्वग्ति-शीघ्रतया यथा स्यात्, 'चवल'
चपल-चञ्चलतया यथा स्यात् तथा 'सीहासणाओ अम्भुट्टेड' सिंहासानदम्भुत्तिष्ठति-
अवतरति, 'अम्भुट्टित्ता' अम्भुधाय-अप्रतीर्य 'पायपीठाओ पच्चोरुहड' पादपीठाप्र-
त्यगोहनि-अप्रतरति, प्रत्यगस्त्य-अप्रतीर्य पादपीठादगोऽप्रतार्य 'पाउआओ ओमुअड'
पादुके अपमुञ्चति, कीदृशे पादुके 'इत्याह-वेरुलिय' इत्यादि, 'वेरुलिय-वरिट्ट-

ढोना कयूर-वाजूपट, मुकुट, ढोना कुण्डल, एव १८ लरका हार, जो वक्षस्थल मे
धारण किया हुआ था और जिसकी गोभा से यथ स्थल सुगोभित हो रहा था,
ये सब के सब आभूषणानि कपित हो उठे । (पलव-पालवमाण-घोलत-भूसण-
धरे) हर्ष-जनित कम्प से चलायमान उनका प्रलम्बमान कण्ठाभरण उनकी गोभा
को बढ़ा रहा था । बाद मे (ससभम तुरिय चवल नरिंदे) गजा उडे ही
सम्भ्रम से-आदरपूर्वक, अर्थात् एकट्ठम जैसे बैठ थे वैसे ही, शीघ्र ही चवल जैसा होकर
(सीहासणाओ अम्भुट्टेड) अपने सिंहासन से उठे, और (अम्भुट्टित्ता पायपीठाओ
पच्चोरुहड) उठ कर पादपीठ पर पैर रखकर नीचे उतरे, (पच्चोरुहित्ता वेरु-

(आनुषण ध), मुकुट, अपने कु डल तेम १८ सरनो डार ने वक्ष स्थल उपर
धारण करवाभा आयेो डतो, अने नेनी शोलाथी वक्ष स्थल सुशोभित थछ रह्यु
डेतु, ते तमाभे तमाभ आभूषण आदि डली रह्या डता, (पालव पलवमाण
घोलत-भूसण-धरे) डर्धथी उत्पन्न थता ड पथी चलायमान थता तेना गणाभा
पडेरेला लाणा लटडता डार तेनी शोलाभा वधारो डगी रह्या डता पछी
(ससभम तुरिय चवल नरिंदे) राजा धणुा स भ्रमथी-आदरथी अथात् ओडहम नेवा
जेडेला डता तेवाज उतापणा चयण नेवा थछने (सीहासणाओ अम्भुट्टेड)
पोताना मि डामन परथी उड्या, अने (अम्भुट्टित्ता पायपीठाओ पच्चोरुहड)
उडीने पादपी० पर पग राभीने नीचे डतया, (पच्चोरुहित्ता-वेरुलिय-वरिट्ट-रिट्ट-

अंजण-निउणो-विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ पाउ-
याओ ओमुयइ, ओमुइत्ता अवहट्टु पंच रायककुहाड, तजहा-खगं
१, छत्तं २, उप्फेस ३, वाहणाओ ४, वालवीयण ५ । एगसाडिय

रिट्ठ-अजण-निउणो-विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ ' वैडूर्य-वरिष्ठ-
रिष्टा-अन-निपुणाऽरोपित-चिकिचिकायमान-मणि-रत्न-मण्डिते, तत्र-वरिष्ठानि=श्रेष्ठानि
वैडुयाणि रिष्टानि अज्जनानि-एतन्नामकानि रत्नानि ययो पादुकयोस्ते वैडूर्य-वरिष्ठ
रिष्टाज्जने,—वैडूर्यादिभिश्चित्रिते इत्यर्थ, पुन ' निपुणाऽरोपित-चिकिचिकायमान-
मणि-रत्न-मण्डिते '—निपुणेन=शिन्पकलाकुशलेन अवरोपितानि=परिकर्मितानि-
सस्कारितानि यथास्थानजटितानि यानि चिकिचिकायमानानि=चाकचिकयमयानि मणि
रत्नानि तैर्मण्डिते, तत पदद्वयस्य कर्मधारय, अवमुच्य, ' अवहट्टु पंच रायककु
हाड ' अपहृत्य पञ्च राजककुदानि-अवतार्य पञ्चसय्यकानि राजचिह्नानि, तान्येव
पृथक् २ परिसख्याति-तद्यथा-तानि-इमानि १-‘ खग ’ खग त्यजति, २-‘ छत्त ’
छत्र-जहाति । ३-उप्फेस-मुकुटम्-अवतारयति, ४ वाहणाओ-उपानहौ, पूर्व-
परित्यक्ते पादुके अत्र ' वाहणाओ ' इति पदेन गृह्येते, त्यजति । ५-‘ वालवीयण ’

लिय वरिट्ठ रिट्ठ-अजण निउणो विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ पाउयाओ
ओमुयइ) नाचे उत्तर कर इन्होने फिर दोनों पैरों से पादुकाएँ उतारों, ये पादुकाएँ
श्रेष्ठ वैडूर्य, रिष्ट एव अजन नाम के रत्नों से खचित थीं, तथा शिन्पकलामे कुशल
ऐसे कारीगरों द्वारा यथास्थान निवेशित चमकते हुए अनेक रत्नों से मण्डित था ।
(ओमुइत्ता अवहट्टु पंच रायककुहाड) पादुकाएँ उतारने के बाद इन्होने पांच राज-
चिह्नों का भी परित्याग कर दिया । वे पांच राजचिह्न ये हैं—(खग छत्त उप्फेस
वाहणाओ वालवीयण) खग, छत्र, उप्फेस=मुकुट, दोनों पैरों के जूते-पादुकाएँ

अजण-निउणो-विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ पाउयाओ ओमुयइ) नीचे
उतरीने पछी तेमणे गन्ने पगमाथी पाहुडाओ उतारी नाथी, ओ पाहुडाओ
श्रेष्ठ वैडूर्य, रिष्ट तेमज्ज अजन नामना रत्नोथी जडेली हुती तथा शिन्पकलामा
कुशल ओवा कारीगरों द्वारा यथास्थान ऐसाडेला अमडार भारता अनेक
रत्नोथी ते शोबित हुती (ओमुइत्ता अवहट्टु पंच रायककुहाड) पाहुडाओ
उतार्या पछी तेमणे पांच राजचिह्नों पणु परित्याग उथो ते पांच
राजचिह्न आ प्रमाणे, हुता—(खग छत्त उप्फेस वाहणाओ वालवीयण) अङ्ग,
छत्र, उप्फेस=मुकुट, गन्ने पगना जेडा-पाहुडाओ तेमज्ज आभर पछी

उत्तरासंगं करेड, करित्ता अंजलिमउलियहत्थे तित्थगराभिमुहे
सत्तट्ठपयाड अणुगच्छड, अणुगच्छित्ता वामं जाणुं अंचेड, अंचित्ता
दाहिणं जाणु धरणितलंसि साहट्ठु तिरुत्तो मुद्धाणं धरणितलंसि

बाल्यजन-चामरयुगलं त्यजति । त्यक्त्वा 'एगसाडिय उत्तरासंग करेड' एक-
गाटिकमुत्तरासङ्गं करोति, एकगाटिकम्-अस्फाटितमयोजितं स्यूतरहितम् उत्तरासङ्गम्-
=उत्तरायवन्धं मुग्धोपरि यतनार्थं करोति-धरति 'करित्ता' कृत्वा 'अजलि-
मउलियहत्थे' अञ्जलिमुकुन्तितहस्त-अञ्जलिना-अञ्जलिबन्धनेन मुकुन्तितौ-कमलमुकुल-
तुल्यौ, हस्तौ यस्य स तथा-वद्वाञ्जलिपुट इत्यर्थः । 'तित्थगराभिमुहे' तीर्थङ्करा-
भिमुख-यस्या दिशि महावीरप्रमुर्वर्तते तस्या दिशि कृतमुग्ध 'सत्तट्ठपयाडं
अणुगच्छड' समं अष्ट पदानि अनुगच्छति-आनुकूल्येन प्रजति-सिंहासनात्प्रभु-
सम्मुखं सप्ताष्टपदानि गच्छति, 'अणुगच्छित्ता' अनुगम्य 'वामं जाणु अंचेड' वाम
जाणु आकुञ्चयति-उर्ध्वं करोति, 'अंचित्ता' वामं जाणु आकुञ्चय-उर्ध्वं करोति, 'दाहिणं
जाणु धरणितलंसि साहट्ठु' दक्षिणं जाणु धरणितले सह-अधः सस्याप्य,
'तिरुत्तो' त्रिवृत्-त्रिरावृत्त-त्रिवारमिति यावत्-'मुद्धाणं धरणितलंसि

एव दोनों चामर । फिर (एगसाडिय उत्तरासंग करेड) पश्चात् अस्फाटित, अयो-
जित-प्रिना सीये ऐसे उत्तरीयवन्ध को मुख के ऊपर यतनानिमित्त धारण किया ।
(करित्ता) धारण कर (अजलिमउलियहत्थे तित्थगराभिमुहे सत्तट्ठपयाड अणु-
गच्छड) वद्द कमल के समान अञ्जलिपुट करके जिस दिशामें तीर्थंकर विराजमान
थे उस ओर सम्मुख होकर सात आठ पग आगे गये, (अणुगच्छित्ता वामं जाणु
अंचेड) जाकर वहाँ उन्होंने अपने बायें घुटने को ऊपर किया और (दाहिणं
जाणु धरणितलंसि साहट्ठु) दाहिने घुटने को जमीन पर रखकर (तिरुत्तो

(एगसाडिय उत्तरासंग करेड) अन्वक्षटित, (डाटया वगरनु) अथोन्वित-अथूत
रहित (सीय्या वगरनु) अथवा उत्तरीय वस्त्रने मुख ऊपर यतना निमित्त
धारणुं कर्तुं (करित्ता) धारणुं करीने (अजलिमउलियहत्थे तित्थगराभिमुहे
सत्तट्ठपयाड अणुगच्छड) अधः उभयानी पैडे अञ्जलिपुट करीने के दिशामें
तीर्थंकर विराजमान हुता ते तरङ्ग सम्मुख थछने नात आठ पगद्वारा आगम
गया, (अणुगच्छित्ता वामं जाणु अंचेड) जछने त्या तेमणु पेटाने डाणे
हीयणुं ऊपर रख्ये अने (दाहिणं जाणु धरणितलंसि साहट्ठु) जमणु। हीयणुने
जमीन ऊपर रखीने (तिरुत्तो मुद्धाण धरणितलंसि निवेसेड) त्रय वार

निवेसेड, निवेसित्ता ईसिं पच्चुण्णमड, पच्चुण्णमित्ता कडग-
तुडिय-थंभियाओ भुयाओ पडिसाहरड, पडिसाहरित्ता करयल
जाव कट्टु एवं वयासी ॥ सू १९ ॥

निवेसेड ' मूद्रान धरगितले निवेगयति=निजमस्तक भूमिसलग्न करोति । ' निवे
सित्ता ' निवेत्य, ' ईसिं पच्चुण्णमड ' ईषत् प्रयुन्नमति—अन्पनग्रीभूतकायो भवति,
' पच्चुण्णमित्ता ' प्रयुन्नम्य—अन्पनग्रीभूतकायो भूत्वा ' कडग-तुडिय-थंभियाओ भुयाओ
पडिसाहरड ' कटकत्रुटितस्तम्भितौ भुजौ प्रतिसहरति,—कटकत्रुटिताभ्या कङ्कण-भुजरक्षकाभ्या
स्तम्भितौ—स्तम्भरूपौ यौ भुजौ तौ प्रतिसहरति-उर्ध्वं नयति-उत्थापयतीत्यर्थ, ' पडिसाहरित्ता '
प्रतिसहत्य—उत्थाप्य, ' करयल जाव कट्टु ' करतल यावत् कृत्वा, अत्र-यावच्छब्देन
परिगृहीत—परस्पर समिलित गिरावर्त मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वेति बोध्यते, ' एवं वयासी ' एवं=
वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत् ॥ सू० १९ ॥

मुद्राण धरणितलसि निवेसेड) तीनगार अपने मस्तक को जमीन पर झुकाया—
जमीन से माथे को लगाया । (निवेसित्ता ईसिं पच्चुण्णमड) लगाने के बाद
फिर ये थोड़े से उठे, (पच्चुण्णमित्ता कडग-तुडिय थंभियाओ भुयाओ पडिसाहरड)
उसके पश्चात् इन्होंने अपने दोनों हाथों को कि जो ककण एव भुजरक्षक अल्कारों
से स्तम्भित थे, उँचा किया, (पडिसाहरित्ता करयल-जाव-कट्टु एव वयासी)
ऊँचे करने के बाद फिर ये मस्तक पर अजलिपुट रख कर इस प्रकार बोले—

भावार्थ—सदेशहर से प्रभु के आगमन की वार्ता सुनकर कोणिकराजा मारे
अतिशय आनन्द के कारण उल्लसित हो गये । इस समाचार को सुनते ही ये
रोमाञ्चित हो उठे । कमल के समान मुख आनन्दातिरेक से खिल उठा । नयनों ने

पोताना मस्तकने जमीनपर नभांथु—जमीनने माथु अडांथु (निवेसित्ता
ईसिं पच्चुण्णमड) अडांथु पछी तेओ जरा उठ्या (पच्चुण्णमित्ता कडग
तुडिय-थंभियाओ भुयाओ पडिसाहरड) त्थार पछी तेओओ पोताना जन्ने डाथ
डे जे कडण तेमज उडा भुजरक्षक वगेरे अल कारेथी स्तमित उता ते
उत्था कथा (पडिसाहरित्ता करयल जाव कट्टु एव वयासी) उत्था करीने पछी
तेओओ मस्तक उपर अजलिपुट राभीने आ प्रभाणे कहु —

भावार्थ—स देशवाङ्महारा प्रभुना आगमनना समाचार साभणीने
कालिङ्क राजा अतिशय आनन्द थवाना कारणे उल्लासमा आवी गया ओ
समाचार साभणता ज तेओ रोमाञ्चित थछ गया कमलनी चेठे मुअ आन दन ।

मूलम्—नमोऽस्तु णं अरिहताण भगवन्ताणं आडगराण तित्थ-

टीका—‘नमोऽस्तु ण’ इत्यादि—

‘नमोऽस्तु ण’ नमोऽस्तु खलु, ‘अरिहताण’ अरिहन्तृभ्य-

अरीन्-रागादिरूपान-शत्रून् प्रति-नाशयन्तीति व्युपत्त्याऽन मिद्वान्-तोरुभयोररिहन्तृपदेन ग्रहण नोच्यम्, तेभ्यः, ‘भगवताण’ भगवद्भ्यः, भगः-१ ज्ञान-सर्वार्थनिपयकम्,

भा मुक्ता का माथ न्या । हर्षातिरेक के कारण इनका सम्पूर्ण शरीर कम्पित होने लगा, इस हतु धारण किये हुए आभूषणादिक भा चचल हो उठे । ये एकदम सिंहासन से उठे, उठकर पादपीठपर पैर रखकर नाचे उतरे । मणि-वैडूर्य-रचित दोनों पादुकाएँ उतारीं । खर्ज आदि राजचिह्नों का परित्याग कर ये एकशाटिक उत्तरासग कर जिस दिशा की तरफ वे महावीर प्रभु निराजमान थे उस दिशाकी ओर सात आठ पैर आगे जाकर नमस्कारविधि के अनुसार प्रभुकी परोक्ष वदना करने लगे । उसमें यह पाठ गेले—॥ सू० १९ ॥

‘नमोऽस्तु ण’ इत्यादि—

(नमोऽस्तु ण अरिहताण) रागादिरूप शत्रुओं पर विजय पानेवाले अरिहतों को नमस्कार हो । (भगवताण) भगवान के लिये नमस्कार हो, भग जिनके हो वे भगवान हैं । भग शब्द के दस (१०) अर्थ हैं । वे इस प्रकार हैं—ज्ञान=

अतिरेकथी भिली उठ्यु नेत्रोअे पणु मुणने माथ आभ्यो हर्षातिरेक थवाना धारणे तेभनु आपु शरीर धुज्वा लाज्यु अने तेथी शरीर पर धारण उरेला आभूषणादिक पणु अथल (अजायमान) थर्छ गया तेओ अेकदम आभन उपरथी उठ्या अने उठीने पादपीठ पर पग राणीने नीअे उतर्या भणिवैडूर्य जडेली गन्ने पादुकाओ उतारी अउग आदि राजचिह्नोंने परित्याग करी तेओ अेकशाटिक उत्तरासग धारण करी जे दिशा तरफ ते महावीर प्रभु निराजमान हुता ते दिशा तरफ मात आठ पगला आगण जर्छ ने नमस्कार विधि अनुसार प्रभुनी परोक्ष वदना उवा लाज्या तेमा आ पाठ जेला (सू १६)

‘नमोऽस्तु ण’ इत्यादि

(नमोऽस्तु ण अरिहताण) रागादिकरूप शत्रुओं पर विजय भेजवा पाणा अरिहतोंने नमस्कार हो । (भगवताण) भगवानने नमस्कार हो जेने लग होय ते भगवान छे लग शब्दना १० अर्थ छे, ते आ प्रकारे छे

१ ज्ञान-समस्त वस्तुकाजना पदार्थने युगपत् ज्ञानुनार देवजान,

પુરુષવરપુણ્ડરીકઃ પુરુષવરપુણ્ડરીકઃચેયાદિરીચૈકગપે પુરુષવરપુણ્ડરીકાગિ તેમ્ય ।
 ભગવતો વરપુણ્ડરીકોપમા ચ ત્રિનિર્ગતાઽસ્તિત્વાઽશુભમલોમસવાસર્વે શુભાનુમાવૈ પરિશુ-
 દ્ધત્વાચ, યદ્વા યથા પુણ્ડરીકાગિ પદ્માજ્ઞાતાન્યપિ સન્ધિલે વર્ધિતાન્યપિ ચોમયસમ્બધ-
 મપહાય નિર્લેપાનાવ જલોપરિ રમણીયાનિ સદૃશ્યતે નિજાનુપમગુણગગનલેન સુરાસુર-
 નરનિકરગિરોધારણીયતયાઽતિમહનીયાનિ પરમમુર્યાઽઽસ્પદાનિ ચ ભવન્તિ, તથેમે
 ભગવત્ત કર્મપદ્માજ્ઞાતા ભોગાઽમ્ભોવર્દિતા સન્તોઽપિ નિર્લેપાસ્તદુમયમતિવર્તન્તે, ગુણ-
 સમ્પદાસ્પદતયા ચ કેવલાદિગુણભાવાદાવિલભ્યજનગિરોધારણીયા ભવતીતિ,
 વિસ્તરસ્તુ ગાહ્યાન્તરેઽવલોકનીય । ‘પુરિસવરગધહત્થીણ’ પુરુષવરગધહસ્તિમ્ય -

ઉપમા સે યુક્ત ક્રિયા હૈ ઉસકા કારણ યહ હૈ કિ પ્રભુ કી આત્મા સે સમસ્ત
 અશુભ મલિન કર્મ નષ્ટ હો ગયે હૈ એવ શુભ અનુભાવો સે પ્રભુ સમી પ્રકાર સે શુદ્ધ હૈ ।
 ધવલ કમલ જિસ પ્રકાર કીચડ સે ઉદ્ભૂત હોને પર ઓર જલ મેં વર્દિત હોને
 પર મી ઉન દોના સે અલિપ્ત રહતા હૈ, જલકે ઉપર ગ્રહીત હી રમણીય પ્રતિભાસિત હોતા હૈ, તથા
 સુર અસુરાદિકોં દ્વારા શિરોધાર્ય હોને સે વહ અતિમહનીય એવ પરમ સુખ કા આસ્પદ હોતા હૈ
 ઉસી પ્રકાર પ્રભુ મી નામકર્મ કે ઉદય સે, કર્મરૂપ પદ સે પૈદા હોને પર એવ
 ભોગરૂપ જલ સે સર્વર્દિત હોને પર મી ઇન દોનોં કે સબધ સે સર્વથા નિર્લેપ રહ્યા
 કરતે હૈ, એવ ગુણરૂપસપત્તિ કે આસ્પદ હોને સે તથા કેવલજ્ઞાન કી જાગૃતિ હોને
 સે વે અવિલ ભવ્યજનોં દ્વારા ગિરોધાર્ય મી હોતે હૈ । (પુરિસવરગધહત્થીણ)
 પુરુષોં મે ઉત્તમ ગધહસ્તી કે સમાન જો હોતે હૈ વે પુરુષવરગધહસ્તી કહે જાતે હૈ,

જે વરપુ ડરીકની ઉપમા આપી છે તેનું કારણ એ છે કે પ્રભુના આત્મામાથી
 સમસ્ત અશુભ કાલિમા નષ્ટ થઈ ગયી છે તેમજ શુભ અનુભાવોથી પ્રભુ
 સારી રીતે શુદ્ધ છે, શ્વેત કમલ જે પ્રકારે કીચડથી ઉત્પન્ન થાય છે અને
 જલમા વધે છે છતાં પણ તે બન્નેથી અલિપ્ત રહે છે, જલની ઉપર બહુજ
 રમણીય પ્રતિભાસિત થાય છે, તથા સુર અસુર આદિકોથી શિરપર ધારિત
 હોવાથી તે અતિમહનીય તેમજ પરમ સુખને આપનાર બને છે, તેવીજ રીતે
 પ્રભુ પણ નામ કર્મના ઉદયથી, કર્મરૂપ પદથી પૈદા થવા છતાં તેમજ
 ભોગરૂપ જલથી સર્વર્ધન પામવા છતાં પણ એ બન્નેના સબધથી સર્વથા
 નિર્લેપ રહ્યા હોય છે તેમજ ગુણરૂપ સપત્તિના આપનાર હોવાથી તથા કેવલ
 જ્ઞાનની જાગૃતિ થવાથી તેઓ તમામ ભવ્યજનો દ્વારા શિરોધાર્ય પણ થઈ
 બાક છે (પુરિસ-વર-ગધ-હત્થીણ) પુરુષોમા ઉત્તમ ગધહસ્તીના જેવા જે રાગ

પુરિસવરગંધહસ્થીણં લોગુત્તમાણ લોગનાહાણં લોગહિયાણં લોગ-

ગધયુક્તા હસ્તિનો ગધહસ્તિન, વરાશ્ચ તે ગધહસ્તિનો વરગન્ધહસ્તિન, પુરુષા વરગધ-
હસ્તિન ઇત્યપુરુષવરગન્ધહસ્તિનસ્તેમ્ય, ગધહસ્તિલક્ષણ યથા—

યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય, પલાયન્તે પેરે ગજા ।

ત ગન્ધહસ્તિન વિદ્યાન્નૃપતેર્વિજયાવહમ્ ॥ ઇતિ ।

અતઃપ્રથમ યથા ગધહસ્તિગન્ધમાગ્રાય ગજાન્તરાણીતસ્તતો દ્રુત પલાય્ય
પ્રચ્છન્નસ્થાન પ્રાપ્નુવતિ, તદ્વદચિન્યાતિગયપ્રભાવવગ્નાદ્ ભગવદ્વિહરણસમીરણગધ-
સમ્યદ્ગધતોઽપિ—ઈતિ—ડમર—મરકાદય ઉપદ્રવા દ્રાગ્ દ્વિષ્ણુ પ્રદ્રવન્તીતિ, ગધગ-
જાઽઽશ્રિતરાજન્નદ્ ભગવદ્ગાશ્રિતો મન્યગણ સર્વદા વિજયવાન્ ભવતીતિ ભવત્યુભયો
સાદૃશ્યમ્ । ‘લોગુત્તમાણ’ લોકોત્તમેમ્ય, લોકેષુ—મન્યસમાજેષુ ઉત્તમાશ્ચતુર્વિંશદતિ-

उनके लिये नमस्कार हो, गधहस्तीका लक्षण इस प्रकार है—

“यस्य गन्ध समाग्राय पलायन्ते परे गजाः ।

त गधहस्तिनं विद्यान्नृपतेर्विजयावहम्” ॥

જિસકી ગધ કો સૂઘકર મી અન્ય હાથી ભાગ જાતે હૈં વહ ગધહસ્તી કહલાતા
હૈ । યહ જિસ રાજા કે પાસ હોતા હૈ વહ અવશ્ય હી યુદ્ધ મ વિજય પ્રાપ્ત કરતા હૈ ।
તાત્પર્ય યહ હૈ કિ—જિસ પ્રકાર ગધહસ્તી કા ગધ કો સૂઘકર અન્યગજ ભાગ જાતે હૈ
ઉસા પ્રકાર પ્રભુ કે વિહાર કી ગધ સૂઘ કર, અર્થાત્—પ્રભુકે વિહાર કી વાયુ કે સવધ
સે ઈતિ, ડમર ઓર મરકી આદિ ઉપદ્રવ પિલકુલ શાત હો જાતે હૈ । (લોગુત્તમાણ)

છે તે પુરુષવરગ ધહસ્તી ડહેવાય છે તેમને નમસ્કાર હો ગધહસ્તીનુ લક્ષણ
આ પ્રકારે છે—

“યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય પલાયન્તે પેરે ગજા ।

ત ગધહસ્તિન વિદ્યાન્નૃપતેર્વિજયાવહમ્”

જેની ગધ સૂઘવામાત્રથી બીજા હાથી ભાગી જાય તે ગધહસ્તી
ડહેવાય છે તે જે રાજાની પાસે હોય છે તે અવશ્યમેવ યુદ્ધમાં વિજય
પ્રાપ્ત કરે છે તાત્પર્ય એ છે કે—જે પ્રકારે ગધહસ્તીની ગધને સુધીને
બીજા હાથી ભાગી જાય છે તેવી જ રીતે પ્રભુના વિહારની ગધને સુધીને
અર્થાત્ પ્રભુના વિહારના વાયુના મળધથી ઇતિ ડમર અને મરકી આદિ
ઉપદ્રવ પિલકુલ શાત થઈ જાય છે (લોગુત્તમાણ) ચોત્રીશ અતિશયો તેમજ

શયપદ્મત્રિંગદ્વાળીગુગોપેતત્વાત્, તેમ્ય 'લોગનાઠાણ' લોકનાથેમ્ય, લોનાના= ભગ્યાના નાથા=નેતારો યોગક્ષેમકારિત્વાનિતિ લોકનાથાસ્તેમ્ય । 'લોગહિયાણ' લોકહિતેમ્ય—લોક—એકદ્વિયાનિ સર્વપ્રાણિગણસ્તસ્મૈ હિતા રક્ષોપાપયપ્રદર્શકવા-
લોકહિતાસ્તેમ્ય । 'લોગપર્દવાણ' લોકપ્રતોપેમ્ય, લોકસ્ય=ભગ્યજનસમુદાયસ્ય પ્રદીપાસ્તમનોઽભિનિવિષ્ટાઽનાદિમિથ્યાવતમ પટલપ્રપગમેન વિશિષ્ટાત્મતત્ત્વપ્રકાશક
ત્વાત્પ્રદીપતુન્યાસ્તેમ્ય । યથા પ્રદીપસ્ય સકલજીવાય તુન્યપ્રકાશકત્રેપિ ચક્ષુષ્મત એવ
તત્પ્રકાશસુગ્ધમાજો ભવન્તિ નવધાસ્તથા ભગ્યા એવ ભગવન્નુભારમમુદમૂત-
પરમાત્તન્દસન્દોહમાજો ભવન્તિ નાઽભગ્યા ઇતિ પ્રતિનોગયિતુ પ્રદીપદૃષ્ટાન્ત, અત એવ
ચ, લોકપદેન ભગ્યાનામેવ ગ્રહ્યમ્ । 'લોગપજ્જોયગરાણ' લોકપ્રદોતકમ્ય—

ચૌતીસ અતિશયો એવ પેંતીસ વાળી કે ગુણો સે યુક્ત હોન સે પ્રમુ લોકોત્તમ કહલાતે
હૈ, એસે ડનકે લિયે નમસ્કાર હો । (લોગનાઠાણ) ભગ્યજાનો કે યોગ-ક્ષેમ-કારી
હોને સે લોકનાથ પ્રમુ કો નમસ્કાર હો । (લોગહિયાણ) એકેન્દ્રિય પ્રાણિયો સે
લેકર પચેન્દ્રિય પર્યન્ત સમસ્ત જીવો સે વ્યાપ્ત ઇસ 'લોક' કે લિયે રક્ષાકે ઉપાયમૂત
માર્ગ કે પ્રદર્શક હોને સે લોકહિતસ્વરૂપ પ્રમુકે લિયે નમસ્કાર હો । (લોગપર્દવાણ)
ભગ્યજનો કે મન મે અનાદિકાલ સે ઠસાઠસ ભરે હુણ મિથ્યાત્વરૂપી અન્ધકાર કે
પટલ કે વિનાશ સે વિશિષ્ટ આત્મતત્ત્વ કે પ્રકાશક હોને સે ભગવાન્ પ્રદીપતુન્ય હૈ,
જિસ પ્રકાર પ્રદીપક સકલ જીવો કે લિયે સમાન પ્રકાશક હોતા હુજા મી ચક્ષુષ્માન
જીવો કે લિયે વિશેષ આનંદપ્રદ હોતા હૈ ડસી પ્રકાર પ્રમુ કો લેકર ભગ્ય જીવ હી
અમન્દ-આનંદ કે સદોહ સે સુખી હુજા કરતે હૈ, એસે લોકકે પ્રદાપસ્વરૂપ કો નમસ્કાર

પાત્રીશ વાણીના ગુણોથી ચુંકત હોવાથી પ્રભુ લોકોત્તમ કહેવાય છે, 'તેમને
નમસ્કાર હો (લોગનાઠાણ) ભગ્ય જીવોના યોગક્ષેમ કરનાર હોવાથી લોકનાથ
પ્રભુને નમસ્કાર હો (લોગહિયાણ) એકેન્દ્રિય પ્રાણિઓથી માડીને પચેન્દ્રિય
પર્યન્ત સમસ્ત જીવોથી વ્યાપ્ત આ લોકના માટે રક્ષાના ઉપાયમૂત માર્ગના
પ્રદર્શક હોવાથી લોકહિતસ્વરૂપ પ્રભુને નમસ્કાર હો (લોગપર્દવાણ) ભગ્ય જનોના
મનમાં અનાદિકાલથી ઠસાઠસ ભરેલા મિથ્યાત્વરૂપી અન્ધકારના સમૂહના વિના-
શથી વિશિષ્ટ આત્મતત્ત્વના પ્રકાશક હોવાથી ભગવાન પ્રદીપ સમાન છે, જેમ
દીવો બધા જીવોને સમાન પ્રકાશક હોય છે છતાં ચક્ષુવાળા જીવોને વિશેષ
આનંદપ્રદ થાય છે તેવી રીતે પ્રભુને જેઈ ભગ્ય જીવો જ ઘણો આનંદ મેળવીને
સુખ પ્રાપ્ત કરે છે, એવા લોકના પ્રદીપસ્વરૂપને નમસ્કાર હો [લોગપજ્જોયગરાણ]

પર્વવાણં લોગપજ્ઞોયગરાણં અભયદયાણ ચક્ષુદયાણં મગ્ગદયાણં

લોકગાન્ધેનાઽત્ર લોચ્યતે—દૃ-યતે કમલાઽલોકેન યથાપ્રશ્નિતતયેતિ વ્યુપત્યા લોકા-
લોકયોરુમયોર્પ્રેત્ત્વમ્, તન ચેકસ્ય—લોકાલોકલ્પણસ્ય સકલ્પદાર્થસ્ય પ્રયોત—લોકા-
લોકપ્રયોતસ્ત કર્તુ જ્ઞાન્ત ચેવા ત લોકાલોકપ્રયોતકરા લોકાલોકસકલ્પદાર્થ-
પ્રકાગક્રગગીત્ત્વસ્તેમ્ય । ‘અભયદયાણ’ અભયદયેમ્ય—ન ભયમ્ અભયમ્, ભયા-
નામભાગો વા અભયમ્, અક્ષોમલ્લક્ષગ આમનોઽવસ્થાવિશેષો મોક્ષસાધનભૂતમુકૃષ્ટધૈર્યમિતિ
યાવત, દયન્તે=દત્તાન્તિ તથા, દયધાતો કર્તારે પચાદિવાદચ્, અભયમ્ન દયા અભયદયા,
યદ્વા અભયા=ભયવિગ્હિતા તથા=સર્વજાતમદ્વદ્વપ્રતિમોચનમ્વરૂપા અનુકમ્પા ચેવા તેઽભયદયા-
સ્તેમ્ય । ‘ચક્ષુદયાણ’ ચન્નુર્ધ્યેમ્ય ચન્નુ—જ્ઞાન—નિર્ગિત્યસ્તુતત્વાઽવમાસકૃતયા ચન્નુ—
સાદૃશ્યાત, તમ્ય તથા—તાયમાશ્ચન્નુર્ધયાસ્તેમ્ય, યથા હરિગાદિગરણ્યેઽગ્ણ્યે લુપ્તાક-

હો । (લોગપજ્ઞોયગરાણ) લોકાલોકમ્વરૂપ સકલ્પદાર્થો કો પ્રકાગ કરનેકે સ્વભાવવાલે લોક-
પ્રયોતકરાં ક લિયે નમસ્કાર હો । (અભયદયાણ) અભયત્થોં ક લિયે નમસ્કાર હો । આત્મા
કો અક્ષોમલ્લક્ષગ અવસ્થાવિશેષ કા નામ અભય હૈ, ઇસે મોક્ષસાધનરૂપ ઉત્કૃષ્ટ ધૈર્ય-
સ્વરૂપ જાનના ચાહિયે । ઇસે પ્રદાન કરનેવાલે હોને સે પ્રભુ અભયદય કહે ગયે હૈ ।
અથવા—જિનકી દયા ભયરહિત હૈ અર્થાત્ ભગવાન્ દ્વારા પ્રતિપાદિત દયા સમસ્ત
જાતોં ક સકુટોંકો દૂર કરનેવાલી હૈ, ભગવાનને ઇસ પ્રકાર કી દયાકા સ્વરૂપ
પ્રકટ કિયા હૈ કિ જિસસે જીવોં કે ઉપર કોઈં મીં સકુટ નહીં આ સકતા હૈ ।
(ચક્ષુદયાણ) જ્ઞાનરૂપચન્નુ કે દાતાર કો નમસ્કાર હો । પ્રભુ ચન્નુર્ધય ઇસલિયે
કહ ગયે હ કિ જિસપ્રકાર હરિગાદિ જતુઓં સે વ્યાપ્ત જગલ મેં લુટેરો સે લટે ગયે

લોકાલોકે સ્વરૂપ સકલ પદાર્થોનેા પ્રકાશ આપવાના સ્વભાવવાળા લોકપ્રયો-
તકોને નમસ્કાર હો । [અભયદયાણ] અભયદયોને નમસ્કાર હો । આત્માના અક્ષોભ-
લક્ષણ અવસ્થાવિશેષનુ નામ અભય છે, એને મોક્ષ સાધનરૂપ ઉત્કૃષ્ટ ધૈર્ય
સ્વરૂપ બાણવા બેઠએ એનુ પ્રદાન કરવાવાળા હોવાથી પ્રભુ અભયદય કહેવાય
છે અથવા—એમની દયા ભયરહિત છે અર્થાત્ ભગવાન દ્વારા પ્રતિપાદિત
દયા સમસ્ત જીવોના સકુટને દૂર કરવાવાળી છે ભગવાને એ પ્રકારે દયાનુ
સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યું છે કે જેથી જીવો ઉપર કોઈ પશુ સકુટ ન આવી શકે
(ચક્ષુદયાણ) જ્ઞાનરૂપ ચન્નુના દાતારને નમસ્કાર હો । પ્રભુ ચન્નુર્ધય એટલા
માટે કહેવાય છે કે જે પ્રકારે હરિણ આદિ જનવરોથી વ્યાપ્ત જગલમાં
લુટારાથી લૂટાયેલા પત્રી આખો પર પાટા બાપીને આડા આદિમાં ધક્કા

લુપ્તિતેભ્ય પત્તિકાદિત્થાનન ચક્ષુષિ પિધાય હસ્તપાદાદિ વદ્વા તૈર્ગતૈ પાતિતેભ્ય કશ્ચિ
ત્પટ્ટિકાદ્યપનોત્તનેન ચક્ષુર્ત્તવા માર્ગે પ્રદર્શયન્તિ તથા ભગવતોઽપિ મત્તાઽગ્ન્યે રાગદ્વેષ-
લુપ્તાકલુઘ્નિતાઽઽમગુણધનેભ્યો દુરાગ્રહપટ્ટિકાચ્છાન્તિજ્ઞાનચક્ષુર્મ્યા મિથ્યાવોમાર્ગે
પાતિતેભ્યસ્તદપનયનપૂર્વક જ્ઞાનચક્ષુર્દત્વા મોક્ષમાર્ગે પ્રત્યર્થયન્તિ । एतदेव भद्रम्यतरेणाऽऽह
'मग्गदयाण' मार्गदयेभ्य -मार्ग =मम्यगूरत्नत्रयलक्षणं ज्ञानपुष्पम्, यद्वा-पिणिष्ट-

પથ્વાત્ આસોં પર પટ્ટી વાધકર ગર્ત આત્તિ મે ધક્કા દેકર પટકે ગયે માનવોં કે
લિયે કોઈ દયાલુ માનવ ઉનકી આસોંકી પટ્ટી સોલકર ચક્ષુદાતા વન ઉન્હે માર્ગકા
પ્રદર્શન કરાતા હૈ, ઉસી પ્રકાર પ્રભુ મીં હસ અગરણ ભવરૂપ અરણ્ય મેં રાગદ્વેષ
આદિ લુટેરોં દ્વારા આત્મગુણરૂપ ધનોં કે અપહરણ હોને સે દીનહીન વને હુણ સમસ્ત
સસારી જીવોંકો કિ જિનકી જ્ઞાનરૂપ આસોં પર દુરાગ્રહરૂપી પટ્ટી કર્મેને વાધ રસ્તી હૈ
ઔર હસીસે જિનકા જ્ઞાનરૂપ નેત્ર આચ્છાદિત હો રહા હૈ ઔર હસીકે વજહ સે જો
ઉન્માર્ગરૂપી ગર્ત મે ધકેલ દિયે ગયે હે, પ્રભુને અપને દિવ્ય ઉપદેશ દ્વારા ઉન્હે
સત્ જ્ઞાન દિયા, હસસે ઉનકા દુરાગ્રહ નષ્ટ હો ગયા, ઔર જ્ઞાનરૂપ અન્તરગ નેત્ર
નિર્મલ હો જાને સે પ્રભુને ઉન્હે મોક્ષમાર્ગ દિશાયા । હસલિયે પ્રભુ ઉનકે ચક્ષુદાતા
સમાન માને ગયે હૈ । હસી વિષય કો વિશેષ સ્પષ્ટ કરને કે લિયે સૂત્રકાર પ્રકારાન્તર
સે કહતે હૈ-કિ (મગ્ગદયાણ) મોક્ષમાર્ગ મેં લગાનેવાલોં કે લિયે નમસ્કાર હો ।
યહા રત્નત્રય યહી મોક્ષમાર્ગ હૈ, અથવા-ગુણસ્થાનોંકી પ્રાપ્તિ કરાનેવાલા ક્ષયોપશમ

દધને નાખી દેવાયેલા માણસને જેમ કેઈ દયાળુ માણસ તેની આખેના
પાટા ખોલીને ચક્ષુદાતા બની તેને માર્ગ બતાવે છે તેજ પ્રકારે પ્રભુ પણ
આ અશરણુ ભવરૂપ અરણ્યમા રાગદ્વેષ આદિ લૂટારા દ્વારા આત્મશુભરૂપ
સપત્તિ લુટાર્ઈ જતા દીનહીન બનેલા સમસ્ત સસારી જીવોને કે જેમની
જ્ઞાનરૂપ આખો પર દુરાગ્રહરૂપી પાટા ડમેએ બાધી રાખેલા છે અને તેથીજ
જેના જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ઢાંકાઈ ગયા છે અને એજ કારણથી જે ખોટા માર્ગરૂપી
ખાડામા ધકેલાઈ ગયા છે તેમને પ્રભુએ પોતાના દિવ્ય ઉપદેશ દ્વારા સત્ જ્ઞાન
આપ્યું, તેથી તેમના દુરાગ્રહ નાશ પામ્યા અને જ્ઞાનરૂપ અતરંગના નેત્ર
નિર્મળ થઈ જવાથી પ્રભુએ તેમને મોક્ષમાર્ગ દેખાડ્યો તેથી પ્રભુ તેમના
ચક્ષુદાતા સમાન મનાય છે આજ વિષયને વિશેષ સ્પષ્ટ કરવા માટે સૂત્રકાર
પ્રકારાતરથી કહે છે કે (મગ્ગદયાણ) મોક્ષ માર્ગમા લગાડવાવાળાને નમસ્કાર
હો અહીં રત્નત્રય એજ મોક્ષમાર્ગ છે

સરણદયાણં જીવદયાણં બોહિદયાણં ધમ્મદયાણં ધમ્મદેસયાણં

ગુણસ્થાનપ્રાપ્ત ક્ષયોપગમભાવો માર્ગસ્તસ્ય દયા—દાતાસ્તેમ્ય । ‘ સરણદયાણ ’
 ઝરણદયેમ્ય—ઝરણ=ચારિત્રાણ—કર્મરિપુવગીકૃતતયા વ્યાકુલના પ્રાગિના રક્ષાસ્થાન વા
 તસ્ય દયાસ્તેમ્ય । ‘ જીવદયાણ ’ જીવદયેમ્ય—જીવેષુ—એકેન્દ્રિયાદિસમસ્તપ્રાગિણુ
 દયા—સંકટમોચનલક્ષણા ચેષામિતિ, યદ્વા—જીવન્તિ મુનયો ચેન સ જીવ—સયમજીવિત
 તસ્ય દયાસ્તેમ્ય । ‘ બોહિદયાણ ’ બોધિદયેમ્ય—બોધિજિનપ્રણીતધર્મમૂલભૂતા-તત્ત્વાર્થ-
 શ્રદ્ધાનલક્ષણસમ્યગ્દર્શનરૂપા તસ્યા દયા—બોધિદયાસ્તેમ્ય । ‘ ધમ્મદયાણ ’ ધર્મ-
 દયેમ્ય—ધર્મ—દુર્ગતિપ્રપતન્નતુમરક્ષણલક્ષણ શ્રુતચારિત્રાત્મકસ્તસ્ય દયાસ્તેમ્ય ।

માવરૂપ માર્ગ છે, મન્ય જીવોને લિયે પ્રભુ ઇસકે દાતાર હૈ । ઇસલિયે પ્રભુ માર્ગદય હૈ ।
 (સરણદયાણ) ઝરણદાતારોં કે લિયે નમસ્કાર હો । પ્રભુ ઝરણદાતાર ઇસલિયે હૈ
 કિ ઊંહોને કર્મરૂપી રિપુ દ્વારા વગીકૃત હોનેકે કારણ વ્યાકુલ બને હુણ સમસ્ત
 પ્રાણિયોં કો નિર્ભય સ્થાન મેં પહુંચનેકા ઉપદેશ દિયા, અથવા—તુમ્હારી રક્ષા કૈસે
 હો સકતા હૈ ઇસકા ઉપાય બતલાયા । (જીવદયાણ) જીવોં કે ઉપર દયા રાખને
 કા ઉપદેશ દેનેવાલોં કે લિયે, અથવા—સયમરૂપ જીવન કો પ્રદાન કરનેવાલોં કે
 લિયે નમસ્કાર હો । (બોહિદયાણ) બોધિકે દાતારોંકો નમસ્કાર હો । પ્રભુને સમસ્ત
 સસારી જીવોં કો જો મોક્ષાભિલાષી થે ઊંહેં તત્ત્વાર્થ કે શ્રદ્ધાન કરને રૂપ બોધિ કો
 પ્રદાન ક્રિયા, ક્યોંકિ આત્મકલ્યાણ કે માર્ગ મેં સર્વપ્રથમયહી ણક પ્રધાન સાધક હૈ ।
 ઇસલિયે પ્રભુ ઇસ અપેક્ષા સે બોધિદાતાર કહે ગયે હૈ । (ધમ્મદયાણ) ધર્મકે

વનારા ક્ષયોપગમભાવરૂપ માર્ગ છે ભવ્ય જીવોનેમાટે પ્રભુ તેના દાતાર છે
 તેથી પ્રભુ માર્ગદય છે (સરણદયાણ) ઝરણદાતારોને નમસ્કાર હો । પ્રભુ ઝરણ
 દાતાર એટલા થાટે છે કે તેમણે કર્મરૂપી રિપુદ્વારા વગીભૂત થઈ જવાના
 ઝરણે વ્યાકુલ બની ગયેલા સમસ્ત પ્રાણિયોને નિર્ભય સ્થાનમા પહોં
 ચવાનો ઉપદેશ કર્યો, અથવા તેમની રક્ષા કેમ થઈ શકે તેનો ઉપાય બતાવ્યો
 (જીવદયાણ) જીવોના ઉપર દયા રાખવાનો ઉપદેશ દેવાવાળા અથવા અયમરૂપ
 જીવન પ્રદાન કરવા વાળાને નમસ્કાર હો । (બોહિદયાણ) બોધિના દાતારોને
 નમસ્કાર હો । પ્રભુએ સમસ્ત સસારી જીવોને જે મોક્ષાભિલાષી હતા
 તેમને તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ બોધિ પ્રદાન કર્યું, કેમકે આત્મકલ્યાણના માર્ગમા
 સૌથી પ્રથમ આજ એક મુખ્ય સાધન છે એ માટે પ્રભુ એ અપેક્ષાએ બોધિ
 દાતાર ઠહેવાય છે (ધમ્મદયાણ) ધર્મના દાતારોને નમસ્કાર હો । દુર્ગતિમા

ધમ્મનાયગાણં ધમ્મસારહીણં ધમ્મ-ચર-ચાઉરંત-ચક્ક-ચટ્ટીણ ટીવો

इहोक्तेषु विशेषणेषु त न्यते इत्यप्यग्यानम्, 'अधीगर्यदयेशाम्' इति कर्मणि जेवमपिवक्षाया यच्छुयते । जेवमाऽपिवक्षाया तु द्वितीयाया सत्वेऽपि 'कर्मण्यण्' इत्यणुपत्त्या अभयदायेभ्य इत्यायनिप्रयोगापत्तेर्दुर्वागमात् । 'धम्मदेसयाण' धर्मदेगकेभ्य - धर्म = प्राकृप्रतिपादितलक्षण, तस्य देगका उपदेगकास्तेभ्य । 'धम्मनायगाण' धर्मनायकेभ्य - धर्मस्य नायका = नेतार - जनानामतः कर्णे धर्मप्रचार-करणाद् इति यावत् - धर्मनायकास्तेभ्य । 'धम्मसारहीण' धर्मसारथिभ्य - धर्मस्य सारथय धर्मसारथयस्तेभ्य, भगवत्सु सारथिवाऽऽरोपेण धर्मे रथवागेपो व्यन्यते इति परम्परितरूपकमलङ्कारस्तस्माद्यथा सारथयो रथद्वारा रथस्थान पथिकान् सुखपूर्वकमभीष्ट स्थानं नयन्त्यु मार्गगमनादितश्च प्रतिरुध्यते, तथा भगवन्तो धर्मद्वारा मोक्षस्थान-

दातारोंको नमस्कार हो । दुर्गति में पडने से जोंवोंको रोकनेवाला एक सर्वज्ञ वीतराग प्रभु द्वारा प्रतिपादित श्रुतचारित्ररूप धर्म ही है । प्रभुने ऐसे धर्मका जीवों को अपनी दिव्यवाणी द्वारा उपदेश दिया, अतः वे धर्मके दातार कहलाये । (धम्मदेसयाण) धर्मदेगकों के लिये नमस्कार हो । (धम्मनायगाण) धर्मके नायकों के लिये नमस्कार हो । प्रभु धर्म के नायक इसलिये कहलाये है कि, उन्होंने जनता के अतः करण में धर्मका प्रचार किया है । (धम्मसारहीण) धर्मके सारथियों को नमस्कार हो । यहा परम्परितरूपकालंकार है । क्योंकि भगवान् में सारथिव का जत्र आरोप किया गया है तो धर्ममें रथत्वका आरोप प्रकट होता है । इसलिये जिसतरह सारथी रथ द्वारा रथस्थ पथिक को सुखपूर्वक अभीष्ट स्थान पर पहुँचा दिया करता है,

પડવાથી જીવોને રોકવાવાળા 'એક' સર્વજ્ઞ 'વીતરાગ' પ્રભુદ્વારા પ્રતિપાદિત શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મજ છે 'પ્રભુએ એવા ધર્મનો જીવોને પોતાની દિવ્યવાણી દ્વારા' ઉપદેશ આપ્યો, માટે તેઓ ધર્મના દાતાર કહેવાયા (ધમ્મદેસયાણ) ધર્મ-દેશકો ને નમસ્કાર હો । (ધમ્મનાયગાણ) ધર્મના નાયકોને નમસ્કાર હો । પ્રભુ ધર્મના નાયક એટલા માટે કહેવાય છે કે તેમણે જનતાના અતઃ કરણમાં 'ધર્મનો પ્રચાર' કર્યો છે । (ધમ્મસારહીણ) ધર્મના સારથિઓને નમસ્કાર હો - અહીં પરપરિત-રૂપક અલંકાર છે, કેમકે ભગવાનમાં 'સારથિત્વનો આરોપ' કરવાથી ધર્મમાં રથત્વનો આરોપ પ્રકટ થાય છે આ માટે જેવી રીતે સારથી રથદ્વારા રથમાં બેસનાર પથિકને 'સુખપૂર્વક' અભીષ્ટ સ્થાને પહોંચાડી દે છે તેમજ ખોટા માર્ગથી તેની રક્ષા કરે છે તેવીજ રીતે પ્રભુએ પણ

मितिभाव । ‘ धम्म-वर-चाउरत-चक्क-वट्ठीण ’-धर्म-वर-चातुरन्त-चक्र-वर्तिम्य
दानशीलतपोभावैश्चतसृणा नरकादिगतीना चतुर्णां वा कपायाणामन्तो नागो यस्मात्,
अथवा चतस्रो गतीश्चतुर कपाया वा अन्तयति=नाशयतीति, यद्वा-चतुर्भिर्दानशाल-
तपोभावै कृता अतो रम्य, ‘ मृताववसिते रम्ये समाप्तावन्त इष्यते ’ इति
विश्वकोषात् । अथवा चत्वारो दानादयोऽन्ता=अवयवा यस्य, यद्वा चत्वारो दानादय
अन्ता स्वरूपाणि यस्य, ‘ अन्तोऽवयवे स्वरूपे च ’ इति हेमचन्द्र, स चतुरन्त
स एव चातुरन्त, स्वार्थिक प्रजायण, चातुरन्त एव चक्र-

एव कुमार्ग गमन से उनकी रक्षा करता है, उसी प्रकार प्रभु ने भी धर्मद्वारा
जीवों को उनके अभीष्ट स्थानरूप मुक्तिस्थान में पहुँचाया है, एवं कुमार्ग-कुधर्म-से
उनकी रक्षा की है । (धम्म-वर-चाउरत-चक्क-वट्ठीण) दान, शील, तप एवं भाव
इन चार का सहारा लेकर चार नरकादिगतियों का, अथवा-चार क्रोधादिक कपायों
का जिससे नाश होता है, अथवा-चार गतियों एवं चार कपायों का जो विनाश
करता है, अथवा दान, शील, तप एवं भाव इनको लेकर जो रम्य है,
अथवा-ये चार दानादिक जिसके अवयव है, अथवा-ये चार दानादिक जिसके
निजस्वरूप है वह चातुरन्त है । अन्त शब्द के कोषों में “ मृताववसिते रम्ये
समाप्तावन्त इष्यते ” “ अन्तोऽवयवे स्वरूपे च ” इस प्रकार अनेक अर्थ हैं ।
उन्हीं अर्थों को लेकर यहाँ “ अन्त ” शब्द के अर्थ का स्पष्टीकरण किया गया
है । स्वार्थ म अण् प्रत्यय करने से “ चातुरन्त ” ऐसा पद निष्पन्न हो जाता

धर्मद्वारा जीवोंने तेमना अभीष्ट स्थानरूप मुक्तिस्थानमा पहुँचाया है
तेमन कुमार्ग कुधर्मથી तेमनी रक्षा करी છે (ધમ્મવરચાઉરતચક્કવટ્ઠીણ)
દાન, શીલ, તપ, તેમજ ભાવ એ ચારનો આશ્રય લઈને ચાર નરકાદિ ગતિ
ઓનો, અથવા ચાર ક્રોધાદિક કપાયોનો ને વિનાશ કરે છે, અથવા દાન,
શીલ, તપ તેમજ ભાવ એ લઈને ને રમ્ય છે, અથવા એ ચાર દાનાદિક
જેમના અવયવ છે, અથવા એ ચાર દાનાદિક જેના નિજસ્વરૂપ છે તે
ચાતુરન્ત છે અન્ત શબ્દના કોષોમા “ મૃતાવવસિતે રમ્યે સમાપ્તાવન્ત
ઇષ્યતે ” “ અન્તોઽવયવે સ્વરૂપે ચ ” એ પ્રકારે અनेક અર્થ છે તે અર્થો
લઈને અહીં અત્ત શબ્દના અર્થનું સ્પષ્ટીકરણ કરવામા આવેલું છે
સ્વાર્થમા અણ્ પ્રત્યય કરવાથી “ ચાતુરન્ત ” એવું પદ નિષ્પન્ન થઈ જાય છે
આ ચાતુરન્ત જ એક ચક્ર છે, તેમજે ચક્ર ને પ્રકારે બીજાનો ઉત્તેજ કરે છે

જન્મજરામરણોચ્છેદકત્વેન ચતુરન્તચક્ર વર ચ તદ્વાતુરન્તચક્ર વરચાતુરન્તચક્રમ્ ,
 વરપદેન રાજચક્રાડપેક્ષયાઽસ્ય શ્રેષ્ઠં વ્યગ્યતે લોકદ્વયસાધકવાત્ , ધર્મ
 એવ વરચાતુરન્તચક્ર-ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર, તાદૃગસ્ય ધર્માતિરિક્તસ્યાઽસમ્ભવાત્ , અત-
 એવ સૌગતાદિધર્માઽભાસનિરાસ, તેષા તાત્ત્વિકાર્થપ્રતિપાદકવાભાવેન શ્રેષ્ઠવાઽભાવાત્,
 ધર્મવરચાતુરન્તચક્રેણ વર્તિતુ ગૌલ યેપામિતિ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તિનસ્તેમ્ય ।
 ચક્રવર્તિપદેન પદ્મલઙ્કાધિપતિસાદૃશ્ય વ્યગ્યતે, તથા હિ ચત્વાર=ઉત્તરદિશિ હિમવાન્
 શેષદિક્ષુ ચોપાધિભેદેન સમુદ્રા અન્તા=સીમાનસ્તેપુ સ્વામિત્વેન ભવાધ્વાતુરન્તા , ચક્રેણ=રત્ન

હૈ । યહ ચાતુરન્ત હી એક ચક્ર હૈ, ક્યો કિ ચક્ર જિસ પ્રકાર પર કા ઉચ્છેદક
 હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર યહ “ચાતુરન્તચક્ર” મી જીયો કે જન્મ, જરા એવ મરણ
 કા ઉચ્છેદક હૈ । ઇસલિયે ઇસમે ચક્ર કી ઉપમા સાર્થક હોતી હૈ । ‘વર’ શબ્દ કા
 અર્થ ઉત્કૃષ્ટ હૈ, યહ ચાતુરન્તચક્ર મે ઉત્કૃષ્ટતા ઘોતિત કરતા હૈ । રાજચક્ર કી
 અપેક્ષા યહ ચક્ર ઉત્કૃષ્ટ હૈ । ક્યા કિ યહ લોકદ્વય મેં હિત કા સાધક હોતા
 હૈ । ધર્મ હી એક ઉત્કૃષ્ટ ચાતુરન્ત ચક્ર હૈ, અન્ય નહોં । ઇસ કથન સે અન્ય સૌગતા-
 દિક સમત ધર્મ મે ધર્માભાસતા હોને સે તાત્ત્વિક અર્થ કો પ્રતિપાદન કરને કા
 અભાવ કથિત હુઆ હૈ , અત ઇનમે શ્રેષ્ઠતા નહોં હૈ । ઇસ ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર
 કે અનુસાર જિનકા વર્તન કરને કા સ્વભાવ હૈ વે ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી કહે ગયે
 હૈ । “ચક્રવર્તી” પદ સે પદ્મલઙ્કા કે અધિપતિ કા સાદૃશ્ય અભિવ્યક્ત હોતા હૈ ।
 “ચત્વારઃઅન્તાઃ-ચતુરન્તાઃ” યહા અત શબ્દ કા અર્થ સીમા હોતા હૈ । ઉત્તરદિશા મેં
 હિમવાન્ એવ શેષ ત્રીન દિશાઓ મે ઉપાધિ કે ભેદ સે ત્રીન સમુદ્ર યે ચતુરન્ત પદ સે ગૃહીત

તેજ પ્રકારે આ ચાતુરન્તચક્ર પણ જીવેના જન્મ, જરા તેમજ મરણનો ઉચ્છેદ કરે
 છે એ માટે આમા ચક્રની ઉપમા સાર્થક થાય છે ‘વર’ શબ્દનો અર્થ ઉત્કૃષ્ટ
 છે આ પદ ચાતુરન્તચક્રમા ઉત્કૃષ્ટતા ઘોતિત કરે છે રાજચક્રની અપેક્ષાએ
 આ ચક્ર ઉત્કૃષ્ટ છે કેમકે આ જન્મે લોકમા હિતનુ સાધક થાય છે
 ધર્મજ એક ઉત્કૃષ્ટ ચાતુરન્તચક્ર છે, બીજુ નહિ । આ કથનથી બીજા સૌગત
 આદિક સમત ધર્મમા ધર્માભાસતા હોવાથી તાત્ત્વિક અર્થને પ્રતિપાદન કર
 વાનો અભાવ હોવામા આવ્યો છે, માટે તેમા શ્રેષ્ઠતા નથી આ ધર્મવર
 ચાતુરન્તચક્ર અનુસાર જેનુ વર્તન કરવાનો સ્વભાવ છે તે ધર્મવરચાતુરન્ત
 ચક્રવર્તી કહેવાય છે “ચક્રવર્તી” પદથી પટ (છ) ખડના અધિપતિનુ
 સાદૃશ્ય અભિવ્યક્ત થાય છે “ચત્વારઅન્તા ચતુરન્તા” અહીં અન્ત
 શબ્દનો અર્થ સીમા થાય છે ઉત્તરદિશામા હિમવાન્ તેમજ શેષ (બાકીની)

भूतप्रहरणविशेषमदृशसम्यक्चारित्र्यरूपगनन वर्तितुं शालं येषां ते चक्रवर्तिनः,
चातुर्गन्ताश्च ते चक्रवर्तिनः चातुर्गन्तचक्रवर्तिनः, धर्मेण-न्यायेन वग श्रेष्ठ इतरतार्थि-
काऽपेक्षयेति धर्मवर्ग, धर्मा = प्राणानिपातानिनिवृत्तिगानशालादिरूपा, 'धर्मा. पुण्य-
यम-न्याय-स्वभावाऽऽचार-सोमपा' - इत्यमर, तर्ग = श्रेष्ठ अन्यतार्थिकापेक्षयेति
धर्मवर्ग, ते च ते चातुर्गन्तचक्रवर्तिनश्चेति-धर्मवरचातुर्गन्तचक्रवर्तिनः । यद्वा
चातुर्गन्त च तच्चक्र चातुर्गन्तचक्र, वग्न तच्चातुर्गन्तचक्र वगचातुर्गन्तचक्र, धर्मो वरचातुर्गन्त-
चक्रमिव धर्मवरचातुर्गन्तचक्र तेन वर्तितु-वर्तयितुं वा शालं येषां ते धर्मवरचातुर्गन्तचक्रवर्तिन-
स्तेभ्यः, 'दीवो' द्वापेभ्यः-मसारसमुद्रे निमज्जता द्वापतुन्यवात् । 'ताण' प्राणभ्यः-कर्मकद-

क्रिये गये हैं । इन चार सामायाँ के जो स्वामी हैं वे चातुर्गन्त हैं । चक्रवर्तिन का
अर्थ गनरूप प्रहरण-शस्त्रविशेष है । चक्रवर्ती के चौदह रत्ना में एक रत्न चक्र
भी होता है । चक्रवर्ती के चक्रगनसदृश सम्यक्चारित्र्यरूपी रत्न से वर्तन करने का
जिनका स्वभाव है वे चक्रवर्ती हैं । धर्म शब्द का अर्थ न्याय और प्राणानि-
पातानि-निवृत्ति, दान, शील, आदि भी है । धर्म से-न्याय से, अथवा-प्राणानि-
पातानि-निवृत्ति, दान, शील-आदि से जो अन्यतार्थिका का अपेक्षा उत्तम है
वे धर्मवरचातुर्गन्तचक्रवर्ता हैं । अथवा-चातुर्गन्तचक्रसदृश धर्म से जिनका वर्तन का
स्वभाव है वे धर्मवरचातुर्गन्तचक्रवर्ती हैं । ऐसे धर्मवरचातुर्गन्तचक्रवर्तियों के लिये
नमस्कार हो । 'दीवो' -मसारसमुद्र में डूबते हुए प्राणियों के जो द्वाप के समान
आधार हैं ऐसे प्रभु के लिये नमस्कार हो । (ताग) कर्मों से कदर्थित प्राणियों

त्रयु द्विशाओमा उपाधिना लेहथी त्रयु समुद्र ओ चतुरन्त पद्धथी लेवायु छे
आ चार भीमाओना ले आभी छे ते चतुरन्त छे अक शब्दनो अर्थ
रत्नरूप प्रहरण अर्थात् शस्त्रविशेष छे अकवर्तीना चौद रत्नोमा ओड
रत्न अक पणु डोय छे अकवर्तीना अक रत्नमदृश सम्यक्चा-
रित्ररूपी रत्नथी वर्तन करवानो लेनो स्वभाव छे ते अकवर्ती छे धर्म
शब्दनो अर्थ न्याय अने प्राणानिपातानिनिवृत्ति, दान, शील आदि पणु
छे धर्मथी, न्यायथी अथवा प्राणानिपातानिनिवृत्ति, दान, शील आदिथी
ले अन्यतार्थिकोनी अपेक्षाओ उत्तम छे ते धर्मवरचातुर्गन्तअकवर्ती छे
अथवा वरचातुर्गन्तअकसदृश धर्मथी लेनो वर्तवानो स्वभाव छे ते धर्मवर-
चातुर्गन्तअकवर्ती छे ओवा धर्मवरचातुर्गन्तअकवर्तीओने नमस्कार हो
(दीवो) मसारसमुद्रमा डूबता प्राणीओने क्षीयना समान ले आधार छे

તાણં સરણગર્હ પડટ્ટા અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરાણં વિયટ્ટ-

ર્થિતાના ભવ્યાના રક્ષસક્ષણેભ્ય । અતણ્વ તેષા ભવ્યાના ‘સરણગર્હ’ ઝરણગતિમ્ય — આશ્રયસ્થાનેભ્ય, ‘પડટ્ટા’ પ્રતિપ્રામ્ય — કાલત્રયેઽપિ અવિનાશિવાન્ સ્થિતેભ્ય, ‘દીવો’ ઇત્યાદીનિ ‘પડટ્ટા’ ઇત્યન્તાનિ ચતુર્થ્યર્થ પ્રથમાન્તાનિ, અત્રૈકવચન નપુમકત્વ સ્ત્રીત્વ ચાવિવક્ષિતમ્ । ‘અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરાણ’ અપ્રતિહતવર-નાન દર્શન-ધેરેભ્ય — પ્રતિહત-મિત્યાદ્યાવરણસ્પન્તિ-ન પ્રતિહતમ્-અપ્રતિહત, નાનચ દર્શનચ્ચેતિ જ્ઞાનદર્શને, યતોઽપ્રતિહતે અતણ્વ વરે-શ્રેષ્ઠે ચ તે જ્ઞાનદર્શને વરનાનદર્શને કેવલ-જ્ઞાનકેવલદર્શને, અપ્રતિહતે વરજ્ઞાનદર્શને અપ્રતિહતવરનાનદર્શને, તયોર્ધરા — અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનધરા — સમ્પૂર્ણાઽવરણરહિતકેવલનાનકેવલદર્શનધારિણસ્તેભ્ય । ‘વિયટ્ટચ્છુમાણ’ વ્યાવૃત્તચ્છન્નમ્ — છાયતે=આનિયતે કેવલજ્ઞાનકેવલદર્શનગુણાદ્યા-ત્મનોઽનેનેતિ છન્ન-નાનાવરણીયાદિક કમાટક, વ્યાવૃત્ત-નિવૃત્ત છન્ન યેભ્યસ્તે વ્યાવૃ

કે જો ત્રાતા હૈ એસે પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (સરણગર્હ) ભવ્યોં કે લિયે આશ્રયસ્થાનસ્વરૂપ પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (પડટ્ટા) કાલત્રય મેં મી અવિનશ્વરસ્વરૂપ પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો (દીવો) યહા સે લેકર (પડટ્ટા) તક્ર કે સમસ્ત વિશેષણ ચતુર્થી વિભક્તિ કે અર્થ મે પ્રથમાત્ત પ્રયુક્ત હુણ હૈ । યહા એકવચન, નપુસકત્વ એવ સ્ત્રીત્વ અવિવક્ષિત હૈ । (અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરાણ) જો અપ્રતિહત અનન્ત નાન ઓર અનન્ત દર્શન કે ધારક હે, ઉન્કે લિયે નમસ્કાર હો । (વિયટ્ટચ્છુમાણ) જિન્કે દ્વારા આત્મા કા સ્વભાવભૂત કેવલજ્ઞાન એવ કેવલ દર્શન આવૃત્ત હોતા હૈ એસે આઠોં હી કર્મ ‘છન્ન’ શબ્દ સે ગૃહીત હુણ હૈ, યહ છન્ન જિન્કી આત્મા સે સદા કે લિયે દૂર હો ચુકા હૈ

એવા પ્રભુને નમસ્કાર હો (તાણ) ડમોંથી અથડાતા પ્રાણિઓના જે ત્રાણ અર્થાત્ રક્ષક છે એવા પ્રભુને નમસ્કાર હો (સરણગર્હ) ભવ્યોને માટે આશ્રય સ્થાન સ્વરૂપ પ્રભુને નમસ્કાર હો (પડટ્ટા) ત્રણે કાળમા અવિનાશીસ્વરૂપ પ્રભુને નમસ્કાર હો (દીવો) અહીંથી લઇને (પડટ્ટા) સુધીના બધા વિશેષણો ચતુર્થી વિલક્ષિતના અર્થમા પ્રથમાન્ત વપરાયેલા છે, અહીં એકવચન નપુસકત્વ (નાન્યતર જાતિ) તેમ જ સ્ત્રીત્વ [નાગી જાતિ] અવિવક્ષિત છે [અપ્પહિહય વર નાણ દસણ ધરાણ] જે અપ્રતિહત અનન્તજ્ઞાન અને અનન્ત દર્શનના ધારક છે તેમને નમસ્કાર હો (વિયટ્ટચ્છુમાણ) જેમના દ્વારા આત્માના સ્વભાવભૂત કેવલ જ્ઞાન તેમજ કેવલ દર્શન આવૃત્ત થાય છે એવા આઠેય કર્મ ‘છન્ન’ શબ્દથી ગૃહીત થાય

ચ્છુમાણં જિણાણં જાવયાણં તિણ્ણાણં તારયાણં બુદ્ધાણ વોહ-
યાણં મુત્તાણ મોયગાણં સઠ્ઠવણ્ણૂણ સઠ્ઠવરિસીણ સિવ-મયલ-

ત્તઠ્ઠાનસ્તેમ્ય । ‘જિણાણ’ જિનમ્ય—સ્વય રાગદ્વેષગત્રુજેતૃમ્ય, ‘જાવયાણ’ જાપકેમ્ય—જાપયન્તિ કર્મગત્રુન જયન્ત મઘ્યજીવગણ ધર્મદેગનાદિના પ્રેરયન્તાતિ જાપકા, જિધાતોર્ણા ‘ક્રીઢ્ઢીના ણો’ ઇતિનૂત્રેણ આત્મે પુક્કિ જાપિ ઇતિ પ્યન્તાદ્ધાતો-ર્ણુલિ જાપકપન્સિદ્ધિ, તેમ્યો જાપકેમ્ય । ‘તિન્નાણ’ તીર્ણેમ્ય—સ્વય સમારોધ-સસારાર્ણવ તીર્ણા=ઉત્તીર્ણાસ્તમ્ય । ‘તારયાણ’ તારકેમ્ય—તારયન્ત્યન્યાન્ ઇતિ તારકાસ્તેમ્ય । ‘બુદ્ધાણ’ બુદ્ધેમ્ય—સ્વય વોપ પ્રાપ્તેમ્ય । ‘વોહયાણ’ વોધ-કેમ્ય—વોધયન્ત્યન્યાન્ ઇતિ વોધકાસ્તેમ્ય । ‘મુત્તાણ’ મુક્તેમ્ય—અમોચિપત્ત સ્વય કર્મનવાદિતિ મુક્તાસ્તેમ્ય । ‘મોયગાણ’ મોચકમ્ય—મુચ્યમાનાન અયાન્ પ્રેરય-

એસે વ્યાવૃત્તઠ્ઠાવાલે મિદ્ધ પ્રમુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (જિણાણ) રાગ દ્વેષ આદિ અતરગ ગત્રુઓ કે વિજેતા એસે પ્રમુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (જાવયાણ) જો કર્મગત્રુઓ કે જીતને કે લિયે ઉચ્ચત મઘ્યગણોં કો ધર્મદેગનાદિ દ્વારા પ્રેરિત કરતે ૬ વે જાપક હૈ, એસે જાપક સિદ્ધ પ્રમુ કો નમસ્કાર હો । (તિન્નાણ) સ્વય સાર સમુદ્ર સે જો પાર હુણ હૈ વે તીર્ણ ૬, એસે તીર્ણ મિદ્ધ પ્રમુ કો નમસ્કાર હો । (તારયાણ) જો પર કો પાર કર દેતે હૈ વે તારક હૈ, એસે તારક પ્રમુ કો નમસ્કાર હો । (બુદ્ધાણ) સ્વય વોપ કો પ્રાપ્ત જો હોતે હૈ વે બુદ્ધ કહલાતે હૈ ઉનકો નમસ્કાર હો । (વોહયાણ) પર કો વોધ કરને વાલે પ્રમુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (મુત્તાણ) મુક્ત પ્રમુ ક લિયે નમસ્કાર હો । (મોયગાણ)

ઠે આ ‘છમ્મ’ જેમના આત્માથી સદાને માટે દર થઈ ચુકેલા છે એવા વ્યા-વૃત્તઠ્ઠાવાળા મિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (જિણાણ) રાગદ્વેષ આદિ અતરગ શત્રુઓના વિજેતા એવા સિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (જાવયાણ) જે કર્મશત્રુ-ઓને જીતવાને માટે ઉચ્ચત (તૈયાર) મઘ્યગણોને ધર્મદેશના આદિ દ્વારા પ્રેરિત કરે છે તે બપક છે એવા બપક સિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (તિન્નાણ) પોને સમાર સમુદ્રથી પાર થયેલા છે તે તીર્ણ ઠહેવાય છે એવા તીર્ણ સિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (તારયાણ) જે બીજાને પાર ઉતાડી દે છે તે તારક છે એવા તારક પ્રભુને નમસ્કાર હો (બુદ્ધાણ) પોતે બોધને પ્રાપ્ત થયેલા છે તે બુદ્ધ ઠહેવાય છે તેમને નમસ્કાર હો (વોહયાણ) બીજાને બોધ કરવાવાળા પ્રભુને નમસ્કાર હો (મુત્તાણ) મુક્ત પ્રભુને નમસ્કાર હો (મોયગાણ) બીજાને

મરુચ-મણત-મરુચ-મઘાવાહ-મપુણરાવિત્તિ સિદ્ધિગડનામધેય

તીતિ મોચકાસ્તેભ્ય, ' સઘ્વન્નૂણ ' મર્વેભ્ય - સર્વ = મકરદ્રવ્યગુણ-પર્યાયસ્વરૂપ વસ્તુજાત યાથાતથ્યેન જાનતીતિ સર્વનાસ્તેભ્ય, ' સઘ્વદરિસીણ ' સર્વગ્નિભ્ય - સર્વ = સમસ્ત પર્યાયસ્વરૂપ સામાન્યેન દ્રષ્ટુ ણીઠ યેષા ત સર્વગ્નિનસ્તેભ્ય, સ્થાન-વિશેષણમાહ- ' સિવ ' ગિવ-નિર્વિલોપદ્વરહિત ગાઠિવ-કલ્યાણમયમ, ' અચલ ' અચલમ્ સ્વાભાવિકપ્રાયોગિકચલનક્રિયાશૂન્યમ્, ' અરુચ ' અરુજમ્-અવિદ્યમાના રજા યત્ર તત્, અવિદ્યમાનગરીરમનસ્સ્ત્વાદ્ આધિવ્યાપિરહિતમિયર્થ, ' અગત ' અનન્તમ્-અવિદ્યમાનોડન્તો નાગો યસ્ય તત્, અત એવ- ' અક્ષય ' અક્ષયમ્-નાસ્તિ લેગતોડ પિ ક્ષયો યસ્ય તત્-અવિનાશીયર્થ, ' અઘ્વાગ્રાહ ' અઘ્વાગ્રાધમ્-ન વિદ્યતે વ્યાગ્રાધા-પીડા દ્રવ્યતો ભાવતશ્ચ યત્ર તત્ । ' અપુણરાવિત્તિ ' અપુનરાવૃત્તિ = ન મસારે પુનરાવૃત્તિ = પુનરવતરણ યસ્માત્ તત, યત્ર ગવા ન કદાચિદપ્યાત્મા નિવર્તતે, સમામ્નાતમન્ય-

દૂસરોં કો મુક્ત કરાને વાલે સિદ્ધ પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (સઘ્વન્નૂણ સઘ્વદરિસીણ) સર્વજ-સમસ્ત ગુણપર્યાયસ્વરૂપ વસ્તુસમૂહ કે યુગપત્ યથાર્થ જાતા કે લિયે નમસ્કાર હો, એવ યથાર્થ દ્રષ્ટા કે લિયે નમસ્કાર હો । વિશેષાકાર બોધ કા નામ જ્ઞાન એવ સામાન્યાકાર બોધ કા નામ દર્શન હૈ । (સિવ-મચલ-મરુચ મણત-મરુચ-મઘાગ્રાહ-મપુણરાવિત્તિ સિદ્ધિગડનામધેય ઠાણ સપત્તાણ) નિર્વિલ ઉપદ્રવોં સે રહિત હોને કે કારણ ગિવ-કલ્યાણમય, અચલ-સ્વાભાવિક એવ પ્રાયોગિક ક્રિયા સે શૂન્ય, અરુજ-શારીરિક એવ માનસિક વ્યાધિ ઓર આધિ સે સર્વથા પરિવર્જિત, અનન્ત, અવિનાશી, અતએવ અક્ષયસ્વરૂપ, અઘ્વાગ્રાધ-દ્રવ્ય ઓર ભાવ દોનોં પ્રકાર કો પીડા સે નિર્મુક્ત, અપુરાવૃત્તિ-જહા જાકર ફિર મસાર મે

મુક્ત ડરાવવાવાળા સિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (સઘ્વન્નૂણ સઘ્વદરિસીણ) સર્વજ સમસ્ત-ગુણ-પર્યાય-સ્વરૂપ વસ્તુસમૂહના યુગપત્ યથાર્થ જાતાને નમસ્કાર હો, તેમજ યથાર્થ દ્રષ્ટાને નમસ્કાર હો વિશેષાકાર બોધનુ નામ જ્ઞાન તેમજ સામાન્યાકાર બોધનુ નામ દર્શન છે (સિવ-મચલ-મરુચ-મણત-મરુચ-મઘાગ્રાહ-મપુણરાવિત્તિ સિદ્ધિગડનામધેય ઠાણ સપત્તાણ) સકળ ઉપદ્રવોથી રહિત હોવાના કારણે શિવ-કલ્યાણમય, અચલ-સ્વાભાવિક તેમજ પ્રાયોગિક ક્રિયાઓથી શૂન્ય, અરુજ-શારીરિક તેમજ માનસિક વ્યાધિ અને આધિથી સર્વથા પરિવર્જિત (મુક્ત), અનન્ત, અવિનાશી અને તેથી અક્ષય-સ્વરૂપ, અઘ્વાગ્રાધ દ્રવ્ય અને ભાવ અને પ્રકારની પીડાથી નિર્મુક્ત, અપુનરાવૃત્તિ-જ્યા જઈને પાછુ

ठाण सपत्ताण, नमोत्थु ण समणस्स भगवओ महावीरस्स

नापि- 'न म पुनगपत्तत न म पुनगपत्तत'—इति । इत्यम्—उक्तगित्वादि-
विशेषणविशिष्टम् । 'मिद्धिगत्तिनामयेय' मिद्धिगतिनामधेयम्, सिद्धिगतिरिति नाम-
धेय=नाम यस्य तत् मिद्धिगतिनामकम् 'ठाण' स्थानम्—स्थायतेऽस्मिन् इति स्थान-
लोकप्रत्ययम्, 'सपत्ताण' सम्प्राप्तम्—समाश्रितम् । इत्यद्वयि—समुच्चयेन सर्व-
मिद्धापेक्षया विशेषगोपान्तनपूर्वम् नमःकारमाश्रयमभिवाद्य सम्प्रति भगवन्महावारोदेश्यक
नमःकारमभिवात्ये—'नमोत्थु ण' नमोऽस्तु गच्छ—'समणस्स भगवओ महावीरस्स'
श्रमणाय भगवन्—महाभाग्य, अत्र श्रमणशब्देनायमर्थो बोद्धव्य—परकृतस्थान—निवासा-
त्तृप्तसम्, पराश्रयपमार्गध्वप्रकम्पनादगिगिसम्, तपस्तेजोमयानन्दसम्, गम्भीरत्वाद्—

जाय का अपतर्ग नहा होवे ऐसे मिद्धिगति नामक स्थान को—लोक के अग्रभाग
में स्थित मुक्तिस्थान को—प्राप्त हुए या मिद्धा को नमस्कार हो। यहा तक के
इन विशेषगो से समस्त मिद्धा की अपेक्षा से नमस्कार का कथन किया गया है।
अत्र भगवान् महावार को उद्देश्य कर क यहा से नमस्कार करने का कथन
सूत्रकार करते हैं—(नमोत्थु ण समणस्स भगवओ महावीरस्स आदिगरस्स
तित्थगरस्स जाव सपाविउकामस्स मम धम्मयारियस्स धम्मोवदेसगस्स)
श्रमण भगवान् महावार के लिये नमस्कार हो। श्रमण शब्द से सूत्रकार ने प्रभु
महावार में इन विशेषताओं का कथन किया है, वे कहते हैं भगवान् महावार
सर्प की तरह परकृत स्थान में निवास करने के कारण सर्प—सदृश है। पराश्रय
एव उपमार्गों के आने पर भी प्रभु अप्रकृष्य थे, अतः वे गिगिसम् हैं। तप एव
तेजके धारक होने से प्रभु अग्नि—जैसे प्रतापशाली हैं। गामार्थ एव ज्ञानादिरूप

समागमा एवने अवतन्तु न थाय ओवा मिद्धिगति नामना स्थानने बोधना
अग्रभागमा रडेला मुक्तिस्थानने प्राप्त थयेल श्रीसिद्ध प्रभुने नमस्कार हो
अही सुधीना आ विशेषगोयी नमस्त सिद्धोनी अपेक्षाओ नमस्कारनु कथन
उरुं ठे हुवे लगवान् भडावीरने उद्देशीने अहीथी नमस्कार करवानु उक्त
सूत्रकार करे हैं—(नमोत्थु ण समणस्स भगवओ महावीरस्स आदिगरस्स तित्थ
गरस्स जाव सपाविउकामस्स मम धम्मयारियस्स धम्मोवदेसगस्स) श्रमण लगवान्
भडावीरने नमस्कार हो श्रमण शब्दथी सूत्रकारे प्रभु भडावीरमा आ विशे
षताओनु कथन उरुं ठे तेओ उडे ठे ठे लगवान् भडावीर सर्पनी येठे
धीनओ करेला निवासस्थानमा रडेवाने उरएण सर्प ओवा ठे
परीषड तेमए उपमार्गों आवता पणु प्रभु धुए जता नडि, माटे ते पर्वत

આદિગરસ્સ તિથગરસ્સ જાવ સંપાવિઝકામસ્સ સમ ધમ્માય-

જાનાન્નિત્તાકગ્ગાત્તમયાદાપારજ્ઞાત સાગરમમ । નિગલ્મ્બન પાદગગનસમ । સુગ્ગદુ ગયોરદ-
ર્ગિતવિકારભાવાદ્ વૃક્ષસમ । અનિયતવૃત્તિત્વાદ્ ભ્રમરસમ । રસાગ્ભયોદ્વિગ્નવાત્ મૃગસમ ।
સર્વસહત્વાદ્ ધરગિસમ । કામભોગોદભવત્રેડપિ વિષયવિરક્તતયા પદ્મજલોપરિ વર્તમાન-
કમલપાનિર્લેપવાત્ કમલસમ । લોકાલોકયોરવિગ્નપત્રે પ્રકાશકવાદ્રવિસમ । સર્વત્રા
પ્રતિહતગતિત્વાત્પવનસમ । મ ણ્વમૂતો ભગવાનસ્તીતિ માત્ર । મગવતે-સમગ્રૈશ્વ
ર્યયુક્તાય, મહાપારાય-મહાશ્વાસૌ વાર-‘વીર વિક્રાન્તૌ’-અમ્માદ્વાતોરિગુપધવાત્કપ્રત્યયે
વીર-રૂપાયાદિમહારિપુવિજેતા દયર્થ, તસ્મૈ મહાવીરાય=અસ્થામવસર્પિણ્યા ચતુર્વિગતિત-
મચરમતીર્થઙ્કરાય । ‘આદિગરસ્સ’ આદિકગય, ‘તિથગરસ્સ’ તીર્થકરાય, ‘જાવ
સંપાવિઝકામસ્સ’ યાવત્ સમ્પ્રાપ્તુકામાય-યાવચ્છન્દાત્-‘સયમ્બુદ્ધસ્સ’ इत्यारभ्य-

રત્નો સે ભરે હુદ્દા હોને કે કારણ, એવ મયાના કે ધારક હોને કે કારણ પ્રભુ
સમુદ્દતુલ્ય છે । ગગન કા તરહ નિરાલ્પ, વૃક્ષની તરહ સુખ એવ દુઃખ મેં
અદર્શિતવિકારભાવયુક્ત, ભ્રમર કી તરહ અનિયતવૃત્તિસપ્ન, મૃગ કી તરહ હસ
રસારૂપા ભય સે અત્યત વસ્ત, ધરિંગી કી તરહ ક્ષમા કે મહાર વે પ્રભુ હૈં ।
પ્રભુ કામભોગ સે ઉપન્ન છે તો મા વિષયોં સે વિરક્ત હોને કે કારણ પદ્મ સે
ઉત્પન્ન એવ જલ સે વગ્દ્વિત્ત કમલ કા તરહ બિલકુલ વૈષયિક ભાવોં સે નિર્લિપ
હૈ, હસલિયે પ્રભુ કમલ જૈસે હ । પ્રભુ લોક ઔર અલોક કે સમાનરૂપ સે પ્રકા-
શક હૈ, ટસત્રિયે રતિતુલ્ય છે । પ્રભુ સર્વત્ર અપ્રતિહત-વિહારી હૈ, હસલિયે વાયુ જૈસે
હૈં । પ્રભુ સમગ્ર ઐશ્વર્યસમ્પન્ન હૈ, હસલિયે ભગવાન્ હૈ । પ્રભુ એક મહાવીર હૈ,

જેવા છે તપ તેમજ તેજના ધારક હોવાથી પ્રભુ અગ્નિ જેવા પ્રતાપશાલી
છે । ગાભીર્ય તેમજ નાનાદિકઉપ રત્નોથી ભરેલા હોવાના કારણે, તેમજ
મર્યાદાના ધારક હોવાના કારણે પ્રભુ સમુદ્ર સમાન છે । આકાશની પેઠે નિરા-
લ્પ, વૃક્ષની પેઠે સુખ તેમજ હુ ખમા ન દેખાય જેનો વિકાર એવા,
ભ્રમરની પેઠે અનિયતવૃત્તિસપ્ન, મૃગની પેઠે આ-સસારરૂપી ભયથી
અત્યત ત્રાસી ગયેલા, ધરનીની પેઠે ક્ષમાના ભંડાર, તે પ્રભુ છે પ્રભુ કામ
ભોગથી ઉત્પન્ન થયેલા છે તો પણ વિષયોથી વિરક્ત હોવાના કારણે કીચકથી
પેદા થયેલ તેમજ જલથી વધેલા ડમળની પેઠે બિલકુલ વિષયના ભાવોથી
નિર્લેપ છે, તેથી પ્રભુ ડમલ જેવા છે પ્રભુ લોહ અને અલોહનો સમાનરૂપથી
પ્રકાશક છે તેથી ગવિ (સૂર્ય) સમાન છે પ્રભુ સમગ્ર-ઐશ્વર્ય-સપ્ન છે
તેથી ભગવાન છે પ્રભુ એક મહાન વીર છે, કેમકે તેમણે કપાય આદિક

‘સિદ્ધિગદનામધેય ઠાણ ઇયત્વધિ ગ્રાહ્યમ્ । અત્રતાગ્રાન વિશેષ—‘ઠાણ સપત્તાણ’
સ્થાન સપ્રાપ્તેભ્ય—ઇતિ પ્રાગુક્તમ્ ॥ તુ ‘સપાવિડકામસ્સ’—પ્રાપ્તુકામાય—
મોક્ષગામિને—ઇત્યુચ્યતે, ચરમસ્ય તાર્થકરસ્ય કૃણિકનૃપગામનકાલે વિદ્યમાનવાત । ‘મમ
ધમ્માયરિયસ્સ’ મમ ધમાઽઽચાયાય=જ્ઞાનાચારાણિપચ્ચવિગાચારગારકાય, ન તુ કલ્પાચાયાય,
ક્યોં કિ ઉન્હોને કપાયાત્તિક અત્તરગ શત્રુઓ પર વિજય પ્રાપ્તિ કા હે । મહાવાર
પ્રભુ ઇસ અવસર્પિંગા કાળ કે ચૌત્રીસવેં અન્તિમ તાર્થકર હે । “આદિગરસ્સ” ઇસ
પદ—દ્વારા પ્રભુ મેં અપન ગાસનની અપેક્ષા ધર્મની આદિકર્તૃતા પ્રકટ કા ગયી હે ।
ભગવાન મહાવાર ચતુર્વિધ સધના સંસ્થાપક હે । “જાવ” પદથી “સયસનુદ્ધસ્સ”
યહા સે લેકર “સિદ્ધિગદનામધેય ઠાણ” યહા તરફના પાઠ સમૂહીત કિયા ગયા
હે । યહા ઇસ પાઠ મેં યત્ની વિશેષતા પહિલે પાઠ કા અપેક્ષા જાન લેની ચાહિયે
કિ પહિલે પાઠ મેં “ઠાણ સપત્તાણ—સ્થાન સપ્રાપ્તેભ્ય.” જેસા પદ રચા ગયા
હે ઓર યહા પર “ઠાણ સપાવિડકામસ્સ—સ્થાન સપ્રાપ્તુકામાય” જેસા પાઠ
રચા હે, ક્યોંકિ પ્રભુ મહાવીર અમાં ઉસ સિદ્ધિગતિનામક સ્થાન કા પ્રાપ્તિ કરનેવાલે
હે । ‘મમ ધમ્માયરિયસ્સ’—કોણિક કહેતે હે કિ યે શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુ,
જો કિ જ્ઞાનાચારાણિ પોંચ પ્રકાર કે આચારો કે વારક હોને કે કારણ મેં ધર્માચાર્ય
હે, કલ્પાચાર્ય નહોં, ઉન્હે લિયે નમસ્કાર હે । ઇસસે યહ સૂચિત હોતા હે કિ જો
જ્ઞાનાચારાણિ પોંચ પ્રકાર કે આચારો ક ધારક હે વે હા ધર્માચાર્ય કહે જાતે હે ।

અતરગ શત્રુઓ પર વિજય પ્રાપ્તિ ડર્યો હે મહાવીર પ્રભુ આ અવસર્પિણી
કાલના ચોવીસમા અતિમ તીર્થંકર હે “આદિગરસ્સ” એ પદથી પ્રભુમા
પોતાના ગાસનની અપેક્ષાએ ધર્મના આદિકર્તૃપણુ પ્રગટ કર્યું હે ભગ
વાન મહાવીર ચતુર્વિધ સધના સંસ્થાપક હે ‘જાવ’ પદથી “સયસનુદ્ધસ્સ”
અહીંથી લઈને “સિદ્ધિગદનામધેય ઠાણ” અહીં સુધીનો પાઠ લેવામા આવ્યો
હે અહીં આ પાઠમા એટલી વિશેષતા પહેલા પાઠની અપેક્ષાએ જાણવી
જોઈએ હે પહેલા પાઠમા “ઠાણ સપત્તાણ”—સ્થાન સપ્રાપ્તેભ્ય ” એવું પદ
વપરાયુ હે અને અહીં “ઠાણ સપાવિડકામસ્સ—સ્થાન સપ્રાપ્તુકામાય” એવો
પાઠ લીધો હે, ડેમડે પ્રભુ મહાવીર હજી તે સિદ્ધિગતિનામક સ્થાનને પ્રાપ્ત
કરવાવાળા હે “મમ ધમ્માયરિયસ્સ” ડેણિડ ડહે હે હે તે શ્રમણ ભગવાન્
હે જે જ્ઞાનાચારાણિ પાચપ્રકારના આચારોના ધારક હોવાના કારણે મારા
ધર્માચાર્ય હે, કલ્પાચાર્ય નથી, એવા પ્રભુ ને નમસ્કાર હો આથી એમ
સૂચિત થાય હે હે જે જ્ઞાનાચારાણિ પાચપ્રકારના આચારોના ધારક હોય

રિયસ્સ ધમ્મોવદેસગસ્સ, વદામિ ણ ભગવત તત્થ ગય ઇહગણ,
પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગયતિ—કટ્ટુ વદડ ણમસડ, વદિત્તા

ધર્માચાર્યત્વમેવ પ્રકટીકરોતિ—‘ધમ્મોવદેસગસ્સ’ ધર્માપદેશકાય, શ્રુતચારિત્રરૂપ
ધર્મપ્રરૂપકાય, ‘વદામિ ણ ભગવત તત્થગય ઇહગણ’ વદ મહુ ભગવત તત્થગતમિહગત ઇહ
ગત ચમ્પાનગરાસ્થિતોઽહમ્ કોગિક, તત્થગત=ચમ્પા નગરામમાવ—ગ્રામ સ્થિત ભગવત મહાવીર,
વન્દે—પૂર્વોક્તસ્તુત્તા સ્તુતિવિષય કરોમિ । ‘પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગય તિન્નટ્ટુ’
પસ્યતુ મા ભગવાન્ તત્થગત ઇહગતમિતિ વૃથા—મર્ષનત્રાત્ તત્થગતો=દૂરસ્થિતો ભગવાન્
ઇહગત=વ્યવધાનન સ્થિત મા પસ્યતુ—ઇતિ ઝગા=ઝત્યુઝગા—‘વદડ ણમસડ, વદિત્તા
ણમસિત્તા’ વદતે—સ્તૌતિ, નમસ્યતિ=પશ્ચાદ્નમનપૂર્વક પ્રગમતિ, વન્તિન્ના નમસ્યિન્ના

‘ધમ્મોવદેસગસ્સ’ ભગવાન વાર શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મકા ઉપદેશ કરતે હૈં, ઇસલિયે વે
ધર્મોપદેશક હૈ, અત્ત એસે વારપ્રમુ ક લિયે નમસ્કાર હો । કોગિક ગજા ઇસ પ્રકાર
કહકર પ્રમુવાર કો પરોક્ત વદન કરતે હૈ કિ—(તત્થગય ઇહગણત્તિ કટ્ટુ વદડ
ણમસડ) વે વીરપ્રમુ કિ જિન્હેં મૈ ઇસ સમય નમસ્કાર કર રહા હૂ, યદ્યપિ મૈ પ્રત્યક્ષ
નહીં હૈ તથાપિ વે ઇસ ચપાનગરા કે પાસ કે ગ્રામ મે વિરાજમાન હૈ ઓર મૈ યહા
પર હૂ, અત્ત યહા ચપાનગરા મે રહા હુઆ મૈ ઉપનગરગ્રામ મ વિરાજમાન વાર
પ્રમુ કો નમસ્કાર કરતા હ । “પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગય” વ પ્રમુ
વહા પર વિરાજમાન હોતે હુણ વ્યવધાન સે રિયત મુજે અપને જ્ઞાનરૂપા નેત્ર દ્વારા
દેરે । ઇસ પ્રકાર કહકર કોગિક રાજાને પ્રમુ કો વદન કિયા ણ નમસ્કાર કિયા—
પશ્ચાદ્નમનપૂર્વક નમસ્કાર કિયા । (વદિત્તા નમસિત્તા સીદાસણવરગણ પુરત્થાભિમુદ્ધે

છે તેમને જ ધર્માચાર્ય ડહોવાના આવે છે “ધમ્મોવદેસગસ્સ” ભગવાન
મહાવીર શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મના ઉપદેશક છે તેથી તેઓ ધર્મોપદેશક છે,
માટે એવા મહાવીર પ્રભુને નમસ્કાર હો ડોણિડરાજા આ પ્રકારે ડહોને
પ્રભુ વીરને પ્રત્યક્ષ વદન કર છે કે (તત્થગય ઇહગણત્તિ કટ્ટુ વદડ ણમસડ)
તે વીર પ્રભુ કે જેમને હું આ નમરે નમસ્કાર કરી રહ્યો છું તે જો કે મને
પ્રત્યક્ષ નથી તો પણ તેઓ આ ચપાનગરીની પાસેના ગામમાં છે અને
હું અહીં છું, આથી હું અહીં ચપાનગરીમાં રહીને ઉપનગર ગામમાં વિરા-
જમાન વીર પ્રભુને નમસ્કાર કરું છું [પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગય] પ્રભુ
ત્યા વિરાજમાન હોવા છતાં દૂર રહેલા એવો મને પોતાના જ્ઞાનરૂપી
નેત્રદ્વારા જુએ આ પ્રકારે ડહોને ડોણિડ રાજાએ પ્રભુને વદન કર્યા,

णमसित्ता सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे निसीयड, निसीइत्ता
तस्स पवित्तिवाउयस्स अट्ठुत्तर सयसहस्स पीडदाणं दलयइ,
दलइत्ता सक्कारेड मम्मणेड, सक्कारित्ता समाणित्ता एवं
वयासी ॥ सू० २० ॥

‘सीहासणवरगए’ सिंहासनवरगत, ‘पुरत्थाभिमुहे’ पौरुष्याभिमुख, —पूर्वाभिमुख
सन ‘निसीयड’ निपात्ति—उपनिगति, ‘निसीइत्ता’ निपद्य—उपनिश्य ‘तस्स पवित्ति-
वाउयस्स’ तस्मै प्रवृत्तिव्यापृताय—भगवन्नागमननिवन्काय, ‘अट्ठुत्तर सयसह-
स्स पीडदाण दलयइ’ अष्टोत्तर शतमहस्र प्रीतिदान न्दाति—अष्टाधिक
लक्षमित राजतमुद्रारूप प्रातिनान=तुष्टिनान पारितोषिक न्दाति । ‘दलइत्ता सक्कारेड
समाणेड’ न्ना सत्करोति—वस्त्रान्तिना, न्मानयति आसनान्तिना, नान विधिसहितमेव
भव्यम्य भवति—इति भाव । ‘सक्कारित्ता सम्माणित्ता एव वयासी’ सत्कृत्य=
सतोष्य, न्माय=सम्मान विधाय, एव=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत् ॥ सू० २० ॥

निसीयड) वदन नमन करक वह कोणिक राजा अपने सिंहासन पर पीछे जाकर
पूर्व का तरफ मुख करक बैठ गये । (निसीइत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अट्ठुत्तर
सयसहस्स पीडदाण दलयइ) बैठकर फिर उन्होंने उस गदगवाहक को प्रीतिदान
मे—पारितोषिकरूपसे १ लाख ८ चादा की मुद्राएँ दी । (दलइत्ता सक्कारेड
सम्माणेड) देकर उसका खूब सत्कार किया और न्मान किया, (सक्कारित्ता
समाणित्ता एव वयासी) आदर सत्कार कर चुकने पर फिर राजान उससे इस
प्रकार कहा—॥सू० २०॥

तेभञ्ज नमन्तार कथा—पथाग—नमन—पूर्वक नमन्तार कथा (वदित्ता नमसित्ता
सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे निसीयइ) वदन नमन्तार उनीने ते के।षिउराण
पोताना सिंहासन पर पाछा जर्हने पूव तरइ भुण उरीने जेसी गया
(निसीइत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अट्ठुत्तर सयसहस्स पीडदाण दलयइ) जेसीने
पत्री तेभजे ते अदेशवाहुउने प्रीतिदानभा पारितोषिड (धनाम) इपे
१ लाख ८ मुद्राओ आपी (दलइत्ता सक्कारेड सम्माणेइ) इधने
तेनो भूण मन्तार उयो अन सन्मान उरु (सक्कारित्ता समाणित्ता एव वयासी)
आदर सत्कार उनी बुज्या पछी राण्णजे तेने आ प्रडारे इहु—(सू २०)

मूलम्—जया णं देवाणुप्पिया । समणे भगव महा-
वीरे इहमागच्छेज्जा, इह समोसरिज्जा, इहेव चपाए णयरीए
वहिया पुण्णभदे चेइए अहापडिरुव ओग्गह ओगिण्हित्ताणं
अरहा जिणे केवली समणगणपरिवुडे सजमेणं तवसा अप्पाण
भावेमाणे विहरेज्जा, तथा ण तुम मम एयमट्ठ निवेदिज्जासि-त्ति
कट्ठु विसज्जिए ॥ सू० २१ ॥

टीका—राजा कृणिको भगवद्वार्तानिवेदक पुरुषमादिशति 'जया ण' इत्यादि ।
यदा खलु देवानुप्रिय ! श्रमणो भगवान् महावीर इहाऽऽगच्छेत्, इह समवसरेत्,
इहैव चम्पाया नगर्या बाह्ये पूर्णभद्रे चैत्रे यथाप्रतिरूपमवग्रहमवगृह्य अरहा जिन
केवली श्रमणगणपरिवृत सयमेन तपसाऽऽमान भावयन् विहरेत्, तदा खलु महा-
मेतमर्थं निवेदयेरितिकृत्वा विसर्जित ॥ सू० २१ ॥

‘जया ण इत्यादि—

(देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! (जया ण) जिस समय (समणे
भगव महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर प्रभु (इहमागच्छेज्जा) यहा पर विहार
करते हुए पधारे, (इह समोसरिज्जा) यहाँ समवसृत हों, और (इहेव चपाए
णयरीए वहिया पुण्णभदे चेइए अहापडिरुव ओग्गह ओगिण्हित्ताण अरहा जिणे
केवली समणगणपरिवुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरेज्जा) इस
चपानगरी के बाहर पूर्णभद्र नामक उद्यान मे यथाप्रतिरूप—साधु को कल्पने योग्य—
अवग्रह—वसति की आज्ञा वनमाली से ग्रहण कर वे श्रमणगण से परिवृत अरहा जिन

‘जया ण’ इत्यादि—

(देवाणुप्पिया) । हे देवानुप्रिय ! (जया ण) ने समये (समणे भगव
महावीरे ; श्रमण भगवान् महावीर प्रभु (इहमागच्छेज्जा) विहार करता करता
आही पधारे, (इह समोसरिज्जा) आही समवसृत थाय, आने (इहेव चपाए
णयरीए वहिया पुण्णभदे चेइए अहापडिरुव ओग्गह ओगिण्हित्ताणं अरहा जिणे
केवली समणगणपरिवुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरेज्जा) आ
चपानगरीनी अहार पूर्णभद्र नामका उद्यानमा यथाप्रतिरूप—साधुने कटपवा
योग्य अवग्रह—वसतीनी आज्ञा अडुणु करीने तेओ श्रमणगणुथी वीटणाओला
अरहा जिन देवली भगवान् महावीर स्वामी सत्तर प्रकारना सयम वडे

मूलम्— तए णं समणे भगव महावीरे कल्लं पाउप्प-
भायाए रयणीए फुल्लुप्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि अहपडुरे
पहाए रत्तासोग-प्पगास-किसुय-सुयमुह-गुंजद्धराग-सरिसे कम-

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ततस्तदनन्तरं गल श्रमगो भगवान् महावीर ‘कल्ल’
कन्ये द्वितीयदिवसे ‘पाउप्पभायाए रयणीए’ प्रादुष्प्रभाताया प्रकटाभूत प्रभाताया रजन्या
‘फुल्लुप्पल-कमल-कोमलु म्मीलियम्मि’ फुल्लोत्पल कमल कोमलोन्मात्रिते-फुल्ल विकसित च
तत्-उत्पल-पत्र, कमलश्च=चित्रमृग-हृग्निप्रिये, तयो कोमल मृदुकम्, उन्मीलित-
पत्राणा नयनयोश्चोन्मीलन यस्मिन् तत्तथा तस्मिन्, इत् पभातप्रियेणम् । ‘अह’
अथ-अनन्तर-रजनीपर्यवसानाऽनन्तरम्-‘पडुरे’ पाण्डुर-शुक्ले ‘पभाए’ प्रभात प्रात काले,
अथ सूर्यप्रियेणान्याह-‘रत्तासोग’ इत्यादि । ‘रत्तासोग प्पगास किंसुय-सुयमुह-गुंज-
द्धराग-सरिसे’ रक्ताऽग्नौ-प्रकाश-किंशुक-शुकमुग्ध-गुञ्जाऽर्द्धराग-सदृशे, रक्ताऽ
केवली भगवान् महावीर स्वामी मग्न प्रकार के मयम से और गारह प्रकार के तप से
अपनी आत्मा को भावते हुए जब विचर, (तया ण) तब तुम निश्चय से
(मम एयमद्व निवेदिज्जासि) मुझे यह समाचार निवेदित करना, (त्तिरुदु
विसज्जिए) ऐसा कहकर उसे विसर्जित कर दिया ॥सू०२१॥

‘तए ण’ इत्यादि—

(तए ण) तदनन्तर (समणे भगव महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर
(कल्ल) दूसरे दिन (पाउप्पभायाए रयणीए) जिसमे प्रभात प्रकट हो चुका है
ऐसी रजनी के होने पर (फुल्लु-प्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि अहपडुरे पहाए)
तथा विकसित कमलपत्रों एवं चित्रमृग के नयनों का उन्मीलन जिसमे हो चुका
है ऐसे शुभ आभायुक्त प्रात काल के होने पर, तथा (रत्तासोग-प्पगास-किंसुय-

अने पार प्रहारना तप वडे पोताना आत्माने लावित उगता न्यारे विचरे
(तया ण) त्वारे तमे ७३२ (मम एयमद्व निवेदिज्जासि) मने अ सभाचार
निषेदन करने (त्तिरुदु विसज्जिए) अम उड़ीने तेने विदाय उथो [सू २१]

‘तए ण’ इत्यादि

(तए ण) त्वारे पछी (समणे भगव महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर
(कल्ल) भीजे द्विमे (पाउप्पभायाए रयणीए) ते रात्रिनु न्यारे प्रभात
प्रकट थयु, (फुल्लु-प्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि अहपडुरे पहाए) तथा
विकसेला कमलपत्रो तेमज चित्रमृगना नयन न्यारे उधडी थुड्या डोय अवी
थुल आलावाणे। प्रात काण थयो, तथा (रत्तासोग-प्पगास-किंसुय-सुयमुह-

લાગર-સંહ-બોહા ઉદ્વિયમ્મિ સૂરે સહસ્સરસ્સિમ્મિ દિળયરે તેયસા
જલંતે, જેણેવ ચપા ણયરી, જેણેવ પુણ્ણભદ્દે ચેટ્ટા, જેણેવ વણસહે,

ગોક = પ્રસિદ્ધવૃક્ષ - નસ્ય પ્રકાશ = પ્રભા, ચ રક્તાઽગોકપ્રકાશ સચર્કિશુક = પતંગપુષ્પ,
શુકમુલ્ય ચ, ગુજ્જા = રક્તકુળા ફલવિગ્રહ - વર્દ્ધે ચ રક્તાર્દ્રભાગ, પતંથા ચો ગા -
રક્તવર્ણ તેન સદૃશ - સમાન તસ્મિન્ = તત્તુલ્ય તલ્લિપ્યુક્તે, 'કમલાગર-સંહ-બોહા'
કમલાઽઽકર પટ્ટ-બોધકે-કમલાનામાકર = કમલોપતિમ્યાનાં તટાગાત્મ્ય, તથુ કમલકુલુ
યાંનિ પટ્ટાંનિ = કમલવનાં, તેષાં વોચક = વિકાશક તસ્મિન્-કમલ ત્રાપિકાગકારિગા યર્થ,
'ઉદ્વિયમ્મિ' ઉચિતે-ઉન્તિ 'સૂરે' ગ્રય, પુન કીદૃશે 'સહસ્સરસ્સિમિ દિળયરે તેયસા
જલંતે' સહસ્સરશ્મૌ ત્વિનકરે તેજસા વ્યલતિ-મહત્ત્વ-મહત્ત્વપરિમિતા રમ્ય = કિરણા યસ્ય સ
તસ્મિન્ તાદૃશે ત્વિનકરે-દિવસકારકે, તેજસા-કિરણપુષ્પેન, વ્યલતિ-જાવ્યન્યમાન સતિ,
'જેણેવ ચપા ણયરી' યત્રૈવ ચમ્પા નગરી વર્તત ઇતિ ગ્રેપ । 'જેણેવ પુણ્ણભદ્દે ચેટ્ટા'
યત્રૈવ પૂર્ણભદ્ર ચૈયમુદ્યાનમસ્તિ । 'જેણેવ વણસહે' યત્રૈવ વનપટ્ટ, 'જેણેવ
અસોગવરપાયવે' યત્રૈવાગોકવરપાદપ, 'જેણેવ પુઢવિસિલાપટ્ટા' યત્રૈવ પૃથ્વી-

સુયમુહ-ગુજદ્વરાગ-સરિસે કમલાગર-સંહ-બોહા) રક્ત-અગોક કે પ્રકાશતુલ્ય,
પલંગપુષ્પ કે સમાન, શુક ક મુલ્ય કે સમાન ઓર ગુજા ક આધે ભાગ કી
લલાર્દ કે સમાન, કમલવનાં કો વિકસિત કરનેવાલા પ્રભાત હોને પર, (ઉદ્વિયમિ
સૂરે) આકાશ મે સૂર્ય કા ઉદય હોને પર, ઓર પશ્ચાત્ (સહસ્સરસ્સિમિ દિળયરે
તેયસા જલંતે) સહસ્ત્રકિરણવાલા દિનકર જબ અપને તેજસે આકાશ મ ચમકને લગા
તબ (જેણેવ ચપાણયરી જેણેવ પુણ્ણભદ્દે ચેટ્ટા જેણેવ વણસહે જેણેવ અસોગવર
પાયવે જેણેવ પુઢવીસિલાપટ્ટા તેણેવ ઉવાગચ્છડ) જહોં વહ ચપાનગરા થા, જહોં વહ
પૂર્ણભદ્ર ઉદ્યાન થા, જહોં વહ અગોક વરવૃક્ષ થા, જહોં પૃથિવાગિલાપટ્ટા થા, વહા

ગુજદ્વરાગ-સરિસે) રક્ત અશોઢના પ્રકાશ સમાન, કિ શુક-કેમુડાના પુષ્પ સમાન,
શુકમુખ-પોપટના મુખ સમાન, અને ગુજના અર્ધભાગની લાલાશ સમાન
(કમલાગરસંહબોહા) ડમલના વનોને ખીલવવાવાળું પ્રભાત થતા (ઉદ્વિયમિ સૂરે)
આકાશમા સૂર્યનો ઉદય થતા અને પછી (સહસ્સરસ્સિમિ દિળયરે, તેયસા
જલંતે) સહસ્ત્રકિરણવાળો સૂર્ય જ્યારે પોતાના તેજવડે આકાશમા ચમકવા
લાગ્યો ત્યારે, (જેણેવ ચપાણયરી જેણેવ પુણ્ણભદ્દે ચેટ્ટા જેણેવ વણસહે જેણેવ
અસોગવરપાયવે જેણેવ પુઢવીસિલાપટ્ટા તેણેવ ઉવાગચ્છડ) જ્યાં તે ચપાનગરી
હતી, જ્યાં તે પૂર્ણભદ્ર ઉદ્યાન હતું, જ્યાં તે અશોક વરવૃક્ષ હતું, અને જ્યાં

जेणेव असोगवरपायवे जेणेव, पुढवीसिलापट्टए तेणेव उवा-
गच्छड, उवागच्छिता अहापडिरुव ओगह ओगिण्हिताण
असोगवरपायवस्स अहे पुढविमिलापट्टगसि पुरत्थाभिमुहे पलि-
यंकनिसन्ने- अरहा जिणे केवली समणगणपरिवुडे सजमेणं
तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ ॥ सू० २२ ॥

शिलापट्टोऽस्ति, 'तेणेव उवागच्छड' तत्रैवोपागच्छति, उपागय, 'अहापडिरुव'
यथाप्रतिरूपम्-यथासायुकम्प, 'ओगह' अवग्रहम्-आज्ञाम्, 'ओगिण्हिता ण'
अवग्रह-गहावा सल्ल 'असोगवरपायवस्स अहे' अशोकवरपादपस्य अध = अध प्रदेशे,
'पुढविमिलापट्टगसि' पृथ्वाशिलापट्टके-पृथ्वाशिलापट्टकोपरि, 'पुरत्थाभिमुहे' पौरस्त्याभि-
मुख - पूजाऽभिमुख 'पलियकनिसन्ने' पन्यङ्गनिपण्ण - पन्यङ्केन-पल यातिर तेन
आसनविशेषेण निपण्ण - उपविष्ट, 'अरहा' अरहा - जनिधमान-रह = गजातम् तस्य
सोऽरहा - केवलज्ञानमलेन सर्वज्ञ, 'जिणे' जिन - रागद्वेषविजेता, 'केवली' प्राप्तकेवलतन,
'समणगणपरिवुडे' श्रमणगणपरिवृत - साधुपरिवारमयुक्त 'सजमेण तवसा अप्पाण
भावेमाणे' मयमेन तपसा आत्मान भावयन् 'विहरइ' विहरति स्म ॥ सू० २२ ॥

पधारे । (उवागच्छिता अहापडिरुव ओगह ओगिण्हिताण असोगवरपायवस्स
अहे पुढवीसिलापट्टगसि पुरत्थाभिमुहे पलियकनिसन्ने अरहा जिणे केवली
समणगणपरिवुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ) पधारन क वाद
वे प्रभु साधुसमाचारी के अनुसार वनमाली का आज्ञा लेकर अशोकवृक्ष के नीचे
पृथ्वीशिलापट्टक पर पूर्वका ओर मुख कर पर्यङ्क आसन से (पलथी मारक) विगज-
मान हुए । तथा श्रमणगणों से परिवृत वे अरहा केवली जिन महावीर प्रभु तप
पय न्यम से अपनी आत्मा को भावित करते हुए विचरने लगे ॥ सू० २२ ॥

पृथिवीशिला-पट्टक डुतो, त्या पधार्या (उवागच्छिता अहापडिरुव ओगह
ओगिण्हिताण असोगवरपायवस्स अहे पुढवीसिलापट्टगसि पुरत्थाभिमुहे पलियक
निसन्ने अरहा जिणे केवली समणगणपरिवुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे
विहरइ) पधार्या पत्री ते साधु-समाचारी प्रमाणे वनमालीनी आज्ञा
लब्धने अशोकवृक्षनी नीचे पृथिवीशिलापट्टक उपर पूर्वदिशा तरङ्ग मुण
राणीने पर्यङ्क आसनथी (पडोही वाणीने) विराजमान थया तथा तथा श्रमण-
गणोथी वीटणार्थने अरहा केवली जिन महावीर प्रभु, तप तेमज सयमथी
पौताना आत्माने भावित उरता विचरवा लाज्या सू २२

મલમ્—તેણ કાલેણ તેણ સમણ સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ અતેવાસી વહવે સમણા ભગવતો, અપ્પેગડયા ઉગ્ગ-

ટીકા—ચમ્પાયા નગર્યા પૂર્ણમદ્દોચાન યત્ત મગવત શ્રીમહાવીરસ્ય સમવસરણ મમ્ભૂત્ તદા તેન સાર્ધ સમાગતાના શ્રમણાના વર્ણન કુર્માહ—‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि । तस्मिन् खलु काले तस्मिन् खलु समये च श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य=श्रीमहावीर स्वामिन अन्तेवासिन—अन्त=समापे चारित्रक्रियाधर्थ वस्तु शील=स्वभावो येषा तेऽते-वासिन—शिष्या, ‘वहवे’—ग्रहव—ग्रहन्त्यका, ‘समणा’ श्रमणा—साधव ‘भगवतो’—भगवन्त—वैराग्येण श्रुतचारित्रलक्षणधर्मेण च युक्तत्वात् श्रमणा अपि भगवन्त इत्युच्यते । ‘अप्पेगड्या’ अध्येके—अपि—समुच्चये, एक=केचिदित्यर्थ । ‘उग्गपव्वइया’ उग्रप्रव्रजिता—उग्रा=आदिनाथेन ये नगररक्षकत्वेन—आरक्षकत्वेन नियुक्तास्तद्राजा प्रव्रजिता=दाक्षिता, उग्र इति क्षत्रियजातिमेव, तद्वन्त उग्रा उच्यते, ते प्रव्रजिता इत्यर्थ ।

‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ उसी काल और उसी समयमें (समणस्स भगवओ महावीरस्स अतेवासी वहवे समणा भगवतो) श्रमण भगवान् महावीर के बहुत से श्रमण भगवत अतेवासी=समाप मे रह कर चारित्रक्रिया आदिके आराधन करने वाले शिष्य थे । शिष्यों का विशेषण जो “समणा भगवतो” है, उसका अभिप्राय यह है कि वे सब श्रमण—साधु थे, और वैराग्य से, एव श्रुतचारित्ररूप धर्म से युक्त थे । इनमें (अप्पेगड्या) कितनेक (उग्गपव्वइया) उग्रवज्र के—आदिनाथ प्रभुने पहिले जिन्हें नगरों की रक्षा के लिये नियुक्त किया था उन पुरुषों के वज्रके थे । कितनेक

“તેણ કાલેણ” इत्यादि

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તેજ કાલ અને તેજ સમયમાં (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતેવાસી વહવે સમણા ભગવતો) શ્રમણુ લગવાન મહા વીરના ઘણાય શ્રમણુ લગવત અતેવાસી=સમીપમાં રહીને ચારિત્રક્રિયા આદિના આરાધના કરવાવાળા શિષ્યો હતા શિષ્યોનું વિશેષણ જે સમણા ભગવતો છે, તેનો અભિપ્રાય એ છે કે તેઓ બધા શ્રમણુ=સાધુ હતા અને વૈરાગ્ય તેમજ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મથી યુક્ત હતા તેઓમાં (અપ્પેગડ્યા) કેટલાએક (ઉગ્ગપવ્વડ્યા) ઉગ્ર વશના—આદિનાથ પ્રભુએ પહેલા જેઓને નગરોની રક્ષા માટે નિયુક્ત કર્યા હતા તે પુરુષોના વશના—હતા

पव्वड्या, भोगपव्वड्या, राडण्ण-णाय-कोरव्व-खत्तिय-पव्व-
इया, भडा जोहा सेणावर्ड पसत्थारो सेट्ठी इव्भा, अण्णे य वहवे

‘भोगपव्वड्या’ भोगप्रव्रजिता-रूपभदेवेन ये पूर्वं गुरुत्वेन स्थापितास्तद्वज्रजा
भोगा इत्युच्यन्ते, भोगाश्च ते प्रव्रजिता=नीक्षिता भोगप्रव्रजिता, भोगकुलोपन्ना नीक्षिता
इत्यर्थः । ‘राडण्ण-णाय-कोरव्व-खत्तिय-पव्वड्या’ राजन्य-जात-कौरव-क्षत्रिय
प्रव्रजिता-ये तेनैव मित्रत्वेन व्यवस्थापितास्तद्वज्रजाश्च राजन्या उच्यन्ते, जाता इक्ष्वा-
कुवगत्रिगेपे जाता, कौरवा-कुरुवगोपन्ना, ‘खत्तिय’ क्षत्रिया-क्षतात त्रायन्ते इति क्षत्रिया,
ते राजन्यादयः प्रव्रजिता, ‘भडा’-भटा-चारभटा-पडातयः, ‘जोहा’=योधा-भटभ्यो
विशिष्टतरा सहस्रपरिमितैरपि रिपुसैनिकैरेकाकिनोऽपि योद्धुः समयाः । ‘सेणावर्ड’
सेनापतय-सैन्यनायकाः, ‘पसत्थारो’ प्रशास्तार-शासका नातिशास्त्रधुरीणाः, ‘सेट्ठी’
श्रेष्ठिन-लक्ष्मीदेवताऽध्यासितसौवर्णपद्मण्डितमस्तकाः, ‘इव्भा’ इभ्या-इभो-हस्ता
तत्प्रमाणपरिमितसुवर्णान्तिरागिस्वामिनः । एते सर्वे प्रव्रजिता अन्तेवासिनो जाताः । ये-च-

(भोगपव्वड्या) जिन्हे आदिनाथ प्रभुने गुरुरूप से स्थापित किया था उन भोगों के वज्र के
थे । कितनेक (राडण्ण-णाय-कोरव्व-खत्तिय-पव्वड्या) प्रभुन जिन्हे अपने मित्ररूप
से स्थापित किया था उन राजन्यों के वज्र के थे, कितनेक जात=इक्ष्वाकुवग के थे,
कितनेक कौरव=कुरुवग के थे, कितनेक क्षत्रियवश के थे । ऐसे हा (भडा जोहा
सेणावर्ड पसत्थारो सेट्ठी इव्भा) भट=सामान्यवार, योधा=अकेले हा हजारों शत्रुसैनिकों
से युद्ध करने में समर्थ वीर, तथा-सेनापति, प्रशास्ता=न्यायाधीश, सेठ=सर्वपेक्षा अधिक
धनी होने का सूचक राजप्रदत्त पट्टबन्ध को धारण करने वाले नगरसेठ, और इभ्य=
हार्थी प्रमाण सुवर्णादि रागिके स्वामी भी भगवान् के समीप प्रव्रजित हुए थे ।

उटलायेक (भोगपव्वड्या) जेभने आदिनाथ प्रभुये शुद्धपे स्थापित उथा
उता ते लोग-वशना उता उटलायेक (राडण्ण-णाय कोरव्व-खत्तिय पव्वड्या)
प्रभुये जेभने पोताना मित्रपे स्थापित उथा उता ते राजन्य-वशना
उता उटलायेक जात= इक्ष्वाकुवशना उता उटलाउ कौरव=कुरुवशना उता,
उटलाउ क्षत्रियवशना उता तेभज (भडा जोहा सेणावर्ड पसत्थारो सेट्ठी इव्भा)
भट=सामान्यवीर, योद्धा-येकलाज हुन्नरो शत्रु सैनिक साथे युद्धकरवाभा समर्थवीर,
तथा सेनापति, प्रशास्ता=धाराशास्त्रमा निपुण, सेठ=सर्वनी अपेक्षाये वधारे
पैसादार डोवानु सूयक राजन्यतरङ्गथी अपायेक पट्टभध (धलडाण) धारण करवा
वाणा नगरसेठ, अने इव्य=इथी जेवडा सुवर्णना ढगलाना न्वाभी पण लग
वान पासो प्रव्रजित थया उता (अण्णे य वहवो एवमाइणो) लगवाननी पासो भीज

एवमाङ्गो उत्तम-जाड-कुल-रूप-विणय विवणाण-वण-
लावण-विक्रम-पहाण-सोभग-कति-जुत्ता बहु-धण-धण-

પુન 'અણે' અયે-ઉક્તાતિરિક્તા, 'વહવે' વહવ-વહુ ન્યકા । 'एवमाङ्गो' एवमादय-एवमप्रकारा, 'उत्तम-जाड कुल रूप विणय विवणाण वण-विक्रम पहाण-सोभग-कति-जुत्ता' उत्तम जाति-कुल-रूप विनय विनान-वर्ण-लावण्य-विक्रम-प्रधान-सौभाग्य-कान्ति युक्ता-उत्तमा-श्रेष्ठा जात्यात्यो विक्रमा-ता, तत्र-जातिमातृवग, कुल-पितृवग, रूप-गराराऽऽकार, विनय-कायिक-वाचिक-मानसिक विशुद्धिर्नम्रता च, विज्ञान-नसाराऽसारतारूप विशिष्टज्ञान, वर्ण कायकाति, लावण्यम्-आकारस्थैव स्मृणीयता, विक्रमः पराक्रम, प्रधाने-श्रेष्ठे ये सौभाग्यकान्ती-सौभाग्य-सुन्दरभाग्यम्, कान्ति-दीप्ति-एताभ्याम् सौभाग्यकान्तिभ्याम्, तथा उत्तमजायादिभिर्युक्ता उत्तमजायादिमन्त प्रव्रजिता, तथा 'बहु-धण-धण-विचय-परियाल-फिडिया' बहु-धन धाय-निचय-परिवार-

(અણે થ વહવો એવમાઁગો) ભગવાન ક સમીપ ઓર મા વહુત સે પ્રવ્રજિત હુએ થે, વે સવ (ઉત્તમ-જાડ-કુલ-રૂપ-વિણય-વિવ્ણાણ-વણ-લાવણ-વિક્રમ-પહાણ-સોભગ-કતિ-જુત્તા) ઉત્તમજાતિ=નિર્મલમાતૃવગ, ઉત્તમકુલ=નિર્મલપિતૃવગ, ઉત્તમરૂપ=સુદર આકાર, વિનય=કાયિક વાચિક માનસિક વિશુદ્ધિ, અથવા નમ્રતા, વિજ્ઞાન=મમાર કો અસાર સમજને કો તુદ્ધિ, વર્ણ=ગરાસકાન્તિ, લાવણ્ય=ગરીર ૥કા જગમગાહટ, વિક્રમ=ગારીરિક બલ, શ્રેષ્ઠ સૌભાગ્ય ઓર ઉત્તમ દાતિ સે યુક્ત થે । (વહુ-ધણ-ધણ-વિચય-પરિયાલ-ફિડિયા ણરવહ-ગુણા-રેગા ઇચ્છિયમોગા સુહસપલલિયા) કિતનેક દસ ગિણ્યમડલા મે એસે મી થે જો દક્ષિત હોન કે પહિલે ગણિમ એવ ધરિમરૂપ ધન કો એવ ગાલા આદિ ધાય કો રાગિયો સે, ઓર

પણુ ધણાય પ્રવ્રજિત થયા હતા તેઓ બધા (ઉત્તમ જાડ કુલ રૂપ વિણય વિવ્ણાણ વણ લાવણ-વિક્રમ-પહાણ-સોભગ કતિ-જુત્તા) ઉત્તમજાતિ=નિર્મળ માતૃવ શ, ઉત્તમ કુળ=નિર્મળ પિતૃવ શ, ઉત્તમરૂપ=સુદર આકાર, વિનય=કાયિક વાચિક માનસિક વિશુદ્ધિ, નમ્રતા, વિજ્ઞાન-સ સારને અસાર સમજવાની બુદ્ધિ, વર્ણ=શરીરની કાતિ, લાવણ્ય=શરીરનો અગમગાટ, વિક્રમ=શારીરિક બલ, શ્રેષ્ઠ સૌભાગ્ય તથા ઉત્તમ દીપ્તિવાળા હતા (વહુધણ ધણ વિચય પરિયાલ ફિડિયા ણરવહ-ગુણા-રેગા ઇચ્છિયમોગા સુહસપલલિયા) કેટલાએક આ શિષ્યમ ઉવીમા એવા પણ હતા જે ને દીક્ષિત થયા પહેલા ગણિમ તેમજ ધરિમરૂપ ધનના, તેમજ શાલી આદિ ધાન્યના ઢગલાથી અને દાસદારીનો આદિ અભિયાન સમયગાળો ગુજારી

નિચય-પરિચાલ-ફિડિયા નરવડ-ગુણા-ડરેગા ડચ્છિયમોગા
સુહસંપલલિયા કિપાગફલોવમ ચ મુણિય વિસયસોવ્રલ, જલ-

સ્ફુટિતા, તત્ર ધનાનિ-ગગિમ-ધર્મિમાદાનિ, ધાન્યાનિ-ગ્રાન્યાદીનિ તેષા નિચયા રાગય,
વહવશ્રમા ધનગ્રાન્યનિચયાશ્ચ, પરિવારા -ગ્રાસીતમાદિપરિકરા, તૈ સ્ફુટિતા =પ્રકાશિતા,
'નરવડ-ગુણાડરેગા' નરપતિ-ગુણા-તિરેકા, નરપતિગુણેર્વિભવપિલાસાદિભિરતિરેક
આપ્તિમ્ય ચેષા તે તથા, 'ડચ્છિયમોગા' ઇષ્મિતમોગા -ઇષ્મિતા -વાચ્છિતા મોગા-
મુચન્ત ઇતિ મોગા =ગન્ધરૂપાત્મ્યો વિપયા ચેષા તે તથા, પરમવિલામિન, 'સુહસપ-
લલિયા' મુગ્ધસમ્પ્રલાગ્નિના -મુલેન-અનુકૂલવેદનાયેન-શુભપરિણામોપાર્જિતાનુકૂલગન્ધ-
ન્નિજનકપુણ્યપુજ્જેન સમ્પ્રલાલિતા -સમ્યક્ વર્ધિતા, એવમિધા પૂર્વ મુગ્ધિનોઽપિ પ્રવ-
ર્જિતા, કિં ક્લ્યા પ્રવર્જિતા ઇત્યાહ-'કિંપાગફલોવમ ચ' ઇત્યાદિ । કિમ્પાક ફલો-
વમ=કિંપાકો વૃક્ષવિગપસ્તફતુન્યમ્, કિમ્પાકફલ દર્શને આસ્વાદે ચ મનોરમ પરિણામે
પ્રાગહારક ભવતિ તદ્વન્તિત્યય । 'વિસયસોવ્રલ' વિપયસૌલ્યમ્-વિપયાણા-ગન્ધસ્પગા-
દાના સૌલ્ય સુલ 'મુણિય'-જાગા, ચ-પુન 'જલ-ચુલ્લુચ-સમાણ' જલ-ચુલ્લુચ-સમા-

દામીતમ આત્મિ પરિવાર સમુદાય સે રાજસી ઠાઠ વાલે થે, જો વાચ્છિત ગન્ધ-
રૂપાત્મિક વિપયોં મે તઢીન યે, પરમ વિલાસી થે, એવ પુણ્ય કે પુજ સે હા જિનકા
માનો લાલન-પાલન હોના રહતા થા । (કિંપાક-ફલો-વમ ચ મુણિય વિસય-
સોવ્રલ જલચુલ્લુચ-સમાણ કુસમ્મ-જલ-વિંદુ-ચચલ જીવિય ય ણાઝ્ઞ))
ઠ્ઠ્ઠોને કયા સમજકર કે દાક્ષા ધારણ કી 'હસ પ્રશ્ન કા સમાધાન કરતે હુણ
સૂત્રકાર કહતે હૈ-ઠ્ઠ્ઠોને યહ સમજા કિ યે વૈપચિક સુલ કિંપાકફલકે સમાન
પરિણામ મે અનિષ્ટકારક હૈ, ઓર યહ માનવજાવન પાના કે વુલ્લુલે કે સમાન
ક્ષણમગુર હૈ, એવ કુણ કે અગ્ર પર રહે હુણ જલ કે વિંદુ કે સમાન ચચલ હૈ

ઠાઠવાળા હતા, જે મનવાચ્છિત ગન્ધરૂપ આદિક વિષયોમા તડલીન હતા, બહુજ
વિલાસી હતા, તેમજ પુણ્યના ઢગલાથી જ બાણે જેમનુ લાલન પાલન થતુ
રહેતુ હતુ (કિંપાક-ફલો-વમ ચ મુણિય વિસયસોવ્રલ જલ-ચુલ્લુચ-સમાણ કુસ
મ-જલ-વિંદુ-ચચલ જીવિય ય ણાઝ્ઞ) તેઓ એ શુ સમજીને દીક્ષા ધારણ કરી
હતી ? એ પ્રશ્નનુ સમાધાન ઠરતા સૂત્રકાર હહે છે-તેઓ એમ સમજ્યા કે
આ વિષયસુખ ડિપાઠકલની પેઠે પરિણામે અનિષ્ટકારક છે, અને આ માનવ
જીવન પાણીના પરપોટાની પેઠે ક્ષણભગુર છે, તેમજ કુચના ઢેડાપર રહેલા
પાણીના ટીપાની પેઠે અચલ છે એમ બાણીને (અદ્રુવમિણ રયમિવ પદમ્મ

बुबुयसमाण कुसग्ग-जल-विंदु-चचलं जीवियं च णाऊण,
अध्रुवमिणं रयमिव पडग्गलग्ग सविधुणित्ताण, चइत्ता हिरण्ण,
चिच्चा सुवण्णं, चिच्चा धणं, एव धणं वलं वाहण कोस कोट्ठा-

नम्-यथा जले बुद्बुद प्रादुर्भवन्ति क्षणित्येव नश्यन्ति च तद्वत् आशुप्रिनाशि, तथा
'कुसग्ग-जलविंदु-चचल' बुग्गाप्र-जलविन्दु-चक्षल-कुग्गाऽप्रे-दर्भपत्राप्रभागे यो
जलविन्दु तद्वच्चक्षल-क्षणिति पतनगाल, 'जीविय' जीवित-मनुष्यजीवनम्,
'णाऊण-जात्वा-अवगत्य, 'अध्रुवमिण' अध्रुवमिदम्-इदं विषयसौग्यधनान्सिद्ध
याऽऽदिकम्, अध्रुवम् अनियतरूप, 'पडग्गलग्ग' पटाप्रलन, 'रयमिव-रज इव-धूत्रि-
कणमिव 'सविधुणित्ताण' सविधूय-सम्यक्-विशेषरूपेण, पृथक्कृत्य, तथा 'चइत्ता'
त्यक्त्वा, 'हिरण्ण' हिरण्य-रूप्यम्, 'चिच्चा सुवण्ण' त्यक्त्वा सुवर्णम्, 'चिच्चा धण'
त्यक्त्वा धनम्, 'एव' एवम्-अनेन प्रकारेण 'धण' -धान्य-ग्रान्यादिसञ्चयम्,
वल-चतुर्विध सैन्यम्, 'वाहण' वाहन-रथादिकम्, 'कोस' कोशम्-स्वर्णरजतादि
गृहम्, 'कोट्ठागार' कोष्ठागार धान्यराशिगृहम् 'रज्ज' -राज्य-राजाधिकृतदेशम्

ऐसा जानकर (अध्रुवमिण रयमिव पडग्गलग्ग सविधुणित्ताण) तथा ये विषयसुख
एव धन आदि का सचय सब के सब अध्रुव-अनित्यस्वरूप है, ऐसा विचार कर,
उन्होंने पटके अग्रभाग में लगी हुई धूलि के समान उन्हें भावत मन से
सर्वथा दूर कर दिया। और ये द्रव्यत बाल्यरूप से भी (चइत्ता हिरण्ण, चिच्चा
सुवण्ण, चिच्चा धण एव धण वल वाहण कोस कोट्ठागार रज्ज रट्ट पुर
अतेउर चिच्चा, विउल-धण कणग-रयण-मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल रत्तरयण
माइय सत सार-सावतेज्ज विच्छड्डइत्ता विगोवइत्ता, दाण च दाइयाण परिभायइत्ता,
मुडा भवित्ता, अगाराओ अणगारिय पव्वइया) हिरण्य-चादी का परित्याग कर, सुवर्ण
का परित्याग कर, सोनाचादी से अतिरिक्त धन का परित्याग कर, इसी तरह धान्य का,

लग्ग सविधुणित्ताण) तथा आ विषयसुख तेमज्ज धन आदिने। स चय तभाभे
तभाभ अध्रुव-अनित्यस्वरूप छे, ओम विचारीने तेओओ वसुन्ना छेडा
उपर लागेल धूणनी नेम तेमने। सावपूर्वक मनमाथी तदेन त्याग कर्यो
अने तेओ। द्रव्यथी आइइये पणु (चइत्ता हिरण्ण, चिच्चा सुवण्ण, चिच्चा धण,
एव धण वल वाहण कोस कोट्ठागार रज्ज रट्ट पुर अतेउर चिच्चा, विउल-धण
कणग-रयण-मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल-रत्तरयण-माइय सत-सार-सावतेज्ज
विच्छड्डइत्ता विगोवइत्ता, दाण च दाइयाण परिभायइत्ता, मुडा भवित्ता, अगाराओ
अणगारिय पव्वइया) हिंश्य आदीने। परित्याग करीने, सुवर्णने। परित्याग करीने,

गारं रज्ज रट्टं पुरं अंतेउर चिच्चा, विउल-धण-कणग-रयण-
मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल-रत्तरयण-माडय सत-सार-
सावतेज्जं विच्छड्डत्ता विगोवडत्ता, दाण च दाइयाण परिभाय-

एकभूपानावगवर्तिदेशम् । ' रट्ट ' राष्ट्र-देशम्, ' पुर-प्राकारयुक्त नगरम् । ' अंते-
उर ' अन्त पुर-राजद्वीगा निवासगृहम्, । ' चिच्चा ' त्यक्त्वा ' विउल-यण-कणग
रयण-मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल-रत्तरयण-माडय , विपुल-धन कनक-रत्न-
मणि मौक्तिक-शङ्ख-शिलाप्रवाल-रत्तरत्नाऽऽदिकम्, तत्र विपुलानि धनानि-गोवृषादीनि, कनक
सुवर्णम्-अघटितसुवर्णसमूहम्, रत्नानि-कर्कशनादानि, मणय-चन्द्रकान्तादय, मौक्ति-
कानि-मुक्ताफलानि, शङ्खा-पद्मशङ्खादय, शिलाप्रवालानि-विद्रुमाणि, रत्तरत्नानि-पद्मरागा-
दीनि, आन्तिगन्तात् शय्यासिंहासनादिपरिग्रह । एतत्सर्वमारभूत कथयति-' सत-सार-
सावतेज्ज ' ससारस्वापतेयम्-सन्=विद्यमान मार्गे=बहुमूल्यता यत्र तत् ससार, स्वपत्नौ
साधु स्वापतेय-धन, ससारञ्च तत्स्वापतेय ससारस्वापतेय प्रधानधन त्यक्त्वा, पुन
' विच्छड्डत्ता ' विच्छर्दय-परित्याग, विच्छर्दवत् कृत्वेत्यर्थ । ' विगोवडत्ता ' विगोप्य
चतुर्विध सैन्य का, रथादिकरूप वाहनका,स्वर्ग रजत आदि के स्थानभूत कोशका,कोष्ठागार
का, राज्यका, देशका, पुरका, अन्त पुरका परित्याग कर, एव विपुलधन-गोवृष-
भादिकका, कनक-सामान्य सुवर्णका, रत्न का, मणि-मौक्तिकका, शख-पद्मशख आदि
का, शिलाप्रवाल-विद्रुम का, रत्तरत्न-पद्मरागादिक मणियों का, आदि शब्द से गृहीत
शय्यासिंहासन वगैरह इन सबका परित्याग कर, तथा उत्तमसारभूत-कोहीनूर जैसे
बहुमूल्य होने से जिसमे सार विद्यमान है ऐसे स्वापतेय-प्रधानधन को भी छोड़कर,
वसन के समान उससे ममत्व बुद्धि हटाकर, एव जो खजाने मे भी पहिले से गुप्त

भोना आन्दीथी अतिरिक्ता धननो परित्याग करीने, अने अेवी रीते धान्यनो,
अतुर्विध सैन्यने, रथ आदिइय वाहननो,भोना आदी आदिना स्थानभूत अण-
नानो, कोष्ठागागनो, राज्यनो, देशनो, पुरनो, अत पुरनो परित्याग करीने, तेमज
विपुल (अहु) धननो-गाय अणह आदिइनो,कनठनो-सामान्य सुवर्णनो, रत्ननो,
मणिभोतीनो, शख-पद्मशख आदिनो, शिलाप्रवाल-विद्रुमनो, रत्तरत्न
-पद्मराग आदिठ मणिअोनो, आदि शब्दथी अेम समजवानु के शय्या
सिंहासन वगेरे अे अधानो परित्याग करीने, तथा उत्तम सारभूत कोहीनूर
अेवा किमती छोवाथी अेभा सार भोणुह छे अेवा स्वापतेय-मुष्य धनने
पणु छोडीने, वसन (उलटी) नी पेठ तेमाथी ममत्व बुद्धि हटावी हर्धने
तेमज अे अणनाना पणु पडेवेथी ज शुभ द्रव्य हतु तेने पणु अडार

इत्ता, मुंडा भवित्ता, अगाराओ अणगारिय पव्वड्या, अप्पे-
गइया अद्धमासपरियाया, अप्पेगइया मासपरियाया, एवं दुमास-

यत्पि गुत्त-निधौ निक्षिप्त धन प्रागासीत् तदपि पक्कटीश्रय=नि सार्य, उदारतापूर्वक
'दाण' दान दत्त्वा, 'दाइयाण' त्यागदेभ्य-स्वगोत्रिकभ्य 'परिभायडत्ता' विभागशो
दत्त्वा च 'मुंडा भवित्ता' मुण्डा भूवा=द्रव्यत निरोद्धनन, भावत क्रोधाद्यपनयनन
च मुण्डिता भूत्वा, 'पव्वड्या' प्रव्रजिता-श्रमगा जाता इत्यर्थे । 'अप्पेगइया'
अप्येके-केचिद् 'अद्धमासपरियाया' अर्द्धमासपरियाया कश्चिप्रागवस्थायागेन अव
स्थान्तराऽऽसौ पर्याय, स पर्यायो जन्मना दीक्षया चेति द्विविध, प्रथमो जन्मपर्याय,
द्वितीयो दीक्षापर्याय, अत्र दीक्षापर्यायो गृह्यते, केचिद्वर्द्धमासाद् गृहातनयमपरियाया ।
'अप्पेगइया' अप्येके-केचन, 'मासपरियाया' मासपर्याया-मासाऽग्धे कालाद्
गृहीतश्रमणपर्याया । एवम्-अमुना प्रकारेण केचिद्वर्द्धमासपर्याया, केचित् त्रिमास

द्रव्य था उसे भी बाहर निकाल कर, और उदारतापूर्वक उसे दान में व्यय करके
तथा सगोत्रियों में विभक्त करके, मुडित हो-द्रव्यरूप से मस्तक लुचितकर एव
भावरूप से क्रोधादिक का परिहार कर प्रव्रजित हुए थे । (अप्पेगइया) कितनेक
(अद्धमासपरियाया) इनमे ऐसे थे जिन्हे दीक्षा ग्रहण किये केवल अर्धमास ही
हुआ था । (अप्पेगइया मासपरियाया एव दुमासपरियाया त्रिमासपरियाया
जाव एक्कारसमासपरियाया) इसा प्रकार कितनेक ऐसे थे जिन्हे दीक्षा लिये
हुए दो मास हुए थे, कितनेक ऐसे थे जिन्हे दीक्षा लिये ३ मास हुए थे,
कितनेक ऐसे थे जिन्हे चार, पाच, छह, सात, आठ, नौ, दश एव ११ ग्यारह

ઢાડીને અને ઉદારતાપૂર્વક તેનો દાનમાં વ્યય કરીને તથા સગોત્રીઓમાં
વહેચી દઈને મુડિત થઈ-દ્રવ્યરૂપથી મસ્તકને લુચિત કરીને તથા ભાવરૂપથી
ક્રોધાદિકને છોડીને પ્રવ્રજિત થયા હતા (અપ્પેગइया) કેટલાએક (અદ્ધમાસ
પરિયાયા) એમાં એવા હતા જેઓને દીક્ષા લીધાને માત્ર અર્ધમાસ મહિનો જ
થયો હતો (અપ્પેગइया માસપરિયાયા એવ દુમાસપરિયાયા ત્રિમાસપરિયાયા
જાવ એકકારસમાસપરિયાયા) તેવીજ રીતે કેટલાએક તેઓમાં એવા હતા કે
જેઓને દીક્ષા લીધાને એક માસ થયો હતો, કેટલાએક એવા હતા કે જેઓને
દીક્ષા લીધાને બે માસ થયા હતા, કેટલાએક એવા હતા કે જેઓને દીક્ષા
લીધાને ત્રણમાસ થયા હતા, કેટલાએક એવા હતા જેમને ચાર, પાચ, છ,
સાત, આઠ, નવ, દશ તેમજ અગિઆર મહિના થયા હતા (અપ્પેગइया

परियाया, तिमासपरियाया जाव एक्कारसमासपरियाया, अप्पे-
गइया वासपरियाया, दुवासपरियाया, तिवासपरियाया, अप्पेग-
इया अणेगवासपरियाया सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणा
विहरंति ॥ सू २३ ॥

पयाया यावदेकादशमासपयाया, केचिद्वर्षपयाया, कचिद् द्विवर्षपयाया, केचित् त्रिवर्ष-
पयाया, केचित् नववर्षपयाया, 'सजमेण' १ यमेन समदशविधेन, तपसा कर्मनिगारकेण
द्वादशविधेन 'अप्पाण' आत्मान 'भावेमाणा' भावयन्तो विहरन्ति ॥ सू० २३ ॥

महिने हुए थे । (अप्पेगइया वासपरियाया दुवासपरियाया तिवासपरियाया)
कितनेक इनमें ऐसेमा थे कि जिन्हें दीक्षा लिये हुए १ वर्ष, २ वर्ष, एवं
तानवर्ष आदि हो चुके थे । (अप्पेगइया अणेगवासपरियाया) कितनेक ऐसे भी
मुनिजन थे जिन्हें दीक्षा लिए हुए अनेक वर्ष व्यतीत हो चुके थे । ये सबके
सत्र मुनिजन (सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरति) १७ प्रकार के
समय से एवं १२ प्रकारके तपसे अपनी आत्माको भावित करत हुए विचरते थे ॥

भावार्थ—भगवान् महावीर प्रभुकी शिष्यमंडली में अनेक मुनिजन थे ।
कोई उग्रकुलके थे, कोई भोगकुलके थे, कोई राजन्यकुलके थे । कोई कौरव वंश के थे,
कोई क्षत्रियवंश के थे । कितनेक भट-सामान्य वीर, योगा, सेनापति, प्रशासक,
श्रेष्ठी और इन्ध आदि थे । विनय विज्ञान आदि अनेक सद्गुणा से संपन्न ये मुनिजन
दीक्षा लेने के पहिले अनेक प्रकार के धनादिक से, एवं भोगोपभोग का सामग्री

वासपरियाया दुवासपरियाया तिवासपरियाया) डेटलायेक तेओमा ओवा पणु
हुता डे नेमने दीक्षा लीधाने १ वर्ष, २ वर्ष, तेमज त्रण वष आदि थर्ध
गया हुता (अप्पेगइया अणेगवासपरियाया) डेटलायेक ओवा पणु मुनि हुता डे
नेओने दीक्षा लीधाने अनेक वर्ष वीती गयेवा हुता ते तमाभे तमाभ मुनिजने
(सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणा विहरति) १७ प्रकारना समयमथी तेमज १२
प्रकारना तपथी पोताना आत्माने लावित करता थता विचरता हुता

भावार्थ—भगवान् महावीर प्रभुकी शिष्यमंडलीमा अनेक मुनिजने
हुता कोइ उग्रकुलना हुता, कोइ भोगकुलना हुता, कोइ राजन्यकुलना हुता,
कोइ कौरव वंशना हुता, कोइ क्षत्रिय वंशना हुता, डेटलायेक भट सामान्यवीर
योद्धा-विशिष्टवीर, सेनापति, प्रशासक, श्रेष्ठी अने इन्ध आदि हुता विनय
विज्ञान आदि अनेक सद्गुणोथी संपन्न ओवा आ मुनिजन दीक्षा लीधा पडेला

મૂલમ્—તેણં કાલેણં તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ

ટીકા—‘ તેણ કાલેણ ’ ઇત્યાદિ,

તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘ અતેવાસી ’

સે યુક્ત થે । इनका वैभवविलास राजाओं के वैभवविलास तुल्य था । इन्होंने अपने जीवन में यह विचार किया था कि ये सासारिक विषयमोग किंपाकफल के समान बाहर से ही मनोहर लगते हैं, परिणाम में ये जीवको महान दुखदायी हैं । जलविन्दु के समान ये क्षणप्रिनश्वर हैं । कुशाग्रभागमें स्थित ओसकी बूद के तुल्य देखते २ नष्ट हो जाते हैं । अत इनका परित्याग ही सर्वश्रेयस्कर है । ऐसा समझ कर ही इन्होंने समस्त धनधायादिकु परिग्रहका परित्याग किया और प्रभु के पास दीक्षित हो गये । इनमें कितनेक मुनिजनोंकी दीक्षापर्याय १५ दिन, एकमास आदि की थी, कितनेक मुनिजनों की १ वर्ष २ वर्ष आदि का थी, एवं कितनेक मुनिजनों की अनेक वर्ष की थी ॥ सू २३ ॥

‘ તેણ કાલેણ ’ ઇત્યાદિ૦

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) उस काल में और उस समयमें (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (वहवे) अनेक (अतेवासी) शिष्य

અનેક પ્રકાગ્ના ધન આદિક તેમજ ભોગોપભોગની સામગ્રીવાળા હતા તેમના વૈભવ વિલાસ રાજાઓના વૈભવવિલાસ જેવા હતા તેઓએ પોતાના જીવનમાં એમ વિચાર કર્યો હતો કે આ સાસારિક વિષયભોગ કિંપાકફલની જેઠે બહારથી જ મનોહર લાગે છે, પરિણામમાં તે આ જીવને દુઃખદાયી છે પાણીના ટીપાની જેઠે તે ક્ષણમાં નાશ પામે તેવા છે કુશના અગ્રભાગમાં રહેલા ઓસના ટીપાની જેઠે જોતજોતામાં જ નાશ પામી જાય છે આથી તેમનો પરિત્યાગ જ સર્વશ્રેયસ્કર છે એમ સમજીને તેઓએ તમામ ધન ધાન્ય આદિક પરિત્યજીને પરિત્યાગ કર્યો, અને પ્રભુની પાસે દીક્ષિત થઈ ગયા તેઓમાં કેટલાએક મુનિજનોની દીક્ષાપર્યાય ૧૫ દિવસ, એક માસ વગેરે મુદતની હતી, અને કેટલાએક મુનિજનોની દીક્ષાપર્યાય ૧ વર્ષ ૨ વર્ષ આદિની હતી, તેમજ કેટલાક મુનિજનોની અનેક વર્ષની હતી (સૂ ૨૩)

“ તેણ કાલેણ ” ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલમાં અને તે સમયમાં (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના (વહવે) અનેક (અતેવાસી)

મહાવીરસ્મ અંતેવાસો વહવે નિગ્ગંથા ભગવતો, અપ્પેગડયા આ-
ભિણિવોહિયણાણી જાવ કેવલણાણી, અપ્પેગડયા મળવલિયા

અતેવાસિન - શિષ્યા 'વહવે' ગ્રહ - ગ્રહસંપ્રદાય, 'નિગ્ગથા' નિર્ગ્રન્થા - પ્રયો
દ્વિવિધ આમ્યન્તરો વાલ્યથ, તત્ર - કપાયાત્તિરૂપ આમ્યન્તર, ધનધાન્યાદિપરિગ્રહરૂપો
વાલ્ય, તેન દ્વિવિધેન વાતામ્યન્તરરૂપેન ગ્રન્થેન નિર્મુક્તા નિર્ગ્રન્થા, અથવા ગ્રન્થાન્નિર્ગતા
નિર્ગ્રન્થા - ક્રોધાદિભિર્ધનાતિભિશ્ચ મુક્તા इत्यर्थ, ભગવત 'અપ્પેગડયા' અપ્પેકકે-
કેચિત્ 'આભિણિવોહિયણાણી' આભિનિગોધિકજ્ઞાનિન - 'અભિ' इति આભિમુગ્ધે,
'નિ' - इति નૈયત્યે, તતથ - અભિમુગ્ધો = વસ્તુયોગ્યદેશાઽવસ્થાનાઽપેક્ષી ગોધ - અભિનિ-
ગોધ, સ એવ આભિનિગોધિકમ્, સ્વાર્થે વિનયાદિત્વાત્ ઇકળ્ પ્રત્યય, કચિત્સ્વાર્થિકો
ઽપિ પ્રત્યય પ્રકૃતિ વચનદ્વાતિવર્તત, તન અભિનિગોધસ્ય પુસ્ત્વેઽપિ આભિનિગોધિકસ્ય
નપુસકત્વ, યથા વિનય એવ વૈનયિકમ્, આભિનિગોધિક ચ તજ્ઞાનમ્ આભિનિગોધિ-
કજ્ઞાનમ્, તદસ્ત્યેપામિત્યાભિનિગોધિકજ્ઞાનિન, 'જાવ' યાત્ 'કેવલણાણી' કેવલ-
જ્ઞાનિન - કેવલ - શુદ્ધ - નિર્મલ - સફલાઽઽવરણમલકલદ્વિગમસમ્ભૂતગાત્, અથવા

થે, જો (નિગ્ગથા) વાલ્ય એવ અન્તરગ પરિગ્રહ કે સર્વથા ત્યાગા યે, તથા (ભગવતો) ત્યાગ
એવ વૈરાગ્ય સે જિનકા અન્ત કરણ ભરપૂર થા । इनम (अप्पेगडया) कितनेक (आभिणि-
वोहियणाणी) आभिनिगोधिक ज्ञानी थे । जो ज्ञान अभिमुख एव योग्यक्षेत्र में स्थित
वस्तु को इन्द्रिय और मनकी सहायता से जानता है वह अभिनिगोव है, अभिनिगोव ही
आभिनिगोधिक है । आभिनिगोधिक ज्ञान का दूसरा नाम मतिज्ञान है । इस ज्ञान से जो
युक्त थे वे आभिनिगोधिकज्ञानी कहे गये हैं । (जाव केवलणाणी) कितनेक श्रुतजानी
थे, कितनेक अवधिजानी थे, कितनेक मन पर्ययजानी थे और कितनेक केवलजानी

શિષ્યો હતા (નિગ્ગથા) જે બાહ્ય તેમજ અંતરગ પરિગ્રહના સર્વથા ત્યાગી
હતા, તથા (ભગવતો) ત્યાગ તેમજ વૈરાગ્યથી જેમના અંતઃકરણ ભરપૂર હતા
તેઓમા (અપ્પેગડયા) કેટલાએક (આભિણિવોહિયણાણી) આભિનિગોધિ-
જ્ઞાની હતા જે જ્ઞાન અભિમુખ એટલે યોગ્ય ક્ષેત્રમા રહેલ વસ્તુને ઈન્દ્રિય
અને મનની સહાયતાથી જાણે છે તે આભિનિગોધ છે આભિનિગોધ એજ
આભિનિગોધિક છે આભિનિગોધિક જ્ઞાનતુજ બીજુ નામ મતિજ્ઞાન છે
આ જ્ઞાનથી જે યુક્ત હતા તેમનેજ આભિનિગોધિકજ્ઞાની કહેવામા આવે
છે (જાવ કેવલણાણી) કેટલાએક શ્રુતજાની હતા, કેટલાએક અવધિજાની હતા,
કેટલાએક મન પર્યાયજાની હતા, તથા કેટલાએક કેવલજાની હતા કેવલ

વચ્ચલિયા કાયલિયા ણાળલિયા ઢંસળલિયા ચારિત્તવ-

સકલ-પરિપૂર્ણ-સમ્પૂર્ણજ્ઞેયગ્રાહિતાત, યદ્વા કેવલમ્ અસાધારણ તાદૃશ્યપરનાનાઽભાવાત્, કેવલઞ્ચ તદ્ જ્ઞાન કેવલજ્ઞાન, તદસ્તિ યેષા તે કેવલજ્ઞાનિન । અતઃ-અભિનિબોધિકનાનિ-કેવલજ્ઞાનિનોર્મયે યાવન્ત્ દાન્મયવધિ-મન પર્યવજ્ઞાનિનોઽપિ ગૃપ્તે, વિસ્તરભયાદેષા ગ્રાહ્યાતો વિરમ્યતે, 'અપ્પેગડયા' અપ્યેકકે-કેચિન્ 'મળલિયા' મનોલલિકા -અનુકૂલપ્રતિકૂળપરિષ-હેઽપિ તત્સહનશીલતયા મનોલધારિણ, 'ચયલિયા' વાગ્લલિકા -પ્રતિજ્ઞાતાર્થનિવાહક્ષમા, 'કાયલિયા' કાયલલિકા -સુધાદિ-પરિપહ્ણુ તાત્રેપુ મ્લનિરહિતદેહા, 'ણાળલિયા'

થે । કેવલ શબ્દકા શુદ્ધ પરિપૂર્ણ અથવા અસાધારણ એસા અર્થ છે । યહ જ્ઞાન શુદ્ધ ફસલિયે કહા ગયા છે ફિ યહ આત્મા મ ચતુર્વિધ ધાતિકર્મોં કે સર્વથા વિનાશ સે ઉદ્ભૂત હોતા છે । પરિપૂર્ણ-અપૂર્ણ ફમલિયે છે ફિ યહ ત્રિકાલગત મમસ્ત જ્ઞેયરાશિ કો યુગપત્ જાનતા છે । અસાધારણ ફસલિયે છે ફિ ફસક જેસા ઓર કોઈ દૂસરા જ્ઞાન નહીં છે । યહ કેવલજ્ઞાન જિનકે આત્મામે અભિવ્યક્તરૂપમેં વિધમાન છે વે કેવલ-જ્ઞાની છે । (અપ્પેગડયા મળલિયા વચ્ચલિયા કાયલિયા) કિતનેક મનોલધારી થે । ફસલ કે પ્રભાવ સે હી અનુકૂલ ઇવ પ્રતિકૂળ પરિષ્ઠોં કે સહનેમ શક્તિ આત્મા કો મિલતી છે । કિતનેક વચ્ચલ કે ધારી થે । પ્રતિજ્ઞાત અર્થ કો નિર્વાહ કરને કી ક્ષમતા ફસ બલદ્વારા આત્મા કો પ્રાપ્ત હોતી છે । કિતનેક કાયલ કે ધારી થે । ફસકે દ્વારા તીવ્ર સુધાદિક પરિપહ્ણુ કે હોને પર મી દેહમે યોડીસા મી મ્લનિ ઉદ્ભૂત નહા હોને પાતી છે । (ણાળલિયા ઢંસળલિયા ચારિત્તવલિયા) કિતનેક નિરતિ-

શબ્દનો અર્થ શુદ્ધ પરિપૂર્ણ અથવા અસાધારણ એવો છે આ જ્ઞાન શુદ્ધ એટલા માટે કહેવામા આવ્યું છે કે તે આત્માના ચતુર્વિધ ધાતિકર્મોના સર્વથા વિનાશથી ઉત્પન્ન થાય છે, પરિપૂર્ણ-અપૂર્ણ એટલા માટે છે કે તે ત્રણે કાળમા સમસ્ત જ્ઞેયરાશિને યુગપત્ જાણે છે અસાધારણ એટલા માટે છે કે તેના જેવું બીજું કોઈ જ્ઞાન નથી આ કેવલજ્ઞાન જેના આત્મામા અભિવ્યક્તરૂપમા વિધમાન છે તે કેવલજ્ઞાની છે (અપ્પેગડયા મળલિયા વચ્ચલિયા કાયલિયા) કેટલાએક મનોબલધારી હતા, આ બલના પ્રભાવથીજ અનુકૂળ તેમજ પ્રતિકૂળ પરિષ્ઠોને સહન કરવાની શક્તિ આત્માને મળે છે કેટલાએક વચ્ચલબલના ધારી હતા, પ્રતિજ્ઞાત અર્થોત્ પ્રતિજ્ઞા કરેલા અર્થનું પાલન કરવાની ક્ષમતા આ બલથી જ આત્માને પ્રાપ્ત થાય છે કેટલાએક કાયલબલના ધારી હતા તેના દ્વારા તીવ્ર સુધા આદિ પરિપહ્ણુ આવતા પણ

लिया, अप्पेगड्या मणेणं सावा-णुग्गह-समत्था, एव वएणं

ज्ञानप्रलिका-निरतिचारज्ञानवन्त । 'दसगवलिया' दर्शनप्रलिका दर्शन-श्रद्धा तद्रूप बलमस्येषामिति दर्शनप्रलिका - सुगैरपि सम्यक्प्रवर्तितश्चालयितुमशक्या इत्यर्थ, 'चारित्तप्रलिया' चारित्रप्रलिका-दृढचारित्रवलयुक्ता, 'अप्पेगड्या' अप्येकके-केचित्, 'मणेण सावा-णुग्गह-समत्था' मनसा शापाऽ-नुग्रह-समर्था-मनसैव मनोभावाग्निनेत्र परमा शापाऽनुग्रहो-निग्रहाऽनुग्रहौ कर्तुं समर्था, 'एव' एवम्-अनेन प्रकारेण 'वएण काएण' वाचा कायेन च निग्रहाऽनुग्रहयो समर्था । 'अप्पेगड्या' अप्येकक- 'खेलोसहिपत्ता' खेलोपप्रिप्राप्ता-खेल-लेप्सा, स एवोपधि सकलरोगादय-

चारज्ञानवान ये । कितनेक श्रद्धारूपवन्तपण य । इस बल का प्राप्ति होने पर सम्यक्प्र से चलायमान करने के लिये कोढ़ भी शक्ति कार्यकर नहा हो सकती है । कितनेक चारित्ररूपवन्तिगिष्ट य । इस शक्ति की जागृतिमें आत्मा अपने गृहीत चारित्र से रचमात्र भी श्रियन्ति नहा होता है । (अप्पेगड्या मणेण सावा-णुग्गह-समत्था एव वएण कायेण) कितनेक मन से ही आप एव अनुग्रह करने में समर्थ थे । इसी तरह वचन और काय से भी समझ लना चाहिये । (अप्पेगड्या खेलो-सहिपत्ता, एव जल्लोसहिपत्ता, विप्पोसहिपत्ता, आमोसहिपत्ता, सव्वोमहिपत्ता) कितनेक ऐसे थे जिन्हें खेलोपप्रिरूप लप्ति प्राप्त थी । इस लप्तिवाले मुनिजन का स्वेद-ज मल भी समस्त शारीरिक ऽद्रव्यों का अपहारक होता है । कितनेक ऐसे थे जिन्हें विप्रुडोपप्रि प्राप्त थी । इस लप्तिवाले मुनि के थूक की उद्रे तक भी रोगापर ओषधिका

हेडभा जरा-उटलीओ ज्ञानि उत्पन्न थती नथी (पाणप्रलिया दसणवलिया चारित्तप्रलिया) उटलाओउ निरतिचार ज्ञानवान हुता उटलाओउ श्रद्धाऽप-णल-सपन्न हुता, आ जलनी प्राप्ति यता सम्यक्त्वथी यदायमान करवाने डोर्ध पणु समर्थ नथी उटलाओउ चारित्ररूप णलविरिष्ट हुता आ शक्तिनी जागृतिमा आत्मा पोते अहुणु उरेल चारित्रथी योडो पणु शिथिल थतो नथी (अप्पेगड्या मणेण सावाणुग्गहसमत्था एव वएण कायेण) उटलाओउ मनथी ज शाप तेम ज अनुग्रह उरवामा समर्थ हुता ओवी ज रीते वचन अने डायथी पणु अभणु लेवा जेधओ (अप्पेगड्या खेलोसहिपत्ता, एव जल्लो सहिपत्ता विप्पोसहिपत्ता आमोसहिपत्ता सव्वोसहिपत्ता) उटलाओउ ओवा हुता जेओने जटलोपधि लप्तिव प्राप्त हुती आ लब्धि (सिद्धि) वाणा मुनिजनना स्वेद (परसेवा) ना भल पणु समस्त शारीरिक ऽद्रव्योना नाश करे छे उटलाओउ ओवा हुता

કાણં, અપ્પેગડ્યા ચેલોસહિપત્તા, એવ જલ્લોસહિપત્તા, વિપ્પો-
સહિપત્તા, આમોસહિપત્તા, સવ્વોસહિપત્તા, અપ્પેગડ્યા કોટ્ટુબ્ધી, એવ

નર્થોપગમનહેતુવાત્, તા પ્રાપ્તા, ચેવા શ્લેષ્મસ્પર્ગેન સર્વે રોગા વિનશ્યન્તિ તે ઇત્યર્થ, એવમ્—અમુના પ્રકારેણ ‘જલ્લોસહિપત્તા’ જઙ્ઘૌષધિપ્રાપ્તા — જઙ્ઘ — સ્વેદજો મલ્લ સ એવૌષધિ સકલ-યાધિપ્રશમનહેતુવાત્તા પ્રાપ્તા, ચેવા સ્વત્ત્વમલ્લસ્પર્ગેન રોગા વિનશ્યન્તિ તે ઇતિ ભાવ, ‘વિપ્પોસહિપત્તા’ વિપ્રુડોષધિપ્રાપ્તા — વિપ્રુષ — નિષ્ઠી ચનાદિવિન્દવ, તદ્રૂપા ઔષધિસ્તા પ્રાપ્તા, ‘આમોસહિપત્તા’ આમર્ષોષધિપ્રાપ્તા — આમર્ષણમ્—આમર્ષ — હસ્તાદિમસ્પર્શ ઇતિ, સ ઔષધિરિવ ઇત્યામર્ષોષધિસ્તા પ્રાપ્તા । ‘સવ્વોસહિપત્તા’ સર્વોષધિપ્રાપ્તા — સર્વે ચેલજઙ્ઘવિપ્રુટ્કેઝનસાદયસ્તે સર્વે એવૌ પધયસ્તા પ્રાપ્તા, એપુ એકૈકસ્ય સર્વત્રિધરોગોપગમકતયૌષધિવાઽરોપ । ‘અપ્પે ગડ્યા’ અપ્પેકકે—કેચિત્—‘કોટ્ટુબ્ધી’ કોષ્ટુબ્ધય — કોષ્ટનત — કુશૂલમ્ સૂત્રાર્થ રૂપધાન્યસ્ય યથાલબ્ધસ્યાઽવિસ્મૃતસ્ય આજીવનધારણાત્ કોષ્ટુબ્ધય, યથા ધાન્ય—

કામ કરતો છે । કિતનેક એસે યે જિન્હે આમર્ષોષધિ પ્રાપ્ત હો ચુકા યી । ઇસ લબ્ધિ કે પ્રભાવ સે ઇસ લબ્ધિપ્રાપ્ત મુનિજન કા હસ્તાદિક સ્પર્ગ ઔષધિ કા કામ કરતા છે । કિતનેક એસે મી મુનિજન થે જિન્હે સર્વોષધિ નામકી લબ્ધિ પ્રાપ્ત હો ચુકા યી । ઇસ લબ્ધિપ્રાપ્ત મુનિજન કે ચેલ—શ્લેષ્મા, જઙ્ઘ—સ્વેદજ મેલ, વિપ્રુટ્—ચૂક આદિ કે કણ, કેશ ઓર નસાદિક સબ ઔષધિ કા કામ કરતે છે । ઇન સબ કો ઔષધિ ઇસ લિયે કહા ગયા છે કે જિસ પ્રકાર ઔષધિયા રોગોપશામક હોતા છે ઉસી પ્રકાર યે સબ મી રોગોપશામક હોતે છે । (અપ્પેગડ્યા કોટ્ટુબ્ધી, એવ વીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી, અપ્પેગડ્યા પયાણુસારી, અપ્પેગડ્યા સમિન્નસોયા) કિતનેક એસે યે જિન્હે કોષ્ટ—

જેમને વિપ્રુડોષધિ લબ્ધિ પ્રાપ્ત હતી આ લબ્ધિવાળા મુનિના થૂડતુ ટીયુ પણ ઔષધીનુ કામ કરે છે એટલાએક એવા મુનિજનો હતા જેઓને આમર્ષોષધિ પ્રાપ્ત હતી આ લબ્ધિના પ્રભાવથી આ લબ્ધિવાળા મુનિજનના હસ્તાદિકનો સ્પર્શ પણ ઔષધીનુ કામ કરે છે એટલાએક એવા પણ મુનિજન હતા, જેમને સર્વોષધિ નામની લબ્ધિ પ્રાપ્ત હતી આ લબ્ધિવાળા મુનિજનના ચેલ—કેશ, જલ્લ—સ્વેદજ મેલ, વિપ્રુટ્—ચૂક આદિના પણ, કેશ અને નખ આદિક બધુ ઔષધિનુ કામ કરે છે એ બધાને ઔષધિઓ એટલા માટે કહેવામા આવે છે કે જે પ્રકારે ઔષધીઓ રોગને મટાડે છે તે જ પ્રકારે એ પણ સમસ્ત રોગ મટાડે છે (અપ્પેગડ્યા કોટ્ટુબ્ધી, એવ વીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી, અપ્પેગડ્યા પયાણુસારી, સમિન્નસોયા) એટલાએક

વીયુદ્ધી પડવુદ્ધી, અપ્પેગડયા પયાણુસારી, અપ્પેગડયા સંભિ-

સમ્મતકુશળા ઇષ્ટદેવતાઽનુપ્રહપ્રભાવાત્સત્તા પૂણા આમતે તથા પ્રવર્ધમાનમેધાપરિપૂર્ણા-
સ્તેઽપ્યતેવાસિન ઇતિ ભાવ । ‘એવમ્’—ઇત્યમ્ ‘વીયુદ્ધી’ વીજુદ્ધય—વિવિધ-
મૂત્રાઽર્થાગમરહસ્યાધિગમત્રિગાલ્પવૃક્ષજનનાદ્ વીજમિવ બુદ્ધિર્યેષા તે વીજુદ્ધય—અન્પેનાપિ
પદન નહ્નર્થપ્રતિપાદકબુદ્ધિગાલિન ઇતિ ભાવ । ‘પડવુદ્ધી’ પટવુદ્ધય—અત્ર પટ-
ગન્દેન પટસદૃશા વિસ્તીર્ણા સૂત્રાયા ગૃહ્યન્તે, તદ્વિષયિકા બુદ્ધિર્યેષા તે તથા, તત્તુસમુ-
દાયાત્મકત્રયપ્રમૂત્તમત્રાગ્રહગસમર્થનાનન્ત ઇત્યર્થ । ‘અપ્પેગડયા પયાણુસારી’
અપ્પેકકે પદાનુમારિગ—પદેનેકેનૈવ મત્રપદેન તત્તુકૂટાનિ તદાકાઙ્ક્ષિતાનિ પદગતાન્ય-

બુદ્ધિ પ્રાપ્ત યા । જિસ પ્રકાર કોઠા ધાન્ય સે ઇષ્ટદેવતા કે અનુપ્રહવગ સદા ભરા હુઆ
રહતા હૈ उसी प्रकार इस बुद्धि की प्राप्ति से मुनिजन भा सूत्रार्थरूप धान्य से जीवन-
पर्यन्त भर हुए रहते हैं । वह इन्हे कभी भी विस्मृत नहा होता है । कितनेक ऐसे
थे जिन्हे वाजबुद्धि प्राप्त थी । जिस प्रकार सूक्ष्म से भी सूक्ष्म बीज से विगालवृक्ष तैयार
हो जाता है उसा प्रकार इस बुद्धि के धारक मुनिजन भी त्रिविध सूत्रों के अर्थों के
अर्थात् आगमों के रहस्यों के ज्ञाता हो जाते हैं । अन्पपद से भी ये विस्तृत अर्थ के
प्रतिपादन करने की योग्यता से विशिष्ट बन जाते हैं । कितनेक पटबुद्धि के धारक थे ।
पट गन्ध में यहा विस्तृत सूत्रार्थ गृहीत हुए हैं । जिस प्रकार वस्त्र तन्तुओंका समुदायात्मक
होता है उसी प्रकार उस बुद्धि के प्रभाव से मुनिजन भी विस्तृत-सूत्रार्थ के ज्ञानविशिष्ट
होते हैं । कितनेक पदानुसारी थे । एक ही सूत्र के पद से इतर तदनुकूल एव उस सूत्र

એવા હતા કે જેમને ડાઘબુદ્ધિ પ્રાપ્ત હતી, જે પ્રકારે ઇષ્ટદેવતાના અનુગ્રહથી
ડાઠાર ધાન્યથી મહા ભરેલા રહ્યા હરે છે તેજ પ્રકારે આ બુદ્ધિની પ્રાપ્તિથી
મુનિજન પણ સૂત્રના અર્થરૂપ ધાન્યથી જીવનપર્યન્ત ભરેલા રહ્યા હરે છે
તેઓ તેને ઠી પણ ભૂલી જતા નથી

ડેટલાએડ એવા પણ હતા કે જેમને બીજબુદ્ધિ પ્રાપ્ત હતી જે પ્રકારે
સૂક્ષ્મના પણ સૂક્ષ્મ બીજથી વિશાલ વૃક્ષ તૈયાર થઈ જાય તે તે જ પ્રકારે
આ બુદ્ધિના ધારક મુનિજન પણ વિવિધ સૂત્રોના અર્થોને એટલે આગમોના
રહસ્યોને જાણનારા થઈ જાય છે અત્પપદથી પણ વિસ્તૃત અર્થોનું પ્રતિપાદન
કરવાની યોગ્યતાવાળા બની જાય છે ડેટલાએડ પટબુદ્ધિના ધારક હતા
પટ ગન્ધથી આહી વિસ્તૃત સૂત્રાર્થ લીધેલ છે જે પ્રકારે વસ્ત્ર એ તત્તુઓનું
સમુદાયાત્મક હોય તે તેજ પ્રકારે આ બુદ્ધિના પ્રભાવથી મુનિજન પણ વિસ્તૃત
સૂત્રાર્થના જ્ઞાનવિશિષ્ટ થાય છે ડેટલાડ પદાનુસારી હતા એડ જ સૂત્રના

કાણં, અપ્પેગડયા ચેલોસહિપત્તા, એવ જલ્લોસહિપત્તા, વિપ્પો-
સહિપત્તા, આમોસહિપત્તા, સન્વોસહિપત્તા, અપ્પેગડયા કોટ્ટુબુદ્ધી, એવ

નથોપગમનહેતુત્વાત્, તા પ્રાપ્તા, ચેવા સ્લેષ્મસ્પર્શેન સર્વે રોગા વિન્યસિતિ તે ડચર્ય, એવમ્-અમુના પ્રકારેણ 'જલ્લોસહિપત્તા' જલ્લોપધિપ્રાપ્તા - જલ્લ-સ્વેદજો મલ સ એવોપધિ સકલ-આધિપ્રશમનહેતુત્વાત્ પ્રાપ્તા, ચેવા સ્વેજમલસ્પર્શેન રોગા વિન્યસિતિ તે ઇતિ ભાવ, 'વિપ્પોસહિપત્તા' વિપ્રુડોપધિપ્રાપ્તા - વિપ્રુપ - ત્રિષ્ટી વનાદિવિન્દવ, તદ્રૂપા ઔપધિસ્તા પ્રાપ્તા, 'આમોસહિપત્તા' આમર્ષોપધિપ્રાપ્તા - આમર્ષણમ્-આમર્ષ-હસ્તાદિમસ્પર્શ ઇતિ, સ ઔપધિરિવ ડચામર્ષોપધિસ્તા પ્રાપ્તા । 'સન્વોસહિપત્તા' સર્વોપધિપ્રાપ્તા - સર્વે ચેલજલ્લવિપ્રુટ્કેશનગ્રાદયસ્તે સર્વ એવો પધયસ્તા પ્રાપ્તા, એપુ એકૈકસ્ય સર્વવિધરોગોપગમક્રત્યોપધિવાઽરોપ । 'અપ્પે-ગડયા' અપ્પેકકે-કેચિત્-'કોટ્ટુબુદ્ધી' કોષ્ઠુદ્ધય - કોષ્ઠનત્-કુશૂલ્મત્ સૂત્રાર્થ-રૂપધાયસ્ય યથાલબ્ધસ્યાઽવિસ્મૃતસ્ય આજીવનધારણાત્ કોષ્ઠુદ્ધય, યથા ધાન્ય-

કામ કરતો છે । કિતનેક એસે થે જિહે આમર્ષોપધિ પ્રાપ્ત હો ચુકો થી । ઇસ લધિ કે પ્રભાવ સે ઇસ લધિપ્રાપ્ત મુનિજન કા હસ્તાદિક સ્પર્શ ઔપધિ કા કામ કરતા છે । કિતનેક એસે મી મુનિજન થે જિન્હે સર્વોપધિ નામકી લધિ પ્રાપ્ત હો ચુકા થી । ઇસ લબ્ધિપ્રાપ્ત મુનિજન કે ચેલ-સ્લેષ્મા, જલ્લ-સ્વેદજ મેલ, વિપ્રુટ્-થૂક આદિ કે કળ, કેશ ઓર નસાદિક સબ ઔપધિ કા કામ કરતે હે । ઇન સબ કો ઔપધિ ઇસ-લિયે કહા ગયા છે કે જિસ પ્રકાર ઔપધિયા રોગોપશામક હોતા હે ઊસી પ્રકાર ચે સબ મી રોગોપશામક હોતે હે । (અપ્પેગડયા કોટ્ટુબુદ્ધી, એવ વીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી, અપ્પેગડયા પયાણુસારી, અપ્પેગડયા સમિન્નસોયા) કિતનેક એસે થે જિન્હે કોષ્ઠ-

જેમને વિપ્રુડોપધિ લબ્ધિ પ્રાપ્ત હતી આ લબ્ધિવાળા મુનિના થૂકનુ ટીપુ પણ ઓપધીનુ કામ કરે છે ડેટલાએક એવા મુનિજનો હતા જેઓને આમર્ષોપધિ પ્રાપ્ત હતી આ લબ્ધિના પ્રભાવથી આ લબ્ધિવાળા મુનિજનના હસ્તાદિકનો સ્પર્શ પણ ઓપધીનુ કામ કરે છે ડેટલાએક એવા પણ મુનિજન હતા, જેમને સર્વોપધિ નામની લબ્ધિ પ્રાપ્ત હતી આ લબ્ધિવાળા મુનિજનના ચેલ-કફ, જલ્લ-સ્વેદજ મેલ, વિપ્રુટ્-થૂક આદિના કળ, કેશ અને નખ આદિક બધુ ઔપધિનુ કામ કરે છે એ બધાને ઔપધિઓ એટલા માટે ડહેવામા આવે છે કે જે પ્રકારે ઔપધીઓ રોગને મટાડે છે તે જ પ્રકારે એ પણ સમસ્ત રોગ મટાડે છે (અપ્પેગડયા કોટ્ટુબુદ્ધી, એવ વીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી, અપ્પેગડયા પયાણુસારી, સમિન્નસોયા) ડેટલાએક

ગડયા સર્પિયાસવા, અપ્પેગડયા અક્ષીણમહાણસિયા, એવ

મધુરવચનાન્યાસ્રવતિ ચેષા તે તથા, 'અપ્પેગડયા સર્પિયાસવા' અપ્પેકકે સર્પિરા-
સવા - ધૃતવચ્છેતૃગા સ્નાહાતિગયમમ્પાટકા, શ્રોતૃમેહાનિગયમપાદકપાદેય તે
શ્રીરાસ્રવમવ્યાધવેભ્યો મેદેન કથિતા, 'અપ્પેગડયા અક્ષીણમહાણસિયા' અપ્પેકકે
અક્ષીણમહાણસિયા - અક્ષાગમહાણસીં નામ લપ્પિ પ્રાપ્તા, અત્ર મહાણસમ્-અન્ન
પાકમ્યાન, તદાશ્રિતપાટ્નામપિ મહાણસમુચયતે, અક્ષીણ-મિતાર્યમાગતાય લધિવિગેષ
ધારિણે માધવેડન્ન પ્રત્તે સતિ તત્પગિષ્ટમન્ન પુરુષગતસહસ્રેભ્યોડપિ તાર્યાર્મન ન ક્ષીયતે,
યાવત્તદનસ્વામી સ્વય ન મુડ્કતે, અપિચ મિત્રાપાત્રગત તદન્ન લધિવિગપ્રમાપદેવ સાધુ-
ગતસહસ્રેભ્યોડપિ પરિવિપ્યમાણ ન ક્ષાયતે યાવત્ તત્તન્નમિત્રાપ્રાદક સ્વય ન મુડ્કતે,

નિકળા કરતે થે । ક્ષીરાશ્રવલધિ કા કામ યહી હં કિ યહ જિસે પ્રાપ્ત હોતા હૈ
વહ ક્ષીર કે સમાન મધુર વચનોં કો સદા ગોળા કરતા હૈ । કિતનેક ંસે મુનિજન
થે જો મવાશ્રવ થે, જિનકે મુગ્ધકમલ સે મધુ કે તુલ્ય મધુર વચન નિકળા કરતે
થે । કિતનેક ંસે યે જો સર્પિરાશ્રવ થે-ધૃત કે સમાન સ્નેહાપાદન કરનાલે વચનોં
કે પ્રયોક્તા થે । કિતનેક અક્ષીણમહાણસિક યે । ઇસ લપ્પિપ્રાપ્ત મુનિજન કા યહ
પ્રભાવ હોતા હે કિ યહ જિસ ઘર સે ભિક્ષા લે આવે ડસ ઘર કા અગિષ્ટ અન્ન
જનતક દેનેવાલા સ્વય ન ગ્યા લેવે, તત્તતક લાગ્ય આદમિયોં કો મી વિતરિત કરને
પર સૂદતા નહીં હે । તથા ડસ સાધુદ્વારા લાયા ગયા વહ ભિક્ષાન્ન મી જનતક
લેનેવાલા સાધુ સ્વય ન ગ્યા લેવે તત્તતક લાગ્ય સાધુઓં દ્વારા આહારિત હોને પર મી

શ્રોતાજનોના પ્રતિ દ્વધપાડ જેવા મધુર-મીઠા વચન નીડળ્યા ડરતા હતા
ક્ષીરાશ્રવ લલિધનુ ડામ એજ છે ડે તે જેને પ્રાપ્ત થાય છે તે દ્વધપાડ
જેવા મધુર વચનો જ મદાય ંગાયા ડરે છે ડેટલાએડ એવા પણ મુનિજનો
હતા જે મવાશ્રવ હતા જેમના મુખડમલમાથી મધના જેવા મધુર વચન નીડળે
છે તે મવાશ્રવ છે ડેટલાએડ એવા હતા ડે જે સર્પિરાશ્રવ હતા, રીની પેઠે
સ્નેહાપાદન ડરવાવાળા વચનો ંગાનારા હતા ડેટલાએડ અક્ષીણમહાણસિક
લલિધધારી હતા, આ લલિધપ્રાપ્ત મુનિજનનો એવો પ્રભાવ હોય છે ડે તે
જે ઘરથી ભિક્ષા લઈને આવે તે ઘરનુ ંગીનુ અન્ન જ્યા સુધી દેવાવાળો
પોતે ન ંગાય ત્યા સુધી લાગો માણસોમા વહેચી આપે તો પણ ખૂટી જતુ
નથી તથા તે સાધુએ લાવેલુ તે ભિક્ષાનુ અન્ન પણ તે લઈ આવનાર
સાધુ પોતે ંગાય નહિ, ત્યા સુધી લાગો સાધુઓ તેનો આહાર ડગે તોય પણ

ન્નસોયા, અપ્પેગડયા સ્વીરાસવા, અપ્પેગડયા મહુયામવા, અપ્પે-

નુસરતિ તચ્છીગ । અપ્પેગડયાન્પકન્પકા દ્વયર્થ । ‘ અપ્પેગડયા સમિન્નસોયા ’
અપ્પેકકે સમિન્નશ્રોતાર—સમિન્નન ગચ્છાન—પૃથક્ ૨ યુગપત્પ્રવૃત્તિ ઇતિ સમિન્ન
શ્રોતાર, યદ્વા સમિન્નાનિ—ગચ્છેન મવદ્ધાણિ ગચ્છાત્ત્વાણિ શ્રોતામિ—મગ્ગીન્દ્રિયાણિ
યેષા તે સમિન્નશ્રોતસ । ‘ અપ્પેગડયા સ્વીરામવા ’ અપ્પેકે સ્વીરાડ્ઢમવા—
મધુરત્વેન ક્ષીરવદ્—દુધવત્પ્રવૃત્તિ મુગ્ધકગણિ વચનાન્યાસત્વતિ—મુલેભ્યો વિનિર્ગચ્છન્તિ
યેષા તે ક્ષીરાડ્ઢમવા, ‘ અપ્પેગડયા મહુયાસવા ’ અપ્પેકે મગ્ગાત્ત્વા—મધુવત્

મે આકાશિત અય સૈકડો પદ્ધા કા મા જો અનુસરણ કરનેપાલે હોતે હૈ વે પદ્ધાનુ
સારી કહલાતે હૈ । કિતનેક સમિન્નશ્રોતા યે । સમિન્નશ્રોતા મુનિજન અનેક ભેદો
સે મિન્ન ૨ ગદ્ધા કો મી યુગપત્ પ્રવૃત્તિ ૨ રૂપ સે સુન લિયા કરતે હૈ । એક હી
સાથ અનેક શબ્દ એકત્ર હો રહ હો, તો મા સમિન્નશ્રોતા ઉન ગદ્ધા કો પૃથક્ ૨
રૂપ સે યુગપત્ જાન લિયા કરતે હૈ, અથવા ‘ શ્રોતવ્ ’ શબ્દ સમસ્ત ઇન્દ્રિયા કા વાચક
હૈ, ઇસસે યહ અર્થ લગ્ન હોતા હૈ કિ સમિન્નશ્રોતા મુનિજન કી સમસ્ત ઇન્દ્રિયા ગદ્ધા સે
સબદ્ધ રહા કરતા હૈ, અર્થાત્ વહ શ્રોત્ર—ઇન્દ્રિયકા કામ શેષ ચાર ઇન્દ્રિયો સે મી લેતે હૈ,
એક ઇન્દ્રિય સે અય ઇન્દ્રિયો કા કામ લેતે હૈ । (અપ્પેગડયા સ્વીરાસવા અપ્પે
ગડયા મહુયાસવા અપ્પેગડયા સપ્પિયામવા અપ્પેગડયા અમ્મસીણમહાણસિયા)
કિતનેક ણેસે મી થે જિનકે મુખ સે શ્રોતાજનો કે પ્રતિ ક્ષીર કે જૈસે મધુર—મોઠે વચન

પદ્ધતી બીજા તેને અનુરૂપ તેમજ તે સૂત્રમા આકાશિત અન્ય સે ડડો પદ્ધોના
પણ જે અનુસરણ કરવાવાળા હોય છે તે પદ્ધાનુસારી ડહેવાય છે ડેટલાએડ
સલિન્ન—શ્રોતા હતા સલિન્નશ્રોતા મુનિજનો અનડભેદોવાળા બુદ્ધા બુદ્ધા
શબ્દોને પણ યુગપત્ બુદ્ધા બુદ્ધા રૂપથી માલબી લે છે એકીસાથે અનેક
શબ્દ એકત્ર થઈ જાય છે તો પણ સલિન્નશ્રોતા તે શબ્દોને બુદ્ધા બુદ્ધા
રૂપથી યુગપત્ જાણી લે છે અથવા શ્રાતવ્ શબ્દ ઇન્દ્રિયોનો વાચક છે તેથી
એવો અર્થ નીકળે છે કે સલિન્ન—શ્રોતા મુનિજનની સમસ્ત ઇન્દ્રિયો શબ્દ
સાથે સબદ્ધ રહ્યા ડરે છે (જોડાએલી રહે છે), અર્થાત્ તે શ્રોત્ર ઇન્દ્રિયનુ
કામ બીજી ચાર ઇન્દ્રિયો પાસેથી પણ લે છે એક ઇન્દ્રિય પાસે બીજી ઇન્દ્રિ-
યોનુ કામ લે છે (અપ્પેગડયા સ્વીરાસવા અપ્પેગડયા મહુયાસવા અપ્પેગડયા સપ્પિયાસવા
અપ્પેગડયા અમ્મસીણમહાણસિયા) ડેટલાએડ એવા પણ હતા, જેમના મુખથી

गडया सप्पियासवा, अप्पेगडया अस्वीणमहाणसिया, एव

मधुरवचनान्यास्रन्ति येषां ते तथा, 'अप्पेगडया सप्पियासवा' अप्येकके मर्पिरासवा - घृतवच्छ्रोतृणां स्नातिशयमम्पाट्का, श्रोतस्नेहातिशयमपादकत्वात् ते क्षीरास्रमव्याम्वेभ्यो भेदेन कथिता, 'अप्पेगडया अस्वीणमहाणसिया' अप्येकके अक्षीणमहानसिका - अज्ञागमहानसा नाम श्निं प्राप्ता, अत्र महानसम्-अनपाकस्थान, तत्पश्चिन्नान्नमपि महानममुच्यते, अक्षीण-भित्तार्यमागताय लघ्विप्रियेण धारिणे साधवेऽनं प्रत्ते मतिं तत्प्रशिष्टमन्नं पुरुषगतमहस्त्रेभ्योऽपि तायामन्नं न क्षीयते, यावत्तदन्नस्वामी स्वयं न भुङ्क्ते, अपिच भिक्षापात्रगतं तदन्नं लघ्विप्रियेण प्रभात्रादेव साधुगतमहस्त्रेभ्योऽपि परित्रिप्यमाणं न क्षीयते यावत् तदन्नमिन्नाप्राहकं स्वयं न भुङ्क्ते,

निकला करते थे। क्षीरास्रवग्नि का काम यही है कि यह जिसे प्राप्त होता है वह क्षीर के समान मधुर वचनों को सदा बोला करता है। कितनेक ऐसे मुनिजन थे जो मन्त्रास्र ये, जिनके मुखकमल से मधु के तुल्य मधुर वचन निकला करते थे। कितनेक ऐसे थे जो मर्पिरास्र व-घृत के समान स्नेहापादन करनेवाले वचनों के प्रयोक्ता थे। कितनेक अक्षीणमहानसिक थे। इस लघ्विप्राप्त मुनिजन का यह प्रभाव होता है कि यह जिस घर से भिक्षा ले आवे उस घर का प्रशिष्ट अन्न जतनकर देनेवाला स्वयं न ग्राह ले, ततःक लक्ष आत्मियां को भी प्रितरित करने पर स्मृता नहीं है। तथा उस साधुद्वारा लाया गया वह भिक्षान्न भी जतनकर लानेवाला साधु स्वयं न ग्राह ले ततःक लग्न साधुओं द्वारा आहारित होने पर भी

श्रोताजनोना प्रति ह्दपाठ जेवा मधुर-भीडा वचन नीडज्या उरता डता क्षीरास्रव लघ्विनु ठाम जेजु ते ते जेने प्राप्त थाय छे ते ह्दपाठ जेवा मधुर वचनो ज मदाय जोट्या उरे छे डेटलाज्येड जेवा पणु मुनिजनो डता जे म वास्रव डता जेमना मुण्डमलमाथी मधना जेवा मधुर वचन नीडजे छे ते मध्वास्रव छे डेटलाज्येड जेवा डता ते जे सर्पिरास्रव डता, रीनी चेरे स्नेहापादन उरवावाणा वचनो जालनाग डता डेटलाज्येड अक्षीणमहानसिक लघ्विधारी डता, आ लघ्विप्राप्त मुनिजननो जेवो प्रभाव डाय छे ते जे धरथी भिक्षा लधने आवे ते धरनु जाडीनु अन्न ज्या सुधी देवावाजो पोते न जाय त्या सुधी लाजो माणुजोमा वडेची आपे तो पणु भृटी जतु नथी तथा ते साधुज्ये लावेडु ते भिक्षानु अन्न पण ते लध आवनार साधु पोते जाय नडि, त्या सुधी लाजो साधुज्यो तेनो आहार उरे तोय पणु

उज्जुमई, अप्पेगइया विउलमई विउव्वणिडिढपत्ता चारणा विज्जा-

एवम् 'उज्जुमई' ऋजुमतय -मनन मति, मनेनमिथ्यये -ऊ-री सामान्यग्राहिणी मनिर्येषा ते ऋजुमतय । अर्द्धतृतीयोच्छ्रयाऽङ्गुलन्यूनमनुष्यक्षेत्रमर्तिसज्जिपञ्चेन्द्रिय-मनोद्रव्यप्रत्यक्षोकरणहेतुमन पर्ययज्ञानविशेषान्त इत्यर्थः । ऋजुमनिनामकलत्रि विशेषधारिण इति भावः । अप्पेगइया विउलमई' अन्येकके विपुलमतय - विपुल सविशेषणवस्तुग्राहितया विस्तीर्णा मति -मन पर्ययज्ञान येषा ते विपुलमतय । ऋजुमतिविपुलमतिमतामय तात्त्विको भेद, विपुलमतय - घटाऽनेन चितित, स घटो द्रव्यत - सुवर्णघटित, क्षेत्रत - पाटलिपुत्रनगरस्य, कालत - शारदीय, भावत - पीतवर्ण इत्येवमशेषविशेषणयुक्त वस्तु जानन्ति, ऋजुमतयस्तु सामान्यत एव जानन्ति । अर्द्धतृतीयोच्छ्रयाऽङ्गुलन्यूने मनुजक्षेत्रे वर्तमानाना सज्जिपञ्चेन्द्रि-

खूदता नहीं है । (एव उज्जुमई, अप्पेगइया विउलमई विउव्वणिडिढपत्ता चारणा विज्जाहरा आगासाइवाई) इस प्रकार कितनेक तपस्वी शिष्यजन ऋजुमति-मन पर्यवज्ञानवाले थे । ऋजुमति-मन पर्यवज्ञानांनी सामान्यत सर्जो-पञ्चेन्द्रिय के मन के भावों को जानते हैं । कितनेक विपुलमति-मन पर्यव के धारक थे-विशेषणसहित वस्तु को ग्रहण करने की बुद्धिवाले थे । जैसे किसी ने द्रव्य की अपेक्षा सुवर्ण का, क्षेत्र की अपेक्षा पाटलिपुत्र का, काल की अपेक्षा शरदकाल का और भाव की अपेक्षा पीत वर्णका घट चितित किया, विपुलमति इन समस्त विशेषणों सहित उस घट को जान लेते हैं । अर्द्धतृतीय अंगुलसे न्यून इस मनुष्य क्षेत्रमें वर्तमान सज्जि पञ्चेन्द्रिय जीवों के मनमें स्थित वस्तु का सामान्यत जाननेवाला ऋजुमति-मन पर्य-

ખૂટતુ નથી (એવ ઉજ્જુમઈ અપ્પેગઇયા વિઉલમઈ વિઉવ્વણિડિઢપત્તા ચારણા વિજ્જા હરા આગાસાઇવાઈ) તેજ પ્રકારે કેટલાએક તપસ્વી શિષ્યજન ઋજુમતિ મન-પર્યવજ્ઞાની હતા. ઋજુમતિમન-પર્યવજ્ઞાની સામાન્યત સર્જી-પંચેન્દ્રિયના મનના ભાવોને જાણે છે કેટલાએક વિપુલમતિ-મન પર્યવજ્ઞાના ધારક હતા, વિશેષણસહિત વસ્તુને જાણનારી બુદ્ધિવાળા હતા જેમ કે ડોઢએ દ્રવ્યની અપેક્ષા સુવર્ણના, ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ પાટલિપુત્રના, કાલની અપેક્ષાએ શરદકાલના, અને ભાવની અપેક્ષાએ પીળા રંગના ઘટનું ચિતવન કર્યું, ત્યારે વિપુલમતિ એ બધા વિશેષણો સહિત તે ઘટને જાણી લે છે અર્દ્ધતૃતીયઅંગુળન્યૂન આ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં વર્તમાન સર્જી પંચેન્દ્રિય જીવોના મનમાં રહેલ વસ્તુને સામાન્યત જાણવા વાળા ઋજુમતિ-મન પર્યવજ્ઞાન થાય છે, તેમજ સપૂર્ણ મનુષ્યક્ષેત્રમાં વર્તમાન

યાગા મનોઽપરિચિતવસ્તુન મામાન્યતો ગ્રાહિકા ઋજુમતિ । સમ્પૂર્ણે મનુજક્ષેત્રેઽગ્રે-
પિગયસ્તુગ્રાહિકા ત્રિપુલ્મતિ । ત્રિપુલ્મતિનામઋલ્પિવિગ્રેયગ્નિ ઇતિ ભાવ ।
'ત્રિઉવ્વણિદ્વિપત્તા' ત્રિકુર્વણદ્વિપ્રાપ્તા-ત્રિકુર્વગા-વૈક્રિયઋગલ્પિ સૈવ ઋદ્ધિ,
તા પ્રાપ્તા યે તે તથા । 'ત્રિકુર્વ' ત્રિક્રિયામ્ ઇતિ પારિભાષિક સૌત્રો ધાતુ, અસ્માદ્વા-
તોર્યુચ્પ્રત્યયે ત્રિકુર્વણા, નાનારૂપા ત્રિક્રિયા- રચનયર્થ, વાહ્યપુર્ણાન્ન ભવમારગીય-
શરાણાનગાઢક્ષેત્રપ્રદેશવર્તિના વૈક્રિયમમુદ્ધાતેન ગૃહીત્વા એકા ત્રિકુર્વગા ક્રિયતે, એમ્
આમ્યતગ્પુર્ણા ભવમારિગીયેનૌદાગ્નિકેણ વા અરીરેગ યે ક્ષેત્રપ્રદેશમવગાઢાસ્તેષ્વેવ યે વર્તન્તે
તાન્ ગૃહીત્વા વિવેચા । એવ તાદ્યાન્તરપુદ્ગલ્યોગેન તૃતીયા ત્રિકુર્વગા વોધ્યા ।
સ્થાનાઙ્ગમૂત્રે-(૩ ઠા ૧૩૦) સપિસ્તર વર્ણિતા । 'ચારણા' ચારણા-ચરણ=ગમ-
નમ્ અતિગયયુક્તમસ્તિ યેષા તે ચારણા, 'વ્યોમ્નાદિભ્યોઽન્' ઇતિ પાગિનિમૂત્રાન્મત્વર્થી
યોઽન્પ્રાયય । આકાશગમનાગમનરૂપલ્પિસમ્પન્ના ઇત્યર્થ । તે દ્વિવિધા-વિદ્યાચારણા,
જઘ્વાચારણાશ્ચ । તત્ર વિદ્યા-પૂર્વગતવિવક્ષિતશ્રુતનાનાઙ, તદમ્યાસસમયે પટ્ટપટ્ટનિરન્ત

ગ્નાન હોતા હૈ, એવ સમ્પૂર્ણે મનુષ્યક્ષેત્ર મ વર્તમાન સમસ્ત વસ્તુઓ-વાદર પદાર્થોં કો
વિગ્રેયરૂપ સે જાનનેપાલા ત્રિપુલમતિમન પર્યવગ્નાન હોતા હૈ । કિતનેક વૈક્રિય-લ્પિ
કે ધારી યે । વૈક્રિયલ્પિ અનેક પ્રકાર કી હોતી હૈ । ઇસ ઋદ્ધિ કે ધારા મુનિજન
અનેક પ્રકાર સે અપન શરાર કી ત્રિકુર્વણા કર લેતે હૈ । ઇસકા વિગ્રેય વર્ણન સ્થાનાગ
સૂત્ર કે તૃતીય ઠાળે કે પ્રથમ ઉદેશક મેં ક્રિયા ગયા હૈ । કિતનેક ચારગલ્પિ કે ધારક
ય । ચારગલ્પિ કે ધારી મુનિજનોં કા ગમન અતિગયસપન્ન હોતા હૈ । ઇસ ઋદ્ધિ કે
ધારક મુનિયોં કા ગમનાગમન આકાશ મેં હોતા હૈ । ચારણઋદ્ધિધારી મુનિજન દો
પ્રકાર કે હોતે હૈ-એક વિદ્યાચારણ, દૂસરે જઘ્વાચારણ । ૧૪ પૂર્વોં મે વિવક્ષિત શ્રુતજ્ઞાન

સમસ્ત વસ્તુઓ બાહર પદાર્થોંને વિશેષરૂપે જાણવાવાળા ત્રિપુલમતિ-મન પર્યવગ્નાન
થાય છે કેટલાએક વૈક્રિયલ્પિધના ધારક હતા વૈક્રિયલ્પિ અનેક પ્રકારની થાય
છે એ ઋદ્ધિના ધારક મુનિજનો અનેક પ્રકારથી પોતાના શરીરની ત્રિકુર્વણા કરે
છે આનુ વિશેષ વર્ણન સ્થાનાગ સૂત્રના તૃતીય ઠાળા પ્રથમ ઉદેશકમા કરેલું છે
કેટલાક ચારણલ્પિધના ધારક હતા ચારણલ્પિધના ધારક મુનિજનોનુ ગમન
અતિશયસપન્ન હોય છે આ ઋદ્ધિના ધારક મુનિઓનુ ગમનાગમન આકાશ
માર્ગે થાય છે ચારણ-ઋદ્ધિધારી મુનિજન એ પ્રકારના થાય છે-એક વિદ્યા
ચારણ અને બીજા જઘ્વાચારણ ૧૪ પૂર્વોંમા વિવક્ષિત શ્રુતજ્ઞાનનુ અશ વિદ્યા

રતપ કરणेન દ્વિચ ગર્ગિઝદોપવર્જનપૂર્વકસામિપ્રહાતપ્રાતતુચ્છઆભિપ્રહણરૂપયા પિણ્ડ-
વિશુદ્ધયા ચ વિદ્યાચારણનામકલ્પિરૂપયતે, એ તથા ત્વા યુક્તાર્તે વિદ્યાચારણા ઉચ્યતે ।
યદપિ પિણ્ડવિશુદ્ધચાત્મિક મર્વેણ માધૂનામપેક્ષ્ય તથા યત્રાતપ્રાતાન્માભિપ્રહપ્રહગમાવ યત્ર
મિતિ વિશેષ । વિદ્યાચારણાસ્તિર્યગ્ગયા પ્રથમેતોપાતેના માનુષોત્તર પર્વત ગચ્છતિ, તતો
દ્વિતીયોપાતેનાટમ નદીશ્વર ગચ્છતિ, તત પર તેણા ગતિભક્તિ, નદીશ્વરદ્વીપાત્ પ્રતિ-
નિવર્તમાના એકેનૈતોપાતેન સ્વસ્થાનમાયાતિ । તે પુનઃસ્વર્ગયા મેરુ જિગમિવત્ર પ્રથમે

કા અગ્ર વિદ્યા હે । ઇસ વિદ્યા કે અભ્યાસ કે સમય મ મુનિજન અત્તરરહિત પઠ
પઠ તપસ્યા કરતે હૈ, ઓર પારણા કે નિન ૪૨ તોણા કો ટાલકર અન્તપ્રાત એવ
તુચ્છ-રૂક્ષાદિક આહાર ગ્રહણ કરતે હૈ । ઇમપર મા અભિપ્રહ રસતે હૈ । ઇસ તરહ
ઉન્હે વિદ્યાચારણ નામકી લ્પિ પ્રાપ્ત હોતા હૈ । ઇસ લ્પિ સે યુક્ત મુનિજન વિદ્યા
ચારણ કહે ગયે હૈ । યદપિ પિણ્ડાત્મિક કી વિશુદ્ધિ સમસ્ત સાધુઓ કે લિયે સાપેક્ષ
હે, તથાપિ ઇસ ઋદ્ધિ કી પ્રાપ્તિ કે લિયે સામિપ્રહ અન્ત-પ્રાતાદિ આહાર કા ગ્રહણ
કરના આવશ્યક હૈ । વિદ્યાચારણ ઋદ્ધિ કે ધારક મુનિજન યદિ તિરછે ગમન કરે
તો ઇસ ઋદ્ધિ કે પ્રભાવ સે પ્રથમ ઉત્પાત મે માનુષોત્તર પર્વત તક ચલે જાતે હૈ ।
દ્વિતીય ઉત્પાત સે આઠમે નદીશ્વર દ્વીપ તક જાતે હૈ । ઇસસે આગે ઉનકા ગમન
નહીં હોતા હૈ । પુન એક હી ઉત્પાત સે યે નદીશ્વર દ્વીપ સે વાપિસ અપને સ્થાન
પર આ જાતે હૈ । યદિ યે ઉપર કી ઓર ગમન કરે, ઓર મેરુ પર્વત પર જાને
કે ઇચ્છુક હો તો પ્રથમ ઉપાત સે નદનવન તક જાતે હૈ ઓર દ્વિતીય ઉત્પાત સે

છે આ વિદ્યાના અભ્યાસના સમયમા મુનિજન અત્તરરહિત છઠછઠ તપસ્યા
કરે છે અને પારણાને દિવસે ૪૨ દોષોથી રહિત અતપ્રાત તેમજ તુચ્છ
રૂક્ષ આદિ આહાર ગ્રહણ કરે છે તે ઉપરાત પણ અભિપ્રહ રાખે છે
આવી રીતે તેમને વિદ્યાચારણ નામની લ્પિ પ્રાપ્ત થાય છે આ લ્પિવાળા
મુનિજન વિદ્યાચારણ કહેવાય છે જે કે પિ ડાહિડની વિશુદ્ધિ સમસ્ત સાધુઓ
માટે સાપેક્ષ છે, તો પણ આ ઋદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે સાલિત્રહ અતપ્રાતાદિ
આહાર ગ્રહણ કરવો આવશ્યક છે વિદ્યાચારણ ઋદ્ધિના ધારક મુનિજન જે
તિરછા ગમન કરે તો આ ઋદ્ધિના પ્રભાવથી પ્રથમ ઉત્પાતમા માનુષોત્તર
પર્વતસુધી આવ્યા જાય છે, બીજા ઉત્પાતમા આઠમા નદીશ્વર દ્વીપ સુધી જાય
છે તેનાથી આગળ તેમનું ગમન થતું નથી પાછા એક જ ઉત્પાતથી એ
નદીશ્વર દ્વીપથી પોતાના સ્થાને આવી જાય છે જે તેઓ ઉપરની તરફ ગમન
કરે અને મેરુપર્વત પર જવાની ઇચ્છા હોય તો પ્રથમ ઉત્પાતથી નદનવન

नोपातेन नन्दनम् गच्छति, ततो द्वितीयोपातेन पण्डकम्, तत प्रतिनिवर्तमाना एकनोपातेन स्वस्थानमागच्छति । पण्डकनादूर्ध्वं तेषा गतिनास्ति ।

येऽष्टमाष्टमनिन्तरतप कृष्णेनाऽऽमान भाषयन्ति तेषा जट्टाचारणनामक-
लब्धिं समुपयते, ये तथा लब्ध्या युक्तास्त जट्टाचारणा उच्यन्ते । जट्टाचारणा-
स्तिर्यग्गया एकेनोपातेन तत्र योऽपि स्वचक्रगद्दीप गच्छन्ति, तत पर तेषा गतिर्नास्ति,
तत प्रतिनिवर्तमाना प्रथमोपातेन नन्दाश्वर्य द्वापमागच्छन्ति, द्वितीयोपातेन स्वस्थानम् ।
ते पुनर्लब्धगया मेरु जिगमिष्व स्वस्थानादप्युपत्या पण्डकम् परिगच्छन्ति । तत प्रति-
निवर्तमाना प्रथमोपातेन नन्दनम् मागच्छन्ति, ततो द्वितीयोपातेन स्वस्थानमायाति ।
पण्डकनादूर्ध्वं जट्टाचारणानामपि गतिनास्ति ।

पण्डकम् तत्र चले जाते हैं । फिर वहा से लौटकर एक ही छलाग में अपने स्थान पर वापिस आजाते हैं । पण्डकम् से आगे इनका गमन नहा है । जट्टाचारण नामकी लब्धि उन साधुजनों को प्राप्त होती है, जो निरन्तर-अन्तर्गहित अष्टम की तपस्या करते हैं । इस लब्धिसप्त मुनिजन यदि निरुद्धे गमन करे तो प्रथम ही उत्पात में तेरहवा द्वाप जो स्वचक्र द्वीप है वहा तक पहुँच जाते हैं, इसके आगे नहीं जाते हैं । क्यों कि आगे इनकी गति नहीं होती है । वहा से वापिस होकर ये प्रथम उत्पात में नन्दाश्वर द्वाप आ जाते हैं और द्वितीय उत्पात में अपने स्थान पर आ जाते हैं । यदि ये ऊपर की ओर उड़ें और मेरुपर्वत पर जाने की इच्छावाले हों तो अपने स्थान से एक ही उत्पात में पण्डकम् में पहुँच जाते हैं । वहा से जब ये वापिस होते हैं तो प्रथम उत्पात में ये नन्दनम् आजाते हैं और फिर द्वितीय उत्पात में अपने स्थान पर । पण्डकम् से आगे जट्टाचारणालों की भी गति नहीं है ।

मुधी जय छे, अने भीन्त उत्पातथी पण्डकम् मुधी आल्या जय छे पछी त्याथी पाछा आवता ओउ न छलागमा पोताना स्थानपर पाछा आवी जय छे पण्डकम्थी आगण तेमनु गमन नथी

जट्टाचारण नामकी लब्धि ओ साधुओने प्राप्त थाय छे ओ ओ निरन्तर-
सतत अष्टम-अष्टमनी तपस्या ओ छे ओ लब्धिवाना मुनिजनो ओ तिरछा
गमन करे तो प्रथम न उत्पातमा तेरहवा द्वीप ओ इत्युपर नामे द्वीप छे,
त्या मुधी पछोथी जय छे, तेनाथी आगण नथी जता, तेम ओ आगण
तेमनी गति थती नथी त्याथी पाछा वजता तेओ प्रथम उत्पातमा नन्दा-
श्वरद्वीप आवी जय छे, अने भीन्त उत्पातमा पोताना स्थानपर आवी जय

ચારણલ્ધિસમ્પન્નો હિ સાધુ મ્હલ ભગવદ્વર્ણિતગણિતાનુયોગ વિજાય, સ્વેન સ્વેન ગમ્ય દ્વીપનાદિક વિલોકયિતુમૌમુખ્યવગાત્ સ્વસ્પર્શિ સ્ફોટયિવા તત્ર તત્ર જિગમિષતિ । ગવા ચ તત્ર તત્ર યથાભગવદ્વર્ણિત દ્વીપવનાદિક વિલોમ્ય સત્રાતાહ્લાદ-
ધ્વેયાનિ વન્દતે, અથાત્ ભગવતોઽત્તાનિ જ્ઞાનાનિ સ્તૌતિ, સ્તુત્યા પ્રતિનિવર્તતે, પ્રતિ નિવૃત્ય ઇહ સ્વધ્યાનમાગચ્છતિ, આગય ઇદ્ ચૈયાનિ વન્દતે—અર્થાન્—જ્ઞાનાનિ સ્તૌતિ ।
જ્ઞાનાનન્ત્યાદ્ વહુવચનમ્ । સર્વમેતદ્ ભગવતામૃતેઽભિહિતમ્ । અધિકજિનાસુમિસ્તત્ર દ્રષ્ટ-
વ્યમ્ । ‘ વિજાહરા ’ વિદ્યાધરા—રોહિણીપ્રજ્ઞાદિવિવિધવિદ્યાવિશેષધારિણ । ‘ આગા

ચારણલ્ધિમપ્ત સાધુજન પ્રભુદ્વારા વર્ણિત ગણિતાનુયોગ કો જાન કરકે અપનેર દ્વારા ગમ્ય દ્વીપવનાદિક કો દેરને કે લિયે ઉઠઠા કે વશવર્તી હો, અપનીર લ્ધિ કો પ્રગટ કરતે હૈ ઓર વહાર જાતે હૈ । ભગવાન્ ને દ્વીપવનાદિક કા સ્વરૂપ જૈસા કહા હૈ વૈસા વે વહા ઉસે દેરતે હૈ ઓર અપાર આનંદ સે પુલકિત હોતે હૈ । પ્રભુ કે અપાર જ્ઞાન કો અતિશય સ્તુતિ કરતે હૈ । ફિર વહા સે વાપિસ અપની જગહ પર આજાતે હૈ । આકર યહા પર મી ચૈત્યોં કી અર્થાત્ પ્રભુ કે જ્ઞાન કી સ્તુતિ કરતે હૈ । યહ સર્વ પ્રકરણ ભગવતામૃત મે કહા હુઆ હૈ । જિન્હે અધિક જાનને કી ઇચ્છા હો વહ વહા સે દેર લેવેં । કિતનેક મુનિ રોહિણી—પ્રજ્ઞા—આદિ વિવિધ પ્રકાર કી વિદ્યાઓં કે ધારણ કરનેવાલે

છે જો તેઓ ઉપરની તરફ ઉડે અને મેરૂ પર્વત પર જવાની ઇચ્છા કરે તો પોતાના સ્થાનથી એક જ ઉત્પાતમા પડકવનમા પડોચી જાય છે ત્યાથી જ્યારે તેઓ પાછા વળે ત્યારે પ્રથમ ઉત્પાતમા નદનવન આવી જાય છે, અને પછી બીજા ઉત્પાતમા પોતાના સ્થાન પર આવે છે પડકવનથી આગળ જ ઘાચારણવાલાની પણ ગતિ હોતી નથી

ચારણલ્ધિમપ્ત સાધુજન પ્રભુએ વર્ણવેલા ગણિતાનુયોગને જાણીને પોતપોતાથી ગમ્ય દ્વીપવન આદિને જોવા માટે ઉઠકઠાને વશવર્તી થઈને પોતપોતાની લ્ધિને પ્રગટ કરે છે, અને ત્યા ત્યા જાય છે ભગવાને દ્વીપવન આદિના સ્વરૂપ જોવા ડહેલા છે તેવા જ તેઓ ત્યા જુએ છે, અને અપાર આનંદથી પુલકિત થાય છે પ્રભુના અપાર જ્ઞાનની અતિશય સ્તુતિ કરે છે પછી ત્યાથી પાછા પોતાના સ્થાને આવી જાય છે આવીને અહીં પણ ચૈત્યની અર્થાત્ પ્રભુના જ્ઞાનની સ્તુતિ કરે છે કેટલાએક મુનિ રોહિણી પ્રજ્ઞા આદિ વિવિધ પ્રકારની વિદ્યાઓના ધારણ કરવાવાળા હતા કેટલાએક મુનિજન

હરા આગાસાડવાડે, અપ્પેગડયા કળગાવલિતવોકમ્મં પડિવળ્લા, એવ
 ઇગાવલિ સુહાગસીહનિકીલિયં તવોકમ્મ પડિવળ્લા, અપ્પેગડયા

સાડવાડે ' આકાશાનિપાતિન - આકાશ-વ્યોમ અનિપતતિ-અતિકામન્તિ-આકાશગામિ-
 વિદ્યાપ્રમાવાત્-યે તે તથા । ' અપ્પેગડયા કળગાવલિતવોકમ્મ પડિવળ્લા '
 અન્યેકે કનકાવલીતપ કર્મ પ્રતિપન્ના, ' એવ ' એવમ્-એનેન પ્રકારેણ ' ઇગા-
 વલિ ' ઇકાવલી પ્રતિપન્ના, ઇકાવલીનામકૃતપ કર્મેણ આકૃતિર્ન્યયોક્તા-ઇતિ ન સા
 વિવ્રિયતે । ' સુહાગસીહનિકીલિય તવોકમ્મ પડિવળ્લા ' હુહુક-મિહ-નિકી-
 ડિતમ્-હુહુક-હુ, સિહનિકીડિત-સિહગમન તદિય ચત્તપત્તન્ મિહનીકીડિતમ્, એત-
 ત્તપો વક્ષ્યમાણમહામિહનિકીડિતાડપેક્ષયા હુહુક, મિહગમનઞ્ચ અતિકાન્તદેશાડપલોક-
 નતો ભવતિ, ણ્વમતિકાતતપ સેવનન અપૂર્વતપમોડનુચ્છાન યમ્મિન્ તત્ મિહનિકી-

યે । કિતનેક એસે મુનિજન યે જો આકાશગામા યે । ઇનકે પાસ આકાશગામિની વિદ્યા થી ।
 ઉસકે હી પ્રમાવ સે યે આકાશમેં ઉડતે યે । (અપ્પેગડયા કળગાવલિતવોકમ્મ પડિવળ્લા
 એવ ઇગાવલિ સુહાગસીહનિકીલિય તવોકમ્મ પડિવળ્લા) કિતનેક એસે મુનિજન યે
 જો કનકાવલી તપ કો તપતે યે, ઓર કિતનેક મુનિજન ઇકાવલી તપ તપતે યે ।
 કિતનેક એસે યે જો હુહુસિહનિકીડિત તપ કી આરાધના કરતે યે । ઇસ તપ કે
 સાથ "હુહુક" પદ કા પ્રયોગ હુઆ હે મો મહામિહનિકીડિત તપકી અપેક્ષા
 સમજના ચાહિયે । જિમ પ્રકાર સિહ અપન દ્વારા અતિકાન્ત દેશ કો અવલોકન
 કરતે હુણ આગે ૨ ગમન કરતા હૈ । ઉમા પ્રકાર ઇમ તપ મ મી અતિકાન્ત તપ
 કે સેવન કી અપેક્ષા રખતે હુણ અપૂર્વ ૨ તપો કા અનુચ્છાન ક્રિયા જાતા હૈ ।

એવા હતાડે જે આકાશગામી હતા તેમની પાસે આકાશગામિની
 વિદ્યા હતી તેનાજ પ્રભાવથી તેઓ આકાશમાં ઉડતા હતા (અપ્પેગડયા
 કળગાવલિતવોકમ્મ પડિવળ્લા, એવ ઇગાવલિ સુહાગસીહનિકીલિય તવોકમ્મ પડિ
 વળ્લા) ડેટલાએડ એવા મુનિજનો હતા કે જે કનકાવલી તપ તપતા હતા,
 અને ડેટલાડ મુનિજન એકાવલી તપ તપતા હતા ડેટલાડ એવા હતા
 જે હુહુમિહ-નિકીડિત તપની આરાધના કરતા હતા આ તપની આથે
 "હુહુક" પદનો પ્રયોગ થયો છે, તે મહામિહનિકીડિત તપની અપેક્ષાએ
 સમજવો જોઈએ જે પ્રકારે મિહ પોતાથી અતિકાન્ત દેશને જોતો થડો
 આગળ આગળ ગમન કરે છે તેજ પ્રકારે આ તપમાં પણ અતિકાન્ત તપના
 સેવનની અપેક્ષા રાખતા અપૂર્વ અપૂર્વ તપોનુ અનુચ્છાન કરવામાં આવે છે

મહાલય સીહનીકીલિય તવોકમ્મ પડિવણ્ણા, મહપડિમં મહામ-
હપડિમ સન્વઓમહપડિમ આયંવિલવહ્ધમાણ તવોકમ્મં પડિવ-
ણ્ણા, માસિયં મિઝ્ઝુપડિમ, એવ દોમાસિયં પડિમ, તિમાસિયં

હિત તપ કર્મ પ્રતિપન્ના, ' અપ્પેગઈયા મહાગ્ગ્ય સીહનીકીલિય તવોકમ્મ પડિ-
વણ્ણા ' અપ્પેકકે મહાસિંહનીકીહિત તપ કર્મ પ્રતિપન્ના, ' મહપડિમ ' મહં
પ્રતિમા ' મહામહપડિમ ' મહામદ્રપ્રતિમા, ' સન્વઓમહપડિમ ' સર્વતોમદ્રપ્રતિમા
પ્રતિપન્ના, ' આયવિલવહ્ધમાણ તવોકમ્મ પડિવણ્ણા ' આચામાન્લવર્ધમાનક તપ-
કર્મ પ્રતિપન્ના । ' માસિય મિઝ્ઝુપડિમ ' માસિકીં મિઝ્ઝુપ્રતિમા-માસપરિમાણા
માસિકી તા મિઝ્ઝુપ્રતિમામ્-અમિપ્રહરૂપામ્, તત્ત્વ હિ માસ યાવદેકા દત્તિ-અવિચ્છિન્ન-
દાનમ્, અર્થાત્-અવિચ્છિન્નધારયા કરસ્થાન્યાદિમ્થ્ય યદ્ ભક્ત પાન ચ પતતિ સા-

(અપ્પેગઈયા મહાલય સીહનીકીલિય તવોકમ્મ પડિવણ્ણા) કિતનેક મુનિજન મહાસિંહ-
નિધ્કીહિત તપ કરતે થે । (મહપડિમ મહામહપડિમ સન્વઓમહપડિમ આયવિલ-
વહ્ધમાણ તવોકમ્મ પડિવણ્ણા) કિતનેક મુનિ એસે થે જો મદ્રપ્રતિમા, મહામદ્ર-
પ્રતિમા એવ સર્વતોમદ્રપ્રતિમા-રૂપ તપ કા આરાધન કરતે થે । કિતનેક એસે મી થે
જો આયવિલવર્ધમાન તપ કો કરતે થે । इनका विस्तृत वर्णन अन्य शास्त्रों में है ।
(માસિય મિઝ્ઝુપડિમ, એવ દોમાસિય પડિમ તિમાસિય પડિમ જાવ સત્તમાસિય મિઝ્ઝુપડિમ પડિવણ્ણા) કિતનેક મુનિરાજ એસે થે જો એકમાસિક
મિઝ્ઝુપ્રતિમા કે ધારી થે । इस प्रतिमा मे एक महिने तक एक दत्ति होती है ।
મિક્ષાપાત્ર મેં અવિચ્છિન્નધારાપૂર્વક જો મિક્ષા દાતા કે હાથ અથવા ચાલી આદિસે ગિરતી-

(અપ્પેગઈયા મહાલય સીહનીકીલિય તવોકમ્મ પડિવણ્ણા) કેટલાક મુનિજન
મહાસિંહનિધ્કીહિત તપ કરતા હતા । (મહપડિમ મહામહપડિમ સન્વઓમહ
પડિમ આયવિલવહ્ધમાણ તવોકમ્મ પડિવણ્ણા) કેટલાએક મુનિઓ એવા હતા
કે જેઓ ભદ્રપ્રતિમા મહાભદ્રપ્રતિમા તેમજ સર્વતોભદ્રપ્રતિમા રૂપ તપનું
આરાધન કરતા હતા કેટલાક એવા પણ હતા જે આયવિલવર્ધમાન તપ
કરતા હતા આનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન અન્ય શાસ્ત્રોમાં છે (માસિય મિઝ્ઝુ
પડિમ, એવ દોમાસિય પડિમ તિમાસિય પડિમ જાવ સત્તમાસિય મિઝ્ઝુપડિમ પડિ
વણ્ણા) કેટલાએક મુનિરાજ એવા હતા કે જે એકમાસિક મિઝ્ઝુપ્રતિમાના
ધારક હતા આ પ્રતિમામાં એક મહીના સધી એક દત્તિ થાય છે મિક્ષા

પડિમ જાવ સત્તમાસિય મિશ્વુપડિમ પડિવળ્ળા, પઢમં સત્તરાઈ-
દિય મિશ્વુપડિમ પડિવળ્ળા જાવ તન્ચ સત્તરાઈદિય મિશ્વુ-

ત્તિ, પવ દ્વિતીયાવા સમ્યન્તા એકમ્ત્તિવૃદ્ધિયુક્તા । પવ 'દોમાસિય
પડિમ' દેમાસિકોં પ્રતિમામ્ પ્રતિપન્ના । 'તિમાસિય પડિમ' ત્રૈમાસિકોં
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના । 'જાવ સત્તમાસિય મિશ્વુપડિમ પડિવળ્ળા' યાવત્
સપ્તમાસિકોં મિશ્વુપ્રતિમા પ્રતિપન્ના । 'પઢમ સત્તરાઈદિય મિશ્વુપડિમ પડિવળ્ળા
જાવ તન્ચ સત્તરાઈદિય મિશ્વુપડિમ પડિવળ્ળા' પ્રથમા સપ્તરાત્રિત્તિવા મિશ્વુ-
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના —યાવત્તૃતીયા સપ્તરાત્રિત્તિવા મિશ્વુપ્રતિમા પ્રતિપન્ના । તત્ સપ્તરાત્રિત્તિવા-

હે ઉસકા નામ દત્તિ હૈ । ઇસ પ્રકાર ૧ મહાન તક આહાર કી એક દત્તિ ઔર
પાની કી એક દત્તિ ગ્રહણ કી જાતા હૈ । ઇસા પ્રકાર દોમાસ પ્રમાણવાળી-મિશ્વુપ્રતિમા
કો, તાન માસ કી પ્રમાણવાળી મિશ્વુપ્રતિમા કો યાવત માતમાસ પ્રમાણવાળી મિશ્વુપ્રતિમા
કો પાલન કરનેવાલે મુનિજન થે । દિમાસિક મિશ્વુપ્રતિમામ ૨ દત્તિયાં આહાર કા ૨
દત્તિયાં પાની કી લી જાતી હૈ । ઇમ ક્રમિક વૃદ્ધિ સે સાતમાસ-પ્રમાણવાળી સપ્તમ-
મિશ્વુપ્રતિમા મ ૭ દત્તિયાં આહાર કી ઔર સાત દત્તિયાં પાની કી લી જાતી હૈ ।
(પઢમ સત્તરાઈદિય મિશ્વુપડિમ પડિવળ્ળા જાવ તન્ચ સત્તરાઈદિય મિશ્વુપડિમ
પડિવળ્ળા) ઔર પહલી માત ત્રિરાત કી મિશ્વુપ્રતિમા કે, દૂસરી સાત ત્રિરાત કી
મિશ્વુપ્રતિમા કે, તથા તૈમરી સાત દિનરાત કી મિશ્વુપ્રતિમા કે ધારી થે । ઇન તાનો-

પાત્રમા અવિચ્છિન્ન-ધારાપૂર્વક જે ભિક્ષા દાતાના હોયે અથવા થાળીથી પડે
છે તેનું નામ દત્તિ છે આ પ્રકારે એક મહિના મુત્રી આહારની એક દત્તિ
અને પાણીની એક દત્તિ થકી કસાય છે એ પ્રકારે જે માત્રના પ્રમાણ
વાળી ભિક્ષુ-પ્રતિમાનું, ત્રણ માત્ર પ્રમાણવાળી ભિક્ષુપ્રતિમાનું, યાવત સાત
માત્ર પ્રમાણ વાળી ભિક્ષુપ્રતિમાનું પાલન કરવાવાળા મુનિજન હતા
દ્વિમાસિકભિક્ષુપ્રતિમામા ૨ દત્તિ આહારની, ૨ દત્તિ પાણીની લેવામા આવે
છે આ પ્રકારે ઈમિક વૃદ્ધિથી માત્ર માત્રના પ્રમાણવાળી ચત્તમ ભિક્ષુપ્રતિ
મામા ૭ દત્તિ આહારની અને ૭ દત્તિ પાણીની લેવામા આવે છે (પઢમ
સત્તરાઈદિય મિશ્વુપડિમ પડિવળ્ળા જાવ તન્ચ સત્તરાઈદિય મિશ્વુપડિમ પડિવળ્ળા)
અને પહેલી માત દિવસ રાતની ભિક્ષુપ્રતિમાના, બીજી માત દિવસ-રાતની
ભિક્ષુપ્રતિમાના તથા ત્રીજી માત દિવસરાતની ભિક્ષુપ્રતિમાનો ધારદો હતા
આ ત્રણેય સાત દિવસ-રાતની ભિક્ષુપ્રતિમાઓની વિવિ આ પ્રકારે છે —

પડિમં પડિવળ્ણા, અહોરાટ્રદિયં મિશ્રપુપડિમં પડિવળ્ણા, એક-

સપ્ત રાત્રિદિવાનિ=અહોરાત્રા યસ્યા સા સપ્તરાત્રિન્દિવા-સપ્તાઽન્ધોરાત્રપ્રમાણા । પ્રથમાયા ચ ચતુર્થચતુર્થેન પાનકાઽઽહારનિરહિત ઉત્તાનકો વા પાર્શ્વગાયી વા નિપયોપગતો વા ગ્રામાદિભ્યો બહિર્વિહરતિ । દ્વિતીયા સપ્તરાત્રિન્દિવાઽપ્યેવત્રિધૈઃ, નવરમ્-દણ્ડાઽઽયતો વા લગ્નણ્ડશાયી વા ઉત્કુટુકો વા વિહરતિ । ણ્વ તૃતીયા સપ્તરાત્રિદિવાઽપિ, નવર વીરાઽઽ-સનિકો વા ગોદોહિકસ્થિતો વા આમ્રકુન્જકો વાઽઽસ્તે । ‘અહોરાટ્રદિય મિશ્રપુપડિમ

સાત દિનરાત્રીની મિશ્રપ્રતિમાઓની વિધિ આ પ્રકારની છે-પ્રથમ સપ્તરાત્રિન્દિવ મિશ્રપ્રતિમામાં-અષ્ટમી મિશ્રપ્રતિમામાં-એકાન્તર ચતુર્વિહાર ઉપવાસ કરતે હોય તે ગ્રામમાંથી બહાર કાર્યોત્સર્ગ કરે, અને ત્રણ આસન કરે । તેના નામ (૧) ઉત્તાનાસન=ચિત્ત હોઈ સોના (૨) એકપાર્શ્વોસન=એક કંઈક થઈ સોના, અને (૩) નિપદાસન-પર્યંકાસન થઈ રહેવા । દ્વિતીયા અને ત્રીતીયા સાત દિનરાત્રીની મિશ્રપ્રતિમાઓ-નવમી તથા દશમી મિશ્રપ્રતિમાઓની આ પ્રકારની છે । કેવલ આસનના ભેદ છે । નવમીના ત્રણ આસન-દણ્ડાસન, લગ્નણ્ડાસન, ઉત્કુટુકાસન । (૧) દણ્ડાસન=દણ્ડના સમાન સાથે શયન કરવા । (૨) લગ્નણ્ડાસન=ટેકે કાઠના જેવે શયન કરવા અર્થાત્ મસ્તક અને પૈડાંને પૃથ્વી પર સટાઈ કરી પીઠને અધર રાખી સોના, (૩) ઉત્કુટુકાસન=પૈડાંના બલે બેઠવા । દશમીના ત્રણ આસન-વીરાસન, ગોદોહિકાસન, આમ્રકુન્જકાસન । (૧) વીરાસન=પૃથ્વી પર પૈર રાખી સિંહા-

પ્રથમ સપ્તરાત્રિ દિવ મિશ્રપ્રતિમામાં-અષ્ટમી મિશ્રપ્રતિમામાં-એકાન્તર ચતુર્વિહાર ઉપવાસ કરતા ગામથી બહાર જઈ કાર્યોત્સર્ગ કરવા અને ત્રણ આસન કરવા તેમના નામ-(૧) ઉત્તાનાસન-ચિત્તા થઈને સુવુ (૨) એકપાર્શ્વોસન-એક પડખે રહી સુવુ, અને (૩) નિપદાસન-પર્યંકાસનથી રહેવું બીજી અને ત્રીજી સાત દિવસ-રાત્રીની મિશ્રપ્રતિમાઓ-નવમી અને દશમી મિશ્રપ્રતિમાઓ-ત્રણ આ પ્રકારની છે કેવલ આસનના ભેદ છે નવમી પ્રતિમાના ત્રણ આસન-દણ્ડાસન, લગ્નણ્ડાસન, ઉત્કુટુકાસન (૧) દણ્ડાસન-દણ્ડની જેમ સીધા સુઈ જવું, (૨) લગ્નણ્ડાસન-નાજા લાડાની જેમ શયન કરવું અર્થાત્ માથું અને એડી (પાની) ને પૃથ્વી પર લગાડી પીઠને અધર રાખી સુવું, (૩) ઉત્કુટુકાસન-પગના બલથી (ઉભાકે પગે) બેસવું.

દશમી પ્રતિમાના ત્રણ આસન-વીરાસન, ગોદોહિકાસન, આમ્રકુન્જકાસન (૧) વીરાસન-પૃથ્વી પર પગ રાખીને સિંહાસન પર બેઠવાની જેમ

રાઈદિયં મિશ્વપડિમ પડિવળા, સત્તસત્તમિયં મિશ્વપડિમં,

પડિવળા ' અહોરાત્રિદિવા મિશ્વપ્રતિમા પ્રતિપન્ના—આહોરાત્રિકીમિત્યર્થ । અત્ર—રાત્રિ-
ન્દિવગન્દો રાત્રિપરો ગ્રોધ્ય । અસ્યાન્ન પપ્થોપવાસિકો પ્રામાન્ધ્યો વહિ પ્રલ્મ્વમુજ-
સ્તિષ્ઠતિ । ' એકરાઈદિય મિશ્વપડિમ પડિવળા ' ણ્કરાત્રિન્દિયામ્=એકરાત્રપ્રમાણા
મિશ્વપ્રતિમા પ્રતિપન્ના, અત્રાપિ ' રાત્રિન્દિય ' ગન્તો ગત્રિપરો ગ્રોધ્ય । અસ્યા ચાઽપ્થ-
મત્તિકો પ્રામાદ્ ગહિરોપદનનગાત્રોઽનિમિપનયન શુષ્કપુદ્ગાગ્નિનદ્વદ્વટ્ટિર્જિનમુદ્રાસ્થાપિ-

સન પર નેંઠે હુણ કે સમાન ઘુટને અલગ ૨ ગસકર વિના સહોરે સ્થિર રહના, (૨)
ગોદોહિકાસન—ગોદોહિકા કે સમાન વૈઠના અર્થાત્ જૈસે ગાય દૂહને વાળા જન દૂધ દૂહતા
હૈ તપ વહ અપન નોનો પૈરો કે અપ્રમાગ કે સહોરે વૈઠતા હૈ, उसी प्रकार बैठना ।
(૩) આમ્રકુન્જકાસન=આમ્રફલ કે સમાન કુચડે હોકર સ્થિર રહના । આઠવા નૌમી
દગમી પ્રતિમા મં ત્રીન ૨ આસન નતાયે હૈ, उन तान तीन म से किसी एक आसन से
रहे । तथा (अहोरात्रिदिय मिश्वपडिम पडिवण्णा) ग्यारहवीं अहोरात्रिक मिश्वप्रतिमा
के धारक ये । इसमें चउत्रिहार वेला किया जाता है, और गाम के बाहर आठ प्रहरा
तक काउसग किया जाता है । (एकरात्रिदिय मिश्वपडिम पडिवण्णा) बाग्हनीं
एकरात्रिक मिश्वप्रतिमा के धारक ये । इसमें चउत्रिहार तेले के दिन गाम से बाहर
स्मशान भूमि म जाकर किसी एक पुदगल पर दृष्टि स्थिर करके चार प्रहरों तक
कायोसर्ग किया जाता है । इन सभी प्रतिमाओं—अभिप्रहविशेषों में सभी का

ગોઠણો જુદા જુદા રાખીને ટેડો લીધા વિના સ્થિર રહેવું, (૨) ગોદોહિકાસન-
ગોદોહિકાની પેઠે બેસવું અર્થાત્ જેમ ગાય દોહવાવાળો બનારે દૂધ દોહે છે
ત્યારે તે પોતાના બન્ને પગના અગ્રભાગને ટેડે બેસે છે, તેવી જ રીતે બેસવું (૩)
આમ્રકુન્જકાસન—આમ્રફલની પેઠે ડગડા થઈને સ્થિર રહેવું આઠમી નૌમી
અને દશમી પ્રતિમાના ત્રણ ત્રણ આસન બતાવ્યા છે તે ત્રણ ત્રણમાથી કોઈ
પણ એક આમનથી રહેવું તથા (અહોરાત્રિદિય મિશ્વપડિમ પડિવળા) અહોરાત્ર
દિવસરાતની અગ્રામી લિશ્વપ્રતિમાના ધારકો હતા આમા ચૌવિહાર
છઠ ડગાય છે, અને ગામની બહાર આઠ પહોરનો ડાઉમગ ડરાય છે (એકરાત્રિદિય
મિશ્વપડિમ પડિવળા) બારમી એકરાત્રિક લિશ્વ પ્રતિમાના ધારક હતા
આમા ચૌવિહાર તથા અઠમને દિવસે ગામથી બહાર સ્મશાન ભૂમિમા જઈને
એક પુદ્ગલપર દૃષ્ટિ સ્થિર કરીને કાયોસર્ગ ડરાય છે આ બધી પ્રતિમાઓમા

તપાદ પ્રલમ્બિતમુજસ્તિ'તિ । પ્તામુ પ્રતિમામુ ન સર્વપામધિકાર , કિંતુ વિગિષ્ટમહનનવાનામવ ।
 આહ ચ, 'પડિવજ્જઙ્ઞ ઇયાઓ, સવયગધિઙ્ઞુઓ મહાસત્તો । પડિમાઝ ભાવિયપ્પા સમ્મ
 ગુરુણા અણુન્નાઓ ॥ ૧ ॥' ઇતિ, 'સત્તસત્તમિય મિચ્છુપડિમ' સત્તમપમિકા મિચ્છુ-
 પ્રતિમા—સપ સત્તમાનિ ત્તિનાનિ યથ્યા સા સપસનમિકા, ઇય ચ સપમિત્તિનાના સપકર્મવતિ
 અર્થાત્—સપ્તમિ સત્તાઽદૈરિતિ । તત્ર ચ પ્રથમદિને એકા દત્તિર્ભક્તસ્ય, પ્રકૈવ દત્તિ
 પાનકસ્ય, એવ દ્વિતીયાન્પિ ત્તિનેપુ ક્રમેગૈકેકન્તિવૃદ્ધ્યા સપમન્નિ સપ દત્તય । એવમ્

અધિકાર નહા છે, કિંતુ વિગિષ્ટ મહનનગાલે હાં ફન પ્રતિમાઓં કા આરાધન કર
 સકતે છે । કહા માં છે—'પડિવજ્જઙ્ઞ ઇયાઓ, સવયગ—ધિઙ્ઞ—જુઓ મહાસત્તો ।
 પડિમાઝ ભાવિયપ્પા, સમ્મ ગુરુણા અણુન્નાઓ ॥' ઝાયા—પ્રતિપદ્યતે એતા મહનન ધૃતિ-
 યુતો મહાસત્ત્વ । પ્રતિમા ભાવિતાત્મા, સમ્યગ્ગુરુણા અનુજાત ॥ અર્થાત્—મહાસત્ત્વશાલી,
 સહનન ઓર ધૈર્ય સે યુક્ત ભાવિતાત્મા મુનિજન હી ગુરુ સે સમ્યક્ અનુજાત હોકર
 ફન પ્રતિમાઓં કો સ્વીકાર કરતે છે । તથા (સત્તસત્તમિય મિચ્છુપડિમ) સાત
 છે સાતવેં દિન જિસમે એસી મિચ્છુપ્રતિમા કો અર્થાત્ ઝનપચાસ દિન કો મિચ્છુપ્રતિમા
 કો ધારક થે । યહ પ્રતિમા સાતસપ્તાહોં મ કી જાતી છે । ફસમે પ્રથમ સપ્તાહ કો
 પ્રથમદિન મે એક દત્તિ આહાર કી ઓર એક દત્તિ પાની કી લી જાતી છે, દ્વિતીય-
 દિન મે દો દત્તિયોં આહાર કા ઓર દો દત્તિયોં પાની કી લી જાતી છે । ફસી તરહ
 પ્રતિદિન એક એક દત્તિ કો વૃદ્ધિ સે સાતવે દિન સાત દત્તિયોં આહાર કી ઓર

અલિચ્છુ વિશેષોમા બધાનો અધિકાર નથી, પરંતુ વિશિષ્ટસહનનવાલા જ
 આ બધી પ્રતિમાઓનું આરાધન કરી શકે છે કહ્યું પણ છે—

“ પડિવજ્જઙ્ઞ ઇયાઓ, સવયગ—ધિઙ્ઞ—જુઓ મહાસત્તો ।

પડિમાઝ ભાવિયપ્પા, સમ્મ ગુરુણા અણુન્નાઓ ” ॥

ઝાયા—પ્રતિપદ્યતે એતા સહનન-ધૃતિયુતો મહાસત્ત્વ ।

પ્રતિમા ભાવિતાત્મા, સમ્યગ્ગુરુણા અનુજાત ॥

અર્થાત્ મહાસત્ત્વશાલી સહનન અને ધૈર્યથી યુક્ત ભાવિતાત્મા મુનિજન
 સમ્યક્ અનુજાત થઈને અર્થાત્ શુકની આજ્ઞા લઈને, પ્રતિમાઓનો સ્વીકાર
 કરે છે તથા (સત્તસત્તમિય મિચ્છુપડિમ) સાતછે સાતમે દિવસ જેમા એવી
 લિચ્છુપ્રતિમાના અર્થાત્ ઓગણપચાસ દિવસની લિચ્છુપ્રતિમાના ધારક હતા,
 આ પ્રતિમા સાત સપ્તાહોમા કરાય છે તેમા પ્રથમ સપ્તાહના પ્રથમ દિવસે
 એક દત્તિ આહારની અને એક દત્તિ પાણીની લેવાય છે બીજો

અટ્ટઅટ્ટમિય મિસ્સુપડિમ, ણવણવમિય મિસ્સુપડિમ, દસદસ-

‘અટ્ટઅટ્ટમિય ‘મિસ્સુપડિમ’ અષ્ટાષ્ટમિકા મિશુપ્રતિમામ્, ‘ણવણવમિય’ નવનવમિકા મિશુપ્રતિમામ્, ‘દસદસમિય’ દશદશમિકા મિશુપ્રતિમામ્, નગરમ્-દત્તિવૃદ્ધિ

સાત દત્તિયાં પાની કી લી જાતી હૈ । इसी प्रकार दूसरे सप्ताह से लेकर सातवे सप्ताह तक की दत्तियों क प्रिय म भी समझना चाहिये । इस प्रकार आहार और पानी की सब दत्तियाँ ३९२ होती ह । तथा (अट्टअट्टमिय मिसुपडिम) अष्टाष्टमिक मिक्षुप्रतिमा के धारक थे । यह मिक्षुप्रतिमा आठ अष्टाह म अर्थात् चौसठ दिनों म की जाती है । इसम प्रथम अष्टाह के प्रथम दिन में एकदत्ति आहार की और एक दत्ति पानी की ली जाती है । प्रत्येक दिन म एक एक दत्ति की वृद्धि होने के कारण आठवें दिन में आठ दत्तियाँ आहार की और आठ दत्तियाँ पानी का ली जाती हैं । इसी प्रकार अगष्ट सातों अष्टाहों के नारे म भी समझना चाहिये । इस प्रकार आहार और पानी की कुल दत्तियाँ ५७६ होती ह । तथा (नवनवमिय मिसुपडिम) नवनवमिका मिक्षुप्रतिमा के धारक थे । यह मिक्षुप्रतिमा नौ नवाहों में, अर्थात् ८१ दिनों म पूरी होती है । प्रत्येक नौ दिनों के अंतिम दिन म एक एक दत्ति की वृद्धि होने से नौ दत्तियाँ आहार की और नौ दत्तियाँ पानी की होती हैं ।

દિવસે બે દત્તિ આહારની અને બે દત્તિ પાણીની લેવાય છે એવી રીતે પ્રતિદિન એક એક દત્તિના વધારાથી સાતમે દિવસે ૭ દત્તિ આહારની અને ૭ દત્તિ પાણીની લેવાય છે આ પ્રકારે બીજા સપ્તાહથી લઈને ૭ મા સપ્તાહ સુધીની દત્તિઓના વિષયમાં પણ સમજી લેવું જોઈએ આ પ્રકારે આહાર અને પાણીની બધી દત્તિઓ ૩૯૨ થાય છે તથા (અટ્ટઅટ્ટમિય મિસ્સુપડિમ) અષ્ટાષ્ટમિક લિશુપ્રતિમાના ધારકો હતા આ લિશુપ્રતિમા આઠ અષ્ટાહોમાં અર્થાત્ ચોસઠ દિવસોમાં ડરાય છે તેમાં પ્રથમ અષ્ટાહના (અઠવાડિયાના) પ્રથમ દિવસે એક દત્તિ આહારની અને એક દત્તિ પાણીની લેવાય છે પ્રત્યેક દિવસે એક એક દત્તિનો વધારો થવાના કારણે આઠમે દિવસે આઠ દત્તિઓ આહારની અને આઠ દત્તિઓ પાણીની લેવાય છે એજ પ્રકારે બાકીના ૭ અષ્ટાહો (અઠવાડિયા)ના બારામાં પણ સમજવું જોઈએ એવી રીતે આહાર અને પાણીની કુલ દત્તિઓ ૫૭૬ થાય છે તથા (નવનવમિય મિસ્સુપડિમ) નવનવમિકા લિશુપ્રતિમાના ધારકો હતા આ લિશુપ્રતિમા નવનવાહોમાં અર્થાત્ ૮૧ દિવસોમાં પૂરી થાય છે પ્રત્યેક નવ

મિયં મિશ્નુપડિમં, સુદ્વિય મોયપડિમ પડિવળ્લા, મહદ્વિય મોય-
પડિમં પડિવળ્લા, જવમજ્ઞં ચદપડિમ પડિવળ્લા, વહર-

સરયાક્રમેણ કાર્યા । કેચિન્ 'સુદ્વિય મોયપડિમ પડિવળ્લા' ક્ષુદ્ધિકા મોક
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના, અસ્થા ક્ષુદ્ધકચ મહત્ત્વપેક્ષયા વોચ્ચન્ । તથા 'મહદ્વિય મોય
પડિમ પડિવળ્લા' મન્તી મોકપ્રતિમા પ્રતિપન્ના । અનયો પ્રતિમયોજ્યાગ્યા પ્રથા-
ન્તરે વિલોકનીયા । 'જવમજ્ઞં ચદપડિમ પડિવળ્લા' યવમચ્યા ચદ્રપ્રતિમા પ્રતિ
પન્ના—યવસ્યેવ મય યમ્યા સા યવમચ્યા, ચન્દ્ર ઇવ કન્નાવૃદ્ધિહાનિમ્યા યા પ્રતિમા
સા ચન્દ્રપ્રતિમા, તથા હિ શુક્લપ્રતિપદિ—એક કવલમ્ અમ્યવદ્વય પ્રતિનિર્મલકૈક

इस प्रकार आहार और पानी की सत्र दत्तियाँ ८१० होती हैं । तथा (दसदसमिय
मिश्रुपडिम) दशदशमिका मिश्रुप्रतिमा के धारक थे । यह मिश्रुप्रतिमा दश दशाह
में, अथात् सौ दिनों में पूरी होती है । इसमें प्रत्येक दशवें दिनमें दस दत्तियाँ आहार
की और दस दत्तियाँ पानी की होती हैं । इस प्रकार आहार और पानी की कुल
दत्तियाँ ११०० होती हैं । कितनेक मुनिजन (सुद्विद्य मोयपडिम पडिवण्णा) क्षुद्रक
मोकप्रतिमा के धारक थे । तथा—(महद्विद्य मोयपडिम पडिवण्णा) महामोकप्रतिमा के
धारक थे । तथा कितनेक मुनिजन (जवमज्ज्ञ चदपडिम पडिवण्णा) यवमय चन्द्र-
प्रतिमा के धारक थे । इस प्रतिमा में शुक्ल पक्ष की एकम तिथि में एक कवल आहार
क्रिया जाता है । प्रतिदिन एक एक कवल की वृद्धि से पूर्णिमा में १५ कवल आहार

દિવસોના અતના દિવસે એક એક દત્તિની વૃદ્ધિ થવાથી નવ દત્તિઓ આહાર
રની અને નવ દત્તિઓ પાણીની થાય છે આ પ્રકારે આહાર અને પાણીની
બધી દત્તિઓ ૮૧૦ થાય છે તથા (દસદસમિય મિશ્નુપડિમ) દશદશમિકા લિશ્નુ
પ્રતિમાના ધારકો હતા આ લિશ્નુપ્રતિમા દશ દશાહોમા અર્થાત્ સો દિવસોમા
પૂરી થાય છે એમા પ્રત્યેક દશમા દિવસે દશ દત્તિઓ આહારની અને દશ
દત્તિઓ પાણીની હોય છે આ પ્રકારે આહાર અને પાણીની કુલ દત્તિઓ ૧૧૦૦
થાય છે કેટલાક મુનિજન (સુદ્વિય મોયપડિમ પડિવળ્લા) ક્ષુદ્ધકમોકપ્રતિમાના
ધારક હતા તથા (મહદ્વિય મોયપડિમ પડિવળ્લા) મહામોક પ્રતિમાના
ધારક હતા તથા કેટલાક મુનિજન (જવમજ્ઞ ચદપડિમ પડિવળ્લા)
યવમધ્યચ દ્રપ્રતિમાના ધારક હતા આ પ્રતિમામા શુક્લપક્ષની એકમ તિથિમા
એક કોળિઆનો આહાર કરાય છે પ્રતિદિન એક એક કોળિઆનો વધારો

મજ્ઞ ચદપડિમં પડિવણ્ણા, વિવેગપડિમ વિઓસગ્ગપડિમં ઉવ-

કવલવૃદ્ધિચા પશ્ચદગ પૌર્ણમાસ્યા, કૃષ્ણપ્રતિપદિ ચ પશ્ચદગૈવ મુક્ત્યા દ્વિતીયાદૌ પ્રતિ-
દિનમ્ એકૈકકવલ્હાન્યા અમાવાસ્યાયામેકમેવ યસ્યા મુટ્કે સા સ્થૂલમધ્યત્વાદ યવ-
મયેતિ તા પ્રતિપન્ના । ‘વૃદ્ધિ-(વજ્ર)મજ્ઞ ચદપડિમ પડિવણ્ણા’ વજ્રમયા ચન્દ્ર-
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના—વજ્રસ્યેવ મય યસ્યા સા તયા, યસ્યા હિ કૃષ્ણપ્રતિપદિ પશ્ચદગ કવલ્લાન્
મુક્ત્યા તત પ્રતિપ્તિમેકૈકહાન્યા અમાવાસ્યાયામેક, શુક્લપ્રતિપદ્યપિ એકમેવ, તતો દ્વિતી-
યાદૌ પુનરેકૈકવૃદ્ધિચા પૌર્ણમાસ્યા પશ્ચદગ મુટ્કે સા તુમયત્વાદવજ્રમયા ઇતિ તા પ્રતિ-

ક્રિયા જાતા છે । તથા કૃષ્ણપક્ષ કી એકમ તિથિ મે ૧૫ કવલ આહાર ક્રિયા જાતા
હૈ, ઓર દ્વિતીયા સે એક એક કવલ ઘટાને સે અમાવાસ્યા તિથિ મેં માત્ર એક કવલ
આહાર ક્રિયા જાતા છે । જૈસે—યવ કા મધ્યભાગ સ્થૂલ હોતા હૈ, ડસી પ્રકાર હસ
પ્રતિમા કા ભી મધ્યભાગ પૂર્ણિમા ઓર કૃષ્ણ પક્ષકી એકમ, પદ્મહ પદ્મહ કવલ આહાર-
લેને કે કારણ સ્થૂલ હૈ । હસલિયે હસ પ્રતિમા કો ‘યવમધ્યચન્દ્રપ્રતિમા’ કહતે હૈં ।
તથા—તિત્તનેક મુનિજન (વૃદ્ધિમજ્ઞ ચદપડિમ પડિવણ્ણા) વજ્રમધ્ય ચન્દ્રપ્રતિમા કો
ધારણ ક્રિયે હુએ થે । યહ પ્રતિમા કૃષ્ણપક્ષ કી એકમ કે દિન પદ્મહ કવલ આહાર
કર કે પ્રારંભ કી જાતી હૈ । પ્રતિદિન એક એક કવલ ઘટાને સે અમાવાસ્યા મે એક
કવલ તથા—શુક્લપક્ષ કી એકમતિથિ મે એક કવલ આહાર ક્રિયા જાતા હૈ । ફિર
પ્રતિદિન એક એક કવલકી વૃદ્ધિ સે પૂર્ણિમા કે દિન પદ્મહ કવલ આહાર લિયા જાતા

ઠરવાનો હોવાથી પૂનમના દિવસે ૧૫ કોળિઆનો આહાર કરાય છે, તથા કૃષ્ણપક્ષની
એકમ તિથિએ ૧૫ કોળિઆનો આહાર કરાય છે, અને બીજી એઠ એઠ
કોળિઆનો આહાર ઘટાડતા અમાવાસ્યા તિથિમા માત્ર એક કોળિ
આનો આહાર કરાય છે જેમ યવનો મધ્યભાગ સ્થૂલ હોય છે તેવી જ રીતે
આ પ્રતિમામા પણ મધ્યભાગ પૂનમ અને કૃષ્ણપક્ષની એકમ, પદ્મ પદ્મ
કોળિઆ આહાર લેવાને કારણે, સ્થૂલ છે, તેથી આ પ્રતિમાને ‘યવમધ્ય
ચન્દ્રપ્રતિમા’ કહે છે તથા કેટલાક મુનિજન (વૃદ્ધિમજ્ઞ ચદપડિમ પડિવણ્ણા)
વજ્રમધ્યચન્દ્રપ્રતિમાને ધારણ કરવાવાળા હતા આ પ્રતિમા કૃષ્ણપક્ષની
એકમને દિવસે પદ્મ કોળિઆ આહાર લઈને શરૂ કરાય છે પ્રતિદિન એઠ
એક કોળિઆ આહાર ઘટાડતા અમાવાસ્યાને દિવસે એક કોળિઆ તથા
શુક્લ પક્ષની એકમ તિથિએ એઠ કોળિઆ આહાર કરાય છે બધી પ્રતિદિન

હાણપડિમ પડિસલીણપડિમ પડિવળ્લા સજમેણ તવસા અપ્પાણં
ભાવેમાણા વિહરતિ ॥ સૂ ૨૪ ॥

પત્તા । તથા—કેચિત્ ‘વિવેગપડિમ’ વિવેકપતિમા—વિવેકા વિવેક=વ્યાગ, મ ચ
આત્તરાગા કપાયાત્તીના તાગાગા ચ ગગશ્રીગનુચિતભક્તપાનાત્તીનામ્, તસ્ય પ્રતિમા=પ્રતિ
પત્તિર્વિવેકપ્રતિમા તા, ‘વિઓસગ્ગપડિમ’ વ્યુત્સર્ગપ્રતિમા=કાયોસર્ગપ્રતિમામ્,
‘ઉવહાણપડિમ’ ઉપધાનપ્રતિમામ્—મોશ પ્રતિ ઉપ=સામીવ્યેન દધાતિ=નયતી(યુપ-
ધાનમ્—અનશનાદિક તપસ્તદ્વિષયા પ્રતિમા=અભિપ્રસ્તા, તથા ‘પડિસલીણપડિમ’
પ્રતિસલીનપ્રતિમા=ક્રોધાન્નિરોધાઽભિપ્રહ ‘પડિવળ્લા’ પ્રતિપત્તા મયમેન તપસા
આત્માનમ્ ભાવયત્ત વિહરન્તિ ॥ સૂ૦ ૨૪ ॥

હૈ । જૈસે વજ્રકા મધ્યમાગ પતલા હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર ઇસ પ્રતિમા કા મી મયમાગ
અમાવાસ્થા ઓર શુક્લપક્ષ કી ઇકમ, ઇક ઇક કવલ આહાર લેને કે કારણ પતલા
હૈ, ઇસીલિયે ઇસ પ્રતિમા કો ‘વજ્રમયચન્દ્રપ્રતિમા’ કહતે હૈ । તથા કિતનેક મુનિજન
‘વિવેગપડિમ’ વિવેકપ્રતિમાકે અથાત્ આમ્ય તરિક કપાયાદિકો કે, તથા—ગણ,
સ્વશરીર ઓર અકલ્પનીય ભક્તપાનાદિકો કે ત્યાગ કી પ્રતિમા કે, ‘વિઓસગ્ગપડિમ’
વ્યુત્સર્ગપ્રતિમા કે, અથાત્ કાયોસર્ગપ્રતિમા કે, ‘ઉવહાણપડિમ’ ઉપધાન પ્રતિમા કે
અર્થાત્ અનશનાદિરૂપ ઉપ તપસ્યા કી પ્રતિમા કે, તથા—(પડિસલીણપડિમ)
પ્રતિસલીન પ્રતિમા કે અથાત્ ક્રોધ આદિ કપાયો કે નિરોધ કરને કે અભિપ્રહ કે
(પડિવળ્લા) ધારક થે । પૂર્વોક્ત સમી પ્રકાર કે મુનિરાજ સત્રહ પ્રકાર કે સયમ સે

એક એક ડોળિઓ વધારતા જઈ પૂનમને દિવસ પદર ડોળિઆ આહાર લેવાય
છે જેમ વળ્લને મધ્યભાગ પાતળો હોય છે તેવી જ રીતે આ પ્રતિમામા
પણ મધ્યભાગ—અમાવાસ્થા અને શુક્લ પક્ષની એકમ, એક એક ડોળિઓ
આહાર લેવાના ઠારણે પાતળો છે, એ માટે જ આ પ્રતિમાને “ વળ્લમધ્ય-
ચન્દ્રપ્રતિમા ” કહેવાય છે તથા કેટલાએક મુનિજન (વિવેગપડિમ) વિવેક
પ્રતિમાના અર્થાત્ આમ્ય તરિક કપાય આદિના, તથા—ગણના, પોતાના
શરીરના અને અકલ્પનીય ભોજન પાન આદિના ત્યાગની પ્રતિમાના (વિઓસગ્ગપડિમ)
વ્યુત્સર્ગપ્રતિમા એટલે કાયોત્સર્ગપ્રતિમાના, (ઉવહાણપડિમ) ઉપધાનપ્રતિમાના
અર્થાત્ અનશન આદિરૂપ ઉપ તપસ્યાની પ્રતિમાના, તથા (પડિસલીણપડિમ)
પ્રતિસલીનપ્રતિમાના અર્થાત્ ક્રોધ આદિ કપાયોના નિરોધ કરવાના અભિપ્રહના
(પડિવળ્લા) ધારક હતા પૂર્વોક્ત સર્વ પ્રકારના મુનિરાજ સત્તર પ્રકારના સય-

मूलम्—तेणं कालेण तेण समएणं समणस्स भगवओ महावीर-
स्स अंतेवासी वहवे थेरा भगवंतो जाइसपण्णा कुलसंपण्णा
वलसंपण्णा रूवसपण्णा विणयसंपण्णा णाणसंपण्णा दसणसंपण्णा

टीका—‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भग-
वतो महावीरस्य ‘अंतेवासी’ अंतेवासिन-शिष्या वहव स्थविरा = चिरतरकाल-
पालितश्रामण्यपर्याया, भगवन्त = सयमगोभाशालिन, एषा विशेषगान्याह—‘जाइ-
सपण्णा’ जातिसम्पन्ना-उत्तममातृवशयुक्ता, एवम् ‘कुलसपण्णा’ कुलसम्पन्ना—श्रेष्ठ-
पैतृवशयुक्ता, ‘वलसपण्णा’ वलसम्पन्ना—बल-सहननसमुत्थित पराक्रम, तेन सम्पन्ना-
युक्ता, ‘रूवसपण्णा’ रूपसम्पन्ना—रूपम्—आकृति-सुन्दराऽऽकारस्तेन युक्ता । ‘विण-

तथा वारह प्रकार के तप से आत्मा को भाषित करते हुए विचरते थे ॥ सू० २४ ॥

‘तेण कालेण तेण समएण’ इत्यादि.

(तेण कालेण तेण समएण) उसकाल उस समय में (समणस्स भगवओ महा-
वीरस्स अंतेवासी वहवे थेरा भगवतो) श्रमण भगवान् महावीर के अंतेवासी-शिष्य
अनेक स्थविर भगवन्त थे । दीक्षापयाय से युक्त एव धर्म से प्रचलित को पुन धर्म में स्थिर
करनेवाले को स्थविर कहते हैं । सयमगोभासे जो युक्त हों उन्हें ‘भगवन्त’ कहते हैं ।
ये (जाइसपण्णा) जातिसम्पन्न-उत्तममातृवश के थे, और (कुलसपण्णा) कुल-
सम्पन्न-उत्तमपितृवश के थे । (वलसपण्णा) सहनननामकर्मसे प्राप्त बल से विशिष्ट
थे । (रूवसपण्णा) सुन्दर आकृतिवाले थे । (विणयसपण्णा) जिससे अष्टविध कर्ममल

भथी तथा पार प्रहारना तपथी आत्माने लावित उरता विचरता हुता (सू २४)

‘तेण कालेण तेण समएण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण) ते काल ते समयमा (समणस्स भगवओ
महावीरस्स अंतेवासी वहवे थेरा भगवतो) श्रमणु लगवान् महावीरना
अंतेवासी-शिष्य अनेक स्थविर लगवतो हुता धर्मथी चलायमान यता
साधुओने करीथी धर्ममा स्थिर करवावाणाने स्थविर उडे छे ने सयम-
शोलावाणा होय तेभने लगवत उडे छे तेओ (जाइसपण्णा)
जातिसम्पन्न-उत्तम मातृवशना हुता, अने (कुलसपण्णा) कुल सम्पन्न-उत्तम
पितृवशना हुता (वलसपण्णा) सहनननामकर्मथी प्राप्त थयेल बलवडे
विशिष्ट हुता (रूपसपण्णा) सुन्दर आकृतिवाणा हुता (विणयसपण्णा) नेनाथी

ચરિત્તસંપણ્ણા લજ્જાસપણ્ણા લાઘવસંપણ્ણા ઓયંસી તેયંસી

યસપણ્ણા' વિનયસમ્પન્ના - વિનીયતેઽપનીયતે- સમ્લેશકારકમ્પટત્રિધ કર્મયેન સ વિનય - અમ્યુત્થાનાદિ-ગુરુસેવાલક્ષણ તેન યુક્તા, 'ળાણસપણ્ણા' જ્ઞાસપન્ના, જ્ઞાન=શ્રુતચારિત્ર-લક્ષણ તેન યુક્તા, 'દસણસપણ્ણા' દર્શનસમ્પન્ના - દર્શન-સમ્યક્ત્વ તેન યુક્તા 'ચરિત્ત-સપણ્ણા' ચરિત્રસમ્પન્ના ચરિત્ર-સમિતિગુણ્યાદિક તેન યુક્તા, 'લજ્જાસપણ્ણા' લજ્જા-સમ્પન્ના લજ્જા-સયમવિરાધનાયા હૃદયસકોચરૂપા તયા યુક્તા, 'લાઘવસપણ્ણા' લાઘવસમ્પન્ના લાઘવદ્રવ્યતો ઽલ્પોપધિતા, ભાવતો ગૌરવત્રયત્યાગ - તેન યુક્તા, 'ઓયસી' ઓજસ્વિન, ઓજો-માનસી શક્તિસ્તદ્વન્ત, 'તેયસી' તેજસ્વિન - તેજ અન્તર્વહિર્દેદીપ્યમાનત્ર તેજોલેશ્યાદિ વા તદ્વન્ત, 'વચ્ચસી' વચસ્વિન, વચ આદેયવચન-સૌભાગ્યાદ્યુપેતમેષામસ્તાતિ તે વચસ્વિન,

અપનીત-નષ્ટ હોતા હૈ વહ વિનય હૈ, એસે વિનય સે યુક્ત થે । ગુરુઓ કે આને એવ જાને આદિ પર રહે હોના ઇત્યાદિક ક્રિયાઈં સત્ર વિનય કે હી અન્તર્ગત હૈ । (ળાણ-સપણ્ણા) વિશિષ્ટજ્ઞાન સે સપન્ન થે । (દસણ-સપણ્ણા) વિશિષ્ટદર્શનસે-સમ્યક્ત્વ સે સપન્ન થે । (ચરિત્તસપણ્ણા) સમિતિ-ગુણિ-આદિરૂપ ચારિત્ર સે સપન્ન થે । (લજ્જા સપન્ના) સયમવિરાધનામે જો સ્વાભાવિક હૃદયકા સકોચ ઉસે લજ્જા કહતે હૈં, ડસસે વે યુક્ત થે । (લાઘવસપણ્ણા) અલ્પ-ઉપધિરૂપ દ્રવ્યલાઘવ એવ ત્રીન ગૌરવકા પરિ-ત્યાગરૂપ ભાવલાઘવ સે યુક્ત થે । (ઓયસી) યે ઓજસ્વી થે, અર્થાત્ તપ ઓર સયમ કે પ્રભાવ સે યુક્ત થે । (તેયસી) યે તેજસ્વી થે, અર્થાત્ ભીતર ઓર બાહર દેદીપ્યમાન થે, અથવા દ્રવ્યભાવરૂપ તેજોલેશ્યા આદિસે યુક્ત થે । (વચ્ચસી) યે આદેયવચન સે,

અષ્ટવિધ કર્મમલ અપનીત-નષ્ટ થાય છે તેને વિનય કહે છે એવા વિનયથી યુક્ત હતા ગુરુઓ આવે તેમ જ બીય ત્યારે ઉભા થવું વિગેરે ક્રિયાઓ બધી વિનયની જ અન્તર્ગત છે (ળાણસપણ્ણા) વિશિષ્ટજ્ઞાનવાળા હતા (દસણસપણ્ણા) વિશિષ્ટ દર્શનથી-સમ્યક્ત્વથી સંપન્ન હતા (ચરિત્તસપણ્ણા) સમિતિગુણિ-આદિરૂપ ચારિત્રથી સંપન્ન હતા (લજ્જાસપણ્ણા) સયમવિરાધ નામા જે સ્વાભાવિક હૃદયનો સંકોચ થાય તેને લજ્જા કહે છે તેનાથી યુક્ત હતા (લાઘવસપણ્ણા) અલ્પ-ઉપધિરૂપ દ્રવ્યલાઘવ તેમજ ત્રણ ગૌરવના પરિત્યાગરૂપ ભાવલાઘવથી યુક્ત હતા (ઓયસી) તેઓ ઓજસ્વી હતા, અર્થાત્ તપ અને સયમના પ્રભાવવાળા હતા (તેયસી) તેઓ તેજસ્વી હતા અર્થાત્ અંદર અને બહાર દેદીપ્યમાન હતા, અથવા દ્રવ્યભાવરૂપ તેજોલેશ્યા આદિવાળા હતા (વચ્ચસી) તેઓ આદેયવચનવાળા, અથવા તપ સયમના

વચ્ચસી જિયકોહા જિયમાળા જિયમાયા જિયલોભા જિહંદિયા
જિયણિદા જિયપરીસહા જીવિયાસ-મરણ-ભય-વિપ્પમુક્કા વચ-

અથવા-વર્ચ તેજ પ્રભાવ-તદન્તો વર્ચસ્વિન । ‘જસસી’ યગસ્વિન તપ સયમસમારા-
ધનણ્યાતિપ્રાપ્તા । ‘જિયકોહા’ જિતક્રોધા-જિત ક્રોધો યૈસ્તે જિત ક્રોધા, ક્રોધજય-ઉદયપ્રાપ્ત-
ક્રોધવિફલીકરણતો જાતવ્ય । ‘જિયમાળા’ જિતમાના, તત્ર માન-મન્યતેઽનેનેતિ માન-અભિ-
માન-જ્ઞાનાદિના અહમનુપમોઽસ્મીત્યભિમાનરૂપ-ગર્વ ઇતિ યાવત્ । ‘જિયમાયા’ જિતમાયા-
તત્ર માયા-પરવચ્ચનાભિપ્રાયેગ શરારાકારનપથ્યમનોનાઘ્નાયકૌટિન્યકરણરૂપા, સા જિતા
યૈસ્તે તથા, ઉદયપ્રાપ્તપરવચ્ચનકર્મવિફલીકારકા, ‘જિયલોભા’ જિતલોભા ‘જિહ-
દિયા’ જિતેન્દ્રિયા ‘જિયણિદા’ જિતનિદ્રા ‘જિયપરીસહા’ જિતપરીપહા ‘જીવિ-
યાસ-મરણ-ભય-વિપ્પમુક્કા’ જીવિતાઽઽશા-મરણ-ભય-વિપ્રમુક્તા-જીવિતસ્ય-પ્રાણ-

અથવા તપમયમકે પ્રતાપમે યુક્ત થે । (જસસી) યે યગસ્વી થે, અર્થાત્ તપ ઔર
સયમકી આરાધના સે પ્રસિદ્ધિ પાયે હુણ યે । (જિયકોહા) ક્રોધકો જિન્હોને જીત
લિયા થા । (જિયમાળા) માનકો જિન્હોને દૂર કર દિયા યા, અર્થાત્ “ મૈ જ્ઞાનાદિક
ગુણોસે અનુપમ હૂં ” ઇસ પ્રકાર અભિમાનરૂપ ગર્વકો જિન્હોને પરાસ્ત કર દિયા થા ।
(જિયમાયા) દૂસરોકો વચન કરનેકે અભિપ્રાયસે વેપ વનાના, એવ મન-વચન ઔર
કાયકો કુટિલતામે પરિણત કરના ઇસકા નામ માયા હૈ, ઇસ માયાકા મી જિન્હોને
અપની શુભપરિણતિ દ્વારા નિવારણ કર નિયા થા । (જિયલોભા) ઇસી પ્રકાર લોભકો
મી જિન્હોને નષ્ટ કર દિયા થા । (જિહદિયા) ઇન્દ્રિયોકો જિન્હોને અચ્છી તરહ
અપને વશમે કર રચા યા । (જિયણિદા જિયપરીસહા) નિદ્રા ઔર પરીપહો કો
જિન્હોને જીત લિયા થા । (જિવિયાસ મરણ-ભય વિપ્પમુક્કા) જાનેકી આશા એવ મરણકે

પ્રતાપવાળા હતા (જસસી) તેઓ યગસ્વી હતા, અર્થાત્ તપ અને સયમની
આરાધનાથી પ્રસિદ્ધિ પામેલા હતા (જિયકોહા) ક્રોધ જેમણે હત્યો છે
(જિયમાળા) માન જેઓએ દૂર કરેલો છે, અર્થાત્ ‘ હું જ્ઞાનાદિક શુણોથી
અનુપમ છું ’ એવા અભિમાનરૂપ ગર્વને જેઓએ પરાસ્ત કર્યો છે (જિયમાયા)
ખીબની વચના-છેતરપિ ડી ઠરવાના હેતુથી વેપ બનાવવા તેમ જ મન વચન-
કાયાથી કુટિલતા કરવી તેનું નામ માયા છે આ માયાનું પણ જેઓએ પોતાની
શુભપરિણતિથી નિવારણ કર્યું છે (જિયલોભા) તેવી જ રીતે લોભનો પશુ
જેઓએ નાશ કર્યો છે (જિહદિયા) જેઓએ સારીગીતે ઇન્દ્રિયોને પોતાને વશ
કરી લીધી હતી (જિયણિદા જિયપરીસહા) નિદ્રા અને પરીપહોને જેઓએ હતી

પ્પહાણા ગુણપ્પહાણા કરણપ્પહાણા ચરણપ્પહાણા ણિગ્ગહપ્પ-
હાણા નિચ્છયપ્પહાણા અજ્જવપ્પહાણા મદ્વપ્પહાણા લાઘવપ્પહાણા

ધારણસ્ય-આગા જીવિતાઽઽગા, મરણસ્ય ભય=ત્રામ, एताभ्या विप्रमुक्ता, 'વયપ્પહાણા' વ્રતપ્રધાના-વ્રત-સયમ પ્રધાનમ્-ઉત્તમ-ગામ્યાન્નિમિશુકાઽપેક્ષયા નિર્પ્રથવાદ્ યેષા તે વ્રતપ્રધાના, અથવા વ્રતેન-સયમેન પ્રધાના શ્રેષ્ઠા-નિર્પ્રથમમણા इत्यर्थ । તે ચ ન કેવલ વ્યવહારત एव इत्यत आह-'ગુણપ્પહાણા' ગુણપ્રધાના-ગુણા કારુણ્યાદય, યથોક્ત- 'પરોપકારૈકરતિર્નિરીહતા, વિનીતતા સયમનુચિત્તા । શ્રુતે વિનોતોઽનુદિન ન મીનતા, ગુણા ઇમે સત્ત્વવતા સ્વભાવજા । इति, एतैर्गुणै प्रधाना । 'કરણપ્પહાણા' કરણ-પ્રધાના-કરણ=ક્રિયા, તદ્દેહ પિણ્ડવિશુદ્ધચાદિરૂપ, તેન પ્રધાના, અથવા કરણ-પિણ્ડવિશુ-દ્ધચાદિરૂપ પ્રધાન યેષા તે કરણપ્રધાના, 'ચરણપ્પહાણા' ચરણપ્રધાના-ચરણ=મહા-વ્રતાદિમૂલગુણરૂપ તપ્રધાના, 'ણિગ્ગહપ્પહાણા' નિગ્રહપ્રધાના-ઇન્દ્રિયનોડાદ્રિયદમનપ્રધાના, 'નિચ્છયપ્પહાણા' નિશ્ચયપ્રધાના-નિશ્ચય-તત્ત્વનિર્ણય, તત્ર પ્રધાના, અથવા અવ-શ્યકકરણીયાસુ સયમક્રિયાસુ નિશ્ચિતચિત્તા, 'અજ્જવપ્પહાણા' આર્જવપ્રધાના-આર્જવ-માયા-રાહિત્ય તત્પ્રધાના, કર્પૂરવત્ત્વર્ત્તર્હિર્નિર્મલા, 'મદ્વપ્પહાણા' માર્દવપ્રધાના-માર્દવ-માનો

ભયસે જો સર્વથા વિપ્રમુક્ત થે । (વયપ્પહાણા) વ્રતપાલન કરનેકે કારણ પ્રધાન થે, (ગુણ-પ્પહાણા) ક્ષાન્ત્યાદિ ગુણોસે પ્રધાન થે, (કરણપ્પહાણા) પિણ્ડવિશુદ્ધચાદિ રૂપ મુનિયોંકી ક્રિયામે પ્રધાન થે, (ચરણપ્પહાણા) મહાવ્રત આદિ મૂલ ગુણોસે પ્રધાન થે, (ણિગ્ગહપ્પહાણા) ઇન્દ્રિય, નોઇન્દ્રિય (મનકે) દમન કરનમે પ્રધાન થે, (નિચ્છયપ્પહાણા) તત્ત્વનિર્ણય તથા અવશ્ય-કરણીય સયમ ક્રિયામે પ્રધાન થે । (અજ્જવપ્પહાણા) સરલતામે પ્રધાન થે, અર્થાત્ કર્પૂર કે તુલ્ય અન્તર ગાહર નિર્મલ થે । (મદ્વપ્પહાણા) માનકે ઉદયકા નિરોધ કરનેવાલે

લીધા હતા, (જીવિયાસ મરણ ભય-વિપ્રમુક્તા) જીવવાની આશા તેમજ મરણના ભયથી જેઓ સર્વથા મુક્ત હતા (વયપ્પહાણા) વ્રતપાલન કરવાના કારણે પ્રધાન હતા, (ગુણપ્પહાણા) ક્ષાન્તિ આદિ શુભોચી પ્રધાન (મુખ્ય) હતા, (કરણપ્પહાણા) પિણ્ડવિશુદ્ધિ-આદિરૂપ મુનિઓની ક્રિયામા પ્રધાન હતા, (ચરણપ્પહાણા) મહાનત આદિ મૂલશુભોચી પ્રધાન હતા, (ણિગ્ગહપ્પહાણા) ઇન્દ્રિય નોઇન્દ્રિયનું દમન કરવામા પ્રધાન હતા, (નિચ્છયપ્પહાણા) તત્ત્વ નિર્ણય તથા અવશ્ય કરવાની સયમક્રિયામા પ્રધાન હતા (અજ્જવપ્પહાણા) સરલતામા પ્રધાન હતા, અર્થાત્ કર્પૂરની પેઠે અતર બહારથી નિર્મળ હતા, (મદ્વપ્પહાણા) માનના ઉદયનો નિરોધ કરવાવાળા અર્થાત્ બાત્યાદિ આઠ પ્રકાર

खंतिप्पहाणा मुत्तिप्पहाणा विज्जापहाणा मंतप्पहाणा वेयप्पहाणा वभप्पहाणा नयप्पहाणा नियमप्पहाणा सच्चप्पहाणा सोयप्पहाणा

दयनिरोध, तत्प्रधाना — जायावष्टमिधमदवर्जिता, 'लावप्पहाणा' लाघवप्रधाना, लाघव-
द्रव्यतोऽन्वोपधिच भावतो गौरवत्रयत्याग, तत्प्रधाना । 'खतिप्पहाणा' क्षान्तिप्रधाना -
क्षान्ति-क्रोधोन्मयनिरोध-तत्प्रधाना । 'मुत्तिप्पहाणा' मुक्तिप्रधाना — मुक्तिर्लोभोदयनिरोध,
तत्प्रधाना, निर्लोभा इत्यर्थः । 'विज्जापहाणा' विद्याप्रधाना — वेदन विद्या-ससाधना
रोहिणीप्रज्ञप्रभृतिर्देव्यधिष्ठिता सा प्रधाना येषां ते विद्याप्रधाना । 'मंतप्पहाणा'
मन्त्रप्रधाना, 'वेयप्पहाणा' वेदप्रधाना — वेदं ज्ञायत जीमार्जीमार्तिस्वरूपमेभिरिति वेदा-
आचाराद्गादय आगमा, तत्प्रधाना, 'वभप्पहाणा' ब्रह्मप्रधाना, ब्रह्म-ब्रह्मचर्य-कुश-
लानुष्ठान तत्प्रधाना । 'नयप्पहाणा' नयप्रधाना — नयति बोधयति अनकथमात्मकवस्तुन
एकाग्रम् इति नया-नैगमादय सप्त, तत्प्रधाना, 'नियमप्पहाणा' नियमप्रधाना, नियमो
द्रव्य-क्षेत्रकालभावतो त्रिभिर्धामिग्रहग्रहणम् तत्प्रधाना, 'सच्चप्पहाणा' सत्यप्रधाना — जावा-

अर्थात् जायादि आठ प्रकारके मदसे रहित थे । (लावप्पहाणा) द्रव्यसे अल्प-
उपधियुक्त होने कारण तथा भावसे गौरवत्रयरहित होनेके कारण प्रधान थे । (खति-
प्पहाणा) क्रोधके उदयका निरोध करनेमें प्रधान थे । (मुत्तिप्पहाणा) लोभ के उदयका
निरोध करने में प्रधान थे । (विज्जापहाणा) रोहिणी प्रज्ञा आदि
विद्याओंसे प्रधान थे । (मंतप्पहाणा) मन्त्रोंसे प्रधान थे । (वेयप्पहाणा)
आचाराङ्ग आदि शास्त्रों से प्रधान थे । (वभप्पहाणा) ब्रह्मचर्यसे प्रधान थे । (नयप्पहाणा)
नैगमादि सात-नयोंके स्वरूप निरूपण करनेमें प्रधान थे । (नियमप्पहाणा) द्रव्य क्षेत्र
काल भावसे त्रिभिध प्रकार के अभिग्रह करनेमें प्रधान थे । (सच्चप्पहाणा) जीवा-

रणा भद्वथी रक्षित होता, (लावप्पहाणा) द्रव्यथी अल्प-उपधिवाणा होवाना
कारण तथा लावथी त्रय गौरवथी रक्षित होवाना कारण प्रधान होता (खति
प्पहाणा) क्रोधना उदयना निरोध करवाना प्रधान होता, (मुत्तिप्पहाणा) लोभना
उदयना निरोध करवाना प्रधान होता, (विज्जापहाणा) रोहिणी प्रज्ञा आदि
विद्याओंसे प्रधान होता (मंतप्पहाणा) मन्त्रोंसे प्रधान होता (वेयप्पहाणा)
अचाराङ्ग आदि शास्त्रोंसे प्रधान होता (वभप्पहाणा) ब्रह्मचर्यसे प्रधान
होता, (नयप्पहाणा) नैगम आदि सात नयोंना स्वरूप निरूपण करवाना
प्रधान होता (नियमप्पहाणा) द्रव्य-क्षेत्र-काल-भावथी विविध प्रकारना अलि
भङ्ग करवाना प्रधान होता, (सच्चप्पहाणा) शुचि अशुचि आदि पदार्थोंना

ચારુવળ્લા લજ્જા-તવસ્સી-જિહ્વિદિયા સોહી અણિયાળા અપ્પેસુયા

જાગ્રદિપદાર્થનાં યથાવસ્થિતસ્વરૂપકથના સત્ય તપ્રધાના, 'સોયપ્પહાણા' શૌચપ્રધાના શૌચમ્—અન્ત કરણશુદ્ધિરૂપમ્, તપ્રધાના । યદપ્યત્ર ચરણકરણપ્રહરેઽપ્યર્જનાત્મિક ગૃહીત ભવતિ, તથાપિ આર્જનાદીના પૃથક્કથન પ્રધાનતાભ્યાપનાર્થમ્-દ્વયવગન્તન્ન્યમ્ । 'ચારુવળ્લા' ચારુવળ્લા—વર્ણ—કાન્તિ, કીર્તિ, મતિધ્વ;—ચારુવળ્લો યેષા તે, ગૌરવર્ણયુક્તા, અથવા ઉત્તમકીર્તિમન્ત, પ્રશસ્તમતિયુક્તા વા, 'લજ્જા-તવ-સ્સી જિહ્વિદિયા' લજ્જાતપ—શ્રી-જિતેન્દ્રિયા—લજ્જયા=સયમવિરાધનાયા દ્વયસકોચરૂપયા તપ શ્રિયા=તપસ્તેજસ્યા જિતાનિન્દ્રિયાણિ યૈસ્તે તથા, યદપિ જિતેન્દ્રિયા इति પ્રાગુક્ત, તથાપ્યત્ર લજ્જાતપ શ્રીવિશેષિતવાન્ન પુનરુક્તિદોષ । 'સોહી' શોધય—ગોધિયોગાત્ શોધિરૂપા—શુદ્ધા—અકલુપદ્વદયા इत्यर्थ,

જીવાદિ પદાર્થોકે યથાવસ્થિત સ્વરૂપકથનકો સત્ય કહતે હૈં, ઉસસે વે પ્રધાન થે । (સોયપ્પહાણા) અન્ત કરણકી શુદ્ધિકો શૌચ કહતે હૈ, ઉસમેં વે પ્રધાન થે । (ચારુવળ્લા) વર્ણશબ્દકા પ્રયોગ કાન્તિ, કીર્તિ એવ મતિમે હોતા હૈ । ઇસ અપેક્ષાસે યે સર્વ ગૌરવર્ણ વિશિષ્ટ થે, અથવા ઉત્તમકીર્તિમપન્ન થે, યા ઉત્તમબુદ્ધિ—આત્મકન્યાગમ આગેર અધિકાધિકરૂપસે પ્રેરણા કરનેવાલી બુદ્ધિસે યુક્ત થે । (લજ્જા-તવ-સ્સી-જિહ્વિદિયા) લજ્જા—સયમવિરાધનામેં સકોચ, એવ તપ શ્રી કે પ્રભાવસે ઇન્હોને ઇન્દ્રિયોકો જીત લિયા થા । યદપિ “જિહ્વિદિયા” ઇસ પદ—દ્વારા ઉનમે જિતેન્દ્રિયતા પ્રકટ કર હી ગઈ હૈ, ફિર મી યહા પર જો પુન જિતેન્દ્રિયતા વર્ણિત હુઈ હૈ, વહ લજ્જા એવ તપકે પ્રભાવ સે ઉનમેં જિતેન્દ્રિયતા થી યહ વિશેષરૂપસે કથિત હુઆ હૈ, અન ઇસ કથનમ પુન

યથાવસ્થિત સ્વરૂપનુ કથન સત્ય કહેવાય, તેમા તેઓ પ્રધાન હતા (સોયપ્પહાણા) અત કરણની શુદ્ધિને શૌચ કહે છે, તેમા તેઓ પ્રધાન હતા (ચારુવળ્લા) વર્ણ શબ્દનો પ્રયોગ કાન્તિ, કીર્તિ તેમજ મતિમા થાય છે આ અપેક્ષાએ તેઓ બધા ગૌરવર્ણવિશિષ્ટ હતા, અથવા ઉત્તમ કીર્તિ સંપન્ન હતા, અથવા ઉત્તમબુદ્ધિ—આત્મ કન્યાગમ આગળ આગળ વધારેમા વધારે રૂપથી પ્રેરણા કરવાવાળી બુદ્ધિવાળા હતા (લજ્જા-તવસ્સી-જિહ્વિદિયા) લજ્જા=સયમવિરાધનામા સકોચ તેમજ તપશ્રીના પ્રભાવથી તેઓએ ઇન્દ્રિયાને જીતી લીધી હતી એ કે 'જિહ્વિદિયા' એ પદથી તેમનામા જિતેન્દ્રિયપણુ પ્રકટ કરી દીધેલુ છે, છતાં પણ અહીં જે કરીને જિતેન્દ્રિયતાનુ વર્ણન કરવામા આવ્યુ છે તે લજ્જા તેમજ તપના પ્રભાવથી તેમનામા જિતેન્દ્રિયપણુ હતુ તેનુ વિશેષરૂપથી કથન થયું છે માટે આ કથનમા પુન

अवहिल्लेसा अप्पडिलेस्सा सुसामण्णरया दंता इणमेव णिग्गंथं
पावयण पुरओकाउ विहरंति ॥ सू० २५ ॥

यद्वा-सुहृद्-प्राणिमात्रस्य मित्ररूपा, 'अणियाणा' अनिदाना-निदायते=छिद्यते मोक्ष-
फलमनेन इति निदान-स्वगादिद्विप्रार्थनम्, न विद्यते निदान येषां ते अनिदाना, 'अप्पो-
सुया' अप्पोसुक्या-अप्पम्-अपगतम् औसुक्यम्-उत्सुकता येषां ते-अप्पोसुक्या-
विषयौसुक्यरहिता, 'अवहिल्लेसा' अवहिल्ले-या-सयमादबहिर्भूता लेश्या मनोवृत्तयो येषां
ते इत्यर्थः । 'अप्पडिलेस्सा' अप्रतिलेश्या-अविद्यमाना प्रतिलेश्या-सदृशमनोवृत्तयो
येषां ते-अप्रतिलेश्या प्रवर्धमानपरिणामसम्पन्ना, 'सुसामण्णरया' सुश्रामण्यरता-श्रम-
णस्य भावः श्रामण्य, गोमन श्रामण्य सुश्रामण्य-सम्पूर्ण सकलसावधनिवृत्तिरूप सयम तस्मिन्
रता=सलग्ना, 'दंता' दान्ता-इन्द्रिय-नोइन्द्रियदमनपरायणा इति भावः । 'इणमेव'
इदमेव 'णिग्गंथ' नैर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थानां भावो नैर्ग्रन्थ-श्रमणधर्ममयम् 'पावयण' प्रव-
चन-प्र=प्रकृत्यया उच्यते जीवादिसत्त्वरूप यस्मिन् तत्प्रवचन जैनागम तत् 'पुरओकाउ'
पुरस्कृत्य=प्रमाणीकृत्य 'विहरंति' विहरन्ति ॥ सू० २५ ॥

रुक्तिदोष नहीं आता है । (सोही) ये शोधि-अकलुषहृदयवाले थे, अथवा प्राणि-
मात्रके मित्रस्वरूप थे । (अणियाणा) मोक्षरूप फल जिसके द्वारा काट दिया जाता
है वह निदान है, इस निदानसे ये सर्वथा रहित थे । (अप्पोसुया) इनमें विषय-
सम्बन्धी कोई उत्सुकता नहीं थी । (अवहिल्लेसा) इनका मानसिक व्यापार सयमकी
आराधनासे बाहिरका ओर जोड़ा भी नहीं जाता था । (अप्पडिलेस्सा) मनके साधा-
रण प्रवृत्तिको प्रतिलेश्या कहते हैं, परन्तु वे अप्रतिलेश्या से-प्रवर्द्धमान मनके शुभ
परिणामसे युक्त थे । (सुसामण्णरया) वे सुश्रामण्य में रत थे, अर्थात् सकल सावधानी

इक्ति दोष आवतो नथी (सोही) तेओ शोधि-अकलुषितहृदयवाणा हुता
अथवा प्राणिमात्रना मित्रस्वरूप हुता (अणियाणा) मोक्षरूप फल जेनाथी
कपाई अय छे तेने निदान कहे छे, तेवा निदानथी तेओ सर्वथा रहित हुता
(अप्पोसुया) तेमनामा विषयसम्बन्धी कोई उत्सुकता नहोती, (अवहिल्लेसा)
तेमने मानसिक व्यापार सयमनी आराधनाथी जहारनी तरङ्ग जरापणु जतो
नहोतो (अप्पडिलेस्सा) मननी साधारण प्रवृत्तिने प्रतिलेश्या कहे छे, परन्तु
तेओ अप्रतिलेश्याथी=प्रवर्द्धमान मनना शुभ परिणामोथी युक्त हुता (सुसा
मण्णरया) तेओ सुश्रामण्यमा रत (लागी रहैला) हुता, अर्थात् सधना सावधानी
निवृत्तिरूप सयममा तेओ सदा मलग्न रहैला हुता, (दंता) दान्ता हुता-

મૂલમ્—તેસિ ણં ભગવંતાણં આયાવાયા વિ વિદિતા ભવતિ,
પરવાયા વિ વિદિતા ભવંતિ, આયાવાય જમડત્તા નલવણમિવ-

ટીકા—‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ । તેવા મ્હાં શ્રીમહારાગિયાણા ભગ
વતા=સયમવિભૂષિતાનામ્ ‘આયાવાયા વિ’ આમગાત્ અપિ-સ્વમિદ્ધાન્તવાત્ અપિ-
આર્હતવાદા અપીયર્થ, વિદિતા-વિનાતા ભવન્તિ, ‘પરવાયા વિ વિદિતા ભવતિ’ પર-
વાદા અપિ વિદિતા ભવતિ-પરેણા-શામ્યાતીના વાદા-ગતાનિ વિદિતા ભવતિ, સ્વપર-

નિવૃત્તિરૂપ સયમમે યે સદા સલગ્ન રહેતે થે । (દત્તા) તાત થે, અથાન્ ઇન્દ્રિય
ઔર નોઇન્દ્રિય-મન કે દમન કરનેગાલે યે । (ઇળમેવ ણિગથ પાવયણ પુરઓકાઠ વિહરતિ)
યે મુનિજન હસી નિર્ગન્થ પ્રવચનકો આગે રગકર વિચરતે થે, અર્થાત્ ઇનકો સવ પ્રવૃત્તિ
આગમાનુકૂલ હો હોતા થી ॥ સૂ. ૨૫ ॥

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ—

(તેસિ ણ ભગવતાણ) ભગવાન્ મહાવીર કે સયમ સે વિભૂષિત ડન શિષ્યો
કે (આયાવાયા વિ) આત્મવાદ-સ્વસિદ્ધાન્તપ્રતિપાદિત —આર્હતવાદ ઓ (વિદિતા
ભવતિ) વિદિત થા, અર્થાત્ ભગવાન્ મહાવીર કે યે ણિગ્ય સ્વસિદ્ધાન્ત-પ્રતિપાદિત
તત્ત્વો કે પૂર્ણ જ્ઞાતા થે । (પરવાયા વિ વિદિતા ભવતિ) તથા શામ્યાદિકો કા કયા
સિદ્ધાન્ત હૈ, યહ ઓ ઇહે વિદિત થા । મતલબ કહને કા યહ હૈ કિ યે
મુનિજન સ્વપરસિદ્ધાન્ત કે પૂર્ણવેત્તા થે । ંસા કોઈ ઓ સિદ્ધાન્ત નહીં થા જો ઇનકો

અર્થાત્ ઇન્દ્રિય ંને નોઇન્દ્રિયનુ દમન કરવાવાળા હતા, (ઇળમેવ ણિગથ
પાવયણ પુરઓ કાઠ વિહરતિ) તે મુનિજનો આ નિર્ગન્થ પ્રવચનને આગળ
શામીને વિચરતા હતા, અર્થાત્ તેમની સર્વે પ્રવૃત્તિ આગમને અનુકૂળ જ
થતી હતી (સૂ. ૨૫)

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ

(તેસિ ણ ભગવતાણ) સયમથી વિભૂષિત ભગવાન્ મહાવીરના તે શિષ્યો
(આયાવાયા વિ) આત્મવાદ-સ્વસિદ્ધાન્ત-પ્રતિપાદિત તત્ત્વ-આર્હતવાદ પણ
(વિદિતા ભવતિ) જાણતા હતા, અર્થાત્ ભગવાન્ મહાવીરના તે શિષ્યો સ્વસિ-
દ્ધાન્તપ્રતિપાદિત તત્ત્વોના સંપૂર્ણ જ્ઞાતા હતા (પરવાયા વિ વિદિતા ભવતિ)
તથા શામ્યા આદિકોનો શુ સિદ્ધાન્ત છે તે પણ તેઓ જાણતા હતા કહેવાનો
મતલબ એ છે કે તે મુનિજનો સ્વપર-સિદ્ધાન્તના પૂર્ણ જ્ઞાતા હતા એવો
કોઈ પણ સિદ્ધાન્ત નહોતો કે જે તેમની નજર બહાર હોય હજી તેઓ કંવા

मत्तमातंगा अच्छिद्रपसिणवागरणा रयणकरडगसमाणा कुत्तिया-

सिद्धातप्रवीणतया न किञ्चिदपि निति तेषां भवताति भाव । पुनस्ते कीदृशा ? इत्यनकै-
विशेषणै रथयति-‘आयावाय जमइत्ता’ आमयादान् प्रमयित्वा-स्वसिद्धान्तान् पुन
पुनरभ्यस्य-अतिपरिचितान् विधाय, ‘नलवणमिव मत्तमातगा’ नलवनमिव मत्त-
मातङ्गा-क्रीडावर्थं पुन पुन प्रवेशेन कमलवन यथा मदोन्मत्ता गजेन्द्रा अतिपरिचित कुर्त्त-
न्ति तथैव ते पुन पुनरभ्यासेन निजसिद्धान्त परिचित कृतप्रतोऽनस्ते तत्तुल्या इत्यर्थ ।

‘अच्छिद्र-पसिण-वागरणा’ अच्छिद्र-प्रश्न-व्याकरणा-अच्छिद्रा-निरन्तरा-धारा-
वाहिकरूपा प्रश्ना, निरन्तराण्युत्तराणि येषु तादृशानि व्याकरणानि-विस्तारयुक्तव्याख्या-
नानि येषां ते-अच्छिद्रप्रश्नव्याकरणा-पुन पुन प्रश्नोत्तरसमुचितव्याख्यानानिपुणा,
अत एव-‘रयण-करडक-समाणा’ रत्न-करण्डक-समाना-रत्नानां-मणिमणिप्रका-
दीनां करण्डको भञ्जूपा तस्य समानास्तत्तुल्या, करण्डको यथा बहुविधरत्नपूर्णो भवति

दृष्टि से बाहर हो । और भी ये कैसे थे ? सो इस बात को आगे के विशेषणों
द्वारा सूत्रकार कहते हैं-(आयावाय जमइत्ता नलवणमिव मत्तमायगा) जिस
प्रकार मदोन्मत्त गजराज सरोवर आदि में क्रीडा करने के लिये पुन पुन प्रवेश कर
कमलवन से पूर्ण परिचित हो जाते हैं उसी प्रकार ये भी ज्ञानरूपी सरोवर में क्रीडा
करने के लिये पुन २ प्रवेश कर स्वपर-सिद्धातरूपी कमलवन से पूर्ण परिचित थे ।

(अच्छिद्र-पसिण-वागरणा) जब ये प्रवचन करते थे तब उसमें श्रोताजन धारा-
वाहिकरूप से प्रश्न किया करते थे, उनका उत्तर भी ये उसी ढंग से देते थे ।

(रयण-करण्डक-समाणा) इसलिये ये ऐसे ज्ञात होते थे कि मानों रत्नकरण्डक
है, जैसे रत्नों का करण्डक अनेक प्रकार के उत्तमोत्तम अमूल्य रत्नों से भरपूर होता

होता । ते बात आगजना विशेषणोंद्वारा सूत्रकार कहें हैं-(आयावाय जमइत्ता
नलवणमिव मत्तमायगा) जैसी रीते मदोन्मत्त गजराज सरोवर आदिमा
क्रीडा करवा भाटे बारबार प्रवेश करीने कमलवाना वनथी पूर्ण परिचित थर्थ
जाय छे, तेवीज रीते तेओ पणु ज्ञानरूपी सरोवरमा क्रीडा करवाना बारछे
बारबार प्रवेश करीने स्वपर-सिद्धातरूपी कमलवनथी पूर्ण परिचित हुता
(अच्छिद्र-पसिण-वागरणा) ज्यारे तेओ प्रवचन करता हुता त्यारे तेमा श्रोता
जनो ओकधारी रीते प्रश्न कर्या करता हुता अने तेना उत्तर पणु तेओ तेवीज रीते
आपता हुता (रयण करण्डक-समाणा) ज्येथी तेओ ज्येवा लागता हुता छे ज्ये
रत्ननो करडिओ होय जेभ रत्ननो करडिओ अनेक प्रकारना उथाभा उथा

વળભૂયા પરવાઇપમદ્દના આચારધરા ચોદસપુન્વી દુવાલસંગિણો

તથૈવ તેઽપિ મુનિવરા સમ્યગ્જ્ઞાનાદિગ્તાપૂણા મત્તિ । પુનસ્તે કીદ્દગા ? રચાહ-‘કુત્તિ-
યાવળભૂયા’ કુત્તિકાઽઽપળભૂતા = કુન્ના = સ્વર્ગમર્ત્યપાતાલભૂમીના ત્રિક, કુત્તિક, તાસ્ય્યાત્
તદન્યપદેશા इति कृत्वा तत्र स्थित चस्त्वपि कुत्रिकमुच्यते, कुत्रिकस्य आपण कुत्रिकापण ।
દેવાધિષ્ઠિતત્વેન સ્વર્ગમર્ત્યપાતાલલોકત્રયસમવિવસ્તુસમ્પાદકહદ્દ इत्यर्थ, तद्भूता-समीहितार्थ-
સમ્પાદનલઘ્વિયુક્તત્વેન તત્તુલ્યા इति भाव । ‘પરવાઇપમદ્દના’ પરવાદિપ્રમર્દના-પરવાદિના-
શાક્યાદીના મતનિરાકરણેન વિજેતાર इत्यर्थ । ‘આચારધરા’ આચારધરા-આચારાગ્રસૂત્ર-
સ્યધારકા ચાવદ્વિપાકસૂત્રધરા, ‘ચોદસપુન્વી’ ચતુર્દશપૂર્વિણ-ચતુર્દશપૂર્વાણિ વિષન્તે ચેષાં
તે ચતુર્દશપૂર્વિણ પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિરૂપસ્થાનમસ્થિતા પરસ્પર ભવતિ ન્યૂનાધિક્યેન, તથાહિ-ય
કથિત્ સકલામિલાપ્યવસ્તુબેદિતયા ચતુર્દશપૂર્વો સ ઉત્કૃષ્ટ, તતોઽયે સૂત્રાર્થતદુભયરૂપતાર
તમ્યાચ્ચતુર્દશપૂર્વધરા । ‘દુવાલસંગિણો’ દ્વાદશાક્ષિન-દ્વાદશાનિ-અક્ષાનિ આચારાગ્રાદીનિ સન્તિ

है उसी प्रकार ये साधुजन भी सम्यग्दर्शन एवं सम्यग्ज्ञान आदि विविध गुणरूप
‘रत्नों’ से भरपूर थे । (कुत्तियावળभूया) ये कुत्रिकापण तुल्य थे । जिस आपण
(दूकान) में स्वर्ग मर्त्य, पाताल—तीनों लोक की वस्तुएँ रहती है, उसको ‘कुत्रिका-
पण’ कहते हैं । उस कुत्रिकापण से सभी अभिलषित वस्तुएँ मिलती है । उसी-
प्रकार ये अभिलषित तीनों लोक के पदार्थों के सम्पादन करने की लक्ष्मियों से युक्त
थे । अत एव कुत्रिकापण—तुल्य थे । (परवाइपमददना) परवादियों के मत को
निराकरण करने से ये उनके विजेता थे । (आचारधरा) आचाराग सूत्र से लेकर
विपाकसूत्रतक के आगमों के ये धारक थे । (चोदसपुन्वी) चौदहपूर्वों के ये पाठी
थे । इस प्रकार ये सब के सब (दुवालसंगिणो) द्वादशाग के वेत्ता थे । (समत्त-

દિ મત્તી રત્નોઽથી ભરપૂર હોય છે તેમ એ સાધુજનો પણ સમ્યગ્દર્શન તેમજ
સમ્યગ્જ્ઞાન આદિ વિવિધ ગુણરૂપ રત્નોઽથી ભરપૂર હતા, (કુત્તિયાવળભૂયા) -
તેઓ કુત્તિકાપણ જેવા હતા જે આપણ (દુકાન)માં સ્વર્ગ મર્ત્ય અને પાતાલ
ત્રણે લોકોની વસ્તુઓ રહેતી હોય તેને ‘કુત્તિકાપણ’ જોડે છે તે કુત્તિકાપણમાં
બધી ઇચ્છિત વસ્તુઓ મળે છે, તેવી રીતે તેઓ પણ ત્રણે લોકોના ઇચ્છિત
પદાર્થો મેળવવાની લઘ્વિઓવાળા હતા એથી તેઓ (કુત્તિકાપણ જેવા હતા)
(આચારધરા) આચારાગસૂત્રથી લઈને વિપાકસૂત્ર સુધીના આગમોના તેઓ ધારક
હતા (ચોદસપુન્વી) ચૌદ પૂર્વોના તેઓ બળુનારા હતા એ પ્રકારે એ તમામે
તમામ (દુવાલસંગિણો) દ્વાદશાગના જ્ઞાતા હતા (સમત્તગણિપિડગધરા) સમસ્ત

समस्तगणिपिडगधरा सव्वक्खरसण्णिवाइणो सव्वभासाणुगामिणो
अजिणा जिणसंकासा जिणा इव अवितहं वागरमाणा संजमेणं
तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरंति ॥ सू० २६ ॥

येषां ते द्वादशाङ्गिन-द्वादशाङ्गमजातार, द्वादशाङ्गजातृत्वेऽपि समस्तश्रुतधरत्वं न सिध्यती-
त्यत आह-‘समस्तगणिपिडगधरा’ममस्तगणिपिटकधरा गणो-गच्छ, गुणगणो वाऽस्याऽस्ताति
गणी-आचार्य तस्य पिटक इव पिटक सर्वस्वमित्यर्थ, समस्तस्य गणिपिटकस्य धराः=धारका
अतएव-‘सव्वक्खर-सण्णिवाइणो’ सर्वाऽक्षरसन्निपातिन, यद्यपि न क्षरति-स्वभावान्न कदाचित्प्र-
च्यवते इत्यक्षर पर तत्त्व केवलज्ञानादिरूपम्, तथाप्यत्र अक्षर शब्दो स्वरव्यञ्जनभेदेन भिन्ने वर्णस-
मुदाये, ततश्च-अक्षराणां सन्निपाता मयोगा स्ववर्गपरवर्गे समीलनानि-अक्षरसन्निपाता, सर्वे च-
तेऽक्षरसन्निपाता, ते सन्ति येषां ते सर्वाऽक्षरसन्निपातिन सर्वाक्षरज्ञानान्त इति भावः । ‘सव्वभासा-
णुगामिणो’ सर्वभाषानुगामिन-सर्वाश्च ता भाषाः-भाषाणि, यद्वा भाष्यन्ते इति भाषा =
व्यक्तवचनानि, आसा भाषाणां सकृत्प्राकृताऽऽद्य आर्याऽनार्यादयो बहवो भेदा
भवन्ति, ता सर्वभाषा अनुगच्छति एव शीला सर्वभाषानुगामिन, ‘अजिणा’ अजिना-
असर्वनत्वादिति भावः । जयन्ति कर्मरिपून् इति जिना=सर्वज्ञा, ये जिना न भवन्ति ते
अजिना-असर्वज्ञा, तथापि-‘जिनसंकासा, जिनमङ्काशा-जिनसदृशा पृष्टनिर्वचनकारि-

गणिपिटग-धरा) समस्तगणिपिटक के धारक थे । (सव्वक्खरसण्णिवाइणो) यद्यपि
केवलज्ञानादिरूप तत्त्व-अक्षर शब्द से गृहीत होना चाहिये था, परन्तु ऐसा अक्षर
यहां गृहीत नहीं हुआ है, किन्तु स्वर एवं व्यञ्जन के भेद से भिन्न वर्णसमुदाय का
ही यहां अक्षर शब्द से ग्रहण किया गया है । सन्निपात शब्द का अर्थ सयोग है ।
ये मुनिजन, सर्व प्रकार के अक्षरों के सयोग से क्या अर्थ होता है, उसके ज्ञाता थे ।
(सव्व-भासा-णुगामिणो) आर्य एवं अनार्य सब देश की भाषा के ये सब जान-
कार थे । (अजिणा) ये सर्वज्ञ तो नहीं थे पर (जिनसंकासा) सर्वज्ञ के जैसे थे ।

गणिपिटकना तेऽपि धारक इति । (सव्वक्खरसण्णिवाइणो) जे हे देवदशान
आदिश्य तत्त्व-अक्षर शब्दधी देवे जेधते इति, परंतु जेवे अक्षर अङ्गी
देवाये नथी, पणु स्वर तेमज व्यञ्जनना लेदधी बुद्धा वर्णसमुदायज अङ्गी
अक्षर शब्दधी देवाभा आव्ये छे सन्निपात शब्दने अर्थ सयोग छे जे
मुनिजने सर्व प्रकारना अक्षराना सयोगधी शु अर्थ थाय छे तेना ज्ञाता
इति । (सव्वभासा-णुगामिणो) आर्य तेमज अनार्य जधा देशनी भाषाना तेऽपि
जधा जणुकार इति । (अजिणा) तेऽपि सर्वज्ञ तो नहोता, पणु (जिनसंकासा)

મૂલમ્-તેણ કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ અંતેવાસી વહવે અણગારા ભગવંતો, ઇરિયાસમિયા

ત્વાદ્ અત્રિપ્પાદિવચનત્વાદેતિ ભાવ । જિના ઇવ અવિતહ વાગરમાણા' જિના ઇવ અવિતથ
વ્યાકુર્વાંગા - જિનવદ્ યાથાતપ્યેત-યદ્વસ્તુ યાદૃમેત તથા કથયત 'સજમેણ' સયમેન
સાવધયોગવિરમણલક્ષણેન 'તવસા' તપસા 'અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરતિ' આત્માન
ભાવયતો વિહરતિ ॥ સૂ. ૨૬ ॥

ટીકા-‘તેણ કાલેણં’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य
भगवतो महावीरस्य अंतेवासिनो ब्रह्मोऽनगारा, ‘भगवतो’ भगवत - पयमशोभावन्त,
‘इरियासमिया’ ईयासमिता ईरण-गमनमीर्या, तस्या समिता = पय्यरूपवृत्ता, गमने

(જિના ઇવ અવિતહ વાગરમાણા) જિન-સર્વજ-પ્રભુ જિસ પ્રકાર યથાર્થની પ્રહ
પણાં કરતે હૈં ઉસી પ્રકાર યે મી અવિતથ-જો વસ્તુ જૈસી થી ઉસી તરહ સે, ઉસકી
વ્યાખ્યા કરને વાલે થે । (સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરતિ) યે સબ કે
સબ સાધુજન સાવધયોગવિરમણલક્ષણરૂપ ૧૭ પ્રકાર ક સયમ સે એવ અનગનાદિ
૧૨ પ્રકાર કે તપ સે આત્મા કો ભાવિત કરતે દુણ પ્રભુ કે સાથ વિચરતે થે ॥મૂ. ૨૬॥

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ इत्यादि—

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) उस काल और उस समय में (समण
स्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अंतेवासी) पास में
रहनेवाले (ब्रह्मवे अणगारा भगवतो) सभी अनगार भगवान (इरियासमिया)
। ईर्यासमिति से युक्त थे, अर्थात् अन्य जातों की किसी भी प्रकार से विराधना न

સર્વજ્ઞ જેવા હતા (જિના ઇવ અવિતહ વાગરમાણા) જિન-સર્વજ્ઞ-પ્રભુ જે પ્રકારે
યથાર્થની પ્રશ્નણા કરે છે તેજ પ્રકારે તેઓ પણ અવિતથ-જે વસ્તુ જેવી
હતી તેવીજ રીતથી તેની વ્યાખ્યા કરનારા હતા (સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવે
માણા વિહરંતિ) તેઓ તમામ સાધુજનો સાવધયોગ વિરમણ લક્ષણરૂપ ૧૭
પ્રકારના સયમથી તેમ જ અનશન આદિ ૧૨ પ્રકારના તપથી આત્માને ભાવિત
કરતા કરતા પ્રભુની સાથે વિચરતા હતા (સૂ. ૨૬)

“તેણ કાલેણ તેણ સમણ” इत्यादि

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાળ અને તે સમયમાં (સમણસ્સ
ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના (અંતેવાસી) પાસે રહેવાવાળા
(બ્રહ્મવે અણગારા ભગવતો) ધણા અનગાર ભગવાન (ઈરિયાસમિયા) ઇર્યાસમિતિ

ભાસાસમિયા એસણાસમિયા આયાળ-મંડ-મત્ત-નિસ્સેવણા-સમિ-

દત્તાવધાના દયર્થ, યથાઽન્યજીવસ્ય કશ્ચપિ વિરાધના ન ભવત્ તથોપયોગપૂર્વકગમન-
જીન્ના ઇતિ ભાવ । ‘ભાસાસમિયા’ ભાષાસમિતા — ભાષાસમિતિયુક્તા — ભાષાસમિતિર્નિર-
વચવચનપ્રવૃત્તિસ્તયા યુક્તા દયર્થ । ‘એસણાસમિયા’ એપણાસમિતા — એપણાયામુદ્ગમાદિ-
દ્વિચારિંગદોષપર્જનેન સમિતિ — સમ્યક્પ્રવૃત્તિરેપણાસમિતિસ્તયા યુક્તા, વિશુદ્ધાઽહા-
રાત્પ્રિહણાન્વેષગોપયોગયુક્તા દયર્થ । ‘આયાળ-મંડ-મત્ત નિસ્સેવણા-સમિયા’ આઢા
ન-માળ-માત્ર નિક્ષેપગામિતા — આઢાન=પ્રદાન—અસ્ય માળમાત્રયોરિત્યનેન સમ્વત્ર — પ્રયાસ-
ત્તિન્યાયાત્, સાહચર્યાદય । દેહલીતીપન્યાયાદ્યા માળમાત્રગાઢસ્ય આઢાનનિક્ષેપામ્યા
મન્ધ, માળમાત્રયો — માળસ્ય=પાત્રસ્ય, માત્રસ્ય=વસ્ત્રાદ્યુપકરણસ્ય ચેત્યર્થ,

હો આ પ્રકાર ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરના કે સ્વમાત્રવાળે યે । (ભાસાસમિયા)
નિરવચવચનપ્રવૃત્તિ સે યુક્ત યે । (એસણાસમિયા) એપણા મ ઉદ્ગમાત્મિક ૪૨ દોષો
કા પરિવર્જનપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરના આઢાના નામ એપણાસમિતિ હૈ । આ સમિતિ સે યુક્ત
એપણાસમિતિ હૈ । યે સાધુજન વિશુદ્ધ આહારાત્મિકે પ્રદાન મ આ અવપણમ ઉપ-
યોગ-વિશિષ્ટ યે । (આયાળ-મંડ-મત્ત-નિસ્સેવણા-સમિયા) આઢાન શબ્દ કા
અર્થ પ્રદાન હૈ । આઢાના સમ્યક્ પ્રયાસત્તિન્યાય સે, અથવા સાહચર્ય સે માળમાત્ર કે
સાથ હૈ । અથવા-માળમાત્ર શબ્દ કા સમ્બન્ધ ‘દેહલી-દોષક’ ન્યાય સે આઢાન
ઔર નિક્ષેપ આ ઢોના કે સાથ હોતા હૈ । યે સાધુજન માળ=પાત્ર આ માત્ર=વસ્ત્રા-
દિક ઉપકરણ કે આઢાન-પ્રદાન ઔર નિક્ષેપ-રચના સ્વપ સમિતિ સે યુક્ત યે ।

વાળા હતા, અર્થાત્ જીવ જીવેની ઢોષ યણુ પ્રદાને વિરાધના ન થાય એવી
રીતે ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરવાના અવલાવવાળા હતા (ભાસાસમિયા) નિરવચ
વચન-પ્રવૃત્તિવાળા હતા (એસણાસમિયા) એપણામા ઉદ્ગમ આદિ ૪૨ દોષોના
પરિવર્જનપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવી તેનું નામ એપણાસમિતિ છે આ સમિતિથી
યુક્ત જે છે તે એપણાસમિતિ છે તે સાધુજનો વિશુદ્ધ આહારાદિ દોષમા
તેમજ તેના અન્વેષણમા ઉપયોગવિશિષ્ટ હતા, (આયાળ મંડ મત્ત નિસ્સેવણા-સમિયા)
આઢાન શબ્દનો અર્થ ગ્રહણ છે, તેનો સબધ પ્રત્યાસત્તિન્યાયથી અથવા
સાહચર્યથી ભાડમાત્રની સાથે છે અથવા ભાડમાત્ર શબ્દનો સબધ
‘દેહલીદોષક’ ન્યાયથી આઢાન અને નિક્ષેપ એ બેઉની સાથે થાય છે, તે
મુનિઓ ભાડપાત્રના અને વસ્ત્રાદિ ઉપકરણના આઢાન=ગ્રહણ અને નિક્ષેપણ=
મૂલપાશ્વ સમિતિથી યુક્ત હતા, અર્થાત્ પાત્ર તેમજ વસ્ત્રાદિ ઉપકરણોના

યા ઉચ્ચાર-પાસવળ-खेल-जल्ल-सिंघाण-पारिद्धावणिया-समिया मण-
गुत्ता वयगुत्ता कायगुत्ता गुत्ता गुत्तिदिया गुत्तवभयारी असमा अर्कि

તયોર્નિક્ષેપણે-અવસ્થાપન સમિતા -સુપ્રતિલેખન-પ્રમાર્જનાયુપયોગપૂર્વકપ્રવૃત્તિયુક્તા , 'ઉચ્ચાર
પાસવળ-खेल-जल्ल-सिंघाण-पारिद्धावणिया-समिया' ઉચ્ચાર-પ્રસવળ-श्लेष्मा-जल्ल
ગિદ્ધાણ-પરિષ્ઠાપનિકા-સમિતા , તત્ર ઉચ્ચાર -પુરીપમ્, પ્રસવળ-મૂત્ર, લેઝ શ્લેષ્મા, ઉપલક્ષણ
ત્વાનિષ્ઠીવનસ્યાપિ પ્રહણમ્, જલ્લ -સ્વેદજમલમ્, ગિદ્ધાણ-નાસિકામલમ્, એતેષા પરિષ્ઠાપનિકા-
પરિષ્ઠાપના-પરિત્યાગ -સૈવ પરિષ્ઠાપનિકા, સ્વાર્થ ક , તસ્યા સમિતા , શુદ્ધસ્વણિડગશ્રયણા
ત્સમ્યગુપયુક્તા । 'મણગુત્તા' મનોગુપ્તા -(૧) ત્રિવિધા મનોગુપ્તયઃ-આર્તિરૌદ્રધ્યાનાનુબંધિ-
કલ્પનાજાલત્રિયોગ પ્રથમા (૨) શાસ્ત્રાનુસારિણી પરલોકસાધિકા ધર્મધ્યાનાનુબંધિની માધ્યસ્થ્ય
પરિણતિર્દ્વિતીયા, (૩) સકલમનોવૃત્તિનિરોધેન યોગનિરોધાઽવસ્થાભાવિની-આમરમણરૂપા

અર્થાત્ પાત્ર એવ વસ્ત્રાદિક ઉપકરણો કે સુપ્રતિલેખન પ્રમાર્જનાદિક મેં યે સર્વ ઉપ
યોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરને વાલે થે । (ઉચ્ચાર-પાસવળ-खेल-जल्ल-सिंघाण-पारिद्धा
वणिया-समिया) ઉચ્ચાર-પુરીપ, પ્રસવળ-મૂત્ર, खेल-श्लेष्मा, ઉપલક્ષણ સે નિષ્ઠીવન
થૂકના, જલ્લ-સ્વેદજ મેલ, ગિદ્ધાણ-નાસિકા કા મેલ, ઇન સર્વકે પરિષ્ઠાપન-રૂપ સમિતિ
સે યુક્ત થે । (મણગુત્તા વયગુત્તા કાયગુત્તા) ગુપ્તિ ત્રીન પ્રકાર કી હૈ-મનોગુપ્તિ,
વચનગુપ્તિ ઓર કાયગુપ્તિ, ઇનમેં મનોગુપ્તિ ત્રીન પ્રકારકી હૈ-આર્તિ એવ રૌદ્રધ્યાન કા પરિત્યાગ
કરના પ્રથમ મનોગુપ્તિ હૈ, શાસ્ત્ર કે અનુસાર, પરલોક કી સાધક ઓર ધર્મધ્યાન કે સાથ
અનુબંધ રાખને વાલી માધ્યસ્થ્યપરિણતિરૂપ દ્વિતીય મનોગુપ્તિ હૈ । સકલ મનોવૃત્તિ કે
નિરોધ સે યોગો કી નિરોધાવસ્થા મે હોનવાલી પરિણતિ-આત્મા મેં રમણરૂપ પરિણતિ

સુપ્રતિલેખન અને પ્રમાર્જન આદિકમા તે બધા ઉપયોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા
હતા । (ઉચ્ચાર પાસવળ-खेल-जल्ल सिंघाण पारिद्धावणिया-समिया) ઉચ્ચાર=પુરીપ,
પ્રસવળ=મૂત્ર, ખેલ=શ્લેષ્મા, ઉપલક્ષણથી નિષ્ઠીવન-થૂકવુ , જલ્લ-પરસેવાનો મેલ,
સિંઘાણ-નાકનો મેલ, આ બધાના પરિષ્ઠાપનરૂપ સમિતિથી યુક્ત હતા । (મણગુત્તા
વયગુત્તા કાયગુત્તા) ગુપ્તિ ત્રણ પ્રકારની છે મનોગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ અને કાયગુપ્તિ,
તેમા મનોગુપ્તિ ત્રણ પ્રકારની છે-આર્તિ તેમજ રૌદ્ર ધ્યાનનો પરિત્યાગ કરવો એ
પ્રથમ મનોગુપ્તિ છે, શાસ્ત્રને અનુસરનારી પરલોકની સાધક અને ધર્મધ્યાનની
સાથે અનુબંધ રાખનારી માધ્યસ્થ્યપરિણતિરૂપ બીજી મનોગુપ્તિ છે બધી મનો
વૃત્તિ માત્રના નિરોધથી યોગોની નિરોધાવસ્થામા થનારી પરિણતિ-આત્મામા

તૃતીયા । ઉક્ત ચ યોગશાસ્ત્રે—

વિમુક્તકલ્પનાજાલ સમવે સુપ્રતિષ્ઠિતમ્ ।

આમારામ મનસ્તજ્જૈર્મનોગુપ્તિરુદાહતા ॥૩૮૮॥

તયા મનોગુપ્ત્યા યુક્તા —મનોગુપ્તા । ‘વચગુપ્તા’ વચોગુપ્તા -વચનગુપ્તિયુક્તા , વચન-
ગુપ્તિશ્ચતુર્વિધા, ઉક્ત ચ—

સચ્ચા તદેવ મોસા ય સચ્ચામોસા તદેવ ય ।

ચતુર્થી અસચ્ચમોસા ય, વચગુપ્તી ચતુર્વિધા ॥ (ઉક્ત૦ અ ૨૪ ગા ૨૨)

ઝાયા—સયા તથૈવ મૃષા ચ સત્યમૃષા તથૈવ ચ ।

ચતુર્થ્યસત્યમૃષા ચ વચોગુપ્તિશ્ચતુર્વિધા ॥

વચોગુપ્તિ =વચનગુપ્તિશ્ચતુર્વિધા—સયા, મૃષા, સયમૃષા અસત્યમૃષા ચેતિ । જીવ પ્રતિ—‘અય
જીવ ’ ઇતિ કથન સત્યા, જીવ પ્રતિ ‘અયમજીવ ’ ઇતિ કથન મૃષા, પૂર્વમનિર્ણય વદતિ ‘અવાસ્મિન્

ત્રીસરી મનોગુપ્તિ હૈ । યોગશાસ્ત્ર મ યહી ગાત કહા હૈ—

વિમુક્તકલ્પનાજાલ સમવે સુપ્રતિષ્ઠિતમ્ ॥

આમારામ મનસ્તજ્જૈર્મનોગુપ્તિરુદાહતા ॥

હમ મનોગુપ્તિ સે યુક્ત હોને કા નામ મનોગુપ્ત હૈ । વચનગુપ્તિ સે યુક્ત હોના
સો વચનગુપ્ત હૈ । વચનગુપ્તિ ૪ પ્રકાર કી હૈ—

“સચ્ચા તદેવ મોસા ય, સચ્ચામોસા તદેવ ય ॥

ચતુર્થી અસચ્ચમોસા ય વચગુપ્તી ચતુર્વિધા ॥ (ઉક્ત૦ અ૦ ૨૪ ગા ૨૨)

અર્થ હસ ગાથા કા હસ પ્રકાર હૈ । સત્ય, મૃષા, સત્યમૃષા ઓર અસત્ય-
મૃષા, હસ પ્રકાર વચન ૪ પ્રકાર કે હોત હૈ, (૧) જિસ વસ્તુ કા જૈસા સ્વરૂપ

રમણરૂપ પરિણતિ એ ત્રીણ મનોગુપ્તિ ં યોગશાસ્ત્રમા એજ વાત ડહી ં-

વિમુક્તકલ્પનાજાલ, સમવે સુપ્રતિષ્ઠિતમ્ ।

આમારામ મનસ્તજ્જૈ, — મનોગુપ્તિરુદાહતા ॥

આ મનોગુપ્તિથી યુક્ત હોવાનુ નામ મનોગુપ્ત ં વચનગુપ્તિથી યુક્ત
વચનગુપ્ત ં વચનગુપ્તિ ૪ પ્રકારની ં

સચ્ચા તદેવ મોમા ય સચ્ચામોસા તદેવ ય ।

ચતુર્થી અસચ્ચમોસા ચ વચગુપ્તી ચતુર્વિધા ॥ (ઉક્ત૦ અ૦ ૨૪ગા૦ ૨૨)

ગાથાનો અર્થ આ પ્રકારનો ં સત્ય ૧, મૃષા ૨, સત્યમૃષા ૩ અને
અસત્યમૃષા ૪—એ પ્રકારે વચન ૪ પ્રકારના થાય ં

(૧) જે વસ્તુનુ જેવુ સ્વરૂપ હોય તે વસ્તુને તે જ સ્વરૂપથી પ્રકાશિત

યા ઉચ્ચાર-પાસવળ-ઝેલ-જલ્લ-સિંધાળ-પારિટ્ટાવળિયા-સમિયા મળ
ગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા ગુત્તા ગુત્તિદિયા ગુત્તવંભયારી અમમાઅર્કિ

તયોર્નિલેખને—અવસ્થાપન સમિતા—સુપ્રતિલેખન—પ્રમાર્જનાયુપયોગપૂર્વકપ્રવૃત્તિયુક્તા, ‘ઉચ્ચાર
પાસવળ—ઝેલ—જલ્લ—સિંધાળ—પારિટ્ટાવળિયા—સમિયા’ ઉચ્ચાર—પ્રસવળ—ઝેલ—જલ્લ
શિંધાળ—પરિટ્ટાવળિયા—સમિતા, તત્ર ઉચ્ચાર—પુરીપ, પ્રસવળ—મૂત્ર, ઝેલ—ઝેલ્મા, ઉપલક્ષણ
ત્વાન્નિષ્ઠીવનસ્યાપિ પ્રહળમ્, જલ્લ—સ્વેદજમલમ્, શિંધાળ—નામિકામલમ્, ણ્તેષા પરિટ્ટાવળિયા—
પરિટ્ટાવળિયા—પરિટ્ટાવળિયા—સૈવ પરિટ્ટાવળિયા, સ્વાર્થ ક, તસ્યા સમિતા, શુદ્ધસ્થાનિલ્લશ્રયણા
ત્સમ્યગુપયુક્તા । ‘મળગુત્તા’ મનોગુત્તા—(૧) ત્રિવિધા મનોગુત્તાયઃ—આર્તરૌદ્રધ્યાનાનુવંધિ-
કલ્પનાજાલવિયોગ પ્રથમા (૨) શાસ્ત્રાનુસારિણા પરલોકસાધિકા ધર્મધ્યાનાનુવંધિનીમાધ્યસ્થ્ય
પરિણતિર્દ્વિતીયા, (૩) સકલમનોવૃત્તિનિરોધેન યોગનિરોધાઽવસ્થામાવિની—આમરમળરૂપા

અર્થાત્ પાત્ર એવ વસ્ત્રાદિક ઉપકરણો કે સુપ્રતિલેખન પ્રમાર્જનાદિક મેં યે સર્વ ઉપ
યોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરને વાલે થે । (ઉચ્ચાર—પાસવળ—ઝેલ—જલ્લ—સિંધાળ—પારિટ્ટા
વળિયા—સમિયા) ઉચ્ચાર—પુરીપ, પ્રસવળ—મૂત્ર, ઝેલ—ઝેલ્મા, ઉપલક્ષણ સે નિષ્ઠીવન
થૂકના, જલ્લ—સ્વેદજ મેલ, શિંધાળ—નામિકા કા મેલ, ઇન સર્વકે પરિટ્ટાવળિયા—રૂપ સમિતિ
સે યુક્ત થે । (મળગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા) ગુત્તિ ત્રીન પ્રકાર કી હૈ—મનોગુત્તિ,
વચનગુત્તિ ઓર કાયગુત્તિ, ઇનમે મનોગુત્તિ ત્રીન પ્રકારકી હૈ આર્ત એવ રૌદ્રધ્યાન કા પરિટ્ટાવળિયા
કરના પ્રથમ મનોગુત્તિ હૈ, શાસ્ત્ર કે અનુસાર, પરલોક કી સાધક ઓર ધર્મધ્યાન કે સાથ
અનુવંધ રહને વાલી માધ્યસ્થ્યપરિણતિરૂપ દ્વિતીય મનોગુત્તિ હૈ । સકલ મનોવૃત્તિ કે
નિરોધ સે યોગો કી નિરોધાવસ્થા મે હોનેવાલી પરિણતિ—આત્મા મે રમળરૂપ પરિણતિ

સુપ્રતિલેખન અને પ્રમાર્જન આદિકમા તે બધા ઉપયોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા
હતા । (ઉચ્ચાર પાસવળ-ઝેલ-જલ્લ સિંધાળ પારિટ્ટાવળિયા-સમિયા) ઉચ્ચાર=પુરીપ,
પ્રસવળ=મૂત્ર, ઝેલ=ઝેલ્મા, ઉપલક્ષણથી નિષ્ઠીવન-થૂકવુ, જલ્લ-પરસેવાનો મેલ,
શિંધાળ-નાકનો મેલ, આ બધાના પરિટ્ટાવળિયા સમિતિથી યુક્ત હતા । (મળગુત્તા
વચગુત્તા કાયગુત્તા) ગુત્તિ ત્રણ પ્રકારની છે મનોગુત્તિ, વચનગુત્તિ અને કાયગુત્તિ,
તેમા મનોગુત્તિ ત્રણ પ્રકારની છે—આર્ત તેમજ રૌદ્ર ધ્યાનનો પરિટ્ટાવળિયા કરવો એ
પ્રથમ મનોગુત્તિ છે, શાસ્ત્રને અનુસરનારી પરલોકની સાધક અને ધર્મધ્યાનની
સાથે અનુવંધ રાખનારી માધ્યસ્થ્યપરિણતિરૂપ બીજી મનોગુત્તિ છે બધી મનો
વૃત્તિ માત્રના નિરોધથી યોગોની નિરોધાવસ્થામા થનારી પરિણતિ—આત્મામા

પ્રતિલેખનાપ્રમાર્જનાદિસમયોક્તક્રિયાકલાપપુર સર ગયનાસનાદિ વિધેયમ્, તત ગયનાસનનિ-
ક્ષેપાદાનાદિપુ સ્વેચ્છયા ચેષ્ટાપરિહારેણ નિયતા=ગાત્રનિયમાનુસારિણી યા કાયચેષ્ટા સા દ્વિતીયેતિ ।

ઉક્ત ચ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેઽપિ કાયોત્સર્ગજુષો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥

ગયનાસનનિક્ષેપાદાનસક્રમણેષુ ચ ।

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ઙ્ઠિતિ॥

તથા યુક્તા । ‘ગુપ્તા’ ગુપ્તા—અશુભયોગનિગ્રહો ગુપ્તિસ્તયા યુક્તા, ‘ગુપ્તિદિયા’
ગુપ્તેન્દ્રિયા—ગુપ્તાનિ—અસયમસ્થાનેમ્ય સુરક્ષિતાનિ—ઇન્દ્રિયાણિ યૈસ્તે ગુપ્તેન્દ્રિયા, ‘ગુપ્ત-

અથવા ભૂમિ આત્મિકી પ્રતિલેખના એવ પ્રમાર્જન કરતે સમય જો અપના ઇચ્છાનુસાર
ગારીરિક ચેષ્ટાઓં કા પરિત્યાગ કરના હૈ, એવ ગુપ્ત આત્મિકી આનાનુસાર ગયન, આસન,
નિક્ષેપગ એવ આદાનાત્મિક મ કાયચેષ્ટા કા નિયમન કરના હૈ વહ દસરા કાયગુપ્તિ હૈ ।
કહા મી હૈ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેઽપિ, કાયોત્સર્ગજુષો મુનેઃ । સ્થિરીભાવઃ શરીરસ્ય,
કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥ ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેષુ ચ । સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમઃ
કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ શ્લોકોં કા અર્થ ઉપર લિખે ભાવકે અનુસાર હૈ । યે
સાધુજન કાયગુપ્તિ કે આરાધક થે । અત એવ (ગુપ્તા) અશુભ યોગ કે નિગ્રહરૂપ
ગુપ્તિ સે યે મુનિજન યુક્ત થે । (ગુપ્તિદિયા) અસયમસ્થાનોં સે ઇન્દ્રિયા કો સુર-
ક્ષિત રસનેવાલે યે, ઇસલિયે ઇન્દ્રે ગુપ્તેન્દ્રિય કહા ગયા હૈ । (ગુપ્તઅભયારી) નૌ—

નિવૃત્તિરૂપ પહેલી કાયગુપ્તિ છે ગુરુને પૃષ્ઠીને શારીરિક ક્રિયાઓની (શૌચાદિની)
નિવૃત્તિના સમયે અથવા ભૂમિ આદિની પ્રતિલેખના તેમજ પ્રમાર્જના કરવાના
સમયે જે પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે શારીરિક ચેષ્ટાઓનો પરિત્યાગ કરવાનો
છે, તેમજ ગુરુ આદિની આજ્ઞા—અનુસાર ગયન, આસન, નિક્ષેપણુ, તેમજ
આદાનાદિકમા કાયચેષ્ટાનુ નિયમન કરવાનુ હોય છે, તે બીજી કાયગુપ્તિ છે
કહુ પણ છે કે—ઉપસર્ગપ્રસન્નેઽપિ, કાયોત્સર્ગજુષો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય, કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥

ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેષુ ચ ।

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥

શ્લોકોનો અર્થ ઉપર લખેલા ભાવ પ્રમાણે છે તે સાધુજનો કાયગુપ્તિના
આરાધક હતા માટેજ (ગુપ્તા) અશુભયોગના નિગ્રહરૂપ ગુપ્તિથી તે મુનિજનો
યુક્ત હતા (ગુપ્તિદિયા) અસયમના સ્થાનોથી ઇન્દ્રિયોને સુરક્ષિત રાખવાવાળા

નગરે ગત વાલ્કા જાતા 'ઇતિ તત્કથા મય્યમ્પા । 'સ્વાધ્યાયસમ તપા નામિત' ઇતિ કથન ચતુર્થી અસત્યમ્પા, યદ્વન્ના ન મય્ય તપિ મ્પા, મા ચતુર્થીનિ, ચતુર્વિમ્પચનયોગ- નિવૃત્તિર્વચોગુત્તિરિતિ માવ । 'કાયગુચ્ચા' કાયગુપ્ના-ગમનાગમપ્રચલ્લનાન્ક્રિયાયા ગોપન-કાયગુપ્તિ, કાયગુપ્તિર્દ્વિધા-ચદ્યાનિવૃત્તિરુપા, યથાગમ ચેષ્ટા-નિયમરુપા ચ । તત્ર પરીપહોપસર્ગાન્નિમ્પેડપિ યત્ કાયોમર્ગકરુણાન્ના કાયસ્ય નિધન્તાકરુણમ્, સર્વયોગનિરોધા વસ્થાયા વા સર્વથા યત્ કાયચેષ્ટાનિરોધન સા પ્રથમા । ગુરુમાવૃષ્ટ્ય શરીરમસ્તારકમૂમ્યાદિ-

હે उस वस्तु को उसी स्वरूप से प्रकाशित करनेवाला वचन सत्यवचन है, जैसे- यह जीव है । (२) जीव को अजीव कहना मृषावचन है । (३) मिश्रितवचन सत्य मृषा वचन है, जैसे-आज इस नगर में सौ बालक जमे हैं । यह वचन मिश्ररूप इसलिये है कि इसमें सौ का निर्णय नहीं है । (४) जो वचन मृषा भी न हो और सत्य भी न हो ऐसे वचन का नाम असत्यमृषा है, जैसे-स्वाध्याय समान तप नहीं है "-ऐसा वचन न सत्य है और न असत्य ही है, अर्थात् व्यवहार वचन है । इस ४ प्रकार के वचनयोग का वचनगुणि में निरोध हो जाता है । गमन-आगमन आदि क्रिया का जिसमें निरोध है वह कાયगुणि है । यह कायगुणि २ प्रकारकी है-चेष्टा निवृत्तिरूप १, यथा-आगम-चेष्टानियमनरूप २ । परीपह एव उपसर्ग के आनेपर भी शरीर से ममत्व का परित्याग कर जो उसे निश्चल करना है, अथवा सर्वयोगों की निरोध-अवस्था में जो सर्वथा कાય की चेष्टाओं का निरोध करना है यह चेष्टानिवृत्तिरूप पहली कायगुणि है । गुरु से पूछकर शारीरिक क्रियाओं की निवृत्ति के समय,

ઠરવાવાળુ વચન સત્યવચન છે જેમકે આ જીવ છે (૨) જીવને અજીવ કહેવું એ મૃષાવચન છે (૩) મિશ્રવચન સત્યમૃષાવચન છે, જેમ કે આજે આ નગરમાં સૌ બાળક જન્મ્યા છે આ વચન મિશ્રરૂપ એટલા માટે છે કે એમાં સોનો નિર્ણય નથી (૪) જે વચન મૃષા પણ ન હોય અને સત્ય પણ ન હોય એવા વચનનું નામ અસત્યમૃષા છે, જેમ “સ્વાધ્યાયના જેવું તપ નથી” એવા વચન નથી તો સત્ય કે નથી અસત્ય, અર્થાત્ વ્યવહારવચન છે. આ ચાર પ્રકારના વચનયોગનો વચનગુપ્તિમાં નિરોધ થઈ જાય છે ગમન-આગમન-આદિ ક્રિયાઓનો જેમાં નિરોધ હોય તેને કાયગુપ્તિ કહે છે આ કાયગુપ્તિ બે પ્રકારની છે-૧ ચેષ્ટાનિવૃત્તિરૂપ, અને ૨ યથા-આગમ-ચેષ્ટાનિયમનરૂપ પરીપહ તેમજ ઉપસર્ગના આવવા છતાં પણ શરીરથી મમત્વનો ત્યાગ કરીને જે તેને નિશ્ચલ કરવું, અથવા સર્વ યોગોની નિરોધ-અવસ્થામાં જે સર્વથા કાયની ચેષ્ટાઓનો નિરોધ કરવું તે ચેષ્ટા

પ્રતિલેખનાપ્રમાર્જનાદિસમયોક્તક્રિયાકલાપપુર સર ગયનાસનાદિ વિધેયમ્, તત ગયનાસનનિ-
ક્ષેપાદાનાદિપુ સ્વેચ્છયા ચેષ્ટાપરિહારેણ નિયતા=ગાહ્યાનિયમાનુસારિણી યા કાયચેષ્ટા સા દ્વિતીયેતિ ।

ઉક્ત ચ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥

ગયનાસનનિક્ષેપાદાનસક્રમણેષુ ચ ।

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ઠ્ઠતિ॥

તથા યુક્તા । ‘ગુપ્તા’ ગુપ્તા—અશુભયોગાનિગ્રહો ગુપ્તિસ્તથા યુક્તા, ‘ગુપ્તિદિયા’
ગુપ્તેન્દ્રિયા—ગુપ્તાનિ—અસયમસ્થાનેમ્ય સુરક્ષિતાનિ—ઇન્દ્રિયાણિ યૈસ્તે ગુપ્તેન્દ્રિયા, ‘ગુપ્ત-

અથવા ભૂમિ આત્મિકી પ્રતિલેખના ણ્વ પ્રમાર્જન કરતે સમય જો અપના ઇચ્છાનુસાર
શારીરિક ચેષ્ટાઓં કા પરિત્યાગ કરના હે, ણ્વ ગુરુ આત્મિકી આજ્ઞાનુસાર ગયન, આસન,
નિક્ષેપગ એવ આત્માનાત્મિક મ કાયચેષ્ટા કા નિયમન કરના હૈ વહ દૂસરા કાયગુપ્તિ હે ।
કહા મી હૈ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુનેઃ । સ્થિરીભાવઃ શરીરસ્ય,
કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥ ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેષુ ચ । સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમઃ
કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ શ્લોકોં કા અર્થ ઉપર લિખે ભાવકે અનુમાર હૈ । યે
સાધુજન કાયગુપ્તિ કે આરાધક યે । અત એવ (ગુપ્તા) અશુભ યોગ કે નિગ્રહરૂપ
ગુપ્તિ સે યે મુનિજન યુક્ત યે । (ગુપ્તિદિયા) અસયમસ્થાનોં સે ઇન્દ્રિયાં કો સુર-
ક્ષિત રચનેગાલે થે, ઠસલિયે ઇન્દ્રે ગુપ્તેન્દ્રિય કહા ગયા હૈ । (ગુપ્તપ્રમયારી) નૌ—

નિવૃત્તિરૂપ પહેલી કાયગુપ્તિ છે ગુરુને પૂજીને શારીરિક ક્રિયાઓની (ગૌચાદિની)
નિવૃત્તિના સમયે અથવા ભૂમિ આદિની પ્રતિલેખના તેમજ પ્રમાર્જના કરવાના
સમયે જે પોતાની ઈચ્છાપ્રમાણે શારીરિક ચેષ્ટાઓનો પરિત્યાગ કરવાનો
છે, તેમજ ગુરુ આદિની આજ્ઞા—અનુસાર ગયન, આસન, નિક્ષેપણ, તેમજ
આદાનાદિદ્વિમા કાયચેષ્ટાનુ નિયમન કરવાનું હોય છે, તે બીજી કાયગુપ્તિ છે
ઠહ્યુ પણ છે કે— ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય, કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥

ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેષુ ચ ।

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥

શ્લોકોનો અર્થ ઉપર લખેલા ભાવ પ્રમાણે છે તે સાધુજનો કાયગુપ્તિના
આરાધક હતા માટેજ (ગુપ્તા) અશુભયોગના નિગ્રહરૂપ ગુપ્તિથી તે મુનિજનો
યુક્ત હતા (ગુપ્તિદિયા) અસયમના સ્થાનોથી ઇન્દ્રિયોને સુરક્ષિત રાખવાવાળા

ચળા અક્રોહા અમાણા અમાયા અલોભા સંતા પસંતા ઉવસતા
પરિણિવ્યુયા અણાસવા અગ્ગથા છિણ્ણગ્ગયા છિણ્ણસેયા નિરુપલેવા,

વમયારી' ગુપ્તવ્રહ્મચારિણ - ગુપ્ત ત્રયભિર્મત્યર્ચયગુપ્તિમા રમિત વ્રત-મૈત્રુનવિરમણ ચરિત
તચ્છીલા, 'અમમા' અમમા - મમત્વરહિતા, 'અર્કિચળા' અર્કિચ્છના - નાસ્તિ કિંચન
યેષા તે અર્કિચ્છના - ધર્મોપકરણાતિરિક્તપસ્તુરહિતા । 'અક્રોહા' અક્રોશ = ક્રોધમર્જિતા,
'અમાણા' અમાના = માનરહિતા, 'અમાયા' અમાયા = માયામર્જિતા, અલોભા
અલોભા = લોભરહિતા, 'સતા' આતા = અર્હિવૃત્ત્યા આતિયુક્તા, 'પસતા' પ્રગાતા =
અતર્હિવૃત્ત્યા આતિયુક્તા, અત એવ 'ઉવસતા' ઉપગાન્તા = ગીતીમૂતા 'પરિણિવ્યુયા'
પરિણિવૃત્તા = કર્મકૃતવિકારરહિતજાત્ સ્વસ્થીમૂતા, અતએવ 'અણાસવા' અનાસવા =
આસવરહિતા, 'અગ્ગથા' અગ્ગથા = નિર્મથથા, 'છિણ્ણગ્ગયા' છિણ્ણગ્ગથા પ્રથાતિ
વન્નાતિ આત્માન કર્મણેતિ ગથ, સ દ્વિવિધ - દ્રવ્યભાવભેદાત્, દ્રવ્ય હિરણ્યાદિ,

વાટિકા-સહિત વ્રહ્મચર્ય કે ધારક યે, ઇસલિયે ગુપ્તવ્રહ્મચારા યે । (અમમા) મમત્વ
સે રહિત થે । (અર્કિચળા) ધર્મોપકરણ સે અતિરિક્ત ઓર ઇન્કે પાસ કુઠ નહીં થા ।
(અક્રોહા) ક્રોધરહિત થે । (અમાણા) માનરહિત થે । (અમાયા) માયારહિત થે ।
(અલોભા) લોભરહિત થે । (સતા) ગાહરસે આતિયુક્ત થે, (પસતા) આમ્યન્તર સે
આતિયુક્ત થે, અત એવ (ઉવસતા) ગાતીમૂત થે । (પરિણિવ્યુયા) કર્મકૃત વિકાર સે
રહિત હોને કે કારણ સ્વસ્થ યે, અત એવ (અણાસવા) આસવ સે રહિત થે । (અગ્ગથા)
નિર્મથ થે । (છિણ્ણગ્ગયા) જો આત્મા કો કર્મો સે જકડે (બાંધે) ઉસકા નામ ગ્રંથ હૈ ।
યહ તો પ્રકાર કા હોતા હે । ૧ દ્રવ્યગ્રંથ, દૂસરા ભાવગ્રંથ । હિરણ્યાદિ દ્રવ્યગ્રંથ હૈ ।

હતા, તેથી તેમને શુદ્ધેન્દ્રિય હોય છે (ગુપ્તવમયારી) નવવાટિકા (વાડ)
સહિત વ્રહ્મચર્યનું પાલન કરનાર હતા (અમમા) મમત્વથી રહિત હતા
(અર્કિચળા) ધર્મોપકરણથી અતિરિક્ત બીજી તેમની પાસે કંઈ નહોતું (અક્રોહા)
ક્રોધરહિત હતા (અમાણા) માનરહિત હતા (અમાયા) માયારહિત હતા
(અલોભા) લોભરહિત હતા (સતા) બહારથી શાન્તિયુક્ત હતા (પસતા)
આભ્યન્તરથી શાન્તિયુક્ત હતા, અત એવ (ઉવસતા) ઉપશાન્ત-ગીતીમૂત
અન્દર અને બહારથી શીતલ હતા (પરિણિવ્યુયા) કર્મકૃત વિકારથી હોવાને
કારણે સ્વસ્થ હતા, અત એવ (અણાસવા) આસવથી રહિત હતા (અગ્ગથા)
નિર્ગ્રંથ હતા (છિણ્ણગ્ગયા) જે આત્માને કર્મોથી જકડી રાખે (બાંધે) તેનું
નામ ગ્રંથ છે એ બે પ્રકારના થાય છે ૧ દ્રવ્યગ્રંથ અને ૨ ભાવગ્રંથ ।

કસપાઈવ મુક્તોયા, સસ્ર ડવ નિરગણા, જીવો વિવ અપ્પહિહયગઈ

ભાવો મિથ્યાવાદિ, સ દિપ્તિયો પ્રચીનનો ચેસ્તે તથા । ‘છિન્નસોયા’ છિન્નસ્રોત-
સ-છિન્નસમારપ્રગાહા । ‘નિરુવલેવા’ નિરુપલેપા-કર્મવન્ધહતુરુપલેપો રાગાદિસ્તેન રહિતા,
નિરુપલેપતામેવ ‘કસપાઈવ’ ટ્વાર્ણિ-‘સુદુયદુયાસણો ડવ’ ડવ્યન્તૈરુપમાનોપમેયમાર્ણે
પ્રત્યર્જયતિ, તત્ર-‘કસપાઈવ મુક્તોયા’ કાસ્યપાત્રા મુક્તોયા-મુક્ત-વ્યક્ત તોયમિવ
સસારવન્ધહતુગાત્સ્નેહો ચૈસ્તે તથા, યથા કામ્યવાઙ્યા પતિતમપિ જલ નિપ્ત ન મત્તિ
તથા સમારવન્ધહતુસ્તેષુ લિપો ન મત્તાતિ માત્ર, ‘સસ્ર ડવ નિરગણા’ શબ્દ ડવ

મિથ્યાવાદિ માત્રગ્રન્થ દે । ઇત્ત દોના પ્રકાર કે ગ્રન્થા સે રહિત હોન કે કારણ ચે
‘છિન્નગ્રન્થ’ કહ ગયે હૈ । (છિન્નસોયા) સસાર કા પ્રવાહરૂપ સ્રોત ઇત્તસે અલગ
હો ચુકા યા । (નિરુવલેવા) કર્મવન્ધ મ કારણભૂત રાગાદિક લેપ સે મા ચે રહિત
ચે, ઇસલિયે નિરુપલેપ ય । ઇમા ગ્રાંત કો જાગે ક ‘કસપાઈવ’ સે લેકર ‘સુદુય-
દુયાસણો ડવ’ યહાં તક કે ઉપમાન પર્વો કે દ્વાગ મૂત્રકાર પ્રકટ કરતે દ ।
(કસપાઈવ મુક્તોયા) કૌંસે કા માજન જિસ પ્રકાર પાના કે સર્ગ સે સર્વથા રહિત
હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર જલ કે તુન્ય સ્નેહ કો સસાર કા વધન કા હેતુ હોન સે
જિન્હાને સર્વથા ઓડ દિયા, અથવા કૌંસે કે માજન મ ગિગ હુજા જલ જૈસે લિપ્ત
નહીં હોતા ઉમી પ્રકાર સસારવન્ધહતુ આશ્રવ જિનમ નિપ્ત નહા હોતા, જત્ત વે
કૌંસે કે માજન કે સમાન નિરુપલેપ કહ ગયે હૈ । (સસ્ર ડવ નિરગણા) શબ્દ મે

હિરણ્ય આદિ દ્રવ્યગ્રન્થ ળે મિથ્યાત્વ આદિ ભાવગ્રન્થ ળે આ બન્ને
પ્રકારના ગ્રન્થોથી રહિત હોવાના કારણે તેઓને છિન્નગ્રન્થ કહેવામા આવ્યા
છે (છિન્નસોયા) સમારના પ્રવાહરૂપ સ્રોત તેમનાથી અલગ થઈ ચુક્યા હતા
(નિરુવલેવા) ઇર્ષાવધમા કારણભૂત રાગાદિકલેપથી પણ તેઓ રહિત હતા,
તેથી નિરુપલેપ હતા આજ વાતને આગળના ‘કસપાઈવ’ થી લઈને ‘સુદુયદુ-
યાસણો ડવ’ અહીં સુધીના ઉપમાનપદોથી સૂત્રકાર પ્રકટ કરે છે (કસપાઈવ
મુક્તોયા) ઠાસાતુ વાસણ જેમ પાણીના સર્ગથી સર્વથા રહિત હોય ળે
તેજ ગીતે જલના તુલ્ય સ્નેહ જે, સમાગ્ના બધનનો હેતુ છે તેને જેમણે
સવયા છોડી દીધો, અથવા ઠાસાના વાસણમા પડેલા પાણી જેમ લિપ્ત થતા
(ચોટતા) નથી, તેવીજ ગીતે સસારબધનનો હેતુ આશ્રવ જેઓમા લિપ્ત થતો
નથી, તેથી તેઓને ઠાસાના વાસણની પેઠે નિરુપલેપ કહેવામા આવ્યો ળે
(સસ્ર ડવ નિરગણા) શબ્દમા જેમ કોઈ પણ રંગ હોતો નથી તેવીજ રીતે

જચ્ચકળગં પિવ જાયરુવા, આદરિસફલગા ઇવ પાગડભાવા, કુમ્મો

નીરક્ષણા—રક્ષણ—રાગાદ્યપરમ્પરા તત્માર્જિતા, શ્લેષે યથા કિમપિ રક્ષનદ્રવ્ય સ્થિતિ
ન લભતે તથૈતેષ્વનગારેણુ રાગાદ્યો ન તિષ્ઠતાયથે । ‘જીવો વિવ અપ્પહિહયગઈ’
જીવ ઇવ અપ્રતિહતગતય—જીવો યથા શુભાશુભકર્મપાદ્યાહતગયા સર્વત્ર યાતિ તથા
અપ્રતિહતા ગતિર્યેષા તે તથા, દેશાગગતિષુ અતિવિચારિત્વેન વાદાદિષુ—
કુતીર્યિકમતિગકરગસામર્થ્યોપતત્ત્વેન ચ અસ્થિતિગતય, ‘જચ્ચકળગ પિવ જાયરુવા’
જાત્યકનકમિવ જાતરૂપા—શોધિતમુવર્ગમિવ નિર્મળ—રાગાત્પરિહિતા ઇત્યર્થ ।
‘આદરિસફલગા ઇવ પાગડભાવા’ આદર્શફલકા ઇવ પાગડભાવા—પ્રકટા=પ્રકટિતા,
ભાવા—ઉત્પાદવ્યયધ્રૌવ્યસ્વભાવકા જાગજીવાત્પિદાથા યસ્તે તથા, આદર્શફલકા

જેસે કોઈ મો રગ સ્થિતિ નહીં પા સકતા, ઉમા પ્રકાર રાગાત્મિક મી ડન અનગારા
મેં ઠહર નહીં સકતે થે । અત યે ગણ ક સમાન નીરક્ષણ કહ ગયે હૈં । (જીવો
વિવ અપ્પહિહયગઈ) જીવ જિસ પ્રકાર શુભ ઓર અશુભ કર્મ કે વગ પ્રેરિત હોકર
અવ્યાહત ગતિ સે સર્વત્ર ચલા જાતા હૈ ઉમા પ્રકાર ડનકા મી દેશ, નગર આદિમેં
અપ્રતિહતગતિવિહાર હોને સે ણવ વાદ—વિવાદ આદિ મ કુતીર્યિક મતા કે નિરા
કરણ કરને કો સામર્થ્ય સે યુક્ત હોને સે યે મા જીવ કે સમાન અસ્થિતિગતિવાલે
થે । (જચ્ચકળગ પિવ જાયરુવા) શોધિતમુવર્ગ કે સમાન યે વિચ્છુલ નિર્મલ થે ।
(આદરિસફલગા ઇવ પાગડભાવા) આદર્શ અર્થાત્ કાચ જિસ પ્રકાર પતિવિમ્બિત મુખા-
દિક અવયવો કો યથાવસ્થિત પ્રકટ કરતા હૈ ઉમા પ્રકાર યે મી અપને જ્ઞાન કે દ્વારા
ઉત્પાદ વ્યય ઈવ ધ્રૌવ્ય—વિશિષ્ટ જીવાજીવાદિક પદાર્થો કો પ્રકટ કરતે થે । ડનકી

રાગાદિક પણ તે અનગારોમા રહી શકતા નથી, તેથી તેઓ શખની પેઠે
નીરગણ કહેવાય છે (જીવોવિવ અપ્પહિહયગઈ) એવ જેમ શુભ અને અશુભ
કર્મવશ પ્રેરિત થઈને અવ્યાહત ગતિથી સર્વત્ર ચાલ્યો જાય, તેમ
તેઓની પણ દેશ નગર આદિમા અપ્રતિહતગતિ—વિહાર હોવાથી
તેમજ વાદવિવાદ આદિમા કુતીર્યિકમતોનું નિરાકરણ કરવાનું
સામર્થ્ય હોવાથી તેઓ પણ એવની પેઠે અસ્થિતિગતિવાળા હતા
(જચ્ચકળગ પિવ જાયરુવા) શોધેલા સુવર્ણના જેવા તેઓ બિલકુલ નિર્મળ હતા
(આદરિસફલગા ઇવ પાગડભાવા) આદર્શ અર્થાત્ અગીસો જેમ પ્રતિબિંબિત
મુખ આદિક અવયવોને યથાવસ્થિત પ્રકટ કરે છે (દેખાડે છે) તેમ તેઓ
પણ પોતાના જ્ઞાનદ્વારા ઉત્પાદ, વ્યય તેમ જ ધ્રૌવ્ય—વિશિષ્ટ એવ—અએવ—

इव गुत्तिदिया, पुम्खरपत्त व निरुवलेवा, गगणमिव निरालवणा,

यथा प्रतिनिवितान मुग्धाद्ययवान् यथाप्रस्थित प्रकटीकुर्याति, तथा यन्त्रतद्वानया जनानां चित्तदर्पणे जीवाजीवादिप्रियकराणां पुष्पप्रकाशते इत्यर्थः । 'कुम्भो इव गुत्तिदिया' कुम्भ इव गुप्तेन्द्रिया—कुम्भो यथा भयहतौ मनि ममृतमर्षेन्द्रियो भवति तथा स्मार-भ्रमणभयाद् गुमानि=विषयकषायेभ्यः स्तब्धितानि इन्द्रियाणि येषां ते गुप्तेन्द्रिया । 'पुम्खरपत्त व निरुवलेवा' पुष्कम्पत्रमिव निम्पलपा—यथा कमलपत्र निर्लिप्त सत् जलोपरि तिष्ठति तथा निरुपलपा—पद्मजन्तुन्यस्वजनविषयमन्वन्तरहिता भवन्तीति भावः । 'गगणमिव निरालवणा' गगनमिव निगल्म्यना—कुम्भग्रामनगराद्यालम्बनवर्जिता,

जीवाजावादिप्रियकर देवाना ऐसी होती था कि जिससे मनुष्यों के चित्तदर्पी दर्पण में उत्पादादि—स्वभाव वाले समस्त जावादिक पदार्थ अच्छी तरह—स्पष्टरूप से प्रतिभासित होने लगते थे । (कुम्भो इव गुत्तिदिया) कच्छपजिम प्रकार भय के कारणों के उपस्थित होने पर समस्त इन्द्रियां को लुप्तोपित कर लेता है उसी प्रकार ये मुनिजन भी स्मारपरिभ्रमण के भयसे विषय—रूपायों का ओर से अपनी २ इन्द्रियां को सुरक्षित किये हुए रहते थे । (पुम्खरपत्तव निरुवलेवा) जिस प्रकार कमलपत्र जल में निर्लिप्त होकर उम के ऊपर रहता है और कीचड़ से उपन्न होने पर भी जैसे वह उमके स्पर्श से ग्रहित होता है उसी प्रकार ये साधुजन भी कीचड़ पर जन्तुन्य स्वजन, एवं विषयों के संपर्क से प्रिलुप्त रहित थे । (गगणमिव निरालवणा) आकाश की तरह ये कुल, ग्राम और नगर आदि के सहारे की अपेक्षा नहीं रखते थे । (जणिलो इव निरालवणा) पवन की तरह घर

आदि पદાર્થોને પ્રકટ કરતા હતા તેમની ઉપાલવાદિ વિષયની દેશના એવી વતી હતી કે જેવી મનુષ્યોના ચિત્તરૂપી દર્પણમાં ઉત્પાદ આદિ સ્વ-ભાવવાળા સમસ્ત ઉપાદિ પદાર્થ આવી ગીતે અપ્પટરૂપે પ્રતિભાસિત થતા હતા (કુમ્ભો ઇવ ગુત્તિદિયા) ડાચવો જેમ ભયના કારણે આવી પડતા મમન્ત ઇન્દ્રિઓને ન ગોપિત કરી લે છે તેમ એ મુનિજનો પણ મસ્ત—પરિભ્રમણના ભયથી વિષયરૂપાઓની તરફથી પોતપોતાની ઇન્દ્રિઓને સુરક્ષિત રાખતા હતા (પુમ્મ્ખરપત્ત વ નિરુવલેવા) જેમ કમલપત્ર જલથી નિર્લિપ્ત વર્ધને તેની ઉપર ગહે છે અને કીચડથી ઉત્પન્ન થાય છે તે પણ જેમ તે તેના સબધથી રહિત હોય છે તેવી જ ગીતે સાધુજન પણ કીચડ તેમ જ જલતુલ્ય સ્વજન તેમ જ વિષયોના સબધથી બિલકુલ રહિત હતા (ગગણમિવ નિરાલવણા) આકાશની પેઠે તેઓ કુળ, ગામ અને નગર આદિના આશ્રયની

अणिलो इव निरालया, चंदो इव सोमलेस्सा, सूर्यो इव दित्तेया,
सागरो इव गभीरा, विहग इव सव्वओ विप्पमुक्का, मदरो इव
अप्पकपा, सारयसलिलव सुद्धहियया, खग्गिविसाण व एगजाया,

‘अणिलो इव निरालया’ अणिल इव निरालया—पवन इव गृहरहिता, ‘चंदो इव सोमलेस्सा’ चंद्र इव सौम्यलेश्या—अनुपतापदत्तुमन परिणामधाराणि, ‘सूर्यो इव दित्तेया’ सूर्य इव तामतेजस—अत्यंत शरीररंग्या भावतो ज्ञानन च देखीयमाना ।
‘सागर इव गभीरा’ सागर इव गम्भीरा—हर्ष-गोक्रान्तिकागणम्योगेऽपि निर्निवारचित्ता ।
‘विहग इव सव्वओ विप्पमुक्का’ विहग इव सर्वतो विप्रमुक्ता—परिवाग्परि यागात् नियत-
वासरहितवाचेति भाव । ‘मदरो इव अप्पकपा’ मन्दर इव अप्रकम्पा—मेरुवत्
परिपहोपसर्गपवनैरचलिता । ‘सारयसलिल व सुद्धहियया’ शारदसलिलमिव शुद्ध-
हृदया—यथा शरदृतौ जल निर्मल भवति तथा परमनिर्मलहृदया इति भाव । ‘खग्गिविसाण

से रहित थे । (चंदो इव सोमलेस्सा) चन्द्र के समान उनकी लेश्या सौम्य थी ।
(सूर्यो इव दित्तेया) सूर्य के समान ये तीव्र तेजवाले थे । शारीरिक काति द्रव्यतेज,
एव ज्ञान यह भावतेज है । (सागर इव गभीरा) सागर के तुल्य ये गम्भीर प्रकृति
के थे । हर्ष गोक आदि के कारणों के उपस्थित होने पर भी इनके चित्त में किसी भी
तरह का विकार उत्पन्न नहीं होता था । (विहग इव सव्वओ विप्पमुक्का) पक्षी की
तरह ये नियमित निवास से रहित थे । (मदरो इव अप्पकपा) मेरुपर्वत की तरह
परीपह एवं उपसर्गरूप पवन से ये अचलित थे । (सारयसलिल व सुद्धहियया) शरद
ऋतु के जल समान उनका हृदय निर्मल था । (खग्गिविसाण व एगजाया) खड्गी

अपेक्षा राखता नहुता । (अणिलो इव निरालया) पवननी पेठे धरथी रहित
हुता । (चंदो इव सोमलेस्सा) चंद्रनी पेठे तेमनी लेश्या सौम्य हुती । (सूर्यो इव
दित्तेया) सूर्यनी पेठे तेथो तीव्र-तेजस्वी हुता । शारीरिक काति द्रव्यतेज
तम ज्ञान ये भावतेज छे । (सागर इव गभीरा) सागरना जेवा गम्भीर प्रकृतिना
तेथो हुता । हर्ष शोक आदिना कारणो आवी जता थल तेमना चित्तमा डोछ
थल जेतनो विकार उत्पन्न थतो नहोतो । (विहग इव सव्वओ विप्पमुक्का)
पक्षीनी पेठे तेथो नियमित निवासथी रहित हुता । (मदरो इव अप्पकपा)
मेरु पर्वतनी पेठे पड़ीपड तेमज उपमगइय पवनथी तेथो अचलित हुता ।
(सारयसलिल व सुद्धहियया) शरद ऋतुना जलनी पेठे तेमना हृदय निर्मल
हुता । (खग्गिविसाण व एगजाया) खड्गी (गेडा)ना शींगडानी पेठे,

भारडपक्षीव अप्पमत्ता, कुजरो इव सोडीरा, वसभो इव जाय-

व एगजाया ' गडिगविषागमिपेकजाता - एडगा=आण्यजाय - तस्य विषाग शब्द, तन्मेव
भवति, तद्विषाग एकजाता - एकाभूता - गगानिसहायगतिता, उदुन्वात्तिमाहायगतिता इत्यर्थः ।
'भारडपक्षीव अप्पमत्ता' भारण्टपक्षीव अप्पमत्ता - भारण्टपक्षी=भारण्टपक्षी च भारण्ट-
पक्षी, अयं विज्ञातश्चित्रिचरणमान द्वाभ्यां प्रावाभ्यां द्वाभ्यां मुग्गाभ्यां च युक्तः, द्वयोर्जीवयोर्क्रमेणोदर
भवति, तौ चायन्तमप्रमत्तनयनं निग्राह्यं भवेत् । यदि कदाचित् ईवात् तत्रोऽपि जाय प्रमादं कृति,
तदा उभयोर्नाशो भवति, तस्मात् सर्वदा चकितचित्तौ प्रमादगतिौ तौ तिष्ठन् । तद्वत्-
प्रमत्ता - तप मयमान्धिर्मरक्षणं प्रमादगतिता इत्यर्थः । 'कुजरो इव सोडीरा'
कुजरो इव औण्डीरा - हस्ताय गूरा - रुपायादिरिपुभजनगीरा । 'वसभो इव जायत्थामा'
वृषभ इव जातस्थामान - जात स्थाम - वरु येपा ते जातस्थामान - वृषभसजातपराक्रमा

(गैडा) के सींग की तरह, ये रागाटिका का सहायता से रहित होने के कारण, एक-
स्वरूप थे । (भारडपक्षीव अप्पमत्ता) भारण्ट पक्षी की तरह ये अप्रमत्त थे । यह
पक्षी दो आववाग होता है । इसके तीन पैर होते हैं । प्रावा और मुग्ग इसके दो होते हैं ।
उदर अर्थात् पेट एकही होता है । ये दोनों जीव अत्यंत अप्रमत्त होते हैं । यदि कदाचित्त
एक जाय प्रमाद कर तो दोनों का नाश होवे । इसलिये अप्रमत्तचित्त होकर ये
दोनों बहुत ही सावधाना से रहते हैं । उसी तरह ये मुनिजन भी तप एव सयमानिक धर्म
के रक्षण करने में प्रमादवर्जित थे । (कुजरो इव सोडीरा) कुजरो के समान ये
रुपायानिक के भजन में औण्डीर-गूरीर थे । (वसभो इव जायत्थामा) वृषभ के

तेओ रागाटिकोनी म्हायतावी रहित होवाने कारणे, ओडम्बउप होता (भारण्ट
पक्षीव अप्पमत्ता) भारण्ट पक्षीनी ये तेओ अप्रमत्त होता आ पक्षी जे
एववाणा होय ते तेने त्रण पण होय छे ओड अने मुण तेने जे होय छे
उदर (पेट) तेने ओड न होय छे ते जन्ने एव जहु अप्रमत्त होय छे
जे उदाचित् ओड एव प्रमाद (भूल) उठे छे तो जन्नेनो नाश थाय छे
तेथी अप्रमत्तचित्त (चतुर) थधने ते जन्ने जहु न सावधानीथी रह्ये छे
तेवी न गीते ओ मुनिजनो पणु तप तेमज मयम आदि धर्मना रक्षण
उपमा प्रमादरहित होता (कुजरो इव सोडीरा) कुजरो (हाथी) नी ये
तेओ उपाय आदिना लग (नाश) उरवाभा औ डीर-गूरीर होता
(वसभो इव जायत्थामा) वृषभनी ये तेओ अलिङ्ग होता (सीहो इव दुद्ध-

સ્થામા, સીહો ઇવ દુદ્ધરિસા, વસુધરા ઇવ સર્વસ્પર્શવિસહા,
સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા ॥ સૂ. ૨૭ ॥

इत्यर्थ । 'सीहो इव दुद्धरिसा' सिंह इव दुर्धरा - सिंह परापरान्निर्गर्धरा इत्यर्थ ।
'वसुधरा इव सर्वस्पर्शविसहा' वसुधरा इव सर्वस्पर्शविषया - पृथ्वी यथा सर्वं स
मसह वा स्पर्शं सहते सर्वमहति चो यत तैवेत सा भवेऽपि अनुकूलप्रतिकूलपरीपहोपमर्ग
सुसहा भवति । 'सुहृयहृयासणो इव तेयसा जलता' सुहृत्सुताशन इव तेजसा
ज्वलन्त - सुहृत् = सुष्टु हृत् - घृताघातुतिभिस्तर्पितो यो हुताशनो वह्नि - तद्वत्तेजसा - तप -
सयमतेजसा ज्वलतो दीप्यमाना इति भाव ॥

અવ ઉપમાનસપ્રાદકમ્ ઇદ ગાથાદ્વયમ —

‘કસે ૧ મપે ૨ જાપે ૩, જન્હે રૂળગે ૪ આન્હરિસે ૫ ।

કુમ્મે ૬ પુરુરપત્તે ૭, ગયળે ૮ અગિલે ૯ ય ચ ૧૦ સેરે ય ૧૧ ॥

સાગર ૧૨ વિહગે ૧૩ મત્તર ૧૪, સારયસન્હિલ ચ ૧૫ ગમ્ગી ય ૧૬ ।

મારડે ૧૭ ગય ૧૮ વસહ ૧૯, સીહ ૨૦ વસુધરા ૨૧ સુહુયહુ

૨૨ ॥ ૨ ॥ इति ॥ सू. २७ ॥

સમાન યે વલિષ્ઠ થે । (સીહો ઇવ દુદ્ધરિસા) સિંહ કે સમાન યે દુર્ધર્ષ થે । સિંહ જૈસે
મૃગાદિકોં સે અપ્રધૃશ્ય હોતા હૈ, ડસી પ્રકાર મૃગ જૈસે પરીપહાન્તિકોં સે યે મી ચલ્લિતચિત્ત
નહાં હોતે થે । (વસુધરા ઇવ સર્વસ્પર્શવિસહા) પૃથિવી કે સમાન સર્વસ્પર્શસહ
થે । પૃથિવી જિસ તરહ સહને યોગ્ય અથવા નહા સહન કરને યોગ્ય એસે મી સ્પર્શ
કો સહતી હૈ ડસી પ્રકાર યે મુનિજન મી અનુકૂળ એવ પ્રતિકૂળ પરીપહોં કે ઉપનિષાત
કો અચ્છી તરહ સહન કરતે થે (સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલતા) સુહુત
અગ્નિ કી તરહ યે તપ ઓર સયમ ક તેજ સે દેદીપ્યમાન થ ॥સૂ. ૨૭ ॥

રિસા) સિહના જેવા તેઓ દુર્ધર્ષ હતા સિહ જેમ મૃગ આદિડોથી અપ
ધૃષ્ય હોય છે તેવી જ રીતે મૃગસમાન પરીપહ આદિડોથી તેઓ પણ ચલિત
ચિત્ત થતા નહોતા (વસુધરા ઇવ સર્વસ્પર્શવિસહા) પૃથિવીની પેઠે સર્વ સ્પર્શ
સહન કરતા હતા પૃથિવી જેમ સહેવા યોગ્ય અથવા ન સહન કરવા યોગ્ય
જેવા પણ સ્પર્શને સહન કરે છે તેવી જ રીતે એ મુનિજનો પણ અનુકૂળ
તેમ જ પ્રતિકૂળ પરીપહોના ઉપનિષાત ને સારી રીતે સહન કરતા હતા
(સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલતા) સુહુત અગ્નિની પેઠે તેઓ તપ અને સયમના
તેજથી દેદીપ્યમાન હતા (સૂ. ૨૭)

मूलम्—नत्थि ण तेसि ण भगवंताण कत्थइ पडिवंधे
भवइ । से य पडिवंधे चउव्विहे पणत्ते, तंजहा—दव्वओ
खेत्तओ कालओ भावओ । दव्वओ णं—सच्चित्ताचित्तमीसिएसु

टीका—‘ नत्थि ’ इत्यादि । नास्ति अयं पक्षः, यत् खलु ‘ तेसि
ण भगवताण ’ तेषां खलु भगवताम्—श्रीमहावीरस्वामिना शिष्याणाम् ‘ कत्थइ ’
अपि—कस्मिन् नपि विषये ‘ पडिवंधे भवइ ’ प्रतिबन्धः—आसक्तिः भवतीति, श्री महावीर-
स्वामिनोऽन्तेवासिना समयप्रतिबन्धोभूतः कोऽपि हेतुः कुत्रापि न भवतीति भावः ।
‘ से य पडिवंधे चउव्विहे पणत्ते ’ स च प्रतिबन्धश्चतुर्विधः प्रजपः ‘ तंजहा ’ तद्व्या-भेद-
प्रकारश्चेत्यम्—द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्च । तेषु ‘ दव्वओ णं ’ द्रव्यतः खलु ‘ सच्चित्ता-
चित्त-मीसिएसु दव्वेसु ’ सच्चित्ताऽचित्त-मिश्रितेषु द्रव्येषु । तत्र—सच्चित्त=शिष्यादिकम्,
अचित्त=वस्त्रादिकम्, मिश्रितम्=शिष्यसहितवस्त्रादिकम्, एतेषु द्रव्येषु, ‘ खेत्तओ ’ क्षेत्रतः—

‘ नत्थि णं ’ इत्यादि ।

(तेसि ण भगवताण) भगवान् महावीर के समीप में रहनेवाले उन स्थविर
भगवत्तो का (कत्थइ) किसी भी विषय में (पडिवंधे) प्रतिबंध (नत्थि) नहीं
था । अर्थात् भगवान् वीर प्रभु के ये समस्त मुनिजन समय के विधातक किसी भी विषय
में आसक्ति नहीं रखते थे । (से य पडिवंधे चउव्विहे पणत्ते) वह प्रतिबंध चार प्रकार
का कहा गया है, (तंजहा) यह इस प्रकार है—(दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ)
द्रव्य से, क्षेत्र से, काल से एवं भाव से । (दव्वओ णं सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु
दव्वेसु) द्रव्य से प्रतिबन्ध ३ प्रकार का है—(१) सच्चित्त (२) अचित्त (३) सच्चित्ताचित्त ।

‘ नत्थि णं ’ इत्यादि

(तेसि ण भगवताण) भगवान् महावीरना समीपमा रहनेवाला ते
स्थविर भगवत्तोने (कत्थइ) केषां पणु विषयमा (पडिवंधे) प्रतिबन्ध (नत्थि)
न डोतो, अर्थात्—भगवान् वीरप्रभुना ते समस्त मुनिजनो समयमना विधातक
कोय कोवा केषां पणु विषयमा आसक्ति रागता न डोता (से य पडिवंधे
चउव्विहे पणत्ते) ते प्रतिबन्ध चार प्रकारना कहेला छे (तंजहा) ते आ प्रकारे
छे (दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ) द्रव्यथी, क्षेत्रथी, कालथी तेभन् लावथी
(दव्वओ णं सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु दव्वेसु) द्रव्यथी प्रतिबन्ध त्रय प्रकारनो
छे, (१) सच्चित्त, (२) अचित्त, (३) सच्चित्ताचित्त, शिष्य आदिह सच्चित्त छे

તથામા, સીહો ઇવ દુદ્ધરિસા, વસુધરા ઇવ સવ્વપાસવિસહા,
સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા ॥ સૂ. ૨૭ ॥

અર્થ । ‘ સીહો ઇવ દુદ્ધરિસા ’ સિંહ ઇવ દુર્ધવા — સિંહ પરીપાતાદિર્ગર્ધવા અર્થે ।
‘ વસુધરા ઇવ સવ્વપાસવિસહા ’ વસુધરા ઇવ સર્વસ્પર્શવિવિધ — પૃથ્વી યથા મયં સત્-
મસહ વા સ્પર્શ સહતે સર્વમદ્ધતિ ચો યત તથેત માયોપિ અનુકૂળપ્રતિકૂળપરીપાતોપસર્ગ
સુસહા ભવતિ । ‘ સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા ’ સુહુતુનાથન ઇવ તેજમા
જ્વલંત — સુહુત = સુષ્ટુ હુત — ધૃતાધાહુતિભિસ્તર્પિતો યો હુતાથનો વદ્ધિ — તદ્ધતેજસા — તપ —
સયમતેજસા જ્વલંતો નીપ્યમાના ઇતિ માય ॥

અત્ર ઉપમાનસપ્રાદકમ્ ઇદ ગાથાદયમ્ —

‘ કસે ૧ મપે ૨ જીવે ૩, જન્વે ફળગે ૪ આત્તરિસે ૫ ।

કુમ્મે ૬ પુમ્મરપત્તે ૭, ગયગે ૮ અગિલે ૯ ય ચ ૧૦ મૂં ય ૧૧ ॥

સાગર ૧૨ વિહગે ૧૩ મદ્ધર ૧૪, સારયસન્નિલ્લિ ચ ૧૫ સમ્મી ય ૧૬ ।

મારહે ૧૭ ગય ૧૮ વસહે ૧૯, સીહ ૨૦ વસુધરા ૨૧ સુહુયહુ
૨૨ ॥ ૨ ॥ ઇતિ ॥ સૂ. ૨૭ ॥

સમાન યે બલિષ્ઠ થે । (સીહો ઇવ દુદ્ધરિસા) સિંહ કે સમાન યે દુર્ધર્ષ થે । સિંહ જૈસે
મૃગાદિકોં સે અપ્રશૃણ્ય હોતા હૈ, ઉસી પ્રકાર મૃગ જૈસે પરીપહાત્તિકોં સે યે મી ચલિત્તચિત્ત
નહીં હોતે થે । (વસુધરા ઇવ સવ્વપાસવિસહા) પૃથિવી કે સમાન સર્વસ્પર્શસહ
થે । પૃથિવી જિસ તરહ સહને યોગ્ય અથવા નહીં સહન કરને યોગ્ય એસે મી સ્પર્શ
કો સહતી હૈ ઉસી પ્રકાર યે મુનિજન માં અનુકૂળ એવ પ્રતિકૂળ પરીપહોં કે ઉપનિષાત્ત
કો અછી તરહ સહન કરતે થે (સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા) સુહુત
અગ્નિ કી તરહ યે તપ ઔર સયમ કે તેજ સે દેદીપ્યમાન થે ॥ સૂ. ૨૭ ॥

રિસા) સિહના જેવા તેઓ દુર્ધર્ષ હતા સિહ જેમ મૃગ આદિજોથી અપ
શૃણ્ય હોય છે તેવી જ રીતે મૃગસમાન પરીપહ આદિજોથી તેઓ પણ ચલિત
ચિત્ત થતા નહોતા (વસુધરા ઇવ સવ્વપાસવિસહા) પૃથિવીની જેમ સર્વ સ્પર્શ
સહન કરતા હતા પૃથિવી જેમ મહેવા યોગ્ય અથવા ન સહન કરવા યોગ્ય
એવા પણ સ્પર્શને સહન કરે છે તેવી જ રીતે એ મુનિજનો પણ અનુકૂળ
તેમ જ પ્રતિકૂળ પરીપહોના ઉપનિષાત્ત ને સાગી રીતે સહન કરતા હતા
(સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા) સુહુત અગ્નિની જેમ તેઓ તપ અને સયમના
તેજથી દેદીપ્યમાન હતા (સૂ. ૨૭)

મૂલમ—નત્થિ ણ તેસિ ણ ભગવતાણ કત્થઇ પડિવંધે
ભવડ । સે ય પડિવંધે ચડવિંધે પળ્લસે, તંજહા—દવ્વઓ
સેત્તઓ કાલઓ ભાવઓ । દવ્વઓ ણં—સચિત્તાચિત્તમીસિણ્ણસુ

ટીકા—‘ નત્થિ ’ ઇત્યાદિ । નાસ્તિ અય પથ, યત્ સ્વલ્પ ‘ તેસિ
ણ ભગવતાણ ’ તેષા ગ્વલ્પ ભગવતામ—શ્રીમહાનાગસ્વામિન ગિપ્યાણામ્ ‘ કત્થઇ ’
પ્રમાણ—કસ્મિન્નપિ વિષયે ‘ પડિવંધે ભવડ ’ પ્રતિવંધ—આસક્તિ ભવતાતિ, શ્રી મહાવીર-
સ્વામિનોઽત્તેનામિના સયમપ્રતિવંધીભૂત કોઽપિ હેતુ કુત્રાઽપિ ન ભવતીતિ ભાવ ।
‘ સે ય પડિવંધે ચડવિંધે પળ્લસે ’ સ ચ પ્રતિવંધશ્ચતુર્વિધ પ્રજ્ઞા ‘ તંજહા ’ તદ્વ્યા-ભેદ-
પ્રકારશ્ચેત્યમ્—દ્રવ્યત ક્ષેત્રત કાલતો ભાવતશ્ચ । તેષુ ‘ દવ્વઓ ણ ’ દ્રવ્યત સ્વલ્પ ‘ સચિત્તા-
ચિત્ત-મીસિણ્ણસુ દવ્વેસુ ’ સચિત્તાઽચિત્ત-મિશ્રિતેષુ દ્રવ્યેષુ । તત્ર—સચિત્ત=ગિપ્યાદિકમ્,
અચિત્ત=વસ્તુાદિકમ્, મિશ્રિતમ્=ગિપ્યસહિત્યશ્ચાદિકમ્, એતેષુ દ્રવ્યેષુ, ‘ સેત્તઓ ’ ક્ષેત્રત —

‘ નત્થિ ણ ’ ઇત્યાદિ ।

(તેસિ ણ ભગવતાણ) ભગવાન મહાવીર કે સમીપ મેં રહેનેવાળે ડન સ્થવિર
ભગવતોં કા (કત્થઇ) કિસી મી વિષય મ (પડિવંધે) પ્રતિવંધ (નત્થિ) નહીં
યા । અર્થાત્ ભગવાન્ વીર પ્રભુ કે યે સમસ્ત મુનિજન સયમ કે વિઘાતક કિસી મી વિષય
મેં આસક્તિ નહીં રખતે થે । (સે ય પડિવંધે ચડવિંધે પળ્લસે) વહ પ્રતિવંધ ચાર પ્રકાર
કા કહા ગયા હૈ, (તંજહા) વહ ડસ પ્રકાર હૈ—(દવ્વઓ સેત્તઓ કાલઓ ભાવઓ)
દ્રવ્ય સે, ક્ષેત્ર સે, કાલ સે ણ ભાવ સે । (દવ્વઓ ણ સચિત્તા—ચિત્ત—મીસિણ્ણસુ
દવ્વેસુ) દ્રવ્ય સે પ્રતિવંધ ૩ પ્રકાર કા હૈ—(૧) સચિત્ત (૨) અચિત્ત (૩) સચિત્તાચિત્ત ।

‘ નત્થિ ણ ’ ઇત્યાદિ

(તેસિ ણ ભગવતાણ) ભગવાન મહાવીરના સમીપમા રહેવાવાળા તે
સ્થવિર ભગવતોને (કત્થઇ) ડોઠપિણ વિષયમા (પડિવંધે) પ્રતિવંધ (નત્થિ)
ન હોતો, અર્થાત્—ભગવાન્ વીરપ્રભુના તે સમસ્ત મુનિજનો સયમના વિઘાતક
હોય એવા ડોઠ પણ વિષયમા આસક્તિ રાખતા નહોતા (સે ય પડિવંધે
ચડવિંધે પળ્લસે) તે પ્રતિવંધ ચાર પ્રકારના હોવા છે (તંજહા) તે આ પ્રકારે
છે (દવ્વઓ સેત્તઓ કાલઓ ભાવઓ) દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી તેમજ ભાવથી
(દવ્વઓ ણ સચિત્તા—ચિત્ત—મીસિણ્ણસુ દવ્વેસુ) દ્રવ્યથી પ્રતિવંધ ત્રણ પ્રકારનો
છે—(૧) સચિત્ત, (૨) અચિત્ત, (૩) સચિત્તાચિત્ત, શિષ્ય આદિઽ અચિત્ત છે

દબ્બેસુ । સ્વેત્તઓ-ગામે વા ણયરે વા રણે વા સ્વેત્તે વા સ્વલે વા ઘરે
વા અંગણે વા । કાલઓ-સમણ વા આવલિયાણ વા આણા-

‘ગામે વા’ ગામે વા, ‘ણયરે વા’ નગરે વા ‘રણે વા’ અણ્યે વા, ‘સ્વેત્તે વા’ ક્ષેત્રે વા, સ્વટ્ટ= યાત્રમમ
દંતસગોવનસ્થાને વા, ‘ઘરે વા અંગણે વા’ ગૃહે વાઽદ્વગ વા । ‘કાલઓ સમણ વા આવલિયાણ
વા’ કાલન-સમયે સર્વતો જયયે કાલે, મમયમ્પ વિમ્પનોઽર્ય ઉપાસકગ્ગાદ્ધવ્યાગાગ્ગમ્પસજ્જીવની
વૃત્તિતોઽવસેય । ‘આવલિકાયામ’ અપગ્ગયાતસમય રૂપાયામ ‘આણાપાણુણ વા’ આનપ્રાણે વા=

ગિણ્યાદિક સચિત્ત હૈ । વલ્લાદિક અજીવ પદાર્થ અચિત્ત હૈ । ગિણ્યસહિત વસ્ત્રાદિક
સચિત્તાચિત્ત હૈ । इनमें इन मुनिजनों को त्रिलकुल भी आसक्ति नहीं थी । (स्वेत्तओ
गामे वा णयरे वा रण्णे वा स्वेत्ते वा स्वले वा घरे वा अगण्णे वा) इसी तरह क्षेत्र की
अपेक्षा-ग्राम में, नगर में, जंगल में, क्षेत्र में, सल-धायादिक के कूटने और फटकने के
स्थान ऐसे खलिहान में, घर में अथवा आगन में प्रतिगध नहीं था । (कालओ
समण वा आवलियाण वा आणापाणुण वा थोवे वा लवे वा मुहुत्ते
वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे वा अयणे वा अण्णयरे वा दीहकालसजोगे)
कालकी अपेक्षा से समय-सब से छोटे काल में, इस समय और कालका विस्तृत
अर्थ ‘उपासकदशाग’ की ‘अगारधर्मसजीवनी’ वृत्ति में कहा है, वहां से जान लेना चाहिये ।
आवलिका में, अपगयात समयकी एक आवलिका होती है, उच्छ्वासनिश्वासकालरूप
आनप्राण में, स्तोक्रमे-सप्तप्राणप्रमाणवाले कालविशेषमें-सात उच्छ्वासमें, लवमें-सात-

वस्त्रादिक अणुव पદાર્થ અચિત્ત છે શિષ્યસહિત વસ્ત્રાદિક સચિત્તાચિત્ત છે
તેમાં એ મુનિજનોને ત્રિલકુલ જ આસક્તિ નહોતી (સ્વેત્તઓ ગામે વા ણયરે
વા રણ્ણે વા સ્વેત્તે વા સ્વલે વા ઘરે વા અગણે વા) તેવી જ રીતે ક્ષેત્રની
અપેક્ષા-ગામમાં, નગરમાં, જંગલમાં, ક્ષેત્રમાં, ખલ-ધાન્ય વગેરેને કૂટવા
ખાડવાના સ્થાનભૂત એવા ખલિહાનમાં, ઘરમાં, આગણામાં પ્રતિગધ નહોતો
(કાલઓ સમણ વા આવલિયાણ વા આણાપાણુણ વા થોવે વા લવે વા મુહુત્તે
વા અહોરત્તે વા પક્ખે વા માસે વા અયણે વા અણ્ણયરે વા દીહકાલસજોગે) કાલની
અપેક્ષાએ સમય-સૌથી થોડા ઢાળમાં (આ સમય અને ઢાળનો વિસ્તૃત
અર્થ ‘ઉપાસકદશાગની’ ‘અગારધર્મસજીવની’ વૃત્તિમાં કહેલો છે ત્યાંથી
જાણી લેવો જોઈએ), આવલિકામાં (અપગ્યાત સમયની એક આવલિકા થાય
છે), ઉચ્છ્વાસ-નિશ્વાસ-ઢાલરૂપ આનપ્રાણમાં, સ્તોકમાં-સપ્તપ્રાણના પ્રમાણ

पाणुए वा थोवे वा लवे वा मुहुत्ते वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे
वा अयणे वा अण्णयरे वा दीहकालसंजोगे । भावओ—कोहे वा
माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा । एव तेसि ण भवइ
॥ सू० २८ ॥

उद्घोसनि वासकाल इत्यर्थ, 'थोवे वा' स्तोके रा=सप्तप्राणमाने वा कालविशेषे,
'सत्त पाणाणि से थोवे' इत्युक्ते । 'लवे वा'—'सत्त थोवाणि से लवे'
इति सनत्लोकमिने काले वा, 'मुहुत्ते वा' मुहूर्त्ते वा—लगाना सनमनतिप्रमाणे काले,
'अहोरत्ते वा' अहोगत्रे वा—रात्रिद्विसप्रमाणे काले वा, 'पक्खे वा' पक्षे—पञ्चदशदिवस-
प्रमाणक काले वा 'मासे वा' त्रिंशदिवसप्रमाणके काले वा, 'अयणे वा' अयने—
उत्तरायणदक्षिणायनमेवाद्विभिधे षण्मासप्रमिते काले वा, 'अण्णयरे वा दीहकालसंजोगे'
अयतरस्मिन् वा तीर्धकालमयोगे—उक्तप्रभेदाद् भिन्ने वा सवत्सरादिरूपे काले । 'भावओ'
भावत—'कोहे वा' क्रोधे वा 'माणे वा'—माने वा, 'मायाए वा'—मायाया वा, 'लोहे वा'
लोभे वा 'भए वा' भये वा, हासे वा । 'एव तेसि ण भवइ' एव तेषा न भवति,
एव—पूर्ववर्णितप्रकारेण तत्र तत्र प्रतिबन्ध—आसक्तिस्तेषा मुनीना न भवति ॥ सू० २८ ॥

स्तोक अर्थात् ४९ उच्छ्वास—प्रमित कालमें, मुहूर्त्तमे—७७ लघोसे प्रमित कालमें, अहो-
रात्रिम, पक्ष—१५ दिनके कालमें, मास—३० दिन—प्रमाण समयमें, अयनमें—उत्तरायण—
दक्षिणायन रूप उ उ महिनोमें, एव और भी सवत्सरादिरूप बृहत्समयमें प्रतिबन्ध नहीं था ।
(भावओ) भावकी अपेक्षासे (कोहे वा माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा
एव तेसि ण भवइ) क्रोधमें, मानमें, मायामें, लोभमें, भयमें, अथवा हास्यमें उन
मुनिजनोको किसीभी तरहका प्रतिबन्ध नहीं था ॥ सू० २८ ॥

नेटला काणविशेषमा—सात उद्घोसमा, लवमा—सात स्तोके अर्थात् ४९
उद्घोसना प्रमाणुना काणमा, मुहुर्त्तमा—७७ लघोथी प्रमित काणमा, अहो-
रात्रिमा, पक्ष—१५ दिवसना काणमा, मास—३० दिवसना समयमा, अयनमा
उत्तरायण—दक्षिणायनइय छ छ महिनामा, तेमज्जी ज्ञापणु सवत्सर आदिइय
लाणा समयमा प्रतिबन्ध नहोतो । (भावओ) भावनी अपेक्षाओ (कोहे वा
माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा एव तेसि ण भवइ) क्रोधमा,
मानमा, मायामा, लोभमा, भयमा अथवा हास्यमा ते मुनिओने कांछ पणु
तरेइने प्रतिबन्ध नहोतो । (सू २८)

“યો મામપકરોત્યેપ, તત્ત્વેનોપકરોત્યસૌ ॥

શિરામોક્ષાત્પાપેન, કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥ ” ઇતિ ॥

યદ્વા—વાસ્વા ચન્તનસમાન કન્પ આચારો યેષા તે વાસીચન્દનસમાનકન્પા,

યો મામપકરોત્યેપ તત્ત્વેનોપકરોત્યસૌ ।

શિરામોક્ષાત્પાપેન, કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥ ૧ ॥

સજ્જનાંકા જન કોડ મનુષ્ય અપકાર કરતા હૈ, તન વે ંસા સમજતે હૈ કિ યહ જો મેરા અપકારી હૈ સો તો વસ્તુત ઉપકારી હા હૈ । ક્યા કિ ડસકે અપકાર સે હમારી સહનશીલતા આતિ ગુર્ગોંકા પરાશા હોતા હૈ, ઝનુ-મિત્રમ, નિન્દા-સ્તુતિ-આદિમેં સમ-દૃષ્ટિતા વઢતા હૈ । અત યહ મેગ અપકારી નહા, પ્રત્યુત ઉપકારી હૈ । જૈસે કિસીકી ગર્દનકી નસ યતિ ચઢ જાતી હૈ, ડસકો યવાસ્થાનમેં વૈઠાનેકે વૈઠ ડસકા ઝિર પકડ-કર વાર્યે-ઢાર્યે ઘુમાતા હૈ, ડસ સમય રોગીકો પીડા હોતા હૈ, પરન્તુ નસકે અપને સ્થાન પર વૈઠ જાને પર પાડિતકી પીડા ઝાન્ત હો જાતા હૈ, વહ નીરોગ હો જાતા હૈ, ડસી પ્રકાર અપકારી મી અપકારકે ઢ્વારા સજ્જનોંકી આત્માકો, જો અનાદિકાલસે સ્વ-સ્થાનચ્યુત હો સસાગમેં ભ્રમણ કર રહી હૈ, સ્વસ્થાનમે સ્થિત કરતા હૈ । ડસલિયે સજ્જન અપન અપકારોકો ઉપકારીહા માનતે હૈ, ડસ પર આક્રોશ કમા મી નહા કરતે

યો મામપકરોત્યેપ તત્ત્વેનોપકરોત્યસૌ ।

શિરામોક્ષાત્પાપેન કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥ ૧ ॥

સજ્જનોના ડોઈ મનુષ્ય જ્યારે અપકાર ડરે ડે ત્યારે તેઓ એમ સમજે ડે ડે આ જે અમારો અપકારી છે તે તો ખગીરીતે ઉપકારી જ છે કેમકે તેના અપકારથી અમારી મહનશીલતા આદિગુણોની પગીક્ષા થાય ડે, ઝનુ-મિત્રમા, નિદા-સ્તુતિ આદિમા સમદષ્ટિપણુ વધે છે તેથી તે અમારો અપકારી નથી, પરતુ ઉપકારી છે જેમકે ડોઈની ગરદનની નસ જે ચડી જાય છે તો તે ખરાખર ડેઢાણુ જેસાડી દેવાને માટે વૈધ તેતુ માથુ પક ડીને જમણુ-ડાણુ ફેરવે છે તે વખતે રોગીને પીડા થાય ડે, પરતુ નસને પોતાને ડેઢાણુ જેમી જવાથી તે રોગીની પીડા શાત થઈ જાય છે, અને તે નિરોગી થઈ જાય ડે તેવીજ રીતે અપકારી પણ અપકારઢ્વારા સજ્જનોના આત્માને-ડે જે અનાદિકાલથી પોતાના સ્થાનથી ચ્યુત થઈ સસારમા ભ્રમણુ ડસી રહેલો ડે તેને-પોતાના સ્થાનમા સ્થિર ડરે છે તેથી સજ્જન પોતાના અપકારીને ઉપકારીજ માને ડે તેના પર શુસ્મો ડહી પણ કરતા નથી

કપ્પા સમલેદુકંચના સમસુહદુક્ષ્વા ઇહલોગ-પરલોગ-અપ્પડિવઙ્ગા
સંસારપારગામી કમ્મણિગ્ધાયણદ્વારે અવ્બુદિયા વિહરતિ ॥ સૂ ૨૧ ॥

તથાચોક્તમ્—

“ અપકારપરેડપિ પરે, કુર્વંત્યુપકારમેવ હિ મહાન્ત ।

સુરમીકરોતિ વાસી, મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ॥ ” ઇતિ ।

‘સમલેદુકંચના’ સમલેદુકાશ્વના = લેદુ — મૃત્તિકાણ્ડ, કાશ્વન—સુવર્ણ, તે ઉપ મમ
તુલ્યે યેષા તે તથા, ‘સમસુહદુક્ષ્વા’ સમસુગ્ધુ ગ્વા, સુગ્ધે દુ લે ચ સમાનપણિમા

હૈ, અથવા—વાસી—અપકારામેં ચદનકે સમાન હૈ આચાર જિનકા મેસે વે સાધુજન થે ।
ચદન વાસી દ્વારા—વસૂલા દ્વારા—કાટે જાને પર મી વમૂલાકે મુલકો મુલાસિત કરતા હૈ ।
કહા મી હૈ—

અપકારપરેડપિ પરે, કુર્વંત્યુપકારમેવ હિ મહાન્તઃ ।

સુરમીકરોતિ વાસી મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ॥ ૧ ॥

તથા દુષ્ટ—સ્વભાવવાળે મનુષ્ય યદપિ સજનોંકા નિરન્તર અપકાર હી કરતે રહતે હૈ,
તો મી વે સજન ઉન અપકારિયોં પર કમી મી ક્રુદ્ધ નહીં હોતે હૈ, ઉનકા કમી મી અપકાર
નહા કરતે હૈ । પ્રત્યુત વે અપકારિયોંકા મી ઉપકાર હી કરતે હૈ । જૈસે ચદનવૃક્ષ અપને
અંકુશકો કાટનેવાલે મનુષ્યકો, કાટને કે સાધન કુઠારકે મુલકો મી સુરમિત હી કરતા હૈ ॥૧॥

(સમલેદુકંચના) પાષાણ ઓર સુવર્ણ ઇન દોનોં કો બરાબર સમજતે થે । (સમસુહ-

અથવા વાસી—અપકારી પ્રતિ ચ દનના સરખો આચાર છે જેમનો એવા તે
સાધુજનો હતા ચ દન વાસીદ્વારા—વાસલાથી કપાઈ જવા છતાં પણ વાસલાના
મુખને મુલાસિત કરે છે કહ્યું પણ છે—

અપકારપરેડપિ પરે, કુર્વંત્યુપકારમેવ હિ મહાન્ત ।

સુરમીકરોતિ વાસી મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ॥

તથા તે દુષ્ટ સ્વભાવવાળા મનુષ્ય જે કે સજજનોનો હમેશ અપકાર જ
કર્યા કરે તે પણ તે સજજનો તે અપકારીઓ ઉપર કદી પણ ક્રોધ કરતા
નથી, કદી પણ તેમનો અપકાર કરતા નથી, પરંતુ તે અપકારીઓ ઉપર પણ
ઉપકાર જ કરે છે જેમ ચ દનવૃક્ષ પોતાના અંગને કાપવાવાળા મનુષ્યને,
અને કાપવાના સાધન કુહાડાના મુખને પણ મુગધિત કરે છે (૧) (સમલેદુ
કંચના) પાષાણ અને સુવર્ણ એ બન્નેને બરાબર સમજતા હતા (સમસુહ

मूलम्—तेसि ण भगवताण एएण विहारेण विहरमा-

इयर्थ । ' इहलोग-परलोग-अप्पडिवद्धा ' इहलोकपरलोकाऽप्रतिपक्षा - लोकद्वयसुखास-
क्तिहिता , ' ससार-पार-गामी ' ससार-पार-गामिन - भवसमुद्रत स्वपरामतारका ,
' कम्मणिग्घायणट्ठाए अब्भुट्ठिया विहरति ' कर्मनिघातनार्थमभ्युथिता - सकलकर्मनिर्जरणार्थ
वृत्तोद्यमा विहरन्ति ॥ सू० २९ ॥

टीका—' तेसि ण ' इत्यादि । तेषा श्रीमहावीरस्वामिनिष्प्याणा ' भगवताण '
भगवता-तप - यमगोभागान्तिम, ' एएण विहारेण विहरमाणान ' एतेन विहारेण
विहरताम्-उत्र विहार=विचरण-मुनिचर्या, यद्वा विविधैरनेकप्रकारैरपिभारवहन-पाञ्चलन-
पराग्रहसहनान्तिरूपै कायक्येऽथै कर्माणि ह्रियन्तऽनेनेति विहार, एतेन विहारेण-ग्रामनगरा-

दुक्खा) सुख एव दुःखम समान परिणाम वाले थे । सुखमें हर्ष एव दुःखम विषाद
इस प्रकार विषमता लिये इनके परिणाम नहीं थे । (इहलोग परलोग-अप्पडिवद्धा)
इस लोक-मनो एव परलोक मन्धी सुखोंकी आसक्ति इनके हृदयमें नहीं थी । (ससार-
पारगामी) ये भवरूपी समुद्रको तिरनेवाले थे । (कम्मणिग्घायणट्ठाए अब्भुट्ठिया
विहरति) समस्त कर्मोंकी निर्जरा करनेके लिये ही सयमाराधनमे तत्पर होकर विचरते
थे ॥ सू० २९ ॥

' तेसि ण भगवताण ' इत्यादि,

(तेसि ण भगवताण) महावीर स्वामाके इन स्थविर भगवतोंका जो (एएण
विहारेण विहरमाणान) इस प्रकारके विहार करते थे । विहार शब्दका अर्थ मुनिचर्या

दुक्खा) सुख तेमज्ज दुःखमा समान परिणामवाणा हुता सुखमा दुःखं
तेमज्ज दुःखमा विषाद (शोड) येवी विषमता तेमनामा नडोती (इहलोग
परलोग-अप्पडिवद्धा) आ लोड-सज्जधी तेमज्ज परलोड-सज्जधी सुज्जोनी
आसक्ति तेमना हुदयमा नडोती (ससारपारगामी) तेओ लवउपी समुद्रने
तरवावाणा हुता (कम्मणिग्घायणट्ठाए अब्भुट्ठिया विहरति) समस्त उभोनी
निर्जरा उरवा माटे ज सयम-आराधनमा तत्पर थछने विचरता हुता
(सू २६)

' तेसि ण भगवताण ' इत्यादि,

(तेसि ण भगवताण) ओ महावीर स्वामीना ते स्थविर भगवतो
(एएण विहारेण विहरमाणान) आ प्रकारे विहार उरता हुता, विहार शब्दने

જહા-इत्तरिण य १ आवकहिण य २ । से किं तं इत्तरिण ? इत्तरिण
अणोगविहे पणत्ते, त जहा-चउत्थभत्ते १ छट्ठभत्ते २ अट्ठमभत्ते

किं च-एति-गच्छति तच्छीट्ठम् इत्तर, तदेव-इत्तरिकम्-अन्यत्रान्तरिकम्, यथा श्रीमहावीर-
स्वामिनस्तीर्थे नमस्कारसहितप्रयाग्यानकालान्तरम् पन्नासपर्यन्तम्, श्रीनामेयतीर्थद्वर
तीर्थे रत्नसरपर्यन्तम्-इति १ । 'आवकहिण य' याव कथिकस्त-यावन्-यदवधिर्मनुष्योऽ-
यमिति मुख्यव्यवहाररूपा कथा यावकथा, तत्र भव याव कथिक-आवन्पर्यन्तम् अनशनमिति ।
अनयोरित्वरिक पृच्छति-'से किं त इत्तरिण' अयं त्रि-तद इत्तरिकम्, अम्योत्तरमाह-
'इत्तरिण अणोगविहे पणत्ते' इत्तरिकम् अनकथि प्रज्ञपम्, 'त जहा'-तद्यथा-तानि
यदूपाणि सन्ति तथा कथयति-'चउत्थभत्ते' चतुर्थभक्तम्-एकोपवासरूपम् १ । 'छट्ठभत्ते'
षष्ठभक्तम्-निरन्तरदिनद्वयोपवासरूपम् २ । 'अट्ठमभत्ते' अष्टमभक्त-निरन्तरत्विनत्रयोपवासरू-

स्वामी के तीर्थ में इत्तरिक तप नमस्कारसहित=नौकारसी प्रत्याग्यान काल से लेकर उह
मासपर्यन्त का कहा गया है । श्री आदिनाथ तीर्थकर के शासनम इसकी मर्यादा नौका
रसी से लेकर एकवर्ष पर्यन्त की थी । शेष २२ तार्थकरा के शासनमे अष्टमास पर्यन्त इसकी
अवधि थी । (से किं त इत्तरिण ?) इत्तरिक तप क्या है ? उत्तर-(इत्तरिण अणोग-
विहे पणत्ते) यह इत्तरिक तप अनेक प्रकार का कहा गया है, (त जहा) वे प्रकार ये हैं-
(चउत्थभत्ते छट्ठभत्ते अट्ठमभत्ते दसमभत्ते बारसभत्ते चउदसभत्ते सोलसभत्ते अद्धमासिय-
भत्ते मासियभत्ते दोमासियभत्ते तेमासियभत्ते चउमासियभत्ते पचमासियभत्ते छम्मा-
सियभत्ते) चतुर्थभक्त-एक उपवास, षष्ठभक्त-दो उपवास-निरन्तर-लगातार-दो दिन का
उपवास, अष्टमभक्त-निरन्तर तीन दिन तक उपवास, दशमभक्त-चार-उपवास-लगातार

સ્વામીના તીર્થમાં ઇત્તરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસી પ્રત્યાગ્યાનકાલથી
લઈને છ માસ સુધીનું કહેલું છે શ્રી આદિનાથ તીર્થ કરના અમથે તીર્થમાં
તેની મર્યાદા નૌકારમીથી લઈને એક વર્ષ સુધીની હતી બાકીના ૨૨ તીર્થ
કરના તીર્થમાં ૮ માસ સુધીની તેની અવધિ હતી (સે કિં ત ઇત્તરિણ ?)
ઇત્તરિક તપ શું છે ? ઉત્તર-(ઇત્તરિણ અણેગવિહે પણત્તે) આ ઇત્તરિક તપ
અનેક પ્રકારનું કહેલું છે, (તજહા) તે આમ છે (ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમ
મત્તે દસમમત્તે વારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્દમાસિયમત્તે માસિયમમત્તે
દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમમત્તે ચઉમાસિયમમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્માસિયમત્તે)
ચતુર્થ-ભક્ત એક ઉપવાસ, ષષ્ઠભક્ત-બે ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર બે દિવ
સનો ઉપવાસ, અષ્ટમભક્ત-એક સાથે ત્રણદિવસનો ઉપવાસ-ત્રણ ઉપવાસ, દશમ

૩ દસમભક્તે ૪ વારસમભક્તે ૫ ચતુદસમભક્તે ૬ સોલસમભક્તે ૭ અદ્ધ-
માસિયમભક્તે ૮ માસિયમભક્તે ૯ દોમાસિયમભક્તે ૧૦ તેમાસિયમભક્તે ૧૧
ચતુમાસિયમભક્તે ૧૨ પચમાસિયમભક્તે ૧૩ છમ્માસિયમભક્તે ૧૪,

પમ્ ૩ । ‘દસમભક્તે’ દશમભક્તમ્—નિરતગ્નિચતુષ્વયોપવાસરૂપમ્ ૪ । ‘વારસમભક્તે’ દ્વાદશ-
મભક્તમ્—નિરતગ્નિપચ્ચક્રોપવાસરૂપમ્ ૫ । ‘ચતુસમભક્તે’ ચતુર્દશમભક્તમ્—નિરતરદિનચતુષ્કો-
પવાસરૂપમ્ ૬ । ‘સોલસમભક્તે’ ષોડશમભક્તમ્—નિરતરગ્નિસપ્તકોપવાસરૂપમ્ ૭ । ‘અદ્ધમાસિય
મભક્તે’ અર્દ્રમાસિકમભક્તમ્ નિરતગ્નિપચ્ચગ્નિસોપવાસરૂપમ્ ૮ । ‘માસિયમભક્તે’ માસિકમભક્તમ્—
નિરતરત્રિગદિપ્તમોપવાસરૂપમ્ ૯ । ‘દોમાસિયમભક્તે’ દ્વેમાસિકમભક્તમ્ ‘તેમાસિયમભક્તે’ ત્રેમા-
સિકમભક્તમ્ । ‘ચતુમાસિયમભક્તે’ ચાતુર્માસિકમભક્તમ્ । ‘પચમાસિયમભક્તે’ પાચ્ચમાસિકમભક્તમ્ ।
‘છમ્માસિયમભક્તે’ ષાષ્ઠમાસિકમભક્તમ્ । ‘સે ત ઇત્તરિણ’ તદેતદિત્વરિકમ્ । ‘સે કિં ત
‘આવકહિણ’ અય કિન્તદ્ યાવકયિકમ્ । ‘આવકહિણ’ યાવકયિકમ્—યાવત્—યદવધિ

૪ દિન ક ઉપવાસ, દ્વાદશમભક્ત—પાંચ ઉપવાસ—લગાતાર પાંચ દિન તક ઉપવાસ, ચતુર્દશમભક્ત-
૮ ઉપવાસ—લગાતાર ૬ દિનતક ઉપવાસ કરના, ષોડશમભક્ત—૭ દિન ઉપવાસ—લગાતાર ૭
દિનતક ઉપવાસ કરના, અર્દ્રમાસિકમભક્ત—નિરતર—લગાતાર ૧૫ દિનતક ઉપવાસ કરના,
માસિકમભક્ત—લગાતાર એક મહિના મરકે ઉપવાસ કરના, દ્વેમાસિકમભક્ત—લગાતાર એકહી સાથ
ત્રેમાસ કે ઉપવાસ, ત્રેમાસિકમભક્ત—લગાતાર—એકહી સાથ ૩ માસ કે ઉપવાસ, ચાતુર્મા-
સિકમભક્ત—લગાતાર—એકહીસાથ ચાર મહિને કા ઉપવાસ, પાચ્ચમાસિકમભક્ત—પાંચ મહિને કે
લગાતાર ઉપવાસ, ઔર ષાષ્ઠમાસિકમભક્ત—લગાતાર છ મહિને કે ઉપવાસ કરના । યહ સર્વ
ઈત્વરિક નામકા અનશન તપ હૈ । યાવત્કયિક કા મતલબ હૈ—જગતક “ યહ મનુષ્ય હૈ ” હસ

લક્ષ્મ—ચાર ઉપવાસ—એક સાથે ૪ ચાર દિવસનો ઉપવાસ, દ્વાદશલક્ષ્મ—પાંચ ઉપ
વસ—એકસાથે પાંચ દિવસ સુધી ઉપવાસ, ચતુર્દશલક્ષ્મ—એક સાથે ૬ દિવસો
સુધી ઉપવાસ કરવો, ષોડશલક્ષ્મ—૭ દિવસ એક સાથે ઉપવાસ કરવો, અર્દ્ર
માસિકલક્ષ્મ નિરતર એક સાથે ૧૫ દિવસ સુધી ઉપવાસ કરવો, માસિકલક્ષ્મ—
એક સાથે એક મહિના સુધી ઉપવાસ કરવો, દ્વેમાસિકલક્ષ્મ—એક સાથે બે
મહિના સુધીના ઉપવાસ, ત્રેમાસિકલક્ષ્મ—એક સાથે ત્રણ માસ સુધી ઉપવાસ,
ચાતુર્માસિકલક્ષ્મ—એક સાથે ચાર મહિનાના ઉપવાસ, પાચ્ચમાસિકલક્ષ્મ—પાંચ
મહિના સુધી એકીસાથે ઉપવાસ, ઔર ષાષ્ઠમાસિકલક્ષ્મ—છ મહિના સુધી
એકીસાથે ઉપવાસ કરવો આ બધુ ઈત્વરિકનામનુ અનશન તપ છે યાવત્ક-

જહા-ઇત્તરિણ ય ૧ આવકહિણ ય ૨ । સે કિં ત ઇત્તરિણ ? ઇત્તરિણ
અળેગવિહે પળ્ણત્તે, ત જહા-ચઉત્થમત્તે ૧ છટ્ઠમત્તે ૨ અટ્ઠમમત્તે

રિકિ ચ-એતિ-ગચ્છતિ તચ્છીન્મ્ ઇત્થર, તદેવ-ઇત્થરિકમ્-અન્યસાન્નિકમ્, યથા શ્રીમદ્દાવીર-
સ્વામિનસ્તીર્થે નમસ્કારસહિતપ્રત્યાગ્યાનકાલાત્પરમ્ય પળ્માસપર્યન્તમ્, શ્રીનામેયતીર્થેઢ્ઠર
તીર્થે'ગ્વસરપર્યન્તમ્-ઇતિ ૧ । 'આવકહિણ ય' યાવ કયિક્કલ્લ-યાગ્ગ-યદગ્ગધિર્મનુપ્પોડ
યમિતિ મુરયવ્યવહારરૂપા કથા યાગ્ગકથા, તત્ર મત્ર યાવ કયિક્ક-જાગ્ગપર્યન્તમ્ અનગ્ગનમિતિ ।
અનયોરિત્થરિક પૃચ્છતિ-'સે કિં ત ઇત્તરિણ' અથ ત્રિ-તદ ઇત્થરિકમ્ ૪, અત્યોત્તરમાહ-
'ઇત્તરિણ અળેગવિહે પળ્ણત્તે' ઇત્થરિકમ્ અનેકવિધ પ્રજ્ઞપમ્, 'ત જહા'-તથથા-તાનિ
યદ્દૂપાણિ સત્તિ તથા કથયતિ-'ચઉત્થમત્તે' ચતુર્થમત્તમ્-એકોપવાસમ્પમ્ ૧ । 'છટ્ઠમત્તે'
પઞ્ચમત્તમ્-નિરન્તરદિનદ્વયોપવાસમ્પમ્ ૨ । 'અટ્ઠમમત્તે' અટ્ઠમમત્ત-નિરન્તરદિનત્રયોપવાસમ્પ-
મ્

સ્વામી કે તીર્થ મે ઇત્થરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસી પ્રત્યાગ્યાન કાલ સે લેકર ઝહ
માસપર્યન્ત કા કહા ગયા હૈ । શ્રી આદિનાથ તીર્થકર કે જાસનમે ઇસકી મર્યાદા નૌકા
રસી સે લેકર એકવર્ષ પર્યન્ત કા થા । શેષ ૨૨ તાર્યકરા કે જાસનમે અટ્ઠમાસ પર્યન્ત ઇસકી
અવધિ થી । (સે કિં ત ઇત્તરિણ ?) ઇત્થરિક તપ કયા હૈ ૪ ઉત્તર--(ઇત્તરિણ અળેગ-
વિહે પળ્ણત્તે) યહ ઇત્થરિક તપ અનેક પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ-
(ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમમત્તે દસમમત્તે બારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્દમાસિય-
મત્તે માસિયમત્તે દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમત્તે ચઉમાસિયમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્મા
સિયમત્તે) ચતુર્થમત્ત-એક ઉપવાસ, પઞ્ચમત્ત-દો ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર-દો દિન કા
ઉપવાસ, અટ્ઠમમત્ત-નિરન્તર ત્રીન દિન તક ઉપવાસ, દશમમત્ત-ચાર-ઉપવાસ-લગાતાર

સ્વામીના તીર્થમા ઇત્થરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસી પ્રત્યાગ્યાનકાલથી
લઈને છ માસ સુધીનું કહેલું છે શ્રી આદિનાથ તીર્થ કરના સમયે તીર્થમા
તેની મર્યાદા નૌકારસીથી લઈને એક વર્ષ સુધીની હતી બાકીના ૨૨ તીર્થ
કરના તીર્થમા ૮ માસ સુધીની તેની અવધિ હતી (સે કિં ત ઇત્તરિણ ?)
ઇત્થરિક તપ શું છે ? ઉત્તર--(ઇત્તરિણ અળેગવિહે પળ્ણત્તે) આ ઇત્થરિક તપ
અનેક પ્રકારનું કહેલું છે, (ત જહા) તે આમ છે (ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમ
મત્તે દસમમત્તે બારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્દમાસિયમત્તે માસિયમમત્તે
દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમમત્તે ચઉમાસિયમમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્માસિયમમત્તે)
ચતુર્થ-લક્ષ્મ એક ઉપવાસ, પઞ્ચલક્ષ્મ-બે ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર બે દિવ
સનો ઉપવાસ, અટ્ઠમલક્ષ્મ-એક સાથે ત્રણ દિવસનો ઉપવાસ-ત્રણ ઉપવાસ, દશમ

વગમણે ? પાઓવગમણે દુવિહે પળણત્તે, ત જહા—વાઘાડમે ય ?
નિવ્વાઘાડમે ય ૨ નિયમા અપ્પહિકમ્મે । સે તં પાઓવગમણે ।
સે કિં ત ભત્તપચ્ચક્ખાણે ? ભત્તપચ્ચક્ખાણે દુવિહે પળણત્તે, ત

પગમન દ્વિવિધ પ્રજ્ઞમ્, 'ત જહા' તથા—'વાઘાડમે ય' વ્યાધાતવચ્ચ—વ્યાધાત —વ્યાત્ર-
સિંહ—દાવાનલ્લાન્તિ—સજાતોષદ્રવ, તેન સહિત વ્યાધાતવત્ । 'નિવ્વાઘાડમે ય' નિવ્યાધાતવચ્ચ—
સિંહદાવાનલ્લાદુપદ્રવગ્રહિત ય પ્રતિપદ્યતે તત્ નિવ્યાધાતવત્, વ્યાધાતપ્રિરહિતમિયર્થ । એતદ્ દ્વિવિધ
'નિયમા અપ્પહિકમ્મે' નિયમાદપ્રતિકર્મ=નિયમત શરામ્ચલ્લનાદિક્રિયારહિત ભવતિ ।
'સે ત પાઓવગમણે' નદતપાદપોપગમનમ્ । 'સે કિં ત ભત્તપચ્ચક્ખાણે?' અથ
કિં તદ્ ભક્તપ્રત્યાય્યાનમ્?,—'ભત્તપચ્ચક્ખાણે દુવિહે પળણત્તે' ભક્તપ્રત્યાય્યાન દ્વિવિધ
પ્રજ્ઞમ્, તત્ર—ભક્તપ્રત્યાય્યાન—ચતુર્વિધસ્યાઽઽહારસ્ય, ત્રિવિધસ્ય પાનક્રગ્રહિતસ્ય વાઽઽહારસ્ય
વર્જનરૂપ દ્વિવિધ પ્રજ્ઞમ્—દ્વિપ્રકારક કથિતમ્ । 'ત જહા' તથા—'વાઘાડમે ય'

પ્રકાર સે—(વાઘાડમે ય ૧ નિવ્વાઘાડમે ય ૨ નિયમા અપ્પહિકમ્મે) ૧ વ્યાધાતવત્, ૨
નિવ્યાધાતવત્ । જો વ્યાત્ર, સિંહ એવ દાવાનલ આદિ સે ઉદ્ભૂત ઉપદ્રવ સે મહિત હોતા હૈ
વહ વ્યાધાતવત્ હૈ । જિમમ દસ પ્રકાર કે ઉપદ્રવ ન હોં વહ નિવ્યાધાતવત્ હૈ । યહ પાદપોપ-
ગમન નિયમત શારીરિક હલનચલન આદિ ક્રિયાઓ સે રહિત હોતા હ । તથા ઇસમેં ઔષધો-
પચાર આદિ નહીં ક્રિયા જાતા હૈ । (સે ત પાઓવગમણે) યહ પાદપોપગમન સ્થારા હૈ ।
અત્ર ભક્તપ્રત્યાય્યાન કા વર્ણન કરતે હૈ—(સે કિં ત ભત્તપચ્ચક્ખાણે) યહ ભક્તપ્રત્યા-
ય્યાન કિતને પ્રકાર કા હોતા હ, (ભત્તપચ્ચક્ખાણે દુવિહે પળણત્તે) યહ ભક્તપ્રત્યા-
ય્યાન દો પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વહ દસ પ્રકાર—(વાઘાડમે ય નિવ્વાઘાડમે ય

છે—(ત જહા) તે આ પ્રકારે—(વાઘાડમે ય ૧ નિવ્વાઘાડમે ૨ ય નિયમા
અપ્પહિકમ્મે) ૧ વ્યાધાતવત્ અને બીજો નિવ્યાધાતવત્ જે વાધ (માવજ)
તેમજ દાવાનલથી થતા ઉપદ્રવવાળા હોય છે તે વ્યાધાતવત્ છે જેમા એ
પ્રકારના ઉપદ્રવ ન હોય તે નિવ્યાધાતવત્ છે આ પાદપોપગમન નિયમ પ્રમાણે
શારીરિક હલનચલન આદિ ક્રિયાઓથી રહિત હોય છે, તથા એમા ઔષધો-
પચાર આદિ નથી કરતા (સે ત પાઓવગમણે) એ પાદપોપગમન સ્થારા આ
પ્રમાણે થાય છે હવે ભક્તપ્રત્યાય્યાનનું વર્ણન કરે છે—(સે કિં ત ભત્તપચ્ચક્ખાણે ?)
આ ભક્તપ્રત્યાય્યાન કેટલા પ્રકારના થાય છે ? (ભત્તપચ્ચક્ખાણે દુવિહે પળણત્તે)
એ બે પ્રકારના છે—(ત જહા) તે આ પ્રકારે—(વાઘાડમે ય નિવ્વાઘાડમે ય નિયમા

-સે ત ઇત્તરિણે । સે કિં ત આવકહિણે ? આવકહિણે દુવિહે પળણત્તે,
ત જહા—પાઓવગમણે ચ ? ભત્તપચ્ચમ્માણે ચ ૨ । સે કિં તં પાઓ-

કથા—‘મનુષ્યોડયમ્’ એતદ્રૂપા સા યાવકથા, તત્ર ભવ યાવકથિકમ્—યાવજીવનમિત્યર્થ, તદ્ ‘દુવિહે પળણત્તે’ દ્વિવિધ પ્રત્તમ્ । ‘ત જહા’ તથા—‘પાઓવગમણે ચ ભત્તચ્ચ-
મ્માણે ચ’ પાદપોષગમન ચ ભક્તપ્રત્યાઘ્યાન ચ, તત્ર—પાદપસ્યેવ વૃક્ષસ્યેવોપગમનમ્—
અસ્પન્દતયા—નિશ્ચલતયાડયસ્થાન પાદપોષગમનમ્—ચતુર્વિધાડહારપરિત્યાગેન શરારપ્રતિ-
ક્રિયાવર્જનેન ચ વૃક્ષવન્નિશ્ચલાવસ્થાનમિત્યર્થ । ‘સે કિં ત પાઓવગમણે’—અથ કિત્તપાદ
પોષગમનમ્?—પાદપોષગમન કીદૃશમ્? અત્રાહ—‘પાઓવગમણે દુવિહે પળણત્તે’ પાદપો-

પ્રકાર કા ઉસકે—તપ કરને વાલે કે—સાથ વ્યવહાર ચલતા રહે તવતક જો તત ક્રિયા જાય
વહ યાવકથિક હૈ—જીવનપર્યંત આરાધિત અનશન વ્રત યાવકથિક હૈ । (સે કિં ત આવ-
કહિણે ?) યાવકથિક તપ કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ઉત્તર—(આવકહિણે દુવિહે પળણત્તે)
યહ તપ દો પ્રકાર કા હૈ—(ત જહા) વહ ઇસ પ્રકારસે (પાઓવગમણે ચ ભત્તપચ્ચ
મ્માણે ચ) પાદપોષગમન ઓર દૃસરા ભક્તપ્રત્યાઘ્યાન । જિસમ કટ વૃક્ષ કી તરહ નિશ્ચલ
હો કર સ્થિતિ રહે વહ પાદપોષગમન હૈ—ચારો પ્રકાર કે આહાર કે પરિત્યાગ સે ણવ શરાર કી
શુશ્રૂષા આદિ ક્રિયાઓ કે પરિત્યાગ સે કટે વૃક્ષ કી તરહ નિશ્ચલ હો જાના ઇસકા નામ
પાદપોષગમન હૈ । (સે કિં ત પાઓવગમણે ?) પાદપોષગમન કિતને પ્રકાર કા હૈ ? (પાઓવ-
ગમણે દુવિહે પળણત્તે) યહ પાદપોષગમન સ્થારા દો પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વહ ઇસ

થિઠની ભતલળ છે, જ્યા સુધી “ આ મનુષ્ય છે ” એ પ્રકારનો તેના-તપ
કરનારના સાથે વ્યવહાર ચાલતો રહે ત્યા સુધી જે વ્રત કરવામા આવે તે
યાવકથિક છે—જીવનપર્યંત આરાધિત અનશન વ્રત યાવકથિક છે (સે કિં ત
આવકહિણે) યાવકથિક વ્રત કેટલા પ્રકારના છે ? ઉત્તર (આવકહિણે દુવિહે
પળણત્તે) આ તપ જે પ્રકારનું છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે (પાઓવ
ગમણે ચ ભત્તપચ્ચમ્માણે ચ) (૧) પાદપોષગમન અને બીજું ભક્તપ્રત્યા-
ઘ્યાન જેમા કાપેલા વૃક્ષની પેઠે નિશ્ચલ જેવી સ્થિતિ રહે તે પાદપોષગમન
છે—આરેય પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરીને તેમજ શરીરની એવા-શુશ્રૂષા
આદિ ક્રિયાઓના ત્યાગ કરીને કાપેલા વૃક્ષની પેઠે નિશ્ચલ થઈ જવું તેનું
નામ પાદપોષગમન છે (સે કિં ત પાઓવગમણે ?) પાદપોષગમન કેટલા પ્રકારના
છે ? (પાઓવગમણે દુવિહે પળણત્તે) આ પાદપોષગમન મથારા જે પ્રકારના

યરિયા ય ૨ । સે કિ તં દઢ્વોમોયરિયા ? દઢ્વોમોયરિયા દુવિહા
પણ્ણત્તા, તં જહા—ઉવગરણદઢ્વોમોરિયા ય ૧ ભત્તપાણદઢ્વોમો-
યરિયા ય ૨ । સે કિ ત ઉવગરણદઢ્વોમોયરિયા ? ઉવગરણદઢ્વોમો-
યરિયા તિવિહા પળ્ણત્તા, તં જહા—એગે વત્થે ૧ એગે પાણ ૨ ચિય-

રા કથિતા ‘ત જહા’ તથા—‘દઢ્વોમોયરિયા ય’ દ્રવ્યાવમોદરિકા ચ । ‘ભાવોમોયરિયા
ય’ ભાવાવમોદરિકા ચ । ‘સે કિં ત દઢ્વોમોયરિયા ?’ અથ કા સા દ્રવ્યાવમોદરિકા ,
‘દઢ્વોમોયરિયા દુવિહા પળ્ણત્તા’ દ્રવ્યાવમોદરિકા દ્વિવિધા પ્રજ્ઞા, ‘ત જહા’—તથા
‘ઉવગરણદઢ્વોમોયરિયા ય’ ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ચ ૧ । ‘ભત્તપાણદઢ્વોમોય-
રિયા ય’ ભક્તપાણદ્રવ્યાવમોદરિકા ચ ૨ । ‘સે કિં ત ઉવગરણદઢ્વોમોયરિયા’ અથ
કા સા ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ? ‘ઉવગરણદઢ્વોમોયરિયા તિવિહા પળ્ણત્તા’ ઉપકરણ-
દ્રવ્યાવમોદરિકા ત્રિવિધા પ્રજ્ઞા, ‘ત જહા’ તથા—૧ ‘એગે વત્થે’ એક વલ્લમ્—એક—
ચોલપટ્ટરૂપ વલ્લ ન દ્વિતીયમ્, ૨—‘એગે પાણ’ એક પાત્રમ્, ૩—‘ચિયત્તોવગરણસાહ-

દો પ્રકાર્કા હૈ, [ત જહા] વે દો પ્રકાર યે હૈ—[દઢ્વોમોયરિયા ય ભાવોમોયરિયા ય]
એક દ્રવ્યાવમોદરિકા ઓર દૂસરી ભાવાવમોદરિકા । [સે કિં ત દઢ્વોમોયરિયા] પ્રશ્ન—
વહ દ્રવ્યાવમોદરિકા ક્યા હૈ—કિનને મેટવાલી હૈ? ઉત્તર—[દઢ્વોમોયરિયા દુવિહા પળ્ણ-
ત્તા] દ્રવ્યાવમોદરિકા નો મેટવાલી હૈ, [ત જહા] વે દો પ્રકાર ઇસ તરહ હૈ—[ઉવગરણ-
દઢ્વોમોયરિયા ય ભત્તપાણદઢ્વોમોયરિયા ય] ૧ ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ઓર ૨
ભક્તપાણદ્રવ્યાવમોદરિકા । [ઉવગરણદઢ્વોમોયરિયા તિવિહા પળ્ણત્તા] ઇનમે ઉપકરણ-
દ્રવ્યાવમોદરિકા ત્રીન પ્રકાર કો હૈ । (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર યે હૈ—[એગે વત્થે એગે પાણ
ચિયત્તોવગરણસાહજ્ઞણયા] એક વલ્લ ૧, એક પાત્ર ૨, ઓર ત્રીસરા ત્યક્તોપકરણસ્વાદનતા

છે (તજહા) તે બે પ્રકાર આ છે—(દઢ્વોમોયરિયા ય ભાવોમોયરિયા
ય) એક દ્રવ્યાવમોદરિકા અને બીજી ભાવાવમોદરિકા (સે કિં ત
દઢ્વોમોયરિયા) પ્રશ્ન—એ દ્રવ્યાવમોદરિકા શુ છે ? કેટલા પ્રકારની છે ?
(દઢ્વોમોયરિયા દુવિહા પળ્ણત્તા) ઉત્તર—તે બે પ્રકારની છે—(ત જહા) તે
બે પ્રકાર આવી રીતે છે (ઉવગરણદઢ્વોમોયરિયા ય ભત્તપાણદઢ્વોમોયરિયા
ય) ૧ ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા અને બીજી ભક્તપાણદ્રવ્યાવમોદરિકા (ઉવગ-
રણદઢ્વોમોયરિયા તિવિહા પળ્ણત્તા) તેમાં ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ત્રણ પ્રકાર
ની છે (ત જહા) તે ત્રણ પ્રકાર આ છે—(એગે વત્થે એગે પાણ ચિયત્તોવગરણસા
હજ્ઞણયા) ૧ એક વલ્લ, બીજી એક પાત્ર, અને ત્રીજી ત્યક્તોપકરણસ્વા

જહા—વાઘાઈમે ય ૧ નિવ્વાઘાઈમે ય ૨ ણિયમા સપ્પહિકમ્મે । સે તં
ભત્તપચ્ચક્ખાણે । સે ત અણસણે । સે કિં તં ઓમોયરિયા ? ઓમોય-
રિયા દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા—દવ્વોમોયરિયા ય ૧ ભાવોમો-

વ્યાઘાતવચ્ચ વિગ્નયુક્તઞ્ચ । ‘નિવ્વાઘાઈમે ય’ નિર્વ્યાઘાતવચ્ચ—વિગ્નરહિત ચ । એતદ્ દ્વય ‘ણિયમા
સપ્પહિકમ્મે’ નિયમાત્ સપ્રતિકર્મ—નિયમત શરીરચલનાદિક્રિયાસહિત ભવતિ । તેન વાહ્યૌ-
પધોપચારો વૈયાવૃત્ત્ય ચ તસ્ય ભવતિ । ‘સે ત ભત્તપચ્ચક્ખાણે’ તદેતદ્ ભક્તપ્રત્યાખ્યાનમ્ ।
‘સે ત અણસણે’ તદેતદનશનમ્ ।

‘સે કિં ત ઓમોયરિયા’ અથ કા સાઽવમોદરિકા ?, ‘ઓમોયરિયા દુવિહા
પણ્ણત્તા’ અવમોદરિકા દ્વિવિધા પ્રજ્ઞા—અવમોદરિકા—અવમમ્—ઝનમ્, ઉદર યસ્મિન્ ભોજને
તદ્ અવમોદર, તદસ્ત્યસ્યામિતિ અવમોદરિકા—તપોરૂપા ક્રિયા, સા દ્વિવિધા પ્રત્નમા,—દ્વિપ્રકા

નિયમા સપ્પહિકમ્મે) ૧ વ્યાઘાતવત્ ૨ નિર્વ્યાઘાતવત્ । ઇસ ભક્તપ્રત્યાખ્યાન મેં ચૌ-
પિહાર એવ તેપિહાર દોનોં ક્રિયા જાતા હૈ । વિગ્નયુક્ત કા નામ વ્યાઘાતવત્ એવ વિગ્નરહિત
કા નામ નિર્વ્યાઘાતવત્ હૈ । ઇસ તપ મે નિયમત શારીરિક હલન—ચલનાદિક ક્રિયાઈ હોતી
હૈ । ઝનકા ઇસમે પરિત્યાગ નહોં હૈ । ઇસલિયે ઇસમેં વાહ્ય ઔપધોપચાર, એવ વૈયાવૃત્ત્ય ક્રિયે
જાતે હૈ । (સે ત ભત્તપચ્ચક્ખાણે) યહ ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કે ભેદોં કા વર્ણન હૈ ।
(સે ત અણસણે) ઇસ પ્રકાર તપકે ૧૨ ભેદોં મે સે અનશન નામકા ૧ પ્રથમ વાહ્યતપ કા
વર્ણન સમ્પૂર્ણ હુઆ । (સે કિં ત ઓમોયરિયા ?) પ્રશ્ન—અવમોદરિકા કિસે કહતે હૈ
ઔર વહ કિતને પ્રકાર કી હૈ ? (ઓમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર—યહ અવમોદરિકા

સપ્પહિકમ્મે) ૧ વ્યાઘાતવત્ ૨ નિર્વ્યાઘાતવત્ આ ભક્તપ્રત્યાખ્યાનમા ચૌવિહાર
૪ ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ તેમજ તેવિહાર બંને કરવામા આવે છે વિધન
વાળાનુ નામ વ્યાઘાતવત્ તેમજ વિધનરહિતનુ નામ નિર્વ્યાઘાતવત્ છે આ તપમા
નિયમપ્રમાણે શારીરિક હલનચલન આદિક ક્રિયાઓ થાય છે તેનો આમા
પરિત્યાગ નથી તેથી આમા વાહ્ય ઔપધોપચાર તેમજ વૈયાવૃત્ત્ય કરાય છે
(સે ત ભત્તપચ્ચક્ખાણે) આ ભક્તપ્રત્યાખ્યાનના ભેદોનુ વર્ણન છે (સે ત
અણસણે) એ પ્રકારે તપના ૧૨ ભેદોમાથી અનશનનામના ૧ પ્રથમ વાહ્ય
તપનુ વર્ણન સંપૂર્ણ થયું

(સે કિં ત ઓમોયરિયા) પ્રશ્ન—અવમોદરિકા કેને કહે છે ? અને તે કેટલા
પ્રકારની છે ? (ઓમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર—એ અવમોદરિકા બે પ્રકારની

માળે અપ્પાહારે ૧, દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે આહાર-
માળે અવ્વહોમોયરિયા ૨, સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે
આહારમાળે દુભાગપત્તોમોયરિયા ૩, ચડવીસ કુકુડિયડગપ્પ-

પટકપ્રમાણમાત્રાન કવલાન ચ આહરન ભવતિ, તસ્ય સ આહાર અપ્પાહાર । દ્વાવિઙ-
ત્પરિમિતૈ કવલે પુરુષાઽઽહાર પયાપ, તત્ર ચતુર્થાઙસ્ય પ્રત્થનાદપ્પાહારસ્તનૈવ ભક્તપાન-
ઽવ્યાવમોત્તરિકાઽપિ મિદ્ધા (૧) । ‘દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે આહારમાળે
અવ્વહોમોયરિયા’ દ્વાદશ કુકુટાઽપટકપ્રમાણમાત્રાન કવલન આહરન ચો ભવતિ તસ્ય સ
આહાર અપાદ્ધાવમોત્તરિકા, પોટક કવલ અર્ધમ, તસ્માત્ અપટ્ટકા = ન્યૂના દ્વાદશકવલામક પાદ
યાઽવમોદરિકા સા-અપાદ્ધાઽવમોત્તરિકા (૨) । ‘સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે
આહારમાળે દુભાગપત્તોમોયરિયા’ પોટક કુકુટાપટકપ્રમાણમાત્રાન કવલાન આહરન
દ્વિભાગપ્રાપ્તાઽવમોત્તરિકા-પોટક કુકુટાપટકપ્રમાણમાત્રાન કવલાન આહરન ચો ભવતિ તસ્ય
સ આહારો દ્વિભાગપ્રાપ્તાવમોત્તરિકા=દ્વિતીયભાગપ્રાપ્તાવમોત્તરિકા ભવતિ । અય નાવ-
પયાપપુરુષાહારદ્વાવિઙકવલાના ભાગદ્વયે કૃતે સતિ પ્રાપ્તાન પોટક કવલાન ભુજ્ઞાનસ્ય
દ્વિભાગપ્રાપ્તાવમોત્તરિકા તપસ્યા ભવતીતિ (૩) । ‘ચડવીસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે
કુકુટકે અપટક પ્રમાણ આઠ કવલ કા આહાર હોતા હ । પુરુષ કે લિયે ૩૨ કવલપ્રમાણ આહાર
પયાપ હોતા હૈ । ટનમેં ચતુર્થાઙ-આઠ કવલ પ્રમાણ આહાર કે લેન સે યહ અપ્પાહાર કા ગયા
હૈ (૧) । (દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે આહારમાળે અવ્વહોમોયરિયા)
દૂસરા મેદ અપાદ્ધ-અવમોત્તરિકા હૈ, ટમમેં-કુકુડ અડ પ્રમાણ ૧૨ કવલોં કા આહાર લિયા
જાતા હૈ (૨) । (સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે આહારમાળે દુભાગપત્તોમોય-
રિયા) તામરા મેદ વિભાગપ્રાપ્તાવમોત્તરિકા હૈ, ટમમેં-કુકુટ-અડ-પ્રમાણ ૧૬ કવલોં કા
આહાર કિયા જાતા હૈ (૩) । (ચડવીસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે આહારમાળે

નેટલો-ડોળિઆનો આહાર થાય છે પુરુષને માટે ૩૨ ડોળિઆ નેટલો આહાર
પર્યાપ્ત થાય છે તેમાથી ચતુર્થાઙ ડોળિઆ-નેટલો આહાર લેવાની એને
અપ્પાહાર કહેવાય છે (૧) (દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે આહારમાળે
અવ્વહોમોયરિયા) બીજો લેદ અપાદ્ધ-અવમોદરિકા છે એમા કુડડાના ઇડા
નેવડા ૧૨ ડોળિઆનો આહાર લેવાય છે (૨) (સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે
કવલે આહારમાળે દુભાગપત્તોમોયરિયા) ત્રીજો લેદ દ્વિભાગપ્રાપ્તાવમોદરિકા છે
એમા કુડડાના ઇડા નેવડા ૧૬ ડોળિઆનો આહાર લેવાય છે (૩) (ચડ
વીસ કુકુડિયડગપ્પમાળમેત્તે કવલે આહારમાળે પત્તોમોયરિયા) ચોથો લેદ પ્રાપ્તાવ

તોવગરણસાહજળયા ૩ સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા । સે કિં
તં ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા ? ભત્તપાણદવ્વોમોરિયા-અળેગવિહા
પળ્લત્તા, ત જહા-અટ્ટ કુક્કુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-

જ્જળયા' ત્યક્તોપકરણસ્વાદનતા, ત્યક્તા-ઉપકરણસ્ય સ્વાદનતા-આસક્તિર્યસ્યામવમોદરિકાયા
સા તથા, ભાણ્ડોપકરણાદિપુ મૂઠ્ઠાપરિત્યાગિતેત્યર્થ । 'સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા'
સૈવા ઉપકરણદ્રવ્યાવમોત્તરિકા । 'સે કિં ત ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા' અથ કા સા ભક્તપાન-
દ્રવ્યાવમોદરિકા ? 'ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા' - ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા - 'અળેગવિહા
પળ્લત્તા' અનેકવિધા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' તથા - 'અટ્ટ કુક્કુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-
માણે અપ્પાહારે' અટ્ટૌ કુક્કુટાઽણ્ટકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્નલ્પાહાર - અટ્ટ કુક્કુટા-

૩ । વસ્ત્ર મે એક હી વસ્ત્ર રાખતા, જૈસે કોઈ ચોલપટ્ટ રાખતા હે તો વહ વહી રાખેગા, અન્ય
દૂસરા વસ્ત્ર નહોં રાખ સકતા । દૂસરે પ્રકાર મેં એક હી પાત્ર રાખતા દૂસરા પાત્ર
નહોં । જિસ અવમોત્તરિકા મે ઉપકરણ કી આસક્તિ ત્યક્ત હો જાતા હે વહ ઉત્તરિકા તોસરા
પ્રકાર હૈ, અર્થાત્-ભાણ્ડોપકરણ મે મૂઠ્ઠા કા પરિત્યાગ । (સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા)
ઉસ પ્રકાર યે તોન મેન્ ઉપકરણદ્રવ્યાવમોત્તરિકા કે કહે ગયે હૈ । [સે કિં ત ભત્તપાણ-
દવ્વોમોયરિયા] પ્રશ્ન-ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોત્તરિકા ક્યા હૈ, અર્થાત્-ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા
કે કિત્તને મેદ હૈ, (ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા અળેગવિહા પળ્લત્તા) યહ ભક્તપાન-
દ્રવ્યાવમોત્તરિકા અનેક પ્રકાર કી કહી ગયી હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ-(અટ્ટ-કુક્કુડિ-
યંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે અપ્પાહારે) પ્રથમ મેદ અલ્પાહાર હૈ, ઇસમે

દનતા વસ્ત્રમા એકજ વસ્ત્ર રાખવુ જેમ ઠોઈ ચોલપટ્ટ રાખે છે તે તે જ રાખે,
બીજુ વસ્ત્ર રાખી શકે નહિ બીજા પ્રકારમા એક જ પાત્ર રાખવુ બીજુ
(દ્વિતીયાદિઠ) પાત્ર નહિ જે અવમોદરિકામા ઉપકરણની આસક્તિ ત્યક્ત થઈ
જાય છે તે તેનો ત્રીજો પ્રકાર છે અર્થાત્ ભાણ્ડોપકરણમા મૂઠ્ઠાનો પરિત્યાગ
(સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા) એ પ્રકારના આ ત્રણ ભેદ ઉપકરણદ્રવ્યાવ
મોદરિકાના કહેલા છે - (સે કિં ત ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા) પ્રશ્ન-ભક્તપાનદ્રવ્યાવ
મોદરિકા શુ છે ? અર્થાત્ ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકાના કહેલા પ્રકાર છે ?
(ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા અળેગવિહા પળ્લત્તા) આ ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા
અનેક પ્રકારની કહેલી છે, (તજહા) તે આ પ્રકારે છે - (અટ્ટ કુક્કુડિયંડગપ્પમાણ
મેત્તે કવલે આહારમાણે અપ્પાહારે) પ્રથમ ભેદ અલ્પાહાર છે તેમા કુકડાના ઇંડા

મોડત્તિ વત્તવ્વં સિયા । સે તં મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા । સે તં
દવ્વોમોયરિયા । સે કિં તં ભાવોમોયરિયા ? ભાવોમોયરિયા અણેગ-
વિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-અપ્પકોહે ૧, અપ્પમાણે ૨, અપ્પમાણ ૩,

લેખ્ય-એકેનાડપિ પ્રાસેનોનકમાદારમાદરન્ શ્રમણોનિર્મ્યો નો પ્રકામરસમોજી-નાત્યન્તમોજન-
ગીલોડ્ડત્તીતિ વત્તવ્વમ્ સ્યાત, અય મ્મા-કિંચિદ્દનાવમોદરિકા તપસ્યા કુર્વન્ 'પ્રકામમોજી'
ઇતિ નોચ્યતે ઇતિ । 'સે ત મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા' મૈષા મત્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા ।
અત પર ભાવાડમોદરિકામાહ--'સે કિં ત ભાવોમોયરિયા' અય કા સા ભાવાડવમોદ-
રિકા ? 'ભાવોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા' ભાવાડમોદરિકા અનેકવિધા પ્રજ્ઞા, 'ત
જહા' તથા 'અપ્પકોહે' અપ્પક્રોધ-ક્રોધન ક્રોધ-ક્રોપમોદનીયોદયસમ્પાદ અક્ષમાપરિણ-
તિરૂપ, અપ્પગન્દોડત્ત પ્રતનુવાચક-તેન અપ્પ-સ્વપ્પ ક્રોધ-અપ્પક્રોધ । 'અપ્પમાણે'

નિર્મથ એક કપલ મી આહાર કમ કરતે હૈં વે પ્રકામમોજી નહીં હૈ, અર્થાત્ જિહ્વા-
ઇન્દ્રિય કે વિજેતા હૈ-એસા સમજના ચાહિયે । (સે ત મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા) ઇસ
પ્રકાર યહા તક મત્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા કા કથન કિયા, અર્થાત્ ઇસ પૂર્વોક્ત પ્રકાર
સે મત્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા કા સ્વરૂપ હૈ । (સે ત દવ્વોમોયરિયા) ઇસ પ્રકાર યહ
દ્રવ્યાવમોદરિકા કા સ્વરૂપ હૈ । યહા સે આગે અન ભાવાવમોદરિકા કા કથન કરતે
હૈં-(સે કિં ત ભાવોમોયરિયા ?) પ્રશ્ન-યહ ભાવાવમોદરિકા ક્યા હૈ? કિતને પ્રકાર કી
હૈ? (ભાવોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર-ભાવાવમોદરિકા અનેક પ્રકાર કી
કહી ગઇ હૈ, (ત જહા) જૈસે-(અપ્પકોહે) અપ્પક્રોધ-અક્ષમાપરિણતિકા નામ ક્રોધ
હૈ, અપ્પગન્દ પ્રતનુવાચી હૈ, અર્થાત્ ક્રોધકપાય મે અલ્પતા કરના । (અપ્પ-

એક કોળિયો પણ આહાર એડો કરે તે પ્રકામમોજી નથી, અર્થાત્ જિહ્વા-
ઇન્દ્રિયનો વિજેતા છે-એમ સમજવું જોઈએ (સે ત મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા) એ
પ્રકારે અહીં સુધી ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકાનું કથન કર્યું, અર્થાત્ એ
પૂર્વોક્ત પ્રકારે ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકાનું સ્વરૂપ છે (સે ત દવ્વોમોયરિયા)
આ પ્રકારે આ દ્રવ્યાવમોદરિકાનું સ્વરૂપ છે અહીંથી આગળ હવે ભાવા
વમોદરિકાનું કથન કરે છે-(સે કિં ત ભાવોમોયરિયા ?) પ્રશ્ન-આ ભાવાવમોદરિકા
શું છે, કેટલા પ્રકારની હોવાય છે ? (ભાવોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર
ભાવાવમોદરિકા ઘણા પ્રકારની હોવાય છે (ત જહા) જેમકે (અપ્પકોહે)
અપ્પક્રોધ, અક્ષમા-પરિણતિનું નામ ક્રોધ છે, અપ્પ શબ્દ પ્રતનુવાચી
છે-અર્થાત્ ક્રોધકપાયમા અપ્પપણુ (એણું) ધરવું (અપ્પમાણે અપ્પમાણ)

માણમેત્તે કવલે આહારમાણે પત્તોમોયરિયા ૪, એકતીસ કુકુડિયં-
ડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂળોમોયરિયા ૫, વત્તીસં
કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે પમાણપત્તે, એત્તો એગેણ
વિ ઘાસેણં ડુણયં આહારમાહારેમાણે સમણે નિગ્ગંથે ણો પકામરસ-

આહારમાણે પત્તોમોયરિયા'—ચતુર્વિંગતિં કુકુટાણ્ડકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્
પ્રાપ્તાવમોદરિકા—દ્વાત્રિંશત્કવલાના ચતુર્થાશ્રન્યૂનમાહારમ્ આહરન્ યો ભવતિ, તસ્ય સ
આહાર પ્રાપ્તાવમોદરિકા—પાદમાત્રેનતથા પ્રાપ્તેનાંવમોદરિકા પ્રાપ્તાવમોદરિકા ભવતિ, ॥૪॥
'એકતીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂળોમોયરિયા' એક-
ત્રિંશત કુકુટાણ્ડકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્ યો ભવતિ તસ્ય કિંચિદ્નાવમોદરિકા=
કવલૈકયૂનાવમોદરિકા ભવતિ ॥૫॥ 'વત્તીસ કુકુડિયગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે
પમાણપત્તે' દ્વાત્રિંશત કુકુટાણ્ડકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્ પ્રમાણપ્રાપ્ત =પ્રમાણપ્રમિતા-
સહારયુક્તો ભવતીત્યર્થ, 'એત્તો એગેણ વિ ઘાસેણ ડુણય આહારમાહારેમાણે સમણે
નિગ્ગથે ણો પકામરસમોહત્તિ વત્તવ્વ સિયા' इत एकेनापि प्रासेन ऊनकम् आह्रम्
आह्रन् श्रमणो निर्ग्रन्थो नो प्रकामरसमोजीति वक्तव्य स्यात्—इत—एतेभ्य—द्वात्रिंशत्कव-

પત્તોમોયરિયા) ચૌથા ભેદ પ્રાપ્તાવમોદરિકા હૈ, ઇસમે કુકુટાણ્ડપ્રમાણ ૨૪ કવલોંકા આહાર
ક્રિયા જાતા હૈ (૪) । (એકતીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂ-
ળોમોયરિયા) પાંચવોં ભેદ કિંચિત્—ન્યૂન—અવમોદરિકા હૈ । ઇસમે કુકુટ અડ પ્રમાણ ૩૧
કવલોં કા આહાર લિયા જાતા હૈ । (વત્તીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-
માણે પમાણપત્તે) ૩૨—કવલ—પ્રમાણ આહાર કરના પર્યાપ્ત આહાર હૈ । યહ અવમો-
દરિકા તપ નહોં હૈ । (એત્તો એગેણવિ ઘાસેણ ડુણય આહારમાહારેમાણે સમણે
નિગ્ગથે ણો પકામરસમોહત્તિ વત્તવ્વ સિયા) ૩૨ કવલપ્રમાણ આહાર મેં સે જો શ્રમણ

મોદરિકા છે એમા કુકુડાના ઇંડા જેવડા ૨૪ ડોળિઆનો આહાર કરાય છે
(૪) (એકતીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂળોમોયરિયા) પાંચમો
ભેદ કિંચિત્—ન્યૂન—અવમોદરિકા છે તેમા કુકુડાના ઇંડા જેવડા ૩૧ ડોળિઆનો
આહાર લેવાય છે (વત્તીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે પમાણ
પત્તે) ૩૨ ડોળિઆ જેટલો આહાર કરવો એ મર્યાદા છે આ અવમોદરિકા
તપ નથી (એત્તો એગેણવિ ઘાસેણ ડુણય આહારમાહારેમાણે સમણે નિગ્ગથે ણો પકામ-
રસમોહત્તિ વત્તવ્વ સિયા) ૩૨ ડોળિઆ જેટલો આહારમાથી જે શ્રમણ નિર્ગ્રંથ

खेत्ताभिग्रहचरण २, कालाभिग्रहचरण ३, भावाभिग्रहचरण ४,
उत्स्वित्तचरण ५, निस्वित्तचरण ६, उत्स्वित्तनिस्वित्तचरण ७,

चरति=भिभामटति, द्रव्याश्रिताऽभिग्रह वा चरति-आसेयते य म द्रव्याभिग्रहचरक, इह
च भिक्षाचर्याया प्रकाताया यद् द्रव्याभिग्रहचरक द्रयुक्त तद्धर्मभिमिणोर्भेदविवक्षणात् ।
द्रव्याभिग्रहश्च लपकृतान्द्रव्यविषय । १। 'खेत्ताभिग्रहचरण' क्षेत्राऽभिग्रहचरक-क्षेत्राऽभिग्रह
'अमुकस्थानं ग्रहीष्यामि' इत्यादिभिरुप । २। 'कालाभिग्रहचरण' कालाभिग्रहचरक, काला-
भिग्रह-प्राहणान्द्रव्यविषय । ३। 'भावाभिग्रहचरण' भावाभिग्रहचरक-भावाभिग्रहो-
गानहसनादिप्रवृत्तपुरुषान्द्रव्यविषय, तेन चरतीति । ४। 'उत्स्वित्तचरण' उत्क्षिप्तचरक-
उत्क्षिप्त-गृहस्थेन स्वप्रयोजनाय पाकभाजनादुद्धृत तदर्थमभिग्रहतश्चरति-गच्छता युत्क्षिप्तचरक ।
। ५। 'निस्वित्तचरण' निक्षिप्तचरक-निक्षिप्त-पाकादिभाजनादुद्धृत्य अन्यभाजने स्थापित,
तदर्थमभिग्रह कृत्वा चरति-इति निक्षिप्तचरक । ६। 'उत्स्वित्त-निस्वित्त-चरण' उत्क्षिप्त-
निक्षिप्तचरक-पाकभाजनादुत्क्षिप्त तदेव अन्यत्र स्थाने निक्षिप्त यत् तदुत्क्षिप्तनिक्षिप्तम्,

मिलेगी तो ही लूगा, अथवा नहीं । भिक्षाचर्या का यद्यपि प्रकरण है, परंतु जा "द्रव्या-
भिग्रहचरक" ऐसा निर्देश किया है वह धर्म और धर्मों में अभेद की विवक्षासे समझना
चाहिये । २ क्षेत्राभिग्रहचरक-अमुक स्थान में भिक्षा तो लूगा । ३ कालाभिग्रहचरक-
अमुक समय में लूगा । ४ भावाभिग्रहचरक-अमुक प्रकार का दाता देगा तो लूगा ।
५-(उत्स्वित्तचरण) उत्क्षिप्तचरक-गृहस्थने पाकभाजन से अपने लिये निकाला हो,
उसमें से यदि देगा तो लूगा । (६) (निस्वित्तचरण) निक्षिप्तचरक-गृहस्थने पाक भाजन
से निकाल कर अन्य भाजन में रख दिया हो, उसमें से देगा तो लूगा । ७-(उत्स्वित्त-

लिखित्यर्थ-मुनि अलिखित करे छे डे भनेने अमुक वस्तु लिखाभा भणशे ते न
हु लक्ष्य, भीष्ट नहि लिखाचर्यातु ने डे प्रकरण छे, परंतु ने 'द्रव्यालि-
खित्यर्थ' अम निर्देश करेद्वे छे ते धर्म अने धर्मोंमा अलेहनी विवक्षाये
समर्थये। नेधये [२] क्षेत्रालिखित्यर्थ-अमुक स्थानमा भणशे तो लक्ष्य,
[३] कालालिखित्यर्थ-अमुक समयमा लक्ष्य, [४] भावाल्लिखित्यर्थ-अमुक
प्रकारने दाता आपशे तो लक्ष्य, [५] (उत्स्वित्तचरण) उत्क्षिप्त्यर्थ-गृहस्थे
राधवाना पात्रमाथी पोताने माटे डाढेलु होय तेमाथी ने आपशे तो लक्ष्य,
[६] (निस्वित्तचरण) निक्षिप्त्यर्थ-गृहस्थे राधवाना पात्रमाथी डाढीने भीष्ट
वाअणुमा राथी दीधु होय तेमाथी आपशे तो लक्ष्य [७] (उत्स्वित्त-निस्वित्त-

અપ્પલોહે ૪, અપ્પસદ્દે ૫, અપ્પકલહે ૬, અપ્પઙ્ગણે ૭ । સે તં
ભાવોમોયરિયા । સે ત ઓમોયરિયા । સે કિં ત ભિક્ખવાયરિયા ?
ભિક્ખવાયરિયા અણેગવિહા પ્પણત્તા, તં જહા-દ્વ્વાભિગ્ગહચરણ ૧,

અન્પમાન — જાત્યાદ્યભિમાનરાહિત્યમ્ । ‘અપ્પમાણ’ અન્પમાયા, ‘અપ્પલોહે’ અન્પલોમ, —
‘અપ્પસદ્દે’ અલ્પશબ્દ, — ‘અપ્પકલહે’ અન્પકલહ = કલહાભાવ, ‘અપ્પઙ્ગણે’ અન્પઙ્ગણ =
પરસ્પરભેદોત્પાદકવચનવ્યાપારો જ્ઞાન્ન, તત્સ્યામાન । ‘સે ત ભાવોમોયરિયા’ સૈષા
ભાવાઽવમોદરિકા । ‘સે ત ઓમોયરિયા’ સૈષાઽવમોદરિકા ।

‘સે કિં ત ભિક્ખવાયરિયા’ અથ કા સા ભિક્ષાચર્યા, ‘ભિક્ખવાયરિયા
અણેગવિહા પ્પણત્તા’ ભિક્ષાચર્યા અનેકવિધા પ્રજ્ઞતા, ‘ત જહા’ તથથા—દ્વ્વાભિ-
ગ્ગહચરણ’ દ્રવ્યાભિગ્રહચરક — દ્રવ્યાઽઽશ્રિતાભિગ્રહેણ ‘અમુકવસ્તુ ગ્રહીણ્યામિ’ ઇતિ રૂપેણ

માણે અપ્પમાણ અપ્પલોહે અપ્પસદ્દે અપ્પકલહે અપ્પઙ્ગણે) માન કો અન્પ કરના,
માયા કો અલ્પ કરના, લોભ કો અન્પ કરના, ગન્ધ કો અન્પ કરના અર્થાત્ કમ ગોલના,
કલહ કો અલ્પ કરના—અભાવ કરના, જ્ઞાના કો અર્થાત્—ગણ મેં જિસ વચન સે છેદ—ભેદ
ઉત્પન્ન હોતા હૈ ઉસ વચનકા અન્પ કરના—અભાવ કરના, યહો પર ‘અન્પ’ શબ્દ
અભાવાર્થક હૈ । (સે ત ભાવોમોયરિયા) યે સમી ભાવાવમોદરિકા હૈ । (સે ત ઓમો-
યરિયા) યહ અવમોદરિકા તપકા વર્ણન સપૂર્ણ હુઆ ।

(સે કિં ત ભિક્ખવાયરિયા ?) ભિક્ષાચર્યા કયા હૈ—કિતને તરહ કી હૈ ?

ઉત્તર—(ભિક્ખવાયરિયા અણેગવિહા પ્પણત્તા) ભિક્ષાચર્યા અનેક તરહ કી કહી
ગઈ હ । (ત જહા) જૈસે (દ્વ્વાભિગ્ગહચરણ, સેત્તાભિગ્ગહચરણ, કાલાભિગ્ગહચરણ ભાવા-
ભિગ્ગહચરણ) ૧ દ્રવ્યાભિગ્રહચરક—મુનિ અભિગ્રહ લેતા હૈ કિ મુજે જો અમુક વસ્તુ ભિક્ષા મેં

અપ્પલોહે અપ્પસદ્દે અપ્પકલહે અપ્પઙ્ગણે) માન અપ્પ(ઓછુ) કરવુ, માયા અપ્પ ડરવી,
લોભ અપ્પ ડરવો, શબ્દ અપ્પ ડરવા અર્થાત્ ઓછુ બોલવુ, ડલહ (કકાસ)
ઓછા કરવા, ઝાઝા અર્થાત્ લોડોના અમૂઢમા જે વચનોથી છેદ—ભેદ ઉત્પન્ન
થાય એવા વચન નહી બોલવા, (સે ત ભાવોમોયરિયા) આ બધા ભાવાવમોદરિકા
છે. (સે ત ઓમોયરિયા) આ અવમોદરિકા તપતુ વર્ણન સપૂર્ણ થયુ
(સે કિં ત ભિક્ખવાયરિયા) ભિક્ષાચર્યા શુ છે—કેટલા બાતની છે ? ઉત્તર (ભિક્ખવા
યરિયા અણેગવિહા પ્પણત્તા) ભિક્ષાચર્યા અનેકબાતની કહેવાય છે (ત જહા) જેમકે
(દ્વ્વાભિગ્ગહચરણ, સેત્તાભિગ્ગહચરણ, કાલાભિગ્ગહચરણ, ભાવાભિગ્ગહચરણ) ૧ દ્રવ્યા

સ્વેત્તાભિગ્ગહચરણ ૨, કાલાભિગ્ગહચરણ ૩, ભાવાભિગ્ગહચરણ ૪,
ઉક્ષિત્તચરણ ૫, નિક્ષિત્તચરણ ૬, ઉક્ષિત્તનિક્ષિત્તચરણ ૭,

ચરતિ=મિક્ષામટતિ, દ્રવ્યાથિતાઽભિગ્ગહ યા ચરતિ-આસેવતે ય સ દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક, इह
च भिक्षाचर्याया प्रकृतात्ताया यद द्रव्याभिग्नहचरक इयुक्त तद्धर्ममिणोरभेदप्रिवक्षणात् ।
द्रव्याभिग्नहश्च लपत्र्तान्द्रव्यविषय । १। ‘स्वेत्ताभिग्नहचरण’ क्षेत्राऽभिग्नहचरक-क्षेत्राऽभिग्नह
‘अमुकस्थानं प्रहीष्यामि’ इत्यादिष्व । २। ‘कालाभिग्नहचरण’ कालाभिग्नहचरक, काला-
भिग्नह-पूर्वाह्णादिविषय । ३। ‘भावाभिग्नहचरण’ भावाभिग्नहचरक-भावाभिग्नहो-
गानहसनादिप्रवृत्तपुरुषादिविषय, तेन चरतीति । ४। ‘उक्क्षित्तचरण’ उक्क्षित्तचरक-
उक्क्षित्त-गृहस्थेन स्वप्रयोजनाय पाकभाजनादुद्धृत तदर्थमभिग्नहचरति-गच्छतीत्युक्क्षित्तचरक ।
। ५। ‘निक्क्षित्तचरण’ निक्क्षित्तचरक-निक्क्षित्त-पाकादिभाजनादुद्धृत्य अयभाजने स्थापित,
तदर्थमभिग्नह कृत्वा चरति-इति निक्क्षित्तचरक । ६। ‘उक्क्षित्त-निक्क्षित्त-चरण’ उक्क्षित्त-
निक्क्षित्तचरक-पाकभाजनादुक्क्षित्त तदेव अन्यत्र स्थाने निक्क्षित्त यत् तदुक्क्षित्तनिक्क्षित्तम्,

મિલેગી તો હી લૂગા, અથવા નહીં । મિક્ષાચર્યાં કા યદપિ પ્રકરણ છે, પરંતુ જા “ દ્રવ્યા-
ભિગ્ગહચરક ” એસા નિર્દેશ ક્રિયા છે. વહ ધર્મ ઓર ધર્મી મ અમેદ કી વિવક્ષાસે સમજના
ચાહિયે । ૨ ક્ષેત્રાભિગ્ગહચરક-અમુક સ્થાન મે મિલેગા તો લૂગા । ૩ કાલાભિગ્ગહચરક-
અમુક સમય મ લૂગા । ૪ ભાવાભિગ્ગહચરક-અમુક પ્રકાર કા દાતા દેગા તો લૂગા ।
૫-(ઉક્ષિત્તચરણ) ઉક્ષિત્તચરક-ગૃહસ્થને પાકભાજન સે અપને લિયે નિકાલા હો,
ઉસમેં સે યન્નિ દેગા તો લૂગા । (૬) (નિક્ષિત્તચરણ) નિક્ષિત્તચરક-ગૃહસ્થને પાક ભાજન
સે નિકાલ કર અન્ય ભાજન મે રસ દિયા હો, ઉસમ સે દેગા તો લૂગા । ૭-(ઉક્ષિત્ત-

લિચ્છિત્તચરક-મુનિ અલિચ્છિત્ત કરે છે કે મને જે અમુક વસ્તુ લિક્ષામા મળશે તે જ
હું લઈશ, બીજી નહિ લિક્ષાચર્યાંતુ જે કે પ્રકરણ છે, પરંતુ જે ‘દ્રવ્યાલિ-
ચ્છિત્તચરક’ એમ નિર્દેશ કરેલો છે તે ધર્મ અને ધર્મીમા અભેદની વિવક્ષાએ
સમજવો જોઈએ [૨] ક્ષેત્રાલિચ્છિત્તચરક-અમુક સ્થાનમા મળશે તો લઈશ,
[૩] કાલાલિચ્છિત્તચરક-અમુક સમયમા લઈશ, [૪] ભાવાલિચ્છિત્તચરક-અમુક
પ્રકારનો દાતા આપશે તો લઈશ, [૫] (ઉક્ષિત્તચરણ) ઉક્ષિત્તચરક-ગૃહસ્થે
રાધવાના પાત્રમાથી પોતાને માટે ઝાઢેલું હોય તેમાથી જે આપશે તો લઈશ,
[૬] (નિક્ષિત્તચરણ) નિક્ષિત્તચરક-ગૃહસ્થે રાધવાના પાત્રમાથી ઝાઢીને બીજા
વાચણમા રાખી રીધું હોય તેમાથી આપશે તો લઈશ [૭] (ઉક્ષિત્ત-નિક્ષિત્ત

णिविखत्तउविखत्तचरण ८, वट्टिज्जमाणचरण ९, साहरिज्जमाणचरण
१०, उवणीयचरण ११, अवणीयचरण १२, उवणीय-अवणीयचरण

तदर्थमभिग्रहतश्चरति स उत्क्षिप्तनिक्षिप्तचरक इत्युच्यते । ७। 'णिविखत्त-उविखत्त-चरण'
निक्षिप्तोत्क्षिप्तचरक - निक्षिप्त-पाकभाजनादयत्र स्थापितमुत्क्षिप्त-तदेव पुनरुद्धृत-हस्ते
गृहीत, तदर्थमभिग्रह कृत्वा चरति स निक्षिप्तोत्क्षिप्तचरक । ८। 'वट्टिज्जमाणचरण' वयं
मानचरक - वर्त्यमान-परिविष्यमाण ग्रहातु चरति स वर्त्यमानचरक । ९। 'साहरिज्जमाणचरण'
सह्यमाणचरक - अत्युष्ण व्यञ्जनसूपादि शीतलीकरणाय स्थान्यादिषु विस्तारित तपुनर्भाजने
क्षिप्यमाण सह्यमाणमुच्यते, तद् ग्रहीतु चरति इति सह्यमाणचरक । १०। 'उवणीयचरण'
उपनीतम्=अयेन केनचिद् गृहस्थाय प्रेषित यत् तदुपनीत, तदेव ग्रहीतु चरति इत्युपनीत-
चरक । ११। 'अवणीयचरण' अपनीतचरक - अपनीत गृहस्थेन अन्यस्मै कस्मै चिदातु

निविखत्त-चरण) उत्क्षिप्तनिक्षिप्तचरक-दाताने पहले पाकभाजन से अन्नादिक निकाला,
फिर उसको उसने अन्य पात्रमे रखा, उसमे से यदि देगा तो लूगा । ८-(निविखत्त-
उविखत्त-चरण) निक्षिप्तउत्क्षिप्तचरक-दातान पाकभाजन से अन्नादिक को निकाल कर
दूसरे पात्र मे रख दिया हो, उसीको हाथ में उठाया हुआ हो, उससे यदि देगा तो
लूगा । ९-(वट्टिज्जमाणचरण) वर्त्यमानचरक-दाता द्वारा परोसी जाती हुई वस्तु म से
देगा तो लूगा । १०-(साहरिज्जमाणचरण) सह्यमाणचरक-दाताने उष्ण व्यञ्जन एवं
सूपादिक को ठंडा करने के लिये स्थाली आदि मे रखा, फिर उस व्यञ्जनान्तिक को उसी
पात्र म रखता हुआ उसमें से देगा तो लूगा । ११-(उवणीयचरण) उपनीतचरक-दाता
से मैं उसी पदार्थ को लूगा जो उसके लिये अय किसी व्यक्तिने भेजा होगा । १२
(अवणीयचरण) अपनीतचरक-मैं दाता से वही पदार्थ लूगा जो उसने अन्य किसी

त्तचरण) उत्क्षिप्तनिक्षिप्तचरक-दाताએ પહેલા રાધવાના વાસણુમાંથી અન્નાદિક
ઠાઢ્યુ પછી તેને તેણે બીજા વાસણુમાં રાખ્યુ હોય, તેમાંથી એ આપશે તો
લઈશ [૮] (વટ્ટિજ્જમાણચરણ) વર્ત્યમાનચરક-દાતા દ્વારા પીરખવામાં આવતી
વસ્તુમાંથી આપશે તો લઈશ [૧૦] (સાહરિજ્જમાણચરણ) સહ્યમાણચરક-
દાતાએ ગરમ વ્યજન તેમજ સૂપ (દાલ) આદિ ને ઠંડા કરવા માટે થાળી
આદિમાં રાખ્યા હોય, પછી તે વ્યજન આદિકને તેજ પાત્રમાં રાખતા તેમાંથી
આપશે તો લઈશ [૧૧] (ઉવણીયચરણ) ઉપનીતચરક-દાતા પાસેથી હું
એજ પદાર્થ લઈશ કે જે બીજા ડોઢએ તેને માટે મોકલ્યો હોય [૧૨]
(અવણીયચરણ) અપનીતચરક-હું દાતા પાસેથી તેજ પદાર્થ લઈશ કે જે

१३, अवणीय-उवणीयचरण १४, ससट्टचरण १५, अससट्टचरण १६, तज्जायसंसट्टचरण १७, अण्णायचरण १८, मोणचरण १९,

नि मायान्नात्र स्थापित तदेव अपनात, तन्र्थं चरति-इत्यपनीतचरण १३। 'उवणीय-अवणीय चरण' उपनानापनीतचरण -यदेव उपनीतम्-अयेन प्रेषित तदेव अपनात स्थानात्तरे स्थापित तद् ग्रहातु चरति इत्युपनानाऽपनातचरण १४। 'अवणीय-उवणीय चरण' अपनीतोपनातचरण -अपनीतम्=कम्मे चित् अन्यस्मिन् ग्रातु नि मायान्नात्र स्थापित, तदेव उपनात=यस्य गृहस्थस्य मर्माप प्रेषित तस्य गृहस्थस्य गृह प्रापित तत्पनीतोपनात, तन्र्थं चरतायपनीतोपनातचरण १५। 'ससट्टचरण' ससट्टचरण -ससट्टेन=अग्रण्डितेन हस्तान्निर्णीयमान ससट्टमुच्यते, तद् ग्रहातु चरति-इति ससट्टचरण १५। 'अससट्टचरण' अससट्टचरण -अससट्टेन=अग्रण्डितेन चरति-इत्यससट्टचरण १६। 'तज्जायसंसट्टचरण' तज्जात-ससट्टचरण -तज्जातेन=परिनिष्यमाणद्रव्येण यत्ससट्ट हस्तानि, तेन दीयमान वस्तु ग्रहातु य-

दूसरे को देने के लिये निकाल कर रख लिया होगा । १३-(उवणीय-अवणीय-चरण) अपनीत-अपनीतचरण-म वही पदार्थ लूगा जो उस दाता के लिये किसी दूसरेने उसके पास रखा होगा, और दाताने उसी पदार्थ को यदि दूसरे को देने के लिये एक तरफ रख डोड़ा होगा । १४-(अवणीय-उवणीय-चरण) अपनीतउपनीतचरण-किसी गृहस्थने किसी व्यक्ति को देने के लिये अन्नादिक अन्यत्र स्थापित कर रखा होगा और उसको उसने उसके यहा भेज लिया होगा, तथा वह उसके घर भी पहुँच चुका होगा, उसमें से देगा तो लूगा । १५-(ससट्टचरण) समसट्टचरण-भरे हुए हाथ से देगा तो लूगा । १६-(अससट्टचरण) असमसट्टचरण-विना भरे हुए हाथ से देगा तो लूगा । १७ (तज्जायसंसट्टचरण) तज्जातसमसट्टचरण-हाथ जिस चीज से ससट्ट भरा रहा होगा, वही चीज यदि

तेणे ખીજા ડોઠ માણસને દેવાને માટે ઢાઢી રાખેલો હોય [૧૩] (ઉવણીય-અવણીયચરણ) ઉપનીત-અપનીત-ચરક-હુ તે જ પદાર્થ લઈશ કે જે ડોઠ ખીજાએ તે દાતાને માટે તેની પાસે મોકલ્યો હોય અને દાતાએ તે જ પદાર્થને ડોઠ ખીજાને દેવા માટે એક તરફ રાખી મૂક્યો હોય [૧૪] (અવણીય-ઉવણીયચરણ) અપનીત-ઉપનીત-ચરક-ડોઠ ગૃહસ્થે કેાઈ વ્યક્તિને દેવા માટે મક્કાદિક ખીજે ડેડાણે રાખી મુકેલું હોય અને તે તેણે તેને ત્યાં મોકલી દીધું હોય અને તે તેને ઘેર પણ પહોંચી ગયું હોય તેમાથી આપશે તો લઈશ [૧૫] (સસટ્ટચરણ) સસટ્ટચરક-શાક આદિથી ભરેલા હાથથી આપશે તો લઈશ [૧૬] (અસસટ્ટચરણ) અસસટ્ટચરક વગર ભરેલા હાથથી આપશે તો લઈશ

दिट्टलाभिए २०, अदिट्टलाभिए २१ पुट्टलाभिए २२, अपुट्टलाभिए

श्वरति स तज्जातससृष्टचरक । १७। 'अण्णायचरण' अज्ञातचरक—अज्ञातम्—अज्ञात-
साधुनियम कुल चरति य सोऽज्ञातचरक । १८। 'मोणचरण' मौनचरक—मौनम्=
वाक्मयमन, तेन चरति य स मौनचरक । १९। 'दिट्टलाभिए' दृष्टलाभिक—दृष्टस्यैव
भक्तादेर्लाभो दृष्टलाभ, यद्वा दृष्टाप्रथमदृष्टादेव दातुर्गृहाद्वा लाभो दृष्टलाभ, सोऽस्ति यस्य
स दृष्टलाभिक । २०। 'अदिट्टलाभिए' अदृष्टलाभिक—अदृष्टस्य—आवरणाऽऽच्छादितस्य
दात्रादिभि कृतोपयोगस्य भक्तादेर्लाभ, अथवा अदृष्टात्=पूर्वं कदापि न दृष्टाद् दायकालाभ,
सोऽस्याऽस्तीत्यदृष्टलाभिक । २१। 'पुट्टलाभिए' पृष्टलाभिक—भिक्षार्थं समागत य साधु
'भो साधो! त्व किमिच्छसि?' एव कश्चिद् गृहस्य पृच्छति स पृष्ट इत्युच्यते, तस्य साधो-

मुझे देगा तो लूगा । १८—(अण्णायचरण) अज्ञातचरक—जो साधुओं के नियमों से अन-
भिज्ञ होगा उसी कुल की मैं भिक्षा लूगा । १९—(मोणचरण) मौनचरक—मैं वहीं से भिक्षा-
प्राप्त करूँगा जो मेरे बिना बोले मुझे भिक्षा लाकर देगा । २०—(दिट्टलाभिए) दृष्टला-
भिक—मैं वही भिक्षा लूगा जो सर्वप्रथम मेरी दृष्टि में आवेगी, अथवा मैं उसीसे भिक्षा
लूगा जो सर्वप्रथम मुझे दिखाई देगा, अथवा मैं उसी स्थान से भिक्षा लूगा जो सबसे
पहिले मुझे दिख जायगा । २१—(अदिट्टलाभिए) अदृष्टलाभिक—जो अज्ञानादिक आवरण
से आच्छादित होने की वजह से दिखाई तो न पड़े, परंतु दाता उसे अपने उपयोग में
ला चुका हो, उसमें से भिक्षा देगा तो लूगा, अथवा—जिस दाता को मैं पहिले कभी
भी नहीं देखा वह देगा तो लूँगा । २२—(पुट्टलाभिए) पृष्टलाभिक—दाता यदि पूछेगा,

[१७] (तज्जायससृष्टचरण) तज्जातससृष्टचरक—छात्र ने स्त्री-पुरुष ससृष्ट धर्म ज्ञान से
स्त्री-पुरुष ने भने आपसे तो लभश (१८) (अण्णायचरण) अज्ञातचरक—ने
साधुओं का नियमोत्थी अज्ञात होय अथवा कुलनी हु भिक्षा लभश (१९)
(मोणचरण) मौनचरक—हु तेना पायेथी भिक्षा लभश के ने भारा भोल्या
बिनाज भने भिक्षा लावीने आपी देशे (२०) (दिट्टलाभिए) दृष्टलाभिक—हु
अने ज भिक्षा लभश के नेने हु सर्वथी पडेला नेभश अथवा हु तेना ज
छात्रथी भिक्षा लभश ने भाषुस भारे सर्वप्रथम नेवामा आवशे, अथवा
हु तेज जज्याथी भिक्षा लभश ने जज्या भारे सर्व-प्रथम देयाशे (२१)
(अदिट्टलाभिए) अदृष्टलाभिक—ने भावाना पदार्थो दातव्याथी दातेला होवाना
कारणुथी देयाय नहि पणु दाता तेने पोताना उपयोगमा लानी चूकेला होय
तेमाथी भिक्षा आपसे तो लभश अथवा ने दाताने मे पडेला उही नेयेला
न होय ते आपसे तो लभश (२२) (पुट्टलाभिए) पृष्टलाभिक—दाता ने

२३, भिक्षुखालामिह २४, अभिक्षुखालामिह २५, अण्णगिलायए

स्तस्माद् गृहस्थाद् यो लाभः स पृष्टलाभः, सोऽस्याऽस्तीति पृष्टलाभिक ॥२३॥ 'अपुट्टलाभिह' अपृष्टलाभिक—केनचिद् गृहस्थेनाऽपृष्टस्यैव सागौर्यस्तस्माद् गृहस्थान्ताभः सोऽपृष्टलाभः, सोऽस्याऽस्तीति पृष्टलाभिक ॥२३॥ 'भिक्षुखालामिह' भिक्षालाभिक—कस्यचित् क्षेत्राद् गृहाद्वा याचिवा गृहस्थेन समानीततुच्छद्रव्यचणककोट्टवाटिकनिष्पादित आहारो भिक्षा, तस्या लाभोऽस्यास्ताति भिक्षालाभिक ॥२४॥ 'अभिक्षुखालामिह' अभिक्षालाभिक—अयाचितलाभ—अभिक्षा, तस्या लाभोऽस्याऽस्तीति यभिक्षालाभिक ॥२५॥ 'अण्णगिलायए' अन्नग्लायक—अन्नेन—आहारेण विना ग्लायक, गत्रिनिष्पन्नमन्नं ग्रहीयामीत्यग्रहं कृत्वा भिक्षाचरक इत्यर्थः, पर्युषितान्नभिक्षाचरक इति भावः ॥२६॥ 'ओवणिहिह' औपनिहितिक—उपनिहित—कथञ्चिद् गृहस्थेन स्वसमीपे समानातमन्नादिकम्, तेन चरति इत्यौपनिहितिक

महाराज! आप क्या चाहते हैं, तभी लूंगा । २३—(अपुट्टलाभिह) अपृष्टलाभिक—दाता यदि नहीं पूछेगा तभी लूंगा । २४—(भिक्षुखालामिह) भिक्षालाभिक—दाता गृहस्थ वाल चना एवं कोट्टव आदि अन्न को किसी क खेत से अथवा किसी क घर से भाग कर लाया होगा उस अन्न से निष्पादित आहारम से यदि देगा तो लूंगा । २५ (अभिक्षुखालामिह) अभिक्षालाभिक—दाता माँग कर जो पदार्थ नहीं लाया होगा उसमें से देगा तो लूंगा । २६—(अन्नगिलायए) अन्नग्लायक—जो अगनादिक रात्रिमें पकाया गया होगा वही लूंगा, अर्थात्—पर्युषित अन्न की भिक्षा लेने का अभिग्रह लेनेवाला सयमी जन अन्नग्लायक है । २७ (ओवणिहिह) औपनिहितिक—गृहस्थ अपने समीप में किसी प्रकार से लाया गया अगनादिक में से देगा तो लूंगा । २८—(परिमियपिण्ड-

पूछशे के भङ्गागज्ज । आपने शु नेधये छे त्थारे लधश (२३) (अपुट्टलाभिह) अपृष्टलाभिक—दाता ने नडि पूछशे तो ज लधश (२४) (भिक्षुखालामिह) भिक्षालाभिक—दाता गृहस्थ ने वाल यथा तेमज्ज डोहरा आदि अनाज डोछना जेतथी अथवा डोछने धेरथी भागीने लाव्या डोय ते अनथी णनावेला आहार माथी आपशे तो लधश (२५) (अभिक्षुखालामिह) अभिक्षालाभिक—दाता ने भागीने ने पदार्थ नडो लाव्यो डोय तेमाथी आपशे तो लधश (२६) (अन्नगिलायए) अन्नग्लायक—ने सोज्जन रातमा राधेलु डशे ते ज लधश—अर्थात् वागी अन्ननी भिक्षा लेवानो अलिग्रह लेनार सयमी जन अन्नग्लायक छे (२७) (ओवणिहिह) औपनिहितिक—गृहस्थ चान्तानी समीपमा डोछ यणु प्रकारे लावेला सोज्जनमाथी

૨૬, ઓવણિહિણ ૨૭, પરિમિયપિંડવાઙ ૨૮, સુદ્દેસણિણ ૨૯,
સંવાદત્તિણ ૩૦। સે ત મિક્ખવાયરિયા ॥ સૂ ૩૦ ॥

૧૨૭। ‘પરિમિયપિંડવાઙ’ પરિમિતપિંડપાતિક—પરિમિતપિંડસ્ય—પ્રમાગોપેનપિંડસ્ય
પાતો લાભ પરિમિતપિંડપાત, સોઽસ્યાસ્તાનિ પરિમિતપિંડપાતિક—આધાકમાન્તિોપરહિત
મક્કાદિકમેકસ્માદ્ ગૃહાદિ પયાસ્ત લભ્યેત તદા ગ્રાહ્યમ્—શ્યમિગ્રહવાન ૧૨૮। ‘સુદ્દેસણિણ’
શુદ્ધૈષણિક—શુદ્ધૈષણા—ગદ્ગાદિદોષરહિતતા, શુદ્ધસ્ય=ઉદ્ગમાન્તિોપરહિતસ્ય વા ણ્પણા,
સાઽસ્યાઽસ્તાતિ શુદ્ધૈષણિક, સર્વથા શુદ્ધમેવ ગ્રાહ્યમિત્યમિગ્રહધારીતિ ભાવ ૧૨૯। ‘સંવા
દત્તિણ’ સગ્યાદત્તિક—સગ્યાપ્રધાના દત્તિ સર્યાદત્તિ, તથા ચરતાતિ સગ્યાદત્તિક ।
દર્વીકટોરકાદિતોઽવિચ્છિન્નધારયા યા મિક્ષા પતતિ સા, તથા—અકક્ષેપરૂપા ચ મિક્ષા
દત્તિરિત્યુચ્યતે ૧૩૦। ‘સે ત મિક્ખવાયરિયા’ સૈયા મિક્ષાચયા ॥ સૂ ૩૦ ॥

વાઙ) પરિમિતપિંડપાતિક—આધાકર્માદિક દોષોં સે રહિત મક્કાદિક યદિ એક હી ગૃહ
સે પયાતમાત્રા મે મિલ જાય તો લ્લેગા । ૨૯ (સુદ્દેસણિણ) શુદ્ધૈષણિક—શકાદિક દોષોં
સે રહિત અથવા ઉદ્ગમાદિક દોષોં સે વર્જિત આહાર લેને વાલા । ૩૦ (સંવાદત્તિણ)
સર્યાદત્તિક વહ હૈ જો હસ પ્રકાર કા સકુપ્પ કરતા હૈ કિ દર્વી—કટઠી એવ કટોગ
આદિ સે અવિચ્છિન્ન ધારારૂપ મે જો મિક્ષા મરે પાત્ર મે પડ જાયગી ઉતના હા મિક્ષા ।
ગ્રહણ કરુ ગા । (સે ત મિક્ખવાયરિયા) મિક્ષાચર્યા કે યે ૩૦ મેદ હૈ ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

આપશે તો લઈશ (૨૮) (પરિમિયપિંડવાઙ) પરિમિતપિંડપાતિક—આધા
કમ આદિક દોષોથી રહિત લક્ષણોને એક જ ઘેરથી પુરતા પ્રમાણમાં
મળી જાય તો લઈશ (૨૯) (સુદ્દેસણિણ) શુદ્ધૈષણિક—શકા આદિક દોષોથી રહિત
અથવા ઉદ્ગમાદિક દોષોથી વર્જિત આહાર લેવાવાળા ૩૦ (સંવાદત્તિણ)
સગ્યાદત્તિક તે છે કે જે એવો સકુપ્પ કરે છે કે દર્વી—કટઠી તેમજ કટોરી
આદિથી સતત ધારાક્રમમાં જેટલી પણ મિક્ષા મારા પાત્રમાં પડી જશે
જેટલી જ મિક્ષા લઈશ (સે ત મિક્ખવાયરિયા) મિક્ષાચર્યાના આ ૩૦ ભેદ
છે (સૂ ૩૦)

મૂલમ—સે કિં ત રસપરિચ્છાણ ? રસપરિચ્છાણ અણેગવિદ્દે
પણ્ણત્તે, ત જહા ૧ નિચ્ચિદ્દણ, ૨ પળીયરસપરિચ્છાણ, ૩ આયવિલિણ,

ટીકા—‘સે કિં ત’ ડયાણિ—‘સે કિં ત રસપરિચ્છાણ’ અથ કોઽમૌ રસ-
પરિત્યાગ ૧, ‘રસપરિચ્છાણ’ રમપરિત્યાગ ‘અણેગવિદ્દે પણ્ણત્તે’ અનકવિય પ્રજમ,
‘ત જહા’ તથા—તત્તનકવિય ચેયમ્—‘નિચ્ચિદ્દણ’ નિર્વિકૃતિક—નિર્ગતા ઘૃતાદિરૂપા
વિકૃતિર્યસ્માત્ સ નિર્વિકૃતિક ૧, ‘પળીયરસપરિચ્છાણ’ પ્રણાતરમપરિત્યાગ—પ્રણીતરસ
પ્રચુર્યાત્ દ્રવદઘૃતપિતુસદ્દાહોઽપૂપાણિ, તસ્ય પરિત્યાગ ૨, ‘આયવિલિણ’ આચામામ્લ-
પિટ્ટિરહિતાનામાન્નભર્જિતચગકાન્ના મ્લક્ષાતનામચિત્ત ઉદક પ્રતિપ્યૈકામનસ્થેન
સઠ્ઠ્ઠોજનમાચામામ્લ નામ તપ ઉચ્યત । તથા ચોક્તમ્—

‘સે કિં ત રસપરિચ્છાણ ?’ ડયાણિ ।

(સે કિં ત રસપરિચ્છાણ ?) રમપરિત્યાગ તપ કિસે રહતે હ ? વહ કિતન
પ્રકાર કા હૈ ? ઇસ પ્રકાર ઝિપ્પ પ્રશ્ન કરતા હૈ । ઉત્તર—(રસપરિચ્છાણ) રસપરિત્યાગ
તપ (અણેગવિદ્દે પણ્ણત્તે) અનેક પ્રકારકા કહા ગયા હૈ । વહ ઇસ પ્રકાર સે હૈ—(નિચ્ચિ-
દ્દણ) નિર્વિકૃતિક—જિસ આદાર સે ઘતાદિક વિકૃતિ નિર્ગત હો ચુકા હો એસે આદારકા
પ્રહણ કરના સો નિર્વિકૃતિક હૈ । અથાત્—વિગય નહા લના (૧) । (પળીયરસપરિચ્છાણ)
પ્રણાતરમપરિત્યાગ—અપૂપ અથાત્ માલપુઆ આદિ સરસ આદાર કા પરિત્યાગ કરના (૨) ।
(આયવિલિણ) આચામામ્લ—વિગયરહિત ઓટ્ન, ભૂજે હુણ ચન આદિ મ્લક્ષ અન્નકો
અચિત્ત પાની મૈ ડાલકર ઇકસ્થાન પર પૈઠ ઇક વાર હા સ્નાના સો આચામામ્લ તપ હૈ ।

‘સે કિં ત રસપરિચ્છાણ ?’ ડયાણિ

(સે કિં ત રસપરિચ્છાણ) હવે અહી રમપરિત્યાગ તપ ડોને ઠહે છે—તે
ઢેલકા પ્રકારના છે ? આ પ્રકારે ઝિપ્પ પ્રશ્ન કરે છે ઉત્તર (રસપરિચ્છાણ) રસ
પરિત્યાગ તપ (અણેગવિદ્દે પણ્ણત્તે) અનેક પ્રકારના કહેવાય છે તે આ પ્રકારે
છે—(નિચ્ચિદ્દણ) નિર્વિકૃતિક—જે આદારમાથી ધી વગેરેની વિકૃતિ નીકળી ગઈ હાય
એવો આદાર લેવો તે નિર્વિકૃતિક છે અર્થાત્ વિગય (ધી-દૂધ વગેરે)
લેવું નહિ (૧) (પળીયરસપરિચ્છાણ) પ્રણીતરસપરિત્યાગ—અપૂપ અર્થાત્ માલપુઆ
આદિ સરસ આદારનો પરિત્યાગ કરવો (૨) (આયવિલિણ) આચામામ્લ—
વિગયરહિત ભાત, ભુજેલ અણા આદિ ભુખુ અન્ન અચિત્ત પાણીમા નાળી

૪ આયામસિત્થમોર્ડ, ૫ અરસાહારે, ૬ વિરસાહારે, ૭ અતાહારે,

વિગરહિયસ્સ ઓયણ, - મજ્જિયચળગાઇલુક્ક-અન્નસ્સ ।

સ્વિત્તા જલે અચિત્તે, સ્વાણ આયવિલ જાણ ॥ ૩ ॥ इति

‘આયામ સિત્થ-મોર્ડ’ આયામ સિત્થ મોજી, = અવસાવળગતસિત્થમોક્તા, ૪ ‘અર-સાહારે’ અરસાઽહાર અરસ = જીરફ હિઙ્ગવાદિભિર્યસ્કૃત આહારો यस્ય સોઽરસાઽહાર ૫ । ‘વિરસાહારે’ વિરસાઽહાર - વિરસ = વિગતરસ - પુરાણધાન્યોદનાદિ આહારો यस્ય સ વિરસાહાર ૬ । ‘અતાહારે’ અન્ત્યાઽહાર - અતે ભવમ્ અન્ત્ય-જઘન્યધાન્ય કોદ્રવાદિ તદેવાઽહારો यस્ય સોઽન્ત્યાહાર ૭ । ‘પતાહારે’ પ્રાન્તાઽહાર - પ્રકર્ષેણાન્ત પ્રાત-પાક પાત્રાદન્ને નિ સારિતે તત્પાત્રશ્લિષ્ટ દર્વ્યાદિના ધર્ષણેન નિ સારિતમન્ન, વલ્લચળકાદિનિષ્પાદિ

કહા મી હે-“વિગરહિયસ્સ ઓયણમજ્જિયચળગાઇલુક્કઅન્નસ્સ । સ્વિત્તા જલે અચિત્તે સ્વાણ આયવિલ જાણ” इसका अर्थ आयविल का जो अर्थ किया है वही है (३) । (आयामसिथमोर्ड) आयामसिथमोजी-ओसामण, मे आये हुए सीथ मात्र का आहार करना (४) । (अरसाहारे) अरसाहार-जोरे हींग आदि से विना बघारे हुए आहार का लेना (५) (विरसाहारे) विरसाहार-विगत रसवाले पुराने धान्य का आहार लेना (६) । (अताहारे) अन्ताहारकोद्रव आदि तुच्छ धान्य का आहार लेना (७) । (पताहारे) प्राताहार-पकाने के वर्तन में से अन्न के निकालने पर करठत्री आदि के घर्षण से पात्र में लगा हुआ जो कुछ अन्न निकाला जाता है वह, अथवा वल्ल चगा आदि से बना हुआ पश्चात् खरी ऊछ से मिश्रित अन्नादि

એક ઠેકાણે એસી એકવાર આવુ તે આયામામ્લ તપ છે “વિગરહિયસ્સ ઓયણમજ્જિયચળગાઇલુક્કઅન્નસ । સ્વિત્તા જલે અચિત્તે સ્વાણ આયવિલ જાણ” આનો અર્થ આયવિલનો જે અર્થ ઠયો છે તે જ છે (૩) (અયામસિત્થમોર્ડ) આયામસિત્થમોર્ડ-ઓસામણમા આવેલા સીથનો જ માત્ર આહાર કરવો (૪) (અરસાહારે) અરસાહાર-૭૩ હીંગ આદિથી વધાર્યા વગરના લોજનનો આહાર કરવો (૬) (વિરસાહારે) વિરસાહાર-રસ વગરના જુના ધાન્યથી બનેલું આહાર લેવો (અતાહારે) અતાહાર-કોદ્રશ આદિ તુચ્છ ધાન્યનો આહાર લેવો (૭) (પતાહારે) પ્રાન્તાહાર-રાધવાના વામણમાથી અન્ન કાઢી લીધા પછી કઠછી આદિના ધર્ષણથી પાત્રમાં લાગેલું જે કાંઈ અન્ન નિકાળવામાં આવે છે તે અથવા વાલ -ચણા આદિનો બનેલો (લોટ) પછી ખાટી છાશમાં મેળવી રાધેલું અન્ન આદિ તે

૮ પંતાહારે, ૯ લૂહાહારે, ૧૦ તુચ્છાહારે, સે ત રસપરિચાણ ।

સે કિં ત કાયકિલેસે ? કાયકિલેસે અળેગવિહે પ-
ણત્તે, તજહા-ઠાણટ્ટિહણ ૧, ઉકુડુયાસણિણ ૨, પહિમટ્ટાઈ ૩,

તમમ્મનકમિથિત પર્યુપિત ગાડગ, તદાહારા યમ્ય સ તથા ૮ । ‘લૂહાહારે’ રૂક્ષાહાર-
રૂક્ષમ્=અન્નિગ્ધમન્નમેગાહારો યમ્ય સ તથા ૯ । ‘તુચ્છાહારે’ તુચ્છાહાર તુચ્છ-અન્નોડસારશ્ચ
શ્યામાકાલિનિષ્પાન્તિ આહારો યસ્ય સ તથા ૧૦ ઇતિ । ઉપમદગ્નાદ-‘સે ત રસપરિચાણ’
સ ણ્ણ રસપરિત્યાગ ઇતિ ।

અથ તદગ્નાદિ રસપરિત્યાગ વર્ણયિત્વા કાયક્લેશ વર્ણયતિ-‘સે કિં ત કાયકિલેસે’
અથ કોડમૌ કાયક્લેશ । ઉત્તરમાદ-‘કાયકિલેસે અળેગવિહે પણત્તે’ કાયક્લેશોડનેકવિધ
પ્રશ્ન । ‘તજહા’ તથા-‘ઠાણટ્ટિહણ’ સ્થાનસ્થિતિક-સ્થાન કાયોસર્ગ, તેન સ્થિતિર્યસ્ય
સ સ્થાનસ્થિતિક । ૧ । ‘ઉકુડુયાસણિણ’ ઉકુડુકાડસનિક-ભૂમાવસલગ્નપુતેન

પ્રાત્ત હૈ, અગ્નિ પ્રાન્તકા અર્થ ગાસા અત્ર મી હૈ । હસકા આહાર કરના પ્રાન્તાહાર હ (૯) ।
(લૂહાહારે) રૂક્ષાહાર-રૂક્ષસ્વભાવગ્ના કુલથી આદિ કા આહાર રૂક્ષાહાર હ (૯) ।
(તુચ્છાહારે) તુચ્છાહાર-અસાર-જિસમ કુઠ મી સાર નહી હ એસા શ્યામાક, મગચા આદિ
તુચ્છ ધાન્ય કા આહાર તુચ્છાહાર હ (૧૦) । (સે ત રસપરિચાણ) ચે ત્સ પ્રકાર ક રસ
પરિચાગ તપ હૈ । અત્ર કાયક્લેશ કા વર્ણન સૂત્રકાર કરતે હૈ-(સે કિં ત કાયકિલેસે?)
પ્રશ્ન-વહ કાયક્લેશ તપ કિતને પ્રકાર કા હૈ (કાયકિલેસે અળેગવિહે પણત્તે) ઉત્તર-
કાયક્લેશ તપ અનેક પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર હસ તરહ હ-(ઠાણટ્ટિહણ) સ્થાન-
સ્થિતિક, સ્થાન શબ્દ કા અર્થ કાયોસર્ગ હૈ, હસ કાયોસર્ગ સે જિસકી સ્થિતિ સર્વદા રહતી
હૈ વહ સ્થાનસ્થિતિક હૈ । (ઉકુડુયાસણિણ) ઉકુડુકાસનિક-ઉકુડુ-આસન સે બેઠના

પ્રાન્ત છે, અથવા-પ્રાન્તનો અર્થ વાગી અન્ન પણ છે, તેનો આહાર કરવો
તે પ્રાન્તાહાર છે (૮) (લૂહાહારે) રૂક્ષાહાર-રૂક્ષ સ્વભાવના કુળથી આદિ નો
આહાર રૂક્ષાહાર છે (૯) (તુચ્છાહારે) તુચ્છાહાર-અસાર-જે અન્નમા ઠાઈ
પણ સાર નથી એવુ સામો મલીયા આદિ તુચ્છ ધાન્યનો આહાર તે
તુચ્છાહાર છે (૧૦) (સે ત રસપરિચાણ) આ હસ પ્રકારના રસપરિત્યાગ તપ છે
હવે કાયક્લેશનું વર્ણન સૂત્રકાર કરે છે-(સે કિં ત કાયકિલેસે) પ્રશ્ન-તે કાયક્લેશ
તપ કેટલા પ્રકારના છે ?-(કાયકિલેસે અળેગવિહે પણત્તે) કાયક્લેશ અનેક પ્રકાર-
ના છે, (ત જહા) તે પ્રકાર આમ છે-(ઠાણટ્ટિહણ) સ્થાનસ્થિતિક=સ્થાન રાખના
અર્થ કાયોસર્ગ છે આ કાયોસર્ગથી જેની સ્થિતિ સર્વદા રહે છે તે

વીરાસણિ ૪, નેસજિ ૫, દડાયડ ૬, લડડસાઈ ૭, આયા-

વદ્ધાજ્જલિપુટેન ભૂમૌ ચરણતલમારોપ્યોપવેગનમ્—ઉત્કુટુક, તદાસનમસ્યાસ્તાતિ ઉત્કુટુકાસનિક ૧૨। ‘પડિમટ્ટાઈ’ પ્રતિમાસ્થાયી—પ્રતિમા=માસિન્યાદય નિયમવિશેષ, તાભિ સ્તિષ્ઠતિ તચ્છીલ પ્રતિમાસ્થાયી ૧૩। ‘વીરાસણિ’ વારાસનિક—સિંહાસનોપરિ સમુપ વિષ્ણુ ભૂમિસ્થિતચરણસ્ય સિંહાસનાપનયને કૃતે સિંહાસનોપવિષ્ણુવદવસ્થાન વારાસન, તદસ્યાસ્તીતિ વીરાસનિક ૧૪। ‘નેસજિ’ નૈષધિક—નિષધા—પુતામ્યા ભૂમ્યામુપવેગન, તથા ચરતીતિ નૈષધિક ૧૫। ‘દડાયડ’ દણ્ડાયતિક—દણ્ડસ્યેગાયતમ્=આયામોસ્યાસતીતિ

યહ ઉત્કુટુક—આસન હૈ, જો હસ આસન સે વૈઠતા હૈ વહ ઉત્કુટુકાસનિક હૈ । હસ આસન મે ભૂમિ પર દેનોં ચરણોં કૈ તલિયોં કૌ જમાયા જાતા હૈ ઓર પુત (વેઠક) જમીન કૌ સ્પર્શ નહા કરતે, તથા દેનોં હાથાં કૌ અજલી વધી રહતી હૈ । (પડિમટ્ટાઈ) પ્રતિમાસ્થાયી—સાધુ કી ૧૨ પ્રતિમાઓં કા ધારણ કરને વાલા પ્રતિમાસ્થાયી હૈ । (વીરાસણિ) વીરાસનિક—વીરામન સે ઠહરનેવાલા વીરાસનિક હૈ । હસ આસન કા યહ લક્ષણ હૈ—કોઈ મનુષ્ય સિંહાસન પર વૈઠા હુઆ હૈ, હસ સિંહાસન કૌ હટા હેને પર વહ વૈસે હી સ્થિત રહ જાય, હસે ‘વીરાસન’ કહતે હૈ । હસ આસન સે તપ કરનેવાલે કૌ વીરાસનિક કહતે હૈ । (નેસજિ) નૈષધિક—નિષધાકા અર્થ હૈ—પાલથી માર કર વૈઠના । હસ આસન સે તપ કરનેવાલે કૌ નૈષધિક કહતે હૈ । (દડાયડ) દણ્ડાયતિક—દડ કી તરહ લવા હોકર આસન મે સ્થિતિ કરનેવાલા દડાયતિક હૈ । (લડડસાઈ) લકુટશાયી—વક્રકાષ્ઠ કા નામ

સ્થાનસ્થિતિક છે (ઉત્કુટુકાસણિ) ઉત્કુટુકાસનિક=ઉત્કુટુ આસનથી બેસવું તે ઉત્કુટુક આસન છે જે આ આસન કરે છે તે ઉત્કુટુકાસનિક છે આ આસનમા ભૂમિ ઉપર બંને પગના તળિયાને જમાવી દેવામા આવે છે અને પુત (વેઠક) જમીનને સ્પર્શ કરતી નથી તથા બંને હાથની અજલિ બાધેલી રહે છે (પડિમટ્ટાઈ) પ્રતિમાસ્થાયી—સાધુની ૧૨ પ્રતિમાઓનો ધારણ કરવાવાળો પ્રતિમાસ્થાયી છે (વીરાસણિ) વીરાસનિક—વીરાસનથી બેસનાર વીરાસનિક છે આ આસનનું એ લક્ષણ છે કે—કોઈ મનુષ્ય સિંહાસન ઉપર બેઠો હોય તે સિંહાસનને હટાવી લેવાથી તે જ પ્રમાણે ઉભો રહી જાય તેને વીરાસન કહે છે તે આસનથી તપ કરવાવાળાને વીરાસનિક કહે છે (નેસજિ) નૈષધિક—નિષધાનો અર્થ છે પલાઠી મારીને બેસવું આ આસનથી તપ કરવાવાળાને નૈષધિક કહે છે (દડાયડ) દડાયતિક—દડની પેઠે લાળા થઈને આસનમા સ્થિતિ કરવાવાળા દડાયતિક છે (લડડસાઈ) લકુટશાયી—વાકા લાકડાનું નામ

वए ८, अवाउडए ९, अकंडुयए १०, अणिट्टूहए ११, सव्वगाय-
परिकम्म-विभूस-विप्पमुक्के १२, से त कायकिलेसे।

दण्डायतिक ॥६॥ 'लउडसाई' लकुटशायी-लकुटो=प्रकाष्ठ तद्वच्छेते तच्छीलो लकुट-
शायी-उत्तान सन गयित्वा पाणिगद्वय ('ण्डी' इति भाषाप्रसिद्धद्वय) गिरध्वेति त्रय भूमौ
स्थापयि चा गते तच्छील ॥७॥ 'आयावए' आतापक-आतापयति गीतोष्णान्निभिर्देह सतापयति-
हेययती यातापक, आतापना च सूर्यातपादिसहनम् ॥८॥ 'अवाउडए' अप्रावृतक-गीतकाले
प्रावरणरहित-सदोरकमुखवस्त्रिकाचोल्पद्रातिरिक्तनखरहित ॥९॥ 'अकण्डूयए' अकण्डूयक-
कण्डूयन-गात्रघर्षण, तद्रहित ॥१०॥ 'अणिट्टूहए' अनिष्ठीवक-निष्ठीवनरहित ॥११॥
'सव्वगाय-परिकम्म-विभूस-विप्पमुक्के' सर्वगात्र-परिकर्म-विभूषा-विप्रमुक्त=सर्वस्य
गात्रस्य परिकर्म-मार्जन विभूषा-विभूषण च, तान्या विप्रमुक्त-त्यक्तसमार्जनविभूषण ॥१२॥
'से त कायकिलेसे' स एष कायकेश ।

लकुट है । इस तरह होकर जो शयन करता है वह लकुटशायी है । ऊपर मुँह कर पहिले
सोना पश्चात् दोनों पैरों की एड़ियों को एव शिर को जमीन पर टकना, इस प्रकार शरीर को
अधर रखकर आसन करना 'लकुटशयनासन' है । (आयावए) आतापक-सूर्यादि की
आतापना लेने वाला, (अवाउडए) अप्रावृतक-गीतकाल में सदोरक मुँहपत्ती एव चोल
पा के अतिरिक्त अयवस्त्रा से रहित हो खुले शरीर से गीतको सहन करनेवाला अप्रावृतक है ।
(अकण्डूयए) अकण्डूयक-खुजली चलने पर भी शरीर को नहा खुजलाने वाला अकण्डूयक है ।
(अणिट्टूहए) अनिष्ठीवक-थूक आने पर भी नहीं थूकनेवाला अनिष्ठावक है ।
(सव्वगाय-परिकम्म-विभूस-विप्पमुक्के) सर्वगात्रपरिकर्मविभूषाविप्रमुक्त-शरीर की
सर्वथा शुश्रूषा-विभूषा नहीं करनेवाला सर्वगात्रपरिकर्मविभूषाविप्रमुक्त है । (से त काय-

लकुट છે એવી રીતે થઈને જે શયન કરે છે તે લકુટશાયી છે ઉપર મોઢું
રાખીને પહેલાં સુવુ, પછી બન્ને પગની એડીઓને તેમજ ગિરને જમીન
ઉપર ટેકાવવું-આ પ્રકારે શરીરને અધર રાખીને આસન કરવું તે 'લકુટ
શયનામન' છે (આયાવએ) આપાતક-સૂર્યઆદિની આતાપના લેવાવાળા, (અવા
ઉડએ) અપ્રાવૃતક-શીતકાલમાં દોરામાયે મુઢપત્તી તેમજ એલપટ્ટા મિવાયના
ખીબા વસ્ત્રો રહિત થઈને ખુલ્લો શરીરે શીતને મહુન કરવાવાળા અપ્રાવૃતક
છે (અકણ્ડૂયએ) અક ડૂયક-ખુજલી આવતા છતાં પણ જે શરીરને અજવાળે
નહિ તે અક ડૂયક છે (અણિટ્ટૂહએ) અણિષ્ઠીવક-થૂક આવવા છતાં પણ ન
થૂકવાવાળા અણિષ્ઠીવક છે (સવ્વગાય પરિકમ્મ વિભૂસ-વિપ્પમુક્કે) સર્વગાત્રપારકર્મ

સે કિં ત પઢિસંલીયણા? પઢિસંલીયણયા ચત્તવિહા પણ્ણત્તા,
તંજહા-૧ ઇદિયપઢિસલીયણયા, ૨ કસાયપઢિસંલીયણયા, ૩ જોગ-
પઢિસંલીયણયા, ૪ વિવિત્ત-સયણા-સણ-સેવણયા । સે કિં ત ઇદિયપ-
ઢિસંલીયણયા ? ઇદિયપઢિસંલીયણયા પચ્ચવિહા પણ્ણત્તા, ત જહા-

‘સે કિં ત પઢિસંલીયણયા?’ અથ કા સા પ્રતિસલીનતા=પ્રતિસલીનતા=ગોપન,
સા કતિવિધા? ઉત્તરમાહ-‘પઢિસલીયણયા’ ‘પ્રતિસલીનતા’-‘ચત્તવિહા પણ્ણત્તા’
ચતુર્વિધા પ્રજ્ઞા, ‘ત જહા’ તથા ૧-‘ઇદિયપઢિસલીયણયા’ ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા-ઇન્દ્રિય-
નિરોધકરણશીલતા । ૨-‘કસાયપઢિસલીયણયા’ કપાયપ્રતિસલીનતા । ૩-‘જોગ-
પઢિસલીયણયા’ યોગપ્રતિસલીનતા । ૪-‘વિવિત્ત-સયણા-સણ-સેવણયા’ વિવિત્ત-શયના-
સન-સેવનતા । ‘સે કિં ત ઇદિયપઢિસલીયણયા’ અથ કા સા ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા?, ‘ઇદિય

કિલેસે) કાયક્લેશ કે ચે ૧૨ ભેદ હૈ । (સે કિં ત પઢિસલીયણયા) પ્રતિસલીનતા તપ
કિતને પ્રકાર કા હૈ? (પઢિસલીયણયા ચત્તવિહા પણ્ણત્તા) પ્રતિસલીનતા તપ ચાર પ્રકાર
કા હૈ । (ત જહા) વે ચાર પ્રકાર ચે હૈ-(ઇદિયપઢિસલીયણયા) ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા-ઇન્દ્રિયો
કો ગોપ કરકે રક્ષના । (કસાયપઢિસલીયણયા) કપાયપ્રતિસલીનતા-ક્રોધાદિકપાયો કો
ગોપ કરકે રક્ષના, (જોગપઢિસલીયણયા) યોગપ્રતિસલીનતા-મન વચન કાયા કે વ્યાપાર
કો ગોપ કરકે રક્ષના (વિવિત્ત-સયણા-સણ-સેવણયા) વિવિત્તશયનાસનસેવનતા
હી પશુ પण्डक-રहित સ્થાન મેં શયનાસન કરના । (સે કિં ત ઇદિયપઢિસલીયણયા)
ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા કિતને પ્રકાર કી હૈ? (ઇદિયપઢિસલીયણયા પચ્ચવિહા પણ્ણત્તા) યહ

વિભૂષાવિપ્રમુક્ત-શરીરની સર્વથા શુશ્રૂષા (એવા શણગાર) ન કરવા
વાળાને સર્વગાત્રપરિહર્ષવિભૂષાવિપ્રમુક્ત કહે છે (સે ત કાયકિલેસે)
કાયકલેશના આ ૧૨ પ્રકાર થાય છે (સે કિં ત પઢિસલીયણયા) પ્રતિસલીનતા તપ
કેટલા પ્રકારના છે? (પઢિસલીયણયા ચત્તવિહા પણ્ણત્તા) પ્રતિસલીનતા તપ ચાર
પ્રકારના છે (ત જહા) તે ચાર પ્રકાર આ પ્રમાણે છે (ઇદિયપઢિસલીયણયા) ઇન્દ્રિયોને
ગોપી રાખવી (કસાયપઢિસલીયણયા) કપાયપ્રતિસલીનતા-ક્રોધ આદિ કપાયોને
રોકી રાખવા (જોગપઢિસલીયણયા) યોગપ્રતિસલીનતા-વાણી, મન અને કાયાના
વ્યાપારને રોકી રાખવા (વિવિત્ત-સયણા-સણ સેવણયા) વિવિત્તશયનાસનસેવનતા
શ્રીપશુપ ઉકરહિત સ્થાનમાં શયનાસન કરવું (સે કિં ત ઇદિયપઢિસલીયણયા)
ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા કેટલા પ્રકારની છે? (ઇદિયપઢિસલીયણયા પચ્ચવિહા પણ્ણત્તા)

સોડદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા સોડદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ
રાગદોસનિગ્ગહો વા ૧, ચર્કિવદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા ચર્કિવ-

પડિસલીળયા' ઇન્દ્રિયપ્રતિમલીનતા 'પચરિદા પળાત્તા' પચરિદા પ્રજ્ઞા, 'ત જદા'
તથા-'સોડદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા, સોડદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગ-
દોસનિગ્ગહો વા' શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોધો વા શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ ગગદેષનિપ્રહો
વા-શ્રોત્રેન્દ્રિય=કર્ણસ્ય વિષયે=અન્દ પ્રચારસ્ય=પ્રવૃત્તે, નિરોધ-નિષધ, મયમગાન્તાવિગા-
તક શબ્દો ન શ્રોતવ્ય, યદકસ્માત્કર્ણમુદ્દરગત સ્યાત તન્ના ચ કાર્યં તન્નાહ-શ્રોત્રેન્દ્રિય વિષય-
પ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ=શ્રુતેષુ ભાવેષુ, રાગદેષયોર્નિપ્રહો વિવેચ, અથાન્-મધુરમૃદ્ધસજ્ઞાતેષુ-અનુગમો ન
કર્તવ્ય, આક્રોશાદિષુ શબ્દેષુ દ્વેષ-અપ્રાતિચ્છેદનશ્ચિત્તવિકારો ન કાર્ય ૧ । 'ચર્કિવદિય-
વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા, ચર્કિવદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગ-
હો વા' ચક્ષુર્ગિન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોધો વા ચક્ષુર્ગિન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ ગગદેષનિપ્રહો વા-

ઇન્દ્રિયપ્રતિમલીનતા પાચ પ્રકાર કા હૈ, (ત જદા) વે પ્રકાર થે હૈ-(સોડદિય-વિસય-પ્યાર-
નિરોહો વા, સોડદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) શ્રોત્ર-ઇન્દ્રિય કો
વિષય-અન્દ મે પ્રવૃત્તિ કરન સે રોકના, મયમ એવ શીઝ કો વિધાત કરનગાલે શબ્દો કો
નહીં સુનના, યદિ અકસ્માત્ ઇસ પ્રકાર કે શબ્દ કાનમે આક્ર પડ મા જાવેં તો ઉસ વિષયમ
રાગ-દેષ નહીં કરના, યહ પ્રથમ પ્રકાર હૈ ૧ । મતલબ ઇસકા યહ હૈકિ મધુર મૃદ્ધ સજ્ઞાત
આદિ પ્રિય એવ આક્રોશાદિ અપ્રિય શબ્દો કે પ્રતિ પ્રાતિ-અપ્રાનિલ્લક્ષણરૂપ ચિત્તવિકાર નહીં
કરના સો શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોધ, એવ શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તાર્થરાગદેષનિપ્રહનામક પ્રથમ
પ્રકાર હૈ ૧ । ચર્કિવદિય-વિસય પ્યાર-નિરોહો વા ચર્કિવદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ
રાગદોસનિગ્ગહો વા) ચક્ષુ ઇન્દ્રિય કો અપને વિષયમૂત પદાર્થો મે પ્રવૃત્તિ હોને સે રોકના,

આ ઇન્દ્રિયપ્રતિમલીનતા ૫ પ્રકારની છે-(ત જદા) તે પ્રકાર આ છે-
(સોડદિય વિસય પ્યાર-નિરોહો વા, સોડદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા)
શ્રોત્ર-ઇન્દ્રિયને વિષય-અન્દમા પ્રવૃત્તિ ડગ્વાથી રોકવી, મયમ તેમજ શીલનો
વિધાત ડરવાવાળા અન્દો આલળવા નહિ જો અન્દમાત્ આવા પ્રકારના શબ્દ
કાનમા આવીને પડી પણ જાય તો તે વિષયમા ગગદેષ ન કરવો એ ૧ પ્રથમ
પ્રકાર છે મતલબ તેની એ છે કે મધુર મૃદ્ધ સગીત આદિ પ્રિય, તેમજ
આક્રોશ આદિ અપ્રિય શબ્દોમા પ્રીતિ અપ્રીતિ-લક્ષણરૂપ ચિત્તવિકાર ન કરવો તે
શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષય-પ્રચારનિરોધ તેમજ શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તાર્થરાગદેષનિપ્રહ નામનો
પ્રથમ પ્રકાર છે (ચર્કિવદિય વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા ચર્કિવદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ

દિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા ૨, ઘાણિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા ઘાણિદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા ૩, જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા ૪, ફાસિદિય-વિસય-પ્પયાર-

ચક્ષુરિન્દ્રિયસ્ય=નેત્રસ્ય વિષયે=રૂપે પ્રચારસ્ય=પ્રવૃત્તેર્નિગેધ કાર્ય , વા-અથવા ચક્ષુરિન્દ્રિય વિષયપ્રાપ્તેષુ=દૃષ્ટેષુ અર્થેષુ-મનોનામનોજ્ઞરૂપેષુ રાગદ્વેષયોર્નિગ્રહ કર્તવ્ય્ય ઇતિ શેષ ૧૨। 'ઘાણિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા, ઘાણિદિય-વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા' ઘ્રાણેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોધો વા ઘ્રાણેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેર્ધર્થેષુ રાગદ્વેષનિગ્રહો વા-ઘ્રાણેન્દ્રિય=નાસિકા, તસ્ય વિષયો=ગંધસ્તસ્ય પ્રવૃત્તેર્નિપેધો વિધેય-સુરભિગંધે દુરભિગંધે વા નાસિકામાગતે રાગદ્વેષો નિરાકર્તવ્યો ૧૩। 'જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા, જિઙ્ઘિદિય-વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા' જિહ્વેન્દ્રિયવિષયસ્ય ભોજનરસસ્ય પ્રચારનિપેધ , જિહ્વાયામાગતેऽપિ મનોજ્ઞામનોજ્ઞસે રાગદ્વેષયોર્નિગ્રહ ૧૪। 'ફાસિ-

અથવા પ્રવૃત્તિ હોને પર ઉસકે વિષય મે રાગ ઓર દ્વેષ નહીં કરના, યહ દ્વિતીય પ્રકાર હે ૨। (ઘાણિદિય-વિષય-પ્પયાર-નિરોહો વા, ઘાણિદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) ઘ્રાણ-ઇન્દ્રિય કો અપને વિષય મે પ્રવૃત્તિ હોને સે રોકના, તથા પ્રવૃત્તિ હોને પર ઉસ વિષયમે રાગ દ્વેષ નહીં કરના, યહ તૃતીય પ્રકાર હે ૩। (જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા જિઙ્ઘિદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) જિહ્વા-ઇન્દ્રિય કો અપને વિષયમે પ્રવૃત્તિ હોને સે રોકના, એવ ઉસ વિષય મેં ઉસકે પ્રવૃત્તિ હોને પર પ્રાપ્ત વિષયમ રાગ-દ્વેષકા નિગ્રહ કરના, યહ ચૌથા પ્રકાર હે ૪। (ફાસિદિય વિસય પ્પયાર નિરોહો વા, ફાસિદિય-વિસયપત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) ઇસી પ્રકાર સ્પર્શન, ઇન્દ્રિય

રાગદોસનિગ્ગહો વા) ચક્ષુ ઇન્દ્રિયના વિષયભૂત પદાર્થોમા તેની પ્રવૃત્તિ રોકવી અથવા પ્રવૃત્તિ થઈ જતા તે બાબત રાગ અને દ્વેષ ન કરવો. એ બીજો પ્રકાર છે (ઘાણિદિય વિસય પ્પયાર નિરોહો વા ઘાણિદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) ઘ્રાણ-ઇન્દ્રિયના વિષયમા તેની પ્રવૃત્તિ રોકવી, અથવા પ્રવૃત્તિ થઈ જતા તે બાબતમા રાગ-દ્વેષ ન કરવો. એ ત્રીજો પ્રકાર છે (જિઙ્ઘિદિય વિસય પ્પયાર-નિરોહો વા જિઙ્ઘિદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) જિહ્વા ઇન્દ્રિયના વિષયમા પ્રવૃત્તિ રોકવી તેમજ તેના વિષયમા તે પ્રવૃત્તિ થઈ જાય તો પછી પ્રાપ્ત બાબતમા રાગ દ્વેષ થતા રોકવો. એ ચોથો પ્રકાર છે (ફાસિદિય-વિસય

निरोहो वा फासिदिय-विसय-पत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा ५,
से त इदियपडिसलीणया । से किं त कसायपडिसलीणया ?
कसायपडिसलीणया चउव्विहा पणत्ता, त जहा—? कोहस्सुदय-
निरोहो वा, उदयपत्तस्स वा कोहस्स विफलीकरणं । २ माण-

दिय-विसय-प्पयार-निरोहो वा, फासिन्धिय-विसय-पत्तेसु अत्थेसु रागदोस-
निग्गहो वा 'स्पर्शेन्द्रियविषयप्रचारनिरोधो वा स्पर्शेन्द्रियविषयप्राप्तेष्वर्थेषु रागद्वेषनिग्रहा वा-
स्पर्शेन्द्रिय=वक्र, तस्य विषय स्पर्श=जीतोष्णादिक, तत्र प्रवृत्ते प्रतिषेध, प्राप्तेष्वपि
शुभाशुभस्पर्शेषु रागद्वेषयोर्निषेध । 'से त इदियपडिसलीणया' सैषा इन्द्रियप्रति-
सलीनता । 'से किं त कसायपडिसलीणया' अथ का मा कपायप्रतिसलीनता, 'कसाय-
पडिसलीणया' कपायप्रतिसलीनता 'चउव्विहा पणत्ता' चतुर्विधा प्रज्ञता, 'त जहा'
तद्यथा—'कोहस्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा कोहस्स विफलीकरण' क्रोधस्योदय-
निरोधो वा, उदयप्राप्तस्य वा क्रोधस्य विफलीकरणम्—प्रथमतस्तु क्रोधस्य उदय एव निषे-

को भी अपने विषय में प्रवृत्त होने से रोकना एवं उस विषय में उसके प्रवृत्त होने
पर उसमें राग द्वेष होने का वर्जन करना, यह पाचवाँ प्रकार है । इन पाचों प्रकारों का
भाव यही है कि इन्द्रियों पर विजय प्राप्त करना, तथा प्राप्त उनके अपने २ मनोज्ञ एवं
अमनोज्ञ विषयों के ऊपर राग एवं द्वेषकी परिणति से विरक्त रहना । (से त इदियपडि-
सलीणया) यह सन इन्द्रियप्रतिसलीनता है । (से किं त कसायपडिसलीणया)
कपायप्रतिसलीनता क्या है? (कसायपडिसलीणया चउव्विहा पणत्ता) कपायप्रतिसलीनता
चार प्रकार की है । (त जहा) वह इस प्रकार से है—(१—कोहस्सुदयनिरोहो वा, उदय-

प्पयार-निरोहो वा फासिन्धियविसयपत्तसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा) એ પ્રકારે
સ્પર્શ-ઇન્દ્રિયના વિષયમાં તેની પ્રવૃત્તિ રોકવી તેમજ તે વિષયમાં
તેની પ્રવૃત્તિ થઇ જાય તો તે માટે રાગ દ્વેષ ન કરવો એ પાચમો
પ્રકાર છે આ પાચેય પ્રકારોનો ભાવ એ જ છે કે ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય પ્રાપ્ત
કરવો, તથા તે પ્રાપ્ત થતા પોતપોતાના મનોજ્ઞ તેમજ અમનોજ્ઞ વિષયો ઉપર
રાગ કે દ્વેષની પરિણતિથી વિરક્ત રહેવું (સે ત ઇદિયપડિસલીણયા) આ બધું
ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા છે (સે કિં ત કસાયપડિસલીણયા) અશ્ર-કપાયપ્રતિસલીનતા
શું છે ? ઉત્તર—(કપાયપડિસલીણયા ચउव्विहा पणत्ता) કપાયપ્રતિસલીનતા ચાર
પ્રકારની છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(કોહસ્સુદયનિરોહો વા ઉદય-

સ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા માણસ્સ વિફલ
 ૩ માયાઉદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તાણ વા માયાણ
 કરણં । ૪ લોહસ્સુદયનિરોહો ૫, ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ

ધનીય, યથા ક્રોધો નોદયેત તથા યતિત્તવ્યમ્, અથાપિ યત્તિ ક્રોધ ઉદય પ્રાપ્તુયા
 તદા તસ્ય વિફલાકરણમ્=અર્થીકરણમ્ । ૧। ‘માણસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા
 માણસ્સ વિફલીકરણ’—માનસ્યોદયનિરોધો વા ઉત્થપ્રાપ્તસ્ય વા માનસ્ય વિફલીકરણમ્—
 માનસ્ય—અભિમાનસ્યોદય એવ નિપેધિતવ્ય, માને ઉદય પ્રાપ્તેઽપિ વિફલીકરણમ્=સતોઽપિ
 અસત ઇવ કરણમ્ । ૨। ‘માયા-ઉદય-નિરોહો વા, ઉદયપત્તાણ વા માયાણ
 વિફલીકરણ’ માયાયા ઉદયનિરોધો વા, ઉદયપ્રાપ્તાયા વા માયાયા વિફલીકરણમ્—
 ઉદયમાનાયા એવ માયાયા =પરવચ્ચનારૂપાયા નિપેધ કર્તવ્ય, કથચ્છિદુદિતાયા વા માયાયા =
 કપટક્રિયાયા વિફલીકરણમ્ । ૩। ‘લોહસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ

પત્તસ્સ વા લોહસ્સ વિફલીકરણ, ૨-માણસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા
 માણસ્સ વિફલીકરણ, ૩ માયાઉદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તાણ વા માયાણ વિફલી
 કરણ, ૪ લોહસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ વિફલીકરણ) પ્રથમ તો
 ક્રોધ કે ઉદય કા હી નિરોધ કરના, યહ સર્વોત્તમ પક્ષ હૈ, ઉદયનિરોધ હોને સે ક્રોધ કા
 મૂલ વિનષ્ટ હો જાતા હૈ । યદિ ક્રોધ ઉદિત હો જાય તો ઉસે વિફલ કર દેના ચાહિયે ૧ ।
 પ્રથમ તો ઈસા હી યત્ન કરના ચાહિયે કિ જિસસે માનકષાય કા ઉદય હી ન હો, યદિ
 માનકષાય ઉદિત હો જાય તો ઉસે વિફલ કર દેના ચાહિયે ૨ । ઉત્તમ વાત યહી હૈ કિ
 માયાકષાય આમા મે ઉદિત ન હો, યદિ વહ ઉદિત હો જાતી હૈ તો ઉસકો વિફલ બના દેના

કોહસ્સ વિફલીકરણ, માણસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા માણસ્સ વિફલીકરણ, માયા
 ઉદયનિરોહો વા ઉદયપત્તાણ વા માયાણ વિફલીકરણ, લોહસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા
 લોહસ્સ વિફલીકરણ) પ્રથમ તો ક્રોધનો ઉદય થતા જ નિરોધ કરવો એ
 સર્વોત્તમ પક્ષ છે ઉદયનિરોધ થવાથી ક્રોધનું મૂળ જ નાશ પામે છે એ
 ક્રોધનો ઉદય થઈ જાય તો તેને વિફલ કરી દેવો એમાં ૧ પહેલા તો
 એવો જ યત્ન કરવો એમાં ૨ જેથી માનકષાયનો ઉદય જ ન થાય એ
 માનકષાયનો ઉદય થઈ જાય તો તેને વિફલ કરી દેવો એમાં ૨ ઉત્તમ
 વાત એ જ છે કે માયાકષાય પણ આત્મામાં ઉદય ન થઈ શકે એવી
 જાતની પ્રવૃત્તિ કરવી એમાં ૩ તેનો ઉદય થઈ ચુક્યો હોય તો તેને
 વિફલ કરી દેવો એમાં ૩ એ જ પ્રકારે લોભ પણ આત્મામાં ઉદિત ન થાય

विफलीकरण, से त कसायपडिसलीणया । से कि तं जोगपडिसली-
णया ? जोगपडिसलीणया तिविहा पणत्ता, त जहा-१ मणजो-
गपडिसलीणया, २ वयजोगपडिसलीणया, ३ कायजोगपडिसली-

विफलीकरण '—लोभस्योन्यनिगोधो वा, उदयप्राप्तस्य वा लोभस्य विफलीकरणम्—परस्व-
ग्रहणालम्भा लोभस्तम्योन्य एव निराकरणीय, कथञ्चित्त्वापि न्स्तुनि लोभे सत्यपि स
लोभ उन्तितोऽपि निषधनात् ॥४॥ 'से त कसायपडिसलीणया' सैषा कषायप्रति
मलीनता ॥४॥ 'से किं तं जोगपडिसलीणया' अथ का सा योगप्रतिसलीनता ?
'जोगपडिसलीणया' योगप्रतिमलीनता—'तिविहा पणत्ता' त्रिविधा प्रजमा 'त जहा'
तद्यथा 'मणजोगपडिसलीणया' मनोयोगप्रतिमलीनता—योगो=बन्ध, कर्मणा सह मनसो
योगो=मनोयोग, तस्य प्रतिसलीनता—निरोधशालता १। 'वयजोगपडिसलीणया'—वाग्-
योगप्रतिमलीनता २। 'कायजोगपडिसलीणया' काययोगप्रतिमलीनता ३। 'से किं तं

चाहिये ३ । इसा प्रकार लोभ भी आत्मा में उदित न हो सके, इस प्रकार प्रवृत्ति करनी
चाहिये, यदि वह उदित हो चुका हो तो उसे विफल कर देना चाहिये ४ । तात्पर्य यह है कि
चारों कषायों को जैसे भी उने उस प्रकार से जीतना । (से त कसायपडिसलीणया)
यह कषायप्रतिसलीनता है । (से किं तं जोगपडिसलीणया) योगप्रतिसलीनता क्या
है ? (जोगपडिसलीणया तिविहा पणत्ता) योगप्रतिसलीनता तीन प्रकार की कहो
गई है, (तजहा) वह इस तरह से, (मणजोगपडिसलीणया वयजोगपडिसलीणया
कायजोगपडिसलीणया) कर्मों के साथ मनका बन्धन होना सो मनोयोग है, उसका
गोपन करना मनोयोगप्रतिसलीनता है । वचनयोगप्रतिसलीनता एवं काययोगप्रतिमलीनता भी
वचनयोग को गोपना एवं काययोग को गोपना है । इसी विषय को आगे के सूत्रांश से सूत्र

आ भाटे प्रयत्न उरवो नेधये क्हाय ते उदित थध युद्धये होय तो तेने
निष्कण उरी देवु नेधये ४

तात्पर्य ये ठे ठे थारेय कषायोने नेम बने तेवा प्रडारे छतवा (से त कसाय
डिसलीणया) आ कषायप्रतिसलीनता छे (से किं तं जोगपडिसलीणया) प्रश्न—योग
प्रतिसलीनता शु छे? उत्तर—(जोगपडिसलीणया तिविहा पणत्ता) योगप्रतिसलीनता
त्रय प्रकारनी उडेवाय छे, (त जहा) ते आ प्रमाणे छे—(मणजोगपडिसलीणया वय
जोगपडिसलीणया कायजोगपडिसलीणया) उमेनी साथे मननु बन्धन थाय ते
मनोयोग छे तेनु गोपन उरवु ते मनोयोगप्रतिसलीनता छे वचनयोगप्रति
सलीनता तेमज्ज काययोगप्रतिसलीनता पण वचनयोगने गोपवु तेमज्ज काय

સ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા માણસ્સ વિફલીકરણં ।

૩ માયાઉદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તાણ વા માયાણ વિફલી-

કરણં । ૪ લોહસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ

ધનીય, યથા ક્રોધો નોદયેત તથા યત્તિત્યમ્, અથાપિ યત્તિ ક્રોધ ઉદય પ્રાપ્તુયાત તદા તસ્ય વિફલાકરણમ્=અર્થોકરણમ્ ।૧। ‘માણસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા માણસ્સ વિફલીકરણ’—માનસ્યોદયનિરોધો વા ઉત્થપ્રાપ્તસ્ય વા માનસ્ય વિફલીકરણમ્—માનસ્ય—અભિમાનસ્યોદય એવ નિપેધિતત્ય, માને ઉદય પ્રાપ્તેઽપિ વિફલીકરણમ્=સતોઽપિ અસત ઇવ કરણમ્ ।૨। ‘માયા—ઉદય—નિરોહો વા, ઉદયપત્તાણ વા માયાણ વિફલીકરણ’ માયાયા ઉદયનિરોધો વા, ઉદયપ્રાપ્તાયા વા માયાયા વિફલીકરણમ્—ઉદયમાનાયા એવ માયાયા =પરવચ્ચનારૂપાયા નિપેધ કર્તવ્ય, કથચ્છિદુદિતાયા વા માયાયા =કપટક્રિયાયા વિફલીકરણમ્ ।૩। ‘લોહસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ

પત્તસ્સ વા લોહસ્સ વિફલીકરણ, ૨—માણસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા માણસ્સ વિફલીકરણ, ૩ માયાઉદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તાણ વા માયાણ વિફલીકરણ, ૪ લોહસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ વિફલીકરણ) પ્રથમ તો ક્રોધ કે ઉદય કા હી નિરોધ કરના, યહ સર્વોત્તમ પક્ષ હૈ, ઉદયનિરોધ હોને સે ક્રોધ કા મૂલ ત્રિનષ્ટ હો જાતા હૈ । યદિ ક્રોધ ઉદિત હો જાય તો ઉસે વિફલ કર દેના ચાહિયે ૧ । પ્રથમ તો એસા હી યત્ન કરના ચાહિયે કિ જિસસે માનકષાય કા ઉદય હી ન હો, યદિ માનકષાય ઉદિત હો જાય તો ઉસે વિફલ કર દેના ચાહિયે ૨ । ઉત્તમ બાત યહા હૈ કિ માયાકષાય આત્મા મે ઉદિત ન હો, યદિ વહ ઉદિત હો જાતી હૈ તો ઉસકો વિફલ બના દેના

લોહસ્સ વિફલીકરણ, માણસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા માણસ્સ વિફલીકરણ, માયા-ઉદયનિરોહો વા ઉદયપત્તાણ વા માયાણ વિફલીકરણ, લોહસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ વિફલીકરણ) પ્રથમ તો ક્રોધનો ઉદય થતા જ નિરોધ કરવો એ સર્વોત્તમ પક્ષ છે ઉદયનિરોધ થવાથી ક્રોધનું મૂળ જ નાશ પામે છે એ ક્રોધનો ઉદય થઈ જાય તો તેને વિફલ કરી દેવો એમણે ૧ પહેલા તો એવો જ યત્ન કરવો એમણે ૩ એથી માનકષાયનો ઉદય જ ન થાય એ માનકષાયનો ઉદય થઈ જાય તો તેને વિફલ કરી દેવો એમણે ૨ ઉત્તમ વાત એ જ છે કે માયાકષાય પણ આત્મામાં ઉદય ન થઈ શકે એવી જાતની પ્રવૃત્તિ કરવી એમણે ૩ તેનો ઉદય થઈ ચુક્યો હોય તો તેને વિફલ કરી દેવો એમણે ૩ એ જ પ્રકારે લોભ પણ આત્મામાં ઉદિત ન થાય

कायजोगपडिसंलीणया-जं णं सुसमाहियपाणिपाए कुम्मो इव
गुत्तिदिए सव्वगायपडिसलीणे चिट्ठइ, से त कायजोगपडिसंली-
णया। से किं त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया? विवित्त-सयणा-सण-
सेवणया--जं ण आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु सहासु पवासु पणि-

काययोगप्रतिसंलीनतामाह--‘ से किं त कायजोगपडिसलीणया ? अथ का सा काय-
योगप्रतिसंलीनता ? ‘ कायजोगपडिसलीणया ’ काययोगप्रतिसंलीनता नाम--‘ जं ण
सुसमाहियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगायपडिसलीणे चिट्ठइ ’ यत् खलु
सुसमाहितपाणिपाद कूर्म इव गुप्तेन्द्रिय सर्वगात्रप्रतिसंलीनस्तिप्रति । यत् खलु=निश्चयेन
सुसमाहितपाणिपाद =सुसयतहस्तचरण , अत एव कच्छपवद् गुप्तेन्द्रिय =सुरक्षितसर्गेन्द्रिय ,
सर्वगात्रप्रतिसंलीन --सर्वं गात्रे =अवयवै प्रतिसंलीन --निवारितवृत्तिस्तिप्रति--कायिक-
साध्याऽनुष्ठानमर्जितो भवति । ‘ से त कायजोगपडिसलीणया ’ सपा काययोगप्रति-
संलीनता । ‘ से किं त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया ’ अथ का सा विविक्तशयना-
ऽऽसनसेवनता ? विविक्तानि=दोषरहितानि शयनासनानि, तेषां सेवनता-सेवनम्, सा कीदृशी ?
इति प्रश्न , उत्तरमाह--‘ विवित्त-सयणा-सण-सेवणया--जं ण आरामेसु उज्जाणेसु
देवकुलेसु सहासु पवासु पणियगिहेसु पणियसालासु इत्थी-पसु-पडग-ससत्त-
विरहियासु वमहीसु फासुएसणिज्ज पीढ-फलग-सेज्जा-सथारग उवसपज्जित्ताण

पडिसलीणया-जं ण सुसमाहियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगाय-
पडिसलीणे चिट्ठइ, से त कायजोगपडिसलीणया) हाथ पैरों को तथा इन्द्रियों को
कच्छप के समान अच्छी तरह ढिपियों से गोप कर रखना काययोगप्रतिसंलीनता है ।
(से किं त विवित्त-सयणा-सण सेवणया) विविक्तशयनासन-दोषरहित शयन तथा आसन की
सेवनता क्या है ? (विवित्त-सयणा-सण-सेवणया--जं ण आरामेसु उज्जाणेसु देव-
कुलेसु, सहासु, पवासु, पणियगिहेसु, पणियसालासु, इत्थीपसुपडगससत्तविरहियासु

काययोगप्रतिसंलीनता शेषं नाम छे ? --(कायजोगपडिसलीणया--जं ण सुसमाहिय-
पाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगायपडिसलीणे चिट्ठइ, से त कायजोगपडिसलीणया)
हाथ, पैर, तथा इन्द्रियों के कायजोगपडिसलीणया के छे सारी रीते विषयोथी गोपनी राखवा ते काय
योगप्रतिसंलीनता छे (से किं त विवित्त सयणा सण सेवणया) विविक्तशयनासन
दोषरहित शयन तेमज्ज आसननु सेवन शु छे ? (विवित्त-सयणा सण सेवणया
जं ण आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु सहासु पवासु पणियगिहेसु पणियसालासु,

ળયા । સે કિ ત મળજોગપડિસલીળયા ? મળજોગપડિસલી-
ળયા—૧ અકુસલમળનિરોહો વા, ૨ કુસલમળઉદીરણ વા । સે તં
મળ-જોગ-પડિસલીળયા । સે કિં ત વચજોગપડિસલીળયા ? વચજોગ-
પડિસલીળયા—૧ અકુસલવચનિરોહો વા, ૨ કુસલવચનઉદીરણ વા ।
સે તં વચજોગપડિસલીળયા । સે કિ ત કાયજોગપડિસલીળયા ?

મળજોગપડિસલીળયા 'અથ કા સા મનોયોગપ્રતિસલીનતા' 'મળજોગપડિસલીળયા'
મનોયોગપ્રતિસલીનતા 'અકુસલ-મળ-નિરોહો વા' અકુશલમનોનિરોધો વા,
'કુસલ-મળ-ઉદીરણ વા' કુશલમનઉદીરણ વા, શુભમનસ ઉદીરણ=પ્રવર્તનમ્, 'સે
ત મળ-જોગ-પડિસલીળયા' સૈષા મનોયોગપ્રતિસલીનતા, । 'સે કિં ત વચજોગ-
પડિસલીળયા' અથ કા સા વાગ્ધ્યયોગપ્રતિસલીનતા ? 'વચજોગપડિસલીળયા' વાગ્
ધ્યયોગપ્રતિસલીનતા-અકુસલવચનિરોહો વા' અકુશલવાગ્ધ્યનિરોધો વા, 'કુસલવચનઉદીરણ વા'
કુશલવાગ્ધ્યઉદીરણ વા ૨ । 'સે ત વચજોગપડિસલીળયા' સૈષા વાગ્ધ્યયોગપ્રતિસલીનતા ।

કાર પ્રકટ કરતે હૈ — (સે કિં ત મળજોગપડિસલીળયા) વહ મનોયોગપ્રતિસલી-
નતા ક્યા હૈ ? (મળજોગપડિસલીળયા-અકુસલમળનિરોહો, કુસલમળઉદીરણ
વા, સે ત મળજોગપડિસલીળયા) અકુશલ-અશુભ મનકા નિરોધ હોના, અથવા શુભમન
કા પ્રવર્તન હોના સો યહ મનોયોગપ્રતિસલીનતા હૈ । (સે કિં ત વચજોગપડિસલીળયા)
વચનયોગપ્રતિસલીનતા ક્યા હૈ ? (વચજોગપડિસલીળયા અકુસલવચનિરોહો વા
કુસલવચનઉદીરણ વા, સે ત વચજોગપડિસલીળયા) અકુશલવાણી કા નિરોધ
કરના અથવા કુશલવાણી કા ઉદીરણ કરના, યહ વચનયોગપ્રતિસલીનતા હૈ । (સે કિં
ત કાયજોગપડિસલીળયા) કાયયોગપ્રતિસલીનતા કિસકા નામ હૈ ? (કાયજોગ-

યોગને ઝોપધુ એ છે આ વિષયને આગળના સૂત્રના અશમા સૂત્રકાર પ્રકટ
કરે છે—(સે કિં ત મળજોગપડિસલીળયા) તે મનોયોગપ્રતિસલીનતા શુ છે ?
(મળજોગપડિસલીળયા અકુસલમળનિરોહો કુસલમળઉદીરણ વા, સે ત મળજોગપડિસલી-
ળયા)—અકુશલ-અશુભ મનનો નિરોધ થવો, અથવા શુભ મનમા પ્રવર્તન થવું તે
મનોયોગપ્રતિસલીનતા છે (સે કિં ત વચજોગપડિસલીળયા)—વચનયોગપ્રતિ-
સલીનતા શુ છે ? (વચજોગપડિસલીળયા અકુસલવચનિરોહો વા કુસલવચનઉદીરણ વા, સે ત
વચજોગપડિસલીળયા)—અકુશલ વાણીનો નિરોધ કરવો, અથવા શુભ વાણીનું
ઉદીરણ કરવું તે વચનયોગપ્રતિસલીનતા છે (સે કિં ત કાયજોગપડિસલીળયા)

મૂલમ્—સે કિ તં અર્ઘ્મિતરણ તવે ?, અર્ઘ્મિતરણ તવે છવ્વિહે પણ્ણત્તે, ત જહા—? પાયચ્છિત્તે, ૨ વિણણ, ૩ વેયાવચ્ચં ૪ સજ્ઞાઓ, ૫ જ્ઞાણ, ૬ વિરુસગ્ગો ।

ણાય=નિરવધમ પાટફલકગયાસસ્તારકમ ઉગમમ્પય તિહરતિ । ‘સે ત વિવિત્ત-સયણા-સણ-સેવણયા’ સૈયા વિવિત્ત-અયના-સન-સેવનતા । ‘સે ત પહિસલીણયા’ સૈયા પ્રતિસલીનતા, ‘સે ત વાહિરણ તવે’ તન્તિ તાય તપ ॥ ૩૦ ૩૦ ॥

ટીકા—અમ્યન્તર તપ પ્રોચ્યતે—‘સે કિં ત અર્ઘ્મિતરણ તવે ?’ અથ કિં તદ્ આમ્યન્તર તપ , ઉત્તરમાહ—‘અર્ઘ્મિતરણ તવે છવ્વિહે પણ્ણત્તે’ આમ્યન્તર તપ પહ્વિય પ્રનમમ્, ‘ત જહા’ તથા—? ‘પાયચ્છિત્ત’ પ્રાયશ્ચિત્તમ્, ૨—‘વિણણ’ વિનય, ૩ ‘વેયાવચ્ચ’ વૈયાવૃત્યમ્, ૪—‘સજ્ઞાઓ’ સ્વાધ્યાય, ૫—‘જ્ઞાણ’ યાનમ્, ૬—‘વિરુસગ્ગો’ વ્યુસર્ગ ઇતિ । તત્ર પ્રાયશ્ચિત્તમાહ—‘સે કિં ત પાયચ્છિત્તે’ અથ કિં

અથા ઇવ સસ્તારક અગાકાર કર વિચરતા હૈ, (સે ત વિવિત્ત-સયણા-સણ-સેવણયા) યદ્ વિવિત્તઅયનાસનસેવનતા હૈ । (સે ત પહિસલીણયા) ઇસ પ્રકાર યદ્ પ્રતિમલીનતા હૈ । (સે ત વાહિરણ તવે) ઇસ પ્રકાર યદ્ ઇહ પ્રકાર કે વાહ્ય તપ કે ભેદ-પ્રભેદ કહે ગયે હૈ ॥ સૂ. ૩૦ ॥

અત્ર આમ્યન્તરતપ કા સૂત્રકાર વર્ણન કરતે હૈ—‘સે કિં ત અર્ઘ્મિતરણ તવે ?’ ઇત્યાન્તિ ।

(સે કિં ત અર્ઘ્મિતરણ તવે ?) આમ્યન્તર તપ કયા હૈ—કિતન પ્રકાર કા હૈ ? (અર્ઘ્મિતરણ તવે છવ્વિહે પણ્ણત્તે) આમ્યન્તર તપ ઇહ પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વદ્ ઇસ પ્રકાર સે હૈ, (પાયચ્છિત્ત, વિણણ, વેયાવચ્ચ, સજ્ઞાઓ, જ્ઞાણ, વિરુસગ્ગો) ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ વૈયાવૃત્ય, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ ધ્યાન ઓર ૬

પીઠ, શ્લઠ, અથા તેમજ સસ્તારક અગીકાર ડગીને વિચરે છે (સે ત વિવિત્ત સયણા-સણ-સેવણયા) તે વિવિત્ત અયનાસનસેવનતા છે (સે ત પહિસલીણયા) આ પ્રકારે આ પ્રતિમલીનતા છે (સે ત વાહિરણ તવે) આ પ્રકારે તે છ પ્રકારના બાહ્યતપના ભેદ-પ્રભેદ કહેલા છે (સૂ. ૩૦)

હવે આમ્યન્તરતપનુ સૂત્રકાર વર્ણન કરે છે—‘સે કિં ત અર્ઘ્મિતરણ તવે ?’ ઇત્યાદિ

(સે કિં ત અર્ઘ્મિતરણ તવે ?) પ્રશ્ન—આમ્યન્તર તપ શુ છે ? કેટલા પ્રકારના છે ? (અર્ઘ્મિતરણ તવે છવ્વિહે પણ્ણત્તે) ઉત્તર—આમ્યન્તર તપ છ પ્રકારના છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(પાયચ્છિત્ત વિણણ વેયાવચ્ચ, સજ્ઞાઓ જ્ઞાણ વિરુસગ્ગો) ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ વૈયાવૃત્ય, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ ધ્યાન ૬

यगिहेसु पणियसालासु इत्थी-पसु-पडग-ससत्त-विरहियासु वसहीसु
 फासुएसणिज्जं पीढ-फलक-सेज्जा-सथारग उवसपज्जित्ताण विहरइ,
 से त विवित्तसयणासणसेवणया, । से त पडिसलीणया । से त
 वाहिरए तवे ॥ सू०३० ॥

विहरइ ' विवित्तसयणासनसेवनता—यत ग्वन्वागमेपु उद्यानेपु देवकुलेपु प्रपासु पणित-
 गृहेपु पणितशालामु स्त्री-पशु-पण्डक-ससत्त-विरहितासु वसतिपु प्रासुकैपगीय पीठ-
 फलक-शय्या-सस्तारकम् उपसम्पद्य विहरति, 'स्त्री-पशु-पण्डक-ससत्त-विरहितासु'
 इत्यस्य लिङ्गविपरिणामेन आरामादिपदेष्वप्यवयव कार्य, ततश्च—यत् गृह=निश्चयेन अनगार,
 स्त्री-पशु-पण्डक-ससत्त-विरहितेषु=स्त्रिय, पशव, पण्डका=नपुसका, एतै सर्वे ससत्त=
 सयोग, तेन विरहितेषु आरामेषु=कृत्रिमवनेषु, उद्यानेषु=कुसुमकाननेषु, देवकुलेषु=यक्षकुलेषु,
 तथा स्त्र्यादिससत्तवर्जितासु सभासु, प्रपासु=पानीयशालासु, पणितगृहेषु=व्यावहारिक-
 जनोचितेषु पण्यगृहेषु, पणितशालासु = बहुग्राहकदार्यकजनयोग्यासु, स्त्र्यादि-
 ससर्गरहितासु वसतिषु=सामान्यगृहगृहेषु, एवविधानेकस्थानेषु 'फासुएसणिज्ज' प्रासु-
 कैपगीय-प्रगता असव=असुमत प्राणिनो यस्मात् तत्प्रासुकम्=अचित्तम्, अत एव एष

वसहीसु फासुएसणिज्ज पीढफलकसेज्जासथारग उवसपज्जित्ताण विहरइ) दोषरहित
 शयन एव आसन की सेवनता यह इस प्रकार से होती है—जो अनगार स्त्रियों, पशुओं, एवं
 नपुसकों से रहित आरामों में—कृत्रिमवनों में, उद्यानों में—कुसुमित काननों में, देवकुलों
 में—यक्षायतनों में, सभाओं में, प्रपाओं में—पानीयशालाओं में पणितगृहों में—व्यावहारिक
 जनोचित पण्यगृहों में, पणितशालाओं में—अनेक ग्राहक एवं दायक जनों के योग्य ऐसे
 स्थानों में, वसतियों में—सामान्य गृहस्थजनों के घरों में, अचित्त एवं निरवद्य पीठ, फलक,

इत्थीपसुपडगससत्तविरहियासु वसहीसु फासुएसणिज्ज पीढफलकसेज्जासथारग उवस
 पज्जित्ताण विहरइ, से त पडिसलीणया) दोषरहित आसन तेभञ्ज शयननु सेवन
 करणु ते आ प्रकारे थाय छे ठे ने अनगार स्त्रीओ, पशुओ, तेभञ्ज पण्डको-
 नपुसकोथी रहित आरामोमा-ओटले कृत्रिमवनोमा, उद्यानोमा-कुलवाडीओमा,
 देवकुलोमा-यक्षायतनोमा, सभाओमा, प्रपाओमा-पानीयशालाओमा (परधना
 स्थानमा) पणितगृहोमा-व्यावहारिक-लोकोचित दुकानोमा, पणितशालाओमा
 —अनेक ग्राहको तेभञ्ज दायको (देनारा) लोकोने योग्य ओवा स्थानोमा ओटले
 गोदाओमा, वसतिओमा-सामान्य गृहस्थ लोकोना धरोमा, अचित्त तेभञ्ज निरवद्य

યત્કર્તિ મિત્તાચયાદૌ ગજાનમતિચારજાત તત્કાલોચનાર્હ, તદ્વિગોચકમાલોચનાલક્ષણ પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ કાર્યમપિ અતિચારરૂપે કારણે કાર્યોપચારગત્કાલોચનાર્હમિયુચ્યતે । ‘પટિક્કમણારિહે’ પ્રતિક્રમણાર્હમ્-પ્રતિક્રમણ = પ્રતિનિવર્તન-શુભયાગાન્શુભયોગાન્કાત્તસ્યામન પુન શુભયોગે પ્રયાનયન, મિથ્યાદુષ્ટતપ્રત્તાનરૂપમિત્યર્થ । અય માર-ગુપ્તિત્રયે સમિતિપદ્ધત્તે ચ મહસાકારતોઽનામોગનો વા કથમપિ પ્રમાદ મનિ મિથ્યાદુષ્ટતપ્રત્તાનલક્ષણ પ્રતિક્રમણમ્ । તત્ર મહસાકારતોઽનામોગનો વા યદિ મનમા દુષ્ટિચિન્તિત, તથા વચમા દુભાષિત, કાયેન દુષ્ટેષ્ટિત, તથા-ઇયાયા યદિ કથા કથયન્ વ્રજેત, ભાષાયામપિ યદિ ગૃહસ્થભાષયા, પ્રહરરાત્ર્યનન્તર-

પ્રાયશ્ચિત્ત હે । મિત્તાચયા આદિ મ લ્ગે હુણ અતિચારસ્વરૂપ પાપો કી ગુરુ કે સર્માપ વિશુદ્ધિ ક લ્યિએ આલોચના કી જાતી હે, અત યે પાપ આલોચના કે યોગ્ય હૈ । આલોચના કે યોગ્ય જો પ્રાયશ્ચિત્ત કો કહા હૈ વહ કારણ મ કાર્ય ક ઉપચાર સે જાનના ચાહિયે । (પટિક્કમણારિહે) પ્રતિક્રમણ શબ્દ કા અર્થ પાઠે હટના હૈ, શુભ યોગ સે અશુભ યોગ કી તર્ફ જુકે હુણ આમા કો પુન શુભ યોગ મ લાને કે લ્યિએ મિથ્યાદુષ્ટત દેના સો પ્રતિક્રમણ કે યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । ઇમકા માર યહ હૈ-ત્રીન ગુપ્તિયા મે, એવ પાંચ મમિતિયા મે અસ્માત્-સહમાકાર સે, અથવા અનામોગ-અનુપયોગ સે કથમપિ પ્રમાદ કે હા જાને પર મિથ્યાદુષ્ટત પ્રત્તાન કરના સો પ્રતિક્રમણ હૈ । ઇમમ યદિ સહમાકાર સે અથવા અનામોગ મે મન દ્વારા સોટા ચિન્તન હા ગયા હા, વચન સે દુભાષણ હા ગયા હા, એવ કાય સે-દુષ્ટેષ્ટિત હો ગયા હો, તથા ઇયાપથ મ પ્રવૃત્તિ કરતે (મારમે ચલતે) સમય યદિ કથા કહા ગયા હો, ભાષાસમિતિ મ યદિ ગૃહસ્થ કી ભાષા કે અનુસાર, અથવા પ્રહરરાત્રિ કે

આદિમા લાગેલા અતિચારસ્વરૂપ પાપોની ગુરુની પામે વિશુદ્ધિને માટે આલોચના કરાય છે આથી તે પાપ આલોચનાયોગ્ય છે આલોચનાને યોગ્ય જે પ્રાયશ્ચિત્ત ને કહ્યું છે તે કારણમા કાર્યના ઉપચારથી બાંધબુ બેઠાયે ૧ (પટિક્કમણારિહે) પ્રતિક્રમણ શબ્દનો અર્થ ‘ પાછું હટવું ’ છે શુભયોગથી હટી જઈને અશુભ યોગની તરફ વળતા ચિત્તને ફરીને શુભ-યોગમા લાવવા માટે મિથ્યાદુષ્ટત દેવું તે પ્રતિક્રમણને યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત છે તેનો આ ભાવ છે-ત્રણ ગુપ્તિઓમા, તેમજ પાંચ સમિતિઓમા અસ્માત્-અચાનક, અથવા અનામોગ-અનુપયોગથી કાંઈ પણ પ્રમાદ થઈ જતા મિથ્યાદુષ્ટત પ્રદાન કરવું તે પ્રતિક્રમણ છે આમા જે અચાનક અથવા અનામોગે મનથી ખોટું ચિતવન થઈ ગયું હોય, વચનથી ખરાબ ભાષણ થયું હોય, તેમજ કાયાથી ખરાબ ચેષ્ટા થઈ હોય, તથા ઇર્થોપથમા પ્રવૃત્તિ કરતા (માર્ગે ચાલતા) જે કથા કહેવાઈ ગઈ હોય, ભાષાસમિતિમા જે ગૃહસ્થની ભાષા

સે કિં તં પાયચ્છિત્તે ? પાયચ્છિત્તે—દસવિહે પણ્ણત્તે,
તં જહા-આલોચનારિહે ૧, પઢિક્કમનારિહે ૨, તદુભયારિહે ૩, વિવે-

તપ્રાયશ્ચિત્તમ્ —પ્રાયશ્ચિત્ત કિંસ્વરૂપ કતિવિગ્ધેતિ પૃચ્છતિ, ઉત્તરમાદ—‘પાયચ્છિત્તે
દસવિહ, પણ્ણત્તે’ પ્રાયશ્ચિત્ત દશવિધ પ્રત્યક્—પ્રાય = પાપ, તસ્માત્ ચિત્ત = જીવ ગોઘ-
યતિ = કર્મમલિન વિમલીકરોતીતિ પ્રાયશ્ચિત્તમિતિ । યદ્વા-પ્રાયો = ગાહુન્યેન ચિત્તમ્ =
અન્તઃકરણ સ્વેન સ્વરૂપેણ અસ્મિન્ સતિ ભવતિ—ઇતિ પ્રાયશ્ચિત્તમ્—અનુગ્રાનવિશેષ ।
સવરાદેરપિ તથૈવાત્મન શુદ્ધિકરણાત્ પ્રાયોપ્રહણમિતિ । અસ્થ દશવિધત્વ તર્કયતિ—
‘ત જહા’ તથા—‘આલોચનારિહે’ આલોચનાર્હમ્—આલોચના ગુરુસમીપે પાપસ્ય નિવે-
દન, તાવન્માત્રેણૈવ યસ્ય પાપસ્ય શુદ્ધિસ્તદાલોચનાર્હમ્ । આલોચના = ગુરુનિવેદના વિશુદ્ધયે

વ્યુત્સર્ગ । (સે કિં તં પાયચ્છિત્તે) પ્રાયશ્ચિત્ત કિતને પ્રકાર કા હૈ —(પાયચ્છિત્તે
દસવિહે પણ્ણત્તે) —પ્રાયશ્ચિત્ત ૧૦ પ્રકારકા હૈ । (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ—
(આલોચના^૧રિહે પઢિક્કમના^૨રિહે તદુભયા^૩રિહે વિવેગા^૪રિહે વિહસગ્ગા^૫રિહે તવા^૬રિહે
છેયા^૭રિહે મૂલા^૮રિહે અણવટ્ટપ્પા^૯રિહે પારચિયા^{૧૦}રિહે) કર્મોં સે મલિન ચિત્ત—જીવકા તગો-
ધન જિસસે હોતા હૈ, અથવા જિસકે હોને પર પ્રાય કરકે અન્ત કરણ અપને સ્વરૂપ મેં
સ્થિત હોતા હૈ, વહ પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । સવરાદિક સે મી આત્મા કી શુદ્ધિ હોતી હૈ ‘ઇસલિયે
ઉનસે ઇસે પૃથક્ કરનેકે લિયે પ્રાયશ્ચિત્ત મે ‘પ્રાય’ શબ્દકા પ્રયોગ હુઆ હૈ । ઇસ મે પ્રથમ
પ્રાયશ્ચિત્ત આલોચનાર્હ હોતા હૈ । ગુરુ કે સમીપ પાપોં કા નિવેદન કરના ઇસકા નામ
આલોચના હૈ । ઇસ આલોચનામાત્ર સે જિસ પાપ કી શુદ્ધિ હો જાતી હૈ વહ આલોચનાર્હ

વ્યુત્સર્ગ (સે કિં તં પાયચ્છિત્તે) પ્રાયશ્ચિત્ત કેટલા પ્રકારના છે ? (પાયચ્છિત્તે દસવિહે
પણ્ણત્તે) —પ્રાયશ્ચિત્ત ૧૦ પ્રકારના છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—
(આલોચના^૧રિહે પઢિક્કમના^૨રિહે તદુભયા^૩રિહે વિવેગા^૪રિહે વિહસગ્ગા^૫રિહે તવા^૬રિહે
છેયા^૭રિહે મૂલા^૮રિહે અણવટ્ટપ્પા^૯રિહે પારચિયા^{૧૦}રિહે, સે તં પાયચ્છિત્તે) કમોથી મલિન
થયેલા ચિત્તનુ સશોધન નેનાથી થાય છે અથવા ને થવાથી પ્રાય
અત કરણ પોતાના સ્વરૂપમા આવી જાય છે તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે સવરાદિથી
પણ આત્માની શુદ્ધિ થાય છે તેથી તેનાથી આને જુદું કરવા માટે પ્રાયશ્ચિત્તમા
પ્રાય શબ્દ લીધો છે આમા પ્રથમ પ્રાયશ્ચિત્ત આલોચનાર્હ થાય છે શુરની
પાસે પાપોનુ નિવેદન કરવુ તેનુ નામ આલોચના છે આ આલોચનામાત્રથી
ને પાપની શુદ્ધિ થઈ જાય છે તે આલોચનાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત છે લિક્ષાયયા

गारिहे ४, विउस्सगारिहे ५, तवारिहे ६, छेदारिहे ७, मूलारिहे ८, अणवट्टप्पारिहे ९, पारंचियारिहे १०। से त पायच्छित्ते ।

योग्यम् । ३। 'विवेगारिहे' विवेकाऽर्हम्-विवेक-अनेपणीयभक्तादिपरित्याग, तदहम् । ४। 'विउस्सगारिहे' व्युसगाऽर्हम्-व्युसर्ग=कायोसर्ग, तद्योग्यम् । ५। 'तवारिहे' तपोऽर्हम्-तप=नमस्कारसहितकालादारभ्य षण्मासपर्यन्तमनशनम्, तत्र कस्यापि तपसो योग्य तपोऽर्हम्-अताचार, तद्विगोधकत्वात् प्रायश्चित्तमपि तपोऽर्हमुच्यते-इति । ६। 'छेदारिहे' छेदाऽर्हम्-छेद-अग्निपञ्चकान्तरभ्य षण्मासपर्यन्त साधुपर्यायस्य न्यूनताकृण्ण, तदहम् । ७। 'मूलारिहे' मूलाऽर्हम्-मूल-पुनर्व्रतस्योपस्थापनम्-पुनर्दीक्षारोपणम्, तदहम् । ८। 'अणवट्टप्पारिहे' अनवस्थाप्याऽर्हम्-यस्मिन् आसेविते क चन कालव्रतपु अनवस्थाप्य कृत्वा पञ्चाक्षरार्चार्णतया तदोपोपरतो व्रतेषु स्थाप्यते तदनवस्थाप्याऽर्हम् ।

योग्य होता है वह तदुभयार्ह प्रायश्चित्त है ३ । (विवेगारिहे) अनेपणीय भक्तादिक का परित्याग करना विवेक है, इसके योग्य जो प्रायश्चित्त है वह विवेकाह प्रायश्चित्त है ४ । (विउसगारिहे) व्युसर्ग शब्द का अर्थ कायोसर्ग है । इसके योग्य प्रायश्चित्त का नाम व्युसर्गाह प्रायश्चित्त है ५ । (तवारिहे) जो प्रायश्चित्त तपस्या के योग्य होता है वह तपोऽर्ह प्रायश्चित्त है । यह प्रायश्चित्त नोकारसी से लेकर छ मास तक होता है ६ । (छेदारिहे) साधुपर्याय में पाँच दिनसे लेकर छ मास तक की साधुपर्याय की न्यूनता करना छेदाह प्रायश्चित्त है ७ । (मूलारिहे) जो प्रायश्चित्त पुन दीक्षा आरोपण के योग्य होता है वह मूलाह प्रायश्चित्त है ८ । (अणवट्टप्पारिहे) जिस दोषके सेवन करने पर मयमीजन कुछ काल तक महाव्रतों के विषय में अनवस्थापित अलग-कर दिये जाते हैं,

प्रतिक्रमण, એ બન્નેને યોગ્ય હોય છે તે તદુભયાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત છે ૩ (વિવેગારિહે) અનેપણીય ભોજન આદિના પરિત્યાગ કરવો તે વિવેક છે તેને યોગ્ય જે પ્રાયશ્ચિત્ત છે તે વિવેકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત છે ૪ (વિઉસગારિહે) વ્યુત્સર્ગ શબ્દનો અર્થ કાયોત્સર્ગ છે તેને યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્તનું નામ વ્યુત્સર્ગાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત છે ૫ (તવારિહે) જે પ્રાયશ્ચિત્ત તપશ્ચાને યોગ્ય હોય છે તે તપોઽર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત છે આ પ્રાયશ્ચિત્ત નોઠારસીથી લઈને છ માસ સુધી થાય છે ૬. (છેદારિહે) સાધુપર્યાયમાં પાંચ દિવસથી લઈને છ માસ સુધીની સાધુપર્યાયની ન્યૂનતા કરવી તે છેદાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત છે ૭ (મૂલારિહે) જે પ્રાયશ્ચિત્ત ફરીને દીક્ષા આરોપણને યોગ્ય હોય છે તે મૂલાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત છે ૮ (અણવટ્ટપ્પારિહે) જે દોષનું સેવન કરવાથી મયમી જન કેટલાક કાળ સુધી મહાવ્રતોના વિષયમાં

મુચ્ચૈ સ્વરેગ વા, અન્યયા સાવધવચનન ભાષેત, તથા—અપમાયા=ભક્તપાનગવેષગવેલાયા-
મનુપયુક્ત સદોષમાહારાન્નિક ગૃહ્ગીયાત્, તથા સહસાઽનાભોગતો વા માળ્ડોપકરણસ્યા-
દાન નિક્ષેપ પ્રમાર્જન પ્રતિલેખન ચ કુર્યાત્, તથા—અપ્રત્યુપેક્ષિતે સ્થળિલ્લ ઉચ્ચારાદીના
પરિષ્ઠાપન સહસાઽનાભોગતો વા કુર્યાત્ । ઉપરક્ષગમેતત્—તેન યદિ ચતુર્વિધા વિકૃત્યા,
ક્રોધાદય કષાયા, શબ્દાદિવિષયેષ્વાસક્તિવા સહસાઽનાભોગતો વા કૃતા સ્યાત્, તદા
એતેષુ સર્વેષુ સ્થાનેષુ મિથ્યાદુષ્કૃતપ્રદાનલક્ષણ પ્રાયશ્ચિત્ત, તદ્ધ પૂર્વવત્ કારણે કાર્યોપ
ચારાત્પ્રતિક્રમણાર્હમિત્યુચ્યતે ।૨। ‘તદુભયારિહે’ તદુભયાઽર્હમ્—આલોચનાપ્રતિક્રમણોમય-

અનન્તર ઉચ્ચસ્વર સે વચનકી પ્રવૃત્તિ હો ગઈ હો, યા સાવધવચન નિકલ ગયા હો, ઇષળા-
સમિતિ મેં—ભક્તપાનગવેષણ કે કાલ મે અનુપયુક્ત હોકર યદિ સદોષ આહાર ગ્રહણ કરને મેં
આગયા હો, અનાભોગ સે—અનુપયોગ સે અથવા સહસાકાર સે માળ્ડોપકરણ કા આદાન
એવ નિક્ષેપણ, પ્રમાર્જન યા પ્રતિલેખન હો ગયા હો, તથા અપ્રત્યુપેક્ષિત સ્થળિલ્લ મેં ઉચ્ચાર
આદિકા પરિષ્ઠાપન સહસાકાર સે યા અનાભોગ સે કર દિયા ગયા હો, ઇસી તરહ યદિ
સહસાકાર સે એવ અનાભોગ સે ચાર વિકૃત્યાઓ મ, ચાર ક્રોધાદિક કષાયો મેં, એવ
શબ્દાદિ પાચ ઇન્દ્રિયોં કે વિષયોં મે આસક્તિ હો ગઈ હો તો ઇન સમસ્ત સ્થાનો મેં “ મેરે
દુષ્કૃત મિથ્યા હો ” ઇસ પ્રકાર મિથ્યાદુષ્કૃતપ્રદાનસ્વરૂપ યહ પ્રતિક્રમણ પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ ।
પહિલે કી તરહ યહ પ્રાયશ્ચિત્ત મા કારણ મે કાર્ય કે ઉપચાર સે પ્રતિક્રમણાર્હ કહા
ગયા હૈ ૨ । (તદુભયારિહે) જો પ્રાયશ્ચિત્ત આલોચના એવ પ્રતિક્રમણ ઇન દોનોં કે

અનુસાર અથવા પ્રહરશાન્તિ વીત્યા પછી ઉચ્ચા સ્વરથી વચન બોલાઈ ગયું
હોય, અથવા સાવધ વચન નીડળી ગયું હોય, એવળાસમિતિમા—આહારપાણીના
ગવેષણ કાલમા અનુપયુક્ત થઈને જો સદોષ આહાર ગ્રહણ કરવામા આવી
ગયો હોય, અનાભોગથી અથવા અચાનક ભાડોપકરણના આદાન તેમજ નિક્ષે
પણ, પ્રમાર્જન અથવા પ્રતિલેખન થઈ ગયું હોય, તથા અપ્રત્યુપેક્ષિત સ્થળિલ્લમા
ઉચ્ચાર આદિનુ પરિષ્ઠાપન સહસાકારથી કે અનાભોગથી (અચાનક કે અના
ભોગથી) કરાઈ ગયું હોય, એવી જ રીતે જો સહસાકારથી કે અનાભોગથી
ચાર વિઠયાઓમા, ચાર ક્રોધાદિક કષાયોમા, તેમજ શબ્દાદિ પાચ ઇન્દ્રિયોના
વિષયોમા આસક્તિ થઈ ગઈ હોય તો એ બધા સ્થાનોમા “ મારૂં દુષ્કૃત
મિથ્યા થાયો ” એ પ્રકારે મિથ્યાદુષ્કૃતપ્રદાનસ્વરૂપ આ પ્રતિક્રમણ—પ્રાય
શ્ચિત્ત છે પહેલાની પેઠે આ પ્રાયશ્ચિત્ત પણ કારણમા કાર્યના ઉપચારથી
પ્રતિક્રમણાર્હ કહેવાય છે ૨ (તદુભયારિહે) જે પ્રાયશ્ચિત્ત આલોચના તેમજ

તદનન્તર વ્રતપુ સ્થાપ્યતે । મહનનાદિગુણયુક્ત ણવાનવસ્થાપ્ય ક્રિયતે, અન્યસ્ય તુ મૂલમેવ દીયતે । સહનનાદિગુણયુક્તોઽપિ યદિ અનન્યસાવ્યકુલગણસઙ્ઘકાર્યકારી વહુજનસાવ્ય-કાર્યકારી વા ભવેત્, તર્હિ દ્વિત્રિવોઽપ્યનવસ્થાપ્ય ગત્થુ ગુરુમુસાત્ સઙ્ઘસાક્ષિતયા ચ સ્તોક સ્તોકતર વા માસદ્વય માસૈકમાત્ર વા અનવસ્થાપ્યતપો વહત્ । યદ્વા-ચતુર્વિધસઘાધારમૂતોઽય પરમમદ્રક સ્વયમેવ તપશ્ચયાન્નિઽનવસ્થાપ્યગોવ્યમતાચારમલ ક્ષાલયિષ્યતીતિ કૃત્વા સર્વ મુક્ષેત્=અનવસ્થાપ્યતપો ન કારયેન્તિ ।

ઔર ઉકૃષ્ટ સે ગરહ વર્ષ કા । ઇસ પ્રકાર તપસ્યા કરને કે વાદ વહ સાધુ મહાવ્રતા મ સ્થાપિત ક્રિયા જાતા હ । સહનનાદિગુણયુક્ત હી ઇસ પ્રાયશ્ચિત્ત કે અધિકારી હ । દૂસરે કો તો મૂલર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત હી દિયા જાતા હૈ । મહનનાદિગુણયુક્ત સાધુ યદિ દૂસરો સે અસાધ્ય એસે કુઠ ગણ સઘ કે કાર્ય કરનેવાલા હો, અથવા કુલ ગણ સઘ કા જો કાર્ય વહુજનસાધ્ય હો ઉસ કાર્ય કો વહ અકેલે હી કરનેવાલા હો તો એસે આશાતનાઽન-વસ્થાપ્ય ઔર પ્રતિસેવનાઽનવસ્થાપ્ય સાધુ કે લ્યિયે સઘકી સાક્ષી મે ગુરુકે મુસ સે સ્તોક-ગે માસ કા, અથવા સ્તોકતર-એકમાસ કા તપ દિયા જાતા હૈ । તદનન્તર વહ મહાવ્રતો મ સ્થાપિત ક્રિયા જાતા હૈ । અથવા યદિ કોઈ સાધુ ચતુર્વિધ સઘ કા આધાર હો, પરમભદ્રક હો, વહ સ્વયમેવ તપસ્યા કરકે અનવસ્થાપ્ય તપ કે દ્વારા વિરોધનીય પાપમલ કા પ્રક્ષાલન કર લેગા, એમા વિશ્વામ હો, તો એસે સાધુ કો અનવસ્થાપ્ય પ્રાય-શ્ચિત્ત નહીં દિયા જાતા હૈ ।

આ પ્રાયશ્ચિત્ત જઘન્યથી એક વર્ષનુ થાય છે અને ઉત્કૃષ્ટથી બાર વર્ષનુ થાય છે આ પ્રકારે તપસ્યા કર્યા પછી તે સાધુ મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરાય છે મહનનાદિગુણયુક્ત જ તે પ્રાયશ્ચિત્તના અધિકારી છે બીજાને તો મૂલાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત જ અપાય છે સહનનાદિગુણયુક્ત સાધુ જો બીજાથી અસાધ્ય (ન બને) એવા કુલ ગણ સઘના કાર્ય કરવાવાળો હોય અથવા કુલ ગણ સઘના જે કાર્ય બહુજનસાધ્ય હોય, એવા કાર્યોને તે એકલો જ કરવાવાળો હોય તો એવા આશાતનાનવસ્થાપ્ય અને પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય સાધુને માટે મઘની સાક્ષીમા ગુરુના મુખથી સ્તોક-ગે માસનુ, અથવા સ્તોકતર-એક માસનુ તપ અપાય છે ત્યાર પછી તે મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરાય છે અથવા જો કોઈ સાધુ ચતુર્વિધ સઘનો આધાર હોય, પરમભદ્રક હોય, તે પોતેજ તપસ્યા કરીને અનવસ્થાપ્ય તપ દ્વારા વિરોધનીય પાપમલ ઘોઈ નાખશે એવો નિશ્ચય તેને એવા સાધુને અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત અપાતું નથી ।

અય ભાવ —અનવસ્થાપ્યો દ્વિવિધો ભવતિ—આગાતનાઽનવસ્થાપ્ય , પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય^૨—ચેતિ । તત્ર તીર્થકર—ઋષ—શ્રુતા ઽઽચાર્યો—પાચ્યાય—ગણધર—મહર્ષિકાન આગાતયન્ અનવસ્થાપ્યાર્હ-નામક નવમ પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાપ્નોતિ । સ જઘયેન પળ્માસાન્ ઉત્કર્ષત મત્સર યાવત તપ કુર્વન્ આગાતનાતપોઽનવસ્થાપ્ય કર્તવ્ય । તાવતા ચ તપસા ક્ષપિતાઽઽગાતનાજનિતકર્મવા-દૂર્ધ્વ મહાવ્રતેષુ સ્થાપ્યતે । પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્યસ્તુ સાધર્મિકાઽન્યધર્મિકમસ્તુસ્તૈન્યામ્યા હસ્ત-તાલાદિમિથ્થ ભવતિ । સ ચ જઘયતો વર્ષમ્ ઉત્કૃષ્ટતો દ્વાદશ વર્ષાણિ તપ કુર્વન્ ભવતિ,

એવ પુન ઉસ દોષ કે નિગારણ કે લિયે તપસ્યા મે લગાયે જાતે હૈ, ઇસ પ્રકાર જબ તપસે ઉસ દોષની પૂર્ણતયા શુદ્ધિ હો જાતી હે તવ તોષોપરત વે સયમી મહાવ્રતા મે સ્થાપિત કર દિયે જાતે હૈ । ઇસ પ્રકાર ક પ્રાયશ્ચિત્ત કા નામ અનવસ્થાપ્યાર્હ હૈ, મતલ્બ ઇસકા યહ હૈ—અનવસ્થાપ્ય દો પ્રકારકા હોતા હૈ—૧ આગાતનાનવસ્થાપ્ય, ૨ પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય । જો તીર્થકર, ઋષ, શ્રુત, આચાર્ય, ઉપા યાય, ગણધર એવ લઙ્ગિધારિયો કી આગાતના કરતા હૈ એસા સયમી ઇસ અનવસ્થાપ્યાર્હ નામક નવમ પ્રાયશ્ચિત્ત કા ભાગી હોતા હૈ । ઇન્સે આગા તનાજન્ય દોષ કી શુદ્ધિ કે લિયે જઘન્ય સે ઝહમાહ તક, ઓર ઉત્કૃષ્ટ સે એક વર્ષ તક તપ કરાયા જાતા હૈ । ઇતને તપ સે આગાતનાજન્ય દોષ કી જબ શુદ્ધિ હો જાતી હૈ તવ વાદ મે વહ સાધુ મહાવ્રતો મે સ્થાપિત કર દિયા જાતા હૈ । જો સ્વધર્મી ઓર અન્યધર્મી કી વસ્તુ ચુરાતા હૈ, અથવા દયારહિત બુદ્ધિ સે થપ્પડ આદિ મારતા હૈ, ઉસે પ્રતિસેવનાઽન-વસ્થાપ્યાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત કરના પડતા હૈ । યહ પ્રાયશ્ચિત્ત જઘ ય સે એક વર્ષ કા હોતા હૈ,

અનવસ્થાપિત કરવામા આવે છે, તેમજ પાછા તે દોષના નિવારણ માટે તપ સ્યામા લગાડવામા આવે છે, એ પ્રકારે જ્યારે તપસેવનથી દોષની મ પૂર્ણ શુદ્ધિ થઈ જાય છે ત્યારે દોષોપરત (દોષમુક્ત) તે સયમી મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરવામા આવે છે આ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્તનુ નામ અનવસ્થાપ્યાર્હ છે એની મતલબ એ છે કે—અનવસ્થાપ્ય એ પ્રકારના થાય છે ૧ આશા તનાનવસ્થાપ્ય અને ૨ પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય જે તીર્થકર, ઋષ, શ્રુત, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, ગણધર, તેમજ લઙ્ગિધારિઓની આશાતના કરે છે, એવા સયમી આ અનવસ્થાપ્યાર્હ નામના નવમા પ્રાયશ્ચિત્તના ભાગી થાય છે તેનાથી આશાતનાજન્ય દોષની શુદ્ધિને માટે જઘન્યથી છ મહિના સુધી અને ઉત્કૃષ્ટથી એક વર્ષ સુધી તપ કરાય છે એટલા તપથી આશાતનાજન્ય દોષની જ્યારે શુદ્ધિ થઈ જાય છે ત્યાર બાદ તે સાધુ મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરી દેવાય છે જે સાધમીની અને અન્યધર્મીની વસ્તુને ચોરી લે છે, અથવા દયારહિત બુદ્ધિથી લાક્ષે આદિ મારે છે તેને પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્યાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું પડે છે

हिर्न प्रतिलेख्यम्, न चाय भयना प्रतिलेखयिष्यति । भक्तपानमस्मै न देय, नाप्यस्माद्ग्राह्यम्, अनेन सार्धं गोपवेष्टव्यम्, न चाप्यनेन सेकमण्डल्या भोक्तव्यम्, अनेन सार्धं किमपि न कार्यमिति ।" अयं नपटीयित साधु यन्तते, एनं न कोऽपि यन्दते, ग्रीष्मे चतुर्थपष्टाष्टमानि, शिशिरे पष्टाष्टमदशमानि, वर्षास्पष्टमन्त्रमद्राजानि जघन्यमयमोऽष्टानि, पारगके च निर्लेप, एवरूप सुदुश्चर तपश्चरति । अस्य गच्छेन सह त्रस एकक्षेत्रे एकपाश्र्वे एकस्मिन् पार्श्वे गोपमाधुपरि-भोग्यप्रदशे कल्पते, न गाल्पनाटानि शेषाणि । गोगान्त्री समुपग्रे सति रोगादिनिवृत्तिपर्यन्त

इसके उपकरण की प्रतिलेखना तुम लोग मत करना, यह भी तुम लोगके उपकरण की प्रतिलेखना नहीं करोगा, न तुम लोग इसे भक्तपान लो, न इससे भक्तपान लो, न इसके साथ बठो, न इसके साथ एक मण्डल म आहारानि करो, और न इसका सहकार लेकर कोई अन्य कार्य करो ।" यह साधु नपटीयित साधु की वन्दना करता है, इसको वन्दना कोई भी नहीं करता । यह साधु ग्रीष्म ऋतु म-जघन्य से उपवास, मयम से वेला, और उत्कृष्ट से तेल करता है, शिशिर ऋतु में-जघन्य से वेला, मयम से तेल और उत्कृष्ट से चौला करता है, एवं वर्षा ऋतु म-जघन्य से तेल, मध्यम से चौला और उत्कृष्ट से पंचोला करता है, पारणा म विवृतिवर्जित आहार लेता है । अनपस्थाप्य-प्रायश्चित्ती उस प्रकार का दुष्कर तप करता है । इस साधु को अन्य साधुओं के वसतियोग्य प्रदेश में रहना कल्पता है । यह गच्छ के साथ एकक्षेत्र म, एक उपाश्र्व म, एक ही पार्श्व में रह सकता है, किन्तु इसको आल्पन (वातचीत) आदि नहीं

उपकरणनी प्रतिलेखना तमारे न उग्वी ते पणु तमारा उपकरणनी प्रतिलेखना नहि उरे न तमारे तेने आधारपाष्ठी देवा दे न तेनी पासेथी आधारपाष्ठी देवा न तेनी साथे ऐसवु, न तेनी साथे ऐडम उलीमा आधार आदि उरवा अने न तेनी मडजार लधने डोर्ध अन्य डार्ध उरवु" आ साधु नव दीक्षित साधुनी वदना उरे छे, तेनी वदना डोर्ध पणु करतु नथी आ साधु ग्रीष्मऋतुमा जघन्यथी उपवास, मध्यमथी जेला, अने उत्कृष्टथी तेल उरे छे, शिशिरऋतुमा जघन्यथी जेला, मध्यमथी तेल अने उत्कृष्टथी चौला उरे छे, तेमज वर्षाऋतुमा जघन्यथी तेल, मध्यमथी चौला अने उत्कृष्टथी पंचोला उरे छे पारणा मा विवृतिवर्जित आधार ले छे अनपस्थाप्यप्रायश्चित्ती आ प्रकारतु दुष्कर तप उरे छे आ साधुने अन्य साधुओंना वसतियोग्य प्रदेशमा रहवु कट्ये छे ते गच्छनी साथे ऐड क्षेत्रमा, ऐड उपाश्र्वमा, ऐड ज पार्श्वमा रही शके छे परंतु तेने आल्पन (वातचीत) आदि कट्यतु

અનવસ્થાપ્યતપોવિધિરચ્યત—અનવસ્થાપ્યપ્રાયશ્ચિત્તી માતુ પ્રશસ્તપુ દ્ર યક્ષેત્રકાલભાવપુ ગુરુસમીપે સરજ્ઞભાવેન સ્વાતિચારમાલોચયતિ। આલોચનાઽનંતરગુરુ કાયોસર્ગં કારયતિ, તથાદિ-
 ઈર્યાપથિકીં સમગ્રા શ્રાવયતિ, ‘તસ્સુત્તરીકરણેણ’ ઇત્યાગ્મ્ય યાત્—‘અપ્પાણ વોસિરામિ’
 ઇતિ પઠિત્વા કાયોસર્ગે વારદ્વય ચતુર્વિંશતિસ્તવમનુચિન્ધ્ય પારયિન્ના પુનશ્ચતુર્વિંશતિસ્તવમુચ્ચાયા-
 ચાર્ય સાધૂનામગ્ન્ય વન્તિ—“અપ્પોઽનવસ્થાપ્યો મુનિસ્તપ પ્રતિપદ્વતે, અપ્પ યુષ્માન્નાલપિપ્પયતિ,
 યુષ્માભિરપિ નાલપનીય, અપ્પ સૂત્રાર્યં શરીરવાર્તાં મુગ્ધગાતાન્નિરૂપા વા ન પ્રદ્વયતિ, યુષ્માભિરપિ ન
 પ્રદ્વ્ય, પરિષ્ઠાપનાદિકમસ્ય ભવદ્ધિર્ન કર્તવ્યમ્, ન ચાઽય ભવતા કરિષ્યન્તિ। ઉપકરણમસ્ય ભવ

અત્ર અનવસ્થાપ્યપ્રાયશ્ચિત્ત કી વિધિ કહતે હૈ—અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત લેને વાલા સાધુ પ્રશસ્ત દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવમે ગુરુ કે નિકટ સરલ ભાવસે અપને અતીચારોં કી આલોચના કરતા હૈ । જબ વહ આલોચના કર ચુકતા હૈ તત્ર ગુરુ મહારાજ ઉસે કાયોત્સર્ગ કરવાતે હૈ । વહ ઇસ પ્રકાર હૈ—ગુરુ મહારાજ પહેલે સમગ્ર ઈર્યાપથિકી સુનાતે હૈ, ફિર ‘તસ્સુત્તરીકરણેણ’ યહા સે લેકર “અપ્પાણ વોસિરામિ” યહોં તક પઢકર કાયોત્સર્ગ મેં દો વાર ચતુર્વિંશતિસ્તવ કી અનુચિન્તના કર, પાલ કર, ફિર એકવાર ચતુર્વિંશતિસ્તવ કા ઉચ્ચારણ કરતે હૈ, ઔર આચાર્ય તથા સાધુઓં કો બુલાકર ઇસ પ્રકાર કહતે હૈ—“યહ અનવસ્થાપ્ય મુનિ તપસ્યા કર રહા હૈ, યહ ન તુમ લોગોં સે બોલેગા, ન તુમ લોગ ઇસસે વોલના । યહ તુમ લોગોં સે સૂત્રાર્ય ઔર શરીર કી સુખશાતા આદિ નહોં પૂછેગા, તુમ લોગ મી ઇસ સે મત પૂછના । ઇસકી પરિષ્ઠાપનિકા આદિ તુમ લોગ મત કરના, યહ મી તુમ લોગોં કી નહોં કરેગા ।

હુવે અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્તની વિધિ કહે છે —

અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત લેવાવાળો સાધુ પ્રશસ્ત દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવમા ગુરુની પાસે સરલભાવથી પોતાના અતીચારોની આલોચના કરે છે જ્યારે તે આલોચના કરી લે છે ત્યારે ગુરુ મહારાજ તેને કાયોત્સર્ગ કરાવે છે તે આ પ્રકારે છે—ગુરુ મહારાજ પહેલા સમગ્ર ઈર્યાપથિકી સભળાવે છે પછી ‘તસ્સુત્તરીકરણેણ’ અહીંથી લઈને ‘અપ્પાણ વોસિરામિ’ અહીં સુધી લાઈને કાયોત્સર્ગમા ચતુર્વિંશતિસ્તવની અનુચિતના કરીને, પાળીને, પછી ચતુર્વિંશતિસ્તવનું ઉચ્ચારણ કરે છે, અને આચાર્ય તથા સાધુઓને બોલાવીને આ પ્રકારે કહે છે—“આ અનવસ્થાપ્ય મુનિ તપસ્યા કરી રહ્યો છે, તે ન તો તમારી સાથે બોલશે અને ન તમારે એને બોલાવવો એ તમોને સૂત્રાર્ય અને શરીરની સુખશાતા આદિ નહિ પૂછે અને તમારે પણ તેને પૂછવું નહિ તેની પરિષ્ઠાપનિકા આદિ તમારે ન કરવી અને તે પણ તમારી નહિ કરે તેના

આશાતનાપારાશ્ચિક । તસ્ય પારાશ્ચિકાર્દનામકન્યમ પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાપ્નોતિ । મ જઘન્યેન પગ્માસાન્, ડ્કર્પતો દ્વાગ માસાન્ ગચ્છતો નિ મારિતસ્તપસિ નિટ્તિ । પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિકત્રિવિધ — દુષ્ટ, પ્રમત્ત, અન્યોન્ય કુર્વાગચ્છેતિ । તત્ર દુષ્ટો દ્વિવિધ — કપાયદુષ્ટો, વિપયદુષ્ટચેતિ । તત્ર કપાયદુષ્ટો દ્વિવિધ — સ્વપક્ષદુષ્ટ, પરપક્ષદુષ્ટચ । અત્ર ચતુર્મજ્જી, તદયથા — સ્વપક્ષ સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૧, સ્વપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૨, પરપક્ષ સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૩, પરપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૪ । પ્રથમમજ્જે — મૃતગુરુદન્તમજ્જક ૧, ગુરુગન્તમર્જક ૨, નેત્રોગ્નાતક ૩, ત્ત્તેદ્ગક ૪, ટયાદાન્યુગાહરણાનિ । દ્વિતીયમજ્જે — રાજાદિગૃન્થવધક ૨, તૃતીયે — યથા કનાપિ ગૃહસ્થાનસ્થાયા ગ્રાદે પરાગ્નિત કશ્ચિદ્ આસીન્,

કરતા હૈં વહ ‘આશાતનાપારાશ્ચિક’ હૈ । ઇસે પારાશ્ચિકાર્દ’ નામક દશઘોં પ્રાયશ્ચિત્ત દિયા જાતા હૈ । યહ જઘન્ય સે ૭ માસ તક ઓર ડ્કૃષ્ટ સે ગ્રાહ માસ તક ગચ્છ સે બહિષ્કૃત હોકર તપસ્યા કરતા હૈ । ‘પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિક’ ત્રીન પ્રકાર કા હોતા હૈ । વે પ્રકાર યે હૈ — (૧) દુષ્ટ, (૨) પ્રમત્ત ઓર (૩) અન્યોડન્ય-કુર્વાણ । ઇનમ ‘દુષ્ટ’ દો પ્રકાર કા હોતા હૈ — (૧) કપાયદુષ્ટ ઓર (૨) વિપય-દુષ્ટ । કપાયદુષ્ટ ને પ્રકાર કા હૈ — (૧) સ્વપક્ષદુષ્ટ ઓર (૨) પરપક્ષદુષ્ટ । યહોં પર ચતુર્મજ્જી હોતી હૈ । ચતુર્મજ્જા કા પ્રકાર ઇસ પ્રકાર હૈ — (૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષ મ દુષ્ટ — સાધુઓ સે દ્વેષ કરનેવાલા સાધુ । ઇસકા ઉદાહરણ હૈ — મૃત ગુરુ કા ઢોંત પાડનેવાલા, મૃત ગુરુ કા ગર્દન મગેડનેવાલા, મૃત ગુરુ તથા સાધુ કી ઑંઘોં કો નિકાલનેવાલા, ઢોંતા સે સાધુ કો કાટનેવાલા — સાધુ । (૨) સ્વપક્ષ — પરપક્ષ મ દુષ્ટ — ગૃહસ્થો સે દ્વેષ કરનેવાલા સાધુ । ઇસકા ઉદાહરણ હૈ — રાજા આનિ ગૃહસ્થો કા વધ

શ્રુત, આચાર્ય, ગણધર અને લઙ્ઘિધારીની આશાતના ડે ડે તે ‘આશાતના-પારાશ્ચિક’ છે તેને પારાશ્ચિકાર્દ નામનું દશમુ પ્રાયશ્ચિત્ત દેવાય છે એ જઘન્યથી ૭ માસ સુધી અને ઉત્કૃષ્ટથી બાર માસ સુધી ગચ્છવી બહિષ્કૃત થઈને તપસ્યા ડે ડે ‘પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિક’ ત્રણ પ્રકારના થાય છે તે આ પ્રકારે છે — (૧) દુષ્ટ, (૨) પ્રમત્ત અને (૩) અન્યોડન્યકુર્વાણ તેમા ‘દુષ્ટ’ બે પ્રકારના થાય છે (૧) કપાયદુષ્ટ અને (૨) વિપયદુષ્ટ કપાયદુષ્ટ બે પ્રકારના છે — (૧) સ્વપક્ષદુષ્ટ અને (૨) પરપક્ષદુષ્ટ અહીં ચતુર્ભાગી થાય છે ચતુર્ભાગીના પ્રકાર આમ છે — (૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષમા દુષ્ટ — સાધુઓનો દ્વેષ કરવાવાળો સાધુ તેનું ઉદાહરણ છે — મરેલા શુક્રના દાંત પાડવાવાળો, મરેલા શુક્રની ગરદન મગેડવાવાળો, મરેલા શુક્ર તથા સાધુની આંખો ઢાલી લેવાવાળો, દાંતથી સાધુને બટકા ભરવાવાળો સાધુ (૨) સ્વપક્ષ, પરપક્ષમા દુષ્ટ — ગૃહસ્થોનો દ્વેષ કરવાવાળો સાધુ તેનું ઉદાહરણ છે — ગાંધ આદિ ગૃહસ્થોનો વધ કરવા

તદ્વૈયાવૃત્ય કરણીય, તસ્મિન્નિવૃત્તે સતિ પુનસ્તપસિ મસ્થાપ્ય । ઇતિ મક્ષેપતોઽનવસ્થાપ્યતપો-
વિધિ । इदं नवमं प्रायश्चित्तम् । ९।

‘પારચિયારિહે’ પારાશ્ચિકાઽર્હમ્—પાર=તીર તપસાઽપરાધસ્ય અશ્વતિ=ગચ્છતિ તતો
દીક્ષ્યતે ય સ પારાશ્ચી, સ ણ્વ પારાશ્ચિક, તસ્ય યદર્હ તત્ પારાશ્ચિકાર્હ દશમ પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।
યદ્વા—પારમન્ત પ્રાયશ્ચિત્તાના તત ઉત્કૃષ્ટતરપ્રાયશ્ચિત્તાઽભાગાદ્ અશ્વતિ—ગચ્છતીત્યેવગીલ સાધુ
પારાશ્ચિકસ્તદર્હ પ્રાયશ્ચિત્તમ્ । ૧૦। પારાશ્ચિક મક્ષેપતો દ્વિવિધ—આગાતનાપારાશ્ચિક, પ્રતિ
સેવનાપારાશ્ચિકશ્ચેતિ । તત્ર—તીર્થંકર—સઘ—શ્રુતાચાર્ય—ગણધર—મહર્ષિકાન આશાતયતિ ય સ

કલ્પતા હૈ । यदि उस साधु को रोगादि हो जाय तो जनतक रोगादि का निवृत्ति
न हो तबतक अयं साधु उसकी वैयावृत्य कर सकते हैं । जन वह साधु रोग से
निर्मुक्त हो जाय तो फिर उससे तपस्या करानी चाहिये । यह अनवस्थाप्यार्हं नामक
नवमा प्रायश्चित्त हुआ ।

‘પારચિયારિહે’ જો સાધુ તપ કે દ્વારા અપને ક્રિયે દુષ્ટ અપરાધ કો પાર
કરતા હૈ, અર્થાત્ અપરાધજનિત પાપસે મુક્ત હોતા હૈ, ફિર ઉસે દીક્ષા દી જાતી હૈ,
વહ સાધુ ‘પારાશ્ચિક’ હૈ । ઉસ સાધુ કો પાપવિગોધનાર્થ જો પ્રાયશ્ચિત્ત દિયા
જાતા હૈ, વહ ‘પારાશ્ચિકાર્હ’ પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । અથવા જો સાધુ ઉત્કૃષ્ટતર અન્ય પ્રાય
શ્ચિત્ત કે ન હોને કે કારણ માત્ર અતિમ પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી હોતા હૈ વહ
‘પારાશ્ચિક’ કહા જાતા હૈ । ઉસ અતિમ પ્રાયશ્ચિત્ત કો ‘પારાશ્ચિકાર્હ’ કહતે હૈ ।
પારાશ્ચિક સાધુ દો પ્રકાર કા હૈ—પહલા આશાતનાપારાશ્ચિક, દૂસરા પ્રતિસેવના
પારાશ્ચિક । જો તીર્થંકર, સઘ, શ્રુત, આચાર્ય, ગણધર ઓર લઘ્વિધારી કી આગાતના

નથી જે તે સાધુને રોગાદિ થઈ જાય તો જ્યાં સુધી રોગાદિની નિવૃત્તિ ન
થાય ત્યાં સુધી અન્ય સાધુ તેનું વૈયાવૃત્ય કરી શકે છે જ્યારે તે સાધુ
રોગથી નિર્મુક્ત થઈ જાય ત્યાર પછી તેની પાસે તપસ્યા કરાવવી જોઈએ આ
અનવસ્થાપ્યાર્હં નામનું નવમું પ્રાયશ્ચિત્ત થયું

‘પારચિયારિહે’ જે સાધુ તપદ્વારા પોતે કરેલા અપરાધને પાર કરે છે અર્થાત્
અપરાધજનિત પાપથી મુક્ત થાય છે તેને ત્યાર પછી દીક્ષા દેવાય છે તે સાધુ
‘પારાશ્ચિક’ છે તે સાધુને પાપવિગોધનાર્થ જે પ્રાયશ્ચિત્ત દેવાય છે તે ‘પારાશ્ચિકાર્હ’
પ્રાયશ્ચિત્ત છે, અથવા જે સાધુ ઉત્કૃષ્ટતર અન્ય પ્રાયશ્ચિત્ત ન હોવાના કારણ
માત્રથી અતિમ પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી છે તે ‘પારાશ્ચિક’ કહેવાય છે તે
અતિમ પ્રાયશ્ચિત્તને ‘પારાશ્ચિકાર્હ’ કહેવાય છે પારાશ્ચિક સાધુ બે પ્રકારના
છે—પહેલા આશાતનાપારાશ્ચિક, બીજા પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિક જે તીર્થંકર, સઘ,

पाराधिकाहं प्रायश्चित्त कर्तव्यम् । तत साधुवेषपरित्यागेन म गुरुनिर्देगत कपर्दिका वणिग्भ्यो याचिवा गुरवे प्रार्थयति, ततो गुरुमुनिवेष दत्त्वा दीक्षा ददाति । पाराधिकृतपोविधान प्रागुक्तानवस्थाप्यतपोयद् ग्रीष्मे चतुर्थपश्राष्टमानि, शिशिरे पश्राष्टमदशमानि, वर्षास्वष्टम-दशमद्वादशानि जघन्यमध्यमोऽष्टानि, पारणके च निर्लेप इति ।

द्वितीयभङ्गेऽपि चानुपरत प्रथमभङ्गवत् साधुवेषापहारेण गच्छाद् वहिष्करणीय , उपर-

ऐसे साधु को गुरु पाराधिकाहं प्रायश्चित्त दें । ऐसा साधु साधुवेष का परित्याग कर शिर के ऊपर कपडा बाँधकर गुरु की आज्ञा से बाजार में जाकर व्यापारियों से अपना पाप-निवेदनपूर्वक एक एक कौड़ी माँगता है, माँग कर उन कौड़ियों को गुरु महाराज को दिखलाता है । तब गुरु महाराज उसे मुनिवेष देकर फिर से दीक्षा देते हैं । पाराधिकृत तप का विधान पूर्वोक्त अनवस्थाप्य तप के समान है । इस तपस्या में वह साधु ग्रीष्म ऋतु में जघन्य से उपवास, मध्यम से वेला, उत्कृष्ट से तेल, शिशिर ऋतु में जघन्य से वेला, मध्यम से तेल, उत्कृष्ट से चोला, और वर्षा ऋतु में जघन्य से तेल, मध्यम से चोला, उत्कृष्ट से पँचोला करता है । पारणा में विकृतिवर्जित आहार लेता है ।

द्वितीयभङ्ग में जो साधु अनुपरत है अर्थात् राजा आदि गृहस्थों के घातरूप व्यापार से निवृत्त नहीं होता है, ऐसे साधु का साधुवेष छीनकर गुरु महाराज उसे गच्छ से निकाल दे । जो साधु राजादिक गृहस्थ के घातरूप व्यापार

साधु हात पाउवा आदि दुष्कृत्योथी निवृत्त थई जय छे अने नियम कइ छे के-‘छवे छु इगीने ऐवु काम नहि कइ’ ऐवा साधुने शुइ पाराधिकाहं प्राय-श्चित्त आपे ऐवे। साधु, साधुनो वेष छोडी दध शिरना उपर कपडु बाधी शुइनी आशा लई जलरमा जय छे अने व्यापारीओनी पासो पोतातु पापनु निवेदन कइ ओक ओक छोडी भागे छे भागीने ते छोडिओने शुइ महाराजने जतावे छे त्पारे शुइ महाराज तेने मुनिवेष आपीने इरीने दीक्षा आपे छे पाराधिकृत तपनु विधान आगण डडेल अनवस्थाप्य तपना समान छे आ तपस्यामा ते साधु ग्रीष्मऋतुमा जघन्यथी उपवास, मध्यमथी जेला, उत्कृष्टथी तेल, शिशिरऋतुमा जघन्यथी जेला, मध्यमथी तेल, उत्कृष्टथी चोला, अने वर्षाऋतुमा जघन्यथी तेल, मध्यमथी चोला, उत्कृष्टथी पंचोला कइ छे पारणांमा विकृतिवर्जित आहार ले छे

द्वितीयलगमा-जे साधु अनुपरत होय अर्थात् राजा आदि गृहस्थोना घातरूप व्यापारथी निवृत्त थतो नथी, ऐवा साधुनो साधुवेष छीनवी लईने

સ તસ્ય ગૃહસ્થાવસ્થાયા વિજયિન સામેર્વરિકો જાત, યથા સ્કન્દકુમારસ્ય પાલક ઇતિ ।૩।
યો રાજો યુવરાજસ્ય વા વધક સ ચતુર્થમહાન્તર્ગત । અત્યન્તિત્વાત્ વધક પરપક્ષ, રાજા
તુ પરપક્ષ એવાસ્તિ ।૪।

પ્રથમમહ્ને યોડનુપરત સ પ્રાયશ્ચિત્તાનર્હ, તસ્માત્ તસ્ય સાધુવપમપદ્ય ગુરુણા
બહિર્નિસ્સારણ કરણીયમ્, યસ્તૂપરત 'પુનર્નૈવ કરિષ્યામી' તિ પ્રતિજાનાતિ તસ્ય તપોરૂપ

કરનેવાલા સાધુ । (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષ મે દુષ્ટ-સાધુ સે દ્વેષ કરનેવાલા ગૃહસ્થ ।
ઇસકા ઉદાહરણ ઇસ પ્રકાર હૈ-કિસી સાધુન ગૃહસ્થાવસ્થા મ વાદવિવાદ મ કિમી
કો પરાજિત ક્રિયા યા । પરાજિત મનુષ્ય ઉસકા વૈરી હો ગયા । વાદ મે વિજયી
મનુષ્યને દીક્ષા લેકર સાધુત્વ કો અગ્નાકાર ક્રિયા, ઉસ સમય પરાજિત મનુષ્ય તીવ્ર
વૈરાનુબધ કે કારણ ઉસ સાધુ કો માર ડાલા । જૈસે-પાલકને સ્કન્દક આત્મિ પાંચસૌ
મુનિયો કો માર ડાલા । તથા (૪) પરપક્ષ-પરપક્ષ મે દુષ્ટ-ગૃહસ્થ સે દ્વેષ કરનેવાલા
ગૃહસ્થ । ઇસકા ઉદાહરણ હૈ-રાજા વા યુવરાજ કા વધ કરનેવાલા ગૃહસ્થ । હત્યા
કરનેવાલા અદીક્ષિત હોને કે કારણ પરપક્ષા હૈ, રાજા આદિ તો પરપક્ષી હૈ હી, ઇસલિયે
યહ ચતુર્થ મહ્ન કા ઉદાહરણ હૈ ।

પ્રથમમહ્ન મેં જો સાધુ અનુપરત હૈ, અયાત્ મૃતગુરુ કે દાત પાડના આદિ દુષ્કૃત્ય સે
નિવૃત્ત નહીં હોતા હૈ, વહ પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી નહા હૈ । ગુરુ કો ચાહિયે કિ એસે સાધુ કા
વેષ છીન લે, ઓર ગચ્છ સે ઉસકો નિકાલ દે । જો સાધુ દાત પાડના આદિ દુષ્કૃત્યો સે
નિવૃત્ત હો જાતા હૈ, ઓર પ્રતિજ્ઞા કરતા હૈ કિ "મૈ અબ ફિર કમા એસા કામ નહીં કરૂંગા"

વાળો સાધુ (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષમા દુષ્ટ-સાધુનો દ્વેષ કરવાવાળો ગૃહસ્થ આનુ
ઉદાહરણ આમ છે-કોઈ સાધુએ ગૃહસ્થાશ્રમમા વાદવિવાદમા કોઈને પરાજિત
કર્યો હતો પરાજિત માણસ તેનો વેરી થઈ ગયો પછી વિજયી મનુષ્યે દીક્ષા
લઈ સાધુત્વ અગ્નીકાર કર્યું, તે સમયે પરાજિત મનુષ્યે તીવ્ર વૈરાનુબધને
કારણે તે સાધુને મારી નાખ્યો જેમ, પાલકે સ્કન્દક આદિ પાંચસૌ
મુનિઓને મારી નાખ્યા તથા (૪) પરપક્ષ, પરપક્ષમા દુષ્ટ-ગૃહસ્થોનો
દ્વેષ કરવાવાળો ગૃહસ્થ તેનું ઉદાહરણ છે-રાજા અથવા યુવરાજનો વધ
કરવાવાળો ગૃહસ્થ હત્યા કરવાવાળો અદીક્ષિત હોવાને કારણે પરપક્ષી છે,
રાજા આદિ તો પરપક્ષી છેજ, આથી એ ચતુર્થમહ્નનું ઉદાહરણ છે

પ્રથમ ભગવાન-જે સાધુ અનુપરત છે અર્થાત્ મરેલા ગુરુના દાત પાડવા
આદિ દુષ્કૃત્યથી નિવૃત્ત થતો નથી તે પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી નથી ગુરુએ એવા
સાધુનો વેષ છીનવી લેવો જોઈએ અને ગચ્છથી તેનો બહિષ્કાર કરવો જોઈએ જે

પરપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૫ । તત્ર-ત્રાલાયા તસ્મ્યા વા સાન્ધ્યા ચ માયુર્દુષ્ટ =ગાન્ધર્વકારક ,
મ પ્રથમો ભક્ત । માયુર્ય અથાત્ગૃહિણ્યામયતાયિકાયા વા અયુષપત્ન ઇતિ દ્વિતાય ।
ગૃહસ્થો ત્રાલાયા તસ્મ્યા વા સાન્ધ્યાયુષપત્ન ઇતિ તર્તીય । ગૃહસ્થો ગૃહસ્થાયામિતિ ચતુર્થ ।
અપિ વિષયદુષ્ટાઽપિ ચતુર્થો મત ય ।

તત્ર-પ્રથમભક્તે વર્તમાનો ચોડનુપગત મ નિદ્ધપારાશ્વિક કર્તવ્ય-સાધુવેપાપ-
હાગમ સર્વથા ગાત્રાદ વહિષ્કર્યમીય । ચતુર્પગત =ઉપગાન્ત 'પુનનવ કર્મિણ્યામી'-તિ પ્રતિ-
જ્ઞાતાતિ, તસ્મિન્ પારાશ્વિકાર્તે તપોરૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત કાર્યતિ તત સાધુવેપમનપર ય તાક્ષાપ્રગ્ન
કર્તવ્યમ ઉપગતમ્ । વિષયદુષ્ટમ્ય નિદ્ધપારાશ્વિકવિગિનાભાવાત ।

પગ્તાર્થિન કા ત્વા સે વ્યભિચાર કર્મત્રાય માયુ । (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષ મ દુષ્ટ=ત્રાલા ચો
તસ્મિન્ સાન્ધ્યા કા ગાન્ધર્વ કર્મવાલ્ય ગૃહસ્થ । (૪) પરપક્ષ, પરપક્ષ મેં દુષ્ટ-ગૃહસ્થ ત્વા
ક માથ વ્યભિચાર કર્મ વાલ્ય ગૃહસ્થ । વિષયદુષ્ટકે ચે ચાર ભક્ત હુવ । ઇતમ પ્રથમ-
ભક્ત મેં વર્તમાન સાધુ વપને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત ન હો તો ગુરુ ઉમરો લિંગપારાશ્વિક કર દે,
અથાત્-ઉમરો સાધુવેપ લે લે, ઓર ઉમરો ગચ્છ સે સર્વથા વહિષ્કાર કર દે । જો સાધુ
વપને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત એવ ઉપગાન્ત હોર તેમી પ્રતિજ્ઞા કરે કિ “મે અવ ફિર કમી મી
પેમા નહા કર્મણા” ઉમરો ગુરુ પારાશ્વિકાર્તે તપોરૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત દેતે હે । એસે સાધુકા સાધુ-
વેપ નહીં ઊના જાતા હે, માત્ર ઉસે નયી દાક્ષા લી જાતા હે । અવને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત
વિષયદુષ્ટ કે લિયે લિંગપારાશ્વિક કા વિધાન નહીં હે, અથાત્-ઉમરો વેપ નહીં ઊના
જાતા હે ।

પરપક્ષમા દુષ્ટ-શય્યાતરની ઓ અથવા પરતીર્થિઠની ઓથી વ્યલિચાર ડરવા-
વાળો માધુ (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષમા દુષ્ટ-ગાલા અથવા તરણી સાધ્વીનુ શીયળ
લગ ડરવાવાળો ગૃહસ્થ (૪) પરપક્ષ, પરપક્ષમા દુષ્ટ-ગૃહસ્થ ઓની
માટે વ્યલિચાર ડરવાવાળો ગૃહસ્થ વિષયદુષ્ટના આ ચાર લગ થયા તેમા
પ્રથમ લગમા વર્તમાન માધુ પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત ન થાય તો શુરૂ તેને
લિંગપારાશ્વિક ડરી દે, અથાત્ તેનો માધુ વેપ લઈ લે અને ગચ્છમાથી તેનો
સર્વથા બહિષ્કાર ડરી દે જે માધુ પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત તેમ જ ઉપશાત
થઈને એવી પ્રતિજ્ઞા કરે કે ‘હુ હવે ક્રીને ડહી એવુ નહિ કર’ તેને શુરૂ
પારાશ્વિકાર્ત-તપોરૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત આપે છે એવા માધુનો સાધુવેપ છીનવી
લેવાતો નથી માત્ર તેને નવી દીક્ષા અપાય છે પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત
વિષયદુષ્ટને માટે લિંગપારાશ્વિકનુ વિધાન નથી અથાત્ તેનો વેપ છીનવી
લેવાતો નથી

તસ્મેત્ તર્હિ તસ્ય ન પારાશ્વિકતપ કરણ, નાપિ ચ સાધુવેષાપહાર, કિં તુ પુનઃપ્રાપ્તદાનમાત્ર પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।

તૃતાયમ્ભક્તે ચતુર્થમ્ભક્તે ચ—અતિશયજ્ઞાની ‘ઉપશાન્તોઽયમ્’ ઇતિ મયતે, તન્ના સ્વદેશ દીક્ષિતુ ન કલ્પતે, કિંતુ અન્યસ્મિન્ દેશે ગત્વા દીક્ષા તતત્યા ।

વિષયદુષ્ટોઽપિ પૂર્વવદ દ્વિવિધ—સ્વપક્ષદુષ્ટ, પરપક્ષદુષ્ટ—ચતિ । તત્રાપિ ચતુર્ભક્તી-
તદ્યથા—સ્વપક્ષ સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૧, સ્વપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૨, પરપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૩,

સે નિવૃત્ત હો જાય તો उससे गुरु पाराश्रिक तप नहा कराये, न उसका माधुवेष ही छीने, किंतु उसे क्षेत्रपाराश्रिक करके फिर से दीक्षा दे, यह उसका प्रायश्चित्त है ।

તૃતીયમ્ભક્ત મે—જો ગૃહસ્થ સાધુ કા ઘાતક હે વહ યન્તિ દીક્ષા લેના યાહે, ગુરુમહારાજ કો વહ ઉપશાન્ત જ્ઞાત હો તો उस गुरुमहाराज अयदेश म ले जाकर दीक्षा दे । क्योंकि स्वदेश में इसक लिये दीक्षा नहा कल्पता ह । चतुर्थम્ભક્ત મે—જો કોઈ ગૃહસ્થ, રાજા યુવરાજ આદિ ગૃહસ્થ કા ઘાતક હે, વહ યન્તિ દીક્ષા લેના યાહે ઔર ગુરુ મહારાજ કો વહ ઉપશાન્ત માલુમ હો, તો उसको परदेश में ले जाकर दीक्षा दे । स्वदेश में उसके लिये दीक्षा नहा कल्पती है ।

વિષયદુષ્ટ મી પૂર્વવત્ દો પ્રકાર કા હોતા હૈ—સ્વપક્ષદુષ્ટ ઔર પરપક્ષદુષ્ટ । યહો પર મી ચતુર્ભક્તી હે । વહ ઇસ પ્રકાર હે—(૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષ મે દુષ્ટ—બાલા યા તરુણા સાધ્વી કા ગીલ મ્હા કરનેવાલા સાધુ । (૨) સ્વપક્ષ, પરપક્ષ મે દુષ્ટ—ગમ્યાતર કા સ્ત્રા યા

शुद्ध भट्टाराज ने तेने गच्छथी भट्टार करवा ने साधु-राजद्विक गृहस्थना घातश्च व्यापारथी निवृत्त थछ भव तो तेने शुद्ध पाराश्रिक तप न करावे, न तेने साधुवेशम्पण छीनवी दे, परतु तेने क्षेत्रपाराश्रिक करीने करीथी तेने दीक्षा आपे, ओ न तेनु' प्रायश्चित्त छे

તૃતીયભગમા—જો ગૃહસ્થ સાધુનો ઘાતક હોય તે ને દીક્ષા લેવા યાહે તો અતિશયજ્ઞાની શુદ્ધભટ્ટારાજને ને તે ઉપશાન્ત જણાય તો તેને શુદ્ધભટ્ટારાજ અન્ય દેશમા લઈ જઈને દીક્ષા આપે ઉમકે સ્વદેશમા તેને માટે દીક્ષા કલ્પતી નથી ચતુર્થભગમા—જો કોઈ ગૃહસ્થ, રાજા યુવરાજ આદિ ગૃહસ્થનો ઘાતક હોય, તે ને દીક્ષા લેવાને યાહે તો તેને પરદેશમા લઈ જઈને દીક્ષા દેવી સ્વદેશમા તેને માટે દીક્ષા કલ્પતી નથી

વિષયદુષ્ટ પણ પૂર્વ પ્રમાણે જો પ્રકારના થાય છે સ્વપક્ષદુષ્ટ અને પરપક્ષ દુષ્ટ—અહીં પણ ચતુર્ભક્તી છે તે આ તરફ હે—(૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષમા દુષ્ટ—બાલા અથવા તરુણી સાધ્વીનુ શીયગ લગ કરવાવાળો સાધુ (૨) સ્વપક્ષ,

નગર્યાં યસ્મિન્ ગૃહસ્થકુલ દોષ ઉપન, ઉપસ્યતે વા, તત્પ્રાયે કુલે પ્રવેષ્ટુ વારગીય । તથા—યત્ર નિર્ગમપ્રવેશયોદ્વારમેકમેવાસ્તિ તત્ર, તથા દ્વયોગ્રામયોરપાન્તરાલે યત્ર દ્વયાદિગૃહાણા સનિવેગ સ્તત્રાપિ ગમનાગમન વારણાયમ્ । અય ક્ષેત્રપારાશ્ચિક્ષિક્ષિત્ત્વમ્ ।

દ્વિવિધેઽપિ દુષ્ટપારાશ્ચિક્ષિક પ્રથમમજ્ઞાપિકાર । ગ્રેષાગિ પુનર્દ્વિતીયમજ્ઞાદીનિ શિષ્ય-બુદ્ધિવૈગદ્યાર્થ પ્રદર્શિતાનિ ।

અથ પ્રમત્તપારાશ્ચિક્ષિક ઉચ્યતે—સ્થાનર્દ્વિનિદ્રાવાન પ્રમત્તપારાશ્ચિક્ષિક, તસ્ય સામાન્ય-લોકવલાદ્ દ્વિગુણ ત્રિગુણ ચતુર્ગુણ વા વલ્લ ભવતિ, તસ્માન્સૌ ગુરુણા એવ પ્રજ્ઞાપનીય — સૌમ્ય ! લિપ્ત મુશ્ચ, ચારિત્ર તત્ર નાસ્તિ । યથેવ ગુરુણા સાનુનયમુક્ત સાધુવેપ મુશ્ચતિ, તત્ જિન ગ્રામનગરાદિ સ્થાનો મ વિહાર કરતા હૈ વહૌ વિહાર નહૌ કરને દિયા જાતા હૈ । દ્વિતા-યમજ્ઞ કે સાધુ કો જિસ નગરા મ, જિસ કુલમેં ઉસસે તોપ હો ગયા ઓર હોને કી ગભાવના હૈ, વહા નહૌ જાને દિયા જાતા હૈ, ઓર જહૌ નિકલને તથા પ્રવેગ કરને કા દ્વાર ંક હી હૈ વહૌ, તથા દો ગાવોં કે વીચ મેં જહૌ દો ત્રીન ઘર વસે હુઅ હાં વહૌ મી, ઇસ સાધુ કા ગમનાગમન રોક નિયા જાતા હૈ । યહી ક્ષેત્રપારાશ્ચિક્ષિક કહા જાતા હૈ ।

પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિક્ષિક કે દુષ્ટ નામક પ્રથમ ભેદ કે કપાયદુષ્ટ ઓર ત્રિપયદુષ્ટ ચે દો ભેદ હુઅ । ઇન દોનોં ભેદોં મેં પ્રથમ મજ્ઞાકા હી યહૌ અવિકાર હૈ, ક્યોં કિ પ્રથમ મજ્ઞ મેં હા પારાશ્ચિક્ષિક પ્રાયશ્ચિત્ત દિયા જાતા હૈ । દ્વિતીયમજ્ઞ આદિ તો શિષ્યોં કી બુદ્ધિ વિશદ હો, ઇસલિયે નિવલાયે ગયે હૈ ।

અન પ્રમત્તપારાશ્ચિક્ષિક કહતે હૈ । સ્થાનર્દ્વિનિદ્રાવાન્ સાધુ પ્રમત્તપારાશ્ચિક્ષિક હૈ । ઉસે સામાન્ય લોગોં કે વલ્લસે દ્વિગુણ, ત્રિગુણ વા ચતુર્ગુણ વલ્લ હોતા હૈ । તેસે સાધુ કો

દ્વિતીય ભગના સાધુને, જે નગરીમા જે કુળમા તેનાથી દોષ થઈ ગયો હોય અને હોવાની સભાવના હોય ત્યા જવા દેવાતા નથી અને જ્યા નીકળવાનું તથા પ્રવેશ કરવાનું દ્વાર એક જ હોય ત્યા, તથા જે ગામોની વચ્ચે જ્યા જે ત્રણ ઘર વસેલા હોય ત્યા પણ તે સાધુનું ગમનાગમન રોકવામા આવે છે, આ જ ક્ષેત્રપારાશ્ચિક્ષિક કહેવાય છે

પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિક્ષિકના દુષ્ટ નામના પ્રથમ ભેદના કપાયદુષ્ટ અને વિષય દુષ્ટ, એ જે પ્રકાર થયા એ બન્ને પ્રકારોમા પ્રથમ ભગનો જ અહી અધિકાર છે, કેમકે પ્રથમ ભગમા જ પારાશ્ચિક્ષિક પ્રાયશ્ચિત્ત દેવાય છે દ્વિતીય ભગ આદિ તો શિષ્યોની બુદ્ધિ વિશદ થાય તે માટે બતાવ્યા છે

હવે પ્રમત્તપારાશ્ચિક્ષિક કહે છે સ્થાનર્દ્વિનિદ્રાવાન્ સાધુ પ્રમત્તપારાશ્ચિક્ષિક છે તેનામા સામાન્યલોકોના બળ કરતા બમણું ત્રણગણું અથવા ચારગણું બળ

દ્વિતીયભક્તેઽપિ વર્તમાનો યોઽનુપસ્ત સ એવ લિંગપારાશ્વિક કર્તવ્ય, ઉપરતસ્તુ ન લિંગત પારાશ્વિક કર્તવ્ય, ક્ષેત્રત એવ પારાશ્વિક કર્તવ્ય, પુનર્દાક્ષાપ્રત્યનમાત્ર તસ્ય પ્રાયશ્ચિત્તમ્ । તૃતીયે ચતુર્થે ચ ભક્તે યદ્યુપગાન્તસ્તન્નાઽયસ્મિન્ દેગે દાક્ષા ન્તતગ્યા, અત્ર પારાશ્વિકતપન પ્રસ્તુતત્વાત્ પરપક્ષે તસ્યાસમ્ભવાત્ । યદ્યુપગાન્તસ્તર્હિ નીક્ષા ન ત્તતગ્યા । યેષુ ગ્રામાદિષુ તા સાઘ્યો વિહરન્તિ તેષુ તેષુ સ્થાનષુ વિહર્તુ સ પ્રથમભક્તે વર્તમાન સાધુર્નિર્માર્યતે । દ્વિતીયાદિષ્વપિ ભક્તેષુ તાનિ સ્થાનાનિ ગ્રામાત્મીનિ પરિહર્તવ્યાનિ । એતદુક્ત ભવતિ દ્વિતીયભક્તે યસ્યા

દ્વિતીયભક્તમેં વર્તમાન સાધુ યદિ અપને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત ન હો તો ગુરુ મહારાજ ઉસ સાધુકો લિંગપારાશ્વિક કર દે, અથાત્ ઉસકા સાધુવેષ લેકર ઉસકો ગચ્છ સે સર્વથા કે લિયે નિકાલ દે । જો સાધુ નિવૃત્ત હો જાય ઉસકો લિંગસે પારાશ્વિક ન કરે, અથાત્ ઉસકા સાધુવેષ નહીં છીને, ફિન્તુ ઉસકો ક્ષેત્ર સે પારાશ્વિક કર દે । એસે સાધુકો ફિર સે દીક્ષા દે । યહી ઇસકે લિયે પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । તૃતીય ચતુર્થ ભક્તમે વર્તમાન ગૃહસ્થ ઉપગાન્ત અર્થાત્ અપને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત હો તો ઉસકો અન્યદેગ મેં દીક્ષા દેની ચાહિયે । યદિ વહ ઉપગાન્ત ન હો તો અન્ય દેશ મેં મી દીક્ષા નહીં દે । યહીં પારાશ્વિક કા પ્રસ્તાવ, અર્થાત્-ઉપક્રમ હૈ, પારાશ્વિક તપ પરપક્ષ અર્થાત્ ગૃહસ્થ કે લિયે સમ્ભવિત નહીં હૈ, ઇસલિયે ગૃહસ્થ કે લિયે દેશાન્તર મેં દીક્ષા દેને કા વિધાન ક્રિયા હૈ ।

પ્રથમભક્ત કે સાધુ કો, જિન સાધ્વિયોં કા ઉસને ગીલ ભક્ત ક્રિયા હૈ વે સાધ્વિયોં

દ્વિતીયલગમા વર્તમાન સાધુ જે પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત ન થાય તો ગુરુ તે સાધુને લિંગપારાશ્વિક કરી દે, અર્થાત્ તેનો સાધુ વેષ લઈ લે અને તેને ગચ્છથી સર્વથા માટે બહિષ્કાર કરે જે સાધુ નિવૃત્ત થઈ જાય તેને લિંગથી પારાશ્વિક ન કરે, અર્થાત્ તેનો સાધુવેષ ન લઈ લે પરંતુ તેને ક્ષેત્રથી (તે સ્થળથી) પારાશ્વિક કરે એવા સાધુને કરીને દીક્ષા દે, એ જ તેને માટે પ્રાયશ્ચિત્ત છે

તૃતીય ચતુર્થલગમા વર્તમાન ગૃહસ્થ ઉપશાત અર્થાત્ પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત થાય તો તેને બીજા દેશમાં દીક્ષા દેવી જોઈએ જે તે ઉપશાત ન થાય તો બીજા દેશમાં પણ દીક્ષા ન દેવી અહીં પારાશ્વિકનો પ્રસ્તાવ, અર્થાત્ ઉપક્રમ છે, પારાશ્વિક તપ પરપક્ષ અર્થાત્ ગૃહસ્થને માટે સંભવિત નથી, તેથી ગૃહસ્થને માટે દેશાંતરમાં દીક્ષા દેવાનું વિધાન કર્યું છે

પ્રથમ લગના સાધુને, જે સાધ્વીઓનું તેણે શીલલગ કર્યું હોય તે સાધ્વીઓ જે ગામ નગરાદિ સ્થાનોમાં વિહાર કરતી હોય ત્યાં વિહાર કરવા દેવામાં આવતો નથી.

શ્રાવકવ મમ્યક્ત્વ ના નેષ્ટિ, તત્તા તમ્ય સહવાસો વર્જનાય ।

અથાઽન્યોચ્ચુર્વાગપારાશ્ચિક ઉચ્યતે—મુગ્ધપાયુમ્યા મૈથુના અન્યોન્યકુર્વાણપારાશ્ચિક ।
સ પુનર્ન દીક્ષગીય । યત્તિ તુ અતિગયજ્ઞાના આચાર્ય —‘અય ન પુનરેવ કરિષ્યતિ’ ઇતિ
જાનાતિ, તત્તા પારાશ્ચિકાર્હ તપ કારણિવા પુનસ્તત્ત્મૈ તાજ્ઞા પ્રદયા ।

વિષયદુષ્ટોઽનુપ્રસ્ત એવ લિદ્ધત પારાશ્ચિક ક્રિયતે । યસ્તુ વિષયદુષ્ટ ઉપરત સ
ઉપાશ્રયાન્નિષેવત એવ પારાશ્ચિક ક્રિયત, ન તુ લિદ્ધત । અથા કુપાયદુષ્ટપ્રમત્તાન્યોન્યકુર્વાણા
નિયમાલિદ્ધપારાશ્ચિકા ક્રિયન્તે ।

વહ શ્રાવકવ અથવા મમ્યક્ત્વ ના સ્વાકાર કરના નહા નાહ તત્ત મધ ઉસકા સહવાસ
કમા મી નહી કરે, સર્વત્તા ક લિયે ઉસકા વહિષ્કાર કર ઢે ।

અત્ત અન્યોઽન્યકુર્વાણ પારાશ્ચિક કહત હ—જો સાધુ મુગ્ધમૈથુની ઓર ગુદા-
મૈથુના હો, ત્તહ ‘અન્યોઽન્યકુર્વાણ પારાશ્ચિક’ હે । એસે માધુ કો ફિર સે દાક્ષા નહીં દી જાતી
હે । યદિ અતિગયજ્ઞાના ગુર મહાગજ કો એસા અનુભવ હો કિ—યદ્દ ફિર એસા નહીં કરેગા,
તત્ત વે ઉસસે પારાશ્ચિકાર્હ તપ કરા કર ફિર સે ઉસે દાક્ષા ઢે ।

વિષયદુષ્ટ સાધુ યદિ અપન દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત નહા હોતા હે તો વહ લિદ્ધપારાશ્ચિક
હોતા હ, અર્થાત્ ઉસકા સાધુવેષ લે લિયા જાતા હે, ઓર ઉસે ગચ્છ સે નિકાલ નિયા જાતા
હે । જો વિષયદુષ્ટ સાધુ અપને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત હો જાતા હ, વહ ઉપાશ્રયાદિ ક્ષેત્ર સે હી
પારાશ્ચિક ક્રિયા જાતા હે, અથાત્ ત્તહ અન્ય પ્રદેશ મે મેજ દિયા જાતા હે, ઉસકા સાધુવેષ

જે તે શ્રાવકત્વ અથવા મમ્યક્ત્વનો સ્વીકાર કરવા ન ચાહે તો સદ્ય તેનો
સહવાસ ઠઠી પણ કરે નહિ, સર્વદા માટે તેનો બહિષ્કાર કરી દે

હવે અન્યોઽન્યકુર્વાણ—પારાશ્ચિક ઠહે ઠ—જે માધુ મુગ્ધમૈથુની અને ગુદા
મૈથુની હોય તે ‘અન્યોઽન્યકુર્વાણ—પારાશ્ચિક’ છે એવા માધુને ફરીને દીક્ષા અપાતી
નથી જે અતિશયજ્ઞાની ગુરુમહારાજને એવો અનુભવ થાય કે આ ફરીને એવું
નહિ કરે, તો તેઓ તેની પાને પારાશ્ચિકાર્હ તપ કરાવીને ફરીને તેને દીક્ષા આપે

વિષયદુષ્ટ સાધુ જે પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત ન થાય તો તેને લિગ-
પારાશ્ચિક કરાય છે, અર્થાત્ તેનો સાધુવેષ લઈ લેવાય છે, અને તેને ગચ્છથી
ઠાઠી મૂકવામા આવે છે જે વિષયદુષ્ટ માધુ પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત થઈ જાય
છે તે ઉપાશ્રયાદિ ક્ષેત્રમાથી જ પારાશ્ચિક કરાય છે, અથાત્ તેને બીજા પ્રદેશમા
મોકલવામા આવે છે તેનો સાધુવેષ લઈ લેવામા આવતો નથી વિષયદુષ્ટથી
જુદા જે ઉપાયદુષ્ટ, પ્રમત્ત અને અન્યોઽન્યકુર્વાણ છે, એ ત્રણને નિયમપ્રમાણે
લિગપારાશ્ચિક કરવામા આવે છે, અર્થાત્ તેમનો સાધુવેષ લઈ લેવાય છે

શોભનમ્ । અથ ન મુચ્ચન્તિ તત્ સઘો મિત્રિવા તસ્ય સાધુવેષ હરતિ, ન ત્વેઠ ણ્વ જન , તસ્યૈકસ્યોપરિ પ્રદ્વેપસમવાત્, પ્રદ્વેપયુક્તથ સ તસ્ય દ્વિસનમપિ કુર્યાત્ । તસ્મૈ પુનરાજ્ઞા ન દીયતે । યસ્તુ જ્ઞાનાતિશયવાન્ આચાર્ય ણ્વ જાનાતિ—‘યન્ન પુનર્ગતસ્ય સ્થ્યાનર્દ્ધિનિદ્રોદયો મનિષ્યતાતિ, તત્ પારાચ્છિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત કારયિત્વા તસ્મૈ નીમા દદાતિ । મધન મિત્રિયા તસ્ય સાધુવેષાપહારે કૃતે પુનરાચાર્ય ણ્વમુપનિગતિ—સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણાત્મિનિ દેશ-વ્રતાનિ ગૃહાણ, તાનિ ચેત્ પ્રતિપત્તુ ન સમર્થસ્તતો દર્ગન (સમ્યક્ત્વ) ગૃહાગ । અયેરમુક્તોઽપિ

ગુરુમહારાજ્ઞાં પ્રકાર રહે—“સોમ્ય! તુમ સાધુવેષ ડોડ ને, ત્યાં કિં તુમ મ આરિત્ર કા અભાવ હૈ । ગુરુ સે ઇસ પ્રકાર સરલ ભાવ સે કહે જાને પર યદિ વહ સાધુવેષ કા પરિ-ત્યાગ કર દે તો અચ્છા હૈ, નહીં તો મધ મિલકર ઉસકા સાધુવેષ ડોન લ, અકેન્ઠે નહીં, ક્યોં કિં સાધુવેષ ડોને જાને કે સમય ઉસ સાધુ કો દ્વેષ ઉત્પન્ન હોગા, ઓર દ્વેષયુક્ત વહ સાધુ મનુષ્ય કી દિસા મી કર સકતા હૈ । એસે સાધુ કો ફિર સે દીક્ષા નહીં દી જાતી હૈ । યદિ અતિશયજ્ઞાના ગુરુ કો એસા અનુભવ હો કિં યહ પ્રકૃતિમદ્રક હૈ, ઇસે અપ સ્થ્યાનર્દ્ધિનિદ્રા આદિ નહીં હોગી, તો ગુરુ ઉસ સાધુ કો પારાચ્છિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દેકર ફિર સે દીક્ષા દે । મધ મિલકર ઉસ સાધુ કા જન વેષ છાન લે, તન ગુરુ મહારાજ સ્થ્યાનર્દ્ધિ નિદ્રાવાન્ પ્રમત્તપારાચ્છિક સાધુ કો ઇસ પ્રકાર ઉપદેશ દે—આજ સે તુમ સ્થૂલપ્રાણાતિપાત વિરમણરૂપ શ્રાવક ધર્મ કો સ્વીકાર કરો । યદિ તુમ ઇસકા આચરણ કરને મે અસમર્થ હો તો તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વ કો સ્વીકાર કરો । ઇસ પ્રકાર ઉપદેશ દેને પર મા યદિ

હોય છે એવા સાધુને ગુરુમહારાજ આ પ્રમાણે કહે—“ સોમ્ય ! તુ સાધુવેષ ડોડી દે, કેમકે તારામા આરિત્રનો અભાવ છે ગુરુ તરફથી આ પ્રકારે સરલ ભાવે કહેવામા આવતા જો તે સાધુવેષનો પરિત્યાગ કરી દે તો સાફ છે, નહિ તો સઘે મળીને તેનો સાધુવેષ છીનવી લેવો, એકલાએ નહિ કેમકે સાધુવેષ છીનવી લેતી વખતે તે સાધુને દ્વેષ ઉત્પન્ન થશે, અને દ્વેષવાળો તે સાધુ મનુષ્યની હિ સા પણ કરી શકે છે એવા સાધુને કરીને દીક્ષા દેવાતી નથી જો અતિશય જ્ઞાનવાન્ ગુરુને એવો અનુભવ થાય કે આ પ્રકૃતિભદ્રક છે, હવે એને સ્થ્યાનર્દ્ધિનિદ્રા આદિ નહિ થાય તો ગુરુ તે સાધુને પારાચ્છિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દધને કરીને દીક્ષા આપે સઘ મળીને તે સાધુનો જ્યારે વેષ છીનવી લે ત્યારે ગુરુમહારાજ સ્થ્યાનર્દ્ધિનિદ્રાવાન્ પ્રમત્તપારાચ્છિક સાધુને આ પ્રકારે ઉપદેશ આપે—આજથી તુ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણરૂપ શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર જો તુ તેનું આચરણ કરવામા અસમર્થ હોય તો તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વનો સ્વીકાર કર આ પ્રકારે ઉપદેશ દેવા છતા પણ

સે કિ તં વિણે ? વિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે, ત જહા-

ગચ્છાન્નિ સારિતોઽમ્મીલ્યશુભો માત્ર સ્વન્પત્રોઽપિ ન વિદ્યતે સ એવધિગુણસમ્પન્ન
/ પારાશ્વિક પ્રાયશ્ચિત્ત કર્તુમર્હતિ । યસ્ત્વેતદ્ગુણરહિતસ્તસ્ય પારાશ્વિકાપત્તિ પ્રાપ્તસ્ય મૂલમેવ
યશ્ચિત્ત ભવતિ ।

આશાતનાપારાશ્વિકો જઘ્ધયેન પમ્માસાન્, ઉત્કર્ષતશ્ચ દ્વાદશ મામાન્ ભવતિ, એતાવન્ત
તલ ગચ્છાન્નિર્યૂઠ (નિષ્કાગિત) સ્તિષ્ઠતિ । પ્રતિસેવનાપારાશ્વિકો જઘ્ધયેન મત્તસરમુત્કર્ષતો
દશ વર્ષાણિ નિર્યૂઠ આસ્તે । વિસ્તરસ્તુ—અયત્ર દ્રષ્ટવ્ય । ‘સે ત પાયચ્છિત્તે’ તદેત-
ત્પાયશ્ચિત્તમ્ ।

‘સે કિં ત વિણે’ અથ કોઽસૌ વિનય ? વિનય કિંસ્વરૂપ ઇતિ પ્રશ્ન ।
ઉત્તરમાહ—‘વિણે’ વિનય —વિનયતિ—અપનયતિ અષ્ટત્રિધકર્માણાતિ વિનય =અભ્યુધાનપ્રવ્ર-
ત્તિ

ગયા છે’ યહ અશુભ માત્ર અણુમાત્ર મી ન હો, ઇસ પ્રકાર કે ગુણો સે યુક્ત હી સાધુ પારા-
શ્વિક પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી હે । જો સાધુ ઇન ગુણો સે રહિત હે, ઇસસે પારાશ્વિકાઈ
પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ હો ગયા હે, ઇસકો મૂલાઈ પ્રાયશ્ચિત્ત હી દિયા જાતા હ ।

આશાતનાપારાશ્વિક સાધુ જઘ્ધય સે ૭ માસ તક ઓર ઉત્કર્ષ સે ત્રણ માસ
તક ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હ । પ્રતિસેવનાપારાશ્વિક સાધુ જઘ્ધય સે એક વર્ષ ઓર
ઉત્કર્ષ સે ત્રણ વર્ષ ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હે । ઇસકા વિસ્તૃત વર્ણન અન્યત્ર દેરના
ચાહિયે । (સે ત પાયચ્છિત્તે) યે દસ પ્રકાર કે પ્રાયશ્ચિત્ત હે ॥સૂ. ૩૦॥

(સે કિં ત વિણે) વિનય કા ક્યા સ્વરૂપ હે? (વિણે સત્તવિહે
પણ્ણત્તે) વિનય સાત પ્રકાર કા હે । જો અષ્ટત્રિધ કર્મો કો દૂર કરતા હે, વહ વિનય હે ।

માથી ડાઢેલા છતા પણ જેના મનમા ‘હુ ગચ્છથી બહિષ્કાર પામેલો છુ’
એ અશુભ ભાવ આણુમાત્ર પણ ન હોય, એ પ્રકારના શુભોવાળો જ સાધુ
પારાશ્વિક પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી છે જે સાધુ એ શુભોથી રહિત છે તેનાથી
પારાશ્વિકાઈ પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ થઈ ગયો હોય તો તેને મૂલાઈ પ્રાય-
શ્ચિત્ત જ અપાય છે આશાતનાપારાશ્વિક સાધુ જઘ્ધયથી ૭ માસ સુધી
અને ઉત્કર્ષથી ત્રણ માસ સુધી ગચ્છથી બહિષ્કૃત રહે છે પ્રતિસેવના
પારાશ્વિક સાધુ જઘ્ધયથી એક વર્ષ અને ઉત્કર્ષથી ત્રણ વર્ષ સુધી ગચ્છથી
બહિષ્કૃત રહે છે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન બીજેથી જોઈ લેવું જોઈએ (સે ત
પાયચ્છિત્તે) આ દશ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત છે (સૂ. ૩૦)

(સે કિં ત વિણે) વિનય તપનું સ્વરૂપ શું છે? ઉત્તર—(વિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે) તે સાત

યસ્તુ સાધુ કર્મદોષાત્ પારાશ્વિકાપત્તિયોગ્યાત્ ઉત્કૃષ્ટમપરાધપદ પ્રાપ્ત , સ યદિ ભદ્રક 'પુનરેવ ન કરિષ્યામી'—તિ વ્યવસિતસ્તદા સ તપ પારાશ્વિક —અર્થાત્ તપ સમારાધન-તત્પર પારાશ્વિક ક્રિયતે । તસ્ય તપ કરગયોગ્યતા યથા ભવતિ તદુચ્યતે—વજ્રરુપમનારાચ સહનન, વજ્રકુડચસમાન વીર્ય, સાગરવદગમ્भीરતા, મેરુવદ્ધીરતા, આગમનાન—જઘન્યેન નવમ-પૂર્વાન્તર્ગતમાચારાણ્ય તૃતીય વસ્તુ, ઉત્કર્ષતો દશમપૂર્વે મપૂર્ણ, તચ સૂત્રતોઽર્થતથ્ચ યદિ પરિચિત ભવતિ । એતૈ સહનનાદિભિ સમ્પન્ન , તથા સિંહવિક્રીડિતાદિતપ કર્મભાવિત , ઇન્દ્રિય-કષાયાણા નિગ્રહે સમર્થ , પ્રવચનરહસ્યાર્થનાનસમ્પન્નથ્ચ, તથા ગચ્છાન્નિ સારિતસ્યાપિ યસ્ય

નહીં છીના જાતા હૈ । વિષયદુષ્ટ સે ભિન્ન જો કષાયદુષ્ટ, પ્રમત્ત ઓર અન્યોઽન્યકુર્વાણ હૈ, યે ત્રીન નિયમત લિંગપારાશ્વિક ક્રિયે જાતે હૈ, અર્થાત્ इनका साधुवेष ले लिया जाता है ।

જિસ દુષ્કર્મ સે સાધુ પારાશ્વિક હોતા હૈ, ઉસ દુષ્કર્મ કે કારણ જો સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી હો ગયા હો, વહ સાધુ યદિ ભદ્રક હો ઓર વહ એસા નિયમ કરે કિ “મૈ અવ ફિર કમી મી એસા નહીં કરૂંગા ” તવ વહ સાધુ તપ પારાશ્વિક ક્રિયા જાતા હૈ, અર્થાત્ उससे पाराश्विक तप कराया जाता है । પારાશ્વિક તપ કરને કી યોગ્યતા જૈસે હોતી હૈ સો કહતે હૈ—જો સાધુ વજ્ર-રુપમ નારાચ-મહનનવાલા હો, વજ્ર કી મોત કે સમાન દદ જિસકા વીર્ય=પરા ક્રમ હો, સમુદ્ર કે સમાન જિસમેં ગામ્ભાર્ય હો, મેરુ કે સમાન જિસમેં ધીરતા હો, તથા જો આગમ કો જાનને વાલા હો અર્થાત્ જઘન્ય સે નવમપૂર્વાન્તર્ગત આચારાણ્ય તૃતીય વસ્તુ કો, ઉત્કૃષ્ટ સે સમ્પૂર્ણ દશમ પૂર્વ કો સૂત્ર સે ઓર અર્થ સે જાનને વાલા હો, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ કર ચુકા હો, ઇન્દ્રિય ઓર કષાયોં કે નિગ્રહ કરને મે સમર્થ હો, પ્રવચન કે ગૂઢાર્થ કો જાનને વાલા હો, ગચ્છ સે નિકાલે જાને પર મા જિસકે મનમે ‘મૈ ગચ્છ સે નિકાલ

જે દુષ્કર્મથી સાધુ પારાશ્વિક થાય છે તે દુષ્કર્મના કારણે જે સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી થયો હોય તે સાધુ જે પ્રકૃતિભદ્રક હોય અને જે તે એવી પ્રતિજ્ઞા કરે કે ‘હું હવે ફરીને ઠહી આવું નહિ ઠર’ તે સાધુ તપ પારાશ્વિક કરાય છે, અર્થાત્ તેની પાસે પારાશ્વિક તપ કરાવવામા આવે છે પારાશ્વિક તપ કરવાની યોગ્યતા એવી હોય તે ઠહે છે—જે સાધુ વજ્રરુપમનારાચ સહનનવાળા હોય, વજ્રની ભીતના જેવા દદ જેનું વીર્ય=પરાક્રમ હોય, સમુદ્રની જેમ જેનામા ગાભીર્ય હોય, મેરુની પેઠે જેનામા ધીરતા હોય, તથા જે આગમને જાણવાવાળા હોય અર્થાત્ જઘન્યથી નવમપૂર્વગત આચારાણ્ય ત્રીણ વસ્તુને, ઉત્કૃષ્ટથી સપૂર્ણ દશમ પૂર્વને સૂત્રથી તથા અર્થથી જાણનારા હોય, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ ઠરી ચૂકયા હોય, ઇન્દ્રિય અને કષાયોના નિગ્રહ કરવામા સમર્થ હોય, પ્રવચનના ગૂઢાર્થને જાણવાવાળા હોય, ગચ્છ

સે કિ તં વિણે ? વિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે, ત જહા-

— ગચ્છાન્નિ સારિતોઽમ્મીલ્યશુભો ભાવ સ્વન્પત્તગેઽપિ ન વિચતે સ એવવિપગુણસમ્પન્ન પારાશ્વિક પ્રાયશ્ચિત્ત કર્તુમર્હતિ । યસ્ત્વેતદગુણરહિતસ્તસ્ય પારાશ્વિકાપત્તિ પ્રાપ્તસ્ય મૂલમેવ ધત્ત ભવતિ ।

આશાતનાપારાશ્વિકો જઘન્યેન પમ્મામાન્, ઉત્કર્ષતશ્ચ દ્વાદશ મામાન્ ભવતિ, एतावत् - ગચ્છાન્નિર્યૂઠ (નિષ્કાગિત) સ્તિશ્ચતિ । પ્રતિસેવનાપારાશ્વિકો જઘન્યેન મવસરમુત્કર્ષતો દ્વાદશ વર્ષાણિ નિર્યૂઠ આસ્તે । વિસ્તરસ્તુ—અયત્ર દ્રષ્ટવ્ય । ‘સે ત પાયચ્છિત્તે’ તદેત-ત્પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।

‘સે કિં ત વિણે’ અથ કોઽસૌ વિનય ‘વિનય કિંસ્વરૂપ ઇતિ પ્રશ્ન । ઉત્તરમાહ—‘વિણે’ વિનય —વિનયતિ—અપનયતિ અષ્ટવિધકર્માણાતિ વિનય =અમ્યુચાનવન્દન-

ગયા હૈં’ यह अशुभ भाव अणुमात्र भा न हो, इस प्रकार के गुणों से युक्त हा। साधु पारा-श्विक प्रायश्चित्त का अधिकारी है । जो साधु इन गुणों से रहित है, उसस पाराश्विकार्ह प्रायश्चित्त योग्य अपराध हो गया है, उसको मूलार्ह प्रायश्चित्त ही लिया जाता है ।

આશાતનાપારાશ્વિક સાધુ જઘન્ય સે ૭ માસ તક ઓર ઉત્કર્ષ સે વારહ માસ તક ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હૈ । પ્રતિસેવનાપારાશ્વિક સાધુ જઘન્ય સે એક વર્ષ ઓર ઉત્કર્ષ સે વારહ વર્ષ ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હ । ડસકા વિસ્તૃત વર્ણન અન્યત્ર દેસવના ચાહિયે । (સે ત પાયચ્છિત્તે) યે ઢસ પ્રકાર કે પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ ॥ સૂ. ૩૦ ॥

(સે કિં ત વિણે) વિનય કા કયા સ્વરૂપ હૈ (વિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે) વિનય સાત પ્રકાર કા હૈ । જો અષ્ટવિધ કર્મોં કો દૂર કરતા હૈ, વહ વિનય હૈ ।

માથી ડાઢેલા છતા પણ જેના મનમા ‘હુ ગચ્છથી બહિષ્કાર પામેલો છુ’ એ અશુભ ભાવ અણુમાત્ર પણ ન હોય, એ પ્રકારના ગુણોવાળો જ સાધુ પારાશ્વિક પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી છે જે સાધુ એ ગુણોથી રહિત છે તેનાથી પારાશ્વિકાહ પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ થઈ ગયો હોય તો તેને મૂલાહ પ્રાય-શ્ચિત્ત જ અપાય છે આશાતનાપારાશ્વિક સાધુ જઘન્યથી ૭ માસ સુધી અને ઉત્કર્ષથી બાર માસ સુધી ગચ્છથી બહિષ્કૃત રહે છે પ્રતિસેવના પારાશ્વિક સાધુ જઘન્યથી એક વર્ષ અને ઉત્કર્ષથી બાર વર્ષ સુધી ગચ્છથી બહિષ્કૃત રહે છે તેનુ વિસ્તૃત વર્ણન બીજેથી જોઈ લેવુ જોઈએ (સે ત-પાયચ્છિત્તે) આ દશ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત છે (સૂ. ૩૦)

(સે કિં ત વિણે) વિનય તપનુ સ્વરૂપ શુ છે ? ઉત્તર—(વિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે) તે માત

યસ્તુ સાધુ કર્મનોપાત્ પારાશ્વિકાપત્તિયોગ્યાત્ ઉત્કૃષ્ટમપરાધપ્ત પ્રાપ્ત, સ યન્તિ ભદ્રક 'પુનરેવ ન કરિષ્યામી'—તિ વ્યવસિતસ્તદા સ તપ પારાશ્વિક —અર્થાત્ તપ સમારાધન તત્પર પારાશ્વિક ક્રિયતે । તસ્ય તપ કારગ્યોગ્યતા યથા ભવતિ તદુચ્યતે—વજ્રઋષભનારાચ સહનન, વજ્રકુડચસમાન વીર્ય, સાગરવદગમ્ભીરતા, મેરુવદ્ધીરતા, આગમનાન—જઘન્યેન નવમ-પૂર્વાન્તર્ગતમાચારાદ્ય તૃતીય વસ્તુ, ઉત્કર્ષતો દશમપૂર્વ સર્પૂર્ણ, તચ સૂત્રતોડ્યતશ્ચ યદિ પરિચિત ભવતિ । એતૈ સહનનાદિભિ સમ્પન્ન, તથા સિંહવિક્રીડિતાદિતપ કર્મભાવિત, ઇન્દ્રિય-કપાયાણા નિગ્રહે સમર્થ, પ્રવચનરહસ્યાર્થનાનસમ્પન્નશ્ચ, તથા ગચ્છાન્નિ સારિતસ્યાપિ યસ્ય

નહીં છીના જાતા હૈ । વિષયદુષ્ટ સે ભિન્ન જો કપાયદુષ્ટ, પ્રમત્ત ઓર અન્યોડન્યકુર્વાણ હૈ, યે ત્રીન નિયમત લિંગપારાશ્વિક ક્રિયે જાતે હૈં, અર્થાત્ ઇનકા સાધુવેપ લે લિયા જાતા હૈ ।

જિસ દુષ્કર્મ સે સાધુ પારાશ્વિક હોતા હૈ, ડસ દુષ્કર્મ કૈ કારણ જો સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી હો ગયા હો, વહ સાધુ યદિ ભદ્રક હો ઓર વહ ઁસા નિયમ કરે કિ “મૈ અવ ફિર કમી મી ઁસા નહીં કરૂંગા ” તત્ર વહ સાધુ તપ પારાશ્વિક ક્રિયા જાતા હૈ, અર્થાત્ ડસસે પારાશ્વિક તપ કરાયા જાતા હૈ । પારાશ્વિક તપ કરને કી યોગ્યતા જૈસે હોતી હૈ સો કહતે હૈ—જો સાધુ વજ્ર-ઋષભ-નારાચ-સહનનવાલા હો, વજ્ર કી મીંત કૈ સમાન દઢ જિસકા વીર્ય=પરા-ક્રમ હો, સમુદ્ર કૈ સમાન જિસમે ગામ્ભાર્ય હો, મેરુ કૈ સમાન જિસમે ધીરતા હો, તથા જો આગમ કો જાનને વાલા હો અર્થાત્ જઘન્ય સે નવમપૂર્વાન્તર્ગત આચારાદ્ય તૃતીય વસ્તુ કો, ઉત્કૃષ્ટ સે સર્પૂર્ણ દશમ પૂર્વ કો સૂત્ર સે ઓર અર્થ સે જાનને વાલા હો, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ કર ચુકા હો, ઇન્દ્રિય ઓર કપાયો કૈ નિગ્રહ કરને મૈ સમર્થ હો, પ્રવચન કૈ ગૂઢાર્થ કો જાનને વાલા હો, ગચ્છ સે નિકાલે જાને પર મા જિસકૈ મનમે ‘મૈ ગચ્છ સે નિકાલા

જે દુષ્કર્મથી સાધુ પારાશ્વિક થાય છે તે દુષ્કર્મના કારણે જે સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી થયો હોય તે સાધુ જે પ્રકૃતિભદ્રક હોય અને જે તે એવી પ્રતિજ્ઞા કરે કે ‘હું હવે ફરીને કદી આતુ નહિ કરૂં’ તો તે સાધુ તપ પારાશ્વિક કરાય છે, અર્થાત્ તેની પામે પારાશ્વિક તપ કરાવવામા આવે છે પારાશ્વિક તપ કરવાની યોગ્યતા કેવી હોય તે કહે છે—જે સાધુ વજ્રઋષભનારાચ સહનનવાળા હોય, વજ્રની ભીતના જેવા દઢ જેવું વીર્ય=પરાક્રમ હોય, સમુદ્રની જેમ જેનામા ગાભીર્ય હોય, મેરુની જેઠે જેનામા ધીરતા હોય, તથા જે આગમને જાણવાવાળા હોય અર્થાત્ જઘન્યથી નવમપૂર્વગત આચારાદ્ય ત્રીણ વસ્તુને, ઉત્કૃષ્ટથી સર્પૂર્ણ દશમ પૂર્વને સૂત્રથી તથા અર્થથી જાણનારા હોય, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ કરી ચૂકયા હોય, ઇન્દ્રિય અને કપાયોના નિગ્રહ કરવામા સમર્થ હોય, પ્રવચનના ગૂઢાર્થને જાણવાવાળા હોય, ગચ્છ

મળપજ્જવણાણવિણ ૪, કેવલ્લણાણવિણ ૫ । સે કિ ત દસણ-
વિણ ૧ ? દસણવિણ દુવિહે પળ્લત્તે ત જહા-સુસ્સૂસણાવિણ ૧,
અળચ્ચાસાયણાવિણ ૨ । સે કિ ત સુસ્સૂમણાવિણ ? સુસ્સૂ-

વિણ ' શ્રુતજ્ઞાનવિનય, ' ઓદ્દિણાણવિણ ' અવિજ્ઞાનવિનય ' મળપજ્જવણાણ-
વિણ ' મન પર્યયજ્ઞાનવિનય, ' કેવલ્લણાણવિણ ' કવચ્ચજ્ઞાનવિનય । અથ ધર્મવિનય
પૃચ્છતિ-‘ સે કિ ત દસણવિણ ’ અથ કોડમૌ ધર્મવિનય / ‘ દસણવિણ ’ ધર્મ
વિનય - ધર્મમોક્તીયત્વાત્તિજનિતસ્તત્ત્વશ્રદ્ધાનરૂપ આમપરિણામો ધર્મ, તમમ્ ૩૧ વિનય
ધર્મવિનય, મ ‘ દુવિહે પળ્લત્તે ’ દ્વિવિધ પ્રજ્ઞ, દેવિય ધર્મયતિ-‘ ત જહા તથા-
' સુમ્મસણાવિણ ' શુશ્રૂષણાવિનય - વિવિધમામીયેન ગુરુદે સેવન શુશ્રૂષણા, તદ્દૂષો
વિનય । ‘ અળચ્ચાસાયણાવિણ ’ અનયાગાતનાવિનય - ‘ અતિ=અનાય, આય =
સમ્યક્ત્યાત્તિલાભ - અન્યાય, તસ્ય ગાતના=વ્યસના-અયાગાતના, તન્નિપેધરૂપો વિનયોડનયા-
ગાતનાવિનય, ગુરુદેર્ગર્ગવાતાત્તિનિવારણમ્ । પુષોન્ગદિત્વાસિદ્ધિ ।

ણાવિણ, ઓદ્દિણાણવિણ મળપજ્જવણાણવિણ કેવલ્લણાણવિણ) આભિનિરોધિક-
જ્ઞાનવિ, શ્રુતજ્ઞાનવિનય, અવિજ્ઞાનવિનય, મન પર્યયજ્ઞાનવિનય, એવ કવચ્ચજ્ઞાનવિનય ।
(સે કિ ત દસણવિણ) ધર્મવિનય કિતને પ્રકાર કા હૈ ? (દસણવિણ
દુવિહે પળ્લત્તે) ધર્મવિનય દો પ્રકાર કા હૈ । (ત જહા) કે પ્રકાર યે હૈ- (સુમ્મસણા
વિણ અળચ્ચાસાયણાવિણ) પહેલા-શુશ્રૂષણાવિનય-ગુરુ આદિ કે સમાપ રહ કર વિવિ-
પર્વક સેવા કરના । દૂસરા-અનયાગાતનાવિનય-સમ્યક્ત્યાત્તિક કે લાભ કો જો નષ્ટ રહતા
હૈ રહ અયાગાતના હૈ, ટસકા નિપેધરૂપ જો વિનય હૈ રહ અનયાગાતનાવિનય હૈ । ગુરુ
આદિ ક અર્ગભાદ કો તર કરના-નિવારણ કરના, ટસકા નામ અનયાગાતનાવિનય હૈ ।

મળપજ્જવણાણવિણ, કેવલ્લણાણવિણ) ૧ આભિનિરોધિકજ્ઞાનવિનય, ૨ શ્રુતજ્ઞાન
વિનય, ૩ અવધિજ્ઞાનવિનય, ૪ મન પર્યયજ્ઞાનવિનય, ૫ કેવલજ્ઞાનવિનય
અથ- (સે કિ ત દસણવિણ) ધર્મવિનય ડેટલા પ્રકારનો છે ? ઉત્તર- (દસણ
વિણ દુવિહે પળ્લત્તે) ધર્મવિનય બે પ્રકારનો છે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે
છે- (સુમ્મસણાવિણ અળચ્ચાસાયણાવિણ) પહેલો-શુશ્રૂષણાવિનય-ગુરુ આદિની
યાત્રે ગ્રહીને વિધિપૂર્વક સેવા કરવી, બીજો અનત્યાગાતનાવિનય-સમ્યક્ત્વ
આદિકના લાભનો જે નાશ ડે છે તે અત્યાગાતના છે, તેનો નિપેધરૂપ જે
વિનય છે તે અનત્યાગાતનાવિનય છે ગુરુ આદિના અવણુવાદને હર કવ્યો-તેનુ
નિવારણ કરવ તેનુ નામ અનત્યાગાતનાવિનય છે અથ- (સે કિ ત સુમ્મસણા

જાણવિણ્ણ ૧, દસણવિણ્ણ ૨, ચરિત્તવિણ્ણ ૩, મણવિણ્ણ ૪, વયવિણ્ણ ૫, કાયવિણ્ણ ૬, લોગોવ્યારવિણ્ણ ૭ । સે કિં ત જાણવિણ્ણ ? જાણવિણ્ણ પંચવિહે પણ્ણત્તે, ત જહા- આભિણિ વોહિયણાણવિણ્ણ ૧, સુયણાણવિણ્ણ ૨, ઓહિણાણવિણ્ણ ૩,

મકથાનિરૂપ, સ 'સત્તવિહે પણ્ણત્તે' સપત્તિધ પ્રજ્ઞ । 'ત જહા' તથા-૧-'જાણવિણ્ણ' જ્ઞાનવિનય, ૨-'દસણવિણ્ણ' દર્શનવિનય, ૩-'ચરિત્તવિણ્ણ' ચારિત્રવિનય, ૪ 'મણોવિણ્ણ' મનોવિનય, ૫-'વચ્ચવિણ્ણ' વચ્ચવિનય, ૬ 'કાયવિણ્ણ' કાયવિનય, ૭-'લોગોવ્યારવિણ્ણ' લોકોપચારવિનય । એવ સપત્તિધોડપિ વિનય ક્રમેણ સ્વરૂપતો મેઢતશ્ચ નિરૂપ્યતે-'સે કિં ત જાણવિણ્ણ' અય કોડસૌ જ્ઞાનવિનય ? ઉત્તરમાદ-'જાણવિણ્ણ' જ્ઞાનવિનય 'પચવિહે પણ્ણત્તે' પચ્ચત્તિધ પ્રજ્ઞ, 'ત જહા' તથા-તત્ત્વત્રિધત્વ દર્શયતિ-'આભિણિવોહિયણાણવિણ્ણ'આભિણિવોધિક્કન્નાવિનય, 'સુયણાણ-

યહ વિનય ગુરુ આદિ કે આને પર રહે હો જાના, તથા વદના, શુશ્રૂષા, મક્તિ આદિ કરના, ઇસ રૂપ સે જાણો મે પ્રતિપાદિત ક્રિયા ગયા હૈ । (ત જહા) વિનય કે સાત પ્રકાર યે હૈ-(જાણવિણ્ણ, દસણવિણ્ણ, ચરિત્તવિણ્ણ, મણવિણ્ણ, વચ્ચવિણ્ણ, કાયવિણ્ણ, લોગોવ્યારવિણ્ણ) જ્ઞાનવિનય, દર્શનવિનય, ચારિત્રવિનય, મનોવિનય, વચ્ચવિનય, કાયવિનય, ઓર લોકોપચારવિનય । અય યથાક્રમ ઇન્કે સ્વરૂપ ઓર મેદોં કા વર્ણન સૂત્રકાર કરતે હૈ-(સે કિં ત જાણવિણ્ણ) વહ જ્ઞાનવિનય કયા હૈ ? અર્થાત્ જિસમે જ્ઞાન કા વિનય ક્રિયા જાતા હૈ તેસા વહ જ્ઞાનવિનય કિતને પ્રકાર કા હૈ, (જાણવિણ્ણ પચવિહે પણ્ણત્તે) જ્ઞાનવિનય પાચ પ્રકાર કા કહા હૈ । (ત જહા) વે પાચ પ્રકાર યે હૈ-(આભિણિવોહિયણાણવિણ્ણ, સુય-

પ્રકારના ટે જે આઠ જતના ડમોને દર ડરે છે તે વિનય છે આ વિનય તપ, શુરુ આદિ પધારતા ઉભા થઈ જવુ, તથા વદના શુશ્રૂષા આદિ કરવા, એ રૂપે શાસ્ત્રોમા પ્રતિપાદન કયુ છે (ત જહા) વિનય તપના તે સાત પ્રકાર આ છે-(જાણવિણ્ણ દસણવિણ્ણ ચરિત્તવિણ્ણ મણવિણ્ણ વચ્ચવિણ્ણ કાયવિણ્ણ લોગોવ્યારવિણ્ણ) ૧ જ્ઞાનવિનય, ૨ દર્શનવિનય, ૩ ચારિત્રવિનય, ૪ મનોવિનય, ૫ વચ્ચવિનય, ૬ કાયવિનય, અને ૭ લોકોપચારવિનય હવે તેનુ કમવાર સ્વરૂપ તથા પ્રકારોનુ વર્ણન સૂત્રકાર કરે છે-(સે કિં ત જાણવિણ્ણ) તે જ્ઞાનવિનય શુ છે ? , અર્થાત્ જેમા જ્ઞાનનો વિનય ડરાય છે એવો તે જ્ઞાનવિનય કેટલા પ્રકારનો છે ? (જાણવિણ્ણ પચવિહે પણ્ણત્તે) જ્ઞાનવિનય પાચ પ્રકારનો હોલો છે (ત જહા) તે પાચ પ્રકાર આ ટે-(આભિણિવોહિયણાણવિણ્ણ, સુયણાણવિણ્ણ, ઓહિણાણવિણ્ણ,

સ્સ અણુગચ્છળયા ૮, ઠિયસ્સ પજ્જુવાસળયા ૯, ગચ્છંતસ્સ પહિ-
સસાહળયા ૧૦, સે ત સુસ્સમણાવિળણ ૧. સે કિ ત અણચ્ચાસાય-
ળાવિળણ ? અણચ્ચાસાયળાવિળણ પળયાલીસવિહે પળળત્તે, તં જહા-
અરહંતાણં અણચ્ચાસાયળયા ૧, અરહતપળળત્તસ્સ ધમ્મસ્સ અણ-

‘અજ્જલિપ્પગ્ગહે ઇ વા’ અજ્જલિપ્પગ્ગહ ઇતિ વા-અજ્જલિપ્પગ્ગહ = ગુમ્મમુખે અજ્જલોકર-
ણમ્ । ૭। ‘એતસ્સ અણુગચ્છળયા’ આગચ્છતોડનુગમનતા-ગુવાત્તિકમ આયાન્ત પ્રતિ મમુસે
ગમનમ્ । ૮। ‘ઠિયસ્સ પજ્જુવાસળયા’ સ્થિતમ્ય પર્યુપામનતા-ઉપવિષ્ઠસ્ય ગુપદિરિચ્છાનુ-
કૂલસેવા । ૯। ‘ગચ્છંતસ્સ પહિસસાહળયા’ ગચ્છંત પ્રતિ-માધનતા=ગચ્છંતો ગુપદે
પચ્ચાદ ગમનગીચ્છતા । ૧૦। ‘સે ત સુસ્સમણાવિળણ’ સ ણ્ણ શુશ્રૂષળાવિનય । અનત્યાગા-
તના પૃચ્છતિ-‘સે કિં ત અણચ્ચાસાયળાવિળણ’ અથ કોડમ્પો અનત્યાગાતનાવિનય ।
‘અણચ્ચાસાયળાવિળણ’ અનત્યાગાતનાવિનય - ‘પળયાલીસવિહે પળળત્તે’ પઞ્ચચારિ-
ગદ્ધિ પ્રનમ । ‘ત જહા’ તથા-‘અરહતાણ અણચ્ચાસાયળયા’ અર્હતામનત્યાગાતનતા-

ત્તિકોં કા સવિધિ વત્તના કર્ણા (૬) । (અજ્જલિપ્પગ્ગહે ઇ વા) ગુરુ કે સન્મુસ નાં હાથ
જોડના (૭) । (એતસ્સ અણુગચ્છળયા) ગુવાત્તિક આ રહે હાં તો ઉનેકે મમુસ જાના
(૮) । (ઠિયસ્સ પજ્જુવાસળયા) જન વે પેઠે હાં તો ઉનેકી ડચ્છાનુકૂલ સેવા કરના
(૯) । (ગચ્છંતસ્સ પહિસસાહળયા) જન વ જાન લ્લો તો ઉનેકે પાંડે ૨ ચરના (૧૦) ।
(સે ત સુસ્સમણાવિળણ) યહ સમ શુશ્રૂષળાવિનય હે । (સે કિં ત અણચ્ચાસાયળાવિ-
ળણ) અનત્યાગાતનાવિનય કિત્તને પ્રકાર કા હે । (અણચ્ચાસાયળાવિળણ પળયા-
લીસવિહે પળળત્તે) અનત્યાગાતનાવિનય પેંત્રાલીસ પ્રકાર કા હે, (ત જહા) વે પ્રકાર
યે હે-(અરહતાણ અણચ્ચાસાયળયા) અર્હત મગ્ગાન્ કા અર્ગ્ગગાન્ આત્તિ નહીં કરના (૧),

એ ઇ વા) યથાવિધિ વદના ડરવી એ કૃતિઠમ છે, અથાત્ શુરુ આદિઠોની સવિધિ
વદના ડરવી (૬) (અજ્જલિપ્પગ્ગહે ઇ વા) શુરુની સામે ણ ૧ હાથ જોડવા (૭)
(એતસ્સ અણુગચ્છળયા) શુરુ આદિ પધારતા હોય ત્યારે તેમની સામે ૧૫ (૮)
(ઠિયસ્સ પજ્જુવાસળયા) બ્યારે તેઓ બેઠા હોય ત્યારે તેમની ઇચ્છાને અનુકૂળ
સેવા ડરવી (૯) (ગચ્છંતસ્સ પહિસસાહળયા) બ્યારે તેઓ જવા લાગે ત્યારે તેમની
પાછળ પાછળ ચાલવું (૧૦) (સે ત સુસ્સમણાવિળણ) એ બધા શુશ્રૂષળાવિનય છે
પ્રશ્ન-(સે કિં ત અણચ્ચાસાયળાવિળણ) અનત્યાગાતનાવિનય પેટલા પ્રકારનો છે ?
ઉત્તર-(અણચ્ચાસાયળાવિળણ પળયાલીસવિહે પળળત્તે) અનત્યાગાતના વિનય પિસતા-
લીસ પ્રકારનો છે, (ત જહા) તે પ્રકાર આ છે-(અરહતાણ અણચ્ચાસાયળયા) અર્હત

સળાવિળા અળેગવિઠે પળ્ણત્તે, ત જહા-અબ્બુદ્દાળે ઇ વા ૧,
આસળાભિગ્ગહે ઇ વા ૨, આસળપ્પદાળે ઇ વા ૩, સક્કારે ઇ વા ૪,
સમ્માળે ઇ વા ૫, કિઙ્કમ્મે ઇ વા ૬, અજલિપ્પગ્ગહે ઇ વા ૭, એત-

‘સે કિં ત સુસ્મૂસળાવિળા’ અથ કોડસો શુશ્રૂષળાવિનય —‘સુસ્મૂસળાવિળા’
શુશ્રૂષળાવિનય ‘અળેગવિઠે પળ્ણત્તે’ અનેકવિધ પ્રજ્ઞ -‘ત જહા’ તથા—‘અબ્બુદ્દાળે ઇ વા’
અભ્યુથાનમિતિ વા, ‘ઇતિ’ ‘વા’ ઇતિ પન્નદ્વય વાક્યાલક્ષણે, પ્વમગ્રેડપિ ચો-યમ્ । અભ્યુથાનમ્—
આચાર્યદેરાગતસ્ય અભિમુરમ્—યથાનમ્ અભ્યુથાન—વિનયાડર્હસ્ય દર્શનાદેવાડસનયાગ ।૧।
‘આસળાભિગ્ગહે ઇ વા’ આસનાભિગ્રહ ઇતિ વા, આસનાભિગ્રહ —ગુર્વાદિર્યત્ર યત્રોપવેષ્ટમિચ્છતિ
તત્ર તત્રાડસનપ્રાપ્તમ્ ।૨। ‘આસળપ્પદાળે ઇ વા’ આસનપ્રદાનમિતિ વા, ગુરૌ સમાગતે સતિ
આસનદાનમ્ ।૩। ‘સક્કારે ઇ વા’ સત્કાર ઇતિ વા—વિનયાડર્હસ્ય ગુવાદિ વન્દનાદિનાડદરકરણ-
સત્કાર ।૪। ‘સમાળે ઇ વા’ સમ્માન ઇતિ વા, સમાનો વા—ગુવાદિ આહારવસ્ત્રાદિપ્રગસ્ત-
વસ્તુના સમાનનમ્ ।૫। ‘કિઙ્કમ્મે ઇ વા’ કૃતિકર્મ ઇતિ વા—કૃતિકર્મ=યથાવિધિ વન્દનમ્ ।૬।

(સે કિં ત સુસ્મૂસળાવિળા) શુશ્રૂષળાવિનય કિત્તને પ્રકાર કા-હે ? (સુસ્મૂસળાવિળા અળે
ગવિઠે પળ્ણત્તે) શુશ્રૂષળાવિનય અનેક પ્રકાર કા હે, (ત જહા) જૈસે (અબ્બુદ્દાળે ઇ વા) આયે
હુણ આચાર્ય આદિ કે આને પર સ્થડે હોના । વિનય કે યોગ્ય સાધુજન કો દેસતે હી આસન કા
પરિત્યાગ કરના (૧) । (આસળાભિગ્ગહે ઇ વા) ગુર્વાદિક જહા ૨ વૈઠના ચાહે વહા ૨ આસન
લેકર ઉપસ્થિત રહના, અથવા આસન પહુંચાના (૨) । (આસળપ્પદાળે ઇ વા) ગુરુકે આને પર
આસન પ્રદાન કરના (૩) (સક્કારે ઇ વા) વિનયયોગ્ય ગુર્વાદિક કા વન્દના આદિ દ્વારા સત્કાર
કરના (૪) । (સમાળે ઇ વા) ગુવાદિકો કા આહાર, વસ્ત્રાદિક પ્રગસ્તવસ્તુઓ દ્વારા સમાન
કરના (૫) । (કિઙ્કમ્મે ઇ વા) યથાવિધિ વન્દના કરના યહ કૃતિકર્મ હૈ, અર્થાત્—ગુર્વા-

વિળા) શુશ્રૂષળાવિનય કેટલા પ્રકારનો છે ? (સુસ્મૂસળાવિળા
અળેગવિઠે પળ્ણત્તે) શુશ્રૂષળાવિનય અનેક પ્રકારનો છે, (ત જહા) જેમ કે—(અબ્બુ
દ્દાળે ઇ વા) અહીં “ઇ” “વા” એ જે શબ્દો વાક્યાલક્ષણમાં વપરાયા છે પદો
રેલા આચાર્ય આદિની સામે જુલુ, વિનયને યોગ્ય સાધુજનોને જોતા જ આસનનો
પરિત્યાગ કરવો (૧) (આસળાભિગ્ગહે ઇ વા) શુરુ આદિક જ્યા જ્યા બેસવા ચાહે
ત્યા ત્યા આસન લઈને હાજર રહેવું, અથવા આસન પહોંચ્યાં હોય (૨) (આસળપ્પ
દાળે ઇ વા) શુરુ આવે ત્યારે આસન પ્રદાન કરવું (૩) (સક્કારે ઇ વા) વિનય યોગ્ય
શુરુ આદિકનો વદના આદિ દ્વારા સત્કાર કરવો (૪) (સમાળે ઇ વા) શુરુ
આદિકનું આહાર-વસ્ત્રાદિક પ્રગસ્ત વસ્તુઓથી સન્માન કરવું (૫) (કિઙ્ક

१२, ओहिणाणस्स १३, मणपज्जवणाणस्स १४, केवलणाणस्स १५, एएसिं चेव भत्तिवहुमाणे २०, एएसिं चेव वण्णसजलणया ४५ से त अणच्चासायणाविणए । से किं त चरित्तविणए ?

‘ओहिणाणस्स’ अवधिज्ञानस्य । १३। ‘मणपज्जवणाणस्स’ मन पर्यवज्ञानस्य । १४। ‘केवलणाणस्स’ केवलज्ञानस्य । १५। ‘एएसिं चेव भत्तिवहुमाणे’ एतेषाञ्चैव भक्तिवहुमानम्—भक्तियुक्त बहुमानम् ‘अरहताण’ इत्यारभ्य ‘केवलणाणस्स’ इति—पर्यन्तानामनयागातनता पञ्चदशविधा, पुनरेतेषामेव अर्हतादाना भक्तिवहुमानयोगे त्रिंशद्विधम् । पुन —‘एएसिं चेव वण्णसजलणया’ एतेषामेव वर्णमन्वत्तनता=सद्भूतगुणोत्कर्तनता, अत्रेद बोध्यम्—अनयागातनाविनयो हि पञ्चचत्वारिंशद्विध प्रोक्त, तत्र—अर्हतादिविनया पञ्चदश, अर्हदानिभक्तिवहुमानानि पञ्चदश, अर्हतादाना वर्णमन्वत्तनताञ्च पञ्चदश, तदित्यमनयागातनाविनय पञ्चचत्वारिंशद्विध इति । उपन्हरन्नाह—‘से त अणच्चासायणाविणए’ स एषोऽनयागातनाविनय । इति । ‘से किं त चरित्तविणए ?’ अथ कोसौ चारित्र-

(१२), (ओहिणाणस्स) अवधिज्ञान का (१३), (मणपज्जवणाणस्स) मन पर्यवज्ञान का (१४) और (केवलणाणस्स) केवलज्ञान का अवर्णनाद नहा करना (१५) । (एएसिं चेव भत्तिवहुमाणे) तथा इन्हीं पन्द्रह भेदों का भक्तिपूर्वक बहुमान करना । इस प्रकार इन पन्द्रह भेदों को भक्तिवहुमान के साथ द्विगुणित करने से तास भेद हो जाते हैं । पुन (एएसिं चेव वण्णसजलणया) इन्हा के सद्भूत गुणों का उत्कर्तन करना । इस तरह तास में पन्द्रह वर्णमन्वत्तनता मिलाने से पैतालास भेद अनयागातनाविनय के होते हैं । इस प्रकार (से त अणच्चासायणाविणए) यह सब अनयागातनाविनय है । प्रश्न—(से किं त चरित्तविणए) चारित्रविनय कितने प्रकार का है ? उत्तर—(चरित्त-

(१२), (ओहिणाणस्स) अवधिज्ञानने। (१३), (मणपज्जवणाणस्स) मन पर्यवज्ञानने। (१४), अने (केवलणाणस्स) केवलज्ञानने। अवर्णवाह न भोलावे। (१५) (एएसिं चेव भत्तिवहुमाणे) तथा आ ४५ पहर प्रकारेनु भक्तिपूर्वक बहुमान करवा अे प्रकारे पहर प्रकारना भक्तिबहुमाननी साथे अभिवा ४२वाथी तीस प्रकार थर्ध जाय छे वणी (एएसिं चेव वण्णसजलणया) तेभना सद्भूत गुणोनु उत्कीर्तन करवु अे रीते तीस भा पहर वर्णमन्वत्तनता भेजववाथी पिसतालीस प्रकार अनत्यगातनाविनयना थाय छे (से त अणच्चासायणाविणए) आ प्रकारे अे जधा अनत्यागातनाविनय छे प्रश्न—(से किं त चरित्तविणए) चारित्रविनय—उटला प्रकारने छे ? उत्तर—(चरित्तविणए पचविहे पण्णत्ते) चारित्रविनय पाथ प्रकारने।

चासायणया २, आयरियाणं अणचासायणया ३, एवं उवज्झा-
याण ४, थेराणं ५, कुलस्स ६, गणस्स ७, सघस्म ८, किरि-
याणं ९, सम्भोगस्स १०, आभिणिरोहियणाणस्स ११, सुयणाणस्स

अर्हदभगवतामवर्णयानादिनिवारणम् । १। 'अरहतपणत्तस्स धम्मस्स अणचासायणया'
अर्हत्प्रजप्तस्य धर्मस्य अनयागातनता-सर्वज्ञकथितधर्मस्याऽवर्णयानादिनिवारणम् । २। 'आय-
रियाण अणचासायणया' आचार्याणामनयागातनता । ३। एवम्-'उवज्झायाण' उपाध्या-
यानाम् । ४। 'थेराण' स्थविराणाम् । ५। 'कुलस्स' कुलस्य-एकाचार्यसन्ततिरूपस्य समानाऽऽ-
चारसाधुसमूहस्य । ६। 'गणस्स' गणस्य-परस्परसापेक्षाऽनेककुलसाधुसमुदायस्य । ७। 'सघस्स'
सघस्य-सम्यग्दर्शनादियुक्तसाधुसाध्वीश्रावकश्रामिकारूपस्य । ८। 'किरियाण' क्रियाणाम्-ईर्या-
पथिकादानाम् । ९। 'सम्भोगस्स' सम्भोगस्य-सम्=एकत्र भोगो=भोजन-म्भोग-समानसामा-
चारी तथा साधूना परस्परमुपयादिदानग्रहणमन्यवहारस्तस्य, एकसामाचारिकताया इत्यर्थः । १०।
'आभिणिरोहियणाणस्स' आभिनिरोधिकज्ञानस्य । ११। 'सुयणाणस्स' श्रुतज्ञानस्य । १२।

(अरहतपणत्तस्स धम्मस्स अणचासायणया) अर्हत् भगवान् द्वारा प्रजप्त धर्मका
अवर्णवाद आदि नहीं करना (२), (आयरियाण अणचासायणया) आचार्य महाराज का
अवर्णवाद नही करना (३), इसी तरह (उवज्झायाण) उपाध्याय का (४), (थेराण)
स्थविरो का (५), (कुलस्स) एक आचार्य के मन्ततिरूप समान आचार वाले साधुओं
के समूह का (६), (गणस्स) परस्पर सापेक्ष अनेककुलवाले साधुसमुदाय का (७), (सघ-
स्स) सम्यग्दर्शन आदि से युक्त साधु, साध्वी, श्रावक, श्रामिकारूप मध का (८), (किरियाण)
ईर्यापथिक जाति क्रियाओं का (९), (सम्भोगस्स) म्भोग-एकसामाचारिकता का (१०),
(आभिणिरोहियणाणस्स) आभिनिरोधिक ज्ञान का (११), (सुयणाणस्स) श्रुतज्ञान का

भगवान्ने। अवर्णवाद न जोलवो (१), (अरहतपणत्तस्स धम्मस्स अणचासा-
यणया) अर्हत् भगवान् द्वारा प्रजप्त धर्मने। अवर्णवाद न जोलवो (२), (आयरि-
याण अणचासायणया) आचार्य महाराजने। अवर्णवाद न जोलवो (३), ये रीते
(उवज्झायाण) उपाध्यायने (४), (थेराण) स्थविराने (५), (कुलस्स) एक आचा-
र्यना मन्ततिरूप समान आचारवाला साधुओंना समूहने (६), (गणस्स) परस्पर
सापेक्ष अनेक कुलवाला साधुसमुदायने (७), (सघस्स) सम्यग्दर्शन आदिथी
युक्त साधु-साध्वी-श्रावक-श्रामिक रूप सधने (८), (किरियाण) ईर्यापथिक
आदि क्रियाओंने (९), (सम्भोगस्स) म्भोग-एकसामाचारिकताने (१०),
(आभिणिरोहियणाणस्स) आभिनिरोधिक ज्ञानने (११), (सुयणाणस्स) श्रुतज्ञानने।

છેદોપદ્વાવણિયચરિત્તવિણ્ણ ૨, પરિહારવિશુદ્ધિચરિત્તવિણ્ણ ૩,
સુહુમસપરાયચરિત્તવિણ્ણ ૪, અહમ્સ્વાયચરિત્તવિણ્ણ ૫, સે તં

નય ૧૧. ‘છેદોપદ્વાવણિયચરિત્તવિણ્ણ’ છેદોપસ્થાપનીયચારિત્રવિનય — છેદન=પૂર્વપથાય-
છેદન ઉપસ્થાપયતે=આરોગયતે યન્મહાત્મનલ્લક્ષ્મિ ચારિત્ર તચ્છેદોપસ્થાપનાયમ્, તચ્ચ તચ્ચા
ત્રિ ચ, તસમ્વચ્ચા વિનય ૧૨. ‘પરિહારવિશુદ્ધિચરિત્તવિણ્ણ’ પરિહારવિશુદ્ધિ-
ચારિત્રવિનય — પરિહરગ—પરિહારસ્તપાવિગય, તન કર્મનિર્જગરૂપા વિશુદ્ધિર્યસ્મિન્ ચારિત્રે
તપરિહારવિશુદ્ધિ, તાદૃશ ચારિત્ર, તસમ્વચ્ચા વિનય ૧૩. ‘સુહુમસપરાયચરિત્તવિણ્ણ’
સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્રવિનય — સમ્પર્યેતિ ત્માત્મનતિ સમ્પરાય =રૂપાયોદય, સૂક્ષ્મો લોભાગ્રા-
શેષ સમ્પરાયો યત્ તસૂક્ષ્મસમ્પરાય, તદ્રૂપ યચ્ચારિત્ર, તસમ્વચ્ચા વિનય, ૧૪. ‘અહ-
મ્સ્વાયચરિત્તવિણ્ણ’ યથા યાતચારિત્રવિનય — યાથાતથ્યેનાઽભિવિધિના ચ યદાહ્યાત

કર પુન મહાવ્રતોં કા જિસમ આગેપણ ક્રિયા જાતા હે વહ છેદોપસ્થાપનાયચારિત્ર હૈ ।
ઇસ ચારિત્રમધી જો વિનય હેવહ છેદોપસ્થાપનીયચારિત્રવિનય હે ૨। “પરિહરણ પરિહાર ”
પરિહરગ અથાત્ ગચ્છ કા પરિત્યાગ કરન કા નામ પરિહાર હ, યહ પરિહાર એક પ્રકાર કા
વિશેષ તપ હૈ । ઇસસે કર્મોં કો નિર્જરારૂપ વિશુદ્ધિ જિસ ચારિત્ર મ હોતા હૈ ઉસકા નામ
પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્ર હૈ, ઇસ ચારિત્રમધી જો વિનય હે વહ પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્રવિનય
હ ૩। ‘સપરાય’ શબ્દ કા અર્થ કપાય હે, ક્યાં કિ ઇસાકે વગ મ હોકર જાય ભૂસાર મે
પરિભ્રમગ ક્રિયા કરતા હૈ । જિસ ચારિત્ર મ સૂક્ષ્મ લોભ કે અગ કા સદ્ભાવ પાયા જાતા હૈ
વહ સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્ર હૈ । ઇસ ચારિત્ર કે વિનય કરને કા નામ સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્રવિનય
હૈ ૪। તાર્થકર પ્રભુ ને જિસ યથાર્થતા એવ અભિવિધિ કે અનુસાર ચારિત્ર કા પ્રતિપાદન ક્રિયા

આમાયિઠ ચારિત્રનો જે વિનય તે સામાયિઠચારિત્રવિનય છે પૂર્વ દીક્ષા-
પર્યાયનુ છેદન ડગી ફગીને મહાવ્રતોંને આ આગેપણ ઉપાય છે તે છેદોપ-
સ્થાપનીયચારિત્ર છે આ ચારિત્રમધી જે વિનય છે તે છેદોપસ્થાપનીય-
ચારિત્રવિનય છે “પરિહરણ પરિહાર,” પરિહરણ અર્થાત્ ગચ્છનો પરિત્યાગ
કરવાનું નામ પરિહાર છે, આ પરિહાર એક પ્રકારનું વિશેષ તપ છે તેનાથી
કર્મોંની નિર્જરારૂપ વિશુદ્ધિ જે ચારિત્રમા થાય છે તેનું નામ પરિહારવિશુદ્ધિ
ચારિત્ર છે આ ચારિત્રમધી જે વિનય છે તે પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્રવિનય
છે ‘સપરાય’ શબ્દનો અર્થ કપાય છે, કેમકે એને જ વશ થઈને એવ મ આરમા
પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે જે ચારિત્રમા સૂક્ષ્મલોભના અશનો સદ્ભાવ મળે છે તે
સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્ર છે આ ચારિત્રના વિનયનું નામ સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્રવિનય

ચરિત્તવિણે પચવિહે પળણ્ણે, ત જહા—સામાઙ્ગ્યચરિત્તવિણે ૧,

વિનય ૧—અનકજન્મસક્ષિતાઽટ્ટવિનયકર્મસમ્પરિણામ તથા ચરણ ચારિત્ર—સર્વવિરતિત્ત્વક્ષણમ્, તત્સમ્બન્ધી વિનયચારિત્રવિનય, સ કતિવિધ, ઇતિ પ્રશ્ન, ઉત્તરમાહ—‘ચરિત્તવિણે પચવિહે પળણ્ણે’ ચારિત્રવિનય પચવિધ પ્રત્યક્ષ ‘ત જહા’ તથા—‘સામાઙ્ગ્યચરિત્તવિણે’ સામાયિકચારિત્રવિનય—સર્વજીવેષુ રાગદ્વેષવિરહિતો ભાવ સમ, તસ્ય સમસ્ય=પ્રતિક્ષણમ-પૂર્વાપૂર્વકર્મનિર્જરાહેતુભૂતાયા વિશુદ્ધેગયા લાભ સમાય, સ એવ સામાયિકમ્—સાવધયોગ-વિરતિરૂપમ્, વિનયાદિત્વાત્ સ્વાયે ઠરુ, તદ્રૂપ ચારિત્ર, તસ્ય વિનય—સામાયિકચારિત્રવિ-

વિણે પચવિહે પળણ્ણે) અનેક જન્મ મ ઉપાર્જિત આઠ પ્રકાર કે કર્મો કે ક્ષય કે લિયે જો આચરણ ક્રિયા જાય વટ સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્ર હૈ । હસ ચારિત્ર કા વિનય કરના સો ચારિત્રવિનય હૈ । વહ પાંચ પ્રકાર કા હૈ । (ત જહા) વે પ્રકાર ચે હૈ (સામાઙ્ગ્યચરિત્તવિણે છેદોવટ્ટાવણિયચરિત્તવિણે પરિહારવિશુદ્ધિચરિત્તવિણે સુહુમસપરાયચરિત્તવિણે અહરુપાયચરિત્તવિણે) સામાયિકરૂપ ચારિત્ર કા વિનય, છેદો-પસ્થાપનીયચારિત્ર કા વિનય, પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્ર કા વિનય, સૂક્ષ્મસમ્પરાયચારિત્ર કા વિનય, એવ યથાહ્યાતચારિત્ર કા વિનય । સમસ્ત જાગ્રો મે રાગ એવ દ્વેષ કી પરિણતિ કા પરિહાર કરના હસકા નામ “સમ” હૈ । પ્રતિક્ષણ અપૂર્વ અપૂર્વ કર્મનિર્જરા કે કારણ હસ સમરૂપ વિશુદ્ધિ કા આય=લાભ હોના હસકા નામ ‘સમાય’ હૈ । “સમાય” હી સામાયિક હૈ । યહ સામાયિક સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ હૈ । હસ પ્રકાર હસ સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ સામાયિકચારિત્ર કા જો વિનય હૈ વહ સામાયિકચારિત્રવિનય હૈ ૧ । પૂર્વદીક્ષાપર્યાય કા છેદન

છે અનેક જન્મમા ઉપાર્જિત આઠ પ્રકારના કર્મોના ક્ષયને માટે જે આચરણ કરાય છે તે સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્ર છે (ત જહા) તે પ્રકાર આ છે—(સામાઙ્ગ્ય ચરિત્તવિણે છેદોવટ્ટાવણિયચરિત્તવિણે પરિહારવિશુદ્ધિચરિત્તવિણે, સુહુમસપરાય ચરિત્તવિણે, અહરુપાયચરિત્તવિણે) સામાયિકરૂપચારિત્રનો વિનય, છેદો-પસ્થાપનીયચારિત્રનો વિનય, પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્રનો વિનય, સૂક્ષ્મસમ્પરાયચારિત્રનો વિનય, તેમ જ યથાહ્યાતચારિત્રનો વિનય સમસ્ત જીવેમા રાગ તેમજ દ્વેષની પરિણતિનો પરિહાર (ત્યાગ) કરવો તેનું નામ ‘સમ’ છે પ્રતિક્ષણે અપૂર્વ અપૂર્વ કર્મનિર્જરાના કારણભૂત આ સમરૂપ વિશુદ્ધિનો લાભ થવો તેનું નામ “આય” છે સમ અને આય એ બંને પદોને મેળવવાથી ‘સમાય’ એવું પદ બની જાય છે સમાય એ જ સામાયિક છે આ સામાયિક સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ છે આ પ્રકારે આ સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ

सकिरिए २, सकक्से ३ कडुए ४, णिट्टुरे ५, फरुसे ६, अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्वणकरे ११, भूओवघाइए १२, तहप्पगारं मणो णो पहारेज्जा, से त अप्पस-
य मणे' यच्च मन - 'सायजे' सावध-सपापम् । १। 'सकिरिए' सक्रियम्=प्राणातिपाताधार-
म्भक्रियायुक्तम् । २। 'सकक्से' सकर्कश्यम्=कर्कशतासहितम् । ३। 'कडुए' कटुकम्-
स्वस्य परस्य च कटुकरसवद् उद्वेजकम् । ४। 'णिट्टुरे' निष्ठुर-दयारहितम् । ५। 'फरुसे'
परुष-कठोरम् । ६। 'अण्हयकरे' आस्रवकरम्=आस्रवकारि । ७। 'छेयकरे' छेदकरम्=
मयमममाधिविनाशकम् । ८। 'भेयकरे' भेदकरम्=समाधिविघातकम् । ९। 'परितावणकरे'
परितापनकरम्-प्राणिना सन्तापजनकम् । १०। 'उद्वणकरे' उपद्रवणकरम्-प्राणान्तकृष्टकारकम्
। ११। 'भूओवघाइए' भूतोपघातिकम्-भूतानां=प्राणिनामुपघातो हिंसा, सोऽस्याऽस्तीति भूतोप-
घातिकम् । १२॥ 'तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा' तथाप्रकार=तादृश मनो नो प्रधारयेत्
=नो प्रवर्तयेत्-असयमक्रियासु मनो नोदीरयेत् । 'से त अप्पसत्थमणविणए' स एषोऽ-
प्रशस्तमनोविनय । 'से किं त पसत्थमणविणए' अथ कोऽसौ प्रशस्तमनोविनय :-

अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्वणकरे ११, भूओ-
वघाइए १२)-जो मन सावध-पापसहित हो १, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रिया-
युक्त हो २, सकर्कश-प्रेमभाव से रहित हो ३, कटुक-अपने तथा पर के लिये कटुकरस के
समान उद्वेजक हो ४, निष्ठुर-दयारहित हो ५, परुष-कठोर हो ६, आस्रवकर-आस्रवकारी
हो ७, छेदकर-मयमरूपसमाधि का विवसक हो ८, भेदकर-समाधिविघातक हो ९, परिताप-
नकर-प्राणियों को सन्ताप का जनक हो १०, उपद्रवणकर-उपद्रव का कर्त्ता हो ११, एवं भूतो-
पघातिक-प्राणियों का प्राणहर्त्ता हो १२, वह मन अप्रशस्त है । (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा)
ऐसे मन को असयम क्रियाओं में प्रवृत्त नहीं करना । (से त अप्पसत्थमणविणए) वह
अप्रशस्तमनोविनय है । (से किं त पसत्थमणविणए) प्रशस्तमनोविनय क्या है ? उत्तर-

जो मन सावध-पापसहित होय, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रियायुक्त
होय, प्रेमभावहीन रहित होय, पोताना तथा पारका भाटे कडवा रसनी पेठे उपद्रव-
जनक होय, निष्ठुर-दयारहित होय, परुष-कठोर होय, आस्रवकारी होय, सयम-
रूप समाधिना विष्वसक होय, शरीरादिकतु लेहक होय, प्राणियों ने सन्तापजनक
होय, उपद्रव उरनारु होय, तेमज प्राणियों ने प्राण लेनारु होय ते मन अप्रशस्त
है (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा) ऐसा मन ने असयम क्रियाओं में प्रवृत्त न करवु,
से त अप्पसत्थमणविणए) ते अप्रशस्तमनोविनय छे प्रश्न-(से किं त पसत्थमणविणए)

ચરિત્તવિણે । સે કિં ત મળવિણે ? મળવિણે દુવિહે પળત્તે,
ત જહા—પસત્થમળવિણે ૧, અપ્પસત્થમળવિણે ૨ । સે કિં ત
અપ્પસત્થમળવિણે ? અપ્પસત્થમળવિણે—જે ય મળે સાવજે ૧,

તીર્થકરૈ કથિતમરુપાય ચારિત્રમિતિ તત્ યથાખ્યાતચારિત્ર, તસ્ય કપાયરહિતચારિત્રસ્ય
વિનય ૫ । ‘સે ત ચરિત્તવિણે’ સ એષ ચારિત્રવિનય । ‘સે કિં ત મળવિણે’
અથ કોઽસૌ મનોવિનય ૨ ઉત્તરમાહ—‘મળવિણે’—મનોવિનય—મન્યત ચિન્યતેઽનનતિ
મન, તત્સમ્પ્રધી વિનય, ‘દુવિહે પળત્તે’ દ્વિવિધ પ્રવ્રત્ત, ‘ત જહા’ તદ્વથા—‘પસત્થમળ-
વિણે’ પ્રશસ્તમનોવિનય—પ્રશસ્તમ્—અપરહિત મનોઽત્ત કરણ, તસ્ય વિનય ૧૧ ।
‘અપ્પસત્થમળવિણે’ અપ્રશસ્તમનોવિનય—અપ્રશસ્તમનસો વિનય ૧૨ । ‘સે કિં ત અપ્પ
સત્થમળવિણે’ અથ કોઽસૌ અપ્રશસ્તમનોવિનય ૨ ઉત્તરમાહ—‘અપ્પસત્થમળવિણે—જે

હૈ, ઇસ રૂપ કે ચારિત્ર કા નામ યથાખ્યાતચારિત્ર હૈ । ઇસ ચારિત્ર કા વિનય કરના સો
યથાખ્યાતચારિત્રવિનય હૈ ૫ । (સે ત ચરિત્તવિણે) યહ સત્ર ચારિત્રવિનય હૈ । પ્રશ્ન—
(સે કિં ત મળવિણે) મન કા વિનય કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ઉત્તર—(મળવિણે
દુવિહે પળત્તે) મનોવિનય દો પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, (ત જહા) જૈસે—(પસત્થમળવિણે)
પ્રશસ્ત મન કા વિનય—પાપરહિત મન કો અપનાના પ્રશસ્તમનોવિનય હૈ । (અપ્પસત્થ
મળવિણે) અપ્રશસ્ત મન કા વિનય કરના સો અપ્રશસ્તમનોવિનય હૈ । પ્રશ્ન—(સે કિં
ત અપ્પસત્થમળવિણે) અપ્રશસ્તમનોવિનય કયા હૈ ? ઉત્તર—(અપ્પસત્થમળવિણે જે
ય મળે સાવજે ૧, સકિરિયે ૨, સકકસે ૩, કહુએ ૪, ણિદુરે ૫, ફરુસે ૬,

છે તીર્થ કર પ્રભુએ જે યથાર્થતા તેમજ અભિવિધિના અનુસાર ચારિત્રનું
પ્રતિપાદન કર્યું છે તે રૂપના ચારિત્રનું નામ યથાખ્યાતચારિત્ર છે આ ચારિત્રનો
વિનય કરવો તે યથાખ્યાતચારિત્રવિનય છે (સે ત ચરિત્તવિણે) આ બધા
ચારિત્રવિનય છે

પ્રશ્ન—(સે કિં ત મળવિણે) મનનો વિનય શું છે ? કેટલા પ્રકારનો છે ?

ઉત્તર—(મળવિણે દુવિહે પળત્તે) મનોવિનય બે પ્રકારનો ઠહેલો છે (ત
જહા) જેમ કે—(પસત્થમળવિણે) પ્રશસ્ત મનનો વિનય—પાપરહિત મનને અપનાવવું
તે પ્રશસ્તમનોવિનય છે (અપ્પસત્થમળવિણે) અપ્રશસ્ત મનનો વિનય કરવો તે
અપ્રશસ્તમનોવિનય છે પ્રશ્ન—(સે કિં ત અપ્પસત્થમળવિણે) અપ્રશસ્તમનોવિનય
શું છે ? ઉત્તર—(અપ્પસત્થમળવિણે—જે ય મળે સાવજે, સકિરિયે, સકકસે, કહુએ,
ણિદુરે, ફરુસે, અણ્હયકરે, છેયકરે, મેયકરે પરિતાવણકરે, ઉદ્ધવણકરે, મૂઓવઘાઈએ)

सकिरिए २, सकक्से ३, कडुए ४, णिट्टुरे ५, फरुसे ६, अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्वणकरे ११, भूओवघाइए १२, तहप्पगारं मणो णो पहारेज्जा, से त अप्पस-

य मणे' यच्च मन - 'सावज्जे' सावय-सपापम् । १। 'सकिरिए' सक्रियम्=प्राणातिपाताधार-
भक्तियायुक्तम् । २। 'सकक्से' सकर्कश्यम्=कर्कशतासहितम् । ३। 'कडुए' कटुकम्-
स्वस्य परस्य च कटुकरसवद् उद्वेजकम् । ४। 'णिट्टुरे' निष्ठुर-दयारहितम् । ५। 'फरुसे'
परुष-कठोरम् । ६। 'अण्हयकरे' आस्रवकरम्=आस्रवकारि । ७। 'छेयकरे' छेदकरम्=
सयमसमाधिविनाशकम् । ८। 'भेयकरे' भेदकरम्=समाधिविधातकम् । ९। 'परितावणकरे'
परितापनकरम्-प्राणिना सत्तापजनकम् । १०। 'उद्वणकरे' उपद्रवणकरम्-प्राणान्तकष्टकारकम्
। ११। 'भूओवघाइए' भूतोपघातिकम्-भूतानां=प्राणिनामुपघातो हिंसा, सोऽस्याऽस्तीति भूतोप-
घातिकम् । १२। 'तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा' तथाप्रकार=तादृश मनो नो प्रधारयेत्
=नो प्रवर्तयेत्-असयमक्रियासु मनो नोदीरयेत् । 'से त अप्पसत्थमणविणए' स एषोऽ-
प्रशस्तमनोविनय । 'से किं त पसत्थमणविणए' अथ कोऽसौ प्रशस्तमनोविनय ?-

अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्वणकरे ११, भूओ-
वघाइए १२)-जो मन सावय-पापसहित हो १, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रिया-
युक्त हो २, सकर्कश-प्रेमभाव से रहित हो ३, कटुक-अपने तथा पर के लिये कटुकरस के
समान उद्वेजक हो ४, निष्ठुर-दयारहित हो ५, परुष-कठोर हो ६, आस्रवकर-आस्रवकारी
हो ७, छेदकर-सयमरूपसमाधि का विध्वंसक हो ८, भेदकर-समाधिविधातक हो ९, परिताप-
नकर-प्राणियों को सत्ताप का जनक हो १०, उपद्रवणकर-उपद्रव का कर्त्ता हो ११, एवं भूतो-
पघातिक-प्राणियों का प्राणहर्त्ता हो १२, वह मन अप्रशस्त है । (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा)
ऐसे मन को असयम क्रियाओं में प्रवृत्त नहीं करना । (से त अप्पसत्थमणविणए) वह
अप्रशस्तमनोविनय है । (से किं त पसत्थमणविणए) प्रशस्तमनोविनय क्या है ? उत्तर-

जे मन सावय-पापसहित होय, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रियायुक्त
होय, प्रेमभावहीन रहित होय, पोताना तथा पारका भाटे कडवा रसनी पेठे उपद्रव
जनक होय, निष्ठुर-दयारहित होय, परुष-कठोर होय, आस्रवकारी होय, सयम-
रूप समाधिना विध्वंसक होय, शरीरादिकतु लेहक होय, प्राणियों ने सत्तापजनक
होय, उपद्रव करनेवाला होय, तेमज प्राणियोंनु प्राण लेनेवाला होय ते मन अप्रशस्त
हो (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा) जेवा मनने असयम क्रियाओंमा प्रवृत्त न करवु,
से त अप्पसत्थमणविणए ते अप्रशस्तमनोविनय हो प्रश्न-(से किं त पसत्थमणविणए)

ત્થમણવિણ્ણ । સે કિં ત પસત્થમણવિણ્ણ ? પસત્થમણવિણ્ણ-
ત ચેવ પસત્થં ણેયવ્વ । એવં ચેવ વડ્ઢવિણ્ણોવિ ઇણ્ણિં પણ્ણિં ચેવ
ણેયવ્વો । સે ત વડ્ઢવિણ્ણ ।

‘પસત્થમણોવિણ્ણ’ પ્રગસ્તમનોવિનય ‘ત ચેવ પસત્થ ણેયવ્વ’ તદેવ પ્રગસ્ત
નેત્તવ્યમ્=અપ્રગસ્તે યદિગ્ગેણ તદેવ પ્રગસ્તરૂપેણ પરિવર્તનીયમ્, યથા—ગ્રાહ્ય તત્ર સાધ્ય
મિત્યુક્ત, અત્ર તુ નિરવધમિતિ વાચ્યમ્ । ઇત્ય સર્વાણિ યિગ્ગેણાણિ પરિવર્તનીયાણિ, તથા સત્તિ
પ્રગસ્તમનોવિનય । ‘એવ ચેવ વડ્ઢવિણ્ણોવિ ઇણ્ણિં પણ્ણિં ચેવ ણેયવ્વો’ એવમેવ વાગ્

(પસત્થમણવિણ્ણ ત ચેવ પસત્થ ણેયવ્વ) અપ્રગસ્ત મન કે જો યિગ્ગેણ હૈ ડનકા પ્રગ
સ્તરૂપ મે પરિવર્તન કરને સે પ્રગસ્તમન હોતા હૈ । જૈસે—જો મન નિરવધ—પાપરહિત હો ૧,
અક્રિય—પ્રાણાતિપાતાન્કિ ક્રિયા સે વિરત હો ૨, અકર્કશ—પ્રેમસહિત હો ૩, અકુટુક—
સ્વપર કા ઉદ્દેગ કરને વાલા નહીં હો ૪, અનિષ્ઠુર—દયાયુક્ત હો ૫, અપરુષ—કોમલ હો ૬,
અનાસવકર—મ્વરયુક્ત હો ૭, અછેદકર—છેદકર નહીં હો, અર્થાત્ સયમસમાધિ સે યુક્ત હો ૮,
અભેદકર—ભેદકર નહાં હો, અર્થાત્ સમાધિયુક્ત હો ૯, અપરિતાપનકર—પ્રાણિયોં કે લિયે
સતાપકર નહીં હો, અર્થાત્ શાન્તિજનક હો ૧૦, અનુપદ્રવકર—પ્રાણિયોં કા ઉપદ્રવકારી
નહીં હો ૧૧, ઓર અભૂતોપધાતિક—પ્રાણિયોં કા ઉપધાત કરનેવાલા નહીં હો ૧૨ । ઇસા મન
પ્રગસ્તમન કહા ગયા હૈ । ઇસકા જો વિનય—આદર સો પ્રગસ્તમનોવિનય હૈ । (એવ ચેવ
વડ્ઢવિણ્ણોવિ ઇણ્ણિં પણ્ણિં ચેવ ણેયવ્વો) ઇસી પ્રકાર વચન કા વિનય મી પ્રગસ્ત

પ્રશસ્તમનોવિનય શુ છે ? ઉત્તર—(પસત્થમણવિણ્ણ-ત ચેવ પસત્થ ણેયવ્વ) અપ્રશસ્ત
મનના જે વિશેષણો છે તેમનુ પ્રશસ્ત ઉપમા પરિવર્તન કરવાથી પ્રશસ્ત મન થાય છે
જેમકે—જે મન નિરવધ—પાપરહિત હોય, અક્રિય—પ્રાણાતિપાતાદિઠ ક્રિયાઓથી
વિરત હોય, અકર્કશ—પ્રેમસહિત હોય, અકુટુક—અપરનો ઉદ્દેગ કરવાવાળુ ન હોય,
અનિષ્ઠુર—દયાવાળુ હોય, અપરુષ—કોમળ હોય, અનાસવકર—સવરવાળુ હોય,
અછેદકર—છેદન કરવાવાળુ ન હોય અર્થાત્ સયમસમાધિથી યુક્ત હોય,
અભેદકર—ભેદ કરનાર ન હોય, અર્થાત્ સમાધિયુક્ત હોય, અપરિતાપનકર
પ્રાણિઓને માટે સતાપકર ન હોય, અર્થાત્ શાન્તિજનક હોય, અનુપદ્રવકર—
પ્રાણિઓને ઉપદ્રવકારી ન હોય અને અભૂતોપધાતિક—પ્રાણિઓને ઉપધાત
કરનાર ન હોય, એવુ મન પ્રશસ્તમન કહેવાય છે તેનો જે વિનય—આદર
તે પ્રશસ્તમનોવિનય છે (એવ ચેવ વડ્ઢવિણ્ણોવિ ઇણ્ણિં પણ્ણિં ચેવ ણેયવ્વો) એ જ

વિનયોઽપ્યેતે પદ્યેષુ તત્ત્વ - પ્રથમ પ્રગસ્તાઽપ્રગસ્તભેદેન દ્વિવિધ વિધાય, તત્ત્વ પરમ્
અપ્રગસ્તવાગ્વિનયે માત્રયાન્વિગદગાનિ ડેયાનિ, પ્રગસ્તવાગ્વિનયે નિરવધાદાનિ વિશેષ-
ઔર અપ્રગસ્ત ભેદ સે તે પ્રકાર કા હ । જો વચન સાવધ-પાપમહિત હો, સક્રિય-પ્રાણા-
તિપાતાદિક કી આરમ્ભક્રિયા સ યુક્ત હો, સકર્કશ-કર્કશતા સે યુક્ત હો, કટુક-સ્વપર
કો કટુકરસ કે સમાન ઉદ્વિગ્ન કરન વાળા હો, નિષ્ઠુર-દયારહિત હો, પરુષ-કઠોર હો,
આશ્રવકર-આશ્રવકા ઉપાદક હો, ટેદકર-મયમસમાધિ કા વિનાશક હો, ભેદકર-સમાધિ કા
વિગ્રાતક હો, પરિતાપનકર-પ્રાણિયા કે લ્યિયે સત્તાપજનક હો, ઉપદ્રવણકર-પ્રાણિયા કે
લ્યિયે ઉપદ્રવકારી હો, તથા ભૂતોપધાતિક-પ્રાણિયો કી હિંસા કરને વાગ્રા હો, એસા
વચન અપ્રગસ્તવચન હ । ટસ તરહ કા વચન નહી વોલના અપ્રગસ્તવચનવિનય હૈ ।
તથા-જો વચન નિરવધ-પાપરહિત હો, અક્રિય-પ્રાણાતિપાતાદિક ક્રિયા સે વિરત હો,
અકર્કશ-પ્રેમસહિત હો, અકટુક-સ્વપર કે લ્યિયે ઉદ્વેગજનક નહી હો, અનિષ્ઠુર-દયા
-સહિત હો, અપરુષ-કોમલ હો, અનાશ્રવકર-મયરયુક્ત હો, અછેદકર-ટેદકર નહા હો
અર્થાત્ મયમસમાધિ સે યુક્ત હો, અભેદકર-ભેદકર નહી હો, અથાત્ સમાધિયુક્ત હો,
અપરિતાપનકર-પ્રાણિયા કો સત્તાપ દને વાળા નહા હો, અનુપદ્રવણકર-પ્રાણિયો કે લ્યિયે
ઉપદ્રવ કરને વાળા નહી હો, ઔર અભૂતોપધાતિક-પ્રાણિયો કી હિંસા કરને વાળા નહા હો,

પ્રકારે વચનનો વિનય પણ પ્રગસ્ત અને અપ્રગસ્ત ભેદે કરીને બે પ્રકારનો
છે જે વચન સાવધ-પાપમહિત હોય, સક્રિય-પ્રાણાતિપાતાદિકની આરભ
ક્રિયાથી યુક્ત હોય, સકર્કશ-કર્કશતાવાળું હોય, કટુક-સ્વપરના કટુ (કડવા)
રસની પેઠે ઉદ્વિગ્ન કરવાવાળું હોય, નિષ્ઠુર-દયારહિત હોય, પરુષ-કઠોર હોય,
આશ્રવકર-આશ્રવનું ઉત્પાદક હોય, ટેદકર-મયમ સમાધિનું વિનાશક હોય,
ભેદકર-સમાધિનું વિધાતક હોય, ઉપદ્રવણકર-પ્રાણિઓને માટે ઉપદ્રવકારી
હોય, તથા ભૂતોપધાતિક-પ્રાણિઓની હિંસા કરનારું હોય, એવું વચન અપ્ર
ગસ્ત વચન છે એવી વાતનું વચન બોલવું નહિ તે અપ્રગસ્તવચનવિનય
છે તથા જે વચન નિરવધ-પાપરહિત હોય, અક્રિય-પ્રાણાતિપાતાદિક ક્રિયાથી
વિરત હોય, અકર્કશ-પ્રેમમહિત હોય, અકટુક-સ્વપરના માટે ઉદ્વેગજનક
ન હોય, અનિષ્ઠુર-દયાવાળું હોય, અપરુષ-કોમળ હોય, અનાશ્રવકર-સવર
યુક્ત હોય, અભેદકર-ભેદકર ન હોય, અર્થાત્ સયમ-સમાધિવાળું હોય,
અભેદકર-ભેદકર ન હોય, અર્થાત્ સમાધિયુક્ત હોય, અપરિતાપનકર-પ્રાણિ
ઓને સત્તાપ આપનાર ન હોય, અનુપદ્રવકર-પ્રાણિઓને માટે ઉપદ્રવ કરનારું
ન હોય અને અભૂતોપધાતિક-પ્રાણિઓની હિંસા કરવાવાળું ન હોય એવા

સે કિ તં કાયવિણે ? , કાયવિણે દુવિહે પણ્ણત્તે; તં
જહા-પસત્થકાયવિણે ૧, અપ્પસત્થકાયવિણે ૨ । સે કિં ત
અપ્પસત્થકાયવિણે ? અપ્પસત્થકાયવિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે,
તં જહા-અણાઉત્ત ગમણે ૧, અણાઉત્ત ઠાણે ૨, અણાઉત્ત

ણાનિ યોજનીયાનિ । ‘ સે ત વડ્ઢિણે ’ સ ણ્ણ વાગ્ધિનય ।

કાયવિનય પૃચ્છતિ—‘ સે કિં ત કાયવિણે ’ અથ કોઽમૌ કાયવિનય ?
ઉત્તરમાહ—‘ કાયવિણે ’—કાયવિનય ‘ દુવિહે પણ્ણત્તે ’ દ્વિવિધ પ્રજ્ઞમ , ૧ ‘ પસત્થ
કાયવિણે ’ પ્રશસ્તકાયવિનય , ૨—‘ અપ્પસત્થકાયવિણે ’ અપ્રશસ્તકાયવિનય ।
‘ સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે ’ અથ કોઽસૌ અપ્રશસ્તકાયવિનય ? ‘ અપ્પસત્થ
કાયવિણે ’ અપ્રશસ્તકાયવિનય ‘ સત્તવિહે પણ્ણત્તે ’ સત્તવિધ પ્રજ્ઞમ । સત્તવિધત્વ
દર્શયતિ—‘ ત જહા ’ તથા—‘ અણાઉત્ત ગમણે ’ અનાયુક્ત ગમનમ્=દેર્યાપથિક્યામસા-
વધાનતયા ગમનમ્ । ૧ । ‘ અણાઉત્ત ઠાણે ’ અનાયુક્ત સ્થાનમ્=ઉપયોગાભાવેન અવસ્થાનમ્

એસે વચન કો પ્રશસ્તવચન કહતે હૈં । એસે વચન કા બોલના સો પ્રશસ્તવચનવિનય હૈ ।
(સે ત વડ્ઢિણે) સો યહ પૂર્વોક્ત વચનવિનય હૈ । અપ્ર કાયવિનય કયા હૈ ? હસ બાત કો
શિષ્ય પૂછતા—હૈ (સે કિં ત કાયવિણે) કાયવિનય કયા—કિતને પ્રકાર કા હૈ ?
ઉત્તર (કાયવિણે દુવિહે પણ્ણત્તે) કાયવિનય દો પ્રકાર કા હૈ (પસત્થકાયવિણે
અપ્પસત્થકાયવિણે) એક પ્રશસ્તકાયવિનય ઓર દૂસરા અપ્રશસ્તકાયવિનય ।
‘ સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે ? ’ અપ્રશસ્તકાયવિનય કિતને પ્રકાર કા હૈ ?
‘ અપ્પસત્થકાયવિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે ’ અપ્રશસ્તકાયવિનય સાત પ્રકાર કા હૈ,
(ત જહા) જૈસે—(અણાઉત્ત ગમણે) અનુપયુક્ત ગમન—દેર્યાપથ મે વિના ઉપયોગ કે
ગમન કરના, (અણાઉત્ત ઠાણે) વિના ઉપયોગ કે સ્થાન હોના, (અણાઉત્ત નિસીયણે)

વચનને પ્રશસ્ત વચન કહે છે એવા વચન બોલવા તે પ્રશસ્તવચનવિનય છે હવે
કાયવિનય શુ છે ? તે વાત શિષ્ય પૂછે છે—(સે કિં ત કાયવિણે) કાયવિનય શુ
છે—કેટલા પ્રકારનો છે ? ઉત્તર—(કાયવિણે દુવિહે પણ્ણત્તે) કાયવિનય બે પ્રકારનો છે
(પસત્થકાયવિણે અપ્પસત્થકાયવિણે) એક—પ્રશસ્તકાયવિનય અને બીજો—અપ્રશસ્ત
કાયવિનય (સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે) અપ્રશસ્તકાયવિનય કેટલા પ્રકારનો
છે ? (અપ્પસત્થકાયવિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે) અપ્રશસ્તકાયવિનય સાત પ્રકારનો
છે, (ત જહા) જેમ કે (અણાઉત્ત ગમણે) અનુપયુક્ત ગમન—દેર્યાપથમાં વિના ઉપયોગના
ગમન કરવું, (અણાઉત્ત ઠાણે) વિના ઉપયોગના ઉભા રહેવું (અણાઉત્ત નિસીયણે)

निसीयणे ३, अणाउत्त तुयट्टणे ४, अणाउत्त उल्लघणे ५, अणाउत्त पल्लघणे ६, अणाउत्त सव्विन्दियकायजोगजुजणया ७, से त अप्पसत्थकायविणए १। पसत्थकायविणए एव चेव पसत्थ भाणियव्वं। से त पसत्थकायविणए । से तं कायविणए । से किं

१२। 'अणाउत्त निसीयणे' अनायुक्त निपन्नम्=अनुपयोगनोपवेगनम् । ३। 'अणाउत्त तुयट्टणे' अनायुक्त त्वगूर्तनम्=अनवधानतया त्वगूर्तनम्=मस्तार्क पार्श्वपरिवर्तनम् । ४। 'अणाउत्त उल्लघणे' अनायुक्तमुल्लङ्घनम्=कर्त्तमानानामनिक्रमणम् । ५। 'अणाउत्त पल्लघणे' अनायुक्त प्रोल्लङ्घनम्=पुन पुनरुल्लङ्घनम् । ६। 'अणाउत्त सव्विन्दियकाय-जोगजुजणया' अनायुक्त सर्वेन्द्रियकाययोगयोजनता=सर्वेषामिन्द्रियाणां काययोगस्य च योजनम्=प्रवर्तनम्-असावधानतया सर्वेन्द्रियकाययोगव्यापारणम् । ७। 'से त अप्पसत्थकाय-विणए' स ण्णोऽप्रशस्तकायविनयः । 'से किं त पसत्थकायविणए' अयं कोऽसौ प्रशस्तकायविनयः ? 'पसत्थकायविणए' प्रशस्तकायविनयः—'एव चेव पसत्थ भाणियव्वं' एवमेव=अप्रशस्तप्रदेव प्रशस्तकायविनयो भागतव्य=वक्तव्य, यथा तत्राना-

विना उपयोग के बैठना, (अणाउत्त तुयट्टणे) विना उपयोग के विस्तर पर करबट बदलना, (अणाउत्त उल्लघणे) विना उपयोग के कीचड़ आदि का लघना, (अणाउत्त पल्लघणे) विना उपयोग के बार बार कीचड़ आदिका उल्लघन करना । (अणाउत्त सव्विन्दियकायजोगजुजणया) विना उपयोग के समस्त इन्द्रियों की एव काययोग का प्रवृत्ति करना, (से त अप्पसत्थकायविणए) इन सभी अप्रशस्त क्रियाओं से काय को रोकना अप्रशस्तकायविनय है । प्रश्न—(से किं त पसत्थकायविणए) प्रशस्तकायविनय क्या है ? उत्तर—(पसत्थकायविणए एव चेव भाणियव्वं से त पसत्थकायविणए) इसी तरह प्रशस्तकाय-विनय है, अर्थात् अप्रशस्तकायविनय में अनुपयुक्त अवस्था से होने वाली गमनादिक क्रियाएँ रोकी

विना उपयोगनु भेअवु, (अणाउत्त तुयट्टणे) विना उपयोगनु पथागीमा पासा भदलवा, (अणाउत्त उल्लघणे) विना उपयोगे डीअउ वगेरे टपवु, (अणाउत्त पल्लघणे) उपयोगवगर बार बार डीअउ विगेरेनु उल्लघन उरवु, (अणाउत्त सव्विन्दियकायजोगजुजणया) विना उपयोगनु समस्त छद्रियेनी तेमअ काययोगनी प्रवृत्ति उरनी, (से त अप्पसत्थकायविणए) अे अधी अप्रशस्त क्रियाओवी कायाने रोकवी ते अप्रशस्तकायविनय छे प्रश्न—(से किं त पसत्थकायविणए) प्रशस्तकाय विनय शु छे ? उत्तर—(पसत्थकायविणए-एव चेव भाणियव्वं से त पसत्थकायविणए) प्रशस्तकायविनय आ न गीते छे अथात् अप्रशस्तकायविनयमा अनुपयोगी अव

ત લોગોવયારવિણે ? લોગોવયારવિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે, ત
જહા-અબ્ભાસવત્તિય ૧, પરચ્છદાણુવત્તિય ૨, કજ્જહેઓ ૩,
કયપહિકિરિયા ૪, અત્તગવેસળયા ૫, દેસકાલ્લણ્ણયા ૬, સવ્વદ્દેસુ
અપ્પહિલોમયા ૭, સે ત લોગોવયારવિણે । સે ત વિણે
॥ સૂ. ૩૦ ॥

યુક્તમુક્તમ્, અત્ર સોપયોગ ગમનાદિક વાચ્યમિત્યર્થ । ‘સે ત પસત્થકાયવિણે’ સ એપ
પ્રશસ્તકાયવિનય । ‘સે ત કાયવિણે’ સ એપ કાયવિનય । ‘સે કિં ત લોગોવયાર
વિણે’ અથ કોઽસૌ લોકોપચારવિનય । લોકાનામુપચરણ લોકોપચાર, તસમ્બન્ધી વિનયો,
લોકોપચારવિનય, લોકવ્યવહારસાધકો વિનય इत्यર્થ, ‘લોગોવયારવિણે સત્તવિહે
પળ્લત્તે’ લોકોપચારવિનય સત્તવિધ પ્રજ્ઞમ, — ‘ત જહા’ તથા—‘અબ્ભાસવત્તિય’
અભ્યાસવૃત્તિતા=કલાચાર્યાદિસમીપસ્થિતિગીલતા । ૧ । ‘પરચ્છદાણુવત્તિય’ પરચ્છન્દાનુ-
વર્તિતા=પરાભિપ્રાયાનુવર્તનમ્ । ૨ । ‘કજ્જહેઓ’ કાર્યહેતો=વિદ્યાપ્રાપ્તિનિમિત્ત—‘શ્રુત

જાતી હૈ ઓર ઇસ પ્રશસ્તકાયવિનય મેં યે સત્ર હા કાયમન્વી ક્રિયાઈં ઉપયુક્ત હોફર કી
જાતી હૈં । પ્રશ્ન—(સે કિં ત લોગોવયારવિણે) લોકોપચાર વિનય ક્યા—કિતન પ્રકાર
કા હૈં ઉત્તર—(લોગોવયારવિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે) લોકવ્યવહારસાધક યહ લોકોપચારવિનય
સાત પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, (ત જહા) વે સાત સાત પ્રકાર યે હૈ—(અબ્ભાસવત્તિય) અભ્યાસ
વર્તિતા—કલાચાર્ય આદિ કે સમીપ મે સ્થિતિગીલતા, અર્થાત્—ગુરુ આદિ ક નિકટ રહને
કા સ્વભાવ હોના, (પરચ્છદાણુવત્તિયા) પરચ્છન્દાનુવર્તિતા—ગુરુ આદિ કી આના કે
અનુકૂલ અપની પ્રવૃત્તિ રખના, (કજ્જહેઓ) વિદ્યા આદિ કી પ્રાપ્તિ કે નિમિત્ત ભક્તપાન

સ્થાથી થવાવાળી ગમનઆદિક ક્રિયાઓને રોડાય છે અને આ પ્રશસ્તકાયવિનયમા
તે બધી કાયસ બધી ક્રિયાઓ ઉપયોગી અવસ્થાથી કરાય છે પ્રશ્ન—(સે કિં ત
લોગોવયારવિણે) લોકોપચાર વિનય શુ છે—કેટલા પ્રકારનો છે ? ઉત્તર—(લોગોવ
યારવિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે) લોકવ્યવહારસાધક આ લોકોપચારવિનય આત પ્રકારનો
કહેલો છે, (ત જહા) તે સાત પ્રકાર આ છે—(અભાસવત્તિય) અભ્યાસવર્તિતા—
કલાચાર્યઆદિના સમીપમા સ્થિતિરીલતા, અર્થાત્ શુરુ આદિની પાસે રહેવાનો
સ્વભાવ હોવો, (પરચ્છદાણુવત્તિયા) પરચ્છદાનુવર્તિતા—શુરુ આદિની આજ્ઞાને
અનુકૂળ થોતાની પ્રવૃત્તિ રાખની, (કજ્જહેઓ) વિદ્યા આદિની પ્રાપ્તિને નિમિત્તે

મૂલમ્—સે કિ ત વેયાવચ્ચે ? વેયાવચ્ચે દસવિહે પળણત્તે,

પ્રાપિતોઽદ્દમનેન'—તિ દત્તો શુશ્રૂષા । ૩ । 'કયપહિકિરિયા' કૃતપ્રતિક્રિયા "ભક્તાન્નિોપચાર
કૃત્ને સન્નિ પ્રસન્ના ગુરવો મે શ્રુતગ્નનરૂપા પ્રતિક્રિયા—પ્રયુપકાર કરિધ્યતા"તિ બુદ્ધચા ગુરુણા
શુશ્રૂષાકરણમ્ । ૪ । 'અત્તગવેસણયા' આર્તગવેષણતા—આર્તસ્ય=દુઃખિતસ્ય ગવેષણતા—ઔપચાર-
પયાન્નિના પાટિતસ્યોપકાર ઇત્યર્થ । ૫ । 'દેસકાલ્ણુયા' દેશકાલજ્ઞતા=દેશકાલોચિતાર્થ-
મમ્પાન્નમ્ । ૬ । 'સન્વટ્ટેસુ અપ્પહિલોમયા' મર્જાર્થતુ અપ્રતિગેમતા=મર્જપ્રયોજનેષુ
આનુકૂલ્યમ્ । 'મે ત લોગોવચારવિણ્ણ, સે ત વિણ્ણ' મ ણ્ણ લોકોપચારવિનય,
સ ણ્ણ વિનય ॥ મૂ૦ ૩૦ ॥

ટીકા—આમ્યન્તરતપસસ્તૃતાયમ્ વૈયાવૃત્ય નામ તપ વૃદ્ધિતિ—'સે કિં ત
વૈયાવચ્ચે' અથ કિં તદ વૈયાવૃત્યમ્ < માધૂનામાદાર્ગપયાન્નિભિ માદાય્યકરુણ વૈયાવૃત્યમ્, તત્
આન્નિ લાકર દેના, (કયપહિકિરિયા) કૃતપ્રતિક્રિયા—કૃત ઉપકાર કા ધ્યાન રચ્ચકર
પ્રયુપકાર કરને કા માપના સે પ્રાપ્તિયુક્ત વ્યવહાર કરના, (અત્તગવેસણયા) આર્તગવે-
ષણતા—રોગાદિ અવસ્થા સે યુક્ત ગુરુ મહારાજ આદિ કા ઔપચાર—ભેષન દ્વારા ઉપચાર કરના,
(દેસકાલ્ણુયા) દેશકાલજ્ઞતા—દેશકાલ ક અનુમાર પ્રવૃત્તિ કરના, (સન્વટ્ટેસુ અપ્પ-
હિલોમયા) સર્વ કાર્યો મ અપ્રતિકૂલતા અથાત્ અનુકૂલતા રચ્ચના । (સે ત લોગો-
વચારવિણ્ણ) યહ સર્વ લોકોપચારવિનય હ । (સે ત વિણ્ણ) હસ પ્રકાર વિનય તપ
કા વર્ણન જાનના ચાહિયે ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

‘સે કિં ત વેયાવચ્ચે’ ।

સૂત્રકાર અમ આમ્યન્તર તપ કા જો તૃતાય ભેદ વૈયાવૃત્ય તપ હ ઉસકા

ખાન-પાન આદિ લાવી આપવું, (કયપહિકિરિયા) કૃતપ્રતિક્રિયા—ઠરેલા
ઉપકારને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રત્યુપકાર ઠરવાની લાવનાવી પ્રીતિયુક્ત વ્યવહાર
કરવો, (અત્તગવેસણયા) આર્તગવેષણતા—રોગાદિ અવસ્થાવાળા ગુરુમહારાજ
આદિનો ઔપચાર—ભેષજથી ઉપચાર કરવો, (દેસકાલ્ણુયા) દેશકાલજ્ઞતા—દેશ
કાલને અનુસરીને પ્રવૃત્તિ ઠરવી, (સન્વટ્ટેસુ અપ્પહિલોમયા) બધા કાર્યોમાં
અપ્રતિકૂલતા અર્થાત્ અનુકૂળતા રાખવી (સે ત લોગોવચારવિણ્ણ) એ બધા
લોકોપચારવિનય છે (સે ત વિણ્ણ) એ પ્રકારે વિનય તપનું વર્ણન બાણુવું
જોઈએ (સૂ ૩૦)

‘સે કિં ત વેયાવચ્ચે’ ઇત્યાદિ

સૂત્રકાર હવે આમ્યન્તર તપનો જે ત્રીજો ભેદ વૈયાવૃત્ય તપ છે તેનું

ત જહા—આયરિયવેયાવચ્ચે ૧, ઉવજ્ઞાયવેયાવચ્ચે ૨, સેહવેયાવચ્ચે ૩, ગિલાણવેયાવચ્ચે ૪, તવસ્સિવેયાવચ્ચે ૫, થેરવેયાવચ્ચે ૬, સાહમ્મિય-

‘દસવિહે પણ્ણત્તે’ દગ્ધપિધ પ્રજ્ઞમ્, ત જહા—તથા ‘આયરિયવેયાવચ્ચે’ આચાર્ય વૈયાવૃત્યમ્—આચાર્યસ્ય વૈયાવૃત્યમ્=આહારાન્નિમિ શુશ્રૂષાકરણમ્ ।૧। ‘ઉવજ્ઞાયવેયાવચ્ચે’ ઉપાધ્યાયવૈયાવૃત્યમ્ ।૨। ‘સેહવેયાવચ્ચે’ ઐશ્વર્યવૈયાવૃત્યમ્—તપ્તીશ્રિતો ગાલ ઐશ્વર્ય, તસ્ય મયમસાહાયદાનમ્ ।૩। ‘ગિલાણવેયાવચ્ચે’ ગ્લાનવૈયાવૃત્યમ્—ગ્લાનસ્ય=નમસા રુઝયા વા રિન્નસ્ય વૈયાવૃત્યમ્ ।૪। ‘તવસ્સિવેયાવચ્ચે’ તપસ્વીવૈયાવૃત્યમ્=નિરન્તર ચતુર્ભક્તાન્નિ કરણગીલસ્ય માસક્ષપણાદિકરણગાલસ્ય વા વૈયાવૃત્યમ્, ‘થેરવેયાવચ્ચે’ સ્થવિરવૈયાવૃત્યમ્—સ્થવિ

વર્ણન કરતે હૈ । ગિધ્ય પૂછતા હે-હે ભવન્ત ! (મે કિં ત વેયાવચ્ચે) વૈયાવૃત્ય તપ ક્યા-ફિતને પ્રકાર કા હે? ઉત્તર—(વેયાવચ્ચે દસવિહે પણ્ણત્તે) યહ વૈયાવૃત્યતપ દસ પ્રકાર કા હૈ । આહાર ઔષધ આદિ દ્વારા સહાયતા કરના વૈયાવૃત્ય હૈ । (ત જહા) ઉસકે વે દસ ભેદ ઇસ પ્રકાર સે હૈ—(આયરિયવેયાવચ્ચે, ઉવજ્ઞાયવેયાવચ્ચે, સેહવેયાવચ્ચે, ગિલાણવેયાવચ્ચે, તવસ્સિવેયાવચ્ચે, થેરવેયાવચ્ચે, સાહમ્મિયવેયાવચ્ચે, કુલવેયાવચ્ચે, ગણવેયાવચ્ચે, સઘવેયાવચ્ચે, સે ત વેયાવચ્ચે) આચાર્ય મહારાજ કા વૈયાવૃત્ય—આહાર પાની આદિ દ્વારા સેવા કરના, ઉપાયાય કા વૈયાવૃત્ય, ઐશ્વર્ય—નવદીક્ષિત સાધુ કા વૈયાવૃત્ય, ગ્લાન—તપસ્યા સે અથવા રોગ સે ગ્લાન સાધુ કા વૈયાવૃત્ય, તપસ્વી—નિરન્તર ચતુર્થભક્ત આદિ તપસ્યા કરને વાલે અથવા માસક્ષપણાદિ કી તપસ્યા કરનેવાલે તપસ્વી મહારાજ કા વૈયાવૃત્ય, સ્થવિર—જરા સે જજરિત અથવા જ્ઞાન સે વૃદ્ધ સાધુ કા વૈયાવૃત્ય, સાધર્મિક—સમાન

વાર્ણન કરે છે શિષ્ય પૂછે છે-હે ભવન્ત ! (મે કિં ત વેયાવચ્ચે) વૈયાવૃત્ય તપ શુ છે-કેટલા પ્રકારનુ છે ? ઉત્તર—(વેયાવચ્ચે દસવિહે પણ્ણત્તે) આ વૈયાવૃત્ય તપ ૧૦ પ્રકારનુ છે આહાર ઔષધ આદિ દ્વારા સહાયતા કરવી તે વૈયાવૃત્ય છે (ત જહા) તેના એ દશ ભેદ આ પ્રકારે છે (આયરિયવેયાવચ્ચે, ઉવજ્ઞાય વેયાવચ્ચે, સેહવેયાવચ્ચે, ગિલાણવેયાવચ્ચે, તવસ્સિવેયાવચ્ચે, થેરવેયાવચ્ચે, સાહ મ્મિયવેયાવચ્ચે, કુલવેયાવચ્ચે, ગણવેયાવચ્ચે, સઘવેયાવચ્ચે, સે ત વેયાવચ્ચે) આચાર્ય મહારાજનુ વૈયાવૃત્ય—આહાર પાણી આદિ દ્વારા સેવા કરવી, ઉપાધ્યાયનુ, વૈયાવૃત્ય, ઐશ્વર્ય—નવદીક્ષિત સાધુનુ વૈયાવૃત્ય, ગ્લાન—તપસ્યાથી અથવા રોગથી ક્લાન્ત (હુર્જી) સાધુનુ વૈયાવૃત્ય, તપસ્વી—નિરન્તર ચતુર્થભક્ત આદિ તપસ્યા કરવાવાળા અથવા માસક્ષપણ આદિની તપસ્યા કરવાવાળા તપસ્વી મહારાજનુ વૈયાવૃત્ય, સ્થવિર—વૃદ્ધાવસ્થાથી જર્જરિત અથવા જ્ઞાનથી વૃદ્ધ સાધુનુ વૈયા

વૈયાવૃત્તે ૭, કુલવૈયાવૃત્તે ૮, ગણવૈયાવૃત્તે ૯, સઘવૈયાવૃત્તે ૧૦,
સે તં વૈયાવૃત્તે । સે કિં ત સઙ્ગાણ ૧ સઙ્ગાણ પંચવિદ્દે પળ્લત્તે,
ત જહા-વાયણા ૧, પુચ્છગા ૨ પરિયટ્ટણા ૩ અણુપ્પેહા ૪, ધમ્મ-

સ્ય=જગર્જોર્ગસ્ય જ્ઞાનવૃદ્ધસ્ય વા વૈયાવૃત્ત્યમ્ । ૬। 'સાદમ્મિયવૈયાવૃત્તે' સાદર્મિકવૈયાવૃત્ત્યમ્—
સમાનધર્મગા વૈયાવૃત્ત્યમ્ । ૭। 'કુલવૈયાવૃત્તે' કુલવૈયાવૃત્ત્યમ્—અકાચાર્યસન્તતિરૂપ કુલ, તસ્ય
વૈયાવૃત્ત્યમ્ । ૮। 'ગણવૈયાવૃત્તે' ગણવૈયાવૃત્ત્યમ્—કુળના સમૂહો ગગો-ગચ્છસ્તસ્ય વૈયાવૃત્ત્યમ્
। ૯। 'સઘવૈયાવૃત્તે' સઘવૈયાવૃત્ત્યમ્—ગગાના સમુદાય સઘ તસ્ય વૈયાવૃત્ત્યમ્ । ૧૦। 'સે
તં વૈયાવૃત્તે' તદેતદ્ વૈયાવૃત્ત્યમ્ । 'સે કિં ત સઙ્ગાણ' અથ ક મ સ્વાધ્યાય 'સ્વાધ્યાય
કિંત્વરૂપ કતિવિધ ?' इति પ્રશ્ને-उत्तरमाह-'सङ्गाण पंचविदे पल्लत्ते' स्वाध्याय पञ्चविध
प्रश्नम्, स्वाध्याय -सु=मुष्टु आ=मयाद्या कालवर्गपरिहारेण पौष्ट्यपेक्षया वा अध्याय =श्रुतस्य
अध्ययन स्वाध्याय । तपञ्चविधं दर्शयति-'त जहा' तद्यथा-'वायणा' वाचना-अयापनम्,

ધર્મવાળાં કા વૈયાવૃત્ત્ય, કુલ-અકા આચાર્ય કા સ્તતિરૂપ મુનિજનાં કા વૈયાવૃત્ત્ય, ગણ-કુલ-
સમૂહરૂપ ગચ્છ કા વૈયાવૃત્ત્ય ઓર ગગાં કે સમૂહરૂપ મયકા વૈયાવૃત્ત્ય કરના સો યહ સઘ
વૈયાવૃત્ત્ય તપાં કે ભેદ હૈ । પ્રશ્ન-(સે કિં ત સઙ્ગાણ) સ્વાધ્યાય તપ કયા-કિન્નને પ્રકાર કા
હૈ' ઉત્તર-(સઙ્ગાણ પંચવિદ્દે પળ્લત્તે) સ્વાધ્યાય તપ પાચ પ્રકાર કા હૈ । અકાલ-વેલા કા
પરિહાર કરતે હુ, અવતી ચક્તિ કે અનુસાર શ્રુતકા અધ્યયન કરના સ્વાધ્યાય હૈ, ઉમકે વે પાચ
પ્રકાર હૈ-(વાયણા, પુચ્છણા, પરિયટ્ટણા, અણુપ્પેહા, ધમ્મકઠા)વાચના, પ્રચ્છના, પરિવર્તના,
અનુપ્રેક્ષા અથ ધર્મકથા । (સે ત સઙ્ગાણ) ટસ પ્રકાર સ્વાધ્યાય પાચ પ્રકાર કા હૈ । આચાર્યાદિક

વૃત્ત્ય, આધમિ ૬-સમાનધર્મવાળાં વૈયાવૃત્ત્ય, કુળ-એક આચાર્યની સ્તતિ ઉપ
મુનિજનો વૈયાવૃત્ત્ય, ગણ-કુળસમૂહઉપ ગચ્છનો વૈયાવૃત્ત્ય, અને ગણના સમૂહઉપ
સઘનો વૈયાવૃત્ત્ય ડગ્ગુ, એ બધા વૈયાવૃત્ત્ય તપના ભેદ છે પ્રશ્ન-(સે કિં ત સઙ્ગાણ)
સ્વાધ્યાય તપ શુ છે-કેટલા પ્રકારનું છે ? ઉત્તર-(સઙ્ગાણ પંચવિદ્દે પળ્લત્તે) સ્વાધ્યાય
તપ પાચ પ્રકારનું છે અકાલવેળાનો ત્યાગ કરીને પોતાની શક્તિ અનુસાર
શ્રુતનું અધ્યયન કરવું તે સ્વાધ્યાય છે તેના એ પાચ પ્રકાર આ છે-(વાયણા,
પુચ્છણા, પરિયટ્ટણા, અણુપ્પેહા, ધમ્મકઠા) વાચના, પ્રચ્છના, પરિવર્તના, અનુ
પ્રેક્ષા તેમજ ધર્મકથા (સે ત સઙ્ગાણ) આ પ્રકારે સ્વાધ્યાય પાચ પ્રકારના છે
આચાર્ય આદિક પામેથી સૂત્ર આદિક ગ્રંથો ડગ્ગા તે 'વાચના' છે સૂત્ર
આદિને પૂછવા તે 'પ્રચ્છના' છે ગીણાવેલા સત્રનું વિન્નમણું ન થઈ જાય તે

કહા ૫, સે ત સજ્ઞાણે । સે કિં ત જ્ઞાણે ? જ્ઞાણે ચઉવિહે પળણત્તે,
તં જહા—અટ્ટજ્ઞાણે ૧, રુદ્ધજ્ઞાણે ૨, ધમ્મજ્ઞાણે ૩, સુક્કજ્ઞાણે ૪ ।

‘પુચ્છણા’ પ્રચ્છના, ૧૨ । ‘પરિવર્તના’ પરિવર્તના=અતઃસ્ય સૂત્રસ્ય ‘મા મૂદ વિસ્મરણ’—મિતિ
કર્મનિર્જરાયં પુન પુન કસ્મિંશ્ચિદેકસ્મિન્ વર્તુનિ અન્તર્મુર્તમાત્રકાલ ચિત્ત સ્થિગત્ત્ય
ચિત્તન, તપઠન, સૂત્રસ્ય ગુણનમિત્યર્થ ૧૩ । ‘અણુપ્પેક્ષા’ અણુપ્રેક્ષા—અત્રવર્ત્યેઽપિ વિસ્મરણ
રભવતિ, અત સોઽપિ પરિભાવનીય ઇત્યણુપ્રેક્ષણ—ચિત્તનિકેયર્થ ૧૪ । ‘ધમ્મકથા’ ધર્મકથા—
ધર્મસ્ય=શ્રુતરૂપસ્ય યા કથા=ચારયા સા ૧૫ । ‘સે ત સજ્ઞાણે’ સ એવ સ્વા યાય । ‘સે કિં
ત જ્ઞાણે’ અથ કિં તદ્ યાનમ્, ‘જ્ઞાણે ચઉવિહે પળણત્તે’ ધ્યાન ચતુર્વિધ પ્રતતમ્, ત જહા—
તથથા—૧—‘અટ્ટજ્ઞાણે’ આર્ત યાનમ્—ઋત=દુઃખ, તસ્ય નિમિત્ત, યદ્વા—તત્ર ભવમ્—આર્તં તદ્
તદ્ ધ્યાનમ્, આર્તસ્ય=દુઃખિતસ્ય વા ધ્યાનમ્—આર્ત યાનમ્—મનોનામનોનવસ્તુમયોગવિયોગાદિ-
નિબંધનચિત્તવૈચ્છિદ્યરૂપમ્ । તથા ચોક્તમ્—

સે સૂત્રાદિક કા ગ્રહણ કરના ‘વાચના’ છે । સૂત્ર આત્મિકા પૃછના ‘પ્રચ્છના’ છે । અર્થાત
સૂત્ર કા વિસ્મરણ ન હો જાય, ઇસ વિચાર સે પુન પુન ડસકી આવૃત્તિ કરના ‘પરિવર્તના’
છે । સૂત્રાર્થ કા પુન પુન ચિત્તન કરના ‘અણુપ્રેક્ષા’ છે । તથા ધર્મ કી કથા કરના—‘ધર્મકથા’
છે । પ્રશ્ન—(સે કિં ત જ્ઞાણે) ધ્યાનકા કથા સ્વરૂપ છે—વહ કિત્તને પ્રકાર છે ? ઉત્તર—(જ્ઞાણે
ચઉવિહે પળણત્તે) ધ્યાન કે ચાર પ્રકાર છે, (ત જહા) વે ચાર પ્રકાર યે છે—(અટ્ટજ્ઞાણે,
રુદ્ધજ્ઞાણે, ધમ્મજ્ઞાણે, સુક્કજ્ઞાણે) આર્ત યાન, રૌદ્ર યાન, ધર્મ યાન, એવ શુક્લધ્યાન ।
ઇનમે દુઃખ કે નિમિત્ત અથવા દુઃખ મે જો ધ્યાન હોતા છે વટ આર્ત યાન છે, મનોજ એવ
અમનોજ વસ્તુ કે મયોગ ઓર વિયોગ મે જો એક પ્રકાર કી ચિત્ત મે વિકલતા હોતી છે વહ
આર્તધ્યાન છે । કહા મી છે—

વિચારથી ઈરી ઈરીને તેની આવૃત્તિ કરવી તે ‘પરિવર્તના’ છે સૂત્રના અર્થનું
ઈરી ઈરીને ચિત્તન કરવું તે ‘અણુપ્રેક્ષા’ છે તથા ધર્મની કથા કરવી ‘ધર્મ-
કથા’ છે પ્રશ્ન—(સે કિં ત જ્ઞાણે) ધ્યાનનું શું સ્વરૂપ છે ? તે કેટલા પ્રકારનું છે ?
ઉત્તર—(જ્ઞાણે ચઉવિહે પળણત્તે) ધ્યાનના ચાર પ્રકાર છે, (ત જહા) તે આ છે—
(અટ્ટજ્ઞાણે, રુદ્ધજ્ઞાણે, ધમ્મજ્ઞાણે, સુક્કજ્ઞાણે,) આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મ-
ધ્યાન તેમજ શુક્લધ્યાન તેમાં દુઃખને નિમિત્તે અથવા દુઃખને સમયે જે
ધ્યાન થાય છે તે આર્તધ્યાન છે, મનોજ તેમજ અમનોજ વસ્તુના સંયોગથી
તેમજ વિયોગથી જે એક પ્રકારની ચિત્તમાં વિકલતા થાય છે તે આર્તધ્યાન
છે કહ્યું પણ છે—

રાજ્યોપભોગાયનાસનગ્રાહનેષુ, સ્ત્રીગન્ધમાલ્યમગિરન્ત્રિભૂષણેષુ ।

इच्छाभिरापमतिमात्रमुपैति मोहाद्, ध्यान तदार्त्तमिति सप्रवदन्ति तज्ज्ञा ॥१॥

૨-‘સ્પન્દ્યાણે’ ગૈદ્રધ્યાનમ્-ગૈદ્ર્ય યપગત્ત્વ ઇતિ સ્પન્દ =પ્રાણુપયાતાન્નિષિણિતો જીવન્તમ્ય
કર્મ ગૈદ્રમ્-હિંમાયનિકૂસ્તારૂપ, તદ્દૂપ ધ્યાન ગૈદ્ર યાનમ્ । તદુક્તમ્—
મટેદનૈર્દહનમ્જ્ઞાનમારણેશ્ચ વન્ધ્યપ્રહારત્મનૈર્વિનિકૃન્તનૈશ્ચ ।

यो याति रागमुपयाति च नानुकम्पा ध्यान तु गैद्रमिति सप्रवदन्ति तज्ज्ञा ॥२॥ इति ।

राज्योपभोगायनासनग्राहनेषु, स्त्रीगन्धमाल्यमगिरन्त્રिभूषणेषु ।

इच्छाभिरापमतिमात्रमुपैति मोहाद्, ध्यान तदार्त्तमिति सप्रवदन्ति तज्ज्ञा ” ॥ ૧ ॥ इति॥

રાજ્ય ના ઉપભોગ, પદ્મ આદિ મુદ્રોમલ શર્યા, મુન્દર આમન, ઘોડે હારથી આદિ
વાહન, મનોભાગિણી શ્રિયો, દ્રવ્ય આદિ મુગધિત વસ્તુઓ મુન્દર મુન્દર પુષ્પો ના મુન્દરિત
માલાય, તથા મગિરન્ત્રમય આભૂષણ, ઇતિ મર્મો મ મોટા કે નાગણ જો મનુષ્ય કી ઉઠ
અભિલાષા છે, ઉમ અભિલાષા કો વિન નન ‘આર્ત યાન’ કહેતે છે ॥ ૧ ॥

“રોદયતિ અપરાન્ ઇતિ સ્પન્દ ” જો દુઃખને કો રંગતા હવત્ સ્પન્દ છે, અર્થાત્ પ્રાણિયો
કી ઉપયાન આદિ ક્રિયા મ જ્ઞાન જો જીવ છે વત્ સ્પન્દ છે, સ્પન્દ ના જો કર્મ વહ ગૈદ્ર છે ।
ઉમના હિંમાયનિકૂસ્તારૂપ જો યાન હવત્ રૌદ્ર યાન છે ॥ કહા મા છે—

संछेदनैर्दहनभञ्जनमारणैश्च वन्धप्रहारत્मनैर्विनिकृन्तनैश्च ।

यो याति रागमुपयाति च नानुकम्पा, ध्यान तु रौद्रमिति सत्प्रवदन्ति तज्ज्ञा ॥२॥

राज्योपभोगायनासनग्राहनेषु स्त्रीगन्धમાલ્યમગિરન્ત્રિભૂષણેષુ ।

इच्छाभिरापमतिमात्रमुपैति मोहाद्, ध्यान तदार्त्तमिति सप्रवदन्ति तज्ज्ञા ॥૧॥

ગન્ધનો ઉપભોગ, પદ્મ આદિ મુદ્રોમલ શર્યા, મુદ્દર આમન, ઘોડા
હારથી આદિ વાહન, મનોહારિણી શ્રીઓ, અર્થાત્ આદિ મુગધિત વસ્તુઓ,
મુદ્દર મુદ્દર પુષ્પોની બનાવેલી મુલલિત માળાઓ, તથા મણિરત્નમય આભૂ-
ષણો, આ બવામા મોહને ડાગણે જે મનુષ્યની ઉત્કટ અભિલાષા છે તે
અભિલાષાને વિદાનો ‘આર્ત ધ્યાન’ કહે છે (૧)

“રાવયતિ અપરાન્ ઇતિ સ્પન્દ ” જે બીજાને એવગવે તે રુદ્ર છે,
અર્થાત્ પ્રાણિઓની ઉપધાત (માત્રુ) આદિ ક્રિયાઓમા લવલીન ગહેતો
જે શુદ્ધ છે તે રુદ્ર છે, રુદ્રનુ જે કર્મ તે ગૈદ્ર છે તેનુ હિંસાદિઠ અતિકૂસ્તા-
ઉપ જે યાન છે તે ગૈદ્ર ધ્યાન છે કહ્યુ પણ છે -

संछेदनैर्दहनभञ्जनमारणैश्च, वन्धप्रहारत્मनैर्विनिकृन्तनैश्च ।

यो याति रागमुपयाति च नानुकम्पा, ध्यान तु रौद्रमिति सत्प्रवदन्ति तज्ज्ञा ॥૨॥

૩-‘ધર્મજ્ઞાણે’ ધર્મ-યાનમ્=સર્વનાઽઽનાયનુચિન્તનમ્ । ઉક્તઞ્ચ—

“ સૂત્રાર્થસાધનમહાવ્રતધારણેષુ,

વન્ધપ્રમોક્ષગમનાગમનેષુ ચિન્તા ।

પન્ચેન્દ્રિયવ્યુપરમશ્ચ દયા ચ ભૂતે,

ધ્યાન તુ ધર્મમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ” ॥૩॥ ઇતિ ।

જો મનુષ્ય છેદન, ન્હન અર્થાત્ જલનાં, મજ્જન-તોડના-મોંઘના, મારણ-પ્રાણરહિત કરના, વાંધના, પ્રહાર કરના, દમન કરના, કાટના આદિ ક્રિયાઓ મેં આનન્દ માનતા હૈ, પ્રાણિયો પર જિસકો અનુકમ્પા નહા હોતી હૈ, એસે મનુષ્ય કી उन दुष्प्रवृत्तियाँ કો વિજ્ર જન ‘રૌદ્રધ્યાન’ કહતે હૈ ॥ ૨ ॥

સર્વજ્ઞ કા આજ્ઞા આદિ કા અનુચિન્તનરૂપ ધર્મધ્યાન હૈ । કટા મી હૈ—

સૂત્રાર્થસાધનમહાવ્રતધારણેષુ, વન્ધપ્રમોક્ષગમનાગમનેષુ ચિન્તા ।

પન્ચેન્દ્રિયવ્યુપરમશ્ચ દયા ચ ભૂતે, ધ્યાન તુ ધર્મમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞાઃ ॥૩॥

સૂત્ર ઓર સૂત્ર કૈ અર્થ કા ચિન્તન કરના, સાધન કા ચિન્તન કરના, અર્થાત્ સાધૂપકરણ કો પ્રતિલેખના કરને મેં તત્પરતા રખના, મહાવ્રત ધારણ કા ચિન્તન કરના અર્થાત્ મહાવ્રત જો ધારણ ક્રિયે હૈ ઉનમે કોઈ અતિચાર ન લગે ઇસકે લિયે સર્વદા પ્રયત્ન-ગીલ હોના, વન્ધ ઓર મોક્ષ કૈ સ્વરૂપ કા ચિન્તન કરના, ‘ચતુર્ગતિક’ સાર મેં જીવ કા ગમનાગમન કિસ કારણ સે હોતા હૈ’ ઉસકા ચિન્તન કરના, પાંચોં ઇન્દ્રિયોં કા નિગ્રહ કરના,

જે મનુષ્ય છેદન, દહન અર્થાત્ ખાળવુ, ભજન=તોડવુ-ભાગવુ, મારણ-પ્રાણરહિત કરવુ, બાધવુ, પ્રહાર કરવો, દમન કરવુ, કાપવુ આદિ ક્રિયાઓમા આનન્દ માને છે, આણિઓ ઉપર જેને દયા નથી આવતી એવા મનુષ્યના એ દુષ્પ્રવૃત્તિઓને વિદ્વાનો ‘રૌદ્રધ્યાન’ કહે છે (૨)

સર્વજ્ઞની આજ્ઞા આદિનુ અનુચિન્તનરૂપ ધર્મધ્યાન છે કહ્યું પણ છે—

સૂત્રાર્થસાધનમહાવ્રતધારણેષુ, વન્ધપ્રમોક્ષગમનાગમનેષુ ચિન્તા ।

પન્ચેન્દ્રિયવ્યુપરમશ્ચ દયા ચ ભૂતે, ધ્યાન તુ ધર્મમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૩॥

સૂત્ર અને સૂત્રના અર્થનુ ચિન્તન કરવુ, સાધનનુ ચિન્તન કરવુ અર્થાત્ સાધુના ઉપકરણની પ્રતિલેખના કરવામા તત્પરતા રાખવી, મહાવ્રત ધારણનુ ચિન્તન કરવુ, અર્થાત્ મહાવ્રત જે ધારણ કર્યા છે તેમા કોઈ અતિચાર ન લાગે તે માટે સર્વદા પ્રયત્નગીલ રહેવુ, બન્ધ અને મોક્ષના સ્વરૂપનુ ચિન્તન કરવુ, ચતુર્ગતિક સંસારમા જીવનુ આવવા-જવાનુ શુ કારણથી થાય છે ?

૪-‘શુક્લજ્ઞાને’ શુક્લધ્યાનમ્-શુચ્છ=શોક ક્લમયતિ=અપનયતીતિ શુક્લ-ભવક્ષયકારણ,
શુક્લ ચ તદ્ ધ્યાન શુક્લધ્યાનમ્ । તથા ચોક્તમ્—

“યસ્યેન્દ્રિયાણિ વિપયેષુ પરાહ્મુખાનિ,
સકલ્પકલ્પનવિકલ્પવિકારદોષૈઃ ।

યોગૈઃ સ ચ ત્રિભિરહો નિમૃતાન્તરાત્મા,
ધ્યાનોત્તમ પ્રવરશુક્લમિદ વદન્તિ ॥ ૩ ॥ ઇતિ ।

એવ સમી પ્રાગિયા પર દયા રચના, ઇસ પ્રકાર કા આત્મા કો શુભ પ્રવૃત્તિ કો વિજ્ઞાન
‘ધર્મધ્યાન’ કહતે હૈ ॥૩॥

“શુચ્છ-શોક ક્લમયતીતિ શુક્લ” શોક કો જો નષ્ટ કરે વહ ‘શુક્લ’ હૈ । “શુક્લ
ચ તદ્ ધ્યાન ચ શુક્લધ્યાન” શુક્લરૂપ જો ધ્યાન વહ શુક્લધ્યાન હૈ । અર્થાત્ જો ભવક્ષય
કા કારણ હોતા હૈ અથવા જિસસે શોક કા અપનયન હોતા હૈ, વહ શુક્લધ્યાન હૈ । કહામી હૈ—

યસ્યેન્દ્રિયાણિ વિપયેષુ પરાહ્મુખાનિ, સકલ્પકલ્પનવિકલ્પવિકારદોષૈઃ ।

યોગૈઃ સ ચ ત્રિભિરહો નિમૃતાન્તરાત્મા, ધ્યાનોત્તમ પ્રવરશુક્લમિદ વદન્તિ ॥

જિનકો ઇન્દ્રિયા વિષયપ્રવૃત્તિયો સે રહિત હૈ, જો મકલ્પ-વિકલ્પ-જનિત વિકાર-દોષો સે
વર્જિત હૈ, કાયિક, વાચિક, માનસિક ત્રીનો યોગો કો વશ કર લેને કે કારણ જિનકો આત્મા
નિશ્ચલ હૈ, એસે મહામાઓ કો પ્રથસ્ત પરિગતિ કો વિજ્ઞાન ‘શુક્લધ્યાન’ કહતે હૈ ॥ ૪ ॥

તેનુ ચિત્તન ઠરણુ, પાથેય ઇન્દ્રિયોનો નિશ્ચલ ઠરણુ, તેમ જ બધા પ્રાણિયો ઉપર
દયા રાખની, એ પ્રકારની આત્માની શુભ પ્રવૃત્તિને વિદ્વાનો ‘ધર્મધ્યાન’ કહે છે

“શુચ્છ-શોક ક્લમયતીતિ શુક્લ” શોકનો જે નાશ કરે તે ‘શુક્લ’
છે “શુક્લ ચ તદ્ ધ્યાન ચ-શુક્લધ્યાન” શુક્લરૂપ જે ધ્યાન તે શુક્લધ્યાન છે,
અર્થાત્ જે ભવક્ષયનું કારણ હોય છે અથવા જેનાથી શોકનું અપનયન થાય
છે તે શુક્લધ્યાન છે કહ્યું પણ છે—

યસ્યેન્દ્રિયાણિ વિપયેષુ પરાહ્મુખાનિ, સકલ્પકલ્પનવિકલ્પવિકારદોષૈઃ ।

યોગૈઃ સ ચ ત્રિભિરહો નિમૃતાન્તરાત્મા, ધ્યાનોત્તમ પ્રવરશુક્લમિદ વદન્તિ ॥૧॥

જેની ઇન્દ્રિયા વિષયપ્રવૃત્તિથી રહિત છે, જે સકલ્પવિકલ્પ-જનિત
વિકારદોષોથી વર્જિત છે, કાયિક, વાચિક, માનસિક, ત્રણેય યોગોને વશ કરી
લેવાના કારણે જેનો આત્મા નિશ્ચલ છે, એવા મહાત્માઓની પ્રથસ્ત પરિણ
તિને વિદ્વાનો ‘શુક્લધ્યાન’ કહે છે (૧)

અટ્ટજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે પળ્લવત્તે, ત જહા-અમણુળ્લસપઓગ-
સપત્તે તસ્સ વિપ્પઓગસડ્ડસમળ્લાગણ્ણ યાવિ ભવડ ૧, મણુળ્લ-

एषु चतुर्विधेषु ध्यानेषु प्रथममार्तध्यानं चतुर्विधमाह—‘अट्टज्ज्ञाणे चतुर्विद्वहे पल्लवत्तै’
‘आर्तध्यानं चतुर्विधं प्रथमम्, ‘त जहा’ तयथा-१—‘अमणुल्लसपओगसपउत्ते तस्स विप्प
ओगसड्समण्णागए यावि भवड्’ अमनोऽनसम्प्रयोगमभ्युक्तस्तस्य विप्रयोगस्मृतिसमन्वा-
गतश्चापि भवति—अमनोऽन = अनिष्टो य गच्छति, तस्य सम्प्रयोगा = योगस्तेन सम्प्रयुक्तो य
स तथाविधं सन् तस्य अमनोऽनशब्दादे विप्रयोगस्मृति = विप्रयोगचिन्ता, तथा समन्वागत =
अनुगतश्चापि भवति, एतद् आर्तध्यानम्, ध्यानध्यानमतोरभेदोपचाराद् ध्यानानपि ध्यान-
मुच्यते, एवमप्येऽपि बोधम् । २—मणुल्लसपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसड्स

इन चार प्रकार के ध्यानों में प्रथम जो आर्तध्यान है, वह चार प्रकार का
है, इसी बात को बताने के लिये चार प्रकार कहते हैं—(अट्टज्ज्ञाणे चतुर्विद्वहे पल्लवत्तै)
आर्तध्यान ४ प्रकार का कहा गया है । (त जहा) वह इस प्रकार से—(अमणुल्लसप
ओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसड्समण्णागए यावि भवड्) अमनोऽन—अनिष्ट शब्दादि के
संबंध होने पर उसके विप्रयोग—दूर करने के लिये जो बारबार विचार किया जाता है वह
अनिष्टसंयोगज आर्तध्यान है । यहां ध्याता को जो ध्यान कहा है वह ध्यान और ध्यान-
वान् में अभेद के उपचार से जानना चाहिये । इसी तरह से आगे के ध्यानों में भी अभेद
का उपचार जानना । (मणुल्लसपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसड्समण्णागए यावि

આ આર્ય પ્રકારના ધ્યાનોમાથી પ્રથમ જે આર્તધ્યાન છે તે ચાર
પ્રકારનું છે, એ વાત ડહોવા માટે સૂત્રકાર ડહો છે—(અટ્ટજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે પળ્લવત્તે)
આર્તધ્યાન ચાર પ્રકારના ડહોલા છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(અમણુળ્લસપ
ઓગસપઉત્તે તસ્સ વિપ્પઓગસડ્ડસમળ્લાગણ્ણ યાવિ ભવડ) અમનોઞ્ઞ—અનિષ્ટ
શબ્દાદિકનો સંબંધ થતા તેને વિપ્રયોગ—દૂર કરવા માટે જે વારવાર વિચાર
કરવામાં આવે છે તે અનિષ્ટસંયોગજન્ય આર્તધ્યાન છે અહીં ધ્યાન
કરનારને જે ધ્યાન ડહોવામાં આવ્યું છે તે ધ્યાન અને ધ્યાનવાનમાં અભેદ
(એકતા)ના ઉપચારથી થયો છે તેમ જાણવું જોઈએ, એ જ રીતે આગળના
ધ્યાનોમાં પણ અભેદનો ઉપચાર બાપી લેવો (મણુળ્લસપઓગસપઉત્તે તસ્સ
અવિપ્પઓગસડ્ડસમળ્લાગણ્ણ યાવિ ભવડ) મનોઞ્ઞ—ઇષ્ટ શબ્દાદિક વિષયોની

सपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगमइसमण्णागए यावि भवइ २, आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ३, परिजूसियकामभोगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ४। अट्टस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि ल-

मण्णागए यावि भवइ ' मनोनमप्रयागमप्रयुक्तस्तस्याऽविप्रयागस्मृतिसमन्वागतश्चापि भवति-मनोन = इष्टो य अन्त्यादि, तस्य म प्रयाग = न्यागस्मृत मप्रयुक्त मन तस्य = मनोन-गन्तेऽविप्रयोगस्मृति = अविप्रयोगचिन्ता, तथा समन्वागत = युक्तश्चापि भवति ।

३ - आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ' आतइमप्रयोगमप्रयुक्तस्तस्य विप्रयागस्मृतिसमन्वागतश्चापि भवति-आतइओ रोग, तस्य सम्प्रयोग = नरोग, तेन मप्रयुक्त मन तस्याऽतइस्य विप्रयोगस्मृति = विप्रयोगचिन्ता, तथा समन्वागतश्चापि भवति । ४ - 'परिजूसियकामभोगसपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ' परिजुष्टकामभोगसम्प्रयोगसम्प्रयुक्तस्तस्याऽविप्रयोगस्मृति समन्वागतश्चापि भवति, परि = समन्तात्, जुष्ट = संपित - प्रीतो वा य कामभोगस्तस्य सम्प्रयोग मप्रयुक्त मन, तस्य कामभोगस्य अविप्रयोगस्मृति = अविप्रयोगचिन्ता तथा, समन्वागत = सयुक्तश्चापि भवति । 'अट्टस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लङ्खणा पण्णत्ता' आर्तस्थ गृष्ट या-

भवइ) मनोन-इष्ट अन्त्यादि विप्रयो का मप्राप्ति होन पर उनक अविप्रयाग-विप्रयोग न होन का बारबार चिन्तन करना सो य इष्टमयोगज आर्त यान है । (आयकसपओग सपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) आतइ-रोग क सम्प्रयोग-योग होन पर जो उसके विप्रयोग होन का बारबार चिन्तन करना ह वह पटनाजय आर्त-व्यान है । (परिजूसियकामभोगसपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) संपित कामभोग का प्राप्ति होन पर उनका काम भा विप्रयोग न हो जेसा विचार करना सो यह चौथा आर्त यान है । (अट्टस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लङ्खणा

अप्राप्ति यता तेभनो अविप्रयोग-विप्रयोग न थाय तेनु बारबार चिन्तन इष्टु ते इष्टमयोगजन्य आर्तव्यान है (आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओग सइसमण्णागए यावि भवइ) आतइ-रोगनो अविप्रयोग-विप्रयोग यता है तेनो विप्रयोग यवानु बारबार चिन्तन इष्टु है ते वेदनाजन्य आर्तव्यान है (परिजूसियकामभोगसपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) जेवन ठरेल कामभोगोनी प्राप्ति यता तेभनो इष्टी पणु विप्रयोग न थाय

વ્રક્ષણા પળ્લતા, તં જહા-કંદળયા ૧, સોયળયા ૨, તિપ્પળયા ૩, વિલવળયા ૪ । રુદ્ધજ્ઞાણે ચડવિવહે પળ્લત્તે, ત જહા-હિસાણુવંધી ૧, મોસાણુવધી ૨, તેળાણુવધી ૩, સારવ્રક્ષણા-

નસ્ય ચચારિ લક્ષણાનિ પ્રનમાનિ, 'ત જહા' તથા-૧ 'કંદળયા' કંદનના=મગ્નડાઽ શ્રુપ્રક્ષેપરૂપા । ૨ 'સોયળયા' ઓચનતા=માનસગ્લાનિરૂપા । ૩ 'તિપ્પળયા' તેપનતા=નિરગ્ન્ટાશ્રુમોચનમ્ । ૪ 'વિલવળયા' વિલ્પનતા=પુન પુન સ્વકૃતાશુભકર્મણામુચ્ચા રણમ્, "કાદગ્ન પૂર્વજન્મનિ મયા દુષ્ટતમાચરિત ચક્રમ્મધુનદગ્ન મયા લમ્બ્યતે" ટ્ઠયાન્નિરૂપમ્ । 'રુદ્ધજ્ઞાણે ચડવિવહે પળ્લત્તે' રૌદ્ર યાન ચતુર્વિધ પ્રનમમ્, 'ત જહા' તથા-૧ 'હિસાણુવધી' હિસાનુવધિ-હિસા=પરપ્રાણહરણરૂપામનુવધ્નાતિ=કરોતાતિ હિમાનુવધિ, ૨-'મોસા

પળ્લતા) દસ આર્તિયાન કે ૪ ચાર લક્ષણ તતલાઈ ગયે હૈ, (ત જહા) વ ઇસ પ્રકાર હૈ-(કંદળયા સોયળયા તિપ્પળયા વિલવળયા) કંદનતા-ગ્ન્ટસહિત આસુઆ કો નિકાલતે હુઈ રોના (૧) । ઓચનતા-માનસિક ગ્લાનિ કરના (૨) । તેપનતા-એસા રોદન હો કિ જિસમે રોન કા આવાજ આવે નહા, પરંતુ આંસુ નિકલતે રહે (૩) । વિલ્પનતા વારવાર અપન કિયે હુઈ કર્મો કા જિસમે ચિન્તવન કરતે હુઈ ઉચ્ચારણ હો, જૈસે-મૈન પૂર્વજન્મ મે કૈસે પાપ કિયે, જિસકા ફલ મુજે ભોગના પડ રહા હૈ, યે સન આર્તિયાન ક લક્ષણ હૈ । ઇન લક્ષણોં સે આર્તિયાન કો સત્તા જાની જાતી હૈ । (રુદ્ધજ્ઞાણે ચડવિવહે પળ્લત્તે) રૌદ્ર યાન ચાર પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, જૈસે-(હિસાણુવધી, મોસાણુવધી, તેળાણુવધી, સારવ્રક્ષણાણુવધી) જિસ યાન મે હિસા કા અનુવધ હો વહ હિસાનુવધા રૌદ્રધ્યાન હૈ ।

એવો વિચાર કરવો તે આ ચોથુ આર્તધ્યાન છે (અટ્ટસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લતા) આ આર્તધ્યાનના ચાર લક્ષણ બતાવેલા છે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે-(કંદળયા સોયળયા તિપ્પળયા વિલવળયા) કંદન-શબ્દ સાથે આસુઓ પાડતા રડવું (૧), શોચન-માનસિક ગ્લાનિ ડરવી (૨), તેપન-એવું રોદન થાય કે જેમા રોવાનો અવાજ આવે નહિ, પરંતુ આસુ વહેતા રહે (૩), વિલ્પન-વારવાર પોતે ડરેલા ડરેલા ચિન્તવન કરતા મોટેથી વિલાપ કરવો, જેમકે-મે પૂર્વ જન્મમા કેવા પાપ કર્યા કે જેનું ફળ મારે ભોગવવું પડે છે આ બધા આર્તધ્યાનના લક્ષણ છે એ લક્ષણોથી આર્તધ્યાનની સત્તા બાણી લેવાય છે (રુદ્ધજ્ઞાણે ચડવિવહે પળ્લત્તે) રૌદ્રધ્યાન ચાર પ્રકારનું ડહેલું છે, (ત જહા) જેમ કે (હિસાણુવધી, મોસાણુવધી, તેળાણુવધી, સારવ્રક્ષણાણુવધી)

पुत्रधी ४। रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता, त जहा-
उसण्णदोसे १, बहुदोसे २, अण्णाणदोसे ३, आमरणतदोसे

पुत्रधी' मृपानुग्रहि-मृपा=अमय, तदनुग्रहाति=करोतीति मृपानुग्रहि, असत्यप्रचनेन धमाप
पातकुमार्गप्रसूयगतिनात्तिकारकमित्यर्थ । ३-'तेणापुत्रधी' स्तेन्यानुग्रहि=अत्तापानकार
कम्, ४ 'सारक्खणापुत्रधी' सरक्षणानुग्रहि-प्रियमात्रनस्य धनादिकस्य रक्षणे अनुग्रह =
सम्बन्धोऽस्यास्तीति तत् सरक्षणानुग्रहि । 'रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा
पणत्ता' रौद्रस्य गल ध्यानस्य चत्तारि लक्षणानि प्रज्ञपानि, 'त जहा' तद्यथा - 'उसण्ण
दोसे' बाहुल्यदोष - अनुपगततया बाहुल्येन=प्राचुर्येण दोषो हिंसाऽनृताऽदत्ताऽऽपानसरक्षणा-
नामन्यतम - बाहुल्यदोष । 'उसन्न' इति बाहुल्यार्थे दधीयञ्ङ । १। तथा-'बहुदोसे' बहु-
दोष - बहुषु हिंसान्तिषु प्रवृत्तिलक्षणो दोषो बहुदोष । २। 'अण्णाणदोसे' अनानदोष - अनाना
त्=कुशास्त्रान्सिस्कारात् हिंसान्तिषु अधर्मस्वरूपेषु धर्मबुद्ध्या प्रवृत्तिलक्षणो दोषोऽज्ञानदोष । ३।

जिस ध्यान म मृपा-झूठ का अनुग्रह हो वह मृपानुग्रही रौद्र ध्यान है । जिस ध्यान मे चोरा
करने का अनुग्रह हो वह स्तेयानुग्रही रौद्र ध्यान है । जिस ध्यान म प्रिय के साधनभूत
धनान्ति के रक्षण का अनुग्रह है वह सरक्षणानुग्रही रौद्र ध्यान है । (रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्ता
रिलक्खणा पणत्ता) इस रौद्र ध्यान के ४ लक्षण कह द्युक्त है, जैसे-(उसण्णदोसे, बहु-
दोसे, अण्णाणदोसे आमरणतदोसे) हिंसा, झूठ, चोरा आदि पापकर्मों मे से किसी एक
पापकर्म म जो बाहुल्येन प्रवृत्ति होना सो उसन्नदोष है । हिंसान्ति सभा पाप कर्मों मे जो
बाहुल्येन प्रवृत्ति होना सो बहुदोष है । कुशास्त्रादिक के मस्कारजन्य अज्ञान से हिंसादिकों
मे धर्मबुद्धि से प्रवृत्त होना सो अज्ञानदोष है । मरणपर्यन्त पश्चात्ताप नहा करते हुए हिंसा

के ध्यानभा छि आनेो अनुग्रह होय ते छि सानुग्रही रौद्र ध्यान के के ध्यानभा
मृपा-झुठाणानो अनुग्रह होय ते मृपानुग्रही रौद्र ध्यान के के ध्यानभा चोरी
करवानो अनुग्रह होय ते स्तेन्यानुग्रही रौद्र ध्यान के के ध्यानभा प्रियना
साधनभूत धन आदिकना सरक्षणो अनुग्रह के ते सरक्षणानुग्रही रौद्र ध्यान
के (रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता) आ रौद्र ध्यानना आर लक्षण ठेकेला
के, (त जहा) केम के-(उसण्णदोसे, बहुदोसे, अण्णाणदोसे, आमरणतदोसे) हिंसा
झुठाणु, चोरी, आदि पापकर्मोंमाथी ओछ पण ओउ पापकर्ममा के जलवान प्रवृत्ति
थवी ते उसन्नदोष के छि सादिक जथा पापकर्मोंमा के जलवान प्रवृत्ति थवी ते बहु
दोष के कुशास्त्रादिकना मठारजन्य अज्ञानथी छि सादिकमा धर्मबुद्धिथी प्रवृत्ति
थवी ते अज्ञानदोष के मरणपर्यन्त पश्चात्ताप नहा वगर छि सादिक उभोमा

૪। ધમ્મજ્ઞાણે ચત્ત્વિહે ચત્ત્વડોયારે પળ્લસે, ત જહા-આણા-

‘આમરણત્તોસે’ આમરણાન્તત્તોપ -મરગમત્ર અ તો મરગાત્ત, મરણપર્ગતમ્ અમઝ્ઞાતાનુ તાપસ્ય કાલ્પગૌકરિકાદેગિવ યા હિમાન્તિપુ પ્રગતિ સા પ્રગતિરત્ર આમરણાન્તત્તોપ । ૪। ણ્ણુ યાનેપુ આર્ત્તરોઢે ત્યા યે ધર્મશુભે તુ માતે । ‘ધમ્મજ્ઞાણે ચત્ત્વિહે ચત્ત્વડોયારે પળ્લસે’ ધર્મ યાન ચતુરિધ ચતુપ્રત્યયતાર પ્રતયમ્ । ધર્મ યાન ચતુરિધ-ચનસો વિગા =સ્વરૂપ-લગાલ્મ્બનાનુપ્રેક્ષારૂપા ગકારા યસ્મિન તન્નત્યોક્તમ્ । ચતુપ્રત્યયતાર ચ-સ્વરૂપાન્તિપુર્વકસ્ય ચતુપ્રકારતયા પ્રત્યયતાગે=વિચારગીયત્વેન અતતગ્ણ યસ્મિન્ તત્, પ્રત્યેક ચતુર્વિગમિયર્થ, પ્રજ સમ્ । તત્ર સ્વરૂપસ્ય ચાતુર્વિગમાદ-તથા-‘આણાવિચય’ આનાવિચયમ્-આના=જિનપ્રવચન, તસ્યા વિચય =વયાગ્રોચન યત્ર તત્તથા, આનાગુગાડનુચિન્તનમિયર્થ, આનામેત્ર ચિન્તયેત-આના ભગવત સર્વતસ્ય પૂવાપરવિશુદ્ધા નિરવગગીયકાયહિતાડનતથા મહાયા મહાનુભાવા તિપુગજન

તિકા મ પ્રવૃત્તિગ્રાઢરહના સો આમરણાન્તત્તોપ હ । ડન ચાર વ્યાપ્તિ મ આર્ત્ત-રોઢ-વ્યાન ડોડન યોગ્ય હૈ, ઓર ધર્મ યાન ણ્ણુ શુદ્ધ યાન યે તો યાન ગ્રાહ્ય હૈ । અત્ર ધર્મ યાન કા મેટ્ કહતે હ-(ધમ્મજ્ઞાણે ચત્ત્વિહે ચત્ત્વડોયારે પળ્લસે) ધર્મધ્યાન-સ્વરૂપ, લક્ષ્ય, આલ્મ્બન, એવ અનુપ્રેક્ષા ક મંદ્ર સે ચાર પ્રકાર કા હૈ, ડન ચારા મ મા ણ્ણુ ણ્ણુ કે ચાર ચાર મેટ્ હોતે હ । ડમ પ્રકાર કુલ ડસકે ૧૬ મેટ્ હો જાતે હ । ધર્મ યાન કે ચાર સ્વરૂપ યે હૈ- (આણાવિચય, અવાયવિચય, ત્રિવાગવિચય, સઠાણવિચય,) અજ્ઞાવિચય, અપાયવિચય, વિપાકવિચય, ઓર સ્થાનવિચય । તાર્થકર પ્રમુ કી આના કા જિસમ વિચાર ક્રિયા જાય વહ આનાવિચય ધર્મ યાન હૈ । તાર્થકર પ્રમુકી આના કા ચિન્તન ડસમ ડસ પ્રકાર ક્રિયા જાતા હ-ભગવાન કા આનારૂપ પ્રવચન પૂવાપર મ નિર્વાપ હૈ, નિરવગેવ જીવો કા હિતરક્તા

પ્રવૃત્તિરીતિ ન્ણુ તે આમણ્ણાત દોષ ડે આ ચારેય યાનામા આત-રોઢ યાન ડોડવા યોગ્ય ડે અને વમ યન તેમજ શુદ્ધ યાન એ ડે ધ્યાન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય ડે હવે ધર્મ યાનના પ્રકાર ડહે ડે-(ધમ્મજ્ઞાણે ચત્ત્વિહે ચત્ત્વ ડોયારે પળ્લસે) ધમધ્યાન, વરૂપ, લક્ષણ, આલ્મ્બન તેમજ અનુપ્રેક્ષાના ભેદથી ચાર પ્રકારનુ ડે આ ચારમા પણ એડએડના ચાર ચાર ભેદ વાય ડે એ રીતે કુલ તેના સોળ (૧૬) ભેદ વધ જાય ડે (તજહા) ધમધ્યાનના ચાર ૪-વરૂપ આ ડે-(આણાવિચય, અવાયવિચય, ત્રિવાગવિચય, સઠાણવિચય) આજ્ઞા વિચય, અપાયવિચય, વિપાકવિચય અને અધ્યાનવિચય, તીથ કર પ્રભુની આજ્ઞાનો જેમા વિચાર કરવામા આવે તે આજ્ઞાવિચય ધમધ્યાન ડે તીર્થ કર પ્રભુની આજ્ઞાનુ ચિન્તન એમા આ રીતે ડસાય ડે-ભગવાનનુ આજ્ઞારૂપ પ્રવચન પૂવાપરમા નિર્દોષ ડે, તમામ જીવોને હિતરક્તા ડે, અનવધ ડે,

विचए १ अवायविचए २ विवागविचए ३ सठाणविचए ४।

धम्मस्स णं आणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता, त जहा-आणा-

विशेषा द्रव्यपयायप्रपञ्चोपिना अनाद्यनन्ता मयप्रपञ्चमोचना नरकनिगोत्रान्तिरूपानि वसिना कर्म
पविमन्ति विद्यत । २-‘अवायविचए’ अवायविचयम्-अवाय=रागद्वेषादिजन्या अन
वास्तेषा विचयो यत्र तत्तया, विषयतोपाऽनुचितनमित्यर्थ । ३ ‘विवागविचए’ विपाकवि
चयम्-विपाक=कर्मफल, तस्य विचयो यत्र तत्तया कर्मफलऽनुचिन्तनमित्यर्थ । ४-
‘सठाणविचए’ सम्यगन्तविचयम्-सम्यगन्तानि=येकदापममुद्राद्याकृतय, तेषा विचयो यत्र तत्
तथा, ‘धम्मस्स णं आणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता’ धर्मस्य सप्त ध्यानस्य चत्तारि लक्ख-
णानि प्रवर्णयन्ति, ‘त जहा’ तथया-१-‘आणारुई’ आनारुचि-आज्ञा=सर्वज्ञप्रचनरूपा, तथा

है, अनन्त है, गभीर है, प्रभावशाली है, निपुणजनविशेष है, द्रव्य एवं पयाया का प्रोत्कर्ष
है, अनादि एवं अनन्त है-सार का अन्त करने योग्य है नरक एवं निगोत्रान्तिक के दृष्टि
का विनाशक है और कर्मप्रवृत्ति का उत्थेयक है ॥१॥ अपायविचय-रागद्वेष आदि से जग
अनर्थों का नाम अपाय है । इनका विचारना जिसमें होता है-अथात् जन्तानि विषया के
दोषों का अनुचिन्तन जिसमें किया जाता है वह अपायविचय धर्म ध्यान है ॥२॥ विपाक-
विचय-कर्मफल का नाम विपाक है, इसका चिन्तन करना अथात् कर्म से उद्ध हो आमा
चतुर्गति-सार में भ्रमण करता है ऐसा जो विचारना सो विपाकविचय है ॥३॥ सम्यगन्त
विचय-चौथा भेद है, ध्यानका अर्थ लक्ष्य एवं समुद्रान्तिक का आकार है, इनका
विचार करना सो सम्यगन्तविचय ॥४॥ (धम्मस्स णं आणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता)

गभीर है, प्रभावशाली है, निपुण क्षोभार्थी लक्षणवा योग्य है, द्रव्य तेमज
पयायेतु आवृत्त है, अनादि अनन्त है, अनन्तानो अन्त द्रव्यावाणु है,
नरक तेमज निगोत्र आदिना हु जेतु विनाशक है, इसनी अन्विनु उ-
हउ है (१) अपायविचय-रागद्वेष आदिथी यता अनर्थोना नाम अपाय है
तेनो विचार जेमा उराय है अर्थात् शब्दादि विषयोना दोषोना अनुचिन्तन
जेमा उराय है ते अपायविचय धर्म ध्यान है (२) विपाकविचय-कर्मफल
नाम विपाक है तेनु चिन्तन उरवु, अथात् कर्मथी अधायेदो आत्मा
चतुर्गति-सम्यग्मा भ्रमण उरे है जेम जे विचारवु ते विपाकविचय
है (३) सम्यगन्तविचय योथो प्रसार है सम्यगन्तो अर्थ दोउ, द्वीप तेमज
समुद्रादि नो आकार है, तेनो विचार उरवो ते सम्यगन्तविचय है (४)
(धम्मस्स णं आणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता) धर्म ध्यानना चार लक्षण उरवो है

રૂઠે ૧, નિસર્ગરૂઠે ૨, ઉવણ્સરૂઠે ૩, સુત્તરૂઠે ૪ । ધમ્મસ્સ ણ
જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા પળ્લન્તા, ત જહા—વાયણા ૧, પુચ્છણા

ધર્માનુશાનગતા રુચિ = શ્રદ્ધાનમ્ । ૨—‘નિસર્ગરૂઠે’ નિસર્ગરુચિ = સ્વમાત્રતત્ત્વશ્રદ્ધાનમ્ ।
૩—‘ઉવણ્સરૂઠે’ ઉપદેશરુચિ = સાધુપદેશાત્તત્ત્વશ્રદ્ધાનમ્ । ૪—‘સુત્તરૂઠે’ સૂત્રરુચિ મત્રે = આગમ
રુચિ = શ્રદ્ધાનમ્ । આજ્ઞાઽઽગમનિષયારુચિ — આનારુચિ ‘આજ્ઞા પૂવાપરવિશુદ્ધાઽનવધા’—અનવધા
યાઽઽગમનિષયારુચિ સા મૂત્રરુચિરેતિ તયોર્મેત્ । ‘ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા
પળ્લન્તા’ ધર્મસ્થ ગ્વલુ યાનસ્થ ચત્રાયાલ્મ્બનાનિ પ્રજ્ઞનાનિ—ધર્મયાનગિયગરોદ્દેશ્યાર્થ યાયા
લ્મ્બયતે = આશ્રીયતે તાન્યાલ્મ્બનાનિ ચતુર્વિધાનિ કથિતાનિ, ‘ત જહા’ તથા—૧—‘વાયણા’

ધર્મયાન કે ચાર લક્ષણ કહે ગયે છે, (ત જહા) વે ઇસ પ્રકાર સે હૈ—(આજ્ઞારૂઠે, નિસર્ગ-
રૂઠે, ઉવણ્સરૂઠે, સુત્તરૂઠે) આનારુચિ, નિસર્ગરુચિ, ઉપદેશરુચિ, મૂત્રરુચિ । તીર્થંકર ભગવાન
કી આજ્ઞા કે આરાધન કરને મે શ્રદ્ધા ના ઉત્પન્ન હોના આજ્ઞારુચિ હૈ ૧ । સ્વમાત્ર સે જિન-
પ્રરૂપિત તત્ત્વો મે શ્રદ્ધા હોના નિસર્ગરુચિ હૈ ૨ । સાધુ—મુનિરાજા કે ઉપદેશ સે તત્ત્વો મ
શ્રદ્ધા હોના ઉપદેશરુચિ હૈ ૩ । જૈનાગમો મે શ્રદ્ધા હોના મૂત્રરુચિ હૈ ૪ । આજ્ઞારુચિ ઓર
સૂત્રરુચિ મે ક્યા મેત્ હૈ ? ઇસકા ઉત્તર યહ હૈ કિ તીર્થંકર ભગવાન કા આજ્ઞા કા આરાધન
કરના—આજ્ઞારુચિ હૈ, તથા તીર્થંકર ભગવાન કી આજ્ઞા પૂવાપરવિશુદ્ધ હૈ અનવધા હૈ—ઇસ
પ્રકાર આગમ કે વિષય મે દૃઢશ્રદ્ધા હોના—મૂત્રરુચિ હૈ । યહી ઇન દોના મ મેદ્ હૈ ।
(ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા પળ્લન્તા) ધર્મયાન કે આલવન ૪ ચાર હૈ । યે
આલવન ધર્મયાન કે નિરતર પર ચઢન કે લિયે જાવો કો સહાર કા કામ દેતે હૈ, (ત જહા)

(ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(આજ્ઞારૂઠે, નિસર્ગરૂઠે, ઉવણ્સરૂઠે, સુત્તરૂઠે) આજ્ઞારુચિ,
નિસર્ગરુચિ, ઉપદેશરુચિ, સૂત્રરુચિ તીર્થંકર ભગવાનની આજ્ઞાનુ આરાધન
કરવામા શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવી તે આજ્ઞારુચિ છે ૧, સ્વભાવથી જ જિનપ્રરૂપિત
તત્ત્વોમા શ્રદ્ધા થવી તે નિસર્ગરુચિ છે ૨, સાધુ મુનિરાજોના ઉપદેશથી તત્ત્વોમા
શ્રદ્ધા થવી તે ઉપદેશરુચિ છે ૩, જૈન આગમોમા શ્રદ્ધા થવી તે સૂત્રરુચિ છે ૪,
આજ્ઞારુચિ અને સૂત્રરુચિમા શુ ભેદ છે ? તેનુ ઉત્તર આ છે કે—તીર્થંકર
ભગવાનની આજ્ઞાનુ આરાધન કરવુ તે આજ્ઞારુચિ છે, તથા—તીર્થંકર ભગ
વાનની આજ્ઞા પૂવાપરવિશુદ્ધ છે, અનવધા છે એ પ્રકારે આગમના વિષયમા
દૃઢ શ્રદ્ધા થવી તે સૂત્રરુચિ છે આ જ એ બન્નેમા તફાવત છે (ધમ્મસ્સ ણ
જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા પળ્લન્તા) ધર્મધ્યાનના આલવન ચાર છે તે આલવન
ધર્મધ્યાનના ગિઅર ઉપર ચડવા માટે જીવોને આશ્રય-આધારનુ કામ કરી દે

૧, પરિચટ્ટણા ૨, ધમ્મકહા ૪। ધમ્મસ્સ ણં જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ
અણુપ્પેહાઓ પળ્લત્તાઓ, ત જહા-અણિચ્છાણુપ્પેહા ૧, અસર-
ણાણુપ્પેહા ૨, એગત્તાણુપ્પેહા ૩, સસારાણુપ્પેહા ૪।

વાચના, ૨ ‘પુચ્છણા’ પ્રચ્છના, ૩-‘પરિચટ્ટણા’ પરિવર્તના, ૪-‘ધમ્મકહા’ ધર્મકથા,
‘ધમ્મસ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લત્તાઓ’ ધર્મસ્ય ચત્તુઃ ધ્યાનસ્ય ચત્તોઽનુપ્રેક્ષા
પ્રત્યા ‘ત જહા’ તથા-‘અણિચ્છાણુપ્પેહા’ અનિયાનુપ્રેક્ષા=અનિ ચચિન્તનિકા, તથા ચોક્તમ્-

“ કાય સનિહિતાપાય, સપદ પદ્માપદામ્।

સમાગમા સાપગમા, સર્વમુત્પાદિ ભદ્ગુરમ્ ” ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

વ ટસ પ્રકાર હૈ-(વાયણા) વાચના ૧, (પુચ્છણા) પ્રચ્છના ૨, (પરિચટ્ટણા) પરિવર્તના
૩, (ધમ્મકહા) ધર્મકથા ૪। ટનકા સ્વરૂપ પાઠે કહ ત્રિયા ગયા હ। (ધમ્મસ્સ ણ
જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લત્તાઓ) ધર્મ યાન કા ચાર અનુપ્રેક્ષા કહા હે, (ત
જહા) ત થ હે-(અણિચ્છાણુપ્પેહા) અનિયાનુપ્રેક્ષા-ટસમ સમસ્ત પૌદ્ગલિક પદાર્થો કા
અનિયત્વ સે ચિત્તવન ક્રિયા જાતા હ, જૈસે-

કાય સનિહિતાપાય., સપદઃ પદમાપદામ્।

સમાગમાઃ સાપગમા., સર્વમુત્પાદિ ભદ્ગુરમ્ ॥૧॥

હમ ગરીર ક પાઠે અપાય-રોગાદિ લગા ટુઆ હે। ટમલિયે યહ નટ હોને વાલા
હૈ। યહ ધનપ્રાપ્તિ સમ્પત્તિ, આપત્તિયો કા સ્થાન હ। ક્યો કિ હસાકે કારણ સ્ત્રી, પુત્ર,
મિત્ર, સ્વજન, પરિજન ઓર ગ્રામજન આદિ સે ગત્રુતા હોતા હ, લટાઈ હોતી હ, અન્ત મે

હે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે હે-(વાયણા) વાચણા-વાચણુ ૧, (પ્રચ્છણા) પ્રચ્છણા-
પુચ્છણુ ૨, (પરિચટ્ટણા) પરિવર્તના-આવૃત્તિ ઠરવી ૩, (ધમ્મકહા) ધર્મકથા ૪,
એમનુ સ્વરૂપ પાછળ ઠહેવાઈ ગયુ હે (ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ
પળ્લત્તાઓ) ધર્મધ્યાનની ચાર અનુપ્રેક્ષા ઠહી છે, (ત જહા) તે આ પ્રમાણે
હે-(અણિચ્છાણુપ્પેહા) અનિયાનુપ્રેક્ષા-આમા સમસ્ત પૌદ્ગલિક પદાર્થોનુ
અનિત્યરૂપથી ચિત્તવન ઠરવામા આવે હે એમહે-

કાય સનિહિતાપાય, સપદ પદ્માપદામ્।

સમાગમા સાપગમા, સર્વમુત્પાદિ ભદ્ગુરમ્ ॥ ૧ ॥

આ ગરીરની પાછળ અપાય-રોગ-આદિ લાગી ઠહેલા છે, તે માટે તે
નાશ પામવાવાળુ છે આ ધન-ધાન્યાદિ-સમ્પત્તિ આપત્તિઓનુ સ્થાન છે

‘અસરણાણુપ્પેહા’ અગરણાનુપ્રેક્ષા—અગરણ તપચારેના અસ્યા સમુત્તો ન કસ્યાપિ રક્ષક પતદ્રૂપા, જમજમમરગમયૈમિદ્રુત ત્રાધિવેનાપ્રપ્તે જિનવચનાત્ ગરણ સ્વચ્છોકે—ઇત્યેવમગરણસ્ય=અગરણસ્ય અનુપ્રેક્ષા=પર્યાગેચના ।

પાળ તરુ ગ્યોગ પડતા હ । જિન જિન અભિલ્પિન પ્રિય સ્ત્રી, પુત્ર, ધન જાતિ કા મ અર્થાત્ પ્રાપ્તિ હોતા હ, ત સત્ર ત્રિભુવન વાલ હૈ । સ્યો કિ તયોગ ક તાત્ર ત્રિયોગ હોતા હ । અધિક સ્યા, જો જો ઉપન્ન હોતા હ, ત્હ સત્ર નિયમન ના ભા હોતા । ક્યો કિ ઉપત્તિશીલ સમી પદાર્થ વિનશ્વર અર્થાત્ નાશવાન હોત હૈ । તેસ વિનશ્વર પદાર્થો મ ફિર આસક્તિ ઓર પ્રેમ ક્યો । ઉચિત ત્હ હ કિ જો ધર્મ કર્મા મી નષ્ટ હોન વાલ નહી હ, ઉસી પર મુઝે આકર્ષણ હોના ચાહિયે, ઇન વિનશ્વર સામારિક પદાર્થો પર નહી । ઇસ પ્રકાર સાસારિક સમસ્ત પદાર્થો કે પ્રતિ અનિયત્ર કા ચિત્તન કરના અનિયાનુપ્રેક્ષા હ ॥૧॥

(અસરણાણુપ્પેહા) અગરણાનુપ્રેક્ષા—આમાર મ ઇસ જાત્ર કા કોદ મી ગરણ નહા હૈ । જમ, જરા ત્વ મરણ ક ભય સે વ્યાકુલ હુવ ત્વ વ્યાધિ ઓર વેદના સે પ્રસ્ત બને હુવ ઇસ પ્રાણી કા યદિ લોક મે કોદ ગરણ હૈ તો વહ એક જિનવર કા ધર્મ હા હૈ, ઓર કોદ નહા । ઇસ પ્રકાર સે ઇસ અનુપ્રેક્ષા મ વિચાર ક્રિયા જાતા હૈ । કહા મી હૈ—

કેમકે તેના જ કારણે સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન, પરિજન અને ગામના લોકો આદિ સાથે શત્રુતા થાય છે, લડાઈ (ઝગડા) થાય છે, આખરે ગ્રાણુ સુધી ખોવો પડે છે જે જે અલિલપિત પ્રિય સ્ત્રી, પુત્ર, ધન આદિનો સમાગમ અર્થાત્ પ્રાપ્તિ થાય છે તે બધા વિખૂટા પડનાર છે, કેમકે ત્રયોગ પછી વિયોગ અવશ્ય થાય છે, વધારે શુ ? જે જે ઉત્પન્ન થાય છે તે બધુ નિયમપ્રમાણે નાશ પણ પામે છે જ, કેમકે ઉત્પત્તિશીલ તમામ પદાર્થ વિનશ્વર અર્થાત્ નાશવાન હોય છે, તો એવા વિનશ્વર પદાર્થોમા વળી આત્મક્રિયા અને પ્રેમ શા માટે ? ઉચિત તો એ છે કે—જે ધર્મ કદી પણ નાશ પામનાર નથી તે ઉપર જ મને આકર્ષણ થવું જોઈએ, આ વિનશ્વર સાસારિક પદાર્થો પર નહિ એ પ્રકારે સામારિક તમામ પદાર્થો માટે અનિત્યપણાનું ચિત્તન કરવું તે અનિત્યાનુપ્રેક્ષા છે (૧) (અસરણાણુપ્પેહા) અગરણાનુપ્રેક્ષા—અસારમા આ જીવનું કોઈ પણ શરણુ નથી જન્મ, જરા તેમજ મરણના ભયથી વ્યાકુળ થતા તેમજ વ્યાધિ અને વેદનાથી ઘસ્ત બની જતા આ ગ્રાણુનું જો કોઈ શરણુ (આશ્રય) હોય તો તે એકમાત્ર આ લોકમા જિનવરનો ધર્મ જ છે, બીજું કોઈ નહિ આ પ્રકારના આ અનુપ્રેક્ષામા વિચાર કરવામા આવે છે કહ્યું પણ છે—

કલત્રમિત્રપુત્રાદિ,—સ્નેહગ્રહનિવૃત્તયે ।

इति शुद्धमति कुर्यादशरण्यत्वभावनाम् ॥१॥

અગરણભાવના ચેત્ત્વ—

इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येत यन्मृत्योर्यान्ति गोचरम् ।

अहो तदन्तकातङ्गे क शरण्य शरीरिणाम् ॥१॥

पितुर्मातुः स्वसुभ्रातुस्तनयाना च पश्यताम् ।

अत्रागो नीयते जन्तु कर्मभिर्यमसद्गति ॥२॥

કલત્રમિત્રપુત્રાદિ,—સ્નેહગ્રહનિવૃત્તયે ।

इति शुद्धमति कुर्यादशरण्यत्वभावनाम् ॥१॥

શુદ્ધબુદ્ધિયુક્ત મન્ય પ્રાણી સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન—સમ્બંધી આદિકાં ક સ્નેહ—બંધન સે મુક્ત હોવ કે લિયે ઇમ પ્રકાર સ અગરણભાવના કા ચિંતા કરે ।

અગરણભાવના ઇમ પ્રકાર સે કરનાં ચાહિયે—

इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येते, यन्मृत्योर्यान्ति गोचरम् ।

अहो ! तदन्तकातङ्गे, क शरण्यः शरीरिणाम् ॥१॥

યે મહાપરાક્રમા અજેય ઇન્દ્ર, ઉપેન્દ્ર આદિયાં કોં મી જવ કાલને કવલિત કર-
લિયા, તો, અરે ! ઇસ મસાર મ સાધારણ મનુષ્ય કી ફિર ગણના હી ક્યા હૈ ' ઉસ સર્વવિજયી
કાલ કે જાન પર મનુષ્ય કા ક્યા કોઈ ત્રાણ, ગરણ હો સકતા હૈ ' કોઈ નહીં ' ॥૧॥

पितुर्मातुः स्वसुभ्रातुस्तनयाना च पश्यताम् ।

अत्राणो नीयते जन्तु, कर्मभिर्यमसद्गति ॥२॥

કલત્રમિત્રપુત્રાદિ—સ્નેહગ્રહનિવૃત્તયે ।

इति शुद्धमति कुर्यादशरण्यत्वभावनाम् । १॥

શુદ્ધબુદ્ધિયુક્ત લખ્ય પ્રાણી સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન, સંબંધી આદિના
સ્નેહ—બંધનથી મુક્ત થવા માટે આ પ્રકારે અશરણુભાવનાની ચિંતા કરે
અશરણુભાવના આ પ્રકારે કરવી જોઈએ—

इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येते, यन्मृत्योर्यान्ति गोचरम् ।

अहो ! तदन्तकातङ्गे, क शरण्यः शरीरिणाम् ॥ १ ॥

એ મહાપરાક્રમી અજેય ઇન્દ્ર, ઉપેન્દ્ર આદિઓને પણ જ્યારે ડાળ
ડોળિઓ કરી ગયો, તો અરે ! આ મસારમા સાધારણ મનુષ્યની વળી ગણ
ત્રીજ શુ છે ? તે બધાનો વિજેતા એવો ડાલ આવી જતા મનુષ્યનુ શુ કોઈ
રક્ષણ કે શરણુ થઈ શકે છે ? કોઈ જ નહિ (૧)

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિ ।

નેષ્યમાણ ન શોચન્તિ સ્વાત્માન મૃદુચુદ્ધય ॥૩॥

સસાર દુઃસ્વદાવાગ્નિ-જ્વલજ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્ભકસ્યેવ શરણ નાસ્તિ દેહિન ॥૪॥

અસહાય જીવ અપન કર્મોં કે દ્વારા મૃત્યુ કે સમીપ પહુંચાયે જાત છે । અર્થાત્-માતા, પિતા, માઈ, બહેન, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી આદિ કે દેશ્યત હા દર્શતે જીવ કો ઉસકા સ્વકૃત કર્મ મૃત્યુ કે લિયે સમર્પિત કર દેતા હે, ઉસ સમય ઉસ જીવ કે ત્રાણ કરન મેં માતા પિતા આદિ કોઈં મી સમર્થ નહીં હોતે હૈ, જીવ અકેલા હી મૃત્યુ પ્રાપ્ત કર સ્વકૃત કર્માનુસાર ફલ ભોગતા હૈ ॥૨॥

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત, નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિઃ ।

નેષ્યમાણ ન શોચન્તિ, સ્વાત્માન મૃદુચુદ્ધયઃ ॥૩॥

અજ્ઞાના જીવ સ્વકૃત કર્મોં કે દ્વારા મરતે હુણ સ્વજના કે લિયે ગ્રોહ કરતા હે, પરન્તુ વહ અજ્ઞાની જીવ અપન લિયે નહીં સોચતા હૈ, જો વહ સ્વય અપન કર્મ કે દ્વારા સ્વય મૃત્યુ કે નિકટ પહુંચ રહા હૈ ॥૩॥

સસારે દુઃસ્વદાવાગ્નિ-જ્વલજ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્ભકસ્યેવ, શરણ નાસ્તિ દેહિન. ॥૪॥

પિતુર્માતૃ સ્વસુધર્માતુ-સ્તનયાના ચ પશ્યતામ્ ।

અત્રાણો નીયતે જન્તુ, કર્મભિર્યમસદ્ગતિ ॥૩॥

પિતા, માતા, બહેન, ભાઈ, પુત્ર આદિના જોતજોતામા જ અસહાય જીવ પોતાના કર્મોંદ્વારા મૃત્યુની સમીપે જાય છે, અર્થાત્-માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી આદિના જોતજોતામા જ જીવને તેતુ પોતાનુ કર્મ મૃત્યુને સમર્પણ કરી દે છે, તે સમયે તે જીવનુ રક્ષણ કરવામા માતા પિતા આદિ કોઈપણ સમર્થ થતા નથી જીવ એકલો જ મૃત્યુ પ્રાપ્ત કરીને સ્વકૃત (પોતે કરેલા) કર્માનુસાર ફળ ભોગવે છે (૨)

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત, નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિ ।

નેષ્યમાણ ન શોચન્તિ, સ્વાત્માન મૃદુચુદ્ધય ॥૨॥

અજ્ઞાની જીવ સ્વકૃત કર્મોંદ્વારા મરી જતા સ્વજનો માટે શોક કરે છે, પરન્તુ તે અજ્ઞાની જીવ પોતાને માટે નથી વિચાર કરતા કે તે પોતે પોતાના કર્મોં દ્વારા મૃત્યુની પાસે પહોંચી રહ્યા છે (૩)

સસારે દુઃસ્વદાવાગ્નિ-જ્વલજ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્ભકસ્યેવ, શરણ નાસ્તિ દેહિન ॥૪॥

अयम्—परलोकसहायार्थं पिता माता न तिष्ठत ।

न पुत्रदार न ज्ञातिर्धर्मस्तिष्ठति केवल ॥१॥

३-‘एगत्ताणुप्पेहा’ एकवानुप्रेक्षा—आमन एकाकिप्रचिन्तनम्, तथा चोक्तम्—

उपयते जन्तुगिहक एव विपयते चैकक एव दुखा ।

कमार्जययेकक एव चित्रम् आसेवते तफलमेक एव ॥१॥

जैसे प्रचण्ड ज्वालिनी की ज्वाला से जलते हुए वन में मृग के प्रभे का कोई रक्षक नहीं होता है, उसी प्रकार दुर्गन्धी ज्वालिनी का प्रचण्ड ज्वाला से जलते हुए इस संसार में आत्मा का कोई रक्षक नहीं है ॥४॥ और भी कहा है—

परलोकसहायार्थं, पिता माता न तिष्ठतः ।

न पुत्रदार न ज्ञाति-धर्मस्तिष्ठति केवलः ॥

माता-पिता परलोक में जीव को सहायता के लिये नहीं जाते हैं, न स्त्री, पुत्र, स्वजन-स्वधी आदि जाते हैं । मात्र एक धर्म ही परलोक में जीव के साथ जाता है ॥४॥

—इस प्रकार से चिन्तन करना सो अशरणानुप्रेक्षा है ।

(एगत्ताणुप्पेहा) एकवानुप्रेक्षा—आत्मा अकेला है । इस प्रकार से चिन्तन करना—एकवानुप्रेक्षा है । एकवानुप्रेक्षा का चिन्तन इस प्रकार से करना चाहिये, जैसे—कर्म के फल को यह जीव अकेला ही भोगता है । माता पिता आदि कोई भी इस जीव को साथ नहीं देते हैं । सब अपने स्वार्थ के हैं । कहा भी है—

जेम प्रचण्ड ज्वालिनी ज्वालाथी जलता वनमा मृगना जन्त्याओनो
कोई रक्षक नहीं, तेज प्रकारे दुर्गन्धी ज्वालिनी प्रचण्ड ज्वालाथी
जलता आ संसारमा आत्मानो कोई रक्षक नहीं (४)

वर्णी पण उहु ठे—

परलोकसहायार्थं, पिता माता न तिष्ठत ।

न पुत्रदार न ज्ञाति, -धर्मस्तिष्ठति केवल ॥५॥

माता-पिता परलोकमा जवनी सहायता माटे जाता नहीं, न स्त्री,
पुत्र, स्वजन, स्वधी आदि पण जाय ठे मात्र एक धर्म ज परलोकमा
जवनी साथे जाय ठे आ प्रकारे चिन्तन करवु ते अशरणानुप्रेक्षा ठे (५)

(एगत्ताणुप्पेहा) एकवानुप्रेक्षा—आत्मा अकेला छे जे प्रकारे चिन्तन
करवु ते एकवानुप्रेक्षा ठे एकवानुप्रेक्षा चिन्तन आ रीते करवु जेधजे,
जेमडे-कर्मना कर्णने आ जव अकेला ज भोगवे ठे, माता पिता आदि
कोई पण आ जवने साथ देता नहीं सो पोतपाताना स्वार्थना ठे

યજ્ઞાવેન ધન સ્વયઃ વહુવિધૈઃ કષ્ટૈરિહોપાર્જયતે,
તત્સમૂયઃ કલત્રમિત્રતનયૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્ભુજ્યતે ।
તત્તત્કર્મવશાચ્ચ નારકનરસ્વર્વાસિતિર્યગ્ભવે—
એક સૈવ મુદુ સહાનિ સહતે દુઃખાન્યસહ્યાન્યદો ॥૨॥

ઉત્પદ્યતે જન્તુરિદૈઃ એવ, વિપદ્યતે ચૈકક એવ દુઃખી ।
કર્માર્જયત્યેકક એવ ચિત્રમ્, આમેવતે તત્ફલમેક એવ ॥૧॥

જાન અકેલા હી ઇસ મસાર મેં ઉપજ્ઞ હોતા હૈ, અકેલા હી અપાર દુઃખ કા અનુભવ કરતે હુએ મૃત્યુ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, અકેલા હા વહ નાનાવિધ કર્મોં કા ઉપાર્જન કરતા હૈ, તથા અકેલા હા ઉમકા ફલ ભોગતા હૈ ॥૧॥

યજ્ઞીવેન ધન સ્વયઃ વહુવિધૈઃ કષ્ટૈરિહોપાર્જયતે,
તત્સમૂયઃ કલત્રમિત્રતનયૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્ભુજ્યતે ।
તત્તત્કર્મવશાચ્ચ નારકનરસ્વર્વાસિતિર્યગ્ભવે,—
એક સૈવ મુદુ સહાનિ સહતે દુઃખાન્યસહ્યાન્યદો ॥૨॥

જાન જો અનેકવિધ કષ્ટોં સે સ્વય ધનોપાર્જન કરતા હૈ, ઉસ જન કા ઉપભોગ સ્ત્રી, પુત્ર, માદ—મધુ, મિત્ર, સ્વજન—સમ્બંધી આદિ કરતે હૈ । પરંતુ ધનોપાર્જન કરનેવાલા વહ જીવ તો સ્વમૃત્ત ઉન ઉન કર્મોં કે અનુસાર દેવ મનુષ્ય નારક તિર્યક આદિ

ઠહુ પશુ છે —

ઉત્પદ્યતે જન્તુરિદૈઃ એવ, વિપદ્યતે ચૈકક એવ દુઃખી ।
કર્માર્જયત્યેકક એવ ચિત્રમ્, આમેવતે તત્ફલમેક એવ ॥૧॥

જીવ એકલો જ આ સ મસારમા ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો જ અપાર દુઃખનો અનુભવ કરતો કરતો મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે, એકલો જ તે અનેક પ્રકારના કર્મોંનું ઉપાર્જન કરે છે, તથા એકલો જ તેનું ફળ ભોગવે છે (૧)

યજ્ઞીવેન ધન સ્વયઃ વહુવિધૈઃ કષ્ટૈરિહોપાર્જયતે,
તત્સમૂયઃ કલત્રમિત્રતનયૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્ભુજ્યતે ।
તત્તત્કર્મવશાચ્ચ નારક—નર—સ્વર્વાસિતિર્યગ્ભવે—
એક સૈવ મુદુ સહાનિ સહતે દુઃખાન્યસહ્યાન્યદો ॥૨॥

જીવ જે વિધવિધ અનેક કષ્ટોંથી પોતે ધન ઉપાર્જન કરે છે તે ધનનો ઉપભોગ સ્ત્રી, પુત્ર, માદ—મધુ, મિત્ર, સ્વજન—સમ્બંધી આદિ કરે છે પરંતુ ધનોપાર્જન કરવાવાળો તે જીવ તો પોતે કરેલા તે તે કર્મોં અનુસાર દેવ મનુષ્ય નારક તિર્યક આદિ ભવોમા એકલો જ અતિદુઃખ અનંત

જીવો यस્ય કૃતે ભ્રમત્યનુદિન દૈન્ય સમાલમ્બતે,
ધર્માદ્ ભ્રમ્યતિ વશ્ચયત્યતિહિતાન્ ન્યાયાદપક્રામતિ ।
દેહ સોઽપિ સહાત્મના ન પદમપ્યેક પરસ્મિન્ ભવે,
ગચ્છત્યસ્ય તત્ કથ વદત મો ' સાહાય્યમાધાસ્યતિ ॥૩॥
સ્વાયંકનિષ્ઠ સ્વજન સ્વદેહ,—મુરય તત્ સર્વમવેત્ય સમ્યક્ ।
સર્વસ્ય કલ્યાણનિમિત્તમેક, ધર્મ સહાય ત્રિધાત ધામાન્ ॥૪॥

મર્યા મેં અકેલ્લ હી અતિદુ સહ અનન્ત દુ ગ્વા મો સહતા રહતા હે । અહો ! ડસ િ સાર મેં કોડ મા અપના નહોં હ ॥ ૨ ॥ ઓર મા કહા હે—

જીવો यस્ય કૃતે ભ્રમત્યનુદિન દૈન્ય સમાલમ્બતે,
ધર્માદ્ ભ્રમ્યતિ વશ્ચયત્યતિહિતાન્ ન્યાયાદપક્રામતિ ।
દેહઃ સોઽપિ સહાત્મના ન પદમપ્યેકઃ પરસ્મિન્ ભવે,
ગચ્છત્યસ્ય તતઃ કથ વદત મો ' સાહાય્યમાધાસ્યતિ ॥૩॥

જાવ જિસ શગર કે લ્યિયે ચારા તિગાઆ મેં પ્રમતા—ફિરતા રહતા હૈ, તીનતા પ્રતિત કરતા હૈ, ધર્મ સે ભ્રષ્ટ હોતા હૈ, અપન અચન્ત હિતેપિયા કો મી ઠગતા હૈ, ન્યાયમાર્ગ સે ચલિત હોતા હૈ, વહ શરીર મા જાવ કે સાથ પરભવ મેં ણક પગ મા નહા સાથ દેતા । હ મગ્યો ! સોચો—વિચારો ! યહ જગર તુમ્હારી કયા સહાયતા કર સકતા હૈ, કુઠ નહોં ॥૩॥ ઓર મા કહા હૈ—

સ્વાયંકનિષ્ઠ સ્વજન સ્વદેહ,—મુરય તત્ સર્વમવેત્ય સમ્યક્ ।
સર્વસ્ય કલ્યાણનિમિત્તમેક, ધર્મ સહાય ત્રિધાત ધીમાન્ ॥૪॥

હુ ખોને સહન કરતો રહે છે અહો ! આ સ સારમા કોઈ એ આપણુ નથી (૨)
ખીણુ પણ કહ્યુ છે—

જીવો यस્ય કૃતે ભ્રમત્યનુદિન દૈન્ય સમાલમ્બતે,
ધર્માદ્ ભ્રમ્યતિ વશ્ચયત્યતિહિતાન્ ન્યાયાદપક્રામતિ ।
દેહ સોઽપિ સહાત્મના ન પદમપ્યેક પરસ્મિન્ ભવે,
ગચ્છત્યસ્ય તત્ કથ વદત મો ' સાહાય્યમાધાસ્યતિ ॥૩॥

હવ જે શરીરને માટે ચારેય દિશાઓમા ભટકતો કરતો રહે છે, તીનતા બતાવે છે, ધમથી ભ્રષ્ટ થાય છે, પોતાના અત્યંત હિતેન્ધુઓને પણ ઠગે છે, ન્યાયમાર્ગથી ચલિત થાય છે, તે શરીર પણ હવની સાથે પર ભવમા એક ડગણુએ સાથ આપતુ નથી હે ભગ્યો ! ગોઓ—વિચારો ! આ શરીર તમારી શુ સહાયતા કરી શકશે ? કાંઈ પણ નહિ !

૪—‘સસારાણુપ્પેહા’ સમારાનુપ્રેશા—સસારસ્ય ચતસ્રણુ ગતિણુ મવાન્યાનુ સમ્પાલનસ્ય અનુપ્રેશા—તથા ચોક્તમ્—

માતા પરમવે પુત્રી, સૈવ જન્માન્તરે સ્વસા ।

પુનર્ભાર્યા ભવેત્ સૈવ, પ્રાણિના ગતિરીન્દ્રી ॥૧॥

માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુત્ર, સ્વજન, મનુષી આદિ મમા મા સ્વાર્થ ક હૈ, અપના ગરીર સ્વાર્થ કા હી હૈ, ઇસલિયે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય ઇન સર્વ વિષય પર અઢી તરહ વિચાર કર સમી કા કલ્યાણ કરને ગાલે ધર્મ કા હી સહાયક બનાવે ॥૪॥

—ઇસ પ્રકાર સે ચિત્તન કરના ણકવાનુપ્રેશા હ

(સસારાણુપ્પેહા) સમારાનુપ્રેશા—ચતુર્ગતિકલક્ષણ મમાર કે વિષય મે ચિન્તન કરના—સસારાનુપ્રેશા હૈ । કહા મી હૈ—

માતા પરમવે પુત્રી, સૈવ જન્માન્તરે સ્વસા ।

પુનર્ભાર્યા ભવેત્ સૈવ, પ્રાણિના ગતિરીન્દ્રી ॥૧॥

ઇસ ભવ મેં ઇસ જીવ કી જો માતા હોતી હૈ, ત્હ દુસરે ભવ મેં ઉસકી પુત્રી હો જાતી હૈ, ફિર ભવાન્તર મેં ઉસકી ત્હન હો જાતી હૈ, ઉસકે ગાત્ર અન્ય જન્મ મેં ફિર વહ ઉસકી માયા હો જાતા હૈ । અધિક કયા કહા જાય! સસાર કા કુઠ એસી હા વિચિત્ર ન્શા હૈ ॥ ૧ ॥ ઓર મી કહા હૈ—

ફરી પણ કહ્યું છે—

સ્વાર્થેકનિષ્ઠ સ્વજન સ્વદેહ,—મુરય તત સર્વમવેત્ય સમ્યક્ ।

સર્વસ્ય કલ્યાણનિમિત્તમેક, ધર્મ સહાય વિન્ધીત ધીમાન્ ॥૪॥

માતા, પિતા સ્ત્રી, પુત્ર, સ્વજન—સબ પી આદિ બધા સ્વાર્થના છે પોતાનું શરીર પણ સ્વાર્થનું જ છે, તેથી બુદ્ધિમાન મનુષ્ય એ બધા વિષયો ઉપર સાચી રીતે વિચાર કરી સર્વનું કલ્યાણ કરવવાળા ધર્મને જ સહાયક બનાવે આ પ્રકારે ચિત્તન કરુ તે એત્વાનુપ્રેશા છે (૫)

(સસારાણુપ્પેહા) સમારાનુપ્રેશા—ચતુર્ગતિકલક્ષણવાળા સસારના વિષયમાં ચિત્તન કરણુ તે સસારાનુપ્રેશા છે કહ્યું પણ છે—

માતા પરમવે પુત્રી, સૈવ જન્માન્તરે સ્વસા ।

પુનર્ભાર્યા ભવેત્ સૈવ, પ્રાણિના ગતિરીન્દ્રી ॥૧॥

આ ભવમાં જે આ જીવની માતા હોય છે તે જ બીજા ભવમાં તેની પુત્રી થઈ જાય છે વળી ભવાન્તરમાં તેની બહેન થઈ જાય છે ત્યાર પછી બીજા જન્મમાં વળી તે તેની સ્ત્રી થઈ જાય છે વધારે શું કહેવાય ! સસારની કોઈ એવી જ વિચિત્ર દશા છે (૧) ફરી પણ કહ્યું છે—

પિતા પરમત્વ પુત્ર સ તુ ભ્રાતા ભવાન્તર ।
 પુનસ્તાત પુન પુત્ર પ્રાણિના ગતિરીદૃશી ॥૨॥
 માતાપિતૃસહસ્રાણિ પુત્રદારશતાનિ ચ ।
 સસારેષ્વનુભૂતાનિ યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપર ॥૩॥
 કૃત્ત્રેણામેવ્યમય્યે નિયમિતતનુભિ સ્થાયતે ગર્ભવાસે,
 કાન્તાવિશ્લેષ્ટ સ્વવ્યતિકરવિપમ યૌવને ચોષભોગ ।

પિતા પરમત્વે પુત્ર., સ તુ ભ્રાતા ભવાન્તરે ।
 પુનસ્તાત. પુનઃ પુત્ર., પ્રાણિના ગતિરીદૃશી ॥૨॥

ઇસ સમાર મ જાવ કી પર્યાય ણકસા ગાશ્વત્ત નહા રહતા હ । જો ઇસ ભવ મ પિતા હોતા હ, ત્હા પરમત્વ મ પુત્ર તન જાતા હ, ણત્ત ભવાન્તર મ ભ્રાતા મી હો જાતા હ, પશ્ચાત્ત ફિર પિતા હો જાતા હ, ફિર પુત્ર હો જાતા હ । ઇસ સમાર મે પ્રાણિયાં કા એસા હા કુઠ વિચિત્ર ગતિ હ ॥૨॥ ઓર મા કહા હ—

માતાપિતૃસહસ્રાણિ, પુત્રદારશતાનિ ચ ।
 સસારેષ્વનુભૂતાનિ, યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપરે ॥૩॥

ઇસ સમાર મ ઇસ જાવ ક હજારોં માતા ઓર પિતા વન ચુકે હ, હજારા પુત્ર—ફલત્ર હો ચુકે હ । ઇસ સમય મા યે માતા, પિતા પુત્ર ઓર ફલત્ર ઇસ જાવકે હે, ઓર આગ મી યે હોગ ॥૩॥ ઓર મા કહા હ—

કૃત્ત્રેણામેવ્યમયે નિયમિતતનુભિ., સ્થાયતે ગર્ભવાસે,
 કાન્તાવિશ્લેષ્ટ સ્વવ્યતિકરવિપમે યૌવને ચોષભોગ ।

પિતા પરમત્વે પુત્ર મ તુ ભ્રાતા ભવાન્તરે ।

પુનસ્તાત પુન પુત્ર, પ્રાણિના ગતિરીદૃશી ॥૨॥

આ સ સારમા જીવની પર્યાય એક જેવી કાયમ રહેતી નથી જે આ ભવમા પિતા હોય છે તેજ પરભવમા પુત્ર થઈ જાય છે, તેમજ ભવાન્તરમા ભાઈ પણ થઈ જાય છે પછી પિતા થઈ જાય છે વળી પુત્ર થઈ જાય છે આ સ સારમા પ્રાણિઓની એવીજ કઈ વિચિત્ર ગતિ છે (૨) ફરી પણ કહ્યું છે—

માતાપિતૃસહસ્રાણિ, પુત્રદારશતાનિ ચ ।

સસારેષ્વનુભૂતાનિ, યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપરે ॥૩॥

આ સ સારમા આ જીવના હજારોં માતાપિતા થઈ ચુક્યા છે હજારોં પુત્ર—કલત્ર થઈ ચુક્યા છે આ સમયે પણ એ માતા, પિતા, પુત્ર અને કલત્ર આ જીવના છે, અને આગળ પણ આ માતા—પિતા આદિ આ જીવને થશે જ (૩) વળી કહ્યું પણ છે

સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદે ચતુષ્પડોયારે પળળત્તે, ત જહા]

નારીણામપ્યવજ્ઞા વિલસતિ નિયત વૃદ્ધભાવેડપ્યસાધુ,

સસારે રે મનુષ્યા! વદત યદિ મુખ સ્વલ્પમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥૪॥

—ઈદ ધર્મધ્યાનમ્ ॥

‘સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદે ચતુષ્પડોયારે પળળત્તે’ શુક્લધ્યાન ચતુર્વિધ ચતુષ્પ

નારીણામપ્યવજ્ઞા વિલસતિ નિયત વૃદ્ધભાવેડપ્યસાધુઃ,

સસારે રે મનુષ્યા! વદત યદિ મુખ સ્વલ્પમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥૪॥

અત્યંત અપવિત્ર ગર્ભવાસ મેં રહ કર યહ જાગ અનક કષ્ટા કો મહતા રહતા હૈ ।

વહોં ઇસકા ગરીર સિકુડા રહતા હૈ । યૌવન અવસ્થા મ યહ જીવ વિષય ભોગ કે સમય સ્ત્રીવિયોગજનિત દુઃસ્વ સે અત્યંત દુઃસ્વી હોતા હૈ । સ્ત્રી યદિ જાનિત રહ તો વૃદ્ધાવસ્થા મ યહ અપની ઉસા સ્ત્રી કા અસહ્ય અપમાન સહન કરતા હૈ । ફિર હૈ મન્ય! તુમ હા કહો, ઇસ સસાર મેં કિંચિત્માત્ર મી સુખ હૈ / કુઠ મી નહા ॥૫॥

ઇસ પ્રકાર જીવ કો સસાર કે વિષય મેં વિચાર કરના ચાહિયે । ઇસ પ્રકાર ધર્મ યાન સમજના ચાહિયે ।

અવ શુક્લ યાન કહતે હૈ—(સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદે ચતુષ્પડોયારે પળળત્તે) શુક્લ યાન ચાર પ્રકાર કા હૈ, ઓર યહ સ્વરૂપ લક્ષણ, આલગન એવ અનુપ્રેક્ષા કે ભેદ સે સોલહ

કુચ્છેણામેધ્યમધ્યે નિયમિતતનુભિ સ્થીયતે ગર્ભવાસે,

કાતાચિન્તેષુ સ્વવ્યતિકરવિષમે યૌવને ચોપભોગ ।

નારીણામપ્યવજ્ઞા વિલસતિ નિયત વૃદ્ધભાવેડપ્યસાધુ,

સસારે રે મનુષ્યા ! વદત યદિ મુખ સ્વલ્પમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥૪॥

અત્યંત અપવિત્ર ગર્ભવાસમા રહીને આ જીવ અનેક કષ્ટોને સહન કરતો રહે છે ત્યાં તેનું શરીર સકેત્યાઈને રહે છે જીવાન અવસ્થામા આ જીવ વિષયભોગના સમયે સ્ત્રીવિયોગથી ઉત્પન્ન થતા દુઃખથી બહુ જ દુઃખી થાય છે સ્ત્રી ને જીવતી હોય તો પોતાની વૃદ્ધાવસ્થામા તે પોતાની તે જ સ્ત્રીનું અસહ્ય અપમાન સહન કરે છે માટે હે ભણ્યો ! તમે જ કહેા, આ સસારમા જરાપણ સુખ છે ? જરાય નહિ (૮)

આ પ્રકારે જીવને સસારના વિષયમા વિચાર કરવો ભેદએ એ પ્રકારે ધર્મ-ધ્યાન સમજવું ભેદએ

હવે શુક્લધ્યાન કહે છે (સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદે ચતુષ્પડોયારે પળળત્તે) શુક્લધ્યાન ચાર પ્રકારનું છે, અને તે સ્વરૂપ લક્ષણ, આલ

પુહુત્તવિયકે સચિયારી ૧, એગત્તવિયકે અવિયારિ ૨, સુહુમકિરિણ
અપ્પહિવાઈ ૩, સમુચ્છિન્નકિરિણ અણિયટ્ટી ૪। સુક્કસ્સ પં જ્ઞાણસ્સ

ત્યવતાર પ્રજ્ઞમ્ । યથા મલાપગમેન શુચિતાધમાભિસમ્બન્ધાત્ પટ શુક્લ ઇત્યુચ્યતે,
તથા રાગદ્વેષમલાપનયનાન્શુચિતાધર્મસમ્બન્ધાદ્ ધ્યાનમપિ શુક્લમિત્યુચ્યતે, તત્તતુર્વિધ પ્રજ્ઞતમ્,
તદ યથા—‘પુહુત્તવિયકે સચિયારી’ પૃથક્ત્વવિતર્ક સચિચારિ ૧, ‘એગત્તવિયકે અવિયારિ’
એકત્વવિતર્કમવિચારિ ૨, ‘સુહુમકિરિણ અપ્પહિવાઈ’ સૂક્ષ્મક્રિયમપ્રતિપાતિ, ૩, ‘સમુચ્છિન્ન-
કિરિણ અણિયટ્ટી’ સમુચ્છિન્નક્રિયમનિવર્તિ ૪—ઇતિ ।

તત્ત પૂર્વગતશ્રુતજ્ઞાનાનુસારેણ ધ્યેયવિશેષગતોત્પાદાદિનાનાપયાયાણા દ્રવ્યાર્થિકે
પયાયાર્થિકાદિનાનાનયૈરર્થવ્યજ્ઞનયોગમ્ક્રાન્તિસહિતાનુચિન્તન પૃથક્ત્વવિતર્કસચિચારમ્ ॥ ૧ ॥

પ્રકાર કા કહા ગયા હે । જિમ તરહ મેલ કે દૂર હોને સે વલ્લ મિલકુલ સાફ હો જાતા હૈ
ઔર “શુક્લઃ પટઃ” ઇસ પ્રકાર કહા જાતા હૈ, ઁસી તરહ રાગદ્વેષરૂપી મેલ કે અપગમસે
ધ્યાન મી શુદ્ધ હો જાતા હૈ ઔર ઇસાસે વહ શુક્લ યાન કહા જાતા હૈ । (ત જહા) ઇસકે
વે ચાર પ્રકાર યે હ (પુહુત્તવિયકે સચિયારી) પૃથક્ત્વવિતર્કસચિચાર, (એગત્તવિયકે અવિ-
યારિ) એકત્વવિતર્ક અવિચાર, (સુહુમકિરિણ અપ્પહિવાઈ) સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતી, (સમુ-
ચ્છિન્નકિરિણ અણિયટ્ટી) સમુચ્છિન્નક્રિય—અનિવર્તિ । ઇનકા વર્ણન ઇસ પ્રકાર હૈ—પૂર્વગત
શ્રુતજ્ઞાન કે અનુમાર ધ્યેયવિશેષગત ઉત્પાદ, વ્યય એવ ધ્રૌવ્ય આદિ પર્યાયોં કા દ્રવ્યાર્થિક એવ
પર્યાયાર્થિક નયોં સે અર્થ ક્રાન્તિ, વ્યજ્ઞનમ્ક્રાન્તિ એવ યોગમ્ક્રાન્તિ યુક્ત હોકર વિચાર કરના
સો પૃથક્ત્વવિતર્કસચિચાર શુક્લ યાન કા પ્રથમ ભેદ હૈ ॥૧॥ જિસ તરહ સિદ્ધગારુડિક આદિ

બન તેમજ અનુપ્રેક્ષાના ભેદથી સોળ પ્રકારનુ કહેવાય છે જેવી રીતે મેલ ધોવાઈ
જવાથી વસ્ત્ર ખિલકુલ માફ થઈ જાય છે અને “શુક્લ પટ” એ પ્રકારે
કહેવાય છે, એ જ રીતે રાગદ્વેષરૂપી મેલ દૂર થઈ જવાથી ધ્યાન પણ શુદ્ધ
થઈ જાય છે, અને તે કારણથી તેને શુદ્ધધ્યાન કહેવાય છે (ત જહા)
તેના ચાર પ્રકાર આ છે—(પુહુત્તવિયકે સચિયારી) પૃથક્ત્વવિતર્ક—સચિચાર
(એગત્તવિયકે અવિયારિ) એકત્વવિતર્ક—અવિચાર (સુહુમકિરિણ અપ્પહિવાઈ)
સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતી (સમુચ્છિન્નકિરિણ અણિયટ્ટી) સમુચ્છિન્નક્રિય—અનિવૃત્તિ

પૂર્વગત શ્રુતજ્ઞાન અનુસાર ધ્યેયવિશેષથી થતા ઉત્પાદ, વ્યય તેમજ
ધ્રૌવ્ય આદિ પર્યાયોના દ્રવ્યાર્થિક નયોથી, અર્થસ ક્રાન્તિ, વ્યજ્ઞનસ ક્રાન્તિ તેમજ
યોગમ્ક્રાન્તિથી યુક્ત થઈને વિચાર ડરવેા તે પૃથક્ત્વવિતર્કસચિચાર શુદ્ધ-
ધ્યાનનો પ્રથમ પ્રકાર છે (૧)

યથા સિદ્ધગારુડિકાદિમન્ત્ર સકલઝર્ગસ્થાપિ વિપમ વિષ મત્રમામર્થેન સવાત્ર
યવેભ્ય સમાક્રુપ્ય ઢગસ્થાને સમાનીય ન્સ્તમ્ભયનિ, તથા પૂર્વગતશ્રુતાનુમાર્તોઽર્થવ્યજનયોગ
સન્કાન્તિરાહિત્યેનાશેપવિષયેભ્ય સદૃષ્યૈકસ્મિન્નેય પયાયે યોગસ્ય નિવાનસ્થાને તીર્પણિશ્વાત્ર
સ્થિરીકરણમ્ એકત્વવિતર્કાઽવિચારમ્ ॥૨॥

યદા જઘન્યયોગત સન્નિપયાપિત્ય મનોદ્રવ્યાગિ સમયે નિરુધન્ અસત્યાતસમયે
સપૂર્ણ મનોયોગ તત્પશ્ચાત્ પર્યાપદ્વીન્દ્રિયસ્ય વાગ્યોગપર્યાયતોઽસત્યાતગુણયૂનવાગ્યોગપયા
યાન્ પ્રતિસમય નિરુધન્ અસત્યાતસમયે સપૂર્ણ વાગ્યોગ, તતરચ પ્રથમસમયસમુત્પન્નનિગો
દેજીવસ્ય જઘન્યકાયયોગપર્યાયતોઽસત્યાતગુણહીનકાયયોગ પ્રતિસમય નિરુધન્, અસત્યાત

મત્રવાલા પુરુષ સમસ્ત શરીર કે અગ્રયવો મે વ્યાપ વિપમ વિષ કો મત્ર કે પ્રભાવ સે
સ્વેચકર કાટે હુણ સ્થાનપર સ્તમ્ભિત કર દેતા હે ઉસીતરહ પૂર્વગતશ્રુતજ્ઞાન કે અનુમાર
અર્થ, વ્યજન એવ યોગોં કો સન્કાન્તિ સે રહિત હોને કે કારણ, અશેપવિષયાં સે યોગોં કો હટા
કર એક હી પર્યાય મે યોગ કા, વાતરહિત સ્થાન મે ઢીપક કી લૌ કી તરહ, સ્થિર કરના
સો એકત્વવિતર્ક-અવિચાર-નામક શુક્લ યાન કા દૂસરા મેદહે ॥૨॥ સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિ-
પાતિ શુક્લધ્યાન સિર્ફ સૂક્ષ્મકાયયોગવાલે જીવ કો હોતા હે । સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિ શુક્લ
ધ્યાન કે સન્મુખ હુઆ જીવ સર્વપ્રથમ મનોદ્રવ્યોં કા પ્રતિસમય નિરોધ કરતા હુઆ અમલ્યા
તસમયપ્રમાણકાલ મેં સમસ્તમનોયોગ કા, ઇસીતરહ પ્રતિસમય વાગ્યોગપર્યાયોં કા નિરોધ
કરતા હુઆ અમલ્યાતસમયપ્રમાણકાલ મે સમસ્તવાગ્યોગ કા, એવ પ્રથમ સમયમેં
સમુત્પન્ન નિગોદજાત્રકી જઘન્ય-અવગાહનાસ્વરૂપ કાયયોગપર્યાયોં સે અસત્યાત

જેવી રીતે સિદ્ધ ગારુડિકાદિ મત્રવાળો પુરુષ આખા શરીરના અવય
વોમા પ્રસરેલા વિપમ ઝેરને મત્રના પ્રભાવથી ઝેરીને કરડેલા સ્થાન ઉપર
સ્તભિત કરી દે છે, તેવી જ રીતે પૂર્વગત શ્રુતજ્ઞાન અનુસાર અર્થ, વ્યજન
તેમજ યોગોની સન્કાતિથી રહિત હોવાને કારણે, બીજા વિષયોથી યોગોને
હટાવીને એક જ પર્યાયમા યોગને હવા વગરના સ્થાનમા ઢીપકની જ્યોતની પેઠે
સ્થિર કરવો તે શુક્લધ્યાનના એકત્વવિતર્કઅવિચાર નામનો બીજો પ્રકાર છે (૨)

સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિ શુક્લધ્યાનને સન્મુખ થયેલો એવ
સર્વપ્રથમ મનોદ્રવ્યોના હરવખત નિરોધ કરતા કરતા અસત્યાત-સમય-
પ્રમાણ કાલે સમસ્ત મનોયોગનો, તેમજ વારવાર વાગ્યોગપર્યાયોનો
નિરોધ કરતા કરતા અસત્યાત-સમય-પ્રમાણે કાળે સમસ્ત વાગ્યોગનો,
તેમજ પ્રથમ સમયમા સમુત્પન્ન નિગોદ જીવની જઘન્યઅવગાહનાસ્વરૂપ
કાયયોગની પર્યાયોથી અસત્યાતશુણ્ણહીનકાયયોગનો વારવાર નિરોધ કરતા

સમયૈવાદરકાયયોગ ચ સર્વથા નિમ્ણાદિ, તદેત્ સૂક્ષ્મક્રિયાઽપ્રતિપાતિ યાનનુપક્રમતે ॥૩॥
તત્ શ્વાસોચ્છ્વાસસ્વરૂપ સૂક્ષ્મમપિ કાયયોગ નિરુદ્ધ અયોગિવ પ્રાપ્ય ઐલેશીમવસ્થા પ્રતિપદ્યતે,
મ યમકાલેન 'અ ઇ ઉ ઋ લૃ' ઇયેવરૂપ પદ્મલધ્વશ્વરોચ્ચારણસમકાલસ્થિતિક સમુચ્છિન્ન-
ક્રિયનનિવર્તિ ધ્યાનમનુભવતિ ॥૪॥ ટગ્વૈકાલિકસૂત્રસ્યાચારમણિમજ્જૂષાટીકાયામસ્માભિ
સવિસ્તર શુક્લધ્યાનવર્ણન કૃતમ્, અતસ્તતોઽગન્તવ્યમ્ ।

તથા—તત્ શુક્લધ્યાન ચતુષ્પ્રાયવતાર પ્રજનમ્ । 'સુક્લસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ
લક્ષણા પણ્ણત્તા' શુક્લમ્ય સ્વલ્પ ધ્યાનસ્ય ચત્તારિ લક્ષણાનિ પ્રજમાનિ । 'ત જહા' તથથા

શુગ્ધીનકાયયોગ કો પ્રતિસમય મ નિરોધ કરતા હુઆ અપર્યાતસમયપ્રમાણકાલ મેં વાદરકાયયોગ
તા સર્વથા નિરોધ કર દેતા હૈ, તમ જાકર ઇસે સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતિનામક શુક્લધ્યાન કી
પ્રાપ્તિ હોતી હૈ, યહ સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતિનામક તૈસરા મેં હૈ ।૩। ઇસ અવસ્થામે
શ્વાસોચ્છ્વાસરૂપ સૂક્ષ્મકાયયોગકા મી નિરોધ કર, અયોગિ—અવસ્થા કો પ્રાપ્ત હો, ઐલેશી
અવસ્થા કો પ્રાપ્ત કર લેતા હ, વહા 'અ ઇ ઉ ઋ લૃ' ઇન પાચ લઘુ અક્ષરોં કે મ યમ
કાલ સે ઉચ્ચારણ કરને મેં જિતના સમય લગતા હૈ ઉતને સમય તક વહા ઠહર કર સમુ-
ચ્છિન્નક્રિય—અનિવર્તિનામક શુક્લધ્યાનકા અનુભવ કરતા હૈ ।૪। ઇસ શુક્લધ્યાન
કા વિશેષ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન ટગ્વૈકાલિક સૂત્ર કે ચૌથે અધ્યયન કી 'આચારમણિમજ્જૂષા'
નામકી ટીકા મેં લિખ્વા ગયા હૈ, અત વિશેષાર્થી કો ઇસકા વિશેષ વર્ણન વહા સે
દેખ લેના ચાહિયે । (સુક્લસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ લક્ષણા પણ્ણત્તા) ઇસ શુક્લ-
ધ્યાન કે ચાર લક્ષણ હૈ, (ત જહા) વે ઇસ પ્રકાર હૈ—(વિવેકે) વિવેક—દેહ સે આત્માકો

કરતા અસપ્યાતસમયપ્રમાણ કાળે વાદરકાયયોગનો સર્વથા નિરોધ કરી
દે છે, ત્યારે તેને સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતિ નામક શુક્લધ્યાનની પ્રાપ્તિ થાય
છે આ સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતિ નામે ત્રીજો પ્રકાર છે (૩)

તે અવસ્થામા શ્વાસોચ્છ્વાસરૂપ સૂક્ષ્મકાયયોગનો પણ નિરોધ કરી, અયોગિ
અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ, ઐલેશી અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી લે છે ત્યાં અ ઇ ઉ ઋ લૃ આ
પાંચ લઘુ અક્ષરોનું મધ્યમકાલથી ઉચ્ચારણ કરવામા જેટલો સમય લાગે તેટલા
મધ્યસુધી રોકાઈને સમુચ્છિન્નક્રિય—અનિવર્તિ નામક શુક્લધ્યાનનો અનુભવ કરે
છે (૪) આ શુક્લધ્યાનનું વિશેષ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન દશવૈકાલિકસૂત્રના ચોથા
અધ્યયનની આચારમણિમજ્જૂષા નામની ટીકામા લખવામા આવ્યું છે તેથી
વિશેષ જણવાવાળાને માટે તેનું વિશેષ વર્ણન ત્યાંથી જોઈ લેવું જોઈએ

(સુક્લસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ લક્ષણા પણ્ણત્તા) આ શુક્લધ્યાનના ચાર
લક્ષણ છે. (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(વિવેકે) વિવેક—દેહથી આત્માને જુદો જાણવો,

યથા સિદ્ધગારુડિકાન્મિન્ત્ર સકલગરીરસ્યાપિ વિષમ વિષ મન્ત્રમામયેન મત્રામ
યવેભ્ય સમાકૃપ્ય દગસ્યાને સમાનીય સ્તમ્ભયન્તિ, તથા પૂર્વગતશ્રુતાનુમારતોઽર્થ્યજ્ઞનયોગ-
સન્ક્રાન્તિરાહિત્યેનાશેષવિષયેભ્ય સદૃયૈરુસ્મિન્નેવ પયાય યોગસ્ય નિરાતસ્યાને તીપગિગ્રાવત
સ્થિરીકરણમ્ એકત્વવિતર્કાઽવિચારમ્ ॥૨॥

યદા જઘન્યયોગત સનિપયામસ્ય મનોદ્રવ્યાગિ સમયે નિરન્ધન અમળ્યાતસમયે
સપૂર્ણ મનોયોગ તત્પશ્ચાત્ પર્યામદ્વીન્દ્રિયસ્ય વાગ્યોગપર્યાયતોઽમળ્યાતગુણયૂનવાગ્યોગપયા
યાન્ પ્રતિસમય નિરન્ધન્ અમળ્યાતસમયે સપૂર્ણ વાગ્યોગ, તતશ્ચ પ્રથમસમયસમુત્પન્નનિગો
દ્દંજીવસ્ય જઘન્યકાયયોગપર્યાયતોઽમળ્યાતગુણહીનકાયયોગ પ્રતિસમય નિરન્ધન્, અમળ્યાત

મત્રવાલા પુરુષ સમસ્ત ગરીર કે અવયવો મ વ્યામ વિષમ વિષ કો મત્ર કે પ્રભાવ સ
સ્થેચકર કાટે હુણ સ્થાનપર સ્તમ્ભિત કર દેતા હે ઉસાતરહ પૂર્વગતશ્રુતજ્ઞાન કે અનુમાર
અર્થ, વ્યજન એવ યોગોં કી સન્ક્રાન્તિ સે રહિત હોને કે કારણ, અશેષવિષયાં સે યોગાં કો હટા
કર એક હી પર્યાય મે યોગ કા, વાતરહિત સ્થાન મ દીપક કી લૌ કી તરહ, સ્થિર કરના
સો એકત્વવિતર્ક-અવિચાર-નામક શુક્લ યાન કા દસરા ભેદ હે ॥૨॥ સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિ-
પાતિ શુક્લધ્યાન સિર્ફ સૂક્ષ્મકાયયોગવાલે જીવ કો હોતા હે । સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિ શુક્લ
ધ્યાન કે સન્મુખ હુઆ જીવ સર્વપ્રથમ મનોદ્રવ્યોં કા પ્રતિસમય નિરોધ કરતા હુઆ અમળ્યા-
તસમયપ્રમાણકાલ મેં સમસ્તમનોયોગ કા, હસીતરહ પ્રતિસમય વાગ્યોગપર્યાયોં કા નિરોધ
કરતા હુઆ અમળ્યાતસમયપ્રમાણકાલ મે સમસ્તવાગ્યોગ કા, એવ પ્રથમ સમયમ
સમુત્પન્ન નિગોદજીવકી જઘન્ય-અવગાહનાસ્વરૂપ કાયયોગપર્યાયોં સે અમળ્યાત

જેવી રીતે સિદ્ધ ગારુડિક આદિ મત્રવાળો પુરુષ આખા શરીરના અવય
વોમા પ્રસરેલા વિષમ ઝેરને મત્રના પ્રભાવથી ખેંચીને કસડેલા ધ્યાન ઉપર
સ્તબ્ધિત કરી દે છે, તેવી જ રીતે પૂર્વગત શ્રુતજ્ઞાન અનુમાર અર્થ, વ્યજન
તેમજ યોગોની સંક્રાન્તિથી રહિત હોવાને કારણે, બીજા વિષયોથી યોગોને
હટાવીને એક જ પર્યાયમા યોગને હવા વગરના સ્થાનમા દીપકની જ્યોતની પેઠે
સ્થિર કરવો તે શુક્લધ્યાનના એકત્વવિતર્કઅવિચાર નામનો બીજો પ્રકાર છે (૨)

સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિ શુક્લધ્યાનને સન્મુખ થયેલો એવ
સર્વપ્રથમ મનોદ્રવ્યોના હરવખત નિરોધ કરતા કરતા અમળ્યાત-સમય-
પ્રમાણ કાલે સમસ્ત મનોયોગનો, તેમજ વારવાર વાગ્યોગપર્યાયોનો
નિરોધ કરતા કરતા અમળ્યાત-સમય-પ્રમાણ કાળે સમસ્ત વાગ્યોગનો,
તેમજ પ્રથમ સમયમા સમુત્પન્ન નિગોદ જીવની જઘન્યઅવગાહનાસ્વરૂપ
કાયયોગની પર્યાયોથી અમળ્યાતગુણહીનકાયયોગનો વારવાર નિરોધ કરતા

ળ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લતાઓ, ત જહા-અવા-
યાણુપ્પેહા ૧ અસુમાણુપ્પેહા ૨ અણંતવત્તિયાણુપ્પેહા ૩ વિપરિ-
ણામાણુપ્પેહા ૪। સે ત જ્ઞાણે ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

શ્વલ્લ ધ્યાનસ્ય ચતસ્રોઽનુપ્રેક્ષા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' તથા-'અવાયાણુપ્પેહા' અપાયા
નુપ્રેક્ષા-અપાયાના પ્રાણાતિપાતાદ્યાદિદ્વારજનિતાનામ્ અનર્થાનામનુચિન્તનમ્ ॥૧॥ 'અસુમા-
ણુપ્પેહા' અશુમાનુપ્રેક્ષા-મસારસ્યૈવ અશુભસ્વરૂપતયાઽનુચિન્તનમ્ ॥૨॥ 'અણતવત્તિયાણુપ્પેહા'
અનન્તવૃત્તિતાઽનુપ્રેક્ષા-અનન્તવૃત્તિતા=તૈલિકચક્રયોજિતસ્ય વૃપસ્ય માર્ગાઽનવસાનવત્કદાપ્યસ-
માર્મિગીલ્તા તસ્યા અનુપ્રેક્ષા-અનુચિન્તનમ્ ॥૩॥ 'વિપરિણામાણુપ્પેહા' વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા-
ઉત્પાદબ્યયધૌચ્ચસ્વભાવાના પન્થાના યો વિપરિણામ-પ્રતિક્ષણ નવનવપર્યાયરૂપ તસ્યાનુ
ચિન્તનમ્ ॥૪॥ 'સે ત જ્ઞાણે' તદેતદ્ ધ્યાનમ્ ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

અપાયો કા અથાત્ પ્રાણાતિપાતાદિક પાપ, જો કર્મો કે આસ્રવ કે લિયે દ્વાર જૈસે હૈ ઉનસે જનિત
અનર્થો કા વારંવાર વિચાર કરના સો અપયાનુપ્રેક્ષા હૈ ૧ । (અસુમાણુપ્પેહા) અશુમાનુ-
પ્રેક્ષા-સસાર સ્વય અશુભસ્વરૂપ હે, ઊસા વાગ્વાર વિચાર કરના સો અશુમાનુપ્રેક્ષા હૈ ૨ ।
(અણતવત્તિયાણુપ્પેહા) અનન્તવૃત્તિતાનુપ્રેક્ષા-ભવપરપગ કી અનતવૃત્તિ કા વિચાર કરના,
અર્થાત્ જિસ પ્રકાર તેલી કા બૈલ કોલ્હ મે જોતા જાને પર ચક્ર ફાટતા હે ઉસી પ્રકાર ઇસ
જીવ કે ભી, જ્યતક યહ મસાર મે રહતા હે ત્યતક ઇસકે ભ્રમણ કી કર્મી ભી સમાપ્તિ નહાં હોતી
હૈ, ઇસ પ્રકાર કા અનુચિન્તન કરના અનતવર્તિતાનુપ્રેક્ષા હે ૩ । (વિપરિણામાણુપ્પેહા) વિપરિ-
ણામાનુપ્રેક્ષા-પ્રત્યેક દ્રવ્ય, ઉપાદ, વ્યથ પ્પ ધૌચ્ચ સ્વભાવગ્રાલે હૈ, અત વસ્તુ પ્રતિસમય

અપયાનુપ્રેક્ષા-અપાયોના અર્થાત્-પ્રાણાતિપાતાદિક પાપ જે કર્મોના આસ્રવને
માટે ઠાવ જેવા છે તેમનાથી થતા અનર્થોનો વારંવાર વિચાર કરવો તે
અપયાનુપ્રેક્ષા છે (અસુમાણુપ્પેહા) અશુમાનુપ્રેક્ષા-સસાર પોતે અશુભસ્વરૂપ
જે, એવો વારંવાર વિચાર કરવો તે અશુમાનુપ્રેક્ષા છે (અણતવત્તિયાણુપ્પેહા)
અનતવૃત્તિતાનુપ્રેક્ષા-ભવપરપરાની અનતવૃત્તિતાનો વિચાર કરવો, અર્થાત્
જેવી રીતે ઘાડીનો બળદ ઘાણીમા બેડાઈને ચક્કરો-(આઠ) ફર્યા કરે છે
એવી રીતે આ જીવ પણ જ્યાં સુધી મનારમા રહે છે ત્યાં સુધી તેના ભ્રમ
જુની ડહી પણ સમાપ્તિ થતી નથી, એ પ્રકારનું અનુચિન્તન કરવું તે અનત
વર્તિતાનુપ્રેક્ષા છે (વિપરિણામાણુપ્પેહા) વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા-પ્રત્યેક દ્રવ્ય
ઉત્પાદ, વ્યથ તેમજ ધૌચ્ચ સ્વભાવવાળા છે, તેથી હરવખત વસ્તુ પરિણમન

ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લતા, તં જહા-વિવેગે ૧, વિઉસ્સગ્ગે ૨,
અવ્વહે ૩, અસમ્મોહે ૪। સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા
પળ્લતા, ત જહા-લંતી ૧, મુત્તી ૨, અજ્જવે ૩, મદ્દવે ૪। સુક્કસ્સ

‘વિવેગે’ વિવેક —પૃથક્કર્ણ, સ ચ પૃથક્કાર —દેહાદા મનો બુદ્ધ્યા પ્રિચેનમ ॥૧॥ ‘વિઉસ્સગ્ગે’
વ્યુત્સર્ગ —નિસ્સદ્ગતયા દેહોપધિયાગ ॥૨॥ ‘અવ્વહે’ અવ્યથમ્—દયાધુપસર્ગજનિત મય
વ્યથા—તયા રહિતમ્ ॥૩॥ ‘અસમોહે’ અસમોહ—દેવમાયાજનિતસ્ય મૂઢત્વમ્ય નિષેધ
॥૪॥ ‘સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા પળ્લતા’ શુક્લસ્ય ચતુ ધ્યાનસ્ય
ચત્વાર્યાલંબનાનિ પ્રતમાનિ, ‘ત જહા’ તથા—‘લંતી’ ક્ષાન્તિ —પરકૃતાઽપકારસહનમ્
॥૧॥ ‘મુત્તી’ મુક્તિ—નિર્લોભતા ॥૨॥ ‘અજ્જવે’ આર્જવ—સરલતા ॥૩॥ ‘મદ્દવે’
માર્દવ—મૃદુતા ॥૪॥ ‘સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લતાઓ’ શુક્લસ્ય

મિન્ન જાનના ૧। (વિઉસ્સગ્ગે) વ્યુત્સર્ગ—દેહ તથા ઉપધિ કા પરિત્યાગ કરના ૨। (અવ્વહે)
અવ્યથ—વ્યથારહિત હોના—દેવાદિકૃત ઉપસર્ગજનિત મય કા નામ વ્યથા છે, ઇસસે રહિત
કા નામ અવ્યથ છે, અર્થાત્—દેવાદિકૃત ઉપસર્ગો કા નિશ્ચલ ભાવસે સહન કરના ૩। (અસમોહે)
અસમોહ—મોહરહિત હોના—દેવાદિક દ્વારા પ્રદર્શિત માયાકી ઓર આકૃષ્ટ નહીં હોના ૪।
(સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા પળ્લતા) શુક્લધ્યાન કે ચાર આલંબન છે,
(ત જહા) વે ઇસ પ્રકાર છે—(લંતી) ક્ષાન્તિ—પરકૃત અપકાર કા સહન કરના ૧, (મુત્તી)
મુક્તિ—લોભકા પરિત્યાગ કરના ૨, (અજ્જવે) આર્જવ—ચિત્ત મે સરલતા રાખના ૩, ઓર (મદ્દવે)
માર્દવ ગુણકા હોના ૪। (સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લતાઓ)
શુક્લધ્યાન કી ચાર અનુપ્રેક્ષા છે, (ત જહા) વે યે છે—(અવાયાણુપ્પેહા) અપાયાનુપ્રેક્ષા—

(વિઉસ્સગ્ગે) વ્યુત્સર્ગ—દેહ તથા ઉપધિને પરિત્યાગ કરવો (અવ્વહે) અવ્યથ—વ્યથા
રહિત હોવું—દેવાદિકૃત ઉપસર્ગથી થયેલ ભયનું નામ વ્યથા છે, તેનાથી રહિતનું નામ
અવ્યથ છે, અર્થાત્—દેવાદિકથી કરાયેલ ઉપસર્ગોને નિશ્ચળ ભાવથી સહન કરવા
(અસમોહે) અસમોહ મોહરહિત થવું—દેવાદિકદ્વારા પ્રદર્શિત માયા તરફ આકર્ષાવું
નહિ (સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા પળ્લતા) શુક્લધ્યાનના ચાર આલંબન
છે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(લંતી) ક્ષાન્તિ—ખીલનને કરેલ અપકારને સહન
કરવો, (મુત્તી) મુક્તિ—લોભને પરિત્યાગ કરવો, (અજ્જવે) આર્જવ ચિત્તમાં સરળતા
રાખવી, અને (મદ્દવે) માર્દવ—મૃદુતા શુભ થવું (સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પે
હાઓ પળ્લતાઓ) શુક્લધ્યાનની ચાર અનુપ્રેક્ષા છે, (ત જહા) તે આ છે (અવાયાણુપ્પેહા)

વિડસ્સર્ગે, ૨ ગણવિડસ્સર્ગે, ૩ ઉવહિવિડસ્સર્ગે, ૪ ભક્તપાણવિડ-
સ્સર્ગે । સે ત દબ્ધવિડસ્સર્ગે । સે કિં ત ભાવવિડસ્સર્ગે ? ભાવવિડ-
સ્સર્ગે તિવિદ્દે પણ્ણત્તે, તં જહા-? કસાયવિડસ્સર્ગે, ૨ સસારવિડસ્સ-

‘ગણવિડસ્સર્ગે’ ગગ્ગ્યુત્સર્ગ ૧૨। ‘ઉવહિવિડસ્સર્ગે’ ઉપધિચ્ચુત્સર્ગ —ઉપધેસ્પકરણસ્ય
ત્યાગ ૧૩। ‘ભક્તપાણવિડસ્સર્ગે’ ભક્તપાનચ્ચુત્સર્ગ —અન્નજન્યાગ ૧૪। ‘સે ત દબ્ધ-
વિડસ્સર્ગે’ સ ણ્ણ દ્રવ્યચ્ચુત્સર્ગ ૧। ‘સે કિં ત ભાવવિડસ્સર્ગે’ અય કોઽમૌ ભાવચ્ચુત્સર્ગ ૧।
‘ભાવવિડસ્સર્ગે તિવિદ્દે પણ્ણત્તે’ ભાવચ્ચુત્સર્ગ ત્રિવિત્ત પ્રજ્ઞમ, ‘ત જહા’ તથા—‘કસાય-
વિડસ્સર્ગે’ કપાયચ્ચુત્સર્ગ ૧૧। ‘સસારવિડસ્સર્ગે’ સસારચ્ચુત્સર્ગ ૧૨। ‘કમ્મવિડ-
સ્સર્ગે’ કર્મચ્ચુત્સર્ગ ૧૩। ‘સે કિં ત કસાયવિડસ્સર્ગે’ અય કોઽમૌ કપાયચ્ચુત્સર્ગ ૧ ‘કસાય-

(સરીરવિડસ્સર્ગે ૧, ગણવિડસ્સર્ગે ૨, ઉવહિવિડસ્સર્ગે ૩, ભક્તપાણવિડસ્સર્ગે ૪)
શરીરચ્ચુત્સર્ગ ૧, ગણચ્ચુત્સર્ગ ૨, ઉપધિચ્ચુત્સર્ગ ૩, ઔર ભક્તપાનચ્ચુત્સર્ગ ૪ । ઇતમ શરીર
કે મમત્વ કા ત્યાગ કરના સો શરીરચ્ચુત્સર્ગ હૈ ૧ । પડિમા આદિ આરાધન કરને ક લિયે
ગણ—સપ્રદાય સે મમત્વકા ત્યાગ કરના સો ગણચ્ચુત્સર્ગ હૈ ૨ । વહ્લાદિક ઉપધિ કે મમત્વ
કા ત્યાગ કરના સો ઉપધિચ્ચુત્સર્ગ હૈ ૩ । ભોજન ણ્ણ પાની કા ત્યાગ કરના સો
ભક્તપાનચ્ચુત્સર્ગ હૈ ૪ । (સે ત દબ્ધવિડસ્સર્ગે) યહ સત્ત દ્રવ્યચ્ચુત્સર્ગ હૈ । (સે કિં
ત ભાવવિડસ્સર્ગે) ભાવચ્ચુત્સર્ગ કયા—કિતને પ્રકાર કા હૈ ? (ભાવવિડસ્સર્ગે તિવિદ્દે
પણ્ણત્તે) ભાવચ્ચુત્સર્ગ ત્રીન પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર ચે હે—(કસાયવિડસ્સર્ગે ૧
સસારવિડસ્સર્ગે ૨ કમ્મવિડસ્સર્ગે ૩) કપાયચ્ચુત્સર્ગ ૧, સસારચ્ચુત્સર્ગ ૨, ણ્ણ કર્મચ્ચુત્સર્ગ
૩ । (સે કિં ત કસાયવિડસ્સર્ગે) કપાયચ્ચુત્સર્ગ કયા કિતને પ્રકારકા હૈ ? (કસાય-

બેમકે—(સરીરવિડસ્સર્ગે ગણવિડસ્સર્ગે ઉવહિવિડસ્સર્ગે ભક્તપાણવિડસ્સર્ગે) શરીર
ચ્ચુત્સર્ગ, ગણચ્ચુત્સર્ગ, ઉપધિચ્ચુત્સર્ગ અને ભક્તપાનચ્ચુત્સર્ગ તેમા શરીરના
મમત્વનો ત્યાગ કરવો તે શરીરચ્ચુત્સર્ગ છે પડિમા આદિ આરાધન કરવા
માટે ગણ—સપ્રદાયની મમત્વનો ત્યાગ કરવો તે ગણચ્ચુત્સર્ગ છે વહ્લાદિક
ઉપધિથી મમત્વનો ત્યાગ કરવો તે ઉપધિચ્ચુત્સર્ગ છે ભોજન તેમજ પાણીનો
ત્યાગ કરવો તે ભક્તપાનચ્ચુત્સર્ગ છે આ બધા દ્રવ્યચ્ચુત્સર્ગ છે (સે કિં ત
ભાવવિડસ્સર્ગે) ભાવચ્ચુત્સર્ગ શુ—કેટલા પ્રકારનો છે ? (ભાવવિડસ્સર્ગે તિવિદ્દે પણ્ણત્તે)
ભાવચ્ચુત્સર્ગ ત્રણ પ્રકારનો છે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(કસાયવિડસ્સર્ગે
સસારવિડસ્સર્ગે કમ્મવિડસ્સર્ગે) કપાયચ્ચુત્સર્ગ, સસારચ્ચુત્સર્ગ તેમજ કર્મચ્ચુત્સર્ગ

મૂલમ—સે કિં ત વિડસ્સગ્ગે ? વિડસ્સગ્ગે દુવિહે પળ્લત્તે,
તં જહા—૧ દઘ્વવિડસ્સગ્ગે, ૨ ભાવવિડસ્સગ્ગે ચ । સે કિં તં
દઘ્વવિડસ્સગ્ગે ? દઘ્વવિડસ્સગ્ગે ચડવિહે પળ્લત્તે, તં જહા—૧ સરીર-

ટીકા—આમ્યતરતપમ પદ્ધત્તમાહ—‘ સે કિં ત વિડસ્સગ્ગે ’ અથ કોડ્ડસી
વ્યુત્સર્ગ ? વ્યુત્સર્ગ કિંત્વરૂપ કતિવિધેતિ પ્રશ્ન । વ્યુત્સર્ગ—વિ=વિશેષેણ, ઉત્=ઉત્કૃષ્ટ
ભાવનયા સર્ગ=ધ્યાન । ‘વિડસ્સગ્ગે દુવિહે પળ્લત્તે’ વ્યુત્સર્ગો દ્વિવિધ પ્રજ્ઞત, ‘ત જહા’ તથા
૧—‘દઘ્વવિડસ્સગ્ગે’ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ, ૨—‘ભાવવિડસ્સગ્ગે’ ભાવવ્યુત્સર્ગ । ‘સે કિં
તં દઘ્વવિડસ્સગ્ગે ?’ અથ કોડ્ડમૌ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ? ‘દઘ્વવિડસ્સગ્ગે ચડવિહે પળ્લત્તે’
દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ—ચતુર્વિધ પ્રજ્ઞત, ‘ત જહા’ તથા—‘સરીરવિડસ્સગ્ગે’ શરીરવ્યુત્સર્ગ । ૧।

પરિણમતી રહતી હૈ । ઇસ પ્રકાર જો ચિતન કરના ઇસકા નામ ત્રિપરિણામાનુપ્રેક્ષા હૈ ।
(સે ત જ્ઞાણે) ઇસ પ્રકાર ચાર ધ્યાનકા વર્ણન હુઆ ॥ મૂ० ૩૦ ॥

‘સે કિં ત વિડસ્સગ્ગે’ ઇત્યાદિ,

અથ આમ્યન્તર તપકા જો ઊઠા ભેદ વ્યુત્સર્ગ હૈ ઇસકા વર્ણન કરતે હૈ—(સે
કિં ત વિડસ્સગ્ગે) વિશેષ રીતિ સે ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાપૂર્વક પરિત્યાગ કરના વ્યુત્સર્ગ હૈ, વહ
વ્યુત્સર્ગતપ કયા—કિતને પ્રકાર કા હૈ ? (વિડસ્સગ્ગે દુવિહે પળ્લત્તે) વ્યુત્સર્ગ કે દો
ભેદ હૈ, (ત જહા) વે યે હ—(દઘ્વવિડસ્સગ્ગે ભાવવિડસ્સગ્ગે) ૧—દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ઓર ૨—
ભાવવ્યુત્સર્ગ । (સે કિં ત દઘ્વવિડસ્સગ્ગે) દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ કયા—કિતને પ્રકાર કા હૈ ?
(દઘ્વવિડસ્સગ્ગે ચડવિહે પળ્લત્તે) દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકાર કા હૈ । (ત જહા) જૈસે—

ઠરતી હોય છે, એક જ રૂપે કદી નથી રહેતી એ પ્રકારે જે ચિતન ઠરતુ તેનું
નામ ત્રિપરિણામાનુપ્રેક્ષા છે (સે ત જ્ઞાણે) એ પ્રમાણે ચાર ધ્યાનનું વર્ણન થયું
(મૂ० ૩૦)

‘સે કિં ત વિડસ્સગ્ગે ?’ ઇત્યાદિ

હવે સૂત્રકાર આમ્યન્તર તપનો જે ઊઠો પ્રકાર વ્યુત્સર્ગ છે તેનું વર્ણન કરે
છે—(સે કિં ત વિડસ્સગ્ગે) વિશેષ રીતિથી ઉત્કૃષ્ટભાવનાપૂર્વક પરિત્યાગ કરવો તે
વ્યુત્સર્ગ છે વ્યુત્સર્ગ તપ કેટલા પ્રકારનું છે ? (વિડસ્સગ્ગે દુવિહે પળ્લત્તે)
એના બે પ્રકાર છે,—(ત જહા) તે આ છે—(દઘ્વવિડસ્સગ્ગે ભાવવિડસ્સગ્ગે ચ)
૧ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ અને ૨ ભાવવ્યુત્સર્ગ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ શું—કેટલા પ્રકારનું છે ?
(દઘ્વવિડસ્સગ્ગે ચડવિહે પળ્લત્તે) એ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારનું છે (ત જહા)

યસસારવિઉસ્સગ્ગે, ૩ મણુયસંસારવિઉસ્સગ્ગે, ૪ દેવસસારવિઉ-
સ્સગ્ગે । સે ત સસારવિઉસ્સગ્ગે । સે કિ ત કમ્મવિઉસ્સગ્ગે ? કમ્મ-
વિઉસ્સગ્ગે અટ્ટવિહે પળ્લત્તે, ત જહા, ૧ ણાણાવરણિજ્જકમ્મવિઉ-
સ્સગ્ગે, ૨ દરિસણાવરણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે, ૩ વેયણિજ્જકમ્મવિઉસ્સ-
ગ્ગે, ૪ મોહણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે, ૫ આઉકમ્મવિઉસ્સગ્ગે, ૬ ણામક-
મ્મવિઉસ્સગ્ગે ૭, ગોયકમ્મવિઉસ્સગ્ગે ૮, અતરાયકમ્મવિઉસ્સગ્ગે ।
સે ત કમ્મવિઉસ્સગ્ગે । સે ત ભાવવિઉસ્સગ્ગે ॥ સૂ. ૩૦ ॥

સ્સગ્ગે' મનુજન્સારવ્યુત્સર્ગ ૧૩। 'દેવસસારવિઉસ્સગ્ગે' દેવસ્મારવ્યુત્સર્ગ ૧૪।
'સે ત સસારવિઉસ્સગ્ગે' મ ણ્ય સસારવ્યુત્સર્ગ । 'સે કિં ત કમ્મવિઉસ્સગ્ગે' અથ
કોડમૌ કર્મવ્યુત્સર્ગ 'કમ્મવિઉસ્સગ્ગે અટ્ટવિહે પળ્લત્તે' કર્મવ્યુત્સર્ગ અટ્ટવિધ પ્રજમ । 'ત
જહા' તથા—'ણાણાવરણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે' જ્ઞાનાવરણીયકર્મવ્યુત્સર્ગ ૧૧। 'દરિ-
સિણાવરણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે' દર્શનાવરણીયકર્મવ્યુત્સર્ગ ૧૨। 'વેયણિજ્જકમ્મવિ-
ઉસ્સગ્ગે' વેદનીયકર્મવ્યુત્સર્ગ ૧૩। 'મોહણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે' મોહનીયકર્મ-

ગ્ગે ૩, દેવસસારવિઉસ્સગ્ગે ૪) નૈરયિકન્સારવ્યુત્સર્ગ, તિર્યક્ન્મારવ્યુત્સર્ગ, મનુજન્સારવ્યુત્સર્ગ,
એવ દેવસ્મારવ્યુત્સર્ગ, (સે ત સસારવિઉસ્સગ્ગે) હસ પ્રકાર ચારગતિરૂપ ન્સાર કા યહ વ્યુત્સર્ગ
(પરિત્યાગ) - મારવ્યુત્સર્ગ હૈ । (સે કિં ત કમ્મવિઉસ્સગ્ગે) કર્મવ્યુત્સર્ગ કયા કિતન પ્રકાર કા
હૈ । (કમ્મવિઉસ્સગ્ગે અટ્ટવિહે પળ્લત્તે) જિસમે આઠ પ્રકાર કે કર્મોંકા વ્યુત્સર્ગ—પરિત્યાગ હો
વહ કર્મવ્યુત્સર્ગ આઠ પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) જૈસે (ણાણાવરણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે ૧, દરિ-
સણાવરણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે ૨, વેયણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે ૩, મોહણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે

દેવસસારવિઉસ્સગ્ગે) નૈરયિકન્સારવ્યુત્સર્ગ, તિર્યક્ન્મારવ્યુત્સર્ગ, મનુજ
ન્સારવ્યુત્સર્ગ તેમજ દેવસ્મારવ્યુત્સર્ગ (સે ત સસારવિઉસ્સગ્ગે) એ પ્રકારે
ચારેય ગતિરૂપ સન્સારનો આ વ્યુત્સર્ગ (પરિત્યાગ) તે ન્મારવ્યુત્સર્ગ છે
(સે કિ ત કમ્મવિઉસ્સગ્ગે) કર્મવ્યુત્સર્ગ કેટલા પ્રકારનો છે ? (કમ્મવિઉસ્સગ્ગે
અટ્ટવિહે પળ્લત્તે) જેમા આઠેય પ્રકારનો કર્મોનો વ્યુત્સર્ગ—પરિત્યાગ થઈ બીય
છે એવો આ કર્મવ્યુત્સર્ગ આઠ પ્રકારનો છે, (ત જહા) જેમકે—(ણાણાવરણિજ્જ
કમ્મવિઉસ્સગ્ગે, દરિસણાવરણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે, વેયણિજ્જકમ્મવિઉસ્સગ્ગે, મોહણિ

ગો, ૩ કમ્મવિઉસ્સગ્ગે । સે કિં તં કસાયવિઉસ્સગ્ગે, ? કસાયવિઉ-
સ્સગ્ગે ચઉવ્વિહે પ્પણત્તે, ત જહા-કોહકસાયવિઉસ્સગ્ગે, ૨ માણક-
સાય વિઉસ્સગ્ગે, ૩ માયાકસાયવિઉસ્સગ્ગે, ૪ લોહકસાયવિઉસ્સગ્ગે ।
સે ત કસાયવિઉસ્સગ્ગે । સે કિં ત સસારવિઉસ્સગ્ગે ? સંસારવિઉસ્સ-
ગ્ગે ચઉવ્વિહે પ્પણત્તે, તં જહા-૧ ણેરહયસંસારવિઉસ્સગ્ગે, ૨ તિરિ-

વિઉસ્સગ્ગે ચઉવ્વિહે પ્પણત્તે' કપાયબ્બુસર્ગ ચતુર્વિધ પ્રત્તપ, 'ત જહા' તથા-કોહકસાય-
વિઉસ્સગ્ગે' ક્રોધકપાયબ્બુસર્ગ ૧૧ । 'માણકસાયવિઉસ્સગ્ગે' માનકપાયબ્બુસર્ગ ।
'માયાકસાયવિઉસ્સગ્ગે' માયાકપાયબ્બુસર્ગ ૧૩ । 'લોહકસાયવિઉસ્સગ્ગે' લોભ
કપાયબ્બુસર્ગ ૧૪ । 'સે ત કસાયવિઉસ્સગ્ગે' સ એપ કપાયબ્બુસર્ગ । 'સે કિં
સસારવિઉસ્સગ્ગે' અથ કોડસૌ સસારબ્બુસર્ગ ? 'સસારવિઉસ્સગ્ગે ચઉવ્વિહે પ્પણત્તે' સસાર
બ્બુસર્ગ ચતુર્વિધ પ્રજ્ઞપ્ત, 'ત જહા' તથા- 'ણેરહયસસારવિઉસ્સગ્ગે' નૈરયિકસસાર-
બ્બુસર્ગ ૧૧ । 'તિરિયસસારવિઉસ્સગ્ગે' તિર્યક્કમસારબ્બુસર્ગ ૧૨ । 'મણુયસસારવિઉ

વિઉસ્સગ્ગે ચઉવ્વિહે પ્પણત્તે) કપાયબ્બુસર્ગ ચાર પ્રકારકા છે । (ત જહા) વે ચાર પ્રકાર યે
હૈ--(કોહકસાયવિઉસ્સગ્ગે ૧, માણકસાયવિઉસ્સગ્ગે ૨, માયાકસાયવિઉસ્સગ્ગે ૩,
લોહકસાયવિઉસ્સગ્ગે ૪) ક્રોધકપાયબ્બુસર્ગ ૧, માનકપાયબ્બુસર્ગ ૨, માયાકપાયબ્બુસર્ગ ૩ એવ
લોભકપાયબ્બુસર્ગ ૪ । (સે ત કસાયવિઉસ્સગ્ગે) इन क्रोधादि चार कषायोंका परित्याग करना
यह कषायबुत्सर्ग है । (से किं त ससारविउस्सगग्गे) ससारबुत्सर्ग क्या--कितने प्रकार का है ?
(ससारविउस्सगग्गे चउव्विहे प्पणत्ते) ससारबुत्सर्ग चार प्रकार का है, (त जहा) वे चार
प्रकार ये हैं--(णेरहयससारविउस्सगग्गे १ तिरियससारविउस्सगग्गे २ मणुयससारविउस्स-

(સે કિં ત કસાયવિઉસ્સગ્ગે) કપાયબ્બુસર્ગ ડેટલા પ્રકારનો છે ? (કસાયવિઉસ્સગ્ગે
ચઉવ્વિહે પ્પણત્તે) કપાયબ્બુસર્ગ ચાર પ્રકારનો છે (ત જહા) જેમકે--(કોહકસા
યવિઉસ્સગ્ગે માણકસાયવિઉસ્સગ્ગે માયાકસાયવિઉસ્સગ્ગે લોહકસાયવિઉસ્સગ્ગે) ક્રોધ-
કપાયબ્બુસર્ગ, માનકપાયબ્બુસર્ગ, માયાકપાયબ્બુસર્ગ, તેમજ લોભકપાયબ્બુસર્ગ
(સે ત કસાયવિઉસ્સગ્ગે) એ ક્રોધાદિ ચારેય કષાયોનો પરિત્યાગ કરવો તે આ કપાય
બ્બુસર્ગ છે (સે કિં ત સસારવિઉસ્સગ્ગે) સસારબ્બુસર્ગ ડેટલા પ્રકારનો છે ? (સસાર
વિઉસ્સગ્ગે ચઉવ્વિહે પ્પણત્તે) સસારબ્બુસર્ગ ચાર પ્રકારનો છે, (ત જહા) તે ચાર
પ્રકાર આ છે--(ણેરહયસસારવિઉસ્સગ્ગે તિરિયસસારવિઉસ્સગ્ગે મણુયસસારવિઉસ્સગ્ગે

जाव विवागसुयधरा तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे देसे गच्छागच्छि
गुम्मागुम्मि फड्डाफड्डि अप्पेगड्डया वायति, अप्पेगड्डया पडि-

रुस्यका आमन्, तेषु त्रिष्वेषु 'अप्पेगड्डया' अन्येकके=केचित्—'आयारधरा जाव विवागसुयधरा' आचारधरा यावद् विपाकश्रुतारा—आचाराङ्गानि—विपाकात्—मर्वश्रुत-
धागिग, इमे पूर्ण वर्णिता, 'तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे देसे' तत्र तत्र तस्मिन् तस्मिन्
देशे देशे—अत्र वीसया स्थानग्राह्यकथनासाधूनामधिकता अप्रतिपक्षविचरण च
सूचितम्, तथा बहवो बहुविधप्रामनगरवनादिषु गता इति च गम्यते। 'गच्छागच्छि'
गच्छागच्छि—गच्छाचार्यपरिवारो गच्छ—गच्छेन गच्छेन विभज्य वाचनादिक प्रवृत्तम्, इति
विग्रह 'तत्र तेनेदमिति सरूपे' इत्यनेन गच्छागच्छि, इत्यस्य साधुत्तम्। एव
'गुम्मागुम्मि' गुम्मागुम्मि—गुम्म=गच्छैकभाग, गुम्मेन गुल्मेन विभज्य इदं वाचनादिक
प्रवृत्तमिति गुम्मागुम्मि। 'फड्डाफड्डि' फड्डकाफड्डि—फड्डक=लघुतगे गच्छैकभाग,
फड्डकेन फड्डकेन विभज्येदं वाचनादिक प्रवृत्तम्, इत्यर्थे फड्डकाफड्डि—एषु प्रयोगेषु समासे
कृते पूर्वपदस्य दीर्घ समासान्त इच्—प्रत्ययश्च। 'अप्पेगड्डया वायति' अन्येकके

से अनगार भगवत थे, उनमें (अप्पेगड्डया) कितनेक (आयारधरा जाव विवागसुयधरा)
आचारागसूत्र के धारक थे, 'यावत्' शब्द से कितनेक सूत्रकृताङ्ग से लेकर प्रत्यक्षकरण
पर्यन्त सूत्रों में से एक २ सूत्र के धारक थे और कितनेक विपाकश्रुत के धारक थे, उपलक्षणसे
कितनेक सबके भा धारक थे। (तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे देसे) वे उमी वर्गीचे में भिन्न २
जगह पर (गच्छागच्छि) गच्छ गच्छरूप में विभक्त होकर, (गुम्मागुम्मि) गच्छ के एक
२ भाग में विभक्त होकर (फड्डाफड्डि) फुटकर फुटकर रूप में विभक्त होकर विराजते थे।
इनमें से (अप्पेगड्डया वायति) कितनेक सूत्र की वाचना प्रदान करते थे—सूत्र पढ़ाते

अनगार भगव तो होता, तेमनाभा (अप्पेगड्डया) डेटलाड (आयारधरा जाव विवाग
सुयधरा) आचाराग सूत्रना धारक होता, 'यावत्' गण्ठथी डेटलाड सूत्रकृताङ्गथी
लधने अनव्याकरण सुधीना सूत्रीमाथी ओठ ओठ सूत्रना धारक होता, अने डेटलाड
विपाकसूत्रना धारक होता, उपलक्षणथी डेटलाड गधा सूत्रोना धारक होता (तत्थ तत्थ
तर्हि तर्हि देसे देसे) ते ज गणीयाभा जुदी जुदी जग्याओ (गच्छागच्छि) गच्छ गच्छ
इयभा विलकत थधने, (गुम्मागुम्मि) गच्छना ओठ ओठ भागभा विलकत थधने
(फड्डाफड्डि) डेटा—डवाया इयभा विलकत थधने विराजता होता तेमनाभाथी
(अप्पेगड्डया वायति) डेटलाड सूत्रनी वाचना आपता होता—सूत्र लयावता

**મૂલમ્—તેણં કાલેણં તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ વહવે અણગારા ભગવંતો અપ્પેગડયા આચારધરા**

વ્યુત્સર્ગ ૧૪। ‘આઝકમ્મવિહસસમે’ આયુક્કમ્મવ્યુત્સર્ગઃ । ૧૫। ‘ણામકમ્મવિહ
સસમે’ નામકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૧૬। ‘ગોયકમ્મવિહસસમે’ ગોત્રકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૧૭। ‘અત
રાયકમ્મવિહસસમે’ અતરાયકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૧૮। ‘સે ત કમ્મવિહસસમે’ સ એ
કમ્મવ્યુત્સર્ગ, ‘સે ત ભાવવિહસસમે’ સ એ ભાવવ્યુત્સર્ગ । ક્વમનશનાદિભેદન
પદ્ધતિ વાહ્ય પ્રાયશ્ચિત્તાદિભેદેન પદ્ધતિમામ્યતર ચ તપો વ્યાપ્યાતમ્ ॥ સૂ. ૩૦ ॥

ટીકા—‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ક્યાદિ । તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્
સમયે ‘સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ’ શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘વહવે
અણગારા ભગવતો’ વહવોઽનગારા ભગવન્ત-વર્ણિતા પુનર્વર્ણ્યમાના ગિત

૪, આઝકમ્મવિહસસમે ૫, ણામકમ્મવિહસસમે ૬, ગોયકમ્મવિહસસમે, ૭
અતરાયકમ્મવિહસસમે ૮) જ્ઞાનાવરણીયકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૧, દર્શનાવરણીયકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૨,
વેદનીયકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૩, મોહનીયકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૪, આયુકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૫, નામકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૬,
ગોત્રકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૭, એવ અતરાયકમ્મવ્યુત્સર્ગ ૮, (સે ત ભાવવિહસસમે) એ સત્ત્વ ભાવ
વ્યુત્સર્ગ હૈ । કિસ તરહ યહા તત્ત્વ અનશનાદિક કે ભેદ સે છહ પ્રકાર વાહ્યતપ્ત્વ કા ઓર
પ્રાયશ્ચિત્ત આદિ કે ભેદ સે છહ પ્રકાર આમ્યતર તપ્ત્વ કા વર્ણન હુઆ ॥ સૂ. ૩૦ ॥

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ક્યાદિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) ઉત્ત કાલ ઓર ઉત્ત સમય (સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુ કે, જો (વહવે અણગારા ભગવતો) વહુત

જ્ઞકમ્મવિહસસમે, આઝકમ્મવિહસસમે, ણામકમ્મવિહસસમે, ગોયકમ્મવિહસસમે,
અતરાયકમ્મવિહસસમે) જ્ઞાનાવરણીયકમ્મવ્યુત્સર્ગ, દર્શનાવરણીયકમ્મવ્યુત્સર્ગ,
વેદનીયકમ્મવ્યુત્સર્ગ, મોહનીયકમ્મવ્યુત્સર્ગ, આયુકમ્મવ્યુત્સર્ગ, નામકમ્મવ્યુત્સર્ગ,
ગોત્રકમ્મવ્યુત્સર્ગ તેમજ અતરાયકમ્મવ્યુત્સર્ગ, (સે ત કમ્મવિહસસમે) આ પ્રકારે
આ કમ્મવ્યુત્સર્ગ આઠ પ્રકારનો છે (સે ત ભાવવિહસસમે) એ બધા
આવ્યુત્સર્ગ છે એ રીતે અહીં સુધી અનશન આદિના ભેદથી છ પ્રકારના
વાહ્યતપ્ત્વ અને પ્રાયશ્ચિત્ત આદિના ભેદથી છ પ્રકારના આમ્યતર તપ્ત્વ
વર્ણન થયું (સૂ. ૩૦)

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ક્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલ અને તે સમયે (સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુના જે (વહવે અણગારા ભગવતો) વહુત

વહુવિહાઓ કહાઓ કહતિ, અપ્પેગડયા ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરા
જ્ઞાણકોટ્ટોગયા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ

॥ સૂ. ૩૧ ॥

=પૈગયગાન વિગયન પ્રાપ્તિ, જ્ઞાનદૃષ્ટા મહુપિધા કથા કથયન્તિ=શ્રાવયન્તિ।યાવિવિધા
કથા શ્રુણ્વન્ શ્રોતા મોહ પરિચય તત્ત્વ પ્રતિ આત્મો ભવન્તિ, તથા વિશિષ્ટ =કુમાર્ગવિમુક્તો
ભવન્તિ, એવ સવદનીય =મોહનમુગ્ધાભિગયા, નિર્વિણ્ણ =સસારાદુઃખિનો ભવતિ। ‘અપ્પેગડયા
ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરા’ અપ્રેરક ક ર્જાનત્, અપ્ર શિરમ =અપ્રેમુખા-નોર્વ તિર્યગ્ વા
દત્તદૃષ્ટ્ય ‘જ્ઞાણકોટ્ટોગયા’ જ્ઞાનકોટ્ટોપગતા -વ્યાનરૂપો ય કોટ્ટસ્તમુપગતા, સયમેન
તપમાઽઽત્માન ભાવયન્તો વિહરંતિ ॥ મૂ. ૩૧ ॥

જિસ કથા કે સુનન સે પ્રાણી મોહનમુગ્ધ કા અભિલાષવાલા બન જાતા હે ઉમ કથા કા
નામ ‘સંવેદની કથા’ હે ૩, જિસ કથા ક સુનને સે પ્રાણી નમાર સે વિરક્ત હો જાતા
હે ઉમ કથા કા નામ ‘નિર્વેદની કથા’ હે ૪। ઉમ કથાઓ કા સુનને વાલા શ્રોતા મોહ
કા પરિત્યાગ કર તત્ત્વ કે પ્રતિ આક્રષ્ટ હોતા હે, કુમાર્ગ સે વિમુક્ત હોતા હે, મોક્ષ સુખકા
અભિલાષા હોતા હે ઓર નિર્વિણ્ણ-સારસે-ઉદ્વિગ્ન-હોતા હે। (અપ્પેગડયા ઉડ્ઢજાણૂ
અહોસિરા જ્ઞાણકોટ્ટોગયા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ) કિતનેક
મુનિજન દોનો ઘુટનો કો ઝેંચા કર નાંચે મસ્તક કિયે હુણ-માથા ઝુકાયે હુણ- વ્યાનરૂપી
કોષ્ઠ મ પ્રાપ્ત યે। ઉમ પ્રકાર સયમ ઓર તપસે અપના આત્મા કો ભાવિત કરતે હુણ
સાધુગણ વિચર રહે યે ॥મૂ. ૩૧॥

મોક્ષના મુખ માટે અભિલાષવાળો બને છે તે કથાનું નામ ‘સંવેદની કથા’
છે, જે કથા નાભળવાથી પ્રાણી અમાર્ગથી વિરક્ત થાય છે તે કથાનું નામ
‘નિર્વેદની કથા’ છે આ કથાઓના નાભળનાર શ્રોતા મોહનો પરિત્યાગ
કરીને તત્ત્વના તરફ આકર્ષિત થાય છે, કુમાર્ગથી વિમુક્ત થાય છે,
મોક્ષના મુખના અભિલાષવાળા થાય છે અને સસારથી નિર્વિણ્ણ-
ઉદ્વિગ્ન થાય છે (અપ્પેગડયા ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરા જ્ઞાણકોટ્ટોગયા સંજમેણ તવસા
અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ) ડેટલાડ મુનિજન બન્ને ઘુટણો ઉચા રાખી,
માથુ નીચે રાખી-માથુ નીચે કરીને-ધ્યાનરૂપી ડોઠામા પ્રાપ્ત હતા એ પ્રકારે
સયમ અને તપથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા સાધુગણ વિચરતા હતા
(સૂ. ૩૧)

पुच्छति, अप्पेगइया परियट्ठति, अप्पेगइया अणुप्पेहति, अप्पे-
गइया अक्खेवणीओ विक्खेवणीओ सवेयणीओ णिव्वेयणीओ

वाचयति—सूत्रवाचना तत्ते—गच्छेद्देश गगाऽनटेत्काधिष्ठित निगय सूत्रवाचना
वाचयति । ‘अप्पेगइया पडिपुच्छति’ अयेकक प्रणिच्छन्ति=समार्था पृच्छति,
‘अप्पेगइया परियट्ठति’ अयेकके परिवर्तयन्ति=समार्था पुन पुनर्भ्यम्यति । ‘अप्पेगइया
अणुप्पेहति’ अयेकके अनुप्रेक्षते=परिचितयति । ‘अप्पेगइया अक्खेवणीओ
विक्खेवणीओ सवेयणीओ णिव्वेयणीओ बहुविहाओ कहाओ कहति’ अयेकके
आक्षेपणी विक्षेपणी =वेदिनी निर्वेदिनान्हविहा कथा कथयन्ति, मोहादपनीय तत्त्व
प्रति आक्षिप्यते=आकृष्यते प्राणी याभिस्ता आक्षेपण्यस्ता —‘कथा’ इत्यस्य विशेषणम् ।
विक्षेपणी—विक्षिप्यते=कुमार्ग प्रसक्त प्राणा कुमार्गापृथक् क्रियते याभिस्ता विक्षेपण्यस्ता ।
सवेदिनी — वेद्यते=मोक्षसुराभिलाष क्रियते याभिस्ता । निर्वेदिनी-निर्वेद्यते=ससाराद् निर्विण्णो

थे, (अप्पेगइया) कितनेक (पडिपुच्छति) सूत्र और अर्थ को पूछते थे, (अप्पेगइया)
कितनेक (परियट्ठति) सूत्र और अर्थ को आवृत्ति करते थे, (अप्पेगइया) कितनेक (अणु-
प्पेहति) सूत्र-अर्थ की अनुप्रेक्षा—परिचिन्तन करते थे, (अप्पेगइया) कितनेक (अक्खे-
वणीओ १, विक्खेवणीओ २, सवेयणीओ ३, णिव्वेयणीओ ४, बहुविहाओ कहाओ
कहति) आक्षेपणी, विक्षेपणी, सवेदिनी, और निर्वेदिनी, इन अनेक प्रकार की कथाओं
को कहते थे । मोह से दूर कराकर प्राणी जिस कथा के द्वारा तत्त्व के प्रति आवृष्ट किया
जाता है उस कथा का नाम ‘आक्षेपणी कथा’ है १, कुमार्ग में रत प्राणी जिस कथा से
उस कुमार्ग की ओर से पृथक् किया जाता है उस कथा का नाम ‘विक्षेपणी कथा’ है २,

हुता, (अप्पेगइया) डेटलाड (पडिपुच्छति) सूत्र तथा अर्थ पृच्छता हुता
(अप्पेगइया) डेटलाड (परियट्ठति) सूत्र तथा अर्थनी आवृत्ति करता हुता
(अप्पेगइया) डेटलाड (अणुप्पेहति) सूत्र-अर्थनी अनुप्रेक्षा—परिचिन्तन करता
हुता (अप्पेगइया) डेटलाड (अक्खेवणीओ, विक्खेवणीओ, सवेयणीओ णिव्वे-
यणीओ, बहुविहाओ कहाओ कहति) आक्षेपणी, विक्षेपणी, सवेदिनी, अने
निर्वेदिनी, ये प्रकारे अनेक प्रकारनी कथाओ करता हुता भोडुथी हर
करीने ने कथा तत्त्वना तरङ्ग आदर्षणु करे छे ते कथानु नाम ‘आक्षेपणी
कथा’ छे कुमार्गभा भग्न थयेला प्राणीने ने कथायी ते कुमार्ग तरङ्गथी जुटो
करावाय ते कथानु नाम ‘विक्षेपणी कथा’ छे ने कथा साखणवाथी प्राणी

ચિતા-પસગ-પસરિય-વહ-વંધ-મહલ્લ-વિઝલ-કહ્લોલ-કલુણ-
વિલવિય-લોભ-કલકલંત-ચોલવહુલ અવમાણણ-ફેણ-તિવ્વ-

કાઢ્યાયામાદ-‘સજોગ-વિઓગ-વીડ-ચિંતા પસગ પસરિય વહ-વંધ મહલ્લ-વિઝલ-કહ્લોલ-
કલુણ વિલવિય-લોભ-કલકલંત-ચોલ વહુલ’ સયોગ-વિયોગ વાચિ ચિંતાપ્રસન્ન-પ્રસૂત-
વંધ-મહાવિપુલ-કહ્લોલ-કરુણ વિલપિત-લોભ-કલકલાયમાન-ચોલ-(ધ્વનિ)-વહુલમ્-સયોગ-
વિયોગા = અપ્રિયગન્ધાદિસયોગ પ્રિયગન્ધાદિવિયોગા એવ વાચય = તદ્વાં યત્ર સાગરે સ સયોગ-
વિયોગવાચિ, ચિન્તાપ્રસન્ન = પુન પુનઃચિન્તાપ્રાપ્તિ મ એવ પ્રસૂત = પ્રસરણ યત્ર સ તથા,
વંધ = હનનાનિ, વંધ્યા = મયમનાનિ, ત એવ મહાન્તો = તપા, વિપુલા = વિસ્તીર્ણા
કહ્લોલ - મહોર્મયો યત્ર સ વધવંધમહાવિપુલકહ્લોલ, કરુણાનિ = કરુણરસજનકાનિ વિલ-
પિતાનિ = વિલાપવચનાનિ, લોભા = લોભસમ્ભૂતાઃ ક્રોધાશ્ચ ત એવ કલકલાયમાના ચોલ = વ્યનયો
વહુલ યત્ર સ તથા, તત્ત્વ સયોગવિયોગવાચિશ્ચામૌ ચિન્તાપ્રસન્નપ્રસૂતશ્ચ તથા વધવંધમહા-
વિપુલકહ્લોલશ્ચામૌ કરુણવિલપિતલોભકલકલચોલવહુલ યત્ર સ તથા, ત તાદૃશ, વ્યોગાદિતર-
ન્નતગદ્ધિત ચિંતાવિસ્તારી વધવંધકહ્લોલ કરુણવિલાપલોભસમ્ભૂતાક્રોધપ્રચંડનાદનાદિતમિયર્થ ।
પુન કથન્મૂતમ્? ‘અવમાણણફેણતિવ્વર્લિસણપુલપુલપ્પભૂયરોગવેયણપરિભવવિણિવાય-

(સજોગ-વિઓગ-વીડ-ચિંતાપસગ-પસરિય-વહ વંધ મહલ્લ વિઝલ-કહ્લોલ-કલુણ-વિલ-
વિય લોભ-કલકલંત-ચોલ-વહુલ) સયોગ = અમનોન ગન્ધાદિકોં કા સન્નધ, વિયોગ = મનોજ
ગન્ધાદિકોંકા અમાવ, એ જિસમે વાચિ-કહ્લોલ છે, ચિંતા જિસકા વિસ્તાર છે, વધ એવ વંધન હી
જિમમ વિસ્તૃત તરંગે હ, કરુણારસજનક વિલાપવચન એવ લોભ સે સમ્ભૂત આક્રોધવચન, એ ને
જિસકી વહુલ કલકલાયમાન વ્યનિયા છે-ગર્જના છે, (અવમાણણ ફેણ-તિવ્વ-ર્લિસણ પુલપુલ-
પ્પભૂય રોગવેયણ-પરિભવ-વિણિવાય ફરસ-પરિસણા-સમાવડિય વઢિણ-કમ્મ-પત્થર-
તરંગ રગત નિચ્ચમચ્ચુમય તોયપટ્ટ) અપમાન હા જિમમ ફેનગણિ છે । દુ સહર્નિદા, નિર

(સજોગ વિઓગ વીડ ચિંતાપસગ પસરિય-વહ વંધ મહલ્લ વિઝલ-કહ્લોલ-કલુણ વિલવિય-
લોભ-કલકલંત-ચોલ-વહુલ) સયોગ-મનને ન ગમે તેવા શબ્દ આદિડોનો
મળવ, મનને ગમે તેવા શબ્દ આદિડોનો વિયોગ, એ લેખા વીચિ-લહેરો
છે, ચિંતા જેનો વિસ્તાર છે, વધ તેમજ વંધન જ જેમા મોટા મોટા છે,
કહ્લોલમ-જનક વિલાપવચન તેમજ લોભથી ઉત્પન્ન થયેલ આક્રોશવચન
એ જે જેની મોટી ડલડલાટ વનિયો છે-ગર્જના છે, (અવમાણણ ફેણ તિવ્વ
ર્લિસણ-પુલપુલ-પ્પભૂય-રોગવેયણ-પરિભવ-વિણિવાય-ફરસ - પરિસણા - સમાવડિય
વઢિણ-કમ્મ-પત્થર-તરંગ-રગત-નિચ્ચમચ્ચુમય-તોયપટ્ટ) અપમાન જ જેમા ટીણા

**મૂલમ્—સંસારમહાવિગ્ના મીયા જન્મણ-જર-મરણ-
ગમ્भीર-દુઃખ-પક્ષુભિય-પડર-સલિલ સજોગ-વિઓગ-વીડ-**

ટીકા—ભગવત શ્રીમહાવીરસ્વામિનોડનગારા પુન કાટૂગા ? ક્યાહ—‘સસાર
મહાવિગ્ના’ ક્યાદિ । સસારમહોદિગ્ના —ચતુર્ગતિભ્રમણભગસમાગ્મયાદુદિગ્ના = યાકુલ ,
‘કેનોપાયેન સસારસાગરાત્ તરિયામ ’ કિતિચિ-તાજાલ-કુલા ક્યાર્થ । અત્ત ણ્વ ‘મીયા’—મીતા =
ભયયુક્તા , અસ્ય તરન્તી યત્રાન્વય । સૂત્રકાર સસારમાગ્મ વર્ણયતિ—‘જન્મણ-જર-મરણ
કરણ-ગમ્भीર દુઃખ પક્ષુભિય પડર સલિલ’ જન્મ-જરા મરણ કરણ-ગમ્भीર દુઃખ-પ્રશુભિત
પ્રચુર-સલિલમ્—જન્મજરામરણાન્યેય કરણાનિ=સાધનાનિ યસ્ય તત તથા, તદેવ ગમ્भीર
દુઃખ=પ્રગાઢદુઃખ, તદેવ પ્રશુભિત=પ્રચલિતમ્, પ્રચુર=વિપુલ સલિલ=જલ યન્મિન્ સ જન્મ
જરા-મરણ-કરણ-ગમ્भीર-દુઃખ-પ્રશુભિત પ્રચુરસલિલસ્ત, પુન કાટૂગ સસારસાગરમ્ ? ક્યા-

‘સસારમહાવિગ્ના’ ક્યાદિ ।

ભગવાન મહાવીર કે અનગાર ઓર મા કૈસે થે ? હસ વાતકો પ્રકટ કરને કે લિયે
સૂત્રકાર હસ સૂત્રકી પ્રરૂપણા કરતે હુણ કહતે હૈ કિ—ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી કે યે અન
ગાર (સસારમહાવિગ્ના) ચતુર્ગતિ મે ભ્રમણ કરને રૂપ સસાર કે ભય સે ઉદિગ્ન થે, ‘કિસ
ઉપાય સે હમ લોગ હસ અથાહ સસારસાગર સે પાર હોગે’ હસ પ્રકાર કા ચિન્તવન સર્વદા
કરતે રહતે થે । (મીયા) હસલિયે યે સસારમીરુ થે । અવ યહા સે યહ સસારસાગર કૈસા
હૈ ? હસ વાત કા નાચે લિખિત વિશેષણો દ્વારા સૂત્રકાર સ્પષ્ટ કરતે હૈ—(જન્મણ-જર-મરણ
કરણ-ગમ્भीર-દુઃખ-પક્ષુભિય-પડરસલિલ) જન્મ, જરા ઓર મરણ, યે હી જિસકે
સાધન હૈ ણેસા પ્રગાઢ દુઃખ હી જિસમે ઉછલતા હુઆ અગાધ જલ ભરા હુઆ હૈ, તથા

‘સસારમહાવિગ્ના’ ક્યાદિ

ભગવાન્ મહાવીરના અનગાર ફરીપણ કેવા હતા ? તે વાતને પ્રકટ કરવા
સૂત્રકાર આ સૂત્રની પ્રરૂપણા કરતા હો છે કે—ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીના
તે અનગાર (સસારમહાવિગ્ના) ચતુર્ગતિમા ભ્રમણ કરાવવારૂપ સસારના
ભયથી ઉદિગ્ન હતા, ‘કયા ઉપાયથી અમે આ અગાધ સસારસાગરથી પાર
થઈએ’ એ પ્રકારનું ચિન્તવન સર્વદા કર્યા કરતા હતા (મીયા) એથી તેઓ
સસારમીરુ હતા હવે અહીંથી આ સસારમાગર કેવો છે ? તે વાત નીચે
લખેલા વિશેષણો દ્વારા સૂત્રકાર સ્પષ્ટ કરે છે—(જન્મણ જર મરણ કરણ ગમ્भीર
દુઃખ પક્ષુભિય પડરસલિલ) જન્મ, જરા અને મરણ, એ જ જેના સાધન છે
એવા પ્રગાઢ દુઃખ જ જેમા વિસ્તારથી ઉછળતા પાણીના જેમ ભરેલા છે તથા

કલુસ-જલ-સચય પડમય અપરિમિય-મહિચ્છ-કલુસમડ-
વાઉવેગ-ઉદુમ્મમાળ-દગરય-રયધઅર-પરફેળ-પડર-આસા-

આગ્યેય કલુસજલ સચયો યત્ર સ તથા તમ । ‘પડમય’ પ્રતિમયમ્=મહાભયદ્વયમ્, ‘અપરિમિય-
મહિચ્છ કલુસમડ-વાઉવેગ-ઉદુમ્મમાળ દગરય રયપ્રઆર-પરફેળ પડર-આસા-પિવાસ
ધવરુ’ અપરિમિત મદ-કલ્પમતિ-ત્રાયુગો-દ્વ્યમાનો-કરજોગ્યાઽન્ધકાર પરફેન-પ્રચુગઽઽગ્ના-
પિપામા-પત્રમ્-અપરિમિતા =અયધિકા એ મહચ્છા-તાગભિલાપવન્તો લોકા, તેષા કલુપા=
મત્તિના યા મતિ સવ ત્રાયુગત ઉદ્વ્યમાનમ્-ઉત્કરજોરય-જલકળમમૂહ, તન અધકાર
ઇત્ર યત્ર સ તથા વર્ષનરિત્ર-જાગ્રાપિપામાભિર્ધવલ ઇત્ર ધવલો ય સ તથા ત, તત્રાપ્રાપ્તાથાના
પ્રાપ્તિ-ભાવના આગ્રા, ધનસમ્પન્નિ-યસ્તાત્કાલસા પિપાસા । ‘મોહમહાવત્તમોગભમમાળ ગુપ્પ-
માણુન્ન-ઉત્તવચ્છોગિયત્તપાણિયપમાયચડ-પ્રહુદુદ્ધસાવયસમાહ્યુદ્ધાયમાણપન્માર-પોર-
કલિયમહારપરવતમેરવરવ’-મોહમહાવત્તમોગભ્રામ્યદ્ગુપ્યદુચ્છલ્પ્રત્યવનિપત્તપાનાયપ્રમાદચ્છલ-

ભય રૂપ હા જિમમ કલુસ-મલિત-જલ કા સચય હ, (પડમય) મહાભયદ્વય હે । (અપરિ-મિય-
મહિચ્છ કલુસમડ-વાઉવેગ-ઉદુમ્મમાળ દગરયરયધયાર-પરફેળ પડર-આસા પિવાસ-
ધવરુ) અપરિમિત-અયધિક અભિગપાગાલા મનુયા કા જો વિવિધ પ્રકાર કા બુદ્ધિયા હે
એ હા માના ઇમકે ત્રાયુકે શ્રોકા સે ઉઢાયે દુગ્ધ જલકળ હ, ઇનસે યહ સસારમમુદ્ર અધ-
કાર સે યુક્ત જમા હો રુપ । આગ્રા એવ પિપાસારૂપ પ્રચુર ફેન સે યહ ધવલિત હો રહા હે ।
અપ્રાપ્ત અર્થ કા પ્રાપ્તિ કા ભાવના કા નામ આગ્રા હ, ઓર ધન વર્ધી તીવ્ર લાલસા કા નામ પિપાસા
હ । (મોહ-મહાવત્ત-મોગ ભમમાળ ગુપ્પમાણુન્ન-ઉત્તવચ્છોગિયત્ત પાણિય પમાય-ચડ-
પ્રહુદુદ્ધ-સાવયસમાહ્યુદ્ધાયમાણ પન્માર પોર-કલિય મહારપરવત મેરવ-રવ) ઇત્ત સાર

સ જલ-સચય) લાખો ભવડપ જ જેમા હલુપ-મેલા પાણીનો સચય છે, (પડમય)
મહાભયદ્વય છે (અપરિમિય-મહિચ્છ કલુસમડ વાઉવેગ ઉદુમ્મમાળ-દગરય-રયધ
યાર પરફેળ પડર આસા પિવાસ વગલ) અપરિમિત-બહુ જ અભિલાષાવાળી મનુ
ષ્યોની જે વિવિધ પ્રકારની બુદ્ધિ છે તે બધે તેના વાયુના અપાટાથી ઉડતા
જલકળો છે તેનાથી આ સસારસમુદ્ર અવકારથી ભરેલ જેવો થઈ ગયો
છે આગ્રા તેમજ પિપાસા (તૃષ્ણા) રૂપ પ્રચુર ક્રીણુથી તે સંદેહ થઈ રહેલો
છે અપ્રાપ્ત અર્થની પ્રાપ્તિની અભાવનાનું નામ આગ્રા છે અને ધન
વર્ધી તીવ્ર લાલસાનું નામ પિપાસા છે (મોહ મહાવત્ત મોગ ભમમાળ ગુપ્પમાણુ
ન્ન-ઉત્તવચ્છોગિયત્ત-પાણિય પમાય-ચડ પ્રહુદુદ્ધ-સાવય-સમાહ્યુદ્ધાયમાણ પન્માર-પોર-

શિંસણ-પુલપુલ (પલ્લુપણ)–પ્પમ્મયરોગ-વેયણ–પરિભવ–વિણિવાય-
ફરુસ–ધરિસણા–સમાવહિય–કઠિણ-કમ્મ–પત્થર–તરંગ –રગંત-
નિચ્ચમચ્ચુભયતોયપટ્ટ કસાય–પાયાલ–સકુલ ભવસયસહસ્સ–

ફરુસધરિસણાસમાવહિયકઠિણકમ્મપત્થરતરંગરગંતમચ્ચુભયતોયપટ્ટ’ અપમાનન-ફેન
તીવ્ર–શિંસન–પુલ્પુલ-પ્રભૂત રોગ વેદના પરિભવ વિનિપાત પરપ ધર્પણા–સમાપતિત–કઠિનકર્મ
પ્રસ્તર-તરફ-રફાનિ યમ્મયુભય તોયપટ્ટમ્–અપમાનનમેવ કનો યત્ત સોડપમાનનફન , તથા–તાવ
શિંસનમ્=દુ સહનિદા, પુલ્પુલપ્રભૂતા=નિરતરમમુત્પન્ના યા રોગવેદના પમ્મિવા =અનાદિ,
વિનિપાતા =નાશ , અથવા પરિભવવિનિપાત –પરિભવ =પરાભવ પરાજયો હાનિર્ના, તસ્ય
વિનિપાત =પ્રાપ્તિ પરુપધર્પણા –નિષ્કુરવચનનિર્મર્સનનિ, તથા–સમાપન્નાનિ=વદ્ધાનિ યાનિ
કઠિનાનિ=કઠોરોત્થાનિ કમાગિ=નાનાડડગ્ગીયાદાનિ, ત્તાયેવ પ્રસ્તરા –પાપાણાસ્તૈ
કૃત્વા તન્નવટન પ્રાપ્ય સમુચિતૈ , તરફે , રિદ્ધત=પ્રચલત, નિય=પુવ યમ્મયુભય=મરણમાતિ
તદેવ તોયપટ્ટ=જલોપરિતનભાગો યત્ત સ તથા તાદ્દમ્, પુન કાઢઞ ‘કસાયપાયાલસકુલ’
કપાયપાતાલસકુલમ્–કપાયા એવ પાતાલા =પાતાલકલગા –અધસ્તનિ તૈ સકુલ –ચામ-
સ્તમ્ । ‘ભવસયસહસ્સ–કલુસ–જલ–સચય’ ભવગતસહસ્સકલુપજલસચ્ચયમ્–ભવગતસહ

ન્તર સમુત્પન્ન રોગવેદના, પરાભવ, વિનિપાત–વિનાશ, અથવા પરાભવ કી પ્રાપ્તિ, નિષ્કુર
વચન, અપમાન કે વચન, એવ કઠોર ઉદયગાલે સચિત જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મ, યે
હી જિસમે પાપાણ હૈ, ઓર ડન પાપાણા કે વચન સે અનેક પ્રકાર કી આધિવ્યાધિરૂપ
તરફે ઉત્પન્ન હોતી હૈ, ઇન તરગા દ્વારા ચલાયમાન અવશ્યભાવી મૃત્યુભય હી જિસમે તોય
પટ્ટ–જલ કા ઉપરિતનભાગ હૈ, એસા યહ નિમારસાગર હૈ । તથા યહ (કસાય–પાયાલ
સકુલ) કપાયરૂપ પાતાલકલગા સે વ્યાપ્ત હૈ । (ભવ સયસહસ્સ કલુસ જલ સચય) લાસોં

ઢગલાડપ છે, દુ સહ નિદા, નિરતર થતી રોગવેદના, પરાભવ, વિનિપાત
વિનાશ, અથવા પરાભવની પ્રાપ્તિ, નિષ્કુર વચન, અપમાનના વચન, તેમજ
કઠોર ઉદયવાળા સચિત જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મો, એ જ જેમા પાપાણ
(ખડકો) છે, અને આ પાપાણો માથે ભટકાવાથી જે અનેક પ્રકારના આધિ
વ્યાધિરૂપ મોળા ઉત્પન્ન થતા રહે છે અને તે દ્વારા ચલાયમાન અવશ્યભાવી મૃત્યુ
ભય જ જેમા પાણીની અપારીના લાગ છે, એવો આ નિમારસાગર છે તથા આ
(કસાયપાયાલસકુલ) કપાયરૂપ પાતાલકલગાથી વ્યાપ્ત છે (ભવ સયસહસ્સ કલુ

ચતુર્પરિહૃત્ય-અણિહુચિદિય-મહામગર-તુરિય-ચરિય-સ્વોસ્થુવશ્મમાણ-
નચ્ચત-ચવલ-ચચલ-ચલત-ધુમ્મત-જલ-સમૂહ-અરડ-ભય-વિસાય-
મોગ-મિચ્છત્ત-સેલ-સકડ અણાડસતાળ-ક્રમ્મવંધણ-કિલેસ-

ગગનગ-ત્વગ્નિચરિત-ચો-પુમ્યમાળ-નૃત્યચપલચચ્ચલ-ચલ્-પૂર્ણજ-સમૂ-અજ્ઞાના-યેવ
ભ્રમતો મર્યા પ્રતિહસ્તા જલજ-તુવિશેષ, ચરિમન્ સમાગ્સાગર સ ત ગા, અનિભૂતાનિ-
અનુપગાતાનિ યાનાદિચાગિ તાન્યેય મહામકરાસ્તેષા યાનિ ત્વરિતાનિ=ગાત્રાણિ વપ્તિતાનિ
=ચથા તે -ચો-પુમ્યમાળ અત્યતમુચ્છલ્લન નૃત્યન્નિય નૃત્યન, ચપલચચ્ચલ યથા મ્યાત તથા
વત્ત ંગન=ત્રિધુસમાનવેગન ચલચ્ચક્રાકાર ભ્રમન જલસમૂહ, તપારપશ્ચે તુ જડસમૂહો=ત્રિવેક
તત્તરિતાના મમૂતો યત્ર સ તથા, તત પદ્મયસ્ય કર્મગારય, ત તાદશમ । ‘અરડ-ભય
વિસાય-મોગ મિચ્છત્ત-સે-સકડ’અરતિભયવિગાત્શોકમિ યાવગૈલ્સદ્વટમ-અરતિ, ભય,
વિપાત્, શોક, મિ-ચ્યાત્તમ્ પ્તાનિપ્રતિરોધકતયા ઐલાદ્યતૈ મદ્વટ =અતિવિકટ, ત તાદૃશમ્,
‘અણા-સતાળ ક્રમ્મ-વંધણ કિલેસ ચિચિલ્લ-સુદુત્તાર’ અનાપિ સતાળ-કર્મવ-અનપ્લેષ
કર્મમુ-સ્તમ્-અનાપિસ-તાનમ્=અનાપિપ્રવાહ યત્કર્મવંધનતચ્ચ, વલેગાથ ગગાદયસ્તલ્લખણયત્

સસારસાગર સમુદ્ર મ અજ્ઞાન હી ધૂમતે હુણ મસ્ય એવ પરિહસ્ત-જલજ-તુવિશેષ હ । અનુપગાત
ઈદ્રિયા હી ટસમ વિફરાલ મગર હૈ । ઇન ઈદ્રિયરૂપ મહામકરો ક ચચઠ ચેષ્ટાઓ સે
ટસમ અજ્ઞાનિયા કા સમૂહરૂપ જલસમૂહ ધ્રુવ હો રહા હૈ, નાચ રહા હ, ત્રિધુદવેગ મે ચક્ર
વત પ્રમ રહા હ । (અરડ ભય વિસાય સોગ મિચ્છત્ત સેલ સકડ) અરતિ અપ્રાપ્તિ, ભય ભાતિ,
વિપાત્, શોક એવ મિથ્યાત્વરૂપ પર્વતા સે યહ સસારસમુદ્ર અત્યત વિકટ વના હુઆ હૈ ।
(અણા-સતાળક્રમ્મવંધણકિલેસ ચિચિલ્લ-સુદુત્તાર) અનાપિકાલ સે ટમ જાત ક સાય

અમાણ નચ્ચત ચવલચચલ ચલત ધુમ્મત જલ સમૂહ) આ અ સસારસમુદ્રમા અજ્ઞાન
જ ધુમતા માછલા તેમજ પરિહસ્ત-જલજ-તુવિશેષ છે અનુપગાત
ઈદ્રિયો જ એમા વિહરાળ મગર છે તે ઈદ્રિયરૂપ મહામકરોની ચ ચળ ચેષ્ટા
ઓથી તેમા અજ્ઞાનીઓના મમૂહરૂપ જલસમૂહ ધ્રુવ થઈ રહ્યો છે, નાચી
રહ્યા છે, બીજીબેજે ચક્રની પેઠે ફરી રહ્યો છે (અરડ-ભય-વિસાય-સોગ-મિ
ચ્છત્ત-સેલ સકડ) અરતિ-અપ્રીતિ, ભય-ભીતિ, વિપાદ-શોક, તેમજ મિથ્યાત્વ
રૂપ પવતોથી આ અ સસારસમુદ્ર અત્યત વિકટ બનેલો છે (અણા-સતાળ
ક્રમ્મ વંધણ કિલેસ ચિચિલ્લ સુદુત્તાર) અનાદિ કાળથી આ જીવની આયે બ વન

પિવાસ-પવલ મોહમહાવત્-ભોગ-ભમમાણ-ગુપ્તમાણ-ચઢલત-
પચોણિયત્-પાણિય-પમાય-ચડ-ચહુદુટ-સાવય-સમાહુચ્ચાય-
માણ-પઞ્ભાર-ધોર-કઠિયમહારવરવત-ભેરવરવ અણ્ણાણ-ભમતમ-

ચહુદુટશ્વાપન્નસમાહુતોઢાવપ્રાગ્ભારધોરકઠિતમહારવરવદ્ભેરવરવ-મોહરૂપે મગવર્ત ભોગ
પવ ભામ્યત-ચક્રાકારમ ભમત્, ગુપ્તત્=ચપત્રીભવત, ડ ડ્ઞા=ડાનિ,
'પચોણિય' પ મગનિપતત-અવ પતત્, પાનીય=જલ યત સ ત ગા, પ્રમાય =મયાન્યસ્ત
તત ચઢચહુદુટશ્વાપન્ન -ચણ્ડા =ક્રોધગાલા ચહુદુટા =અતિદુષ્ટસ્વભાવા, શ્વાપન્ન - મક
જીવાત્સૈયે 'સમાહ્ય' સમાહતા =પ્રહતા-આધાત પ્રાતા 'ઉદ્ધાયમાણ' ડગા-ત =
ઉઢલત ત્રિવિધ ચેષ્ટમાના વા સમુદ્રપક્ષે મત્સ્યાદય સસારપક્ષે પુરુષાણ્ય, તેવા 'પન્ના
પ્રાગ્ભાર -મમૂહો યત સ તથા, તથા ધોગેય કઠિતમહારવ =રોદનમહોઢાડ સ ણ્ણવત-
પ્રતિનન્ન-પ્રતિ વ્રાન કુર્વન ભરવરવો=મયાનકજન્દો યત સ તથા, તત્ત્વયાણા પન્ના કમપારય,
તમ્ -'અણ્ણાણ ભમત મન્ઢ-પરિહત્ય અણિહુયિદિય મહામગર-તુરિય-ચરિય સ્વોચ્ચુભ
માણ નચત ચવલચચલ ચલત ઘુમ્મત જલસમૂહ' અજ્ઞાન-ભ્રમ-મત્સ્ય-પરિહસ્તાનિમતેદ્રિય

સમુદ્ર કે મોહરૂપ મહા-આવર્ત મે ભોગરૂપ જલ ચક્રાકાર સે ઘૂમ રહા હૈ, અચત ચચલ
હો રહા હૈ, ડઢલ રહા હૈ, ડઢલ કર ફિર નીચે ગિર રહા હૈ । તથા-ડમ -સાર સમુદ્ર મ
પ્રમાય આદિ હા ક્રોધી ણ્ણ અતિદુષ્ટ સ્વભાવ વાલે હિંસક જીવ હૈ । ડન કે દ્વારા આધાત
કો પ્રાત હાકર સમસ્ત રસારી જીવો-પુરુષ આદિ (સમુદ્રપક્ષ મે મત્સ્યાદિક જલચર જીવો) કા
સમૂહ ઢધર-ઉધર ભાગતા ફિરતા હૈ । ડન્હી રસારી જીવો કે ભયકર આક ઢન કી મહામાણ
પ્રતિ વ્રાન ડમ રસાર સમુદ્ર મ હો રહી હૈ । તથા-(અણ્ણાણભમતમચ્છપરિહત્ય-અણિહુયિદિ
ય મહાસાગર તુરિય ચરિય સ્વોચ્ચુભમાણનચત-ચવલ ચંચલ-ચલત-ઘુમ્મત -જલસમૂહ)

કઠિય-મહારવ-રવત-ભેરવ-રવ) આ સસાર સમુદ્રના મોહરૂપ મહા આવર્તમા
ભોગરૂપ જલચક્રી ચેઢે ઘૂમી રહ્યુ ઢે બહુ વેગ થઈ રહ્યો ઢે, ઉછળો
રહ્યુ ઢે ઉછળીને પાછુ નીચે પડે ઢે તથા-આ સસારસમુદ્રમા પ્રમાદ
આદિ જ કોત્રી તેમજ અતિદુષ્ટ સ્વભાવવાળા હિંસક જીવ ઢે, તેમના દ્વારા
આધાત પામીને સમસ્ત સસારી જીવો-પુરુષ આદિ (સમુદ્ર પક્ષમા મત્સ્યા
દિક જલચર જીવો)નો સમૂહ આમતેમ ભાગનાસ ઢરે ઢે તે સસારી
જીવોનો ભય ડર આક ઢનનો મહાભીષણ પડ્યો આ સસારસમુદ્રમા પડે
ઢે તથા (અણ્ણાણ-ભમત મન્ઢ પરિહત્ય અણિહુયિદિય-મહાસાગર-તુરિય ચરિય સ્વોચ્ચુ

ભીમદરિસણિજ તરતિ, ધિઢ-પ્રણિય-નિષ્પ્રક્રપેણ તુરિય-ચવલ
સવર-વેરગ્ગ-તુગકૂચય-તુસપડત્તેણ ણાણ-સિય-વિમલ-મૂસિ-
ણ સમ્મત્ત-વિસુદ્ધ-લઢ-ગિજ્ઞામણં ધીરા સંજસપોણ મીલક-

‘સસારમાગરમ્ તરન્તિ, -અર્થ ‘મયમપોતેન’ કયથે વ યમાણેન સમ્વપ । સારમયો
દિગ્ધા યમિત યમોતેના તગાપુ પાવના યર્થ । કિમ્મતન યમપોતેનાયાહ-‘ધિઢધણિ-
યનિષ્પ્રક્રપેણ’ ધૃતિ, નિક્કનિપ્રક્રમ્પગ-ધૃતિરૂપગ રજુવપનન યનિકમ્=અ યર્થ નિષ્પ્રક્રમ્પ =
રમ્પનગતિસ્તન યમપોતન, ‘તુરિયચવલ’ ત્વરિતચપલમ્=અતિશાત્રમ, -‘સવર-વેરગ્ગ-તુગ-
કૂચય મુસપડત્તેણ’ ય પ્રમાય તુજ કૃપક-મુપ્રયુક્તેન તત્ર યર =પ્રાણાનિપાતાદિરિતિ-
રૂપ, વેગ =વિરગ્ગાનમિપદ ણ્તદૂમે યસ્તુજ્ઞ =અ યુચ કૃપક-પોતમ યસ્થિત સ્તમ્મ,
તન મુદુ મપ્રયુક્ત-મમ્યદનયા પ્રયાજિતસ્તન, ણાણ સિય વિમલ મૂસિણ’ જ્ઞાન મિત-
વિમલોલિતેન, જ્ઞાનમેવ મિત=વન વય તત્ત્વ વિમલમ્ ડિટૂન યત્તેન, મૂલે
મકાર પ્રાક્રત ગા । યવનાકમ્પિત યતપદમણ્ડમગિટતપટાદિર્ણન નૌકા વેગગામિની
મગતિ । સનિ સાપનોપતડપિ પોન યગારગ માયમિ યાહ-‘સમ્મત્તવિસુદ્ધલઢગિજ્ઞામ-

(ધિઢધણિયનિષ્પ્રક્રપેણ) યતિરૂપ રજુવપન સે જો અયત નિપ્રક્રપ હ । (તુરિયચવલ)
ગતિ જિસકા અયત શાત્રગામા હ (સવર વેરગ્ગ તુગ કૂચય મુસપડત્તેણ) યર-પ્રાણાતિ-
પાતાદિ સે નિવૃત્તિરૂપ વિરતિ ત્ત વેગગ્ગ-વિપયા મ અનભિધ્વજ્ઞરૂપ વૃત્તિ-એ દોનાં હી
જિમકે ગાત્ર મ ણ્ક ઊંચા કૃપક-સ્તમ્મ હ । (ણાણ-સિય વિમલ મૂસિણ) જ્ઞાનરૂપી સફદ-
વજ્ર કા જિસમ પાલ તના ડુઆ હ । નૌકા મ ણ્ક રકડા કા ગમ લગા રહતા હે જિસ
પર ણ્ક કૃપડા તના રહતા હ । ડમસે દયા કા રકાવટ હોન સે નૌકા વડે વેગ સે ચલતી
હ । યરુ રૂપક યહા વરિત કિતા ગાતે । (સમ્મત્ત વિસુદ્ધ લઢ ગિજ્ઞામણ) જિસમે

સપડા ડે ડે-(ધિઢધણિયનિષ્પ્રક્રપેણ) યતિરૂપ દોડાના ય વનથી ડે ણ્કુ
નિપ્રક્રપ (૨૨) ડે (તુરિયચવલ) ગતિ જેની અત્પત વેગવાળી ડે (સવર વેરગ્ગ
તુગ કૂચય મુસપડત્તેણ) યર-પ્રાણાનિપાતાદિથી નિવૃત્તિરૂપ વિરતિ તેમજ
વેગગ્ગ વિપયોમા અનામ્પ્રિતરૂપ વૃત્તિ-એ યન્ને જેના વચ્ચમા એડ ઉથો
કપડસ્તલ ડે (ણાણ-સિય વિમલ મૂસિણ) જ્ઞાનરૂપી અક્ષેદ વચ્ચનો જેમા સદ
હોય ડે વહાણુમા એડ લાડડાના થાભયો લાગેલો હોય ડે જેના પર એડ કપડુ
(૨૬) તાગેલો હોય ડે તેમા હવા ગેડાઈ તય ડે તેથી ભગ નિ વહાણુ ણ્કુ
વેગથી ચાલે ડે યાજ રૂપ અહી વગવેલુ ડે (સમ્મત્ત-વિસુદ્ધ લઢ ગિજ્ઞામણ)

ચિમ્બિલ-સુદુત્તાર અમર-ળર-તિરિય-ળરયગડ-ગમળ-કુડિલ-
પરિયત્ત-વિઝલવેલ ચરુરતં મહતમળવદગ્ગ રુદ્ધ સસારમ્માળરં

‘ચિમ્બિલ’-કર્દમ, તેન સુદુ દુસ્તર મ તથા તમ્ । ‘અમર ળ-તિરિય ળરય ળ ગમળ-
કુડિલ પરિયત્તવિઝલ-વેલ’અમર નર તિર્યદ્નારક ગતિપુ ચતસૃપુ ગમન તદેય કુટિરપરિયર્તા = વાક્યમ્-અમાન્ત ળવ ત્રિપુગ =
વિગાળા વેલા યસ્મિન્ સ તથા ત-ચતુર્ગતિગમનરૂપકુટિરપરિયર્તા = વાક્યમ્-અમાન્ત ળવ ત્રિપુગ =
ચતુરન્તમ્-દિગ્ભેદગતિભેદાભ્યા ચતુર્વિભાગમ્ । ‘મહત’ મહાતમ્=વિગાળમ્ । ‘અળવદગ્ગ’
અનવદગ્ગમ્-અપર્યવસાનમ્ । ‘રુદ્ધ’ રૌદ્રમ્-ભયજનકમ્ । ‘ભીમદરિસગિજ્જ’ ભામર્ત્યનાયમ
ભીમ યથા ભવતીચેવ તૃયતે ય સ ભીમર્ત્યનીયસ્તમ, યય તર્જનાદ્ ભામુપયતે તમિત્યર્થ ।

બધન અવસ્થા કો પ્રાપ્ત-ચલા આ રહા જો કર્મ ળવ દનસે ઉદ્ભૂત જો ગગાદિક પરિગામ દ,
યે હી જહા ચિકના કાદવ હૈ । ઇસીસે ઇસકા તિગ્ના ડુપ્કર હો રહા હૈ । (અમર-ળર
તિરિય ળરયગડ-ગમળ-કુડિલ પરિયત્ત વિઝલ વેલ) દેવગતિ મનુષ્યગતિ, તિર્યજગતિ ળવ
નરકગતિ ઇન ચાર ગતિયોં મ જો નિરન્તર જીવ કા પરિભ્રમણ હૈ વહા ઇસકા વક્ત પરિવર્દ્ધમાન
વિસ્તૃત વેલા હૈ । (ચરુરત) ચતુર્ગતિરૂપ ચાર દિગ્ગાઓં કે ચાર વિભાગોં સે જો વિભક્ત હૈ ।
(મહત) જો બડી વિગાળ હૈ । (અળવદગ્ગ) જિમકા પાર પાના ગહુત હા કઠિન હૈ ।
(રુદ્ધ) જો ગડા હી વિકરાલસ્વરૂપ વાળા હૈ । (ભીમદરિસગિજ્જ) જિસક દેરવને માગ સે હા
ભય કા અચાર હોતા હૈ । ઇસા યહ સસારસમુદ્ર હૈ । ઇમકા પાર પાના વિના ળયમરૂપ
જહાજ કે હો નહોં મકતા હૈ । અવ યહા સે ળયમરૂપ જહાજ કા તર્જન સૂત્રકાર કર્તે હૈ-

અવસ્થાથી આપ્યા આવતા જે ડમ તેમજ તેમનાથી પેદા થતા જે રાગાદિક
પરિણામ છે તેજ ચીડણો કાદવ છે અન તેથી તેને તરુ મુરડેલ વાય છે
(અમર ળર તિરિય ળરય ગડ ગમળ કુડિલ પરિયત્ત વિઝલ વેલ) દેવગતિ, મનુષ્યગતિ,
તિર્યજગતિ તેમજ નરકગતિ આ ચાર ગતિઓમા જે નિરન્તર ળવનુ પરિભ્રમણ
છે તેજ તેની વાડી, પરિવિવિત થતી વિગાળ વેલા છે (ચરુરત) ચતુર્ગતિરૂપ
ચાર દિશાઓના ચાર વિભાગોથી જે વિભક્ત છે (મહત) જે ગહુ મોટી છે
(અળવદગ્ગ) જેનો પાર પામવો ગહુજ ડહપ છે (રુદ્ધ) જે ગહુજ વિકરાળ
સ્વરૂપવાળો છે (ભીમદરિસગિજ્જ) જેના દશન માગથીજ લગવો અચાર
થાય છે એવો આ સસારસમુદ્ર છે તેનો પાર પામવો તે અથમરૂપ નાવ
વગર બની શકતો નથી હવે અહીથી અથમરૂપ નાવ (વહાણ)નું વર્ણન

વચ્ચર-મટુ-મરિયસારા જિગર-વચ્ચોવદિદુ-મગ્ગેણ અકુડિલેણ
સિદ્ધિમહાપટ્ટણાભિમુદા સમગચર-સત્યવાહા સુસુદ-સુસમાસ-

મહામત તદત્ર માણટ = ક્રયગાય વસ્તુજાતરૂપ, મૃત = શ્રાપિત સાગે = રનાત્તિરૂપ પતાર્યા ચૈસ્તે
તથા, કન પત્રા પ્રયાતન્તરન્તા યત્રાત-‘જિગરવચ્ચોવદિદુમગ્ગેણ’ જિનવચ્ચનોપવિદિમાર્ગણ
જિનવચ્ચનમ = સામમન્યપત્તા ઉપવિગ્ગ = કથિત - માર્ગ = યમપથ તેન, ‘અકુડિલેણ’ અકુદિ-
લ્લન-કાપટ્યાદિનોપગતિના, ‘સિદ્ધિપટ્ટણાભિમુદા’ મિદ્ધિપત્તનાભિમુદ્યા - સિદ્ધિરેવ પત્તન
વગિરપુર તત્તમિમુદ્યા - તન્ય મુદ્યા । ‘સમગચરમત્યવાહા’ શ્રમગચરમાર્યવાહા - શ્રમણ

પ્રમાત્ત કા પરિયાગ પત્ર - ચત્રસાય જયાત મોત્ર પામ કરા કા દદ નિશ્ચય, કન દોનો
મૂચ્યાસ ગચ્ચત-ક્રાત ચરાત-મગાતરૂપ-માણટા કા ક્રયગાય વસ્તુના કા-કિ જો નિર્જરા,
યતના, ઉપયોગ, જ્ઞાન, દર્શન પત્ર [ચારિત્ર] સ તિશુદ્ધ હ, જિનમ સાર મગા ટુગ હ એસે મુનિજા
દસ સારરૂપ મહામમુદ્ર સ પાર થાત હ । કિમ માગ પર ચચ્ચે હુવ ચે પાર હોતે હે
સો વતાતે હ-(જિગચરવચ્ચોવદિદુમગ્ગેણ) જિનચર કા જો વચ્ચન હ-આગમ હે, ઉસકે
દ્વારા ઉપવિદિ જો યમરૂપ માર્ગ હે, ઉસ પર ચલકર હા ચે મુનિજન દસ સારરૂપ સમુદ્ર
કો પાર કરત હ । યહ માર્ગ કેસા હ, ઉમક લિયે સરકાર (અકુડિલેણ) હસ વિશેષણ સે
સ્પષ્ટ કરતે હ-યહ માર્ગ કપટતા જાણિ ગયા સ રહિત હે, અર્થાત્-સરલ હે-આડા-ટઢા
નહા હ । એસે માર્ગ સે પ્રયાગ કરન વાકે ચે મુનિજન પુત્ર કેસ હાત હ જહ અબ યહા સે
સ્પષ્ટ કિયા જાતા હ-(સિદ્ધિપટ્ટણાભિમુદા) દસ પત્તાર ક માર્ગ સ પયાગ કરને ગાલ

પ્રમાદનો પરિત્યાગ તેમજ વ્યવસાય જયાત મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનો દૃઢ નિશ્ચય,
અથાન્ને મૃત્યુ (નિમત્ત) થી લીધેલ-વચ્ચાતા લીધેલ ૧૨ વ્રત-મહાવ્રતરૂપ વાસ
ણોના-વેચાતી લીધેલી વસ્તુઓના કહે નિર્જરા, યતના, ઉપયોગ, જ્ઞાન, દર્શન
તેમજ ચારિત્રથી વિશુદ્ધ હ જેમા નાન ભરેલો હ એવા મુનિજન આ સ સારરૂપ
મહામમુદ્રથી પાર થઈ જાય છે તથા માગ પર ચાલતા તેઓ પાર થાય છે ? તે
જતાયે છે-(જિગચરવચ્ચોવદિદુમગ્ગેણ) જિનવચ્ચુ જે વચ્ચન છે-આગમ છે-તેના
કાન ઉપદેશાએલ જે સચમરૂપ માર્ગ છે, તેના પર ચાલીને જ તે મુનિજનો
આ સ નાનરૂપ મમુદ્રને પાર કરે છે આ માર્ગ કેવા હ ? તે માટે સૂત્રકાર
(અકુડિલેણ) આ વિશેષણથી ન્યાટ કરે છે આ માર્ગ કપટતા આદિ દોષોથી
ગઢિત છે-અર્થાત્ સરળ છે, આડોળો થી એવા માર્ગથી પ્રયાણ કરનારા એ
મુનિજનો વળી કેવા હોય છે તે બધું જાણીતી સ્પષ્ટ ઉગ્રવામા આવે છે
(સિદ્ધિપટ્ટણાભિમુદા) એ પ્રચારના માર્ગે પ્રયાણ કરવાવાળા મુનિજનો સિદ્ધિરૂપ

લિયા પસત્થજ્ઞાણ-તવ-વાય-પળોલ્લિયપહાવિણ્ણં ઉજ્જમવવસાય-
ગ્ગહિય-ગિજ્જરણ-જયણ-ઉવઓગ-ળાણ-હમ્મણ-[ચરિત્ત] વિમુદ્ધ-

ણ' સમ્યક્ત્રિશુદ્ધત્રિયામકેગ મ-પસ-ત્થા વિશુદ્ધ નિ ૧૫ ત-૧ = પ્રાપ્તો નિયામક =
કર્મધામે-તૌકાપાદકો યત મ તથા તે, સમ્યક્ સમ્પર્કર્થશમ્યુક્ત યથ, ધામ-મિત્રમ્મ
ભાવા, 'સજમપોણ' અપોતેન = યમતૌકતા। 'ગીઠરુદ્ધિગ' ગી-કરિત્તા = અગ્રત્થ-
સહમજાલાઙ્ગ્યવારકા-નાત્તુક્તા, 'પસત્થજ્ઞાણતવવાયપળોલ્લિયપહાવિણ્ણ' પ્રગસ્ત
'યાનતપોપાતપ્રગોદિતપ્રધાનિતન-પ્રગસ્ત' યાન ધર્મશુભાત્મિક તદૂપ તપ તદવ વાતા = વાયુ,
તેન પ્રગોદિત = પ્રેરિત, અતપ્પ વપાવિતરત્તેન ' ઉજ્જમ વવસાય ગ્ગહિય ગિજ્જરણ જયણ
ઉવઓગળાણહસમચરિત્તિવિમુદ્ધવયવરભટ્ઠભરિયસારા' ઉદ્ધમ વામાયગ્ગાતનિર્જરગયતનો
પયોગજ્ઞાનદર્શનચારિત્રવિશુદ્ધત્રિયામકભૂતમાગ-ઉદ્ધમ = વમાત્પરિયાગ ગૌમાપો-મોવપ્રાપ્તિ
નિશ્ચય-નામ્યા મૂલ્યરૂપામ્યા ગદ્ગત્તાત = કાત નિર્જરગયતનોપયોગનાતર્કનચારિત્રવિશુદ્ધત્રિયામક =

વિશુદ્ધ સમ્યક્ત્વ હા નિયામક-કર્મધામ ત સ્થાપાવત હ, અથાત્ વિશુદ્ધ સમક્તિ કા લામ
જિસમે સેવદિયા કે સમાન હે। (પસત્થ જ્ઞાણતવ વાય પળોલ્લિય પહાવિણ્ણ) પ્રગસ્ત 'યાન-
રૂપ તપરૂપા વાયુ સે પ્રેરિત હોકર જો જાગ ૨ વદતા રહતા હે। ઇમ તરહ ઇન
પૂર્વોક્ત વિશેષણા સે વિશિષ્ટ ઇસ યમરૂપા જ્ઞાન કે દ્વારા ઇસ સ્વારૂપ અપાર દુસ્તર
સમુદ્ર કો (ધીરા) ધારવાગ સ્થિર સમાવગ્રાકે મુનિજન હા (તરત્તિ) પાર કર્તે હ। અવ યહા
સે મુનિજના કે ઝિયે વયુક્ત વિશેષણો કા અર્થ સ્પષ્ટ ક્રિા જાતા હે-(સીલકલિયા)
એ મુનિજ-ગીઠ-૧૮ રજાર ગ્રામ કે મેત્રા કો વાગળ કર્મને ગાલ હ। (ઉજ્જમ-વવસાય ગ્ગહિય
ગિજ્જરણ-જયણ ઉવઓગ ળાણ હસણ [ચરિત્ત] વિમુદ્ધવયવરભટ્ઠભરિયસારા) ઉદ્ધમ અથાત્

એમા વિશુદ્ધ સમ્યક્ત્વ જ નિર્યામક-કર્મધારને ન્યાને (સુજાની) હે, અથાત્ વિશુદ્ધ
સમક્તિનો લાલ જ એમા સુજાનીના સમાન હે (પસત્થ જ્ઞાણ તવ વાય પળો
લ્લિય પહાવિણ્ણ) પ્રગસ્ત યાનરૂપ તપરૂપી વાયુથી પ્રેરિત થઈને જે
આગળ આગળ વધતો રહે હે એ ગીતે તે પૂર્વોક્ત વિશેષણોથી વિશિષ્ટ આ
અયમરૂપી વહાણદારા અનારરૂપ અપાર દુસ્તર સમુદ્રને વીર ગીર સ્થિર સ્વલાવ
વાળા મુનિજનો જ (તરત્તિ) પાર કરે હે હવે આહીથી મુનિજનો માટે લગાડેલા
વિશેષણોના અર્થ સ્પષ્ટ કરવામા આવે હે-(સીલકલિયા) એ મુનિજનો સીલ-
૧૮ હવે ગીલના પ્રકારને ધાગળ કરવાવાળા હ (ઉજ્જમ-વવસાય ગ્ગહિય-ગિજ્જ
રણ જયણ ઉવઓગ ળાણ-હસણ [ચરિત્ત] વિમુદ્ધ વયવર ભટ્ઠ ભરિય-સારા) ઉદ્ધમ અથાત્

जिडदिया णिब्भया गयभया सच्चित्ताचित्तमीसिएसु ढव्वेसु
विरागय गया सजया [विरता] मुत्ता लहुया णिरवकखा साहू
णिहुया चरति धम्म ॥ सू० ३२ ॥

या गयभया ' निर्भया गयभया , 'सच्चित्ताचित्तमीसिएसु ढव्वेसु' सच्चित्ताऽचित्तमिश्रितेषु
द्रव्येषु=चतुषु 'विरागय गया' विरगता गता - रागय प्राप्ता । 'सजया' नयता =नयम-
वत । 'विरता' विरता =हिंसादिभ्यो निवृत्ता , 'मुत्ता' मुक्ता -लोभरहिता , 'लहुया' लघुका -
स्वल्पोपपिगतिगा लघुभूता । 'णिरवकखा' निरवकाङ्क्षा =उभयश्रेष्ठसुखाभिलाषप्रजिता ,
यत पूर्वाक्तगुणविशिष्टा , अतएव 'सान्' साधु -मोक्षसाधक । 'णिहुया' निवृत्ता -
प्रिनाता जायान्मिद्वर्णिता इत्यर्थः , ' धम्म ' धर्म-श्रुतचारित्र्यलक्षणम् । 'चरति' चर-
ति=आगच्छति ॥ सू० ३२ ॥

(णिब्भया गयभया) निर्भय य, इस हतु इन्हे कहा भी भय नहा लगता
था, (सच्चित्ताचित्तमीसिएसु ढव्वेसु विरागय गया) सचित्त, अचित्त और
सच्चित्ताचित्त द्रव्या म ये वेगय युक्त य, (सजया विरता मुत्ता) नयमशाला, हिंसादि-
निवृत्त और लोभरहित ये, [लहुया] स्वल्प उपरि क धारक होने से ये लघु-लाघवगुण-
स्पन्न य, (णिरवकखा) इहलोक और परलोक के सुखों का अभिलाषा से रहित थे, अत-
एव ये मुनि गग (साहू) साधु, अर्थात् मोक्षसाधक य । भगवान महावारके ये साधु
(णिहुया) निवृत्त-जायादि मत् से रहित होनेक कारण प्रीति होकर (धम्म) श्रुत-
चारित्र्यलक्षण धर्म का (चरति) आराधना करते य ॥ सू० ३२ ॥

आ भाधुओ जितेन्द्रिय हुता, (णिब्भया गयभया) निर्भय हुता, तेथी
तेभने डोछ डेछाणे लय लागतु नहि तेओ (सच्चित्ताचित्तमीसिएसु ढव्वेसु विरागय
गया) अचित्त, अचित्त अने सच्चित्ताचित्त द्रव्येओमा वैराग्यवान हुता,
(सजया विरता मुत्ता) नयमशाली, हिंसादिथी निवृत्त अने लोभरहित
हुता, (लहुया) स्वल्प उपरिना वारड होवाथी तेओ लघु-लाघवशुण
अपन्न हुता, (णिरवकखा) इहलोका अने परलोका मुजोनी अलिखाथी
रहित हुता तेथी न ते मुनिओ (साहू) साधु ओटवे मोक्षसाधक हुता
भगवान महावीरना आ भाधुओ (णिहुआ) निवृत्त-जायादि भदथी रहित
होवाने छाण्णे प्रीति थधने (धम्म) श्रुतचारित्र्य धर्मनी (चरति) आरा-
धना उगता हुता (सू ३२)

સુપળહ-સાસા ગામે ગામે ઇગરાય ણગરે ણગરે પંચરાયં દૂઝજતા

શ્રેષ્ઠા -સાર્યગાહા - ધામ્નપ્રસાધિ । 'મુમુડ મુમભાસ મુપળહ સાસા' મથુનિ(મુનિ)
 સુસમ્માપા-સુપ્રત્ન-સ્વાગા -મુષ્ટુ યુતયો યેષા ત મુથુતય -મ । મપ્રત્ન યા -મસિદ્ધાતા,
 અથવા સુશુચય -સમ્યક્શુદ્ધિમત । મુપ =મુપત્તક સમ્માપો યેષા ત મુમભાષા ક્ત
 ચિદપિ કટ્ટચારણ ન કુર્વત । શોભના પ્રત્યા યેષા ત મુપત્ત -પ્રમિતમમુચિતપ્રત્નકાર્મણ,
 શોભના આગા યેષા તે સ્વાગા -મુક્તિમાત્રેષ્વ, ચતુગામપા કર્મવાસ્યે-મુથુનિમુમભાષામુપ્રત્ન
 સ્વાગા, ણવનિધા સત 'ગામે ગામે ઇગરાય' ગામ ગામે ણગ્રમ્ પ્રતિગ્રામમ્ ણગ્રમ્, અસ્ય
 'દૂઝજતા' ક્ત્યનેન સહા વય । 'ણગરે ણગરે પંચરાય' નગરે નગરે પન્નગ્રમ્-પ્રતિનગર
 પંચરાય, 'દૂઝજતા' દ્રવત =વસત, વાતૂનામનેકાર્ય વા, 'જિદ્દિયા' જિતન્દ્રિયા 'જિન્મ

મુનિજન સિદ્ધિરૂપ પગ-પત્તન ક મ મુગ્ય હોત હૈ । (સમળપરસત્યવાહા) કનક સાધા
 શ્રમગશ્ત્રેષ્ઠરૂપ સાર્યગાહ વ્યવસાયિજન હોત હૈ । (મુમુડ-મુસભાસ મુપળહસાસા) સતસિદ્ધાતો
 કે યે પારગત હોતે હૈ, અથવા કનકા સિદ્ધાન્ત સમાચાર-નિર્દોષ હોત હૈ, અથવા યે
 વિશિષ્ટ-શુદ્ધિ-પૂર્ણ હોતે હૈ । ભાષા કનકી વડા હી મનોમુગ્ધકારી હોત હૈ । કમા મા યે
 કદુરુ ભાષા કા ઉચ્ચારગ નહા કરતે હૈ । યે જો મા પ્રત્ન કરતે હ વહ પ્રમાણોપેત હોત
 હૈ-વ્યર્થ કે અક્ષરો કા ઉત્તમ સમાવણ નહી રહતા । સાસારિક પદાર્થો મ ક્રિસા મ મા
 કનકી ઇચ્છા જાગૃત નહીં હોતી, સિર્ફ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરન કા ભાવના હા એક કનકી રહા
 કરતી હૈ । (ગામે ગામે ઇગરાય ણગરે પંચરાય દૂઝજતા) યે સાધુ ગ્રામો મે ઇક રાત
 ઓર નગરો મ પાંચ રાત નિવાસ કરત ય । (જિદ્દિયા) યે જિતેન્દ્રિય યે

પદ્મ-પત્તનની મન્મુખ હોય છે (સમળપરસત્યવાહા) તેમના સાથી શ્રમણશ્રેષ્ઠ
 રૂપ સાર્યગાહ-વ્યવસાયી જન હોય છે (મુમુડ-મુસભાસ-મુપળહ-સાસા) સત-સિદ્ધા
 તોમા તેઓ પારગત હોય છે અથવા-તેઓના સિદ્ધાન્તો નિર્દોષ હોય છે,
 અથવા તેઓ વિશિષ્ટ શુદ્ધિ-પૂર્ણ હોય છે ભાષા તેમની બહુજ મનોમુગ્ધ
 કરવાવાળી હોય છે હીપણ તેઓ હડવીભાષાનો ઉચ્ચાર કરતા નથી તેઓ
 જે ઠાઈ પ્રશ્ન કરે છે તે પ્રમાણવાળો હોય છે-અથ અક્ષરોનો તેમા અભાવેશ
 નહોતો નથી સામારિક પદાર્થોમા ઠાઈમા પણ તેમની ઈચ્છા જાગૃત થતી નથી
 માત્ર મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની ભાવના જ એક તેમને રહ્યા કરે છે (ગામે ગામે
 ઇગરાય ણગરે ણગરે પંચરાય દૂઝજતા) આ સાધુઓ ગામડાઓમા એક ગામ
 સુધી અને નગરોમા પાંચ રાત સુધી નિવાસ કરતા હતા । (જિદ્દિયા)

सिय-सयवत्तमिव पत्तलनिम्मला-ईसी-सिय-रत्त-तवणयणा गरुला-
यय-उज्जु-तुंग-णासा ओयविय-सिलप्पवाल-विवफल-सण्णिभा-
हरोट्टा पडुर-ससिसयल-विमल-णिम्मल-सख-गोखीर-फेण-दगरय-

सिय-रत्त-तव-णयणा' पत्रल निर्मलपसित-रक्त-ताम्र नयना -पत्रगानि=पत्रमयान्ति-सूक्ष्मरो-
मयुक्तानि, तथा निर्मगानि तथा इषत् मितानि—वेतानि तथा ईषट्कानि तथा ईषत्ताम्राणि=
अरुणानि नयनानि येषां ते तथा—विकसितगतपत्रतुल्यकिञ्चिच्छुभ्रगक्तनेत्रा इत्यर्थः ।

'गरुला-यय-उज्जु-तुंग-णासा' गरुलाऽऽयतर्जुतुङ्गनामिका -गरुटम्येव आयता=दाया,
रुर्जी=सरला तुङ्गा=उच्चा नासिका येषां ते तथा—सरलदार्ढ्यमुन्दरनामिकावत् । 'ओयविय-
सिलप्पवाल-विवफल-सण्णिभा-हरोट्टा' उपचित-शिलाप्रवाल-विम्बफल-सन्निभाऽ-
धरोष्ठा -उपचित=पुष्टो य शिलाप्रवाल=विद्रुम, विम्बफलम्-अतागरुण पुष्ट वनवल्लीफलम्,
तसन्निभौ तुल्यौ अपरोष्ठौ-ओष्ठद्वयं येषां ते, तथा—विद्रुमविम्बफलवत् अतीयरक्तोष्ठद्वयवत्,
'पडुर-ससियल-विमल-णिम्मल-सख-गोखीर-फेण-दगरय-मुणालिया-धवल-दत्तसेढी'
पाण्डुर शणिशकल-विमल-निर्मल-गङ्गा-गोक्षीर-फेन-करजो-मृणालिका-धवल-दन्तश्रेणय, पाण्डुर-
शणिशकल=शुभ्रचन्द्रसण्ड, तद्वद्विमलनिर्मला विमलेष्वपि निर्मला अतीवोज्ज्वला, अतएव गङ्गा-

इनके नेत्र थे । (पत्तल-णिम्मला-ईसी-सिय-रत्त तव-णयणा) ये नेत्र पद्मल थे सूक्ष्म रोमयुक्त
थे, निर्मल थे, कुछ श्वेत थे, इषट्क थे, और कुछ २ लाल भी थे । (गरुला-यय-उज्जु-तुंग-णासा)
गरुड के समान दीर्घ, रुच्चा-सरल एवं ऊँची इनकी नासिका थी । (ओयविय-सिलप्पवाल-
विवफल सण्णिभा हरोट्टा) पुष्ट शिलाप्रवाल-विद्रुम (मूँगा), एवं अतीव अरुण विम्बफल
के समान लाल इनके दोनों ओष्ठ थे । (पडुर-ससि-सयल-विमल-णिम्मल-
सख-गोखीर-फेण-दगरय-मुणालिया-धवल-दत्तसेढी) धवलचन्द्र के खट के

धन्दीवर-उभयना नेवा अभना नेत्र हुता (पत्तल निम्मला ईसी सिय रत्ततवणयणा)
ये नेत्र पद्मल हुता-सूक्ष्म रोम (वाण) युक्त हुता, निर्मल हुता, उज्जु धोणा
हुता, इषट्क हुता, अने जग जरा लाल पणु हुता (गरुलायय उज्जु तुंग-णासा) गरु-
डना जेवी दाणी, अरु अने जेवी अभनी नासिका हुती (ओयविय सिलप्पवाल
विवफल-सण्णिभा हरोट्टा) पुष्ट शिलाप्रवाल विद्रुम (मूँगा) अने अतिशय लाल वणुना
णिम्भइलना जेवा राता अभना अने होठ हुता (पडुर-ससिसयल-विमल
णिम्मल-सख-गोखीर-फेण-दगरय-मुणालिया-धवल-दत्तसेढी) मईह अ दूण हुता

મૂલમ્—તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ વહવે અસુરકુમારા દેવા અતિયં પાઉબ્ભવિત્થા, કાલ-
મહાનીલ-સરિસ-ળીલ-ગુલિય-ગવલ-અયસિકુસુમ-પ્પગાસા વિય-

ટીકા—‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ઇત્યાદિ । તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘વહવે અસુરકુમારા દેવા અતિય પાઉબ્ભવિત્થા’ વહવોઽસુરકુમારા દેવા અતિક પ્રાદુરભૂવન્—ભગવત શ્રીમહાવીરસ્વામિનોઽતિક=સમાપમાગય પ્રાદુર્ભૂતા । અસુરકુમારાણા વર્ણનમાહ—‘કાલ મહાનીલ-સરિસ-ળીલ ગુલિય-ગવલ-અય સિકુસુમ પ્પગાસા’ કાલ-મહાનીલ સદૃગ નીલ-ગુલિક ગવલાઽનમીકુસુમ પ્રકાગા —કાલો યો મહાનીલો—મણિવિશેષ, ત સદૃગ વર્ણતો યે તે તથા, પુનર્નાલો મણિવિશેષ, ગુલિકા=નાના ગુટિકા, ગવલ=માહિષ ગૃહ્મ, અતસાકુસુમ ચ, એતેષા પ્રકાગ ઇવ પ્રકાગો યેષા તે તથા । ‘વિયસિય સયવત્તમિવ’ વિકસિતગતપત્રમિવ=પ્રફુલ્લે દીવસ્તુલ્ય ‘પત્તલ ણિમ્મલા ઈસી

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ઇત્યાદિ ।

इस सूत्रद्वारा सूत्रकार श्रमण भगवान महावीर के निकट आये हुए असुरकुमार देवों का वर्णन करते हैं— (तेण कालेण तेण समण) उस काल एव उस समय मे (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान महावीर क (अतिय) समीप (वहवे) अनेक (असुरकुमारादेवा) असुरकुमार देव (पाउब्भवित्था) प्रकट हुए । (काल-महानील सरिस णील गुलिय-गवल अयसिकुसुम-प्पगासा) कृष्ण महानील मणि, नीलमणि, गुलिका, भैस के साग के अदरका भाग, अलसीका फूल, इन सबों के समान ये असुरकुमार कृष्णवर्ण थे । (वियसियसयवत्तमिव) विकसित गतपत्र क समान—अर्थात् इन्दीवर—कमल—के तुल्य

“ તેણ કાલેણ તેણ સમણ ” ઇત્યાદિ

આ સૂત્ર દ્વારા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે આવેલા અસુર કુમાર દેવોનું વર્ણન કરવામાં આવે છે (તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલ તે સમયને વિષે (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની (અતિય) પાસે (વહવે) અનેક (અસુરકુમારા દેવા) અસુરકુમાર દેવ (પાઉબ્ભવિત્થા) પ્રગટ થયા તેમના શરીરનો વર્ણ કહે છે—(કાલ-મહાનીલ-સરિસ-ળીલ ગુલિય-ગવલ અયસિકુસુમ-પ્પગામા) કૃષ્ણ મહાનીલ મણિ, નીલમણિ, ગુલિકા, ભેસના શીંગડાની અદરનો ભાગ અને અળસીના ફૂલ, આ સર્વની સમાન તે અસુરકુમાર કૃષ્ણ વર્ણના હતા (વિયસિયસયવત્તમિવ) વિકસેલા ગતપત્રના સમાન, અર્થાત્

साड असकिलिट्टाडं सुहुमाड वत्थाड पवरपरिहिया, वय च पढम
समडकता विडय च असपत्ता भदे जोव्वणे वट्टमाणा, तल्लभगय-

घृष्टचन्दनचर्चितशरीर । अथ प्रविशणा ग्राह-‘इसी मिलिध पुष्प प्पगासाड’इत्यन्तु मिलि-
धपुष्पप्रकाशानि मनाक्रमिन् प्रकुमुमप्रभाणि-इत्यन्तु सितानीयर्थ, मिन् प्रकुमुम-वर्षती भूमि-
भित्ति उत्रकमिन् वह्निर्निष्मगति, मतात्ते तु गत कुमुम रक्तवर्णमत्र प्राप्य यतोऽमुग रक्तमना प्रायो
भयतानि । पुन काटूगानि वल्लणि अत्राऽऽह ‘सुहुमाड’ सूक्ष्माणि ‘असकिलिट्टाड’ अदृष्टि-
नि-दृष्यगहितानि । ‘वत्थाड’ वत्थाणि-‘पवरपरिहिया’ प्रवरपरिहिता-प्रवरम्-उद्धृष्ट
यथा तथा परिहिता = परिधृतप्रत । ‘वय च पढम समडकता’ वयश्च प्रथमम् = पोटवर्षपर्य-

उनका समस्त शरीर जिस था । (इसी सिलिध-पुष्प प्पगासाड) इन्होंने जो वल्ल पहिन रखे
व व कुछ कम मफ्ट ये, जैसे सिलिध पुष्पका प्रकाश होता है वैसा ही इनका प्रकाश था ।
वपाकतु म जमान को फोड़ कर ठर क आकार जैसा जो पुष्प उत्पन्न होता है उसका नाम
मिर्गात्र है । किन्हीं २ का मत है कि यह पुष्प रक्तवर्ण भी होता है । जब इसका ग्रहण से
उनके वल्ल रक्तवर्ण के ये ऐसा ही समझना चाहिये । क्यों कि असुर जाति के देव प्राय
लाप्यत्र वाग्ण करने बाँधे होते हैं । (सुहुमाड) ये वल्ल-जिहे इन्होंने पहिन रखे ये, अत्यन्त
मृन्म-पतले ये, (असकिलिट्टाड) और तापरहित ये । (वत्थाड पवरपरिहिया) ऐसे वल्ल इन्होंने
अच्छी तरह से अपना शरीर पर धाग्न कर रखे ये । (वय च पढम समडकता) प्रथम
वय को ये उलट्ठवन कर चुके ये, अर्थात् ये सब सोल्ह वर्ष में ऊपर के जैसे मादृम होते

आड (बीना) अन्दन (सूण्ड) वणे तेमना आणा शरीर लिप्त हुता
(इसी-मिलिध-पुष्प-प्पगासाड) तेओओ ने वन्ना पडेर्या हुता ते
उल्ल ओछा भडेह हुता नेवो मिलिन्ध पुष्पनो प्रकाश होय ते तेवो ज तेमनो
प्रकाश हुतो वर्षाकतुमा जमीनने जडीने छत्रना आकार नेवा ने पुष्प उत्पन्न
थाय ते तेनु नाम सिलिन्ध ते नेध जडिना मत छे ते आ पुष्प लाल
रंगना वाय छे त्याछे ओ अर्थ अडल उगवायी तेमना वन्ना लालरंगना हुता-
ओम ज अभज्जु नेओओ तेमडे असुर जातिना देव धातु उगीने लालवस्त्र
धारणु उरवावाणा होय छे (सुहुमाड) आ वस्त्र ने तेओओ पडेर्या हुता ते
अत्यन्त सूक्ष्म-पातणा हुता (असकिलिट्टाड) अने दोपरहित हुता (वत्थाड
पवरपरिहिया) ओवा वस्त्रो तेओओ मागी जीते पोताना शरीरे धागणु ठया हुता
(वय च पढम समडकता) प्रथम वयनु तेओओ उलट्ठवन करी चूडया हुता, अर्थात्

મુળાલિયા-ધવલ-દંતસેઢી, હુતવ્રહ-ગિદ્ધત-ધોય-તત્તતવગિજ્જ-રત્ત
તલ-તાલુજીહા અજળ-ઘળકસિળ-રુયગ-રમગિજ્જ-ગિદ્ધ-કેસા, વા-
મેગ-કુડલધરા અદ્-ચદળા-ણુલિત્ત-ગત્તા ઈસી-સિલિધ-પુલ્લ-પગા-

ગોક્ષીરફેન-કરજોમૃળાલિકાવદ્ધારગ ન્તત્રેળયો ચપા ત તથા, તત્ર ન્ત કરજ - જન્મળ । ‘હુત
વ્રહ ગિદ્ધત યોય-તત્તતવગિજ્જ-રત્તતઠ તાલુજીહા’ હુતવ્રહ-નિમાન ધૌત-તપતપનીયમ્મત્ત
લતાલુજિહા - હુતવ્રહેન=પહિના નિમાત-પ્રતાપિત, ધૌત-જન્મપ્રમાર્જિત તત્ત ચત તપનાય-મુવર્ણ,
તદ્વદ્ રત્તતલમ્-અરુણોપરિપ્રદેગ તાલુજિહા ચેપા તે તથા-અતિપ્રતપસમૃષ્ટમુવર્ણવર્ણતાલુજિહાવત ।
‘અજળ ઘળકસિળ-રુયગ રમગિજ્જગિદ્ધકેસા’ અજ્ઞનપનક્રગરુચકરમગાયસ્તિગ્રમગા -
અજ્ઞન-કજ્જલ, ઘનો-મેઘ, પ્તત્સદૃગા વૃગા વૃગ્યવગા, તથા રચકો-મગિગિગય,
તદ્વત્ સ્તિગ્ધા - ચિઠ્ઠા - કેસા ચેપા તે તથા, ‘વામેગકુડલધરા’ વામેકુડલધરા - વામે
કર્ણે-એકકુડલધારિણ, ન તુ દક્ષિણ કર્ણે, તજ્ઞાતાયસ્વભાવાત્ એકસ્મિન્નેવ કર્ણે કુડલધારકા
દક્ષિણે કર્ણે ત્વયામરણધારિણ ઇતિમાત્ર । ‘અન્નચદળાણુલિત્તગત્તા આર્દ્રચદળાણુલિત્તગત્તા - સચો-

સમાન શુભ્ર, એવ ગદ્ધ, ગોક્ષીર, ફેન, જલકળ, ઔર મૃળાલ કે સમાન અચત નિર્મલ
ઇનકી દતપદ્ધિ થી।(હુતવ્રહ-ગિદ્ધત યોય તત્ત તવગિજ્જ રત્તતલ-તાલુજીહા)પહિલે વહિ મે
તપાયે ગયે પશ્ચાત્ તેજાવ મેં ધોયે ગયે પુન અગ્નિ મે તપાકર ઉગ્ગલ ક્રિયે ગયે સુવર્ણ કે
સમાન રત્તતલવાલે ઇનકે તાલુ ઔર જિહા થી। (અજળ-ઘળ-કસિળ-રુયગ-રમગિજ્જ
ગિદ્ધ-કેસા) ઇનકે કેગ અજળ પ્વ કાલે મેઘ કે સમાન કાલે તથા રચક કે સમાન ચિકને
થે । (વામેગકુડલધરા) ઇનકે વામ કર્ણ મે કુડલ ગોમિત હો રહા યા । ઇનમ એસા પ્રથા
હે કિ, ચે લોગ વાયે કાન મે કુડલ પહનતે હૈ ઔર દાહિને કાન મે અન્ય આમૃષણ । દાહિને
કાન મે ચે કમી મી કુડલ નહા પહાતે હૈ । (અદ્ચદળાણુલિત્તગત્તા) આર્દ્ર ચન્દન સે

સમાન શુભ્ર અને શાખ, ગોક્ષીર (દધ), ફીણ, જલકળ અને મૃળાલ (ઝમળ
કદ) ના જેવી અત્યન્ત નિર્મળ એમની દન્તપટિતચો હતી (હુતવ્રહ ગિદ્ધત ધોય
તત્ત-તવગિજ્જ રત્તતલ તાલુ જીહા) પહેલા અગ્નિમા તપાવેલા પછી તેજાવમા ધોએલા
સુવર્ણના જેવા લાલ તળા વાળા એમના તાળવા અને જીલ હતા (અજળ ઘળ
કસિળ રુયગ રમગિજ્જ ગિદ્ધ કેસા) એમના વાળ આજીણુ અને ઢાળા વાદળા જેવા
કાળા તથા રુચકના જેવા ચીડણા હતા (વામેગકુડલધરા) એમના ડાળા
કાનમા કુડળ શોભી રહ્યા હતા એઓમા એવી પ્રથા છે કે એ લોક ડાળા
કાનમા કુડળ પહેરે છે અને જમણા કાનમા બીજી ધરેણુ આ લોગો
જમણા કાનમા ડયારે પણ કુડળ પહેરતા નથી (અદ્ચદળાણુલિત્તગત્તા)

મહવ્વલા મહાસોમ્વા મહાનુભાગા હાર-વિરાડય-વચ્છા કડગ-
તુડિય-યમિય-મુયા અગય-કુડલ-મટ્ટ - ગડયલ - કળ્લપીઢધારી
વિચિત્ત-વત્થા-ભરણા વિચિત્ત-માઠા-મણિ મણ્ડા કલ્લાળગ-પવર-

મ્વગ । ‘મહવ્વલા’ મહાવગ —વિશેષવલ્લાગ્નિ । ‘મહાયસા’ મહાયસમ —વિશાલકાર્તિ
મત , ‘મહાસોમ્વા’ મહાસૌમ્યા —વિશિષ્ટસુગ્ધમમ્પન્ના । ‘મહાણુભાગા’ મહાનુભાગા —
અચિન્ત્યપ્રભાવયુક્તા । ‘હારવિરાડયવચ્છા’ હારવિગજિતવક્ત્રમ । ‘કડગતુડિય યમિયમુયા’
કટકતુટિકન્તમ્ભિતમુજા —કટકે =વચ્ચ તુટિકે —ગદુગ્ધકમ્પગવિગ્ધ સ્તમ્ભિતા—સજ્જિતા
મુજા યેપાતેતયા । ‘અગય કુડલ મટ્ટ ગડયલ-કળ્લપીઢ-ધારી’ અગ્ધ-કુણ્ડલ-મટ્ટ ગણ્ડતલ-
કર્ગપાઠ ગણિ —અગ્ધાનિ=ગાઢાભરણાનિ કુણ્ડલમગ્ધગણ્ડતલનિ કર્ગપાઠાનિ—કળાભરણા-
વિગ્ધાનુ ધરન્તિ તચ્છાલ્લ । ‘વિચિત્ત-વત્થા-ભરણા’—વિચિત્ર—વસ્ત્રાભરણા —વિચિત્રાગિ=

જ્જુડયા) ગરાગ એ આભરણ આપ્તિ કા વિશિષ્ટ પ્રભા સે યે માણ્ડત થ । (મહવ્વલા) વિશેષ
ગતિસમ્પન્ન યે । (મહાયસા) ટનકા કાર્તિ દિગ્દિગન્ત મ પલ્લ હુડ યા । (મહાસોમ્વા)
વિશિષ્ટ સુગ્ધ ક યે મોક્ષા ય । (મહાણુભાગા) અચિન્ત્યપ્રભાવ ક ધારક યે । (હાર-વિરાડય-
વચ્છા) ટનકા વચ્ચ સ્થલ હાર સે ગોભાયમાન યા । (કડગ તુડિય-યમિય-મુયા) કટક,
વલ્લ એ તુટિક-મુજવચ્ચ સે ટનકા મુજાયે સજ્જિત યા । (અગય કુડલ મટ્ટ-ગડયલ-
કળ્લપીઢ ધારી) અગ્ધ-ગાજગ્ધ, કુણ્ડલ કળાભરણવિગ્ધ કિ જિમસે ટનક કપોલ ઘર્ષિત-
હો રહ હૈ—ટન ટોના કો એવ ઓર મા અન્ય વિશિષ્ટ કર્ગભરણો કો યે ગણ કિયે હુયેથે ।
(વિચિત્તવત્થાભરણા) વિવિધ પ્રકાર કે વસ્ત્ર એવ આભરણો કો યે પહન હુણ યે । (વિચિત્ત-

ઋદ્ધિથી આ અર્ધ દેવો ન પન્ન હતા । (મહજ્જુડયા) વિશિષ્ટ શરીર અને
આભરણ આદિની પ્રભાથી તેઓ મહિત હતા । (મહવ્વલા) વિશેષગદિતમ પન્ન
હતા । (મહાયસા) તેમની કીર્તિ ચોતરફ ફેલાઈ ગઈ હતી । (મહાસોમ્વા) વિશિષ્ટ
સુખના તેઓ ભોડતા હતા, (મહાણુભાગા) અચિન્ત્ય પ્રભાવના ધારક હતા । (હાર
વિરાડય-વચ્છા) તેમનું વક્ત્રચ્છલ (છાતી) હાર વળે ગોભાયમાન હતું, (કડગ
તુડિય યમિય મુયા) કટક-ખલય અને તુટિક-મુજવચ્ચથી તેમની ભુજાઓ સજ્જિત
હતી । (અગય કુડલ મટ્ટ ગડયલ કળ્લપીઢધારી) અગ્ધ બાજબચ્ચ, કુડલ-ઢાનોના
આભરણ વિશેષ કે જેના વળે તેમના ગાલ ઘર્ષિત થતા હતા, એ બન્ને તથા
તે ઉપગત બીજા વિશિષ્ટ હાથ આભરણોને તેઓએ વાગણ કર્યા હતા । (વિચિ
ત્તવત્થાભરણા) વિવિધ પ્રકારના વસ્ત્ર તથા આભરણોને તેઓએ ધારણ કર્યા હતા ।

તુડિય - પવર - ભૂસળ - ણિમ્મલ-મણિ-ચયળ-મંડિય-ભુયા દસમુદા-
મંડિય-ગહત્થા ચૂલામણિ-ચિંધ-ગયા સુરુવા મહહિંદયા મહજ્જુડયા

ન્તમતિકાતા । ‘પિડય ચ અસપ્પા’ દ્વિતીયાઽમપ્રાપ્તા - દ્વિતીય-તરણ વય , અપ્રાપ્તા = નાવાપિ પ્રાપવત્ । અતન્ન-‘ભે જોવ્વણે વટમાળા’ મટે યોગે વર્તમાના - સત્ત યોગવયો ધારિણ । ‘તલભગય તુડિય પવરભૂસળ-નિમ્મલ મણિ ચયળ મંડિય-ભુયા’ તલભક્ક તુટિય પ્રવરભૂપળ નિર્મલ-મણિ રત્નમણિટત-ભુજા - તલભક્ક = તાત્પ્રાભળમ્ તુટિકાનિ ચ વાહુરક્ષકાગિ, તા-યેવ ભૂપગાનિ તૈર્નિર્મલમણિરત્નેશ્ચ મણિટતા ભુજા યેપા તે ત યા-વિવિધપ્રભૂપળમણિરત્નભૂષિત ભુજા ઇત્યર્થ , ‘દસમુદામંડિયગહત્થા’ ત્થમુદામણિટતાઽપ્રહસ્તા - દશમિર્મુદાભિ = મુદ્રિકાભિ મણિટતા = ભૂષિતા - અપ્રહસ્તા અઙ્ગુલયો યેપા તે ત યા । ‘ચૂલામણિચિંધગયા’ ચૂડામણિચિદ્વગતા - ચૂડામણિરૂપચિહ્નધારકા ઇત્યર્થ । ‘સુરુવા’ સુરુવા - સુદરાઽકારા ‘મહહિંદયા’ મહદ્વિન્દા = વિગિષ્ટવિમાનપરિવારાન્યુક્તા । ‘મહજ્જુડયા’ મહાધુનિકા - વિગિષ્ટગરીરાઽભરણાદિપ્રમામા

થે, (પિડય ચ અસપ્પા) ઔર અભીતક યે તરણ અવસ્થા કો જૈસે પ્રાપ્ત નહીં હુઅ હોએસે દીક્ષતે યે । દસલિયે યે સદા (ભે જોવ્વણે વટમાળા) અભિનવ યૌવન અવસ્થાસે સમ્પન્ન થે । (તલભગય તુડિય પવરભૂપળ ણિમ્મલ મણિ ચયળ મંડિય-ભુયા) ઇનકી મુજાએ તલ ભગક-વાહુ કે ઇક આભરણ ઇવ તુટિક-વાહુરક્ષક-મુજવધ ઇન ઉત્તમ દોના આભૂષણોસે ઔર નિર્મલ મણિરત્નોસે મણિટત થીં । (દસમુદા મંડિય ગહત્થા) હાથ કી સબકી સવ અગુલિયો દસ મુદ્રિકાઓ સે મણિટત થા, અર્થાત્-હાથ કા દસોં અગુલિયોં મ મુદ્રિકાયે થા । (ચૂડામ ણિ-ચિંધ-ગયા) ચૂડામણિચિહ્ન ક યે ધારક થે । (સુરુવા) ઇનકા રૂપ વડા હી સુન્દર થા । (મહહિંદયા) વિગિષ્ટ વિમાન ઇવ પરિવારાનિ રૂપ ઋદ્ધિ કે યે સમા દેવ ધારક થે । (મહ

તેઓ બધા મોગ વર્ષથી ઉપરના હોય એવા દેખાતા હતા (પિડય ચ અસપ્પા) અને હજી સુધી તેઓએ તરુણ અવસ્થાને પ્રાપ્ત ન કરી હોય એવા તેઓ દેખાતા હતા, આથી તેઓ બધા (મહે જો વળે વટમાળા) અભિનવ યૌવન અવસ્થાથી સમ્પન્ન હતા (તલભગય તુડિય પવર ભૂસળ ણિમ્મલ મણિ ચયળ મંડિય ભુયા) તેમની ભુજાઓ તલભગક-બાહુના આભરણ અને તુટિક-બાહુરક્ષક-ભુજ બધ એ બન્ને ઉત્તમ આભૂષણોથી તથા નિમળ મણિરત્નોથી મણિટ હતી (દસ મુદા મંડિય ગહત્થા) હાથની તમામેતમામ આંગળીઓ દશ મુદ્રિકાઓથી (વીટી ઓથી) મણિટ હતી અર્થાત્ હાથની દશેય આંગળીઓમા મુદ્રિકાઓ હતી, (ચૂલામણિ ચિંધ ગયા) ચૂડામણિચિહ્નના ધારક તેઓ હતા (સુરુવા) તેમના ૩૫ બહુજ સુદર હતા (મહહિંદયા) વિગિષ્ટ વિમાન અને પરિવાર આદિ ૩૫

एवं फासेण सघाएण मठाणेणं दिव्वाए इड्ढीए जुईए पभाए
छायाए अच्चीए, दिव्वेण तेएणं दिव्वाए लेसाए दस दिसाओ
उज्जोयमाणा पभासेमाणा समणस्स भगवओ महावीरस्स अतियं

रुवेण' ति येन रूपेण 'एव फासेण' एव स्पर्शेन 'सघाएण' रहनन । 'मठाणेण'
स्थानन—समचतुरस्रक्षणेन । 'दिव्वाए इड्ढीए' दिव्यया ऋद्ध्या—दवाचितया परिवारादि-
रूपया । 'दिव्वाए जुईए' दिव्यया द्युया, 'दिव्वाए पभाए' दिव्यया प्रभया—प्रभया=
विमानरीत्या । 'दिव्वाए छायाए' दिव्यया छायाया—शोभाया । 'दिव्वाए अच्चीए' दिव्यया
अर्चिषा—शरीरमध्यस्थान्तिजोत्पत्त्या । 'तेएण तेजसा—शरीरमध्यस्थान्तिजोत्पत्त्या, प्रभावेण वा ।
'दिव्वाए लेसाए' दिव्यया लज्जया—शरीरकाया 'दस दिसाओ उज्जोयमाणा' दश
दिना उदयोत्थित प्रकाशकरणेन, 'पभासेमाणा' प्रभासयन्त—शोभयन्त 'समणस्स
भगवओ महावीरस्स' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य 'अतिय' अन्तिक—समीपम्—
'आगम्मागम्म' आगयाऽऽगत्य—वारवारमुपेत्य । 'रत्ता' रक्ता—मानुरागा 'समण भगव

जुईए पभाए छायाए अच्चीए दिव्वेण तेएण दिव्वाए लेसाए) दिव्य ऋद्धि से, दिव्य
द्युति से, दिव्य प्रभासे—विमान आदिका दीप्ति से, दिव्य छाया से—शोभासे, शरीरस्य रत्न
आदि क दिव्य तेज से, दिव्य शारीरिक काति से एव दिव्यलज्जासे (दस दिसाओ उज्जोय-
माणा) नम दिशाओं को उदयोत्थित करते हुए (समणस्स भगवओ) श्रमण भगवान्
(महावीरस्स) महावीर के (अतिय) समीप (आगम्मागम्म) वारवार आ आकर (रत्ता)
गङ्गा भक्ति क साथ (समण भगव महावीर) श्रमण भगवान् महावीर को (तिक्खुत्तो) तीन

दिव्य वर्ण वणे, दिव्य गन्ध वणे, दिव्य स्पर्श वणे, ते ४ प्रकारे दिव्य स्पर्श
वणे, दिव्य महानन वणे, समचतुरस्र समयोगस-म स्थान वणे, तथा (दिव्वाए इड्ढी
ए जुईए पभाए छायाए अच्चीए दिव्वेण तेएण दिव्वाए लेसाए) दिव्य ऋद्धि वणे,
दिव्य द्युति वणे, दिव्य प्रभा वणे—विमान आदिनी दीप्ति वणे, दिव्य छाया अदृष्ट
शोभा वणे, शरीर उपराना रत्न आदिना दिव्य तेज वणे, दिव्य शारीरिक काति
वणे, अने दिव्य लज्जा वणे (दस दिसाओ उज्जोयमाणा) दश दिशाओंने
उदयोत्थित—युक्त (प्रकाशित) उक्ता तथा (समणस्स भगवओ) श्रमण भगवान्
(महावीरस्स) महावीरनी (अतिय) समीप (आगम्मागम्म) वारवार आवी
आनीने (रत्ता) गङ्गा ४ लज्जिपूर्वक (समण भगव महावीर) श्रमण भगवान्
महावीरने (तिक्खुत्तो) त्रयुगा (आयाहिण—पयाहिण) अल्लिपुट पापीने तेने

વત્થ-પરિહિયા કલ્લાણગ-પવર-મહ્લા-ણુલેવણા ભાસુરવોદી પલ-
વવણમાલધરા દિવ્વેણં વણ્ણેણ દિવ્વેણ ગંધેણં દિવ્વેણ રૂવેણ

વિનિધાનિ વસ્ત્રાગિ આભરણાનિ ચ યેવા તે તથા, 'વિચિત્તમાલા' વિચિત્રમાલા—વિચિત્રા =
વિવિધાઽઽકારા માલા પુષ્પત્તજો યેવા તે તથા, 'મહ્લિમહ્લિ' મૌલિમુકુટા —મૌલિપુ=મસ્તકેપુ
મુકુટાનિ યેવા તે તથા 'કલ્લાણગ પવરત્થ પરિહિયા' કન્યાગક પ્રવરવત્થ પરિહિતા કન્યાણ-
કાનિ=માહ્નલિકાનિ પ્રવરાગિ=ત્રેશાનિ વસ્ત્રાગિ પરિહિતા =પરિધૃતવત્થ પરિધૃતમાહ્નલિકત્રેષ્ઠ-
વસ્ત્રા । 'કલ્લાણગ-પવર-મહ્લા ણુલેવણા' કન્યાગક પ્રવર માન્યાનુલેપના કન્યાણકારાગિ
પ્રવરાગિ માન્યાનુલેપનાનિ ચ યેવા તે તથા, માહ્નલિકમાન્યાનુલેપનવત્થ । 'ભાસુરવોદી'
ભાસ્વરદેહા —દેહાપ્યમાનગરીશ 'પલ્લવ-વણમાલ-ધરા' પ્રલમ્બવનમાલાધરા, પ્રલમ્બ-
લુમ્બનક તદ્વુક્તા વનમાલા તસ્યા ધરા, વનમાલા કણ્ઠતો જાનુપર્યત્ત લમ્બમાના ભવતિ તસ્યા
ધારકા, 'દિવ્વેણ વણ્ણેણ' દિવ્યેન વર્ણેન—'દિવ્વેણ ગંધેણ' દિવ્યેન ગંધેન—'દિવ્વેણ

માલા) इन्होंने जो मालाये धारण कर रखी थी वे विचित्र पुष्पों से गुँथा हुआ था । अतः ये
विचित्र—अनेक प्रकार की मालाओं को धारण किये हुए थे । (मह्लिमह्लि) इनका मस्तक
मुकुटों से शोभित था । (कल्लाणग पवर वत्थ परिहिया) कल्याणकारी एवं विशेष कीमती
वस्त्रों को इन्होंने धारण कर रखा था । (कल्लाणग पवर-मह्ला णुलेवणा) आनन्ददायक
एवं सुन्दर आकार युक्त मालाओं से एवं विलेपनों से इनका शरीर सज्जित हो रहा था ।
(भासुरवोदी) इनका शरीर विशिष्ट आभा से युक्त हो रहा था । (पल्लववणमालधरा)
इन्होंने जो वनमालाये धारण कर रखी थीं वे घुटनों तक लटक रही थी । ये मत्र (दिव्वेण)
रूवेण एवं फासेण सघाएण मठाणेण) दिव्य वर्ण से, दिव्य गन्ध से, दिव्य स्वरूपसे, इसी
प्रकार दिव्य स्पर्श से, दिव्य सहनन से, समचतुरस्र सस्थान से, तथा—(दिव्वाण इड्ढीए

(વિચિત્તમાલા) તેઓએ જે માળાઓ ધારણ કરેલી હતી તે વિચિત્ર પુષ્પાથી
ગુથાએલી હતી આમ તેઓએ વિચિત્ર—અનેક પ્રકારની માળાઓ ધારણ કરી
હતી (મહ્લિમહ્લિ) તેમના મસ્તક મુકુટો વળે શોભી રહ્યા હતા (કલ્લાણગ
પવર ત્થ પરિહિયા) હલ્યાણુકારી અને વિશેષ કિંમતી વસ્ત્રો તેઓએ વારણ કરી
રાખેલા હતા (કલ્લાણગ-પવર-મહ્લા-ણુલેવણા) આનંદદાયક અને સુંદર આકાર
યુક્ત માળાઓથી તેમજ વિલેપનોથી તેમના શરીર સજ્જિત હતા (ભાસુ
રવોદી) તેમના શરીર વિશિષ્ટ આભા વળે યુક્ત હતા (પલ્લવ-વણમાલધરા)
તેઓએ જે વનમાલાઓ ધારણ કરી હતી તે ઘુટણ સુધી લટકી રહી હતી
આ બધા (દિવ્વેણ વણ્ણેણ દિવ્વેણ ગંધેણ દિવ્વેણ રૂવેણ એવ ફાસેણ સઘાણ સઠાણેણ)

**મૂલમ્-તેણ કાલેણ તેણં મમણં સમણસ્સ મગવઓ મહા-
વીરસ્સ વહવે અસુરિંદવજ્ઞિયા ભવણવામી દેવા અતિય પાડબ્ભ-**

ટીકા-અગ્નિષ્ઠાન મગવામિના વર્ણનનાટ-‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ટ્યાલિ ।

તન્મિન કાલે તન્મિન સમયે ‘સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ’ શ્રમણમ્મ મગવતો મહાવીરમ્મ, ‘વહવે અસુરિંદવજ્ઞિયા મગવામી દેવા અતિય’ વપ્પેઽસુરેન્દ્રવર્જિના મગવામિનો દેવા અતિય ‘પાડબ્ભવિત્થા’ પાટુર્ભવુ-મગવત શ્રામહાચાર્ય સમાપ પ્રાટુર્ભૂતા ટ્યય્ય । મગવામિદેવાના જાતિભેદમાશ્રિય ત્થ મેના મગવતિ, તથાહિ-અમુગ=અમુરકુમાર નાગકુમાર મુપર્ણકુમાર વિદ્યુકુમાર અગ્નિકુમાર દ્વીપ-કુમાર ઉદ્ધિકુમાર તિશ્થાકુમાર પવનકુમાર સ્તનિતકુમારચેતિ । કુમારપત્ત ક્રીડન-પરાશ્રૈતે કુમાર ઉચ્ચતે । મગવપુ=પાતાળ્યેકદેવાઽઽગમવિશેષેષુ વસતિ તચ્છાન્ત મગવ-

મગવાન ક નિકટ આવે તુ મગવામી દેવા કે મત્સ્યરૂપ અમુરકુમારોના વર્ણન કર, એ વૃત્તકાર અગ્નિષ્ઠ મગવાસા દેવા કા વર્ણન કરતે હ-‘તેણ કાલેણ’ ટ્યાલિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ મમણ) એસ કાલે ઓર એમ સમય મ (સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ મગવાન મહાચાર કે (અતિય) પાસ (વહવે) અનેક (અસુરિંદવજ્ઞિયા) અમુરેદ્રા નો ઓટકર (મગવાસી દેવા) મગવાસા દેવ (પાડબ્ભવિત્થા) પ્રકટિત હુણ । એન મગવાસી દેવો ક ત્સ ભેદ, જાતિ ભેદકો લેકર હોતે હ । જૈસે-અમુરકુમાર ૧, નાગ-કુમાર ૨, મુપર્ણકુમાર ૩, વિદ્યુકુમાર ૪, અગ્નિકુમાર ૫ દ્વીપકુમાર ૬ ઉદ્ધિકુમાર ૭, તિશ્થાકુમાર ૮, પવનકુમાર ૯, સ્તનિતકુમાર ૧૦ । કુમાર કા તરહ ચે કાઠા કરને મે મના તપર રહતે હ, ટમલિયે ટનકા કુમાર જા હૈ । પાતાલ લોક મ જો દેવા કે આવાસ-

લગવાનની પાને આવેલા લવનવામી દેવોના ભેદ-અવડપ અમુર કુમારોનું વર્ણન કરે છે-‘તેણ કાલેણ’ ટ્યાલિ (તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે ડાહ્ય અને તે અમયમા (સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ લગવાન મહાવીરની (અતિય) પાસે (વહવ) અનેક (અસુરિંદવજ્ઞિયા) અમુરેન્દ્રો ડોડીને બીજા (મગવાસી દેવા) લવનવામી દેવો (પાડબ્ભવિત્થા) પ્રગટ થયા આ લવનવામી દેવોના દશ ભેદ બલિભેદને લઈને થાય છે, જેમકે-અમુરકુમાર ૧, નાગ-કુમાર ૨, મુપર્ણકુમાર ૩, વિદ્યુત્કુમાર ૪ અગ્નિકુમાર ૫, દ્વીપકુમાર ૬, ઉદ્ધિકુમાર ૭, તિશ્થાકુમાર ૮, પવનકુમાર ૯ સ્તનિતકુમાર ૧૦ કુમાર-બાળકની પેઠે તેઓ ડીડા ડરવામા મહા તત્પર રહે છે એ ડાગણથી તેમની કુમાર મના છે પાતાલ લોકમા જે દેવોના આવાસ-વિશેષ છે તેમા તેઓ રહે છે તે ડાગણથી તેઓ લવનવામી કહેવાય છે નવડાગ ગાવા

આગમ્માગમ્મ રત્તા સમણં ભગવ મહાવીરં તિસ્સુત્તો આયાહિણ-
પયાહિણં કરેતિ, કરિત્તા વદતિ નમમતિ, વદિત્તા નમંસિત્તા
સાઠં સાઠ નામગોયાઠ સાર્વેતિ, ણચ્ચાસણે ણાદ્દૂરે સુસ્સૂસ
માણા નમસમાણા અભિમુહા વિણણ પજલિહ્હા પજ્જુવામતિ
॥ સૂ. ૩૩ ॥

મહાવીર તિસ્સુત્તો આયાહિણપયાહિણ કરેતિ' યમણસ્ય ભગવતો મહાગમ્મસ્ય િટ્ટમ
આદક્ષિગપ્રદક્ષિણમ્—અજ્જલિપુટ વદન્ના ત વદ્ધાજ્જલિપુટ ઢક્ષિગકર્ણમૂલત આરમ્મ લ્લાટપ્રદગ્ગન
વામકર્ગાન્તિકેન ચક્કાકાર િ પરિભ્રામ્ય લ્લાટદગ્ગે સ્થાપનરૂપ કુર્યેતિ, ક્કન્ના 'વંતિ'
વદન્તે=સ્તુવતિ, 'નમસતિ' નમસ્યન્તિ—નમસ્કુર્વન્તિ, 'વદિત્તા' વન્તિત્વા 'નમસિત્તા' નમ
સ્યિત્વા 'સાઠ સાઠ નામગોયાઠ સાર્વેતિ' સ્વાનિ સ્વાનિ નામગોત્રાણિ શ્રાવયન્તિ=કથયન્તિ ।
'ણચ્ચાસણે ણાદ્દૂરે' ના યાસ ન નાતિદૂર 'સુસ્સૂસમાણા' શુશ્રૂષમાણા—સેવા કુપાણા
'નમસમાણા' નમસ્યન્ત =નમસ્કુર્વન્ત 'અભિમુહા' અભિમુસા 'વિણણ' વિનયેન
'પજ્જિહ્હા' પ્રાજ્જલિપુટા—વદ્ધાજ્જલય પજ્જુવાસતિ' પર્યુપાસતે=સેવન્તે ॥સૂ. ૩૩॥

પાર (આયાહિણપયાહિણ) અજલિપુટ પાંધ કર ઉસે ઢક્ષિણ કાન સે લગા કર મસ્તક કે
પાસ સે બાથે કાન તક ચક્કાકાર પુમાતે હુણ પુન મસ્તક પર (કરેતિ) રલ્લતે થે, (કરિત્તા)
રલ્લકર (વદતિ નમસતિ) વદન્ના કરતે થે, નમસ્કાર કરતે થે, (વદિત્તા નમસિત્તા) વદન્ના
નમસ્કાર કરકે (સાઠ સાઠ નામગોયાઠ સાર્વેતિ) અપને અપને નામ એવ ગોત્રોંકા ઉચ્ચારણ
કરતે થે । (ણચ્ચાસણે ણાદ્દૂરે સુસ્સૂસમાણા નમસમાણા અભિમુહા વિણણ પજલિ-
હ્હા પજ્જુવાસતિ) ન અતિસમીપ ઔર ન અતિ દૂર હા, અર્થાત્—ભગવાન સે થોડી દૂર પર
ભગવાન કે સામન ત્રેઠ કર વિનયપૂર્વક દોનો હાથ જોડ કર સેવા કરને લગે ॥ સૂ. ૩૩ ॥

જમણા કાનથી લઈને મસ્તકની પાનેથી ડાળા કાન સુધી ચઢાકાર ફેરવીને,
ફરીને મસ્તક પર (કરેતિ) રાખતા હતા (કરિત્તા) રાખીને (વદતિ નમસતિ)
વદન કરતા હતા, નમસ્કાર કરતા હતા (વદિત્તા નમસિત્તા) વદન્ના—નમસ્કાર
કરીને (સાઠ સાઠ નામગોયાઠ સાર્વેતિ) પોત-પોતાના નામ એવ ગોત્રના
ઉચ્ચારણ કરતા હતા (ણચ્ચાસણે ણાદ્દૂરે સુસ્સૂસમાણા નમસમાણા અભિમુહા
વિણણ પજલિહ્હા પજ્જુવાસતિ) બહુ સમીપ નહિ, તેમ બહુ દૂર નહિ,
અર્થાત્ ભગવાનથી થોડે જ દૂર ભગવાનની સામે બેસીને વિનયપૂર્વક બાન્ને
હાથ બેડી સેવા કરવા લાગ્યા (સૂ. ૩૩)

कलस-सीह-हयवर-गयक-मयरंक-वर-मउड-वद्धमाण-णिज्जुत्त-वि-
चित्त-चिधगया मुरुवा महिडिट्या, सेस त चेव जाव पज्जुवा-
संति ॥ मू० ३४ ॥

हनानि उत्थिदुमागगा मुकुटपञ्चचिह्नानि, त्रिशाकुमागगा मुकुटपु दन्तिचिह्नानि, पवन-
कुमागगा ममुकुटपु मङ्गचिह्नानि, तथा स्तनितकुमागगा मुकुटपु वर्तमानचिह्नानि भवन्ति, तानि
नागफणादानि वर्तमाना तानि 'निजुत्त' निर्युक्तानि-मुकुटपु स्थितानि, 'विचित्त' विचित्राणि-नाना-
विगानि, 'चित्र' चिह्नानि गता = प्राप्ता ये त तत्र नागफणादीनि वर्तमानान्तानि यथा-
स्थानस्थितानि विचित्ररूपाणि लक्षणानि तेषां मुकुटेषु भवता यव । 'मुरुवाः' उरुषा -
सुदृग्ऽकारा । 'महिडिट्या' - महद्विना - महया रुद्रया युक्ता । 'सेस त चेव' अप
तदत्र-अयम् = अयमिदं तदेव = पूर्वमेव वाच्यम्, नित्यवधि प्रायम् १ इत्याह - 'जाव
पज्जुवासति' यावत् पर्युपासते-इति । ते नागकुमारान्य नवनिर्णयमवनप्राप्तिदेवा अमुर-
कुमारश्च भगवत् सेवते इति भाव ॥ म० ३४ ॥

म सिंहका चिह्न है ॥५॥ उत्थिदुमाग के मुकुटां म अश्वका चिह्न है ॥६॥ त्रिशाकुमारे के
मुकुटां म हाथीका चिह्न है ॥७॥ पवनकुमार के उत्तम मुकुटों म मङ्गका चिह्न है ॥८॥
तथा स्तनितकुमारे के मुकुटां में वर्तमान (स्वस्तिक) का चिह्न है ॥९॥ ये सब चिह्न निर्युक्त-
यथास्थान स्थित हैं, और विचित्र रूपवाले हैं । (मुरुवा) ये सब त्रेषु सुदृग् आकार - पत्र,
पत्र (महिडिट्या) महता रुद्रि से युक्त हैं । (सेस त चेव जाव पज्जुवासति) ये सब
मवनप्राप्ता तेषां का नौ प्रकार के निर्णय अमुरकुमार द्वौका तरह भगवान की सेवा करने
लगे ॥ मू० ३४ ॥

पवनकु चिह्न है ३ अग्निदुमागेना मुकुटमा पृष्ठ-उलथनु चिह्न है ४
हीपदुमागेना मुकुटमा निडनु चिह्न है ५ उदधिदुमागेना मुकुटोमा
अश्वनु चिह्न है ६ त्रिशाकुमागेना मुकुटमा हाथीनु चिह्न है ७
पवनकुमागेना मुकुटमा मङ्गनु चिह्न है ८ तथा स्तनितकुमागेना मुकु-
टमा वर्तमान (स्वस्तिक)नु चिह्न है ९ आ जवा चिह्नो निर्युक्त-यथास्थान
होय है अने विचित्र-उपवागा होय है (मुरुवा) आ जवा देवो सुदृग्
आकार-अपन्न, अप (महिडिट्या) महान रुद्रियी युक्त होय है (सेस त चेव
जाव पज्जुवासति) आ जवा भवन-प्राप्ती देवोना नव प्रकारना निर्णय अमुर
कुमार देवोनी पेठे भगवाननी सेवा करवा लाया (मू ३४)

वित्था-णागपङ्णो सुवण्णा विज्जू अग्गीयदीव उदही दिसाकुमा-
रा य पवणा थणिया य भवणवासी णागफडा-गरुल-वडर-पुण्ण-

वासिन इत्युच्यते—भवनवासिनामतपु न्यामु भेदपु प्रथममेव परि यय तत्र भेदात्र तर्कयन्ति—
'णागपङ्णो' नागपतयो—नागकुमारा । 'सुवण्णा' सुपर्णकुमारा । 'विज्जू'—विद्युत्कुमारा
'अग्गी य' अग्निकुमाराश्च । 'दीवा' द्वीपकुमारा । 'उदही' उदधिकुमारा । 'दिसा
कुमारा य' दिशाकुमाराश्च 'पवणा' पवनकुमारा 'थणिया य' स्तनित
कुमाराश्च । एते 'भवणवासी' भवनवासिन । एतेषा नागकुमारादीना नागफणादीनि
चिह्नानि भवन्ति, तानि क्रमशो तर्कयन्नाह—'णागफडा-गरुल-वडर-पुण्णकलस-
सीह-हयवर-गयक-मयरक वरमउड वद्धमाण णिज्जुत्त विचित्त चिंधगया' नागफणा
गरुड-वज्र पूर्णकलस सिंह हयवर-नाजाङ्घ्रि मकराङ्घ्रि-वरमुकुट-वर्द्धमान निर्युक्त विचित्र-चिह्नगता-
नागकुमाराणा मुकुटेषु नागफणाचिह्नानि, सुपर्णकुमाराणा मुकुटेषु गरुडचिह्नानि, विद्युत्कुमाराणा
मुकुटेषु वज्रचिह्नानि, अग्निकुमाराणा मुकुटेषु पूर्णकलसचिह्नानि, द्वीपकुमाराणा मुकुटेषु सिंहचि

विशेष है उनमें ये रहते हैं, इसलिये ये भवनवासी कहलाते हैं । सूत्रकार इन्हों भवनवासियों
के प्रथम भेदको छोड़कर अन्य नौ भेदों को यहाँ बतला रहे हैं—(णागपङ्णो) नागपति—
नागकुमार (सुवण्णा) सुपर्णकुमार (विज्जू) विद्युत्कुमार (अग्गी य) अग्निकुमार (दीवा)
द्वीपकुमार (उदही) उदधिकुमार (दीसाकुमारा य) दिशाकुमार (पवणा) पवनकुमार
(थणिया य) स्तनितकुमार (भवणवासी) ये इस प्रकार भवनवासी देवों के भेद हैं ।
इनमें (णागफडा-गरुल-वडर-पुण्णकलस-सिंह-हयवर-गयक-मयरक-वरमउड-
वद्धमाण-णिज्जुत्त-विचित्त-चिंध-गया) नागकुमारों के मुकुटमें नागकी फणाका चिह्न
है ॥१॥ सुपर्णकुमारों के मुकुटमें गरुडका चिह्न है ॥२॥ विद्युत्कुमारों के मुकुटों में वज्रका
चिह्न है ॥३॥ अग्निकुमारों के मुकुटों में पूर्णकलशका चिह्न है ॥४॥ द्वीपकुमारों के मुकुटों

लवनवासियोंना प्रथम भेद छोड़ने अर्द्धी थीन्त नव भेदोने
पतावे छे—(णागपङ्णो) नागपति-नागकुमार (सुवण्णा) सुपर्णकुमार (विज्जू)
विद्युत्कुमार (अग्गी य) अग्निकुमार, (दीवा) द्वीपकुमार (उदही) उदधिकुमार
(दिसाकुमारा य) दिशाकुमार (पवणा) पवनकुमार (थणिया य) स्तनितकुमार,
(भवणवासी) आ दश प्रकारे लवनवासी देवोना भेद छे आभा (णागफडा
गरुल-वडर पुण्णकलस-सिंह-हयवर-गयक-मयरक - वरमउड-वद्धमाण - णिज्जुत्त-
विचित्त-चिंध-गया) नागकुमारोना मुकुटमा नागनी क्षणानु चिह्न छे १
सुपर्णकुमारोना मुकुटमा गरुडनु चिह्न छे २ विद्युत्कुमारोना मुकुटमा

રક્ષસા કિન્નર-કિપુરિસ-ભુયગપટ્ણો ય મહાકાયા ગધઘ્વ-ણિકાય-
ગણા ણિહુગ-ગધઘ્વગીય-રટ્ણો અગવણિય-પગવણિય-હસિવા-
હય-ભૂયવાહય-કંદિય-મહાકદિયા ય કુહડ-પયયદેવા ચચલ-ચ-

૨, 'જક્ષ-રક્ષસા' યના ૩, ગમ્મા ૪, 'કિન્નર-કિપુરિસ-ભુયગપટ્ણો' કિન્નર-કિપુરુષ ભુજગપતય - કિન્નગ ૫, કિમ્પુરુષા ૬, ભુજગપતય - મહોરગા ૭, 'મહાકાયા' મહાકાયા = વિગાલશરીરગણિ, ૮, 'ગ ઘ્વ-ણિકાય ગણા' ગધર્વનિકાયગણા - ગ ધર્વસમૂહગણા, ગ ધર્વજાતય હ યર્થ, 'ણિહુગ ગ ઘ્વ ગીય રટ્ણો' નિપુગ ગાધર્વ ગીત-સ્તય - નિપુગ પ્રગસ્ત, ગાધર્વ = નાટ્યોપત ગાન, ગાનઞ્ચ નાટ્યચર્ચિતગાન, તત્ત રતિર્થેષા તે તથા, 'અગવણિય-પગવણિય-હસિવાહય-ભૂયવાહય કદિય મહાકદિયા ય કુહડ પયય-દેવા' અપ્રજનિક-પદ્મપ્રજનિક ક્ષપિત્તિક-ભૂતવાદિક કત્તિત મહાકત્તિતાશ્ચ કૂમાણ્ડ-પત્તગદવા - એતેઽઘૌ વ્યતરા નિકાયવિગવમૃતા રત્નપ્રભાટુચિવ્યા ઉપરિતનયોજન

રક્ષસા કિન્નર-કિપુરિસ-ભુયગપટ્ણો ય મહાકાયા ગ ઘ્વણિકાયગણા) પિઞ્ચાચ ૧, ભૂત ૨, યક્ષ ૩, ગક્ષસ ૪, કિન્નર ૫, કિપુરુષ ૬, ભુજગપતિ ૭, અગ્નિવિગાલ શરીર ગણા કરનવાલ મહોરગ ૮, ગધર્વનિકાયગણ, અર્થાત-ગધર્વ ૯, એ વ્યન્તર દેવ ૧૦. એ સવ (ણિહુગ-ગધઘ્વ-ગીય-રટ્ણો) પ્રગસ્ત નાટકીયગાન મ અગ્નિ નાટ્યચર્ચિત ગાનવિદ્યા મ રતિ રમનવાલે હોતે હ. (અગવણિય-પગવણિય-હસિવાહય-ભૂયવાહય-કદિય-મહા-કદિયા ય કુહડ-પયયદેવા) અપ્રજનિક પદ્મપ્રજનિક, ક્ષપિત્તિક, ભૂતવાદિક, કત્તિત, મહાકત્તિત, કૂમાણ્ડ ઓર પત્તગદેવ, એ મા આઠ વ્યન્તરનિકાય ક દેવ હ. ઇત સવ કા નિવાસ રત્નપ્રભાટુચિવિ કે ઉપર ભાગ મ ૧૦૦ યોજન તરુ હ. એ કેસે હોતે હે / સો

ભૂયા ચ જક્ષ-રક્ષસા કિન્નર-કિપુરિસ-ભુયગપટ્ણો ય મહાકાયા ગ ઘ્વણિકાય ગણા) પિઞ્ચાચ ૧, ભૂત ૨, યક્ષ ૩ ગક્ષસ ૪, કિન્નર ૫, કિપુરુષ ૬, ભુજગપતિ ૭, એવ વિગાલ શરીર ગણા હરવાવાળા મહોરગ ૮, ગ ધર્વ નિકાયગણ અર્થાત્ ગ ધર્વ ૯, એ વ્યન્તર દેવ છે આ બધા (ણિહુગ-ગધઘ્વ-ગીય-રટ્ણો) પ્રગસ્ત નાટકીય ગાનમા, તેમજ નાટ્ય-ચર્ચિત ગાનવિદ્યામા પ્રેમ ગાનવાવાળા હોય છે (અગવણિય-પગવણિય-હસિવાહય-ભૂયવાહય-કંદિય-મહાકદિયા ય કુહડ-પયય-દેવા) અપ્રજનિક, પદ્મપ્રજનિક, ક્ષપિ વાદિક, ભૂતવાદિક, કત્તિત, મહાકત્તિત, કૂમાણ્ડ અને પત્તગદેવ આ પણ આ ૮ વ્યન્તર નિકાયના દેવ છે આ બધાનો નિવાસ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ઉપરના ભાગમા ૧૦૦ યોજન ઊંચી છે તેઓ દેવા હોય છે ? તે હલે છે-(ચચલ

મૂલમ્—તેણં કાલેણ તેણ સમણ્ણ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ
વહવે વાણમતરા દેવા અંતિયં પાઉઁમ્મવિત્થા-પિસાય-મૂયા ય જમ્મ-

ટીકા—‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ’ ઇત્યાન્તિ । તસ્મિન્ કાલ તસ્મિન્ સમયે શ્રમણ
સ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘વહવે વાણમતરા દેવા અતિય પાઉઁમ્મવિત્થા’ વહવા વ્યતગ
દેવા અતિક પ્રાપ્તૃર્ભૂવુ, તત્તન્નગતરા અતરમ્=અવકાશ, તચ્છેદાશ્રયરૂપમ, વિવિધમ્ અતર=
પર્વતાતર કંદરાતર વનાતર વા આશ્રયરૂપ યેષા તે વ્યતગ—દેવવિગથા, યદ્વા ‘વાણમતરા’
ઇતિચ્છાયા । તત્રેય વ્યુપત્તિ—વનાનામન્તરાગિ વનાન્તગગિ, તેષુ મયા વાનમતરા, પૃષોત્તરા
ત્તિવા મયે મકારાગમ । ભગવ-મહાવીરસ્વામિસન્નિયૌ સમયસમણ વ્યતગ દેવા પ્રકટીમૂતા
ઇત્યર્થ, તે કતિવિધા ૪ અત્રાઽઽહ—‘પિસાય-મૂયા ય’ પિગાચા ૧, મૂતાથ

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાન્તિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ) उस काल और उस समय में (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान महावीर के (अतिय) समीप (वहवे) अनक (वाणमतरा देवा) व्यतर देव (पाउंम्वित्था) आये । व्यन्तर इनका नाम इसलिये है कि इनका अतर=अव-काश अथत् निवासस्थान अनेक प्रकार के है, जैसे—पर्वत, गिरिकन्दरा, वन आदि । अथवा—‘वाणमन्तर’की संस्कृत छाया ‘वानमन्तर’ भी होती है । वनातरो में—वनों के मध्य में—जिनका रहना हो वे वानमन्तर है । ये वानमन्तर भगवान महावीर के समवसरण में उपस्थित हुए । ये व्यन्तर देव कितने प्रकार के हैं ? इस प्रकार की आज्ञा होने पर सूत्रकार उसका समाधान करते हुए उनका भेदा को गिनाते हैं—(पिसाय-भूया य जम्व-

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાન્તિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ) તે કાલ અને તે સમયને વિષે (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની (અતિય) પાસે (વહવે) અનેક (વાણમતરા દેવા) વ્યતર દેવો (પાઉંમ્મવિત્થા) આવ્યા વ્યતર એવું તેમનું નામ એ કારણથી છે કે તેમનું અન્તર-અવકાશ, અર્થાત્-નિવાસ-સ્થાન, અનેક પ્રકારનું છે, જેમકે પર્વતો, પર્વતોની શુદ્ધ, તથા વન આદિ અથવા ‘વાણમતર’ની સંસ્કૃત છાયા ‘વાનમન્તર’ થાય છે વનાન્તરોમાં—વનોના મધ્યમાં—જેમનું રહેવાનું થાય તે વાનમન્તર છે આ વાનમન્તર ભગવાન મહાવીરના સમવસરણમાં ઉપસ્થિત થયા આ વ્યન્તર દેવ કેટલા પ્રકારના છે ? આવી શકાનું સમાધાન કરતા સૂત્રકાર તેના ભેદો કહે છે—(પિસાય

વિભૂસણ-ધરા સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલંવસોમંત-કત-
વિયસત-ચિત્ત-વળમાલ-રડય-વચ્છા કામગમા કામરૂવધારી ણા-
ણાવિહ-વળ-રાગ--વરવત્થ--ચિત્ત-ચિત્તલય-ણિયંસણા વિવિહ-દેસ-

તાયેય ચારિત્રભૂષણાનિ તેષા ધરા । ‘સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલવ-સોમત-કત-
પ્રિયમત ચિત્ત વળમાલ-રડય વચ્છા’ સર્વતુ-સુરભિ-કુસુમ સુરચિત પ્રલમ્બ-ગોમમાન-કાન્ત-
પ્રિકમચિત્રવનમાલ-રતિદ વક્ષમ -સર્વપુ ઋતુપુ સુરભીગિ યાનિ કુસુમાનિ તે સુરચિતા પ્રલમ્બા ચ
ગોમમાના ચ કાન્તા ચ પ્રિકસન્તી ચ ચિત્રા=વિચિત્રા ચાસૌ વનમાલા=પુષ્પવ્રક્ત, તથા રતિ-
તાનિ=સુન્દરગિ વશાસિ યેષા તે તથા, ‘કામગમા’ કામગામિન -ઇચ્છાગામિન । ‘કામ-
રૂપધારી’ કામરૂપગારિણ -સ્વેચ્છાનુસારરૂપધારકા । ‘ણાણાવિહ-વળ-રાગ વરવત્થ-
ચિત્ત ચિલ્લિય ણિયસણા’ નાનાવિધ-વર્ણ-રાગ વગરૂ ચિત્ર-દેદીપ્યમાન-નિવસના નાનાવિધ-
વર્ગો ગગો યેષુ તાનિ-નાનાવિધવર્ણરાગાગિ તાનિ તથાભૂતાનિ વરવત્થાગિ ચિત્રાણિ-વિચિત્રાણિ
‘ચિલ્લિય’ દેદીપ્યમાનાનિ, નિવસનાનિ=પરિધાનાનિ યેષા તે તથા, ‘ચિલ્લિય’ इतिदेशीयशब्द ,
સ્તાનિવિધુવિધપરિધાનવસનાનિ પરિધાના इत्यर्थ । ‘વિવિહ-દેસણેવચ્છ-ગહિય વેસા’
વિવિધ દેશ-નપથ્ય-ગૃહીત-વેષા વિવિધાનામ્=અનકેષા દેશાના નેપથ્યે =પ્રસાધનવિગ્રહે ગૃહીત

હૈ । (સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલવ-સોમત-કત-વિયસત-ચિત્ત-વન-
માલ-રડય-વચ્છા) ટનકે વક્ષ સ્થલ, સદા સમસ્ત ઋતુઓં કે સુરમિત પુષ્પોં દ્વારા રચિત
લગા ૨ સુન્દર પ્રિકમિત ચિત્ર-વિચિત્ર વનમાલાઓં દ્વારા સુહાવને રહા કરતે હૈ ।
(કામગમા) ટનકા ગમન ઇચ્છાનુમાર હુઆ કરતા હૈ । (કામરૂવધારી) ઇચ્છાનુસાર
યે રૂપાં કો ધારણ કરતે રહતે હૈ । (ણાણાવિહ-વળ-રાગ-વરવત્થ-ચિત્ત-ચિલ્લિય-
ણિયસણા) અનેક પ્રકાર કે રગવાલે તથા ચિત્ર-વિચિત્ર પ્રભાવાલે એસે ચમકતે હુણ
વલ્લોં કો યે પહિરા કરતે હૈ । (વિવિહ-દેસી-ણેવચ્છ-ગહિય-વેસા) અનેક દેશોં

(સવ્વોડય-સુરભિ કુસુમ સુરડય પલવ સોમત-કત-વિયસત ચિત્ત વનમાલ રડય વચ્છા)
તેમના વક્ષસ્થલ હમેશા સમસ્ત ઋતુઓના સુદર પુષ્પો દ્વારા બનાવેલી
લાખીલાખી સુદર વિહસિત ચિત્ર-વિચિત્ર વનમાલાઓથી શોભાયમાન રહે છે
(કામગમા) તેમનું ગમન ઇચ્છાનુસાર થતું હોય છે (કામરૂવધારી) ઇચ્છા-
નુસાર તેઓ રૂપધારણ કરતા રહે છે (ણાણાવિહ વળ રાગ-વરવત્થ-ચિત્ત ચિલ્લિય-
ણિયસણા) અનેક પ્રકારના રગવાળા તથા ચિત્રવિચિત્ર પ્રભાવાળા એવા
અમકદાર વસ્ત્રો તેઓ પહેરે છે (વિવિહ દેસી ણેવ ચ્છગહિય વેસા) અનેક દેશોના
તેઓ પોશાક પહેરે છે (પમુડય કદપ્પ કલહ કેલી-કોલાહલ પિયા) પ્રમુદિતોના

વલ-ચિત્ત-કીલણ-દવપ્પિયા ગમ્भीર-હસિય-ભણિય-પીયગીય-ગચ્છ-
ળ-રઈ વળમાલા-મેલ-મડડ-કુડલ-સચ્છદ-વિડવિવ્યાહરણ-ચારુ-

ગતવર્તિન , તે કીદૃગા / અગ્રાડ્—‘ચચલ ચચ-ચિત્ત કીલ્ણ-દવપ્પિયા’ ચચ-ચપલ
ચિત્ત કાઉન-દવ પ્રિયા —ચચલપિ ચવગાનિ ચિતાનિ યેષા તે ચચલચપલચિતા =અનિચપલ
માનસા , કીડન-કીડા, દવશ્ચ પરિહાસ કાડાગ્રી પ્રિયો યેષા તે કીડાગ્રપ્રિયા , તત્ પદ
દ્વયસ્ય કર્મધારય । ‘ગમ્भीર-હસિય ભણિય-પીય ગીય-ગચ્છળ રઈ’ ગમ્માર હસિત-ભણિત-
પ્રિય-ગીત-નર્તન રતય ગમ્भीરમ્=હસિત-હસ્યમ્, ભગિત-વાપ્રયોગ , પ્રિય યેષા તે
ગમ્भीર-હસિત ભગિત પ્રિયા , ગીતનર્તનયો રતિયેષા તે ગીતનર્તનરતય , તત્ પદદ્વયસ્ય કર્મધારય ।
‘વળમાલા મેલ મડડ કુડલ સચ્છદ- વિડવિવ્યા હરણ-ચારુ-વિભૂસણ ધરા’ વળમાલા
ડ્ડમેલ મુકુટ કુળ્લ-સ્વચ્છન્દ-વિરુવિતાડ્ડભરણ ચારુ વિભૂષણ ધરા —વળમાલા-સ્નાદિમયાડ્ડ
ભરણવિશેષ , આમેલ —પુષ્પરચિતાલકારવિશેષ , મુકુટ=સુવર્ણમય શિરોભૂષણમ્, કુળ્લ કર્ણાડમ
રણમ્, એતદતિરિક્તાનિ-સ્વચ્છદવિરુવિતાનિ=સ્વામિપ્રાયાનુસારાસદ્ય પ્રકટીકૃતાનિ આભરણાનિ,

કહેતે હૈ—(ચચલ-ચવલ-ચિત્ત-કીલ્ણ-દવ-પ્પિયા) અતિ ચપલ ચિત્તપાલે યે વ્યન્તર
દેવ, કીડા એવ પરિહાસ-પ્રિય હુઆ કરતે હૈ । (ગમ્भीર-હસિય-ભણિય-પીય-ગીય-
ગચ્છ-ળરઈ) દુસરા દ્વારા અજ્ઞેય એસે હસિત-હસન મે તથા વોલને કી ચતુરાઈ મે યે વિશેષ
નિપુણ હોતે હૈ, અથવા હસિત એવ ભગિત, યે દો વાતે ડહે વિશેષ પ્રિય હોતી હૈ । ગીત ઓર
નર્તન મે ડહે વિશેષ અનુરાગ હોતા હૈ । (વળમાલા-મેલ-મડડ-કુડલ-સચ્છદ-વિડ
વિવ્યા-હરણ-ચારુ-વિભૂસણ-ધરા) વળમાલા-સ્નાદિ દ્વારા નિર્મિત આભરણવિશેષ,
આમેલ-પુષ્પા દ્વારા રચિત અલંકાર વિશેષ, મુકુટ-સુવર્ણમયશિરોભૂષણ, કુડલ-કર્ણભરણ,
એવ અપની ઇચ્છાનુસાર નિષ્પાદિત ઓર મી અન્ય આભરણ યે હી જિનકે સુહાવને આભૂષણ

ચવલ-ચિત્ત-કીલ્ણ-દવ-પ્પિયા) બહુ જ ચ ચલ ચિત્તવાળા તે વ્યન્તર દેવ કીડા
એવ પરિહાસપ્રિય હોય છે (ગમ્भीર હસિય-ભણિય પીય-ગીય ગચ્છળ રઈ) બીજાથી
ન બાણી શકાય એવા હસિત-હસવામા તેમ જ લલિત-લલવામા તેઓ
વિશેષ નિપુણ હોય છે અથવા હસિત એવ લલિત આ બે વાતો તેમને
વિશેષ પ્રિય હોય છે ગીત અને નાચમા તેમને વિશેષ અનુરાગ હોય છે
(વળમાલા-મેલ મડડ કુડલ સચ્છદ વિડવિવ્યા હરણ ચારુ વિભૂસણ ધરા) વળમાલા
સ્નાદિ દ્વારા નિર્મિત આભરણ વિશેષ, આમેલ-પુષ્પા દ્વારા રચિત અલંકાર
વિશેષ, મુકુટ-સુવર્ણમય શિરોભૂષણ, કુડલ-કર્ણભરણ, તેમ જ પોતાની ઇચ્છા
નુસાર નિષ્પાદિત બીજા પણ આભરણો, એ જ જેમના પોતામણી આભૂષણો છે

મૂલમ્—તેણં કાલેણ તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહા-
વીરસ્સ જોહસિયા દેવા અંતિયં પાઉબ્ભવિત્થા—વિહસ્સઈ ચદ-
સૂર-સુક્ક-સણિચ્છરા રાહૂ ધૂમકેતુ-બુહા ય અંગારકા ય તત્ત-તવણિજ્જ-

ટીકા—‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ઇત્યાદિ । તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે
શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘જોહસિયા દેવા અતિય પાઉબ્ભવિત્થા’ જ્યોતિષ્કા દેવા અતિ-
કે પ્રાદુર્વમ્ભુ —શ્રીમહાવીરસ્ય સમીપે પ્રકટીભૂતા । નામભિજ્યોતિષ્કાન્ કથયતિ—‘વિહસ્સઈ’
બૃહસ્પતય —જ્યોતિષ્કાણામમગ્યાતવાત્ પ્રત્યેક તે બહવ સન્તિ-ઇતિ । ‘ચદ-સૂર-સુક્ક-સ-
ણિચ્છરા’ ચન્દ્રસૂર્યશુક્રગર્નેશ્વરા, ‘રાહૂ’ રાહવ, ‘ધૂમકેતુ-બુહા ય’ ધૂમકેતુબુધાશ્ચ, ‘અગા-
રકા ય’ અગારકા—મંગ્ગલાશ્ચ, કિંવર્ણા એતે ૫ ઇત્યાહ—તત્ત-તવણિજ્જ—કણગ-વર્ણા’
તમ-તપનીય-કનક-વર્ણા—તત્તતપનીય=રક્તસુવર્ણ, કનક=પીતસુવર્ણ તદ્વર્ણો યેષા તે તથા ।
કેચિદ્રક્તા કેચિપાતા ઇત્યર્થ, તથા—જે ય ગઠા જોહસમિ ચાર ચરતિ’ યે ચ ગ્રહા જ્યોતિષે

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) उस काल एव उस समय में (समणस्स
भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिय) समीप (जोहसिया
देवा) ज्योतिषी देव (पाउब्भवित्था) प्रकटित हुए । ज्योतिषी देवों के ये नाम हैं—
(विहस्सई चद-सूर-सुक्क-सणिच्छरा राहू, धूमकेतु-बुहा य अगारका य)
बृहस्पति, चंद्र, सूर्य, शुक्र, शनैश्वर, राहु, धूमकेतु, बुध और अगारक—मंगल । (तत्त-
तवणिज्ज—कणग—वर्णा) ये देव तप्ततपनीय—रक्त सुवर्ण और कनक—पीत सुवर्ण
इनके समान वर्णवाले होते हैं । (जे य गहा जोहसमि चार चरति) उक्त से अतिरिक्त

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલ તેમજ તે સમયમા (સમણસ્સ ભગ
વઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની (અતિય) પાસે (જોહસિયા દેવા)
જ્યોતિષી દેવ (પાઉબ્ભવિત્થા) પ્રકટ થયા જ્યોતિષી દેવોના નામ આ પ્રમાણે
છે—(વિહસ્સઈ ચદ સૂર સુક્ક-સણિચ્છરા રાહૂ ધૂમકેતુ બુહા ય અગારકા, ય) બૃહસ્પતિ,
ચંદ્ર, સૂર્ય, શુક્ર, શનૈશ્વર, રાહુ, ધૂમકેતુ, બુધ અને અગારક—મંગલ (તત્ત
તવણિજ્જ કણગ વર્ણા) તે દેવો તમ તપનીય—રક્ત સુવર્ણ અને કનક—પીળા
સુવર્ણના જેવા વર્ણવાળા હોય છે અર્થાત કેટલાએક લાલવર્ણવાળા તથા
કેટલાએક પીળાવર્ણવાળા હોય છે (જે ય ગઠા જોહસમિ ચાર ચરતિ) ઉક્ત

ખેવચ્છ-ગહિય-વેસા પમુદય-કંદપ્પ-કલહ-કેલી-કોલાહલ-પ્પિયા
 હાસ-ચોલ-વહુલા અળેગ-મણિ-રયણ-વિવિહ-ણિજ્જુત્ત-વિચિત્ત-ચિ-
 ધગયા સુરુવા મહિદ્ધિયા જાવ પજ્જુવાસંતિ ॥ સૂ. ૩૫ ॥

—કૃત વેપ —શરીરગોમાઽઽધાયકપ્રસાધનયૈસ્તે તથા, તત્ર નેપથ્ય-પિંગાક ઋતિમાયાપ્રસિદ્ધમ્,
 ‘પમુદય કંદપ્પ-કલહ-કેલી કોલાહલ પ્પિયા’ પ્રમુદિત-કન્દર્પ-કલહ-કેલિ-કોલાહલ-પ્રિયા
 પ્રમુદિતાના ય કન્દર્પપ્રધાન કલહ કેલી=ક્રીડા, તજ ય કોલાહલ —કલકલ પ્રિયો યેષા
 તે તથા, કામકલહક્રીડાકોલાહલપરાયણા इत्यर्थ । ‘હાસ-ચોલ વહુલા’ હાસ-વનિવહુલા
 ‘અળેગ મણિ રયણ વિવિહ ણિજ્જુત્ત વિચિત્ત ચિંધ-ગયા’ અનેક-મણિ-રત્ન વિવિધ નિર્યુક્ત-
 વિચિત્ર ચિહ્નગતા -અનેકાનિ યાનિ મણિરત્નાનિ તાનિ વિવિધનિર્યુક્તાનિ=વિવિધપ્રકારેણ યથાસ્થા
 નસ્થિતાનિ, તાન્યેવ વિચિત્રચિહ્નાનિ તાનિ ગતા =પ્રાપ્તા । ‘સુરુવા’ સુરુપા —સુન્દરાઽઽકારા ।
 મહિદ્ધિયા’ મહદ્વિકા —મહાસમ્પત્તિયુક્તા । ‘જાવ પજ્જુવાસતિ’ યાવપર્યુપાસતે—આદ
 ક્ષિણપ્રદક્ષિણ વદનાદીનિ પૂર્વવત્ કૃત્વા ભગવત શ્રીમહાવીરસ્યાભિમુખે સ્થિતા કૃતપ્રાજ્ઞલિપુટા
 ભગવત શ્રીમહાવીર સેવન્તે-इति ॥ સૂ. ૩૫ ॥

કી યે પોશાક ધારણ કિયે રહતે હૈ । (પમુદય—કંદપ્પ—કલહ—કેલી—કોલાહલ પ્પિયા)
 પ્રમુદિતોં કા જો કન્દર્પપ્રધાન કલહ એવ ક્રીડા હોતી હૈ ઇસસે જન્ય જો કોલાહલ હોતા
 હૈ વહ રહે અધિક પ્રિય રહા કરતા હૈ । (હાસ—ચોલ—વહુલા) યે હાસી—મજાક કરને
 મે વડે ચતુર હોતે હૈ । (અળેગ—મણિ—રયણ—વિવિહ—ણિજ્જુત્ત—વિચિત્ત—ચિંધ—ગયા)
 અનેક મણિરત્ન, જો કિ વિવિધ પ્રકાર સે યથાસ્થાન પર નિવેશિત રહા કરતે હૈં વે હી જિનકે
 વિચિત્ર ચિહ્ન હૈ એસે, (સુરુવા) સુન્દર આકાર વિગિષ્ટ, (મહિદ્ધિયા) એવ મહાઋદ્ધિયુક્ત
 વે વ્યન્તર દેવ (જાવ પજ્જુવાસતિ) પૂર્વવર્ણિત અસુરકુમારોં કી તરહ દોનો હાથ
 જોડકર વદના એવ નમસ્કાર કરકે પ્રભુ મહાવીર કી સેવા મેં ગલ્પ હુએ ॥ સૂ. ૩૫ ॥

જે કન્દર્પપ્રધાન કલહ એવ ક્રીડા થાય છે તેમાથી જે કોલાહલ ઉત્પન્ન
 થાય છે તે તેમને અધિક પ્રિય લાગે છે (હાસ ચોલ વહુલા) હાસી—મજાક
 કરવામા આ બહુ જ ચતુર હોય છે (અળેગ મણિ રયણ વિવિહ ણિજ્જુત્ત વિચિત્ત
 ચિંધ ગયા) અનેક મણિરત્ન કે જે વિવિધ પ્રકારે યથાસ્થાન નિવેશિત રહે
 છે તે જ જેઓના વિચિત્ર ચિહ્ન છે એવા (સુરુવા) સુન્દર આકાર યુક્ત
 (મહિદ્ધિયા) એવ મહા-ઋદ્ધિયુક્ત તે વ્યન્તરદેવ (જાવ પજ્જુવાસતિ) પૂર્વે કહેલા
 અસુરકુમારોની પેઠે બન્ને હાથ જોડી વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પ્રભુ
 મહાવીરની સેવામા લગ્ન થયા (સૂ. ૩૫)

પચવળ્ળાઓ તારાઓ ઠિયલેસા ચારિણો ચ અવિસ્સામમડલગઈ
પત્તેય ણામકપાગડિયચિંધમડડા મહિડિંઢયા જાવ પજ્જુવાસંતિ
॥ સૂ૦ ૩૬ ॥

ળતાવળ્ળાઓ પચ । નવત્રમળ્યા ડક્કા ણવ । અણ્ણાનિર્મહા । ણકલ્લ મ્હ
ચન્દ્રમમસ્તારા કોટના કોટચ ણતાવળ્ળો મમન્તિ-પટ્પટિમહન્નાણિ નવ ચ ગતાનિ પચ્ચમ-
તયપિકાનિ 'ળાળા-સઠાળ-સઠિયાઓ'નાના-સ્થાન-સ્થિતા, 'પચવળ્ળાઓ' પચ્ચર્ગા,
'તારાઓ' તારા, 'ઠિયલેસા' ઠિયલેસ્યા નિધ્વપ્રકાયા । 'ચારિણો ચ' ચારિણ્યથ્વ-
મચ્ચળ્ળાળી, 'અવિસ્સામ મડલ-ગઈ' અવિશ્રામ-મળ્લ-ગતય -નિરન્તરનચ્ચળ્ળાળી,
'પત્તેય' પ્રત્યેકમ-શ્ચક્ર પૃથક્ક 'ળામક-પાગડિય-ચિંધ મડડા' નામાડ્ઢ-પ્રકરિત ચિહ્ન-
મુકુટા-નામાદ્ધાનિ=નામાદ્ધિતાનિ-નામાલગ્નયુક્તાનિ પ્રકરિતચિહ્નનાનિ=સ્પટ્ટચિહ્નયુક્તાનિ મુકુટાનિ
યેષા તે તથા, 'મહિડિંઢયા' મહિંઢિકા -મહિંઢિયુક્તા મતો ડ્યોતિકા દેવા 'જાવ પજ્જુ-
વાસતિ' યાવત્=પૂર્વપ્રત્નિગવડનાતિમિ પર્યુપામતે ॥ સૂ૦ ૩૬ ॥

મા ડમા પ્રકાર મમજ્ઞના ચાહિયે । પ્ર અટ્ટામો હ । નવત્ર કી મળ્યા અપર કદા ગયો હ ।
પ્રકાર્ણતારકાઓ મ કેવડ ચન્દ્રમા કે હી પરિવાર કે તોરે ૬૬૯૭૫ (ઠિયામઠ હજાર નો
સો પચહત્તર) કોટકોટી હ । ડમો તરહ ઓર ક મા તારા ક પરિવાર ગ્રાહાન્તર
સે મમજ્ઞના ।

(ળાળા-સઠાળ-સઠિયાઓ) ડન તારાઓ કા આકાર ંકમા નિશ્ચિત નહો
હે, ડનકા આકાર અનેક પ્રકાર કા હ । (પચવળ્ળાઓ) યે પોંચ વર્ણપાલે હૈ ।
(ઠિયલેસા) ડનકા લેખ્યા સ્થિર હ-ડનકા લેખ્યા મ કોટ પરિવર્તન નહા હોતા હે ।
(ચારિણો ચ) યે ચ્ચરગ-ગીર હે । અત (અવિસ્સામ-મડલ-ગઈ) નિરન્તર ગમન

નર્થની મળ્યા એડ્યોખત્રીમ છે ચ્ચક્રમાની મળ્યા પણ એટલી જ સમહ
લેવી ભેડએ અહ ૮૮ છે નવત્રની મળ્યા ૮૫૦ હી છે પ્રકીર્ણતાગઓમા
દેવળ ચ્ચક્રમાના પરિવારના તારા ૬૬૯૭૫ (ઠાસ૦ હજાર નવમો પીચોતેર)
કોટકોટી છે એવી જ રીતે બીલ્લ ચ્ચક્રમાના પણ તારા-પરિવાર ગ્રાહાન્તરથી
નમજ્ઞ લેવા

(ળાળા સઠાળ સઠિયાઓ) આ તારાઓના આકાર એક લેવો નિશ્ચિત
નથી તેમના આકાર અનેક પ્રકારના છે (પચવળ્ળાઓ) તેઓ પાંચ વર્ણવાળા
છે (ઠિયલેસા) તેમની લેખ્યા સ્થિર છે, તેમની લેખ્યામા કોઈ ફેરફાર થતો
નથી (ચારિણો ચ) તેઓ સચ્ચળ્ળથીલ છે (અવિસ્સામ-મડલગઈ) આમ નિ-

કળગ-વળ્લા, જે ય ગહા જોડસમિ ચારં ચરંતિ કેઝુ ય ગઢરડયા
અઢાવીસવિહા ય ણવસત્તદેવગણા ણાણા સંઠાણ-સંઠિયાઓ ય

ચાર ચરન્તિ—ઉક્તાતિરિક્તા યે ગ્રહા જ્યોતિષે=જ્યોતિશ્ચક્રે—ચક્રવટગામમા જ્યોતિ
ર્મણ્ડલે ભ્રમણ કુર્વન્તિ । વહુવાદ વહુવચનમ્ । ‘કેઝુ ય ગઢરડયા’ કેતવથ ગતિગચિતા—
કેતવો—જલકેવાદય, કિમ્ભૂતા ‘અગ્રાઽઽહ—ગતિરચિતા—મનુ પ્રજાકાઽપેક્ષયા ગતિમત્ ।
‘અઢાવીસવિહા ય ણવસત્ત દેવ ગણા’ અષ્ટાંગિગતિવિયાથ નક્ષત્રદવગણા—અષ્ટાંગિ
તિર્નક્ષત્રદેવતા । અન્નપ્રસન્નાદન્યેષામપિ જ્યોતિષ્કદેવાના સ્થાયા ઉચ્યન્તે—જ્યોતિષ્કદેવા
પશ્ચવિધા ભવન્તિ, સૂર્યા ૧, ચન્દ્રમસ ૨, ગ્રહા ૩, નક્ષત્રાણિ ૪, પ્રકીર્ણતારકાથ ૫,
તત્ર દ્વૌ સૂર્યો જમ્બૂદ્વીપે, લવણે ચત્વાર, ધાતકીચ્છન્ડે દ્વાત્શ, કાલોદધી દ્વિચચારિંગત્,
પુષ્કરાદ્રે દ્વિસપ્તતિ—इयेव मनुष्यलोके द्वात्रिंशत् अधिक शत सूर्या सन्ति, चन्द्रमसोऽपि
જો ગ્રહ જ્યોતિશ્ચક્ર મેં—ચક્ર કી તરહ પ્રતિભાસમાન દસ જ્યોતિર્મણ્ડલમે—ભ્રમણ કરતે
હૈ વે (કેઝુ ય ગઢરડયા) જલકેતુ આદિ ‘કેતુગ્રહ’, જો કિ મનુષ્યલોક કી અપેક્ષા હા સદા
ગતિવિગિષ્ટ હૈ । અથાત્ યહ સમસ્ત જ્યોતિશ્ચક્ર દસ મનુષ્યલોક રૂપ ઢાઢ દ્વીપ મ હૌ
ગતિ વિગિષ્ટ હૈ, અન્યત્ર નહીં । (અઢાવીસવિહા ય ણવસત્તદેવગણા) તથા જો અઢાસ
(૨૮) પ્રકાર કે નક્ષત્ર જાતિ કે દેવતા હૈ ।

યહો પર પ્રસંગવશ અન્ય જ્યોતિષી દેવો કી ભી સ્થાયા કહતે હૈ । જ્યોતિષી દેવ
પાંચ પ્રકાર કે હૈ—સૂર્ય ૧, ચન્દ્રમા ૨, ગ્રહ ૩, નક્ષત્ર ૪, ઓર પ્રકીર્ણ તારા ૫ । ઇન
સબો મેં પ્રત્યેક કી સ્થાયા ઇસ પ્રકાર હૈ—જમ્બૂદ્વીપ મેં દો સૂર્ય હ, લવણ સમુદ્ર મેં ચાર સૂર્ય
હૈ, ધાતકીચ્છન્ડ મેં બારહ સૂર્ય હૈ, કાલોદધિ મેં બચાલીસ સૂર્ય હૈ ઓર પુષ્કરાદ્રે મેં બહત્તર
સૂર્ય હૈ । ઇસ પ્રકાર મનુષ્યલોક મેં સૂર્ય કી સ્થાયા એક સૌ બત્તીસ હૈ । ચન્દ્રમા કી સ્થાયા

વર્ણવેલાથી બીજા જે ગ્રહો જ્યોતિશ્ચક્રમા—ચક્રની પેઠે પ્રતિભાસિત આ જ્યોતિ
ર્મણ્ડલમા—ભ્રમણ કરે છે તે (કેઝુ ય ગઢરડયા) જળકેતુ આદિ કેતુગ્રહ કે જે મનુષ્ય
લોકની અપેક્ષા જ હુમેશા ગતિ-વિગિષ્ટ છે અથાત્—આ સમસ્ત જ્યોતિશ્ચક્ર
આ મનુષ્યલોકરૂપ અઢી દ્વીપમા જ ગતિવિગિષ્ટ છે, —બીજે નહિ (અઢા
વીસવિહા ય ણવસત્ત દેવગણા) તથા જે ૨૮ પ્રકારના નક્ષત્ર જાતિના દેવતા છે
અઢી પ્રસંગવશ બીજા જ્યોતિષી દેવોની પણ સંખ્યા કહિ છે જ્યો
તિષી દેવ પાંચ પ્રકારના છે—સૂર્ય ૧, ચન્દ્રમા ૨ ગ્રહ ૩ નક્ષત્ર ૪ તથા પ્રકીર્ણ
તારા ૫ આ બધામા પ્રત્યેકની સંખ્યા આ પ્રકારે છે—જમ્બૂદ્વીપમા ૨ સૂર્ય
છે લવણ સમુદ્રમા ચાર સૂર્ય છે ધાતકીચ્છન્ડમા ૧૨ સૂર્ય છે કાલોદધિમા
૪૨ સૂર્ય છે તથા પુષ્કરાદ્રેમા ૭૦ સૂર્ય છે આ પ્રકારે મનુષ્યલોકમા

અચ્ચુયવર્ડ પહિટ્ટા દેવા જિણ-દસણુ-સ્સુયા-ગમણ-જણિય-હાસા
પાલગ-પુપ્ફગ-સોમણસ-સિરિવચ્છ-ળદિયાવત્ત-કામગમ-પીડગમ-

સૌધમાદચ્ચુતાડન્તા કન્પા સન્તિ, એપુવૈમાનિકા દેવા ભવતિ, અત એવ સૌધર્માદચ્ચુતાત્તાના
દવલોકાના પતય =સ્વામિન 'પહિટ્ટા' પ્રહટ્ટા =અતિહર્ષ પ્રાપ્તા દેવા =વૈમાનિકા । 'જિણ-
દસણુ-સ્સુયા ગમણ-જણિય હાસા' જિન-દર્શનોસુકા ડડગમન-જનિત-હામા -જિનદર્શના
થો સુકાનામ્ એવા, દેવાનામાગમન, તેન જનિતો હાસ =આનંદો ચેવા તે તથા । જિનેન્દ્રદર્શ
નેન્કળ્લાડગમનજાતપ્રમોદા । સૌધર્માદિદ્વાદશકળ્લાના દશકળ્લા ઇન્દ્રા સન્તિ, તત્ર નવમ-
દશમયોરેક ઇદ્રો ભવતિ । ગક્રાદાનામચ્ચુતાત્તાના દગાનામિન્દ્રાણા પાલ્કાદીનિ મર્વતોમદ્રાન્તાનિ
દશ વિમાનાનિ ભવન્તિ, તાન્યાહ—' પાલગ ૧, પુપ્ફગ ૨, સોમણસ ૩, સિરિવચ્છ ૪,
ળદિયાવત્ત ૫, કામગમ ૬, પીડગમ ૭, મળોગમ ૮, વિમલ ૯, સવ્વઓભદ ૧૦
સરિસણામવેજ્જેહિં વિમાણેહિં ઓહ્ણા' પાલક પુપ્પક-સૌમનસ-શ્રીયસ-નન્ધાવર્ત-કામ-
ગમ-પ્રીતિગમ-મનોગમ-વિમલ-સર્વતોભદ્ર-સદૃગનામધેયૈર્વિમાનેર્ગવતાણા =તે દશ ઇન્દ્રા પાલ-

મહાશુક્ર, સહસ્રાર, આનત, પ્રાણત, આરણ ઓગ અચ્ચુત ચે દેવલોક હૈ । ચે સૌધર્માદિક,
વૈમાનિક દેવતાઓ કે રહને કે સ્થાન હૈ । ચે દેવલોક ૧૨ હૈ । ઇનકા કન્પ સજા હૈ ।
ચે વૈમાનિક દેવ ઇનકે પતિ હૈ । ઇન કન્પો મ જો ઉત્પન્ન હોતે હે વે વૈમાનિક ચા કન્પવાસી
દેવ કહલાતે હૈ । (પહિટ્ટા) અતિહર્ષ કો પ્રાપ્ત હુણ (દેવા) ચે વૈમાનિક દેવેન્દ્ર કિ
જિન્હે (જિણ-દસણુ-સ્સુયા-ગમણ-જનિય-હાસા) જિનેન્દ્ર કે દર્શન કે લિયે
ઉત્સુકતાપૂર્વક આગમન સે અતિ આનંદ હુઆ હૈ । (પાલગ-પુપ્ફગ-સોમણસ સિરિવચ્છ-
ળદિયાવત્ત કામગમ-પીડગમ-મળોગમ-વિમલ-સવ્વઓભદ્ર-સરિસ-ણામવેજ્જેહિં
વિમાણેહિં) વે દસ વૈમાનિક દેવેદ્ર અપને ૨ પાલક, ૧ પુપ્પક ૨ સૌમનસ, ૩ શ્રાવત્સ,

૬, મહાશુક્ર ૭, સહસ્રાર ૮, આનત ૯, પ્રાણત ૧૦, અચ્ચુ ૧૧, અને
અચ્ચુત ૧૨, આ દેવલોક છે આ સૌધર્માદિક, વૈમાનિક દેવતાઓના રહે
વાના સ્થાન છે તે દેવલોક ૧૨ છે તેમની કલ્પ સજા છે તેમના સ્વામી
૧૦ છે આ કલ્પોમા જે ઉત્પન્ન થાય છે તે વૈમાનિક અથવા કલ્પવાસી દેવ
કહેવાય છે (પહિટ્ટા) બહુ હર્ષ પ્રાપ્ત થતા (દેવા) આ વૈમાનિક દેવેન્દ્ર કે જેને
(જિણ-દસણુ-સ્સુયા-ગમણ-જનિય-હાસા) જિનેન્દ્રના દર્શન માટે ઉત્સુકતાપૂર્વક
આગમનથી અતિ આનંદ થયો છે (પાલગ-પુપ્ફગ-સોમણસ-સિરિવચ્છ-ળદિયા
વત્ત-કામગમ-પીડગમ-વિમલ-સવ્વઓભદ્ર-સરિસણામવેજ્જેહિં વિમાણેહિં) તે દશ

મૂલમ્-તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણં સમણસ્સ ભગવઓ મહા-
વીરસ્સ વેમાણિયા દેવા અતિયં પાઉન્મવિત્થા, સોહમ્મી-સાણ-સણં-
કુમાર-માહિંદ-વંમ-લતગ-મહાસુક્ક-સહસ્સારા-ણય-પાણયા-રણ-

ટીકા-‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रम
णस्य भगवतो महावीरस्य ‘वेमाणिया देवा अतिय पाउ-मवित्था’ वैमानिका देवा अन्तिके
प्रादुर्बभूवु । के ते वैमानिका देवा ? इत्याह-सोहम्मी-साण सणकुमार-माहिंद-वम-लतय
महासुक्क-सहस्सारा-णय पाणया रण-अच्चुयवई’ सौधर्मे १-शान २-सनत्कुमार ३-माहेन्द्र ४,
ब्रह्म ५-लान्तक ६-महाशुक्क ७ सहस्रारा ऽऽनत ९-प्राणता १०ऽऽ-रणा ११ च्युतपतय १२,

करते रहना यही इनका स्वभाव है । (पत्तेय णामक-पागडिय-चिंध-मउडा)
प्रत्येक के मुकुट अपने अपने नामों से युक्त एव स्पष्ट चिह्न वाले हैं । (महिडिदया) ये
एव महाशुद्धि के धारी हैं । (जाव पज्जुवासति) पूर्व में वर्णित असुरकुमारों की तरह
ये सब ज्योतिषी देव भी भगवान् महावीर की सेवा करने लगे ॥ सू० ३६ ॥

‘तेण कालेण’ इत्यादि ।

(तेण कालेण तेण सમણ્ણં) उस काल और उस समय में (समणस्स
भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिय) समीप (वेमाणिया
देवा) वैमानिकदेव (पाउन्मवित्था) प्रकट हुए । वैमानिक देव कौन हैं ? सो कहते
हैं-(सोहम्मी-साण-सणकुमार-माहिंद-वम-लतग-महासुक्क-सहस्सारा-णय-
पाणया-रण-अच्चुय-वई) सौधर्म, ईशान, सनत्कुमार, माहेन्द्र, ब्रह्मलोक, लान्तक

તર ગમન કરતા રહેણ એ જ તેમનો સ્વભાવ છે (પત્તેય ણામક પાગડિય
ચિંધ મઝડા) પ્રત્યેકના મુકુટ પોતપોતાના નામોથી યુક્ત એવ સ્પષ્ટ ચિહ્નવાળા
છે (મહિડિદયા) એ બધા મહાશુદ્ધિના ધારક છે (જાવ પજ્જુવાસતિ) પૂર્વે કહેલ
અસુરકુમારોની પેઠે આ બધા જ્યોતિષીદેવ પણ ભગવાન મહાવીરની સેવા
કરવા લાગ્યા (સૂ૦૩૬)

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણં) તે કાલ અને તે સમયમાં (સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની (અતિય) પાસે (વેમાણિયા દેવા) વૈમા-
નિક દેવ (પાઉન્મવિત્થા) પ્રગટ થયા તે વૈમાનિક દેવો કોન છે ? તે કહે છે-
(સોહમ્મી સાણ સણકુમાર-માહિંદ વમ લતગ-મહાસુક્ક-સહસ્સારા-ણય-પાણયા-રણ-અચ્ચુય
વઈ) સૌધર્મ ૧, ઇશાન ૨, સનત્કુમાર ૩, માહેન્દ્ર ૪, બ્રહ્મલોક ૫, લાન્તક

धारी कुडल-उज्जोविया-णणा मउड-दित्त-सिरया रत्ताभा पउम-पम्ह-

नि येपा ते तथा । तत्र ऋषभो वृषभ , मृगमहिषादिचिह्नयुक्तमुकुटमहिता 'पसिठिल-
वर मउड तिरीड-धारी' प्रशिथिल-वरकण्ठविन्यास किरीटधारिण , प्रशिथिला ये 'वरमउड'
वरकण्ठविन्यासा = प्रशस्तकण्ठविन्यासा किरीटाश्च तान् धरन्ति ये ते तथा, 'मउड' इति कण्ठ-
विन्यासार्थका देशाशब्द । 'कुडल-उज्जोविया णणा' कुण्डलो द्योतिता नना - कुण्डलम्
उद्योतित = प्रकाशितम् आनन = मुख येपा ते तथा, कुण्डलोद्भासितमुखा इत्यर्थ ।
'मउड-दित्त-सिरया' मुकुट-दीप-गिराजा - मुकुटन रन-स्वचितेन दाभा गिराजा =
केशा येपा ते तथा, 'रत्ताभा' रक्ताऽऽभा = अरुणकान्तिमन्त । 'पउम पम्ह-गोरा'

हय = घोडा, गजपनि = गजेन्द्र, भुजग = सर्प, सङ्ग और वृषभ इनके चिह्न थे । (पसिठिल-
वर-मउड-तिरीड-धारी) प्रशिथिल उत्तम मउड = कण्ठविन्यास एव किरीट-मुकुट को
ये धारण किये हुए थे, अर्थात् भगवान् के दर्शन करते की त्वरा में इनके प्रशस्त कण्ठ-
विन्यास और मुकुट शिथिल हो गये थे । (कुडल-उज्जोविया-णणा) कुडलों की
विशिष्ट आभा से इनका मुखमण्डल प्रकाशित हो रहा था । (मउड-दित्त-सिरया)

(१) ये चिह्न १० ह, देवलोक १२ है । पर इनके इन्द्र १० ह - (१) सौधर्मका
इन्द्र, (२) ईशानका इन्द्र, (३) सनकुमारका इन्द्र, (४) माहेन्द्र का इन्द्र, (५) ब्रह्मलोक का
इन्द्र, (६) लान्तकका इन्द्र, (७) महाशुक्रका इन्द्र, (८) सहस्रारका इन्द्र, (९) आनत एव प्राण-
तका इन्द्र और (१०) आरण एव अच्युत देवलोकका इन्द्र, इस प्रकार ये १० इन्द्र इन १२
कण्ठों के हैं । इन इन्द्रों के ये क्रमशः पालकादिक १० विमान होते हैं । मृग महिष आदिके
क्रमशः ये १० चिह्न मुकुटों में इनके होते हैं ।

पति [हाथी], भुजग-सर्प, भृङ्ग अने वृषभ [जण्ड], येना चिह्न होता
(पसिठिल-वर-मउड-तिरीड-धारी) प्रशिथिल उत्तम मउड-देशविन्यास एव
किरीट-मुकुट तेमण्ठे धारण किये होता अर्थात् लगवानना दर्शन करवानी
उतावणमा तेमना प्रशस्त देश-विन्यास अने मुकुट शिथिल थप गया होता
(कुडल-उज्जोविया-णणा) कुडलोंनी विशिष्ट आभा (प्रकाश)थी तेमना मुख

(१) आ चिह्न १० छे, देवलोक १२ छे, पण तेना धद्र १० छे (१) सौ-
धर्मनो धद्र, (२) ईशाननो धद्र, (३) सनत्कुमारनो धद्र, (४) माहेन्द्रनो धद्र,
(५) ब्रह्मलोकनो धद्र, (६) लान्तकनो धद्र, (७) महाशुक्रनो धद्र, (८) सहस्रारनो
धद्र, (९) आनत एव प्राणतनो धद्र, तथा (१०) आरण एव अच्युत देवलोकनो
धद्र आ प्रदारे आ १० धद्र आ १२ उटपोना छे आ उट्रोना कुमथी पालक

विमल-सर्वओभद्र-सरिसणामधेजेहि विमाणेहि ओइण्णा वंदगा
जिणिद मिग-महिस-वराह-छगल-ददुर-हय-गयवड-भुयग-खग्ग-
उसभंक-विडिम-पागडिय-चिध-मउडा पसिठिल-वरमउड - तिरीड-

कादिसर्वतोभद्रा तनामकै, तथा तसदृशनामकै - पूर्णभद्र-सुभद्रादिनामकैश्चान्यैर्विमानै-
रन्येऽपि देवा 'ओइण्णा' = अतारणा = भुवमागता । 'वदगा जिणिद' वत्का जिनन्द्रस्य
= जिनेन्द्र वन्दितुकामा इत्यर्थ । 'मिग महिस वराह छगल ददुर-हय गयवड-भुयग खग्ग
उसभक विडिम पागडिय चिध मउडा' मृग-महिष-वराह छगल-ददुर-हय गजपति मुजग-
खड्ग-रूपभाऽङ्क-विडिमप्रकटित चिह्नमुकुटा, मृगमहिषादि-रूपभाता अङ्का - चिह्नानि विडि-
मेषु = विस्तीर्णभागेषु येषां मुकुटानां तानि मृगमहिषवराह-छगल-ददुरहयगजपतिमुजगखड्ग-
रूपभाङ्कविडिमानि, तानि अतएव प्रकटितचिह्नानि = रत्नान्निर्णीयानि प्रकाशितचिह्नयुक्तानि मुकुटा

४ नद्यावर्त, ५ कामगम, ६ प्रीतिगम, ७ मनोगम, ८ विमल, ९ सर्वतोभद्र १० इन
नामवाले विमानों से और पूर्वोक्त विमानों से अतिरिक्त पूर्णभद्र सुभद्र आदि विमानों से दश
देवेंद्रों से भिन्न अथ वैमानिक देव (ओइण्णा) पृथ्वी पर अवतरित हुए-आये, अर्थात्-
इन पूर्वोक्त नामवाले विमानों द्वारा दस देवेन्द्र, तथा और भी अन्य देव अपने अपने
विमानों द्वारा इस भूमण्डल पर अवतीर्ण हुए-उतरे । क्यों कि ये सब (वदगा जिणिद)
जिनेन्द्र की वदना करने की कामना वाले थे । (मिग-महिस-वराह-छगल-ददुर-
हय-गयवड-भुयग-खग्ग-उसभक-विडिम-पागडिय-चिध-मउडा) इनके मुकु-
टोंके विडिमों-विस्तीर्ण भागों में क्रमशः मृग, महिष, वराह, छगल-बकरा, ददुर-मेढक,

वैमानिक देवेन्द्रों पोतपोताना पालक १, पुष्पक २, सौमनस ३, श्रीवत्स ४,
नद्यावर्त ५, कामगम ६, प्रीतिगम ७, मनोगम ८, विमल ९, सर्वतोभद्र १०,
आ नामवाणा विमानोथी, तथा पूर्वोक्त विमानोथी अतिरिक्त पुष्पक
सुलभ आदि विमानोथी दश देवेन्द्रोथी लिन्न भीन्न वैमानिक देवो (ओइण्णा)
पृथ्वी पर आव्या अथात् आ पूर्वोक्त-नामवाणा विमानो द्वारा ते देवेन्द्र
तथा भीन्न पशु देव पोतपोताना विमानो द्वारा आ भूमण्डल पर उतरी
आव्या उभडे अथ अथा (वदगा जिणिद) जिनेन्द्रनी वदना करवानी कामना
वाणा उता (मिग-महिस-वराह-छगल-ददुर-हय-गयवड भुयग-खग्ग-उसभक
विडिम पागडिय चिध मउडा) तेभना मुकुटोना विडिमो-विस्तीर्ण भागोभा उभश
मृग, महिष, वराह, छगल-बकरा, ददुर-मेढक [देउडे], हय-घोडा, गज-

મૂલમ્—તણ ણ ચપાણ ણયરીણ સિંઘાડગ-તિગ-ચઝક-ચચર-
ચઝમ્મુહ-મહાપહ-પહેસુ મહયા જણસદે ડ વા જણવૂહે ડ વા

ટીકા—‘તણ ણ’ ઇત્યાદિ । તત =નઢનન્તર—ચતુર્નિકાયદેવાનામાગમના-
નન્તર, સહ ‘ચપાણ ણયરીણ’ ચમ્પાયા નગર્યામ્ ‘સિંઘાડગ—તિગ—ચઝક—ચચર—
ચઝમ્મુહ—મહાપહ—પહેસુ’ શૃંગાટક—ત્રિક—ચતુષ્ક—ચવર—ચતુર્મુખ—મહાપથ—પથેપુ—તત્ર-
શૃંગાટક—‘સિંઘાડા’ ઇતિ ભાષાપ્રસિદ્ધ જલજ ફલ, તદાકાર સ્થાન, ત્રિકોણમિત્યર્થ,
ત્રિક—મિલિતત્રિમાર્ગસ્થાનમ્, ચતુષ્ક—યત્ર ચવારો માર્ગા મિલિતા સન્તિ તત્—‘ચોરાહા’
ઇતિ ભાષાપ્રસિદ્ધ સ્થાનમ્, ચવર=વહુમાર્ગસમેલનસ્થાનમ્, ચતુર્મુખ=ચતુદ્વાર સ્થાનમ્—આગ-
ન્તુકાન્તના વિશ્રામસ્થાનમ્, મહાપથ—રાજમાર્ગ, પથા—રથ્યામાત્રમ્, તેપુ સર્વેપુ સ્થાનેપુ
યત્ર ‘મહયા જણસદે ડ વા’ મહાન્ જનઝડ—પરસ્પરાઽઽભાષાદિરૂપો ભવતિ ‘ડકારો’
વાક્યાલંકારર્થ, ‘વા’—પ્રકારાર્થ, તથા ‘જણવૂહે ડ વા’ જનચૂહ—લોકસમૂહ, ‘જણ-

‘તણ ણ ચપાણ ણયરીણ’ ઇત્યાદિ ।

(તણ ણ) ચતુર્નિકાય કે દેવોં કે આગમન કે અનન્તર (ચપાણ ણયરીણ)

ચપા નગરાં મે (સિંઘાડગ—તિય—ચઝક—ચચર—ચઝમ્મુહ—મહાપહ—પહેસુ) શૃંગાટક—
ત્રીનકોનવાલે સ્થાન પર, ત્રિક—જહા પર ત્રીન રાસ્તે આકર મિલ્તે હૈં એસે સ્થાન પર,
ચતુષ્ક—જહા પર ચાર માર્ગ આકર મિલે રહતે હૈં એસે ચૌરાહે પર, ચત્વર—અનેકમાર્ગોંકા
સમેલન જહોં હોતા હૈં એસે સ્થાન પર, ચતુર્મુખ—આગન્તુક જનોં કે વિશ્રામાર્થ નિર્માપિત
સ્થાન પર, મહાપથ—રાજમાર્ગ પર, એવ પથ અર્થાત જહોં સે ગલી નિકલતી હો એસે સ્થાન
પર, (મહયા જણસદે ડ વા) મહાન્ જન ઝડ્ડ હોને લગા—પરસ્પર મિલજુલ કર લોગ
ગતચીત કરને લગે । (જણવૂહે ડ વા) એક મનુષ્ય દૂસરે મનુષ્ય સે પૂછને લગા, અથવા—

પૂવેં ડહેલા અસુરકુમારોની પેઠે ત્રણવાર અબ્બલિપૂર્વક સવિધિ વદના
ઢરીને ત્રણની સેવા કરવા લાગ્યા (સૂ ૩૭)

‘તણ ણ ચપાણ ણયરીણ’ ઇત્યાદિ

(તણ ણ) ચતુર્નિકાયના દેવોના આગમન પછી (ચપાણ ણયરીણ) ચપા
નગરીમા (સિંઘાડગ તિય ચઝક ચચર-ચઝમ્મુહ મહાપહ પહેસુ) શંગાટક—ત્રણ
ઢોણવાળા સ્થાન પર, ત્રિક—જ્યા ત્રણ રસ્તા આવીને મળે છે એવા સ્થાન પર,
ચતુષ્ક—જ્યા ચાર માર્ગ આવીને મળે છે એવા ચૌડા પર, ચત્વર—અનેક
માર્ગોંતુ સમેલન જ્યા થાય છે એવા સ્થાન પર, ચતુર્મુખ—આવનાર માણ
સોના વિશ્રામ માટે સુકરર કરેલા સ્થાન પર, મહાપથ—રાજમાર્ગ પર, એવ
પથ—અર્થાત્ જ્યાથી ગલી નીકળી હોય તેવા સ્થાનો પર, (મહયા જણસદે ડ વા)
મહાન્ જન-ઝડ્ડ થવા લાગ્યા—પરસ્પર મેલામલાપ કરી લોડો વાતચીત

ગોરા સેયા સુભ-વર્ણ-ગંધ-ફાસા ઉત્તમવેડવિવિણો વિવિહ-વત્થ-ગંધ-
મલ્લ-ધારી મહિહિદ્યા મહજ્જુડ્યા જાવ પંજલિઉડા પજ્જુ-
વાસંતિ ॥ સૂ૦૩૭ ॥

પદ્મ પદ્મ ગૌરા -પદ્મકિજ્જન્નદ ગૌરવર્ગા । ‘સેયા’ શ્વેતા શુભ્રકાતિ-ગાન્ધિ ।
‘સુભ વર્ણ-ગંધ ફાસા’ શુભ-વર્ણ-ગંધ-સ્પર્ગા । ‘ઉત્તમ-વેડવિવિણો’ ઉત્તમ વિદુવિગ =
ઉત્તમવિદુર્વિગાકારિણ ‘વિવિહ-વત્થ-ગંધ મલ્લ-ધારી’ વિવિધ-વત્થ-ગંધ-માન્ય-ધારિણ
‘મહિહિદ્યા’ મહદ્ધિકા -મહાસમ્પત્તિશાન્તિ । ‘મહજ્જુડ્યા’ મહાદ્યુતિકા -અતિગ્રય
દ્યુતિમત્ત । ‘જાવ પંજલિઉડા પજ્જુવાસતિ’ યાવપ્રાજ્જલિપુટા પર્યુપાસતે-યાવચ્છદાત્
પૂર્વવત્ ત્રિકૃચ , આદક્ષિણપ્રદક્ષિણ-વન્દન-નમનાદય સૂચ્યતે, પ્રાજ્જલિપુટા =ચદ્વાઽજ્જલય
પર્યુપાસતે=સમતાદુપાસના કુર્વતે ॥ સૂ૦૩૭ ॥

મસ્તક કી કેળપત્તિ મુકુટ કી કાતિ સે દીપ્ત હો રહી થી । (રત્તામા) ઇનકી કાતિ
અરુણ-લાલ થી, (પડમ-પમ્હ-ગોરા) પર ઇનકા શરીર કમલ કે કઝરાં કે સમાન ગૌર
વર્ણવાળા થા । ઇસલિયે (સેયા) યે શુભ્રકાતિ સે ગોમિત થે । (સુભ-ગંધ-વર્ણ-
ફાસા) ઇનકે શરીર કે ગંધ, વર્ણ ઓર સ્પર્ગ શુભ થે । (ઉત્તમવેડવિવિણો) યે ઉત્તમ
વૈક્રિય શરીર કરનેવાળા થે । (વિવિહ-વત્થ-ગંધ-મલ્લ-ધારી) અનેક પ્રકાર કે
ઉત્તમોત્તમ વસ્ત્રાં કો યે ધારણ કિયે હુણ થે । ગલે મે ઇનકે સુગંધિત પુષ્પાં કી માળા
સુગોમિત હો રહી થી । તથા યે (મહિહિદ્યા) મહદ્ધિક થે । ઇવ (મહજ્જુડ્યા) મહા-
દ્યુતિધારા થે । (જાવ પંજલિઉડા પજ્જુવાસતિ) યે પૂર્વવર્ણિત અસુરકુમારોં કી તરહ
ત્રીન વાર અજલિપૂર્વક સવિધિ વદના કર પ્રભુ કી સેવા કરને લો ॥ સૂ૦ ૩૭ ॥

મ ડળ પ્રકાશિત થઈ રહ્યા હતા (મહા-દિત્ત-સિરયા) મસ્તકની કેશપક્તિ
મુકુટની ઠાતિથી દીપ્તી ઉઠતી હતી (રત્તામા) તેમની ઠાતિ અરુણ-લાલ હતી
(પડમ-પમ્હ-ગોરા) પણ તેમના શરીર ડમલના કેશરો જેવા ગૌર વર્ણના હતા
આથી (સેયા) તેઓ શુભ્રકાતિથી શોભતા હતા (સુભ-ગંધ-વર્ણ-ફાસા) એમના
શરીરના ગંધ, વર્ણ અને સ્પર્શ શુભ હતા (ઉત્તમવેડવિવિણો) તેઓ ઉત્તમ
વૈક્રિય-શરીર ધારણ કરવાવાળા હતા (વિવિહ-વત્થ-ગંધ-મલ્લ-ધારી) અનેક
પ્રકારના ઉત્તમોત્તમ વસ્ત્રો તેમણે ધારણ કર્યા હતા, તેમના ગળામાં સુગંધિત
પુષ્પોની માળા શોભી રહી હતી તથા તેઓ (મહિહિદ્યા) મહદ્ધિક હતા
એવ (મહજ્જુડ્યા) મહાદ્યુતિધારી હતા (જાવ પંજલિઉડા પજ્જુવાસતિ) તેઓ

આદિ ૧૦ વિમાન હોય તે મૃગ મહિષ, આદિના અનુક્રમે તેઓના મુકુ
ટમાં ચિહ્નો હોય છે

મૂલમ્—તણ ણ ચંપાણ ણયરીણ સિંઘાડગ-તિગ-ચઝક-ચચર-
ચઝમ્મુહ-મહાપહ-પહેસુ મહયા જણસદે હ વા જણવૂહે ડ વા

ટીકા—‘તણ ણ’ ઇત્યાદિ । તત =નઢનન્તર—ચતુર્નિકાયદેવાનામાગમના-
નન્તર, સ્થલ ‘ચંપાણ ણયરીણ’ ચંપાયા નગર્યામ્ ‘સિંઘાડગ-તિગ-ચઝક-ચચર-
ચઝમ્મુહ-મહાપહ-પહેસુ’ શૃંગાટક-ત્રિક-ચતુષ્ક-ચ વર-ચતુર્મુખ-મહાપથ-પથેપુ-તત્ર-
શૃંગાટક-‘સિંઘાડા’ ઇતિ ભાષાપ્રસિદ્ધ જલજ ફલ, તદાકાર સ્થાન, ત્રિકોણમિયર્થ,
ત્રિક-મિન્તિત્રિમાર્ગસ્થાનમ્, ચતુષ્ક-યત્ર ચત્વારો માર્ગા મિલિતા સન્તિ તત્-‘ચોરાહા’
ઇતિ ભાષાપ્રસિદ્ધ સ્થાનમ્, ચવર=વહુમાર્ગમમેલનસ્થાનમ્, ચતુર્મુખ=ચતુર્દ્વાર સ્થાનમ્-આગ-
ન્તુકાતીના વિશ્રામસ્થાનમ્, મહાપથ-રાજમાર્ગ, પથા-રથ્યામાત્રમ્, તેપુ સર્વેપુ સ્થાનેપુ
યત્ર ‘મહયા જણસદે હ વા’ મહાન્ જનગઢ-પરસ્પરાડ્ડાપાદિરૂપો ભવતિ ‘હકારો’
વાક્યાલંકારાર્થ, ‘વા’-પ્રકારાર્થ, તથા ‘જણવૂહે ડ વા’ જનવ્યૂહ-લોકસમૂહ, ‘જણ-

‘તણ ણ ચંપાણ ણયરીણ’ ઇત્યાદિ ।

(તણ ણ) ચતુર્નિકાય કે દેવો કે આગમન કે અનન્તર (ચંપાણ ણયરીણ)
ચંપા નગરી મ (સિંઘાડગ-તિય-ચઝક-ચચર-ચઝમ્મુહ-મહાપહ-પહેસુ) શૃંગાટક-
ત્રીનકોનવાલે સ્થાન પર, ત્રિક-જહા પર ત્રીન રાસ્તે આકર મિલતે હૈ એસે સ્થાન પર,
ચતુષ્ક-જહા પર ચાર માર્ગ આકર મિલે રહતે હૈ એસે ચૌરાહે પર, ચત્વર-અનેકમાર્ગોંકા
સમેલન જહાં હોતા હૈ એસે સ્થાન પર, ચતુર્મુખ-આગન્તુક જનો કે વિશ્રામાર્થ નિર્માપિત
સ્થાન પર, મહાપથ-રાજમાર્ગ પર, એવ પથ અર્થાત જહાં સે ગલી નિકલતી હો એસે સ્થાન
પર, (મહયા જણસદે હ વા) મહાન્ જન ગઢ હોને લગા-પરસ્પર મિલજુલ કર લોગ
વાતચાત કરને લગે । (જણવૂહે ડ વા) એક મનુષ્ય દૂસરે મનુષ્ય સે પૂછને લગા, અથવા-

પૂવે કહેલા અસુરકુમારોની પેઠે ત્રણવાર અજલિપૂર્વક સવિધિ વદના
કરીને પ્રભુની એવા કરવા લાગ્યા (સૂ ૩૭)

‘તણ ણ ચંપાણ ણયરીણ’ ઇત્યાદિ

(તણ ણ) ચતુર્નિકાયના દેવોના આગમન પછી (ચંપાણ ણયરીણ) ચંપા
નગરીમા (સિંઘાડગ તિય ચઝક ચચર-ચઝમ્મુહ મહાપહ પહેસુ) શૃંગાટક-ત્રણ
કોણવાળા સ્થાન પર, ત્રિક-જ્યા ત્રણ રસ્તા આવીને મળે છે એવા સ્થાન પર,
ચતુષ્ક-જ્યા ચાર માર્ગ આવીને મળે છે એવા ચૌદા પર, ચત્વર-અનેક
માર્ગોંતુ મમેલન જ્યા થાય છે એવા સ્થાન પર, ચતુર્મુખ-આવનાર માણ
સોના વિશ્રામ માટે સુકરર કરેલા સ્થાન પર, મહાપથ-રાજમાર્ગ પર, એવ
પથ-અર્થાત્ જ્યાથી ગલી નીકળી હોય તેવા સ્થાનો પર, (મહયા જણસદે હ વા)
મહાન્ જન-શબ્દ થવા લાગ્યા-પરસ્પર મેલામલાપ કરી લોડો વાતચીત

ગોરા સેયા સુભ-વર્ણ-ગંધ-ફાસા ઉત્તમવેડવિણો વિવિહ-વત્થ-ગંધ-
મલ્લ-ધારી મહિહિદ્યા મહજ્જુડયા જાવ પંજલિઉડા પજ્જુ-
વાસંતિ ॥ સૂ.૦૩૭ ॥

પદ્મ પદ્મ ગોરા -પદ્મકિજ્જન્કવદ્ ગૌરવર્ણા । ‘સેયા’ શ્વતા શુભક્રાંતિ ગાન્નિ ।
‘સુભ વર્ણ ગંધ ફાસા’ શુભ-વર્ણ ગંધ-સ્પર્શા । ‘ઉત્તમ-વેડવિણો’ ઉત્તમ ત્રિફલિંગ =
ઉત્તમત્રિફલિંગાકારિણ ‘વિવિહ-વત્થ-ગંધ મલ્લ ધારી’ ત્રિવિધ-વસ્ત્ર-ગન્ધ-માન્ય ધારિણ
‘મહિહિદ્યા’ મહદ્ધિકા -મહાસમ્પત્તિશાન્નિ । ‘મહજ્જુડયા’ મહાધુતિકા -અતિગય
ધુતિમત્ત । ‘જાવ પંજલિઉડા પજ્જુવાસતિ’ યાવપ્રાજ્ઞલિપુટા પર્યુપાસતે-યાવચ્છન્દાત્
-પૂર્વગત્ ત્રિકુવ , આદક્ષિણપ્રત્તક્ષિગ-વન્દન-નમનાદય સૂચ્યતે, પ્રાજ્ઞલિપુટા =વદ્ધાઽન્નલય
પર્યુપાસતે=સમતાદુપાસના કુર્વતે ॥ સૂ.૦૩૭ ॥

મસ્તક કી કેશપત્તિ મુકુટ કી કાતિ સે વીત હો રહી થી । (રત્તામા) इनकी कति
अरुण-लाल थी, (पद्म-पद्म-गोरा) पर इनका शरीर कमल के केसरी के समान गौर-
वर्णवाला था । इसलिये (सेया) ये शुभक्रांति से शोभित थे । (सुभ-गंध-वर्ण-
फासा) इनके शरीर के गंध, वर्ण और स्पर्श शुभ थे । (उत्तमवेडविणो) ये उत्तम
वैक्रिय शरीर करनेवाले थे । (विविह-वत्थ-गंध-मल्ल-धारी) अनेक प्रकार के
उत्तमोत्तम वस्त्रों को ये धारण किये हुए थे । गले में इनके सुगंधित पुष्पों की माला
सुशोभित हो रही थी । तथा ये (महिह्दिया) महद्विक थे । एवं (महज्जुइया) महा-
धुतिधारी थे । (जाव पंजलिउडा पज्जुवासति) ये पूर्ववर्णित असुरकुमारों की तरह
तीन बार अजलिपूर्वक सविधि वन्दना कर प्रभु की सेवा करने लगे ॥ सू. ३७ ॥

મ ડળ પ્રકાશિત થઈ રહ્યા હતા (મહ્મ-વિત્ત-સિરયા) મસ્તકની, કેશપત્તિ
મુકુટની કાતિથી દીપી ઉઠતી હતી (રત્તામા) તેમની કાતિ અરુણ-લાલ હતી
(પદ્મ-પદ્મ-ગોરા) પણ તેમના શરીર ઉમલના કેશરો જેવા ગૌર વર્ણના હતા
આથી (સેયા) તેઓ શુભક્રાંતિથી શોભતા હતા (સુભ-ગંધ-વર્ણ-ફાસા) એમના
શરીરના ગંધ, વર્ણ અને સ્પર્શ શુભ હતા (ઉત્તમવેડવિણો) તેઓ ઉત્તમ
વૈક્રિય-શરીર ધારણ કરવાવાળા હતા (વિવિહ-વત્થ-ગંધ-મલ્લ-ધારી) અनेक
પ્રકારના ઉત્તમોત્તમ વસ્ત્રો તેમણે ધારણ કર્યા હતા, તેમના ગળામાં સુગંધિત
પુષ્પોની માળા શોભી રહી હતી તથા તેઓ (મહિહિદ્યા) મહદ્ધિક હતા
એવ (મહજ્જુડયા) મહાધુતિધારી હતા (જાવ પંજલિઉડા પજ્જુવાસતિ) તેઓ

આદિ ૧૦ વિમાન હોય છે મૃગ મહિષ, આદિના અનુક્રમે તેઓના મુકુ
ટમાં ચિહ્નો હોય છે

સમણે ભગવ મહાવીરે આડગરે તિત્થગરે સયંસવુદ્ધ પુરિસુત્તમે
જાવ સંપાવિત્તકામે પુવ્વાણુપુવ્વિ ચરમાણે ગામાણુગામ દૂઢ્ઠજમાણે
હહમાગણ હહ સંપત્તે, હહ સમોસદ્ધે, હહેવ ચપાણ ણયરીણ વહિં

કિં કથયતીતિ સૂત્રકાર આટ-‘ એવ સ્વલ્લુ દેવાણુપ્પિયા ’ ઇત્યાદિ । અત્ર મલ્લ મો
દેવાણુપ્પિયા । શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીર, ‘ આડગરે તિત્થગરે સયસવુદ્ધે ’
આદિકરસ્તાર્યકર સ્વયમસુદ્ધ, ‘ પુરિસુત્તમે ’ પુરિસુત્તમ, ‘ જાવ સંપાવિત્તકામે ’ યાવત્-
સમ્પ્રાપ્તકામ-મિલ્લિગતિનામધેય સ્થાન સમ્પ્રાપ્તકામ ઇતિ ભાવ । ‘ પુવ્વાણુપુવ્વિ ’
પૂર્વાણુપૂર્વી-તાર્યકરપરમ્પરાગતમર્યાદામ્ ‘ ચરમાણે ’ ચરન્-આચરન્, ‘ ગામાણુગામ
દૂઢ્ઠજમાણે ’ ગ્રામાણુગામ દ્રવન્-પ્રત્યેક ગ્રામ ગચ્છન્-ક્રમપ્રાપ્તગ્રામમત્યજન્, ‘ હહમાગણ ’
હહાઽઽગત, હહ=ચમ્પાયામાગત ઇતિ ભાવ, ‘ હહ સંપત્તે ’ હહ સમ્પ્રાપ્ત, હહ પૂર્ણભદ્રે

કોઈ વિના પૂછે હી દૂસરે સે ઇસ પ્રકાર કહને લગે, (એવ પરુવેદ) કોઈ કોઈ પૂછે જાને
પર દૂસરે સે ઇસ પ્રકાર કહને લગે । વ્યા કહને લગ ‘ ઇસકો સૂત્રકાર કહતે હૈ-
(એવ સ્વલ્લુ દેવાણુપ્પિયા) હ દેવાણુપ્પિયો ! (સમણે ભગવ મહાવીરે) શ્રમણ
ભગવાન્ મહાવીર કિ, (આડગરે તિત્થગરે સયસવુદ્ધે પુરિસુત્તમે જાવ સંપાવિત્તકામે
પુવ્વાણુપુવ્વિ ચરમાણે ગામાણુગામ દૂઢ્ઠજમાણે હહમાગણ હહ સંપત્તે હહ સમોસદ્ધે)
જો અપને જાસન કો અપેક્ષા સે ધર્મ કે આદિ કારક હૈ, ચતુર્વિધ મ્મ્મ કે તસ્થાપક હૈ,
સ્વયમસુદ્ધ હૈ, એવ પુરુષો મેં ઉત્તમ હૈ, યાવત્ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરને કે કામી હૈ, વે અન્ય તીર્થ-
કરોં કી પરમ્પરા સે આગત મર્યાદા કા નિરક્ષણ કરતે હુણ એવ ગ્રામાણુગામ વિચરણ કરતે
હુણ આજ યહોં પધારે હુણ હૈ, યહા ન્પ્રાપ્ત હુણ હૈ, સાધુસમાચારોં કે અનુસાર યહોં સમવસૂત

વગર જ ખીજતી આ પ્રકારે ઠહેવા લાગ્યા, (એવ પરુવેદ) ડોઈ ડોઈ પૂછવા
પર ખીજતી ઠહેવા લાગ્યા શુ ઠહેવા લાગ્યા ? આ વાતને સૂત્રકાર પ્રકટ
કરે છે-(એવ સ્વલ્લુ દેવાણુપ્પિયા) હ દેવાણુપ્પિયો ! (સમણે ભગવ મહાવીરે) શ્રમણ
ભગવાન્ મહાવીર (આડગરે તિત્થગરે સયસવુદ્ધે પુરિસુત્તમે જાવ સંપાવિત્તકામે
પુવ્વાણુપુવ્વિ ચરમાણે ગામાણુગામ દૂઢ્ઠજમાણે હહમાગણ હહ સંપત્તે હહ સમોસદ્ધે) હેએ
પોતાની જાસનની અપેક્ષાથી ધર્મના આદિકારક છે, ચતુર્વિધ મ્મ્મના
તસ્થાપક છે, સ્વયસસુદ્ધ છે તેમજ પુરુષોમા ઉત્તમ છે, યાવત્ મોક્ષપ્રાપ્ત
કરવાની કામનાવાળા છે, તેઓ અન્ય તીર્થ ઠરોની પર પરાથી ચાલતી મર્યા
દાનુ સરક્ષણ કરતા કરતા, એવ ગ્રામાણુગામ વિચરતા વિચરતા આજે અહી
પધાર્યા છે અહી સમ્પ્રાપ્ત થયા છે, સાધુસમાચારીને અનુસાર અહી

जणवोले इ वा जणकलकले इ वा जणुम्मी इ वा जणुकलिया इ वा
जणसण्णिवाए इ वा, बहुजणो अणमणस्स एवमाइक्खइ, एवं
भासइ, एव पणवेइ, एवं परुवेइ, एव खलु देवाणुप्पिया ।

वोले इ वा 'जनानामव्यक्तो ध्वनिर्वा', 'जणकलकले इ वा' जनकलकलो—जनाना
व्यक्तवर्गामको नात् 'जणुम्मी इ वा' जनोम्मि = जननाथ —तरङ्गवज्जनानामुपर्युपरि समा-
गमनम्, 'जणुकलिया इ वा' जनोकलिका वा—जनाना लघुतर समुदाय, 'जण-
सण्णिवाए इ वा' जनसन्निपात —जनाना सघर्षरूपेण मिलन भवति, तत्र—'बहुजणो'
बहुजन 'अणमणस्स एवमाइक्खइ' अयोऽयमेवमाचष्ट—एकोऽपर वटति सामाय-
रूपेण, 'एव भासइ' एव भाषते—वक्ष्यमाणप्रकारेण विशेषतः कथयति 'एव पणवेइ'
प्रज्ञापयति—अवृष्ट सन् कथयति 'एव परुवेइ' एव प्ररूपयति—पृष्ट सन् कथयति,

मनुष्यों का एकत्र जमघट होने लगा । (जणवोले इ वा) मनुष्यों की अव्यक्तध्वनि होने
लगी । (जणकलकले इ वा) प्रगट रूप में कहीं २ मनुष्यों का कलकल अर्थात् स्पष्ट
ध्वनि सुनाई देने लगी । (जणुम्मी इ वा) समुद्र के तरंग समान ऊपर के ऊपर लोगों के
झुड आने लगे । कहीं २ पर (जणुकलिया इ वा) सामान्य रूप से जनसमुदाय एकत्रित
हुआ । (जणसण्णिवाए इ वा) कहीं २ पर मनुष्यों का इतना अधिक सघट्ट हुआ कि वे
सब परस्पर में एक दूसरे से सघृष्ट होने लगे । इन सब में (बहुजणो) अनेक मनुष्य
(अणमणस्स एवमाइक्खइ) परस्पर में एक दूसरे से इस प्रकार सामायरूप में कहने
लगे, (एव भासइ) कोई २ इस प्रकार विशेषरूप से कहने लगे, (एव पणवेइ) कोई

उरवा लाग्या (जणवूहे इ वा) ओठ भाणुस भीलने पूछवा लाग्यो—अथवा भाणु
मोनु टोणु ओकत्र थवा लाग्यु (जणवोले इ वा) दोडोनी अव्यक्त ध्वनि थवा
लागी (जणकलकले इ वा) प्रगटरूपे कयाक कयाक मनुष्योनी उलकल अर्थात्
स्पष्ट ध्वनि सलजावा लागी (जणुम्मी इ वा) समुद्रना भीलनी पेठे उपरा
उपर दोडोना टोणा आववा लाग्या (जणुकलिया इ वा) सामान्यरूपे जन
समुदाय ओकत्रित थये (जणसण्णिवाए इ वा) डोध डोध स्थाने मनुष्यो ओटला
ओठला थया डे ते यथा परस्परमा ओक भीलनी साथे अथडावा लाग्या
आ यथाभा (बहुजणो) अनेक मनुष्य (अणमणस्स एवमाइक्खइ) परस्परमा
ओक भीलने आ प्रकारे सामान्यरूपमा उडेवा लाग्या (एव भासइ) डोध
डोध आ प्रकारे विशेषरूपमा उडेवा लाग्या, (एव पणवेइ) डोध डोध पूछया

पुण अभिगमण—वृंदण—णमसण—पडिपुच्छण—पज्जुवासणयाए ?
एगस्सवि आयरियस्स धम्मियस्स सुवयणस्स सवणयाए,
किमग ! पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए ? तं गच्छामो णं

आयुष्मन् । तेषामभिगमन, वन्दनेन=स्तवेन, नमस्यनेन=नमस्कारेण, प्रतिप्रच्छनेन=प्रतिप्र-
श्नेन, पर्युपासनया=सेवनया पुन यत् फलं भवति तत् किं वक्तव्यम्, अकथितमपि सुबुद्ध
भवतानति भाव । 'एगस्स वि आयरियस्स धम्मियस्स सुवयणस्स सवणयाए' एक-
स्यापि आचार्यस्स धार्मिकस्य सुवचनस्य श्रवणतया—एकस्याऽपि आचार्यस्य—आचार्यप्रोक्तस्य,
धार्मिकस्य=धर्मप्रयोजनस्य, अत एव सुवचनस्य=मदुपदेशस्य श्रवणतया=श्रवणेन महाफलं भवति,
'किमग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए' किमङ्ग ! पुनर्विपुलस्यार्थस्य ग्रहणतया—यान्मदुपदि-
ष्टस्य अर्थस्य ग्रहणेन किं वक्तव्यम्, यान्प्रोक्तार्थग्रहणेन सर्वथा कृतार्थो भवतीति भाव । 'त'
तत्—तस्मात् खलु 'देवाणुप्पिया' इह देवानुप्रिया । 'गच्छामो' गच्छाम =तदन्तिकं व्रजाम ,

वासणयाए) इह अग—आयुष्मन् । उनके समाप जाने से, उनको वन्दना करने से—उनकी
स्तुति करने से, उन्हें नमन करने से, प्रश्न पूछने से और उनकी पर्युपासना करने से जीवों
को किम अनुपम फल की प्राप्ति न होता होगा, अथात् सब कुछ फल का प्राप्ति होगी,
इसमें कुछ के लिये अन्यमात्र भी स्थान नहीं है । (एगस्सवि आयरियस्स धम्मियस्स
सुवयणस्स सवणयाए, किमग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए) जब तथारूप आचार्य
अगिहन्त भगवन्त से कह हुए धार्मिक सदुपदेशरूप एक भी वचन क सुनने से जीव महा-
फल का भागी होता है, तब ही आयुष्मन् । उनके द्वारा कथित विपुल अर्थों क ग्रहण
करने से जो फल होता है उसके विषय में तो कहना ही क्या ? (त गच्छामो ण देवा-

ववाथी, तेमने वदना उवाथी, तेमनी स्तुति उरवाथी, तेमने नमस्कार उर
वाथी, तेमने प्रश्न पूछवाथी तथा तेमनी पर्युपासना उरवाथी उवेने उया
अनुपम फलनी प्राप्ति न थई शडे ? अर्थात् सर्व फलनी प्राप्ति थशे
ओमा अहेहु भाटे अन्यमात्र पणु स्थान नथी (एगस्स वि आयरियस्स धम्मिय-
स्स सुवयणस्स सवणयाए किमग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए) अथारे तथारूप
अगिहन्त भगवन्त तद्दृष्टी उडेवामा आवता धार्मिक सदुपदेशरूप ओउ पणु
वचनने नालणवाथी एव महाफलना लागी याय ऐ त्यारे ऐ आयुष्मन् ।
तेमना द्वारा उडेवामा आवता विपुल अर्थोनु ग्रहण उरवाथी ने फल थाय
ऐ ते विषयमा तो उडेवानु न शु ? (त गच्छामो ण देवाणुप्पिया) भाटे ऐ

પુણ્ણભદ્દે ચેડણ અહાપડિરૂવ ડગ્ગહ ડગિણિહિત્તા સંજમેણ તવસા
અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરહ । ત મહપ્પલ્લં સ્વલુ ભો દેવાણુપ્પિયા !
તહારૂવાણ અરહતાણ ણામગોયસ્સ વિ સવ્વણયાણ, કિમ્મગ

સપ્રાપ્ત ઇતિ ભાવ , ' ડહ સમોસદ્દે ' ડહ સમસસૂત , સાધુકલ્પ્યાગ્રહે સમસસૂત ઇતિ ભાવ ,
તદેવાહ—' ઇહેવ ચપાણ ણયરીણ ' ડ્યાણિ, ડહેવ ચપાયા નગયા , ' વહિં ' વહિ—વહિ
ભવે પ્રદેશે, ' પુણ્ણભદ્દે ચેડણ ' પૂર્ણભદ્દે ચેયે—પૂર્ણભદ્દનામક ડયાને, ' અહાપડિરૂવ ડગ્ગહ
ડગિણિહિત્તા ' યથાપ્રતિરૂપમગ્રહમવગૃહ્ય—પ્રથમાનુકૂળમાવામસ્થાન યાચિવા, ' સંજમેણ
તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરહ ' પ્રથમેન તપમાડ્ડમાન ભાવયન્ વિહરતિ ।

‘ ત મહપ્પલ્લ સ્વલુ ભો દેવાણુપ્પિયા ! ’ તન્મહત્કાવ્ય સ્વલુ ભો દેવાનુપ્રિયા !
‘ તહારૂવાણ અરહતાણં ભગવતાણ ણામગોત્તસ્સવિ સવ્વણયાણ ’ તથારૂપાગામર્હતા ભગ
વતા નામગોત્રયોરપિ શ્રવણતયા=તાદગ્નાના સર્વાતિશયવતા ભગવતા તીર્થક્રાણા નામગોત્રશ્રવ
ણેનાપિ મહત્કલ્લ ભગતિ, ‘ કિમ્મગ પુણ અભિગમણ-વંદણ-ણમસણ-પડિપુચ્છણ-પજ્જુ
વાસણયાણ ’ કિમ્મ પુનરભિગમન-વન્દન-નમસ્યન-પ્રતિપ્રચ્છન-પર્યુપાસનયા હે અહ્મ ! =હે

હુણ હૈ, ઔર (ઇહેવ ચપાણ ણયરીણ વહિં પુણ્ણભદ્દે ચેડણ અહાપડિરૂવ ડગ્ગહ ડગિ
ણિહિત્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરહ) ઇસ ચમ્પા નગરી કે ગાહર
પૂર્ણભદ્દ ડદયાન મે ઠહરને કે લિયે વનપાલ કો આના લેકર પ્રથમ ઈવ તપ સે અપની આત્મા
કો ભાવિત કરતે હુણ વિચર રહે હૈ । ઇસલિયે (ભો દેવાણુપ્પિયા) હ દેવાનુપ્રિય ! જબ
(તહારૂવાણ અરહતાણ ભગવતાણ ણામગોયસ્સ વિ સવ્વણયાણ) તથારૂપ સર્વાતિશય
વપન્ન ભગવાન્ તીર્થકરોં કે નામ ઈવ ગોત્ર કે શ્રવણ સે ભા (મહપ્પલ્લ) જીયોં કો મહાફલ
પ્રાપ્ત હોતા હૈ, તવ (કિમ્મગ ! પુણ આભિગમણ-વંદણ-ણમસણ-પડિપુચ્છણ-પજ્જુ

સમવસૂત થયા છે તથા તેઓ (ઇહેવ ચપાણયરીણ વહિ પુણ્ણભદ્દે ચેડણ અહાપડિ
રૂવ ડગ્ગહ ડગિણિહિત્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરહ) આ તથા નગરીની
બહાર પૂર્ણભદ્દ ઉદયાનમા ઉતરવા માટે વનપાલની આજ્ઞા લઇને તથા તેમજ
તપથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા વિચરે છે આ માટે (ભો દેવાણુપ્પિયા)
હે દેવાનુપ્રિય ! જ્યારે (તહારૂવાણ અરહતાણ ભગવતાણ ણામગોયસ્સવિ સવ્વણયાણ)
તથાઇય સર્વાતિશયસપન્ન ભગવાન તીર્થ કરોના નામ તેમજ ગોત્રના શ્રવણથી
પણ (મહપ્પલ્લ) જીવોને મહાફલ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે (કિમ્મગ પુણ અભિગમણ
વંદણ-ણમસણ-પડિપુચ્છણ-પજ્જુવાસણયાણ) હે અગ-આયુષ્મન્ ! તેમના સમીપ

आणुगामियत्ताए भविस्सइ—त्ति कट्टु वहवे उग्गा उग्गपुत्ता भोगा
भोगपुत्ता, एवं दुपडोयारेणं राइण्णा खत्तिया माहणा भडा जोहा

हिताय=जावनादिनिग्राहाय, 'सुहाए' सुखाय=भोगमपाद्यानन्दाय, 'खमाए' क्षमाय=समु-
चितसुखसामध्याय, 'णिस्सेयसाए' नि श्रेयसाय=भाग्योदयाय, 'आणुगामियत्ताए'
आनुगामिकतायै=अनुगमनशाल्वेन भगवत्परम्पराऽनुगन्धिमुखाय भविष्यति । 'त्तिकट्टु' इति कृत्वा
इति=एव कृत्वा=आख्यान भाषण प्रज्ञापना प्ररूपणा च अन्योऽन्य कृत्वा 'वहवे' नहव, 'उग्गा
उग्गपुत्ता' उग्रा उग्रपुत्रा, तत्र-उग्रा —आदिदेवाऽवस्थापिता रक्षकवशजा, उग्रपुत्रा —त एव
कुमारावस्थासम्पन्ना, 'भोगा भोगपुत्ता' भोगा —भोगपुत्रा —भोगा =आदिदेवावस्थापिता
गुरुवशजा, भोगपुत्रा —त एव कुमारावस्थासम्पन्ना, 'एवं दुपडोयारेण' एव द्विपदोच्चारणेन—
ते च तत्पुत्राश्चेति द्विवारोच्चारणेन 'राइण्णा' राजन्या —भगवद्ब्रह्मस्यवशजा, राजन्यपुत्रा —राज-
आनन्द प्राप्ति के लिये (खमाए) समुचित सुख देने के लिये (णिस्सेयसाए) नि श्रेयस
अर्थात् भाग्योदय के लिये, तथा (आणुगामियत्ताए) जन्म-जन्मान्तर में सुख देने के लिये
(भविस्सइ) होगा, (त्तिकट्टु) इस प्रकार विचार कर (वहवे) बहुत से (उग्गा) भगवान्
आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित रक्षकवश में उत्पन्न 'उग्र' कहलाते हैं, ऐसे उग्रवशीय लोग,
और (उग्गपुत्ता) उन उग्रवशीय लोगों के पुत्र, तथा बहुत से (भोगा) भगवान् आदिनाथ
प्रभु द्वारा स्थापित गुरुवश में उत्पन्न 'भोग' कहलाते हैं, ऐसे भोगवशीय लोग और (भोग-
पुत्ता) उन भोगवशीय लोगों के पुत्र, (एव दुपडोयारेण) इसी तरह आगे के पदों का
भी दुबारा उच्चारण करना चाहिये, जैसे—'राइण्णा राइण्णपुत्ता' इत्यादि । तथा—बहुत से
(राइण्णा) राजन्य—अर्थात् भगवान् आदिनाथ के मित्रों के वशज एव उनके पुत्र, (खत्तिया)

भाटे, (सुहाए) सुख भाटे अर्थात् लोगजनित आनन्द प्राप्ति भाटे, (खमाए)
समुचित सुख देना भाटे (णिस्सेयसाए) निश्रेयस् अर्थात् भाग्योदयने भाटे,
तथा (आणुगामियत्ताए) जन्म-जन्मान्तरभा सुख देना भाटे (भविस्सइ) यशे
(त्तिकट्टु) आ प्रकारे विचार करीने (वहवे) धन्य होके (उग्गा) भगवान्
आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित रक्षकवशमा उत्पन्न 'उग्र' कहलाय छे, जेवा
उग्रवशीय होके, तथा (उग्गपुत्ता) ते उग्रवशीय होकेना पुत्र, (भोगा) भग-
वान् आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित गुरुवशमा उत्पन्न 'भोग' कहलाय छे,
जेवा भोगवशी होके, तथा (भोगपुत्ता) ते भोगवशी होकेना पुत्र, (एव दुपडो
यारेण) जे रीते आगणना पढेना पणु भीलवार उन्वारण करवु जेधजे,
जेभडे—“राइण्णा, राइण्णपुत्ता” इत्यादि, तथा धन्य (राइण्णा) राजन्य—अर्थात्
भगवान् आदिनाथना मित्राना वशज जेव तेभना पुत्र, (खत्तिया) क्षत्रिय

देवाणुप्पिया । समणं भगव महावीरं वदामो णमंसामो सक्कारेमो
सम्माणेमो कल्लाण मगलं देवयं चेइय विणएणं पज्जुवासामो ।
एयं णे इहभवे पेच्चभवे य हियाए सुहाए खमाए निस्सेयसाए

‘समणं भगव महावीरं वदामो’ श्रमण भगवत् महावीरं वन्दामहे—स्तुम गुणगानेन,
‘णमंसामो’ नमस्कुर्म पञ्चाङ्गनमनन, ‘सक्कारेमो’ सत्कुर्म अभ्युत्थानादिना, ‘समाणेमो’
सम्मानयाम—परमादरेण—भक्तिबहुमाननेत्यर्थ, ‘कल्लाण मगलं देवयं चेइय विणएणं
पज्जुवासामो’ कन्याण मङ्गलं देवतं चैयं विनयेन पर्युपास्महे—कन्याण=कन्याणप्राप्तिकारणम्,
मङ्गल=दुरितदूरीकरणकारणम्, देवत=देवोचितप्रभावोपचितम्, चैय=केवलज्ञानयुक्त—चित्त
प्रसादहेतु वा एतादृशं भगवत् पर्युपास्महे=विनयेन सेवामहे, ‘एयं णे’ एतन्—एतद्=भग-
वद्वन्दनादि, न—अस्माकम्, ‘इहभवे पेच्चभवे य’ इहभवे प्रेयभवे—परभवे च ‘हियाए’

णुप्पिया) इसलिये हे देवानुप्रिय । उनके पास अपने चले, वहा जाकर (समण भगव
महावीर) श्रमण भगवान् महावीर को (वदामो) वन्दना करें अर्थात् उनका गुणगान
करे । (णमंसामो) पचाग—नमन—पूर्वक नमस्कार करे । (सक्कारेमो) अभ्युत्थानादिक
क्रियाओं द्वारा उनका सत्कार करे । (समाणेमो) भक्ति बहुमान के साथ उनका सम्मान
करें । (कल्लाण) कन्याग प्राप्ति के कारणभूत, (मगल) पापों को दूर करने के लिये
निमित्तरूप, (देवय) देवाधिदेव के प्रभाव से युक्त, (चेइय) केवलज्ञान युक्त, ऐसे श्री भग
वान् महावीर स्वामी को (विणएण) विनयपूर्वक (पज्जुवासामो) सेवा करें । (एयं णे
इहभवे पेच्चभवे य) यह भगवान् का वन्दन और नमस्कार आदि इस भव में और पर
भव में (हियाए) आजीवन कल्याण के लिये (सुहाए) सुख के लिये अर्थात् भोगजनित

देवानुप्रिय ! तेमनी पास आपणे ज्जंओ, त्या ज्जंने (समण भगव महावीर)
श्रमणु लगवान महावीरने (वदामो) वन्दना करीओ अर्थात् तेमना गुणगान करीओ
(णमंसामो) पचाग—नमनपूर्वक नमस्कार करीओ (सक्कारेमो) अभ्युत्थान आदि
क्रियाओ द्वारा तेमनो सत्कार करीओ (समाणेमो) लङ्कित बहुमान साथे
तेमनु सम्मान करीओ (कल्लाण) कन्याण प्राप्तिना कारणभूत (मगल) पापोनो
नाश करवा भाटे निमित्तरूप, (देवय) देवाधिदेवना प्रभावधी युक्त, (चेइय)
केवलज्ञान युक्त, ओवा श्री लगवान महावीर स्वामीनी (विणएण) विनयपूर्वक
(पज्जुवासामो) सेवा करीओ (एयं णे इहभवे पेच्चभवे य) आ लगवानने वडन
तथा नमस्कार आदि आ लवभा तथा परलवभा (हियाए) आजीवन कल्याण

યદ્રા-અહુકુટુમ્વપોષકા, ઇન્દ્રા = ટમો હસ્તા, તપ્રમાણ દ્રવ્યમર્હન્તાતિ તથા, તે ચ જપ્ત્યમયમોઽકૃષ્ટભેદાત્ ત્રિપ્રકારાસ્તત્ર હસ્તિપરિમિતમગિમુક્તાપ્રવાલસુવર્ણરજતાદિદ્રવ્યરાગિ સ્વામિનો જઘન્યા, હસ્તિપરિમિતવજ્રહારકમગિમાગિક્યગગિસ્વામિનો મયમા, હસ્તિપરિ-
મિતકવલ્લવજ્રહારકગગિસ્વામિન ઉકૃષ્ટા, હસ્તિપ્રમાગોચ્છિતધનગગિસ્વામિન ઇન્દ્રા ઇયર્થ ।
શ્રેષ્ઠિન = લક્ષ્મીકૃપાકટાક્ષપ્રત્યક્ષલ્લક્ષ્યમાણદ્રવિણલક્ષલક્ષણવિલક્ષણહિરણ્યપદ્મસમલ્લકૃતમૂર્ધાનો
નગરપ્રધાનવ્યવહાર, સેનાપતય = ચતુરજ્ઞસન્યનાયકા, સાર્થવાહા = ગણિમ-ધરિમ-મેય-

હસ્તિ પ્રમાણ દ્રવ્યવપન્ન ધનિક જન, એ જઘન્ય, મયમ એવ ઉકૃષ્ટ કે ભેદ સે ૩ પ્રકાર કે
હોતે હૈ, ઇનમ જિનક પાસ હસ્તિપ્રમાગપરિમિત મગિ, મુક્તા, પ્રવાલ, સુવર્ગ એવ રજત આદિ
દ્રવ્ય કી રાગિ હોતા હે વે જઘન્ય ઇમ્ય હૈ, જિનકે પાસ હસ્તિપ્રમાણ પરિમિત વજ્ર હીર,
મગિ, માગિક્ય કા રાગિ હોતા હ વે મધ્યમ ઇમ્ય હ, પરન્તુ જિનક પાસ કેવલ હસ્તિ-
પ્રમાગ-પરિમિત વજ્ર હીર કી રાગિ હોતા હે વે ઉકૃષ્ટ ઇમ્ય હ । શ્રેષ્ઠા-લક્ષ્મી કા જિન
પર પૂરા ૨ કૃપા હો, ડસ કૃપાકોરકે કારણ જિનકે લાગો કે ગચ્ચાને હો, તથા જિનકે
ગિર પર ઉન્હોં કો મચિત કરન વાલા ચાન્ડી કા વિલક્ષણ પદ્મ શોભાયમાન હો રહા હો,
જો નગર ક પ્રધાન વ્યાપારા હા, ઉન્હેં શ્રેષ્ઠી કહતે હૈ, એસે શ્રેષ્ઠી જન, સેનાપતિ=ચતુરજ્ઞ સેના
ક નાયક, સાર્થવાહ-જો ગણિમ=ગિન કર સ્વરીદને-વેચને યોગ્ય નારિયલ, સુપારા, કેળા
આદિ વસ્તુઓ કો, ધરિમ=તૌલકર સ્વરીદને-વેચને યોગ્ય ધાન, જૌ, નમક, શકર આદિ
વસ્તુઓ કો, મેય=સરાવા, આદિ ઊંઠે વર્તન આદિ સે માપ કર સ્વરીદને વેચન યોગ્ય દૂધ,

વાળા, ઇલ્ય-હસ્તિ-પ્રમાણ-દ્રવ્ય-અવપન્ન ધનિક જનો, આ જઘન્ય, મધ્યમ
તેમજ ઉકૃષ્ટના ભેદથી ૩ પ્રકારના હોય છે તેમા જેમની પાસે હસ્તિપ્રમાણ
પરિમિત મણિ, મુક્તા, પ્રવાલ, સુવર્ણ તેમજ ચાદી આદિ દ્રવ્યના ઢગલા હોય
તે જઘન્ય ઇમ્ય છે, જેની પાસે હસ્તિપ્રમાણપરિમિત વજ્ર, હીરા, મણિ,
માણેડના ઢગલા હોય તે મધ્યમ ઇમ્ય છે પરન્તુ જેમની પાસે કેવલ હસ્તિ
પ્રમાણપરિમિત વજ્ર હીરાના ઢગલા હોય તે ઉકૃષ્ટ ઇમ્ય જન છે શ્રેષ્ઠી-લક્ષ્મીની
જેમના ૫૦ પુરેપુરી કૃપા હોય, તે કૃપાના કારણે જેના લાખોના ખજાના
હોય તથા જેમના માવા ઉપર તેનું સૂચન કરવાવાળા ચાદીના વિલક્ષણ પદ્મ
(પાઘડી) શોભી ગડી હોય, જે નગરના મુખ્ય વ્યાપારી હોય તેમને શ્રેષ્ઠી
કહેવાય જે એવા શ્રેષ્ઠીજન, સેનાપતિ-ચતુરજ્ઞ સેનાના નાયક, સાર્થવાહ-જે
ગણિમ=ગણતરી કરીને ખરીદાય તથા વેચાય તેને યોગ્ય નારિયલ, મોપારી,
કેળા આદિ વસ્તુઓ, ધરિમ=તૌલીને ખરીદવા, વેચવા યોગ્ય ધાતુ, જવ,
મીઠું, શાકર આદિ વસ્તુઓ, મેય=પાવણ કે ડોળા એવા નાના વાસણથી

पसत्थारो मल्लई लेच्छई लेच्छइपुत्ता अण्णे य वहवे राई-सर-
तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-

यकुमाराश्च, 'स्वत्तिया' क्षत्रिया, क्षत्रियकुमाराश्च, 'माहणा' ब्राह्मणा, ब्राह्मणकुमाराश्च, 'भडा' भटा भटकुमाराश्च, 'जोहा' योधा - युद्धव्यवसायवन्त, तथा कुमाराश्च, 'पसत्थारो' प्रज्ञास्तार धर्मशास्त्रपाठका, तथा पुत्राश्च, 'मल्लई' मल्लकिन = विशिष्टक्षत्रियजाताया, तथा पुत्राश्च, 'लेच्छई' लेच्छकिन - क्षत्रियजातिभेदवन्त, 'लेच्छइपुत्ता' लेच्छकिपुत्रा, 'अण्णे य वहवे' अये च वहव 'राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-प्पभिडओ' राजे-श्वर-तलवर-माडम्बिक-कौटुम्बिके-भ्य-सेट्टि-सेनापति-सार्वनाह प्रभृतय, तत्र-राजानो=माण्डलिका नरपतय, ईश्वरा = ऐश्वर्यवपन्ना युवराजा, तत्रग = तुष्ट-भूपालदत्तपट्टवन्धपरिभूषिता राजकन्या, माडम्बिका = ग्रामपञ्चगतीपतय, यद्वा-सार्धकोट्य-परिमितप्रातरैर्विच्छिद्य विच्छिद्य स्थिताना ग्रामाणामधिपतय, कौटुम्बिका = कुटुम्बभरण तपरा,

क्षत्रिय और उनके पुत्र, (माहणा) ब्राह्मण और ब्राह्मणपुत्र, (भडा) भट और भटपुत्र, (जोहा) योधा-युद्ध के व्यवसायवाले व्यक्ति और उनके पुत्र, (पसत्थारो) धर्मशास्त्रपाठक और उनके पुत्र, (मल्लई) मल्लकी-मल्लकि जाति के क्षत्रिय और उनके पुत्र, (लेच्छई) लेच्छकी-लेच्छकी जाति के क्षत्रिय और (लेच्छइपुत्ता) लेच्छकियों के पुत्र, तथा और भी बहुत से (राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-प्पभिडओ) राजा-माडलिक नृपति, ईश्वर-ऐश्वर्यवपन्न युवराज, तलवर-मतुष्ट हुए नृपतिद्वारा प्रदत्त पट्टवन्ध से परिभूषित राजा जैसे विशिष्ट व्यक्ति, माडम्बिक-पाचसौ गाव के अधिपति, अथवा ढाई २ कोस पर बसे हुए ग्रामों के स्वामी, कौटुम्बिक-अपने-कुटुम्ब का भरण-पोषण करने वाले, अथवा-बहुत कुटुम्ब का पालनपोषण करने वाले, इभ्य

तथा तेभना पुत्र, (माहणा) ब्राह्मण तथा ब्राह्मणपुत्र, (भडा) भट तथा भटपुत्र, (जोहा) योद्धा-युद्धमा व्यवसायवाणा लोक तथा तेभना पुत्र, (पसत्थारो) धर्मशास्त्रपाठक तथा तेभना पुत्र, (मल्लई) भटल-भटलजातिना क्षत्रिय अने तेना पुत्र, (लेच्छई) लेच्छकी-लेच्छकी जातिना क्षत्रिय तथा (लेच्छइपुत्ता) लेच्छकिओना पुत्र तथा भील पणु धणु (राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-प्पभिडओ) राजा-माडलिक नृपति, ईश्वर-ऐश्वर्य-सपन्न युवराज, तलवर-सतोष पाभेला नृपति द्वारा प्रदत्त पट्टवन्ध से परिभूषित राजा जेवा विशिष्ट लोक, माडम्बिक-पाचसौ गाभना अधिपति, अथवा अढी २ कोस पर बसेला गाभेना स्वामी, कौटुम्बिक-पेटाना कुटुम्बना भरण-पोषण करवावाणा, अथवा धणु उट्टेणना पालन पोषण करवा

गडया अट्टविणिच्छयहेउ अस्सुयाड सुणेस्सामो सुयाइ निस्स-
कियाइ करिस्सामो, अप्पेगडया अट्टाड हेऊड कारणाड वागर-
णाड पुच्छिस्सामो, अप्पेगडया सव्वओ समता मुडे भवित्ता

अपूर्वदृष्टदर्शनार्थमित्यर्थ । 'अप्पेगडया' अन्येकके-केचित् 'अट्ट-विणिच्छय-हेउ' अर्थविनिश्चयहतु-अर्थाना=जीवाजावात्तिभावाना यत स्वरूप तस्य विनिश्चयो हतुर्यस्मिस्तत्, जावाजीवादिस्वरूपविनिश्चयार्थमित्यर्थ, 'अस्सुयाड' अश्रुतानि आगमरहस्यानि, 'सुणेस्सामो' श्रोष्याम-इत्यागया, 'सुयाइ निस्सकियाइ करिस्सामो' श्रुतानि निगदितानि करिष्याम-इत्यागया, 'अप्पेगडया' अन्येकके-केचित्-'अट्टाड हेऊड कारणाड वागरणाइ' अर्थान् हेतून् कारणानि व्याकरणाणि, तत्र-अर्थान्-जीवाजीवादिनवतत्त्वरूपान् भावान्, हेतून् - जीवादिस्वरूपसाधकान्, कारणानि=अथानुपपत्तिमात्ररूपाणि व्याकरणानि=परप्रत्यर्थोत्तररूपाणि 'पुच्छिस्सामो' प्रक्ष्याम, 'अप्पेगडया' अन्येकके, 'सव्वओ समता मुडे भवित्ता' सर्वत समन्ताद् मुण्डा भूत्वा-सर्वत सावद्ययापार-

(अप्पेगडया) कितनेक (अट्टविणिच्छयहेउ) जीव अजीव-आदि पदार्थों के स्वरूप को निश्चय करने के लिये, तथा (अस्सुयाड सुणेस्सामो) आगम के रहस्य जो पहिले कभी सुनने में नहीं आये हैं उन्हें सुनेगे, और (सुयाइ निस्सकियाइ करिस्सामो) जो आगम के रहस्य सुने हैं उन्हें शका रहित करेंगे इस प्रकार की भावना से, (अप्पेगडया) और कितनेक (अट्टाड हेऊड कारणाड वागरणाड पुच्छिस्सामो) जीव अजीव आदि नव तत्त्वरूप भावा को, जीवात्तिक के स्वरूप के साधकरूप हेतुओं को, अथानुपपत्तिरूप कारणों को, एवं पर के द्वारा पूछे गये अर्थ के उत्तररूप व्याकरण को पढ़ेगा इस प्रकार की भावना से, (अप्पेगडया) कितनेक (सव्वओ समता मुडे भवित्ता आगाराओ अणगारिय पव्व-

नडि तेथी तेमने जेवा भाटे, (अप्पेगडया) डेटलाड (अट्टविणिच्छयहेउ) एव-अएव आदि पदार्थोंना स्वरूपने निश्चय करवाने भाटे तथा (अस्सुयाड सुणेस्सामो) आगमना रहस्य ने पड़ेला दही सालण्या नडोता ते सालणशु, तथा (सुयाइ निस्सकियाइ करिस्सामो) ने आगमनु रहस्य सालण्यु ते तेने शकारुडित डण्णु ओ प्रकारनी लावनाथी, (अप्पेगडया) तथा डेटलाड (अट्टाड हेऊड कारणाड वागरणाड पुच्छिस्सामो) एव अएव आदि नवतत्त्वरूप लावने, एव आदिकना स्वरूपना साधकरूप हेतुओने, अन्यथानुपपत्ति रूप डारण्णोने तेमण्णीण द्वारा पूछाता अर्थना उत्तररूप व्याकरणने पृच्छशु-ओ प्रकारनी लावनाथी, (अप्पेगडया) डेटलाड (सव्वओ समता मुडे भवित्ता आगाराओ अणगा

અપ્પેગડયા વદણવત્તિયં અપ્પેગડયા પૂયણવત્તિયં ઇવં
સક્કારવત્તિયં સમ્માણવત્તિયં દંસણવત્તિયં કોઝહલવત્તિયં, અપ્પે-

પરિચ્છેદ્યરૂપક્રેયવિક્રેયવસ્તુજ્ઞાતમાત્રાય લામેચ્છયા દેશાન્તરાણિ વ્રજતા સાર્યં વાહયત્તિ=યોગ-
ક્ષેમાભ્યા પરિપાલયતીતિ, દીનજનોપકારાય મૂલ્ધન ઢલ્વા તાન સમર્થયતીતિ તથા, ણ્ત
ત્પ્રમૃતય, એવુ-‘અપ્પેગડયા’ અપ્પેકકે-કેચિત્-‘વદણવત્તિય’ વન્દાવૃત્તિકમ્-વન્દનાય
વૃત્તિ = પ્રવૃત્તિર્યસ્મિન કર્મણિ તત્ તથા, ક્રિયાવિશેષણમિદ, વન્દનાર્થમિયર્થ, ‘અપ્પેગડયા’
અપ્પેકકે-કેચિત્ ‘પૂયણવત્તિય’ પૂજનવૃત્તિકમ્-સેવાકરણાર્થમ્, ‘સક્કારવત્તિય’
સત્કારવૃત્તિકમ્-સત્કારાર્થમ્, ‘સમ્માણવત્તિય’ સમ્માનવૃત્તિકમ્-સમ્માનાર્થમ્, ‘દંસણ-
વત્તિય’ દર્શનવૃત્તિકમ્-દર્શનાર્થમ્, ‘કોઝહલવત્તિય’ કૌતૂહલવૃત્તિકમ્-કૌતૂહલાર્થમ્-

ધી, તેલ આદિ વસ્તુઓ કો, તથા-પરિચ્છેદ્ય=કસોટી આદિ પર પરીક્ષા કરકે સ્વરીદને બેચને
યોગ્ય મણિ, મોતી, મૂગા, ગહના આદિ વસ્તુઓ કો લેકર નફા ક લ્યિયે દેશાન્તર મેં જાને
વાલે સાર્ય (સમૂહ) કો લે જાતે હૈ, તથા યોગ (નવી વસ્તુ કી પ્રાપ્તિ) ઓર ક્ષેમ (પ્રાપ્ત
વસ્તુ કી રક્ષા) કે દ્વારા ઉનકા પાલન કરતે હૈ, ગરીબોં કી મલાઈ કે લ્યિયે ઉહેં પૂંજી
દેકર વ્યાપાર દ્વારા ઉન્હે ધનવાન બનાતે હૈ, બે સાર્યવાહ કહલાતે હૈ, એસે સાર્યવાહ લોગ,
ઇનમેં સે-(અપ્પેગડયા) કિતનેક (વદણવત્તિય) વન્દના કરને કે લ્યિયે (અપ્પેગડયા) કિત-
નેક (પૂયણવત્તિય) સેવા કરને કે લ્યિયે, (એવ) ઇસી તરહ (સક્કારવત્તિય) સત્કાર કરને
કે લ્યિયે, (સમ્માણવત્તિય) સ્માન કરને કે લ્યિયે, (દંસણવત્તિય) દર્શન કરને કે લ્યિયે,
(કોઝહલવત્તિય) પહિલે કબી મી મગવાન કો નહીં દેસે થે, અત્ત ઉનકો દેસને કે લ્યિયે,

માપીને ખરીદવા વેચવા યોગ્ય દૂધ, ઘી, તેલ આદિ વસ્તુઓ તથા પરિચ્છેદ્ય
=કસોટી આદિ ઉપર પરીક્ષા કરીને ખરીદવા વેચવા યોગ્ય મણિ, મોતી,
પરવાળા, ઘરેણા આદિ વસ્તુઓ લઈને નફો કરવા માટે દેશાન્તરમાં જવાવાળા
સાર્ય (સમૂહ)ને લઈ જાય છે, તથા યોગ (નવી વસ્તુની પ્રાપ્તિ) અને ક્ષેમ
(પ્રાપ્ત વસ્તુની રક્ષા) દ્વારા તેમનું પાલન કરે છે, ગરીબોના ભલા માટે તેમને
પુણ્ય કર્મને વ્યાપાર દ્વારા ધનવાન બનાવે છે તે સાર્યવાહ કહેવાય છે એવા
એવા સાર્યવાહ લોક, એમાના (અપ્પેગડયા) કેટલાક (વદણવત્તિય) વદના કરવા
માટે (અપ્પેગડયા) કેટલાક (પૂયણવત્તિય) સેવા કરવા માટે, (એવ) એવી રીતે
(સક્કારવત્તિય) સત્કાર કરવા માટે (સમ્માણવત્તિય) સન્માન કરવા માટે (દંસણ
વત્તિય) દર્શન કરવા માટે (કોઝહલવત્તિય) પહેલા કદી પણ લગવાનને જોયેલા

पायच्छित्ता, सिरसा कंठे मालकडा आविद्ध-मणि-सुवर्णा कप्पिय-
हार-द्धहार-तिसर-पालव-पलंघमाण-कटिसुत्त-सुकय - सोहा-
भरणा पवर-वत्थ-परिहिया चदणो-ल्लित्त-गाय-सरीरा, अप्पे-

कृत कौतुक=मणीपुण्डादिक, मङ्गल-द्वयस्तथा, एतद्वय प्रायश्चित्त तु स्वप्नादिप्रगमन-
त्वेनाव्यकरणाद्यवाद् येस्ते तथा, कौतुकमङ्गलरूप प्रायश्चित्त कृतवत् इत्यर्थ । 'सिरसा
कंठे मालकडा' सिरसि कण्ठे कृतमाला 'आविद्ध-मणि-सुवर्णा' आविद्ध-मणि-
सुवर्णा-परिभूतमणिकनकमूपणा, भूषणान्येव नामभिर्निर्दिशति-'कप्पिय हार-द्धहार-
तिसर पालव पलंघमाण-कटिसुत्त-सुकय-सोहाभरणा' कल्पित-हारा-द्धहार-तिसर-
पालवप्रलम्बमान-कटिमूत्र-सुकृत-शोभाऽऽभरणा, तत्र-हार अर्द्धहार तिसरकश्च प्रसिद्ध,
तथा प्रालम्ब = झुम्पनक स एव प्रलम्बमान यत्र तत् कटिमूत्र च तानि सुकृतशोभानि आभरणानि
कल्पितानि-इतानि येस्ते तथा, विविधभूषणभूषितगराग इत्यर्थ, तथा-'पवर-वत्थ-
परिहिया' प्रवग्धवपुर्गहिता -श्रेष्ठवस्त्रधारका, 'चदणो-ल्लित्त-गाय-सरीरा' चन्दनो ल्लित्त-
गाय गरीरा -च दनचचित्तगराग । 'अप्पेगइया' अयेकके-'हयगया एव गयगया रहगया

मणानिभूतं द्रवि अक्षतं आनि धारणं किये, (सिरसा कंठे मालकडा आविद्ध-मणि-सुव-
र्णा) मस्तक एव कंठ म मागार्गे धारणं किये, जिनमें मणि जड़े हुए हैं ऐसे सुवर्णों के
आभूषण पहिन, तथा (कप्पिय हार-द्धहार-तिसर-पालव-पलंघमाण-कटिसुत्त-सुकय-
सोहा भरणा) शरीरशोभावर्द्धक अठारह लर के हार, ९ लर के अर्द्धहार, तान लर क
तिसरक, और नाचे का ओर लटकते हुए शूमक वाले कटिमूत्र पहिरे, (पवर-वत्थ-परि-
हिया) अच्छे २ सुत्तर वतुमूल्य वस्त्र पहिरे, (चदणो-ल्लित्त-गाय सरीरा) शरीर पर
चन्दन लगाये, जब इस प्रकार वहाँ को जनता सज-धज कर तैयार हो चुकी तब उसमें से
(अप्पेगइया) किन्नेर (चढ़ने के लिये), (हयगया) घोड़ा पर सवार हुए, (एव गयगया)

मालकडा आविद्धमणि-सुवर्णा) भस्तक तेमज्ज उठमा मालाओ धारण उगी,
जेमा मणि जडेला डोय ओवा सुवर्णु ना आलूषणु पडेर्या, तथा (कप्पिय हार-द्ध
हार-तिसर-पालव-पलंघमाण-कटिसुत्त-सुकय-सोहाभरणा) शरीरशोभावर्द्धक अठार
ह (लट)ना डार, ९ मन्ता अधडार, त्रणु मरना डार, नीचेनी तरङ्ग
लटकता भूमभाषाणा उटिसुत्त पडेर्या, (पवर-वत्थ-परिहिया) सारा सारा
सुन्दर भडुभूत्य वओ पडेर्या, (चदणो-ल्लित्त-गाय सरीरा) शरीर पर
चन्दन लगाव्यु ज्यारे आ प्रडारे त्यानी जनता मणुधणुने तैयार थड
गई त्यारे तेमाग्री (अप्पेगइया) उटलाउ आलवा माटे (हयगया) घोडा पर

अगाराओ अणगारियं पव्वइस्सामो, [अप्पेगइया] पचाणुव्वइयं
सत्तसिक्खावइय दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामो, अप्पे-
गइया जीयमेयति कट्टु ण्हाया कयवलिकम्मा कय-कोउय-मगल-

प्रतिपूर्वक मुण्डिता - कृतकगल्लक्षणा सम्पद्य 'अगाराओ अणगारियं पव्वइस्सामो' अगा-
राद=गृहाद् अनगारिकता=साधु च प्रव्रजिष्याम =प्राप्स्याम -अनगारा भविष्याम, 'अप्पेगइया'
अप्येकके 'पचाणुव्वइयं सत्तसिक्खावइयं दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामो'
पञ्चानुव्रतिक सप्तगिक्षाव्रतिक द्वादशविधं गृहिधर्मं प्रव्रजिष्याम, 'अप्पेगइया' अप्येकक-
'जिण-भत्ति-रागेण' जिनभक्तिरागेण, 'अप्पेगइया' अप्येकक, 'जीयमेयति कट्टु'
जातमेतदिति कृत्वा-कुलाचारोऽयमिति मत्वा, 'ण्हाया' स्नाता - 'कयवलिकम्मा' कृत
वलिकमाग, 'कय-कोउय-मगल-पायच्छित्ता' कृत-कौतुक-मङ्गल-प्रायश्चित्ता -

इस्सामो) सावध व्यापारो से सर्वथा विरत होकर, कगल्लचनपूर्वक गार्हस्थिक अवस्था का
परित्याग कर अनगार बनेगे-इस प्रकार की भावना से, तथा कितनेक- (पचाणुव्वइयं
सत्तसिक्खावइयं दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामो) पाच अणुव्रत एवं सात गिक्षा-
व्रत के भेद से १२ भेदरूप गृहस्थ के धर्म को स्वीकार करेगा-इस भावना से, (अप्पे-
गइया) कितनेक (जिणभत्तिरागेण) जिनद्र का भक्ति करेंगे इस प्रकार भक्ति के अनु-
राग से, (अप्पेगइया,) कितनेक (जीयमेयति कट्टु) यह हम लोगों का कुगचार है-इस
प्रकार मान कर, (ण्हाया) स्नान किये, (कयवलिकम्मा) काक आदि को अनादि दान
रूप वलिकर्म किये, (कय-कोउय-मगल-पायच्छित्ता) दुस्वप्नादि निवारण किये

रियं पव्वइस्सामो) सावध व्यापारोऽथी सर्वथा विरत यधने देशल्लचनपूर्वक
गार्हस्थिक अवस्थानो परित्याग करीने अनगार बनशु-ये प्रकारनी भाव-
नाथी, तथा उटलाउ (पचाणुव्वइयं सत्तसिक्खावइयं दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडि-
वज्जिस्सामो) पाच अणुव्रत तेमज्जा सात गिक्षाव्रतना भेदथी १२ भेद उप-
गृह्यथना धर्मनो स्वीकार करशु येवी भावनाथी, (अप्पेगइया) उटलाउ
(जिणभत्तिरागेण) जिनेन्द्रनी भक्ति करशु ये प्रकारनी भक्तिना अनुगमथी,
(अप्पेगइया) उटलाउ (जीयमेयति कट्टु) आ आमारो कुलाचार ते-ये प्रजा-
रनी मान्यताथी, (ण्हाया) स्नान करी (कय-वलिकम्मा) दानदा आदिने
अन्न आदि दानउप वलिकर्म करी, (कय-कोउय-मगल-पायच्छित्ता) दुस्वप्नादि
निवारणने भाटे भसी तिलउ दही चोण्णा आदि धारण करी, (मिरमा कठे

मज्झेणं णिग्गच्छति, णिग्गच्छित्ता जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव
उवागच्छति, उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूर-
सामते उत्ताडए तित्थयराडसेसे पासति, पासित्ता जाणवाहणाड
ठवेति, ठवित्ता जाणवाहणेहिंतो पच्चोरुहति, पच्चोरुहित्ता जेणेव

चम्पानगर महाकोलाहलमया कुर्वत, 'चपाएणयरीए' चम्पायानगया 'मज्झ मज्झेण'
म मन्त्रेन सर्वतो म यमार्गग 'णिग्गच्छति' निर्गच्छन्ति, 'णिग्गच्छित्ता' निर्गय 'जेणेव पुण्ण-
भदे चेडए' यत्रैव पूर्णभद्र चैयम्, 'तेणेव उवागच्छति' तत्रैवोपागच्छन्ति, 'उवागच्छित्ता'
उवाग य, 'समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य
अदूरसमाप 'उत्ताडए तित्थयराडसेसे पासति' उत्तादान् तार्थकगतिगेषान्=तीर्थकगतिगय-
द्योनकानि कानिचिच्छ्रादानि चिह्नानि पश्यन्ति, 'पासित्ता' दृष्ट्वा 'जाणवा-
हणाड ठवेति' यानवाहनानि स्थापयन्ति, 'ठवित्ता' स्थापयित्वा 'जाणवाहणेहिंतो

भित महाममुद्र क महाव्वनि से मानो युक्त करते हुए, (चपाए णयरीए) उस चपा नगर
क (मज्झमज्झेण) ठाक वाचो वाच क मार्गसे (णिग्गच्छति) निकले, (णिग्गच्छित्ता)
ये सत्र निकल कर (जेणेव पुण्णभदे चेडए) जहा पर वह पूर्णभद्र नामका उद्यान था
(तेणेव उवागच्छति) वहाँ पर पहुँचे, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स
अदूरसामते उत्ताडए तित्थयराडसेसे पासति) वहाँ पहुँच कर उन्होंने भगवान् महा-
वीर क न अतिदूर और न अनिनिकट तार्थकरो के अतिशय स्वरूप छत्र आदिकों को देखा,
ये छत्रादिक तीर्थकर के अतिशय धोनक चिह्न मान गये हैं, (पासित्ता जाणवाहणाड
ठवेति) इन चिह्नों के देखते ही उन सत्रों ने अपने २ यानवाहनादिकों को वहाँ रोक

प्रशुभित भडासमुद्रना भडाव्वनिथी जेम युक्त उरता डोय तेम (चपाएणयरीए) ते
च पा नगरीनी (मज्झमज्झेण) थराथर वच्चोवच्चना मार्गथी (णिग्गच्छति) नीकल्या,
(णिग्गच्छित्ता) ते थवा नीडणीने (जेणेव पुण्णभदे चेडए) ल्या ते पूणुलद्र नामनु
उद्यान डुपु (तेणेव उवागच्छति) त्या पडोअ्या, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ
महावीरस्स अदूरसामते उत्ताडए तित्थयराडसेसे पासति) त्या पडोअीने तेअोअे
लगवान भडावीरथी थडु इर नडि तेम तीर्थ करेना अतिशयस्वरूप छत्र
आदिने लेया, आ छत्र आदिक तीर्थ करेना अतिशयद्योतक चिह्न बनाय
छे. (पासित्ता जाणवाहणाड ठवेति) अे चिह्नोंने लेता न ते थधाअे पोत

ગઈયા હયગયા એવ ગયગયા રહગયા સિવિયાગયા સદમાણિ-
યાગયા, અપ્પેગઈયા પાય-વિહાર-ચારિણો પુરિસ-વગ્ગુરા-પરિ-
વિસ્ત્તા મહયા ઉક્કિટ્ઠિ-સીહ-ણાય-વોલ-કલકલ-રવેણં પક્કુ-
ભિય-મહાસમુદ-રવ-ભૂયં પિવ કરેમાણા ચંપાણ ણયરીણ મજ્ઞ-

સિવિયાગયા સદમાણિયાગયા 'હયગતા એવ ગયગતા રહગતા ગિવિકાગતા સ્થદમાનિ
કાગતા—તત્ર શકટોપગિ દત્તા ગિવિકેવ સ્થદમાનિકા, 'અપ્પેગઈયા' અપ્યેકકે 'પાય-
વિહાર-ચારિણો' પાદવિહારચારિણ 'પુરિસવગ્ગુરાપરિવિસ્ત્તા' પુરુષવાગુરાપરિક્ષિતા—
પુરુષસમૂહન પરિવેષિતા, 'મહયા' મહતા 'ઉક્કિટ્ઠિ-સીહણાય-વોલ-કલકલ-રવેણ'
ઉક્કટ્ઠિ-સિંહનાદ-ગોલ-કલકલ-રવણ — ઉક્કટ્ઠિ = આનન્દમહાન્નિ, સિંહનાદ = પ્રસિદ્ધ,
ગોલ = વર્ગયક્તિસહિતો ધ્વનિ, કલકલ = વર્ગયક્તિરહિતો ધ્વનિ, ણયા સમાહાર, તદેવ
યો રવ સ તથા તેન, 'પક્કુભિય-મહાસમુદ-રવભૂય પિવ' પ્રશ્નુભિત-મહાસમુદ-રવભૂત
મિવ-પ્રશ્નુભિતમહાસમુદસ્ય યો રવભૂત = સજાતગન્દસ્તમિવ = તદ્વત્ નગર 'કરેમાણા' કુર્વન્ત-

इसी प्रकार कितनेक हाथी पर आरुढ़ हुए, (रहगया) कितनेक रथों पर बैठे, (सिविया-
गया) कितनेक पालगियों में चढ़े, (सदमाणियागया) कितनेक बहेलियों-पालकीविशेष
में बैठे, (अप्पेगइया) तथा कितनेक (पुरिस-वग्गुरा-परिविस्तता) पुरुषों के समूह से
घिरे हुए होकर (पाय-विहार-चारिणो) पैदल ही निकले, ये सभी (महया) महान्
(उक्किट्ठि-सीहणाय-वोल-कलकल-रवेण) 'उक्किट्ठि'—उक्कट्ठि—अतिशय आनन्द जनित
ध्वनि से, (सीहणाय) सिंहनाद—सिंहनाद से, 'गोल'—व्यक्तवर्णयुक्त ध्वनिसे, तथा 'कल-
कलरव'—अ व्यक्त ध्वनि से (पक्कुभिय-महासमुद-रवभूय पिव) चम्पानपरी को प्रशु-

સવાર થયા (એવ ગયગયા) આ પ્રકારે કેટલાક હાથીપર આરુઢ થયા (રહગયા)
કેટલાક રથ ઉપર બેઠા (સિવિયાગયા) કેટલાક પાલખીઓમાં ચડ્યા
(સદમાણિયાગયા) કેટલાક પાલખીવિશેષોમાં બેઠા, (અપ્પેગઈયા) તથા કેટલાક
(પુરિસ-વગ્ગુરા-પરિક્ષિત્તા) પુરુષોના ટોળા સાથે ધીમે-ધીમે પગલે (પાય
વિહાર-ચારિણો) પેદલજ નીડળ્યા, આ બધા (મહયા) મહાન્ (ઉક્કિટ્ઠિ-સીહ
ણાય-ગોલ-કલકલરવેણ) 'ઉક્કિટ્ઠિ' ઉક્કટ્ઠિ—અતિશય આનન્દ જનિત ધ્વનિથી,
(સીહણાય) સિંહનાદ—સિંહનાદથી, (ગોલ) વ્યક્તવર્ણયુક્ત ધ્વનિથી તથા (કલ
કલરવ) અવ્યક્ત ધ્વનિથી (પક્કુભિય-મહાસમુદ-રવભૂય પિવ) યથા નગરીને

मूलम्—तए णं से पवित्तिवाउए इमीसे कहाए लद्धे
समाणे हट-तुट-जाव-हियए ण्हाए जाव अप्प-महग्घा-भरणा-

टीका—‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि ।

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ तत गल्लु स प्रवृत्तिव्यापृत = भगवद्विहारादिवृत्ता-
तनिवेदनऽधिकृत, ‘इमीसे कहाए लद्धे समाणे’ अस्या कथाया लघार्थ सन् ‘हट-
तुट-जाव-हियए’ हट-तुट-यावद्दय ‘ण्हाए जाव अप्प महग्घा-भरणा लकिय
सरीरे’ स्नातो यावत्पमहाघाभरणाऽन्वङ्कृतशरार ‘सयाओ गिहाओ’ स्वकाङ्क्षात् ‘पडिणि-

कर चुकने वात् फिर उस आगत जनसमूहने (वदति नमस्सति) वन्दना एव नमस्कार
किया, (वदित्ता णमस्सित्ता णचासण्णे णाऽदूरे सुस्ससमाणा णमसमाणा अभिमुहा
विणएण पजलिउडा पज्जुवासंति) वदना एव नमस्कार करने के पश्चात् भगवान् से न
अतिसमीप म एव न अतिदूर हा उनके सामने उचित स्थान पर बैठ कर वे सब विनय-
पूर्वक हाथ जोड़कर सेवा करने लगे ॥ सू ३८ ॥

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (से पवित्तिवाउए) वह भगवान् के विहार आदि के
समाचार लाने में नियुक्त किया हुआ व्यक्ति, (इमीसे कहाए) इस कथासे—भगवान् के
आगमन के वृत्तांत से (लद्धे समाणे) परिचित होकर, (हट-तुट-जाव-हियए) अपने
अन्तःकरण में विशेषरूप से हर्षित एवं उत्पुष्ट हुआ, फिर उसने (ण्हाए
जाव अप्प — महग्घा — भरणा — लकिय — सरीरे) स्नान किया, पश्चात् थोड़े

भभूडे (वदति णमस्सति) वदना तेभज नमस्कार उर्या, (वदित्ता णमस्सित्ता
णचासण्णे णाऽदूरे सुस्ससमाणा णमसमाणा अभिमुहा विणएण पजलिउडा पज्जु
वासति) वदना तेभज नमस्कार उर्या पछी लगवानथी णहु दूर नडि तेम णहु
नभीप नडि अम तेमनी आमा उचित स्थान पर जेभीने ते णधा विनय-
पूर्वक हाथ जेडीने सेवा करवा लाव्या (सू ३८)

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से पवित्तिवाउए) ते लगवानना विहार आदिना
समाचार लाववा भाटे नियुक्त उरेल भाणुस (इमीसे कहाए) आ वातथी-
लगवानना आगमनना वृत्तान्तथी (लद्धे समाणे) परिचित थछने (हट-तुट जाव
हियए) पोताना अत उरएमा विशेषरूपथी हर्षित तेभज सत्पुष्ट थयो पछी तेणे
(ण्हाए जाव अप्प महग्घा भरणा-लकिय सरीरे) स्नान उरु पछी थोड़ा लारवाणा तथा

समणे भगव महावीरे तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता समण
 भगव महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिण करेति, करित्ता
 वदति । णमस्सति, वंदित्ता णमस्सित्ता णच्चासण्णे णाडदूरे सुस्सू-
 समाणा । णमसमाणा । अभिमुहा । विणएण पजलिउडा
 पज्जुवासन्ति ॥ सू० ३८ ॥

पच्चोरुहति' यानवाहनभ्य प्रयवरोहति—अधस्तादवतरन्ति, 'पच्चोरुहित्ता' प्रयवत्, 'जेणेव' समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीर [पिराजते] 'तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता' तत्रैवोपागच्छति, उपाग य 'समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिण पयाहिण करेति' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य त्रिकृत्र आन्क्षिण प्रदक्षिण कुर्वति—त्रिवारमादक्षिणप्रदक्षिणं कुर्वति, 'करित्ता' कृत्वा 'वदति' वदते—स्तुयति, 'णमस्सति' नमस्यति=प्रणमति, 'वदित्ता णमस्सित्ता' वन्दित्वा नमस्यित्वा 'णच्चासण्णे णाडदूरे' नात्यासन्ने नातिदूरे 'सुस्सूसमाणा' शुश्रूपमाणा 'णमसमाणा' नमस्यन्त 'अभिमुहा' अभिमुखा =समुखा, 'विणएण पजलिउडा' विनयेन प्राञ्जलिपुटा—विनय-विनम्रवद्प्राञ्जलय, 'पज्जुवासन्ति' पर्युपासते—उपासना कुर्वन्ति ॥ सू० ३८ ॥

दिये, (ठवित्ता जाणवाहणेहिंतो पच्चोरुहति) जत्र वे अच्छी तरह रुक चुके तत्र वे सव-
 के—सब अपने २ वाहनों से नीचे उतरे, (पच्चोरुहित्ता जेणेव समणे भगव महावीरे
 तेणेव उवागच्छति) उतर कर फिर वे सब लोग जहाँ श्रमण भगवान महावीर पिराजमान थे
 वहाँ पहुँचे, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिण पयाहिण करेति)
 बाद उन्होंने भगवान् महावीर को तानवार हाथ जोड़कर प्रदक्षिणा की, (करित्ता) प्रदक्षिणा

पोताना, यानवाडनादिङ्काने त्याज् रोडी, दीधा, (ठवित्ता जाणवाहणेहिंतो पच्चोरु
 हति) न्यारे तेओ, मारी, रीते रोडाई गया त्यारे ते जधा पोतपोताना
 वाडनोभाथी नीचे उतरी, (पच्चोरुहित्ता जेणेव समणे भगव महावीरे तेणेव
 उवागच्छति) उतरीने पड़ी ते छोड़ा जधा न्या श्रमण लगवान महावीर पिराज
 मान हुआ त्या पहुँचा (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आया
 हिण पयाहिण करेति) जाह तेओओ लगवान महावीरने त्रणवार हाथ जोडीने
 प्रदक्षिणा करी (करित्ता) प्रदक्षिणा करी दीधा पड़ी व...

ઢ્વયા જાવ ણિસીયડ, ણિસીડત્તા તસ્સ પવિત્તિવાઉયસ્સ અઢ્ઢ-
ત્તેરસ-સયસહસ્સાડ પીડઢાણ ઢલયડ, ઢલડત્તા સકારેડ સમ્મા-
ણેડ સકારિત્તા સમ્માણિત્તા પઢિવિસજ્જેડ ॥ સૂ૦૩૯ ॥

તત્રોપવિરયયાવન 'નમોઽત્યુળં' પઠતિ 'જાવ' યાવત મિત્તામન 'ણિસીયડ' નિપાદતિ=ઉપવિ-
યતિ, 'ણિસીડત્તા' નિપદ્ય=ઉપવિરય, 'તસ્સ પવિત્તિવાઉયસ્સ અઢ્ઢત્તેરસસયસહસ્સાડ પીડ-
ઢાણ ઢલયડ' તત્ત્વમ પ્રવૃત્તિવ્યાપૃતાય અર્દ્ધત્રયોગગતસહસ્રાગિ પ્રાતિદાન ઢત્તાતિ-સાર્દ્ધ-
દ્વાત્રયગતમહસ્રાગિ ગજતમુદ્રા પ્રાતિદાન=પારિતોષિક સમર્પયતિ । 'અમણો ભગવાન મહા-
પારસ્વામી ચમ્પાનગયા ઉપનગરગ્રામમુપાગત ચમ્પાનગરા પૂર્ણભદ્રચૈય સમવસુત-કામ'
ઇતિ નિવન્તિ પ્રવૃત્તિવ્યાપૃતેન, અતસ્તન્નાઽદ્યોત્તરૈઃ કલ્પનમ્ન્યક ગજતમુદ્રારૂપ પ્રાતિદાન પ્રત્ત-
તમ । અત્ર તુ અન્યામેવ ચમ્પાનગયામ્ અતિમન્નિષ્ઠે સ્થાન પૂર્ણભદ્રચૈયે સમવસુત-ઇતિ
ગાતા નિવેન્તિ, અતો હપાતિગયાદત્તગાતાનિવેન્તે સાર્દ્ધદ્વાદગલ્પરાજનમુદ્રારૂપ પ્રાતિ-
દાન પ્રવૃત્તિવ્યાપૃતાય ઢત્તમ્-ઇતિ ભાવ । 'ઢલડત્તા સકારેડ સમ્માણેડ' ત્ત્વા મકાર-
યતિ-પલ્લાવિત્તાર્જ્જન, સન્માનયતિ-પ્રિયવચ્ચનેન, 'સકારિત્તા સમ્માણિત્તા પઢિવિસજ્જેડ' ५
સદ્વય સન્માન્ય પ્રતિનિમર્જયતિ ॥ સૂ૦૩૯ ॥

વે ઇકદમ મિત્તામન સે ડઠ કે સ્વડે હુણ્ ઓર નાચે ડતરકર જિસ ત્તિગા મ ભગવાન વિરાજ-
માન યે, ડસ ત્તિગા ફી ઓર, સાત આઠ પગ જાકર ઓર વૈઠકર વિધિપૂર્વક "નમોત્યુળં"
ત્તિયે । ગાત સિંહાસન પર વૈઠે, (ણિસીડત્તા તસ્સ પવિત્તિવાઉયસ્સ અઢ્ઢત્તેરસ-સય-
સહસ્સાડ પીડઢાણ ઢલયડ) વૈઠ કર ડહોને ડસ મદેશગાહક ક ત્તિયે માઢે વારહ લાગ્વ
ચાદા ફા મુદ્રાઆ ફા પ્રાતિદાન-પારિતોષિક પ્રદાન કિયા, (ઢલડત્તા) પ્રાતિદાન દેકર
ડન્દાન (સકારેડ) ડસકા સકાર કિયા (સમ્માણેડ) મધુર વચ્ચના સે સન્માન કિયા । ડસ
પ્રકાર (સકારિત્તા સમાણિત્તા) મકાર ઇવ સન્માન કરક ડન્દા ન ડસે (પઢિવિસજ્જેડ)

જઈ તેઓએ એકદમ સિંહાસનેથી ઉઠીને ડભા થયા તથા નીચે ડતરીને જે
દિશામા ભગવાન વિરાજમાન હતા તે દિશાની તરફ ચાલ આં પગલા જઈને
ત્યાં ખેસીને વિધિપૂર્વક "નમોત્યુળં" કીધું બાદ સિંહાસનપર ખેઠા,
(ણિસીડત્તા તસ્સ પવિત્તિવાઉયસ્સ અઢ્ઢત્તેરસસયસહસ્સાડ પીડઢાણ ઢલયડ) ખેખીને
તેઓએ તે મદેશવાહકને માટે સાડાબાર લાખ ચાદીના સિદ્ધાઓનું પ્રીતિ-
દાન-પારિતોષિક પ્રદાન કર્યું (ઢલડત્તા) પ્રીતિદાન આપીને તેઓએ (સકારેડ)
તેનો મત્કાર કર્યો, (સમ્માણેડ) મધુર વચ્ચેનાથી સન્માન કર્યું આ પ્રકારે

લકિય-સરીરે સયાઓ ગિહાઓ પડિણિમ્મમડ, પડિણિમ્મમિત્તા
ચપાળયરિં મઙ્ગમઙ્ગેણં જેણેવ વાહિરિયા સા ચેવ હેટ્ઠિલ્લા વત્ત-

વસ્ત્રમડ પડિણિમ્મમિત્તા'પ્રતિનિધ્નાગતિ પતિનિધ્ન ય 'ચપાળયરિ મઙ્ગમઙ્ગેણ'ચપાળગયા
મ પમધ્યેન, 'જેણેવ વાહિરિયા'યત્રૈવ વાળા ઉપસ્થાનગાળા 'સા ચેવ હેટ્ઠિલ્લા વત્તજ્ઞયા'મસાઽ
ધસ્તાદ વક્તવ્યતા, અથાન્-યત્રૈવ રાજ કોગિકસ્વ ગૃહ યૌવ કોગિકો રાજા મમ્મમાપુત્રસ્ત-
ત્રૈવોપાગચ્છતિ, ઉપાગય કરત્તલ્પરિગૃહાત નિરઆવર્ત મસ્તકેઽન્નલિ કૃત્વા જયેન વિજયેન
વર્ધયતિ, વર્ધયિત્વા ણ્વમવાનીત્ = ભગવત સમવસરણ સવિસ્તર નિગતિતમાન, તન્નુ ભૂપો ભગવદાગ
મન શ્રત્વા હૃદ્યુષ્ઠ મન્ સિંહાસનાદુત્થાય ગજચિહ્નાનિ પરિચ ય ભગવન્નમિમુગ્ધ સનાષ્ટપન્થાનિ ગમા

માર વાળે તથા વહુમૂન્ય આમરગોં સે અલક્કત્તગીર હોકર (સયાઓ ગિહાઓ પડિ-
ણિમ્મમડ) અપન ધર સે નિકળા, (પડિણિમ્મમિત્તા) નિકલ્લકર (ચપાળયરિં મઙ્ગમઙ્ગેણ)
ઠીક ચપા નગરી કે વાચોગીચ માર્ગ સે હોતા હુઆ, (જેણેવ વાહિરિયા સા ચેવ હેટ્ઠિલ્લા
વત્તજ્ઞયા જાવ ણિસીયઇ) જહા નાચ વાહિર કા ઓર વહ ઉપસ્થાનગાલા યા, ણ્વ જહા
રાજા કોગિક કા ગૃહ થા, તથા જહા પર વે વિરાજમાન થે, વહા પર વહ પહુંચા, પહુંચકર
દોના હાથોં કો જોડકર ઉસને કોગિક નેરજાકો સાદર નમસ્કાર કિયા, પથ્થાત્ આપકી જય
હો ઓર વિજય હો-ઇસ રૂપસે ઉહે વધાઈ દી । વધાઈ દે ચુકરને કે અનતર ફિર ઉસને 'હે
રાજન્ ! આજ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુ ચપાનગરી કે પૂર્ણમદ્ર ઉદ્યાન મ સમવસૃત હુણ હૈ'-
હ્યાદિ વિસ્તૃત રૂપ સે ભગવાન્ કે સમવસરણ કા વૃત્તાન્ત કહા । રાજા ને જન પ્રભુ કે
આગમન કા વૃત્તાન્ત સુના તબ વે મો ચિત્ત મેં અધિક પ્રસન્ન ણ્વ સ્તુષ્ટ હુણ । મારે હર્ષ કે

બહુ મૂલ્યવાળા આભરણોથી શરીરને શણગારીને તે (સયાઓ ગિહાઓ પડિણિમ્મમડ)
પોતાના ઘેરથી નીકળ્યો, (પડિણિમ્મમિત્તા) નીકળીને (ચપાળયરિં મઙ્ગમઙ્ગેણ) ધરા
પર ચપાનગરીની વચ્ચેવચ્ચેને માર્ગે થઈને (જેણેવ વાહિરિયા સા ચેવ હેટ્ઠિલ્લા વત્ત
જ્ઞયા જાવ ણિસીયઇ) જ્યાં નીચે બહારની તરફ તે ઉપસ્થાનગાલા હતી તેમજ જ્યાં
રાજા કેાણિકનુ ગૃહ હતુ તથા જ્યાં તે વિરાજમાન હતા ત્યાં પહોંચ્યો, પહોંચીને
બન્ને હાથ બેઠીને તેણે કેાણિક નેરજાને સાદર નમસ્કાર ડયા પછી આપની જય થાયો
તથા વિજય થાયો એ રૂપે તેણે વધાઈ આપી વધાઈ દઈ ચુક્યા પછી તેણે કહ્યું,
હે રાજન્ ! આજે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુ ચપાનગરીના પૂર્ણમદ્ર
ઉદ્યાનમાં સમવસૃત થયા છે આ પ્રકારે તેણે વિસ્તૃતરૂપથી ભગવાનના
સમવસરણનો વૃત્તાન્ત કહ્યો રાજાએ જ્યારે પ્રભુના આગમનો વૃત્તાન્ત સાંભળ્યો
ત્યારે તેણે પણ મનમાં બહુ પ્રસન્ન તેમજ સ્તુષ્ટ થયા આનંદમાં આવી

पया । आभिसेकं हस्तिरयणं पडिकप्पेहि, हय-गय-रह-पवर-
जोहकलिय च चाउरगिणि सेण सण्णाहेहि, सुभदापमुहाण
य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए पाडियक्काडियक्काड
जत्ताभिमुहाड जुत्ताड जाणाड उवट्टवेहि, चप च णयरि सन्धि-

पडिकप्पेहि' आभिषेक्य हस्तिरत्न परिकल्पय-प'हस्तिरत्न सज्जित कुरु, 'हय-गय रह पवर-
जोह कलिय च चाउरंगिणि सेण सण्णाहेहि' हय-गज-रथ-प्रवरयोध-कलिता च
चतुरङ्गिणी सेना सन्नाहय=सुसज्जिता कुरु, 'सुभदापमुहाण य देवीण' सुभद्राप्रमुखानाञ्च
देवानाम् 'वाहिरियाए उवट्टाणसालाए' बाह्यायामुपस्थानशालायाम्, 'पाडियक्का-
डियक्काड' प्रत्येकप्रत्येकानि-सवासा पृथक् पृथक् 'जत्ताभिमुहाड' यात्राभिमुखानि-
गमनार्थमुद्यतानि, 'जुत्ताड' युक्तानि-योजितनलावर्दानि 'जाणाड' यानानि=धार्मिकरथान
'उवट्टवेहि' उपस्थापय=सज्जीकृत्य समानय, 'चप च णयरि सन्धितरवाहिरिय'

मेव भो देवाणुप्पिया) ह देवानुप्रिय ! यात्र हा (आभिसेकं हस्तिरयण पडिकप्पेहि)
तुम प'हस्तिरत्न को सज्जित करो, (हय-गय-रह-पवरजोह-कलिय च चाउरगिणि सेण
सण्णाहेहि) साथ में घोडा, हाथियों, रथों एवं उत्तम योद्धाओं से युक्त चतुरगिणी सेना को
भी सुसज्जित करना, तथा (सुभदापमुहाण य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए)
सुभद्राप्रमुख देवियों के लिये भी गहिर उपस्थानशाला मे (पाडियक्काडियक्काड)
अलग २ रूप मे (जत्ताभिमुहाड) चलन मे अच्छे (जुत्ताड) एवं अच्छे बैलों वाले
(जाणाड) धार्मिक रथों को (उवट्टवेहि) सज्जित करके ले आओ । (चप च णयरि सन्धि-

४६- (उप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! शीघ्र ४ (आभिसेक
हस्तिरयण पडिकप्पेहि) तमे पट्ट हस्तिरत्नने सज्जित करे। (हय-गय-रह-पवर-
जोह-कलिय च चाउरगिणि सेण सण्णाहेहि) साथमा घोडा, हाथी, रथो, तेमज्ज
उत्तम योद्धाओथी युक्त चतुरगिणी सेनाने पण सुसज्जित करे। तथा
(सुभदापमुहाण य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए) सुभद्राप्रमुख देवीओने
भाटे पण ग्राहरी उपस्थानशालामा (पाडियक्क-पाडियक्काड) अलग अलग
रूपमा (जत्ताभिमुहाड) आलवामा आरा (जुत्ताड) तेमज्ज आग गणहवाणा
(जाणाड) धार्मिक रथोने (उवट्टवेहि) सज्जित करीने लब्ध आवे। (चप च
णयरि सन्धितरवाहिरिय) अथानगरीने अहं तेमज्ज ग्राहरी (आसित्त-सित्त-

मूलम्—तए ण से कूणिए राया भभसारपुत्ते बल-
वाउयं आमतेइ, आमंतित्ता एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवाणु-

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि। ‘तए ण’ तत् राउ ‘से कूणिए राया भभसारपुत्ते’ स
कूणिको राजा भभसारपुत्र ‘बलवाउय’ बलव्यापृत=सै यथापारपरायण—सेनापतिमिथ्य,
‘आमतेइ’ आमन्त्रयति=आह्वयति, ‘आमंतित्ता’ आमन्त्र्य=आह्वय, ‘एव वयासी’—एव
वादात्—‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया’ क्षिप्रमेव भो देवानुप्रिय ! ‘आमिसेक हस्तिरयण

निदा किया। श्रमग भगवान् महावीर स्वामी चपानगरी के उपनगरग्राम में प्यारे हुए हैं
और वे चपानगरा के पूर्णभद्र उद्यान में पधारनवाले हैं—इस प्रकार का समाचार कौणिक राजा
को जब इस देशवाहक ने सुनाया था तब उस समय राजाने उसे पारितोषिक रूप में
१ लाख चादी की मुद्राएँ दी थीं। परन्तु जब उसने यह ग्वर दी कि प्रभु चपानगरा के
पूर्णभद्र उद्यान में पधार चुके हैं तब इस बात को सुनकर वह अत्यत हर्षका आवेग बढा,
और इस आवेग के प्रभाव से उन्होंने उसे १२॥ लाख चादी की मुद्राएँ दीं॥ सू० ३९॥

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि।

(तए ण) इसके अनन्तर (भभसारपुत्ते) भभसार, अर्थात् श्रेणिक का पुत्र (से
कूणिए राया) उस कूणिक राजा ने (बलवाउय) अपने बलव्यापृत—सेनापति को
(आमतेइ) बुलाया, (आमंतित्ता) बुलाकर (एव वयासी) इस प्रकार कहा—(खिप्पा

(सम्कारित्ता सम्मानित्ता) सत्कार तेमज्ज सम्मान करीने तेमण्णे तेने (पडिविस
ज्जेइ) विहाय उर्यो श्रमणु भगवान् महावीर स्वामी चपानगरीना उपनगर
ग्राममा पधाया छे तथा तेण्णो चपानगरीना पूर्णभद्र उद्यानमा पधारवाना
छे—अप्रकारना समाचार डोण्डिक राजाने न्यारे आ स देशवाहके सलगाव्या
त्यारे ते समये राजन्णे तेने पारितोषिकइयमा अेकलाण ‘आठ्ठा थादीना
सिक्काण्णे आभ्या हुता परतु न्यारे तेण्णे आ भणर आपी डे, प्रभु चपा
नगरीना पूर्णभद्र उद्यानमा पधागी युज्या छे त्यारे आ, बात सावणी तेमने
अत्यत दुर्धने आवेग बव्यो अने आवेगना प्रभावथी तेमण्णे तेने १२॥
लाण थादीनी भडोरे आपी (सू. ३९)

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि

(तए ण) त्वार पत्री (भभसारपुत्ते) भभसार अर्थात् श्रेणिकना पुत्र
(से कूणिए राया) ते कूणिक राजन्णे (बलवाउय) पेताना बलव्यापृत—सेना
पतिने (आमतेइ) बोलाव्या, (आमंतित्ता), बोलावीने (एव वयासी), आ प्रकारे

करेहि य कारवेहि य, करेत्ता य कारवेत्ता य एयमाणत्तिय
पञ्चप्पिणाहि, णिज्जाहिस्सामि समणं भगव महावीर अभि-
वन्दिउं ॥ सू ४० ॥

होइय' इति दशम्य शब्द, गोमयान्नि भूमौ यद् लेपन सेटिकादिना कुड्यादिषु च
यद् धवलन तद् 'लाउल्लोइय' तेन महिताम्=मुनञ्जिताम्, 'गोसीस-सरस-रक्तचटण-
जाव-गधवट्टिभूय करेहि य' गोशार्प-सरस-रक्तचन्दन-यावद्-गधवतिभूता कुरु-गोशार्प =
चन्दनविशेषे सरस-रक्तचन्दन-यावद् गधवतिभूता=समुपचितगन्धद्रव्यरूपा कुरु,
'कारवेहि य' कार्य च, अन्यानपि तथा कर्तुं प्रेरय, 'करेत्ता य कारवेत्ता य' कृत्वा च
कारयिष्य च 'एयमाणत्तिय पञ्चप्पिणाहि' एतामाजा प्रयर्पय, आनापिताऽथान् सम्पाद्य
मह्य कथय, 'णिज्जाहिस्सामि समण भगव महावीर अभिवदिउ' नियास्यामि=
निर्गमिष्यामि श्रमण भगवत्त महावीरमभिवन्दितुम् ॥ सू ४० ॥

और भातों को खड़ा से पुतगाओ, (गोसीस-सरस रक्तचटण-जाव-गधवट्टि-भूय) गोशार्प-
चन्दन विशेष, एवं सरस रक्तचन्दन से समस्त नगर को सुगन्धित बनवाओ ताकि वह सुगन्ध-
पुज जैसा मादम पडन लगे। (करेहि य कारवेहि य) यह सब काम स्वयं करो तथा
दूसरों को भी इस तरह करने के लिये प्रेरित करो। (करेत्ता य कारवेत्ता य) करके एवं करवा
करके (एयमाणत्तिय पञ्चप्पिणाहि) इस मेरा आना को पुन मुझे प्रयर्पित करो-आपकी आज्ञा-
नुसार सब काम हो चुके हैं इसली मुझे स्मरण ले। (णिज्जाहिस्सामि समण भगव
महावीर अभिवदिउ) बाद में मैं श्रमण भगवान महावीर की वन्दना के लिये निकटगा
॥ सू ४० ॥

જમીનને લીધાવે અને લીતોને ખડીથી ઘોળાવે। (ગોસીસ-સરસ-રક્તચટ્ટણ
જાવ-ગધવટ્ટિ-ભૂય) ગોશીર્ષ-ચન્દન વિશેષ તેમજ સરસ રક્તચટ્ટણથી સમસ્ત
નગરને સુગંધિત બનાવે જેથી તે સુગંધપુજ જેવી જણાવા લાગે (કરેહિ
ય કારવેહિ ચ) આ બધું કામ બીજાને કરાવે તથા બીજાને પણ એવી રીતે
'કરવા' પ્રેરિત કરે, (કરેત્તા ચ કારવેત્તા ચ) કરીને તેમજ કરાવીને (એયમાણત્તિય
પન્ચપ્પિણાહિ) આ મારી આજ્ઞાને પાછી મને પ્રત્યર્પિત કરે-આપની આજ્ઞાનુ
સાર બધું કામ થઈ ચૂક્યું છે એની મને ખબર છે। (ણિજ્જાહિસ્સામિ સમણ
મગવ મહાવીર અભિવદિઉ) બાદ હું શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની વંદના માટે
નીડજીશ (સૂ ૪૦)

તરવાહિરિયં આસિત્ત-સિત્ત-સુઢ-સમ્મટ-રત્થતરા-વળ-વીહિય મચા-
 ઇમચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મઢિ-
 યં લાઉહ્લોડયમહિયં ગોસીસ-સરસ-રત્તચદળ-જાવ-ગધવટ્ટિમૂયં

ચમ્પા ચ નગરા સામ્યતગ્ગામ, 'આસિત્ત-સિત્ત-સુઢ-સમ્મટ-રત્થતરાવળ-વીહિય' આસિત્ત-મિત્ત-શુચિ-સમ્મટ-રથ્યાતરા - ડડપગ - વાધિકામ્ - આસિક્કાનિ=ઇપ્પત્તસિક્કાનિ, સિક્કાનિ=મૂયસા જઞ્ઞ ધૌતાનિ અત્તણ્ણ શુર્વાનિ=પત્તિગામિ સમ્મટાનિ=રુચરરાપનયનેન સશોધિતાનિ રથ્યાતગ્ગાનિ=રથ્યામધ્યાનિ આપ્પગીયયથ્ર-હટ્ઠમાગા યરયા સા આમિત્ત-સિત્ત શુચિ-સમ્મટ રથ્યાડતરાડડપગ-વાધિકા, તામ્, 'મચા ઇમચ-કલિયં' મચ્ચા નિમચ્ચ કઠિતામ મચ્ચા =માલકા ન્ઠગીકજનોપપેગાયોગ્યા, અતિમચ્ચા =મચ્ચોપગ્મિમચ્ચા, 'તે કલિતા-યુક્તા તામ્, 'ણાણાવિહ રાગ ઉચ્છિય-જ્ઞય પડાગા ઇપડાગ મેઢિય' નાનાવિધ રાગોન્નિદ્ધત ધ્વજ-પતાકાડતિપતાકા-મઢિતામ્-નાનાવિધરાગા =ત્રિવિધયણા યે ઉચ્છિતા ધ્વજા, પતાકા નિપતાકા - પતાકા - વ્યજાપ્રતિચેલાચ્છલાનિ, પતાકામતિકાન્તા અતિપતાકા =પતાકોપરિવત્તિન્ય પતાકા, તાભિર્મઢિતામ્=સુગોમિતામ્-નાનાવિધયર્ણસમુચ્છિત વજ-પતાકાડતિપતાકાભિર્મઢિતામિત્યર્થ । 'લાઉ-હ્લોડય મહિય' લાઉહ્લોડયમહિતામ્-'લાઉ-

તરવાહિરિય) ચપાનગરા કો માતર એવ વાહિર સે (આસિત્ત સિત્ત સુઢ સમ્મટ-રત્થતરા વળવીહિય) પહિલે થોડે સે જલ મે ઊડકરા કર પાંતે અધિક જલ સે ઊડકવાકર ગલિયોં કે એવ વજારોં કે રસ્તા કો સાફ-સૂફ કરવાઓ ઓર જહા મો કૂડા-કર્કટ પડા હો ઉસે જડ વાકર સાફ કરવાઓ, (મચા-ઇમચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા ઇપડાગ-મઢિય) માર્ગ મે આજૂ-નાજૂ મચાં પર મચ જમવાકર લગવા દો, તાકિ લોગા ઉન પર અચ્છી તરહ સે બેઠ સકે । અનેક રગોં કી હેંચી ૨ ધ્વજાઈ, પતાકાઈ એવ અતિપતા-કાઈ નગર મર મ લગાઓ, (લાઉહ્લોડયમહિય) જગહ ૨ પર ગોબર સે જમીન કો લિપવાઓ

સુઢ-સમ્મટ-રત્થતરાવળ-વીહિય) પહેલા થોડાડ પાણીનો છટકાવ કરીને પછી વધારે પાણી છટાવીને ગલિયોના તેમજ બળારોના રસ્તાઓને સાફસૂફ કરાવે, અને જ્યાં પણ ફડા-ડર્ડટ (ડથરોપૂજો) પડે તો હોય તેને આડું મરાવી સાફ કરાવે। (મચા-ઇમચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મઢિય) માર્ગમાં આબુબાબુ મચ ઉપર મચ ગોઠવાવી દે। જેથી લોકો તેમના પર સારી રીતે બેસી શકે અનેક રંગોની ઉચી ઉચી ધ્વજાઓ, પતાકાઓ તેમજ અતિ પતાકાઓ નગરભરમાં લગાવે। (લાઉહ્લોડયમહિય) જગા જગા પર છાણથી

करेहि य कारवेहि य, करेत्ता य कारवेत्ता य एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणाहि, णिज्जाहिस्सामि समणं भगव महावीर अभि-
वंदिउ ॥ सू. ४० ॥

लोड्य' इति देगीय शब्द, गोमयाग्निना भूमौ यद् लेपन सेटिकादिना कुड्यादिषु च
यद् धवलन तद् 'लाउल्लोड्य' तेन सहिताम्=सुमन्त्रिनाम्, 'गोसीस सरस रत्तचट्ठण-
जाव-गधवट्ठिभूय करेहि य' गोशीर्ष-मरस-रक्तचन्दन यावद्-ग धवलिभूता कुरु-गोशीर्षे =
चन्दनविशेष सरसरक्तचन्दनेन यावद् गन्धप्रतिभूता=समुपचितगन्धद्रव्यरूपा कुरु,
'कारवेहि य' कारय च, अन्यानपि तथा कर्तुं प्रेरय, 'करेत्ता य कारवेत्ता य' कृत्वा च
कारयित्वा च 'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाज्ञा प्रत्यर्पय, आज्ञापिताऽर्थान् सम्पाद्य
मह्य कथय, 'णिज्जाहिस्सामि समण भगव महावीर अभिवदिउ' निर्यास्यामि=
निर्गमिष्यामि श्रमण भगवत् महावीरमभिवन्दितुम् ॥ सू ४० ॥

और भातों को सडा से पुतवाओ, (गोसीस सरस रत्तचट्ठण जाव गधवट्ठि-भूय) गोशीर्ष-
चन्दन विशेष, एव सरस रक्तचन्दन से समस्त नगर को सुगंधित बनवाओ ताकि वह सुगंध
पुज जैसा माछम पडन लगे। (करेहि य कारवेहि य) यह सब काम स्वयं करो तथा
दूसरों को भी इस तरह करने के लिये प्रेरित करो। (करेत्ता य कारवेत्ता य) करके एव करवा
करके (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि) इस मेरी आज्ञा को पुन मुझे प्रत्यर्पित करो-आपकी आज्ञा-
नुसार सब काम हो चुके हैं इसकी मुझे खबर दो। (णिज्जाहिस्सामि समण भगव
महावीर अभिवदिउ) बाद में मैं श्रमण भगवान महावीर की वन्दना के लिये निकलूंगा
॥ सू ४० ॥

જીભીનને લીધાવે। અને લીતોને ખડીથી ઘોળાવે। (ગોસીસ-સરસ-રત્તચટ્ઠણ
જાવ-ગધવટ્ઠિ-ભૂય) ગોશીર્ષ-ચન્દન વિશેષ તેમજ સરસ રક્તચન્દનથી સમસ્ત
નગરને સુગંધિત બનાવે। જેથી તે સુગંધપુજ જેવી જણાવા લાગે (કરેહિ
ય કારવેહિ ય) આ બધું કામ બીજાને કરાવે તથા બીજાને પણ એવી રીતે
' કરવા પ્રેરિત કરે, (કરેત્તા ય કારવેત્તા ય) કરીને તેમજ કરાવીને (એયમાણત્તિય
પચ્ચપ્પિણાહિ) આ મારી આજ્ઞાને પાછી મને પ્રત્યર્પિત કરે-આપની આજ્ઞાનુ
સાર બધું કામ થઈ ચૂક્યું છે એની મને ખબર દો (ણિજ્જાહિસ્સામિ સમણ
ભગવ મહાવીર અભિવદિઉ) બાદ હું શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની વંદના માટે
નીકળીશ (સૂ ૪૦)

તરવાહિરિય આસિત્ત-સિત્ત-સુડ-સમ્મટ્ટ-રત્થંતરા-વળ-વીહિય મચ્ચા-
 ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિ-
 ય લાઉલ્લોહ્યમહિયં ગોસીસ-સરસ-રત્તચંદળ-જાવ-ગધવટ્ટિમૂય

ચમ્પા ચ નગરાં સામ્યતરવાતામ્, 'આસિત્ત-સિત્ત-મુડ-સમટ્ટ-રત્થતરાવળ-વીહિયં'
 આસિત્ત-મિત્ત-શુચિ-સમૃદ્ધ-રથ્યાતરા - ડડપગ - વાવિકામ - આસિત્તાનિ=ટપ્તમિત્તાનિ,
 સિત્તાનિ=મૂયમા જલેન ધોતાનિ અતણ્વ શુચીનિ=પત્રિનાગિ સમૃદ્ધાનિ=રુચરાપનયનન
 સશોધિતાનિ રથ્યાતરાગિ=ર-ચામ-યાનિ આપણવીયયથ-હદ્માગા ચમ્યા સા આમિત્ત-સિત્ત
 શુચિ-સમૃદ્ધ રથ્યાડતરાડડપગ-વાવિકા, તામ્, 'મચ્ચા-ઇમચ્ચ કલિયં' મચ્ચા નિમચ્ચ કલિતામ્
 મચ્ચા =માલકા -ર્જકજનોપગ્નયોગ્યા, અનિમચ્ચા =મચ્ચોપરિમચ્ચા, તે કલિતા-યુક્તા
 તામ્, 'ણાણાવિહ રાગ ઉચ્છિય-જ્ઞય પડાગા-ઇપડાગ મહિય' નાનાવિય રાગો-ચ્છિત
 ધ્વજ-પતાકાડતિપતાકા-મણિડતામ્-નાનાવિધરાગા =વિવિધવળા યે ઉચ્છિત્તા ધ્વજા, પતાકા
 નિપતાકા - પતાકા - ધ્વજાગ્રતિચેલાશ્ચલાનિ, પતાકામતિકાતા અતિપતાકા
 =પતાકોપરિવત્તિય પતાકા, તાભિર્મણિડતામ્=સુગોમિતામ્-નાનાવિધવર્ણસમુચ્છિતધ્વજ-
 પતાકાડતિપતાકાભિર્મણિડતામિત્યર્થ । 'લાઉ-લ્લોહ્ય મહિયં' લાઉલ્લોહ્યમહિતામ્-'લાઉ

તરવાહિરિય) ચપાનગરા કો માતર એવ વાહિર સે (આસિત્ત સિત્ત સુડ સમટ્ટ-રત્થતરા
 વળવીહિય) પહિલે થોડે સે જલ સે ઊંડકવા કર પીંટેઅધિક જલ સે ઊંડકવાકર ગલિયોં કે
 એવ ત્રજારોં કે રસ્તાં કો સાફ-સૂફ કરવાઓ ઓર જહાં મી કુડા-કર્કટ પડા હોં ઉસે શડ
 વાકર સાફ કરવાઓ, (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા
 ઇપડાગ-મહિય) માર્ગ મ આજૂ-વાજૂ મચ્ચોં પર મચ્ચ જમવાકર લગવા દો, તાકિ લોગ ઉન
 પર અઢી તરહ સે બેઠ સકે । અનક રગોં કી ઊંચી ૨ ધ્વજાઈ, પતાકાઈ એવ અતિપતા
 કાઈ નગર મર મે લગાઓ, (લાઉલ્લોહ્યમહિય) જગહ ૨ પર ગોતર સે જમીન કો લિપવાઓ

સુડ-સમટ્ટ-રત્થતરાવળ-વીહિય) પહેલા થોડાડ પાણીનો છટકાવ કરીને પછી
 વધારે પાણી છટાવીને ગલિયોના તેમજ ખત્તરોના રસ્તાઓને સાફસૂફ કરાવો,
 અને જ્યાં પણ કુડા-કર્કટ (કચરોપૂર્ણ) પડ્યો હોય તેને ઝાડુ મરાવી સાફ કરાવો
 (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિય) માર્ગમા
 આબુખાબુ મચ્ચ ઉપર મચ્ચ ગોઠવાવી દો જેથી લોકો તેમનાપર સારી રીતે
 બેસી શકે અનેક રંગોની ઉચી ઉચી ધ્વજાઓ, પતાકાઓ તેમજ અતિ
 પતાકાઓ નગરભરમા લગાઓ (લાઉલ્લોહ્યમહિય) જગા જગાપર છાણથી

खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । कूणियस्स रण्णो भमसारपुत्तस्स
आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेहि, हय-गय-रह-पवरजोह-कलियं
चाउरंगिणि सेणं सण्णाहेहि, सण्णाहेत्ता एयमाणत्तियं पच्च-
प्पिणाहि ॥ सू० ४१ ॥

आमतेइ ' हस्तिव्यापृतमामन्त्रयति=महामात्रमाह्वयति, 'आमंतेत्ता' आमन्त्र्य-आह्वय
'एवं वयासी' एवमवादीन्-'खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! कूणियस्स रण्णो
भमसारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेहि' क्षिप्रमेव भो देवानुप्रिय ! कूणिकस्य
गणो भमसारपुत्रस्य आभिषेक्य हस्तिरत्न परिकल्पय, आभिषेक्य हस्तिरत्न=प्राप्ताभिषेक,
सुरय हस्तिरत्न परिकल्पय=सुसज्जित कुरु, 'हय-गय-रह-पवरजोह-कलियं' हय-गज-
रथ-प्रवरयोध-कलिताम्, 'चाउरंगिणि सेण' चतुरङ्गिणी सेनाम्, 'सण्णाहेहि'
-नाह्वय-सन्नद्धा कुरु, 'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाजमिका प्रत्यर्पय-इमा
मणीयमाना सम्पाद्य मह्य निवेदय-इत्थ रत्नाऽऽजमो बलव्यापृतो हस्तिव्यापृत
माजापयामास ॥ सू० ४१ ॥

(पडिसुणित्ता हत्थिवाउय आमंतेइ) राजा का आदेश प्रमाण कर उसने तुरत ही
हाथिया क अधिकारी को बुलाया, (आमंतेत्ता) बुलाकर (एव) इस प्रकार (वयासी) वह
बोला-(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) ह देवानुप्रिय ! तुम शीघ्र ही (कूणियस्स रण्णो
भमसारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेहि) भमसार अर्थात् श्रेणिक राजा के
पुत्र कूणिक राजा के पहस्ता को सुसज्जित करो । (हय-गय-रह-पवरजोह कलिय चाउ-
रगिणि सेण सण्णाहेहि) साथ मे हय-अश्व, गज-अन्यहाथी, रथ, प्रवरभट इनसे युक्त

आदेशने। स्वीकार करी लीधे। (पडिसुणित्ता हत्थिवाउय आमतेइ) राजाना आदे
शने प्रमाण करी तेणे तरतज्ज हाथीओना आधिकारीने ओलाव्ये। (आमतेत्ता)
ओलावीने (एव) आ प्रकारे (वयासी) तेणे उल्लु-(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया)
हे देवानुप्रिय ! तमे तुरत ज (कूणियस्स रण्णो भमसारपुत्तस्स आभिसेक्क
हत्थिरयण पडिकप्पेहि) भमसार अर्थात् श्रेणिऽ राजाना पुत्र कूणिऽ राजाना
पट्टहस्तिने तैयार करे। (हय-गय-रह-पवरजोह-कलिय चाउरगिणि सेण सण्णा
हेहि) साथे साथे, हय घोडा, गज-भील हाथी, रथ, प्रवरभट अथी युक्त
चतुरगिणी सेनाने पणु तैयार करे। (सण्णाहेत्ता) सन्नद्ध करीने (एयमाणत्तिय

मूलम-तए णं से बलवाउए' कूणिएणं रण्णा एवं वुत्ते समणे
 हटुतुट्ट - जाव - हियए' करयलपरिगहियं सिरसावत्तं मत्थए
 अजलिं कट्टु एव सामित्ति आणाए विणएणं वयण पडिसुणेइ,
 पडिसुणित्ता हत्थिवाउयं आमंतेइ, आमतेत्ता एव वयासी-

टीका-‘तए णं’ इत्यादि । ‘तए ण से बलवाउए’ तत गल्ल म बलव्यापृत -
 सेनापति ‘कूणिएणं रण्णा एवं वुत्ते समणे’ कूणिकेन राजा एवमुक्त सन्, ‘हटुतुट्ट
 जाव-हियए’ हटुतुट्टयावद्धृदय ‘करयलपरिगहिय’ करतलपरिगृहीत-वद्धकरतल्लुगालम्,
 ‘सिरसावत्तं’ शिरसावत्तं ‘मत्थए अजलिं कट्टु’ मस्तक अजलिं कृत्वा ‘एवं
 सामित्ति आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ,’ एव स्वामिन् । इति आज्ञाया विनयेन
 वचन प्रतिशृणोति=एव स्वामिन् । यद्यथाज्ञापयति देवस्तत्तथैव संपादयामि-इयुक्त्वा
 आज्ञाया वचन सन्निवय प्रतिशृणोति=स्वीकरोति, प्रतिश्रुत्य=स्वीकृत्य-‘हत्थिवाउय

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि ।

(तए णं)-इसके बाद (से बलवाउए) वह सेनापति (रण्णा एववुत्ते समणे)
 राजा के द्वारा इस प्रकार से आज्ञापित होता हुआ (हटु-तुट्ट-जाव-हियए करयल-परि
 गहिय सिरसावत्त मत्थए अजलिं कट्टु एव सामित्ति आणाए विणएण वयण पडि
 सुणेइ) विशेष हर्षित एव सन्तुष्ट हुआ, यावत् अन्त करण मे प्रफुल्लित हो गया । दोनों
 हाथों को जोड़कर मस्तकपर अजलिरूप मे उहे स्थापित करते हुए फिर वह इस प्रकार
 बोला कि हे स्वामिन् । आपने जिस प्रकार का आदेश प्रदान किया है वह मैं उसी प्रकार
 से संपादित करूँगा । इस राति से विनयपूर्वक उसने राजा के आदेश को स्वीकार कर लिया ।

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि ।

(तए णं) स्थाने पृथगे (से बलवाउए) ते सेनापति (रण्णा एव वुत्ते समणे)
 राजाना द्वारा आ प्रकृतिरे आशापित यत्ता (हटु-तुट्ट-जाव-हियए करयल-परिगहिय
 सिरसावत्त मत्थए अजलिं कट्टु एव सामित्ति आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ)
 विशेष हर्षित तेभेज सन्तुष्ट भूयो, यावत् अत उरुण्मा प्रफुल्लित-भूय-गये।
 अन्ते हाथो नेडीने मस्तक उपर अजलिइये तेभने स्थापित करी पृथगे ते
 आ प्रकृतिरे बोले-हे हे स्वामिन् । आपने ने प्रकृतिरे आदेश प्रदान कये छे
 ते हु तेवीज रीते संपादित करीथ आ रीते विनयपूर्वक तेणे राजाना

हव्व-परिवर्त्तिय मुसज्ज धम्मिय-सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पी-
लिय-कच्छ-वच्छ-गेवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-विरायत्त अहिय-
तेय-जुत्त सललिय-वर-कण्णपूर-विराडय पलंव-ओचूल-महुयर-

णेवत्थ-हव्व-परिवर्त्तिय ' उ-व-नेप व-ओत्र-परिवर्त्तितम्-उज्ज्वलनपयेन=निर्मल-
वेपरचनया शत्र, परिवर्त्तित-आच्छान्तिम्, अलङ्कृतमित्यर्थं अतएव ' मुसज्ज '
कृतसन्नाहम्, ' धम्मिय-सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय-वच्छ-वच्छ-गेवेय-
वद्ध-गलवर-भूषण-विरायत्त ' धार्मिक-सन्नद्ध-वद्ध-कवचिको-पाटित-कल-वलो-
ग्रेवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-विराजमानम्, धार्मिक सन्नद्ध=सजावृत वद्ध यत् कवच=सन्नाह-
विशेष, तदस्यास्तीति-धार्मिकसन्नद्धवद्धकवचिकम्, उप्पीटिता=आकृष्य वद्धा, कक्षा=बन्धन
रज्जु, वक्षमि=ग्रभ स्थले यस्य तत् तथा, ग्रेवेयक=ग्रीवाभूषण वद्ध गले=कण्ठे यस्य
तत् तथा, वरभूषणै = अन्यैर्गजस्य श्रेष्ठाभरणैर्विराजमानम् ' अहियतेयजुत्त '
अधिकतेजोयुक्तम्=परमतेजस्वि, ' सललिय-वरकण्णपूर-विराडय ' सललित-वरकर्णपूर-

यो के शृंगार करने वाले (सुणिउणेहिं) निपुण व्यक्तिया से (उज्जल णेवत्थ-हव्व-परि-
वर्त्तिय) हाथीका शृंगार करवाया, इसमें सर्वप्रथम उन कुशल पुरुषों ने उसे निर्मल
भूषणों की रचना से अलङ्कृत किया । (मुसज्ज) उस पर अच्छी तरह से झूलें वगैरह
सजायीं । (धम्मिय सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय कच्छ वच्छ गेवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-
विरायत्त) धार्मिक उसका समय जैसा हाथी का शृंगार होता है ठाक वैसा ही शृंगार
इसका किया गया । पेट या छाती पर इसके मजबूत कवच कसकर बांधा गया । गले में
इसके आभूषण पहिनाए गये । और इसके अग-उपागों में सुन्दर २ उसके योग्य आभूषण

द्वारा विविध प्रकारोंकी हाथीओना शृंगार उन्वावाणा (सुणिउणेहिं) निपुण
व्यक्तियों द्वारा (उज्जल णेवत्थ हव्व परिवर्त्तिय) हाथीना शृंगार कराव्या,
तेमा सबथी प्रथम ते कुशल पुरुषोंओ तेने सुन्दर अलङ्कारेनी रचनाथी
अलङ्कृत उर्या, (मुसज्ज) तेना उपर भारी गीते झूले वगैरे सज्जवी (धम्मिय
सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय-कच्छ-वच्छ-गेवेय-वद्ध-गलवर - भूषण - विरायत्त)
धार्मिक उत्सवना समये तेवो हाथीनो शृंगार होय छे तेवो न परापर
शृंगार तेनो कर्यो पेट अथवा छाती उपर मज्ज्भूत कवच उन्नीने तेने
आधु गणामा तेने आभूषणो पहिराववाभा आव्या तेना भीन अगो
तथा उपागोभा सुन्दर सुन्दर तेने योग्य आभूषणो पहिराव्या (अहिय-

मूलम्—तए ण से हत्थिवाउए वलवाउयस्स एयमट्ठ सोच्चा आणाए विणएणं वयण पडिसुणेइ, पडिसुणिता छेया-यरिय-उवएस-मइ-कप्पणा-विकप्पेहिं सुणिउणेहिं उज्जल-णेवत्थ-

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत = नल्यापृताजाऽनतर खलु ‘से हत्थिवाउए’ म हस्तिव्यापृत - महामात्र, ‘वलवाउयस्स एयमट्ठ सोच्चा’ वलव्यापृतस्य एतमर्थ = सुसज्जितगजाऽऽनयनात्स्मिन् वचन श्रुत्वा, ‘आणाए विणएणं वयण पडिसुणेइ’ आज्ञाया विनयेन वचन प्रतिशृणोति-विनयपूर्वकमाज्ञावचन = सेनापति निर्देशमङ्गीकरोति, ‘पडिसुणिता’ प्रतिश्रुय ‘छेयायरिय-उवएस-मइ-कप्पणा-विकप्पेहिं’ छेकाऽऽचार्यो-पदेश-मति-कप्पना-विकप्पेहिं-छेकाचार्यस्य = पटुतरगिन्पगिक्षकस्योपदेशाज्जाता या मति = बुद्धि तथा या कप्पना = मज्जना-हस्तिना शृङ्गारसमारचना, ता विविधप्रकारेण कप्पयति ये ते तथा तै सुगिक्षकोपदेशाल्धबुद्ध्या विशिष्टगिन्पकप्पना-कारकैरित्यर्थ, अतएव ‘सुणिउणेहिं’ सुनिपुणै-गजादिशृङ्गाररचनाकुशलै ‘उज्जल-

चतुरगिणा सेना को भा सुसज्जित करो । (सण्णाहेत्ता) सन्नद्ध करके (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहिं) बाद मट्स मेरा आना के यथावत् पालन करने की हमें पीछे खबर दो ॥ सू ४१ ॥

‘तए ण से हत्थिवाउए’ इत्यादि ।

(तए ण) सेनापति के आदेश देने के बाद (से हत्थिवाउए) वह हाथियों का अधिकारी (वलवाउयस्स) सेनापति के (एयमट्ठ) इस बातको (सोच्चा) सुनकर (आणाए वयण) आज्ञा के वचन को (विणएण) विनयपूर्वक (पडिसुणेइ) स्वीकार किया । (पडिसुणिता) स्वीकार कर उसने (छेयायरिय-उवएस मइ कप्पणा विकप्पेहिं) छेकाचार्य-विशिष्टनिपुणगिन्पगिक्षक के उपदेश से उद्भूत बुद्धि द्वारा विविध प्रकारका रचना से हाथि-

पच्चप्पिणाहिं) पड़ी आ भारी आशाने यथावत् पाणी तेनी भने पाछी भज्जर आपो (सू ४१)

‘तए ण से हत्थिवाउए’ इत्यादि

(तए ण) सेनापतिसे आदेश दीया पछी (से हत्थिवाउए) ते हाथीओना अधिकारी (वलवाउयस्स) सेनापतिनी (एयमट्ठ) ओ बातने (सोच्चा) सालणीने (आणाए वयण) आनाना वचनने (विणएण) विनयपूर्वक (पडिसुणेइ) स्वीकार कया, (पडिसुणिता) स्वीकार करीने तेणे (छेयायरिय-उवएस-मइ-कप्पणा विकप्पेहिं) छेकाचार्य विशिष्ट निपुण शिल्प शिक्षकना उपदेशथी उद्भवेली बुद्धि

हव्य-परिवर्तिय मुसज्जं धम्मिय-सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पी-
लिय-कच्छ-वच्छ-गैवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-विरायत अहिय-
तेय-जुत्तं सललिय-वर-कण्णपूर-विराडय पलंव-ओचूल-महुयर-

णेवत्थ-हव्य-परिवर्तिय ' उ-व-नप-य-आ-परिवर्तितम्-उ-व-नप येन=निर्मल-
वेपरचनया आत्र, परिवर्तित-आच्छादितम्, अलंकृतमित्यर्थ अतएव ' मुसज्ज '
इतिसनाहम्, ' धम्मिय-सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय-कच्छ-वच्छ-गैवेय-
वद्ध-गलवर-भूषण-विरायत ' धार्मिक-सन्नद्ध-वद्ध-कवचिको-पीडित-कल-वन्तो-
गैवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-विराजमानम्, धार्मिक सन्नद्ध=सजाकृत वद्ध यत् कवच=सनाह-
विशेष, तदस्यास्ताति-धार्मिकसन्नद्धवद्धकवचिकम्, उपीडिता=आकृष्य वद्धा, कला=वधन
रज्जु, वक्षसि=ग्रन्थस्थले यस्य तत् तथा, गैवेयक=ग्रोवाभूषण, वद्ध गले=कण्ठे यस्य
तत् तथा, वरभूषणे = अन्यैर्गजस्य श्रेष्ठाभरणैर्विराजमानम् ' अहियतेयजुत्त '
अधिकतेजोयुक्तम्=परमतेजस्वि, ' सललिय-वरकण्णपूर-विराडय ' सललित-वरकर्णपूर-

यों के शृंगार करने वाले (सुणिउणेहिं) निपुण व्यक्तियाँ से (उज्जल णेवत्थ-हव्य परि-
वर्तिय) हाथीका शृंगार करवाया, इसमें सर्वप्रथम उन कुशल पुरुषों ने उसे निर्मल
भूषणों की रचना से अलंकृत किया। (मुसज्ज) उस पर अच्छी तरह से झूलें वगैरह
सजायों। (धम्मिय सण्णद्ध-वद्ध-कवडय उप्पीलिय-कच्छ-वच्छ गैवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-
विरायत) धार्मिक उत्सव के समय जैसा हाथी का शृंगार होता है ठाक वैसा ही शृंगार
इसका किया गया। पेट या छाता पर इसके मजबूत कवच कसकर बांधा गया। गले में
इसके आभूषण पहिनाए गये। और इसके अग-उपागा में सुंदर २ उसका योग्य आभूषण

द्वारा विविध प्रकारोंकी छातीओना शृंगार करवावाणा (सुणिउणेहिं) निपुण
व्यक्तियों द्वारा (उज्जल णेवत्थ हव्य परिवर्तिय) छातीना शशुंगार कराव्या,
तेमा सर्वथी प्रथम ते कुशल पुरुषोंओ तेने सुन्दर अलङ्कारिणी रचनानी
अलंकृत कर्यो, (मुसज्ज) तेना उपर भारी गीते झूले वगैरे भवनी (धम्मिय
सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय-कच्छ-वच्छ-गैवेय-वद्ध-गलवर - भूषण - विरायत)
धार्मिक उत्सवना समये जेवो छातीना शशुंगार होय छे तेवो न परापर
शशुंगार तेना कर्यो पेट अथवा छाती उपर मजबूत कवच उभरीने तेने
आधु गणामा तेने आभूषणो पहिराववामा आव्या तेना भीन अगो
तथा उपागोमा सुंदर सुंदर तेने योग्य आभूषणो पहिरावना (अहिय-

કચધયારં ચિત્ત-પરિત્યોમ-પચ્છય પહરણા-વરણ-ભરિય-જુદ્ધ-

વિરાજિતમ્—સલ્લિતૌ=ત્પાલિયયુક્તૌ યૌ વરકર્ણપૂરૌ—પ્રગસ્તકર્ણભરણે તામ્યા વિરાજિતમ્,
'પલ્લવ-ઓચૂલ-મહુયર-કચધયાર' પ્રલમ્બાઽપ્ચૂલ્મધુકરટ્તાઽન્ધકારમ્—પ્રલમ્બાનિ
અવચૂલાનિ=ગજપ્રાંત્થ પ્રલમ્બિશૃદ્ધારવંભાગમ્ભૂપાગિ यस્ય તત્તથા, તથા 'મધુકરૈર્મદજલ્માઽધ
દુબ્ધૈ કૃત અધકારો યત્ર તત્તથા, તત્—અનયો કર્મધાગ્ય, 'તત્, 'ચિત્ત-પરિચ્છેય-
પચ્છય' ચિત્ર-પરિચ્છેક-પ્રચ્છદમ્—ચિત્રો=વિચિત્ર પરિચ્છેકો=લઘુ પ્રચ્છદ—આચ્છાદ-
વસ્ત્રવિશેષો यस્ય તત્તથા તત્, 'પહરણા-વરણ ભરિય જુદ્ધ-સજ્જ' પ્રહરણા-વરણ-મૃતયુદ્ધ
સજ્જમ્—પ્રહરણાવરણૈરાયુધકવચૈર્ભૂત=સમ્ભૂતમ્, અતઃ એવ યુદ્ધસજ્જ=યુદ્ધાય સમુદ્યતમ્, 'સચ્છત્ત'

પહિરા દિયે ગયે । (અહિયતેયજુત્ત) ઇસસે સ્વાભાવિકરૂપ સે તેજ મપન્ન વહ ગજરાજ
દેખને મે ઓર અધિક તેજસ્વી ઢીઘને લગા । (સલલિય વર-કર્ણપૂર-વિરાડયં) ઇસકે
કાન મેં જો આભૂષણ—કર્ણપૂર પહિરાને મે આયે થે વે ચલતે મમય ડધર ઉધર જબ હિલત
થે તબ ઉનકે દ્વારા યહ ગજરાજ વડા હા સુહાવના લગતા થા । (પલ્લવ ઓચૂલ મહુયર-
કચધયાર) ઇસ પર જો ઝૂલ ઢાલી ગઈ થા વહ -પીઠ સે નીચે તક લટક રહી થી । ઇસકે
કપોલ સ્થલ સે જો મદજલ ઝર રહા થા ઓર ઉસકી સુગધિ સે જો ભ્રમરસમૂહ ઉમકે
આસપાસ મડરા રહા થા વહ એસા માદ્દમ હોતા થા કિ માનો ઇસકા ગરણ મેં અધકાર હી
આયા હૈ । (ચિત્ત-પરિત્યોમ-પચ્છય) ઇસકી પીઠ પર ઝૂલ કે ઉપર જો ઓટા સા આ
ચ્છાદકવચ ટાલા ગયા થા વહ સુન્દર વેલબૂટિયોં સે યુક્ત થા- । (પહરણા-વરણ-ભરિય-
જુદ્ધ-સજ્જ) પ્રહરણ-ગ્લઝ ઓર આવરણ-કવચ સે સુસજ્જિત યહ દાર્થી એસા માદ્દમ પડતા
થા કિ માનો યહ યુદ્ધ કે લિયે હી સજાયા ગયા હૈ । (સચ્છત્ત) યહ ઉત્તસહિત થા ।

તેયજુત્ત) આથી આભાવિક તેજથી સપન્ન તે ગજરાજ વધારે તેજસ્વી
દેખાતો હતો । (સલલિય વર-કર્ણપૂર-વિરાડય) તેના કાનમાં જે આભૂષણ-
કર્ણપૂર ઘડેરાવવામાં આવ્યા હતા તે ચાલતી વખતે બ્યારે આમતેમ હાલતા
હતા ત્યારે તેનાથી આ ગજ રાજ બહુ જ શોભાયમાન લાગતો હતો । (પલ્લવ
ઓચૂલ-મહુયર-કચધયાર) તેના પર જે ઝૂલ રાખી હતી તે પીઠથી નીચે સુધી
લટકી રહી હતી તેના ગડસ્થલથી જે મદજલ ઝરી રહ્યું હતું તથા તેની
સુગધથી જે ભ્રમરાઓના સમૂહ તેની આસપાસ ફરતો રહેતો હતો તેથી
એમ જણાતું હતું કે બાણે તેના શરણમાં અધકાર જ આવ્યો છે । (ચિત્ત-
પરિચ્છેય પચ્છય) તેની પીઠ પર ઝૂલ ઉપર જે નાનું ઢાકેલું વસ્ત્ર નાખ્યું હતું
તે સુદર વેલ-બૂટિયોથી યુક્ત હતું । (પહરણા વરણ ભરિય જુદ્ધ સજ્જ) પ્રહરણ-
શસ્ત્ર અને આવરણ-કવચથી સુસજ્જિત આ હાથી એવો લાગતો હતો કે

સજ્જ સચ્છત્ત સજ્જય સઘટ સપટાગ પચામેલય-પરિમડિયા-
ભિરામં ઓસારિય-જમલ-જુયલ-ઘટ વિજ્જુપિણદ્ધ વ કાલમેહ
ઉપ્પાડયપન્નય વ ચંકમત મત્ત ગુલ્લગુલત્ત મણ-પવ્વણ-જટણ-વેગ

મચ્છત્રમ્-છત્રયુક્તમ્, 'સજ્જય' સબ્બજમ્-બ્બજયુક્તમ્ 'સપટ' સઘણ્ટમ્-ઘણ્ટાભૂષિતો-
ભયપાર્શ્વમ્, 'પચામેલય-પરિમડિયા-ભિરામ' પચ્ચામેલક-પરિમણ્ડિતાઽભિરામમ્-
પચ્ચાભિરામેલકૈ =પચ્ચવર્ણાભિ પુષ્પમાલાભિ પરિમણ્ડિતમ્-અતएव અભિરામ=મુન્દર યત્તથા
તત્, 'ઓસારિય-જમલ-જુયલ-ઘટ' અવસારિત-યમલ-યુગલ-ઘણ્ટમ્-અવસારિતમ્=
અધોઽવલમ્બિત યમલ=મમ યુગલ=દ્વિક ઘણ્ટયોર્યત્ર તત્ તથા તત્, 'વિજ્જુપિણદ્ધં વિદ્યુ-
પિનદ્રમ્-વિદ્યુદ્વિદ્યોતિત 'કાલમેહ વ' કાલમેઘમિત્ર-ગજસ્ય કૃષ્ણવર્ણવાત ઉચ્ચતયા ચ
મેઘોપમા, 'ઉપ્પાડય-પન્નય વ' ઔ પાતિકપર્વતમિવ-અકસ્માન્નૂતનસમુદ્ભૂતપર્વતમિવ,
'ચંકમત' ચઙ્ક્રમ્યમાણમ્-અતિગયેન ક્રામ્યત-સ્વાભામિકપર્વતો હિ ન ચઙ્ક્રમ્યતે ઇતિ
માત્ર । 'ગુલ્લગુલત્ત' ધ્વનત્=મહામઘવદ ધ્વનિં તુરિત્-ઉચ્ચયે, 'મણ-પવ્વણ-જટણ-વેગ'

(સજ્જય) ધ્વજાસહિત થા (સપટ) ઘટાઓ સે ઇસકે ઉભયપાર્શ્વ યુક્ત થે । (પચામેલય-
પરિમડિયા-ભિરામ) પાચવર્ણ કે પુષ્પમાલા પહનાન ક કારણ યહ અચન્ત મુન્દર લગતા
થા । (ઓસારિય-જમલ-જુયલ-ઘટ) નાચે તક ણક હા સાથ લટકતે હુણ ટો ઘટા
સે યહ ગોભિત થા । (વિજ્જુપિણદ્ધ) ઇસ પર જો મી આમગ્ગ સજાયે ગયે યે વે વિજ્જ
કે સમાન ચમકતે થે, અત યહ ગજરાજ (કાલમેહ વ) કૃષ્ણવર્ણ હોન સે કાલા મેઘ કે
જૈસા જાત હોતા થા । (ચંકમત ઉપ્પાડયપન્નય વ) ચલતે સમય યહ ઔપાતિક પર્વત
કે સમાન દિશાયી દેતા થા । (ગુલ્લગુલત્ત) જન યહ ચિંધાટતા થા તો ઈસા પ્રતીત હોતા

બાણે એ ચુદ્ધને માટેજ સજ્જએલો છે (સચ્છત્ત) એ છત્રસહિત હતો
(સજ્જય) ધ્વજસહિત હતો (સઘટ) ઘટાઓ બન્ને બાણુ તરકતી હતી
(પચામેલય-પરિમડિયા-ભિરામ) પાચ વર્ણની પુષ્પમાલા પહેરાવવાથી એ સુદર
લાગતો હતો (ઓસારિય-જમલ-જુયલ-ઘટ) નીચે સુધી એક માથે લટકતા
બે ઘટાઓથી તે શોભતો હતો (વિજ્જુપિણદ્ધ) તેના પર જે ડોઠ આભરણ
મળએલા હતા તે વીજળીના જેવા ચમકતા હતા આથી આ ગજરાજ
(કાલમેહ વ) કૃષ્ણવર્ણ હોવાથી કાલા મેઘના જેવો જણાતો હતો (ચંકમત ઉપ્પા
ડયપન્નય વ) ચાલતી વખતે એ ઔપાતિક પર્વતના જેવો જણાતો હતો
(ગુલ્લગુલત્ત) જ્યારે તે બ્રસાડતો હતો ત્યારે એમ પ્રતીત થતું હતું કે બાણે

भीम सगामियाओज आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेइ, पडि-
कप्पित्ता हय - गय-रह - पवरजोह-कलियं चाउरंगिणीं सेण
सण्णाहेइ, जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता
एयमाणत्तियं पच्चप्पिणइ ॥ सू० ४२ ॥

मन पवनजयिवेग—ग या मन पवनाधिकवेगयुक्त, 'भीम' भयङ्करम्, 'सगामियाओज्जं' साग्रामिकाऽऽयोज्यम् ग्राम एव साग्रामिक तस्मिन् आयोज्यम्=आयोजनीयम्—ग्राम योग्यमित्यर्थ, 'आभिसेक्क हत्थिरयण' आभिषेक्य हस्तिरत्नम् — अभिषेकाहं हस्तिश्रेष्ठम्, 'पडिकप्पेइ' परिकल्पयति, 'पडिकप्पित्ता' परिक्लृप्त्य, 'हय-गय-रह-पवरजोह-कलिय' हय-गज-रथ-प्रवरयोध-कलिता-हयैर्गजै रथै प्रवरयोधै महारथिभि र्युक्ताम्, 'चाउरंगिणीं सेण' चतुरङ्गिणी सेनाम्=चतुरङ्गवर्ती सेनाम्, 'सण्णाहेइ' सना हयति, 'जेणेव वलवाउए' यत्रैव नल्ह्यापृत-सेनापति, 'तेणेव उवागच्छइ' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता' उपागत्य, 'एयमाणत्तियं' एतामाज्ञाप्तिकाम्—सेना पतेराज्ञाम् 'पच्चप्पिणइ' प्रत्यर्पयति—तन्नीयामाज्ञा सम्पाद्य पश्चान्निवेदयति, भवदाज्ञानुसारेण सर्वं संपादितमस्माभिरिति ॥ ४२ ॥

कि मानो महामेघकी गर्जना हो रहा है । (मण-पवण-जइण-वेग) इसकी गति मन और पवन के वेग को जीतने वाला था, (भीम) देखने में यह बड़ा भयकर जैसा लगता था । (सगामियाओज्ज) इस के ऊपर जितना भी सामग्रियाँ रखने में आई थीं वे सब सग्राम के योग्य था । (आभिसेक्क हत्थिरयण) इस प्रकार इस पटहस्ति को (पडिकप्पेइ) उन निपुण मतिवाले पुरुषों से सजवाया, (पडिकप्पित्ता) सजवाने के बाद फिर उस हाथी के अधिकारों में उन निपुण पुरुषों से (हय-गय-रह-पवरजोह-कलिय चाउरंगिणीं

મહામેઘની ગર્જના થાય છે (મણ-પવણ-જઈણ-વેગ) તેની ગતિ મન 'તથા' પવનના વેગને જીતે એવી હતી (भीम) જેવામાં એ બહુ ભયકર જેવો લાગતો હતો (સગામિયાઓજ્જ) તેના ઉપર જેટલીએ સામગ્રીઓ રાખવામાં આવી હતી તે બધી સગ્રામને યોગ્ય હતી (આભિસેક્ક હત્થિરયણ) આ પ્રકારે એ પટહસ્તિને (પડિકપ્પેઈ) તે નિપુણ બુદ્ધિવાલા પુરુષોએ સજાવ્યો હતો (પડિકપ્પિત્તા) તૈયાર કરી લીધા પછી તે હાથીના આધિકારીએ તે નિપુણ પુરુષોદ્વારા (હય-ગય-રહ-પવર-જોહકલિય ચાઉરગિણિં સેણ સણ્ણાહેइ) ઘોડા,

मूलम्—तए ण से बलवाउए जाणसालिय सदावेइ,
सदावित्ता एव वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । सुभदा-
पमुहाण देवीणं वाहिरियाए उवट्ठाणसालाए पाडियक्कपाडियक्काड

टीका—‘तए णं से’ इत्यादि । ‘तए ण से बलवाउए’ तत् सल्ल स
बलव्यापृत—तन्न्तरम्—चतुरङ्गिणासेनासज्जीकरणान्तरं स सेनापति ‘जाणसालिय’
यानशालिक=यानशालाधिकृतम्, ‘सदावेइ’ गन्थति=आह्वयति, ‘सदावित्ता एव
वयासी’ गन्थयिवा एवमवादात् ‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ।’ क्षिप्रमेव भो देवानुप्रिय !
‘सुभदापमुहाण देवीण’ सुभद्राप्रमुखाना=सुभद्रादाना देवीना ‘वाहिरियाए उवट्ठाण-

सेण सण्णाहेइ) घोडा, हाथी, रथ एव सुभद्रों से युक्त चतुरगिणी सेना सज्जायी, सज-
वा कर (जेणेव बलवाउए) जहाँ पर सेनापति थ (तेणेव उवागच्छइ) वहाँ पर गया,
(उवागच्छित्ता) पहुँचकर (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) उसने निवेदन किया कि आपने
जो आना प्रदान का थी वह सब मैं आपकी आज्ञानुसार ठाक कर लिया है ॥ सू० ४२ ॥

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि ।

(तए णं) चतुरगिणी सेना जब सजी जा चुकी तब (से बलवाउए) उस सेना-
पतिने (जाणसालिय) यानशाला के अधिकारी को (सदावेइ) बुलाया, (सदावित्ता)
बुलाकर (एव वयासी) इस प्रकार कहा—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय !
तुम शीघ्र ही (सुभदापमुहाण देवीण) सुभद्रा आदि देवियों के लिये (वाहिरियाए
उवट्ठाणसालाए) बाहिर की उपस्थानशाला में (पाडियक्कपाडियक्काइ) एक एक रानी

हाथी, रथ तेमज सुलटोथी युक्त चतुर गिणी सेना तैयार करावी तैयार करावीने
(जेणेव बलवाउए) जहाँ सेनापति होता (तेणेव उवागच्छइ) तथा गया, (उवागच्छित्ता)
तेण्ण तथा पहुँचावीने (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) निवेदन करुं के आपने ने आज्ञा
आपी हुती ते अधु मे आपनी आज्ञाप्रमाणे ठीक ठीकी लीधु ठे (सू० ४२)

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि

(तए णं) चतुरगिणी सेना जहाँ तैयार थई चुकी तब (से बलवाउए)
ते सेनापतिने (जाणसालिय) यानशालाના अधिकारीने (सदावेइ) बोलाव्ये,
(सदावित्ता) बोलावीने (एव वयासी) आ प्रकारे वहु—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया)
हे देवानुप्रिय ! तमे जलही (सुभदापमुहाण देवीण) सुभद्रा आदि देवीओ
भाटे (वाहिरियाए उवट्ठाणसालाए) बाहरनी उपस्थानशालाभा (पाडियक्क

जत्ताभिमुहाडं जुत्ताइ जाणाडं उवट्टवेहि, उवट्टवित्ता एयमणत्तियं पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४३ ॥

मूलम्—तए णं से जाणसालिए वलवाउयस्स एयमट्ट

सालाए ' यात्रायामुपस्थानशालायाम्, 'पाडियक्काड' प्रयेक प्रयेकम्=प्रत्ये-
काऽर्थम्, 'जत्ताभिमुहाड' यात्राभिमुखानि=भगवद्दर्शनार्थगमनानुष्ठानानि 'जुत्ताइ' युक्तानि
'जाणाड' यानानि 'उवट्टवेहि' उपस्थापय-सजीकृत्य समानय, 'उवट्टवित्ता' उपस्थाप्य
'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाजमिका प्रत्यर्पय-मन्त्रियामान्ता पश्चात् समर्पय-सर्वं
सम्पादितम् इति ब्रूहि ॥ सू० ४३ ॥

टीका—'तए ण से' इत्यादि ।

तत गच्छ स 'जाणसालिए वलवाउयस्स एयमट्ट' यात्राशालिको वलव्यावृत
स्यैतमर्थम्=यानसजीकरणाऽऽनयनरूप निर्देशं श्रुत्वा, आज्ञाया विनयेन वचन 'पडिसुणेइ'

के बैठने योग्य अलग २ रूप म (जत्ताभिमुहाड) यात्रा के लायक-भगवान के दर्शन
करने के लिये जिसमे बैठकर जाया जाता है ऐसे (जुत्ताइ) एव अच्छे २ बेलों से युक्त
(जाणाड) रथादिक वाहनों को (उवट्टवेहि) उपस्थित करो, (उवट्टवित्ता) उपस्थित करके
(एयमाणत्तिय पच्चप्पिणेहि) इस मेरी आज्ञा को यथावत् पालन करने की खबर
पीछे मुझे बहुत जल्द भेजो ॥ सू० ४३ ॥

'तए ण से जाणसालिए' इत्यादि ।

(तए ण) सेनापति के आदेश देने के बाद (से जाणसालिए) उस यानशाला
के अधिकारी ने (वलवाउयस्स) सेनापति के (एयमट्ट) यान को सज्जित करके लानेकी

पाडियक्काइ) ओठ ओठ राखीने जेम्मा येज्ज अलग अलग इपमा (जत्ता
भिमुहाइ) यात्राने लायक लगवानना इशान करवा भाटे जेम्मा जेसीने जवाय
जेवा, (जुत्ताइ) तेम्मा सारा सारा अण्णाणी युत्त (जाणाइ) रथ आदिक
वाहुनेने (उवट्टवेहि) डाबर करे (उवट्टवित्ता) डाबर करीने (एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणहि) आ भागी आज्ञानु पालन करवानी अजर पछी मने अहु
जल्दी भेजले। (सू० ४३)

“ तए ण से जाणसालिए ” इत्यादि

(तए ण) सेनापतिना आदेश दीधा पछी (से जाणसालिए) ते यानशालाना
अधिकारीजे (वलवाउयस्स) सेनापतिनी (एयमट्ट) यानने तैयार करीने लाव

आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता जेणेव जाण-
साला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जाणाइ पच्चुवेक्खेइ, पच्चु-
वेक्खित्ता जाणाइ संपमज्जेइ, संपमज्जित्ता जाणाइ सवट्ठेइ, सवट्ठित्ता
जाणाइ णीणेइ, णीणित्ता जाणाण दूसे पवीणेइ, पवीणित्ता जाणाइ

प्रतिगृणोति=स्वीकरोति, प्रतिश्रुय=आज्ञावचन स्वाकृत्य यत्रैव यानगाला तत्रैवोपागच्छति,
उपागत्य 'जाणाइ पच्चुवेक्खेइ' यानानि प्रत्युपेक्षते=सम्यक् पश्यति, प्रत्युपेक्ष्य=दृष्ट्वा
'जाणाइ संपमज्जेइ' यानानि सम्प्रमार्जयति-प्रगतरजासि कुरुते, सम्प्रमार्ज्य, 'जाणाइ
सवट्ठेइ' यानानि व्यर्त्तयति-सुकस्मिन् स्थाने स्थापयति, 'संवट्ठित्ता' इत्यर्थ 'जाणाइ
णीणेइ' यानानि नयति-गालातो वहिष्करोति, नाचा 'जाणाण' यानाना 'दूसे'
दूष्याणि=आच्छादनवस्त्राणि 'पवीणेइ' प्रविनयति=अपसारयति, प्रविनाय-अपसार्य,

आनाको मुनकर (आणाए विणएण वयण) उस आज्ञावचन को विनयपूर्वक (पडिसु-
णेइ) स्वीकार किया, (पडिसुणित्ता) स्वीकार करके फिर वह (जेणेव जाणसाला)
जहा यानगाला या (तेणेव उवागच्छइ) वहाँ पहुँचा, (उवागच्छित्ता) पहुँचकर
(जाणाइ पच्चुवेक्खेइ) उसने वहाँ पहिले रथ आदि यानों को अच्छा तरह से देखा ।
(पच्चुवेक्खित्ता) देखकर (जाणाइ संपमज्जेइ) उसने उन्हें अच्छा तरह झाड़-झूँड कर
साफ किया । (संपमज्जित्ता जाणाइ सवट्ठेइ) साफ करने के बाद उसने फिर जितने
चाहिये थे उतने यान एक जगह एकत्रित किये । (सवट्ठित्ता) टकड़ करने के बाद
(जाणाइ णीणेइ) वहाँ से उसने उन सब को बाहिर निकाला । (णीणित्ता) बाहिर

वानी आना सालाणीने (आणाए विणएण वयण) ते आशावचनने विनयपूर्वक
(पडिसुणेइ) स्वीकार किये (पडिसुणित्ता) स्वीकार करीने पछी ते (जेणेव
जाणसाला) तथा यानशाला इती (तेणेव उवागच्छइ) त्या पहुँच्ये (उवाग-
च्छित्ता) पहुँचीने (जाणाइ पच्चुवेक्खेइ) तेणे त्या पहुँचला रथ आदि यानोने
भागी रीते जेथा (पच्चुवेक्खित्ता) जेधने (जाणाइ संपमज्जेइ) ते तेणे
भागी रीते वाणी-बूडी भाइ उथी (संपमज्जित्ता जाणाइ सवट्ठेइ) भाइ उगी
लीधा पछी तेणे जेटला जेधता इता तेटला यान (वाडन) जेठ जगाजे
जेठला उथी (सवट्ठित्ता) जेठला उरी लीधा पछी (जाणाइ णीणेइ) त्याथी
तेणे जे जेधाने जेठार डाढया (णीणित्ता) जेठार डाढीने (जाणाण दूसे

जत्ताभिमुहाडं जुत्ताइ जाणाडं उवट्टवेहि, उवट्टवित्ता एयमणत्तियं पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४३ ॥

मूलम्—तए णं से जाणसालिए वलवाउयस्स एयमट्ट

सालाए ' यातायामुपस्थानशालायाम्, ' पाडियक्कापाडियक्काइ ' प्रयेक प्रयेकम्=प्रत्ये-
काऽर्थम्, ' जत्ताभिमुहाट्ट ' यात्राभिमुखानि=भगवद्दर्शनार्थगमनानुसूचानि ' जुत्ताइ ' युक्तानि
' जाणाइ ' यानानि ' उवट्टवेहि ' उपस्थापय—सज्जीकृत्य समानय, ' उवट्टवित्ता ' उपस्थाप्य
' एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि ' एतामाज्जमिका प्रयर्पय—मदीयामाजा पश्चात् समपय—सर्वं
सम्पादितम् इति नूहि ॥ सू० ४३ ॥

टीका—' तए ण से ' इत्यादि ।

तत गच्छ स ' जाणसालिए वलवाउयस्स एयमट्ट ' यानशालिको वलव्यावृत
स्यैतमर्थम्=यानसज्जाकरणेऽनयनरूप निर्देशं श्रुत्वा, आनाया विनयेन वचन ' पडिसुणेइ '

के बैठने योग्य अलग २ रूप में (जत्ताभिमुहाइ) यात्रा के लायक—भगवान के दर्शन
करने के लिये जिसमें बैठकर जाया जाता है ऐसे (जुत्ताइ) एवं अच्छे २ बेलों से युक्त
(जाणाइ) रथादिक वाहनों को (उवट्टवेहि) उपस्थित करो, (उवट्टवित्ता) उपस्थित करके
(एयमाणत्तिय पच्चप्पिणेहि) इस मेरी आज्ञा को यथावत् पालन करने की खबर
पीछे मुझे बहुत जल्दी भेजो ॥ सू० ४३ ॥

' तए ण से जाणसालिए ' इत्यादि ।

(तए ण) सेनापति के आदेश देने के बाद (से जाणसालिए) उस यानशाला
के अधिकारी ने (वलवाउयस्स) सेनापति के (एयमट्ट) यान को सज्जित करके लानेकी

पाडियक्काइ) ओउ ओउ राखीने जेमवा योज्य अलग अलग रूपमा (जत्ता
भिमुहाइ) यात्राने लायक लगवानना दर्शन करवा भाटे जेमा जेसीने जवाय
जेवा, (जुत्ताइ) तेमज्ज सारा सारा भज्जोथी युत्त (जाणाइ) रथ आदिउ
वाहुनेने (उवट्टवेहि) डावर करो (उवट्टवित्ता) डावर करीने (एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणेहि) आ भागी आज्ञानु पालन करवानी भजर पछी भने जहु
जल्दी भेजलो (सू० ४३)

“ तए ण से जाणसालिए ” इत्यादि

(तए ण) सेनापतिना आदेश दीधा पछी (से जाणसालिए) ते यानशालाना
अधिकारीजे (वलवाउयस्स) सेनापतिनी (एयमट्ट) यानने तैयार करीने लाव

આણાણ વિણણં વચણં પડિસુણેઙ, પડિસુણિત્તા જેણેવ જાણ-
સાલા તેણેવ ઉવાગચ્છઙ, ઉવાગચ્છિત્તા જાણાઙ પચ્ચુવેક્કલેઙ. પચ્ચુ-
વેક્કિલ્લિત્તા જાણાઙ સપમજ્જેઙ, સપમજ્જિત્તા જાણાઙ સવટ્ટેઙ, સવટ્ટિત્તા
જાણાઙ ણીણેઙ, ણીણિત્તા જાણાણ દૂસે પવીણેઙ, પવીણિત્તા જાણાઙ

પ્રતિશૃંગોતિ=સ્વાક્રમેતિ, પ્રતિશ્રુય=આજ્ઞાવચન મ્વામૃત્ય યત્રૈવ યાનશાલા તત્રૈવોપાગચ્છતિ,
ઉપાગય 'જાણાઙ પચ્ચુવેક્કલેઙ' યાનાનિ પ્રયુપેક્ષતે=સમ્યક્ પચ્ચનિ, પ્રત્યુપેક્ષ્ય=દૃષ્ટ્વા
'જાણાઙ સપમજ્જેઙ' યાનાનિ સમ્પ્રમાર્જયતિ-વિગતરજાસિ કુસ્તે, સમ્પ્રમાર્થ, 'જાણાઙ
સવટ્ટેઙ' યાનાનિ નયતિ-શુદ્ધસ્મિન મ્થાને સ્થાપયતિ, 'સવટ્ટિત્તા' વર્ત્ય 'જાણાઙ
ણીણેઙ' યાનાનિ નયતિ-શાલાતો વહિર્નિગ્મેતિ, નાવા 'જાણાણ' યાનાના 'દૂસે'
દૂષ્યાણિ=આચ્છાદનપત્રાણિ 'પવીણેઙ' પ્રવિનયતિ=અપસારયતિ, પ્રવિનાય-અપસાર્ય,

આનાકો મુનકર (આણાણ વિણણ વચણ) उस आनावचन को विनयपूर्वक (पडिसु-
णेङ) स्वाकार किया, (पडिसुणित्ता) स्वाकार करके फिर वह (जेणेव जाणसाला)
जहा यानशाला था (तेणेव उवागच्छङ) वहाँ पहुँचा, (उवागच्छित्ता) पहुँचकर
(जाणाङ पच्चुवेक्कलेङ) उसन वहा पहिले रथ आदि यानों को अच्छा तरह से देखा ।
(पच्चुवेक्किल्लित्ता) देखकर (जाणाङ सपमज्जेङ) उसन उहे अच्छा तरह झाड़-झुड़ कर
साफ किया । (सपमज्जित्ता जाणाङ सवट्ठेङ) साफ करने के बाद उसने फिर जितने
चाहिये ये उतन यान एक जगह एकत्रित किये । (सवट्ठित्ता) ठकठ करने के बाद
(जाणाङ णीणेङ) वहा से उसने उन सन को बाहिर निकाला । (णीणित्ता) बाहिर

વાની આજ્ઞા આણીને (આણાણ વિણણ વચણ) તે આજ્ઞાવચનનો વિનયપૂર્વક
(પડિસુણેઙ) સ્વીકાર કર્યો (પડિસુણિત્તા) સ્વીકાર કરીને પછી તે (જેણેવ
જાણસાલા) ત્યાં યાનશાલા હતી (તેણેવ ઉવાગચ્છઙ) ત્યાં પહોંચ્યો (ઉવાગ
ચ્છિત્તા) પહોંચીને (જાણાઙ પચ્ચુવેક્કલેઙ) તેણે ત્યાં પહેલા રથ આદિ યાનોને
માઝી મીતે જોયા (પચ્ચુવેક્કિલ્લિત્તા) જોઈને (જાણાઙ સપમજ્જેઙ) તે તેણે
માઝી મીતે વાળી-જૂડી માફ કર્યા (સપમજ્જિત્તા જાણાઙ સવટ્ટેઙ) માફ કરી
લીધા પછી તેણે જોટલા જોઈતા હતા તેટલા યાન (વાહન) એજ જગ્યાએ
એકઠા કર્યા (સવટ્ટિત્તા) એકઠા કરી લીધા પછી (જાણાઙ ણીણેઙ) ત્યાંથી
તેણે એ જાંધાને બહાર નીકળ્યા (ણીણિત્તા) બહાર નીકળીને (જાણાણ દૂસે

સમલકરેડ, સમલકરિત્તા જાણાડં વરમહગમડિયાડ કરેડ, કરિત્તા
જેણેવ વાહણસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છડ, ઉવાગચ્છિત્તા વાહણસાલં
અણુપવિસડ, અણુપનિસિત્તા વાહણાડ પચ્ચુવેક્કરેડ, પચ્ચુવેક્કિત્તા
વાહણાં સપમજ્જડ, સપમજ્જિત્તા વાહણાડ ણીણેડ, ણીણિત્તા વાહ-

‘જાણાડ સમલકરેડ’ યાનાનિ સમન્કરોતિ=ય ત્રયોત્તરિમિ વૃનાલદ્વારાગિ કરોતિ,
સમલકૃત્ય ‘જાણાડ વરમહગમડિયાડ’ યાનાનિ વરમાણ્ડકમણ્ડિતાનિ=વગમરણમૃષિ
તાનિ ‘કરેડ’ કરોતિ, કૃત્વા યત્રૈવ વાહનગાલા તત્રૈવોપાગચ્છનિ, ઉપાગય, વાહનગાલા
મનુપ્રવિગતિ, અનુપ્રવિશ્ય ‘વાહણાડ પચ્ચુવેક્કરેડ’ વાહનાનિ પ્રત્યુપેક્ષતે, તેષામદ્વપ્રયદ્વ-
સૌદર્યં પશ્યતિ, દૃષ્ટ્વા-વાહનાનિ ‘સપમજ્જડ’ સમ્પ્રમાર્જયતિ=નિર્મલીકરોતિ, સમ્પ્રમાર્યં વાહ-

નિકાલ્કર (જાણાણ દૂસે પવીણેડ) उनके ऊपर के वस्त्रों को उसने दूर किया । (पवी
णिता) जब वह कि जिनसे ये ढके हुए थे दूर हो चुके तब उसने (जाणाड सम
लकरेड) उन सब यानों को अलकृत किया । (समलकरित्ता) जब वे अच्छी तरह अल-
कृत हो चुके तब (जाणाड वरमहगमडियाड करेड) उन यानों को उसने अच्छा राति
से गादी-तकिया आदि उपकरणों से मंडित किया । (करित्ता) सुसज्जित कर (जेणेव वाहण
साला तेणेव उवागच्छड) फिर वह जहां वाहनगाला था वहाँ पहुँचा, (उवागच्छित्ता) पहुँच
कर (वाहणसाल अणुपविसड) वर उस वाहनगाला के भीतर प्रविष्ट हुआ । (अणुप
विसित्ता) प्रविष्ट होकर (वाहणाड पच्चुवेक्करेड) उसने वाहनों को देखा (पच्चुवे

પવીણેડ) તેમના ઉપરના વસ્ત્રોને તેણે દૂર મૂક્યા (પવીણિત્તા) જ્યારે તે
વસ્ત્રો ડે જેનાથી તે ઢકાયા હતા તે દૂર થઈ ગયા ત્યારે તેણે (જાણાડ સમ
લકરેડ) તે બધા યાનોને શણગાર્યા (સમલકરિત્તા) જ્યારે તે સારી રીતે
અલકૃત થઈ ચુક્યા ત્યારે (જાણાડ વરમહગમડિયાડ કરેડ) તે યાનોને તેણે
સારીરીતથી ગાદી તકિયા આદિ ઉપકરણોથી મંડિત કર્યા (કરિત્તા) સુસ
જ્જિત કરીને (જેણેવ વાહણસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છડ) પછી તે જ્યાં વાહનગાલા
હતી ત્યાં પહોંચ્યા (ઉવાગચ્છિત્તા) પહોંચીને (વાહણસાલ અણુપવિસડ) તે
એ વાહનગાલાની અંદર દાખલ થયા (અણુપવિસિત્તા) દાખલ થઈને
(વાહણાડ પચ્ચુવેક્કરેડ) તેણે વાહનોને જોયા (પચ્ચુવેક્કિત્તા) જોઈને (વાહ

णाडं अप्फालेड, अप्फालित्ता दूसे पवीणेड, पवीणित्ता वाहणाडं
समलकरेड, समलकरित्ता वाहणाड वरभंडगमडियाड करेड, करित्ता
वाहणाड जाणाड जोएड, जोडत्ता पओयलट्टि पओयधरण य

नानि 'णीणेड' नयति=ग्रहिष्करोति, नात्रा वाहनानि 'अप्फालेड' आस्फालयति=हस्तेन
आस्फालयति, आस्फाल्य 'दूसे पवीणेड' दृष्याणि प्रविनयति=आच्छादयन्वाप्यपनयति,
प्रविनाय 'वाहणाड समलकरेड' वाहनानि समलङ्करोति, समलङ्कृत्य वाहनानि
'वरभटगमडियाड करेड' वरभाण्डकमण्डितानि करोति, कृत्वा 'वाहणाड जाणाड
जोएड' वाहनानि यानपु योजयति, योजयित्वा यानशालिक 'पओयलट्टि' प्रतोत्यष्टि
वाहनचालनार्थं यष्टि 'पराणी' इति भाषाप्रसिद्धा 'पओयधरण य' प्रतोत्यधरण=
अकटवात्कान् मम=युगपत्-एकस्मिन् काले 'आडहड' आहगति=एकस्मिन् स्थान सवा-

विखत्ता) देवकर (वाहणाड सपमज्जड) उसन उहें साफ किया । (सपमज्जित्ता) साफ-
सूफ कर (वाहणाड णीणेड) वाहनो को उमन वहा से बाहिर निकारा, (णीणित्ता) बाहिर
निकारकर (वाहणाड अप्फालेड) उमने फिर उनक पीठ पर हाथ फिराया, (अप्फालित्ता)
हाथ फिरकर (दूसे पवीणेड) फिर उसने उनका गोलिया को अलग किया । (पवीणित्ता)
जब गोलिया उनका अलग हो चुका तब फिर उसने (वाहणाड समलकरेड) उन वाह-
नोको अगारित किया । (समलकरित्ता) जब वे अच्छा तरह से सजा लिये गये तब
(वाहणाड वरभंडगमडियाड करेड) उसन उनको उपकरणों से मडित किया, (करित्ता)
करा के बाद (वाहणाड जाणाड जोएड) फिर उसने उन वाहनो-बैल को रथा में
जोते, (जोडत्ता) जोतन के बाद (पओयलट्टि पओयधरण य सम आडहड) उमने

णाड सपमज्जड) तेले तेमने साइ दथा (सपमज्जित्ता) आइ-सुइ डीने
(वाहणाड णीणेड) वाहनोने तेले त्याथी अडाउ डाढया (णीणित्ता) अडाउ
डाढीने (वाहणाड अप्फालेड) तेले डरीने तेमनी पी० उपर हाथ डेरुये।
(अप्फालित्ता) हाथ डेरुवीने (दूसे पवीणेड) पछी तेले तेमनी जोणेने जुदी
डरी, (पवीणित्ता) ब्याडे जोणे तेमनी जुदी डगर्भ गज त्यार पछी तेले
(वाहणाड समलकरेड) ते वाहनोने शणगाया, (समलकरित्ता) ब्याडे ते मारी
नीते तैयाउ थर्भ (अन्तर्भ) गया त्यारे (वाहणाड वरभंडगमडियाड करेड) तेले
तेमने उपडरखोवी मडित दथा (करित्ता) दथा पछी (वाहणाड जाणाड जोएड)
तेले ते वाहनोना अणढोने रथेमा नेडाव्या, (जोडत्ता) नेडाव्या पछी (पओयलट्टि

सम आडहड, आडहिता वट्टमग्ग गाहेड, गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तियं पच्चप्पिणइ ॥ सू० ४४ ॥

मूलम्—तए ण से वलवाउए णयरगुत्तिय आमतेइ,

हनयानानि तेषु प्रतोदयए। प्रतोत्थरान=अकटवाहकाश्च स्थापयति । 'आडहिता' आह्वय, 'वट्टमग्ग' वर्तमार्गम्=अकटादिगम्यमार्गं-राजमार्गं 'गाहेड' ग्राहयति, ग्राहयिवा यत्रैव बलव्यापृतस्तत्रैवोपागच्छति, उपाग य 'उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ' बलव्यापृताय एतामाजसिका प्रत्यर्पयति=आज्ञा सम्पाद्य पश्चान्निवदयतीत्यर्थः ॥ सू० ४४ ॥

टीका—'तए ण' इति । 'तए ण से वलवाउए' तत् गल्लु स बलव्यापृतो

उन यानों में हाकने का चाबुका एवं हाकने वालों को एक ही साथ स्थापित कर दिया, (आडहिता) चाबुक लेकर हाकन वाले जग अच्छा तरह उन यानों पर जमकर बैठ चुके तब (वट्टमग्ग गाहेड) उसने उन यानों को राजमार्ग पर उपस्थित किये । (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) उन्हें राजमार्ग पर उपस्थित कर फिर वह यान गालधिकारी जहा सेनापति थे वहा पहुचा । (उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पहुँचकर उसने कहा कि हे स्वामिन् । आपके आजानुसार सभी यान तैयार है ॥ सू० ४४ ॥

'तए ण से वलवाउए' इति ।

(तए ण) इसके बाद (से वलवाउए) उस सेनापतिने (णयरगुत्तिय) नगर की रक्षा

पओयधरण य सम आडहड) तेणे ते यानोभा डाडवानी थाणुडे तेभज डाडवावाणाने ओड ज साथे स्थापित करी दीधा (आडहिता) थाणुक लधने डाडवावाणा न्यारे मारी नीते ते यानो उपर जेमी थुक्था त्यारे (वट्टमग्ग गाहेड) तेणे ते यानोने राजभाग पर डाहर करी, (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) तेभने राजभाग पर डाहर करीने पछी ते यानशाणाधिकारी सेनापतिनी पाने पडोन्थे। (उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पडोन्थीने तेणे इल्लु डे डे स्वामिन्' आपनी आज्ञाप्रमाणे जधा यान तैयार छे (सू० ४४)

“तए ण से वलवाउए” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से वलवाउए) ते सेनापतिओ (णयरगुत्तिय) नगरनी

आमत्तिता एव वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । चंप णयरि
सन्निभतरवाहिरिय आसित्त जाव कारवेत्ता एयमाणत्तिय
पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४५ ॥

‘णयरगुत्तिय’ नगरगुत्तिक=नगरगोमाम् ‘आमतेइ’ आमन्त्रयति=आहयति,—‘आमत्तिता
‘एव वयासी’ आमन्त्रयैवमवादात् ‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया’
तिप्रमेव भो देवानुप्रिय । ‘चंप णयरि’ चम्पा नगर ‘सन्निभतरवाहिरिय’ साम्यन्तर-
नाशाम् ‘आसित्त जाव कारवेत्ता’ आसित्तगुत्तिसमप्रत्ययात्तरापगवायिका यावद्गन्ध
वर्निभूता कुरु, कारय, कृ ना, कारयित्वा ‘एयमाणत्तिय’ एतामाजमिका ‘पच्चप्पिणाहि’
प्रत्यर्पय ॥ सू० ४५ ॥

करन गले कोटमाल को (आमतेइ) बुलाया, और (आमत्तिता) बुलाकर (एवं वयासी) इस प्रकार
कहा—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय । तुम गात्र हा (चंप णयरि) इस चंपा
नगर की (सन्निभतरवाहिरिय) भातर गहिर से सफाई करओ । पाना से इसमें छिड़काव कराओ ।
जगत् २ इसे पाना से बुलवाओ । कहा भा कूडा—करकट का नाम न मिले, इस तरह से
इसमें सफाई हो जाना चाहिये । प्रत्येक गली एवं बाजारा के मार्ग सब बहुत ही अच्छा
तरह से साफमूफ किये जायें । जगह २ सुगन्धित जल का, गोरोचन का एवं सरस लाल
चदन का छिड़काव हो, जिससे यह नगर सुगन्धित द्रव्य जैसा बन जावे । तुम से यही
कहना है, जाओ और इस आदेश का गात्र से गात्र पूति करो और उन कामों को पूरा
कर के मुझे गात्र सूचित करो ॥ सू० ४५ ॥

रक्षा करवाणा डोटवालेने (आमतेइ) बोलाव्या अने (आमत्तिता) बोलावीने
(एव वयासी) आ प्रकारे उछु (खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ।
तमे जलदीथी (चंप णयरि) आ अ पानगरीनी (सन्निभतरवाहिरिय) अ हर तथा
अछारथी सक्षार्थ ठरावो, तेमा पाणीना छटकाव ठरावो, ठेठ-ठेठाणु
तेने पाणीथी धोवरावो उयाय यणु उडाउरउटनु नाम न रहे अम तेनी
सक्षार्थ थवी जेधये प्रत्येउ गवी तेमज अन्तरना रन्ता अणज सागी रीते
साकसूद करवा ठेठठेठाणु सुगन्धित जलनो, गोलीर्ष-सुअडनो तेमज सरस
रक्त अदननो छटकाव होय, जेथी आ नगरी सुगन्धित थीज जेवी अनी
जाय तमने अज कडेवानु छे जअओ अने आदेशो जट्टी प्रणु करे अने
ते कामो पूरा ठरीने मने जट्टी अणर ठरो (सू० ४५)

सम आडहइ, आडहिता वट्टमग्गं गाहेइ, गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ ॥ सू० ४४ ॥

मूलम्—तए ण से वलवाउए णयरगुत्तिय आमतेइ,

हनयानानि तेषु प्रतोदयए। प्रतोदधरान=अकटवाहकाश्च स्थापयति । 'आडहिता' आह्वय, 'वट्टमग्ग' वर्तमार्गम्=अकटान्निगम्यमार्गं-राजमार्गं 'गाहेइ' ग्राहयति, ग्राहयिष्या यत्रैव बलव्यापृतस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य 'वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ' बलव्यापृताय एतामाजमिका प्रत्यर्पयति=आज्ञा सम्पाद्य पश्चान्निवदयतीत्यर्थः ॥ सू० ४४ ॥

टीका—'तए ण' इति । 'तए ण से वलवाउए' तत एतत् स बलव्यापृतो

उन यानों में हाकने का चाबुका एवं हाकने वालों को एक ही साथ स्थापित कर दिया, (आडहिता) चाबुक लेकर हाकने वाले जब अच्छी तरह उन यानों पर जमकर बैठ चुके तब (वट्टमग्ग गाहेइ) उसने उन यानों को राजमार्ग पर उपस्थित किये । (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) उन्हें राजमार्ग पर उपस्थित कर फिर वह यान गालाधिकारी जहा सेनापति थे वहाँ पहुँचा । (उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पहुँचकर उसने कहा कि हे स्वामिन् ! आपके आज्ञानुसार सभी यान तैयार हैं ॥ सू० ४४ ॥

'तए ण से वलवाउए' इति ।

(तए ण) उसके बाद (से वलवाउए) उस सेनापतिने (णयरगुत्तिय) नगर की रक्षा

पओयधरण य सम आडहइ) तेण्हे ते यानोभा डाडवानी थाणुडे। तेमज्ज डाडवावाणाने ओड ज साथे स्थापित करी दीधा। (आडहिता) थाणुड दधने डाडवावाणा न्यारे मारी गीते ते यानो उपर जेसी थुकथा त्यारे (वट्टमग्ग गाहेइ) तेण्हे ते यानोने राजभाग पर डाजर उर्या, (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) तेमने राजभाग पर डाजर करीने पछी ते यानशाणाधिकारी सेनापतिनी पामे पडोन्थे। (उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पडोन्थीने तेण्हे उछु डे डे स्वामिन्' आपनी आज्ञाप्रमाण्हे जधा यान तैयार छे (सू० ४४)

“तए ण से वलवाउए” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से वलवाउए) ते सेनापतिणे (णयरगुत्तिय) नगरनी

આમતિત્તા એવ વયાસી-સ્વિપ્પામેવ મો દેવાણુપ્પિયા । ચંપ ણયરિ
સંભિતરવાહિરિય આસિત્ત જાવ કારવેત્તા એયમાળત્તિયં
પચ્ચપ્પિણાહિ ॥ સૂ૦ ૪૫ ॥

‘ણયરગુત્તિય’ નગરગુત્તિક=નગરગોનામ્ ‘આમતેડ’ આમન્ત્રયતિ=આહવતિ,—‘આમતિત્તા
‘એવ વયાસી’ આમન્ત્રયૈવમગદાત ‘સ્વિપ્પામેવ મો દેવાણુપ્પિયા’
ત્રિપ્રમેવ મો દેવાનુપ્રિય । ‘ચંપ ણયરિ’ ચંપા નગર ‘સંભિતરવાહિરિય’ સામ્યન્તર-
વાથામ્ ‘આસિત્ત જાવ કારવેત્તા’ આમિત્તગુચ્છિસમ્પર યાન્તરાપગર્વીયિકા યાવદ્ગન્ધ
વર્તિભૂતા કુરુ, કારય, કૃ મા, કારયિત્વા ‘એયમાળત્તિય’ પ્તામાજ્ઞમિકા ‘પચ્ચપ્પિણાહિ’
પ્રત્યર્પય ॥ સૂ૦ ૪૫ ॥

કરનગલે કોટગાલ કો (આમતેડ) બુલ્લાયા, ઓર (આમતિત્તા) બુલ્લકર (એવ વયાસી) ઇસ પ્રકાર
કહા—(સ્વિપ્પામેવ મો દેવાણુપ્પિયા) હ દેવાનુપ્રિય । તુમ ઝાત્ર હા (ચંપ ણયરિ) ઇસ ચંપા
નગર કી (સંભિતરવાહિરિય) માતર વાહિર સે સફાદ કરગઓ । પાના સ ઇસમે ઢિડકાવ કરાઓ ।
જગર ૨ ઇસે પાના સે બુલ્લાઓ । કહા મા કૂડા—કરકટ કા નામ ન મિલે, ઇસ તરહ સે
ઇસમા સફાઈ હો જાનીં ચાહિયે । પ્રત્યેક ગલી એવ વાજારો ક માર્ગ સત્ર મહુત હા અચ્છા
તરહ સે સાફમૂફ ક્રિય જાયે । જગહ ૨ સુગધિત જલ કા, ગોગેચન કા એવ સરસ લાલ
ચંદન કા ઢિડકાવ હો, જિસસે યહ નગર સુગધિત દ્રવ્ય જૈસા પન જાવે । તુમ સે યહી
કહના હે, જાઓ ઓર ઇસ આદેશ કા ઝાત્ર સે ઝાત્ર પૂતિ કરો ઓર ઉન કામા કો પૂરા
કર કે મુઝે ઝીત્ર સૂચિત કરો ॥ સૂ૦ ૪૫ ॥

રક્ષા કરવાળા ડોટવાલને (આમતેડ) બોલાવ્યા અને (આમતિત્તા) બોલાવીને
(એવ વયાસી) આ પ્રકારે ડહુ (સ્વિપ્પામેવ મો દેવાણુપ્પિયા) હે દેવાનુપ્રિય ।
તમે જલદીથી (ચંપ ણયરિ) આ ચ પાનગરીની (સંભિતરવાહિરિય) અદર તથા
બહારથી સફાઈ કરાવો, તેમા પાણીના છટકાવ કરાવો, ઠેક-ઠેકાણે
તેને પાણીથી ધોવરાવો ડયાય પણ ડડાડરડટનુ નામ ન રહે એમ તેની
સફાઈ થવી જોઈએ પ્રત્યેક ગલી તેમજ બજારના રસ્તા ખૂબજ સાગી રીતે
માફસૂદ કરવા ઠેકઠેકાણે સુગધિત જલનો, ગોળીઈ—સુખડનો તેમજ સરસ
રકત ચંદનનો છટકાવ હોય, જેથી આ નગરી સુગધિત થીજ જેવી બની
જાય તમને એજ કહેવાતુ છે જાઓ અને આદેશને જલદી પૂર્ણ કરો અને
તે કામો પૂરા કરીને મને જલદી બજાર કરો (સૂ૦ ૪૫)

मूलम्—तए णं से णयरगुत्तिए वलवाउयस्स एयमढं
(सोच्चा) आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता
चप णयरिं सन्निभतरवाहिरिय आसित्त जाव कारवेत्ता जेणेव

टीका—‘तए ण’ इत्यादि। ‘तए ण से णयरगुत्तिए’ तत् सल्ल स नगर-
गुत्तिको ‘वलवाउयस्स एयमढं’ वल्ल्यापृतस्यैतमर्थं ‘सोच्चा’ श्रुत्वा ‘आणाए विणएण
वयण पडिसुणेइ’ आज्ञाया विनयेन वचन प्रतिशृणोति, ‘पडिसुणित्ता चप णयरिं
सन्निभतरवाहिरिय आसित्त जाव कारवेत्ता’ प्रतिश्रुत्य चम्पा नगरं साम्यतराह्या-
मासिच्य यावत् कारयित्वा ‘जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ’ यत्रैव वल्ल्यापृतस्त

‘तए णं से णयरगुत्तिए’ इत्यादि।

(तए ण) इसके बाद (से णयरगुत्तिए) उस नगररक्षक कोटवालन (वल
वाउयस्स) सेनापति के (एयमढं) नगर का सफाई कराने के आदेश को (सोच्चा)
सुनकर (आणाए वयण विणएण) आज्ञा के वचन को बड़े विनय के साथ (पडि-
सुणेइ) स्वीकार किया। (पडिसुणित्ता चप णयरिं सन्निभतरवाहिरिय) स्वीकार
करने बाद ही उसने चपानगरा के भीतर बाहिर सब तरफ से (आसित्त जाव कारवेत्ता)
सफाई करवा दी। पहिले उसने उस सब जगह पाना के छिड़काव से सिंचवाया। गला कूचा
में जो कूड़ा-करकट पड़ा हुआ था उसका सफाई करवा दिया। बाजारों के रास्तों को तथा
नालियों को अच्छी तरह से झाड़-पोंछकर साफ करवाया, मतलब यह कि सफाई में
किसा भी तरह का झुटि नडा रखा। जब नगरा अच्छी तरह भीतर-बाहिर से साफ हो

“तए ण से णयरगुत्तिए” इत्यादि

(तए ण) त्पार पत्री (से णयरगुत्तिए) ते नगररक्षक कोटवाले (वलवाउयस्स)
सेनापतिना (एयमढं) नगरनी सफाई करवावाना आदेशने (सोच्चा) सालणीने
(आणाए वयण विणएण) आज्ञाना वचनोने अहु विनयपूर्वक (पडिसुणेइ) स्वी
कार कथ्यो, (पडिसुणित्ता चप णयरिं सन्निभतरवाहिरिय) स्वीकार कथ्यो पत्री अ तेणे
चपानगरीनी अहर अने अहार अधी तरक्षथी (आसित्त जाव कारवेत्ता) सफाई
करावी दीधी पडेवा तेणे तेमा अधी जगाये पाणीन छटकाव कराव्या
जवीशुचीमा अ कथरो पूजे पडयो छतो तेनी सफाई करावी अज
सेना रस्ता सागी रीते वाणजुड उगी साइ कराव्या मतलब अडे सफाईमा
कोईपणु प्रकारनी झुटि राणी नछि ज्यारे नगरी सागी रीते अहर अने

बलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता एयमाणत्तिय पच्चप्पि-
णइ ॥ सू० ४६ ॥

मूलम्—तए णं से बलवाउए कोणियस्स रण्णो भभ-
सारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयणं पडिकप्पिय पासइ हय-गय-

त्रैवोपागच्छति 'उवागच्छित्ता एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ' उपागत्य गतामानमिका
प्रयर्पयति ॥ सू० ४६ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण से बलवाउए' तत् बलु स
बलव्यापृत 'कोणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स' कृणिकस्य राज्ञो भभसारपुत्रस्य 'आभि-
सेक्क हत्थिरयण पडिकप्पिय' अभिषेक्य हस्तिरत्न परिकल्पित 'पासइ' पश्यति,
'हयगय जाव सण्णाहियं' हय गज यावत् क्ताहिता 'पासइ' पश्यति, अत्र यावच्छन्देन

चुकी तत्र फिर वह कोटवाल (जेणेव बलवाउए तेणेव उवागच्छइ) जहाँ सेनापति था
वहाँ पर पहुँचा । पहुँच कर उसने नगरा साफ हो चुका है इस बात की उसे
खबर दी ॥ सू० ४६ ॥

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके गाल (से बलवाउए) उस सेनापतिन (भभसारपुत्तस्स)
भभसार अर्थात् श्रेणिक के पुत्र (कोणियस्स रण्णो) कृणिक राजा के (आभिसेक्क)
अभिषिक्त पद (हत्थिरयण) हस्तिरत्नको (पडिकप्पिय) अच्छा तरह से शृंगारित किया
हुआ (पासइ) देगा । (हयगय जाव सण्णाहिय पासइ) तथा—हय—गज आदि से
युक्त चतुरगिणा सेना को भी सन्नद्ध देगा । (सुभदापमुहाण देवीण

બહારથી માફ થઈ ત્યારે વળી તે ડોટવાલ (જેણેવ બલવાઉએ તેણેવ ઉવાગચ્છઇ)
ત્યાં સેનાપતિ હતા ત્યાં પહોંચ્યો અને પહોંચીને તેણે નગરી માફ થઈ ગઈ
છે, એ વાતની તેને ખબર દીધી (સૂ. ૪૬)

‘તए ण से बलवाउए’ इत्यादि

(તए ण) ત્યારપછી [સે બલવાઉએ] તે સેનાપતિએ [ભભસારપુત્તસ્સ] ભ ભસાર
અર્થાત શ્રેણિકના પુત્ર (કોણિયસ્સ રણ્ણો) કૃષ્ણિક રાજાના [આભિસેક્ક] આભિષેકય-
પદ (હત્થિરયણ) હાથીરત્નને (પડિકપ્પિય) સારી રીતે શણગારેલો (પાસઇ) બેયો
(હયગય જાવ સણ્ણાહિય પાસઇ) તથા—હય ગજ આદિથી યુક્ત ચતુરગિણી

જાવ-સળ્ળાહિય પાસડ. સુભદ્રાપ્રમુહાણ દેવીણ પડિજાણાડ
 ઉવટ્ટવિયાડ પામડ ચપ ણયરિ સન્નિમિતર જાવ ગધવટ્ઠિભૂય કય
 પાસડ, પાસિત્તા હટ્ટુત્તુચિત્તમાણદિય પીયમણે જાવ હિયય
 જેણેવ કૂળિય રાયા મમસારપુત્તે તેણેવ ઉવાગચ્છડ, ઉવાગચ્છિત્તા

‘રથ પ્રવર્યોધ-કલિતા ચ ચતુરદ્વિર્ણી સેનામ્’ इति दृश्यम्, ‘सुभद्रापमुहाण देवीण’
 सुभद्राप्रमुग्गणा=सुभद्रादीना दवाना ‘पडिजाणाऽ उवट्टवियाड’ प्रतियानानि=अकटानि
 उपस्थापितानि ‘पासड’ प यति, ‘चप णयरिं सन्निमितर जाव गधवट्ठिभूय कय
 पास’ चम्पा नगरा साऽभ्यन्तरा यावद् गधवतिभूता गता प यति, दृष्ट्वा ‘हट्टु-तुट्टु-चित्त
 माणदिए’ हस्तुपचित्ताऽऽनन्ति ‘पीयमणे जाव हियए’ प्रीतमना यावद् हृत्यो
 ‘जेणेव कूणिए राया ममसारपुत्ते’ यत्रैव कूणिको राजा ममसारपुत्र, ‘तेणेव
 उवागच्छड’ तत्रैवोपागच्छति, ‘उवागच्छिउत्ता’ उपागत्य ‘करयल जाव एव वयासी’

પડિજાણાડ ઉવટ્ટવિયાડ પાસડ) સુભદ્રાપ્રમુગ દેવિયા કે લિયે આયે હુણ
 ગયાં કો મા દેગ્યા। (ચપ ણયરિં સન્નિમિતર જાવ ગધવટ્ઠિભૂય કય પાસડ)
 ઓર યહ મા દેગ્યા કિ ચપાનગરા માતર ગહિર સે અચ્છી તરહ સે સ્વચ્છ હો ચુકા હે, એવ
 ઉસસ સુગધિ કા મહક ઉઠ રહા હે। (પાસિત્તા હટ્ટુ-તુટ્ટુ-ચિત્ત-માણદિય પીયમણે
 જાવ હિયય જેણેવ કૂળિય રાયા મમસારપુત્તે તેણેવ ઉવાગચ્છડ) યહ સવ દેગ્વકર
 વહં બહુત હા સુગ હુઆ હર્ષ કે મારે વહં ફૂલ નહીં સમાયા। પ્રસન્ન મન હોકર વહં
 ગાત્ર હી જહા શ્રેણિક કે પુત્ર કૂળિક રાજા થે વહા પહુંચા। (ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ
 જાવ એવ વયાસી) પહુંચકર ઉસન સર્વપ્રથમ રાજા કો દો હાથ જોટકર પ્રણામ કિયા ઓર

સનાને પણ પાડેજ નેઈ (સુભદ્રાપ્રમુહાણ દેવીણ પડિજાણાડ ઉવટ્ટવિયાડ પાસડ)
 સુભદ્રાપ્રમુગ દેવીઓને માટે આવેલા રથોને પણ નેયા (ચપ ણયરિં
 સન્નિમિતર જાવ ગધવટ્ઠિભૂય કય પાસડ) અને એ પણ નેથુ કે ચપાનગરી
 અંદર અને બહારથી મારી ગીતે અવચ્છ થઈ ગઈ છે, તેમજ તેમાંથી સુગંધીની
 મહક ચાલી રહી છે (પાસિત્તા હટ્ટુ-તુટ્ટુ-ચિત્ત-માણદિય પીયમણે જાવ હિયય
 જેણેવ કૂળિય રાયા મમસારપુત્તે તેણેવ ઉવાગચ્છડ) આ બધું નેઈને તે બહુ જ
 ખુશ થયો અને અત્યંત હર્ષિત થઈ ગયો મન પ્રમન્ન થવાથી તુરંત જ
 ન્યા શ્રિ શિવના પુત્ર કૂળિક રાજા હતા ત્યાં પહોંચ્યો (ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ

કરચલ જાવ એવ વયાસી-કપિએ ણ દેવાણુપ્પિયાણ આભિસેક્કે
હત્થિચયણે, હય-ગય-જાવ-પવર-જોહ-કલિયા ચ ચાતુરગિણી સેણા
સણ્ણાહિયા, સુભદ્દાપમુહાણ ચ દેવીણ વાહિરિયાએ ઉવટ્ટાણસાલાએ
પાડિયક્કપાડિયક્કાડ જત્તાભિમુહાડ જુત્તાડ જાણાડ ઉવટ્ટાવિયાડ,

કરતલ યાવદેવમ્ અપ્રાદ્ધૌત—‘કપિએ ણ દેવાણુપ્પિયાણ આભિસેક્કે હત્થિચયણે’
કપિત સ્વલુ દેવાનુપ્રિયાણામાભિપેક્કય હસ્તિરત્નમ્ ‘હયગયરહપવરજોહકલિયા ચ’
હયગજરથપ્રગરયોધકલિતા ચ ‘ચાતુરગિણી સેણા સણ્ણાહિયા’ ચતુરઙ્ગિણી સેના સન્નાહિતા,
‘સુભદ્દાપમુહાણ ચ દેવીણ’ સુભદ્દાપ્રમુગ્ધાના ચ દેવીના ‘વાહિરિયાએ ઉવટ્ટાણસાલાએ’
ગાઘ્યાયામુપસ્થાનશાલાયા ‘પાડિયક્કપાડિયક્કાડ’ પ્રત્યેક પ્રત્યેક ‘જત્તાભિમુહાડ
જુત્તાડ જાણાડ ઉવટ્ટાવિયાડ’ યાત્રાભિમુગ્ધાનિ યુક્તાનિ યાનાનિ ઉપસ્થાપિતાનિ,

ફિર ઇસ પ્રકાર કહેને લગા ફિ (કપિએ ણ દેવાણુપ્પિયાણ આભિસેક્કે હત્થિચયણે)
હ દેવાનુપ્રિય ! આપકા આભિપેક્કય હસ્તિરત્ન ગૃહારિત્તિ હો ચુકા હે । (હય-ગય-રહ-
પવરજોહ-કલિયા ચ ચાતુરગિણી સેણા સણ્ણાહિયા) ઘોડે, હાથી, રથ એવ સુભદ્દા
સે યુક્ત ચતુરગિણી સેના માં સજા-ચજાકર તૈયાર કરી જા ચુકા હે । (સુભદ્દાપમુહાણ ચ
દેવીણ વાહિરિયાએ ઉવટ્ટાણસાલાએ પાડિયક્કપાડિયક્કાડ જત્તાભિમુહાડ જુત્તાડ જાણાડ
ઉવટ્ટાવિયાડ સુભદ્દાપ્રમુગ્ધ દેવિયાં કે માં ગાહિર કા ઉપસ્થાનશાલા માં અલગ ૨ બેઠને
કે લિયે, યાત્રા કે યોગ્ય ત્ત્ર અચ્છે ૨ ત્રૈલાં સે યુક્ત એસે ગય લાકર ઉપસ્થિત કર તિયે

એવ વયાસી) પહોચીને તેણે સર્વથી પહેલા રાખને બન્ને હાથ બેડી પ્રણામ
કર્યા અને પછી તે આ પ્રકારે કહેવા લાગ્યો કે (કપિએ ણ દેવાણુપ્પિયાણ
આભિસેક્કે હત્થિચયણે) હે દેવાનુપ્રિય ! આપનો આભિપેક્કય હાથીરત્ન
શણુગારાઈ ગયો છે (હય-ગય-રહ-પવરજોહ-કલિયા ચ ચાતુરગિણી સેણા સણ્ણા
હિયા) ઘોડા, હાથી, રથ તેમજ સુલટોથી યુક્ત ચતુરગિણી સેના પણ
સજ્જ થઈ ગઈ છે (સુભદ્દાપમુહાણ ચ દેવીણ વાહિરિયાએ ઉવટ્ટાણસાલાએ
પાડિયક્કપાડિયક્કાડ જત્તાભિમુહાડ જુત્તાડ જાણાડ ઉવટ્ટાવિયાડ) સુભદ્દાપ્રમુગ્ધ
દેવીઓને માટે પણ બહારની ઉપસ્થાનશાલામાં અલગ અલગ બેસવાને
સાડ, યાત્રાને યોગ્ય તેમજ સારા સારા બળદથી યુક્ત એવા રથ લઈ આવી
હાજર રાખેલા છે (ચપા ણયરી સન્નિભતરવાહિરિયા આસિત્ત-જાવ ગધવટ્ટિભૂયા કયા)

चंपा णयरी सन्भितरवाहिरिया आसित्त जाव गंधवट्टिभूया कया,
त णिज्जतु ण देवाणुप्पिया ! समण भगवं महावीर अभिवंदिउ
॥ सू० ४७ ॥

मूलम्—तए ण से कूणिण राया भंभसारपुत्ते बल-

‘चपा णयरी सन्भितरवाहिरिया’ चम्पा नगरी साऽभ्यन्तर्गता ‘आसित्त जाव गंधवट्टि-
भूया कया’ आसित्त यावद् गंधवतिभूता कृता, ‘त णिज्जतु ण देवाणुप्पिया’ तन्निर्यातु
सल्ल देवानुप्रिया ! ‘समण भगव महावीर अभिवदिउ’ भगवत् महायारमभिवन्दितुम्
॥ सू० ४७ ॥

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत् = सेनापतिनिवेदनानन्तरं गच्छ
‘से कूणिण राया भंभसारपुत्ते’ स कूणिको राजा भंभसारपुत्र ‘वल्लवाडयस्स अतिण’
बलव्यापृतस्याऽतिके = बलव्यापृतमुग्रात् ‘एयमट्ठ’ एतमर्थ—‘भयानानुसारण सर्वं सम्पा-

है । (चपा णयरी सन्भितरवाहिरिया आसित्त जाव गंधवट्टिभूया कया)
तथा चपानगरी भा भीतर बाहिर से अच्छी तरह झड़वाकर साफ करा ती गड है । उसमें
जल भा छिड़कवा दिया गया है, यावत् वह सुगन्धित द्रव्य जैसा बन चुका है,
(त देवाणुप्पिया) अतः ह देवानुप्रिय ! (समण भगव महावीर अभिवदिउ णिज्जतु)
अब आप श्रमण भगवान् महावीर को वन्दना करने के लिये पधारे ॥ सू० ४७ ॥

‘तए ण से कूणिण राया भंभसारपुत्ते’ इत्यादि ।

(तए ण) उसके बान् (भंभसारपुत्ते से कूणिण राया) भंभसार अथात् श्रेणिक के पुत्र
कूणिक राजा (वल्लवाडयस्स) सेनापति के मुख से (एयमट्ठ सोच्चा) हाथी आदि का

तथा चपानगरी पण अहर-अहारथी नारी गीते वाणीजूडी साइ कडावी
हीनी ठे तेभा पाणी पण छटा-यु ठे नेथी ते सुगन्धित द्रव्य नेवी अनी
गड ठे (त देवाणुप्पिया) भाटे छे देवानुप्रिय ! (समण भगव महावीर अभिवदिउ
णिज्जतु) छवे आप श्रमण लगवान महावीरने वदना उरवा साइ पधारें
(सू ४७)

‘तए ण से कूणिण राया भंभसारपुत्ते’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (भंभसारपुत्ते से कूणिण राया) भंभसार अर्थात् श्रेणिकना
पुत्र कूणिक राजा (वल्लवाडयस्स) सेनापतिना सुअथी [एयमट्ठ सोच्चा] हाथी

वाउयस्स अनिए एयमट्ट मोच्चा णिसम्म हट्टुट्ट जाव हियए
जेणेव अट्टणसाला तेणेव उवागच्छड, उवागच्छिता अट्टणसाल
अणुपविसड, अणुपविसित्ता अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वामद्वण-
मल्लजुद्ध-करणेहिं सते परिस्सते सयपागसहस्सपागेहिं सुगंध-

न्तिम - अन्तर्द्वारा मार्ग 'मोच्चा' श्रुत्वा 'णिसम्म' निगम्य-द्वन्ति श्रुत्वा 'हट्टु-तुट्टु जाव
हियए' अट्ट-तुट्टु-यावद्वन्त्य - परमप्रमत्तमानस मन 'जेणेव' यत्रैव 'अट्टणसाला'
अन्नशाला-व्यायामशाला 'तेणेव उवागच्छड' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छिता'
उपागम्य 'अट्टणसाला अणुपविसड' अन्नशालामनुप्रविशति, 'अणुपविसित्ता'
अनुप्रविश्य 'अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वामद्वण-मल्लजुद्ध-करणेहिं' अनक-
व्यायाम-योग्य-रन्गन-व्यामर्दन-मल्लजुद्ध-करणे - अनक ये व्यायामा - आगारिकपरिश्रमा
तदयोग्य=तन्नुकूल, रन्गन=कर्त्तन, व्यामर्दन=परस्परनाद्याद्यङ्गमोदन, मल्लजुद्ध-मल्लक्रीडनम्,
करणानि=मुद्गरगतिचालनानि तै मर्त्यै 'सते' श्रान्त-मामान्यत, 'परिस्सते'

पूरा तयारा के समाचार को सुनकर (णिसम्म) एवं अच्छी तरह से विचार कर (हट्टु-तुट्टु-
जाव-हियए) अपने मनमें बहुत ही अधिक हर्षित हुए एवं स्तुष्ट हुए। (जेणेव अट्टण-
साला तेणेव उवागच्छड) पश्चात् वे जहां व्यायामशाला थी वहां पर पहुँचे। (उवा-
गच्छिता अट्टणसाला अणुपविसड) पहुँचत ही वे उसमें प्रविष्ट हुए। (अणुपविसित्ता
अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वामद्वण-मल्लजुद्ध-करणेहिं सते परिस्सते) प्रविष्ट
होकर उन्होंने वहाँ पर अनेक प्रकार का व्यायाम-आगारिक परिश्रम किया, आगारिक परि-
श्रम के योग्य नौडना-कृत्ना प्रारम्भ किया। अपने अग उपाराका अच्छी तरह से मर्दन

आदिनी पुरेपुनी तैयानीना समाचारने मालिनीने (णिसम्म) तेमज सारी
नीते विचार करीन (हट्टु-तुट्टु-जाव-हियए) पोलाना मनमा अहुज दुर्षित थया,
तेमज स्तुष्ट थया (जेणेव अट्टणसाला तेणेव उवागच्छड) पछी तेथो त्या
व्यायामशाला छती त्या पछोत्या (उवागच्छिता अट्टणसाला अणुपविसड) पछो
थताज ते तेमा दाअल थया (अणुपविसित्ता अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वाम
द्वण-मल्लजुद्ध-करणेहिं सते परिस्सते) दाअल वरुने तेमले त्या अनेक प्रकारना
व्यायाम-आगारिक उभयत करी आगारिक परिश्रमने योग्य होउवा-होवानी
प्रारम्भ कर्यो पोलाना अग-उपागोने आभ तेम वाल्या मल्लोनी साथे कुम्ती
करी त्या राणवामा आनेल मुद्गरगे द्वेय्या आ कियाथोथी तेथो पछेला

તેલુમાદ્દહિ પીળણિજેહિ દપ્પણિજેહિ મયણિજેહિ વિંહણિજેહિ
સર્વિદિયગાયપલ્હાયણિજેહિ અર્ચિમગેહિ અર્ચિમગિષ

પરિશ્રાન્ત — અક્ષપ્રત્યક્ષાપશ્યા, ‘ સયપાગ-સહસ્સપાગેહિ ’ શતપાકસહસ્ત્રપાક, શતકૃત
પાકો યેષુ તે શતપાકા, શતમન્યકૌષ્ઠિમિશ્રણન વા પાકો યષુ ત, શતપાપાણમૂલ્યક-
દ્રવ્યમિશ્રણેન વા પાકો યેષુ તે શતપાકાસ્તૈઋણિયા, ણ્ય સહસ્ત્રપાકા અપિ, તતસ્તયો
દ્વૈન્દ્ર, તૈસ્તૈલવિગ્રેષૈ, સુગધિતૈલ્પાનિકૈ ‘ પીળણિજેહિ ’ પ્રાણનીયૈ = રમરુધિગત્તિધાતુમુગ્યપ્રતૈ,
‘ દપ્પણિજેહિ ’ દર્પણીયૈ = ચલવર્દકૈ, ‘ મયણિજેહિ ’ મનનીયૈ = કામવર્દક,
‘ વિંહણિજેહિ ’ વૃહણીયૈ — માસોપચયકારિભિ, ‘ સર્વિદિય-ગાય-પલ્હાયણિજેહિ ’
સર્વેન્દ્રિય-ગાય-પ્રહાત્નીયૈ, સર્વેષામ્ ઇન્દ્રિયાણામ્, ગાયત્રાણા પ્રહાત્નીયૈ — પ્રહાટજનકૈ,

ક્રિયા । મહો કે સાથ કુસ્તી લડી । વહા પર રહે હુમ મુદ્ગરાં કો મા ફિગયા । દન ક્રિયાઓ
સે વહ પહિલે સાધારણ શ્રાન્ત હુમ એવ ગાત્ર મેં અધિક પરિશ્રાન્ત હુમ । ડસ તરહ જન અચ્છા
રીતિ સે વે સ્વૂબ વ્યાયામ કર ચુકે તવ (સયપાગસહસ્સપાગેહિ) ઉન્હો ને શત *પાકવાલ
એવ સહસ્ત્રપાકવાલે તૈલા સે (પીળણિજેહિ દપ્પણિજેહિ) જો તેલ પ્રાણનીય-રસ-રુધિર
આદિવર્ધક એવ દર્પણીય-ચલવર્દક હોતે હૈ, (મયણિજેહિ) કામવર્દક હોત હૈ, (વિંહ
ણિજેહિ) વૃહણીય-માસપ્રદાનેવાલ હોતે હૈ, (સર્વિદિય-ગાય-પલ્હાયણિજેહિ) સમસ્ત
ઇન્દ્રિય એવ સમસ્ત ગરાર કો આનન્દ દેનેવાલે હોતે હૈ એસે તેલોં સે તથા (અર્ચિમગેહિ)

* સૌ વાર પકાવે ગયે, અથવા સૌ પ્રકાર કા ઔષધિયોં કો મિશ્રિત કર પકાવે ગયે,
અથવા સૌ રુપયે મૂલ્યવાલા ઔષધિયોં કો ગલાકર પકાવે ગયે એસે તૈલા સે । ટસી પ્રકાર સહસ્ત્ર
પાક મેં મી સમજના ચાહિયે ।

સાધારણ થાક્યા, તેમજ ત્યાર પછી વધારે થાક લાગ્યો આવી રીતે બ્યારે
બહુ કસરત કરી લીધી ત્યારે (સયપાગસહસ્સપાગેહિ) તેમણે શતપાકવાળા
તેમજ મહસ્ત્રપાકવાળા તેલોથી કે જે તેલો (પીળણિજેહિ દપ્પણિજેહિ) પ્રીણનીય
રસ રુધિર આદિ વર્ધક તેમજ દર્પણીય-બલવર્ધક હોય છે, (મયણિજેહિ)
કામવર્ધક હોય છે, (વિંહણિજેહિ) બહુણીય-માસવવક હોય છે, (સર્વિ
દિય-ગાય-પલ્હાયણિજેહિ) સમસ્ત ઇન્દ્રિયો તેમજ સમસ્ત શરીરને આનન્દ

[૧] એવાર પકાવેલુ અથવા એ પ્રકારની ઔષધીઓથી મિશ્રિત કરી
પકાવેલુ અથવા એ રૂપિયાની કિંમતની ઔષધોઓને ગાળીને પકાવેલુ એવા
તેલો આજ રીતે મહસ્ત્રપાકમાં પણ સમજવ જોઈએ

સમાણે તેલ્લચમ્મસિ પડિપુણ-પાણિ-પાય-સુઝમાલ-કોમલ-તલેહિ
પુરિસેહિ છેણહિ દક્ષેહિ પટ્ટેહિ કુસલેહિ મેહાવીહિ નિઝણ-

‘અર્ઘિમેહિ’ અમ્યદ્વે -સ્નહનૈ ‘અર્ઘિમિણે સમાણે’ અમ્યદ્વિત -ક્રતામ્યદ્વ સન્
‘તેલ્લચમ્મસિ’ તેલ્લચર્મણા, અત્ર તૃતીયાર્થે સમમી, તેલ્લાનુલ્પિશર્ગીયસ્ય મર્દનસાધનરૂપ
ચર્મ ‘તેલ્લચર્મ’ ટ્યુચ્યતે, ‘મવાહિણે સમાણે’ મવાહિત મન-ટ્યુત્તરેણ અન્વય, કે
મવાહિત ટ્યાહ-‘પુરિમેહિ’ પુરુષ -અદ્વિત્યાદનનિયુક્તમૃત્યે, તે ક્રીડ્યૈર્ગિત્યાહ-
‘પડિપુણ પાણિપાય-સુઝમાલ-કોમલ-તલેહિ’ પ્રતિપૂર્ણ-પાણિપાદ-સુકુમાર-કોમલ-
તલૈ -પ્રતિપૂર્ણાનામ્=અવિકલ્પના, પાણિપાદાના સુકુમારકોમલાનિ=અતિમૃદુલાનિ તલાનિ
યેવા તે તથા તે, ‘છેણહિ’ છેકે =મર્દનકલ્પાનિપુર્ણ, ‘દક્ષેહિ’ ત્ક્ષે =અપિલમ્બિત-
કારિભિ, મર્દનકાર્યેઽપ્રેમે, ‘પટ્ટેહિ’ પ્રષ્ટૈ, ‘કુસલેહિ’ કુઝલૈ =મર્દનવિધિનૈ,
‘મેહાવીહિ’ મેધાવિભિ -પ્રતિભાગાવિભિ, ‘નિઝણ-સિપ્પો-વગણહિ’ નિપુણાગિન્યોપગતૈ,

ઝવટનાં સે (અર્ઘિમિણે સમાણે) શર્ગી કા સ્વૂત માલિશ કરવાટ । * (તેલ્લચમ્મસિ) તૈલ-
ચર્મસે માલિશ કરનવાટે (પુરિસેહિ) પુરુષા ન કિ જિનક (પડિપુણ-પાણિ-પાય-સુઝ-
માલ-તલેહિ) હાથ ઓર પૈર ક તલ્લવે અધિક સુકુમાર યે, (છેણહિ) મર્દન કરનકા કલા
મેં જો અધિક નિપુણ થે, (દક્ષેહિ) ટસાલિયે જો ટસ કલા ક જાનનેવાલાં મેં સર્વપ્રથમ
ગિન જાતે થે, (પટ્ટેહિ) મર્દન કરન કા વિધિ ક્યા હ ઓર કિસ ઢગ સે કિસ સમય કેસા
મર્દન કરના ચાલિયે-ટ્યાલિ ગાતાં મ જો વિશેષ પટ્ટુ ય, (મેહાવીહિ) નવાન ૨ રીતિ મે

* યહા તૃતાયા ક અર્થ મ સમમા પ્રિમકિ દુડ દ, તૈલ સે ચિફન દુણ શર્ગી કો મર્દન
કરને કા સાધનરૂપ ચર્મ તેલ્લચર્મ કહલ્પતા હે ।

દેવાવાળા હોય છે, એવા તેલ્લોથી, તથા (અર્ઘિમેહિ) ઊવટનોથી (અર્ઘિમિણે
સમાણે) શર્ગીની ખૂબ માલિશ કરાવી ૧ (તેલ્લચમ્મસિ) તૈલચર્મથી માલિશ
કરવાવાલા (પુરિસેહિ) પુરુષો કે જેના (પડિપુણ-પાણિ-પાય-સુઝમાલ-તલેહિ)
હાથ તથા પગના તળા બહુ સુકુમાર હોય છે, (છેણહિ) મર્દન કરવાની
ઢગામા જે બહુ નિપુણ હતા, (દક્ષેહિ) આથી જે આ ઢગાના બહુડાગમા
સર્વપ્રથમ ગણાતા હતા, (પટ્ટેહિ) મર્દન કરવાની વિધિ શુ છે અને કેવી
રીતે દેવા અમથે હેમ મર્દન કરવું જોઈએ-ઈત્યાદિ વાતોમા જે વિશેષ
કુશળ હતા, (મેહાવીહિ) નવી નવી રીતે જે મર્દન કરવાની કલાના આવી

[૨] અહી તૃતીયાના અર્થમા નક્કી વિલક્ષિત થઈ છે તેલથી ચીકણા
થયેલ શરીરને મર્દન કરવાનું સાધનરૂપ ચર્મ તૈલચર્મ કહેવાય છે

સિપ્પો-વગર્હિ અર્ઘિભગણ પરિમદ્ગુ-ચ્ચલ્લણ-કર્ણગુણ-નિમ્મા-
ર્હિ અદ્વિસુહાણ મસસુહાણ તયાસુહાણ રોમસુહાણ ચતુર્વિહાણ

નિપુણાનિ=ચૂષ્માણિ યાનિ ઝિન્પાનિ=અક્ષમર્દનાર્થાનિ તાચુપગતાનિ=અગિતાનિ યસ્ત તથા
તે, અક્ષમર્દનક્રિયાજ્ઞાનસમ્પન્નૈર્ગિયર્થ । ‘અર્ઘિભગણ પરિમદ્ગુ ચ્ચલ્લણ-કર્ણ ગુણ-નિમ્મા
ર્હિ’અભ્યગ્નન પરિમર્દનો દ્વલન કરણ ગુણ નિર્માતૃભિ અભ્યગ્નનમ્=અભ્યક્ત તૈલમર્દનમ્, પરિમર્દ
નમ્=અક્ષમ્વાહનમ્, ઉદ્વલનમ્=ઉદ્વર્તનમ્ તેષા કર્ણ યે ગુણા શરીરસ્વાસ્થ્યકાતિતુષ્ટિપુષ્ટિસ્ફ
ર્ત્યાદિરૂપા, તયા નિર્માતૃભિ=વિધાયકૈ, કયા મવાહિત ‘ઇત્યાડ્ઠ-‘અદ્વિસુહાણ’
અસ્થિસુગ્ધયા=અસ્થિસુગ્ધકારિણ્યા, ‘મસસુહાણ’ માસસુગ્ધયા=માસસુગ્ધકારિણ્યા, ‘તયાસુ
હાણ’ ત્વરસુગ્ધયા, ‘રોમસુહાણ’ રોમસુગ્ધયા ‘ચતુર્વિહાણ’ ચતુર્વિધયા, ‘સત્વાદ્વિહાણ’

જો મર્દન કરને કા કલા ક આવિષ્કારક થ, (નિરુણ-સિપ્પો-વગર્હિ) ચૂષ્મ સે ચૂષ્મ
મી અગમર્દન આદિ ક્રિયાઓ કે જો પૂર્ણરૂપ સ જ્ઞાતા થે, અથવા જિન્હાન ઇસ ક્રિયા કો
નિપુણ કલાચાર્ય સે સીખ્વા થા । (અર્ઘિભગણ-પરિમદ્ગુ-ચ્ચલ્લણ-કર્ણ-ગુણ-નિમ્મા
ર્હિ) અભ્યગ્ન-તૈલમર્દન, પરિમર્દન-અગ કે મવાહન ણ્વ ઉદ્વલન-ઉવટન કરન સે જો
શરીરસ્વાસ્થ્ય, કાતિ, તુષ્ટિ-પુષ્ટિ તથા હર ણ્ક કાર્ય મે સ્ફૂર્તિ આદિ ગુણ હોતે હૈ, ડન
ગુણો કો વે અપને અભ્યગ્ન આદિ કલા કે દ્વારા પ્રત્યક્ષ કર દેતે થે । ઇનલોગા ને રાજા કા
કિસ પ્રકાર સે મવાહન ક્રિયા સો રહતે હૈ-(અદ્વિસુહાણ) હૃદિયો મેં સુગ્ધકારી (મસસુહાણ)
માસ મેં સુગ્ધકારી (તયાસુહાણ) ચમડા મે સુગ્ધકારી (રોમસુહાણ) રોમ ૨ મેં સુગ્ધકારી
ઇસ પ્રકાર અસ્થિસુગ્ધનક, માસસુગ્ધનક, ચર્મસુગ્ધનક ણ્વ રોમસુગ્ધનક રૂપ સે
(ચતુર્વિહાણ) ચાર પ્રકાર કા (સત્વાદ્વિહાણ) માલિશ ક્રિયા સે (સત્વાદિ સમાણે)

ખકારક હતા, (નિરુણ-સિપ્પો-વગર્હિ) ચૂષ્મમા ચૂષ્મ પણ અગમર્દન આદિ
ક્રિયાઓના જે સંપૂર્ણ જ્ઞાતા હતા, અથવા જેઓ આ ક્રિયાઓ નિપુણ
કલાચાર્ય પામેથી શીખેલા હતા, (અર્ઘિભગણ-પરિમદ્ગુ-ચ્ચલ્લણ-કર્ણ-ગુણ
નિમ્માર્હિ) અભ્યગ્ન તૈલમર્દન, પરિમર્દન-અગનુ સવાહન તેમજ ઉદ્વલન ઉવ
ટન કરવાથી જે શરીરસ્વાસ્થ્ય, કાતિ, તુષ્ટિ-પુષ્ટિ તથા હરેક કાર્યમા સ્ફૂર્તિ
આદિ ગુણ હોય છે તે ગુણોને તેઓ પોતાના અભ્યગ્ન આદિ કલાઓ
દ્વારા પ્રત્યક્ષ કરી દેતા હતા તે લોકોએ રાજાનુ જેવા પ્રકારે સવાહન કયું
તે કહે છે-(અદ્વિસુહાણ) હૃદયકામા સુખકારી (મસસુહાણ) માસમા સુખકારી
(તયાસુહાણ) ચામડીમા સુખકારી (રોમસુહાણ) રોમ રોમમા સુખકારી, એ
રીતે અસ્થિસુખજનક, માસસુખજનક, ચર્મસુખજનક તેમજ રોમસુખ

सवाहणाए संवाहिए समाणे अवगय-खेय-परिस्समे अट्टण-
सालाओ पडिणिक्खमड, पडिणिक्खमित्ता जेणेव मज्जणघरे
तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता मज्जणघर अणुपविसड, अणुप-
विसित्ता समुत्त-जाला-उला-भिरामे विचित्रमणि-रयण-

मवाहनया=मर्त्तनेन 'सवाहिए समाणे' नवाहितो=मर्त्ति सन्, 'अवगय-खेय-परि-
स्समे' अपगत-खेद-परिश्रम =समपनीतत्वेत्परिश्रम, 'अट्टणसालाओ' अट्टणशा-
लात =व्यायामशालात 'पडिणिक्खमड' प्रतिनिष्क्रामति, 'पडिणिक्खमित्ता' प्रतिनि-
ष्क्रम्य, 'जेणेव मज्जणघर तेणेव उवागच्छड' यत्रैव मज्जनगृह तत्रैवोपागच्छति, 'उवा-
गच्छित्ता' उपागय, 'मज्जणघर अणुपविसड' मज्जनगृहमनुप्रविशति, 'अणुपविसित्ता'
अनुप्रविश्य 'समुत्त-जाला-उला-भिरामे' समुत्त-जाला-ऽऽकुला-ऽभिरामे-समुत्त-
जालेन=मुक्तामहितेन जालेन=गवाक्षेण आकुलो=व्याप्त, अतएव अभिराम =सुन्दरस्तस्मिन्,
'विचित्र-मणि-रयण-कुट्टिम-तले' विचित्र-मणि-रत्न-कुट्टिम-तले-विचित्रमणिर-

राजा की खूब मालिश का । जब राजा की अच्छी तरह से मालिश हो चुकी तब वे (अव-
गय-खेय-परिस्समे) परिश्रम एवं खेद से रहित हो (अट्टणमालाओ) उस व्यायाम-
शाला से (पडिणिक्खमड) बाहर निकले, (पडिणिक्खमित्ता) निकल कर (जेणेव
मज्जणघरे तेणेव उवागच्छड) जहा स्नान घर था वहाँ पहुँचे । (उवागच्छित्ता मज्ज-
णघर अणुपविसड) पहुँच कर स्नानघर में प्रविष्ट हुए । (अणुपविसित्ता) वहाँ प्रविष्ट
होकर (समुत्त-जाला-उला-भिरामे) मोतियों की लड़ियों वाले गोखलों से युक्त होने
के कारण अति सुंदर (विचित्र-मणिरयण-कुट्टिम-तले) तथा विविध मणियों से जड़ित

७८३३पी (चउच्चिहाए) चार प्रहारनी (सवाहणाए) मालिशथी (सवाहिए समाणे)
राजनी भूष मालिश करी न्यारे राजनी सारी गीते मालिश थछ रडी
त्यारे तेओ (अवगय खेय परिस्समे) परिश्रम तेमज्ज भेदथी मुक्त थछ (अट्टण
सालाओ) ते व्यायामशालाभाथी (पडिणिक्खमड) भडार नीकथ्या (पडिणिक्ख
मित्ता) नीकजीने (जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छड) न्या स्नानघर डतु त्या
पडोभ्या (उवागच्छित्ता मज्जणघर अणुपविसड) पडोअनीने स्नानघरमा दाभद
थया. (अणुपविसित्ता) तेमा दाभद थउने (समुत्त जाला उला भिरामे) मोतियोनी
लटियोवाणा गोभलाओथी युक्त होवाना डारणे अतिसुदं, (विचित्र

કુટ્ટિમયલે રમણિજે પ્હાળમડવસિ ણાળા-મણિ-રયણભત્તિ-
ચિત્તસિ પ્હાળપીઢસિ સુહણિસણ્ણે સુદ્ધોદણ્ણિ ગંધોદણ્ણિ પુપ્ફો-
દણ્ણિ સુહોદણ્ણિ પુણો પુણો કલ્હાળગ-પવર-મજ્જણ-વિહીણ
મજ્જિણ, તત્થ કોઝયસણ્ણિ વહુવિહેહિ કલ્હાળગ-પવર-મજ્જણા-

તૈ ચ્ચિત્ત કુટ્ટિમતલ્લ=મૃત્તમ્ભાગો યસ્ય સ તથા તસ્મિન્, 'રમણિજ્જે' રમણિયે=મનોહરં,
'પ્હાળમડવસિ' સ્નાનમણ્ડપ, 'ણાળા-મણિ-રયણ-ભત્તિ-ચિત્તસિ' નાના-મણિ-સ્તન-
ભક્તિ-ચિત્રે=વિવિધ-મણિ-સ્તન-રચનાવિચિત્રે, 'પ્હાળપીઢસિ' સ્નાનપાંઠ 'સુહણિસણ્ણે'
સુરણિણ્ણ = સુરણાઽઽસાન, 'સુદ્ધોદણ્ણિ' શુદ્ધોદકૈ = નિરવધજલૈ 'ગંધોદણ્ણિ' ગંધો-
દકૈ = શ્રીગ્વણ્ણાન્નિમિશ્રિતૈ જલૈ, 'પુપ્ફોદણ્ણિ' પુષ્પોદકૈ = પુષ્પમિશ્રિતજલૈ, 'સુહોદણ્ણિ'
સુરણોદકૈ = નાતિગાતોગૈ 'પુણો પુણો' પુન પુન 'કલ્હાળગ પવર-મજ્જણ વિહીણ' કલ્યાણક
પવર-મજ્જન-વિવિના = કલ્યાણકારક-શ્રેષ્ઠસ્નાન-વિધાનન, 'મજ્જિણ' મજ્જિત - સ્તપિત,
'તત્થ' તત્ત્વ = સ્નાનાવસર, 'કોઝયસણ્ણિ' કૌતુકગતૈ, કૌતુકાના = દષ્ટિદોષનિવારણાર્થ

અગન વાલે (રમણિજ્જે) મનોહર (પ્હાળમડવસિ) સ્નાનમડપ મે રક્ષે હુણ (ણાળા-મણિ-
રયણ-ભત્તિ-ચિત્તસિ) અનક મણિ ઓર રત્નાં કી રચના સે યુક્ત (પ્હાળપીઢસિ) એસે
સ્નાન કરને ક પાઠ (વાજોટ) પર (સુહણિસણ્ણે) સુરણ સે બૈઠે, ઓર વહા બૈઠ કર (સુદ્ધો
દણ્ણિ) શુદ્ધ-નિર્મલ જલસે, (ગંધોદણ્ણિ) ગંધોદક-ચંદનમિશ્રિત જલ સે (પુપ્ફોદણ્ણિ)
પુષ્પમિશ્રિતજલ સે, (સુહોદણ્ણિ) કિચિદુષ્ણ જલ સે (પુણો પુણો) વાર વાર (કલ્હાળગ
પવર-મજ્જણ-વિહીણ મજ્જિણ) ઉહાન કલ્યાણકારક શ્રેષ્ઠ સ્નાનવિધિ-સે સ્નાન) કિયા ।
(તત્થ કોઝયસણ્ણિ વહુવિહેહિ) ઉસ અવસર મે વિવિધ પ્રકાર કે અનેક કૌતુકાં સે દષ્ટિ

મણિ રયણ કુટ્ટિમ તલે) તથા વિવિધ ભણિઓથી જડિત આગણુવાળા, (રમણિજ્જે)
મનોહર (પ્હાળમડવસિ) સ્નાનમ ડપમા રાખેલા (ણાળા-મણિ-રયણ-ભત્તિ-
ચિત્તસિ) અનેકભણિ તથા રત્નોની બનાવટથી યુક્ત (પ્હાળપીઢસિ) એવી
સ્નાન ડવાની પીઠ (બાજો) ઉપર (સુહણિસણ્ણે) સુખેથી બેઠા અને
બેચીને (સુદ્ધોદણ્ણિ) શુદ્ધ-નિર્મળ જળ વડે, (ગંધોદણ્ણિ) ગંધોદક-ચંદન-
મિશ્રિત જલવડે, (પુપ્ફોદણ્ણિ) પુષ્પમિશ્રિત જલ વડે, (સુહોદણ્ણિ) : જલ
ઉપર જલવડે, (પુણો પુણો) વારવાર (કલ્હાળગ-પવર-મજ્જણ-વિહીણ મજ્જિણ)
તેમણે કલ્યાણકારક શ્રેષ્ઠ સ્નાનવિધિથી સ્નાન કર્યું (તત્થ કોઝયસણ્ણિ

वसाणे पम्हल-सुकुमाल-गध-कासाड्य-लहियगे सरस-सुरहि-
गोसीस-चदणा-णुलित्त-गत्ते [अहय-सुमहग्घ-दूस-रयण-सुसवुए

रक्षावधनादीना अतै = बहुविधैर्युक्त 'कल्याणग-पवर-मज्जगा-वसाणे' कल्याणक-
प्रवरमज्जनावसाने, स्नानानन्तरमित्यर्थ, 'पम्हल-सुकुमाल-गध-कासाड्य-लहियगे'
पद्मल-सुकुमार-गन्धकापायिका-रक्षिताऽङ्ग, पम्हल = उचितसम्पत्तुसमययुक्ता, सा च
सुकुमाला = सुकोमला गधवती च एतादृशा या कापायिका = कपायरक्तगाटिका-अङ्गप्रोज्ज-
निका तथा रक्षिताङ्ग - निर्जलीकृतशरीर, 'सरस-सुरहि-गोसीस-चदणा-णुलित्त-
गत्ते' सरस-सुरभि-गोशीर्ष-चन्दना-नुल्मि-गात्र, तत्र-गोशार्पचन्दन = गोशार्पनाम्ना प्रसिद्ध
चन्दनम् । 'अहय-सुमहग्घ-दूस-रयण-सुसवुए' अहत-सुमहार्थ-रूप्य-रत्न-सु-
वृत - अहतम्-अखण्डित = कीटमूपिकादिभिरकर्तित नूतनमिति भाव, सुमहार्थ = बहुमूल्य यद्
दूप्यरत्न = प्रधानवस्त्र तेन सुवृत = सुष्ठु आच्छादित, परितनूतनवहुमूल्यवस्त्र इत्यर्थ ।

दोष निवारणार्थ रक्षावधनादिका के अनेक प्रकारों से युक्त उन गजा न (कल्याणग-पवर-
मज्जगा-वसाने) जब उस कल्याणकारक श्रेष्ठ स्नान का समाप्ति हो चुका तब (पम्हल
सुकुमाल-गध-कासाड्य-लहियगे) पद्मल-उठे हुए कोमल तबु वाले सुकुमार एवं
सुगन्धित कपाय रग की तोलिया से अपने समस्त शरीर को पाँटा । पश्चात् (सरस-सुरहि-
गोसीसचदणा-णुलित्त-गत्ते) समस्त शरीर पर सग्न सुगन्धित गोशार्पचन्दन का लेप
किया । (अहय-सुमहग्घ-दूसरयण-सुसवुए) जब रूप अच्छा तरह से शुष्क हो चुका
तब अहत-कीटमूपक आदि से नर्हा काट गये, नवीन-ऐसे बहुमूल्य प्रधान वस्त्रा को उन्होंने
शरीर पर धारण किया । (सुड-माला-वण्णग-विलेवणे) पश्चात् शुद्धपुष्पा की माला

बहुविधैर्हि) ते अपसरे विविध प्रकारना अनेक जैतुडे वडे-दृष्टिदोष-निवा-
रणार्थ रक्षावधनादि अनेक प्रकारयुक्त ते रत्नयो (कल्याणग-पवर-मज्जगा-
वसाने) न्यारे ते उद्याणुदारु श्रेष्ठ स्नाननी समाप्ति कर्त चुडी त्थारे
(पम्हल सुकुमाल-गधकासाड्य लहियगे) पद्मल-उपनी आवेला सुवाणा सुतग्वाणा
केमण तेमण सुगन्धित कपाय रगना टुवाल वडे पोताना सम्पत्त शरीरने
सुष्ठु नाञ्चु पछी (सरस-सुरहि गोसीस चदणा णुलित्त गत्ते) सम्पत्त शरीर पर
सरस तेमण सुगन्धित गोशीर्ष चन्दनो लेप उथे । (अहय सुमहग्घ दूसरयण
सुसवुए) न्यारे लेप सारी नीते सुडाई गये । त्थारे अहत-कीटमूपक (कीडा
के उँदर) आदिथी कपायेला नहि आवे, नवीन-ऐवा अहुठिभती वस्त्रोने
तेमण्णे शरीर उपर धारणु उथा (सुड-माला-वण्णग-विलेवणे) पछी शुद्ध पुष्पोनी

सुइ-माला-वर्णग-विलेवणे आविद्ध-मणि-सुवर्णे कप्पिय-
हार-द्धहार-तिसरय-पालंब-पलंबमाण-कडिसुत्त - सुकय-सोभे
पिणद्ध-गेविज्ज-अंगुलिज्जग-ललियगय-ललिय-कयाभरणे वर-

‘सुइ-माला-वर्णग-विलेवणे’ शुचि-माला-वर्णक-विलेपन - शुचि=शुद्ध यत् माला
वर्णकविलेपन - तत्र-माला=पुष्पमाला, वर्णक =अक्षरागविशेष तस्य विलेपन, एतद्वयस्य
स तथा, ‘आविद्ध-मणि-सुवर्णे’ आविद्ध-मणि-सुवर्ण =परिहितमणिकनक-भूषण
‘कप्पिय-हार-द्धहार-तिसरय-पालंब-पलंबमाण-कडिसुत्त-सुकय-सोभे’ कप्पि
त हारा-द्धहार-तिसरक-पालम्ब-प्रलम्बमान-कटिमूत्र-सुकृत - शोभ , कप्पित =परिधृत ,
हार =अष्टादशसरिक , अर्धहार =नवसरिक , तिसरिकश्च-‘तिलडीहार’ इति प्रसिद्ध येन
स तथा, प्रालम्ब-शुम्भनक, प्रलम्बमानो यस्मिन् कटिमूत्रे तत् तेन कटिमूत्रेण=
‘कन्दोरा’ इति भाषाप्रसिद्धेन सुकृता=सुष्ठु रचिता शोभा येन स तथा, पदद्वयस्य
कर्मधारय , हारादिधारणन परमशोभासम्पन्न इत्यर्थः । ‘पिणद्ध-गेविज्जग-
अंगुलिज्जग-ललियगय-ललिय-कयाभरणे’ पिणद्ध-ग्रैवेयका-ङ्गुलीयक-ललिताऽ-
ङ्गक-ललित-कृताऽऽभरण , पिण्डानि ग्रैवेयकाणि=ग्रीवाभूषणानि, अङ्गुलीयकानि च, येन स
तथा, ललिताङ्गके=सुन्दरगरारे ललित यथा स्यात् तथा कृत=विन्यस्तमाभरण येन स तथा,

पहनी, एव शुद्ध सुगन्धित द्रव्य का विलेपन क्रिया । (आविद्ध-मणि-सुवर्णे) पुन सुवर्ण
के आभूषण कि जिनमें मणि जड़े हुए थे पहिने । (कप्पिय-हार-द्धहार-तिसरय-पालंब
पलंबमाण-कडिसुत्त-सुकय-सोभे) अठारह लरका हार पहिरा, नव लर का हार पहिरा,
तीन लर का हार पहिरा ओर लम्बा लटकता हुआ कटिमूत्र (कन्दोरा) पहिरा । (पिणद्ध-
गेविज्जग-अंगुलिज्जग-ललियगय-ललिय-कयाभरणे) गले में और भी सुन्दर आभू
षण धारण किये । हाथों की अंगुलियों में मुद्रिकाएँ पहिरा तथा शरीर पर उस समय के

भाजा पहिनी तेमज शुद्ध सुगन्धित द्रव्य विलेपन कियुं (आविद्ध-मणि-सुवर्णे)
वणी सुवर्णना धरेणु। डे जेभा मणि जडेला हुता ते पहिया (कप्पिय-हार
द्धहार-तिसरय-पालंब-पलंबमाण-कडिसुत्त-सुकय-सोभे) अठार सरनो डार पहिये,
नव सरनो डार पहिये, त्रण सरनो डार पहिये तथा लाणो लटकतो कटि-
सूत्र (कन्दोरो) कभरभा धारणु कथो (पिणद्ध-गेविज्जग-अंगुलिज्जग-ललियगय
ललिय-कयाभरणे) गणामा अहुं ज सुन्दर आभूषण धारणु कथो डायोना
आगणामा वीटीओ पहिरी तथा शरीर उपर ते समयने उचित धीण पणु

कडग-तुडिय-थभिय-भुए अहिय-रुव-सस्मिरीए मुदिया-
पिंगलगुलीए कुंडल-उज्जोविया-णणे मउड-दित्त-सिरए हारोत्थय-
सुकय-रइय-वच्छे पालंव-पलंवमाण-पड-सुकय-उत्तरिज्जे णाणा-

ततस्तयो कर्मधारय । यद्वा-पिनद्धानि यानि ध्रैवेयकाणि अङ्गुलीयकानि च तैर्ललिताङ्गक,
तत्र ललित कनमामरगम=अन्यद् भूषणजात येन स तथा । 'वरकडग-तुडिय-थभिय-भुए'
वरकटक-त्रुटिक-स्तम्भित - भुज , वरकटकत्रुटिकै =श्रेष्ठप्रत्यनाहुरक्षकारयैर्भूषणैर्भूषित-
गाहु , 'अहिय-रुव-सस्मिरीए' अधिकम्पसश्रीक - अधिकसौन्दर्येण गोमासम्पन्न ,
'मुदिया-पिंगल-गुलीए' मुद्रिका-पिङ्गला-ङ्गुलीक - मुद्रिकामि =अङ्गुलीयकै पिङ्गला
अङ्गुल्यो यस्य स तथा , 'कुडलउज्जोवियाणणे' कुण्डलोद्द्योतिताऽऽनन - कुण्डलद्वीत्या
विद्योतितमुख , 'मउड-दित्त-सिरए' मुकुट-ग्राम-गिरस्क , 'हारो-त्थय-सुकय-
रइय-वच्छे' हारा-वस्तृत-सुकृत-रतिर-वक्षा - हारेण अवस्तृतम्=आच्छान्ति सुकृत=
गोमनाकृतम् अतएव रतिद=दृष्टिसुखद वक्षो यस्य स तथा , 'पालव-पलवमाण-पड-
सुकय-उत्तरिज्जे' प्रालम्ब - प्रलम्बमान - पट - सुकृतो - त्तरीय - प्रालम्बेन=दार्ढ्येण

उचित और भा आमूषण धारण क्रिये । (वर-कडग-तुडिय-थभिय-भुए) दोनों हाथों
में सुन्दर कटे पहिरे एवं बाहुमां पर भुजमध बाधे, (अहियरुवसस्मिरीए) इस प्रकार
उनके शरीर का गोमा और भा अधिक द्विगुणित हो गई । (मुदिया-पिंगल-गुलीए) उनने
जो मुद्रिकाएँ अंगुलियों में पहिर रखी थीं उनसे उनकी अंगुलिया सब पीली झायीं से
चमकन लगीं । (कुडलउज्जोवियाणणे) कुण्डला से मुख चमकने लगा । (मउड-दित्त-
सिरए) मुकुट से मस्तक गोभित होने लगा । (हारोत्थय-सुकय-रइय-वच्छे) हार से
आच्छान्ति उनका वक्षस्थल ढाटा हा मनोहर मादम होने लगा, अत देखनेवालों को
आनन्द होता था । (पालव-पलवमाण-पड-सुकय-उत्तरिज्जे) अधिक लंबे वस्त्र का इनने

आभूषण धारण कर्या (वर-कडग-तुडिय-थभिय-भुए) जन्ने हाथमा सुदृढ उडा
पड़ेया, तेमज्ज भाहुओ उपर भुजमध बाध्या (अहिय-रुव-सस्मिरीए) आ
प्रकारे तेना शरीरनी गोमा जहु वधारे थज गछ (मुदिया-पिंगल-गुलीए)
तेमणे जे पीटीओ आगणामा पड़ेरी हुती तेनाथी तेमनी जधी आगणाओ
पीणी जछथी चमडवा लागी (कुडल-उज्जोविया-णणे) कुण्डलोथी मुख चम
डवा लाग्यु (मउड-दित्त-सिरए) मुकुटथी मस्तक शोभवा लाग्यु (हारोत्थय-सुकय
रइय-वच्छे) धारथी वक्षस्थल छाती) जहुज मनोहर देखावु

મણિ-કળગ-રયણ-વિમલ-મહરિહ-ણિઉળો-વિય-મિસિમિસત-વિર-
ઇય-સુસિલિટ્ટ-વિસિટ્ટ-લટ્ટ-સંઠિય-પસત્થ-આવિદ્ધ-વીર-વલય,

પ્રલમ્બમાનેન પટેન=વલ્લેગ સુઝત=સુપિયસ્તમ્ ઉત્તરીયમ્=ઉત્તરાસક્તવલ્લ યેન સ તથા,
'નાના-મણિ-કળગ-રયણ-વિમલ-મહરિહ-ણિઉળો-વિય-મિસિમિસત-વિરઇય-
સુસિલિટ્ટ-વિસિટ્ટ-લટ્ટ-સંઠિય-પસત્થ-આવિદ્ધ-વીર-વલય' નાના-મણિ-કનક-
રત્ન-વિમલ-મહાર્દ-નિપુણ-પરિકર્મિત-દેદીપ્યમાન-વિરચિત-સુશ્લિષ્ટ-વિશિષ્ટ-લટ્ટ - -
સ્થિત-પ્રગસ્તા - SSવિદ્ધ-વાર - વલય - નાનાવિધાનિ મણિકનકરત્નાનિ = ચંદ્રકાતા
દિમણિ-સુવર્ણ-કર્કેતનાદિ-રત્નાનિ યસ્મિન્ સ, અત એવ વિમલ=નિર્મલ મહાર્દ =
મહતા યોગ્યથ્વ, તથા-નિપુણપરકર્મિતદેદીપ્યમાન -નિપુણેન=ગિન્પફલાદક્ષેગ ગિન્પિના
'ઉવિય' પરિકર્મિત =મસ્કારમાપાન્તિ, તત એવ 'મિસિમિસત' દેદાપ્યમાન =
દીપ્તિસમ્પન્નથ્વ, પુન -વિરચિત - સુશ્લિષ્ટ-વિશિષ્ટ-મસ્થિત -વિરચિત=નિર્મિત-સુશ્લિષ્ટ,
ગૌભનસધિક વિશિષ્ટમ્=ઉત્કૃષ્ટમ્ લટ્ટ=મનોહર મરિયત=મસ્થાનમ્-આકારો યરય સ તથા,
અત એવ-પ્રગસ્ત =પ્રશસનાય, ણ્તાદૃશ આવિદ્ધ =પરિશૃત વીરવલયો=વિજયવલયો યેન

ઉત્તરાસંગ ક્રિયા થા । (નાના-મણિ-કળગ-રયણ-વિમલ-મહરિહ-ણિઉળો-વિય
મિસમિસત-વિરઇય-સુસિલિટ્ટ-વિસિટ્ટ-લટ્ટ-સંઠિય-પસત્થ-આવિદ્ધ-વીરવલયે)દેદી-
પ્યમાન તથા નિપુણ કારીગરા દ્વારા સુમસ્કારિત એવ વડે ભાગ્યજાલિયો કે ધારણ
કરને યોગ્ય તેમે નિર્મલ અનેક મણિયા એવ રત્નો સે યુક્ત સુવર્ણ કે વને હુણ વીરવલય કા
ફિ જો સુસધિ સે સ્પન્ન, ઉત્કૃષ્ટ, મનોહર ઓર સુન્દર આકાર સે વિશિષ્ટ તથા પ્રશસનીય થા
ઇનેને ધારણ કર રક્વા થા । જિસ વલય (કહે) કો ધારણ કર ગત્રુ પર વિજય પ્રાપ્ત ની
જાતી હે ઉસ વલ્લ્ય કા નામ વીરવલય હે અથવા-જો ઇસ વલય કો ધારણ કરતા હે વહ

હતુ, આથી બેનારને આનંદ થતો હતો । (પાલવ પલ્લવમાળ પદ-સુકય-ઉત્તરિજ્જે)
ધણા લાખા વસતુ તેમણે ઉત્તરાસંગ (પછેડી) ડર્યું હતુ । (નાના-મણિ-કળગ
રયણ વિમલ મહરિહ નિઉળો વિય મિસમિસત-વિરઇય સુસિલિટ્ટ વિસિટ્ટ-લટ્ટ સંઠિય પસ
ત્થ આવિદ્ધ-વીરવલયે) દેદીપ્યમાન અને નિપુણ કારીગરો દ્વારા સુસસ્કારિત,
તેમજ ભાગ્યજાળીઓને ધારણ કરવા યોગ્ય એવા નિર્મળ, અનેક મણિઓ
તથા રત્નોવડે યુક્ત સોનાનુ બનાવેલુ વીરવલય જે સુસધિથી સ્પન્ન,
ઉત્કૃષ્ટ, મનોહર અને સુન્દર આકારથી વિશિષ્ટ તથા પ્રશસનીય હતુ તે તેણે
ધારણ કર્યું હતુ જે વલય (કહા)ને ધારણ કરવાથી શત્રુ ઉપર વિજય
મેળવાય છે તે વલયનુ નામ વીરવલય છે અથવા જે આ વલયને ધારણ

કિં વહુળા ! કપ્પરુક્ષવ્ એવ અલંકિય-વિભૂસિણ્ ણરવર્ડ સકો-
રટમલ્લદામેણં છત્તેણં ધરિજ્જમાણેણ ઉમ્મઓ ચડ ચામર-વાલ-વીડ-

સ તથા, ય વલય ધૃત્વા વિજયતે તાદૃગવલયધારક ઇત્યર્થ । યદા-યદિ કશ્ચિદસ્તિ વીર-
સ્તનાઽસૌ મા વિજિય મમ હસ્તાદવહિષ્કરેવેત વલયમિતિ સ્પર્ધયન્ ય કટક હસ્તે પરિધત્તે
સ વારવન્ય ટચુચ્યતે । ‘કિં વહુળા’ કિમ્વહુના-કિમધિકેન વર્ણનેન ? ‘કપ્પરુક્ષવ્
એવ અલંકિયવિભૂસિણ્ ણરવર્ડ’ કપ્પરુક્ષ ઇવાઽલ્લહૃતવિભૂષિતો નરપતિ - અલ્લહૃતો
મણિરત્નાઽભૂષણૈ, વિભૂષિતશ્ચ મહાર્હપરિધાનાયાદિવિચિત્રવસને નરપતિ કૂળિકો રાજા
માખાત્કપ્પરુક્ષ ઇવ ઝોમતે ઇતિ ભાવ । મ નરપતિ ‘સકોરટ-મલ્લ-દામેણ’ સકોરટ-
માન્ય-દામ્ના-કોરણ્ટસ્ય માન્યાનિ=કુસુમાનિ તેષા તમાનિ=માલાસ્તૈ સહિતેન ‘છત્તેણ
ધરિજ્જમાણેણ’ છત્રેણ ધિયમાણેન ઝોમમાન, ‘ઉમ્મઓ ચડ-ચામર-વાલ-વીડયગે’
ઉમઘત ચતુશ્ચામરવાલવ્રાજિતાઙ્ગ, ‘મંગલ-જયસદ-કયા-લોણ’ મંગલ-જયગન્ધ કૃતાઽઽલોક -

હમ માત કી ઘોષણા કરતા હૈ કિં જો મી કોઈ વીર હો વહ મેર હાથ સે હસ વલય કો
મેને-છુડાવે, હસ પ્રકાર કો સ્પધા સે વીરાં દ્વારા જો વલય ધારણ ક્રિયા જાતા હૈ વહ મી
માગલ્ય કહા ગયા હૈ । (કિં વહુળા) અધિક કયા કહા જાય ? (અલંકિય-વિભૂસિણ્)
મણિરત્નાદિક કે આભૂષણો સે અલ્લહૃત ણર વહુમૂન્ય અનક પ્રકાર કે સુન્દર સુદર વસ્ત્રો સે
વિભૂષિત (ણરવર્ડ) કે રાજા (કપ્પરુક્ષવ્ એવ) કપ્પરુક્ષકી તરહ ઝોમિત હોને લગ । અનેકે ઉપર
(સકોરટ-મલ્લ-દામેણ છત્તેણ ધરિજ્જમાણેણ) કોરટ કે પુષ્પા કી માલાઓ સે યુક્ત છત્ર ધરા
હુઆ યા, ણર અનેકે ઉપર (ઉમ્મઓ ચડ-ચામર-વાલ-વીડયગે) ઢોનાં ઓર સે ચાર ચામર ઢોર
જા રહે યે, (મંગલ-જયસદ-કયા લોણ) તથા અનેકે દેવતે હી મનુષ્યા ન ‘મંગલ હો, જય

ઢરે છે તે એ વાતની ઘોષણા ઢરે છે કે જે ડોઈ પણ વીર હોય તે મારી
પાનેથી હાથમાથી આ વલયને જેથીને છોડાવી નાથ આ પ્રકારની સ્પર્ધાથી
વીરો દ્વારા જે વલય ધારણ કરવામા આવે છે તેને વીરવલય
કહેવામા આવે છે (કિં વહુળા) વધારે શું કહેવું હોય ! (અલંકિય-
વિભૂસિણ્) મણિરત્નોયુક્ત આભૂષણોથી અલ્લહૃત તેમજ બહુમૂલ્ય (ઘણા
કિંમતી) અનેક પ્રકારના સુદર વસ્ત્રોથી વિભૂષિત (ણરવર્ડ) તે રાજા (કપ્પ
રુક્ષવ્ એવ) કપ્પરુક્ષની પેઠે ગોલવા લાગ્યા તેમના ઉપર (સકોરટ મલ્લ દામેણ
છત્તેણ ધરિજ્જમાણેણ) કોરટના પુષ્પોની માલા વડે યુક્ત છત્ર ધારણ કરાયેલ
હતું તેમજ તેમના ઉપર (ઉમ્મઓ ચડ-ચામર-વાલવીડયગે) બન્ને બાજુએ
મળી ચામર ચામર ઢોળાઈ રહ્યા હતા (મંગલ-જયસદ-કયા-લોણ) તથા તેમને

यगे, मगल-जयसह-कयालोए मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ,
पडिणिक्खमित्ता अणेग-गणनायग-दडनायग-राई-सर-तलवर-
माडंभिय-कोडुंभिय-इब्भ-सेट्ठि-सेणावड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल
सद्धि सपडिबुडे धवल-महामेह-णिग्गए इव गहगण-दिप्पंत-

मङ्गलरूपो जयशब्दं कृतो जनन जालोके=दर्शन यस्य स तथा, 'मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ'
मज्जनगृहात्प्रतिनिष्क्रामति=रहिर्निर्गच्छति, 'पडिणिक्खमित्ता' प्रतिनिष्क्रम्य 'अणेग-
गणनायग-दडनायग-राई-सर-तलवर-माडंभिय-कोडुंभिय-इब्भ-सेट्ठि-सेणा-
वड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल सद्धि सपडिबुडे' अनेक-गणनायक-दण्डनायक-
राजेश्वर-तलवर-माडम्बिक-कौटुम्बिकभ्य-श्रेष्ठि-सेनापति-सार्थवाह-दूत-सधिपाल
सार्द्धं सम्परिवृत-जत्रत्यानि पत्नानि प्राग्-यात्यातानि, मज्जनगृहानिष्क्रान्तो नरपति क इव
शोभते? इत्याह-'धवल' इत्यादि। 'धवल महामेह-णिग्गए इव' धवल महामेघनिर्गत इव-
धवलमहामेघतो निर्गत=मेघाग्रणविनिर्मुक्त इव 'गहगण-दिप्पत रिक्ख तारागणाण मज्झे

हो' इस प्रकार का शब्द करने लग। इस प्रकार वे राजा (मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ)
स्नान घर से निकले। (पडिणिक्खमित्ता) निकलते हैं। (अणेग-गणनायग-दडना-
यग राई-सर तलवर-माडंभिय-कोडुंभिय इब्भ-सेट्ठि सेणावड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल
सद्धि सपडिबुडे) अनेक गणनायकों, अनेक दडनायकों, राजा, ईश्वर, तलवर, माडम्बिक,
कौटुम्बिक, इभ्य, श्रेष्ठी, सेनापति, सार्थवाह, दूत एवं सधिपालों से घिरे हुए वे राजा
(धवल महामेह णिग्गए इव) धवल महामेघ के आवरण से रहित (गहगण दिप्पत
रिक्ख तारागणाण मज्झे ससिब्ब) ग्रहणों के बीच में वर्तमान तथा दीप्यमान ऐसे

जैतान् भनुब्धे। 'मगल डो जय डो' ये प्रकारना शब्द भोलावा लाज्या
आवी रीते ते राजा (मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ) स्नान घरभाथी नीडब्ध्या
(पडिणिक्खमित्ता) नीडणता (अणेग-गणनायग-दडनायग-राई-सर-तलवर-माड-
बिय-कोडुंभिय-इब्भ-सेट्ठि-सेणावड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल सद्धि सपडिबुडे) अनेक
गणनायको, अनेक दडनायको, राजा, ईश्वर, तलवर, माडम्बिक, कौटुम्बिक, इभ्य,
श्रेष्ठी, सेनापति, सार्थवाह, दूत तेमज्ज सधिपालडोथी घेरायेला (णरवई)
ते राजा (धवल-महामेह-णिग्गए इव) धवल महामेघना आवरणुथी मुक्त (गह-
गण-दिप्पत-रिक्ख-तारागणाण मज्झे ससिब्ब) अडुगणुना वयभा वतमान तथा

रिक्ख-तारागणाण मज्जे ससिक्ख पियदंसणे णरवई जेणेव वाहि-
रिया उवट्ठाणसाला जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवाग-
च्छइ, उवागच्छित्ता अजण-गिरिकूड-सण्णिभं गयवइं णरवई
दुरूढे ॥ सू० ४८ ॥

ससिक्ख' ग्रहग दीप्यमान-रक्ष तारागणाना मये शशोत्र=दीप्यमानानाम् रक्षाणा=नक्ष-
त्राणा तारागणाना च मये चन्द्र इव, 'पियदसणे' प्रियदर्शन 'णरवई' नरपति 'जेणेव
वाहिरिया उवट्ठाणसाला' यत्रैव बाह्योपस्थानशाला, 'जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे'
यत्रैवाभिषेक्य=पइ हस्तिरत्नम्, 'तेणेव उवागच्छइ' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता'
उपागय 'अजणगिरि-कूड-सण्णिभ गयवइ णरवई दुरूढे' अज्जनगिरिकूटसन्निभ
गजपति नरपतिर्दुरूढ = अज्जनपर्वतशिखराऽऽकार गजेन्द्र नेन्द्रो दुरूढ = आरूढवान्
॥ सू० ४८ ॥

नक्षत्र एव तारागणों के मध्य में सुशोभित चद्रमा के समान (पियदसणे) देखने में बहुत
ही सुंदर मादूम होते थे । मतलब इसका यह है कि यहाँ पर राजा को चद्रमा का और
उनके स्नान घर को शुभ मेघों की, तथा गणनायक आदि को नक्षत्र और ताराओं की
उपमा दी गई है । इस प्रकार से वे राजा (जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव
आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवागच्छइ) जहाँ पर बाहिर की ओर उपस्थानशाला थी
और जहाँ वह आभिषेक्य हस्तिरत्न खड़ा हुआ था वहाँ पहुँचे । (उवागच्छित्ता अजण-
गिरि-कूड-सण्णिभ गयवइ णरवई दुरूढे) पहुँचते ही वे अज्जनगिरि के शिखर के
समान उस हाथी पर आरूढ हो गये ॥ सू० ४८ ॥

दीप्यमान एवा नक्षत्र तेभ्य तारागणाना मध्यमा सुशोभित चद्रमा एवा
(पियदसणे) एवामा बहुञ्च सुंदर लागता हुता मतलब ये छे छे अडी
राजने चद्रमानी अने तेभना स्नानघरने शुभमेघानी तथा गणनायक आदिने
नक्षत्र अने ताराओंनी उपमा आपी छे आ प्रकारे ते राजा (जेणेव वाहिरिया
उवट्ठाणसाला जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवागच्छइ) ज्था थडारनी
आनुअे उपस्थानशाला हुती अने ज्था ते आलिषेक्य हाथीरत्न उलो
रह्यो हुतो त्या पडोअ्या (उवागच्छित्ता अजणगिरि-कूड-सन्निभ गयवइ णरवई
दुरूढे) पडोअ्या ज अज्जनगिरिना शिखरना एवा ते हाथी उपर आइठ
थठ गया (सू० ४८)

मूलम्—तए णं तस्स कूणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स
आभिसेक्क हत्थिरयणं दुरुद्धस्स समाणस्स तप्पढमयाए इमे
अट्ठ मगलया पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्ठिया, तजहा-सोवत्थिय-

टीका—गजेन्द्राधिकृतो राज्ञो भगवन्भिमुखं यियासताति तस्य पुत्तं प्रजातम्
अष्टमङ्गलादिपत्न्यायनाकातं कातं राजोचितंस्तुजानं वर्णयति—‘तए ण’ इत्यादि ।
‘तए ण’ तत = तत्पुत्रतरम्—सेनापतिममानातपुत्रगजरत्नमधिगेहणाऽनन्तरं ‘तस्स कूणि
यस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयणं दुरुद्धस्स समाणस्स’ तस्य कूणि
कस्य राजो भंभसारपुत्रस्याऽऽभिप्रेक्ष्य हस्तिरत्नमधिकृतस्य मतं ‘तप्पढमयाए इमे अट्ठ
मगलया पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्ठिया’ तत्प्रथमतया इमान्याष्टाष्ट मङ्गलानि पुत्तो
यथानुपूर्व्या स्प्रस्थितानि, ‘तजहा’—तद्यथा—‘सोवत्थिय—सिरिवच्छ—णदियावत्त—
वद्धमाणग—भदासण—कलस—मच्छ—दप्पणा’—स्वस्तिक—श्रीवत्स—नन्दावर्त—वर्धमा
नक—भद्रासन—कलश—मत्स्य—दर्पणा, तत्र—मत्स्य—चित्रपटलिखितमत्स्यरूप । एते

‘तए ण तस्स कूणियस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (भंभसारपुत्तस्स) भंभसार अर्थात् श्रेणिक के पुत्र (तस्स
कूणियस्स रण्णो) उस कूणिक राजा के (आभिसेक्क हत्थिरयण) आभिप्रेक्ष्य हस्तिरत्न के
ऊपर (दुरुद्धस्स समाणस्स) सवार होते ही (तप्पढमयाए) सर्वप्रथम उनके (पुरओ) आगे
आगे (इमे अट्ठ मगलया अहाणुपुव्वीए सपट्ठिया) ये आठ आठ मागलिक द्रव्य अनुक्रम से
स्प्रतिष्ठित हुए—चलने लग, (तजहा) वे मागलिक द्रव्य ये हैं, (सोवत्थिय—सिरिवच्छ—
णदियावत्त वद्धमाणग—भदासण—कलस—मच्छ—दप्पणा) स्वस्तिक, श्रीवत्स, नन्दावर्त,
वर्धमानक, भद्रासन, कलश, मत्स्य और दर्पण । इनमें से स्वस्तिक, श्रीवत्स, नन्दावर्त

“तए ण तस्स कूणियस्स” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (भंभसारपुत्तस्स) भंभसार अर्थात् श्रेणिउना पुत्र
(तस्स कूणियस्स रण्णो) ते ण्णिउ राजाना (आभिसेक्क हत्थिरयण) आलिपेइय हस्ति
रत्नना उपर (दुरुद्धस्स समाणस्स) सवार थछ जता छ (तप्पढमयाए) भवथी
पडेला तेभनी (पुरओ) आगण आगण (इमे अट्ठ मगलया अहाणुपुव्वीए
सपट्ठिया) आ आठ आठ मागलिउ द्रव्य अनुक्रमथी गोठवाभा आया,
(तजहा) ते मागलिउ द्रव्य आ हुता (सोवत्थिय—सिरिवच्छ—णदियावत्त वद्धमाणग
भदासण—कलस मच्छ दप्पणा) १ स्वस्तिक, २ श्रीवत्स, ३ नन्दावर्त, ४ वर्ध

સિરિવચ્છ-ગંદિયાવત્ત-વદ્ધમાળગ-મદ્દાસળ-કલસ-મચ્છ-દપ્પણા ।
તયાળતર ચ ણં પુણ્ણ-કલસ-મિંગાર દિવ્વા ય છત્તપડાગા
સચામરા દસળ-રડય-આલોય-દરિસણિજ્ઞા વાડ-દ્દૂય-વિજય-

માહ્નલિક્તયા યાત્રાયામુપયુક્તા । તત્તનતર ચ મ્વદ્ધ ‘પુણ્ણ-કલસ-મિંગાર’ પૂર્ણ કલગ-
મદ્દાર, જત્તપરિપૂણા ધટા મદ્દારાશ્ચ, તત્ત મદ્દાર — ‘ઢારી’ ઇતિ પ્રમિદ્ધ, ણ્ણે પુર પ્રમ્થિતા ।
‘દિવ્વા ય’ દિવ્વા-ગોમના ચ ‘છત્તપડાગા’ ઇત્તપતાકા-ઇત્તેણ સહિતા પતાકા-ઇત્ત
પતાકા ‘સચામરા’ સચામગ=ચામરામ્થ્યા યુક્તા ચ, ‘દસળ-રડય-આલોય-દરિસણિજ્ઞા’
ત્તર્જનરચિતા-ત્ત્ત્ત-દર્ગનાયા દર્ગને=રાજો દટ્ટિપિપયે રચિતા=કૃતા, આ=સમતાત્ લોકે =જનૈ-
ત્તર્જનોયા=ત્ત્ત્ત ચ, ‘વાડ-દ્દૂય-વિજય-વેજયતી ય’ વાતો-દ્દૂત-વિજય-વૈજયન્તી
ચ વાતોદ્દૂતા = પપ્પનપ્રકમ્પિતા ચાસૌ વિજયવૈજયતી ચ = વિજયઘૃચિકા ઘજપતાકા

ઔર વર્ધમાનક યે સાથિયે કહલાતે હૈ । મત્થ્ય સે યહા ચિત્તપટ મે ત્રિગિત મત્થ્ય કા પ્રહણ
કિયા હુઆ સમજના ચાહિયે । યે આઠ મગધરૂપ હોને સે પ્રસ્થાન મેં ઉપયુક્ત ગિને જાતે હૈ ।
(તયાળતર ચ ણ) ઇસકે વાદ (પુણ્ણકલસમિંગારં દિવ્વા ય છત્તપડાગા સચામરા દસળ-
રડય-આલોય-દરિસણિજ્ઞા વાડ-દ્દૂય-વિજય-વેજયતી ય ઝસિયા ગગળતલમણુ-
લિહતી પુરઓ અહાણુપુચ્વીણ સપટ્ટિયા) કિતનેક લોગ પૂર્ણકલગ=જલ સે ભરે હુણ કલગ,
તયા જલ સે ભરા હુટ્ટે જ્ઞારિયા લેકર આગે ૨ ચલને લગે । કિતનેક ચામરસહિત સુન્દર
ઇત્ત-પતાકાઓ કો લેકર આગ ૨ ચલને લગે । ઔર કિતનેક તો રાજા કા દટ્ટિ મે આ સકે
ઇમ પ્રકાર સે રમી હુટ્ટે, દેરમને મે મુત્તર ઝેંચી અત્ત ણવ આકાશ કો છૂતી હુટ્ટે ણેસી વિજય

માનક, ૫ ભદ્રાનન, ૬ હલશ, ૭ મત્થ્ય અને ૮ દર્ષણ એમાથી સ્વસ્થિક,
શ્રીવત્સ, નન્ધાવર્ત અને વર્ધમાનક એ ત્રાથિયા ડહેવાય છે મત્થ્ય એટલે
આહી ચિત્તપટમા આળેજેલા માછલાનુ ચિત્ર મમળુ લેવુ આ આં મગલ
સ્વરૂપ હોવાથી પ્રસ્થાન (બહાર જતી વખતે) ઉપયોગી ગણાય છે (તયાળતર
ચ ણ) ત્યાર પછી (પુણ્ણકલસમિંગાર દિવ્વા ય છત્તપડાગા સચામરા દસળ-
રડય-આલોય-દરિસણિજ્ઞા વાડ-દ્દૂય-વિજય-વેજયતી ય ઝસિયા ગગળતલમણુલિહતી
પુરઓ અહાણુપુચ્વીણ સપટ્ટિયા) કેટલાક લોક પૂર્ણ હલશ-જલથી ભરેલા ડળેશ
તયા જલથી ભરેલી ઝારીઓ લઈને આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા કેટલાકે
ચામર સહિત સુદર છત્ર પતાકાઓને લઈને આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા,
અને કેટલાક તો રાજાની નજર પડી શકે એમ રાજેલી, જોવામા સુદર

वेजयती य ऊसिया गगणतलमणुलिहती पुरओ अहाणुपुव्वीए
सपट्टिया । तयाणतर च णं वेरुलिय-भिसंत-विमल-दड पलव-
कोरंट-मल्लदामो-वसोभियं चंदमंडलणिभं समूसियं विमल आय-
वत्त पवरं सीहासणं वरमणिरयणपादपीठ सपाउयाजोयसमा-

‘ऊसिया’ उड्डिता-उत्थापिता, अतएव ‘गगणतलमणुलिहन्ती’ गगनतलमनु-
लिखन्ती=व्योमतल स्पृशन्ती-अत्युच्चा, पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थिता=प्रचलिता । उत्र वर्ण
यन्नाह-‘वेरुलिय’ इत्यादि । तदनन्तर खलु ‘वेरुलिय-भिसंत-विमल-दड’ वैदूर्यभास
मान विमल-दण्डम्-वैदूर्यस्थ=रत्नविशेषस्य भासमानो=नीथ्यमानो विमलो दण्डो यत्र तत् ताड-
शम्, -‘पलव-कोरंट-मल्ल-दामोवसोभिय’ प्रलम्बमान-कोरण्ट-माव्यदामोपशोभितम्
प्रलम्बमानेन कोरण्टार्यमालोपयोगिकुसुमाना तान्ना=मालया उपशोभितम् । अतएव-‘चंद
‘मंडलणिभ’ चन्द्रमण्डलनिभ-चन्द्रमण्डलेन समानम्, ‘समूसिय’ समुच्छिन्नम्=विस्तारितम्,
‘विमल आयवत्त’ विमलम् आतपत्रम्, सिंहासन वर्णयन्नाह-‘पवर सीहासण’ इति, प्रवर
सिंहासनम्, तत् कीदृशम् ? इत्याह-‘वर-मणि-रयण-पाद-पीठ’ वर-मणि-रत्न-पाद-

वैजयन्ती-विजय-प्रज्ञो को लेकर आगे २ चलने लगे । (तयाणतर च णं) इसके बाद (वेरु
लिय-भिसंत-विमल-दड पलव-कोरंट मल्ल-दामो-वसोभिय चंदमंडलणिभ समू
‘भिय विमल आयवत्त पवर सीहासण वर मणि-रयण-पादपीठ सपाउयाजोयसमा
उत्त बहु-किंकर-कम्मकर-पुरिस पायत्त-परिक्खित्त पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय)
कितनेक लोग वैदूर्य मणि की प्रभा से प्रकाशित दण्डवाले, लटकती हुई कोरंटमाला से
सुशोभित, चंद्रमण्डलसदृश तथा ऊँचे उठाये हुए ऐसे छत्र को लेकर आगे २ चल । तथा
बहुत से नौकर-चाकर और सैनिक लोग श्रेष्ठ सिंहासनको तथा पादुकासहित, उत्तम मणि-

उत्थी ओटले डे आकाशने अउती डोय तेवी विजयवैजयन्ती विजयध्वज
ओने लछने आगण आगण आलवा लाज्या (तयाणतर च णं) तयार पछी
(वेरुलिय-भिसंत-विमल-दड पलव-कोरंट-मल्ल-दामो-वसोभिय चंद-मंडल-णिभ
समूसिय विमल आयवत्त पवर सीहासण वर-मणि-रयण-पाद-पीठ सपाउया-
जोय-समाउत्त बहु-किंकर-कम्मकर-पुरिस-पायत्त-परिक्खित्त पुरओ अहाणुपुव्वीए
सपट्टिय) डेटलाड डोड वैदूर्यभण्डिनी प्रभाथी प्रकाशित हुवाणा, लटकती
कोरंटमालाथी शोभता, चंद्रमंडल जेवा, तथा उच्च उभाडेला छत्रने लछ

उत्त बहु-किंकर-कम्मकर-पुरिस-पायत्त-परिक्खित्त पुरओ अहाणुपु-
व्वीए सपट्ठियं । तयाणत्तर च ण बहवे लट्ठिग्गाहा कुंतग्गाहा चाव-
ग्गाहा चासरग्गाहा पासग्गाहा पोत्थयग्गाहा फलगग्गाहा पीढग्गा-
हा वीणग्गाहा कूवग्गाहा हडप्पयग्गाहा पुरओ अहाणुपुव्वीए संप-

पाठम्-श्रेष्ठ-मणि-रत्न-स्वचित-पादस्थापनपाठ-सहितम्, 'सपाउया-जोय-समाउत्त' स्व-
पादुकायोग-समायुक्तम्-स्वपादुकायोगो योग =स्वध, तेन समायुक्तम्, 'बहु-किंकर-कम्म-
कर-पुरिस-पायत्त-परिक्खित्त' बहु किङ्कर-कर्मकर-पुरुष पादात्त परिक्षितम्-बहुभि =अनेकै
किङ्करै =स्वामिन पृष्टा कार्यकरै, कर्मकरै =भृत्यै, पुरुषै =साधारणजनै, पादात्तेन=पदातिसमूहेन
परिक्षितम्=उत्थापितम्, पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् । 'तयाणत्तर च ण' तदनन्तरञ्च ग्वलु
'बहवे लट्ठिग्गाहा' बहवो यट्ठिग्राहिण, 'कुंतग्गाहा' कुन्तग्राहिण =भल्लधारका 'चाव-
ग्गाहा' चापग्राहिण =धनुर्धारिण, 'चासरग्गाहा' चामरग्राहिण, 'पासग्गाहा' पाशग्रा-
हिण-उद्धतगज्राश्वादिबन्धनसाधन पाशस्तस्य धारका । 'पोत्थयग्गाहा' पुस्तकग्राहिण,
'फलगग्गाहा' फलकग्राहिण-फलक = 'ढाल' इतिरयातस्तस्य धारका, 'पीढग्गाहा' पीठ-
ग्राहिण पीठानि=आसनविशेषास्तेषा धारका इत्यर्थ । 'वीणग्गाहा' वीणाग्राहिण-वीणा=वाद्य-

रत्ना के बने हुए पादपीठ को लेकर आगे २ चलने लगे । इसके बाद (बहवे लट्ठिग्गाहा)
अनेक लाठीधारी चलने लगे । (कुंतग्गाहा) अनेक भल्लधारी (चावग्गाहा) धनुर्धारी (चामर-
ग्गाहा) चामरधारी (पासग्गाहा) उद्धत हार्थी और घोड़ों को जिकके द्वारा वज्र में किया
जाये ऐसे पाश को धारण करने वाले, (पोत्थयग्गाहा) पुस्तकधारी, (फलगग्गाहा) ढाल
को धारण करने वाले (पीढग्गाहा) आसनविशेष के धारी (वीणग्गाहा) वीणाधारी (कुतु

आगण आगण आल्या, तथा धल्ला नोकर-आठर अने नैनिड दोड श्रेष्ठ
सिद्धाभनने तथा पाहुडासद्धित उत्तम भल्लिरत्नोनी जनेली पादपीठने लधने
आगण आगण आल्या त्यार पछी (बहवे लट्ठिग्गाहा) अनेक लाठीधारी
आलवा लाज्या (कुंतग्गाहा) अनेक लालाधारी, (चावग्गाहा) धनुर्धारी,
(चामरग्गाहा) चामरधारी, (पासग्गाहा) उद्धत हार्थी अने घोडाने जेना द्वारा
पथमा लध श्रजय जेवा पाथने धारणु करवावाणा, (पोत्थयग्गाहा) पुस्तकधारी,
(फलगग्गाहा) ढालने धारणु करवावाणा, (पीढग्गाहा) आसन विशेषना धारणु करवा
वाणा, (वीणग्गाहा) वीणाधारी, (कुतुवग्गाहा) कुतुप अर्थात् आभडाना तेल पात्रने

द्विया । तयाणतरं च ण वहवे दडिणो मुडिणो सिंहडिणो जडिणो पि-
च्छिणो हासकरा डमरुयकरा चाडुकरा वादकरा कदप्पकरा दवकरा
कोकुइया किडुकरा य वायंता य गायंता य हसता य णच्चता य भास-

विशेषस्तस्या धारका इत्यर्थः, 'कुतुवग्गाहा' कुतुपम्राहिण - तैलानीना चर्ममय पात्र कुतुपस्त
स्य धारका, 'हडप्पयग्गाहा' हडप्पम्राहिण - ताम्बूलादिभाजन हडप्पस्तस्य धारका इत्यर्थः,
'पुरओ अठाणुपुन्वीए सपट्टिया' पुरतो यथानुपूर्व्या मप्रस्थिता । 'तयाणतरं च ण'
तदनन्तरं च खलु 'वहवे' वहवो 'दडिणो' दण्डिन 'मुडिणो' मुण्डिन 'सिंहडिणो'
शिखण्डिन = शिखाधारेण, 'जडिणो' जटिन = जटाधरन्त, 'पिच्छिणो' पिच्छिन = मयू-
रादिपिच्छवन्त 'हासकरा' हास्यकरा 'डमरुयकरा' डमरुककरा = 'डुगडुगी' - तिप्रमिद्ववा
द्यवादिन, 'चाडुकरा' चाटुकारिण = प्रियवचनवाग्नि, 'वादकरा' वादकारिण, 'कदप्पकरा'
कन्दर्पकारिण = कामकथाकारिण, 'दवकरा' दवकरा = परिहासकारिण 'कोकुइया' कौतु-
किका = कुतूहलकारिण, 'कीडुकरा' कीडाकरा, 'वायता य' वादयतश्च - मृदगादिक

वग्गाहा) कुतुप अर्थात् चमड़े के तेलपात्र को धारण करने वाले, (हडप्पयग्गाहा) तथा
हडप्प-ताम्बूल पात्र को धारण करने वाले अनुक्रम से आगे २ चन्ने लगे । (तयाणतर
च ण) इसके बाद (वहवे) बहुत से (दडिणो) दडी, (मुडिणो) मुण्डी, (सिंहडिणो)
शिखाधारी, (जडिणो) जटाधारी, (पिच्छिणो) मयूर आदि पिच्छ के धारी (हासकरा)
हँसाने वाले (डमरुयकरा) डुगडुगी बजाने वाले, (चाडुकरा) प्रिय वचन बोलने वाले
(वादकरा) वादविवाद करने वाले, (कदप्पकरा) कामकथा करने वाले, (दवकरा) हँसा
मजाक करने वाले, (कोकुइया) कुतूहल करने वाले, (किडुकरा य) खेल-तमाशा करने वाले,
(वायता य) मृदगादिक वाजे बजाने वाले, (गायता य) गाना गाने वाले, (हसता य) विना कारण

(कु पीओने) धारण करवावाणा, (हडप्पेयग्गाहा) तथा हडप्प (ताम्बूलपात्र)ने धारण
करवावाणा अनुक्रमથી आगण आगण चालेवा लाग्या । (तयाणतर च ण) त्थार पछी
(वहवे) अनेडे (दडिणो) द डी (मुडिणो) मु डी (सिंहडिणो) शिखाधारी
(जडिणो) जटाधारी (पिच्छिणो) मयूर आदि पीछाना धारणु करनारा (हासकरा)
डुभावनारा (विद्वपडे) (डमरुयकरा) डुगेडुगी बजाउनारा (चाडुकरा) प्रियवचन
बोलनारा, (वादकरा) वादविवाद करनारा, (कदप्पकरा) कामकथा करनारा,
(दवकरा) डुसीभजड करनारा, (कोकुइया) कुतूहल करनारा, (किडुकरा) खेल
तमासा करनारा, (वायता य) मृदगादिक (ढोल) वाज्य बजाउनारा, (गायता य)

ता य सावेता य रक्खता य आलोय च करेमाणा जयसह पडजमाणा
पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिया । तयाणतर च ण जच्चाण तर-
मल्लिहायणाणं हरिमेल-मउल-मल्लिय-च्छाण चचुच्चिय-ललिय-

नायत, 'गायता' गायत = गाधर्वमनुतिष्ठन्त, 'हसता' हसन्त, च-पुन
'णच्चता' नृत्यन्त, 'भासता' भाषमाणा 'सावेता' श्रावयत = भूत-भविष्यद्-यादिन,
'रक्खता' रक्षन्त - गजो देहस्था कुर्वन्त, 'आलोय च करेमाणा' आलोक च
कुर्वन्त - राजान्निर्दर्शन कुर्वन्त, 'जयसह पडजमाणा' जयशब्द प्रयुज्जाना = वदन्त ।
'पुरओ' पुरत - अप्रत, 'अहाणुपुव्वीए' यथानुपूर्व्या = क्रमण 'संपट्टिया' सम्प्रस्थिता
- प्रचलिता । 'तयाणतर च ण' तदनन्तरश्च गच्छ 'जच्चाण' जायानाम् - उत्तमजाति-
भगानाम्, 'तर-मल्लि-हायणाण' तगेमल्लिहायनाना-तगे = गत तस्य मल्लि = धारक -
'मउल मल्ल धारणे' इति गतुपाठे स्थितान्मच्छातो कर्तरि ड, ततश्च तरोमल्लि = वेगधारक
हायन = चसगे चेपा ते तगेमल्लिहायना - यौवनवय स्थितास्तेषाम्, तुरगाणामित्यग्रेण
अन्वय, पुन काट्यानाम् अत्राऽऽह - 'हरिमेल-मउल-मल्लिय-च्छाण' हरिमेल-
मुकुल-मल्लिका-लागाम-हरिमेल = वृक्षविशेष तस्य मुकुल = कलिका, मल्लिका = वसन्तज

हंसने वाले, (णच्चता य) नाचने वाले, (भासता य) भाषण करने वाले, (सावेता य) भूत-भवि-
ष्यत् कहने वाले, (रक्खता य) राजा के आभरणक, (आलोय च करेमाणा) राजा का
दर्शन करने वाले पुरुष, तथा - (जयसह पडजमाणा) 'जय जय' शब्द करने वाले, ये
सभा (पुरओ) आगे २ (अहाणुपुव्वीए) यथाक्रम से (संपट्टिया) चलने लगे । (तयाण-
तर च ण) इसके बाद (जच्चाण तरमल्लिहायणाण) उत्तम जाति के, वेगवाले नौजवान
घोड़े चलन लग । (हरिमेल-मउल-मल्लिय-च्छाण) ये छोटे हरिमेल-वृक्षविशेष की

गायन जानाग, (हसता य) विनादरथ्य डुबनारा, (णच्चता य) नाचनारा, (भासता य)
भाषण करनेवाला, (सावेता य) भूतलविष्य डहेनारा, (रक्खता य) रक्षन आत्म
रक्षक, (आलोय च करेमाणा) दर्शन करनेवाला, तथा (जयसह पडजमाणा)
'जय जय' शब्द डववाणा, ओ गवा (पुरओ) आगे आगे (अहाणु
पुव्वीए) यथाक्रमी (संपट्टिया) आलवा लाया (तयाणतर च ण)
तया पटी (जच्चाण तरमल्लिहायणाण) उत्तम जातिना वेगवाणा नवजुवान
घोडा आलवा लाया (हरिमेल-मउल-मल्लिय-च्छाण) आ घोडा
डुग्गिमेला-वृक्षविशेषनी डगी तेमउ मल्लिकापुष्प-वेदाना डूल लेवी आगे।

पुलिय-चल-चवल-चंचल-गईणं लंघण-वगण-धावण-धोरण-तिव-
ई-जइण-सिक्खिय-गईणं ललंत-लाम-गललाय-वर-भूसणाण मुह-

कुसुमविशेष 'वेली' इति ग्यातस्तद्वक्षिणी येषां ते तथा तेषां, 'चचु चिय ललिय-
पुलिय-चल-चवल-चंचल-गईण' चञ्चु-चित्त-ललित पुनित्त-चल-चपल चञ्चल-गतीनाम्,
चञ्चु = शुकचञ्चु - तद्वद्वक्तया उचित = चरणयोरुत्थापन तेन ललित = सविलास यत्
पुनित्त = गमनविशेष - गतद्रूपा-चलानां = गतिमता चपलचञ्चला = अतिचञ्चला, यद्वा-चपला
निष्ठुत्, तद्वच्चञ्चला गतिर्येषां ते तथा तेषां, वक्रपदक्षेपगमनविशेषाऽतिशयचञ्चलगमनवताम्,
'लघण-वगण-धावण-धोरण-तिवई-जइण-सिक्खिय-गईण' लङ्घन वङ्गन धावन-
धोरण-त्रिपदी-जयिनी-शिक्षित-गतीनाम् लङ्घन-गतिदिस्त्रङ्घनम्, वङ्गनम् = उन्मूलनम्,
धावन = शीघ्रगमनम्, धोरण = गतिचातुर्यम्, त्रिपदी = भूमौ पदत्रयन्यास, जयिनी = जयिन्या
ख्या अतितीव्रगति, एता शिक्षिता = अभ्यस्ता गतयो यैस्ते तथा तेषाम् । 'ललत-लाम-गल-
लाय-वर-भूसणाण' लल-लामद्-गललाय-वर-भूषणानाम्-ललन्ति = दोलायमानानि, लामति =
रम्याणि, गललायानि = ग्रीवास्थितानि वरभूषणानि येषां ते तथा तेषां, चञ्चलमुन्दरप्रावाभरण

कली एव मल्लिकापुष्प-वैला के फूल-के समान आगोंवाले थे । (चचु चिय-ललिय पुलिय
चल-चवल-चंचल-गईण) शुक को चचु के समान वक्र पैर उठा कर सविलास चलने के
कारण वे बहुत भले मादम होते थे, तथा चलने में बिजली के समान चंचल थे । (लघण
वगण-धावण-धोरण-तिवई-जइण-सिक्खियगईण) लघन-खड्ग आदि का लाधना,
वङ्गन-कूदना, धावन-शीघ्रतापूर्वक दौडना, धोरण-सूगर के समान नीचे सिर कर के दौडना,
त्रिपदी-तीन पैरों से खड़ा होना, जयिनी-अतितीव्र-चालका चलना, -इन सबों में ये अति-
निपुण थे । (ललत-लाम-गललाय-वर-भूसणाण) इनके गले में जो आभूषण थे वे
इधर उधर हिलते डुलते थे और बहुत ही सुन्दर थे । (मुहभङ्ग ओचूलग धासग-अहि

वाजा होता (चचु चिय-ललिय पुलिय चल चवल चंचल गईण) पोपटनी आचनी
जैसे वाजा पग उपाडीने विलास करता आलवाना कारणों तेओ जहु लला
लागता होता, तथा आलवाभा विजणीनी चेठे च्यथण होता (लघण-वगण
धावण धोरण तिवई जइण सिक्खिय गईण) लघन-जइण आदिने लाधवु (टपवु)
वङ्गन-कूडवु, धावन-अउपथी दौडवु, धोरण-सूकरनी चेठे नीथु भाथु राभी
दौडवु, त्रिपदी-त्रय पगे उला रडेवु, जयिनी-अति अउपवाजा आलथी
आलवु आ जधाभा तेओ निपुण होता (ललत-लाम गललाय वर भूसणाण)
तेमना गणामा जे आलूषण होता ते आभतेम डालता-डालता होता अने

મહગ-ઓચૂલગ-થાસગ-અહિલાળ-ચામર-ગડ - પરિમંડિય - કડીળ
કિકર-વર-તરુળ-પરિગ્ગહિયાળ અટ્ટસયં વરતુરગાળ પુરઓ અહાણુ-
પુઞ્વીણ સપટ્ટિયં । તયાળતર ચ ણ ઈસીદતાળ ઈસીમત્તાળં ઈસીતુગાળ

ભૂષિતાનામ્ । ‘મુહમહગ-ઓચૂલગ-થાસગ-અહિલાળ-ચામરગડ-પરિમંડિય કડીળ’
મુખમાળ્ડકા ડચૂલક-સ્થાસકા-મિગન ચામરગળ્ડ-પરિમંડિત કટીનામ્ - મુખમાળ્ડકા=મુખ-
મરણમ્, અચૂલા = પ્રલમ્બમાનગુચ્છા, સ્થાસકા = ટ્પેળાડકારા અલકારા, અમિલાના = મુખ
પ્રધવિશેષાથ્થ, યેપા તે, તયા ચામરગળ્ડે = ચામરસમૂહ, પરિમંડિતા કટિયેપા તે તથા, તત
પદ્મસ્ય કર્મધારય, તેપા તયામૂતાનામ્ । ‘કિકર-વર-તરુળ-પરિગ્ગહિયાળ’ કિકર-
વરતરુળ-પરિગૃહીતાનામ્ - કિકરવરાથ્થ તે તરુળા-તરુળકિકરશ્રેષ્ઠા, તૈ પરિગૃહીતાનામ્,
‘અટ્ટસય વરતુરગાળ’ અટ્ટગત વરતુરગાળા=શ્રેષ્ઠદયાનામઘાડધિક ગતમ્, ‘પુરઓ અહાણુ-
પુઞ્વીણ સપટ્ટિય’ પુરતો યથાનુપૂર્વ્યા સમ્પ્રસ્થિતમ્ । ‘તયાળતર ચ ણ’ તદનન્તર ચે સ્વલ્લ-
ઈસીદતાળ’ ઈપદતાનામ્=અપ્પદન્તવ્રતામ્ ‘ઈસીમત્તાળ’ ઇપમત્તાનામ્=કિચ્ચિન્મદગાલિનામ્,

લાળ-ચામરગડ-પરિમંડિય-કડીળ) મુખમાળ્ડકા-મુખ કા આભૂષણ, અચૂલ-પ્રલમ્બ
માન ગુચ્છે જો મસ્તક કે ઉપર મુર્ગે કા કલગા કે સમાન લગાયે જાતે હૈ, સ્થાસક-દર્પણ
કે આકાર જૈસે આમરણવિગ્રહ, તયા-અહિલાળ-મુખપ્રધવિશેષ સે યે ગોમિત હો
રહે થે, તયા ચામરગડ - ચામરસમૂહ-સે ઇનકા કટિમાગ વિશેષ અલકૃત હો
રહા થા । (કિકર-વરતરુળ-પરિગ્ગહિયાળ) ઇનકો પકડને વાલે સર્વસ ઉત્તમ ‘એવ
તરુળ અવસ્થા વાલે થે । (અટ્ટસય વર તુરગાળ પુરઓ અહાણુપુઞ્વીણ સપટ્ટિયં) ઇસ પ્રકાર ૧૦૮
ઘોડે આગે આગે અનુક્રમ સે ચલને લગે । (તયાળતર ચ ણ ઈસીદતાળ ઈસીમત્તાળં ઈસીતુગાળં

ખડુજ મુદર હતા (મુહમહગ ઓચૂલગ થાસગ-અહિલાળ ચામરગડ પરિમંડિય-કડીળ)
મુખમાળ્ડકા-મુખનું આભૂષણ, અચૂલ-પ્રલમ્બમાન ગુચ્છા જે મસ્તકના ઉપર
કેડડાની કલગીના જેમ લગાવાય છે, સ્થાસક-દર્પણના આકાર જેવા આભ
રણ વિશેષ, તયા અહિલાળ-મુખપ્રધનવિશેષ, એ બધાથી તેઓ શોભિત
થઈ રહ્યા હતા, અને ચામરગડ-ચામરસમૂહથી તેમનો કેડનો ભાગ
વિશેષ અલકૃત થઈ રહ્યો હતો । (કિકર-વર-તરુળ-પરિગ્ગહિયાળ)
તેમને પકડનારા સર્વસ ઉત્તમ તેમજ તરુણ અવસ્થાના હતા
(અટ્ટસય વર તુરગાળ પુરઓ અહાણુપુઞ્વીણ સપટ્ટિયં) આ પ્રકારના ૧૦૮ ઘોડા
અનુક્રમથી આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા (તયાળતર ચ ણ ઈસીદતાળ ઈસી

ईसी उच्छंग-विसाल-धवल-दन्ताण कचण-कोसी-पविट्ट-दन्ताण क-
चण-मणि-रयण-भूसियाण वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण अट्टसय
गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय । तयाणतरं च णं सच्छ-

‘ईसीतुगाण’ इपत्तुहानाम्=मनागुनतानाम्, ‘ईसी-उच्छंग-विसाल-धवल-दन्ताण’ इप
दुत्सङ्ग-विशाल-धवल-दन्तानाम्=इपदुत्सङ्गे=मयभागे विशाल अन्पयस्कचात्, तथा
धवला दन्ता येषां ते धवलदन्ता, ततः पदद्वयस्य कर्मधारय, तेषाम्, ‘कचण-कोसी पविट्ट
दन्ताण’ काञ्चन-कोशः प्रविष्ट-दन्तानाम्, कचण-मणि-रयण-भूसियाण’ काञ्चनमणि
रत्न-भूषितानाम्, ‘वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण’ वर-पुरुषा ऽऽरोहक-सम्प्रयुक्तानाम् वर
पुरुषा =श्रेष्ठपुरुषाश्चामी-अरोहका तैः सम्प्रयुक्तानाम्=युक्तानाम्, एतादृशा-‘गयाण’ गजा-
नाम्=हस्तिनाम्, ‘अट्टसय’ अष्टगतम्=अष्टाधिकं गतम्, ‘पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय’
पुरतो यथानुपूर्व्यां सम्प्रस्थितम् । अथ रथानां वर्णनमाह-‘तयाणतरं’ इत्यादि । ‘तयाणतरं

ईसी-उच्छंग विसाल धवल दन्ताण कचण-कोसी पविट्ट-दन्ताण कचण मणि रयण भूसि-
याण वर-पुरिसा रोहग सपउत्ताणं अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय)
इनके बाद आगे आगे १०८ हाथी चले, ये हाथी अल्पदतवाले थे, पूरे दात इनके बाहिर नहीं
निकल पाये थे । किंचित् मदगाली थे । थोटे ही ऊँचे थे, अधिक नहा, इनका मयभाग भी
अधिक विशाल नहीं था । दात इनके अत्यन्त धवल थे । इनके दातों में सोन की सोलियाँ
पहनायी गयी थीं । ये सुवर्ण एव मगिरत्नों से विभूषित हो रहे थे । इनके ऊपर श्रेष्ठ
पुरुष बैठे हुए थे । (तयाणतरं च णं सच्छत्ताणं सज्झयाण सघटाण सपडागाण
सत्तोरणवराण सणदिघोसाण स-सिंखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त

‘मत्ताण ईसीतुगाण ईसी-उच्छंग विसाल धवल दन्ताण कचण कोसी पविट्ट दन्ताण कचण
मणि-रयण भूसियाण वर पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए
सपट्टिय) त्थारपणी आगण आगण १०८ हाथी आया आ हाथी आया दात
वाणा हुता-तेना दात पूरा णडार नीउणेला नडोता । (किंचित् मदशाणी हुता
थोडाउ उया हुता णडु नडि तेमनो पीठनो लाग वधारे पडोणे नडोतो तेमना
दात णडु थोणा हुता तेमना दातमा मोनानी ओणे पडेरवी हुती तेओ
सुवर्ण तेमज मगिरत्नो वडे विभूषित अन्या हुता तेमना उपर श्रेष्ठ पुरुष ओडा
हुता (तयाणतरं च णं सच्छत्ताण सज्झयाण सघटाण सपडागाण सत्तोरणवराण
सणदिघोसाण स-सिंखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त-तिणिस-वणग-

ત્તાણ સજ્જયાણ સઘટ્ટાણં સપટ્ટાગાણં સતોરણવરાણ સણદિ-

ચ ણ' તદ્વંતરઞ્ચ ચલુ 'સચ્છત્તાણ' સચ્છત્તાગા=ચત્રયુક્તાનામ્, 'સજ્જયાણ' સધ્વજાનામ્-ધ્વજયુક્તાનામ્ 'સઘટ્ટાણં' સઘટ્ટાનામ્, 'સપટ્ટાગાણં' સપટ્ટાકાનામ્-ધ્વજો ગમ્પટાન્નિચિહ્ન-યુક્તસ્તન્ન્યા તુ પટ્ટાકા તદ્વત્તામ્ 'સતોરણવરાણ' સતોરણવરાગામ્=શ્રેષ્ઠતોરણવત્તામ્, 'સણદિપોસાણ' મનન્દિધોષાગામ્-નન્દી=દ્વાદશવિધવાદનિર્ઘોષ, તદ્ યથા-૧ મમા, ૨ મડદ, ૩ મદલ, ૪ કટવ, ૫ શ્લરિ, ૬ હુડુક, ૭ કસાલા । ૮ કાહલ, ૯ તલિમા, ૧૦ વસો, ૧૧ ન્વો, ૧૨ પવો ય વારસમો ॥ ૧ ॥ તત્ર-'મમા' મમા=મેરી ૧, 'મડદ' મુકુદ્દ = વાદવિશેષ ૨, 'મદલ' મદલ =મદલ ૩, 'કટવ' કટવ =વાદવિશેષ ૪, 'શ્લરિ' શ્લરી 'શ્લર' ઇતિ ાયાતો વાદવિશેષ ૫, 'હુડુક' હુડુક =વાદવિશેષ, અય દેશીય શબ્દ ૬, 'કસાલા' કાસ્યાલ =વાદવિશેષ ૭, 'કાહલ' કાહલ =વાદવિશેષ ૮, 'તલિમા' તલિમા=

તિગિસ-કુણગ-ણિજ્જુત્ત-દારુયાણ કાલાયસ-સુકય-ણેમિ-જત-કમ્માણ) इनके बाद आगे आगे १०८ रथ चल रहे थे, ये रथ ठगसहित थे, प्रजासहित थे, इनके ऊपर ध्वजाएँ फहरा रहा थीं, इनमें घण्टे लटक रहे थे, जिससे चलते समय इनकी मधुर आवाज आती थी । पट्टाकासहित थे । (गम्पट आदि के चिह्नो से युक्त का नाम ध्वजा है और चिह्नरहित का नाम पट्टाका है ।) इन रथों पर तोरण बंधे हुए थे । ये रथ नन्दिघोष सहित थे । गम्पट प्रकार के वाद्यों का नाम नन्दिघोष है, वे १२ बारह प्रकार के बाजे ये हैं-ममा-मेरी, मडद-मुकुद (यह एक जात का बाजा होता है), मदल-मृदंग, कटव (यह भी एक जात का बाजा होता है), श्लरी-शालर, हुडुक्क (यह भी एक जात का बाजा विशेष होता है), कसाल-(यह भी एक जातका बाजाविशेष है), काहल-(यह भी एक जात का बाजा विशेष है), तलिमा-वाद्यविशेष, वज-वाद्यविशेष, शख, एवं १२वा पवण-

ણિજ્જુત્ત-દારુયાણ કાલાયસ-સુકય-ણેમિ-જત-કમ્માણ) ત્યાર પછી આગળ આગળ ૧૦૮ રથ ચાલતા હતા આ રથ છત્રવાળા હતા વ્વજવાળા હતા તેમના ઉપર ધ્વજ ફરકી રહી હતી તેમા ઘટ લટકી રહ્યા હતા જેથી ચાલતી વખતે તેમનો મધુર અવાજ આવતો હતો પટ્ટાકાવાળા હતા (ગમ્પટ આદિના ચિહ્નો જેમા હોય તે ધ્વજ હોવાય અને જે ચિહ્નવિનાની પટ્ટાકા હોવાય) આ રથો ઉપર તોરણ બાંધેલા હતા નન્દિધોષવાળા રના વાદ્યો (વાજા)ના નામ નન્દિધોષ છે તેઓ ૧૨

છે-મમા-મેરી, મડદ-મુકુદ્દ (આ એક જાતનું વાજુ હુડુકક (આ પણ એક અમુક જાતનું વાજુ હોય છે) કસાલા વાજુ વિશેષ છે) કાહલ-આ પણ એક અમુક જાતનું વા

ईसी उच्छग-विसाल-धवल-दत्ताणं कचण-कोसी-पविट्ट-दत्ताणं क-
चण-मणि-रयण-भूसियाणं वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण अट्टसयं
गयाणं पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिय । तयाणतरं च णं सच्छ-

‘ईसीतुगाण’ इपत्तुक्षानाम्=मनागुज्जतानाम्, ‘ईसी-उच्छग-विसा-धवल-दत्ताण’ एव
दुत्सङ्ग-विशाल-धवल-दत्तानाम्-इपदुत्सङ्गे=मन्यभाग विशाला अन्यत्रयस्कृत्वात्, तथा
धवला दत्ता येषां ते धवलदन्ता, ततः पदद्वयस्य कर्मधारय, तेषाम्, ‘कचण-कोसी पविट्ट
दत्ताण’ काञ्चन-कोश प्रविष्ट-दन्तानाम्, कचण-मणि-रयण-भूसियाण’ काञ्चनमणि
रत्न-भूषितानाम्, ‘वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण’ वर-पुरुषा-ऽऽरोहक-सम्प्रयुक्तानाम् वर
पुरुषा =श्रेष्ठपुरुषाश्चामी-आरोहका तैः सम्प्रयुक्तानाम्=युक्तानाम्, एतादृशा-‘गयाण’ गजा
नाम्=हस्तिनाम्, ‘अट्टसय’ अष्टशतम्=अष्टाधिक शतम्, ‘पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय’
पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् । अथ रथानां वर्णनमाह-‘तयाणतर’ इत्यादि । ‘तयाणतर

ईसी-उच्छग विसाल धवल दत्ताण कचण-कोसी पविट्ट-दत्ताण कचण मणि रयण भूसि
याण वर-पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय)
इनके बाद आगे आगे १०८ हाथी चले, ये हाथी अल्पदंतवाले थे, पूरे दांत इनके बाहिर नहीं
निकल पाये थे । किंचित् मदगाली थे । थोड़े हा ऊँचे थे, अधिक नहा, इनका मन्यभाग भी
अधिक विशाल नहीं था । दांत इनके अत्यंत धवल थे । इनके दातां में सोने की सोलियाँ
पहनायी गयी थीं । ये सुवर्ण एव मणिरत्नों से विभूषित हो रहे थे । इनके ऊपर श्रेष्ठ
पुरुष बैठे हुए थे । (तयाणतर च ण सच्छत्ताण सज्झयाण सघटाण सपडागाण
सत्तोरणवराण सणदिघोसाण स-सिंखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त

मत्ताण ईसीतुगाण ईसी-उच्छग विसाल धवल दत्ताण कचण कोसी पविट्ट दत्ताण कचण-
मणि-रयण भूसियाण वर पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए
सपट्टिय) त्थारपछी आगण आगण १०८ हाथी आट्या आ हाथी आट्य हात
वाणा हाता-तेना हात पूरा अहार नीकजेला नहोता किंचित् मदगाली हाता
थोडाउ उँचा हाता अहु नहि तेमनो पीहनो लाण वधारे पडोयो नहोतो तेमना
हात अहु घोणा हाता तेमना हातमा सानानी जेयो पडेरायी हाती तेओ -
सुवँण तेमन भण्डिरत्नो वडे विभूषित अन्या हाता तेमना उपर श्रेष्ठ पुरुष जेठा
हाता (तयाणतर च ण सच्छत्ताण सज्झयाण सघटाण सपडागाण सत्तोरणवराण
सणदिघोसाण स-सिंखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त-तिणिस-वणग-

લિટ્ટ-વ્રત્ત-મહલ-ધુગણં આડળ્લ-વર-તુરગ-સપડત્તાણ કુસલ-નર-
ન્હેય-સારહિ-સુસપગ્ગહિયાણ વત્તીસ-તોળ-પરિમંડિયાણ સકકહ-
વહેસગાણ સચાવ-સર-પહરણા-વરણ-મરિય-જુહ-સજ્ઞાણં અટ્ટસય

વ્રત્તમટ્ટધુગગામ । ‘ આડળ્લ - વર - તુરગ - સપડત્તાણ ’ આકાર્ણ - વર-
તુરગ-મપ્રયુક્તાનામ - યોજિતોત્તમજ્ઞાનિમદધોટ્ઠનાનામ, ‘ કુમટ્ટ-નર-ન્હેય-સારહિ-
સુસંપગ્ગહિયાણ ’ કુમટ્ટ-નર-છટ્ટ-સારથિ-મુમપ્રગ્ઠીનાનામ-કુશઅગ = વિજ્રપુરુષા
અથ એ કેસ = નિપુણા મારયથ તે મુમપ્રગ્ઠીનાનામ = મજ્ઞાગિતાનામ । ‘ વત્તીસ-તોર-
ણ-પરિમંડિયાણ ’ દ્વાવિંશતોરગપરિમંડિતાના-તોરણાનિ = અર્થવર્તુગડડાગાગિ દ્વાગિ-
તેદ્વાવિંશતમટ્ટયકે તોરણ = વત્તનગારં પરિમંડિતાના, પ્રતિય દ્વાવિંશતવદનપાગિ
મર્તાનિ માત્ર । ‘ મકકહવહેસગાણ ’ મકકટ્ટાડવતમજ્ઞાનામ-કકટ્ટા = કવચા, અવ-
તમકા = શિશ્વગાગાનિ ‘ ટોપ ’ દ્વિ પ્રસિદ્ધા, ત યુક્તા મકકટ્ટાવતમકા તપામ-‘ મચાવ-
સર-પહરણા-વરણ-મરિય-જુહ-મજ્ઞાના ’ મચાવ-ચર-પહરણા-ડડવરણ- મત -
યુહ-મજ્ઞાનામ-ચાપે સહિતા અગ, મચાવગ પ્રહરણાનિ = વદ્ધાગાનિ, આવરણાનિ = ‘ દાઢ’

(આડળ્લ-વર-તુરગ-સપડત્તાણ) દ્વનમ જો ગ્રોટે જોતન મ આરં એ વ વટુત હા ઉત્તમ
જાતિ ક ય । (કુમટ્ટ-નર-ન્હેય-સારહિ-સુસપગ્ગહિયાણ) દ્વનકે જો માર્યા વ વે
અથ ચાગ્ન કિયા મ વિદ્યવ નિપુગ ય । ય હી દ્વહે ચગ રહ વ । (વત્તીસ તોરણ-પરિ-
મંડિયાણ) પ્રત્યેક ગ્યા પર વત્તામ ૨ વત્તનગારં ૨૫૫ હુટ યા । (મકકહવહેસગાણ)
દ્વનમ કવચ ઔર શિશ્વગાગ-ગટ્ટ ક ટોપ મા ગમે નુ ૩ । (મચાવ-સર-પહરણા-વરણ-
મરિય-જુહ-મજ્ઞાણ) વે મવ ગ્ય ચાવ-વનુપ, ચર-ગાગ, પ્રહરણ-હથિયાગ ના આવ-
રણ-દાઢ આલિકા મે મર દુગ વે, અન દેશ્વન વાગ કો ણેમ માટમ પટને વે કિ માનો

તેમના ધોનગ બહુજ મજબુત તેમજ ગોળ આલાન્તા હતા (આડળ્લવરતુરગ-
સપડત્તાણ) તેમા ૪ પોલા તોડવામા આવ્યા હતા તે બહુજ ઉત્તમ વ્રતિના
હતા (કુમલ વર-ન્હેય-સારહિ-સુસપગ્ગહિયાણ) તેના ૨ે નાચી હતા તે
અધ્યયન્યાલન ક્રિયામા વિશેષ નિપુણ હતા, તેઓજ તેમને ચલાવતા હતા
(વત્તીસ-તોરણ-પરિમંડિયાણ) પ્રત્યેક ગ્યોના ઉપર બત્રીન બત્રીચ વદનબાગી
બાધી હતી (મકકટ્ટવહેસગાણ) તેમા દવચ અને શિશ્વગાગ-ટોપના ટોપ પર્ણ
ગળેલા હતા (મચાવ-સર-પહરણા-વરણ-મરિય-જુહ-મજ્ઞાણ) એ બધા
ચાવ-વનુપ, ચર-ગાગ, પ્રહરણ-હથિયાગ તેમજ આવરણ-દાઢ આદિયો

घोसाण सखिखिणीजालपरिखित्ताण हेमवय-चित्त-तिणिस-कण-
ग-णिज्जुत्त-दारुयाण कालायस-सुकय-णेमि-जत-कम्माण सुसि-

વાધવિશેષ ૯, 'સસો' વગ = વાધવિશેષ ૧૦, 'સસો' શબ્દ પ્રસિદ્ધ, 'પણસો ય વાર સમો' પગપથ દ્વાદશ - તત્ર પગવ - પટ્ટ 'ઢોલ' ટંકિ પ્રસિદ્ધ । 'સ-સિખિણી-જાલ પરિખિવત્તાણ' સફિદ્ધિગા-જાલ-પરિખિતાનામ-સાં ફિદ્ધિગામિ = બુદ્ધધર્મિકામિ સહિત યજ્ઞાલક = આભરણવિશેષ તેન જાલકન પગેક્ષિપા = મુગોમિતાન્તપામ્, 'હેમવય-ચિત્ત-તેણિસ કણગ ણિજ્જુત્ત-દારુયાણ' હેમવત-ચિત્ર-તૈનિગા-કનક-નિર્યુક્ત-દારુકાણામ-હેમવતાનિ = હિમવતગિરિસમ્ભૂતાનિ, ચિત્રાણિ = ત્રિચિત્રાણિ, તૈનિયાનિ = તિનગનામકતરસમ્બધીનિ, કન-કનિર્યુક્તાનિ = સુવર્ણસચિતાનિ, દારુકાણિ = કાષ્ઠાણિ ચેપુ રથેપુ તેપામ્, 'કાલાયસ-સુકય-ણેમિ-જતકમ્માણ' કાલાયસ સુકૃત-નેમિ-યન્ત્ર-કર્મગામ્-કાલાયસેન = કર્કગલૌહેન સુષ્ટુ કૃત નેમે = ચક્રધારાયા યન્ત્રકર્મ = વધનક્રિયા ચેપા તે તથા તેપા કર્કગલૌહમમ્પાન્તિનેમિ-બન્ધનબદ્ધાનામ્, 'સુસિલિટ્ઠ-વત્ત-મહલ્લધુરાણ' સુસિલિટ્ઠ-વૃત્ત-મણ્ડલ-ધુરાણામ્-સુષ્ટુ શિષ્ટા વૃત્તમણ્ડલા - અપ્રતગોળાકારા ધૂર્યેપા ત તથા તેપા દૃઢઘટિત-

પટ્ટ-ઢોલ । इन बारह प्रकार के वादियों से विजिष्ट ये रथ थे । इन पर जो जालक-आभरणविशेष सजान में आये थे, अथवा इन रथों में जो जालिया थीं वे सब क्षुद्र-छोटी छोटी घटियों से युक्त थीं । इनसे रथा की गोमा में अधिक वृद्धि हो रही थी । ये रथ जिस काष्ठ के बने हुए थे, वह काष्ठ तिनग नामका था । यह हिमवत गिरि से मगाया गया था और बहुत सुन्दर था । इस काष्ठ के ऊपर सुवर्ण का काम किया हुआ था । ये रथ इन्हीं काष्ठों के बने हुए थे । इनके पहियों पर मजबूत लोहे के पट्टे चढ़ाये हुए थे । (सुसिलि-वत्त मडल धुराण) इनका धुराण बहुत ही मजबूत एवं गोल आकार का थी ।

વાધવિશેષ-એડ જાતનું વાણુ, વગ-વામનું વાધવિશેષ, શબ્દ, અને બારમું પગવ-પટ્ટ-ઢોલ આ બારેય પ્રકારના વાજિવ્રોથી વિશિષ્ટ આ રથ હતા તેના ઉપર જે જાલક આભરણવિશેષ સજવવામાં આવ્યા હતા, અથવા આ ગોમા જે જાળીઓ હતી તે બધી ક્ષુદ્ર-નાની નાની ઘટડીઓવાળી હતી એનાથી રથોની શોભામાં અધિક વૃદ્ધિ થતી રહેતી હતી આ રથ જે લાકડાને બનાવ્યા હતા તે લાકડા તિનશ નામના હતા એ હિમવત ગિરિથી મગા વેલા હતા અને બહુ જ સુંદર હતા આ લાકડાની ઉપર સુવર્ણનું કામ કરવામાં આવેલું હતું એ રથ આ જ લાકડાના બનાવ્યા હતા તેમના પૈડા ઉપર મજબૂત લોઢાના પટ્ટ ચડાવ્યા હતા (સુસિલિટ્ઠ-વત્ત-મહલ-ધુરાણ)

मूलम्—तए ण से कूणिए राया हारोत्थय-सुकय-
रडय-वच्छे कुंडलउज्जोडयाणणे मउडदित्तसिरए णरसीहे णरवई
णरिदे णरवसहे मणुयरायवसहकप्पे अट्ठमहिय रायतेयलच्छी-

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण’ ततस्तदनतम्=अष्टमङ्गलशृङ्गो-
रितहयगजादिप्रस्थानानन्तरं गच्छ ‘से कूणिए राया’ स कूणिको राजा ‘हारोत्थय-
सुकय-रडय-वच्छे’ हारावस्तृत-सुकृत-रतिद-वक्ष-हागवस्तृत=हारप्रावृत, सुकृत=
सुगचितम् अतएव रतिदम्-प्रातिप्रद वक्ष=हृत्यदेवो यस्य स तथा, ‘कुंडल-उज्जोडया-
णणे’ कुण्डलोद्द्योनिताऽऽनन, मुकुटदीपगिरत्क, ‘णरसीहे’ नरसिंहो, ‘णरवई’ नरपति,
‘णरिदे’ नरेन्द्र ‘णरवसहे’ नरवृषभ-अर्द्धीकृतकार्यभारनिवाहकत्वात् । ‘मणुय-

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (से कूणिए राया) वह कूणिक राजा कि जिनका वक्षस्थल
(हारोत्थय सुकय-रडय वच्छे) हागों से व्याप्त, सुगचित और रतिद-प्रातिप्रद था, (कुंडल-
उज्जोडया-णणे) जिनका मुख कुण्डलों का आभा से अधिक दामिन्पन्न हो रहा था । (मउड-
दित्त-सिरए) मुकुट धारण करने से जिनका मस्तक सुद्योभित हो रहा था । (णरसीहे)
जो मनुष्यों में सिंह जैसे थे । (णरवई) जो मनुष्यों के स्वामी थे, क्या कि हर तरह से
उनका पालन-पोषण करते थे । इसीलिये (णरिदे) जो नरों में इन्द्र जैसे थे । (णरवसहे)
जो नरों में वृषभसमान थे, क्या कि ये अपने ऊपर जो कार्य लेते थे उसे अवश्यमेव पूरा
करते थे । (मणुयराय-वसह-कप्पे) मानवों के राजाओं के भा जो राजा-चक्रवर्ती-जैसे

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से कूणिए राया) ते दूखिड गल्ल डे नेनु वक्ष-
स्थल (छाती) (हारोत्थय-सुकय-रडय-वच्छे) डारेथी व्याप्त, सुगचित अने
प्रीतिप्रद छुत्तु (कुंडल-उज्जोडया-णणे) नेमनु भुज कु ड्योनी आला-प्रकाश
पडे अधिक दीप्तिमपन्न थछ गल्लु छुत्तु (मउड-दित्त-सिरए) मुकुट धारण
उपाथी नेनु भन्नाड सुगोलित थछ गल्लु छुत्तु (णरसीहे) ने मनुष्योभा
सिद्ध नेवा छुत्ता, (णरवई) ने मनुष्योभा स्वाभी छुत्ता, नेमडे डर तरिडथी
तेमनु पालन-पोषण करता छुत्ता आथी (णरिदे) तेओ नरोना धद्र नेवा
छुत्ता (णरवसहे) ने पुण्योभा वृषभ-समान छुत्ता, नेमडे तेओ पोताना
उपर ने कार्य देता छुत्ता ते अवश्यमेव पूड करता छुत्ता (मणुयराय-वसह

રહાણ પુરઓ અહાણુપુઞ્વીણ સપટ્ટિય । તયાણતર ચ ણ અસિ-
સત્તિ-કુત-તોમર-સૂલ-લુલ-ભિંડિમાલ-ધણુ-પાણિ-સજ્જં પાયત્તાણી-
ય પુરઓ અહાણુપુઞ્વીણ સપટ્ટિય ॥ સૂ૦ ૪૯ ॥

इति प्रसिद्धानि, तैर्भूता, अतएव युद्धाय इव सज्जास्तेषा 'रहाण' रथानाम् 'अट्टमय' अपञ्च
तम्=अष्टाधिकशत 'पुरओ अहाणुपुञ्चीण संपट्टिय' पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् ।
अथ पदातिसैन्यवर्णनमाह-'तयाणतर च णं' इत्यादि । तदनन्तरम् गच्छ 'असि-सत्ति-
कुत-तोमर-सूल-लुल-भिंदिमाल-धणु-पाणि-सज्जं' असि-शक्ति-कुन्त-तोमर-
शूल-लकुट-भिन्दिपाल-धनु-पाणि-सज्जम्-असि=श्वङ्ग, शक्ति=अस्त्रविशेष, कुन्त=
भल्ल, तोमर=पाणविशेष, शूलम्=एकशूलम्-'वरुणी' इति प्रसिद्धम्, 'लुल' लकु-
ट=यष्टि, 'भिंदिमाल' भिन्दिपाल-अस्त्रविशेष, 'गोफग' इति भाषाप्रसिद्ध, धनु-
असिद्धम्, एतानि पाणौ हस्ते यस्य तत् तथा, तच्च तत् सज्ज चेति समास, तादृशम्,
'पायत्ताणीय' पदात्यर्नाकम्=पदातिसैन्यम्, 'पुरओ अहाणुपुञ्चीण सपट्टिय' पुरता
यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् ॥ सू० ४९ ॥

ये युद्ध के मैदान में जाने के लिये ही तैयार किये गये हैं, ऐसे (रहाणं अट्टमय) १०८
एक सौ आठ रथ (पुरओ) आगे २ (अहाणुपुञ्चीण) यथाक्रम से (सपट्टिय) चलने लगे ।
(तया गतर च ण असि-सत्ति-कुत-तोमर-सूल-लुल-भिंदिमाल-धणु-पाणि-सज्ज
पायत्ताणीय पुरओ अहाणुपुञ्चीण सपट्टिय) इनके आगे २ असि तलवार, शक्ति-अस्त्रविशेष,
कुन्त-भाला, तोमर-अस्त्रविशेष, शूल-वरुणी, लकुट-लाठीयाँ, भिंदिमाल-भिन्दिपाल-गोफग
और धनुष ये सब उनके हाथों में थे, ऐसे पदातिसैन्य अनुक्रम से चलने लग ॥सू ४९॥

ભરેલા હતા આથી જોનારને એમજ લાગે કે બહો યુદ્ધના મેદાનમાં જવા
માટે જ તૈયાર થયા છે એવા (રહાણ અટ્ટમય) એટલે આઠ ૧૦૮ રથ
(પુરઓ) આગળ આગળ (અહાણુપુજ્વીણ) યથાક્રમથી (સપટ્ટિય) ચાલવા લાગ્યા
(તયાણતર ચ ણ અસિ સત્તિ-કુત-તોમર-સૂલ લુલ-ભિંડિમાલ-ધણુ-પાણિ-સજ્જ
પાયત્તાણીય પુરઓ અહાણુપુજ્વીણ સપટ્ટિય) તેમની આગળ આગળ અસિ તલ-
વાર, શક્તિ-અસ્ત્રવિશેષ, કુન્ત ભાલા, તોમર-અસ્ત્રવિશેષ, શૂલ-બરછી, લકુટ-
લાઠીઓ, ભિંડિમાલ-ભિન્દિપાલ-ગોફગ અને ધનુષ એ બધા જોના હાથોમાં
હતા એવા પદાતિસૈન્ય અનુક્રમે ચાલવા લાગ્યા ॥ સૂ ૪૯ ॥

लियाए चाउरगिणीए सेणाए समणुगम्ममाणमग्गे जेणेव पुण्ण-
भदे चेडए तेणेव पहारेत्थ गमणाए ॥ सू० ५० ॥

मूलम्—तए णं तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स

प्रथितकार्ति, 'हय-गय-पवर-जोह-कलियाए चाउरगिणीए सेणाए' हयगजरथ-
प्रवरयोधकलितया चतुर्गद्विण्या सेनया-हयैर्गज रथे प्रवरयोधे रथभिर्महारथिभि कलितया=
युक्तया, चत्वारि बद्धानि यस्या सा चतुर्गद्विणी तया-हयगजरथपटातिस्त्वैश्वतुभिरङ्गे ममे-
तया सेनया 'समणुगम्ममाणमग्गे' समनुगम्यमानमार्ग-समनुगम्यमानो मार्गो यस्य
स तथा, 'जेणेव पुण्णभदे चेडए' यत्रैव पूर्णमद्र चय 'तेणेव' तत्रैव 'पहारेत्थ'
प्रधारितवान् 'गमणाए' गमनाय=पूर्णमद्रोद्यान गन्तु मनसि निश्चय कृतवान् ॥सू० ५०॥

'तए ण' इत्यादि । 'तए ण तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स
पुरओ' तत गल्ल तस्य कृणिकस्य राज्ञो भंभसारपुत्तस्य पुरत 'मह' महान्त =उच्चा,
'आसा' अश्वा =तुरङ्गमा, 'आसवरा' अश्ववरा-जात्या शृङ्गारेण च वरा =श्रेष्ठ अश्वा
समान ऋद्धि के कारण प्रियात कार्तिगाले ये (हय-गय-पवरजोह-कलियाए चाउरगि-
णीए सेणाए समणुगम्ममाणमग्गे जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव पहारेत्थ गमणाए)
घोडा, हाथी और श्रेष्ठ योद्धाओं से युक्त चतुरगिणा सेना से युक्त हो जहाँ पूर्णमद्र नामका
उद्यान था उस ओर चले ॥ सू ५० ॥

'तए ण तस्स कृणियस्स रण्णो' इत्यादि ।

(तए ण) उसके बाद (तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स) भंभसार के
पुत्र उन कृणिक राजा के (पुरओ) आगे आगे (मह आसा) बड़े उँचे २ घोड़े एवं
(आसवरा) जाति और शृङ्गार से उत्तम घोड़े चलने लगे । (उभओ पारिं णागा णाग

गय-पवरजोह-कलियाए चाउरगिणीए सेणाए समणुगम्ममाणमग्गे जेणेव पुण्णभदे
चेडए तेणेव पहारेत्थ गमणाए) घोडा, हाथी अने श्रेष्ठ योद्धाओथी युक्त
चतुरगिणी सेनाथी युक्त थल न्या पूर्णमद्र नामनु उद्यान હતુ તે તરફ
ચાલ્યા (सू ५०)

'तए ण तस्स कृणियस्स रण्णो' इत्यादि

(तए ण) त्थार पછી (तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स) ભભસારના
પુત્ર તે ઠણિક રાજાની (પુરઓ) આગળ આગળ (મહ આસા) બહુ ઉચા
ઉચા ઘોડા તેમજ (આસવરા) જાતિ તથા શણગારથી ઉત્તમ ઘોડા ચાલવા

ए दिप्पमाणे हत्थिक्खधवरगाए सकोरटमह्छदामेण छत्तेण धरि-
ज्जमाणेण सेयवरचामराहि उद्धुव्वमाणीहिं २ वेसमणे चेव णरवई
अमरवडसण्णिभाए इड्ढीए पहियकित्ती हय-गय-पवरजोहक-

राय-वसहकप्पे' मनुजराज-वृषभ-रूप-मनुजजाना=गना वृषभा=नायकाश्चक्रवर्तिन
तैस्तुल्य-मनाडन्यूनतया समान, उत्तरभरतार्धस्यापि साधने प्रवृत्तत्वादिति भाव । 'अब्भ
हिय' अभ्यधिक-यथा स्यात् तथा-'राय-तेय-लच्छीए' राजतेजोलक्ष्या, 'दिप्प
माणे' दीप्यमान, 'हत्थि-क्खध-वर-गाए' हस्ति-स्वध-वर-गत, 'सकोरट-
मह-दामेण छत्तेण धरिज्जमाणेण' मकारण्ट-मान्य-दाम्ना छत्रेण ध्रियमाणेन,
'सेय-वर-चामराहिं उद्धुव्वमाणीहिं उद्धुव्वमाणीहिं' श्वेतरचामरेरुद्धूयमानैरुद्धूय
मानै गोभमान 'वेसमणे चेव' वैश्रवगुडव=गोकपाल कुबेर इव 'णरवई' नरपति,
'अमरवडसण्णिभाए इड्ढीए' अमरपतिसन्निभया=इन्द्रसदृश्या रुद्रया, 'पहियकित्ती'

थे । 'चक्रवर्ती जैसे थे'-इसका मतलब यह है कि उत्तर भरतार्ध के साधन में प्रवृत्त होने
से चक्रवर्ती जैसे थे । (अब्भहिय रायतेयलच्छीए दिप्पमाणे) जो राजसी तेज से और
राजलक्ष्मी से अधिक देदाप्यमान थे । ऐसे ये कृत्रिक राजा (हत्थि-क्खध-वर-गाए) जब
हाथी पर बैठे तब इन्हां ने अपने ऊपर (सकोरट-मह-दामेण छत्तेण धरिज्जमाणेण)
कोरट पुष्पा का मालाआ से युक्त छत्र धारण किया, और इनके ऊपर (सेयवर-चामराहिं
उद्धुव्वमाणीहिं २) सफेद चमर लुलने लगे । इनसे ये (णरवई) राजा (वेसमणे चेव)
कुबेर के समान दिखने लग । तथा (अमरवडसण्णिभाए इड्ढीए पहियकित्ती) इन्द्र के

कप्पे) भाषुसोना राज्ञोना पणु राज्ञ-चक्रवर्ती नेवा हुता 'चक्रवर्ती'
नेवा हुता'-अेनी मतलब अे छे डे उत्तर भरतार्ध ने स्वाधीन ढरवाभा
प्रवृत्त होवाथी चक्रवर्ती नेवा हुता (अब्भहिय रायतेयलच्छीए दिप्पमाणे)
नेअो राजसा तेजथी तथा राजलक्ष्मीथी अधिक देदीप्यमान हुता अेवा
आ इच्छिक राजा (हत्थि-क्खध-वरगाए) न्यारे हुआथी उपर गेहा त्यारे तेभणु
पोताना उपर (सकोरट-मह-दामेण छत्तेण धरिज्जमाणेण) कोरटपुष्पोनी
भाजाओथी युक्त छत्र धारणु उरु, अने तेभना उपर (सेयवरचामराहिं
उद्धुव्वमाणीहिं २) सफेद चामर ढोणावा लाग्या तेनाथी तेअो (णरवई) राजा
(वेसमणे चेव) कुबेरना नेवा देआवा लाग्या तथा (अमरवडसण्णिभाए इड्ढीए
पहियकित्ती) इन्द्रना नेवी रुद्रिना ढारणुथी विख्यात कीतीवाजा तेअो (हय-

वाल-वीयणीए सन्विड्ढीए सव्वज्जुईए सव्ववलेण सव्वसमु-
दएणं सव्वादरेण सव्वविभूईए सव्वविभूसाए सव्वसभमेण
सव्व-पुप्फ-गध-मह्ठा-लकारेणं सव्व-तुडिय-सद्-सण्णिणा-

यस्मै म तथा । 'पवीडय-वाल-वीयणीए' प्रवाजित-वाल-व्यजनिक-प्रवाजिता=
प्रवाजिता वाज्यजनिका यस्मै म तथा, 'सन्विड्ढीए' सर्वद्रव्या=सर्वया रुद्रया ।
'सव्वज्जुईए' सर्वद्युया=सर्वप्रवृत्ताभगणाना प्रभया, 'सव्ववलेण' सर्ववलेन=सर्व-
मैयेन, 'सव्वसमुदएण' सर्वसमुत्थेन = सर्वपरिप्रागत्समुदायेन, 'सव्वादरेण'
सवादरेण=सर्वप्रयनेन, 'सव्वविभूईए' सर्वविभूया=सर्ववैभवेन, 'सव्वविभूसाए'
सर्वविभूपया = सर्वविपिनपथ्यान्निधारणेन, 'सव्वसभमेण' सर्वसम्भमेण = सर्वेण औमु-
क्येन=स्नहमयेन चाञ्चन्यनयर्थ, 'सव्व-पुप्फ-गध-मह्ठा-लकारेण' सर्व-पुष्प-
गन्ध-मान्या-डलङ्काणेण, 'सव्व-तुडिय-सद्-सण्णिणाएण' सर्व-त्रुटित-शब्द-ननि-
नादेन=सर्वविशाना त्रुटिताना=वाद्याना यो शब्द तस्य ननिनादेन=प्रतिध्वनिना । 'महया

ऐसे वे कृणिक राजा (सन्विड्ढीए) अपनी समस्त राज्य रुद्रिसे (सव्वज्जुईए) समस्त वस्त्र और
आभरणों की प्रभासे (सव्ववलेण) अपनी समस्त सेनाओं से (सव्वसमुदएण) अपने समस्त परि-
जनों से, (सव्वादरेण) आदरम-काररूप सभी प्रयनों से (सव्वविभूईए) अपने समस्त ऐश्वर्य
से (सव्वविभूसाए) सभी प्रकार के वस्त्राभरणों की शोभा से, (सव्वसभमेण) भक्तिजनित
अत्यधिक उत्सुकता से (सव्व-पुप्फ-गध-मह्ठा-लकारेण) सब तरह के पुष्पां से, सब
तरह के गन्ध द्रव्यों से, सब तरह का मालाओं से, एवं सब तरह के अल्कारों से (सव्व-
तुडिय-सद्-सण्णिणाएण) सभी प्रकार के वादियों का मधुर ध्वनि से, तथा-(महया

णीए) तेना उपरं वाज्यजन अर्थात् यमर ढोलार्ध गद्दा हुता, ऐवा ते
इष्टिड गन्त (सन्विड्ढीए) पोतानी अभन्त राज्य रुद्रिथी, (सव्वज्जुईए) अभ-
न्त वस्त्र तथा आभरणाना प्रभाव वडे, (सव्ववलेण) पोतानी अभन्त सेनाओं
वडे, (सव्वसमुदएण) पोताना अभन्त परिजनों वडे, (सव्वादरेण) आदर
मह्ठा उप अधणा प्रयत्नो वडे (सव्वविभूईए) पोताना अभन्त ऐश्वर्य वडे,
(सव्वविभूसाए) तमाम प्रकारना वस्त्राभरणोनी शोभा वडे, (सव्वसभमेण)
लक्षितजनित अत्यंत उत्सुकता वडे, (सव्व-पुप्फ-गध-मह्ठा लकारेण) सर्व
प्रकारना पुष्पो वडे, सर्व प्रकारना गन्धद्रव्यो वडे, सर्व प्रकारनी मालाओ
वडे तेमज सर्व प्रकारना अलङ्कारो वडे, (सव्व तुडिय-सद्-सण्णिणाएण) सर्व
प्रकारना वाजित्रोना मधुर ध्वनि वडे, तथा (महया इड्ढीए) पोतानी विशिष्ट

पुरओ महं आसा आसरा उभओ पारिं णागा णागवरा
पिट्ठओ रहसगेल्ली ॥ सू० ५१ ॥

मूलम्—तए ण से कूणिए राया भमसारपुत्ते अब्भु-
गयभिगारे पग्गहियताल्यटे ऊसविय-सेय-च्छत्ते पवीडय-

म्प्रस्थिता, 'उभओ पारिं' उभयो पार्श्वयो = वामन्क्षिगयो 'णागा' नागा = महा ता
गजा 'णागवरा' नागवरा = जा या शृङ्गारेण च वरा = श्रेष्ठा गजा म्प्रस्थिता, तथा-
'पिट्ठओ' पृष्ठत = 'रहसगेल्ली' रथ-गेल्ली = रथसमूह म्प्रस्थित । 'सगेल्ली' इति
समूहवाचको देशीय शब्द ॥ सू० ५१ ॥

टीका—'तए णं से' इत्यादि । 'तए णं से कूणिए राया भमसारपुत्ते'
तत खलु स कूणिको राजा भमसारपुत्र 'अब्भुगयभिगारे' अभ्युदगतभृङ्गार — अभ्युदग
त = पुरत प्रस्थित भृङ्गार = 'झारा' इति प्रसिद्ध जलपात्र यस्य स तथा 'पग्गहिय-
ताल्यटे' प्रगृहीततालवृन्त — प्रगृहीत तालवृन्त यस्मै स प्रगृहीततालवृन्त । 'ऊसविय-
सेय-च्छत्ते' उच्छ्रितश्वेतछत्र — 'ऊसविय' उच्छ्रितम् = उपरि वितानित श्वेत = धवल छत्र

वरा) तथा उनके दोनों तरफ बड़े २ हाथी एव जाति से और शृंगार से श्रेष्ठ गजराज चलने
लगे, और (पिट्ठओ) उनके पीछे २ (रहसगेल्ली) रथका समूह चला ॥ ५१ ॥

'तए ण से कूणिए राया' इत्यादि ।

(तए ण) उसके बाद (से कूणिए राया भमसारपुत्ते) भमसार के पुत्र वे कूणिक
राजा कि, जिनके आगे (अब्भुगयभिगारे) जत्र से भरी हुई झारियाँ थीं, (पग्गहियताल्यटे)
जिनके दोनों ओर पवनपखे हो रहे थे, (ऊसविय-सेय छत्ते) जिनके ऊपर श्वेत छत्र धरा हुआ
था, तथा (पवीडय वाल वीयणीए) जिनके ऊपर बाल-व्यजन अर्थात् चमर ढोरा जा रहा था,

लाग्या (उभओ पारिं णागा णागवरा) तथा तेभनी जन्ने तरइ भोटा भोटा
हाथी तेभज नतिथी राणुगारथी श्रेष्ठ गजराज आलवा लाग्या तथा (पिट्ठओ)
तेभनी पाछण पाछण (रहसगेल्ली) रथनो समूह आटथो (सू ५१)

“तए ण से कूणिए राया” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से कूणिए राया भमसारपुत्ते) ललसारना पुत्र ते
कूणिक राजा के जेना आगण (अब्भुगयभिगारे) जलथी लरेदी आरीओ
हुती, (पग्गहियताल्यटे) जेनी जन्ने आणुओ पवनपखा थर्ध रह्या हुता,
(ऊसविय-सेय-छत्ते) जेना उपर श्वेत छत्र धरेहु हुतु, तथा (पवीडयवालवीय

मूलम्—तए ण तस्स कूणियस्स रण्णो चपाए णय-
रीए मज्झमज्झेणं निगच्छमाणस्स वहवे अत्थत्थिया कामत्थि-
या भोगत्थिया लाभत्थिया किञ्चिसिया कारोडिया कारवाहिया
संखिया चक्किया नगलिया मुहमगलिया वद्धमाणा पूसमाणया

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत् = चम्पानगरामयेन निर्गमनाऽनन्तर
एव ‘तस्स कूणियस्स रण्णो’ तस्य कूणिकस्य राज्ञ, ‘चपाए णयरीए मज्झमज्झेण
निगच्छमाणस्स’ चम्पाया नगर्या मध्यमध्येन निर्गच्छत ‘वहवे’ वहव = अनेक ‘अत्थ-
त्थिया’ अर्थोऽर्थिका = धनार्थिका, ‘कामत्थिया’ कामार्थिका = सुखार्थिका । ‘भोग-
त्थिया’ भोगार्थिका, ‘लाभत्थिया’ लाभार्थिका = लाभोऽभिलाषिण, ‘किञ्चिसिया’
किञ्चिपिका = भण्डचेष्टाकारिण - हास्यकरा इत्यर्थ, ‘कारोडिया’ कापालिका,
‘कारवाहिया’ कारवाहिता - कर एव कार, तेन वाहिता = राजकरपाडिता,
‘संखिया’ शालिका = गृह्यवादका ‘चक्किया’ चाक्रिका = चक्रधारका ‘नगलिया’

‘तए ण तस्स कूणियस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) उसके बाद (तस्स कूणियस्स रण्णो) उस कूणिक राजा के (चपाए
णयरीए मज्झमज्झेण) चपा नगरी के मध्यभाग से होकर निकलते समय (वहवे
अत्थत्थिया कामत्थिया) अनेक धनार्थियों ने—सुखार्थियों ने—(भोगत्थिया लाभत्थिया)
अनेक भोगार्थियों ने, अनेक लाभार्थियों ने, (किञ्चिसिया) भण्डचेष्टा करने वालों ने
मजाक करने वालों ने, (कारोडिया) अनेक कापालिकों ने—एक प्रकार के भिक्षुकों ने,
(कारवाहिया) अनेक राजकरपाडितों ने, (संखिया) अनेक गण बजाने वालों ने (चक्किया)
अनेक चक्रधारियों ने, (नगलिया) अनेक कृषकों ने, (मुहमगलिया) अनेक शुभाशुभादि

‘तए ण तस्स कूणियस्स’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पत्नी (तस्स कूणियस्स रण्णो) ते कूणिक राजाना (चपाए
णयरीए मज्झमज्झेण) चपा नगरीना मध्यभागमाथी नीडण्णी वण्णते
(वहवे अत्थत्थिया कामत्थिया) अनेक धनार्थिओओ, अनेक लाभार्थिओओ—
सुखार्थिओओ (भोगत्थिया लाभत्थिया) अनेक भोगार्थिओओ, अनेक लाभ
ार्थिओओ, (किञ्चिसिया) ल ड्येष्टा करवावाणाओओ—डानी मज्झ करवावाणाओओ,
(कारोडिया) अनेक कापालिकेओओ—एक प्रकारना भिक्षुओओ, (कारवाहिया) अनेक
राजकरपाडितेओओ, (संखिया) अनेक गण वण्णवावाणाओओ, (चक्किया)

एण महया इड्ढीए महया जुईए महया वलेणं महया समुद-
 एण महया वर-तुडिय-जमगसमग-प्पवाइएण संख-पणव-
 पडह-भेरि-झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग-दुंदुहि-णि-
 ग्घोस-णाइय-रवेणं चपाए णयरीए मज्झ-मज्जेण णिगच्छइ
 ॥ सू० ५२ ॥

इड्ढीए 'महत्या ऋद्धि' 'महत्या जुईए' महत्या धुत्ति, 'महत्या वलेण' महता वलेन-
 विपुलसैन्येन, 'महत्या समुदएण' महता समुदायेन=समूहेन । 'महत्या वर-तुडिय-
 जमग-समग-प्पवाइएण' महता वर-तुडित-यमकसमक-प्रवादितेन-महता=बृहता,
 वरतुडिताना = श्रेष्ठविविधवाद्याना-यमकसमक = युगपप्रवादितेन 'सख-पणव-पडह-भे-
 रि-झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग-दुंदुहि-णिग्घोस-णाइय-रवेण' शङ्ख-
 पणव-पटह-भेरी-झल्लरी-खरमुखी-हुडुक्क-मुरज-मृदङ्ग-दुन्दुभि-निर्घोष-नादित-रवेण-
 शङ्खादिदुःसुभ्यताना वाद्यविशेषाणा निर्घोषस्य नादितरवेण=प्रतिध्वनिना चम्पाया नगर्या
 मध्यमध्येन 'णिगच्छइ' निर्गच्छति ॥ सू ५२ ॥

इड्ढीए) अपनी विशिष्ट ऋद्धि से, (महया जुईए) अपनी विशिष्ट धुति से, (महया वलेण)
 अपनी विशिष्ट सेना से (महया समुदएण) अपने विशिष्ट परिजनों से (महया वर-तुडिय-
 जमग-समग-प्पवाइएण) एक ही साथ बजने वाले वाजों की मनोहर महाध्वनि से, तथा
 (सख-पणव-पडह-भेरि-झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग-दुंदुहि-णिग्घोस
 णाइय-रवेण) शङ्ख, पणव, पटह, भेरी, झल्लरी, खरमुखी, हुडुक्क, मुरज, मृदङ्ग एवं
 दुन्दुभि के त्रयाप का प्रतिध्वनि से अभित होते हुए (चपाए णयरीए मज्झमज्जेण
 णिगच्छइ) चम्पा नगरी के बीचो-बीच से होकर चले ॥ सू ५२ ॥

ऋद्धि व, (महया जुईए) पोतानी विशिष्ट धुति वडे, (महया वलेण) पोतानी
 विशिष्ट सेना वडे, (महया समुदएण) पोताना विशिष्ट परिजनों वडे, (महया
 वर-तुडिय-जमगसमग-प्पवाइएण) ओडसाथे वगाउता वाजना मनोहर भडा
 ध्वनि वडे, तथा (सख पणव पडह-भेरी झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग दुंदुहि
 णिग्घोस णाइय रवेण) शङ्ख, पणुव, पटह, भेरी, झल्लरी, खरमुभी, हुडुक्क,
 मुरज, मृदङ्ग, तेमङ्ग हुडुलिना निर्घोषनी प्रतिध्वनि वडे शोलता (चपाए णयरीए
 मज्झ-मज्जेण णिगच्छइ) तथा नगरीना वन्धो-वन्ध थधने आल्या (सू ५२)

जय जय णंदा । जय जय भद्रा । भद्रं ते, अजिय जिणाहि,
जिय च पालेहि, जियमज्जे वसाहि । इदो इव देवाणं, चमो
इव असुराण, धरणो इव नागाण, चदो इव ताराण, भरहो इव

नाना—इति नन्द, तमन्योपन ह नन्द । जय जय=विजयमान भव । 'जय जय भद्रा'
जय जय भद्र । ह भद्र ।=कन्यागन्धर्व । विजयम् । 'भद्र ते' भद्र तुभ्यमस्तु ।
'अजिय जिणाहि' अजित जय=अजित देवादिक जय, 'जिय च पालेहि' जित च
पाल्य, 'जियमज्जे वसाहि' जितमज्जे वस । तथा त्वम् 'इदो इव देवाण' इन्द्र इव
देवानाम्, 'चमरो इव असुराण' चमर इव=एतन्नामक इन्द्र इव असुराणाम्=सुरा-
रोपिनाम्, 'धरणो इव नागाण' धरणेन्द्र इव नागानाम्, 'चदो इव ताराण' चन्द्र इव
ताराणाम्, 'भरहो इव मणुयाण' भरत इव मनुजानाम्, 'वहड वासाड' वहनि वषाणि,
'वहड वाससयाड' वहनि वर्षातानि, 'वहूड वाससहस्साड' वहनि र्षमहन्नाणि,

जय भद्रा) ह नन्द—मनुष्यों को अपार आनन्द प्रदान करनेवाले स्वामिन । आपका जय
हो जय हो । हे भद्र ।—कन्यागन्धर्व । आप सदा विजयवाली रहे । (भद्र ते) आपका
सदा कन्याग हो । (अजिय जिणाहि) आपने जिसको नहीं जाता हो, उस पर विजय
करें । (जिय च पालेहि) जिसको आपने जीता है उसका पालन करें । (जियमज्जे
वसाहि) जाते हुए प्रदेश में मना आपका नियम रह । (इदो इव देवाण, चमरो इव
असुराण, धरणो इव नागाण, चदो इव ताराण, भरहो इव मणुयाण) देवों में इन्द्र
की तरह, असुरों में चमरेन्द्र की तरह, नागकुमारों में धरणेन्द्र की तरह, तारकों में चद्र
की तरह और मनुष्यों में भरत की तरह आप (वहूड वासाड वहूड वाससयाड वहर्हि

भुति करता आ प्रदाते देवानो प्राण लभ्ये (जय जय णंदा जय जय भद्रा)
हे नन्द—मनुष्यों ने अपार आनन्द आपवावाला स्वामिन् । आपनी जय हो
जय हो । हे भद्र ।—कन्यागन्धर्व । आप भद्रा विन्त्यशाली रहे । (भद्र ते)
आपनु भद्रा कन्याग हो । (अजिय जिणाहि) आपने लेने न लुट्या होय तेना
उपर विजय भेणये । (जिय च पालेहि) लेने आपने लुट्या होय तेमनु
पालन करे । (जियमज्जे वसाहि) लुटेला प्रदेशमा भद्रा आपने निवास रहे
(इदो इव देवाण, चमरो इव असुराण, धरणो इव नागाण, चदो इव ताराण, भरहो
इव मणुयाण) देवोमा उदनी लेम, असुरोमा चमरेदनी लेम, नागकुमारोमा
धरणेदनी लेम, तारकोमा चदनी लेम अने मनुष्योमा भरतनी लेम,
आप (वहूड वासाड वहूड वाससयाड वहूड वाससहस्साड) धन्या वरयो भुवी,

खडियगणा ताहि इट्टाहि कताहि पियाहि मणुण्णाहि मणामाहि
मणाभिरामाहि हिययगमणिज्जाहि वग्गूहि जय-विजय-मंगल-
सएहि अणवरय अभिणदता य अभित्थुणंता य एवं वयासी-

लङ्गलिका = कर्पका 'मुहमगलिया' मुखमङ्गलिका - मुखे मङ्गल येषामस्ति त मुखमङ्ग-
लिका = शुभवचनदाका, 'वद्धमाणा' वर्द्धमाना = स्कन्धेष्वाग्रेपिता पुरुषा, 'पूसमा-
णवा' पुष्यमानवा = मागधा, 'खडियगणा' खण्डिकगणा = छात्रसमुदाया । एते सर्वे
'ताहि' ताभि = विप्रक्षिताभि, 'इट्टाहि' इष्टाभिर्वाञ्छिताभि, 'कताहि' का ताभि
कमनीयाभि, 'पियाहि' प्रियाभि, 'मणुण्णाहि' मनोजाभि = सुन्दरतया मनोऽनुवृ-
त्ताभि, 'मणामाहि' मनोऽमाभि - मनसा अभ्यते = गम्यन्ते इति मनोऽमास्ताभि -
मनसाऽवगमनीयाभि - हृदयाह्लादकवात्, 'मणाभिरामाहि' मनोऽभिरामाभि, 'वग्गूहि'
वाग्भि, 'जय-विजय-मंगल-सएहि' 'जय-विजय' इत्यादिभिर्मङ्गलकारकवचन-
गतै 'अणवरय' अनवरतम्, 'अभिणदता य' अभिनन्दयन्तश्च, 'अभित्थुणंता य'
अभिष्टुवन्तश्च ते पूर्वोक्ता अर्थाऽर्थिकादयो निरुदावलीपाठादिना राजान प्रसादयन्त
'एव वयासी' एवमवादिषु - 'जय जय णदा' जय जय नन्द ! नन्दयति = आनन्दयति

देने वालों ने, (वद्धमाणा) कधों पर बैठे हुए अनेक पुरुषों ने, (पूसमाणया) विरुदावली
गोलने वालों ने (खडियगणा) छात्रगणों ने (ताहि इट्टाहि कताहि पियाहि मणुण्णाहि
मणामाहि मणाभिरामाहि) अपनी २ भाषा के अनुसार इष्ट, कमनीय, प्रिय, मनो-
हृदयाह्लादक, मनोभिराम (हिययगमणिज्जाहि) एव हृदयगम (वग्गूहि) वचनों से
(जयविजयमंगलसएहि) कि जिनमें जय और विजय का ही मंगलकारक शब्दों का
समावेश था, (अणवरय) अच्छी तरह (अभिणदता य अभित्थुणता य एव वयासी)
अभिनन्दन एव स्तुति करते हुए इस प्रकार कहना प्रारम्भ किया - (जय जय णदा जय

अने- चक्रधारीओओ (नगलिया) अनेक जेडूतोओ (मुहमगलिया) अनेक
शुभाशीर्वाद् देवावाणओओ (वद्धमाणा) कधे उपर जेठेला अनेक पुड्ढेओओ
(पूसमाणया) गिरदावली जेठनाराओओ (खडियगणा) छात्रगणओओ (ताहि
इट्टाहि कताहि पियाहि मणुण्णाहि मणामाहि मणाभिरामाहि) पोटपोतानी लाया
अनुसार इष्ट, कमनीय, प्रिय, मनो-हृदयाह्लादक, मनोभिराम, (हियय-
गमणिज्जाहि) तेभज हृदयगम (वग्गूहि) वचनो द्वारा (जय विजय मंगलसएहि)
डे जेभा जय अने विजयना मंगलकारक शब्दोनो समावेश कते, (अण
वरय) सारी रीते (अभिणदता य अभित्थुणता य एव वयासी) अभिनन्दन तेभज

कव्वड-द्रोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-सवाह-सनिवे-
साण आहेवच्च पोरेवच्च सामित्त भट्टित्त महत्तरगत्तं आणो-ई-

द्रोणमुख=जलस्थलपथोपेतम्, मडम्बम्=अविद्यमानासनग्रामात्तरम्, 'पट्टण' पत्तनम्=जलप-
थेन स्थलपथेन वा निर्गमप्रवेशौ यत्र तत् पत्तनम्, यथा काञ्चीतो मुम्बापुरी, यद्वा-जलपथ-
नैव निर्गमप्रवेशौ न तु स्थलपथेन, यथा-भारताद् आम्बराजधानी 'इंग्लैण्ड' इति प्रसिद्धा,
तत्, किञ्च-स्थलपथेनैव निर्गमप्रवेशौ न तु जलपथेन तत्, एतत् सर्वं पत्तनमुच्यते । यद्वा-
यत्र सर्वं वस्तु लब्धते तत् पत्तनम् । आश्रम =तापमाद्यावास, निगम =वाणिज्यप्रधान
नगरम्, सवाह =कृषीयलाना धान्यरक्षणस्थानम्, - निवेश =सार्धकटकादीनामुत्तरणस्थानम् ।
तेषाम्-'आहेवच्च' आधिपत्यम्, 'पोरेवच्च' पौरवृत्त्यम्=पुरोवर्तिवम्-अप्रेसस्त्वम् 'सा-

ऐसी वस्तियाँ के, खेटा के-धूँठि के प्राकार से परिग्रहित वस्तियाँ के, कर्नाट के-सामान्य
नगरों के, द्रोणमुख-जलमार्ग एवं स्थलमार्ग से युक्त प्रदेशों के, मडम्बों-जिनके आसपास
दूसरे ग्राम नहीं होते हैं ऐसे प्रदेशों के, पत्तना के-जहाँ जलपथ से भी एवं स्थलपथ से भी
आना-जाना होता है, जैसे कर्गोची से बम्बई, अथवा जहाँ सिर्फ जलमार्ग से ही आना-
जाना होता है, जैसे भारत से इंग्लैण्ड, अथवा स्थलमार्ग से ही जहाँ आना-जाना होता है,
ये सभी पत्तन कहलाते हैं । अथवा समस्त वस्तुओं का लाभ जहाँ होता है वह भी पत्तन
है, ऐसे पत्तनों के आश्रमों के अर्थात् तापस आदि के आवासाँ के, निगमों के अर्थात्
व्यापारिक नगरों के, सवाहों के अर्थात् किसानों के धान्य आदि रखन के स्थलों के, तथा
सनिवेशों के अर्थात् सार्धग्राह और सेना आदि के उतरने के स्थानों के आधिपत्य को, पौर-
वृत्त्य को-अप्रेसस्त्वको, स्वामित्व को-प्रभुत्व को, उनके भर्तृत्व को-पोषकत्व को, उनमें मह-

जेठोना-धूण (भाटी)ना आजारथी परिवेष्टित वस्तीओना, ठण्ठोना-सामान्य
नगरोना, द्रोणमुखोना-जलमार्ग तेमज स्थलमार्गथी युक्त प्रदेशोना, मड-
ओना-जेनी आसपास गीज गाओ न होय तेवा प्रदेशोना, पत्तनोना-ज्या
जलमार्गथी तेमज स्थलमार्गथी पणु आवी जध शकतु होय जेमके
कर्णवीथी भुजध, अथवा ज्या मात्र जलमार्गथी ज आवी जध शकय, जेमके
भारतथी भगलाड, अथवा मात्र स्थल मार्गथी ज ज्या जध आवी शकय
ते यधा पत्तन ठडेवाय छे, अथवा समस्त वस्तुओनी प्राप्ति ज्या थध शक
ते पणु पत्तन छे जेवा पत्तनोना, आश्रमोना अर्थात् तापस आदिना
आवासोना, निगमोना अर्थात् व्यापारिक नगरोना, सवाहोना अर्थात् जेठु
तोना धान्य आदि राखवाना स्थलोना, तथा सनिवेशोना अर्थात् सार्धग्राह
अने सेना आदिना उतरवाना स्थानोना आधिपत्यने, पौरवृत्त्यने - अप्रेसस्

मणुयाण, वहूड वासाड वहूड वाससयाड वहूड वाससहस्साड
अणहसमग्गो हट्टुट्ठो परमाउ पालयाहि, इट्ठजणसपडिवुडो
चपाए णयरीए अण्णेसि च वहूण गामा-गर-णयर-खेड-

‘अणहसमग्गो’ अनघसमग्र, अनघश्चासौ समग्रश्चेति विग्रह, निष्पाप परिपूर्णसम्पत्तिपरि-
वारादिभि सम्पन्नश्च, यद्वा-अनघेन=पुण्येन समग्र=पूर्ण, यद्वा-न अघसमग्र=अनघस
मग्र=सर्वविधपापरहित इत्यर्थ, ‘हट्टुट्ठो’ हट्टुट्ठ सन् ‘पालयाहि’ पालय ‘परमाउ’
परमायु-परमम्=उत्कृष्टम् अपमृत्युवर्जितमरण्डित पूर्णमायु, तथा-‘इट्ठ-जण-संपरिवुडो’
इट्ठजनसम्परिवृत=परिवारादिसमेत, चम्पाया नगर्या, ‘अण्णेसि च वहूण गामा-
गर-णयर-खेड-कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-सवाह-सन्निवे-
साण’ अयेपाञ्च वहूना ग्रामा-ऽऽकर-नगर-खेट-कर्वट-द्रोणमुर-मडम्ब-पड्ना-ऽऽश्र
म-निगम-ग्राह-सन्निवेशानाम्-तत्र-ग्राम=साधारणजनवासस्थानम्, आकर=लग्ना-
दिसम्भवस्थानम्, नगरम्=अविद्यमानकरम्, खेट=धूलीप्राकारवेष्टितम्, कर्वट=कुनगरम्,

वाससहस्साड) बहुत वर्षों तक, बहुत सैकड़ों वर्षों तक, बहुत हजार वर्षों तक (अणहसम
ग्गो) पूर्ण पुण्यशाली रहते हुए अथवा परिपूर्ण सम्पत्ति एवं परिवार आदि से तपन्न अथवा
सर्वविधपापरहित होते हुए (हट्टुट्ठो परमाउ पालयाहि) सदा आनंद और मतोष के
साथ अखण्ड आयु भोगवे । (इट्ठ-जण-सपडिवुडो चपाए णयरीए अण्णेसि च वहूण
गामा-गर-णयर-खेड-कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम सवाह सन्नि-
वेसाण आहेवच्च पोरेवच्च सामित्त भट्टित्त महत्तरगत्त आणाईसरसेणावच्च कारेमाणे
पालेमाणे) इष्ट जनों से परिवृत होते हुए आप चपानगरी के तथा और भी बहुत से
गाँवों के, आकर-लग्ना आदि के उत्पत्ति स्थानों के, नगरों-जिनमें कर नहीं लगता हो

धणु से ढंडा वरसे। सुधी, धणु डुब्बर वरसे। सुधी (अणहसमग्गो) पूरुं
पुण्यशाली रहेता अथवा परिपूरुं संपत्ति तेमञ्च परिवार आदिथी संपन्न
अथवा सर्वरीते पापरहित रहेता (हट्टुट्ठो परमाउ पालयाहि) सदा आनंद
तथा सतोषपूर्वक अभ्युत्थान आयु भोगवे, (इट्ठजणसपडिवुडो चपाए णयरीए
अण्णेसि च वहूण गामा गर-णयर-खेड-कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम निगम
सवाह-सन्निवेसाण आहेवच्च पोरेवच्च सामित्त भट्टित्त महत्तरगत्त आणाईसर
सेणावच्च कारेमाणे पालेमाणे) इष्ट भाणुसे वडे परिवृत (विट्ठयेदा) आप
चपानगरीना तथा भील पणु धणु गामेना, आकरेना-लग्ना आदिना
उत्पत्तिस्थानेना, नगरेना-जेभा कर न लेवाते। डोय जेवी वस्तीजेना।

कव्वड-द्रोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-संग्राह-सन्निवे-
साण आहेवच्चं पोरेवच्चं सामित्त भट्टित्त महत्तरगत्त आणो-ई-

द्रोणमुख=जलस्थलपथोपतम्, मडम्बम्=अविद्यमानामन्नग्रामान्तरम्, 'पट्टण' पत्तनम्=जलप-
थेन स्थलपथेन वा निर्गमप्रवेशौ यत्र तत् पत्तनम्, यथा काश्मीरौ मुम्बापुरी, यद्वा-जलपथ-
नैव निर्गमप्रवेशौ न तु स्थलपथेन, यथा-भारताद् आङ्गिराजधानी 'इंग्लैण्ड' इति प्रसिद्धा,
तत्, किंच-स्थलपथेनैव निर्गमप्रवेशौ न तु जलपथेन तत्, एतत् सर्वं पत्तनमुच्यते । यद्वा-
यत्र सर्वं वस्तु लभ्यते तत् पत्तनम् । आश्रम =तापसाद्यावास, निगम =वाणिज्यप्रधान
नगरम्, संग्राह =कृषीयलाना धान्यग्रामस्थानम्, 'निवेश' =सार्थकटकादीनामुत्तरणस्थानम् ।
तेषाम्-'आहेवच्च' आधिपत्यम्, 'पोरेवच्च' पौरवृत्त्यम्=पुरोवृत्तित्वम्-अग्रेसरत्वम् 'सा-

ऐसी वस्तियाँ के, गेटों के-धूँड़ि के प्रकार से परिवर्धित वस्तियाँ के, कर्नटा के-सामान्य
नगरों के, द्रोणमुखा-जलमार्ग एवं स्थलमार्ग से युक्त प्रदेशों के, मडम्बा-जिनके आसपास
दूसरे ग्राम नहीं होते हैं ऐसे प्रदेशों के, पत्तना के-जहाँ जलपथ से भी एवं स्थलपथ से भी
आना-जाना होता है, जैसे कर्कोची से मम्बई, अथवा जहाँ सिर्फ जलमार्ग से ही आना-
जाना होता है, जैसे भारत से इंग्लैण्ड, अथवा स्थलमार्ग से ही जहाँ आना-जाना होता है,
ये सभी पत्तन कहलाते हैं । अथवा समस्त वस्तुओं का लाभ जहाँ होता है वह भी पत्तन
है, ऐसे पत्तना के, आश्रमों के अर्थात् तापस आदि के आश्रमों के, निगमों के अर्थात्
व्यापारिक नगरों के, संग्राहों के अर्थात् किसानों के धान्य आदि रखने के स्थलों के, तथा
सन्निवेशों के अर्थात् सार्वग्राह और सेना जाति के उत्तमों के स्थानों के आधिपत्य को, पौर-
वृत्त्य को-अग्रेसरत्वको, सामित्य को-प्रभुत्व को, उनके भर्तृत्व को-पोषकत्व को, उनमें मह

जेठोना-धूण (भाटी)ना प्राकारथी परिवर्धित वस्तीओना, द्रोणमुहोना-सामान्य
नगरोना, द्रोणमुहोना-जलमार्ग तेमज स्थलमार्गथी युक्त प्रदेशोना, मड-
ओना-जेनी आसपास जीन्त गाभो न डोय तेवा प्रदेशोना, पत्तनोना-ज्या
जलमार्गथी तेमज स्थलमार्गथी पणु आवी जध शक्यतु डोय जेमडे,
कश्मीथी मुणध, अथवा ज्या मात्र जलमार्गथी ज आवी जध शक्य, जेमडे
भारतथी इंगलाड, अथवा मात्र स्थल मार्गथी ज ज्या जध आवी शक्य
ते णधा पत्तन ठडेवाय छे, अथवा समस्त वस्तुओनी प्राप्ति ज्या थध शक्य
ते पणु पत्तन छे ओवा पत्तनोना, आश्रमोना अर्थात् तापस आदिना
आवाओना, निगमोना अर्थात् व्यापारिक नगरोना, संग्राहोना अर्थात् जेठु
तोना धान्य आदि राखवाना स्थलोना, तथा सन्निवेशोना अर्थात् सार्वग्राह
अने सेना आदिना उत्तरवाना स्थानोना आधिपत्यने, पौरवृत्त्यने - अग्रेसर

सर-सेणावच्च कारेमाणे पालेमाणे महया-हय-नट-गीय-
वाइय-तती-तल-ताल-तुडिय-घण-मुअंग-पडु-प्पवाइय-
खेण विउलाइ भोगभोगाड भुंजमाणे विहराहिति कहु जय
जय सह पउजंति ॥ सू. ५३ ॥

मित्त भट्टित्त महत्तरगत' स्वामिव=प्रभुत्वम्, भर्तृत्वम्=पोषकत्वम्, महत्तरकत्वम्=नायकत्वम्, 'आणा-ईसर-सेणावच्च' आज्ञेश्वर-सेनापत्यम्-आज्ञेश्वर=आज्ञाप्रद सेनापतिपुत्र य स आज्ञेश्वरसेनापति, यस्यानामुपादाय सेनापति स्वकार्ये प्रवर्तते स इत्यर्थ, तस्य भावस्तत्त्व तत् 'कारेमाणे' कारयन् 'पालेमाणे' पालयन्=प्रजाजनान् रक्षन् 'महया-हय-नट-गीय-वाइय-तती-तल ताल-तुडिय-घण-मुअंग-पडु-प्पवाइय-खेण' महता अहत-नाट्य-गीत-वादित्र-तन्त्री-तल-ताल-तौर्यिक-घन-मृदङ्ग-पटु-प्रवादित-खेण-महता=दीर्घेण, अहतम्=अव्यवच्छिन्न यन्नाट्य=नाटकम् तत्र यद् गीत=गेयम्, वादित्र-वाद्यम्, तथा तन्त्री=वीणा, तलताल=हस्तास्फोट, तौर्यिकम्=शेषवाद्यसमुदाय, घनमृदङ्ग=मेघवद् ध्वनिकारको मर्दल-एतत्सर्वं समुदित पटुप्रवादित=दक्षपुरुषप्रवादित तस्य खेण=नादन-आनदित इति गम्यते, तथाभूत सन् 'विउलाइ' विपुलानि, अत्यधि-

त्तरकत्व-नायकत्व को, एव आज्ञेश्वरसेनापत्य को-सेनापतियों के आज्ञाप्रदत्वरूप अधिकार को (कारेमाणे पालेमाणे) कराते हुए, पालते हुए एव सदा (महयाऽहय-नट-गीय वाइय तती-तलताल-तुडिय-घणमुअंग-पडु-प्पवाइयखेण) व्यवधानरहित-अव्यवच्छिन्न निरन्तर प्रवर्तित-नाटक में गाये गये गीता के, चतुरपुरुषों द्वारा बजाये गये वादित्रों के, तथा तन्त्री-वीणा के, तलताल=हस्तास्फोटशब्द-तालियों के, तौर्यिक-और भी अवशिष्ट बाजों के समूह के, घनमृदङ्गों-मेघकी तरह गरजने वाले ढोलों के एव मर्दलों के अविरल शब्दों से आनदित

त्वने, स्वामित्वने-प्रभुत्वने, भर्तृत्वने-पोषकत्वने, तेभा महत्तरकत्वने-नायकत्वने तेभञ्ज आज्ञेश्वरसेनापत्यने - सेनापतिओना आज्ञाप्रदत्वरूप अधिकारने (कारेमाणे पालेमाणे) करावता अने पालता थका, तेभञ्ज सदा (महयाऽहय-नट-गीय-वाइय-तती-तलताल-तुडिय-घणमुअंग-पडु-प्पवाइय-खेण) व्यवधानरहित अव्यवच्छिन्न-निरन्तर प्रवर्तित-नाटकभा गवाता गीतोना तेभञ्ज चतुर, पुरुषो द्वारा बजाता वादित्रोना, तथा तन्त्री-वीणोना, तलताल-तालियोना, तौर्यिक-भील आलीना वाज्यओना समूहना, घनमृदङ्गो-मेघनी चेडे गञ्ज-नारा ढोलोना, तेभञ्ज भेदलोना अविरल शब्दो द्वारा आनदित थता

મૂલમ્—તદ્ ણ સે કૂણિણરાયા ભભસારપુત્તે નયણ-
માલાસહસ્સેહિ પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિજ્જમાણે, હિયયમાલાસહસ્સેહિ

કાનિ, ‘ભોગભોગાઈ’ ભોગભોગાત્ ‘ભુજમાણે વિહરાહિત્તિ કટ્ટુ’ ભુજન્ વિહર ઇતિ
કૃવા=ટ્યુકવા, ‘જય જય સદં પડજતિ’ જયજયગદ પ્રયુજ્જતે—જય જયેતિ
શબ્દાનુચારયન્તિ ॥ સૂ ૫૩ ॥

ટીકા—‘તદ્ ણ સે’ ઇત્યાદિ । ‘તદ્ ણ સે કૂણિણ રાયા ભભસારપુત્તે’
તત્, સહ સ કૃષ્ણિકો ગજા ભભસારપુત્ર ‘નયણમાલાસહસ્સેહિ પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિ-
જ્જમાણે’ નયનમાલાસહસ્રૈ પ્રેક્ષમાણ પ્રેક્ષમાણ વહુવિવર્ગકજનનયનપદ્ધતિભિર્વાર
વાર નિરાક્ષ્યમાણ, ‘હિયયમાલાસહસ્સેહિ અભિગંદિજ્જમાણે અભિણદિજ્જમાણે’
હન્યમાલાસહસ્રૈરભિનન્દ્યમાન અભિનન્દ્યમાન—ધન્યોડય વૃતપુણ્યોડય સફલજમાડયમિત્યાદિ-

હોતે હુણ (વિહરાઈ ભોગભોગાઈ ભુજમાણે વિહરાહિ) વિપુલ—અયધિક ભોગભોગોં કો
ભોગતે હુણ અપના સમય નિર્વિઘ્નરીતિ સે વ્યતાત કરે, (ત્તિકટ્ટુ) ઇસ પ્રકાર (જય જય સદ
પડજતિ) વે પૂર્વોક્ત અર્થાભિલાષી આદિ સમસ્ત જય જય શબ્દ વોલતે યે ॥ સૂ ૫૩ ॥

‘તદ્ ણ સે’ ઇત્યાદિ ।

(તદ્ ણ) ઇસકે વાદ (ભભસારપુત્તે) ભભસાર કે પુત્ર (સે) વે (કૂણિણ) કૃષ્ણિક
(રાયા) રાજા (નયણમાલાસહસ્સેહિ પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિજ્જમાણે) હજારોં દર્શકજનોં
કોં હજારોં નયનપત્તિયોં દ્વારા નિરાક્ષિત હોતે હુણ, (હિયમાલાસહસ્સેહિ અભિગંદિજ્જમાણે
અભિણદિજ્જમાણે) હજારોં મનુષ્યોં કે હૃદયસહસ્રોં દ્વારા અભિનન્દિત હોતે હુણ, અર્થાત્—“ઇસ
રાજા કો ધન્યવાદ હે, યહ વડા પુણ્યશાલી હૈ, ઇસકા જન્મ સફલ હૈ” ઇત્યાદિ—રાતિ સે વાર

(વિહરાઈ ભોગભોગાઈ ભુજમાણે વિહરાહિ) વિપુલ—અતિશય ભોગભોગોંને ભોગ-
વતા આપનો સમય નિર્વિઘ્ન રીતે વ્યતીત કરે (ત્તિકટ્ટુ) આ પ્રકારે
(જય જય સદ પડજતિ) તે ઉપર હોલેલા અર્થાભિલાષી આદિ બધા જય જય
શબ્દ બોલતા હતા (સૂ ૫૩)

‘તદ્ ણ સે’ ઇત્યાદિ

(તદ્ ણ) ત્યાર પછી (ભભસારપુત્તે) ભભસારના પુત્ર (સે) તે (કૂણિણ)
કૃષ્ણિક (રાયા) રાજા (નયણમાલાસહસ્સેહિ પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિજ્જમાણે) હજારોં
બેનારા લોકોની હજારોં આખો દ્વારા બોલાતા, (હિયયમાલાસહસ્સેહિ અભિણદિજ્જ
માણે અભિણદિજ્જમાણે) હજારોં મનુષ્યોના હજારોં હૃદય દ્વારા અભિનન્દિત થતા,
અર્થાત્—“આ રાજાને વન્યવાદ છે તેઓ બહુ બહુ પુણ્યશાલી છે તેમનો
જન્મ સફલ છે” ઇત્યાદિ રીતથી વારવાર હજારોં લોકો દ્વારા હાદિંડ ભાવના

अभिणदिज्जमाणे अभिणंदिज्जमाणे, मणोरहमालासहस्सेहिं विच्छि-
प्पमाणे विच्छिप्पमाणे, वयणमालासहस्सेहिं अभिथुव्वमाणे
अभिथुव्वमाणे, कंति-दिव्व-सोहग्ग-गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्ज-

रीयाऽसकृत् सहस्राऽधिकजनदृष्ट्यै स्तूयमान, 'मणोरहमाग्रासहस्सेहिं विच्छिप्पमाणे
विच्छिप्पमाणे' मनोरथमालासहस्रैर्विस्पृश्यमान विस्पृश्यमान = हीनदीनरक्षणपूर्वक
सकलमनोरथपूरकत्वात्—जनाना मनोरथमालासहस्रैर्मुहुर्मुहुः स्पृश्यमान — 'नृपोऽयमस्माक-
मापदुद्वारक पालकश्च, अतोऽयं गत वर्षाणि जीवतु' इत्यादि मनोरथसहस्रविषयीभवन्
इत्यर्थः । 'वयणमालासहस्सेहिं' वचनमालासहस्रैः—मञ्जुलोदारवचनरचनानिचयैः,
'अभिथुव्वमाणे अभिथुव्वमाणे' अभिष्टयमान अभिष्टयमान, 'कंति-दिव्व-सोह-
ग्ग-गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे' कान्तिन्विसौभाग्यगुणैः प्रार्थ्यमान प्रार्थ्य-
मान, कान्त्या=देहदीत्या, प्रशस्तसौभाग्यादिगुणैश्च हतुना जनैः सातिशयम् अभिलष्यमाण
अभिलष्यमाण, 'बहूण नरनारीसहस्राण दाहिणहत्थेण अजलिमालासहस्साइ

बार सहस्राधिक जनो द्वारा हार्दिक भावना से स्तुत होते हुए, (मणोरहमालासहस्सेहिं
विच्छिप्पमाणे विच्छिप्पमाणे) हजारों जनो के मनोरथ सहस्ररूपी मालाओं द्वारा स्पृष्ट
होते हुए, अर्थात्—हीनदीन जनो के रक्षापूर्वक समस्त मनोरथों का पूरक होने से ये राजा
हम लोगों की आपत्ति से रक्षा करने वाले हैं, एव पालक हैं, इसलिये ये सौ वर्ष तक जीवित
रहें" इस प्रकार से जनो के हजारों मनोरथ का पात्र होते हुए (वयणमालासहस्सेहिं अ-
भिथुव्वमाणे अभिथुव्वमाणे) मञ्जुल एव उदार वचनों की रचनाओं द्वारा अभिष्टुत होते
हुए, (कंति-दिव्व-सोहग्ग-गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे) देह की दीप्ति से एव
दिव्य-असाधारण सौभाग्यादिक गुणों से जनो द्वारा प्रार्थित होते हुए, (बहूण नरनारि-

पूर्वक स्तुति करता, (मणोरहमालासहस्सेहिं विच्छिप्पमाणे विच्छिप्पमाणे) डोडो
डोडोना डोडो मनोरथरूपी मालाओं द्वारा स्पर्शाता, अर्थात् हीनदीनजनो की
रक्षापूर्वक समस्त मनोरथों परिपूर्ण करता डोवाधी आ राजा अभारी
आपत्तिथी रक्षा करवावाणा छे तेमज पालक छे, तेथी तेओ सौ वर्ष सुधी
जिवता रहे—आ प्रशारना डोडोना डोडो मनोरथोने पात्र थता, (वयण-
मालासहस्सेहिं अभिथुव्वमाणे अभिथुव्वमाणे) मञ्जुल तेमज उदार वचनोनी
रचुना द्वारा अभिष्टुत थता, (कंति दिव्व सोहग्ग गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे)
देहनी दीप्तिथी तेमज दिव्य-असाधारण सौभाग्य आदिक गुणोधी डोडो द्वारा
प्रार्थित थता, (बहूण नरनारिसहस्राण अजलिमालासहस्साइ

माणे, वहूण नरनारीसहस्साण दाहिणहत्थेण अंजलिमालासह-
स्साड पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे, मजुमजुणा घोसेण पडिवुज्झमाणे
पडिवुज्झमाणे, भवणपतिसहस्साड समडच्छमाणे समडच्छमाणे,
चपाए नयरीए मज्झमज्झेण निग्गच्छड, निग्गच्छित्ता जेणेव
पुण्णभदे चेडए तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता समणस्स

पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे' वहना नरनारीसहस्सागा दक्षिणहस्तेनाञ्जलिमालासहस्साणि-
वहना नरनारीसहस्सागा यानि अञ्जलिमालासहस्साणि=रान सत्काराय विरचितानि मालारूपाणि
सहस्साणि प्राञ्जलिपुटानि तानि उत्थापितन दक्षिणहस्तेन प्रताच्छन् प्रताच्छन्=वारवार स्वा-
कुर्वन्, 'मजुमंजुणा घोसेण पडिवुज्झमाणे पडिवुज्झमाणे' मज्जुमज्जुना घोपेग=अति-
कोमलेन शब्देन प्रतिबुध्यमान २=अनुमोत्यन् २, 'भवण पति सहस्साड समडच्छमाणे
समडच्छमाणे' भवनपङ्क्तिमहस्साणि समतिकामन् समतिकामन्, 'चपाए नयरीए मज्झ
मज्झेण' चम्पाया नगया मयमयेन, 'निग्गच्छड' निर्गच्छति=निस्सगति, 'निग्गच्छित्ता'
निर्गय, 'समणस्स भगवओ महावीरस्स' श्रमणस्य भगवतो महावारस्य 'अदूरसामते'

सहस्साण दाहिणहत्थेण अंजलिमालासहस्साड पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे) हजारों
नरनारियाँ का अंजलिरूप माला के सहस्त्रा को जो राजा के सत्काराय विरचित हुई थीं, अपने
दक्षिण (दाहिने) हाथ से स्वीकृत करते हुए, (मजुमजुणा घोसेण पडिवुज्झमाणे पडि-
वुज्झमाणे) अत्यन्त मधुर स्वर से उनलोगों के द्वारा किये हुए सत्कार-सम्मान का अनु-
मोदन करते हुए, (भवण-पति-सहस्साड समडच्छमाणे समडच्छमाणे) एवं हजारों
महलों का पक्ति को पार करते हुए (चपाए नयरीए मज्झ मज्झेण निग्गच्छड) चपा
नगरी के बीचमार्ग से होकर निकले, (निग्गच्छित्ता जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव उवाग-

माणे) हजारों नरनारीयोंना हाथनी हजारों अञ्जलीरूप मालाओं ने राजाना
सहस्रगर्भ रथार्थ हुती तेनो पोताना जभण्ण हाथथी स्वीकार करता (मजु
मजुणा घोसेण पडिवुज्झमाणे पडिवुज्झमाणे) अत्यन्त मधुर श्रवणी ते होडा दान
करेला सहस्र-सम्माननु अनुमोदन करता, (भवणपतिसहस्साड समडच्छमाणे
समडच्छमाणे) तेभज्ज हुत्तरे भडेदोनी डारने पयार करता (चपाए नयरीए
मज्झमज्झेण निग्गच्छड) चपा नगरीना वयेना मार्गमा थरने नीडय्या
(निग्गच्छित्ता जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव उवागच्छड) नीडणीने न्या पूर्यलद्र

भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे
पासइ, पासित्ता अभिसेक्क हत्थिरयणं ठवेइ, ठवित्ता आभिसे-
क्काओ हत्थिरयणाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता अवहट्ट पच रायकउहाइ,
तजहा—खग्ग छत्त उप्फेसं वाहणाओ वालवीयणि, जेणेव समणे

अदूरसमापे=नातिदूरे नातिसमापे, किंचिद्दूरे इत्यर्थ । 'छत्ताईए तित्थयराइसेसे' छत्रा-
दिकान् तीर्थकरातिशेषान्=तीर्थकरातिशयान् 'पासइ' पश्यति, 'पासित्ता' दृष्ट्वा, 'आभिसेक्क
हत्थिरयण' आभिषेक्य हस्तिरत्नाम् 'ठवेइ, ठवित्ता' स्थापयति, स्थापयित्वा, 'आभि-
सेक्काओ हत्थिरयणाओ' आभिषेक्यात् हस्तिरत्नात् 'पच्चोरुहइ' प्रयवरोहति=अवत-
रति, 'पच्चोरुहित्ता' प्रत्यवरुह्य, 'अवहट्ट पच रायकउहाइ' अपहृत्य पञ्च राजकउ-
दानि—त्यक्त्वा पञ्च राजचिह्नानि=राजाऽयमिति जापकानि चिह्नानि, 'तजहा' तद्यथा—तानि
चिह्नानि यथा—'खग्ग' सङ्गम्, 'छत्त' उग्रम् 'उप्फेस' मुकुटम् 'उप्फेस' इति

च्छइ) निकल कर जहाँ पूर्णभद्र उद्यान या वहाँ आये, (उवागच्छित्ता समणस्स भग-
वओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासइ) आकर उन्होंने
श्रमण भगवान् महावीर के न-अतिसमीप-और न-अतिदूर—किन्तु-कुछ-ही-दूर-पर-तीर्थ-
करों के अतिशयस्वरूप छत्रान्तिकों को देखा, (पासित्ता आभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ)
देखते ही उन्होंने अपने हाथी को खड़ा करवाया, (ठवित्ता आभिसेक्काओ हत्थिरयणाओ
पच्चोरुहइ) हाथी के खड़े होते ही वे उस हाथी से नाचे उतरे, (पच्चोरुहित्ता अवहट्ट
पच रायकउहाइ) नाच उतरते ही उन्होंने इन पाच राजचिह्नों का परित्याग किया,
(तजहा) वे पाच राजचिह्न ये हैं—(खग्ग छत्त उप्फेस वाहणाओ वालवीयणि) सङ्ग-

उद्यान डेतु त्या आब्या, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसा-
मते छत्ताइए तित्थयराइसेसे पासइ) आवीने तेओओ श्रमण लगवान भडा
वीरथी भडु इउ नडि तेम भडु समीप नडि, यणु जरा हरे, तीर्थ करेना
अतिशय स्वइय छत्रादिडोने जेया, (पासित्ता आभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ)
जेताउ तेओओ पोताना डाथीने उलो रथाओ, (ठवित्ता आभिसेक्काओ हत्थि-
रयणाओ पच्चोरुहइ) डाथी उलो रडेता उ तेओ ते डाथी उपरथी नीचे
उतर्या, (पच्चोरुहित्ता अवहट्ट पच रायकउहाइ) नीचे उतरीने उ तेओओ पाय
राजचिहोने त्याग डये (तजहा) ते पाय राजचिहो आ छे—(खग्ग छत्त
उप्फेस वाहणाओ वालवीयणि) भङ्ग=तलवार, छत्र, उप्फेस=मुकुट

भगव महावीरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समण भगव
महावीर पचविहेण अभिगमेणं अभिगच्छइ, तजहा--(१)
सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए, (२) अचित्ताणं दव्वाणं
अविओसरणयाए, (३) एगसाडिय उत्तरासगकरणेणं, (४)

दशाय शब्द, 'वाहणाओ उपानहौ 'वाल्मीयणि' वाल्यजनीम्-चामरम्, एतानि
त्यक्त्वा, 'जेणेव समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावार, 'तेणेव
उवागच्छइ, उवागच्छित्ता' तत्रैवोपागच्छति, उपागय, 'समण भगव महावीर' श्रमण
भगवन्त महावार 'पचविहेणं अभिगमेण अभिगच्छइ' पञ्चविधेनाऽभिगमेनाभिगच्छति-
पञ्चप्रकारेण अभिगमेन=सत्कारविशेषेण अभिमुख गच्छति, 'तजहा' तद्यथा-तपञ्चविधा-
भिगमन यथा-'सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए' सचित्ताना द्रव्याणा व्युसर्जनतया-
हरितफल्कुसुमादौ वस्तूना त्यागन १, 'अचित्ताण दव्वाणं अविओसरणयाए' अचि-
त्ताना द्रव्याणामव्युसर्जनतया, अचित्ताना वस्त्राभरणादानाम् अत्यागन २, 'एगसाडियमुत्त-

तलवार, छत्र, मुकुट, उपानत्-पगराय, एव वाल्यजनी-चामर । फिर वे (जेणेव समणे
भगव महावीरे तेणेव उवागच्छइ) जहा श्रमण भगवान् महावार निराजमान ये वहाँ पर
आये, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छइ)
जाते ही वे पांच प्रकार के अभिगमन-सत्कारविशेष से युक्त होकर प्रभु के सम्मुख पहुँचे ।
व पांच प्रकार के सत्कारविशेष इस प्रकार हैं-(सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए)
हरित फल फूल आदि सचित्त द्रव्यों का परित्याग करना, (अचित्ताण दव्वाण अवि-
ओसरणयाए) वस्त्र आभरण आदि अचित्त द्रव्यों का परित्याग नही करना, (एगसाडिय-
मुत्तरासगकरणेण) भाषा का यतना के लिये अग्रण्ट अथात् जो साया हुआ न हो

पराश्रमा, तेभञ्ज वाल्यजनी-चामर पछी तेथो (जेणेव समणे भगव महावीरे
तेणेव उवागच्छइ) जथा श्रमण भगवान् महावीर निराजता हुता त्याग्यो
(उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छइ) आवता
ज तेथो पाच प्रकारना अभिगमन-सत्कारविशेषथी युक्त थछिने प्रभुना
सम्मुख पछो-थो ते पाच प्रकारना सत्कारविशेष आ प्रकारना छे-(सचित्ताण
दव्वाण विओसरणयाए) लीला दण फूल आदि सचित्त द्रव्योनो परित्याग
करवो, (अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए) वस्त्र-आभरण आदि अचित्त
द्रव्योनो परित्याग न करवो, (एगसाडियमुत्तरासगकरणेण) भाषानी यतना

ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામતે છત્તાઈંણ તિત્થયરાડસેસે
પાસડ, પાસિત્તા અભિસેક હત્થિરયણ ઠવેડ, ઠવિત્તા આભિસે-
ક્કાઓ હત્થિરયણાઓ પચ્ચોરુહડ, પચ્ચોરુહિત્તા અવહટ્ટુ પચ રાયકઝહાડ,
તજહા-સ્વગ્ગ છત્ત ઉપ્પેસ વાહણાઓ વાલવીયણિં, જેણેવ સમણે

અદૂરસમાપે=નાતિદૂરે નાતિસમાપે, કિંચિદ્દૂરે इत्यर्थ । ‘છત્તાઈંણ તિત્થયરાડસેસે’ ડગા
દિકાન્ તીર્થકરાતિગેપાન્=તીર્થકરાતિગયાન્ ‘પાસડ’ પયતિ, ‘પાસિત્તા’ દ્વદ્વા, ‘આભિસેક
હત્થિરયણ’ આભિપેક્કય હસ્તિરત્નમ્ ‘ઠવેડ, ઠવિત્તા’ સ્થાપયતિ, સ્થાપયિત્વા, ‘આભિ
સેક્કાઓ હત્થિરયણાઓ’ આભિપેક્કયાત્ હસ્તિરત્નાત્ ‘પચ્ચોરુહડ’ પ્રયત્તરોહતિ=અપત
રતિ, ‘પચ્ચોરુહિત્તા’ પ્રત્યવસ્થા, ‘અવહટ્ટુ પચ રાયકઝહાડ’ અપહત્ય પચ્ચ રાજકઙ્ક
દાનિ-ત્યક્ત્વા પચ્ચ રાજચિહ્નાનિ=રાજાઽયમિતિ જાપકાનિ ચિહ્નાનિ, ‘તજહા’ તથથા-તાનિ
ચિહ્નાનિ યથા-‘સ્વગ્ગ’ સગ્ગમ્, ‘છત્ત’ ડગમ્, ‘ઉપ્પેસ’ મુકુટમ્ ‘ઉપ્પેસ’ इति

છહડ) નિકલ કર જહાં પૂર્ણભદ્ર ઉઘાન યા વહાં આયે, (ઉવાગચ્છિત્તા સમણસ્સ ભગ
વઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામતે છત્તાઈંણ તિત્થયરાડસેસે પાસડ) આકર ઉન્હોને
શ્રમણ ભગવાન્ મહાવાર કે ન અતિસમીપ ઓર ન અતિદૂર નિવ્તુ કુઝ હી દૂર પર તાર્થ-
કરોં કે અતિશયસ્વરૂપ ડગાદિકોં કો દેસા, (પાસિત્તા આભિસેક હત્થિરયણ ઠવેડ)
દેસતે હી ઉન્હાને અપને હાથી નો સડા કરવાયા, (ઠવિત્તા આભિસેક્કાઓ હત્થિરયણાઓ
પચ્ચોરુહડ) હાથા કે સડે હોતે હી વે ડસ હાથી સે નાચે ડતરે, (પચ્ચોરુહિત્તા અવહટ્ટુ
પચ રાયકઝહાડ) નાચે ડતરતે હી ડહોંને ડન પાચ રાજચિહ્નોં કા પરિત્યાગ ક્રિયા,
(ત જહા) વે પાચ રાજચિહ્ વે હેં-(સ્વગ્ગ છત્ત ઉપ્પેસ વાહણાઓ વાલવીયણિં) સગ્ગ-

ઉઘાન હુત્તુ ત્થા આબ્થા, (ઉવાગચ્છિત્તા સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસા
મતે છત્તાઈંણ તિત્થયરાડસેસે પાસડ) આવીને તેઓએ શ્રમણ ભગવાન મહા
વીરથી બહુ દૂર નહિ તેમ બહુ સમીપ નહિ, પણ જરા દૂરે, તીર્થ ડરોના
અતિશય સ્વરૂપ ડગાદિકોને જોયા, (પાસિત્તા આભિસેક્ક હત્થિરયણ ઠવેડ)
જોતાજ તેઓએ પોતાના હાથીને ઉભો રખાવ્યો, (ઠવિત્તા આભિસેક્કાઓ હત્થિ
રયણાઓ પચ્ચોરુહડ) હાથી ઉભો રહેતા જ તેઓ તે હાથી ઉપરથી નીચે
ઉતર્યા, (પચ્ચોરુહિત્તા અવહટ્ટુ પચ રાયકઝહાડ) નીચે ઉતરીને જ તેઓએ પાચ
રાજચિહ્નોનો ત્યાગ ડયો (તજહા) તે પાચ રાજચિહ્નો આ છે-(સ્વગ્ગ છત્ત
ઉપ્પેસ વાહણાઓ વાલવીયણિં) બહુગ=તલવાર, ડગ, ઉપ્પેસ-મુકુટ -ઉપાનત

भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता समण भगव
महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड, तजहा—(१)
सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए, (२) अचित्ताण दव्वाणं
अविओसरणयाए, (३) एगसाडिय उत्तरासगकरणेणं, (४)

देशाय अन्ध, 'वाहणाओ उपानहौ 'वाल्वीयणि' वाल्व्यजनीम्—चामरम्, एतानि
त्यक्त्वा, 'जेणेव समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीर, 'तेणेव
उवागच्छड, उवागच्छित्ता' तत्रैवोपागच्छति, उपागय, 'समण भगव महावीर' श्रमण
भगवन्त महावीर 'पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड' पञ्चविधेनाऽभिगमेनाभिगच्छति—
पञ्चप्रकारेण अभिगमेन=सत्कारविशेषेण अभिसुर्य गच्छति, 'तजहा' तद्यथा—तपञ्चविधा-
भिगमन यथा—'सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए' सचित्ताना द्रव्याणा व्युत्सर्जनतया-
हस्तिफलकुसुमादाना वस्तूना त्यागेन १, 'अचित्ताण दव्वाणं अविओसरणयाए' अचि-
त्ताना द्रव्याणामव्युत्सर्जनतया, अचित्ताना वस्त्राभरणादानाम् अयागन २, 'एगसाडियमुत्त-

त्तरार, उग्र, मुकुट, उपानत—पगरम्, एव वाल्व्यजनी—चामर । फिर वे (जेणेव समणे
भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड) जहा श्रमण भगवान् महावीर तिराजमान ये वहाँ पर
आये, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड)
जाते हा वे पाच प्रकार के अभिगमन—सत्कारविशेष से युक्त होकर प्रभु के सम्मुख पहुँचे ।
व पाच प्रकार के मत्कारविशेष इस प्रकार है—(सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए)
हस्ति फल फूल आदि सचित्त द्रव्या का परित्याग करना, (अचित्ताण दव्वाण अवि-
ओसरणयाए) वस्त्र आभरण आदि अचित्त द्रव्या का परित्याग नही करना, (एगसाडिय-
मुत्तरासगकरणेण) भाषा का यतना के लिये अग्रण्ड अथात् जो साया हुआ न हो

पजरणा, तेभज वाल्व्यजनी—चामर पछी तेओ। (जेणेव समणे भगव महावीरे
तेणेव उवागच्छड) जहा श्रमण भगवान् महावीर तिराजता हुता त्या आव्या
(उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छड) आवता
व तेओ पाच प्रकारना अभिगमन—सत्कारविशेषयी युक्त थछने प्रभुना
सन्मुख पडोवना ते पाच प्रकारना सत्कारविशेष आ प्रकारना छे—(सचित्ताण
दव्वाण विओसरणयाए) लीला इण इल आदि अचित्त द्रव्येओना परित्याग
उरवो, (अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए) वस्त्र—आभरण आदि अचित्त
द्रव्येओना परित्याग न उरवो, (एगसाडियमुत्तरासगकरणेण) भाषानी यतना

चक्रखुप्फासे अजलिपग्गहेण, (५) मणसो एगत्तभावकरणेण,
समणं भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ,
करित्ता वदइ नमसइ, वदित्ता नमसित्ता तिविहाए पज्जुवासण-

रासगकरणेण' एकागटिकोत्तराऽऽसङ्गकरणेन—भाषायतनार्यम् अस्यूतन एकपटन उत्तरा
सङ्गकरणे तेन ३, 'चक्रखुप्फासे' चक्षु स्पर्श—श्रीमहावीरे दृष्टिमागते, 'अजलिपग्ग
हेण' अजलिप्रग्रहेण=वृत्ताऽजलिपुटेन ४, 'मणसो एगत्तभावकरणेण' मनस एकत्र-
भावकरणेन—मनस चित्तस्यैकत्र=भगवद्विषये भावकरणेन=स्थिरीकरणेन, एव पञ्चविधाभिग
मेन 'समण भगव महावीर' श्रमण भगवत्त महावीरम् अभिगम्य, तस्य श्रमणस्य भगवतो
महावारस्य 'तिक्खुत्तो' त्रिदृक्च 'आयाहिणपयाहिण' आदक्षिणप्रदक्षिणम्=अजलिपुट
वदत्ता, त वदत्ताजलिपुट दक्षिणकर्णमूलत आरभ्य ललाटप्रदेशेन वामकर्णातिकेन चक्राकार त्रि
परिभ्राम्य ललाटदेशे स्थानरूप, 'करेइ' करोति, 'करित्ता' कृत्वा 'वदइ नमसइ'
वन्दते नमस्यति—स्तौति नमस्करोति, 'वदित्ता नमसित्ता' वदित्वा नमस्यित्वा, 'तिवि-

ऐसे ब्रह्म का उत्तरासङ्ग करना, (चक्रखुप्फासे अजलिपग्गहेण) जत्र से भगवान् दिखायी
दे, तभा से दोनों हाथों को जोड़ना, और (मणसो एगत्तभावकरणेण) मन को एकाग्र
करके भगवान् में लगाना । इस प्रकार इन पाँच अभिगमनों से युक्त होकर राजाने भगवान्
महावार प्रभु को तान वार (आयाहिणपयाहिण) आदक्षिणप्रदक्षिण-अजलिपुट को दाहिने कान से
लेकर गिर पर घुमाते हुए बाये कान तक ले जाकर फिर उसे घुमाते हुए दाहिने कान पर ले
जाना और बाद में उसे अपने ललाट पर स्थापन करना—रूप आदक्षिणप्रदक्षिण (करेइ)
किया, (करित्ता) आदक्षिणप्रदक्षिण कर के (वदइ नमसइ) वन्दना और नमस्कार किया।
(वदित्ता नमसित्ता) वन्दना नमस्कार कर के (तिविहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासइ)

માટે અખ ૩ અર્થાત્ જે સીવેલા ન હોય તેવા વસ્તુનું ઉત્તરાસંગ કરવું,
(ચક્રખુપ્પાસે અજલિપગ્ગહેણ) જ્યારથી ભગવાન દેખાય ત્યારથી જ ખન્ને હાથને
જોડવા, અને (મણસો એગત્તભાવકરણેણ) મનને એકાગ્ર કરીને ભગવાનમાં
જોડવું આ પ્રકારે આ ૫ વ્ય અભિગમનોથી યુક્ત થઈને રાજાએ ભગવાન
મહાવીર પ્રભુને ત્રણ વાર (આયાહિણપયાહિણ) આદક્ષિણપ્રદક્ષિણ—અજલિપુટને
જમણા કાનથી લઈને શિર ઉપર ધુમાવતા હાથા કાન સુધી લઈ જઈને પાછો
તેને ધુમાવીને જમણા કાને લઈ જવો અને પછી તેને પોતાના હાથે સ્થા-
પન કરવાઉપ આદક્ષિણ—પ્રદક્ષિણ (કરેઇ) કર્યું, (કરિત્તા) આદક્ષિણ—પ્રદક્ષિણ
કરીને (વદઇ નમસઇ) વદના અને નમસ્કાર કર્યા (વદિત્તા નમસિત્તા) વદના

જ્જુવાસડ, તજહા-કાઢ્યાણ વાઢ્યાણ માણસિયાણ ।

૨-તાવ સકુડયગ્ગહત્થપાણ સુસ્સૂસમાણે ણમંસમાણે અ-
હં વિણણ પંજલિઉડે પજ્જુવાસડ । વાઢ્યાણ-જ જં ભગવ

જ્જુવાસણ્યાણ પજ્જુવાસડ' ત્રિવિધયા પર્યુપાસનયા પર્યુપાસ્તે-ભગવત પર્યુપાસના

‘તજહા’ તથા-તત્ ત્રિવિધવ દર્શયતિ-‘કાઢ્યાણ વાઢ્યાણ માણસિયાણ’

કોનાના વાચિકયા માનસિકયા, પર્યુપાસ્તે इति પૂર્વેણાન્વય । તત્ર કાયિકયા પર્યુપાસનયા તાવત્ ‘સકુડયગ્ગહત્થપાણ’ સક્કુચિતાઽગ્રહસ્તપાદ, ‘સુસ્સૂસમાણે’ શુશ્રૂપમાણ = સેવમાન, ‘ણમસમાણે’ નમસ્યન્-અભિમુખે વિનયેન પ્રાજ્ઞલિપુટ પર્યુપાસ્તે, ‘વાઢ્યાણ-જ જ ભગવ વાગરેડ’ વાચિકયા પર્યુપાસનયા-યદ્ યદ્ ભગવાન્ વ્યાકરોતિ=વ્યાખ્યાતિ,

ત્રિવિધ પર્યુપાસના સે ઉત્તરી ઉપાસના કરી । વહ ત્રિવિધ ઉપાસના ઇસ પ્રકાર હે-(કાઢ્યાણ વાઢ્યાણ માણસિયાણ) કાય સે ઉપાસના કરના, વચન સે ઉપાસના કરના એવ મન સે ઉપાસના કરના । (કાઢ્યાણ તાવ) કાયિક ઉપાસના ઇમ પ્રકાર સે ઉત્તરે કરી-(સકુડયગ્ગ-હત્થપાણ સુસ્સૂસમાણે ણમસમાણે અભિમુહે વિણણ પંજલિઉડે પજ્જુવાસડ) પ્રભુ કે સમાપ વે હાથપાવો કો સ્કુચિત કરકે ઉચિત આસન સે બેઠે । ઉત્તરે ધર્મ સુનને કરી ઇચ્છા કરને લગે, ઉત્તરે વારવાર નમસ્કાર કરને લગે, પુન નમ્ર હોકર પ્રભુ કે સન્મુખ દોનો હાથો કો જોડતે હુણ પ્રભુ કરી સેવા કરને લગે । (વાઢ્યાણ) વચન સે ઉપાસના ઉત્તરે ઇસ પ્રકાર કરી-(જ જ ભગવ વાગરેડ) જો જો ભગવાન્ કહતે થે, ઉત્તરે રાજા ઇસ પ્રકાર કહતે થે, હ ભગવાન્ ! (સે જહેય તુમ્હે વદહ) આપ જૈસા કહતે હે, (એવમેય મતે !) હે

નમસ્કાર કરીને (તિરિહાણ પજ્જુવાસણાણ પજ્જુવાસડ) ત્રિવિધ પર્યુપાસના વડે તેમની ઉપાસના કરી તે ત્રિવિધ ઉપાસના આ પ્રકારે હે-(કાઢ્યાણ વાઢ્યાણ માણ સિયાણ) કાયિકી ઉપાસના કરવી, વચનથી ઉપાસના કરવી તેમજ મનથી ઉપાસના કરવી (કાઢ્યાણ તાવ) કાયિક ઉપાસના તેણે આ પ્રકારે કરી-(સકુડયગ્ગહત્થપાણ સુસ્સૂસમાણે ણમસમાણે અભિમુહે વિણણ પંજલિઉડે પજ્જુવાસડ) પ્રભુની પાસે તેણે હાથ-પગને સ્કુચિત કરીને ઉચિત આસન પર બેઠા તેણે પાસેથી ધર્મ સાંભળવાની ઇચ્છા કરવા લાગ્યા, તેમને વારવાર નમસ્કાર કરવા લાગ્યા, અને નમ્ર થઈને પ્રભુના સન્મુખ અને હાથ જોડીને પ્રભુની સેવા કરવા લાગ્યા (વાઢ્યાણ) વચનથી તેમણે આ પ્રમાણે ઉપાસના કરી-(જ જ ભગવ વાગરેડ) જે જે ભગવાન કહેતા હતા તે ઉપર રાજા આ પ્રકારે બોલતા હતા-હે ભગવાન્ ! (સે જહેય તુમ્હે વદહ) આપ જેમ કહેતા હો

વાગરેડ, એવમેયં મંતે । તહમેયં મંતે । અવિતહમેયં મં
સંદિદ્ધમેયં મંતે । ઇચ્છિયમેય મંતે । પડિચ્છિયમેયં
ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેય મંતે । સે જહેય તુઁમે વદહ—અપડિકૂલ-

તત્ર તત્ર—‘એવમેયં મંતે!’ એવમેતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! યદ્ ભવાનુપદિગતિ તદ્ એવમે
વાસ્તિ, ‘તહમેયં મંતે!’ તયૈતદ્ મદત્ત ! =હ ભગવન્ ! મવતા યદુપન્નિષ્ટ તત્તયૈવ ।
‘અવિતહમેય મંતે!’ અવિતથમેતદ્ મદન્ત ! =હે ભગવન્ ! મવદુક્તમેતત્ સર્વં સયમેવ ।
‘અસંદિદ્ધમેયં મંતે!’ અસન્દિગ્ધમેતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવાન્ ! એતત્ સંદેહરહિત =દેગ
ગદ્ધાસર્વગદ્ધાવર્જિતમ્ । ‘ઇચ્છિયમેય મંતે!’ ઇષ્ટમેતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! એતદ્ધવ
દ્વચનમસ્માભિર્વાચ્છિતમેવ, ‘પડિચ્છિયમેય મંતે!’ પ્રતીટમેતદ્ મદન્ત ! =હે ભગવન્ ! પુન
પુનરિષ્ટમેતદ્ મવદ્વચનમ્, ‘ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેય મંતે!’ ઇષ્ટપ્રતાષ્ટમેતદ્ મદત્ત ! =હ
ભગવન્ ! એતદ્ વચનમ્ ઇષ્ટપ્રતીષ્ઠોભયરૂપ વર્તેતે । ‘સે જહેય તુઁમે વદહ’ તથયૈતદ્
યૂય વદથ—તદેતદ્ યથા મવન્ત કથયન્તિ તત્તયૈવેતિ વદન્ ‘અપડિકૂલમાણે પજ્જુવાસઈ’
અપ્રતિકૂલયન = પ્રતિકૂલાચરણ વર્જયન્ પર્યુપાસ્તે । ‘માણસિયાણ’ માનસિકયા = મન -

ભગવન્ ! યહ એસા હી હૈ, (તહમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! યહ વૈસા હી હૈ, (અવિતહમેય
મંતે !) હે ભગવન્ ! આપને જો કહા સો સત્ય હૈ, (અસંદિદ્ધમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! યહ દેશ-
શક્કા ઓર સર્વશક્કા સે સર્વથા રહિત હૈ, (ઇચ્છિયમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! આપકા યહ
વચન હમ લોગોં કે લિયે સર્વદા વાઝ્છનીય હૈ, (પડિચ્છિયમેય મંતે !) હે ભગવન્ !
યહ આપકા વચન હમ લોગોં કે લિયે સર્વથા વાઝ્છનીય હૈ, (ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેય મંતે !)
હે ભગવન્ ! યહ આપકા વચન હમ લોગોં કે લિયે સર્વદા ઓર સર્વથા વાઝ્છનીય હૈ । ઇસ
પ્રકાર રાજા—(અપડિકૂલમાણે) ભગવાન કે સાથ અનુકૂલ આચરણ કરતે હુણ (પજ્જુ
વાસઈ) ડનકી ડપાસના કરને લગે । (માણસિયાણ) રાજા ને મગવાન્ કી માનસિક ડપા

(એવમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! એ એમજ છે, (તહમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! એ
એમજ છે, (અવિતહમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! આપે જે ડહુ તે સત્ય છે
(અસંદિદ્ધમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! આ તમારૂ વચન દેશશક્કા અને સર્વ-
શક્કાઓથી સર્વથા રહિત છે (ઇચ્છિયમેય મંતે !) હે ભગવન્ ! આપના આ
વચન અમારા માટે સર્વદા વાઝ્છનીય છે (પડિચ્છિયમેય મંતે !) હે ભગવન્ !
આ આપના વચન અમારા માટે સર્વથા વાઝ્છનીય છે, (ઇચ્છિય-પડિચ્છિયમેય
મંતે !) હે ભગવન્ ! આ આપના વચન અમારા માટે સર્વદા અને સર્વથા
વાઝ્છનીય છે આ પ્રકારે રાજા (અપડિકૂલમાણે) ભગવાનની સાથે અનુકૂલ

માળે પજ્જુવાસડ । માળસિયાણ-મહયાસવેગં જળડત્તા તિવ્વધ-
મ્માણુરાગરત્તે પજ્જુવાસડ ॥ સૂ૦ ૫૪ ॥

મૂલમ્—તણ ન તાઓ સુમદ્ધપ્પમુહાઓ દેવીઓ અંતો
અંતેરસિ પ્હાયાઓ જાવ પાયચ્છિત્તાઓ સવ્વાલંકારવિભૂસિ-

સમ્બધિયા પર્યુપાસનયા, ‘મહયાસવેગ’ મહાસવેગ=મહદ્વૈરાગ્ય ‘જળડત્તા’ જનયિત્વા
‘તિવ્વ-ધમ્મા-ણુરાગ-રત્તે’ તીવ્ર-ધમા-નુરાગ-રક્ત સન ‘પજ્જુવાસડ’ પર્યુપાસ્તે અનેન
વીતરાગાણ પુષ્પધૂપાન્નિમિ સાવધપૂજા નિરાકૃતા ॥ સૂત્ર ૫૪ ॥

ટીકા—‘તણ ન તાઓ’ इत्यादि । ‘तण न’ तत् खलु ‘ताओ सुमदप्प-
मुहाओ’ तत् तदनन्तरम्—सुगन्धप्रसुम्वा ‘देवीओ’ देव्य =राज्य अतो अतेरसि’
अन्तरन्त पुरस्य स्त्रीभवनमध्ये, ‘ण्हायाओ जाव पायच्छित्ताओ’ स्नाता यावत् प्राय-

સના ઇસ પ્રકાર કી—(મહયાસવેગ જળડત્તા તિવ્વ ધમ્મા ણુરાગ રત્તે પજ્જુવાસડ) પ્રભુ
કે મુખ સે ધર્મ કા ઉપદેશ સુન કર રાજા કે હૃદય મેં પરમ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન હુઆ ઔર
ધર્માનુરાગ સે પ્રેરિત હોફર વે પ્રભુ કી ઉપાસના કરને લગે । ઇસ સૂત્ર સે વીતરાગોં કી પુષ્પ-
ધૂપ આદિ સે સાવધ પૂજા કરના સર્વથા નિષિદ્ધ હૈ—યહ સૂચિત હોતા હૈ ॥ સૂ૦ ૫૪ ॥

‘તણ ન તાઓ’ इत्यादि ।

(તણ ન) ઇસકે બાદ (તાઓ સુમદ્ધપ્પમુહાઓ દેવીઓ) વે સુભદ્રાપ્રમુખ દેવિયા
મી (અતો અતેરસિ) અત પુરસ્થ સ્ત્રીભવન કે મધ્યવર્તી સ્નાનાગાર મેં (ણ્હાયાઓ જાવ

આચરણુ કરતા (પજ્જુવાસડ) તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યા (માળસિયાણ)
રાજાએ ભગવાનની માનસિક ઉપાસના આ પ્રકારે કરી—(મહયાસવેગ જળડત્તા
તિવ્વ-ધમ્મા-ણુરાગ-રત્તે પજ્જુવાસડ) પ્રભુના મુખથી ધર્મનેા ઉપદેશ સાભ
ળીને રાજાના હૃદયમા પરમ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયુ, અને ધર્માનુરાગથી પ્રેરિત
થઈને તેઓ પ્રભુની ઉપાસના કરવા લાગ્યા આ સૂત્રથી વીતરાગોની પુષ્પ
ધૂપ આદિ વડે સાવધપૂજા કરની એ સર્વથા નિષિદ્ધ છે તે સૂચિત થય છે
(સૂ૦ ૫૪)

“તણ ન તાઓ” इत्यादि

(તણ ન) ત્યાર પછી (તાઓ સુમદ્ધપ્પમુહાઓ દેવીઓ) તે સુભદ્રા પ્રમુખ
દેવીઓ પણ (અતો અતેરસિ) અત પુરમા સ્ત્રીભવનના મધ્યવર્તી સ્નાના
ગારમા (ણ્હાયાઓ જાવ પાયચ્છિત્તાઓ) સ્નાન કરીને ડોલુક તથા બલિકર્મથી

યાઓ વહૂહિ સુજ્ઞાહિ ચિલાઈહિ વામળીહિ વડમીહિ વઘ્વરીહિ
વડસિયાહિ જોળિયાહિ પલ્હવિયાહિ ઈસળિયાહિ ચારુડળિયાહિ

શ્રિત્તા -યાત્ નન્દાત્ 'કૃતવલિકર્માળ કૃતકૌતુકમદ્ગલપ્રાયશ્રિત્તા' ઇતિ સત્ત્વ, તથા 'સન્વા
લકાર-વિભૂસિયાઓ' સર્વા-હ્રદ્ધાર-વિભૂપિતા -સર્વગ્લદ્ધારેલદ્ધતા 'વહૂહિ સુજ્ઞાહિ'
વહ્વામિ કુઘ્જામિ -વક્રગરીરામિ 'કુઘ્ઝી' ઇતિ પ્રમિદ્ધામિ, 'ચિલાઈહિ' કિરાતીમિ =કિરાત
દેશોત્પન્નામિ, 'વામળીહિ' વામનામિ -અતિહૂસ્વગરીરામિ, 'વડમીહિ' વટમિકામિ =વક્રા
ધ કાયામિ, 'વઘ્વરીહિ' વર્વરામિ =વર્વરદેશોપન્નામિ, 'વડસિયાહિ' વકુળિકામિ,
'જોળિયાહિ' યોનિકામિ =યોનિકદેશોપન્નામિ, 'પલ્હવિયાહિ' પહ્લવિકામિ =પહ્લવદેશો-
પન્નામિ, 'ઈસિળિયાહિ' 'ઈસિન' નામકોઽનાર્યદેગસ્ત્રોપન્નામિ 'ચારુડળિયાહિ' ચાર
કિનિકામિ, 'ચારુકિનિક' દેગવિશપોત્પન્નામિ, 'લાસિયાહિ' લાસિકામિ =લાસકદેશો

પાયચ્છિત્તાઓ) સ્નાન કરકે કૌતુક તથા વલિકર્મ સે નિવૃત્ત હોકર, (સન્વા-લકાર-વિભૂ
સિયાઓ) એવ સમસ્ત અલકારા કો ધારણ કર (વહૂહિ સુજ્ઞાહિ ચિલાઈહિ) અનેક
કુઘ્ઝી દાસિયો સે, અનેક કિરાતિનિયો-કિરાત દેગમે ઉત્પન્ન દાસિયો સે, (વામળીહિ) અનેક
વામનિયોસે-જિનકા ગરીર અત્યત હૂસ્વ-ઊંટા થા એસી દાસિયો સે, (વડમીહિ) અનેક વટ-
મિયો-જિનકી કમર ત્રિલુલ ઝુક ગઈ થી એસી દાસિયો સે, (વઘ્વરીહિ) વર્વર દેશોદ્ભવ
અનેક દાસિયો સે, (વડસિયાહિ) વકુળ દેશ કી દાસિયો સે, (જોળિયાહિ) યૂનાન દેશ
કી દાસિયો સે, (પલ્હવિયાહિ) અનેક પહ્લવિકાઓ-પહ્લવદેશ કી દાસિયો સે, (ઈસિળિ
યાહિ) ઈસિન નામ કા એક અનાર્યદેશ હૈ ઈસ દેશ કી દાસિયો સે, (ચારુડળિયાહિ)
ચારુકિનિક દેશ કી દાસિયો સે, (લાસિયાહિ) લાસકદેગ કી દાસિયો સે, (લડસિયાહિ)

નિવૃત્ત થઇને (સન્વાલકારવિભૂસિયાઓ) તેમજ સર્વ અલકારોને ધારણ
કરીને (વહૂહિ સુજ્ઞાહિ ચિલાઈહિ) અનેક કુઘ્ઝી દાસીઓથી, અનેક કિરા
તીઓ-કિરાત દેશમા ઉત્પન્ન થયેલી દાસીઓથી, (વામળીહિ) અનેક વામ-
નિઓ-નેના ગરીર અત્યત નાના-(હી ગણા) હુતા એવી દાસીઓથી,
(વડમીહિ) અનેક વટભીઓ-નેમની કમર છેક વળી ગઇ હતી એવી
દાસીઓથી (વઘ્વરીહિ) બર્વર-દેશોત્પન્ન અનેક દાસીઓથી, (વડસિયાહિ)
બકુળ દેશની દાસીઓથી, (જોળિયાહિ) યૂનાન દેશની દાસીઓથી,
(પલ્હવિયાહિ) અનેક પહ્લવિકાઓ-પહ્લવ દેશની દાસીઓથી, (ઈસિ
ળિયાહિ) ઈસિન નામનો એક અનાર્ય દેશ છે તે દેશની દાસીઓથી,
(ચારુડળિયાહિ) ચારુકિનિક દેશની દાસીઓથી, (લાસિયાહિ) લાસક દેશની
દાસીઓથી, (લડસિયાહિ) લડકુશદેશની દાસીઓથી (સિંહલીહિ) સિંહલ દેશની

लासियाहि लउसियाहि सिंहलीहि दमलीहि, आरवीहि पुलि-
दीहि पक्कणीहि वहलीहि मरुडीहि सवरीहि पारसीहि णाणादे-
सीहि विदेस-वेस-परिमंडियाहि इगिय-चित्तिय-पत्थिय-
वियाणियाहि सदेसणेवत्थ-ग्गहिय-वेसाहिं चेडिया-चक्कवाल-व-

त्पन्नाभि, 'लउसियाहि' लकुगिकाभि = लकुगदेशोपनाभि, 'सिंहलीहि' सिंहलाभि =
सिंहलदेशोपनाभि 'दमिलीहि' द्रविडीभि = द्रविडदेशोपनाभि, 'आरवीहि' आरवीभि =
अरबदेशोपनाभि, 'पुलिंदीहि' पुलिन्दीभि = पुलिन्ददेशोपनाभि, 'पक्कणीहि' पक्कणीभि =
पक्कणदेशोपनाभि, 'वहलीहि' वहलीभि = वहलनामकोऽनार्यदेशस्तत्रोत्पन्नाभि, 'मुरुंडीहि'
मुरुण्डाभि = मुरुण्डदेशोपनाभि, 'सवरीहि' शवरीभि = शवरदेशोत्पन्नाभि, 'पारसीहि' पार-
साभि = पारसदेशोत्पन्नाभि, किरातादय सर्वेऽनार्यदेशा, 'णाणादेसीहि' नानादेशीयाभि, 'वि-
देस वेस परिमंडियाहि' विदेश-वेष-परिमण्डिताभि = विविध-देशपरिमण्डनयुक्ताभि, 'इगिय-
चित्तिय-पत्थिय-वियाणियाहि' इङ्गित-चिन्तित-प्रार्थित विज्ञाभि, इङ्गितम् = अभिप्रायानुरूप-

लकुशदेश की दासियों से, (सिंहलीहिं) सिंहलदेश की दासियों से, (दमिलीहिं) द्रविड-
देश की दासियों से, (आरवीहिं) अरबदेश की दासियों से, (पुलिंदीहिं) पुलिन्ददेश की
दासियों से, (पक्कणीहिं) पक्कणदेश की दासियों से, (वहलीहिं) वहल नाम के अनार्य देश
की दासियों से, (मुरुंडीहिं) मुरुण्डदेश की दासियों से, (सवरीहिं) शवरदेश की दासियों
से, (पारसीहिं) पारसदेश की दासियों से, (ये किरात आदि जितने भी देश हैं वे सब
अनार्य देश हैं) इन (णाणादेसीहिं) अनेक देश की दासियाँ, जो (विदेस-वेस
परिमंडियाहिं) विदेशी वेष भूषा से सज्जित थीं, (इगिय-चित्तिय-पत्थिय-वियाणियाहिं)
इङ्गित को अर्थात् अभिप्राय के अनुरूप चेष्टा को, चित्तित को अर्थात् मनोगत भावको,

दासीओथी, (दमिलीहिं) द्रविड देशनी दासीओथी, (आरवीहिं) अरब देशनी
दासीओथी (पुलिंदीहिं) पुलिंद देशनी दासीओथी (पक्कणीहिं) पक्कण देशनी
दासीओथी, (वहलीहिं) वहल नामना अनार्य देशनी दासीओथी, (मुरुंडीहिं)
मुरुण्ड देशनी दासीओथी, (सवरीहिं) शवर देशनी दासीओथी, (पारसीहिं)
पारस देशनी दासीओथी, आ किरात आदि जेटला देश छे ते अधा अनार्य
देश छे, आ (णाणादेसीहिं) अनेक देशनी दासीओ जे (विदेस-वेस परि-
मंडियाहिं) विदेशी वेष भूषाथी सज्जित छती, (इगिय चित्तिय पत्थिय वियाणियाहिं)
इङ्गितने ओटवे अभिप्रायने अनुरूप चेष्टाने, चिन्तितने ओटवे मनोगत भावने,

रिसवर-कंचुइज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ अतेउराओ णिग्गच्छ
न्ति, णिग्गच्छित्ता जेणेव पाडियक्कजाणाइ तेणेव उवागच्छन्ति, उवा-
गच्छित्ता पाडियक्कपाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइं दुरु-

चेष्टितम्, चित्तित=मनोगत, प्रार्थितम्=अभिलषित तेषा विनाभि, 'सदेस-णेवत्थ-ग्ग-
हिय-वेसाहि' स्वदेश-नपथ्य-गृहीत-वेषाभि-स्वदेशस्य यानि नेपथ्यानि=वस्त्रभूषण
धारणीतय, तैर्गृहीता वेषा याभि तास्तथा ताभि, 'चेडिया-चक्कवाल-वरिसवर-कचु-
इज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ' चेष्टिका-चक्रवाल-वर्षवर-कञ्चुकीय-महत्तर-वृद्ध
परिक्षिता --चेष्टिकाना=दासीना चक्रवाल मण्डलम्, वर्षवरा=स्त्रीणा, कञ्चुकीया=अन्त
पुरवहि प्रदेशरक्षका, तदन्ये ये महत्तरा=प्रामाणिका अन्त पुररक्षका, तेषा यद् वृद्ध
तेन परिक्षिता=परिवेष्टिता यास्तास्तथा सुभद्राप्रमुखा द्वेभ्यो=राभ्य 'अतेउराओ णिग्गच्छन्ति'
अन्त पुरात्-स्त्रीगृहान्निर्गच्छन्ति, 'णिग्गच्छित्ता' निर्गय, 'जेणेव पाडियक्कजाणाइ'
यत्रैव प्रत्येकयानानि=पृथक् २ यानानि सन्ति, तत्रैवोपागच्छन्ति, उपागय 'पाडियक्क-पाडि-

प्रार्थित को अर्थात्-अभिलषित को जानने में विन थीं, (सदेस णेवत्थ ग्गहिय वेसाहि)
अपने २ देश की रीति के अनुसार वेषभूषा धारण की हुई थीं, ऐसी इन विदेशी दासियों
से, तथा-(चेडिया-चक्कवाल-वरिसवर-कचुइज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ) विदेशी
दासियों से भिन्न दासियों के समूह से, वर्षवरों से-नपुसकों से, कचुकीयों से तथा और भी अथ
प्रामाणिक अन्त पुर रक्षकों से परिक्षित घिरी हुई होकर (अतेउराओ णिग्गच्छन्ति) अन्त पुर
से निकलीं, (णिग्गच्छित्ता) निकलकर (जेणेव पाडियक्कजाणाइ) जहा अपने २ योग्य
अलग २ यान रखे हुए थे, (तेणेव उवागच्छन्ति) वहा पर पहुँची, (उवागच्छित्ता,
पाडियक्कपाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइं दुरुहन्ति) पहुँच कर उन पृथक् २

प्रार्थितने ओटले अलिदाधाने जलणी देवाभा निपुणु हुती, (सदेसणेवत्थ-
ग्गहियवेसाहिं) जेओओ पोतपोताना देशनी रीत प्रमाणे वेष धारणु करेदो हुते।
ओवी आ विदेशी दासीओथी, तथा (चेडिया-चक्कवाल-वरिसवर-कचुइज्ज-मह-
त्तर-वद-परिक्खित्ताओ) विदेशी दासीओथी जुही दासीओना समूहथी, तथा
वर्षवर-नपुसकेथी, कञ्चुकीओथी, तथा भीज पणु प्रामाणिक अन्त पुररक्ष-
केथी परिक्षित-वीटाओवी जनीने (अतेउराओ णिग्गच्छन्ति) अन्त पुरथी नीकणी,
(णिग्गच्छित्ता) नीकणीने (जेणेव पाडियक्कजाणाइ) जया पोतपोताने योग्य
जुहा जुहा यान (वाहुने) राणवाभा आव्या हुता (तेणेव उवागच्छन्ति) त्या
पडेथी (उवागच्छित्ता पाडियक्कपाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइं दुरु

હંતિ, દુરુહિતા ણિયગ-પરિયાલ સદ્ધિ સપરિવુડાઓ ચંપાણ
 ણયરીણ મજ્ઞમજ્ઞેણ ણિગ્ગચ્છતિ, ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ પુણ્ણ-
 ભદ્દે ચેદ્દણ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ, ઉવાગચ્છિત્તા સમણસ્સ ભગવ-
 ઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામતે છત્તાદીણ તિત્થયરાડસેસે પાસંતિ,

યક્કાઠ' પ્રયેકપ્રત્યેકાનિ=પૃથક્ ૨ કન્પિતાનિ 'જત્તાભિમુહાઠ જુત્તાઈ જાણાઈ'—યાત્રા-
 ભિમુસાનિ યુક્તાનિ યાનાનિ—યાત્રાભિમુસાનિ=ભગવદર્શનાર્થગમનાય સજિતાનિ યુક્તાનિ=ગ્લી-
 વર્દે યોજિતાનિ, યાનાનિ=રથાન્ 'દુરુહિતિ' અધિરોહતિ, 'દુરુહિત્તા' અપ્રિરહ્ય, 'ણિયગ-
 પરિયાલ સદ્ધિ' નિજકપરિવારે સાર્દ્ધમ્, 'સપરિવુડાઓ' સમ્પરિવૃતા =સમન્તાદ્દેષિતા,
 ચમ્પાયા નગર્યા મધ્યમચેન, 'ણિગ્ગચ્છતિ' નિર્ગચ્છતિ, 'ણિગ્ગચ્છિત્તા' નિર્ગત્ય, 'જેણેવ
 પુણ્ણભદ્દે ચેદ્દણ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ' યત્રૈવ પૂર્ણભદ્ર ચૈત્ય તત્રૈવોપાગચ્છતિ, 'ઉવાગચ્છિત્તા
 સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામતે' ઉપાગય શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્યા-
 દૂરસમીપ 'છત્તાદીણ તિત્થયરાડસેસે' ઇત્યાદિકાન તીર્થકરાતિશેપાન્=તીર્થકરાતિગયાન્

યાનોં પર, જો ભગવાન કે દર્શન કે લિયે લે જાને કે નિમિત્ત પહિલે સે સજિત કર રહે
 હુણ એવ ગ્લીવર્દ આદિકોં સે યુક્ત થે, સગાર હુઈં । (દુરુહિત્તા ણિયગ-પરિયાલ સદ્ધિ)
 સગાર હોકર અપન ૨ પરિવારોં કે સાથ (સપરિવુડાઓ) પરિવેષિત હોતી હુઈં વે સગ દેવિયા
 (ચંપાણ ણયરીણ મજ્ઞમજ્ઞેણ) ચંપા નગરી કે ઠીક વીચોં વીચ કે માર્ગ સે હોકર
 (ણિગ્ગચ્છતિ) નિકલા, (ણિગ્ગચ્છિત્તા) નિકલકર (જેણેવ પુણ્ણભદ્દે ચેદ્દણ તેણેવ
 ઉવાગચ્છતિ) જિસ ઓર પૂર્ણભદ્ર ચૈય (ઉદ્યાન) યા, ઉસ ઓર આર્યા, (ઉવાગચ્છિત્તા)
 આકર (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામતે છત્તાદીણ તિત્થયરાડસેસે
 પાસંતિ) ઉન્હોને શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સે કુઠ દૂર પર રહે હુણ તીર્થકરાં કે અતિગય

હત્તિ) પહેલાંની તે જુદા જુદા યાનો—રથો પર જે ભગવાનના દર્શને લઈ જવા
 માટે પહેલાથી તૈયાર કરી રાખવામા આવ્યા હતા તેમજ બળદો બેડી
 રાખેલા હતા તેમા બેઠા, (દુરુહિત્તા ણિયગ-પરિયાલ સદ્ધિ) બેસીને પોતપોતાના
 પરિવારની સાથે (સપરિવુડાઓ) યુક્ત થઈને તે બધી દેવીઓ (ચંપાણ ણયરીણ
 મજ્ઞમજ્ઞેણ) ચંપા નગરીના બરોબર વચ્ચે—વચ્ચના માળે થઈને (ણિગ્ગચ્છતિ)
 નીઠળી, (ણિગ્ગચ્છિત્તા) નીઠળીને (જેણેવ પુણ્ણભદ્દે ચેદ્દણ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) જે તરફ
 પૂર્ણભદ્ર ચૈત્ય (ઉદ્યાન) હતુ તે તરફ આવી, (ઉવાગચ્છિત્તા) આવીને (સમણ
 સ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામતે છત્તાદીણ તિત્થયરાડસેસે પાસંતિ) તેમણે

પાસિત્તા પાડિયકપાડિયકાઈ જાણાઈ ઠવેતિ, ઠવિત્તા જાણેહિતો
પચ્ચોરુહતિ, પચ્ચોરુહિત્તા, વહૂહિં સુજ્ઞાહિં જાવ પરિક્કિવત્તાઓ જે-
ણેવ સમણે ભગવ મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છતિ, ઉવાગચ્છિત્તા
સમણ ભગવં મહાવીર પંચવિદ્દેણ અભિગમેણં અભિગચ્છતિ,

‘પાસંતિ’ પશ્યતિ, ‘પાસિત્તા’ દ્વષ્ટા, ‘પાડિયક પાડિયકાઈ જાણાઈ ઠવેતિ’ પ્રયેકપ્રયેકાનિ
યાનાનિ સ્થાપયતિ, સ્થાપયિત્વા, ‘જાણેહિતો પચ્ચોરુહતિ’ યાનેમ્ય પ્રયવરોહતિ=અવતરંતિ,
‘પચ્ચોરુહિત્તા’ પ્રત્યવરુહ, ‘વહૂહિં સુજ્ઞાહિં જાવ પરિક્કિવત્તાઓ’ વહૂમિ કુઞ્જિકામિયાવપ
રિક્કિતા =પરિવેષિતા, યાવચ્છન્દાત્પૂર્વોક્તા ત્રિવિધદેગજાતિસમુદ્ગૂતા પ્રાપ્તા, ‘જેણેવ સમણે ભગવ
મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છતિ’ યત્રૈવ શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીરસ્તત્રૈવોપાગચ્છન્તિ, ‘ઉવાગચ્છિત્તા’
ઉપાગત્ય ‘સમણ ભગવ મહાવીર પંચવિદ્દેણ અભિગમેણ અભિગચ્છતિ’ શ્રમણ ભગવત
મહાવીર પંચવિદ્ધેનાભિગમેનાભિગચ્છતિ, પંચવિધમભિગમન સ્ફુટીકરોતિ-‘ત જહા’ તથથા

સ્વરૂપ છત્રાદિકોં કો દેસ્વા, (પાસિત્તા) દેસ કર ઉન સચોને (પાડિયકપાડિયકાઈ જાણાઈ
ઠવેતિ) અપને ૨ (પથક્ ૨) યાનોં કો રોક દિયા ઓર વે (જાણેહિતો પચ્ચોરુહતિ)
ઉન યાનોં સે નીચે ઉતરીં, (પચ્ચોરુહિત્તા) ઉતર કર (વહૂહિં સુજ્ઞાહિં જાવ પરિક્કિવત્તાઓ
જેણેવ સમણે ભગવ મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) ઉન અનેક કુઞ્જાદિક દાસિયોં સે
પરિવૃત્ત હોતી દુઈં વે જહા શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર થે વહા પર આયીં, (ઉવાગચ્છિત્તા)
આકર ઉન્હોં ને (સમણ ભગવ મહાવીર પંચવિદ્દેણ અભિગમેણં અભિગચ્છતિ) પ્રભુ કે
નિકટ જાને કે લિયે પાંચ પ્રકાર કે અભિગમનોં કો અચ્છી તરહ ધારણ કિયા । વે પાંચ
પ્રકાર કે અભિગમન ચે હૈ-(સચિત્તાણ દઘ્વાણ વિઓસરણયાણ, અચિત્તાણ દઘ્વાણ અવિ

શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરથી જરા દૂર રહેલા તીર્થ કરોના અતિશય સ્વરૂપ
છત્રાદિડોને બેઠા, (પાસિત્તા) બેઠને બધી (પાડિયકપાડિયકાઈ જાણાઈ ઠવેતિ)
પોતપોતાના (બુદ્ધા બુદ્ધા) યાનો-રથોને રોકી દીધા, અને તેઓ (જાણેહિતો
પચ્ચોરુહતિ) તે યાનોમાંથી નીચે ઉતરી, (પચ્ચોરુહિત્તા) ઉતરીને (વહૂહિં સુજ્ઞાહિં
જાવ પરિક્કિવત્તાઓ જેણેવ સમણે ભગવ મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) તે અનેક
કુળના આદિક દાસીઓના પરિવાર સહિત જ્યાં શ્રમણુ ભગવાન મહાવીર હતા
ત્યાં આવી, (ઉવાગચ્છિત્તા) આવીને તેઓએ (સમણ ભગવ મહાવીર પંચવિદ્દેણ અભિ
ગમેણ અભિગચ્છતિ) પ્રભુની પાસે જવા માટે પાંચ પ્રકારના અભિગમનોને સારી
રીતે ધારણ કર્યા તે પાંચ પ્રકારના અભિગમન આ છે-(સચિત્તાણ દઘ્વાણ

तजहा-१ सचित्ताणं दब्बाणं विओसरणयाए, २-अचित्ताणं दब्बाणं अविओसरणयाए, ३-विणओणयाए गायलट्ठीए, ४-चक्खुप्फासे अजलिपग्गहेण, ५-मणसो एगत्तीभावकरणेण समण भगव महावीर तिव्वुत्तो आयाहिणपायाहिण करेति,

‘सचित्ताणं दब्बाणं विओसरणयाए’ सचित्ताना द्रव्याणा व्युसर्जनतया-सचित्तद्रव्य-
त्यागेन, १, ‘अचित्ताणं दब्बाणं अविओसरणयाए’ अचित्ताना द्रव्यागामव्युसर्जन-
तया-अचित्तद्रव्याणा=वस्त्राभरणार्थानामपरित्यागेन २, ‘विणओणयाए गायलट्ठीए’
विनयावनतया गात्रयष्ट्या ३, ‘चक्खुप्फासे अजलिपग्गहेण’ चक्षु स्पर्शेऽञ्जलिप्रग्रहेण=
श्रीवर्धमाने महानारे चक्षुर्विषये सति अञ्जलिप्रिचनेन ४, ‘मणसो एगत्तीभावकर-
णेण’ मनस एकराभावकरणेन-मनस =चित्तस्य एकराभावकरण-एकत्र=भगवद्विषये
स्थिराकरण तेन ५, एतद्रूपेण पञ्चप्रकारेण अभिगमेन, ‘समण भगव महावीर तिव्वुत्तो
आयाहिणपायाहिण करेति, करित्ता वदति णमसति, वदित्ता णमसित्ता’ श्रमणस्य

ओसरणयाए, विणओणयाए गायलट्ठीए, चक्खुप्फासे अजलिपग्गहेण, मणसो एगत्ती-
भावकरणेण) सचित्त द्रव्यों का परित्याग करना-प्रभु के दर्शन करने के लिये जाते समय
अपने पास सचित्त वस्तुओं को नहा रखना, अचित्तवस्त्रादिकों का त्याग नहीं करना, विनय
से अपनत गात्र-शरीर होना-विनयभार से नम्रीभूत होना, प्रभु के दिखते हा दोनों हाथों
को जोड़ना, एवं प्रभु की भक्ति में मन को एकाग्र करना। इन पांच अभिगमनों से युक्त
सपरिवार उन सानियों ने (समणं भगव महावीर तिव्वुत्तो आयाहिणपायाहिण करेति)
श्रमण भगवान् महावीर को तीन बार आदक्षिणप्रदक्षिण किया, (करित्ता वदति नमसति)

विओसरणयाए, अचित्ताणं दब्बाणं अविओसरणयाए, विणओणयाए गायलट्ठीए, चक्खु
प्फासे अजलिपग्गहेण, मणसो एगत्तीभावकरणेण) सचित्त द्रव्यों को परित्याग
करवे।-प्रभु दर्शन करवा भाटे जाती वधते चेतानी पास सचित्त वस्तुओं न
राखवी १, अचित्त वस्त्रादिदोनो त्याग करवे २, विनयशील नभावेत गात्र-
शरीर राखवु-विनयसारी नम्रीभूत थवु ३, प्रभुने नेतान्ज जन्ने हाथ
नेडवा ४, तेभज प्रभुनी लक्षिता भनने ओकाथ ५, आ पाय अभि
गमनोथी युक्त सपरिवार ते राखीओओ (समण भगव महावीर तिव्वुत्तो आया-
हिणपायाहिण करेति) श्रमणु लगवान् महावीरने त्रयुवार आदक्षिणप्रदक्षिण
कर्या, (करित्ता वदति णमसति) पछी वदना तेभज नमस्कार कर्या,

करित्ता वदन्ति णमसन्ति, वदित्ता णमसित्ता कूणियरायं पुरओ
कट्टु ठिड्याओ चेव सपरिवाराओ अभिमुहाओ विणएणं पंज-
लिउडाओ पज्जुवासन्ति ॥ सू० ५५ ॥

मूलम्—तए णं समणे भगवं महावीरे कूणियस्स
रण्णो भभसारपुत्तस्य सुभदापमुहाणं देवीण तीसे य महइमहा-

भगवतो महावीरस्य त्रिकृत्व आदक्षिणप्रदक्षिण कुर्वन्ति, कृत्वा वदन्ते नमस्यन्ति, वदित्वा
नमस्यित्वा, 'कूणियराय पुरओ कट्टु ठिड्याओ चेव' कूणिकराज पुरत कृत्वा स्थिता एव
'सपरिवाराओ' सपरिवारा—परिजनसमेता, 'अभिमुहाओ' अभिमुहा भगवद्दृष्टिपथे,
'विणएणं पजलिउडाओ पज्जुवासन्ति' विनयेन प्राञ्जलिपुटा = कृताञ्जलिपुटा पर्युपासते
॥ सू० ५५ ॥

'तए ण' इत्यादि । 'तए ण' तत = द्वादशविधपरिपदेषु स्थितिसमनन्तर खलु
'समणे भगव महावीरे' श्रमणो भगवान् महावीर 'कूणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स'
कूणिकस्य राज्ञो भभसारपुत्रस्य 'सुभदापमुहाण देवीण' सुभद्राप्रमुखाणा देवीनाम्—'तीसे

पश्चात् वदना एव नमस्कार क्रिया, (वदित्ता णमसित्ता कूणियराय पुरओ कट्टु ठिड्याओ चेव सपरिवाराओ अभिमुहाओ विणएण पजलिउडाओ पज्जुवासन्ति) वदना
नमस्कार कर चुकने के बाद फिर वे, कूणिक राजा को आगे कर के खड़ी खड़ी विनयपूर्वक
हाथ जोड़ कर भगवान की सेवा करने लगें ॥ सू ५५ ॥

‘तए ण’ इत्यादि ।

(तए ण) बारह प्रकार के परिषद जम जाने पर (समणे भगव महावीरे)
श्रमण भगवान् महावीर ने (कूणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स) भभसार अर्थात् श्रेणिक

(वदित्ता णमसित्ता कूणियराय पुरओ कट्टु ठिड्याओ चेव सपरिवाराओ अभिमुहाओ
विणएण पजलिउडाओ पज्जुवासन्ति) वदना नमस्कार करी लीधा पछी वणी ते
कूष्ठिउ रान्ने आगण करीने उली उली विनयपूर्वक हाथ जोडीने भगवान् की
सेवा करवा लागी (सू ५५)

“तए ण” इत्यादि

(तए ण) बार प्रकारनी परिषद लराध जाता (समणे भगव महावीरे) श्रमण
भगवान् महावीरे (कूणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स) भभसार अर्थात् श्रेणिक

लियाए परिसाए इसिपरिसाए मुणिपरिसाए जइपरिसाए देव-
परिसाए अणेगसयाए अणेगसयवदाए अणेगसयवदपरिवाराए

य महइमहालियाए' तस्याश्च महातिमहत्या 'परिसाए' परिषद =सभाया, 'इसिपरिसाए'
ऋषिपरिषद -ऋषन्ति=जानति अवधिजानादिनेति ऋषय -अतिशयजानवत्, तेषा परिषत्-
सभा तस्या, 'मुणिपरिसाए' मुनिपरिषत् -मुणति-मन्यन्ते वा=प्रतिजानन्ति सर्वसावध-
व्यापारोपरतिम् इति मुणयो-मुनयो वा-सर्वप्रतिमत्त, तेषा परिषत् तस्या मुणिपरिषदो,
मुनिपरिषदो वा, 'जइपरिसाए' यतिपरिषद -यतते दशविधयतिधर्मे इति यतय ।
तथा चोक्तम्—

एवं यः शुद्धयोगेन, परित्यज्य गृहाऽऽश्रमान् ।

सयमे रमते नित्य, स यतिः परिकीर्तितः ॥ १ ॥

इति तेषा यतीना परिषत्-तस्या, 'देवपरिसाए' देवपरिषद -देवाना=भवन-
पत्यादिचतुर्विधदेवाना परिषत्-तस्या, 'अणेगसयाए' अनेकशताया -अनेकानि शतानि
यस्या साऽनेकशता तस्या, 'अणेगसयवदाए' अनेकशतवृदाया =अनेकशतानि वृन्दानि=
समूहा यस्या साऽनेकशतवृदा तस्या, 'अणेगसयवदपरिवाराए' अनेकशतवृन्दपरि-

के पुत्र कृणिक राजा को, तथा--(सुभद्रापमुहाण देवीण) सुभद्राप्रमुख राजरानियों को,
(तीसे य महइमहालियाए) तथा उस बड़ी भारी (परिसाए) सभा को, (इसि-
परिसाए) ऋषियों-अवधिज्ञान से पदार्थों को जानने वालों की सभा को, (मुणिपरिसाए)
मुनियों-सर्वसावध व्यापारों के मन वचन एवं काय आदि से त्यागियों की सभा को,
(जइपरिसाए) गृहाश्रम का परित्याग कर जो मन, वचन, काय के शुद्धयोग से मयम
में अर्थात् दश प्रकार के यतिधर्म में नित्य यत्नवान होते हैं वे यति हैं, उनकी सभा को,
(देवपरिसाए) भवनपति आदि चतुर्निकाय के देवों की सभा को, (अणेगसयाए)
अनेकशतभर्यावाली (अणेगसयवदाए) अनेकशत वृन्द (समूह) वाली (अणेग-

इना पुत्र कृणिक राजाने, तथा--(सुभद्रापमुहाण देवीण) सुभद्रा-प्रमुख राजराणी
ओने (तीसे य महइमहालियाए) तथा ते बडु भोटी (परिसाए) सभाने, (इसि
परिसाए) ऋषिओ-अवधिज्ञानथी पदार्थोंने ज्ञानुवावाणाओनी सभाने, (मुणि
परिसाए) मुनिओ सवसावधव्यापारोने मन वचन तेमज जाया आदिथी
त्याग करनारनी सभाने, (जइपरिसाए) गृहस्थाश्रमने परित्याग करी जे मन,
वचन, कायना शुद्धयोगथी सयभभा अर्थात् दश प्रकारना यतिधर्मभा
नित्य यत्नवान रहै छे ते यति छे तेम ॥ सभाने, (देवपरिसाए) भवनपति
आदि चतुर्निकायना देवानी सभाने, (अणेगसयाए) अनेक शत (सो) सभ्या

ઓહવલે અડવલે મહવ્વલે અપરિમિય-વલ-વીરિય-તેય-માહ-
પ્પ-કતિ-જુત્તે સારય-ળવત્થણિય-મહુર-ગંભીર-કોંચ-ણિ-

વારાયા -અનેકગતવૃન્દ પરિવાગે યસ્યા સા તથા તસ્યા , દ્વયમ્ભૂતાયા ત્રિવિધાયા પરિપદ ,
અત્ર કર્મગ સમ્બધમાત્રવિવધાયા પષ્ટા, 'ઓહવલે' ઓઘવન્ =અપ્રતિવદ્વલ્ગાલા, 'અ
વલે' અતિવલ =અતિશયવલ્વાન્, 'મહવ્વલે' મહાવન્ =અનુપમપ્રગ્વસ્તગતિમાન્, 'અપ
રિમિય-વલ-વીરિય-તેય-માહપ્પ-કતિ-જુત્તે' અપરિમિત-વલ-વીર્ય-તેજો-માહાત્મ્ય
કાતિ-યુક્ત , અપરિમિતમ્=અ યધિક વલ=શારીરિકમ્, વીર્ય=જીવસમ્ભૂતમ્, તેજો=દામિ ,
માહાત્મ્યમ્=પ્રભાવ , કાન્તિ =સૌન્દર્યમ્, ણ્તૈર્યુક્ત , 'સારય-ળવ-ત્થણિય-મહુર-ગંભીર
કોંચ-ણિગ્ધોસ-દુદુભિ-સસરે' શારદ-નવ-સ્તનિત મધુર ગંભીર-કૌશ્વ-નિર્ધોષ-દુદુભિ
સ્વર -શારદ=શરત્કાલિક યન્નવસ્તનિત-નવધનગર્જિત તદ્વ-મધુરો ગંભીરશ્ચ તથા કૌશ્વનિ

સય-વંદ-પરિવારાણ) અનેકગત-સમૂહ-યુક્ત પરિવાર વાળી ઉસ સમા કો, (અરહા)
અર્હત પ્રભુ (ધમ્મ) શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા (માસઙ) ઉપદેશ દેતે હૈ-ઇસ શાશ્વત
નિયમ કે અનુસાર (અદ્ધમાગહાણ માસાણ) અર્ધમાગધી ભાષા દ્વારા (ધમ્મ) શ્રુત
ચારિત્રરૂપ ધર્મ કા (પરિકહેઙ) ઉપદેશ દિયા । મગવાન્ કૈસે થે ? સો કહતે હૈ-મગવાન્
મહાવીર પ્રભુ (ઓહવલે અડવલે મહવ્વલે અપરિમિય-વલ-વીરિય-તેય-માહપ્પ-
કતિ-જુત્તે) અપ્રતિવદ્વલગાલી થે । અતિશયવલિપ્ર થે । અનુપમ-પ્રગ્વસ્ત શક્તિ-વપન્ન થે ।
અપરિમિત વલ, વીર્ય, તેજ, માહાત્મ્ય એવ કાતિ સે યુક્ત થે । વલ સે યહા પર શારીરિક
શક્તિ કા ગ્રહ હુઆ હૈ । વીર્ય સે જીવ કી અસાધારણ શક્તિ કા ગ્રહણ ક્રિયા ગયા હૈ ।
પ્રભાવ કા નામ માહાત્મ્ય હૈ, શારીરિક સુન્દરતા કા નામ કાતિ હૈ । (સારય-ળવ-

વાળી (અણેગસયવદાણ) અનેકગત વૃન્દ (સમૂહ) વાળી (અણેગ સય વદ પરિસાણ)
અનેક-ગત-સમૂહ યુક્ત પરિવારવાળી તે સલાને, (અરહા) અર્હત પ્રભુ (ધમ્મ)
શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનો (માસઙ) ઉપદેશ આપે છે-આ શાશ્વત નિયમને અત્ર
સરીને (અદ્ધમાગહાણ માસાણ) અર્ધ-માગધી ભાષા દ્વારા (ધમ્મ) શ્રુતચારિત્ર
રૂપ ધર્મનો (પરિકહેઙ) ઉપદેશ આપ્યો । ભગવાન કેવા હતા ? તે કહે છે-ભગ
વાન મહાવીર પ્રભુ (ઓહવલે, અડવલે, મહવ્વલે, અપરિમિયવલ-વીરિયતેયમાહ
પ્પ-કતિ-જુત્તે) અપ્રતિવદ્ધ બલશાળી હતા, અતિશય બળવાન હતા અનુપમ
પ્રશસ્ત-શક્તિ-સંપન્ન હતા અપરિમિત બલ, વીર્ય, તેજ, માહાત્મ્ય તેમજ
કાતિથી યુક્ત હતા બલથી અહીં શારીરિક શક્તિનો સંગ્રહ સમજવું વીર્યથી
જીવની અસાધારણ શક્તિનો અર્થ થયેલું કયો છે પ્રભાવનો અર્થ માહાત્મ્ય
છે શારીરિક સુન્દરતા એટલે કાતિ છે (સારય-ળવ-ત્થણિય-મહુર-ગંભીર-કોંચ

गोस-दुभि-स्सरे उरे वित्थडाए कंठे वट्टियाए सिरे समाड-
ण्णाए अगरलाए अमम्मणाए सव्व-क्खर-सण्णिवड्याए

धौपवत्-कौश्व = पक्षिविशेषस्तस्य मञ्जुलकृजनवत्, दुदुभिस्वरवच्च स्वरो यस्य स
तथा-शारदजलधरवनिवत् कौश्वकलकृजनवत् दुदुभिस्वरवमधुरगम्भारदूरगामि अनियुक्त
इत्यर्थ । 'उरे वित्थडाए' उरमि विस्तृतया-वक्षस्थलस्य विस्तार्णवात् तत्र विस्तारमुप-
गतया, 'कंठे वट्टियाए' कण्ठे वृत्ततया, स्वार्थे तल्, वृत्ततया इत्यर्थ, कण्ठस्य वर्तुलत्वात्
तत्र वृत्तरूपेण स्थितया, 'सिरे समाडण्णाए' गिरसि समाकीर्णया-गिरसि=मूर्ध्नि समाकी-
र्णया=न्यापया, तत् 'अगरलाए' अगरल्या=व्यक्तया-मूर्ध्नि परावृत्य वक्रमागय तान्वादि-
तत्तत्स्थान प्राप्य वर्णसमुदायस्वरूप प्राप्तया इति भाव, 'अमम्मणाए' अमन्मनया=वर्ण-
पदवैकल्यरहितया, 'सव्वक्खरसण्णिवड्याए' सवाक्षरसन्निपातिकाया-सर्वे अक्षरसन्नि-
पाता=वर्णयोगा सन्ति यस्या सा तथा-सकलवाङ्मयस्वरूपा तया, भगवत् सर्वतया
सवार्थवाचकशब्दप्रयोगकरणेति भाव, 'पुण्णरत्ताए' पूर्णरक्तया-पूणा=स्वरकलादि-

त्यणिय-महुर-गभीर-कौच-णिग्गोस-दुदुभि-स्सरे) भगवान् का ध्वनि शरत्कालान
नवीन मेघ की गर्जना जैसी मधुर एव गभीर था । तथा कौचपक्षी के मञ्जुल निधौष की
तरह मीठी एव दुदुभि के स्वर का तरह बहुत दूर तक जानेवाली थी । (उरे वित्थडाए)
वक्षस्थल के विस्तार्ण होने से वहाँ पर विस्तार को प्राप्त हुई ऐसी (कंठे वट्टियाए) कंठ
के वर्तुल होने के कारण वहाँ पर गोलरूप से स्थित, (सिरे समाडण्णाए)
मस्तक में व्याप्त, (अगरलाए) मस्तक से वक्ररूप में आकर उन २ तान्वा-
दिस्थानों में प्राप्त होकर वर्णसमुदायस्वरूप को प्राप्त, अत एव स्पष्ट उच्चारणवाली,
(अमम्मणाए) मण-मण शब्द से रहित अर्थात् वर्ण एव पद की विकल्पा से रहित,
(सव्वक्खरसण्णिवड्याए) सकलवाङ्मयस्वरूप-समस्त अक्षरों के म्योगवाली-सकल

णिग्गोस-दुदुभि-स्सरे) लगवाने। ध्वनि, शरद् कालना नवीन मेघनी गर्जना
जेम मधुर तेमज गभीर होय तेवो डतो तथा कौच पक्षीना मञ्जुल निधौ
पना जेम मीठी तेमज दुदुलिना स्वरना जेम अहु हर सुधी जय तेवो
डतो (उरे वित्थडाए) वक्षस्थल विन्तीर्ण (पडोणु) होवाथी त्या विस्तारने प्राप्त
थयेली, (कंठे वट्टियाए) कंठ गोण होवाना डारणे त्या गोण रूपथी स्थित,
(सिरे समाडण्णाए) मस्तकमा व्याप्त, (अगरलाए) मस्तकथी वक्ररूपमा आवी ते ते
ताहु आदिक् स्थान प्राप्त करी वर्णसमुदायस्वरूपने प्राप्त होवाथी स्पष्ट उच्चा-
रणवाणी, (अमम्मणाए) मण-मण शब्द रहित अर्थात् वर्ण तेमज पदनी
विकल्पायी रहित (सव्वक्खरसण्णिवड्याए) सकल वाङ्मयस्वरूप समस्त अक्ष-

पुण्णरत्ताए सव्वभासाणुगामिणीए सरस्सईए जोयणणीहा-
रिणा सरेणं अद्धमागहाए भासाए भासइ, अरिहा धम्मं
परिकहेइ । तेसिं सव्वेसि आरियमणारियाण अगिलाए धम्मं
आइक्खइ, सावि य णं अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं आरिय-

भिरुपपन्ना रक्ता च मेयरगेण माल्कोजायेन युक्ता च तथा, 'सव्वभासाणुगामिणीए'
सर्वभाषानुगामि-या=सर्वभाषापरिणमनशील्या, 'सरस्सईए' सरस्वती=वाण्या, 'जोय
णणीहारिणा' योजननिहारिणा=योजनप्रमाणदूरगामिना 'सरेण' स्वरेण=ध्वनिना, अद्ध
मागध्या भाषया भाषते । 'अरिहा धम्मं परिकहेइ' अर्हन् धर्मं परिकथयति । 'तेसिं
सव्वेसिं आरियमणारियाण' तेषा सर्वेषामायाऽनार्याणाम्-आयाणाम्=आर्यदेशोत्पन्नाम्,
अनार्याणाम्=अनार्यदेशोत्पन्नाम्, 'अगिलाए' अग्लायन=ग्लानिग्रहितो 'धम्म' धर्म=श्रुत
चारित्रलक्षणम्, 'आइक्खइ' आरयाति=कथयति । 'सावि य अद्धमागहा भासा' साऽपि
च अर्द्धमागधी भाषा-प्राकृतभाषालक्षणबहुला, 'तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण' तेषा

भाषामय, (पुण्णरत्ताए) स्वर एव कलादिकों से उत्पन्न तथा माल्कोडा नामक मेयरग
से युक्त, (सव्वभासाणुगामिणीए) और सर्वभाषापरिणमनस्वभाववाली ऐसा
(सरस्सईए) सरस्वती-वाणी से, जो (जोयणणीहारिणा) एक योजन तक दूर
जाने वाले स्वर से युक्त था और जिसका दूसरा नाम अर्द्धमागधा भाषा था, (तेसिं
सव्वेसिं आरियमणारियाण अगिलाए धम्म आइक्खइ) उन समस्त आर्यदेशोत्पन्न
एव अनार्यदेशोत्पन्न मानवों को श्रुतचारित्र रूप धर्म का विना किसी खेद के प्रभु ने
उपदेश दिया । (सा वि य ण अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण
अप्पणो सभासाए परिणामेण परिणमइ) प्रभु ने जिस अर्द्धमागधा भाषा द्वारा उन

रेना स योगवाणी-सदलभाषामय, (पुण्णरत्ताए) स्वर तेभञ्ज डलाहिडे।थी उत्पन्न
माल्कोश नामक मेयरगथी युक्त, (सव्वभासाणुगामिणीए) सर्वभाषा-परिणुमन-
स्वभाववाणी जेवी (सरस्सईए) सरस्वती-वाणीथी, डे जे (जोयणणीहारिणा) ओक
योजन सुधी दूर जय तेवा स्वरथी युक्त हुती तथा जेनु जीणु नाम अध
भागधी भाषा हुतु, (तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण अगिलाए धम्म आइक्खइ)
ते समस्त आर्य-अनार्य-देशोत्पन्न मानवाने श्रुतचारित्र रूप धर्मनो कर्थ पणु
जेह विना प्रभुजे उपदेश आये। (सा वि य ण अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं
आरियमणारियाण अप्पणो सभासाए परिणामेण परिणमइ) प्रभुजे जे अध भागधी

મળારિયાણ અપ્પણો સમામાણ પરિણામેણ પરિણમહ્ । તજહા—
અત્થિ લોણ, અત્થિ અલોણ, એવ જીવા અજીવા વંધે મોક્ષેવે પુણ્ણે

સર્વેષામ્ આર્યાગામનાર્યાગામ્, 'અપ્પણો' આમન =સ્વસ્ય, 'સમામાણ' સ્વમામાયા, 'પરિ-
ણામેણ પરિણમહ્' પરિણામેન પરિણમતિ, યાદ્ય ધર્મ કથયતિ ત દર્શયતિ—'ત જહા' તથથા-
'અત્થિ લોણ' અસ્તિ લોક —અત્યાદિ 'સફલે કલ્લાણપાવણ' કલ્યાણપાવણ —અત્યન્તો ગ્રન્થો ધર્મસ્વરૂપ-
પ્રદર્શક । લોક —પદ્ધાસ્તિકાયમય । 'અત્થિ અલોણ' અસ્ત્યલોક —અલોક =કેવલાકાશ-
રૂપ —એતયોરસ્તિત્વાભિધાન શૂન્યવાદનિરાસાર્થમ્ । 'એવ જીવા' "અત્થિ જીવા" સતિ
જીવા —જાવા =ઉપયોગલક્ષણા । હદ નાસ્તિકમતનિરાકરણાર્થમ્ । 'અસ્તિ અજીવા' સન્તિ
અજીવા =જટલક્ષણા, એત્કથનમદ્વેતવાદનિરાકરણાર્થમ્ । 'અત્થિ વગ્ગે' અસ્તિ વન્ધ —

સમસ્ત આર્ય ઔર અનાર્યો કો શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા વહ પ્રમુ કી ભાષા,
ઉન સમસ્ત આર્ય—અનાર્યો કી અપની ૨ ભાષા મે પરિણમિત હોને કે સ્વભાવવાલી થી ।
મગધાન્ ને જિસ તરહ ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા સૂત્રકાર ઉસે યહા પ્રકટ કરતે હૈ—

(અત્થિ લોણ) પચ—અસ્તિકાયમય યહ લોક અસ્તિ-સ્વરૂપ હે । (અત્થિ અલોણ)
કેવલ આકાશસ્વરૂપ અલોક મી અસ્તિસ્વરૂપ હે । લોક ઔર અલોક મે અસ્તિત્વસ્વરૂપતા
કા કથન બૌદ્ધા દ્વારા સમત શૂન્યવાદ કે નિરાકરણ કરને કે લિયે જાનના ચાહિયે ।
(એવ જીવા) હસી તરહ ઉપયોગલક્ષણવાલા જાવ મી અસ્તિત્વવિશિષ્ટ હૈ । જાવ મેં અસ્તિ-
ત્વગિણાન નાસ્તિકમત કે પરિહારનિમિત્ત જાનના ચાહિયે । (અજીવા) જિસકા લક્ષણ જટ
હૈ એસા અજીવ પદાર્થ મા ભાવસ્વભાવવિશિષ્ટ હૈ । અજીવ પદાર્થ કી સત્તા કા વહ નિરૂ-
પણ અદ્વૈતવાદ કે નિરાકરણ કે લિયે જાનના ચાહિયે । (વગ્ગે) જાવ ઔર કર્મોંકા વન્ધ

ભાષા દ્વારા તે સમસ્ત આર્ય અને અનાર્ય લોકોને શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનો
ઉપદેશ આપ્યો, પ્રભુની તે ભાષા તે સમસ્ત આર્યો અનાર્યોની પોતપોતાની
ભાષામાં પરિણામ પામવાવાળા (અમન્નય તેવા)—સ્વભાવવાળી હતી ભગવાને
જેવી રીતે ધર્મનો ઉપદેશ દીધો તે અહીં સૂત્રકાર પ્રકટ કરે છે—(અત્થિ લોણ)
પચઅસ્તિકાયમય આ લોક અસ્તિત્વરૂપ છે (અત્થિ અલોણ) કેવલ આકાશ
સ્વરૂપ અલોક પણ અસ્તિત્વરૂપ છે લોક અને અલોકમાં અસ્તિત્વરૂપતાનું
કથન બૌદ્ધો દ્વારા સમત શૂન્યવાદનું નિરાકરણ કરવા માટે બાણુબુ બોધ્યે
(એવ જીવા) આ રીતે ઉપયોગલક્ષણવાળા જીવ પણ અસ્તિત્વ-વિશિષ્ટ છે
જીવમાં અસ્તિત્વનું વિધાન નાસ્તિકમતના પરિહારનિમિત્ત બાણુબુ બોધ્યે
(અજીવા) જેનું લક્ષણ જટ છે તેવા અજીવ પદાર્થ પણ ભાવ-સ્વભાવ-વિશિષ્ટ
છે અજીવ પદાર્થની સત્તાનું આ નિરૂપણ અદ્વૈતવાદના નિરાકરણ (પરિહાર)

કર્મણા જીવસમ્બધોઽસ્તિ, વધન વધ = આત્મપ્રદેશના જ્ઞાનાવગ્નીયાદિકર્મપુદ્ગલાના ચ પરસ્પર ક્ષીરોદકવત્ સમ્બધ દ્વયર્થ । एतच्च यन साग्यादिमतनिराकरणार्थम् । 'अस्थि मोक्षे' अस्ति मोक्ष = જીવસ્ય અસ્તિત્વકર્મક્ષયો મોક્ષ સોઽસ્તિ । सकृत्कर्मणा क्षय = આત્મપ્રદેશમ્યો-
ડપગમ, तथासति सकृत्कर्मविमुक्तस्य ज्ञानदर्शनोपयोगलक्षणम्यामन स्वस्वरूपेऽवस्थान मोक्ष इत्यर्थ । सकृत्कर्मक्षयसमकालमेव औदारिकगरीरायतनियुक्तम्यास्य मनुष्य-
जमन समुच्छेद, वधहत्वभावाच्चोत्तरजमन पुराप्रानुर्भाव, आत्मा ज्ञानाद्युपयोगलक्षण

સ્વરૂપ વધ મી હે । જિસ પ્રકાર દૂધ ઓર પાની કા પરસ્પર એકક્ષેત્રાવગાહરૂપ સ્વધ હોતા હે ઉસી પ્રકાર નાનાવરગાય આત્મિકર્મપુદ્ગલો કા આત્મપ્રદેશો કો સાથ એક ક્ષેત્રાવગાહરૂપ જો સમધ હે ઉસકા નામ વધ હે । વધ કો અસ્તિત્વ કા વિધાન સત્તા આત્મા કો એકાન્ત શુદ્ધ માનનેવાલે સાલ્ય આદિ કી માન્યતા કો નિરાકરણ કરન કો લિયે જાનના ચાહિયે । (મોક્ષે) મોક્ષ હે । જન વધ હે તો ઉસકો અત્યંતભાવસ્વરૂપ જીવ કો સમસ્ત કર્મોંકા ક્ષયસ્વરૂપ મોક્ષ મી હે । આત્મા જન સમસ્ત કર્મોં સે વિચ્કુલ રિત્ત હો જાતા હે તન જ્ઞાનદર્શનરૂપ અપને સ્વરૂપ મે ઇસકા શાશ્વતિક અવસ્થાન હો જાતા હે । ઇસીકા નામ આત્મા કા મુક્તિ હે । મતલબ ઇસકા યહ હે કિ આત્મા સે જિસ સમય શુદ્ધ્યાન કો પ્રભાવ સે સમસ્ત કર્મોં કા ક્ષય હો જાતા હે ઉસી સમય ઇસકો ગૃહીત ઔદારિક શરીર કા અત્યંત વિયોગ હો જાતા હે । ઇસ ઔદારિક શરીરકા અત્યંત વિયોગ હોના હી મનુષ્યજન્મકા સમુચ્છેદ હે । વધ કો હેતુઓંકા અભાવ હોને સે ઇસ આત્મા કો ફિર ઉત્તરકાલ મે જન્મકી પ્રાપ્તિ હોતી નહીં હે ।

માટે જાણુવુ જોઈએ (વધે) જીવ અને ડર્મોના સબધસ્વરૂપ બધ પણ છે જેવી રીતે દૂધ અને પાણીનો પરસ્પર એકક્ષેત્ર-અવગાહ રૂપ સબધ થાય છે તેજ પ્રકારે જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મપુદ્ગલોના આત્મપ્રદેશોની સાથે એક ક્ષેત્રાવગાહ રૂપ જે સબધ છે તેનું નામ બધ છે બધના અસ્તિત્વનું વિધાન, સદા આત્માને એકાન્ત શુદ્ધ માનવાવાળા સાખ્ય આદિની માન્યતાનું નિરાકરણ કરવા માટે જાણુવુ જોઈએ (મોક્ષે) મોક્ષ છે જ્યારે બધ છે ત્યારે તેના અત્યંત અભાવ સ્વરૂપ-જીવના સમસ્ત કર્મોના ક્ષયે સ્વરૂપ મોક્ષ પણ છે આત્મા જ્યારે સમસ્ત કર્મોથી બિલકુલ રિત્ત (મુક્ત) થઈ જાય છે ત્યારે જ્ઞાન-દર્શન-સ્વરૂપ પોતાના સ્વરૂપમા શાશ્વતિક તેનું અવસ્થાન થઈ જાય છે આનુજ નામ આત્માની મુક્તિ છે એની મતલબ એ છે કે આત્મામાથી જે વખતે શુદ્ધધ્યાનના પ્રભાવથી સમસ્ત ડર્મોનો ક્ષય થઈ જાય છે તેજ વખતે તેનાથી શ્રેષ્ઠ કરાયેલા ઔદારિક શરીરનો અત્યંત વિયોગ થઈ જાય છે આ ઔદારિક શરીરનો અત્યંત વિયોગ થવો એ જ મનુષ્ય જન્મનો અંત છે બધના હેતુઓનો અભાવ થવાથી આ આત્માને ઉત્તરકાળમા ફરી જન્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી આ માટે આ આત્મા, પોતાના-જ્ઞાન-દર્શન ઉપ-

પાવે આસવે સવરે વેયણા ણિજ્જરા અરિહતા ચક્રવટ્ટી વલદેવા

કેવલ શુદ્ધ ક્રિયાસ્થા મોક્ષ ક્રિયાગ્રાયાયતે इति भाव । ‘अतिथि पुण्ये’ अस्ति पुण्यम्—
 पूयते=पवित्राक्रियत आत्मा अननति, पुनाति आमानमिति वा पुण्य=शुभकर्म, ‘पूञ् पवने’
 इत्यस्माद्वातो ‘पूजो यण्णुक ह्रस्वश्च’ इयौगादिकमूत्रेण सिद्धि, पुण्य हि नसारपारावागे-
 त्तरणे तरणिभूतम् । अननैर्गर्भजननगर्भजनकुम्भोपिनाचनिजन्मान्निप्रानिजायते । किं
 बहुना तार्थकरगोत्रमपि पुण्येनैव न यत, यो हि पुण्य सर्वथा ह्य मयमानन्तत् त्यजति,
 असौ समुपेनितनगिरिग्राऽप्राप्तपगतारो मयेसमुद्र मज्जनतसादति । ‘अतिथि पावे’ अस्ति
 पापम्—पातयति=शुभपरिणामाद् घसययामानमिति पापम्, पापमेवाऽपचायमान सुख जन-

इसलिये यह आमा अपन जानदग्गेनोपयोगत्त्व स्त्रभाव म मग्न होता हुआ केवल शुद्ध अव-
 स्थावाला हो जाता है । आमाकी इस अवस्थाका नाम मोक्ष है । (पुण्ये) पुण्य है । आमा
 जिसके द्वारा पवित्र किया जाय उसका नाम पुण्य है, अथवा जो आमा को पवित्र करे ऐसा
 जो शुभकर्म है उसका नाम पुण्य है । यह पुण्यकर्म जीव को नसाररूप पारावार से पार
 करने क लिये नौकास्वरूप है । टमाके प्रभाव से आर्यदश, उच्चकुल में जन्म, बोधिवाज-
 इत्यादि समस्त उत्तमोत्तम वस्तु का प्राप्ति इस जीव को होता है । ज्यादा और क्या कहो
 जाय ? तार्थकरगोत्रकर्म का बंध भी तो साक्षात् इस पुण्य का फल है । जो व्यक्ति इस
 पुण्य कर्म को सर्वग ह्य समझकर उसका परित्याग कर देते हैं व, जिसने दूसरे तीर को
 प्राप्त किये बिना समुद्र के नाच में ही जहाज का परित्याग कर दिया है उस मनुष्य के-
 समान है । (पावे) पाप है । जो इस जीव को शुभपरिणाम से गिरा देता है उसका
 नाम पाप है । शका-पाप जब अपचीयमान होता जाता है तब इस जीव को मुरख की

યોગરૂપ અભાવમા મગ્ન રહીને, કેવલ શુદ્ધ અવસ્થાવાળો થઈ બચ છે
 આત્માની આ અવસ્થાનુ જ નામ મોક્ષ છે (પુણ્યે) પુણ્ય છે આત્મા જેના
 દ્વારા પવિત્ર કરાય તેનું નામ પુણ્ય છે અથવા જે આત્માને પવિત્ર કરે એવા
 જે શુભ કર્મ છે તેનું નામ પુણ્ય છે આ પુણ્યકર્મ જીવને નસારરૂપ
 પારાવાર (સમુદ્ર)થી પાર કરવા માટે હોડી રૂપ છે તેના પ્રભાવ વડે જીવને
 આર્ય દેશ, ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ, બોધિવાજા ઇત્યાદિ સમસ્ત ઉત્તમોત્તમ
 વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે વધારે બીજું શું કહેવું, તીર્થ કરગોત્રકર્મનો બંધ
 પણ સાક્ષાત્ એજ પુણ્યકર્મનું ફલ છે જે વ્યક્તિ આ પુણ્ય કર્મને સર્વથા
 હેન સમજીને તેનો પરિત્યાગ કરી દે છે તેઓ જેમ ડોઈ સામે ડાઠે પહોંચ્યા
 વિનાજ સમુદ્રની વચમાં વહાણનો પરિત્યાગ કરી દીધો એવા મનુષ્ય જેવા છે
 (પાવે) પાપ છે જે આ જીવને શુભપરિણામથી પાડી દે છે તેનું નામ પાપ
 છે શકા-પાપ જ્યારે અપચીયમાન (સ્વલ્પ) થઈ જાય છે ત્યારે આ જીવને

યતિ, ઉપચીયમાન તદેવ દુઃસ જનયતિ ન પુણ્ય પૃથગસ્તિ, અથવા પુણ્યમેવોપચાયમાન સુખ જનયતિ, તદેવાપચીયમાન દુઃસ જનયતિ, ન પાપ વિચિતે—દ્વેષવાદિમતનિરાકરણાર્થ પુણ્યપાપયો પૃથગભિધાનમ્, કેવલૈકસ્વભાવનાદિનિરાસાર્થ વા સર્વેષા પૃથક્ પૃથગુક્તિ । ‘અતિથિ આસવે’ અસ્યાસ્રવ—આ=સમન્તાત્ સ્રવતિ=પ્રવિગતિ આમનિ જ્ઞાનાવરણીયાદ્યવિધિ કર્મ યેન સ આસ્રવ, આશ્રવ इतिष्ठायાપક્ષે તુ—આશ્રીયતે=સમુપાર્જયતે કર્મ યેન સ, પૃષોદરાદિત્વાદ યસ્ય વ, સર્વથા જીવતઙાગે કર્મસલિલપ્રવેગાય નાલિકા—પ્રાપ્તિ હોતી છે એવ પાપ જન ઉપચીયમાન હોતા છે તવ દુઃસ કી પ્રાપ્તિ હોતી છે, ઇસસે યહ નિષ્કર્ષ નિકલતા છે કિ પાપ કે અપચય ઓર ઉપચય કે અધીન હી જીવો કો સુખ—દુઃસ કી પ્રાપ્તિ હોતી છે, અત સુખ કા કારણ પુણ્ય એવ દુઃસ કા કારણ પાપ ઇસ પ્રકાર સે દો સ્વતત્ર તત્ત્વ માનના ઠીક નહીં છે, યા તો પુણ્ય હી માનો યા પાપ હી માનો, દોનો કો એક સાથ મત માનો । ઇસી તરહ પુણ્ય કા હ્રાસ જન હોને લગતા છે તવ જીવો કો દુઃસ કી પ્રાપ્તિ હોતી છે ઓર જવ પુણ્ય કા ઉપચય હોતા છે તન જીવો કો સુખકી પ્રાપ્તિ હોતા છે । ઇસ કથન સે મો યહી નિષ્કર્ષ નિકલતા છે કિ સુખદુઃસ, પુણ્ય કે ઉપચય ઓર અપચય કે અધીન હૈં । અત ઇનકા કારણ ઉસકા હી ઉપચય એવ અપચય છે । ઇસસે યહ એક પુણ્ય તત્ત્વ હી માનના ચાહિયે—સો એસા કહને વાલે વાદિયો કે મતવ્ય કો નિરાકરણ કે લિયે દોનો તત્ત્વો કી સ્વતત્રરૂપ સે સત્તા પ્રતિપાદિત કી છે । અથવા જો વસ્તુકા એક હી સ્વભાવ માનતે હૈં ઉન વાદિયો કે મત કો નિરાકરણ કરને કે લિયે મિત્ર ૨ રૂપ સે સમસ્તપદાર્થો કા યહ નિરૂપણ હુઆ છે । (આસવે) આસ્રવ તત્ત્વ છે । જિસકે કારણ સે જ્ઞાનાવરણીય

સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે તેમજ પાપ જ્યારે ઉપચીયમાન (સચિત) થાય છે ત્યારે દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે આથી એ નિષ્કર્ષ (સાર) નીકળે છે કે પાપના અપચય અને ઉપચયને આધાન જીવોને સુખ દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે આથી સુખનું કારણ પુણ્ય તેમજ દુઃખનું કારણ પાપ આ પ્રકારના એ સ્વતત્ર તત્ત્વ માનવા ઠીક નથી કા તો પુણ્યને માનો અગર તો પાપને માનો બન્નેને એક સાથે ન માનો આવી રીતે પુણ્યનો હ્રાસ જ્યારે થવા લાગે છે ત્યારે જીવોને દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને જ્યારે પુણ્યનો ઉપચય થાય છે ત્યારે જીવોને સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે આ કથનની પણ એજ નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે સુખ દુઃખ, પુણ્યના ઉપચય અને અપચયને આધીન છે આથી આનું કારણ તેનોજ ઉપચય તેમજ અપચય છે તેથી એ એક પુણ્ય તત્ત્વજ માનવું જોઈએ આમ કહેવાવાળા વાદિઓના મતવ્યના નિરાકારણને માટે બન્ને તત્ત્વોની સ્વતત્ર રૂપે સત્તાનું પ્રતિપાદન કર્યું છે અથવા જે વસ્તુનો કેવળ એકજ સ્વભાવ માને છે તેવા વાદિઓના મતનું નિરાકરણ કરવા માટે જુદા જુદા રૂપથી સમસ્ત પદાર્થોનું આમ નિરૂપણ

રૂપ ઇતિ યાત્રત । કર્મગ્ન્વહતુગત્ત્વ, મ ચ મિત્યાવાત્તિ । ‘અત્યિ સવરે’ અસ્તિ
મ્વર = આત્મનિરોધ, નત્રિયતે = નિસ્ત્યતે આત્મત્ = આગચ્છન્ન કર્મ યેન સ — મ્વર, એવ ચ
દ્રવ્યમાત્રમેત્યામ્યા દિવિય, તત્ર દ્રવ્યતસ્તથાવિયદ્રવ્યેગ (ચિક્ષ્ણમૃત્યાદિના) સલિલોપરિ
તર્ણ્યાદાવનવસ્તપ્રવિગર્ભાગ્ના નિગેય, માત્ર આમતર્ણ્યા પ્રવિગત્કર્મજલના સમિતિ-
શુભિપ્રમ્ભનિભિર્નિગેય । ઇહ માત્રમ્વરમ્ય પ્રદગમ । એતઋથન વચ્ચમોન્યોર્નિષ્કાગ્નવપ્રતિ-

આત્મિક અટ-પ્રકાર ના કર્મ આમા મ પ્રવિષ્ટ હોતા હે ઉસકા નામ આત્મવ હૈ । (આસવે)
એમ પદ ના ‘આશ્રય’ જવ એમ પ્રકાર ની સ્કૃત યાયા ગર્ભી જાયગા તવ એમકા અર્થ હોગા
જિમકે દ્વારા જીવ કર્મો ના આશ્રય—સમુપાર્જન કરે વહ આશ્રય હૈ । નિમ પ્રકાર તાલાવ મ
પાનીકા આના વાળા દ્વારા હોતા હૈ કર્મો પ્રકાર એમ જીવ મેં જિમક દ્વારા કર્મરૂપી પાની
આતા રહતા હૈ વહ આત્મવ હૈ । યદ આત્મવ હા નર્મીન કર્મો ને ગ્ન્વ ના કાગ્ન હોતા હૈ ।
યદ આત્મવ તત્ત્વ મિથ્યાત્વાત્મિક ને મેદ સે અનેક પ્રકાર ના હૈ, ક્યોં કિ યે જો મિથ્યા-
ત્વાત્મિક હૈ વે કર્મો ને આગમન ને કારણ હૈ । (સવરે) મ્વર તત્ત્વ હૈ । આત્મવ ના રુકના
એમકા નામ મ્વર હૈ । દ્રવ્યમ્વર ઓર માત્રમ્વર એમ પ્રકાર સે મ્વર ને ત્રે મેદ હૈ । દ્રવ્ય-
કર્મો ને આગમન ને રોકુને મ આમા ના જો પરિગામ કાગ્ન હોતા હૈ વહ પરિગામ
માત્રમ્વર હૈ, એવ જો કર્મપુદ્ગલો ના રુકના હૈ વહ દ્રવ્યમ્વર હૈ । નૌકા મેં પાની ને આગમન
ના રુકના એસે દ્રવ્યમ્વર ને સ્થાનાપન્ન, એવ જિસ છિદ્ર સે વદ આતા થા એમકા વદ કર

ઠાગ્ણે જાનાવગ્ણીય આદિઠ આઠ પ્રકારના ઠર્મ આત્મામા પ્રવિષ્ટ વાય છે
તેનુ નામ આત્મવ છે (આસવે) આ પદની (આશ્રય) આ પ્રકારની જો સમ્કૃત
છાયા રાખવામા આવે તો એનો અર્થ એમ થાય કે જેના દ્વારા એવ,
ઠર્મોનો આશ્રય (સમુપાર્જન) કરે તે આશ્રવ છે જેમ તળાવમા પાણીનુ આવવુ
નાજા દ્વારા વાય છે તેમ આ એવમા જેના દ્વારા ઠર્મરૂપી પાણી આવે છે
તે આત્મવ છે આ આત્મવ જ નવીન ઠર્મોના બંધનુ ઠાગ્ણ વાય છે એવુ
તે આત્મવ તત્ત્વ મિથ્યાત્વ આદિઠના ભેદથી અનેક પ્રકારનુ છે, એમકે આ જે
મિથ્યાત્વ આદિઠ છે તે ઠર્મોના આગમનનુ ઠાગ્ણ છે (મ્વરે) નવર તત્ત્વ છે
આત્મવને એકવુ તેનુ નામ સ્વર છે દ્રવ્યસ્વર અને ભાવસ્વર આ
પ્રકારના સ્વરના જે ભેદ છે દ્રવ્યઠર્મોના આગમનને એકવામા આત્માનુ
જે પરિણામ ઠાગ્ણ હોય છે તે પરિણામ ભાવસ્વર છે તેમજ જે ઠર્મપુદ્ગલોને
રોકે તે દ્રવ્યસ્વર છે વહાણુમા પાણીના આવવાને એકવુ એ દ્રવ્યસ્વરનુ
સ્થાનાપન્ન તેમજ જે છિદ્રમાથી તે આવતુ હતું તેને બધ ઠગી દેવુ તે
ભાવસ્વરનુ સ્થાનાપન્ન સમજવું જોએ સમિતિશુષ્ણિ આદિ એ બધા

વેધાર્થે । ‘ અતિથિ વેચના ’ અસ્તિ વદના-વના=વનામ-સ્વભાવાતુતીરણા કૃત્યા વા
 ઉદયાવલિકામનુપ્રવિષ્ટમ્ય કર્મણો યોનુભવ = કર્મફળમૃતમુગ્ધા રાનુભવ , તત્ત્વરૂપા ।
 ‘ અતિથિ ણિજ્જરા ’ અસ્તિ નિર્જગ-નિર્જગ=દેગત સ્મય , ‘ અતિથિ અરિહતા ’ સત્યર્હત ,
 ‘ અતિથિ ચક્રવટ્ટી ’ સતિ ચક્રવર્તિ , ‘ અતિથિ વલ્લદેવા ’ સતિ વલ્લદેવા , ‘ અતિથિ
 વાસુદેવા ’ સતિ વાસુદેવા-અર્હતાત્ત્વા ચતુણામભિધાન તુ તથા મુખનાતિગાયિત્ર-
 પ્રતિપાદનાર્થે તેણામતિગાયવમશ્રદ્ધતા શ્રદ્ધાવિધાનાર્થે ચ । ‘ અતિથિ નરગા ’ સન્તિ નરગા -

દેના હસે ભાવનર કે સ્થાનાપન જાનના ચાહિયે । સમિતિગુણિ આત્તિ યે સવ ભાવનર કે
 હી મેદ હે । હનસે હી આમા મે આત હુળ કર્મ રક્તો હે^૧ । યહા પર ભાવનર કો
 પ્રહણ હુઆ હે । ભાવનર કો કથન વધ ઓર મોક્ષ કો જો નિષ્કારણક માનને વાલે હે
 હનકી ધારગા કો પ્રતિપેધ કરન ન નિમિત્ત મમજના ચાહિયે । (વેચના) વેચના હે । કર્મ
 કી સ્વભાવત ઉત્તીરણા કરક અથવા ઉદયાવલિ મ હસે લાકર હસકે સુલટુ ગાદિક રૂપ
 ફલ કો અનુભવ કરના હસકો નામ વેચના હે । (ણિજ્જરા) નિર્જગા હે । એકદેગ સે કર્મો
 કો ક્ષય હોના સો નિર્જગા હે । (અતિથિ અરિહતા અતિથિ ચક્રવટ્ટી) અર્હત હે, ચક્રવર્તી
 હે, । (અતિથિ વલ્લદેવા અતિથિ વાસુદેવા) વલ્લદેવ હે, વાસુદેવ હે । હન ચાર અર્હત આદિકા
 પ્રતિપાદન ત્રિભુવન મે હનકી સમાત્કૃષ્ટતા જાહિર કરને ક નિમિત્ત હે । અથવા જો હનમે
 અતિશયત્વ નહોં માનતે હે, વે હસ પ્રતિપાદન સે હનકે વિષય મેં અપની શ્રદ્ધા જાગ્રત કરે
 હસકે લિયે મી યહ અર્હત આદિ ચાર કો પ્રતિપાદન ક્રિયા ગયા જાનના ચાહિયે । (અતિથિ

ભાવસવરના લેહ છે એનાથી જ આત્મામા આવતા કર્મ^૧ રોકાય છે અહી
 ભાવસવરનુ ગ્રહણ થયુ છે ભાવસવરનુ કથન બધ અને મોક્ષને જેઓ
 નિષ્કારણક માને છે તેમની ધારણાનો પ્રતિપેધ કરવા નિમિત્તે સમજવુ જાઇએ
 (વેચના) વેચના છે કર્મની સ્વભાવત ઉત્તીરણા કરીને અથવા ઉદયાવલિમા તે
 લાવીને તેના સુખ હુ બ આદિક રૂપ ફલનો અનુભવ કરવો તેનુ નામ વેચના
 છે (ણિજ્જરા) નિર્જગા છે એકદેશથી કર્મોનો ક્ષય થવો તે નિર્જગા છે
 (અતિથિ અરિહતા અતિથિ ચક્રવટ્ટી) અર્હત છે ચક્રવર્તી છે (અતિથિ વલ્લદેવા અતિથિ
 વાસુદેવા) વલ્લદેવ છે, વાસુદેવ છે આ ચાર અર્હત આદિનુ પ્રતિપાદન, ત્રિભુ
 વનમા તેમની સર્વોત્કૃષ્ટતા જાહેર કરવાને નિમિત્તે છે અથવા તેઓમા જે
 અતિશયત્વ ન માનતા હોય તેઓ આ પ્રતિપાદનથી તેમના વિષયમા પોતાની
 શ્રદ્ધા જાગ્રત કરે તે માટે પણ આ અર્હત આદિ ચારનુ પ્રતિપાદન કરેલુ

(૧) વેદગપરિણામો જો કમ્મસ્સાવગિરોહણે દુકુ ।

સો ભાવનરો સલ્લ દવ્વાસવરોહણે અણ્ણો ॥

વદસમિદાગુત્તીઓ ધમ્માણુપિહા પરીસહજઓ ય ।

ચારિત્ત વહુમેય ણાયગ્ગા, ભાવનરવિસેસા ॥ દ્રવ્યપ્રહ ગાથા ૩૪-૩૫ ॥

वासुदेवा नरगा णेरइया तिरिक्खजोणिया तिरिक्खजोणिणीओ
माया पिया रिसओ देवा देवलोया सिद्धी सिद्धा परिणिव्वुया,

अनेकविधनरकस्थानानि सति । 'अत्थि णेरइया' सति नैरयिका = नरकनिवासिन
सति, 'अत्थि तिरिक्खजोणिया' सति तिर्यग्योनिका, 'तिरिक्खजोणिणीओ'
सति तिर्यग्योनिजाता स्त्रिय, नरकनैरयिकादानामद्वयाना सत्तास्थापनाय कथनम् ।
'अत्थि माया अत्थि पिया' अस्ति माता अस्ति पिता, कचिदेव मन्यते—मातापितृ-
व्यवहारो न वास्तविक, यतो हि—यूकाकुमिगण्टोलकादय स्वजनक विनैरोपयते, तमत
निराकरणार्थमिदं भगवता प्रोक्तमिति भाव । 'अत्थि रिसओ' सन्ति रूपय — रूपय =
अतान्द्रियाऽर्थद्रष्टार सति । केचित्तेव वदन्ति—अतीन्द्रियार्थस्य द्रष्टारो न सम्भवन्ति,

नरगा अत्थि णेरइया अत्थि तिरिक्खजोणिया तिरिक्खजोणिणीओ) अनेक
विध नरकस्थान हे और उनमें रहने वाले जीव नारकी हैं, तिर्यचयोनि के जीव हे तिर्यच
योनि में उत्पन्न तिर्यच्च स्त्रिया भी है । नरक एवं नारकी आदि अदृश्य जीवों का जो कथन
किया है वह उनकी सत्ता प्रदर्शित करने के लिये जानना चाहिये । (अत्थि माया अत्थि
पिया) माता है, पिता है । कोई २ ऐसे मानते हैं कि माता—पिता यह व्यवहार वास्तविक
नहीं हैं, क्यों कि ऐसे भी कई जीव हैं कि जो माता—पिता के बिना भी उत्पन्न होते रहते
हैं । उनका हम कल्पना को निराकरण करने के लिये भगवान् ने यह कहा है । (अत्थि
रिसओ) अतान्द्रिय अर्थ को देखने वाले ऋषिजन हैं । इस कथन का तात्पर्य यह है कि
बहुत से वादा ऐसा कहते हैं कि अतान्द्रियार्थ द्रष्टा कोई नहीं है, कारण कि पुरुष रागादि
से कभी निर्मुक्त नहीं हो सकता । अतः जैसे हमलोग रागादि-उत्पन्न होने से अतीन्द्रियार्थ के

જાણવું જોઈએ (અત્થિ નરગા અત્થિ ણેરઇયા અત્થિ તિરિક્ખજોણિયા તિરિક્ખ
જોણિણીઓ) અનેકવિધ નરક-સ્થાન છે, અને તેમાં રહેવાવાળા જીવ નારકી
છે તિર્યચયોનિના જીવ છે, તિર્યચયોનિમાં ઉત્પન્ન તિર્યચ સ્ત્રીઓ પણ
છે નરક તેમજ નારકી આદિ અદૃશ્ય જીવોનું જે કથન કર્યું છે તે તેમની સત્તા
પ્રદર્શિત કરવા માટે જાણવું જોઈએ (અત્થિ માયા અત્થિ પિયા) માતા કે
પિતા છે કોઈ કોઈ એમ માને છે કે માતા પિતા એ વ્યવહાર વાસ્તવિક
નથી, કેમકે એવા પણ કહેલાય જીવ છે કે જે માતાપિતા વિના પણ ઉત્પન્ન
થતા રહે છે તેમની આ કલ્પનાનું નિરાકરણ કરવા માટે લગવાને એમ કહ્યું
છે તથા (અત્થિ રિસઓ) અતીન્દ્રિય અર્થને જોવાવાળા ઋષિજન છે આ કથ
નનું તાત્પર્ય એ છે કે ઘણા વાદિઓ એમ કહે છે કે અતીન્દ્રિય—અર્થ—દ્રષ્ટા
કોઈ છે નહિ, કારણ કે પુરુષ રાગાદિથી કદી પણ નિર્મુક્ત થઈ શકતો નથી

પુરુષાણા રાગાદિદોષપત્ત્યાત્ અસ્મન્નાત્વિત્ત્વ ઇતિ, તમતગિરાસાર્થમિદમુક્તમ્ । ‘અત્થિ દેવા અત્થિ દેવલોયા’ સત્તિ દેવા = ભવનપયાદય, સન્તિ દેવલોકા — દેવાના લોકા = સ્થાનાનિ સૌધમાર્દાનિ । યત્પાદુ — ન સત્તિ દેવાદયોઽપ્રત્યક્ષવાત્ ઇતિ, તમતત્ત્યુત્તસાર્થમિદમુક્તમ્, ‘અત્થિ સિદ્ધી અત્થિ સિદ્ધા’ અસ્તિ સિદ્ધિ, સન્તિ સિદ્ધા — સિદ્ધિ = સિદ્ધ્યન્તિ નિષ્ઠિતાર્થા ભવન્તિ યસ્યા સા તથા, સિદ્ધિમન્ત મિદ્ધા । ‘પરિણિવ્વાણે’ પરિનિર્વાણ મસ્તિ — પરિનિર્વાણ = કર્મકૃતસત્તાપોપગાન્ત્યા મુશ્ચન્દમ્ । નિ શેષત્ત સકલકર્મક્ષયજન્યમાયન્તિક સુખર્મિત્યર્થ । ‘અત્થિ પરિણિવ્વુયા’ મન્તિ પરિનિર્વૃતા = અપુનરાવૃત્ત્યા સકલસત્તાપ દર્શક નહીં હો સક્રતે હે ઉસી પ્રકાર કોઈ મી વ્યક્તિ રાગાદિક સે વિગિષ્ટ હોને કે કારણ અતાદ્રિયાર્ય પદાર્થોં કા દ્રષ્ટા નહાં હો સક્રતા હૈ । હસ પ્રકાર જો યહ મીમાસકોં કી માન્યતા હૈ ઉસ માન્યતા કો દૂર કરને કે લિયે અતાદ્રિયાર્ય દ્રષ્ટા કો યહ સ્થાપના કી હૈ । (અત્થિ દેવા અત્થિ દેવલોયા) પુણ્યજનિત અલૌકિક ક્રીડા કા જો અનુભવ કરતે હૈં ઉનકા નામ દેવ હૈ । વે દેવ ભવનપતિ આદિ કે ભેદ સે ૪ પ્રકાર કે હૈં । ઇનકે રહને કે સ્થાન મી હૈં । જિહે સ્વર્ગ યા દેવલોક કહતે હૈ । જો યહ કહતે હૈં કિ અપ્રત્યક્ષ હોને સે દેવાદિક નહીં હૈ ઉનકે હસ મન કા નિરાકરણ કરને કે લિયે દેવોં કા સ્વરૂપ કહા હૈ । (અત્થિ સિદ્ધી અત્થિ સિદ્ધા) સિદ્ધિ હૈ, ઓર સિદ્ધિ જિહે પ્રાપ્ત હો ચુકી હૈ એસે સિદ્ધ મી હૈં । (પરિણિવ્વાણે) પરિનિર્વાણ — મુક્તિ હૈ । કર્મકૃત સત્તાપ કી ઉપગાતિ સે ઉદ્ભૂત સુસ્થત્વ કા નામ પરિનિર્વાણ હૈ । સમસ્ત કર્મોં કે અત્યંત વિનાશ સે જન્ય જો આત્યંતિક સુખ હૈ ઉસકા નામ સુસ્થત્વ હૈ । (અત્થિ પરિણિવ્વુયા) અપુનરાવૃત્તિવિગિષ્ટ હોને સે સકલ સત્તાપ

આથી જેમ આપણે રાગ આદિ સંપન્ન હોવાથી અતી દ્રિયાર્થના દર્શક બની શકતા નથી તેજ પ્રકારે ડોષ પણ વ્યક્તિ રાગ આદિકોથી વિશિષ્ટ હોવાના કારણે અતી દ્રિય પદાર્થોના દ્રષ્ટા બની શકે નહિ એવી જે આ મીમાસકોની માન્યતા છે તે માન્યતાને દૂર કરવાને માટે અતી દ્રિયાર્થ દ્રષ્ટાની આ સ્થાપના કરી છે (અત્થિ દેવા અત્થિ દેવલોયા) પુણ્યજનિત અલૌકિક ક્રીડાને જે અનુભવ કરે છે તેમનું નામ દેવ છે તે દેવો ભવનપતિ આદિના ભેદથી ૪ પ્રકારના છે તેમના રહેવાના લોક એટલે સ્થાન પણ છે જે એમ કહે છે કે અપ્રત્યક્ષ હોવાથી દેવ આદિ નથી તેમના આ મતનું નિરાકરણ કરવા માટે દેવોનું સ્વરૂપ કહેલું છે (અત્થિ સિદ્ધી અત્થિ સિદ્ધા) સિદ્ધિ છે અને સિદ્ધિ જેને પ્રાપ્ત — થઈ ગઈ છે એવા સિદ્ધ પણ છે (પરિણિવ્વાણે) પરિનિર્વાણ — મુક્તિ છે કર્મકૃત જે સત્તાપ તેની ઉપશાંતિથી ઉત્પન્ન થતું જે સુસ્થત્વ તેનું નામ પરિનિર્વાણ છે સમસ્ત કર્મોના અત્યંત વિનાશથી પેદા થતું જે આત્યંતિક સુખ છે તેનું નામ સુસ્થત્વ છે (અત્થિ પરિ-

૧ પાણાઢ્વાણ, ૨ મુસાવાણ, ૩ અદિણ્ણાદાણે, ૪ મેહુણે, ૫

કલ્પપરિવર્જિતા । ‘અત્થિ પાણાઢ્વાણ’ અસ્તિ પ્રાણાતિપાત —પ્રાગા =ઉચ્છ્વાસ
નિ શ્વાસાદયન્તેગમતિપાત =વિયોજન—પ્રાગાનિગત —પ્રાગિર્હિસનમિતિ યાવત્, તદુક્તમ્—

પચ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ ચ, ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસમથાન્યદાયુ ।

પ્રાણા દશૈતે મગધદ્ધિરુક્તા—સ્તેપા વિયોગાકરણ તુ હિમા ॥ ૧ ॥ ટ્તિ ।

‘અત્થિ મુસાવાણ’ અસ્તિ મૃપાવાદ —મૃપા=મિથ્યા, વાદ =વત્નમ્—અમદ્મૂતાર્થ—ભાષણ-
મિતિ યાવત્ । ‘અદિણ્ણાદાણે’ અદત્તાઽઽનમસ્તિ—ન ઢત્તમઢત્તમ્=દેવગુરુમૂપગાથાપતિ-
સાધર્મિકૈરનનુનાત, તસ્યાઽઽદાન=પ્રહણમ્ । ‘અત્થિ મેહુણે’ અસ્તિ મૈથુનમ્—મિથુનેન=સ્ત્રી-
પુસામ્યા નિર્વૃત્ત કર્મ મૈથુન—કામક્રીડેયર્થ । ‘અત્થિ પરિગ્ગહે’ અસ્તિ પરિગ્રહ —પરિ=

કે કલ્પોં સે પરિવર્જિત એસે જીવ હે । (અત્થિ પાણાઢ્વાણ) પ્રાગિર્હિસા પાપ હે, ઉચ્છ્વાસ-
નિ શ્વાસ આદિ પ્રાગ હે, ઢનકા અતિપાત કરના અર્થાત્ પ્રાણિયાં ક પ્રાણ કા વિયોગ કરના
પ્રાગાતિપાત હે । કહા મા હ—

“પચ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ ચ ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસમથાન્યદાયુઃ ।

પ્રાણા દશૈતે મગધદ્ધિરુક્તાસ્તેપા વિયોગાકરણ તુ હિસા ॥

ગાલોં મે પાચ હન્દ્રિય, ત્રીન વલ, આયુ, શ્વાસોચ્છ્વાસ ઇસપ્રકાર સે યે ૧૦ પ્રાણ
મગધાનને વતલાયે હે । ઢનકા વિયોગ કરના ઇસકા નામ હિસા હે । (અત્થિ મુસાવાણ)
મૃપાવાદ પાપ હે । અસદ્ભૂત અર્થ કા કથન કરના ઇસકા નામ મૃપાવાદ હે । (અદિણ્ણાદાણે)
અદત્તાદાન પાપ હે । દેવ, ગુરુ, મૂપ, ગાથાપતિ ઇવ સાધર્મિક આદિ કી કોઈ વસ્તુ કો ઢનકી
આજ્ઞા કે વિના લેના સો અદત્તાદાન હે । (અત્થિ મેહુણે) મૈથુન પાપ હે । (અત્થિ પરિગ્ગહે)
પરિગ્રહ મી પાપ હે । જો મૂર્છાપૂર્વક પ્રહણ ક્રિયા જાય ઢમકા નામ પરિગ્રહ હે, અર્થાત્

ણિવ્વુયા) અપુનરાવૃત્તિવિશિષ્ટ થવાથી તમામ અતાપના ડલાપોથી પરિવર્જિત
એવો જીવ છે (અત્થિ પાણાઢ્વાણ) પ્રાણિહિસા પાપ છે ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસ
આદિ પ્રાણ છે તેનો અતિપાત કરવો અર્થાત્ પ્રાણિઓનો પ્રાણથી વિયોગ
કરવો પ્રાણાતિપાત છે ડહું પણ છે —

“પચ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ ચ ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસમથાન્યદાયુઃ ।

પ્રાણા દશૈતે મગધદ્ધિરુક્તાસ્તેપા વિયોગીકરણ તુ હિસા ॥

શાસ્ત્રોમા પાચ હન્દ્રિય, ત્રણ વલ, આયુ, શ્વાસોચ્છ્વાસ આ પ્રકારથી ૧૦
પ્રાણ મગધાને બતાવ્યા છે તેનો વિયોગ કરવો તેનું નામ હિસા છે (અત્થિ
મુસાવાણ) મૃપાવાદ પાપ છે અસદ્ભૂત અર્થનું કથન કરવું તે મૃપાવાદ છે
(અદિણ્ણાદાણે) અદત્તાદાન પાપ છે દેવ, ગુરુ, ભૂપ, ગાથાપતિ તેમજ સાધ
ર્મિક આદિની કોઈ વસ્તુને તેમની આજ્ઞા વગર લેવી તે અદત્તાદાન છે

પરિગ્રહે, ૬ અત્થિ કોહે, ૭ માળે, ૮ માયા, ૯ લોભે, અત્થિ

સર્વતો ભાવેન ગૃહ્યતે=જન્મજરામરગાન્ધિદુર્ગેષ્ટચતે આમા અનનંતિ, યદ્વા પરિગૃહ્યતે=સમ્પૂર્ણ સ્વાક્રિયત ઇતિ । ‘અત્થિ કોહે માળે માયા લોભે’ અસ્તિ ક્રોધ, અસ્તિ માન, અસ્તિ માયા, અસ્તિ લોભ । ક્રોધ=ક્રોધમોહનીયપ્રવૃત્તિયુદયેન સ્વપરચિત્તપ્રજ્વલનરૂપવિકૃતિ જનક આત્મન પરિણામવિશેષ । માન=સ્વાપશ્ચયાન્યહીન મન્યતે જનો યેન મ, માનમોહના યોદયસમુદયોન્યહીનતામનનલક્ષગ આમન પરિણામવિશેષ । માયા=માયામોહનીયોદયસમુદયો જીવસ્ય વચ્ચનપરિણતિવિશેષ—સ્વપરચિત્તપ્રવૃત્તિપાદકમાચરણમિતિ યાવત । લોભઃ=લોભ પ્રવૃત્તિયુદયગાત્ દ્રવ્યાદિભિલાષલક્ષગો જીવસ્ય પરિણતિવિશેષ । ‘અત્થિ જાત્ર મિચ્છાદસ

જન્મ, જરા એવ મરગાન્ધિ દુર્ગા સે જિસકે દ્વાગ આમા વધિત હોતા હૈ ઉસકા નામ પરિગ્રહ હૈ । (મમેદ) ભાવ કા નામ મૂર્છા હૈ । (અત્થિ કોહે માળે માયા લોભે) યે ચાર કપાય હૈ—ક્રોધ, માન, માયા ઓર લોભ । ક્રોધમોહનીય પ્રકૃતિ કે ઉદય સે સ્વ ઓર પર કી ચિત્તવૃત્તિ મ પ્રજ્વલન રૂપ વિકારજનક જો આમા કા પરિણામવિશેષ હોતા હૈ, ઉસકા નામ ક્રોધ હૈ । માનમોહનીય કે ઉદય સે અન્ય કો હીન સમજાને કા જો આત્મા કા પરિણામવિશેષ હોતા હૈ વહ માન હૈ । ઇસકે સદ્ભાવ મ જીવ અપનો અપેક્ષા અપ જન કો હીન સમજતા હૈ । માયામોહનાય કે ઉદય સે પર કો વચિત કરને કા જો આત્મા કા પરિણામવિશેષ હોતા હૈ વહ માયા હૈ । ઇસકે વશ મેં રહા હુઆ જીવ સ્વ ઓર પર કા વ્યામોહક આચરણ ક્રિયા કરતા હૈ । લોભપ્રકૃતિ કે ઉદય કે વશ સે દ્રવ્યાદિક કો ચાહને કી જો આત્મા કા પરિણતિવિશેષ હૈ ઉસકા નામ લોભ હૈ ।

(અત્થિ મેહુળે) મૈથુન પાપ છે (અત્થિ પરિગ્રહે) પરિગ્રહ પણ પાપ છે, જે મૂર્છાપૂર્વક ગ્રહણ કરાય તેનું નામ પરિગ્રહ છે, અર્થાત્ જન્મ જરા તેમજ મરણ આદિ દુ ખોથી આત્મા જેના દ્વારા વેષિત થઈ (વીટળાઈ) જાય છે તેનું નામ પરિગ્રહ છે મૂર્છાભાવનું નામ પણ પરિગ્રહ છે (મમેદ) ભાવનું નામ મૂર્છા છે (અત્થિ કોહે માળે માયા લોભે) આ ચાર કપાય છે—ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ ક્રોધમોહનીય પ્રકૃતિના ઉદયથી સ્વ અને પરની ચિત્ત વૃત્તિમા પ્રજ્વલનરૂપ વિકારજનક જે આત્માનું પરિણામ-વિશેષ હોય છે તેનું નામ ક્રોધ છે માન-મોહનીયતા ઉદયથી એક બીજાને હીન સમજવાનું જે આત્માનું પરિણામવિશેષ થાય છે તે માન છે આના સદ્ભાવમા જીવ ખોતાના કરતા બીજા માણસને હીન સમજે છે માયામોહનીયતા ઉદયથી બીજાની વચના કરવાનું જે આત્માનું પરિણામવિશેષ થાય છે તે માયા છે, તેને વશ થયેલો જીવ સ્વ તથા પરનું વ્યામોહક આચરણ કર્યા કરે છે

જાવ મિચ્છાદસણસહે। અતિય પાળાડવાયવેરમણે મુસાવાય-

ણસહે' અસ્તિ યાવત્ મિ થાન્ઝનગન્યમ્, અત્ર યાવચ્છન્દાત-‘પેજ્જે, દોસે, કલ્હે, અઞ્મકવાણે, પેસુણે, પરપરિવાણ, અરડરડ, માયામોસે’ इत्येषा सग्रह । अस्ति प्रेम-प्रेम=राग-पुत्रकल्पादिध्वभिष्वङ्गपरिणामप्रियेय । ‘अत्थि दोसे’ अस्ति द्वेष-द्वेष=आत्मनोऽप्रातिलक्षणपणिणाम, अस्ति कल्ह-कल्ह=आनन्दस्त हन्तीति कल्ह-वाचिक-द्वन्द्व, ‘अत्थि अञ्मकवाणे’ अस्य-आ-आनम्-अभ्या-आनम्=असदोषारोपणम् । ‘अत्थि पेषुण्णे’ अस्ति पेषुण्यम्-पेषुण्य=प्रच्छन्नतया परतोषाऽऽपिक्करणम्, ‘अत्थि परपरिवाण’ अस्ति परपरिवाद-पेषणा कावरादिभित्तापकथनम्, ‘अत्थि अरडरड’ स्त अरतिस्ता-अरति=अरतिमोहनायोदयाचित्तोद्वेगरूप आमन परिणतिप्रियेय, रति=

(જાવ મિચ્છાદસણસહે) યાવત મિથ્યાદર્શન આદિ ગન્ય છે । યહા “યાવત્” શબ્દ સે “પેજ્જે, દોસે, કલ્હે, અઞ્મકવાણે, પેસુણે, પરપરિવાણ, અરડરડ, માયામોસે” રસ પાઠ કા સગ્રહ હુઆ છે । પુત્રકલ્પાદિકોં મ જો આસક્તિરૂપ પરિણામપ્રિયેય છે ઉસકા નામ પ્રેમ છે । અપ્રાતિલક્ષણ જો આમાકા પરિણામ છે વહ દ્વેષ છે । આનન્દ જિસસે નષ્ટ હોતા છે ઉસકા નામ કલ્હ છે । અમય દોષોંકા ઓગેપણ કરના ઉસકા નામ અભ્યાઆન છે । પીઠ પાઠે દૂસરેં ક દોષોંકો પ્રકટ કરના ઉસકા નામ પેશુન્ય છે । દૂસરેં કીં નિંદા કરના ઉસકા નામ પરપરિવાદ છે । અરતિ એવ ગતિ યે દોનોં પાપ છે । અરતિમોહનીય કે ઉદય હોને સે મયમ કે અદર જો ચિત્તોદ્વેગ હોતા છે ઉસકો ‘અરતિ’ કહતે છે । સાસારિક વિષયોંકી અભિલાષા કો ‘રતિ’ કહતે છે । કપટસહિત મિથ્યાભાષણ કરના ઉસકા નામ માયામૃષા

લોભપ્રકૃતિના ઉદયને વશ થવાથી દ્રવ્યાદિને ચાહવાની જે આત્માની પરિણુતિ-વિશેષ છે તેનું નામ લોભ છે (જાવ મિચ્છાદસણસહે) યાવત્ મિથ્યાદર્શન શત્ય છે અહીં ‘યાવત્’ શબ્દથી “પેજ્જે દોસે કલ્હે અઞ્મકવાણે પેસુણે પરપરિવાણ અરડરડ માયામોસે” આ પાઠનો સગ્રહ કર્યો છે તેમા પુત્રકલ્પ આદિમા જે આસક્તિરૂપ પરિણામવિશેષ છે તેનું નામ પ્રેમ છે અપ્રીતિ લક્ષણ જે આત્માનું પરિણામ છે તે દ્વેષ છે આનન્દ જેનાથી નષ્ટ થાય છે તેનું નામ કલ્હ છે, અને અમય દોષોનું આરોપણ કરવું તેનું નામ અભ્યા આન છે દોષની ગેરહાજરીમા (પીઠપાછળ) તેના દોષો પ્રકટ કરવા તેનું નામ પેશુન્ય (ગાડી) છે બીજાની નિંદા કરવી તેનું નામ પરપરિવાદ છે અરતિ તેમજ રતિ એ બંને પાપ છે અરતિ-મોહનીયનો ઉદય થવાથી મયમની અદર જે ચિત્તને ઉદ્વેગ થાય છે તેને ‘અરતિ’ કહે છે સાસારિક વિષયોની અભિલાષાને ‘રતિ’ કહે છે કપટવાળા મિથ્યાભાષણ કરવું તેનું નામ

વેરમણે આદિષ્ણાદાણવેરમણે મેહુણવેરમણે પરિગ્રહવેરમણે
જાવ મિચ્છાદસણસલ્લવિવેગે । સઽવ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વયઇ,

વિષયામિરુચિ । ‘અત્થિ માયામોસે’ અસ્તિ માયામૃષા-માયયા સહ મૃષા-માયામૃષા= સરુપટમિથ્યાભાષણમ્, ‘મિચ્છાદસણસલ્લે’ મિથ્યાદર્શનશન્યમ્-મિથ્યાદર્શન શન્યમિવ, પ્રતિક્ષણ વિવિધન્યથાવિધાયકવાન । ‘અત્થિ પાણાઙ્ગાયવેરમણે મુસાવાયવેરમણે અદિષ્ણાદાણવેરમણે મેહુણવેરમણે પરિગ્રહવેરમણે’ અસ્તિ પ્રાણાતિપાતવિરમણમ્, મૃષાવાદવિરમણમ્, અદત્તાદાનવિરમણમ્, મૈથુનવિરમણમ્, પરિગ્રહવિરમણમ્ । કેષાંચિન્મતે પ્રાણાતિપાતાદિવિરમણસ્યાગમ્યચ પ્રતિપાન્તિ તન્નિરાસાર્યં તસત્તાઽભિધાનમ્ । ‘જાવ મિચ્છાદસણસલ્લવિવેગે’ યાત્રમિથ્યાદર્શનશન્યવિવેક-મિથ્યાદર્શનશન્યસ્ય વિવેક = પૃથગ્ભાવ, તસ્માન્નિવૃત્તિરિત્યર્થ, સોઽપ્યસ્તિ । ‘સઽવ અત્થિભાવં અત્થિત્તિ વયઇ’ સર્વ મસ્તિભાવમસ્તાતિ વદતિ-સર્વ=મધત્વમ્ અસ્તિભાવ-સત્તારૂપક્રિયાસહિતો ભાવ =વસ્તુસત્ત્વમ્

હે । તથા કુદેવ કુગુરુ કુધર્મ મે શ્રદ્ધા રક્ષના મિથ્યાદર્શન હે । શન્ય કી तरह પ્રતિક્ષણ અત્યંત દુ સદાયા હોને કે કારણ यह मिथ्यादर्शन शन्य कहलाता है । (अत्थि पाणाङ्गवायवेरमणे परिग्राहवेरमणे जाव मिच्छादसणसल्लविवेगे) जो लोग हिंसादिक पाच पापों से विरक्त होने में अशक्यता प्रतिपादित करते हैं उनके लिये प्रभु कहते हैं कि ऐसी बात नहा है, प्राणातिपात से जीव विरक्त होता है, मृषावाद से जीव विरक्त होता है, एवं परिग्रह से जात्र विरक्त होता है, यावत् मिथ्यादर्शनशन्य से भी जीव विरक्त होता है । (सञ्च अत्थिभाव अत्थित्ति वयइ सञ्च णत्थिभाव णत्थित्ति वयइ) “अस्ति” यह पद सब को “अस्ति” इस रूपसे कहता है और “नास्ति” यह पद समस्त भाव को

‘માયામૃષા’ છે, અને કુદેવ, કુગુરુ, કુધર્મમા શ્રદ્ધા રાખવી તે મિથ્યાદર્શન છે, તે શન્યની માફક પ્રતિક્ષણ દુ બદાયી હોવાથી ‘મિથ્યાદર્શનશન્ય’ કહેવાય છે (અત્થિ પાણાઙ્ગવાયવેરમણે, મુસાવાયવેરમણે, અદિષ્ણાદાણવેરમણે, મેહુણવેરમણે, પરિગ્રહવેરમણે, જાવ મિચ્છાદસણસલ્લવિવેગે) જે લોક હિંસા આદિક પાચ પાપોથી વિરક્ત હોવામા અશક્યતા પ્રતિપાદિત કરે છે તેમના માટે પ્રભુ કહે છે કે એવી વાત કોઈ છે નહિ પ્રાણાતિપાતથી જીવ વિરક્ત થાય છે, મૃષાવાદથી જીવ વિરક્ત થાય છે, અદત્તાદાનથી જીવ વિરક્ત થાય છે, મૈથુનથી જીવ વિરક્ત થાય છે તેમજ પરિગ્રહથી જીવ વિરક્ત થાય છે, યાવત્ મિથ્યાદર્શનશન્યથી પણ જીવ વિરક્ત થાય છે (સઽવ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વયઇ સઽવ ણત્થિભાવ ણત્થિત્તિ વયઇ) “અસ્તિ” એ પદ બધાને અસ્તિ (છે) એ રૂપે કહે છે, અને “નાસ્તિ” એ પદ

सर्वं णत्थिभाव णत्थित्ति वयड, सुचिण्णा कम्मा सुचिण्णफला भवन्ति, दुचिण्णा कम्मा दुचिण्णफला भवन्ति, फुसड पुण्णपावे,

‘जीवोऽस्त्यजावोऽस्ति, पुण्यमस्ति, पापमस्ति’ इत्यान्वित्येन वस्तुयथार्थस्वरूपनिर्दिष्टपण-
मिति यावत्, तम ‘अस्ति’ इति कृत्वा वदति, यथा जायत्वे सति जीव, अजायत्वे सति
अजाव इत्यादि । ‘सर्वं णत्थिभाव णत्थित्ति वयड’ सर्वं नास्तिभाव नास्तीति वदति—
सर्वं नास्तिभावम्—अजायत्वे सति अजाव, अपट्यत्वे सति अपट इत्येवम्भूतो भावो नास्ति—
भावस्त नास्तीतिपदेन वदति । ‘सुचिण्णा कम्मा सुचिण्णफला भवन्ति’ सुचीणानि
कर्माणि सुचीर्णफलानि भवन्ति—सुचीर्णानि—सु=प्रशस्ततया चार्णानि= पातितानि कर्माणि=
दानादीनि, सुचीर्णफलानि—सुचीर्णं फल येषां तानि, सुचरितमूलकत्वात् पुण्यकर्मवन्धादि-
फलवन्तीत्यर्थः । ‘दुचिण्णा कम्मा दुचिण्णफला भवन्ति’ दुश्चाणानि कर्माणि दुश्चीर्ण-
फलानि भवन्ति—दुश्चीर्णानि=कुसितानीत्यर्थः, दुश्चीर्णफलानि=कुसितफलवन्ति—नरक-
निगोदादिगमनादिनिष्पन्नफलदायकानि भवन्तीत्यर्थः । ‘फुसड पुण्णपावे’ स्पृशति

“नास्ति” इस रूप से कहता है । स्वसत्तारूप क्रिया से युक्त का नाम अस्तिभाव है
एव पररूप से असत्ता का नाम नास्तिभाव है । मतलब इसका यह है कि प्रत्येक पदार्थ
स्व-द्रव्य, क्षेत्र, काल और भाव की अपेक्षा से ही अस्तित्वविशिष्ट है और पर-द्रव्य,
क्षेत्र, काल, भाव की अपेक्षा प्रत्येक द्रव्य नास्तित्वविशिष्ट है । इससे स्याद्वादसिद्धान्त का
कथन किया गया है । (सुचिण्णा कम्मा सुचिण्णफला भवन्ति) प्रशस्तभावों से संपादित
दानादिक सत्कर्म पुण्य कर्म के न करनेवाले होते हैं । पुण्यकर्म का न करना ही
इनका फल माना गया है । (दुचिण्णा कम्मा दुचिण्णफला भवन्ति) कुसितभावों से
किये कार्य कुसित—नरकनिगोदादि—फलवाले होते हैं, अर्थात् कुसित कर्मों को करनेवाला

બધા ભાવને નાસ્તિ (નથી) એ રૂપે કહે છે એવમત્તારૂપ ક્રિયાથી યુક્તનુ
નામ અસ્તિ-ભાવ છે તેમજ પરરૂપથી એવમત્તાનુ નામ નાસ્તિભાવ છે
આનો મતલબ એ છે કે પ્રત્યેક પદાર્થ સ્વ-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા ભાવની
અપેક્ષાથી જ અસ્તિત્વવિશિષ્ટ છે અને પર-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવની
અપેક્ષા તેજ પદાર્થ નાસ્તિત્વવિશિષ્ટ છે આથી સ્યાદ્વાદસિદ્ધાન્તનું કથન કર
વામાં આવેલું છે (સુચિણ્ણા કમ્મા સુચિણ્ણફલા ભવન્તિ) પ્રશસ્તભાવોથી સંપા-
દિત દાન આદિ સત્કર્મ પુણ્ય કર્મનું બધ કરવાવાળા થાય છે પુણ્યકર્મનો
બધ કરવો એજ એનું ફળ કહેવામાં આવ્યું છે (દુચિણ્ણા કમ્મા દુચિણ્ણફલા
ભવન્તિ) કુસિત ભાવોથી કરેલું કાર્ય કુસિત-નરક નિગોદ આદિ ફળવાળા થાય છે

પચાયતિ જીવા, સફલે કલ્લાણપાવણ । ધમ્મમાઢવલ્લહ-હળમેવ

પુણ્યપાપે-જીવ સુચરિતક્રિયાભિ પુણ્યમ્, અસુચરિતક્રિયાભિ પાપ ચ સ્મૃશનિ=વધ્નાતિ ।
 ‘પચાયતિ જીવા’ પ્રયાયાતિ જાગા-તર્નત્વ સ્મૃષ્ટેન=વદ્વેત-શુભાઽશુભકર્મસત્તાનન
 પુનર્જીવા ઉત્પદ્યતે, ‘મસ્મીભૂતસ્ય દેહસ્ય પુનરાગમન કુત’-ઇતિ નાસ્તિકવચન ન સયમ્
 इति भाव । तत उत्पत्तौ सयाम् ‘सफले कल्लाणपावण’ सफलं क-यागपापक-सौभाग्य-
 दौर्भाग्यहेतुत्वात् पुण्य पापञ्च शुभाशुभ कर्म सफलं भवतीति भाव । प्रकारात्तरगापि धर्मो
 पदेश भगवान् ददाति, तदेव प्रत्याह-‘धम्ममाडक्खइ’ इत्यारभ्य ‘पडिरूवे’

પ્રાગા નરકનિગોત્પત્તિકા કા પાત્ર વનતા હૈ । (ફુસડ પુણ્ણપાવે) જાગ સુચરિત ક્રિયાઓ
 દ્વારા પુણ્ય એવ અસુચરિત ક્રિયાઓ દ્વારા પાપ કા વંધ કરનવાળા હોતા હૈ । (પચાયતિ
 જીવા) શુભાશુભ કર્મો સે વદ્ધ હુઆ જીવ ઇસ સાર મ જન્મમરણ કે દુસ્તાં કો પ્રાપ્ત
 કરતા હૈ, અથાત્ જનતક કર્મ-તતિ જાગ મેં અસ્તિત્વવિશિષ્ટ રહેતી હૈ-જીવ કર્મો સે
 જનતક બધા રહેતા હૈ તનતક હી વહ મસાર મે ઉપન્ન હોતા રહેતા હૈ । ઇસ કથન સે
 નાસ્તિક કે ઇસ વાદ કા કિ-“ મસ્મીભૂતસ્ય દેહસ્ય પુનરાગમન કુત ” અર્થાત્ જબ દેહ
 મસ્મીભૂત હો જાતા હ તો પુન ઉસકા પ્રાપ્તિ નહીં હોતા હૈ-નિરાકરણ હો જાતા હૈ ।
 (સફલે કલ્લાણપાવણ) સૌભાગ્ય એવ દૌર્ભાગ્ય ક હેતુ હોને સે પુણ્ય ઔર પાપ સફલ હૈ ।

પ્રકારાત્તર સે મી પ્રમુને શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા-ઇસ વાત કો
 સૂત્રકાર-‘ધમ્મમાઢવલ્લહ’ સે લેકર ‘પડિરૂવે’ યહોં તક કે મૂલપાઠ સે પ્રદર્શિત કરતે

કુત્સિત કર્મો કરવાવાળા પ્રાણી નરક-નિગોદ આદિકના પાત્ર બને છે (ફુસડ
 પુણ્ણપાવે) એવ સુચરિત ક્રિયાઓ દ્વારા પુણ્ય તેમજ અસુચારત ક્રિયાઓ દ્વારા
 પાપના બંધ કરવાવાળા થાય છે (પચાયતિ જીવા) શુભાશુભ કર્મોથી બધા
 એલા એવ આ સ સારમા જન્મ-મરણના દુ બોને પ્રાપ્ત કરે છે અથાત્ જ્યા
 સુધી કર્મ સતતિ એવમા અસ્તિત્વવિશિષ્ટ રહેતી હોય છે-એવ જ્યા સુધી
 કર્મોથી બધાયેલા રહે છે ત્યા સુધી જ તે સ સારમા ઉત્પન્ન થયા કરે છે
 આ કથનની નાસ્તિકનો એવો વાદ કે “મસ્મીભૂતસ્ય દેહસ્ય પુનરાગમન કુત”
 અર્થાત્ જનારે દેહ ભસ્મીભૂત થઈ જાય છે તો પછી વળી ફરી તેની પ્રાપ્તિ
 થતી નથી આનુ નિગાહરણ થઈ જાય છે (સફલે કલ્લાણપાવણ) સૌભાગ્ય
 તેમજ દૌર્ભાગ્યના હેતુભૂત હોવાના કારણે પુણ્ય અને પાપ સફળ (ફળ આપ
 નારા) છે

બીજી ગીતે પણ પ્રમુએ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો-એ
 વાતને સૂત્રકાર-‘ધમ્મમાઢવલ્લહ’થી લઈને ‘પડિરૂવે’ અહીં સુધીના મૂળપાઠ

ળિગ્ગથે પાવયણે મચ્ચે અણુત્તરે કેવલિણ સસુદ્ધે પહિપુણે ણેયા-

ટયત્તેન પ્રયેન । ‘ ધમ્મમાટ્કલ્પઃ ’ ધર્મમાન્યાતિ-‘ ટ્ણમેવ ળિગ્ગથે પાવયણે સચ્ચે ’ ટ્ણમેવ નર્મય પ્રવચન મયમ્-ટ્ણ=પ્રયત્તયા વિધમાન, નર્મય-નિર્મયના=દ્રવ્યમાન-પ્રતિગહિતાના ચમિના મન્વતિ પ્રવચનમ્=આગમ, સય=મત્ત્યો હિત વાસ્તવિક્ષ । ‘ અણુત્તરે ’ અનુત્તરમ્-નાસ્ત્યુત્તર યસ્માત, નાસ્માપ્રધાનતમમન્યદસ્તાતિ ભાવ, ‘ કેવલિણ ’ કેવલિક્ષ=કેવલિપ્રણાતમ્-અદ્વિતીય તા, ‘ સસુદ્ધે ’ સશુદ્ધમ્=કપાત્તિમિ સશુદ્ધ સુવર્ણમિવ નિર્દોષમ્, ‘ પહિપુણે ’ પ્રતિપૂર્ણમ્-સર્વથા સમગ્ર-મૂત્રાપેક્ષયા માત્રાપિન્દ્વાત્તિમિ, અથા પેક્ષયા આકાદ્ક્ષાધ્યાહારાત્તિમિર્વર્જિતમ્, ‘ ણેયાટ્ણ ’ નેયાયિક્ષમ્=ન્યાયાનુગત=પ્રમાણ-પ્રાપ્તિમ્, ‘ સહકત્તણે ’ અન્યર્ત્વનમ્=માયાત્તિઅન્યચ્છેદનક્ષમમ્-અતદ્ભાવમાવિતાનાં

હૈ । ‘ ધમ્મમાટ્કલ્પઃ ’ ભગવાન ન પ્રકાગત્તર સે મા ધર્મોપદેશ ક્રિયા । જેસે-(ટ્ણમેવ ળિગ્ગથે પાવયણે સચ્ચે) પ્રયક્ષતયા વિધમાન યહ નિર્મય-દ્રવ્ય એવ ભાવરૂપ પ્રતિ સે રહિત વ્યમિયાં કા પ્રવચન-આગમ સય-મત્ત્યોં કા હિતકારક એવ યથાર્થ હૈ । (અણુત્તરે) યહ અનુત્તર હ-ઠસસે ઉત્તર-પ્રવાન ઓર દૂમરા કોદ નહા હૈ । (કેવલિણ) કારણ કિ યહ કેવલનાના દ્વાગ પ્રગાત હુઆ હ, ટ્ણાત્તિયે યહ અદ્વિતાય હૈ । (સસુદ્ધે) કપાત્તિક દ્વારા શુદ્ધ કિયે હુણ સોને કે સમાન યહ શુદ્ધ હૈ । (પહિપુણે) યહ સર્વથા પ્રતિપૂર્ણ હૈ, ન તો મૂત્ર કા અપેક્ષા સે ટ્ણમ માત્રા એવ ત્રિંદુ આદિ કે અગ્રાહાર કો આવશ્યકતા હ ઓર ન અર્થ કો અપેક્ષા સે ટ્ણમે આકાક્ષા આદિ કે અગ્રાહાર કો આવશ્યકતા હૈ, અથાન્ સત્ત પ્રકાર સે યહ પૂર્ણ હૈ । (ણેયાટ્ણ) ટ્ણ ભગવત્પત્તિષ્ઠ આગમ મ કિસાં મા પ્રમાણ સ ત્રાવા નહા આતી હૈ । (સહકત્તણે) માયામિથ્યાત્ત એવ નિદાન અન્યાં કા

દ્વારા પ્રદાનિત હરે છે ‘ ધમ્મમાટ્કલ્પઃ ’ ભગવાને પ્રગાગત્તરવી પણ ધર્મોપદેશ હરે છે જેમડે (ટ્ણમેવ ળિગ્ગથે પાવયણે સચ્ચે) પ્રત્યક્ષતયા (નજગ્ની આમેજ) વિધમાન (મોણુહ) આ નિર્મય-દ્રવ્ય તેમજ ભાવ ઉપ અન્યથી રહિત મય મીઓના પ્રવચન-આગમ મત્ત-ભવ્યોને માટે હિતકારક તેમજ યથાર્થ છે (અણુત્તરે) આ અનુત્તર ટે આનાથી ઉત્તર-પ્રવાન (મુખ્ય) ખીણુ ઠાવ નથો (કેવલિણ) ઠારણ ટે આ ટેવણજાની દ્વારા ડણીત થયેલુ (રચાએલુ) છે તે માટે આ અદ્વિતીય છે (સસુદ્ધે) કપાદિદ દ્વારા શુદ્ધ હરેલા મોના જેવુ તે શુદ્ધ છે (પહિપુણે) એ સર્વદા પરિપૂર્ણ ટે-સત્તની અપેક્ષાએ તેમા માત્રા તેમજ ત્રિંદુ આદિના અધ્યાહારની આવશ્યકતા નથી અને અર્થની અપેક્ષાથી તેમા આકાક્ષા આદિના અધ્યાહારની પણ આવશ્યકતા નથી તમામ પ્રકારે એ પૂર્ણ છે (ણેયાટ્ણ) આ ભગવદ્-ઉપદિષ્ટ આગમમા કોઈ પણ પ્રમાણથી

उए सल्लकत्तणे सिद्धिमग्गे मुत्तिमग्गे णिज्जाणमग्गे अवितहम-
विसधि मव्वदुक्खप्पहीणमग्गे इहद्विया जीवा सिज्झन्ति बुज्झन्ति

भावजन्यानि विच्छेत्तमायातीति । ‘सिद्धिमग्गे’ सिद्धिमार्ग —सिद्धि =कृतकृत्यता-तस्या
मार्ग =उपाय , ‘मुत्तिमग्गे’ मुक्तिमार्ग =सकृत्कर्मवियोगस्य दत्तु , ‘णिज्जाणमग्गे’
निवाणमार्ग —निर्वाणस्य=सकृत्कर्मभयजयस्य पारमार्थिकसुखस्य मार्ग , ‘णिज्जाणमग्गे’
निर्याणमार्ग —निर्याणम्=अपुनरावृत्त्या त्सारात् प्रस्थान तस्य मार्ग , ‘अवितह’
अवितथम्-वितथ=मिथ्या तद्विपरात-त्रिकालावाधितमित्यर्थ । ‘अविसधि’ अविसधि=
अव्यवच्छिन्न-न कदाचित्पि विच्छेत्तमुपगतम् । ‘मव्वदुक्खप्पहीणमग्गे’ सर्वदु खप्रहाण
मार्ग —सराणि=जन्ममरणादानि दु खानि प्रहीणानि यत्र स सर्वदु खप्रहीणो मोक्षस्तस्य

कर्त्तव्य (छेदन) इसी आगम से होता है । (सिद्धिमग्गे) यह आगम हा सिद्धि-कृत
कृत्यता का एक मार्ग है । (मुत्तिमग्गे) समस्त कर्मों के क्षय का यही एक उपाय है ।
(णिज्जाणमग्गे) समस्त कर्मों के क्षय से उद्भूत पारमार्थिक सुख का यही एक रास्ता
है । (णिज्जाणमग्गे) ससार में जात्र का पुन आगमन न हो इस रूप से जो जीव का
ससार से प्रस्थान होता है उसका प्रधान कारण एक यही आगम है । (अवितह) यह
आगम त्रिकाल म भी कुतर्कों द्वारा बाधित नहीं है । (अविसधि) महाविदेह क्षेत्र की
अपेक्षा से-न इसका कभी विच्छेद होता है, और न कभी विच्छेद होगा । (सव्व
दुक्खप्पहीणमग्गे) समस्त दु खों का जिसमे सर्वथा अभाव है ऐसे मोक्ष का यही एक
उत्तम मार्ग है । जिस लिये यह प्रभु द्वारा प्रतिपादित आगम पूर्वोक्त प्रकार से इन सदगुणों

બાધા આવતી નથી (મલ્લકત્તણે) માયા, મિથ્યાત્વ તેમજ નિદાન શત્યોના
કર્તાન (ઠેદન) આ આગમથી થાય છે (સિદ્ધિમગ્ગે) આ આગમજ સિદ્ધિ-કૃત
કૃત્યતાનો એક માર્ગ છે (મુત્તિમગ્ગે) સમસ્ત ડર્મોના ક્ષયનો આ એક ઉપાય
છે (ણિજ્જાણમગ્ગે) સમસ્ત ડર્મોના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતા પારમાર્થિક સુખનો
આજ એક રસ્તો છે (ણિજ્જાણમગ્ગે) સસારમા જીવતું પુન આગમન ન થાય
એ રૂપથી જે જીવતું અસારથી પ્રસ્થાન થાય છે તેનું પ્રધાન કારણ એક
આજ આગમ છે (અવિતહ) આ આગમ ત્રણ કાળમા પણ કુતર્કો દ્વારા બાધિત
નથી (અવિસધિ) મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અપેક્ષાથી નથી આનો કદી વિન્છેદ થયો,
નથી વિન્છેદ થાતો અને નથી કદી વિન્છેદ થવાનો (સવ્વદુક્ખપ્પહીણમગ્ગે)
સમસ્ત દુ ખોનો જેમા અભાવ છે એવા મોક્ષનો આ એક ઉત્તમ માર્ગ છે
જેથી પ્રભુ દ્વારા પ્રતિપાદન કરેલું આ આગમ પૂર્વોક્ત એવા સદ્ગુણોથી યુક્ત

મુચ્ચંતિ પરિણિવ્વાયતિ સર્વદુઃખાણમંતં કરેતિ । એગચ્ચા પુણ

માર્ગ, યત એવ સદ્ગુણગુમ્ફિત નૈર્ગ્ન્ય પ્રવચનમ્, અતએવ 'દ્વિદિયા જીવા સિજ્ઞતિ' ઇહ સ્થિતા જાગ્રા સિધ્ધ્યન્તિ-ઇહ=નૈર્ગ્ન્યપ્રવચને સ્થિતા=અત્તત્તારાધના જાગ્રા સિધ્ધ્યન્તિ=સિદ્ધિપદ પ્રાપ્તુવન્તિ, અણિમાદિસિદ્ધિ વા 'બુજ્ઞતિ' બુધ્ધ્યન્તે-કેવલજ્ઞાનપ્રાપ્ત્યા નિરોપ-વિરોધ જાનન્તિ, 'મુચ્ચતિ' મુચ્ચન્તે-મરોપગ્રાહિગા કર્મણા નિરગ્નપ્રત્યાત્, 'પરિણિ-વ્વાયતિ' પરિણિર્વાન્તિ-કર્મજન્યસકલસ તાપવિરહાત્, વ્રતન્યસાગ વક્તિ-'સર્વદુઃખાણ-મત કરેતિ' સર્વદુઃખાણમન્ત કુર્વતિ-સર્વેષા આગમિકમાનસિકાના દુઃખાણમ્ અત=નાગ કુર્વન્તિ ।

‘એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો’ એગચ્ચા પુનરેકે મન્તા — એકેવ અર્ચા=મવિધ્યતી મનુષ્યતનુર્યેષા તે એકાર્ચા સત્, પુનરેકે=કેચિદ્ મન્તા =નૈર્ગ્ન્યપ્રવ-સે યુક્ત છે । ઇસાલિયે (દ્વિદિયા જીવા સિજ્ઞતિ) જો જાગ્ર દસર્કી આગધના મે અપને જાગ્રન કા ઉત્તર્ગ કર દેતે હૈં વે નિયમત સિદ્ધિપદ કે પ્રાપક હોતે હે, (અણિમાદિ-સિદ્ધિ વા) અથવા ઇસ લોક મ અણિમાદિ સિદ્ધિ કે ધારક હોતે હ । (બુજ્ઞતિ) કેવલજ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ સે સમી વસ્તુઓ કો જાનતે હે । (મુચ્ચતિ) મરોપગ્રાહિકમો કા સમ્પૂર્ણરૂપ સે નાગ હોને કે કારણ વે મુક્ત હો જાતે હ । (પરિણિવ્વાયતિ) કર્મજન્ય સમસ્ત તાપ કે વિરહ સે વે શીતલીભૂત હો જાતે હે । (સર્વદુઃખાણમત કરેતિ) આગમિક એવ માનસિક સમસ્ત દુઃખો કા વે હી અત કરનેવાલ હોતે હૈ । (એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો) ઇસ નિર્ગ્ન્ય પ્રવચન કી આરાધના કરનેવાલે મવ્ય જીવ વર્તમાન આગર કે છૂટ જાને કે બાદ માત્ર એક બાર મનુષ્ય આગર ધારણ કરતે હે, અર્થાત્ વ એકાવતારા હોતે હૈ । વે મવ્ય જીવ ઇસ આગર કે છૂટને પર (પુવ્વમ્માવસેસેણ) પૂર્વકમો કે વોંકી

છે તેથી જ (દ્વિદિયા જીવા સિજ્ઞતિ) જે જીવ આની આરાધનામા પોતાના જીવનને ઉત્સર્ગ કરી દે છે તેઓ નિયમત-નિશ્ચયથી-સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થાય છે, (અણિમાદિસિદ્ધિ વા) આ લોકમા અણિમાદિ-સિદ્ધિને પામે છે (બુજ્ઞતિ) કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી બધી વસ્તુઓ બાણે છે (મુચ્ચતિ) ભવોપગ્રાહિ કર્મોને સંપૂર્ણ રૂપે નાશ થવાના કારણે તેઓ મુક્ત થઈ જાય છે (પરિણિવ્વાયતિ) કર્મ-જન્ય સમસ્ત તાપના વિરહથી (ત્યાગથી) તેઓ શીતલીભૂત બની જાય છે (સર્વદુઃખાણમત કરેતિ) શારીરિક તેમજ માનસિક સમસ્ત દુઃખોના તેઓ અત કરવાવાળા હોય છે (એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો) આ નિર્ગ્ન્ય પ્રવચનની આરાધના કરવાવાળા ભવ્ય જીવ વર્તમાન શરીર છૂટી જવા બાદ માત્ર એકવાર મનુષ્ય શરીરને ધારણ કરે છે અર્થાત્ તેઓ એકાવતારી થાય છે તે ભવ્ય

उए सल्लकत्तणे सिद्धिमग्गे मुत्तिमग्गे णिज्जाणमग्गे अवितहम-
विसधि सव्वदुक्खप्पहीणमग्गे इहद्विया जीवा सिज्झंति बुज्झंति

भावगत्यानि विच्छेत्तमायात्तानि । ‘सिद्धिमग्गे’ सिद्धिमार्ग – सिद्धि = कृतकृत्यता – तस्या
मार्ग = उपाय , ‘मुत्तिमग्गे’ मुक्तिमार्ग = समस्त कर्मवियोगस्य दत्तु , ‘णिज्जाणमग्गे’
निर्वाणमार्ग – निर्वाणस्य = सकल कर्मभयत्रयस्य पारमाधिकसुखस्य मार्ग , ‘णिज्जाणमग्गे’
निर्याणमार्ग – निर्याणम् = अपुनरावृत्त्या मसारात् प्रस्थान तस्य मार्ग , ‘अवितह’
अवितथम् – वितथ = मिथ्या तद्विपरीत – त्रिकालाबाधितमित्यर्थ । ‘अविसधि’ अविसधि =
अव्यवच्छिन्न – न कदाचिदपि विच्छेत्तमुपगतम् । ‘सव्वदुक्खप्पहीणमग्गे’ सर्वदुःखप्रहीण
मार्ग – सव्वणि = जन्ममरणानि दुःखानि प्रहीणानि यत्र स सर्वदुःखप्रहीणो मोक्षस्तस्य

कर्त्तन (छेदन) इसी आगम से होता है । (सिद्धिमग्गे) यह आगम ही सिद्धि-कृत
कृत्यता का एक मार्ग है । (मुत्तिमग्गे) समस्त कर्मों के क्षय का यही एक उपाय है ।
(णिज्जाणमग्गे) समस्त कर्मों के क्षय से उत्पन्न पारमार्थिक सुख का यही एक रास्ता
है । (णिज्जाणमग्गे) मसार में जात्र का पुन आगमन न हो इस रूप से जो जीव का
ससार से प्रस्थान होता है उसका प्रधान कारण एक यही आगम है । (अवितह) यह
आगम त्रिकाल में भी कुतर्कों द्वारा बाधित नहीं है । (अविसधि) महाविदेह क्षेत्र की
अपेक्षा से – न इसका कभी विच्छेद होता है, और न कभी विच्छेद होगा । (सव्व
दुक्खप्पहीणमग्गे) समस्त दुःखा का जिसमें सर्वथा अभाव है ऐसे मोक्ष का यही एक
उत्तम मार्ग है । जिस लिये यह प्रभु द्वारा प्रतिपादित आगम पूर्वोक्त प्रकार से इन सद्गुणों

બાધા આવતી નથી (સલ્લકત્તણે) માયા, મિથ્યાત્વ તેમજ નિહાન શત્રોના
હત્તન (છેદન) આ આગમથી થાય છે (સિદ્ધિમગ્ગે) આ આગમજ સિદ્ધિ-કૃત
કૃત્યતાનો એક માર્ગ છે (મુત્તિમગ્ગે) સમસ્ત હર્મોના ક્ષયનો આ એક ઉપાય
છે (ણિજ્જાણમગ્ગે) સમસ્ત હર્મોના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતા પારમાર્થિક સુખનો
આજ એક ન્તો છે (ણિજ્જાણમગ્ગે) સ સારમા જીવનુ પુન આગમન ન થાય
એ રૂપથી જે જીવનુ સ સારથી પ્રસ્થાન થાય છે તેનુ પ્રધાન કારણ એક
આજ આગમ છે (અવિતહ) આ આગમ ત્રણ કાળમા પણ કુતર્કો દ્વારા બાધત
નથી (અવિસધિ) મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અપેક્ષાથી નથી આનો કદી વિન્છેદ થયો,
નથી વિન્છેદ થાતો અને નથી કદી વિન્છેદ થવાનો (સવ્વદુક્ખપ્પહીણમગ્ગે)
સમસ્ત દુઃખોનો જેમા અભાવ છે એવા મોક્ષનો આ એક ઉત્તમ માર્ગ છે
જેથી પ્રભુ દ્વારા પ્રતિપાદન કરેલુ આ આગમ પૂર્વોક્ત એવા સદ્ગુણોથી યુક્ત

મુચ્ચંતિ પરિણિવ્વાયતિ સર્વદુઃખાણમત કરેતિ । એગચ્ચા પુણ

માર્ગ, યત એવ સદ્ગુણગુમ્ફિત નૈર્ગન્થ પ્રવચનમ્, અતએવ 'ઇહદ્વિયા જીવા સિજ્ઞતિ' ઇહ સ્થિતા જીવા સિધ્ધ્યન્તિ-ઇહ=નૈર્ગન્થપ્રવચન સ્થિતા=એતદ્વારાધના જાગ્રા સિધ્ધ્યન્તિ=સિદ્ધિપદ પ્રાપ્નુવન્તિ, અણિમાદિસિદ્ધિ વા 'બુજ્ઞતિ' બુ યતે-કેવલજ્ઞાનપ્રાપ્ત્યા નિ શેષ-વિશેષ જાનન્તિ, 'મુચ્ચતિ' મુચ્ચતે-ભવોપગ્રાહિણા કર્મણા નિરશનપ્રત્યાત્, 'પરિણિ-વ્વાયતિ' પરિનિર્વાન્તિ-કર્મજન્યસકલસન્તાપવિરહાત્, વક્તવ્યસાર વક્તિ-'સર્વદુઃખાણ-મત કરેતિ' સર્વદુઃખાણમન્ત કુર્વન્તિ-સર્વેષા શારીરિકમાનસિકાના દુઃખાણમ્ અત=નાશ કુર્વન્તિ ।

‘એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો’ એકાચા પુનરેકે મદન્તા - એકેવ અર્ચા=મવિધ્યતી મનુષ્યતનુર્યેષા તે એકાર્ચા સન્ત, પુનરેકે=કચિદ્ મદન્તા =નૈર્ગન્થપ્રવ-સે યુક્ત હે । ઇસાલિયે (ઇહદ્વિયા જીવા સિજ્ઞતિ) જો જાગ્રા ઇસકી આરાધના મે અપને જાગ્રાન કા ઉત્સર્ગ કર દેતે હે વે નિયમત સિદ્ધિપદ કે પ્રાપક હોતે હે, (અણિમાદિ-સિદ્ધિ વા) અથવા ઇસ લોક મેં અણિમાદિ સિદ્ધિ ક ધારક હોતે હે । (બુજ્ઞતિ) કેવલજ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ સે સમા વસ્તુઓ કો જાનતે હે । (મુચ્ચતિ) ભવોપગ્રાહિકર્મો કા સમ્પૂર્ણરૂપ સે નાશ હોને કે કારણ વે મુક્ત હો જાતે હે । (પરિણિવ્વાયતિ) કર્મજન્ય સમસ્ત સ્તાપ કે વિરહ સે વે શીતલીભૂત હો જાતે હે । (સર્વદુઃખાણમત કરેતિ) શારીરિક એવ માનસિક સમસ્ત દુઃખો કા વે હા અન્ત કરનેવાલ હોતે હે । (એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો) ઇસ નિર્ગન્થ પ્રવચન કી આરાધના કરનેવાલે મન્ય જાવ વર્તમાન શરીર કે છૂટ જાને કે વાદ માત્ર એક વાર મનુષ્ય શરીર ધારણ કરતે હ, અથાત્ વ એકાગ્રતારા હોતે હે । વે મન્ય જીવ ઇસ શરીર કે છૂટને પર (પુન્નવકમ્માવસેસેણ) પૂર્વકર્મો કે વોંકી

છે તેથી જ (ઇહદ્વિયા જીવા સિજ્ઞતિ) જે જીવ યાની આરાધનામા પોતાના જીવનને ઉત્તમગં ડગી દે છે તેઓ નિયમત-નિશ્ચયથી-સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થાય છે, (અણિમાદિસિદ્ધિ વા) આ લોકમા અણિમાદિ-સિદ્ધિને પામે છે (બુજ્ઞતિ) કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી બધી વસ્તુઓ જાણે છે (મુચ્ચતિ) ભવોપગ્રાહિ કર્મોને સંપૂર્ણ રૂપે નાશ થવાના ડારણે તેઓ મુક્ત થઈ જાય છે (પરિણિવ્વાયતિ) કર્મ-જન્ય સમસ્ત સ્તાપના વિરહથી (ત્યાગથી) તેઓ શીતલીભૂત બની જાય છે (સર્વદુઃખાણમત કરેતિ) શારીરિક તેમજ માનસિક સમસ્ત દુઃખોના તેઓ અત કરવાવાળા હોય છે (એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો) આ નિર્ગન્થ પ્રવચનની આરા-ધના કરવાવાળા મન્ય જીવ વર્તમાન શરીર છૂટી જવા બાદ માત્ર એકવાર મનુષ્ય શરીરને ધારણ કરે છે અર્થાત તેઓ એકાગ્રતાથી થાય છે તે મન્ય

एगे भयतारो पुत्रकम्मावसेसेण अण्णयरेसु देवलोएसु देवत्ताए
उववत्तारो भवति, महड्ढिएसु जाव महासुक्खेसु दूरंगडएसु
चिरट्ठिएसु । ते णं तत्थ देवा भवति—महिड्ढिया जाव चिर-

चनस्याराधका भव्या, 'पुत्रकम्मावसेसेण' पूर्वकमाऽवगण, 'अण्णयरेसु देवलोएसु
देवत्ताए उववत्तारो भवति' अत्यंतमेव दयालुपु दानेनोपत्तारो भवति 'महड्ढिएसु
जाव महासुक्खेसु दूरंगडएसु चिरट्ठिएसु' महर्द्धिकेषु यावमहासौख्येषु—अत्र याव
च्छब्दात्='महज्जुएसु, महाजलेसु, महायसेसु, महाणुभागेसु' इति द्रव्यम् ।
प्राग्-व्याख्यातमेतत् । दूरगतिकेषु=अनुत्तरविमानान्निष्ठ चिरस्थितिकेषु—चिर=बहुसागरो
पमा स्थितिर्येषु तेषु । 'ते ण तत्थ देवा भवति' त सल्ल तत्र देवा भवति, कीदृशा देवा
भवतात्यत्राऽऽह—'महिड्ढिया' महर्द्धिका =महर्द्धि-पत्ता, यावत्—'चिरट्ठिया' चिर

रहने के कारण (अण्णयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवति महड्ढिएसु जाव
महासुक्खेसु दूरंगडएसु चिरट्ठिएसु) महर्द्धिक—विमान आदि महासम्पत्तिवाले, महाद्युतिक=
विविध रत्न आदि का महाकान्तिवाले, महाजल—अत्यंत स्थिर अर्थात् द्रव्यरूप से शाश्वत,
महायशस्वी—शास्त्रों द्वारा प्रशंसित, महानुभाग—महाप्रभावशाली, महासौख्य—अत्यन्त सुख
के निधानरूप, चिरस्थितिक—बहुत सागरोपमका स्थितिवाले, दूरगतिक—मनुष्यलोक आदि से
अत्यंत दूरवर्ती, ऐसे अनुत्तर विमानादिक देवलोकों में से किसी एक देवलोक में उत्पन्न
होते हैं । (ते ण तत्थ देवा) व देव वहाँ पर (भवति महिड्ढिया जाव चिरट्ठिया)
महर्द्धिक—विमान आदि की महासम्पत्तिवाले, महाद्युति—शरीर और आभरण का महा

આ શરીર છૂટી જતા (પુત્રવકમ્માવસેસેણ) પૂર્વ ડર્મો બાકી રહેવાના કારણે
(અણ્ણયરેસુ દેવલોએસુ દેવત્તાએ ઉવવત્તારો ભવતિ મહડ્ઢિએસુ જાવ મહાસુક્કેસુ દૂર
ગડએસુ ચિરટ્ઠિએસુ) મહર્દ્ધિક-વિમાન આદિ મહાસંપત્તિવાળા, મહાદ્યુતિક
વિવિધ રત્નઆદિની મહાકાન્તિવાળા, મહાખલ-અત્યંત સ્થિર અર્થાત્ દ્રવ્યરૂપથી
શાશ્વત, મહાયશસ્વી-શાસ્ત્રો દ્વારા પ્રશંસિત, મહાનુભાગ મહાપ્રભાવશાલી, મહા
સૌખ્ય-અત્યંત સુખના નિધાન રૂપ, ચિરસ્થિતિક-બહુ સાગરોપમની સ્થિતિ
વાળા, દૂરગતિક-મનુષ્ય લોક આદિથી અત્યંત દૂરવર્તી, એવા અનુત્તર વિમા
નાદિક દેવલોકમાના કેાઇ એક દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે (તે ણ તત્થ દેવા)
ત દેવ ત્યાં (ભવતિ મહિડ્ઢિયા જાવ ચિરટ્ઠિયા) મહર્દ્ધિક-વિમાન આદિની મહા
સંપત્તિ વાળા, મહાદ્યુતિ-શરીર અને આભરણની મહાકાન્તિવાળા, મહાખલ

દ્વિડ્યા હાર-વિરાડ્ય-વચ્છા જાવ પમાસમાણા કપ્પોવગા ગતિ-

સ્થિતિકા = ચિરકાલસ્થિતિકા, 'હારવિરાડ્યવચ્છા' હારવિરાજિતવક્ષસ્કા = હારમૂપિતહૃદયા, 'જાવ પમાસમાણા' યાવત્ પ્રમાસમાના - યાવચ્છન્દાદિદૃશ્યમ્ - 'કડય-તુડિય-થંભિય-મુયા' કટક-તુટિત-સ્તમ્ભિત-મુજા 'અગય-કુડલ-મટ્ટ-ગડયલ-કળ્લપીઠ-ધારી' અઘ્ગ-કુડલ-ગડયલ-કર્ગપીઠ-ધારિણ 'વિચિત્ત-વત્થા-ભરણા' વિચિત્ર-વસ્ત્રા-ભરણા, 'વિચિત્તમાલા' વિચિત્રમાલા, 'મડલિમડડા' મૌલિમુકુટા, 'કલ્લાણગ-પવર-વત્થ-પરિહિયા' કન્યાણક-પવર-વસ્ત્ર-પરિહિતા, 'કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-પુલેવણા' કન્યાણક-પવર-માન્યા-નુલેપના, 'માસુરવોંદી' માસ્વરદેહા, 'પલવ-વણમાલપરા' પ્રલમ્બવનમાલાધરા 'દિવ્વેણ સઘાણ' દિવ્યેન સઘાતેન, 'દિવ્વેણ સઠાણેણ' દિવ્યેન સ્થાનેન = સુન્દરેણાઽઽકોરેણ, 'દિવ્વાણે ઇડ્ઢીણે' દિવ્યયા ઋદ્ધ્યા, 'દિવ્વાણે જુર્ડેણે' તિવ્યયા દ્યુત્યા, 'દિવ્વાણે પમાણે' દિવ્યયા પ્રમયા 'દિવ્વાણે છાયાણે' દિવ્યયા છાયયા, 'દિવ્વાણે અચ્ચીણે' દિવ્યેન અર્ચિષા = દિવ્યેન તેજસા, 'દિવ્વાણે લેસાણે' દિવ્યયા લેસ્યયા, 'દસ દિસાઓ ઉજ્જોયમાણા' દશ દિગા ઉદ્યોતયન્ત - સમન્તાત્સર્વાન્ દિગાભોગાન્ વિભાસયન્ત ઇતિ। 'પમાસમાણા' પ્રમા-

કાતિવાલે, મહાગલ-ગરાર સે અત્યન્ત વલગાન્, મહાયગસ્વી-અયન્ત યગગાલે, મહાનુભાગ-અત્યન્ત પ્રભાવગાલી, મહાસૌર્ય-સુરપુજ કો ભોગનગાલે ઔર ચિરસ્થિતિક-અનેક સાગરો-પમસ્થિતિગાલ હોતે હ. ટનકા વક્ષ સ્થલ સદા હારો કી માલાઓ સે સુગોમિત રહા કરતા હે। (જાવ પમાસમાણા) યહૌં 'જાવ' શબ્દ સે (કડય-તુડિય-થંભિય-મુયા અગય-કુડલ-ગડયલ-કળ્લપીઠ-ધારી વિવિત્ત-વત્થા-ભરણા વિચિત્તમાલા મડલિમડડા કલ્લાણગ-પવર-વત્થ-પરિહિયા કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-પુલેવણા માસુરવોંદી પલવ-વણમાલ-ધરા દિવ્વેણ સઘાણ દિવ્વેણ સઠાણેણ દિવ્વાણે ઇડ્ઢીણે દિવ્વાણે જુર્ડેણે દિવ્વાણે પમાણે દિવ્વાણે છાયાણે દિવ્વાણે અચ્ચીણે દિવ્વાણે

શરીરે ધણા બળવાન્, મહાયશસ્વી-અત્યન્ત યશવાળા, મહાનુભાગ-અત્યન્ત પ્રભા-વશાળી, મહાસૌખ્ય-સુખપુજને ભોગવવાવાળા અને ચિરસ્થિતિક-અનેક સાગરો-પમસ્થિતિવાળા થાય છે એમનું વક્ષ સ્થલ સદા હારોની માલાઓથી સુશોભિત રહ્યા હરે છે (જાવ પમાસમાણા) અહીં 'જાવ' શબ્દથી (કડય-તુડિય-થંભિય મુયા અગય-કુડલ-ગડયલ-કળ્લપીઠ-ધારી વિવિત્ત-વત્થા-ભરણા વિચિત્ત-માલા મડલિમડડા કલ્લાણગ-પવર-વત્થ-પરિહિયા કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-પુલેવણા માસુર વોંદી પલવ-વણમાલ-ધરા દિવ્વેણ સઘાણ દિવ્વેણ સઠાણેણ દિવ્વાણે ઇડ્ઢીણે દિવ્વાણે જુર્ડેણે, દિવ્વાણે પમાણે, દિવ્વાણે છાયાણે, દિવ્વાણે અચ્ચીણે, દિવ્વાણે લેસાણે દસ

કહ્યાણા ઠિઙ્કહ્યાણા આગમેસિમદા જાવ પહિરુવા । તમાઢવસઢ-

સમાના = પ્રકર્ષે ગ ગ્રોભમાના 'કપ્પોવગા' કપ્પોવગા — કપ્પ = ઢ — સામાનિક — ત્રાયસ્થિગ
પારિપદા ત્મરક્ષ લોકપાલા નીક પ્રકીર્ગકા મિયોગ્ય-કિન્ચિપિક-અપદામ્વસ્થ આચારસ્તમુપ
ગતા = પ્રાપ્તા, સૌધર્માદિદેવલોકનાસિપૈમાનિકદેવન પ્રાપ્તા, 'ગઢ્કહ્યાણા' ગનિકન્યાણા —
કન્યાણા ગતિર્યેપા તે તથા, અથવા-ગયા = ચતુર્ગતિકલોક દેવગતિરૂપયા કન્યાણા =

લેસાણ દસ દિસાઓ ઉજ્જોવેમાણા પમાસમાણા) હસ પાઠ કા મપદ દુઆ હૈ, હસ
કા અર્થ હસ પ્રકાર હૈ-હનકી મુજાઈ કટક-કહે ઓર ત્રુટિત-મુજનવ હન અમૂળ્ગો સે
વિમૂષિત રહા કરતી હૈ । વાકી કે હન સમસ્ત પદો કા અર્થ પીછે જહા પર દવા કે
આગમન કા વર્ણન ક્રિયા ગયા હૈ હસ ૩૩વેં સૂત્ર મેં લિખા જા ચુકા^૧ હૈ । (કપ્પોવગા)
હન્દ્ર, સામાનિક, ત્રાયસ્થિશ, પારિપદ, આત્મરક્ષક, લોકપાલ, અનીકાધિપતિ, પ્રકીર્ગક,
આમિયોગ્ય, કિન્ચિપિક, યે દગ પ્રકાર કે દેવ જહાં હોતે હૈં હન દેવલોકોં કા નામ કપ્પ હૈ ।
હન કપ્પો મેં જો ઉત્પન્ન હોતે હૈં હનકા નામ કપ્પોવગ હૈ । સૌધર્માદિક દેવલોક સે અચ્યુત
દેવલોક તક કે દેવ કપ્પોવગ કહલાતે હૈ, વયોં કિ યહીં તક હન્દ્રાદિક ૧૦ પ્રકાર કે
દેવોં કા વ્યવહાર હોતા હૈ, હનકે વાદ નહીં ! (ગઢ્કહ્યાણા) હનકી ગતિ કન્યાણકારી
હોતી હૈ, અથવા ચતુર્ગતિક હસ લોક મેં યે દેવગતિ મેં રહનેવાલે હોને કે કારણ ઉત્તમ
હોતે હૈ, હસ અપેક્ષા યે ગતિકલ્યાણ કહ ગયે હૈ । (ઠિઙ્કહ્યાણા) અનેક પન્યાપમ-

(૧) અસુરકુમારોં કે વર્ણન મેં હન સમસ્ત પદો કા અર્થ લિખા ગયા હૈ ।

દિસાઓ ઉજ્જોવેમાણા પમાસમાણા) આ પાઠનો સ અહ કયોં છે આનો અર્થ
આ પ્રકારે છે એમની ભુજાઓ કટક (કહા) અને ત્રુટિત-ભુજબધ એ
આભૂષણોથી શણગારેલી રહે છે બાકીના આ બધા પદોનો અર્થ અગાઉ
જ્યા દેવોના આગમનનુ વર્ણન કર્યું છે તે ઉત્તમા સૂત્રમા લખાઈ ગયું છે^૧
(કપ્પોવગા) હન્દ્ર, સામાનિક, ત્રાયસ્થિશ, પારિપદ, આત્મરક્ષક, લોકપાલ,
અનીકાધિપતિ, પ્રકીર્ણક, આલિયોગ્ય, કિરિબવિક, આ દશ પ્રકારના દેવ જ્યા
હોય છે તે દેવલોકનુ નામ કટપ છે આ કટપોમા જે ઉત્પન્ન થાય છે
તેમના નામ કટપોવગ છે સૌધર્માદિક દેવલોકથી લઈને અચ્યુત દેવલોક
સુધીના દેવ કટપોવગ કહેવાય છે કેમકે અહીં સુધી ઇદ્રાદિ ૧૦ પ્રકારના
દેવોનો વ્યવહાર થાય છે ત્યાર પછી નહિ (ગઢ્કહ્યાણા) તેમની ગતિ કટ્યાણ
કારી હોય છે અથવા ચતુર્ગતિક આ લોકમા તેઓ દેવગતિમા રહેવાવાળા
હોવાને કારણે ઉત્તમ હોય છે આ અપેક્ષાથી તેઓ ગતિકટ્યાણ કહેવાય છે

(૧) અસુરકુમારોના વર્ણનમા આ બધા પદોનો અર્થ લખાઈ ગયો છે

एव खलु चउहि ठाणेहि जीवा णेरइयत्ताए कम्म पकरेंति,

મદ્રરૂપા , ' ટિટ્ઠકહાણા ' સ્થિતિકન્યાણા =અનેકપયોપમસાગરોપમરૂપચિરસ્થિતિકા
'આગમેસિમદા' આગમિપ્યદ્ભદ્રા -આગમિપ્યત્=આગામિકાલમાવિ ભદ્ર=કન્યાણ-નિર્વાણરૂપ
યેષા તે તથા, 'જાવ પહિરુવા' યાવત્પ્રતિરૂપા =અતિરમણીયાઽકારા , યાવચ્છન્નાત-
'પ્રામાત્રીયા ટર્જનાયા અભિરૂપા' ઇતિ ત્રો વમ્ । પુનરપિ 'તમાદ્વલ્લહ' તદાચ્છે=તપ્રવચન
કથયતિ-'**एव खलु चउहि ठाणेहि जीवा णेरइयत्ताए कम्म पकरेंति** ' એવ સલ્લ
ચતુર્મિ મ્યાનૈર્જીવા નૈરયિકતાયા કમાગિ પ્રકુર્વતિ, તત્ર નૈરયિકતાયા =નારકિત્વસ્ય,

સાગરોપમ તદ્દેવલોક મ્ ઇનકી સ્થિતિ હોને કે કારણ યે દેવ સ્થિતિકન્યાણ કહે ગયે હ ।
ઇનમ સે આકર હી તો મનુષ્યપયાય લેકર જીવ નિર્વાણ-મુક્તિ કા લાભ કરતે હૈ, અત વે
(આગમેસિમદા) આગમિપ્યદ્ભદ્ર કહે ગયે હૈ । (જાવ પહિરુવા) યહૌ પર 'યાવત્' શબ્દ
સે "પ્રાસાત્રીયાઃ, ટર્જનીયાઃ, અભિરૂપાઃ" ઇન પદો કા મી મપ્રટ્ હુઆ હૈ । 'પ્રાસા
ત્રીયાઃ' ટટ્ ટેગ્ગને સે મન પ્રસન્ન હો જાતા હૈ । અત એવ યે 'ટર્જનીયાઃ' ટર્જનાય હૈ ।
'અભિરૂપાઃ' ઇનકે રૂપ કી સુન્દરતા પ્રતિક્ષણ નવીન નવાન ભાવ સે વઢતી રહતી હો
તેમે યે માદ્દમ હોતે હૈ, ઇસલિયે યે અભિરૂપ હૈ । 'પ્રતિરૂપાઃ' ઇનકે રૂપ કી તુલના નહા
હો સક્તા હૈ, ક્યો કિ ઇનકા રૂપ અસાધારણ હોતા હૈ, અર્થાત્ યે અનુપમ સુન્દર હોતે હૈ ।
અવ ઇસ પ્રવચન કા કયા ફલ હૈ ? ઇસકો કહતે હૈ—

(**एव खलु चउहि ठाणेहि जीवा णेरइयत्ताए कम्म पकरेंति**) यह जीव
चार कारगो द्वारा नरक में ले जानेवाले कर्मों को करते हे, अत इस बात को प्रभु प्रकट

(ટિટ્ઠકહાણા) અનેક પદ્યોપમ સાગરોપમ સુધી દેવલોકમા તેમની સ્થિતિ
હોવાના કારણે તે દેવો સ્થિતિકન્યાણ કહેવાય છે તેમાથી આવીને જ મનુ
ષ્યપર્યાય પ્રાપ્ત કરી એવ નિર્વાણ-મુક્તિના લાભ કરે છે, માટે તેઓ (આગ-
મેસિમદા) આગમિપ્યદ્ભદ્ર કહેવાય છે (જાવ પહિરુવા) અહી યાવત્
શબ્દથી 'પ્રામાત્રીયા, ટર્જનીયા, અભિરૂપા' એ પદોનો પણ સંબંધ થયો છે
'પ્રાસાત્રીયા' -એમને જોતા મન પ્રસન્ન થઈ જાય છે આ માટે જ તેઓ
'ટર્જનીયા' ટર્જનીય છે 'અભિરૂપા' એમના રૂપની સુન્દરતા પ્રતિક્ષણ નવીન
નવીન ભાવથી વધતી જતી હોય તેમ તેઓ જણાય છે, તે માટે તેઓ અભિ-
રૂપ છે 'પ્રતિરૂપા' તેમના રૂપની તુલના ન થઈ શકે, કેમકે તેમનું રૂપ
અસાધારણ હોય છે, અર્થાત્ તેઓ અનુપમ સુન્દર હોય છે હવે આ પ્રવ
ચનનું શુ ફલ છે ? તે કહે છે—

(**एव खलु चउहि ठाणेहि जीवा णेरइयत्ताए कम्म पकरेंति**) આ એવ ચાર

णेरइयत्ताए कम्म पकरेत्ता णेरइएसु उववज्जति, तं जहा—महा-
रभयाए १ महापरिग्गहयाए २ पंचिंदियवहेणं ३ कुणिमाहारेणं
४, एव एएणं अभिलावेण । तिरिक्खजोणिएसु—१ माइल्लयाए

‘ णेरइयत्ताए कम्म पकरेत्ता णेरइएसु उववज्जति ’ नैरयिकतायै कमाणि प्रवृत्तयः=प्रकरणेण
विधाय नैरयिकेषु उपपद्यन्ते=नारकजीवाना मये जायन्ते, तजहा=तद्यथा=येन प्रकरणेण नैरयि
केषु जायन्ते तत् कथयति सूत्रकार—१ ‘ महारभयाए ’ महारम्भनया=सावयाऽऽरम्भ
बाहुल्येन,—२ ‘ महापरिग्गहयाए ’ महापरिग्रहतया=परिग्रहाधिस्येन, ३ ‘ पंचिंदियवहेण ’
पञ्चेन्द्रियवधेन=पञ्चेन्द्रियप्राणिना हिंसया, ४ ‘ कुणिमाहारेण ’ कुणपाहारेण=मासाहारेण, ‘ एव
एएण अभिलावेण ’ एवमेतेनाभिलापेन=कथनेन ‘ तिरिक्खजोणिएसु ’ तिर्यग्योनिषु—तिरश्चा
यो नय =उत्पत्तिस्थानानि तत्र, १—माइल्लयाए णियडिल्लयाए ’ मायाप्रितया निवृत्तिमत्तया—
माया=परवञ्चना सैषामस्तीति मायाप्रित तेषा भावस्तत्ता तथा, निवृत्ति—मायान्तरणार्थं
मायात्तरकरण सैषामस्तीति निवृत्तिमन्त, तद्भावो निवृत्तिमत्ता तथा, २ ‘ अलियवयणेण ’

करते हैं—(त जहा) वे चार कारण ये हैं—(महारभयाए) महा—आरम्भ, (महा-
परिग्गहयाए) महापरिग्रह, (पंचिंदियवहेण) पंचेन्द्रिय जीवों का वध करना,
(कुणिमाहारेण) मास का आहार करना । इन चार कारणों से (णेरइयत्ताए कम्म पक-
रेत्ता णेरइएसु उववज्जति) नरक में ले जाने के योग्य कर्मों का उपार्जन होता है, इस
लिये ये जीव नरक में उत्पन्न होते हैं । (एव एएण अभिलावेण) इसी प्रकारका चार
कारण रूप कथन (तिरिक्खजोणिएसु) तिर्यञ्च गति में उत्पन्न कराने वाले कर्मों का
भी है । वे चार कारण ये हैं—(माइल्लयाए) मायाचारी करना (णियडिल्लयाए) एव माया
को स्वरण करने के लिये और अधिक मायाचारी करना १, (अलियवयणेण) असत्य

કારણો દ્વારા નરકમાં લઈ જનારા કર્મો કરે છે, (તજહા) તે ચાર કારણ આ છે—
(મહારમયાણ) મહા આરભ, (મહાપરિગ્ગહયાણ) મહાપરિગ્રહ, (પચ્ચિંદિયવહેણ) ૫ ચે
દ્રિય જીવોનો વધ કરવો, (કુણિમાહારેણ) માંસનો આહાર કરવો આ ચાર કારણોથી
(ણેરइयत्ताए कम्म पकरेत्ता णेरइएसु उववज्जति) નરકમાં લઈ જવા યોગ્ય કર્મોનું ઉપા
ર્જન થાય છે તેથી તે જીવ નરકમાં જાય છે (एव एएण अभिलावेण) આ પ્રકારના ૪
ચાર કારણ રૂપ કથન (तिरिक्खजोणिएसु) તિર્યંચ ગતિમાં ઉત્પન્ન કરાવનારા કર્મોનું
પણ છે તે ચાર કારણ આ છે—(माइल्लयाए) માયાચારી કરવું, (णियडिल्लयाए)
તેમજ માયાનું સ્વરણ કરવા માટે—ઢાકવા માટે અન્ય માયાચારી કરવું (૧)

ગિયડિલ્લયાણ, ૨ અલિયવયણેણ, ૩ ઉક્કચણયાણ, ૪ વંચણયાણ।
મણુસ્સેસુ-પગડમદયાણ ૧, પગડવિણીયયાણ ૨, સાણુક્કો-

અલીકવચનેન=અસત્યભાષણન, ૩ 'ઉક્કચણયાણ' ઉક્કચ્ચનતયા-ઉક્કચ્ચનતા નામ ક ચન સરલહૃદય વચ્ચયિતુ પ્રવૃત્તસ્ય પર ચતુરતર નર પાર્થસ્ય વિલોક્ય ક્ષણ વચ્ચનાનિવૃત્ત- તયાઽવસ્થાન તયા, કપટવૃત્તયા, ૪ 'વચણયાણ' વચ્ચનનયા। એતૈશ્વતુર્મિ સ્થાનૈર્જીવા સ્તિર્યગ્યોનિપુ યાન્તિ। મનુયજાપેપુ પુન કૈશ્વતુર્મિ સ્થાનૈરુત્પવન્તે ? તદર્ગયિતુમાહ- 'મણુસ્સેસુ' ઇયાદિ। મનુષ્યેપુ, 'પગડમદયાણ' પ્રકૃતિમદ્રતયા=સ્વભાવસરલતયા ૧, 'પગડવિણીયયાણ' પ્રકૃતિવિનાતતયા=સ્વભાવતો વિનયગાલ્તયા ૨, 'સાણુક્કોસયાણ' સાનુક્રોગતયા-અનુક્રોગો=દયા તેન સદ્ વર્તને દત્તિ સાનુક્રોગસ્તસ્ય ભાવ સાનુક્રોગતા તયા-સદયતયા ૪, 'અમન્ઠરિયાણ' અમત્મગ્તિયા-મમરોઽન્યશુભદ્રેષસ્તદમાનોઽમત્સર = પરગુણપ્રાહિત્વ સોઽસ્ત્યેષામિત્યમસરિણસ્તન્માવોઽમસરિતા તયા-દપ્યારાહિત્યેન। એતૈશ્વતુર્મિ

ભાષણ કરના ૨, (ઉક્કચણયાણ) કિમી સરલ હૃદયવાળે વ્યક્તિ કોઠગને કે લિયે પ્રવૃત્ત હુણ ઠગિયા-માયાચારી વાળે કા, ડમ સરલ પુરુષ કે પાસ કિમી ચતુર પુરુષ કી સ્થિતિ દેસ્વ- કર કુઠસમયતક વચનામય અપની પ્રવૃત્તિ કો સ્થગિત કર ઠહર જાના-કપટવૃત્તિ કો રોક રક્ષના ૩, (વચણયાણ) દસરો કો ઠગના ૪। ઇન ચાર કારણોસે જાત તિર્યચગતિ મેં લે જાને વાળે કમો કા ઉપાર્જન કરતે હૈ। (મણુસ્સેસુ) મનુષ્યગતિ મે જીવ ચાર કારણો સે જાતે હૈં। વ કારણ યે હે-(પગડમદયાણ) પ્રકૃતિ સે મદ્ર હોના ૧, (પગડવિણીયયાણ) પ્રકૃતિ સે વિનાત હોના ૨, (સાણુક્કોસયાણ) દયાળુ હોના ૩, એવ (અમન્ઠરિયાણ) મત્સરભાવ નહીં રક્ષના અથાત્ ગુણપ્રાહી હોના ૪। ઇન ચાર કારણો સે યે જીવ મનુષ્યગતિ મે ઉત્પન્ન

(અલિયવયણેણ) અસત્ય ભાષણુ ડરણુ (૨) (ઉક્કચણયાણ) ડોઠ સરલ હૃદયવાળા માણુસને ઠગવા-છેતરવા-માટે પ્રવૃત્ત થનારા ડગ-માયાચારીવાળાનુ, તે સરળ પુરુષની પાસે ડોઠ ચતુર પુરુષની હાજરી જોઈ થોડા સમય માટે વચનામય પોતાની પ્રવૃત્તિને સ્થગિત કરી રોડાઈ જવું-પોતાની કપટવૃત્તિને રોકી રાખવું (૩) (વચણયાણ) બીજાને ઠગવા (૪) આ ચાર કારણોથી એવ તિર્યચ ગતિમા લઈ જવા જેવા ડર્મોનુ ઉપાર્જન કરે છે (મણુસ્સેસુ) મનુષ્ય ગતિમા આ એવ ૪ કારણોથી બંધ છે તે કારણો આ છે-(પગડમદયાણ) પ્રકૃતિથી ભદ્ર હોવું (૧), (પગડવિણીયયાણ) પ્રકૃતિથી વિનીત હોવું (૨), (સાણુક્કોસયાણ) દયાળુ હોવું (૩), તેમજ (અમન્ઠરિયાણ) મત્સરભાવ ન રાખવો અર્થાત્ શુભ્રાહી થવું (૪) આ ચાર કારણોથી આ એવ મનુષ્ય

સયાણ ૩, અમચ્છરિયાણ ૪। દેવેસુ-સરાગસંજમેણં ૧,
સંજમાસજમેણં ૨, અકામણિજ્જરાણ ૩, ચાલતવોકમ્મેણં ૪।
તમાહવલ્લહ-

સ્થાનૈર્જીવા મનુજવ પ્રાપ્નુવતિ । દેવપ્રાપ્તિહતુભૂતાનિ ચત્વારિ સ્થાનાનિ ત્થયતિ-‘દેવેસુ’
ઇત્યાદિ । દેવેસુ-‘સરાગસંજમેણ’ સરાગમયમેન-રાગેગ=આસક્ત્યા સહિત સરાગ સ
ચાસૌ ન-યમથ સરાગયુગ્મસ્તેન-સરૂપાયચારિત્રેણ ૧, ‘સંજમાસજમેણ’ સયમામયમેન=
દેગમયમેન ૨, ‘અકામણિજ્જરાણ’ અકામનિર્જરા-અકામેન=અભિલાષમત્તરેણ નિર્જગ=
ક્ષુધાદિસહન તથા ૩, ‘ચાલતવોકમ્મેણ’ ચાલતપ કર્મણા=ચાલસાદૃશ્યાદ ચાલ=
મિથ્યાદૃશ, તેષા તપ કર્મ ચાલતપ કર્મ, તેન ૪, एतै સ્થાનૈર્જીવા દેવમવ પ્રાપ્નુવતીતિ ભાવ ।
પુન પ્રકારાત્તરેગ ‘તમાહવલ્લહ’ તદાપ્યાતિ=તત્ કથયતિ ‘જહ ણરગા ગમ્મતી’

કરારને વાલે કર્મોં કા ઉપાર્જન કરતે હૈ । (દેવેસુ) ચાર કારણોં સે જીવ દેવગતિ મેં ઉત્પન
હોતે હૈ । વે ચાર કારણ યે હૈ-(સરાગસંજમેણ) સરાગમયમ કા પાલન કરના ૧, (સંજમા-
સંજમેણ) દેગવિરતિ પાલન કરના ૨, (અકામણિજ્જરાણ) અકામનિર્જરા ૩, ંવ (ચાલ-
તવોકમ્મેણ) ચાલ તપસ્યા ૪ । જિસ સયમ મે રાગ (આસક્તિ) વિધમાન હોતા હૈ, ઉસ
કા નામ સરાગમયમ હૈ । મતલબ-રૂપાયસહિત ચારિત્ર કા પાલના સરાગમયમ હૈ । ૧૨
બારહ વ્રતોં કા-દેગવિરતિ કા ધારણ કરના ઇસકા નામ સયમાસયમ હૈ । અભિલાષા-ઇચ્છા
કે વિના ક્ષુધા આદિ કા સહન કરના ઇસકા નામ અકામનિર્જરા હૈ । મિથ્યાદૃષ્ટિયોં કે તપ
કા નામ ચાલતપ હૈ । ઇન કાર્મોં કે કરને સે જીવ દેવગતિ મેં જાને યોગ્ય કર્મોં કા ઉપાર્જન
કરતે હૈ । (જહ ણરગા ગમ્મતી જે ણરગા જા ય વેયણા ણરણ । સારીરમાણસાઈ દુકલ્લાઈ

ગતિમા ઉત્પન્ન કરાવવાવાળા ડર્મોંનુ ઉપાર્જન કરે છે (દેવેસુ) ચાર કારણોથી
અવ દેવગતિમા ઉત્પન્ન થાય છે-(સરાગસંજમેણ) સરાગ સયમનુ પાલન કરવુ ૧,
(સંજમાસજમેણ) દેશવિરતિનુ પાલન કરવુ ૨, (અકામણિજ્જરાણ) અકામ-
નિર્જરા ૩, તેમજ (ચાલતવોકમ્મેણ) ચાલ તપસ્યા ૪ જે સયમમા રાગ-આસક્તિ
વિધમાન હોય છે તેનુ નામ સરાગ-સયમ છે મતલબ-રૂપાય સહિત ચારિ-
ત્રનુ પાલન કરવુ તે સરાગસયમ છે (૧) ૧૨ બાર વ્રતો-દેશવિરતિ
ધારણ કરવા તેનુ નામ સયમાસયમ છે (૨) અભિલાષા-ઇચ્છા-વિના બૂધ
આદિ સહન કરવુ તેનુ નામ અકામ નિર્જરા છે (૩) મિથ્યાદૃષ્ટિના તપનુ
નામ ચાલતપ છે (૪) આ કાર્મોં કરવાથી અવ દેવગતિમા જવા યોગ્ય ડર્મોંનુ

“ જહ ણરગા ગમ્મતી, જે ણરગા જા ચ વેયણા ણરણ ।

સારીરમાણસાઠં દુક્ખાઢ તિરિક્ખજોણીણ ॥ ૧ ॥

માણુસ્સં ચ અણિચ્ચ, વાહિ-જરા-મરણ-વેયણા-પરુર ।

દેવે ચ દેવલોણ, દેવિહ્દિ દેવસોત્ત્વાઢ ॥ ૨ ॥

કયાળિગાયામિ । ‘જહ ણરગા ગમ્મતી’ યથા નરકા ગમ્યન્ત-જાવેર્યન પ્રકારેણ નરકા = નરકસ્થાનાનિ ગમ્યન્તે = પ્રાપ્યન્તે, ‘જે ણરગા’ એ નરકા-યદ્રૂપા નરકા = નારકિગ સત્તિ, ‘જા ચ વેયણા ણરણ’ યાશ્ચ વેદના નરકે-યા = યાદ્યો વેદના = યાતનાશ્ચ નરકે ભવન્તિ, તસર્વ કથયતાતિ પૂર્વેગાવચ । ‘સારીરમાણસાઢ દુક્ખાઢ તિરિક્ખજોણીણ’ શારીરમાણસાનિ દુક્ખાનિ તિર્યગ્યોન્યામ્-યથા ચ શરીરસમ્બન્ધીનિ મન સમ્બન્ધાનિ ચ દુઃખાનિ ભવન્તિ પ્રાણિનામિતિ શેષસ્તથા મગધાન પરિકથયતિ ॥ ૧ ॥ એ ‘માણુસ્સ ચ અણિચ્ચ વાહિ-જરા-મરણ-વેયણા-પરુર’ માનુષ્યઞ્ચાનિત્ય વ્યાધિ-જરા-મરણ-વેદના-પ્રચુરમ્-વ્યાધયો = વ્યસાદય જરા = વાર્ધક્ય, મરણ = પ્રસિદ્ધ, વેદના = જ્ઞાનોળાદિસ્વરૂપા, પ્રચુરા = પ્રિયદા યસ્મિન્સ્તાદ્ગમ્, અતણ્વ અનિય = ક્ષણભદ્ગુર માનુ-ષ્ય = મનુષ્યમય પરિકથયતિ । ‘દેવે ચ દેવલોણ દેવિહ્દિ દેવસોત્ત્વાઢ’ દેવાન્ ચ દેવલોકાન્ દગ્ધિ દેવસૌલ્યાનિ-તથા દવાન, ચ પુન દવલોકાન, દગ્ધિ = દેવસમૃદ્ધિ, દવસૌર્યાનિ = દેવસમ્બન્ધીનિ સુખાનિ કથયતીતિ શેષ ॥ ૨ ॥ એતા ચેવ નરકાદીનિ

તિરિક્ખજોણીણ) જોવ જિસ પ્રકાર નરકા મેં જાતે હૈ, ઓર વહા જૈસે નારકા હૈ, એવ ઉહેં જિસ પ્રકાર કા વેદના ભોગનો પડતા હૈ યહ સવ પ્રભુ ન (આદ્ધુક્ખઢ) વતલાયા । તિર્ય-ગતિ મેં પહુંચને પર હસ જાવ કો જિત્તને મી શારીરિક ણ્વ માનસિક કષ્ટ ભોગન પડતે હૈ, યહ મી મગધાનન સ્પષ્ટ ક્રિયા । (માણુસ્સ ચ અણિચ્ચ વાહિ-જરા મરણ-વેયણા પરુર) યહ માનવપયાય અનિય હૈ, વ્યાધિ, જરા, મરણ એવ વેદના સે પ્રચુર-મરા હ । (દેવે ચ

ઉપાજ્ઞેન ઠરે છે (જહ ણરગા ગમ્મતી જે ણરગા જા ચ વેયણા ણરણ । સારીરમાણસાઢ દુક્ખાઢ તિરિક્ખજોણીણ) એવ જે પ્રકારે નરકોમા જાય છે, અને ત્યાં લેવા નારકી હોય છે, તેમજ તેમને જે પ્રકારની વેદના ભોગવવી પડે છે, એ બધું પ્રભુએ (આદ્ધુક્ખઢ) બતાવ્યું તિથ ચ-ગતિમા પહોચતા આ એવને જેટલા શારીરિક તેમજ માનસિક દુખ હોય છે તે બધા ભોગવવા પડે છે, એ પણ ભગવાને સ્પષ્ટ કર્યું (માણુસ્સ ચ અણિચ્ચ વાહિ-જરા-મરણ વેયણા-પરુર) આ

નરકં તિરિક્ષ્વજોર્ણિ, માણુસભાવ ચ દેવલોગં ચ ।

સિદ્ધે ચ સિદ્ધવસર્હિ, છજ્જીવણિયં પરિકહેઙ્ગ ॥ ૩ ॥

જહ જીવા વજ્જતી મુચ્ચતી જહ ચ સકિલિસ્સંતિ ।

જહ દુક્ખાણં અંત, કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા ॥ ૪ ॥

મગ્ધા વ્રૂતે—‘ નરક ’ નરક=નરકાવાસ, ‘ તિરિક્ષ્વજોર્ણિ ’ તિર્યગ્યોર્ણિ, ‘ માણુસભાવ ’ મનુષ્યભાવ=મનુષ્યત્વ ચ ‘ દેવલોગ ’ દેવલોક કથયતિ । તથા ‘ સિદ્ધે ચ ’ સિદ્ધાશ્ચ ‘ સિદ્ધવસર્હિ ’—સિદ્ધવસર્તિ=સિદ્ધક્ષેત્ર, ‘ છજ્જીવણિય ’ પદ્ધજીવનિકા પરિકથયતિ ॥ ૩ ॥

એવ ‘ જહ જીવા વજ્જતી ’ યથા જાગ વચ્ચતે=નથ પ્રાપ્નુવન્તિ, ‘ મુચ્ચતી ’ મુચ્ચતે=મુક્તા ભવતિ, ‘ જહ ચ સકિલિસ્સંતિ ’ યથા ચ નશ્ચિશ્યતિ, ‘ જહ દુક્ખાણ અંત કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા ’ યથા દુઃખાનામન્ત કુર્વન્તિ કઽપિ અપ્રતિવદ્ધા—કેઽપિ=કતિ ચિજ્જીગા અપ્રતિવદ્ધા=પ્રતિવધરહિતા—મુક્તા સતો દુઃખાનામન્ત=નાશ કુર્વન્તિ, તત્સર્વ

દેવલોએ દેવિહ્ઠિં દેવસોઝ્જાઈ) એવ દેવગતિ મે દેવતાઓં કો દેવમનધી અનેક ઋદ્ધિયા એવ દેવપર્યાયનમધી અનેક સૌર્યોં કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ—યહ સવ મી પ્રમુને અછ્છી તરહ સ્પષ્ટ કરકે અપની દિવ્યધ્વનિ દ્વારા પ્રદશિત ક્રિયા । (નરક તિરિક્ષ્વજોર્ણિ માણુસભાવ ચ દેવ લોગ ચ । સિદ્ધે ચ સિદ્ધવસર્હિ છજ્જીવણિય પરિકહેઙ્ગ) ઇસ પ્રકાર પ્રમુ ને નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય એવ દેવગતિ કા કથન ક્રિયા, સાથ મે યહ મી વતલાયા કિ સિદ્ધ કૈસે હોતે હૈ ઓર સિદ્ધસ્થાન કૈસા હૈ, એવ પદ્ધજીવનિકાય કૌન ૨ હૈ । (જહ જીવા વજ્જતી મુચ્ચતી જહ ચ સકિલિસ્સંતિ । જહ દુક્ખાણ અંત કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા) જીવ જિસ પ્રકાર કર્મોં

માનવપર્યાય અનિત્ય છે વ્યાધિ, જરા, મરણ તેમજ વેદનાથી પ્રચુર-ભરેલી છે (દેવે ચ દેવલોએ દેવિહ્ઠિં દેવસોઝ્જાઈ) તેમજ દેવગતિમા દેવતાઓંને દેવ-સભધી અનેક ઋદ્ધિઓ તેમજ દેવપર્યાય—સભધી અનેક સૌખ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે એ બધુ પણ પ્રભુએ સારી રીતે સ્પષ્ટ કરીને પોતાના દિવ્ય ધ્વનિ દ્વારા પ્રદશિત કર્યું (નરક તિરિક્ષ્વજોર્ણિ માણુસભાવ ચ દેવલોચ ચ । સિદ્ધે ચ સિદ્ધવસર્હિ છજ્જીવણિય પરિકહેઙ્ગ) આ પ્રકારે પ્રભુએ નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય તેમજ દેવગતિનુ ઠથન કર્યું, તે સાથે એ પણ બતાવ્યું કે સિદ્ધ દેવા હોય છે, અને સિદ્ધસ્થાન કેવુ છે, તેમજ પદ્ધજીવનિકાય ડોણુ ડોણુ છે (જહ જીવા વજ્જતી મુચ્ચતી જહ ચ સકિલિસ્સંતિ । જહ દુક્ખાણ અંત કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા) એવ જે પ્રકારે કર્મોંથી

અદ્વા અદ્વિચિત્તા જહ જીવા દુઃખસાગરમુવેતિ ।
જહ વેરગ્ગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ ॥ ૫ ॥
જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો ।
જહ ચ પરિહીણકમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુવેતિ ॥ ૬ ॥ સૂ૦ ૫૬ ॥

કથયતિ ॥ ૪ ॥ ‘અદ્વા અદ્વિચિત્તા’ આત્માર્તિતચિત્તા - આત્માર્તિતચિત્તા = આર્તિત ચિત્તા ચેષા તે તથા, ‘જહ જીવા’ યથા જાગા ‘દુઃખસાગરમુવેતિ’ દુઃખ-સાગર = દુઃખરૂપ સમુદ્રમુપયન્તિ = પ્રાપ્નુવન્તિ, તત્ કથયતિ । ‘જહ વેરગ્ગમુવગયા કમ્મ-સમુગ્ગ વિહાડેતિ’ યથા ચ વૈરગ્ગમુપગતા = પ્રાપ્તા કર્મસમુદગ-કર્મણા સમુદગ = મજ્જૂપા કર્મરાશિમિતિ યાવત્ વિઘાટયન્તિ = ત્રોટયન્તિ - ત્રાગયન્તાતિ યાવત્, તત્ કથયતિ । ‘જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો’ યથા રાગગ = પુત્રકુતરાન્નિધ્વમિધ્વજ્જરૂપેણ કૃતાનામ્ = ઉપાર્જિતાના કર્મગા = જ્ઞાનાવરગીયાદીના પાપક = પાપમય ફલવિવાગ = ફલપરિણામો ભવતિ ।

સે વગ્તે હૈં ઓર જિસ પ્રકાર ડનસે છૂટતે હૈં તથા જિસ પ્રકાર સે અનક સક્લગોં કો મોગતે હૈં ઓર ફિર અપ્રતિબદ્ધ હોકર જિસ પ્રકાર સે કિતનેક મયજાગ સમસ્ત પ્રકાર કે દુઃખોં કા વિનાશ કરતે હૈં યહ વિષય મી પ્રમુ ન આગત જનતા કો અચ્છી તરહ સમજાયા । (અદ્વા અદ્વિચિત્તા જહ જીવા દુઃખસાગરમુવેતિ । જહ વેરગ્ગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ) પ્રમુ ને યહ મી વતલાયા કિ આર્તિ-યાન સે પાટિત ચિત્તાલે પ્રાગા-જીવ કિસ તરહ દુઃખ સાગર મ મોતે સાતે રહતે હૈં ઓર કિસ પ્રકાર સે વૈરાગ્ય કો પ્રાપ કર જાગ કર્મ-રાશિ કો વિનષ્ટ કર દેતે હૈં । (જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો ।

ખધાય છે, અને જે પ્રકારે તેથી છૂટે છે, તથા જે પ્રકારે અનેક સંલેશોને લોગવે છે, અને પાછા અપ્રતિબદ્ધ થઈને જે પ્રકારે ડેટલાડ લવ્ય શુવ સમસ્ત પ્રકારના દુઃખનો વિનાશ કરે છે એ વિષય પણ પ્રભુએ આવેલ જનતાને મારી રીતે સમજાવ્યો । (અદ્વા અદ્વિચિત્તા જહ જીવા દુઃખસાગરમુવેતિ । જહ વેરગ્ગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ) પ્રભુએ એ પણ બતાવ્યું કે આર્તિ-ધ્યાનથી ખીડાતા ચિત્તવાળા પ્રાણી-શુવ કેવી રીતે દુઃખસાગરમાં ગોથા ખાધા કરે છે, અને કેવી રીતે વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરીને શુવ કર્મરાશિનો નાશ કરે છે । (જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો । જહ ચ પરિહીણ કમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુવેતિ) પુત્ર-કુલત્ર આદિમાં આનંદિત રૂપ રાગથી ઉપા-

મૂલમ્—તમેવ ધમ્મં દુવિહં આઙ્કલ્લહ, તં જહા—અગાર

‘જહ ય’ યથા ચ—એન પ્રકારે ‘પરિહીણકમ્મા’ પરિહીણકમાગ—પરિહીણાનિ=વિનશાનિ કર્માણિ યેષા તે, સિદ્ધા—‘સિદ્ધાઝયમુવેતિ’ સિદ્ધાઝયમુપયતિ—લોકાતક્ષેત્રલક્ષણ સ્થાન પ્રાપ્નુવતિ, તથા ભગવાન્ પરિકથયતીતિ પૂર્વેનાચય ॥ સૂ. ૫૬ ॥

ટીકા—‘તમેવ’ ઇત્યાદિ । ‘તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ’ તમેવ=પૂર્વોક્તમેવ ધર્મ દ્વિવિધ=દ્વિપ્રકારમ્, આગ્યાનિ=કથયતિ, ‘તં જહા’ તથા—‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મં ચ’ અગારધર્મમ્, અણગારધર્મં ચ—અગાર=ગૃહ તાત્પર્યાદગારા ગૃહસ્થા, ગૃહા દારા ઇત્યાદિવત્, યદ્વા—અગારમસ્ત્યેષામિયથે ‘અર્ઘ આદિભ્યોઽચ્’ ઇતિ મતર્થોયાચ્-પ્રયય, તેષા ધર્મ—વક્તવ્યમાણસ્વરૂપસ્તમ્, તથા—અણગારધર્મં=ન વિવિધેઽગાર-ગૃહ યેષા તેઽનગારા સાધવસ્તેષા ધર્મસ્ત ચ આગ્યાતિ । તત્ર પ્રાધાન્યાત્ પ્રથમ જહ ય પરિહીણકમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાઝયમુવેતિ) પુનઃકલ્પાદિકા મે આસત્કિરૂપ રાગ સે ઉપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોં કા પાપમય ફલ જૈસે હોતા હૈ ઓર કર્મોં કો નષ્ટ કર જીવ સિદ્ધાવસ્થાપન્ન હો સિદ્ધાલય મેં જૈસે પહુંચતે હૈ યહ સર્વ મી પ્રમુ ને અપની દેશના મેં સ્પષ્ટ ક્રિયા ॥ સૂ. ૫૬ ॥

‘તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ’ ઇત્યાદિ

પ્રમુ ને (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ) ઇસ ધર્મ કો દો પ્રકાર સે કહા હૈ ।
(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧ ગૃહસ્થ કા ધર્મ ઓર દૂસરા અણગાર-મુનિ કા ધર્મ ।

(૧) ‘અગાર’ નામ ઘર કા હૈ । પરન્તુ ઇસ પદ સે યહાં ઉનમે રહને વાલે ગૃહસ્થા કા ગ્રહણ હુઆ હૈ, અથવા “અર્ઘ આદિભ્યોઽચ્” ઇસ સૂત્ર સે અસ્ત્યર્થ મે અચ્ પ્રત્યય કરને સે મી ઉનમેં રહને વાલે ગૃહસ્થોં કા ગ્રહણ હો જાતા હૈ ।

જેન કરેલા જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોના પાપમય ફલ જેમ થાય છે અને કર્મોનો નાશ કરી જીવ સિદ્ધ-અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધાલય (મુક્તિ સ્થાનમાં) જેમ પહોંચે છે તે અધુ પણ પ્રમુએ પોતાની દેશનામાં સ્પષ્ટ કર્યું (સૂ. ૫૬)

“તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ” ઇત્યાદિ

પ્રમુએ (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લહ) આ ધર્મ બે પ્રકારનો કહ્યો છે
(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧-ગૃહસ્થના ધર્મ અને બીજા અણગાર-મુનિના

(૧) અગાર એટલે ઘર પરંતુ આ પદથી અહીં તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો એવો અર્થ થઈ શકે છે, અથવા “અર્ઘ આદિભ્યોઽચ્” આ સૂત્રથી ‘અસ્તિ’ અર્થમાં અચ્ પ્રત્યય લગાડવાથી પણ તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો-એવો અર્થ થાય છે

ધર્મં અણગારધર્મં ચ । અણગારધર્મો તાવ-ઙહ સ્વઑ
સ્વત્તાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઑ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સ્વઑ
પાણાઙવાયાઑ વેરમણં મુસાવાય-અદિણ્ણાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહ-

અનગારધર્મમેવ વ્યાચ્છે-‘અણગારધર્મો તાવ’ ઇતિ । અનગારધર્મસ્તાવત્-તાવત્= પ્રથમન્ અનગારધર્મ ઉચ્યતે-‘ઙહ સ્વઑ સ્વત્તાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઑ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સ્વઑ પાણાઙવાયાઑ વેરમણં ઙહ સ્વઑ સર્વત સર્વામિના મુંદે મૂવાઙગાગદનગારિતા પ્રવ્રન્નિત્ય સર્વત્માઙ્ગાતિપાતાદિરમગન્-ઙહ જગતિ સ્વઑ સર્વત્=દ્રવ્યતો ભાવતથેયર્થ, સર્વાઙ્ગના=પરમવૈગમ્યે । મુંદો મૂવા-દ્રવ્યતો મુંદો મલ્લકે દ્વિશ્ચિનકેગ, ભાવતસ્તુ કષાયગામપનપનમિતિ મુંદલક્ષ્મીવર્મયોગાપુરુષો મુંદ ઉચ્યતે, અત્ર ‘અઙ્ગા આદિન્યોઙ્ચ’ દ્વયચ્ચપ્રયય, તાદૃશો મૂવેન્યર્થ, અગારદ્=ગૃહાત્-ગૃહ

(અણગારધર્મો તાવ) અનગાર કા ધર્મ વે હી લીવ પાલ્લન ક તં હૈ જો (ઙહ સ્વઑ સ્વત્તાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઑ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સ્વઑ પાણાઙવાયાઑ વેરમણ મુસાવાય-અદિણ્ણાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહ-રાઈમોયણવેરમણ) યહા સર્વ પ્રકાર સે-દ્રવ્ય એવ ભાવન્દપ સે, સ્વાત્મના-પરમવૈરાય નપન્ન હોકર સુટિત હો જાતે હૈ । યહ સુટિત અવસ્થા દ્રવ્ય એવ ભાવ કે મંદ સે દો પ્રકાર ના હૈ-કઙ્ગો કા દુચ્ચન ક ના દ્રવ્યમુંદન હૈ, એવ કષાયો કા ત્યાગ કરના ભાવમુંદન હૈ, સુટિત હોકર જો અપને ગૃહ કા પતિયા ક તાવુ કા દીક્ષા સે દીક્ષિત હો જાતા હૈ । ઉન્કો નામ અનગાર હૈ । ઇમ અનગાર અવસ્થા મેં

(૧) મુંદ પદ સે સુટિત પુરુષ કા મત્વર્થીય અચ્ પ્રત્યય કરને સે ગ્રહણ હુઆ હૈ ।

ધર્મ (અણગારધર્મો તાવ) અનગારના ધર્મ તેજ હવ પાલન ડરે છે જે (ઙહ સ્વઑ સ્વત્તાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઑ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સ્વઑ પાણાઙવાયાઑ વેરમણ મુસાવાય-અદિણ્ણાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહ-રાઈમોયણ-વેરમણ) અહી સર્વ પ્રકારથી-દ્રવ્ય તેમજ ભાવ ઉપથી સર્વ પ્રકારે પરમ-વૈગમ્ય-અપન્ન થઈ જાય છે આ સુટિત અવસ્થા દ્રવ્ય તેમજ ભાવ ના લેદથી બે પ્રકારની છે-કેશલુચ્ચન ડરુ’ એ દ્રવ્યમુંદન છે, તેમજ કષાયોનો ત્યાગ કરવો’ એ ભાવમુંદન છે સુટિત થઈ જે પોતાના ધરનો ત્યાગ કરી આધુની દીક્ષાથી દીક્ષિત થઈ જાય છે તેમનું નામ અનગાર છે આ અનગાર અવ-

(૧) મુંદ શબ્દથી સુટિત પુરુષનો મત્વર્થીય અચ્ પ્રત્યય લગાડવાથી ગ્રહણ કર્યો છે

મૂલમ્—તમેવ ધમ્મં દુવિહં આઙ્કલ્લઙ્ક, ત જહા—અગાર

‘જહ ય’ યથા ચ—એન પ્રકારે ‘પરિહીણકમ્મા’ પરિહીણકમાણ—પરિહીણાનિ=વિનશ્ચાનિ કર્માણિ યેષા તે, સિદ્ધા—‘સિદ્ધાલયમુવેતિ’ સિદ્ધાલયમુપયતિ—લોકાતક્ષેત્રલક્ષણ સ્થાન પ્રાપ્નુવન્તિ, તથા ભગવાન્ પરિકથયતીતિ પૂર્વેનાચય ॥ સૂ. ૫૬ ॥

ટીકા—‘તમેવ’ ઇત્યાદિ । ‘તમેવ ધમ્મં દુવિહં આઙ્કલ્લઙ્ક’ તમેવ=પૂર્વોક્તમેવ ધર્મં દ્વિવિધ=દ્વિપ્રકારમ્, આયાતિ=કથયતિ, ‘તં જહા’ તથા—‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મં ચ’ અગારધર્મમ્, અણગારધર્મં ચ—અગાર=ગૃહ તાત્પર્યાદગારા ગૃહસ્થા, ગૃહા દારા ઇત્યાદિવત્, યદ્વા—અગારમસ્ત્યેવામિત્યર્થે ‘અર્ઘ આદિભ્યોઽચ્’ ઇતિ મત્વર્થોચ્ પ્રયય, તેષા ધર્મ—વક્તવ્યમાણસ્વરૂપસ્તમ્, તથા—અણગારધર્મ=ન વિવિધેઽગાર-ગૃહ યેષા તેઽનગારા સાધવસ્તેષા ધર્મસ્ત ચ આયાતિ । તત્ર પ્રાધાન્યાત્ પ્રથમ

જહ ય પરિહીણકમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુવેતિ) પુત્રકલત્રાદિકો મેં આસક્તિરૂપ રાગ સે ઉપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોં કા પાપમય ફલ જૈસે હોતા હૈ ઓર કર્મોં કો નષ્ટ કર જીવ સિદ્ધાવસ્થાપન હો સિદ્ધાલય મેં જૈસે પહુંચતે હૈ યહ સર્વ મી પ્રમુ ને અપની દેશના મેં સ્પષ્ટ ક્રિયા ॥ સૂ. ૫૬ ॥

‘તમેવ ધમ્મ દુવિહં આઙ્કલ્લઙ્ક’ ઇત્યાદિ

પ્રમુ ને (તમેવ ધમ્મ દુવિહં આઙ્કલ્લઙ્ક) ઇસ ધર્મ કો દો પ્રકાર સે કહા હૈ ।

(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧ ગૃહસ્થ કા ધર્મ ઓર દૂસરા અણગાર—મુનિ કા ધર્મ ।

(૧) ‘અગાર’ નામ ઘર કા હૈ । પરંતુ ઇસ પદ સે યહાં ઉનમે રહને વાલે ગૃહસ્થોં કા ગ્રહણ હુઆ હૈ, અથવા “અર્ઘ આદિભ્યોઽચ્” ઇસ સૂત્ર સે અસ્ત્યર્થ મે અચ્ પ્રત્યય કરને સે મી ઉનમે રહને વાલે ગૃહસ્થોં કા ગ્રહણ હો જાતા હૈ ।

જેન કરેલા જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોના પાપમય ફલ જેમ થાય છે અને કર્મોના નાશ કરી જીવ સિદ્ધ-અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધાલય (મુક્તિ સ્થાનમાં) જેમ પહોંચે છે તે મધુ પણ પ્રભુએ પોતાની દેશનામાં સ્પષ્ટ કર્યું (સૂ. ૫૬)

“તમેવ ધમ્મ દુવિહં આઙ્કલ્લઙ્ક” ઇત્યાદિ

પ્રભુએ (તમેવ ધમ્મ દુવિહં આઙ્કલ્લઙ્ક) આ ધર્મ જે પ્રકારનો કહ્યો છે

(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧-ગૃહસ્થના ધર્મ અને બીજા અણગાર-મુનિના

(૧) અગાર એટલે ઘર પરંતુ આ પદથી અહીં તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો એવો અથવા ગૃહસ્થ ડર્યો છે, અથવા “અર્ઘ આદિભ્યોઽચ્” આ સૂત્રથી ‘અસ્તિ’ અર્થમાં અચ્ પ્રત્યય લગાડવાથી પણ તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો—એવો અર્થ થાય છે

રાટ્રિભોજન-વેરમણં । અયમાત્સો ! અણગારસામાઙ્ગ ધમ્મે
પણ્ણત્તે, એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લિસાએ ઉવટ્ઠિએ ણિગ્ગથે વા
ણિગ્ગથી વા વિહરમાણે આણાએ આરાહાએ ભવતિ ।

અર્થાત્ પરિગૃહ્યતે=સમૂર્ઠ્ઠ સ્વાક્રિયત ઇતિ પરિગ્રહ —ધર્માપકરણભિન્ન સર્વમિત્યર્થસ્તસ્માદ્
વિરમણમ્ ॥ ૫ ॥ રાત્રિભોજન-રાત્રૌ ભોજન તસ્માદ્ વિરમણમ્ ॥ ૬ ॥ ‘અયમાત્સો ?
અણગારસામાઙ્ગ ધમ્મે પળ્ણત્તે’ અયમાયુષ્મન્ ? અનગારસામયિક —અનગારાણા=સાધૂના
સમયે=સિદ્ધાન્તે, યદ્વા આચારે ભવ, ધર્મ પ્રવ્રત્ત =કથિત । ‘એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લિસાએ
ઉવટ્ઠિએ’ એતસ્ય ધર્મસ્ય ણિક્ષાયામ્=આસેવને ઉપસ્થિત =ઉદ્યુક્ત, ‘ણિગ્ગથે વા’
નિર્ગ્રન્થ =સાધુર્વા ‘ણિગ્ગથી વા’ નિર્ગ્રન્થી વા ઉપસ્થિતા સાધ્વા વા—‘વિહરમાણે’
વિહરમાણ =પિચરન્ ‘આણાએ આરાહાએ ભવઈ’ આજ્ઞાયા =સર્વજોપદેશસ્ય આરાધકો ભવતિ ।
ઇત્યમનગારધર્મમુપદિશ્ય ન્પ્રત્યગારધર્મમુપદિશતિ, તદેવાહ—‘અગારધમ્મ’ ઇત્યાદિ ।

ગયા છે । ક્યોં કિ પ્રાણિયોં કો ઇનમે ‘મમેદભાવ’ હોતા છે । ઇસ પરિગ્રહ સે વિરક્ત હોના
પરિગ્રહવિરમણ મહાવ્રત છે । રાત્રિ મે ભોજન નહોં કરના—ઇસકા નામ રાત્રિભોજનવિરમણ
વ્રત છે । (અયમાત્સો ! અણગારસામાઙ્ગ ધમ્મે પળ્ણત્તે) છે આયુષ્મન્ ! સિદ્ધાન્ત મેં યહ
સાધુઓં કા આચારજન્ય ધર્મ પ્રતિપાદિત ક્રિયા ગયા છે । (એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લિસાએ
ઉવટ્ઠિએ) ઇસ સાધુ કે ધર્મ કે આસેવન મેં ઉપસ્થિત (તત્પર) ચાહે નિર્ગ્રન્થ—સાધુ હો,
ચાહે નિર્ગ્રન્થી—સાધ્વી હો, (વિહરમાણે) જો ઇસે અપને આચરણ મં લાતા છે વહ (આણાએ
આરાહાએ ભવઈ) પ્રભુ સર્વજન કે આજ્ઞા કા આરાધક માના જાતા છે । ઇસ પ્રકાર અનગાર-
ધર્મ કો પ્રરૂપણા કર કે પ્રભુને ‘ગૃહસ્થ કા કયા ધર્મ છે ?’ ઇસકી પ્રરૂપણા ઇસ પ્રકાર કી

બધા ધન ધાન્ય આદિકની, પરિગ્રહમા ગણુના થાય છે કેમકે પ્રાણિઓને
એમા ‘મમેદભાવ’ થાય છે એ પરિગ્રહથી વિરક્ત થવુ એ પરિગ્રહ-વિરમણ
મહાવ્રત છે રાત્રિમા ભોજન ન કરવુ તેનુ નામ રાત્રિભોજન વિરમણ વ્રત છે
(અયમાત્સો ! અણગારસામાઙ્ગ ધમ્મે પળ્ણત્તે) છે આયુષ્યમાન્ ! સિદ્ધાન્તમા સાધુ
ઓના આચાર જન્ય આ ધર્મનુ પ્રતિપાદન કરેલ છે (એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લિસાએ
ઉવટ્ઠિએ) સાધુના આ ધર્મને પાળવામા ઉપસ્થિત-તત્પર, ચાહે તે નિર્ગ્રન્થ સાધુ
હોય કે ચાહે તે નિર્ગ્રન્થી—સાધ્વી હોય (વિહરમાણે) જે આને આચરણમા
લાવે તે (આણાએ આરાહાએ ભવઈ) પ્રભુ સર્વજની આજ્ઞાના આરાધક બનાય છે
આ પ્રકારે અનગાર ધર્મની પ્રરૂપણા કરીને પ્રભુએ ‘ગૃહસ્થનો શુ ધર્મ છે ?’ તેની

પરિત્યજ્યેત્યર્થ, અનગારિતા=સાધુચ પ્રાજ્ઞિનસ્ય=અર્કાગ મમસ્તમમવપરિત્યાગપૂર્વક
સ્વીકૃતવત, સર્વસ્માત=ત્રિકરણત્રિયોગતો જાયમાનાત અગ્નિગત પ્રાણાતિપાતાત-પ્રાણા =
સ્પર્ગદ્રિયાદય સત્યેપામિતિ પ્રાણા-અવદ્રિયાત્યો જાગ્રસ્તપામનિપાતો=વિયોજન-હિસન
મિત્યર્થસ્તસ્માદ વિગ્મણ=નિવર્તનમ્ ॥ ૧ ॥ 'મુસાયાય-અદિણ્ણાદાણ-મૈથુન-પરિગ્રહ-
રાઇભોગનાઓ વેરમણ' મૃષાવાદા-અત્તાડાન-મૈથુન-પરિગ્રહ-રાત્રિભોજનાદિરમણમ્-
મૃષાવાદ =અસત્યભાષણ તસ્માદ વિરમણ=નિવૃત્તિ ॥ ૨ ॥ અત્તાદાન-ન દત્તમદત્ત=દેવ
ગુરુ-ભૂપ-ગાથાપતિ-સાધમિકૈરનનુનાત, તસ્યાદાન=ગ્રહણ તસ્માદ વિરમણમ્, ॥ ૩ ॥
મૈથુન-મિથુનન=સ્ત્રીપુમાન્યા નિર્વૃત્ત કર્મ-કામક્રીડાલક્ષણ, તસ્માદ વિરમણમ્ ॥ ૪ ॥
પરિગ્રહ-પરિ=સર્વતો ભાવેન ગૃહ્યતે=જન્મજરામરણાદિજનિતૈર્દુર્ગૈર્વેદ્યત આમા અનનેતિ,

કૃત, કારિત, અનુમોદના એવ મન, વચન ઓર કાય ઇસ પ્રકાર ત્રિકરણ ઓર ત્રિયોગ સે
પ્રાણાતિપાતાદિક પાપો કા સર્વથા ત્યાગ કર નિયા જાતા હ । પ્રાણાતિપાત કા ત્યાગ કરના-
ઇસીકા નામ પ્રાણાતિપાતવિરમણ હૈ । 'પ્રાણ' શબ્દ સે પ્રાણવાલે એકેન્દ્રિયાદિક જીવો કા
ગ્રહણ હુઆ હૈ । 'અતિપાત' શબ્દ કા અર્થ ત્રિયોગ કરના હૈ । એકેન્દ્રિયાદિક પ્રાણિયો કી હિંસા
સે વિરક્ત-સર્વથા દૂર-હોના ઇસકા નામ પ્રાણાતિપાતવિરમણ-અહિંસા-મહાવ્રત હૈ । ઇસી
તરહ ત્રિયોગ-ત્રિકરણ સે મૃષાવાદ સે વિરક્ત હોના ઇસકા નામ મૃષાવાદવિરમણ-સત્ય-મહા-
વ્રત હૈ । દેવ, ગુરુ, ભૂપ, સાધર્મિક એવ ગાથાપતિ દ્વારા અદત્ત કા ગ્રહણ કરના ઇસકા નામ
અદત્તાદાન હૈ, ઇસસે નિવૃત્ત હોના ઇસકા નામ અદત્તાદાનવિરમણ મહાવ્રત હૈ । ત્રીન કરણ
ત્રીત યોગ સે જો મૈથુન સે નિવૃત્ત હોના ઇસકા નામ મૈથુનવિરમણ મહાવ્રત હૈ । જિસકે
ગ્રહણ સે આત્મા, જન્મ, જરા એવ મરણ આદિ જનિત દુઃખો સે વેદિત હોતી હૈ ઇસકા નામ
પરિગ્રહ હૈ । ધર્મોપકરણ સિવાય અન્ય સર્વ ધન-ધાન્યાદિક કો પરિગ્રહ મે પરિગણિત કિયા

સ્થામા કૃત, કારિત અનુમોદના તેમજ મન, વચન અને કાય એ પ્રકારે
ત્રિકરણ અને ત્રિયોગથી પ્રાણાતિપાત આદિ પાપોનો સર્વથા ત્યાગ કરાય છે
પ્રાણાતિપાતનો ત્યાગ કરવો એનું જ નામ પ્રાણાતિપાત-વિરમણ છે 'પ્રાણ'
શબ્દથી પ્રાણવાળા એકેન્દ્રિયાદિક પ્રાણિઓની હિંસાથી વિરક્ત-સર્વથા દૂર
થવું એનું નામ પ્રાણાતિપાતવિરમણ-અહિંસામહાવ્રત છે એવી જ રીતે
ત્રિયોગત્રિકરણથી મૃષાવાદથી વિરક્ત થવું એનું નામ મૃષાવાદવિરમણ સત્ય
મહાવ્રત છે દેવ, ગુરુ, ભૂપ, સાધર્મિક તેમજ ગાથાપતિ દ્વારા અદત્તનું અહિંસુ
કરવું તેનું નામ અદત્તાદાન છે, તેથી નિવૃત્ત થવું અદત્તાદાનવિરમણ મહા-
વ્રત છે ત્રણ કરણ ત્રણ યોગથી મૈથુનથી નિવૃત્ત રહેવું એનું નામ મૈથુન-
વિરમણ મહાવ્રત છે જેના ગ્રહણથી આત્મા, જન્મ, જરા તેમજ મરણ આદિ
દુઃખોથી દેરાઈ જાય છે તેનું નામ પરિગ્રહ છે ધર્મોપકરણ સિવાય અન્ય

થૂલાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણં ૨, થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ
વેરમણ ૩, સદારસતોસે ૪, ઇચ્છાપરિમાણે ૫ । તિણિણ ગુણવ્વ-

‘મુસાવાયાઓ વેરમણ’ સ્થૂલાન્મૃપાવાદિરમણમ્=સ્થૂલાસત્યવચનકથનાનિવૃત્તિ । ‘થૂલાઓ
અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ’ સ્થૂલાદદત્તાદાનાદિરમણમ્—અદત્તસ્ય આદાન=ગ્રહણ તસ્મા
દિગ્મણ=નિવૃત્તિ ૩ । ‘સદારસતોસે’ સ્વદારમન્તોપ =પરદારમેથ્યાદિવર્જનમ્ ॥૪॥ ‘ઇચ્છા-
પરિમાણે’ ઇચ્છાપરિમાગ—ઇચ્છાયા =અનાયમિલાપદ્ધયા પરિમાગ=નિયમનમ્—ઇચ્છાપરિ-
માગમ્ દેગત પરિગ્રહમિતિ, યદ્વા-ઇચ્છા=પરિગ્રાહ્યવસ્તુવિપયાવાન્છા તસ્યા પરિમાણમ્=ઇચ્છા ।
ઇમેતાવદય મયા ધાર્યમુપાર્જનાય ત્રેતિ નિયમનમિચ્છાપરિમાગમ્ ॥૫॥ ‘તિણિણ ગુણવ્વયાઈ’ત્રીણિ

તિણાત સે વિરમણ હોના હી અહિંસા અણુવત્ત હૈ । (થૂલાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણ) સ્થૂલ
મૃપાગદ સે વિરક્ત હોના—સ્થૂલ અસત્ય વચનોં કે કહને સે દૂર રહના સો સ્થૂલમૃપાગદ-વિર-
મગ અણુવત્ત હૈ । (થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ) સ્થૂલ અદત્તાદાન સે વિરમણ હોના
સો અચૌર્ય અણુવત્ત હૈ । (સદારસતોસે) અપની સ્ત્રી મે હી સ્તોપ રસના—પરદાર (પરસ્ત્રી)
એવ વચ્ચા આદિ કા પરિત્યાગ કર દેના—સો સ્વદારમન્તોપ અણુવત્ત હૈ । (ઇચ્છાપરિમાણે)
ધન એવ ધાન્યાદિક કી અભિલાષા રૂપ ઇચ્છા કા પ્રમાણ કરના—એક દેગસે પરિગ્રહ કા ત્યાગ
કરના, અથવા પરિગ્રાહ્યવસ્તુવિપયક વાન્છા કા નામ ઇચ્છા હૈ, ઇસકા પરિમાણ ઇસ પ્રકાર
કરના કિ મૈ અમુક વસ્તુ ઇતની રખૂંગા, ઇતની કમાઁંગા, ઇસસે અધિક નહા । યહ ઇચ્છા-
પરિમાણ નામકા અણુવત્ત હૈ (તિણિણ ગુણવ્વયાઈ) ગુણવત્ત ત્રીન હૈ—યે ગુણવત્ત અણુવત્તોં કે

થણુ એ જ ‘અહિંસા અણુવત્ત’ છે (થૂલાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણ) સ્થૂલ—મૃપા-
વાદથી વિરક્ત થણુ—સ્થૂલ અસત્ય વચનોં ડહેવાથી દૂર રહેણુ તે ‘સ્થૂલ—મૃપા
વાદ—વિરમણુ અણુવત્ત’ છે (થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ) સ્થૂલ અદત્તા
દાનથી વિરમણ થણુ એ ‘અચૌર્ય અણુવત્ત’ છે (સદારસતોસે) પોતાની સ્ત્રીમા
જ સતોપ રાખવો—પરદાર—પરસ્ત્રી તેમજ વેશ્યા આદિનો પરિત્યાગ કરી દેવો
તે ‘સ્વદાર—સ્તોપ અણુવત્ત’ છે (ઇચ્છાપરિમાણે) ધન તેમજ ધાન્ય આદિકની
અભિલાષા રૂપ ઇચ્છાનુ પ્રમાણ કરણુ (હૃદ રાખવી)—દેગ થકી પરિગ્રહનો ત્યાગ
કરવો અથવા પરિગ્રહ કરવાની વસ્તુ ખાખતની જે વાછા તેણુ નામ ઇચ્છા
છે, તેણુ પરિમાણ (માપ—મર્યાદા) આ પ્રકારે કરણુ કે હું અમુક વસ્તુ આટલી
રાખીશ, આટલી ડમાઈશ, આવી વધારે નહિ આ ઇચ્છાપરિમાણુ નામનુ અણુ
વત્ત છે (તિણિણ ગુણવ્વયાઈ) ગુણવત્ત ત્રણુ છે આ ગુણવત્ત અણુવત્તોના ઉપકારક

અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આફ્ઝવડ, તં જહા-પંચ
અણુવ્વયાઈ ૧, તિણિણ ગુણવ્વયાઈ ૨, ચત્તારિ સિક્કાવયાઈ ૩.
પચ અણુવ્વયાઈ, તં જહા-થૂલાઓ પાણાઢવાયાઓ વેરમણં ૧,

‘અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આફ્ઝવડ’ અગારધમ્મ દ્વાદશનિધમાગ્ચત્તિ, ‘ત જહા’ તથથા,
‘પચ અણુવ્વયાઈ’ પચ્ચાડણુવ્વતાનિ ‘તિણિણ ગુણવ્વયાઈ’ ત્રાગિ ગુણવ્વતાનિ
‘ચત્તારિ સિક્કાવયાઈ’ ચત્તારિ શિક્ષાવ્વતાનિ, શિક્ષા=અભ્યાસ-પુન પુનરભ્યયન
તત્પ્રધાનાનિ વ્વતાનિ-શિક્ષાવ્વતાનિ । યથપિ પુન પુનરાસેવનાયોગ્યાનિ શિક્ષાવ્વતાનિ પુરો
વક્ક્યમાણાનિ ચચાર્યેવ, તથાપિ ત્રયાણા ગુણવ્વતાના શિક્ષાવ્વતેષ્વવાતર્ભાગાત્ સમ શિક્ષાવ્વતાનિ
ઇત્યપ્યુચ્યતે ૩ । સ્વરૂપરચાપનાય આહ-‘પચ અણુવ્વયાઈ’ પચ્ચાડણુવ્વતાનિ-‘ત જહા’
તથથા-‘થૂલાઓ પાણાઢવાયાઓ વેરમણ’ સ્થૂલાત્પ્રાણાતિપાતાદિરમણમ્-પ્રાણાના=
પ્રાણિનામતિપાતો=હિંસન-તસ્માત્ સ્થૂલાત્ વિરમણ=નિવૃત્તિ, ન તુ સૂક્ષ્માત્ ॥ ૧ ॥ ‘થૂલાઓ

હે-(અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આફ્ઝવડ) પ્રભુને કહા કિ ગૃહસ્થ ધર્મ ૧૨ પ્રકાર કા હૈ,
(ત જહા) ઉસકે ષે ૧૨ પ્રકાર ઇસ તરહ સે હૈ-(પચ અણુવ્વયાઈ તિણિણ ગુણવ્વયાઈ
ચત્તારિ સિક્કાવયાઈ) ૫ અણુવ્વત, ૩ ગુણવ્વત, એવ ૪ શિક્ષાવ્વત । કહા ૨ પર શિક્ષાવ્વત
સાત મી કહે ગયે હૈ સો ઉસકા કારણ યહ હૈ કિ ઉનમે ૩ ગુણવ્વતો કો સમ્મિલિત કર
લિંયા ગયા હૈ । શિક્ષાપ્રધાન વ્વતો કા નામ શિક્ષાવ્વત હૈ । (પચ અણુવ્વયાઈ ત જહા) પાચ
અણુવ્વત યે હૈ-(થૂલાઓ પાણાઢવાયાઓ વેરમણ) સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત હોના સો
અહિંસા અણુવ્વત હૈ । ‘સ્થૂલ’ શબ્દ યહા યહ વ્વતલાતા હૈ કિ સૂક્ષ્મ સે નહીં, કિન્તુ સ્થૂલ પ્રાણ-

પ્રકરણા આ પ્રકારે ડરી છે-(અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આફ્ઝવડ) પ્રભુએ
કહુ કે ગૃહસ્થ ધર્મ ૧૨ બાર પ્રકારના છે (તજહા) તેના એ ૧૨ બાર
પ્રકાર આવી રીતના છે-(પચ અણુવ્વયાઈ તિણિણ ગુણવ્વયાઈ ચત્તારિ સિક્કાવ
યાઈ) ૫ અણુવ્વત, ૩ ગુણવ્વત, તેમજ ૪ શિક્ષાવ્વત ડયાક ડયાક શિક્ષાવ્વત
સાત પણ ડહેવામા આવ્યા છે, તેનુ ડારણુ એ છે કે તેમા ત્રણ ગુણવ્વતોને
સમિલિત કરી લેવામા આવ્યા છે શિક્ષાપ્રધાન વ્વતોનુ નામ શિક્ષાવ્વત છે
(પચ અણુવ્વયાઈ તજહા) પાચ અણુવ્વત આ છે-(થૂલાઓ પાણાઢવાયાઓ વેરમણ),
સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતથા વિરક્ત થવુ તે ‘અહિંસા અણુવ્વત’ છે ‘સ્થૂલ’, શબ્દ
અહીં એ બતાવે છે કે સૂક્ષ્મથી

પરિભોગપરિમાણ ૮ । ચત્તારિ સિક્કાવયાડ, ત જહા-સામાડય
૯, દેસાવયાસિય ૧૦, પોસહોવવાસે ૧૧, અતિહિસવિભાગે,

પરતસ્તત્તથિકે ડયેમ્મૂત ત્તિમ્મત્તમ્ ॥ ૭ ॥ ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ ઉપભોગ-
પરિભોગ-પરિમાણમ્-ઉપભોગ = મઠ્ઠદ્વોગોડગ્ગનપાનાનુલેપનાદીનામ્, પરિભોગસ્તુ પુન પુનભોગ
આસનગયનવસનાદીનામ્, તયો પરિમાણમ્ ॥ ૮ ॥ ‘સામાડય’ સામાયિકમ્-સમાના=
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાગામાયો=લ્લાભ સમાય-તત્ર ભવ સામાયિકમ્ ॥ ૯ ॥ ‘દેસાવયાસિય’
દેશાડયકાશિકમ્-દેશે=દિગ્ગતગૃહીતદિક્પરિમાણસ્ય વિભાગે અગ્ગાગો=ગમનાવવસ્થાન

નહીં, ટસ પ્રકાર ૧૦ દિશાઓ મ આને-જાને કા મર્યાદા કરના સો ‘દિગ્ગત’ હૈ । ઇક
વાર જો ભોગને મે આતા હે ટસકા નામ ઉપભોગ હૈ, જૈસે-અગ્ન, પાન એવ અનુલેપન
આદિ । જો વાર ૨ ભોગને મ આતે હે એસે આસન, ગયન, વસન આદિ કો પરિભોગ કહા
ગયા હૈ । ટન ટોનો કા પ્રમાણ કરના સો ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ હૈ । (ચત્તારિ
સિક્કાવયાડ) શિક્ષાવ્રત ચાર હ, (ત જહા) વે યે હ-(સામાડય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક, દેશાવકાશિક, પૌષ્ઠોપવાસ એવ અતિથિ-
વિભાગ । દર્શન, જ્ઞાન એવ ચારિત્ર કા નામ સમ હૈ । ટસ સમ કે આય (લાભ) કા નામ
સમાય હૈ । ટસમ જો સમતાપરિણામ હોતા હે ટસકા નામ સામાયિક હૈ । ‘દિગ્ગત’ મે
જો મર્યાદારૂપ સે આને-જાને કે લિયે જીવનપર્યન્ત દિશારૂપી ક્ષેત્ર રચ લિયા યા ટસીક
મીતર ૨ પ્રતિદિન સ્કોચ કરના સો ‘દેશાવકાશિક’ હૈ, જૈસે-મે આજ ટસ દિશા કે

એનાથી આગળ-બહાર નહિ આ પ્રકારે ૧૦ દિશાઓમા આવવા-જવાની
મર્યાદા ડરવી તે દિગ્ગત છે એક વાર જે લોગવવામા આવે છે તેનુ નામ
ઉપલોગ છે, જેમડે-અગ્ન, પાન તેમજ અનુલેપન આદિ જે વારવાર લોગ
વવામા આવે છે એવા આસન, શયન, વસન આદિને પરિલોગ કહેવાય છે
આ બન્નેનુ પ્રમાણ રાખવુ તે ‘ઉપલોગ-પરિલોગ-પરિમાણ’ છે (ચત્તારિ
સિક્કાવયાડ) શિક્ષાવ્રત ચાર છે (ત જહા) તે આ છે-(સામાડય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક ૧, દેશાવકાશિક ૨, પૌષ્ઠોપવાસ ૩,
તેમજ અતિથિવિભાગ ૪ દર્શન, જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રનુ નામ સમ છે
આ સમના આય (લાભ)નુ નામ સમાય છે એમા જે સમતા-પરિણામ થાય
છે તેનુ નામ સામાયિક છે ૧ દિગ્ગતમા જે મર્યાદાપથી આવવા-જવાને
માટે જીવનપર્યન્ત દિશારૂપી ક્ષેત્ર રાખવુ હતુ તેમાજ પ્રતિદિવસ ન્યૂનતા
ડરવી તે દેશાવકાશિક છે જેમડે હુ આજ આ દિશામા આ સ્થાન સુધી

યાઈ, ત જહા—અળત્થદ્ડવેરમણં ૬, દિસિવ્વયં ૭, ઉવભોગ

ગુણવ્રતાનિ, 'ત જહા' તથા 'અળત્થદ્ડવેરમણં' અનર્થદ્ડવિરમણમ્—અર્થ = પ્રયોજન ગૃહ
સ્થસ્ય ક્ષેત્ર-વાસ્તુ ધન ગરીરપરિપાલનાયાન્તિપિપય, તદયા દ્વડ = આરમ્ભ પ્રાણ્યુપમર્દોઽર્થદ્વડ ।
દ્વડો નિગ્રહો યાતના વિનાશઙ્ગતિ પયાયા । દ્વડ = નિષ્પ્રયોજન હિંમાત્તિકર્મણમિત્યર્થ, તસ્મા
દ્વિરમણ=નિવર્તનમ્ ૧, 'દિસિવ્વય' ત્રિગુતમ્—ત્રિઞ પૂર્વત્તક્ષિણાદય ઊર્વમધ્યથેતિ દશવિધા,
તત્ર દિગ્ગા સમ્પ્રધિ વ્રત ત્રિગુતમ્—ગ્તાવન્તુ પૂવાદિદિગ્વિભાગેષુ મયા ગમનાગમન ત્રિવેય ન

ઉપકારક હૈ, (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર યે હૈ (અળત્થદ્ડવેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિ
ભોગપરિમાણ) અનર્થદ્ડવિરમણ વ્રત, દિગ્ગત, ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણવ્રત । ક્ષેત્ર,
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, એવ ગરીર કે પરિપાલન આન્તિ કે નિમિત્ત જો આરમ્ભ ક્રિયા જાતા હૈ
હસકા નામ અર્થ હૈ । હસ આરમ્ભ મે પ્રાગિત્થ અત્રયભાવી હૈ । અત્ત હસમ જો દ્વડ-પ્રાગિયા
કા વિનાશ હોતા હૈ હસસે પાપ કા વધ જાગ કો હોતા હૈ । અત્ત યહ વધ અર્થદ્વડ હૈ ।
અર્થાત્ પ્રયોજન કો લેકર જો પ્રાણ્યુપમર્દનરૂપ દ્વડ ક્રિયા જાતા હૈ હસકા નામ અર્થદ્વડ હૈ ।
દ્વડ, નિગ્રહ, યાતના એવ વિનાશ યે સવ પયાયવાચી શબ્દ હૈ । હસસે જો વિપરીત હૈ હસકા
નામ અર્થદ્વડ હૈ । અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસાદિક પાપ કરના સો અનર્થદ્વડ હૈ । હસસે વિરક્ત
હોના સો 'અનર્થદ્ડવિરમણ' હૈ । દશ દિગ્ગાઓ મે આને-જાને કા પ્રમાણ કરના સો
'દિગ્ગત' હૈ । ચારદિગ્ગા ઓર ત્રિદિગ્ગા તથા ઉર્વ એવ અધ હસ પ્રકાર યે ૧૦ દિશાઈ
હૈ । મૈ અમુક દિગ્ગા કો ઓર હતની દૂર તક જાઝંગા ઓર આઝંગા, હસસે આગે બાહિર

છે, (તજહા) તે ત્રય પ્રકાર આ છે (અળત્થ દ્વડ વેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિભોગપરિ
માણ) અનર્થદ્વડ-વિરમણ વ્રત, દિગ્ગત, ઉપભોગપરિભોગપરિમાણ વ્રત ક્ષેત્ર,
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, તેમજ શરીરના પરિપાલન આદિના નિમિત્તે જે આરભ
કરવામા આવે છે તેનું નામ અર્થ છે આ આરભમા પ્રાણિવધ અવ
શ્યભાવી છે આથી એમા જે દ્વડ-પ્રાણિઓનો વિનાશ થાય છે તેનાથી
પાપનો બધ જીવેને થાય છે તેથી આ વધ અર્થદ્વડ છે, અર્થાત્ પ્રયો
જનને લઇને જે પ્રાણિ-ઉપમર્દનરૂપ દ્વડ કરાય છે તેનું નામ અર્થદ્વડ છે
દ્વડ, નિગ્રહ, યાતના તેમજ વિનાશ એ બધા પર્યાયવાચી શબ્દો છે તેનાથી
જે વિપરીત (ઉલટા) છે તેનું નામ અનર્થદ્વડ છે અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસા
આદિ પાપ કરવા તે અનર્થદ્વડ છે તેનાથી વિરક્ત થવું તે અનર્થદ્વડ
વિરમણ છે દશ દિશાઓમા આવવા-જવાનું પ્રમાણ રાખવું તે દિગ્ગત છે
ચાર દિશા અને વિદિશા તથા ઉપર અને નીચે એ પ્રકારે આ દશ ૧૦
દિશાઓ છે હું અમુક દિશા તરફ આટલે દૂર સુધી જઈશ કે આવીશ

પરિભોગપરિમાણ ૮ । ચત્તારિ સિઝ્જાવયાડ, ત જહા-સામાડય
૧, દેસાવયાસિય ૧૦, પોસહોવવાસે ૧૧, અતિહિસવિભાગે,

પરતસ્તત્થિકે ડયેમ્મૂત તિગ્ગતમ્ ॥ ૭ ॥ ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ ઉપભોગ-
પરિભોગ-પરિમાણમ્-ઉપભોગ = મઠ્ઠદ્વોગોઽગ્નપાનાનુલેપનાદીનામ્, પરિભોગસ્તુ પુન પુનર્ભોગ
આસનગયનવસનાદીનામ્, તયો પરિમાણમ્ ॥ ૮ ॥ ‘સામાડય’ સામાયિકમ્-સમાના=
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાગામાયો=લાભ સમાય-તત્ર ભવ સામાયિકમ્ ॥ ૯ ॥ ‘દેસાવયાસિય’
દેશાવકાશિકમ્-દેશે=દિગ્ગતગૃહીતદિક્પરિમાણસ્ય વિભાગે અવકાશો=ગમનાદ્યવસ્થાન

નહીં, ટસ પ્રકાર ૧૦ દિગ્ગાઓ મ આને--જાને કા મર્યાદા કરના સો ‘દિગ્ગત’ હૈ । એક
વાર જો ભોગને મ આતા હૈ ટસકા નામ ઉપભોગ હૈ, જૈસે--અગ્ન, પાન એવ અનુલેપન
આદિ । જો વાર ૨ ભોગને મ આતે હૈ એસે આમન, ગયન, વસન આદિ કો પરિભોગ કહા
ગયા હૈ । ટન ટોનો કા પ્રમાણ કરના સો ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ હૈ । (ચત્તારિ
સિઝ્જાવયાડ) શિક્ષાન્ત ચાર હ, (ત જહા) વે યે હ--(સામાડય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક, દેશાવકાશિક, પૌષ્ઠોપવાસ એવ અતિથિ-
વિભાગ । દર્શન, જ્ઞાન એવ ચારિત્ર કા નામ સમ હૈ । ટસ સમ ક આય (લાભ) કા નામ
સમાય હૈ । ટસમ જો સમતાપરિણામ હોતા હૈ ટસકા નામ સામાયિક હૈ । ‘દિગ્ગત’ મે
જો મર્યાદારૂપ સ આન-જાન કે લિયે જીવનપર્યંત દિગ્ગારૂપા ક્ષેત્ર સ્વ લિયા થા, ટસીક
મીતર ૨ પ્રતિદિન સ્કોચ કરના સો ‘દેશાવકાશિક’ હૈ, જૈસે--મે આજ ટસ દિગ્ગા કે

એનાથી આગળ-ખડાર નહિ આ પ્રકારે ૧૦ દિશાઓમા આવવા-જવાની
મર્યાદા કરવી તે દિગ્ગત છે એક વાર જે ભોગવવામા આવે છે તેનું નામ
ઉપભોગ છે, જેમડે--અગ્ન, પાન તેમજ અનુલેપન આદિ જે વારવાર ભોગ
વવામા આવે છે એવા આમન, ગયન, વસન આદિને પરિભોગ કહેવાય છે
આ બંનેનું પ્રમાણ રાખવું તે ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ છે (ચત્તારિ
સિઝ્જાવયાડ) શિક્ષાન્ત ચાર છે (ત જહા) તે આ છે--(સામાડય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક ૧, દેશાવકાશિક ૨, પૌષ્ઠોપવાસ ૩,
તેમજ અતિથિસવિભાગ ૪ દર્શન, જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રનું નામ સમ છે
આ સમના આય (લાભ)નું નામ સમાય છે એમા જે સમતા-પરિણામ થાય
છે તેનું નામ સામાયિક છે ૧ દિગ્ગતમા જે મર્યાદારૂપથી આવવા-જવાને
માટે જીવનપર્યંત દિગ્ગાકી ક્ષેત્ર રાખવું હતું તેમાજ પ્રતિદિવસ ન્યૂનતા
કરવી તે દેશાવકાશિક છે જેમડે હું આજ આ દિગ્ગામા આ સ્થાન સુધી

યાહ, તં જહા—અણત્થદ્ડવેરમણં ૬, દિસિચ્ચય ૭, ઉવભોગ-

ગુણત્તાનિ, 'ત જહા' તથા 'અણત્થદ્ડવેરમણં' અર્થન્ટ્થપિગ્ગમણમ્—અર્થ = પ્રયોજન ગૃહ સ્થસ્ય ક્ષેત્ર વાસ્તુ ધન શરીરપરિપાલ્નાયાન્તિપિપય, તથા દ્ડ = આરમ્ભ પ્રાણ્યુપમર્દોઽર્થન્ટ્થ । દ્ડો નિગ્રહો યાતના વિનાશઙ્ગતિ પયાયા । ન્ટ્થ = નિષ્પ્રયોજન હિંસાત્તિકરણમિત્યર્થ, તસ્મા દ્વિરમણ=નિવર્તનમ્ ૧, 'દિસિચ્ચય' ત્રિગૂતતમ્—ત્રિઞ પૂર્વત્તક્ષિણાદય ઊર્ધ્વમધ્યથેતિ દશવિધા, તત્ર દિઞા સમ્બધિ વ્રત દિગૂતતમ્—ગ્તાત્તસુ પૂર્વાદિત્રિવિભાગેષુ મયા ગમનાગમન વિધેય ન

ઉપકારક હૈં, (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર ચે હૈં (અણત્થદ્ડવેરમણ દિસિચ્ચય ઉવભોગપરિ ભોગપરિમાણ) અનર્થદ્ડવિરમણ વ્રત, દિગૂતત, ઉવભોગ—પરિભોગ—પરિમાણવ્રત । ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, એવ શરીર કે પરિપાલન આદિ કે નિમિત્ત જો આરમ્ભ ક્રિયા જાતા હૈ, ઇસકા નામ અર્થ હૈ । ઇસ આરમ્ભ મૈં પ્રાગિવચ અવશ્યભાવી હૈ । અતઃ ઇસમ જો દ્ડ—પ્રાગિયાં કા વિનાશ હોતા હૈં ઇસસે પાપ કા વધ જાન કો હોતા હૈ । અતઃ યહ વધ અર્થદ્ડ હૈ । અર્થાત્ પ્રયોજન કો લેકર જો પ્રાણ્યુપમર્દનરૂપ દ્ડ ક્રિયા જાતા હૈં ઇસકા નામ અર્થદ્ડ હૈ । દ્ડ, નિગ્રહ, યાતના એવ વિનાશ ચે સવ પયાયવાચી શબ્દ હૈ । ઇસસે જો વિપરીત હૈં ઇસકા નામ અર્થદ્ડ હૈ । અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસાદિક પાપ કરના સો અનર્થદ્ડ હૈ । ઇસસે વિરક્ત હોના સો 'અનર્થદ્ડવિરમણ' હૈ । દશ દિઞાઓ મૈં આને—જાને કા પ્રમાણ કરના સો 'દિગૂતત' હૈ । ચારદિશા ઓર ત્રિદિશા તથા ઉર્ધ્વ એવ અધ ઇસ પ્રકાર ચે ૧૦ દિશાઈ હૈં । મૈં અમુક દિઞા કી ઓર ઇતની દૂર તક જાઝ્ઞા ઓર આઝ્ઞા, ઇસસે આગે બાહિર

છે, (તજહા) તે ત્રણ પ્રકાર આ છે (અણત્થ દ્ડ વેરમણ દિસિચ્ચય ઉવભોગપરિભોગપરિ માણ) અનર્થદ્ડ ૬—વિરમણ વ્રત, દિગૂતત, ઉવભોગપરિભોગપરિમાણ વ્રત ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, તેમજ શરીરના પરિપાલન આદિના નિમિત્તે જે આરભ કરવામા આવે છે તેનું નામ અર્થ છે આ આરભમા પ્રાણિવધ અવશ્યભાવી છે આથી એમા જે દ્ડ—પ્રાણિઓનો વિનાશ થાય છે તેનાથી પાપનો બધ જીવેને થાય છે તેથી આ વધ અર્થદ્ડ ૬ છે, અર્થાત્ પ્રયોજનને લઈને જે પ્રાણિ—ઉપમર્દનરૂપ દ્ડ કરાય છે તેનું નામ અર્થદ્ડ ૬ છે દ્ડ, નિગ્રહ, યાતના તેમજ વિનાશ એ બધા પર્યાયવાચી શબ્દો છે તેનાથી જે વિપરીત (ઉલટા) છે તેનું નામ અનર્થદ્ડ ૬ છે અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસા આદિ પાપ કરવા તે અનર્થદ્ડ ૬ છે તેનાથી વિરક્ત થવું તે અનર્થદ્ડ ૬ વિરમણ છે દશ દિશાઓમા આવવા—જવાનું પ્રમાણ રાખવું તે દિગૂતત છે ચાર દિશા અને વિદિશા તથા ઉપર અને નીચે એ પ્રકારે આ દશ ૧૦ દિશાઓ છે હું અમુક દિશા તરફ આટલે દૂર સુધી જઈશ કે આવીશ

પરિભોગપરિમાણ ૮ । ચત્તારિ સિદ્ધાવયાડ, ત જહા-સામાડય
૧, દેસાવયાસિય ૧૦, પોસહોવવાસે ૧૧, અતિહિસંવિભાગે,

પરતસ્તદધિક્ક ડયેમ્મ્ભૂત તિગ્ગતમ્ ॥ ૭ ॥ ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ ઉપભોગ-
પરિભોગ-પરિમાણમ્-ઉપભોગ = મદ્દોગોડઅનપાનાનુલેપનાર્તીનામ્, પરિભોગસ્તુ પુન પુનભોગ
આસનગયનવસનાદીનામ્, તથો પરિમાણમ્ ॥ ૮ ॥ ‘સામાડય’ સામાયિકમ્-મમાના=
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાગામાયો=જ્ઞામ સમાય-તત્ર ભવ સામાયિકમ્ ॥ ૯ ॥ ‘દેસાવયાસિય’
દેસાડવકાશિકમ્-દેસે=દિગ્ગતગૃહીતત્ત્વિકપરિમાણસ્ય વિભાગે અવકાશો=ગમનાથવસ્થાન

નહીં, ટસ પ્રકાર ૧૦ દિગ્ગાઆ મ આને-જ્ઞાન કા મર્યાદા કરના સો ‘દિગ્ગત’ હૈ । એક
ગાર જો ભોગને મ આતા હૈ ટસકા નામ ઉપભોગ હૈ, જૈસે-અગન, પાન એવ અનુલેપન
આદિ । જો ગાર ૨ ભોગન મ આતે હૈ ણસે આસન, ગયન, વસન આદિ કો પરિભોગ કહા
ગયા હૈ । ટન ટોનો કા પ્રમાણ કરના સો ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ હૈ । (ચત્તારિ
સિદ્ધાવયાડ) જિજ્ઞાસત ચાર હ, (ત જહા) વે યે હ--(સામાડય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક, દેસાવકાશિક, પૌષ્ધોપવાસ એવ અતિથિ-
વિભાગ । તર્જન, જ્ઞાન એવ ચારિત્ર કા નામ સમ હૈ । ટસ સમ કે આય (લાભ) કા નામ
સમાય હૈ । ટમમ જો સમતાપરિણામ હોના હૈ ટસકા નામ સામાયિક હૈ । ‘દિગ્ગત’ મે
જો મર્યાદારૂપ સે આન-જ્ઞાન ક લિયે જીવનપર્યન્ત દિગ્ગારૂપી ક્ષેત્ર રલ્લ લિયા થા, ટસીક
માતર ૨ પ્રતિદિન સ્ફોચ કરના સો ‘દેસાવકાશિક’ હૈ, જૈસે-મ આજ ટસ દિગ્ગા કે

એનાથી આગળ-અહાં નહિ આ પ્રકારે ૧૦ દિશાઓમા આવવા-જવાની
મર્યાદા કરવી તે દિગ્ગત છે એક વાર જે ભોગવવામા આવે છે તેનું નામ
ઉપભોગ છે, જેમકે-અગન, પાન તેમજ અનુલેપન આદિ જે વારવાર ભોગ
વવામા આવે છે એવા આસન, શયન, વસન આદિને પરિભોગ કહેવાય છે
આ બન્નેનું પ્રમાણ રાખવું તે ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ છે (ચત્તારિ
સિદ્ધાવયાડ) જિજ્ઞાસત ચાર છે (ત જહા) તે આ છે--(સામાડય દેસાવયાસિય
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક ૧, દેસાવકાશિક ૨, પૌષ્ધોપવાસ ૩,
તેમજ અતિથિવિભાગ ૪ દશન, જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રનું નામ સમ છે
આ નમના આય (લાભ)નું નામ સમાય છે એમા જે સમતા-પરિણામ થાય
છે તેનું નામ સામાયિક છે ૧ દિગ્ગતમા જે મર્યાદારૂપથી આવવા-જવાને
માટે જીવનપર્યંત દિગ્ગારૂપી ક્ષેત્ર રાખવું હતું તેમાજ પ્રતિદિવસ ન્યૂનતા
કરવી તે દેસાવકાશિક છે જેમકે હું આજ આ દિશામા આન્ધ્યાન સુધી

યાઈ, ત જહા—અણત્થદડવેરમણં ૬, દિસિવ્વયં ૭, ઉવભોગ-

ગુણત્તાનિ, 'ત જહા' તથા 'અણત્થદડવેરમણ' અર્થન્ટવિગ્મણમ્—અર્થ = પ્રયોજન ગૃહ
સ્થસ્ય ક્ષેત્ર-વાસ્તુ ધન ગરારપરિપાલ્નાયાતિવિષય, તથા દડ = આરમ્ભ પ્રાણ્યુપમર્દનં = અર્થદડ ।
દડો નિગ્રહો યાતના વિનાશઃ ઇતિ પર્યાયા । દડ = નિષ્પ્રયોજન હિંસાત્તિકગ્મિયર્થ, તસ્મા
દ્વિરમણ = નિવર્તનમ્ ૧, 'દિસિવ્વય' ત્રિગ્મતમ્—ત્રિગ્મ પૂર્વત્ત્રિગ્મિગ્મિયર્થ, તસ્મા
તત્ર દિગ્ગા સમ્પત્તિ વ્રત ત્રિગ્મતમ્—અત્તાગ્મિ પૂર્વાત્ત્રિગ્મિગ્મિયર્થ મયા ગમનાગમન વિવેચન

ઉપકારક છે, (ત જહા) એ ત્રીણ પ્રકાર છે (અણત્થદડવેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિ
ભોગપરિમાણ) અનર્થદડવિરમણ વ્રત, દિગ્મત, ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણવ્રત । ક્ષેત્ર,
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, એવ ગરીર કે પરિપાલન આદિ કે નિમિત્ત જો આરમ્ભ ક્રિયા જાતા છે,
હસકા નામ અર્થ છે । હસ આરમ્ભ મેં પ્રાગિવ્ય અવશ્યભાગી છે । અત્ત હસમ જો દડ-પ્રાગિયો
કા વિનાશ હોતા છે ઉસસે પાપ કા વધ જાગ કો હોતા છે । અત્ત યહ વધ અર્થદડ છે ।
અર્થાત્ પ્રયોજન કો લેકર જો પ્રાણ્યુપમર્દનરૂપ દડ ક્રિયા જાતા છે ઉસકા નામ અર્થદડ છે ।
દડ, નિગ્રહ, યાતના એવ વિનાશ એ સત્ર પર્યાયવાચી શબ્દ છે । હસસે જો વિપરીત છે ઉસકા
નામ અર્થદડ છે । અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસાદિક પાપ કરના સો અનર્થદડ છે । હસસે વિરક્ત
હોના સો 'અનર્થદડવિરમણ' છે । દગ દિગ્ગાઓ મેં આને-જાને કા પ્રમાણ કરના સો
'દિગ્મત' છે । ચારદિશા ઓર ત્રિદિગ્ગા તથા ઉર્વ એવ અધ હસ પ્રકાર છે ૧૦ દિશાઈ
હે । મેં અમુક દિગ્ગા કી ઓર હતની દૂર તક જાઁગા ઓર આઁગા, હસસે આગે બહિર

છે, (તજહા) તે ત્રણ પ્રકાર આ છે (અણત્થ દડ વેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિભોગપરિ
માણ) અનર્થદડ-વિરમણ વ્રત, દિગ્મત, ઉપભોગપરિભોગપરિમાણ વ્રત ક્ષેત્ર,
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, તેમજ શરીરના પરિપાલન આદિના નિમિત્તે જે આરભ
કરવામા આવે છે તેનું નામ અર્થ છે આ આરભમા પ્રાણિવધ અવ
શ્યભાવી છે આથી એમા જે દડ-પ્રાણિઓનો વિનાશ થાય છે તેનાથી
પાપનો બધ જીવોને થાય છે તેથી આ વધ અર્થદડ છે, અર્થાત્ પ્રયો
જનને લઇને જે પ્રાણિ-ઉપમર્દનરૂપ દડ કરાય છે તેનું નામ અર્થદડ છે
દડ, નિગ્રહ, યાતના તેમજ વિનાશ એ બધા પર્યાયવાચી શબ્દો છે તેનાથી
જે વિપરીત (ઉલટા) છે તેનું નામ અનર્થદડ છે અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસા
આદિ પાપ કરવા તે અનર્થદડ છે તેનાથી વિરક્ત થવું તે અનર્થદડ
વિરમણ છે હસ દિશાઓમા આવવા-જવાનું પ્રમાણ રાખવું તે દિગ્મત છે
ચાર દિશા અને વિદિશા તથા ઉપર અને નીચે એ પ્રકારે આ હસ ૧૦
દિશાઓ છે હું અમુક દિશા તરફ આટલે દૂર સુધી જઈશ કે આવીશ

માડસો ! અગારસામાઙ્ગ ધમ્મે પપ્પત્તે । એયસ્સ ધમ્મસ
સિક્કવાણ ઉવટ્ઠિણ સમણોવાસણ વા સમણોવાસિયા વા વિહર-
માણે આણાણ આરાહણ હવડ ॥ સૂ. ૫૭ ॥

કર્મધારયે—અપશ્ચિમમારણાતિક્રમલેખના, તસ્યા જૂષણા=સેવના—મરણકાલે સલેખનાનામ્ના
તપસા શરીરસ્ય કપાયાતીનાશ્ચ વૃથાકરણ, તસ્યા આરાધના=નિર્વાણતતયા સપાદનમ્
॥ ૧૨ ॥ ‘અયમાડસો’ અયમાયુષ્મન ! ‘અગારસામાઙ્ગ ધમ્મે પપ્પત્તે’ અગાર-
સામયિકો ધર્મ પ્રત્નમ ‘એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિક્કવાણ ઉવટ્ઠિણ સમણોવાસણ વા સમણો-

ફિર મી યહા જો ઉસે અપશ્ચિમ કહા હૈ વહ અમગલપગ્ગિહાર કે નિમિત્ત સે જાનના ચાહિયે ।
કયોં કિ “અન્તક્રિયાધિકરણ તપ ફલ સકલન્નિન સ્તુવતે” તપ કા ફલ , લેખનાપૂર્વક
પ્રાણા કા વિસર્જન કરના પ્રભુને વત્તલાયા હૈ, અત યન્તિ યહ અતિમ સમય આચરિત નહીં
હોતી હૈ તો જીવનભર કી ગર્હ વ્રતારાધના તપસ્યા આદિ એક પ્રકાર સે નિષ્ફલ હી સમજના
ચાહિયે । અત ઇસ અપેક્ષા સે યહ અપશ્ચિમ—સર્વોત્કૃષ્ટ કહી ગઈ હૈ । યહ સલેખના
(મારણાન્તિકી) મરણ કે સમય ધારણ કી જાતી હૈ । કાય ઓર કપાય આદિ જિસકે
દ્વારા અથવા જિસમ કૃચ્ર કિયે જાતે હૈ ઉમકા નામ મ્લેખના હૈ । યહ મ્લેખના મી એક
તપ—વિશેષ હૈ । ઇસે પ્રેમ સે વારણ કરના ચાહિયે ઇસ અર્થ કો ઘોતિત કરને કે લિયે હી
“જૂષણા” યહ પદ દિયા ગયા હૈ । (અયમાડસો !) ઇસ પ્રકાર હૈ આયુષ્મન ! યહ
(અગારસામાઙ્ગ ધમ્મે પપ્પત્તે) ગૃહસ્થ કા ધર્મ સિદ્ધાન્ત મે કહા ગયા હૈ । (એયસ્સ
ધમ્મસ્સ સિક્કવાણ ઉવટ્ઠિણ સમણોવાસણ વા સમણોવાસિયા વા વિહરમાણે આણાણ

છે તે અમગલ પરિહારનુ નિમિત્ત બાણુ બાળ્યે કેમડે “અન્તક્રિયાધિકરણ
તપ ફલ સકલન્નિન સ્તુવતે” તપનુ કેલ સલેખના—પૂર્વક પ્રાણોનુ વિસર્જન
કરવુ એમ પ્રભુએ બતાવ્યુ છે આથી જો આ અતિમ સમયે આચરવામા
નથી આવતી તો જીવનભર ઠરેલી વ્રત—આરાધના તપસ્યા આદિ એક પ્રકારે
નિષ્ફલ જ માનવી જોઇએ આમ આની અપેક્ષાએ આ અપશ્ચિમ—સર્વોત્કૃષ્ટ
કહેલી છે આ સલેખના (મારણાન્તિકી) મરણના સમયે ધારણ કરાય છે
કાય અને કપાય આદિ જેના દ્વારા અથવા જેમા કૃચ્ર કરાય છે તેનુ નામ
સલેખના છે આ સલેખના પણ એક તપવિશેષ છે તેને પ્રેમથી ધારણ
કરવી જોઇએ આ અર્થને ઘોતિત (પ્રતિષ્ઠિત) કરવા માટે જ “જૂષણા” એ
પદ આપેલુ છે (અયમાડસો) આ પ્રકારે હે આયુષ્મન ! આ (અગારસામા

અપચ્છિમા-મારણતિયા-સલેહના-ઝૂસના-રાહના ૧૨ । અય-

તેન નિર્વૃત્ત દેગાનકાગિકમ્-ત્રિગૂતગૃહીતપરિમાગસ્ય પ્રતિત્તિન મ્શેપકરણમ્ ॥ ૧૦ ॥
 ‘પોસહોપવાસે’ પોષધોપવાસ-પોષણ પોષ = પુષ્ટિરિત્યર્થસ્ત ધત્તે = ગૃહ્ણાર્તાતિ પોષધ, સ
 ચાસાવુપવાસથેતિ પોષધોપવાસ, एतत्तુ અમ્ય વ્યુપત્તિમાત્રમ્, પ્રવૃત્તિનિમિત્ત તુ-આહારાદિ
 ચતુષ્ટયપરિત્યાગ એવેતિ વોચ્યમ્, અષ્ટમીચતુર્દશમાત્રાસ્યાપૌર્ણમાસીપુ અનુષ્ટેયો વ્રતવિશેષ ।
 તદુક્તમ્—

‘આહાર-તનુસત્કારા-ડવ્રહ્મ-સાવધ-કર્મણામ્ ।

ત્યાગઃ પૂર્વચતુષ્ટયા, તદ્વિદુઃ પોષધત્રતમ્ ॥ ૧૧ ॥ ઇતિ ।

‘અતિથિસવિભાગે’ અતિથિસવિભાગ-અતિથિ = સાધુસ્તસ્મૈ સવિભાગ = સ્વામ

કન્યાણભાવનયા સમર્પણમ્ ‘અપચ્છિમા-મારણતિયા-સલેહના-ઝૂસના-રાહના’
 અપશ્ચિમ-મારણાન્તિક-સ્લેશના-જૂપના-ડડગધના = અપશ્ચિમા-પશ્ચિમૈવાડમદ્ગલપરિહારાર્થ
 મપશ્ચિમેત્યુચ્યતે, મરણ = પ્રાણયાગલક્ષણમ્, તદેવાતો મરણાત, તત્ર મયા મારણાન્તિકી,
 રલિહ્યતે = કૃત્તીક્રિયતેડનયા ગરીરકપાયાદિ-ઇતિ સલેશના = તપોવિશેષલક્ષણા, एतत्પદત્રયસ્ય

इस स्थान तक जाऊँगा, इस गली तक जाऊँगा, आगे नहीं ! इत्यादि । चारों प्रकार के
 आहार का परित्याग करना इसका नाम ‘पोषधोपवास’ है । यह व्रत प्रत्येक महिने
 की प्रत्येक अष्टमी, चतुर्दशी, अमावस्या एव पूर्णमासी के दिन किया जाता है । कहा भी
 है—पर्वचतुष्टय में—चारपवों में आहारका परित्याग, शारीरिक रुस्कार का परित्याग, कुशील
 का परित्याग आदि सावध कर्मोंका जो त्याग है सो ‘पोषधव्रत’ है । अतिथि नाम साधु
 का है । साधु के लिये जो सविभाग—अपनी आत्मा के कल्याण की भावना से आहार पानी
 आदि समर्पण करना—सो ‘अतिथिसविभाग’ है । (अपचछिमा-मारणतिया-सले
 हणा-झूसणा-राहणा) स्लेखना यद्यपि पश्चिम है—अर्थात्—अन्त में धारण का जाती है,

જઘશ, આ ગલી સુધી જઘશ આગળ નહિ જાઉં ! ઇત્યાદિ આરેય પ્રકારના
 આહારનો પરિત્યાગ કરવો તેનું નામ પોષધોપવાસ છે આ વ્રત પ્રત્યેક માસની
 પ્રત્યેક અષ્ટમી, ચતુર્દશી, અમાવાસ્યા તેમજ પૂર્ણિમાને દિવસ કરાય છે ૩ ૩હુ
 પણ એ—પર્વચતુષ્ટયમાં—ચાર પવમાં આહારનો પરિત્યાગ, શારીરિક સ્લેશનાનો
 પરિત્યાગ, કુશીલનો પરિત્યાગ આદિ સાવધ ઠમોનો જે ત્યાગ છે તે પોષધવ્રત
 છે અતિથિ નામ સાધુનું છે સાધુ માટે જે સવિભાગ—પોતાના આત્માના
 કલ્યાણની ભાવનાથી આહાર પાણી આદિ સમપણુ કરવું તે અતિથિસવિ
 ભાગ છે ૪ (અપચ્છિમા-મારણતિયા-સલેહના-ઝૂસના-રાહના) સલેખના જે કે
 પશ્ચિમ હોય છે—અતમા ધારણ કરાય છે, તે પણ તેને અપશ્ચિમ કહેવાય

માડસો ! અગારસામાડાઈ ધમ્મે પળ્લત્તે । ઇયસ્સ ધમ્મસ
સિલ્લાઈ ઉવટ્ઠિઈ સમણોવાસઈ વા સમણોવાસિયા વા વિહર-
માણે આણાઈ આરાહઈ હવડ ॥ સૂ. ૫૭ ॥

કર્મધારયે—અપશ્ચિમમારણાતિક્રમલેખના, તમ્યા જૂપણા=સેવના—મગ્ગકાલે સલેખનાનાન્ના
તપસા ચરીરસ્ય કપાયાદાનાશ્ચ કૃચ્છાકરણ, તસ્યા આરાધના=નિરવિઠ્ઠતતયા સપાદનમ્
॥ ૧૨ ॥ ‘અયમાડસો’ અયમાયુષ્મન્ । ‘અગારસામાડાઈ ધમ્મે પળ્લત્તે’ અગાર-
સામયિકો ધર્મ પ્રત્તમ ‘ઇયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લાઈ ઉવટ્ઠિઈ સમણોવાસઈ વા સમણો-

ફિર મી યહા જો ઉસે અપશ્ચિમ કહા હૈં વહ અમગલપરિહાર કે નિમિત્ત સે જાનનાં ચાહિયે ।
ક્યોં કિ “અન્તક્રિયાધિકરણ તપ ફલ સકલદર્શિન સ્તુવતે” તપ કા ફલ સ્લેખનાપૂર્વક
પ્રાણાં કા વિસર્જન કરના પ્રભુને નતલાયા હૈ, અત યદિ યહ અન્તિમ સમય આચરિત નહીં
હોતો હૈ તો જાગ્રનભર કી ગર્હ વ્રતારાધના તપસ્યા આદિ એક પ્રકાર સે નિષ્ફલ હી સમજના
ચાહિયે । અત ટસ અપેક્ષા સે યહ અપશ્ચિમ—સર્વોત્કૃષ્ટ કહી ગઈ હૈ । યહ સ્લેખના
(મારણાન્તિકી) મરણ કે સમય ધારણ કી જાતી હૈ । કાય ઓર કપાય આદિ જિસકે
દ્વારા અથવા જિસમ કૃચ્છ કિયે જાતે હે ઉસકા નામ સ્લેખના હૈ । યહ સ્લેખના મી એક
તપ—વિશેષ હૈ । ટસે પ્રેમ સે વારણ કરના ચાહિયે ઇસ અર્થ કો દ્યોતિત કરને કે લિયે હી
“જૂપણા” યહ પદ દિયા ગયા હૈ । (અયમાડસો !) ઇસ પ્રકાર હૈ આયુષ્મન્ । યહ
(અગારસામાડાઈ ધમ્મે પળ્લત્તે) ગૃહ્ય કા ધર્મ સિદ્ધાન્ત મે કહા ગયા હૈ । (ઇયસ્સ
ધમ્મસ્સ સિલ્લાઈ ઉવટ્ઠિઈ સમણોવાસઈ વા સમણોવાસિયા વા વિહરમાણે આણાઈ

છે તે અમગલ પરિહારનું નિમિત્ત બાણુવું બઠીએ કેમકે “અન્તક્રિયાધિકરણ
તપ ફલ સકલદર્શિન સ્તુવતે” તપનું જલ મલેખના—પૂર્વક પ્રાણોનું વિસર્જન
કરવું એમ પ્રભુએ બતાવ્યું છે આવી જો આ અતિમ સમયે આચરવામા
નથી આવતી તો હવનભર ડરેલી નત—આરાધના તપસ્યા આદિ એક પ્રકારે
નિષ્ફલ જ માનવી જોઈએ આમ આની અપેક્ષાએ આ અપશ્ચિમ—સર્વોત્કૃષ્ટ
ડહેલી છે આ સલેખના (મારણાન્તિકી) મરણના સમયે વારણ કરાય છે
કાય અને કપાય આદિ જેના દ્વારા અથવા જેમા કૃચ્છ કરાય છે તેનું નામ
સલેખના છે આ સલેખના પણ એક તપવિશેષ છે તેને પ્રેમથી ધારણ
કરવી જોઈએ આ અર્થને દ્યોતિત (પ્રતિશિત) કરવા માટે જ “જૂપણા” એ
પદ આપેલું છે (અયમાડસો) આ પ્રકારે હે આયુષ્મન્ ! આ (અગારસામા

तए ण सा महतिमहालिया मणूसपरिसा समणस्स
भगवओ महावीरस्स अंतिण धम्म सोच्चा गिसम्म हट्ट-तुट्ट-

वासिया वा ' एतस्य वर्मस्य जिन्नायाम् उपस्थितं अगमोपासको वा श्रमगोपामिका वा,
'विहरमाणे' विहरन् 'आणाए आराहए भवड' आनाया आगामो भवति । अगारधर्मस्य
विस्तरतो व्याख्या उपासकदशागसूत्रस्यागारधर्मजीवनायाग्याया व्याख्याया प्रथमावयवने
ऽस्माभि कृता ॥ सू० ५७ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण' तत् गल्ल 'सा महतिमहालिया'
सा महतिमहती=अतिविशाल—'मणूसपरिसा' मनुष्यपरिषद् 'समणस्स भगवओ
महावीरस्स अंतिण' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्याऽन्तिक=समीपे 'धम्म सोच्चा

आराहए हवड) इस धर्म की शिक्षा में उपस्थित चाहें श्रमण का उपासक—गृहस्थ हो,
चाहें श्रमण की उपासिका—श्रामिका हो, कोई भी क्यों न हो, जो भी प्राणी इस धर्म की
छत्रच्छाया में अपने आपको विसर्जित कर देता है, अर्थात्—इन व्रतों की आराधना करता
है वह तीर्थंकर प्रभु की आज्ञा का आराधक माना गया है । अगारधर्म की विस्तृतरूप से
व्याख्या उपासकदशाग सूत्र के ऊपर विरचित अगारधर्मजीवनीनामकी टीका में प्रथम
अवयवने में की गई है । अतः विशेषार्थी विषय को वहां से विस्ताररूप में देख ले ॥ सू० ५७ ॥

'तए ण सा महतिमहालिया' इत्यादि ।

(तए ण) तदन्तर (सा महतिमहालिया) वह अतिविशाल (मणूसपरिसा)
मनुष्यों की सभा (समणस्स) श्रमण (भगवओ) भगवान् (महावीरस्स) महावीर के

इए धम्मो पणत्ते) गृहस्थना धर्म सिद्धांतमा उडेवा छे (एयस्स धम्मस्स
सिक्खाए उरुट्ठिउ ममणोपासए वा समणोवासिया वा विहरमाणे आणाए आरा
हए हवड) आ धर्मनी शिक्षामा उपस्थित, आडे श्रमणुना उपासक-गृहस्थ
होय, आडे श्रमणनी उपामिका-श्रामिका होय, जे जोध पणु प्राणी आ
धर्मनी उव-जायामा पोतानी जतनु विसर्जन करी दे छे—आ व्रतानी
आराधना करे छे, ते तीर्थंकर प्रभुनी आज्ञाना आराधक बनाय छे अगार
धर्मनी विस्तृतरूपथी व्याख्या उपासकदशागसूत्रना उपर जनावेवी अगारधर्म
संश्रवणी नामनी टीका प्रथम अध्ययनमा करवामा आवेवी छे, भाटे विशेष
विज्ञासुओओ आ विषयने त्याथी विन्नारउपे जोध लेवे (सू० ५७)

'तए ण सा महतिमहालिया' इत्यादि

(तए ण) त्थार पत्री (सा महतिमहालिया) ते अतिविशाल (मणूस

जाव-हियया उट्टाए उट्टेड, उट्टित्ता समण भगव महावीरं
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेड, करित्ता वदड णमसड,
वदित्ता णमसित्ता अत्थेगइया मुडे भवित्ता अगाराओ अण-

णिसम्म ' धर्मं श्रुत्वा=आकर्ण्य, तिग्गम्य=दृष्ट्वा धृत्वा, 'हट्टं तुट्ठं-जाव-हियया' दृष्ट-तुष्ट-
यावद्-दृष्ट्या 'उट्टाए उट्टेड' उट्ठया=उत्थानगत्या उत्तिष्ठति 'उट्टित्ता' उट्ठाय,
'समणस्स भगवओ महावीरस्स' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य 'तिक्खुत्तो' त्रिक्रव,
'आयाहिणपयाहिण करेड' आदक्षिणप्रदक्षिण करोति, 'करित्ता' कृत्वा, 'वदड
णमसड' वन्दते नमस्यति, 'वदित्ता णमसित्ता' वदित्वा नमस्यित्वा, तत्र-'अत्थे-
गइया' सन्त्येकक=केचित् 'मुडे भवित्ता' मुण्डा भूत्वा 'अगाराओ' अगाराद्=गृहात्-
गृह परित्यज्येत्यर्थ, 'अणगारिय' अनगारिता=साधुता प्रवजिता=प्राप्ता, 'अत्थेगइया'

(अतिए) समीप (सम्म) धर्म का व्याख्यान (सोच्चा) सुनकर, एवं अच्छी तरह उसे
(णिसम्म) हृदयगम कर (हट्टं-तुट्ठं-जाव-हियया) बहुत हा अधिक हृषित एवं स्तुष्ट-
चित्त हुए, (उट्टाए उट्टेड) पश्चात् अपने २ आमन से उठी, (उट्टित्ता समण भगवं महा-
वीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेड करित्ता वदड णमसड) उठ कर फिर उसने
श्रमण भगवान् महावीर को तानवार आदक्षिणप्रदक्षिणपूर्वक वन्दन-नमस्कार किया, (वदित्ता
णमसित्ता अत्थेगइया मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वइया) वदना-नमस्कार
कर के कितनक मनुष्योंने मुटित होकर, अपने २ घर को छोड़कर उनके पास अनगार बन,
अर्थात् दीक्षा वारण का। (अत्थेगइया पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावइय दुवालसविह गिहि-

परिसा) मनुष्योंनी भला (सम्म) श्रमण (भगवओ) भगवान् (महावीरस्स)
महावीरना (अतिण) समीपे (धम्म) श्रुतयारित्रइय धर्मनी देशना (सोच्चा)
सालणीने तेमज्झ सागी रीते तेने (णिसम्म) हृदयगम डगीने (हट्टं-तुट्ठं-जाव
हियया) बहुत हृषित तेमज्झ सतोष पाभी, (उट्टाए उट्टेड) पत्री पोतपोताना
आसनेयी उठी, (उट्टित्ता समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेड,
करित्ता वदड णमसड) उठीने, पत्री तेमणे श्रमण भगवान् महावीरने त्रणवार
आदक्षिण-प्रदक्षिण-पूर्वक वन्दन नमस्कार डर्या, (वदित्ता णमसित्ता अत्थेगइया
मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वइया) वदना-नमस्कार करीने डेटलाड
मनुष्योंने मुटित थधने पोतपोताना घर छोडीने तेमना पासे अनगार
थया, अर्थात् दीक्षा लीधी (अत्थेगइया पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावइय दुवाल-

गारियं पञ्चडया, अत्थेगडया पचाणुव्वडयं सत्तसिक्खावडय
दुवालसविह गिहिधम्म पडिचण्णा ॥ सू० ५८ ॥

मूलम्—अवसेसा ण परिसा समण भगवं महावीर
वन्दइ णमंसइ, वदित्ता णमसित्ता एव वयासी—सुअक्खाए ते

सन्त्येकके 'पचाणुव्वडय सत्तसिक्खावडय दुवालसविह गिहिधम्म पडिचण्णा' पञ्चा
णुव्वतिक सप्तशिक्षानतिक द्वादशमिध गृहिधम्म प्रतिपन्ना ॥ सू० ५८ ॥

टीका—'अवसेसा ण परिसा' इत्यादि । 'अवसेसा ण परिसा समण
भगव महावीर वदइ णमंसइ, वदित्ता णमसित्ता एव वयासी' अवजपा=अवशिष्टा
खलु परिपत्तु श्रमण भगवन्त महावीर वन्तते नमस्यति, वदित्ता नमस्यित्वा एवमवादीत्—
'सुअक्खाए ते भते ! णिग्गथे पावयणे' स्वाण्यात्=सुन्दु कथित सामान्यतस्त्वया
भदन्त ! निर्ग्रन्थ प्रवचनम्, 'एव सुप्पणत्ते' एव सुप्रज्ञमम्—विशेषकथनात्, 'सुभासिए'

धम्म पडिचण्णा) कितनेकों ने पाँच अणुव्वत, सात शिक्षान्त—इस तरह १२ प्रकार का गृह
स्थधर्म स्वीकार किया ॥ सू ५८ ॥

'अवसेसा ण परिसा' इत्यादि ।

(अवसेसा ण परिसा) अवशिष्ट परिपत्तुने (समण भगव महावीर) श्रमण भग
वान् महावीर को (वदइ णमंसइ) वदना एव नमस्कार किया, (वदित्ता णमसित्ता एव
वयासी) वदना नमस्कार करने के बाद फिर उन्होंने इस प्रकार कहा—(सुअक्खाए ते
भते ! णिग्गथे पावयणे) हे भदन्त ! आपने निर्ग्रन्थ प्रवचन बहुत अच्छा कहा, (एव सुप्प
णत्ते) और आपन इसका बहुत अच्छा तरह से प्ररूपण किया, (सुभासिए) आपन खूब

सविह गिहिधम्म पडिचण्णा) डेटलाडे पच्च आणुव्वत सात शिक्षान्त अथ १२
प्रकारने गृहस्थ धम्म स्वीकार कर्यो (सू ५८)

'अवसेसा ण परिसा' इत्यादि

(अवसेसा ण परिसा) आशीनी परिषदे (समण भगव महावीर) श्रमण
लगवान महावीरने (वदइ णमंसइ) वदना तेभन् नमस्कार कर्यो (वदित्ता णमसित्ता
एव वयासी) वदना नमस्कार कर्यो पढी तेओओ आ प्रमाणे कहु—(सुअक्खाए
ते भते ! णिग्गथे पावयणे) हे भदन्त ! आपे निर्ग्रन्थ प्रवचन बहुत सार्थक कहु,
(एव सुप्पणत्ते) अने आपे तेहु बहुत सारी रीते प्ररूपण कर्यो (सुभासिए)

भंते । णिग्गथे पावयणे, एव सुप्पणत्ते, सुभासिए, सुविणीए,
सुभाविए । अणुत्तरे ते भंते । निग्गथे पावयणे । धम्म ण आड-
क्खमाणा तुब्भे उवसम आडक्खह, उवसम आडक्खमाणा वि-
वेग आडक्खह, विवेग आडक्खमाणा वेरमण आडक्खह, वेर-

सुभाषितम्—भावय्यज्जनात्, 'सुविणीए' सुविनीतम्—शिष्येषु सुष्ठु विनियोजितत्वात्,
'सुभाविए' सुभावितम्=सुष्ठु भाषितम्—तत्त्वकथनात्, 'अणुत्तरे' अनुत्तर—नास्त्युत्तर
यस्मात् तद्—अनुत्तर—मर्त्यैष्ठ, तत्र भन्त निर्ग्रन्थ प्रवचनम् । 'धम्म ण आडक्खमा-
णा तुब्भे उवसम आडक्खह' धर्मं रत्त्वाचक्षाणा यूयमुपगमम्=क्रोधादिनिरोधम् आरयाथ=
कथयथ, 'उवसमं आडक्खमाणा विवेग आडक्खह' उपगममाचक्षाणा विवेकमायाथ,
क्रोधादिनिरोध कथयन्तो यूय विवेक=हयोपादेयविवेचन कथयथ, 'विवेग आडक्खमाणा
वेरमण आडक्खह'—विवेकमाचक्षाणा विरमणमायाथ, विरमणम्=प्राणातिपातादिनिर्गत-

सुन्दर रूप से पदार्थों के स्वरूप को प्रकट किया, (सुविणीए) आपने शिष्यों को खूब सम-
झाया, (सुभाविए) जीनादि सभी तत्त्वों को आपन अच्छी तरह से समझाया । (अणुत्तरे ते
भंते । णिग्गथे पावयणे) हे भदन्त ! आपका यह निर्ग्रन्थ प्रवचन सर्वोत्कृष्ट है । हे भदन्त !
(धम्म ण आडक्खमाणा तुब्भे उवसम आडक्खह) धर्मका उपदेश करते समय आप उपगम
भात्र क्रोधादिनिरोध का उपदेश करते हैं, (उवसम आडक्खमाणा विवेग आडक्खह) क्रोधादिक
के निरोध का उपदेश करते समय हयोपादेयरूप विवेक का उपदेश देते हैं, (विवेग आड-
क्खमाणा वेरमण आडक्खह) विवेक का उपदेश करते समय प्राणातिपातादिक से विरक्त
होने का भी उपदेश करते हैं, (वेरमण आडक्खमाणा अकरण पावाण कम्माण आड-

आपे भूष सुष्ठु उपथी पदार्थानां स्वरूपेण प्रकट कृतं (सुविणीए) आपे
शिष्येभ्यो भूष समन्वया (सुभाविए) जीनादि अधा तत्त्वानां भागी गते समन्वया
(अणुत्तरे ते भंते । णिग्गथे पावयणे) हे भदन्त ! आपतु आ निर्ग्रन्थ प्रवचन
सर्वोत्कृष्ट है हे भदन्त ! (धम्म ण आडक्खमाणा तुब्भे उवसम आडक्खह)
धर्मनो उपदेश करती वधते आपे उपशमलाव—क्रोधादिनिरोधनो उपदेश
करो है (उवसम आडक्खमाणा विवेग आडक्खह) क्रोधादिना निरोधनो उप-
देश करती वधते हेय-उपादेय उप विवेकनो उपदेश करती है (विवेग आड-
क्खमाणा वेरमण आडक्खह) विवेकनो उपदेश करती वधते प्राणातिपातादिकथी

મળ આહ્વલમાળા અકરણ પાવાળં કમ્માળ આહ્વલહ । ણત્થિ
 ણ અળ્લે કેહ સમળે વા માહળે વા જે ઇરિસ ધમ્મમાહ્વલિત્ત
 ત્તણ, કિમગ ! એત્તો ઉત્તરતર ? , એવ વલિત્તા જામેવ દિસ પાઠ
 વ્ભૂયા તામેવ દિસ પલિગયા ॥ સૂ. ૫૯ ॥

નમ્, 'વેરમળ આહ્વલમાળા અકરણ પાવાળ કમ્માળ આહ્વલહ' વિરમગમાલ
 ક્ષાળા અકરણ પાવાળા કર્મળામાલ્યાય=પાપલ્પાળા કર્મળામકરણમ્=અનાલ્લરણ કથયથ,
 'ણત્થિ ણ અળ્લે કેહ સમળે વા માહળે વા જે ઇરિસ ધમ્મમાહ્વલિત્તણ' નાસ્તિ
 સ્વન્વય કોઽપિ શ્રમળો વા ત્રાહ્મળો વા ય હ્દૃશ ધર્મમાલ્યાયાત્, 'કિમગ પુળ એત્તો
 ઉત્તરતર' કિમહ્ન ! પુનરેતસ્માત્ ઉત્તરતરમ્-અસ્માદ્ધર્માપદગ્ધાદુલ્કૃષ્ટ કવચિપ્યતાતિ વા
 સમ્ભાવના ! ન કાપા યથ, 'એવ વલિત્તા જામેવ દિસ પાઠવ્ભૂયા તામેવ દિસ પલિ
 ગયા' એમ્ ઉલિત્વા યસ્યા એવ ત્થિ પ્રાદુર્ભૂતાસ્તામેવ ત્થિ પ્રતિગતા ॥ સૂ. ૫૯ ॥

લલ્લહ) પ્રાણાતિપાતાલિકલે વિરમગ કા ઉપલેશ લેલે હુણ આપ પાપલ્પ કર્મો કો નહી કરન કા
 ઉપલેશ ઢો લેલે હે । અત (ણત્થિ ણ અળ્લે કેહ સમળે વા માહળે વા જે ઇરિસ ધમ્મમાહ્
 લિત્તણ) હસ નસાર મ હે નાથ । એસા ઓર કોહ લૂસરા શ્રમળ ત્રાહ્મળ ઉપલેશ નહી
 હે જો હસ પ્રકાર લે ધર્મ કા ઉપલેશ લે સક, (કિમગ ! પુળ એત્તો ઉત્તરતર) ફિર નસસ
 ઉલ્કૃષ્ટ ધર્મ કા ઉપલેશ કોન લે સકતા હે 'અર્થાત્ કોહ નહા ! (એવ વલિત્તા જામેવ
 લિલિં પાઠવ્ભૂયા તામેવ દિસ પલિગયા) હસ પ્રકાર કહ કર લે સમ જિસ લિગા સ આયે
 થે ઉસી લિગા કા ઓર લેલે ગયે ॥ સૂ. ૫૯ ॥

વિરક્ત થવાનેા ઉપલેશ કયો છે (વેરમળ આહ્વલમાળા અકરણ પાવાળ કમ્માળ
 આહ્વલહ) પ્રાણાતિપાતાલિકના વિરમણનેા ઉપલેશ લેતી વખતે આપે પાપરૂપ
 કર્મો ન કરવાનેા પણ ઉપલેશ કયો છે માટે (ણત્થિ ણ અળ્લે કેહ સમળે વા
 માહળે વા જે ઇરિસ વમ્મમાહ્વલિત્તણ) આ સ સારમા, હે નાથ ! એવો બીજો
 કોઈ શ્રમણ કે બ્રાહ્મણ ઉપલેશ નથી કે જે આ પ્રકારના ધર્મનેા ઉપલેશ
 આપી શકે (કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) તે પત્રી આનાથી ઉલ્કૃષ્ટ ધર્મનેા ઉપ
 લેશ કોણ આપી શકે ! અર્થાત્ કોઈ નહિ (એવ વલિત્તા જામેવ લિલિં પાઠવ્ભૂયા
 તામેવ ત્થિ પલિગયા) આ પ્રકારે કહીને તે બધા જે દિશાએથી આવ્યા હતા
 તે જ દિશા તરફ પાછા ચાલ્યા ગયા (સૂ. ૫૯)

मूलम्—तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते सम-
णस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिसम्म हट्ठ-
तुट्ठ-जाव-हियए उट्ठाए उट्ठेइ, उट्ठित्ता समण भगव महावीर
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ, करित्ता वंदइ, णमंसइ,

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि। ‘तए ण से कूणिए राया भंभसारपुत्ते’
तत खलु स कूणिको राजा भंभसारपुत्र, ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए
धम्म सोच्चा णिसम्म’ श्रमणस्य भगवतो महावीरस्याऽन्तिके धर्मे श्रुत्वा निगम्य, ‘हट्ठ-
तुट्ठ-जाव-हियए’ हट्ठ-तुट्ठ-यावद्दृढय ‘उट्ठाए उट्ठेइ’ उत्थय्योत्तिष्ठति, ‘उट्ठित्ता’
उत्थाय श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ’ त्रिकृत्व आद-
क्षिणप्रदक्षिण करोति, ‘करित्ता’ कृत्वा ‘वदइ णमंसइ’ वदते नमस्यति, ‘वदित्ता

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि।

(तए ण) अनन्तर (से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) भंभसार के पुत्र उन कूणिक
राजाने (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिए) पास में
(धम्म सोच्चा) धर्मापदेश सुनकर, (णिसम्म) एव उसका अच्छी तरह पूर्वापररूप से विचार
कर, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियए) चित्त में अधिक से अधिक आनंद एव सतोष प्राप्त किया,
(उट्ठाए उट्ठेइ) बाद में अपने स्थान से उठे और (उट्ठित्ता) उठकर (समण भगव महावीर-
तिक्खुत्तो अयाहिणपयाहिण करेइ करित्ता वदइ णमंसइ) उन्होंने श्रमण भगवान् महावीर
की तीनवार आदक्षिणप्रदक्षिणपूर्वक वदना एव नमस्कार किया, (वदित्ता णमसित्ता एव

“तए ण से कूणिए राया” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) ललसारना पुत्र ते
इत्थिउ राज्जये (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमणु लणवान भद्धावीरनी
(अतिए) पासै (धम्म सोच्चा) धर्मापदेश साअणीने (णिसम्म) तेभज तेने
सारी रीते पूर्वापरइपथी विचार करीने, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियए) मनमा णहु
ज आनद तेभज सतोष प्राप्त कय्यो, (उट्ठाए उट्ठेइ) त्थार पछी पोताना
स्थानेथी उठ्या, अने (उट्ठित्ता) उठीने (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिण
पयाहिण करेइ करित्ता वदइ णमंसइ) तेभणु श्रमणु लणवान भद्धावीरने त्रणु
वार आदक्षिणु-प्रदक्षिणुपूर्वक वदना तेभज नमस्कार कय्यो (वदित्ता णमसित्ता

વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી—સુઅક્ષવાણ તે ભત્તે ! ણિગ્ગથે પાવયણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર ? એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉઁભૂણ તામેવ દિસ પહિગણ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

‘ણમસિત્તા એવ વયાસી’ વદિત્તા નમસ્થિતિ ગા ણવમગ્ગાત—‘સુઅક્ષવાણ તે ભત્તે ! ણિગ્ગથે પાવયણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર’ સ્વાગ્મ્યાત તત્ત મદત્ત ! નિર્થે ન્થ પ્રવચનમ્ યામત્ કિમગ્ગ ! પુનરેતસ્માદુત્તરતરમ્ ! ‘એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉઁભૂણ તામેવ દિસ પહિગણ’ ણવમ્ ઉદિત્તા યસ્યા એવ દિશ પ્રાદુર્ભૂત, તામેવ તિશ પ્રતિગત ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વયાસી) વદના એવ નમસ્કાર કર ફિર ઉન્હાન પ્રમુ સે ઇસ પ્રકાર કહા—(સુઅક્ષવાણ તે ભત્તે ! ણિગ્ગથે પાવયણે) હે મદત્ત ! આપન નિર્થેય પ્રવચન કા ઉપદેશ વહુત હી સુદર પૂર્વાપરવિરોધરહિત—સર્વોત્કૃષ્ટ કિયા હૈ । (જાવ કિમગ પુણ એત્તો ઉત્તરતર) ઇસ નિર્થેય પ્રવચન મેં એસા કોદ સા મી વિષય ગાફી નહાં વચા જિસ પર આપન પ્રકાશ ન ઢાલા હો—અચ્છી તરહ સે વિવેચન નહીં કિયા હો । આપન સબ કુઠ ણક હી સાથ વહુત હી અચ્છી તરહ મીઠ શબ્દો મેં સમજા દિયા હૈ, હમને તો એસા ઉપદેશ આજતક નહીં સુના, કલ્યાણ એવ જીવ નકે ઉપયોગા સબ વિષય આપને કહે હે ।—ઇત્યાદિ । એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉઁભૂણ તામેવ દિસ પહિગણ) ઇસ પ્રકાર પ્રમુ કા સ્તુતિ રૂપ મેં કહ કર કૂણિક રાજા જિસ દિશા સે આયે થે ઉસા દિશા કી ઓર વહા સે વાપિસ ચલે ગયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

એવ વયાસી) વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પછી તેઓ પ્રભુને આ પ્રકારે કહ્યું—(સુઅક્ષવાણ તે ભત્તે ! ણિગ્ગથે પાવયણે) હે ભદ્રન્ત ! આપણે આ નિર્થેન્ય પ્રવચનને ઉપદેશ બહુજ સુદર—પૂર્વાપરવિરોધરહિત—સર્વોત્કૃષ્ટ થયે છે (જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) આ નિર્થેન્ય પ્રવચનમા એવો કોઈ પણ વિષય બાકી રહ્યો નથી જેના ઉપર આપે પ્રકાશ ન નાખ્યો હોય—સારી રીતથી વિવેચન ન કર્યું હોય આપે તમામે—તમામ એક સાથેજ બહુજ સારી પેઠે મીઠા શબ્દોમા સમજાવી દીધુ છે અમે તો એવો ઉપદેશ આજ સુધી સાંભળ્યો નથી કલ્યાણ તેમજ જીવનમા ઉપયોગી બધા વિષય આપે કહ્યા છે ઇત્યાદિ (એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉઁભૂણ તામેવ દિસ પહિગણ) આ પ્રકારે પ્રભુની સ્તુતિરૂપમા કહીને કૂણિક રાજા જે દિશાએથી આવ્યા હતા તે દિશા તરફ પાછા ચાલ્યા ગયા (સૂ. ૬૦)

मूलम्—तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ देवीओ
समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिसम्म
हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ उट्ठेति, उट्ठित्ता समणं भगव महावीर
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति, करित्ता वदति णमसति,

टीका—‘तए ण ताओ’ इत्यादि । ‘तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ देवी
ओ’ तत ग्वल्ल ता सुभद्राप्रमुखा देव्य ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए’
श्रमणस्य भगवतो महावीरस्याऽन्तिके ‘धम्म सोच्चा णिसम्म हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिय-
याओ’ धर्म श्रुत्वा निगम्य हट्ठ-तुट्ठ यावद्गन्त्या ‘उट्ठाए उट्ठेति’ उच्ययोत्तिष्ठन्ति, ‘उट्ठि-
त्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स’ उयाय श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘तिक्खुत्तो
आयाहिणपयाहिण करेति’ त्रिकृत्व आदक्षिणप्रत्यक्षिण कुर्वन्ति, ‘करित्ता वदति णमसति’

‘तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (ताओ सुभद्रापमुहाओ देवीओ) वे सुभद्राप्रमुख देवियाँ
भी (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिए) समीप (धम्म
सोच्चा) धर्म श्रवण कर, एवं (णिसम्म) उसे हृदयगम कर, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ)
बहुत ही अधिक खुश एवं मत्तुष्ट होती हुई जहाँ वे गड़ा था वहाँ से (उट्ठाए उट्ठेति) चल
कर भगवान् के समीप आया, (उट्ठित्ता) आकर उन्होंने (समण भगवं महावीर तिक्खुत्तो
आयाहिण-पयाहिण करेति करित्ता वदति णमसति) श्रमण भगवान् महावीर की तीन-

“तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ताओ सुभद्रापमुहाओ देवीओ) ते सुभद्रा-प्रमुख
देवीओ पण (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमणु लगवान् महावीरन्ता (अतिए)
समीपे (धम्म सोच्चा) धर्म-श्रवणु करीने, तेभण (णिसम्म) तेने हृदय गम करीने
(हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ) णहुण भुश तेभण स तोष पाभती न्या तेओ
उली उली त्थाथी (उट्ठाए उट्ठेति) आलीने लगवाननी पासो आवी,
(उट्ठित्ता) आवीने तेओओ (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण
करेति, करित्ता वदति णमसति) श्रमणु लगवान् महावीरने त्रणवार आदक्षिणु

વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી-સુઅક્ષ્વાણ તે ભતે ! ણિગ્ગથે
પાવયણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર ? એવં વદિત્તા જામેવ
દિસ પાઉન્નભૂણ તામેવ દિસ પહિગણ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

‘ણમસિત્તા એવ વયાસી’ વદિત્તા નમસ્થિવા ણમમાર્ગીન-‘સુઅક્ષ્વાણ તે ભતે !
‘ણિગ્ગથે પાવયણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર’ સ્વાગ્યાત તત્ત્વ મદત્ત ! નિર્મ
-થ પ્રવચનમ્ યાવત્ કિમલ્લ ! પુનરેતસ્માદુત્તરતરમ્ ! ‘એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉન્નભૂણ
તામેવ દિસ પહિગણ’ ણમ્ ઉત્તિગા યસ્યા ણમ્ તિશ પ્રાદુર્ભૂત, તામેવ દિશ
પ્રતિગત ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વયાસી) વદના એવ નમસ્કાર કર ફિર ઉન્હાન પ્રભુ સે હસ પ્રકાર કહા-(સુઅક્ષ્વાણ તે
ભતે ! ણિગ્ગથે પાવયણે) હે મદત્ત ! આપન નિર્મથ પ્રવચન કા ઉપદેશ મદત્ત હી સુદર
પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોત્કૃષ્ટ ક્રિયા હૈ । (જાવ કિમગ પુણ એત્તો ઉત્તરતર) હસ નિર્મથ
પ્રવચન મેં એસા કોદ સા મા વિષય વાકા નહીં વચા જિસ પર આપન પ્રકાશ ન ઢાલા હો-
અચ્છી તરહ સે વિવેચન નહીં ક્રિયા હો । આપન સબ કુઠ ણક હી સાથ વદત્ત હી અચ્છી તરહ મીઠ
શબ્દોં મેં સમજા દિયા હે, હમને તો એસા ઉપદેશ આજતક નહીં સુના, કલ્યાણ એવ જીવ
નકે ઉપયોગા સબ વિષય આપન કહે હૈ ।-इत्यादि । એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉન્નભૂણ
તામેવ દિસ પહિગણ) હસ પ્રકાર પ્રભુ કા સ્તુતિ રૂપ મેં કહ કર કૂણિક રાજા જિસ દિશા
સે આયે થે ઉસા દિશા કી ઓર વહા સે વાપિસ ચલે ગયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

એવ વયાસી) વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પછી તેઓ પ્રભુને આ પ્રકારે
કહ્યું-(સુઅક્ષ્વાણ તે ભતે ! ણિગ્ગથે પાવયણે) હે ભદ્રન્ત ! આપણો આ નિર્મથ
પ્રવચનનો ઉપદેશ બહુજ સુદર-પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોત્કૃષ્ટ થયો છે
(જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) આ નિર્મથ પ્રવચનમા એવો કોઈ પણ
વિષય બાકી રહ્યો નથી જેના ઉપર આપે પ્રકાશ ન નાખ્યો હોય-સારી રીતથી
વિવેચન ન કર્યું હોય આપે તમામે-તમામ એક સાથેજ બહુજ સારી પેઠે
મીઠા શબ્દોમા સમજાવી દીધુ છે અમે તો એવો ઉપદેશ આજ સુધી
સાંભળ્યો નથી કલ્યાણ તેમજ જીવનમા ઉપયોગી બધા વિષય આપે કહ્યા
છે ઇત્યાદિ (એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉન્નભૂણ તામેવ દિસ પહિગણ) આ
પ્રકારે પ્રભુની સ્તુતિરૂપમા કહીને કૂણિક રાજા જે દિશાએથી આવ્યા હતા
તે દિશા તરફ પાછા આવ્યા ગયા (સૂ. ૬૦)

मूलम्—तए ण ताओ सुभदापमुहाओ देवीओ
समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिसम्म
हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ उट्ठेति, उट्ठित्ता समण भगव महावीर
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति, करित्ता वदति णमसति,

टीका—‘तए ण ताओ’ इत्यादि । ‘तए ण ताओ सुभदापमुहाओ देवी
ओ’ तत्त खलु ता सुभद्राप्रमुखा देव्य ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए’
श्रमणस्य भगवतो महावीरस्याऽन्तिके ‘धम्म सोच्चा णिसम्म हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिय-
याओ’ धर्मं श्रुत्वा निगम्य हट्ठ-तुट्ठ यावद्वन्त्या ‘उट्ठाए उट्ठेति’ उ वयोत्तिष्ठति, ‘उट्ठि-
त्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स’ उवाच श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘तिक्खुत्तो
आयाहिणपयाहिण करेति’ त्रिकृत् आदक्षिणप्रत्यक्षिण कुर्वति, ‘करित्ता वदति णमसति’

‘तए ण ताओ सुभदापमुहाओ’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (ताओ सुभदापमुहाओ देवीओ) वे सुभद्राप्रमुख देवियाँ
भा (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर क (अतिए) समाप (धम्म
सोच्चा) धर्म श्रवण कर, एवं (णिसम्म) उसे हृदयगम कर, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ)
मनुत ही अधिक खुश एवं मनुष्ट होता हुई जहाँ वे खड़ा थीं वहाँ से (उट्ठाए उट्ठेति) चल
कर भगवान् के समीप आया, (उट्ठित्ता) आकर उन्होंने (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो
आयाहिण-पयाहिण करेति करित्ता वदति णमसति) श्रमण भगवान् महावीर की तीन-

“तए ण ताओ सुभदापमुहाओ” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ताओ सुभदापमुहाओ देवीओ) ते सुभद्रा-प्रमुख
देवीओ पणु (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीरना (अतिए)
समीपे (धम्म सोच्चा) धर्म-श्रवण उरीने, तेमए (णिसम्म) तेने हृदय गम करीने
(हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ) णहुए पुण तेमए न तोष पावती जथा तेओ
उली हुती त्थाथी (उट्ठाए उट्ठेति) आलीने भगवान्नी पासै आवी,
(उट्ठित्ता) आवीने तेओओ (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण
करेति, करित्ता वदति णमसति) श्रमण भगवान् महावीरने त्रणुवार आदक्षिण

વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી-સુઅક્ષાણ તે ભતે । ણિગ્ગથે
પાવયણે જાવ કિમગ । પુણ એત્તો ઉત્તરતર ? એવ વદિત્તા જામેવ
દિસ પાઉઁભૂણ તામેવ દિસ પહિગણ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

‘ણમસિત્તા એવ વયાસી’ વદિત્તા નમસિયવા ણમવાદાન-‘સુઅક્ષાણ તે ભતે !
‘ણિગ્ગથે પાવયણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર’ સ્વાગ્યાત તત્ર ભદત્ત ! નિર્ઘે
ન્ય પ્રવચનમ્ યાત્ત કિમહ્ન ! પુનસ્તસ્માદુત્તરતમ્ । ‘એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉઁભૂણ
તામેવ દિસ પહિગણ’ ણમ્ ઉત્તિયા યસ્યા એવ દિશ પ્રાદુર્ભૂત, તામેવ દિશ
પ્રતિગત ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વયાસી) વદના એવ નમસ્કાર કર ફિર ઉઠાન પ્રભુ સે હસ પ્રકાર કહા-(સુઅક્ષાણ તે
ભતે ! ણિગ્ગથે પાવયણે) હે ભન્ત ! આપન નિર્ઘેન્ય પ્રવચન કા ઉપદેશ ગ્રહીત હી સુદર
પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોત્કૃષ્ટ કિયા હ । (જાવ કિમગ પુણ એત્તો ઉત્તરતર) હસ નિર્ઘેન્ય
પ્રવચન મેં એસા કોદ સા મી વિષય બાકા નહાં વચા જિસ પર આપન પ્રકાશ ન ડાલો હો-
અચ્છી તરહ સે વિવેચન નહોં કિયા હો । આપન સવ કુઠ એક હી સાથ વહુત હા અચ્છી તરહ મીઠે
શબ્દો મેં સમજા દિયા હે, હમને તો એસા ઉપદેશ આજતક નહોં સુના, કલ્યાણ એવ જીવ
નકે ઉપયોગા સવ વિષય આપને કહે હૈ ।-ઇત્યાદિ । એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉઁભૂણ
તામેવ દિસ પહિગણ) હસ પ્રકાર પ્રભુ કા સ્તુતિ રૂપ મેં કહ કર કૂણિક રાજા જિસ દિશા
સે આયે થે ઉસા દિશા કી ઓર વહા સે વાપિસ ચલે ગયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

એવ વયાસી) વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પછી તેઓ પ્રભુને આ પ્રકારે
કહ્યું-(સુઅક્ષાણ તે ભતે ! ણિગ્ગથે પાવયણે) હે ભદન્ત ! આપણે આ નિર્ઘેન્ય
પ્રવચનનો ઉપદેશ બહુજ સુદર-પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોત્કૃષ્ટ થયો છે
(જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) આ નિર્ઘેન્ય પ્રવચનમાં એવો કોઈ પણ
વિષય બાકી રહ્યો નથી જેના ઉપર આપે પ્રકાશ ન નાખ્યો હોય-સારી રીતથી
વિવેચન ન કર્યું હોય આપે તમામે-તમામ એક સાથેજ બહુજ સારી ચેઠે
મીઠા શબ્દોમાં સમજાવી દીધું છે અને તો એવો ઉપદેશ આજ સુધી
સાંભળ્યો નથી કદાચ તેમજ જીવનમાં ઉપયોગી બધા વિષય આપે કહ્યા
છે ઇત્યાદિ (એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઉઁભૂણ તામેવ દિસ પહિગણ) આ
પ્રકારે પ્રભુની સ્તુતિરૂપમાં કહીને કૂણિક રાજા જે દિશાએથી આવ્યા હતા
તે દિશા તરફ પાછા ચાલ્યા ગયા (સૂ. ૬૦)

नदिता जामेव दिस पाउवभूयाओ तामेव दिस पडिगयाओ ' एवम् उदित्वा यस्या
एव दिश प्रादुर्भूता , तामेव दिश प्रतिगता ॥ सू० ६१ ॥

इति श्री-विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धवाचक - पञ्चदशभाषाकवित्तललितकलापालापक-
प्रमिशुद्धगद्यपद्यनैकप्रथनिर्मापक-वादिमानमर्दक-श्रीशाहउत्रपति-कोल्हापुरराज-प्रदत्त-
जैनशास्त्राचार्य-पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैन
धर्मदिवाकर-पूज्यश्रीघासीलालत्रतिविरचितायाम् औपपातिकसूत्रस्य पीयूषव
र्षिण्याख्याया व्याख्याया समवरणनामक पूर्वार्द्ध सम्पूर्णम् ।

तामेव दिस पडिगयाओ) इस प्रकार भक्तिभाव से प्रभु की स्तुति करके वे सब रानियाँ
जहा से आई थीं वहीं वापिस चली गयीं ॥ सू० ६१ ॥

॥इति औपपातिक सूत्रका समवसरणनामक पूर्वार्द्ध सम्पूर्ण ॥

जामेव दिस पाउवभूयाओ तामेव दिस पडिगयाओ) आ प्रकारे लक्षितभावथी
प्रभुनी स्तुतिइपे निवेदन करीने तेओ अधी राणीओ न्याथी आवी हुती
त्या पाणी आली गछ (सू ६१)

इति औपपातिक सूत्रनु समवसरण नामक पूर्वार्द्ध सम्पूर्ण

વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવ વયાસી-સુયસ્વાણ તે મંતે ! નિગંથે
પાવયણે જાવ કિમંગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતરં ?, એવ વદિત્તા
જામેવ દિસં પાઠ્ઠમૂયાઓ તામેવ દિસ પઢિગયાઓ ॥ સૂ. ૦૬૧ ॥

॥ સમોસરણ નામ પુચ્છદ્ધ સમત્ત ॥

કૃત્વા વન્દતે નમસ્યતિ, ‘વદિત્તા ણમંસિત્તા એવ વયાસી’ વન્દિત્વા નમસ્યિત્ત્વમવાદિષુ
‘સુયસ્વાણ તે મંતે ! નિગંથે પાવયણે જાવ કિમંગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતરં ?’ સ્વા
હ્યાત તવ મદત્ત ! નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમ્ યાવત્ કિમદ્ધ ! પુનરેતસ્માદુત્તરતરમ્ ? ‘એવ

ચાર આદક્ષિણપ્રદક્ષિણપૂર્વક વદના એવ નમસ્કાર ક્રિયા, (વદિત્તા ણમંસિત્તા એવ વયાસી)
વદના નમસ્કાર કરને કે અનંતર ફિર વે પ્રમુ સે ઇસ પ્રકાર ગોળીં કિ (સુયસ્વાણ તે મંતે !
નિગંથે પાવયણે) આપને હે મદત્ત ! ઇસ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન કા ઉપદેશ બહુત હી સુન્દર
પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોત્કૃષ્ટરૂપ સે ક્રિયા હે । (જાવ કિમંગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) હે
પ્રમો ! આપને ઇસ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન મેં સબ હી વિષયોં કો અચ્છી તરહ સમજાયા હે । કોઈં મી
વિષય ખેસા નહીં રહા કિ જિસ પર આપની વાણી કા અવિરલ પ્રવાહ ન ગ્રહા હો । સબ કુઠ
આપને બહુત સરલ ભાષા મેં સમજા દિયા હે । હમન તો આજતક ઇતના માર્મિક ઉપદેશ નહીં
સુના, ટસસે ઉત્તમ ઉપદેશ કી વાત હી કહીં ’ (એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂયાઓ

પ્રદક્ષિણપૂર્વક વદના તેમજ નમસ્કાર કર્યા, (વદિત્તા ણમંસિત્તા એવ વયાસી)
વદના-નમસ્કાર કરી લીધા પછી તેઓએ પ્રભુને આ પ્રકારે કહ્યું કે (સુયસ્વાણ
તે મંતે ! નિગંથે પાવયણે) આપે હે મદન્ત ! આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનનો ઉપદેશ
બહુજ સારીરીતે, પૂર્વાપરવિરોધરહિત તેમજ સર્વોત્કૃષ્ટ કયોં છે (જાવ
કિમંગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) હે પ્રમો ! આપે આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમાં બધાં
વિષયોને સારી રીતથી સમજાવ્યા છે કેઈં પણ વિષય એવો નથી રહ્યો કે
જેના ઉપર આપની વાણીનો અવિરલ પ્રવાહ વહ્યો ન હોય, બધુંય આપે બહુ
સરલ ભાષામાં સમજાવી દીધું છે અમે તો આજ સુધીમાં આટલો માર્મિક
ઉપદેશ સાંભળ્યો નથી આથી ઉત્તમ ઉપદેશની તો વાત જ કયા ? (એવ વદિત્તા

सत्तुस्सेहे सम-चतुरस-सठाण-सठिए वइर-रिसह-णाराय-
सघयणे कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे उगगतवे दित्ततवे

समचतुरस्रम्-मानोन्मानप्रमाणानामयूनानधिकृत्वात् अङ्गोपाङ्गानां चाविकलत्वात् ऊर्ध्वं तिर्यक्
च तुन्यत्वात् सम, चतुरस्र चाविकल्पवयवत्वात्, सम च तच्चतुरस्र चेति समचतुरस्र-स्वा-
ङ्गुलाष्टगतोच्छ्रयाङ्गोपाङ्गयुक्त, युक्तिनिर्मितलेप्यकवदना, सस्थानम्=आकारविशेष, तेन
मस्थित =युक्त, 'वइर-रिसह-णाराय-सघयणे' वज्र-रूपम-नाराच-सहनन-वज्र-
कीलिका, रूपम =प, नाराच =मर्कटबध-उभयपार्श्वयोरस्थिवधविशेष, वज्ररूपमनाराचा
महनन=अस्त्रा बधविशेषे यस्य स वज्ररूपमनाराचमहनन, 'कणग-पुलग-णिघस-पम्ह-
गोरे' कनक-पुलक-निकष-पद्मगौर-कनकस्य=सुवर्णस्य पुलको=लप-प्रफुल्लितुल-
कणरूप, तस्य निकष =रूपपट्टे कृष्टो रेखाखण्डो लक्षणया लक्ष्यते, पुलकस्य सशुद्धतया निकषे
कृष्टारेखाऽतीव चाकचिक्ययुक्ता भवति, अतएव तेनोपमानेनोपमित पद्मगौर-पद्मगर्भ =किञ्चलक,
तद्वद्गौर =कमनीयकाति, 'उगगतवे' उग्रतपा, 'दित्ततवे' दीप्ततपा-दीप्त =प्रदीप्तो

स्सेहे) सातहाथ का अवगाहनायुक्त (वइर-रिसह-णाराय-सघयणे) ^१वज्र-रूपम-
नाराचमहननधारी (कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्ण के खण्ड की शाण पर
घसी हुई रेखा के समान चमकीली काति वाले तथा कमल के केसर के समान गौरवर्ण
(इदभूर्देणाम अणगारे) ऐसे गौतम नाम से प्रसिद्ध इद्रभूति नाम के अनगार गणधर थे ।
(उगगतवे दित्ततवे तत्ततवे घोरतवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरवभ-
चेरवासी उच्छ्रद्धसरीरे सखित्तविउलतेयलेस्से) इनकी तपस्या बड़ी उग्र थी ।

(१) इस सहनन में वज्र की सी कीले, वज्र के से हाड एव वज्र का सा पट्टबन्ध होता है ।

स स्थान-अपन्न (सत्तुस्सेहे) सात हाथनी अवगाहनायुक्त (वइर-रिसह-
णाराय-सघयणे) वज्र-^१रूपम नाराच-सहनन धारी (कणग-पुलग-णिघस-
पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्णना अङ्गी शाण पर घसेली रेखा जेवी अभङ्गीली
कातिवाणा तथा कमलना केसरना जेवा गौरवर्ण (इदभूर्देणाम अणगारे)
जेवा गौतमनामथी प्रसिद्ध इद्रभूति नामना अनगार गणधर हुता
(उगगतवे दित्ततवे तत्ततवे घोरतवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरवभ-
चेरवासी उच्छ्रद्धसरीरे सखित्त-विउल-तेयलेस्से) तेमनी तपस्या अहु उग्र
हुती कर्मरूपी वनने आणवावाणा होवाथी तेमनु तप अग्निना जेवु अ-

(१) आ सहननमा वज्रना जेवा भीला, वज्र जेवा हाड तेमज व
जेवा ... ध होय छे

અપ ઉત્તરાર્દમ્—

મૂલમ્—તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણં સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ જેદ્દે અતેવાસીં ઇદમ્હૂં ણામ અણગારે ગોયમગોત્તે ણ

ટીકા—‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ । (તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ સમણસ્સ
ભગવઓ મહાવીરસ્સ) તસ્મિન્ કાલ તસ્મિન્ સમયે શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાત્માસ્ય (જેદ્દે
અતેવાસીં ઇદમ્હૂં ણામ અણગારે) જ્યેષ્ઠોઽતેવાસીન્દ્રમૃતિનામા અનગાર, જ્યેષ્ઠમસ્ય
મયમપર્યાયેણ સર્વશ્રેષ્ઠત્વાત્, ‘અતેવાસી’=શિષ્ય, ઇન્દ્રમૃતિરેતનામક, અનગાર=સાધુ, સ કા-
દરા ’ ઇત્યાદિ—‘ગોયમગોત્તે ણ’ ગૌતમગોત્ર—ગૌતમ=ગૌતમાસ્ય ગોત્ર યસ્ય સ તથા
‘ણ’ ઇતિ વાસ્યાલ્લકારે, ‘સત્તુસ્સેદ્દે’ સત્તોસેધ—સમહસ્ત ઉત્સધ=ઉચ્છ્રૂયો યસ્ય સ તથા,
‘સમ-ચતુરસ-સઠાણ-સઠિણ’ સમ-ચતુરસ-મસ્થાન-સસ્થિત—સમ ચ તચ્ચતુરસ ચેતિ

ઉત્તરાર્ધ કા અનુવાદ પ્રારમ્—

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ) उस काल एव उस समय में (समणस्स भग
वओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् के महावीर क (जेद्वे अतेवासी) ‘जड़े शिष्य (गोयम-
गोत्ते ण) गौतमगोत्री (सम-चउरस-सठाण-सठिण) समचतुरस्रमस्थानमपन्न (सत्तु

(૧) जिसमें अग एव उपाग की रचना सम-प्रमाणोपेत (जिसका जितना प्रमाण
होना चाहिये उस माफिक) होता है, कमती बढ़ता नहीं होती, उसका नाम ‘समचतुरस्र
सस्थान’ है । इसमें एक सौ आठ अंगुल के उच्छ्राय वाले अग और उपाग होते हैं । आकार
बड़ा ही सौम्य होता है ।

ઉત્તરાર્ધના અનુવાદનો પ્રારમ્—

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ) તે કાલ તેમજ તે સમયમાં (સમણસ્સ ભગ
વઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના (જેદ્દે અતેવાસીં) મોટા શિષ્ય
(ગોયમગોત્તે ણ) ગૌતમગોત્રી (સમચતુરસ-સઠાણ-સઠિણ) ‘સમચતુરસ-
મસ્થાન-સસ્થિત’

(૧) જેમાં અગ તેમજ ઉપાગની રચના સમ-પ્રમાણોપેત (જેવું જેટલું
પ્રમાણ હોય તેટલું જ તે પ્રમાણે) હોય, વધુ ઘટ્ટ ન હોય તેવું નામ
‘સમચતુરસ-મસ્થાન’ છે આમાં એકસો આઠ આંગળ (તસુ) ના
ઉચ્છ્રાયવાળા અગ તથા ઉપાગ હોય છે આકાર બહુ જ સૌમ્ય હોય છે

सत्तुस्सेहे सम-चउरस-सठाण-सठिए वडर-रिसह-णाराय-
सघयणे कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे उगगतवे दित्ततवे

समचतुरस्रम्-मानो मानप्रमाणानामयूनानधिकत्वात् अङ्गोपाङ्गाना चाधिकत्वात् ऊर्ध्वं तिर्यक्
च तुल्यत्वात् सम, चतुरस्र चाधिकत्वावयवत्वात्, सम च तच्चतुरस्र चेति समचतुरस्र-स्वा-
ङ्गुलाष्टगतोच्छ्रयाङ्गोपाङ्गयुक्त, युक्तिनिर्मितलेप्यकवदया, मस्थानम्=आकारविशेष, तेन
मस्थित =युक्त, 'वडर-रिसह-णाराय-सघयणे' वज्र-रूप-नाराच-महनन-वज्र-
कालिका, रूप-रूप-नागच =मर्कटप्रध-उभयपार्श्वयोरस्थिबन्धविशेष, वज्ररूपनाराचा
महनन=अस्त्रा बन्धविशेषे यस्य स वज्ररूपनाराचमहनन, 'कणग-पुलग-णिघस-पम्ह-
गोरे' कनक-पुष्प-निरूप-पद्मगौर-कनकस्य=सुवर्णस्य पुलको=ज्व-प्रफुल्लवर्तुल
कणरूप, तस्य निरूप =रूपपट्टे कृष्टो रेखास्वरूपो लक्षणया लक्ष्यते, पुलकस्य मशुद्धतया निरूपे
कृष्टा रेखाऽतीव चाकचिक्रययुक्ता भवति, अतएव तेनोपमानोपमित पद्मगौर पद्मगर्भ =किञ्चलक,
तद्गौर =कमनीयकान्ति, 'उगगतवे' उपगतपा, 'दित्ततवे' दीप्ततपा-दीप्त =प्रदीप्तो

स्सेहे) मातहाथ का अवगाहनायुक्त (वडर-रिसह-णाराय-सघयणे) वज्र-रूप-
नाराचमहननधारी (कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्ण के स्वण्ड की शाण पर
घसा हुई रेखा के समान चमकीली कान्ति वाल तथा कमल के केसर के समान गौरवर्ण
(इदभूर्इ नाम अणगारे) ऐसे गौतम नाम से प्रसिद्ध इद्रभूति नाम के अनगार गणधर थे ।
(उगगतवे दित्ततवे तत्ततवे घोरतवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरवभ-
चेरवासी उच्छ्रद्धसरीरे सखित्तविउलतेयलेस्से) इनकी तपस्या बड़ी उग्र थी ।

(१) इस महनन में वज्र की सी कीले, वज्र के से हाट एव वज्र का सा पट्टबन्ध होता है ।

स स्थान-स पन्न (सत्तुस्सेहे) मात हाथनी अवगाहनायुक्त (वडर-रिसह-
णाराय-सघयणे) वज्र-रूप-नाराच-महनन धारी (कणग-पुलग-णिघस-
पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्ण ना भवती शाण पर घसेली रेखा जेवी चमकीली
कान्तिवाला तथा कमलना केसरना जेवा गौरवर्ण (इदभूर्इ नाम अणगारे)
जेवा गौतमनामथी प्रसिद्ध इद्रभूति नामना अनगार गणधर हुता
(उगगतवे दित्ततवे तत्ततवे घोरतवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरवभ-
चेरवासी उच्छ्रद्धसरीरे सखित्त-विउल-तेयलेस्से) तेमनी तपस्या भहु उग्र
हुती इदभूर्इपी वनने भाजवावाजा होवाथी तेमनु तप अग्निना जेवु भहु

(१) आ स उन्ननमा वज्रना जेवा भीला, वज्र जेवा हाड तेमज वज्र
जेवा पट्टबन्ध होय छे

તત્તતવે ઘોરતવે ઉરાલે ઘોરે ઘોરગુણે ઘોરતવસ્સી ઘોરવમ્ભચેરવાસી

હુતાશન ઇવ કર્મવનદાહકત્વેન જાગ્વલ્યમાન તપો યસ્ય સ તથા, 'તત્તતવે' તપતપા - તપ્ત=સવિધિ સેવિત તપો યેન સ તપતપા, 'મહાતવે' મહાતપા =વૃહત્તપોયુક્ત, 'ઘોરતવે' ઘોરતપા =અતિકઠિનતપોયુક્ત, 'ઉરાલે' ઉદાર, 'ઘોરે' ઘોર =ભીમ, અત્ર કથિદ્ વક્તે ય ઉદાર મ ભીમ કથમ્ ? અસ્યોત્તરમાહ-અતિક્રુષ્ટ તપ કુર્વન્ અન્પશક્તિમતા મયાનકો ભવતીતિ નિસર્ગ । કથિદ્ વક્તિ-ઉદાર =પ્રધાન, ઘોરસ્તુ પરીપહેન્દ્રિયકષાયાઽઽદ્યાના રિપૂણા વિનાશો કઠોર । કેચિદાત્મનિરપેક્ષતયા તપસ્તુ પ્રવર્તમાનત્વાદ ઘોર ઇત્યાહુ । 'ઘોરગુણે'

કર્મરૂપી વન કો જલારે વાલા હોને સે ઇનકા તપ અગ્નિ કી તરહ અધિક જાગ્વલ્યમાન થા । તપસ્યા કી આરાધના યે વિધિપૂર્વક વડી સાવધાની સે કરતે થે । યે મહાતપસ્વી થે । દુસરે મુનિજન જિન તપો કો કરના અતિ કઠિન માનતે થે, ઊન તપો કો થે તપતે થે । યે ઉદાર ઇવ ઘોર અર્થાત્ મયાનક થે । પ્રશ્ન-ઉદારતા ઔર મયાનકતા યે દોનો ધર્મ પરસ્પરવિરોધી હૈ, ક્યો કિ જો ઉદાર હોતા હૈ વહ મયાનક નહીં હોતા ઔર જો મયાનક હોતા હૈ વહ ઉદાર નહીં હોતા, અત ઇન દોનો વાતો કા યહા નિર્વાહ કૈસે હો સકતા હૈ ? ઉત્તર-યે અતિ કઠિન તપસ્યાઓ કો કરતે થે, અત અલ્પશક્તિ વાલો કો યે દેરને મેં વડે મયાનક-જૈસે માલુમ દેતે થે, અર્થાત્ અલ્પશક્તિ વાલો કો ઇનસે ડર લગતા થા, ઇસ અપેક્ષા ઇન્હે મયાનક કહા ગયા હૈ । કોઈ ર એસા મી કહતે હૈ કિ 'ઉદાર' શબ્દ કા અર્થ 'પ્રધાન' હૈ, ઇવ 'ઘોર' શબ્દ કા અર્થ 'કઠોર' હૈ । યે કઠોર ઇસલિયે થે કિ પરીપહ ઇન્દ્રિય ઇવ કષાય ઇન

જાગ્વલ્યમાન હુતુ તપસ્યાની આરાધના તેઓ વિધિપૂર્વક બહુ સાવધાનીથી કરતા હતા તેઓ મહાતપસ્વી હતા ખીજા મુનિજનો જે તપોને કરવાનું બહુ કઠણ માનતા હતા તેવા તપોને આ કરતા હતા તેઓ ઉદાર તેમજ ઘોર અર્થાત્ મયાનક હતા

પ્રશ્ન-ઉદારતા અને મયાનકતા એ બન્ને ધર્મ પરસ્પર વિરોધી છે, કેમકે જે ઉદાર હોય છે તે મયાનક હોતા નથી અને જે મયાનક હોય છે તે ઉદાર હોતા નથી, તો પછી આ બન્ને વાતોનો અહીં મેળ કેવી રીતે થઈ શકે ?

ઉત્તર-આ અતિ કઠણ તપસ્યાઓ કરતા હતા તેથી અલ્પશક્તિવાળાઓને તેઓ જેવામા મયાનક જેવા દેખાતા હતા, અર્થાત્ અલ્પશક્તિવાળાઓને તેમનો ડર લાગતો હતો આ અપેક્ષાથી તેમને મયાનક કહેલા છું કેમકે કેમ એમ પણ કહે છે કે 'ઉદાર' શબ્દનો અર્થ 'પ્રધાન' છે, તેમજ 'ઘોર' શબ્દનો અર્થ 'કઠોર' છે તેઓ કઠોર એ માટે હતા કે પરિવહ,

उच्छृङ्खलसरीरे सखित्त-विउल-तेयलेस्से समणस्स भगवओ

घोरगुण-घोरा=अयेदुस्वहा गुणा=मूलगुणान्यो यस्य स तथा । 'घोरतपस्वी' घोरतपस्वी=दुष्कृतपश्चरणज्ञान, पाणानौ नानाविधाभिग्रहधारकत्वात्, 'घोर-ब्रह्मचर-वासी' घोर-ब्रह्मचर्य-वासी-घोर=निरागमन्पमर्त्यैर्बुद्धत्वाद् यद् ब्रह्मचर्यं तत्र वसति तच्छाल ।

'उच्छृङ्खलसरीरे' उच्छृङ्खलीर-उच्छृङ्खल=उक्षितमिव स्कारपरित्यागात् शरीर येन स उच्छृङ्खलीर-शरीरमस्कार प्रति नि स्पृहत्वात् त्यक्तशरीरसस्कार । 'सखित्त-विउल-तेयलेस्से' सखित्त-विपुल-तेजोलेश्य-सक्षिप्ता=निजशरीराऽन्तर्निहिता, विपुला=

रिपुओं के विनाश करने में निरत थे । कठोर मन विना शत्रुओं का निवारण करना बड़ा ही मुश्किल होता है । कोई २ ऐसा भी कहते हैं कि तपस्याओं के तपने में ये अपनी निज आत्मा का परवाह ही नहीं करते थे, अतः घोर थे । 'घोरगुणवाले' ये इसलिये थे कि इनके द्वारा धृत मूलगुण आदि अयजनों के लिये दुर्धारणाय थे, 'घोरतपस्वी' ये इसलिये थे कि जिस दिन पारणा का अपसर होता था उस दिन ये अनेक प्रकार के अभिग्रहों को धारण करते थे । 'घोर-ब्रह्मचर्य-वासी' ये इसलिये थे कि ये अल्पशक्ति वाले प्राणियों द्वारा दुर्वह होने से कठिनतर ऐसे ब्रह्मचर्य का आराधना में पूर्णनिष्ठ हो चुके थे । 'उच्छृङ्खलसरीर' इन्हें इसलिये कहा है कि इन्होंने अपने शरीर का स्कार करना ही छोड़ दिया था । अतः उनका शरीर ऐसा ज्ञात होता था कि मानो इन्होंने इसका परित्याग जैसा कर रखा है । 'सखित्त-विपुल-तेजोलेश्य' ये इसलिये थे कि यद्यपि विशिष्ट तपस्या की

धर्म्मिय तेमण उपाय ओ रिपुओनो विनाश उरवामा निरत उता इहोर
अन्या विना शत्रुओनु निवारण उरवु अहुण भुशुदेल थाय छे डोछ डोछ
ओम पणु उडे छे डे तपस्या तपवामा तेओ भुह पोताना आत्मानि परवाड
पणु उरता नडोता आवी रीते घोर उता 'घोरगुणवाणा' तेओ ओ डार
एथी उता डे तेमना द्वारा अहुण उरायेला भूलगुण आदि गुणो भीलननो भाटे
दुर्धारणीय (अहुण न उरी शठाय ओवा) उता 'घोरतपस्वी' तेओ ओ
भाटे उता डे ओ दिवने पारणानो अवसर आवतो ते दिवने तेओ अनेक
प्रकारना अलिग्रहोने धारण उरता उता 'घोर-ब्रह्मचर्य-वासी' तेओ ओ
भाटे उता डे तेओ अल्पशक्तिवाणा प्राणिओ द्वारा दुर्वह (सहुन न थाय
ओवा) डोवाथी अहु कणु ओवी ब्रह्मचर्यनी आराधनामा पृष्ठनिष्ठ अरु
सुद्धा उता 'उच्छृङ्खलसरीर' ओमने ओ भाटे उडेता डे तेमणे पोताना शरी-
रना सम्भारो न छोडी दीधा उता आथी तेमनु शरीर ओवु नखातु
उतु डे नणु तेओओ तेनो परित्याग न उरी नाओ डोय 'सखित्त-

મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરે જ્ઞાણકોટ્ટોવગણ
સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરડ ॥ સૂ ૧ ॥

અનેકયોજનપ્રમાણક્ષેત્રાઽન્તર્વર્તિવસ્તુદહનસમર્થવાદ વિશાળા તેજોલેશ્યા=વિશિષ્ટર્ત્વે -
સમ્ભૂતલધિવિશેષોદ્ભવા તેજોજ્વાલા यस્ય સ તથામૂત સન્ 'સમણસ્સ ભગવઓ
મહાવીરસ્સ અદૂરસામતે' શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્યાઽદૂરસમીપે-અદૂરસમીપે=નાતિદૂરે
નાતિસમીપે-ઉચિત્તદેશે, 'ઉડ્ઢજાણૂ' ઉર્વજાનુ-ઉર્વે જાનુની यस્ય સ ઉર્વજાનુ-
ઉક્કુટ્ટુકાઽસનવાન્, 'અહોસિરે' અધ શિરા =અધોમુલો, નોર્વં ન તિર્યગ્ વા ક્ષિત્તદ્દષ્ટિ,
'જ્ઞાણ-કોટ્ટો-વગણ' ધ્યાન-કોષ્ઠો-પગત-ધ્યાન કોષ્ઠ દ્વ ધ્યાનકોષ્ઠસ્તમુપગત,
યથા કોષ્ઠગત ધાન્ય વિકીર્ણં ન ભગતિ તથૈવ ધ્યાનગતા ઇન્દ્રિયાત્ કરણવૃત્તયો વહિર્ન યાન્તીતિ

આરાધના સે રૂંહે તેજોલેશ્યા પ્રાપ્ત હો ચુકી થી, જિસકી રૂંતની સામર્થ્ય હોતા હૈ કિ અનેક-
યોજનપ્રમાણ ક્ષેત્ર કે ભીતર રહી હુઈ વસ્તુઓ કો વહ ક્ષણમાત્ર મેં દગ્ધ કર ડાલતી હૈ,
પરંતુ ઁસી વિપુલ તેજોલેશ્યા કો ભી રૂંહોને અપને શરીર કે ભીતર હી અન્તર્હિત કર રહી
થી, ઁસકા ઉપયોગ નહીં કરતે થે, ઁર ઁ (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂર-
સામતે) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે ન અતિદૂર ઁર ન અતિનિકટ, કિન્તુ પાસ હી કુઠ
દૂરી પર (ઉડ્ઢજાણૂ) ઘુટનો કો ઁંચાકર (અહોસિરે) શિર કો નીચે કર કે (જ્ઞાણ-કોટ્ટો-
વગણ) ધ્યાનરૂપી કોઠે મેં વિરાજમાન થે, અર્થાત્ ધ્યાન મેં બૈઠે થે । ધ્યાન કો જો કોષ્ઠ કી
ઉપમા દી હૈ ઁસકા હેતુ યહ હૈ કિ જિસ પ્રકાર કોઠે મેં રહા હુઆ ધાન્યાદિક રૂંતસ્તત
(રૂંધર-રૂંધર) નહીં વિસ્ફરતા હૈ ઁસી પ્રકાર ધ્યાનગત રૂંદ્રિય ઁવ અન્ત કરણ કી વૃત્તિયા

વિપુલતેજોલેશ્ય' ઁ આથી હુતા કે તેમને જો કે વિશિષ્ટ તપશ્યાની આરા-
ધનાથી તેજોલેશ્યા પ્રાપ્ત થઈ ચૂકી હતી, જેતુ ઁટલુ સામર્થ્ય હોય છે કે
અનેક યોજનના પ્રમાણ ક્ષેત્રની અદૂર રહેલી વસ્તુઓને તેઓ ક્ષણ માત્રમા
ખાળીને ભસ્મ કરી નાખે છે, પરંતુ ઁવી વિપુલ તેજોલેશ્યાને પણ તેઓઁ
પોતાના શરીરની અદૂર જ અન્તર્હિત કરી રાખી હતી, તેનો ઉપયોગ કરતા
નહોતા (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામતે) તેઓ શ્રમણ ભગવાન મહા-
વીરની ખડુ દૂર નહિ તેમ ખડુ પાસે નહિ પણ તેમની પાસે જ થોડે જ દૂર
પર (ઉડ્ઢજાણૂ) ઘુટણે ઉઠા કરીને (અહોસિરે) શિરને નમાવીને (જ્ઞાણ-કોટ્ટો
વગણ) ધ્યાનરૂપી ડોઠામા વિરાજમાન હતા-અર્થાત્ ધ્યાનમા બેઠા હતા ધ્યા-
નને જો ડોઠાની ઉપમા આપી છે તેનો હેતુ ઁ છે કે જેમ ડોઠામા ભરેલા
ધાન્ય આદિક આમતેમ વિખરાઈ જતા નથી તેમ ધ્યાનમા બેઠેલી ઇન્દ્રિયા

मूलम्—तए ण से भगव गोयमे जायसड्ढे जायसंसए

भाव, नियन्त्रितचित्तवृत्तिमानियर्थ, 'सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरड' म्यमेन तपसाऽऽमान भावयन्=वामयन् विहरति ॥ सू० १ ॥

टीका—'तए ण से' इत्यादि । 'तए ण से भगव गोयमे' तत् खलु स भगवान् गौतम 'जायसड्ढे' जातश्रद्ध—जाता=प्राग्भूता नप्रति सामायेन प्रवृत्ता श्रद्धा=तत्त्वनिर्णयविषयिका वाञ्छा यस्य स जातश्रद्ध, वक्ष्यमाणतत्त्वपरिज्ञानेच्छावानियर्थ, 'जायसंसए' जातमशय—जात=प्रवृत्त मशयो यस्य स तथोक्त, सशयोत्पत्तिप्रकार-स्विधम्—औपपातिकसूत्र हि—अचागद्वस्योपाद्गम्, तेनाचागद्वप्रथमश्रुतस्कधस्य प्रथमाध्ययन प्रथमोद्देशके य आमन उपपात उक्त, तस्मिन् विषये वक्ष्यमाणमशयोपत्त्या जात-

वाहर डधर—उधर नहीं हो सकता है । मानसिक प्रत्येक वृत्तिया इस अवस्था में नियन्त्रित हो जाती है । ऐसे ये गौतम नामसे प्रसिद्ध इन्द्रभूति गणधर (सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरड) मयम एव तप से सदा अपनी आत्मा को भावित करते हुए विचरते थे ॥ सू १ ॥

'तए ण से' इत्यादि ।

(तए ण) परिपत् चले जाने के बाद (से भगव गोयमे) वे भगवान् गौतम (जायसड्ढे) कि जिनके चित्तमें तत्त्व को निर्णय करने के लिये वाञ्छा हुई, कारण कि इहें (जायसंसए) इस प्रकार का मशय उद्भूत हुआ था कि यह औपपातिक सूत्र, आचाराग सूत्र का उपाग है, आचाराग सूत्र के प्रथम अध्ययन के प्रथम उद्देशक में जो आत्मा का उपपात कहा है सो किस प्रकार से कहा है ? (जायकोऊहल्ले) अत भगवान् मेरे सशयित

तेमन् अत करणुनी वृत्तिओ षड्ढार आभतेम न्ध शकती नथी भानसिद्ध प्रत्येक वृत्तिओ आ अवन्थाभा नियन्त्रित यध न्ध छे ओवा आ गौतम नामे प्रसिद्ध इन्द्रभूति गणधर (सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरड) सथम तेम न् तपथी मदा पोतानी आत्माने भावित करता करता विचरता हुता (सू १)

'तए ण से' इत्यादि

(तए ण) परिपद् आली गया यही (से भगव गोयमे) वे भगवान् गौतम (जायसड्ढे) वे जेना चित्तमा तत्त्वने निर्णय उग्वानी वाछा थध, कारण वे तेमने (जायसंसए) आ प्रडाग्ने सशय उत्पन्न थये हुते हे आ औपपा-तिक सूत्र, आचाराग सूत्रनु उपाग छे आचाराग सूत्रना प्रथम अध्ययनना प्रथम उद्देशकमा जे आत्मानो उपपात वर्णुओ छे ते जेवा प्रडारथी उह्यो छे ? (जायकोऊहल्ले) हुवे भगवान् भाग आ सशयना प्रश्नो उत्तर न नल्ले

જાયકોઝહલ્લે, ઉપ્પળસડ્ઢે ઉપ્પળસસણ ઉપળકોઝહલ્લે,
સંજાયસડ્ઢે સજાયસસણ સજાયકોઝહલ્લે, સમુપ્પળસડ્ઢે સમુ-

જાય ઇતિ ભાવ । ‘જાયકોઝહલ્લે’ જાતુત્તૂહલ —જાત ઉત્તૂહલમ=ઔમુખ્યં યસ્ય
સ જાતુત્તૂહલ, મત્કતપ્રશ્નસ્ય કીટ્ટમુત્તરં ભગવાન વ્યયિતિ તત્ત્રોતુમૌમુખ્યમનિયથે,
‘ઉપ્પળસડ્ઢે’ ઉત્પન્નશ્રદ્ધ —ઉપન્ના=ત્રિશેષેણ જાતા શ્રદ્ધા યસ્ય સ તથા, યદ્વા-
શ્રદ્ધાયા સ્વરૂપસ્ય તિરોહિતત્વે જાતશ્રદ્ધ, તસ્યા સ્વરૂપસ્ય પ્રાદુભાવે તુ ઉપન્નશ્રદ્ધ —ઇતિ
ભાવ । ‘ઉપ્પળસસણ’ ઉપન્નસંશય, ‘ઉપ્પળકોઝહલ્લે’ ઉપન્નુત્તૂહલ, ‘સજા
યસડ્ઢે’ મજાતશ્રદ્ધ, પ્રકર્પાત્તિવાચક રશન્દ, તતશ્ચ મજાતા=વિશેષતરેણ ઉપન્ના શ્રદ્ધા
યસ્ય સ મજાતશ્રદ્ધ, ‘સજાયસસણ’ સજાતસંશય, ‘સજાયકોઝહલ્લે’ મજાતુત્તૂ-
હલ, ‘સમુપ્પળસડ્ઢે’ સમુત્પન્નશ્રદ્ધ —સમુત્પન્ના=સર્વથા સજાતા શ્રદ્ધા યસ્ય સ તથા,

પ્રશ્ન કા ઉત્તર ન માલ્દમ કિસ તરહ કા દેગે ? હસ વાત કો જાનને કો ઉત્કળ્ઠા અને
ચિત્ત મે વઢી, કયોં કિ (ઉપ્પળસડ્ઢે) ભગવાન કે ઝપર હી અને ચિત્ત મે અતિશય શ્રદ્ધા
થી, અત અને હા નિર્ણય કરને કે લિયે શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન હુઈ । (ઉપ્પળસસણ ઉપ્પળકો-
ઝહલ્લે સજાયસડ્ઢે સજાયસસણ સજાયકોઝહલ્લે સમુપ્પળસડ્ઢે સમુપ્પળસસણ સમુ-
પ્પળકોઝહલ્લે) ઉત્પન્નસંશય, ઉત્પન્નકૌતુહલ’—ઇત્યાદિ પદોં દ્વારા વાચ્યાર્થ મે, અગ્રહ, ઇહા,
અવાય, ઔર ધારણા જ્ઞાન કી તરહ ઉત્તરોત્તરરૂપ સે વિશેષતા ઘોતન કરને કે લિયે સૂત્રકાર
ને ‘જાત, ઉત્પન્ન, સજાત, સમુત્પન્ન’ ઇન પદોં કા પ્રયોગ કિયા હૈ । ભગવાન ગૌતમ
કો જો ચિત્ત મે તત્ત્વ કે નિર્ણય કરને કી ઇચ્છા જાગૃત હુઈ વહ પદિલે સામાન્યરૂપ મે હી
હુઈ, કારણ કિ ઉહે જય જો ઉપન્ન હુઆ થા વહ મી સામાન્યરૂપ સે હી હુઆ યા, ઇસી

ઢેવી રીતે આપશે ? એ વાતને જાણવાની ઉત્કળ્ઠા તેમના ચિત્તમા વઢી, કેમકે
(ઉપ્પળસડ્ઢે) ભગવાનના ઉપરજ તેમના ચિત્તમા અતિશય શ્રદ્ધા હતી, હવે
તેમની જ પાસેથી નિર્ણય કરવા માટે શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ (ઉપ્પળસસણ ઉપ્પ-
ળકોઝહલ્લે સજાયસડ્ઢે સજાયસસણ સજાયકોઝહલ્લે સમુપ્પળસડ્ઢે સમુપ્પળ-
સસણ સમુપ્પળકોઝહલ્લે) ‘ઉત્પન્નસંશય ઉત્પન્નકૌતુહલ’ ઇત્યાદિ પદોં દ્વારા
વાચ્યાર્થમા, અવગ્રહ, ઇહા, અવાય અને ધારણા જ્ઞાનની પેઠે ઉત્તરોત્તરરૂપથી
વિશેષતાનો પ્રકાશ લાવવામાટે સૂત્રકારે ‘જાત ઉત્પન્ન સજાત સમુત્પન્ન’ એ પદોનો
પ્રયોગ કર્યો છે ભગવાન ગૌતમને જે ચિત્તમા તત્ત્વનો નિર્ણય કરવાની ઇચ્છા
જાગૃત થઈ તે પહેલા સામાન્યરૂપમાં જ થઈ હતી ધારણ તેમને જે સંશય

प्पणसंसण समुप्पणकोऊहत्ते उट्ठाए उट्ठेड उट्ठित्ता जेणेव
समणे भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड उवागच्छित्ता समणं
भगव महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेड करित्ता

‘समुप्पणसंसण’ समुपन्नन्ता, ‘समुप्पणकोऊहत्ते’ समुपन्नसुत्तहत्ते, श्रद्धा-
त्य शब्दा व्याख्याता एव । अत्रैव श्रद्धाया कार्यकारणभाव । प्रश्नवाञ्छान्तरा श्रद्धा ज्ञाता,
तस्या कारण-संशय उत्तृहत्त चेति । ‘उट्ठाए उट्ठेड’ उद्यया=उद्यानशक्त्या स्वाम-
नात् उत्तिष्ठति, उत्राय, ‘जेणेव समणे भगव महावीरे’ यत्रैव श्रमणो भगवान् महा-
वागे विराजत इति शेष, ‘तेणेव उवागच्छड’ तत्रोपागच्छति, ‘उवागच्छित्ता’ उवा-
गय, ‘समण भगव महावीर’ श्रमणस्य भगवतो महावारस्य, ‘तिक्खुत्तो आयाहिण-
पयाहिण करेड’ त्रिक्खुव आदन्निप्रदन्निण करोति, ‘करित्ता’ कृत्वा ‘उट्ठेड णमसड’

तरह अपने प्रश्न के उत्तर को सुनने के लिये जो उनका चित्त म उत्कण्ठा नागृत हुड वह
भा सामान्यरूप से ही । फिर वाद म ‘उत्पन्नमड्ठे’ आदि पदों द्वारा जो सूत्रकार न श्रद्धा
को उपपन्न आन्तरिक म प्रकट किया हे उसमे श्रद्धा आदि म उत्तरोत्तर विवेचना जाननी
चाहिये । इस प्रकार के व गौतमप्रभु (उट्ठाए उट्ठेड) उद्यानशक्ति द्वारा अपने स्थान से उठ
और (उट्ठित्ता जेणेव समणे भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड) उठकर जहा प्रभु
श्रमण भगवान् महावार विराजमान थे वहाँ पहुँचे, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेड) पहुँचने हे। उन्होंने श्रमण भगवान् महावार प्रभु
को तान वार आदन्नि-प्रदन्निण किया, (करित्ता उट्ठेड णमसड) फिर वाद म प्रश्न एव

उत्पन्न थये। ते पण सामान्यउपयी न थये। उतो आधीन नीते पोताना
प्रश्नो। उत्तर नालगवाने माटे तेमना चित्तमा ये उट्ठेड नथत यउ ते पण
सामान्यउपनीन हुती पण त्थार पठी (उत्पन्नमड्ठे) आदि पदो द्वारा ये
सूत्रकारे श्रद्धाने उत्पन्न आदि उपयी प्रकट करी छे तेरी श्रद्धा आदिमा
उत्तरोत्तर विवेचना लखुवी लेख्ये आ प्रदर्शना ते गौतम प्रभु (उट्ठाए उट्ठेड)
‘उद्यानशक्ति द्वारा पोताना स्थानथी उठ्या, अने (उट्ठित्ता जेणेव समणे भगव
महावीरे तेणेव उवागच्छड) उठीने ल्या प्रभु श्रमणु लगवान महावीर विरा-
जमान हुता त्या पहुँच्ये (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आया
हिणपयाहिण करेड) पहुँच्यता न तेमो श्रमणु लगवान महावीर प्रभुने प्रभु

जायकोऊहले, उप्पणसड्ढे उप्पणससए उपणकोऊहले,
संजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहले, समुप्पणसड्ढे समु-

ज्जय इति भाव । 'जायकोऊहले' जातुतूहल - जात उतूहलम = औमुख्य यस्य
स जातुतूहल, मत्कृतप्रश्नस्य कीदृशमुत्तरं भगवान् वक्ष्यति तद्भोक्तुमौमुख्यप्रानियर्थ,
'उप्पणसड्ढे' उत्पन्नश्रद्ध - उपना = विशेषण जाता श्रद्धा यस्य स तथा, यदा-
श्रद्धाया स्वरूपस्य तिरोहितत्वे जातश्रद्ध, तस्या स्वरूपस्य प्रादुर्भावे तु उपनश्रद्ध - इति
भाव । 'उप्पणससए' उपनसंजय, 'उप्पणकोऊहले' उपन्नतूहल, 'सजा-
यसड्ढे' सजातश्रद्ध, प्रकर्षान्वाचक शब्द, ततश्च सजाता = विशेषतरेण उपना श्रद्धा
यस्य स सजातश्रद्ध, 'सजायससए' सजातसंजय, 'सजायकोऊहले' सजाततू-
हल, 'समुप्पणसड्ढे' समुत्पन्नश्रद्ध - समुत्पना = सर्वथा सजाता श्रद्धा यस्य स तथा,

प्रश्न का उत्तर न मालूम किस तरह का देगे ? इस बात को जानने को उत्कण्ठा उनके
चित्त में बढ़ी, क्यों कि (उप्पणसड्ढे) भगवान के ऊपर ही उनके चित्त में अतिशय श्रद्धा
थी, अतः उनसे ही निर्णय करने के लिये श्रद्धा उत्पन्न हुई । (उप्पणससए उप्पणको-
ऊहले सजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहले समुप्पणसड्ढे समुप्पणससए समु-
प्पणकोऊहले) उत्पन्नसंजय, उत्पन्नकौतूहल - इत्यादि पदों द्वारा वाच्यार्थ में, अवग्रह, इहा,
अजाय, और धारणा ज्ञान की तरह उत्तरोत्तररूप से विशेषता द्योतन करने के लिए सूत्रकार
ने 'जात, उत्पन्न, सजात, समुत्पन्न' इन पदों का प्रयोग किया है । भगवान् गौतम
को जो चित्त में तत्त्व के निर्णय करने की इच्छा जागृत हुई वह पहिले सामान्यरूप में ही
हुई, कारण कि उन्हें ज्ञाय जो उत्पन्न हुआ था वह भी सामान्यरूप से ही हुआ था, इसी

देवी रीते आपशे ? ओ वातने जणुवानी उत्तरे तेमना चित्तमा वप्पी, केमके
(उप्पणसड्ढे) भगवानना उपरए तेमना चित्तमा अतिशय श्रद्धा हुती, हुवे
तेमनी ए पासैथी निर्णय करवा भाटे श्रद्धा उत्पन्न थई (उप्पणससए उप्प-
णकोऊहले सजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहले समुप्पणसड्ढे समुप्पण-
ससए समुप्पणकोऊहले) 'उत्पन्नसंजय उत्पन्नकौतूहल' इत्यादि पदों द्वारा
वाच्यार्थमा, अवग्रह, इहा, अजाय अने धारणा ज्ञाननी पेडे उत्तरोत्तररूपथी
विशेषताने प्रकाश दाववाभाटे सूत्रकारे 'जात उत्पन्न सजात समुत्पन्न' ओ पदोने
प्रयोग हुयो छे भगवान गौतमने जे चित्तमा तत्त्वने निर्णय करवानी छच्छा
जअत थई ते पडेला सामान्यरूपमा ए थई हुती कारण तेमने जे संजय

હય-પચ્ચક્ખાય-પાવકમ્મે સકિરિણ અસંવુડે એગંતદહે એગંત-
વાલે એગતસુત્તે પાવકમ્મ અણ્હાઈ ?, હતા ! અણ્હાઈ ॥ સૂ. ૦૩ ॥

નિરહિત, તથા-‘અ-પ્પહિહય-પચ્ચક્ખાય-પાવકમ્મે’ અ પ્રતિહત-પ્રત્યાગ્યાત-પાપકર્મા પ્રતિ
હતાનિ અતીતકાલકૃતાનિ નિન્દાદ્વોરે, પ્રત્યાગ્યાતાનિ ભવિષ્યત્કાલભાવીનિ નિવૃત્તિદ્વોરે, પાપ-
કર્માગિ=પ્રાણાતિપાતાદિરૂપાણિ યેન સ પ્રતિહત-પ્રત્યાગ્યાત પાપકર્મા, મૂતભાવિપાપનિપેશભાવેન
યસ્તથા ન ભવતિ સ-અ-પ્રતિહત પ્રત્યાગ્યાત પાપકર્મા, અતએ ‘સકિરિણ’ સક્રિય =કાર્યિ-
કયાનિક્રિયાયુક્ત, ‘અસંવુડે’ અસંવૃત =અનિરુદ્ધેન્દ્રિય, ‘એગંતદહે’ એકાન્તત્ખંડ-એકાન્તેનૈવ=
સર્વથા દખ્ખ-ચત્થાત્માન પર વા પાપપ્રવૃત્તિતો ય સ એકાન્તત્ખંડ, ‘એગંતવાલે’ એકાન્ત-
વા-સર્વથા મિથ્યાદષ્ટિ, અતએ-‘એગંતસુત્તે’ એકાન્તસુત્ત =સર્વથા મિથ્યાત્વનિદ્રયા પ્રસુત્ત,
‘પાવકમ્મ’ પાપકર્મ=પ્રાણાતિપાતાદિકર્મ ‘અણ્હાઈ’ આસ્રવતિ=વન્નાતિ કિમ્?, ભગવાનાહ-
‘હતા અણ્હાઈ’ હન્તાSSસ્રવતિ-હત્ત ઇતિ સ્વીકારે, આસ્રવતિ=વન્નાતિ ઇદમુત્તરવાક્યમ્ ॥ સૂ. ૦૩ ॥

અનુઠાન કરન મ લગા હુઆ હે, (અવિરણ) પ્રાણાતિપાતાનિક સે જિસને વિરતિ ધારણ
નહોં કી હે, તથા (અ-પ્પહિહય-પચ્ચક્ખાય-પાવકમ્મે) લગે હુણ પાપકર્મોં કા નિંદા
દ્વારા તથા ભવિષ્યત્ કાલ મ વધનેવાલે પાપકર્મોં કા પ્રત્યાગ્યાન-નિવૃત્તિ-દ્વારા જિસને પરિત્યાગ
નહોં કિયા હે, (સકિરિણ) કાર્યિકા આદિ ક્રિયાઓં સે જો યુક્ત હે, ઇસલિયે (અસંવુડે)
અસંવૃત-અનિરુદ્ધેન્દ્રિય વના હુઆ હે, (એગંતદહે) અપને કો અથવા પરકો જો પાપમય
પ્રવૃત્તિ સે દહિત-દુગ્ધિત કરતા રહતા હે, જો (એગંતવાલે) એકાન્તમિથ્યાદષ્ટિ હે ઓર
(એગંતસુત્તે) સર્વથા મિથ્યાત્વ કી નિદ્રા મે ગાઢ સુત્ત વના હુઆ હે, વહ (પાવકમ્મ)
પાપકર્મ-પ્રાણાતિપાતાદિક કર્મોં કા (અણ્હાઈ) વન્ધ કરતા હે વ્યા ? તવ ભગવાન ને
કહા, (હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાઈ) વન્ધ કરતા હે ।

અર્થ સાવધ અનુઠાન કરવામા તત્પર રહેલો છે, (અવિરણ) પ્રાણાતિપાત આદિ-
ઠથી જેણે વિરતિ ધારણ કરી નથી, તથા (અ-પ્પહિહય-પચ્ચક્ખાય-પાવકમ્મે)
લાગી રહેલા પાપકર્મોનો નિંદા દ્વારા, તથા ભવિષ્ય કાળમા બંધાનાર પાપ
કર્મોનો પ્રત્યાગ્યાન-નિવૃત્તિ-દ્વારા, જેણે પરિત્યાગ કર્યો નથી, (સકિરિણ)
કાર્યિકા આદિ ક્રિયાઓથી જે યુક્ત છે, તેથી (અસંવુડે) અસંવૃત-અનિરુદ્ધ
ઇન્દ્રિયોવાળો બન્યો છે, (એગંતદહે) પોતાને અથવા પરને જે પાપમય પ્રવૃત્તિથી
દહિત-દુગ્ધિત થયો છે એવો તે (એગંતવાલે) એકાન્ત મિથ્યાદષ્ટિ કે જે
(એગંતસુત્તે) સર્વથા મિથ્યાત્વની ઘોર નિદ્રામા સુતેલો છે, તે (પાવકમ્મ) પાપ-
કર્મ-પ્રાણાતિપાત આદિ કર્મોનો (અણ્હાઈ) બંધ કરે છે કે શું ? ત્યારે
ભગવાને કહ્યું-(હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાઈ) બંધ કરે છે

વદૈ ણમંસૈ, વદિત્તા ણમસિત્તા નચ્ચાસણ્ણે નાદ્દૂરે સુસ્સુસમા-
ણે ણમસમાણે અભિમુહે વિણણ્ણં પજલિઉડે પજ્જુવાસમાણે
એવં વયાસી ॥ સૂ.૦૨ ॥

મૂલમ્—જીવે ણં ભત્તે ! અસજણ અવિરણ અ—પ્પહિ-

વન્દતે નમસ્યતિ, ‘વદિત્તા ણમસિત્તા’ વન્દિત્વા નમસ્યિત્વા, ‘નચ્ચાસણ્ણે નાદ્દૂરે’ ના
ત્યાસને નાતિદૂરે ‘સુસ્સુસમાણે ણમસમાણે’ શુશ્રૂષમાણો નમસ્યન્ ‘અભિમુહે વિણણ્ણ
પજલિઉડે પજ્જુવાસમાણે એવ વયાસી’ અભિમુલ્હે વિનયેન પ્રાજ્ઞલિપુટ પર્યુપાસાન
એવમવાદીત । પ્રાગ્ વ્યાખ્યાતમ્ ॥ સૂ.૦૨ ॥

ટીકા—અથાત્મન ઉપપાતસ્ય કર્મવધપૂર્વકત્વાત્ કર્મવધવિષયે પૃચ્છતિ—‘જીવે
ણ ભત્તે !’ इत्यादि । ‘જીવે ણ ભત્તે !’ જીવ સહુ ભદન્ત ! = ભગવન્ ! ‘અસજણ’
અમયત્ = અસયમવાન્—સર્વસાવધાનુષ્ઠાનયુક્ત, ‘અવિરણ’ અગ્રિત્ = પ્રાણાતિપાતાદિવિર-

નમસ્કાર ક્રિયા, (વદિત્તા ણમસિત્તા નચ્ચાસણ્ણે નાદ્દૂરે સુસ્સુસમાણે ણમસમાણે અભિ
મુહે વિણણ્ણ પજલિઉડે પજ્જુવાસમાણે એવ વયાસી) વદના નમસ્કાર કરને કે બાદ
ફિર વે પ્રભુ કે નિકટ સામને હી, ન ઝનસે અતિ દૂર ન ઝનકે અતિનિકટ હી, કિન્તુ ઝચિત
સ્થાન પર વિનયાવનત્ત હોકર ઢોનોં હાથોંકો જોડકર બેઠ ગયે, પશ્ચાત્ ડસ પ્રકાર વોલે ॥ સૂ. ૨ ॥

‘જીવે ણ ભત્તે !’ इत्यादि ।

ગૌતમને ભગવાન્ સે કથા પૂછા ? ડસ વાત કો ડસ સૂત્ર દ્વારા સૂત્રકાર પ્રદર્શિત
કરતે હે—(ભત્તે) હે ભદન્ત ! જો (જીવે) જીવ (અસજણ) અસયમી હે—સર્વ સાવધ

વાર આદક્ષિણુપ્રદક્ષિણુ ડસુ, (કરિત્તા વદૈ ણમંસૈ) પછી વદના નમસ્કાર
કથા (વદિત્તા ણમસિત્તા નચ્ચાસણ્ણે નાદ્દૂરે સુસ્સુસમાણે ણમસમાણે અભિમુહે
વિણણ્ણ પજલિઉડે પજ્જુવાસમાણે એવ વયાસી) વદના નમસ્કાર કથા પછી તેઓ
પ્રભુની પાસે સામે જ, ન બહુ દૂર કે ન બહુ પાસે પડુ—ઉચિત સ્થાને, વિન
યથી નમ્ર બનીને બન્ને હાથ જોડીને બેઠી ગયા પછી આ પ્રકારે બોલ્યા (સૂ. ૨)

‘જીવે ણ ભત્તે’ इत्यादि

ગૌતમે ભગવાનને શુ પૂછ્યુ ?—એ વાતને આ સૂત્રદ્વારા સૂત્રકાર પ્રદ-
ર્શિત કરે છે—(ભત્તે) હે ભદન્ત ! જે (જીવે) એવ (અસજણ) અસયમી છે—

મૂલમ્—જીવે ણ મંતે ! મોહણિજ્જ કરમ વેદેમાણે કિ મોહણિજ્જ કરમ્મ વધઈ ? વેયણિજ્જ કરમ્મ વધઈ ? ગોયમા ! મોહણિજ્જ પિ કરમ્મ વધઈ, વેયણિજ્જ પિ કરમ્મ વધઈ, ણણત્થ ચરિમ-

ટીકા—‘જીવે ણ મંતે !’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે ણ મંતે !’ જાવ સહુ મદન્ત । ‘મોહણિજ્જ કરમ્મ વેદેમાણે’ મોહનાય કર્મ વદયન્=અનુભવન ‘કિ મોહણિજ્જ કરમ્મ વંધઈ’ કિ મોહનાય કર્મ વધ્નાતિ, અથવા—‘વેયણિજ્જ કરમ્મ વંધઈ ?’ વેદનાય કર્મ વધ્નાતિ કિમ્ ?’ ઇતિ પ્રશ્ને સ યુત્તરમાહ—‘ગોયમા ! મોહણિજ્જ પિ કરમ્મ વંધઈ વેયણિજ્જ પિ કરમ્મ વંધઈ’ ગૌતમ ! મોહનીયમપિ કર્મ વધ્નાતિ વત્નીયમપિ કર્મ વધ્નાતિ, ‘ણણત્થ ચરિમમોહણિજ્જ કરમ્મ વેદેમાણે’ કેવલ ચરમમોહનાય કર્મ વેદયન્, ‘ણણત્થ’ ઇતિ નવર—કેવલમિત્યર્થ, સૂક્ષ્મસમ્પરાયત્તમગુણસ્થાનકે લોભમોહનીયમૂક્ષ્મકિ-

‘જીવે ણ મંતે’ ઇત્યાદિ ।

(મંતે) હે મદન્ત ! (મોહણિજ્જ કરમ્મ) મોહનાય કર્મ કા (વેદેમાણે) અનુભવ કરને વાલા (જીવે ણ) જીવ (કિ) ક્યા (મોહણિજ્જ કરમ્મ) મોહનીય કર્મ કા (વંધઈ) વંધ કરતા હૈ ? (વેયણિજ્જ કરમ્મ વંધઈ) અથવા વેદનીય કર્મ કા વંધ કરતા હૈ ?’ ઇન દો પ્રશ્નો કા ઉત્તર પ્રભુ ઇસ પ્રકાર દેતે હે—(ગોયમા) હે ગૌતમ ! (મોહણિજ્જ પિ કરમ્મ વંધઈ વેયણિજ્જ પિ કરમ્મ વંધઈ) મોહનીય કર્મ કા અનુભવ કરનેવાલા જીવ મોહનીય કર્મ કા મો વંધ કરતા હૈ ઓર વેદનાય કર્મ કા મો વંધ કરતા હૈ, (ણણત્થ ચરિમમોહણિજ્જ કરમ્મ વેદેમાણે વેયણિજ્જ કરમ્મ વંધઈ) કેવલ સૂક્ષ્મસપરાય નામકે ૧૦ વે ગુણસ્થાન મ ચરમ—મોહનીય—સૂક્ષ્મલોભ—કો વેદન કરનેવાલા જીવ વેદનીય કર્મ કા વંધ કરતા હૈ, ક્યાં કિ અયોગી-

‘જીવે ણ મંતે’ ઇત્યાદિ

(મંતે) હે મદન્ત ! (મોહણિજ્જ કરમ્મ) મોહનીય કર્મને (વેદેમાણે) અનુભવ કરવાવાળા (જીવે) જીવ (કિ) શુ (મોહણિજ્જ કરમ્મ) મોહનીય કર્મને (વંધઈ) વંધ કરે છે ? (વેયણિજ્જ કરમ્મ વંધઈ) અથવા વેદનીય કર્મને વંધ કરે છે ? આ બે પ્રશ્નોના ઉત્તર પ્રભુ આ પ્રકારે આપે છે—(ગોયમા) હે ગૌતમ ! (મોહણિજ્જ પિ કરમ્મ વંધઈ વેયણિજ્જ પિ કરમ્મ વંધઈ) મોહનીય કર્મને અનુભવ કરનારા જીવ મોહનીય કર્મને પણ વંધ કરે છે અને વેદનીય કર્મને પણ વંધ કરે છે (ણણત્થ ચરિમમોહણિજ્જ કરમ્મ વેદેમાણે વેયણિજ્જ કરમ્મ વંધઈ) કેવલ સૂક્ષ્મ સપરાય નામના ૧૦ દશમા ગુણસ્થાનમા ચરમ મોહનીય—સૂક્ષ્મલોભ—વેદન

મૂલમ—જીવે ણ મતે ! અસજણ જાવ ઇગંતસુત્તે મો-
હણિજ્જં પાવકમ્મ અણ્હાડ ? હતા ! અણ્હાડ ॥ સૂ. ૪ ॥

ટીકા—‘જીવે ણ મતે !’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે ણ મતે !’ જીવ મલુ મદત ।
‘અસજણ જાવ ઇગંતસુત્તે’ અમયતો યાવદેકા તમુમ ‘મોહણિજ્જ પાવકમ્મ’ મોહ-
નાથ પાપકર્મ ‘અણ્હાડ’ આસવતિ=વધ્નાતિ કિમ ‘—’નિ પ્રત્યે, ઉત્તરમાહ—‘હતા ! અણ્હાડ’
હત । આસવતિ=વધ્નાતા વર્ય ॥ સૂ. ૪ ॥

ભાવાર્થ—જો જાવ અમયમી હ, સાવધ અનુષ્ઠાનાં સે નિવૃત્ત નહીં હુઆ હે
પૂર્વકૃત પાપકર્મા કા જિસા નિદા નહીં કરી, તથા ભવિષ્યત-કાલ મે મે એસે પાપકર્મ નહીં
કરૂંગા—ઇસ પ્રકાર અકરણભાવ સે જિસને ઉનકા પરિત્યાગ નહોં ક્રિયા, કાચિકી આદિ
ક્રિયાઆ મે જો મગ્ન હે, સ્વયં દુ રિતિ હોતા હે ઓર દૂસરાં કો મી અપના કુસિત પ્રવૃત્તિ
સે દુ રિતિ કરતા રહતા હે એસા મિથ્યાત્વ કા ગાઢ અવેરી મ રહા હુઆ મિથ્યાદૃષ્ટિ જાવ
પાપકર્મા કા વધક હોતા હે યા નહોં ?—ઇસ પ્રકાર ગૌતમ ક પ્રશ્ન કો સુનકર પ્રભુ ને
કહા—હા ! હોતા હે ॥ સૂ. ૩ ॥

‘જીવે ણ મતે !’ ઇત્યાદિ ।

(જીવે ણ મતે ! અસજણ જાવ ઇગંતસુત્તે) હ મદત । વહી પૂર્વોક્ત અમયમ આદિ
અવસ્થા સે લેકર સર્વથા મિથ્યાત્વરૂપી ગાઢનિદ્રા મે પ્રસુત્ત અમયમા મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ (મોહ-
ણિજ્જ) મોહનીય કર્મ કા (અણ્હાડ) વધ કરતા હે ક્યા ? (હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાડ)
બન્ધ કરતા હે ॥ સૂ. ૪ ॥

ભાવાર્થ—જે જીવ અસયમી છે, સાવધ અનુષ્ઠાનોથી નિવૃત્ત થતો નથી,
પૂર્વે કરેલા પાપ ક્રમોની જેણે નિદા કરી નથી, તથા ભવિષ્ય કાલમા એવા
પાપ કર્મ હું નહિ કરું—એ પ્રકારના અકરણભાવથી જેણે તેનો પરિત્યાગ
કર્યો નથી, કાચિકી આદિ ક્રિયાઓમા જે મગ્ન છે, પોતે દુ ખિત થાય છે અને
ખીજાને પણ પોતાની કુસિત પ્રવૃત્તિથી દુ ખિત કરે છે એવા મિથ્યાત્વના
ગાઢ અધારામા રહેલો એવો મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ પાપકર્મોનો બધક થાય છે યા
નહિ ? આ પ્રકારના ગૌતમનો પ્રશ્નને આભળીને પ્રભુએ કહ્યું—હા ! થાય છે (સૂ. ૩)

‘જીવે ણ મત’ ઇત્યાદિ

(જીવે ણ મતે ! અસજણ જાવ ઇગંતસુત્તે) હે મદન્ત ! ઉપર કહેલ
અસયમ આદિ અવસ્થાથી લઈને સર્વથા મિથ્યાત્વરૂપી ગાઢ નિદ્રામા સુતેલા
અસયમી—મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ (મોહણિજ્જ) મોહનીય કર્મનો (અણ્હાડ) બધ
કરે છે શું ? (હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાડ) બધ કરે છે (સૂ. ૪)

મૂલમ્—જીવે ણં ભતે ! અસંજણે જાવે એગતસુત્તે
ઉસ્સણ્ણ-તસ-પાણ-ઘાઈ કાલ કિચ્ચા ણેરહણ્ણસુ ઉવવજ્જહ ?
હતા ! ઉવવજ્જહ ॥ સૂ. ૬ ॥

મૂલમ્—જીવે ણં ભતે ! અસંજણે અવિરણે અ-પ્પહિહય-પ-

ટીકા—અથોપપાત પૃચ્છતિ—‘જીવે ણં ભતે !’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે ણં ભતે !’
જીવ સલ્લ હે ભદત્ત । ‘અસંજણે જાવે એગતસુત્તે’ અસંજણે યાવદેકાન્તમુખ—પ્રાગ્-
જ્યાગ્યાત, ‘ઉસ્સણ્ણ-તસ-પાણ-ઘાઈ’ પ્રાયસ્ત્રસ-પ્રાણ-ઘાતા—‘ઉસ્સણ્ણ’ હતિપ્રા ય=
વાહુલ્યેન ત્રસપ્રાગાન=ત્રસપ્રાણિનો હન્તિ તચ્છીલ, ‘કાલમાસે’ મરણસમયે, ‘કાલ કિચ્ચા’
કાલં કૃત્વા—મરણ ત્રિધાય, ‘ણેરહણ્ણસુ ઉવવજ્જહ’ નેરયિકપૃષ્ઠયતે કિમ્ ? ઇતિ પ્રશ્ને,
ઉત્તરમાહ ભગવાન્—‘હતા ! ઉવવજ્જહ’ હન્ત ! ઉપયતે=નારકેષુ જાયતે ॥ સૂ. ૬ ॥

ટીકા—‘જીવે ણં ભતે !’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે ણં ભતે !’ જીવ સલ્લ હે
‘જીવે ણં ભતે !’ ઇત્યાદિ ।

ગૌતમ ઉપપાત કે વિષય મં પૂછતે હૈં—(જીવે ણં ભતે ! અસંજણે જાવે એગત-
સુત્તે ઉસ્સણ્ણ-તસપાણ-ઘાઈ) હે ભદત્ત ! વહી પૂર્વોક્ત અમયમ આત્તિ અવસ્થા સે લેકર
સર્વથા મિથ્યાત્વરૂપી ગાઢનિદ્રા મેં પ્રસુત્ત મિથ્યાદૃષ્ટિ જાવે જો વહુલતા સે ત્રસજીવોં કી હિંસા
કરને મેં લવલીન રહા કરતા હૈ વહ (કાલમાસે) મૃત્યુ કે સમય મેં (કાલ કિચ્ચા) મર કર
(ણેરહણ્ણસુ) નારકિયોં મેં (ઉવવજ્જહ) ઉત્પન્ન હોતા હૈ કયા ? ઉત્તર—(હતા) હા ગૌતમ !
(ઉવવજ્જહ) ઉત્પન્ન હોતા હૈ ॥ સૂ. ૬ ॥

‘જીવે ણં ભતે’ ઇત્યાદિ

ગૌતમ ઉપપાતના વિષયમા પૂછે છે—(જીવે ણં ભતે ! અસંજણે જાવે એગત
સુત્તે ઉસ્સણ્ણ-તસ-પાણ-ઘાઈ) હે ભદત્ત ! ઉપર કહેલ અમયમ આદિ અવ
સ્થાથી લઈને સર્વથા મિથ્યાત્વ રૂપી ગાઢનિદ્રામા સુતેલો મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવે જે
ધણેખરે ત્રસ જીવોની હિંસા કરવામા મન્યો રહે છે, તે (કાલમાસે) મૃત્યુ-
સમયે (કાલ કિચ્ચા) મરીને (ણેરહણ્ણસુ) નારકીઓમા (ઉવવજ્જહ) ઉત્પન્ન થાય
છે શુ ? ઉત્તર—(હતા) હા ગૌતમ ! (ઉવવજ્જહ) ઉત્પન્ન થાય છે (સૂ. ૬)

મોહણિજ્ઞં કમ્મ વેદેમાણે વેયણિજ્ઞ કમ્મ વંધઈ, ણો મોહણિજ્ઞ
કમ્મં વધઈ ॥ સૂ. ૫ ॥

નિકારૂપ ચરમમોહનાયમિત્યુચ્યતે, તદ્વેદયન્ જીવ, 'વેયણિજ્ઞ કમ્મં વધઈ' વેદનીય કર્મ
વન્નાતિ, યતો હિ અયોગિન એવ વેદનીયકર્મણો વધાભાવ, 'ણો મોહણિજ્ઞ કમ્મ
વધઈ' નો મોહનાય કર્મ વન્નાતિ—સૂક્ષ્મપરાયસ્ય મોહનીયાયુષ્કવર્જાના ષણ્ણામેવ પ્રકૃતીના
વન્ધકત્વાદિતિ ॥ સૂ. ૫ ॥

નામક ચૌદહવે ગુણસ્થાન મેં હી વેદનીય કર્મ કે વન્ધ કા અભાવ હૈ, (ણો મોહણિજ્ઞ કમ્મ
વધઈ) ઇસલિયે સૂક્ષ્મપરાય વાળા જીવ મોહનીય એવ આયુકર્મ કો છોડકર શેષ જ્ઞાના
વરણીયાદિ છ પ્રકૃતિયોં કા વધક હોતા હૈ ।

ભાવાર્થ—પ્રશ્ન ઇસ પ્રકાર હૈ કિ મોહનીય કર્મ કા વેદન કરને વાળા જીવ મોહ
નીય કર્મ કા વધ કરતા હૈ કિ વેદનીય કર્મ કા વધ કરતા હૈ ? ઉત્તર—વેદનીય કર્મ કા
મા વધ કરતા હૈ ઓર મોહનીય કર્મ કા મા વધ કરતા હૈ, પરન્તુ અતિમ મોહનીય—સૂક્ષ્મ
લોભ કા ક્ષય કરતે સમય (બારહવે ગુણસ્થાન મેં) વેદનીય કર્મ કા તો વધ કરતા હૈ પરન્તુ
મોહનીય કર્મ કા વધ નહીં કરતા । કારણ કિ મોહનીય કર્મ કા ક્ષય ૧૦ વે ગુણસ્થાન
મેં હી હો જાતા હૈ, આગે સિર્ફ ૧૧ વેદનીય કર્મ કા વધ હોતા હૈ સો યહ માં કેવલ તેર-
હવે ગુણસ્થાન તક હી જાનનાં ચાહિયે, ક્યોં કિ ૧૪ વેં ગુણસ્થાન મેં વેદનીય કર્મ કે વધ
કા અભાવ હૈ ॥ મૂ. ૫ ॥

ઠરનારાં એવ વેદનીય કર્મનો બધ કરે છે કેમકે અયોગી નામના ચૌદમા
ગુણસ્થાનમા જ વેદનીય કર્મનો બધનો અભાવ છે (ણો મોહણિજ્ઞ કમ્મ
વધઈ) આ માટે સૂક્ષ્મપરાયવાળા એવ મોહનીય તેમજ આયુકર્મને
ઠોડીને બાકીની જ્ઞાનાવરણીય આદિ છ પ્રકૃતિઓના બધ ઠ થાય છે

ભાવાર્થ—પ્રશ્ન એવા પ્રકારનો છે કે મોહનીયકર્મનું વેદન કરવાવાળા
એવ મોહનીય કર્મનો બધ કરે છે કે વેદનીય કર્મનો બધ ઠરે છે ?

ઉત્તર—વેદનીય કર્મનો બધ કરે છે અને મોહનીય કર્મનો પણ બધ
કરે છે પરન્તુ અતિમ મોહનીય સૂક્ષ્મલોભનો ક્ષય કરતી વખતે (બારમા
ગુણસ્થાનમા) વેદનીય કર્મનો તો બધ કરે જ છે, પરન્તુ મોહનીય કર્મનો
બધ કરતા નથી, કારણ કે મોહનીય કર્મનો ક્ષય ૧૦ માં ગુણસ્થાનમા જ
થઈ જાય છે આગળ માત્ર ૧ વેદનીય કર્મનો જ બધ થાય છે, અને તે
પણ કેવળ તેરમા ગુણસ્થાન સુધી જ જાણવો જોઈએ, કેમકે ૧૪ માં ગુણ-
સ્થાનમા વેદનીય કર્મનો બધનો અભાવ છે (સૂ. ૫)

देवे सिया, अत्येगड्या णो देवे सिया ? गोयमा । जे इमे जीवा गा-
मा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-मडव-दोणमु-
ह-पट्टणा-सम-सवाह सण्णिवेसेसु अकामतण्हाए अकाम-

रको दय स्यात्, अ यरका न दय स्यात् ।-ए यट् यत यदको दयो भवति एको न
भवतानि किनिमित्तकोऽयं भवति प्रत्य, भगवानुत्तग्मात्-‘गोयमा’ जे इमे जीवा
गामा-गर-गयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-मडव-दोणमुह-पट्टणा सम-
सवाह-सण्णिवेसेसु’ गौतम । य इम जावा ग्रामा-ऽऽकर नगर-णिगम गजवाना खेड-कव्व-
ट-मडव-दोणमुह-पट्टणाऽऽक्रम-राय-मत्तिवशेषु-प्रागुच्यग्यातरूपपु ‘अकामतण्हाए’
अकामतग्या-अकामाना=निर्जगद्यनभिराणिता मता तृष्णा=तृट्-अकामतृष्णा तथा, ‘अ-

‘से केणट्टेण भते’ इत्यादि ।

प्रश्न-(भते ।) इ भवति । (से केणट्टेण एव पुच्छं अत्येगड्या देवे सिया अत्ये-

गड्या देवे णो मिया) आप ऐसा किम कारण से कहते हैं कि कितनक जीव दयग्रेक म
उपत हो सकत हैं और कितनक नहा हा सकत हैं, उत्तर—(गोयमा) गौतम । सुनो,
(जे इम जीवा गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-मडव-दोणमुह-
पट्टणा-सम-सवाह-सण्णिवेसेसु अकामतण्हाए अकामलुहाए अकामउभचरेवामेण
अकाम-अण्हाणग-मीया-यर-दस मसग-सेय-जल्ल-मल्ल-पक-परित्तवेण
अपतरो वा भुज्जतरो काल अप्पाण परिक्खित्तसति, परिक्खित्तसित्ता
रा कालमासे काल किञ्चा अण्णयरेसु राणमतरेसु देवलोणसु देवत्ताए
उपत्तागे भवति) जो जाय प्रकोट महित ग्राम म, सुगुणात्तिक की खानों म, कर-

‘से केणट्टेण भते ।’ इत्यादि ।

प्रश्न—(भते) हे भवति । (से केणट्टेण एव पुच्छं अत्येगड्या देवे सिया

अत्येगड्या देवे णो मिया) आप जोम गु दाख्ययी छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे।
देवलोणमा उपन्न वड गंड छे अने देवलोण नयी यड शब्दा ? उत्तर—(गोयमा)
गौतम । आलो। (जे इमे जीवा गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड कव्वट
मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-सवाह-सण्णिवेसेसु अकामतण्हाए अकामलुहाए अकाम-
उभचरेवामेण अकाम-अण्हाणग-मीया-यर-दस मसग-सेय जल्ल-मल्ल पक-परित्त
वेण अपतरो वा भुज्जतरो वा काल अप्पाण परिक्खित्तसति, परिक्खित्तसित्ता
कालमासे काल किञ्चा अण्णयरेसु राणमतरेसु देवलोणसु
देवत्ताए उपत्तागे भवति) जे छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे।
आलो। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे। छे।

ચ્ચક્ષાય-પાવકમ્મે ઇઓ ચુણ પેચ્ચ દેવે સિયા ?, ગોયમા !
અત્યેગડયા દેવે સિયા, અત્યેગડયા ણો ઢેવે સિયા ॥ સૂ. ૭ ॥

મૂલમ્—સે કેણદ્દેણં મંતે ! એવ વુચ્છડ—અત્યેગડયા

મદન્ત ! ‘અસજણ અવિરણ અ-પ્પહિહય-પચ્ચક્ષાય-પાવકમ્મે’ આયત અગિત
અ-પ્રતિહત-પ્રયાગ્યાત-પાપકર્મા-વ્યાગ્યાતપૂર્વ, ‘ઇઓ ચુણ’ ઇત્ત = મર્ત્યલોકાત્, ચુત =
મૃત, ‘પેચ્ચ દેવે સિયા’ પ્રેય દેવ સ્યાત્-પ્રેય=જન્માન્તરે દેવ = દેવગતિસમાપન્ન
સ્યાત્ કિમ્ ? ઇતિ પ્રશ્ને ભગવાનુત્તર કથયતિ—‘ગોયમા ! અત્યેગડયા ઢેવે સિયા’ ગૌતમ ?
અસ્ત્યેકકો દેવ સ્યાત્-કથિદેવ સ્યાત્, ‘અત્યેગડયા ણો દેવે સિયા’ અસ્ત્યેકકો
નો દેવ સ્યાત્-કથિદેવગતિસમાપન્નો ન ભવેત્ ॥ સૂ. ૭ ॥

ટીકા—‘સે કેણદ્દેણ મંતે !’ ઇત્યાદિ । ‘સે કેણદ્દેણ મંતે !’ ‘એવ વુચ્છડ—
અત્યેગડયા દેવે સિયા અત્યેગડયા ણો દેવે સિયા ?’ તકેનાર્થેન મદન્ત ! એવમુચ્યતે ઽસ્ત્યે

‘જીવે ણ મંતે !’ ઇત્યાદિ ।

(મંતે) હે મદન્ત ! (અસજણ અવિરણ અ-પ્પહિહય-પચ્ચક્ષાય-પાવકમ્મે જીવે)
જો જીવ અસયમી હૈ, અવિરતિસપન્ન હૈ, પાપકર્મોં કા જિસને નિંદાદ્વારા એવ વિનિવૃત્તિદ્વારા
પ્રત્યાખ્યાન નહીં ક્રિયા હૈ એસા વહ જીવ, (ઇઓ ચુણ) ઇસ મર્ત્યલોક સે મર કર (પેચ્ચ)
પરલોક મેં—જન્માન્તર મે (દેવે સિયા) કયા દેવલોક મેં ઉત્પન્ન હો સકતા હૈ ? ઉત્તર—
(ગોયમા) હે ગૌતમ ! (અત્યેગડયા દેવે સિયા અત્યેગડયા ણો દેવે સિયા) કિલ્લ
નેક જીવ દેવલોક મે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ઓર કિતનેક જીવ દેવલોક મે ઉત્પન્ન નહીં મી
હોતે હૈ ॥ સૂ. ૭ ॥

‘જીવે ણ મંતે’ ઇત્યાદિ

(મંતે) હે મદન્ત ! (અસજણ અવિરણ અ-પ્પહિહય-પચ્ચક્ષાય-પાવકમ્મે જીવે)
જે એવ અસયમી છે, અવિરતિસપન્ન છે, પાપકર્મોંનું જેણે નિંદા દ્વારા
તેમજ વિનિવૃત્તિ દ્વારા પ્રત્યાખ્યાન કર્યું નથી એવા તે એવ (ઇઓ ચુણ) આ
મર્ત્યલોકમાંથી મરીને (પેચ્ચ) પરલોકમાં—જન્માન્તરમાં (દેવે સિયા) શું દેવ
લોકમાં ઉત્પન્ન થઈ શકે છે ? (ગોયમા) ઉત્તર—હે ગૌતમ ! (અત્યેગડયા દેવે
સિયા અત્યેગડયા ણો દેવે સિયા) કેટલાક એવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે
અને કેટલાક એવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન નથી પણ થતા (સૂ. ૭)

भुज्जतरो वा काल अप्पाण परिकिलेसति, परिकिलेसित्ता
कालमासे काल किच्चा अण्णयरेसु वाणमतरेसु देवलोएसु
देवत्ताए उवत्तारो भवति, तहि तेसिं गई, तहि तेसि
ठिई, तेहि तेसिं उववाए पण्णत्ते । तेसि ण भत्ते । देवाण
केवइय काल ठिई पण्णत्ता ? गोयमा । दसवाससहस्साइ ठिई

भूयस्तर वा कालमा मान परिकेशयन्ति—‘अप्पतरो भुज्जतरो’ उद्युभयत्र द्वितायार्थे प्रथमा,
‘परिकिलेसित्ता’ परिदेश्य ‘कालमासे’ कालमासे=कालावसरे ‘काल किच्चा’ काल कृत्वा
‘अण्णयरेसु वाणमतरेसु देवलोग्गमू देवत्ताए उवत्तारो भवति’ अन्यतमेषु व्यत्तरेषु देव
लोकेषु देवत्वेनोपपत्तारो भवति—अन्यतमेषु=ग्रहणा मये एकतरेषु देवलोकेषु उपपात प्राप्नुवन्ति,
‘तहि तेसिं गई तहि तेसिं ठिई तहि तेसिं उववाए पण्णत्ते’ तत्र=देवलाक तेषा गति,
तत्र तेषा स्थिति, तत्र तेषामुपपात प्रवृत्ति । ‘तेसि ण भत्ते’ देवाण केवइय काल ठिई
पण्णत्ता’ तेषा सख भवत्त । देवाना क्रियन्त काल स्थिति प्रवृत्ति, ‘गोयमा’ दसवासस-
हस्साइ ठिई पण्णत्ता’ हे गौतम । दशवर्षसहस्राणि स्थिति प्रवृत्ति—वर्षाणा दशसहस्राणि

से, चाहे ये सत्र कष्ट जीव अल्पकाल तक सहे या बहुतकाल तक सहे, परन्तु इन कष्टों से
जो अपना आत्मा को वेगित करते हे वे मरणकाल प्राप्त होने पर मर कर किसी एक व्यत्तर-
देवों के देवलोक मे देवरूप से उत्पन्न होते हे, (तहि तेसिं गई तहि तेसिं ठिई तहि तेसिं
उववाए पण्णत्ते) इसलिये वहीं पर उनकी गति, वहीं पर उनकी स्थिति और वहा पर
उनका उपपात होता हे । (तेसि ण भत्ते । देवाण केवइय काल ठिई पण्णत्ता) हे भदत्त ।
वहा पर उन देवों का कितने काल तक की स्थिति होती है ? (गोयमा ! दसवास-
सहस्साइ ठिई पण्णत्ता) गौतम । सुनो, वहा पर उनकी स्थिति दसहजार वर्ष का होता

परितापने सहुन ङीने—आहे ते अधा उष्ट एव थोडा वज्रत नहुन उरे
अथवा लाजा ङाण सुधी महुन उरे परन्तु या उष्टोथी ने पोताना आत्माने
वेगित उष्ट ने ते मरशुद्धा प्राप्त थता मरीने ठोड अेड व्यन्तर देवाना
देवयोडमा देवउपे उत्पन्न थाय छे, (तहि तेसिं गई तहि तेसिं ठिई तहि तेसिं
उववाए पण्णत्ते) आची त्या तेमनी गति, त्या तेमनी स्थिति, अने त्याने
तेमनो उपपात थाय छे (तेसि ण भत्ते । देवाण केवइय काल ठिई पण्णत्ता ?)
हे भदत्त । त्या ते देवानी देवलो ङाण स्थिति छाय छे ? (गोयमा । दसवास

लुहाए अकाम-वभचेर-वासेणं अकाम-अण्हाणग-सीया-यव-
दस-मसग-सेय-जल्ल-मल्ल-पक - परितावेण अप्पतरो वा

कामलुहाए ' अकामक्षुधया-अकामाना=निर्जराघनभिराणि सता शुधा-अकामशुधा तथा,
' अकाम-वभचेर-वासेण ' अकाम-ब्रह्मचर्य-वासेन-अकामाना=निर्जराघनपेक्षागा-ब्रह्म
चर्ये वाम तैन, ' अकाम-अण्हाणग-सीया-यव-दस-मसग-सेय-जल्ल-मल्ल-पक
परितावेण ' अकामा-ऽस्नानक-गीता-ऽऽतप-दश-मशक-स्वेद-जल्ल-मल्ल-पक परिता
पेन-अकामाना=निर्जराघनपक्षमाणाना यानि स्नानाऽभावात्तानि पद्धान्तानि तथा परितापेन=
सतापेन, ' अप्पतरो वा भुज्जतरो वा काल अप्पाण परिकिलेसन्ति ' अप्पतर वा

रहित नगर म, व्यापारियों की बस्तावाले निगम मे, राजा की राजधानी में, धूल के फोट से युक्त
खेडे मे, कुत्सित जन का बस्तीवाले कर्वट मे, नजदीक २ ग्रामवाले मटन मे, जल और स्थल
इन दोनों प्रकार के मार्ग वाले द्रोणमुख (बदर) में, सर्ववस्तु जहा मिलती हों ऐमे पाटण मे,
तापसों के आश्रमों मे, पर्वत के नजदीक वाले मग्राध मे, एव गोपालों की प्रधान बस्तावाले
सन्निवेश मे, अकामनिर्जरासे-मनविना परवश हो कर पाने पान का वस्तु न मिल सकन
के कारण क्षुधा-तृषा सहन करने से, अकामब्रह्मचर्य से-इच्छा होने पर भी स्त्री आदि की
अप्राप्ति से ब्रह्मचर्य पालन करने से, अकामस्नान से-इच्छा होने पर भी पाना न मिल सकने
के कारण स्नान नहीं करने से, वस्त्रादिक न मिल सकने के कारण शीत-आतप जन्य दु ख
सहने से, दशमशक के दाग काटे जाने का कष्ट सहन करने से, स्वेद, जल्ल, मल्ल एव
पक आदि को गरार से दूर नहा करने से, अर्थात् इन के द्वारा उत्पन्न परिताप के सहन करने

युक्त राजधानीमा, धूलना डोटवाणा गामडाभा, कुत्सित जनोना निवासइय
दण्डभा, पाने पाने गामवाणा मडणभा, जल अने स्थल से पाने प्रडा
रना भागवाणा द्रोणमुख (बदर)भा, भव वस्तु जया भजती होय सेवा
पाटणभा, तपस्वीओना आश्रमोभा, पर्वतनी पानेना मग्राधभा, तेमज
गोवाणनी मुख्य वस्तीवाणा सन्निवेशभा, अकामनिर्जराथी-मनविना परवश
थधने-भावाधीवानी वस्तु भजी न शकवाथी अप्पतरस सहन करीने, अकाम-
ब्रह्मचर्यथी-धच्छा होवा छता स्त्री आदिनी अप्राप्तिथी ब्रह्मचर्य पालन करीने,
अकामस्नानथी-धच्छा होवा छता पाणी न भजी शकवाना डारणे स्नान नहि
करीने, वस्त्रादिक न भजी शकवाना डारणे ठडी-गरमाथी थता दु ख सहन
करीने, दशमशकथी डरडाध जवानु उष्ट सहन करीने, स्वेद, जल्ल, मल्ल
तेमज पक आदिने शरीरथी दूर नहि करीने ओटले. आथी विचिन्त गता

મૂલમ—સે જે ડમે ગામા—ગર—ળયર—ણિગમ—રાય-
હાણિ—ઁવેડ—કચ્ચડ—મડવ—દોળમુહ—પટ્ટણા—સમ—સંવાહ—સ-
ણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ, તજહા—અંડુવદ્ધગા ણિયલવદ્ધગા હડિવ-

ટીકા—‘ સે જે ડમે ’ ટ્યાદિ । ‘ સે જે ડમે ’ અથ ય ડમે ‘ ગામા—ગર-
ળયર—ણિગમ—રાયહાણિ—ઁવેડ—કચ્ચડ—મડવ—દોળમુહ—પટ્ટણા—સમ—સંવાહ—સ-
ણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ ’ ગ્રામા—ડકર—નગર—નિગમ—રાજધાની—ઁવેડ—કર્કટ—મડમ્બ—
દ્રોણમુખ—પટ્ટણા—શ્રમ—સન્નાધ—સન્નિવેશેષુ મનુજા ભવતિ—ગ્રામાદય પ્રાગ્ વ્યાખ્યાતા, તેષુ
ય ડમે મનુષ્યા ભવન્તિ, ‘ તજહા ’ તથા— ‘ અંડુવદ્ધગા ’ અણ્ડુવદ્ધકા—અણ્ડુનિ=અંડુ-

સે દેવ હોતે હ વે હા જીવ આરાધક હોકર નિયમ સે, આગામી ણક હા મનુષ્ય મય સે
અથવા પરમ્પરા સે માત આઠ મય સે મુક્તિ કા લાભ કરનેવાલે હોતે હ, અ ય નહા । પરન્તુ
જો અકામનિર્જરા કરકે દેવતા હોતે હૈ વે સર્મા નિર્વાગાનુકૂલ ભવાન્તર પ્રાપ્ત કરે હા યહ
નિયમ નહા હૈ ॥ સૂ. ૮ ॥

‘ સે જે ડમે ગામાગર ’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે ડમે) જો યે જીવ (ગામા—ગર—ળયર—ણિગમ—રાયહાણિ—ઁવેડ-
કચ્ચડ—મડવ—દોળમુહ—પટ્ટણા—સમ—સંવાહ—સણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ) ગ્રામ મેં,
આકર મ, નગર મ, નિગમ મે, રાજધાની મ, ઁવેડ મેં, કર્કટ મ, મડમ્બ મેં, દ્રોણમુખ મેં,
પટ્ટણ મ, આશ્રમ મ, સન્નાધ મેં, ણ્વ સન્નિવેશ મે માનવ કો પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ઓર
વે કિસી અપરાધવગ (અંડુવદ્ધયા) લોહ ણ્વ કાળ કે વધનો સે હાથ પૈરા કો વાધકર

તેમજ સમ્યક્ચારિત્રપૂર્વક અનુષ્ઠાનથી દેવ વાય છે તેજ જીવ આરાધક
થઈને નિયમથી આગામી એક જ મનુષ્યના ભવથી અથવા પરપરાથી સાત-
આઠ ભવોથી મુક્તિનો લાભ મેળવનાર થાય છે પરન્તુ જે અકામનિર્જરા
ઠરીને દેવતા થાય છે તે નિર્વાણ—અનુકૂલ ભવાતર પ્રાપ્ત કરેજ એવો નિયમ
નથી (સૂ. ૮)

‘ સે જે ડમે ગામાગર—’ ઇત્યાદિ

(સે જે ડમે) જે આ જીવ (ગામા—ગર—ળયર—ણિગમ—રાયહાણિ—ઁવેડ—કચ્ચડ-
મડવ—દોળમુહ—પટ્ટણા—સમ—સંવાહ—સણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ) ગામમા, આકરમા,
નગરમા, નિગમમા, રાજધાનીમા, ઁવેડમા, કર્કટમા, મડમ્બમા, દ્રોણમુખમા,
પાટણમા, આશ્રમમા, સન્નાધમા તેમજ સન્નિવેશમા માનવની પચાસમા ઉત્પન્ન

પણત્તા । અત્થિ ણ મંતે । તેસિં દેવાણ ઇહ્હીહ વા જુહ્હ વા
જસેહ વા વલેહ વા વીરિણ્હ વા પુરિસકાર-પરક્કમેહ વા ? , હતા ।
અત્થિ । તે ણ મતે ? દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા ? , ણો
ઇણઠ્ઠે સમઠ્ઠે ॥ સૂ. ૮ ॥

યાવત્ તત્ર તેષા સ્થિતિ પ્રજ્ઞમા । ‘અત્થિ ણ મતે । તેસિં દેવાણા ઇહ્હીહ વા જુહ્હ
હ વા જસેહ વા વલેહ વા વીરિણ્હ વા પુરિસકારપરક્કમેહ વા ? ’ અસ્તિ સ્વલુ હ મન્ત ।
તેષા દેવાનામૃદ્ધિરિતિ વા, ધૃતિગિતિ વા, યગ્ન ઇતિ વા, વલમિતિ વા, વીર્યમિતિ વા, પુરુષ
કારપરાક્રમ ઇતિ વા, ? , તેષા દેવાનામૃદ્ધ્યાદયો વિદ્યન્ત નન્તિ પ્રશ્ન , ઉત્તરમાહ—‘હતા ।
અત્થિ’ હન્ત । અસ્તિ—તેષામૃદ્ધ્યાદયો વર્તન્તે ઇતિ ભાવ । પુન -પૃ-છતિ—‘તે ણ મતે । દેવા
પરલોગસ્સ આરાહગા ? ’ તે સ્વલુ હ મન્ત । દેવા પરલોકસ્યાઽઽરાધકા =પરલોકસા
ધકા સન્તિ કિમ્ ? , ઉત્તરમાહ—‘ણો ઇણઠ્ઠે સમઠ્ઠે’ નાઽયમર્થ સમર્થ =અગત -
ઇત્યુત્તરમ્, અયમભિપ્રાય —યે હિ જીવા સમ્યગ્તર્જનનાનપૂર્વકાનુષ્ઠાનેન દેવા ભવન્તિ, ત
એવ નિયમતયાઽઽન્તર્યેગ પારમ્પર્યેગ વા નિર્વાગાક્રલ ભવાત્તર પ્રાપ્નુવન્તિ તદયે તુ
ભાગ્યા ॥ મૂ. ૮ ॥

હૈ । (અત્થિ ણ મતે ! તેસિં દેવાણ ઇહ્હીહ વા જુહ્હ વા જસેહ વા વલેહ વા
વીરિણ્હ વા પુરિસકારપરક્કમેહ વા) પ્રભો ! વહા ઉત્ત દેવોં મ પરિવાર આદિ ઋદ્ધિયોં,
શારીરિક ક્રાંતિ, યગ્ન, બલ, વીર્ય ઓર પુરુષકાર-પરાક્રમ યે સત્ર ગ્રાતે હે યા નહોં ? ,
(હતા ! અત્થિ) ઉત્તર-હા હૈ । (તે ણ મતે ! દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા) હ
મદત ! વે દેવ પરલોક કે આરાધક હોતે હે કયા ? ઉત્તર-(ણો ઇણઠ્ઠે સમઠ્ઠે) યહ અર્થ
સમર્થિત નહોં હૈ, ક્યોંકિ જો જીવ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન એવ સમ્યક્ચારિત્ર-પૂર્વક અનુષ્ઠાન

સહસ્સાહ ઠિહ્હ પણત્તા) ગૌતમ ! સાબળો, ત્યા તેમની સ્થિતિ દસ હજાર
વધની હોય છે (અત્થિ ણ મતે । તેસિં દેવાણ ઇહ્હીહ વા જુહ્હ વા જસેહ વા વલે
હ વા વીરિણ્હ વા પુરિસકારપરક્કમેહ વા) પ્રભો ! ત્યા તે દેવોમા પરિવાર આદિ
ઋદ્ધિયો, શારીરિક ક્રાંતિ, યગ્ન, બલ, વીર્ય અને પુરુષકાર-પરાક્રમ આ બધુ
હોય કે નહિ ? (હતા અત્થિ) હા છે (તે ણ મતે । દેવા પરલોગસ્સ
આરાહગા) હે ભદ્રત ! તે દેવો પગલોડના આરાધક હોય છે કે ? (ણો ઇણઠ્ઠે
સમઠ્ઠે) આ અર્થ સમર્થિત નથી, કેમકે જે જીવ સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન

મૂલમ્—સે જે ડમે ગામા-ગર-ળયર-ળિગમ-રાય-
હાળિ-લેડ-કલ્લડ-મડવ-દોળમુહ-પટ્ટળા-સમ-સવાહ-સ-
ળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ, તજહા-અણ્ડુવદ્ધગા ળિયલવદ્ધગા હલિવ-

ટીકા—‘ સે જે ડમે ’ ઇત્યાદિ । ‘ સે જે ડમે ’ અય ય ડમે ‘ ગામા-ગર-
ળયર-ળિગમ-રાયહાળિ-લેડ-કલ્લડ-મડવ-દોળમુહ-પટ્ટળા-સમ-સવાહ-સ-
ળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ ’ ગ્રામા-સસકર-નગર-નિગમ-રાજધાની-લેડ-કર્નટ-મડમ્બ-
દ્રોળમુખ-પળ્ળાસસ-શ્રમ-સગ્રાધ-સન્નિવેશેષુ મનુજા ભવન્તિ-ગ્રામાન્ય પ્રાગ્ વ્યાપ્યાતા, તેષુ
ય ડમે મનુષ્યા ભવતિ, ‘ તજહા ’ તથા- ‘ અણ્ડુવદ્ધગા ’ અણ્ડુવદ્ધકા-અણ્ડનિ=અણ્ડુ-

સે દેવ હોતે હ વે હા જીવ આરાધક હોકર નિયમ સે, આગામી ણક હા મનુષ્ય ભવ સે
અથવા પરમ્પરા સે સાત આઠ ભવ સે મુક્તિ કા લાભ કરનેચાલે હોતે હે, અ ય નહોં । પરન્તુ
જો અકામનિર્જરા કરકે દેવતા હોતે હ વે સમા નિર્વાણાનુકૂલ ભવાન્તર પ્રાપ્ત કરે હા યદ
નિયમ નહા હૈ ॥ સૂ. ૮ ॥

‘ સે જે ડમે ગામાગર ’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે ડમે) જો યે જીવ (ગામા-ગર-ળયર-ળિગમ-રાયહાળિ-લેડ-
કલ્લડ-મડવ-દોળમુહ-પટ્ટળા-સમ-સવાહ-સળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ) ગ્રામ મેં,
આકર મે, નગર મે, નિગમ મે, રાજધાની મે, લેડે મે, કર્નટ મ, મડમ્બ મેં, દ્રોળમુખ મેં,
પળ્ળ મ, આશ્રમ મ, સગ્રાધ મેં, ણવ સન્નિવેશ મે માનવ કો પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ઓર
વે કિસી અપગમજ (અણ્ડુવદ્ધયા) લોહ ણવ કાળકે વધનોં સે હાથ પૈરા કો વાધકર

તેમજ સમ્યક્ચારિત્રપૂવક અનુષ્ઠાનથી દેવ વાય છે તેજ જીવ આરાધક
થઈને નિયમથી આગામી એક જ મનુષ્યના લવથી અથવા પરપરાથી સાત-
આઠ લવોથી મુક્તિનો લાભ મેળવનાર થાય છે પરન્તુ જે અકામનિર્જરા
રીને દેવતા થાય છે તે નિર્વાણ-અનુકૂલ લવાતર પ્રાપ્ત કરેજ એવો નિયમ
નથી (સૂ. ૮)

‘ સે જે ડમે ગામાગર-’ ઇત્યાદિ

(સે જે ડમે) જે આ જીવ (ગામા-ગર-ળયર-ળિગમ-રાયહાળિ-લેડ-કલ્લડ-
મડવ-દોળમુહ-પટ્ટળા-સમ-સવાહ-સળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ) ગામમા, આડરમા,
નગરમા, નિગમમા, રાજધાનીમા, જેડામા, કર્નટમા, મડબમા, દ્રોણમુખમા,
પાટણમા, આશ્રમમા, સગ્રાધમા, તેમજ સન્નિવેશમા માનવની પર્યાયમા ઉત્પન્ન

દ્વગા ચારગવદ્વગા હસ્થચ્છિણ્ણગા પાયચ્છિણ્ણગા કણ્ણચ્છિણ્ણગા
નક્કચ્છિણ્ણગા ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા જિભ્મચ્છિણ્ણગા સીસચ્છિણ્ણગા
મુહચ્છિણ્ણગા મજ્જચ્છિણ્ણગા વડકચ્છિણ્ણગા હિયઉપ્પાડિયગા

કાનિ કામ્પમયાનિ લોહમયાનિ વા હસ્તયો પાદયોર્વા વધનવિશેષા, તેપુ વદ્ધકા = વદ્ધા
એવ વદ્ધકા, સ્વાર્થે ક, 'ણિઅલ્લવદ્ધગા' નિગડવદ્ધકા - નિગટા = લોહમયા પાદયોર્વધ
વિશેષા 'વેડી' इति પ્રસિદ્ધા તેપુ વદ્ધકા - નિગડવદ્ધા इत्यर्थ, 'હડિવદ્ધગા' હડિવદ્ધ
કા - હડિ = ગ્વોટક, તત્ર વદ્ધકા, 'ચારગવદ્ધગા' ચારકવદ્ધકા - ચારકા = કારાગારાણિ,
તત્ર વદ્ધકા, 'હસ્થચ્છિણ્ણગા' હસ્તચ્છિન્નકા - હસ્તૌ છિન્નૌ યેષા તે તથા, 'પાયચ્છિ
ણ્ણગા' પાદચ્છિન્નકા 'કણ્ણચ્છિણ્ણગા' કર્ણચ્છિન્નકા, 'નક્કચ્છિણ્ણગા' નાસિકા
ચ્છિન્નકા, 'ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા' ઓષ્ઠચ્છિન્નકા, 'જિભ્મચ્છિણ્ણગા' જિહ્વાચ્છિન્નકા, 'સીસ
ચ્છિણ્ણગા' ગાર્ષ્ણચ્છિન્નકા, 'મુહચ્છિણ્ણગા' મુખચ્છિન્નકા, 'મજ્જચ્છિણ્ણગા' મધ્યચ્છિ
ન્નકા, મધ્ય = ઉદરદેગ, 'વડકચ્છિણ્ણગા' વૈરુક્ષચ્છિન્નકા - ઉત્તરાસન્નાઽઽકારેણ વિ

एक स्थान पर रोककर रख दिये जाते है, (णिअलवद्वगा) वेडी से जकड़ दिये जाते
है, (हडिवद्वगा) काष्ठ क खोडे मे पेर डलवाकर रोक दिये जाते है, (चारगवद्वगा)
जेलखाने मे बंद कर दिये जाते है, (हस्थच्छिण्णगा) तथा उनके दोनों हाथ काट दिये
जाते है, (पायच्छिण्णगा) दोनों पैर छिन्नभिन्न कर दिये जाते है, (कण्णच्छिण्णगा)
कान छेद दिये जाते हैं, (नक्कच्छिण्णगा) नाक छेद दी जाती है, (ओट्टच्छिण्णगा)
ओष्ठ छेद दिये जाते है, (जिभ्मच्छिण्णगा) जिह्वा छेद दी जाती है, (सीसच्छिण्णगा)
शिर छेद दिया जाता है, (मुहच्छिण्णगा) मुख छेद दिया जाता है, (मज्जच्छिण्णगा)

થાય છે અને તેઓ ડોઢ અપરાધવશ (અહુવદ્ધગા) લોઢાના તેમજ લાકડાના
બધનોથી હાથ-પગને બાધીને એક સ્થાન પર રોકી રખાય છે, (ણિઅલ્લવદ્ધગા)
બેડીથી જકડી દેવાય છે, (હડિવદ્ધગા) લાકડાના ખોડા (પકડ)મા પગ નખા
વીને રોકી રખાય છે (ચારગવદ્ધગા) જેલખાનામા પુરી દેવામા આવે છે,
(હસ્થચ્છિણ્ણગા) તથા તેમના બન્ને હાથ કાપી નાખવામા આવે છે, (પાયચ્છિ
ણ્ણગા) બન્ને પગ છિન્ન લિન્ન કરી નાખવામા આવે છે, (કણ્ણચ્છિણ્ણગા) કાન
છેદી નાખવામા આવે છે (નક્કચ્છિણ્ણગા) નાક છેદી નખાય છે, (ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા)
હોઠ છેદી નખાય છે (જિભ્મચ્છિણ્ણગા) જીભ છેદી નખાય છે (સીસચ્છિણ્ણગા)
શિર છેદી નખાય છે (મુહચ્છિણ્ણગા) મુખ છેદી નખાય છે (મજ્જચ્છિણ્ણગા)

ળયણુપ્પાડિયગા દસણુપ્પાડિયગા વસણુપ્પાડિયગા ગેવચ્છિણ્ણગા
તહુલચ્છિણ્ણગા કાગણિમસસ્સવાવિયગા ઓલવિયગા લવિયગા

દારિતા, 'હિયડપ્પાડિયગા' દ્વયોપાદિતકા - ઉપાદિતદ્વયા ઇત્યર્થ, 'ળયણુપ્પાડિ-
યગા' નયનોપાદિતકા - ઉપાદિતનયના = પ્રયત્નકૃત્તનેચા, 'દસણુપ્પાડિયગા' દશનો-
પાદિતકા - ઉપાદિતદશના = વૃથાકૃત્તદત્તા, 'વસણુપ્પાડિયગા' વ્રણોપાદિતકા - વૃથ-
કૃતાણ્ડકોશા, 'ગેવચ્છિણ્ણગા' ગ્રાયાચ્છિન્નકા = ચિન્નપ્રીયાપ્રત્યેચા, 'તહુલચ્છિણ્ણગા'
તણ્ડુલચ્છિન્નકા - તણ્ડુલચ્છિન્ન કણચ્છિન્ના, 'કાગણિમસસ્સવાવિયગા' કાકળામાસ-
વાદિતકા - કાકળામાસાનિ = દેહો રૂત્તમાસગ્ગણાનિ ગ્વાન્તિતિનિ ચેષા તે તથા, 'ઓલવિ-
યગા' અવલમ્બિતકા = ગ્વાના વદ્વા વૃષાદૌ પાતિતા, 'લવિયગા' લમ્બિતકા = તરુચ્ચા-
ગ્વાનો વદ્વા લમ્બિતા, 'વસિયગા' વર્ષિતકા = ચન્દનવત્ પાપાણાદૌ વૃષ્ટા, 'ઘોલિ-

મધ્યભાગ-પેટ કા ભાગ ડેટ નિયા જાતા હૈ, (વઢકચ્છચ્છિણ્ણગા) ગાયે કધે સે લેકર
તહિન કોઘ ક નીચ ક ભાગ સહિત મસ્તક ડેટ દિયા જાતા હૈ, (હિયડપ્પાડિયગા)
દ્વય ફાડ નિયા જાતા હૈ, (ળયણુપ્પાડિયગા) નેના આગે પોહ દા જાતા હૈ, (દસણુ
પ્પાડિયગા) અટકોષ નિદાલ નિયે જાતે હૈ, (ગેવચ્છિણ્ણગા) ગર્દન તોડ-મગેડ દી
જાતી હૈ, (તહુલચ્છિણ્ણગા) તહુલ કા તરહ કણર કરકા અનેકે ચરાર કે ચ્હ ૨ કર
નિયે જાતે હ, (કાગણિ-મસ-ચ્ચવાવિયગા) અનેકી દેહ સે માસ કાટ ૨ કર કૌઓ
કો સિલ્લ દિયા જાતા હૈ, (ઓલવિયગા) રસ્મા સે ગાધકર કુણ મ ડાલ દિયે જાતે હૈ,
(લવિયગા) વૃક્ષ કી ગામ્મા આદિ પર ગાધકર લટકા નિયે જાતે હૈ, (વસિયગા)
ચંદન કી તરહ પથર આદિ પર ઘિમે જાતે હ, (ઘોલિયગા) માણ્ડ મેં સ્થિત દહી કી

મધ્યભાગ-પેટનો ભાગ ડેટી નખાય છે (વઢકચ્છચ્છિણ્ણગા) ડાબી ડાધથી લઇને
જમણી બગલના નીચેના ભાગ મહિત મસ્તક ડેટી નખાય છે (હિયડપ્પા-
ડિયગા) હૃદય કાઢી નખાય છે (ળયણુપ્પાડિયગા) બન્ને આખો ફેાડી-દેવાય છે
(દસણુપ્પાડિયગા) હાત પાડી નખાય છે (વસણુપ્પાડિયગા) અડકોષ કાઢી
નખાય છે (ગેવચ્છિણ્ણગા) ગર્દન તોડી-મગડી નખાય છે (તહુલચ્છિણ્ણગા) તહુ-
લની પેઠે કણકણ કરીને તેના શરીરના કટકે-કટકા કરી નાખવામા આવે છે
(કાગણિ-મસ-ચ્ચવાવિયગા) તેના ફેહમાથી માસ કાપી કાપીને કાગડાને ખવ
રાવાય છે (ઓલવિયગા) દોગડાથી બાધીને ફવામા નાખી દેવાય છે (લવિયગા)
આડની ડાબીએ બાપીને લટકાવવામા આવે છે (વસિયગા) ચંદનની પેઠે

ઘસિયગા ઘોલિયગા ફાલિયગા પીલિયગા સૂલાઇયગા સૂલભિ-
 ણગા સ્વારવત્તિયા વજ્જવત્તિયા સીહપુચ્છિયગા દવગ્ગિદ્ડગા
 પંકોસણગા પકે સુત્તગા વલયમયગા વસટ્ટમયગા ણિયાણમ-

યગા ' ઘોલિત્તકા = માળડરિયતદધિવદ્ધ્વાઽધ ક્રમેણાઽઘૂર્ણિતા , ' ફાલિયગા ' સ્ફાટિતા
 શુષ્કકાષ્ઠવત્કુઠારેણ દ્વિધા ક્રતા , ' પીલિયગા ' પીડિતકા -યન્ત્રક્ષિપ્તેશ્ચયષ્ટિવત્ પીડિતા ,
 ' સૂલાઇયગા ' શૂલાચિત્તકા = શૂલે સમારોપિતા , ' સૂલભિણગા ' શૂલભિન્નકા = શૂલેન
 વિદારિતા , ' સ્વારવત્તિયા ' ક્ષારવર્તિતા = ક્ષારે ક્ષિપ્તા , ' વજ્જવત્તિયા ' વચ્ચવર્તિતા =
 વચ્ચસ્થાને પાતિતા , ' સીહપુચ્છિયગા ' સિંહપુષ્પિત્તકા = લિન્નજનનેન્દ્રિયકા , યદ્વા-સિંહ
 પુચ્છે વદ્ધ્વા સમાકૃષ્ટા ' દવગ્ગિદ્ડગા ' દાવાગ્નિદગ્ધકા -દાવાગ્નિના=વનાગ્નિના દગ્ધા ,
 ' પંકોસણગા ' પટ્ટાઽવસન્નકા = સર્વથા પટ્ટે નિમગ્ના , ' પકે સુત્તગા ' પક્કે નિમગ્ના =
 ઉત્તરીતુમસમર્થા , ' વલયમયગા ' વલમૃત્તકા -મયમયોગાદ્ ભટ્ટાના પરીપહાલસહનતયા

તરહ કેંચે નીચે કરકે મથ દિયે જાતે હૈ, અથવા ઘુમાયે જાતે હૈ, (ફાલિયગા) શુષ્ક-
 કાષ્ઠ કી તરહ દો ટુકડોં કે રૂપ મેં કર દિયે જાતે હૈ, (પીલિયગા) કોલ્હ મેં ક્ષિપ્ત
 રક્ષુ કી તરહ પીલ દિયે હૈ, (સૂલાઇયગા) શૂલી પર ચઢા દિયે જાતે હૈ, (સૂલાભિણગા)
 શૂલ સે વિદારિત કર દિયે જાતે હૈ, (સ્વારવત્તિયા) ક્ષાર મેં પટક દિયે જાતે હૈ,
 (વજ્જવત્તિયા) વચ્ચસ્થાન મેં રખ દિયે જાતે હૈ, (સીહપુચ્છિયગા) ઉત્તકા લિન્ન કાટ
 દિયા જાતા હૈ, અથવા વે સિંહ કા પૂંઠ મેં વાંધકર ઘસીટે જાતે હૈ, (દવગ્ગિદ્ડગા)
 દાવાગ્નિ દ્વારા દગ્ધ કર દિયે જાતે હૈ, (પંકોસણગા) કીચડ મેં બિલકુલ ઘસા દિયે
 જાતે હૈ, (પકે સુત્તગા) કીચડ મેં ઇસ પ્રકાર રવડે કર દિયે જાતે હૈ કિ જિસસે ફિર

પથર ઉપર ઘસી નાખવામા આવે છે (ઘોલિયગા) વાસણમા રાખેલા દહીં ની
 પેઠે ઉચે-નીચે કરી મથન કરવામા આવે છે અથવા ઘુમાવવામા આવે છે
 (ફાલિયગા) સુકેલા લાકડાની પેઠે બે ટુકડાના રૂપમા કરી નાખવામા આવે છે
 (પીલિયગા) કોવૂમા નાખવામા આવતી શેરડીની પેઠે પીલી નખાય છે
 (સૂલાઇયગા) શૂળી ઉપર ચડાવી દેવાય છે (સૂલાભિણગા) શૂલથી ફાડી નાખ
 વામા આવે છે (સ્વારવત્તિયા) ક્ષારમા નાખી દેવાય છે (વજ્જવત્તિયા) વધ
 સ્થાનમા રખાય છે (સીહપુચ્છિયગા) લિંગ કાપી નખાય છે, અથવા-સિંહની
 પુછડીમા બાધીને ઘસેડાય છે (દવગ્ગિદ્ડગા) દાવાગ્નિ દ્વારા બાળી નખાય છે
 (પંકોસણગા) કાદવમા નાખી દેવાય છે તેથી ત્યાજ મરી જાય છે, (પકે સુત્તગા)

ચગા અતોસહ્મયગા ગિરિપડિયગા તરુપડિયગા ગિરિપક્ષ્વંદો-

મરણ—વલ્લ મરણ તદ્વન્તો વલ્લમત્તકા, યદા—વુમુશ્વપિના આતા મૂત્વા મૃતાસ્તે વલ્લમૃતકા, ‘વસદ્રુમયગા’ વગ્ધાર્તમત્તકા—ઇન્દ્રિયવિષયવગ્ધાતા આર્તા મત્ત ગન્ધાન્વિગવર્તિમૃગા નિમ્મતા ઇયર્ય, ‘ગિયાણમયગા’ નિદાનમૃતકા—ઋદ્ધિભોગાદિપ્રાર્યના નિન્નાન, તપૂર્વક મરણ નિદાનમરણમ, તદ્વન્ત ઇયર્ય ‘અતોસહ્મયગા’ અન્ત ગન્ધ્યમૃતકા—અન્ત-ગન્ધ્યા=અનુદૃતભાવગન્ધ્યા અન્ત સ્થિતમહ્લાદિગન્ધ્યા વા મૃતા, ‘ગિરિપડિયગા’ ગિરિ પતિતકા—ગિરે=પર્વતાત્પતિતા, ‘તરુપડિયગા’ તરુપતિતકા=વૃક્ષાપતિતા, ‘મરુપ ડિયગા’ મરુપતિતકા—મરો=નિર્જલ દેશે પતિતા, ‘ગિરિપક્ષ્વંદોલગા’ ગિરિપક્ષા-દો-લકા—ગિરિપક્ષે=પર્વતપાર્શ્વે આત્માનમાન્નોલ્યન્તિ યે તે તથા, ગિરિપરિસરામરણાયૈવ દત્તશમ્પા

વે વહા સે પાર નહીં આ સકે, (વલ્લયમયગા) પરાપદ આપિ કો સહન કરને મેં અસમર્થ હોન કી વજ્હ સે ગૃહીત મયમ સે જો ભ્રષ્ટ હોના ટસકા નામ વલ્લમરણ હૈ, અથવા દુ ગ્નિત હોકર જો મરના હૈ ટસકા નામ આ વલ્લમરણ હૈ, ઇમ મરણ સે જો યુક્ત હાં વે વલ્લમૃતકા હૈ, એસે જો વલ્લમૃતકા હૈ, (વસદ્રુમયગા) ગન્ધાદિક કે વગવર્તો મૃગ કા તગ્હ જો ઇન્દ્રિયોં કે વિષયોં મેં પેંમકર દુર્ગ્વસ્થા સે પ્રાણાં કા ત્યાગ કરત હૈ, (ગિયાણમયગા) જો ઇન્દ્રિય-ભોગાદિકાં કીં ચાહનારૂપ નિન્નાન સે મરણ કરત હૈ, (અતોસહ્મયગા) દૃત્ય મ ગન્ધ્ય ધારણ કર જો મરણ કરતે હૈ, અથવા મહ્લાદિક ગન્ધાં સ વિદારિત હોકર જો મરણ કરતે હૈ, (ગિરિપડિયગા) પ્હાટ સે ગિરકર જો મરણ કરતે હૈ, (તરુપડિયગા) પડ સે ગિરકર જો મરણ કરત હૈ, (મરુપડિયગા) જો મરુસ્થલ મેં પટ કર મર જાતે હૈ, (ગિરિ-પક્ષ્વંદોલગા) પર્વત સે જો શ્વપાપાત કર ક મર જાતે હૈ, (તરુપક્ષ્વંદોલગા) વૃક્ષોં સે

ગારામા એવી ગીતે ઉભા ઠરી દેવાય છે કે જેથી પાછા તે ત્યાથી નીડળી શકે નહિ (વલ્લયમયગા) પરિપહ આદિના મહન ઠરવામા અમમર્થ હોવાથી લીધેલા નયમથી ભ્રષ્ટ થવું તેનું નામ વલ્લમરણ છે આ મરણથી જે યુક્ત હોય અથવા હુ ખી વડિને જે મરણ થાય તેવા મરણથી જે યુક્ત હોય તે વલ્લમૃતકા છે, (વસદ્રુમયગા) શબ્દ આદિકને વશ થઈ મૃગની પેઠે જે ઇન્દ્રિયોના વિષયમા રમાઈ જઈ પ્રાણનો ત્યાગ કરે છે, (ગિયાણમયગા) જે ઇન્દ્રિયલોગ આદિકની ચાહના ઉપ નિદાનથી મરણ પામે છે, (અતોસહ્મયગા) દૃઢ્યમા શબ્દ ધારણ કરીને (ઠગી મારીને) જે મરણ પામે છે, અથવા ભાલા વિગેરે શસ્ત્રોથી જે મરણ પામે છે, (ગિરિપડિયગા) પહાડ ઉપરથી પડીને જે મરણ પામે છે, (તરુપડિયગા) ઝાડેથી પડીને જે મરણ પામે છે, (મરુપ ડિયગા) જે મરુસ્થલમા પડીને મરી જાય છે, (ગિરિપક્ષ્વંદોલગા) પર્વત ઉપરથી

લગા તરુપક્ષદોલગા મરુપક્ષદોલગા જલપવેસી (જલણપવે-
સિગા) વિસમખિવયગા સત્યોવાડિયગા વેહાણસિયા ગેદ્ધપટ્ટગા
કંતારમયગા દુર્ભિમ્મસ્વમયગા અસકિલિટ્ટપરિણામા તે કાલમાસે

મૃતાશ્વ તથાભિધાયતે, 'તરુપક્ષદોલગા' તરુપક્ષાદોલકા = તરુપક્ષાઞ્ગમ્પાદાનન મૃતા
'મરુપક્ષદોલગા' મરુપક્ષાદોલકા - મરુપક્ષે = મરુભૂમૌ આત્માનમા દોલયન્તિ ચે તે તથા,
મરુભૂમૌ મૃતા इत्यर्थ, 'જલપવેસી' જલપ્રવેગિન - જલે નિમગ્ન્ય મૃતા इत्यर्थ, 'જલણ
પવેસિગા' વલનપ્રવેગિકા - અગ્નૌ મૃતા इत्यर्थ, 'વિસમખિવયગા' વિષમક્ષિતકા -
વિષમક્ષણેન મૃતા इत्यर्थ, 'સત્યોવાડિયગા' શસ્ત્રોત્પાદિતકા - શસ્ત્રેણ = ક્ષુરિકાદિના વિદારિ-
તા સતો મૃતા, 'વેહાણસિયા' વૈહાયસિકા - વૃક્ષાગ્રાવાદાવુદ્ભવત્વાદ વિહાયસિ =
આકાશે યન્મરણ ભવતિ તદ્વૈહાયસ, તદસ્તિ ચેષા તે વૈહાયસિકા, 'ગેદ્ધપટ્ટગા' ગૃધ્રસ્પૃ-
ષ્ટકા - ગૃધ્રૈ = પક્ષિવિશેષૈ સ્પૃષ્ટસ્ય = વિદારિતસ્ય કરિકરમરાસમાદિમૃતકલેવરસ્યામ્યતરે ગત્વા
ચે મૃતાસ્તે ગૃધ્રસ્પૃષ્ટકા 'કંતારમયગા' કાંતારમૃતકા = અરણ્યે મૃતા, 'દુર્ભિમ્મસ્વમ
યગા' દુર્ભિક્ષમૃતકા - દુર્ભિક્ષે મૃતા इत्यर्थ, 'અસકિલિટ્ટપરિણામા' અમક્લિષ્ટપરિણામા,

જાપાપાત કર કે મર જાતે હે, (મરુપક્ષદોલગા) મરુસ્થલ મેં માર્ગ મૂલકર જો ઉસી મેં
મર જાતે હે, (જલપવેસી) જલ મેં ડૂબ કર જો મર જાતે હે, (જલણપવેસિગા) અગ્નિ
સે જલકર જો મર જાતે હે, (વિસમખિવયગા) વિષ खाकर જો મર જાતે હે, (સત્યો
વાડિયગા) શસ્ત્રોં સે આહત હોકર જો મર જાતે હે, (વેહાણસિયા) વૃક્ષા પર લટક
કર જો મર જાતે હે, (ગેદ્ધપટ્ટગા) ગૃધ્રો દ્વારા વિદારિત એસે કરિ-હાથી ણવ કરમ-ઝંટ
આદિ કે કલેવર મેં પ્રવિષ્ટ હોકર જો મરતે હે, (કંતારમયગા) જો જગલ મેં હા મર જાતે
હે, (દુર્ભિમ્મસ્વમયગા) દુર્ભિક્ષ સે પીડિત હોકર જો મૌત કે ઘાટ ઉતર જાતે હે, (અસ

ઝાપાપાત કરીને (ફૂલીને) મરણ પામે છે, (તરુપક્ષદોલગા) વૃક્ષ પરથી ઝાપાપાત
કરીને જે મરણ પામે છે, (મરુપક્ષદોલગા) મરુસ્થલમા રસ્તો ભૂલીને તેમાજ
જે મરી જાય છે, (જલપવેસી) જલમા ડૂબીને જે મરણ પામે છે, (જલણપવે
સિગા) અગ્નિથી બળીને જે મરી જાય છે, (વિસમખિવયગા) ઝેર ખાઈને
જે મરણ પામે છે, (સત્યોવાડિયગા) શસ્ત્રોના ઘાતથી જે મરી જાય છે, (વેહા
ણસિયા) વૃક્ષો પર લટકીને જે મરણ પામે છે, (ગેદ્ધપટ્ટગા) ગીધોદ્વારા વિદારિત
હાથી તેમજ કરભ-ઝંટ આદિના શરીરમા પ્રવિષ્ટ થઈને જે મરણ પામે છે,
(કંતારમયગા) જે જંગલમા જ મરણ પામે છે, (દુર્ભિમ્મસ્વમયગા) દુર્ભિક્ષથી પીડાઈને

કાલ કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોણ્ણસુ દેવત્તાણ્ણ ઉવવ-
ત્તારો ભવતિ, તહિ તેસિં ગઈ તહિં તેસિ ઠિઈ, તહિં તેસિ ઉવવાણ્ણ
પણ્ણત્તે । તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણં કેવડયં કાલ ઠિઈ પણ્ણત્તા ? ગોયમા ।

મક્કિલ્લપરિણામા મહાર્ત્તરૌદ્ર યાનાઽઽવગ્ન દેવવ ન લ્ભત્તે, અત્ત અમક્કિલ્લપરિણામા ઇતિ
વિગિધ્ય પ્રદર્શિતા, તે કાલમાસે કાલ દુગ્ગા, ‘અણ્ણયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોણ્ણસુ દેવ
ત્તાણ્ણ ઉવવત્તારો ભવતિ’ અન્યતમેષુ વ્યત્તરેષુ દેવલોકેષુ દેવવેનોપપત્તારો ભવન્તિ, ‘તહિં
તેસિં ગઈ’ તત્ર તેષા ગતિ, ‘તહિં તેસિં ઠિઈ’ તત્ર તેષા સ્થિતિ, ‘તહિં તેસિં ઉવ-
વાણ્ણ પણ્ણત્તે’ તત્ર તેષામુપપાત પ્રજમ । ‘તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણ કેવડય કાલ ઠિઈ
પણ્ણત્તા ?’ તેષા સ્મૃત્ ભવન્ત । દેવાના કિયન્ત કાલ સ્થિતિ પ્રજ્ઞા, ‘ગોયમા’ વાર-

‘નિર્કલિટ્ઠપરિણામા’) ઔર જિનક પરિણામ મક્કિલ્લ નહીં હોતે હે, એસે જીવ (અણ્ણયરેસુ
વાણમતરેસુ દેવલોણ્ણસુ દેવત્તાણ્ણ ઉવવત્તારો ભવતિ) કિસી એક વ્યન્તર દેવ કો પર્યાય
સ ઉપન હોતે હે । (તહિં તેસિં ગઈ, તહિં તેસિં ઠિઈ, તહિં તેસિં ઉવવાણ્ણ પણ્ણત્તે) વહીં
પર ઉનકો ગતિ, વહીં પર ઉનકો સ્થિતિ ણ્ણ વહીં પર ઉનકો ઉપપાત કહા ગયા હૈ,
(તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણ કેવડય કાલ ઠિઈ પણ્ણત્તા) હે ભદત ! વહા ઉન જીવો કો

(૧) મક્કિલ્લપરિણામા ક સદ્ભાવ મે જાગો કો દેવગતિ કા બધ નહા હોતા હૈ ।
મહા આર્ત્તરૌદ્રધ્યાન કે પરિણામ સક્કિલ્લ પરિણામ હૈ, અમક્કિલ્લ પરિણામ હી દેવગતિ કો
પ્રાપ્તિ મ કારણ હૈ, ઇમ વાત કો પ્રદર્શિત કરને કે લિયે “અસક્કિલિટ્ઠપરિણામ” ઇસ પદ
કા પ્રયાગ કિયા હૈ ।

જે મોતને લેટે છે, ‘(અસક્કિલિટ્ઠપરિણામા) અને જેનું પરિણામ—અત્ત સક્કિલ્લ ન
થાય એવા જીવ (અણ્ણયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોણ્ણસુ દેવત્તાણ્ણ ઉવવત્તારો ભવતિ) કેાઈ
એક વ્યત્તર દેવલોકમા વ્યત્તર—દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિં તેસિં ગઈ
તહિં તેસિં ઠિઈ તહિં તેસિં ઉવવાણ્ણ પણ્ણત્તે) ત્યા તેમની ગતિ, ત્યા તેમની સ્થિતિ,
તેમજ ત્યા તેમના ઉપપાત ડહેવામા આવ્યો છે (તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણ કેવ
ડય કાલ ઠિઈ પણ્ણત્તા) હે ભદત ! ત્યા તે જીવોની સ્થિતિ કેટલા કાળની બનાવી

(૧) સક્કિલ્લ પરિણામના સદ્ભાવમા જીવોને દેવગતિનો બધ થતો
નથી મહા—આર્ત્તરૌદ્રધ્યાનનું પરિણામ સક્કિલ્લ પરિણામ છે અસક્કિલ્લ
પરિણામ પણ દેવગતિની પ્રાપ્તિમા કારણભૂત છે એ વાત પ્રદર્શિત કરવા
‘અસક્કિલિટ્ઠપરિણામ’ એ પદનો પ્રયોગ કર્યો છે

વાસવાસસહસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ળત્તા । અત્થિ ણ મંતે । તેસિ
 દેવાળ ઇહ્ઠીઈ વા, જુઈઈ વા, જસેઈ વા, વલેઈ વા, વીરિણ્ણ વા,
 પુરિસક્કારપરક્કમેઈ વા ?, હતા । અત્થિ । તે ણ મંતે । દેવા પરલો-
 ગસ્સ આરાહગા ?, ણો ઇણ્ણે સમઢ્ઠે ॥ સૂ. ૧ ॥

સવાસસહસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ળત્તા' ગૌતમ । દ્વાદશર્પસહસ્તાણિ સ્થિતિ પ્રજ્ઞમા । 'અત્થિ ણ
 મંતે । તેસિ દેવાળ ઇહ્ઠીઈ વા જુઈઈ વા જસેઈ વા વલેઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસક્કાર
 પરક્કમેઈ વા ?' અસ્તિ સ્વલ્લ મદન્ત । તેષા દેવાનામદ્ધિરિતિ વા દ્યુતિરિતિ વા યજ્ઞ ઇતિ
 વા વલમિતિ વા વીર્યમિતિ વા પુરુષકારપરાક્રમ ઇતિ વા ' ઇતિ પ્રશ્ને ભગવાનુત્તર વક્તિ—
 'હતા ! અત્થિ' હત । અસ્તિ, ' તે ણ મંતે ! દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા ?' તે સ્વલ્લ
 મદન્ત ! દેવા પરલોકસ્યાઽઽરાધકા ભવન્તિ કિમ્ ' ' ણો ઇણ્ણે સમઢ્ઠે ' નાઽયમર્થ
 સમર્થ ॥ સૂ. ૧ ॥

સ્થિતિ કિત્તને કાલ કી વતલાઈ ગઈ હૈ ?, (ગોયમા ! વાસવાસસહસ્સાઈ ઠિઈ
 પળ્ળત્તા) ગૌતમ । उन जीवों की वहा स्थिति बारह हजार वर्ष की वतलाई गई है ।
 (अत्थि ण मंते ! तेसिं देवाण इह्ठीई वा जुईई वा जसेई वा वलेई वा वीरिण्ण
 वा पुरिसक्कारपरक्कमेई वा) ह भदत । वहा उन देवों मे ऋद्धि, द्युति, कीर्ति, बल, वीर्य
 एव पुरुषकारपराक्रम हे या नहा ' (हता अत्थि) हा हे । (ते ण मंते देवा ! परलोगस्स
 आराहगा) ह भदत । वे देव परलोक के आराधक होते हे क्या ' (णो इण्णे समट्ठे)
 हे गौतम । वे आराधक नहीं होते है ।

भावार्थ—जो जीव ग्राम आदि में उत्पन्न होकर पूर्वोक्तरूप से प्रदर्शित विषम

છે ? (ગોયમા ! વાસવાસસહસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ળત્તા) હૈ ગૌતમ । તે જીવોની ત્યા સ્થિતિ
 બાર હજાર વરસની બતાવી છે (અત્થિ ણ મંતે । તેસિં દેવાળ ઇહ્ઠીઈ વા જુઈઈ વા
 જસેઈ વા વલેઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસક્કાર-પરક્કમેઈ વા) હૈ ભદત ! ત્યા
 તે દેવોમા ઋદ્ધિ, દ્યુતિ, કીર્તિ, બલ, વીર્ય, તેમજ પુરુષકાર-પરાક્રમ છે કે
 નહિ ? (હતા અત્થિ) હા છે (તે ણ મંતે । દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા) હૈ ભદત ।
 આ દેવ પરલોકના આરાધક હોય છે શુ ? (ણો ઇણ્ણે સમઢ્ઠે) હૈ ગૌતમ ।
 આરાધક નથી હોતા

ભાવાર્થ—જે જીવ ગામ આદિમા ઉત્પન્ન થઈને પૂર્વોક્ત રૂપે બતાવેલી

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ મણુયા ભ-
વતિ, ત જહા- પગડભદ્રગા પગડુવસતા પગડ-પતણુ—કોહ-માણ-

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અર્થ ય ઇમે વક્ત્ર્યમાણા ‘ગામાગર
જાવ સનિવેસેસુ મણુયા ભવતિ’ ગ્રામાકર યાવન્નિવેશેષુ મનુજા ભવન્તિ—ગ્રામે આકરે
નગરે નિગમે યાવત્ સનિવેશે મનુષ્યા ભવન્તિ, તાન્ વર્ણયતિ—‘ત જહા’ તથા ‘પગડભદ્રગા’
પ્રકૃતિભદ્રકા—પ્રકૃયા=સ્વભાવેન ભદ્રકા=પરોપકારપરાયણા, ‘પગડુવસતા’ પ્રકૃત્યુપ-
શાતા=ક્રોધોદયાઽભાવાદુપગાતિમુપગતા, ‘પગડ-પતણુ-કોહ-માણ-માયા-લોહા’
પ્રકૃતિ-પ્રતનુ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભા—સયપિ કષાયોદયે પ્રકૃયા પ્રતનુક્રોધાદિભાવા,
‘મિડ-મદવ-સપણા’ મૃદુ-માર્દવ-સમ્પન્ના—મૃદુ યન્માર્દવ તત્ સમ્પન્ના=પ્રાપ્તા, અર્થ-

સ્થિતિ કો અકામનિર્જરા કે વલ્લ સે ભોગતે હૈં વે જીવ મરકર વ્યન્તર પર્યાય સે ઉત્પન્ન
હોતે હૈં । વહા પર ઉનકો સ્થિતિ ૧૨ હજાર વર્ષ કી હોતી હૈ, ધૃતિ ઋદ્ધિ ત્યાદિ સમસ્ત દેવો-
ચિત્ત ગુણો સે ચે સપન્ન રહતે હૈ । વે પરલોક કે આરાધક નહીં હોતે હૈ ॥ સૂ ૯ ॥

‘સે જે ઇમે ગામાગર જાવ’ इत्यादि ।

(સે જે ઇમે) જો જીવ (ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ) પૂર્વોક્ત ગ્રામ, આકર
સે ઠેકર સનિવેશ આદિ સ્થાનોં મેં (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય હોતે હૈં ઓર ઉનમેં જો
(પગડભદ્રગા પગડુવસતા પગડ-પતણુ-કોહ-માણ-માયા-લોહા) પ્રકૃતિ સે ભદ્રક
હોતે હૈ, ક્રોધાદિક કષાયોં કે ઉદય કે અભાવ સે જિનક પરિણામ શાંતિયુક્ત વને રહતે હૈ,
સ્વભાવ સે હી જિનકો ક્રોધ, માન, માયા એવ લોભ ચે ચાર કષાયે પતલી રહા કરતી હૈ,

વિષમ સ્થિતિને અકામનિર્જરાના બલથી ભોગવે છે તે જીવ મરી જઈને
વ્યતર-પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં તેમની સ્થિતિ ૧૨ બાર હજાર વર્ષની
હોય છે ધૃતિ, ઋદ્ધિ આદિ સમસ્ત દેવોચિત્ત ગુણોથી તેઓ સપન્ન રહે
છે તેઓ પરલોકના આરાધક હોતા નથી (સૂ ૯)

“સે જે ઇમે ગામાગર જાવ” इत्यादि

(સે જે ઇમે) જે જીવ (ગામાગર-જાવ-સનિવેસેસુ) પૂર્વે કહેલ ગામ,
આકરથી જઈને સનિવેશ આદિ સ્થાનોમા (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય થાય છે
અને તેમા જે (પગડભદ્રગા પગડુવસતા પગડ-પતણુ-કોહ-માણ-માયા-લોહા)
પ્રકૃતિથી ભદ્રક હોય છે, ક્રોધ આદિક કષાયોના ઉદયના અભાવથી જેના
શાંતિયુક્ત રહ્યા કરે છે, સ્વભાવથી જ જેના ક્રોધ, માન, માયા

અપ્પેણં આરમ્મસમારમ્મેણ વ્રિત્તિ કપ્પેમાણા વહૂઢ વાસાઢ આઠય
પાલેતિ, પાલિત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાળમત-
રેસુ, તત્ત્વેવ સન્નવ, ણવરં ઠિઠ્ઠિં ચઠ્ઠદસવાસસહસ્સાઢ ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

સમારમ્મસ્તુ તેષા પરિતાપકર્મણમ્ 'અપ્પેણ આરંભસમારમ્મેણ' અન્નપન આરમ્મસમારમ્મેણ—
આરમ્મધ્વ સમારમ્મશ્ચેતિ—આરમ્મસમારમ્મ તેન, અન્નપેનારમ્મેણ અન્નપેન સમારમ્મેણ ચેત્યર્થ,
'વ્રિત્તિ કપ્પેમાણા' વ્રિત્તિ કપ્પયત્ત = જાવિકા કુવાણા, 'વહૂઢ વાસાઢ આઠય પાલેતિ'
વહ્નિ વર્ષાણિ આયૂષિ = જાવિતાનિ પાલ્યતિ, 'પાલિત્તા' પાલયિત્વા, 'કાલમાસે કાલ
કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા 'અણ્ણયરેસુ વાળમતરેસુ' અયતરેષુ વ્યતરેષુ, અતોઽગ્રે
'તત્ત્વેવ સન્નવ' તત્ત્વેવ = પૂર્વવત્તેવ સર્વ વર્ણન જ્ઞેયમ્ । 'ણવર' નવરં = વિશેષસ્તુ—' ઠિઠ્ઠિં
ચઠ્ઠદસ-વાસ-સહસ્સાઢ' સ્થિતિશ્ચતુર્દશવર્ષસહસ્ત્રાણિ—ચતુર્દશવર્ષસહસ્ત્રાણિ યાવત્ સ્થિતિ
પ્રતિપા ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

હૈં, એસે જીવ (વહૂઢ વાસાઢ આઠય પાલેતિ) વહુત વર્ષોતક જીવિત રહા કરતે હૈ,
(પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાળમતરેસુ દેવલોણ્ણસુ દેવત્તાણ
ઉવવત્તારો ભવતિ) પથ્થાત્ કાલ અવસર કાલ કરકે કિસી એક વ્યન્તરોં કે દેવલોક
મેં દેવતારૂપ સે ઉત્પન્ન હોતે હૈં । (તત્ત્વેવ સન્નવ) યહા પૂર્વવર્ણિત પ્રકાર કે અનુસાર
સ્થિતિ આદિ સવ કુઠ સમજ લેના ચાહિયે । (ણવર) વિશેષતા સિર્ફ ઇતની હી હૈ કિ
વહા પર ઊંકી સ્થિતિ ૧૨ હજાર વર્ષ કી પ્રતિપાદિત કી ગઈ હૈ, ઓર યહા પર ઊંકી
(ઠિઠ્ઠિં ચઠ્ઠદસવાસસહસ્સાઢ) ૧૪ હજાર વર્ષ કી સ્થિતિ જાનની ચાહિયે ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

અત્થ સમારભથી અને અત્થ આરભ—અમારભથી પોતાની આજીવિકા ચલાવ્યા
કરે છે એવા ૯૭૫ (વહ્ન વાસાઢ આઠય પાલેતિ) ઘણા વરસો સુધી જીવતા
રહ્યા કરે છે (પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાળમતરેસુ દેવલોણ્ણસુ
દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પછી કાલ અવસરે કાલ કરીને ડોઠ એક
વ્યતરોના દેવલોકમા દેવતારૂપે ઉત્પન્ન થાય છે (તત્ત્વેવ સન્નવ) અહીં
અગાઉ વર્ણન કરેલા પ્રકાર અનુસાર સ્થિતિ આદિ બધું સમજી લેવું
જોઈએ (ણવર) વિશેષતા માત્ર એટલી જ છે કે ત્યાં તેમની સ્થિતિ ૧૨
હાસ હજાર વરસની પ્રતિપાદિત કરેલી છે, અને અહીં તેમની (ચઠ્ઠદસ-વાસ-
સહસ્સાઢ) ૧૪ ચૌદ હજાર વરસની સ્થિતિ સમજવી જોઈએ, (સૂ૦ ૧૦)

માયા-લોહા મિત્ર-મદવ-સપણાં અહીંના વિનીયા અમ્મા-
પિત્ર-સુસ્સુસગા અમ્માપિર્ડેણ અણિક્કમણિજ્જવયણા અપ્પિચ્છા
અપ્પારમા અપ્પપરિગ્ગહા અપ્પેણં આરંભેણ અપ્પેણં સમારંભેણં

ર્થમહકારજયગાલા इत्यर्थ , 'अह्नीणा' आलाना = गुरुमाश्रित्य वर्तनगोला , 'विणीया' विनीता = विनयवत् , 'अम्मा-पितृ-सुस्सुसगा' अम्मा-पितृ-शुश्रूषका = मातापित्रो सेवका , 'अम्मापिर्देण अणिक्कमणिज्जवयणा' अम्मापित्रोरनतिक्रमणीयवचना = मातापित्रो नीतिवचनपरायणा , 'अपिच्छा' अप्पेच्छा = अप्याभिलाषवत् , 'अप्पारमा' अप्पारम्भा - अप्प = स्वप्प आरम्भ = वृथिव्याद्युपमर्दनरूपो येषा तेऽप्पारम्भा , 'अप्पपरिगह्हा' अप्प पारग्रहा - अप्प परिग्रहो = धनधान्यादिरूपो येषा ते तथा, एतदेव वाक्यान्तरेणाऽऽह- 'अप्पेण आरंभेण अप्पेण समारंभेण' अप्पेनारम्भेण अप्पेन समारम्भेण इहाऽरम्भ = प्रागिनामुपघात ,

(મિત્ર-મદવ-સપણા) મૃદુમાર્દવ સે જિનકી આત્મા અત્યત વાસિત હોતા હૈ, અહકાર કા સર્વથા જિનમે અભાવ રહા કરતા હૈ, (અહ્નીના) ગુરુ કી આજ્ઞાનુસાર જો અપની પ્રકૃતિ કો સુચારુ બનાયે રહા કરતા હૈ, (વિનીયા) જો પ્રકૃતિ સે હી અત્યત વિનીત હોતા હૈ, (અમ્મા-પિત્ર-સુસ્સુસગા) માતાપિતા કે જો સેવા કરતા હૈ, (અમ્મા-પિર્ડેણ અણિક્કમણિજ્જવયણા) માતાપિતા કે વચનો કે અનુસાર જો ચલતા હૈ, (અપ્પિચ્છા) જિનકી ઇચ્છાઈ-આવશ્યકતાઈં બહુત થોડી હોતી હૈ, (અપ્પારમા) આરંભ જિનકા અલ્પ હોતા હૈ, (અપ્પપરિગ્ગહા) ધનધાન્યાદિરૂપ પરિગ્રહ જિનકા અલ્પ હોતા હૈ, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરંભસમારંભેણ વિત્તિં કપ્પેમાણા) એવ જો અલ્પ આરંભ સે, અલ્પ સમારંભ સે ઓર અલ્પ આરંભ-સમારંભ સે આજીવિકા ચલાયા કરતા

તેમજ લોહ એ ચાર ડખાયો નબળા રહ્યા કરે છે (મિત્ર-મદવ-સપણા) મૃદુ માર્દવથી જેમનો આત્મા અત્યત વાસિત (પ્રકુલ) હોય છે, અહુ કારનો જેમનામા સર્વથા અભાવ રહ્યા કરે છે (અહ્નીના) ગુરુની આજ્ઞા-અનુસાર જે પોતાની પ્રકૃતિને સુદર બનાવ્યા કરે છે, (વિનીયા) જે પ્રકૃતિથી જ અત્યત વિનીત હોય છે, (અમ્મા-પિત્ર-સુસ્સુસગા) માતા-પિતાની જે સેવા કરે છે, (અમ્માપિર્ડેણ અણિક્કમણિજ્જવયણા) માતાપિતાના વચનો અનુસાર જે ચાલે છે (વર્તે છે), (અપ્પિચ્છા) જેની ઇચ્છાઓ-આવશ્યકતાઓ બહુ જ થોડી હોય છે, (અપ્પારમા) આરંભ જેના અલ્પ હોય છે, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરંભસમારંભેણ વિત્તિં કપ્પેમાણા) તેમજ જે અલ્પ આરંભથી,

પિયરન્નિસ્વયાઓ ભાયરન્નિસ્વયાઓ પડરન્નિસ્વયાઓ કુલધરન્નિસ્વ-
યાઓ સસુરકુલરન્નિસ્વયાઓ પરુઢ-ળહ-કેસ-કક્કરોમાઓ વવ-
ગય-ધૂવ-પુપ્ફ-ગંધ-મહ્લા-લંકારાઓ અળ્હાળગ-સેય-જહ્લ-મહ્લ-

ભાતૃગક્ષિતા, 'પડરન્નિસ્વયાઓ' પતિગન્નિતા, 'કુલધરન્નિસ્વયાઓ' કુલ્લગૃહરન્નિતા - કુલ-
ગૃહે=પિતૃગૃહ ગક્ષિતા - પિતૃવશોદ્ધવૈ પાલિતા ઇત્યર્થ, 'સસુરકુલરન્નિસ્વયાઓ' શ્વશુરકુલ-
રક્ષિતા, 'પરુઢ-ળહ-કેસ-કક્કરોમાઓ' પ્રરુઢ-નર-કેઙ-કક્કરોમાળ - પ્રરુઢાનિ=
મજાતાનિ નરકેઙકક્કરોમાળિ યાસા તાસ્તયા, 'વવગય-ધૂવ પુપ્ફ-ગય-મહ્લા-લંકારાઓ'
વ્યપગત-ધૂપ-પુપ્પ-ગંધ - માન્યાઽ - લઙ્કારા - વ્યપગતા =યક્તા ધૂપપુપ્પગંધમાન્યાનામ-
લઙ્કારા યાભિસ્તાસ્તયા, 'અળ્હાળગ-સેય-જહ્લ-મહ્લ-પક-પરિતાવિયાઓ' અસ્નાનક-

હુડ અપન ગીઝ કી રક્ષા કરતા રહતી હૈં, (ભાયરન્નિસ્વયાઓ) કિતનાક અપને માડયોં સે
સુરક્ષિત રહા કરતી હૈ, (પડરન્નિસ્વયાઓ) કિતનાક અપને ૨ પતિદ્વારા સુરક્ષિત રહા કરતી
હૈં, (કુલધરન્નિસ્વયાઓ) કિતનીક કુલગૃહ મં પિતા કે વગજોં દ્વારા પાલી-પોષી જાકર
સુરક્ષિત રહા કરતી હૈં, (સસુર-કુલ-રન્નિસ્વયાઓ) કિતનીક સસુરપક્ષ કે લોગોં દ્વારા
સુરક્ષિત કી જાતી હૈ, (પરુઢ-ળહ-કેસ-કક્કરોમાઓ) કિતનીક એસી હોતી હૈં કિ
જિનકે કઙ, કાગ્ગરા કે ગાલ એવ નગ્ગ વઢે રહા કરતે હૈ, (વવગય ધૂવ પુપ્ફ-ગય-મહ્લા-
લંકારાઓ) કિતનીક એમી હોતા હૈં જો ધૂપ-સ્વૂઝગૂતાર તૈલ આદિ કે લેને સે તથા પુષ્પા
એવ સુગન્ધિત પુષ્પોં કો માલાવ્ય અલંકારોં સે સદા પરિવ્યક્ત રહા કરતી હૈં, (અળ્હાળગ-
સેય-જહ્લ-મહ્લ-પક-પરિતાવિયાઓ) કિતનાક એસી હોતી હૈં જો સ્નાન નહોં કરને સે

લીઝ પિતાચી સુરક્ષિત રહેતા પોતાના ગીઝની રક્ષા કરતી હોય છે, (ભાયર-
ન્નિસ્વયાઓ) ડેટલીઝ પોતાના ભાઈઓથી સુરક્ષિત રહ્યા કરે છે, (પડર-
ન્નિસ્વયાઓ) ડેટલીઝ પોતપોતાના પતિ દ્વારા સુરક્ષિત રહ્યા કરે છે, (કુલધર
ન્નિસ્વયાઓ) ડેટલીઝ કુલગૃહમાં પિતાના વશજો દ્વારા પાલન-પોષણ લઈ
સુરક્ષિત રહ્યા કરે છે, (સસુરકુલરન્નિસ્વયાઓ) ડેટલીઝ સાસુના પક્ષના લોકો
દ્વારા સુરક્ષિત કરાય છે, (પરુઢ-ળહ-કેસ-કક્કરોમાઓ) ડેટલીઝ એવી હોય
છે કે જેના નખ, કેથ, તેમજ કાખરી (બગલ)ના વાળ, વધતા જતા હોય છે,
(વવગય-ધૂવ-પુપ્ફ-ગંધ-મહ્લા-લંકારાઓ) ડેટલીઝ એવી હોય છે કે જે ધૂપ-
સુગન્ધિત તેલ આદિના લેપથી તથા પુષ્પો તેમજ સુગન્ધિત પુષ્પોની માલાવ્ય
અલંકારોથી સદા પરિવ્યક્ત રહ્યા કરે છે, (અળ્હાળગ-સેય-જહ્લ-મહ્લ-પક-

મૂલમ્—સે જાઓ ઇમાઓ ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ
 ડત્થિયાઓ ભવતિ, ત જહા—અંતો અંતેઝરિયાઓ ગયપડ્યાઓ
 મયપડ્યાઓ વાલવિહવાઓ છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ માડરક્લિયાઓ

ટીકા—‘સે જાઓ ઇમાઓ’ इत्यादि । ‘સે જાઓ ઇમાઓ’ અથવા ઇમા = ईद-
 રથ ‘ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ ડત્થિયાઓ ભવતિ’ ગ્રામાડકર યાવત્ સનિવેશેષુ ક્રિયો
 ભવતિ, ‘ત જહા’ તથા—‘અંતો અંતેઝરિયાઓ’ અન્તરન્ત પુરિકા = અન્ત પુરાતર્વર્તિન્ય,
 ‘ગયપડ્યાઓ’ ગતપતિકા—ગતા = કાપિ પ્રોપિતા પતયો યાસા તાસ્તથા, ‘મયપડ્યાઓ’
 મૃતપતિકા—મૃતા પતયો યાસા તાસ્તથા, વિધવા इत्यर्थ, ‘વાલવિહવાઓ’ વાલવિધવા—
 વાલાશ્ચામૂ વિધવા—ગાલ્યે વૈધન્ય ગતા, ‘છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ’ ઇદિતા = પયાદિભિ પરિત્યક્તા,
 ‘માડરક્લિયાઓ’ માતૃરક્ષિતા = અપરરક્ષકાભાવાજ્ઞનન્યા રક્ષિતા, માતૃકૃતરક્ષયા શીલરક્ષણ
 કારિકા इत्यर्थ, એવમગ્રેડપિ બોધ્યમ્, ‘પિયરક્લિયાઓ’ પિતૃરક્ષિતા, ‘માયરક્લિયાઓ’

‘સે જાઓ ઇમાઓ’ इत्यादि ।

(સે જાઓ ઇમાઓ) જો યે જીવ (ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ) ગ્રામ આકર
 આદિ સે લેકર સનિવેશતક કે સ્થાનો મેં સ્ત્રીપર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ, જૈસે કિ ઉનમેં કિત
 નીક ક્રિયા તો (અંતો અંતેઝરિયાઓ) રાજા કે અંત પુર કી રાનિયા હોતી હૈ, કિતનીક
 (ગયપડ્યાઓ) પ્રોષિતભર્તૃકા હોતી હૈ, જિનકે પતિ પ્રવાસી અર્થાત્ પરદેશ ગયે હોં ઉનકો
 પ્રોષિતભર્તૃકા કહતે હૈ, કિતનીક (મયપડ્યાઓ) વિધવા હોતી હૈ, (વાલવિહવાઓ) વાલ-
 વિધવા હોતી હૈ, (છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ) કિતનીક પતિદ્વારા પરિત્યક્ત હોતી હૈ, કિતનીક (માડ-
 રક્લિયાઓ) માતૃરક્ષિતા હોતી હૈ, (પિયરક્લિયાઓ) કિતનીક પિતા સે સુરક્ષિત હોતી

‘સે જાઓ ઇમાઓ’ इत्यादि

(સે જાઓ ઇમાઓ) જે આ જીવ (ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ) ગામ
 આકર આદિથી લઈને સનિવેશ સુધીના સ્થાનોમા સ્ત્રીપર્યાયથી ઉત્પન્ન
 થાય છે, જેમકે તેઓમા કેટલીક સ્ત્રીઓ તો (અંતો અંતેઝરિયાઓ) રાજાના
 અંત પુરની રાણીઓ હોય છે, કેટલીક (ગયપડ્યાઓ) પ્રોષિતભર્તૃકા હોય છે,
 (જેના પતિ પ્રવાસી અર્થાત્ પરદેશ ગયા હોય તેમને પ્રોષિતભર્તૃકા કહે
 છે), કેટલીક (મયપડ્યાઓ) વિધવા હોય છે, કેટલીક (વાલવિહવાઓ)
 બાલ-વિધવા હોય છે, (છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ) કેટલીક પતિદ્વારા પરિત્યક્તા હોય
 છે, કેટલીક (માડરક્લિયાઓ) માતૃરક્ષિતા હોય છે, (પિયરક્લિયાઓ) કેટ

રમેણ અપ્પેણ આરમ્મસમારમેણ વિત્તિ કપ્પેમાણીઓ અકામવમ-
ચેરવાસેણ તામેવ પડ્ડસેજ્જ ણાડકમતિ । તાઓ ણ ઇત્થિયાઓ ઇયા-
રૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણીઓ વહૂડ વાસાડ, સેસ ત ચેવ, જાવ
ચડસદ્ધિ વાસસહસ્સાડ ઠિડ પ્પણત્તા ॥ સૂ. ૧૧ ॥

સમારમ્મેગ અન્પેન આરમ્મસમારમેગ, 'વિત્તિ કપ્પેમાણીઓ' વૃત્તિ કન્પયત્ત્ય - વૃત્તિ=જાત્રિકા
કુત્રાગા, અકામવમ્મચર્યવાસેન અકામાના=નિર્જરાધનપેક્ષાના વ્રહ્મચર્યેવાસસ્તેન 'તામેવ પડ્ડસેજ્જ'
તામેવ પતિગાયા-પયા સહ સેવિતા ગાયા પતિગાયા 'ણાડકમતિ' નાતિક્રામન્તિ, પરપુરુષ-
પરિહોરેણ સર્વથા પતિવ્રતધર્મપાલિકા ઇત્યર્થ, 'તાઓ ણ ઇત્થિયાઓ ઇયારૂવેણ વિહારેણ
વિહરમાણીઓ' તા સ્વલુ મિય એતદ્રૂપેગ વિહોરેણ વિહરન્ત્ય, 'વહૂડ વાસાડ આડય પાર્હેતિ'
વહુનિવપાગિ આયુષ્ય પાલયન્તિ, પાલયિવા, એવ તદવ યાવત્ અત્ર યાત્ચ્છદેનેદ દ્દશ્યમ્ કાલમાસે
કાલ કુત્રાડન્યતમેપુ વ્યત્તરેપુ દેવલોકપુ દેવવનોપપાત પ્રાપ્તા ભવન્તિ, તત્ર-દેવલોક તાસા

અન્પ સમારમ્મ સે, ઓર અન્પ આરમ્મ-સમારમ્મસે અપની આજાત્રિકા ચલાતી હ, (અકામ-વમ-
ચેર-વાસેણ તામેવ પડ્ડસેજ્જ ણાડકમતિ) ઓર પરવગતા મે વ્રહ્મચર્ય કા પાલન કરતા હુડ
અપન પતિ કા ગાયા કા ઉલ્લઘન નહીં કરતી હે પાતિવ્રત્ય ધર્મ ક પાલન મે નિરત રહા કરતી
હૈ, ઇસ પ્રકાર જો સ્ત્રિયા અપને જીવન કો વ્યતીત કરતા હૈ, (તાઓ ણ ઇત્થિયાઓ ઇયા-
રૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણીઓ વહૂડ વાસાડ આડય પાર્હેતિ) હે સ્ત્રિયા ઇસ પ્રકાર કા
અપની નૈતિક પ્રવૃત્તિ સે યુક્ત રહી કર વહુત વર્ષો કા આયુ પાલતી હ, (સેસ ત ચેવ)
એવ જત્ર ઉનકા મરને કા અવસર આ જાતા હૈ તત્ર વ ઉસ અવસર મે મર કર અન્યતમ વ્ય-

સમારમેણ અપ્પેણ આરમ્મસમારમેણ વિત્તિ કપ્પેમાણીઓ) તેઓ અત્થ આગલથી,
અત્થ અમાગલથી અને અત્થ આગલ-અમાગલથી પોતાની આજીવિકા ચલાવે
હે (અકામવમ્મચેરવાસેણ તામેવ પડ્ડસેજ્જ ણાડકમતિ) અને પરવશતાથી
બ્રહ્મચર્યનુ પાલન કરતી થકી પોતાના પતિની શર્યાનુ ઉલ્લઘન કરતી નથી-
પાતિવ્રત્ય ધર્મના પાળનમા નિરત રહ્યા કરે હે આ પ્રકારે હે સ્ત્રીઓ પોતાના
જીવનને વ્યતીત કરે હે (તાઓ ણ ઇત્થિયાઓ ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણીઓ
વહૂડ વાસાડ આડય પાર્હેતિ) તે સ્ત્રીઓ આ પ્રકારની પોતાની નૈતિક પ્રવૃત્તિ
કરતી રહીને ઘણા વરસોની આયુ ભોગવે હે (સેસ ત ચેવ) તેમજ ન્યાયે
તેમના મરવાનો અવસર આવે હે ત્યારે તે અવસરમા મરીને બીજા વ્યતરોના

પક-પરિતાવિયાઓ વવગય-સ્વીર-દહિ-ળવળીય-સપ્પિ-તેહ-
ગુલ-લોળ-મહુ-મજ્જ-મંસ-પરિચત્ત-કયા-હારાઓ અપ્પિચ્છાઓ
અપ્પારંભાઓ અપ્પપરિગ્ગહાઓ અપ્પેળં આરંભેળ અપ્પેળં સમા-

સ્વેદ-જહ્ન-મલ્લ પક્ક-પરિતાપિતા -અસ્નાનકેન=સ્નાનાઽમાત્રેન હતુના સ્વેતજહ્નમન્લપદ્ધૈ -સ્વેદ =
પ્રસ્વેદ, જહ્ન =શુષ્ક પ્રસ્વેદ, મહ્ન =રજોમાત્ર કઠિનીભૂતમ્, પદ =આર્દ્રાભૂત રજ, તૈ
પરિતાપિતા =ક્ષેગિતા -મમૃતા હત્યર્ય, 'વવગય-સ્વીર-દહિ ળવળીય-સપ્પિ-તેહ-ગુલ-
લોળ-મહુ-મજ્જ-મસ-પરિચત્ત-કયા-હારાઓ' વ્યાપગત-ક્ષીર-દધિ-નવનીત-સર્પિ-
સ્તૈલ-ગુડ-લવળ-મધુ-મધ-માસ-પરિત્યક્ત-કૃતાઽહારા -વ્યપગતાનિ ક્ષીરત્પિનવનીત-
સર્પીપિ યસ્માત્ સ વ્યપગતક્ષીરત્પિનવનીતસર્પિ, તેલ્ગુડલવળમધુમધમાસૈ પરિત્યક્ત, તત
પદ્મયસ્ય કર્મધારય, ક્ષીરાદિમાસપર્યત્તરહિત હત્યર્ય, તાદૃગ કૃત =સેવિત આહારો યામિ-
સ્તાસ્તથા, 'અપ્પિચ્છાઓ' અન્વેચ્છા, 'અપ્પારંભાઓ' અન્પારમ્ભા -અન્પ આરમ્ભ =પૃથિ-
વ્યાધુપમર્દનવ્યાપારો યાસા તાસ્તથા, 'અપ્પપરિગ્ગહાઓ' અન્પપરિગ્ગહા -અન્પધનધ્રા-યમગ્રહા,
'અપ્પેળ આરંભેળ અપ્પેળ સમારંભેળ અપ્પેળ આરંભસમારંભેળ' અન્પનાઽરમ્ભેળ અન્પેન

પસીના સે લથપથ રહા કરતા હૈ, એવ પસીના કે શુષ્ક હો જાને સે ઉસ પર વૈઠા હુઈ ધૂલિ,
કાલે કઠિન મૈલ કે રૂપ મે પરિણમિત હોકર ઉનકે શરીર કો મલિન બનાયે રહતી હૈ।
(વવગય-સ્વીર-દહિ-ળવળીય-સપ્પિ-તેહ-ગુલ-લોળ-મહુ-મજ્જ-મસ-પરિચત્ત
કયા-હારાઓ) કિતનીક એસી હોતા હૈં કિ જો દૂધ, દહી, મકરન, સર્પિ-ઘૃત, તૈલ, ગુડ,
નમક, મધુ, મધ, એવ માસ સે વર્જિત આહાર કિયા કરતી હૈ, (અપ્પિચ્છાઓ) ઓર જિનકી
ઈચ્છાઈ સ્વભાવત અલ્પ હુઆ કરતી હૈ, (અપ્પારંભાઓ અપ્પપરિગ્ગહાઓ અપ્પેળ આર-
ંભેળ અપ્પેળ સમારંભેળ અપ્પેળ આરંભસમારંભેળ વિત્તિ કપ્પેમાળીઓ) વે અલ્પ આરંભ સે,

પરિતાવિયાઓ) ડેટલીક એવી હોય છે કે જે સ્નાન ન કરવાથી પસીનાથી
લથપથ રહ્યા કરે છે, તેમજ પસીના સુઠાઈ જવાથી તેના પર ઉડીને પડેલી
ધૂળ કાળા અને ડઠણ મેલના રૂપે પરિણામ પામીને તેમના શરીરને મલિન
બનાવ્યા કરે છે (વવગય-સ્વીર-દહિ-ળવળીય-સપ્પિ-તેહ-ગુલ-લોળ-મહુ-
મજ્જ-મસ-પરિચત્ત-કયા-હારાઓ) ડેટલીક એવી હોય છે કે જે દૂધ, દહી,
માખણ, સર્પિ-ધી, તેલ, ગોળ, મીઠું, મધ, મધ, તેમજ માસથી વર્જિત
આહાર ઠર્યા કરે છે, (અપ્પિચ્છાઓ) અને જેમની ઈચ્છાઓ સ્વભાવથી જ
અલ્પ રહ્યા કરે છે (અપ્પારંભાઓ અપ્પપરિગ્ગહાઓ અપ્પેળ આરંભેળ અપ્પેળ

ગોયમા ગોવ્વડયા ગિહિધમ્મા ધમ્મચિત્તગા અવિરુદ્ધ-વિરુદ્ધ-વુડ્ડ-

પડ્ડવ્યાગિ દક્ક ચ સમમ મોનન ચેપા તે દક્કમમમા , 'દગ્ગણ્ણસમા' દક્કૈકાદગા —ઓ-
નાદાનિ દગ્ગવ્યાગિ દક્કન્નૈકાદગા પૂગાય મોન્ને ચેપા તે દક્કૈકાદગા , 'ગોયમા' ગૌતમા -
વૃપમ પુરસ્કાય તન્નાડા ઝગ્ગિવા પેડન પ્રાચન્તે, તેન ચ જીવન નિવાહયન્તિ ત ડયર્થ ।
'ગોવ્વડયા' ગોત્રતિકા —ગોત્રનમસ્તિ ચેપા તે ગોત્રતિકા તે હિ ગોપુ પ્રામાન્નિર્ગચ્છન્તીપુ નિર્ગ-
ચ્છન્તિ, ચગ્ગન્તીપુ ચગ્ગન્તિ, પિપ્પત્તપુ પિપ્પન્તિ આયાન્તાપુ આયાન્તિ, ગયાનાસુ ચ ગેગ્ગે, ઉક્કચ્ચ-

“ગાવીર્હિ સમ નિગ્ગમપવેસસયણાસણાડ પકરેતિ ।

ભુજતિ જહા ગાવી તિરિક્કવવાસ વિહારિતા ॥ ૧ ॥”

તથા સાતવા પાની હો, (દગ્ગણ્ણસમા) દસ દ્રવ્ય દાળ ભાત આદિ અન્ય હાં, એવ ૧૧ વા
પાની હો, (ગોયમા) તથા જો ત્રૈલ કો આગે કાં કે જનતા કો હમકા ક્રીડા દિમ્વાકર હસસે
અન્ન ના યાચના કરુ અપના જીવન નિવાહ કરન વાલે હાં (ગોત્રતિકા) 'ગોત્રતી' હોં, (ગિહિ-

(૧) ગોત્રતી પુરુષ, જન ગામે ગામ સે ત્રાહર નિકલ્લતી હૈ તન અપને ઘર સે ત્રાહર
નિકલ્લતે હૈ, જન વે ચરતી હૈ તન વે મોજન કરતે હૈં, જન વે પાની પીતી હૈં તન હી યે પાની
પાને હૈ । જન યે ઘર આતી હ તન યેમી અપને ઘર આતે હ । ઓર જન યે સોતી હૈં તન યે
મી સો જાતે હૈં ।

“ગાવીર્હિ સમ નિગ્ગમપવેસસયણાસણાડ પકરેતિ । ભુજતિ જહા ગાવી તિરિક્ક-
વાસ વિહારિતા ॥ ૧ ॥

(નિગ્ગમપવેસ) છ દ્રવ્ય (અન્ન)—ચોખા દાળ આદિ હોય તથા સાતમુ પાણી
હોય, (દગ્ગણ્ણસમા) દશ દ્રવ્ય—દાળ ભાત આદિ અન્ન હોય તેમજ ૧૧ મુ
પાણી હોય, (ગોયમા) તથા જે બળદોને આગળ લાવીને લોકોને તેની ક્રીડા
દેખાડીને તેમની પામેથી અન્ન ભાગી પોતાનુ જીવન નિર્વાહ કરવાવાળા
હોય, (ગોત્રતિકા) 'ગોત્રતી' હોય, (ગિહિધમ્મા) ગૃહસ્થ ધર્મને કલ્યાણકારક

(૧) ગોત્રતી પુરુષ, જ્યારે ગાયો ગામથી બહાર નીકળે છે ત્યારે પોતાના
ઘેરથી બહાર નીકળે છે જ્યારે તેઓ ચરે છે ત્યારે તે ભોજન કરે છે,
જ્યારે તેઓ પાણી પીએ છે ત્યારેજ તે પાણી પીએ છે જ્યારે તેઓ
ઘેર આવે છે ત્યારે તે પણ ઘેર આવે છે, અને જ્યારે તેઓ સુવે છે
ત્યારે તે પણ સુઈ જાય છે

“ગાવીર્હિ સમ નિગ્ગમપવેસસયણાસણાડ પકરેતિ । ભુજતિ જહા ગાવી તિરિ-
ક્કવવાસ વિહારિતા” ॥ ૧ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સન્નિવેસેસુ મણુયા
ભવતિ, ત જહા—દગવિડ્યા દગતડ્યા દગસત્તમા દગએકકારસમા

ગતિસ્તાસા સ્થિતિસ્તાસામુપપાત પ્રનપ, તાસા સલ્લ હે ભદ્રત ! દવત્ર પ્રામાના ક્રિયત કાલે
સ્થિતિ પ્રજ્ઞમા ? ઇતિ પ્રશ્ને ભગવાનાહ—‘ગોયમા ! ’ હ ગૌતમ ! ઇતિ । ‘ચડસઠ્ઠિ વાસસ
હસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ણત્તા’ ચતુ પઠ્ઠિ વર્ષસહસ્રાગિ સ્થિતિ પ્રનન્તા ॥ સૂ૦ ૧૧ ॥

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે ઇમે’ અથ ય ઇમે=દૃશ્ય, ‘ગામાગર-
જાવ સન્નિવેસેસુ મણુયા ભવતિ’ ગ્રામાઽઽકર યાવત્ સન્નિવેશેષુ-ગ્રામાઽઽકર-નગર નિગમ
રાજધાની-લેટ-કર્વટ-પટ્ટન-મહમ્મ-દ્રોણમુખા-ઽઽથમ-મગધ-સન્નિવેશેષુ પ્રાગૃચ્ચાર્યાત
સ્વરૂપેષુ મનુજા ભવતિ, ‘ત જહા’ તથા—‘દગવિડ્યા’ દકદ્વિતીયા —ઓદનાપેક્ષયા દકમ્=
ઉદક દ્વિતીય ભોજને યેષા તે દકદ્વિતીયા, ‘દગતડ્યા’ દકતૃતાયા —ઓદનમૂપરૂપદ્રવ્ય-
દ્વયાઽપેક્ષયા દકમ્=ઉદક તૃતીય યેષા તે દકતૃતાયા, ‘દગસત્તમા’ દકસત્તમા -ઓદનાદીનિ

ન્તરો કે દેવલોક મે દેવતા કી પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતી હૈ । વહીં પર ઉનકી ગતિ, વહીં પર
ઉનકી સ્થિતિ એવ વહીં પર ઉનકા ઉપપાન હોતા હૈ । હે ભદ્રત ! વહીં પર ઉનકા સ્થિતિ કિતની
હૈ ? હે ગૌતમ । (ચડસઠ્ઠિ વાસસહસ્સાઈ ઠિઈ પળ્ણત્તા) વહા ઉનકી સ્થિતિ ૬૪ હજાર
વર્ષ કી હૈ ॥ સૂ૦ ૧૧ ॥

‘સે જે ઇમે ગામાગર જાવ’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સન્નિવેસેસુ મણુયા ભવતિ) યે જો ઇન ગ્રામ
આકર આદિ પૂર્વોક્ત સ્થાનોં મેં ઇસ પ્રકાર કે મનુષ્ય હોતે હૈ, (ત જહા) જૈસે કિ (દગવિડ્યા)
જિનકે આહાર મેં અન્ન એવ દ્વિતીય પાની યે દો હી દ્રવ્ય હોં, (દગતડ્યા) અન્ન—ચાવલ, દાલ
એવ તૃતીય પાની યે ત્રીન દ્રવ્ય હોં, (દગસત્તમા) છહ દ્રવ્ય અન્ન—ચાવલ—દાલ આદિ હોં

દેવલોકમા દેવતાની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે અહીં જ તેમની ગતિ, અહીં જ
તેમની સ્થિતિ તેમજ અહીં જ તેમનો ઉપપાત થાય છે હે ભદ્રન્ત ! ત્યા
તેમની સ્થિતિ કેટલી હોય છે ? હે ગૌતમ ! (ચડસઠ્ઠિ વાસસહસ્સાઈ ઠિઈ
પળ્ણત્તા) ત્યા તેમની સ્થિતિ ૬૪ ચોસઠ હજાર વરસની છે (સૂ૦ ૧૧)

‘સે જે ઇમે ગામાગર જાવ’ ઇત્યાદિ

(સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સન્નિવેસેસુ મણુયા ભવતિ) જેઓ આ ગામ, આકર
આદિ ઉપર ઠહેલા સ્થાનોમા આ પ્રકારે મનુષ્ય થાય છે, (ત જહા) જેમકે
(દગવિડ્યા) જેના આહારમા અન્ન તેમજ ખીણુ પાણી એ જે જ દ્રવ્ય—પદાર્થ
હોય, (દગતડ્યા) અન્ન—ચોખા, દાળ, તેમજ ત્રીણુ પાની ત્રણ દ્રવ્ય હોય,

फाणिय महु मज्ज मस णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए,
ते णं मणुया अप्पिच्छा, त चेव सव्व, णवर चउगसीड वाससह-
स्साड ठिई पणत्ता ॥ सू० १२ ॥

ता द्वा नवगमविभक्तय प्रत्यर्थ्यते—‘त जहा’ तद्यथा—‘स्वीर दन्ति णवणीय सर्पि तेह
फाणिय महु मज्ज मास’ स्वीर दन्ति नवनीत सर्पि तैः फाणित मधु मध मामस-तत्र
नवनात=‘मकग्न’ इति प्रसिद्ध, फाणित=गुड, अयानि प्रसिद्धानि, आहर्तुं न कल्पते
इत्यवयव । ‘णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए’ नो अन्यत्रैकस्या मार्पपविभक्ते-
मार्पपतैरूपामेका विभक्तिं वर्णयित्वा अया उक्ता विभक्तयो न कल्पतेऽभ्यवहतुमिति शेष ।
‘ते ण मणुया अप्पिच्छा’ ते गृह मनुजा अन्येऽपि, ‘सेम त चेव’ शेष तदेव=
अवशिष्ट सर्वं पूर्वपदेन बोध्यम् । ‘णवर’ नवर=विशेषस्तु—‘चउगसीड वाससहस्साड ठिई
पणत्ता’ चतुर्गतीति वर्षमहस्त्राणि स्थितिं प्रज्ज्ञता—अ्यतरेषु देववेनोपनाना तेषा तत्रावस्थान
चतुर्गतीवर्षसहस्त्राणि यावत् ॥ सू० १२ ॥

गय) गाने योग्य नहीं हैं । व विभक्तिया ये हैं—(स्वीर दन्ति णवणीय सर्पि तेह फाणिय
महु मज्ज मास) स्वीर, दन्ति, नवनीत, सर्पि, तैल, फाणित, मधु, मध, एवं माम । गुड का
नाम फाणित है । नवनात नाम मकग्न का है । (णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए)
एक सर्पों के तैलरूप विभक्ति का परिहार नही प्रस्तुत किया गया है । नवगमरूप विभक्ति
का परिहार करने वाले व्यक्ति सर्पों का तैल ग्रा सकते हैं । (ते ण मणुया अप्पिच्छा,
त चेव सव्व, णवर चउगसीड वाससहस्साड ठिई पणत्ता) ये मनुष्य अल्प-
उपपात होते हैं । अवशिष्ट ममस्त पूर्व की तरह यहा जान लेना चाहिये । विशेषता

नथी ते विभुतिओ आ छे—(स्वीर दन्ति णवणीय सर्पि तेह फाणिय महु
मज्ज मास) स्वीर (स्थ), दन्ति, नवनीत, सर्पि—(धत), तैल, द्रव्यित,
मध, मध, तेमज्ज माम गोज्जु नाम द्रव्यित छे नवनीत ओटवे
माप्पणु (णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए) ओट अवश्ववना तैलउप विभु-
तिना परिहार नथी जताव्यो नवगमउप विभुतिनो परिहार उवावाणा भाव्य
अवश्ववनु तैल आव श्रुते छे (ते ण मणुया अप्पिच्छा, त चेव सव्व, णवर
चउगसीड वाससहस्साड ठिई पणत्ता) आ मनुष्यो अल्प—विवावाणा होय
छे जादीनु जध पर्व दद्या प्रभावे ताणी वेसु जेउओ विगेषमा विगेषता

सावग-प्पभित्तयो, तेसि ण मणुयाण णो कप्पति इमाओ नव रस-
विगईओ आहारेत्तए, त जहा-खीरं दहि णवणीयं सप्पि तेहं

अथा—गोभि सम निर्गमप्रवेशभयनाऽऽगन्तानि प्रकुर्वति ।

भुञ्जते यथा गावस्तिर्यग्वायम विभावयत ॥ १ ॥ इति ।

‘गिहिधम्मा’ गृहिधर्माग —‘गृहस्थधर्म एव श्रेयस्कर’- इति मवा तानान्धिर्मागधका
‘धम्मचित्तगा’ धर्मचिन्तका = धर्मशास्त्रपाठका, ‘अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्धसावग-प्पभि-
तओ’ अविरुद्ध-विरुद्ध वृद्धश्रावक-प्रभृतय, अविरुद्धा वैनयिका, उक्तञ्च—

“अविरुद्धो विणयकरो, देवाइण पराए भत्तीए ।

जह वेसियायणसुओ, एव अन्ने वि नायव्वा ॥ १ ॥”

अथा—अविरुद्धो विनयकरो, देवानां परया भक्त्या ।

यथा वैश्यायनमुत, एवमन्येऽपि जातव्या ॥ १ ॥ इति ।

विरुद्धा = अक्रियावादिन, आत्माद्यनभ्युपगमेन ब्राह्म्याभ्यन्तरविरुद्धत्वात्, वृद्ध
श्रावका = ब्राह्मणा, एते प्रभृतिरान्तिर्येपा ते तथा । ‘तेसि ण मणुयाण णो कप्पति इमाओ
नव रसविगईओ आहारेत्तए’ तेषां सल्ल मनुजानां नो कप्पते इमा नव रसविकृतीराहर्तुम्,

वम्मा) गृहस्थ धर्म को श्रेयस्कर मानकर तानान्तिक धर्म के आराधक हो, (धम्मचित्तगा)
धर्मशास्त्र के पाठक हों, (अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्धसावग-प्पभित्तयो) ‘अविरुद्ध-वैनयिक
हों, विरुद्ध-अक्रियावादा हा-आमादिक पदार्थों के नहा मानने से बाह्य एव आभ्यन्तर
क्रियाओं के विरोधी हों वृद्धश्रावक हा-ब्राह्मण हों-इत्यादि । (तेसि ण मणुयाण नो कप्पति
इमाओ नव रसविगईओ आहारेत्तए) इन समस्त जनों को ये नवरस विकृतिया (नौ वि

(१) अविरुद्धो विगयकरो देवाइण पराए भत्तीए । जह वेसियायणसुओ एव अन्ने
वि नायव्वा ॥ १ ॥

सानीने दान-आदिक धर्मना आराधक होय, (धम्मचित्तगा) धर्मशास्त्रना पाठ
करनारा होय, (अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्धसावग-प्पभित्तयो) ‘अविरुद्ध-वैन-
यिक होय विरुद्ध-अक्रियावादी होय-आत्मा-आदिक पदार्थोंने न मानवाथी
आह्य तेभञ्ज अभ्यन्तर क्रियाओंना विरोधी होय, वृद्धश्रावक होय-ब्राह्मण
होय-इत्यादि (तेसि ण मणुयाण णो कप्पति इमाओ नव रसविगईओ आहारे-
त्तए) आ समस्त होउने ये नवरसविकृतियों (नौ विगयों) भावा येअ्य

(१) अविरुद्धो विणयकरो देवाइण पराए भत्तीए । जह वेसियायणसुओ एव
अन्ने वि नायव्वा ॥ १ ॥

दक्खिणकूलगा उत्तरकूलगा सखधमगा कूलधमगा मिगलुद्धगा
हत्थितावसा उद्दगा दिसापोकखिणो वक्कवासिणो विलवासिणो

एव ये श्रण तिष्ठन्ति ते, 'सपक्खालगा' नप्रक्षालका —ये मृत्तिकान्धिर्षणपूर्वकमङ्गानि
प्रक्षालयन्ति ते सप्रक्षालका, 'दक्खिणकूलगा' दक्षिणकूलका —ये गङ्गाया पूर्वाभि-
मुख्यगमनशीलाया दक्षिणतट एव वसन्ति ते, 'उत्तरकूलगा' उत्तरकूलका —उत्तरतट एव
ये वसन्ति ते, 'सखधमगा' शङ्खध्मायका = शङ्खवात्का —शङ्ख वादयित्वा ये भुञ्जते ते
इत्यर्थ, 'कूलधमगा' कूलमायका —ये कूले स्थित्वा शब्द कृत्वा भुञ्जते ते, 'मिय-
लुद्धगा' मगलुद्धका —व्याधयमृगमामजीविन, 'हत्थितावसा' हस्तितापसा —ये हस्तिन
मारयिषा तेनैव बहुकाल भोजनतो यापयन्ति ते, 'उद्दगा' उदण्डका —उत् = ऊर्ध्वं दण्डा
येषां ते उदण्डका, दण्डमूर्ध्वं कृत्वा ये सञ्चरन्ति ते इत्यर्थ, 'दिसापोकखिणो' दिशा-
प्रोक्षिण = उदकेन दिश प्रोक्ष्य ये फलपुष्पाणि समुच्चिन्वन्ति ते, 'वक्कवासिणो' वल्क-
वासस —वल्कानि = नरत्पच एव वासासि येषां ते तथा, 'विलवासिणो' विलवासिन =

डुनका लगाकर स्नान करनेवाले, (निमज्जगा) पानी में कुछ देर तक डुबकर स्नान करने
वाले, (सपक्खालगा) मिट्टी आदि से अग को धर्षण कर स्नान करने वाले, (दक्खिण-
कूलगा) गंगा के दक्षिण तट पर बसने वाले, (उत्तरकूलगा) गंगा के उत्तर तट पर बसने
वाले, (सखधमगा) शृंगों को बजाकर भोजन करने वाले, (कूलधमगा) नदी के तट पर
बैठ कर शब्द कर के भोजन करने वाले, (मियलुद्धगा) व्याधोकी तरह मृग के मांस को
स्नान गाल, (हत्थितावसा) हाथी को मारकर उसके मांस का भोजन करने वाले, (उद्दगा)
टंडे को ऊंचा करके फिरने वाले, (दिसापोकखिणो) दिशाओं को जल से सिंचन करने
वाल, (वक्कवासिणो) वृक्षा का छाल को पहिरने वाले, (विलवासिणो) भूमिगृह में निवास

स्नान करवाणा, (निमज्जगा) पाण्डीभा थोड़ीवार सुधी डूबीने स्नान करवावाणा,
(सपक्खालगा) भाटी आदि वडे अगने धसीने स्नान करवा वाणा, (दक्खिण
कूलगा) गंगाना दक्षिण तट उपर बसवावाणा, (उत्तरकूलगा) गंगाना उत्तर
तट उपर बसवावाणा (सखधमगा) शृंग वगाडीने भोजन करवावाणा, (कूल
धमगा) नदीना तट उपर जेभीने जड करता करता (जोदता जोदता) भोजन
करवावाणा, (मियलुद्धगा) शिकारीनी पेडे मगनु मांस खावावाणा,
(हत्थितावसा) हाथीने भागीने तेना माननु भोजन करवावाणा, (उद्दगा) उडाने
उथो डरी करवावाणा, (दिसापोकखिणो) दिशाओभा पाणी छोटवा वाणा,
(वक्कवासिणो) वृक्षनी छाल पहरेवा वाणा, (विलवासिणो) भूमिगृहमा

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગગાકૂલગા વાણપત્થા તાવસા
ભવતિ, ત જહા—હોત્તિયા પોત્તિયા કોત્તિયા જણર્ડ સડ્ઢઈ થાલઈ
હુંવડદા દંતુવલિયા ઉમ્મજગા સમજગા નિમજગા સપવલગા

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અવ યે ઇમે ‘ગગાકૂલગા’ ગગ્ગા
કૂલકા = ગગ્ગાતટાશ્રિતા ‘વાણપત્થા’ વાનપ્રસ્થા = વાનપ્રસ્થાશ્રમવર્તિન ‘તાવસા ભવતિ’ તાપ
સા ભવન્તિ ‘ત જહા’ તથા—‘હોત્તિયા’ હોત્રિકા = આગ્નિહોત્રિકા, ‘પોત્તિયા’ પોત્રિકા =
વલ્લધારકા, ‘કોત્તિયા’ કૌત્રિકા = ભૂમિશાયિન, ‘જણર્ડ’ યજ્ઞકિનઃ = યજ્ઞકારકા, ‘સડ્
ઢઈ’ શ્રાદ્ધકિન = શ્રાદ્ધકારકા, ‘થાલઈ’ સ્થાલકિન = ભોજનપાત્રધારકા, ‘હુંવડદા’ કુણ્ડિકા
ધારિણા, ‘હુંવડદા’ इति देशीय शब्द, ‘દતુવલિયા’ ઢ તોટલિકા = ફળભોજિન, ‘ઉમ્મ
જગા’ ઉમજ્જકા — ઉમજ્જનમાત્રેણ = જલોપરિ તરણમાત્રેણ યે સ્નાતિ તે, ‘સમ્મજગા’ સમ
જ્જકા — ઉન્મજ્જનસ્યૈવાऽસકૃત્ કરણેન યે સ્નાતિ તે, ‘નિમજગા’ નિમજ્જકા — સ્નાનાર્થ નિમગ્ના

સિર્ફ યહા ઇતની હી હૈ કિ એસે જીવ જો વ્યત્તર દેવોં મેં ઉત્પન્ન હોતે હૈ ડનકા વહા સ્થિતિ
ચૌરાસી હજાર વર્ષ કી બતલાઈ ગઈ હૈ ॥ સૂ ૧૨ ॥

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि

(સે જે ઇમે) જો યે (ગગાકૂલગા વાણપત્થા તાવસા ભવતિ) ગગા કે તટ
પર રહનેવાલે વાનપ્રસ્થ તાપસ હૈ, જૈસે (હોત્તિયા) આગ્નિહોત્રિક, (પોત્તિયા) પોત્રિક વલ્લ
ધારક, (કોત્તિયા) કૌત્રિક—ભૂમિશાયી—ભૂમિ પર સોને વાલે, (જણર્ડ) યજ્ઞકારક (સડ્ઢઈ)
શ્રાદ્ધકારક, (થાલઈ) ભોજનપાત્રધારક, (હુંવડદા) કુણ્ડિકાધારી, (દતુવલિયા) ફળભોજી,
(ઉમ્મજગા) એક વાર પાની મે ડુબકા લગાકર સ્નાન કરને વાલે, (સમ્મજગા) વાર વાર

માત્ર અહીં એટલીજ છે કે જીવ જે વ્યન્તર દેવોમા ઉત્પન્ન થાય છે તેની
ત્યા સ્થિતિ ચોર્યાસી હજાર વરસની ખતાવવામા આવી છે (સૂ ૧૨)

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि

(સે જે ઇમે) જે આ (ગગાકૂલગા વાણપત્થા તાવસા ભવતિ) ગ ગાના તટ
પર વસનારા વાનપ્રસ્થ તાપસ હોય છે, જેવા કે—(હોત્તિયા) આગ્નિહોત્રિક,
(પોત્તિયા) પોત્રિક—વલ્લધારક, (કોત્તિયા) કૌત્રિક—ભૂમિશાયી—ભૂમિ ઉપર સુવા
વાળા, (જણર્ડ) યજ્ઞકારક, (સડ્ઢઈ) શ્રાદ્ધકારક, (થાલઈ) ભોજનપાત્રધારક,
(હુંવડદા) કુણ્ડિકાધારી, (દતુવલિયા) ફળભોજી, (ઉમ્મજગા) એકવાર
પાણીમા ડુબકી મારીને સ્નાન કરવાવાળા, (સમ્મજગા) વારવાર ડુબકી મારીને

परिस्रिय-कद-मूल-तय-पत्त-पुष्प-फलाहारा जला-भिसेय-
कठिण-गायभूया आयावणाहि पचगितावेहि इगालसोल्लियं
कडुसोल्लिय पिव अप्पाणं करेमाणा वहूड वासाड परियाग
पाउणति, पाउणित्ता कालमासे काल किच्चा उक्केसेण जोड-

भुज्जते कदमूलपत्रादिनामेवोपयोगं कुर्वते ते, 'जलाभिसेय-कठिण-गाय-
भूया' जलाभिषेक-कठिन-गात्र-भूता-जगभिषेकेण कठिनं यद् गात्रं तत् प्राप्ता ये
ते तथा, 'आयावणाहि' आतापनाभि-प्रखररत्रिकराऽऽसेवनाभि, 'पचगितावेहि'
पञ्चाग्नितापै-चतसृषु दिक्षु प्रचालितैश्चतुर्भिर्गग्निभि उपगग्निगे सूर्यकिरणपञ्चमैर्ये तापास्तै,
'इगालसोल्लिय' अङ्गारपक्वम्-प्राकृत-'पच्' धातो स्थाने 'सोल' आदेशो भवति।
अङ्गारैर्निर्धूमज्जलान्तरिण्डैरिव पक्वम्, 'कडुसोल्लिय' कन्दुपक्वम्-कडु=चणकादि-
भर्जनपात्र, तत्र पक्वम्, 'अप्पाणं करेमाणा' आमान=शरारं कुर्माणा, 'वहूड वासाड
परियाग पाउणति' वहन्ति वर्षाणि पर्याय=वानप्रस्थपर्यायं पालयन्ति, पालयित्वा,

गिरे हुए या किसी के द्वारा लाये गये कद, मूल, त्वक्, पत्र, पुष्प एवं फलों का आहार
करने वाले, (जलाभिसेय-कठिण-गाय भूया) जलाभिषेक करने से जिनका शरीर कठिन
हो गया है ऐसे, (आयावणाहि पचगितावेहि इगालसोल्लिय कडुसोल्लिय पिव
अप्पाणं करेमाणा) तथा आतापना-प्रखर सूर्य की किरणों के सेवन से, पचाग्नि के
ताप बैठकर तापों के सहन करने से अगर में पक्व हुए जैसे एवं भाट में भूजे हुए जैसे
अपने शरीर को करने वाले ये वानप्रस्थ तापस जन (वहूड वासाड परियाग पाउणति)
बहुत वर्ष पर्यन्त वानप्रस्थ तापस की पर्याय का पालन करते हुए (कालमासे काल किच्चा)

लावी आपेला कद, मूल, छाल, पत्र, पुष्प, तेमज्ज इज्जने आहार करवावाणा,
(जलाभिसेय-कठिण-गाय-भूया) जलने आलिषेठ करवाथी नेना शरीर कठिण थछ
गया होय ओवा, (आयावणाहि पचगितावेहि इगालसोल्लिय कडुसोल्लिय पिव
अप्पाणं करेमाणा) तथा आतापना-प्रखर सूर्यना किरणोना सेवनथी, पथा
जिनना वच्चे ओसीने ताप सहन करवाथी, अगारमा पठावेल होय तेवा
तेमज्ज डाडलाभा लूजेल नेवा पोताना शरीरने करी नाथवावाणा ते वान-
प्रस्थ तापसजन (तापस्वीओ) (वहूड वासाड परियाग पाउणति) धण्ण वरओ
सुधी वानप्रस्थ तापसनी पर्यायनु पालन करता करता (कालमासे काल किच्चा)

जलवासिणो रुक्खमूलिया अबुभक्खिणो वाउभक्खिणो सेवालभ-
क्खिणो मूलाहारा कदाहारा तयाहारा पत्ताहारा पुप्फाहारा वीयाहारा

भूमिगृहवासिन, 'जलवासिणो' जलवासिन—ये जलं प्रविष्टा एव निवसति त,
'रुक्खमूलिया' वृक्षमूलका—तरतले ये निवसति ते, 'अबुभक्खिणो' अबुभक्षिण =
जलाहारकारिण, 'वाउभक्खिणो' वायुभक्षिण = पत्राहारा, 'सेवालभक्खिणो'
शैवालभक्षिण—शैवाल = जललता भक्षति तच्छीला—जलोपरिस्थितहृत्तिपनस्पतिविशेषभोजिन
इत्यर्थ, 'मूलाहारा' मूलाहारा—मूलानि आहरन्ति तच्छीला 'कदाहारा' कन्दाऽऽहारा =
सूरणादिकदभक्षिण, 'तयाहारा' त्वगाहारा = निम्बान्तिवग्भक्षिण, 'पत्ताहारा' पत्रा
ऽऽहारा = बिन्वादिपत्रभक्षिण, 'पुप्फाहारा' पुष्पाऽऽहारा = कुन्दगोभाञ्जनादिपुष्प-
'वीयाहारा' बीजाऽऽहारा—कूष्माण्डादिनाजभोजिन, 'परिसडिय-कद-मूल-तय-
पत्त-पुप्फ-फला-हारा' परिशटित-कन्द-मूल-त्वक्-पत्र-पुष्प-फला-ऽऽहारा—
परिशटित = केनचिदानीत स्वय पतित च परिशटितम्, तादृश कदमूलवक्पत्रपुष्पफलम्
आहरति तच्छीला—केन चित् आनीतानि तस्म्य स्वय पतितानि वा पत्रपुष्पफलान्येव

करने वाले, (जलवासिणो) जल में खड़े रहने वाले, (रुक्खमूलिया) वृक्ष के नीचे निवास
करने वाले, (अबुभक्खिणो) मात्र जल का आहार करने वाले, (वाउभक्खिणो) मात्र
वायु का ही आहार करने वाले, (सेवालभक्खिणो) मात्र शैवालका ही आहार करने वाले,
(मूलाहारा) मात्र मूल का ही आहार करने वाले, (कदाहारा) सूरणादिक कदों का आहार
करने वाले, (तयाहारा) त्वक्-छालका आहार करने वाले, (पत्ताहारा) बिन्व आदि के
पत्तों का आहार करने वाले, (पुप्फाहारा) पुष्पो का आहार करने वाले, (परिसडिय-
कद-मूल-तय-पत्त-पुप्फ-फला-हारा) तोड़ कर या स्वय लाये हुए नहीं, किंतु स्वय

निवास करवावाणा, (जलवासिणो) जलभाज उला खड़ेवावाणा, (रुक्खमूलिया)
वृक्षनी नीचे निवास करवावाणा, (अबुभक्खिणो) मात्र पानीने आधार कर
वावाणा, (वाउभक्खिणो) मात्र वायुने आधार करवावाणा, (सेवालभक्खिणो)
मात्र शैवालने आधार करवावाणा, (मूलाहारा) मात्र मूलने आधार
करवावाणा, (कदाहारा) सूरण आदि कदने आधार करवावाणा, (तयाहारा) त्वक्
छालने आधार करवावाणा, (पत्ताहारा) बीसी आदि पानने आधार करवा
वाणा, (पुप्फाहारा) पुष्पने आधार करवावाणा, (वीयाहारा) कूष्मांड आदिना
बीजने आधार करवावाणा, (परिसडिय-कद-मूल-तय-पत्त-पुप्फ-फलाहारा) तोड़ीने
अथवा पोते लावेला न डोय परतु पोतानी भेजे पड़ी गयेला अ-... डोय

ભવંતિ, તં જહા-કદપ્પિયા કુકુડયા મોહરિયા ગીયરડપ્પિયા
નચ્ચણસીલા, તે ણ ઇણં વિહારેણ વિહરમાણા વહૂઠ્ઠ વાસાઠ્ઠ
સામણ્ણપરિયાય પાઠણતિ, પાઠણિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણા-

સેસુ પન્વડયા સમણા ભવંતિ ' યાવસન્નિવેશેષુ પ્રવ્રજિતા શ્રમણા ભવન્તિ, ' ત જહા ' તથા--' કદપ્પિયા ' કાન્દર્પિકા -હાસ્યકારકા માળ્હાદય, ' કુકુડયા ' કૌકુચિકા - કુકુચેન=કુત્સિતચેષ્ટયા ચરન્તીતિ કૌકુચિકા યે ચ ભ્રૂનયનવદનકરચરણાઽઽદિભિ- માળ્હા ઇવ તથા ચેષ્ટન્તે યથા સ્વયમહસન્ત એવ પરાન હાસયન્તિ તે । ' મોહરિયા ' મૌહરિકા =વાચાલા -નાનાવિધાઽસન્વદ્ધમાણિણ ઇયર્થ । ' ગીય-રડ-પ્પિયા ' ગીત- રતિ-પ્રિયા -ગીતેન યા રતિ =ક્રીડા સા પ્રિયા યેષા તે તથા, ' નચ્ચણસીલા ' નર્તનશીલા ' તે ણ ઇણ વિહારેણ વિહરમાણા ' તે સ્વલ્પ એતેન વિહારેણ વિહરન્ત =ઉક્તમાચરણ- માચરત, ' વહૂઠ્ઠ વાસાઠ્ઠ સામણ્ણપરિયાય પાઠણતિ ' વહ્નિ વર્ષાણિ શ્રામણ્યપર્યાય= ચારિત્રપર્યાય પાલયતિ, ' પાઠણિત્તા ' પાલયિવા ' તસ્સ ઠાણસ્સ ' તસ્ય સ્થાનસ્ય=

સમણા) પ્રવ્રજિત શ્રમણ હોતે હૈં, (ત જહા) જૈસે-(કદપ્પિયા કુકુડયા મોહરિયા ગીયર- ઇપ્પિયા) કાદર્પિક-હાસ્યકારક માડ આદિ, કૌકુચિક-ભ્રૂ, નયન, વદન, કર એવ ચરણ આદિકો સે કુસિત ચેષ્ટાઈ કરકે માડો કી તરહ સ્વય ન હૈસકર દૂસરો કો હૈસાને વાલે, ગીતપૂર્વક ક્રીડા કો અધિક પસદ કરને વાલે, (નચ્ચણસીલા) નૃત્ય કરને કે સ્વભાવ વાલે, યે સવ (ઇણ વિહારેણ વિહરમાણા વહૂઠ્ઠ વાસાઠ્ઠ સામણ્ણપરિયાય પાઠણતિ) અપને ૨ પદ કે અનુસાર ઉક્ત આચરણ કો આચરણ કરતે હુણ વહુત વર્ષોતક શ્રમણપર્યાય કો પાલતે હૈં, (પાઠણિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોઘ્ય-અપઙ્કિકતા કાલમાસે કાલ

સમણા) પ્રવ્રજિત શ્રમણ થાય છે, (ત જહા) જેવાકે (કદપ્પિયા કુકુડયા મોહ- રિયા ગીય-રડ-પ્પિયા) કાદર્પિક-હાસ્યકારક (લવાયા) આદિ, કૌકુચિક-ભ્રૂ, નયન, વદન, કર તેમજ પગ આદિ વડે કુત્સિત ચેષ્ટાઓ કરી લવૈયાની પેઠે સ્વય (પોતે) ન હસતા બીજને હસાવવાવાળા, મૌહરિક-અનેક પ્રકારના અસ- બદ્ધ પ્રલાપ કરવાવાળા, ગીતયુક્ત ક્રીડાને વધારે પસદ કરવાવાળા, (નચ્ચ- ણસીલા) નૃત્ય કરવાના સ્વભાવવાળા, આ બધા (ઇણ વિહારેણ વિહરમાણા વહૂઠ્ઠ વાસાઠ્ઠ સામણ્ણપરિયાય પાઠણતિ) પોત પોતાના પદ પ્રમાણે ઉક્ત આચર- ણને આચરતા આચરતા ઘણા વરસો સુધી શ્રમણ-પર્યાયને પાળે છે (પાઠ ણિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોઘ્ય-અપઙ્કિકતા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ડમ્કોસેણ

સિણ્ણુ ઢેવેણુ ઢેવત્તાણુ ઉવવત્તારો ભવતિ । પલિઓવમ વાસ-
સહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ । આરાહગા ? ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે । સેસ
તં ચેવ ॥ સૂ. ૧૩ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે જાવ સન્નિવેસેણુ પવ્વડયા સમણા

‘કાલમાસે કાલ કિચ્છા’ કાલમાસે કાલ કૃત્વા ‘ઉક્કોસેણ જોડ્ઢિણ્ણુ ઢેવેણુ
ઢેવત્તાણુ ઉવવત્તારો ભવતિ’ ઉક્કોસેણ જ્યોતિષિકેણુ ઢેવેણુ ઢેવત્વેણોપપત્તારો ભવતિ,
‘પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ’ પન્ન્યાપમ વર્ષગતસહસ્રામ્યધિક સ્થિતિ—
વર્ષશતસહસ્રાણિ અમ્યધિકાણિ યત્ર તત્—વર્ષશતસહસ્રામ્યધિકમ્=એકલક્ષવર્ષાધિક પન્ન્યોપમ
સ્થિતિ પ્રજ્ઞતેતિ । ણિપ્પ્ય પૃચ્છતિ—એતે જ્યોતિષિકા ઢેવા ‘આરાહગા?’ આરાધકા =
પરલોકસ્વારાધકા ભવન્તિ કિમ્?, ઉત્તરમાહ—‘ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે’ નાડયમર્થ
સમર્થ = સગત, પરલોકસ્વારાધકા ન ભવતિ । અસ્યાર્થસ્તુ—અત્રૈવોત્તરાદ્વૈંડદ્દે સૂત્રે
વ્યાખ્યાત ॥ સૂ. ૧૩ ॥

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે ઇમે’ અથ ય ઇમે ‘જાવ સન્નિવે

મરણ કે અવસર મે મૃત્યુ કે વગવર્તા હો, (ઉક્કોસેણ જોડ્ઢિણ્ણુ ઢેવેણુ ઢેવત્તાણુ ઉવ
વત્તારો ભવતિ) ઉત્કૃષ્ટ રૂપ સે જ્યોતિષી ઢેવો મે ઢેવરૂપ સે ઉત્પન્ન હો જાતે હૈં । (પલિ
ઓવમ વાસસયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ) વહા પર ડનકી સ્થિતિ ૧ લાખ વર્ષ અધિક એક
પલ્લયપ્રમાણ હોતી હૈ । ગૌતમ પૂછતે હૈ—હે નાથ । (આરાહગા) યે પરલોક કે આરાધક હોતે
હૈ યા નહીં? ઉત્તર—(ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે) યે પરલોક કે આરાધક નહી હોતે હૈ ॥ સૂ. ૧૩ ॥

‘સે જે ઇમે જાવ’ ઇત્યાદિ

(સે જે ઇમે) જો યે (જાવ સન્નિવેસેણુ) ગ્રામ નગર આદિ સ્થાનો મે (પવ્વડયા

કાલ અવસરે કાલ કરીને (ઉક્કોસેણ જોડ્ઢિણ્ણુ ઢેવેણુ ઢેવત્તાણુ ઉવવત્તારો ભવતિ)
ઉત્કૃષ્ટરૂપથી જ્યોતિષી ઢેવોમા ઢેવરૂપે ઉત્પન્ન થઈ જાય છે (પલિઓવમ વાસ
સયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ) ત્યા તેમની સ્થિતિ ૧ લાખ વરસ ઉપર એક પલ્લય—
પ્રમાણ હોય છે ગૌતમ પૂછે છે કે હે નાથ । (આરાહગા) તેઓ પરલોકના
આરાધક હોય છે કે નહિ? ઉત્તર—(ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે) તેઓ પરલોકના આરા
ધક હોતા નથી (સૂ. ૧૩)

“સે જે ઇમે જાવ” ઇત્યાદિ

(સે જે ઇમે) જે (જાવ સન્નિવેસેણુ) ગામ નગર આદિ સ્થાનોમા (પવ્વડયા

મૂલમ્—સે જે ઇમે જાવ સન્નિવેસેસુ પરિવ્વાયગા
ભવતિ, ત જહા—સલા જોગી કાવિલા મિહવ્વા હંસા પરમહંસા

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે ઇમે’ અથ ય ઇમે=ઇદૃશા ‘જાવ સન્નિવેસેસુ’ યાવત્ સન્નિવેશેષુ, ‘પરિવ્વાયગા ભવતિ’ પરિવાજકા =સન્યાસિનો ભવન્તિ, ‘ત જહા’ તથા—‘સલા જોગી કાવિલા મિહવ્વા હંસા પરમહંસા વહુહદગા કુડિવ્વયા કુણ્હપરિવ્વાયગા’ સાર્યા યોગિન કાપિલા માર્ગવા હંસા પરમહંસા વહુહદકા કુટીવ્રતા કુણ્હપરિવાજકા, તત્ર સાર્યા =સાર્યમતાનુયાયિન, યોગિન—યોગશ્ચિત્તવૃત્તિનિરોધ સોઽસ્ત્યેષા તે યોગિન, ‘કાપિલ શાલ્વ સાર્ય દ્વિવિધમ્—સેશ્વર નિરીશ્વર ચ । તત્ર સેશ્વર સાલ્ય ભગવદવતાર કપિલ પ્રણીતવાન્, નિરીશ્વર સાર્ય તુ અન્યવતાર કપિલ ઇતિ સાલ્યશાલ્વાનુયાયિન’ ઇતિ વાચસ્પત્યાભિધાનકોશ । નિરીશ્વરસાર્યમતાનુયાયિન ઇતિ ભાવ । ‘મિહવ્વા’

‘સે જે ઇમે જાવ’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે ઇમે) જો યે (જાવ સન્નિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિસે લેકર સન્નિવેશ તક કે સ્થાનો મ (પરિવ્વાયગા) ^૧પરિવાજક રહેતે હૈ, જૈસે (સલા જોગી કાવિલા મિહવ્વા હંસા પરમહંસા) સાલ્ય—સાલ્યમતાનુયાયી સાધુ, યોગી—ચિત્તવૃત્તિ-નિરોધરૂપ યોગ કો પાલન કરને વાલે સાધુ, કાપિલ—નિરીશ્વર સાલ્યમતાનુયાયી સાધુ,

(૧) સાલ્ય દો પ્રકાર કે હૈ—૧ સેશ્વરસાર્ય, ૨ નિરીશ્વરસાલ્ય । સેશ્વરસાલ્ય-ઇશ્વર કો માનતા હૈ । નિરીશ્વર સાલ્ય ઇશ્વર કો નહીં માનતા હૈ । વાચસ્પત્યાભિધાનકોષ મેં એસા લિખા હૈ કિ ભગવદવતારસ્વરૂપ કપિલને ઇશ્વરવાદી સાલ્ય કો, એવ અન્યવતારવિશિષ્ટ ડસી કપિલને નિરીશ્વરવાદી સાલ્ય કો રચા હૈ ।

“સે જે ઇમે જાવ” ઇત્યાદિ

(સે જે ઇમે) જેઓ (જાવ સન્નિવેસેસુ) ગામ આકર આદિથી લઇને સન્નિવેશ સુધીના સ્થાનોમા (પરિવ્વાયગા) પરિવાજક રહે છે, જેવા કે (સલા જોગી કાવિલા મિહવ્વા હંસા પરમહંસા) સાખ્ય—સાખ્યમતાના અનુયાયી સાધુ, યોગી—ચિત્તવૃત્તિનિરોધરૂપ યોગનુ પાલન કરવાવાળા સાધુ, કાપિલ—નિરીશ્વર ^૧સાખ્યમત અનુયાયી સાધુ, માર્ગવ—ભણુ ઋષિના વશજ, (હંસા) હંસ

(૧) સાખ્ય બે પ્રકારના છે ૧ સેશ્વરસાખ્ય ૨ નિરીશ્વરસાખ્ય સેશ્વર-સાખ્ય ઇશ્વરને માને છે નિરીશ્વરસાખ્ય ઇશ્વરને માનતા નથી વાચસ્પત્ય-અભિધાન કોષમા એમ લખ્યુ છે કે ભગવાનના અવતારસ્વરૂપ કપિલે ઇશ્વરવાદી સાખ્યને તેમજ અગ્નિ—અવતાર—વિશિષ્ટ તેજ કપિલે નિરીશ્વરવાદી સાખ્ય રચ્યુ છે

લોહ્ય-અપડિકંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉક્કોસેણં સોહમ્મે
કપ્પે કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ, તર્હિં તેસિં
ગઈ, સેસં ત ચેવ, ણવરં પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમઞ્ઞહિય
ઠિઈ ॥ સૂ. ૧૪ ॥

ઉક્તસ્ય પાપસ્થાનસ્ય, 'અણાલોહ્યઅપડિકતા' અનાલોચિતાઽપ્રતિક્રાતા —અનાલો
ચિતાથ્થ તે અપ્રતિક્રાન્તા —ગુરુણા સમીપે અકૃતાઽઽલોચનકા અતएव દોષાદનિવૃત્તા इत्यर्थ ।
'કાલમાસે કાલ કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા, 'ઉક્કોસેણ સોહમ્મે કપ્પે
કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' ઉત્કર્ષેણ સૌધર્મે કપ્પે કાંદર્પિકેષુ=
હાસ્યક્રીડાકારકેષુ દેવેષુ દેવત્વેનોપવત્તારો ભવતિ, 'તર્હિં તેસિં ગઈ' તત્ર તેષા ગતિ
'સેસ ત ચેવ' શેષ તદેવ=પૂર્વોક્તમેવ બોધ્યમ્ । 'પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમઞ્ઞહિય
ઠિઈ' પલ્યોપમ વર્ષશતસહસ્રાઽમ્યધિક સ્થિતિ —લક્ષવર્ષાધિક પલ્યોપમ સ્થિતિ ॥ સૂ. ૧૪ ॥

કિચ્ચા ઉક્કોસેણ સોહમ્મે કપ્પે કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પાલન
કરતે હુણ અત સમય વે અપને ઉક્ત પાપસ્થાનો કો ગુરુ કે સમીપ આલોચના નહીં કરકે
उनसे निवृत्त नहीं होते है, इसलिए जब वे काल—अवसर मे काल करते है, तब अधिक से
अधिक सौधर्मकल्प में जो हास्यक्रीडाकारक देव है उनमें देवरूप से उत्पन्न होते हैं ।
(तर्हिं तेसिं गई सेस त चेव) वहीं पर उनकी गति आदि बतलाइ गई है । यहां पर और
भी जो कुछ वक्तव्य है वह इसी आगमके उत्तरार्ध में आठवे सूत्र की तरह समझ लेना
चाहिये । (पलिओवम वाससयसहस्समञ्जहिय ठिई) उस कल्प में उनकी स्थिति उस
पर्याय में १ लाख वर्ष अधिक १ पल्य की जानना चाहिये ॥ सू. १४ ॥

સોહમ્મે કપ્પે કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પાલન કરતા કરતા
અત સમયે તેઓ પોતાના ઉક્ત પાપસ્થાનોની ગુરુની પાસે આલોચના ન
કરવાથી તેનાથી નિવૃત્ત થતા નથી તેથી બ્યારે તેઓ કાલ અવસરે કાલ
કરે છે ત્યારે વધારેમા વધારે સૌધર્મ કલ્પમા જે હાસ્યક્રીડાકારક દેવ છે
તેમા દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે (તર્હિં તેસિં ગઈ સેસ ત ચેવ) ત્યાં તેમની ગતિ
આદિ બતાવવામા આવેલ છે અહીં ખીણુ પણ જે કાઈ વર્ણન છે તે આ
આગમના ઉત્તરાર્ધના આઠમા સૂત્રની પેઠે સમજી લેવું જોઈએ (પલિઓવમ
વાસસયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ) એ કલ્પમા તેમની સ્થિતિ તે પર્યાયમા ૧ લાખ
વરસ ઉપરાંત ૧ પલ્યની જાણવી જોઈએ (સૂ. ૧૪)

તત્થ સ્વલુ ડમે અટ્ટ સ્વત્તિયપરિવ્વાયયા ભવંતિ । ત જહા-
સીલહી સસિહારે નમ્મર્ઘે ભમ્મર્ઘેતિ ચ ॥

વિદેહે રાયા રામે વલેતિ ચ અટ્ટમે ॥ સૂ૦ ૧૫ ॥

મૂલમ્—તે ણં પરિવ્વાયા રિઉવેય—યજુવ્વેય—સામવેય-

પરાસરે । કણ્ઠે દીવાયણે ચેવ દેવગુત્તે ચ નારણ ॥ કર્ણશ્ચ કરકણ્ઠશ્ચ અમ્બહશ્ચ
પરાગર । કૃણ્ણો દ્વૈપાયનથૈવ દેવગુપ્તશ્ચ નારદ । एतेऽष्टौ ब्राह्मणपरिव्राजका । ‘તત્થ સ્વલુ
ડમે અટ્ટ સ્વત્તિયપરિવ્વાયયા ભવતિ’ તત્ર સ્વન્વિમેઽષ્ટૌ ક્ષત્રિયપરિવ્રાજકા ભવન્તિ, ‘ત જહા’
તથા—‘સીલહી સસિહારે નમ્મર્ઘે ભમ્મર્ઘેતિ ચ । વિદેહે રાયા રામેવલેતિ ચ અટ્ટમે ।’
શીલધી શશિધારો નમ્મકો ભમ્મક ઇતિ ચ । વિદેહો રાજા રામો વલ ઇતિ ચ અષ્ટમ । એતે
ષોડશ પરિવ્રાજકા લોકતો જ્ઞેયા ॥ સૂ૦ ૧૫ ॥

ટીકા—‘તે ણ પરિવ્વાયા’ ઇત્યાદિ । ‘તે ણ પરિવ્વાયા’ તે સ્વલુ

પરિવ્વાયયા ભવતિ) બ્રાહ્મણ કી જાતિ કે પરિવ્રાજક હોતે હૈ—(ત જહા) સો જૈસે
(કણ્ઠે ચ કરકઢે ચ અમ્બે ચ પરાસરે । કણ્ઠે દીવાયણે ચેવ, દેવગુત્તે ચ નારણ)
૧ કર્ણ, ૨ કરકઢ, ૩ અમ્બ, ૪ પરાસર, ૫ કૃણ્ણ, ૬ દ્વૈપાયન, ૭ દેવગુપ્ત એવ નારદ ।
(તત્થ સ્વલુ ડમે અટ્ટ સ્વત્તિયપરિવ્વાયયા) તથા યે આઠ ક્ષત્રિય જાતિ કે પરિવ્રાજક હોતે હૈ,
(ત જહા) સો જૈસે—(સીલહી સસિહારે ચ નમ્મર્ઘે ભમ્મર્ઘે તિ ચ । વિદેહે રાયા રામે વલે-
તિ ચ અટ્ટમે) શીલધી, શશિધાર, નમ્મક, ભમ્મક, વિદેહ, રાજા રામ ઓર વલ ॥ સૂ ૧૫ ॥

‘તેણ પરિવ્વાયા રિઉવેય’ ઇત્યાદિ ।

(તે ણ પરિવ્વાયા) યે ૧૬ સાધુ—પરિવ્રાજક—આઠ બ્રાહ્મણ જાતિ કે આઠ ક્ષત્રિય

ન્વાયયા ભવતિ) બ્રાહ્મણની જાતિના પરિવ્રાજક થાય છે, (ત જહા) જેમકે
(કણ્ઠે ચ કરકઢે ચ અમ્બે ચ પરાસરે । કણ્ઠે દીવાયણે ચેવ, દેવગુત્તે ચ નારણ)
૧ કર્ણ, ૨ કરકઢ, ૩ અમ્બ, ૪ પરાસર, ૫ કૃણ્ણ, ૬ દ્વૈપાયન, ૭ દેવ-
ગુપ્ત, તેમજ ૮ નારદ (તત્થ સ્વલુ ડમે અટ્ટ સ્વત્તિયપરિવ્વાયયા ભવતિ) તથા
આ આઠ ક્ષત્રિયજાતિના પરિવ્રાજક હોય છે (ત જહા) જેમ કે (સીલહી
સસિહારે નમ્મર્ઘે ભમ્મર્ઘેતિ ચ । વિદેહે રાયા રામે વલેતિ ચ અટ્ટમે) ૧ શીલધી, ૨
શશિધાર, ૩ નમ્મક, ૪ ભમ્મક, ૫ વિદેહ, ૬ રાજા, ૭ રામ તથા ૮ વલ
(સૂ ૧૫)

‘તેણ પરિવ્વાયા રિઉવેય’ ઇત્યાદિ

(તે ણ પરિવ્વાયા) આ ૧૬ સાધુ—પરિવ્રાજક—આઠ બ્રાહ્મણ જાતિ અને

વહુઉદગા કુઢિવ્વયા કળ્હપરિવ્વાયગા । તત્થ સ્વલુ ઇમે અદ્દ
માહણપરિવ્વાયગા ભવતિ, ત જહા—

કળ્ણે ય કરકંઢે ય, અંવઢે ય પરાસરે ।

કળ્ણે દીવાયણે ચેવ, દેવગુત્તે ય નારણ ॥

ભાર્ગવા—ભૃગુલોકપ્રસિદ્ધ ઋષિસ્તદ્વશજા ભાર્ગવા । ‘હસા’—હસા=પર્વતકુહરપથ્યાઽઽ
શ્રમાઽઽરામવાસિનો ભિક્ષાર્ય ચ ગ્રામં પ્રવિશન્તિ । ‘પરમહસા’ પરમહસા, એતેષુ નદી-
પુલિનસમાગમપ્રદેશેષુ વસન્તિ મરણસમયે ચીરકૌપીનકુશાશ્ચ ત્યક્ત્વા પ્રાણાન્ પરિત્યજન્તિ ।
‘વહુઉદગા’ વહુદકા, ઇમે તુ ગ્રામ એકરાત્રિકા, નગરે પચ્ચરાત્રિકા પ્રાત્તમોગાશ્ચ ભુજ્જતે
ઇતિ । ‘કુઢિવ્વયા’ કુટીવ્રતા=કુટીચરા, તે ચ કુટ્યા વર્તમાના વ્યપગતક્રોધલોભમોહા
અહંકાર વર્જયન્તિ । ‘કળ્હપરિવ્વાયગા’ કળ્ણપરિવાજકા—પરિવાજકવિશેષા એવ, નારાયણ
ભક્તિકા ઇતિ કેચિત્ । ‘તત્થ સ્વલુ ઇમે અદ્દ માહણપરિવ્વાયગા ભવતિ’ તત્ર સ્વલુ
ઇમેઽષ્ઠૌ બ્રાહ્મણપરિવાજકા ભવન્તિ । ‘ત જહા’ તથા—‘કળ્ણે ય કરકંઢે ય અંવઢે ય

ભાર્ગવ—ભૃગુ ઋષિ કે વશજ (શિષ્ય), હસ—પર્વતકી ગુફા, આશ્રમ, દેવમન્દિર તથા બગીચા
આદિ મેં નિવાસ કરને વાલે સાધુ, જો સિર્ફ ભિક્ષા કે લિયે હી ગ્રામ મેં આતે હૈં, (પરમહસા)
નદી કે તટ પર નગ્નરૂપ મેં રહને વાલે સાધુ, જો મરણ કાલ મેં ચીર, કૌપીન ઓર કુશા કો
ત્યાગ કર મરણ કરતે હૈ । (વહુઉદગા) એક રાત્ર ગ્રામ મેં પાચ રાત્રતક નગર મેં રહે તથા જો
મિલે સો સ્વાર્વે એસે વહુદક સાધુ, (કુઢિવ્વયા) કુટીવ્રત—કુટીચર—ક્રોધ, લોભ એવ મોહ
તથા અહંકાર સે રહિત હોકર પર્ણકુટી મેં રહને વાલે, (કળ્હપરિવ્વાયગા) નારાયણ કે ભક્ત
પરિવાજક—અથવા કળ્ણ કે ભક્ત પરિવાજક, (તત્થ) ઇનમે (અદ્દ) આઠ (ઇમે) ચે (માહણ

પર્વતની ગુફા, આશ્રમ તથા બગીચા આદિમા નિવાસ કરવાવાળા સાધુ, જે
માત્ર ભિક્ષા માટે જે ગામમા આવે છે (પરમહસા) નદીના તટ ઉપર નગ્ન
રૂપમા રહેનારા સાધુ, જે મરણકાલમા ચીર, કૌપીન (લગોટી) અને કુશાનો
ત્યાગ કરી મરણ પામે છે (વહુઉદગા) એક રાત્ર ગામમા, પાચ રાત્ર સુધી
નગરમા રહે તથા જે મળે તે ખાચ એવા અહુદક સાધુ, (કુઢિવ્વયા) કુટી-
વ્રત—કુટીચર—ક્રોધ, લોભ તેમજ મોહ તથા અહંકારથી રહિત થઈને પર્ણ
કુટીમા રહેવાવાળા, (કળ્હપરિવ્વાયગા) નારાયણના ભક્ત પરિવાજક, અથવા
કળ્ણના ભક્ત પરિવાજક, (તત્થ) એમા (અદ્દ) આઠ (ઇમે) —

सामयणे अण्णेषु य बहुसु वभण्णएसु य सत्थेसु सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था ॥ सू० १६ ॥

मूलम्—ते णं परिव्वायगा दाणधम्म च सोयधम्मं

‘अक्षरस्वरूपनिरूपक शास्त्र शिक्षा, तथाविधसमाचारप्ररूपक शास्त्रमेव कल्पस्तस्मिन्, ‘वागरणे’ व्याकरणे=शब्दशास्त्रे, ‘छदे’ छट्ठमि=वृत्तबोधके शास्त्रे, ‘निरुत्ते’ निरुक्ते=शब्दार्थबोधके, ‘जोइसामयणे’ ज्योतिषामयने ज्योतिषशास्त्रे, ‘अण्णेषु य बहुसु वभण्णएसु य सत्थेसु’ अयेषु च बहुषु ब्राह्मण्येषु च शास्त्रेषु-ब्राह्मणेभ्यो हितानि ब्राह्मण्यानि—वेदव्याख्यारूपाणि ब्राह्मणादानि शास्त्राणि तेषु च बहुषु शास्त्रेषु, ‘सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था’ सुपरिनिष्ठिता=परिपक्वजानाश्चापि भवन्ति ॥ सू० १६ ॥

टीका—‘ते ण परिव्वाया’ इत्यादि । ‘ते ण परिव्वाया’ ते खलु परिव्राजका, ‘दाणधम्म च सोयधम्म च तित्थाभिसेय च’ दानधर्मं च शौचधर्मं च

रूपे वागरणे छदे निरुत्ते जोइसामयणे अण्णेषु य बहुसु वभण्णएसु य सत्थेसु सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था) तथा गणित क विषय मे, शिक्षा—अक्षर के स्वरूप को निरूपण करने वाले शास्त्र मे, कल्प मे, व्याकरण शास्त्र मे, छद शास्त्र मे, निरुक्त—शब्दार्थबोधक शास्त्र मे, एवं ज्योतिष शास्त्र मे और भा अनेक बहुत से ब्राह्मणशास्त्रों मे ये परिपक्व जानशाली होते है ॥ सू १६ ॥

‘तेण परिव्वायगा’ इत्यादि

(ते ण परिव्वायगा) ये समस्त परिव्राजक (दाणधम्म च सोयधम्म च) दान धर्म की, शौचधर्म का, (तित्थाभिसेय च) तीर्थाभिषेक की (आघवेमाणा) जनता मे

ब्रह्मनारा डोय छे (सखाणे मिक्खाकप्पे वागरणे छदे निरुत्ते जोइसामयणे अण्णेषु य बहुसु वभण्णएसु य सत्थेसु सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था) तथा गणितना विषयमा, शिक्षा—अक्षरना स्वरूपने निरूपण करवावाणा शास्त्रमा, कल्पमा, व्याकरण शास्त्रमा, छद शास्त्रमा, निरुक्त—शब्दार्थबोधक शास्त्रमा, तेमज्ज ज्योतिष—शास्त्रमा अने जीण पण अनेउ ब्राह्मण शास्त्रोमा तेओ ज्ञानशाली डोय छे (सू १६)

‘तेण परिव्वायगा’ इत्यादि

(ते ण परिव्वायगा) आ समस्त परिव्राजक (दाणधम्म च सोयधम्म च) दानधर्मनी, शौचधर्मनी, (तित्थाभिसेय च) तीर्थाभिषेकनी (आघवेमाणा)

અહવ્વણવેય-ઇતિહાસપચમાણ નિઘંટુછટ્ટાણં સગોવગાણ સર-
હસ્સાણ ચતુષ્ઠં વેદાણ સારગા પારગા ધારગા સડગવી સદ્વિત-
વિસારયા, સસ્વાણે સિસ્વાકપ્પે વાગરણે છટે નિરુત્તે જોઈ-

પરિવાજકા -પ્રાગ્વર્ણિતા અષ્ઠૌ ગ્રાહ્યણપરિવાજકા, અષ્ઠૌ ત્રિયપરિવાજકા, તે કીદૃશા ?
અત્રાઽઽહ-‘ રિઊવેય-યજુઞ્વેય-સામવેય-અહવ્વણવેય-ઇતિહાસપચમાણ ’ ઋગ્વેદ-
યજુર્વેદ-સામવેદાઽથર્વવેદેતિહાસપચમાણામ્-ઋગ્વેદાત્યશ્ચ ત્રારો વેદા, તથા ઇતિહાસ પચ્ચમો-
વેપા તે ઇતિહાસપચ્ચમા તેપામ્, ‘ નિઘંટુછટ્ટાણ ’ નિઘંટુપટ્ટાણામ્-નિઘંટુર્નામ કોગ
પઠ્ઠ =પટ્-રયાપૂરકો વેપા તેપા ‘ સગોવગાણ ’ સાક્ષોપાદ્ધાનામ્-અદ્વૈરુપાદ્ધૈ સહિતાનામ્,
‘ સરહસ્સાણ ’ સરહસ્સાના=રહસ્યયુક્તાનામ્, ‘ ચતુષ્ઠં ચતુર્ણામ્, ‘ વેદાણ ’ વેદાનામ્,
‘ સારગા ’ સારકા =અયાપનદ્વારેણ પ્રવર્તકા, અથગા સ્મારકા =અન્યેષા વિસ્મૃતસ્ય
સ્મારણાત્, ‘ પારગા ’ પારગા =મપૂર્ણવેદાર્થજ્ઞાનગત, ‘ ધારગા ’ ધારકા =ધારયિતુ ક્ષમા,
‘ સડગવી ’ પડગ્ગવિદ, ‘ સદ્વિતવિસારયા ’ પઠ્ઠિતત્રવિગારદા -પઠ્ઠિતત્ર=કપિલસિદ્ધાન્ત -
તત્ર વિગારદા =પઠ્ઠિતા, ‘ સસ્વાણે ’ સસ્વાણે=ગણિતપ્રિયે ‘ સિસ્વાકપ્પે ’ શિક્ષાકલ્પે-

જાતિ કે (રિઊવેય-યજુઞ્વેય-સામવેય-અહવ્વણવેય-ઇતિહાસપચમાણ નિઘંટુછટ્ટાણ
સગોવગાણ સરહસ્સાણ ચતુષ્ઠં વેદાણ) ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદ, ઇતિહાસ,
નિઘંટુ ઇન છઠ્ઠ શાસ્ત્રોં કે તથા ઇન શાસ્ત્રોં કે ઓર મી જિતને અગ ઓર ઉપાગ હૈ ડનકે। એવ
રહસ્ય સહિત ચાર વેદોં કે (સારગા) પાઠન દ્વારા પ્રચારક હોતે હૈ, યા દૂસરોં કે લિયે
વિસ્મૃત હુણ ઇન કે સ્મારક હોતે હૈ (પારગા) સ્વય મી ઇન સબ શાસ્ત્રોં કે જ્ઞાતા હોતે હૈ,
(ધારગા) ઇન સબકી ધારણા વાલે હોતે હૈ। ડસલિયે યે (સડગવી) પડગવેદવિત્ કહે જાતે
હૈં। યે (સદ્વિતવિસારયા) પઠ્ઠિતત્ર-કપિલશાસ્ત્ર કે મી વેત્તા હોતે હૈ, (સસ્વાણે સિસ્વા

આઠ ક્ષત્રિય જાતિના (રિઊવેય-યજુઞ્વેય-સામવેય-અહવ્વણવેય-ઇતિહાસ-પચમાણ
નિઘંટુછટ્ટાણ સગોવગાણ સરહસ્સાણ ચતુષ્ઠં વેદાણ) ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ,
અથર્વવેદ, ઇતિહાસ, નિઘંટુ આ છ શાસ્ત્રોના, તથા આ શાસ્ત્રોના બીજા
પણુ જેટલા અગ અને ઉપાગ છે તેમના, રહસ્યસહિત ચાર વેદોના (સારગા)
પઠનદ્વારા પ્રચારક હોય છે, અથવા બીજાને વિસ્મરણ થયેલ હોય તો તેમને, યાદ
કરાવનારા હોય છે, (પારગા) પોતે પણ તે શાસ્ત્રો બાણુનારા હોય છે, તેથી
તેઓ (ધારગા) આ બધાની ધારણાવાલા હોય છે, તેથી તેઓ (સડગવી) પડગ
વેદવિત્ કહેવાય છે તેઓ (સદ્વિતવિસારયા) પઠ્ઠિતત્ર-કપિલશાસ્ત્રના પણ

सूलम्—तेसि णं परिव्वायगाण णो कप्पइ, अगड वा तलायं वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय

शुचय = शुद्धा 'सुडसमायारा' शुचिसमाचारा = सर्वथा शुद्धाचारा 'भविता' भूवा 'अभिसेय-जल-पूय-प्पाणो' अभिपेक-जल-पूताऽऽत्मान-अभिमन्त्रितजलै पूता = पवित्रा आत्मानो येषां ते तथा, 'अविग्गेण सग्ग गमिस्सामो' अविघ्नेन स्वर्गं गमिष्याम - अस्माकं स्वर्गगमन-निर्वाधमस्ति-इत्यर्थ ॥ सू० १७ ॥

टीका—'तेसि ण परिव्वायगाण' इत्यादि । 'तेसि ण परिव्वायगाण' तेषां स्वल्प परिव्राजकानाम्, 'णो कप्पइ अगड वा तलाय वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय वा सर वा सागरं वा ओगाहित्तए' नो कल्पतेऽष्ट वा तडाग वा नदी वा वापी वा पुष्करिणी वा दीर्घिका वा गुञ्जालिका वा सरो

हम शुचि हैं और हमारा आचार-विचार भी शुचि हैं । इस तरह शुचि होकर, अभिमन्त्रित जल से सर्वथा आत्मा को पवित्र कर हम लोग बिना किसी विघ्न के स्वर्ग में जावेंगे—हम लोगों को स्वर्गप्राप्ति निर्वाध है ॥ सू १७ ॥

'तेसि ण परिव्वायगाण' इत्यादि ।

(तेसि ण परिव्वायगाण) इन परिव्राजकों को (णो कप्पइ) इतनी बातें कल्पित नहीं है—(अगड वा तलाय वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय वा सरं वा सागर वा ओगाहित्तए) कूप में प्रवेश करना, तलाय में प्रवेश करना, नदी में प्रवेश करना, बावड़ी में प्रवेश करना, पुष्करिणी में प्रवेश करना, दीर्घिका में प्रवेश करना, गुञ्जालिका में प्रवेश करना, सरोवर में प्रवेश करना, एव समुद्र में प्रवेश करना ।

पवित्र छे, अमे शुचि छीये, अने अमारा आचारविचार पणु शुचि छे आवी रीते शुचि थछने, अभिमन्त्रित जलथी सर्वथा आत्माने पवित्र करीने अमे केछ जतना विघ्न विना स्वर्गमा जशु—अमने स्वर्गनी प्राप्ति निर्वाध छे (सू० १७)

'तेसि ण परिव्वायगाण' इत्यादि

(तेसि ण परिव्वायगाण) आ परिव्राजकेनी (णो कप्पइ) आटली बातें कल्पित नहीं (अगड वा तलाय वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय वा सर वा सागर वा ओगाहित्तए) कूपमा प्रवेश करवो, तलायमा प्रवेश करवो, नदीमा प्रवेश करवो, बावमा प्रवेश करवो, पुष्करिणीमा प्रवेश करवो, दीर्घिकामा प्रवेश करवो, गुंजालिकामा प्रवेश करवो, सरोवरमा प्रवेश

ચ તિથ્યાભિસેય ચ આઘવેમાણા પળવેમાણા પરુવેમાણા
વિહરતિ । જ ન અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ ત ન ઉદણ ય
મદ્વિયાણ ય પમ્વાલિય સુઈ ભવઈ । એવ સ્વલુ અમ્હે ચોક્વા
ચોક્વાયારા સુઈ સુઈસમાયારા ભવિત્તા અભિસેયજલપૂયપ્પાણો
અવિગ્ધેણ સગ્ગ ગમિસ્સામો ॥ સૂ૦ ૧૭ ॥

તીર્થાભિષેકશ્ચ, 'આઘવેમાણા' આર્યાત = કથયન્ત, 'પળવેમાણા' પ્રજાપયન્ત =
વોધયન્ત, 'પરુવેમાણા' પ્રરૂપયન્ત = ઉપપત્તિભિ સ્વસિદ્ધાત સ્થાપયન્તો વિહરન્તિ ।
'જ નં અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ' યત્ સન્ધસ્માક કિશ્ચિદશુચિ ભવતિ, 'ત ન ઉદણ
ય મદ્વિયાણ ય પમ્વાલિય સુઈ ભવઈ' તત્સલુ ઉદકેન ચ મૃત્તિકયા ચ પ્રક્ષાલિત શુચિ
ભવતિ = પવિત્ર ભવતિ, 'એવ સ્વલુ અમ્હે' એવ સ્વલુ વચ, 'ચોક્વા' ચોક્ષા = કૃત-
પ્રમાર્જના - વિમલદેહનેપથ્યા, 'ચોક્વાયારા' ચોક્ષાચારા = પવિત્રાચારા, અતએવ - 'સુઈ'

પુષ્ટિ કરતે હુણ (પળવેમાણા) જનતા કો યે સવ વાતે અચ્છી તરહ સમજાતે હુણ (પરુવે
માણા વિહરતિ) જનતા મે ઇનકી યુક્તિપૂર્વક પ્રરૂપણા કરતે હુણ વિચરતે રહતે હૈ ।
(જ ન અમ્હં કિંચિ 'અસુઈ ભવઈ ત ન ઉદણ ય મદ્વિયાણ ય પમ્વાલિય સુઈ ભવઈ')
વે કહતે હૈ - કિ જો કુઠ મી હમ લાગો કી દષ્ટિ મે અપવિત્ર જ્ઞાત હોતા હૈ વહ પાની સે યા
મિટ્ટી સે જવ પ્રક્ષાલિત હો જાતા હૈ તવ વહ શુચિ હો જાતા હૈ । (એવ સ્વલુ અમ્હે ચોક્વા
ચોક્વાયારા સુઈ સુઈસમાયારા ભવિત્તા અભિસેયજલપૂયપ્પાણો અવિગ્ધેણ સગ્ગ
ગમિસ્સામો) ઇસ પ્રકાર હમ લોગ ચોક્ષે હૈ ઓર હમારા આચારવિચાર મી ચોક્ષા - પવિત્ર હૈ ।

જનતામા પુષ્ટિ (પ્રચાર) કરતા થકા, (પળવેમાણા) જનતાને આ બધી વાતો
સારી રીતે સમજાવતા થકા, (પરુવેમાણા વિહરતિ) જનતામા તેમની યુક્તિ
પૂર્વક પ્રરૂપણા કરતા થકા વિચરતા રહે છે (જ ન અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ
ત ન ઉદણ ય મદ્વિયાણ ય પમ્વાલિય સુઈ ભવઈ) તેઓ કહે છે કે જે કાઈ
પણુ આપણી દષ્ટિમા અપવિત્ર જણાય છે તે પાણીથી અથવા / માટીથી જે
ધોવામા આવે તે તે શુચિ - પવિત્ર થઈ જાય છે (એવ સ્વલુ અમ્હે ચોક્વા ચોક્વા
યારા સુઈ સુઈસમાયારા ભવિત્તા અભિસેયજલપૂયપ્પાણો અવિગ્ધેણ સગ્ગ ગમિસ્સામો)
આ પ્રકારે આપણે ચોક્ષા છીએ, અને આપણા આચારવિચાર પણ ચોક્ષા -

તેસિં ણં પરિવ્રાયગાણં ણો કપ્પડ્ આસં વા હત્થિં વા ઉટ્ટં વા
ગોણિં વા મહિસં વા સ્વર વા દુરુહિત્તા ણ ગમિત્તણ્,-- ણણત્થ
વલાભિઓગેણં । તેસિં ણ પરિવ્રાયગાણં ણો કપ્પડ્ નડપેચ્છાઇ
વા જાવ માગહપેચ્છાઇ વા પેચ્છિત્તણ્ । તેસિ ણ પરિવ્રાયગાણો

‘વ્રાજકાના ન કલ્પતે’ इत्यन्वय, ‘તેસિં ણ પરિવ્રાયગાણ નો કપ્પડ્ આસ વા હત્થિં
વા ઉટ્ટ વા ગોણિં વા મહિસ વા સ્વર વા દુરુહિત્તાણ ગમિત્તણ્ ણણત્થ વલાભિઓગેણ’
તેષા સ્વલ્પ પરિવ્રાજકાના ન કલ્પતેઽશ્ચ વા હસ્તિન વોર્ટુ વા ગા વા મહિષ વા સ્વર વાઽધિરુદ્ધ સ્વલ્પ
ગતુમ્—નાન્યત્ર વલાઽભિયોગોત્—વલેન=વલાત્કારેણ ય અભિયોગ =નિયોજન—વલંવત્પારન્ત્ય-
નિયોગ इत्यर्थ, તસ્માત્, અયત્ર તેષા પરિવ્રાજકાના ગતુ ન કલ્પતે । ‘તેસિં ણ પરિ-
વ્રાયગાણ ણો કપ્પડ્ નડપેચ્છાઇ વા જાવ માગહપેચ્છાઇ વા પેચ્છિત્તણ્’ તેષા
સ્વલ્પ પરિવ્રાજકાના નો કલ્પતે નટપ્રેક્ષણમિતિ વા યાવ માગધપ્રેક્ષણમિતિ વા પ્રેક્ષિતુમ્—

ડોલી પર, અથવા શોલ્હિકા-યાનવિશેષ પર, પ્રવહ્ણ પાલકી પર, વઘી પર, એવ સ્થન્દમાનિકા-તામ-
જામ પર ચઢકર મી જાના સાધુઓં કેલિયે વર્જિત હૈ । (તેસિં ણ પરિવ્રાયગાણ ણો કપ્પડ્
આસ વા હત્થિં વા ઉટ્ટ વા, ગોણિં વા, મહિસ વા, સ્વર વા દુરુહિત્તાણ ગમિત્તણ્)
उन परिव्राजकों को घोड़े पर, हाथी पर, ऊँट पर, बैल पर, भैसा पर, एव गधे पर चढ़ कर
भी चलना वर्जित है, (णणतथ वलाभिओगेण) वलाभियोग को छोड कर । यदि कोई
हठ करके अर्थात् जवर्दस्ती से बैठावे तो दोष नहीं है । (तैसिं ण परिव्रायगाण णो
कप्पड् नडपेच्छाइ वा जाव मागहपेच्छाइ वा पेच्छित्तण्) उन परिव्राजकों को यह
भी उचित नहीं है, अर्थात् उनके आचारके अनुसार यह भी उन्हें वर्जित है कि वे

લઘને, ઉપાડીને ચાલે છે એવી ડોલી પર અથવા શોલ્હિકા નામના યાનવિશેષ
પર, પ્રવહ્ણ-પાલખી પર, બઝી પર તેમજ સ્થન્દમાનિકા-તામજામ પર
ચઢીને પણ જુ પુ સાધુઓને માટે વર્જિત છે (તેસિં ણ પરિવ્રાયગાણ ણો કપ્પડ્
આસ વા હત્થિં વા ઉટ્ટ વા ગોણિં વા મહિસ વા સ્વર વા દુરુહિત્તાણ ગમિત્તણ્)
તે-પરિવ્રાજકોને ઘોડા પર, હાથી પર, ઊંટ પર, બાળ પર, ભૈસા પર, તેમજ
ગધેડા પર ચઢીને ચાલવું વર્જિત છે (ણણત્થ વલાભિઓગેણ) બલાભિયોગ છોડીને,
જો કોઈ હઠ કરીને જબરદસ્તીથી બેસાડી દે તો દોષ નથી (તેસિં ણ પરિવ્રા-
યગાણ ણો કપ્પડ્ નડપેચ્છાઇ વા જાવ માગહપેચ્છાઇ વા પેચ્છિત્તણ્) તે પરિવ્રાજકોના

વા સર્ વા સાગરં વા ઓગાહિત્તણ, ણણથ અદ્દાણગમણેણં ।
 ણો કપ્પઈ સગડં વા જાવ સંદમાણિયં વા દુરુહિત્તાણં ગચ્છિત્તણ ।

વા સાગર વાઽધગાહિતુમ્, તત્રાવટ = કૂપ, વાપી = ચતુષ્કોણજલાશયવિશેષ, પુષ્કરિણી =
 વર્તુલાકારજલાશય, દીર્ઘિકા = આયતાકારજલાશય, ગુજાલિકા = વક્રજલાશય, સર્ =
 કૃત્રિમપદ્મયુક્તજલાશય, તેપુ પ્રવેષ્ટું સન્યાસિના ન કલ્પતે, 'ણણથ અદ્દાણગમણેણ'
 નાન્યત્રાધ્વગમનાત્ = ન ઇતિ યો નિપેધ સોઽધ્વગમનાદયત્ર, માર્ગે જલાશયપ્રવેશો ન નિષિદ્ધ
 इत्यर्थ । 'णो कप्पइ सगडं वा जाव सदमाणियं वा दुरुहित्ता णं गच्छित्तण' नो
 कल्पते शकटं वा यावत् स्थदमानिका वाऽधिरुह्य स्वल गतुम्—शकटमधिरुह्य गन्तु न कल्पते
 इत्यन्वय, यावच्छब्दादिद बोध्यम्—रथ वा यान वा युग्यं वा गिल्लि वा = पुरुषद्वयोद्विस्त-
 दोल्लिका वा 'मोल्लिका वा' यानविशेष वा प्रवहण वा शिबिकाम् वा इति, गिल्लिवा = अश्व-
 द्वयवाह्य यानविशेष वा, तथा—स्थदमानिका = शिबिकाविशेष वा, आरुह्य गतु तेषा परि-

ચાર કોને વાળે જલાશય કા નામ વાવડી, ગોલ મુહવાળે જલાશય કા નામ પુષ્કરિણી, એવ
 વિસ્તૃત આકારવાળે જલાશય કા નામ દીર્ઘિકા છે, જો જલાશય ટેડા હોતા છે તેનું નામ
 ગુજાલિકા છે । इन सब में प्रवेश करना सन्यासियों के लिये निषिद्ध है । हा (णणत्थ अद-
 दामणेण) मार्ग में चलते समय यदि कोई तालाब नदी आदि जलाशय बीच में पड जाय
 तो अगत्या उसमें होकर जाना निषिद्ध नहीं है । (णो कप्पइ सगडं वा जाव सदमाणिय
 वा दुरुहित्ता गच्छित्तण) इसी तरह शकट बैलगाड़ी पर चढ़कर भी जाना निषिद्ध है । यिहा
 'यावत्' शब्द से "रथ वा यान वा युग्यं वा गिल्लि वा" इत्यादि पाठ गृहीत हुआ है ।
 इसका मतलब इस प्रकार है—रथ पर, यान पर, घोड़े पर, दो पुरुष जिसे लेकर चलते हैं ऐसी

કરવો, તેમજ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરવો । ચારે કોરેથી ઘેરાયેલું જલાશય હોય ।
 તેનું નામ વાવ, ગોળ મુખવાળું જલાશય હોય તે પુષ્કરિણી, તેમજ વિસ્તૃત
 આકારવાળા જલાશયને દીર્ઘિકા કહે છે । જે જલાશય વાકાચુકા હોય છે તેનું
 નામ ગુજાલિકા છે । આ બધામાં પ્રવેશ કરવો એ સન્યાસીઓને માટે નિષિદ્ધ
 છે । હા (ણણત્થ અદ્દાણગમણેણ) માર્ગમાં ચાલતી વખતે જે કોઈ તળાવ નદી
 આદિ જલાશય વચ્ચે આવે તો અગત્યા તેમાં થઈને જવું નિષિદ્ધ નથી
 (જો કપ્પઈ સગડ વા જાવ સદમાણિય વા દુરુહિત્તા ગચ્છિત્તણ) આવે જ રીતે
 શકટ—બળદનું ગાડું પર ચડીને પણ જવું નિષિદ્ધ છે । અહીં યાવત્—
 શબ્દથી "રથ વા યાન વા યુગ્ય વા ગિલ્લિ વા" ઇત્યાદિ પાઠ ગ્રહણ કર્યો છે
 એની મતલબ એ છે કે—રથ પર, યાન પર, ઘોડા પર, બે માણસો જેને

। कहाइ वा जणवयकहाइ वा अणत्थदंड करित्तए । तेसि ण परि-
। विवायगाण णो कप्पइ अयपायाणि वा तउयपायाणि वा तव-
। पायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपायाणि
वा सुवर्णपायाणि वा अण्णयरणि वा बहुमुल्लाणि धारित्तए,

। कथा' इति वा, 'चोरकथा' इति वा, 'जनपदकथा' इति वाऽनर्थदण्ड कर्तुम्—स्त्र्यादीना
कथा कर्तुं न कल्पन्ते, तथा—अनर्थदण्डमपि कर्तुं न कल्पते । 'तेसि ण परिव्वायगाण
णो कप्पइ अयपायाणि वा तउयपायाणि वा तवपायाणि वा जसदपायाणि वा
सीसगपायाणि वा रूपपायाणि वा सुवर्णपायाणि वा अण्णयरणि वा बहुमुल्लाणि
धारित्तए' । तेषां स्वल्प परिभाषकानां नो कल्पते—अय पात्राणि वा त्रपुकपात्राणि वा ताम्र-
पात्राणि वा जय दपात्राणि वा सीसकपात्राणि वा रूपपात्राणि वा सुवर्णपात्राणि वा अन्यतराणि
वा बहुमूल्यानि धारयितुम्, तत्र—अय पात्राणि—लोहपात्राणि, त्रपुकपात्राणि—त्रप्वेव त्रपुक्
'रौण' इति ख्यात् तस्य पात्राणि, अन्यत् सर्वं सुगमम् । 'णण्णत्थ अलाउपाएण वा

वा) चोरकथा एव जनपदकथा, (तेसि ण परिव्वायगाण णो कप्पइ) ये कथाएँ भी
। उन परिभाषकों के लिये कल्पित नहीं है, कारण कि इन कथाओं के करने से (अणत्थदंड
'करित्तए') अनर्थदंड का बंध होता है—ये कथाएँ अनर्थदंड करानेवाली हैं । (अयपायाणि
वा तउयपायाणि वा तवपायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपा-
याणि वा सुवर्णपायाणि वा अण्णयरणि वा बहुमुल्लाणि धारित्तए तेसि परिव्वा-
यगाण णो कप्पइ) लोह के पात्र, त्रपु के पात्र, तावे के पात्र, जसद के पात्र, सीसे के
पात्र, लाली के पात्र, सुवर्ण के पात्र तथा और भी धातु के बहुमूल्य पात्र उन साधुओं को

। णो । कप्पइ) आ । कथाओ । पछु ते परिभाषकेने भाटे कल्पित नथी, कारण । के
। ओ । कथाओ । करवाथी । (अणत्थदंड करित्तए) । अनर्थदंड उने अध थाय छे—आ
। कथाओ । अनर्थदंड करवावावाणी छे (अयपायाणि वा तउयपायाणि वा तव-
। पायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपायाणि वा सुवर्णपायाणि वा
अण्णयरणि वा बहुमुल्लाणि धारित्तए तेसि परिव्वायगाण णो कप्पइ) लोहानु पात्र
। त्रपु- (कासा)नु पात्र, ताम्रानु पात्र, जसदनु पात्र, सीसानु पात्र, आदीनु
। पात्र, सुवर्णनु पात्र, तथा भीछ धातुना बहुमूल्य पात्र राखवा ओ साधु
ओने पोताना आहार विहार भाटे कल्पित नथी । (णण्णत्थ अलाउपाएण वा

કપ્પડ હરિયાણ લેસણયા વા ઘટ્ટણયા વા થમણયા વા લૂસણયા
વા ઉપ્પાડણયા વા કરિત્તણ. તેસિ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પડ
ઇત્થિકહાઇ વા ભત્તકહાઇ વા દેસકહાઇ વા રાયકહાઇ વા ચોર-
કહાઇ વા જણવયકહાઇ વા અણત્થદડ કરિત્તણ. તેષા પરિ-
વ્રાજકાના નો કલ્પતે.

નટોદાના ગીતનૃત્યાદિકાનિ પ્રેક્ષિતું તેષા પરિવ્રાજકાના ન કલ્પતે. તેસિ પરિવ્વાયગાણ
ણો કપ્પડ હરિયાણ લેસણયા વા ઘટ્ટણયા વા થમણયા વા લૂસણયા વા ઉપ્પાડણયા
વા કરિત્તણ. તેષા સ્વલ્પ પરિવ્રાજકાના નો કલ્પતે હરિતાના = વનસ્પતીના સ્લેષણતા વા ઘટ્ટનતા
વા સ્તમ્ભનતા વા લૂપણતા વોપાટનતા વા, સ્લેષણતાદો સર્વત્ર સ્વાયે તન્, સ્લેષણાદિકમિત્યર્થ.
સ્લેષણ = સ્પર્શ, ઘટ્ટનતા = ઘટ્ટન-સઘર્ષણમ્, સ્તમ્ભનતા = સ્તમ્ભન-હસ્તાદિના ડવરોધ, શાસ્ત્ર
પલ્લવાદીના મોટનમ્, ઝર્વાકરણ ચ, લૂપણતા-લૂપણ = હસ્તાદિના પનકાદે સમાર્જનમ્,
તેસિ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પડ ઇત્થિકહાઇ વા ભત્તકહાઇ વા દેસકહાઇ વા
રાયકહાઇ વા ચોરકહાઇ વા જણવયકહાઇ વા અણત્થદડ કરિત્તણ. તેષા પરિ-
વ્રાજકાના નો કલ્પતે- 'લીકથા' इति वा, 'भक्तकथा' इति वा 'देशकथा' इति वा, 'राज-

નટો કા એવ માગધ આદિકો કા खेल-तमासा नहीं देखे और उनके गीत नृत्य आदि नहीं
सुने। (हरियाण लेसणया वा घट्टणया वा थमणया वा लूसणया वा उप्पाडणया
वा करित्तण) हरितमनस्पति का स्पर्श करना, सघर्षण करना, हस्तादिक द्वारा अवरोध
करना, शाखा एव उनके पत्ते आदिकों को ऊँचा करना अथवा उन्हें मोड़ना, हस्त आदि के
द्वारा पनक आदि का समार्जन करना, ये सब बातें भी (तेसि परिव्वायगाण णो कपपड)
उन परिव्राजकों के लिये कल्पित नहीं है (इत्थिकहाइ वा भत्तकहाइ वा देसकहाइ वा
रायकहाइ वा) लीकथा, भक्तकथा, देशकथा, राजकथा (चोरकहाइ वा जणवयकहाइ

આચાર અનુસાર એ પણ તેમને વર્જિત છે, કે તેઓ નટોના તેમજ- માગધ
આદિકોના ખેલ-તમાસા જુઓ નહીં, અને તેમના ગીત નૃત્ય આદિ સાંભળે નહીં
(હરિયાણ લેસણયા વા ઘટ્ટણયા વા થમણયા વા લૂસણયા વા ઉપ્પાડણયા વા કરિત્તણ)
હરીલી મનસ્પતિનો સ્પર્શ કરવો, રસ ઘર્ષણ કરવું, હાથેથી અવરોધ કરવો, શાખા
તેમજ તેના પત્તે આદિકોનો ઉચ્ચ કરવા, અથવા મરડવા, હાથેથી આદિથી
લીલ-ફૂલ આદિનું રસ માજન કરવું, આ બધી વાતો પણ (તેસિ પરિવ્વાયગાણ
ણો કપ્પડ) તે પરિવ્રાજકો માટે કલ્પિત નથી (ઇત્થિકહાઇ વા ભત્તકહાઇ વા
દેસકહાઇ વા રાયકહાઇ વા) લીકથા, ભક્તકથા, દેશકથા, રાજકથા, (ચોરક
હાઇ વા જણવયકહાઇ વા) ચોરકથા તેમજ અણત્થદડકથા (તેસિ-ણ પરિવ્વાયગાણ

ગણ્ણત્થ અલાહપાણ વા દારુપાણ વા મદ્ધિયાપાણ । વા ।
 તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પહ અયબંધનાણિ જાવ વહુમુલ્લાણિ
 ધારિત્તે । તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં ણો કેપ્પહ ણાણાવિહ-વણ્ણ-રાગ-
 રત્તાઇં વત્થાઇં ધારિત્તે, ગણ્ણત્થ ઇગાણ ધાઉરસાણ । તેસિં ણં પરિ-

દારુપાણ વા મદ્ધિયાપાણ વા ' નાઽયત્રાઽગ્રાનુપાત્રાદ વા દારુપાત્રાદા મૃત્તિકાપાત્રાદા,
 ' ન'ઇતિ પૂર્વોક્તો નિષેધ -તુમ્બીપાત્રાત્ કાષ્ઠનિર્મિતપાત્રાત્, મૃત્તિકાપાત્રાદાઽન્યત્ર । તુમ્બી-કાષ્ઠ-
 મૃત્તિકાપાત્રાણિ તુ મત્યાસિના કલ્પતે इति गाव. । ' તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ
 અયબંધનાણિ વા જાવ વહુમુલ્લાણિ ધારિત્તે ' તેવા સ્વલ્પ પરિમાત્રકાનામ્ અવોક્તવ્યમાનિ=
 લૌહ-વધનયુક્તાનિ પાત્રાણિ, ચાવચ્છન્દાત્-ત્રપુતાત્રાદિવધનયુક્તાનિ પાત્રાણિ, તથા, વહુ
 મૂલ્યાનિ અયાન્યપિ વધનાનિ ધારયિતુ તેવા સન્યાસિના ન કલ્પતે । ' તેસિં ણ પરિવ્વાય
 ગાણ ણો કપ્પહ ણાણાવિહ-વણ્ણ-રાગ રત્તાઇ વત્થાઇ ધારિત્તે ' તેવા સ્વલ્પ પરિમાત્રકાના

અપને આહાર-વિહાર આદિ કે લિયે રક્ષના કલ્પિત નહીં હૈ । (ગણ્ણત્થ અલાહપાણ વા
 મદ્ધિયાપાણ વા) તુમ્બી, કાષ્ઠનિર્મિત કમળડલુ, અથવા મિટ્ટીકા પાત્ર, ચે હી ઉન્હેં રક્ષના
 કલ્પતા હૈ । (અયબંધનાણિ જાવ વહુમુલ્લાણિ ધારિત્તે તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં ણો
 કપ્પહ) તથા-લૌહ કે વધન સે યુક્ત પાત્ર, ત્રપુ કે વધન સે યુક્ત પાત્ર, તાંબે કે વધન સે
 યુક્ત પાત્ર, જસદ કે વધન સે યુક્ત પાત્ર, સીસે કે વધન સે યુક્ત પાત્ર, ચાંદી કે વધન સે
 યુક્ત પાત્ર, સુવર્ણ કે વધન સે યુક્ત પાત્ર તથા ઔર મી વહુમૂલ્ય વધન સે યુક્ત પાત્રે इन
 સાધુઓં કો કલ્પિત ત્હીં વતલાયા गया है । (તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ ણાણા
 વિહ-વણ્ણ-રાગ-રત્તાઇ વત્થાઇ ધારિત્તે ગણ્ણત્થ ઇગાણ ધાઉરસાણ) અનેક પ્રકાર

દારુપાણ વા મદ્ધિયાપાણ વા) તૂંબી, લાહડાનુ । અનેહુ ઠમડળ... અથવા
 માટીનુ પાત્ર એજ તેઓએ રાખવુ ઠલિપત છે (અયબંધનાણિ જાવ વહુમુલ્લાણિ
 ધારિત્તે તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પહ) તથા લોહના બધનથી યુક્ત પાત્ર,
 ત્રપુના બધનથી યુક્ત પાત્ર, તાંબાના બધનથી યુક્ત પાત્ર, જસદના બધનથી
 યુક્ત પાત્ર, સીસાના બધનથી યુક્ત પાત્ર, ચાંદીના બધનથી યુક્ત પાત્ર,
 સુવર્ણના બધનથી યુક્ત પાત્ર તથા ખીલ પખ બહુમૂલ્ય (કીમતી) ધાતુના બધનથી
 યુક્ત પાત્ર સાધુઓને માટે ઠલિપત બતાવેલ નથી । (તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણ
 ણો કપ્પહ ણાણાવિહ-વણ્ણરાગ-રત્તાઇ વત્થાઇ ધારિત્તે, ગણ્ણત્થ ઇગાણ ધાઉરસાણ)

પરિવાયગાળ ણો કપ્પડ અગલુણ વા ચદણેણ વા કુકુમેણ વા
ગાય અણુલિપિત્તણ, ણણતથ એકાણ ગગામટ્ટિયાણ ॥ સૂ. ૧૮ ॥

મૂલમ્—તેસિ ણ પરિવાયગાળ કપ્પડ માગહણ પત્થણ

‘તેસિ ણ પરિવાયગાળ ણો કપ્પડ—અગલુણ વા ચદણેણ વા કુકુમેણ વા ગાય
અણુલિપિત્તણ’ તેણ સ્વલ પરિવાજકાના નો કપ્પડગરણા વા ચન્દનેન વા કુકુમેન વા
ગાત્રમનુલેપ્તુમ્—સુગાંધિત્રયેણ ગાત્રાનુલેપન સન્યાસિના ન કપ્પડેતેત્યર્થ, ‘ણણતથ
એકાણ ગગામટ્ટિયાણ’નાન્યત્રૈકસ્યા ગદ્ધામૃત્તિકાયા—એકા ગદ્ધામૃત્તિકા વર્જયિત્વાન્ય
નિષેધેત્યર્થ ॥ સૂ. ૧૮ ॥

ટીકા—‘તેસિ ણ’ ઇત્યાદિ । ‘તેસિ ણ’ તેણ સ્વલ ‘પરિવાયગાળ
કપ્પડ માગહણ પત્થણ જલસ્સ પડિગ્ગાહિત્તણ’ પરિવાજકાના કપ્પડે માગધ પ્રસ્થ
જલસ્ય પરિગ્રહીતુમ્, પ્રસ્થ પરિમાણવિશેષ, તથાહિ—‘દો અસઈઓ પસઈ, દોહિં પસઈહિં

उनके लिये पहिरना अर्जित है । (तेसिं ण परिवायगाण णो कप्पड अगलुण व
चदणेण व कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तण णणतथ एकाण गगामट्टियाण) तथा
उन परिव्राजकों के लिये अगुरु से, चंदन एव कुकुम से शरीर पर लेप करना भी निषिद्ध
है । सिर्फ यदि वे लेप करना चाहें तो एक मात्र गंगा की मिट्टी का लेप कर
सकते हैं ॥ सू. १८ ॥

‘તેસિ ણ’ ઇત્યાદિ ।

(તેસિ ણ પરિવાયગાળ) उन प्रत्येक परिव्राजकों को अपने उपयोग में लाने
के वास्ते (मागहण पत्थण जलस्स पडिग्गाहित्तण कप्पड) केवल मगधदेश—प्रचलित
प्रस्थप्रमाणमात्र जल लेना कल्पता है । प्रस्थ एक माप का नाम है । कहा भी है—दो

चदणेण वा कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तण णणतथ एकाण गगामट्टियाण) तथा ते
परिव्राजकाने भाटे अगुरुथी, चंदनथी तेभज्ज कुकुथी शरीर पर लेप करवो
पणु निषिद्ध छे जे ते लेप करवा चाहे तो ओइमात्र गगानी भाटीने लेप
करी शके छे (सू. १८)

“તેસિ ણ” ઇત્યાદિ

(તેસિ ણ પરિવાયગાળ) તે प्रत्येक परिव्राजकाने घेताना उपयोगमा
लेवा भाटे (मागहण पत्थण जलस्स पडिग्गाहित्तण कप्पड) मगध देशमा प्रच
लित प्रस्थप्रमाणमात्र जल लेवु नदये छे ‘प्रस्थ’ ओइ मापनु नाम छे

તુડિયાણિ વા અંગયાણિ વા કેઝરાણિ વા કુંડલાણિ વા મહદં
વા ચૂલામણિ વા પિણદિત્તણ, ણણતથ એગેણં તંવિણં પેવિણં ।
તેસિ ણ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ ગથિમવેદિમપૂરિમસઘાઈમે
ચઽવિવહે મલ્હે ધારિત્તણ, ણણતથ એગેણ કણ્ણપૂરેણં । તેસિ ણ

ત્રુટિકાણિ વા, અહ્લદાણિ=કેયૂરાણ વા, કુણ્ડાણિ વા, મુકુટ વા, ચૂડામણિ વા પિનદુમ્,
હારાદીણિ તેષા પરિવાજકાના ન કલ્પતે પરિધાતુમિત્યર્થઃ । ણણતથ એગેણ તંવિણં
પેવિણં ' નાન્યત્રૈકસ્માત્તાપ્રમયાત્પવિત્રકાત્—તાપ્રમયમહુલોચક પવિત્રકનામક તુ તેષા
પરિધર્તુ કલ્પતેતિ ભાવ । ' તેસિ ણ પરિવ્વાયગાણ, ણો કપ્પહ ગથિમ-વેદિમ-
પૂરિમ-સઘાઈમે ચઽવિવહે મલ્હે ધારિત્તણ ' તેષા સ્વલ્પ પરિવાજકાના નો કલ્પન્તે પ્રન્થિમ-
વેદિમ-પૂરિમ-સઘાતિમાણિ ચતુર્વિધાણિ માન્યાણિ ધારયિતુમ્—પ્રથેન=પ્રન્થનેન નિર્વૃત્ત=નિર્મિત
માલારૂપ પ્રન્થિમમ્; વેષ્ટેન=વેષ્ટનેન નિર્વૃત્ત વેદિમમ્, પૂરિમ=પૂરણેન નિર્વૃત્તમ્, સઘાતેન
નિર્વૃત્ત સઘાતિમમ્, એતાણિ ચતુર્વિધાણિ માન્યાણિ ધારયિતુ ન કલ્પન્તે इत्यર્થ, ' ણણતથ
એગેણ કણ્ણપૂરેણ ' નાન્યત્રૈકસ્માત્કર્ણપૂરકાત્—એક પુષ્પમય કર્ણપૂર તેષા ન નિષિદ્ધમિતિ ભાવ ।

રણ વિશેષ હૈ), પ્રાલબ, ત્રીન લરકા હાર, કટિસૂત્ર, દશમુદ્રિકાઈ, કટક, ત્રુટિક-બાજૂબધ,
અગદ, કેયૂર, કુંડલ, મુકુટ, ચૂડામણિ, ઇનકા પહિરના મી ઇન સાધુઓ કો કલ્પતા નહીં
હૈ । એક તાવે કી અગૂઠી હી ઇન્હે હાથ કી અગુલી મેં ધારણ કરના કલ્પતા હૈ । (તેસિ
ણ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ ગથિમ-વેદિમ-પૂરિમ-સઘાઈમે ચઽવિવહે મલ્હે
ધારિત્તણ, ણણતથ એગેણ કણ્ણપૂરેણ) ઇન પરિવાજકો કો ગૂથ કર બનાઈ ગઈ, વેષ્ટિત
કર બનાઈ ગઈ, એવં પરસ્પર દો પૂલો કો સયુક્ત કરકે બનાઈ ગઈ, એસી ચાર પ્રકાર કી
માલાઓ કા પહિરના મી કલ્પતા નહીં હૈ । એક પુષ્પો કા રચિત કર્ણપૂલ હી કાન મેં

હાર, કટિસૂત્ર, દશ મુદ્રિકાઓ (વી ટી), કટક, ત્રુટિક-બાજૂબધ, અગદ કેયૂર,
કુંડલ, મુકુટ, ચૂડામણિ, એ પહેરવું પણ આ સાધુઓને કલ્પતું નથી. એક
તાબાની અગૂઠી જ તેણે હાથની આગળીમા ધારણ કરવી કલ્પે છે (તેસિ ણ
પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ-ગથિમ-વેદિમ-પૂરિમ-સઘાઈમે ચઽવિવહે મલ્હે ધારિત્તણ
ણણતથ એગેણ કણ્ણપૂરેણ) આ પરિવાજકોને શુ થીને બનાવેલી, વેષ્ટિત કરીને બના
વેલી, સ આ ઉપર પૂરીને બનાવેલી તેમજ પરસ્પર બે પુષ્પોને જોડીને બના
વેલી એવી ચાર પ્રકારની માલાઓ પહેરવી કલ્પતી નથી સિદ્ધ પુષ્પોનું એક
કર્ણપૂલ જ તેમને કલ્પનીય છે (તેસિ ણ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પહ અમલુણ વા

ચેવ ણં અપરિપૂર્ણ, સે વિ ચ ણં દિણ્ણે ણાં ચેવ ણ અદિણ્ણે,
સે વિ ચ પિવિત્તણ, ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવાલ-
ણટ્ટાણ સિણાહત્તણ વા । તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં કલ્પહ માગહણ

સ્વચ્છ કન્પતે, નો ચેવ ચલ્લ અનુપ્રસન્નમ્, 'સે વિ ચ પરિપૂર્ણ ણો ચેવ ણ અપરિપૂર્ણ'
તદપિ ચ જલ પરિપૂર્ણ=પ્રત્યેક ગાલિત કન્પતે, નો ચેવ સ્વચ્છપરિપૂર્ણમ્, 'સે વિ ચ ણ
દિણ્ણે ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે' તદપિ ચ ચલ્લ તત્ત કન્પત, ન ચેવ સ્વચ્છદત્તમ્, 'સે વિ
ચ પિવિત્તણ ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવાલણટ્ટાણ સિણાહત્તણ વા' તદપિ
ચ પાતુ કન્પત નો ચેવ ચલ્લ હસ્તપાત્તચરુચમસપ્રશાલ્યાર્થમ્, તત્ત હસ્તો પાદો ચ પ્રસિદ્ધો । ચરુ =
અન્નપાત્ર, ચમ્મિન્ ભિક્ષાત્ર સ્થાપ્યતે । ચમસો-ઢવિંકા-પરિવેષણપાત્ર 'ચમચા' इति પ્રસિદ્ધમ્,

હૈ, અતિનિર્મલ નહીં હોત પર ગ્રાહ્ય નહીં હો સકતા । (સે વિ ચ પરિપૂર્ણ ણો ચેવ ણ
અપરિપૂર્ણ) અતિનિર્મલ હોતે પર મી વલ્લ સે છાના જાને પર હી કન્પિત કહા ગયા હૈ,
અનઢના પાની અપને ઉપયોગ મ લાને કા નિપેધ હૈ । (સે વિ ચ ણ દિણ્ણે ણો ચેવ ણ
અદિણ્ણે) ઢના હુઆ હોતે પર મા કિસી દાતા કે દ્વારા દિયા ગયા હી ગ્રહણ કરને કે
યોગ્ય રહા હૈ, પ્રિના પ્રિયા હુઆ નહીં । (સે વિ ચ પિવિત્તણ ણો ચેવ હત્થ-પાય-ચરુ-
ચમસ-પક્કવાલણટ્ટાણ) દિયા ગયા મી જલ કા ઉપયોગ કેવલ પાને કે લિયે હી કરને
કો આના હૈ, હાથ-પૈર, ચરુ-ભાજન પાત્ર ણ ચમચા ધોને કે લિયે ઉસકા ઉપયોગ પ્રિહિત
નહીં હૈ, અથાત્ત હાથ પૈર આદિ ધોને કે કામ મ ઉસકો નહીં લા સકતે, (સિણાહત્તણ વા)

અપરિપૂર્ણ) સ્વચ્છ હોવા છતાં પણ અતિનિર્મળ હોય તો જ ગ્રાહ્ય થઈ
શકે છે, અતિનિર્મળ ન હોય તો ગ્રાહ્ય થઈ શકતું નથી (સે વિ ચ પરિ-
પૂર્ણ ણો ચેવ ણ અપરિપૂર્ણ) અતિનિર્મળ હોવા છતાં પણ વસ્ત્રથી ગળાએલું
હોય તો જ કલ્પિત ઢહેલું છે વગર ગળાએલું પાણી પોતાના ઉપયોગમાં
લેવાનું નિષિદ્ધ છે (સે વિ ચ ણ દિણ્ણે ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે) ગળાએલું હોય
છતાં પણ કોઈ દાતા દ્વારા અપાએલું જ શુદ્ધ ઢરવા યોગ્ય ઢહેવામાં આવ્યું
છે, વગર લીધેલું નહિ (સે વિ ચ પિવિત્તણ ણો ચેવ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવા-
લણટ્ટાણ) આપેલું હોય તેવા જલનો ઉપયોગ પણ કે જ પીવા માટે જ કર-
વાની આશા છે, હાથ-પગ, ચરુ-ભોજન પાત્ર, તેમજ ચમચા ધોવા માટે
તેનો ઉપયોગ ઢરવો વિહિત નથી, અથાત્ત હાથ પગ આદિ ધોવાના કામમાં
તેનો ઉપયોગ ઢગી શકાય નહિ (સિણાહત્તણ વા) તેમજ તેનો ઉપયોગ અનાન

જલસ્સં પઢિગાહિત્તણ, સે વિ ચ વહમાણે ણો ચેવ ણં અવહ-
માણે, સે વિ ચ થિમિઓદણ ણો ચેવ ણં કદમોદણ, સે વિ ચ
વહુપ્પસણે, ણો ચેવ ણં અવહુપ્પસણે, સે વિ ચ પરિપૂણ ણો

સેડયા હોઈ.। ચઉસેડઓ ઉ કુલઓ ચઉકુલઓ પત્થઓ હોઈ ॥ ૧ ॥ ચઉપત્થમાઢય
તહ ચત્તારિ ચ આઢયા ભવે ઢોણો । ’ ટાયા-ઢે અસતી પ્રસૂતિ, ઢામ્યા પ્રસૂતિમ્યા
સેતિકા ભવતિ । ચતુપ્સેતિકસ્તુ કુલવથ્થતુપ્પુલવ પ્રસ્થો ભવતિ ॥ ૧ ॥ ચતુપ્રસ્થમાઢક
તથા ચત્તારિ આઢકાનિ ભવેદ્ ઢ્રોણ ॥ ઇતિ । માગધપ્રસ્થપરિમિત જલં સન્યાસિના પરિપ્રહીતુ
કલ્પતે ઇત્યર્થ । ‘ સે વિ ચ વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે ’ તદપિ ચ જલ વહમાન=
નવાદિસ્રોતોર્વર્તિ વ્યાપ્રિયમાણ વા પરિપ્રહીતુ કલ્પત, નો ચૈવાડવહમાનમ્ । ‘ સે વિ ચ
થિમિઓદણ ણો ચેવ ણ કદમોદણ ’ તદપિ ચ સ્તિમિતોદક નો ચૈવ રણ કદમોદકમ્,
સ્તિમિતોદક=પક્કસમ્પર્કરહિત કલ્પતે, યત્ર તુ કદમસમ્પર્કોડસ્તિ તજ્જલ ન કલ્પતે-ઇત્યર્થ,
‘ સે વિ ચ વહુપ્પસણે ણો ચેવ ણ અવહુપ્પસણે ’ તદપિ ચ જલ વહુપ્રસન્નમ્=અતિ

અસતી કી એક પ્રસૂતિ હોતી હૈ । ઢો પ્રસૂતિ કી એક સેતિકા, ચાર સેતિકાઓ કા એક
કુલવ ઓર ચાર કુલવો કા એક પ્રસ્થ હોતા હૈ । યહ પહિલે સમય મેં કાષ્ઠ કા બનતા થા ।
ચાર પ્રસ્થો કા એક આઢક ઓર ચાર આઢકા કા એક ઢ્રોણ હોતા હૈ । ઇનકે લિયે પ્રસ્થપ્રમાણ
જલ ઉપયોગ મ લેને કા વિધાન કિયા ગયા હૈ (સે વિ ચ વહમાણે ણો ચેવ ણ
અવહમાણે) વહ ઓ વહતી હુઈ નદી આદિ કા હોના ચાહિય, વિના વહતા હુઆ જલ લેના
ઉહેં નિષિદ્ધ હૈ । (સે વિ થિમિઓદણ ણો ચેવ ણ કદમોદણ) વહ ઓ યદિ સ્વચ્છ
હો તબ હી ગ્રહણ કરને યોગ્ય કહા ગયા હૈ, કદમ સે મિશ્રિત નહીં । (સે વિ ચ વહુપ્પ-
સણે ણો ચેવ ણ અવહુપ્પસણે) સ્વચ્છ હોને પર ઓ નિર્મલ હો તબ હી ગ્રાહ્ય હો સકતા

ઠહુ । પણુ છે-એ અસતીની એક-પ્રસૂતિ થાય છે એ પ્રસૂતિની એક સેતિકા,
ચાર સેતિકાઓનો એક કુલવ અને ચાર કુલવનો એક પ્રસ્થ થાય છે આ
અગાઉના સમયમ લાકડાનો બનતો હતો ચાર પ્રસ્થોનો એક આઢક અને
ચાર આઢકોનો એક ઢ્રોણ થાય છે પ્રસ્થપ્રમાણ જલના ઉપયોગનુ વિધાન
ને ઠરેલુ છે (સે વિ ચ વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે) તે જળ પણુ વહેતી નદી
આદિનુ હોવુ જોઈએ, વિના વહેતુ જલ લેવુ તેમને નિષિદ્ધ છે (સે વિ ચ
થિમિઓદણ ણો ચેવ ણ કદમોદણ) તે પણુ જો સ્વચ્છ હોય તો જ ગ્રહણ કરવા
યોગ્ય ઠહેલુ છે, ઠદમથી મિશ્રિત નહિ (સે વિ ચ વહુપ્પસણે ણો ચેવ ણ

મૂલમ્—તે ણ પરિવ્વાયગા ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહર-
માણા વહૂડ વાસાડ પરિયાયં પાઉણંતિ, પાઉણિત્તા કાલમાસે
કાલ કિન્ચા ઉક્કોસેણ વમલોઽ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ ।

ટીકા—‘તે ણ પરિવ્વાયગા’ ઇત્યાદિ । ‘તે ણ પરિવ્વાયગા’ તે સ્વલ્પ
પરિવાજકા ‘ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણા’ ણ્તદ્રૂપણ=ઉક્તરૂપણ વિહારેણ વિહરત્ત,
‘વહૂડ વાસાડ પરિયાય પાઉણતિ’ વહુનિ વર્ષાણિ પર્યાય પાલયતિ, ‘પાઉણિત્તા
કાલમાસે કાલ કિન્ચા’ પાલયિત્વા કાલમાસે કાલ કૃત્વા ‘ઉક્કોસેણ વમલોઽ કપ્પે
દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ’ ઉક્કોસેણ વ્રહ્મલોકે નન્ધ દેવત્તેનોપવત્તારો ભવન્તિ, ‘તર્હિ

इस निमित्त प्राप्त किये गये जल को पान अथवा स्नान के काम में लान का
निषेध है ॥ सू. १९ ॥

- ‘તે ણ પરિવ્વાયગા’ ઇત્યાદિ ।

- (તે ણ પરિવ્વાયગા) એ પરિવાજક (ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણા) इस
प्रकार क विहार से विचरण करते हुए अर्थात् इस प्रकार की परिस्थिति में रहते हुए
(वहूड वासाड परियाय पाउणति) अपने जीवन के बहुत वर्षों को इसी पर्याय का पालन
करते २ जब व्यतीत करते हैं, तब (कालमासे काठ किन्चा) कालमास क उपस्थित होने
पर मर कर वे (उक्कोसेण) ज्यादा से ज्यादा (वमलोए कप्पे देवत्ताए उववत्तारो भवति)
ब्रह्मलोक नामक पंचमरूप में देवता की पर्याय से उत्पन्न हो जाते हैं । (तर्हि तेसिं गई
तर्हि तेसिं ठिई) वही पर उनको गति मग्न वहीं पर उनकी स्थिति शास्त्रों में वर्णित की

येव जलने पीवा अथवा स्नान કરવાના ડામમા લેવાનો નિષેધ છે (સૂ. ૧૯)

“તે ણ પરિવ્વાયગા” ઇત્યાદિ

(તે ણ પરિવ્વાયગા) એ પરિવાજક (ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણા) આ
પ્રકારના વિહારથી વિચરણ કરતા કરતા, અર્થાત્—આ પ્રકારની પરિસ્થિતિમાં
રહેતા (વહૂડ વાસાડ પરિયાય પાઉણતિ) પોતાના જીવનના ઘણા વર્ષોને એજ
પર્યાયના પાલનમાં વ્યતીત કરે છે ત્યારે (કાલમાસે કાલ કિન્ચા) કાળ આવ
સરે કાળ કરીને તેઓ (ઉક્કોસેણ) વધારેમાં વધારે (વમલોઽ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવ
વત્તારો ભવતિ) બ્રહ્મલોક નામના પાંચમા ઢગ્ગમાં દેવતાની પર્યાયથી ઉત્પન્ન
થઈ જાય છે, (તર્હિ તેસિં गई તર્હિ તેસિં ठिई) ત્યાં તેમની ગતિ તેમજ ત્યાં

આઢણ જલસ્સ પડિગ્ગાહિત્તણ, સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ
અવહમાણે, જાવ ણ અદિણ્ણે, સેવિ ય હત્થપાયચરુચમસપક્કવા-
લણઢયાણ, ણો ચેવ ણ પિવિત્તણ સિણાહિત્તણ વા ॥ સૂ. ૧૯ ॥

એતેષા પ્રક્ષાલનાર્થ સ્નાતુ વા ન કન્પતે ઇતિ। ‘તેસિં ણ પરિવ્યાયમાણ કપ્પઢ માગહણ આઢણ
જલસ્સ પડિગ્ગાહિત્તણ’ તેષા સ્વલ્પ પરિવ્રાજકાના કન્પતે માગધમાઢકં જલસ્ય પરિગ્રહીતુમ્,
‘સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે જાવ ણ અદિણ્ણે’ તદપિ ચ વહમાન
નો ચૈવ સ્વલ્પવહમાન યાવત્સ્વલ્પ અદત્તમ્, યાવચ્છબ્દાત્કર્દમરહિત, સ્વ-ઝ, વલ્લગારિતિ ચ
કલ્પતે, અવહમાનાદિક તુ ન કન્પતે ઇતિ વોચમ્। ‘સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-
પક્કવાલણઢયાણ’ તદપિ ચ હસ્ત-પાદ-ચરુ-ચમસ-પ્રક્ષાલનાર્થમ્, ‘ણો ચેવ ણ
પિવિત્તણ સિણાહિત્તણ વા’ નો ચૈવ સ્વલ્પ પાતુ સ્નાતુ વા ॥ સૂ. ૧૯ ॥

और न उसका उपयोग स्नान करने में ही किया जाता है। इसी प्रकार (तेसिं ण परि
व्यायमाण कप्पड मागहण आढण जलस्स पडिग्गाहित्तण से वि य वहमाणे णो
चेव ण अवहमाणे जाव ण अदिण्णे, से वि य हत्थ-पाय-चरु-चमस-पक्खालण
ढयाण, णो चेव ण पिवित्तण सिणाहत्तण वा) इन साधुओं के लिये मगधदेशीय प्रस्थ
प्रमाणमात्र जल ही हाथ, पैर, पात्र, चम्मच आदि धोने के लिये ग्राह्य बतलाया गया है।
वह भी बहता हुआ ही होना चाहिये-स्थिर नहीं। उसमें भी वह अतिस्वच्छ, एव वल्ल
से छना हुआ तथा दाता के द्वारा दिया गया होना चाहिये, इससे भिन्न नहीं। ऐसा जल
ही हस्त, पाद, चरु एव चमचा के धोने के काम में आ सकता है, अन्यथा नहीं। अतः

કરવામા પણ ડરી શકાય નહિ એ પ્રકારે (તેસિં ણ પરિવ્યાયમાણ કપ્પઢ માગ
હણ આઢણ જલસ્સ પડિગ્ગાહિત્તણ સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે જાવ
ણ અદિણ્ણે સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવાલણઢયાણ ણો ચેવ ણ પિવિત્તણ
સિણાહિત્તણ વા) આ સાધુઓને માટે મગધદેશીય પ્રસ્થપ્રમાણુ માત્ર જલજ
હાથ પગ પાત્ર ચમચા આદિ ધોવાને માટે ગ્રાહ્ય બતાવવામા આવ્યું છે તે
પણ વહેતું હોય તે જ હોવું જોઈએ, ન વહેતું હોય તે નહિ તેમા પણ
તે અતિસ્વચ્છ તેમજ વશથી ગાળેલું તથા દાતા દ્વારા અપાએલું હોવું
જોઈએ, તેનાથી બીજું નહિ એવું જલજ હાથ, પગ, ચરુ તેમજ ચમચાને
ધોવાના કામમા આવી શકે છે, બીજું નહિ આમ એ નિમિત્તે પ્રાપ્ત કરા

पुरिमताल णयर सपट्टिया विहाराए ॥ सू० २१ ॥

मूलम्—तए ण तेसिं परिव्वायगाण तीसे अगामि-
याए छिण्णोवायाए दीहमद्धाए अडवीए कचि देसंतरमणुपत्ताण

कृत्तेण ' गगाया महानवा उभयत कून्=उभयतटाम्बाम्, ' कपिल्लपुराओ णयराओ
पुरिमताल णयरं सपट्टिया विहाराए ' कापिन्यपुराणगगपुरिमताल नगर सप्रस्थिता
विहाराय=विहर्तुम् ॥ सू० २१ ॥

टीका—' तए ण ' इत्यादि । ' तए ण ' तत् सद्य ' तेसिं परिव्वायगाण '
तेषा परिव्राजकानाम्, ' तीसे अगामियाए ' तस्या अगामिकाया =ग्रामसम्बन्धहिताया -
गामाददूरवर्तिना इत्यर्थ, ' छिण्णोवायाए ' छिन्नापाताया =जनागमनिर्गमरहिताया -
निर्जनाया इत्यर्थ, ' दीहमद्धाए ' दध्वाऽध्वाया =दीर्घमागाया -प्रा तत्राप्रस्थिताया इत्यर्थ,
' अडवीए ' अटव्या =वनस्य ' कचि देसंतरमणुपत्ताण ' कच्चिदेसांतरमनुप्राप्तानाम्=

महाणईए उभओ कृत्तेण) गगा नदा के दोनों तटों से होकर, (कपिल्लपुराओ णयराओ
पुरिमतालणयर सपट्टिया) कापिन्यपुर नगर से पुरिमताल नगर की ओर विहार के लिये
निकले ॥ सू० २१ ॥

'तए ण' इत्यादि ।

(तए ण) इसका वाद (तेसिं परिव्वायगाणं) उन परिव्राजकों का (तीसे अगा-
मियाए अडवीए) जन कि वे चलते २ एक भयंकर अटवा में आ पहुँचे, जो ग्राम के
सम्बन्ध से सर्वथा रहित थी—ग्राम से बहुत दूर थी, (छिन्णोवायाए) इसलिये यहाँ पर मनु-
ष्यों का संचार बिल्कुल ही नहीं था, अर्थात् वह अटवा निर्जन था, (दीहमद्धाए) रास्ते इसके
बड़े निकट थे, (कचि देसंतरमणुपत्ताण) इसका थोड़ा सा हा भाग इन्होंने तय कर पाया

उपर चढ़ने (कपिल्लपुराओ णयराओ पुरिमतालणयर सपट्टिया) कापिन्यपुर
नगरथी पुरिमताल नगरनी तरद विहार भाटे नीडव्या (सू २१)

“ तए ण ” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (तेसिं परिव्वायगाण) ते परिव्राजको, (तीसे अगा-
मियाए अडवीए) व्यापारे व्यालता व्यालता ओठ लय डू अटवी (वन)मा आवी
पडोन्था के जे वन गाभना सम्बन्धी सवदा रहित डुतु—गाभथी अहुँ दूर
डुतु (छिन्णोवायाए) तेथी अडवी मनुष्योने मन्थार बिलकुल न नडोतो ओटले
के ते वन निर्जन डुतु (दीहमद्धाए) तेना गस्ता अहुँ बिगट डुता (कचि

તહિ તેસિ ગર્હ, તહિ તેસિ ઠિર્હ । દસસાગરોવમાઙ ઠિર્હ પળ્લત્તા ।
સેસં ત ચેવ ॥ સૂ. ૨૦ ॥

। મૂલમ્—તેળ કાલેળં તેળ સમણ્ણ અમ્મહસ્સ પરિ-
વ્વાયગસ્સ સત્ત અતેવાસિસયાઙ ગિમ્હકાલસમયસિ જેટ્ટામૂલમા-
સંમિ ગગાણ મહાનર્હણ ઉભઓકૂલેળ કપિલ્લપુરાઓ ણયરાઓ

તેસિ ગર્હ, તહિ તેસિ ઠિર્હ ’ તત્ર તેણ ગતિ , તત્ર તેણ સ્થિતિ । ‘ દસ સાગરોવમાઙ ઠિર્હ પળ્લત્તા ’ દસ સાગરોપમાનિ સ્થિતિ પ્રજ્ઞતા, ‘ સેસ ત ચેવ ’ શપ તદેવ ॥ સૂ. ૨૦ ॥

ટીકા—તેળં કાલેળ તેળ સમણ્ણ ’ इत्यादि । ‘ તેળ કાલેળ સમણ્ણ ’
તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ‘ અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ સત્ત અતેવાસિસયાઙ ’
અમ્મહસ્સ પરિવાજકસ્ય સમાન્તેવાસિગતાનિ=સત્તગતદરુપકા અન્તેવાસિન—શિષ્યા,
‘ ગિમ્હકાલસમયસિ જેટ્ટામૂલમાસમિ ’ ગ્રાષ્મકાલસમયે જ્યેષ્ઠામૂલમાસે=જ્યેષ્ઠાનક્ષત્રે
મૂલનક્ષત્રે વા પૂર્ણિમા યસ્મિન્ તસ્મિન્, જ્યેષ્ઠમાસે इत्यर्थ । ‘ ગગાણ મહાનર્હણ ઉભઓ-

ગર્હ હૈ । इस स्थिति का प्रमाण (दस सागरोवमाङ्) वहा १० दस सागर है, (सेस त चेव) यावत् ये आराधक नहीं होते है ॥ सू. २० ॥

‘તેળં કાલેળ તેળ સમણ્ણ’ इत्यादि ।

(તેળ કાલેળ સમણ્ણ) उस काल मे एव उस समय में (अम्महस्स परिव्वायगस्स) अम्बड नामक परिव्राजक (सन्धासा) के (सत्त अतेवासिसयाङ्) सात सौ शिष्य (गिम्हकालसमयसि) ग्राष्म काल के समय (जेट्टामूलमासमि) ज्येष्ठ मास मे (गगण

તેમની સ્થિતિ શાસ્ત્રોમા વર્ણન કરેલી છે આ સ્થિતિનુ પ્રમાણ (દસ સાગરોવમાઙ) ત્યા ૧૦ દસ સાગરનુ છે (સેસ ત ચેવ) યાવત્ તેઓ આરાધક હોતા નથી (સૂ. ૨૦)

“ તેળ કાલેળ તેળ સમણ્ણ ” इत्यादि

(તેળ કાલેળ તેળ સમણ્ણ) તે કાળમા તેમજ તે સમયમા (અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ) અમ્બડ નામના પરિવ્રાજક (સન્ધાસી)ના (સત્ત અતેવાસિસ સયાઙ) સાતસો શિષ્ય (ગિમ્હકાલસમયસિ) ગ્રીષ્મ કાળના સમયમા (જેટ્ટામૂલમા સમિ) જેઠ મહિનામા (ગગાણ મહાનર્હણ ઉભઓ કૂલેળ) ગગા નદીના બન્ને તટે

મૂલમ્—એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હ ઇમીસે અગા-
મિયાણ જાવ અડવીણ કચિ દેસતરમણુપત્તાણં સે ઉદણ જાવ
ઝીણે, ત સેય સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હ ઇમીસે અગામિયાણ

ટીકા—તે પરિવ્રજકા પરસ્પર યદવાત્પિપુસ્તત્તિર્દિશતિ—‘ એવ સ્વલુ દેવાણુ-
પ્પિયા ’ ઇત્યાન્તિ । ‘ એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! ’ ણવ સ્વલુ હે દેવાણુપ્પિયા ! ‘ અમ્હ
ઈમીસે અગામિયાણ જાવ અડવીણ ’ અસ્માકમસ્યા અગામિકાયા યાવદટ્ઠવ્યા, ‘ કચિ-
દેસતરમણુપત્તાણ સે ઉદણ જાવ ઝીણે ’ કિચ્છિદગાન્તરમણુપ્રાપ્તાના તત્ ઉદર્ક યાવત્
ક્ષીણમ્, ‘ ત સેય સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ’ તત્=નસ્માત્ શ્રેય સ્વલુ હે દેવાણુપ્પિયા ?
‘ અમ્હ ઇમીસે અગામિયાણ જાવ અડવીણ ’ અસ્માકમસ્યામગામિકાયા યાવદટ્ઠવ્યામ્,

નહીં દેસકર, (અણગમણ મદારેતિ) પરસ્પર મ એક દૂસરે કા આહ્વાન કરને લગે, (સદ્ધા-
વિત્તા એવ વયાસી) ઓર આહ્વાન કરકે ઇસ પ્રકાર વોલે ॥ સૂ૦ ૨૩ ॥

એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! ’ ઇત્યાદિ ।

(એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા !) હે દેવાણુપ્પિયો ! યહ વાત બિલકુલ ઠીક હૈ કિ
(અમ્હ ઇમીસે અગામિયાણ જાવ અડવીણ કચિદેસતરમણુપત્તાણ સે ઉદણ જાવ
ઝીણે) હમ લોગો ના, ઇસ અગામિક અટવી, મે કિ અમી જિસે થોડી હી તય કી હૈ, વહ
અપને ૨ સ્થાન સે લાયા હુઆ જલ અત્ર સમાત હો ચુકા હૈ, (ત સેય સ્વલુ દેવાણુ-
પ્પિયા ! અમ્હ ઇમીસે અગામિયાણ જાવ અડવીણ ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા
મગ્ગણગવેસણ કરિત્તણ) એસી હાલત મેં હમારે—તુમ્હારે લિયે યહી એક કલ્યાણકારક
માર્ગ હૈ કિ હમ ઇસ અગામિક ણવ નિર્જન અટવી મે સર્વ પ્રકાર સે ચારો ઓર કિસી જલ-

બોલાવવા લાગ્યા, (સદ્ધાવિત્તા એવ વયાસી) અને બોલાવી આ પ્રકારે કહેવા
લાગ્યા (સૂ૦ ૨૩)

“ એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! ” ઇત્યાદિ

(એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા !) હે દેવાણુપ્પિયો ! એ વાત બિલકુલ ઠીક છે
કે (અમ્હ ઇમીસે અગામિયાણ જાવ અડવીણ કચિ દેસતરમણુપત્તાણ સે ઉદણ જાવ
ઝીણે) આપણે આ વનમા થોડીક દૂર ચાલીને આવ્યા છીએ, અને હમણા
જરાક જ રોકાયા છીએ, ત્યાં તો પોતાના સ્થાનેથી લાવેલું પાણી સમાપ્ત
થઈ ગયું (ત સેય સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હ ઇમીસે અગામિયાણ જાવ અડવીણ
ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણ કરિત્તણ) એવી હાલતમા અમારા

से पुव्वग्गहिण उदए अणुपुव्वेण परिभुजमाणे झीणे ॥ सू० २२ ॥

मूलम्—तए णं ते परिव्वायगा झीणोदगा समाणा तण्हाए पारब्भमाणा २ उदगदायारमपस्समाणा अण्णमण्णं सदावेति, सदावित्ता एव वयासी ॥ सू० २३ ॥

कचित् प्रदेशमागताना 'से' तत् 'पुव्वग्गहिण' पूर्वगृहीतम् 'उदए' उदकम् 'अणुपुव्वेण' आनुपूर्व्येण 'परिभुजमाणे' परिभुज्यमान 'झीणे' क्षीण=क्षय प्राप्तम् ॥ सू० २२ ॥

टीका—'तए ण ते परिव्वाया' इत्यादि । 'तए ण ते परिव्वाया' तत् खलु ते परिवाजका 'झीणोदगा समाणा' क्षीणोदका सत, 'तण्हाए' तृणया=पिपासया, 'पारब्भमाणा २' प्रारम्भ्यमाणा २=पीडयमाना २—व्याकुलीभवत, व्याकुलीभावेहे तुगर्भविशेषणमाह—'उदगदायारमपस्समाणा' उदकदातारमपश्यन्त, 'तेषाम-दत्ताप्राहित्वादिति भाव, 'अण्णमण्ण सदावेति' अन्योऽन्य शब्दयन्ति=परस्परमाह्वयन्ति, शब्दयित्वा=आह्वय 'एव वयासी' एवमवादिषु—एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण वदन्ति स्म ॥ सू० २३ ॥

था कि इतने में (से पुव्वग्गहिण उदए अणुपुव्वेण परिभुजमाणे झीणे) चलतेसमय अपने स्थान से लाया हुआ जल क्रमश पीते २ खतम हो गया ॥ सू० २२ ॥

'तए ण से परिव्वाया' इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (ते परिव्वाया झीणोदगा समाणा) वे परिवाजक कि जिनका पानी बिलकुल समाप्त हो चुका है, (तण्हाए पारब्भमाणा २) पुन तृषा से अत्यंत पीडित-व्याकुल होते हुए (उदगदायारमपस्समाणा) उस समय किसी पानी ढाता को

देसतरमणुपत्ताण) तेना थोडा लाग न तेओ याट्या डे ओटलाभा (से पुव्वग्गहिण उदए अणुपुव्वेण परिभुजमाणे झीणे) यादती वणते पोताना स्थानेथी लावेस नल डणवे डणवे पीता पीता पूर थध गयु (सू २२)

“ तए ण ते परिव्वाया ” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ते परिव्वाया झीणोदगा समाणा) ते परिवाजके डे नेभना पाछी बिलकुल समाप्त थध चूक्या डे, (तण्हाए पारब्भमाणा २) तेओ तरसथी नहु न पीडित-व्याकुल थधने (उदगदायारमपस्समाणा) ते सभये डोड पाछीना ढाताने न लेवाथी (अण्णमण्ण सदावेति) परस्पर ओक भीनने

मलभमाणा दोच्चपि अणमण सदावेति, सदावित्ता
एव वयासी ॥ सू० २४ ॥

मूलम्—इह ण देवाणुप्पिया । उदगदातारो णत्थि,
तं णो खलु कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए, अदिण्णं साइ-

अणमण सदावेति ' द्वितीयमपि=द्वितीयवारमपि अयोऽन्य शब्दयन्ति, 'सदावित्ता'
शब्दयिवा 'एव वयासी' एवमवादिषु ॥ सू० २४ ॥

टीका—'इह ण देवाणुप्पिया !' इत्यादि । 'इह ण देवाणुप्पिया !' इह
खलु हे देवानुप्पिया ! 'उदगदातारो णत्थि' उदकदातारो न सन्ति । 'तं णो खलु
कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए' तत्=तस्मात् नो खलु कल्पतेऽस्माकमदत्तम् उदक
ग्रहीतुम्, 'अदिण्ण साइज्जित्तए' अदत्तम् उदक स्वादयितु=पातुम्, 'त मा ण अम्हे
इयाणि' त मा खलु वयमित्यानीम्, 'आवइकालपि' आयतिकालमपि=आगामिनि

भी पानी का दाता नहीं मिला तब उन्होने द्वितीयवार भा परस्पर में एक-दूसरे का आह्वान
किया, और आह्वान करके इस प्रकार बोले ॥ सू० २४ ॥

'इह ण देवाणुप्पिया' इत्यादि ।

(इह ण देवाणुप्पिया ! उदगदातारो णत्थि) हे देवानुप्पियों ! प्रथम तो इस
अटवी में एक भी उदकदातार नहीं है, (तं णो खलु कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए)
दूसरे-हम लोगों को अदत्त जल ग्रहण करना उचित नहीं है, (अदिण्ण साइज्जित्तए)
कारण कि अदत्त जल का पान करना हम लोगों की मर्यादा से सर्वथा विरुद्ध है । (त मा
ण अम्हे इयाणि आवइकालं पि अदिण्ण गिण्हामो अदिण्ण साइज्जामो मा ण

दातार भव्यो नहि त्वारे तेथोथे थिल्ल वार पणु परस्पर ऐकथीज्जने
बोलाव्या, बोलावीने आ प्रठारे छडेवा लाज्या (सू० २४)

"इह ण देवाणुप्पिया" इत्यादि

(इह ण देवाणुप्पिया) हे देवानुप्पियो ! प्रथम तो आ अटवीमा ऐडेथ
पाणुनि दातार नथी, (तं णो खलु कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए) थिल्ल
आपणुने अदत्त जल ग्रहण करवु उचित नथी (अदिण्ण साइज्जित्तए)
कारण हे अदत्त जलने पीवु ते आपणी मर्यादाथी सर्वथा विरुद्ध छे
(त मा ण अम्हे इयाणि आवइकालपि अदिण्ण गिण्हामो अदिण्ण साइज्जामो मा

જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણં
કરિત્તિ—ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પડિસુણેતિ,
પડિસુણિત્તા તીસે અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ
સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણં કરેતિ, કરિત્તા ઉદગદાયાર-

‘ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણ કરિત્તિએત્તિ કટ્ટુ’ ઉદકદાતુ સર્વત
સમન્તાત્ માર્ગણગવેષણ કર્તુમ્ इति कृत्वा, ‘અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પડિસુણેતિ’
અન્યોઽન્યસ્ય અત્તિકે એતમર્થે પ્રતિશૃણ્વન્તિ=સ્વીકુર્વન્તિ, ‘પડિસુણિત્તા’ પ્રતિશ્રુય ‘તીસે
અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણ કરેતિ’
તસ્યામ્ અગ્રામિકાયા યાવદટ્ઠવ્યામ્ ઉદકદાતુ સર્વત સમન્તાદ માર્ગણગવેષણ કુર્વતિ,
‘કરિત્તા’ કૃત્વા, ‘ઉદગદાયારમલભમાણા’ ઉદકદાતારમ્ અલભમાના, ‘દોચ્ચપિ

દાતા કી માર્ગણા એવ ગવેષણા કરે, (ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પડિસુણેતિ)
इस प्रकारकी की गई सलाह सबने एकमत होकर मान ली। (पडिसुणित्ता तीसे अगामि
याए जाव अडवीए उदगदायारस्स सव्वओ समता मगगणगवेषण करेति) पश्चात्
उस सलाह के अनुसार वे सब उस अग्रामिक अटवी में सर्व प्रकार से चारों ओर पानी के
देने वाले दाता की गवेषणा करने में सलग्न हो गये। (करित्ता उदगदायारमलभमाणा
दोच्चपि अण्णमण्ण सहावेति सहावित्ता एव वयासी) गवेषणा करते २ जब उन्हें कोई

તમારા માટે એ જ એક કટ્યાણુઠારક માર્ગ છે કે આપણે આ અગ્રામિક
તેમજ નિર્જન વનમાં सर्व प्रकारથી ચारे डारे डोछ जलना दातारनी मार्गण
તેમજ શોધ કરીએ (ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પડિસુણેતિ) આ
પ્રકારની કરેલી સલાહ બધાએ એકમત થઇને માની લીધી પછી (પડિ
સુણિત્તા તીસે અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગ
ગવેસણ કરેતિ) તે સલાહને અનુસરીને તે બધા તે અગ્રામિક અટવી (વન)માં
સર્વ પ્રકારથી ચारे डारे पाणी देवावाजा दातारनी शोध करवाभा सलग्न
થઇ ગયા (કરિત્તા ઉદગદાયારમલભમાણા દોચ્ચપિ અણ્ણમણ્ણ સહાવેતિ સહા
વિત્તા એવ વયાસી) શોધ કરતા કરતા પણ તેમને જ્યારે કોઇ પણ પાણીને

णियाओ य, करोडियाओ य, भिसियाओ य, छण्णालए य,
अंकुसए य, केसरियाओ य, पवित्तए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए
य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, धाउरत्ताओ य एगते एडित्ता,
गग महाणड ओगाहित्ता वालुयासथारए सथरित्ता, सलेहणा-

य ' करोटिकाश्च=मृण्मयभाजनविशेषान्, ' भिसियाओ य ' वृषिकाश्च=उपवेशनपट्टिका,
' छण्णालए य ' पण्णान्निकानि च=त्रिकाष्टिका, ' अंकुसए य ' अङ्गुलिकाश्च=आकर्षणिका-वृक्षपट्टयाद्याकर्षणसाधनविशेषान्, देवार्चने पत्रपुष्पफलाना मग्नहार्यमङ्गुलिका
उपयुज्यते, ' केसरियाओ य ' केशरिकाश्च=प्रमार्जनायाणि वस्त्रगण्डानि, ' पवित्तए य '
पवित्रकाणि=ताम्रमयमुद्रिका, ' गणेत्तियाओ य ' हस्तधार्या रुद्राक्षमाला, ' गणेत्तिया '
इति हस्तगार्यरुद्राक्षमालार्यं देगीयगच्छ, ' छत्तए य ' छत्राणि च ' वाहणाओ य '
उपानहश्च, ' पाउयाओ य ' पादुकाश्च=काष्ठपादुका, ' धाउरत्ताओ य ' धातुरत्ताश्च=
गैरिकोपरञ्जिता, शाट्टिका =न्यासिपरिधानीयवस्त्राणि, एतानि सर्वाणि ' एगते एडित्ता '
एकान्ते त्यक्त्वा, ' गग महाणड ओगाहित्ता ' गङ्गामहानदामगगाह्य=गङ्गाया महानद्यामग-
नार्य- ' वालुयासथारए सथरित्ता ' वालुकास्तारकान् सस्तार्य, ' सलेहणाञ्जुसियाण ' म्लेखना-

मिनी के बने हुए पात्रविशेषों को, वृषिकाओं-बैठने के पाटियाँ को, त्रिपाडियों को, देवों
का पूजा के लिये पत्र-पुष्पादिकों के गिराने के वास्ते सदा पास में रहनेवाली छोटी सी
अङ्गुलिका को, केशरिका को-प्रमार्जन करने के काम में आनेवाले वस्त्र के खटों को, तामे
की मुद्रियों को, सुमरिनियों को, छत्रों को, जूतों को, काष्ठ की पादुकाओं को एवं गरि-
कमातु से रक्त पहिने की धोतियों को एकान्त में छोड़कर महानदी गंगा को पारकर
(वालुयासथारए सथरित्ता) उसका तट पर वालुका का मथारा निछाँरे और उस पर

भाजाओने, करोटिकाओ-भाटीना जनेला यात्र विशेषेने, वृषिकाओ-जमेवाना
पाटलाओने, त्रिपाडिओने (घाडीने), देवोने पूजा निमित्त पत्र, पुष्प आदि
राज्या भाटे सदा पाने रहेवावाणी नानी सरणी अङ्गुलिओने, देशजिओने-
प्रमार्जन कुवाना काममा आववावाजा वस्त्रना छटओने, ताथानी
मुद्रिओने, सुमरिनिओने, छत्रोने, जूडोने, लाडडानी पादुकाओने,
तेमज जेइ रजेला पड़ेरवाना धोतियाओने ओक ठेठाणे राणी छर्ने
मङ्गानदी गङ्गाने उतरीने (वालुयासथारए सथरित्ता) तेना तट उपर देतीना

जित्तए, त मा ण अम्हे ड्याणि आवइकालं पि अदिण्णं
गिण्हामो, अदिण्ण साइज्जामो, मा णं अम्ह तवलोवे भविस्सइ।
तं सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया ! तिदंडं, कुडियाओ य, कच-

समयेऽपि 'अदिण्ण गिण्हामो' अदत्तं गृह्णीम = अदत्तमुत्कं न स्वीकुर्म, 'अदिण्ण
साइज्जामो' अदत्तं स्वादयाम = अदत्तं जलं मा स्वादयाम इत्यत्र, 'मा णं अम्ह
तवलोवे भविस्सइ' मा खलु अस्माकं तपोलोपो भविष्यति, अदत्तस्याग्रहणेऽनास्वादने
चास्माकं तपोलोपो न भविष्यतीत्यर्थः । 'त सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया !' तत् =
तस्मात् श्रेयं खलु अस्माकं हे देवानुप्रिया ! 'तिदंडं' त्रिदण्डकं 'कुडियाओ य'
कुण्डिकाश्च = कमण्डलून्, 'कचणियाओ य' काञ्चनिकाश्च = रत्नाक्षमालिका, 'करोडियाओ

अम्ह तवलोवे भविस्सइ) तथा हम सब लोगों का यह भी दृढ निश्चय है कि आगामी
काल में भी हम सब बिना दिया हुआ जल न ग्रहण करें और न उसे पियें, क्यों कि इस
प्रकार के आचरण से हमारी तपस्या का लोप हो जायगा, अतः वह भी सुरक्षित रहे इस
अभिप्राय से हममें से किसी को भी अदत्त जल ग्रहण नहीं करना चाहिये और न उसे पीना
ही चाहिये। (त सेयं खलु अम्ह देवाणुप्पिया ! तिदंडं कुडियाओ य, कचणियाओ य,
करोडियाओ य, भिसियाओ य, छण्णालए य, अकुसए य, केसरियाओ य, पवि
त्तए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, वाउरत्ताओ य,
एगते एडित्ता गग महानइ ओगाहित्ता) इसलिये हे देवानुप्रियो ! अब हम सब की भलाई
इसी में है कि हम सब त्रिदण्डों को, कमण्डलुओं को, रत्नाक्ष का मालाओं को, करोटिकाओं-

ण अम्ह तवलोवे भविस्सइ) तथा आपणें दृढनिश्चयी ठीकें डे लविध्यकाणमा
पणुं दीधेलु न डोय ओवुं जलं ग्रहणं करवुं नहिं अने पीवुं नहिं, डेमडे
ओ प्रकारना आचरणथी आपणी तपस्यानां लोपं यर्थं जशे माटे ते
सुरक्षित रहें ओवा अभिप्रायथी आपणाभाना डोर्धओ पणुं अदत्तं जलं
ग्रहणं न करवुं नोर्धओ अने ते पीवुं पणुं न लोर्धओ (त सेयं खलु अम्ह
देवाणुप्पिया ! तिदंडं, कुडियाओ य, कचणियाओ य, करोडियाओ य, केसरियाओ य,
पवित्तए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, वाउरत्ताओ
य एगते एडित्ता गग महानइ ओगाहित्ता) ओ माटे डे देवानुप्रियो ! डुवे
आपणी ललाध ओमा ज छे डे आपणें त्रिदंडोने, दम डलुओ -

णियाओ य, करोडियाओ य, भिसियाओ य, छण्णालए य,
अंकुसए य, केसरियाओ य, पवित्तए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए
य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, धाउरत्ताओ य एगंते एडित्ता,
गगं महाणडं ओगाहित्ता, वालुयासथारए सथरित्ता, सलेहणा-

य ' करोडिकाश्च=मृण्मयभाजनविशेषान्, ' भिसियाओ य ' वृषिकाश्च=उपवेशनपट्टिका,
' छण्णालए य ' पण्णालिकानि च=त्रिकाण्डिका, ' अंकुसए य ' अङ्कुशकाश्च=आकर्षणिका-वृक्षपल्लवाधाकर्षणसाधनविशेषान्, देवार्चन पत्रपुष्पफलाना समहार्यमङ्कुशका
उपयुज्यते, ' केसरियाओ य ' केसरिकाश्च=प्रमार्जनार्थानि वस्त्रखण्डानि, ' पवित्तए य ' पवित्रकाणि=तान्त्रमयमुद्रिका, ' गणेत्तियाओ य ' हस्तधार्या रत्नाक्षमाला, ' गणेत्तिया '
इति हस्तधार्यरत्नाक्षमालायां देवीयशब्द, ' छत्तए य ' छत्राणि च ' वाहणाओ य ' उपानहश्च, ' पाउयाओ य ' पादुकाश्च=काष्ठपादुका, ' धाउरत्ताओ य ' धातुरत्ताश्च=गैरिकोपरजिता, शाटिका =न्यासिपरिधानीयवस्त्राणि, ण्तानि सत्राणि ' एगंते एडित्ता ' एकांते त्यक्त्वा, ' गगं महाणडं ओगाहित्ता ' गङ्गामहानदामवगाह्य=गङ्गाया महानधामवनीर्य-
' वालुयासथारए सथरित्ता ' वालुकासस्तारकान् सस्तार्य, ' सलेहणाञ्चसियाण ' स्लेखना-

मिट्टी के बने हुए पात्रविशेषों को, वृषिकाओं-बैठने के पाटियों को, तिपाइयों को, देवों की पूजा के लिये पत्र-पुष्पादिकों के गिराने के वास्ते सदा पास में रहनेवाली छोटी सी अङ्कुशिका को, केसरिका को-प्रमार्जन करने के काम में आनवाले वस्त्र के खंडों को, तामे की मुहरियों को, सुमरिनियों को, छत्रों को, जूतों को, काष्ठ की पादुकाओं को एवं गरिकधातु से रक्त पहिरने की धोतियों को एकान्त में छोड़कर महानदी गंगा को पारकर (वालुयासथारए सथरित्ता) उसके तट पर बालुका का मथारा विशेषों और उस पर

भाजाओने, करोडिकाओ-भाटीना जनेला पात्र विशेषोने, वृषिकाओ-जिसवाना पाटलाओने, तिपाईओने (घोडीन), देवोने पूजा निमित्त पत्र, पुष्प आदि राखवा भाटे सदा पास रहैवावाणी नानी सरणी अङ्कुशिकाने, केसरिकाओने-प्रमार्जन करवाना काममा आववावाणा वस्त्रना छटकाओने, तामानी मुहरिओने, सुमरिनिओने, छत्रोने, जूताने, लाकडानी पादुकाओने, तेमज जेइ रजेला पडैरवाना धोतियाओने ओक ठेकाखे राणी छुने मडानदी जगाने उतरीने (वालुयासथारए सथरित्ता) तेना तट उपर देतीना

जित्तए, तं मा ण अम्हे इयाणि आवडकाल पि अदिण्ण
गिण्हामो, अदिण्णं साइज्जामो, मा णं अम्ह तवलोवे भविस्सइ।
तं सेयं खलु अम्ह देवाणुप्पिया ! तिदड, कुडियाओ य, कच-

समयेऽपि 'अदिण्ण गिण्हामो' अन्तं गृह्णीम = अदत्तमुत्क न स्वीकुर्म, 'अदिण्ण
साइज्जामो' अदत्त स्वादयाम = अदत्त जल मा स्वादयाम इत्यवय, 'मा ण अम्ह
तवलोवे भविस्सइ' मा खलु अस्माक तपोलोपो भविष्यति, अदत्तस्याग्रहणेऽनास्वादने
चास्माकं तपोलोपो न भविष्यतीत्यर्थ । 'त सेय खलु अम्ह देवाणुप्पिया !' तत् =
तस्मात् श्रेय खलु अस्माक हे देवानुप्रिया । 'तिदडय' त्रिदण्डक 'कुडियाओ य'
कुण्डिकाश्च = कमण्डलून्, 'कचणियाओ य' काञ्चनिकाश्च = रत्नाक्षमालिका, 'करोडियाओ

अम्ह तवलोवे भविस्सइ) तथा हम सब लोगों का यह भी दृढ निश्चय है कि आगामा
काल में भी हम सब बिना दिया हुआ जल न ग्रहण करें और न उसे पियें, क्यों कि इस
प्रकार के आचरण से हमारी तपस्या का लोप हो जायगा, अतः वह भी सुरक्षित रहे इस
अभिप्राय से हममें से किसी को भी अदत्त जल ग्रहण नहा करना चाहिये और न उसे पीना
ही चाहिये। (त सेय खलु अम्ह देवाणुप्पिया ! तिदड कुडियाओ य, कचणियाओ य,
करोडियाओ य, भिसियाओ य, छण्णालए य, अकुसए य, केसरियाओ य, पवि
त्तए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, वाउरत्ताओ य,
एगते एडित्ता गग महानइ ओगाहित्ता) इसलिये हे देवानुप्रियो ! अब हम सब की भलाई
इसी में है कि हम सब त्रिदण्डों को, कमण्डलुओं को, रत्नाक्ष का मालाओं को, करोटिकाओं-

ण अम्ह तवलोवे भविस्सइ) तथा आपणो दृढनिश्चयी ठीये डे भविष्यकालमा
पणु दीधेलु न डोय येवु जल अडणु करवु नडि अने पीवु नडि, डेमडे
ये प्रकारना आचरणथी आपणी तपस्याने लोप यर्ध जशे माटे ते
सुरक्षित रहे येवा अभिप्रायथी आपणामाना डोऽये पणु अदत्त जल
अडणु न करवु नेधये अने ते पीवु पणु न नेधये (त सेय खलु अम्ह
देवाणुप्पिया ! तिदड, कुडियाओ य, कचणियाओ य, करोडियाओ य, केसरियाओ य,
पवित्तए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, वाउरत्ताओ
य एगते एडित्ता गग महानइ ओगाहित्ता) ये माटे डे देवानुप्रिये ! डेवे
आपणी ललाध येमा ज छे डे आपणो त्रिद डाने, कम डलुयेने, रत्नाक्षनी

सथरित्ता वालुयासथारय दुरुहित्ति, दुरुहित्ता पुरत्थाभिमुहा
संपलियंकनिसण्णा करयल जाव कट्टु एवं वयासी ॥ सू० २५ ॥

मूलम्—नमोत्थु ण अरहताण जाव सपत्ताण, नमोत्थु ण

अवतीर्य 'वालुयासथारए' वालुकान्स्तारकान 'सथरति' स्तृणति, 'सथरित्ता'
सस्तीर्य 'वालुयासथारय' वालुकान्स्तारक 'दुरुहित्ति' दूरोहति=आरोहति,
'दुरुहित्ता' दूरहय=आरहय 'पुरत्थिमाभिमुहा' पौरुष्याभिमुग्ना=पूर्वन्दिमुग्ना,
'संपलियंकनिसण्णा' सम्पर्यङ्कनिषण्णा—सपर्यङ्क=पद्मासन तेन निषण्णा—पद्मासनेनो-
पविष्टा, 'करयल जाव कट्टु एवं वयासी' करतल यावत्कृत्वा=मस्तकेऽङ्गलिं कृत्वा
एवमवदन् ॥ सू० २५ ॥

टीका—'नमोत्थु ण' इत्यादि 'नमोत्थु ण अरहताण जाव सपत्ताण' नमोऽम्बुह-
दभ्यो यावत् सम्प्राप्तेभ्य, यावच्छब्दात्—आदिकरेभ्य, तार्थङ्करेभ्य स्वयस्तुद्धेभ्य—इत्यादीनि
विशेषणानि पूर्वार्धगतविंशतिपर्यन्तमूत्राद् वो यानि । सिद्धगतिनामधेय स्थान सम्प्राप्तेभ्य ।

हित्ता वालुआसथारए सथरति) उस पार कर उन लोगोंने वालुकाका सथारा पिछाया,
(सथरित्ता वालुयासथारय दुरुहित्ति) पिछाकर उसपर वे फिर चढ़ गये, (दुरुहित्ता)
चढ़कर (पुरत्थाभिमुहा संपलियंकनिसण्णा करयल जाव कट्टु एवं वयासी) पूर्व
दिशा की ओर मुँह कर पर्यङ्कासन से बैठ गये और दोनों हाथों को जोड़कर मस्तक पर
लगा इस प्रकार कहने लगे ॥ सू० २५ ॥

'णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण' इत्यादि ।

(णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण) यावत् मुक्ति प्राप्त हुए श्री अर्हत्तप्रभु को
नमस्कार हो । (समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव सपाविउकामस्स नमोत्थु ण)

अधाय ते भट्टान्दी गंगाभा प्रविष्ट थया (ओगाहित्ता वालुआसथारए सथरति)
तेने पार उरीने तेओओे आलुका (रेती) ना सथारा पिछाव्या (सथरित्ता
वालुयासथारय दुरुहित्ति) पिछावीने तेना उपर तेओे ऊठा (दुरुहित्ता) ओसीने
(पुरत्थाभिमुहा संपलियंकनिसण्णा करयल जाव कट्टु एवं वयासी) पूर्व दिशानी तरङ्ग
भोढा राणी यथं उ—आमनथी ओसी गया अने अन्ने हाथोने जोडीने मस्तक
उपर राणीने आ प्रकारे डुंढेवा लाव्या (सू २५)

'णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण' इत्यादि

(णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण) मुक्तिने प्राप्त वयेला श्री अर्हत्त
प्रभुने नमस्कार डे । (समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव सपाविउकामस्स नमो

શૂસિયાણ ભક્તપાણપડિયાઈક્ષિયાણ પાઓવગયાણ કાલં અણ-
વક્રેશ્વમાણાણં વિહરિત્તિણ્ણિ કદ્દુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અંતિણ્ણ એયમદ્ધ
પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા તિદ્ધણ્ણ ય જાવ એગંતે એદેતિ, એડિત્તા
ગગ મહાણઈ ઓગાહેતિ, ઓગાહિત્તા વાલ્લુઆસથારણ સથરતિ,

જુથાનામ્-તપસા શરીરસ્ય કૃશીકરણ મહેશ્વના તથા જુથાના=સેવિતાના-યુક્તાનામ્, 'મક્ત-
પાણ-પડિયાઈક્ષિયાણ' ભક્તપાન-પ્રત્યાગ્યાતાનામ્ 'પાઓવગયાણ' પાદપોષગતાનામ્=
છિન્નવૃક્ષવન્નિષ્પન્દતયાઽવસ્થિતાનામ્, 'કાલ અણવક્રેશ્વમાણાણ વિહરિત્તિણ્ણિ કદ્દુ' કાલ
માનવકાઙ્કતા=મરણમનિચ્છતા વિહર્તુમિતિ કૃત્વા, 'અણ્ણમણ્ણસ્સ અંતિણ્ણ એયમદ્ધ પડિસુ-
ણેતિ' અન્યોઽન્યસ્યાઽન્તિકે એતમર્થ પ્રતિશૃણ્વન્તિ=સ્વીકુર્મતિ, 'પડિસુણિત્તા' પ્રતિશ્રુત્ય
'તિદ્ધણ્ણ ય જાવ એગંતે એદેતિ' ત્રિદ્ધકાશ્ચ યાવત્ સર્વોપકરણાણિ એકાન્તે ત્યજન્તિ,
'ગગ મહાણઈ ઓગાહેતિ' ગગ્ગા મહાનદીમવગાહન્તે=અવતરતિ, 'ઓગાહિત્તા' અવગાહ=

(ભક્તપાણપડિયાઈક્ષિયાણ) ભક્તપાન કા પ્રત્યાગ્યાન કર (પાઓવગયાણ) છિન્ન-
વૃક્ષ કી તગ્હ નિશ્ચેષ્ટ હોતે હુણ (કાલ અણવક્રેશ્વમાણાણ) મરણ કી ઇચ્છા સે રહિત
હોકર (સલેહ્ણાશૂસિયાણ વિહરિત્તિણ્ણિ) સલેશ્વનાપૂર્વક મરણ કો પ્રેમ ક સાથ સેવન
કરે. (ત્તિ કદ્દુ) ઇસ પ્રકાર વિચારકર (અણ્ણમણ્ણસ્સ અંતિણ્ણ એયમદ્ધ પડિસુણેતિ)
એન લોગોને ઇસ નિર્ધારિત વાત કો સ્વીકાર કર લિયા, (પડિસુણિત્તા) સ્વાકાર કરને
કે વાદ (તિદ્ધણ્ણ ય જાવ એગંતે એદેતિ) ફિર એન સવને અપને ૨ ત્રિદ્ધ આદિ
ઉપકરણો કો એકાન્ત મેં પરિત્યક્ત કર દિયા, (એડિત્તા ગગ મહાણઈ ઓગાહેતિ)
પરિત્યક્ત કર ચુકને પર ફિર ય સવ કે સવ એસ મહાનદી ગગા મેં પ્રવિષ્ટ હુણ, (ઓગા

સ થારા બિછાવીએ, અને તેના પર (ભક્તપાણ-પડિયાઈક્ષિયાણ) ભક્તપાનના પ્રત્યા-
ગ્યાન કરીને (પાઓવગયાણ) પાદપોષગમન સથારા કરીને (કાલ અણવક્રેશ્વમાણાણ)
મરણની ઇચ્છાથી રહિત થઈને (સલેહ્ણાશૂસિયાણ વિહરિત્તિણ્ણિ) સલેશ્વના-
પૂર્વક મરણનું પ્રેમથી સેવન કરીએ (ત્તિ કદ્દુ) આ પ્રકારનો વિચાર કરી
(અણ્ણમણ્ણસ્સ અંતિણ્ણ એયમદ્ધ પડિસુણેતિ) તે લોકોએ આ નિર્ધાર કરેલી વાતનો
સ્વીકાર કરી લીધો. (પડિસુણિત્તા) સ્વીકાર કર્યા પછી (તિદ્ધણ્ણ ય જાવ એગંતે
એદેતિ) તે બધાએ પોતપોતાના ત્રિદ્ધ આદિ ઉપકરણોને એકાન્ત સ્થાનમાં
પરિત્યક્ત કરી દીધા. (એડિત્તા ગગ મહાણઈ ઓગાહેતિ) છોડી દીધા પછી તે

જીવાણ, થૂલણ પરિગ્રહે પચ્ચક્ષાણ જાવજ્જીવાણ, ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાહવાય પચ્ચ-
ક્ષામો જાવજ્જીવાણ, એવં જાવ સવ્વં પરિગ્રહં પચ્ચક્ષામો જાવજ્જી-
વાણ, સવ્વ કોહ માણ માય લોહં પેજ્જં દોસ કલ્લહં અવ્ભક્ષાણં

મૃષાવાદોઽદત્તાઽઽદાન પ્રત્યાચ્યાત યાવજ્જીવમ્, 'સવ્વે મેહુણે પચ્ચક્ષાણ જાવજ્જીવાણ સર્વં મૈથુન પ્રત્યાચ્યાત યાવજ્જીવમ્, 'થૂલણ પરિગ્રહે પચ્ચક્ષાણ જાવજ્જીવાણ' સ્થૂલ પરિગ્રહ પ્રત્યાચ્યાતો યાવજ્જીવમ્ । 'ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાહવાય પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ' ઇદાનીં વય શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્યા ઽન્તિકે સર્વં પ્રાણાતિપાત પ્રત્યાચ્યામો યાવજ્જીવમ્, 'એવં જાવ સવ્વં પરિગ્રહ પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ' એવં યાવન્ સર્વં પરિગ્રહ પ્રત્યાચ્યામો યાવજ્જીવમ્, 'સવ્વ કોહ માણ માય લોહં પેજ્જં દોસ કલ્લહ અવ્ભક્ષાણ પેસુણ પરપરિવાય અરરર માયામોસ

સમસ્ત મૃષાવાદ કા સમસ્ત અદત્તાદાન કા જીવનપર્યન્ત પરિત્યાગ કર દિયા હે, સમસ્ત મૈથુન કા યાવજ્જીવન પરિત્યાગ કર દિયા હે । સ્થૂલ પરિગ્રહ કા મી યાવજ્જીવન પરિત્યાગ કર દિયા હે । (ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાહ-
વાય પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ) અવં હસ સમય હમ સવં લોગ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવાર
કે સમીપ પુન સમસ્ત પ્રાણાતિપાત કા જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાચ્યાન કરતે હે, (એવં જાવ
સવ્વં પરિગ્રહ પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ) હસી તરહ સમસ્ત પરિગ્રહ આદિ કા મી
જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાચ્યાન કરતે હે, (સવ્વ કોહ માણ માય લોહ પેજ્જં દોસ કલ્લહ

પચ્ચક્ષાણ જાવજ્જીવાણ) એવી રીતે સમસ્ત મૃષાવાદનો અને સમસ્ત અદત્તા
દાનનો જીવનપર્યન્ત પરિત્યાગ કરી દીધો છે, સમસ્ત મૈથુનનો જીવનપર્યન્ત
પરિત્યાગ કરી દીધો છે સ્થૂલ પરિગ્રહનો પણ યાવજ્જીવન પરિત્યાગ કરી
દીધો છે (ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાહવાય
પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ) હવે આ સમયે અમે બધાય લોકો શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરની પાસે વળી પાછા સમસ્ત પ્રાણાતિપાતનું જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાખ્યાન
કરીએ છીએ (એવં જાવ સવ્વં પરિગ્રહ પચ્ચક્ષામો જાવજ્જીવાણ) એવી જ
રીતે સમસ્ત પરિગ્રહ આદિનું પણ જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાખ્યાન કરીએ છીએ
(સવ્વ કોહ માણ માય લોહ પેજ્જં દોસ કલ્લહ અવ્ભક્ષાણ પેસુણ પરપરિવાય અરરર

સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ સંપાવિડકામસ્સ, નમો-
ત્થુ ણ અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્હ ધમ્માયરિયસ્સ ધમ્મોવદે-
સગસ્સ । પુઞ્વિ ણં અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અંતિણ
થૂલગપાણાઙ્ગાણ પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ, સઁવે મુસાવાણ અદિ-
ણ્ણાદાણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ, સઁવે મેહુણે પચ્ચક્ખાણ જાવ-

‘નમોત્થુ ણ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ સંપાવિડકામસ્સ’ નમોઽસ્તુ સહુ શ્રમણાય
ભગવતે મહાવારાય યાવત્ સમ્પ્રાપ્તુકામાય, ‘નમોત્થુ ણ અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્હ
ધમ્માયરિયસ્સ ધમ્મોવદેસગસ્સ’ નમોઽસ્તુ ચન્દ્રમ્વડાય પરિવ્રાજકાય અસ્માક ધર્માચાર્યાય
ધર્મોપદેશકાય । ધર્માચાર્યત્વ પ્રકટયતિ—‘પુઞ્વિ ણ અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ
અંતિણ થૂલગપાણાઙ્ગાણ પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ’ પૂર્વ સ્વન્વસ્માભિરમ્બહસ્ય પરિ-
વ્રાજકસ્યાઽતિકે સ્થૂલપ્રાણાતિપાત પ્રત્યાગ્યાતો યાવજ્જાનમ્—જાવનપર્યન્ત સ્થૂલપ્રાણાતિપાત
પિરમગમસ્માભિરઙ્ગીકૃતમ્ । ‘મુસાવાણ અદિણ્ણાદાણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ’

શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કો જો મુક્તિ પ્રાપ્ત કરને કે કામી હે નમસ્કાર હો ।
(ધમ્મોવદેસગસ્સ ધમ્માયરિયસ્સ અમ્હ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્મહસ્સ નમોત્થુ ણ)
ધર્મ કે ઉપદેશક ધર્માચાર્ય એસે હમોરે ગુરુ અમ્મહ પરિવ્રાજક કો નમસ્કાર હો ।
(પુઞ્વિ ણ અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અંતિણ થૂલગપાણાઙ્ગાણ જાવજ્જીવાણ
પચ્ચક્ખાણ) પહિલે હમ લોગોં ને અમ્મહ પરિવ્રાજક કે સમીપ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતકા યાવજ્જીવ
પ્રત્યાગ્યાન ક્રિયા હે । (સઁવે મુસાવાણ અદિણ્ણાદાણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ સઁવે
મેહુણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ થૂલપરિગ્ગહે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ) ઇસા તરહ

ત્થુ ણ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે જે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની કામનાવાળા
જે તેમને નમસ્કાર હો । (ધમ્મોવદેસગસ્સ ધમ્માયરિયસ્સ અમ્હ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્મ
હસ્સ નમોત્થુ ણ) ધર્મના ઉપદેશક ધર્માચાર્ય એવા અમારા ગુરુ અમ્મહ પરિ
વ્રાજકને નમસ્કાર હો । (પુઞ્વિ ણ અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અંતિણ થૂલગપા
ણાઙ્ગાણ જાવજ્જીવાણ પચ્ચક્ખાણ) પહેલા અમે લોકોએ અમ્મહ પરિવ્રાજકની પાસે
સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતનું યાવજ્જીવ પ્રત્યાગ્યાન કર્યું છે, (સઁવે મુસાવાણ અદિણ્ણા
દાણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ, સઁવે મેહુણે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ, થૂલપરિગ્ગહે

सरीर इष्ट कत प्रिय मणुष्य मणाम पेजं थेज वेसासिय समय
बहुमय अणुमयं भडकरडगसमाणं, माण सीय मा ण उण्ह मा ण

चोरा मा ण दंसा मा ण मसगा मा ण वाइयपित्तियसिंभियसनिवाइय विविहा
रोगायका परिसहोवसग्गा फुसतु ' इष्ट=पुरतो वर्तमान शरीरम् इष्ट=बहुमय, कात=
कमनायम्, प्रिय=सदा प्रेमास्पदम्, मनोज=सुन्दरम्, मनोम=मनसाऽभ्यस्त=प्राप्यते पुन
पुन स्मरणतो यत्त मनोऽमम्, प्रेय=सर्वपदार्थेष्वतिशयेन प्रियमिति प्रेय, अथवा कालांतर-
नयना प्रेर्यम्, स्थैर्य=स्थैर्ययुक्त-स्थिरमभ्यस्त, वैश्वासिकम्-विश्वास प्रयोजनम्-अस्येति वैश्वा-
सिकम्-प्राग्गिना परशराग्मेव प्राचुर्येणाऽविश्वासहतु, निजशरीर तु प्रतीतिपात्रमेव भवति, कमत-
तत्तकायागा सम्मतपात्र, बहुमत बहुशो बहूना चामये मतम् इष्ट यत्त बहुमतम्, अनुमत=वैगु-
णतात्वेऽपि अनु=गन्तव्यम्=मान् अनुमनम्, अथवा भाग्यकरकटकसमान भाण्डानाम्=भूषणाना
करकटकसमान-भूषणमञ्जूपातुन्यमुपादेयमित्यर्थ, एतादृशशरीर मा जात=शैवसृजत्, मा-

पिवासा मा ण वाला मा ण चोरा मा ण दंसा मा ण मसगा मा ण वाइयपित्तिय-
सिंभियसनिवाइय विविहा रोगायका परीसहोवसग्गा फुसतु) यहा पर सर्वत्र
“मा” शब्द निषेध अर्थ में, एवं “ण” शब्द वाक्यालंकार में प्रयुक्त हुआ समझना
चाहिये। इष्ट=बहुमय, कान्त=कमनाय, प्रिय=सदा प्रेमास्पद, मनोज=सुन्दर, मनोम=समस्त
का अपेक्षा अत्यत प्रिय, स्थैर्य=स्थिरतायुक्त, वैश्वासिक=पर शरीर की अपेक्षा जीवों को
अपना शरीर अतिशय प्रीति का स्थान होता है इस अपेक्षा अतिशय प्रीति का पात्र, शारीरिक
कार्यों के समत होने से समत, बहुत करके अथवा बहुतों के मध्य में इष्ट होने से बहुमत,
अनुमत=विगुणता के दिखने पर भा प्रेम का स्थानभूत, जिस प्रकार भूषणों का करकटक प्रिय

समाण मा ण सीय मा ण उण्ह मा ण खुहा मा ण पिवासा मा ण वाला मा ण चोरा
मा ण दंसा मा ण मसगा मा ण वाइयपित्तियसिंभियसनिवाइय विविहा रोगायका
परीसहोवसग्गा फुसतु) अर्थात् सर्वत्र 'मा' शब्द निषेधना अर्थमा तेमज 'ण'
शब्द वाक्यालंकारमा वापरैले समझने लगेथे इष्ट=बहुमय, कान्त=कम-
नाय, प्रिय=सदा प्रेमास्पद, मनोज=सुन्दर, मनोम=समस्तनी अपेक्षा अत्यत
प्रिय, स्थैर्य=स्थिरतायुक्त, वैश्वासिक=प्रीतिना शरीरनी अपेक्षाये लोवने
पाताना शरीर अतिशय प्रीतिनु स्थान होय छे-छे इष्टिथे अतिशय प्रीतिने
पात्र, शारीरिक कार्यो माटे समत होवाथी समत, धलु तरीने अथवा धलु
ओनी वथमा इष्ट तेवी बहुमत, अनुमत=विगुणता लेवा छता पलु प्रेमना
स्थानभूत, जे प्रकारे धरेलुनो करीये प्रिय होय छे तेवी रीने प्रिय होवाने

पेसुण्ण परपरिवाय अरइरडं मायामोसं मिच्छादसणसल्ल अकर-
णिज्जं जोग पच्चक्खामो जावज्जीवाए, सव्व असण पाण खाइमं
साइम चउव्विहपि आहारं पच्चक्खामो जावज्जीवाए, जं पि य इम

मिच्छादसणसल्ल अकरणिज्ज जोग पच्चक्खामो जावज्जीवाए ' सर्वं क्रोध मान माया
लोभं प्रिय द्वेष कलहम् अभ्याख्यान पेशुन्य परपरिवादम् अतिरति मायामृषा मिथ्यादर्शन
अन्यमकरणीय योग प्रत्याख्यामो यावज्जावम्—अत्रत्यानि सपाणि पत्तानि प्राग् व्याख्यातानि ।
' सव्वं असण पाण खाइमं साइम चउव्विहपि आहारं पच्चक्खामो जावज्जीवाए '
सर्वमशन पान खाद्य स्वाद्य चतुर्विधमपि आहारं प्रत्याख्यामो यावज्जीवम् । ' जपि य इम
सरीर इदं कतं पिय मणुण्ण मणाम पेज्ज थेज्ज वेसासिय समय बहुमय अणुमय
भडकरडगसमाण, मा ण सीय मा ण उण्ह मा ण खुहा मा ण पिवासा मा णं वाला मा ण

अभक्त्वाण पेसुण्ण परपरिवाय अरइरडं) इसी तरह उर्त्ती की साक्षापूर्वक समस्त क्रोध
का, समस्त मान का, समस्त माया का, समस्त लोभ का, समस्त प्रिय का, समस्त द्वेष
का, कलह का, अभ्याख्यान का, पेशुन्य का, परपरिवाद का, अति-रति का (माया-
मोस) मायामृषा का, (मिच्छादसणसल्ल) मिथ्यादर्शन अन्य का, (अकरणिज्ज जोग)
एव अकरणीय योग का (पच्चक्खामो जावज्जीवाए) यावज्जाव प्रत्याख्यान करते हैं ।
(सव्व असण पाण खाइमं साइम चउव्विहपि आहारं पच्चक्खामो जावज्जीवाए)
समस्त, अशन, पान, खाद्य, स्वाद्य इन चार प्रकार के आहारों का यावज्जाव प्रत्याख्यान
करते हैं । (ज पि य इम सरीर इदं कतं पिय मणुण्ण मणाम पेज्ज थेज्ज वेसासिय
समय बहुमय अणुमय भडकरडगसमाण, मा ण सीय मा ण उण्ह मा ण खुहा मा ण

इ) ओवी रीते तेमनी न साक्षीपूर्वक समस्त क्रोधनु, समस्त माननु,
समस्त मायानु, समस्त लोभनु, समस्त प्रियनु, समस्त द्वेषनु, कलहनु
अभ्याख्याननु (आणनु), पेशुन्यनु, परपरिवादनु, अतिनु, रतिनु, (मायामोस)
मायामृषानु, (मिच्छादसणसल्ल) मिथ्यादर्शनशून्यनु, (अकरणिज्ज जोग)
तेमन अकरणीय योगनु (पच्चक्खामो जावज्जीवाए) उपन्यस्त प्रत्याख्यान
करीये छीये (सव्व असण पाण खाइमं साइम चउव्विहपि आहारं पच्च-
क्खामो जावज्जीवाए) समस्त अशन, पान, खाद्य, स्वाद्य वगेरे चार प्रकारना
आहारोनु यावज्जाव प्रत्याख्यान करीये छीये (ज पि य इम सरीर
इदं कतं पिय मणाम मणुण्ण पेज्ज थेज्ज वेसासिय समय बहुमय अणुमय भडकरडग

रामि—त्ति कट्टु सलेहणाञ्जूसणाञ्जूसिया भत्तपाणपडियाडक्खिया
पाओवगया काल अणवकंसमाणा विहरंति ॥ सू० २६ ॥

मूलम्—तए ण ते परिव्वायगा वट्ठ भत्ताड अणसणाए
छेदेंति, छेदित्ता आलोइयपडिक्कंता समाहिपत्ता कालमासे काल

शरीरशुद्धीकरणे या जोषणा=प्राति तथा जुष्टा=सेविता, 'भत्तपाणपडियाडक्खिया'
प्रत्याग्यातभक्तपाना, 'पाओवगया' पादपोषगता=वृक्षवन्निष्पद्यतया स्थिता, 'काल
अणवकरमाणा' कालमनवकाईक्षत, केचिद वेदनापिकल्पा मरणमिच्छति तेषा निषेधार्थ-
मेनद्वाक्यम्, एषम्भूता विहरति—अम्वटपरिव्राजकशिष्या इति ॥ सू० २६ ॥

टीका—'तए ण ते परिव्वायगा' इत्यादि । 'तए ण ते परिव्वायगा'
तत् खलु ते परिव्राजका—अम्वटशिष्या वृत्तकायोसगा—'वट्ठ भत्ताड अणसणाए
छेदेंति' वह्नि भक्तानि अनशनं छिन्दन्ति, 'छेदित्ता' छित्वा 'आलोइयपडिक्कता'
आलोचितप्रतिक्रान्ता=गुरुजनस्य समीपे कृताऽऽलोचना, प्रतिक्रान्ता—पापस्थानापश्चा-

सन क सन (भत्तपाणपडियाडक्खिया) भक्त एव पान का प्रत्याग्यान करके (पाओ-
वगया) वृक्ष की तरह निश्चेष्ट होकर (काल अणवकरमाणा विहरति) मरण की इच्छा
नहीं करते हुए स्थित हो गये ॥ सू० २६ ॥

‘तए ण ते परिव्वायगा’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (ते परिव्वायगा) उन समस्त परिव्राजकानि (वट्ठ
भत्ताड) चार्ग प्रकार के आहार का (अणसणाए) अनशन द्वारा (छेदेंति) छेद कर
लिया, (छेदित्ता) छेद करने के बाद (आलोइयपडिक्कता) अपने अतिचारों का

पानतु प्रत्याग्यान करीने (पाओवगया) वृक्षनी पेठे निश्चय थरने (काल अणवक-
समाणा विहरति) भस्वानी धम्मा नहीं करना स्थित थर गया (सू. २६)

‘तए ण ते परिव्वायगा’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ते परिव्वायगा) ते जवा परिव्राजकेअ (वट्ठ
भत्ताड) आरेय प्रहारना आहारना (अणसणाए) अनशन कर (छेदेंति) छेद
करी दीधे (छेदित्ता) छेद करी दीधे पछी (आलोइयपडिक्कता) पोताना अति
आरोनी आलोचना करी पछी तेअ तेनाथी निवृत्त थया (समाहिपत्ता)

खुहा मा णं पिवासा मा ण वाला मा ण चोरा मा ण मसगा मा ण
वाइयपित्तिर्यासभियसंनिवाइय विविहा रोगायंका परिसहोव-
सग्गा फुसतु—त्तिकट्टु एयपि णं चरमेहिं उसासणीसासेहिं वोसि-

शब्दा निषेधार्थ , 'ण' शब्दा वाक्यालङ्कारार्थ , औष्य कर्तुं शरीरकर्मक स्पर्शन न करोतु, एवमेवोष्ण-
क्षुधा-पिपासा-व्याल-चौर दश-मशक वातिक पैत्तिक श्लैष्मिक सान्निपातिकादयो विविधा रोगा
तङ्का परीपहा उपसर्गाश्चैतच्छरीर न स्पृशतु। अत्र व्याला = सर्पा , रोगा = महाव्याधय ,
आतङ्का = सद्योधातिनो रोगा एव, परीपहा क्षुधादयो द्वाविंशति , उपसर्गा = दिव्यादय , अयत्
सुगमम्। 'त्तिकट्टु' इति कृत्वा 'एय पि ण चरमेहिं उसासणीसासेहिं वोसिरामि
त्तिकट्टु' एतदपि खलु चरमैरुच्छ्वासनि श्वासैर्युसृजामि—एतदपि शरीर त्यजामि इति कृत्वा =
इत्थ विचार्य 'सलेहणाञ्जुसणाञ्जुसिया' फलेखना—जूपणा—जुष्टा—सलेखनाया = कषाय

होता है उसी प्रकार से प्रिय होने कारण भाण्डकण्डक के तुल्य (इम) इस मेरे (सरीर) शरी-
रको शीत स्पर्श न करे, उष्ण स्पर्श न करे, क्षुधा स्पर्श न करे, पिपासा स्पर्श न करे, व्याल-सर्प
स्पर्श न करे, चोर उपद्रव न करे, दस डास स्पर्श न करे, मशक-मच्छर स्पर्श न करे, वात-
सबधी, पित्तसबधी, कफसबधी, सन्निपातसबधी आदि विविध रोग—महाव्याधिया, आतक—सद्य
प्राणहर रोग, परीपह—क्षुधाआदि एव उपसर्ग—देवादिक कृत उपद्रव, कोई भी इस शरीर को
स्पर्श न करें, (त्तिकट्टु) इस प्रकार की विचारधारा को (चरमेहिं उसासणीसासेहिं वोसि-
रामि) अब चरम उच्छ्वासनि श्वास तक छोड़ते हैं। (त्तिकट्टु) इस तरह करके (सले-
हणाञ्जुसणाञ्जुसिया) फलेखना में—कषाय एव शरीर के कृश करने में प्राप्ति से युक्त वे

कारणों लाउकर उठना तुल्य (इम) आ मारा (सरीर) शरीरने ठंडी स्पर्श न
करे, गरमी स्पर्श न करे, भूख स्पर्श न करे, तरस स्पर्श न करे, व्याल-
सर्प स्पर्श न करे, चोर उपद्रव न करे, दस-डास स्पर्श न करे, मशक-
मच्छर स्पर्श न करे, वातसबधी, पित्तसबधी, कफसबधी, सन्निपात-
सबधी आदि विविध रोग—महाव्याधिया, आतक—तीव्रप्राणहर रोग, परी-
पह—क्षुधाआदि तेमज उपसर्ग—देवादिक कृत उपद्रव, ऐसे कार्यों पर आ
शरीरने स्पर्श न करे (त्तिकट्टु) आ प्रकारनी विचारधाराने (चरमेहिं उसा-
सणीसासेहिं वोसिरामि) इसे चरम उच्छ्वासनि श्वास सुधी छोड़ें छु (त्तिकट्टु)
आवी रीते करीने (सलेहणाञ्जुसणाञ्जुसिया) सलेखनामा—कषाय तेमज शरीरने
कृश करवाभा प्रीतिथी युक्त, ते यथा (भक्तपाणपडियाइक्खिया) लक्ष्य तेमज

क्खड एवं भासड एव पन्नवेड एव परूवेड । एवं खलु अम्मडे
परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे घरसए आहारमाहारेड, घरसए
वसहि उवेड । से कहमेव भते । एव ॥ सू० २८ ॥

मूलम्—गोयमा । ज णं से बहुजणे अण्णमण्णस्स

‘अण्णमण्णस्स एवमाइक्खड’ अयोन्यमेवमारयाति=हे भगवन । जनसमूह परस्परमि
त्य वक्ति, ‘एव भासड’ एव भाषते, ‘एवं पन्नवेड’ एव प्रज्ञापयति, ‘एव परूवेड’
एव प्ररूपयति, ‘एव खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे’ एव ग्वन्वम्बड परि
वाजक काप्पिन्यपुरे नगरे, ‘घरसए आहारमाहारेड’ गृहगतादाहारमाहरति=भिक्षा
गृह्णाति, ‘घरसए वसहि उवेड’ गृहगते वसतिमुपैति, ‘से कहमेव भते एव’
तत् कथमेतद् भगवन् ! एवम्—इति भगवन्त प्रति शिष्यप्रश्न ॥ सू० २८ ॥

टीका—भगवानाह—‘गोयमा !’ इत्यादि । ‘ज ण से बहुजणे अण्णमण्ण-

जणे ण) बहुत से लोग (अण्णमण्णस्स) परस्पर जो (एवमाइक्खड) इस प्रकार कहते
है, (एव भासड) इस प्रकार भाषण करते हैं, (एव पन्नवेड) इस प्रकार अच्छी तरह
जापित करते हैं, (एव परूवेड) इस प्रकार प्ररूपित करते हैं कि (एव खलु अम्मडे
परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे घरसए आहारमाहारेड) ये अम्बडपरिवाजक कपिल्लपुर
नगर में सौ घरों में आहार करते हैं, एव (घरसए वसहि उवेड) सौ घरों में निवास करते
हैं, (से) सो (भते) हे भदत ! (कहमेव) यह बात कैसे है ॥ सू० २८ ॥

‘गोयमा ! ज ण से बहुजणे’ इत्यादि ।

प्रभु गौतम के प्रश्न का उत्तर देते हुए कहते हैं कि (गोयमा !) हे गौतम !

(बहुजणे ण) धणा लोडो (अण्णमण्णस्स) परस्पर ने (एवमाइक्खड) आ
प्रकारे उडे थे, (एव भासड) आ प्रकारे भाषण करे थे, (एव पन्नवेड) आ
प्रकारे सारी जीते सापित करे थे (जणुवे छे), (एव परूवेड) आ प्रकारे
प्ररूपित करे थे (एव खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे घरसए आहार
माहारेड) अम्बड परिवाजक कपिल्लपुर नगरमा सो घरमा आहार करे छे
तेभज (घरसए वसहि उवेड) सो घरमा निवास करे छे, (से) तो (भते !)
हे भदन्त ! (कहमेव) आ बात डेरी ? (सू २८)

‘गोयमा ! ज ण से बहुजणे’ इत्यादि

प्रभु गौतमना प्रश्नो उत्तर आयता कहे छे (गोयमा !)

કિંચા વમલોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્લા । તર્હિ તેસિં ગર્હિ । દસ
સાગરોવમાઙ ઠિર્હિ પળ્ણત્તા, પરલોગસ્સ આરાહગા, સેસ ત
ચેવ ॥ સૂ૦ ૨૭ ॥

મૂલમ્—વહુજળે ણ ભતે ! અપળમળ્ણસ્સ એવમાઙ-

ત્પરાવૃત્તા, 'સમાહિપત્તા' સમાધિપ્રાપ્તા = ઉપગાતદ્વન્યા, 'કાલમાસે કાલ કિંચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા, 'વમલોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્લા' બ્રહ્મલોકે કપ્પે દેવત્વેનો પપન્ના, દેશવિરતિફલ ત્વેષા પરલોકાઽઽરાધકવમેવ । પરિનાજકક્રિયાફલ્લ બ્રહ્મલોકગમનમ્ । 'તર્હિ તેસિં ગર્હિ' તત્ર તેષા ગતિ, 'દસ સાગરોવમાઙ ઠિર્હિ પળ્ણત્તા' દશસાગરોવમાગિ સ્થિતિ પ્રજ્ઞતા, 'પરલોગસ્સ આરાહગા' પરલોકસ્થાઽઽગત્કા સતીયર્થ, 'સેસ ત ચેવ' શેષ તદેવ ॥ સૂ૦ ૨૭ ॥

ટીકા—'વહુજળે ણ ભતે !' इत्यादि । बहुजन = जनसमूह खलु हे भद्रत !

આલોચના કી, પશ્ચાત્ વે ડનસે પરાવૃત્ત હુએ । ફિર (સમાહિપત્તા) સમાધિ પ્રાપ્ત કર (કાલમાસે કાલ કિંચા વમલોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્લા) કાલ-અવસર મેં કાલ કરકે બ્રહ્મલોક કપ્પ મે દેવ કા પર્યાય સે ઉપન્ન હુએ । (તર્હિ તેસિં ગર્હિ, દસસાગરોવ માઙ ઠિર્હિ પળ્ણત્તા, પરલોગસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ) વહીં પર ડનકી ગતિ પ્રરૂપિત કરને મે આઈ હૈ । સ્થિતિ ડનકા ૧૦ સાગર પ્રમાણ હૈ । યે પરલોક કે નિયમ સે આરાધક કહે ગયે હૈં । ઝેવ પહિઝે કો તરહ સમજના ચાહિયે ॥ મ્ ૨૭ ॥

‘વહુજળે ણ ભતે’ इत्यादि ।

પુન ગૌતમસ્વામા ન ભક્તિપૂર્વક પ્રભુ સે પૂઠા કિ (ભતે) હૈ ભગવન્ ! (બહુ

અને સમાધિ પ્રાપ્ત કરીને (કાલમાસે કાલ કિંચા વમલોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્લા) કાલ-અવસરે કાલ કરીને બ્રહ્મલોક ઉત્પન્ના દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થય (તર્હિ તેસિં ગર્હિ, દસસાગરોવમાઙ ઠિર્હિ પળ્ણત્તા, પરલોગસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ) ત્યાજ તેમની ગતિ પ્રરૂપિત કરવામા આવી છે તેમની સ્થિતિ ૧૦ સાગર પ્રમાણ છે તેઓને નિશ્ચિનરૂપથી પરચોકના આધારક હોવામા આવ્યા છે બાકીનુ અગાઉની પેઠે સમજી લેવુ જોઈએ (સૂ ૨૭)

‘વહુજળે ણ ભતે’ इत्यादि

વળી ગૌતમ સ્વામીએ ભક્તિપૂર્વક પ્રભુને પૂછયુ કે (ભતે !) હૈ ભગવન્ !

મૂલમ્—સે કેળદ્દેણં મતે ! એવ વુચ્ચઈ—અમ્મદે પરિ-
વ્વાયણે જાવ વસહિ ઉવેડ ॥ સૂ. ૩૦ ॥

મૂલમ્—ગોયમા ! અમ્મદસ્સ ણં પરિવ્વાયગસ્સ પગ્ગઈ-
મદ્ધયાણે જાવ વિણીયયાણે છટ્ઠદ્દેણં અનિવિલ્લેણં તવોકમ્મેણ

ટીકા—પુનર્ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘સે કેળદ્દેણ’ ઇત્યાદિ । ‘સે કેળદ્દેણ મતે ! એવ વુચ્ચઈ’ તત્ કેનાર્યેન હે મદ્ધત ! એવમુચ્ચતે—‘અમ્મદે પરિવ્વાયણે જાવ વસહિ ઉવેડ’ અમ્મદ્ધ પરિવાજકો યાવદ્ વસતિમુપૈતિ, ગૃહગતાદમિક્ષા કરોતિ, ગૃહગત વસતિ સ્વીકરોતિ, ઇતિ ॥ સૂ. ૩૦ ॥

ટીકા—મગ્ગાનાહ—‘ગોયમા !’ ઇત્યાદિ । હે ગૌતમ ! ‘અમ્મદસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ પગ્ગઈમદ્ધયાણે’ અમ્મદસ્ય સ્વલ્પ પરિવાજકસ્ય પ્રકૃતિમદ્ધતયા—પ્રકૃતે = સ્વભાવસ્ય મદ્ધતયા = સરલતયા ‘જાવ વિણીયયાણે’ યાવદ્વિનીતતયા—યાવચ્છન્દાદિદ દશ્ય—પ્રકૃત્યુપગાતતયા પ્રકૃતિતનુમોધમાનમાયાલોભતયા મૃદુમાર્દવસમ્પન્નતયા ઽસ્લીનતયા ઇતિ,

‘સે કેળદ્દેણ’ ઇત્યાદિ ।

(મતે) હે મદ્ધત ! (સે કેળદ્દેણ એવ વુચ્ચઈ) આપ યહ કિસ આગય સે કહતે હૈં કિ—(અમ્મદે પરિવ્વાયણે જાવ વસહિ ઉવેડ) અમ્મદ્ધ પરિવાજક સૌ ઘરોં મે આહાર કરતે હૈં ઓર સૌ ઘરોં મેં નિવાસ કરતે હૈં ॥ સૂ. ૩૦ ॥

‘ગોયમા ! અમ્મદસ્સ ણ’ ઇત્યાદિ ।

(ગોયમા) હે ગૌતમ ! યહ અમ્મદ્ધ પરિવાજક (પગ્ગઈમદ્ધયાણે જાવ વિણીય-
યાણે) પ્રકૃતિ સે મદ્ધ હૈ, અત્થ ક્રોધ, માન, માયા એવ લોભ—કપાયગ્ગાલ હૈ, સ્વભાવત

‘સે કેળદ્દેણ’ ઇત્યાદિ

(મતે !) હે ભદ્ધન્ત ! (સે કેળદ્દેણ એવ વુચ્ચઈ) આપ એ કયા હેતુથી
હોહો ઠો ઠો—(અમ્મદ્ધ પરિવ્વાયણે જાવ વસહિ ઉવેડ) અમ્મદ્ધ પરિવાજક સૌ
ઘરમા આહાર કરે છે અને સૌ ઘરમા નિવાસ કરે છે ? (સૂ. ૩૦)

‘ગોયમા ! અમ્મદસ્સ ણ’ ઇત્યાદિ

(ગોયમા !) હે ગૌતમ ! આ અમ્મદ્ધ પરિવાજક (પગ્ગઈમદ્ધયાણે જાવ
વિણીયયાણે) પ્રકૃતિથી ભદ્ધ હૈ, અત્થ ક્રોધ, માન, માયા, તેમજ લોભ
કપાયગ્ગાલ હૈ, સ્વભાવત મૃદુ—માર્દવ શુણ્ણી યુક્ત છે, તથા અત્યંત વિનીત

એવમાઙ્કલ્લજ્ઞ જાવ એવ પરુવેઙ્—એવં સ્વલુ અમ્મઙ્કે પરિવ્વાયણ
કપિલ્લપુરે જાવ ઘરસણ વસહિં ઉવેઙ્ । સચ્ચે ણં એસમઙ્કે, અહપિ
ણં ગોયમા । એવમાઙ્કલ્લામિ જાવ એવં પરુવેમિ—એવ સ્વલુ
અમ્મઙ્કે પરિવ્વાયણ જાવ વસહિં ઉવેઙ્ ॥ સૂ. ૨૯ ॥

સસ એવમાઙ્કલ્લજ્ઞ'હે ગૌતમ ! યત્સલુ સ બહુજનોઽન્યોઽયમ્ એવમાણ્યાતિ, યાવદેવં પ્રરૂપયતિ,
'એવ સ્વલુ અમ્મઙ્કે પરિવ્વાયણ કપિલ્લપુરે જાવ ઘરસણ વસહિં ઉવેઙ્' એવ સ્વલ્લમ્બઙ્ક
પરિવ્રાજક કામ્પિન્યપુરે યાવદ્ ગૃહગતે વસતિમુપૈતિ—ઈતિ યત્ત્વયા પૃચ્છ્યતે । 'સચ્ચે ણ એસ
મઙ્કે' સત્ય સ્વલ્લેપોઽયં । 'અહપિ ણ ગોયમા ! એવમાઙ્કલ્લામિ' અહમપિ સ્વલુ ગૌતમ !
એવમાણ્યામિ, 'જાવ એવ પરુવેમિ' યાવદેવ પ્રરૂપયામિ=પ્રરૂપણા કરોમિ, 'એવ સ્વલુ
અમ્મઙ્કે પરિવ્વાયણ જાવ વસહિં ઉવેઙ્' એવ સ્વલુ અમ્બઙ્ક પરિવ્રાજકો યાવદ્ વસતિમુપૈતિ—
ગૃહશતાદ્ ભિક્ષા ગૃહ્ણાતિ, ગૃહશતે વસતિં કરોતિ, ઇતિ ॥ સૂ. ૨૯ ॥

(જ) જો (સે) જે (બહુજણે) ગ્રહીત સે લોગ (અણ્ણમણ્ણસ્સ) પરસ્પર દૂસરે સે (એવમાઙ્
કલ્લજ્ઞ જાવ પરુવેઙ્) હસ પ્રકાર કહતે હે યાવત્ હસ પ્રકાર પ્રરૂપિત કરતે હૈ કિ (એવ
સ્વલુ અમ્મઙ્કે પરિવ્વાયણ કપિલ્લપુરે) યે અમ્બઙ્ક પરિવ્રાજક કપિલ્લપુર નગર મે (જાવ
ઘરસણ વસહિં ઉવેઙ્) સૌ ઘરોં મેં ભિક્ષા લેતે હૈં ઓર સૌ ઘરોં મેં નિવાસ કરતે હૈં, સૌ
(સચ્ચે ણ એસમઙ્કે) યહ વાત ત્રિલકુલ ઠીક હૈ । (અહ પિ ણ ગોયમા ! એવમાઙ્કલ્લામિ)
ગૌતમ ! મૈં મીં હસીં તરહ કહતા હ (જાવ એવ પરુવેમિ) યાવત્ હસીં તરહ પ્રરૂપિત
કરતા હ કિ (એવ સ્વલુ અમ્મઙ્કે પરિવ્વાયણ જાવ વસહિં ઉવેઙ્) યે અમ્બઙ્ક પરિ
વ્રાજક સૌ ઘરોં મેં આહાર કરતે હૈં ઓર સૌ ઘરોં મેં નિવાસ કરતે હૈં ॥ સૂ. ૨૯ ॥

ગૌતમ ! (જ) જે (સે) તેઓ (બહુજણે) ધણા લોકો (અણ્ણમણ્ણસ્સ)
પરસ્પર એક બીજાને (એવમાઙ્કલ્લજ્ઞ જાવ પરુવેઙ્) આ પ્રકારે કહે છે યાવત્
આ પ્રકારે પ્રરૂપિત કરે છે કે (એવ સ્વલુ અમ્મઙ્કે પરિવ્વાયણ કપિલ્લપુરે) તે
અમ્બઙ્ક પરિવ્રાજક કપિલ્લપુર નગરમાં (જાવ ઘરસણ વસહિં ઉવેઙ્) સૌ ઘરોંથી
ભિક્ષા લે છે અને એ ઘરોંમાં નિવાસ કરે છે તે । (સચ્ચે ણ એસમઙ્કે) આ વાત
ત્રિલકુલ ઠીક છે । (અહપિ ણ ગોયમા ! એવમાઙ્કલ્લામિ) ગૌતમ ! હું પણ
એજ રીતે કહું છું (જાવ એવ પરુવેમિ) યાવત્ એવી જ રીતે પ્રરૂપિત કરે
છું કે (એવ સ્વલુ અમ્મઙ્કે પરિવ્વાયણ જાવ વસહિં ઉવેઙ્) એ અમ્બઙ્ક પરિ
વ્રાજક સૌ ઘરોંમાં આહાર કરે છે અને સૌ ઘરોંમાં નિવાસ કરે છે (સૂ. ૨૯)

खओवसमेण ईहावूहामग्गणगवेसण करेमाणस्स वीरियलद्धी
वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा । तए णं से अम्मडे
परिवायगे तीए वीरियलद्धीए वेउव्वियलद्धीए ओहीणाणलद्धीए

खओवसमेण ' तत्त्ववर्णीयाना=कर्मणा वीर्यवैक्रियलब्ध्यावपि नानावर्णीयाना क्षयोपशमेन,
'ईहा-वूहा-मग्गण-गवेसण करेमाणस्स' ईहा-वूह-मार्गेण गवेसण कुर्वत -तत्र-ईहा=
मनितानभेद-नामजायादिविशेषकल्पनागहितसामान्यज्ञानोत्तरविशेषनिश्चयार्थं विचारणा इत्यर्थः,
व्यूह=अपोह-सामान्यज्ञानोत्तरकालविशेषनिश्चयार्थं विचारणाया प्रवृत्ताया तदनु गुणदोष-
विचारणाजनितो निश्चयः । मार्गेण=जीवाद्विषयार्थस्य यथावस्थितस्वरूपान्वेषणम्, गवेसण=
मार्गेणान्तरमनुपलभ्यस्य जीवाद्विषयार्थस्य सर्वतः परिभावनम्, एषा समाहारस्तत् तथा, तत्
कुर्वत अम्बडस्य परित्राजकस्ये यन्त्रयः । 'वीरियलद्धी' वीर्यलब्धिः, 'वेउव्वियलद्धी'
वैक्रियलब्धिः 'ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा' अवपिनानलब्धिश्च समुपना । 'तए ण

आवरण कर्मों के (खओवसमेण) क्षयोपशम से (ईहा-वूहा-मग्गण-
गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम एव जायादिरूप कल्पना से गहित सामान्य ज्ञान के
बाद विशेषरूप से निश्चय करने की चेष्टा-विचारधारा, व्यूह-सामान्य ज्ञान के बाद विशेष
निश्चय के लिये विचारणा करने पर गुणदोष के विचार से होनेवाला निश्चय-अवायरूप
ज्ञान, मार्गेण-यथावस्थित जीवाद्विक पदार्थ के स्वरूपका अन्वेषण, एव गवेसण-मार्गेण के
बाद अनुपलभ्य जीवाद्विक पदार्थों के सभी प्रकार से निर्णय करने का तरफ तत्परतारूप
गवेसण (करेमाणस्स) करने से (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समु-
प्पण्णा) वीर्यलब्धि, वैक्रियलब्धि, तथा अधिज्ञानलब्धि उत्पन्न हो गई । (तए ण से

आवरण कर्मोंना (खओवसमेण) क्षयोपशमथी (ईहा-वूहा-मग्गण-
गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम तेभज्ज नति आदिनी कल्पनाथी
गहित सामान्य ज्ञान यथा पणी विशेषउपथी निश्चय करवानी चेष्टा-
विचारधारा, व्यूह-सामान्यज्ञान बाह विशेष निश्चय उप्पा भाटे विचारणा
उर्था पणी गुणदोषना विचारथी यथावाणा निश्चय-अवायरूप ज्ञान, मार्गेण
यथावस्थित एव-आदिउ पदार्थना अवउपनु अन्वेषण, तेभज्ज गवेसण-मार्गेण
पणी अनुपलभ्य एव आदिउ पदार्थानो सर्व प्रकारथी निर्णय उरवानी तरइ
तत्परताउप गवेसण (करेमाणस्स) उप्पाथी (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहि-
णाणलद्धी समुप्पण्णा) वीर्यलब्धि, वैक्रियलब्धि, तथा अधिज्ञानलब्धि

ઉડ્ડં વાહાઓ પગિજ્ઞય ૨ સૂરાભિમુહસ્સ આયાવળભૂમીએ આયા-
વેમાળસ્સ સુમેળં પરિણામેળં પસત્થેહિં અજ્ઞવસાળેહિં પસત્થાહિં
લેસાહિં વિસુજ્ઞમાળીહિં અન્નયા કયાઙ તદાવરણિજ્ઞાળ કમ્માળ

વિનયશીલતયા, 'છટ્ટછટ્ટેણ અનિલ્લત્તેણ તવોરુમ્મેણ' પશ્ચપ્પેન અનિલ્લિપ્તેન તપ-
કર્મણા-મુહુર્દિનદયાઽનશનરૂપણ અપિશ્રાતેન તપોરૂપેગ કર્મણા, 'ઉડ્ડં વાહાઓ પગિ
જ્ઞયર' ઝર્વ વાહ પ્રગૃહચર=નાહ ઝર્વ વૃત્વા 'સૂરાભિમુહસ્સ આયાવળભૂમીએ
આયાવેમાળસ્સ' સૂર્યાભિમુરપ્સ્યાઽસ્તાપનામ્માવાતાપયત 'સુમેળ પરિણામેળ' શુમેન
પરિણામેન=શુભ રૂપયાઽસ્ત્મપરિણત્યા, 'પસત્થેહિં અજ્ઞવસાળેહિં' પ્રશસ્તૈરધ્યવસાનૈ-
ઉત્તમમનોવિશેષૈ, 'પસત્થાહિં લેસાહિં વિસુજ્ઞમાળીહિં' પ્રગસ્તાભિલેશ્યાભિ-
વિશુદ્ધ્યમાનાભિ 'અન્નયા કયાઙ' અયદા કદાચિત્ 'તદાવરણિજ્ઞાળ કમ્માળ

મૃદુમાર્દવ ગુણ સે યુક્ત હૈ, તયા અત્યત વિનીત મી હૈ । (અનિલિલ્લત્તેણ) તથા લગાતાર
(છટ્ટ છટ્ટેણ તવોરુમ્મેણ) છઠ છઠ-વેલા-ની તપસ્યા કરનેવાલા હૈ । ણ્વ (ઉડ્ડં
વાહાઓ પગિજ્ઞયર) 'વાહુઓ કો ડપર ડઠા કર, (સૂરાભિમુહસ્સ) સૂર્ય કૈ સમુલ્લ
(આયાવળભૂમીએ આયાવેમાળસ્સ) આતાપના કૈ યોગ્ય પ્રદેશ મ આતાપના લેતા હૈ ।
અત (અમ્મલ્લસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ) ઇસ અમ્બલ પરિવાલક કો (સુમેળ પરિણામેળ)
શુભ પરિણામ મૈ-શુભરૂપ આત્મા કી પરિણતિ સૈ, (પસત્થેહિં અજ્ઞવસાળેહિં) પ્રશસ્ત
અધ્યવસાનો સૈ-ઉત્તમ વિચારધારાઓ સૈ, (પસત્થાહિં લેસાહિં વિસુજ્ઞમાળીહિં)
પ્રગસ્ત લેશ્યાઓ કા વિશુદ્ધિ હોને સૈ, (અણયા કયાઙ) કિસી ંક સમય (તદાવર
ણિજ્ઞાળ કમ્માળ) તદાવરણીય કર્મો-વાર્ય કૈ, વૈક્રિયલલ્લિધ કૈ ંવ અવધિ જ્ઞાન કૈ

પણ છે (અનિલિલ્લત્તેણ) તથા લગાતાર (છટ્ટછટ્ટેણ તવોરુમ્મેણ) છઠ છઠ-
વેલા-ની તપસ્યા કરવાવાળા છે તેમજ (ઉડ્ડં વાહાઓ પગિજ્ઞયર) હાથને
ડચા કરીને (સૂરાભિમુહસ્સ) સૂર્યની સન્મુખ (આયાવળભૂમીએ આયા
વેમાળસ્સ) આતાપનાને યોગ્ય પ્રદેશમા આતાપના લે છે આથી (અમ્મલ્લસ્સ
પરિવ્વાયગસ્સ) એ અમ્બલ પરિવાલકને (સુમેળ પરિણામેળ) શુભ પરિણામથી,
શુભરૂપ આત્માની પરિણતિથી, (પસત્થેહિં અજ્ઞવસાળેહિં) પ્રશસ્ત અધ્યવ
સાનોથી-ઉત્તમ વિચારધારાઓથી, (પસત્થાહિં લેસાહિં વિસુજ્ઞમાળીહિં) પ્રશસ્ત
લેશ્યાઓની વિશુદ્ધિ થવાથી (અણયા કયાઙ) કોઈ એક સમય (તદાવરણિ
જ્ઞાળ કમ્માળ) તદાવરણીય કર્મો-વાર્ય, વૈક્રિયલલ્લિધ અને અવધિજ્ઞાનના

खओवसमेणं ईहावृहामगगणगवेसण करेमाणस्स वीरियलद्धी
वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा । तए णं से अम्मडे
परिवायगे तीए वीरियलद्धीए वेउव्वियलद्धीए ओहीणाणलद्धीए

खओवसमेण ' तत्परणायाना=कर्मणा वीर्यवैक्रियत्वात्प्रणिनानापरणीयाना क्षयोपशमेन,
'ईहा-वृहा-मगगण-गवेसण करेमाणस्स' ईहा-वृह-मार्गेण गवेपण कुर्वत -तत्र-ईहा=
मतिनानभेत् -नामजायादिविशेषकल्पनारहितमामान्यनानोत्तर विशेषनिश्चयार्थ विचारणा इत्यर्थ ,
व्यूह =अपोह -सामान्यज्ञानोत्तरकाल विशेषनिश्चयार्थ विचारणाया प्रवृत्ताया तदनु गुणदोष-
विचारणाजनितो निश्चय । मार्गेण=जीवादिपदार्थस्य यथावस्थितस्वरूपान्वेषणम् , गवेपण=
मार्गेणानन्तरमनुपपन्नस्य जीवादिपदार्थस्य सर्वत परिभावनम् , एषा समाहारस्तत् तथा, तत्
कुर्वत अम्बडस्य परित्राजकस्ये यन्वय । ' वीरियलद्धी ' वीर्यवृद्धि , ' वेउव्वियलद्धी '
वैक्रियवृद्धि ' ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा ' अवधिज्ञानवृद्धिश्च समुत्पन्ना । ' तए ण

आवरण कर्मों के (खओवसमेण) क्षयोपशम से (ईहा-वृहा-मगगण-
गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम एव जायादिरूप कल्पना से रहित सामान्य ज्ञान के
बाद विशेषरूप से निश्चय करने की चेष्टा-विचारधारा, व्यूह-सामान्य ज्ञान के बाद विशेष
निश्चय के लिये विचारणा करने पर गुणदोष के विचार से होनेवाला निश्चय-अवायरूप
ज्ञान, मार्गेण-यथावस्थित जीवादि पदार्थों के स्वरूपका अन्वेषण, एव गवेपण-मार्गेण के
बाद अनुपलभ्य जीवादि पदार्थों के सभी प्रकार से निर्णय करने की तरफ तत्परतारूप
गवेपण (करेमाणस्स) करने से (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समु-
प्पण्णा) वीर्यवृद्धि, वैक्रियवृद्धि, तथा अवधिज्ञानवृद्धि उत्पन्न हो गई । (तए ण से

आवरण कर्मोंना (खओवसमेण) क्षयोपशमवती (ईहा-वृहा-मगगण-
गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम तेमज्जति आदिनी कल्पनावती
रहित सामान्य ज्ञान यथा पछी विशेषरूपवती निश्चय करवानी चेष्टा-
विचारधारा, व्यूह-सामान्यज्ञान बाद विशेष निश्चय करवा भाटे विचारणा
वर्था पछी गुणदोषवता विचारवती यथावाणा निश्चय-अवायरूप ज्ञान, मार्गेण
यथावस्थित एव-आदि पदार्थोंना स्वरूपनु अन्वेषण, तेमज्ज गवेपण-मार्गेण
पछी अनुपलभ्य एव आदि पदार्थोंना सर्व प्रकारवती निश्चय करवानी तरह
तत्परतारूप गवेपण (करेमाणस्स) करवती (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहि-
णाणलद्धी समुप्पण्णा) वीर्यवृद्धि, वैक्रियवृद्धि, तथा अवधिज्ञानवृद्धि

સમુપ્પણાણ જણવિમ્હાવણહેતુ કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ
વસહિ ઉવેહિ । સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવ વુચ્છહ-અમ્મહે પરિવ્વાયણ
કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ વસહિ ઉવેહિ ॥ સૂ. ૩૧ ॥

સે અમ્મહે પરિવ્વાયણે' તત્ત સલ્લસ અમ્બહ પરિવાજક , 'તીણ વીરિયલદ્ધીણ વેઝવિયલદ્ધીણ
ઓહિણાણલદ્ધીણ સમુપ્પણાણ ' તથા વીર્યલ્લ યા વૈક્રિયલ્લ ધ્યાનધિજ્ઞાનલ્લ યા ચ
સમુત્પન્નયા ' જણવિમ્હાવણહેતુ ' જનમિસ્માપનહેતો , ' કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ
વસહિ ઉવેહિ ' કામ્પિન્યપુરે નગરે ગૃહશતે યાવદ્વસતિમુપૈતિ , ' સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવ
વુચ્છહ ' તત્ત તેનાર્યેન ગૌતમ ! એવમુચ્ચતે—' અમ્મહે પરિવ્વાયણ કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ
જાવ વસહિ ઉવેહિ ' અમ્બહ પરિવાજક કામ્પિલ્યપુરે નગરે ગૃહશતે યાવદ્વસતિ
મુપૈતિ ॥ સૂ. ૩૧ ॥

અમ્મહે પરિવ્વાયણે તીણ વીરિયલદ્ધીણ વેઝવિયલદ્ધીણ ઓહિણાણલદ્ધીણ સમુ
પ્પણાણ) इसके बाद उत्पन्न हुई उन वीर्यलब्धि, वैक्रियलब्धि एवं अवधिज्ञानलब्धि द्वारा
यह (जणविम्हावणहेतु) मनुष्यों को आश्चर्यचकित करने के लिये (कंपिल्लपुरे णयरे
घरसण जाव वसहि उवेह) कपिल्लनगर में सौ घरों से भिक्षा करता है, एवं उन्हीं में विश्राम
करता है । (से तेणद्वेण गोयमा ! एव वुच्चह) इस आशय से, हे गौतम ! मैं ऐसा
कहता हूँ (अममहे परिव्वायण कंपिल्लपुरे णयरे घरसण जाव वसहि उवेह) कि
अम्बह परिवाजक कपिल्लपुर नगर में सौ घरों में आहार करता है और सौ घरों में निवास
करता है ॥ सू. ३१ ॥

ઉત્પન્ન થઈ (તણ ન સે અમ્મહે પરિવ્વાયણે તીણ વીરિયલદ્ધીણ વેઝવિયલદ્ધીણ
ઓહિણાણલદ્ધીણ સમુપ્પણાણ) ત્યાર પછી ઉત્પન્ન થયેલી તે વીર્યલબ્ધિ,
વેક્રિયિકલબ્ધિ તેમજ અવધિજ્ઞાનલબ્ધિ દ્વારા એ (જણવિમ્હાવણહેતુ)
મનુષ્યોને આશ્ચર્યચકિત કરવા માટે (કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ વસહિ
ઉવેહિ) કંપિલ્લપુરનગરમાં સૌ ઘરોથી ભિક્ષા કરે છે તેમજ તેમાં જ વિશ્રામ
કરે છે, (સે તેણદ્દેણ ગોયમા ! એવ વુચ્છહ) આ આશયથી હે ગૌતમ ! હું
એમ કહું છું (અમ્મહે પરિવ્વાયણ કંપિલ્લપુરે ઘરસણ જાવ વસહિ ઉવેહિ)
હે અમ્મહ પરિવાજક કંપિલ્લપુર નગરમાં સૌ ઘરોમાં આહાર કરે છે અને
સૌ ઘરોમાં નિવાસ કરે છે (સૂ. ૩૧)

मूलम्—पहू ण भते । अम्मडे परिव्वायए देवाणु-
प्पियाण अतिए मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्व-
डत्तए ॥ सू० ३२ ॥

मूलम्—णो इणट्ठे समट्ठे गोयमा । अम्मडे ण परि-

गौतम पृच्छति—‘पहू ण भते’ इत्यादि । ‘भते !’ हे भद्र ! ‘अम्मडे परिव्वायए देवाणुप्पियाण अतिए मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वडत्तए’ अम्बड परिव्राजको देवानुप्पियाणामन्तिके मुण्ड = लुब्धितकेणो भूवाऽगारादनगारिता = साधुत्व प्रवर्जितु = प्राप्तुं ‘प्रभू ण’ प्रभु = समर्थ किम् ? ‘ण’ इति वाक्यालङ्कारे ॥ सू० ३२ ॥

टीका—भगवानाह—‘णो इणट्ठे समट्ठे गोयमा ?’ इत्यादि । ‘णो इणट्ठे समट्ठे गोयमा !’ नाऽयमर्थ समर्थो गौतम ! ‘अम्मडे ण परिव्वायए समणोवासए’ अम्बड खलु

‘पहू ण भते । अम्मडे परिव्वायए’ इत्यादि ।

(भते) हे भद्र ! (अम्मडे परिव्वायए) यह अम्बड परिव्राजक (देवाणु-
प्पियाण अतिए) आप के पास (मुडे भवित्ता) मुदित होकर (अगाराओ) आगार
अवस्था से (अणगारिय) अनगार अवस्था को (पव्वडत्तए) धारण करने के लिये
(पहू ण) समर्थ है क्या ? ॥ सू० ३२ ॥

‘णो इणट्ठे समट्ठे’ इत्यादि ।

प्रभु ने कहा—(गोयमा) हे गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) यह अर्थ समर्थ नहीं है ।
क्यों कि (अम्मडे ण परिव्वायए) यह अम्बड परिव्राजक (समणोवासए) श्रमणोपासक

‘पहू ण भते । अम्मडे परिव्वायए’ इत्यादि

(भते) हे भद्र ! (अम्मडे परिव्वायए) आ अम्बड परिव्राजक
(देवाणुप्पियाण अतिए) आपनी पाने (मुडे भवित्ता) मुदित थाने (अगाराओ)
अगार अवस्थाथी (अणगारिय) अनगार अवस्थाने (पव्वडत्तए) धारण
उत्त्वाने भाटे (पहू ण) समर्थ छे डे डेम ? (सू० ३२)

“णो इणट्ठे समट्ठे” इत्यादि

प्रभुओ उवाच (गोयमा) हे गौतम ! (णो इणट्ठे समे) आ अर्थ
समर्थ नहीं, डेमडे (अम्मडे ण परिव्वायए) आ अम्बड परिव्राजक (समणो-

ઘ્વાયણ સમણોવાસણ અભિગયજીવાઽજીવે જાવ અપ્પાણં
ભાવેમાણે વિહરહ, ણવર ઝસિયફલિહે અવગુદુવારે ચિયત્તતેર-
ઘરદારપવેસી ણ વુચ્છહ ॥ સૂ. ૩૩ ॥

પરિવ્રાજક શ્રમગોપાસક, ‘અભિગયજીવાઽજીવે’ અભિગતજાવાઽજાવ = જીવાજાવતત્વન,
‘જાવ’ યાવત્—અત્ર યાવચ્છન્દાન્તિ દશ્યમ્—ઉપલબ્ધપુણ્યપાપ, આસ્રવમવરનિર્જરા
ક્રિયાઽધિકરણવધમોક્ષકુગલ ઇતિ, ‘અપ્પાણ ભાવેમાણે’ આત્માન ભાવયન્ વિહરતિ=
વિચરતિ । ‘ણવર’—અયમત્ર વિશેષ—‘ઝસિયફલિહે’ ઉદ્ભૂતસ્ફટિક = સ્ફટિકરાશિરિવ
નિર્મલ, ‘અવગુદુવારે’ અપાવૃતદ્વાર—‘અવગુ’ ઇતિદેશીય શબ્દ, ઉદ્ઘાટિતકપાટ
દ્વાર—અતિધાર્મિકતયાઽસ્ય પ્રવેશકાલે જનૈ કપાટ ઉદ્ઘાટયતે ઇતિ ભાવ । ‘ચિયત્તતેરઘર
દારપવેસી’ ત્યક્તાઽત પુરગૃહદ્વારપ્રવેશ—ત્યક્ત = પ્રીત્યા જનૈર્દત્ત અત પુરગૃહદ્વારેષુ પ્રવેશો
યસ્ય સ તથા, અતિધાર્મિકતયા સર્વત્ર પ્રવેશોઽનાગઙ્ગનીય ઇતિ ભાવ । ‘ણ વુચ્છહ’
એવ સ્વલ્પચ્યતે=એતાદૃશ સોઽમ્બહ ઉચ્યતે ॥ સૂ. ૩૩ ॥

હોત્તર (અભિગયજીવાજીવે જાવ અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરહ) જીવ, અજીવ, પુણ્ય,
પાપ, આસ્રવ, મવર, નિર્જરા, વધ એવ મોક્ષ इनका जाता होता हुआ अपनी आत्मा को
भावित करता हुआ विचर रहा है । (णवर) परन्तु (एवं ण वुच्चह) इतना भे अग्रश्य
कहता ह कि यह अम्बह परिव्राजक (ऊसियफलिहे) स्फटिकमणि की राशि के समान
निर्मल, (अवगुदुवारें) जिसके लिये सभी के घरों का दरवाजा हर बरत खुला रहता है,
ऐसा है, और (चियत्ततेरघरदारपवेसी) यह विश्वस्त होने के कारण गजाके अत-
पुर में भी वे-रोकटोक आता जाता है ॥ सू. ३३ ॥

વાસણ) શ્રમણોપાસક થઈને (અભિગયજીવાજીવે જાવ અપ્પાણ ભાવેમાણે
વિહરહ) જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ, મવર, નિર્જરા તેમજ વધ, મોક્ષ
એના જાતા થઈને પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા વિચરે છે (ણવર) પરંતુ
(એવં ણ વુચ્છહ) એટલું તો હું અવશ્ય હું છું કે આ અમ્બહ પરિવ્રાજક
(ઝસિયફલિહે) સ્ફટિકમણિની રાશિ (ઢગલાની)) પડે નિર્મલ (અવગુદુવારે)
એના માટે બધાના ઘરના દરવાજા હર વખત ખુલા રહે છે એવા છે, અને
(ચિયત્તતેરઘરદારપવેસી) એ વિશ્વાસુ હોવાના કારણે રાત્રના અતપુરમાં
પણ કોઈ બંદની રોકટોક વિના આવે બધે છે (સૂ. ૩૩)

॥ ३३ ॥ — ॥ ३४ ॥ पं पञ्चदशमस्क शुद्धं पायाह-
 वाग पञ्चदशमस्क शुद्धं पायाह-
 ॥ ३३ ॥ — ॥ ३४ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

[illegible]

टीका— जन्मद्वयं यः परिच्छिन्नमस्ति 'तत्रादि' । 'जन्मद्वयं च परि-

* नमः प प्रविशयः * - यदि ।

[illegible]

५१२ या पत्रिका का नाम - गति ।

~~अथ~~ पे पवित्रा) उत्त अथ पवित्रा के लिपे विहा कते

जन्मसमय २००५/०५/०५

(અન્યથા ચ પશ્ચિમીયમ્) આ અન્યથા પશ્ચિમીયકે (ચુલપાણાદિવાદ
અન્યથા કાવચીકા) ચુલ પ્રાણાતિપાતનો ચાવકલુપ પશ્ચિમીય કર્યો છે.
(કાવચીકા) તેથી જ કીમે ચુલ મૂળવાદનો, ચુલ અદનાદાનનો, ચુલ
પશ્ચિમીય પલ ચાવકલુપ પશ્ચિમીય કર્યો છે (જન) પદ્મ (નવે મેહુણે
અન્યથા કાવચીકા) ચુલકુચી જ નૈયુનનો પશ્ચિમીય નથી કર્યો પરંતુ
તે તે તેનો સમન્ પ્રાણી ઉત્તરપર્યન્ત પશ્ચિમીય કર્યો છે (સૂ. ૩૪)

* अन्नद्वयं च पञ्चिकायाः * इत्यादि.

(अन्तर्यामि पञ्चिकायां) सा अन्तर्यामि पञ्चिकायां नो माते विद्वांसः

अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि जलसयराहं उत्तरित्तए, णणत्थ अद्धाण-
गमणेण । अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं चेव भाणिय-
व्व णणत्थ एगाए गंगामट्टियाए । अम्मडस्स णं परिव्वायगस्स

व्वायगस्स ' अम्बडस्य खलु परिव्राजकस्य, ' णो कप्पइ अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि जल
सयराह उत्तरित्तए ' अक्षस्रोत प्रमाणमात्रमपि—अक्षस्रोत = चक्रधू प्रवेशरध्र तदेव
प्रमाण तेन प्रमाणेन मात्रा=परिमाणम् अवगाहनतो यस्य तत्तथा तत्, चक्रस्य छिद्रपर्यन्त
जलमपि ' सयराह ' शीघ्र, ' सयराह ' इतिदशीयशब्द, ' उत्तरित्तए ' उत्तरीतु नो
कल्पते=तत्र प्रवेष्टु न कल्पते, तस्मान्न्यूनपरिमाणं जलमुत्तरीतुं कल्पत इति भाव । ' णण-
त्थ अद्धाणगमणेण ' नाऽन्यत्राऽध्वगमनात्—अध्वगमनादन्यत्राऽय निषेध—अध्वगमने तु
जलमुत्तरीतु कल्पते, ' अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं चेव भाणियव्व जाव'
अम्बडस्य खलु नो कल्पते शकट वा एव तदेव भणितव्य यावत्, यावच्छब्देन ' सदमा
णियं वा दुरुहित्ताण गच्छित्तए ' इत्यारभ्य ' कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए ' इति
पर्यंत पाठोऽस्यैवोत्तरार्धगताष्टादशमूत्रगतोऽनुसन्धेय इति । ' णणत्थ एगाए गंगामट्टियाए '

समय मार्ग में (सयराह) अकस्मात् (अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि) गान्गी की धुरा प्रमाण
जल आ जाय तो भी उसमें (उत्तरित्तए णो कप्पइ) उतरना नहीं कल्पता है।
(णणत्थ अद्धाणगमणेण) परंतु विहार करते हुए अन्य रास्ता नहीं हो तो बात अलग।
(अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं चेव भाणियव्व जाव) इसी तरह इस
अम्बड परिव्राजक को शकट आदि पर चढ़ना भी कल्पता नहीं है। यहां ' यावत् ' शब्द
से 'सदमाणिय वा दुरुहित्ता ण गमित्तए' यहां से लेकर ' कुकुमेण वा गाय अणुलि
पित्तए ' यहां तक का पाठ इसी आगम के उत्तरार्ध के अठारहवें सूत्र से समझ लेना

करती वज्रते भाग्यमा (सयराह) अकस्मात् (अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि) गान्गीना
धोसराणा प्रमाणं जेट्ठु जल आवी जाय तो पणु तेमा (उत्तरित्तए णो कप्पइ)
उत्तरतु कल्पतु नथी (णणत्थ अद्धाणगमणेण) परंतु विहार करता करता
भीने रस्ते न होय तो बात जुदी (अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं
चेव भाणियव्व जाव) ऐवी रीते ते अम्बड परिव्राजकने शकट (गाडा) आदि
पर चढ़तु पणु कल्पतु नथी अडी (यावत्) शब्दथी 'सदमाणिय दुरुहित्ता
ण गच्छित्तए' अडीथी लधने 'कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए' अडी सुधीने
पाठ आ आगमना उत्तरार्धना अठारमा सूत्रथी जाणी देवे जेधये (णणत्थ

ળો કપ્પડ આહાકમ્મિણ વા ઉદેસિણ વા મીસજાણ ડ વા અજ્ઞો-
યરણ ડ વા પૂઢકમ્મે ડ વા કીયગઢે ડ વા પામિચ્ચે ડ વા અણિસિ-

નાયત્રૈકુત્યા ગદ્ધામૃત્તિકાયા -ળ્લા ગદ્ધામૃત્તિકા કન્પતે પ્રહીતુમિયર્થે । ‘અમ્મહસ્સ ણ
પરિવ્વાયગસ્સ ણો કપ્પડ આહાકમ્મિણ વા’ અમ્બડસ્ય સ્વલ્લુ પરિવ્રાજકસ્ય નો કન્પતે-
આધાકર્મિક=પટ્કાયોપમર્દનપૂર્વક સાવ્યર્થકૃતમશનાદિક વા ‘ઉદેસિણ વા’ ઔદેશિક=
સાધુમુદિસ્ય યત્ કૃત તદ્ વા ન કન્પતે, ‘મીસજાણ ડ વા’ મિશ્રજાત-મિશ્રેણ=ગૃહસ્થ-
સાધ્વાદિપ્રણિધાનલક્ષણભાવેન નિપ્પન્ન=પાકાતિભાવમુપગતં મિશ્રજાતમનાથેવ, તદપિ ન
કન્પતે, ‘ડ વા’ ઇતિ સર્વત્ર વાક્યાલકારે, ‘અજ્ઞોયરણ ડ વા’ અયવરત્તમ્=સાવ્યર્થમ-
ધિકપ્રક્ષેપણેન નિપ્પાદિતમ્, એતદપ્યકન્પનાયમ્, ‘પૂઢકમ્મે ડ વા’ પૂતિકર્મ-આધાકર્માધ-
વિશુદ્ધલેશસપૃક્તમક્તાદિ, તત્પિ ન કન્પતે, ‘કીયગઢે ડ વા’ કીતકૃતમ્ -ક્રાત=ક્રયણ-સા-

ચાહિયે । (ણણત્થ ઇગાણ ગગામદ્વિયાણ) ડસે સિર્ફ એક ગગા કા મિટ્ટી હા કન્પિત
હૈ । (અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) ડસ અમ્બડ પરિવ્રાજક કે લિયે (ણો કપ્પડ
આહાકમ્મિણ વા ઉદેસિણ વા મીસજાણ ડ વા અજ્ઞોયરણ ડ વા પૂઢકમ્મે ડ વા
કીયગઢે ડ વા પામિચ્ચે ડ વા અણિસિટ્ટે ડ વા અમિહ્ઢે ડ વા) પટ્કાયોપમર્દનપૂર્વક
સાધુ કે નિમિત્ત નિપ્પાદિત આધાકર્મિક એવ ઔદેશિક-સાધુ કે ઉદેશ્ય કરકે
બનાયા ગયા અશનાદિક ગ્રહણ કરના પરિવર્જિત હૈ । તથા મિશ્રજાત-સાધુ એવ ગૃહસ્થ કે
ઉદેશ્ય સે તૈયાર કિયા ગયા અન્નાદિક કા મા ગ્રહણ કરના નિષિદ્ધ હૈ । ઇન પદો મેં “ડ”
“વા” યે દોનો વર્ણ વાક્યાલકાર મેં પ્રયુક્ત હુણ હૈ । ઇસી તરહ અયવરત્ત-સાધુ કે લિયે
અધિક માત્રા મેં બનાયા ગયા આહાર, પૂતિકર્મ-આધાકર્મિક આહાર કે અશ સે મિશ્રિત

ઇગાણ ગગામદ્વિયાણ) તેને માટે માત્ર એક ગગાની માટીજ કલ્પિત બતાવી
છે (અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) આ અમ્બડ પરિવ્રાજકને માટે (ણો કપ્પડ
આહાકમ્મિણ વા ઉદેસિણ વા મીસજાણ ડ વા અજ્ઞોયરણ ડ વા પૂઢકમ્મે ડ વા કીયગઢે-
ડ વા પામિચ્ચે ડ વા અણિસિટ્ટે ડ વા અમિહ્ઢે ડ વા) પટ્ (છ) કાયા ઉપમર્દનપૂર્વક
સાધુને નિમિત્ત નિપ્પાદિત આધાકર્મિક તેમજ ઔદેશિક-સાધુને ઉદેશ્ય કરીને
બનાવેલુ અશન આદિક ગ્રહણ કરવુ પરિવર્જિત છે તથા મિશ્રજાત-સાધુ
તેમજ ગૃહસ્થના ઉદેશ્યથી તૈયાર કરેલા અન્ન-આદિકનુ ગ્રહણ કરવું પણ
નિષિદ્ધ છે આ પદોમા ‘ડ’ અને ‘વા’ એ બન્ને વર્ણ વાક્યાલકારમા
વપરાયેલા છે તેવીજ રીતે અયવરત્ત-સાધુને માટે અધિક માત્રામા બનાવેલા
આહાર, પૂતિકર્મ-આધાકર્મિક આહારના અશથી મિશ્રિત આહાર, કીતકૃત-

हे इ वा अभिहडे इ वा ठडत्तए वा रडत्तए वा, कंतारभत्त इ वा
दुब्भिवस्वभत्ते इ वा गिलाणभत्ते इ वा वहलियाभत्ते इ वा पाहुण-

व्याप्तिनिमित्त तेन कृत=निष्पादितम्, तदपि न कल्प्यम्। 'पामिच्चे इ वा' प्रामित्यम्= यदनवखादिक सा-उर्थमुच्छिद्यानीयते तत् प्रामित्यम्। 'अणिसिट्टे इ वा' अनिसृष्टम्- सर्वे स्वामिभि साधवे तातु न निसृष्ट=नानुनात यत् तन्निसृष्टम्, यदा द्वित्राणा पुर पाणा साधारणे आहारे एकोऽयाननापृच्छ्य साधवे न्नाति, तदा तन्मनिसृष्ट, तदपि न कल्पते। 'अभिहडे इ वा' अभ्याहतम्-साधु समुखमानीतं न कल्पते। 'ठडत्तए वा' स्थापित-स्वनिमित्त स्थापित न कल्पते। 'रडत्तए वा' रचितम्-औद्देगिकमेद, तच्च मोदकचूर्णादि पुनर्मोदकतया रचित, तदपि न कल्प्यम्। 'कतारभत्ते इ वा' कातारभक्तम्- कातारम्=अरण्यम्-तत्समुल्लङ्घनार्थं नीयमान भक्तम्। यदा अरण्ये भिक्षुकाणा निर्वाहाय यत् सक्रियते तत् कान्तारभक्तम्-तदप्यकल्पनायम्। 'दुब्भिवस्वभत्ते इ वा' दुर्भिक्षभक्तमिति वा-दुर्भिक्षे भिक्षुकाणा कृते यत् सक्रियते तदप्यकल्पनीयम्। 'गिलाणभत्ते इ वा' ग्लान

आहार, क्रीतकृत-मोल लाकर लिया गया आहार, प्रामित्य उधार लेकर अथवा किसी दूसरे से झपट कर दिया हुआ आहार, अनिसृष्ट-जिस आहार के ऊपर अनेक का स्वामित्व है उन सभी को पूछे बिना सिर्फ एक के द्वारा दिया गया आहार, अभ्याहत-साधु के समुख लाकर दिया गया आहार, स्थापित-साधु के निमित्त रखा हुआ आहार, रचित-मोदक-चूर्ण आदि को फोड़कर पुन मोदकरूप में बनाया गया आहार, कातारभक्त-अटवा को उल्लघन करने के लिये घर से लाया हुआ पाथेयस्वरूप आहार, अथवा जंगल में भिक्षुकों के निर्वाह के लिये तैयार करवाया गया आहार, दुर्भिक्षभक्त-दुर्भिक्ष के समय भिक्षुकों को देने के लिये बनवाया गया आहार, ग्लानभक्त-रोगी के लिये बनाया गया आहार, चार्दलिका-

वेयासी लधने दीधेवो आधार, प्रामित्य-उधार लधने अथवा डोर्ध भीन पासेथी जुटवी लधने दीधेवो आधार, अनिसृष्ट-जे आधारना उपर अनेकनु स्वामित्व होय जेवा अधाने पूछ्या बिना मात्र जेकना द्वारा अपायेवो आधार, अभ्याहत-साधुनी सामे लध आवीने आपेवो आधार, स्थापित-साधुना निमित्ते राखी मुकेवो आधार रचित लाडुने तोडीने भूडा करी पछी ते भूडाभाथी लाडु-इयभा जनायेवो आधार, कान्तारभक्त-अटवीने उलघन करवा भाटे धरथी लावी राखेवो पाथेयस्वरूप आधार, अथवा जंगलमा भिक्षुकेना निर्वाडुने भाटे तैयार करायेवो आधार, दुर्भिक्षभक्त-दुर्भिक्षा अभयमा भिक्षुकेने देवा भाटे जनायेवो आधार, ग्लानभक्त-रोगीने भाटे जनायेवो

ગમત્તે ઇ વા ભોત્તણ વા પાડત્તણ વા । અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ
ણો કપ્પહ મૂલભોયણે વા જાવ વીયભોયણે વા ભોત્તણ વા
પાડત્તણ વા ॥ સૂ. ૩૫ ॥

ભક્તમ્—ગ્લાન સન નિજાઽરોગ્યાય યત્પ્રદીયતે તદ્—ગ્લાનભક્તમ્, ‘વહલિયામત્તે ઇ વા’
વાર્દલિકાભક્તમ્—વૃષ્ટૌ યદાતુ ક્રિયતે ણ્તદપ્યકચ્ચમ્ । ‘પાહુણગમત્તે ઇ વા’ પ્રાધુણક
ભક્તમ્—પ્રાધુણક = કોઽપિ કસ્ય ચિદ્ ગૃહે સમાગત તસ્ય ક્રતેયત્ ક્રિયતે તત્ પ્રાધુણકભક્તમ્,
ણ્તત્પ્યકચ્ચનીયમ્ । ણ્તત્પૂર્વોક્તમ્—‘ભોત્તણ વા પાડત્તણ વા’ ભોક્તુ વા પાતુ વા ન ક
લ્પતે ઇત્યુક્તમેવ । ‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ ણો કપ્પહ મૂલભોયણે વા જાવ વીય
ભોયણે વા ભોત્તણ વા પાડત્તણ વા’ અમ્બડસ્ય સ્વલ પરિવાજકસ્ય ન કલ્પતે મૂલભોજન
વા યાવદ્ વીજભોજન વા ભોક્તુ વા પાતુ વા—મૂલાનિ કમલાદીના, યાવચ્છબ્દાત્કદભોજન
ફલભોજન હરિતભોજનમેતાનિ ત્રીણિ પદાનિ ગૃહ્યન્તે, તત્ર—કદા = સૂરણાદય, ફલાનિ=આમ્ર-
ફલાદીનિ, હરિતાનિ=મધુરતૃણાદીનિ, વીજાનિ=શાળ્યાદીનિ, એતાનિ ભોક્તુ ન કલ્પન્તે, તથા—
આધાકર્માત્પિપાનકાનિ પાતુ ન કલ્પન્તે ઇતિ ॥ સૂ. ૩૫ ॥

ભક્ત—વૃષ્ટિ મેં દેને ક લિયે ઝનાયા ગયા આહાર, પ્રાધુણકભક્ત—પાહુનો કે લિયે રાધા ગયા
આહાર, ઉસ અમ્બડ પરિવાજક કે લિયે નહીં કલ્પતા હૈ, ઓર ઇસા પ્રકાર કા પેય મી ઉસે
નહીં કલ્પતા હૈ । (અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ ણો કપ્પહ મૂલભોયણે વા જાવ
વીયભોયણે વા ભોત્તણ વા પાડત્તણ વા) ઇસી પ્રકાર ઇસ અમ્બડ પરિવાજક કે લિયે કમ
લાદિકો કે મૂલ, સૂરણાદિક કન્દ, આમ્ર આદિ ફલ કા ભોજન એવ અપક શાળ્યાદિક એવ
મધુર તૃણ આદિ હરિત સચિત્ત વસ્તુ કા ભોજન મી અકલ્પિત હૈ ॥ સૂ. ૩૫ ॥

આહાર, વાર્દલિકાભક્ત—વૃષ્ટિમા દેવા માટે ઝનાવેલો આહાર, પ્રાધુણકભક્ત—
પરોણાએને માટે રધાવવામા આવેલો આહાર તે અમ્મહ પરિવાજકને માટે
નથી કલ્પતો, અને આવા પ્રકારનુ પેય પણ તેને નથી કલ્પતુ (અમ્મહસ્સ ણ
પરિવ્વાયગસ્સ ણો કપ્પહ મૂલભોયણે વા જાવ વીયભોયણે વા ભોત્તણ વા પાડત્તણ વા)
આ પ્રકારે એ અમ્મહ પરિવાજકને માટે ડમળ આદિના મૂળ, સૂરણ
આદિક કદ, આમ્ર આદિક ફળનુ ભોજન તેમજ અપકવ શાલિ આદિક તેમજ
મધુર તૃણ આદિ લીલી સચિત્ત વસ્તુનુ ભોજન પણ અકલ્પિત છે (સૂ. ૩૫)

મૂલમ્—અમ્મહસ્સ ણં પરિવ્વાયગસ્સ ચઉવ્વિહે અણ-
દ્દાદહે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ, ત જહા—અવજ્ઞાણાયરિણ પમાયા-
યરિણ હિંસપ્પયાણે પાવકમ્મોવણ્ણે ॥ સૂ. ૩૬ ॥

ટીકા—‘અમ્મહસ્સ ણ’ इत्यादि ।

‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ’ અમ્મહસ્ય ચ્વલુ પરિવ્રાજકસ્ય ‘ચઉ
વ્વિહે અણદ્દાદહે પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાણ’ ચતુર્વિધ અનર્થદણ્ડ—અર્થ=પ્રયોજન ગૃહ
સ્થસ્ય ક્ષેત્રવાસ્તુધનધાન્ય શરીરપરિપાલનાદિવિષય—તદર્થ આરમ્મો=મૂતોપમદોડ્યદણ્ડ ।
દણ્ડો નિગ્રહો યાતના વિનાશ इति પર્યાયા । અર્થેન=પ્રયોજનેન દણ્ડોડ્યદણ્ડ, સ ચૈવમૂત
ઉપમર્દનલક્ષણો દણ્ડ ક્ષેત્રાદિપ્રયોજનમપેક્ષમાણોડ્યદણ્ડ ઉચ્યતે, તદ્વિપરીતોડનર્થદણ્ડ પ્રત્યા
હ્યાતો યાવજ્જીવમ્ । અયમનર્થદણ્ડ ફિત્ત્વરૂપ ? इति વોગયિતુમાહ—‘ત જહા’
તથા—‘અવજ્ઞાણાયરિણ’ અપધ્યાનાડચરિત—અપધ્યાનમ્=આર્તરૌદ્રરૂપ, તેનાચરિત=
આસેવિતો યોડનર્થદણ્ડ સ તથા । ‘પમાયાયરિણ’ પ્રમાદાડચરિત—પ્રમાદેન=મધવિષય

‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ’ इत्यादि ।

(અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) इस अम्भड परिव्राजक के (चउव्विहे) चारों
प्रकार के (अणद्धादहे) अनर्थ दंडों को (जावज्जीवाए पच्चक्खाए) जावनपर्यन्त परि-
त्याग हे । वे चार अनर्थदंड इस प्रकार हैं—(अवज्ज्ञाणायरिण पमायायरिण हिंसप-
याणे पावकम्मोवण्णे) अपध्यानाचरित, प्रमादाचरित, हिंसाप्रदान, एव पापकर्मोपदेश ।
बिना प्रयोजन जीवों का उपमर्दन जिन कार्यों के करने से होता है उसका नाम अनर्थदंड
है । आर्तरौद्ररूप ध्यान का नाम अपध्यान है । इस ध्यानसे उद्भूत अथवा क्रियमाण दंड
का नाम अपध्यानाचरित अनर्थ दंड है । मध, विषय, कषाय, निद्रा एव विकथारूप प्रमाद से

“અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ” इत्यादि

(અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) આ અમ્મહ પરિવ્રાજકને (ચઉવ્વિહે)
ચારેય પ્રકારના (અણદ્દાદહે) અનર્થ દંડોને (જાવજ્જીવાણ પચ્ચક્ખાણ) જાવન
પર્યન્ત પરિત્યાગ છે એ ચાર અનર્થદંડ આ પ્રકારના છે (અવજ્ઞાણાયરિણ
પમાયાયરિણ હિંસપ્પયાણે પાવકમ્મોવણ્ણે) અપધ્યાનાચરિત, પ્રમાદાચરિત, હિંસા
પ્રદાન—હિંસાકારક શક્તિ કેળવેને હેતુ, તેમજ પાપકર્મનો ઉપદેશ વિના પ્રયોજન
જોવાનું ઉપમર્દન જે કાર્યો કરવાથી થાય તેનું નામ અનર્થદંડ છે આત-
રૌદ્રરૂપ ધ્યાનનું નામ અપધ્યાન છે આ ધ્યાનથી ઉદ્ભવેલા અથવા થનારા
દંડનું નામ અપધ્યાનાચરિત—અનર્થદંડ છે મધ, વિષય, કષાય, નિદ્રા તેમજ

**મૂલમ્—અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ
અદ્ધાઢણ જલસ્સ પરિગ્ગાહિત્તણ, સે વિ ય વહમાણણ ણો ચેવ**

કપાયનિદ્રાવિકથાલક્ષણેન આચરિત 'નિસપ્પયાણે' હિંસાપ્રદાનમ્—હિંસાહેતુત્પાદગ્નિવિષ
શસ્ત્રાદિક હિંસોચ્યતે, કારણે કાર્યોપચારાત્, તત્પ્રદાનમન્યસ્મૈ ક્રોધાભિભૂતાય અનભિભૂતાય
વા । યદ્વા—હિંસપ્રદાનમિતિ ઢ્યાયા—હિંસ=હિંસાકારિ શસ્ત્રાન્તિ, તત્પ્રદાન=પરેષા સમર્પણમ્,
અય તૃતીયોઽનર્થદણ્ડ, 'પાવકમ્મોપદેશ' પાપકર્મોપદેશ—પાર્તયતિ નરકાદાપિતિ
પાપમ્, તત્પ્રધાન કર્મ પાપકર્મ, તમ્યોપદેશ, કૃપ્યાદિસામધવ્યાપારે પ્રવર્તનમ્, અય
ચતુર્થ ॥ સૂ. ૩૬ ॥

ટીકા—'અમ્મહસ્સ' ડ્યાન્તિ ।

'અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ' અમ્મહસ્ય શ્વલુ પરિવાજકસ્ય કલ્પતે
'માગહણ અદ્ધાઢણ જલસ્સ પરિગ્ગાહિત્તણ' માગધમપ્રાઢક જલસ્ય પરિપ્રહીતુમ્, 'સે વિ ય
કિયે ગયે કાર્ય કા નામ પ્રમાદાચરિત અનર્થદ્ઢ હૈ । હિંસા કે હેતુ હોને સે અગ્નિ, વિષ એવ
શસ્ત્ર આન્તિ, કારણ મેં કાર્ય કે ઉપચાર સે હિંસાસ્વરૂપ કહે ગયે હૈં । ઇન હિંસા કે કારણો
કો કિસી ક્રોધયુક્ત વ્યક્તિ કે લિયે અથવા ક્રોધરહિત વ્યક્તિ કે લિયે દેના સો હિંસાપ્રદાન
નામ કા અનર્થદ્ઢ હૈ । આત્મા કો જો નરક મેં ડાલે ડસકા નામ પાપ હૈ, ઇસ પાપપ્રધાન
કર્મ કરને કા ઉપદેશ દેના અથવા સ્વયં મી કૃપ્યાન્તિ સામધરૂપ વ્યાપાર મેં પ્રવૃત્તિ કરના
સો પાપોપદેશ નામકા અનર્થદ્ઢ હૈ ॥ સૂ. ૩૬ ॥

'અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ' ડ્યાન્તિ ।

(અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) ડસ અમ્મહ પરિવાજક કો (માગહણ
અદ્ધાઢણ) મગધદેશ પ્રસિદ્ધ અર્થ—આઢક—પ્રમાણ (જલસ્સ પરિગ્ગાહિત્તણ કપ્પહ) જલ

વિડ્યારૂપ પ્રમાદથી આચરેલા—કરેલા કાયનુ નામ પ્રમાદાચરિત—અનર્થદ્ઢ હ
હે હિંમાના હેતુ થાય તેવા અગ્નિ, વિષ તેમજ શસ્ત્ર આદિ, ડારણુમા ડાર્યનો
ઉપચાર થવાથી હિંસાસ્વરૂપ કહેવાય હે આ હિંસાના ડારણુને કોઈ
ક્રોધાયમાન વ્યક્તિને હે વિના ક્રોધવાળા વ્યક્તિને માટે આપવા તે હિંસાપ્રદાન
નામનો અનર્થદ્ઢ હ છે આત્માને જે નરકમા નાખે તેનુ નામ પાપ છે આ
પાપપ્રધાન ડર્મ કરવાનો ઉપદેશ દેવો અથવા પોતે પણ કૃષિ આદિ આવધરૂપ
વ્યાપારમા પ્રવૃત્તિ કરવી તે પાપોપદેશ નામનો અનર્થદ્ઢ હ છે (સૂ. ૩૬)

'અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ' ડ્યાન્તિ

(અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) આ અખડ પરિવાજકે (માગહણ
અદ્ધાઢણ) મગધદેશ પ્રસિદ્ધ અર્થ—આઢક પ્રમાણ (જલસ્સ પરિગ્ગાહિત્તણ કપ્પહ)

ળ અવહમાણે, એવ યિમિષે પસન્ને જાવ સે વિ ય પરિપૂર્ણે ણો
 ચેવ ણ અપરિપૂર્ણે, સે વિ ય સાવજ્ઞેત્તિ કાઠં ણો ચેવ ણં
 અણવજ્ઞે, સે વિ ય જીવત્તિ કાઠં ણો ચેવ ણ અજીવે, સે વિ

વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે 'તદપિ ચ વહમાનં નો ચૈવ સ્વલ્લ અવહમાનમ્,
 'એવ યિમિષે પસન્ને જાવ' ત્વ સ્તિમિત પ્રસન્ન યાગત 'સે વિ ય પરિપૂર્ણે ચેવ ણ
 અપરિપૂર્ણે' તદપિ ચ પરિપૂર્ણ નો ચૈવ સ્વલ્લ અપરિપૂર્ણમ્, કસ્માત્ કારણાત્ પરિપૂર્ણ ગૃહ્ણા
 તીયત આહ—'સે વિ ય સાવજ્ઞેત્તિ કાઠં' તત્પિ ચ સાવધમિતિ કૃત્વા—ઇતિ । इद
 જલ સાવધમસ્તીતિ જાત્વા વલ્લગાલિત કૃત્વા ગૃહ્ણતાતિ ભાવ । 'ણો ચેવ ણ અણવજ્ઞે'
 ન ચૈવ સ્વલ્લ અનપ્રધમ્—ન તુ નિરપ્રધમિતિ કૃત્વા પરિપૂર્ણ કરોતિ । સાવધમિત્યપિ કથ નાતમ્ ?
 इत्यत आह—'से वि य जीवत्ति क्कठं' तदपि च जाय इति कृत्वा, इह पुतरकादिजीवा
 સત્તાતિ કૃત્વેતિ ભાવ, 'ણો, ચેવ ણ અજીવેત્તિ કાઠં' નો ચૈવ સ્વલ્લ અજીવ=જીવરહિતમ્
 इति कृत्वा, 'से वि य दिण्णे णो चेव ण अदिण्णे' तदपि च दत्त नो चैव सन्वदत्तम्,

ગ્રહણ કરના કલ્પતા હે । (સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે) જિતના
 અર્ધ—આઢક—પ્રમાણ જલ લેના ઇસે કલ્પતા હે સો મી બહતા હુઆ હી કલ્પતા હે, અવહતા
 હુઆ નહીં । (એવ યિમિષે પસન્ને જાવ સે વિ ય પરિપૂર્ણે ણો ચેવ ણ અપરિપૂર્ણે)
 વહ મા કુર્દમ સે રહિત, સ્વચ્છ, પ્રસન્ન—નિર્મલ યાવત્ પરિપૂર્ણ—ઝાના હુઆ હી કલ્પતા હે,
 इससे विपरीत नहीं । (से वि य सावज्ज्ञेत्ति क्कठं णो चेव ण अणवज्ज्ञे) सोभी
 સાવધ સમજ્ઞ કર ઝાના હુઆ હી કલ્પતા હે, નિરવધ સમજ્ઞ કર નહીં । (સે વિ ય જીવત્તિ
 કાઠં ણો ચેવ ણ અજીવે) સાવધ મી ડસે વહ જીવસહિત સમજ્ઞકર હી માનતા
 है, अजीव समझकर नहीं । (से वि य दिण्णे णो चेव ण अदिण्णे)

જલ ગ્રહણ કરવું કલ્પે છે (સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે)
 જેટલું અર્ધ—આઢક પ્રમાણ જલ લેવું તેને કલ્પે છે તે પણ વહેતું હોય
 તેવું જ કલ્પે છે, ન વહેતું હોય તે નહિ (એવ યિમિષે પસન્ને જાવ સે વિ ય
 પરિપૂર્ણે ણો ચેવ ણ અપરિપૂર્ણે) તે પણ કુર્દમ (કુચરા)થી રહિત, સ્વચ્છ,
 પ્રસન્ન—નિર્મલ યાવત્ પરિપૂર્ણ—ગાળેલું જ કલ્પે છે, તે વિનાયુ નહિ (તેનાથી
 ઉલટું નથી કલ્પતું) (સે વિ ય સાવજ્ઞેત્તિ કાઠં ણો ચેવ ણ અણવજ્ઞે) તે પણ
 સાવધ સમજ્ઞને ગાળેલું જ કલ્પે છે, નિરવધ સમજ્ઞને નહિ (સે વિ ય
 જીવત્તિ કાઠં ણો ચેવ ણ અજીવે) સાવધ પણ તેને તે જીવસહિત સમજ્ઞને
 જ માને છે, અજીવ સમજ્ઞને નહિ (સે વિ ય દિણ્ણે ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે)
 તે પણ કોઈએ આપેલું હોય તે જ કલ્પે છે દીધા વગરનું નહિ (સે વિ

ય દિષ્ણે ણો ચેવ ણ અદિષ્ણે, સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-
ચમસ-પક્ખાલણટ્ટયાણ પિવિત્તણ વા, ણો ચેવ ણ સિણાહિત્તણ ।
અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ ય આઢણ જલસ્સ
પહિગ્ગાહિત્તણ, સે વિ ય વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિષ્ણે,

‘સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણટ્ટયાણ પિવિત્તણ વા’ તદપિ ચ હસ્ત-
પાદ-ચરુ-ચમસ-પ્રક્ષાલનાર્થાય પાતુ વા, ચરુ પાત્રવિશેષ, ‘ણો ચેવ ણ સિણાહિત્તણ’
નો ચૈવ સ્વલ્પ સ્નાતુમ્ । ‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ’ અમ્બડસ્ય સ્વલ્પ પરિવાજકસ્ય
કલ્પતે ‘માગહણ ય આઢણ જલસ્સ પહિગ્ગાહિત્તણ’ માગધ-આઢક-જલસ્ય પ્રતિપ્રહીતુમ્,
‘સે વિ ય વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિષ્ણે’ તદપિ વહમાણ યાવત્ નો ચૈવ સ્વલ્પદત્તમ્,
‘સે વિ ય સિણાહિત્તણ’ તદપિ ચ સ્નાતુમ્, ‘ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-

વહ મા ણિયા દુઆ હા કલ્પતા હે, ણિના દિયા દુઆ નહા । (સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-
ચમસ-પક્ખાલણટ્ટયાણ પિવિત્તણ વા) દિયા દુઆ મા વહ જલ હસ્ત, પાદ, ચરુ (પાત્ર
વિશેષ) ણ ચમસ કે પ્રક્ષાલન કે લિયે અથવા પાને ક લિયે હા કલ્પતા હે, (ણો સિણા
હિત્તણ) સ્નાન ક લિયે નહા । (અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ ય આઢણ
જલસ્સ પહિગ્ગાહિત્તણ) હસ અમ્બડ પરિવાજક કો મગધદેશનબધી આઢકપ્રમાણ જલ
ગ્રહણ કરના કલ્પતા હે (સે વિ ય વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિષ્ણે) વહ મા
વહતા દુઆ યાવત્ દિયા દુઆ હા કલ્પતા હે, ણિના દિયા દુઆ નહીં । (સે વિ ય સિણા
હિત્તણ ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણટ્ટયાણ) વહ મા સ્નાન ક લિયે

ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણટ્ટયાણ પિવિત્તણ વા) હીધેલુ હોય તે પણ પાણી,
હોય પગ, ચરુ, તેમજ ચમસને ધોવા માટે અથવા પીવા માટે જ કલ્પે છે (ચરુ,
ચમસ એ પાત્રવિશેષના નામે છે) (ણો સિણાહિત્તણ) સ્નાન માટે નહિ (અમ્મહસ્સ
ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ ય આઢણ જલસ્સ પહિગ્ગાહિત્તણ) આ આ બંડ પરિ
વાજકને મગધદેશ-સબધી આઢકપ્રમાણ જલ ગ્રહણ કરવું કલ્પે છે (સે વિ ય
વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિષ્ણે) તે પણ વહેતુ હોય તેજ કલ્પે છે, (યાવત્)
આપેલુ હોય તે કલ્પે છે આપેલુ ન હોય તેવું નહિ (સે વિ ય સિણાહિત્તણ ણો
ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણટ્ટયાણ) તે પણ સ્નાન માટે જ કલ્પે છે

સે વિ ચ સિનાહત્તણ, ણો ચેવ ણં હસ્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પ-
વસ્વાલણઢ્યાણ પિવિત્તણ વા ॥ સૂ. ૩૭ ॥

મૂલમ્—અમ્મહસ્સ ણો કપ્પહ—અણ્ણઉત્થિયા વા અ-
ણ્ણઉત્થિયદેવયાણિ વા અણ્ણઉત્થિયપરિગ્ગહિયાણિ વા ચેહયાહ

વસ્વાલણઢ્યાણ પિવિત્તણ વા ' નો ચૈવ સહ હસ્ત-પાદ-ચર-ચમસ-પ્રક્ષાલનાઢ્યે
પાતુ વા, શેષપદવ્યાખ્યાઢ્યૈવાગમસ્યોત્તરાર્થે ઇકોનવિગતિતમે સૂત્રે પ્રદર્શિતા, અત્ર સૂત્રે જલસ્ય
પરિમાણ પ્રદર્શિતમસ્તિ ॥ સૂ. ૩૭ ॥

ટીકા—' અમ્મહસ્સ ણો કપ્પહ ' ઇત્યાદિ ।

' અમ્મહસ્સ ણો કપ્પહ ' અમ્મહસ્ય ન કલ્પતે, અસ્ય 'વન્દિતુમ્' ઇત્યગ્રાન્વય ।
કાન્ વન્દિતુ ન કલ્પતે ' અત્રાઢ્ઢ—' અણ્ણઉત્થિયા વા ' અયયૂથિકાન્ વા—અયત્=તીર્થ
કરમઘાપેક્ષયા મિન્ન યદ્ યૂથ=સઘસ્તદન્યયૂથ તદસ્ત્યેષામિત્યયયૂથિકા =શાક્યાદિમિક્ષવ
તાન્, ' અણ્ણઉત્થિયદેવયાણિ વા ' અયયૂથિકદૈવતાનિ વા—અન્યયૂથિકાના દૈવતાનિ
અન્યયૂથિકદૈવતાનિ—અર્હદ્વિન્નાન્ દેવાન્ વા, ' અણ્ણઉત્થિયપરિગ્ગહિયાણિ વા ચેહયાહ '

હી કલ્પતા હૈ, હાથ, પૈર, ચરુ એવ ચમચા કો ધોને કે લિયે નહીં ઓર ન પાન કે લિયે
હી । ' આઢક ' આદિ કા અર્થ હસી આગમ કે ઉત્તરાર્થ મે ઉન્નાસમે મૂત્ર કા વ્યાખ્યા મે
પ્રદર્શિત કિયા ગયા હૈ ॥ સૂ. ૩૭ ॥

' અમ્મહસ્સ ણો કપ્પહ ' ઇત્યાદિ ।

(અમ્મહસ્સ) હસ અમ્મહ કો (અણ્ણઉત્થિયા) અયયૂથિક—તીર્થકરમઘ કી
અપેક્ષા શાક્યાદિક મિક્ષુઓ કા સઘ, એવ (અણ્ણઉત્થિયદેવયાણિ વા) અન્યસઘ દ્વારા
ઉપાસ્યરૂપ સે સમત અર્હત—પ્રમુ સિવાય દૂસરે દેવતા, (અણ્ણઉત્થિયપરિગ્ગહિયા

હાથ, પગ, ચરુ તેમજ અમચા ઘોવા માટે નહિ અને પીવા માટે પણ નહિ
' આઢક ' આદિનો અર્થ એજ આગમના ઉત્તરાર્થમા ઓગણવીશમા સૂત્રની
વ્યાખ્યામા કરવામા આવ્યો હે (સૂ. ૩૭)

' અમ્મહસ્સ ણો કપ્પહ ' ઇત્યાદિ

(અમ્મહસ્સ) એ અમ્મહને (અણ્ણઉત્થિયા) ખીજ યૂથવાળા—તીર્થ કરસઘની
અપેક્ષા શાક્ય મિક્ષુઓના સઘ, તેમજ (અણ્ણઉત્થિયદેવયાણિ વા) ખીજ
સઘ દ્વારા ઉપાસ્યરૂપથી સમત અર્હત પ્રમુ સિવાય ખીજ દેવ, (અણ્ણ
ઉત્થિયપરિગ્ગહિયાણિ વા ચેહયાહ) તથા ખીજ યૂથમા લગી ગયેલા જૈન સાધુ

वदित्तए वा णमंसित्तए वा जाव पज्जुवासित्तए वा, णणत्थ अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा ॥ सू० ३८ ॥

मूलम्—अम्मडे ण भंते । परिव्वायए कालमासे काल

अययूधिकपरिगृहातान् वा चैयान्, आर्षत्वात् श्लोमनिर्देश, चित्ति = चान्, तत्र साधव = कुशल चित्या = अर्हत्साधव, त एव चैया, प्रज्ञाद्वित्वात् स्वार्थेऽण्, तान्, अयमत्र पिण्डितोऽर्थ, तैर्थिकान्तरसाधून् वा तैर्थिकान्तरदेवान् वा, यथाकथंचित्तैर्थिकान्तरममिलितान् जिनसाधून् वा 'वदित्तए वा' वदितुं = स्तोतु वा, 'णमंसित्तए वा' नमस्तु = नमस्कृतु वा 'जाव पज्जुवासित्तए वा' यावत् पर्युपासितुम् = आराधयितु वा, 'णणत्थ अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा' नाऽन्यत्र अर्हतो वा अर्हचैयान् वा । अय निषेधोऽर्हद्विषये, अर्हत्साधुविषये वा न घटते, किन्तु ततोऽन्यत्राऽय निषेध इति भाव । 'चैय' शब्दस्य विस्तृतोऽर्थ 'उपासकदशाङ्ग'—सूत्रस्यागारधर्मसजीवनीटीकाया मया प्रदर्शित स ततोऽवसेय ॥ सू ३८ ॥

टीका—गौतम पृच्छति—'अम्मडे ण भंते ! परिव्वायए' इत्यादि ।

'भंते' हे भदन्त । 'अम्मडे ण परिव्वायए' अम्बड खलु परिव्राजक

णि वा चेइयाइ) तथा अन्य यूय में सम्मिलित जैन साधु भी (वदित्तए वा णमंसित्तए वा जाव पज्जुवासित्तए वा) वदना करने, नमस्कार करने एवं पर्युपासना करने के लिये (णो कप्पइ) कपते नहीं हैं । (णणत्थ अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा) परन्तु यदि नमस्कार आदि के लिये उसे कोई कपते है तो वे एकमात्र अरिहत एवं अरिहत के साधुजन ही कपते हैं । 'चैत्य' शब्द का विस्तृत अर्थ, जिज्ञासुओं को 'उपासकदशाङ्ग' की अगारधर्मसजीवनी टीका में देखना चाहिये ॥ सू ३८ ॥

'अम्मडे ण भंते' इत्यादि ।

(भंते) हे भदन्त । (अम्मडे ण परिव्वायए) यह अम्बड परिव्राजक (कालमासे

पथु (वदित्तए वा णमंसित्तए वा जाव पज्जुवासित्तए वा) वदना करवा, नमस्कार करवा तेमज पर्युपासना करवा भाटे (णो कप्पइ) नहीं कटयता (णणत्थ अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा) परन्तु नमस्कार आदि योग्य जे ठोय्ये ने भाटे होय तो ते ओकमात्र अरिहत तेमज अरिहतना साधुजन छे 'चैत्य' शब्दने विस्तृत अर्थ जिज्ञासुओंके 'उपासकदशाङ्ग'नी अगारधर्मसजीवनी टीकाभा जेवो जेधये (सू ३८)

"अम्मडे ण भंते ।" इत्यादि

(भंते) हे भदन्त । (अम्मडे ण परिव्वायए) आ अम्बड परिव्राजक (काल

કિંચા કહિં ગચ્છિહિતિ ? કહિ ઉવવજ્જિહિતિ ? ગોયમા !
અમ્મહે ણં પરિવ્વાયણ ઉચ્ચાવણિં સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-
પચ્ચક્ખાણ-પોસહો-વવાસેહિં અપ્પાણં ભાવેમાણે વહૂડ વાસાઇ

‘કાલમાસે કાલં કિંચા કહિં ગચ્છિહિતિ ? કહિં ઉવવજ્જિહિતિ ?’ કાલમાસે કાલ
જૂત્વા કુત્ર ગમિષ્યતિ ? કુત્રોપત્સ્યતે ? ભગવાનાહ-‘ગોયમા ! અમ્મહે ણ પરિવ્વાયણ’
હે ગૌતમ ! અમ્બડ સ્વલુ પરિવ્રાજક ‘ઉચ્ચાવણિં’ ઉચ્ચાવચ્ચે = નાનાવિધે, ‘સીલ-વ્વય-
ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ-પોસહોવવાસેહિં’ શીલ-વ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાહ્યાન-
પોષધોપવાસૈ, શીલાનિ-“શીલ સમાધૌ” અસ્માદ ધમ્મ, નપુસકત્વં લોકાત્, શીલતિ-આત્મ
ચિત્તનરૂપ સમાધિ પ્રાપ્નોતિ એભિસ્તાનિ શીલાનિ । તાનિ ચ-વારિ-સામાયિક-દેશાવકાશિક
પોષધા-તિથિનવિભાગાર્યાનિ, વ્રતાનિ-પચ્ચાણુવ્રતાનિ, ગુણા-ત્રીણિ ગુણવ્રતાનિ, વિરમણ મિથ્યા
ત્વાનિવર્તનમ્, પ્રત્યાહ્યાન-પર્વદિનેષુ ત્યાજ્યાના પરિત્યાગ, પોષધોપવાસ-પોષ=પુષ્ટિ ધર્મસ્ય
વૃદ્ધિમિતિ યાવદ્ ધત્તે इति પોષધ, પોષધગન્ધો રૂઢ્યા પર્વસુ વર્તતે, પર્વાણિ ચાષ્ટમી-ચતુ
ર્દશી-પૌર્ણમાસ્યમાવાસ્યાતિથય, પૂરણાત્ પર્વેત્યુચ્યતે, પૂરણત્વ ધર્મવૃદ્ધિકારકત્વાત્, પોષધે ઉપ

કાલ કિંચા) કાલ અવસર મે કાલ કરકે (કહિં ગચ્છિહિતિ) કહા જાયગા ? (કહિં ઉવવ
જ્જિહિતિ) કહા ઉત્પન્ન હોગા ? પ્રભુ ને કહા-(ગોયમા) હે ગૌતમ ! (અમ્મહે ણ પરિવ્વાયણ
ઉચ્ચાવણિં સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ-પોસહોવવાસેહિં) યહ અમ્બડ
પરિવ્રાજક અનેક પ્રકાર કે શીલવ્રત-જિનકે દ્વારા આત્મા કે ચિત્તન રૂપ સમાધિ જીવ પ્રાપ્ત
કરતા હૈ ઉનકા નામ શીલવ્રત હૈ, ગુણવ્રત, મિથ્યાત્વવિરમણ, પ્રત્યાહ્યાન-પર્વદિનો મે ત્યાગ
કરને યોગ્ય વસ્તુઓ કા ત્યાગ કરના, પોષધોપવાસ-અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૌર્ણમાસી એવ અમા
વાસ્યા યે તિથિયો ધર્મ કા પોષણ કરતા હૈ હસલિયે યે પોષધ હૈ, હનમેં ચતુર્વિધ આહાર કા

માસે કાલ-કિંચા) કાલ અવસરે કાલ કરીને (કહિં ગચ્છિહિતિ) કયા જશે ?
(કહિં ઉવવજ્જિહિતિ) કયા ઉત્પન્ન થશે ? પ્રભુએ ઉત્તરમા કહ્યું-(ગોયમા) હે
ગૌતમ ! (અમ્મહે ણ પરિવ્વાયણ ઉચ્ચાવણિં સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ
પોસહોવવાસેહિં) એ અમ્બડ પરિવ્રાજક, અનેક પ્રકારના શીલવ્રત (જેના
દ્વારા આત્માના ચિત્તનરૂપ સમાધિ જીવ પ્રાપ્ત કરે છે તેનું નામ શીલવ્રત
છે), ગુણવ્રત, વેરમણ-મિથ્યાત્વવિરમણ, પ્રત્યાહ્યાન-પર્વના દિવસોમા ત્યાગ
કરવા યોગ્ય વસ્તુઓનો ત્યાગ કરવો, પોષધોપવાસ-અષ્ટમી, ચતુર્દશી,
પૌર્ણમાસી તેમજ અમાવાસ્યા એ તિથિઓ ધર્મનું પોષણ કરે છે તે માટે

સમણોવાસગપરિયાયં પાઙ્ગિહિતિ, પાઙ્ગિત્તા માસિયાણ સલે-
હણાણ અપ્પાણં ઝૂસિત્તા, સદ્દિ ભત્તાઙ અણસણાણ છેદિત્તા,

વાસ = નિયમવિશેષ પોષપોષવાસ, સ ચતુર્વિધ — આહારગર્ભસત્કારત્યાગત્રયચર્યસાવધવ્યા-
પારપરિત્યાગભેદાત્ । ણ્ણા ઝાલાદિપોષપોષવાસાન્તાનામિતરેતરયોગદ્વન્દ્વસ્તૈસ્તથોક્તૈ
'અપ્પાણ ભાવેમાણે વહૂઙ વાસાઙ સમણોવાસગપરિયાય પાઙ્ગિહિતિ' આમાન માન-
યન્ વહૂનિ વર્ષાગિ શ્રમણોપાસકપર્યાય પાલયિન્થનિ, 'પાઙ્ગિત્તા' પાલયિવા 'માસિયાણ
સલેહણાણ અપ્પાણ ઝૂસિત્તા' માસિક્યા મ્લેક્ષ્વનયાઽઽમાન જુપિવા = સેત્તિવા, 'સદ્દિ
ભત્તાઙ અણસણાણ છેદિત્તા' પદિ ભક્તાનિ અનગનેન છિત્વા, 'આલોહ્યપડિક્કતે'

ત્યાગ કરના । ઇન સત્તા ભેદ ઇસ પ્રકાર હૈ, શીલવ્રત કા ભેદ—સામાયિક, દેશાવ-
કાનિક, પૌષ્ઠ ઓર અતિથિર્નવિભાગ ઇસ પ્રકાર સે ૪ હૈં । ગુણવ્રત ત્રીન હૈ । પૌષ્ઠોપવાસ
મી ૪ પ્રકાર કા હૈ—આહાર કા ત્યાગ, શારીરિક સત્કાર કા ત્યાગ, બ્રહ્મચર્ય કા પાલન
એવ સાવધ વ્યાપાર નહીં કરના । ઇન સત્ત નિયમો—વ્રતો સે (અપ્પાણ ભાવેમાણે) અપની
આત્મા કો ભાવિત કરતા હુઆ (વહૂઙ વાસાઙ સમણોવાસગપરિયાય પાઙ્ગિહિતિ)
અનેક વર્ષોં તક શ્રમણોપાસક — શ્રાવક કી પર્યાય કા પાલન કરેગા । (પાઙ્ગિત્તા મા-
સિયાણ સલેહણાણ અપ્પાણ ઝૂસિત્તા) ઇસ પ્રકાર શ્રાવક કી પર્યાય કો પાલન કરકે
ફિર વહ ૧ માસ કી મલેક્ષ્વના સે અપની આમા કો યુક્ત કર—અર્થાત્ એક માસ કી મલે-
ક્ષ્વના ધારણ કર (સદ્દિ ભત્તાઙ અણસણાણ છેદિત્તા) સાઠ ભક્ત કા અનગન સે છેદકર
(આલોહ્યપડિક્કતે) પાપકર્મોં કી આલોચના—પ્રતિક્રમગ કરકે (સમાહિપત્તે) સમાધિ

એ પોષધ છે તેમા ઉપવાસ એટલે વસવું એ પોષધોપવાસ કહેવાય છે
એ બધાનો ભેદ આ પ્રકારે છે, શીલવ્રતના ભેદ—સામાયિક, દેશાવકાશિક,
પોષધ, અને અતિથિસ વિભાગ, આ ચાર પ્રકારના છે શુભવ્રત ત્રણ પ્રકારના
છે પોષધોપવાસ ચાર ૪ પ્રકારના છે—આહારનો ત્યાગ, શારીરિક સત્કારનો
ત્યાગ, બ્રહ્મચર્યનું પાલન તેમજ સાવધ વ્યાપાર ન કરવા આ બધા
નિયમો—વ્રતોથી (અપ્પાણ ભાવેમાણે) પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા થકા
(વહૂઙ વાસાઙ સમણોવાસગપરિયાય પાઙ્ગિહિતિ) અનેક વર્ષો સુધી શ્રમણો
પાસક—શ્રાવકની પર્યાયનું પાલન કરશે (પાઙ્ગિત્તા માસિયાણ સલેહણાણ
અપ્પાણ ઝૂસિત્તા) આ પ્રકારે શ્રાવકની પર્યાયનું પાલન કરીને પછી તે
એક માસની મલેક્ષ્વના ધારણ કરીને (સદ્દિ ભત્તાઙ અણસણાણ છેદિત્તા)
સાઠ ભક્તાનું અનગનથી છેદન કરીને (આલોહ્યપડિક્કતે) પાપ કર્મોની

આલોહ્યપડિક્કતે સમાહિપત્તે કાલમાસે કાલ કિચ્ચા વમલોણ
કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ । તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણં
દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ પળ્લન્તા । તત્થ ણં અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ
દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ ॥ સૂ. ૩૯ ॥

મૂલમ્—સે ણ મત્તે ! અમ્મહે દેવે તાઓ દેવલોગાઓ

આલોચિતપ્રતિક્રિયાત = પ્રતિનિવૃત્ત, ‘સમાહિપત્તે’ સમાધિપ્રાપ્ત, ‘કાલમાસે કાલ કિચ્ચા’
કાલમાસે કાલ કૃત્વા ‘વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ’ બ્રહ્મલોક કપ્પે દેવવેનો-
ત્પત્યતે, ‘તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણ દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ પળ્લન્તા’ તત્ર સ્વલ્પ
અસ્તિ એકેષા=કેષાંચિદ્ દેવાના દશ સાગરોપમાનિ સ્થિતિ પ્રવ્રજતા । ‘તત્થ ણ અમ્મહસ્સ
વિ દેવસ્સ દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ’ તત્ર સ્વલ્પ અમ્મહસ્સાઽપિ દેવસ્ય દશ સાગરોપમાનિ
સ્થિતિ ॥ સૂ. ૩૯ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘સે ણ મત્તે ?’ इत्यादि ।

‘સે ણ મત્તે ! અમ્મહે દેવે’ સ સ્વલ્પ મદન્ત ! અમ્મહો દેવ, ‘તાઓ દેવ-

કો પ્રાપ્ત કરેગા । પશ્ચાત્ (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલ અવસર મે કાલ કર કે
(વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ) બ્રહ્મલોક નામક પાંચવે દેવલોક મે ઉત્પન્ન
હોગા । (તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણ દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ પળ્લન્તા) વહા કિતનેક
દેવોં કી સ્થિતિ ૧૦ સાગર કી હે । (તત્થ ણ) વહા પર (અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ દસ
સાગરોવમાઈ ઠિઈ) હસ અમ્મહ દેવ કી મી દશ સાગર પ્રમાણ સ્થિતિ હોગી ॥ સૂ. ૩૯ ॥

‘સે ણ મત્તે અમ્મહે દેવે’ इत्यादि ।

ગૌતમ પૂછતે હૈ—(મત્તે) હે મદન્ત ! (સે અમ્મહે દેવે) વહ અમ્મહ દેવ (તાઓ

આલોચના તથા પ્રતિક્રિયા કરીને (સમાહિપત્તે) સમાધિને પ્રાપ્ત કરશે પછી
(કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલ-અવસરે કાલ કરીને (વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ
ઉવવજ્જિહિતિ) બ્રહ્મલોક નામના પાંચમા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થશે (તત્થ ણ
અત્થેગइयाण દેવાણ દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ પળ્લન્તા) તથા કેટલાક દેવોની સ્થિતિ
દશ ૧૦ સાગરની છે, (તત્થ ણ) તથા (અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ દસ સાગરોવમાઈ
ઠિઈ) આ અમ્મહદેવની પણ દસ સાગર પ્રમાણ સ્થિતિ થશે (સૂ. ૩૯)

‘સે ણ મત્તે ! અમ્મહે દેવે’ इत्यादि

ગૌતમ પૂછે છે—(મત્તે) હે મદન્ત ! (સે ણ અમ્મહે દેવે) તે અમ્મહ દેવ

आउक्खएणं भवक्खएण ठिइक्खएणं अणंतर चय चइत्ता कहि
गच्छिहिइ, कहिं उव्वज्जिहिइ ? ॥ सू० ४० ॥

मूलम्—गोयमा । महाविदेहे वासे जाइ कुलाइ

लोगाओ' तस्मादेवल्लोकात् 'आउक्खएण' आयु क्षयेण=देवसम्भूयायु कर्मदल्लिम्-
निर्जरणेन, 'भवक्खएण' भवक्षयेण=देवभवहेतुगत्यानि कर्मनिर्जरणेन, 'ठिइक्खएण' स्थिति
क्षयेण=ब्रह्मलोके दशसागरोपमस्थितिक्षयेण 'अणतर' अनंतर चय=गरार 'चइत्ता' त्यक्त्वा,
'कहिं गच्छिहिइ' कुत्र गमिष्यति, 'कहिं उव्वज्जिहिइ' कुत्रोत्पद्यते ? ॥ सू ४० ॥

टीका—गौतमेन पृष्ठ सन् भगवानाह—'गोयमा !' इत्यादि ।

'गोयमा !' हे गौतम ! 'महाविदेहे वासे जाइ कुलाइ भवति' महाविदेहे
वर्षे यानि कुलानि भवन्ति=सन्ति, कानि तानि ? इत्याह—'अड्ढाइ' आढ्यानि=समृद्धानि,

देवल्लोगाओ) उस देवलोक से (आउक्खएण भवक्खएण ठिइक्खएण) आयु के
क्षय—देवमयी आयुर्कर्म के दल्लिओं की निर्जरा से, भव के क्षय—देवभव के हेतु गत्यादिक
कर्म की निर्जरा से तथा स्थिति के क्षय—ब्रह्मलोक स्वधी १० भागर की स्थिति के समाप्त
होने से (चय चइत्ता) देवपर्याय से व्यवहर (अणतर) इसके बाद (कहिं गच्छि-
हिइ कहिं उव्वज्जिहिइ) कहा जायगा ? कहा उत्पन्न होगा ? ॥ सू ४० ॥

'गोयमा ! महाविदेहे वासे' इत्यादि ।

गौतमस्वामीने पूर्वोक्त प्रकार से जब प्रभु से पूछा तब उन्होंने कहा—(गोयमा)
हे गौतम ! (महाविदेहे वासे) महाविदेह क्षेत्र में (जाइ) जितने (अड्ढाई दित्ताइ
वित्ताइ) आढ्य—समृद्ध दीप्त—उज्ज्वल तथा प्रशसित, एव वित्त—प्रसिद्ध, (कुलाइ भवति)

(ताओ देवल्लोगाओ) ते देवल्लोकात् (आउक्खएण भवक्खएण ठिइक्खएण)
आयुने क्षय—देवसंभूयायु कर्मदल्लिओं की निर्जराथी, लवने क्षय—देव-
लवने हेतु गति आदिष्ठ कर्मनी निर्जराथी तथा स्थितिने क्षय—ब्रह्मलो-
क स्वधी दश सागरनी स्थिति समाप्त होवाथी (चय चइत्ता) देवपर्यायथी व्युत्प-
द्यन्ते (अणतर) त्थार पछी (कहिं गच्छिहिइ कहिं उव्वज्जिहिइ ?) क्या जशे ?
क्या उत्पन्न थशे ? (सू० ४०)

“गोयमा ! महाविदेहे वासे” इत्यादि

गौतमे उपर कछा प्रकारे न्यारे प्रभुने पूछ्यु त्थारे तेओओ कछु (गोयमा)
हे गौतम ! (महाविदेहे वासे) महाविदेह क्षेत्रमा (जाइ) जेटला (अड्ढाइ
दित्ताइ वित्ताइ) आढ्य—समृद्ध, दीप्त—उज्ज्वल तथा प्रशसित, तेमज्ज वित्त—
प्रसिद्ध, (कुलाइ भवति) कुणो छे (वित्तिण्ण—विजल—भवण—सयणा—सण—जाण—

भवति अड्डाड दित्ताडं वित्ताड वित्तिण्ण-विउल-भवण-स-
यणा-सण-जाण-वाहणाड बहुधण-जायरूव-रययाडं आओ
ग-पओग-सपउत्ताड विच्छड्डिय-पउर-भत्तपाणाइ बहु-दासी-

‘दित्ताइ’ दीपानि=उच्चलानि-प्रशमितानि, ‘वित्ताइ’ वित्तानि=पसिद्धानि ‘वित्तिण्ण
विउल-भवण-सयणा-सण-जाण-वाहणाड’ विस्तीर्ण-विपुल-भवन-शयना-SSसन
यान-वाहनानि-विस्तीर्णानि=विस्तृतानि विपुलानि=विशालानि भवनानि शयनाग्नानि च
येषु कुलेषु तानि तथा, ‘बहुधण-जायरूव-रययाइ’ बहुधन-जातरूप-रजतानि-बहूनि
धनानि जातरूपाणि=सुवर्णानि रजतानि च येषु तानि तथा, ‘बहु दासी दास गो महिस-
गवेलग-प्पभूयाइ’ बहु-दासी-दास-गो-महिष-गवेलक-प्रभूतानि-बह्व्यो दास्य बहवो
दासा, गाव =वृषभा धेनवश्च, महिषा =महिषा महिष्यश्च, गवेलका =मेघा तै प्रभूतानि=
सहितानि, ‘आओग-पओग-सपउत्ताइ’ आयोग-प्रयोग-सम्प्रयुक्तानि-त्रिविधदानाSS-

कुल हैं। जो कि (वित्तिण्ण-विउल-भवण-सयणा-सण-जाण-वाहणाड) विस्तृत एवं
विपुल भवनों के अधिपति है। जिनके पास अनेक प्रकार के शयन, आसन एवं यान-
वाहनादिक है। (बहुधनजायरूवरययाइ) जो बहुत अधिक धन के स्वामी हैं। सोने एवं
चादीकी जिनके पास कमी नहीं है। (आओग-पओग-सपउत्ताइ) आदान-प्रदान अर्थात्
लाभ के लिये लेन-देन का काम करते हैं, (विच्छड्डिय-पउर-भत्त-पाणाइ) याचक
आदि जनों के लिये जो प्रचुरमात्रा में भक्तपान आदि देते हैं, (बहु-दासी-दास-गो-
महिस-गवेलग-प्पभूयाइ) जिनकी सेवामें रातदिन अनेक दासी एवं दास उपस्थित रहा
करते हैं, जिनका गोपालाण अनेक बैलोंसे, गायों से, महिषियों से, महिषों से, एवं मेघों से,
सदा भरपूर रहा करती है, (बहुजणस्स अपरिभूयाइ) और जो किसी के द्वारा भी पगभव

વાહણાઈ) જે વિશાળ તેમજ વિપુળ ભવનોના અધિપતિ છે, જેમની પાસે
અનેક પ્રકારના શયન, આસન, તેમજ યાન-વાહન આદિક છે, (બહુ-ધન-
જાયરૂવ-રયયાઈ) જે પહુજ ધનના સ્વામી છે, સુવર્ણ તેમજ ચાદી જેમની
પાસે ઓછી નથી, (આઓગ-પઓગ-સપઉત્તાઈ) આદાન-પ્રદાન અર્થાત્ લાભને
માટે લેણદેણનું કામ કરે છે, (વિચ્છડ્ડિય-પઉર-ભક્ત-પાણાઈ) યાચક આદિ
જનોને માટે જે પ્રચુર માત્રામાં ભક્ત-પાન આદિ આપે છે, (બહુ-દાસી-
દાસ-ગો-મહિસ-ગવેલગ-પ્પભૂયાઈ) જેની સેવામાં રાતદિવસ અનેક દાસી
દાસ ઉપસ્થિત રહ્યા કરે છે જેમની ગૌશાળાઓ અનેક બેઠોથી, ગાયોથી
ભેસોથી, પાડાઓથી, તેમજ ઘેટાથી સદા ભરપૂર રહ્યા કરે છે, (બહુજણસ્સ

દાસ-ગો-મહિસ-ગવેલગપ્પભૂયાડં વહુજણસ્સ અપરિભૂયાડ તહ-
પ્પગારેસુ કુલેસુ પુમત્તાણ પચ્ચાયાહિડ ॥ સૂ ૪૧ ॥

મૂલમ--તણ ન તસ્સ દારગસ્સ ગઁભત્થસ્સ સમાણ-
સ્સ અમ્માપિર્ણં ધમ્મે દઢા પડણ્ણા મવિસ્સઈ ॥ સૂ ૪૨ ॥

દાન-કર્મોપયુક્તાનિ, 'વિચ્છદ્વિય-પડર-મત્તપાણાડ' વિચ્છર્દિત-પ્રચુર-મત્તપાનાનિ-
વિચ્છર્દિતાનિ=દત્તાનિ પ્રચુરાણિ મત્તાનિ પાનાનિ=પેયાનિ ચૈ કુલેસ્તાનિ તથા, 'વહુજણસ્સ
અપરિભૂયાદ' વહુજાસ્યાઽપરિભૂતાનિ, વૈરપ્યપરાજિતાનાત્યર્થ । 'તહપ્પગારેસુ' તથાપ્રકા-
રેસુ=તાદૃશેષુ કુલેષુ, 'પુમત્તાણ' પુસ્તયા=પુરુષતયા, 'પચ્ચાયાહિડ' પ્રત્યાયાસ્યતિ=ઉપસ્યત
इत्यर्थ ॥ સૂ ૪૧ ॥

ટીકા--'તણ ન' इत्यादि । 'तण न' तत खलु-तत्पश्चात् 'तस्स दारगस्स'
तस्य दारकस्य=वालस्य 'गंभत्थस्स चेव' गर्भस्यस्यैव=गर्भाऽऽगतस्यैव सत पुण्यगालि-
तया तप्रभावात् 'अम્मापिर्णं धम્मे' मातापित्रोर्धर्मे 'दढा पडण्णा' दृढा प्रतिज्ञा
'मविस्सई' मविष्यति-धर्माराधनाय दृढनिश्चयो मविष्यता यर्थ ॥ स ४२ ॥

નહા પા સકતે હે, (તહપ્પગારેસુ કુલેસુ પુમત્તાણ પચ્ચાયાહિડ) એસે ત્રિગિષ્ઠ કુલો મે સે
કિસા એક કુલ મે યહ અમ્બડ પરિવાજક પુરુષરૂપ સે ઉત્પન્ન હોગા ॥ સૂ૦ ૪૧ ॥

‘તણ ન તસ્સ દારગસ્સ’ इत्यादि ।

(તણ ન) इसके पश्चात् (तस्स दारगस्स) उस लडक के (गंभत्थस्स समा-
णस्स) गर्भ में आते ही पुण्य के प्रभाव से (अम्मापिर्णं) मातापिता को (धम્मे दढा
पडण्णा मविस्सई) धर्म में दृढ आस्था उत्पन्न होगा ॥ सू० ४२ ॥

અપરિભૂયાઈ) અને જે ડોઁથી પણ પરાલવ પામતા નથી (તહપ્પગારેસુ
કુલેસુ પુમત્તાણ પચ્ચાયાહિડ) એવા વિશિષ્ટ કુળોમાંથી ડોઁ એક કુળમાં એ
અમ્બડ પરિવાજક પુરુષરૂપથી ઉત્પન્ન થશે (સૂ ૪૧)

‘તણ ન તસ્સ દારગસ્સ’ इत्यादि

(તણ ન) त्थार यही (तस्स दारगस्स) ते छोडराना (गंभत्थस्स समा
णस्स) गर्भमा आवता न पुण्यना प्रलान वडे (अम्मापिर्णं) माता-पितानी
(धम્मे दढा पडण्णा मविस्सई) धर्ममा दढ आस्था उत्पन्न थशे (सू ४२)

मूलम्--से ण तत्थ णवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं
अद्धट्टमाण राइदियाणं वीडक्कताण सुकुमालपाणिपाए जाव ससि-
सोमाकारे कते पियदंसणे सुरुवे दारए पयाहिए ॥ सू ४३ ॥

मूलम्--तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे

टीका--'से ण तत्थ' इत्यादि । 'से ण तत्थ' स खलु तत्र 'णवण्हं
मासाण' नवसु मासेषु, अत्र सप्तम्यर्थे षष्ठी, एवमप्रेऽपि, 'बहुपडिपुण्णाण' बहुप्रतिपू-
र्णेषु=सर्वथा व्यतीतेषु, 'अद्धट्टमाण' अर्धाष्टमेषु-सार्धसप्तसु 'राइन्दियाण' रात्रिन्दिवेषु
'वीडक्कताण' व्यतिक्तातेषु=व्यतीतेषु 'जाव ससिसोमाकारे' यावत् शशिसौम्याकार =
चन्द्रवत्सुन्दर, 'कते' कात =कमनीय, 'पियदंसणे' प्रियदर्शन, 'सुरुवे' सुरुप,
'दारए' दारक =पुत्र 'पयाहिए' प्रजनिष्यते=उत्पत्स्यते ॥ सू ४३ ॥

टीका--'तए ण' इत्यादि ।

'तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे दिवसे' तत खलु तस्य दार-
कस्य अम्बापितरौ प्रथमे दिवसे 'ठिइवडिय' स्थितिपतित=कुलमर्यादाप्राप्त-पुत्रज-मोत्सव

'से ण तत्थ णवण्ह मासाण' इत्यादि ।

(तत्थ) गर्भ मे (णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अद्धट्टमाण राइदियाण वीड-
क्कताण) नौ महीने साढे सात दिनरात बीतने पर (सुकुमालपाणिपाए जाव ससिसोमा-
कारे कते पियदंसणे सुरुवे दारए पयाहिइ) यह सुकुमार पाणिपादवाला यावत् चद्रमा
के समान सौम्य आकारवाला, कात, प्रियदर्शन एव सुन्दररूप से विशिष्ट ऐसा पुत्र उत्पन्न
होगा ॥ सू ४३ ॥

'तए ण तस्स दारगस्स' इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (तस्स दारगस्स) इस बालक के (अम्मापियरो) माता

'से ण तत्थ णवण्ह मासास' इत्यादि

(तत्थ) गलभा (णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अद्धट्टमाण राइ-
दियाण वीडक्कताण) नव महिना अने साढा सात दिनरात बीत्या पछी
(सुकुमाल-पाणि-पाए जाव ससिसोमाकारे कते पियदंसणे सुरुवे दारए पयाहिइ)
ये सुकुमार डायपगवाणे, यावत् चद्रमा जेवे सौम्य आकारवाणे, कात,
प्रियदर्शन, तेमज सुंदर रूपथी विशिष्ट जेवे पुत्र उत्पन्न थशे (सू ४३)

'तए ण तस्स दारगस्स' इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (तस्स दारगस्स) आ आलकने (अम्मापियरो) माता

दिवसे ठिड्वडिय काहिति विडयदिवसे चदसूरदसणियं काहिति,
छट्टे दिवसे जागरिय काहिति, एक्कारसमे दिवसे वीडक्कते णि-
व्वत्ते असुइ-जाय-कम्मकरणे सपत्ते वारसाहे दिवसे अम्मापि-
यरो इम एयारुव गोण गुणणिप्फण्ण णामधेज्जं काहिति-

‘काहिति’ करिष्यत ‘विडयदिवसे’ द्वितीयदिवसे ‘चदसूरदसणिय’ चन्द्रसूर्यदर्शन-
कानामक पुत्रजन्मोत्सवविशेष करिष्यत, ‘छट्टे दिवसे’ षष्ठे दिवसे ‘जागरिय’ जाग-
रिका=गतिजागरिका-सुतजन्मोत्सवरूपा करिष्यत, ‘एक्कारसमे दिवसे’ एकादशे दिवसे
‘वीडक्कते’ व्यतिक्राते=व्यतीते, ‘णिव्वत्ते’ निवृत्ते=व्यतीते ‘असुइजायकम्मकरणे’
अशुचिजातकर्मकरणे-अशुचानाम्=अशौचवता जातकर्मणो=जातकर्ममस्कारस्य यत् करण=
विधान तस्मिन्, निवृत्ते सतीति पूर्वणान्तर्य ‘सपत्ते वारसाहे दिवसे’ सम्प्राप्ते द्वादशाहे
दिवसे=द्वादशाहरूपे दिन समागते इत्यर्थ, ‘अम्मापियरो इम एयारुव गोणं गुणणिप्फ-
ण्ण नामधेज्जं काहिति’ अम्मापितरौ इत्=वक्ष्यमाणम् एतद्रूप=वक्ष्यमाणस्वरूप गोण=

पिता (पढमे दिवसे) प्रथम दिवस म (ठिड्वडिय) अपनी स्थिति के अनुसार पुत्र-जन्म के
उत्सव को (काहिति) मनायेंगे। (विडयदिवसे चदसूरदसणिय काहिति) द्वितीय दिवसमें पुत्र-
जन्म के उत्सव के अवसर पर मनाय जाने वाले ‘चदसूर्यदर्शनिका’ नाम के उत्सव को करेंगे।
(छट्टे दिवसे जागरिय काहिति) छठवे दिन जागरण करेंगे, (एक्कारसमे दिवसे वीडक्कते
णिव्वत्ते असुइजायकम्मकरणे सपत्ते वारसाहे दिवसे) ग्यारहवें दिवस जननाशौच समाप्त
होने पर फिर बारहवें दिवस के लगन पर (अम्मापियरो) इसके मातापिता (इम
एयारुव गोण गुणणिप्फण्ण णामधेज्जं काहिति) इसका गुणमवधयुक्त एवं सार्थक

पिता (पढमे दिवसे) पड़ेला दिवसे (ठिड्वडिय) पोतानी स्थिति अनुसार
पुत्रजन्मने। उत्सव (काहिति) मनावथे, (विडयदिवसे चदसूरदसणिय काहिति)
धीने दिवसे पुत्रजन्मना उत्सव अवसरे मनाववामा आवतो ‘चदसूर्य-
दर्शनिका’ ये नामने। उत्सव उरथे, (छट्टे दिवसे जागरिय काहिति) छट्टा दिवसे
जगमरथ उरथे (एक्कारसमे दिवसे वीडक्कते णिव्वत्ते असुइजायकम्मकरणे सपत्ते
वारसाहे दिवसे) अगीयारमे दिवसे जन्म-अशौच (सूतक) समाप्त थध गया
पछी बारमे दिवस थता (अम्मापियरो) तेना मातापिता (इम एयारुव गोण
गुणणिप्फण्ण णामधेज्जं काहिति) तेना शुश्रूषणधने अनुलक्षीने तेमज्ज

जम्हा ण अम्ह इमसि दारगसि गम्भत्थसि चेव समाणसि
धम्मे दढपइण्णा, त होउ ण अम्ह दारए दढपइण्णे णामेण ।
तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति
दढपइण्णत्ति ॥ सू ४४ ॥

मूलम्—त दढपइण्ण दारगं अम्मापियरो साइरेगढ-

गुणसम्बन्धयुक्त, गुणनिष्पन्न-गुणै = धर्मविषयकदाढ्यादिगुणैर्निष्पन्न = सिद्ध नामधेय करिष्यत ।
'जम्हा ण अम्ह इमसि दारगसि गम्भत्थसि चेव समाणसि' यस्मात्स्वन्वावयोरस्मिन्
दारके गर्भस्थ एव सति 'धम्मे' धर्मे = धर्माश्रयन 'दढपइण्णा' दढप्रतिज्ञा = दढनिश्चयो जात,
'त होउ ण अम्ह दारए दढपइण्णे णामेण' तद् भवतु स्वन्वावयोर्दारको दढप्रतिज्ञो
नाम्ना-तस्मादस्य बालकस्य 'दढप्रतिज्ञ' इति नामास्तु-इत्यर्थ । 'तए ण तस्स दार-
गस्स अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति दढपइण्णत्ति' तत खलु अम्मापितरौ तस्य
दारकस्य नामधेय करिष्यतो दढप्रतिज्ञ इति ॥ सू ४४ ॥

टीका—'त दढपइण्ण' इत्यादि । 'त दढपइण्ण' त दृढप्रतिज्ञ = दृढप्रतिज्ञानामक

नामकरण-स्कार करेगे । वह उस बात को विचार कर इसका नाम रखेगे कि (जम्हा ण
अम्ह इमसि दारगसि गम्भत्थसि चेव समाणसि धम्मे दढइण्णा, त होउ ण अम्ह
दारए दढपइण्णे नामेण) हमारा यह बालक जब गर्भ में आया था तब से ही हम
लोगों का प्रतिज्ञा-आस्था धर्म में दढ हुई, अतः हमारे इस बालक का नाम दढप्रतिज्ञ हो ।
(तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति दढपइण्णत्ति) उस समय
उस बालक के मातापिता उसका नाम दढप्रतिज्ञ रखेगे ॥ सू ४४ ॥

मार्थक नामकरण-स्कार करेगे तेओ । ओ बातने विचार करीने तेनु नाम
राखेगे के (जम्हा ण अम्ह इमसि दारगसि गम्भत्थसि चेव समाणसि धम्मे दढ
पइण्णा त होउ ण अम्ह दारए दढपइण्णे नामेण) अमादे । आ आणके न्यारे
गर्भमा आये । उतो त्यारथीज्ज अमास दाडेनी प्रतिज्ञा-आस्था धममा दढ
थइ, तेथी अमास आ आणकेनु नाम दढप्रतिज्ञ रहो । (तए ण तस्स दारगस्स
अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति दढपइण्णत्ति) ते नमथे ते आणकेना माता
पिता तेनु नाम दढप्रतिज्ञ राखेगे (सू ४४)

वासजायगं जाणित्ता सोभणंसि तिहिकरणदिवसनक्खत्तमुहुत्तं-
सि कलायरियस्स उवणेहिंति ॥ सू ४५ ॥

मूलम्—तए ण से कलायरिए त दढपडण्ण दारगं लेहाइयाओ

‘दारय’ दारक=कुमारम्, ‘अम्मापियरो’ अम्मापितरौ ‘साइरेगट्टुवासजायग’ सातिरेका-
ट्टुवर्षजातक=किञ्चिदधिकप्राप्तवर्षाणि जातानि यस्य स तथा त, किञ्चित्पिकाट्टुवर्षत्रयस्कमियर्थ, ‘जाणित्ता’ जा वा ‘सोभणसि’=शोभन-शुभकारके ‘तिहिकरणदिवसनक्खत्तमुहुत्तसि’
तिथिकरणदिवसनक्षत्रमुहूर्ते ‘कलायरिस्स’ कलाचार्यस्य ‘उवणेहिंति’ उपनेष्यत --दाससति
कलाज्ञानप्राप्तये कलागिक्षास्य समीप न्ययत इत्यर्थ ॥ सू० ४५ ॥

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण से कलायरिए’ तत् स्वल्लु स कलाचार्य
‘त दढपडण्ण’ तं दृढप्रतिज्ञ दृढप्रतिज्ञनामक ‘दारग’ दारक ‘लेहाइयाओ’ लेम्वादिका,

‘त दढपडण्ण दारग’ इत्यादि ।

(त दढपडण्ण दारग) पश्चात् उस दृढप्रतिज्ञ नामक बालक को (अम्मा
पियरो) उसके माता-पिता (साइरेगट्टुवासजायग जाणित्ता) जब आठ वर्ष से कुछ
अधिक वय का जानेंगे तब वे उसे (सोभणसि तिहि-करण-दिवस-णक्खत्त-मुहु-
त्तसि कलायरियस्स उवणेहिंति) शुभ तिथि, शुभ करण, शुभ नक्षत्र एवं शुभ
मुहूर्त में कलाचार्य के पास ७२ कलाओं का ज्ञान प्राप्त कराने के निमित्त ले
जावेंगे ॥ सू ४५ ॥

‘तए ण से कलायरिए’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (से कलायरिए) वह कलाचार्य (त दढपडण्ण

‘त दढपडण्ण दारग’ इत्यादि

(त दढपडण्ण दारग) त्पार पछी ते दृढप्रतिज्ञ नामना आण्डने (अम्मा-
पियरो) तेना भाता-पिता (साइरेग-ट्टुवास-जायग जाणित्ता) न्यारे आठ वर-
सथी उधउ वधारे उभरने। जल्लगे त्पारे तेओ। तेने (सोभणसि तिहि-करण-
दिवस-णक्खत्त-मुहुत्तसि कलायरियस्स उवणेहिंति) शुभतिथि, शुभ उरथु, शुभ
दिवस, शुभ नक्षत्र, तेभज शुभ मुहूर्तभा कलाचार्यनी पामे ७२ उणाओनु
ज्ञान प्राप्त उराववा निमित्ते लछ जशे (सू ४५)

‘तए ण से कलायरिए’ इत्यादि

(तए ण) त्पार पछी (से कलायरिए) ते उलाथार्य (त दढपडण्ण दारग)

गणियप्पहाणाओ सउणरुयपज्जवसाणाओ वावत्तरिकलाओ सुत्त-
ओ य अत्थओ य करणओ य सेहाविहिति सिक्खाविहिति, त
जहा-लेहं १, गणिय २, रूव ३, णट्ट ४, गीय ५, वाइय ६, सर-

‘गणियप्पहाणाओ’ गणितप्रधाना, ‘सउणरुयपज्जवसाणाओ’ शृङ्गनरुतपर्यवसाना, ‘वाव-
त्तरिकलाओ’ वासततिकला, ‘सुत्तओ य’ सूत्रत = सूत्रस्थपदपाठनात्, ‘अत्थओ य’
अर्थत = पदार्थबोधनात्, ‘करणओ य’ करणत = प्रयोगत - कलाव्यापारप्रदर्शनात्, ‘सेहावि-
हिति’ साधयिष्यति = प्रापयिष्यति, ‘सिक्खाविहिति’ शिक्षयिष्यति = अभ्यासकारयिष्यति ।

ता कला नामत प्रदर्शयति- ‘त जहा’ तदयथा-‘लेहं’ लेख-लेखनं लेख-
अक्षरविन्यासस्तद्विषयकलाविज्ञानं लेख एवोप्यते तम्, ‘गणिय’ गणित = गणन सकलिता
घनेकमेदम् २, ‘रूव’ रूप = लेप्यशिलासुवर्णमणिवस्त्रचित्रादिषु रूपनिर्माणम् ३, ‘णट्ट’ नाट्य =
साभिनयनिरभिनयपूर्वक नर्तनम् ४, ‘गीय’ गीत = गाधर्वकलाज्ञानविज्ञानम् ५, ‘वाइय’
वाद्य = वीणापटहादिनादनकलाज्ञानम् ६, ‘सरगय’ स्वरगत = गीतमूलभूताना षड्जकम्पमादि-

दारग) उस दृढप्रतिज्ञ कुमार को (लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ) लिखने आदि की,
गणित की, तथा पक्षी के शब्द आदि जानने की (वावत्तरिकलाओ) ७२ कलाओं में
(सुत्तओ य) सूत्ररूप से (अत्थओ य) एवं अर्थरूप से तथा (करणओ य) प्रयोगरूप
से (सेहाविहिति) प्राप्त करायेगा, (सिक्खाविहिति) अभ्यास करायेगा । (त जहा) वह
तर कलाओं के नाम ये हैं- (१ लेह) लेख लिखने की, (२ गणिय) गणित की, (३
रूव) रूप की-अर्थात् लेप्य, शिला, सुवर्ण, मणि, वस्त्र एवं चित्र इत्यादिकों में रूपनिर्माण
करने की, (४ णट्ट) नृत्य की-साभिनय एवं निरभिनयपूर्वक नाचने की, (५ गीय)
गाने की, (६ वाइय) वीणा एवं पटह-ढोल आदि बाजे बजाने की, (७ सरगय)

ते दृढप्रतिज्ञ कुमारने (लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ) लेखन आदिनी, गणि-
तनी तथा पक्षीना शब्द आदि जानवानी (वावत्तरिकलाओ) ७२ कलाओ
(सुत्तओ य) सूत्ररूपथी (अत्थओ य) तेमञ्च अर्थ रूपथी, तथा (करणओ य) प्रयोग
रूपथी (सेहाविहिति) प्राप्त करावशे (सिक्खाविहिति) अभ्यास करावशे (त जहा)
अउतेर कलाओना नाम आ प्रमाणे छे-१ (लेह) लेख लेखवानी, २ (गणिय)
गणितनी, ३ (रूव) रूपनी अर्थोत् लेप्य, शिला, सुवर्ण, मणि, वस्त्र तेमञ्च
चित्र इत्यादिमा रूप निर्माण करवानी, ४ (णट्ट) नृत्यनी-साभिनय तेमञ्च
निरभिनय-पूर्वक नाचवानी, ५ (गीय) गावानी, ६ (वाइय) वीणा तेमञ्च
पटह ढोल आदि वाजित्र वगावानी, ७ (सरगय) स्वरानी-गीतना भूणभूत

गयं ७, पुष्करगय ८, समताल ९, जूय १० जणवायं ११, पासगं १२, अट्टावय १३, पोरेकव्व १४ दगमट्टिय १५, अण्णविहिं १६, पाणविहिं १७, आभरणविहि १८, सयणविहि १९, अज्ज २०,

स्वराणा परिज्ञानम् ७, 'पुष्करगय' पुष्करगत=मृदङ्गविषयकं विज्ञानम्, गायान्तर्गतत्वेऽपि मृदङ्गाद पृथक्कथनं परममणीताङ्गत्वोपनार्थम् ८, 'समताल' समताल—गातादिमानकाल-स्ताल म सम=न्यूनाधिकमात्राग्रहितो जायते यस्मात् तत् समतालविज्ञानम् ९, 'जूयं' द्यूत—'जुगार' इति भाषायाम् १०, 'जणवाय' जनवाट=जनेषु वाटप्रतिवादकरणरूपम् ११, 'पासय' पाशक=द्यूतोपकरणविशेष, 'पाशा' इति भाषायाम् १२, 'अट्टावय' अष्टापट्—द्यूत विशेषखेलनम् १३, 'पोरेकव्व' पुर काव्य=पुरत पुरत काव्य—काव्यरूपयाणानि सारण =शास्त्रकवित्वमित्यर्थ १४, 'दगमट्टिय' ट्कप्रतिकाम्=उत्कयुक्तप्रतिकप्रयोगविधिं ट्क-प्रतिकाम्=कुम्भकारविधेत्यर्थ, ताम् १५, 'अन्नविहिं' अन्नविधिम्=अन्ननिष्पादनविज्ञानम् । 'अन्नविहिं' इत्यत्र समवायाङ्गोक्तस्य 'मधुसिक्थ' इत्यस्य समावेश १६, 'पाणविहिं' पानविषयविज्ञानम् १७, 'आभरणविहिं' आभरणविधिम्=भूषणनिर्माणधाम्निविज्ञानम् ।

स्वरा का—गात के मूलभूत षड्ज—रूपम आदि स्वरा का, (८ पुष्करगय) मृदग वजाने की (९ समताल) समताल की—तान के अनुसार ताठ वजाने का, (१० जूयं) जुआ मल्लन की, (११ जणवाय) गेका क साथ प्रतिवाद करने का, (१२ पासग) पासा फेंकने की, (१३ अट्टावय) अष्टापट्—चौपड खेलने का, (१४ पोरेकव्व) आशुक्रवि होन का, (१५ दगमट्टिय) मिटा से अनक प्रकार के वर्तन बनाने की, (१६ अण्णविहिं) धान्य आदि को बो कर अनादिक उत्पन्न करने का—भोजन बनाने का, समवायाङ्ग में उक्त 'मधुसिक्थ'—मधुसिक्थ का इसीमें समावेश किया गया है, (१७ पाणविहिं) पयपट्कार्य की विधि जानन

५७४—ऋषभ आदि स्वरांनी, ८ (पुष्करगय) मृद ग वगाडवानी, ९ (समताल) समतालनी—तानने अनुसार ताल बनववानी, १० (जूय) जुगार रभवानी, ११ (जणवाय) दोडोनी साथे प्रतिवाद डरवानी, १२ (पासग) पासा डेडवानी, १३ (अट्टावय) अष्टापट्—चौपाट रभवानी, १४ (पोरेकव्व) आशुक्रवि थवानी, १५ (दगमट्टिय) भाटीभाथी अनेड प्रहारना ठाम बनववानी, १६ (अण्ण विहिं) धान्य आदिने वापीने अन्न आदिउने उत्पन्न डरवानी—भोजन बना-ववानी, समवायागमा उक्त 'मधुसिक्थ' मधुसिक्थनो समावेश अड्डी ४ डर-वाभा आये। छे, १७ (पाणविहिं) पीवाना पदार्थनी विधि बनववानी, १८

पहेलिय २१, मागहिय २२, गाह २३, गीइय २४, सिलोय २५,

‘आभरणविहि’ इयत्र समवायाङ्ग-ज्ञाता-राजप्रशनीय-जम्बूद्वीपप्रजपिबर्णितस्य
‘वत्थविहि’ इत्यस्य, तथा ज्ञाता-राजप्रशनीय-जम्बूद्वीपप्रजपिकथितस्य ‘विलेखणविहि’
इत्यस्य च समावेश १८, ‘सयणविहि’ अयनविधि=रात्र्यापर्यङ्कादिविचिन्तनम् १९,
‘अज्ज’ आर्या=मात्राछन्दोरूपा, मात्रामेलनन छन्दोनिर्माणविज्ञानम् २०, ‘पहेलिय’
प्रहेलिका = गूढाशयगद्यपद्यमयी रचनाम् २१, ‘मागहिय’ मागधिका=मगध-
देशीयभाषाकवित्वम् २२, ‘गाह’ गाथा=संस्कृतेतरभाषानिबद्धामार्यामेव, कलिङ्गादिदेशभाषा
निबद्धकवित्वविज्ञान या २३, ‘गीइय’ गीतिका=पूर्वार्धसदृशोत्तरार्धलक्षणरूपाम् २४,
‘सिलोय’ श्लोकम्=अनुष्टुपादिलक्षणम् २५, ‘हिरण्यजुत्ति’ हिरण्ययुक्ति=रजतनिर्माण

की, (१८ आभरणविहि) आभरण आदि को बनाने एवं उन्हें यथास्थान धारण करने की,
समवायाङ्ग ज्ञाता, राजप्रशनीय और जम्बूद्वीपप्रजपि म उक्त ‘वत्थविहि’ वस्त्रविधि का,
ज्ञाता, राजप्रशनीय तथा जम्बूद्वीप में उक्त ‘विलेखणविहि’ विलेपनविधि का समावेश यहीं
पर हो जाता है, (१९ सयणविहि) रात्र्या आदि बनाने का, (२० अज्ज) आर्याछन्द-मात्रिक
छन्दों को रचने की, (२१ पहेलिय) प्रहेलिका की, अर्थात् गूढ आशयवाला गद्यपद्यमयी
रचना करने का (२२ मागहिय) मागधिकाका अर्थात् मगध-देशकी भाषा में कविता
रचने की, (२३ गाह) संस्कृतसे भिन्न भाषा में मात्रिक छन्दा में कविता रचने की, अथवा
कलिङ्ग आदि देशों की भाषा में निबद्ध कविता के विज्ञान की, (२४ गीइय) पूर्वार्ध के
सदृश उत्तरार्ध लक्षणरूप गीतिका छन्द में काव्य रचने का, (२५ सिलोय) अनुष्टुप् आदि
छन्दों में श्लोकों को रचने की, (२६ हिरण्यजुत्ति) चौड़ा बनाने का विधि की (२७ सुव

(आभरणविहि) आभरण आदि बनानेवाणी, समवायाङ्ग, ज्ञाता, राजप्रशनीय
अने जम्बूद्वीप प्रजपिमा उक्त ‘वत्थविहि’ वस्त्रविधिने, अने ज्ञाता, राज
प्रशनीय अने समवायाङ्गमा उक्त ‘विलेखणविहि’ विलेपनविधिने।
समावेश अही ज उरवामा आये। ७ १८ (सयणविहि) रात्र्या
आदि बनानेवाणी, २० (अज्ज) आर्या छन्द-मात्रिक-छन्द रचनेवाणी,
२१ (पहेलिय) प्रहेलिकानी अर्थात् गूढ आशयवाणी गद्यपद्यमयी रचना
करवाणी, २२ (मागहिय) मागधी अर्थात् मगध देशनी भाषामा कविता
रचनेवाणी, २३ (गाह) संस्कृतथी जुही भाषामा मात्रिक छन्दमा कविता रच
नेवाणी, अथवा कलिङ्ग आदि देशोनी भाषामा रचित कविताना विज्ञाननी,
२४ (गीइय) पूर्वार्धना जेभ उत्तरार्धलक्षण २५ गीतिका छन्दमा काव्य
रचनेवाणी, २५ (सिलोय) अनुष्टुप् आदि छन्दमा श्लोको रचनेवाणी, २६ (हिर

हिरण्यजुति २६, सुवर्णजुति २७, गंधजुति २८, चुन्नजुति २९,
तरुणीपडिकम्म ३०, इत्थिलक्खण ३१, पुरिसलक्खणं ३२ हय-
लक्खण ३३, गयलक्खण ३४ गोणलक्खण ३५, कुकुडलक्खण

विधिम् २६, 'सुवन्नजुति' सुवर्णजुति=सुवर्णेनिर्माणोपायम् २७ 'गंधजुति' गंधजुति=
गंधद्रव्यनिर्माणविधिम् २८, 'चुन्नजुति' चूर्णजुति=वर्गीकरणान्तर्धानार्थं तत्तद्वृत्तितद्रव्याण्ये-
कत्रीकरणं तपिप्राकरणविधिम् २९, 'तरुणीपडिकम्म' तरुणापरिकर्म=युवतीरूपगामा-
परिवर्धनविधिम् ३०, 'इत्थिलक्खण' अलक्षगम=पद्मिनाहस्ति यदियुवताना लक्षणम्
३१, 'पुरिसलक्खण' पुरुषलक्षणम्=उत्तमम यमात्पुरुषाणा लक्षणमिजानम् ३२,
'हयलक्खण' हयलक्षण-गार्धप्रासिद्धात्तिलक्षणमिजानम् 'हयलक्खण' इयत्र
समवायाद्भोक्तस्य 'आससिक्ख' इत्यस्य समावेश ३३, 'गयलक्खण' गजलक्षण=
हस्तिशुभाऽशुभलक्षणमिजानम्, 'गयलक्खण' इत्यत्र समवायाद्भोक्तस्य 'हत्थिसिक्ख'
इत्यस्य समावेश ३४, 'गोणलक्खण' गालक्षण-सास्नापिकला अतिरूपा मूषिकनयना-
श्च न शुभदा गाय' इत्यादिमिजानम् ३५, 'कुकुडलक्खण' कुकुटलक्षणम्, 'कुकुडलक्खण

नजुति) सुवर्णनिर्माण करने की विधि की, (२८ गंधजुति) गंधद्रव्य को मनाने का विधि
का, (२९ चुन्नजुति) वर्गीकरण आदि चूर्ण को मनाने वाली औषधियाँ को एकत्रित कर
उनका पिण्ड करने की विधि की (३० तरुणीपडिकम्म) युवती के रूप की शोभा
बढ़ाने का विधि का, (३१ इत्थिलक्खण) पद्मिनी, हस्तिना आदि युवतियों को जानने के
लक्षणों का, (३२ पुरिसलक्खण) पुरुषों को पहिचानने के लक्षणों की, (३३ हयलक्खण)
अश्वों के लक्षणों को जानने की तथा उनको चलाने का (३४ गयलक्खण) हाथी के लक्षणों
को जानने की, यहाँ पर समवायाग में उक्त 'हत्थिसिक्ख' हस्तिशिक्षा कला का समावेश
हुआ है, (३५ गोणलक्खण) गाय के लक्षणों को जानने का, (३६ कुकुडलक्खण) कुकुट-

णजुति) चाँदी बनाने की विधि, २७ (सुवन्नजुति) सुवर्णनिर्माण करने की
विधि, २८ (गंधजुति) गंधद्रव्य बनाने की विधि, २९ (चुन्नजुति)
वर्गीकरण आदि चूर्ण बनाने की औषधियों को एकत्रित कर
(पाटी नाभवा) की विधि, ३० (तरुणीपडिकम्म) युवती की रूप की शोभा
बढ़ाने की विधि, ३१ (इत्थिलक्खण) पद्मिनी, हस्तिनी आदि युवतीओं
के लक्षणों की, ३२ (पुरिसलक्खण) पुरुषों के लक्षणों की, ३३
(हयलक्खण) घोड़ों के लक्षणों की तथा तेमने के लक्षणों की, ३४
(गयलक्खण) हाथी के लक्षणों की, अर्थात् समवायागमा उक्त 'हत्थि

३६, चकलकखण ३७, छत्तलकखण ३८, चम्मलकखण ३९, दडलकखण ४०, असिलकखण ४१, मणिलकखण ४२, कागणिलकखण ४३, वत्थुविज्ज ४४, खधारमाण ४५, नगरमाण ४६, चारं

इत्यत्र समवायाज्ञोक्तस्य 'मिढयलकखण' इत्यस्य समावेश, उपस्करानौ मचारण सादृश्यात् ३६, 'चकलकखण' चकलक्षण=चक्ररत्नगुणदोषविज्ञानम् ३७, 'छत्तलकखण' छत्रलक्षण=छत्रस्य शुभाशुभविज्ञानम् ३८, 'चम्मलकखण' चर्मलक्षण, चर्म-ढाल इति प्रसिद्ध तस्य शुभाशुभलक्षणज्ञानम् ३९, 'दडलकखण' दण्डलक्षणम्=दण्डस्य शुभाशुभलक्षणविज्ञानम् ४०, 'असिलकखण' असिलक्षणम्='अङ्गुलीगतार्ध उत्तम खड्ग' इत्यादिविज्ञानम् ४१, 'मणिलकखण' मणिलक्षण=रत्नपरीक्षाविज्ञानम् ४२, 'कागणिलकखण' काकणीलक्षणम्-चक्रवर्तिनो रत्नविशेष काकणा, तस्या विषापहरणमानोमानादियोगप्रवर्तकत्वाविज्ञानम् ४३, 'वत्थुविज्ज' वास्तुविद्याम्-वसति अस्मिन्निति वास्तु=गृहादिक तस्य विद्या=वास्तुशास्त्रप्रसिद्ध गृहभूमिगतदापगुणविज्ञानम्, 'वत्थुविज्ज' इत्यत्र समवायाज्ञोक्तयो 'वत्थुमाण' 'वत्थुनिवास' इत्यनयो समावेश ४४, 'खधारमाण'

मुर्गे के लक्षणों को जानने का, समवायाज्ञ में उक्त 'मिढयलकखण' (मैंढिका लक्षण) का समावेश यहाँ हो जाता है । (३७ चकलकखण) चक्ररत्न के गुणदोष जानने की, (३८ छत्तलकखण) छत्र के शुभाशुभ जानने की, (चम्मलकखण) ढाल के खोटे-खरे लक्षणों को जानने की, (४० दडलकखण) दड के अच्छे-बुरे लक्षणों को जानने की, (४१ असिलकखण) तलवार के लक्षणों की, (४२ मणिलकखण) मणिलक्षण जानने की-रत्नकी परीक्षा करने की, (४३ कागणीलकखण) चक्रवर्ती के काकणी रत्न को जानने की, (४४ वत्थुविज्ज) वास्तु (घर) शास्त्र की समवायाज्ञ में उक्त 'वत्थुमाण' वास्तुमान और 'वत्थुनिवेश' वास्तुनिवेश इन दोनों का यहाँ समावेश होता है, (४५ खधारमाण) शत्रु को

सिक्ख' हस्तिशिक्षा कृणानो समावेश थये छे ३५ (गोणलकखण) गायना लक्षणो जाणवानी, ३६ (कुक्कुडलकखण) कुक्कुट-कुक्कुडाना लक्षणो जाणवानी, समवायागमा उक्त 'मिढयलकखण' (मैंढानु लक्षणो) समावेश अही थाय छे ३७ (चकलकखण) चक्ररत्नना शुभदोष जाणवानी, ३८ (छत्तलकखण) छत्रना शुभ अशुभ जाणवानी, ३९ (चम्मलकखण) ढालना जोटा तथा भरा लक्षणो जाणवानी, ४० (दडलकखण) दडना सारा-नरसा लक्षणो जाणवानी, ४१ (असिलकखण) तलवारना लक्षणो जाणवानी, ४२ (मणिलकखण) मणिना लक्षणो जाणवानी, ४३ (कागणीलकखण) चक्रवर्तीना काकणी रत्नने जाणवानी, ४४ (वत्थुविज्ज)

૪૭, પડિચારં ૪૮, વૂહ ૪૯, પડિવૂહ ૫૦, ચઠ્ઠવૂહ ૫૧, ગરુલવૂહં

સ્કન્ધાવારમાન-શત્રુ વિજેતુ કદા ક્રિયપરિમિત સૈન્ય નિવશનીયમિતિ પ્રમાણવિજ્ઞાનમ્।

‘સ્વધારમાણ’ इत्यत्र समवायाद्भोक्तस्य ‘स्वधावारणिवेस’ इत्यस्य समावेश

‘नगरमाण’ नगरमानम्-अस्मिन् प्रदेशे कौदृशमायामदैव्योपलक्षित नगर निर्मा-

पणीय, येन विजयशाला भवेयम्, कस्य वर्णस्य कस्मिन् स्थाने निवश श्रेष्ठ इति विज्ञा-

नम्, ‘नगरमाण’ इत्यत्र समवायाद्भोक्तस्य ‘नगरणिवेस’ इत्यस्य समावेश ४६, ‘चार’

चार=ज्योतिश्चारविज्ञानम्। ‘चार’ इत्यत्र समवायाद्भोक्ताना ‘चदलक्ष्मण’ सूरचरिय,

राहुचरिय, गहचरिय’ इत्येतेषा चतुर्णां समावेश ४७, ‘पडिचारं’ प्रतिचार=प्रतिव-

र्तितचारम्-इष्टानिष्टफलजनकशान्तिकर्मादिक्रियाविशेषविज्ञानम्, ‘पडिचार’ इत्यत्र

‘सोभागकर, दोभागकर, विजागय, मतगय, गहस्सगय, सभासचार’ इत्येतेषा सम-

वायाद्भोक्ताना पण्णा समावेश ४८, ‘वૂह’ वूह-शकटयावृत्तिसैन्यरचनम् ४९, ‘पडि-

जीतने के लिये कितनी सेना होनी चाहिये इस प्रकार सेना के परिमाण को जानने की,

यहाँ पर समवायाद्भ म उक्त ‘स्वधावारणिवेस’ स्क्न्धावारनिवश का समावेश होता है।

(४६ नगरमाण) इस प्रदेश म कितना लम्बा कितना चौड़ा नगर बसाना चाहिये

जिससे मैं विजयशाला हो सकू तथा किस वर्ण को किस स्थान म बसाना श्रेष्ठ

होगा इन सब बातों के विज्ञान की, समवायाद्भ में उक्त ‘नगरनिवेस’

नगरनिवेश का अन्तर्भाव यहाँ पर हो जाता है। (४७ चार) ज्योतिश्चक्र की,

समवायाद्भ में कथित (चदलक्ष्मण) चन्द्रमा के लक्षण, (सूरचरिय राहु-

चरिय गहचरिय) सूर्य की चाल, राहु का चाल एवं ग्रहों की-चाल, इन सबों का समा-

वेश ‘चार’ में समझना चाहिए। (४९ पडिचार) इष्टानिष्टफलजनक शान्तिकर्म आदि क्रिया-

विशेषों के विज्ञान को, यहाँ समवायाद्भ कथित “सोभागकर दोभागकर विजागय मत-

વાસ્તુ (ધર) શાસ્ત્રની, સમવાયાગમા ઉક્ત “વત્થુમાણ વત્થુનિવેસ” વાસ્તુમાન

તેમજ વાસ્તુનિવેશનો સમાવેશ અહીં થાય છે ૪૫ (સ્વધારમાણ) શત્રુને

છતવા માટે ઢેટલી મેના હોવી જોઈએ, એ ગીતે મેનાના પરિમાણને (ગણતરી)

જાણવાની, સમવાયાગમા ઉક્ત ‘સ્વધારાનિવેસ’ સ્કન્ધાવારનિવેશનો અહીં

પર સમાવેશ થાય છે, ૪૬ (નગરમાણ) આ પ્રદેશમા કેવડું લાંબુ અને કેટલું

પહોળું નગર વસાવવું જોઈએ કે જેથી હું વિજયશાળી થઈ શકું તથા

કયા વર્ણ (જાત) ને કયા સ્થાનમા વસાવવું શ્રેષ્ઠ થશે એ બધી વાતોના

વિજ્ઞાનની, સમવાયાગમા ઉક્ત ‘નગરનિવેસ’ નગરનિવેશકળાનો સમાવેશ

અહીં થયો છે ૪૭ (ચાર) જ્યોતિશ્વેદની, સમવાયાગમા કહેલ

૫૨, સગડવૂહ ૫૩, જુદ્ધ ૫૪, નિજુદ્ધ ૫૫, જુદ્ધાઇજુદ્ધ ૫૬, મુદ્ધિ-

વૂહ' પ્રતિવ્યૂહમ્=વ્યૂહપ્રતિપક્ષિભૂત વ્યૂહ-સૈ-યરચનાવિશેષમ્ ૫૦, 'ચક્કવૂહ' ચક્રવ્યૂહમ્=સૈયસ્ય ચક્રાકારરચનાવિશેષમ્ ૫૧, 'ગરુલવૂહ' ગરુડવ્યૂહ=ગરુડાકૃતિસૈનાનિવગપરિજ્ઞાનમ્ ૫૨, 'સગડવૂહ' શકટવ્યૂહ=શકટાકૃતિસૈન્યરચનામ્ ૫૩, 'જુદ્ધ' યુદ્ધ=મપ્રામમ્, 'જુદ્ધ' इत्यत्र ज्ञाता-ममवायाह्नोक्तस्य 'अद्विजुद्ध' इत्यस्य, तथा-समवायाह्नोक्तस्य 'दडजुद्ध' इत्यस्य, तथा जम्बूद्वीपप्रवृत्तिस्थितस्य 'दिद्विजुद्ध' इत्यस्य, तथा-राजप्रश्रीयसूत्रोक्तस्य 'असिजुद्ध' इत्यस्य च समावेश ५४, 'निजुद्ध' नियुद्ध=मल्लयुद्धम् ૫૫, 'જુદ્ધાઇજુદ્ધ' યુદ્ધાતિયુદ્ધમ્=સ્વદ્ગાદિપ્રક્ષેપપૂર્વક મહાયુદ્ધમ્ ૫૬, 'મુદ્ધિજુદ્ધ' મુષ્ટિયુદ્ધમ્, યોધયો પરસ્પર મુષ્ટ્યા હનનમ્ ૫૭, 'વાહુજુદ્ધ' વાહુયુદ્ધમ્ ૫૮, 'લયાજુદ્ધ' લ્તાયુદ્ધ

ગય રહસ્સગય સભાસચાર" इस पाठ का समावेश हुआ है। (४९ वूह) शकट आदि के आकार में सै-य स्थापित करने की, (५० पडिवूह) व्यूह के प्रतिपक्षी व्यूह की रचना करने की, (५१ चक्कवूह) चक्रव्यूह का-सैन्य को चक्राकर रचने की, (५२ गरुलवूह) गरुडव्यूह की-गरुड की आकृति के समान सै-य को रचने की, (५३ सगडवूह) शकट की आकृति के समान सै-य को रचने की, (५४जुद्ध) सप्राम करने की, यहाँ पर ज्ञाता, समवायाह्न में कथित (अद्विजुद्ध) अस्थियुद्ध का, (दडजुद्ध) दडयुद्ध का, तथा जम्बूद्वीप-प्रवृत्ति में प्रतिपादित (दिद्विजुद्ध) दृष्टियुद्ध का और राजप्रश्रीयसूत्र में बताया गया (असिजुद्ध) तलवार से युद्ध करने का समावेश हुआ है, (५५ निजुद्ध) मल्लयुद्ध की, (५६ जुद्धाइजुद्ध) खड्गादिप्रक्षेपपूर्वक महायुद्ध करने की, (५७ मुद्विजुद्ध) मुष्टियुद्ध करने की, (५८ बाहुजुद्ध) बाहु से युद्ध करने की, (५९ लयाजुद्ध) ल्तायुद्ध की, जिस प्रकार ल्ता

‘चदलमरण’ अर्द्धमाना लक्षण ‘सूरचरिय राहुचरिय गहचरिय’ सूयनी थाल, राहुनी थाल तेमજ ગ્રહોની થાલ એ બધાનો સમાવેશ ‘ચાર’ મા સમજવો જોઈએ ૪૮ (પડિચાર) ઇષ્ટ-અનિષ્ટ ફળજનક શાંતિકર્મ આદિ ક્રિયા વિશેષના વિજ્ઞાનની, અહીં સમવાય અગમા કહેલ “મોભાગકર, દોભાગકર, વિજ્ઞાગય, મતગય, રહસ્સગય, સભાસચાર” આ પાઠનો સમાવેશ થયો છે, ૪૯ (વૂહ) શકટ [ગાડુ] આદિના આકારમા સૈન્ય સ્થાપિત કરવાની, ૫૦ (પડિવૂહ) વ્યૂહના પ્રતિપક્ષી વ્યૂહની રચના કરવાની, ૫૧ (ચક્કવૂહ) ચક્ર વ્યૂહની-સૈન્યને ચક્રાકાર રચવાની, ૫૨ (ગરુલવૂહ) ગરુડવ્યૂહની-ગરુડની આકૃતિના જેવી સૈન્યરચના કરવાની, ૫૩ (સગડવૂહ) શકટની આકૃતિ ના સમાન સૈન્ય રચવાની, ૫૪ (જુદ્ધ) સપ્રામ કરવાની, અહીં ‘જ્ઞાતા અને સમવાયાગ’ મા કહેલ (અદ્વિજુદ્ધ) અસ્થિયુદ્ધનો, (દડજુદ્ધ) દડયુદ્ધનો તથા જમ્બુદ્વીપ

જુદ્ધ ૫૭ વાહુજુદ્ધ ૫૮, લયાજુદ્ધ ૫૯, ઈસત્થં ૬૦ છરુપ્પવાયં ૬૧,
ધણુવ્વેય ૬૨, હિરણ્ણપાગં ૬૩, સુવણ્ણપાગ ૬૪, સુત્તરેવેડ ૬૫,

યથા લતા વૃક્ષમારોહતી આમૂલમાશિરો વૃક્ષમાવેષ્ટયતિ, તથા યત્ર યોધ પ્રતિયોગગર ગાઢ
નિપાટ્ય મૃમૌ પાતયતિ તન્લતાયુદ્ધમ્ ૫૯, 'ઈસત્થ' ઇપુગાલ્લ=નાગવાણાન્દિવ્યાલ્લસૂચક
ગાલ્લમ્, 'ઈસત્થ' ઇતિ પ્રાકૃતઐન્યા ઇપુગાલ્લમ્ ૬૦, 'છરુપ્પવાય' છુરપ્પાતમ્, છુર='છુગ'
ઇતિ પ્રમિદ્ધ ટેદનગ્ગવિગ્ગ, તસ્ય પ્રપાત=પાતનમ્ ૬૧, 'ધણુવ્વેય' ધનુવેન્=ધનુગાલ્લમ્
૬૨, 'હિરણ્ણપાગ' હિરણ્યપાક=રજતસિદ્ધિ ૬૩, 'સુવણ્ણપાગ' સુવર્ણપાક=કનકસિદ્ધિમ્,
'સુવણ્ણપાગ' ઇત્યત્ર સમવાયાદ્ધરાજપ્રશ્નોયસૂત્રોક્તયો 'મણિપાગ ધાતુપાગ' ઇત્યનયો સમાવેશ
૬૪, 'સુત્તરેવેડ' સૂત્રલેલ=મૂત્રક્રીડામ્ ૬૫, 'વટ્ટરેવેડ' વૃત્તલેલમ્ ૬૬, એતન્કલ્પદ્વય લોક-
તો ગોચ્યમ્। 'વટ્ટરેવેડ' ઇત્યત્ર 'ચમ્મરેવેડ' ચર્મલેલમ્—ઇત્યન્ય સમવાયાદ્ધોક્તસ્ય સમાવેશ ।

વૃક્ષ પર ચઢ કર નીચે સે ડાગ તક વૃક્ષ કો લપેટ લેતી હૈ ઉસી પ્રકાર યોધા જિસ યુદ્ધ
મ પ્રતિયોગ કે શરીર કો અચન્ત પાડિત કર જમીન પર પટક દેતે હૈં ઓર ઉસકે ડાગ
ચઢ વેઠને હૈં વહ લતાયુદ્ધ હૈ ઉસકી, (૬૦ ઈસત્થ) ઇપુગાલ્લ કી, 'ઈસત્થ' યહા પર
પ્રાકૃતગમી સે ઇપુગાલ્લ સમજના ચાહિયે । નાગગાળ આદિ દિવ્ય અલ્લ આદિ કા સૂચક જો
ગાલ્લ હૈ ઉસકા નામ ઇપુગાલ્લ હૈ ઉસ કી, (૬૧ છુરપ્પવાય) છુરા સે યુદ્ધ કરને કી,
(૬૨ ધણુવ્વેય) ધનુવેન્ કી, (૬૩ હિરણ્ણપાગ) રજતસિદ્ધિ કી, (૬૪ સુવણ્ણપાગ)
સુવર્ણસિદ્ધિ કા, રાજપ્રશ્નાય એવ સમવાયાગ મેં કથિત મણિપાક ઓર ધાતુપાક કા સમાવેશ
યહોં કરના ચાહિયે । (૬૫ સુત્તરેવેડ) સૂત્ર-ડોરા સે खेलने કી, (૬૬ વટ્ટરેવેડ) વર્ત-રસ્તી
પર खेलने કા, યહોં પર સમવાયાદ્ધોક્ત—(ચમ્મરેવેડ) ચમટા સે खेलना—ઉસકા મો સમાવેશ

પ્રજ્ઞસિ ૨। પ્રદિપાદન ડરેલ (વિદ્ધિજુદ્ધ) દષ્ટિયુદ્ધનો અને 'રાજપ્રશ્નીય' સૂત્રમા
ખતાવેલ (અસિજુદ્ધ) તલવારથી યુદ્ધ કરવાનો સમાવેશ થયેલો છે ૫૫ (નિજુદ્ધ)
મલ્લયુદ્ધની, ૫૬ (જુદ્ધાઇજુદ્ધ) ખડ્ગ આદિ પ્રશ્નેષપૂર્વક [ધા મારીને] મહાયુદ્ધ
કરવાની, ૫૭ (મુદ્ધિજુદ્ધ) મુદ્ધિયુદ્ધ કરવાની, ૫૮ (વાહુજુદ્ધ) બાહુથી યુદ્ધ કરવાની,
૫૯ (લયાજુદ્ધ) લતાયુદ્ધની, જે રીતે લતા [વેલ] વૃક્ષ ઉપર ચડીને નીચેથી ઉપર મુધી
વૃક્ષને લપેટી લે છે તેવી જ રીતે યોધા જે યુદ્ધમા સામેના યોધાના શરીરને ગાઢ
ડપથી પીડા કરી જમીન ઉપર પાડી દે છે અને તેના ઉપર ચડી બેસે છે તે લતાયુદ્ધ
છે, તેની, ૬૦ (ઈસત્થ) ઇપુગાલ્લની, 'ઈસત્થ' અહીં પ્રાકૃત રાત્રીથી ઇપુગાલ્લ મમલ
લેવું બોધ્યે નાગગાલ્લ આદિ દિવ્ય અલ્લ આદિનું સૂચક જે શાસ્ત્ર છે તેનું નામ
ઇપુગાલ્લ છે તેની, ૬૧ (છુરપ્પવાય) છુરાથી યુદ્ધ કરવાનો, ૬૨ (ધણુવ્વેય) ધનુવેન્ની,
૬૩ (હિરણ્ણપાગ) રજતસિદ્ધિની, ૬૪ (સુવણ્ણપાગ) સુવર્ણસિદ્ધિની, 'રાજપ્રશ્નીય'

વટ્ટચેડ ૬૬, નાલિયાચેડ ૬૭, પત્તચ્છેજ્જ ૬૮, કડચ્છેજ્જ ૬૯, સજી-
વં ૭૦, નિજીવ ૭૧, સઝણરુય ૭૨-મિતિ વાવત્તરિકલાઓ સેહા-
વિત્તા સિમ્ભાવેત્તા અમ્માપિર્ડેણં ઉવણેહિતિ ॥ સૂ. ૪૬ ॥

‘નાલિયાચેડ’ નાલિકાચેલમ્=યૂતવિશમ્-મામૃદ્ધિપ્તયાદ વિપરીતપાત્કનિપતન
મિતિ નાલિકાયા યત્ર પાત્ક પાત્યતે । યદપિ ઘૂતે દ્વાસ્ય સમાવેશો ભવિતુમર્હેતિ તથાપિ
નાલિકાચેલપ્રાધાન્યજાપનાર્યં ભેદન ગ્રહણમ્ ૬૭, ‘પત્તચ્છેજ્જ’ પત્રચ્છેદ્યમ્=અષ્ટોત્તરશતપત્રાણા
મધ્યે વિવક્ષિતમલ્યાકપત્રચ્છેદને હસ્તલાઘનમ્ ૬૮, ‘કડચ્છેજ્જ’ કડચ્છેદ્યમ્-કટ (ચટાઈ)-
વત્ ક્રમાચ્છેદ્યં વસ્તુ યત્ર વિજ્ઞાને તત્તથા તત્ ૬૯, ‘સજીવ’ સજાવ=સજીવકરણ-મૃતધાત્વા
દીના સહજસ્વરૂપાપાદનમ્ ૭૦, ‘નિજીવ’ નિર્જીવ=નિર્જીવકરણમ્-દેમાદિધાતુમારણ પારદ
મારણ વા ૭૧, ‘સઝણરુય’ શકુનરુતમ્, અત્ર શકુનપદ રુતપદ ચોપલક્ષણમ્, તેન સર્વ
શકુનમગ્રહ, ગતિચેષ્ટાદિગત્તલોકનાદિપરિગ્રહશ્ચ ૭૨, ‘ઇતિ વાવત્તરિકલાઓ’ ઇતિ દ્વાસમ-
તિકલા =દ્વાસતતિપુરુષકલા ‘સેહાવિત્તા સિમ્ભાવેત્તા’ સેધયિત્વા શિક્ષયિત્વા ચ ‘અમ્મા-
પિર્ડેણ ઉવણેહિતિ’ માતાપિત્રોરુપનેષ્યતિ=સમર્પયિષ્યતિ ॥ સૂ. ૪૬ ॥

હુઆ હૈ । (૬૭ નાલિયાચેડ) ઘૂતવિશેષ ચેલને કી-નાલિકા મ પાસે ડાલકર જુઆ
ચેલને કી, (૬૮ પત્તચ્છેજ્જ) પત્ર છેદન કરને કી, ૧૦૮ પત્રો મે સે વિવક્ષિત પત્ર કો
છેદન કરને મે હાથ કી કુશલતા કી, (૬૯ કડચ્છેજ્જ) કટ કી અથાત્ ચટાઈ કી તરહ
ક્રમ ૨ સે છેદન કરને કી, (૭૦ સજીવ) મારી હુઈ ધાતુઓં કો પુન પ્રકૃતિસ્થ કરને કી,
(૭૧ નિજીવ) નિર્જીવ કરને કી-દેમાદિક ધાતુઓં કો મારને કી, અથવા પારે કો મારને
કી, (૭૨ સઝણરુય) પક્ષિઓં કે શબ્દ પહિચાનને કી ઉનકા ગતિ, ચેષ્ટા એવ અવલોકન
આદિ જાનને કા કલા, (ઇતિ વાવત્તરિકલાઓ સેહાવિત્તા સિમ્ભાવેત્તા અમ્માપિર્ડેણ

તેમજ ‘સમગ્રાયાગ’મા કહેલ મણિપાઠ અને ધાતુપાઠનો અભાવેશ અહીં કરવો
જોઈએ ૬૫ (સુત્તચેડ) સૂત્ર-પેરાથી રમવાની, ૬૬ (વટ્ટચેડ) વર્ત-દોરડા પર રમ-
વાની, અહીં અભવાયાગમા કહેલ (ચમ્મચેડ) ‘આમડાથી ખેલવું’ એનો પણ સમા-
વેશ કર્યો છે ૬૭ (નાલિયાચેડ) ઘૂતવિશેષ રમવાની-નાલિકામા પાસા નાખીને
જુગાર રમવાની, ૬૮ (પત્તચ્છેજ્જ) પત્ર કાપવાની, ૧૦૮ પત્રોમાથી વિવક્ષિત પત્રો
કાપવામા હાથની કુશળતા ની, ૬૯ (કડચ્છેજ્જ) કટની-અર્થાત્ ચટાઈની પેઠે
ક્રમક્રમથી છેદન કરવાની, ૭૦ (સજીવ) મારેલી ધાતુઓને ફરીને પ્રકૃતિસ્થ કરવાની,
૭૧ (નિજીવ) નિર્જીવ કરવાની-હેમ આદિ ધાતુઓને મારવાની, અથવા પારાને
મારવાની ૭૨ (સઝણરુય) પક્ષિઓના શબ્દ સમજવાની તેમની ગતિ, ચેષ્ટા તેમજ
અવલોકન આદિ જાણવાની કળા (ઇતિ વાવત્તરિકલાઓ સેહાવિત્તા સિમ્ભાવિત્તા

मूलम्—तए णं तस्स दढपइणस्स दारगस्स अम्मा-
पियरो तं कलायरियं विउलेण असण-पाण-खाइम-साइमेणं
वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति सम्माणेहिति, सक्का-

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण तस्स दढपइणस्स दारगस्स
अम्मापियरो त कलायरियं’ तत खलु तस्य दढप्रतिजस्य दारकस्य अम्मापितरौ त
कलाचार्यं ‘विउलेण असण-पाण-खाइम-साइमेण’ विपुलेनाऽशनपानखाद्यस्वाद्येन
‘वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति सम्माणेहिति’ वस्त्रगन्धमान्यालङ्कारेण
च सत्कारयिष्यत सम्मानयिष्यत—सुगमानि पदानि वाक्यानि च । ‘सक्कारित्ता सम्मा-
णित्ता’ सक्कृत्य समान्य ‘विउलं जीवियारिह पीइदाण दलइस्सति’ विपुल जीवि

उवणेहिति) ये ७२ कलायें पुरुषकी हैं, इन कलाओं की शिक्षा कलाचार्य उसे देगा,
पश्चात् वह उसे उसके मातापिता के पास लाकर सौंप देगा ॥ सू ४६ ॥

‘तए ण तस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (तस्स दढपइणस्स दारगस्स) उस दढ प्रतिनिकुमार
के (अम्मापियरो) मातापिता (त कलायरिय) उस कलाचार्य का (विउलेण
असण-पाण-खाइम-साइमेण वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति) विपुल,
अशन, पान, खादिम, स्वादिम, वस्त्र, गंध, एवं माला तथा अलंकारों के प्रदान से खूब
सत्कार करेंगे । (सम्माणेहिति) खूब सम्मान करेंगे । (सक्कारित्ता सम्माणित्ता)
सत्कार एवं सम्मान करके पश्चात् वे उसे (विउल जीवियारिह पीइदाण दलइस्सति)

अम्मापिइण उवणेहिति) आ ७२ कलाओ पुरुषनी छे ओ कलाओनी कलाचार्य तेने
शिक्षा आयशे यही ते तेने तेना मातापितानी पास लावीने सोपी देशे (सू० ४६)

‘तए ण तस्स’ इत्यादि

(तए ण) त्थार यही (तस्स दढपइणस्स दारगस्स) ते दढप्रतिज कुमारना
(अम्मापियरो) मातापिता (त कलायरिय) ते कलाचार्यने। (विउलेण असण-पाण-
खाइम-साइमेण वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति) विपुल अशन, पान,
आदिम, स्वादिम, वस्त्र, गंध तेभज्ज भाला तथा अलंकारे आपीने भूण
सत्कार करशे, (सम्माणेहिति) भूण सम्मान करशे (सक्कारित्ता सम्माणित्ता)
सत्कार तेभज्ज सम्मान करीने यही तेओ तेने (विउल जीवियारिह पीइदाण

रित्ता सम्माणित्ता विउल जीवियारिहं पीडटाणं दलइस्सति, दल-
इत्ता पडिविसज्जेहिंति ॥ सू० ४७ ॥

मूलम्—तए णं से दढपइण्णे दारए वावत्तरिकला-
पडिए नवगसुत्तपडिवोहिए अट्टारसदेसभासाविसारए गीयरई

काऽऽहं प्रीतिदान तस्यत, 'दलइत्ता' दत्त्वा 'पडिविसज्जेहिंति' प्रतिवि-
र्जयिष्यत ॥ सू० ४७ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि। 'तए ण से दढपइण्णे दारए' 'तत' गुरु
स दढप्रतिज्ञो दारक 'वावत्तरिकलापडिए' द्वासप्ततिकलापण्डित 'नवगसुत्तपडि-
वोहिए' नवाङ्गसुप्तप्रतिबोधित-नवाङ्गानि=द्वे श्रोत्रे, द्वे नेत्रे, द्वे घ्राणे, एका च जिह्वा, त्वेका,
मनश्चैकमिति, तानि सुप्तानीव सुप्तानि-वाच्यादव्यक्तचेतनानि, तानि प्रतिनोपितानि=यौवनेन
व्यक्तचेतनावन्ति कृतानि यस्य स तथा। 'गीयरई' गीतरति=गानप्रिय, 'गधव्व-णट्ट-

विपुल रूप में जीविका के योग्य प्रीतिदान देंगे, (दलइत्ता पडिविसज्जेहिंति) और
देकर उसे प्रसर्जित कर देंगे ॥ सू० ४७ ॥

'तए ण से दढपइण्णे दारए' इत्यादि।

(तए ण) इस के बाद (से) वह (दढपइण्णे) दढप्रतिज्ञे (दारए) कुमार
(वावत्तरिकलापडिए) बहत्तर कलाओं में पंडित (नवगसुत्तपडिवोहिए) एवं सुप्त
नवाङ्गों—२ कान, २ नेत्र, २ नासिका के छिद्र, १ जिह्वा, १ स्पर्शन इन्द्रिय और मन के
प्रतिबोध-जागृति से युक्त-यौवनावस्था सपन्न होकर, (अट्टारसदेसभासाविसारए)
१८ देशों की भाषा का जाता होगा, (गीयरई गधव्वणट्टकुसले) यह कुमार गीत में

दलइस्सति) विपुल रूप में जीविका के योग्य प्रीतिदान आपिशे (दलइत्ता पडिवि-
सज्जेहिंति) अने आपीने तेमनु विसर्जन करी देशे (सू० ४७)।

'तए ण से दढपइण्णे दारए' इत्यादि।

(तए ण) त्थार पछी (से) 'ते' (दढपइण्णे) दढप्रतिज्ञे (दारए) कुमार
(वावत्तरिकलापडिए) ओउतेर कलाओमा पडित (नवगसुत्तपडिवोहिए) तेमने
सुप्त नव अङ्गो—२ कान, २ नेत्र, २ नासिकाना छिद्र, १ जल १ अ-
र्शन इन्द्रिय अने मनना प्रतिबोध-जागृतिथी युक्त-यौवनावस्था सपन्न
थअने (अट्टारसदेसभासाविसारए) १८ देशोनी भाषानो जाता थशे (गीयरई

गधव्वणट्टकुसले हयजोही गयजोही रहजोही बाहुजोही बाहु-
प्पमदी वियालचारी साहसिए अलं भोगसमत्थे यावि
भविस्सइ ॥ सू० ४८ ॥

मूलम्—तए ण दढपइण्णं दारगं अम्मापियरो बाव-

कुसले 'गान्धर्व-नाट्यकुशल -गान्धर्व-गातविद्याया नाट्ये-नाट्यशास्त्रे च कुशल =निपुण ,
'अट्टारस-देसभाषा-विसारए' अष्टादश-देश-भाषा-विशारद , 'हयजोही' हय-
जोही-हयेन=अश्वेन युज्यते तच्छीलो हययोधी, एव 'गयजोही रहजोही बाहुजोही'
गजयोधी रथयोधी बाहुयोधी-ज्ञातव्य 'बाहुप्पमदी' बाहुप्रमर्दी-बाहुभ्या प्रमृदनाति
तच्छीलो बाहुप्रमर्दी, 'वियालचारी' विकालचारी-निर्भयत्वादिकाले रात्रावपि चरति
तच्छालो विकालचारी, अत एव 'साहसिए' साहसिक =अतिशूर , 'अल भोगसमत्थे'
अलभोगसमर्थ =अलम्=अनर्थ भोगानुभवसमर्थ 'यावि भविस्सइ' चापि
भविष्यति ॥ सू० ४८ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण दढपइण्ण दारग' तत खलु दढ-

अनुराग वाला तथा गान्धर्वविद्या मे और नृत्यकला मे कुशल होगा । (हयजोही गय-
जोही रहजोही बाहुजोही) यह अश्वयोधी, गजयोधी, रथयोधी और बाहुयोधा होगा ।
(बाहुप्पमदी वियालचारी साहसिए) यह बाहुप्रमर्दी होगा और अति शूर होगा, इस
लिये इसे विकाल रात्रि मे भी आने-जाने मे कोई भय नहीं होगा । (अल भोगसमत्थे
यावि भविस्सइ) तथा यह भोगसमर्थ भी होगा ॥ सू ४८ ॥

'तए ण दढपइण्ण दारग' इत्यादि ।

(तए ण) बाद मे (दढपइण्ण दारग) इस अपने दढप्रतिज्ञ बालक को

गधव्व-गट्ट-कुसले) ओ कुमार गीतभा, गान्धर्वविद्याभा अने नृत्यकलाभा
कुशल थशे (हयजोही गयजोही रहजोही बाहुजोही) ओ अश्वयोधी, गजयोधी,
रथयोधी, अने बाहुयोधी थशे (बाहुप्पमदी वियालचारदी साहसिए)
ओ बाहुप्रमर्दी थशे अने अति शूरवीर थशे आ माटे तेने विकाल रात्रिभा
पण आववा-जवाभा केई जतने लय थशे नडि (अल भोगसमत्थे यावि भवि
स्सइ) तथा आ भोगसमर्थ पण थशे (सू ४८)

'तए ण दढपइण्ण दारग' इत्यादि

(तए ण) त्थार पढी (दढपइण्ण दारग) आ पोताना दढप्रतिज्ञ बाण्डने

त्तरिकलापडिय जाव अल भोगसमत्थ वियाणित्ता विउलेहिं
अण्णभोगेहि पाणभोगेहि वत्थभोगेहिं सयणभोगेहिं उवणि-
मंतेहिंति ॥ सू० ४९ ॥

मूलम्—तए णं से दढपइण्णे दारए तेहिं विउलेहिं अण्ण-

प्रतिज्ञ दारकम् 'अम्मापियरो' मातापितरौ 'वावत्तरिकलापडिय' द्वास्ततिकलापण्डित
'जाव' यावत्—अत्र—यावच्छब्दाद्—अष्टादशदेशभाषाविशारद गीतरति गाधर्वनाट्यकुशल
हययोधिनम्—इत्यादानि विशेषणानि द्वितायैकवचनान्तानि ज्ञेयानि । 'अल भोगसमत्थ'
अल भोगसमर्थम्—अलम्=अत्यर्थं भोगानुभवसमर्थं 'वियाणित्ता' विज्ञाय 'विउलेहिं'
अण्णभोगेहिं' विपुलैरन्नभोगै 'पाणभोगेहिं' पानभोगै 'लेणभोगेहिं' लब्धनभोगै—
चित्रशालाद्यावासनवनवाभोगै 'वत्थभोगेहिं' वस्त्रभोगै, 'सयणभोगेहिं' शयनभोगै
'उवणिमतेहिंति' उपनिमन्त्रयिष्यत = भोगान् भुङ्क्व—इति कथयिष्यत ॥ सू० ४९ ॥

टीका—'तए णं' इत्यादि । 'तए ण से दढपइण्णे दारए' तत् खलु

(अम्मापियरो) मातापिता (वावत्तरिकलापडिय जाव अलभोगसमत्थ) ७२
कलाओं में पारगत्त तथा नवयौवनशाली एव भोग भोगने में समर्थ जानकर उसे (विउ
लेहिं) विपुल (अण्णभोगेहिं) अन्न के भोगों से, (पाणभोगेहिं) पान करने योग्य
द्रव्यों के भोगों से, (लेणभोगेहिं) विविध चित्रों से सुशोभित प्रासाद के भोगों से,
(वत्थभोगेहिं) सुन्दर २ वस्त्रों को इच्छानुसार पहनने रूप भोगों से एव (सयण
भोगेहिं) शय्या आदि के भोगों से (उवणिमतेहिंति) आमन्त्रित करेंगे, अर्थात् 'भोगों
को भोगो' ऐसा उससे कहेंगे ॥ सू ४९ ॥

(अम्मापियरो) मातापिता, (वावत्तरिकलापडिय जाव अल भोगसमत्थ) ७२ कला
आभा पारगत अने नवयौवनशाली तेमज लोग लोगववाभा समर्थ जानीने
तेने (विउलेहिं) विपुल (अण्णभोगेहिं) अन्नना लोगोथी (पाणभोगेहिं) पान कर
वाने योग्य द्रव्यना लोगोथी (लेणभोगेहिं) विविध चित्रोथी सुशोभित प्रासाद
(भडेल)ना लोगोथी (वत्थभोगेहिं) सुंदर सुंदर वस्त्रोने इच्छानुसार पहरेवा
रूप लोगोथी तेमज (सयणभोगेहिं) शय्या आदिना लोगोथी (उवणिमतेहिंति)
आमन्त्रित करे, अर्थात् 'लोगोने लोगवो' अम तेने कहेशे (सू ४९)

भोगेहिं जाव सयणभोगेहि णो सज्जिहिति, णो रज्जिहिति, णो गिज्झि-
हिति, णो मुज्झिहिति, णो अज्झोववज्जिहिति ॥ सू० ५० ॥

मूलम्—से जहाणामए उप्पले इ वा पउमे इ वा कुसु-

स दृढप्रतिज्ञो दारक 'तेहिं विउलेहिं अण्णभोगेहिं जाव सयणभोगेहिं' तैर्विपुलैरन्नभोगै-
र्यावच्छेद्यनभोगै—अत्र यावच्छेद्यात्पानलयनस्त्वभोगैरिति ग्राह्यम्, 'णो सज्जिहिति' नो
सङ्ख्यति—न सद्गन्ध=सम्बन्ध करिष्यति, 'णो रज्जिहिति' नो रङ्ख्यति—न राग=प्रेम
भोगसम्बन्धहेतु करिष्यति, 'णो गिज्झिहिति' नो गृद्धिभाव करिष्यति,
'णो मुज्झिहिति' नो मोहिष्यति=मोह न करिष्यति 'णो अज्झोववज्जिहिति' नो
अध्युपपस्यते=न तदेकाग्रमना भविष्यति ॥ सू० ५० ॥

टीका—'से जहाणामए' इत्यादि । 'से जहाणामए' अथ यथा नाम

'तए ण से दढपइण्णे' इत्यादि ।

(तए ण) माता-पिता के इन वचनों को सुनने के बाद (से दढपइण्णे दारए)
वह दृढप्रतिज्ञा कुमार (तेहिं विउलेहिं अण्णभोगेहिं जाव सयणभोगेहिं णो सज्जि-
हिति) उन अन्न आदि विपुल भोगों में निलकुल ही आसक्तचित्त नही होगा । (णो
रज्जिहिति) अनुरक्त नहीं होगा । (णो गिज्झिहिति) उनमें गृद्ध नहीं होगा, (णो
मुज्झिहिति) मूर्च्छित नहीं होगा, और (णो अज्झोववज्जिहिति) न उनमें सर्वथा एकाग्र-
मन ही होगा ॥ सू ५० ॥

'से जहाणामए' इत्यादि ।

इस सूत्र में "इ वा" ये शब्द वाक्यालंकार में प्रयुक्त हुए हैं । (से जहाणा-

'तए ण से दढपइण्णे' इत्यादि

(तए ण) मातापितांना એવા વચન સાંભળ્યા પછી, (સે દઢપડણે દારણ)
તે દઢપ્રતિજ્ઞા કુમાર (તેહિં વિઉલેહિં અણ્ણભોગેહિં જાવ સયણભોગેહિં ણો સજ્જિહિતિ)
તે અન્ન આદિ વિપુલ ભોગોમાં બિલકુલ જ મનની આસક્તિ રાખશે નહિ,
(ણો રજ્જિહિતિ) અનુરક્ત થશે નહિ, (ણો ગિજ્ઞહિતિ) તેમાં ગૃદ્ધ થશે નહિ,
(ણો મુજ્ઞહિતિ) મૂર્ચ્છિત થશે નહિ અને તેમાં (ણો અજ્ઞોવવજ્જિહિતિ)
સર્વથા એકાગ્રમન પણ થશે નહિ (સૂ ૫૦)

'સે જહાણામણ' ઇત્યાદિ

આ સૂત્રમાં "ઇ વા" એ શબ્દ વાક્યાલંકારરૂપે વપરાયો છે (સે જહા

મે ઇ વા નલિણે ઇ વા સુભગે ઇ વા સુગંધે ઇ વા પોંડરીણ ઇ વા
મહાપોંડરીણ ઇ વા સયસપત્તે ઇ વા સહસ્સપત્તે ઇ વા સયસહસ્સપત્તે
ઇ વા પંકે જાણે જલે સવુડ્ઢે ણોવલિપ્પઇ પંકરણ, ણોવલિપ્પઇ

‘ઉપ્પલે ઇ વા’ ઉપ્પલ—રક્તકમલમ્, ‘ઇવા’ ઇતિ વાક્યાલદ્વારે ‘પડમે ઇ વા’ પદ્મમ્—કમલમેવ,
‘કુસુમે ઇ વા’ કુસુમમ્, ‘નલિણે ઇ વા’ નલિનમ્, ‘સુભગે ઇ વા’ સુભગ—કમલવિશેષ
‘સુગંધે ઇ વા’ સુગંધમ્=સધ્યાવિકાસિકમલવિશેષ, ‘પોંડરીણ ઇ વા’ પુણ્ડરીક=શ્વેતકમ-
લમ્, ‘મહાપોંડરીણ ઇ વા’ મહાપુણ્ડરીક=વિશાલ શ્વેતકમલમ્, ‘સયપત્તે ઇ વા’ શત-
પત્રમ્=કમલમ્, ‘સહસ્સપત્તે ઇ વા’ સહસ્રપત્રમ્, ‘સયસહસ્સપત્તે ઇ વા’ શતસહસ્રપત્રમ્,
एतानि सर्वाणि कमलजातीया येव । एतत्प्रत्येकम्—‘पके जाये’ पक्के जातम्=कर्दमे समुत्पन्न
‘जले सवुड्ढे’ जले सबृद्धम्, ‘णोवलिप्पइ पकरण’ नोपलिप्यते पङ्करजसा—पङ्क = कर्दम
स एव रजो रेणुतुल्यत्वात्, तेन नोपलिप्यते=उपलिप्त न भवतीत्यर्थ । ‘णोवलिप्पइ जल

મણ) જૈસે (ઉપ્પલે ઇ વા) રક્ત કમલ, (પડમે ઇ વા) પદ્મકમલ, (કુસુમે ઇ વા)
કુસુમ—પુષ્પ, (નલિણે ઇ વા) નલિન—કમલવિશેષ, (સુભગે ઇ વા) સુભગ કમલ,
(સુગંધે ઇ વા) સુગંધકમલ—સધ્યાકાલવિકાસી સૌગંધિક કમલ, (પોંડરીણ ઇ વા),
પુણ્ડરીક—શ્વેતકમલ, (મહાપોંડરીણ ઇ વા) મહાપુણ્ડરીક—વિશાલ શ્વેતકમલ, (સયપત્તે
ઇ વા) શતપત્ર કમલ, (સહસ્સપત્તે ઇ વા) સહસ્રપત્ર કમલ, (સયસહસ્સપત્તે ઇ વા)
લક્ષપત્ર કમલ, એ સર્વ કમલ કી જાતિયા હૈ । (પકે જાણે) એ કીચડ ઉત્પન્ન હોતે હૈ,
(જલે સવુડ્ઢે) તથા જલ મે વઢતે હૈ, તો મી (ણોવલિપ્પઇ પકરણ ણોવલિપ્પઇ
જલરણ) પક કી રજ સે વે લિપ્ત નહા હોતે હૈ ઓર ન જલ કી રજ સે—વિન્દુઓ સે લિપ્ત

જામણ) જેમકે (ઉપ્પલે ઇ વા) રક્ત કમળ, (પડમે ઇ વા) પદ્મ કમળ, (કુસુમે ઇ વા)
કુસુમ—પુષ્પ, (નલિણે ઇ વા) નલિન—કમળવિશેષ, (સુભગે ઇ વા) સુભગ કમળ,
(સુગંધે ઇ વા) સુગંધ કમળ—સધ્યાકાળે વિકાસ પામે તેવું સુગંધવાળું કમળ,
(પોંડરીણ ઇ વા) પુણ્ડરીક—શ્વેત કમળ, (મહાપોંડરીણ ઇ વા) મહાપુણ્ડરીક—વિશાળ
શ્વેત કમળ (સયપત્તે ઇ વા) શતપત્ર કમળ, (સહસ્સપત્તે ઇ વા) સહસ્રપત્ર કમળ,
(સયસહસ્સપત્તે ઇ વા) લક્ષપત્ર કમળ, એ બધી કમળની જાતિઓ છે (પકે
જાણે) તે કીચડમાં ઉત્પન્ન થાય છે, (જલે સવુડ્ઢે) તથા જલમાં વધે છે, તે
પણ (ણોવલિપ્પઇ પકરણ વ ણોવલિપ્પઇ જલરણ) કીચડની રજથી તેઓ લિપ્ત
વતા નથી, તેમજ જલના ટીપાથી એ લિપ્ત થતા નથી, (એવામેવ સે વઢવ

जलरण, एवामेव दढपइण्णेवि दारए कामेहि जाए भोगेहिं संवु-
ड्ढे णोवल्लिप्पिहिति कामरण, णोवल्लिप्पिहिति भोगरणं, णोव-
ल्लिप्पिहिति मित्तणाइणियगसयणसंवधिपरिजणेण ॥ सू० ५१ ॥

मूलम्—से णं तहारूवाण थेराणं अतिए केवलं

रण' नोपलिप्यते जलरजसा 'एवामेव दढपइण्णेवि दारए' एवमेव दढप्रतिजोऽपि दारक ,
'कामेहिं जाए भोगेहिं संवुड्ढे' कामैर्जातो भोगे मवृद्ध 'णोवल्लिप्पिहिति' नोपलेप्स्यते,
'कामरण' कामरजसा—काम = अन्धो रूप च, स एव रज कामरजस्तेन, 'णोवल्लिप्पि-
हिति' नोपलेप्स्यते 'भोगरण' भोगरजसा—भोग = गधो रस स्पर्शश्च, स एव रजो भोग-
रजस्तेन, 'णोवल्लिप्पिहिति मित्त-णाइ-णियग-सयण-संवधि-परिजणेण' नोपले-
प्स्यते मित्र-ज्ञाति-निजक स्वजन-सम्बन्धि परिजनेन—मित्राणि = सुहृद् , ज्ञातय = सजातीया ,
निजका = भ्रातृपुत्रादय , स्वजना = मातुलादय , सम्बन्धिन = श्वशुरादय , परिजना = भृत्या
दय , एतैर्न लिप्तो भविष्यति ॥ सू ५१ ॥

होते हैं, (एवामेव से दढपइण्णे वि दारए) इस तरह वह दढप्रतिज कुमार भी
(कामेहिं) कामों से—काम सेवन से (जाए) उत्पन्न होगा, (भोगेहिं संवुड्ढे) भोगों
से वृद्धिगत होगा, तो भी वह (कामरण) काम रजसे (णोवल्लिप्पिहिति) उपलिप्त
नहीं होगा, (भोगरण णोवल्लिप्पिहिति) भोगरज से उपलिप्त नहीं होगा । गध, रस,
स्पर्श इन गुणों का नाम भोग है । शब्द तथा रूप का नाम काम है । भोगरज एव काम-
रज इनमें रूपकालकार है । (णोवल्लिप्पिहिति मित्त-णाइ-णियग-सयण-संवधि-
परिजणेण) इसी तरह वह मित्र-सुहृद्, ज्ञाति-सजातीय, निजक-भतीजा आदि,
स्वजन-मामा आदि, संबन्धी-श्वशुर आदि एव परिजन-भृत्य आदि परिकरों के साथ भी
मोह को प्राप्त नहीं होगा ॥ सू ५१ ॥

इण्णे वि दारए) तेवीर रीते ते दढप्रतिज कुमार पणु (कामेहिं) कामेथी-काम
सेवनथी (जाए) उत्पन्न थशे, (भोगेहि संवुड्ढे) भोगेथी वृद्धिगत थशे, तो पणु
ते (कामरण) कामरजथी (णोवल्लिप्पिहिति) उपलिप्त थशे नडि (भोगरण
णोवल्लिप्पिहिति) भोगरजथी उपलिप्त थशे नडि गध, रस, स्पर्श ये गुणानु
नाम भोग छे शब्द तथा रूपनु नाम काम छे भोगरज तेमज कामरज
येमा इपक-अल दार छे (णोवल्लिप्पिहिति मित्त-णाइ-णियग-सयण-संवधि-परिज-
णेण) आवी रीते ते मित्र-सुहृद्, ज्ञाति-सजातीय, निजक-भ्रातृपुत्र (भत्रिजे)
आदि, स्वजन-मामा आदि, संबन्धी-श्वशुर आदि तेमज परिजन-नोकर
आदि परिकरो-परिवारे साथे पणु मोडने प्राप्त करशे नडि (सू. ५१)

बोहि बुज्झिहिति, बुज्झित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइ-
हिति ॥ सू० ५२ ॥

मूलम्—से णं भविस्सइ अणगारे भगवते ईरियास-
मिण जाव गुत्तवभयारी ॥ सू० ५३ ॥

टीका—‘से णं’ इत्यादि । ‘से ण’ स दृढप्रतिज्ञा सङ्ग ‘तहारूवाण’ तथारूप-
पाणा=सम्यग्ज्ञानादिसम्पन्नाना ‘थेराण’ स्वपिराणाम्, ‘अतिण’ अन्तिके=समीपे ‘केवल
बोहि’ केवला बोधि=विशुद्ध सम्यग्दर्शन ‘बुज्झिहिति’ भोत्स्यते=ज्ञास्यति, अनुभविष्यती-
त्यर्थ, ‘बुज्झित्ता’ बुद्ध्या ‘अगाराओ’ अगारात्=गृहात्-गृह परित्यज्ये-त्यर्थ, ‘अणगा-
रिय’ अनगारिता=साधुत्व ‘पव्वइहिति’ प्रजिष्यति=प्राप्स्यति ॥ सू ५२ ॥

टीका—‘से ण’ इत्यादि । ‘से ण’ स खलु दृढप्रतिज्ञो दासक ‘भविस्सइ
अणगारे’ अनगारो भविष्यतीत्यन्वय, स कादृशो भविष्यतीत्याह ‘भगवते’ भगवान्=अति-
शयधारी, ‘ईरियासमिण’ ईर्यासमित =गमनक्रियाया यतनायुक्त, ‘जाव’ यावत्-यावच्छ-
ब्दात्-भाषासमित, एषणासमित, इत्यादि पञ्चसमितियुक्त, ‘गुत्तवभयारी’ गुत्तब्रह्मचारी=
गुत्तब्रह्मचर्यवान् ॥ सू ५३ ॥

‘से ण तहारूवाण’ इत्यादि ।

(से ण) वह दृढप्रतिज्ञा कुमार नियम से (तहारूवाण थेराण) तथारूप-सम्यग्ज्ञान
आदि गुणों से युक्त स्थविरो के (अतिण) पास (केवल बोहि) केवल बोधि को-
विशुद्ध सम्यग्दर्शन को (बुज्झिहिति) प्राप्त करेगा—उसका अनुभव करेगा, (बुज्झित्ता
अगाराओ अणगारिय पव्वइहिति) अनुभव करने के बाद फिर वह अगार-अवस्था से
विरक्त हो कर साधु अवस्था को प्राप्त करने वाला होगा ॥ सू ५२ ॥

‘से ण भविस्सइ’ इत्यादि ।

(से ण) वह दृढप्रतिज्ञा कुमार (अणगारे भगवते) अनगार भगवत्

‘से ण तहारूवाण’ इत्यादि

(से ण) ते दृढप्रतिज्ञा कुमार नियमથી (तहारूवाण थेराण) तथारूप
सम्यग्ज्ञान आदि गुणोत्थी युक्त स्थविरोनी (अतिण) पास (केवल बोहि) ओके
केवल विशुद्ध सम्यग्दर्शनने (बुज्झिहिति) प्राप्त करेशे—तेने अनुभव करेशे,
(बुज्झित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वइहिति) अनुभव करी लीधा पछी ते अगार-
अवस्थाथी विरक्त थधने साधु-अवस्थाने प्राप्त करवावाणे थशे (सू ५२)

‘से ण भविस्सइ’ इत्यादि

(से ण) ते दृढप्रतिज्ञा कुमार (अणगारे भगवते) अनगार लगवन्त (भवि

मूलम्—तस्स णं भगवतस्स एएण विहारेण विहर-
माणस्स अणंते अणुत्तरे णिव्वाघाए निरावरणे कसिणे पाड-
पुण्णे केवलवरणाणदंसणे समुप्पज्जिहिति ॥ सू० ५४ ॥

टीका—‘तस्स ण’ इत्यादि। ‘तस्स ण भगवतस्स’ तस्य खलु भगवतो
दृढप्रतिज्ञस्याऽनगास्य, ‘एएण विहारेण विहरमाणस्स’ एतेन विहारेण विहरत—
‘अणंते’ अनन्तम्=अनन्तार्थविषयम्, ‘अणुत्तरे’ अनुत्तर=सर्वोत्तमम्, ‘णिव्वाघाए’
निर्व्याघातं=व्याघातादहिर्भूतम्—अप्रतिहतमित्यर्थ, ‘निरावरण’ क्षायिकत्वादावरणरहितम्,
‘कसिणे’ कृत्स्नं=सकलार्थप्राहकम्, ‘पडिपुण्णे’ प्रतिपूर्णं=सकलस्वकीयागयुक्तम्,
‘केवलवरणाणदंसणे’ केवलपरचानदर्शनम्—केवलम्=असहायम् अतएव वर=श्रेष्ठ ज्ञान

(भविस्सइ) होगा, अर्थात् उत्कृष्ट मुनिराज बनेगा, वह (इरियासमिए जाव गुत्तव-
भयारी) ईर्यासमिति आदि पाच समितियों और तीन गुणियों का आराधक एव यावत्
गुप्तब्रह्मचारी होगा ॥ सू० ५३ ॥

‘तस्स ण भगवतस्स’ इत्यादि।

(तस्स ण भगवतस्स) उन अतिशय प्रभावविशिष्ट दृढप्रतिज्ञ मुनि को (एएण
विहारेण विहारमाणस्स) इस प्रकार के विहार से विचरते हुए (अणंते) अनन्त
पदार्थों के युगपत् जानने के साधक होने से अनन्त, (अणुत्तरे) सर्वोत्कृष्ट, (णिव्वा-
घाए) निर्व्याघात, (निरावरणे) आवरणरहित, (कसिणे) ज्ञान के पूर्ण विकास से
सकलार्थप्राहक, (पडिपुण्णे) तथा अपने समस्त अविभागी अंशों में से किसी

स्सइ) थशे, अर्थात् उत्कृष्ट मुनिराज बनशे, ते (इरियासमिए जाव गुत्तवभयारी)
ईर्यासमिति आदि पाच समितिओ। अने त्रय गुणियोने आराधक तेभज
गुप्तब्रह्मचारी थशे (सू. ५३)

‘तस्स ण भगवतस्स’ इत्यादि

(तस्स ण भगवतस्स) ते अतिशय—प्रभाव—विशिष्ट दृढप्रतिज्ञ मुनिने
(एएण विहारेण विहरमाणस्स) ओ प्रकारना विहारथी विचरता (अणंते) अनन्त
पदार्थोंने ओही साथे जलधुवाभा साधक होवाथी अनन्त, (अणुत्तरे) सर्वोत्कृष्ट,
(णिव्वाघाए) निर्व्याघात, (निरावरणे) आवरणरहित, (कसिणे) ज्ञानना विज्ञा-
सथी सङ्ग अर्थोंने जलधुवा वाणा, (पडिपुण्णे) तथा पोताना समस्त अवि-
भागी अंशोभाथी होथ पञ्च अशथी हीन नहि ओवा (केवलवरणाणदंसणे)

मूलम्—तए णं दढपइण्णे केवली बहूइं वासाइं
केवलिपरियाग पाउणिहिति, पाउणिता मासियाए सलेहणाए
अप्पाणं झूसित्ता, सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदिता, जस्सट्ठाए
कीरइ नग्गभावे मुडभावे अण्हाणाए अदंतवणाए केसलोए

च दर्शनं चेति ज्ञानदर्शन, 'तत्र ज्ञान विशेषाऽनोरूपम्, दर्शनं सामान्यावबोधरूपं
'समुपज्जिहिति' समुत्पत्स्यते=उदेप्यति ॥ सू० ५४ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण से दढपइण्णे केवली' नत खल
स दढप्रतिज्ञ केवली 'बहूइं वासाइं केवलिपरियाय' बहूनि वर्षाणि केवलिपर्याय
'पाउणिहिति' पालयिष्यति, 'पाउणिता' पालयिचा, 'मासियाए सलेहणाए
अप्पाण झूसित्ता' मासिक्यामलेखनयाऽऽत्मानं जूषिचा=सेवित्वा 'सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए
छेदिता' षट्ठिं भक्तानि अनशनेन छित्त्वा 'जस्सट्ठाए' यस्त्यार्थाय=यन्निमित्तं 'कीरइ'

भी अश से हीन नहीं ऐसे (केवलवरणाणदसणे) इन्द्रियों की सहायता आदि से
रहित होने के कारण केवल-असहाय उत्तम ज्ञान एव उत्तमदर्शन उत्पन्न होंगे ॥सू० ५४॥

'तए ण से दढपइण्णे केवली' इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (से दढपइण्णे केवली) वे दढप्रतिज्ञ केवली भगवान्
(बहूइं वासाइं) बहुत वर्षों तक (केवलिपरियाग) केवलिपर्याय का (पाउणिहिति)
पालन करेंगे, (पाउणिता) पालन करके (मासियाए सलेहणाए अप्पाण झूसित्ता)
एक मास की सलेखना से आत्मा को झोसकर (सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदिता)
एव साठ भक्तों का अनशन से छेदेकर (जस्सट्ठाए) जिसके निमित्त (नग्गभावे) नग्न

इन्द्रियों की सहायता आदिही रहित होवाने कारणे केवल-असहाय एव
उत्तम ज्ञान तेमज्ज दर्शन उत्पन्न थसे - (सू० ५४)

'तए ण से दढपइण्णे केवली' इत्यादि

(तए ण) त्पार ५४ी (से दढपइण्णे केवली) ते दढप्रतिज्ञ केवली भग
वान् (बहूइं वासाइं) धणुा वरसे। सुधी (केवलिपरियाग) केवलीपर्यायनु (पाउ
णिहिति) पालन करे, (पाउणिता) पालन करीने (मासियाए सलेहणाए अप्पाण
झूसित्ता) ओक मासनी सलेखनाथी आत्माने सेवीने, (सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए
छेदिता) तेमज्ज साठ लक्ष्तीने अनशनथी छेदन करीने (जस्सट्ठाए) नेना निमित्त

વંમચેરવાસે અચ્છત્તગ અળોવાહણગં મૂમિસેજ્ઞા ફલહસેજ્ઞા
કટ્ટસેજ્ઞા પરધરપવેસો લદ્ધાવલદ્ધં, પરેહિં હીલણાઓ રિસણાઓ

ક્રિયતે, 'નગ્ગમાવે' નગ્ગમાવ 'મુહમાવે' મુહમાવ, 'અણ્ઠાણે' અસ્નાનમ્=સ્નાન-
વર્જનમ્, 'અદત્તવણે' અદન્તધાવનમ્=દત્તધાવનવર્જનમ્, 'કેસલો' કેસલોચ=કેસાના
લુચ્ચનમ્, 'વંમચેરવાસે' વ્રહ્મચર્યવાસ=વ્રહ્મચર્યપાલન, 'અચ્છત્તગ' અચ્છત્તકમ્=છત્રધારણ-
વર્જનમ્, 'અળોવાહણગ' અનુપાનક=પાદત્રાગરાહિત્ય, અશ્વગિનિકાદિવાહનરાહિત્ય ચ,
'મૂમિસેજ્ઞા' મૂમિગમ્યા, 'ફલહસેજ્ઞા' ફલકગમ્યા, 'કટ્ટસેજ્ઞા' કાષ્ઠગમ્યા,
'પરધરપવેસો' પરગૃહપ્રવેશ-મિક્ષાવર્થમિત્યવ્યાહાર્યમિયર્થ, 'લદ્ધાવલદ્ધ' લઘ્વાપલઘ્વમ્-
સકારાદિના લઘ્વ=લાભ-પ્રાપ્તિ, અપઘ્વમ્-અપમાનેન પ્રાપ્તિ ક્રિયતે इति પૂર્વેણ સમ્બંધ ।
તથા-'પરેહિં હીલણાઓ' પરેષા હેલના=અવના-પરકૃતા જનમકર્મમમોદઘાટના, યથા-

માવ, (મુહમાવે) મુહમાવ, (અણ્ઠાણે) સ્નાન કા પરિત્યાગ, (અદત્તવણે) દાંતો
કે પ્રક્ષાલન કરને કા પરિત્યાગ, (કેસલો) કેસો કા લેચ કરના, (વંમચેરવાસે)
વ્રહ્મચર્ય કા પાલન, (અચ્છત્તગ) છત્રધારણ નહા કરના, (અળોવાહણગ) વિના
જૂતો કે ચલના, અશ્વ પર, ગિનિકા પર, વાહન પર નહીં વેઠના, (મૂમિસેજ્ઞા) મૂમિ પર
ગયન કરના, (ફલહસેજ્ઞા) કાષ્ઠ કે પાટિયે પર સોના, (કટ્ટસેજ્ઞા) સાધારણ કાષ્ઠ
પર સોના, (પરધરપવેસો) દૂસરો કે ઘર મિત્થાવૃત્તિ કે લિયે જાના, (લદ્ધાવલદ્ધ) માન
ઔર અપમાન પૂર્વક પ્રાપ્ત મિક્ષા મેં સમમાવ રચના, ચે સપ (કીરડ) કિયે જાતે હૈં, ઔર જિસકે
નિમિત્ત (પરેહિં હીલણાઓ) પરકૃતા અવજાઓ કો-જૈસે 'અરે ! તુ જારજાત (દોગલા)
હૈ' હસ પ્રકાર કે અનાદર વચનો કા, (રિસણાઓ) લોગો કે દ્વારા વિજાને કા-લોકો-

(નગ્ગમાવે) નગ્ગમાવ, (મુહમાવે) મુહમાવ, (અણ્ઠાણે) સ્નાનનો પરિત્યાગ,
(અદત્તવણે) દાંતોનું પ્રક્ષાલન કરવાનો પરિત્યાગ, (કેસલો) કેસોનું લુચ્ચન
કરવું, (વંમચેરવાસે) વ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું, (અચ્છત્તગ) છત્રધારણ ન કરવું,
(અળોવાહણગ) જોડા પહેર્યો વિના ચાલવું, અશ્વપર, શિગિકાપર (પાલખી
પર), વાહન પર ન બેસવું, (મૂમિસેજ્ઞા) ભૂમિપર શયન કરવું, (ફલહસેજ્ઞા)
લાકડાના પાટિયા પર સુવું, (કટ્ટસેજ્ઞા) સાધારણ લાકડા પર સુવું,
(પરધરપવેસો) બીજાને ઘર મિક્ષાવૃત્તિ માટે જવું, (લદ્ધાવલદ્ધ) માન-
અપમાનમા સમમાવ રાખવો, એ ગધુ (કીરડ) કરવામા આવે છે, અને
એના નિમિત્તે (પરેહિં હીલણાઓ) બાબતએ ડરેલી અવજાઓ બેવી કે
'અરે ! તુ જારજાત છે' આ પ્રકારના અનાદરના વચનો, (રિસણાઓ) લોકોના

निंदणाओ गरहणाओ तालणाओ तज्जणाओ परिभवणाओ
पव्वहणाओ उच्चावया गामकटगा वावीसं परिसहोवसग्गा अहि-

‘जारजातोऽसि’ इत्यादिरूपा इत्यर्थः । ‘खिसणाओ’ खिसा = लोकसमक्ष मर्मोद्घाटनम्,
‘निंदणाओ’ निन्दना = मनसा जुगुप्सा, ‘गरहणाओ’ गर्हणा = समक्षे क्रियमाणा
जुगुप्सा, ‘तालणाओ’ ताडना = चपटादिदानानि, ‘तज्जणाओ’ तर्जना = अङ्गुल्यादि
प्रदर्शनपूर्वक कटुवचनकथनानि, ‘परिभवणाओ’ परिभाषनास्तिरस्कारा, ‘पव्वहणाओ’
प्रव्यथना = पीडोत्पादना, ‘उच्चावया’ उच्चावचा = अनेकविधा, ‘गामकटगा’ ग्राम
कण्टका, —ग्राम = समूह, स चेन्द्रियाणामिह प्रकरणवशाद् गृह्यते, इन्द्रियाणां प्रतिकूलं शब्दादय
इत्यर्थः, ‘वावीसं परीसहोवसग्गा’ द्वाविंशति परीषहोपसर्गा ‘अहियासिज्जति’
अधिसहिष्यते, ‘तमट्टमाराहिता’ तमर्थमाराध्य = आत्मकल्याणरूप तमर्थं साधयित्वा
‘चरिमेहिं उस्सासणिस्सासेहिं’ चरमैरुच्छ्वासनिश्वासे ‘सिज्जिहिति’ सेत्स्यति =

के समक्ष अपने मर्मों के उद्घाटनों का, (निंदणाओ) अपने प्रति लोगों के मानसिक
घृणाओं का, (गरहणाओ) लोगों द्वारा प्रत्यक्षरूप से की गयी घृणाओं का, (ताल
णाओ) थप्पड़ आदि की ताडना का, (तज्जणाओ) अंगुली-निर्देश-पूर्वक कहे हुए कटु
वचनों का, (परिभवणाओ) तिरस्कारों का, (पव्वहणाओ) पीडाजनक परिस्थितियों
का, (उच्चावया) अनेक प्रकार के, (गामकटगा) इन्द्रियों के प्रतिकूल शब्दादिकों का,
(वावीसं परीसहोवसग्गा) बाईस प्रकार के परीषहों का, एवं परकृत उपसर्गों का
(अहियासिज्जति) सहन किया जाता है, (तमट्टमाराहिता) वे दृढप्रतिज्ञ केवली भग
वान् उस आत्मकल्याण रूप अर्थ को आराधित करके (चरिमेहिं उस्सासणिस्सासेहिं)

द्वारा यती भीजवणीनु-दोहो समक्ष-पोतानी भाभिंङ्क वातोने प्रकाश
थाय तेनु, (निंदणाओ) पोताना प्रति दोहोनी मानसिक घृणाओनु, (गरहणाओ)
दोहोथी प्रत्यक्षरूपे दरायेली घृणाओनु, (तालणाओ) थप्पड़-आदिथी भार
भावानु, (तज्जणाओ) आगणी बीधीने कडेला कटु वचनोनु (परिभवणाओ)
तिरस्कारोनु, (पव्वहणाओ) पीडाजनक परिस्थितियोनु, (उच्चावया) अनेक
प्रकारना (गामकटगा) छद्रियोने प्रतिकूल शब्द आदिनु, तथा (वावीसं
परीसहोवसग्गा) बावीस प्रकारना परीषहोनु तेमज्ज भीजवणे करेला उपसर्गोनु
(अहियासिज्जति) सहन कराय छे (तमट्टमाराहिता) ते दृढप्रतिज्ञ केवली भग
वान् ते आत्मकल्याणरूप अर्थने आराधित करीने (चरिमेहिं उस्सास-णिस्सा
सेहिं) अन्तिम उच्छ्वास-निश्वासेथी (सिज्जिहिति) कृतकृत्य थई जशे

યાસિજ્ઞિતિ, તમદ્દમારાહિત્તા ચરિમેહિ ઉસ્સાસણિસ્સાસેહિં સિજ્ઞિ-
હિતિ, બુજ્ઞિહિતિ, મુચ્ચિહિતિ, પરિણિવ્વાહિતિ, સવ્વદુક્ખાણમત
કરેહિતિ ॥ સૂ. ૫૪ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામા-ગર-જાવ-સણિવેસેસુ પ-
વ્વડયા સમણા ભવતિ, ત જહા-આયરિયપડિણીયા ઉવજ્ઞાય-

કૃતકૃત્યો 'ભવિષ્યતિ, 'બુજ્ઞિહિતિ' ભોક્ષ્યતે=સમસ્તાનધાન્ કેવલજ્ઞાનેન જાણ્યન્તિ, 'મુચ્ચિ-
હિતિ' મોક્ષ્યતે=સકલકર્મણૈ, 'પરિણિવ્વાહિતિ' પરિનિવાસ્યતિ=કર્મકૃતસન્તાપાઽભાવેન
જ્ઞાતર્ત્તમવિષ્યન્તિ, 'સવ્વદુક્ખાણમત કરેહિતિ' સર્વદુઃખાનામ્=ગારીરમાનસાના સકલ-
દુઃખાનામન્ત કરિષ્યતીતિ ॥ સૂ. ૫૫ ॥

ટીકા—'સે જે ઇમે' ઇત્યાદિ । 'સે જે ઇમે' અથ ય ઇમે 'ગામા-ગર-
જાવ-સણિવેસેસુ' ગ્રામાઽઽકર-યાવત્-સન્નિવેગેષુ, 'પવ્વડયા સમણા ભવતિ' પ્રવ્રજિતા
શ્રમણા ભવન્તિ, તે કોદગ્ગા સન્તીયત્તાઽઽહ- 'તજહા' તથા—'આયરિયપડિણીયા'
આચાર્યપ્રત્યનીકા = આચાર્યપરિરોધિન, 'ઉવજ્ઞાયપડિણીયા' ઉપાધ્યાયપ્રત્યનીકા,

અતિમ ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસો સે (સિજ્ઞિહિતિ) કૃતકૃત્ય હો જાયેંગે, (બુજ્ઞિહિતિ) સમસ્ત
ચરાચર પદાર્થોં કો કેવલજ્ઞાનરૂપી આલોક-પ્રકાશ સે જાન જાયેંગે, (મુચ્ચિહિતિ) સમસ્ત
કર્મણોં સે છૂટ જાયેંગે, (પરિણિવ્વાહિતિ) કર્મકૃત સન્તાપ કે અભાવ સે શીતર્ત્તમૂત હો
જાયેંગે, (સવ્વદુક્ખાણમત કરેહિતિ) સમસ્ત શારીરિક, માનસિક દુઃખોં કા અન્ત
કર દેંગે ॥ સૂ. ૫૫ ॥

‘સે જે ઇમે’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે ઇમે) વે જો (ગામા-ગર-જાવ સન્નિવેસેસુ) ગ્રામ, આકર સે લેકર
સન્નિવેગ તરુ કે સ્થાનોં મં (પવ્વડયા સમણા) પ્રવ્રજિત સાધુ હોતે હૈ, જૈસે—(આયરિય-
પડિણીયા) આચાર્ય કે પ્રત્યનીક-વિરોધી, (ઉવજ્ઞાયપડિણીયા) ઉપાધ્યાય કે વિરોધી,

(મુચ્ચિહિતિ) અમન્ત ઠમોના અગોથી ટૂટી જશે, (પરિણિવ્વાહિતિ) ઠમંથી
થતા સતાપના અભાવથી શીતલીભૂત થઈ જશે, (સવ્વદુક્ખાણમત કરેહિતિ)
અમન્ત શારીરિક, માનસિક દુઃખોના અન્ત કરી દેશે (સૂ. ૫૫)

‘સે જે ઇમે’ ઇત્યાદિ

(સે જે ઇમે) તેઓ કે જે (ગામા-ગર-જાવ-સન્નિવેસેસુ) ગામ
આકર આદિથી લઈને અન્નિવેશ સુધીના અધાનોમા (પવ્વડયા સમણા) પ્રવ્ર-
જિત સાધુ હોય છે, જેવા કે (આયરિયપડિણીયા) આચાર્યના પ્રત્યનીક-વિરોધી,

पडिणीया कुलपडिणीया गणपडिणीया आयरियउवज्झायाणं
अयसकारगा अवणकारगा अकित्तिकारगा बहूहि असब्भावु-
ब्भावणाहि मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य अप्पाणं च परं च तदुभयं
च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा विहरित्ता बहूडं वासाड सामण्ण-

‘कुलपडिणीया’ कुलप्रत्यनीका, ‘गणपडिणीया’ गणप्रत्यनीका, ‘आयरियउव
ज्झायाण अयसकारगा’ आचार्योंपाध्यायानामयगस्कारका, ‘अवणकारगा’ अवर्ण
कारका = निन्दका ‘अकित्तिकारगा’ अकीर्तिकारका, ‘बहूहि असब्भावुब्भावणाहि
मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य’ बहूभिरसद्भावोद्भावनाभि मिथ्यात्वाभिनिवेशैश्च-असद्भावानाम्=
अविद्यमानार्थानाम् असद्भावना=आरोपगास्ताभि, तथा च-मिथ्यात्राभिनिवेशैश्च=आशात
नाजनितैर्मिथ्यात्वग्रहे, ‘अप्पाण च पर च तदुभय च वुग्गाहेमाणा’ आत्मानं च
परञ्च तदुभयञ्च व्युद्ग्राहयत्त=आशातनारूपे पापे नियोजयन्त, ‘वुप्पाएमाणा’ व्युत्पा
दयन्त=आशातनारूप पापमुपार्जयत्त, ‘विहरित्ता’ विहृत्य, ‘बहूडं वासाड सामण्ण

(कुलपडिणीया) कुल के प्रत्यनीक, (गणपडिणीया) गण के प्रत्यनीक, (आयरिय-उव
ज्झायाण अयसकारगा अवणकारगा) आचार्य एव उपाध्यायों क अयगस्कारक, तथा अव-
र्णवादकारक-निंदाकरने वाले, (अकित्तिकारगा) अकीर्तिकारक, (बहूहि असब्भावुब्भाव
णाहि मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य) अनेक असद्भावों की उद्भावना-दोषों के अभाव में भी
दोषों को उनमें प्रकट करने-से, मिथ्यात्व के अभिनिवेशों-आशातनाजनित मिथ्याग्रहों-से
(अप्पाण पर च तदुभय च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा) अपने आपको एव दूसरों को
तथा साथ में दोनों को आशातनारूप पाप में नियोजित करते हुए, स्वयं आशातना रूप

(उवज्झायपडिणीया) उपाध्यायना विरोधी, (कुलपडिणीया) कुलना विरोधी,
(गणपडिणीया) गणना विरोधी, (आयरियउवज्झायाण अयसकारगा अवणकारगा)
आचार्य तेभञ्ज उपाध्यायेना अयशकारक, अवर्णवादकारक-निंदा करवावाणा,
(अकित्तिकारगा) अकीर्तिकारक, तेभ्यो (बहूहि असब्भावुब्भावणाहि मिच्छत्ताभि
णिवेसेहि य) अनेक असद्भावोनी उद्भावनाथी-दोषो न होय तेभा पणु दोषो
प्रकट करवाथी, मिथ्यात्वना अभिनिवेशोथी-आशातनाजनित मिथ्या-आश्र
होथी, (अप्पाण च पर च तदुभय च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा) चोते चोताने तेभञ्ज
भीजने तथा जन्नेने साथे ञ् आशातनाइय पापमा नियोजित करता करता,

परियाग पाउणति, पाउणिता तस्स ठाणस्स अणालोइय-अप्प-
डिक्कंता कालमासे काल किच्चा उक्कोसेणं लतए कप्पे देवकि-
न्विसिएसु देवकिन्विसियत्ताए उववत्तारो भवति, तहिं तेसिं गई,

परियायं पाउणति, पाउणिता' ग्रहनि वर्णानि श्रामण्यपर्याय पालयन्ति, पालयित्वा 'तस्स
ठाणस्स' तस्य स्थानस्य=तस्य प्रत्यनीकतादिभजतस्य पापस्थानस्य, 'अणालोइय-अप्प-
डिक्कता' 'अनालोचिताऽप्रतिक्रान्ता =गुरुसमीप आलोचनाया प्रतिक्रमणस्य चाकरणेन
दोषादनिवृत्ता सत 'कालमासे काल किच्चा', कालमासे काल कृत्वा 'उक्कोसेण
लंतए कप्पे देवकिन्विसिएसु' उक्कोसेण लंतके कप्पे=लंतकनामके पठे देवलोक
देवकिन्विषिकेपु 'देवकिन्विसियत्ताए उववत्तारो भवति' देवकिन्विषिकतया उपत्तारो

पाप का उपार्जन करते हुए (विहरित्ता ग्रहं वासाइं) इस भूमंडल पर विचरण करते रहते
हैं, और इतस्ततः उसका प्रचार करते २ ही अनेक वर्षों तक उस साधुपर्याय को पालते हैं,
वे (तस्स ठाणस्स अणालोइय-अप्पडिक्कता) उन पापस्थानों का आलोचना नहीं कर के,
उन पापस्थानों का प्रतिक्रमण नहीं करके (कालमासे काल किच्चा) काल अगसर में काल
कर (उक्कोसेणं) उत्कृष्ट (लतए कप्पे देवकिन्विसिएसु देवकिन्विसियत्ताए उववत्तारो
भवति) लान्तक नामक छठवे देवलोक में किन्विषिक देवों में किन्विषिक जाति के देव होते
हैं। इनको जो देवपर्याय मिलता है वह विशिष्ट श्रामण्यजय है, अर्थात् बालतप के प्रभाव
से प्राप्त होती है, परंतु वही किन्विषिक देवों में जो जन्म होता है यह तो आचार्यादिक की
प्रत्यनीकता के फल से होता है। जिस प्रकार लोक में चाडाल आदि हुआ करते हैं उसी

(विहरित्ता ग्रहं वासाइं) આ ભૂમ ઉપર ઉપર વિચરણ કરતા રહે છે, અને
આમ-તેમ તેનો પ્રચાર કરતા કરતા જ અનેક વર્ષો સુધી તે સાધુપર્યા
યનું પાલન કરે છે, તેઓ (તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહય-અપ્પડિક્કતા) તે પાપ-
સ્થાનોની આલોચના ન કરતા, તે પાપસ્થાનનું પ્રતિક્રમણ ન કરતા (કાલ-
માસે કાલ કિચ્ચા) કાલ અવસરે કાલ કરીને (ઉક્કોસેણ) ઉત્કૃષ્ટ (લત્તએ કપ્પે
દેવકિન્વિસિયસુ દેવકિન્વિસિયત્તાએ ઉવવત્તારો ભવતિ) લાન્તક નામના છઠ્ઠા દેવ
લોકમાં કિન્વિષિક દેવોમાં કિન્વિષિક જાતિના દેવ થાય છે તેમને જે દેવ
પર્યાય મળે છે, તે વિશિષ્ટ શ્રમણ ધર્મ પાળવાથી જ મળે છે, અર્થાત્ બાલ-
તપના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ ત્યાં જે કિન્વિષિક દેવોમાં જન્મ
થાય છે એ તો આચાર્ય આદિકની પ્રત્યનીકતાના ફળથી થાય છે

તેરસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ, અણારાહગા, સેસં ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૫૬ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે સણિ-પર્ચિદિય-તિરિક્ષ-
જોણિયા પજ્જતયા ભવતિ, તં જહા-જલયરા થલયરા સ્વહયરા,

भवन्ति=उपपद्यते, एतेषा त्रिशिष्टश्रामण्यजय देवत्व, प्रयत्नीकनाजन्य किञ्चिपिक्व, तेन ते
देवेषु चाण्डालतुल्या भवति । ‘तर्हि तेसिं गई’ तत्र तेषा गति, ‘तेरस सागरोवमाइ
ठिई’ त्रयोदश सागरोपमाणि स्थिति । ‘अणाराहगा’ अनाराधका भवति । ‘सेस
त चेव’ शेष तदेव ॥ सू० ५६ ॥

टीका—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ अथ य इमे ‘सण्णि-पचि-
दिय-तिरिक्खजोणिया पज्जत्तया भवति’ सञ्ज्ञि-पञ्चेन्द्रिय-तिर्यग्योनिका पर्याप्ता
भवन्ति, के ते ? इत्याह—‘त जहा’ तद्यथा—‘जलयरा थलयरा स्वहयरा’ जलचरा
स्थलचरा खेचरा ‘तेसिं ण अत्थेगइयाण सुभेण परिणामेण पसत्थेहिं अज्झ-

प्रकार देवों में किञ्चिपिक्व जाति के देव होते हैं । (तर्हि तेसिं गई) वहीं पर उनकी गति
होती है । वहा (तेरस सागरोवमाइ ठिई) १३ सागर की उनकी स्थिति होती है
(अणाराहगा सेस त चेव) ये जीव अनाराधक होते हैं । इस विषयमें अवशिष्ट पूर्ववत्
समझना चाहिये ॥ सू ५६ ॥

‘જે ઇમે’ इत्यादि ।

(જે ઇમે સણિ-પર્ચિદિય-તિરિક્ષ-જોણિયા) જો યે સજ્ઞિ-પચ્ચેન્દ્રિય-તિર્યગ્ચ-
યોનિ કે પર્યાપ્ત જીવ હૈં, (ત જહા) જૈસે—(જલયરા થલયરા સ્વહયરા) જલચર, સ્થલચર
ઔર ખેચર । (તેસિં ણ અત્થેગइयाण સુભેણ પરિણામેણ પસત્થેહિં અજ્ઞવસાણેહિં)

જેવી રીતે લોકમા આડાલ આદિ હોય છે તેવી જ રીતે દેવોમા કિટિણિક
જાતિના દેવ હોય છે (તર્હિં તેસિં गई) ત્યા તેમની ગતિ હોય છે ત્યા
(તેરસ સાગરોવમાइ ठिई) ૧૩ સાગરની તેમની સ્થિતિ હોય છે
(અણારાહગા સેસ ત ચેવ) આ વિષયમા બાકીનુ બધુ અગાઉ પ્રમાણે સમજવુ
જોઈએ એ જીવ અનારાધક હોય છે (સૂ ૫૬)

‘સે જે ઇમે’ ઇત્યાદિ

(સે જે ઇમે સણિ-પર્ચિદિય-તિરિક્ષ-જોણિયા) જે આ સજ્ઞિ-પચ્ચેન્દ્રિય
તિર્યગ્ચ-યોનિના પર્યાપ્ત જીવો છે, (ત જહા) જેવા છે (જલયરા થલયરા સ્વહ
યરા) જલચર, સ્થલચર અને ખેચર (તેસિં ણ અત્થેગइयाण સુભેણ પરિણામેણ

तेसिं णं अत्थेगडयाणं सुभेण परिणामेणं पसत्थेहि अज्झवसाणेहिं
लेस्साहिं विसुज्झमाणीहिं तयावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमेणं
ईहा-वूह-मग्गण-गवेसणं करेमाणाण सण्णि-पुव्वजार्ड-सरणे
समुप्पज्जइ ॥ सू० ५७ ॥

मूलम्—तए णं समुप्पण्णजाइसरणा समाणा सयमेव

वसाणेहिं लेस्साहिं विसुज्झमाणीहिं ' तेषा खलु अस्ति एकेषा शुभेन परिणामेन प्रगस्तैर-
ध्यवसानैर्लेश्याभिर्विशुद्धचमानामि, तदावरणिज्जाण, कम्माण खओवसमेण ' तदा-
वरणीयाना कर्मणा क्षयोपशमेन, अतएव ' ईहा-वूह-मग्गण-गवेसण करेमाणाण '
ईहा-व्यूह-मार्गण-गवेपण कुर्वताम्, एषा पदाना व्याख्या अत्रैवोत्तरार्धे एकरिगत्तमसूत्रे गता ।
' सण्णिपुव्वजार्डसरणे ' सज्जिपूर्वजातिस्मरण=पूर्वसज्जिभवस्मरण, ' समुप्पज्जइ ' समुत्पद्यते
॥ सू० ५७ ॥

टीका—' तए ण ' इत्यादि । ' तए ण ' समुप्पण्णजाइसरणा समाणा '

उनमें कितनेक जीव, शुभ परिणामों से, प्रगस्त अध्यवसायों से, (विसुज्झमा-
णीहिं लेस्साहिं) विशुद्ध लेश्याओं-लेश्या की विशुद्धि से, तथा-(तयावरणिज्जाण कम्माण
खओवसमेण) तदावरणीय-ज्ञानावरणीय एव वीर्यान्तराय कर्म के क्षयोपशम से (ईहा-वूह-
मग्गण-गवेसण करेमाणाण) ईहा, व्यूह, मार्गण एव गवेपण करते हैं, करते करते,
(सण्णि-पुव्व-जार्ड-सरणे समुप्पज्जइ) सज्जि अवस्था के पूर्वजों की स्मृति-जति-
स्मरण जान-पाते हैं । (ईहा) आदि पदों की व्याख्या यहीं उत्तरार्ध के एकरिगत्तम सूत्र
में देखें ॥ सू ५७ ॥

पसत्थेहिं अज्झवसाणेहिं) तेमा डेटलाइ ओवेने डे ने शुभ परिणामेथी, प्रगस्त
अध्यवसायेथी (विसुज्झमाणीहिं लेस्साहिं) विशुद्ध लेश्याओ-लेश्याओनी पवित्र
ताथी, तथा (तयावरणिज्जाण कम्माण खओवसमेणं) तदावरणीय-ज्ञानावरणीय ।
तेमज्ज वीर्यान्तराय उभेना क्षयोपशमथी, (ईहा-वूह-मग्गण-गवेसण करेमाणाणं)
धंडा, व्यूह, मार्गण तेमज्ज गवेपण करता करता (सण्णिपुव्वजार्डसरणे ।
समुप्पज्जइ) सज्जित्प अवस्थाना पूर्वं लवेनी स्मृति-जतिस्मरणज्ञान-उत्पत्त
थाय छे ' ईहा ' आदि पदोने अर्थ ओ न सूत्रना उत्तरार्धमा ओउत्रीशमा
सूत्रमा लुओ (सू ५७)

પંચાણુઘ્વયાઈ પડિવજ્જંતિ, પડિવજ્જિત્તા વહૂંહિ સીલઘ્વય-ગુણ-
વેરમણ-પચ્ચક્કવાણ-પોસહો-વવાસેહિ અપ્પાણ ભાવેમાણા વહૂં
વાસાઈ આઠય પાલેંતિ, પાલિત્તા ભત્ત પચ્ચક્કવંતિ, વહૂં ભત્તાઈ

તત્ત સ્વલ્લ સમુપ્પન્નજાતિસ્મરણા સન્ત 'સયમેવ' સયમેવ, 'પંચાણુઘ્વયાઈ' પંચાણુ
વ્રતાનિ 'પડિવજ્જંતિ' પ્રતિપદ્યત=સ્વાકુર્વંતિ, 'પડિવજ્જિત્તા' પ્રતિપદ્ય 'સીલઘ્વય-
ગુણ-વિરમણ-પચ્ચક્કવાણ-પોસહોવવાસેહિ' આઠવ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાખ્યાન-પોષ
ધોપવાસૈ; 'અપ્પાણ ભાવેમાણા' આત્માન ભાવયન્ત, 'વહૂં વાસાઈ' વહુનિ વર્ષાણિ
'આઠય' આયુષ્કં 'પાલેંતિ' પાલયન્તિ, 'પાલિત્તા' પાલયિત્તો 'ભત્ત' ભક્ત 'પચ્ચક્કવંતિ'
પ્રત્યાખ્યાતિ, 'વહૂં ભત્તાઈ' વહુનિ ભક્તાનિ 'અણસણાણ' અનગનેન 'છેદેંતિ'

‘તણ ન સમુપ્પણ્ણજાઈસરણા’ ઇત્યાદિ ।

(તણ ન) તવ (સમુપ્પણ્ણજાઈસરણા સમાણા) જાતિસ્મરણજ્ઞાનયુક્ત વ જીવ,
ત્વં જ્ઞાન કે પ્રભાવ સે (સયમેવ) સ્વયં હી (પંચાણુઘ્વયાઈ) પાંચ અણુવ્રતોં કો સ્વીકાર કર
લેતે હૈં । (પડિવજ્જિત્તા વહૂંહિ સીલઘ્વય ગુણ-વેરમણ પચ્ચક્કવાણ-પોસહો-વવાસેહિ) -
સ્વીકાર કર શીલવ્રતોં સે, ગુણવ્રતોં સે, હિંસાદિક પાપોં કે । ત્યાગ સે, પ્રત્યાખ્યાનોં સે એવ
પોષધોપવાસોં સે (અપ્પાણ ભાવેમાણા) અપની આત્મા કો ભાવિત કરતે હુણે (વહૂં વાસાઈ) -
અનેક વર્ષોં તક (આઠય પાલેંતિ) આયુષ પાલતે હૈં, (પાલિત્તા) આયુષ પાલકર વે (ભત્ત
પચ્ચક્કવંતિ) ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કરતે હૈં । (વહૂં ભત્તાઈ અણસણાણ છેદેંતિ) - અનશન સે
અનેક ભક્તોં કા છેદન કરતે હૈં, (છેદિત્તા આલોદયપડિક્કતા સમાહિપત્તા કાલમાસેં)

‘તણ ન સમુપ્પણ્ણજાઈસરણા’ ઇત્યાદિ

(તણ ન) ત્યારે (સમુપ્પણ્ણજાઈસરણા સમાણા) જાતિ-સ્મરણ-જ્ઞાનયુક્ત
તે-જીવ એ જ્ઞાનના પ્રભાવ વડે (સયમેવ) પોતે જ (પંચાણુઘ્વયાઈ) પાંચ
અણુવ્રતોંને સ્વીકાર કરી લે છે (પડિવજ્જિત્તા વહૂંહિ સીલઘ્વય-ગુણ-વેરમણ-
પચ્ચક્કવાણ-પોસહો-વવાસેહિ) સ્વીકાર કરીને । શીલવ્રતોંથી, ગુણવ્રતોંથી, હિંસા
આદિક પાપોંના ત્યાગથી, પ્રત્યાખ્યાનોંથી તેમજ પોષધોપવાસોંથી (અપ્પાણ ભાવે-
માણા) પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા કરતા (વહૂં વાસાઈ) અનેક વરસોં
સુધી (આઠય પાલેંતિ) આયુષ્ય પાળે છે, (પાલિત્તા) આયુષ્ય પાળીને તેઓ
(ભત્ત પચ્ચક્કવંતિ) ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કરે છે, (વહૂં ભત્તાઈ અણસણાણ છેદેંતિ)
અનશનથી અનેક ભક્તોંનું છેદન કરે છે, (છેદિત્તા આલોદયપડિક્કતા સમાહિ

અણસળાણ છેદેતિ, છેદિત્તા આલોડયપડિક્કંતા સમાહિપત્તા કાલ-
માસે કાલં કિચ્ચા ઉક્કોસેણં સહસ્સારે કપ્પે દેવત્તાણ ઉવત્તારો
ભવંતિ, તહિ તેસિં ગઈ, અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ પળ્ણત્તા,
પરલોયસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૫૮ ॥

મૂલમ્—સે જે ડમે ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ આજી-

છિદ્દિતિ, ‘ છેદિત્તા ’ ઇત્યા ‘ આલોડયપડિક્કંતા ’ આલોચિતપ્રતિક્રાન્તા, ‘ સમાહિપત્તા ’
સમાધિપ્રાપ્તા, ‘ કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ’ કાલમાસ=કાલાવસરે કાલ કૃત્વા, ‘ ઉક્કોસેણં ’
ઉક્કર્ષેણ ‘ સહસ્સારે કપ્પે ’ મહસ્સારે કપ્પે—સહસ્સારનામક અષ્ટમે દેવલોક ‘ દેવત્તાણ ’
દેવત્તેણ ‘ ઉવવત્તારો ભવંતિ ’ ઉપવત્તારો ભવંતિ=ઉપવત્તે, ‘ તહિ તેસિં ગઈ ’ તત્ર
તેષા ગતિ, ‘ અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ પળ્ણત્તા ’ અષ્ટાદશ સાગરોપમાગિ સ્થિતિ
પ્રજ્ઞા, ‘ પરલોયસ્સ આરાહગા ’ પરલોકમ્યાગધકા, ‘ સેસ ત ચેવ ’ એવ
તદેવ ॥ મૂ૦ ૫૮ ॥

ટીકા—‘ સે જે ડમે ’ ઇત્યાદિ । ‘ સે જે ડમે ’ અથ ય ડમે ‘ ગામા-ગર-

કાલ કિચ્ચા) છેદન કર વે અપને પાપાં કી આલોચના કરતે હૈ, પ્રતિક્રમણ કરતે હૈ,
સમાધિ કો પ્રાપ્ત હોતે હૈ । તથા કાલ અવસર કાલ કર કે (ઉક્કોસેણ સહસ્સારે કપ્પે દેવ-
ત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ) ઉત્કૃષ્ટ આઠવેં દેવલોક મહસ્સાર કપ્પ મ દેવરૂપ સે ઉત્પન્ન હોતે
હૈ । (તહિ તેસિં ગઈ) વહોં પર ડનકી ગતિ કરી ગયી હૈ । (અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ
પળ્ણત્તા) ઇમ આઠવે દેવલોક મ ૧૮ સાગર કા સ્થિતિ હૈ । (પરલોયસ્સ આરાહગા, સેસ
ત ચેવ) યે પરલોક કે આરાધક હોતે હૈ । અવગિષ્ટ પૂર્વવત સમજના ચાહિયે ॥ મૂ ૫૮ ॥

પત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) છેદન કરીને તેઓ પોતે કરેલા પાપોની આલો-
ચના કરે છે, પ્રતિક્રમણ કરે છે, અમાાધને પ્રાપ્ત થાય છે, તથા કાલ અવસરે
કાલ કરીને (ઉક્કોસેણ સહસ્સારે કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ) ઉત્કૃષ્ટ આઠમા
સહસ્સાર દેવલોકમા દેવરૂપથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિ તેસિં ગઈ) ત્યાં તેમની
ગતિ બતાવવામા આવી છે (અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ પળ્ણત્તા) આ આઠમા
દેવલોકમા ૧૮ સાગરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે (પરલોયસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ)
એઓ પરલોકના આગધક હોય છે બાકીનુ બધુ પૂર્વપ્રમાણે સમજુ લેવુ
જોઈએ (સૂ ૫૮)

વિયા ભવતિ, ત જહા-દુઘરતરિયા તિઘરંતરિયા સત્તઘરંતરિયા
ઉપ્પલવેટિયા ઘરસમુદાણિયા વિજ્જુયતરિયા ઉટ્ટિયાસમણા, તે

જાવ-સનિવેસેસુ ' ગ્રામાઽઽ-કર-યાવ-સનિવેસેસુ ' આજીવિયા ભવંતિ ' આજીવિકા =
ગોશાલક્રમતાઽનુવર્તિનો ભવતિ । તે કિંસ્વરૂપા ' અગ્રાઽઽહ- ' તે જહા ' તથા-
' દુઘરતરિયા ' દ્વિગૃહાઽન્તરિકા - એકસ્મિન્ ગૃહે ભિક્ષા ગૃહીત્વા અભિગ્રહવિશેષેણ ગૃહદ્વય
મતિક્રમ્ય પુનર્ભિક્ષા ગૃહ્ણન્તિ, ન નિરંતર ન એકાન્તર યા ભિક્ષા ગૃહ્ણન્તીતિ ભાવ,
' તિઘરંતરિયા ' ત્રિગૃહાઽન્તરિકા - ત્રીન્ ગૃહાનતિક્રમ્ય ભિક્ષા ગૃહ્ણન્તીતિ ત્રિગૃહાઽન્તરિકા,
એવ ' સત્તઘરંતરિયા ' સત્તગૃહાન્તરિકા - સપ્તગૃહાન્ પરિત્યજ્ય ભિક્ષા ગૃહ્ણન્તીતિ, ' ઉપ્પલ-
વેટિયા ' ઉત્પલવૃન્તિકા - ઉત્પલવૃન્તાનિ નિયમવિશેષાત્ પ્રાણતયા ભૈક્ષત્વેન યેષા તે ઉત્પલ-
વૃત્તિકા, ' ઘરસમુદાણિયા ' ગૃહસમુદાણિકા - ગૃહસમુદાણમ્=અનેકગૃહે ભિક્ષા યેષા તે
ગૃહસમુદાણિકા, ' વિજ્જુયતરિયા ' વિદ્યુદન્તરિકા - વિદ્યુત્સંપાતેઽન્તર=ભિક્ષાપ્રહણસ્યાવરોધો
યેષા તે વિદ્યુદન્તરિકા, વિદ્યુતિ દીપ્યમાનાયા ભિક્ષાર્થં નાટન્તીતિ ભાવ, ' ઉટ્ટિયાસમણા '
ઉટ્ટિકાશ્રમણા - ઉટ્ટિકા=મૃત્તિકામયો ભાજનવિશેષ, તત્ર પ્રવિષ્ટા યે શ્રામ્યન્તિ=તપસ્યન્તિ ત

‘સે જે હમે’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે હમે) યે જો (ગામા-ગર-જાવ-સનિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ સ્થાનાં -
સે લેકર સનિવેશ તક મ (આજીવિયા) ગોશાલક્ર કે મતાનુયાયી (ભવતિ) હોતે હૈં,
(ત જહા) જૈસે-(દુઘરતરિયા) દો ઘર કે અન્તર સે જો ભિક્ષા લેતે હૈં, (તિઘરતરિયા)
ત્રીન ઘર કે અતર સે જો ભિક્ષા લેતે હૈ, (સત્તઘરતરિયા) સાત ઘરોં કે અન્તર સે જો ભિક્ષા
લેતે હૈ, (ઉપ્પલવેટિયા) કમલ કે નાલોં કો જો ભિક્ષા કરતે હૈ, (ઘરસમુદાણિયા) બહુત
ઘરોં સે જો ભિક્ષા લેતે હૈ, (વિજ્જુયતરિયા) વિજળી ચમકને પર જો ભિક્ષા નહીં લેતે હૈ,
(ઉટ્ટિયાસમણા) મિટ્ટી કે કિસોં બડે વર્તન-નાંદ આદિ મે પ્રવિષ્ટ હો કર જો તપશ્ચર્યા કરતે

‘સે જે હમે’ ઇત્યાદિ

(સે જે હમે) તેઓ કે જે (ગામા-ગર-જાવ-સનિવેસેસુ) ગામ આકર
આદિ સ્થાનોથી લઈને સનિવેશ સુધીમા (આજીવિયા) ગોશાલક્રના મતાનુયાયી
(ભવતિ) હોય છે, (તજહા) જેવાકે (દુઘરતરિયા) બે ઘરને અતર રાખી જે
ભિક્ષા લે છે, (તિઘરતરિયા) ત્રણ ઘરને અતર રાખી જે ભિક્ષા લે છે (સત્ત
ઘરતરિયા) સાત ઘરોના અતરથી જે ભિક્ષા લે છે (ઉપ્પલવેટિયા) કમળના નાળની
જે ભિક્ષા કરે છે, (ઘરસામુદાણિયા) ઘણા ઘરોથી જે ભિક્ષા લે છે, (વિજ્જુય
તરિયા) વિજળી ચમકે ત્યારે જે ભિક્ષા લેતા નથી, (ઉટ્ટિયાસમણા) માટીના

ળ ઇયારૂવેણં વિહારેણં વિહરમાણા વહૂઙ વાસાઙ પરિયાય પાઙ-
ણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ
ઉવવત્તારો ભવતિ । તહિં તેસિં ગઈ, વાવીસં સાગરોવમાઙ ઠિઈ,
અણારાહગા, સેસં ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૫૯ ॥

ઉટ્ટિકાશ્રમણા, 'તે ણ ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણા' તે સહુ ઇતદ્રૂપેણ વિહારેણ
વિહરત, 'વહૂઙ વાસાઙ પરિયાય પાઙણિત્તા' વહુનિ વપાણિ પર્યાય પાલયિત્વા, 'કાલ-
માસે કાલ કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્ત્વા, 'ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ
ઉવવત્તારો ભવતિ' ઉક્કર્પેણ અચ્ચુતે કપ્પે દગ્ધત્વેનોપત્તારો ભવન્તિ, 'તહિં તેસિં ગઈ'
તત્ર તેષા ગતિ, 'વાવીસં સાગરોવમાઙ ઠિઈ' દ્વાવિંશતિં સાગરોપમાનિ સ્થિતિ । 'અણ-
ારાહગા' અનારાધકા, 'સેસં ત ચેવ' શેષ તદેવ ॥ સૂ૦ ૫૯ ॥

હૈ, ઇસ પ્રકાર જો અભિપ્રહ ગલે હૈ, (તે ણ ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણા વહૂઙ વાસાઙ
પરિયાય પાઙણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવ-
વત્તારો ભવતિ) યે સત્ર ઇસ પ્રકાર વિહાર કર્તે હુણ વહુત વર્ષો તક ઇસ પયાય કો પાલ-
કર કાલ અવસર મ કાલ કરકે ઉક્કુટ ગારહવેં દેવલોક અચ્ચુત કપ્પ મ દેવ કા પર્યાય
સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ । (તહિં તેસિં ગઈ) વહોં પર ડનકોં ગતિ હોતા હૈ । (વાવીસં સાગરોવ-
માઙ ઠિઈ) ૨૨ સાગર કો ડનકો સ્થિતિ ગહા હોતી હૈ । (અણારાહગા) યે સત્ર અનારાધક
હોતે હૈ । (સેસં ત ચેવ) અગ્નિષ્ટ પૂર્વવત્ સમજના ચાહિયે ॥ સૂ ૫૯ ॥

કોઈ મોટા વાસણુ-ડોઠી આદિમા પ્રવિષ્ટ થઈને જે તપશ્ચર્યા કરે છે, આ પ્રકા-
રના અભિપ્રકાશના જે છે, (તે ણ ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણા વહૂઙ વાસાઙ
પરિયાય પાઙણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવ-
ત્તારો ભવતિ) આ બધા આ પ્રકારે વિહાર કરતા કરતા ઘણા વરસો સુધી
આ પર્યાયને પાળીને ઢાલ અવગ્રહે કાલ કરીને ઉક્કુટ બારમા અચ્ચુત કટપમા
દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિં તેસિં ગઈ) ત્યા તેમની ગતિ થાય છે,
(વાવીસં સાગરોવમાઙ ઠિઈ) બાવીશ સાગરની તેમની સ્થિતિ ત્યા હોય છે
(અણારાહગા) આ બધા અનારાધક હોય છે (સેસં ત ચેવ) બાકીનું બધું પૂર્વ
પ્રમાણે સમજવું જોઈએ (સૂ ૫૯)

मूलम्—से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु पव्वइया समणा भवति, त जहा—अत्तुकासिया परपरिवाइया भूइकम्मिया भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा, ते णं एयारूवेण विहारेणं विहर-

टीका—‘से जे इमे’ इत्यादि। ‘से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु पव्वइया समणा भवति’ अथ य इमे ग्रामाऽऽकर यावसनिवेशेषु प्रव्रजिता श्रमणा भवति। तद्वेदान दर्शयितुमाह—‘त जहा’ तथथा ‘अत्तुकासिया’ आत्मोत्कर्षिका—आत्मन उत्कर्ष=श्रेष्ठ्य सोऽस्त्येषामित्यात्मोत्कर्षिका—आत्मगौरवदर्शिका, ‘परपरिवाइया’ परपरिवादिका—परेषा परिवादो=निन्दाऽस्ति येषा ते परपरिवादिका—परनिन्दका इत्यर्थे, ‘भूइकम्मिया’ भूतिकर्मिका—भूतिकर्म=ज्वरिताना बाधाप्रशमनार्थं भस्मदानं तदस्ति येषां ते ‘भूतिकर्मिका’, ‘भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा’ भूयोभूय कौतुककारका—भूयोभूय=पुन पुन कौतुक=परेषा सौभाग्यादिनिमित्त स्तपनादि तत्कर्त्तार, यदा—कुतूहलकारका। ‘ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा’ ते सन्वेतद्रूपेण विहारेण विहरत ‘बहुइ

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि।

(से जे इमे) जो ये (गामागर—जाव सनिवेसेसु) ग्राम आकर आदि से लेकर सनिवेश तक के स्थानों में प्रव्रजित सयमी श्रमण हैं, जैसे—(अत्तुकासिया) अपना आत्मा के गौरव को दिखाने वाले, (परपरिवाइया) स्वमत को अच्छा समझकर दूसरों की निन्दा करने वाले, (भूइकम्मिया) भूतिकर्म करने वाले—ज्वरित व्यक्तियों को बाधा को शमन करने के लिये भस्म को देने वाले, (भुज्जो २ कोउयकारगा) पुन पुन अनेक प्रकार के कौतुक करने वाले, (ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) वे सब इस प्रकार के आचार में रहते हुए (बहुइ वासाइ सामणपरियाग पाउणति) बहुत वर्षों तक श्राम-

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि

(से जे इमे) आ के जेओ (गामा-गर-जाव-सनिवेसेसु) ग्राम आकर आदि से लेकर सनिवेश सुधीना स्थानों में प्रव्रजित सयमी श्रमण हैं, जेवां जे—(अत्तुकासिया) पोताना आत्माना गौरवने देखावावाणा, (परपरिवाइया) पोताना मतने सारे समणने जीजनी निन्दा करवावाणा, (भूइकम्मिया) भूतिकर्म करवावाणा—ज्वरणी पीडाता माणुसेना हुअ शमन करवा माटे भस्म आपवावाणा, (भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा) बारबार अनेक प्रकारना कौतुक करवावाणा, (ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) तेओ जहा आवा प्रकारनी

માણા વહૂડં વાસાડ સામણપરિયાગં પાડણંતિ, પાડણિત્તા
તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહ્યપડિક્કંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉક્કો-
સેણં અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓગિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો
ભવતિ, તહિં તેસિ ગઈ, વાવીસ સાગરોવમાડં ઠિઈ, પરલોગસ્સ
અણારાહગા, સેસ ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૬૦ ॥

વાસાડ સામણપરિયાગ પાડણતિ ' ગ્રહ્ણિ વર્ષાણિ શ્રામણ્યપર્યાય પાલયતિ 'પાડણિત્તા'
પાલયિત્વા ' તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહ્યપડિક્કંતા ' તસ્ય સ્થાનસ્ય અનાલોચિતપ્રતિકાન્તા
' કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ' કાલમાસે કાલં કૃત્વા ' ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓ-
ગિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ ' ઉત્કર્ષેણાચ્યુતે કલ્પે આભિયોગિકેષુ—અભિ-
યોગે=આનાકર્મણિ નિયુક્તા અભિયોગિકાસ્તેષુ—આજ્ઞાકારિણુ દેવેષુ દેવત્વેનોપવત્તારો ભવતિ,
એતેષા દેવવ ચારિત્રારાધકત્વેન, આભિયોગિકત્વ ચાત્મોત્કર્ષાદિર્યાપનાત્, ' તહિં તેસિં ગઈ'
તત્ર તેષા ગતિ, ' વાવીસ સાગરોવમાડ ઠિઈ ' દ્વાવિંશતિં સાગરોપમાનિ સ્થિતિ, 'પરલો-
ગસ્સ અણારાહગા ' પરલોકસ્થાડનારાધકા ' સેસ ત ચેવ ' શેષ તદેવ ॥ સૂ૦ ૬૦ ॥

પ્રથમપર્યાય કો પાલતે હૈ, (પાડણિત્તા) પાલકર (તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહ્યપડિક્કંતા)
ત્વં પાપસ્થાનો કો આલોચના ણ પ્રતિક્રમણ ક્રિયે વિના (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા)
કાલ અવસર મે કાલકર (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓગિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ
ઉવવત્તારો ભવતિ) અવિક્ર સે અધિક અચ્યુતદેવલોક કે આભિયોગિક દેવો મે—જો ઇદ્ર આદિ
કે આજ્ઞાકારા હોતે હે, ઉત્પન્ન હો હોતે હે, । ચારિત્ર કો આરાધના કરને વાલે હોને સે યે
દેવપર્યાય તો પાલતે હે, પરંતુ આત્મોત્કર્ષ આદિ ર્યાપન કરને કે કારણ ઇદે આભિયોગિક

આચારમા રહીને (ગ્રહ્ણિ વાસાડ સામણપરિયાગ પાડણતિ) ધણુ વરસો મુધી
શ્રામણ્ય-પર્યાયને પાળે છે, (પાડણિત્તા) પાળીને (તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહ્યપડિ-
ક્કંતા) તે પાપસ્થાનોની આલોચના તેમજ પ્રતિક્રમણ કર્યા વગર (કાલમાસે
કાલ કિચ્ચા) ઠાલ અવસરમા ઠાલ કરીને (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓગિ-
ણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) વધારેમા વધારે અચ્યુત દેવલોકના આલિયો
ગિક દેવોમા, જે ઇદ્ર આદિના આજ્ઞાકારી હોય છે, ઉત્પન્ન થાય છે ચારિ-
ત્રની આરાધના કરવાવાળા હોવાથી તેઓ દેવપર્યાય તો પામે છે, પરંતુ આત્મોત્કર્ષ

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ પઢવડ્યા
સમણા ભવંતિ, તં જહા—અત્તુકાસિયા પરપરિવાડ્યા મૂઢકમ્મિયા
મુજ્જો મુજ્જો કોઝયકારગા, તે ણં ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહર-

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ
પઢવડ્યા સમણા ભવંતિ’ અથ ય ઇમે ગ્રામાઽઽકર યાવસનિવેસેસુ પ્રવ્રજિતા શ્રમણા
ભવંતિ । તદ્વેદાનં દર્શયિતુમાહ—‘ત જહા’ તથા ‘અત્તુકાસિયા’ આત્મોક્ષિકા—
આત્મનં ઉક્ષેપ = શ્રેષ્ઠત્વ સોઽસ્ત્યેષામિયાત્મોક્ષિકા—આત્મગૌરવદર્શકા, ‘પરપરિવાડ્યા’
પરંપરિવાદિકા—પરેષા પરિવાદો=નિંદાઽસ્તિ યેષા તે પરપરિવાદિકા—પરનિંદકા ઇત્યર્થઃ,
‘મૂઢકમ્મિયા’ મૂતિકર્મિકા—મૂતિકર્મ=જ્વરિતાના વાધાપ્રગમનાર્થ મસ્મદાન તત્તસ્તિ યેષા
તે ‘મૂતિકર્મિકા’, ‘મુજ્જો મુજ્જો કોઝયકારગા’ મૂયોમૂય કૌતુકકારકા—મૂયોમૂય =
પુન પુન કૌતુક=પરેષા સૌભાગ્યાદિનિમિત્ત સ્તપનાદિ તત્કર્તાર, યદ્વા—કુતૂહલકારકા ।
‘તે ણ ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણા’ તે સ્વચ્ચેતદ્રૂપેણ વિહારેણ વિહરત ‘વહ્ઠ

‘સે જે ઇમે ગામાગર’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે ઇમે) જો યે (ગામાગર-જાવ સનિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ સે લેકર
સનિવસ તક કે સ્થાનાં મે પ્રવ્રજિત સયમી શ્રમણ હૈ, જૈસે—(અત્તુકાસિયા) અપની આત્મા
કે ગૌરવ કો દિયાને વાલે, (પરપરિવાડ્યા) સ્વમત કો અચ્છા સમજકર દૂસરોં કી નિંદા
કરને વાલે, (મૂઢકમ્મિયા) મૂતિકર્મ કરને વાલે—જ્વરિત વ્યક્તિયોં કી વાધા કો શમન
કરને કે લિયે મસ્મ કો દેને વાલે, (મુજ્જો ૨ કોઝયકારગા) પુન પુન અનેક પ્રકાર કે
કૌતુક કરને વાલે, (તે ણ ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણા) વે સબ ઇસ પ્રકાર કે
આચાર મે રહતે હુણ (વહ્ઠ વાસાઈ સામણપરિયાગ પાઝણતિ) વહુત વર્ષોં તક શ્રામ

‘સે જે ઇમે ગામાગર’ ઇત્યાદિ

(સે જે ઇમે) આ કે જેઓ (ગામા-ગર-જાવ-સનિવેસેસુ) ગામ આકરે
આદિથી લઈને સનિવેસ સુધીના સ્થાનોમા પ્રવ્રજિત સયમી શ્રમણુ છે, જેવાં
કે—(અત્તુકાસિયા) પોતાના આત્માના ગૌરવને દેખાડવાવાળાં, (પરપરિવાડ્યા)
પોતાના મતને સારો સમજીને બીજાની નિંદા કરવાવાળાં, (મૂઢકમ્મિયા) મૂતિ
કર્મ કરવાવાળા—જ્વરથી પીડાતા માણુઓના હુ બી શમન કરવા માટે ભસ્મ
આપવાવાળાં, (મુજ્જો મુજ્જો કોઝયકારગા) વારવાર અનેક પ્રકારના કૌતુક કરવા
વાળાં, (તે ણ ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણા) તેઓ બધા આવા પ્રકારના

૩, સામુચ્છેદ્યા ૪, દોકિરિયા ૫, તેરાસિયા ૬, અવધ્ધિયા ૭,

इत्येवमादिनो बहुस्ता—जमालिमितानुयायिन १, 'जीवपएसिया' जीवप्रदेशिका—एक एव चरमप्रदेशो जीव इत्यभ्युपगमाज्जीवप्रदेशो विद्यते येषां ते तथा, एकेनाऽपि प्रदेशेन न्यूनो जीवो न भवति, अतो येनैकेन प्रदेशेन पूर्णं सन् जीवो भवति, स एवैकं प्रदेशो जीवो भवतीत्येव-विधवादिन तिष्यगुप्ताचार्यमतानुयायिन २, 'अव्यक्तिया' अव्यक्तिका—अव्यक्तं समस्त-मिदं जगत्, साध्वान्निविषये श्रमणोऽयं देवो वाऽयम् इत्यादिनिमित्तप्रतिभासोदयाऽभावात्, ततश्चाऽव्यक्तम्=अस्फुटं वस्तु—इति मतमस्ति येषां तेऽव्यक्तिका, अथवा अविद्यमाना साध्वादि-व्यक्तिरेषामित्यव्यक्तिका, आपाढाचार्यशिष्यमताऽन्तर्वर्तिन ३, 'सामुच्छेदिया' सामुच्छे-दिका—प्रतिक्षणं नारकादिभावानां समुच्छेदः=नयं वदन्तीति सामुच्छेदिका—क्षणक्षयिभाव-प्ररूपका अश्वमित्रमतानुयायिन ४, 'दोकिरिया' द्वैक्रिया—द्वैक्रिये=गीतवेदनोष्णवेदनादि-

हे, एक समय में नहीं। ये जमालिमित के अनुयायी होते हैं १। जीवप्रदेशिक का ऐसा कहना है कि जब एक चरमप्रदेशस्वरूप ही है। जब यदि एक भी प्रदेश से न्यून हो तो वह जीवसत्ता प्राप्त नहीं कर सकता, अतः जिस एक प्रदेश से परिपूर्ण होकर वह जीव कहलाता है वह उस एकप्रदेशस्वरूप ही है। ये तिष्यगुप्त आचार्य के मतानुयायी होते हैं २। अव्यक्तिक का यह कहना है कि यह समस्त जगत् साधु आदि के विषय में सर्वथा अव्यक्त है, क्योंकि ये देव हैं, ये श्रमण हैं—इस प्रकार का भिन्न २प्रतिभास नहीं होता है। इसलिए वास्तविक क्या है यह सब अव्यक्त—अस्फुट है। अथवा ये अव्यक्तिक जन किसी को भी साधुव्यक्ति नहीं मानते हैं। ये आपाढाचार्य के शिष्यों के मत के अन्तर्वर्ती माने जाते हैं ३। सामुच्छेदिक—मतवादी प्रत्येक पदार्थ को क्षणविनश्वर मानते हैं। ये अश्वमित्र के मत के अनुयायी हैं ४। द्वैक्रिय—मतवादी का ऐसी मान्यता है कि एक ही समय में

સમયમાં નહિ આ જમાલિમિતના અનુયાયી હોય છે (૨) જીવપ્રદેશિક—એમનું એવું ઠંડેણું છે કે જીવ એક ચરમ-પ્રદેશ-સ્વરૂપ જ છે જીવને એક પ્રદેશથી ન્યૂન (કમ) હોય તો તે જીવસત્તા પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ આથી જ એક પ્રદેશથી પરિપૂર્ણ હોય તે જીવ ઠંડેવાય છે, તે એક પ્રદેશસ્વરૂપ જ છે આ તિષ્યગુપ્ત આચાર્યના મતાનુયાયી હોય છે (૩) અવ્યક્તિક—એમનું એમ ઠંડેણું છે કે આ સમસ્ત જગત સાધુ આદિના વિષયમાં સર્વથા અવ્યક્ત છે, કેમકે તેઓ દેવ છે, આ શ્રમણ છે, આ પ્રજારનો જીવો જીવો પ્રતિભાસ હોતો નથી એથી વાસ્તવિક શું છે એ બધું અવ્યક્ત—અસ્ફુટ છે અથવા આ અવ્યક્તિક જનો કોઈને પણ સાધુ વ્યક્તિ મનતા નથી આ આપાઢાચાર્યના શિષ્યોના મતના અંતર્વર્તી મનાય છે (૪) સામુચ્છેદિક—આ પ્રત્યેક પદાર્થને ક્ષણભ્રમર માને છે તેઓ અશ્વામિત્રના મતના અનુયાયી છે

મૂલમ્—સે જે ડમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ ણિ-
પહગા ભવતિ, ત જહા—વહુરયા ૧, જીવપણસિયા ૨, અવ્વત્તિયા

ટીકા—‘સે જે ડમે’ ઇત્યાન્તિ । ‘સે જે ડમે ગામાગર જાવ સણિવે-
સેસુ’ અથ ચ ડમે ગામાગર યાવત્—મનિવેશેષુ ‘ણિપહગા’ નિહ્વા—નિહ્વતે=અપલપન્તિ=
અયથા પ્રરૂપયતીતિ નિહ્નવા=મિથ્યાગ્રામિનિવેશાન્નિનોક્તાર્યસ્યાપલપકા ઇત્યર્થ, યથા
જમાલ્યાદય, તે કતિવિધા ભવતિ’ ઇત્યાકાર્દક્ષાયા દર્શયન્તિ—‘ત જહા’ તથા—‘વહુરયા’
વહુરતા—વહુપુ સમયેપુ રતા=આસક્તા—વહુભિરેવ સમયે કાર્ય સમ્પદ્યતે, નેકેન સમયેન—

જાતિ કે દેવો મેં જન્મ ધારણ કરના પડતા હૈ । (તર્હિં તેસિં ગઈ) વહીં પર ઇનકી ગતિ,
એવ (બાવીસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ) સ્થિતિ ૨૨ સાગર કી કહી ગઈ હૈ । (પરલોગસ્સ
અણારાહગા) યે પરલોક કે અનારાધક કહે ગયે હૈ । (સેસ ત ચેવ) અવગિષ્ટ પૂર્વવત્
સમજનાં ચાહિયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

‘સે જે ડમે ગામાગર’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે ડમે) જો યે (ગામાગર—જાવ—સણિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ સ્થાનોસે
લેકર સનિવેશ તક કથિત સ્થાનો મે રહને વાલે (ણિપહગા ભવતિ) જમાલિ આદિ નિહ્વ-
મિથ્યાત્વ કે અભિનેવેગ સે જિનોક્ત અર્થ કે અપલપક હોતે હૈ, જૈસે—(વહુરયા જીવ
પણસિયા અવ્વત્તિયા સામુચ્છેદયા દોકિરિયા તેરાસિયા અવદ્ધિયા ઇચ્છેતે સત્તપવ
યણણિપહગા) વહુરત—વહુરતોં કા એસા સિદ્ધાંત હૈ કિ કાર્ય અનેક સમયોં મેં હી હોતા

આદિ ખ્યાપન કરવાના કારણે તેમને આલિયોગિઠ બલિના દેવોમા જન્મ ધારણ
કરવો પડે છે (તર્હિં તેસિં ગઈ) ત્યા તેમની ગતિ, તેમજ (બાવીસ સાગરોવમાઈ
ઠિઈ) સ્થિતિ ૨૨ સાગરની કહેલી છે (પરલોગસ્સ અણારાહગા) તેઓ પરલોકના
અનારાધક કહેવાય છે (સેસ ત ચેવ) આકીતુ બધુ પૂર્વ પ્રમાણે મમજુ
બોધ્યો (સૂ. ૫૮)

‘જે ડમે ગામાગર’ ઇત્યાદિ

(જે ડમે) તેઓ કે જે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ) ગામ, આકર આદિ
સ્થાનોથી લઈને સનિવેશ સુધીના કહેલા સ્થાનોમા રહેવાવાળા (ણિપહગા ભવતિ)
જમાલિ જેવા નિહ્નવ—મિથ્યાત્વના આલિનિવેશથી જિન ભગવાને કહેલા
અર્થના અપલાપક હોય છે, જેવા કે—(વહુરયા જીવપણસિયા અવ્વત્તિયા સામુ
ચ્છેદયા દોકિરિયા તેરાસિયા અવદ્ધિયા ઇચ્છેતે સત્તપવયણણિપહગા) (૧) વહુરત—
વહુરતોનો એવો સિદ્ધાંત હૈ કે કાર્ય અનેક સમયોમા જ થાય છે એક

दिष्टी वह्नि असम्भावुम्भावणाहि मिच्छताभिनिवेसेहि य अप्पाणं च परं च तदुभय च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा विहरित्ता वह्ण्ड वासाडं सामण्णपरियाग पाउणति, पाउणित्ता कालमासे

इत्यग्राह—‘मिच्छादिष्टी’ मिथ्यादृष्टि—मिथ्या=विपरीता दृष्टि=मत येषां—ते तथा, एते सप्त निहवका ‘वह्नि’ बहुभि ‘असम्भावुम्भावणाहि’ असद्भावोद्भावनाभि=असद्भावानाम्=अविद्यमानाथानाम् उद्भावना=उपेक्षणानि—आरोपणानि, तानि, ‘मिच्छताभिनिवेसेहि य’ मिथ्यावाभिनिवेशश्च—मिथ्यात्वोदये, अभिनिवेश=स्वमेतस्थापना—ऽऽग्रहास्तै ‘अप्पाण च पर च तदुभय च’ आत्मानञ्च परञ्च तदुभयञ्च ‘वुग्गाहेमाणा’ व्युद्ग्राहयन्त=स्वमते स्थापयन्त, ‘वुप्पाएमाणा’ व्युपादयन्त=जिनवचनविरुद्धप्ररूपणा—जनितपापमुपार्जयन्त, ‘विहरित्ता’ विहय, ‘वह्ण्ड वासाड’ वह्नि वर्षाणि ‘सामण्णपरियागं’ श्रामण्यपर्याय ‘पाउणति’ पालयति, ‘पाउणित्ता’ पालयित्वा ‘कालमासे’

है। (मिच्छादिष्टी) ये साता ही निहव मिथ्यादृष्टि है। (वह्नि असम्भावुम्भावणाहि मिच्छताभिनिवेसेहि य अप्पाण च पर च तदुभय च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा) ये अनेक प्रकार के असद्भावों की उद्भावनाओं से—अविद्यमान पदार्थों का कल्पनाओं से, तथा मिथ्यात्वात्किं म अभिनिवेशों से—अपने मत को स्थापन करने रूप आग्रहों से अपनी आत्मा को, दूसरा को तथा स्व—पर इन दोनों को अपने मत में स्थापित करते हुए एवं जिनमत के विरुद्ध प्ररूपणा करने से उत्पन्न पाप का उपार्जन करते हुए (विहरित्ता) विचरते हैं। इस

विग—रज्जुदण्ड आदि बाधुना चिह्नोनी अपेक्षाये तेजोभा संभानता छे (मिच्छादिष्टी) ये सातेय निहव मिथ्यादृष्टि छे (वह्नि असम्भावुम्भावणाहि मिच्छताभिनिवेसेहि य अप्पाण च पर च तदुभय च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा) तेजो अनेक प्रकारना असद्भावोनी उद्भावनाथी—अविद्यमान पदार्थोनी कल्पनाथी—उपेक्षाथी तथा मिथ्यात्व आदिठमा अभिनिवेशोथी—पोताना मतनु स्थापन ठरवा इपी आग्रहोथी, पोताना आत्माने, भीज्जोने तथा पोताना उपरात आ जन्नेने पोताना मतमा स्थापित ठरता तेम ज जिनमतनी—विरुद्ध प्ररूपणा ठरवाथी उत्पन्न यत्ता पापनु उपार्जन ठरता (विहरित्ता) विचरे छे आ प्रजारे ते (वह्ण्ड वासाड सामण्णपरियाय पाउणति) अनेक वरसो सुधी आवाज प्रजारना आचार—विचारोमा तन्मय जनीने श्रामण्यपर्यायनु पालन

इच्छेते सत्त पत्रयणणिण्हगा केवल चरियालिङ्गसमाणा मिच्छ-

स्वरूपे एकस्मिन् समये जीवोऽनुभवति द्वयेव वदति ये ते द्वैक्रिया = क्रियाद्वयानुभव
प्ररूपिणो गङ्गाचार्यमतानुयायि ५, 'तेरासिया' त्रैराशिका - त्रीन् राशीन् - जीवाऽ
जीव - नोजीरूपान् वदति ये ते त्रैराशिका - राशिप्रयाग्यापका इत्यर्थ - रोहगुप्ताचार्यमतानु
सारिण ६, 'अवद्विया' अवद्विका - जीव कर्मणा वदो न भवति, किंतु कञ्चुकवस्पृष्टो
भवति - इत्येव वदति ये तेऽवद्विका, गोष्ठमाहिलमतानुयायिन ७, उपलक्षण चैतद-
वान्तसम्यक्त्वानामन्येषामपि । 'इच्छेते सत्त पत्रयणणिण्हगा' इत्येते सप्त प्रव
चननिहवा - प्रवचन = जिनागम निहनुरते = अपलपति, अथवा तदेकदेगस्य चाऽभ्यु
पगमात् ते प्रवचननिहवा, केवल - 'चरियालिङ्गसमाणा' चर्यालिङ्गसमाना - चर्या =
भिक्षाटनादिक्रियया लिङ्गेन = रजोहरणादिना च समाना = साधुतुल्या, ते पुन कीदृशा ?

एक जीव दो विरुद्ध क्रियाओं का भी अनुभव करता है । शीतवेदना एवं उष्णवेदना ये दो
परस्पर में एक समय में विरुद्ध हैं । इहे जीव एक समय में भोगता है । ये गङ्गाचार्य के
मत के अनुयायी होते हैं ५ । त्रैराशिक मतवाले का ऐसा कहना है कि जीवों की तीन राशियाँ हैं -
(१) जीव, (२) अजीव एवं (३) नोजीव । ये रोहगुप्त के मत के अनुयायी हैं ६ । अवद्विक
लोग - ऐसी प्ररूपणा करते हैं कि जीव और कर्म का बंध नहीं होता है । सिर्फ जीव के साथ
कर्म कञ्चुक की तरह स्पृष्ट रहा करते हैं । ये गोष्ठमाहिल के मत को मानने वाले होते हैं ७ ।
यह उपलक्षणस्वरूप है, इससे सम्यक्त्वरहित क्रिया करने वालों का भी ग्रहण हुआ है । इस
प्रकार ये सात प्रवचन - जिनागम के निहव हैं । (केवल चरियालिङ्गसमाणा) मात्र चर्या -
भिक्षा याचना आदि क्रिया तथा लिङ्ग - रजोहरणादि साधु के चिह्नों की अपेक्षा इनमें समानता

(૫) 'દ્વૈક્રિયા-એમની એવી માન્યતા છે કે એક જ સમયમાં એક જ બે વિરુદ્ધ
ક્રિયાઓના પણ અનુભવ કરે છે શીતવેદના-તેમજ ઉષ્ણવેદના આ બે પરસ્પરમાં
એક સમયમાં વિરુદ્ધ છે તેમને જ એક સમયમાં ભોગવે છે તેઓ ગંગા-
ચાર્યના મતના અનુયાયી હોય છે (૬) ત્રૈરાશિક-તેઓ એમ' કહે છે કે
જીવોની ૩ રાશિઓ છે, (૧) જીવ (૨) અજીવ તેમજ (૩) નોજીવ' તેઓ
રોહગુપ્તના મતના અનુયાયી છે (૬) અવદ્વિક-તેઓ એમ પ્રરૂપણા કરે છે
કે જીવ અને 'કર્મ'નો બંધ થતો નથી માત્ર જીવની સાથે કર્મ કંચુકની જેમ
સ્પૃષ્ટ ગડેલા (ચોટી રહેલા-લાગી રહેલા) છે આ ગોષ્ઠમાહિલના મતને માનવા
વાળા હોય છે આ ઉપલક્ષણસ્વરૂપ છે, માટે સમ્યક્ત્વરહિત ક્રિયા કરવા
વાળાનું પણ અહીં થાય છે આ પ્રકારે આ સાત પ્રવચન-જિનાગમના નિહવ
છે (કેવલ ચરિયાલિંગસમાણા) માત્ર ચર્યા-ભિક્ષા યાચના આદિ ક્રિયા તથા

ભવંતિ, ત જહા—અપ્પારંભા અપ્પરિગ્ગહા ધમ્મિયા ધમ્માણુયા
ધમ્મિટ્ઠા ધમ્મકલ્લાઈ ધમ્મપ્પલોઈ ધમ્મપલજ્જણા ધમ્મસમુદાયારા

‘ત જહા’ તથા—‘અપ્પારંભા’ અન્પારમ્ભા—અન્પ આરમ્ભ = કૃષ્યાદિના પૃથિવ્યાદિ-
જીવોપમર્દો યેષા તે તથા, ‘અપ્પરિગ્ગહા’ અન્પરિગ્ગહા અન્પ—પરિગ્ગહ = ધનધાન્યાદિ-
સ્વીકારરૂપો યેષા તે તથા, ‘ધમ્મિયા’ ધાર્મિકા—ધર્મેણ=પ્રાણાતિપાતાદિવિરમણરૂપેણ
ચરતિ ચે તે ધાર્મિકા, ‘ધમ્માણુયા’ ધર્માણુયા—ધર્મમણુગચ્છન્તિ ચે તે ધર્માણુયા, કુત
હથમ્’ અત્રાઽઽહ—‘ધમ્મિટ્ઠા’ ધર્મેણ—ધર્મ એવેણ=વલ્લભો યેષા તે ધર્મેણ । અથવા—
ધર્મિણ = ધર્મોઽસ્તિ યેષા તે ધર્મિણ, ત એવાતિશયયુક્તા ધર્મિણ । ‘ધમ્મકલ્લાઈ’ ધર્મ-
લ્યાતય—ધર્માત્ રયાતિ = પ્રસિદ્ધિર્યેષા તે ધર્મરયાતય । અથવા ધર્માઽઽલ્યાયિન—ધર્મ-
માલ્યાન્તિ=ભવ્યેભ્ય પ્રતિપાદયન્તીતિ ધર્મારયાયિન । ‘ધમ્મપ્પલોઈ’ ધર્મપ્રલોકિન ।

ધમ્મિયા ધમ્માણુયા) અન્પ આરમ્ભ—જો પૃથિવ્યાદિક જીવો કે ઉપમર્દન વાળે કૃષ્યાદિક
રૂપ આરમ્ભ કો અન્પ કરતે હૈ વે, અન્પરિગ્ગહી અથાત્ જિનકે ધનધાન્યાદિક કે સ્વીકારરૂપ મમ-
ત્વભાવ અન્પ હોતા હૈ વે, ધાર્મિક—પ્રાણાતિપાતાદિક વિરમણરૂપ ધર્મ સે જો યુક્ત હોતે હૈ વે,
તથા—ધર્માણુયા—ધર્મપદ્ધતિ કે અનુસાર જો ચલતે હૈ વે, (ધમ્મિટ્ઠા ધમ્મકલ્લાઈ ધમ્મપ્પલોઈ
ધમ્મપલજ્જણા ધમ્મસમુદાયારા) ધર્મેણ—ધર્મ હો જિહૈ પ્રિય હૈ વે, અથવા ધર્મિણ—ધર્મ
કે અતિશય સે જો યુક્ત હૈ વે, ધર્મલ્યાતિ ધર્મ સે જિનકી રયાતિ હુઈ હૈ વે, અથવા ધર્મલ્યાયી-
ભવ્યજનો કે લિયે જો શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા કથન કરને વાળે હોતે હૈ વે, ધર્મપ્રલોકી
ધર્મ કો જો ઉપાદેયરૂપ સે માનતે હૈ વે, ધર્મપ્રરજ્ઞન—ધર્મ કે સેવન કરને મે જો અધિક

ગામ, આકર તેમજ સન્નિવેશોભા મનુષ્ય રહે છે, (ત જહા) જેવા કે (અપ્પારંભા
અપ્પરિગ્ગહા ધમ્મિયા ધમ્માણુયા) અત્પ આરભી—જે પૃથિવી આદિક જીવોને
હુ ખ દેવાવાળા કૃષિ આદિક રૂપ આરભને અત્પ (આછા) કરે છે તેઓ,
અત્પ પરિગ્રહી—જેના ધન ધાન્ય આદિકના સ્વીકાર રૂપ મમત્વભાવ અત્પ
હોય છે તેઓ, ધાર્મિક—પ્રાણાતિપાતાદિકના વિરમણરૂપ ધર્મથી જે યુક્ત
હોય છે તેઓ, તથા ધર્માણુયા—ધર્મપદ્ધતિને અનુસરીને જે ચાલે છે તેઓ,
(ધમ્મિટ્ઠા ધમ્મકલ્લાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જણા ધમ્મસમુદાયારા) ધર્મેણ—ધર્મ
જે જેમને ઈષ્ટ—પ્રિય છે તેઓ, અથવા ધર્મિણ—ધર્મના અતિશયથી જેઓ યુક્ત છે
તેઓ, ધર્મલ્યાતિ—ધર્મથી જેઓની ખ્યાતિ (પ્રસિદ્ધિ) થઈ છે તેઓ, અથવા
ધર્મલ્યાયી—ભવ્ય જનોને માટે જે શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મનું કથન કરવાવાળા
હોય છે તેઓ, ધર્મપ્રલોકી—ધર્મને જે ઉપાદેયરૂપથી માને છે તેઓ, ધર્મ

કાલં કિચ્ચા ઉક્કોસેણ ઉવરિમેસુ ગેવેજ્જેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો
ભવંતિ । તહિ તેસિ ગઈ, એક્કતીસ સાગરોવમાહ ઠિઈ, પરલો-
ગસ્સ અણારાહગા, સેસં ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૬૧ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામાગાર જાવ સણિવેસેસુ મણુયા

કાલં કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા 'ઉક્કોમેણ' ઉર્કર્પગ 'ઉવરિમેસુ ગેવેજ્જેસુ' ઉપરિતનેષુ
પ્રેવેયકેષુ 'દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' દેવત્રેનોપપત્તારો ભવતિ । 'તહિ તેસિ ગઈ'
તત્ર તેષા ભવતિ, 'એક્કતીસ સાગરોવમાહ ઠિઈ' અઘ્ઘિશમાગરોપમાનિ સ્થિતિ, 'પર-
લોગસ્સ અણારાહગા' પરલોકસ્થાઙનારાધકા, 'સેસં ત ચેવ' એવ તદેવ ॥ સૂ૦ ૬૧ ॥

ટીકા—'સે જે ઇમે' इत्यादि । 'સે જે ઇમે' અથ ય ઇમે 'ગામા-ગર-
જાવ-સણિવેસેસુ' ગ્રામાઙ્ગ-કર-યાવત્સન્નિવેશેષુ 'મણુયા ભવતિ' મનુજા ભવન્તિ,

इस प्रकार ये (बहुई वासाइ सामण्णपरियाय पाउणति) अनेक वर्षों तक इसी प्रकार
के आचार-विचारों में तमय बने हुए श्रामण्यपर्याय का पालन करते रहते हैं । (पाउ
णिच्चा कालमासे काल किच्चा उक्कोसेण उवरिमेसु गेवेज्जेसु देवत्ताण उववत्तारो
भवति) पालकर काल अवसर काल करके अधिक से अधिक उपरिम प्रेवयकों में देव की
पर्याय से उत्पन्न होते हैं । (तहिं तेसिं गई, एक्कतीस सागरोवमाइ ठिई, परलोगस्स
अणाहारगा, सेसं त चेव) वहीं पर उनकी गति एव ३१ सागर प्रमाण स्थिति होती है ।
ये परलोक के अनाराधक कहे गये हैं । अग्रलिखित सब पूर्ववत् समझना चाहिये ॥ सू ६१ ॥

'સે જે ઇમે' इत्यादि ।

(સે જે ઇમે) જો યે (ગામા-ગર-જાવ-સણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ) ગ્રામ
આકર યાવત્ સન્નિવેશોં મે મનુષ્ય રહતે હૈ, (ત જહા) જૈસે—(અપ્પારમા અપ્પપરિમાહા

કયાં કરે છે (પાઉણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેણ ઉવરિમેસુ ગેવેજ્જેસુ
દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પાળીને કાલ અવસરે કાલ કરીને વધારેમા વધારે
ઉપરિમ પ્રેવેયકોમા દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિં તેસિં ગઈ એક્કતીસ
સાગરોવમાહ ઠિઈ પરલોગસ્સ અણારાહગા સેસં ત ચેવ) ત્યાં તેમની ગતિ, તેમજ
૩૧ સાગર પ્રમાણુ સ્થિતિ હોય છે તેઓ પરલોકના અનારાધક હોવાય છે
બાકીનું બધું પૂર્વ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ (સૂ ૬૦)

'સે જે ઇમે' इत्यादि

(સે જે ઇમે) તેઓ કે જે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ)

માણાઓ માયાઓ લોહાઓ પેજાઓ દોસાઓ કલહાઓ અન્મ-
કલાણાઓ પેસુળ્લાઓ પરપરિવાયાઓ અરડરડાઓ માયામોસાઓ
મિચ્છાદંસણસહ્યાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ, એગચ્છાઓ અપડિ-
વિરયા, એગચ્છાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ,

યાવપરિગ્રહાત્, યાવચ્છન્દેન—મૃષાવાદાઽદત્તાદાન—મૈથુનાનિ વોદ્ધવ્યાનિ । ‘એગચ્છાઓ’ એક-
સ્માત્=સ્થૂલાત્ ‘કોહાઓ’ ક્રોધાત્, ‘માણાઓ’ માનાત્, ‘માયાઓ’ માયાયા, ‘લોહાઓ’
લોભાત્, ‘પેજાઓ’ પ્રેયસ, ‘દોસાણ’ દ્વેષાત્ ‘કલહાઓ’ કલહાત્ ‘અન્મકલા-
ણાઓ’ અમ્યારયાનાત્=પૈશુયાત્, ‘પરપરિવાયાઓ’ પરપરિવાદાત્ ‘અરડરડાઓ’
અરતિરતિમ્યામ્ ‘મિચ્છાદંસણસહ્યાઓ’ મિથ્યાદર્શનશાન્યાત્ ‘પડિવિરયા’ પ્રતિવિરતા =
ભાવતો વિરતા ‘જાવજીવાણ’ યાવજાવ=જીવનપર્યન્તમ્, ‘એગચ્છાઓ અપડિવિરયા’
એકસ્માત્—સૂક્ષ્માત્ અપ્રતિવિરતા ‘એગચ્છાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ’
એગચ્છાઓ અપડિવિરયા’ એકસ્માદારંભસમારંભાત્પ્રતિવિરતા યાવજીવમેકસ્માદપ્રતિ-

પડિગ્ગહાઓ) તથા ઇસી તરહ સ્થૂલ મૃષાવાદ, સ્થૂલ અદત્તાદાન, સ્થૂલ મૈથુન એવં સ્થૂલ
પરિગ્રહ સે વિરક્ત રહતે હૈં વે, (એગચ્છાઓ કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ પેજાઓ
દોસાઓ કલહાઓ અન્મકલાણાઓ પેસુળ્લાઓ પરપરિવાયાઓ અરડરડાઓ માયા-
મોસાઓ મિચ્છાદંસણસહ્યાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ) ઇસી પ્રકાર સ્થૂલ ક્રોધ, માન,
માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અમ્યારયાન, પૈશુન્ય, પરપરિવાદ, અરતિ, રતિ, માયામૃષા, એવં
મિથ્યાદર્શનશાન્ય સે જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત રહા કરતે હૈં, (એગચ્છાઓ અપડિવિરયા)
ફિન્તુ સૂક્ષ્મ ક્રોધાદિકોં સે પ્રતિવિરત નહોં રહતે હે, (એગચ્છાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિ-

પડિગ્ગહાઓ) તથા એવી જ રીતે સ્થૂલ મૃષાવાદ, સ્થૂલ અદત્તાદાન, સ્થૂલ
મૈથુન, તેમજ સ્થૂલ પરિગ્રહથી જે વિરક્ત રહે છે તેઓ, (એગચ્છાઓ કોહાઓ
માણાઓ માયાઓ લોહાઓ પેજાઓ દોસાઓ કલહાઓ અન્મકલાણાઓ પેસુળ્લાઓ
પરપરિવાયાઓ અરડરડાઓ માયામોસાઓ મિચ્છાદંસણસહ્યાઓ પડિવિરયા જાવજી-
વાણ) એજ પ્રકારે સ્થૂલ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અમ્યા-
યાન, પૈશુન્ય, પરપરિવાદ, અરતિ, રતિ, માયામૃષા, તેમજ મિથ્યાદર્શન-
શાન્યથી જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત રહ્યા કરે છે, (એગચ્છાઓ અપડિવિરયા)
પરંતુ સૂક્ષ્મ ક્રોધ આદિદોષી પ્રતિવિરત રહેતા નથી. (એગચ્છાઓ આરંભ-

ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિં કપ્પેમાણા સુસીલા સુવ્વયા સુપ્પડિયાણંદા
સાહૂર્હિં એગચ્ચાઓ પાણાઙ્ગાયાઓ પડિવિરયા જાવજ્જીવાણ, એગ-
ચ્ચાઓ અપડિવિરયા, એવં જાવ પડિગ્ગહાઓ, એગચ્ચાઓ કોહાઓ

‘ધમ્મપલજ્જના’ ધર્મપ્રરક્ષના —ધર્મે પ્રરજ્યતિ=આસન્નતિ—પરાયણા મગ્ગતિ ચે તે ધર્મે
પ્રરક્ષના । ‘ધમ્મસમુદાયારા’ ધર્મસમુદાચારા —ધર્મે સમુદાચાર =મદાચારો ચેષા તે
ધર્મસમુદાચારા । ‘ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિં કપ્પેમાણા’ ધર્મણેવ વૃત્તિં કપ્પયત —ધાર્મિક-
જીવિકયા નિર્વહત, ‘સુસીલા’ સુગીલા =ગોગનાચારવત ‘સુવ્વયા’ સુવ્રતા =શોભનવ્રતવન્ત
‘સુપ્પડિયાણદા’ સુપ્રત્યાનન્દા —સુષ્ટુ પ્રત્યાનન્દ =ચિત્તાઽઽહ્લદો ચેષા તે તથા, ‘સાહૂર્હિં’
સાધુમ્ય =સાધુસમીપાત્—સાધ્વતિકે પ્રત્યાખ્યાય ‘એગચ્ચાઓ’ એકસ્માત્=સ્થૂલરૂપાત્
ન તુ સર્વસ્માત્ ‘પાણાઙ્ગાયાઓ’ પ્રાણાતિપાતાત્=પરપ્રાણવ્યપરોપણત, ‘પડિવિરયા’
પ્રતિવિરતા =નિવૃત્તા, ‘જાવજ્જીવાણ’ યાવજ્જીવ—જીવનપર્યન્તમિયર્થ, ‘એગચ્ચાઓ અપડિ-
વિરયા’ એકસ્માત્=સૂક્ષ્મરૂપાત્ અપ્રતિવિરતા =અનિવૃત્તા । ‘એવ જાવપરિગ્ગહાઓ’ એવ

અનુરાગ સપન્ન હોતે હૈ વે, ધર્મસમુદાચાર—ધર્મ હી જિનકા ઉત્તમ આચાર હૈ વે, (ધમ્મેણ ચેવ
વિત્તિં કપ્પેમાણા) તથા જો ધર્મ સે હી અપની જીવિકા ચલાતે હૈ વે, (સુસીલા સુવ્વયા
સુપ્પડિયાણદા) શોભન આચાર જિનકા હૈ વે, સુવ્રત—નિરતિચાર વ્રતોં કે જો પાલન કરને વાલે
હૈ વે, સુપ્રત્યાનન્દ—જિનકા ચિત્ત સદા અચ્છી તરહ સે આનદસપન્ન રહા કરતા હૈ વે, તથા જો
(સાહૂર્હિં એગચ્ચાઓ) સાધુ કે સમીપ પ્રત્યાખ્યાન લેકર કેવલ એક (પાણાઙ્ગાયાઓ) સ્થૂલ
પ્રાણાતિપાતરૂપ સે (જાવજ્જીવાણ પડિવિરયા) જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત—નિવૃત્ત રહતે હૈ
(એગચ્ચાઓ અપડિવિરયા) પરતુ સૂક્ષ્મરૂપ પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત નહીં રહતે હૈ વે, (એવ જાવ

પ્રરજન—ધર્મનું સેવન કરવામા જે અધિક અનુરાગસ પન્ન હોય છે તેઓ,
ધર્મસમુદાચાર—ધર્મજ જેમનો ઉત્તમ આચાર છે તેઓ, (ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિં
કપ્પેમાણા) તથા જે ધર્મથી જ પોતાનું જીવન ચલાવે છે તેઓ, (સુસીલા
સુવ્વયા સુપ્પડિયાણદા) શોભન આચાર જેના છે તેઓ, સુવ્રત—નિરતિચાર
વ્રતોનું જેઓ પાલન કરવાવાળા છે તેઓ, સુપ્રત્યાનન્દ—જેમનું ચિત્ત હંમેશા
સારી રીતે આનંદસપન્ન રહ્યા કરે છે તેઓ, તથા જેઓ (સાહૂર્હિં એગચ્ચાઓ)
સાધુની પાસે પ્રત્યાખ્યાન લઈને કેવલ એક (પાણાઙ્ગાયાઓ) સ્થૂલપ્રાણાતિપાતરૂપ
પાપથી (જાવજ્જીવાણ પડિવિરયા) જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત—નિવૃત્ત રહે છે, (એગચ્ચાઓ
અપડિવિરયા) પરતુ સૂક્ષ્મ પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહેતા નથી તેઓ, (એવ જાવ

વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ, ઇગચ્છાઓ અપડિ-
વિરયા, ઇગચ્છાઓ પહાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-
રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્ણા-લકારાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ, ઇગચ્છાઓ

-વધ-વધ-પરિકલેશાત્-તત્ર કુટ્ઠનમ્=હેદનમ્, -પિટ્ઠન=વલાદેરિવ મુદ્ગરાદિના હનનમ્,
તર્જનમ્=‘ જાસ્યસિ રે જાત્મ ! ’ એતદ્રૂપ મર્ત્તન, તાડન=ચપેટાદિના હનનમ્, વધ =
પ્રાણવ્યપરોપણ, વધ =રજ્જુપાશાદિના વધનમ્, પરિકલેશો=વાધોત્પાદન તેષા સમાહાર
તસ્માત્ ‘ પડિવિરયા ’ પ્રતિવિરતા = નિવૃત્તા ‘ જાવજીવાણ ’ યાવજીવમ્,
‘ ઇગચ્છાઓ અપડિવિરયા ’ એકસ્માત્ અપ્રતિવિરતા = અનિવૃત્તા । ‘ ઇગચ્છાઓ
પહાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-રસ - રૂવ - ગંધ - મહ્ણા - લકારાઓ
પડિવિરયા જાવજીવાણ ’ એકસ્માત્ સ્નાન-મર્દન-વર્ણક-વિલેપન-ગન્ધ-સ્પર્શ-રસ-

કોટ્ઠણ-પિટ્ઠણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ)
કોઈ ૨ એસે હૈ જો કુટ્ઠન-હેદન, પિટ્ઠન-પીટના-વલાદિક કા જિસ પ્રકાર મુદ્ગરાદિક
સે કૂટના હોતા હૈ ઊસી પ્રકાર મુદ્ગર-મૂસલ આદિ સે પીટના-કૂટના, તર્જન-સોટે
વચનો દ્વારા મર્ત્તના કરના, તાડન-ચપેટા થપ્પડ-આદિ મારના, વધ-પ્રાણવ્યપરોપણ કરના,
વધ-રજ્જુપાશ આદિ સે કિસી કો વાધના, એવ પરિકલેશ-કિસી કો વાધા આદિ ઉત્પન્ન
કરમા, इन सब कार्यों से यावज्जीवन प्रतिविरत है, (ઇગચ્છાઓ અપડિવિરયા) કોઈ ૨
એસે હૈ જો इन क्रियाओं से प्रतिविरत नहीं है । (ઇગચ્છાઓ પહાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલે-
વણ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્ણા-લકારાઓ પડિવિરયા જાવજીવાઓ)

જાવજાવાણ) કોઈ કોઈ એવા છે કે જે કુટ્ઠન-હેદન, પિટ્ઠન-પીટણ-વલાદિને જે
પ્રકારે મુદ્ગર આદિથી કૂટે છે તે પ્રકારે મુદ્ગર (ધોકા) મૂસલ (સાબેલા) આદિથી
પીટવા-કૂટવા, તર્જન-ખોટા ખરાબ વચનો દ્વારા ભર્ત્સના કરવી, તાડન-તમાચા
કે થપ્પડ આદિ મારવું, વધ-પ્રાણવ્યપરોપણ કરવું (મારી નાખવું), વધ-
દોરડાના પાશ આદિથી કોઈને બાંધવું, તેમજ પરિકલેશ-કોઈને બાંધા (કુ બ)
આદિ પડોચાડવું આ બધા કાર્યોથી જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત છે (ઇગચ્છાઓ
અપડિવિરયા) કોઈ કોઈ એવા છે કે જે આ ક્રિયાઓથી પ્રતિવિરત નથી (ઇગ
ચ્છાઓ પહાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્ણા-લકારાઓ

एगच्चाओ अपडिविरया, एगच्चाओ करणकारावणाओ पडिविरया
जावजीवाए, एगच्चाओ अपडिविरया, एगच्चाओ पयणपया-
वणाओ पडिविरया जावजीवाए, एगच्चाओ पयणपयावणाओ
अपडिविरया, एगच्चाओ कोट्टण-पिट्टण-तज्जण-तालण-वह-

विरता 'एगच्चाओ करणकारावणाओ' एकस्मात्करणकारणात्=स्वयमनुश्रम करण,
प्रेरणया परहस्तात्कारणम्, तयो समाहार, तस्मात् 'पडिविरया' प्रतिविरता, 'जाव
जीवाए' यावजीवम्, 'एगच्चाओ अपडिविरया' एकस्मादप्रतिविरता=राज्ञामाज्ञादिभि
कारणै । 'एगच्चाओ पयणपयावणाओ पडिविरया जावजीवाए' एकस्मात्पचनपा
चनात्-पचनं=स्वहस्तात्पाककरण, पाचनं=परद्वारेण, तस्मात्प्रतिविरता यावजीव, 'एगच्चाओ
पयणपयावणाओ अपडिविरया' एकस्मात् पचनपाचनादप्रतिविरता । 'एगच्चाओ कोट्टण-
पिट्टण-तज्जण-तालण-वह-वध-परिकिलेसाओ' एकस्मात्कुट्टन-पिट्टन-तर्जन-ताडन

विरया जावजीवाए) ऐसे ही वे स्थूल आरभ-समारंभ से ही जीवनपर्यंत विरक्त रहते
हैं, सूक्ष्म आरभसमारंभ से नहीं । (एगच्चाओ करणकारावणाओ पडिविरया) कोई
ऐसे हैं जो केवल स्वयं करने से एवं दूसरों से करामे से जीवनपर्यन्त विरक्त रहते हैं,
(एगच्चाओ अपडिविरया) कोई ऐसे हैं जो राजाकी आज्ञा-आदि के कारण इनसे प्रतिविस्त
नहीं है, (एगच्चाओ पयण-पयावणाओ पडिविरया जावजीवाए) कोई २ ऐसे हैं जो
पचन-पाचन क्रिया से जीवन पर्यन्त विरक्त हैं । (एगच्चाओ पयणपयावणाओ अपडि
विरया) कोई २ ऐसे हैं जो इन पचन-पाचनादि क्रियाओं से विरक्त नहीं हैं । (एगच्चाओ

समारंभाओ पडिविरया जावजीवाए) તેમજ તેઓ સ્થૂલ આરભ-સમારંભથી
પણ જીવનપર્યન્ત વિરક્ત રહે છે, સૂક્ષ્મ આરભ-સમારંભથી વિરક્ત નથી
રહેતા । (એગચ્ચાઓ કરણકારાવણાઓ પડિવિરયા) કોઈ એવા છે કે જે કરવા-
કરાવવાથી જીવનપર્યંત વિરક્ત હોય છે (એગચ્ચાઓ અપડિવિરયા) કોઈ એવા છે કે જે
રાજાની આજ્ઞા આદિના કારણે તેનાથી પ્રતિવિરક્ત હોતા નથી, (એગચ્ચાઓ પયણપયાવ
ણાઓ પડિવિરયા જાવજીવાએ) કોઈ કોઈ એવા છે કે જે પચન-પાચન ક્રિયાથી
જીવનપર્યંત વિરક્ત છે (એગચ્ચાઓ પયણપયાવણાઓ અપડિવિરયા) કોઈ
કોઈ એવા છે કે જે આ પચન-પાચન આદિ ક્રિયાઓથી વિરક્ત નથી
(એગચ્ચાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા

મૂલમ્—તં જહા—સમણોવાસગા ભવંતિ, અભિગય-
જીવાજીવા ઉવલદ્ધપુણ્ણપાવા આસવ—સંવર—નિજ્જર—કિરિયા—
અહિગરણ—વંધ—મોક્કવ—કુસલા અસહેજ્જા દેવા—સુર—નાગ—

ટીકા—યે પૂર્વ સામાન્યેન કથિતાસ્ત એવ વિશેષેણ કથ્યતે—‘ત જહા’ તથા—તે મનુજા, ‘સમણોવાસગા ભવતિ’ શ્રમણોપાસકા = સાધુસેવકા —શ્રાવકા ભવન્તિ, તે કીદૃશા સન્તિ? અત્રાઽઽહ—‘અભિગયજીવાજીવા’ અભિગતજીવાજીવા —અભિગતા —યથાવસ્થિતસ્વરૂપેણ જ્ઞાતા જીવા અજીવાશ્ચ ચૈસ્તે તથા, જીવાજીવતત્ત્વજ્ઞાનવન્ત્ત્વમ્મહાત્મ્યમ્, ‘ઉવલદ્ધપુણ્ણપાવા’ ઉપલબ્ધપુણ્યપાપા —ઉપલબ્ધે=યથાવસ્થિતસ્વરૂપેણ વિજ્ઞાતે પુણ્યપાપે ચૈસ્તે તથા, તત્ત્વતો વિજ્ઞાતપુણ્યપાપસ્વરૂપામ્મહાત્મ્યમ્, ‘આસવ—સંવર—નિજ્જર—કિરિયા—અહિગરણ—વંધ—મોક્કવ—કુસલા’ આસવ—સંવર—નિર્જરા—ક્રિયા—અધિકરણ—વંધ—મોક્ષ—કુસલા —તત્રાસવ —આસવતિ=પ્રવિગતિ અષ્ટવિધ કર્મસલિલ યેન આત્મસરસિ સ આસવ =

જીવનપર્યંત પ્રતિવિરત છે, તથા કિત્તનક એસે છે જો (એગચ્ચાઓ અપહિવિરયા) હનસે પ્રતિવિરત નહીં છે ॥ સૂ. ૬૨ ॥

‘તં જહા સમણોવાસગા’ ઇત્યાદિ ।

(ત જહા) હસી પ્રકાર (સમણોવાસગા ભવતિ) અન્ય શ્રમણોપાસક હોતે છે, જો કિ (અભિગયજીવાજીવા) જીવ ઓર અજીવ કે ચથાર્થ સ્વરૂપ કે જ્ઞાતા હોતે છે, (ઉવલદ્ધપુણ્ણપાવા) પુણ્ય એવ પાપ કા ચથાવસ્થિત સ્વરૂપ જિન્હોને અચ્છી તરહ જાન લિયા છે, (આસવ —સંવર—નિજ્જર—કિરિયા—અહિગરણ—વંધ—મોક્કવ—કુસલા) આસવ, સંવર, નિર્જરા, ક્રિયા, અધિકરણ, વંધ, મોક્ષ હનમે હેય કોન ૨ છે ઓર ઉપાદેય કોન ૨ છે હસ પ્રકાર હેય ઓર ઉપાદેય કે જ્ઞાન સે જિનકા ભાવ પરિપક્વ હો ચુકા છે ।

પ્રતિવિરત છે, તથા કેટલાક એવા છે કે જે (એગચ્ચાઓ અપહિવિરયા) તેનાથી પ્રતિવિરત નથી (સૂ. ૬૨)

‘ત જહા સમણોવાસગા’ ઇત્યાદિ

(ત જહા) એજ રીતે (સમણોવાસગા ભવતિ) જે શ્રમણોપાસક હોય છે, (અભિગયજીવાજીવા) જે એવ અને અણવના ચથાર્થ સ્વરૂપના જ્ઞાતા હોય છે, (ઉવલદ્ધપુણ્ણપાવા) પુણ્ય તેમજ પાપનુ ચથાવસ્થિત સ્વરૂપ જેઓએ સારી રીતે સમજી લીધેલું છે, (આસવ—સંવર—નિજ્જર—કિરિયા—અહિગરણ—વંધ—મોક્કવ—કુસલા) આસવ, સંવર, નિર્જરા, ક્રિયા, અધિકરણ, વંધ, મોક્ષ, તેમા હેય

અપહિવિરયા, જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા
કમ્મતા પરપાણપરિયાવળકરા કજ્જંતિ તઓ વિ ઇગચ્છાઓ
પહિવિરયા જાવજ્જીવાણ, ઇગચ્છાઓ અપહિવિરયા ॥ સૂ. ૬૨ ॥

રૂપ-ગંધ-માન્યાઃ-લક્ષણપ્રતિવિરતા યાવજ્જીવમ્, 'ઇગચ્છાઓ અપહિવિરયા' એક
સ્માદપ્રતિવિરતા -તત્ર વર્ણક =અગ્રાગ, અન્યત્ સ્પષ્ટમ્ । તથા-'જે યાવળે તહપ્પગારા'
એ યાવન્તસ્તથાપ્રકારા 'સાવજ્જજોગોવહિયા' સાવધયોગોપધિકા -સાવધયોગા =સાવધયો-
ગયુક્તાથ તે ઔપધિકા =માયાપ્રયોજનાથેતિ તથા, 'પર-પાણ-પરિયાવળકરા' પરપ્રાણપ-
રિતાપનકરા 'કમ્મતા' કર્મતા =કૃષ્યાદિવ્યાપારાશા 'કજ્જંતિ' ક્રિયન્તે, 'તઓ વિ
ઇગચ્છાઓ પહિવિરયા' તતોઽપિ એકસ્માત્ પ્રતિવિરતા =પ્રતિનિવૃત્તા, 'ઇગચ્છાઓ અપહિ
વિરયા' એકસ્માત્ અપ્રતિવિરતા =અનિવૃત્તા સન્તિ ॥ સૂ. ૬૨ ॥

કોઈ ૨ એસે હૈં જો જીવનપર્યંત સ્નાન સે, મર્દન સે, વિલેપન સે, શબ્દ, રૂપ, મંધ, રસ,
સ્પર્શે ઇન ઇન્દ્રિયોં કે ભોગોં સે, માળા એવ અલકાર આદિ સે નિવૃત્ત હૈં । (ઇગચ્છાઓ
અપહિવિરયા) કોઈ ૨ એસે મીં હૈં જો ઇનસે બિલકુલ હી પ્રતિવિરત નહીં હૈં । (જે યાવ-
ળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મતા પરપાણપરિયાવળકરા કજ્જતિ) ઇસી
પ્રકાર કેં ઔર મીં જિતને સાવધયોગોપધિક અર્થાત્-સાવધયોગયુક્ત ઔર માયાકષાયજન્ય
તથા-દૂસરોં કે પ્રાણોં કો પરિતાપ પહુંચાને વાલે જો કૃષ્યાદિ વ્યાપાર હૈં, (તઓ વિ)
ઉનસે મીં કિતનેક એસે મનુષ્ય હૈં જો (ઇગચ્છાઓ પહિવિરયા જાવજ્જીવાણ) એકાન્તતં

પહિવિરયા જાવજ્જીવાઓ) કેઈ કેઈ એવા હોય છે કે જે જીવનપર્યંત સ્નાનથી,
મર્દનથી, અગરાગથી, વિલેપનથી, શબ્દ-સ્પર્શ-રૂપ-ગંધ-રસ એ ઇન્દ્રિયોના
ભોગોથી અને માળા તેમજ અલકાર આદિથી નિવૃત્ત છે (ઇગચ્છાઓ
અપહિવિરયા) કેઈ કેઈ એવા પણ છે કે જે તેનાથી બિલકુલ જ પ્રતિવિરત
હોતા નથી (જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મતા પરપાણ
પરિયાવળકરા કજ્જતિ) એજ પ્રકારે બીજા પણ જેટલા સાવધયોગોપધિક
એટલે સાવધયોગયુક્ત અને માયાકષાયજનિત તથા બીજા જીવોના પ્રાણોને
પરિતાપ પહોંચાડનાર જે કૃષિ આદિ વ્યાપાર છે, (તઓ વિ) તેનાથી પણ બીજા
જેટલાક એવા મનુષ્ય છે કે જે (ઇગચ્છાઓ પહિવિરયા જાવજ્જીવાણ) જીવનપર્યંત

સકલકર્મક્ષયે સતિ જીવસ્ય કર્મયોગાપાદિતરૂપરહિતસ્ય સાધપર્યવસાનમ્ અવ્યાગ્રાધમવ-
સ્થાનમ્, ઉક્ત ચ—

નીસેસકર્મવિગમો મુક્તો જીવસ્સ સુદ્ધસ્સ ।

સાઙ્ગપજ્જવસાણ અવ્યાગ્રાહ અવત્થાણ ॥ ૧ ॥

ઝયા-નિશેપકર્મવિગમો મોક્ષો જીવસ્ય સુદ્ધરૂપસ્ય ।

સાધપર્યવસાનમ્ અવ્યાગ્રાધમ્ અવસ્થાનમ્ ॥ ઇતિ ॥

તેપા દુન્દ, તત્ર કુશલા, આસવાદીના હેયોપાદેયતાસ્વરૂપજ્ઞાનિન ઇત્યર્થ, 'અસહેજ્ઞા' અસાહાય્યા-અવિધમાન સાહાય્ય=દેવાદિસાહાય્ય સ્વસ્યૈવ ધર્મજનિતસામ-
ધ્યાતિગયાત્ ચેપા તે તથા, યદ્વા-સ્વય કૃત કર્મ સ્વયમેવ ભોક્તવ્યમિતિ જાત્વા મનોદૌર્ન-
લ્યાભાવાત્ પરસાહાય્યાનપેક્ષા ઇત્યર્થ । 'દેવા-સુર-નાગ-જક્ષ-રક્ષસ-કિંનર-
કિંપુરિસ-ગરુલ-ગધઘ્વ-મહોરગાઙ્ગર્હિ દેવગણેહિ' દેવા-સુર-નાગ-યક્ષ-રાક્ષસ-

અયત-આત્યન્તિક-ક્ષય કા નામ મોક્ષ હ । મમસ્ત કર્મો કે ક્ષય હોને પર ઉનેકે સયોગ
સે આપાદિત મૂર્તિત્વ કા જ્ઞાત્ર હી પર્યવસાન જાગ મ હો જાતા હે, ઇસસે અમૂર્તિવરૂપ
સ્વભાવ કા પ્રાચુર્ય હોને સે ઉસકા અવ્યાગ્રાધરૂપ સે અવસ્થાન હો જાતા હે । કદા મી હે-
સમસ્ત કર્મો કા વિગમ હી મોક્ષ હે ઓર વહી જીવ કા સુદ્ધ સ્વરૂપ હે, ઇસ સ્વરૂપ કે પ્રાપ્ત હોતે હી
જાગ કા અવસ્થાન અવ્યાગ્રાધરૂપ સે આત્મા મ હો જાતા હે । જો "અસાહાય્યા" હે અર્થાત્
ધર્મજનિત સામર્થ્ય કે અતિગય સે દેવાદિકોં કા સહાયતા કી સ્વપ્ન મે મી ઇચ્છા નહા રખતે
હે, અયવા અપને દ્વારા કૃત શુભાશુભ કર્મ આત્મા સ્વય હી ભોગ કરતા હે દૂસરોં કી સહા-
યતા ઇસમ કાર્યકારો નહાં હો સકતી-ઇસ પ્રકાર કી માનસિક દૃઢતા કે કારણ જો
દૂસરોં કા સહાયતા કી થોડી સા મા પવાહ નહોં કરતે હે । (દેવા-સુર-નાગ-જક્ષ-

સમસ્ત કર્મોના ક્ષય થવાથી તેમના અયોગથી આપાદિત મૂર્તિત્વનુ તરત જ
પર્યવસાન જીવમા થઈ જાય છે તેથી અમૂર્તિત્વરૂપ પોતાના સ્વભાવનુ પ્રાચુર્ય
થવાથી તેનુ અવ્યાગ્રાધરૂપથી અવસ્થાન થઈ જાય છે ઠહુ પણ છે-સમસ્ત
કર્મોનુ વિગમ એજ મોક્ષ છે, અને એજ જીવનુ સુદ્ધ સ્વરૂપ છે આ સ્વ-
રૂપને પ્રાપ્ત થતા જ જીવનુ અવસ્થાન અવ્યાગ્રાધ રૂપથી આત્મામા થઈ
જાય છે 'અસાહાય્યા' છે અર્થાત્ ધર્મથી ઉત્પન્ન થતા સામર્થ્યના અતિશયથી
દેવ આદિકોની સહાયતાની સ્વપ્નમા પણ ઇચ્છા રાખતા નથી અથવા પોતાના
દ્વારા કરાયેલા શુભ અશુભ ઠમ આત્મા પોતે જ ભોગવે છે, બીજાની સહા-
યતા એમા ઠમ આવી શકતી નથી આ પ્રકારની માનસિક દૃઢતાના ઠારણે
જે બીજાની સહાયતાની જરા પણ પરવાહ કરતા નથી (દેવા-સુર-નાગ-
જક્ષ-રક્ષસ-કિંનર-કિંપુરિસ-ગરુલ-ગધઘ્વ-મહોરગાઙ્ગર્હિ દેવગણેહિ નિમાયાઓ

મિથ્યાચાવિરતિપ્રમાદક્રુપાયયોગરૂપ, સ્વર-મતિયેત=નિમ્ન્યતે આમ્બવર્કર્મ યેન પરિગમેન
સ સ્વર, સમિતિગુપ્તિપ્રમૃતિગિરામસરસિ આગમ્કર્મગચ્છિના સ્વગનમિથ્યથ, નિર્જરા-
નિર્જરણ=કર્મણા જીવપ્રદેશેભ્ય પરિગટા-પ્રિયગ્ણ, સા ન-દેગત કર્મશયરૂપા, ક્રિયા=
કાયિત્યાદિકા, અધિકરણમ્-અધિક્રિયત નરકગનિયોગ્યતા પ્રાપ્યતે આમાઝ્નેનેયધિકરણમ્-
દ્રવ્યતો ગન્ત્રીયન્ત્રાદિ, માવત ક્રોધાદિકમ્, વધ-જાવસ્ય કર્મપુદગલ્સમ્બન્ધ, મોક્ષ-

જિસ પ્રકાર નૌકા મેં છિદ્રો દ્વારા જલ્લ કા પ્રવેશ હોતા રહતા હૈ ઇસી પ્રકાર ઇસ આત્મારૂપ
સરોવર મેં જિસકે દ્વારા અષ્ટવિધ કર્મરૂપ જલ્લ કા આગમન હોતા હૈ ઉસકા નામ આસ્રવ
હૈ। મિથ્યાદર્શન, અવિરતિ, પ્રમાદ, ક્રુપાય એવ યોગ કે મેદ સે યહ આસ્રવ અનેક પ્રકાર
કા હૈ। છિદ્રો કે બંદ કરને સે જિસ પ્રકાર નૌકા મેં પાની કા આના રુક જાતા હૈ ઇસી
પ્રકાર જિન પરિણામો સે આતે હુએ કર્મ રુક જાતે હૈ ઇન પરિણામો કા નામ સ્વર હૈ। ગુપ્તિ,
સમિતિ એવ પરીષદ આદિ કે મેદ સે યહ સ્વર અનેક પ્રકાર કા વતલાયા ગયા હૈ। જીવ-
પ્રદેશ સે કર્મો કે એકદેગ કા નાગ હોના ઇસકા નામ નિર્જરા હૈ। કાય આદિ સબધી
વ્યાપારો કા નામ ક્રિયા હૈ। નરકગતિ મેં જાને કી યોગ્યતા જીવ જિસકે દ્વારા પ્રાપ્ત કરતા
હૈ વહ અધિકરણ હૈ। દ્રવ્ય ઓર માવ કે મેદ સે યહ દા પ્રકાર કા હૈ। યહા પર માવ
અધિકરણ કા કથન હૈ, અત વહ ક્રોધાદિક ક્રુપાયરૂપ જાનના ચાહિયે। જીવ કા એવ
કર્મપુદગલો કા પરસ્પર મેં એકક્ષેત્રાવગાહરૂપ સબધ કા નામ વધ હૈ। સમસ્ત કર્મો કે

શુ છે અને ઉપાદેય શુ છે આવી રીતે હેય અને ઉપાદેયના જ્ઞાનથી જેના
ભાવ પરિપક્વ થઇ ગયા હોય છે જેવી રીતે નૌકામા છિદ્રો દ્વારા જળનો
પ્રવેશ થયા કરે છે તેવી જ રીતે આ આત્મારૂપ સરોવરમા જેના દ્વારા
આઠ પ્રકારના કર્મરૂપી જલનુ આગમન થાય છે તેનુ નામ આસ્રવ છે
મિથ્યાદર્શન, અવિરતિ, પ્રમાદ, ક્રુપાય તેમજ યોગના ભેદથી આ આસ્રવ
અનેક પ્રકારના થાય છે છિદ્રોને બધ ઠરવાથી જેવી રીતે નૌકામા પાણીનુ
આવતું રોકાઈ જાય છે તેવી જ રીતે જે પરિણામોથી આવનારા કર્મ રોકાઈ
જાય એવા પરિણામોનુ નામ સ્વર છે ગુપ્તિ, સમિતિ તેમજ પરીષદ આદિના
ભેદથી આ સ્વર અનેક પ્રકારના બતાવવામા આવ્યા છે એવ-પ્રદેશથી કર્મોનો
એક દેશ નષ્ટ થાય તેનુ નામ નિર્જરા છે કાય આદિ સબધી વ્યાપારોનુ
નામ ક્રિયા છે નરકગતિમા જવાની યોગ્યતા એવ જેના દ્વારા પ્રાપ્ત કરે છે
તે અધિકરણ છે દ્રવ્ય તથા ભાવ ના ભેદથી તે બે પ્રકારના છે અહી ભાવ-
અધિકરણનુ કથન છે તેથી તે ક્રોધ આદિક ક્રુપાયરૂપ જાણુવુ જોઈએ એવને
તેમજ કર્મપુદગલોનો પરસ્પરમા એકક્ષેત્રાવગાહરૂપ સબધ છે, તેનુ
નામ બધ છે સમસ્ત કર્મોના અત્યંત-આત્યંતિક ક્ષયનુ નામ મોક્ષ છે

પુચ્છિયદ્વા અભિગયદ્વા વિણિચ્છિયદ્વા અટ્ટિ-મિજ-પેમા-પુરાગ-
રત્તા, અયમાડસો ! નિગંથે પાવયણે અટ્ટે, અય પરમટ્ટે, સેસં અણટ્ટે,
ઝસિયફલિહા અવગુયદુવારા ચિયત્ત-તેડર-વરપ્પવેસા વહૂહિ

યદ્વા ' પૃથાર્થા -સદિધ્યાર્થસ્ય પ્રવચનગત, ' અભિગયદ્વા ' અભિગતાથા -પૃથાર્થસ્યાભિ-
ગમાત્ ' વિણિચ્છિયદ્વા ' વિનિશ્ચિતાથા -પદાધાના વિનિશ્ચયાત્, ' અટ્ટિ-મિજ-પેમા-
પુરાગ-રત્તા ' અસ્થિમજ્જાપ્રેમાનુરાગરક્તા અર્થાનિ='દૃઢી' ઇતિ પ્રમિદ્ધાનિ, મજ્જા-અસ્થા
મયગતો ધાતુવિશેષ, તાસુ અસ્થિમજ્જાસુ પ્રવચનસ્ય પ્રેમાનુરાગેણ=પ્રેમરૂપેણાનુરાગેણ રક્તા યે
તે તથા, તે શ્રાવકા પુત્રાદીન્ મનોઘ્ય વદન્તિ ' અયમાડસો ' ઇત્યાદિ । ઇદં હે આયુષ્મન્ !
' નિગંથે પાવયણે ' નૈર્ગન્થ પ્રવચનમ્, ' અટ્ટે ' અર્થ =મોક્ષસ્ય કારણમ્, અતઃપ્ર- ' અય પરમટ્ટે '
ઇદં પરમાર્થ =મારભૂત, ' સેસે અણટ્ટે ' શેષમનર્થમ્-શેષ=નૈર્ગ પ્રવચનમિત્ત કુપ્રવચન
ધનયાન્યપુત્રકલ્પાત્મિક ચ અનર્થ=અર્થમ્, ' ઝસિયફલિહા ' ઉચ્છિદ્ધતસ્ફટિકા -ઉચ્છિદ્ધ-
તમ્=ઉન્નત સ્ફટિક=સ્ફટિકમિત્ત ચિત્ત યેષા તે તથા, સ્ફટિકવર્ત્તનિર્મલહૃદયા इत्यर्थ,

હૈં, પૃથાર્થ હે, અભિગતાર્થ હૈં, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ હ, (અટ્ટિ-મિજ-પેમા-પુરાગ-
રત્તા) પ્રવચન કે પ્રતિ અનુરાગ જિનકી નજ-નજ મે ભરા હુઆ હૈ । એસે યે શ્રાવક જન
વાતાલાપ કે પ્રમગ મે અપને ૨ પુત્રાદિકો કો અથવા અન્યજનો કો ઇસ પ્રકાર કહ કર
સમજાતે-બુજાતે હે-(અયમાડસો ! નિગંથે પાવયણે અટ્ટે અય પરમટ્ટે સેસે અણટ્ટે)
હે આયુષ્મન્ ! યહ નિર્ગન્થ પ્રવચન હી મોક્ષ કા કારણ હૈ ઇસલિએ યહી પરમાર્થભૂત હૈ ।
ઇસસે મિત્ત જો કુપ્રવચન હૈ-મિધ્યાદૃષ્ટિયો દ્વારા ઉપદિષ્ટ પ્રવચન હૈ વહ, તથા ધન, ધાન્ય,
પુત્ર એવ કલ્પાદિ, અનર્થ કે કારણ હૈ । ઇન વ્યક્તિયો કા (ઝસિયફલિહા) હૃદય સ્ફટિક

જેમની અસદિધ્ધ શ્રદ્ધા છે, જે લબ્ધાર્થ છે, ગૃહીતાર્થ છે, પૃથાર્થ છે, અભિ-
ગતાર્થ છે, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ છે, (અટ્ટિ-મિજ-પેમા-પુરાગ-રત્તા)
જેની નમે-નમમા પ્રવચન પ્રતિ અનુરાગ ભગેલો હોય છે એવા એ શ્રાવક
જન વાતાલાપના પ્રમગમા પેતપેતાના પુત્રાદિડોને અથવા બીજા લોકોને
આ પ્રકારે કહીને સમજાવે-બુજાવે છે-(અયમાડસો ! નિગંથે પાવયણે અટ્ટે, અય
પરમટ્ટે, સેસે અણટ્ટે) હે આયુષ્મન્ ! આ નિર્ગન્થ પ્રવચન જ મોક્ષનું કારણ
છે માટે એજ પરમાર્થભૂત છે તેનાથી બીજા જે કાઈ પ્રવચન છે તે મિધ્યા-
દૃષ્ટિઓ દ્વારા ઉપદેશાયેલા પ્રવચન છે, તે, તથા ધન, ધાન્ય, પુત્ર તેમજ કલ્પ
આદિ, અનર્થના કારણ છે આ વ્યક્તિઓના હૃદય (ઝસિયફલિહા) સ્ફટિક

જક્ષ-રક્ષસ-કિન્નર-કિંપુરિસ-ગરુલ-ગંધર્વ-મહોરગાદિર્દેહિ
 દેવગણેહિ નિગ્ગથાઓ પાવયણાઓ અણઢકમણિજા, નિગ્ગથે
 પાવયણે ણિસ્સકિયા ણિક્કસિયા નિવ્વિતિગિચ્છા લહ્હટ્ઠા ગહિયટ્ઠા

કિન્નર-કિંપુરુષ-ગરુડ-ગંધર્વ-મહોરગાદિકૈ -તા દેવા = દેવાતિકા અસુરા = અસુરકુમારા,
 નાગા = નાગકુમારા, અસુગ નાગા ઇમે ઉભયે મળાપતય, યક્ષા રાક્ષસા કિન્નરા
 કિંપુરુષા -એતે ચચારો વ્યત્તરવિશેષા, ગરુડા - ગરુડવ્યજા - સુપર્ણકુમારા મવનપતિ
 વિશેષા, ગંધર્વા મહોરગાથ વ્યત્તરવિશેષા, તપ્રમૃતિભિ દેવગણૈ 'નિગ્ગથાઓ પાવ-
 યણાઓ' નેર્મ થાત્ પ્રવચનાત્ 'અણઢકમણિજા' અનતિક્રમણીયા = અચાલનીયા -
 નિર્મથપ્રવચનાત્ તાન્ ચાલયિતુ દેવાદયોઽપ્યસમર્થા इति भाव । 'નિગ્ગથે પાવયણે'
 નેર્મથે પ્રવચને 'નિસ્સકિયા' નિ ગદ્ધિતા = શબ્દારહિતા, 'નિક્કસિયા' નિષ્કાદ્ધિક્ષતા =
 પરમતાનમિલાપિણ, 'નિવ્વિતિગિચ્છા' નિવિચિકિત્સા - ફલ પ્રતિ સંદેહવર્જિતા,
 'લહ્હટ્ઠા' લબ્ધાર્થા - અર્થશ્રવણાત્, 'ગહિયટ્ઠા' ગૃહીતાર્થા - અર્થપ્રધારણાત્, 'પુચ્છિ-

રક્ષસ-કિન્નર-કિંપુરિસ-ગરુલ-ગંધર્વ-મહોરગાદિર્દેહિ દેવગણેહિ નિગ્ગથાઓ પાવ
 ણયાઓ અણઢકમણિજા) દેવ, અસુરકુમાર, નાગકુમાર, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર, કિંપુરુષ,
 ગરુડ, સુપર્ણકુમાર, ગંધર્વ એવ મહોરગાદિત્યાદિક દેવગણો દ્વારા મી જો નિર્મથ પ્રવચન સે
 એક બાલ મી વિચલિત નહીં કિયે જા સકતે હૈ, (નિગ્ગથે પાવયણે ણિસ્સકિયા ણિક્ક-
 સિયા ણિવ્વિતિગિચ્છા લહ્હટ્ઠા ગહિયટ્ઠા પુચ્છિયટ્ઠા અભિગયટ્ઠા) નિર્મથપ્રવચન મેં
 જિનકી શ્રદ્ધા નિ શક્તિત હૈ, નિષ્કાશ્વિત હૈ-પરમત કી ઓર જિનકે હૃદય મે જાને કી
 અથવા ઉસે સરાહને આદિ કી થોડી સી મી અમિલાપા નહીં હૈ, નિર્વિચિકિત્સાગુણ સે જો
 મરપૂર હૈ, ફલ કે પ્રતિ જિનકી શ્રદ્ધા સુદેહ સે સર્વથા રિત્ત હૈ, જો લબ્ધાર્થ હૈ, ગૃહીતાર્થ

પાવણયાઓ અણઢકમણિજા) દેવ, અસુરકુમાર, નાગકુમાર, યક્ષ, રાક્ષસ,
 કિન્નર, કિંપુરુષ, ગરુડ, સુપર્ણકુમાર, ગંધર્વ તેમજ મહોરગાદિત્યાદિક દેવ
 ગણો દ્વારા પણ જે નિર્મથ પ્રવચન વડે એક વાળ જેટલા પણ વિચલિત
 કરી શકાતા નથી, (નિગ્ગથે પાવયણે ણિસ્સકિયા, ણિક્કસિયા ણિવ્વિતિગિચ્છા
 લહ્હટ્ઠા ગહિયટ્ઠા પુચ્છિયટ્ઠા અભિગયટ્ઠા) નિર્મથપ્રવચનમાં જેમની શ્રદ્ધા નિ
 શક્તિ છે, કાક્ષા વગરના છે-પરમતની તરફ જવાની જેમના હૃદયમાં અભિ
 લાપા જરા પણ નથી, અથવા પરમતની પ્રશંસા આદિ કરવાની કિચિત
 પણ અભિલાષા નથી, નિર્વિચિકિત્સા-ગુણથી જે ભરપૂર છે જાણના તરફ

પુચ્છિયદ્વા અભિગયદ્વા વિણિચ્છિયદ્વા અદ્વિ-મિંજ-પેમા-પુરાગ-
રક્તા, અયમાડસો ! નિગથે પાવયણે અદ્વે, અયં પરમદ્વે, સેસં અણદ્વે,
ઝસિયફલિહા અવગુયદુવારા ચિયત્ત-તેઝર-ઘરપ્પવેસા વહૂહિ

યદ્વા ' પૃષ્ઠાયા -સદિધ્યાર્થસ્ય પ્રશ્નકરણાત્, ' અભિગયદ્વા ' અભિગતાર્થા -પૃષ્ઠાર્થસ્યાભિ-
ગમાત્ ' વિણિચ્છિયદ્વા ' વિનિશ્ચિતાયા -પદાર્થાના વિનિશ્ચયાત્, ' અદ્વિ-મિંજ-પેમા-
પુરાગ-રક્તા ' અસ્થિમજ્જાપ્રેમાનુરાગરક્તા અસ્થાનિ='હૃદી' इति પ્રસિદ્ધાનિ, મજ્જા-અસ્થા
મયગતો ધાતુવિશેષ, તાસુ અસ્થિમજ્જાસુ પ્રવચનસ્ય પ્રેમાનુરાગેણ=પ્રેમરૂપેણાનુરાગેણ રક્તા યે
તે તથા, તે શ્રાવકા પુત્રાદીન્ મનોઘ્ય વદતિ ' અયમાડસો ' इत्यादि । इदं हे आयुष्मन् ।
' નિગથે પાવયણે ' નૈર્ગ્રંથ પ્રવચનમ્, ' અદ્વે ' અર્થ =મોક્ષસ્ય કારણમ્, અતएव-'અય પરમદ્વે'
इदं परमार्थ =પારમ્ભૂત, ' સેસે અણદ્વે ' શેષમનર્થમ્-શેષ=નૈર્ગ્રંથપ્રવચનમિત્ત કુપ્રવચન
ધનયાન્યપુત્રકલત્રાત્કિ ચ અનર્થ=વ્યર્થમ્, ' ઝસિયફલિહા ' ઝચ્છિતસ્ફટિકા -ઝચ્છિ-
તમ્=ઝનત સ્ફટિક=સ્ફટિકમિવ ચિત્ત યેષા તે તથા, સ્ફટિકવન્નિર્મલહૃદયા इत्यर्थ,

હે, પૃષ્ઠાર્થ છે, અભિગતાર્થ છે, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ છે, (અદ્વિ-મિંજ-પેમા-પુરાગ-
રક્તા) પ્રવચન કે પ્રતિ અનુરાગ જિનકી નજ-નજ મ ભરા હુઆ છે । ऐसे ये श्रावक जन
वार्तालाप के प्रसंग में अपने २ पुत्रादिकों को अथवा अन्यजनों को इस प्रकार कह कर
समझाते-बुझाते हैं-(अयमाडसो ! निगथे पावयणे अद्वे अय परमद्वे सेसे अणद्वे)
हे आयुष्मन् ! यह निर्ग्रन्थ प्रवचन ही मोक्ष का कारण है इसलिए यही परमार्थभूत है ।
इससे भिन्न जो कुप्रवचन है-मिथ्यादृष्टियों द्वारा उपदिष्ट प्रवचन है वह, तथा धन, धान्य,
पुत्र एव कलत्रादि, अनर्थ के कारण है । इन व्यक्तियों का (ऊसियफलिहा) हृदय स्फटिक

જેમની અસદિધ્ય શ્રદ્ધા છે, જે લબ્ધાર્થ છે, ગૃહીતાર્થ છે, પૃષ્ઠાર્થ છે, અભિ-
ગતાર્થ છે, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ છે, (અદ્વિ-મિંજ-પેમા-પુરાગ-રક્તા)
જેની નએ-નસમા પ્રવચન પ્રતિ અનુરાગ ભરેલો હોય છે એવા એ શ્રાવક
જન વાર્તાલાપના પ્રસંગમાં પોતપોતાના પુત્રાદિકોને અથવા બીજા લોકોને
આ પ્રકારે કહીને સમજાવે-બુઝાવે એ-(અયમાડસો ! નિગથે પાવયણે અદ્વે, અય
પરમદ્વે, સેસે અણદ્વે) હે આયુષ્મન્ ! આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન જ મોક્ષનું કારણ
છે માટે એજ પરમાર્થભૂત છે તેનાથી બીજા જે કાઈ પ્રવચન છે તે મિથ્યા-
દૃષ્ટિઓ દ્વારા ઉપદેશાયેલા પ્રવચન છે, તે, તથા ધન, ધાન્ય, પુત્ર તેમજ કલત્ર
આદિ, અનર્થના કારણ છે આ વ્યક્તિઓના હૃદય (ઝસિયફલિહા) સ્ફટિક

સીલ-વ્યય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ષણ-પોસહો-વવાસેહિં ચત્ત-
સદ્દમુદ્દિટ્ઠપુણ્ણમાસિણીસુ પઠિપુણ્ણ પોસહ સમ્મ અણુપાલેત્તા

‘અગ્નિયદુવારા’ અપાવૃત્તદ્વારા = નનાર્યમયિન્યા ઉદ્ઘાટિતદ્વારા ઇત્યર્થ, ‘અગ્નિય’ ક્ષત્રિય
દેશીય શબ્દ, ‘ચિયત્તેત્તેરપ્પવેસા’ ત્યક્તા ત પુરગૃહપ્રવેશા - ત્યક્ત = મીયા પ્રદત્ત,
અત પુરે વા ગૃહે વા પ્રવેશો યેષા તે તથા, અનિધાર્મિકતયા સર્વત્રાનાગદ્ધનીયા ઇત્યર્થ । તે
કથમૂળા વિહરતી યાહ-‘ચત્ત-સદ્દ-મુદ્દિટ્ઠ-પુણ્ણમાસિણીસુ’ ચતુર્દશ્યષ્ટમ્યુદ્દિષ્ટપૌર્ણ-
માસીપુ ‘વહ્હિં’ વહુમિ, ‘સીલ-વ્યય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ષણ-પોસહો-વવાસેહિં’
સીલ-વ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાખ્યાન-પોષધો-પવાસ - અસ્ય વ્યાખ્યાનૈવોત્તમર્થે ત્રિષ્પષ્ટિતમે
સૂત્રેડપલોકનીયા । ચતુર્દશ્યષ્ટમ્યુદ્દિષ્ટપૌર્ણમાસીપુ-ઇત્-‘ઉદ્દિષ્ટા’ ઇત્યનેન અમાવાસ્યા ગૃહ્યતે ।

મણિ કે સમાન નિર્મલ રહા કરતા હૈ । (અગ્નિયદુવારા) इनक घर क दरवाजे सदा दान
के लिये खुले रहा करते हैं, (चियत्त-तेउर-घर-प्पवेसा) राजा क अत पुर में भी इनको
आने-जाने की कोई भी रोक-टोक नहीं होती है । (वह्हिं सील-व्यय-गुण-वेरमण-
पचक्खण-पोसहोववासेहिं चउदसदमुद्विट्ठपुण्णमासिणीसु) ‘शील’ शब्द से सामा-
यिक, देशावकाशिक, पोषध, अतिथिमणिभाग ये चार लिये जाते हैं । ‘व्रत’ से पाच अणु
व्रत, गुण से तीन गुणव्रत लिये जाते हैं । विरमण-मिथ्यात्व से निवृत्त होना, प्रत्याख्यान-पर्वदिनों
में निषिद्धवस्तुका त्याग करना । पोषधोपवास-(पोष धत्ते) इस व्युत्पत्ति से धर्म की वृद्धि को
जो करता है वह पोषध कहलाता है, अर्थात् चतुर्दशी, अमावास्या, अष्टमी, पूर्णिमा, ये पोषध
कहलाते हैं, इन पर्वदिनों में आहार, शरीरसत्कार, अग्रहचर्य, और सावधव्यापार इन चारों

મણિના જેવા નિર્મળ રહ્યા કરે છે, (અગ્નિયદુવારા) તેમના ઘરના દરવાજા
સદા દાન માટે ઉઘાડા રહ્યા કરે છે (ચિયત્તેત્તેરપ્પવેસા) રાજાના અત -
પુરમાં પણ તેમને આવવા-જવાની ડોહ પણ બાતની રોક-ટોક થતી નથી,
(વહ્હિં સીલ-વ્યય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ષણ-પોસહોવવાસેહિં ચત્ત-સદ્દ-મુદ્દિટ્ઠ-પુણ્ણ-
માસિણીસુ) ‘સીલ’ શબ્દથી સામાયિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિથિસવિ-
ભાગ, એ ચાર સમજવાના છે ‘વ્રત’થી પાચ અણુવ્રત, ‘ગુણ’થી ત્રણ ગુણ
વ્રત લેવાના છે, વિરમણ-મિથ્યાત્વથી નિવૃત્ત થણ, પ્રત્યાખ્યાન-પર્વના દિવ
સોમા નિષિદ્ધ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો । પોષધોપવાસ-(પોષ ધત્તે) આ વ્યુત્પત્તિથી
ધર્મની વૃદ્ધિને જે કરે છે તે પોષધ કહેવાય છે, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમા-
વાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, એ પોષધ કહેવાય છે આ દિવસોમા-પર્વદિવસોમા
આહાર, શરીરસત્કાર, અગ્રહચર્ય અને સાવધવ્યાપાર એ ચારેયનો ત્યાગ

સમણે નિગ્ગથે ફાસુએસણિજ્ઞેણ અસણ-પાણ-સ્વાહમ-સાહમેણ
વત્થ-પહિગ્ગહ-કંવલ-પાયપુછણેણં ઓસહમેસજ્ઞેણ પાહિહારિણ
ય પીઠ-ફલગ-સેજ્ઞા-સંથારણં પહિલામેમાણા વિહરતિ, વિહ-

ચતુર્દશ્યાદિપુ તથિપુ 'પહિપુણ' પ્રતિપૂર્ણ 'પોસહ' પોષધ, 'સમ્મ' સમ્યક્ 'અણુ-
પાલેત્તા' અનુપાન્ય 'સમણે નિગ્ગથે' શ્રમણાન નિર્ગ્રંથાન્ 'ફાસુએસણિજ્ઞેણ'
પ્રાસુકૈષ્ણીયેન, 'અસણ-પાણ-સ્વાહમ-સાહમેણ' અશન-પાન-ગ્રાધ-સ્વાધેન, 'વત્થ-
પહિગ્ગહ-કંવલ-પાયપુછણેણ' વત્થપતદ્ગ્રહકમ્બલપાટપ્રોચ્છનેન, તત્ર પતદ્ગ્રહ = પાત્ર,
પાટપ્રોચ્છન = રજોહરણમ્, 'ઓસહમેસજ્ઞેણ' ઔષધમૈષડ્યેન 'પાહિહારિણ ય પીઠ-
ફલગ-સેજ્ઞા-સંથારણ' પ્રાતિહારિકેણ ચ પીઠફલકગમ્યાન્સ્તારકેણ-તત્ર પીઠમ્ =
આસન, ફલકમ્ = અવટ્મ્બનફલક, ગમ્યા = વસતિ, યદ્વા બૃહત્સ્તારક, ૧ સ્તારક = લઘુતર,
એવા સમાહારદ્વ, તતસ્તેન, 'પહિલામેમાણા' પ્રતિલ્મ્ભયત = દદત, 'વિહરતિ'

કા ત્યાગ કરના પોષધોપવાસ છે, ફસ તરહ વારહ પ્રકાર કે શ્રાવક ધર્મ કો (સમ્મ અણુ-
પાલેત્તા) અચ્છી તરહ પાલન કરતે છે । (સમણે-નિગ્ગથે) શ્રમણનિર્ગ્રંથો કો (ફાસુએ-
સણિજ્ઞેણ અસણ-પાણ-સ્વાહમ-સાહમેણ) પ્રાસુક-એષણીય અશન, પાન, સ્વાધ તથા
સ્વાધ એસે ચારો પ્રકાર કે આહારો સે (વત્થ-પરિગ્ગહ-કંવલ-પાયપુછણેણ ઓસહમેસ-
જ્ઞેણ) એવ વત્થ, પાત્ર, કમ્બલ, રજોહરણ, ઔષધ, (પાહિહારિણ ય પીઠફલગસેજ્ઞા-
સંથારણ પહિલામેમાણા વિહરતિ) એવ પ્રાતિહારિક (પહિહારા) પીઠ (વાજોટ) ફલક
(પાટ) ગમ્યા (વસતિ) ઓર સસ્તારક આદિ સે, મુનિયો કો પ્રતિલામિત કરતે હુએ વિચરતે
છે, અર્થાત્ ઉહે ફન પૂર્વોક્ત વસ્તુઓ કો આવશ્યકતાનુસાર પ્રદાન કરતે છે, (વિહરિત્તા ભત્ત

કરવો તે પોષધોપવાસ છે આ રીતે બાર પ્રકારના શ્રાવક ધર્મને (સમ્મ
અણુપાલેત્તા) આરી રીતે પાલન કરે છે (સમણે નિગ્ગથે) શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને
(ફાસુએસણિજ્ઞેણ અસણ-પાણ-સ્વાહમ-સાહમેણ) પ્રાસુક-એષણીય અશન, પાન,
ગ્રાધ તથા સ્વાધ એવા ચારેય પ્રકારના આહારથી, (વત્થ-પરિગ્ગહ-કંવલ-પાય
પુછણેણ ઓસહમેસજ્ઞેણ) તેમજ વત્થ, પાત્ર, કમ્બલ, રજોહરણ, ઔષધ, લેષજ,
(પાહિહારિણ ય પીઠ-ફલગ-સેજ્ઞા-સંથારણ પહિલામેમાણા વિહરતિ) તેમજ
પ્રાતિહારિક (પહિહારા) પીઠ (વાજોટ) ફલક-પાટ, ગમ્યા (વસતિ) અને સસ્તાર
ક આદિથી મુનિયોને પ્રતિલામિત કરતા વિચરે છે, અર્થાત્ તેઓ આ ઉપર
કહેલી વસ્તુઓને આવશ્યકતા પ્રમાણે પ્રદાન કરે છે (વિહરિત્તા ભત્ત પચ્ચક્કતિ)

સીલ-વ્રત-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ષાણ-પોસહો-વવાસેહિં ચતુર-
સદ્મુદિદ્વપુણ્ણમાસિણીસુ પડિપુણ્ણ પોસહં સમ્મ અણુપાલેત્તા

‘અગુયદુવારા’ અપાવૃત્તદ્વારા = દાનાર્થમત્રિભ્ય ઉદઘાટિતદ્વારા દ્વયર્થ, ‘અવગુય’ ક્ષિપ્ર-
દેશીય શબ્દ, ‘ચિયત્તતેરુરઘરપ્પવેસા’ ત્યક્તાત પુરગૃહપ્રવેશા - વ્યક્ત = મીયા પ્રવૃત્ત,
અત પુરે વા ગૃહે વા પ્રવેશો ચેવા તે તથા, અતિધાર્મિકતયા સર્વત્રાનાગદ્ધનીયા દ્વયર્થ । તે
કથમૂળા વિહરતી યાહ-‘ચતુરસ-દ્વિમુ-દિદ્વ-પુણ્ણમાસિણીસુ’ ચતુર્દશ્યષ્ટમ્યુદિષ્ઠાપૌર્ણ-
માસીપુ ‘વહૂહિં’ વહુભિ, ‘સીલ-વ્રત-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ષાણ-પોસહો-વવાસેહિં’
શીલ-વ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાહ્યાન-પોષધે-પવાસે - અસ્ય વ્યાહ્યાડત્રૈવોત્તરાર્થે ત્રિષષ્ટિતમે
સૂત્રેઽવલોકનીયા । ચતુર્દશ્યષ્ટમ્યુદિષ્ઠાપૌર્ણમાસીપુ-ઈત-‘ઉદિષ્ટા’ ક્ષિપ્રેન અમાવાસ્યા ગૃહ્યતે ।

મણિ કે સમાન નિર્મલ રહા કરતા હે । (અગુયદુવારા) ટનકે ઘર કે ઢરવાજે સદા દાન
કે લિયે ખુલે રહા કરતે હૈં, (ચિયત્ત-તેરુર-ઘર-પ્પવેસા) રાજા ક અત પુર મેં મીં ઇનકો
આને-જાને કો કોઈ મીં રોક-ટોક નહીં હોતી હૈ । (વહૂહિં સીલ-વ્રત-ગુણ-વેરમણ-
પચ્ચક્ષાણ-પોસહોવવાસેહિં ચતુરસદ્મુદિદ્વપુણ્ણમાસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દ સે સામા-
યિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિથિમવિભાગ ચે ચાર લિયે જાતે હૈ । ‘વ્રત’ સે પાચ અણુ
વ્રત, ગુણ સે ત્રીન ગુણવ્રત લિયે જાતે હૈં । વિરમણ-મિથ્યાત્વ સે નિવૃત્ત હોના, પ્રત્યાહ્યાન-પર્વદિનો
મે નિષિદ્ધવસ્તુકા ત્યાગ કરના । પોષધોપવાસ-(પોષ ધત્તે) ઇસ વ્યુત્પત્તિ સે ધર્મ કી વૃદ્ધિ કો
જો કરતા હૈ વહ પોષધ કહલાતા હૈ, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમાવાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, ચે પોષધ
કહલાતે હૈ, ઇન પર્વદિનો મેં આહાર, શરીરસત્કાર, અગ્રહચર્ય, ઔર સાવધવ્યાપાર ઇન ચારો

મણિના જેવા નિર્મળ રહ્યા કરે છે, (અવગુયદુવારા) તેમના ઘરના દરવાજા
સદા દાન માટે ઉઘાડા રહ્યા કરે છે (ચિયત્તતેરુરઘરપ્પવેસા) રાજાના અત-
પુરમાં પણ તેમને આવવા-જવાની ડોઠ પણ બંદની રોક-ટોક થતી નથી,
(વહૂહિં સીલ-વ્રત-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ષાણ-પોસહોવવાસેહિં ચતુરસદ્મુદિદ્વપુણ્ણ
માસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દથી સામાયિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિથિસ વિ-
ભાગ, એ ચાર સમજવાના છે ‘વ્રત’થી પાચ અણુવ્રત, ‘ગુણ’થી ત્રણ ગુણ
વ્રત લેવાના છે, વિરમણ-મિથ્યાત્વથી નિવૃત્ત થવું, પ્રત્યાહ્યાન-પર્વના દિવ
સોમા નિષિદ્ધ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો પોષધોપવાસ-(પોષ ધત્તે) આ વ્યુત્પત્તિથી
ધર્મની વૃદ્ધિને જે કરે છે તે પોષધ કહેવાય છે, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમા-
વાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, એ પોષધ કહેવાય છે આ દિવસોમા-પર્વદિવસોમા
આહાર, શરીરસત્કાર, અગ્રહચર્ય અને સાવધવ્યાપાર એ ચારેયનો ત્યાગ

મૂલમ્—સે જે રમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ મણુયા
ભવંતિ, ત જહા-અણારંભા અપરિગ્ગહા ધમ્મિયા જાવ કપ્પેમાણા

ટીકા—‘ સે જે રમે ’ રત્યાદિ । ‘ સે જે રમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ ’
અથ ય રમે ગ્રામાડકર યાવત્ સન્નિવેશેષુ ‘ મણુયા ભવતિ ’ મનુજા ભવન્તિ, ‘ ત જહા ’
તથથા—‘ અણારંભા અપરિગ્ગહા ધમ્મિયા જાવ કપ્પેમાણા ’ અનારમ્મા અપરિગ્ગહા
ધાર્મિકા યાવત્ કપ્પયન્ત, અત્ર—યાવચ્છન્દેન ‘ ધમ્માણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મવસ્વાઈ, ધમ્મ-
પ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જણા, ધમ્મસમુદાયારા, ધમ્મેણ ચેવ વર્તિત્તિ ’ ધર્માનુગા ધર્મિગ્રા
ધર્માત્યાયિનો ધર્મપ્રલોકિનો ધર્મપ્રરક્ષના ધર્મસમુદાચારા ધર્મણૈવ વૃત્તિમ્—રતિ પાઠો

મેં ઉત્કૃષ્ટ વાઈસ સાગરોપમ સ્થિતિ કહી ગયી છે । અવગિષ્ટ પહેલે કે સમાન સમજના
ચાહિયે ॥ સુ ૬૩ ॥

‘ સે જે રમે ’ રત્યાદિ ।

(સે જે રમે) જો યે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ નિવાસ
સ્થાનો સે લેકર સન્નિવેશ તક કે નિવાસસ્થાનો મેં (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય નિવાસ કરતે
હેં ઓર ડનમેં જો કઈ ંક મનુષ્ય (સાહુ) સાધુ હોતે હે વે (અણારંભા) આરંભ સે રહિત
હોતે હે, (અપરિગ્ગહા) પરિગ્રહવર્જિત હોતે હે, (ધમ્મિયા) ધાર્મિક હોતે હે, (જાવ ધમ્મે-
ણૈવ વર્તિત્તિ કપ્પેમાણા) ંવ નિર્દોષ મિક્ષા સે અપની સયમયાત્રા કા નિર્વાહ કરતે હે ।
યહોં ‘ જાવ ’ શબ્દ સે “ ધમ્માણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મવસ્વાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલ-
જ્જણા, ધમ્મસમુદાયારા, ધમ્મેણ ચેવ વર્તિત્તિ ” રસ પાઠ કા ગ્રહણ હુઆ છે । રસકો

ખાવીસ સાગરોપમ સ્થિતિ કહેવાય છે બાકી બધુ પહેલા પ્રમાણે સમજવુ
જોઈએ (સુ ૬૩)

‘ સે જે રમે ’ રત્યાદિ

(સે જે રમે) તેઓ જે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ) ગામ આકર આદિ
નિવાસસ્થાનોથી લઈને સન્નિવેશ સુધીના નિવાસસ્થાનોમા (મણુયા ભવતિ)
મનુષ્ય નિવાસ કરે છે અને તેમા જે ક્રેટલાએક મનુષ્ય (સાહુ) સાધુ હોય
છે તેઓ (અણારંભા) આરંભથી રહિત હોય છે, (અપરિગ્ગહા) પરિગ્રહવર્જિત
હોય છે, (ધમ્મિયા) ધાર્મિક હોય છે (જાવ ધમ્મેણૈવ વર્તિત્તિ કપ્પેમાણા) તેમજ
નિર્દોષ-લિક્ષાવડે પોતાની સયમયાત્રાનો નિર્વાહ કરે છે અહીં ‘ જાવ ’
શબ્દથી “ ધમ્માણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મવસ્વાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જણા, ધમ્મસમુ-
દાયારા, ધમ્મેણ ચેવ વર્તિત્તિ ” આ પાઠને ગ્રહણ કરવામા આવ્યો છે આની વ્યાખ્યા

રિત્તા ભક્ત પચ્ચક્ષ્વંતિ, તે વહૂઈં ભક્તાઈં અણસળાણ છેદેતિ,
છેદિત્તા આલોહયપડિકંતા સમાહિપત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા
ઉક્કોસેણં અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ, તર્હિં તેસિં
ગઈં, વાવીસં સાગરોવમાઈ ઠિઈં, આરાહગા, સેસં તહેવ ॥ સૂ. ૬૩ ॥

વિહરન્તિ, 'વિહરિત્તા' વિહત્ય 'ભક્ત પચ્ચક્ષ્વતિ' ભક્ત પ્રત્યાલ્યાન્તિ=પરિત્યજતિ,
'અણસળાણ છેદેતિ' અનશનયા છિન્દતિ, 'છેદિત્તા' છિત્વા 'આલોહયપડિકંતા'
આલોચિતપ્રતિક્રાન્તા, 'સમાહિપત્તા' સમાધિપ્રાપ્તા, 'કાલમાસે' કાલમાસે 'કાલ
કિચ્ચા' કાલ કૃત્વા 'ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે' ઉત્કર્ષતોઽપ્યુતે કપ્પે 'દેવત્તાણ ઉવ
વત્તારો ભવતિ' દેવત્વેન ઉપવત્તારો ભવન્તિ । 'તર્હિં તેસિં ગઈં' તત્ર તेषા ગતિ,
'વાવીસ સાગરોવમાઈ ઠિઈં' દ્વાવિંશતિ-સાગરોપમાનિ સ્થિતિ, 'આરાહગા' આરાધકા,
'સેસ તહેવ' શેષ તથૈવ ॥ સૂ. ૬૩ ॥

પચ્ચક્ષ્વતિ) પશ્ચાત્ અન્તિમ સમય મેં ભક્તપ્રત્યાલ્યાન કરતે હૈં, (તે વહૂઈં ભક્તાઈં અણ-
સળાણ છેદેતિ) વે અનેક ભક્તોં કા અનશન દ્વારા છેદન કરતે હૈં, (છેદિત્તા આલોહય-
પડિકંતા સમાહિપત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) છેદન કર અપને પાપસ્થાનોં કી આલો-
ચના એવ પ્રતિક્રમણ કરકે વે સમાધિસહિત કાલ અવસર મેં કાલ કર (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ
કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) જધય પહેલે દેવલોક ઉત્કૃષ્ટ વારહવેં દેવલોક અચ્ચુ-
તકલ્પ મે દેવપર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈં । (તર્હિં તેસિં ગઈં, વાવીસ સાગરોવ માઈ ઠિઈં,
આરાહગા, સેસ તહેવ) પ્રથમ દેવલોક મેં इनકો ઉત્કૃષ્ટ દો સાગરોપમ ઓર વ રૂવે દેવલોક

પત્રી અંત સમયે ભક્ત-પ્રત્યાલ્યાન કરે છે (તે વહૂઈં ભક્તાઈં અણસળાણ છેદેતિ)
તેઓ અનેક ભક્તોંનુ અનશન દ્વારા છેદન કરે છે (છેદિત્તા આલોહયપડિકંતા
સમાહિપત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) છેદન કરીને પોતાના પાપસ્થાનોની
આલોચના તેમજ પ્રતિક્રમણ કરીને તેઓ સમાધિ-સહિત કાલ અવસરમા કાલ
કરીને (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) જધન્ય પહેલા દેવ
લોક, ઉત્કૃષ્ટ ખારમા દેવલોક અચ્ચુત કલ્પમા દેવપર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે
(તર્હિં તેસિં ગઈં, વાવીસ સાગરોવમાઈ ઠિઈં, આરાહગા, સેસ તહેવ) પ્રથમ
દેવલોકમા તેમની ઉત્કૃષ્ટ બે સાગરોપમ અને ખારમા દેવલોકમા ઉત્કૃષ્ટ

पडिविरया, सव्वाओ आरंभसमारभाओ पडिविरया, सव्वाओ
करणकारावणाओ पडिविरया, सव्वाओ पयणपयावणाओ पडि-
विरया,--सव्वाओ कोट्टण-पिट्ठण-तज्जण-तालण-वह-वध-
किलेसाओ पडिविरया, सव्वाओ ण्हाण-मद्दण-वण्णग-विले-
वण-सद्द-फरिस-रस-रूव-गध-मल्ला-लकाराओ पडिविरया,

भसमारभाओ पडिविरया' सर्वस्मादारम्भममारम्भाप्रतिविरता 'सव्वाओ करणकारा
वणाओ पडिविरया' सर्वस्मात्करणकारणाप्रतिविरता, 'सव्वाओ पयणपयावणाओ पडि-
विरया' सर्वस्मात्पचनपाचनाप्रतिविरता, 'सव्वाओ कुट्टण-पिट्ठण-तज्जण-
तालण-वह-वध-परिकिलेसाओ पडिविरया' सर्वस्मात्कुट्टन-पिट्टन-तर्जन-ताडन-
वय-वध-परिक्लेशाप्रतिविरता, 'सव्वाओ ण्हाण-मद्दण-वण्णग-विलेवण-सद्द-
फरिस-रस-रूव-गध-मल्ला-लकाराओ पडिविरया' सर्वस्मात् स्नान-मर्दन-वर्णक-
विलेपन-शब्द-स्पर्श-रस-रूप-गन्ध-मान्याऽ-लङ्काराप्रतिविरता, तथा 'जे यावण्णे

आरभममारभ से प्रतिविरत होते हैं, (सव्वाओ करणकारावणाओ पडिविरया) समस्त
करण एवं करावगसे-करन-करान से विरक्त होते हैं, (सव्वाओ पयणापयावणाओ पडि-
विरया) सर्व प्रकार की पचन एवं पाचन क्रिया से प्रतिविरत होते हैं, (सव्वाओ कोट्टण-
पिट्ठण-तज्जण-तालण-वह-वध-परिकिलेसाओ पडिविरया) समस्त प्रकार के कुट्टण,
पिट्ठण, तर्जन, ताडन, वय, वध, परिक्लेश से विरक्त होते हैं, (सव्वाओ ण्हाण-मद्दण-
वण्णग-विलेवण-सद्द-फरिस-रस-रूव-गध-मल्ला-लकाराओ पडिविरया) संपूर्ण
स्नान, मर्दन, वर्णक, विलेपन, शब्द, रूप, गन्ध, रस, स्पर्श, मान्य एवं अलकारों से रहित

२ लथी प्रतिविरक्त होय ७ (सव्वाओ करणकारावणाओ पडिविरया) सभन्त
उरुत्तु तेमञ्ज उरावणुथी-उरवा-उराववाथी विरक्त होय ७ (सव्वाओ पयणपया-
वणाओ पडिविरया) सर्वप्रकारनी पचन तेमञ्ज पाचन क्रियाथी विरक्त होय
७ (सव्वाओ कोट्टण-पिट्ठण-तज्जण-तालण-वह-वध-परिकिलेसाओ पडिविरया)
सभन्त प्रकारना कुट्टण, पिट्ठण, तर्जन, ताडन, वय, वध, परिक्लेशथी विरक्त होय
७ (सव्वाओ ण्हाण-मद्दण-वण्णग-विलेवण-सद्द-फरिस-रस-रूव-गध-मल्ला-ल-
काराओ पडिविरया) संपूर्ण स्नान, मर्दन, वर्णक, विलेपन, शब्द, स्पर्श, रस,

સુસીલા સુવ્વયા સુપડિયાણંદા સાહુ સવ્વાઓ પાણાઙ્ગાયાઓ
પડિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પડિવિરયા, સવ્વાઓ
કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ

સુસન્ધેય । સર્વેષા વ્યારયાઽત્રૈવ દ્વિપટિતમે સૂત્રે ગતા । નવર-ધર્મેષૈવ વૃત્તિ કલ્પ
યન્ત -નિરવધમિક્ષયા ગ્યમયાત્રારૂપા વૃત્તિ નિર્વહત્ત્વ ઇત્યર્થો વ્યોવ્ય । શેષપદાનામપિ
વ્યારયા તસ્મિન્નેવ સૂત્રે વૃતાઽસ્માભિ । ‘સુસીલા સુવ્વયા’ સુગીત્ત સુગતા ‘સુપડિયાણદા’
સુપ્રત્યાનન્દા -સુપ્પુ પ્રત્યાનન્દશ્ચિત્તાહ્વાદો વેષા તે તથા, આજ્ઞાવિચયધર્મયાનાનન્દયુક્તા
‘સાહુ’ સાધવ, ‘સવ્વાઓ પાણાઙ્ગાયાઓ પડિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ
પડિવિરયા’ સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાપ્રતિવિરતા યાવસર્વસ્માત્ પરિગ્રહાત્પ્રતિવિરતા,
‘સવ્વાઓ કોહાઓ માણાઓ લોભાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ પડિવિરયા’
સર્વસ્માત્ ક્રોધાન્માનામાયાયા લોભાદ યાવમિધ્યાદર્શનશન્યાત્પ્રતિવિરતા, ‘સવ્વાઓ આર

વ્યારયા इसी उत्तरार्ध के वासठवे (६२) सूत्र में की जा चुका है । (सुसीला) ये सुशाल
तथा (सुव्वया) निर्दोष राति से व्रतों की आराधना करने वाले होते हैं । (सुपडियाणदा)
आज्ञाविचयनामक धर्म गान के ध्याने से इनका चित्त सदा अह्लादयुक्त बना रहता है । ये सब
(सव्वाओ पाणाङ्गायाओ पडिविरया) सर्व प्रकार के प्राणातिपात से विरक्त रहते हैं,
(जाव सव्वाओ परिगह्हाओ पडिविरया) यावत् समस्त परिग्रह से विरक्त रहा करते हैं,
(सव्वाओ कोहाओ) समस्त प्रकार के क्रोध से, (माणो) मान से, (मायाओ) माया
से, (लोहाओ) लोभ से, (जाव मिच्छादसणसल्लाओ) यावत् मिथ्यादर्शन शन्य से,
(पडिविरया) विरक्त रहा करते हैं, (सव्वाओ आरभमसमारभाओ पडिविरया) समस्त

આ આગમના ઉત્તરાર્ધના બાસઠ (૬૨)મા સૂત્રમાં કરવામાં આવી છે (સુસીલા)
સુશીલા તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રીતિથી વ્રતોની આરાધના કરવાવાળા હોય
છે (સુપડિયાણદા) આજ્ઞાવિચય નામના ધર્મ ધ્યાન ધ્યોવવાથી તેમના ચિત્ત સદા
આનંદી બનેલા રહે છે તે બધા (સવ્વાઓ પાણાઙ્ગાયાઓ પડિવિરયા) સર્વ
પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહે છે (જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પડિવિરયા)
તેમજ સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરક્ત રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત
પ્રકારના ક્રોધથી, (માણાઓ) માનથી, (માયાઓ) માયાથી, (લોહાઓ) લોભથી,
(જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) તેમજ મિથ્યાદર્શન શન્યથી (પડિવિરયા) વિરક્ત
રહ્યા કરે છે. (સવ્વાઓ આરભ-સમારભાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત આરભસમા-

પડિવિરયા, સઘ્વાઓ આરંભસમારભાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ
કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પડિ-
વિરયા, - સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-
કિલેસાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વળ્ણગ-વિલે-
વળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂઘ-ગધ-મહ્હા-લકારાઓ પડિવિરયા,

મસમારભાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માદારમ્ભસમામ્ભાત્પ્રતિવિરતા ' સઘ્વાઓ કરણકારા-
વળાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્કરણકારણાત્પ્રતિવિરતા , ' સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ
પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્પચનપાચનાત્પ્રતિવિરતા , ' સઘ્વાઓ કુટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-
તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્કુટ્ટન-પિટ્ટન-તર્જન-તાડન-
વધ-વંધ-પરિકિલેસાત્પ્રતિવિરતા , ' સઘ્વાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-
ફરિસ-રસ-રૂઘ-ગધ-મહ્હા-લકારાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્ સ્નાન-મર્દન-વર્ણક-
વિલેપન-શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગત્ર-માલ્યાઽ-લઙ્કારાત્પ્રતિવિરતા , તથા ' જે યાવળે

આરંભસમારંભ સે પ્રતિવિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત
કરણ એવ કરાવળસે-કરને-કરાન સે વિરક્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પડિ-
વિરયા) સર્વ પ્રકાર કી પચન એવ પાચન ક્રિયા સે પ્રતિવિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-
પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત પ્રકાર કૈ કુટ્ટણ,
પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વધ, વંધ, પરિકિલેસા સે વિરક્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-
વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂઘ-ગધ-મહ્હા-લકારાઓ પડિવિરયા) સર્વ
સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, વિલેપન, શબ્દ, રૂપ, ગત્ર, રસ, સ્પર્શ, માલ્ય એવ અલકારો સે રહિત

૨૭૩ થી પ્રતિવિરક્ત હોય છે (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત
૩૨૭૭ તેમજ ૩૨૧૫ થી-૩૨૫૧-૩૨૧૫ થી વિરક્ત હોય છે (સઘ્વાઓ પયણપયા
વળાઓ પડિવિરયા) સર્વ પ્રકારની પચન તેમજ પાચન ક્રિયાથી વિરક્ત હોય
છે (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા)
સમસ્ત પ્રકારના કુટ્ટણ, પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વધ, વંધ, પરિકલેશથી વિરક્ત હોય
છે (સઘ્વાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂઘ-ગધ-મહ્હા-લ
કારાઓ પડિવિરયા) સર્વ પૂર્ણ સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, વિલેપન, શબ્દ, સ્પર્શ, રસ,

સુસીલા સુવ્વયા સુપહિયાણંદા સાહુ સવ્વાઓ પાણાઙ્ગાયાઓ
પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા, સવ્વાઓ
કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસહ્લાઓ

અનુસંધેય । સર્વેષા વ્યાખ્યાઽત્રૈવ દ્વિપદિતમે સૂત્રે ગતા । તવર-ધર્મેણૈવ વૃત્તિ કલ્પ
યન્ત -નિરવધમિક્ષયા ત્યમયાત્રારૂપા વૃત્તિ નિર્વહત્ત્વમ્મયો વોચ । શેષપદાનામપિ
વ્યાખ્યા તસ્મિન્નેવ સૂત્રે કૃતાઽસ્માભિ । ‘સુસીલા સુવ્વયા’ સુશીલા સુમતા ‘સુપહિયાણદા’
સુપ્રત્યાનન્દા -સુપ્પુ પ્રત્યાનન્દશ્ચિત્તાહ્વાદો યેષા તે તથા, આનાવિચયધર્મયાનાનન્દયુક્તા
‘સાહુ’ સાધવ, ‘સવ્વાઓ પાણાઙ્ગાયાઓ પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ
પહિવિરયા’ સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાપ્રતિવિરતા યાવસર્વસ્માત્ પરિગ્ગહાપ્રતિવિરતા,
‘સવ્વાઓ કોહાઓ માણાઓ માયાઓ જાવ મિચ્છાદસણસહ્લાઓ પહિવિરયા’
સર્વસ્માત્ ક્રોધાન્માનામાયાયા લોભાદ યાવમિધ્યાદર્શનશય્યાપ્રતિવિરતા, ‘સવ્વાઓ આર

વ્યાખ્યા હસી ઉત્તરાર્ધ કે વાસઠ્યે (૬૨) સૂત્ર મે કી જા ચુકા હૈ । (સુસીલા) યે સુશીલ
તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રત્તિ સે વ્રતો કી આરાધના કરને વાલે હોતે હૈ । (સુપહિયાણદા)
આજ્ઞાવિચયનામક ધર્મધ્યાન કે ધ્યાને સે ઇનકા ચિત્ત સદા અહ્વાદયુક્ત બના રહતો હૈ । યે સર્વ
(સવ્વાઓ પાણાઙ્ગાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ પ્રકાર કે પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત રહતે હૈ,
(જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા) યાવત્ સમસ્ત પરિગ્રહ સે વિરક્ત રહા કરતે હૈ,
(સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત પ્રકાર કે ક્રોધ સે, (માણાઓ) માન સે, (માયાઓ) માયા
સે, (લોહાઓ) લોભ સે, (જાવ મિચ્છાદસણસહ્લાઓ) યાવત્ મિધ્યાદર્શન શય્ય સે,
(પહિવિરયા) વિરક્ત રહા કરતે હૈ, (સવ્વાઓ આરમ્મસમારમ્માઓ પહિવિરયા) સમસ્ત

આ આગમના ઉત્તરાર્ધના બાસઠ (૬૨)મા સૂત્રમા ડરવામા આવી છે (સુસીલા)
સુશીલ તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રીતિથી વ્રતોની આરાધના ડરવાવાળા હોય
છે (સુપહિયાણદા) આજ્ઞાવિચય નામના ધર્મધ્યાન ધ્યાવવાથી તેમના ચિત્ત સદા
આનન્દી બનેલા રહે છે તે બધા (સવ્વાઓ પાણાઙ્ગાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ
પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહે છે (જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા)
તેમજ સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરક્ત રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત
પ્રકારના ક્રોધથી, (માણાઓ) માનથી, (માયાઓ) માયાથી, (લોહાઓ) લોભથી,
(જાવ મિચ્છાદસણસહ્લાઓ) તેમજ મિધ્યાદર્શન શય્યથી (પહિવિરયા) વિરક્ત
રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ આરમ્મ-સમારમ્માઓ પહિવિરયા) સમસ્ત આરમ્મસમા-

પડિવિરયા, સઘ્વાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ
કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પડિ-
વિરયા, - સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-
કિલેસાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ ણ્હાણ-મહ્ણ-વળ્ણગ-વિલે-
વળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્ણ-લકારાઓ પડિવિરયા,

મસમારંભાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માદારમ્ભસમારંભાત્પ્રતિવિરતા ' સઘ્વાઓ કરણકારા-
વળાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્કરણકારણાત્પ્રતિવિરતા , ' સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ
પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્પચનપાચનાત્પ્રતિવિરતા , ' સઘ્વાઓ કુટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-
તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્કુટ્ટન-પિટ્ઠન-તર્જન-તાડન-
વધ-વંધ-પરિકલેજાત્પ્રતિવિરતા , ' સઘ્વાઓ ણ્હાણ-મહ્ણ-વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-
ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્ણ-લકારાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્ સ્નાન-મર્દન-વર્ણક-
વિલેપન-ગદ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગંધ-માલ્યાઽ-લદ્ધારાત્પ્રતિવિરતા , તથા ' જે યાવળે

આરંભસમારંભ સે પ્રતિવિરત હોતે હે, (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત
કરણ એવ કરાવગસે-કરન-કરાને સે વિરક્ત હોત હે, (સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પડિ-
વિરયા) સર્વ પ્રકાર કી પચન એવ પાચન ક્રિયા સે પ્રતિવિરત હોતે હે, (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-
પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત પ્રકાર કે કુટ્ટણ,
પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વધ, વંધ, પરિકલેજા સે વિરક્ત હોતે હે, (સઘ્વાઓ ણ્હાણ-મહ્ણ-
વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્ણ-લકારાઓ પડિવિરયા) સર્વ
સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, વિલેપન, ગદ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, માલ્ય એવ અલકારો સે રહિત

રહથી પ્રતિવિરક્ત હોય છે (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત
કરણ તેમજ કરાવળાથી-કરવા-કરાવવાથી વિરક્ત હોય છે (સઘ્વાઓ પયણપયા
વળાઓ પડિવિરયા) સર્વ પ્રકારની પચન તેમજ પાચન ક્રિયાથી વિરક્ત હોય
છે (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા)
સમસ્ત પ્રકારના કુટ્ટણ, પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વધ, વંધ, પરિકલેજાથી વિરક્ત હોય
છે (સઘ્વાઓ ણ્હાણ-મહ્ણ-વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્ણ-લ-
કારાઓ પડિવિરયા) સર્વ સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, વિલેપન, ગદ્દ, સ્પર્શ, રસ,

સુસીલા સુચ્વયા સુપડિયાણંદા સાહુ સઘ્વાઓ પાણાઢવાયાઓ
પડિવિરયા જાવ સઘ્વાઓ પરિગ્રહાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ
કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ

અનુસન્ધેય । સર્વેષા વ્યાખ્યાઽત્રૈવ દ્વિષટિતમે સૂત્રે ગતા । નવર-ધર્મેષૈવ વૃત્તિ કન્ધ
યન્ત -નિરવચમિક્ષયા ત્યમયાત્રારૂપા વૃત્તિ નિર્વહત્ત ઇત્યર્થો વોચ । શેષપદાનામપિ
વ્યાખ્યા તસ્મિન્નેવ સૂત્રે કૃતાઽસ્માભિ । 'સુસીલા સુચ્વયા' સુશીલા સુવ્રતા 'સુપડિયાણદા'
સુપ્રત્યાનન્દા -સુષ્ટુ પ્રત્યાનન્દશ્ચિત્તાદ્વાદો યેષા તે તથા, આજ્ઞાવિચયધર્મધ્યાનાનન્ત્યુક્તા
'સાહુ' સાધવ, 'સઘ્વાઓ પાણાઢવાયાઓ પડિવિરયા જાવ સઘ્વાઓ પરિગ્રહાઓ
પડિવિરયા' સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાપ્રતિવિરતા યાવસર્વસ્માત્ પરિગ્રહાપ્રતિવિરતા,
'સઘ્વાઓ કોહાઓ માણાઓ લોભાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ પડિવિરયા'
સર્વસ્માત્ ક્રોધામાનામાયાયા લોભાદ યાવમિધ્યાદર્શનશન્યાત્પ્રતિવિરતા, 'સઘ્વાઓ આર

વ્યાખ્યા હસા ઉત્તરાર્ધ કે વાસઠ્યે (૬૨) સૂત્ર મે કી જા ચુકા હૈ । (સુસીલા) યે સુશાલ
તથા (સુચ્વયા) નિર્દોષ રાતિ સે વ્રતો કી આરાધના કરને વાલે હોતે હૈ । (સુપડિયાણદા)
આજ્ઞાવિચયનામક ધર્મ યાન કે ધ્યાને સે ઇનકા ચિત્ત સદા અહ્લાદયુક્ત બના રહતા હૈ । યે સબ
(સઘ્વાઓ પાણાઢવાયાઓ પડિવિરયા) સર્વ પ્રકાર કે પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત રહતે હૈ,
(જાવ સઘ્વાઓ પરિગ્રહાઓ પડિવિરયા) યાવત્ સમસ્ત પરિગ્રહ સે વિરક્ત રહા કરતે હૈ,
(સઘ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત પ્રકાર કે ક્રોધ સે, (માણાઓ) માન સે, (માયાઓ) માયા
સે, (લોહાઓ) લોભ સે, (જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) યાવત્ મિધ્યાદર્શન શન્ય સે,
(પડિવિરયા) વિરક્ત રહા કરતે હૈ, (સઘ્વાઓ આરમમસમારમાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત

આ આગમના ઉત્તરાર્ધના બાસઠ (૬૨)મા સૂત્રમા કરવામા આવી છે 'સુસીલા)
સુશીલ તથા (સુચ્વયા) નિર્દોષ રીતિથી વ્રતોની આરાધના કરવાવાળા હોય
છે (સુપડિયાણદા) આજ્ઞાવિચય નામના ધર્મધ્યાન ધ્યાવવાથી તેમના ચિત્ત સદા
આનંદી બનેલા રહે છે તે બધા (સઘ્વાઓ / પાણાઢવાયાઓ પડિવિરયા) સર્વ
પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહે છે (જાવ સઘ્વાઓ પરિગ્રહાઓ પડિવિરયા)
તેમજ સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરક્ત રહ્યા કરે છે (સઘ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત
પ્રકારના ક્રોધથી, (માણાઓ) માનથી, (માયાઓ) માયાથી, (લોહાઓ) લોભથી,
(જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) તેમજ મિધ્યાદર્શન શન્યથી (પડિવિરયા) વિરક્ત
રહ્યા કરે છે, (સઘ્વાઓ આરમ-સમારમાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત આરભસમા-

મૂલમ્—તેસિ ણં ભગવંતાણ એણ વિહારેણ વિહરમા-
ણાણં અત્યેગइयाणं અણંતે જાવ કેવલવરનાણદસણે સમુપ્પજ્જઇ ।
તે વહૂઇં વાસાઇં કેવલિપરિયાગ પાઉણતિ, પાઉણિત્તા ભત્તં પચ્ચ-

મિતા =ગમનાગમનાદિપુ સમિતિયુક્તા 'ભાસાસમિયા' ભાપાસમિતા સન્ત, યાવચ્છબ્દાદ્
ગુપ્તિગુપ્તા इति दृश्यम्, 'इणमेव' इदमेव 'णिग्गम पावयण' नैर्ग्रन्थ प्रवचन 'पुरओ-
काउ' पुरस्कृत्य=प्रधानीकृत्य 'विहरति' विहरति ॥ सू० ६५ ॥

ટીકા—‘તેસિ ણ’ ઇત્યાદિ । ‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ તેષા સહુ ભગવ-
તામ્=અનગારભગવતામ્ ‘એણ’ એતેન પૂર્વોક્તેન ‘વિહારેણ વિહરમાણાણ’ વિહારેણ
વિહરતામ્ ‘અત્યેગइयाण’ અસ્ત્યેકેપામ્, ‘અણંતે’ અનન્તમ્=અન્તરહિત ‘જાવ’ યાવત્
‘કેવલવરનાણદસણે’ કેવલવરજ્ઞાનદર્શન ‘સમુપ્પજ્જઇ’ સમુત્પદ્યતે=અચિન્નેણ પ્રાદુર્ભવતિ ।
‘તે વહૂઇ વાસાઇ’ તે અનગારા ભગવન્તો વહુનિ વપાણિ ‘કેવલિપરિયાય’ કેવલિપર્યાય

સમિતિ આદિ સમિતિયોં કો તથા તોન ગુપિયાં કો પાલન કરતે હે । એવ ઇન સમસ્ત ક્રિયા-
સ્વરૂપ જો નિર્ગ્રન્થપ્રવચન હે ઉસકે અનુસાર હીઅપની સમસ્ત પ્રવૃત્તિ ચલાતે હે ॥ સૂ ૬૫ ॥

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ ।

(તેસિ ણ ભગવતાણ એણ વિહારેણ વિહરમાણાણ) ઇસ પ્રકાર કે ઇન
અનગાર ભગવન્તોં મેં જો નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન કો આગે કરકે વિચરતે હે, (અત્યેગइयाण) ઉન
મેં સે કિત્તનેક અનગાર ભગવન્તોં કો (અણંતે જાવ કેવલવરનાણદસણે સમુપ્પજ્જઇ)
અનન્ત કેવલજ્ઞાન એવ અનન્ત કેવલદર્શન ઉપન્ન હોતા હે । (તે વહૂઇ વાસાઇ કેવલિપરિ-
યાગ પાઉણતિ) વે ઇસી પર્યાય મેં વહુત વર્ષોં તક ઇસ પૃથ્વીમંડલ કો પાવન કરતે હે,

ભાપાસમિતિ આદિ સમિતિઓનુ તથા ત્રણ ગુપ્તિઓનુ પાલન કરે છે
તેમજ સમસ્ત ક્રિયાસ્વરૂપ જે નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન છે તેને અનુસરીને જ પોતાની
સમસ્ત પ્રવૃત્તિઓ ચલાવે છે (સૂ ૬૫)

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ

(તેસિ ણ ભગવતાણ એણ વિહારેણ વિહરમાણાણ) આ પ્રકારના આ
અનગાર ભગવાનોમા જે નિર્ગ્રન્થ પ્રવચનને મુખ્ય કરીને વિચરે છે, (અત્યે
ગइयाण) તેમાથી ડેઠલાક અનગાર ભગવાનોને (અણંતે જાવ કેવલ-વર-નાણ-
દસણે સમુપ્પજ્જઇ) અનન્ત કેવલજ્ઞાન તેમજ અનન્ત કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થાય
છે, (તે વહૂઇ વાસાઇ કેવલિપરિયાગ પાઉણતિ) તેઓ આ જ પર્યાયમા ધણુ

જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મંતા પરપાણપરિ-
યાવળકરા કજ્જંતિ તઓ વિ પઢિવિરયા જાવજ્જીવાણે ॥ સૂ. ૬૪ ॥

મૂલમ્—સે જહાનામણ અળગારા ભવંતિ—ઈરિયા-
સમિયા ભાસાસમિયા જાવ ઇળમેવ નિગ્ગંથં પાવયણં પુરઓ
કાઠ વિહરતિ ॥ સૂ. ૬૫ ॥

તહપ્પગારા ' યે યાવત્તસ્થાપ્રકારા , ' સાવજ્જજોગોવહિયા ' સાવધયોગૌપધિકા —સાવધ
યોગા =સાવધયોગયુક્તાશ્ચ તે ઔપધિકા =માયાપ્રયોજનાશ્ચેતિ તથા, ' પરપાણપરિયાવળકરા '
પરપ્રાણપરિતાપનકરા , ' કમ્મતા ' કર્મણા =વ્યાપારણા ' કજ્જંતિ ' ક્રિયતે ' તઓ
વિ પઢિવિરયા જાવજ્જીવાણે ' તતોઽપિ પ્રતિવિરતા યાવજ્જીવમ્ ॥ સૂ. ૬૪ ॥

ટીકા—' સે જહાનામણ ' इत्यादि। ' સે જહાનામણ અળગારા ભવંતિ ' અથ
યથાનામ કેચિત્ અનગારા ભવન્તિ, કીદૃશસ્તેઽનગારા ' इत्याह ' ઈરિયાસમિયા ' इर्यास-

હોતે હૈ, (જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મતા પરપાણપરિયાવળકરા
કજ્જંતિ તઓ વિ પઢિવિરયા જાવજ્જીવાણે) તથા ઇસી પ્રકાર કે ઔર મી જો સાવધ-
યોગવાલે માયાકષાયજનિત કાર્ય હૈ કિ જિનમે પ્રાણિયો કે પ્રાણો કો પરિતાપ જ-ય કષ્ટ ભોગના
પડતા હૈ ઊન સબ સે યે પ્રતિવિરત હોતે હૈ ॥ સૂ. ૬૪ ॥

‘ સે જહાનામણ ’ इत्यादि ।

(સે જહાનામણ અળગારા ભવતિ) યે જો અનગાર હોતે હૈ, વે (ઈરિયાસમિયા
ભાસાસમિયા જાવ ઇળમેવ નિગ્ગથ પાવયણ પુરઓ કાઠ વિહરંતિ) इर्यासमिति, भाष-

इय, गध, भाषा तेभन् अल्ल कश्चेथी रुद्धित होय छे (जें यावणें तहप्पगारा
सावज्जजोगोवहिया कम्मता पर-पाण-परियावण-करा कज्जंति तओ वि पडिविरया
जावज्जीवाणें) तथा ये प्रकारना भीण पणु ने सावधयोगवाणा मायाकषायजनित
कार्य छे के नेमा प्राणियोना प्राणुने परितापजनित कष्ट भोगववा पडे छे,
तेवा अधा कार्येथी तेओ विरुद्ध होय छे (सू. ६४)

‘ સે જહાનામણ ’ इत्यादि

(સે જહાનામણ અળગારા ભવતિ) આ ને અનગાર હોય છે, તેઓ (ઈરિયાસમિયા
ભાસાસમિયા જાવ ઇળમેવ નિગ્ગથ પાવયણ પુરઓ કાઠ વિહરતિ) इर्यासमिति,

પાડણિત્તા આગ્રહે ઉપ્પણ્ણે વા અણુપ્પણ્ણે વા ભત્ત પચ્ચક્ખંતિ ।
તે વહ્હુઙ્ગ મત્તાઙ્ગ અણસણાણ છેદેતિ, છેદિત્તા જસ્સઢ્ઢાણ કીરઙ્ગ
નગ્ગભાવે જાવ તમઢ્ઢમારાહિત્તા ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં

પ્રાદુર્ભવતિ, 'તે વહ્હુઙ્ગ મત્તાઙ્ગ' તેઙ્ગનગારા ભગવત્તો વહ્હુનિ વર્ષાગિ 'છઙ્ગમ-
ત્થપરિયાય પાડણતિ' ઇન્દ્રસ્થપયાય પાલયતિ=ઇન્દ્રસ્થાવસ્થા પાલયતિ, 'પાડણિત્તા'
પાલયિવા 'આગ્રહે' આગ્રાધાયા=રોગાદિગ્રાધાયામ 'ઉપ્પણ્ણે વા અણુપ્પણ્ણે વા' ઉપ-
ન્નાયા વા અનુપન્નાયા વા સયા 'ભત્ત પચ્ચક્ખંતિ' ભક્ત પ્રત્યાપ્યાન્તિ 'તે વહ્હુઙ્ગ
મત્તાઙ્ગ અણસણાણ છેદેતિ' તે વહ્હુનિ ભક્તાનિ અનગ્ગનયા છિન્દતિ, 'છેદિત્તા' છિત્વા
'જસ્સઢ્ઢાણ' યસ્મૈ અથાય 'કીરઙ્ગ નગ્ગભાવે' ક્રિયતે નગ્ગભાવ-અકિન્ચિય ક્રિયતે,
'જાવ તમઢ્ઢમારાહિત્તા' યાવત્ તમર્થમારાય, 'ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં' ચરમેરુ-
ચ્છાસનિ શાસે 'અણત' અનન્તમ્=અતરહિતમ્, 'અણુત્તર' અનુત્તરમ્=અન્કુટમ્,

લાભ ગ્રીધ્ર નહીં હોતા હૈ, (તે વહ્હુઙ્ગ મત્તાઙ્ગ છઙ્ગમત્થપરિયાય પાડણિત્તા) વે અનગાર
ભગવાન્ ઇન્દ્રસ્થ પર્યાય કો હી વહુત્તવર્ષા તક પાલતે રહતે હ, (પાડણિત્તા) ઓર ઉસ પયાય
કે પાલન કરતે ૨ મી યદિ (આગ્રહે ઉપ્પણ્ણે વા અણુપ્પણ્ણે વા) કિસી પ્રકાર કી ઓહે
ઉન્હે રોગાદિક ગ્રાધા ઉત્પન્ન હો, ઓહે ન મી હો તો મી વે, (ભત્ત પચ્ચક્ખંતિ) ભક્તપ્રત્યાપ્યાન
કરતે હૈ । (તે વહ્હુઙ્ગ મત્તાઙ્ગ અણસણાણ છેદેતિ) વ અનેક ભક્તોં કા અનગ્ગન દ્વારા છેદન
કરતે હૈ, (છેદિત્તા જસ્સઢ્ઢાણ કીરઙ્ગ નગ્ગભાવે જાવ તમઢ્ઢમારાહિત્તા) છેદન કરકે ઉન્હોં-
ને જિસ કી પ્રાપ્તિ કે લ્યિયે નગ્ગભાવ ધારણ ક્રિયા થા, ઉસ પ્રયોજન કી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કર
(ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં અણત અણુત્તર ણિન્વાયાય નિરાવરણ વસિણ પઢિપુણ

દર્શનનો લાભ જલદી મળતો નથી, (તે વહ્હુઙ્ગ મત્તાઙ્ગ છઙ્ગમત્થપરિયાય પાડ-
ણતિ) તે અનગાર ભગવાન ઇન્દ્રસ્થપયાયનુ જ ધૈણ્ય વરસો સુધી પાલન
કરે છે, (પાડણિત્તા) અને તે પયાયનુ પાલન કરતા કરતા પણ જો (આગ્રહે
ઉપ્પણ્ણે વા અણુપ્પણ્ણે વા) કોઈ પ્રકારની રોગ આદિ ની પીડા ઉત્પન્ન થાય
કે થાકે ન પણ થાય તો પણ તેઓ (ભત્ત પચ્ચક્ખંતિ) ભક્તપ્રત્યાપ્યાન
કરે છે (તે વહ્હુઙ્ગ મત્તાઙ્ગ અણસણાણ છેદેતિ) તેઓ અનેક ભક્તોંનુ અનગ્ગન
દ્વારા છેદન કરે છે (છેદિત્તા જસ્સઢ્ઢાણ કીરઙ્ગ નગ્ગભાવે જાવ તમઢ્ઢમારાહિત્તા)
છેદન કરીને તેઓએ જેની પ્રાપ્તિ માટે નગ્ગભાવ ધારણ કર્યો હતો તે પ્રયો
જનની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરીને (ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં અણત અણુત્તર ણિન્વા-

વચ્ચતિ, પચ્ચક્ષિત્તા વહૂડ મત્તાડ અણસણાણ છેદતિ, છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરડ નગ્ગભાવે જાવ અત કરતિ ॥ મૂ. ૬૬ ॥

મૂલમ્—જેસિ પિ ય ણ ઇગડયાણ ણો કેવલવરનાણ-
દસણે સમુપ્પજ્જહ તે વહૂડ વાસાડ છુમત્થપરિયાગ પાઉણતિ,

‘પાઉણતિ’ પાલયન્તિ, ‘પાઉણિત્તા’ પાલયિત્તા, ‘મત્ત પચ્ચક્ષતિ’ મત્ત પ્રયા-
ત્યાત્તિ, ‘મત્ત પચ્ચક્ષિત્તા’ મત્ત પ્રયાગ્ગાય ‘વહૂડ’ વહ્નિ ‘મત્તાડ અણસણાણ’
મત્તાનિ અનગ્ગનયા ‘છેદતિ’ છિદતિ, ‘છેદિત્તા’ છિત્તા ‘જસ્સટ્ટાણ’ યસ્મૈ અર્થાય
‘કીરડ’ ક્રિયતે ‘નગ્ગભાવો’ નગ્ગભાવ = આક્રિષ્ટમ્ય ક્રિયતે ઇત્થમ્, ‘જાવ અત’
યાવત્—સર્વદુ સ્વનામત ‘કરતિ’ કુર્મતિ ॥ સૂ. ૬૬ ॥

‘જેસિં પિ ય ણ’ इत्यादि । ‘જેસિં પિ ય ણ ઇગડયાણ ણો કેવલવર-
નાણદસણે સમુપ્પજ્જહ’ એવામપિ ચ સલ્લ એકેવા નો કેવલવરજ્ઞાનદર્શન સમુત્પદ્યતે=

(પાઉણિત્તા મત્ત પચ્ચક્ષતિ) इस पर्याय को प्राप्त कर वे मत्त का प्रत्याख्यान कर देते
हैं । (पचक्खित्ता वहूड मत्ताड अणसणाण छेदति) प्रत्याख्यान करके अनेक मत्तों का
अनशन द्वारा छेदन कर देते हैं । (छेदित्ता जस्सट्टाण कीरड नगग्गभाव जेव अत
करेति) छेदन करके जिस प्रयोजन के लिये नगग्गभाव उन्होंने धारण किया था वे उस प्रयो-
जन को प्राप्त करते हैं, अर्थात् समस्त दु खों का अत करते हैं ॥ सू. ६६ ॥

‘જેસિં પિ ય ણ’ इत्यादि ।

(જેસિં પિ ય ણ) इन साधुओं में से भी (इगडयाण) जिन किन्हीं साधु मुनि-
राजों को (णो केवलवरनाणदसणे समुप्पज्जह) निर्मल केवलज्ञान एवं केवल दर्शन का

વરસો સુરી આ પૃથ્વીમ ઉળને પાવન કરે છે (પાઉણિત્તા મત્ત પચ્ચક્ષતિ)
આ પર્યાયને પ્રાપ્ત કરીને ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કરી દે છે (પચ્ચક્ષિત્તા વહૂડ
મત્તાડ અણસણાણ છેદતિ) પ્રત્યાખ્યાન કરીને અનેક ભક્તોનું અનશન દ્વારા
છેદન કરે છે (છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરડ નગ્ગભાવે જાવ અત કરેતિ) છેદન
કરીને જે પ્રયોજન માટે નગ્ગભાવ તેમણે ધારણ કરેલો હતો તે પ્રયોજનને
પ્રાપ્ત કરે છે, અર્થાત્ સમસ્ત દુ ખોનો અત કરે છે (સૂ. ૬૬)

‘જેસિં પિ ય ણ’ इत्यादि

(જેસિં પિ ય ણ) આ સાધુઓમાંથી પણ (इगडयाण) જે કેઈ સાધુ મુનિ
રાજોને (णो केवलवरनाणदसणे समुप्पज्जह) નિર્મળ કેવલજ્ઞાન તેમજ કેવળ

कालमासे कालं किञ्चा, उक्कोसेणं सञ्चट्टसिद्धे महाविमाणे
देवत्ताए उववत्तारो भवन्ति, तर्हि तेसिं गर्ड, तेत्तीम सागरोवमाड
ठिई, आराहगा, सेसं तं चेव ॥ सू० ६८ ॥

मनुक्रमवभाविना वा अचा=तनुयैषा त ण्काचा 'पुण' पुन, अत्र पुन शब्द उच्चाश्रित्या
वैलक्षण्ययोजनार्थ, 'एणे' एक-अन्ये तु 'मयत्तारो' भक्ताः=मयनसेविन, 'मयत्ताग' इत्य-
त्रानुच्चार आर्पितान 'पुव्वकम्मावमेसेण' पूर्वक्रमावयवेण पूर्ववृत्तकर्मणानवयवेण 'कात्थमासे
कात्थ किञ्चा' कात्थमासे कात्थ कृत्वा- 'उक्कोमेण सञ्चट्टसिद्धे महाविमाणे' उक्कोमेण
सवार्थसिद्धे महाविमान 'देवत्ताए' देवत्वेन 'उववत्तारो भवन्ति' उपपत्तारो भवन्ति=उपपन्ते,
'तर्हि तेसिं गर्ड तेत्तीम सागरोवमाड ठिई' तत्र तेषां गति, त्रयस्त्रिंशन्नागगेयनानि
स्थिति । 'आराहगा आगच्छा=परश्रेकस्याऽऽगच्छा, 'सेसं तं चेव' अथ तदेव ॥ उ ६८ ॥

हैं कि किह उहाँ मय से कवत्तारो एव केवत्तारो का त्रम न्हा होता है तो ऐसे व
अन्तग मयवात् (एगच्चा) एकमवावतां होने हैं । ये (मयत्तारो) मय का आगमना
करने ० हों (पुव्वकम्मावमेसेण) पूर्वकर्म के अगिष्ट होने क ज्ञान (कात्थमासे
कात्थ किञ्चा) कात्थ अवसर म कात्थ कर (उक्कोमेण) उक्को से (सञ्चट्टसिद्धे महाविमाणे
देवत्ताए उववत्तारो भवन्ति) सवार्थसिद्ध नामक महाविमान म देवपथाय से उपपत्त हो
जाने हैं । (तर्हि तेसिं गर्ड, ठिई तेत्तीम सागरोवमाड) वहाँ पर उनकी गति और
स्थिति होता है । इनका स्थिति वहाँ पर तेत्तीम सागर प्रमाण है । (आराहगा सेसं तं
चेव) ये नियम से परश्रेक के आगच्छ होने हैं । अगिष्ट पूर्ववत् समझना चाहिये ॥
सू ६८ ॥

सगवान होय ठे ते तेभने तेर सवमा देवज्ञान तेमर देवज्ञानने
वास भगवो नयी तो जेवा ते अन्तगा सगवान (एगच्चा) जेअववावतागी
होय ठे तेजो (मयत्तारो) अथमनी आगवना होता होता ० (पुव्वकम्माव-
सेसेण) पूर्वकर्मना पात्री गेवाना टाण्णे (कात्थमासे कात्थ किञ्चा) टाव-अव-
सरे टाव टगीने (उक्कोमेण) उक्को वटे (सञ्चट्टसिद्धे महाविमाणे देवत्ताए उवव-
त्तारो भवन्ति) सवार्थसिद्ध नामना महाविमानमा देवपथागी उपपत्त होय ठे
त्या तेमनी गति अने स्थिति होय ठे तेमनी त्या स्थिति तेत्तीम सागर
प्रमाण ठे (आराहगा सेसं तं चेव) तेजो नियमनी पण्डोठना आगवट होय
छे, आटी अबु अन्नाउ प्रमाणे समजवु तेजो (सू ६८)

અણંતં અણુત્તરં નિવ્વાધાયં નિરાવરણ કસિણ પડિપુણં કેવલ-
વરનાણદસણં ઉપ્પાદેતિ, તઓ પચ્છા સિજ્ઞિહિતિ જાવ અંતં
કરેહિતિ ॥ સૂ. ૬૭ ॥

મૂલમ્—એગચ્ચા પુણ એમે ભયંતારો પુઠ્ઠવકમ્માવસેસેણં

‘નિવ્વાધાયં’ નિવ્યાધાત=સૂક્ષ્મવ્યવહિતનિપ્રકૃષ્ટવિષયેષુ અપ્રતિહત, ‘નિરાવરણ’ નિરા-
વરણ=કર્માવરણરહિત ‘કસિણ’ કૃત્સ્ન=સકલ, ‘પડિપુણ’ પ્રતિપૂર્ણ=સપૂર્ણ, ‘કેવલ-
વરનાણદસણ’ કેવલવરજ્ઞાનદર્શનમ્ ‘ઉપ્પાદેતિ’ ઉત્પાદયન્તિ, ‘તઓ પચ્છા સિજ્ઞિ-
હિતિ’ તત પશ્ચાત્ સેત્સ્યન્તિ, ‘જાવ અત’ યાવત્ અન્ત=સર્વદુઃસ્વાનામન્ત ‘કરે-
હિતિ’ કરિષ્યન્તિ ॥ સૂ. ૬૭ ॥

‘એગચ્ચા’ इत्यादि । ‘एगच्चा’ एकाऽर्चा—एका=असाधारणगुणत्वात् अद्वितीया—

કેવલવરનાણદસણ ઉપ્પાદેતિ) ચરમ ઉચ્છ્વાસ—નિશ્વાસો મેં અતરહિત, અનુપમ, નિવ્યા-
ધાત—સૂક્ષ્મ, વ્યવહિત એવ વિપ્રકૃષ્ટ વિષય કો હસ્તામલકવત્ જાનને કે લિયે સમર્થ, નિરા-
વરણ—કર્માવરણરહિત, કૃત્સ્ન—સકલ, એવં પ્રતિપૂર્ણ—સપૂર્ણ કેવલજ્ઞાન એવ કેવલદર્શન કો ઉત્પત્તિ
સે વિશિષ્ટ હો જાતે હે । (તઓ પચ્છા સિજ્ઞિહિતિ જાવ અત કરેહિતિ) ઇસકે પશ્ચાત્
વે સિદ્ધ હો જાતે હૈ ઓર ઉસ અવસ્થા મેં ડનકે સમસ્ત દુઃખો કા એવ ડનકે કારણભૂત
કર્મો કા સર્વથા અભાવ હો જાતા હૈ ॥ સૂ. ૬૭ ॥

‘એગચ્ચા પુણ’ इत्यादि ।

इन अनगार भगवत्तो के बीच (एमे) कितनेक ऐसे भी अनगार भगवान होते

ધાય નિરાવરણ કસિણ પડિપુણ કેવલવરનાણદસણ ઉપ્પાદેતિ) ચરમ ઉચ્છ્વાસ—
નિશ્વાસોમા અતરહિત, અનુપમ, નિવ્યાધાત—સૂક્ષ્મ વ્યવહિત તેમજ વિપ્ર-
કૃષ્ટ વિષયને હસ્તામલકવત્ જાણવા માટે સમર્થ, નિરાવરણ—કર્માવરણરહિત,
કૃત્સ્ન—સકલ, તેમજ પરિપૂર્ણ—સપૂર્ણ કેવલજ્ઞાન તેમજ કેવલદર્શનની ઉત્પત્તિથી
વિશિષ્ટ થઈ જાય છે (તઓ પચ્છા સિજ્ઞિહિતિ જાવ અત કરેહિતિ) ત્યાર
પછી તેઓ સિદ્ધ થઈ જાય છે, અને તે અવસ્થામા તેમના સમસ્ત દુઃખોનો
તેમજ તેમના કારણભૂત કર્મોનો સર્વથા અભાવ થઈ જાય છે (સૂ. ૬૭)

‘એગચ્ચા પુણ’ इत्यादि

આ અનગાર ભગવન્તોની વચ્ચે (એમે) કેટલાક એવા પણ અનગાર

માયાલોહા અણુપુઢ્વેણ અટ્ટકમ્મપયડીઓ સ્વેત્તા ઉપ્પિ લોય-
ગ્ગપડ્ઢાણા ભવતિ ॥ સૂ૦ ૬૯ ॥

મૂલમ્—અણગારે ણ મત્તે । માવિયપ્પા કેવલિસમુ-

‘નિશ્ક્રોહા’ નિશ્ક્રોધ = ક્રોધાનિષ્ક્રાન્તા, ‘ક્ષીણક્રોહા’ ક્ષાણક્રોધા—ક્રોધ ક્ષીણો યેષા તે ક્ષીણક્રોધા—મોહનાયકર્મણા લયાકરણાત્ ક્ષીણક્રોધમોહનીયકર્મણ, ‘એવ માણમાયાલોહા’ એવ માનમાયાલોભા = એવ ક્ષીણમાનમાયાલોભા, ‘અણુપુઢ્વેણ’ આનુપૂર્વ્યા=ક્રમગો યથાવદ્ધમ્, ‘અટ્ટકમ્મપયડીઓ’ અટ્ટકર્મપ્રકૃતિના ‘સ્વેત્તા’ ક્ષપયિત્વા ‘ઉપ્પિ લોયગ્ગપડ્ઢાણા’ ઉપરિ લોકાપ્રપતિશ્ચાના = લોકાપ્રાપ્તિચિન્તા ‘ભવતિ’ ભવતિ ॥ સૂ ૬૯ ॥

ટીકા—‘અણગારે ણ મત્તે’ ઇત્યાદિ । ‘અણગારે ણ મત્તે !’ અનગાર સહુ હે મદત્ત ! ‘માવિયપ્પા’ માવિતાત્મા=કૃતાઽઽમસાધાત્કાર, ‘કેવલિસમુગ્ધાણ’ કેવલિ-

ક્રોધા એવ માણમાયાલોહા) જિનકા ક્રોધ નષ્ટ હો ગયા હૈ, અત એવ જો નિશ્ક્રોધ હૈ, મોહનીય કર્મ નષ્ટ હો જાને કે કારણ ક્રોધ જિનકી આત્મા સે ક્ષીણ હો ચુકા હૈ, ઇસી તરહ સે માન, માયા એવ લોભ મી જિનકી આત્મા સે સર્વથા નષ્ટ હો ચુકે હૈ, વે (અણુપુ-
ઢ્વેણ અટ્ટ કમ્મપયડીઓ સ્વેત્તા ઉપ્પિ લોયગ્ગપડ્ઢાણા ભવતિ) ક્રમ ૨ સે પૂર્વવદ્ધ અષ્ટકર્મોં કી પ્રકૃતિ કો સર્વથા નષ્ટ કર નિયમસે લોક કે અપ્રમાગમે નિવાસ કરનેવાલે હોતે હૈ, અર્થાત્ મોક્ષકો પ્રાપ્ત કરતે હૈ ॥ સૂ ૬૯ ॥

‘અણગારે ણ મત્તે !’ ઇત્યાદિ ।

(મત્તે !) હે મગવન્ ! (માવિયપ્પા અણગારે ણ) માવિતાત્મા અનગાર (સાધુ)
(કેવલિસમુગ્ધાણ) કેવલિસમુદ્ધાત દ્વારા (સમોહણિત્તા) આત્મપ્રદેશોં કો શરીર સે

ગયેલો છે, તેથી જેઓ ક્રોધરહિત છે, મોહનીય કર્મ નષ્ટ થઈ જવાના કાર-
ણથી ક્રોધ જેમના આત્મામાથી ક્ષીણ થઈ ગયેલો છે, તેવી જ રીતે માન, માયા
તેમજ લોભ પણ જેમના આત્મામાથી સર્વથા નષ્ટ થઈ ગયેલા છે, તેઓ
(અણુપુઢ્વેણ અટ્ટ કમ્મપયડીઓ સ્વેત્તા ઉપ્પિ લોયગ્ગપડ્ઢાણા ભવતિ) અનુક્રમથી
પૂર્વવદ્ધ આઠ કર્મોંની પ્રકૃતિને સર્વથા નષ્ટ કરીને નિયમથી લોકના ઉપરના
ભાગમા નિવાસ કરવાવાળા થાય છે, અર્થાત્ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે (સૂ ૬૯)

‘અણગારે ણ મત્તે !’ ઇત્યાદિ

(મત્તે !) હે ભગવન્ ! (માવિયપ્પા અણગારે ણ) માવિતાત્મા અનગાર
(સાધુ) (કેવલિસમુગ્ધાણ) કેવલિસમુદ્ધાત દ્વારા (સમોહણિત્તા) આત્મ

મૂલમ—સે જે રમે ગમાગર જાવ સણિવેસેસુ મળુયા
ભવંતિ, ત જહા—સવ્વકામવિરયા સવ્વરાગવિરયા સવ્વસગા-
તીતા સવ્વસિનેહાદિકંતા અક્કોહા નિક્કોહા સ્વીણક્કોહા એવ માળ-

ટીકા—‘સે જે રમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે રમે ગમાગર જાવ સણિવેસેસુ
મળુયા ભવતિ’ અથ ય રમે ગ્રામાડકર યાવત્ સન્નિવેશયુ મનુજા ભવતિ, ‘ત જહા’ તથા
‘સવ્વકામવિરયા’ સર્વકામવિરતા ~ સર્વકામેભ્ય ~ સમસ્તગેન્દ્રાન્નિવિષયેભ્યો વિરતા =
નિવૃત્તા, શબ્દાદિવિષયેષુ વા વિરતા=વિગતૌ સુમ્યા, ‘સવ્વરાગવિરયા’ સર્વરાગવિરતા ~
સર્વરાગાત્-સમસ્તાદ્ વિષયાભિમુગ્ધહતુભૂતાડમપરિણામવિશેષાત્ નિવૃત્તા, ‘સવ્વસગા-
તીતા’ સર્વસદ્ગાડતીતા ~ સર્વસદ્ગાત્=માતાપિતાદિસમ્પ્રધાદતીતા =વિનિર્ગતા ~ સર્વસદ્ગરહિતા
ઇત્યર્થ, ‘સવ્વસિનેહાદિકંતા’ સર્વસ્નેહાતિકાંતા =સ્નેહરહિતા, ‘અક્કોહા’ અક્કોયા,

‘સે જે રમે’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે રમે ગમાગર જાવ સણિવેસેસુ) એ જો ગ્રામ । આકર આદિ સે
લેકર સન્નિવેશ તરુ કે નિવાસસ્થાનોં મ (મળુયા ભવતિ) મનુષ્ય રહેતે હે, (ત જહા) જૈસે
(સવ્વકામવિરયા સવ્વરાગવિરયા સવ્વસગાતીતા સવ્વસિનેહાદિકંતા), જો સમસ્ત
શબ્દાદિક વિષયોં સે નિવૃત્ત હે, અથવા શબ્દાદિક વિષયોં મેં જિ હે ઉત્સુકતા નહીં હે,
સમસ્ત વિષયોં કા ઓર હુકાને વાલે આ માકે રાગરૂપ પરિણામ સે જો નિવૃત્ત હે, માતા-
પિતા આદિ સમસ્ત સબધિજનોં સે અથવા સમસ્તપ્રકાર ક પરિગ્રહ સે જો દૂર હોં ચુકે હે,
જિન્હોં ને સમ્પૂર્ણપ્રકાર કા સ્નેહભાવ પરિવર્જિત કર દિયા હે । (અક્કોહા નિક્કોહા સ્વીણ-

‘સે જે રમે’ ઇત્યાદિ

(સે જે રમે) આ કે જે (ગમાગર જાવ સણિવેસેસુ) । ગામ આકર
આદિથી લઈને સન્નિવેશ સુધીના નિવાસસ્થાનોમા (મળુયા ભવતિ) મનુષ્ય
રહે છે, (ત જહા) જેવા કે—(સવ્વકામવિરયા સવ્વરાગવિરયા સવ્વસગાતીતા
સવ્વસિનેહાદિકંતા) જેઓ સમસ્ત શબ્દાદિક વિષયોથી નિવૃત્ત છે, અથવા
શબ્દાદિક વિષયોમા જેમને ઉત્સુકતા નથી હોતી, સમસ્ત વિષયોની તરફ
જે ચવાવાળા આત્માના રાગરૂપ પરિણામથી જેઓ નિવૃત્ત છે, માતાપિતા આદિ
સમસ્ત સબધી જનોથી અથવા સમસ્ત પ્રકારના પરિગ્રહોથી જેઓ દૂર થઈ
ગયેલા છે, જેઓએ મ પૂર્ણ પ્રકારના સ્નેહભાવને પરિવર્જિત કરી દીધેલા છે,
(અક્કોહા નિક્કોહા સ્વીણક્કોહા એવ માળમાયાલોહા) જેમને કોઈ નહીં થઈ

मूलम्—से नूणं भते । केवलकप्पे लोए तेहिं निज-
रापोगलेहि फुडे ? हता । फुडे ॥ सू० ७१ ॥

मूलम्—छुउमत्थे णं भते । मणुस्से तेसि णिजरापो-
गलाण किचि वण्णेण वण्णं, गधेण गध, रसेणं रसं, फासेण

टीका—‘से नूण भते !’ इत्यादि । ‘से नूण भते !’ अयं नूनं हे भवन्त !
‘केवलकप्पे लोए’ केवलकप्पो लोक, ‘तेहिं’ तै ‘निजरापोगलेहिं’ निर्जरापुद्गलै—
निर्जरा प्रधाना पुद्गला निर्जरापुद्गला—जीवेन अकर्मतामापादिता कर्मपुद्गलास्तै ‘फुडे’
स्पृष्ट = व्याप्त किम् ? इति प्रश्न । उत्तरमाह ‘हता । फुडे’ हन्त ! स्पृष्ट ॥ सू ७१ ॥

टीका—‘छुउमत्थे ण भते !’ इत्यादि । ‘छुउमत्थे ण भते !’ छुउमत्थं सल्ल
भवन्त ! = हे भवन्त ! छुउमत्थं सल्ल मनुष्य, छुउमत्थं इह निरतिशयनानयुक्तो नेय, यतश्छुउम-
त्थोऽपि त्रिणिष्ठाप्रविज्ञानयुक्तो निर्जरापुद्गलान् जानात्येव । ‘तेसिं णिजरापोगलाण’ तेषां निर्ज-
रापुद्गलानां ‘किचि’ किञ्चिद् ‘वण्णेण’ वर्णेन—वर्णतया यथावस्थितस्वरूपेण ‘वण्ण’ वर्ण=

‘से नूण भते !’ इत्यादि ।

(से नूण भते !) हे भवन्त ! अथा अवस्थतया (तेहिं निजरापोगलेहिं)
उनके निर्जराप्रधान पुद्गल द्वारा (केवलकप्पे लोए) यह समस्त लोग (फुडे) स्पृष्ट
होता है । (हता ! फुडे) हाँ ! स्पृष्ट होता है ॥ ॥ सू ७१ ॥

‘छुउमत्थे ण’ इत्यादि ।

(छुउमत्थे ण भते ! मणुस्से) हे भवन्त ! त्रिणिष्ठजानी छुउमत्थ मनुष्य (तेसिं
णिजरापोगलाण) उन निर्जराप्रधान पुद्गलों को (किचि) किञ्चित् (वण्णेण वण्ण

‘से नूण भते !’ इत्यादि

(से नूण भते !) हे भवन्त ! अथा अवस्थतया (तेहिं निजरापोगलेहिं) तेषां
निर्जराप्रधान पुद्गलों द्वारा (केवलकप्पे लोए) अथा समस्त लोगों ने
(फुडे) स्पर्श थाय छे ? (हता ! फुडे) हाँ ! थाय छे (सू ७१)

‘छुउमत्थे ण’ इत्यादि

(छुउमत्थे ण भते ! मणुस्से) हे भवन्त ! त्रिणिष्ठजानी छुउमत्थ मनुष्य
(तेसिं णिजरापोगलाण) ते निर्जराप्रधान पुद्गलों ने (किचि) किञ्चित्
(वण्णेण वण्ण गधेण गध रसेण रस फासेण फास जाणइ पासइ) वस्तुंथी

ઘાણં સમોઠ્ઠિત્તા કેવલકપ્પં લોયં ફુસિત્તા ણં ચિટ્ઠિં, હંતા ।
ચિટ્ઠિં ॥ સૂ. ૭૦ ॥

સમુદ્ઘાતેન, તત્ર પ્રથમ સમુદ્ઘાતસ્વરૂપમુચ્યતે—યથાસ્વભાવસ્થિતાનામાત્મપ્રદેશાના સમુદ્ઘાતન= સમતાદુદ્ઘાતન—સ્વભાવાદયભાવેન પરિણમન સમુદ્ઘાત, સચ સપ્તવિધ—વેદનાસમુદ્ઘાત ૧, કષાયસમુદ્ઘાત ૨, મરણસમુદ્ઘાત ૩, વૈક્રિયસમુદ્ઘાત ૪, તૈજસસમુદ્ઘાત ૫, આહારક- સમુદ્ઘાત ૬, કેવલિસમુદ્ઘાત ૭ । ણ્ણુ સપ્ત સમુદ્ઘાતેષુ ચરમ કેવલિસમુદ્ઘાત । તત્ર કો નામ કેવલિસમુદ્ઘાત ? ઉચ્યતે—યથાતર્તુર્મૂર્તકાલે પરમપદ ભાવિ, તસ્મિન્ કેવલિનિ ભવ સમુદ્ઘાત કેવલિસમુદ્ઘાતસ્તેન, ‘સમોઠ્ઠિત્તા’ સમવહત્ય=આત્મપ્રદેશાન્ પ્રસાર્ય ‘કેવલકપ્પ’ કેવલકપ્પ=મપૂર્ણ ‘લોય’ લોક ‘ફુસિત્તા ણ’ સ્પૃષ્ટ્વા સહ ‘ચિટ્ઠિં’ તિષ્ઠતિ કિમ્ ? । ઉત્તર માહ—‘હતા’ इत्यादि । ‘હન્ત’ इतिपद कोमलाऽऽमन्त्रणपूर्वकस्वीकारार्थकम्, ‘ચિટ્ઠિં’ તિષ્ઠતિ ॥ સૂ. ૭૦ ॥

બાહર નિકાલ કર (કેવલકપ્પ લોય) કયા સમસ્ત લોકના (ફુસિત્તા) સ્પર્શ કરકે (ચિટ્ઠિં) ઠહરતે હૈ ? ઉત્તર—(હતા । ચિટ્ઠિં) હા ! ઠહરતે હૈ । યથાસ્વભાવ સે સ્થિત આત્મપ્રદેશોં કા અય ભાવ મે પરિણમન કરના, ઉસકા નામ સમુદ્ઘાત હૈ । સમુદ્ઘાત ૭ પ્રકાર કા હૈ—વેદના સમુદ્ઘાત ૧, કષાયસમુદ્ઘાત ૨ મરણસમુદ્ઘાત ૩, વૈક્રિયસમુદ્ઘાત ૪, તૈજસસમુદ્ઘાત ૫, આહારકસમુદ્ઘાત ૬, કેવલિસમુદ્ઘાત ૭ । इनमे अंतिम समुद्घात केवलिसमुद्घात है । जिसको अन्तर्मुहूर्तकाल मे निर्वाण पदकी प्राप्ति होती है ऐसे केवली भगवान का दण्ड, कषाट, मन्थान और लोकपूरण क्रिया द्वारा आत्मप्रदेशों का मूल शरीर को न छोड़कर शरीर से बाहर फैलना इसका नाम केवलिसमुद्घात है ॥ सू. ७० ॥

પ્રદેશોને શરીરથી બહાર કાઢીને (કેવલકપ્પ લોય) શુ સમસ્ત લોકોને (ફુસિત્તા) સ્પર્શ કરીને (ચિટ્ઠિં) રહે છે ? (હતા । ચિટ્ઠિં) હા ! રહે છે. યથાસ્વભાવમા રહેલા આત્મપ્રદેશોને અન્યભાવમા ફેરવી નાખવું તેનું નામ સમુદ્ઘાત છે સમુદ્ઘાત ૭ પ્રકારના છે—૧ વેદનાસમુદ્ઘાત, ૨ કષાય- સમુદ્ઘાત, ૩ મરણસમુદ્ઘાત, ૪ વૈક્રિયસમુદ્ઘાત, ૫ તૈજસસમુદ્ઘાત, ૬ આહારકસમુદ્ઘાત, ૭ કેવલિસમુદ્ઘાત તેમા છેલ્લો સમુદ્ઘાત કેવલિસમુ- દ્ઘાત છે જેને અન્તર્મુહૂર્ત કાળમા નિર્વાણપદની પ્રાપ્તિ થાય છે એવા કેવલી ભગવાનના દંડ, કષાટ, મન્થાન, અને લોકપૂરણ ક્રિયાદ્વારા આત્મ પ્રદેશોનો, મૂળ શરીરને નહિ છોડતા શરીરથી બહાર ફેલાવો થવો તેનું નામ કેવલિસમુદ્ઘાત છે (સૂ. ૭૦)

**मूलम्—गोयमा । अय ण जवुद्दीवे दीवे सव्वदीव-
समुद्दाण सव्वम्भतराए सव्वसुद्धाए वट्टे तेह्हापूय—संठाण—सठिए**

टीका—भगवानाह—‘गोयमा’ इत्यादि । ‘गोयमा’ अय ण जवुद्दीवे दीवे’
हे गौतम ! अय गल जम्बूद्वीपो द्राप ‘सव्वदीवसमुद्दाण सव्वम्भतराए’ सर्वद्वीपसमु-
दाणा समाभ्यन्तरक = सर्वद्वीपसमुद्रमध्यवर्ती, ‘सव्वसुद्धाए’ सर्वसुद्धक = सर्वद्वीपसमुद्रापेक्षया
लघु, ‘वट्टे’ वृत्त = गोचकार, मोत्कण्ठ घनवृत्तोऽपि भवेत् तदव्यवच्छेदार्थं प्रतरवृत्ततामाह—
‘तेह्हापूय—संठाण—सठिए’ तैलपूय—मस्थान—मस्थित — तैलमिति घृतस्योपलक्षणम्, तेन
तैलान्पिप्पलाऽपूपाऽऽकारमस्थित, ‘वट्टे’ वृत्त, ‘रहचक्रवाल-संठाण-सठिए’ रहचक्रवाल-

जाती है कि (उडमत्ये ण मणुस्से तेसिं निज्जरापोग्गलाण णो किंचि णणेण वण्ण
जाव जाणड पासड) उडमत्य मनुष्य, उन केवल भगवान के उन निर्जराप्रधान पुद्गलों के
वर्ण गन्ध रस स्पर्श को न जान सकता है ? न देख सकता है ? ॥ म ७३ ॥

‘गोयमा । अय ण’ इत्यादि ।

(गोयमा !) हे गौतम ! (अय ण जवुद्दीवे दीवे) यह जम्बूद्वीप नामका द्वीप
(सव्वदीवसमुद्दाण) समस्त द्वीप और समुद्रों का (सव्वम्भतराए) सर्वप्रकार से मध्य-
वर्ती है । अतः यह (सव्वसुद्धाए) सब से छोटा है । (वट्टे) यह वलय के समान
वृत्ताकार-गोठ है । (तेह्हा-पूय-संठाण-सठिए) तैलपक पुआ के आकार जैसा गोल
है । (वट्टे रहचक्रवाल-संठाण-सठिए) रहक पहिये जैसा गोल है । (वट्टे पुस्सर-

दारलथी अेम ढडेवाय ठे ठे (उडमत्ये ण मणुस्से तेसिं निज्जरापोग्गलाण णो
किंचि णणेण वण्ण जाव जाणड पासड) उडमत्य मनुष्य ते देवकी भगवानना
ते निर्जराप्रधान पुद्गलाना वण्ण, गंध, रस, स्पर्शने नथी ज्ञाणी शक्ता ठे
नथी देणी शक्ता ? (सू. ७३)

‘गोयमा । अय ण’ इत्यादि

(गोयमा !) हे गौतम ! (अय ण जवुद्दीवे दीवे) आ जम्बूद्वीप नामको
द्वीप (सव्वदीवसमुद्दाण) समस्त द्वीपों अने समुद्रोंनी (सव्वम्भतराए)
सब प्रकारकी अव्यवती ठे आथी ते (सव्वसुद्धाए) अधाथी नानो ठे
(वट्टे) ते वलयना (गणडी) जेवो वृत्ताकार गोण ठे (तेह्हापूय-संठाण-सठिए)
पुडलाना आकार जेवो गोण ठे (वट्टे रहचक्रवाल-संठाण-सठिए)
रचना पैडा जेवो गोण ठे (वट्टे पुस्सरकणिगया-संठाण-सठिए) ढभणनी
ठळिठ जेवो गोण ठे (वट्टे पट्टिपण्ण-वट्ट-संठाण-सठिए) भेदणनी

फासं जाणइ पासइ ? गोयमा ! णो इणट्टे समट्टे ॥ सू० ७२ ॥

मूलम्—से केणट्टेणं भंते । एव वुच्चइ—छउमत्थे णं मणुस्से तेसिं णिज्जरापोग्गलाण णो किञ्चि वण्णेणं वण्ण जाव जाणइ पासइ ? ॥ सू० ७३ ॥

कालादिरूप, 'ग्रेण गध' गधेन गधम्, 'रसेन रसं' रसेन रसम्, 'फासेण फासं' स्पर्शेन स्पर्श 'जाणइ' जानाति विशेषत, 'पासइ' पश्यति सामान्यत किम्?, उत्तरमाह—'गोयमा' हे गौतम ! 'णो इणट्टे समट्टे' नायमर्थं समर्थ = सगत, कर्मपुद्गलानां साऽति शयज्ञानगम्यत्वात् । अत्र छद्मस्थगन्धेनातिगयनानरहितस्य विवक्षितत्वादिति भाव । एव गन्धादयोऽपि ज्ञेया ॥ सू० ७२ ॥

टीका—'से केणट्टेण भंते' इत्यादि ! 'से केणट्टेण भंते !' अयं केनाऽर्थेन भदत्त ! 'एव वुच्चइ' एवमुच्यते—'छउमत्थे ण मणुस्से' छद्मस्थ ग्वल्ल मनुष्य 'तेसिं णिज्जरापुग्गलाण' तेषां निर्जरापुद्गलानां 'णो किञ्चि वण्णेण वण्ण जाव जाणइ पासइ' नो किञ्चिद्वर्णेन वर्णं यावज्जानाति पश्यति ॥ सू० ७३ ॥

ग्रेण गध रसेण रस फासेण फास जाणइ पासइ) वर्णं से वर्णं को, गध से गंध को, रस से रस को और स्पर्श से स्पर्श को जानना है देखता है ? उत्तर—(गोयमा !) हे गौतम ! (णो इणट्टे समट्टे) यह अर्थ सिद्धांत से समर्थित नहा है । अर्थात् छद्मस्थ केवली भगवान् के निर्जगप्रधान पुद्गल के रूप, रस, गध, और स्पर्श को किञ्चिमात्र भी नहा जान सकता है, न देख सकता है ॥ सू० ७२ ॥

'से केणट्टेण भंते !' इत्यादि ।

(भंते !) हे भदत्त ! (से) यह बात (केणट्टेण एव वुच्चइ) किस—कारण एसी कही

पणुंने, गधथी गधने, रसथी रसने अने स्पर्शथी स्पर्शने जाणुं छे ? जाणुं ? उत्तर—(गोयमा !) हे गौतम ! (णो इणट्टे समट्टे) आ अर्थ सिद्धांतकी समर्थन पाभेवो नथी, अर्थात् छद्मस्थ पुरुष केवली लगवानना निर्जराप्रधान पुद्गलानां रूप, रस, गध तथा स्पर्शने किञ्चित मात्र पणुं जाणुं शकता नथी, तेम ज्ञेय शकता पणुं नथी (सू० ७२)

'से केणट्टेण भंते !' इत्यादि

(भंते !) हे भदत्त ! (से) आ बात (केणट्टेण एव वुच्चइ) श।

मूलम्—देवे ण महड्डिए महज्जुडए महव्वले महाजसे
महासोक्खे महाणुभावे सविलेवण गधसमुग्गय गिण्हइ, गिण्हित्ता
तं अवदालेइ, अवदालित्ता जाव इणामेवत्ति कट्टु केवल-

टीका—‘देवे ण’ इत्यादि । ‘देवे ण’ देव स्वल् ‘महड्डिए’ महर्द्धिक =
त्रिपुलैश्वर्ययुक्त, ‘महज्जुडए’ महाधुतिक = महातेजस्वी, ‘महव्वले महाजसे’ महानलो
महायज्ञ ‘महासोक्खे’ महासौग्य = महासुग्ग, ‘महाणुभावे’ महानुभावं, ‘सविलेवण’
सविलेपन ‘गधसमुग्गय’ गधसमुद्रगक = गधनपुटक ‘गिण्हइ’ गृह्णाति, ‘गिण्हित्ता’ गृहीत्वा
त = गधसमुद्रगकम् ‘अवदालेइ’ अवदालयति = उद्घाटयति, ‘अवदालित्ता’ अवदाल्य =
उद्घाट्य, ‘जाव इणामेवत्ति कट्टु’ यावत् इदमेवमिति कृत्वा, इह यावच्छब्द परिमाणा-
र्थस्तावदित्यस्य सापेक्ष, इद = गमनम्, एवम् = छोटिकात्रय यावता कालेन भवति तावत्का-

विष्कम्भवात् है । इसकी परिधि तीन लाख सोलह हजार दो सौ सत्ताइस योजन तीन कोश
एकसौ अट्ठाइस धनुष साडे तेरह अगुल से कुछ अधिक है । उससे यह परिवेष्टित है ॥ सू ७४ ॥

‘देवे ण महड्डिए’ इत्यादि ।

(महड्डिए) महाऋद्धि का धारा (महव्वले) महानलिष्ठ (महाजसे) अतिशय
यशस्वी (महासोक्खे) अत्यन्तसौख्यवाले (महाणुभावे) एवं अत्यन्त प्रभावशाली ऐसा
कोइ (देवे ण) देव (सविलेवण गधसमुग्गय) विलेपनसहित एक गध के समुद्रक
(पेटा) को (गिण्हइ) लेवे, (गिण्हित्ता) और लेकर उसे (अवदालेइ) वहीं पर
खोले, (अवदालित्ता) खोलकर (जाव इणामेवत्ति कट्टु केवलकप्प जवुदीव दीव)

પોળો છે તેનો પરિઘ ત્રણ લાખ સોળ હજાર બસો સત્તાવીસ યોજન ત્રણ
કોશ એકસો અટ્ઠાવીસ ધનુષ અને સાડા તેર આંગળથી જરા વધારે છે તે
એટલા ઘેરાવામાં છે (સૂ ૭૪)

‘देवे ण महड्डिए’ इत्यादि

(महड्डिए) भडाऋद्धिना धारी (महव्वले) भडाणलिष्ठ (महाजसे)
अतिशय यशस्वी (महासोक्खे) अत्यन्त सौख्यवाणा (महाणुभावे) तेभज्
अत्यन्त प्रभावशाली ऐसा कोइ (देवे ण) देव (सविलेवण गधसमुग्गय)
विलेपन सहित એક ગધસમુદ્ગગ (સુગધદ્રવ્યની પેટી) ને (ગિણ્હઈ)
લીએ, (ગિણ્હિત્તા) અને લઈને તેને (અવદાલેઈ) ત્યાજ ઉઘાડે, (અવદાલિત્તા)
ઉઘાડીને (જાવ ઇણામેવત્તિ કટ્ટુ કેવલકપ્પ જવુદીવ દીવ) તે સમસ્ત જ ખૂદી-

बड़े रहचक्रवाल-सठाण-संठिए बड़े पुम्खर-कणिया-सठाण-
संठिए बड़े पडिपुण-चंद-सठाणसंठिए एक जोयणसयसहस्स
आयामविम्बभेण तिणिण जोयणसयसहस्साइ सोलस सहस्साइ
दोणिण य सत्तावीसे जोयणसए तिणिण य कोसे अट्ठावीस च
धणुसय तेरस य अगुलाइ अद्धगुलिय च किंचि विसेसाहिए
परिक्खेवेण पणत्ते ॥ सू० ७४ ॥

सस्थान सस्थित -चक्रवाल=मण्डल, मण्डलवर्त्मयोगाच्च रथचक्रमपि रथचक्रवाल, तत्सस्थानेन
सस्थित -रथचक्राऽऽकारमस्थित इत्यर्थे 'बड़े' वृत्त 'पुम्खर कणिया सठाण संठिए बड़े'
पुम्करकर्णिका-सस्थान-सस्थित -पद्मनाजकोशसदृशाकारयुक्त, 'एक जोयणसयसहस्स
आयामविम्बभेण' एक योजनगतसहस्रम् आयामविम्बभेग=द्वैर्धर्मपरिणाहाम्यामेकलक्षयोज
नप्रमाण, 'बड़े' वृत्त, 'पडिपुण-चंद-सठाण संठिए' प्रतिपूर्ण-चन्द्र-सस्थान-सस्थित,
'तिणिण जोयणसयसहस्साइ' त्रीणि योजनगतसहस्राणि=त्राणि लक्षाणि योजनानि, 'सोलस
सहस्साइ' षोडश सहस्राणि, 'दोणिण य सत्तावीसे जोयणसए' द्वे च सप्तविंशे योजनगते=
सप्तविंशत्यधिके द्वे गते योजनानि 'तिणिण य कोसे' त्रांश्च कोशान् 'अट्ठावीस च धणुसय'
अष्टाविंश च वनुगतम्=अष्टाविंश यधिकगतधनृषि, 'दस य अगुलाइ' त्रयोदश चाङ्गुलानि
'अद्धगुलिय च' अर्द्धाङ्गुलिकञ्च 'किंचि विशेषाहिए' किञ्चिद्विशेषाऽधिक 'परिक्खेवेण'
परिक्षेपेण=परिविना 'पणत्ते' प्रज्ञप्तम् ॥ सू० ७४

कणिया-सठाण-संठिए) कमलकी कर्णिका के जैसा गोल है। (बड़े पडिपुण-
चंद-सठाण-संठिए) पूर्णचन्द्रमण्डल के जैसा गोल है। (एक जोयणसयसहस्स
आयामविम्बभेण तिणिण जोयणसयसहस्साइ सोलससहस्साइ दोणिण य सत्तावीसे
जोयणसए तिणिण य कोसे अट्ठावीस च धणुसय तेरस य अगुलाइ अद्धगुलिय च
किंचि विसेसाहिए परिक्खेवेण पणत्ते) यह जम्बूद्वीप एक लाख योजनका आयाम एवं

७२वे। गोण छे (एक जोयण सयसहस्स आयामविम्बभेण तिणिण जोयण
सयसहस्साइ सोलससहस्साइ दोणिण य सत्तावीसे जोयणसए तिणिण य कोसे
अट्ठावीस च धणुसय तेरस य अगुलाइ अद्धगुलिय च किंचिविसेसाहिए परिक्खेवेण
पणत्ते) आ ४४७५ १ लाख योजनना आयाम तेभञ्ज विंश लवाणे। लाणे-

मूलम्—देवे ण महड्डिए महज्जुडए महव्वले महाजसे
महासोक्खे महाणुभावे सविलेवण गधसमुग्गय गिण्हड, गिण्हित्ता
त अवदालेइ, अवदालित्ता जाव इणामेवत्ति कट्टु केवल—

टीका—‘देवे ण’ इत्यादि । ‘देवे ण’ देव खलु ‘महड्डिए’ महर्द्धिक =
विपुलैश्वर्ययुक्त, ‘महज्जुडए’ महाधुतिक = महातेजस्वी, ‘महव्वले महाजसे’ महाप्रलो
महायगा ‘महासोक्खे’ महासौख्य = महासुखा, ‘महाणुभावे’ महानुभाव, ‘सविलेवण’
सविलेपन ‘गधसमुग्गय’ गधसमुद्रगक = गधनपुटक ‘गिण्हड’ गृह्णाति, ‘गिण्हित्ता’ गृह्णा
त = गधसमुद्रगकम् ‘अवदालेइ’ अवदालयति = उद्घाटयति, ‘अवदालित्ता’ अवदाल्य =
उद्घाट्य, ‘जाव इणामेवत्ति कट्टु’ यावत् इदमेवमिति कृत्वा, इह यावच्छब्द परिमाणा-
र्थकस्तावदित्यस्य सापेक्ष, इद = गमनम्, एवम् = छोटिकाग्रय यावता कालेन भवति तावका-

विष्कम्भमान है । इसकी परिधि तीन लाख सोलह हजार दो सौ सत्तार्वस योजन तीन कोश
एकसौ अष्टार्वस धनुष साडे तेरह अगुल से कुछ अधिक है । उससे यह परिवेष्टित है ॥ सू ७४ ॥

‘देवे ण महड्डिए’ इत्यादि ।

(महड्डिए) महाकृद्धि का धारा (महव्वले) महाप्रलिष्ठ (महाजसे) अतिशय
यशस्वी (महासोक्खे) अत्यंतसौख्यवाले (महाणुभावे) एवं अत्यंत प्रभावशाली ऐसा
कोई (देवे ण) देव (सविलेवण गधसमुग्गय) विलेपनसहित एक गध के समुद्रक
(पेटों) को (गिण्हड) लेवे, (गिण्हित्ता) और लेकर उसे (अवदालेइ) वहीं पर
खोले, (अवदालित्ता) खोलकर (जाव इणामेवत्ति कट्टु केवलकप्प जवुदीव दीव)

पोणो छे तेनो परिध त्रणु लाण मोण हुज्जर अमो सत्तावीश योजन त्रणु
डोश ओठमो अट्ठावीस धनुष अने साडा तेर आगणथी जरा वधारे छे ते
ओटला घेरावामा छे (सू ७४)

‘देवे ण महड्डिए’ इत्यादि

(महड्डिए) महाकृद्धिना धारी (महव्वले) महाप्रलिष्ठ (महाजसे)
अतिशय यशस्वी (महासोक्खे) अत्यंत सौख्यवाला (महाणुभावे) तेमज
अत्यंत प्रभावशाली ऐसा कोई (देवे ण) देव (सविलेवण गधसमुग्गय)
विलेपन सहित ओठ गधसमुद्रगक (सुगधद्रव्यनी पेटों) ने (गिण्हड)
लीओ, (गिण्हित्ता) अने लईने तेने (अवदालेइ) त्याज उधाडे, (अवदालित्ता)
उधाडीने (जाव इणामेवत्ति कट्टु केवलकप्प जवुदीव दीव) ते समस्त जगद्वि-

કપ્પં જબુદ્દીવં દીવં તિહિ અચ્છરાણિવાણ્હિં તિસત્તલુત્તો અણુપ-
રિયટ્ઠિત્તા ણ હવ્વમાગચ્છેજ્જા ॥ સૂ. ૭૫ ॥

મૂલમ્—સે ણૂણં ભત્તે । સે કેવલકપ્પે જબુદ્દીવે દીવે
તેહિ ઘાણપોગ્ગલેહિ ફુડે ? હતા । ફુડે ॥ સૂ. ૭૬ ॥

લિક્કમ્—સત્વરમિત્યર્થ, ઇતિ ક્વા, ‘કેવલકપ્પ’ કપ્પકપ્પ=સપૂર્ણ, ‘જબુદ્દીવ’ જમ્બૂદ્વીપ
‘દીવં’ દ્વાપ ‘તિહિં’ ત્રિભિ ‘અચ્છરાણિવાણ્હિં’ અચ્છરાશબ્દો દેગાયરઝોટિકાગાચક, ઝોટિ
કામિરિત્યર્થ, ‘તિસત્તલુત્તો’ ત્રિસત્તલુત્ત્વ = એકવિંશતિવારે ‘અણુપરિયટ્ઠિત્તા ણ’ અણુપરિયટ્ઠિત્ત્વ=
પરિભ્રમ્ય સ્વલ્પ ‘હવ્વમાગચ્છેજ્જા’ ગ્રીષ્મમાગચ્છેત્ । ઝોટિકાત્રયકાલસમકાલે એવ સપૂર્ણ
જમ્બૂદ્વીપમેકવિંશતિવારે પરિભ્રમ્ય ગ્રીષ્મમાગચ્છેદિત્યર્થ ॥ સૂ. ૭૫ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૂછતિ—‘સે ણૂણ ભત્તે ।’ इत्यादि । ‘સે ણૂણ ભત્તે ।’
અથ નૂન હે ભદ્રત ! ‘સે કેવલકપ્પે જબુદ્દીવે દીવે’ સ કેવલકપ્પે જમ્બૂદ્વાપ દ્વીપે
‘તેહિં’ તૈ, ‘ઘાણપોગ્ગલેહિં’ ઘ્રાણપુદ્ગલૈ = ગંધપુદ્ગલૈ ‘ફુડે’ સ્પૃષ્ટ કિમ્, ² મગવા
નાહ—‘હતા ! ફુડે’ હત । સ્પૃષ્ટ ॥ સૂ. ૭૬ ॥

उस समस्त जंबूद्वीप की (तिहिं अचछराणिवाण्हिं) तीन चुटकी बजाने में जितना
समय लगे उतने समय में (तिसत्तलुत्तो) तीनगुणित सात—इक्कीस बार (अणुपरियट्ठित्ता)
प्रदक्षिणा देकर (हव्वमागच्छेज्जा) वहां पर ग्रीष्म आजावे ॥ सू. ७५ ॥

‘સે ણૂણ ભત્તે ।’ इत्यादि ।

गौतम पूछते हैं—(से णूण भत्ते । से केवलकपे जबुद्वीवे द्वीवे) हे भद्रत !
वह समस्त जंबूद्वीप (तेहिं घाणपोग्गलेहिं फुडे ?) क्या उन समस्त सुगन्धित पुद्गलों से
स्पर्ष्ट हो जाता है ? उत्तर—(हता ! फुडे) हा ! हो जाता है ॥ सू. ७६ ॥

પની (તિહિં અચ્છરાણિવાણ્હિં) ત્રણ ચપટી વગાડવામાં જેટલો સમય લાગે
તેટલો સમયમાં (તિસત્તલુત્તો) એકવીસવાર (અણુપરિયટ્ઠિત્તા) પ્રદક્ષિણા
દઈને (હવ્વમાગચ્છેજ્જા) ત્યાં પાછો જતો આવી જાય (સૂ. ૭૫)

‘સે ણૂણ ભત્તે ।’ इत्यादि

गौतम पूछे छे—(से णूण भत्ते । से केवलकपे जबुद्वीवे द्वीवे) हे
भद्रन्त ! आ समस्त जंबूद्वीप (तेहिं घाणपोग्गलेहिं फुडे) शु ते समस्त
सुगन्धित पुद्गलोथी स्पर्ष्ट थछ जाय छे ? उत्तर—(हता ! फुडे) हा, थछ
जाय छे (सू. ७६)

મૂલમ્—છઠમત્યે ણ ભતે ! મણુસ્સે તેસિ ઘાણપો-
ગલાણ કિચિ વણ્ણેણ વણ્ણ જાવ જાણડ પાસડ ? ગોયમા !
ણો ડણદ્દે સમદ્દે ॥ સૂ. ૭૭ ॥

મૂલમ્—સે તેણદ્દેણ ગોયમા ! એવ વુચ્ચડ-છઠમત્યે

ટીકા—પુનર્ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘ છઠમત્યે ણ ’ ઇત્યાદિ । ‘ ભતે ! ’ હે મદન્ત !

‘ છઠમત્યે ણ મણુસ્સે ’ ઇત્યસ્થ મ્હલુ મનુષ્ય , ‘ તેસિ ઘાણપોગલાણ ’ તેષા ઘાણપુદ્ગલાના
‘ કિચિ વણ્ણેણ વણ્ણ જાવ જાણડ પાસડ ’ કિચ્ચિદ્વર્ણેન વર્ણ યાવજ્ઞાનાતિ પચ્ચતિ કિમ્ ?
ભગવાનાહ—‘ ગોયમા ! ણો ડણદ્દે સમદ્દે ’ ગૌતમ ! નાડ્યમર્થ સમર્થ ॥ સૂ. ૭૭ ॥

ટીકા—‘ સે તેણદ્દેણ ’ ઇત્યાદિ । ‘ સે તેણદ્દેણ ગોયમા ! એવ વુચ્ચડ ’ અથ

‘ છઠમત્યે ણ ભતે ! મણુસ્સે ’ ઇત્યાદિ ।

પુન ગૌતમ ને પૂછ—(છઠમત્યે ણ ભતે ! મણુસ્સે) હે મદન્ત ! કયા છઠમત્ય
મનુષ્ય, (તેસિ ઘાણપુગલાણ) उन सुगन्धित पुद्गलों को (किंचि वण्णेण वण्ण जाव)
वर्ण से यावत् गन्ध स्पर्शादि से थोडा भी (जाणड पसड) जान सकता है ? देख सकता
है ? प्रभु ने कहा कि (गोयमा !) हे गौतम ! (णो डणद्वे समद्वे) यह अर्थ समर्थ
नहीं है ॥ सू. ७७ ॥

‘ સે તેણદ્દેણ ’ ઇત્યાદિ ।

(સે તેણદ્દેણ ગોયમા ! એવ વુચ્ચડ) હે ગૌતમ ! છઠમત્ય उन निर्जरापुद्गलों को
गन्धादिगुणों द्वारा थोडा भी नहीं जान सकता है—यह जो बात कही गई है सो इसलिये

‘ છઠમત્યે ણ ભતે ! મણુસ્સે ’ ઇત્યાદિ

વળી ગૌતમે પૂછયુ —(છઠમત્યે ણ ભતે ! મણુસ્સે) હે મદન્ત ! શુ છઠમત્ય મનુષ્ય,
(તેસિ ઘાણપોગલાણ) તે सुगन्धित पुद्गलोंને वर्णથી તેમજ ગન્ધ સ્પર્શ
આદિથી જરા પણ (जाणड पसड) જાણી શકે છે ? જોઈ શકે છે ? પ્રભુએ
કહ્યું કે (गोयमा !) હે ગૌતમ ! (णो डणद्वे समद्वे) આ અર્થ સમર્થ
નથી (સૂ. ૭૭)

‘ સે તેણદ્દેણ ’ ઇત્યાદિ

(સે તેણદ્દેણ ગોયમા ! એવ વુચ્ચડ) હે ગૌતમ ! છઠમત્ય, તે निर्जरा-
पुद्गलोंને ગન્ધ આદિ-શુણો દ્વારા જરા પણ જાણી શકતા નથી એમ જે

ળ મણુસ્સે તેસિ નિજરાપોગ્ગલાળ ણો કિંચિ વળ્લેણં વળ્લ
જાવ જાળઙ પાસઙ ॥ સૂ. ૭૮ ॥

મૂલમ્—एए सुहुमा ण ते पोग्गला पणत्ता, समणा-

તેનાડર્યેન હ ગૌતમ ! એવમુચ્યતે—‘છઝમત્થે ણ મણુસ્સે’ ઇદ્ધસ્ય સ્વલ્લ મનુપ્પ ‘તેસિ
નિજરાપોગ્ગલાળ’ તેણા નિર્જરાપુદ્ગલાના ‘ન કિંચિ વળ્લેણ’ ન કિંચિદ્ વળ્લેન ‘વળ્લ’
વર્ગ ‘જાવ જાળઙ પાસઙ’ યાત્રજાનાતિ પ યતિ । તસ્ય ઇદ્ધસ્યસ્ય સાતિશયજાનાભાવાત્સ
યથાવસ્થિતસ્વરૂપેણ વર્ગાદિક ન જાનાતી ય ॥ સૂ. ૭૮ ॥

ટીકા—‘एए सुहुमा’ इत्यादि । ‘एए’ एते वगादयस्तथा ‘सहुमा’
सूक्ष्मा सन्ति यत् तान् यथावस्थितस्वरूपेण उद्वस्थो न जानाति, तथा ‘ते पोग्गला’ ते
पुद्गला = निर्जरापुद्गला अतिसूक्ष्मा ‘पणत्ता’ प्रज्ञा । ‘समणाउसो’ हे श्रमण ! हे
आयुष्मन् ! अथवा—श्रमणश्चासावायुमाश्चेति समासस्तस्यामन्त्रण हे श्रमणायुष्मन् ! हे गौतम !

કહી ગઈ છે કે (છઝમત્થે ણ મણુસ્સે) ડસ ઇદ્ધસ્ય કે સાતિશય જ્ઞાન કા અભાવ છે,
અન વહ યથાવસ્થિત રૂપ સે (તેસિ નિજરાપોગ્ગલાળ) ડન નિર્જરિત પુદ્ગલો કે (ણો
કિંચિ વળ્લેણ વળ્લ જાવ જાળઙ પાસઙ) વળ્લિક કો થોડા મી નહો જ્ઞાન સકતા છે,
ન દેશ સકતા છે ॥ સૂ. ૭૮ ॥

‘एए सुहुमा ण’ इत्यादि ।

(एए सुहुमा ण ते पोग्गला पणत्ता) ડન નિર્જરાપુદ્ગલો કો ઇદ્ધસ્ય યથા
વસ્થિત રૂપસે ડસ કારણ સે મી નહા જાન સકતા છે કે ડન પુદ્ગલો કે વર્ગાદિક ગુણ
સૂક્ષ્મ છે, અત (સમણાડસો ! સન્નલોચ પિ ય ણ તે ફુસિત્તા ણ ચિદ્ધતિ) છે આયુ

વાત ડહી છે તે એ માટે કહેલી છે કે (છઝમત્થે ણ મણુસ્સે) તે ઇદ્ધસ્યને
માતિશય જ્ઞાનનો અભાવ છે તેવી તે યથાવસ્થિતરૂપથી (તેસિ નિજરાપો
ગ્ગલાળ) તે નિર્જરિત પુદ્ગલોના (ણો કિંચિ વળ્લેણ વળ્લ જાવ જાળઙ પાસઙ)
વળ્લ આદિડને જરા પણ જાણી શકતો નથી, જોઈ પણ શકતો નથી (સૂ. ૭૮)

‘एए सुहुमा ण’ इत्यादि

(एए सुहुमा ण ते पोग्गला पणत्ता) તે નિર્જરાપુદ્ગલોને ઇદ્ધસ્ય
યથાવસ્થિતરૂપથી એ ડારણવી પણ જાણી શકતો નથી કે તે પુદ્ગલોના વળ્લ
આદિડ ગુણ સૂક્ષ્મ છે તેથી (સમણાડસો ! સન્નલોચ પિ ય ણ ફુસિત્તા ણ
ચિદ્ધતિ) છે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! જેવી રીતે ઇદ્ધસ્ય ગદ્ય આદિક ગુણો દ્વારા

ઉસો ! સવ્વલોય પિ ય ણ તે ફુસિત્તા ણ ચિટ્ઠતિ ॥ સૂ૦ ૭૯ ॥

મૂલમ્—કમ્હા ણ ભત્તે ! કેવલી સમોહણતિ ? કમ્હા ણ કેવલી સમુગ્ધાય ગચ્છતિ ? ગોયમા ! કેવલીણ ચત્તારિ કમ્મસા

યથાઽતિસૂક્ષ્મનાદ્ ગત્યપુદ્ગલન જાનાયેવ નિર્જરાપુદ્ગલનપાતિ દૃષ્ટાન્તપ્રત્યર્થનમ્ । ‘સવ્વ લોય પિ ય ણ’ સર્વલોકમપિ ચ ગ્લુ તે=નિર્જરાપુદ્ગલ ‘ફુસિત્તા ણ’ સ્પૃષ્ટ્વા ગ્લુ ‘ચિટ્ઠતિ’ નિષ્પત્તિ ॥ સૂ ૭૯ ॥

ટીકા—ગૌતમ વૃત્તિ—‘કમ્હા ણ ભત્તે !’ ઇત્યાદિ । ‘કમ્હા ણ ભત્તે !’ કસ્માત્ ગ્લુ ભત્ત ! = હે ભત્ત ! કસ્માત્ ગ્લુ ‘કેવલી’ કેવલિન ‘સમોહણતિ’ સમુદ્ગાન્તિ = કસ્મે પ્રયોજનાય કેવલિન સમુદ્ધાત કુર્વન્તી યથા, ઉક્તમર્થ—પુન સુખ્યમોધાર્યમાર—‘કમ્હા ણ કેવલી’ કસ્માત્ ગ્લુ કેવલિન, ‘સમુગ્ધાય’ સમુદ્ધાતમ = આમ પ્રદેશ પ્રસારકતા ગચ્છતિ = પ્રાપ્નુવતિ, ભગવાનુત્તરમાદ—‘ગોયમા !’ ગૌતમ ! ‘કેવલીણ ચત્તારિ કમ્મસા’ કેવલિના ચવાર

ખન્ શ્રમણ ! જિસ પ્રકાર ડગ્ગસ્ય ગધાદિક ગુણ દ્વારા અત્યત સૂક્ષ્મ રૂપ સે પરિણત ગવ પુદ્ગલો કો યથાવસ્થિત રૂપમે નહીં જાન સકતા હે ઉસા પ્રકાર વહ અત્યત સૂક્ષ્મરૂપ સે પરિણત હોને કે કારણ ઉન નિર્જરાપુદ્ગલો કો મા ગધાદિક ગુણદ્વારા ન જાન સકતા હે, ન દેવ સકતા હે । ઇસ દૃષ્ટાન્ત સે યહ વાત સ્ફુટ હો જાતા હ ॥ સ ૭૯ ॥

‘કમ્હા ણ ભત્તે !’ ઇત્યાદિ ।

ગૌતમ ને પુન પ્રશ્ન ક્રિયા—(ભત્તે !) હ ભત્ત ! (કમ્હા ણ) કિસ કારણ સે (કેવલી) કેવલી ભગવાન્ (સમોહણતિ) સમુદ્ધાત કરતે હે ? અર્થાત્—કેવલિયા કો સમુદ્ધાત કિસ પ્રયોજન કે ક્રિયે કરના પત્તા હે ? ઉત્તર—(ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (કેવલીણ ચત્તારિ કમ્મસા અપલિક્કસીણા ભવતિ) કેવલિયો કે ચાર કર્મ અગ્નિષ્ટ રહતે

અત્યત સૂક્ષ્મરૂપમા પરિણામ પામેલા ગધપુદ્ગલોને યથાવસ્થિતરૂપથી જાણી શકતા નથી, તેવીજ રીતે અત્યત સૂક્ષ્મરૂપમા પરિણામ પામેલા હોવાને કારણે તે નિર્જરાપુદ્ગલોને પણ ગધ આદિઽ શુણ દ્વારા જાણી શકતા નથી, તેમ જોઈ શકતા નથી આ દૃષ્ટાન્તથી એ વાત સ્પષ્ટ થઈ જાય છે (સૂ ૭૬)

‘કમ્હા ણ ભત્તે ! કેવલી સમોહણતિ’ ઇત્યાદિ

ગૌતમે વળી પાછો પ્રશ્ન કયો—(ભત્તે !) હે ભત્ત ! (કમ્હા ણ) કયા ડાગણથી (કેવલી) કેવલી ભગવાન્ (સમોહણતિ) સમુદ્ધાત કરે છે, અર્થાત્—કેવલીઓને સમુદ્ધાત કયા પ્રયોજનને માટે કરવો પડે છે ? ઉત્તર—(ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (કેવલીણ ચત્તારિ કમ્મસા અપલિક્કસીણા ભવતિ) કેવલીઓના ગાર

અપલિક્ષીણા ભવતિ, તંજહા—(૧) વેયણિજ્જં ' (૨) આઉયં ૩ ણામં
ગોત્ત સવ્વવહુણ સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ, સવ્વત્થોવે સે આઉણ
કમ્મે ભવઈ. વિસમ સમં કરેઈ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય, વિસમ-
સમકરણયાણ વધણેહિં ઠિઈહિ ય । એવ સ્વલુ કેવલી સમોહણંતિ,
એવ સ્વલુ કેવલી સમુગ્ધાય ગચ્છંતિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

કર્માણ 'અપલિક્ષીણા' અપરિક્ષીણા = અવશિષ્ટા 'ભવતિ' ભવતિ = સત્તિ, 'ત જહા' તથા—'વેયણિજ્જ' વેદનીયમ્, 'આઉય' આયુ, 'ણામ' નામ, 'ગોત્ત' ગોત્રમ્, 'સવ્વવહુણ સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ' સર્વવહુલ તદ વેદનીયં કર્મ ભવતિ, 'સવ્વત્થોવે સે આઉણ કમ્મે ભવઈ' સર્વસ્તોક તદ આયુ કર્મ ભવતિ, 'વિસમ સમ કરેઈ વધણેહિં ઠિઈહિ ય' વિષમ સમ કરોતિ વધનૈ—પ્રદેશગ્ધાનુભાગવધાવાગ્રિત્યેતિ ભાવ, સ્થિતિભિશ્ચ = સ્થિતિવધવિશેષૈશ્ચ, 'વિસમસમકરણયાણ વધણેહિં ઠિઈહિ ય એવ સ્વલુ કેવલી સમોહણંતિ' એત્રેય પદયોજના—એવ સ્વલુ વિષમસમકરણાય = વિષમકર્મણા સમીકરણાર્થે વધનૈ સ્થિતિભિશ્ચ કેવલિન 'સમોહણંતિ' સમુદ્ગત્તિ—સમુદ્ધાત કુર્વન્તિ 'એવ સ્વલુ કેવલી સમુગ્ધાય ગચ્છંતિ' એવ સ્વલુ કેવલિન સમુદ્ધાત ગચ્છંતિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

હે, (ત જહા) વે યે હૈ—(વેયણિજ્જ આઉય ણામ ગોત્ત) વેદનાય, આયુ, નામ ઓર ગોત્ર । (સવ્વવહુણ સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ) કેવલી મેં સવસે અધિક સ્થિતિવાલા ઉસ સમય વેદનાય કર્મ રહતા હૈ । (સવ્વત્થોવે સે આઉણ કમ્મે ભવઈ) તથા સવસે સ્તોક આયુકર્મ રહતા હૈ । (વિસમ સમ કરેઈ વધણેહિં ઠિઈહિ ય વિસમસમકરણયાણ વધણેહિં ઠિઈહિ ય) હસ વિષમતા કો સમ કરને કે લિયે અથાત્ આયુકર્મ કી સ્થિતિ કે સમાન વેદનાયાદિક કર્મોં કી સ્થિતિ કરને કે લિયે કેવલી ભગવાન્ સમુદ્ધાત કરતે હૈ । અય

કર્મ બાધી રહે છે, (ત જહા) તે આ છે (વેયણિજ્જ આઉય ણામ ગોત્ત) વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર (સવ્વવહુણ સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ) ઉપજીમા સર્વથી વધારે સ્થિતિવાળા તે સમય વેદનીય કર્મ રહે છે (સવ્વ ત્થોવે સે આઉણ કમ્મે ભવઈ) તથા સર્વથી સ્તોક આયુકર્મ રહે છે (વિસમ સમ કરેઈ વધણેહિં ઠિઈહિ ય, વિસમસમકરણયાણ વધણેહિં ઠિઈહિ ય) આ વિષમતાને સમ કરવા માટે અર્થાત્ આયુકર્મની સ્થિતિ બરાબર વેદનીય

मूलम्—सव्वे वि ण भंते । केवली समुग्घाय गच्छति ?
णो इणद्वे समद्वे ।

अकित्ताणं समुग्घाय, अणता केवली जिणा ।
जरामरणविप्पमुक्का, सिद्धि वरगइं गया ॥ सू० ८१ ॥

टीका—गौतम पृच्छति—‘सव्वे वि ण’ इत्यादि । ‘सव्वे वि ण भंते !’ सर्वे-
ऽपि खलु भन्त ! हे भदन्त ! सर्वेऽपि खलु ‘केवली’ केवलिन ‘समुग्घाय’ समुद्घात
‘गच्छति’ गच्छन्ति किम् ? भगवानाह ‘णो इणद्वे समद्वे’ नाऽयमर्थ समर्थ ।

“अकित्ता ण समुग्घाय, अणता केवली जिणा ।
जरामरणविप्पमुक्का, सिद्धि वरगइ गया ॥ १ ॥”

कर्मों का स्थितिबध, अनुभागवध एव प्रदेशवध, समुद्घात करने से आयुर्कर्म के स्थितिबध,
अनुभागवध एव प्रदेशवध के बराबर हो जाते हैं । (एवं खलु केवली समोहणति, एव
खलु केवली समुग्घाय गच्छति) इस प्रकार केवलियों के समुद्घात करने का यह
प्रयोजन है । इस प्रकार वे केवली समुद्घात करते हैं ॥ सू ८० ॥

‘सव्वे वि ण भंते ! इत्यादि ।

प्रश्न—(भंते !) हे भदन्त ! क्या (सव्वे वि ण केवली) समस्त केवली
भगवान् (समुग्घाय गच्छति) समुद्घात करते हैं । (णो इणद्वे समद्वे) हे गौतम ! यह
अर्थ समर्थित नहीं है, अर्थात्—समस्त केवली भगवान् समुद्घात करें ऐसा कोई नियम

आदिऽ उभोनी स्थिति उरवा भाटे डेवली लगवान समुद्घात करे छे भीन
उभोना स्थितिबध, अनुभागबध तेभज प्रदेशबध, समुद्घात उरवाथी आयु
उभोना स्थितिबध, अनुभागबध तेभज प्रदेशबधना बराबर थर्ध जाय छे
(एवं खलु केवली समोहणति एव खलु केवली समुग्घाय गच्छति) आ प्रकारे
डेवलीओने समुद्घात करवानु आ प्रयोजन छे आ प्रकारे ते डेवली समु
द्घात करे छे (सू ८०)

‘सव्वे वि ण भंते ! केवली ’ इत्यादि

प्रश्न—(भंते !) हे भदन्त ! शु (सव्वेवि ण केवली) वधा डेवली
लगवान् (समुग्घाय गच्छति) समुद्घात करे छे ? (णो इणद्वे समद्वे) हे
गौतम ! आ अर्थ समर्थित नहीं, अर्थात् समस्त डेवली लगवान समुद्घात

અપલિક્ષીણા ભવંતિ, તજહા—(૧) વેયણિજ્જ । (૨) આઉયં ૩ ણામ
ગોત્ત સઞ્વવહુણ્ણ સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ, સઞ્વત્થોવે સે આઉણ્ણ
કમ્મે ભવઈ । વિસમ સમ કરેહ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય, વિસમ-
સમકરણયાણ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય । એવં સ્વલુ કેવલી સમોહણંતિ,
એવ સ્વલુ કેવલી સમુગ્ધાય ગચ્છંતિ ॥ સૂ૦ ૮૦ ॥

કર્મણા ‘અપલિક્ષીણા’ અપરિક્ષીણા = અવશિષ્ટા ‘ભવતિ’ ભવતિ = સત્તિ, ‘ત જહા’
તથા - ‘વેયણિજ્જ’ વેદનીયમ્, ‘આઉય’ આયુ, ‘ણામ’ નામ, ‘ગોત્ત’ ગોત્રમ્,
‘સઞ્વવહુણ્ણ સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ’ સર્વગ્રહીતત્ત્વ વેદનીય કર્મ ભવતિ, ‘સઞ્વત્થોવે
સે આઉણ્ણ કમ્મે ભવઈ’ સર્વસ્તોક તત્ત્વ આયુ કર્મ ભવતિ, ‘વિસમ સમ કરેહ વંધણેહિં
ઠિઈહિ ય’ વિષમ સમ કરોતિ વંધનૈ - પ્રદેશનધાનુભાગનધાવાગ્રિત્યેતિ ભાવ, સ્થિતિમિશ્ર =
સ્થિતિવંધનિગેષૈશ્વ, ‘વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય એવ સ્વલુ કેવલી
સમોહણંતિ’ અત્રૈવ પદયોજના - એવ સ્વલુ વિષમસમકરણાય = વિષમકર્મણા સમીકરણાર્થ
વંધનૈ સ્થિતિમિશ્ર કેવલિન ‘સમોહણંતિ’ સમુદ્ગમન્તિ - સમુદ્ઘાત કુર્વન્તિ ‘એવ સ્વલુ
કેવલી સમુગ્ધાય ગચ્છંતિ’ એવ સ્વલુ કેવલિન સમુદ્ઘાત ગચ્છન્તિ ॥ સૂ ૮૦ ॥

હૈ, (ત જહા) વે યે હૈ—(વેયણિજ્જ આઉય ણામ ગોત્ત) વેદનાય, આયુ, નામ ઔર ગોત્ર ।
(સઞ્વવહુણ્ણ સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ) કેવલી મેં સબસે અધિક સ્થિતિવાલા ઉસ
સમય વેદનાય કર્મ રહતા હૈ । (સઞ્વત્થોવે સે આઉણ્ણ કમ્મે ભવઈ) તથા સબસે સ્તોક
આયુકર્મ રહતા હૈ । (વિસમ સમ કરેહ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિં
ઠિઈહિ ય) ઇસ વિષમતા કો સમ કરને કે લિયે અર્થાત્ આયુકર્મ કો સ્થિતિ કે સમાન
વેદનાયાદિક કર્મો કો સ્થિતિ કરને કે લિયે કેવલી ભગવાન્ સમુદ્ઘાત કરતે હૈ । અય

કર્મ ણાકી રહે છે, (ત જહા) તે આ છે (વેયણિજ્જ આઉય ણામ ગોત્ત)
વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર (સઞ્વવહુણ્ણ સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ)
કેવળીમા સર્વથી વધારે સ્થિતિવાળા તે સમય વેદનીય કર્મ રહે છે (સઞ્વ
ત્થોવે સે આઉણ્ણ કમ્મે ભવઈ) તથા સર્વથી સ્તોત્ર આયુકર્મ રહે છે (વિસમ
સમ કરેહ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય, વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય) આ
વિષમતાને સમ કરવા માટે અર્થાત્ આયુકર્મની સ્થિતિ બરાબર વેદનીય

મૂલમ્—કેવલિસમુદ્ધાણં ભંતે ! કઙ્કસમઙ્ક પ્પણત્તે ?
ગોયમા ! અઢ્ઢસમઙ્ક પ્પણત્તે, ત જહા-પઢમે સમણ્ દંડ કરેઙ્ક

માણ યત્ મોક્ષ પ્રયામનોઽભિમુખીકરણ તત્, તત્ત્વ ઉદયાવલિકાયા કર્મપુદ્ગલપ્રક્ષેપવ્યા-
પારરૂપ ઉદીરણાવિશેષ । કેવલિસમુદ્ધાત ઝુર્વન્ કેવલી પ્રથમમેવાઽઽવર્જીકરણ કરોતિ ।
ભગવાનાહ—‘ગોયમા !’ હે ગૌતમ ! ‘અસ્રખેજ્ઞસમઙ્ક અતોમુહુત્તિણ્ પ્પણત્તે’
અમાત્રેયસમયિકમ્ આન્તર્મૌહર્તિક પ્રનમમ્ ॥ સૂ. ૮૨ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘કેવલિસમુદ્ધાણં ભંતે !’ કેવલિસમુદ્ધાત યત્ ભદન્ત ! = હે ભદન્ત ! કેવલિસમુદ્ધાત ‘કઙ્કસમઙ્ક
પ્પણત્તે’ કૃતિસમયિક પ્રજ્ઞમ્, ભગવાનાહ—‘ગોયમા !’ હે ગૌતમ ! ‘અઢ્ઢસમઙ્ક
પ્પણત્તે’ અઢ્ઢસમયિક પ્રજ્ઞમ્ । અન્તર્મુહર્તભાવિપરમપદે કેવલિનિ ય સમુદ્ધાતો ભવતિ સ
કેવલિસમુદ્ધાત, સ ચાષ્ટસુ સમયેષુ ભવતી યથા । તદેવાહ—‘તજહા’ તથા ‘પઢમે સમણ્

અભિમુખ ક્રિયા જાતા હૈ ઉસકા નામ આવર્જીકરણ હૈ । યહ કેવલિસમુદ્ધાત કે પહિલ હોતા
હૈ । ઉદયાવલિકા મે કર્મપુદ્ગલ કા પ્રક્ષેપ કરને—રૂપ વ્યાપાર કા યહ નામાન્તર હૈ ॥ મૂ. ૮૨ ॥

‘કેવલિસમુદ્ધાણં ભંતે !’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—(ભંતે !) હે ભગવન્ ! (કેવલિસમુદ્ધાણં કઙ્કસમઙ્ક પ્પણત્તે)

કેવલિસમુદ્ધાત કિતના સમય કા કહા ગયા હૈ ? ઉત્તર—(ગોયમા) હે ગૌતમ !
(અઢ્ઢસમઙ્ક પ્પણત્તે) ઇસકા કાલ ૮ સમય કા કહા ગયા હૈ । અન્તર્મુહર્ત મે
પરમપદ કા લાભ જિનકો હોને ચાહા હૈ એસે કેવલિયો દ્વારા જો સમુદ્ધાત ક્રિયા જાતા
હૈ ઉસકા નામ કેવલિસમુદ્ધાત હૈ । ઇસકા કાલ ૮ સમય કા હૈ । (તજહા) વહ
સમુદ્ધાત ઇસ પ્રકાર સે હોતા હૈ—(પઢમે સમણ્ દંડ કરેઙ્ક) પ્રથમ સમય મે કેવલી કે

શુવ મોક્ષની સામે ઢરવામા આવે છે તેનુ નામ આવર્જીકરણ છે તે
કેવલિસમુદ્ધાતની પહેલા થાય છે ઉદયાવલિકામા કર્મપુદ્ગલોને પ્રક્ષેપ
કરવા ઇપ વ્યાપારનુ આ નામાન્તર છે (સૂ. ૮૨)

‘કેવલિસમુદ્ધાણં ભંતે !’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—(ભંતે !) હે ભગવાન્ ! (કેવલિસમુદ્ધાણં કઙ્કસમઙ્ક પ્પણત્તે)

કેવલિસમુદ્ધાતના કેટલા સમય કહેલા છે ? ઉત્તર—(ગોયમા !) હે ગૌતમ !
(અઢ્ઢસમઙ્ક પ્પણત્તે) તેનો કાળ ૮ સમયનો કહેલો છે અન્તર્મુહર્તમા પરમપદનો
લાભ જેમને થવાનો હોય છે એવા કેવળીઓ દ્વારા જે સમુદ્ધાત કરવામા
આવે છે તેનુ નામ કેવલિસમુદ્ધાત છે તેનો કાલ ૮ સમયનો છે (તજહા)

મૂલમ્—કઠ્ઠસમણ મ્ભતે । આઝ્જીકરણે પ્પણત્તે ?

ગોયમા । અસસેજ્જસમણ અંતોમુહુત્તિણ પ્પણત્તે ॥ સૂ. ૮૨ ॥

અક્રુવા સ્વલ્લ સમુદ્ધાતમ્, અનત્તા કેવલ્લિનો જિના । જરામરણ વિપ્પમુક્કા, સિદ્ધિ વરગતિ ગતા ॥ ૧ ॥ અયમાવ —પ્પમાસાયુપિ અવગિષ્ઠ સતિ યેષા કેવલ્લ જ્ઞાનમુક્તિ તે નિયમત સમુદ્ધાત કુર્વન્તિ, અયે તુ સમુદ્ધાત કુર્વન્તિ ન વા કુર્વન્તાતિ ॥ સૂ. ૮૧ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘કઠ્ઠસમણ મ્ભતે’ ઇત્યાદિ । ‘કઠ્ઠસમણ મ્ભતે’ કતિ-સમય સ્વલ્લ મદત । ‘આઝ્જીકરણે પ્પણત્તે’ આવર્જીકરણ પ્રજ્ઞમ્ । આવર્જ્યતેઽભિમુક્ષી-ક્રિયતે મોક્ષોઽનેનેતિ—આવર્જસ્તસ્ય કરણવિપ્પક્ષાયા વિપ્રત્યય । કેવલિસમુદ્ધાતાત્ પૂર્વ ક્રિય

નહીં હે । વયોં કિ (સમુદ્ધાય અક્કિત્તા) સમુદ્ધાત કો નહીં બી કરકે (અણતા કેવલી) અનત કેવલી (જિના) જિન (જરામરણવિપ્પમુક્કા) જન્મ, જરા એવ મરણ સે રહિત હોકર (વરગઈ) સિદ્ધિસ્વરૂપ સર્વોત્કૃષ્ટ ગતિ કો પ્રાપ્ત હુણ હૈ । ભાવાર્થ—જિનકી આયુ ૬ માસ કી વાકી વચી હૈ ઓર અવ ઉહે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત હુઆ હૈ તો ઈસી સ્થિતિમા વે નિયમ સે કેવલિસમુદ્ધાત કરત હૈ । વાકી કે લિયે ઈસા કોઈ નિયમ નહીં હૈ કિ સમુદ્ધાત કરે હી । ॥ સૂ. ૮૧ ॥

‘કઠ્ઠસમણ મ્ભતે ।’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—(મ્ભતે ।) હે મદત । (કઠ્ઠસમણ મ્ભતે આઝ્જીકરણે પ્પણત્તે) મોક્ષ પ્રાપ્તિ કા આવર્જીકરણ કિતને સમય કા હોતા હૈ । ઉત્તર—(અસસેજ્જસમણ અંતોમુહુત્તિણ પ્પણત્તે) અનર્યાત સમય કા અતર્મુહૂર્ત કહા હૈ । જિસકે દ્વારા જીવ મોક્ષ કે

ઠરે એવો ઠોઈ નિયમ નથી, ડેમડે (સમુદ્ધાય અક્કિત્તા) સમુદ્ધાત ન પણ કરીને (અણતા કેવલી) અનત કેવલી (જિના) જિન (જરામરણવિપ્પમુક્કા) જન્મ, જરા તેમજ મરણથી રહિત થઈને (વરગઈ) સિદ્ધિસ્વરૂપ સર્વોત્કૃષ્ટ ગતિને પ્રાપ્ત થયા છે ભાવાર્થ—જેમની આયુ છ માસ બાકી રહે છે અને હવે તેમને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે, તો એવી સ્થિતિમા તેઓ નિયમથી કેવલિસમુદ્ધાત ઠરે છે બાકીને માટે એવો ઠોઈ નિયમ નથી કે સમુદ્ધાત કરે જ (સૂ. ૮૧)

‘કઠ્ઠસમણ મ્ભતે ।’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—(મ્ભતે ।) હે ભદ્રન્ત । (કઠ્ઠસમણ મ્ભતે આઝ્જીકરણે પ્પણત્તે) મોક્ષ પ્રાપ્તિનું આવર્જીકરણ કેટલા સમયમા થાય છે ઉત્તર—(અસસેજ્જસમણ અંતોમુહુત્તિણ પ્પણત્તે) અનર્યાત સમયનું અતર્મુહૂર્ત કહેલું છે જેના દ્વારા

સમણ લોચ પૂરેઈ, પચમે સમણ લોચ પડિસાહરઈ, છઠ્ઠે સમયે મંથં પડિસાહરઈ, સત્તમે સમણ કવાડં પડિસાહરઈ, અઠ્ઠમે સમણ દડ પડિસાહરઈ, પચ્છા સરીરત્થે ભવઈ ॥ સૂ૦ ૮૩ ॥

મૂલમ્—સે ણં ભંતે ! તહા સમુગ્ધાય ગણ કિ મણજોગ

દ્વાતેન પ્રસારિતાન્ આત્મપ્રદેશાન્ સહરતિ, તદાહ—‘પચમે સમયે’ ઇત્યાદિ । ‘પચમે સમણ લોચ પડિસાહરઈ’ પચમે સમયે લોક પ્રતિસહરતિ=ચતુર્થિ સમયૈર્જગત્પૂર્ણ કૃત્વા પચ્ચમે સમયે આત્મપ્રદેશાન્ અન્તરાલાવસ્થિતાન્ ઉપસહરતિ । ‘છઠ્ઠે સમણ મથ પડિસાહરઈ’ પઠ્ઠે સમયે મન્થાન પ્રતિસહરતિ । ‘સત્તમે સમણ કવાડ પડિસાહરઈ’ સત્તમે સમયે કપાટ પ્રતિસહરતિ । ‘અઠ્ઠમે સમણ દડ પડિસાહરઈ’ અઠ્ઠમે સમયે દણ્ડ પ્રતિસહરતિ । ‘તઓ પચ્છા સરીરત્થે ભવઈ’ તત પથ્થાત્ શરીરસ્થો ભવતિ ॥ સૂ ૮૩ ॥

ટીકા—‘સે ણં ભંતે !’ ઇત્યાદિ । ‘સે ણં ભંતે !’ અથ સ્વલ્પ ભદન્ત ! ‘તહા

૪ ચાર સમય લગતે હૈ । સો યે સર્વપ્રથમ (પચમે સમણ લોચ પડિસાહરઈ) પચમ સમય મેં અતરાલ મે સ્થિત ઉન આત્મપ્રદેશોં કો ઉપસહત કરતે હૈ । (છઠ્ઠે સમણ મથ પડિસાહરઈ) છઠે સમય મેં મથાકારરૂપ સે સ્થિત ઉન આત્મપ્રદેશોં કો સફોચતે હૈ । (સત્તમે સમણ કવાડ પડિસાહરઈ) ૭ વે સમય મે કપાટાકારતા કો ઓર (અઠ્ઠમે સમણ દડ પડિસાહરઈ) આઠવેં સમય મે દડાકારતા કો સફુચિત કરતે હૈ । (તઓ પચ્છા સરીરત્થે ભવઈ) ઉસકે બાદ આત્મસ્થ હો જાતે હૈ ॥ સૂ૦ ૮૩ ॥

‘સે ણં ભંતે !’ ઇત્યાદિ ।

(સે ણં ભંતે ! તહા સમુગ્ધાય ગણ કિં મણજોગ જુજઈ) હૈ ભદન્ત ! ઇસ

સહુથી પહેલા (પચમે સમણ લોચ પડિસાહરઈ) પાચમ સમયમા, અતરાલમા રહેલા તે આત્મપ્રદેશોને ઉપસહાર કરે છે (છઠ્ઠે સમણ મથ પડિસાહરઈ) છઠ્ઠા સમયમા મથાકારરૂપથી સ્થિત (રહેલા) તે આત્મપ્રદેશોને સફોચે છે (સત્તમે સમણ કવાડ પડિસાહરઈ) સાતમા સમયમા કપાટાકારતાને, અને (અઠ્ઠમે સમણ દડ પડિસાહરઈ) આઠમા સમયમા દડાકારતાને સફુચિત કરે છે (તઓ પચ્છા સરીરત્થે ભવઈ) ત્યારપછી આત્મસ્થ થઈ જાય છે (સૂ ૮૩)

‘સે ણં ભંતે !’ ઇત્યાદિ

(સે ણં ભંતે ! તહા સમુગ્ધાય ગણ કિં મણજોગ જુજઈ ?) હૈ ભદન્ત !

વિરૂંદ સમય કવાડ કરેડ, તડુ સમય મંથં કરેડ, ચુત્થે

દડં કરેડ' પ્રથમે સમયે દણ્ડ કરોતિ=પ્રથમે સમયે ઉધ્વાધોલોકાત યાત્રપ્રસારિતૈરાત્મપ્રદેશૈર્દણ્ડાકારતા યુરુતે । 'વિરૂંદ સમય કવાડ કરેડ' દ્વિતાયે સમયે કપાટ કરોતિ=દ્વિતાયે સમયે પૂર્વપશ્ચિમયોદિશોર્વિસ્તૃતૈરાત્મપ્રદેશૈર્વ કપાટાકારતા યુરુતે । 'તડુ સમય મથ કરેડ' તૃતીયે સમયે મથાન કરોતિ=તૃતીયે સમયે દક્ષિણોત્તરયોર્નિર્ગોરપ્યાત્મપ્રદેશૈર્કપાટાકારવિસ્તૃતૈર્મંથાનાકારતા યુરુત । 'ચુત્થે સમય લોય પૂરેડ' ચતુર્થે સમયે લોક પૂરયતિ=ચતુર્થે સમયે તદતરાલપૂરણન સર્વલોકસ્ય પૂરણ યુરુતે । એવ સમુદ્ધાત કુર્વન્ કેવલી ચતુર્મિ સમયૈર્વિશ્વવ્યાપા ભવતિ ।

એવ કેવલી સ્વાત્મપ્રદેશાના વિસ્તારણેન કર્મલેશાન્ સમીકૃત્ય વિપરાતક્રમેણ સમુ

આત્મપ્રદેશ દણ્ડાકાર હોતે હૈ, અર્થાત્ પ્રથમ સમય મેં ઉર્વલોક ણવ અધોલોક કે અત તક પ્રસારિત હોકર આત્મપ્રદેશ દડાકારતા કો ધારણ કરતે હેં । (વિરૂંદ સમય કવાડ કરેડ) દ્વિતીય સમય મેં વે હી આત્મપ્રદેશ પૂર્વ ઓર પશ્ચિમ દિશા મેં વિસ્તૃત હોકર કપાટાકારતા કો ધારણ કરતે હૈ । (તડુ સમય મથ કરેડ) તૃતીય સમય મેં દક્ષિણ ઓર ઉત્તરદિશા મેં વિસ્તૃત હોકર મથાન કે આકાર હો જાતે હૈ । (ચુત્થે સમય લોય કરેડ) ચતુર્થ સમય મેં इनके अंतराल की पूर्ति करते हुए वे समस्त लोक को पूरण कर देते हैं, अर्थात् समस्त लोक में फैल जाते हैं । इसका नाम लोकपूरणसमुद्घात है । इस प्रकार आत्मप्रदेशों को फैलाने-रूप समुद्घात करते हुए वे केवली ४ चार समयों में विश्वव्यापा बन जाते हैं, पश्चात् प्रसारित उन आत्मप्रदेशों को संकुचित करते हैं । इस क्रिया में भी उन्हें

તે સમુદ્ધાત આ પ્રકારે થાય છે, (પદ્મ સમય દડ કરેડ) પ્રથમ સમયમા કેવળીના આત્મપ્રદેશ દડાકાર હોય છે, અર્થાત્ પ્રથમ સમયમા ઉર્ધ્વલોક તેમજ અધોલોકના અત સુધી ફેલાઈ જઈને આત્મપ્રદેશ દડાકાર તાને ધારણ કરે છે (વિરૂંદ સમય કવાડ કરેડ) બીજા સમયમા તેજ આત્મ પ્રદેશ પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશામા વિસ્તાર પામીને કપાટના આકારને ધારણ કરે છે (તડુ સમય મથ કરેડ) ત્રીજા સમયમા દક્ષિણ તથા ઉત્તર દિશામા વિસ્તાર પામીને મંથાનનો આકાર ધારણ કરે છે (ચુત્થે સમય લોય પૂરેડ) ચોથા સમયમા તેના અતરાલની પૂર્તિ કરતા કરતા તે સમસ્ત લોકને પૂરણ કરી દીએ છે, અર્થાત્ સમસ્ત લોકમા ફેલાઈ જાય છે આનુ નામ લોકપૂરણ સમુદ્ધાત છે આ પ્રકારે આત્મપ્રદેશોના ફેલાવા રૂપ સમુદ્ધાત કરતા કરતા તે કેવલી ૪ સમયોમા વિશ્વવ્યાપી બની જાય છે, પછી પ્રસારેલા તે આત્મપ્રદેશોને સંકુચિત કરે છે આ ક્રિયામા પણ તેને ૪ સમય લાગે છે માટે તે

कायजोग जुजइ?, ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?,
वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?, वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग
जुजइ?, आहारगसरीरकायजोग जुजइ?, आहारगमिस्सस-
रीरकायजोग जुजइ?, कम्मसरीरकायजोग जुजइ?। गोयमा।

‘ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिकमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते?
‘वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ’ वैक्रियशरीरकाययोग युङ्क्ते?, ‘वेउव्वियमिस्सस-
रीरकायजोग, जुजइ?’ वैक्रियमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते? ‘आहारगसरीरकायजोग
जुजइ?’ आहारकशरीरकाययोग युङ्क्ते? ‘आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ’ आहा-
रकमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते? ‘कम्मसरीरकायजोग जुजइ’ कर्मगशरीरकाययोग
युङ्क्ते?, भगवानाह-‘गोयमा!’ गौतम। ‘ओरालियसरीरकायजोग जुजइ’ औदारिक-

रिक्शरीररूपा काययोग को काममें लाते हैं? अथवा (ओरालियमिस्ससरीरकायजोग
जुजइ) औदारिकमिश्रशरीरकाययोग को काम में लाते हैं? (वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?
वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहारगसरीरकायजोग जुजइ? आहार-
गमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग जुजइ?) या वैक्रियिकशरीर
काययोगरूपी काययोग को काम में लाते हैं? या वैक्रियिकमिश्रशरीर को काम में लाते हैं? अथवा
आहारकशरीररूपी काययोग को काम में लाते हैं?, या आहारकमिश्रशरीरकाययोग को काम में
लाते हैं?, या कर्मणशरीरकाययोग को काम में लाते हैं?। भगवान कहते हैं-‘(गोयमा!)’ ह
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ)

शुं औदारिकशरीररूपी काययोगने काममा लाये छे?, अथवा (ओरालिय-
मिस्ससरीरकायजोग जुजइ ?) औदारिकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये छे ?
(वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ? वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहा-
रगसरीरकायजोग जुजइ? आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग
जुजइ?) अथवा वैक्रियशरीररूपी काययोगने काममा लावे छे? अथवा
वैक्रियमिश्रशरीरकाययोगने काममा लावे छे? अथवा आहारकशरीररूपी काय
योगने काममा लावे छे? अथवा आहारकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लावे छे ?
अथवा कर्मणशरीरकाययोगने काममा लावे छे ? भगवान उछे छे-‘(गोयमा!)’ छे
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्सकायजोग जुजइ) केवली

जुंजइ ? , वयजोगं जुजइ ? , कायजोग जुजइ ? । गोयमां ! णो मणजोग जुजइ, णो वयजोग जुंजइ, कायजोग जुंजइ ॥ सू० ८४ ॥

मूलम्—कायजोग जुजमाणे किं ओरालियसरीर-

समुग्गाय गए ' तथा समुदघात गत केवली ' किं मणजोग जुजइ ? ' किं मनोयोग युनक्ति ' ' वयजोग जुजइ ? ' वाग्योग युनक्ति किम् ' ' कायजोग जुजइ ' काययोग युनक्ति किम् ' , भगवानाह—' गोयमा ! ' हे गौतम ! ' णो मणजोग जुजइ ' नो मनोयोग युनक्ति, ' णो वयजोग जुजइ ' नो वाग्योग युनक्ति, ' कायजोग जुजइ ' काययोग युनक्ति ॥ सू ८४ ॥

टीका—गौतम पृच्छति—' कायजोग ' इत्यादि । ' कायजोग जुजमाणे किं ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ? ' काययोग युञ्जान किमौदारिकगरीरकाययोग युङ्क्ते ?

प्रकार समुदघात अवस्था में रहनेवाला वह आत्मा कितने योगों को प्रयुक्त करता है ? , क्या मनोयोग को प्रयुक्त करता है ? (वयजोग जुजइ) क्या वचनयोग को प्रयुक्त करता है ? (कायजोग जुजइ) क्या काययोग को प्रयुक्त करता है ? भगवान् ने कहा (गोयमा !) हे गौतम ! (णो मणजोग जुजइ, णो वयजोग जुजइ, कायजोग जुजइ) वह न मनोयोग को प्रयुक्त करता है और न वचनयोग को प्रयुक्त करता है, किन्तु एक कायजोग को ही प्रयुक्त करता है ॥ सू० ८४ ॥

‘ कायजोग जुजमाणे ’ इत्यादि ।

गौतम ने पुनः प्रभु से पूछा कि हे प्रभु ! (कायजोग जुजमाणे) केवली काययोग को योजित करते हुए (किं ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ?) क्या औदा

या प्रकारे समुदघात अवस्थाभा रहेवावाणा ते अत्मा डेट्वा योगेने प्रयुक्त करे छे ? शु मनोयोगने प्रयुक्त करे छे ? (वयजोग जुजइ) शु वचन-योगने प्रयुक्त करे छे ? (कायजोग जुजइ) शु काययोगने प्रयुक्त करे छे ? भगवाने उहु—(गोयमा !) हे गौतम ! (णो मणजोग जुजइ, णो वयजोग जुजइ, कायजोग जुजइ) ते नथी मनोयोगने प्रयुक्त करता, तथा नथी वचन योगने प्रयुक्त करता, परंतु अेक काययोगने न प्रयुक्त करे छे (सू ८४)

‘ कायजोग जुजमाणे ’ इत्यादि

गौतमे वणी पाछु प्रभुने पूछ्यु डे डे प्रभु ! (कायजोग जुजमाणे) केवली काययोगने योजित करता करता (किं ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ?)

कायजोग जुजइ?, ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?,
वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?, वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग
जुजइ?, आहारगसरीरकायजोग जुजइ?, आहारगमिस्सस-
रीरकायजोग जुजइ?, कम्मसरीरकायजोग जुजइ?। गोयमा।

‘ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिकमिश्रशरीरकाययोग युट्ठे?
‘वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?’ वैकियशरीरकाययोग युट्ठे?, ‘वेउव्वियमिस्सस-
रीरकायजोग जुजइ?’ वैकियमिश्रशरीरकाययोग युट्ठे? ‘आहारगसरीरकायजोग
जुजइ?’ आहारकशरीरकाययोग युट्ठे? ‘आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ आहा-
रकमिश्रशरीरकाययोग युट्ठे? ‘कम्मसरीरकायजोग जुजइ?’ कर्मणशरीरकाययोग
युट्ठे?, भगवानाह—‘गोयमा।’ गौतम। ‘ओरालियसरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिक-

रिक्शरीररूपी काययोग को काममें लाते हैं? अथवा (ओरालियमिस्ससरीरकायजोग
जुजइ) औदारिकमिश्रशरीरकाययोग को काम में लाते हैं? (वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?
वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहारगसरीरकायजोग जुजइ? आहार-
गमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग जुजइ?) या वैकियिकशरीर-
काययोगरूपी काययोग को काम में लाते हैं? या वैकियिकमिश्रशरीर को काम में लाते हैं? अथवा
आहारकशरीररूपी काययोग को काम में लाते हैं?, या आहारकमिश्रशरीरकाययोग को काम में
लाते हैं?, या कर्मणशरीरकाययोग को काम में लाते हैं?। भगवान कहते हैं—(गोयमा!) हे
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ)

शु औदारिकशरीररूपी काययोगने काममा लाये छे?, अथवा (ओरालिय-
मिस्ससरीरकायजोग जुजइ ?) औदारिकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये छे ?
(वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ? वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहा-
रगसरीरकायजोग जुजइ? आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग
जुजइ?) अथवा वैकियशरीररूपी काययोगने काममा लाये छे? अथवा
वैकियमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये छे? अथवा आहारकशरीररूपी काय
योगने काममा लाये छे? अथवा आहारकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये छे ?
अथवा कर्मणशरीरकाययोगने काममा लाये छे? भगवान उछे छे—(गोयमा!) हे
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्सकायजोग जुजइ) उव्वी

ઓરાલિયસરીરકાયજોગ જુજઈ, ઓરાલિયમિસ્સસરીરકાયજોગ
પિ જુજઈ, ણો વેડવ્વિયસરીરકાયજોગ જુજઈ, ણો વેડવ્વિ-
યમિસ્સસરીરકાયજોગ જુજઈ, ણો આહારગમિસ્સસરીરકાયજોગ
જુજઈ, કમ્મસરીરકાયજોગપિ જુજઈ । પઢમઢમેસુ સમણસુ

શરીરકાયયોગ યુક્તે, 'ઓરાલિયમિસ્સસરીરકાયજોગ જુજઈ, ઔદારિકમિશ્રશરીર-
કાયયોગમપિ યુક્તે, 'ણો વેડવ્વિયસરીરકાયજોગ જુજઈ' 'નો વૈક્રિયશરીરકાયયોગ
યુક્તે, 'ણો વેડવ્વિયમિસ્સસરીરકાયજોગ જુજઈ' નો વૈક્રિયમિશ્રશરીરકાયયોગ યુક્તે,
'ણો આહારગસરીરકાયજોગ જુજઈ' નો આહારકશરીરકાયયોગ યુક્તે, 'ણો આહારગમિ-
સ્સસરીરકાયજોગ જુજઈ' નો આહારકમિશ્રશરીરકાયયોગ યુક્તે, 'કમ્મસરીરકાયજો-
ગ જુજઈ' કાર્મણશરીરકાયયોગમપિ યુક્તે । 'પઢમઢમેસુ સમણસુ ઓરાલિયસરીરકાયજો-
ગપિ જુજઈ' પ્રથમાઽટમયો સમયયોરૌદારિકશરીરકાયયોગમપિ યુક્તે, 'વિદ્યછટ્ટસત્તમેસુ

કેવલી ભગવાન્ ઔદારિકશરીરકાયયોગ કો કામ મે લાતે હૈ, તથા ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગ કો
મા કામ મે લાતે હે । (ણો વેડવ્વિયસરીરકાયજોગ જુજઈ, ણો વેડવ્વિયમિસ્સસરીર-
કાયજોગ જુજઈ, ણો આહારગસરીરકાયજોગ જુજઈ, ણો આહારગમિસ્સસરીર-
કાયજોગ જુજઈ, કમ્મસરીરકાયજોગપિ જુજઈ) વૈક્રિયશરીરકાયયોગ, વૈક્રિયમિશ્રશરીર-
કાયયોગ, આહારકશરીરકાયયોગ, આહારકમિશ્રશરીરકાયયોગ इनको काम मे नहीं लाते । परंतु
कार्मणशरीरकાયयોग को वे काम मे लाते हे । (पढमढमेसु समणसु ओरालियसरीरकाय-
जोग जुजई विद्यछट्टसत्तमेसु समणसु ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजई,
तद्यच्चउत्थपचमेहि कम्मसरीरकायजोग जुजई) प्रथम और आठवें समय मे तो

ભગવાન્ ઔદારિકશરીરકાયયોગને કામમા લાવે છે તથા ઔદારિકમિશ્રશરીરકાય-
યોગને પણ કામમા લાવે છે (ણો વેડવ્વિયસરીરકાયજોગ જુજઈ, ણો વેડવ્વિ-
યમિસ્સસરીરકાયજોગ જુજઈ, ણો આહારગસરીરકાયજોગ જુજઈ, ણો આહારગમિ-
સ્સસરીરકાયજોગ જુજઈ, કમ્મસરીરકાયજોગપિ જુજઈ) વૈક્રિયશરીરકાયયોગને,
વૈક્રિયમિશ્રશરીરકાયયોગને, આહારકશરીરકાયયોગને, આહારકમિશ્રશરીરકાય-
યોગને કામમા લાવતા નથી, પરંતુ કાર્મણશરીરકાયયોગને તેઓ કામમા લાવે છે
(પઢમઢમેસુ સમણસુ ઓરાલિયસરીરકાયજોગ જુજઈ, વિદ્યછટ્ટસત્તમેસુ સમણસુ
ઓરાલિયમિસ્સસરીરકાયજોગ જુજઈ, તદ્યચઉત્થપચમેહિ કમ્મસરીરકાયજોગ જુજઈ)

ઓરાલિયસરીરકાયજોગં જુજઇ, વિડયછટ્ટસત્તમેસુ સમણસુ
ઓરાલિયમિસ્સસરીરકાયજોગં જુજઇ, તટ્ટયચ્ચઉત્થપચ્ચમેહિ કમ્મ-
સરીરકાયજોગં જુજઇ ॥ સૂ. ૮૫ ॥

મૂલમ્—સે ણ ભત્તે । તહા સમુઘાયગણ સિજ્ઞઇ

ઓરાલિયમિસ્સસરીરકાયજોગ જુજઇ ' દ્વિતીયપટ્ટસત્તમેષુ સમયેષુ ઔદારિકમિશ્રશરીર-
કાયયોગ યુક્તે, મિશ્રવ ચાત્ર કાર્મણનેવ સહૌદારિકસ્યાવસ્થાનાત્ । ' તટ્ટયચ્ચઉત્થપચ્ચમેહિ
કમ્મસરીરકાયજોગ જુજઇ ' તૃતીયચતુર્થપચ્ચમેષુ સમયેષુ કાર્મણશરીરકાયયોગ
યુક્તે ॥ સૂ. ૮૫ ॥

ટીકા—'સે ણ ભત્તે' इत्यादि । 'સે ણ ભત્તે' તહા સમુઘાયગણ' સ ચ્ચ ભદન્ત ।

ઔદારિકશરીરરૂપી કાયયોગ કો વે કામ મ લાતે હૈ, દૂસરે, ઊઠે એવ સાતવે સમય મ
ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગ કો કામ મેં લાતે હ, એવ તીસરે, ચૌથે એવ પચમ સમય મેં કાર્મ-
ણશરીરરૂપી કાયયોગ કો કામ મેં લાતે હૈ ॥

ભાવાર્થ—કાયયોગ ૭ પ્રકાર કા હૈ । उनमें औदारिकशरीरकાયयोग, औदारिकमिश्रशरीर-
कાયयोग एवं कर्मणशरीरकાયयोग ये ३ तीन योग केयत्री के होते ह । बाकी के ४ काययोग
केयत्री के नहीं होते हैं । प्रथम और आठवें समय में औदारिकशरीरकાયयोग होता है, द्वितीय,
छठवें और सातवें समय में औदारिकमिश्रशरीरकાયयोग होता है और तीसरे, चौथे एवं पाचवे
समय में उनके समुद्घात अवस्था में कर्मणशरीररूपी काययोग होता है ॥ सू. ८५ ॥

પ્રથમ તથા આઠમા સમયમા તેા ઔદારિકશરીરરૂપી કાયયોગને તેઓ ડામમા
લાવે છે બીજા, છઠ્ઠા તેમજ સાતમા સમયમા ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગને ડામમા
લાવે છે, તેમજ ત્રીજા, ચોથા અને પાચમા સમયમા કાર્મણશરીરરૂપી કાયયોગને
ડામમા લાવે છે

ભાવાર્થ—કાયયોગ ૭ પ્રકારના છે, તેમા ઔદારિકશરીરકાયયોગ, ઔદારિક
મિશ્રશરીરકાયયોગ, તેમજ કાર્મણશરીરકાયયોગ, આ ત્રણ યોગ ડેવલીના હોય છે
બાકીના ૪ કાયયોગ ડેવલીના હોતા નથી પ્રથમ અને આઠમા સમયમા
ઔદારિકકાયયોગ હોય છે બીજા, છઠ્ઠા અને સાતમા સમયમા ઔદારિક
મિશ્રશરીરકાયયોગ હોય છે, અને ત્રીજા, ચોથા તેમજ પાચમા સમયમા તેમની
સમુદ્ઘાત-અવસ્થામા કાર્મણશરીરરૂપી કાયયોગ હોય છે (સૂ. ૮૫)

બુજ્ઞઃ મુચ્છઃ પરિણિવ્વાઃ સન્વદુક્ષ્ણાણં અત કરેઃ ? ણો ણ્ણદ્દે
સમદ્દે ! સે ણ તઓ પડિણિયત્તઃ, પડિણિયત્તિત્તા ઇહમાગચ્છઃ,
તઓ પચ્છા મણજોગંપિ જુજઃ, વયજોગપિ જુજઃ, કાયજોગંપિ
જુજઃ ॥ સૂ. ૮૬ ॥

૨૪

તથા સમુદ્ધાતગત - હે ભદ્રત ! સ સ્વલ્લ તથા સમુદ્ધાતગત = કૃતસમુદ્ધાત કેવલી 'સિજ્ઞઃ
બુજ્ઞઃ મુચ્છઃ પરિણિવ્વાઃ સન્વદુક્ષ્ણાણમત કરેઃ ?' સિધ્ધિ, વુદ્ધિ, મુચ્ચિ, પરિનિર્વાણિ,
સર્વદુ ક્ષાનામત કરોતિ કિમ્ ? , ભગવાનાહ - ' ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે' નાડયમર્થ સમર્થ ! 'સે ણ'
સ સ્વલ્લ 'તઓ' તત = સમુદ્ધાતાત્ 'પડિણિયત્તઃ' પ્રતિનિવર્તેતે, 'પડિણિયત્તિત્તા' પ્રતિનિ
વર્ત્ય 'ઇહમાગચ્છઃ' ઇહાડગચ્છતિ = શરીરસ્થો ભવતિ । 'તઓ પચ્છા' તત પશ્ચાત્, 'મણજોગ
પિ જુજઃ' મનોયોગમપિ યુજ્જે, 'વયજોગપિ જુજઃ' વાયોગમપિ યુજ્જે 'કાયજોગ પિ
જુજઃ' કાયયોગમપિ યુજ્જે ॥ સૂ. ૮૬ ॥

‘સે ણ ભત્તે !’ ઇત્યાદિ ।

(ભત્તે !) હે ભદ્રત ! (સે ણ તહા સમુગ્ધાયગણ) સમુદ્ધાત અવસ્થા મેં કેવલી
ભગવાન્ (સિજ્ઞઃ બુજ્ઞઃ મુચ્છઃ પરિણિવ્વાઃ) સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત એવ પરિનિર્વાણ હો
(સન્વદુક્ષ્ણાણ અત કરેઃ) કયા સમસ્ત દુ ર્ષો કા અત કર્તે હૈ ? પ્રભુ ને ઉત્તર દિયા
કિ (ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે) યહ અર્થ સમર્થિત નહોં હૈ । (સે ણ તઓ
પડિણિયત્તઃ, પડિણિયત્તિત્તા ઇહમાગચ્છઃ, આગચ્છિત્તા તઓ પચ્છા મણજોગ પિ
જુજઃ, વયજોગ પિ જુજઃ, કાયજોગ પિ જુજઃ) કિન્તુ જબ વે સમુદ્ધાત કર ચુકતે હૈ

‘સે ણ ભત્તે !’ ઇત્યાદિ

(ભત્તે !) હે ભદ્રત ! (સે ણ સમુગ્ધાયગણ) સમુદ્ધાત અવસ્થામા
કેવલી ભગવાન્ (સિજ્ઞઃ, બુજ્ઞઃ, મુચ્છઃ, પરિણિવ્વાઃ) સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત
તેમજ પરિનિર્વાણ થઈને (સન્વદુક્ષ્ણાણ અત કરેઃ) શુ સમસ્ત દુ ખેનો
અત કરે છે ? પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો કે (ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (ણો
ણ્ણદ્દે સમદ્દે) આ અર્થ સમર્થિત નથી (સે ણ તઓ પડિણિયત્તઃ, પડિણિ
યત્તિત્તા ઇહમાગચ્છઃ, આગચ્છિત્તા તઓ પચ્છા મણજોગ પિ જુજઃ, વયજોગપિ
જુજઃ, કાયજોગ પિ જુજઃ) પરંતુ જ્યારે સમુદ્ધાત કરી ચુકે છે અર્થાત્ તે
દ્વિમાથી નિવૃત્ત થઈ જાય છે અને પૂર્વ પ્રમાણે શરીરમા સ્થિત થઈ જાય છે ત્યારે

**મૂલમ્—મળજોગં જુજમાણે કિ સચ્ચમળજોગ જુંજડ ?
મોસમળજોગં જુંજડ ? , સચ્ચામોસમળજોગં જુજડ ? , અસચ્ચામો-**

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—“મળજોગ” ઇત્યાદિ । ‘મળજોગ જુજમાણે કિ સચ્ચમળજોગ જુજડ’ મનોયોગ યુજ્ઞાન કિ સચ્ચમનોયોગ યુદ્ધકે ? ‘મોસમળજોગ જુજડ ?’ મૃપામનોયોગ યુદ્ધકે ? ‘સચ્ચામોસમળજોગ જુજડ’ સચ્ચમૃપામનોયોગ યુદ્ધકે કિમ્ ? , ભગવા-

અધાત્ ઉસ ક્રિયા સે નિવૃત્ત હો ચુકતે હૈ ઓર પૂર્વવત્ શરીર મેં સ્થિત હો જાતે હૈ તવ મનોયોગ કો ભી પ્રયુક્ત કરતે હૈ, વચનયોગ કો ભી પ્રયુક્ત કરતે હૈ તથા કાયયોગ કો ભી પ્રયુક્ત કરતે હૈ । સમુદ્ધાત-અવસ્થા મેં મરણ નહીં હોતા । અતઃ મુક્તિ કો પ્રાપ્તિ ઉસ સમય નહીં હોતી ॥ સૂ. ૮૬ ॥

‘મળજોગ જુજમાણે’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—હે મહત્ ! આપને જો અમી યહ જ્ઞાત કહા હૈ કિ સમુદ્ધાત સે નિવૃત્ત હોને પર કેવલી ભગવાન્ મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ સો ઉસ વિષય મેં યહ પૂછતા હ કિ વે ભગવાન્ (મળજોગ જુજમાણે) મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હુણ ચાર મનોયોગોં મં સે કૌન સે મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ ? (કિ સચ્ચમળજોગ જુજડ, મોસમળજોગ જુજડ, સચ્ચામોસમળજોગ જુજડ, અસચ્ચામોસમળજોગ જુજડ ?) સચ્ચમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, યા અસચ્ચમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, અથવા મિશ્રમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, અસચ્ચમૃપામનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ ? અર્થાત્ વ્યવહારમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ ? (ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (સચ્ચ-

મનોયોગને પણ પ્રયુક્ત કરે છે, વચનયોગને પણ પ્રયુક્ત કરે છે તથા કાયયોગને પણ પ્રયુક્ત કરે છે સમુદ્ધાત અવસ્થામાં મરણ થતુ નથી તેથી મુક્તિની પ્રાપ્તિ તે સમયે થતી નથી (સૂ. ૮૬)

‘મળજોગ જુજમાણે’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—હે ભદ્રન્ત ! આપે જે હમણાં એ વાત કહી છે, કે સમુદ્ધાતથી નિવૃત્ત થતા કેવલી ભગવાન મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે માટે એ વિષયમાં એ પૂછુ છું કે તે ભગવાન (મળજોગ જુજમાણે) મનોયોગને પ્રયુક્ત કરતા ચાર મનોયોગ-માંથી કયા મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? (કિ સચ્ચમળજોગ જુજડ ? મોસમળજોગ જુજડ ? સચ્ચામોસમળજોગ જુજડ ? અસચ્ચામોસમળજોગ જુજડ ?) શું સચ્ચ મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? અથવા અસચ્ચમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? અથવા મિશ્રમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? કે અસચ્ચમૃપામનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે અર્થાત્ અસચ્ચમૃપામનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? ઉત્તર—(ગોયમા !) હે

સમણજોગં જુજઈ ? ગોયમા ! સચ્ચમણજોગં જુજઈ, ણો મોસમણ-
જોગં જુજઈ, ણો સચ્ચામોસમણજોગં જુજઈ, અસચ્ચામોસમણજોગં
પિ જુજઈ ॥ સૂ. ૮૭ ॥

મૂલમ્—વયજોગ જુજમાણે કિં સચ્ચવડજોગં જુજઈ ?

નાહ—‘ગોયમા ! સચ્ચમણજોગ જુજઈ’ ગૌતમ ! સત્યમનોયોગ યુક્તે, ‘ણો મોસમણજોગ
જુજઈ’ નો મૃષામનોયોગ યુક્તે ‘ણો સચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ’ નો સત્યમૃષામનોયોગ
યુક્તે, ‘અસચ્ચામોસમણજોગપિ જુજઈ’ અસત્યામૃષામનોયોગમપિ યુક્તે ॥ સૂ. ૮૭ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘વયજોગ’ इत्यादि । ‘વયજોગ જુજમાણે કિં સચ્ચ
વડજોગ જુજઈ’ વાગ્યોગ યુક્તાન કિં સત્યવાગ્યોગ યુક્તે ? ‘મોસવડજોગ જુજઈ’ મૃષાવા

મણજોગ જુજઈ) વે કેવલી સત્યમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, (ણો મોસમણજોગ જુજઈ ણો
સચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ, અસચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ) અસત્યમનોયોગ ઇવ મિશ્રમનોયોગ
કો પ્રયુક્ત નહીં કરતે હૈ, કિન્તુ અસત્યામૃષામનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, અર્થાત્ વ્યવહાર
મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ । સત્યમનોયોગ ઇવ વ્યવહારમનોયોગ કો વે કેવલી પ્રયુક્ત
કરતે હૈ, અમ દો કો નહીં ॥ સૂ. ૮૭ ॥

‘વયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि ।

પ્રશ્ન—હે ભગવન્ ! વે કેવલી જો (વયજોગ જુજમાણે કિં) વચ્ચનયોગ કો
પ્રયુક્ત કરતે હૈ સો કયા (સચ્ચવડજોગ જુજઈ, મોસવડજોગ જુજઈ, સચ્ચામોસવડજોગ
જુજઈ, અસચ્ચામોસવડજોગ જુજઈ) સત્યવચ્ચન યોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, યા અસત્યવચ્ચન

ગૌતમ ! (સચ્ચમણજોગ જુજઈ) તે કેવળી સત્યમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે
(ણો મોસમણજોગ જુજઈ, ણો સચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ, અસચ્ચામોસમણજોગ
જુજઈ) અસત્યમનોયોગ તેમજ મિશ્રમનોયોગને પ્રયુક્ત કરતા નથી, પરંતુ
અસત્યામૃષામનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે અર્થાત્ વ્યવહારમનોયોગને પ્રયુક્ત
કરે છે સત્યમનોયોગ તેમજ વ્યવહારમનોયોગને તે કેવલી પ્રયુક્ત કરે છે
બીજા બેને નહિ (સૂ. ૮૭)

‘વયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि

પ્રશ્ન—હે ભગવન્ ! તે કેવલી કે જે (વયજોગ જુજમાણે) વચ્ચનયોગને
પ્રયુક્ત કરે છે, તે શુ (સચ્ચવડજોગ જુજઈ, મોસવડજોગ જુજઈ, સચ્ચામો-

મોસવડજોગં જુજડ ? સચ્ચામોસવડજોગં જુજડ ? અસચ્ચામોસ-
વડજોગં જુજડ ? સચ્ચવડજોગં જુજડ, ણો મોસવડજોગં જુજડ, ણો
સચ્ચામોસવડજોગ જુજડ, અસચ્ચામોસવડજોગં પિ જુજડ ॥ સૂ. ૮૮ ॥

મૂલમ્—કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિટ્ઠેજ્જ

‘યોગયુક્તે’ ‘સચ્ચામોસવડજોગ જુજડ’ સત્યમૃષાવાગ્યોગયુક્તે ? ‘અસચ્ચામોસવડજોગ જુજડ’
અસત્યામૃષાવાગ્યોગયુક્તે કિમ્ ? ભગવાનાહ—‘ગોયમા ! સચ્ચવડજોગ જુજડ ?’ ગૌતમ !
સયવાગ્યોગયુક્તે, ‘ણો મોસવડજોગ જુજડ’ નો મૃષાવાગ્યોગયુક્તે, ણો સચ્ચામોસવડ-
જોગ જુજડ’ નો સત્યમૃષાવાગ્યોગયુક્તે, ‘અસચ્ચામોસવડજોગ પિ જુજડ’ અસત્યામૃષા-
વાગ્યોગમપિ યુક્તે ॥ સૂ. ૮૮ ॥

ટીકા—‘કાયજોગ’ ઇત્યાદિ । ‘કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિટ્ઠેજ્જ
વા’ કાયયોગ યુજ્ઞાન આગચ્છતિ વા તિષ્ઠતિ વા, ‘ણિસીણજ્જ વા’ નિપીદતિ=ઉપપિણતિ વા,

યોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હે, અથવા મિશ્રવચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, યા અસત્યામૃષાવચનયોગ
કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ ? ઉત્તર—(ગોયમા !) હે ગૌતમ ! (સચ્ચવડજોગ જુજડ) વે કેવલી
સયવચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, (ણો મોસવડજોગ જુજડ ણો સચ્ચામોસવડજોગ
જુજડ) અસત્યવચનયોગ કો એવ મિશ્રવચનયોગ કો પ્રયુક્ત નહીં કરતે હૈ । (અસચ્ચામોસ
વડજોગપિ જુજડ) પરંતુ અસત્યામૃષાવચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ । ચાર વચનયોગો મે
સે કવલી કે સત્યવચનયોગ એવ અસત્યામૃષાવચનયોગ દો હી વચનયોગ હોતે હૈ, બાક
કે દો નહીં ॥ સૂ. ૮૮ ॥

સવડજોગ જુજડ, અસચ્ચામોસવડજોગ જુજડ) સત્યવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે,
અથવા અસત્યવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે, અથવા મિશ્રવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે
છે, અથવા અસત્યામૃષાવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? ઉત્તર—(ગોયમા !)
હે ગૌતમ ! (સચ્ચવડજોગ જુજડ) તે કેવલી સત્યવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે
(ણો મોસવડજોગ જુજડ ણો સચ્ચામોસવડજોગ જુજડ) અસત્યવચનયોગને તેમજ
મિશ્રવચનયોગને પ્રયુક્ત કરતા નથી, (અસચ્ચામોસવડજોગપિ જુજડ) પરંતુ
અસત્યામૃષાવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ચાર વચનયોગોમાંથી કેવલીના સત્ય
વચનયોગ તેમજ અસત્યામૃષાવચનયોગ બે જ માત્ર વચનયોગ હોય છે
બાકીના બે નહિ (સૂ. ૮૮)

વા ગિસીએજ્જ વા તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા ઉક્ષેવણ
વા પક્ષેવણં વા તિરિયક્ષેવણ વા કરેજ્જા, પાઙ્કિહારિયં વા,
પીઠફલગસેજ્જાસથારગં પચ્ચપ્પિણેજ્જા ॥ સૂ. ૮૯ ॥

‘તુયદ્દેજ્જ વા’ ત્વર્ગ્વર્તયતિ=શયન કરોતિ વા ‘ઉલ્લધેજ્જ વા’ ઉલ્લઘ્વયતિ—ગર્તાદિક વા, ‘પલ્લ
ધેજ્જ વા’ પ્રોલ્લઘ્વયતિ વા, ઉક્ષેવણ વા’ ઉક્ષેપણમ્=ઊર્ધ્વગમન વા, ‘પક્ષેવણ વા’ પ્રક્ષે
પણ=નીચૈર્ગમન વા, ‘તિરિયક્ષેવણ વા’ તિર્યક્ષેપણ=તિર્યગમન વા ‘કરેજ્જા’ કરોતિ,
‘પાઙ્કિહારિય વા પીઠ-ફલગ-સેજ્જા-સથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા’ પ્રતિહાર્ય વા પીઠફલક
શય્યાસસ્તારક પ્રત્યર્પયતિ ॥ સૂ. ૮૯ ॥

‘કાયજોગ જુજમાણે’ ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ (કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિદ્દેજ્જ વા ગિસીએજ્જ વા તુયદ્દેજ્જ
વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા) ઇસ કાયયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હુણ વે આતે હૈ, જાતે હૈ,
ઠ્ઠરતે હૈ, ઉઠતે હૈ, વૈઠતે હૈ, સોતે હૈ, કરવટ બદલતે હૈ, ઉલ્લઘન કરતે હૈ, પ્રલ્લઘન કરતે હૈ,
(ઉક્ષેવણ વા પક્ષેવણ વા તિરિયક્ષેવણ વા કરેજ્જા) ઉક્ષેપણ કરતે હૈ, પ્રક્ષેપણ—હાથ
પૈર કો ઊપર—નીચે કરતે હૈ, તિરછે ગમન કરતે હૈ, (પાઙ્કિહારિય વા પીઠફલગસેજ્જા-
સથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા) કામ નિકલ જાને કે બાદ પ્રાતિહાર્યક પીઠ, ફલક, શય્યા, એવ
સથારે કો પીઠે દેતે હૈ ॥ સૂ. ૮૯ ॥

“કાયજોગ જુજમાણે” ઇત્યાદિ

હે ભદ્રન્ત ! કાયયોગ પ્રયુક્ત કરતા કેવળી ભગવાન્ શુ શુ કામ કરે
છે ? હે ગૌતમ ! ((કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિદ્દેજ્જ વા ગિસીએજ્જ વા
તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા) એ કાયયોગને પ્રયુક્ત કરતા તેઓ
આવે છે, જાય છે, રોકાય છે, ઉઠે છે, બેસે છે, સુવે છે, કરવટ બદલે છે,
ઉલ્લઘન કરે છે, પ્રલ્લઘન કરે છે (ઉક્ષેવણ વા પક્ષેવણ વા તિરિયક્ષેવણ
વા કરેજ્જા) ઉક્ષેપણ કરે છે, પ્રક્ષેપણ—હાથપગ ઉપર—નીચા કરે છે, તિરછા
(આડું—અવળું) ગમન કરે છે, (પાઙ્કિહારિય વા પીઠ-ફલગ-સેજ્જા-સથારગ
પચ્ચપ્પિણેજ્જા) કામ થઈ ગયા પછી પ્રાતિહાર્યક પીઠ, ફલક, શય્યા, તેમજ
સથારાને પાછા મુકી દે છે (સૂ. ૮૯)

मूलम्—से ण भंते ! तहा सजोगी सिज्झइ जाव अंत करेइ ? णो इणट्ठे समट्ठे ॥ सू० ९० ॥

मूलम्— से ण पुव्वामेव सण्णस्स पंचिंदियस्स पज्ज-

टीका—गौतम प्रच्छति—‘से ण भंते !’ इत्यादि । ‘से ण भंते ! तहा सजोगी’ स खलु भन्त ! तथा सयोगी ‘सिज्झइ’ सियति किम् ‘जाव’ यावत् ‘सव्वदुक्खाणमतं करेइ’ सर्वदुखानामतं करोति किम् ? । भगवानाह—‘णो इणट्ठे समट्ठे’ नाऽयमर्थं समर्थ ॥ सू० ९० ॥

टीका—‘से ण पुव्वामेव’ इत्यादि । ‘से ण’ स केवली खलु ‘पुव्वामेव’ पूर्वमेव= योगनिरोधावस्थाया आदावेव ‘सण्णस्स पंचिंदियस्स’ सज्जिन पञ्चेन्द्रियस्य, अत्र पञ्चेन्द्रियस्येति विशेषण मज्जिस्वरूपप्रदर्शनार्थं, पञ्चेन्द्रियस्यैव मज्जिनात्, ‘पज्जत्तगस्स’ पर्याप्तकस्य= मन पर्याप्त्या पर्याप्तस्येत्यर्थ, अयपर्याप्तस्य मनसोऽभावात् । स च मध्यमादिमनोयोगोऽपि

‘से ण भंते !’ इत्यादि ।

(भंते !) ह भदत ! (से तहा सजोगी) वे केवली ऐसी सयोगी अवस्था में रहते हुए (सिज्झइ जाव अंत करेइ) सिद्ध, बुद्ध, मुक्त एवं परिनिर्वाण हो समस्त दुखों का अंत करते हैं क्या ? उत्तर—ह गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) यह अर्थ समर्थित नहीं है । अथात् सयोगिकेवली कर्मों का अंत नहीं करते ! ॥ सू० ९० ॥

‘से ण पुव्वामेव’ इत्यादि ।

(से ण) ये सयोगी केवली भगवान् (पुव्वामेव) पहिले (सण्णस्स पंचिंदियस्स पज्जत्तगस्स) मनी पञ्चेन्द्रिय पर्याप्तक के (जहण्णजोगस्स हेट्ठा) जघन्यमनोयोग से भी नीचे

‘से ण भंते !’ इत्यादि

(भंते !) हे भदन्त ! (से तहा सजोगी) ते देवली अथवा सयोगी—अवस्था में रहेंगे (सिज्झइ जाव अंत करेइ) सिद्ध, बुद्ध, मुक्त, तेमज्ज परिनिर्वाण थय समस्त दुखों को अंत करे छे ? उत्तर—हे गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) आ अर्थ समर्थित नहीं, अर्थात् अयोगी देवली कर्मों को अंत करेता नहीं (सू ६०)

“से ण पुव्वामेव” इत्यादि

(से ण) ते सयोगी देवली भगवान् (पुव्वामेव) पहिले (सण्णस्स पंचिंदियस्स पज्जत्तगस्स) सही पञ्चेन्द्रिय पर्याप्तक (जहण्णजोगस्स हेट्ठा)

વા ગિસીએજ્જ વા તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા ઉક્ષેવણં
વા પક્ષેવણ વા તિરિયક્ષેવણં વા કરેજ્જા, પાઢિહારિયં વા,
પીઠફલગસેજ્જાસથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા ॥ સૂ. ૮૯ ॥

‘તુયદ્દેજ્જ વા’ ત્વગ્વર્તયતિ=શયન કરોતિ વા ‘ઉલ્લધેજ્જ વા’ ઉલ્લઘયતિ—ગર્તાદિક વા, ‘પલ્લ
ધેજ્જ વા’ પ્રોલ્લઘયતિ વા, ઉક્ષેવણ વા’ ઉક્ષેપણમ્=ઊર્ધ્વગમન વા, ‘પક્ષેવણ વા’ પ્રક્ષે
પણ=નીચૈર્ગમન વા, ‘તિરિયક્ષેવણ વા’ તિર્યક્ષેપણ=તિર્યગ્ગમન વા ‘કરેજ્જા’ કરોતિ,
‘પાઢિહારિય વા પીઠ—ફલગ—સેજ્જા—સથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા’ પ્રતિહાર્ય વા પીઠફલક—
શય્યાસસ્તારક પ્રત્યર્પયતિ ॥ સૂ. ૮૯ ॥

‘કાયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि ।

हे गौतम (कायजोग जुजमाणे आगच्छेज्ज वा चिट्ठेज्ज वा गिस्सीएज्ज वा तुयद्वेज्ज
वा उल्लधेज्ज वा पल्लधेज्ज वा) इस काययोग को प्रयुक्त करते हुए वे आते हैं, जाते हैं,
ठहरते हैं, उठते हैं, बैठते हैं, सोते हैं, करवट बदलते हैं, उल्लघन करते हैं, प्रलघन करते हैं,
(उक्खेवण वा पक्खेवण वा तिरियक्खेवण वा करेज्जा) उत्क्षेपण करते हैं, प्रक्षेपण—हाथ
पैर को ऊपर—नीचे करते हैं, तिरछे गमन करते हैं, (पाडिहारिय वा पीठफलगसेज्जा
सथारग पच्चप्पिणेज्जा) काम निकल जाने के बाद प्रातिहार्यक पीठ, फलक, शय्या, एवं
सथार को पीछे देते हैं ॥ सू. ८९ ॥

“ कायजोग जुजमाणे ” इत्यादि

હે ભદ્રન્ત ! કાયયોગ પ્રયુક્ત કરતા કેવળી ભગવાન શુ શુ કામ કરે
છે ? હે ગૌતમ ! ((કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિટ્ઠેજ્જ વા ગિસીએજ્જ વા
તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા) એ કાયયોગને પ્રયુક્ત કરતા તેઓ
આવે છે, જાય છે, રોકાય છે, ઉઠે છે, બેસે છે, સુવે છે, કરવટ બદલે છે,
ઉલ્લઘન કરે છે, પ્રલઘન કરે છે (ઉક્ષેવણ વા પક્ષેવણ વા તિરિયક્ષેવણ
વા કરેજ્જા) ઉત્ક્ષેપણ કરે છે, પ્રક્ષેપણ—હાથપગ ઉપા—નીચા કરે છે, તિરછા
(આડુ—અવળુ) ગમન કરે છે, (પાઢિહારિય વા પીઠ—ફલગ—સેજ્જા—સથારગ
પચ્ચપ્પિણેજ્જા) કામ થઈ ગયા પછી પ્રાતિહાર્યક પીઠ, ફલક, શય્યા, તેમજ
સથારાને પાછા મુકી દે છે (સૂ. ૮૯)

કિમ્ ? કિંવા તે તવ મતે જ્યોતિઃ સ્થાનમ્=અગ્નિકુણ્ડમ્ ? તથા-તે તવ મતે
 ધ્રુવઃ=અગ્નૌ ઘૃતાદિપ્રક્ષેપિકા દર્વ્યઃ કાઃ ? કિંવા તે=તવ મતે, કરીપાઙ્ગમ્=
 અગ્નિપ્રજ્વાલનસાધન શુષ્કગોમયમ્લગ્નમ્ ? ચ પુનસ્તે તવ મતે કતરે કે ઇધાઃ
 સમિધઃ ? તથા શાન્તિઃ=પાપોપશમનહેતુરધ્યયનપદ્ધતિઃ કા ? તથા ત્વ કતરેણ=કેન
 હોમેન=હવનીયદ્રવ્યેણ-આહુત્યેત્યર્થઃ, જ્યોતિરગ્નિ જુહોપિ=તર્પયસિ ? અયં ભાવઃ-
 ષટ્ત્રીવકાયારમ્ભસાધ્યો યજ્ઞસ્તદુપકરણાનિ ચ ત્વયા નિષિદ્ધાનિ, તત્કથ ત્વ
 યજ્ઞસમ્ભવ ? ઇતિ ॥ ૪૩ ॥

કિમ્) કૌન સી અગ્નિ હૈ (વા) તયા (તે) આપ કે વહાં (જોઈઠાણં કે-
 જ્યોતિ સ્થાન કિમ્) અગ્નિકુણ્ડ કયા હૈ (તે) આપને (સુયા કા-ધ્રુવઃ કઃ)
 અગ્નિ મે હવ્ય કો પ્રક્ષેપણ કરને કે વિધે દ્રુવા કિસ કો બતાયા હૈ ।
 (કરિસગ કિં-કિવા તે કરિપાઙ્ગમ્) કિસે આપને અગ્નિ કો પ્રજ્વલિત
 કરને કે લિધે શુષ્કગોમય કે સ્થાનાપન્ન માના હૈ (ઈદા ય તે કયરા-
 ઇધાશ્ચ તે કતરે) કિસ કો આપને હસમેં જલારને કે લિધે ઇન્ધનસ્વરૂપ
 ઘનાયા હૈ (સતિકા-શાન્તિઃ કા) તથા પાપોપશમન કી હેતુભૂત અધ્યયન
 પદ્ધતિ વહા પર કયા હૈ ઓર (કયરેણ હોમેણ જોઈ હુણાસિ-કતરેણ
 હોમેન જ્યોતિઃ જુહોપિ) કિસ હવનીય દ્રવ્ય સે આપકે સમત ડસ યજ્ઞ
 કો કરતે હો । વહ સબ બ્રાહ્મણોં ને મુનિરાજ સે હસ લિધે પૂછા કિ
 પ્રસિદ્ધ યજ્ઞ તો ષટ્ત્રીવકાયકે આરમ્ભ સે સાધ્ય હોતા હૈ ઓર ડસકો
 કરને કા આપ નિષેધ કરતે હો તો આપ જિસ યજ્ઞ કો કરને કા વિધાન
 કર રહે હો વહ મી સાધ્ય કૈસે હો સકતા હૈ ? કારણ કે યજ્ઞ કરને કે
 સબ હી ઉપકરણ આપકી દૃષ્ટિમેં હેય હૈ ॥ ૪૩ ॥

યજ્ઞમા આપના મતથી જોઈ કે-જ્યોતિ કિમ્ અગ્નિ કેવો છે ? વા તથા તે આપને
 ત્યા જોઈઠાણ કે-જ્યોતિ સ્થાન કિમ્ અગ્નિકુણ્ડ કેવો છે ? આપને ત્યા સુયા કા-ધ્રુવ ક
 અગ્નિમા હવ્યને પ્રક્ષેપણ કરવા માટે ધરો કેાને બતાવેલ છે ? કારિસગ કિં-કિંવા તે
 કારિપાઙ્ગમ્ અગ્નિને પ્રદીપ્ત કરવા માટે કેાને શુષ્ક ગોમયના સ્થાનાપન્ન માનેલ
 છે ? ઇદા ય તે કયરા-ઇધાશ્ચ તે કતરે એમા બાળવા માટે કેાને ઇન્ધન સ્વરૂપ
 બનાવેલ છે તથા સતિ કા-શાન્તિ કા તથા પાપોપશમનના હેતુભૂત અધ્યયન
 પદ્ધતિ ત્યા કઈ છે ? અને કયરેણ હોમેણ જોઈ હુણાસિ-કતરેણ હોમેન જ્યોતિ
 જુહોપિ કયા હવનીય દ્રવ્યથી આપને સમત એ યજ્ઞને કરો છો ? આ સધણી
 વાતો બ્રાહ્મણોએ મુનિરાજને એ માટે પૂછી કે, પ્રસિદ્ધ યજ્ઞ તો ષટ્ત્રીવની
 કાયના આરભથી સાધ્ય બને છે અને એવા યજ્ઞને કરવાનો તો આપ નિષેધ કરો
 છો તો આપ જે યજ્ઞને કરવાનું વિધાન કરી રહ્યા છો તે પણ સાધ્ય કઈ રીતે
 થઈ શકે ? કારણ કે યજ્ઞ કરવાના સધણા ઉપકરણ આપની દૃષ્ટિમા હેય છે ॥ ૪૩ ॥

‘मुनिराह—

मूलम्—

तवो जोई जीवो जोइठाणं, जोगा सुर्या सरीर कारिसंग ।
कम्मो एंहा सजेमजोगे सती, होम हुंणामि इसिणं पँसत्थं ॥४४॥

छाया-तपो ज्योति जीवो ज्योतिः स्थान, योगा स्रुवः शरीर करीपाङ्गम् ।

कर्माण्येषां सयमयोगाः शान्तिः, होम जुहोमि ऋषीणां प्रशस्तम् ॥४४॥

टीका—‘तवो जोई’—इत्यादि—

भो ब्राह्मणाः ! अस्माकं यज्ञे तपः=ग्राह्यमाभ्यन्तरिकं च ज्योति=अग्निः
यथा अग्निना इन्धनानि भस्मीक्रियन्ते, तथैव तपसा भावेन्धनानि कर्माणि भस्मी-
क्रियन्ते । जीवो ज्योतिः स्थानम्—अग्निकुण्डम्, जीवस्य तपस आश्रयत्वात् ।
योगाः—युज्यन्ते सम्प्रध्यन्ते कर्मणा ये ते योगाः—योगहेतवो मनोवाक्कायलक्षणाः,
ते हि स्रुवः, एभिर्हि स्नेहस्थानियाः शुभव्यापारास्तपोज्वलनमज्वलन हेतवस्तपो

ब्राह्मणों की इस बात को सुन कर मुनिने कहा—‘तवो जोई जीवो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणों ! हमारे इस यज्ञमें (तवो जोई जीवो जोइ-
ठाण-तप ज्योतिः जीवः ज्योतिः स्थानम्) ग्राह्य और आभ्यन्तर तप ही अग्नि
है—जिस तरह अग्नि इंधन को जला देती है उसी तरह तप भी भाव-
इंधनरूप कर्मों को जला देता है । यह जीव हवनकुंड है, क्योंकि जीव
ही तप का आश्रय है । (जोगा सुर्या-योगा स्रुवः) मनोयोग, वचन-
योग एवं काययोग ये तीन योग स्रुवाके स्थानापन्न हैं, क्योंकि इन्हीं
योगों द्वारा घृतके स्थानरूप शुभ व्यापार जो तपरूपी अग्नि को प्रदीप्त
करनेमें कारण होते हैं उस तपरूप अग्नि में प्रक्षिप्त किये जाते हैं ।

प्राक्षणेनी आ वातने आलणीने मुनिअे कह्यु—

“तवो जोई जीवो इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे प्राक्षणे । अमारा यज्ञमा तवो जोई जीवो जोइठाण-तप ज्योति
जीव-ज्योतिः स्थानम् अडार अने अहर तप अेज अग्नि छे जेम अग्नि धधधुने
आणी नाछे छे अेज रीते तप पणु भाव धधधुइय कर्मोने आणी नाछे छे
आ अुव अुवन कुड छे केमके अुव न तपने आश्रय छे जोगा सुर्या-योगा स्रुव
मनोयोग, वचन योग, अने काय योग आ त्रयु योग स्रुवाना स्थानापन्न छे
केमके, अेज योगो द्वारा जीना स्थानइय शुभ व्यापार जे तप इपी अग्निने
प्रदीप्त करवाभा कारण अने छे अे तपइय अग्निमा प्रक्षिप्त करवाभा आवे छे,

રૂપેઽગ્નો પ્રક્ષિપ્યન્તે इति भावः । तथा-शरीर करीपाङ्गम्, तपो ज्योतिः प्रज्वालनं हेतुः शरीरमेव करीपाङ्गम्, शरीरे सत्येव तपसः सम्भवात् । तथा-कर्माणि एधांसि, समित्स्थानीयानि कर्माणि, तपसा कर्माणि, भस्मीक्रियन्ते । तथा-सयमयोगाः= संयमव्यापाराः शान्तिः, सयमेन हि सर्वजीवोपद्रवाः परिह्रियन्ते, ततः शान्तिः, अतः सयमयोगा एव शान्तिः । तथा-ऋषीणा प्रशस्तम्=मुनिभिः प्रशसनीय होम= सम्यक्चारित्र्यरूप जुहोमि=करोमि आराधयामीत्यर्थः ॥ ४४ ॥

(સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્) યહ શરીર હી કરીપાઙ્ગ હૈ-અગ્નિને જલારનેકે લિયે કડા સ્વરૂપ હૈ । શરીર કે હોને પર હી તપસ્યા કા આરાધન હોતા હૈ અતઃ ઉસ તપરૂપ અગ્નિ કો જલારનેમે કડા કે સ્થાનાપન્ન યહ શરીર કહા ગયા હૈ । (કમ્મે ણહા-કર્માણિ ઇધાસિ) જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મ હસ યજ્ઞ મેં જલાયે જાતે હૈં અતઃ વે હન્ધન કે સ્થાનાપન્ન કહે ગયે હૈં । (સજમજોગ સતિ-સયમયોગાઃ શાન્તિઃ) સયમવ્યાપાર યહા શાન્તિ હૈ-કર્પોં કિ સયમ સે હી સમસ્ત જીવોં કે ઉપદ્રવ દૂર કિયે જાતે હૈં અતઃ ઉસસે જીવ કો શાન્તિ મિલતી હૈ । હસીલિયે હમ (હસિણ પસત્ય-ઋષીણાં પ્રશસ્તમ્) ઋષિયોં કો સમ્માનનીય (હોમ હુણામિ-હોમ જુહોમિ) સમ્યક્ચરિત્રરૂપ યજ્ઞ કો આરાધિત કરતે હૈં ।

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મણોં કે પ્રશ્ન કા હસ ગાથા દ્વારા મુનિરાજ ઉત્તર દે રહે હૈં-વે કહતે હૈં કિ હે બ્રાહ્મણોં જિસ યજ્ઞ કા વર્ણન કિયા ગયા હૈ-ઉસ યજ્ઞ મેં તપ હી અગ્નિ હૈ, જીવ અગ્નિકુડ હૈ, યોગ સુવા હૈ, શરીર

સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્ આ શરીર કરીપાઙ્ગ છે, અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણુ સ્વરૂપ છે શરીર હોવાથી જ તપસ્યાનુ આરાધન બને છે આથી જ એ તપરૂપ અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણુના સ્થાનાપન્ન આ શરીરને કહેવામા આવેલ છે કમ્મે ણહા-કર્માણિ ઇધાસિ જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મને એ યજ્ઞમા બાળવામા આવે છે આથી તેને હન્ધનના સ્થાનાપન્ન કહેવામા આવેલ છે સજમજોગસતિ-સયમયોગા શાન્તિ સયમ વ્યાપાર અહી શાન્તી છે, કેમકે, સયમથીજ સઘળા જીવોનો ઉપદ્રવ દૂર કરી શકાય છે અને એનાથી જીવને શાન્તી મળે છે આ માટે અમે હસિણ પસત્ય-ઋષિણા પ્રશસ્તમ્ ઋષિઓમા સમ્માનનીય હોમ હુણામિ-હોમ જુહોમિ સમ્યક્ ચારિત્રરૂપ યજ્ઞની આરાધના કરીએ છીએ

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મણોના પ્રશ્નને મુનિરાજ આ ગાથા દ્વારા ઉત્તર આપે છે તેઓ કહે છે કે, હે બ્રાહ્મણો ! જે યજ્ઞનું વર્ણન કરવામા આવેલ છે એ યજ્ઞમા તપજ અગ્નિ છે, જીવ અગ્નિકુડ છે યોગ સુવા છે, અને

सविधि यज्ञस्वरूपं श्रुत्वा ते ब्राह्मणाः स्नानस्वरूपं पृच्छन्त एवमाहुः—

मूलम्—

के ते हरए ? के य ते सतितित्थे ? केहंसि णंहाओ व रय जंहासि ।
अक्खंहाहि णो संजय । जक्ख पुंइया । इच्छांमु नोउ भवओ संगासे ॥
छाया-रुस्ते हृदः ? किं च ते शान्तितीर्थं ? कस्मिन् स्नातो वा रजो जहासि ।
अख्याहि न सयत ! यज्ञपूजित ! इच्छामो ज्ञातुं भवतः सकाशे ॥ ४५ ॥

टीका—‘ के ते ’—इत्यादि ।

ते तत्र हृदः कः ? तथा—ते तत्र शान्तितीर्थं च किम् ? अयं भावः—यत्र स्नाते सति पापनिवृत्त्या शान्तिर्भवति, एतादृश तीर्थं भवतो मते किम् ? वा= अथवा कस्मिन् ज्ञादादौ स्नातो रज.=पापरूपं जहासि=परित्यजसि ? कस्मिन् तीर्थे

कडा एव कर्म उधन है । समययोग यहा शांति है । इस प्रकार के इस जीवों की विराधना से रहित इस यज्ञ को हम करते हैं ॥ ४४ ॥

सविधि यज्ञ के स्वरूप को सुनकर अब ब्राह्मण स्नान के स्वरूप को पूछते हैं—‘ के ते हरए ? ’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मुनिराज ! (ते हरए के—ते हृदः कः) आपके सिद्धान्तानुसार जलाशय क्या है (सतितित्थे य ते के—शान्तितीर्थं च ते किम्) तथा जिस स्नान करने से पापनिवृत्तिपूर्वक शांति का लाभ होता है ऐसा वह तीर्थ आप के मत में क्या माना गया है । (कहसि णंहाओ व रय ज हासि—कस्मिन् स्नातो वा रजो जहासि) अथवा तुम कहा पर नहा कर पापरूप रज का परित्याग करते हो, अर्थात् किस तीर्थ में स्नात होकर

કર્મ ઇધણ છે સયમ યોગ શાંતી છે આ પ્રકારનો જીવોની વિરાધનાથી રહીત એવો યજ્ઞ અમે કરીએ છીએ ॥ ૪૪ ॥

યજ્ઞના વિધિને તેમજ તેના સ્વરૂપને સાબળીને પ્રાશ્નણે સ્નાનના સ્વરૂપને પૂછ્યું —

‘ કે તે હરણ ? ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે મુનિરાજ ! તે હરણ કે—તે હૃદ ક આપના સિદ્ધાંતાનુસાર જળાશય કયું છે ? સતિતિત્થે ય તે કે—શાંતિતીર્થં ચ તે કિમ્ તથા જેમા સ્નાન કરવાથી પાપ નિવૃત્તિ પૂર્વક શાંતીનો લાભ થાય છે, એવું એ તીર્થ આપના મતમા કયું માનવામા આવે છે ? કહસિ ણંહાઓ વ રય જહાસિ—કસ્મિન્ સ્નાતો વા રજો જહાસિ અથવા તમે કઈ જગ્યાએ નહાઈને પાપરૂપ રજનો પરિત્યાગ કરે

टीका—‘धम्मे’—इत्यादि—

धर्मोऽहिंसादिरूपो हृदस्तस्यैव कर्मरजोऽपहारकृत्वात्, ब्रह्म=ब्रह्मचर्यं शान्ति-
तीर्थम्, एतदासेवनेन सकलमलमूत्रभूतौ रागद्वेषौ समुन्मूलितौ भवतः रागद्वेषो-
न्मूलने तु न पुनर्मलोत्पत्तिसंभवः । उक्तं च—

“ब्रह्मचर्येण सत्येन, तपसा सयमेन च ।

मातर्गर्भिर्गतः शुद्धिं, न शुद्धिस्तीर्थयात्रया ॥ १ ॥ इति ॥

स्नान के विषय में जब उन ब्राह्मणों ने जिज्ञासा भाव से प्रश्न किये तो
मुनिराज ने उनका उत्तर इस प्रकार दिया ‘धम्मे हरण’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(धम्मे हरण—धर्मो हृद्) अहिंसा आदिरूप धर्म हृद्-
सरोवर है । क्यों कि इसी धर्म से कर्मरूपी धूलि का अपहरण होता है ।
(धम्मे सत्तितित्थे=ब्रह्म शान्तितीर्थम्) ब्रह्मचर्य शान्तितीर्थ है । कारण
कि इसके सेवन करने से समस्त मलों के मूलभूत राग और द्वेष समूल
विनिष्ट होते हैं । रागद्वेष के उन्मूलित होने से पुनः मलोत्पत्ति की
संभावना नहीं रहती है । कहा भी है—

“ब्रह्मचर्येण सत्येन, तपसा सयमेन च ।

मातर्गर्भिर्गतः शुद्धिं, न शुद्धिस्तीर्थयात्रया ॥ ”

ब्रह्मचर्य के पालन से सत्यधर्म के सेवन से, तप एवं सयम की
आराधना से मातृगर्भपि ने आत्मशुद्धि को प्राप्त किया है । यह आत्म
शुद्धि जीवों को तीर्थों की यात्रा करने से नहीं प्राप्त हुआ करती है ।

स्नानના વિષયમાં જ્યારે તે બ્રાહ્મણોએ જિજ્ઞાસા ભાવથી પ્રશ્ન કર્યો
ત્યારે મુનિરાજે એનો ઉત્તર આ પ્રકારે આપ્યો —

‘ધમ્મે હરણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ધમ્મે હરણ—ધર્મો હૃદ અહિંસા આદિરૂપ ધર્મ સરોવર છે
કેમકે, એ ધર્મથી કર્મરૂપી ધૂળનું અપહરણ થાય છે વગેરે સત્તિ તિત્થે—બ્રહ્મશાન્તિ
તીર્થમ્ બ્રહ્મચર્ય શાન્તિતીર્થ છે કારણ કે એના સેવનથી સઘળા મળેલા
મુળભૂત રાગ અને દ્વેષનો સમુલ્લેખ વિનાશ થાય છે રાગદ્વેષનો નાશ થતા
કરીથી મળેલી ઉત્પત્તિ થવાની સંભવના રહેતી નથી કહ્યું પણ છે

“બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમે ન ચ ।

માતર્ગર્ભિર્ગત શુદ્ધિ, ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥ ”

બ્રહ્મચર્યના પાલનથી, સત્યધર્મના સેવનથી, તપ અને સયમની આરા
ધનાથી, માતૃગર્ભપિએ આત્મશુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલ છે આ આત્મશુદ્ધિ
જીવોને તીર્થોની યાત્રા કરવાથી પ્રાપ્ત થતી નથી અને કે બ્રાહ્મણો । આપ

સ્નાતો મેવાનુ પાપૈઃ પ્રમુચ્યતે इति । અય માવઃ—યથા મવન્મતે યજ્ઞો યજ્ઞવિધિશા-
સ્મદ્વિજ્ઞાતાદ્ યજ્ઞાદ્ યજ્ઞવિધેશ્વાન્યસ્તથેઽ મવતો દ્વદઃ શાન્તિતીર્થં ચાઽપ્યસ્મદ્વિજ્ઞા-
તાદ્ દ્વદાત્ શાન્તિતીર્થાંચાન્યદેઽ 'કિમ્ ? इति । હે યક્ષપૂજિત ! સયત ! એતત્સર્વ-
નોઽસ્માન્ અરુયાહિ=રુથય । વય મવતઃ સકાશે એતત્સર્વ જ્ઞાતુમિચ્છામ ॥ ૪૫ ॥

તેપા પ્રશ્ન શ્રુત્વા મુનિરાહ—

મૂલમ્—

ધર્મમે હરણં વર્મે સંતિતિર્થે, અર્ણાદ્વલે અત્તપસંનલેસ્સે ।
જૃહિંસિ પર્હાઓ વિમલો વિસુદ્ધો, સુંસીદ્ધમૂઓ પંજહામિ 'દોસ ॥ ૪૬ ॥

છાયા-ધર્મો, હદો, વ્રહ્મ શાન્તિતીર્થમ્, અનાવિલ્મ આત્મપસન્નલેશ્યમ્ ।

યસ્મિન્ સ્નાતો વિમલો વિશુદ્ધઃ, સુશીતીભૂતઃ પંજહામિ દોષમ્ ॥ ૪૬ ॥

આપ પાપોં સે છૂટ જાતે હો ? (જક્ષ્વ પૂજ્યા સજય-યક્ષપૂજિત સયત)
હે યક્ષપૂજિત મુનિરાજ ! યહ સવ વાર્તે હમ (મવઓ સગાસે-મવતઃ
સકાશે) આપ સે (નાઝ-જ્ઞાતુમ્) જાનને કે લિયે (ઇચ્છામુ-ઇચ્છામઃ)
ઇચ્છુક હો રહે હૈ સો (અરુયાહિ-આરુયાહિ) વતલાઈયે ॥

માવાર્થ-બ્રાહ્મણોં કો સ્નાન કે વિષય મેં પૂછને કી જિજ્ઞાસા વઢાને
કા કારણ યહ હુઆ કિ જિસ પ્રકાર મુનિદ્વારા પ્રતિપાદિત યજ્ઞ, પ્રસિદ્ધ
યજ્ઞ સે વિલક્ષણ હૈ ડસી પ્રકાર ઇનકે મતાનુસાર સ્નાન મી પ્રસિદ્ધ સ્નાન
સે વિલક્ષણ હી હોગા અતઃ ડન્હોં ને મુનિરાજ સે સ્નાન કે વિષય મેં
હસ પ્રકાર પ્રશ્ન કિયા કિ-મહારાજ વહ જલાગય આપ કી દૃષ્ટિ મેં
કૌનસા હૈ કિ જિસ મે આપ સ્નાન કરતે હૈં । તથા એસા વહ તીર્થ મી
કૌનસા હૈ કિ જિસમે સ્નાન કરને પર પાપોં સે છૂટા જાતા હૈ ॥ ૪૬ ॥

છો ? અર્થાત્ કયા કયા તીર્થમા સ્નાત થઈ ને આપ પાપોથી છુટો છો ? જક્ષ્વ-
પૂજ્યા સજય-યક્ષપૂજિત સયત હે યક્ષ પૂજિત મુનિરાજ ! આ સઘળી વાર્તા અમે
મેવઓ સગાસે-મવત સકાશે આપની પાસેથી નાઝ-જ્ઞાતુ બાણુવા માટે ઇચ્છામુ-
ઇચ્છામ ઇચ્છુક બની રહ્યા છીએ તેથી અરુયાહિ-આરુયાહિ આપ તે અમેને બતાવો

ભાવાર્થ—સ્નાનના વિષયમા પૂછવાની બ્રાહ્મણોની જિજ્ઞાસા વધવાનુ કારણ
એ હતુ કે, જે રીતે મુનિરાજ દ્વારા પ્રતિપાદિત યજ્ઞની પ્રસિદ્ધિ, યજ્ઞથી વિલક્ષણ
સ્વરૂપે છે એજ રીતે એમના મત અનુસાર સ્નાન પણ પ્રસિદ્ધ સ્નાનથી વિલક્ષણ
હશે ! આથી તેમણે મુનિરાજને સ્નાનના વિષયમા આ પ્રકારનો પ્રશ્ન કર્યો કે,
મુનિરાજ ! એ જળાશય આપની દૃષ્ટિમા કયુ છે કે જેમા આપ સ્નાન કરો છો ? તથા
એવુ એ તીર્થ કયુ છે કે જ્યા સ્નાન કરવાથી પાપોથી છુટી જવાય છે ? ॥ ૪૫ ॥

टीका—‘धम्मे’-इत्यादि—

धर्मोऽहिंसादिरूपो हृदस्तस्यैव कर्मरजोऽपहारकृत्वात्, ब्रह्म=ब्रह्मचर्यं शान्ति-
तीर्थम्, एतदासेवनेन सकृन्मन्मून्भूतो रागद्वेषौ समुन्मूलितौ भवतः रागद्वेषो-
न्मूलने तु न पुनर्मलोत्पत्तिसंभवः । उक्तं च—

“ब्रह्मचर्येण सत्येन, तपसा सयमेन च ।

मातङ्गर्पिर्गतः शुद्धिं, न शुद्धिस्तीर्थयात्रया ॥ १ ॥ इति ॥

स्नान के विषय में जब उन ब्राह्मणों ने जिज्ञासाभाव से प्रश्न किये तो
मुनिराज ने उनका उत्तर इस प्रकार दिया ‘धम्मे हरण’-इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(धम्मे हरण-धर्मो हृद.) अहिंसा आदिरूप धर्म हृद-
सरोवर है । क्यों कि इसी धर्म से कर्मरूपी धूलि का अपहरण होता है ।
(धमे सतितित्थे=ब्रह्म शान्तितीर्थम्) ब्रह्मचर्य शान्तितीर्थ है । कारण
कि इसके सेवन करने से समस्त मलों के मूलभूत राग और द्वेष समूल
विनिष्ट होते हैं । रागद्वेष के उन्मूलित होने से पुनः मलोत्पत्ति की
संभावना नहीं रहती है । कहा भी है—

“ब्रह्मचर्येण सत्येन, तपसा सयमेन च ।

मातङ्गर्पिर्गतः शुद्धिं, न शुद्धिस्तीर्थयात्रया ॥ ”

ब्रह्मचर्य के पालन से सत्यधर्म के सेवन से, तप एवं सयम की
आराधना से मातङ्गरूपि ने आत्मशुद्धि को प्राप्त किया है । यह आत्म
शुद्धि जीवों को तीर्थों की यात्रा करने से नहीं प्राप्त हुआ करती है ।

स्नानना विषयमा न्याये ते ब्राह्मणोऽप्ये लज्ञासा भावथी प्रश्न कथौ
त्यौरे मुनिराजो येनो उत्तर आ प्रकारे आय्यो —

‘धम्मे हरण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—धम्मे हरण-धर्मो हृद अहिंसा आदि रूप धर्म सरोवर छे
ठेभके, ओ धर्मथी कर्मरूपी धूलि अपहरण थाय छे वमे सति तित्थे-ब्रह्मशान्ति
तीर्थम् ब्रह्मचर्य शान्तितीर्थ छे कारण के येना सेवनथी सधणा भजोने।
मुणभूत राग अने द्वेषनो समुणगो विनाश थाय छे रागद्वेषनो नाश थता
इरीथी भजोनी उत्पत्ति थवानी संभवना रछेती नथी कहुं पणु छे

‘ ब्रह्मचर्येण सत्येन, तपसा सयमे न च ।

मातङ्गर्पिर्गतः शुद्धिं, न शुद्धिस्तीर्थयात्रया ॥ ”

ब्रह्मचर्यना पालनथी, सत्यधर्मना सेवनथी, तप अने सयमनी आरा
धनाथी, मातङ्ग रूपिओ आत्मशुद्धिने प्राप्त करेव छे आ आत्मशुद्धि
छेवने तीर्थोनी यात्रा करवाथी प्राप्त थती नथी अने छे ब्राह्मणो । आप

किं च भवद्वितीर्थानि प्राणिपीडा हेतुतया मलोपचयनिमित्तान्येव, नतो नास्ति तेषां शुद्धि हेतुता । उक्तच—

“ कुर्याद् वर्षसहस्रं तु, अहन्यहनि मज्जनम् ।

सागरेणापि कृच्छ्रेण, वधको नैव शुध्यति ॥ १ ॥ इति ॥

इदं शान्तितीर्थम्—अनाविलम्—पञ्चास्रमलयर्जितम् । अत एव—आत्मप्रसन्न-
लेश्यम्=आत्मनो जीवस्य प्रसन्ना निर्मला लेश्या तेजः प्रभृतिष्वन्यतमा यत्र तत्त-
थोक्तं च अस्ति । यस्मिन् स्नातः—स्नात इव स्नातः=निमग्नमानसः, विमलः=

और भी हे ब्राह्मणो ! आप लोग जिन्हें तीर्थस्थान मानते हैं और उनकी यात्रा किया करते हैं वे केवल प्राणियोंके पीडा के ही हेतु हैं अतः उनसे मलापगम-मलका नाश न होकर प्रत्युत मलोपचय-मलका सग्रह ही होता है इसलिये उनमें शुद्धिहेतुता नहीं आती है यही बात अन्यत्र इस प्रकार से कही है—

“ कुर्याद्वर्षसहस्रं तु, अहन्यहनि मज्जनम् ।

सागरेणापि कृच्छ्रेण, वधको नैव शुध्यति ” ॥

हजारों वर्षोंतक भी वधक-घातक प्राणी प्रतिदिन समुद्रप्रमाण जल से भी स्नान करे तो भी आत्मशुद्धि को प्राप्त नहीं कर सकता है ।

हमारे द्वारा समत जो शान्तितीर्थ है वह (अणाइले-अनाविलम्) पाच आस्रवरूप मलों से सर्वथा वर्जित है । इसलिये वहां अवगाहन करने से (अत्तपसन्नलेस्से-आत्मप्रसन्नलेश्यम्) आत्मा की शुभलेश्याओं में से कोई एक लेश्या हो जाती है । (जहिंसि-यस्मिन्) जिस शान्ति

દોઢ જેને તીર્થસ્થાન માનો છે અને તેની યાત્રા કર્યા કરે છે તે કેવળ પ્રાણીઓની પીડાનો જ હેતુ છે આથી મલાપગમ-મલનો નાશ ન થઈને પ્રત્યુત મલોપચયજ-મલનો સંગ્રહ જ થાય છે આ કારણે એમાં શુદ્ધિ હેતુતા આવતી નથી આ વાત અન્યત્ર આ પ્રકારે કહેવાયેલ છે—

“ કુર્યાદ્વર્ષસહસ્રં તુ, અહન્યહનિ મજ્જનમ્ ।

સાગરેણાપિ કૃચ્છ્રેણ, વધકો નૈવ શુદ્ધયતિ ॥ ”

હજારો વર્ષ સુધી પણ પ્રાણી રાત દિવસ સમુદ્ર પ્રમાણ જળથી સ્નાન કરે તો પણ તે આત્મશુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી

અમારા તરફથી સમત એવું જે આ શાન્તીતીર્થ છે તે અનાઇલે-અનાવિલમ્ પાંચ અસ્રવરૂપ મળેથી સર્વથા વર્જિત છે આ કારણે ત્યાં અવગાહન કરવાથી અત્તપસન્નલેસ્સે-આત્મપ્રસન્નલેશ્યમ્ આત્માની શુભ લેશ્યાઓમાંથી કોઈ એક લેશ્યા નિર્ભળ બની જાય છે, જહિંસિ-યસ્મિન્ જે શાન્તિતીર્થમાં જ્યાં-સ્નાતો નહાઈને માફ મન નિમગ્ન બનેલ છે તે હું વિમલો વિશુદ્ધો-વિમલ વિશુદ્ધ

નિર્મલ, માવમલરહિતઃ, અત એવ-વિશુદ્ધઃ-કર્મફલદ્વર્જિતઃ સુશીતીભૂતઃ= શારીરિકમાનસિક સન્તાપવર્જિતઃ સન્ અહ દોષ=દૂષયતિ-ત્રિકારયતિ વિશુદ્ધમપ્યા-ત્માન યઃ સ દોષઃ=જ્ઞાનાવરણીયાદિકર્મલક્ષણસ્ત પ્રજહામિ=પરિત્યજામિ ॥ ૪૬ ॥

તીર્થમે (પહાઓ-સ્નાત.) સ્નાન કરકે મેરા મન નિમગ્ન બના હુઆ હૈ વહ મે (વિમલો વિશુદ્ધો-વિમલ વિશુદ્ધઃ) વિમલ નિર્મલ-માવમલરહિત હોતે હુઆ કર્મમલ કલકસે રહિત બનૂ ગા । ડસ તરહ (સુસીદ્ધમૂઓ-સુશીતીભૂતઃ) શારીરિક, માનસિક સતાપ સે વર્જિત હોતા હુઆ મે (દોસ-દોષમ્) આત્મા કો વિકૃત કરને વાલે જ્ઞાનાવરણીયાદિક દોષો કો (પ્રજહામિ-પ્રજહામિ) ડોડ દૂગા-ભવિષ્ય મેં ડનસે રહિત હો જાઝગા ॥

ભાવાર્થ—કિસી તીર્થરૂપ જલાશય મેં સ્નાન કરને સે પાપોં કા નાશ હોતા હૈ એસી માન્યતા ગ્રાહ્યણોં કી હૈ, ડસ માન્યતા કો લેકર મુનિરાજ ડનસે કહ રહે હૈં કિ ધર્મતીર્થ વ્યવહાર મેં જિસે માના જાતા હૈ વહ વાસ્તવ મેં ધર્મતીર્થ નહી હૈ, વહ તો પ્રાણિયોં કા પીડાહેતુક હોને સે એક પ્રકાર કા અધર્મતીર્થ હૈ । હિંસાદિક પાપો સે વિરતિ હોના યહી સર્વોત્તમ ધર્મતીર્થ હૈ । હસ ધર્મતીર્થ મેં અવગાહન કરને વાલા પ્રાણિવર્ગ નિયમતઃ વિમલ એવ વિશુદ્ધ બનતા હૈ । હમ બી એસે હી ધર્મતીર્થ મેં સ્નાન કરતે રહતે હૈ । હસી સ્નાન સે આત્મા શુચિભૂત હોકર નિર્દોષ બન જાયગી । ભગવાન મહાવીર કા હી તીર્થ એક એસા તીર્થ હૈ કિ જહા હર તરહ સે જીવોં કો શાંતિલાભ હોતા હૈ ॥ ૪૬ ॥

વિમલ-નિર્મલ-માવમલથી રહિત બનીને કર્મમલ કલકથી રહીત બનીશ આ રીતે સુસીદ્ધમૂઓ-સુશીતીભૂત શારીરિક માનસિક સતાપથી વર્જિત થઇને હું દોસ-દોષમ્ આત્માને વિકૃત કરનાર એવા જ્ઞાનાવરણીયાદિક દોષોને પ્રજહામિ-પ્રજહામિ છોડી દઈશ અને ભવિષ્યમા હું તેનાથી સંપૂર્ણત રહિત થઈ જઈશ

ભાવાર્થ—કોઈ તીર્થસ્થાનમાના જળાશયમા સ્નાન કરવાથી પાપોનો નાશ થાય છે એવી માન્યતા ગ્રાહ્યણી છે, એ માન્યતાને લઈને મુનિરાજ એમને ડહે છે કે, ધર્મતીર્થ વ્યવહારમા જેને માનવામા આવે છે તે વાસ્તવમા ધર્મતીર્થ નથી તે તો પ્રાણીઓને પીડાના હેતુક હોવાથી એક પ્રકારના અધર્મ તીર્થ છે, હિંસાદિક પાપોથી વિરતિ થવી એજ સર્વોત્તમ ધર્મતીર્થ છે આ ધર્મતીર્થમા અવગાહન કરનાર પ્રાણીવર્ગ નિયમત વિમલ અને વિશુદ્ધ બને છે. અમે આવાજ ધર્મતીર્થમા સ્નાન કરતા રહીએ છીએ આ સ્નાનથી આત્મા શુચિભૂત થઈને નિર્દોષ બની જશે ભગવાન મહાવીરનું તીર્થ એક એવું તીર્થ સ્થાન છે કે, જ્યાં દરેક રીતે જીવોને શાંતીનો લાભ મળતો રહે છે ॥ ૪૬ ॥

અધ્યયનમુપસહરન્નાહ—

મૂલમ્—

એય સિંણાણં કુસલેહિ દિટ્ઠં, મહાસિંણાણં ઇસિણં પસત્થ ।

જહિંસિ પંહાયા વિમલા વિસુદ્ધા, મંહારિસી ઉત્તમઠાણ પત્તે તિવેમિ ॥

છાયા—એતત્સ્નાન કુશલૈદ્દૃષ્ટ, મહાન્નાનમૃષીણા પ્રશસ્તમ્ ।

યત્ર સ્નાતા વિમલા વિશુદ્ધા, મહર્ષય ઉત્તમ સ્થાન પ્રાપ્તાઃ ॥ ૪૭ ॥

इति ब्रवीमि ॥

ટીકા—‘ એય ’ इत्यादि ।

एतत्पूर्वोक्त स्नान कुशलैस्तच्च त्रिद्विस्तीर्थैरुचै दृष्टम् । एतन्महास्नानम् ऋषीणां प्रशस्तम् । ऋषयो हि इदमेव महास्नानं प्रशसन्तीति भावः । उक्तं च—

“ आत्मा नदी सयमतोयपूर्णा, सत्यावहा शीलतटा दयोर्मिः ।

तत्राभिषेकं कुरु पाण्डुपुत्र ! न वारिणा शुध्यति चान्तरात्मा ॥ १ ॥ इति ।

यत्र સ્નાતા વિમલા વિશુદ્ધાઃ સન્તો મહર્ષય ઉત્તમ મોક્ષરૂપ સ્થાન પ્રાપ્તા ગતા इति ब्रवीमीत्यस्यार्थः पूर्ववत् ।

અધ્યયન કા ઉપસહાર કરતે હુએ સૂત્રકાર કહતે હૈં—

‘ એય સિંણાણ કુસલેહિ દિટ્ઠ ’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(कुसलेहि-कुशलैः) कुशलों ने तीर्थंकरों ने (एय सि-
णाण-एतत् स्नानम्) इसी पूर्वोक्त स्नान को (इसिण पसत्थ-ऋषीणां
प्रशस्तम्) ऋषियों को मान्य (महासिणाण-महास्नानम्) महास्नानस्व-
रूप (दिट्ठ-दृष्टम्-दिष्टम्) देखा है और कहा है (जहिंसि-यस्मिन्)
जिस स्नान से (पंहाया-स्नाताः) स्नापित हुए-नाये हुवे (महारिसी-
महर्षयः) महर्षिजन (विमला विमुद्धा-विमलाः विशुद्धाः) विमल एवं
विशुद्ध होकर (उत्तम ठाण पत्ते-उत्तम स्थान प्राप्ताः) मुक्तिरूप उत्तम

અધ્યયનનેા ઉપસહાર કરતા સૂત્રકાર કહે છે—

“ એય સિંણાણ કુસલે હિ દિટ્ઠ ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—કુસલેહિ-કુશલૈ તીર્થં કરેઅં એય સિયાણ-એતત્ સ્નાનમ્ આ
પૂર્વોક્ત સ્નાનને ઇસિણ પસત્થ-ઋષીણાં પ્રશસ્તમ્ ઋષિયોને માન્ય સ્વરૂપ મહાસિ
ણાણ-મહાસ્નાનમ્ મહાસ્નાન સ્વરૂપ દિટ્ઠ દૃષ્ટ-દિષ્ટમ્નેયેલ છે-કહેલ છે જહિંસિ યસ્મિન્
ને સ્નાનથી પંહાયા-સ્નાતા સ્નાપિત થયેલ-મહારિસી-મહર્ષય મહર્ષિજન વિમલા
વિશુદ્ધા-વિમલા વિશુદ્ધા વિમલ અને વિશુદ્ધ થઇને ઉત્તમ ઠાણ પત્તે-ઉત્તમ સ્થાન
પ્રાપ્તા મુક્તિરૂપ ઉત્તમ સ્થાનને મેળવનાર બની ગયા છે તિ વેમિ-इति ब्रवीमि

एव हरिकेशमलो मुनिर्निप्रान् प्रतिबोध्य स्वस्थान गतः, क्रमेण मुक्तिं प्राप्त-
वान् । प्रतिबुद्धा विप्रा अपि स्वरूपाण साधितवन्तः ॥ ४७ ॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धाचरु-पञ्चदशभाषा-
कलित-ललितकलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक-
वादिमानमर्दक-श्रीशाहछत्रपति-कोल्हापुरराजप्रदत्त-
“ जैनशास्त्राचार्य ”-पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-
मालत्रक्षचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्य-
श्रीघासीलालप्रतिविरचितायामुत्तराध्ययन-
सूत्रस्य प्रियदर्शिन्याख्याया व्याख्यायाम्-
‘हरिकेशीयाख्य’ नाम द्वादशममन्ययन-
सम्पूर्णम् ॥ १२ ॥

स्थान को प्राप्त हो जाते हैं । (त्ति वेमि-इति ब्रवीमि) ऐसा मैं हे जब
महावीर भगवान् के कहने के अनुसार कहता हू । अर्थात् ऐसा ही वीर-
प्रभु ने कहा है उसी के अनुसार मैंने कहा है । इस प्रकार हरिकेशवल
मुनि ब्राह्मणों को प्रतिबोधित करके अपने स्थान पर चले गये और वहाँ
विशिष्ट तपस्या की आराधना से कर्मों का क्षय कर उन्होंने मुक्ति का
लाभ किया तथा ब्राह्मणों ने भी प्रतिबोधित होकर आत्मकल्याण का
मार्ग ग्रहण कर लिया ॥ ४७ ॥

॥ इस प्रकार यह उत्तराध्ययनसूत्र की प्रियदर्शिनी
टीका के “हरिकेशाय” नामके बारहवें अध्ययन
का हिन्दी भाषानुवाद संपूर्ण हुआ ॥१२॥

એવું હું મહાવીર ભગવાનના કહેવા પ્રમાણે બહુ છું અર્થાત્ એવું જ વીર
પ્રભુએ જે કહ્યું છે એજ મેં કહેલ છે આ પ્રમાણે હરિકેશબલ મુનિએ બ્રાહ્મણોને
બોધિત કર્યા અને પછી પોતાના સ્થાન ઉપર ચાલ્યા ગયા અને તે સ્થળે ખૂબ ઉચ્ચ
તપસ્યાની આરાધનાથી કર્મોનો વિનાશ કરી તેમણે મુક્તિનો લાભ કર્યો તથા
બ્રાહ્મણોએ પણ પ્રતિબોધિત થઈને આત્મ કલ્યાણનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો ॥ ૪૭ ॥

॥ श्री उत्तराध्ययनसूत्रनी प्रियदर्शिनी टीकाने।
हरिकेशीय नामना बारमा अध्ययनने।
गुजराती भाषा अनुवाद संपूर्ण ॥ १२ ॥

॥ अथ त्रयोदशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात द्वादशमध्ययनम् । सम्प्रति त्रयोदशमारभ्यते । अस्य च पूर्वेण सहायमभिसन्धः—इदपूर्वस्मिन्नध्ययने तपसि यत्नो विधेय इत्युक्तम् । अस्मिन्नध्ययने तपः कुर्वता निदान न कर्तव्यमित्युच्यते । अनेन सन्धेनायातमिदं 'चित्रसंभूतीय' नामक त्रयोदशमध्ययनम् । अस्याध्ययनस्यानुगमनार्थं चित्रसंभूताख्यानं तावदुपवर्ण्यते । तच्चैवम्—

आसीत् साकेत-अयोध्यानाम नगरम् । तत्र चन्द्रावतसको नाम नृपतिः । तस्य

तेरहवा अध्ययन प्रारंभ—

बारहवा अध्ययन की व्याख्या हो चुकी अब तेरहवा अध्ययन कहा जाता है । इस अध्ययन का बारहवें अध्ययन के साथ संबंध इस प्रकार है, बारहवें अध्ययन में जो यह कहा गया है कि तपस्या करने में आत्मा को विशेष प्रयत्न करना चाहिये, सो इस अध्ययनमें अब यह प्रकट किया जायगा कि—'तपस्या करते हुए तपस्वी को निदान (नियाना) नहीं करना चाहिये । इस संबंध को लेकर इस अध्ययनमें चित्र और संभूत नामके दो मुनिराजों का वर्णन किया जायगा । अतः उनके संबंध से इस अध्ययन का नाम भी 'चित्रसंभूत' ऐसा रक्खा गया है । इसी बात को समझाने के लिये चित्र और संभूत का आख्यान वर्णन किया जाता है । वह इस प्रकार से है—

साकेत-अयोध्या नामका नगर या उसका शासक चद्रावतसन नामका

तेरमा अध्ययननो प्रारंभ—

आरंभ अध्ययन पुरुष धर्म युक्त, हुवे तेरमा अध्ययननो प्रारंभ थाय छे आ अध्ययननो आरंभ अध्ययन साथे संबंध आ प्रकारनो छे आरंभ अध्ययनमा ओम कहेवामा आयु छे के, तपस्या करवामा आत्माओ विशेष प्रयत्न करवो ओछेओ हुवे आ अध्ययनमा ओ कहेवामा आवे छे के, तपस्या करनार तपस्वीओ पोताना तपना क्षण भाटे केछि जतनु नीयाछु—नीदान करवुं न ओछेओ आ संबंधने लधने आ अध्ययनमा चित्र अने संभूत नामना ओ मुनिराजोनु वर्णन करवामा आयु छे आथी तेमना संबंधने कारणे आ अध्ययननु नाम पछु "चित्र-संभूत" ओषु राखवामा आवेल छे आ बातने सखलववा भाटे चित्र अने संभूतना आख्याननु वर्णन करवामा आवे छे ओ आ प्रकारना छे—

साकेत नामनु नगर हुतु, ओ नगरना शासक चद्रावत सक

राज

सकलप्रजामनोरञ्जको मुनिचन्द्रनामा दारकः । स हि बाल्यादेव निवृत्तकामभोगवृष्णः
परमार्थसवृष्ण आसीत् । प्राप्तैराग्यः स सागरचन्द्रमुनेः सविवे प्रव्रजितः । एकदा
गुरोराज्ञया शिष्यपरिवारेण सह विहसन् स मुनिचन्द्रमुनि रेकस्यामटव्या समागतः ।
तत्र क्षुत्पिपासापरिम्लानमुखचन्द्र सपरिवारं त मुनिचन्द्र गोवल्लभगोपालस्य
नन्द-सुनन्द-नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामान्वत्वारो दारका दृष्टवन्तः । ते हि सुविशुद्ध-
माहार मुनये दत्तवन्तः । सपरिवारः सोऽपि गोपालदारकप्रदत्ताशनादिभिरपनीत

राजा था । इसके मुनिचन्द्र नामका एक पुत्र था । मुनिचन्द्र सकल प्रजाजनोंके
मन का अनुरजक था । यह बाल्य अवस्था से ही सासारिक विषयो की
ओर से विरक्त चित्त रहता था । परमार्थिक कर्तव्य की ओर इसका मन
विशेषरूप से झुका हुआ रहता था । एक दिन की बात है कि मुनिचन्द्र ने
अपना नाम यथार्थरूप से सार्विक करने के लिये सागरचन्द्रमुनिराज के पास
दीक्षा धारण की । किसी एक समय जब कि ये विहार में ये-गुरु की
आज्ञा प्राप्त कर स्वतन्त्र विहारी बने । अपनी शिष्यमण्डली को साथ में
लेकर इन्होंने स्वतन्त्र विचरना प्रारम्भ किया । विचरते-ते ये एक महाभया
नक अटवी में जा पहुँचे । आहारादिक की अप्राप्तिसे सब को बड़ा कष्ट
होने लगा । क्षुत्तातृषा आदि के जोर से ये दुर्बल बन गये । कुछ ये आगे
चले ही ये कि इतने में इनको गोवल्लभ गोपाल के नन्द-सुनन्द-नन्ददत्त-
नन्दप्रिय नामक चार लडकों ने देखा । उन लडकों ने इनको सुविशुद्ध
आहार देकर धर्मका उपार्जन किया । आहारपानी आदि की प्राप्ति से

हुता એમને મુનિચંદ્ર નામનો એક પુત્ર હતો । મુનિચંદ્ર સધળા નગરજનોના
મનને આનંદ આપનાર હતો । એ બાલ્યાવસ્થામાંથી જ સાસારિક વિષયો તરફ
વિરક્ત ચિત્ત રહ્યા કરતો હતો । પારમાર્થિક કર્તવ્યની તરફ એનું મન વિશેષ
રૂપથી ઝુકેલું હતું એક દિવસની વાત છે કે, મુનિચંદ્રે પોતાનું નામ યથાર્થ
રૂપથી સાર્વિક કરવા માટે સાગરચંદ્ર મુનિરાજની પાસે દીક્ષા ધારણ કરી
કેઈ એક સમય કે જ્યારે તેઓ વિહારમાં હતા-ગુરુની આજ્ઞા મેળવીને તેઓ
સ્વતંત્ર વિહારી બન્યા હતા પોતાની શિષ્ય મંડળીને સાથે લઈને તેમણે
સ્વતંત્ર વિચરવાનો પ્રારંભ કર્યો વિચરતા વિચરતા તેઓ એક મહા ભયાનક
અટવીમાં જઈ પહોંચ્યા આહાર આદિનો ભોગ ન મળવાને કારણે સધળાને
ધણુ દુખ થવા લાગ્યું બૂખ તરસ આદિને કારણે તે સધળા મુનિઓ દુર્બળ
બની ગયા હતા એક આગળ આવ્યા કે એટલામાં તેમને ગોવલ્લભ
ગોપાળના નન્દ-સુનન્દ નન્દદત્ત-નન્દપ્રિય નામના ચાર છોકરાઓએ જોયા એ
છોકરાઓએ તેમને સુવિશુદ્ધ આહાર વહોરાવી ધર્મનું ઉપાર્જન કર્યું, આહાર

॥ अथ त्रयोदशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात द्वादशमध्ययनम् । सम्प्रति त्रयोदशमारभ्यते । अस्य च पूर्वेण सहायमभिसम्बन्धः—इहपूर्वस्मिन्नध्ययने तपसि यत्नो विधेय इत्युक्तम् । अस्मिन्नध्ययने तपः कुर्वता निदानं न कर्तव्यमित्युच्यते । अनेन सम्बन्धेनायातमिदं 'चित्रसंभूतीय' नामकं त्रयोदशमध्ययनम् । अस्याध्ययनस्यानुगमनार्थं चित्रसंभूताख्यानं तावदुपवर्ण्यते । तच्चैवम्—

आसीत् साकेत-अयोध्यानाम नगरम् । तत्र चन्द्रावतंसको नाम नृपतिः । तस्य

तेरहवा अध्ययन प्रारम्भ—

बारहवा अध्ययन की व्याख्या हो चुकी अब तेरहवा अध्ययन कहा जाता है । इस अध्ययन का बारहवें अध्ययन के साथ संबंध इस प्रकार है, बारहवें अध्ययन में जो यह कहा गया है कि तपस्या करने में आत्मा को विशेष प्रयत्न करना चाहिये, सो इस अध्ययनमें अब यह प्रकट किया जायगा कि—'तपस्या करते हुए तपस्वी को निदान (नियामा) नहीं करना चाहिये । इस संबंध को लेकर इस अध्ययनमें चित्र और संभूत नामके दो मुनिराजों का वर्णन किया जायगा । अतः उनके संबंध से इस अध्ययन का नाम भी 'चित्रसंभूत' ऐसा रखा गया है । इसी बात को समझाने के लिये चित्र और संभूत का आख्यान वर्णन किया जाता है । वह इस प्रकार से है—

साकेत-अयोध्या नामका नगर था उसका शासक चन्द्रावतसन नामका

तेरमा अध्ययननो प्रारम्भ—

भारभु अध्ययन पुर थछ चुक्यु, हुवे तेरमा अध्ययननो प्रारम्भ थाय छे आ अध्ययननो भारमा अध्ययन साथे सम्बन्ध आ प्रकारनो छे भारमा अध्ययनमा ओम् कडेवामा आयु छे के, तपस्या करवामा आत्माओ विशेष प्रयत्न करवो ओम्ओ हुवे आ अध्ययनमा ओ कडेवामा आवे छे के, तपस्या करनार तपस्वीओ पोताना तपना इण भाटे केछि जतनु नीयाछु—नीदान करवुं न ओम्ओ आ सम्बन्धने लछने आ अध्ययनमा चित्र अने संभूत नामना ओ मुनिराजोनु वर्णन करवामा आयु छे आथी तेमना सम्बन्धने कारणे आ अध्ययननु नाम पछु "चित्र-संभूत" ओवु सम्भवामा आवेल छे आ बातने सम्बन्धववा भाटे चित्र अने संभूतना आख्याननु वर्णन करवामा आवे छे ओ आ प्रकारना छे—

साकेत नामनु नगर हुनु, ओ नगरना शासक चन्द्रावत सक

राज

निर्गतसर्पों दृष्टवान् । सर्पेण दष्टः स मृतः । सर्पमन्त्रिष्यन् द्वितीयोऽपि तेन दष्टः । सोऽपि मृतः । ततो द्वात्रिंशत् कालञ्चरे गिरात्रेरुस्यामृग्यायुगलिकौ शिशू जातौ । तत्रापि मात्रा सह सचरन्तौ तौ केनापि व्याधेन वाणेनैकेन विद्धौ मृतौ । ततो मृतगङ्गातीरे एरस्या हस्यागर्भाद् हसयुगलिकौ जातौ । तत्रापि मात्रा सम सचरन्तौ केनापि मत्स्यवातकेन धृत्वा मारितौ । ततो वाराणस्या भूतदत्तनाम्नो महर्द्धिकस्य चाण्डालस्य पुत्रत्वेन समुत्पन्नौ । तत्र ज्येष्ठश्चित्र नाम्ना, रनिष्ठः संभूतनाम्ना प्रसिद्धौ जातः । तौ हि परस्पर परमप्रीतिसपत्नौ बभूवतुः ।

निकला । उसने एक भाई को डस लिया जहर की तीव्रता से उसका वहीं पर देहान्त हो गया । सर्प की तलाश करते हुए दूसरा भाई भी उसी सर्प के द्वारा डसा जाकर वही पर मर गया । इस प्रकार मर कर ये दोनों कालींजर पर्वत के ऊपर एक मृगी की कृषि से युगल पुत्र के रूप में अवतरित हुए । वहा भी ये सुख से नहीं रह सके । जब ये दोनों किसी एक समय अपनी मा के साथ कहीं चले जा रहे थे तो एक व्याधने एक ही वाण द्वारा इन दोनों को मार दिया । मर कर ये दोनों ही गंगा के तीर पर एक हँसी के गर्भ से युगल पुत्ररूप में जन्मे । वहाँ भी धीवर ने इनको सुख से नहीं रहने दिया । जब ये दोनों अपनी हँसनी मा के साथ किलौलें कर रहे थे तो किसी धीवरने इनको पकड़कर मार डाला । वहा से मर कर फिर ये दोनों ही वाणारसी नगरी में वनसपत्न एक भूतदत्त नामक चाण्डाल के यहां पुत्ररूप से जन्मे । जेठ पुत्र का नाम

धुमाथी એક સર્પ નીડળ્યો તેણે સુતેલા બંને ભાઈઓમાના એકને દશ દીધો સર્પ એકદમ ઝેરીલો હોવાથી બંનેમાથી જેને કરડ્યો હતો તેનું ત્યા જ મૃત્યુ નિપજ્યું આ પછી સર્પની તપાસ કરવા નીકળેના બીજા ભાઈને પણ સર્પ દશ થતા તેનું પણ ત્યા જ મૃત્યુ થયું આ રીતે મરણ પામેલા એ બંને કાલીજર પર્વત ઉપર એક હરણીના પેટે અવતર્યા ત્યા પણ તે સુખથી રહી ન શક્યા, એક સમયે તે બંને પોતાની મા સાથે ચારો ચરવા જઈ રહ્યા હતા, એ સમયે કોઈ શીકારીના બાણથી બંને માર્યા ગયા મરીને એ બંને ગંગા નદીને કિનારે એક હસલીના પેટે સાથે અવતર્યા ત્યા પણ તે સુખથી રહી શક્યા નહીં પોતાની હસ માતા સાથે જ્યારે તે બંને કિલ્લોલ કરી રહ્યા હતા એવે સમયે કોઈ એક શીકારીએ તે બંનેને પકડી લીધા અને મોરી નાખ્યા ત્યાથી મરીને એ બંને વાણારસી (કાશી) નગરીમા ધનસપત્ર એવા ભૂતદત્ત નામના ચાંડાલને ત્યા પુત્ર રૂપે જન્મ્યા મોટા પુત્રનું નામ

क्षुत्पिपासस्तेभ्यो धर्मदेशना ददौ । तेऽपि धर्मदेशना श्रुत्या समुत्पन्नैराग्या ससार-
मसारं मत्वा तदन्तिके प्रव्रजिताः । तेषु सयमिनौ द्वौ गोपालदारकौ मलकिलन्नेषु
स्वकीयस्त्रेषु सजुगुप्सौ जातौ । चत्वारोऽपि ते परिसमाप्तायुष्काः कालं कृत्वा
देवलोक गताः । तेषु जुगुप्साकारकौ नन्ददत्त-नन्दप्रियनामानौ द्वौ देवलोकच्युतौ
दशपुरनगरे शाण्डिल्यब्राह्मणस्य यशोमत्या दास्याः शौण्डीर-शौण्डदत्त नामानौ
युगलरूपेण पुत्रा जातौ ।

बालभावमतिक्रम्य क्रमेण तौ यौवनं सम्प्राप्तौ । कदाचित्क्षेत्ररक्षणार्थं तौ
अटव्या गतवन्तौ । तत्र वटवृक्षस्याधस्तात्सुप्तौ । सुप्तयोस्तयोरेकं दारकं वटकोटर-
क्षुधा एव तृपा के शात होने से शरीर में स्वस्थता प्राप्त कि ये सपरिवार
मुनिचद्रने उन गोपालदासकोको धर्मदेशना दी । धर्मदेशना सुनकर उनका
चित्त ससार से विरक्त हो गया । ससार को सर्वथा असार जानकर
उन चारों ने ही मुनिराज मुनिचद्र के पास दीक्षा धारण करली । इन में
से दो गोपालदारक नन्द-सुनन्द मुनियों को अपने पसीने से गीले हुए
वस्त्रोंमें ग्लानिभाव जागृत होता रहा । ये चारों ही गोपालदारक मुनिराज
अपनी आयुके अंतमें मरकर देवलोक गये । इनमें से जिन्हों को पहिले
अपने पसीने से तर हुए वस्त्रों में ग्लानि भाव जगता था । वे दोनों देव
वहा से चवकर दशपुर नामके नगर के शाण्डिल्य ब्राह्मण की यशोमती
नामक दासी के शौण्डीर शौण्डदत्त नाम से युगल पुत्र हुए ।

धीरेऽ बालभावका अतिक्रमण कर ये दोनों जवान हुए, एक दिन ये
दोनों खेत की रखवाली करनेके लिये वनमें गये हुए थे । वहा एक वटवृक्ष
के नीचे ये दोनों सो गये । इतने में उस वटवृक्ष के कोतर से एक सर्प

पाणी आहिनी प्राप्तिथी लूण अने तरम शात थवाथी शरीरमा स्वस्थता भणता
पोताना शिष्ये साधे मुनिचद्रे अगे गोपाल भाण्डेने धर्मदेशना दीधी
धर्मदेशना साक्षणीने अभनु चित्त ससारथी विरक्त अनी गथु ससारने
सर्वथा असार ळणीने अगे थारे जणुअगे मुनिराज मुनिचद्रनी पासैथी दीक्षा
धारणु करी अभाना अगे गोपाल भाण्डे नन्द-सुनन्द मुनिअने पोताना पसी
नाथी लीना थयेला वस्त्रोमा ग्लानी लाव जगृत थये । अगे थारे गोपाल
मुनिराजेना आयुष्य पूरुं थता भरीने देवलोक गया आमाथी जेमने पडेला,
पोताना पसीनाथी बिजयेला वस्त्रोथी ग्लानी लाव रडेतो डतो ते अन्ने देव
त्याथी अथीने दशपुर नामना नगरमा शाण्डिल्य ब्राह्मणनी यशोमती नामनी
दासीना शौण्डीर अने शौण्डदत्त नामना जेडीया पुत्र तरीके जन्म्या

समय जाता धीरे धीरे आल्यावस्था पटावीने अगे अन्ने जुवान अन्या अगे
द्विषस अगे अन्ने जेतनी रजेवाणी करवा भाटे वगडाभा गया डता, थाकथा पाकथा
त्या अगे वडना वृक्षनी नीचे अगे अन्ने सुर्ग गया अटलाभा अगे

निर्गतसर्पों दृष्टवान् । सर्पेण दष्टः स मृतः । सर्पमन्त्रिष्यन् द्वितीयोऽपि तेन दष्टः ।
सोऽपि मृतः । ततो द्वात्रिंशत् कालञ्चरे गिरात्रेरुत्थामृग्यायुगलिकौ शिरू जातौ ।
तत्रापि मात्रा सह सचरन्तौ तौ केनापि व्याधेन गणेनैकेन विद्धौ मृतौ । ततो
मृतगदावीरे एरस्या हस्यागर्भाद् हसयुगलिकौ जातौ । तत्रापि मात्रा सम सच-
रन्तौ केनापि मत्स्यघातकेन वृत्वा मारितौ । ततो वाराणस्या भूतदत्तनाम्नो
महर्द्धिकस्य चाण्डालस्य पुत्रत्वेन समुत्पन्नौ । तत्र ज्येष्ठश्चित्र नाम्ना, कनिष्ठः
संभूतनाम्ना प्रसिद्धौ जातः । तौ हि परस्पर परमप्रीतिसपन्नौ अभूवतुः ।

निकला । उसने एक भाई को डम लिया जहर की तीव्रता से उसका
वहीं पर देहान्त हो गया । सर्प की तलाश करते हुए दूसरा भाई भी
उसी सर्प के द्वारा डसा जाकर वहीं पर मर गया । इस प्रकार मर कर
ये दोनों कालींजर पर्वत के ऊपर एक मृगी की कुक्षि से युगल पुत्र के
रूप में अवतरित हुए । वहा भी ये सुख से नहीं रह सके । जब ये दोनों
किसी एक समय अपनी मा के साथ कहीं चले जा रहे थे तो एक व्याधने
एक ही गण द्वारा इन दोनों को मार दिया । मर कर ये दोनों ही गंगा
के तीर पर एक हँसी के गर्भ से युगल पुत्ररूप में जन्मे । वहाँ भी धीवर
ने इनको सुख से नहीं रहने दिया । जब ये दोनों अपनी हँसनी मा के
साथ किलौलें कर रहे थे तो किसी धीवरने इनको पकड़कर मार डाला ।
वहा से मर कर फिर ये दोनों ही वाणारसी नगरी में वनसपन्न एक
भूतदत्त नामक चाण्डाल के यहा पुत्ररूप से जन्मे । जेठ पुत्र का नाम

धुमाथी ओक सर्प नीडल्यो तेणे सुतेला जने लाधओमाना ओकने दश दीधे
सर्प ओकदम ओरीलो डोवाथी जन्नेमाथी जेने करडयो डतो तेनु त्या ज
मृत्यु निपज्यु आ पछी सर्पनी तनास करवा नीकजेना जीन लाधने पछु
सर्प दश थता तेनु पछु त्या ज मृत्यु थयु आ रीते भरषु पायेला ओ
जने कालींजर पर्वत उपर ओक डुरणीना पेटे अवतर्या त्या पछु ते सुजथी
रही न शक्या, ओक समये ते जन्ने पोतानी मा साथे थारे थरवा जध
रहा डता, ओ समये ओध शिकारीना पावुथी जन्ने भार्या गया मरीने ओ
जन्ने गंगा नदीने ठिनारे ओक डसलीना पेटे साथे अवतर्या त्या पछु
ते सुजथी रही शक्या नही पोतानी डस माता साथे ज्यारे ते जन्ने डिल्लेला
करी रहा डता ओवे समये ओध ओक शिकारीओ ते जन्नेने पकडी लीधा जने
भोरी नाज्या त्याथी मरीने ओ जन्ने वाणारसी (काशी) नगरीमा धनस पन्न
ओवा भूतदत्त नामना आडालने त्या पुत्र इये जनभ्या भोटा पुत्रनु नाम

તત્ર ચારાણસ્યા શઙ્ખનામા રાનાઽસીત્ । તસ્ય દુર્મતિસચિત્રો નમુચિ નામકઃ
સચિર આસીત્ । એકદા કૃતમહાપરાધઃ સ નમુચિસ્તેન રાજા વધાયાર્ણસ્ય । મૃત-
દત્તચાણ્ડાલસ્ત મારયિતુ શ્મશાનભૂમિમનૈપીત્ । તત્ર જાતઽઽદયઃ સ તમુવાચ-
મો મન્ત્રિન્ ! તિષ્ઠતુ મયાન્ મદ્ગૃહે પ્રચ્છન્ન । તત્ર મત્પુત્રૌ પાઠયતુ । જીવિતુકામેન
તેન તદ્વચનમદ્ગીઠૃતમ્ । ભૂમ્યન્તર્ગૃહે પ્રચ્છન્નો મૃત્યા નમુચિચિત્રસમ્ભૂતૌ પાઠયતિ ।
ચિત્ર ઓર કનિષ્ઠ પુત્ર કા નામ સમ્ભૂત રક્ષા ગયા । ઇન દોનોં કો પર-
સ્પર મે વિશેષ પ્રીતિ હો ગઈ થી ।

વનારસ મે ઉસ સમય શય્ઘ નામ કા રાજા રાજ્ય કરતા થા । હસકે
મત્રીકા નામ નમુચિ થા । હસકી બુદ્ધિ ઠીક નહી થી । રાજા કો યહ લોટી
હી સલાહ દિયા કરતા થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ હસ મત્રીસે રાજ્ય
કા કુછ અમાર્જનીય-વડા મારી અપરાધ વન ગયા । ઉસકે દહ સ્વરૂપમે
રાજા ને ઉસકો પ્રાણદહ કી આજ્ઞા દી-ઔર ચાણ્ડાલ સે યહ કહ દિયા
કિ હસકો વિના કિસી વાત કા વિચાર કિયે માર ડાલો । ચાણ્ડાલ
રાજા કી આજ્ઞાપ્રમાણ કર ઉસકો મારને કે લિયે શ્મશાનભૂમિ મેં લે
ગયા । પરતુ ચાણ્ડાલકી હસકો મારનેકી ભાવના નહી જગી । સહસા વહ
સદય-દયાલુ બનકર મત્રીસે બોલા-હે મન્ત્રિન્ ! આપ મેરે ઘરમેં પ્રચ્છન્ન
રીતિ સે રહો ઔર મેરે જો દો પુત્ર હૈં ઉનકો આપ પઢાઓ । ચાણ્ડાલ કી
હસ વાત કો સુનકર જીને કી અભિલાષા સે ઉસ મત્રી ને માન લિયા ।
ચાણ્ડાલ કે ઘર પ્રચ્છન્ન-ગુપ્ત રીતિસે રહકર ચાણ્ડાલકે ચિત્ર ઔર સમ્ભૂત

ચિત્ર અને નાના પુત્રનુ નામ સમ્ભૂત રાખવામા આવ્યુ એ બન્ને બાઈઓમા
પરસ્પર અત્યંત પ્રીતિ જામી ગઈ હતી

બનારસમા એ સમયે શય્ઘ નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા એમના
મત્રીનુ નામ નમુચિ હતુ એની બુદ્ધિ સારી ન હતી રાજાને તે ખોટી સલાહ
આપ્યા કરતો હતો એક સમયની વાત છે કે એ મત્રીથી રાજ્યનો કાઈક
અમાર્જનીય-ધણો મોટો અપરાધ થઈ ગયો એના દ હરપે રાજાએ તેને પ્રાણદહની
આજ્ઞા કરી અને આડાલને કહી દીધુ કે આને કોઈ પણ જાતનો વિચાર ન કરતા
મારી નાખો આડાલ રાજાની આજ્ઞા મળતા એને મારવા માટે શ્મશાન ભૂમિમા
લઈ ગયો પરતુ આડાલના દિલમા તેને મારવાની લાવના ન જાગી આથી તે
દયાળુ હૃદયનો બની મત્રીને કહેવા લાગ્યો હે મન્ત્રિન્ ! આપ મારા ઘરમા
છુપાઈને રહો, અને મારા એ પુત્રો છે તેને આપ બધાવો આડાલની વાત
સાક્ષીને જીવવાની અભિલાષાથી મત્રીએ તેની વાતનો સ્વીકાર કર્યો આડાલને
ઘર ગુપ્તપણે રહીને ચિત્ર અને સમ્ભૂત નામના તેના બન્ને બાળકોને મત્રી બચાવવા

चित्रसभूतमाता तत्परिचयां करोति । मन्त्री तस्यामासक्तोऽभवत् । इदं जुगु-
प्सितं मन्त्रिचरितं विज्ञाय स भूतदत्तो मन्त्रिमारणोपायमचिन्तयत् । पितुरध्ययसाय
परिज्ञाय कृतज्ञतां पराशौ तां तत्पुत्रीं मन्त्रिणं ततो गुप्तेनोपायेन निष्कासितवन्तौ ।
स मन्त्री ततो निःसृत्य क्रमेण हस्तिनागपुरे सनत्कुमारचक्रिणो मन्त्रित्वमाप्तवान् ।

एकदा तौ चित्रसभूतनामकौ मातृद्वन्द्वदारकौ रूपयौवनलावण्यनृत्यगीतकलाभिः
वाराणसेयानां (वाराणसीनिवासिनां) स्त्रीपुरुषाणां मनांसि प्रमोदितवन्तौ । अन्यदा

नामकं उन दोनों बालकों को वह पढ़ाने लग गया । बालकों की माता
इसकी सेवा करने लगी । नमुचि उन बालकों की माता पर आसक्त हो
गया । जब ये बात भूतदत्त चाडाल के कान में पड़ी । तो उसने नमुचि
को मारनेका विचारकर उपाय सोचा । बालकोने जब अपने पिताके इस
निकृष्ट-हलकाविचारको जाना तो उन्होंने कृतज्ञता-उपकारकके वश होकर
नमुचिको किसी उपायसे बचानेका प्रयत्न किया । वे उसमें सफल भी हो
गये । उन्होंने ने मन्त्री को अपने घरसे किसी गुप्त उपाय से बाहिर निकाल
दिया । मन्त्री वहां से चला और धीरे २ चलकर हस्तिनापुर सनत्कुमार
चक्रवर्ती के पास पहुँच गया । वहां चक्रवर्ती ने उसको अपने यहां मन्त्री-
पद पर स्थापित कर लिया ।

एक समय की बात है कि ये दोनों चाडाल के पुत्र कि जिनका नाम
चित्र और सभूत था, रूपयौवन, लावण्य एवं नृत्य कला आदि के द्वारा
वाराणसी नगर निवासियों के मन को प्रमोदित करते हुए वहां के बस

लाग्ये । भाण्डेनी माता ऐनी सेवा करवा लागी, नमुचि ऐ भाण्डेनी माता
उपर आसक्त भनी गये । न्यारे आ बात भूतदत्त चाडालना कान सुधी
पड़ोथी तयारे तेले नमुचिने मारवाने विचार करी उपाय शोधवा लाग्ये । भाण
डेअे न्यारे पोताना पिताना ऐ विचारने लएथे । तयारे तेमले कृतज्ञताने उपकार
वश भनीने नमुचिने कैछ उपायथी भयावी देवा नल्ली कथुं अने तेम कर-
वाभा तेमने सक्षता पखु भणी तेमले मन्त्रीने पोताना घरमाथी कैछ गुप्त
रस्ते भडार लगाडी दीधे । आ रीते त्याथी गुप्त रीते लागी नीकजेल मन्त्री
धीरे धीरे यावता यावता हस्तिनापुर सनत्कुमार चक्रवर्तीनी पास पड़ोअ्या
चक्रवर्तीऐ तेने पोताना राज्यमा मन्त्री पद स्थायी ।

ऐक समयनी बात छे के, चाडालना ऐ भन्ने पुत्रा चित्र अने सभूत
रूप, यौवन, लावण्य अने नृत्यकला विगेशथी वाराणसीना नगरजनाना मनने

तत्र वाराणस्या शङ्खनामा राजाऽऽसीत् । तस्य दुर्मतिसचिवो नमुचि नामकः सचिव आसीत् । एकदा कृतमहापराधः स नमुचिस्तेन राजा वधायाज्ञप्तः । भूत-
दत्तचाण्डालस्त मारयितु श्मशानभूमिमनैपीत् । तत्र जातऽऽदयः स तमुवाच—
भो मन्त्रिन् ! तिष्ठतु भवान् मद्गृहे प्रच्छन्नः । तत्र मत्पुत्रौ पाठयतु । जीवितुकामेन
तेन तद्वचनमङ्गीकृतम् । भूम्यन्तर्गृहे प्रच्छन्नो भूत्या नमुचिश्चित्रसभृतौ पाठयति ।

चित्र और कनिष्ठ पुत्र का नाम सभूत रक्खा गया । इन दोनों को पर-
स्पर में विशेष प्रीति हो गई थी ।

वनारस में उस समय शङ्ख नाम का राजा राज्य करता था । इसके
मन्त्रीका नाम नमुचि था । इसकी बुद्धि ठीक नहीं थी । राजा को यह खोटी
ही सलाह दिया करता था । एक समय की बात है कि इस मन्त्रीसे राज्य
का कुछ अमार्जनीय—बड़ा भारी अपराध बन गया । उसके दंड स्वरूपमें
राजा ने उसको प्राणदंड की आज्ञा दी—और चाण्डाल से यह कह दिया
कि इसको बिना किसी बात का विचार किये मार डालो । चाण्डाल
राजा की आज्ञाप्रमाण कर उसको मारने के लिये श्मशानभूमि में ले
गया । परंतु चाण्डालकी इसको मारनेकी भावना नहीं जगी । सहसा वह
सदय—दयालु बनकर मन्त्रीसे बोला—हे मन्त्रिन् ! आप मेरे घरमें प्रच्छन्न
रीति से रहो और मेरे जो दो पुत्र हैं उनको आप पढाओ । चाण्डाल की
इस बात को सुनकर जीने की अभिलाषा से उस मन्त्री ने मान लिया ।
चाण्डाल के घर प्रच्छन्न—गुप्त रीतिसे रहकर चाण्डालके चित्र और सभूत

चित्र અને નાના પુત્રનું નામ સભૂત રાખવામાં આવ્યું એ બન્ને બાઈએમાં
પરસ્પર અત્યંત પ્રીતિ બની ગઈ હતી

બનારસમાં એ સમયે શંખ નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા એમના
મંત્રીનું નામ નમુચિ હતું એની બુદ્ધિ સારી ન હતી રાજાને તે ખોટી સલાહ
આપ્યા કરતા હતા એક સમયની વાત છે કે એ મંત્રીથી રાજ્યને કાંઈક
અમાર્જનીય—બહોતો મોટો અપરાધ થઈ ગયો એના દંડરૂપે રાજાએ તેને પ્રાણદંડની
આજ્ઞા કરી અને ચાંડાલને ઠીક દીધું કે આને કોઈ પણ બાતનો વિચાર ન કરતા
ભારી નાખો ચાંડાલ રાજાની આજ્ઞા મળતા એને મારવા માટે શ્મશાન ભૂમિમાં
લઈ ગયો પરંતુ ચાંડાલના દિલમાં તેને મારવાની લાવના ન બની આથી તે
દયાળુ હૃદયનો બની મંત્રીને કહેવા લાગ્યો હે મંત્રિન્ ! આપ મારા ઘરમાં
છુપાઈને રહો, અને મારા એ પુત્રો છે તેને આપ ભણાવો ચાંડાલની વાત
સાંભળીને જીવવાની અભિલાષાથી મંત્રીએ તેની વાતનો સ્વીકાર કર્યો ચાંડાલને
ઘેર ગુપ્તપણે રહીને ચિત્ર અને સભૂત નામના તેના બન્ને બાળકોને મંત્રી

नृत्यन्तौ स्पर्शास्पर्शव्यवस्थामुच्छेदितमन्तौ । तदर्हति भगस्तयोर्दण्ड विधातुम् ।
एतन्निश्चय्य तेन राज्ञा तौ नगरान्निःसारितौ । अन्यद्वा विस्मृतराजशासनौ तौ
तत्र वाराणस्या पुनरपि कौमुदी महोत्सवे समागतौ । स्वच्छमस्त्रेण स्वमुखमाच्छाद्य
तत्रावस्थितयोस्तयो रसप्रकर्षोद्भवेन मुखात् स्वभावादेव गीत निर्गतम् । श्रुति-
मधुरहृदयहारि तद्गीत निश्चय्य कौमुदीमहोत्सवसमागताः सर्वे जना वितर्कितवन्तः

होकर गाते नाचते हुए इधर उधर फिरते रहते हैं । उनकी इस तरह
की स्वेच्छाचार प्रवृत्ति से स्पर्शास्पर्शों को बधी हुई व्यवस्था विनष्ट
हो रही है । अतः आपका कर्तव्य है कि आप इस व्यवस्था को यथावत्
कायम रखने के लिये उसके लोपक इन दोनों भाईयों को दण्डित करे ।
गायकमंडल की इस बात को सुनकर राजाने उनको अपने नगर से
निकाल दिया । कुछ काल के बाद नगर में कौमुदीमहोत्सव को मनाने
का आयोजन प्रारम्भ होने लगा । जब कौमुदीमहोत्सव के होने का
समाचार चित्र और सभूत इन दोनों भाईयों ने सुना तो ये अपने-को इसमें
समिलित होने के लोभ का सवरण न कर सके । राजा की आज्ञा रुकावट
को विस्मृत कर वे उस उत्सव का लाभ लेने के लिये पुनरपि वाराणसी
नगरी में आ पहुँचे । आकर ही इन्होंने अपने २ मुख को एक सफेद
वस्त्र से ढक लिया और एक तरफ खड़े होकर उत्सव को देखने लगे ।
उस समय वहाँ बड़े जारों से संगीत चल रहा था । उसको सुनते ही
रस की प्रकर्षता से अपने आप स्वभावतः—ही इनके मुख से गाना

अने सधगानी साथे स्पृश्यास्पृश्याने विचार कर्था वीना ओठतानमा गाता नाचता
अडी तडी करी रह्या छे ओमनी आ प्रजारनी स्वच्छद प्रवृत्तिथी वर्णाश्रमनी
व्यवस्था नष्टप्राय थई रह्यी छे आथी आपनु ओ कर्तव्य छे के, आप व्यवस्थाने
यथावत् कायम राख्वा भाटे ओने लोप करनार ओ जन्ने लार्छोने शिक्षा
दरो गायकमंडलीनी आ वात सालणीने राज्ञे ते जन्ने लार्छोने पोताना
नगरमाथी डाढी भूक्या डेटलाक समय पत्री नगरमा डौमुदिमहोत्सव होवाना
समाचार चित्र अने सभूतने मज्या आ समाचार सालणीने तेओ ओ उत्सव
माणुवाना लोभने राकी न थक्या अने राज्ञनी आज्ञा भूनी जईने ओ उत्सवमा
लाग देवा भाटे तेओ वाराणसी नगरीमा आव्या नगरीमा आवीने तेमणे
पोताना मोढा सईद वओथी ढाकीने ओक तरफ उला रह्यीने उत्सवने जेवा
लाग्या ओ वजते त्या शानदार रीते संगीत चाली रह्या डता ओ सालणतानी
साथे न रसनी प्रकर्षताथी स्वभावतः तेमना मोढामाथी आपो आप संगीत

ધારાણસ્યા વસન્તમહોત્સવઃ પ્રવૃત્તઃ । તત્ર નૃત્યગીતવાદિત્રાદિ વિવિધત્રિનોદ્યમ-
જ્ઞાનાં પુરવાસિના પુસ્તસ્તૌ માતૃદ્વદારકૌ સ્વકલાઃ પ્રદર્શિતવન્તૌ । તત્કલા સમાકૃષ્ટ
ચેતસો ધારાણસેયાઃ સ્ત્રીપુરુષાસ્તૌ પરિવેષિતવન્તઃ । તદ્ગીતમમાકૃષ્ટમનમસ્તે
તપોરસ્પૃશ્યત્યાદિક વિસ્મૃતવન્તઃ । ઇમ વૃત્તાન્તમુપલભ્ય તત્રત્યા અન્યે ગાયકા
ઈર્ષ્યાવશાદ્રાગ્રઃ સમીપે સમાગત્ય ન્યવેદિતવન્તઃ—રાજન્ ! एतौ भूतदत्तचाण्डाल-
पुत्रौ चित्रसंभूतौ नगर्या अन्तः प्रविश्य स्वकल्पा सर्वान् विमोह सर्वैः सह गायन्तौ

ન્તોત્સવ મે સમિલિત હુએ । લોગોકે મનકો હન્હોને અપની શ્રેષ્ઠ કલાઓ
કે પ્રદર્શન—દિશ્વાનેસે ઉસ ઉત્તમવર્મે આશાતીત—અત્યત આનદિત કિયા
જહાપર મી યે અપની કલાઓકા પ્રદર્શન કરતે વહા જનમેદની—જનસમૂહ
એકત્રિત હો જાતી ઓર ડનકો ઘેર લેતી । ઘેરનેકે સમય જનતા હસ યાતકો
મૂલ જાતી મી કે યે દોનો અસ્પૃશ્ય જાતી કે ચાલક હૈ । ક્યોં કિ હન
દોનોં ને અપને સગીત એવ કલાગુણ સે સવ નગરનિવાસિયોંકે ચિત્ત
અપની ઓર આકૃષ્ટ કર લિયા થા । સવ કે સવ ઉન દોનો કે ઉપર
ખૂબ લુભા ગયે થે । ઉસ ઉત્સવ મે ઓર મી અન્ય ગાયકોકે મડલ
આયે હુએ થે । વે સવ હન દોનો કી હસ અભ્યુદયશ્રી કો દેલકર ઉનસે
ઈર્ષા કરનેકે લિયે ઉતારુ હો ગયે । ઓર રાજા કી પાસ જાકર કહને
લગે કિ હે રાજન્ ! ભૂતદત્ત ચાંડાલ કે પુત્ર ચિત્ર ઓર સંભૂત યે દોનો
નગરી કે મીતર પ્રવિષ્ટ હોકર અપની પ્રશસ્ત કલા સે સમસ્ત નગરનિ
વાસી જનતા કે મન કો વિમોહિત કર રહે હૈ ઓર સવ કે સાથ એકમેક

રજન કરતા હતા એક વેળા ત્યા વસતોત્તમવ હતો આ બન્ને કલાકાર
બધુઓએ પોતાની શ્રેષ્ઠ કળાઓથી લોકોના મનને ખૂબ આનંદિત બનાવ્યા
જ્યા જ્યા તેઓ પોતાની કળાનુ પ્રદર્શન કરતા, ત્યા ત્યા જનમેદની એકત્ર
થઈ જતી અને એમને ઘેરી લેતી તે વખતે જનતા એ પણ ભૂલી જતી કે
આ બન્ને કલાકારો અસ્પૃશ્ય જાતિના બાળકો છે આ બન્નેએ પોતાની કળા
અને સગીતથી નગરવાસીઓને ગાડાતૂર બનાવ્યા હતા સારીએ આમજનતા
એ બન્ને ઉપર ખૂબજ મમત્વ ધરાવતી હતી એ ઉત્સવમા સગીતકારોની ખીજ
મહાબળીએ પણ ભાગ લેવા આવેલ હતી તે સઘળા આ બન્ને ભાઈઓ પ્રત્યેની
આ પ્રકારની લોકચાહના તેમજ અભ્યુદય જોઈને તેમની સામે ઈર્ષ્યા કરવા
લાગ્યા છેવટે રાજાની પાસે જઈને કહેવા લાગ્યા કે હે રાજન્ ! ભૂતદત્ત
ચાંડાળના પુત્ર ચિત્ર અને સંભૂત એ બન્નેએ નગરીની અંદર પ્રવેશ કરીને
પોતાની પ્રશસ્ત કળાથી સમસ્ત નગરની આમ જનતાને બહેકાવી દીધી છે

नृत्यन्ती स्पर्शास्पर्शव्यवस्थापुच्छेदितवन्तो । तदर्हति भगस्तयोर्दण्ड विधातुम् ।
एतन्निशम्य तेन राज्ञा तौ नगरान्निःसारितौ । अन्यद्वा विस्मृतराजशासनौ तौ
तत्र वाराणस्या पुनरपि कौमुदी महोत्सवे समागता । स्वच्छन्देन स्वमुखमाच्छाद्य
तत्रानस्थितयोस्तयो रमप्रकर्षोद्भवेन मुखात् स्वभावादेव गीत निर्गतम् । श्रुति-
मधुरहृदयहारि तद्गीत निशम्य कौमुदीमहोत्सवसमागताः सर्वे जना विवर्तितवन्तः

होकर गाते नाचते हुए इधर उधर फिरते रहते हैं । उनकी इस तरह
की स्वेच्छाचार प्रवृत्ति से स्पर्शास्पर्शी की बधी हुई व्यवस्था विनष्ट
हो रही है । अतः आपका कर्तव्य है कि आप इस व्यवस्था को यथावत्
कायम रखने के लिये उसके लोपक इन दोनों भाईयों को दण्डित करे ।
गायकमंडल की इस बात को सुनकर राजाने उनको अपने नगर से
निकाल दिया । कुछ काल के बाद नगर में कौमुदीमहोत्सव को मनाने
का आयोजन प्रारम्भ होने लगा । जब कौमुदीमहोत्सव के होने का
समाचार चित्र और सभूत इन दोनों भाईयों ने सुना तो ये अपनेको इसमें
समिलित होने के लोभ का सवरण न कर सके । राजाकी आज्ञा रुकावट
को विस्मृत कर वे उस उत्सव का लाभ लेने के लिये पुनरपि वाराणसी
नगरी में आ पहुँचे । आकर ही इन्होंने अपने २ मुख को एक सफेद
वस्त्र से ढक लिया और एक तरफ खड़े होकर उत्सव को देखने लगे ।
उस समय वहा बड़े जारों से संगीत चल रहा था । उसको सुनते ही
रस की प्रकर्षता से अपने आप स्वभावतः—ही इनके मुख से गाना

अने सधगानी साथे स्पृश्यास्पृश्यनो विचार कर्था वीना ओडतानमा गाता नाचता
अडी तडी इरी रह्या छे ओमनी आ प्रजारनी स्वच्छन्द प्रवृत्तिथी वल्लुश्रमनी
व्यवस्था नष्टप्राय थई रह्यी छे आथी आपनु ओ कर्तव्य छे के, आप व्यवस्थाने
यथावत् कायम राखवा भाटे ओनो लोप करतार ओ णन्ने लार्छओने शिक्षा
करे। गायकमंडलीनी आ बात सालणीने राजाओ ते णन्ने लार्छओने पोताना
नगरमाथी डाढी भूक्या डेटलाक समय पत्री नगरमा डौमुदिमहोत्सव होवाना
समाचार चित्र अने सभूतने मज्या आ समाचार सालणीने तेओ ओ उत्सव
भाषुवाना दोहने राकी न थक्या अने राजनी आज्ञा भूत्री जईने ओ उत्सवमा
लाग देवा भाटे तेओ वाराणसी नगरीमा आव्या नगरीमा आवीने तेमछे
पोताना मोढा सङ्केद वसोथी ढाडीने ओड तरङ्ग उभा रह्यीने उत्सवने ओवा
लाग्या ओ वज्रते त्या थानदार रीते संगीत चाली रह्या छता ओ सालणतानी
साथे ओ रसनी प्रकर्षताथी स्वभावतः तेमना मोढामाथी आपो आप संगीत

અહો ! કેનેદ શ્રુતિરસાયન સર્વેન્દ્રિયવ્યાપારનિરોધન ગાન ગીતમ્ । કિં કિન્નરેણ, કિં વા ગન્ધર્વેણ, ઉતાઞ્સરોભિરિદ ગીતમ્ ? इत्थं वितर्कयन्तस्ते वस्त्राच्छादितमुखौ तौ मातङ्गकुमारकौ विलोकितवन्तः । तौ विलोक्य ते तयोर्मुखाच्छादनवस्त्रमपनीय दृष्टन्वतः । दृष्ट्वा तौ ते सर्वे सहृदयतामपहाय दीर्घनस्य समास्थाय 'राजशासनभञ्जकावेतौ' इति चिन्तयन्तौ यष्टिमुष्ट्याग्राधातैर्नगराद् बहिर्निष्का-

નિકલ પડા । શ્રુતિમધુર એવ હૃદયાહ્વાદક ગીતકો સુનકર उस उत्सवमें समिलित समस्त जनता आश्चर्यं चकित बनकर तर्क वितर्क पूर्वक विचारने लगी कि अहो ! श्रुतिरसायनस्वरूप एव समस्त इन्द्रियो के व्यापार का निरोधक यह गाना किसने गाया है ? । क्या इसका गायक कोई किन्नर है गान्धर्व है ? । या किसी अप्सराने इसको गाया है ! । इस प्रकार के तर्क वितर्क करते हुए लोगोंने वस्त्रसे आच्छादित मुखवाले उन दोनो मातङ्गकुमारो चाडालको देखा । देखकर लोगोंने उनके मुखसे उस ढके हुए वस्त्र को हटा दिया । उसके हटने पर लोगों ने उनको पहिचान लिया और पहिचानने पर उनके प्रति जो लोगोंने सहृदयताका भाव हिलोरे ले रहा था उसको स्थान में अब दौर्मनस्य-द्वेषके भाव सहसा एकाएक जग उठा । इसके जगनेपर लोगोंने उनको यष्टि मुष्टि आदिके प्रहारों से जर्जरित कर दिया । सहृदयताका स्थान दौर्मनस्यने इसलिये ले लिया था कि लोगोंने यह समझा कि इन्होंने राजाज्ञाका लोप किया है । ये राजशा-

વહેવા માંડ્યુ શ્રુતિમધુર અને હૃદયદ્રાવક એમના ગીતને સાંભળીને એ ઉત્સવમાં આવેલ સઘળી જનતા આશ્ચર્યચકિત બનીને તર્કવિતર્કપૂર્વક વિચારવા લાગી કે, અહો ! શ્રુતિરસાયન સ્વરૂપ અને મમતા ઈન્દ્રિયોના વ્યાપારને રોકનાર આ ગાયન કોણ ગાઈ રહેલ છે ? શું આ ગાનાર કોઈ કિન્નર છે કે ગાંધર્વ છે ? કે કોઈ અપ્સરા ગાઈ રહી છે ? સૂરની દિશામાં જોળ ડરતા લોકોએ વસ્ત્રથી મોઢાને ઢાકીને ઉભેલા એ બન્ને માતંગ કુમારોને જોયા જોતાજ લોકોએ તેમના મુખ ઉપર ઢાકેલા વસ્ત્રને ખેંચીને ફગાવી દીધા મોઢા ઉપરનું વસ્ત્ર ફર થતા લોકોએ તેમને જોળખી લીધા જોળખતાવેત જે સંગીત તેમના હૈયાને હીલોળે ચઢાવતું હતું ત્યાં રાગનું સ્થાન દ્વેષે જમાવ્યું, પ્રેમનું સ્થાન ઈર્ષ્યાએ લીધું આમ એકાએક લોકમાનસમાં પરિવર્તન થતા લોકોએ તેમના ઉપર આક્રમણ કર્યું કોઈ મુઠી વડે તો કોઈ લાતોથી, તેમને માર મારવા લાગ્યા માર એટલી હદે પડ્યો કે બન્નેના શરીર તરફનું શબવત્નિર્જીવ જેવા થઈ ગયા અને ધરણી ઉપર ઢળી પડ્યા સહૃદયતાને સ્થાને દૌર્મનસ્યનો ભાવ બગી ઉઠ્યો હતો લોકોએ એમ માન્યું કે તેમણે રાજ્યઆજ્ઞાનો લોપ કર્યો છે તેમજ રાજ્યશાસનતા

शितवन्तः । वहिष्कृतौ तौ नितरा खेद गतौ वहिरुद्याने चिन्तितवन्तौ धिगस्मान् ।
अस्मानुपाश्रित्य सकलजनमान्या कलाऽपि पराभव प्राप्ता । अस्मन्मातङ्गजातिरस्माक
रूपयौवनलावण्यनृत्यगीतयादिनादिकलाप सकललोककृतापमानास्पद कृतवन्तः ।
अतः अगम्यामात्मघातः कर्तव्यः ? । एवं विचार्य परमदुःखितौ तौ स्वमान्धवानना
पृच्छयैव दक्षिणा दिश प्रति, गन्तु प्रवृत्तौ । गच्छतोस्तयो रेको गिरिवरो दृष्टिप-

सनके भजक तोड़नेवाला है । मारपीट कर जनताने इन दोनोंको नगरसे
बाहिर निकाल दिया । जब इन दोनों ने अपनी उस प्रकार की स्थिति
देखी तो उनके चित्तमें बड़ी भारी आत्मग्लानि हुई । धिक्कार है
इस जन्म को कि जिसमें गुणोंकी भी कोई कदर नहीं है इस प्रकार
खेदखिन्न होकर ये चलतेर नगर के बाहर एक उद्यान में आये और
विचार ने लगे कि-हम लोगों को धिक्कार है कि जिन की वजह से
सकल जनमान्यकलाओं का भी निरादर होता है । कलाओं के निरादर
का कारण हम ही लोग हुए हैं । कलाएँ न हममें आती और न इनका
निरादर होता । हमलोगों की इस मातङ्ग-चाडालजातिने ही हमारे रूप,
यौवन, लावण्य, नृत्य, गीत, एवं वादित्र आदि की कला के कलाप को
समस्त जनता द्वारा क्रिये गये अपमानका स्थान बनाया है । इसलिये
इस निरादरकी अपेक्षा तो आत्मघात करना ही श्रेयस्कर है । इस
प्रकार विचारों में ओतप्रोत होकर ये दोनों वहाँ से अपने बन्धुओं से
बिना पूछे ही दक्षिण दिशाकी ओर चल निकले । चलतेर इन लोगोंने एक

બંને દ્રોહ કરનારા છે એમ સમજીને તે બંને લાઇએને જનતાએ મૂઢ માર
મારી આખરે નગરની બહાર હાકી કાઢ્યા એ બંને જણાએ પોતાની આ
પ્રકારની દશા જોઇને તેમના ચિત્તમા ભારે એવી ઝનાની વ્યાપી ગઈ ધિક્કાર
છે આ સમયને ! કે જેમા ગુણોની જરા સરખી પણ કદર નથી આ પ્રકારે
ખેદખિન્ન બનીને ચાલતા ચાલતા તેઓ નગરની બહારના એક ઉદ્યાનમા
આવી અને વિચારવા લાગ્યા કે, ધિક્કાર છે અમોને કે, કેવળ અમારી જાતીના
કારણે માનવજાતિએ માન્ય રાખેલ કળાઓનો પણ તિરસ્કાર થાય છે કળાના
તિરસ્કારનું કારણ અમે જ છીએ કળાઓ ન તો અમારામા આવતી કે ન
તો તેનો અનાદર થતો અમારી માતંગ જાતિએ જ અમારૂં રૂપ, લાવણ્ય, યૌવન,
નૃત્ય, ગીત અને સંગીત આદિની કળાના કલાપને સમસ્ત જનતા
તરફથી અપમાનીત બનાવેલ છે આ કારણે એ તિરસ્કારની અપેક્ષાએ તો
આપઘાત કરવોજ શ્રેયસ્કર છે આ પ્રકારના વિચારોથી ઓતપ્રોત બની તે બંને
ત્યાંથી પોતાના બંધુજનોને પૂછ્યા વગર દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલી નીકળ્યા

અહો ! કેનેદ શ્રુતિરસાયન સર્વેન્દ્રિયવ્યાપારનિરોધન ગાન ગીતમ્ । કિં કિન્નરેણ, કિં વા ગન્ધર્વેણ, ઉતાઞ્સરોભિરિદ ગીતમ્ ? इत्य पितर्कय-वस्ते वस्त्राच्छादित मुखौ तौ मातङ्गकुमारकौ विलोकितवन्तः । तौ विलोक्य ते तयोर्मुखाच्छादन वस्त्रमपनीय दृष्टन्वतः । दृष्ट्वा तौ ते सर्वे सहृदयतामपदाय दोर्मनस्य समास्थाय 'राजशासनभञ्जकावेतौ' इति चिन्तयन्तौ यष्टिमुष्ट्यायाघातैर्नगराद् बहिर्निष्का-

નિકલ પડા । શ્રુતિમધુર એવ હૃદયાહ્વાદક ગીતકો સુનકર ઉસ ઉત્સવમેં સમિલિત સમસ્ત જનતા આશ્ચર્ય ચકિત બનકર તર્ક વિતર્ક પૂર્વક વિચારને લગી કિ અહો ! શ્રુતિરસાયનસ્વરૂપ એવ સમસ્ત ઈન્દ્રિયો કે વ્યાપાર કા નિરોધક યહ ગાના કિસને ગાયા હૈ ? । કયા હસકા ગાયક કોઈ કિન્નર હૈ ગાન્ધર્વ હૈ ? । યા કિસી અપ્સરાને હસકો ગાયા હૈ ! । હસ પ્રકાર કે તર્ક વિતર્ક કરતે હુણ લોગોંને વસ્ત્રસે આચ્છાદિત મુખવાલે ઉન દોનો માતંગકુમારો ચાડાલકો દેખા । દેખકર લોગોંને ઉનકે મુખસે ઉસ ઢકે હુણ વસ્ત્ર કો હટા દિયા । ઉસકે હટને પર લોગોં ને ઉનકો પહિચાન લિયા ઓર પહિચાનને પર ઉનકે પ્રતિ જો લોગોંમેં સહૃદયતાકા ભાવ હિલોરે લે રહા થા ઉસકે સ્થાન મેં અવ દૌર્મનસ્ય-દ્વેષકે ભાવ સહસા એકાએક જગ ઉઠા । હસકે જગનેપર લોગોંને ઉનકો યષ્ટિ મુષ્ટિ આદિકે પ્રહારોં સે જર્જરિત કર દિયા । સહૃદયતાકા સ્થાન દૌર્મનસ્યને હસલિયે લે લિયા થા કિ લોગોંને યહ સમજ્ઞા કિ હન્હોને રાજાજ્ઞાકા લોપ કિયા હૈ । યે રાજશા-

વડેવા માંડયુ શ્રુતિમધુર અને હૃદયદ્રાવક એમના ગીતને સાભળીને એ ઉત્સવમાં આવેલા સઘળી જનતા આશ્ચર્યચકિત બનીને તર્કવિતર્કપૂર્વક વિચારવા લાગી કે, અહો ! શ્રુતિરસાયન સ્વરૂપ અને સમસ્ત ઈન્દ્રિયોના વ્યાપારને રોકનાર આ ગાયન કેાણુ ગાઈ રહેલ છે ? શુ આ ગાનાર કેાઈ કિન્નર છે કે ગાન્ધર્વ છે ? કે કેાઈ અપ્સરા ગાઈ રહી છે ? સૂરની દિશામાં ખોળ ડરતા લોકોએ વસ્ત્રથી મોઢાને ઢાકીને ઉભેલા એ બંને માતંગ કુમારોને જોયા જોતાજ લોકોએ તેમના મુખ ઉપર ઢાકેલા વસ્ત્રને ખેંચીને ફગાવી દીધા મોઢા ઉપરનું વસ્ત્ર દૂર થતા લોકોએ તેમને ઓળખી લીધા ઓળખતાવેત જે સંગીત તેમના હૈયાને હીલોળે ચઢાવતું હતું ત્યાં રાગનું સ્થાન દ્વેષે જમાવ્યું, પ્રેમનું સ્થાન ઈર્ષ્યાએ લીધું આમ એકાએક લોકમાનસમાં પરિવર્તન થતા લોકોએ તેમના ઉપર આક્રમણ કર્યું કેાઈ મુઠી વડે તો કેાઈ લાતોથી, તેમને માર મારવા લાગ્યા માર એટલી હદે પડ્યો કે બંનેના શરીર તરફનું શબ્દવત્ નિર્જીવ જેવા થઈ ગયા અને ધરણી ઉપર ઢળી પડ્યા સહૃદયતાને સ્થાને દૌર્મનસ્યનો લાવ જાગી ઉઠ્યો હતો લોકોએ એમ માન્યું કે તેમણે રાજ્યઆશાનો લોપ કર્યો છે તેમજ રાજ્યશાસનના

शितवन्तः । वहिष्कृतौ तौ नितरा खेद गतौ वहिरुद्याने चिन्तितवन्तौ धिगस्मान् ।
अस्मानुपाश्रित्य सकलजनमान्या कलाऽपि पराभय प्राप्ता । अस्मन्मातङ्गजातिरस्माक
रूपयौवनलावण्यनृत्यगीतवादिनादिकलाप सकललोककृतापमानास्पदं कृतवन्तः ।
अतः अत्राभ्यामात्मघातः कर्तव्यः ? । एवं विचार्य परमदुःखितौ तौ स्वमान्धमानना
पृच्छयैव दक्षिणा दिश प्रति, गन्तु प्रवृत्तौ । गच्छतोस्तयो रेको गिरिवरो दृष्टिप-

सनके भजक तोड़नेवाला है । मारपीट कर जनताने इन दोनोंको नगरसे
बाहिर निकाल दिया । जब इन दोनों ने अपनी इस प्रकार की स्थिति
देखी तो उनके चित्तमें बड़ी भारी आत्मग्लानि हुई । धिक्कार है
इस जन्म को कि जिसमें गुणोंकी भी कोई कदर नहीं है इस प्रकार
खेदखिन्न होकर ये चलते-नगर के बाहर एक उद्यान में आये और
विचार ने लगे कि-हम लोगों को धिक्कार है कि जिन की वजह से
सकल जनमान्यकलाओं का भी निरादर होता है । कलाओं के निरादर
का कारण हम ही लोग हुए हैं । कलाएँ न हममें आती और न इनका
निरादर होता । हमलोगों की इस मातङ्ग-चांडालजातिने ही हमारे रूप,
यौवन, लावण्य, नृत्य, गीत, एवं वादित्र आदि की कला के कलाप को
समस्त जनता द्वारा क्रिये गये अपमानका स्थान बनाया है । इसलिये
इस निरादरकी अपेक्षा तो आत्मघात करना ही श्रेयस्कर है । इस
प्रकार विचारों में ओतप्रोत होकर ये दोनों वहाँ से अपने बन्धुओं से
विना पूछे ही दक्षिण दिशाकी ओर चल निकले । चलते-इन लोगोंने एक

બંને દ્રોહ કરનારા છે એમ સમજીને તે બંને ભાઈઓને જનતાએ મૂઢ માર
ભારી આખરે નગરની બહાર હાકી ડાઢ્યા એ બંને જણાએ પોતાની આ
પ્રકારની દશા જોઈને તેમના ચિત્તમા ભારે એવી ગયાની વ્યાપી ગઈ ધિક્કાર
છે આ સમયને ! કે જેમા ગુણોની જરા સરખી પણ કદર નથી આ પ્રકારે
ખેદખિન્ન બનીને ચાલતા ચાલતા તેઓ નગરની બહારના એક ઉદ્યાનમા
આવ્યા અને વિચારવા લાગ્યા કે, ધિક્કાર છે અમેને કે, કેવળ અમારી જાતીના
કારણે માનવજાતિએ માન્ય રાખેલ કળાઓનો પણ તિરસ્કાર થાય છે કળાના
તિરસ્કારનું કારણ અમે જ છીએ કળાઓ ન તો અમારામા આવતી કે ન
તો તેનો અનાદર થતો અમારી માતંગ જાતિએ જ અમારૂં રૂપ, લાવણ્ય, યૌવન,
નૃત્ય, ગીત અને સંગીત આદિની કળાના કલાપને સમસ્ત જનતા
તરફથી અપમાનીત બનાવેલ છે આ કારણે એ તિરસ્કારની અપેક્ષાએ તો
આપઘાત કરવો જ શ્રેયસ્કર છે આ પ્રકારના વિચારથી ઓતપ્રોત બની તે બંને
ત્યાથી પોતાના બધુજનોને પૂછ્યા વગર દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલી નીકળ્યા

थमारूढः । तौ भृगुपातकरणार्थं तत्र समारूढौ । ताभ्यां तत्र शिलातलोपविष्टस्तप-
शोपितसर्वाङ्गो मुखोपरिबद्धसदोरकमुखवस्त्रिकः शुभन्यानोपगत आतपना कुर्वन्,
एकः श्रमणो दृष्टः । तद्दर्शनाऽऽश्वस्तहृदयो साश्रुलोचनो तत्समोपे गतवन्तौ ।
भक्तिविह्वलहृदयो तौ सन्नुमानपुरस्सर तमृषिं वन्दितवन्तौ । सोऽपि ऋषिः ' दया
पालये ' ति कथनपूर्वकं तयोरागमनकारणमपृच्छत् । तावपि स्ववृत्तान्तनिवेदनपूर्वकं
पर्वतारोहणाभिप्रायं निवेदितवन्तौ । तच्च त्वा मुनिराह—न युक्तं विविधविधाव-

गिरिवर—श्रेष्ठ पहाड देखा । देखकर इनके मनमें आया कि इस पर चढ़कर
ही भृगुपात-पहाड उपरसे पडकर मरन करना अच्छा है । इस विचारसे
वे दोनों ज्यों ही उसके ऊपर चढ़े । कि सहसा—एफाएक एक शिलातलपर
विराजमान मुनिराज के ऊपर इनकी दृष्टि पड़ी । मुनिराज का सर्वांग
तपस्या की उत्कृष्य से शुष्क हो रहा था । मुखपर सदोरकमुखवस्त्रिका
बधी थी । उस समय ये शुभध्यान में तल्लीन बने हुए आतापना ले
रहे थे । मुनिराज के दर्शनो से इनके अशान्त हृदयमें कुछ धैर्य
बंधा । विश्वस्तहृदय होकर ये दोनों मुनिराज के पास पहुँचे । पहुँचने
पर इनकी आखें (पानीवाली) डबडबा आईं । भक्ति से विह्वल बन
कर दोनों ने मुनिराज के चरणों में बहुमान पुरस्सर मस्तकनमाया ।
मुनिराजने भी " दयापालो " ऐसा कहते हुए उनसे आने का
कारण पूछा । मुनिराज के सामने उन्होने अपना समस्त आद्योपान्त
यथावत् वृत्तान्त कहते हुए पर्वत पर चढ़ने की भी बात सुना दी । सुन

आलता आलता तेमले ऐक उथो पडाड लेथो ते लेछ तेमना मनमा विचार
आव्यो के आना उपर चडीने त्याथी पडतु भूकवु ऐज योज्य छे आ प्रभाले
निश्चय करी जन्ने जणु। ऐ पडाड उपर चड्या ऐ वणते ऐकाऐक तेमनी
नजर ऐक शिला नीचे जेठेला मुनिराजना उपर पडी मुनिराजना सर्व अगे
तपस्यानी विकटताथी शुष्क जनी गया हुना मोठा उपर सदोरकमुखवस्त्रिका
भाधी हुती ऐ वणते ते मुनिराज ध्यानमग्न दशाभा तप करी रह्या हुता
आ समये मुनिराजना अचानक दर्शनथी तेमना अशात डैयाभा धैर्यनी देभा
प्रगटी भञ्जम दीवे ते जन्ने जणु।ऐ मुनिराजनी पासो जवा पग उपाड्या
त्या पडोचताज तेमनी आणेभाथी बोधार आसु वडेवा लाग्या भक्तिथी
विह्वल जनीने जन्नेऐ मुनिराजना थरलेभा मस्तकनमाव्या मुनिराजे पणु
" दया पाणे। " ऐवु कडीने तेमने आववानु कारण पूछ्यु मुनिराज समक्ष
तेमले पोतानु आदीथी अत सुधीनु यथावत वृत्तात कडी दीधु अतभा
पर्वतपर चडीने एवन समाप्त करवानी बात पणु कडी दीधी ऐ

दातुद्ययो युगयोगिरिपतनमरणम् किंतु मोक्षमार्गाश्रयणमेव युक्तमिति । ततो मुनिवचन निशम्य तौ प्रव्रजितौ । गृहीतदीक्षौ तौ कालक्रमेण गीतार्थौ सम्पन्नौ । पुरोरात्रया षष्ठाष्टमदशमद्वादशार्धमास मासक्षपणादितपोभिरात्मान भावयन्तौ ग्रामानुग्राम विहरन्तौ कालान्तरेण हस्तिनापुरं प्राप्ता, रहिरुग्राने च स्थितौ ।

कदाचिन्मासक्षपणपारणाया सम्भूतिमुनिर्नगरमये प्रविष्टः । गृहानुगृहं

कर मुनिराजने कहा-इस पुण्योदयसे पाई हुई मनुष्यपर्याय को इस निकृष्ट विचारसे निगाडने में-तुम्हारी कुशलता नहीं है । फिरतो तुम विविधविद्याओं के अध्ययनसे निर्मल बुद्धिशाली हों । अतः गिरि उपर से पतन करके मृत्युको बुलाना इसमें कौनसी बुद्धिमानी है ? तुम जैसे बुद्धिमानोंको, ऐसा काम करना शोभाप्रद नहीं है । इसकी अपेक्षा यही सर्वोत्तममार्ग है कि तुम मुक्तिमार्गाका आश्रयण करते हुए अपने मनुष्य जन्मको सफल करो । मुनिराजकी इस दिव्यवाणीको सुनकर उन दोनोंने उसी समय दीक्षा धारण कर ली । दीक्षा धारण करके उन्होंने आगमोंका अच्छी तरह अध्ययन किया और इस तरहसे वे दोनों गीतार्थ वन गये । गुरु महाराज की आज्ञा से अब उन्होंने षष्ठ, अष्ठम, दशम, द्वादश, अर्ध-मास, मासक्षपण आदि तपस्याओंका आराधन करना प्रारम्भ कर दिया । इस तरह विविध तपस्याओं की आराधना तथा ग्रामानुग्राम विहार करते हुए हस्तिनापुर आये और वहा के बाहर के बगीचे में उतरे ।

एक समय मासक्षपण के पारणा के दिन सम्भूतमुनि नगर में

मुनिराजे कुछ के पुण्यना उदयथी भोजेन आ मनुष्यभवने आवा नभणा विचारथी जगाडवाभा तमाइ श्रेय नथी तमे विविधविद्याओंना अध्ययनथी निर्भोज बुद्धिशाली छे आथी पर्वत उपरथी पडीने भोतने लेटवु तेमा कथ जतनी बुद्धिमत्ता छे ? तमारा जेवा बुद्धिमानोओ केवु काम करवु गोबारापद नथी तेना करता तो सर्वोत्तममार्ग ओज छे के, तमे मुक्ति मार्गने आश्रय लथ तमारा मनुष्यजन्मने सक्षुण करे मुनिराजनी आवी दिव्य वाणी सालणीने ओ जन्मेओ ओज भभये दीक्षा अगीकार करी दीक्षा धारण करीने ते जन्मेओ आगमोनु सारी रीते अध्ययन कथु आ रीते ओ जन्मे गीतार्थ जनी गया शुद्धमहाराजनी आज्ञाथी तेओओ छहु, अष्टम, दशम, द्वादश, अर्धमास, मासभमणु आदि तपस्याओ आराधन करवा भाडी आ रीते विविध तपस्याओनी आराधना करता तेभज ग्रामानुग्राम विहार करता करता हस्तिनापुर आव्या, अने त्या जहारना जगीयाभा उतर्या

ओक समय मास भमणुना पारणाना दिवसे सम्भूतमुनि नगरमा गया

थमारूढः । तौ भृगुपातकरणार्थं तत्र समारूढौ । ताभ्यां तत्र शिलातलोपविष्टस्तप-
शोपितसर्वाङ्गो मुखोपरिवद्धसदोरकमुखवस्त्रिकः शुभध्यानोपगत आतपना कुर्वन्,
एकः श्रमणो दृष्टः । तद्दर्शनाऽऽश्वस्तहृदयो साश्रुलोचनो तत्समोपे गतवन्तौ ।
भक्तिविह्वलहृदयो तौ स बहुमानपुरस्सर तमृषिं वन्दितवन्तौ । सोऽपि ऋषिः ' दया
पालये ' ति कथनपूर्वकं तयोरागमनकारणमपृच्छत् । तावपि स्ववृत्तान्तनिवेदनपूर्वकं
पर्वतारोहणाभिप्रायं निवेदितवन्तौ । तच्च त्वा मुनिराह—न युक्तं विविधविधाव-

गिरिवर-श्रेष्ठ पहाड देखा । देखकर इनके मनमें आया कि इस पर चढ़कर
ही भृगुपात-पहाड उपरसे पडकर मरन करना अच्छा है । इस विचारसे
वे दोनों ज्यों ही उसके ऊपर चढ़े । कि सहसा—एफाएक एक शिलातलपर
विराजमान मुनिराज के ऊपर इनकी दृष्टि पड़ी । मुनिराज का सर्वांग
तपस्या की उत्कृष्य से शुष्क हो रहा था । मुखपर सदोरकमुखवस्त्रिका
बधी थी । उस समय ये शुभध्यान में तल्लीन बने हुए आतापना ले
रहे थे । मुनिराज के दर्शनो से इनके अशान्त हृदयमें कुछ धैर्य
बंधा । विश्वस्तहृदय होकर ये दोनों मुनिराज के पास पहुँचे । पहुँचने
पर इनकी आँखें (पानीवाली) डगडवा आई । भक्ति से विह्वल बन
कर दोनों ने मुनिराज के चरणों में बहुमान पुरस्सर मस्तकनमाया ।
मुनिराजने भी " दयापालो " ऐसा कहते हुए उनसे आने का
कारण पूछा । मुनिराज के सामने उन्होने अपना समस्त आद्योपान्त
यथावत् वृत्तान्त कहते हुए पर्वत पर चढ़ने की भी बात सुना दी । मुन

आलता आलता तेमले अेक उये पडाउ जेये ते जेध तेमना मनमा विचार
आये । के आना उपर चडीने त्याथी पडतु भूकपु अेज येज्य छे आ प्रभाले
निश्चय करी जन्ने जेणु अे पडाउ उपर चड्या अे वणते अेकाअेक तेमनी
नजर अेक शिला नीये जेठेला मुनिराजना उपर पडी मुनिराजना मर् अेगे
तपस्यानी विकटतार्थी शुष्क जनी गया हुना मोठा उपर सदोरकमुखवस्त्रिका
जाधी हुती अे वणते ते मुनिराज ध्यानमग्न दशाभा तप करी रह्या हुता
आ समये मुनिराजना अचानक दर्शनथी तेमना अशात डैयाभा धैर्यनी रेभा
प्रगटी मछम दीदे ते जन्ने जेणुअे मुनिराजनी पासे जवा पग उपाड्या
त्या पडोयताज तेमनी आपोमाथी येधार आसु वडेवा लाग्या लज्जितथी
विह्वल जनीने जन्नेअे मुनिराजना चरणोभा मस्तकनमाव्या मुनिराजे पण
" दया पाजो " अेपु कडीने तेमने आववानु कारण पूछ्यु मुनिराज समक्ष
तेमले पोतानु आदीथी अत सुधीनु यथावत वृत्तात कडी दीधु अतमा
पर्वतपर चडीने लवन समाप्त करवानी बात पण कडी दीधी अे

प्राणान्तिककष्टमनुभवन्तो भयाक्रान्तहृदयाः सर्वे नागरिकजनास्त मुनिं प्रासाद-
यितुं प्रवृत्ताः । सनत्कुमारचक्रवर्त्यपि तत्रायातः, सोऽपि मुनिं प्रासादयितुं ग्राह-
भगवन् ! अस्मत्कृतापराधो भवद्भिः क्षन्तव्यः । यत क्षमामारा हि साधनो भवन्ति ।
कोपानलदहमानान् पौरजनान् रक्षन्तु भवन्तः । एव चक्रिणा प्रसाद्यमानोऽपि
यामत्स न प्रमीदति, तत्रचित्रमुनिः सान्त्वयन्निदं प्रोक्तवान्—भो मुने ! शान्तो भव,
चरणनदाहक कोपं निगारय ।

उक्तं च—देशेनपूर्वकोटया, यदर्जितं भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कृपायम्लुपो, हारयति मुनिर्मुहूर्तेन ॥ १ ॥

व्याप्तं वनं गथा । जनता को अत्र तो प्राणान्तिक कष्ट होने लगा । सब
के सब भयसे विह्वल बनकर मुनिराज को प्रसन्न करने की चेष्टा में
तल्लीन हो गये । सनत्कुमारचक्रवर्ती भी उद्यान में मुनिराज के पास
आ पहुँचा । उसने भी मुनिराज से शांत होने के लिये खूब अनुनय विनय
किया । और कहा कि—भगवन् ! हमारे समस्त अपराधों को आप क्षमा
करे । क्षमाभूषण ही साधु हुआ करते हैं । देखो आपके कोपानल से
इस समय समस्त पुरवासी जन जल रहे हैं, अतः आप इनके ऊपर
दया भाव धारण कर इनकी रक्षा करें इनके समस्त अपराधों की क्षमा
दे । इस प्रकार चक्रवर्ती के विनन्ती करने पर भी जब सभूतमुनि प्रसन्न
नहीं हुए तब चित्र मुनिराज ने सभूतमुनि से कहा कि हे मुने ! यह क्या
कर रहे हो—आपको पता नहीं कि यह कोप चारित्ररूपी वन को भस्म
कर देता है । अतः चारित्ररूपी वन को भस्म करनेवाले इस कोप का
परित्याग करो, इस विषय में निर्ग्रन्थाचार्य क्या कहते हैं—

आरे लय व्याप्ये सधगा लयथी विहगा जनीने मुनिराजने प्रसन्न करवानी
येठामा तल्लीन जनी गया सनत्कुमार चक्रवर्ती पण उद्यानमा मुनिराजनी
पासे आवी पडोआ तेले पण मुनिराजने शांत करवा पूज अनुनय विनय
क्यो अने कह्यु के, भगवन् ! अमारा सधगा अपराधोने क्षमा करे साधु
जन हुमेशा क्षमाभूषण होय छे ज्यो आपना कोपानलथी सधगा पुरवासीयो
होअी रह्या छे आथी आप तेमना उपर दयाभाव लावी अेमनी रक्षा करे अेमना
समस्त अपराधोनी क्षमा आपो आ प्रकारे चक्रवर्ती अे विनति करवा छता पण
ज्यारे सभूतमुनि प्रसन्न न थया त्यारे चित्तमुनिराजे सभूतमुनिने कह्यु के,
हे मुनि ! आ शु करी रह्या छे ? आपने जजर नथी के, आ कोप चारित्ररूपी
वनने भस्म करी देतार छे आथी अे चारित्ररूपी वनने भाणी नाजनारो
कोपनो परित्याग करे आ विषयमा निर्ग्रन्थाचार्य शु कह्ये छे—

અમન્ રાજમાર્ગાનુગતો ગયાક્ષસ્યેન નમુચિમન્ત્રિણા દૃષ્ટઃ પ્રત્યભિજ્ઞાતશ્ચ । નમુચિના
ચિન્તિતમ્-અહો ! એમ મદધ્યાપિતો માતૃદ્વારકોમરીયમશેષમપિ ચારિત્ર જાનાતિ ।
કદાચિન્નાય લોકાના પુરતો વદેત્, તદા મરીયપ્રતિષ્ઠાહાનિઃ સ્યાત્, ઇતિ વિચાર્ય
સ સ્વદૂતૈસ્ત મુનિં યષ્ટિમુષ્ટિઘાદિભિસ્તાડયિત્વા નગરાદ્ વહિષ્કૃતમાન્ સ ચ મુનિ-
નગરાદ્ વહિરુદ્યાને સમાગતઃ । તસ્ય મુનેઃ ક્રોધપશાન્મુખાદ્ ધૂમસ્તોમો નિર્ગતઃ,
તેન સઠ્ઠ નગર ધૂમસઠ્ઠ જાતમ્ । તદનુ તેજોલેશ્યાજ્વાલાપટલૈર્ગગન વ્યાપ્તમ્ ।

પ્રવિષ્ટ હુએ ઓર એક ઘરસે દૂસરે ઘરમે ભિક્ષાચર્યાં કે નિમિત્ત અમળ
કર રહે થે । જવ થે ધૂમતે ધૂમતે રાજમાર્ગ પર આયે તો ઉસ સમય
મકાન કી ટિલકી મે વેઠે હુએ નમુચિ મત્રી ને દેલતે હી ઇનકો પહિચાન
લિયા । પહિચાન કર ઉસને વિચાર ક્રિયા કિ અહો ! ઇસ કો તો મેને
પઢાયા હૈ । યહ વહી માતૃગ-ચડાલ જાતિકા વ્યક્તિ હૈ-જિસકે ઘરમે મેં ઝિપ
કર રહા હુઆ યા । યહ સત્ર મેરે પૂર્વ ચરિત્ર કો જાનતા હૈ યદિ કદા-
ચિત્ યહ મેરી પૂર્વજાતો કો યહા કી જનતા કે સામને પ્રકાશિત કર
દેગા તો મેરી પ્રતિષ્ઠા મે વહી ભારી હાનિ આ જાવેગી । ઇસ પ્રકાર વિચાર
કર ઉસ નમુચિ મત્રી ને અપને દૂતો દ્વારા સમૂત મુનિ કો યષ્ટિ મુષ્ટિ
આદિ દ્વારા મરવા કર નગરસે વાહર નિકલવા દિયા માર લાકર
મુનિરાજ ઉદ્યાનમે ચલે ગયે । વહા જાને પર મુનિ કો ક્રોધ અધિક જાગૃત
હુવા । ઉસ સમય ઉનકે મુલસે ધૂમકે ગોટ કે ગોટ નિકલ કર નગર
ભરમે છા ગયા । પશ્ચાત્ તેજોલેશ્યા કી જ્વાલા કે પટલ-સમૂહસે આકાશ

અને એક ઘેરથી બીજા ઘેર ભિક્ષાચર્યાં માટે ભ્રમણ કરી રહ્યા હતા જ્યારે
તે ફરતા ફરતા રાજમાર્ગ ઉપર આવ્યા તો સમયે મકાનની ખડકીમાં બેઠેલા
નમુચિમત્રીએ બેતા જ તેમને ઓળખી લીધા ઓળખતા તેમણે વિચાર કર્યો
કે, અહો ! આને તો મેં જાણાવેલ છે આ એજ માતૃગ જાતિની વ્યક્તિ છે
કે જેના ઘરમાં હું છુપાઈને રહ્યો હતો આ મારા પૂર્વચરિત્રને સારી રીતે
જાણે છે બે કદાચ તે મારી અગાઉની વાતોને અહીંની જનતા સમક્ષ કહી
દે તો મારી પ્રતિષ્ઠામાં ભારે હાનિ પહોંચે આ પ્રકારનો વિચાર કરીને એ
નમુચિમત્રીએ પોતાના ફતો મારફતે સભૂતમુનિને ગડદા પાટુ વગેરેનો માર
મરાવીને નગરથી બહાર કાઢી મુકાવ્યા મારખાઈને મુનિરાજ ઉદ્યાનમાં આલ્યા
ગયા ત્યાં ગયા પછી મુનિને અધિક પ્રમાણમાં ક્રોધ વ્યાપ્યો એ વખતે
એમના મોઢામાંથી ધુમાડાના ગોટે ગોટા નિકળીને નગરભરમાં છવાઈ ગયા
પછી તેજોલેશ્યાની જ્વાળાના પ્રકાશથી વ્યાપ્ત બની ગયું જનતામાં

प्राणान्तिककष्टमनुभवन्तो- भयाक्रान्तहृदयाः सर्वे नागरिकजनास्त मुनिं प्रासाद-
यितुं प्रवृत्ताः । सनत्कुमारचक्रवर्त्यपि तत्रायात, सोऽपि मुनिं प्रासादयितुं ग्राह-
भगवन् ! अस्मत्कृतापराधो भवद्भिः क्षन्तव्यः । यत क्षमामारा हि साधनो भवन्ति ।
कोपानलदह्यमानान् पौरजनान् रक्षन्तु भवन्तः । एव चक्रिणा प्रसाद्यमानोऽपि
यामत्स न प्रमीदति, तत्रचित्रमुनिः सान्त्वयन्निदं प्रोक्तवान्-भो मुने ! शान्तो भव,
चरणवनदाहक कोपं निगारय ।

उक्तं च-देगोनपूर्वकोटया, यदर्जितं भवति प्रिमलचारित्रम् ।

तदपि हि कृपायकलुषो, हारयति मुनिर्मुहूर्तेन ॥ १ ॥

व्याप्त वन गया । जनता को अब तो प्राणान्तिक कष्ट होने लगा । सब
के सब भयसे विह्वल बनकर मुनिराज को प्रसन्न करने की चेष्टा में
तल्लीन हो गये । सनत्कुमारचक्रवर्ती भी उद्यान में मुनिराज के पास
आ पहुँचा । उसने भी मुनिराज से शांत होने के लिये खूब अनुनय विनय
किया । और कहा कि-भगवन् ! हमारे समस्त अपराधों को आप क्षमा
करे । क्षमाभूषण ही साधु हुआ करते हैं । देखो आपके कोपानल से
इस समय समस्त पुरवासी जन जल रहे हैं, अतः आप इनके ऊपर
दया भाव धारण कर इनकी रक्षा करे इनके समस्त अपराधों की क्षमा
दे । इस प्रकार चक्रवर्ती के विनन्ती करने पर भी जब सभूतमुनि प्रसन्न
नहीं हुए तब चित्र मुनिराज ने सभूतमुनि से कहा कि हे मुने ! यह क्यों
कर रहे हो-आपको पता नहीं कि यह कोप चारित्ररूपी वन को भस्म
कर देता है । अतः चारित्ररूपी वन को भस्म करनेवाले इस कोप का
परित्याग करो, इस विषय में निर्ग्रन्थाचार्य क्या कहते हैं—

हारे लय व्याप्ये सधजा लयथी विह्वल जनीने मुनिराजने प्रसन्न करवानी
चेष्टामा तल्लीन जनी गया सनत्कुमार चक्रवर्ती पण उद्यानमा मुनिराजनी
पासे आवी पड़ोआ तेणु पण मुनिराजने शांत करवा पूज अनुनय विनय
कथो अने कहुं के, भगवन् ! अमारा सधजा अपराधोने क्षमा करे साधु
जन हमेशा क्षमाभूषणु डोय छे जुओ आपना कोपानलथी सधजा पुरवासीओ
हानी रह्या छे आथी आप तेमना उपर दयाभाव लावी ओमनी रक्षा करे ओमना
समस्त अपराधोनी क्षमा आपो आ प्रजारे चक्रवर्तीओ विनति करवा छता पण
ज्यारे सभूतमुनि प्रसन्न न थया त्यारे चित्तमुनिराजे सभूतमुनिने कहुं के,
हे मुनि ! आ शुं करी रह्या छे ? आपने जणर नथी के, आ कोप चारित्ररूपी
वनने भस्म करी देनार छे आथी ओ चारित्ररूपी वनने जानी नाजनाओ
कोपनो परित्याग करे आ विषयमा निर्ग्रन्थाचार्य शुं कहे छे—

અપર ચ-યથા વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कषायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ १ ॥

અન્ય શ્વ-ક્રોધો પીડ પળાસેડ, ક્રોધો દુર્ગતિ વૃદ્ધિનો ।

परितापकरो क्रोधो, अप्पणो य परस्स य ॥ १ ॥

છાયા-ક્રોધઃ પ્રીતિ પ્રળાશયતિ, ક્રોધો દુર્ગતિવૃદ્ધન. ।

परितापकरः क्रोधः, आत्मनश्च परस्य च ॥ १ ॥

एव चित्रमुनिनोपदिष्टस्य सभूतस्य क्रोधः प्रशान्तः, तेन तेजोलेख्या सहता ।

“ देशोन पूर्वकोट्याः, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कषाय कलुषो, हारयति मुनिमुहूर्तेन ॥ ”

યથા-“વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कषाय परिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ ”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-કુછ ક્રમ ટ્કકરોડ પૂર્વતકર્મે જિતના ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરતા હૈં ઉસ સમસ્ત ચારિત્ર કો વહ મુનિ ક્રોધયુક્ત વન કર એક મુહૂર્ત માત્રમે નષ્ટ કર દેતા હૈં । જિસ પ્રકાર દ્વાગ્નિ જગલ કો દેવતે ૨ જલા કર શ્વાકમેં મિલા દેતી હૈં । ઉસી પ્રકાર કષાયપરિણત જીવ તપ એવ સયમકો જલા કર નષ્ટ કર દેતા હૈં । યહ ક્રોધ શ્રેયસ્કર નહીં હોતા હૈં-કહા મી હૈં-ક્રોધ પ્રીતિ કા નાશક, દુર્ગતિ કા વર્ધક, એવ અપને મેં ઓર પરમેં સતાપકા વર્ધક હોતા હૈં । અતઃ ઇસ અનિષ્ટકારક કોપ કા આપ સર્વથા પરિત્યાગ કર દો ।

મુનિરાજ ચિત્રમુનિ કે ઇસ પ્રકાર હિતવિધાયક ઉપદેશ સે સભૂત મુનિ કા કોપ શાંત હો ગયા । તેજોલેખ્યા કા ઉન્હોં ને સહરણ કર

“ देशोनपूर्व कोट्या, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कषायकलुषो हारयति मुनिमुहूर्तेन ॥ ”

યથા-વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कषायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ ”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-ક ૫૬ એક એક કરે ૩ પૂર્વ મુધીમા જે 'લુ ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરે છે એ સમસ્ત ચારિત્રને તે મુનિ ક્રોધના આવેશમા આવીને એક મુહૂર્તમાત્રમા નાશ કરી બેસે છે જે રીતે દ્વાવાનળ બેત બેતામા સઘળા જગલને બાળીને બાખ કરી નાખે છે એજ રીતે કષાય પરિણત એવ તપ અને સયમને બાળીને બાખ કરી દે છે આ ક્રોધ શ્રેયસ્કર થતો નથી કહ્યું પણ છે-ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરનાર, દુર્ગતિને વધારનાર, અને પોતાનામા તેમજ બીજાનામા સતાપને વધારનાર બને છે આથી એવા અનિષ્ટતા કરનાર ક્રોધનો આપ સર્વથા પરિત્યાગ કરી દો

મુનિરાજ ચિત્રમુનિનો આ પ્રકારના હિતકારક ઉપદેશ સાંભળીને સભૂત મુનિનો કોપ શાંત થઈ ગયો તેજોલેખ્યાતુ તેમણે સહરણ કરી લીધું

સનત્કુમારચક્રવર્ત્યપિ પુરવાસિભિઃ સહ નગર પ્રવિષ્ટઃ । તદા ચિત્રસમૂતાભ્યા મુનિભ્યા ચિન્તિત યદાપાભ્યાં સલેખના વિહિતા । દ્વાનીમનશન કુર્તુમુચિતમ્, ઇતિ વિચાર્ય તાભ્યામનશન પ્રારબ્ધમ્ ।

સનત્કુમારચક્રિણા 'નમુચિમન્ત્રિણૈરૈતત્સર્વં સમાચરિતમ્' ઇતિ વિજ્ઞાય રજ્જુ-વિનિયન્ત્રિતસકલાદ્ગોપાદ્ઘ. સ દૂતૈ સહ મુનિમમીપે પ્રાપિતઃ । સહજઋગાઋલિત-હૃદયાભ્યા તાભ્યા સ મન્ત્રિ મોચિત । સનત્કુમારોઽપિ સમન્તઃ પુરઃ સપરિજનસ્તયો-ર્વન્દનાર્થં તત્ર સમાગતાઃ તત્ર ભક્તિભાવસમૂતાન્તઃકરણ. સ ચક્રવર્તી તયોશ્ચરણ-યુગલે પતિતઃ । તત્પત્ની સુતન્દાલ્યા શ્રીદેવી પ્રવલભક્તિભાવમમુદ્રેકાદ્ વિસ્મૃત્પ-લિયા । સનત્કુમાર ચક્રવર્તી મી પુરવાસિયોં કે સાથ નગરમે ચલે ગયે । હતને મે ચિત્ર ઓર સમૂત મુનિરાજોં ને વિચાર કિયા કિ હમ દોનોંને સલેખના પ્રારણ કી હૈ તો અનશન કરના મી ડચિત હૈ । હસ પ્રકાર વિચાર કર ડન દોનોં ને અનશન કરના પ્રારમ્ કર દિયા ।

“નમુચિમન્ત્રી ને હી યહ સર્વ કુછ કરવાયા હૈ ” એસા વિચાર કર કે સનત્કુમારચક્રવર્તી ને, રસીદારા ડસકે સકલ અગ એવ ડપાગોં કો વધવા કર દૂતો કે સાથ મુનિરાજો કે પાસ મિજવા દિયા મુનિરાજોંને જવ ડસકી યહ દયનીય દશા દેલ્હી તો ડંહોને બન્ધનમુક્ત કરવા દિયા । વયો કિ મુનિરાજ સ્વભાવનઃ કરુણાર્દ્ર દયાલુ હૃદય સમ્પન્ન હુઆ કરતે હૈં, જવ સનત્કુમારચક્રવર્તીને યહ વાત સુની તો વેં મી મુનિરાજો કો વદના કરનેકે લિયે અપને અન્તઃપુરકો સાથ લે કર વહા આયે ઓર ભક્તિભાવસે ઓતપ્રોત અન્તઃકરણ હો કર ડન મુનિરાજોંકે ચરણોંમે ડંહોંને અપના સિર

ચક્રવર્તીં પણુ પુરવાસીઓની સાથે નગરમા ચાલ્યા ગયા આ સમયે ચિત્ર અને સમૂત મુનિરાજોએ વિચાર કર્યો કે અમે બન્નેએ સલેખના ધારણુ કરી છે તો અનશન કરવુ પણુ ઉચિત છે આ પ્રકારનો વિચાર કરી એ બન્નેએ અનશન કરવાનો પ્રારભ કર્યો

“નમુચિમન્ત્રિએજ આ સધણુ કરાવેલ છે” એવુ બાણીને સનત્કુમાર ચક્રવર્તીએ દોરડાથી તેના અગ ડપાંગોને બધાવીને હૃતોની સાથે મુનિ મહા રાજોની પાસે મોકલાવી દીધો. મુનિરાજોએ જ્યારે તેની આવી દયામય દશા જોઈ ત્યારે તેમણે તેને બધનથી મુક્ત કરાવ્યો. કેમકે મુનિરાજ સ્વભાવતઃ કરુણાર્દ્ર હૃદયવાળા હોય છે જ્યારે સનત્કુમાર ચક્રવર્તીએ આ વાત સાંભળી તો તે પણુ મુનિરાજોને વદના કરવા માટે પોતાના અતપુરને સાથે લઈ ત્યાં આવી અને ભક્તિભાવથી ઓતપ્રોત અતકરણુવાળા બનીને એ મુનિરાજોના ચરણોમા તેમણે પોતાવુ શીર ઝુકાવ્યુ ચક્રવર્તીની પત્ની કે જેનુ નામ સુતન્દા

અપર ચ-યથા વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कषायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ १ ॥

અન્ય શ્વ-ક્રોધો પીડ પળાસેડ, ક્રોધો દુર્ગતિ વર્ધનો ।

परितापकरो क्रोधो, अप्पणो य परस्स य ॥ १ ॥

છાયા-ક્રોધઃ પ્રીતિ પ્રળાશયતિ, ક્રોધો દુર્ગતિવર્ધનઃ ।

परितापकरः क्रोधः, आत्मनश्च परस्य च ॥ १ ॥

एव चित्रमुनिनोपदिष्टस्य सभूतस्य क्रोधः प्रशान्तः, तेन तेजोलेख्या सदृता ।

“देशोन पूर्वकोट्याः, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कषाय कलुषो, हारयति मुनिमुहूर्तेन ॥ ”

યથા-“વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कषाय परिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ ”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-કુછ કમ ઠગકરોડ પૂર્વતકર્મે જિતના ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરતા હૈં ઉસ સમસ્ત ચારિત્ર કો વહ મુનિ ક્રોધયુક્ત બન કર એક મુહૂર્ત માત્રમે નષ્ટ કર દેતા હૈં । જિસ પ્રકાર દવાગ્નિ જગલ કો દેખતે ૨ જલા કર શ્વાકમેં મિલા દેતો હૈં । ઉસી પ્રકાર કષાયપરિણત જીવ તપ એવ સયમકો જલા કર નષ્ટ કર દેતા હૈં । યહ ક્રોધ શ્રેયસ્કર નહીં હોતા હૈં-કહા મી હૈં-ક્રોધ પ્રીતિ કા નાશક, દુર્ગતિ કા વર્ધક, એવ અપને મેં ઓર પરમેં સતાપકા વર્ધક હોતા હૈં । અત હસ અનિષ્ટકારક કોપ કા આપ સર્વથા પરિત્યાગ કર દો ।

મુનિરાજ ચિત્રમુનિ કે હસ પ્રકાર હિતવિધાયક ઉપદેશસે સભૂત મુનિ કા કોપ શાન્ત હો ગયા । તેજોલેખ્યા કા ઉન્હોં ને સહરણ કર

“देशोनपूर्व कोट्या, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कषायकलुषो हारयति मुनिमुहूर्तेन ॥ ”

યથા-વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कषायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ ”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-ક ૨૩ એાહુ એક કરોડ પૂર્વ સુધીમા જે 'હુ ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરે છે એ સમસ્ત ચારિત્રને તે મુનિ ક્રોધના આવેશમા આવીને એક મુહૂર્તમાત્રમા નાશ કરી બેસે છે જે રીતે હાવાનળ જોત જોતામા સઘળા જ ગલને બાળીને બાખ કરી નાખે છે એજ રીતે કષાય પરિણત એવ તપ અને સયમને બાળીને બાખ કરી દે છે આ ક્રોધ શ્રેયસ્કર થતો નથી કહ્યું પણ છે-ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરનાર, દુર્ગતિને વધારનાર, અને પોતાનામા તેમજ બીજાનામા સતાપને વધારનાર બને છે આથી એવા અનિષ્ટના કરનાર ક્રોધનો આપ સર્વથા પરિત્યાગ કરી દો

મુનિરાજ ચિત્રમુનિનો આ પ્રકારનો હિતકારક ઉપદેશ સાંભળીને સભૂત મુનિનો ક્રોધ શાન્ત થઈ ગયો । તેજોલેખ્યાનુ તેમણે સહરણ કરી લીધું

સન્તિ । એતેષુ નિદાન મા કુરુ નિદાનાત્તમ ઘોરાનુશ્ઠાન નૈવ તાદૃશફલસપાદક
મવિવ્યતિ । એવ ચિત્રમુનિના પ્રહુશ, પ્રતિગોધિતોઽપિ સ સમૂત્તરમુનિર્નિદાન ત્યક્તુ
સમર્થો ન જાતઃ । મ હિ ‘યદ્યસ્તિ તપસઃ વલ તદાઽઽગામિનિ ભવેઽહ ચક્રવર્તી
ભૂયાસમ્’ ઇતિ નિદાન કૃતવાન્ । તતો મૃત્વા સૌધર્મલોકે દ્વાપિ દેવો જાતૌ ।
તતચ્યુતચિત્રજીવઃ પુરિમતાલપુરે ધનસારનામ્ન ઇમ્યન્ત્રેષ્ટિનઃ પુત્રત્વેનોત્પન્નઃ ।
સમૂત્તરજીવોઽપિ તતચ્યુતઃ કામ્પિલ્યપુરે વ્રહ્મનામ્નો રાજો દૃષ્ટચતુર્દશસ્વપ્નાયા-
શ્ચુલનીનામભાર્યાઃ કુક્ષાવુત્પન્નઃ । વ્રહ્મનૃપેણ તસ્ય ‘વ્રહ્મદત્ત’ ઇતિ નામ કૃતમ્ ।

દુ:ખી બનનેકે લિયે અગ્રેસર હો રહે હો-સર્વથા નિઃસાર હેં, પરિણામ મેં
દારુણ હેં, કિંપાકફલકી તરહ બાહરસે હી રમ્ય હેં તથા હસ અન્તત સસાર
મે પરિભ્રમણકે મૂલ કારણ હેં । અત મૂલ કર મી ડનકા નિદાન (નિયાણા)
મત કરો । નિદાન સે તુમ્હારે દ્વારા આચરિત ઘોરાતિયોર અનુશ્ઠાન મી
અપના વૈસા ફલદાયક નહીં હો સકેગા । હસ તરહ ચિત્રમુનિરાજને
સમૂત્તરમુનિકો પ્રહુત સમજાયા તો મી વે છોડને મેં સમર્થ નહીં હુએ ।
સમૂત્તરમુનિને વિચાર કિયા કિ-“યદિ તપસ્યા કા કુઝ ફલ હૈ તો હસ
કે પ્રભાવ સે મેં આગામી ભવમે ચક્રવર્તી હોઝ” હસ પ્રકાર નિકાચિત
નિદાન કર કે વહ સમૂત્તરમુનિ મરેઔર મર કર સૌધર્મ સ્વર્ગ મેં દેવહુએ ।
ચિત્ર મુનિરાજ મી મર કર વહી પર દેવહુએ । વહા સે ચવ કર ચિત્ર કા
જીવ પુરિમતાલ મેં ધનસાર નામકે ઇમ્ય ત્રેષ્ટી કે યહા ગુગ સાર નામક

ખોટા અધ્યવસાયથી, આપની રક્ષા કરો । રક્ષા કરો । એ ભોગ કે જેની આહ
નામાં તમે તમારા કર્તવ્યપથને ભૂલી જઈ હુ ખી બનવામાં આગળ વધી રહ્યા
છો । તે સર્વથા નિઃસાર છે, પરિણામમાં ભયંકર છે, કિંપાકફળની માફક
બહારથી જ રળિયામણુ છે તથા આ અન્તતમસારમાં પરિભ્રમણુ
મૂળ કારણ છે, આથી ભૂલેયુકે પણ એવું નિયાણું ન કરશો આ પ્રકારના
નિયાણાથી તમે કરી રહેલા અતિ ઘોર એવું અનુશ્ઠાન પણ તમને એવું ફળદાયક
નહીં બની શકે એનાથી તો અત્યંત હુ આગિની ભેટ જ મળવાની છે આ
રીતે ચિત્રમુનિરાજે સમૂત્તરમુનિને ખૂબ સમજાવ્યા છતાં પણ તેઓ એ રાહથી
પાછા ન હટ્યા સમૂત્તરમુનિએ વિચાર કર્યો કે, “જે તપસ્યાનું કાંઈ ફળ હોય
તો હું એના પ્રભાવથી હવેના ભવમાં ચક્રવર્તી બનું” આ પ્રકારનું નિકાચિત
નિયાણું કરીને તે સમૂત્તરમુનિ સમય જતા કાળધર્મ પામ્યા મરીને સૌધર્મ
સ્વર્ગમાં દેવ થયા । ચિત્રમુનિરાજ પણ મરીને ત્યાં દેવ થયા સ્વર્ગમાંથી ચ્ય
વીને ચિત્રમુનિરાજનો જીવ પુરિમતાલપુરમાં ધનસારનામના ઇન્દ્ર શેઠને ત્યાં
શુશ્રુષાગરનામે પુત્રરૂપે જન્મ્યા જન્મરે, સમૂત્તરમુનિનો જીવ, કામ્પિલ્યપુરમાં

सुहृत्सु समर्प्य कथयति-यद्यधि ममाय पुत्रो राज्यधुरावहनसमर्थो भवेत्, तदधि मम राज्यधुरा भवद्भिर्वेदव्या, इति सदृशन्नेत्र ब्रह्मन्टपो मृतः । मित्रैस्तस्यान्त्येष्टिः कृता । मृतकृत्यानन्तर ब्रह्मन्टपोसुहृद्भिरेव मन्त्रितम्-यानदय कुमारो राज्यधुरावहनसमर्थो भवेत्तावदस्माभिरेतद्राज्य रक्षणीयम्, इति ते सर्वसम्मत कोसलापि दीर्घं तत्र सस्थाप्य स्वस्वस्थान गतवन्तः । स दीर्घो राजा सेना सीमा च सतत निरीक्षते,

इससे यह अनुमान कर लिया कि अब मेरा मृत्यु समय नजदीक आ गया है, अतः उसने अपने पुत्र को अपने इन चार मित्रों को समर्पित करते हुए उनसे कहा कि-देखो जबतक मेरा यह पुत्र राजधुरा को वहन करनेके योग्य नहीं हो जाय तबतक इसको राज्यका प्रभु आप लोग ही करते रहें । कुछ काल के बाद ब्रह्मराजा कालकवलित हो गये, (मर गये) मित्रोंने मिलकर उसकी अन्त्येष्टि क्रिया की । अन्त्येष्टि क्रिया करनेके बाद और भी जो कार्य मृतक के किये जाते हैं वे सब किये गये । जब सब मृतक सबधी काम समाप्त हो चुके तब इन लोगों ने एक दिन मिलकर ऐसा विचार किया की ब्रह्मराजा ने जो अपने लोगों से इस राज्य के भार को संचालित करने के लिये कहा था वह अपन को मिलकर संचालित करते रहना चाहिये तबतक राजकुमार भी राज्यसंचालन के योग्य बन जावेगा । अपने कर्तव्य पालनसे राज्य हस्ततह सुरक्षित बना रहेगा । ऐसा विचार कर उन लोगोंने कोसल देशके स्वामी दीर्घको उस राज्यका, उस समय संचालक बनादिया । और स्वयं सबके सब अपने-२ स्थानपर चले गये ।

तो पण तेमनी वेदना ओछी न थई राज्ञे आथी એવું અનુમાન કરી લીધું કે, હવે મારા મૃત્યુનો સમય નજીક આવી ગયો છે આથી તેણે પોતાના પુત્રને પોતાના એ ચારે મિત્રોને સોંપીને તેમને કહ્યું કે, બુદ્ધો ! ત્યાં સુધી મારો આ પુત્ર રાજ્યધુરાને વહન કરવા યોગ્ય ન બને ત્યાં સુધી આ રાજ્યનો પ્રબંધ એના વતી આપ લોકજ કરતા રહેશો. આ પછી થોડા વખતે બ્રહ્મ રાજાનો દેહાંત થયો. મિત્રોએ મળીને તેમની અંત્યેષ્ટિ ક્રિયા કરી. અંત્યેષ્ટિ ક્રિયા પતાવ્યા પછી મૃત આત્માની શાંતિ અથે જે કાર્યો કરવામા આવે છે તે સંધના કાર્યો પણ પુરુ કર્યા. મૃત આત્મા સંબંધી ઉત્તર ક્રિયા પતાવ્યા પછી એ ચારે જણોએ એક દિવસ મળીને એવો વિચાર કર્યો કે, બ્રહ્મરાજાએ આ પણને આ રાજ્યનો ભાર ઉપાડવાનું સોંપેલ છે તે આપણે બધાએ સાથે મળીને વહન કરવો જોઈએ. રાજકુમારને રાજ્યસંચાલનની યોગ્ય શિક્ષા પણ એ સમય દરમિયાન મળી જાય. આપણા કર્તવ્ય પાલનથી રાજ્યને હર પ્રકારે સુરક્ષિત બનાવી રાખવું જોઈએ. આ પ્રકારનો વિચાર કરી તેમણે કોસલાધિપતિ દીર્ઘના હાથમા રાજ્યનું શાસન સોંપ્યું અને પછી બધા પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

तस्य ब्रह्मनृपस्य समानशीलाः सदृशप्रभवाश्रितारः सुदृढ आसन्, तद्यथा-
काशिराजः कटकः १, गजपुरेशः कणेरदत्त २, कोसलाधीशो दीर्घः ३, चम्पा-
पतिः पुष्पचूलश्च ४ । एते पञ्चापि राजानोऽतीवसौहृद्यवशाद् विरहमनिच्छन्तः,
पर्यायेणैकैकस्मिन् राज्ये त्रिभिस्तुल्यमनुभरन्तो वर्षं वर्षं यापयन्ति । कदाचित्ते
चत्वारोऽपि राजानो ब्रह्मराज्ये समुदिता आसन् । तदा दैववशाद् ब्रह्मनृपस्य
शिरोरोगः सजातः । मन्त्रतन्त्रोपवादिभिर्बहुधा चिकित्स्यमानोऽपि स रोगो
नोपशान्तिं प्राप्नोत । ततो ब्रह्मनृपो निजमृत्युकालं समीपमागतं विलोक्य स्वपुत्रं

पुत्रं हुं और सभूत का जीव कापिल्यपुर में ब्रह्म नामक राजा की रानी
चुलनी की कुक्षि से पुत्र रूप में अवतरित हुआ । जब यह चुलनी रानी की
कुक्षि में आया था उस समय रानी ने चौदह वर्ष देखे थे । ब्रह्मराजाने
इसका नाम ब्रह्मदत्त रखा । ब्रह्मराजा के ४ चार मित्र थे । जो कुलिन थे ।
उनमें एक काशिराज कटक १, गजपुरका राजा कणेरदत्त २, कोसलदेशका
राजा दीर्घ ३ और चम्पापति चम्पानगरीका राजा पुष्पचूल ४ था । इनका
परस्पर में अधिक प्रेम था । एक के बिना दूसरे प्रायः अलग रहना
पसंद भी नहीं करते थे । बारी बारी से एक एक के यहां प्रतिवर्ष
ये सब एकट्ठे होकर रहा करते थे और वहां विविध सुखों का
अनुभव किया करते थे । ब्रह्मदत्त के यहां भी जब इन सब की रहने
की बारी आई तो सब एकत्रित हो कर उसके यहां रहने के
लिए आये । भाग्यवशात् उस समय ब्रह्मराजा को शिरकीवेदना उत्पन्न
हो गई थी । मंत्र, तंत्र एवं औषधि आदि द्वारा राजा को यथोचित चि-
कित्सा भी की गई तो भी उसकी वह वेदना शांत नहीं हुई । राजा ने

ब्रह्मराजानी राणी चुलनीनी कृपे पुत्ररूपे अवतर्या न्यारे ते चुलनी राणीना
उदरमा हुता ओ समये राणीओ चौद स्वप्न लेया ब्रह्मराजओ पुत्रनु नाम
ब्रह्मदत्त राज्यु ब्रह्मराजने चार मित्र हुता, जेओ कुलीन हुता जेमना नाम
ओक काशीराज कटक, भीन गजपुरेश कणेरदत्त, भीन कोसलाधीश दीर्घ,
अने ओथा चम्पापति पुष्पचूल हुता, आ सर्वने ओक भीन भाटे भूष स्नेह
हुता ओक भीन घडीभर पणु छुटा रही शकता नही ओकाह घडीने वियोग
पणु तेभने लारे हु अहायक थछ पडता ओक भीन ओक भीनने त्या बारा
हरती ओक ओक वर्ष रडेता अने विविध प्रकारना सुभेने अनुभव करता
ब्रह्मदत्तने त्या ओभने रडेवाने समय आव्ये सधगा लेगा थछ रडेवा लाव्या
भाग्यावशात् ओ वणते ब्रह्मराजने माथामा ओकदम हर् थछ आव्यु मत्र,
तत्र अने औषधि आदि द्वारा राजानी यथोचित चिकित्सा करवामा

પિતૃય વરધનુનામાન મ્પુત્રમેવ વદતિ-પુત્ર ! કુમારમાતા દીર્ઘવૃષ્ટે સમાસક્તા ।
પશ્ય, ઇન્દ્રિયાણા દુર્નિગ્રહન્યમ્ યદિય સતીધર્મરતી રાજપત્ની વ્યભિચારિણી
જાતા । ત્વયા મમય નિરીક્ષ્ય મમાચારોઽય રાજકુમારાય નિવેદનીયઃ । સોઽપિ
ત વૃત્તાન્ત રાજકુમારાગેહાન્તે નિવેદયતિ । માતુર્દુશ્ચરિત વિજ્ઞાય તદસહમાનો

કી સ્થિતિ મે વધે દુખ ડન દોનોં કા સમય કમશઃ ન્યતીત હોતેર યહ
સમાચાર ણક દિન ધનુનામ કે મત્રી કો જાત હો ગયા । જાનકર ઉસને
વિચાર ક્રિયા કિ જો પુરુષ ડસ પ્રકારકે અનાચાર કરતા હૈ, વહ મવિધ્ય
મેં રાજકુમાર કા રિતવિધાયક હોગા યહ જાન વિશ્વાસ કરને મેં
નહોં આતી હૈ । અત્ત ઉમને હસ સમાચાર કો વિશેષ ન વઢાકર અપને
પુત્ર સે જો કિ રાજકુમાર કે સાથ રહતા થા કહ દિયા, ઓર સાથ મેં
ઉસકો યહ મી સમજા દિયા કિ વેટા ! તુમ જવ યોગ્ય અવસર પાઓ
તમી રાજપુત્ર કે જ્ઞાન મે યહ વાત ડાલ દેના । દેખો ઇન્દ્રિયો કી દુર્નિ-
ગ્રહતા, જો સતી યહ રાજપત્ની ઝર્મ કી જાનકાર હોતી દુર્હ મી વ્યભિ-
ચાર મેં રત વન ગઈ હૈ । હસ કામવૃત્તિ કે લિયે ધિકાર હૈ । અફસોસ
હૈ, ડસસે અવા વના દુઆ પ્રાણી અપને વિવેક ણક્ષણ મેં મૂલ જાતા
હૈ । ડસ પ્રકાર પુત્ર સે ધનુમત્રી ને રાજમાતા કી ડસ અનાચાર કી વાત
કો ત્રિલકુલ સ્પષ્ટ રૂપ મે પ્રકટ કર દિયા । ઉસ મત્રીપુત્ર વરધનુ ને મી
રાજમાતા કા યહ વૃત્તાન્ત ણકાન્ત મે મમય પાકર રાજકુમાર સે કહ
દિયા । રાજકુમાર ને માતા કો દુશ્ચરિત્રા જાનકર ઉસકો પ્રતિવોધિત

સમય વિતતો જતો હતો આ હકિકત એક વખત ધનુ નામના મત્રીના જાણ-
વામા આવી એ જાણીને તેણે વિચાર કર્યો કે, જે આ પ્રકારનો અનાચાર
આચરે છે તે ભવિષ્યમા રાજકુમારના હિતને નુકશાન પહોંચાડનાર પણ
ચોક્કસ બનશે આમ વિચારી તેણે એ હકિકતને ગુપ્ત રાખી પોતાનો પુત્ર કે
જે રાજકુમારની સાથે રહેતો હતો તેને આડકતરી રીતે સમજાવી સાથે સાથે
તેને એ પણ સમજાવ્યું કે, બેટા ! યોગ્ય અવસર પ્રાપ્ત થતા આ ગુપ્ત વાત
તમે રાજકુમારના જ્ઞાને નાખશે જુઓ ઇન્દ્રિયોની દુર્નિગ્રહતા કે, જે સતી
તેમજ રાજરાણી કે જે ધર્મને જાણનાર હોવા છતાં પણ વ્યભિચારમા રત બની
ગયેલ છે એ કામવૃત્તિને ધીક્કાર છે અફસોસ છે કે, કામાધ બનેલ પ્રાણી
પોતાના વિવેક અને સદવિચારોને એક ક્ષણ માત્રમા ભૂલી જાય છે આ પ્રકારે
પુત્રને ધનુમત્રીએ રાજમાતાના અનાચારની વાતને સ્પષ્ટ સ્વરૂપથી સમજાવી
દીધી ધનુમત્રીના પુત્ર વરધનુએ સમય મળતા સમય વૃત્તાત એકાતમા રાજ
કુમારને સમજાવી દીધો રાજકુમારે માતાના દુશ્ચરિત્રને જાણીને તેને બોધ

प्रजाजनान् विधित्पालयति, भाण्डागारं प्रीत्युपयति, सर्वत्र नियोजितगुप्तचरः
कुमारस्य मित्रामित्रयोः प्रवृत्तिं जानाति । मित्रेषु मासाद् करोति अमित्रेषु दण्डं
करोति, अन्तःपुरं प्रविशति, राजकुमारमात्रां चुलनीदेव्या सह राज्यविषये मन्त्रणां-
करोति । एतस्मै सम्यग् राज्यकार्यं कर्तुं कामान्वयतया चुलनीदेव्यामासक्तो बभूव ।

एत गच्छतिकाले कदाचिद् धनुर्नाम्ना मन्त्रिणा तयोश्चेष्टितमत्रगतम् । चिन्तितं
च तेन, य एव विधमनाचारं विदधाति, स किं कुमारस्य हितावधौ भविष्यतीति-

दीर्घ ने भी राज्य का संचालन बड़ी योग्यता के साथ करना प्रारंभ
किया । सेना और सीमाका निरन्तर निरीक्षण करना इसकी दैनिक चर्या
में शामिल था । प्रजाजनों एवं भंडारका विधिचत् पालन करना और देख-
रेख रखना यह काम इसने स्वयं अपने हाथमें ले लिया । उसने गुप्तचरों
को इसलिये नियुक्त किया कि वे कुमारके मित्र और अमित्रोंके समाचार
ज्ञात करते रहें और हम से कहते रहें । मित्रोंको संतुष्ट करना और
अमित्रोंको दंडित करना राज्य संचालन की एक नीति हुआ करती है-
इसी तरह इसी नीति का इसने भी अनुसरण किया । अन्तःपुर की
सभाल करना और राजमाता चुलनी के साथ राज्य संचालन के विषय
में मन्त्रणा करना यह कभी नहीं भूलता था । विधवा राजमाता पर दीर्घ
की कुदृष्टि हो गई । समग्र राजराज को करते हुए दीर्घ का हृदय काम
के वेग से अन्धा बन गया । वह उस पर आसक्त हो गया । इस प्रकार-

दीर्घ राज्यसु संचालनं धर्षणी योग्यतानी साथे करवा भाउयु सेना अने
सीमानुं निरन्तर निरीक्षणं करवुं अने तेनी राजनी कामगीरीमा साथे लडतु
प्रजाजनानुं अने राज्य लडारनुं यथाविधि पालन अने देखरेखनुं काम तो
तेले पोताना डायमान् राज्यु डतु कुमारनी देखरेखनी पण सुयोग्य व्यवस्था
करवामा आवी डती वणा पास गुप्तचरो पण तेले नियुक्त कर्या डता डे-
खेओ कुमारना मित्रो अने अमित्राना समाचार जणवता रहे मित्राने से तो
पवा तेमज, अमित्राने शिक्षा करवी अने राज्य संचालननी अके नीति डाय
छे आ प्रकारनी नीतिना दीर्घ-पुरी रीते उपयोग करवानुं राज्य अत
पुरनी सभाण राखवानुं अने राजमाता चुलनीनी साथे राज्य संचालनना
विषयमा मन्त्रणा करवानुं ते कही चुकतो, न डतो विधवा राजमाता साथे
दीर्घना राजना सहवासने कारले तेना दिलमा कुवृत्ति जगो समग्र राजराज
करता डरता दीर्घनुं हव्य कामवेगधी आधणु जनी गयु ते राजमाता चुलनी
उपर आसक्त अन्धो आ प्रकारनी रीतिमा जडडायेला अने जणवतो

विचार्य वरधनुनामान स्वपुत्रमेव वदति-पुत्र । कुमारमाता दीर्घनृपे समासक्ता । पश्य, इन्द्रियाणां दुर्निग्रहत्वम् यदियं सतीवर्मरती राजपत्नी व्यभिचारिणी जाता । तस्या ममय निरीक्ष्य समाचारोऽयं राजकुमाराय निवेदनीयः । सोऽपि तं वृत्तान्तं राजकुमारायैकान्ते निवेदयति । मातुर्दुश्चरितं विज्ञाय तदसहमानो

की स्थिति में चवे हुए उन दोनों का समय क्रमशः व्यतीत होते- यह समाचार एक दिन धनुनाम के मंत्री को ज्ञात हो गया । जानकर उसने विचार किया कि जो पुरुष इस प्रकारके अनाचार करता है, वह भविष्य में राजकुमार का हितविधायक होगा यह बात विश्वास करने में नहीं आती है । अतः उसने इस समाचार को विशेष न बढ़ाकर अपने पुत्र से जो कि राजकुमार के साथ रहता था कह दिया, और साथ में उसको यह भी समझा दिया कि बेटा ! तुम जब योग्य अवसर पाओ तभी राजपुत्र के कान में यह बात डाल देना । देखो इन्द्रियों की दुर्निग्रहता, जो सती यह राजपत्नी धर्म की जानकार होती हुई भी व्यभिचार में रत बन गई है । इस कामवृत्ति के लिये धीकार है । अफसोस है, इससे अधा बना हुआ प्राणी अपने विवेक गणक्षण में भूल जाता है । इस प्रकार पुत्र से धनुमन्त्री ने राजमाता की इस अनाचार की बात को त्रिलकुल स्पष्ट रूप में प्रकट कर दिया । उस मन्त्रीपुत्र वरधनु ने भी राजमाता का यह वृत्तान्त एकान्त में ममय पाकर राजकुमार से कह दिया । राजकुमार ने माता को दुश्चरित्रा जानकर उसको प्रतिबोधित

समय विततो जतो હતો આ હકિકત એક વખત ધનુ નામના મંત્રીના બાથ-
વામાં આવી એ બાથીને તેણે વિચાર કર્યો કે, જે આ પ્રકારનો અનાચાર
આચરે છે તે ભવિષ્યમાં રાજકુમારના હિતને નુકશાન પહોંચાડનાર પણ
ચોક્કસ બનશે આમ વિચારી તેણે એ હકિકતને શુભ રાખી પોતાનો પુત્ર કે
જે રાજકુમારની સાથે રહેતો હતો તેને આડકતરી રીતે સમજાવી સાથે સાથે
તેને એ પણ સમજાવ્યું કે, બેટા ! યોગ્ય અવસર પ્રાપ્ત થતા આ શુભ વાત
તમે રાજકુમારના કાને નાખશો બુદ્ધિ ઇન્દ્રિયોની દુર્નિગ્રહતા કે, જે સતી
તેમજ રાજરાણી કે જે ધર્મને બાંધનાર હોવા છતાં પણ વ્યભિચારમાં રત બની
ગયેલ છે એ કામવૃત્તિને ધીક્કાર છે અફસોસ છે કે, કામાધ બનેલ પ્રાણી
પોતાના વિવેક અને સદવિચારોને એક ક્ષણ માત્રમાં ભૂલી જાય છે આ પ્રકારે
પુત્રને ધનુમન્ત્રીએ રાજમાતાના અનાચારની વાતને સ્પષ્ટ સ્વરૂપથી સમજાવી
દીધી ધનુમન્ત્રીના પુત્ર વરધનુએ સમય મળતા મમય વૃત્તાત એકાતમાં રાજ
કુમારને સમજાવી દીધો રાજકુમારે માતાના દુશ્ચરિત્રને બાથીને તેને બોધ

ब्रह्मरत्नकुमारो मृत्तिकायाः काकहंसी युगल, तथा-पद्मनागिनी गोनसमर्पयुगलं च निर्माय शूले प्रोत कृत्वा 'युष्मदीय दुश्चरित मया ज्ञातम्' इति विज्ञापनार्थं तद्दृष्टिपथे स्थापयित्वा एवमबोचन्-य ईदृशमनाचार करिष्यति स मया दण्ड्यो भविष्यति, इत्युक्त्वा स वहिर्गतः । एव द्वित्रदिनसावधि स कुमार एव कृत्वा वहिर्गच्छति । राजकुमारस्पेद कृत्य विलोम्य दीर्घनृपेण शङ्कितम्-अनेनास्माक चरित विज्ञातम् । ततः स राजकुमारमातर प्राह-देवि ! स्वत्पुत्रेणास्माक चरित विज्ञातम् । अत एवाय काक हंसी च शूले प्रोतयित्वाऽस्मान् दर्शयति, वदति च-

करने के लिये जो उपाय किया वह इस प्रकार है-उसने काक और हंसनी का तथा पद्मनागिनी और गोनससर्प का अलग-अलग जोड़ा बनवाया । पश्चात् उनको एक शूल में पोधा । पिरोकर "तुम दोनों का दुश्चरित्र मैंने जान लिया है" इस बात को सूचित करने के लिये माता और दीर्घराजा के समक्ष उस युगल को स्थापित कर फिर इस प्रकार कहना प्रारम्भ किया-जो इस प्रकार का अनाचार सेवन करेगा वह मेरे दण्ड का पात्र होगा" ऐसा कह कर फिर वह बाहर निकल गया । इस प्रकार उसने दो तीन दिनतक किया । राजकुमार के इस कृत्य को देखकर दीर्घनृप के चित्त में शका स्थापित कर लिया । उसने विचार किया मालूम पड़ता है कि राजकुमार को हमारा दुश्चरित्र ज्ञात हो चुका है । इस प्रकार तर्क नितर्क करने के बाद दीर्घराजाने रानी से कहा हे देवि ! तुम्हारे पुत्र ने हमलोगों के कृत्य को जान लिया है, इसी बहाने से इसने काक और हंसनी इन दोनों को शूल में पिरोकर हमें दिखलाया है ।

આપણા માટે જે ઉપાય કર્યો તે આ પ્રમાણે છે રાજકુમારે કાકડો અને હંસલી તેમજ પદ્મનાગણી અને ગોનસ સર્પ આવા બે જોડા તૈયાર કરાવ્યા અને પછી તેને એક સાથે પરોવીને "તમારા બંનેના દુશ્ચરિત્રને મેં જાણી લીધેલ છે" આ વાત સમજાવવા માટે માતા અને દીર્ઘ રાજા સમક્ષ આ બંને યુગલોને રાખીને આ પ્રકારે કહેવા માડ્યું, "જે આ પ્રકારનો અનાચાર સેવશે તેને હું સજા એવો દડા આપીશ" એવું કહીને પછી તે બહાર નીકળી ગયો. આ રીતે તેણે ઉપરાઉપરી બે ત્રણ દિવસ સુધી આડકતરી રીતે સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. રાજકુમારના આ પ્રકારના વર્તનને જાણી દીર્ઘના દિવસ શકા જાગી તેણે વિચાર કર્યો કે, રાજકુમારને અમારા આ દુષ્કૃત્યની જાણ થઈ લાગે છે આ પ્રમાણે તર્કવિતર્ક કરતા દીર્ઘરાજાએ રાણીને કહ્યું, "દેવી ! આપણે આ મીઠા સબ્બ તમારા પુત્રની જાણમાં આવ્યો છે. માટેજ તેણે કાકડો અને હંસલી આ બંનેને સાથમાં પરોવીને આપણને દેખાડ્યા છે. વળી તે કહે છે

य एवमनाचार करिष्यति स मया दण्ड्यो भविष्यति । अवश्यमेवाय मा कुरु
गोनस च, त्वां हर्षा पद्मनागिनी च निर्दिशति, अस्माकमिदं कृत्यमसहमान.
शीघ्रमेवाय किमपि प्रतिविधातुकामः समुपलक्ष्यते, अतः कण्टकरूपोऽयं कुमारो
दूरीकर्तव्यः । चुलन्या प्रोक्तम्—अयं बालो यत्तदुल्लपति, नात्र त्वया किमपि शङ्क-
नीयम् । तेनोक्तम्—राज्ञी ! त्वया पुत्रवात्सल्येनैवमुच्यते । न त्वं स्पष्टितं वेत्ति ।
अस्माकमिदं कृत्यमसहमानोऽयमवश्यमेवेवाहं किमपि विधास्यति, येनास्माकं
और इसीलिये उसने ऐसा कहा है कि जो इस प्रकार के अनाचार
का सेवन करेगा वह मेरे द्वारा दण्ड का पात्र होगा । अवश्य ही यह मुझे
काक और गोनस के स्वानापन्न तथा तुम्हें हसी एवं पद्मनागिनी के स्था-
नापन्न मानकर इस तरहका यह दृश्य तीन दीनसे दिखला रहा है । हम
को तो इससे गरीब जाना होता है कि यह हम दोनों की इस प्रीति को
सहन नहीं करता है और इसी वजह से यह इसके प्रतिकार करनेका भावना-
शाली प्रतीत होता है । अतः जबतक यह कुछ नहीं कर पाता है तबतक
कटकरूप इस कुमार को यहाँ से दूर ही कर देना चाहिये । दीर्घराजा
की इस बात को सुनकर चुलनी ने कहा—आप भी खूब हैं जो एक बालक
के बहकावे में आ रहे हैं । यह अभी बालक है इसलिये जो मन में
आता है वह बकता है । इसमें आप को कुछ भी शका नहीं करना
चाहिये । दीर्घराजा ने रानी की इस प्रकार बात सुनकर कहा रानी !
तुमने जो ऐसा कहा है सो वह सब पुत्र के वात्सल्य से ही कहा है,
वास्तवमें इसका परिणाम भविष्यमें क्या होगा यह तुम नहीं जानती हो ।

કે જે આ પ્રકારના અનાચારનું સેવન કરશે તેને હું હડ આપીશ તો શુ રાજ
કુમાર મને કાગડા અને ગોનસ નર્પ જેવો માનીને તેમજ તમને હાસલી અને
પદ્મનાગણીરૂપ માનીને આ જાતનું દૃશ્ય ત્રણ દિવસથી આપણને બતાવે છે
મને તો આથી ચોક્કસ ખાતરી થાય છે કે, આપણા બંનેની પ્રીતિને એ સહન કરી
ન શકતો હોવાથીજ એ ચીઢાયો છે અને આપણો સબધ તોડાવવા તે તત્પર
થયો છે એ આલુ કોઇ પણ પગલુ ભરે તે પહેલાં ડટકરૂપ એવા આ રાજકુમારને
દૂર કરી દેવો. જોઈએ દીર્ઘરાજાની આ વાતને સાંભળી ચુલનીએ ડહુ
આપ ભારે રાકાશીલ લાગે છે એ હજુ બાળક છે એથી જે મનમા આવે
તેમ બકે છે એનામા હજુ બાળક બુદ્ધિ છે એમા આપે કોઇ પ્રકારે શકા
રાખવાની જરૂર નથી દીર્ઘરાજાએ રાણીની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને કહ્યું
રાણી ! તમે જે કહો છો તે પુત્ર તરફના વાતસલ્યભાવનું કારણ છે વાસ્તવમા
આનું પરિણામ ભવિષ્યમા કેવું આવશે તે તમે જાણી શકતા નથી એ આગળ

પ્રોણાના સૌખ્યાનાં ચ નાશો મરિષ્યતિ । અતોઽય યેન કેનાપિ પ્રકારણ મારણીય
 એવ । મૃતે હાસ્મિન્ સ્વાધીને ચ મયિ તત્રાન્યે વદ્યઃ પુત્રા મરિષ્યન્તિ । અતોઽય-
 મસ્માકં સૌખ્યવિઘાતકોઽવશ્યમેવ મારણીય , નાત્ર કાઽપિ વિચારણા કર્તવ્યા ।
 સ્વસુખમીદમાનયા પાપયા તયા દીર્ઘવૃત્તપરતનમત્તીકૃતમ્ ।

ચુલન્યા મણિતમ્-કથમેષ મારણીયઃ ? કથ ચ લોકાપચાદો ન ભવેત્ ?
 દીર્ઘનૃપેણોક્તમ્-એતસ્યાર્થ ગૂઢનિર્ગમપ્રવેશદ્વાર યનુમયમેક ગૂઢ નિર્માપયામિ । તત

યહ આગે ચલકર અવશ્ય હી હમાર હસ કૃત્ય કો નહી સહન કરકે
 કુછ એસા પ્રયત્ન કરેગા, કિ જિસારં હમ લોગો કે સૌરવ એવ પ્રાણ સબ
 નષ્ટ હો જાવેંગે । અતઃ વિઘ્નભૂત હસ કાદે કો અપને માર્ગ સે ઉઠાડ
 કર અવશ્યર વિનષ્ટ કર દેના ચાહિયે । હસીમેં અપની મલાઈ હૈ । હસકે
 મરતે હી મેં સ્વાધીન હો જાઝગા, તત્ર નુમ્હારે એસે અનેક પુત્ર હો જાવેંગે ।
 અતઃ સૌખ્ય વિઘાતક હસ કટક કો અમી સે દૂર કરને મે કોઈ વિશેષ
 વિચાર નહી કરના ચાહિયે । દીર્ઘરાજા કે હસ પ્રકાર વચન સુનકર ઉસ
 પાપિની ચુલની ને અપને લુગ્વ કી કામના કે વશગત હોકર ઉસ પાપી
 રાજા કી સલાહ કો માન લિયા । દીર્ઘરાજા સે ચુલની ને પુનઃ એસા
 કહા કિ યહ તો ઠીક વાત હૈ હસકો માર દેના ચાહિયે । પરન્તુ યહ કેસે
 મારા જાય કિ જિસસે અપના લોકાપચાદ ન હો સકે યહ મી વિચાર
 કરને જૈસી વાત હૈ । રાની કી વાત સુનકર દીર્ઘરાજા ને ઉસસે કહા
 સુનો-મેં હસકા ઉપાય બતાતા હુ । હસકા વિવાહ સમારમ રચા જાય

જતા આપણા આ કૃત્યને સહન ન કરતા કોઈ એવો પ્રયત્ન કરશે કે, જેનાથી
 આપણુ સુખ અને પ્રાણ બંધાના નાશ થઈ જશે આથી વિઘ્નકારક એવા આ
 કાટાને આપણા માર્ગમાંથી ઉખેડીને તરત જ ફેંકી દેવો જોઈએ એમાં જ
 આપણું શ્રેય છે એના મૃત્યુથી હું સ્વતંત્ર બની જઈશ ત્યારે તમોને એવા
 અનેક પુત્રો થશે આથી આપણા સુખમાં આડે આવતા આ કાટાને અત્યારથીજ
 નિર્મૂળ કરવામાં કોઈ પણ પ્રકારનો વિચાર ન કરવો જોઈએ દીર્ઘરાજાનું
 આ પ્રકારનું ડહેલું સાલગીને તે પાપિણી ચુલનીએ પોતાના સુખની કામનાને
 વશ બનીને તે પાપી રાજાની સલાહને માની લીધી

દીર્ઘરાજાની સલાહ પછી ચુલનીએ દીર્ઘરાજાને કહ્યું કે, એને મારી
 નાખવો જોઈએ એ વાત તો ઠીક છે પરંતુ એને મારવો કઈ રીતે ? એને
 મારી નાખતા લોકોમાં શકા આશંકા ન જાગે એ પણ વિચારવા જેલું છે,
 રાણીની વાત સાલગીને દીર્ઘરાજાએ કહ્યું, જીએ ! હું તેનો ઉપાય બતાવું
 છું, એના વિવાહનો સમારમ રચવામાં આવે, અને વરવધૂ માટે જે સ્વતંત્ર

एतस्य विवाह कारयिष्यामि । तत्र जतुमये गृहे मुखमसुसयोर्वधूवरयोरग्निना
पाणान् हरिष्यामि, उद्वोषयिष्यामि च-अकस्माद् गृहे लग्नेनाग्निना वधूवरौ
प्रज्वलितौ । अहो ! महदनयं जातम्, इति । एवमुक्त्वा स कार्यान्तरवशाद् वहिर्गतः ।
कियतिकाले व्यतीते दीर्घो नृपो राजकुमारस्य विवाह पुष्पचूलराज्ञ पुष्पवत्या
पुत्र्या सह भविष्यतीति सर्वत्रोद्घुष्टवान् । तन्निवासार्थमनेकगतस्तम्भसन्निविष्ट
गूढनिर्गमप्रवेशद्वार जतुभवनमपि निर्मापितवान् ।

और वधूवर के लिये एक स्वतंत्र प्रासाद बनवाया जाय । वह प्रासाद
लाक्षा से निर्मित हो । उममें आने जाने का द्वार गूढ़ रखा जाय । जब
वरवधू उसमें सोये हुए हों तो उस समय में उसमें आग लगा दूंगा
और जनता को दिखाने के लिये ऐसी घोपणा करवा दूंगा कि अकस्मात्
अग्नि के लग जाने से वरवधू उसी में जलकर मर गये हैं । हाय यह
बड़ा भारी अनर्थ हुआ । ऐसा कहकर दीर्घराजा किसी दूसरे काम को
करने के लिये बाहर चला गया । पश्चात् उसने कुछकाल बाद नगर भर
में ऐसी बात फैला दी की राजकुमारका विवाह पुष्पचूल राजा की पुष्प-
वती पुत्री के साथ होना निश्चित हो चुका है । इस बात की जब पूरी
जानकारी प्रजाजनको निश्चितरूप में हो चुकी तब दीर्घराजाने वरवधू
के निवास योग्य एक लाक्षा भवन तैयार करवाया । जिनमें सैकड़ों खम्भे
लगे हुए थे तथा आने जाने का दरवाजा जिसका गूढ़ था ।

भंडेव तैयार करावीये એ મહેવનુ લાખથી નિર્માણ કરવામા આવે, એમા
આવવા જવાના છુપા દ્વાર રાખવામા આવે જ્યારે વરવધૂ એમા સૂતેલા હોય
એ સમયે હું તેમા આગ લગાડી દઈશ અને જનતાને બતાવવા માટે એવી
બહેરાત કરાવીશ કે, અકસ્માત્ અગ્નિ લાગવાથી વરવધૂ એ મહેલમા બળીને
ખાખ થઈ ગયા અકસોસ ! આ ઘણી જ હું બકારક અનર્થ ઘટના બની
આમ કહીને દીર્ઘરાજા કેઈ ખીજા કામ માટે બહાર આટ્યો ગયો આ પછી
થોડા સમયને અંતરે એવી વાત વહેતી કરી કે રાજકુમારનો વિવાહ પુષ્પચૂલ
રાજાની પુત્રી પુષ્પવતી સાથે નક્કી કરવામા આવ્યો છે પ્રજાજનોમા જ્યારે આ વાત
બહેરા થઈ ત્યારે વરવધૂ માટે નવો મહેલ બનાવવાની તૈયારીઓ પણ થવા માડી
અને ભારે અડપથી આકર્ષક એવો મહેલ તૈયાર કરવામા આવ્યો જેમા સેકડો
થાભલાઓ અને કળાકારીગરીથી ભરેલુ નકશીકામ કરવામા આવ્યુ હતુ બહારથી
ભારે કળાકારીગરીના ના દેખાતા આ મહેલને અનર્થી લાખ યુક્ત એને જેમા શુભ
એવા છુપા અવર જવરવાળા સ્થાનો રાખવામા આવ્યા હતા

इतश्च धनुर्मन्त्रिणा दीर्घवृषायेव निवेदितम्-राजन ! ममपुत्रो राज्यकार्ये
वर्तुं समर्थो जातः । अहं च वार्धकाय समनुगात् । अतः स्वकार्यभारं पुत्रे न्यस्य
पारलौकिकं किमपि कर्तुमिच्छामि । दीर्घवृषो मनस्यचिन्तयत्-यत्रयमन्यत्र गमि
ष्यति तदा मम चरित्रं प्रत्यापयिष्यति । अतोऽत्रैवायं रक्षणीयः । इति विचिन्त्य
प्रोक्तवान्-मन्त्रिन्-तत्र पुत्रो वरधनुर्मन्त्रिकार्यं करोतु । परं त्वमत्र स्थित्वैव दाना-
दिकं कुर्वन् परलोकं साधय । रात्रिं समभिहितः स परधनुनाम्नि स्वपुत्रे कार्यभारं

इधर-धनुमन्त्री ने दीर्घराजा से निवेदन किया कि राजन् । मेरा पुत्र
राज्यकार्य के करने में समर्थ हो चुका है-और मैं अब वृद्ध हो चुका हूँ-
इस लिये राजकार्य अब मुझसे ढीकर नहीं हो सकता है, इसलिये मेरी
भावना है कि मैं अपने कार्यभार को पुत्र पर रखकर कुछ परलोक हित
विधायक धार्मिक कर्तव्यों का आराधन करूँ । मन्त्री की इस बात को
सुनकर दीर्घराजा ने मनमें विचार किया-कि यदि वह अवकाश पाकर
कहीं दूसरी जगह चला जायगा तो वहापर मेरा अपवाद करेगा इसलिये
अवकाश देकर भी इसको यहीं पर रक्खा जाय ताकि अन्यत्र अपवाद
न हो सके । इस प्रकार सोच विचार कर प्रकट रूप में दीर्घराजा ने मन्त्री
से कहा हे मन्त्रिन् ! तुम्हारा पुत्र वरधनु तुम्हारे पद को सभाल ले इस में
हमको कुछ भी असुविधा नहीं है, भले वह तुम्हारा काम करता रहे
परतु तुम यहासे दूसरी जगह मत जाओ और यहीं पर रहकर दानादिक
सत्कार्यों का आराधन करते रहो । जिससे तुम्हारा परलोक सुधरे ।

दीर्घराजा की इस बातको मन्त्री ने मान लिया और अपने पुत्र पर

આ તરફ ધનુમન્ત્રીએ દીર્ઘરાજા સમક્ષ એ પ્રકારની વિનંતી કરી કે,
હવે હું વૃદ્ધ થઈ ગયો છું રાજનનું કામ મારાથી બરોબર થઈ શકતું નથી
આથી મારી ભાવના એવી છે કે, મારા ઉપરનો આ ભાર હું મારા પુત્રને
સોંપી દઉં અને પરલોક માટે હિત વિધાયક એવા ધાર્મિક કર્તવ્યોનું હું
આરાધન કરું મન્ત્રીની આ વાતને સાંભળીને રાજાએ વિચાર કર્યો કે નિવૃત્ત થઈને
એ અન્ય સ્થળે જશે તો ત્યાં તે મારી ખુરાઈઓ બહેર કરશે જેથી એને
એહી જ રોકી રાખવો જોઈએ કે જેથી બહાર મારી ખુરાઈઓ બહેર ન
વાય આ પ્રકારે વિચારીને પછી તેણે મન્ત્રીને કહ્યું કે, મન્ત્રી ! તમારો પુત્ર
વરધનુ તમારા પદને સભાળે તો એમા મને કાંઈ વાધો નથી ભલે તે તમારું
કામ સભાળે પરંતુ તમે એહીથી અન્ય જગ્યાએ ન જાવ અને અહીં રહીને
જ દાનાદિક સત્કાર્યોનું આરાધન કરતા રહો કે જેથી તમારો પરભવ સુધરે
દીર્ઘરાજાની આ વાતનો મન્ત્રીએ સ્વીકાર કર્યો અને પોતાના પુત્રને મન્ત્રીપદે

न्यस्य गङ्गातीरे निवसति । तत्र तेन महती प्रपा कारिता विशाला भोजनशाला
च निर्मापिता । आगन्तुकानां हीनदीनादीनां कृते स सर्वं प्रपन्ध कृतवान् । तत्र
स्थितः स मन्त्री पथिकेभ्यो यथेप्सितमन्नादिकं ददाति । अन्नादिपरितुष्टैः पथिकैः
स गङ्गातीरात् जतुगृहायधि गुप्तरात्या द्विक्रोशा विशाला सुरङ्गा कारितवान् । सुरङ्ग-
द्वारोपरि शिला निक्षेपिता । इदं सर्वं तेन स्वपुत्राय निवेदितम् । पुष्पचूलभूपतयेऽपि
सर्वं समाचारं प्रच्छन्नं निवेदितवान् । अनन्तरं दीर्घनृपेण कुमारस्य विवाहः कारितः ।
पुष्पचूलस्तु स्वदासीं पुत्र्या सह विवाहः कारितवान् । कुमारो विवाहं कृत्वा राज-

राज्य के मन्त्रित्व का भार स्वीकार कर गङ्गातीर पर रहने लगा । वहाँ उसने
एक बड़ी भारी प्याज लगाई और एक विशाल भोजनशाला तैयार कर-
वाई । जो भी कोई आगन्तुक हीन दीन व्यक्ति होता उसके भोजनादिक
का वह उसने प्रपन्ध भी कर दिया । मन्त्री स्वयं अब वहीं पर रहने
लगा और पथिकों के लिये इच्छित अन्नादिक देने लगा । अन्नादिकों की
प्राप्ति से परितुष्ट हुए पथिकों ने मन्त्री के कहने से उस लाक्षागृह से लेकर
गङ्गातीर तक दो कोश पर्यन्त एक विशाल सुरंग तैयार कर दी । उसमें
एक द्वार भी बना दिया, जिसको एक शिला से उन्होंने ढक दिया ।
मन्त्री ने यह सब सुरंग के निर्माण का समाचार अपने पुत्र को भी ज्ञात कर
दिया । तथा साथ में पुष्पचूल राजा को भी इस बात की खबर गुप्तरूप
से भेज दी । इधर दीर्घराजा ने कुमार का विवाह पुष्पचूल राजा की दासी
पुत्री के साथ कर दिया । कुमार विवाह करके अपनी राजधानी में वापिस

स्थापित करीने गङ्गाना किनारे तेमणे रडेठाणु क्युं त्या तेमणे सुर-
पाणीनी परण अधावी विशाल भोजनशाणा तैयार करावी अनाथ, अपंग,
अव्यागतोने त्या भोजन आपवानो प्रपन्ध उथो, अने पछीथी मन्त्री पोते
पणु अेज स्थणे रडेवा लाग्या अन्न आदिनी प्राप्तिथी सत्तुष्ट अेवा भाणुसे।
भारक्षते गङ्गानदीना अे तट स्थानेथो भाडीने ते लाक्षागृह सुधीनी जे गाढ
वाणी अेवी सुरंग तेमणे तैयार करावी जेभा अेक द्वार पणु भूकावी दीधु अने
तेने अेक पत्थरथी ढाकी दीधु मन्त्रीअे आ सुरंगना निर्माणुनी अने ते पूर्व
थर्ध त्या सुधीनी दरेक वातवी पोताना पुत्रने वण्णते वण्णत वाडेकुगार राख्यो
हुनो नाथोमाथ पुष्पचूल राजाने पणु गुप्त रीते आ वातनी अणर पडोआडी हुती

आ तरक्ष दीर्घराजाअे कुमारने विवाह पुष्पचूल राजानी दासी पुत्री
साथे करी दीधो विवाह करी कुमार पोतानी नववधू साथे पोतानी राजधानीभा

ધાન્યાં સમાગત' । રાજા ચુઠ્ઠ્યા મહતાઽઽમ્બરેણ વધૂતઠિતઃ કુમારસ્તત્ર પ્રવે-
શિત' । વરધનુરપિ કુમારપાર્થે તિષ્ઠતિ । મધ્યરાત્રે સજાતે રાજકુમારમાત્રા સ્વ-
હસ્તેનૈવ જતુભવનેઽગ્નિઃ પ્રક્ષિપ્તઃ । ટહુ સર્વતઃ પ્રદીપ્તમ્ । વરધનુસ્તદ્વિલોક્ય વ્રહ્મદત્ત
રાજકુમાર નિદ્રાતઃ પ્રવોધિતવાન્, ઉક્તવૉથ-અસ્મિન્ કુમાર ! જતુભવને તવ માત્રા
પ્રહ્નિર્નિક્ષિપ્તઃ, ઋતો નિસ્સારમનિર્દિષ્ટમાર્ગેણ । ઇત્યુક્ત્વા રાજપુત્રેણ સહ સુરપ્રમા-
ર્ગેણ નિઃસૃત્ય ગઙ્ગાતીરે સમાયાતઃ । વ્રહ્મદત્ત માર્યાઽપિ તતો નિઃસૃત્ય પિતૃર્ગૃહ

આ ગયા । સાથ મેં વડુ કો ખી લે આયા । ચુલની ને પહે હી આઢમ્બર
કે સાથ વરવધૂ કા પ્રવેશ કરવાયા । પડા ઉત્સવ મનાયા ગયા । વરધનુ
કુમાર કે સાથ હી રહતા યા । જય મધ્યરાત્રિ કા સમય હુઆ-તવ રાજ-
કુમાર કી માતા ને સ્વયં અપને હી હાથોંસે ઉસ લાક્ષ્મણી મેં અગ લગા દી ।
અગ લગતે હી લાક્ષ્મણી ચારોં ઓર સે જલને લગા । વરધનુને જબ
હસ સ્થિતિ કો દેખ્વા તો ઉસને અપને મિત્ર વ્રહ્મદત્ત રાજકુમાર કો નિદ્રા
સે પ્રવોધિત કિયા ઓર કહા કુમાર ! હસ લાક્ષ્મણી મેં આપકી માતાને
અગ લગા દી હૈ । અતઃ અવ આપકો યહા ઠહરના ઉચિત નહીં હૈ । મેં
આપકો ઇક માર્ગ બતાતા હુ આપ ઉસસે શીઘ્ર યહા સે બાહર હો જાવે ।
મત્રીપુત્ર કે હસ કવન કો પ્રમાગ માનકર રાજકુમાર શીઘ્ર હી વહાંસે
બાહર નિકલ ગયા ઓર સાથ મેં મત્રીપુત્ર ખી વહા સે બાહર હો ગયા ।
ઓર ગંગાતીર પર વે દોનોં ઠિકાને સે જા પહુચે । વ્રહ્મદત્તકી પત્ની દાસી

આવ્યો ચુલનીએ ભારે આડબર માથે વરવધૂનો નગર પ્રવેશ કરાવ્યો । નગ
રમા ભારે ઉત્સવ મનાવ્યો । તેમને માટે બાધવામા આવેલા મહેલમા રહેઠાણની
બ્યવસ્થા કરાવી આપી । મત્રી વરધનુ કે જે કુમારનો મિત્ર હતો અને તેની જ
સાથે રહેતો હતો એ ખૂબ સાવચેત હતો । મધ્યરાત્રીનો સમય થયો એ સમયે
ચુલનીએ પોતાના હાથથી જ એ લક્ષ્મણીમા આગ ચાપી આગ લાગતાવેત
જ લક્ષ્મણીમા ચારે બાજુ ફેલાઈ ગઈ અને સઘળો મહેલ ભડભડ બળવા લાગ્યો ।

આગ લાગી ત્યારે વરધનુ સચેત હતો તેણે પોતાના મિત્ર કુમાર બ્રહ્મદત્તને
નિદ્રામાંથી જગાડીને કહ્યું, કુમાર ! આ લાખાગૃહમા તમારી માતાએ આગ
લગાડી છે, આથી હવે આપનું અહીં એક ક્ષણ પણ રહેવું જોખમ ભરેલું છે,
હું આપને માર્ગ બતાવું છું એ માર્ગથી આપ જલદીથી બહાર નીકળી આવ
આ પ્રમાણે કહી શીઘ્રા બસેડીને સુરગનો રસ્તો બતાવ્યો અને પોતે પણ
તેમની સાથે આવી નીકળ્યો, સુરગના રસ્તેથી બન્ને જણા ગંગાના કિનારા
ઉપર બહાર નીકળ્યા બ્રહ્મદત્તની પત્ની દાસી પુત્રી પણ એજ રસ્તેથી બહાર

गता । तत्र गङ्गातीरे धनुर्मन्त्रिणा पूर्वत एव द्वी तुरङ्गमौ स्थापितौ । तयोरेकैक
मारुह्य तौ कुमारी ततः प्रचलितौ देशान्तर गतौ । मार्गखेदेन तगोरध्वौ मृतौ ।
ततः पादचारेण गच्छन्तौ तौ कोट्टनामक ग्राममप्राप्तौ । तत्र कुमारेण वरधनु-
रुक्तः-वन्यो ! मा लुभा पाधते । अतः कुरु कम्प्युपायम् । तद्वचनं निशम्य स
राजकुमार ग्रामस्य पश्चिर्दिशे ममुपवेश्य स्वयं ग्रामे प्रविष्टः । ततो नापितः समाहूय
राजकुमारान्तिके समागतः । नापितेन उभयोर्मुण्डनं कृतम् । ततः परिवृतकपाय-
वस्त्रौ तौ भिक्षार्थं पुरे प्रविष्टौ । मार्गे द्विजो मिलितः । तेन तौ स्वगृहं नीतौ ।

पुत्री भी उसी सुरगमार्ग से निकलकर अपने पिता के घर पहुँच गई ।
धनुमत्री ने पहिले से ही गगानीर पर दो घोड़े तयार कर रखे थे ।
ये दोनों आकर दोनों घोड़ों पर सवार होकर वहाँ से देशान्तर को चल
दिये चलते २ उनके दोनों घोड़े मार्ग की थकावट से बीच ही में मर
गये । अब ये पैदल चलते २ एक कोट्ट नाम के गाँव में आये । कुमारने
वरधनुसे कहा वन्यो ! मुझे इस समय भूख सता रही है । इसलिये
इसकी निवृत्ति का कोई उपाय करो । राजकुमार के इस प्रकार वचन
सुन कर वरधनु राजकुमार को गाँव के बाहिर बैठाकर स्वयं उस गाँव में
गया । वहाँ से एक नाई को साथ लेकर वह वापिस राजकुमार के पास
लौट आया । नापित ने उन दोनों का मुँडन किया । मुँडन होने के बाद
उन दोनों ने साधु का वेष बनाया और रंगे हुए वस्त्रों को पहिर कर फिर
वे भिक्षा के निमित्त नगर में गये । चलते २ उनको बीच में ही एक
ब्राह्मण मिला-ब्राह्मण उन दोनों को अपने घर पर ले गया । ले जाकर

नीकणी गर्ध अने पोताना पिताने त्या पडोथी गर्ध धनुमत्रीये गगाना
किनारे पडेलेथी जे जे घोडा तयार राखेल हुता जेथी जन्ने जणु जे घोडा
उपर सवार थध भीज देश तरङ्ग आली नीकण्या आलता आलता लारे थाकने
डारणु जने घोडाये रस्तामा मरी गया आथी जन्ने जणु पगपाणा आलता
आलता जेउ कोट्ट नामना गाममा आवी पडोथ्या कुमारे वरधनुने कहु भाधा
मने भूष ज उकडीने भूष लागी छे आथी भूषनी तृप्तिनो डारङ्क प्रथम
उरे राजकुमारनु उडेवु साखणीने कुमारने गाम जहार जेसाडीने वरधनु
गाममा गयो, त्याथी जेक वाणदने साथे लध ते राजकुमार पासे आव्यो
वाणदे जन्ने जणुना माथा उपरना वाण उतारी मुडन क्यु मुडन कराव्या
पछी जे जनेये माधुनो वेश धारणु क्यो २ गेला वस्त्रोने पडेरीने पछी
तेये भिक्षा माटे नगरमा गया आलता आलता रस्तामा तेमने जेक ब्राह्मण

સાદર મોજિતો । મોજનાન્તે ચ રાજકુમારસ્ય મસ્તકે એકા મવરમહિલાવન્ધુમતી નામ્નીં દ્વિજકન્યામુદિશ્યાત્તવાન્ પ્રસિપતિ, મળતિ ચ 'પ્વોઽસ્યા યોઽસ્તુ' ઇતિ । એતદ્ દૃષ્ટ્વા વરધનુના પ્રોક્તમ્—સુભગે ! કિમર્થમસ્મૈ મૂર્ખાય સ્વકન્યા પ્રદીયતે ? તતો દ્વિજેનોક્તમ્—મહાભાગ ! ઇય મમ સુતાઽસ્તિ । કેનચિન્નેમિત્તિકેનોક્તમ્ અસ્યાયરથકર્ત્તી મરિષ્યતીતિ યતસ્તદ્વચનાદેવ ક્રિયતે । તસ્મિન્નેવ દિને તસ્યાઃ કન્યાયા વિગ્રહઃ કુમારેણ સહ જાતઃ । તદ્રાત્રો કુમારસ્તથૈવ સ્થિતઃ । દ્વિતીય દિવસે વરધનુના પ્રોક્તમ્—કુમાર ! ઇત યાત્રામ્યા શીઘ્રમેવ ગન્તવ્યમ્ । યતોઽત્ર સમાગતા દીર્ઘનૃપણ્ણચરાઃ । કુમારોઽપિ વન્ધુમત્યૈ સર્વે નિવેદ્ય વરધનુના સહ

ઉસને બન દોનોં કો પડે આદર કે સાથ મોજન કરવાયા । મોજન કરને કે વાદ વહા ણક મહિલા ને રાજકુમાર કે મસ્તક પર વન્ધુમતી બ્રાહ્મણ કન્યા કો લક્ષિત કરકે અક્ષત પ્રક્ષિત કિયે ઓર કહા—યહ ઇસકા વર હોઓ । ઇસ પરિસ્થિતિ કો દેખકર વરધનુને કહા સુભગે ! ઇસ મૂર્ખકો તુમ અપની કન્યા કિસ લિયે દેતી હો ? મત્રીપુત્ર કી વાત સુનકર વીચ હી મેં બ્રાહ્મણ ને જગાવ દિયા કિ મહાભાગ ! યહ મેરી પુત્રી હૈ, કિસી નૈમિત્તિકને સુઝસે ઇસકે વારેમેં એસા કહા થા, કિ યહ ચક્રવર્ત્તી કી પત્ની હોગી । ઇસ વિચાર સે યહ એસા કર રહી હૈ । ઉસી દિન રાજકુમાર કે સાથ ક યાકા વિગ્રહ કર દિયા ગયા । ઉસ રાત રાજકુમાર વહીં પર અપની સસુરાલ મે રહા । દસરે દિન વરધનુને રાજકુમારસે કહા ચલો કુમાર । યહા સે અપન દોનોં શીઘ્ર ચલે । વયોં કિ યહા પર દીર્ઘરાજા કે ગુસચર આ પહુચે હૈં । વરધનુ કી યહ વાત સુનકર કુમાર ને વન્ધુમતી સે સવ અપના હાલ કહ દિયા ઓર ફિર વહા સે વરધનુ કે સાથ ચલા ।

મળ્યો જે એ બન્નેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને ખૂબ જ આદર લાવથી સત્કાર કરી લોજન કરાવ્યું લોજન કર્યા બાદ ત્યાં એક મહિલાએ રાજકુમારના મસ્તકે આદરે કયો અને પોતાની બન્ધુમતિ નામની કન્યા તેને સુપ્રત કયોનું બહેર કયું આ પરિસ્થિતિને જોઈ વરધનુએ કહ્યું કે, સુભગે ! આ મૂર્ખને તમે પોતાની કન્યા શા માટે આપો છો ? મત્રીપુત્રની વાત સાંભળીને વચમા જ બ્રાહ્મણે જવાબ આપ્યો કે, મહાભાગ ! આ મારી પુત્રી છે કેઈ નિમિત્તિઆએ એવી આગાહી કરી હતી કે “તારી પુત્રી આ ચક્રવર્તીની પત્ની થશે” એ વિચારથી મેં આમ કયું છે એ જ દિવસે રાજકુમાર સાથે તેનો વિવાહ કરી દેવામા આવ્યો, એ રાત રાજકુમાર ત્યાં પોતાના સાસરાને ત્યાં રહ્યો બીજે દિવસે વરધનુએ રાજકુમારને આલવાનું કહ્યું, અને એમ જણાવ્યું કે, દીધ રાજાના ગુપ્તચરે અહીં આપણી પાછળ પાછળ આવી લાગ્યા છે, વરધનુની વાત સાંભળીને રાજકુમારે પોતાની પત્ની બધમતાને સવ બીના જણાવી દીધી

निष्क्रान्त । निरन्तर गच्छन्ती तौ कस्मिंश्चिद् ग्रामे समागतौ । तृपित कुमार
बहिरुपवेश्य वरधनुर्ग्राममध्ये जलमानेन प्रविष्टः । त्वरितमेव परावृत्त्य कुमारमेव
मुक्तवान्-कुमार ! दीर्घनृपेण आवयोर्मार्गं स्वसैन्यैः सर्वत्र समवरुद्धं, अतः अत्राभ्या
शीघ्रमेवोत्पयेन गन्तव्यम् इति । तौ द्वावपि उन्मार्गेण व्रजन्ता महादुर्गां प्राप्ता ।
तत्रैकस्य मदती वटवृक्षस्याधस्तात् कुमार समुपवेश्य वरधनुर्जलमानेतुमितस्ततो
भ्रमति । जलार्थं भ्रमन् वरधनुर्दीर्घनृपभटैरवलोकितो निगृहीतश्च । त यष्टि मुष्ट्या-
दिभिस्ताडयित्वा ते प्रोक्तवन्तः-दर्शय, क्वास्ते ब्रह्मदत्तकुमार ? नो चेत्त्या
हनिष्यामि, इति तुवन्तस्ते त ताडयन्तस्तदागमन मार्गेण त कर्षयन्तश्चलिताः ।

निरन्तर चलते २ वे दोनों किसी एक ग्राम में आये । तृपित राजकुमार
के लिये पानी लाने को वरधनु ग्राम में गया, और राजकुमार को वही
गाव के बाहिर बैठा दिया । वरधनु शीघ्र लौट कर आया और कुमार से
ऐसा कहा कुमार ! दीर्घराजाने अपन दोनों का मार्ग अपनी सेना के
द्वारा सर्वत्र अवरुद्ध कर लिया है । अतः अब अपन लोगों का कर्तव्य है
कि हम यहाँ से कुमार्ग होकर चले । इस प्रकार उन्मार्ग से होकर चलते
हुए वे दोनों एक भयंकर अटवी में जा पहुँचे । वहाँ एक वटवृक्ष के नीचे
कुमार को बैठा कर वरधनु जल की तलाश में इधर उधर चकर काटने
लगा । इतने में उसको दीर्घराजा के सुभटों ने देखलिया और पकड़
कर बाँध लिया । पश्चात् उन्होंने यष्टिमुष्टि आदि से मारपीट-कर उससे
पूछा कि बता ब्रह्मदत्तकुमार कहाँ है । नहीं तो तुझे हम जान से मार
डालेंगे । इस प्रकार कहते हुए उन योद्धाओं ने उसको खूब ताड़ित किया
और उसके आये हुए मार्ग पर ही उसको खेचते हुए वे ले चले । इस

अने पछी त्याही वरधनुनी साथे आली नीकल्यो दर भजल करता करता तेथो
येक गावमा पडोआ तपातुं जनेला राजकुमार भाटे पाणी देवा वरधनु
गावमा गयो अने राजकुमार गाव जडार जेठो वरधनु तरत ज पाछो
झ्यो अने कुमारने कहु के, कुमार ! दीर्घराजाने राज्यानि सेना द्वारा आपणो
मार्ग रोखी लीधो छे आथी आपणो जडीथी आडा मार्गे जलदीथी नीकणी
जधे आम करता जने जणु आडे मार्गे आलता आलता येक धाडा
ज गलमा जधे चडया त्या येक वडलानी नीचे राजकुमारने जेसाडीने वरधनु
पाणीनी तपासमा नीकल्यो, आ रीते पाणीनी तपासमा करता वरधनुने दीर्घ
राजाना सेनिकेअने जेधे लीधो अने तेने पकडीने जाधी लीधो भूम मारकूट
करी, ब्रह्मदत्तकुमार क्या छे ते पूछ्यु अने जे नही जतावे तो तने मारी
नाथवामा आवशे तेवी धमडी पणु आपी अने जे रस्तेथी ते आव्यो हुते

સાદર ભોજિતો । ભોજનાન્તે ચ રાજકુમારસ્ય મસ્તકે પ્કા મયમહિલાવન્ધુમતી
નામ્નીં દ્વિજકન્યામુદિશ્યાત્તવાન્ પ્રક્ષિપતિ, ભણતિ ચ ‘પ્નોઽસ્યા પ્નોઽસ્તુ’ ઇતિ ।
પ્તદ્ દૃષ્ટ્વા વરધનુના પ્રોક્તમ્—સુભગે ! કિમર્થમસ્મૈ મૂર્ખાય સ્વકન્યા પ્રદીયતે ?
તતો દ્વિજેનોક્તમ્—મહાભાગ ! ઇય મમ સુતાઽસ્તિ । કેનચિન્નૈમિત્તિકેનોક્તમ્
અસ્યાવરથકર્ત્તી મપિષ્યતીતિ ંતસ્તદ્વચનાદેવ ક્રિયતે । તસ્મિન્નેવ દિને તસ્યાઃ
કન્યાયા વિગ્રહઃ કુમારેણ સદ્ જાતઃ । તદ્રાત્રૌ કુમારસ્તથૈવ સ્થિતઃ । દ્વિતીય
દિવસે વરધનુના પ્રોક્તમ્—કુમાર ! ઇત આશ્વાશ્યા શીઘ્રમેવ ગન્તવ્યમ્ । યતોઽન્ન
સમાગતા દીર્ઘનપણ્ણચરાઃ । કુમારોઽપિ વન્ધુમત્યૈ સર્વં નિવેદ્ય વરધનુના સદ્

ઉસને ઉન દોનોં કો પડે આદર કે સાથ ભોજન કરવાયા । ભોજન કરને
કે વાદ વહાં ણક મહિલા ને રાજકુમાર કે મસ્તક પર વન્ધુમતી બ્રાહ્મણ
કન્યા કો લક્ષિત કરકે અક્ષત પ્રક્ષિપ કિયે ઓર કહા—યહ ઇસકા વર
હોઓ । ઇસ પરિસ્થિતિ કો દેલકર વરધનુને કહા સુભગે ! ઇસ મૂર્ખકો
તુમ અપની કન્યા કિસ લિયે દેતી હો ? મત્રીપુત્ર કી વાત સુનકર વીચ હી
મેં બ્રાહ્મણ ને જગાવ દિયા કિ મહાભાગ ! યહ મેરી પુત્રી હૈ, કિસી નૈમિ-
ત્તિકને સુઝસે ઇસકે વારેમેં ણેસા રહા થા, કિ યહ ચક્રવર્ત્તી કી પત્ની
હોગી । ઇસ વિચાર સે યહ ણેસા કર રહી હૈ । ડસી દિન રાજકુમાર કે
સાથ ક યાકા વિગ્રહ કર દિયા ગયા । ડસ રાત રાજકુમાર વહી પર
અપની સસુરાલ મે રહા । દસરે દિન વરધનુને રાજકુમારસે કહા ચલો
કુમાર । યત્તા સે અપન દોનોં શીઘ્ર ચલે । કયોં કિ યહા પર દીર્ઘરાજા
કે શુસચર આ પહુન્ચે હૈ । વરધનુ કી યહ વાત સુનકર કુમાર ને વન્ધુમતી
સે સવ અપના હાલ કહ દિયા ઓર ફિર વહા સે વરધનુ કે સાથ ચલા ।

મળ્યો જે એ બન્નેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને ખૂબ જ આદર લાવથી
સત્કાર કરી ભોજન કરાવ્યું ભોજન કર્યા બાદ ત્યાં એક મહિલાએ રાજકુમારના
મસ્તકે આઢ્યો કર્યો અને પોતાની બન્ધુમતિ નામની કન્યા તેને સુપ્રત કર્યાનું
બહેર કયું આ પરિસ્થિતિને જોઈ વરધનુએ કહ્યું કે, સુભગે ! આ મૂર્ખને
તમે પોતાની કન્યા શા માટે આપો છો ? મત્રીપુત્રની વાત સાંભળીને વચ્ચે
જ બ્રાહ્મણે જવાબ આપ્યો કે, મહાભાગ ! આ મારી પુત્રી છે કેઈ નિમિ-
ત્તિઆએ એવી આગાહી કરી હતી કે “તારી પુત્રી આ ચક્રવર્તીની પત્ની થશે”
એ વિચારથી મેં આમ કયું છે એ જ દિવસે રાજકુમાર સાથે તેનો વિવાહ
કરી દેવામાં આવ્યો, એ રાત રાજકુમાર ત્યાં પોતાના સાસરાને ત્યાં રહ્યો
બીજે દિવસે વરધનુએ રાજકુમારને ચાલવાનું કહ્યું, અને એમ જણાવ્યું કે, દીર્ઘ
રાજાના શુભચરો અહીં આપણી પાછળ પાછળ આવી લાગ્યા છે, વરધનુની
વાત સાંભળીને રાજકુમારે પોતાની પત્ની સાથે મળવાની જગ્યા બતાવી દીધી

निष्क्रान्त । निरन्तर गच्छन्ती तौ कस्मिंश्चिद् ग्रामे समागतौ । तृपित कुमार
वहिरूपवेश्य वरधनुर्ग्राममध्ये जलमानेत प्रविष्टः । त्वरितमेव पराग्रत्य कुमारमेव
मुक्तवान्-कुमार ! दीर्घनृपेण आवयोर्मार्गः, स्वसैन्यैः सर्वत्र समवरुद्धः, अतः अत्राभ्या
शीघ्रमेवोत्पत्तेन गन्तव्यम् इति । तौ द्वावपि उन्मार्गेण व्रान्ता महादृष्टी प्राप्तौ ।
तत्रैकस्य महती वटवृक्षस्याधस्तात् कुमार समुपवेश्य वरधनुर्जलमानेतुमितस्ततो
भ्रमति । जलार्थं भ्रमन् वरधनुर्दीर्घनृपभटैरवलोकितो निगृहीतश्च । त यष्टि मुष्ट्या-
दिभिस्ताडयित्वा ते भोक्तवन्तः-दर्शय, क्यास्ते ब्रह्मदत्तकुमार ? नो चेत्त्वा
हनिष्यामि, इति नुवन्तस्ते त ताडयन्तस्तदागमन मार्गेण त कर्षयन्तश्चलिताः ।

निरन्तर चलते २ वे दोनों किसी एक ग्राम में आये । तृपित राजकुमार
के लिये पानी लाने को वरधनु ग्राम में गया, और राजकुमार को वही
गाव के वाटिर बैठा दिया । वरधनु शीघ्र लौट कर आया और कुमार से
ऐसा कहा कुमार ! दीर्घराजाने अपन दोनों का मार्ग अपनी सेना के
द्वारा सर्वत्र अवरुद्ध कर लिया है । अतः अब अपन लोगों का कर्तव्य है
कि हम यहाँ से कुमार्ग होकर चले । इस प्रकार उन्मार्ग से होकर चलते
हुए वे दोनों एक भयंकर अटवी में जा पहुँचे । वहाँ एक वटवृक्ष के नीचे
कुमार को बैठा कर वरधनु जल की तलाश में इधर उधर चकर काटने
लगा । इतने में उसको दीर्घराजा के सुभटों ने देखलिया और पकड़
कर भाव लिया । पश्चात् उन्होंने यष्टिमुष्टि आदि से मारपीट-कर उससे
पूछा कि क्या ब्रह्मदत्तकुमार कहा है । नहीं तो तुझे हम जान से मार
डालेंगे । इस प्रकार कहते हुए उन योद्धाओं ने उसको खूब ताड़ित किया
और उसके आये हुए मार्ग पर ही उसको खेचते हुए वे ले चले । इस

अने पछी त्याही वरधनुनी साथे आली नीकल्यो दर भजल करता करता तेथो
अेक गाभमा पडोव्या तृपातुर जनेला राजकुमार भाटे पाणी लेवा वरधनु
गाभमा गयो अने राजकुमार गाभ जडार जेठो वरधनु तरत ज पाछो
झ्यो अने कुमारने कहु के, कुमार ! दीर्घराजाने राज्यनि सेना द्वारा आपणो
मार्ग रोडी लीधो छे आथी आपणो अडीथी आडा मार्गे जलदीथी नीकणी
जर्थे आभ करता जने जणु आडे मार्गे आलता आलता अेक धाडा
ज गलमा जर्थे यड्या त्या अेक वडलानी नीचे राजकुमारने जेसाडीने वरधनु
पाणीनी तपासमा नीकल्यो, आ रीते पाणीनी तपासमा करता वरधनुने दीर्घ
राजाना सेनिकेअे जेथे लीधो अने तेने पकडीने जाधी लीधो भूज मारकूट
करी, ब्रह्मदत्तकुमार क्या छे ते पूछ्यु अने जे नही जतावे तो तने मारी
नाभवामा आवशे तेवी धमकी पणु आपी अने जे रस्तेथी ते आव्यो छे तो

તૈસ્તાડયમાનઃ કૃષ્ણમાણથ સ કુમારાન્તિકમદગમુપનીત. । તન્ન સ કુમારાય
પલાયનાર્થં તૈરલક્ષિત સકેત દત્તવાન્ । તેન કૃતમદ્જેતઃ સ કુમારસ્તતો મટૈરદૃષ્ટ
એવ પલાયિતવાન્ ’ તતઃ પલાયિતઃ કુમાર ઇકમ્યા મહાટવ્યા પ્રચિષ્ટઃ । બુધા
તૃપાઽઽર્તઃ કુમારસ્તતીય દિવસેઽટવ્યામટન્નેઋ તાપસ દૃષ્ટવાન્ । દૃષ્ટે ચ તસ્મિન્
કુમારસ્ય જીવિતાશા જાતા । કુમારેણ સ તાપસઃ પૃષ્ઠઃ । ભગવન્ ! કવ મવદાશ્રમઃ?
સ ‘આસન્ન એવાસ્મદાશ્રમઃ’ ઇત્યુક્ત્વા કુલપતિસમીપ ત નીતવાન્ । કુમારેણ પ્રણતઃ
કુલપતિઃ । કુલપતિના મોક્તમ્-કુત આગતોઽસિ ? કુમારણ સઋત્તોઽપિ વૃત્તાન્ત

તરહ મારતે લેચતે હુણ વે ડસઠો કુમાર કે પાપ તક કે રાસ્તે પર લે
આયે । ડસને કુમાર કો ડન સુમટોં કી અજ્ઞાન અવસ્થા મેં વહી સે મગને
કા સકેત કિયા । સકેત પાકર કુમાર વહા સે શોધ મગા । કુમાર કા
મગના મટોં કો માલૂમ નહી પડા । મગતે ૨ કુમાર ઇક મહાટવી મેં
આ પહુચા । બુધા ઇવ તૃપા સે પીડિત હોકર કુમાર ડપ અટવી મેં ટીક
તીન દિન તક ડધર ડધર ઘૂમતા રહા, પર ગ્યાને પીનેકા કહી મી ટિકાના
નહી પડા । ઘૂમતે ૨ ઘૂમતે ૨ તીસરે દિન કુમાર ને ઇક તાપસકો દેલા ।
તાપસકો દેલકર કુમારકા જી મે જી આગ્યા, ડસકે દેલતે હી ડસકો અપને
જીને કી આશા વધ ગઈ । તાપસ કે સમીપ જાકર કુમાર ને ડસસે પૂઝા
મગવન્ । આપકા આશ્રમ કહા હૈ ? તાપસ બોલા-“ હમારા આશ્રમ પાસ
હી હૈ ” એસા કહ કર વહ તાપસ કુમારકો અપને કુલપતિ કે સમીપ
લે ગયા । કુલપતિકો દેલ કર કુમાર ને નમસ્કાર કિયા । કુલપતિને
આયે હુણ કુમાર કો દેલકર પૂઝા-તુમ કહા સે આયે હો ? કુલપતિ કી

તે રસ્તે ધસડતા લઈ આત્યા કુમાર જ્યા બેઠો હતો તે સ્થાન નજીક આવતા
તેણે સ કેતથી કુમારને લાગી છુટવાનો સ કેત કર્યો આ સ કેત સૈનિકોની
જાણમાં આવ્યો નહી સ કેત મળતા કુમાર ત્યાથી લાગવા માડ્યો અને મહા
ભય કર જગલમાં જઈ ચડ્યો ભૂખ અને તરમથી પીડાતા ત્રણ દિવસ સુધી
કુમાર તે જગલમાં અથડાયો પરંતુ ડયાય ખાવાપીવાનું ન મળ્યું ત્રીજા દિવસે
કુમારે એક તપસ્વીને જોયા, તપસ્વીને જોઈને તેના જીવમાં ધરપત વળી અને
પોતાના જીવનની આશા બધાઈ તપસ્વીની પાસે જઈને કુમારે તેને પૂછ્યું
ભગવન્ આપનો આશ્રમ કયા છે ? તપસ્વીએ કહ્યું કે, “ અમારો આશ્રમ
અહીં નજીકમાં જ છે ” આમ કહી તે કુમારને લઈ પોતાના કુલપતિ પાસે
આવ્યા કુલપતિને જોઈ કુમારે નમસ્કાર કર્યો કુલપતિએ આવેલા કુમારને
જોઈને તેને પૂછ્યું તમે કયાથી આવો છો ? કુલપતિના પૂછવાથી

कथितः कुलपतिनोक्तम्—वत्स ! अहं तव जनकस्य लघु भ्राता । त्वहि निजावाममेव
प्राप्नोऽसि । यथेच्छमत्र तिष्ठ । कुमारोऽपि तापसस्याभिप्रायं ज्ञात्वा तत्रैव मुखेन स्थितः
क्रमेण वर्षाकालः समायात । तदा कुमारेण सकृन्ना धनुर्वेदविद्या तापसादधिता ।
तापसाः शरत्काले कन्दमूलादिनिमित्तं गताः, कुमारोऽपि तैः सह गतः । तत्र वन
शोभां पश्यता कुमारेणैको महाहस्ती दृष्टः । कुमारस्तदभिमुखं चलितः । कुमारं
दृष्ट्वा हस्तिना महारथः कृतः । कुमारेण तस्य पुरो निनमुत्तरीयवस्त्रं प्रक्षिप्तम् ।

वातका उत्तरमें कुमारने अपना सकल वृत्तान्त उनसे निवेदित कर दिया ।
कुमार की बात को सुनकर कुलपति ने कहा कि वत्स ! मैं तुम्हारे पिता का
बड़ा भाई हूँ । अब तुम किसी भी प्रकार की चिन्ता न करो और यही
समझो कि मैं अपने घर पर ही आ गया हूँ । आनन्द से इच्छानुसार
रहो ग्याओ पियो और आनन्द से रहो । कुमार भी तापस के उन आश्वा-
सन पूर्ण वचनों से विश्वस्त होकर अब उसके अभिप्राय को जानकर
सुखपूर्वक वहाँ पर रहने लगा । रहते २ वर्षों पर कुमार को वर्षाकाल
लग गया । इतने विशिष्ट समय के भीतर कुमार ने तापसों से सकल
धनुर्वेदविद्या सीखली । शरत्काल आने पर तापस लोग कन्दमूल आदि
के लिये वहाँ से निकले कुमार भी उनके साथ में हो गया । वन की
शोभा को देखते समय कुमार की दृष्टि एक महा हाथी पर पड़ी । उसको
देखकर कुमार उसके साम्हने गया । हस्तीने कुमारको देख कर बड़े जोर
से चीत्कार किया । चीत्कार शब्द को सुनकर कुमार ने उसके सामने
अपना उत्तरीयवस्त्र उतार कर फेंक दिया । हाथी ने उसी समय उस

कुमारे पोतानो सधणो पूर्वं वृत्तात् तेभने उड्डी सलणाव्ये । कुमारनी वात्त गालणीने
कुलपतिअे उड्डी के, वत्स । हु तभारा पितानो भोटो लार्छ छु डवे तभे डोर्छ
प्रडारनी चित्त न करे अने अेम न समने के हु मारा पोताने घेर न आव्ये ।
छु अेम मानी आनदथी छिछा प्रभाण्णे रडो, भूण भाअो, पीवो अने आनद
करे । कुमार तपस्वीना आवा आश्वासन लरेला वचनोने सालणी विश्वास भूझीने
तेमअ तेमना अलिप्रायने लण्णीने सुखपूर्वक त्या रडेवा लाग्ये । तपस्वीना
आश्रमभा रडेता रडेता अेउ वर्ष वीती गयु आ समय दरभान कुमारे
तपस्वीअो पासोयी धनुर्वेदविद्या शीणी लीधी शरदकाल आववायी तपस्वीअो
कहभूण आदिना भोटो त्याथी नीकण्णा कुमार पणु तेननी साथे आदये । वननी
गोळाने लेता लेता कुमारनी दृष्टि अेक डायी उपर पडी अने लेधने कुमार
तेनी सामे गये । पोतानी सामे आवेला कुमारने लेधने डायीअे धणु लेरथी
चीत्कार कर्यो चीत्कार शब्दने गालणीने कुमारे पोतानु उत्तरीय वस्त्र (उपरणु)

करिगाऽपि निज शुण्डादण्डेन तत्क्षणादय तदुत्तरीयवस्त्रं गृहीत क्षिप्तं चाकाशे ।
 यावत्स करी क्रोधान्वो भूत्वा कुमारान्तिरुमागच्छति, तावत्कुमारोऽपि क्रौञ्चलेन
 स्योत्तरीयमग्रहीत् । पुनः करिणा सः विनिधक्रीडां कर्तुमारभ्यमानः । तदाऽसौ करी
 श्रान्तो भूत्वा ततः प्रचलितः कुमारोऽपि तेन सहैव तत्पृष्ठं प्रचलितः । क्रियद्-
 दूर गतः कुमारो दिग्मूढः पूर्वापरदिग्विभागे गिरिनदीतन्निविष्टं जीर्णभवन-
 भित्तिमात्रोपलक्षितमेकं जीर्णनगरं दृष्टवान् । कुतूहलाक्रान्तचित्तो नगरमध्ये ।
 प्रविष्टः चतुर्दिक्षु दृष्टिं परिभ्रामयन् विलोकितवान् विकटवशजालम् ।
 यत्समीपे खेटकः (ढाल इति प्रसिद्धः) खड्गश्च स्थापित आसीत् । कुमारः

उत्तरीय वस्त्र को शुण्डादण्ड से पकड़कर उसको आकाश में उछाल दिया । और कुमार तर्फ झपटा ।

अपनी तर्फ क्रोधसे अन्ध होकर आते हुए हाथीको देखकर कुमारने उस अपने उछाले गये उत्तरीयवस्त्र को बड़ी कुशलता से गिरते हुए को पकड़ लिया । पश्चात् उसने उस हाथी के साथ अनेक प्रकारकी क्रीडाएँ की । इस तरह जब वह हाथी थक चुका तब वह वहासे चल दिया । कुमार भी उस हाथी के पीछे २ चलने लगा । कुछ थोड़ी दूर गया ही होगा कि कुमार ने दिग्मूढ बनकर पूर्वापर दिग्विभाग में एक जीर्ण नगर देखा । यह जीर्ण नगर गिरि नदी के तट पर बसा हुआ था, और इसकी जीर्ण भित्तियाँ मात्र ही अवशिष्ट-शेष थी । कुमारने देखकर आश्चर्यचकित होकर उस नगर में प्रवेश किया । वहा उसने अपनी दृष्टि चारों ओर फैलाई तो एक विकटवशजाल उसको दिखलाई पडा । उस विकटवशजाल के पास

उतारीने तेना तरङ्ग ई कथु, હાથીએ પોતાની સુઢથી તે વચ્ચેને પકડીને તેને જ એ
 આકાશમા ઉડાડયુ અને કુમાર સામે ઢોલ મૂકી, ક્રોધથી આધળો બનીને પેતા
 તરફ દોડી રહેલ હાથીને જોઈ તેમજ હાથીએ ઉછળેલા પોતાના ઉત્તરીય વચ્ચેને
 નીચે પડતા ભારે કુશળતાથી પકડી લઈ પછી તેણે એ હાથી સામે સતાકુંક
 ડીની રમત શરૂ કરી પછી જ્યારે હાથી શાંત બની ગયો ત્યારે તે ત્યાંથી ચાલતો
 થયા કુમાર પણ તેની પાછળ પાછળ મદ ગતિએ ચાલવા લાગ્યો થોડે દૂર
 ચાલ્યા બાદ કુમારે પૂર્વ દિશાના એક ભાગમા એક જુલું નગર જોયું આ જુલું
 નગર પહાડમાથી આવતી એક નદીના તટ પર વસેલું હતું, આ નગર ઉજ્જડ
 હતું તેની જુલું ભીતો જ માત્ર ઉભી હતી, કુમારે આશ્ચર્યચકિત બનીને છે
 નગરમા પ્રવેશ કર્યો, ત્યાં તેણે પોતાની દૃષ્ટિ ચારે તરફ ફેરવી તો તેને / વિકટ
 વશજાળ જોવામા આવી એ વિકટવશજાળ પાસે એક બાણ અને તલવાર

સ્વપ્નમાદાય પ્રાહરદ્ વિકૃતવશજાલે । સ્વપ્નમહારચ્છિન્નવશજાલેન સહ તત્પુરતઃ સ્ફુર
દોષ્ટો મનોહરાકૃતિક્ક એકો મુણ્ડો નિપતિત । ત દૃષ્ટ્વા સસમ્રાન્તેન કુમારેણ
ચિન્તિતમ્—“ ધિગસ્તુ મા દુર્વ્યવસાયવ્યસનિનમ્ , ધિદ્મમ ગ્રાહુવજ્મ્ । યેના-
વિચારપરાયણેન મયા દુઃકૃત્યમિદ કૃતમ્ હતોઽય નિરપરાધો વિધામાધકો મયા ”
इत्येव स कुमारी बहुधा पश्चात्ताप कृतवान् । पश्चात्ताप कुर्वता कुमारेण वशजाल-
मध्यगतीं पानादिसामग्री समलितहस्तः कमन्योऽवलोकितः । तद्दर्शनेन पुनरपि

खेटक-बाण और तलवार, ये दो वस्तुएँ रखी हुई थी । कुमार ने तल-
वार को उठाकर वशजाल के ऊपर ज्यों ही प्रहार किया । कि उसके फटते
ही वहासे एक मुड नीचे गिरा, वह आकृतिमें बड़ा मनोहर था तथा जिसके
ओष्ठ कप रहे थे । उस मुड के गिरते ही कुमार को बड़ा आश्चर्य
हुआ । आश्चर्य चकित होकर पश्चात् कुमार ने विचार किया कि
अविचारी काम करने वाले मुज अविचारी को धिक्कार है । मेरे
इन ग्राहुओं के बल को भी धिक्कार है । हाय मैंने बिना विचारे ही इस
दुष्कृत्य को किया है । देखो इस कृत्य के करने से मेरे द्वारा एक निर-
पराधी विद्यासाधक विद्याधर का यह माथा कट कर गिरा है । मेरे द्वारा
यह अमार्जनीय अपराध बना अब क्या करू । इस प्रकार कुमार ने अपने
इस अविचारित कृत्य पर बड़ा भारी पश्चात्ताप किया । कुमार जब विविध
रूप से इस प्रकार का पश्चात्ताप कर रहा था कि उसी समय उसने देखा
कि वशजाल के मध्यगती वह कवध कि जिसका मस्तक पहिले से ही

વસ્તુઓ પડી હતી, કુમારે તલવારને એ વશજાળ ઉપર ઉપાડીને ફેંકી, તલ-
વારના ઘાથી વશજાળ ફાટી અને એક મુડકીની આકૃતિ કે જે ખૂબ જ સુંદર
ચહેરાવાળી હતી અને જેના હોઠ કાપતા હતા તે નીચે પડી આ મુડકી નીચે
પડતા કુમારને ખૂબ જ આશ્ચર્ય થયું, આશ્ચર્ય ચકિત બન્યા પડી કુમારે
વિચાર કર્યો કે, અવ્યવસાયમા વ્યવસાય કરનાર મને અવિચારીને ધિક્કાર છે,
મારા આ હાથોના બળને ધિક્કાર છે, મે વગર વિચારે જ આવું દુષ્કૃત્ય કર્યું
છે, આવું અવિચારી અધમાધમ કૃત્ય મારા હાથથી થવાના કારણે એક નિરપરાધી
વિદ્યાસાધક વિદ્યાધરનું માથું વિનાકારણે મારા હાથથી કપાઈ જવા પામ્યું છે
મારાથી આ પ્રકારનો ઘોર અપરાધ થયો છે હવે શું કરું ? આ રીતે
કુમારે પોતાના અવિચારી કૃત્ય પર ભારે પશ્ચાત્તાપ કર્યો કુમાર જ્યારે વિવિધ
રૂપથી પશ્ચાત્તાપ કરી રહ્યો હતો એ વખતે તેણે જોયું તો વશજાળની વચ-
માનું ધડ કે જેનું માથું પહેલા તેના હાથે કપાઈ જવા પામ્યું હતું તે

સોડતીવ દુર્મના જાતઃ । પુનઃ—‘મવિતવ્યતાવશાદિદ જ્ઞાતમ્’ ડતિ ચિચિન્તયન્ ક્ષિમપિ સમાશ્વન્ત ડતસ્તતો વિન્યસ્તટ્ષ્ટિરેક વિશાલપુત્રાનમયલોકિતવાન્ તદ્દર્શના સક્તચિતઃ કુમાસ્તત્રપ્રવિષ્ઠઃ । તત્ર પરિભ્રમન્ અશોક તરુવલ્ચીકૃતમેક સપ્તભૂમ- માવાસં દૃષ્ટવાન્ । તન્મધ્યે પ્રવિષ્ઠઃ કુમારઃ ક્રમેણ સપ્તમભૂમમારુઢઃ । તત્રોત્કુલ્લ- કમલપદનાં નીલકમલનયના સર્વાંગમુદરી કાન્ધન સમ્પ્રાપ્તયૌવના કામપિ કન્યામ- વલોકિતવાન્ । પરમવિસ્મયાપન્નઃ કુમારસ્તામુવાચ—ભદ્રે ! કા ત્વમ્ ? કથમેષાકિની

ડસકે દ્વારા ઘડ્ડ સે ખલગ કર દિધા ગયા હે પાનાદિ સામગ્રી કો અપને હાથો મેં લિયે દુગ ગઢા હે, ડસકે દેખને સે તર કુમાર અત્ર પરિલે કી અપેક્ષા આર અધિક સચિન્ત યન ગયા । પશ્ચાત્ “ મવિતવ્યતા કે વશ સે યહ હુઆ હે ” હન પ્રકાર સોચકર કુમાર સ્વસ્થ હોકર ડધર- ડધર ફિરને લગા । ફિરતે ૨ ડસને ઁક વિશાલ ડધાન દેખ્વા । ડસકે દેખને પર ડસકા ચિત્ત ડસમે પ્રવેશ કરને કે લિયે લાલાચિત હો ગયા । વહ વહા ગયા ઔર ભ્રમણ કરતે ૨ ઁક સાત ઁલ્ડ કા મકાન દેખ્વા । વહ અશોક વૃક્ષોં સે ચારોં તરફ સે વેષ્ટિત થા । કુમાર ડસકે ખીતરે પહુચકર ક્રમશઃ સાતવે ઁલ્ડ પર ચઢ ગયા । વહા ડસને ઁક કન્યા દેલ્લી । કન્યા કા મુલ્લ ફૂલે હુઁ કમલ કે સમાન સુન્દર યા । નીલકમલ કે સમાન ડસકે ડોનોં નેત્ર થે । સમસ્ત અગ ડસકે વિશેષ સૌન્દર્ય સપન્ન થે । યૌવન ડસકે સમસ્ત અગ ઔર ડપાગોં મે વ્યાસ હો રહા યા । ડસ સર્વાંગ સુન્દરી કન્યા કો દેલ્લકર કુમાર કે આશ્ચર્ય કા ઠિકાના નહોં રહા ।

પાન આહી સામગ્રી પોતાના હાથમા લઈ ઉલેવ છે આ પ્રમાણે જોવાથી કુમાર પહેલા કરતા વધુ સાવચેત બની ગયો । પછી “ લાવીની પ્રબળતાથી આ બનેલ છે ” આ પ્રકારે વિચારીને સ્વસ્થ થઈને કુમાર આમતેમ ફરવા લાગ્યો ફરતા ફરતા તેણે ઁક સુદર મોટો બાગ જોયો જોતા જ તેનું મન ઁમા જવા લલચાયું તેણે તેમા પ્રવેશ કર્યો, અને ફરવા લાગ્યો ફરતા ફરતા તેની દૃષ્ટિએ સાત માળનું ઁક જીવ્ય મકાન દેખાયું ઁ મકાન અશોકવૃક્ષની વચ્ચે આવેલ હતું કુમાર ઁ મકાનમા દાખલ થયો, ઁક પછી ઁક મજલા ચડતા ચડતા તે ઠેક સાતમા માળ ઉપર પહોચી ગયો ત્યા તેણે ઁક કમળના સમાન સુદર મુખવાળી ઁક દિવ્ય કન્યાને જોઈ નીલકમળ જેવા ઁના નેત્રો હતા અને જેનું દેહ સૌંદર્ય ખૂબ જ ઉજ્જવળ ઁવું હતું યૌવન તેના અગ ઉપાગોમા વ્યાસ બન્યું હતું ઁ સર્વાંગ સુદર સુદરીને જોઈને કુમારને આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો મારે વિસ્મયતા સાથે તે કન્યા સામે જોઈને તેણે

विशालेऽस्मिन्भग्ने तिष्ठसि । यदि युक्त मन्यसे तदा निवेदय मामप्यात्मीय-
वृत्तान्तम् । कुमारस्य वचन श्रुत्वा ममाश्वस्तहृदया सा प्रोक्तवान्-कुमार ! मम
कथा बहुतरंगालसमापनीया, अतो भगवन्नेव पूर्वं कथयतु, को भगवान् ? कुतः
समायातः ? किमागमनकारणम् ? । एव तया पृष्टः स कुमारः कथितवान्-देवि !
पाञ्चालाधिपति ब्रह्मवृषतिपुत्रो ब्रह्मदत्तनामाऽस्मि । इति श्रुत्वैव सा कुमारी
चरणयोर्निपत्य हर्षजनितनाम्पाकुलितेक्षणा नगद्वदमिदमुवाच-कुमार ! अहं तव
मातुलपुत्री, पिता तवार्थे सङ्कल्पिता, इत्युक्त्वा कुमारस्य चरणयोर्निपत्य सा भृश

विस्मित होकर उसने कन्यासे कहा-भद्रे ! तुम कौन हो ? और अकेली ही
इस विशाल वनमें रहती हो ? यदि कहने में कोई हानि न हो तो कृपा
कर अपना समस्त वृत्तान्त मुझे स्पष्ट बतलाओ । कुमार के इस प्रकार
वचन सुनकर स्वस्थ हृदय सपन्न होकर कन्या ने कहा कुमार ! मेरी कथा
बहुत विस्तृत है-उसके सुनने सुनाने में बहुत समय व्यतीत होगा, इस
लिये पहिले आपही बतलावें कि आप कौन हैं ? कहा से आ रहे हैं ?
और यहा आने का कारण क्या है ? इस प्रकार कन्याने जब कुमार से
पूछा तो कुमार ने कहा-देवि ! सुनो मैं अपना ठिकाना तुमको बताता हू,
वह इस प्रकार है-पाञ्चाल देश का ब्रह्म नामका राजा है मैं उसका ब्रह्म-
दत्त नामका पुत्र हू । कुमार के इस परिचय को पाकर वह कन्या हर्ष-
प्रकर्षसे-हर्षांशुसे व्याप्त नेत्र होकर कुमार के चरणों में पड गई और गद्गद
स्वर से इस प्रकार बोली-कुमार मैं तुम्हारे मामा की पुत्री हू । पिताने
आपके निमित्त मुझे सकल्पित किया है । इस प्रकार कह कर वह पुन

तमे डेणु છે ? આ વિશાળ વનમાં શું તમે એકલા રહો છો ? કાંઈ હરકત
ન હોય તો તમારી સઘળી હકીકત મને કહી સંભળાવો, કુમારના આ પ્રકાર-
ના વચન સાંભળીને સ્વસ્થ બનીને કન્યાએ કહ્યું કુમાર ! મારી જીવનકથા
ખૂબ જ લાંબી છે, એને સાંભળવામાં ઘણો સમય લાગશે આથી પહેલાં આપ
જ બતાવો કે તમે કોણ છો ? કયાથી આવી રહ્યા છો ? અને અહીં આવવાનું
કારણ શું છે ? આ રીતે કન્યાએ જ્યારે રાજકુમારને પૂછ્યું ત્યારે કુમારે કહ્યું કે,
દેવી સાંભળો ! હું મારી સઘળી હકીકત તમને સંભળાવું છું તે આ પ્રમાણે છે,
પાંચાલ દેશના બ્રહ્મ નામના રાજા છે, હું તેમનો બ્રહ્મદત્ત નામનો પુત્ર છું
કુમારના આ પરિચયને સાંભળી તે કન્યા ખૂબ જ આનંદ પામી અને હર્ષના
આશુ તેના નેત્રમાંથી ઉભરાવા લાગ્યા અને તરત જ તે કુમારના ચરણોમાં
પડી અને ગદ્ગદ કંઠે કહેવા લાગી કે હે કુમાર ! હું તમારા મામાની પુત્રી
છું પિતાએ આપની સાથે મારું લગ્ન કરવાનો નિર્ધાર કર્યો છે આ પ્રમાણે

भावा विमृत स्मरणभावभेदा सकल्पाध्ययमितत्पत्मगमा हृदयेनेन तया मह क्रीडा
परायणा सती दुष्टविद्याधरेणाहमत्रानीता । स विद्याधरो मा नीतिमार्गात् ।
प्राचालयितुं यतते । अहं भवदाशया कवचित्प्राणान् धारयामि । अहमत्र बन्धुजन
विरह दानानल प्रतप्ता सुधावृष्ट्या भवदीयदृष्ट्या प्रमुदिता जाताऽस्मि । कुमारे-
णोक्तम्-त्वदपहारको मम शत्रुरधुना क्वास्ते ? अहमपि तद्वल द्रष्टुमिच्छामि ।

दिन की बात है कि जब मेरा चित विशेष रूप से उद्दिग्ध बन रहा था
तब मैं अपने घरके उद्यान में जाकर उसमें आपको बठाने का प्रयत्न
करने लगी । सकल्प से आपकी आकृति खींचकर चित्तघर में मैंने
आपको बिठाया । मैं उस समय यह बिलकुल विस्मृत हो गई थी कि स्व
और पर का भेद कसा होता है । समस्त सकल्प और विकल्पों के लक्ष्य
एकमात्र उस समय मेरे आपही बने हुए थे । मैंने आपके साथ मन ही
मन क्रीडा करना प्रारंभ किया । इस प्रकार आपमें एकतान बनी हुई
मुझे किसी दुष्ट विद्याधर ने देखा और उसने मेरा हरण कर लिया । इस
तरह उसके द्वारा हरी जाकर मैं यहा लाई गई हूँ । वह विद्याधर मुझे नीति
मार्ग से चलायमान करने के लिये विशेष प्रयत्न कर रहा है, परन्तु मैं
आपके मिलने की आशा से ही किसी तरह अभी तक प्राणों को सुरक्षित
किये हूँ । यद्यपि मैं यहा बन्धुजनों के विरहाग्नि से जल ही रही हूँ तौभी
आज आपके दर्शन रूपी अमृतवृष्टि ने मुझे प्रमुदित बना दिया है ।

इस प्रकार उस कन्या के कथन को सुनकर कुमार ने कहा भाग्ये ।

नडोती भजती એક દિવસની વાત છે કે, જ્યારે મારૂં ચિત્ત ખૂબ જ વ્યથ
બની રહ્યું હતું ત્યારે હું ઉદ્યાનમાં ગઈ અને આપને મારા દિલમાં સ્થિર
કરવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી, એ સમયે હું બિલકુલ બેશાન બેવી બની ગઈ
હતી મારા સકલ્પ વિકલ્પો આપનામાં જ એકત્રિત બની ગયા હતા, એ
મનમાં તે મનમાં આપની સાથે ક્રીડા કરવાના સ્વપ્ના સેવવા માડયા આ
રીતે આપનામાં એકતાન બનેલી એવી મને કેાઈ દુષ્ટ વિદ્યાધરે જોઈ અને
તેણે મારૂં હરણ કર્યું મારૂં હરણ કરીને તે વિદ્યાધર મને અહીં લઈ આવ્યો
છે આ પછી તે વિદ્યાધરે નીતિ માર્ગથી મને ચલાયમાન કરવા ખૂબ પ્રયત્નો
કર્યા પરંતુ આપને મળવાની આશાથી મહાકષ્ટ પૂર્વક હું પ્રાણને સુરક્ષિત રાખી
શકી છું હું અહીં મારા બધા જનોની વિશુદ્ધી વિરહરૂપી અગ્નિથી બળતી દીવસો કાપી
રહી હતી ત્યાં જ આજે આપના દર્શનની અમૃત વૃષ્ટિએ મને પ્રમુદિત બનાવી છે
એ કન્યાના આ પ્રકારના વચનોને સાંભળીને કુમારે કહ્યું, સુભગે ! કહે

કુમાર્યા મણિતમ્-સ્વામિન અનેન દુષ્ટવિદ્યા યરેણ મય શાક્રી વિદ્યા દત્તા, દસ્વા
ચ તેનોક્તમ્-ઇય વિદ્યા ત્વયા પઠિતમાત્રા દાસીદાસવર્ગીપરિવાર રૂપેનાત્રિર્ભવિષ્યતિ
ત્વદુક્ત સર્વે કાર્યે કરિષ્યતિ । તવ રિપું નિવારયિષ્યતિ । દૂરસ્થસ્યાપિ મમ મર્મ
વૃત્તાન્ત પૃષ્ઠા સતી ત્વાં કથયિષ્યતિ, અતસ્તા વિદ્યા સ્મૃત્વા ત્વા કવયામીત્યુત્તવા
વિદ્યાધરવૃત્તાન્ત રાજકુમારાય કવયતિ-શીલરક્ષણધર્મપ્રભાયા-મમ તેજોઽસહમાનોઽત્ર
મવને માં મુક્તવા સ ઉન્મત્તનામા વિદ્યાધરો વિદ્યાં સાપયિતુ યથાજાલ પ્રવિષ્ટઃ ।

વતાવહ તેરા અપહારક મેરા શત્રુ વિદ્યાધર ઇસ સમય કહા હૈ ? મેં દેસ્વના
ચાહતા હૂં કિ વહ કેસા ચલવાન હૈ, કુમાર કી ગાંનું સુનકર કુમારી ને કહા
સ્વામિન ! ઇસ દુષ્ટ વિદ્યાધરને મુઝે શાક્રી વિદ્યા દેની વિચારી હૈ, ઓર
ઇસકા પ્રભાવ ઇસ પ્રકાર વતલાયા કિ જવ તૂ ઇસ વિદ્યા કો યાદ કરેગી
તવ વહ વિદ્યા દાસી-દાસ-સગી ણવ પરિવાર રૂપસે સ્વય પ્રકટ હો
જાવેગી । ઓર જૈસા તુમ કહોગી વૈમા હી ગર સવ કામ કરેગી । તુમ્હારા
યદિ કોઈ શત્રુ મી હોગા તો ડસકા મી યહ નિવારણ કર દેગી । તુમસે
દૂર રહે હુઞ મી મેરા સવ વૃત્તાન્ત પૂછને પર તુમકો વતલા દેગી । ઇસ-
લિયે મેં ડસ વિદ્યા કો યાદ કરકે તુમસે કહૂંગા ઇસ પ્રકાર કહ કર વહ
વિદ્યાધર ડસ વિદ્યા કો સિદ્ધ કરને કે લિયે વશ કે જાલ મેં પ્રવિષ્ટ હુઆ હૈ ।
યદ્યપિ ડસને મેરે શીલ કો સ્વડિત કરને કે લિયે खूब હી પ્રયત્ન કિયા
પરન્તુ વહ મેરે શીલ રક્ષણ જન્ય પરમધર્મ કે પ્રભાવ સે પરાસ્ત હી રહા ।
મેરે તેજ કો વહ સહન નહી કર સકા । ઇસલિયે વહ મુઝે ઇસ મવન મેં

તાડ અપહરણ ડગ્ગાર મારો શત્રુ એ વિદ્યાધર આ સમયે કયા છે ? હું જોવા
માગુ છું કે, તે કેટલો બળવાન છે ? કુમારની વાતને સાંભળી કુમારીએ ડહુ
સ્વામિન ! એ દુષ્ટ વિદ્યાધરે મને શાક્રી વિદ્યા આપવાનું નક્કી કર્યું છે અને
એ વિદ્યાનો પ્રભાવ આ રીતનો હોવાનું ડહુ છે જ્યારે તું આ વિદ્યાને યાદ
કરશે ત્યારે તે વિદ્યા દાસ-દાસીઓ સાથે તેમજ સખી અને પરિવાર સાથે
સ્વય પ્રગટ થશે અને તેને તું ડહીશ તે પ્રમાણે તારા દરેક કામ તે કરી
આપશે તારો જો કોઈ શત્રુ પણ હશે તો તેનો પણ તે વિનાશ કરી નાખશે
તારાથી દૂર રહેવા છતાં પણ મારો સઘળો વૃત્તાન્ત પૂછવાથી એ તને બતાવશે
આ કારણે એ વિદ્યાને સાધવા હું જાઉં છું એમ કહીને તે વિદ્યાધર એક વશના
'જાળમા' બેઠો છે 'એ વિદ્યાધરે મને ચોતાને સ્વાધીન કરવા આજ મુધી ઘણા
'પ્રયત્નો કર્યા છે પરંતુ તેમા તેને સફળતા મળી નથી હું મારા શીલને અખંડ
રાખી શકી છું, મારા તેજને તે સહન ન કરી શકવાથી મને આ ભુવનમા
એકલી રાખીને તે વિદ્યાધર ચાલ્યો ગયો છે કુમારીની

કુમાર્યા એતદ્વચન શ્રુત્વા રાજકુમારેણોક્તમ્-વાલે ! મુન્ન ભયમ્ । યોઽસૌ વિદ્યાધરો વિદ્યા સાધયિતુ વશત્કાલ પ્રવિન્ટો મયા તસ્ય શિરચ્છિન્નમ્ । इति શ્રુત્વા હર્ષગ્રકર્ષમ ધિગતા રાજપુત્રી કથિતવતી-આર્યપુત્ર ! ત્વયા શોભન કૃતમ્, ય એપ દુરાત્મા વિદ્યા ધરો હતઃ । સમ્પ્રત્યહમાશ્વસ્તાઽમ્મિ । તતઃ કુમારો ગાન્ધર્વવિધિના તા પરિણીય, તયા સદ્ ક્રિયત્કાલ તત્ર સ્થિત ।

અન્યદા કુમારેણ દિવ્યવચ્ચનાં ગનિરુપશ્રુત. । ત શ્રુત્વા કુમાર પ્રોત્થાચ-કોઽય શબ્દ. શ્રૂયતે ?-આર્યપુત્ર ! તસ્યૈવ દુષ્ટવિદ્યાધરસ્ય ભગિની લ્પડશાલા નામ્ની વિદ્યાધરકુમારીભિઃ પરિવૃતા વિદ્યાહોપકરણમાદાયાત્ર સમાગતા । તાસા વિદ્યા-અકેલી કો ઝોડ ગયા હૈ । કુમારી કે હિસ કથન કો સુનકર રાજકુમારને કહા કિ-હે ગાલે । અવ તુમ ભય મત કરો । ક્યોં કિ જો યહ વિદ્યાધર શાક્રી વિદ્યા કો સિદ્ધ કરને કે ત્રિયે વશત્કાલ મે ગયા હુઆ યા, હસકો તો મૈને માર ડાલા હૈ । અર્ધાન્ હસકા શિરચ્છેદ કર દિયા હૈ । કુમાર કી હિસ વાત કો સુનકર હય દૂર હોજાને સે કુમારી કો વડા દર્પ હુઆ । ઓર કહા અવ મુછે કિસી પ્રકાર કા ભય નહીં રહા । કુમારી કે વચનોં કો સુનકર કુમાર ને હસી સમય હમકે સાથ ગાન્ધર્વવિધિ કે અનુસાર અપના વિવાહ કર લિયા । યોડે હી દિનોં તક વહ હસીકે સાથ વહા રહા, ઓર સુવાનુભવ કરતા રહા ।

એક દિન કી વાત હૈ કિ કુમાર કે કાનોં મેં દિવ્યવલયો કકળ કી ધ્વનિ સુનાઈ પડી । સુનકર કુમાર ને કહા પ્રિયે યહ શબ્દ કેસા સુનને મે આ રહા હૈ । કુમારિ ને હત્તર દિયા આર્યપુત્ર ! હસી દુષ્ટ વિદ્યાધર કી વહિન કિ જિસકા નામ શ્લડશાલા હૈ વિદ્યાધર કુમારિકાઓં સે પરિવૃત્ત હોકર વિવાહ કા સાજ સામાન લેકર યહા આઈ હુઝ હૈ ।

કુમારે કહ્યુ કે, હે બાલે ! હવે તમારે ભય રાખવાનુ કોઈ પ્રયોજન નથી કેમકે, શાક્રી વિદ્યા સિદ્ધ કરવા માટે વશત્કાળમા ગયેલો એ વિદ્યાધર મારા હાથથી હણાઈ ગયો છે અર્થાત્ મારા હાથે તેનો શિરચ્છેદ થયો છે વિદ્યાધરનો કુમારને હાથે શિરચ્છેદ થયાની વાત સાંભળીને કુમારી ખૂબ જ હર્ષિત બની અને ડહેવા લાગી, હે આર્યપુત્ર ! તમારા હાથે જે કામ બન્યુ છે તે ઘણુ જ સારુ વયુ એ દુષ્ટાત્મા વિદ્યાધરનો નાશ થયો એથી મને ખૂબ હર્ષ વયો હવે મને કોઈ પ્રકારનો ભય નથી આ પત્રી કુમારે ગાન્ધર્વ વીધી અનુસાર તે રાજકન્યા સાથે લગ્ન કર્યા અને કેટલાક દિવસ સુધી એ રથજે તેની સાથે આનંદથી રહ્યો

એક દિવસના વાત છે કે, દિવ્ય એવા આભરણોનો રણુકાર કુમારના કાને પડયો એ દિવ્ય રણુકાર સાંભળીને કુમારે પૂછયુ, પ્રિયે ! આ શાનો રણુકાર સંભળાય છે ? રાજકન્યાએ કહ્યુ, આર્યપુત્ર ! એ દુષ્ટ વિદ્યાધરની બહેન કે જેન નામ શ્લડશાલા છે તે વિદ્યાધર કુમારીકાઓંને સાથે લઈ

કુમાર્યા મણિતમ્-સ્વામિન્ અનેન દુષ્ટવિદ્યાયરેણ મય શાઢ્રી વિદ્યા દત્તા, દત્ત્વા
 ચ તેનોક્તમ્-ઇય વિદ્યા ત્વયા પઠિતમાત્રા દાસીદાસવર્ગીપરિવાર રૂપેણાતિર્ભવિષ્યતિ।
 ત્વદુક્ત સર્વે માર્યે કરિષ્યતિ । તવ શિષુ નિવારયિષ્યતિ । દૂરસ્થસ્યાપિ મમ મર્વ
 વૃત્તાન્ત પૃષ્ઠા મતી ત્વા કથયિષ્યતિ, અતસ્તા વિદ્યા સ્મૃત્વા ત્વા કથયામીત્યુક્ત્વા
 વિદ્યાધરવૃત્તાન્ત રાજકુમારાય કથયતિ-શીલરક્ષણધર્મપ્રમાયાન્મમ તેજોઽસહમાનોઽગ્ર
 ભવને માં મુક્ત્યા મ ઉન્મત્તનામા વિદ્યાધરો વિદ્યા સાધયિતુ યશ્ચાલ પ્રવિષ્ટઃ ।

વતા વહ તેરા અપહારક મેરા શત્રુ વિદ્યાધર હસ સમય કહા હે ? મેં દેસના
 ચાહતા હુ કિ વહ કેસા ચલવાન હૈ, કુમાર કી ગાંને સુનકર કુમારી ને કહા
 સ્વામિન્ ! હસ દુષ્ટ વિદ્યાધરને મુઝે શાઢ્રી વિદ્યા દેની વિચારી હૈ, ઓર
 હસકા પ્રભાવ હસ પ્રકાર વતલાયા કિ જય તુ હસ વિદ્યા કો યાદ કરેગી
 તવ વહ વિદ્યા દાસી-દાસ-સગ્વી ગવ પરિવાર સ્વપ્ને સ્વય પ્રકટ હો
 જાવેગી । ઓર જૈસા તુમ કહોગી વૈમા હી યહ સવ કામ કરેગી । તુમ્હારા
 યદિ કોઈ શત્રુ મી હોગા તો ઉસકા મી યહ નિવારણ કર દેગી । તુમસે
 દૂર રહે હુગ મી મેરા સવ વૃત્તાન્ત પૂછને પર તુમકો વતલા દેગી । હસ-
 લિયે મેં ઉસ વિદ્યા કો યાદ કરકે તુમસે કહુગા હસ પ્રકાર કહ કર વહ
 વિદ્યાધર ઉસ વિદ્યા કો સિદ્ધ કરને કે લિયે વશ કે જાલ મેં પ્રવિષ્ટ હુઆ હૈ ।
 યદ્યપિ ઉસને મેરે શીલ કો ગ્વહિત કરને કે લિયે સ્વૈવ હી પ્રયત્ન કિયા
 પરન્તુ વહ મેરે શીલ રક્ષણ જન્ય પરમધર્મ કે પ્રભાવ સે પરાસ્ત હી રહા ।
 મેરે તેજ કો વહ સહન નહી કર સકા । હસલિયે વહ મુઝે હન્ય ભવન મેં

તાઝ અપહરણ ડરનાર મારો શત્રુ એ વિદ્યાધર આ સમયે કયા છે ? હું જોવા
 માગુ છું કે, તે કેટલો બળવાન છે ? કુમારની વાતને સાંભળી કુમારીએ ડહુ
 સ્વામિન્ ! એ દુષ્ટ વિદ્યાધરે મને શાઢ્રી વિદ્યા આપવાનું નક્કી કર્યું છે અને
 એ વિદ્યાનો પ્રભાવ આ રીતનો હોવાનું ડહુ છે જ્યારે તું આ વિદ્યાને યાદ
 કરશે ત્યારે તે વિદ્યા દાસ-દાસીઓ સાથે તેમજ સખી અને પરિવાર સાથે
 સ્વય પ્રકટ થશે અને તેને તું ઠહીશ તે પ્રમાણે તારા દરેક કામ તે કરી
 આપશે તારો જો કોઈ શત્રુ પણ હશે તો તેનો પણ તે વિનાશ કરી નાખશે
 તારાથી દૂર રહેવા છતાં પણ મારો સઘળો વૃત્તાત પૂછવાથી એ તને બતાવશે
 આ કારણે એ વિદ્યાને સાધવા હું જાઉં છું એમ કહીને તે વિદ્યાધર એક વરના
 જાળમા બેઠો છે 'એ વિદ્યાધરે મને પોતાને સ્વાધીન કરવા આજ સુધી ઘણા
 પ્રયત્નો કર્યા છે પરંતુ તેમા તેને સફળતા મળી નથી હું મારા શીલને અખંડ
 રાખી શકી છું, મારા તેજને તે સહન ન કરી શકવાથી મને આ ભુવનમા
 એકલી રાખીને તે વિદ્યાધર ચાલ્યો ગયો છે કુમારીની

पश्चिमतीरे गतः कुमार एका रूपयौवनलावण्यवतीं कन्या ददर्श । अत्रान्तरे तत्रस्थितो राजमन्त्री तं कुमारं विलोक्य स्वभवनमागत्य कुमारमानेतुं दासीं प्रेषयति । दास्यां वचनं श्रुत्वा कुमारस्तथा सह महामन्त्रिणो गृहे गतवान् । मन्त्रिणाऽपि तं कुमारो यथावत्सत्कारितः । द्वितीयदिवसे कुमारो मन्त्रिणा सह राजसभायां गतः । राजा कुमारस्य वृत्तान्तमवगत्य स कुमारो वरासने उपवेशितः । सभाकार्ये समाप्ते राजकुमारेण सह स्वभवनमागतं तं विविधभोजनसामग्र्यां कुमारो भोजितः । अनन्तरं राजा सविनयमिदमाह—कुमार ! भवन्तं सत्कर्तुं नास्ति

में स्नान किया । स्नान करके फिर वह उस तालाब के पश्चिम तीर पर गया । वहाँ उसने रूप यौवन एवं लावण्य से युक्त एक कन्या देखी । वहाँ रहे हुए राजमन्त्री ने भी कुमार को देखा, देखकर दासी को भेजी । दासीने पहुँच कर कुमार से कहा कि आप मेरे साथ महामन्त्री के घर चले । दासी के इस कथन को सुनकर कुमार उस दासी के साथ महामन्त्री के घर पर गया । मन्त्री ने कुमार को अपने घर पर खूब आनन्द के साथ रक्खा और अच्छी तरह से उसका सत्कार भी किया । दूसरे दिन जब मन्त्री राजसभा में जा रहे थे तब वे कुमार को भी साथ में लेते गये । राजाने कुमार को पस्त्रिय पाकर एवं उसका समस्त वृत्तान्त जानकर एक सुन्दर आसन पर बैठाया । सभा का कार्य जब समाप्त हो चुका तो राजा कुमार को साथ लेकर अपने महल में आया और अनेक प्रकार की भोजन सामग्री द्वारा कुमार का खूब सत्कार किया—ठाट से भोजन करवाया । भोजन हो चुकने पर राजाने विनय के साथ कुमार से कहा—कुमार ! आपके सत्कार करने की शक्ति यद्यपि मुझमें नहीं है तौ भी मैं आपको

पाश्चिम काट तरफ गये। त्या तेहे रुपलावण्यथी युक्त अवी अक कन्या नेह अेज प्रमाहे त्या रहेला मन्त्रीअे कुमारने लेया कुमारने नेताज तेहे कुमारने पोलाववा दासीने भोडली दासीअे आवीने कुमारने मन्त्रीनो सहेशो पडोआये। ते सालजीने कुमार ते दासी साथे मन्त्रीना निवास स्थाने गये। मन्त्रीअे कुमारनु सुद्ध स्वागत करुं जीने द्विसे राजमलामा जती वेणाअे कुमारने पणु साथे लेता गया राजअे कुमारनो परिचय भेजवीने तेमज तेनो सधजो पूर्व वृत्तात नवणीने अेक सुन्दर आसन उपर जेसाडये। सलामु काम पूर थयु अेटले राजा कुमारने पोतानी साथे राजमडेलमा लड गये। अने अनेक प्रकारनी भोजन सामग्रीथी कुमारनु सन्मान करुं भोजन वीधी पूरुं थया पछी राजअे भूष विनय साथे अयागने अा कुमार ! हुं तमाइ स पूरुं पणु स्वागत करी शकवामा शक्तिमान

ધરીણાં વલયાનામેપ મનોહરઃ શબ્દઃ । ત્વમિતસ્ત્વરિતમપ્રકમ્ય પ્રાસાદવદિભર્ગે
 દત્તદષ્ટિસ્તિષ્ઠ । અદ્યુપરિગચ્છામિ, તાસાં ત્વદ્વિપયે કીદંશો ભાગો ભવતિ, તમપિ
 વિજ્ઞાનામિ । યદિ તામાં ત્વદ્વિપયેઽનુરાગો ભવિષ્યતિ, તદા રક્તાં પતાકા દર્શયિ-
 વ્યામિ અન્યથા તુ શ્વેતામ્ । કુમારોઽપિ તત્કથનાનુસારેણ પ્રામાદાદ્ વદિર્ગત્વા
 પ્રચ્છન્નસ્તિષ્ઠતિ । તાવત્પ્રશ્નયતિ કુમારીકરચાલિતાં શ્વેતપતાકામ્ । તા દૃષ્ટ્વા “ એતા
 વિદ્યાધર્યોમદ્વિરુદ્ધાઃ ” ઇતિ વિચિન્ત્ય કુમારસ્તતઃ ગર્ભેઃ યનૈરપક્રાન્તો ગિરિનિકુ
 અમધ્યે સમાગત । તત્ર ભ્રમતા કુમારેણૈકઃ સરોવરો દૃષ્ટઃ । તત્ર સ્નાત્વા તત્સરસ

સો ઉન વિદ્યાધરિયો કે કરવલયો-હાથકી ચૂડિયા કા યહ મનોહર
 શબ્દ સુનાઈ દે રહા હૈ । અત્ર તુમ યહા સે શીઘ્ર હી નિકલકર બાહર ચલે
 જાઓ, વહા બેઠે રે ઇસકી નિગાહ રખના, મેં ભી ઝપર જાતી હૂ । ઇસ વિદ્યા-
 ધરિયોં કા તુમ્હાર વિષય મેં કેસા અભિપ્રાય હોતા હૈ યહ મેં જાનને કી
 ચેષ્ટા કરુંગી, યદિ ઇનકા અનુરાગ આપ મેં દેખૂંગી તો મેં વહી સે આપકે
 લિયે એક લાલ પતાકા દિલ્લા દૂંગી-નહી તો સફેદે । ઉસકા ઇસ પ્રકાર
 કથન સુનકર રાજકુમાર મકાન સે બાહર હો ગયા । ઓર છિપકર એક
 જગહ બેઠ ગયા । કુમારી ને વિદ્યાધરિયોં કા ભાવ કુમાર કે વિષય મેં ઠીક
 ન જાનકર વહી સે સફેદ પતાકા કુમાર કો દિલ્લાઈ । કુમાર ને ઇસકો
 દેલ્લકર યહ સમજ્ઞ લિયા કિ યે વિદ્યાધર કન્યાઈ મુક્તસે વિરુદ્ધ હૈ । અતઃ
 વહ વહા સે ચલ દિયા । ઓર ધીરે રે ચલકર વહ એક પર્વત કે નિકુજ-
 પર્વતોં કા જુહ કે વીચ મેં જા પહુચા । વહા જાકર ઉસને વહી રહે હુએ સરોવર

વિવાહના સાજ સામાન સાથે અહિ આવી છે આ અવાજ એ વિદ્યાધર
 કુમારીઝાઓએ પહેરેલા ક કણોનો છે હવે તમે અહીંથી જલદી બહાર નીકળી
 જાઓ અને દૂર બેઠા બેઠા એની પ્રવૃત્તિ ઉપર નજર નાખતા રહો હું પણ
 ઉપર જાઉં છું અને એ વિદ્યાધરણીઓનો તમારા વિષે કેવો અભિપ્રાય છે એ
 જાણવાની કેશિશ કરૂ છું તમારા પ્રત્યે જો તેમનો સદ્ભાવ જણાશે તો હું
 ત્યાંથી એક લાલ કપડું બતાવીશ અને સદ્ભાવ નહીં હોય તો સફેદ બતાવીશ
 તેની એ પ્રકારની વાત સાંભળીને રાજકુમાર તે મકાનમાંથી બહાર નીકળી ગયો
 અને એક સ્થળે છુપાઈને બેસી ગયો રાજકુમારીને વાતચીતમાં વિદ્યાધરણી
 ઓનો કુમાર પ્રત્યેનો ભાવ ઠીક ન જણાતા ત્યાંથી સફેદ કપડું બતાવ્યું આ
 જોઈ કુમારે વિચાર કર્યો કે, વિદ્યાધર કુમારીઓ મારી વિરુદ્ધ છે આથી તે
 ત્યાંથી આલી નીકળ્યો ચાલતા ચાલતા તે એક પર્વતનું ઝુડ-સમૂહ ઉપર જઈ
 પહોંચ્યો ત્યાં જઈ તેણે સરોવરમાં સ્નાન કર્યું સ્નાન કરીને તે એ

નિરુદ્ધાસ્તવાઽપિ તત્ર યોગ્ય પતિ ગવેપયામીતિ મમ ભાગ્યાન્ન મહામન્ત્રિણો
દષ્ટિપથમારુઢઃ ।

एकदा स नृपतिः स्वसैन्य सज्जीकृत्य ब्रह्मदत्तकुमारेण सह म्वशत्रुभि सह
सग्राम क्तुं गतः । श्वसुरप्रतिपक्षभूतान् राज्ञः पराजित्य प्रतिनिवृत्तः कुमारो वर-
धनुमपश्यत् । कुमारस्तमाहूय सर्वं वृत्तान्तमपृच्छत् । स कुमार दृष्ट्वा भृश रुद ।
रुदन्त त सात्त्वनयचनः सान्त्वयित्वा कुमारो वरधनु स्ववृत्तान्त कथयितु प्रेरि-
तवान् । ततः स निवेदयति—“ कुमार ! भवन्त तत्र यदाधोदेशे समुपवेश्य जल-
यौवनवती मुझे देखकर उन्होंने ने मुझ से कहा कि बेटी-देग्वो इस मन्य
सब राजा मुझसे विरुद्ध हो रहे हैं तो भी मैं तेरे योग्य पति का अन्वेषण
करता हूँ । इतने में मेरे भाग्यवशासे मन्त्रीजी को आपके दर्शन हो गये इस
प्रकार कुमारको उस नवोढा ने अपना वृत्तान्त सुना कर प्रसन्नचित्त किया ।

एक समय की बात है कि इस कन्या का पिता सेना को सज्जिन
करके ब्रह्मदत्तकुमार के साथ शत्रुओंसे सग्राम करने के लिये निकला ।
कुमारने अपने श्वशुर के प्रतिपक्षी जितने भी राजा थे सबको परास्त कर
दिया । जब कुमार वहाँ से लौटने लगा तो उसने लौटते समय वरधनु
को देखा । वरधनु को पास बुलाकर कुमार ने ज्यों ही उससे सब वृत्तान्त
पूछना चाहा कि इतने में कुमार को देखते ही वह खूब गला फाड़ र
कर रोने लगा । अतिशय रुदन करते हुए वरधनु को कुमार ने समझा
बुझाकर शान्त किया । वरधनु के शान्त होने पर कुमार ने उसको अपना
वृत्तान्त कहने के लिये प्रेरित किया । तब वरधनु ने कुमार से इस प्रकार कहा ।

ધોળા સ્નેહ હોવાથી અને મને યૌવનવતી જોઈને એમણે મને કહ્યું કે, બેટા !
નજર કર, આજે સધળા રાજાઓ મારા દુષ્મન બની ગયા છે છતાં હું તારા યોગ્ય
એવા વરની શોધમાં છું એટલામાં મારા ભાગ્યવશાત મન્ત્રીજીને આપના દર્શન
થયા આ રીતે પોતાનો સમસ્ત વૃત્તાન્ત તેણે કુમારને મળાવીને પ્રસન્નચિત્ત થયો

એક સમયની વાત છે કે, બ્રહ્મદત્તકુમારના આ નવા સસરા બનેલા રાજા
પોતાની સેનાને સુસજ્જ કરી બ્રહ્મદત્તકુમારને સાથે લઈ શત્રુઓ સાથે સગ્રામ
કરવા નીકળ્યા કુમારે પોતાના સસરાના જે રાજાઓ શત્રુ હતા તેમને લડા-
ઈમાં હરાવી દીધા બ્યારે તે વિજય મેળવીને ત્યાંથી પાછો ફરતો હતો તેવામાં
તેણે પોતાના મિત્ર વરધનુને જોયો જોતા જ તેને હર્ષ થયો અને તેને પોતાની
પાસે બોલાવીને સધળો વૃત્તાન્ત પૂછવા લાગ્યા આ બાબતુ વરધનુએ પણ
કુમારને જોતા હર્ષાવેશથી હુસકે હુસકે રડવા માડ્યું આખરે કુમારે તેને છાતી
મરસો આપી સાત્વન આપ્યું બાદ તેનું વૃત્તાન્ત જાણવા પ્રયાસ કર્યો વરધનુએ
કુમારથી પોતે શી રીતે છુટો પડ્યો પછી શું થયું તે વૃત્તાન્ત કહેવા માડ્યું

મમ શક્તિઃ । અતો મયાન્ કમપિ મદત્તમુપઠાર સ્વીકર્તુમર્હેતિ । ડન્ઠામિ કન્યામિમાં
 ભવતે દાતુમ્ । રાજઃ સમક્તિઃ વહુમાન વચન નિશમ્ય કુમારસ્તત્સ્વીકૃતાન્ । સમા
 ગતે શુભે મુહૂર્તે કુમારસ્ય રાજકન્યયા મહા વિવાહો જાતઃ । પુરુષા કુમારઃ સ્વ-
 પ્રિયામપૃચ્છત્-શુભે ! કથય, ત્વં પિતા રુદ્રમેકાકિર્ન મદ્ય ત્વા દત્તવાન્ । રાજપુત્રી
 પ્રાહ-સ્વામિન્ ! મમ પિતા શત્રુભિરુપદ્રુતો નિર્જિતરાજ્ય ઇમાં વિષમપટ્ટિં સમાશ્રિતઃ ।
 અહ રાજ્યા શ્રીમત્યા ગર્ભજાતા ચતુર્ણાં માતૃણામનુજાતા શ્રીકાન્તા નામ્ની પિતુઃ
 પરમસ્નેહભાજનમૂતાઽસ્મિ । પ્રાતર્યોગના મા પિતા પ્રાહ—પુત્રિ ! મમૈતે રાજનો

નજરાને મેં એક મેટ દેના ચાહતા હૂ આપ ઉસકો સ્વીકાર કરે । એસા
 કહકર રાજાને અપની કન્યા રાજકુમાર કો સમર્પિત કર દી । કુમાર ને
 મી રાજા કે ભક્તિ એવ વહુમાન પરિપૂર્ણ વચન સુનકર ઉસ કન્યા કો
 લેના અગીકાર કર લિયા પશ્ચાત્ શુભમુહૂર્ત આને પર ઉસકા વિવાહ મી
 કર દિયા । એક દિન કી વાત હૈ કિ કુમાર ને અપની હસ નવોઢા પત્ની
 સે પૂછા કિ પ્રિયે ! કહો તો સહી તુમ્હારે પિતાને મુજ્જ અકેલે કે સાથ
 તુમ્હારા વિવાહ કેસે કર દિયા । રાજપુત્રી ને કહા સ્વામિન્ ! મેરે પિતા
 કે પીછે શુ વહુત પહે થે । સમય ૨ પર વે હનકો અધિક કષ્ટ દિયા
 કરતે થે । એસા મી સમય આ ગયા થા કિ મેરે પિતા કા રાજ્ય મી
 ઉન લોગોં ને છીન લિયા । ઓર પિતા કો વહા સે ભગા દિયા । ભગકર
 પિતાને હસ વિષમપલ્લી કા આશ્રય લિયા । મેરે ચાર ભાઈ ઓર હૈં ।
 સય ભાઈયોં કે વાદ હી મેરા જન્મ હુઆ હૈ । મેરી માતા કા નામ શ્રીમતી
 ઓર મેરા નામ શ્રી કાન્તા હૈ । મેરે ઉપર પિતા કા અધિક સ્નેહ થા અતઃ

નથી, તો પણ હું આપને નજરાણામા એક ભેટ આપવા ઇચ્છુ છું આપ તેનો
 સાભાર સ્વીકાર કરો આ પ્રમાણે કહીને રાજાએ પોતાની કન્યા કુમારને અર્પણ
 કરી કુમારે પણ રાજાનો પ્રેમભાવ જાણીને તેની કન્યાનો સ્વીકાર કર્યો પછી
 શુભ મુહૂર્તે તેમના લગ્ન થયા એક દિવસની વાત છે કે, કુમારે પોતાની
 નવોઢા પત્નીને પૂછ્યું કે, પ્રિયે ! તમારા પિતાએ મારા જેવી રખડતી વ્યક્તિ
 સાથે તમારું લગ્ન કેમ કર્યું ? રાજપુત્રીએ કહ્યું, સ્વામિન્ ! મારા પિતાની પાછળ
 ઘણા શત્રુઓ પડ્યા હતા અને વખતો વખત તેઓ ભારે કષ્ટ પહોંચાડતા
 હતા એક સમય એવો આવી ગયો કે, મારા પિતાનું રાજ્ય પણ એ લોકોએ
 કબજે કરી લીધેલું અને પિતાને ભાગવું પડેલું ભાગીને તેમણે આ વિષમ
 સ્થળનો આશ્રય લીધો મારે ચાર ભાઈ છે હું એ ચારે ભાઈઓથી નાની છું
 મારી માતાનું નામ શ્રીમતી અને મારું નામ શ્રીકાન્તા છે મારા ઉપર પિતાનો

राजकदत्ता गुटिका मुखे प्रक्षिप्तवान् । तद्वशादह निश्चेष्टो जात । मा मृत ज्ञात्वा सर्वे दीर्घनृपसैनिकाः प्रतिनिवृत्ता । तेषु प्रतिनिवृत्तेषु चिरकालानन्तर मया सुखाद् गुटिका नि सारिता । ततः सचेतनो भूत्वाऽह त्वा गवेपयितुं प्रवृत्तः । त्वदन्वेपण-परायणोऽह विचरन्नेकस्मिन् ग्रामे गतः । तत्र मयैकं परिव्राजको दृष्टः । तेन सह परिचयो जातः । स मामुवाच-तत्र पितुर्लघुभ्राता सुभगनामाऽहमस्मि । दीर्घ-नृप त्रासात्तत्र पिता पलायित । माता च तत्र दीर्घनृपेण निगृह्य मातङ्ग नामक चाण्डालगृहे निक्षिप्ता । यन्मृत्वाऽतीव दुःखितोऽह कापालिक्वेप परिवृत्य मात-ङ्गमहत्तरं परिगृह्य ततो मातरमादाय पितुर्मित्रस्य देवशर्मनाम्नो ब्राह्मणस्य गृहे निक्षिप्तवान् । ततस्तवामन्वेपयन्नितस्ततः परिभ्रमन् त्वया सह सगतः । ”

तो फिर मैंने परिव्राजक द्वारा दीर्घ गौलीको मुखमें डाल दिया । उससे मैं उस समय बिलकुल निश्चेष्ट हो गया । उन्होंने ने ज्यो ही मुझे इस अवस्था में देखा तो जाना कि यह मर गया है । अतः वे सब सैनिक वहां से लौट गये । उनके लौट जाने पर बहुत समय के बाद मैंने उस गौली को अपने मुख से बाहर निकाला । उसके निकालते ही मैं ज्यों का त्यों हो गया और फिर आप की खोज करनेमें लग गया । खोज करते २ मैं एक गांव में पहुँचा वहां मुझे एक तापस मिला । उसके साथ मेरा परिचय हो गया । उसने मुझ से कहा-मैं तुम्हारे पिता का छोटा भाई सुभग हूँ । दीर्घराजा के घास से तुम्हारा पिता तो भग गया है और तुम्हारी माता को उसने निगृहीत कर के मातङ्ग नामक चाण्डाल के घर में डाल दिया है । इस प्रकार के समाचार सुनकर मुझे बहुत अधिक दुःख हुआ । पर उस समय करता क्या ? विचार किया कि कापा-

छोडे त्वारे मे परिव्राजके आपेव गोणीने मोढामा भूडी आथी हुँ ओ समये तदन निश्चेष्ट जनी गये। ओमले मने आवो निश्चेष्ट जेये। ओटवे मानी वीधु के, हु भरी गये। छु आथी ओ सधजा सैनिके मने त्या ज पडतो। भूडीने आल्या गया, ओमना आल्या जवा पछी डेटलाक समय पछी ओ गोणीने मोढामाथी जडार काढी अने हु पूर्वत येतनवत जनी गये। त्वार जाह आपने शोधवा जटडवा लाज्ये। शोध करता करता हुँ ओक गावमा पडोअ्ये। त्या मने ओक तापस्वी भज्या ओमनी साथे भारे परिचय थये। तेले मने कह्यु हु तमारा पितानो नानोभाध सुभग छु दीर्घराजना त्रासथी तमारा पीता लागी छुएल छे अने तमारी माताने पक डीने तेले मातंग नामना चाण्डालना घेर भूकेल छे आ प्रकारनी डडीकत साबणी मने भूज हु ज थयु परतु ओ समये हुँ लायाउ हुतो। विचार कर्यो के,

मानेतुमहमगच्छम् । यावद्विकचिद्दूरं गतस्तावदीर्घपुत्रभट्टैरहं दृष्टा धृतश्च । ते मां धृत्वा ताडयितुं प्रवृत्ताः, कथितवन्तश्च—कथय, यवास्ते ब्रह्मदत्तकुमारः ? दर्शय, नो चेत्त्या यय इनिष्यामः । तेस्ताउद्यमानोऽहं त्वदन्तिकमुपागतस्तरलक्षित सकेत तुम्य दत्तवान् । त्वं च ततोऽपमृतः । ततोऽहं तानकथयम्—अत्रैवासीदुपनिष्टो—ब्रह्मदत्तः । मन्ये व्याघ्रेण भक्षितः । मदीय वचनमश्रद्धाय ते मां ताडयितुं प्रवृत्ताः । मया विचारितम्—एते मां ताडयित्वा मदीयप्राणानपहरिष्यन्ति । इति विचार्याह परि-

कुमार । आपको उस चटवृक्ष के नीचे बैठाकर मैं जल लेने के लिये जैसे ही गया कि इतने में दीर्घराजा के भटों ने मुझे देखते ही पकड़ लिया । पकड़ कर उन्होंने मुझे खूब पीटा—जब वे पीट चुके तब कहने लगे कि यता ब्रह्मदत्तकुमार कहाँ है । यदि नहीं बताता है तो हम तुझे जानसे मार डालेंगे । इस प्रकार कह कर वे मुझे मारते २ आपके पास लेकर वहाँ से चले । मैंने देखा कि मेरी बुर्दशा के साथ २ ये आपकी भी बुर्दशा करेंगे—अतः मैंने इनको पता नहीं पड़े इस रीति से आप को वहाँ से भाग जाने का सकेत किया । आप इससे वहाँ से भाग गये । जब मैंने यह अच्छी तरह जान लिया कि आप यहाँ नहीं हैं—यहाँ से भाग गये हैं—तब मैंने उनसे कहा—ब्रह्मदत्त पहिले यहीं पर बैठा था । जब वह यहाँ नहीं है तो मालूम पड़ता है कि उसको किसी व्याघ्रने भक्षित कर लिया है । मेरे इन वचनों पर उनको विश्वास नहीं हुआ ओर पुनः वे मुझे पीटने लगे । जब मैंने यह देखा कि ये मुझे जिन्दा नहीं छोड़ेंगे

कुमार । आपने जो वडवृक्ष नीचे बेंसाडीने पाणीनी शोधभा बाटउतो उतो त्पारे दीर्घराजा ॥ सेठिकेअने मने पकडी लीधो अने खूब मार भायो पछी मने तभारे पत्तो पताववा कहु जो हुं न पतावु तो मने अवधी भारी नाणवानु पणु जणुअणु आम करीने हुं जे रस्तेयी पाणी भाटे नीकल्यो उतो ते तरङ्ग मारता मारता लछ आदया मे जेयु के भारी दुर्दशानी साथे जे लोके आपनी पणु दुर्दशा करशे आथी मे जे लोकेनी नजर युधवी त्याथी आपने सत्परे बागी जवा भाटे सकेत कयो जे उपरथी आप त्याथी बागी छूट्या ज्यारे मने भारी थर् के आप त्याथी कुशण रीते बागी छूट्या छे त्पारे हुं तेमने आप जे स्थणे भेठा उता त्या लछ गयो अने जणुअणु के ब्रह्मदत्तकुमार पडेला अडी ज भेठेल उता पणु अत्पारे तो ते अडी देणाता नथी भाटे लागे छे के केछ हि सछ पणु तेनु बक्षण करी गयु उशे भारा जे वयनो उपर तेमने विश्वास न भेठे अट्टे करीथी तेअने मने मारवा लाग्या ज्यारे मे जे जणुअणु के जे लोके मने अवतो नही

कुकुटेन सागरदत्तकुकुटो जर्जरीकृतः । सागरदत्तेन प्रेर्यमाणोऽपि स कुकुटो बुद्धिलकुकुटेन सह योध्यु नोत्सहते । शरित लक्ष सागरदत्तेन । अत्रान्तरे वरधनुना प्रोक्तम्—भो सागरदत्त ! सुजातिरपि भवतः कुकुटः न्य पराजितः ? अत्र मे महान् विस्मयः । यदि कोऽपि कोप न कुर्यात्, तदाऽहं बुद्धिलकुकुटं पश्यामि । सागरदत्तेनोक्तम्—महाराज ! विलोकयतु भवान्, न कोऽपि कोपं करिष्यति । नान् मे द्रवलोभः, किन्तु प्रतिष्ठा लोभोऽस्ति । जतो निरीक्षता भवान्, इत्युक्तो वरधनुर्बुद्धिलकुकुटं विलोकयितुं प्रवृत्तः । बुद्धिलः स्वकुकुटं विलोकयितुं प्रवृत्तः वर-

युद्ध क्रीडा हो रही थी। उसको देखनेके लिये ये दोनों बहा खड़े हो गये, बुद्धिलके मुर्गेने सागरदत्तके मुर्गेको आहत (घायल) कर दिया, जब यह परिस्थिति अपने मुर्गेकी सागरदत्तने देखी तो उसने अपने मुर्गेको बुद्धिलके मुर्गे के साथ लड़ने की बहुत कुछ प्रेरणा की पर उसका साहस बुद्धिलके मुर्गेसे लड़नेका नहीं हुआ। इस तरह सागरदत्त एक लाख रुपये शर्त में हार गया। इस बात को लक्षित कर वरधनु ने सागरदत्त से कहा—हे सागरदत्त ! आपका यह मुर्गा सुजाति सपन्न है फिर भी बुद्धिलके मुर्गेके साथ लड़ाई में कैसे हार गया ? मुझे तो इस बातमें बड़ा भारी आश्चर्य हो रहा है। यदि कोई क्रोध न करे तो मैं यह देखना चाहता हूँ कि बुद्धिलका मुर्गा कैसा है। वरधनु की बात सुनकर सागरदत्त ने उससे कहा महाराज ! देखिये खुशी से देखिये—इसका आपके लिये कौन निषेध कर सकता है। मुर्गे को देखने में क्रोधित होने की जरूरत क्या है ? मैं एक लाख रुपये हार गया हूँ इसकी मुझे चिन्ता नहीं है। प्रतिष्ठा गई इस बात की ही ध्यान है। इसलिये आप बुद्धिलके मुर्गे को अवश्य

त्या उभा रक्षा बुद्धिलना कुकडाओ सागरदत्तना कुकडाने डराव्यो पोताना कुकडानी आ स्थिति सागरदत्ते जोध अने पोताना कुकडाने बुद्धिलना कुकडा साथे लडवा धणी धणी प्रेरणा करी परतु अने कुकडा लडवामा तत्पर न अण्यो आ रीते सागरदत्त शरतमा डारी गयो आ वातनु लक्ष्य करीने वरधनुओ सागरदत्तने कहु के, हे सागरदत्त ! आपनो आ कुकडा सारी जतनो छे छता पणु बुद्धिलना कुकडा साथे लडवामा केम डारी गयो ? मने तो आ वातनु बारे आश्चर्य धयेल छे ने केध कोध न कर तो हु ओ लणुवा माणु छु के, बुद्धिलनो कुकडा केवो छे वरधनुनी बात साभणीने सागरदत्ते कहु महाराज ! बुओ भुशीथी बुओ अने आपने माटे केवु विशेष करी शके तेम छे ? कुकडाने नेवामा कोध करवानु कारणु शु छे ? हु ओक लाख रुपिया डारी गयो तेनी मने चिन्ता नथी परतु प्रतिष्ठा गध ओनु न मने हु अ छे आ कारणे बुद्धिलना कुकडाने जरूरी बुओ न्यादे

इत्थं वरधनुना रुधिते सति तयोः सचित्रे समागत्य पुरुष एकोऽब्रवीत्-
कुमारो ! युवामित सावधानतया पलायेश्वाम् । युष्मदन्वेषणतत्परा दीर्घनृपभट्टा
अत्र समायाताः सन्ति, इति तद्वचनं निशम्य तौ ततः पलायमानौ भ्रमन्तौ कौशा-
म्ब्या प्रविष्टौ । तत्र वहिरुद्याने द्वयोः त्रेष्ठिपुत्रयोः सागरदत्तबुद्धिलनाम्नोः कुक्कुट
युगलं लक्ष्मणपूर्वकं योद्धुं प्रवृत्तं दृष्ट्वा कौतुकवशात्तावपि तत्र स्थितौ । बुद्धिल-
लिक का वेप लिया जाय और अपना काम बनाया जाय। ऐसों ही मैंने
किया। कापालिक का वेप लेकर मैं वहा से चला और मातगमहत्तर के
पास पहुँचा। उसको जिस किसी तरह से प्रतारित करके उससे माता
को छुड़ाया और पिताजी के मित्र देवशर्मा ब्राह्मण के घर पर उसको
रख दिया। पश्चात् मैंने फिर आपकी गवेषणा शुरू की और डधर उधर
ढूँढते र मैं यहा तक आ पहुँचा। आज आपको पाकर मेरा परिश्रम
सफल हो गया।

इस प्रकार जब वरधनु ने अपनी धीती कथा कुमार को सुनाई ही थी
कि इतने में उसी समय वहा पर एक पुरुष आया आकर उसने उन
दोनों से कहा कि आप लोग यहा से शीघ्र ही सावधान होकर चले
जाये क्यो कि आपकी खोज करते हुए दीर्घराजा के भट यहा आ पहुँचे
हैं। इस तरह उसके वचन सुनकर वे दोनों वहासे चल दिये, और कौशाम्बी
नगरी में आ गये। इस नगरी के बाहिर उद्यान में सागरदत्त और बुद्धिल
इन दो त्रेष्ठिपुत्रों के दो सुर्गों में एक लाख रुपयों की शर्त से परस्पर

કાપાલિકનો વેશ લઉં અને મારૂ કામ કરતો રહું મેં એવું જ કયું કાપા
લિકનો વેશ લઈને હું ત્યાથી આવ્યો અને માતગ મહેતરની પાસે પહોંચ્યો
એને હરેક રીતે સમજાવીને મારી માતાને ત્યાથી છોડાવીને મારા પિતાના મિત્ર
દેવશર્મા બ્રાહ્મણને ત્યા રાખી એ પછી હું આપની શોધમાં નીકળી પડ્યો અને
અહીં તહીં તપાસ કરતા કરતા અહીં આવી પહોંચ્યો આજે આપને મળતા
મારો પરિશ્રમ સફળ થયો છે

આ રીતે વરધનુએ પોતાની વિતક કથા કુમારને કહી એજ વખતે ત્યા
એક માણસ આવ્યો અને તેણે તેમને કહ્યું કે, આપ બંને તાત્કાલિક અહીંથી
ભાગી જાઓ કેમ કે, આપની તપાસ કરતા કરતા દીર્ઘરાજાના સૈનિકો અહીં
આવી પહોંચ્યા છે આ પ્રકારના તેના વચન સાંભળીને એ બંને જણા ત્યાથી
ચાલી નીકળ્યા અને કૌશામ્બી નગરીમાં પહોંચ્યા આ નગરની બહારના બગી
ચામાં સાગરદત્ત અને બુદ્ધિલ નામના બે વેપારી પુત્રોના બે કુકડાનું એક
લાખ રૂપીયાની શરતથી યુદ્ધ ચાલી રહ્યું હતું એને જોવા માટે એ બંને

कुक्कुटेन बुद्धिलकुक्कुटः पराजित । बुद्धिलेन हारित लक्षम् । तुष्टः सागरदत्त एव-
माह-आर्य ! त्वत्पसादादेव मम कुक्कुटो विजयी जात , अक्षुण्णा च मम प्रतिष्ठा,
अतो मम गृहे समागन्तव्यम् , इति सविनय विनिवेद्य तौ स्वरये सस्थाप्य स्वगृहे
समानीतवान् । तत्र परममीत्या तयोः सकलव्यवस्था कृतवान् । तामपि सागर-
दत्तस्नेहनियन्त्रितौ तद्गृह एव सुखेन निवास कृतवन्तौ ।

क्रियत्यपि काले समतीते तयोः सन्निधावेको दासः समायातः तेनैकान्ते
वरधनवे हारो दत्तः । उक्त च-कुक्कुटचरणवद्धमूचीगोपनाय बुद्धिलेन त्व प्रार्थितः,

मुर्गों का युद्ध ठन गया । अबकी बार सागरदत्त के मुर्गेने बुद्धिल के मुर्गे
को परास्त कर दिया । इस प्रकार बुद्धिल भी एक लाख रुपया हार गया ।
इस समय सागरदत्त बड़ा प्रसन्न था । उसने कहा आर्य ! आपकी कृपा से
ही मेरा मुर्गा इस समय जीता है-मेरी प्रतिष्ठा भी ज्यों की त्यों बन
गई है इसलिये दया होगी यदि आप मेरे घर पधारे तो । इस प्रकार
सविनय निवेदन कर के सागरदत्त उन दोनों को अपने रथ में बैठाकर
घर ले गया । उनके पहुचने पर वहा उनकी बड़े प्रेम से उसने समुचित
व्यवस्था की । सागरदत्त का परम स्नेह देखकर वे दोनों उसके घर ही
सुखपूर्वक रहने लगे ।

रहते २ जब कुछ काल व्यतीत हो गया । तब उन दोनों के पास
एक दास आया । उसने वरधनु को एकान्त में एक हार प्रदान किया
और यह कहा कि मुर्गे के पैर में बंधे हुए मूचीकलाप को गोपन करने
के लिये जो बुद्धिल ने आप से प्रार्थना की थी एवं उसके उपलक्षमें जो

पण्य એક લાખ રૂપીયાહારી ગયો આ વખતે સગરદત્ત ખૂબજ પ્રસન્ન બન્યો
એણે વરધનુને કહ્યું આર્ય ! આપની કૃપાથીજ મારો આ કુકડો આ વખતે
જીત્યો છે, મારી પ્રતિષ્ઠા પણ જળવાઈ ગઈ છે આથી આપ મારે ઘેર પધારો
તો ખૂબ જ દયા થશે આ પ્રકારે કહીને સાગરદત્ત એ બન્ને જણાને પોતાના
રથમાં બેસાડીને પોતાને ઘેર લઈ ગયો પોતાના મકાન ઉપર પહોચીને તેણે
એ બન્ને જણાની ખૂબ આગતાસ્વાગતા કરી, સાગરદત્તનો પરમ સ્નેહ જોઈ ને
એ બન્ને જણા તેને ત્યાં રહેવા લાગ્યા

રહેતાં રહેતાં એ બન્નેનો કેટલોક સમય વીતતા એ બન્ને પાસે એક દાસ
ત્યા આવ્યો તેણે એકાન્તમાં વરધનુને એક હાર આપ્યો અને કહ્યું કે, કુક
ડાના પગમાં બાંધેલ મૂચીની રચનાને ગુપ્ત રાખવા માટે બુદ્ધિલે આપને વિનંતિ

ધનુ શનરુચ-ભયાન્ કથયતુ ન કિમપ્યસ્તિ । પન્નાશત્સહસ્રાણિ ભવતે દાસ્યામિ ।
 વરધનુસ્તમાશ્વાસ્ય તત્કુક્કુટ નિરીક્ષિતવાન્, દૃષ્ટ્વાંશ્ચ ત કુક્કુટ ચરણત્રદ્મૂચીક
 લાપમ્ । શત્રુભૂતેન મૂચીકલાપેન વ્યથિતઃ સાગરદત્તકુક્કુટઃ પરાજિત ઇતિ જ્ઞાત્વા
 વરધનુ મૂચીકલાપ શનૈર્નિઃસાર્ય કથિતવાન્-ત્રિલોકિત કુક્કુટઃ, ન કિમપ્યત્ર
 પશ્યામિ । ઇત્યુક્ત્વા સ તતોઽપમૃત્ય યથા બુદ્ધિલો ન જાનીયાત્તથા બુદ્ધિલકૃત
 સર્વ વૃત્ત સાગરદત્તાય નિવેદિતવાન્ । સાગરદત્તઃ પુનઃ સ્વકુક્કુટ યુદ્ધ કર્તું પ્રેરિત
 વાન્ । સાગરદત્તકુક્કુટો બુદ્ધિલકુક્કુટેન સદ્ યોધ્યુ મૃત્ત । તદા સાગરદત્ત-

દેખિયે । જવ સાગરદત્ત ને એસા કહા તથ વરધનુ બુદ્ધિલ કે મુર્ગે કો
 દેખને લગા । બુદ્ધિલ ને જવ ગ્રહ દેખા કિ વરધનુ મેરે મુર્ગે કો દેખ રહા
 હૈ તો उसने धीरेसे वरधनु से कहा कि महाराज ! आप कह दिजिये
 कि कुछ भी नहीं है । आपको मैं पचास हजार रुपये दूंगा । वरधनुने बुद्धिल
 को धैर्यवधाकर उसके मुर्गे का निरीक्षण किया-देखा उसमें उसने देखा
 कि मुर्गे के पैरोंमें सुइया बधी हुई है । उनसे व्यथित होकर ही सागरदत्त
 का मुर्गा पराजित हुआ है । वरधनु ने उस मूचीकलाप को उसके पैर से
 धीरे २ निकाल कर कहा कि मैंने बुद्धिल का मुर्गा देख लिया है- इस में
 कुछ भी नहीं है । ऐसा कह कर वरधनु वहां से अलग हो गया और
 सागरदत्त से इस बातको उसने इस रूपसे कही कि जिससे बुद्धिल को
 इस बात की खबर ही न पड सकी । अब सागरदत्त ने अपने मुर्गे को
 पुन बुद्धिल के मुर्गे के साथ युद्ध करने के लिये तैयार किया । दोनों

सागरदत्ते आ प्रभाते कुछ अटले वरधनु बुद्धिलना कुडाने जेवा लाग्ये ।
 बुद्धिले जण्यु के 'वरधनु भारा कुडाने जेध रहेल छे त्वादे तेले वरधनुने
 धीरेथी जानगी रीते कुछ के, मडाराज आप कही छोडके, काध पणु नथी आपने'
 हु पचास हजार रुपिया आपीश वरधनुअे बुद्धिलने शात रहेवा कही तेना
 कुडाने तपास्ये तेमा तेले जेयु के, कुडाना पामा जीली सोय जाधी
 छती तेने कारले त्रास पाभीने सागरदत्तने कुडो डारी गये । तेना वरधनुअे
 धीरे धीरे अे सोयने तेना पगमाथी काढी लईने कुछ के, मे बुद्धिलने
 कुडो जेध लीधे छे तेमा काध पणु नथी अेवु कहीने वरधनु त्याथी अेक
 जानु भसी गये । अने अे बात सागरदत्तने अेवी रीते कही के, जेनी बुद्धिलने
 अणर पणु न पडी आ पछी सागरदत्ते इरीथी पोताना कुडाने बुद्धिलना
 कुडो साथे लडाई करवा तैयार क्यो । अने कुडो इरीथी लडवा लाग्ये आ
 वभते सागरदत्तना कुडोअे बुद्धिलना कुडाने डरावी दीधे । आ रीते बुद्धिल

सूक्ष्मबुद्ध्या ध्यायता वरधनुना गायाया अर्थो ज्ञातः । द्वितीयदिने परि-
त्राजिकैका तत्र समायाता । सा ब्रह्मदत्तकुमारस्य शिरसि दध्यक्षतान् प्रक्षिप्तवती
कथितवांश्च-कुमार ! शतसहस्रायुर्भव । इत्येवमाशिषा कुमार सयोज्य वरधनुमे-
कान्ते समाहूय मिथः किञ्चिन्मन्त्रयित्वा सा प्रतिगता । कुमारेण वरधनुरुक्त-
रूपय, मित्र ! परित्राजिकेय किं त्वा कथितवान् । वरधनुनोक्तम्-सा मामेव
कथितवान्-बुद्धिलेन करण्डे सस्थाप्य यो हारः प्रेषितः, तेन सम यो लेखः
समागतोऽस्ति, तस्य प्रत्युत्तर लेख समर्पय । मयोक्तम्-एष लेखो ब्रह्मदत्तना-
माङ्कितोऽस्ति, तद् ब्रूहि-कोऽसौ ब्रह्मदत्तः ? तयोक्तम्-श्रूयताम्, पर न कस्यापि
पुरतो वक्तव्यम् ।

“ प्रार्थ्यते यद्यपि जनो, जनेन सयोग जनितयत्नेन ।

तथापि त्वामेव रमण, रत्नवती मन्यते मनसा ॥ ”

वरधनुने जत्र इस गायाका अर्थ सूक्ष्मबुद्धिसे विचार किया तो उसको
इसका अर्थ ज्ञात हो गया । दूसरे दिन वहा एक परिव्राजिका आई । आकर
उसने कुमारके मस्तकपर दधियुक्त अक्षतों-दहीसे मिला चावलका निक्षेप
किया और आशीर्वाद दिया कि कुमार ! तुम एक लाख वर्ष की आयु के
भोक्ता होओ । इस प्रकार कुमार को आशीर्वाद देकर एकान्त में उसने
वरधनु को बुलाया और उससे कुछ गुप्त मन्त्रणा करके फिर वह वहा से
चली गई । कुमार ने वरधनु से कहा मित्र कहो इस परिव्राजिका ने तुमसे
क्या कहा है ? वरधनुने कहा-मृनो उसने यह कहा है कि जो बुद्धिल
ने तुम्हें करण्डमें रखकर हार भेजा है सो उसके साथ जो लेख आया
है वह आप मुझे नकल करके दे देवे । मैंने इसके उत्तर में उससे कह

“ प्रार्थ्यते यद्यपि जनो, जनेन सयोगजनित यत्नेन ।

तथापि त्वामेव रमण, रत्नवती मन्यते मनसा ॥ ”

वरधनुએ આ ગાથાના અર્થનો સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચાર કર્યો તો એને
અર્થ સમજાયો । બીજો દિવસે ત્યાં એક પરિવ્રાજીકા આવી, આવીને તેણે
કુમારને દહીંવાળા અક્ષત-ચોખાથી વધાવ્યો અને આશીર્વાદ આપ્યો કે,
કુમાર ! તમે એક લાખ વર્ષના આયુષ્યના ભોગવનાર બનો, આ પ્રમાણે
આશીર્વાદ દઈને તેણે વરધનુને એકાત્મા બોલાવી અને તેની સાથે કાંઈક શુભ
મન્ત્રણા કરીને તે ચાલી ગઈ । કુમારે વરધનુને બહુ, મિત્ર ! કહ્યો એ પરિવ્રા-
જીકાએ તમને શું કહ્યું ? વરધનુએ કહ્યું કે, સાલળો । તેણે એમ કહ્યું કે, બુદ્ધિથી
કળામા રાખીને તમને જો હાર મોકલેલ છે, અને એમા જે લેખ છે તેની મને
નકલ કરવા દો । એના ઉત્તરમા મેં એને કહી દીધું કે, એ લેખ તો બ્રહ્મદત્તના

પતિજ્ઞાત ચ તેન પચાશત્સહસ્રાણિ દાતુમ્ । સ બુદ્ધિઓ મળતે હારમિમ સમર્પિતવાન્ । વરધનુરપિ હારકરુણ્ડ સમાધાય કુમારસ્યાન્તિકે સમાગતઃ દાસોક્ત સર્વઋથયિત્વા હારકરુણ્ડાત્ હાર નિષ્કાસ્ય દર્શિતવાન્ । કુમારો હિ હાર નિરીક્ષમાણો હારૈકદેશે સ્વનામાઙ્કિત લેખ દૃષ્ટવાન્ । સ હિ વરધનુ પ્રોક્તવાન્—પદ્ય મન્નામાઙ્કિત લેખ, કસ્યાય લેખઃ ? કેન ચાય લેખો લિખિતઃ ? । વરધનુરુક્તવાન્—બ્રહ્મદત્ત નામાનો વહનઃ પુરુષાઃ સન્તિ, ન જાને કસ્યાય લેખઃ ? । ક્ત્યુક્ત્વા સ દૂરે ગત્વા ત લેખમુત્કીર્ય તત્રેમાં ગાથાં દૃષ્ટવાન્—

“ માર્વ્યતે યદ્યપિ જનો, જનેન સયોગજનિતયત્નેન ।

તથાપિ ત્વામેવ રમણ, સ્ત્વવતી મન્યતે મનસા ” ॥૧॥ ક્તિ ।

પચાસ હજાર રૂપયા આપકો દેને કે લિયે કહા થા સો ઉસ નિમિત્ત ઉસને યહ હાર આપકો સમર્પિત કિયા હૈ । વરધનુ ખી ઉસ હાર કે હન્વે કો લેકર કુમાર કે પાસ આયા'ઔર બુદ્ધિલ ને જો દાસ દ્વારા સમાચાર મેજા થા વહ સબ કહ સુનાયા । તથા હાર કે કરુણ્ડ સે હાર નિકાલ કર ખી દિખા દિયા । કુમાર ને હાર કા નિરીક્ષણ કરતે સમય ઉસકે એકદેશ મેં સ્વનામાઙ્કિત એક લેખ દેખા । દેખકર કુમારને વરધનુ સે કહા । દેસ્કો મેરે નામ સે અકિત ઇસમેં યહ લેખ ખી હૈ । યહ કિસને લિખા હોગા । કુમાર કી વાત સુનકર સમાધન નિમિત્ત વરધનુ ને કહા—બ્રહ્મદત્ત નામકે તો અનેક વ્યક્તિ હૈં । ન માલૂમ યહ કિસ બ્રહ્મદત્ત કે નામ સે યહા અકિત હુઆ હૈ । ઇસ પ્રકાર વરધનુ કહકર કુમાર કે પાસ સે ચલા આયા ઔર ઉસ લેખ કો ઘોલા તો ઉસમેં ઉસને ઇસ ગાથા કો દેખા—

કરી હતી અને તેના બદલામાં આપને પચાસ હજાર રૂપીયા આપવાનું કહ્યું હતું તો તે નિમિત્તે તેણે આ હાર આપને મોકલેલ છે વરધનુ એ હારનાં ઉપાને લઈને કુમારની પાસે આવ્યો અને બુદ્ધિવે દાસ મારફત જે સમાચાર મોકલેલ હતા તે કહી સંભળાવ્યા અને હારને ઉપામાંથી બહાર કાઢીને તેને બતાવ્યો કુમારે તે હારનું નિરીક્ષણ કરવા માડ્યું જોતા જોતા તેના એક ભાગમાં સ્વનામ અકિત એક લેખ જોયો તે જોઈને કુમારે વરધનુને કહ્યું, જુઓ મારા નામથી અકિત એક લેખ આ હારમાં છે એ કેણે લખેલ હશે ? કુમારની વાત સાંભળીને સમાધાન ખાતર વરધનુએ કહ્યું, બ્રહ્મદત્ત નામની તો અનેક વ્યક્તિઓ છે કેણે જાણે કયા બ્રહ્મદત્તના નામને અહીં અકિત કરવામાં આવ્યું હશે આ પ્રમાણે કહીને વરધનુ કુમારની પાસેથી આવ્યો ગયો અને એ લેખને બોલ્યો તો તેમાં આ પ્રમાણેની લખેલ ગાથા જોઈ

करिष्येऽहम् । इत्येवमुच्यमानाऽपि सा न किमप्युक्तवती परमथोदृष्टिः साश्रुनय-
नाऽऽवेगाग्रद्वक्त्रा सुतप्तश्वासोच्छ्वासैः कुसुमाभरणानि प्रमलानानि कुर्वन्तो
रूप्यमानसैश्च स्थितवती । अनन्तर तत्सखी प्रियङ्गुलतिका प्रोक्तवती-भगवति ।
तवाग्रे एषा लज्जाशान्तिरिति किमपि उक्तमुत्सहते, अहं तावत्कथयामि-इयं रत्नवती-

अपनी हालत मुझे न बताओगी तो वेदी और कौन तुम्हारा ऐसा विश्वास
पात्र है कि जिसको अपने दुःखकी बात तुम सुना सको । मुझसे जो
कुछ तुम्हारे दुःख को दूर करने में प्रयत्न हो सकेगा-उसे मैं करूंगी ।
इस प्रकार जब मैंने उससे यह कहा तो उसने सुनकर भी इसका कुछ
भी जवाब नहीं दिया-प्रत्युत नीचे नाड और नयन करके बैठी रही ।
इस समय मैंने इसकी जो स्थिति देखी वह विशेष मुझे कष्टप्रद हुई ।
इसके नेत्र आगुओंसे भरे हुए थे, बड़े जोरसे श्वासोच्छ्वास ले रही थी,
दुःखके आवेग से इसका कण्ठ रुका हुआ था, कहना चाहनी थी पर कह
नहीं सकती थी, इसके शरीर पर जितने भी पुष्पोंके आभरण थे वे सब
मलान वने हुए थे । इसको इस समय तन वदनकी भी सुधबुध नहीं थी इस
के पासमें इसकी एक प्रिय सखी भी बैठी हुई थी । जिसका नाम प्रियगुल-
तिका था । उसने मुझसे कहा हे माता ! आप नहीं जानती हैं कि यह
इस परिस्थिति में क्यों वह रही है । यह तो लज्जा की वजहसे आपसे
कुछ कहेगी नहीं, इसकी बातको मुझसे सुनिये-मैं बताती हूँ । कल

भीलु એણે કેણું તારું વિશ્વાસપાત્ર છે કે જેની આગળ તું તારું હું ખ કહીશ ?
તારા હું ખને દૂર કરવાનો બની શકશે તેટલો પ્રયત્ન હું કરીશ આ પ્રમાણે
બ્યારે મેં તેને કહ્યું તો એ સાબળીને તેણે તેનો કાંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો
પરંતુ તે પોતાનું મસ્તક નીચે નમાવીને બેઠી રહી, આ વખતે મેં તેની એવી
સ્થિતિ જોઈ કે તે જોઈ મને ખૂબજ હું ખ થયું એના નયનો આસુથી ભરપૂર
હતા, હું ખના હાથકારા સાથે તે ઘણું ભેરથી શ્વાસોચ્છ્વાસ લઈ રહી હતી,
હું ખના આવેગથી તેનો કંઠ સુકાઈ રહ્યો હતો, તે કાંઈક કહેવા ઈચ્છતી હતી
પરંતુ કહી શકતી ન હતી એના શરીર ઉપર પુષ્પના જેટલા આભરણ હતા
તે સઘળા ચીમળાઈ ગયા હતા આ સમયે તેને પોતાના દેહનું લેશમાત્ર પણ
ભાન ન હતું એની પાસે એની એક પ્રિય સખી પણ બેઠેલી હતી જેનું નામ
પ્રિયગુલતિકા હતું એણે મને કહ્યું, માતા ! આપ એ જાણતા નથી-કે
આવી પરિસ્થિતિમાં તે કેમ મૂકાઈ છે ? એ લજ્જાના કારણે આપને કાંઈ
જણે નથી એની વાત હું તમોને કહી બતાવું છું કાલે જ્યારે તે ઉદ્યાનમાં

इह नगयां रत्नवती नाम धनप्ररथेष्टिपुत्री बुद्धिलथेष्टिनो भगिनी रतंते । सा बाल्यादेव मयनुरक्ता । सा समाख्ययौवना सकलकलापारदधा लज्जनाकुल ललामा मया किंचिद् ध्यायन्तीव दृष्टा, पृष्टा च-पुत्रि ! तवेद मुखमल कथ प्रम्लानम् ? किं ते मानस कष्टम् ? मयि विश्वासभूमौ सर्वं निवेदय, तत्प्रतिकार

दिया है कि यह लेख तो ब्रह्मदत्त के नाम से अंकित हुआ है—अतः पहिले तुम यह बतलाओ कि यह ब्रह्मदत्त कौन है । उसने कहा सुनो मैं कहती हूँ पर उसको दूसरों से गुप्त रखना, किसी से भी मत कहना । बात इस प्रकार है—

रत्नवती इसी नगर के सेठ की एक पुत्री है । यह बुद्धिल की बहिन है । बाल्यकाल से ही मेरे ऊपर उसका प्रेमभाव बना हुआ है । जब यह यौवनवती हुई तो हरएक बात समझने लगी, पिताने इसको समस्त शास्त्रों के अध्ययन से विशेष कुशल भी बना दी है । इस समय तो यह हमारे बीच समस्त स्त्रियों में एक स्त्रीरत्न मानी जाती है । एक दिन की बात है कि यह न मालूम किस विचार में पड़ गई उस विचार में यह इतनी तन्मय बन गई कि इसको स्व पर का कुछ भी ध्यान नहीं रहा । मैंने जैसे ही इसकी यह स्थिति देखी तो मुझ से रहा नहीं गया । मैंने जाकर उससे पूछा कि बेटी ! यह तेरा सदा प्रफुल्लित रहनेवाला मुख कमल आज म्लान क्यों हो रहा है ? कहो क्या मानसिक कष्ट है यदि

નામથી અઢિત થયેલ છે આથી તમે પહેલા એ બતાવો કે એ બ્રહ્મદત્ત કોણ છે ? એણે કહ્યું કે, સાબળો હું કહું છું પરંતુ એને બીજાથી ગુપ્ત રાખજો કોઈને પણ કહેશો નહીં વાત આ પ્રમાણે છે —

રત્નવતી નામની આ નગરના સેઠની એક પુત્રી છે જે બુદ્ધિલની બહેન થાય છે બાલ્યકાળથી તેનો મારા ઉપર પ્રેમભાવ છે જ્યારે તે યૌવનવતી થઈ અને હરેક વાતો સમજવા લાગી, ત્યારે તેના પિતાએ તેને સઘળા શાસ્ત્રોના અધ્યયનથી વિશેષ કુશળ બનાવી આ સમયે તો એને સમસ્ત સ્ત્રીઓમા એક સ્ત્રીરત્ન માનવામા આવે છે એક દિવસની વાત છે કે ને મારુમ તે કયા વિચારમા ગુથાઈ ગઈ એ વિચારમા એ એટલી તન્મય બની ગઈ હતી કે તેને સ્વપરંતુ કાંઈ પણ ધ્યાન રહેતું ન હતું મેં જ્યારે તેની આવી સ્થિતિ જોઈ તો મારાથી રહેવાયું નહીં મેં જઈને તેને પૂછ્યું કે, બેટી સદાએ કમળની માફક પ્રફુલ્લિત રહેતું તારું વદન કમળ આજે મ્લાન કેમ દેખાય છે કહે ! તને એવું તે શું માનસિક કુખ છે ? તું તારી ફાલત મને નહીં કહે તો

करिष्येऽहम् । इत्येवमुच्यमानाऽपि सा न किमप्युक्तवती परमधोदृष्टिः साश्रुनय-
नाऽऽवेगाग्रन्दकण्ठो सुतप्तश्वासोच्छ्वासैः कुसुमाभरणानि प्रमलानानि कुर्वन्ती
शून्यमानसैव स्थितवती । अनन्तर तत्सखी प्रियङ्गुलतिका प्रोक्तवती-भगवति ।
तयाग्रे एषा लज्जावशान्न किमपि उक्तुमुत्सहते, अहं तावत्कथयामि-इयं रत्नवती-

अपनी हालत मुझे न बताओगी तो बेटी और कौन तुम्हारा ऐसा विश्वास
पात्र है कि जिसको अपने दुःखकी बात तुम सुना भको । मुझसे जो
कुछ तुम्हारे दुःख को दूर करने में प्रयत्न हो सकेगा-उसे मैं करूंगी ।
इस प्रकार जब मैंने उससे यह कहा तो उसने सुनकर भी इसका कुछ
भी जवाब नहीं दिया-प्रत्युत नीचे नाड और नयन करके बैठी रही ।
इस समय मैंने इसकी जो स्थिति देखी वह विशेष मुझे कष्टप्रद हुई ।
इसके नेत्र आसुओंसे भरे हुए थे, बड़े जोर से श्वासोच्छ्वास ले रही थी,
दुःखके आवेग से इसका कण्ठ रुका हुआ था, कहना चाहनी थी पर कह
नहीं सकती थी, इसके शरीर पर जितने भी पुष्पोंके आभरण थे वे सब
मलान बने हुए थे । इसको इस समय तन वदनकी भी सुधबुध नहीं थी इस
के पासमे इसकी एक प्रिय सखी भी बैठी हुई थी । जिसका नाम प्रियगुल-
तिका था । उसने मुझसे कहा हे माता ! आप नहीं जानती हैं कि यह
इस परिस्थिति में क्यों वह रही है । यह तो लज्जा की वजहसे आपसे
कुछ कहेगी नहीं, इसकी बातको मुझसे सुनिये-मैं बताती हूँ । कल

भीष्म એવું ડોણ તારૂં વિશ્વાસપાત્ર છે કે જેની આગળ તુ તારૂં હું ખ કહીશ ?
તારા હું ખને દૂર કરવાનો બની શકશે તેટલો પ્રયત્ન હું કરીશ આ પ્રમાણે
જ્યારે મેં તેને કહ્યું તો એ સાબળીને તેણે તેનો કાંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો
પરંતુ તે પોતાનું મસ્તક નીચે નમાવીને બેઠી રહી, આ વખતે મેં તેની એવી
સ્થિતિ જોઈ કે તે જોઈ મને ખૂબજ હું ખ થયું એના નયનો આસુથી ભરપૂર
હતા, હું ખના હાથકારા સાથે તે ઘણા ભેરથી શ્વાસોચ્છ્વાસ લઈ રહી હતી,
હું ખના આવેગથી તેનો કંઠ સુકાઈ રહ્યો હતો, તે કાંઈક કહેવા ઇચ્છતી હતી
પરંતુ કહી શકતી ન હતી એના શરીર ઉપર પુષ્પના જેટલા આભરણ હતા
તે સઘળા ચીમળાઈ ગયા હતા આ સમયે તેને પોતાના દેહનું લેશમાત્ર પણ
ભાન ન હતું એની પાસે એની એક પ્રિય સખી પણ બેઠેલી હતી જેનું નામ
પ્રિયગુલતિકા હતું એણે મને કહ્યું, માતા ! આપ એ જાણતા નથી-કે
આવી પરિસ્થિતિમાં તે કેમ મૂકાઈ છે ? એ લજ્જાના કારણે આપને કાંઈ
કહેશે-નહી એની વાત હું તમોને કહી બતાવું છું કાલે જ્યારે તે ઉદ્યાનમાં

ગતદિને ક્રીડાર્થમુદ્યાને ગતા । તત્રાનયા સ્મશ્રાતુર્નુદ્ધિલશ્રેષ્ઠિનઃ કુકુટ્યુદ્ધ કારયતઃ
સમીપે ઇકો ચરકુમારો દૃષ્ટઃ, ત દૃષ્ટ્યૈવા રત્નવતીર્દૃશીં દશામુપગતા । પ્રિય
ગુલતિકાયા હૃદ વચનમાકર્ણ્ય મયા રત્નવતી પ્રતિ કથિતમ્-પુત્રિ ! કથય સર્વમ્,
મા ગોપય સ્વકીય ભાવમ્ । મયા પુનઃ પુનરવમુક્તા સતી મા કયશ્ચિદુક્તવતી-
ભગવતિ ! ત્વ મમ જનતી તુલ્યાઽસિ ન કિંચિત્તવાક્યનીયમ્ । અનયા પ્રિયગુલ
તિકયા કથિતો યો વ્રહ્મદત્તકુમારઃ સ યદિ મે પતિર્ભવિષ્યતિ, તદાઽહ જીવિષ્યામિ,

જવ યહ ક્રીડા કે લિયે ઉદ્યાનમેં ગઈ તવ ડસને વર્ષા અપને માઈ યુદ્ધિલકે
મુર્ગે કા યુદ્ધ સાગરદત્ત કે મુર્ગે કે સાવ હોતા હુઆ દેખા વહી પર
ઉસને ઇક કુમાર કો યહા હુઆ દેખા, જો કિ યત્ન હી સુદર થા ।
ઉસકો દેખતે હી ન માલૂમ ડસકે ડપર ણેસી કયા મોહન ધૂલિ
પડ ગઈ હૈ કિ જિમકો વજહ સે વહી સે ડસકી ણેસી દશા હો
ગઈ હૈ । પ્રિયગુલતિકા દ્વારા રત્નવતી કી વાસ્તવિક સ્થિતિ જાનકર મૈને
રત્નવતી સે કહા પુત્રિ ! તુમ અપને મન કા ભાવ મુક્ત સે કયો ત્રિપા રહી
હો, જો કુઝ વાત હૈ વહ સવ સ્પષ્ટ કયાં નહીં કહતી હો ? ડસમે લજાકી
કૌન સી ગાત હૈ । જવ મૈને ડસ પ્રકાર વાર ૨ રત્નવતી સે કહા-તો ઉસને
જો કુઝ કહા વહ ડસ પ્રકાર હૈ-વહ વોલી હે માતા । તુમ મેરી દૃષ્ટિ મેં
માતૃ સ્થાનાપન્ન હો । અતઃ તુમસે ગોપનીય કયા હો સકતા હૈ, વસ પ્રિય-
ગુલતિકાને જો કુઝ કહા હૈ વહી મેરી ડસ સ્થિતિ કા કારણ હૈ । અતઃ
અવ યદિ આપ મેરા જીવન ચાહતી હો તો ઉસ કુમાર કો મેરા પતિ
વનાઓ, તમી મેરા જીવન રક્ષિત હો સકતા હૈ અન્યથા નહીં । ડસ પ્રકાર

ફરવા માટે ગઈ હતી ત્યારે ત્યાં એના ભાઈ યુદ્ધિલ અને સાગરદત્તના કુકુ
ડાઓ વચ્ચે થતું યુદ્ધ જોઈ રહી હતી એ સમયે તેણે ત્યાં એક કુમારને જોયા
જે ખૂબ સુંદર હતા, એને જોતા જ એ એના ઉપર મોહિત બની ગઈ એના
કારણે તેની આવી દશા થઈ છે પ્રિયગુલતિકા પાસેથી રત્નાવતીની સાચી પરિ
સ્થિતિ જાણીને મે રત્નાવતીને પૂછ્યું, પુત્રિ ! તું તારા મનનો ભાવ મારાથી
શા માટે છુપાવી રહી છે ? જે કાંઈ વાત હોય તે મને સ્પષ્ટ રીતે કેમ કહેતી
નથી ? આમા લજ્જાની કંઈ વાત છે ? જ્યારે આ પ્રકારે મે તેને ખૂબ આશ્વા
સન આપ્યું ત્યારે તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું, તે બોલી હે માતા ! તમે મારી
નજરમા માતાના સ્થાને છો આ કારણે આપનાથી મારે કાંઈ છુપાવવાનું
હોઈ શકે નહીં પ્રિયગુલતિકાએ આપને જે કાંઈ કહ્યું છે તેજ મારી આ
સ્થિતિનું કારણ છે આથી આપ જો મને જીવિત રાખવા ચાહતા હો તો એ
કુમારને મારા પતિ બનાવો તો જ હું જીવી શકું તેમ છું એ સિવ

अन्यथा तु मम मृत्युरेव । इति तद्वचन श्रुत्वा मया निगदितम्—वत्से ! धीरा मन !
अह तथा करिष्ये यथा तवेप्सित भविष्यति । ततः सा किञ्चित्स्वस्था जाता ।
गत दिवसे मया तस्या विशेषतः समाश्वसनार्थं प्रोक्तम्—वत्से ! स ब्रह्मदत्तकुमारो
मया दृष्टः, तथाऽपि समुच्छ्वसितरोमकूपया भणितम्—भगवति ! तव प्रसादेन सर्वं
भव्य भविष्यति, किन्तु तस्य विश्वासनिमित्त बुद्धिलब्धपदेशेन हाररत्नमिदं
ब्रह्मदत्तनामाङ्कित कृत्वा करण्डके निक्षिप्य कस्यापि हस्ते कृत्वा प्रेषय । ततो
मया गतदिनसे तथा विहितम् । सर्वेऽपि वृत्तान्तस्तुभ्य निवेदितः । साम्प्रत तल्ले-

उस रत्नवतीकी बातें सुनकर मैंने उससे कहा—वत्से ! इसके लिये धैर्य
धारण करना चाहिये । मैं इस विषय में ऐसा प्रयत्न करूंगी कि जिससे
शीघ्र ही तेरा मनोरथ मफल होगा । मेरे इस तरह के वचन सुनकर
उसको कुछ धैर्य पड़ा । मैंने उसको पुनः समझाया—कहा वत्से । ब्रह्म-
दत्तकुमारको मैं अच्छी तरह जानती हूँ—मैंने भी उसको देखा है । मैं सब
काम ठीक कर दूंगी—इसमें इतनी अधिक चिन्ता करने की कोई बात नहीं
है । इस प्रकार मेरे इन वचनों से उसको धैर्य पड़ा ऐसा मुझे ध्यान इस
लिये हुआ कि उसके शरीर भरके समस्त रोमकूप फूल गये थे । पश्चात्
उसने मुझे कहा कि हे माता ! यह मुझे पूर्ण विश्वास है कि तुम्हारी
कृपा से सब ठीक हो जायगा परन्तु उनको अपनी तर्फ से विश्वास हो
जाय, इस निमित्त बुद्धिलब्ध भाई के कहाने से यह हार ब्रह्मदत्त के नाम से
अंकित करके और उसको एकरण्डक में बंद करके किसी भी व्यक्ति के
साथ उनके पास अवश्य भिजवा दो । इसी लिये मैंने गत दिवस आपके

आ प्रकारनी ओ रत्नवतीनी बात साबणीने मे तेने कहु, पुत्री ! आने भाटे
जरा धीरज राण सौ सारा वाना थसे, तारा सर्व मनोरथ पूर्य थाय ओ
भाटे भारा जनता प्रयत्नो करी छूटीश भारा आ प्रकारना वचन साबणीने
तेणे शातिनो श्वास लीधो मे ओने इरीथी समजवता कहु के पुत्री । ब्रह्म-
दत्त कुमारने हु सारी रीते जाणु छु मे पण तेने जेयो छे हु तारी छिछा
पूर्य करवा जधु करी छूटीश आमा आटली चिता करवानु केछि कारण
नथी भारा आ वचनोथी तेने स पूर्य विश्वास जेठा छे ओवु तेना शरीरना
इरक्षारोथी हु जाणी शक्ती पछी तेणे भने कहु के, माता । भने स पूर्य
विश्वास छे के, तमारी कृपाथी सधणु डीक थसे परतु तेमने आपणु तक्ष
विश्वास जेसे आ निमित्त बुद्धिलब्धना जडाना छेठण आ हार ब्रह्मदत्तना
नामथी अंकित करीने तेने ओक उआमा राणी केछि ओक भाणुस साथे ओमनी
पासे भोडलावे । आ भाटे मे ते जधु कावे हार आपने भोडलावेछे आ प्रमाणे

ગતદિને ક્રીડાર્થમુદ્યાને ગતા । તન્નાનયા સ્વભ્રાતૃબુદ્ધિલશ્રેષ્ઠિનઃ કુક્ષુટપુદ્ગલ કારયતઃ
સમીપે ઈકો વરકુમારો દૃષ્ટઃ, ત દૃષ્ટ્વૈવા રત્નવતીર્દૃશીં દશામુપગતા । પ્રિય-
ગુલતિકાયા इद वचनमाकर्ण्य मया रत्नवती प्रति कथितम्-पुत्रि ! कथय सर्वम्,
मा गोपय स्वकीय भावम् । मया पुनः पुनरयमुक्ता सती सा कथञ्चिदुक्तवती-
भगवति ! त्व मम जननी तुल्याऽसि न किञ्चित्तवाक्यनीयम् । अनया प्रियगुल-
तिकया कथितो यो ब्रह्मदत्तकुमारः स यदि मे पतिर्भविष्यति, तदाऽह जीवन्निष्यामि,

જવ યહ ક્રીડા કે લિયે ઉદ્યાનમે ગઈ તય હસને વર્તા અપને માઈ બુદ્ધિલકે
મુર્ગે કા યુદ્ધ સાગરદત્ત કે મુર્ગે કે સાથ હોતા જુઆ દેખા વહીં પર
ઉસને ઈક કુમાર કો સ્વઢા હુઆ દેખા, જો કિ વદ્ધત હી સુદર થા ।
ઉસકો દેખતે હી ન માલૂમ ડસકે ડપર ગેસી કયા મોહન ધૂલિ
પડ ગઈ હૈ કિ જિમકો વજહ સે વહીં સે હસકી ગેસી દશા હો
ગઈ હૈ । પ્રિયગુલતિકા દ્વારા રત્નવતી કી વાસ્તવિક સ્થિતિ જાનકર મૈને
રત્નવતી સે કહા પુત્રિ ! તુમ અપને મન કા ભાવ મુદ્ધ સે કયો ત્રિપા રહી
હો, જો કુઝ વાત હૈ વહ સય સ્પષ્ટ કયાં નહીં કહતી હો ? હસમેં લજાકી
કૌન સી વાત હૈ । જવ મૈને હમ પ્રકાર વાર ૨ રત્નવતી સે કહા-તો ઉસને
જો કુઝ કહા વહ હસ પ્રકાર હૈ-વહ બોલી હે માતા । તુમ મેરી દૃષ્ટિ મેં
માતૃ સ્થાનાપન હો । અતઃ તુમસે ગોપનીય કયા હો સકતા હૈ, વસ પ્રિય-
ગુલતિકાને જો કુઝ કહા હૈ વહીં મેરી હસ સ્થિતિ કા કારણ હૈ । અતઃ
અવ યદિ આપ મેરા જીવન ચાહતી હોં તો ઉસ કુમાર કો મેરા પતિ
વનાઓ, તમી મેરા જીવન રક્ષિત હો સકતા હૈ અન્યથા નહીં । હસ પ્રકાર

ફરવા માટે ગઈ હતી ત્યારે ત્યાં એના ભાઈ બુદ્ધિવ અને સાગરદત્તના કુક
ડાઓ વચ્ચે થતું યુદ્ધ જોઈ રહી હતી એ સમયે તેણે ત્યાં એક કુમારને જોયા
જે ખૂબ સુંદર હતા, એને જોતા જ એ એના ઉપર મોહિત બની ગઈ એના
કારણે તેની આવી દશા થઈ છે પ્રિયગુલતિકા પાસેથી રત્નાવતીની સાચી પરિ-
સ્થિતિ જાણીને મે રત્નાવતીને પૂછ્યું, પુત્રિ ! તું તારા મનનો ભાવ મારાથી
શા માટે છુપાવી રહી છે ? જે કાંઈ વાત હોય તે મને સ્પષ્ટ રીતે કેમ કહેતી
નથી ? આમા લજ્જાની કઈ વાત છે ? જ્યારે આ પ્રકારે મે તેને ખૂબ આશ્વા-
સન આપ્યું ત્યારે તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું, તે બોલી હે માતા ! તમે મારી
નજરમા માતાના સ્થાને છો આ કારણે આપનાથી મારે કાંઈ છુપાવવાનું
હોઈ શકે નહીં પ્રિયગુલતિકાએ આપને જે કાંઈ કહ્યું છે તેજ મારી આ
સ્થિતિનું કારણ છે આથી આપ જો મને ભૂલીત રાખવા આહતા હો તો એ
કુમારને મારા પતિ બનાવો તો જ હું ભૂલી શકું તેમ છું એ સિવ ૭

अन्यथा तु मम मृत्युरेव । इति तद्वचन श्रुत्वा मया निगदितम्—वत्से ! धीरा भव ।
अहं तया करिष्ये यथा तवेप्सितं भविष्यति । ततः सा किञ्चित्स्वस्था जाता ।
गत दिवसे मया तस्या विशेषतः समाश्वसनार्थं प्रोक्तम्—वत्से ! स ब्रह्मदत्तकुमारो
मया दृष्टः, तथाऽपि समुच्छ्वसितरोमरूपया भणितम्—भगवति ! तत्र प्रसादेन सर्वं
भव्यं भविष्यति, किन्तु तस्य विश्वासनिमित्तं बुद्धिलब्धपदेशेन हाररत्नमिदं
ब्रह्मदत्तनामाङ्कितं कृत्वा करण्डके निक्षिप्य कस्यापि हस्ते कृत्वा प्रेषय । ततो
मया गतदिवसे तथा विहितम् । सर्वेऽपि वृत्तान्तस्तुभ्यं निवेदितः । साम्प्रतं तल्ले-

उस रत्नवतीकी जाते सुनकर मैंने उससे कहा—वत्से ! इसके लिये धैर्य
धारण करना चाहिये । मैं इस विषय में ऐसा प्रयत्न करूंगी कि जिससे
शीघ्र ही तेरा मनोरथ सफल होगा । मेरे इस तरह के वचन सुनकर
उसको कुछ धैर्य बचा । मैंने उसको पुनः समझाया—कहा वत्से । ब्रह्म-
दत्तकुमारको मैं अच्छी तरह जानती हूँ—मैंने भी उसको देखा है । मैं सब
काम ठीक कर दूँगी—इसमें इतनी अधिक चिन्ता करने की कोई बात नहीं
है । इस प्रकार मेरे इन वचनों से उसको धैर्य बचा ऐसा मुझे ध्यान इस
लिये हुआ कि उसके शरीर भरके समस्त रोमरूप फूल गये थे । पश्चात्
उसने मुझे कहा कि हे माता ! यह मुझे पूर्ण विश्वास है कि तुम्हारी
कृपा से सब ठीक हो जायगा परन्तु उनको अपनी तर्फ से विश्वास हो
जाय, इस निमित्त बुद्धिलब्ध भाई के कहाने से यह हार ब्रह्मदत्त के नाम से
अंकित करके और उसको एककरण्डक में बंद करके किसी भी व्यक्ति के
साथ उनके पास अवश्य भिजवा दो । इसी लिये मैंने गत दिवस आपके

आ प्रकारनी એ રત્નવતીની વાત સાંભળીને મેં તેને કહ્યું, પુત્રી ! આને માટે
જરા ધીરજ રાખ સૌ સારા વાના થશે, તારા સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થાય એ
માટે મારા બનતા પ્રયત્નો કરી છૂટીશ મારા આ પ્રકારના વચન સાંભળીને
તેણે શાંતિનો શ્વાસ લીધો મેં એને ફરીથી સમજાવતા કહ્યું કે પુત્રી ! બ્રહ્મ-
દત્ત કુમારને હું સારી રીતે જાણુ છું મેં પણ તેને જોયો છે હું તારી ઇચ્છા
પૂર્ણ કરવા બધું કરી છૂટીશ આમા આટલી ચિંતા કરવાનું કોઈ કારણ
નથી મારા આ વચનોથી તેને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ બેઠો છે એણે તેના શરીરના
દેશદેશથી હું જાણી શકી પછી તેણે મને કહ્યું કે, માતા ! મને સંપૂર્ણ
વિશ્વાસ છે કે, તમારી કૃપાથી સઘળું ઠીક થશે પરંતુ તેમને આપણા તરફ
વિશ્વાસ બેસે આ નિમિત્તે બુદ્ધિલભાઈના બહાના હેઠળ આ હાર બ્રહ્મદત્તના
નામથી અંકિત કરીને તેને એક કુમાર રાખી કોઈ એક માણસ સાથે એમની
પાસે મોકલાવો આ માટે મેં તે ગઈ કાલે હાર આપને મોકલાવેલ છે આ પ્રમાણે

સ્વસ્યોત્તર દેહિ । તતો મયાઽપિ તસ્યૈ પ્રતિલેખો દત્તઃ । તન્મધ્યે ચેદશી
ગાથા લિખિતા—

“ ઉચિતત્વાદ્ વરધનુના, સુહૃદોક્તો બ્રહ્મનામાપિ ।

સ્ત્રીરત્ન રત્નવતી-મિચ્છતિ, ગોવિન્દ ઇવ કમલામ્ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

હવે વરધનુનોક્ત સમારૂપ્ય બ્રહ્મદત્તોઽદૃષ્ટાયામપિ રત્નવત્યાં પરમાનુરાગ-
રજિતાન્તઃકરણોઽભૂત્ ।

અન્યદા નગર બાહ્યદેશાત્સમાગતો વરધનુરેવમવોચત્—હે કુમાર ! એતન્નગર-
સ્વામિનોઽનુમત્યા દીર્ઘનૃપરિક્લ્પા અસ્માન્ ગવેષયન્તિ । નગરસ્વામિના ચાસ્મદ્

પાસ વહ હાર મેજા હૈ । હસ પ્રકાર સમસ્ત વૃત્તાન્ત કહકર ઉસને અન્તર્મે
યહ મી કહા કિ જો ગાથા હાર કે સાવ આપકે પાસ આઈ હે ઉસકા
પ્રત્યુત્તર આપકો દેના ચાહિયે । અતઃ મૈને મી ઉસકે પ્રત્યુત્તર રૂપમે
સમાચાર દેકર ઉસમે યહ ગાથા અક્તિ કર દી હૈ—

“ ઉચિતત્વાદ્વરધનુના, સુહૃદોક્તો બ્રહ્મનામાપિ ।

સ્ત્રીરત્ન રત્નવતી, મિચ્છતિ ગોવિન્દ ઇવ કમલામ્ ॥ ”

મિત્ર વરધનુ દ્વારા ઉચિતરૂપ સે કહા ગયા બ્રહ્મદત્તકુમાર રત્નવતી
સ્ત્રીરત્ન કો વિષ્ણુ જૈસે લક્ષ્મીજી કો ચાહતે હે વૈસે ચાહતા હૈ । હસ
પ્રકાર વરધનુ દ્વારા કથિત હસ સમસ્ત વૃત્તાન્ત કો સુનકર બ્રહ્મદત્તકુમાર
અદૃષ્ટ મી રત્નવતી મે અનુરક્તચિત્ત હો ગયા ।

એક સમય કી વાત હૈ જવ કિ વરધનુ નગર સે બાહિર જાકર વાપિસ
આયા તવ ઉસને કહા કુમાર ! હસ નગર કે રાજા કી અનુમતિ સે દીર્ઘ-

સધણુ વૃત્તાત કહીને એણે અતમા એ પણુ કહ્યુ કે, જે ગાથા હારની સાથે
આપની પાસે આવેલ છે એનો પ્રત્યુત્તર આપે આપવો જોઈએ આથી મે
પણુ એના પ્રત્યુત્તરરૂપમા સમાચાર રૂપે તેમા આ ગાથા અક્તિ કરેલ છે—

“ ઉચિતત્વાદ્વરધનુના, સુહૃદોક્તો બ્રહ્મનામાપિ ।

સ્ત્રી રત્ન રત્નવતી-મિચ્છતિ ગોવિન્દ ઇવ કમલામ્ ॥ ”

મિત્ર વરધનુ દ્વારા ઉચિત રૂપમા કહેવામા આવ્યુ કે બ્રહ્મદત્તકુમાર
રત્નાવતી સ્ત્રીરત્નને જેવી રીતે વિષ્ણુ લક્ષ્મીને ચાહે છે એજ રીતે ચાહે છે
આ પ્રમાણે વરધનુએ કહેલા સધણુ વૃત્તાતને સાલગી જેને પોતે જોયેલ પણુ
નથી એવી રત્નવતીમા બ્રહ્મદત્તકુમાર અનુરક્ત બની ગયો ।

એક સમયની વાત છે કે જ્યારે વરધનુ નગરની બહાર ફરીને પાછો
આવ્યો ત્યારે તેણે આવીને કુમારને કહ્યુ કે કુમાર ! આ નગરના

ग्रहणोपाय. कारितः । एतादृशी जनवार्ता सर्वत्र प्रसृता । अतो नात्र स्वेयमस्माभिः,
सागरदत्त इमं वृत्तान्तमारण्यं तौ कुमारौ भूमिगृहे गोपितवान् । रात्रिरागता
कुमारेण सागरदत्तो भणितः—श्रेष्ठिन् ! मां वरवन्तु चेत् स्थानादन्यत्र नय एतदा
कर्ण्य सागरदत्तस्तौ नगराद् वह्निर्नीत्या प्रतिनिवृत्तः । ततस्तौ क्रियद् दूर गमना-
नन्तर यक्षायतनवृक्षाधारर्त्तिनी सप्रहरणरथसमिपस्थिता कुमारीमेका दृष्टवन्तौ ।
साऽपि कुमारो दृष्ट्वा । सादर समुत्थाय कथितवती—चिरकालमतिक्रम्य भवन्तौ

राजा के गुप्तचर अपन लोगों की गवेपणा कर रहे हैं । तथा यह भी सुनने
में आया है कि राजा ने अपन लोगो को पकड़वाने का उपाय भी कर-
वाया है । इसलिये अब यहा ठहरना अपन लोगो के लिये उचित प्रतीत
नहीं होता है । जब यह समाचार सागरदत्त के कानों में आया तब उसने
इन दोनों को भूमिगृह के अन्दर छिपा दिया । रात्रि में कुमार ने सागर
दत्त से कहा—श्रेष्ठिन् ! अच्छा हो यदि आज हम दोनों को यहा से किसी
अन्यत्र स्थान में पहुचादे तो । सागरदत्त ने कुमार की बात मानकर
उन दोनों को सुरक्षित अवस्था में नगर से बाहर पहुचा दिया, और
पहुँचाकर स्वयं घर वापिस लौट आया । ये लोग ज्यों ही कुछ दूर आगे
चले ये कि इनकी दृष्टि में एक यक्षायतन दिखलाई पडा । उसके पास
एक वृक्ष था । उसके अधोभागमें एक कन्या बैठी हुई उनको नजर आई ।
वहीं पर एक रथ रखा हुआ था, जो अनेक अस्त्र शस्त्रों से सुसज्जित था ।
कुमारीने ज्यों ही इन दोनों कुमारों को देखा तो वह उठ कर खड़ी हो
गई और बड़े आदर से उनसे कहने लगी । आप लोगो को यहा तक

समिति લઈને દીર્ઘરાજના ગુપ્તચરો અહિં આપણી શોધખોળ કરી રહેલ
છે વળી એવું પણ જાણવા મળ્યું છે કે, રાજાએ આપણને પકડવાની તૈયારી
પણ કરી આપી છે આથી અહીં રોકાવું તે આપણા માટે હિતાવહ નથી
આ સમાચાર જ્યારે સાગરદત્તને મળ્યા ત્યારે તેણે એ બંનેને ભૂમિગૃહની
અંદર છુપાવી દીધા રાત્રીના સમયે કુમારે સાગરદત્તને કહ્યું શેઁજી ! અમે
બંનેને કેઈ બીજા સ્થળે પહોંચાડી દે તો ઘણું સારું છે સાગરદત્તે કુમારની
વાત માનીને એ બંનેને સુખરૂપ નગરની બહાર પહોંચાડીને તે પોતાને ઘેર
પાઠો ક્યો કુમાર અને વરધનુ બંનેએ નગર બહાર તીકળીને ચાલવા માડ્યું
તેઓ યોડે દૂર ચાલ્યા કે એમની દૃષ્ટિએ એક યક્ષાલય દેખાયું એની પાસે
એક વૃક્ષ હતું એ યક્ષાલયના આગળના ભાગમાં એક કન્યા બેઠેલી તેમની
દૃષ્ટિએ પડી ત્યાં એક રથ પણ હતો જે અનેક અસ્ત્રશસ્ત્રોથી સુસજ્જીત હતો
કુમારીએ આ બંનેને જોયા એટલે ઉઠીને દબી થઈ ગઈ અને ખૂબ જ આદર

स्वस्योत्तर देहि । ततो मयाऽपि तस्यै प्रतिलेखो दत्तः । तन्मध्ये चेदृशी गाथा लिखिता—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्रीरत्न रत्नवती-मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ १॥ इति ॥

इदं वरधनुनोक्तं समाकर्ण्य ब्रह्मदत्तोऽदृष्टायामपि रत्नवत्या परमानुराग-
रञ्जितान्तःकरणोऽभूत् ।

अन्यदा नगरं बाह्यदेशात्समागतो वरधनुरेवमवोचत्—हे कुमार ! एतन्नगर-
स्वामिनोऽनुमत्या दीर्घनृपकिङ्करा अस्मान् गवेपयन्ति । नगरस्वामिना चास्मद्

पास वह हार भेजा है । इस प्रकार समस्त वृत्तान्त कहकर उसने अन्तमें यह भी कहा कि जो गाथा हार के साथ आपके पास आई है उसका प्रत्युत्तर आपको देना चाहिये । अतः मैंने भी उसके प्रत्युत्तर रूपमें समाचार देकर उसमें यह गाथा अंकित कर दी है—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्रीरत्न रत्नवती, मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ ”

मित्र वरधनु द्वारा उचितरूप से कहा गया ब्रह्मदत्तकुमार रत्नवती स्त्रीरत्न को विष्णु जैसे लक्ष्मीजी को चाहते हैं वैसे चाहता है । इस प्रकार वरधनु द्वारा कथित इस समस्त वृत्तान्त को सुनकर ब्रह्मदत्तकुमार अदृष्ट भी रत्नवती में अनुरक्तचित्त हो गया ।

एक समय की बात है जब कि वरधनु नगर से बाहिर जाकर वापिस आया तब उसने कहा कुमार ! इस नगर के राजा की अनुमति से दीर्घ-

સધળુ વૃત્તાત કહીને એણે અતમા એ પણ કહ્યું કે, જે ગાથા હારની સાથે આપની પાસે આવેલ છે એનો પ્રત્યુત્તર આપે આપવો જોઈએ આથી મેં પણ એના પ્રત્યુત્તરરૂપમાં સમાચાર રૂપે તેમાં આ ગાથા અંકિત કરેલ છે—

“ ઉચિતત્વાદ્વરધનુના, સુહૃદોક્તો બ્રહ્મનામાપિ ।

સ્ત્રી રત્ન રત્નવતી-મિચ્છતિ ગોવિન્દ ઇવ કમલામ્ ॥ ”

મિત્ર વરધનુ દ્વારા ઉચિત રૂપમાં કહેવામાં આવ્યું કે બ્રહ્મદત્તકુમાર રત્નવતી સ્ત્રીરત્નને જેવી રીતે વિષ્ણુ લક્ષ્મીને આડે છે એજ રીતે આડે છે આ પ્રમાણે વરધનુએ કહેલા સધળા વૃત્તાતને સાંભળી જેને પોતે જોયેલ પણ નથી એવી રત્નવતીમાં બ્રહ્મદત્તકુમાર અનુરક્ત બની ગયો ।

એક સમયની વાત છે કે જ્યારે વરધનુ નગરની બહાર ફરીને પાછો આવ્યો ત્યારે તેણે આવીને કુમારને કહ્યું કે કુમાર ! આ નગરના

तदाऽहं जीवनपर्यन्तं ब्रह्मचर्यं पालयिष्यामीति । एकदा मम माता मा कथित-
वती-पुत्रि ! आजीव कौमार्यमाप्थाय स्वातु तव विचारो नितरामशोभनः, अतो
विख्यातानां श्रेष्ठिनो पुत्रेषु कमप्येकं परयित्वा कुरु पित्रोरानन्दम् । मातुरिदं
वचनं मया न स्वीकृतम् । ततो माता मां कथितवती-यक्षमाराधय, स तवाभिल-
षितं सेत्स्यति । मातुः कथनानुसारेण यक्षाराधनतत्परा नियमप्रतादिकमाचरन्ती
यक्षं तोषितवती । सन्तुष्टो यक्षो मां कथितवान्-वत्से ! भविष्यच्चक्रवर्ती ब्रह्मदत्त-
स्त्वव पतिर्भविष्यति । स वरधनु नाम्ना स्वमित्रेण सहागमिष्यति । स त्वया समु-

कौमारव्रत ही-ब्रह्मचर्यव्रत का ही पालन क्यों न करू । माता को जब
मेरी इस स्थिति का पता लगा तो उसने बुलाकर मुझ से कहा पुत्रि !
जीवन पर्यन्त कौमारव्रत को लेकर रहने का यह तेरा विचार मेरी दृष्टि
में सुन्दर प्रतीत नहीं होता है । अतः प्रसिद्ध सेठ साहूकारों के किसी
एक कुमार का अपने योग्य वर का अन्वेपण करके पिता को आनन्दित
करो इसी में तेरी मलाई है । माता के इस प्रकार वचन सुनकर भी मैंने
उनको मानने में अपनी समति नहीं दी । माताने जब यह देखा तो उसने
पुनः मुझसे कहा कि यदि अभिलषित वर की प्राप्ति ही करना है तो
इस निमित्त बेटी ! तू अब यक्ष की आराधना कर । तेरा परिश्रम अवश्य
ही सफल होगा । अतः मैंने फिर माता के कहे अनुसार यक्षकी आरा-
धना करना प्रारम्भ कर दिया । नियम, व्रत, आदि का खूब आचरण
किया । इससे यक्ष मेरे ऊपर तुष्ट होकर उसने मुझ से कहा वत्से !
भविष्य चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तकुमार ही तेरा पति होगा, वह अपने मित्र वरधनु

कौमार्यव्रतनु-ब्रह्मचर्यव्रतनु पालन कैसे न उड़े ? माताने भारी आ स्थितिनी
अण्णर पडी त्वारे तेले भने ओलावीने कहु, पुत्री । एवन पर्यंत कौमार्य-
व्रतने धारणु उरीने रडेवाने। तारे विचार भारी दृष्टये अण्णर नथी आथी
प्रसिद्ध सेठ साहूकारेना केअ ओक कुमारने तारा पति तरीके स्वीकारीने पितानी
चित्ता ओछी कर ओमा ज तारी ललाई छे माताना आ प्रकारना वचन
साभणीने हु तेनी साथे सडभत न थछ माताये ज्यारे ओ जण्यु त्वारे
तेले भने कहुं के, जे छच्छा प्रमाणे वरनी प्राप्ती करवी डाय तो तु यक्षनी
आराधना कर तारे परिश्रम अवश्य सङ्ग थशे, आथी मे माताना कडेवा
अनुसार यक्षनी आराधना उरवा भाडी नियम, व्रत वगेरेनु आचरणु कयुं
आथी यक्ष भारा उपर प्रसन्न थया अने तेमले भने कहु वत्से । भविष्यना
चक्रवर्ती कुमार ब्रह्मदत्त तारा पति थशे ते पिताना मित्र वरधनुकुमार साथे

સમાગતૌ । તસ્યા इत्य उचः श्रुत्या कुमारः साश्चर्यं प्राह—भद्रे कौ आयाम् ! सा प्राह—भवान् मम स्वामी ब्रह्मदत्तः, अयं हि वरधनुस्तत्रमित्रम् । कुमारेणोक्तम्—कुतस्त्वयाऽस्मत्परिचयः समुपलब्धः । सा प्राह—कुमार ! इह नगर्यामस्ति धनप्रवरो नाम त्रेष्ठि, तस्य च भार्या धनसचया नाम । अहं च तयोस्तनुजाऽष्टभ्रातृणामनुजा रत्नवती नाम्नो पित्रोः परमप्रमोददायिनी क्रमेण यौवनमारूढा । यौवनावस्था प्राप्ता मा दृष्ट्वा पितरो मम विवाहार्थं वरान्वेषणाय प्रयत्नं कृतवन्तौ, परन्तु कोऽपि वरो ममानुकूलो न मिलितः । मया निर्धारितम्—यदि ममानुकूलं पतिर्न मिलिष्यति

આને મેં ઘટુત દેર લગી । મેં તો કુમ્મી કી આપકી પ્રતીક્ષા મેં બેઠી હુઈ હૂ । કુમારી કે ડસ પ્રકાર વચન સુનકર કુમાર કે આશ્ચર્ય કા ઠિકાના નહી રહા વહ સહસા યોલા-જાનતી બી હો કિ હમ લોગ કૌન હૈ ? કન્યાને કહા કિ હા જાનતી હૂ એક આપ તો બ્રહ્મદત્તકુમાર હૈ, ઓર દૂસરે યે આપકે સાથી વરધનુકુમાર હૈ । કુમાર ને પુનઃ કહા ભદ્રે ! તુજે હમ લોગોં કા યહ પરિચય કૈસે પ્રાપ્ત હુઆ । કુમારી ને કહા-સુનો ઇસ નગરી મેં ધનપ્રવર નામકા એક સેઠ રહતા હૈ । ડસકી પત્નીકા નામ ધનસચયા હૈ । ડનકી મૈ પુત્રી હૂ । મેરા નામ રત્નવતી હૈ । મેરે આઠ ભાઈ હૈ । જબ માતા પિતા કો સુખદાયિની મેં બાલ્યાવસ્થાસે યૌવન અવસ્થા મેં પહુચી તો ડનકો મેરે વિવાહ કી ચિન્તા હોને સે વરકી સોજ હોને લગી । પરન્તુ મેરે યોગ્ય વર ડનકો નહી મિલા । મેને તવ નિશ્ચય કિયા-કિ પ્રયત્ન કરને પર બી યદિ મેરે યોગ્ય વર પ્રાપ્ત નહી હોતા હૈ તો મૈ આજીવન

રથી તેમને કહેવા લાગી કે, આપ લોકોને અહીં સુધી આવવામા ખૂબ સમય લાગ્યો હુ તો ક્યારનીએ આપની રાહ બેઠને બેઠી છુ કુમારીના આવા વચન સાંભળીને કુમારના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો તે સહસા બોલી ઉઠ્યો બાણો છો કે, અમે કૈણ છીએ ? કન્યાએ કહ્યું કે, હા ! બાણું છુ એક આપ બ્રહ્મદત્તકુમાર છો અને બીજા આ આપના સાથીદાર વરધનુકુમાર છે, કુમારે ફરી કહ્યું, ભદ્રે તમને અમારો પરિચય કઇ રીતે મળી શક્યો ? કુમારીએ કહ્યું, સાંભળો ! આ ગામમા ધનપ્રવર નામે એક શેઠ રહે છે એની પત્નીનું નામ ધનસચયા છે, તેની હુ પુત્રી છુ, મારું નામ રત્નવતી છે, મારે આઠ ભાઈ છે માતાપિતાને સુખ આપનાર એવી હુ બાલ્યાવસ્થા વટાવીને યૌવન અવસ્થામા પહોચી ત્યારે તેમને મારા વિવાહની ચિન્તા થવાથી વરની શોધ કરવા લાગ્યા પરન્તુ મારા યોગ્ય વર તેમને ન મળ્યો આથી મે નિશ્ચય કર્યો કે, પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ જો મારા લાયક વર મળતો નથી તો હ

तदाऽहं जीवनपर्यन्तं ब्रह्मचर्यं पालयिष्यामीति । एकदा मम माता मां कथित-
वती-पुत्रि ! आजीव कौमार्यमास्थाय स्वातु तत्र विचारो नितरामशोभनः, अतो
पिख्यातानां श्रेष्ठिनो पुत्रेषु कमप्येकं वरयित्वा कुरु पित्रोरानन्दम् । मातुरिदं
वचनं मया न स्वीकृतम् । ततो माता मां कथितवती-यक्षमाराधय, स त्वामभिल-
षितं सेत्स्यति । मातुः कथनानुसारेण यक्षाराधनतत्परा नियमव्रतादिकमाचरन्ती
यक्षं तोषितवती । सन्तुष्टो यक्षो मां कथितवान्-वत्से ! भविष्यच्चक्रवर्ती ब्रह्मदत्त-
स्त्वव पतिर्भविष्यति । स वरधनु नाम्ना स्वमित्रेण सहागमिष्यति । स त्वया समु-

कौमार व्रत ही-ब्रह्मचर्यव्रत का ही पालन क्यों न करू । माता को जब
मेरी इस स्थिति का पता लगा तो उसने जुलाकर मुझ से कहा पुत्रि !
जीवन पर्यन्त कौमारव्रत को लेकर रहने का यह तेरा विचार मेरी दृष्टि
में सुन्दर प्रतीत नहीं होता है । अतः प्रसिद्ध सेठ साहूकारों के किसी
एक कुमार का अपने योग्य वर का अन्वेषण करके पिता को आनंदित
करो इसी में तेरी मलाई है । माता के इस प्रकार वचन सुनकर भी मैंने
उनको मानने में अपनी समति नहीं दी । माताने जब यह देखा तो उसने
पुनः मुझसे कहा कि यदि अभिलषित वर की प्राप्ति ही करना है तो
इस निमित्त बेटी ! तू अब यक्ष की आराधना कर । तेरा परिश्रम अवश्य
ही सफल होगा । अतः मैंने फिर माता के कहे अनुसार यक्षकी आरा-
धना करना प्रारम्भ कर दिया । नियम, व्रत, आदि का खूब आचरण
किया । इससे यक्ष मेरे ऊपर तुष्ट होकर उसने मुझ से कहा वत्से ।
भविष्य चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तकुमार ही तेरा पति होगा, वह अपने मित्र वरधनु

कौमार्यव्रतनु-ब्रह्मचर्यव्रतनु पालन केम न कइ ? माताने भारी आ स्थितिनी
अण्णर पडी त्थारे तेण्णे भने ओलावीने उल्लु, पुत्री । एवम पर्यंत कौमार्य-
व्रतने धारणु करीने रहैवाने। तारे विचार भारी दृष्टिअे अरोअर नथी आथी
प्रसिद्ध सेठ साहुकारेना केअ अेक कुमारने तारा पति तरीके स्वीकारीने पितानी
चित्ता ओछी कर अेमा न तारी ललाई छे माताना आ प्रकारना वचन
साभणीने हु तेनी साथे सडमत न थअ माताअे न्यारे अे नण्णु त्थारे
तेण्णे भने कहु के, ने धन्या प्रभाण्णे वरनी प्राप्ती करवी डाय ते। तु यक्षनी
आराधना कर तारे परिश्रम अवश्य सकुण थसे, आथी मे माताना कहेवा
अनुसार यक्षनी आराधना करवा भाडी नियम, व्रत वगेरेनु आचरणु कथुं
आथी यक्ष भारा उपर प्रसन्न थया अने तेमण्णे भने कहु वत्से । भविष्यना
अकवर्ती कुमार अहदत्त तारा पति थसे ते पिताना मित्र वरधनुकुमार साथे

પલક્ષ્યઃ । તતઃ પર મયા હારપ્રેષણાદિકઃ કૃતમ્, તત્સર્વં તુ મયદયગતમેવ । તદ્વા-
ક્યમાકર્ણ્ય કુમારોઽત્યન્તાનુસ્તચિત્તઃ સુમધુરવચસા તામાશ્વામ્ય તયા સહ સમિત્રો
રથમારુઢઃ । કુમારસ્તા પ્રોક્તવાન્-ભદ્રે ! હતઃ ક્વ ગન્તવ્યમસ્મામિઃ । સા પ્રાહ-
અસ્તિ મગધદેશે શિવપુરી નગર્યા મમ પિતુર્લઘુભ્રાતા ધનસાર્થવાહો નામ શ્રેષ્ઠી ।
સ જ્ઞાતસકલકૃત્તાન્તો યુવયો મમ ચ સ્વસન્નિધે સમાગમન શ્રેયસ્કર મસ્યતે । અતઃ
મમ મતે તત્રૈવ ગન્તુમુચિતમ્ । પશ્ચાદ્યથા યુવયોરિચ્છા । તસ્યા વચનમાકર્ણ્ય

કુમાર કે સાથ આવેગા । હસકા તુમ ધ્યાન રાખના । 'હસ પ્રકાર કહ-
કર રત્નવતી ને પુનઃ યહ કહા-કિ મૈ ને ફિર યક્ષ કે કહને કે વાદ કયા
કિયા સો સવ આપકો વિદિત હી હૈ-અર્થાત્ ઉસકે વાદ ફિર મૈ ને આપકે
પાસ હાર આદિ ભેજા સો યહ વાત સવ આપકો માલૂમ હી હૈ । રત્નવતીકે
હસ પ્રકાર વચન સુનકર કુમાર કે ચિત્ત મે અધિક પ્રસન્નતા હુઈ । 'રત્ન
વતી કા મુક્ષ પર નિષ્કપટ સ્નેહ હૈ ' એસા જાનકર કુમારને ઉસ પર
અત્યન્ત વિમુગ્ધ હોકર ઉસકો વધુર વચનો દ્વારા વૈર્ય વધાયા પશ્ચાત્
મિત્ર કો સાથમે લેકર ઉસીકે સાથ રથ પર વૈઠ ગયા । કુમાર ને રત્ન-
વતી સે કહા ભદ્રે ! યહ તો વતાઓ અવ યહાં સે કહાં ચલના હૈ । રત્ન-
વતી ને કહા સુનો, મગધ દેશાન્તર્ગત એક શિવપુરી મામકી નગરી હૈ વહા
મેરે પિતા કે લઘુભ્રાતા જિનકા નામ ધનસાર્થવાહ હૈ રહતે હૈ । જબ ઉનકો
યહ માલૂમ પડેગા કિ રત્નવતી બ્રહ્મદત્ત મિત્ર સહિત યહાં આ રહે હૈ, તો
ઉનકો હસ સ્વર સે વડા આનંદ હોગા । હસલિયે સવ સે પહિલે અપનકો
વહીં પર ચલના ચાહિયે । ફિર આપ કી જૈસી ઇચ્છા હો સો ઠીક । રત્નવતી

અહીં આવશે એ વાત તુ લક્ષ્મી રાખજે આમ કહીને રત્નવતીએ ફરી કહ્યું,
યક્ષના કહેવા પછી મે શુ શું કરું તે સઘળું આપની જાણુમા જ છે અર્થાત્
પછી મે આપની પાસે હાર વગેરે મોકલેલ એ સઘળી વાત આપે જાણી જ
છે રત્નવતીની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને કુમારના ચિત્તમા ખૂબ પ્રસન્નતા
થઈ " રત્નવતીનો મારા ઉપર નિષ્કપટ સ્નેહ છે " એવું જાણીને કુમાર તેના
તરફ સ્નેહથી આકર્ષાયો અને મધુર વચનોથી તેને સાત્વન આપ્યું પછી મિત્રને
સાથે લઈ તેની સાથે રથ ઉપર બેસી ગયો અને રત્નવતીને કહ્યું, ભદ્રે ! એ
તો બતાવો કે હવે અહીંથી કયા જવું છે ? રત્નવતીએ કહ્યું સાંભળો ! મગધ
દેશમા શિવપુરી નામની નગરી છે ત્યાં મારા પિતાના નાનાભાઈ જેમનું નામ
ધનસાર્થવાહ છે, તે રહે છે જ્યારે તેને એ બીજર પડશે કે રત્નવતી, બ્રહ્મદત્ત
અને તેમના મિત્ર સાથે અહીં આવી રહી છે ત્યારે તેમને ખૂબ આનંદ થશે
આથી સહુથી પહેલાં આપણે ત્યાં જઈએ પછી જેવી આપની ઇચ્છા રત્નવતીના

कुमारो मगधाभिमुख गन्तुमिच्छितवान् । वरधनुः सारथिभूत्वाऽश्वान् प्रेरितवान् ।
ग्रामानुग्राम गच्छन्तस्ते वत्सदेशान्निर्गताः ।

अन्यदा ते गिरिगुहादव्या समागताः । तत्र कण्टकसुकण्टकाभिधानौ द्वौ
चोरसेनापती पुरुषद्वय रक्षितरथस्थ स्त्रीरत्न सप्रेक्ष्य तदपहर्तुमनसौ स्वानुचरैः
सह समायाता । कुमारोऽपि स्वहस्तलाघव प्रदर्शयन् शरैश्चोरान् जर्जरितान् कृत-
वान् । कुमारवाणजर्जरितगात्राश्चोरा इतस्ततः पलायिताः । वरधनुनोक्तम्—

के ऐसे वचन सुनकर कुमार ने मगध की ओर जाना ही उचित
समझा । अतः वह उसी ओर चल दिया । सारथिका काम वरधनुने
किया । रथ अपनी तेज गतिसे चलने लगा । क्रमशः चलते २ ये लोग
वत्सदेशकी सीमा से बहुत दूरतक निकल गये ।

इस प्रकार चलते २ रास्ते में इनका गिरिगुहा नामकी एक अटवी
मिली । उसमें कण्टक और सुकण्टक नाम के दो चोर सेनापति रहते थे ।
उन्होंने ज्यों ही दो पुरुषों से सुरक्षित स्त्रीरत्न रत्नवतीको रथ में
बैठी हुई देखी तो उन्होंने विचार किया कि इस स्त्रीरत्नके लूटनेसे
हमको बहुत धन प्राप्त होगा । अतः वे दोनों अपने २ अनुचरोके साथ
रथकी ओर बढ़ने लगे । कुमारने ज्यों ही इस परिस्थिति को देखा तो
उसने शीघ्र ही अपने हाथोंकी कुशलता प्रदर्शित करते हुए वाणों से
चोरों को जर्जरित कर दिया । कुमार के छोड़े गये वाणों द्वारा जर्जरीत
होकर वे चोर न मालूम वहासे कहा चले गये पता ही नहीं पड़ा । वरधनुने

वयन सालणीने कुमारे मगध तरङ्ग जवानु उयिन भान्यु आथी तेओ ओ
तरङ्ग आल्या सारथीनु ठाम वरधनुओ कथुं रथ तेज गतिथी आलवा लाग्यो
आलता आलता ओ लोके वत्सदेशनी सीमा ओणगीने आगण नीकणी गया

आ रीते आलता आलता तेओ गिरिगुहा नामनी ओक अटवीमा आवी
पड़ोअ्या, ओ अटवीमा उटक अने सुकटक नामना ओ चोर सेनापति रडेता
उता तेमहे ज्यारे ओ पुरुषथी सुरक्षित स्त्रीरत्न रत्नवतीने रथमा भेठेली जेध,
तो ओमहे विचार कथी के, आ स्त्रीने लूटवाथी अमने धातु धन प्राप्त थशे,
आथी ते अन्ने पोत पोताना भाषुसो साथे रथनी तरङ्ग आववा लाग्या कुमारे
परिस्थितिने समज्ज जेध तेहे ओज वज्जते पोताना हाथनी कुशलता अतावता
आण्ठोथी चोराने जर्जरीत अनावी दीधा कुमारणा आण्ठोथी जर्जरीत अनेला
ओ चोर त्थाथी नासी छूट्या ते कया अदृश्य अनी गया ते समज्जथु नडी
वरधनुओ ज्यारे मार्ग स पूर्यपहे निलय जेथो त्थारे कुमारने कहुं के, आप

कुमार ! युवा श्रान्तौ । अतः कियत्कालावधि रथे विश्राम कुरुतम् । वरधनुर्ध्वजं निशम्य कुमारो रथे प्रसुप्तः । मार्गे पर्यतीय नदी समायाता । तुरङ्गमाः श्रमस्त्रिणा अग्रे न चलन्ति । प्रतिबुद्धः कुमारोऽध्वान् श्रमस्त्रिणान् पश्यति, रथाग्रे च वरधनु न पश्यति । जलमानेतु वरधनुर्गतो भविष्यतीति विचिन्त्य त प्रतीक्षमाणः किय-त्कालावधि कुमारस्तत्र स्थितः । पर वरधनुर्नागतः । कुमारश्चिन्तयति—नागतो वरधनु रधुनाऽपि, न जाने क्व गतः ? एव चिन्तयन् कुमार इतस्ततो विलोकयति, तावत्पश्यति रथाग्रभाग रुधिरावलिप्तम् । व्यापादितो वरधनुरिति मन्वानः,

जब मार्ग बिलकुल निर्विघ्न-विघ्नरहित देखा तब कुमारसे कहा आप लोग थक गये होंगे अतः कुछ समयतक इसी रथ में विश्राम करे। वरधनुके वचन को सुनकर कुमार रथ में ही सो गया। चलते २ मार्ग में एक पहाड़ी नदी मिली। घोड़े चलते २ थक चुके थे अतः उस नदीको पार करने में वे असमर्थ हो चुके थे। इतने में कुमार भी जग पड़े तो उन्होंने ने सिर्फ रथमें थके हुए घोड़ों को ही देखा वरधनुको नहीं देखा। वरधनु को नहीं देखकर कुमारने विचार किया कि शायद वह पानी लेनेके लिये गया होगा, अतः उसकी प्रतीक्षा में उन्होंने कुछ समय तक रथको वहीं पर रोक रखा। जब यह देखा कि वरधनु अभीतक भी पीछा नहीं लौटा है, तब कुमार ने विचार किया वरधनु अभीतक वापिस नहीं आया है इसका क्या कारण है। वह कही गया होगा। इस प्रकार अनिष्टकी आशका से आकुलित होकर कुमारने इधर उधर ज्यों ही दृष्टि फैलाई तो रथ के अग्रभाग उनकी दृष्टि में रुधिर से भरा हुआ दिख-लाई दिया, रुधिरसे भरे हुए रथ के अग्र भाग को देखते ही कुमार ने

थाड़ी गया डूशे आधी थोडा वज्रत आ रथमा विश्राम करे। वरधनुना वचन सावणी कुमार रथमा सुध गया आलता आलता मार्गमा ओक पहाड़ी नदी आवी घोडाओ पशु आलता थाड़ी गया डूता आधी ओ नदीने पार करवानी तेमनामा शक्ति न डूती आ वज्रते कुमार जग्य गया त्पारे तेले दूकत रथना थाकेला घोडाओने जेथा वरधनु न देणायो वरधनुने न जेता कुमारे विचार कर्यो के, कदाय ते पाणी लेवा गया डूशे आधी तेमले तेनी राड जेधने थोडा वज्रत रथने त्या रोकी राज्यो ज्यारे वरधनु न आव्यो त्पारे कुमारे विचार कर्यो के, वरधनु डण्ड सुधी पाछो केम न आव्यो ? ओनु शुं कारण डूशे ? ते कया ज्यो डूशे ? आ प्रकारे अनिडनी आश काथी आकुण व्याकुण जनीने कुमारे आणुमाणु दृष्टि देखी तो रथना अग्रभागने लोडीथी लरेलो जेथो रुधीरथी लरेला रथना आगला लागने जेता न कुमारे विचार कर्यो के, नि

“हा प्रिय सुहृत् ! मा परित्यज्य-क्व गतः ? परिष्वजस्व मा मलयशीतलेन बाहुयुगलेन ! हे विपद्ग्रन्थो ! त्वत्सदृश सुहृदं क्वोपलप्स्ये ? अरे रे ! निर्घृण ! अन्तरु ! मम हृदय छिन्दता त्वया क्व न मम प्राणा उपहृताः ” । एव विलपन् कुमारो मूर्च्छां गतः ।

कुमार्या उपचारण लब्धचैतन्यः कुमारः पुनरपि विलपन् भृश रोदिति । कुमारस्येमा दशामवलोक्य रत्नवती सान्त्वचनैः, कुमारमाश्वासितवती । कुमारस्तामुवाच—रत्नवति ! न ज्ञायते वरधनुर्मृतो जीवन् वाऽस्तीति । अतोऽहं तम-

विचार किया कि निश्चय से किसी दुष्टने वरधनु को मार दिया है । वस अब क्या धा-लगे वे इकदम राने हा प्रिय मित्र ! तुम मुझे अकेला इस वन में छोड़कर कहा चले गये हो । अरे कुछ तो खपर दो चन्दन जैसे शीतल बाहु युगलसे आकर मुझ से मिलो । हे विपत्त में सहाय करने वाले ! तेरे जैसा सखा अब मुझे कहां मिलेगा ! अरे ओ करालकाल ! निर्दय होकर जब तूने मेरे इस हृदय को हरण किया तो उसके पहिले तूने मुझे ही क्यों नहीं मार डाला । इस प्रकार विलाप करते २ कुमारको मूर्छा आ गई ।

पतिको मूर्छित देखकर कुमारी ने अनेक उपचारों से कुमार की मूर्छा दूर की । ज्यों ही कुमार स्वस्थ हुआ तो वह फिर से विलाप करने लगा । विलाप करते २ वह खूब रोया भी । कुमार की इस तरह दयनीय दशा देखकर कुमारीने उसका सान्त्वनाप्रद वचनों द्वारा धैर्य वधाया । कुमारने रत्नवतीसे कहा—रत्नवति ! जब पता ही नहीं पडता है कि

दुष्टे वरधनुने भारी नाथ्यो छे 'आ विचारै तेनु हृदय लराई आण्यु अने ते रोवा लाग्यो । प्रिय मित्र ! तु भने आ वनमा अेकबो छोडीने क्या चाट्यो गयो । काँकि तो भभर आयो । चदन जेवा शीतल बाहु युगलथी आवीने भने भजे । विपत्तमा सहाय करवावाणा छे मित्र ! तारा जेवो मित्र हुवे भने क्याथी भणशे ? अरे ओ करालकाल ! निर्दय णनीने ज्यारे ते भारा आ हृदयनु छरणु क्युं तो अेना पडेल । ते भने ज केम न भारी नाथ्यो ? आ प्रकारने विलाप करता करता कुमारने मूर्छा आवी गर्ध ।

कुमारने जेडोश थयेल जखीने रत्नवतीअे अनेक उपचारैथी तेनी मूर्छा दूर करी ज्यारे कुमार स्वस्थ भन्यो तो ते करीथी विलाप करवा लाग्यो । विलाप करता करता ते धुरके धुरके रोवा लाग्यो । कुमारनी आ प्रकारनी दयाजनक स्थिति जेधने रत्नवतीअे तेने सात्वन आपता शब्दैथी धीरज आयी । कुमारै रत्नवतीने कहुं, रत्नवती ! ज्यारे भभर ज नथी पडती के वरधनु लुपित छे के, भरी

कुमार ! युवा श्रान्तौ । अतः क्रियत्कालावधि रथे विश्राम कुरुतम् । वरधनोर्वचनं निशम्य कुमारो रथे प्रसुप्तः । मार्गे पर्वतीय नदी समायाता । तुरङ्गमाः श्रमस्त्रिणा अग्रे न चलन्ति । प्रतिबुद्धः कुमारोऽश्वान् श्रमस्त्रिन्नान् पश्यति, रथाग्रे च वरधनुं न पश्यति । जल्पमानेतुं वरधनुर्गतो भविष्यतीति विचिन्त्य त प्रतीक्षमाणः क्रियत्कालावधि कुमारस्तत्र स्थितः । पर वरधनुर्नागतः । कुमारश्चिन्तयति—नागतो वरधनु रधुनाऽपि, न जाने क्व गतः ? एव चिन्तयन् कुमार इतस्ततो त्रिलोकयति, तावत्पश्यति रथाग्रभाग रुधिरात्रलिप्तम् । व्यापादितो वरधनुरिति मन्वानः,

जब मार्ग बिलकुल निर्विघ्न—विघ्नरहित देखा तब कुमारसे कहा आप लोग थक गये होंगे अतः कुछ समयतक इसी रथमें विश्राम करें। वरधनुके वचनको सुनकर कुमार रथ में ही सो गया। चलते २ मार्गमें एक पहाड़ी नदी मिली। घोड़े चलते २ थक चुके थे अतः उस नदीको पार करनेमें वे असमर्थ हो चुके थे। इतनेमें कुमार भी जग पड़े तो उन्होंने ने सिर्फ रथमें थके हुए घोड़ोंको ही देखा वरधनुको नहीं देखा। वरधनुको नहीं देखकर कुमारने विचार किया कि शायद वह पानी लेनेके लिये गया होगा, अतः उसकी प्रतीक्षा में उन्होंने कुछ समय तक रथको वही पर रोक रखा। जब यह देखा कि वरधनु अभीतक भी पीछा नहीं लौटा है, तब कुमार ने विचार किया वरधनु अभीतक वापिस नहीं आया है इसका क्या कारण है। वह कही गया होगा। इस प्रकार अनिष्टकी आशका से आकुलित होकर कुमारने डघर उधर ज्यों ही दृष्टिफैलाई तो रथ के अग्रभाग उनकी दृष्टिमें रुधिर से भरा हुआ दिखलाई दिया, रुधिरसे भरे हुए रथ के अग्र भागको देखते ही कुमार ने

थाड़ी गया दुशे आधी थोडा वधत आ रथमा विश्राम करे। वरधनुना वचन सावणी कुमार रथमा सुध गया आलता आलता मार्गमा ओक पडाडी नदी आवी घोडाओ पशु आलता थाड़ी गया हुता आधी ओ नदीने पार करवानी तेमनामा शक्ति न हुती आ वधते कुमार लगी गया त्पारे तेले इकत रथना थाकेला घोडाओने जेया वरधनु न देखाये। वरधनुने न जेता कुमारे विचार कर्यो के, कहाय ते पाणी लेवा गया दुशे आधी तेमले तेनी राड जेधने थोडा वधत रथने त्या रोडी राभ्ये। ज्यारे वरधनु न आव्ये। त्पारे कुमारे विचार कर्यो के, वरधनु हुणु सुधी पाछे केम न आव्ये ? ओनु शु कारण दुशे ? ते क्या जये। दुशे ? आ प्रकारे अनिष्ठनी आश काथी आकुण आकुण जनीने कुमारे आणुमाणु दृष्टि देखी तो रथना अग्रभागने लोड़ीथी लदेले जेये। रुधीरथी लदेला रचना आगला लागने जेता न कुमारे विचार कर्यो के,

વલ્ગુવચનૈઃ કુમાર સમ્માન્ય સસત્કૃતિ સ્વગૃહમાનીતવાન્ । તત્કૃતે ચ સર્વા સુવ્ય-
વસ્થા કૃતવાન્ કુમાર સ્વિન્નમાનસ દૃષ્ટો ગ્રામાધિપતિર્વેદતિ-કુમાર ! ત્વં સ્વિન્ન ઇવ
લક્ષ્યસે, તત્કારણ યત્કવ્ય ચેદ્ ભવેત્, તદા મહ્યમપિ નિવેદ્યતામ્ ? કુમારઃ પ્રાહ-
મમ ભ્રાતા ચૌરૈઃ સહ કલહ કુર્વન્ ન જાને ક્વ ગતઃ ? કામવસ્થા પ્રાપ્તઃ ? તન્વિ-
ન્તયાઽહ સમાકુલિતોઽસ્મિ ? યતો વિચારયે તમન્વેષ્ટુમ્ । ગ્રામાધિપેનોક્તમ્-અલ

વ્યક્તિ હોના ચાહિયે । એસે અચ્છે વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હસ ગ્રામ મેં આવે યહ
ગ્રામ કા સૌભાગ્ય હૈ, અતઃ ગ્રામાધિપતિકે નાતે મેરા કર્તવ્ય હૈ કિ મ
હસકા ઉચિત સત્કાર કરુ । એસા સોચ સમજ કર ઉસને ઉસી સમય
સન્માન-સૂચક શબ્દો દ્વારા કુમારકા વહીં પર સત્કાર કિયા પશ્ચાત્
વહ ઉસકો અપને ઘર પર લે ગયા । ઘર પર કુમાર કી સવ પ્રકાર કી
ઉસને યોગ્ય વ્યવસ્થા કર દી । જન ઉસને કુમાર કો ચિન્તિત ચિત્ત દેખા
તો બોલા કુમાર ! તુમ હમકો સ્વેદસ્વિન્ન ક્યો પ્રતીત હોતે હો-યદિ પ્રકટ
કરને યોગ્ય કારણ હો તો આપ અવશ્ય બતલાવે । કુમારને ગ્રામાધિ-
પતિકે વચન સુનકર કહા કિ મેરા ભાઈ ચૌરો કા સામ્હના કરતા હુઆ
ન મલૂમ કહાં ચલા ગયા હૈ । હમકો ઉસકી અમી તક કોઈ સ્વર નહી
મિલી હૈ । પતા નહી કયા ઉસકી અવસ્થા હો રહી હોગી, બસ હસી
ચિંતા કી વજહ સે મેં આકુલિત હો રહા હૂ । વિચાર હૈ કિ ઉસકા પતા
લગાઝ । કુમારકે હસ દારુણ કથન કો સુનકર ગ્રામાધિપતિ ને કહા કિ

એ કહી આપે છે કે, એ કેાઇ અસાધારણ વ્યક્તિ હોવી જોઇએ આવી
અસાધારણ વ્યક્તિ અહિં આવે એ ગામનુ સૌભાગ્ય છે આથી ગ્રામાધિપતિ
તરીકેનુ માફ એ કર્તવ્ય છે કે, હુ તેમનુ સન્માન કર આણુ વિચારીને તેણે એ
વખતે આદરપૂર્વક સન્માન સૂચક શબ્દોથી તેણે એજ સ્થળે કુમારનુ સ્વાગત કર્યું
પછી તે તેને પોતાને ત્યા લઈ ગયો પોતાને ત્યા લઈ જઈ તેણે કુમારની
યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી આપી જ્યારે તેણે કુમારના ચહેરા ઉપરની ચિંતા જોઈ
ત્યારેતે બોલ્યો કે, કુમાર ! તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ? જો કહી શકાય તેવું
હોય તો તેનુ કારણ આપ મને જરૂર બતાવો કુમારે ગ્રામાધિપતિનુ વચન સાંભળી
કહ્યુ કે, મારો ભાઈ ચૌરોનો સામનો કરતા કરતા ન માલુમ કયા ગયો તેનો
હજી સુધી કાઈ પતો મળ્યો નથી ખબર નથી કે, તેની ત્યા શું સ્થિતિ બની હશે ?
આજ એક માત્ર મારી ચિંતાનુ કારણ છે મારી ઈચ્છા તેની શોધખોળ માટે જવાની
છે કુમારના આ હુ ખજનક વચન સાંભળીને ગ્રામાધિપતિએ કહ્યુ, આપ આ

ન્વેષયિતુ ગચ્છામિ । સાઞ્ત્રવીત્ - આર્યપુત્ર ! નાયમયસરો વરધનુરન્વેષણસ્ય,
યતોઽહમેઠાકિની, ચૌરશ્વાપદાદિ સકુલિત ચેદમરણ્યમ્ । પરિમ્લ્હાનકુશકઠકૈરનુ-
મીયતે યન્નિરુટ્ એઽગ્રામોઽસ્તિ । યતસ્તત્ર મા નય । અનન્તર વરધનુમન્વેષય ।
રત્નવત્યા યુક્તિમદ્વચનમારુણ્યં કુમારસ્તામાદાય મગધદેશસીમાસથિતે ક્ષિતિપુરે
ગ્રામે સમાગતઃ । તસ્મિન્ ગ્રામે પ્રવિશન્ કુમારઃ સમામધ્યસ્થિતેન ક્ષિતિપતિ નામ્ના
ગ્રામાધિપતિના દૃષ્ટઃ । કુમાર દૃષ્ટ્વા સ ચિન્તયતિ-નાય સાધારણો મનુષ્યઃ । એત-
દાકૃતિરેવાસ્યાઽસાધારણત્વ પ્રકટયતિ, અતો મયા સત્કાર્યોઽયમ્ । ઇતિ વિચાર્ય

વરધનુ જીવિત છે અથવા મર ગયા છે । ત્ય તો મેં उसकी खोज करू
ऐसा मेरा कर्तव्य मुझे प्रेरित करता है । अतः मैं उसकी गवेषणा करने
के लिये जाता हू । कुमार की बात सुनकर रत्नवती ने कहा आर्यपुत्र !
यह अवसर वरधनुकी खोज करने का नहीं है, क्योंकि मैं अकेली हू
तथा यह वन भी चौर एवं श्वापदादि हिंसक प्राणीयोंसे भरा हुआ है ।
परिम्लान कुशकटक आदिसे यह अनुमान होता है कि ग्राम अब पास ही है ।
इसलिये मुझे ग्राममें सुरक्षित स्थान पर रखकर फिर आप वरधनुकी
खोज करें तो ठीक है । रत्नवती के इस प्रकार युक्तियुक्त वचन सुनकर
कुमार सब से पहिले उसको लेकर क्षितिपुर ग्राम में आया । यह ग्राम
मगध देश की सीमातट पर बसा हुआ था । कुमार जब उस ग्राम में
प्रवेश कर रहा था तब अनेक मनुष्योंके बीच स्थित ग्रामाधिपतिने
जिसका नाम क्षितिपति था, उस कुमारको प्रवेश करते हुए देख लिया ।
अतः देखकर उसने विचार किया कि यह कोई साधारण पुरुष ज्ञात नहीं
होता है । आकृति ही इस बात को कह रही है कि यह कोई असाधारण

ગયેલ છે, ત્યારે મને માફ કર્તવ્ય એ કહે છે કે હું તેની શોધમાં નીકળી
પડું આથી હું તેની શોધ કરવા માટે જાઉં છું કુમારની વાત સાંભળી
રત્નવતીએ કહ્યું, આર્યપુત્ર ! આ અવસર વરધનુની શોધ કરવાનો નથી, કારણ
કે હું એકલી છું અને આ વન પણ ચોર તેમજ હિંસક પ્રાણીઓથી ભરેલું
છે પગલાઓ અને ઘાસ, કાટા વગેરેથી એવું અનુમાન બધાય છે કે નજીકમાં
કોઈ ગામ હોવું જોઈએ આથી મને સુરક્ષિતપણે ગામમાં રાખીને પછી આપ
વરધનુની શોધ કરો એ ઠીક છે

રત્નવતીનું આ પ્રમાણે વચન સાંભળીને કુમાર તેને લઈને ક્ષિતિપુર
ગામમાં પહોંચ્યો । કુમાર ત્યારે તે ગામમાં પ્રવેશ કરી રહ્યો હતો ત્યારે અनेक
મનુષ્યોની વચ્ચે ઉભેલા ક્ષિતિપતિ નામના ગામના અધિપતિએ કુમારને જોયો
આથી તેણે વિચાર કર્યો કે, આ આવનાર કોઈ સાધારણ પુરુષ નથી આકૃતિજ

વલ્ગુવચનૈઃ કુમાર સમ્માન્ય સસત્કૃતિ સ્પૃહમાનીતવાન્ । તત્કૃતે ચ સર્ગા સુવ્ય
વસ્થા કૃતવાન્ કુમાર સ્વિન્નમાનસ દૃષ્ટ્વા ગ્રામાધિપતિર્વદતિ-કુમાર ! ત્વં સ્વિન્ન ઇવ
લક્ષ્યસે, તત્કારણ યત્કવ્ય ચેદ્ ભવેત્ , તદા મહ્યમપિ નિવેદ્યતામ્ ? કુમારઃ પ્રાહ-
મમ ભ્રાતા ચૌરૈઃ સદ્ કલહ કુર્વન્ ન જાને ઋવ ગતઃ ? કામવસ્થા પ્રાપ્તઃ ? તન્વિ-
ન્તયાઽહ સમાકુલિતોઽસ્મિ ? અતો વિચારયે તમન્વેષ્ટુમ્ । ગ્રામાધિપેનોક્તમ્-અલ

વ્યક્તિ હોના ચાહિયે । એસે અન્ને વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હસ ગ્રામ મેં આવે યહ
ગ્રામ કા સૌભાગ્ય હૈ, અતઃ ગ્રામાધિપતિકે નાતે મેરા કર્તવ્ય હૈ કિ મ
હસકા ઉચિત સત્કાર કરુ । ણેસા સોચ સમજ કર ઉસને ઉસી સમય
સન્માન-સૂચક શબ્દો દ્વારા કુમારકા વહોં પર સત્કાર કિયા પશ્ચાત્
વહ ઉસકો અપને ઘર પર લે ગયા । ઘર પર કુમાર કી સવ પ્રકાર કી
ઉસને યોગ્ય વ્યવસ્થા કર દી । જવ ઉસને કુમાર કો ચિન્તિત ચિત્ત દેસા
તો બોલા કુમાર ! તુમ હમકો લેદલિન્ન ક્યોં પ્રતીત હોતે હો-યદિ પ્રકટ
કરને યોગ્ય કારણ હો તો આપ અવશ્ય ચતલાવેં । કુમારને ગ્રામાધિ-
પતિકે વચન સુનકર કહા કિ મેરા ભાઈ ચૌરો કા સામ્હના કરતા હુઆ
ન મલૂમ કહાં ચલા ગયા હૈ । હમકો ઉસકી અમી તક કોઈ સ્વર નહી
મિલી હૈ । પતા નહી કયા ઉસકી અવસ્થા હો રહી હોગી, વસ હસી
ચિંતા કી વજહ સે મેં આકુલિત હો રહા હુ । વિચાર હૈ કિ ઉસકા પતા
લગાઝ । કુમારકે હસ દારુણ કથન કો સુનકર ગ્રામાધિપતિ ને કહા કિ

એ કહી આપે છે કે, એ કેાઘ અસાધારણ વ્યક્તિ હોવી જોઈએ આવી
અસાધારણ વ્યક્તિ અહિં આવે એ ગામનુ સૌભાગ્ય છે આથી ગ્રામાધિપતિ
તરીકેનુ માફ એ કર્તવ્ય છે કે, હુ તેમનુ સન્માન કરૂ આનુ વિચારીને તેણે એ
વખતે આદરપૂર્વક સન્માન સૂચક શબ્દોથી તેણે એજ સ્થળે કુમારનુ સ્વાગત કર્યું
પછી તે તેને પોતાને ત્યા લઈ ગયો પોતાને ત્યા લઈ જઈ તેણે કુમારની
યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી આપી જ્યારે તેણે કુમારના ચહેરા ઉપરની ચિંતા જોઈ
ત્યારેતે બોલ્યો કે, કુમાર ! તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ? જો કહી શકાય તેવું
હોય તો તેનુ કારણ આપ મને જણાવતાવો કુમારે ગ્રામાધિપતિનુ વચન સાંભળી
કહ્યું કે, મારો ભાઈ ચોરોનો સામનો કરતા કરતા ન માલુમ કયા ગયો તેનો
હજી સુધી કાઈ પતો મળ્યો નથી ખબર નથી કે, તેની ત્યા શું સ્થિતિ ખની હશે ?
આજ એક માત્ર મારી ચિંતાનુ કારણ છે મારી ઈચ્છા તેની શોધખોળ માટે જવાની
છે કુમારના આ હુ ખજનક વચન સાંભળીને ગ્રામાધિપતિએ કહ્યું, આપ આ

खेदेन, मदीयानुचरा अन्वेपयिष्यन्ति । यद्यरण्ये क्वापि भविष्यति तदा मिलि-
ष्यत्येव इत्युक्त्वा ग्रामाधिपतिः सानुचरान् अरण्ये वरधनुमन्वेपयितुं प्रेषितवान् ।
ते समागत्य उदन्ति-अरण्य सर्वमन्वेपितम्, न कोऽपि पुरुषो दृष्टः । परन्तु प्रहा-
रापतित एष बाणः समुपलब्धः । ततः कुमारो 'वरधनुर्मृतः' इति चिरकाल
सन्ताप कृतवान् ।

आप इस विषयकी चिन्ता न करे । मैं अपने सेवकों द्वारा आज से ही
उसकी खोज कराता हूँ । यदि वह जंगल में कहीं पर होगा तो अवश्य मिल
जायगा । इस प्रकारसे कुमारको धैर्य बधाकर उसने शीघ्र ही नौकरों
को आदेश दिया कि वे वन में जाकर जहाँ पर भी वरधनु हो उसकी
तलाश करे । मालिककी आज्ञा पाते ही सेवकजन वरधनु की तलाश में
घरसे निकले जंगलमें पहुँच कर उन्होंने उसको एकर प्रदेशमें ढूँढ़ा-परन्तु
वरधनु का उनको कहीं भी पता नहीं पड़ा । हताश होकर वे लौट आये
और अपने मालिक से बोले स्वामिन् । हमने जंगल का कोना २ देख-
डाला परन्तु हमको वहाँ कोई भी पुरुष दिखलाई नहीं दिया । हाँ प्रहार
से गिरा जैसा यह एक बाण हमको अवश्य मिला है । बाणको हाथमें
लेकर कुमार ने देखा तो उसको विश्वास हो गया कि वरधनु मारा गया है ।
अतः जब तक कुमार उस ग्रामाधिपतिके यहाँ रहे तबतक उनका
वरधनु के मरण का शोक कम नहीं हुआ ।

विषयमा चिन्ता न करो । तु मारा सेवको मारकृते तेनी शोधजोण करारुं छु
जे ते जंगलमा कथाय पणुं छुसे तो अवश्य भणी जशे आ प्रकारे कुमारने
सात्वन् आपीने तेणुं तुरतज पोताना माणुसेने आदेश आये के, तेओ
वनमा जर्धने ज्या वरधनु डोय त्या तेनी तपास करे पोताना मालिकनी
आज्ञा भणता ज सेवनजने वरधनुनी शोधमा धेरथी नीकणी पड्या जंगलमा
दरेके दरेक जागमा शोधजोण करी परतु वरधनुने कथाय पत्तो लाग्यो नडी
हताश भनीने तेओ पाछा कथां अने पोताना मालिकने कडेवा लाग्या के,
स्वामिन्! अमोअे जंगलना भूणुंभूणुं करी वज्रा परतु अमने त्या केअ पणु
माणुस जेवा न भज्यो इत्त प्रहारथी पडेव ओवु ओक बाणु अमने भजेव छे
माणुने हाथमा लर्ध जेता कुमारने भात्री धर्ध के, वरधनु भायीं जये छे
आथी ते ज्या सुधी ओ ग्रामाधिपतिने त्या रह्यो त्या सुधी तेने वरधनुना
भरणुने शोक ओछो न थये ।

एकदा तस्मिन् ग्रामे चौरा, जनान् लुण्ठयितु समागताः । ब्रह्मदत्त-
कुमारस्तदभिज्ञाय स्वशैथारान् जर्जरीकृत्य निवारितवान् । कुमारस्य शौर्यं
विलोक्य ग्रामाधिपतिर्निवरा हृष्टः । कुमारोऽपि ग्रामाधिपतिमापृच्छ च रत्नवत्या
सह ततः प्रचलित क्रमेण मगधे शिवपुरीं नगरीं समागतः । ततो नगर्यां वहिः
परित्राजकाश्रमे रत्नवतीं सस्थाप्य स्वयं वरधनु रन्वेपणार्थं नगराभ्यन्तरे प्रविष्टः ।
तत्र बहुषु स्थलेषु वरधनु रन्वेपयन्नसौ कुमारमदृष्ट्वा खिन्नमानसः सन् रत्नवती

एक समय की बात है कि उस ग्राम को लूटने के लिये बहुत से
चौर आये । कुमारने 'ये वेही जगली चौर हैं जो हमको मिले थे'
इस प्रकार उनको पहिचान लिया । उनके ऊपर बाणों की खूब वर्षा की
और उनको तहस नहस कर दिया । चौर सबके सब वहां से पीछे
भग गये, गाववालों की कुछ भी हानि नहीं हुई । कुमारके शौर्यका
अवलोकन कर ग्रामाधिपति को अपार हर्ष हुआ । जब वहां रहते २
कुमारको अधिक समय व्यतीत हो गया, तो उसने एक दिन ग्रामाधि-
पति को अपने जाने की सूचना दी । ग्रामाधिपति ने शिष्टाचारीपूर्वक
कुमारको विदा किया । वहांसे विदा लेकर कुमार रत्नवती के साथ
चला । चलते २ वह शिवपुरी के पास आ पहुंचा । वहां एक आश्रम था,
जिसमें तापस रहा करते थे, उसमें कुमारने रत्नवतीको ठहरा दिया
और स्वयं वरधनु की तलाश करने के लिये निकला । नगर में प्रविष्ट
होकर उसने वरधनु की हरएक स्थान पर तलाश की, परन्तु वरधनु का
कहीं पर भी पता नहीं लगा । खेदखिन्न होकर वह वापिस आश्रममें

એક સમયની વાત છે કે, એ ગામને લૂટવા માટે ઘણા એવા ચોર આવ્યા
કુમારે માન્યુ કે આ એજ જગલી ચોર છે જે અમને અગાઉ મળ્યા હતા
આમ બાણીને તેના ઉપર બાણોની ખૂબ વૃષ્ટિ કરી અને તેને ત્રાહીત્રાહી પોકા
રતા કરી દીધા એ સઘળા ત્યાથી ભાગી છુટ્યા ગામવાળાઓને કાંઈ પણ
નુકશાન ન થયુ કુમારના શૌર્યને જોઈને ગ્રામાધિપતિને ઘણુંજ હર્ષ થયો
કુમારને ત્યા રહેતા રહેતા ઘણો સમય વીત્યો ત્યારે તેણે એક દિવસ ગ્રામાધિ-
પતિ પાસેથી જવાની રજા માગી ગ્રામાધિપતિએ શિષ્ટાચારપૂર્વક કુમારને વિદાય
આપી ત્યાથી નીકળી રત્નવતી સાથે ચાલતા ચાલતા તે શિવપુરી પાસે
પહોંચ્યા ત્યા એક આશ્રમ હતો, જેમાં તપસ્વીઓ રહેતા હતા કુમારે રત્નવતીને
ત્યા રાખી અને પોતે વરધનુની તપાસ કરવા માટે નીકળી પડ્યો નગરમાં
જઈને દરેક સ્થાન ઉપર તેણે વરધનુની તપાસ કરી પરંતુ તેને કાંઈ પણ
સ્થળેથી વરધનુનો પત્તા ન મળ્યો ખૂબ અકળામણ અનુભવતો તે આશ્રમમાં

खेदेन, मदीयानुचरा अवेपयिष्यन्ति । यद्यरण्ये क्वापि भविष्यति तदा मिलि-
ष्यत्येव इत्युक्त्वा ग्रामाधिपतिः स्वानुचरान् अरण्ये वरधनुमन्वेपयितुं प्रेषितवान् ।
ते समागत्य वदन्ति-अरण्य सर्वमन्वेपितम्, न कोऽपि पुरुषो दृष्टः । परन्तु महा-
रापतित एष बाणः समुपलब्धः । ततः कुमारो 'वरधनुर्मृतः' इति चिरकाल
सन्ताप कृतवान् ।

आप इस विषयकी चिन्ता न करे । मैं अपने सेवकों द्वारा आज से ही
उसकी खोज कराता हूँ । यदि वह जंगल में कहीं पर होगा तो अवश्य मिल
जायगा । इस प्रकारसे कुमारको धैर्य बधाकर उसने शीघ्र ही नौकरों
को आदेश दिया कि वे वन में जाकर जहाँ पर भी वरधनु हो उसकी
तलाश करे । मालिककी आज्ञा पाते ही सेवकजन वरधनु की तलाश में
घरसे निकले जंगलमें पहुँच कर उन्होंने उसको एकर प्रदेशमें ढूँढा-परन्तु
वरधनु का उनको कहीं भी पता नहीं पड़ा । हताश होकर वे लौट आये
और अपने मालिक से बोले स्वामिन् । हमने जंगल का कोना २ देख-
डाला परन्तु हमको वहाँ कोई भी पुरुष दिखलाई नहीं दिया । हाँ प्रहार
से गिरा जैसा यह एक बाण हमको अवश्य मिला है । बाणको हाथमें
लेकर कुमार ने देखा तो उसको विश्वास हो गया कि वरधनु मारा गया है ।
अतः जब तक कुमार उस ग्रामाधिपतिके यहाँ रहे तबतक उनका
वरधनु के मरण का शोक कम नहीं हुआ ।

विषयमा चिन्ता न करो । हुं मारा सेवक । मारइते तेनी शोधजोण करारुं छु
जे ते जंगलमा कयाय पछु छुंते तो अवश्य भणी जशे आ प्रकारे कुमारने
सात्वन् आपोने तेछे तुरतज पोताना माछुसोने आदेश आये के, तेओ
वनमा जईने ज्या वरधनु डोय त्या तेनी तपास करे पोताना मालिकनी
आज्ञा भेजता ज सेवनजने वरधनुनी शोधमा घेरथी नीकणी पड्या जंगलमा
दरेके दरेक भागमा शोधजोण करी परतु वरधनुने कयाय पत्तो लाग्यो नही
हुताश भनीने तेओ पाछा इया अने पोताना मालिकने कडेवा लाग्या के,
स्वामिन् ! अमेओ जंगलना भूछेभूछो करी वज्रा परतु अमने त्या केईपछु
माछुस जेवा न भज्यो इकत प्रहारथी पडेल ओवु ओक बाण अमने भजेलेछे
बाणने हाथमा लई जेता कुमारने भात्री थई के, वरधनु मार्यो गयो छे
आथी ते ज्या सुधी ओ ग्रामाधिपतिने त्या रह्यो त्या सुधी तेने वरधनुना
भरछुने शोक ओछो न थये ।

सक्षेपेण सर्वं स्वकीयवृत्तान्तं निवेदितवती । मयोक्त-पुत्रि ! त्वं तु मम दौहित्री भवसि । इत्युक्त्वाऽहं तामादाय इहैव शिवपुरीनगर्यां तस्याः पितृव्यस्य धनसार्थ-वाहस्य समीपे गतवान् । सोऽपि तामुपलक्ष्य विशेषादरेण स्वगृहे सस्थापितवान् । सोऽपि तामुपलक्ष्य विशेषादरेण स्वगृहे सस्थापितवान् । मया च भवान् सर्वत्र गवेपितः, परं भवदर्शनं न जातम् । साम्प्रतं सोभाग्याद् भवान् दृष्टिपथमारूढः । इदं शोभनं जातम् । एवमुक्त्वाऽसौ पुरुषः कुमारेण सह रत्नवतीं पितृव्यस्य गृहे समागतः ।

अन्यदा महोत्सवे गृह्वो जना आमन्त्रितस्तत्रागताः । वरधनुषि ब्राह्मणवेपेण तत्रागतः । तं दृष्ट्वा ब्रह्मदत्तकुमारस्त प्रत्यभिज्ञाय, प्रत्यागतजीवनमित्र

और फिर उसने अपना समस्त वृत्तान्त सक्षेप में कह सुनाया । वृत्तान्त सुनकर मैंने उससे कहा कि पुत्रि ! तुम तो सवध में मेरी दौहित्री होती हो । ऐसा कहकर मैं फिर उसे इसी शिवपुरी नगरी में उसके चाचा धनसार्थवाहके पास ले गया । धनसार्थवाहने भी उसको पहिचान कर अपने घर पर बड़े आदरसे रखा है । अब वह वही पर है । मैं आपका पता ही लगा रहा था कि इतनेमें आप मुझे दिख पड़े वड़ा अच्छा हुआ । इस प्रकार कह कर वह पुरुष कुमार के साथ २ वह रत्नवती के काका के घर पर आ पहुँचा । वहाँ पर कुमार और रत्नवती सुखपूर्वक रहने लगे ।

एक समय की बात है कि उस नगरमें एक बड़ा भारी महोत्सव हुआ । बाहरसे दूर दूरके मनुष्य उस उत्सवमें सम्मिलित हुए । वरधनु भी ब्राह्मणके वेपमें इस उत्सवकी शोभा देखने के लिये कहीं बाहर से सम्मिलित हो गया । ब्राह्मणके वेप में छिपे हुए वरधनुको

થઈ અને પછી તેણે પોતાનો સઘળો વૃત્તાંત સક્ષેપમાં મને કહી સંભળાવ્યો વૃત્તાંત સાંભળીને મેં તેને કહ્યું કે, પુત્રી ! તું એ હિમાળે મારી દૌહિત્રી થાય છે, એમ ઠહીને પછી હું તેને આ શિવપુરી નગરીમાં તેના કાકા ધનસાર્થવાહની પાસે લઈ ગયો. ધનસાર્થવાહે તેને ઓળખીને ઘણું આદર સાથે પોતાને ઘેર રાખી છે અને તે ત્યાં જ છે હું આપની શોધખોળમાં જ હતા કે, એટલામાં આપ મને મળી ગયા. ચાલો ઘણું સારું થયું આ પ્રમાણે કહીને તે પુરુષ કુમારને સાથે લઈને રત્નવતીના કાઠાને ઘેર પહોંચ્યા ત્યાં કુમાર અને રત્નવતી સુખથી રહેવા લાગ્યા.

એક સમયની વાત છે કે, એ નગરમાં એક ઘણું મોટો મહોત્સવ થયો. બહારથી દૂર દૂરથી ઘણા મનુષ્યો એ ઉત્સવમાં આવેલ હતા. વરધનુ પણ બ્રાહ્મણના વેશમાં એ ઉત્સવની શોભા જોવા માટે બહારથી આવેલ હતો. બ્રાહ્મણના વેશમાં છુપાયેલા વરધનુને કુમારે ઓળખી લીધો અને તેને એકઠું

समोपे समागन्तु तापसाश्रम प्रतिचलितः । न च तत्र तेन रत्नवती दृष्टा, न चाप्यन्यः कश्चिज्जनः । ततः कुमारो विचिन्तयति—रत्नवती कुत्र गता, तापसा अपि न दृश्यन्ते, कुतस्तदुदन्तोपलब्धिर्भविष्यति । एव चिन्तयता इतस्ततो दृष्टिं निक्षिपता कुमारेणैको भद्राकृतिः पुरुषो दृष्टः । कुमारस्त प्राह—भो ! गत-
वासरेऽथ वा एवविधरूपनेपथ्या काऽपि स्त्री भवता दृष्टा ? । स वदति—किं भवान् रत्नवतीं पृच्छति ? सा भगद् भार्या किम् ? , ब्रह्मदत्तेनोक्तम्—एवमेव । स प्राह—व्यतीतेऽह्नि अपराह्णकाले मया सा रुदती दृष्टा, पृष्टा च—पुत्रि ! का त्वम् ? कुतश्च समायाता ? क्व च गन्तुमिच्छसि ? । मद्वचन श्रुत्या समाश्वस्तहृदया सा

लौट आया । वहा आकर कुमारने देखा कि यहा रत्नवती नहीं है, और २ कोई अन्यजन भी हैं । कुमारने इस स्थिति से असन्तुष्ट होकर विचार किया कि यह क्या बात है यहाँ न रत्नवती है और न कोई तापसजन ही हैं । पूछु तो किससे पूछु कैसे अब उसका पता लगाऊ । इस प्रकार सचिन्त होकर जब कुमार इधर उधर देख रहा था तो उसकी दृष्टि सहसा एक भद्राकृति विशिष्ट व्यक्ति पर पड़ी । उसको देखकर कुमारने उससे कहा—भाई कहो—क्या कल वा आज आपने इस प्रकारके बेपवाली कोई स्त्री देखी है ? । कुमार की बात सुनकर उस भद्राकृति पुरुषने कहा कि क्या आप रत्नवतीके विषय में पूछ रहे हैं ? क्या वह आपकी पत्नी है ? सुनकर ब्रह्मदत्तने कहा हा ! पश्चात् उसने कहा कि कल यहा पर अपराह्ण का (दो पहरके बाद) कालके समय मैंने उसको रोती हुई देखी थी । और उससे यह भी पूछा कि—हे पुत्रि ! तुम कौन हो, यहा कहा से आई हो ? अब कहाँ जाना चाहती हो ? मेरे इस प्रकार वचन सुनकर उसको धैर्य बधा

आये। त्या आवता रत्नवतीने न जेथ तेम जीन भाषुसे। पणु न देखाया, कुमारे आ स्थितिची व्याकुल जनी विचार क्यो के, अडी न तो के। थपस्वी छे, के न तो रत्नवती पूछु तो केने पूछु ? हुवे आने। पत्तो केवी रीते भेजबु ? आ रीते व्यग्रचित्त जनीने ते अडी तडी जेथ रह्यो हुतो त्या तेनो दृष्टि लद्र जेवी जेक विशिष्ट व्यक्ति उपर पडी तेने जेथ कुमारे तेने पूछ्यु के, लाई ! कावे अथवा आजे आपे आ प्रकारना वेशवाणी के। छीने जेथ छे ? कुमारनी बात साबजीने ते लद्र पुरुषे कहु के, शुं आप रत्नवतीना विषयमा पूछी रह्या छे ? शु ते आपनी पत्नी छे ? जे साबजीने ब्रह्मदत्ते कहु, हा ! पछी तेणे कहु के, कावे तेने मे अडी जीन प्रहारना समये राती जेथ हुती अने तेने जे पणु पूछ्यु के, हे पुत्री ! तमे केणु छे ? अडी क्याथी आवी छे ? हुवे क्या जवानी छिछा छे ? भारा आ प्रकारना वचन ~ शांत

અહ તુ શનૈ શનૈઃ પતિતટ્કાન્તરાલે ચલન્ યત્ર ક્ષિતિપુરે ગ્રામે રત્નવત્યા સહ ભવતા નિવાસઃ કૃતસ્ત્રૈય સમાગતઃ, તત્ર ક્ષિતિપતિનામ્ના ગ્રામાધિપતિના સત્કૃતઃ સમુ-
પલબ્ધયુષ્મત્સમાચારો વ્રણવ્યયાપગમનાનન્તર તતઃ પ્રચલિતઃ ક્રમેણાહ ભવન્ત
ગવેપયન્નિહ સમાગતોઽસ્મિ । ” સોભાગ્યાત્તદ્દર્શન જાતમ્ । એકદા મધુમાસઃ સમા
ગતઃ । તદા જનૈર્વસન્તોત્સવઃ પ્રારબ્ધઃ । પૌરજના ક્રીડાર્થ નગરાદ્ વહિઃ સમાગતાઃ
કુમારોપરધનુથોભો મહોત્સવ દ્રષ્ટુકામો નગરાદ્ વહિર્ગતો । નિર્ભરક્રીડારસનિમગ્ને

ઊઠા ઓર ધીરે ૨ વૃક્ષોકી ઓટ લેકર ચલતે વના । ઓર વહા હી પહુંચા
જહાં પહિલે ક્ષિતિપુર ગાવ મે આપને રત્નવતી કે સાથ નિવાસ કિયા થા ।
ઉસ ક્ષિતિપુર પતિને સૂત્ર સેવા શુશ્રૂષા કી । ધીરે ૨ ઘાવ મી ઠીક હોને
લગા । આપકે સમાચાર મી યદા કદા મિલ જાતે રહે । અતઃ જવ ઘાવ
વિલકુલ ઠીક હો ગયા, ઓર આપ કે મી પૂરે સમાચાર મિલે તવ મે વહાં સે
ચલ દિયા । ક્રમશઃ ચલતે ૨ અવ આજ યહા આયા હું । ભાગ્ય કો ધન્ય-
વાદ હૈ કિ જિસને આપકે દર્શન કરા દિયે । ઇસ પ્રકાર વરધનુ ને અપને
વૃત્તાન્ત સે કુમાર કો વાકિફ કર દિયા । ઓર કુમારકે સાથ વહીં
પર રહને લગ ગયા ।

એક સમય કી વાત હૈ કિ જત્ર વસન્તકા સમય આયા તવ વહાં
કે નાગરિકોને સૂત્ર ઠાટવાટ સે વસન્તોત્સવ મનાનેકા આયોજન કિયા ।
ઉત્સવ મનાનેકે લિયે પુરવાસી નગરસે વાહિર જાને લગે । કુમાર
તથા વરધનુ મી ઇસ ઉત્સવકો દેખને કી અમિલાપાસે નગરસે વાહિર

ત્યાથી ઉઠયો અને ધીરે ધીરે વૃક્ષોને આધાર લઇને ચાલતો થયો અને એ
સ્થળે પહોંચ્યો કે જે ક્ષિતિપુર ગામમાં આપે રત્નવતીની સાથે નિવાસ કર્યો
હતો એ ક્ષિતિપુરપતિએ મારી ઘણી જ સેવા શુશ્રૂષા કરી ધીરે ધીરે ઘા
ફાવા લાગ્યો આપના સમાચાર પણ મને અવારનવાર મળતા હતા ત્યાંથી
ઘા જ્યારે એકદમ ફાઈ ગયો અને આપના પણ સમાચાર પૂરા મળ્યા
ત્યારે હું ત્યાંની નીડળી પડ્યો ચાલતા ચાલતા આજે અહીં આવી પહોંચ્યો
છું દેવને ધન્યવાદ છે કે, જેણે મને આપના દર્શન કરાવ્યા આ રીતે વર
ધનુએ પોતાના વૃત્તાન્તથી કુમારને વાકેફ કર્યો અને કુમારની સાથે એ ત્યાંજ
રહેવા લાગ્યો

એક સમયની વાત છે કે, જ્યારે વસન્તનો સમય આવ્યો ત્યારે ત્યાંના
નાગરીકોએ ખૂબ ડાઠમાઠથી વસન્તોત્સવ મનાવવાનું નક્કી કર્યું ઉત્સવ મનાવવા
માટે નગરવાસીઓ નગરથી બહાર જવા લાગ્યા કુમાર તથા વરધનુ પણ આ
ઉત્સવને જોવાની અભિલાષાથી નગરની બહાર ગયા જનતા જ્યારે એ સમય

स्व मत्वा हर्षभरित हृदयः प्रफुल्ललोचनः प्रकृष्टहर्षवशविगल्दधुर्वचनु मुजाभ्यां
गाढमालिङ्गितवान् । ततः कृत सकलकृत्य सुखोपनिष्ट वरधनु कु मारः पृष्ठवान्-
भो वरधनो ! त्व क्व गतः ? क्व नेतामत्कालपर्यन्त स्थितः ? सर्व निवेदय ।
वरधनुर्वदति—

तस्या रात्रां निद्रावशमुपागतयोर्युग्मयोः वशजालान्तरितगात्रेण चौरैकेन
बाणप्रहारेण मम पादोन्मिद्धः । वेदनाधिकृतयाऽह रथान्निपतितः । मम दक्षां वि-
लोक्य युवा चिन्तामाप्स्यथ इति विचार्याह युवा नोत्थापितवान् । रथस्त्वग्रे चलित ।

पहिचान कर कुमारने एकदम उसको दोनों बाहुओंसे भर लिया ।
इसकी प्राप्तिसे कुमार ने अपने आपको गये हुए प्राणोंका फिर से आना
जैसा माना । हर्षके प्रकर्षसे उस समय कुमारके दोनों नेत्र साबन
भादों की झड़ीको भी लज्जित सा कर रहे थे । अर्थात् कुमारके नेत्रों
में हर्षके आसू खूब बहने लगे जब कि वह वरधनु अपने समस्त कृत्य
कर चुका और स्वस्थ होकर बैठ चुका तब उससे कुमार ने पूछा कि
वरधनु ! कहो तुम कहा चले गये थे, और इतने समय तक कहा पर रहे ।
कुमारके इस प्रश्न को सुनकर वरधनु ने कहा—सुनो मैं कहता हू—

जब रथमे रत्नवती और आप निद्रावशथे, तब वशजाल के भीतर छिपे
हुए किसी चौरने एक ही बाणके प्रहारसे मेरा पैर जर्जरित कर दिया ।
उससे मुझे बड़ी भारी वेदना हुई । मैं उसी समय रथ से नीचे गिर पड़ा ।
आप लोगोको मेरी इस स्थितिको देखकर चिन्ता न हो, इस विचार से
मैंने आप को नहीं जगाया । रथ इतने मे आगे निकल गया । मैं वहासे

पोताना अन्ने लुल्लओ वडे नकडी छाती सरसे थाप्यो वरधनुना मेगापथी
कुमारना लुवमा लुव आन्थो, नष्टो के तेनो जोवाछ गयेल प्राण तेने दूरीथी
प्राप्त थये। ओवु मानीने दुर्धोन्मत्त अनेला कुमारना अन्ने नेत्रोमाथी श्रावण
अने लाहरवानी भडीओ वरसवा लागी राजकुमार आ रीते धणो समय रडी
रह्यो पछी स्वस्थ थता तेणो वरधनुने पूछ्यु, कडो तमे क्या आली गया डता ?
अने आटलो समय क्या विताव्यो ? कुमारना आ प्रश्नने सालणी वरधनुओ
कह्यु, सालणो ! रथमा रत्नवती अने तमे निद्राधीन डता त्वारे वशजालनी
अहर छुपायेला डेछ थारे ओक पाणुना प्रहारथी भारो पत्र नज्जरीत करी
दीधो अनाथी अने पूज न वेदना थवा लागी अने हु ओ वअते रथनी
नीचे पडी गयो आप डोडोने भारी आवी स्थिति ओछ थिता न थाय ओ
विचारथी मे आपने नगाडेल नडी ओटलाभा रथ आगण नीकणी

‘રક્ષવાલિકાં રક્ષ વાલિકામ્’ ઇત્યુચ્ચૈઃ શબ્દાયન્તે । ભયભ્રાન્તો વાલિકા નિરીક્ષ્ય
બ્રહ્મદત્તકુમારસ્તદગ્રેસરો ભૂત્યા હસ્તિન નિર્ભર્ત્સિતમાન્ । હસ્તી નિર્ભર્ત્સનશબ્દ
શ્રુત્વા વાલિકા પરિત્યજ્ય કુમારાભિમુખ પ્રચલિતઃ । બ્રહ્મદત્તકુમારો રોપવશવિ-
સ્તારિતલોચન પ્રસારિતશુણ્ડાદણ્ડ હસ્તિન સ્વાભિમુખમાગચ્છન્ત દૃષ્ટ્વા સ્વોત્તરીય
વસ્ત્ર તદભિમુખ પ્રક્ષિપ્તમાન્ । ગજોઽપિ તદ્વસ્ત્ર શુણ્ડયા ગૃહીત્વા ગગનતલે પ્રક્ષિપ્તમાન્ ।
ગગનાચ તદ્ વસ્ત્ર ભૂમૌ નિપતિતમ્ । પુનસ્તદાદાતુ કરી યાતસ્વશિરો નમયતિ,
તાવદ્ બ્રહ્મદત્તકુમાર ઉત્પ્લુત્ય તત્કન્ધરામાલ્યા, દૃઢમુષ્ટિના કરિકુમ્ભસ્થલે પ્રહાર
કૃતમાન્ । મધુરવચનૈશ્વ ત પરિતોષિતમાન્ । એવ મદોન્મત્તકરી તદ્વશગો જાત ।

કી ઓર વઢતા હુઆ દેવરુકર જોરસે ચિલ્લા રહે યે, કિ કોઈ હસ વાલિકા
કી રક્ષા કરો રક્ષા કરો । બ્રહ્મદત્તકુમાર બી વહી પર લડા હુઆ થા,
જય ઉસને ભયગ્રસ્ત વાલિકાકો દેખા, તો શીઘ્ર હી હાથી કે સન્મુખ
આકર ઉસને ઉસકો લલકારા । કુમારકી લલકાર સુનકર હાથીને કન્યા
કો છોડકર એકદમ કુમારકો ઓર છપટા । કુમાર ને જય દેખા કિ હાથી
મેરી ઓર લપક રહા હૈ તો ઉસને શીઘ્ર હી રોપ કે વશ સે વિસ્તારિત
નેત્રવાલે ઓર પ્રસારિત શુણ્ડાદણ્ડ વાલે ઉસ હાથીકે સામને અપના
ઉત્તરીય વસ્ત્ર ઉતાર કર ફેંક દિયા । હાથીને બી ઉસ ઉત્તરીય વસ્ત્રકો
અપની શુઢસે પકડકર ઉપર ઉછાલ દિયા । ઉછાલા ગયા વહ વસ્ત્ર
નીચે ગિર પડા । હાથી ને જ્યો હી હસકો પુનઃ ઉછાલનેકે લિયે અપની
શુઢ કો નીચે ક્રિયા કિ હતને મેં હી કુમાર ઉછાલ કર ઉસકે ગડસ્થલ
પર સવાર હો ગયા ઓર સવાર હોતે હી ઉસને દૃઢમુષ્ટિ કે પ્રહારોં સે
કુમ્ભસ્થલ કો આહત કર દિયા । પશ્ચાત્ કુછ ૨ ઉદ્દતના કા જય ગજરાજ

જતો બેઠને બેરથી રાડો પાડવા લાગ્યા કે, કોઈ આ કન્યાની રક્ષા કરો, રક્ષા
કરો બ્રહ્મદત્તકુમાર પણ ત્યા ઉભે ન હતો બ્યારે તેણે ભયગ્રસ્ત વાલિકાને બેઠ
એટલે તરત જ હાથીની સામે આવીને તેણે તેને પકડાયો કુમારના પકડારને
સાબળીને હાથી કન્યાને છોડીને કુમાર ઉપર ત્રાટકયો, કુમારે બળ્યું કે હાથી
મારો સામે ધસી રહ્યો છે, એથી તેણે તરત જ રોપના આવેશથી બેના નેત્ર
ફાટી રહ્યા છે અને બેની સૂઢ ઉછળી રહી છે તેવા હાથીની સામે પોતાનું ઉત્ત
રીય વસ્ત્ર ઉતારીને ફેંક્યું હાથીએ પણ એ ઉત્તરીય વસ્ત્રને પોતાની સૂઢથી પકડીને
ઉપર ઉછાળી દીધું હાથીએ ઉછળેલ એ વસ્ત્ર નીચે પડ્યું હાથીએ તેને ફરી
ઉછાળવા માટે પોતાની સૂઢને નીચી કરી કે એટલામા કુમાર ઉછળીને તેના
ગડસ્થળ ઉપર સવાર થઈ ગયો અને સવાર થતા જ તેણે પોતાના હાથની
મઠીઓના પ્રહારથી તેના કુમ્ભસ્થળને ઢીલું પાડી દીધું પછી બ્યારે હાથીનું ગાડપણ

લોકેઽકસ્માત્ તત્ર શિવપુરી નગરાધીશસ્ય રિપુમર્દનનૃપસ્યપાતિત હસ્તિપક્ષો નિરઙ્કુશો મદોન્મતો હસ્તી સમાગતઃ । તદાગમનજનિતભયેન શહાર્ચં પ્રકુર્બન્તો લોકાઃ પલાયિતા । ભગ્નો મહોત્સવઃ । વિનષ્ટો મહોત્સવરક્તઃ । પલાયિતાઃ સર્વે સ્ત્રી પુરુષાઃ । તત્ર પલાયનપરે સ્ત્રીનિકરે સઘ ઉપારુદ્ધયોવના કાચિત્ બાલિકા પલાયિતુમપારયન્તી હસ્તિનો દૃષ્ટિપથે સમારુઢા । સહસ્તો બાલિકાભિમુલ્લ ત્વરિત ગત્યા પ્રધાવતિ । તં મદોન્મત્તહસ્તિન સ્વાભિમુલ્લમાગચ્છન્ત દૃષ્ટ્વા શરણ કમપ્યન્વે-
પયન્તી સા બાલિકા હતસ્તવતો ધાવતી । હસ્તી સમીપમાગતઃ । બાલિકા પરિજનાઃ

ગયે । જવ જનતા ક્રીડા રસમે અત્યત નિમગ્ન થન ચુકી તથ અચાનક હી શિવપુર નગર કે અધિપતિ રાજા રિપુમર્દન કા હાથી અપને મહાવત કોપેક કર વિલકુલ નિરઙ્કુશ થન ઉપદ્રવ મચાતા હુઆ ઉસ તરફ આયા । લોગોં ને ડ્યોં હી હાથીકો અપની તરફ આતે હુએ દેલા, કિ મયાન્વિત થન સવ કે સવ હાહાકાર કરને લગે ઓર હ્ધર ઉધર ભાગને લગે । ઉત્સવ હસસે વિલકુલ ફોકા પડ ગયા । રાગરગ કા વહા નામ મી નહીં રહા । જનતા જવ ભાગ રહી થી તવ એક કુમારી કન્યા જો ભાગને મેં અસમર્થ હો ગઈ થી, ઉસ હાથી કી દૃષ્ટિ કા લક્ષ્ય વની । ઉસકો દેલકર હાથી ઉસકી ઓર ભાગા । હાથી કો અપની ઓર આતા હુજા દેલ કર કન્યા ને મયસે કાતર અપની દૃષ્ટિ “કોઈ મેરી રક્ષા કરો” હસ અભિપ્રાયસે હ્ધર ઉધર ફૈલાઈ પર જવ હસકી આશા નિરાશારૂપ મેં પરિણત હુઈ તો ઉસને મી હ્ધર ઉધર ભાગને કો ચેબ્ટા કી હતને મે હાથી ઉસકે પાસ આ પહૂંચા । બાલિકાકે જો અભિભાતુક જન થે વે હાથી કો કન્યા

ગમતમા અત્યત મશગુવ હતી ત્યારે અચાનક જ શિવપુર નગરના અધિપતિ રાજા રિપુમર્દનનો હાથી પોતાના માવતને ફેડીને બિઝકુવ નિરકુશ બની ઉપ દ્રવ મચાવતો એ તરફ આવ્યો લોકોએ જ્યારે હાથીને પોતાની તરફ આવતો જોયો તો ભયભીત બનીને સઘળા હાહાકાર કરવા લાગ્યા અને અહીં તહીં નાસભાગ કરવા લાગ્યા આથી ઉત્સવ તદ્દન ફિક્કો બની ગયો રાગરાગતુ નામો નિશાન પણ ન રહ્યું, જનતા જ્યારે નાસભાગ કરી રહી હતી ત્યારે એક કુમારી કન્યા જે ભાગવામાં અસમર્થ હતી તેના ઉપર હાથીનો નજર પડી તેને જોઈને હાથી તેના તરફ દોડ્યો હાથીને પોતાની તરફ દોડતો આવતો જોઈને તે કન્યાએ ભયભીત એવી પોતાની નજર “કોઈ મારી રક્ષા કરો” આ અભિલાષથી ત્યારે તરફ ફેરવી અને જ્યારે તેની એ આશા નિરાશામાં ફેરવાઈ ત્યારે તેણે પણ અહીંતહીં ભાગવાનું શરૂ કર્યું એટલામાં હાથી તેની પાસે આવી પહોંચ્યો. કન્યાના કુદુબીજનો હતા તે હાથીને કન્યાની તરફ

‘रक्षपालिकां रक्ष वालिकाम्’ इत्युच्चैः शब्दायन्ते । भयभ्रान्तो वालिका निरीक्ष्य ब्रह्मदत्तकुमारस्तदग्रेसरो भूत्वा हस्तिन निर्भर्त्सितवान् । हस्ती निर्भर्त्सनशब्द श्रुत्वा वालिका परित्यज्य कुमाराभिसुख प्रचलितः । ब्रह्मदत्तकुमारो रोपवशविस्तारितलोचन प्रसारितशुण्डादण्ड हस्तिन स्वाभिमुखमागच्छन्त दृष्ट्वा स्वोत्तरीय वस्त्र तदभिमुख प्रक्षिप्तवान् । गजोऽपि तद्वस्त्र शुण्डया गृहीत्वा गगनतले प्रक्षिप्तवान् । गगनाच्च तद् वस्त्र भूमौ निपतितम् । पुनस्तदादातु करी यावत्स्वशिरो नमयति, तावद् ब्रह्मदत्तकुमार उत्प्लुत्य तत्कन्धरामास्त्र, दृढमुष्टिना करिकुम्भस्थले प्रहार कृतवान् । मधुरवचनैश्च त परितोषितवान् । एव मदोन्मत्तकरी तद्वशगो जात ।

की ओर बढ़ता हुआ देखकर जोरसे चिल्ला रहे थे, कि कोई इस वालिका की रक्षा करो रक्षा करो । ब्रह्मदत्तकुमार भी वहीं पर खड़ा हुआ था, जब उसने भयत्रस्त वालिकाको देखा, तो शीघ्र ही हाथी के सम्मुख आकर उसने उसको ललकारा । कुमार की ललकार सुनकर हाथीने कन्या को छोड़कर एकदम कुमारकी ओर झपटा । कुमार ने जब देखा कि हाथी मेरी ओर लपक रहा है तो उसने शीघ्र ही रोप के वश से विस्तारित नेत्रवाले और प्रसारित शुण्डादण्ड वाले उस हाथीके सामने अपना उत्तरीय वस्त्र उतार कर फेंक दिया । हाथीने भी उस उत्तरीय वस्त्रको अपनी शूडसे पकड़कर ऊपर उछाल दिया । उछाला गया वह वस्त्र नीचे गिर पड़ा । हाथी ने ज्यों ही इसको पुनः उछालनेके लिये अपनी शूड को नीचे किया कि इतने में ही कुमार उछल कर उसके गडस्थल पर सवार हो गया और सवार होते ही उसने दृढमुष्टि के प्रहारों से कुम्भस्थल को आहत कर दिया । पश्चात् कुछ २ उद्धतता का जब गजराज

जतो जेधने जेरथी राडो पाडवा लाग्या के, केध आ कन्यानी रक्षा करो, रक्षा करो । ब्रह्मदत्तकुमार पण त्या उल्लेख हुतो ज्यारे तेणे लयत्रस्त वालिकाने जेध ओटले तरत ज हाथीनी सामे आवीने तेणे तेने पडकाये । कुमारना पडकारने साजणीने हाथी कन्याने छोडीने कुमार उपर त्राटकये, कुमार जण्यु के हाथी भारी सामे धसी रह्यो छे, ओथी तेणे तरत ज रोपना आवेशथी जेना नेत्र क्षाटी रह्या छे अने जेनी सूढ उछणी रडो छे तेवा हाथीनी सामे पोतानु उत्तरीय वस्त्र उतारीने के कयु हाथीजे पण्ये उत्तरीय वस्त्रने पोतानी सूढथी पकडीने उपर उछाणी दीधु हाथीजे उछणेल ओ वस्त्र नीचे पडयु हाथीजे तेने कुरी उछाणवा माटे पोतानी सूढने नीथी करी के ओटलामा कुमार उछणीने तेना गडस्थल उपर सवार थर्छ गये । अने सवार थता ज तेणे पोताना हाथनी भरीजोना । पश्चात् थो तेना कुम्भस्थलने दीधु पाडी दीधु पछी ज्यारे हाथीनु गाडपण्य

इति दृष्ट्वा सर्वे जना ब्रह्मदत्तकुमाराय धन्यवाद ददाति । ब्रह्मदत्तकुमारोऽपि बन्दि-
जनैरुपगीयमानो हस्तिनमालानस्तम्भे पद्वयान् । रिपुमर्दन नरपतिरपि कुमारस्य
शौर्यं प्रत्युपन्नमतित्य च दृष्ट्वा परमविस्मितो मन्त्रिणमवृच्छत्—कोऽसौ कुमार ?
कुमारवशाभिज्ञेन मन्त्रिणोक्तम्—स्यामिन् ! पञ्चालाधिपतेर्ब्रह्मराजस्य पुत्रो ब्रह्म
दत्तनामासौ कुमार । ततः सन्तुष्टहृदयो राजा रिपुमर्दनः सुकुमार ब्रह्मदत्तकुमार
स्वभवनमानीतवान्—तत्र स कुमारो राजा सत्कृतः सम्मानितः । राजाऽपि शुभे
लग्नेऽष्टसख्याभिः स्वपुत्रीभिः सह कुमारस्य पाणिग्रहण कारितवान् । वरधनुरपि
कुमारेण सहैव सस्थितः ।

ने परिहार कर दिया तो कुमारने उसको मधुर वचनोंसे तुष्ट किया
और खूब २ पुचकारा । इस प्रकार मदोन्मत्त वह गजराज देखते २
कुमारके वश में हो गया । इस परिस्थिति को देखकर उपस्थित जनता
आश्चर्यचकित बन गई और कुमार को धन्यवाद देने लगी । पश्चात् कुमार
ने उस गजराज को ले जाकर आलानस्तम्भमें बाध दिया । बन्दिजनोंने
इस कृत्य से प्रसन्न होकर कुमार की खूब २ मुक्तकठ से स्तुति की । रिपु
मर्दन राजा ने जब इस तरह की कुमार की शूरीरता एवं कलाकुशलता
का निरीक्षण किया तो वह बड़ा आनन्द मग्न हो गया । और आश्चर्य-
युक्त होकर उसने मंत्री से पूछा—यह कुमार कोन है ? कुमार के वेष से
परिचित हुए मंत्री ने कहा महाराज । पाचाल राजा ब्रह्मराज का पुत्र यह
ब्रह्मदत्त कुमार है । मंत्री द्वारा कुमार का परिचय पाकर राजा बहुत खुश
हुआ और कुमार को अपने घर ले गया । वहा लेजाकर राजा ने उसका
खूब सत्कार और सन्मान किया । राजाकी आठ कुमारी कन्याएँ थीं

ધીરે ધીરે ઓછુ થવા લાગ્યું, ત્યારે કુમારે તેને મધુર વચનોથી પપાળ્યો
અને ઘણોજ પ્રેમભાવ બતાવ્યો. આ રીતે મદોન્મત્ત તે ગજરાજને તજેતામા
કુમારના વશમા આવી ગયો. આ પરિસ્થિતિને જોઈ ત્યાં એકઠી થયેલી જનતા
આશ્ચર્યચકિત બની ગઈ અને કુમારને ધન્યવાદ આપવા લાગી. પછી કુમારે
એ ગજરાજને લઈ જઈને આલ્લાનસ્તંભ સાથે બાંધી દીધો. કુમારના આ
પ્રકારના સાહસને જોઈ, બધીજનોએ તેની ખૂબ ખૂબ સ્તુતિ કરી. રિપુમર્દન
રાજાએ જ્યારે કુમારની આ પ્રકારની કુશળતા અને શૂરીરતા જાણી ત્યારે તે
ઘણા ખુશી થયા અને આશ્ચર્યમગ્ન બનીને તેણે મંત્રીને પૂછ્યું, આ કુમાર
કોણ છે ? કુમારના વેશથી પરિચિત મંત્રીએ કહ્યું, મહારાજ ! પાચાલ રાજા
બ્રહ્મરાજના પુત્ર આ બ્રહ્મદત્તકુમાર છે. કુમારનો પરિચય જાણતા રાજા ખૂબ
ખુશી થયો અને કુમારને પોતાને ત્યાં બોલાવ્યો. ઘેર પહોંચતા તેણે કુમારનું
ખૂબ સત્કાર અને સન્માન કર્યું. રાજાને આઠ કુવારી કન્યાઓ હતી જે ૨૫

एकदा काचित्स्त्री समागत्य ब्रह्मदत्तकुमार प्रोक्तवती-कुमार ! अस्ति किमपि विज्ञापनीय भवते ? कुमारेणोक्तम्-कथय ! सा प्राह-अस्ति नगर्यामस्या वैश्रमणो नाम सार्थवाहः । तस्य सकलकलाभिज्ञा श्रीमती नाम कन्याऽस्ति । सा मया गाल्या-देव पालिता लालिता च । असन्त महोत्सवदिनसे त्वया हस्तिपराभवाद्रक्षिता सा तदानीं जीवितदायक त्वा गच्छति । अतो भगवाननुगृह्णातु दारिकामेनाम् । कुमारेण तद्वचोऽङ्गीकृतम् । प्रशस्तदिनसे कुमारस्तया सह पाणिग्रहण कृतवान् । वरधनुरपि सुबुद्धि नाम्नः सचिवस्य पुत्र्या नन्दनया सह विवाह कृतवान् । तत्र ब्रह्मदत्त

जो रूपमाधुरी में एक से एक चढ़ाव कर थी । उनके साथ राजाने कुमार का विवाह कर दिया । वरधनु भी कुमार के ही साथ रह रहा ।

एक समय की बात है कि किसी स्त्री ने आकर ब्रह्मदत्त कुमार से कहा-कुमार ! आप से कुछ कहना है । कुमारने कहा-कहो क्या बात है । कहनी है ? उसने कहा कि इस नगरी में वैश्रमण नामका एक सार्थवाह इसकी एक सकल कलाओं में निपुण पुत्री है । नाम उसका श्रीमती है । उस दिन जब कि समस्त जनता वसन्त के उत्सव को मनाने में सलग्न थी आपने इसका हस्तिके द्वारा होने वाले पराभव से रक्षण किया था । यह तो आप का ज्ञात ही है । अतः वह कन्या अब जीवन-दाता आपके सिवाय किसी दूसरे को नहीं चाहती है । इसलिये आप इसको ग्रहण कर अनुगृहीत करें । कुमारने उस स्त्री के वचनों को सम्मानित कर उस कन्या के साथ किसी प्रशस्त दिन में विवाह करना स्वीकार कर लिया । कुमार के विवाहित होने के बाद वरधनु का भी सुबुद्धि नामक मन्त्री की पुत्री नन्दना के साथ विवाह हो गया । कुमार और वर-

माधुर्यभा ऐऽऐकथी यडीयाती डती ऐमनी साथे राज्ञे कुमारने विवाह करी दीधो वरधनु पणु कुमारनी साथे रह्यो

ऐक समयनी बात छे के, केछी स्त्रीने आवीने ब्रह्मदत्तकुमारने कहु, कुमार ! आपने केछी डडेवु छे ? कुमारे कहु, डडे । शुं बात डडेवी छे ? तेणु कहु, आ नगरीभा वैश्रमण नामना ऐक सार्थवाड छे तेने सकल कला ऐभा निपुण ऐवी पुत्री छे, जेनु नाम श्रीमती छे ऐ दिवसे ज्यारे सधणी जनता वसतना उत्सवने मनाववामा भशगुल डती त्यारे आपे तेनु मन्दोन्मत्त डधीथी रक्षण करेल डतु ऐ तो आप जणो छे आपे जेने अवतदान आपेल छे ते जन्मा पोताना अवतदाता आपना सीवाय केछी भीजने वरवा याडती नथी ऐ जातर आप तेने ब्रह्म करे । कुमारे ऐ श्रीना वयनोनो स्वीकार क्यो अने योग्य दिवसे ते कन्यानी साथे विवाह करवानु नखी क्युं कुमारना विवाडिन थया पछी वरधनुने पणु सुबुद्धि मन्त्रीनी नन्दना नामनी

કુમારો વરધનુરુભાવપિ તત્ર વહુકાલ મુખેન સ્થિતૌ । તયોઃ સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિર્જાતા ।

અન્યદા બ્રહ્મદત્તકુમારો વરધનુથ વારાણસી ગતૌ । વરધનુઃ કુમાર વહિઃ સ્થાપયિત્વા કટકનામ્નસ્તન્નગરસ્યામિનઃ સમીપે ગતવાન્ । મયન્મિત્ર વ્રહ્મભૂપસ્ય પુત્રઃ કુમાર-બ્રહ્મદત્તો મયન્નગરવહિઃપ્રદેશે મધુપતિષ્ઠોઽસ્તી ”તિ સમાચાર રાજ્ઞે નિવેદિતવાન્ । રાજાઽપિ હર્ષાન્વિતઃ સગલવાહનઃ કુમારસ્ય સમીપે સમાગત્ય વ્રહ્મરાજમિત્ર સત્કૃત્ય કુમાર હસ્તિસ્કન્ધે સમારોપ્ય સ્વભયને સમાનીતવાન્ । અતન્તર શુભે મુહૂર્તે સ્વપુત્ર્યા કનકવત્યા સહ કુમારસ્ય વિગ્રહ કારિતવાન્ । અનેક હયગજરથ કોશાદિક યૌતુકે દત્તવાન્ । કુમારસ્તત્રૈવ કનકવત્યા સહ નિવસતિ । તસ્મિન્નવસરે વ્રહ્મદત્તસ્ય ચક્રાદીનિરત્નાનિ પ્રાદુર્ભૂતાનિ । તતો વારાણસીનગરાધિપતિઃ કટકરાજઃ

ધનુ યે દોનોં વહુત સમય તક સુખપૂર્વક અપની ૨ સસુરાલ મેં રહે । રહતે હુએ इनकी यह प्रसिद्धि हो गई थी ।

एक समय कुमार और वरधनु ये दोनों ही वाणारसी गये । वरधनु कुमारको नगरी के बाहर ठहराकर कटक नामक राजाके पास गया । जाकर उसने कहा कि ब्रह्मदत्तकुमार आपके नगर के बाहर-ठहरा हुआ है । इस समाचार को सुनकर राजा भी हर्षित हुआ । तथा सकल वाहनों से सुसज्जित होकर वे उनको लेने के लिये कुमार के पास पहुँचे । इन्होंने ब्रह्मराज के समान कुमार का सत्कार किया । ओर हाथी पर बैठा कर उनको वह अपने घर पर ले आये । इनकी एक पुत्री थी । जिसका नाम कनकवती था । सो राजा ने इस अपनी पुत्री के साथ कुमारको पाणिग्रहण संस्कार यथाविधि कर दिया । दहेजमें राजाने अनेक हाथी घोड़े दिये ।

પુત્રી સાથે વિવાહ થયો । કુમાર અને વરધનુ ઘણા સમય સુધી સુખપૂર્વક પોતાના સાસરામાં રહ્યા આ રીતે રહેતા તેમની પ્રસિદ્ધિ થઈ ચૂકી

એક સમય કુમાર અને વરધનુ બન્ને વારાણસી ગયા વરધનુ કુમારને નગરની બહાર રાખીને કટક નામના રાજાની પાસે ગયો જઈને કહ્યું કે, બ્રહ્મદત્તકુમાર આપના નગરની બહાર રોકાયેલ છે આ સમાચારને સાંભળી રાજા ખૂબ હર્ષિત થયો અને રાજકુમારને નગરમાં લાવવા માટે ઠાઠમાઠથી સ્વાગતની તૈયારી કરી સઘળા વાહનોને તૈયાર કરવામાં આવ્યા અને સવારી રાજકુમારની પાસે ગામની બહાર આવી પહોંચી એમણે બ્રહ્મરાજની માફક કુમારનું સ્વાગત કર્યું અને તેને હાથી ઉપર બેસાડી શહેરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો રાજમહાલયની પાસે સવારી આવી પહોંચતા ભારે માનપૂર્વક મહાલયમાં લઈ જવામાં આવ્યો આ રાજાને એક શુભવતી પુત્રી હતી જેનું નામ કનકાવતી હતું રાજાએ પોતાની એ પુત્રીનું બ્રહ્મદત્તકુમાર સાથે પાણિગ્રહણ કરાવ્યું દહેજમાં રાજાએ

स्वदूतान् पुष्पचूलराज्ञः धनुमन्त्रिणः कणेरदत्तनृपस्य, अन्येषां च नृपाणां समीपे प्रेषितवान् । ते सर्वे सनलगादना समागताः । तैः राजकुमारः काम्पिल्यराज्येऽभिपिक्तः । वरधनुः सेनापतिः कृतः । ब्रह्मदत्तः सकलसैन्यसमन्वितो दीर्घनृपेण सह योद्धुः प्रचलितः । सततप्रयाणैः काम्पिल्यपुरसमीपे समागतः । दीर्घनृपेणापि कटकादिभूपानां समीपे दूतः प्रेषितः । परन्तु स दूतः कटकभूपादिभिर्निर्भर्त्सितः सर्वं समाचारं तस्मै निवेदितवान् । ब्रह्मदत्तस्य जननी चुलनी ब्रह्मदत्तस्याक्रमणविज्ञाय गुप्तमार्गेण निर्गत्य साध्वीनां समीपे दीक्षां गृहीत्वा तीव्रतपस्तप्त्वा सद्गतिं खजानां भीखून् दद्यात् । कुमारं वहीं परं कनकवती के साथ रहने लगे । इसी अवसर पर कुमार यहाँ चक्रवर्तिपदके द्योतक चक्रादिरत्न प्रगट हुए ।

कटक राजा ने अपने दूतोंको पुष्पचूल, कणेरदत्त आदि राजाओं के पास भेजा । वे सब अपने २ बल और राहनों से सज्जित होकर वाणारसी नगरीमें आ पहुँचे । सबने मिलकर कुमार का राज्याभिषेक किया । वरधनु को सेनापति का पद दिया । ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती अब सकल सैन्यों से युक्त होकर दीर्घराजाके साथ संग्राम करनेके लिये चला । चलते २ कुमार काम्पिल्य नगरके पास आ पहुँचा । खबर पाते ही दीर्घराजा ने अपने दूतोंको काशी नरेश कटक राजा आदिके पास भेजा । इन्होंने दूतोंको अपमानितकर निकाल दिया । एक भी बात उसकी नहीं सुनी । दूतोंने जाकर सब समाचार दीर्घराजा को सुना दिये । ब्रह्मदत्तकी माता चुलनीने ब्रह्मदत्तके आक्रमणको जानकर गुप्तमार्गसे निकलकर

धनुषा, डाथी, घोड़ा, ज्वर, ज्वेरात वगैरे आभ्युः कुमार कनकावती साथे त्याग देवा लाज्ये । आ समये कुमारने त्याग देवतीना द्योतक चक्रादिरत्न प्रगट थया

कटक राजा ने पोताना इतोने पुष्पचूल, कणेरदत्त, आदि राजाओंनी पास पोतपोतानी सैन्य सामग्री लई वाणारसी आववा भाटेनु आभत्रणु आपवा भोड्या ऐथी ऐ सधणा राजा पोतपोताना सैन्य सामग्रीथी सुसज्ज थईने वाराणसी आव्या सहुँ ऐ मणीने कुमारनो राज्याभिषेक उर्यो, वरधनुने सेनापतिनु पद आपवाभा आण्यु, ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती आ पछी सधणा सैन्यनी साथे दीर्घराजा साथे संग्राम उरवा भाटे नीउणी पड्यो । आलता आलता कुमार काम्पिल्य नगरनी पास आवी पड्यो । दीर्घराजने अजर मणता तेणु पोताना इतोने काशीनरेश, कटक राजा वगैरे पास भोड्या ऐमणु इतोने अपमानित करीने काढी भूड्या । काँछे तेमनी ऐक पणु बात सालणी नडी इतोने अपमानित अनी पाछा करीने सधणा समाचार दीर्घराजने कही सलजाण्य । ब्रह्मदत्तना आक्रमणना समाचार सालणीने तेनी माता चुलनी गुप्त

ગતા । દીર્ઘનૃપોઽનન્યગતિકો બ્રહ્મદત્તસૈન્યપરિવેષ્ટિત નગર વિલોક્ય ચિન્તિત-
વાન્-કિયત્કાલમસ્માભિર્નિલપવિષ્ટેરિવ સ્થાતવ્યમ્ ? અતઃ શૌર્યમવલમ્બ્ય યુદ્ધે
સ્વભાગ્યપરીક્ષા કર્તવ્યા । ણ્વ ત્રિચાર્ય સ્વસૈન્યપરિવૃત્તો નગરાદ્ બહિર્નિષ્ક્રમ્ય યુદ્ધ
કર્તુ સમાગતઃ । ઉભયસૈનિકાના ભયકરઃ સગ્રામો જાતઃ । બ્રહ્મદત્ત દીર્ઘનૃપાવપિ
પરસ્પર પ્રહર્તુ પ્રવૃત્તો । બ્રહ્મદત્તસૈનિકૈર્દીર્ઘનૃપસૈનિકા વિનાશિતા, અવશિષ્ટાઃ શસ્ત્ર-
મુત્સૃજ્ય પલાયિતાઃ । દીર્ઘનૃપોઽપિ બ્રહ્મદત્તેન સહ યુદ્ધ કર્તુન્ વિવિધશસ્ત્રૈસ્તદુપ-
રિપ્રહાર કૃતવાન્ । બ્રહ્મદત્તકુમારસ્તદસ્ર શસ્ત્રાણિ વિફલી કૃતવાન્ । એવમન્યોઽન્ય

સાધ્વિયોં કે પાસ દીક્ષા ધારણ કર લી । ઔર તીવ્ર તપસ્યા કે પ્રભાવસે
ઉસને સદ્ગતિ કા લાભ મી કર લિયા । બ્રહ્મદત્ત કી સેના દ્વારા ચારોં
તરફ સે વેષ્ટિત અપના નગર જાનકર દીર્ઘરાજાને વિચાર કિયા કિ અથ
હમ લોગ હસ તરહ કવતક છિપકર વૈઠે રહેંગે । અતઃ અથ તો હમારા યહી
કર્તવ્ય હૈ કિ હમ શૌર્ય કા અવલમ્બન કર યુદ્ધ મે અપને ભાગ્ય કી પરીક્ષા
હી કરે । હસ પ્રકાર વિચાર નિશ્ચિત કર દીર્ઘરાજા સૈન્ય સે પરિવૃત્ત હોકર
નગર સે વાહિર નિકલા ઔર યુદ્ધ કરને કે લિયે યુદ્ધ ભૂમિ મેં આ ગયા ।
દોનોં સેનાઓ મે ભયકર સગ્રામ છિડ ગયા । બ્રહ્મદત્ત ઔર દીર્ઘરાજા મી
આપસ મેં જૂઝને લગે । બ્રહ્મદત્તકે સૈનિકો ને દીર્ઘરાજકે સૈનિકોંકો
પછાડ દિયા-જો ઔર વાકી વચે રહે વે અપને જીવન કો લેકર ઔર
શસ્ત્રોં કા પરિત્યાગ કર યુદ્ધભૂમિસે ભાગ ગયે । હવર દીર્ઘરાજાને મી
બ્રહ્મદત્ત કે સાથ યુદ્ધ કરતે હુએ વિવિધ શસ્ત્રોં દ્વારા ઉસકે ઉપર પ્રહાર
કિયે પરન્તુ બ્રહ્મદત્તકુમાર ને ઉસકે સમસ્ત શસ્ત્રોંકો વિફલ કર દિયા ।

માર્ગેથી નીકળી ગઈ અને સાધ્વીઓની પાસે જઈને દીક્ષા ધારણ કરી લીધી
અને તીવ્ર તપસ્યા કરવા લાગી જેના પ્રભાવથી તેણે સદ્ગતિનો માર્ગ મેળવી લીધો.

બ્રહ્મદત્તની સેનાએ નગરને ચારે તરફથી ઘેરી લીધું ચારે બાજુથી ઘેરાઈ
જવાના સમાચાર જ્યારે દીર્ઘરાજાને મળ્યા ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે,
આ રીતે ઘેરાયેલી સ્થિતિમાં ટકી શકાય તેમ નથી આથી મારું હવે કર્તવ્ય
છે કે, શૌર્યની પરીક્ષા યુદ્ધના મેદાનમાં કરી દેવી આ પ્રકારનો નિશ્ચય કરીને
દીર્ઘરાજા પોતાના સૈન્ય સાથે નગરની બહાર નીકળ્યો અને યુદ્ધ કરવા માટે
યુદ્ધભૂમિ ઉપર પહોંચ્યો. બન્ને સેનાઓ વચ્ચે લય કર એવો સગ્રામ શરૂ
થયો. બ્રહ્મદત્તના સૈન્યે દીર્ઘરાજાના સૈન્યને પછાડી દીધું જે સૈનિકો બચ્યા
હતા તે પોતાનો જીવ બચાવવા શસ્ત્રોને પડતા મૂકી યુદ્ધભૂમિથી નાસી છૂટવા લાગ્યા.

આ તરફ બ્રહ્મદત્ત અને દીર્ઘરાજા વચ્ચે પણ ઘોર યુદ્ધ મચી ગયું
હતું, એકબીજા પોતપોતાના શસ્ત્રઅસ્ત્રનો છૂટથી ઉપયોગ કરી રહ્યા હતા,
બ્રહ્મદત્તકુમારે ભારે કૌશલ્યથી દીર્ઘરાજાના સઘળા શસ્ત્રોને નાશામી.

महरतोस्तपोः सग्रामविशारदयोः सग्रामो न पूर्णतामगात् । तदा ब्रह्मदत्तेन चक्रं
प्रक्षिप्तम् । तेन चक्रेण दीर्घनृपस्य शिरःच्छिन्नम् । ततो जयत्वेप चक्रवर्तीति घोषः
सकलजनानां मुखानिस्सृतः । देवैः पुष्पवृष्टिः कृता, उक्तं च—“उत्पन्नोऽयं
द्वादशचक्रवर्तीति ।

ततो जनपदलोकैः सस्तूयमानो नारीचन्द्रकृतसुमङ्गलो ब्रह्मदत्तकुमारो मन्त्रि
प्रभृतिभिरनुगम्यमानः स्वभवने प्रविष्टः । पौरजनैः सकलसामन्तैश्च तस्य चक्रवर्त्य-

इस प्रकार इन दोनों सग्राम विशारदोंका बहुत समय तक परस्परमें
युद्ध चलता रहा-परन्तु दोनों में से परास्त कोई भी नहीं हुआ । ब्रह्मदत्त
ने जब यह देखा कि दीर्घराजा सामान्य शस्त्रोंसे पराजित नहीं हो
सकता है तब उसने उसके ऊपर चक्र चलाया उस चक्रसे दीर्घराजाका
मस्तक कटकर जमीन पर गिर पड़ा, इसी समय “ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती जय-
चक्रवर्ती” इस प्रकारका जयघोष सकल जनता के मुखसे स्वतः निकल
पड़ा । देवों ने भी आकाशमार्गसे उसके ऊपर पुष्पवृष्टि की और साथ में
सब को यह सूचना भी दी कि यह ब्रह्मदत्त बारहवें चक्रवर्ती उत्पन्न हुए हैं ।

उसी समय देवों की वाणी सुनकर समस्त जनपद लोको ने ब्रह्म-
दत्तचक्रवर्ती की खूब मनमानी स्तुति की । तथा नारियों ने उसकी मंगल
आरती उतारी और और भी खूब मङ्गलाचार किये । इस प्रकार ब्रह्मदत्त
चक्रवर्ती सकल नर नारियों द्वारा सस्तूयमान होता हुआ मन्त्रीमण्डल
आदि के साथ २ अपने भवन में प्रविष्ट हुआ । वहां पुरवासियों ने एव

हेवा छता पपु બને વચ્ચે ખૂબ સમય સુધી યુદ્ધ ચાલતું રહ્યું બંને
માથી કોઈ કોઈને હરાવી ન શક્યું બ્રહ્મદત્તે જ્યારે આ પરિસ્થિતિ જોઈ
ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે, દીર્ઘરાજ સામાન્ય શસ્ત્રોથી પરાજીત થઈ શકે
તેમ નથી, ત્યારે તેણે તેના ઉપર ચક્ર છોડ્યું ચક્રે પોતાનું ઠામ આબાહ બજાવ્યું
દીર્ઘરાજાનું મસ્તક ચક્રના પ્રહારથી કપાઈને જમીન ઉપર પડકાયું આ સમયે
આરે તરફથી “બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીનો જય થાયો”ની જયઘોષણા સકલ જનતાના
મુખમાથી નીકળી પડી દેવોએ પણ આકાશમાથી તેના ઉપર પુષ્પવૃષ્ટી કરી
સાથોસાથ સહુને સૂચના પણ દીધી કે, આ બ્રહ્મદત્ત બારમા ચક્રવર્તી ઉત્પન્ન
થયેલ છે એ સમયે દેવોની વાણી સાંભળીને સધળા જનપદ-લોકોએ બ્રહ્મદત્ત
ચક્રવર્તીની ખૂબ જ સ્તુતિ કરી સ્ત્રીઓએ તેની મંગળ આરતી ઉતારી અને
ખૂબ ઉત્સાહભરે ઉત્સવ મનાવ્યો, આ પ્રમાણે બ્રહ્મદત્તચક્રવર્તી સધળા સ્ત્રી
પુરુષોથી સ્તુતિ પામીને મન્ત્રીમંડળ વગેરેની સાથે પોતાના રાજલવનમાં ગયો
આ સધળા પુરવાસીઓએ અને સધળા સામંતોએ મળીને તેના ચક્રવર્તીપદ

ભિષેકઃ કૃતઃ । ચક્રવર્તિત્વ પાલયન્ ત્રાસદત્તઃ મુખેન કાલ યાપયતિ । એકદા તસ્ય પુરતો નટેન નાટ્યમારબ્ધમ્ । તસ્મિન્ સમયે દાસ્યા ચક્રવર્તિદસ્તેઽર્ચ્યઃ કુસુમસ્ત્રકો દત્તઃ । ત કુસુમસ્ત્રક નિધતો નાટ્ય પ્રેક્ષમાણસ્ય ગીત ચ શ્રુતશ્ચક્રવર્તિન એવ મિમર્શો જાતઃ-યદેવત્રિધઃ કુસુમસ્ત્રકો મયા કયાઽપ્યાગ્રાતઃ, એવત્રિધ નાટ્ય પ્રેક્ષિતમ્, ગીત ચાપિ શ્રુતમ્, પરન્તુ 'કન કદા ચ શ્રુતમ્' ઇતિ ન સ્મૃતિ પથમાયાતિ । એવ ચિન્તયશ્ચક્રવર્તી મૂર્છિતઃ । તદનુ તસ્ય જાતિસ્મરણ જાતમ્ । દૃષ્ટાસ્તેન પશ્ચ પૂર્વમગાઃ । તત્ર સૌધર્મે પદ્મગુલ્મવિમાનેઽભૂત નાટ્યદર્શન-

સકલ સામન્તોને મિલકર उसका चक्रवर्तिपद पर अभिषेक किया । इस तरह चक्रवर्ती के पदसे अलङ्कृत होकर ब्रह्मदत्तकुमार ने अपने जीवन के समय को सुखपूर्वक व्यतीत करते रहे ।

एक समय की बात है कि चक्रवर्ती के सामने किसी नटने नाटक का आयोजन किया । नाटक को देखने के लिये नाटकशाला में विराजमान उन चक्रवर्ती के पास आया कि-इतने में ही किसी एक दासीने अपूर्व कुसुमका स्तम्भ-गुच्छा भी चक्रवर्ती को प्रदान किया । नाटक को देखते गाने को सुनते एवं उस कुसुमस्तम्भको सूँघते हुए चक्रवर्ती के मनमें ऐसा विचार बधा कि मैंने ऐसा कुसुमस्तम्भ कहीं सूँघा है, तथा इस प्रकार का नाटक भी कहीं देखा है और इस प्रकार का गाना भी कहीं सुना है । परन्तु मेरे द्वारा यह सब कार्य कहा हुआ है इस बात की याद नहीं है । ऐसा विचार करते २ चक्रवर्ती को मूर्च्छा आ गई और बादमें उनको जातिस्मरण ज्ञान भी उत्पन्न हो गया । उसके प्रभावसे चक्रवर्तीने

ઉપર અભિષેક કર્યો આ રીતે ચક્રવર્તીપદથી અલકૃત બનીને બ્રહ્મદત્તકુમાર પોતાના જીવનનો સમય સુખમાં વિતાવવા માડ્યો.

એક સમયની વાત છે કે, ચક્રવર્તીની સમક્ષ કેઈ નટે નાટકનું આયોજન કર્યું નાટકને જોવા માટે ચક્રવર્તી જ્યારે નાટકશાળામાં પહોંચ્યા ત્યારે કેઈ એક દાસીએ અપૂર્વ કુસુમનો ગુચ્છો પણ ચક્રવર્તીને પ્રદાન કર્યો નાટકને જોતા અને ગાયનને સાંભળતા અને એ પુષ્પગુચ્છને સૂંઘતા ચક્રવર્તીના મનમાં એવો વિચાર જાગ્યો કે, મેં અગાઉ આવું કુસુમસ્તંભક કયાય સૂંધેલ છે તેમજ આ પ્રકારનું નાટક પણ કયાય જોયેલ છે તેમ આવું ગાયન પણ સાંભળેલ છે પરંતુ આ બધું મેં કયા અનુભવેલ છે એની યાદ આવતી નથી એવો વિચાર કરતા કરતા ચક્રવર્તીને મૂર્છા આવી ગઈ અને એમાં તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું એના પ્રભાવથી ચક્રવર્તીએ પોતાના પાછલા પાપ બંધને

दिव्यपुष्पाघ्राणादिक सर्वं तेन दृष्टम् । तदनु तत्सेवकैः शीतलोपचारेण तस्य मूर्च्छाऽपनीता । जातिस्मरणज्ञानेन चक्रवर्ती पूर्वभवसम्बन्धिन स्वभ्रातरमपि दृष्टवान् । चक्रवर्ती चिन्तितवान् पञ्चपूर्वभवापर्यन्त यो मम सहवर्ती भ्राताऽऽसीत् सोऽधुना वयाऽऽस्ते, इति विचिन्त्य तद् प्रिगोधनार्थं स 'आस्वदासौ मृगौ-हसौ मातङ्गावमरौ तथा' इति श्लोकार्धं विरचितवान् । इदं श्लोकार्धं विरचय्य चक्रवर्तिना सेनापतिरवरुक्तः—इदं श्लोकार्धं सर्वत्र निर्घोषय । यः कश्चिदपरार्धं पूरयिष्यति, तस्मै राजा राज्यार्धं दास्यति । निर्घोषितं सर्वत्र तेन श्लोकार्धम् ।

अपने पहिलेके पाचभव जान लिये । इससे उनको यह निश्चित हो गया कि मैं जब सौधर्मस्वर्ग में पद्मगुल्मविमानमें या तभी मैंने ऐसा नाटक देखा था, तभी ऐसा कुसुमस्तम्भ मूघा या और तभी ऐसा गाना भी सुनाया ।

चक्रवर्तीको मूर्च्छित अवस्थामें पड़े हुए देखकर उनके सेवकोंने शीतलोपचार क्रियाओं द्वारा उनकी मूर्च्छा दूरकी । चक्रवर्ती इस तरह स्वस्थ हो गये । जातिस्मरण ज्ञानके प्रभावसे चक्रवर्तीने अपने पूर्व-भव सबधी भाईको भी जान लिया । और फिर यह विचार किया कि मेरे साथ जो पाच भवों तक स्मय रहा है वह अब इस समय कहा है । ऐसा विचार कर उन्होंने उसकी खोज करनेके निमित्त "आस्व दासौ मृगौ हसौ मातङ्गावमरौ तथा" इस प्रकारके आधे श्लोककी रचना की और अपने सेनापति वरधनुको उसको देकर कहा कि—इस आधे श्लोक की सर्वत्र घोषणा करवाओ और कहो कि जो कोई भी व्यक्ति इसके उत्तरार्ध की पूर्ति करे उसको राजा आधा राज्य प्रदान करेगा । चक्रवर्ती

जल्दी लीधा आधी तेने એ નિશ્ચય થઈ ગયો કે, જ્યારે હું સૌધર્મસ્વર્ગમાં પદ્મગુल्મ વિમાનમાં હતો ત્યારે મેં એવું નાટક જોયું હતું, આવું કુસુમ સ્તંભ છડી સૂઘેલ હતી અને આવું ગાયન પણ સાંભળેલ હતું

ચક્રવર્તીને મૂર્છિત અવસ્થામાં પડેલા જોઈને તેના સેવકોએ શીતલોપ ચાર ક્રિયાઓથી એમની મૂર્છા દૂર કરી* ચક્રવર્તી શીતળ ઉપચારથી સ્વસ્થ બન્યા જાતિસ્મરણ જ્ઞાનના પ્રભાવથી ચક્રવર્તીએ પોતાના પૂર્વભવ સબધી ભાઈને જાણી લીધા અને પછી એ વિચાર કર્યો કે, પાચ ભવો સુધી જે મારી સાથે રહેલ છે તે આ સમયે કયા છે ? આવો વિચાર કરીને તેમણે તેની શોધ કરવાના નિમિત્તે "આસ્વદાસૌ મૃગૌ હસૌ માતંગાવમરૌ તથા" આ પ્રકારે અર્ધો શ્લોકની રચના કરી તેની સર્વત્ર ઘોષણા કરવાનું સેનાપતિ વરધનુને કહ્યું સાથોસાથ એ પણ કહ્યું કે, જે કોઈ વ્યક્તિ આના ઉત્તરાર્ધની પૂર્તિ કરશે તેને રાજા અર્ધું રાજ્ય આપશે તેવું જાહેર કરવાનું પણ જણાવ્યું ચક્રવર્તીની

श्रुतं च जनैः । पर न केनापि पुरितम् । अस्मिन्नसरे चक्रवर्तिपूर्वभवभ्राता चित्र-
जीवः पुरिमतालनगरे, धनसाराभिधस्येभ्य त्रेष्टिनः पुत्रो भूत्वा समुत्पन्नः, तस्य
नाम 'गुणसारः' इति । सजातजातिस्मरणो गृहीतदीप्तः काम्पिल्य नगरस्य
मनोरमाभिधान उद्याने समागत । तत्र प्रासुके भूभागे पात्रोपकरणानि सस्थाप्य
कायोत्सर्गमास्थाय धर्मध्यानं कुर्वन् स्थितः । तत्रोद्याने आरघट्टिकेन पाठयमान
श्लोकार्थं श्रुत्वा ज्ञानोपयोगेन सभ्रातुः सर्वो वृत्तान्तस्तेनाधिगतः । अनन्तर तेन
मुनिनाऽपरार्धम्—'एषा नो षष्ठिका जातिरन्योन्याभ्या प्रियुक्तयो' इत्येव पूरितम्

के आदेशको पाकर सेनापतिने ऐसा ही किया, सर्वत्र वह आया श्लोक
घोषित किया । सब लोगों ने मिलकर उसको खूब सुना भी परन्तु किसी
में भी ऐसी बुद्धि उत्पन्न नहीं हुई कि जो उसके उत्तरार्ध की पूर्ति कर
सके । इसी अत्रसरमें चक्रवर्ती का पूर्वभवभ्राता कि जिसका नाम चित्र
था वह पुरिमताल नगरमें किसी त्रेष्टी के यहा उत्पन्न होया हुआ था ।
और जातिस्मरण ज्ञानसे अपने पूर्वभव जानकर ससारसे विरक्त होकर
उसने दीक्षा भी धारण करली थी । मुनिअवस्था में चर्चा करते २ वे वहां
काम्पिल्य नगर के मनोरम नामक उद्यान में आये ही थे कि इतने में उसने
प्रासुक भूभाग पर पात्र उपकरणोंको रखकर धर्मध्यान करते समय वहीं
किसी आरघट्टिक (अरहट चलाने वाले) के द्वारा बोला जाता उस आधे
श्लोक को सुना । सुनते ही उन्होंने ज्ञानोपयोगको जोड़कर अपने
भाई का समस्त वृत्तान्त जान लिया । जानकर फिर उस आधे श्लोक
की पूर्ति उन्हो ने इस तरह से की—“एषा नो षष्ठिका जातिरन्योन्याभ्या

आज्ञानो सेनापति वरधनुषे अत्र रीते अमल कुर्यो सधणा स्थणे अत्र अर्धा
श्लोकांनी घोषणा उरावी सधणा बोडोअे मणीने विचारपूर्वक साधये। परतु
डोअनामा अेवी बुद्धि उत्पन्न न थई के, जे अेना उत्तरार्धनी पूर्ति करी
शके आ वभते चक्रवर्तीना पूर्वभवना लार्ध के जेनु नाम चित्र इतु ते
पुरिमताल नगरमा अेक शेडने त्या उत्पन्न थया इता अने जाति स्मरण
ज्ञानथी पोताना पूर्वभवने जाणीने ससारथी विरक्त थईने जेमले दीक्षा धारण
करी इती अने मुनि अवस्थामा विचरण करता करता जेअे काम्पिल्य नगरमा
मनोरम नाममा उद्यानमा आवेल इता अने प्रासुक भूभाग उपर पात्र अने
उपकरणेने राणीने धर्मध्यान करता इता अे वभते त्या डोअ अरहट चलाव-
नारना मुण्ठेथी जोलायेला अे अर्धा श्लोकांने साधये। साधणता ज तेमणे
ज्ञानोपयोगने जेडीने पोताना लार्धतु समस्त वृत्तांत जाणी दीधु जाणीने पछी
तेमणे अे अर्धा श्लोकांनी पूर्ति आ प्रमाणे करी “ एषा नो षष्ठिका जातिर

સ ચ આરપદિકસ્તત્ શ્લોકાર્દ્ધ લિખિત્વાસ્તીવ પ્રસન્નવદનો રાજભવન ગતઃ ।
પઠિતથ તેન પૂર્ણઃ શ્લોકઃ । તતઃ પૂર્વભવભ્રાતૃસ્નેહેન સમાક્રાન્તહૃદયઃ સ ચક્ર
વર્તી મૂર્છા ગત । ચક્રવર્તિન મૂર્છિત વિલોક્ય સમા વજ્રપતનમિવ શોભ પ્રાપ્તા ।
રાજપુરુષાસ્ત પુરુષ યપ્તિ મુપ્તિ પ્રહારેણ તાડિતવન્તઃ । તૈર્દન્યમાનઃ સ પ્રાહ—
આર્યાઃ । ન મયૈષ શ્લોકઃ પૂરિતઃ, કિન્તુ વનસ્થિતેન મુનિનૈષ શ્લોકઃ પૂરિતઃ ।
અહ તુ પાઠમાત્રકારી । અતો મા મુન્વત । તદ્ વચન શ્રત્વા રાજપુરુષાસ્ત પરિત્ય-

વિયુક્તયાઃ” । અરહટ ચલાને વાલા ઉસ આધેશ્લોક કો લેકર અતીવ
પ્રસન્નવદન હોતા હુઆ રાજા સે ભવન પર પહુંચા । વહાં પહુંચકર ‘ઉસને
પૂર્ણ બને હુએ ઉસ શ્લોકકો પઢા । શ્લોકકો સુનતે હી ચક્રવર્તી પૂર્વભવીય
ભ્રાતા કે સ્નેહસે સમાક્રાન્તહૃદય હોકર મૂર્છિત હો ગયા । મૂર્છિત
અવસ્થા મેં પડે હુએ ચક્રવર્તીકો દેલકર સવકે સવ સદસ્ય જન વજ્ર કે
પતન કી તરહ ક્ષુબ્ધ હો ઉઠે । રાજપુરુષોને ઉસ આધે હુએ પુરુષકો હી
ચક્રવર્તીકી હસ સ્થિતિમેં કારણ જાનકર યપ્તિમુપ્તિ આદિ દ્વારા સૂચ
પીડા । પીડા જાનેકે વાદ વહ બોલા-આર્યવૃન્દ મુઝે આપ લોગોં ને વ્યર્થ
પીડા હૈ-મેરા હસમેં ધોડાસા મી અપરાધ નહી હૈ । હસ શ્લોકકી પૂર્તિ
મેં નહીં કી હૈ । વનમેં એક મુનિરાજ આધે હુએ હૈ, ઉન્હોંને હી મેરે મુખ
સે ઉચ્ચરિત હોતે સમય હસ શ્લોકકી પૂર્તિ કી હૈ । મેનેતો સિર્ફ પૂર્ણ
હુએ હસ શ્લોકકો યહાં આકર સુનાયા માત્ર હૈ । અત્ર આપ લોગ મુઝે
અથ છોડ દીજિયે । ઉસ પુરુષકે વચન સુનકર રાજપુરુષોને ઉસકો છોડ

ન્યોન્યાભ્યા વિયુક્તયો ” અરહટ ચલાવનાર એ અર્ધા શ્લોકને લઈને અત્યંત
પ્રસન્નચિત્ત બનીને રાજભવન ઉપર પહોંચ્યો । અને ત્યાં પહોંચીને પૂર્ણ બનેલો
એ શ્લોક સંભળાવ્યો । શ્લોકને સાંભળતાજ પૂર્વભવના ભાઈના સ્નેહથી ગદ્-
ગદિત થઈને ચક્રવર્તી મૂર્છા પામ્યા । ચક્રવર્તીને મૂર્છિત અવસ્થામાં પડેલા
ભાઈને સંઘળા સદસ્યજનો જાણે વજ્ર પડ્યું હોય તેમ સ્તબ્ધ બની ગયા
રાજપુરુષો । એ આવેલા માણસનેજ ચક્રવર્તીની આ સ્થિતિનું કારણ માનીને
તેને ટીપવા માડ્યા પોતાના ઉપર માર પડેલો ભાઈને તે માણસે કહ્યું કે,
આર્યવૃન્દ ! મને આપ લોકોએ વગર કારણે માર મોરેલ છે આમા મારો
જરા સરખોએ અપરાધ નથી આ શ્લોકની પૂર્તિ મેં કરેલ નથી પરંતુ
ઉદાનમાં એક મુનિરાજ આવેલા છે તેમણે કરેલ છે મારા મોઢથી બોલાયેલા
અર્ધા શ્લોકની પૂર્તિ તેમણે કરી છે મેં તે પૂર્ણ થયેલો એ શ્લોક અહીં
આવીને જ સંભળાવ્યો છે આથી આપ મને વધુ હુ ખી ન કરતા છોડી દો ।

ક્તવન્તઃ । ચક્રવર્તી ચન્દનરસૈઃ પરિપિક્તઃ સચેતનો ભૂત્વા ગૃહીતમુનિક્તસ્ય સ્વપ્ના
તુરાગમન વિજ્ઞાય ત જન મહુર્મિર્ધનૈઃ સતોષ્ય વિસર્જિતવાન્ । તદનુ ચક્રવર્તી
અન્તઃપુર પરિચારેણ સહિતઃ સોરુઘ્નસ્તદર્શનાર્થં તદુચ્ચાને સમાગતઃ । પૂર્વસ્નેહાધિ-
ક્તવસ્નેહો હર્ષાશ્રુપૂરિત નેત્રથચક્રવર્તી ત મુનિર વદિત્વા તત્પુરતઃ સવિનયમુપવિષ્ટઃ
મુનિના ધર્મવેશના પ્રારબ્ધ્વા, “અમારઃ સસારઃ ક્ષણભક્તરં શરીર, શરદઞ્ચોપમ જીવન,
વિષ્ણુચ્ચલ યૌવન, કિંપાકફલોપમા ભોગાઃ, સ યાસાગતમ વિપયસુખં, જલબુદ્બુદા-

દિયા । હતનેમેં ચક્રવર્તી ખી ચન્દનરસોંસે સીંચે જાને પર સ્વસ્થ બન
ગયે । જવ ઉન્હોને યહ મુના કિ મેરા પૂર્વમયકા બ્રાતા યહા મુનિ અવસ્થા
મેં આયા હુઆ હૈ, તથ ઉન્હોને ઉસ અરહટ ચલાને વાલે કો મહુત સા દ્રવ્ય
દેકર સન્તુષ્ટ કિયા ઓર રાજી ર સે ઉસકો વિદા કિયા । પશ્ચાત્
અન્તઃપુરસે પરિવૃત્ત હોકર ચક્રવર્તી ઘડી ભારી ઉત્કઠાકે સાથ મુનિરાજકે
દર્શનકે લિયે ઉસ ઉચ્ચાનમેં ગયે । વહા જાકર ઉનકા પ્રેમસાગર અથાહ
હો ગયા પહિલેકી અપેક્ષાસે સ્નેહ અત્ર ઓર અધિક ઉદ્દેલિત હો ઉઠા ।
આનન્દાશ્રુઓંસે ઉનેકે નેત્ર અતિશય ઉવડવા ગયે । ચક્રવર્તીને મુનિરાજ
કો ભક્તિભાવસે વન્દન કિયા ઓર સવિનય ઉનકે સામને જાકર વૈઠ ગયે ।
મુનિરાજને ધર્મવેશના દેના પ્રારંભ કિયા, કહા-યહ સસાર અસાર હૈ ।
શરીર ક્ષણભગુર હૈ । શરદકાલીન મેઘોંકે સમાન યહ જીવન હૈ । વિજલી
કે સમાન ચ્ચલ યહ યૌવન હૈ । કિંપાકફલકે સમાન ભોગ હૈ । મધ્યા-
રાગકે તુલ્ય વિપયસુખ હૈ । જલકે બુદ્બુદકે સમાન યહ લક્ષ્મી હૈ ।

એ માણસના વચન સાંભળીને રાજપુરુષોએ તેને છોડી દીધો એટલામા ચક્ર
નાદિ શીતળ ઉપચારોથી ચક્રવર્તી પણ સ્વસ્થ બની ગયા ત્યારે તેમણે એ
જાણ્યું કે, મારા પૂર્વભવના ભાઈ અહીં મુનિ અવસ્થામા આવેલ છે ત્યારે
તેમણે એ અરહટ ચલાવનાર માણસને ઘણું દ્રવ્ય આપીને સતોષ્યો તથા
ખૂબ રાજરાજ કરીને વિદાય કર્યો પછી અત્પુરથી પરિવૃત્ત થઈને ચક્રવર્તી
ઘણી ઉત્કઠા સાથે મુનિરાજના દર્શન માટે એ ઉચ્ચાનમા ગયા ઉચ્ચાનમાં પહોં-
ચતા તેમના મનનો પ્રેમ ઉભરો ખૂબ જ વેગવાન બન્યો પહેલાથી પણ તેનો
સ્નેહ અધિક સ્વરૂપમા ઉછળવા લાગ્યો હર્ષના આશુથી એના નેત્રો ઉભરાવા
લાગ્યા, ચક્રવર્તીએ મુનિરાજને ભક્તિભાવથી વદન કર્યું અને સવિનય એમની
સામે જઈને બેસી ગયા મુનિરાજે ધર્મવેશના આપવા માંડી અને કહ્યું કે, સસાર
અસાર છે, શરીર ક્ષણભગુર છે, શરદ કાળના મેઘના જેવું આ જીવન છે,
વિજળીના સમાન ચચળ આ યૌવન છે, કિંપાકફળના જેવા ભોગ છે,
મધ્યાકાળના આકાશના રંગો સમાન વિષમસુખ છે, પાણીના પરપોટા જેવી

યમાના લક્ષ્મીઃ, અનિવાર્યો મૃત્યુઃ ” इत्येव संसारस्यासारता दर्शिता । तथा-
वर्णिता कर्मबन्धहेतवः ।

પ્રશસિતો મોક્ષમાર્ગઃ । પ્રરૂપિતઃ શિવસોગ્યાતિશયઃ । મુનેરિમા દેશના શ્રુત્વા
સમા વૈરાગ્યભાવના ભાવિતા જાતા । પરન્તુ વિષય-જટાજટિલે બ્રહ્મદત્તહૃદયે મુનિ
દેશના સ્થાન ન પ્રાપ્તવતી । સ પ્રોક્તવાન્-ભગવન્ ! યથા સ્વમિલનસુખેન મયાન-
સ્માન્ આહ્વાદયતિ, તથૈવ રાજ્યાર્થસ્વીકારેણાઽપ્યાહ્વાદયતુ । પશ્ચાદ્ ભુક્ત-ભોગા-
વામા તપઃ કરિષ્યાવઃ । ‘ રાજ્યસુખભોગ એવ તપસ ફલમ્ ’ इति विज्ञाय भवान्
राज्यार्थं स्वीकृत्य तपसः फलं भुनक्तु । इति ब्रह्मदत्त वचनं श्रुत्वा मुनिराह—

મૃત્યુ અનિવાર્ય છે । इस प्रकार सासारिकपदार्थोंकी एव संसारकी
असारता वर्णित करते हुए उन मुनिराजने यह भी बतलाया कि-कर्मोंके
बन्धके हेतु क्या है । मोक्षमार्ग क्या है और वह जीवको कैसे प्राप्त
होता है । मुक्ति सुख कैसा है । मुनिराजकी इस धर्मदेशनाको सुनकर
सभाके समस्त जन वैराग्य भावनासे भाविन बन गये । परन्तु विषय-
जटासे जटिल बने हुवे ब्रह्मदत्तके हृदयमें मुनि देशनाका कुछ भी
प्रभाव नहीं जमा । चक्रवर्ती ने मुनिराजसे कहा कि महाराज ! जिस
प्रकार आपने मुझे अपने मिलापसे आल्हादित किया है उसी प्रकार
इससे अधिक आनंद मुझे तब होगा कि जब आप आधा राज्य स्वीकार
करलेंगे । अभी तो हमारे और आपके आनदानुभव करनेके ये दिन हैं ।
पश्चात् हम तुम दोनों मिल कर तप आचरित करेंगे । तपका फल भी
तो राज्यसुखोंका भोगना ही है । अतः आप आधे राज्यको स्वीकृत

લક્ષ્મી છે, મૃત્યુ અનિવાર્ય છે આ પ્રમાણે સ સાસારિક પદાર્થોની અને સ સારની
અનિત્યતાનું વર્ણન કરીને એ મુનિરાજે એ પણ બતાવ્યું કે, લક્ષ્મીના બંધનો
હેતુ શું છે ? મોક્ષમાર્ગ શું છે ? અને તે જીવને કઈ રીતે પ્રાપ્ત થાય છે
મુક્તિસુખ કેવું છે ? મુનિરાજની આ ધર્મદેશનાને સાભળીને સઘળા જનો
વૈરાગ્યભાવનાથી ભાવિત બન્યા, પરંતુ વિષય જાગ્રમા મુગ્ધ બનેલા બ્રહ્મદત્તના
હૃદયમાં મુનિના ઉપદેશનો જરા સરખોએ પ્રભાવ ન જામ્યો- ચક્રવર્તીએ મુનિ
રાજને કહ્યું, ‘કે મહારાજ ! જે રીતે આપે મને આપના મેળાપથી આનંદિત
બનાવ્યો છે એ જ રીતે એનાથી આનંદ તો મને ત્યારેજ થાય કે, આપ જ્યારે
અર્ધરાજ્યનો સ્વીકાર કરો હજી તો મારા અને આપના આનંદનો અનુભવ કરવાના
દિવસ છે પછીથી આપણે બન્ને મળીને તમનું આરાધન કરીશું તપનું ફળ પણ
રાજ્યસુખોને ભોગવવાનું જ છે આથી આપ અર્ધ રાજ્યનો સ્વીકાર કરી તપના

રાજન્ ! इदं मनुष्यजन्म सुदुर्लभम्, कुशाग्रजलविन्दुवत्पतनशीलमायुः, प्रकृति-
चञ्चला लक्ष्मीः, कटुपरिणामा विषयासक्तानां च ध्रुवो नरकपातः, सुदुर्लभं पुन-
र्विरतिरूप मोक्षबीजम्, वैराग्यमच्युतिर्नरकपातकारणम्, अतोऽत्यल्पदिवसस्या-
यिनी राज्यलक्ष्मीर्विदुषां मनः समाक्रण्टु नार्हति । ततः परित्यज्य तुच्छाव-

કર તુપકે ફલકો ભોગો । इस प्रकार ब्रह्मदत्ताके वचन सुनकर मुनिराज
ने उनसे कहा राजन् ! क्यो भूल रहे हो—क्या तुम नहीं जानते हो कि
यह मनुष्यजन्म बहुत ही दुर्लभ है । आयुका कोई भरोसा नहीं, यह तो
कुशाग्रस्थित जलविन्दुकी तरह पतनशील है । लक्ष्मीका कोई विश्वास
नहीं क्यो कि यह प्रकृतिसे चंचल है । जैसी धर्मबुद्धि आज है वैसी ही
सदा स्थिर बनी रहेगी यह नहीं कहा जा सकता । विषयसेवनका फल
अच्छा होता है यह केवल दुराशामात्र है । क्यो कि इनका परिणाम कहु
ही होता है । विषयोंमें आसक्त चित्त वालोंका नरकोमें पतन अव-
श्यमावी है । विरति रूप मोक्षका बीज अत्यंत दुर्लभ है । वैराग्यका
अभाव नियमतः जीवको नरकमें ले जानेका कारण है । इसलिये हे
राजन् ! अल्पदिवसतक ही रहनेवाली इस राज्यलक्ष्मीकी चालोंमें तुम
क्यो फसे हुए हो । बुद्धिमान् तो इसके व्यामोहमें नहीं फसते हैं ।
बिचारी राज्यलक्ष्मीमें इतनी शक्ति ही कहा है जो बुद्धिमान् व्यक्तियों
अन्तःकरणको अपनी ओर आकृष्ट कर सके । इसलिये हे राजन् !

ફળને ભોગવો । બ્રહ્મદત્તાના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને મુનિરાજે તેને કહ્યું,
રાજન્ ! કેમ ભૂલી રહ્યા છો ? શું તમે જાણતા નથી કે, આ મનુષ્ય જન્મ ખૂબજ
દુર્લભ છે, જીવનમાં કોઈ ભરોસો નથી એ તો ધાસના અગ્ર ભાગે ચોટેલા
જળબિંદુ સમાન ક્ષણભંગુર છે । લક્ષ્મીનો પણ કોઈ વિશ્વાસ નથી કેમકે, એ
પ્રકૃતિથી જ ચંચળ છે જેવી ધર્મબુદ્ધિ આજે સ્થિર છે તેવી સદા સ્થિર બની
રહેશે એ કહી શકાય તેવું નથી । વિષય સેવનનું ફળ સારું હોય છે એ તો
કેવળ દુરાશા માત્ર છે કેમકે, એનું પરિણામ ખૂબજ કડવું હોય છે । વિષ-
યોમાં આસક્ત ચિત્તવાળાનું પતન અવશ્ય નરકોમાં થાય છે । વિરતિરૂપ મોક્ષનું
બીજ અત્યંત દુર્લભ છે । વૈરાગ્યનો અભાવ જીવને જરૂરી નરકમાં લઈ જનાર
બને છે આ માટે હે રાજન્ ! થોડા દિવસજ રહેનારી એવી આ રાજ્યલક્ષ્મીની
ચાલમાં તમે કેમ ફસાઈ પડ્યા છો ? બુદ્ધિમાન તો એના લોભમાં ફસાતા
નથી । બિચારી રાજ્યલક્ષ્મીમાં એટલી શક્તિજ ક્યા છે કે, તે બુદ્ધિમાન વ્યક્તિ
એના અંતઃકરણને પોતાની તરફ આકર્ષિ શકે ? આ માટે હે રાજન્ ! એ

पारमभानुभूत-दुःखजालानि स्मर, जिनवचनामृतरस पिय, तदुक्तमार्गेण गच्छ,
तथा सफल्य मानुष जन्म ? ।

एतद्वचन श्रुत्वा चक्रवर्ती प्राह—भदन्त ! सम्प्राप्त सुख परित्यज्य अदृष्ट-
सुखगवेपणमज्ञानता लक्षणम् ? तस्मादेव मा दिशतु, स्वीकरोतु मम कथनेनम् ?

इस विचारका परित्याग कर तुम पूर्वभवानुभूत दुःख परम्पराओंको याद
करो। यह अवसर वधे सौभाग्यसे तुमको मिला है इसका सफल करने
की चेष्टा करो। जिनवचन रूपी अमृतका पान करके जिनप्रतिपादित
मार्गका अनुकरण करने हुए अपने दुर्लभ मनुष्य भवको, तुम सफल
बनाने की चेष्टा करो। इन क्षणिक विषयभोगों में मत फूलो, विकराल
व्यालसे डसे हुए व्यक्तिकी, जैसे औषधि नहीं होती है, उसी प्रकार इन
भोगोंसे दृष्ट हुए व्यक्तिकी इस ससारमें कोई औषधि नहीं है। अतः
अब भी समय है कि तुम राज्यलक्ष्मीको त्यागकर आत्मकल्याण के
मार्गमें शीघ्र उतर जाओ।

मुनिराजके इस प्रकार अमृतोपम वचनोंका पान करके भी चक्र-
वर्ती ने उनसे कहा भदन्त ! आपने खून समझाया क्या आप हमें मूर्ख
समझते हैं जो ऐसी बातें कहते हैं, ये बातें तो आपकी हमको बालको
जैसी ही प्रतीत होती हैं। सपूर्ण सुखका त्याग कर अदृष्ट सुखकी
गवेपणा करना क्या यह मूर्खताका लक्षण नहीं है ! मैं तो स्वयं आपसे
भी यही निवेदन करता हूँ कि महाराज क्या धरा है इस दीक्षा में, छोड़ो

विचारना, परित्याग करीने तमो पूर्वभवानुभूत दुःखपरपराओंने याद करे
आ अवसर वधे सौभाग्यथी तमने मणेल छे अने सक्षण करवानी चेष्टा
करे। क्षणिक विषय लोगोमा न कुलाव, विकराण वाधे जेने झाडी भाधेल
छाय तेने भाटे केछ औषधी कामयाब जनती नथी अरे रीने आ लारोअ जेने
उस छीधा छाय अवी व्यक्ति भाटे आ ससारमा केछ औषधी नथी आथी
इणु पणु समय छे के, तमो राज्यलक्ष्मीना मोड़ने त्याग करीने आत्मकल्याणना
मार्गे जलहीथी वणी जव

मुनिराजना आ प्रकारना अमृततुल्य वचनोनु पान करीने चक्रवर्तीअ
मुनिराजने कहु, भदन्त ! आपे भूष कहु, शुं आप भने भूष सभजे छे ?
अथी न आवी वातो कही रह्या छे ? आपनी आ वातो तो भने भाणकेना
जेवी लागे छे सपूर्ण सुखनो त्याग करीने जे प्रत्यक्ष देखातु नथी अवा
सुखनी आशा करवी अ शुं भूषतातु लक्षण नथी ? हु तो आपने पणु अ
निवेदन करे छे के, महाराज आ दीक्षामा शुं जय्यु छे ? आप अने छेडी

મુનિઃ પ્રાહ-સસારસુખ મુક્ત પરમવે, અનુભૂત તત્કલમ્ । તદ્દિ દુઃખાયૈવ ભવતિ ।
અતસ્તત્પરિત્યાગ एव समुचितः । एव बहुश उपदिष्टोऽपि चक्रवर्ती यदा न प्रति-
बुद्ध्यते, तदा मुनिना उपयोग, दत्त्वा ज्ञातम्-जाः । अयं समुत्तमवે સનત્કુમાર
ચક્રવર્તિ સ્ત્રીરત્નકેશસ્પર્શેન, સજાતભોગાભિલાષો મયા बहुशो निवार्यमाणोऽपि
चक्रवर्ती पदवी प्राप्तित निदान कृतवान् । अतो नास्त्यस्य भाग्ये जिनप्रचनरतिः ।

આપે इसको और मेरा कहना मानलो, आधा राज्य लेकर आप भी मेरे
हा जैसा आनंदका जीवन व्यतीत करो । चक्रवर्तीके वचन सुनकर
मुनिराजने कहा-राजन् ! मैंने तो संसारके सुख खूब भोगे, और पर-
भवमें उनके फलका भी अनुभव कर लिया । हमको तो अब यह
निश्चय हो चुका है कि ये सब सासारिक सुख केवल दुःख के लिये ही हैं ।
इसलिये मैं तो अब यही समझ सका हू कि इनका परित्याग करना ही
समुचित है । इस प्रकार बार बार समझाने पर भी चक्रवर्ती जब प्रतिबुद्ध
नहीं हुआ, तब मुनिराजने उपयोग लगाकर यह देखा कि ओह ! समुत्त के भव
में इसने तो सनत्कुमार चक्रवर्ती के स्त्रीरत्न के केशस्पर्शसे भोगाभि-
लाषी बनकर चक्रवर्ती पदको प्राप्त करनेका निदान किया था यद्यपि
उस समय इसको मैंने बहुत कुछ समझाया भी था । परन्तु इसने मेरी
एक भी बात नहीं मानी थी, अतः जब यह उस समय नहीं समझा तो
अब क्या समझेगा, इससे जाना जाता है कि इसके भाग्यमें जिन

હો અને માફ કહેવું જોઈને અધુરું રાજ્ય સ્વીકારીને આપ પણ મારી માફક
આનંદથી જીવન વ્યતીત કરો ચક્રવર્તીના વચન સાંભળીને મુનિરાજે કહ્યું,
રાજન્ ! મેં તો સસારના સુખ, પ્રુખ ભોગવ્યા અને પરલવમા એના ફળનો
પણ અનુભવ કરી લીધો છે મને તો હવે નિશ્ચય થઈ ચૂક્યો છે કે, આ
સધના સાસારિક સુખ કેવળ દુખના માટે જ છે આથી મેં તો સમજી લીધું
છે કે, આ સધના સાસારિક સુખ પરિત્યાગ કરવામા જ શ્રેય છે આ પ્રમાણે
વારવાર સમજાવવા છતાં પણ જ્યારે ચક્રવર્તી પ્રતિબુદ્ધ ન થયા ત્યારે મુનિ
શુભે, ઉપયોગ-લગાડીને તેણે એટલું-તેમને સમજાય કે, ઓહ ! સમુતના
સમુમા એણે સનત્કુમાર ચક્રવર્તીની સ્ત્રીના વાળનો સ્પર્શ થતા ભોગ અભિલાષી
બનીને ચક્રવર્તી પદને પ્રાપ્ત કરવાનું નિદાન કરેલ હતું એ સમયે પણ મેં
એને ખૂબ જ સમજાવેલ પરંતુ તેણે મારી એક પણ વાતને માનેલ ન હતી
જ્યારે એ સમયે તે સમજેલ ન હતો તો આજે કયાથી સમજવાનો હતો ?
આથી એ સમજાય છે કે, એના ભાગ્યમા જન વચનોના વરદ અનુરાગ થવા

इति विचार्य मुनिरुपदेशदानाद् विरतोऽभूत् । तदनु मुनिर्विहारं कृतवान् । क्रमेण मोक्ष गतः । विषयसुखान्यनुभवतश्चक्रवर्तिनोऽपि क्रियान् कालो व्यतीतः ।

अन्यदा पूर्वपरिचितेन केनापि द्विजेन स चक्रवर्ती मोक्त - भो महाराजाधिराज ! चक्रवर्तिनो यद् भोज्यमन्नं तद्भोक्तुमिच्छामि, अतोऽहंति भगवान् ममाभि-
लाषं पूरयितुम् । चक्रिणोक्तम्-भो द्विज ! मामकं भोज्यान्नं भोक्तुं नाहंति । यतो
मा विहाय तदन्यस्य न परिणमति । ततो द्विजेनोक्तम्-अये ! भोजनमात्रदानेऽपि

वचनोंके प्रति रति-अनुराग होना नहीं लिखा है । इस प्रकार विचार कर मुनि उपदेशसे विरत हो गये । और कुछ समय बाद विहा से विहार भी कर गये । तथा कालान्तमें वे कर्मक्षय करके मोक्षपधार गये । इधर चक्रवर्ती भी विषय सुखों का अनुभव करता हुआ अपने कालको व्यतीत करने लगा ।

एक समय की बात है कि पूर्वपरिचित ब्राह्मण ने चक्रवर्तीसे आकर कहा कि हे महाराजाधिराज ! मैं यह चाहता हूँ कि चक्रवर्तीका जो भोज्यान्न है वह मुझे खानेको मिले । मेरी इस अभिलाषा की पूर्ति आपके सिवाय और कोई नहीं कर सकता है । अतः आपसे प्रार्थना है कि आप मेरी इस अभिलाषाको पूर्ति करें । द्विजकी प्रार्थना सुनकर चक्रवर्तीने कहा हे द्विज ! तुम मेरे भोज्यान्नको नहीं खा सकते हो, क्योंकि जो भोजन मैं करता हूँ वह और किसी दूसरेको खाने पर नहीं पच सकता है । चक्रवर्ती के इस कथनको सुनकर ब्राह्मणने कहा महाराज ! चक्रवर्ती भी आप भोजन

खायेव नथी आ प्रकारेण विचार करी मुनि उपदेशथी विरत भनी गया
अने थोडा समय रहीने त्याथी विहार करी गया, समय पुरे, तथा कर्मक्षयो
क्षय करीने तेओ मोक्षधाममा सीधाव्या आ तरङ्ग चक्रवर्ती पश्य विषय
सुखेनो अनुभव करता करता पोतानो समय विताववा लाग्या ।

एक समयकी बात छे, के, पूर्व परिचित ब्राह्मणे चक्रवर्तीने आवीने
कहु के, हे महाराजाधिराज ! हुं ओ थाहु छु के, चक्रवर्तीने ओ भोजन भणे
छे, ओहु भोजन भने थावा भणे, भारी आ अभिलाषा आपना सिवाय कोछ
पुरी करी शके तेम नथी आथी आपने प्रार्थना कर छु के, आप भारी आ
अभिलाषाने पूर्ण करे । ब्राह्मणी प्रार्थना साभणीने चक्रवर्तीओ कहु के, हे
द्विज ! हुं ओ प्रकारनु भोजन कर छु तेवु भोजन तमे न पाछ शके केम-
के, ओ भोजन हुं कर छु तेने बीजे कोछ भाषुस थाय तो ते, पचावी शके
नही, चक्रवर्तीनु आ प्रकारनु कहेवु साभणीने ब्राह्मणे कहु के, महाराज !

મુનિઃ પ્રાહ-સસારસુખ મુક્ત પરમમે, અનુભૂત તત્કલમ્ । તદ્દિ દુઃખાયેવ મયતિ ।
અતસ્તત્પરિત્યાગ એવ સમુચિતઃ । એવ મહુશ ઉપદિષ્ટોઽપિ ચક્રવર્તી યદા ન પ્રતિ-
બુદ્ધયતે, તદા મુનિના ઉપયોગઃ દત્ત્વા જ્ઞાતમ્-ખાઃ । અય સમૂતમત્રે સનત્કુમાર
ચક્રવર્તિ સ્ત્રીરત્નકેશસ્પર્શેન સજાતભોગાભિલાષો મયા મહુશો નિવાર્યમાણોઽપિ
ચક્રવર્તી પદવી પ્રાપ્તિ નિદાન ઠવગાન્ । અતો નાસ્ત્યસ્ય ભાગ્યે જિનવચનરતિઃ ।

આપે इसको और मेरा कहना मानलो, आधा राज्य लेकर आप भी मेरे
हा जैसा आनंदका जीवन व्यतीत करो । चक्रवर्तीके वचन सुनकर
मुनिराजने कहा-राजन् ! मैंने तो संसारके सुख खूब भोगे, और पर-
भवमें उनके फलका भी अनुभव कर लिया । हमको तो अब यह
निश्चय हो चुका है कि ये सब सासारिक सुख केवल दुःख के लिये ही है ।
इसलिये मैं तो अब यही समझसका हू कि इनका परित्याग करना ही
समुचित है । इस प्रकार बार बार समझाने पर भी चक्रवर्ती अब प्रतिबुद्ध
नहीं हुआ, तब मुनिराजने उपयोग लगाकर यह देखा कि ओह ! समूत के भव
में इसने तो सनत्कुमार चक्रवर्ती के स्त्रीरत्न के केशस्पर्शसे भोगाभि-
लाषी बनेकर चक्रवर्ती पदको प्राप्त करनेका निदान किया था यद्यपि
उस समय इसको मैंने बहुत कुछ समझाया भी था । परन्तु इसने मेरी
एक भी बात नहीं मानी थी, अतः जब यह उस समय नहीं समझा तो
अब क्या समझेगा, इससे जाना जाता है कि इसके भाग्यमें जिन

હે, અને માફ કહેવું માનીને અધુરું રાજ્ય સ્વીકારીને આપ પણ મારી માફક
આનંદથી જીવન વ્યતીત કરે । ચક્રવર્તીના વચન સાંભળીને મુનિરાજે કહ્યું,
રાજન્ ! મેં તો સસારના સુખ તખૂબ ભોગવ્યા અને પરભવમાં એના ફળને
પણ અનુભવ કરી લીધો છે મને તો, હવે નિશ્ચય થઈ ચૂક્યો છે કે, આ
સઘના સાસારિક સુખ કેવળ દુખના માટે જ છે આથી મેં તો સમજી લીધું
છે કે, આ સઘના સાસારિક સુખ પરિત્યાગ કરવામાં જ શ્રેય છે આ પ્રમાણે
વારવાર સમજાવવા છતાં પણ જ્યારે ચક્રવર્તી પ્રતિબુદ્ધ ન થયા ત્યારે મુનિ-
રાજે ઉપયોગ-લગાડીને જોયું એટલે તેમને સમજાયું કે, ઓહ ! સમૂતના
ભવમાં એણે સનત્કુમાર ચક્રવર્તીની સ્ત્રીના વાળને સ્પર્શ થતા ભોગ અભિલાષી
બનીને ચક્રવર્તી પદને પ્રાપ્ત કરવાનું નિદાન કરેલ હતું એ સમયે પણ મેં
એને ખૂબ જ સમજાવેલ પરંતુ તેણે મારી એક પણ વાતને માનેલ ન હતી
જ્યારે એ સમયે તે સમજેલ ન હતો તો આજે ક્યારી સમજવાનો હતો ?
આથી એ સમજાયું છે કે, એના ભાગ્યમાં જન વચનોના વરદ અનુચિત થવાનું

स्वरयन् निर्गतो नगरात् । चिन्तित च तेन-निष्कारणरिपुणा चक्रवर्तिनाऽहं महा
जघन्यकृत्ये समापातितः । नास्मि योग्यः कुत्रापि स्वमुख दर्शयितुम् । अतो वैर-
निर्यातनमपश्यमेव मया करणीयम् । इति विचारयन्नसौ वने इतस्ततो भ्रमति ।
भ्रमता च तेन द्विजेन एकोऽजापालको गुलिकाभिरन्वृत्यवृक्षपत्राणि काणी कुर्वन्
दृष्टः । तं दृष्ट्वा चिन्तित द्विजेन यदयमजापालको लक्ष्यवेधी वर्तते । अनेन स्वा-
भिलषित संपादयामि । इति विचार्य दानमानादिभिस्त समान्य रहसि स्वाभिप्राय

यह बदला मुझसे लिया जो खिला पिला कर इस प्रकारके जघन्य कुकृत्य
में मुझे फसाया । अब तो मैं कहीं पर भी अपना मुख दिखाने के योग्य
नहीं रहा हूँ । इसलिये सचसे अच्छी बात यही है कि इस वैरका बदला
उससे लिया जाय । ऐसा विचार करता हुआ वह वन में पहुँचा और
वहाँ इधरसे उधर भटकने लगा । भटकते २ उसने एक अजापालक-
गड़रियेको देखा । जो गुल्ले पर गोलियों को चढ़ा २ कर पीपल के पत्तों
में छेद कर रहा था । उसको देखते के साथ ही ब्राह्मण ने विचार किया
कि यह अजापालक इस क्रियाके करनेसे ऐसा ज्ञात होता है कि
जैसे लक्ष्यवेधी हो । अतः यदि यह लक्ष्यवेधी वास्तविक है तो इसकी
सहायतासे मैं अपने कर्तव्य-अभिलषित-की पूर्ति अवश्य करलूँगा ।
ऐसा विचार कर वह चुपकेसे उसको अपने घर पर दान सन्मान पूर्वक

शक्यो आ रीते लज्जलवान् अनेक अये। ते ब्राह्मण नगर छोडीने आली
निकल्यो। तेले अ विचार क्योके, आ यकवर्ती साथे भारे अये तो क्यु वेर डतु ?
के तेले कया लवना पापने भारी पासेथी भदलो लीधो के, भवरावी
पीवरावीने भाराथी आवा प्रकारतु कुकृत्य कराव्यु भाराथी अनवा पाभेला
आ कुकृत्यथी हु कोर्धने भार मोडु भतावी शकु तेवो न रह्यो
आथी भारा भारे अेकज भागो रह्यो के, हु यकवर्तीथी आ वेरने भदलो
लठ आवो विचार करता करता ते अेक वनमा जर्ध यड्यो अने अर्डी-
तही लटकवा लाग्यो। तेनु मन अेटलु भधु व्यग्र जनी गयु डतु के, ते कयाय
स्थिर थर्ध जेसी शकतो न डतो। लटकता लटकता तेले अेक भकराने चारनार
लरवाडने जेथो के जे गीबोलाभा डाकरा यडावीने पीपजाना पानतु छेदन
करी रह्यो डतो अने जेर्धने ते ब्राह्मणे विचार क्यो के, आ लरवाड
भरेभर लक्ष्य वेधी डाय तेनु जणाय छे जे ते भरेभर लक्ष्यवेधी डाय तो
हु तेनी सहायताथी भारा धारेला कामने अवश्य पार पाडी शकेश आवो
विचार करी ते लरवाडने लारे सन्मान साथे पोताने घेर लध गयो अने

સ્વમેત્રમાલોચયસિ, વ્યર્થે ત્વ ચક્રવર્તિત્વમ્ । તતશ્ચક્રિણા તદભ્યર્થનાઽગ્રીકુળ ।
સપરિવાર તં નિમન્ત્ર્ય ચક્રવર્તી ધોજિતવાન્ । શ્રુત્વા સ દ્વિજઃ સપરિવાર સ્વર્ણ
ગતઃ । રાત્રી ભોજનપ્રભાવેનાઽતીવોન્મત્તો મદામદનવેદનાવશ્ચિનિષ્ઠચિત્તો મર્યાદા-
સતિક્રમ્ય માતૃદુરિત્સ્તુપાપીત્રીદૌહિત્ર્યાદિભિઃ સહાકાર્યમાત્તરિતું મદ્યતઃ । દ્વિતી
યદિવસે સમુપશાન્તમદઃ સ દ્વિજો નિજપરિજનેભ્યઃ સ્વપુત્રમપિ દર્શયિતુમપા-

માત્ર પ્રદાન કરનેમે જો એસા વિચાર કરતે હો તસસે આપકે હસ પદકી
શોભા નહીં હૈ । જમ વ્રાહ્મણ કી હસ યાતકો સુના તો ચક્રવર્તીને તસકે
મન્ત્રવ્યકો સ્વીકાર કર લિયા । એક દિન ચક્રવર્તીને સકુદુમ્બ હસકો
અપને યહા ભોજન કરને કા નિમન્ત્રણ મેજા, ઓર હસકે આને પર તસકો
સ્વ જિમાયા । જમ યહ સપરિવાર જીમ ચુકા તો વાપિસ અપને ઘર પર
ચલા ગયા । રાત્રિમેં ભોજનકે પ્રભાવસે હસકો મદનજ્વરકે આવેગ
સે અત્યત પીડા હુઈ તસસે યહ પાગલ કી તરહ સ્વપર કે વિવેક સે રહિત
હો ગયા । મર્યાદાકો ઉલ્લઘન કર માતા પુત્રી, વહુ, પૌત્રી એવ દૌહિત્રી
આદિકે સાથ મી અકાર્ય કરનેકે લિયે યહ તત્પર બન ગયા । તસકો
તનકા મી સગમ કરના અરુચિ કર પ્રતીત નહીં હુઆ । જમ દૂસરા દિન
હુઆ ઓર ભોજન કા પ્રભાવ શાત હો ગયા તવ તસકો હસ અપને અના-
ચાર સેવતસે વડી લજ્જા આઈ । યહા તક કિ તસને અપને પરિજનો
તક કો મી મુહ દિલ્લાના અચ્છા નહીં સમજા, ઓર ચુપકે ચુપકે વહ
નગરસે વાહર નિકલ ગયા । તસકો વિચાર આયા કિ દેલો તો સહી
હસ નિષ્કારણ વૈરી ચક્રવર્તી ને ન માલુમ કિસ મવકે અપને પાપ કા

‘ચક્રવર્તી’ બનવા છતાં આપ બ્રાહ્મણને જમવાનું આપવાનો ઇન્કાર કરે છે એમ
આપના આ પદની શોભા નથી બ્રાહ્મણને આવે આગ્રહ જોયો, ત્યારે
‘ચક્રવર્તી’એ તેની માગણીનો સ્વીકાર કયો અને એક દિવસ ચક્રવર્તીએ એ
બ્રાહ્મણને સહકુટુંબ પોતાને ત્યાં લોજન લેવા માટેનું નિમત્રણ આપ્યું બ્રાહ્મણને
‘સહકુટુંબ’ જમાડયો ખાઈ પીને તે સપરિવાર પોતાને ઘેર ગયો રાત્રીના
લોજનના પ્રભાવથી તેને મદનજ્વરના આવેગથી અત્યત પીડા થઈ અને તે
‘પાગલ’ જેવો બની ગયો સારાસારનો વિવેક પણ તે બૂલી ગયો મર્યાદાનું
પણ તેને જ્ઞાન ન હું માતા, પુત્રી, વહુ, પૌત્રી, અને લાણીજ આદિની
સાથે તે અકાર્ય કરવામાં તત્પર બન્યો તેને એમની સાથે સગમ કરવામાં
પણ કોઈ મર્યાદા ન જણાઈ જ્યારે બીજે દિવસ થયો અને લોજનનો પ્રભાવ
શાત થઈ ગયો ત્યારે પોતે કરેલા અનાચાર સેવનની તેને બારે લજ્જા ઉત્પન્ન
થઈ, તે ત્યાંસુધી કે, તે પોતાના કુટુંબીજનોને પોતાનું મોઢું પણ ન બતાવી

यतः कुतश्चिदपि ब्राह्मणानामस्त्रीणि समाकृष्य स्थाले निक्षिप्य मम पुरःस्थाल
संस्थापय । यतोऽहं तानि स्वहस्तेन सम्मर्द्य स्ववैरं निर्यातयन् सुखमनुभविष्यामि ।
मन्त्री तं चक्रवर्तिनं क्लिष्टकर्मोदयवशीभूतं ज्ञात्वा शाखोटवृक्षफलानि स्थाले नि-
क्षिप्य तदग्रे स्थापयति । सोऽपि रौद्राध्यवसायस्तानि फलान्यक्षिपुद्ध्या मर्दयित्वा
सुखमनुभवति । एव स प्रत्यहं करोति । ततः सप्तशतानि षोडशोत्तराणि वर्षाण्यायु-
स्तुपाल्य प्रवर्द्धमानरौद्राध्यवसायः सप्तमनरकं पृथिव्या त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमायु-
र्नारको जातः ॥ इति ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिकथा ॥

कि जहासे भी हो सके ब्राह्मणोंके नेत्रोंको काढकर और उनको एक
थालमें रख कर मेरे सामने वह रखा जाय ताकि मैं उन नेत्रोंको स-
मर्दित कर अपने वैर का बदला ले लू । इस तरह करनेसे ही मेरे हृदय
को शांति मिल सकेगी अन्यथा नहीं । चक्रवर्तीको इस आदेशके देने
से क्लिष्ट कर्मोदयवशीवर्ती जानकर मन्त्रीने शाखोटवृक्ष के फलोंको
थालमें रखकर उस थालको उनके सतोपके निमित्त उनके सामने
लाकर रख दिया । चक्रवर्तीने ज्यों ही यह जाना कि ब्राह्मणोंके नेत्र
थालमें रखकर मेरे पास आ चुके हैं, तब उसने उसी समय उन फलों
को ही आखे समझकर खून बुरी तरह मसला और इस तरहसे उसके
जी में शांति आ गई । प्रतिदिन वह इसी तरहसे अब करने लगा ।
इस तरह करते २ उन्होंने सातसौ सोलह ७१६ वर्ष प्रमाण अपनी आयु
समाप्त कर डाली । प्रवर्द्धमान रौद्र परिणामी होनेसे अन्तमें मरकर वह सप्तम
नरकका नारकी हुआ । इस प्रकार ब्रह्मदत्तचक्रवर्तीकी यह कथा समाप्त हुई ।

तेने એક થાળમાં ભરી મારી સામે રાખવામાં આવે કે જેથી હું એ આખોને
છૂંદીને મારા વેરનો બદલો લઉં આ પ્રમાણે કરવાથી જ મારા હૃદયને શાંતિ
મળી શકશે એ શિવાય માફ મન શાંત થઈ શકવાનું નથી ચક્રવર્તીના આ
પ્રકારના આદેશને સાંભળીને મન્ત્રીએ સુદર એવી યુક્તિ શોધી કાઢી શાખોટ વૃક્ષના
ફળોને થાળમાં રાખી એ થાળ એના સતોપ ખાતર એની સામે લાવીને રાખી
દીધો ચક્રવર્તીએ જાણ્યું કે, બ્રાહ્મણોની આખોથી ભરપૂર થાળ ભરાઈને
મારી પામે આવી ગયો છે ત્યારે તે એ ફળોને જ આખો સમજીને પોતાના
પગથી ખૂબ ખૂબ ડચરવા માડ્યો આ પ્રમાણે કરવાથી તેના મનમાં શાંતિ
વળી અને રોજ તે આ પ્રમાણે કરવા લાગ્યો આમ કરતા કરતા માત્રોસો સાળ
૭૧૬ વર્ષ પ્રમાણ પોતાનું આયુષ્ય પૂરું થયું પ્રવર્ધ્દમાન રૌદ્ર પરિણામી
હોવાથી અતે તે મરીને સાતમા નરકનો નારકી બન્યો આ પ્રમાણે બ્રહ્મદત્ત
ચક્રવર્તીની આ કથા સમાપ્ત થઈ

નિવેદિતવાન્ । સ્વીકૃતા ચ તેન દ્વિજપ્રાર્થના । અન્યદા કુડ્યાન્તરિતતનુનાઽમોઘ-
લક્ષ્યવેધિના તેનાજાપાલેન નિક્ષિપ્તયા ગુલિકયા ગૃહાન્નિર્ગચ્છતો વ્રહ્મદત્તસ્ય સમ-
કાલમેવોભેલોચને સમુત્પાદિતે । સ્વલોચનોત્પાટન કારણમભિપ્રાય પ્રતિપક્ષકોપેન
ચક્રવર્તિના સપુત્રાન્ધવઃ સ દ્વિજો ઘાતિતઃ । તામતા ન તસ્ય કોપ ઉપશ્ચન્નમ ।
સ હિ દ્વિજજાતિપિનાશને કૃતનિશ્ચયોઽભૂત્ । તતસ્તેન સ્વનગરવાસિનઃ સર્વેઽપિ
બ્રાહ્મણા ઘાતિતાઃ । તામતાઽપિ તસ્ય કોપો નોપશન્ત । સ સ્વમન્નિશ્વનમાશ્વાપચત્

લે આયા । ઓર ઇકાન્તમે અપના જો અભિપ્રાય ધ્યા ઉસકો કહ સુનાયા ।
ઉસને મી બ્રાહ્મણકી પ્રાર્થના સ્વીકૃત કરલી ।

ઇક સમય કી ઘાત હૈ કિ વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી ડ્યો હી અપને ઘરસે
બાહર જાનેકે લિયે નિકલે કિ હતનેમેં હી કિસી મીંત કા મહારા લેકર
ઊપે હુએ ઉસ અજાપાલકને કિ જિસકા લક્ષ્યવેધ અમોઘ થા ઉસકે દોનોં
નેત્ર ગોલી ચલાકર ફોડ ઢાલે । હસસે ચક્રવર્તીકો યહુત હી અધિક
કોપ આયા, ઓર ઉસી સમય ઉસને અપને લોચનોંકો ફોડને વાલેકા
ઠીક ૨ પતા ઠિકાના લગવાકર ઉસ બ્રાહ્મણકો પુત્ર ધાન્ધવ સહિત મરવા
દિયા । ચક્રવર્તી કા કોપ જરૂર હતને સે મી શાંત નહીં હુઆ । તથા ઉસને
યહ નિશ્ચય કરલિયા કિ રાજ્યમેં જિતને મી બ્રાહ્મણ હૈં ઉન સબકા
વિનાશ કરવા દિયા જાય । એસા વિચાર કર ઉસને અપને સમસ્ત
રાજ્યકે નિવાસી બ્રાહ્મણોંકો મરવા ઢાલા । હતને પર મી જબ ઉસકે
હૃદય મેં શાંતિ નહીં આઈ તવ ઉસને મત્રીકો બુલાકર એસી આજ્ઞા દી

એકાન્તમા પોતાની જે અલિલાષા હતી તે તેને કહી સભળાવી બ્રાહ્મણુ
કહેવું સાભળીને એ ભરવાડે તેની વાતનો સ્વીકાર કર્યો

એક દિવસની વાત છે કે, જ્યારે બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી પોતાના અત પુરમાથી
બહાર જવા નીકળ્યો એ વખતે ભીતનો આશ્રય લઈને ઉભેલા કેઈ એક ભર-
વાડે કે જે લક્ષ્યવેધની કળામાં નિપુણ હતો તેણે ગીલોલમાં ગોળી ચડાવીને
તેની બન્ને આંખો ફેડી નાખી આથી ચક્રવર્તીને ભારે ક્રોધ ચડ્યો અને એજ
વખતે તેણે પોતાની આંખો ફેડનારનો પત્તો લગાડી તે બ્રાહ્મણને તેના ભાઈ
સાથે મારી નખાવ્યો ચક્રવર્તીનો કેપ આથી પણ શાંત ન થયો ત્યારે તેણે એવો
નિશ્ચય કરી લીધો કે, રાજ્યમાં જેટલા પણ બ્રાહ્મણ હોય તેનો નાશ કરવામાં
આવે આવે વિચાર કરી પોતાના રાજ્યમાં જેટલા બ્રાહ્મણો હતા તે સઘળાને મારી
મરાવી નાખ્યા છતાં પણ તેના હૃદયને શાંતિ ન મળી ત્યારે તેણે મત્રીને
બોલાવીને આજ્ઞા કરી કે, જ્યાંથી પણ બને ત્યાંથી બ્રાહ્મણોની આંખો કાઢી

यतः कुतश्चिदपि ब्राह्मणानामक्षीणि समाकृष्य स्थाले निक्षिप्य मम पुरःस्थाल
सस्थापय । यतोऽहं तानि स्वहस्तेन सम्मर्द्य स्ववैरं निर्यातयन् सुखमनुभविष्यामि ।
मन्त्री तं चक्रवर्तिनं क्लिष्टकर्मोदयवशीभूतं ज्ञात्वा शाखोटवृक्षानि स्थाले नि-
क्षिप्य तदग्रे स्थापयति । सोऽपि रौद्राभ्यवसायस्तानि फलान्यक्षिबुद्ध्या मर्दयित्वा
सुखमनुभवति । एव स प्रत्यहं करोति । ततः सप्तशतानि षोडशोत्तराणि वर्षाण्यायु-
स्तुपाल्य प्रवर्द्धमानरौद्राभ्यवसायः सप्तमनरकं पृथिव्यां त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमायु-
नारको जातः ॥ इति ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिकथा ॥

कि जहासे भी हो सके ब्राह्मणोंके नेत्रोंको काढकर और उनको एक
थालमें रख कर मेरे सामने वह रखा जाय ताकि मैं उन नेत्रोंको स-
मर्दित कर अपने वैर का बदला ले लू । इस तरह करनेसे ही मेरे हृदय
को शांति मिल सकेगी अन्यथा नहीं । चक्रवर्तीको इस आदेशके देने
से क्लिष्ट कर्मोदयवशवर्ती जानकर मन्त्रीने शाखोटवृक्ष के फलोंको
थालमें रखकर उस थालको उनके सतोपके निमित्त उनके सामने
लाकर रख दिया । चक्रवर्तीने ज्यों ही यह जाना कि ब्राह्मणोंके नेत्र
थालमें रखकर मेरे पास आ चुके हैं, तब उसने उसी समय उन फलों
को ही आखे समझकर खून बुरी तरह मसला और इस तरहसे उसके
जी में शांति आ गई । प्रतिदिन वह इसी तरहसे अब करने लगा ।
इस तरह करते २ उन्होंने सातसौ सोलह ७१६ वर्ष प्रमाण अपनी आयु
समाप्त कर डाली । प्रवर्द्धमान रौद्र परिणामी होनेसे अन्तमें मरकर वह सप्तम
नरकका नारकी हुआ । इस प्रकार ब्रह्मदत्तचक्रवर्तीकी यह कथा समाप्त हुई ।

तेने એક થાળમાં ભરી મારી સામે રાખવામાં આવે કે જેથી હું એ આખોને
છૂદીને મારા વેરનો બદલો લઉં આ પ્રમાણે કરવાથી જ મારા હૃદયને શાંતિ
મળી શકશે એ શિવાય માફ મન શાંત થઈ શકવાનું નથી ચક્રવર્તીના આ
પ્રકારના આદેશને સાંભળીને મન્ત્રીએ સુદર એવી યુક્તિ શોધી કાઢી શાખોટ વૃક્ષના
ફળોને થાળમાં રાખી એ થાળ એના સતોપ ખાતર એની સામે લાવીને રાખી
દીધો ચક્રવર્તીએ જાણ્યું કે, બ્રાહ્મણોની આખોથી ભરપૂર થાળ ભરાઈને
મારી પામે આવી ગયો છે ત્યારે તે એ ફળોને જ આખો સમજીને પોતાના
પગથી ખૂબ ખૂબ ડચરવા માડ્યો આ પ્રમાણે કરવાથી તેના મનમાં શાંતિ
વળી અને રોજ તે આ પ્રમાણે કરવા લાગ્યો આમ કરતા કરતા સાતસો સોળ
૭૧૬ વર્ષ પ્રમાણ પોતાનું આયુષ્ય પૂરું કર્યું પ્રવર્દ્ધમાન રૌદ્ર પરિણામી
હોવાથી અતે તે મરીને સાતમા નરકનો નારકી બન્યો આ પ્રમાણે બ્રહ્મદત્ત
ચક્રવર્તીની આ રીત સમાપ્ત થઈ

સામ્પત સૂત્રમારમ્યતે—‘જાઢપરાજિઓ સ્વલુ’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—

જાઢપરાજિઓ સ્વલુ, કાંસિ નિયાણં તું હસ્થિણંપુરમ્મિ ।

ચુલણીઈ વમદંત્તો, ઉવવંન્નો પડમગુમ્માઓ ॥ ૧ ॥

છાયા—જાતિ પરાજિતઃ સ્વલુ, અકાર્પીનિદાન તુ હસ્તિનાપુરે ।

ચુલન્યા વ્રહ્મદત્ત, ઉપપન્નઃ પદ્મગુલ્માત્ ॥ ૧ ॥

ટીકા—‘જાઢપરાજિઓ’ ઇત્યાદિ—

જાતિપરાજિતઃ—જાત્યા પ્રક્રમાચાણ્ડાલાગ્ન્યજાત્યા પરાજિતઃ=પૂર્વભવે પરાભૂતઃ સમ્ભૂતનામા મુનિઃ સ્વલુ હસ્તિનાપુરે વન્દનકાલે ચક્રવર્તિસ્ત્રીરત્નકેશસસ્પર્શચક્રવર્તિ-પદપ્રાર્થનારૂપ નિદાનમકાર્પીત્ । તત્ સપદ્મગુલ્માત્=પદ્મગુલ્મવિમાને સ મુત્પદ્ય તત-શ્ચ્યુતો વ્રહ્મરાજસ્ય ભાર્યાયા ચુલન્યાં વ્રહ્મદત્ત ઇતિ નામ્ના ઉપપન્નઃ=ઉત્પન્નઃ॥૧॥

અવ હસી કથા કે સારભૂત સૂત્ર કા પ્રારમ્ભ હોતા હૈ વહ હસ પ્રકાર હૈ—‘જાઢપરાજિઓ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જાઢપરાજિઓ—જાતિપરાજિતઃ) ચાડાલ જાતિસે પૂર્વભવમેં—સમ્ભૂતકે ભવમેં—પરાજિત હુએ ઉન સમ્ભૂતમુનિને (હસ્થિ-પુરમ્મિ—નિયાણમ્ કાસિ—હસ્તિનાપુરે નિદાનમ્ અકાર્પીત્) હસ્તિનાપુરમેં વન્દના કે સમયમે ચક્રવર્તીકી સ્ત્રીકે કેશોંકે સસ્પર્શજન્ય સુખકો અનુભવ કરનેકે કારણ “મેં પરભવ મૈ ચક્રવર્તી હોઝ ” હસ પ્રકારકા નિદાન વધ કિયા યા । પશ્ચાત્ મરકર વે સમ્ભૂત મુનિ પદ્મગુલ્મ વિમાનમે દેવકી પર્યાયસે ઉત્પન્ન હુએ, સો ઉસ (પડમ ગુમ્માજો—પદ્મગુલ્માત્) પદ્મગુલ્મવિમાનસે ચવ કર વે (ચુલણીઈ વમદંત્તો ઉવવન્નો—ચુલન્યા

હવે આ કથાના સારભૂત સૂત્રનો પ્રારભથાય છે તે આ પ્રકારે છે—
“જાઢપરાજિઓ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જાઢપરાજિઓ—જાતિપરાજિત આડાલ જાતિથી પૂર્વભવમા સમ્ભૂતના ભવમા પરાજીત બનેલા એ સમ્ભૂતમુનિએ હસ્થિપુરમ્મિ નિયાણમ્—હસ્તિનાપુરે નિદાનમ્ અકાર્પીત્ હસ્તિનાપુરમા વન્દનાના સમયે ચક્રવર્તીની સ્ત્રીના વાળના સ્પર્શજન્ય સુખનો અનુભવ કરવાના કારણે મારા તપનુ ફળ હોય તો “હું આવતા ભવમા ચક્રવર્તી થાઉં ” આવા પ્રકારનુ નિદાન બાધીને પછીથી મરણુ ડયું મરણુ કરીને પછીથી તે સમ્ભૂતમુનિ પદ્મગુલ્મ વિમાનમા દેવની પર્યાયમા ઉત્પન્ન થયા એ પછી તે પડમગુમ્માઓ—પદ્મગુલ્માત્ પદ્મગુલ્મ વિમાનથી અવધીને

બ્રહ્મદત્તઃ ઉત્પન્નઃ) નક્ષરાજકી પત્ની ચુલની રાની કી કુક્ષિ સે 'બ્રહ્મદત્ત' હસ નામસે પુત્રરૂપમે અવતરિત હુગ ।

ભાવાર્થ—પહિલે કથાસે યહ સ્પષ્ટ હો ચુકા હૈ કિ ચિત્ર ઓર સમ્ભૂત યે દોનો ભાઈ ચાડાલ જાતિમે ઉત્પન્ન હુગયે । હસલિયે શૂદ્ર હોને કી વજહસે યે સ્વયં દુઃખિત રહા કરતે યે । કિસી નિમિત્તકો પાકર હન દોનો ભાઈયોને દીક્ષા ધારણ કર લી, ઓર તપસ્યાકે પ્રભાવસે અનેક લઘ્વિ કે ધારક બન ગયે । નમુચિ મત્રીને જન હનકો વિવિધ પ્રકારસે તાડિત કરકે હસ્તિનાપુરસે બાહર નિકલવા દિયા । તપ વે અપમાનિત હોકર તેજોલેશ્યાસે નગરમે અગ્નિ ઓર ધૂઆ ફેલાયા જિસસે નગરકો દુઃખિત દેખકર ઉનકો લખાનેકે લિયે સ્વયં સનત્કુમાર ચક્રવર્તી અપની શ્રી દેવી રાનીકે સાથ વહા આયે । ચક્રવર્તીને વઢી મુશ્કિલસે સમ્ભૂત મુનિકો પ્રસન્ન કિયા । રાનીને મી ભક્તિકે આવેશસે ઉનકે દોનો ચરણો પર અપના મસ્તક રલ્લ દિયા । રાની કે કેશકલાપકા સ્પર્શ મુનિ કો વઢા હી સુહાવના લગા ઓર સમ્ભૂતને સ્વયં “ધર્મ કે પ્રભાવસે મેં પરમવર્મે ચક્રવર્તી હોઝ ” એસા નિદાન કર લિયા । પશ્ચાત્ મરકર વે દોનો સૌધર્મસ્વર્ગકે પદ્મગુલ્મ વિમાન મે દેવરૂપસે ઉત્પન્ન હુગ ઓર

ચુલની હ નમદત્તો ઉવવન્નો—ચુલન્યા બ્રહ્મદત્ત ઉત્પન્ન. બ્રહ્મરાજની પત્ની ચુલની રાણીની કૃપે “બ્રહ્મદત્ત” નામે પુત્રરૂપે અવતર્યા

ભાવાર્થ—પહેલા ડથાધી એ સ્પષ્ટ થયુ છે કે, ચિત્ર અને સમ્ભૂત એ બને ભાઈ ચાડાલ જાતિમા ઉત્પન્ન થયા હતા શૂદ્ર હોવાને કારણે તે સ્વયં દુઃખી રહ્યા કરતા હતા કેઈ નિમિત્ત મળતા એ બન્ને ભાઈઓએ દીક્ષા અંગીકાર કરી અને તપસ્યાના પ્રભાવથી અનેક લઘ્વિના ધારક બન્યા નમુચિ મત્રીએ જ્યારે તેમને વિવિધ પ્રકારથી માર મરાવીને હસ્તિનાપુરથી બહાર કઢાવી મૂક્યા ત્યારે તેમણે અપમાનિત થવાને કારણે તેજોલેશ્યાથી નગરમા અગ્નિ અને ધુમાડો ફેલાવ્યો. આથી નગરમા ફેલાયેલા ત્રાસને જાણીને એમને ખમાવવા માટે ખુદ સનત્કુમાર ચક્રવર્તી પોતાની શ્રીદેવી રાણીની સાથે ત્યાં આવ્યા ચક્રવર્તીએ ઘણી આજીજી અને વિનતીઓ કરી સમ્ભૂતમુનિને પ્રસન્ન કર્યા રાણીએ પણ એ સમયે લક્ષિતના આવેશથી તેમના બન્ને ચરણો ઉપર પોતાનું મસ્તક નમાવ્યું ચક્રવર્તીની સ્તીરત્ન” રાણીના વાળને અડહાદક સ્પર્શ મુનિને સુખદાયક લાગ્યો. આથી સમ્ભૂતમુનિએ સ્વયં “તપના પ્રભાવથી હું આવતા લવમા ચક્રવર્તી થઈ જાઉં ” એવું નિદાન કર્યું પછી ત્યાંથી મરીને તે સૌધર્મસ્વર્ગના પદ્મગુલ્મવિમાનમા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયા, અને ત્યાંથી

મૂલમ્—

કંપિલ્લે સંભૂઓ, ચિત્તો પુંળ જાઓ પુરિમતાલમ્મિ ।

સિદ્ધિકુલમ્મિ વિસાલે, ધમ્મ સોડુંળ પઠવડેઓ ॥૨॥

છાયા—કામ્પિલ્લે સંભૂતચિત્રઃ પુનર્જાતઃ પુરિમતાલે ।

ત્રેષ્ઠિકુલે વિશાલે, ધર્મ શ્રુત્વા પ્રવ્રજિતઃ ॥ ૨ ॥

ટીકા—‘કપિલ્લે’ इत्यादि—

કામ્પિલ્લનામકે નગરે બ્રહ્મરાજચુલન્યોઃ પુત્રત્વેન બ્રહ્મદત્તેતિ નામ્ના સંભૂતઃ
=સંભૂતજીવઃ સમુત્પન્નઃ, ચિત્રઃ=ચિત્ર જીવઃ પુરિમતાલે નગરે વિશાલે=બહુધન
વહુપરિવારયુક્તે ધનસારત્રેષ્ઠિકુલે ગુણસાર ઇતિ નામ્ના જાતઃ=સમુત્પન્નઃ । પુન-
ર્જિનમાર્ગાનુસારિણઃ સુમદ્રાચાર્યસ્ય સવિધે ધર્મ=શ્રુત્વાચારિત્રલક્ષણ શ્રુત્વા પ્રવ્રજિતઃ
=પ્રવ્રજ્યામગ્રહીત્ ॥ ૨ ॥

વહાસે ચવ કર બ્રહ્મરાજ કી રાની ચુલની કી કુક્ષિસે બ્રહ્મદત્ત નામક
પુત્ર ઉત્પન્ન હુણ ॥ ૧ ॥

યહી કથાકા સાર ઇસ સૂત્રમેં સૂત્રકાર પ્રકટ કરતે હૈ ‘કપિલ્લે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (કપિલ્લે-કામ્પિલ્લે) કામ્પિલ્લ નામકે નગરમેં (સંભૂઓ-
સંભૂતઃ) સંભૂત કા જીવ બ્રહ્મરાજ ઓર ચુલની કે સબધસે બ્રહ્મદત્ત
ઇસ નામ સે પ્રસિદ્ધ પુત્ર ઉત્પન્ન હુઆ તથા (ચિત્તો-ચિત્રઃ) ચિત્ર કા
જીવ પ્રથમ દેવલોક નલિનીગુલ્મ કે વિમાનસે ચવ કર (પુરિમ
તાલામ્મિ-પુરિમતાલનગરે) પુરિમતાલ નામક નગર મેં (વિસાલે
સિદ્ધિકુલમ્મિ-વિશાલે ત્રેષ્ઠિકુલે) બહુધન એવ પરિવાર સપન્ન હોને સે
વિશાલ એસે ધનસાર ત્રેષ્ઠિ કે કુલ મે ગુણસાર નામક પુત્રરૂપ સે (જાઓ-
જાતઃ) ઉત્પન્ન હુઆ ઓર (ધમ્મ સોડુંળ-ધર્મ શ્રુત્વા) જિનમાર્ગાનુસારી

અયવીને બ્રહ્મરાજની રાણી ચુલનીની કૂખે બ્રહ્મદત્ત નામના પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયા ॥૧॥

આ કથાનો સાર આ સૂત્રમાં સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે—“કપિલ્લે”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—કાપિલ્લે-કામ્પિલ્લે કામ્પિલ્લ નામના નગરમાં સંભૂઓ-સંભૂત
સંભૂતનો એવ બ્રહ્મરાજ અને રાણી ચુલનીના સબધથી બ્રહ્મદત્ત નામે પ્રસિદ્ધ
પુત્ર ઉત્પન્ન થયો અને ચિત્તો-ચિત્ર ચિત્રનો એવ પુરિમતાલમ્મિ-પુરિમતાલનગરે
પુરિમતાલ નગરમાં વિસાલે સિદ્ધિકુલમ્મિ-વિશાલે ત્રેષ્ઠિકુલે બહુધન અને પરિવાર
સપન્ન હોવાથી વિશાળ એવા ધનસાર શેઠના કુળમાં ગુણસાર નામે પુત્રરૂપે
જાઓ-જાત ઉત્પન્ન થયો અને ધમ્મ સોડુંળ-ધર્મ શ્રુત્વા જિનમાર્ગાનુસારી શુભચર

ततो यदभूत्तदाह—

मूलम्—

कंपिल्लम्मि यं णयरे, समागया दो वि चित्तसंभूया ।

सुहदुर्वस्वफलविवाग, केहति ते इक्कमिक्कस्स ॥ ३ ॥

छाया—काम्पिल्ये च नगरे, समागतौ द्वावपि चित्रसंभूतौ ।

सुखदुःस्वफलविपाक, कथयतस्तावेकैरस्य ॥ ३ ॥

टीका—‘काम्पिल्लम्मि य’ इत्यादि—

काम्पिल्ये च नगरे चित्रसंभूतौ द्वावपि समागतौ=सम्मिलितौ पूर्वभन नाम

शुभचन्द्र आचार्यके पास श्रुतचारित्र रूप धर्मका उपदेश सुनकर (पव्व इओ-प्रव्रजितः) मुनि दीक्षा से दीक्षित हो गये ।

भावार्थ—“काम्पिल्ये संभूतः” इन पदों का संबंध पहली गाथाके साथ है । यह बात ही दिया गया है कि संभूत जो चित्रके छोटे भाई थे, उनका जन्म काम्पिल्यनगरमें ब्रह्मराजके घर हुआ । अजो बड़े भाई चित्र थे वे पुरिमतालनगरमें किसी धनसार नामके सेठ के यहाँ ‘गुणसार’ नामक पुत्र रूपसे जन्मे । इन्होंने शुभचन्द्र नामक जैनाचार्य के पास धर्मका श्रवण कर दीक्षा धारण की ॥ २ ॥

फिर क्या हुआ सो कहते हैं—‘कपिल्लम्मि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(कपिल्लम्मि य णयरे चित्तसंभूया दो वि समागया—काम्पिल्ये च नगरे चित्रसंभूतौ द्वौ अपि समागतौ) काम्पिल्यनगरमें चित्र के जीव मुनिराज और संभूत के जीव ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती ये दोनों मिले

आचार्यनी पासे श्रुतचारित्र रूप धर्मनो उपदेश साधणीने पव्वइओ-प्रव्रजित मुनि दीक्षाथी दीक्षित थया

भावार्थ—“काम्पिल्ये संभूत” आ पढोने। संध पडेही गाथानी साथे छे ओ जताववामा आवेल छे के, संभूत के ओ चित्रना नाना बाध हुता तेनो जन्म काम्पिल्य नगरमा ब्रह्मराजने घर थयो हुता अने ओ मोटाबाध चित्र हुता ते पुरिमताल नगरमा धनसार नामना ओठ शेठने त्या गुणसार नामना पुत्ररूपे जन्मया अने त्या तेमणे शुभचन्द्र नामना जैनाचार्यनी पासेथी धर्मनु श्रवण करीने दीक्षा अगीकार करी ॥२॥

पछी शुं थयु ते उहे छे—“कपिल्लम्मि”—इत्यादि

अन्वयार्थ—कपिल्लम्मि य णयरे चित्तसंभूया दो वि समागया—काम्पिल्ये च नगरे चित्रसंभूतौ द्वौ अपि समागतौ काम्पिल्य नगरमा चित्रनो एव मुनिराज अने संभूतनो एव ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती ओ जन्मे मज्जा अने ते-तौ तेमणे

समादाय 'चित्रसंभूतौ' इति निदर्शः । तौ एकैकस्य परस्परस्य सुखदुःखफलविपाक
=सुखदुःखफलविपाक कथयतः । अत्र वर्तमाननिर्देशस्तत्कालापेक्षया ॥ ३ ॥

तत्र संभूतजीवचक्रवर्ती ब्रह्मदत्तोऽचित्रजीव मुनिं यदाह, तदुच्यते गाथा
चतुष्टयेन—

मूलम्—

चक्रवर्ती महिङ्गीओ, वंभदत्तो महाजसो ।

भायर बहुमाणेणं, इम वयणमव्वंवी ॥ ४ ॥

छाया—चक्रवर्ती महर्द्धिको, ब्रह्मदत्तो महायशः ।

भ्रातरं बहुमानेन, इदं वचनमत्रयीम् ॥ ४ ॥

टीका—'चक्रवर्ती' इत्यादि—

महर्द्धिकः = सर्वोत्कृष्टरुद्धिसम्पन्नः पट्टखण्डाधिपतिरित्यर्थः, महायशः=
महद् यशो यस्य स तथा, भुवनत्रयव्याप्तयशश्चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तो बहुमानेन—अत्या-

और (ते-तौ) इन्होंने (इकमिक्कस्स-एकैकस्य) परस्पर में (सुखदुःख
फलविवाग कहति-सुखदुःखफलविपाक कथयतः) पुण्यपापके फलके
विपाककी कथा की । यहाँ गाथा में चित्र-संभूतके नामसे जो कहा
गया है वह पूर्वभवके नामकी अपेक्षासे जानना चाहिये ॥ ३ ॥

इस विषय में ससार के जीव चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तने चित्रके जीव
मुनिराजको क्या कहा यह बात चार गाथाओं द्वारा सूत्रकार प्रकट करते हैं—
'चक्रवर्ती' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महिङ्गीओ-महर्द्धिकः) सर्वोत्कृष्ट रुद्धि संपन्न-पट्टखण्डके
अधिपति (महाजसो-महायशः) भुवनत्रय में व्याप्त यश संपन्न ऐसे
(चक्रवर्ती वंभदत्तो-चक्रवर्तीब्रह्मदत्त) चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तने (बहुमाणेण बहुमानेन)

इकमिक्कस्स-एकैकस्य परस्परभा । सुखदुःखफलविवाग कहति-सुखदुःख फलविपाक
कथयत पुण्य तथा पापના વિપાકની કથા કહી અહીં ગાથામાં ચિત્ર-સંભૂતના
નામથી જે કહેવામાં આવેલ છે તે પૂર્વભવના નામથી અપેક્ષાએ કહેવાયેલ
છે તેમ જાણવું જોઈએ ॥ ૩ ॥

આ વિષયમાં સસારના જીવ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ ચિત્રના જીવ મુનિરાજને
શું કહ્યું એ વાત ચાર ગાથાઓ દ્વારા સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે "ચક્રવર્તી"—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મહિંગીઓ-મહર્દ્ધિક સર્વોત્કૃષ્ટ રિદ્ધિ સંપન્ન-પટ્ટખંડના અધિ
પતિ મહાજસો-મહાયશા ત્રણ ભુવનમાં જેની બોલબાલા હતી એવા યશને પામેલા
ચક્રવર્તી વંભદત્તો-ચક્રવર્તી બ્રહ્મદત્ત બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ બહુમાણેણ-બહુમાનેન

दरेण सह भ्रातर जन्मान्तरसहोदर गृहीतमुनिनियम श्रेष्ठिपुत्रम् इद वक्ष्यमाण वचनम् अत्रवीत् ॥ ४ ॥

किमत्रवीत् ? इत्याह—

मूलम्—

आसिमो भायरां दो वि, अन्नमन्नवसाणुगा ।

अन्नमन्नमणुरत्ता, अन्नमन्नहिणसिणो ॥ ५ ॥

छाया—आस्व भ्रातरौ ढापपि, अन्योन्यशानुगौ ।

अन्योन्यानुक्तौ, अन्योन्यहितैपिणौ ॥ ५ ॥

अतिशय आदर के साथ (भायर-भ्रातरम्) अपने बड़े भाई जो श्रेष्ठिकुल में उत्पन्न हुए थे तथा दीक्षासे अलङ्कृत थे उनसे (इम वयणमव्यवी-इद वचनम् अत्रवीत्) इस प्रकार कहा—

भावार्थ—कथा से हमें यह ज्ञात हो चुका है कि जब अरहट वालेने आधे लोक की कीर्ति पूर्ति को ब्रह्मदत्त चक्रवर्तीसे पास आकरके सुनाया और उससे सन्वृत्तान्त स्पष्ट कह दिया तब चक्रवर्तीने उसका बड़ा ही सन्मान किया। तथा दानादिक देकर उसको विदा भी कर दिया था। पश्चात् वे अपने भाईके जाब मुनिराजको बड़ना करनेके लिये गये। और वहा उनसे यह प्रार्थना की कि महाराज ! जिस प्रकार आपने हमको अपने पवित्र दर्शनोंसे सन्तुष्ट किया है उसी प्रकार आधाराज्य भी स्वीकार कर हमको सन्तुष्ट करो। यही पूर्ववात इस गाथा द्वारा प्रदर्शित की गई है ॥ ४ ॥

अतिशय आदरनी साथे भायर-भ्रातरम् पोताना मोटाभाई के ने शेठना कुणभा उत्पन्न तथा हुता अने दीक्षाधी अलङ्कृत हुता अने इम वयणमव्यवी-इद वचनम् अत्रवीत् आ प्रकारे कह्यु—

भावार्थ—कथायी आपह्ये ने जण्णी शक्या छीये के, ज्यारे अरहट (रेट) डाकनारना मोढधी जेलायेला अधा श्रेष्ठिकनी पूर्तिने ते अरहट डाकनारे ब्रह्मदत्तनी पास आवीने सलजावी अने तेने स्पष्टरूपे सधणे। वृत्तात सलजाव्ये। त्यारे चक्रवर्तीये तेनु लारे सन्मान कर्यु तथा साइ जेवु धन आपी विदाय कर्यो आ पछी ते पोताना भाईना जेव मुनिराजने बड़ना करवा भाटे गये। अने त्या तेभने आ प्रार्थना करी के, महाराज ! ने रीते आपे भने आपना पवित्र दर्शनधी सन्तुष्ट करेल छे, जेव रीते अधा राज्यानी स्वीकार करीने भने सन्तुष्ट करे। जेव आगली बात आ गाथाद्वारा कहेवाभा आवेल छे ॥४॥

ટીકા—‘આસિમો’ ઇત્યાદિ—

હે મુને ! અન્યોન્યવશાનુગૌ=પરસ્પરસ્ય વશવર્તિનો, અન્યોન્યાનુરક્તૌ=પરસ્પર
પ્રીતિસપત્નો, અન્યોન્યહિતૈષિણૌ=પરસ્પરસ્ય હિતગાઠકૌ ભાત્રાં દ્વાવપિ પૂર્વજન્મનિ
ભ્રાતરૌ આસ્વ=અભૂવ ॥ ૫ ॥

‘આવા કુન કુન સહોદરત્વેન સમુત્પન્નો’ ઇત્યાદિ—

મૂલમ્—

દાસા દેસણે આસી, મિયાં કાલિંજરે નંગે ।

હસાં મયગંતીરે ચ, સોવાગીં કાસિંભૂમીય ॥૬॥

દેવાં ચ દેવલોગંમિ, આસી અમ્હે મહિદ્વિયાં ।

ઈમા પો છદિયાં જોઈ, અન્નેમન્નેણ જો વિર્ણા ॥૭॥

છાયા—દાસો દશર્ણે આસ, મૃગો કાલિંજરે નંગે ।

હસો મૃતગંતાતીરે, શ્વપાકો કાશિભૂમૌ ॥ ૬ ॥

કયા ચોલે સો કહતે હૈ—‘આસિમો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ચક્રવર્તીને વહુમાન પુરસ્સર ઉનસે યહ કહા કિ-હે
મુને ! (અન્નમન્નવસાણુગા-અન્યોન્યવશાનુગૌ) હમ તુમ (દો વિ-દ્વૌ અપિ)
દોનોં હી પહિલે ભવમેં પરસ્પર વશવર્તી તયા (અન્નમન્નમણુરક્તા-અન્યો-
ન્યાનુરક્તૌ) આપસમેં અતુલ પ્રેમ સપત્ન એવ (અન્નમન્નહિંસિણો-અન્યો-
ન્યહિતૈષિણૌ) એક દૂસરેકે સદા હિતેચ્છુ (ભાયરા આસિમો-ભ્રાતરૌ
આસ્વ) ભાઈ ભાઈ થે ।

ભાવાર્થ—આધારાજ્ય લેકર આપ સુખી હોવેં યહ વાત હમ હસલિયે
કહ રહે હૈં કિ હમ ઓર આપ પૂર્વભવમેં સહોદર ભ્રાતા થે । અતઃ હમકો
આપ કી એસી દશા દેખકર દુઃખ હો રહા હૈ ॥ ૫ ॥

તેઓ શું બોલ્યા તે નીચેની ગાથાદ્વારા કહેવામાં આવે છે “આસિમો”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ચક્રવર્તીએ બહુમાન અને આદર સાથે તેમને કહ્યું કે, હે
મુનિ ! અન્નમન્નવસાણુગા-અન્યોન્યવશાનુગૌ હું અને તમે દો વિ-દ્વૌ અપિ બન્ને
પૂર્વજન્મમાં એક બીજાના ભાઈ હતા અન્નમન્નમણુરક્તા-અન્યોન્યાનુરક્તૌ આપ
સમા અતુલ એવા પ્રેમ સપત્ન અને અન્નમન્નહિંસિણો-અન્યોન્યહિતૈષિણૌ એક
બીજાના સદા હિતેચ્છુ ભાયરા આસિમો-ભ્રાતરૌ આસ્વ ભાઈ ભાઈ હતા

ભાવાર્થ—અધું રાજ્ય લઈ આપ સુખી થાવ એ વાત હું એટલા માટે
કહી રહ્યો છું કે, હું અને આપ પૂર્વ જન્મમાં સહોદર ભાઈ હતા, આથી મને
આપની આવી દશા જોઈને ઘણું દુઃખ થાય છે ॥ ૫ ॥

देवौ च देवलोके, आस्व आग्रा महर्द्धिकौ ।

एषा नो पण्डिता जातिः, अन्योन्येन या विना ॥ ७ ॥

टीका—‘दासा’ इत्यादि—

आवां दशार्णे=दशार्णदेशे दासौ=शाण्डिल्य ब्राह्मणस्य यशोमत्या दास्या युगलपुत्रौ आस्व=अभूव, कालिञ्जरे नगे=कालिञ्जर नामके पर्वते मृगौ आस्व, मृतगङ्गातीरे हसौ, काशिभूमौ=काश्या श्वपाकौ=चाण्डालौ च=अभूव ॥ ६ ॥

‘देवा य’ इत्यादि-च=पुनः देवलोके=सौधर्मे प्रथमरूपे पद्मगुल्मविमाने आवां महर्द्धिकौ देवौ आस्व । एषा नो प्राचयोः पण्डिता जातिः=पण्ड जन्म, या अन्योन्येन विना वर्तते । अयं भावः-पञ्चसु पूर्वभवेषु आग्रा सहोदरायास्व, परस्मिन्भवे विमुक्तावावाम् इति ॥ ६ ॥ ७ ॥

हम आप दोनों सहोदरपनेसे कहा २ उत्पन्न हुए इसी बात को चक्रवर्ती प्रकट करते हैं—‘दासा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अपन दोनों पहिले (दसण्णे-दशार्णे) दशार्णदेशमें (दासा-दासौ) शाण्डिल्यब्राह्मण की यशोमती दासी के पुत्र हुए वहा से मर कर(कालिञ्जरे-कालिञ्जरे)कालिञ्जर पर्वत पर मिया-मृगौ) मृग हुए । उस पर्यायसे निकल कर (मयगतीरे हसा-मृतगगातीरे हसौ) मृतगगा के तीर पर हँस हुए । फिर उस पर्यायको छोडकर (कासि भूमीय-काशिभूमौ) काशी नगरी में (सोवागा-श्वपाकौ) चाडाल (आसी-आस्व) हुए । उस पर्यायको भी छोडकर फिर (देवलोगम्मी महर्द्धिया देवा य आसी-देवलोके महर्द्धिकौ देवौ च आस्व) सौधर्म स्वर्ग में पद्मगुल्मविमानमें महर्द्धिक देव हुए फिर वहाँसे चवे (णो-नो) अपनी (एसा-एषा) यह (छट्टिया जाइ-

आपले जने सहोदरपणुत्थी क्या क्या उत्पन्न थया आ बातने चक्रवर्ती प्रकट करे छे —“दासा”—इत्यादि

अन्वयार्थ—आपले जने पडेला दसण्णे-दशार्ण दशार्ण देशभा दासा-दासौ शाण्डिल्य ब्राह्मणुनी यशोमती दासीना पुत्र थया त्याथी भरीने कालिञ्जरे-कालिञ्जरे कालिञ्जर पर्वत उपर मिया-मृगौ डरणु इपे अवतर्या छे पर्यायथी नीक जीने मयगतीरे हसा -मृतगगातीरे हसौ मृतगगाना डिनारे डस थया छे पर्याय छोडीने कासिभूमीय-काशिभूमौ काशी नगरीभा सोवागा-श्वपाकौ चाडालने त्या पुत्र इपे आसी-आस्व अवतर्या छे पर्यायने पणु छोडीने पछी देवलोगम्मी महर्द्धिया देवा य आसी-देवलोके महर्द्धिकौ देवौ च आस्व सौधर्मस्वर्गभा पद्मगुल्म विमानभा महर्द्धिक देव थया अने त्याथी अथवीने आपणी एसा-एषा आ

इत्थं चक्रवर्त्तिचनं श्रुत्वा मुनिराह—

मूलम्—

कम्मा नियाणप्पगडा, तुमे राय । विचिंतिया ।

तेसिं फलविवागेण, विप्पयोगमुवागयां ॥ ८ ॥

छाया—कर्माणि निदान प्रकृतानि, त्वया राजन् ! विचिन्तितानि ।

तेषां फलविपाकेन, विप्रयोगमुपागतौ ॥ ८ ॥

टीका—‘ कम्मा ’ इत्यादि—

हे राजन् ! निदानप्रकृतानि=निदानेन=સામિપ્યદ્રમાર્વનારૂપેણ, પ્રકૃતાનિ-પ્રકર્પેણ કૃતાનિ, નિદાનપશનિવદાનીત્યર્થઃ । કર્માણિ જ્ઞાનાવરણીયાદીનિ, ત્વયા વિચિન્તિતાનિ=સમુપાર્જિતાનિ, ધાતૂનામનેકાર્થત્વાત્ । તેષા કર્મણા ફલવિપાકેન આવા વિપ્રયોગ વિયોગમ્, ઉપાગતૌ=પ્રાપ્તૌ । અય ભાવઃ-મયા નિપિદ્ધોઽપિ ત્વ નિદાનફરણાદિસ્તો નાભૂઃ, અતઃ આપયોરસ્મિન્ જન્મનિ વિયોગો જાત ઇતિ ॥૮॥

षष्ठिका जातिः) छठवीं पर्याय है । जिस पर्यायमें अपनदोनों (अन्नमण्णेण जा विना-अन्योन्येन विना) एक दूसरे से वियुक्त हुए हैं ॥ ६ ॥ ७ ॥

चक्रवर्ती के वचन सुनकर मुनिराज कहते हैं ‘कम्मा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(राय-राजन्) हे राजन् ! સમૂતકે ભવમેં (તુમે-ત્વયા) તુમને (નિયાણપ્પગડા-નિદાનપ્રકૃતાનિ) સાંસારિક પદાર્થોંકો ભોગનેકે અભિલાષારૂપ નિદાનવધસે સપાદિત (કમ્મા વિચિંતિયા-કર્માણિ વિચિન્તિતાનિ) નિદાનરૂપ કર્મોંકો ઉપાર્જિત કિયા । અતઃ (તેસિં ફલવિવાગેણ-તેષા ફલવિપાકેન) ઉન કર્મોંકે ફલરૂપ વિપાકસે (વિપ્પયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ) હમ તુમ દોનો હસ જન્મ મે વિયુક્ત હુએ હૈં ।

छठठिया जाइ-षष्ठिका जाति छठी पर्याय छे आ पर्यायभा आपछे अन्ने अन्नमण्णेण जा विना-अन्योन्येन विना अेक भीजथी विभुटा पडी गया छीअे ॥६॥७॥

चक्रवर्तीना वचन सुनन सावणीने मुनिराज कहे छे के— “कम्मा”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—राय-राजन् हे राजन् ! સમૂતના ભવમા તુમે-ત્વયા તમેએ નિયાણપ્પગડા-નિદાન પ્રકૃતાનિ પદાર્થોને ભોગવવાની અભિલાષારૂપ નિદાન બધથી સપાદન કરેલ કમ્માવિચિંતિયા-કર્માણિ વિચિન્તિતાનિ નિદાનરૂપ કર્મોને ઉપાગત કર્યા, આથી તેસિં ફલવિવાગેણ-તેષા ફલવિપાકેન એ કર્મોના ફળ સ્વરૂપ વિપાકથી વિપ્રયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ હુ અને તમે અન્ને આ જન્મમા એક બીજથી વિભુટા પડી ગયા છીએ

एवं प्रियोगहेतु ज्ञात्वा चक्रवर्ती पुनः पृच्छति—

मूलम्—

सच्चसोयप्पगडा, कम्मा मए पुरा कडा ।

‘ते अज्ज परिभुजामो, किं’-‘નું ચિત્તે વિ’-‘સે’-‘તે’ ॥૧॥

छाया—सत्यशौचप्रकटानि, कर्माणि मया पुरा कृतानि ।

तान्यद्य परिभुञ्जे, किं नु चित्रोऽपि तानि तथा ॥ ९ ॥

टीका—‘सच्चसोय’ इत्यादि—

हे મુને ! સત્યશૌચપ્રકટાનિ=સત્ય મૃપાભાપાત્યાગરૂપમ્, શૌચ-માયારહિત-
પત્રુષ્ઠાનમ્, તામ્યા પ્રકટાનિ રૂપાતાનિ કર્માણિ=પ્રક્રમાચ્છુભકર્માણિ પુરા=પૂર્વ-
ભવે મયાકૃતાનિ=ઉપાર્જિતાનિ । તાનિ કર્માણિ અદ્ય પરિભુજ્જે । ચક્રવર્તિસુખ-

भावार्थ—हमको इस कथासे यह बात निश्चित हो चुकी है कि
संभूतमुनिने चक्रवर्ती होनेका निदान बध किया था अतः चित्रमुनिका
जीव उनको समझा रहे हैं कि मैंने यद्यपि उस समय तुम को बहुत
कुछ ऐसा न करने की अभिलाषासे निषिद्ध भी किया था परन्तु तुमने
मेरी एक बात भी नहीं मानी । उसीका यह कारण हुआ कि हम तुम
दोनों इस भव में वियुक्त हुए हैं ॥ ८ ॥

इस प्रकार प्रियोगके कारणको जानकर चक्रवर्तीने पुनः पूछा—

‘सच्च०’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે મુને ! (મગ-મયા) મૈને (પુરા) સંભૂતકી પર્યાયમેં
જો (સચ્ચસોયપ્પગડા કમ્મા કડા-સત્યશૌચપ્રકટાનિ કર્માણિ કૃતાનિ)
મૃપાભાપા ત્યાગરૂપ તથા માયાચારીકે વર્જન રૂપસે પ્રસિદ્ધ શુભ કર્મ

ભાવાર્થ—આ કથાથી આપણને એ વાત નિશ્ચિત થઈ ગઈ છે કે, સંભૂત
મુનિએ ચક્રવર્તી થવાનું નિયાણું કરેલ હતું આથી ચિત્તમુનીનો ભ્રવ એને
સમજાવે છે કે, મેં એ સમયે તમને આવું નિયાણું ન કરવા ખૂબ સમજાવેલ
હતું પરંતુ તમેએ મારી એક પણ વાત માનેલ ન હતી એવું કૃણ એ
મળ્યું કે આ લવમા આપણે બંને એક બીજાથી વિખુટા પડી ગયા ॥૮॥

આ પ્રમાણે વિયોગનું કારણ બાણી લીધા પછી ચક્રવર્તીએ ફરીથી પૂછ્યું—

‘સચ્ચ’-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે મુનિ ! મગ-મયા મેં પુરા-પુરા સંભૂતની પર્યાયમા સચ્ચસો
યપ્પગડા કમ્મા કડા-સત્યશૌચપ્રકટાનિ મૃપાભાપાનો ત્યાગ અને માયાચારીના વર્જન

इत्थं चक्रवर्त्तिचक्रं श्रुत्वा मुनिराह—

मूलम्—

कम्मा नियाणप्पगडा, तुमे राय । विचिंतिया ।

तेसिं फलविवागेण, विप्पयोगमुवागयां ॥ ८ ॥

छाया—कर्मणि निदान प्रकृतानि, त्वया राजन् ! विचिन्तितानि ।

तेषां फलविपाकेन, विप्रयोगमुपागतौ ॥ ८ ॥

टीका—‘ कम्मा ’ इत्यादि—

हे राजन् ! निदानप्रकृतानि=निदानेन=सामिप्यद्गप्रार्थनारूपेण, प्रकृतानि-प्ररूपेण कृतानि, निदानमशनिदानीत्यर्थः । कर्मणि ज्ञानापरणीयादीनि, त्वया विचिन्तितानि=समुपार्जितानि, धातूनामनेकार्थत्वात् । तेषां कर्मणा फलविपाकेन आवा विप्रयोग वियोगम्, उपागतौ=प्राप्तौ । अयं भावः—मया निषिद्धोऽपि त्वं निदानकरणाद्विस्तो नाभूः, अत आययोरस्मिन् जन्मनि वियोगो जात इति ॥८॥

पष्ठिका जातिः) छठवी पर्याय है । जिस पर्यायमें अपनदोनों (अन्नमण्णेण जा विना—अन्योन्येन विना) एक दूसरे से वियुक्त हुए हैं ॥ ६ ॥ ७ ॥

चक्रवर्ती के वचन सुनकर मुनिराज कहते हैं ‘ कम्मा ’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(राय—राजन्) हे राजन् ! सभूतके भवमें (तुमे—त्वया) तुमने (नियाणप्पगडा—निदानप्रकृतानि) सांसारिक पदार्थोंको भोगनेके अभिलाषारूप निदानबधसे संपादित (कम्मा विचिंतिया—कर्मणि विचिन्तितानि) निदानरूप कर्मोंको उपार्जित किया । अतः (तेसिं फलविवागेण—तेषां फलविपाकेन) उन कर्मोंके फलरूप विपाकसे (विप्पयोगमुवागया—विप्रयोगम् उपागतौ) हम तुम दोनों इस जन्म में वियुक्त हुए हैं ।

छટ્ઠઠિયા જાડ-પષ્ઠિકા જાતિ છઠ્ઠી પર્યાય છે . આ પર્યાયમાં આપણે અન્ને અન્નમુણ્ણેણ જા વિના-અન્યોન્યેન વિના એક બીજાથી વિખુટા પડી ગયા છીએ ॥૬॥૭॥

ચક્રવર્તીના વચન સાંભળીને મુનિરાજ કહે છે કે— “ કમ્મા ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! સભૂતના ભવમાં તુમે-ત્વયા તમેએ નિયાણપ્પગડા-નિદાન પ્રકૃતાનિ પદાર્થોને ભોગવવાની અભિલાષારૂપ નિદાન બધથી સંપાદન કરેલા કમ્માવિચિંતિયા-કર્મણિ વિચિન્તિતાનિ નિદાનરૂપ કર્મોને ઉપાર્જીત કર્યા, આથી તેસિં ફલવિવાગેણ-તેષાં ફલવિપાકેન એ કર્મોના ફળ સ્વરૂપ વિપાકથી “વિપ્પયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ હું અને તમે અન્ને આ જન્મમાં એક બીજાથી વિખુટા પડી ગયા છીએ

एवं प्रियोगहेतु ज्ञात्वा चक्रवर्ती पुनः पृच्छति—

मूलम्—

सच्चसोयप्पगडा, कम्मा मए पुरा कडा ।

‘ते अज्ज परिभुजामो, किं’ नुं चित्ते वि’ से’ तंहा ॥९॥

उया—सत्यशौचप्रकृतानि, कर्माणि मया पुरा कृतानि ।

तान्यद्य परिभुञ्जे, किं नु चित्रोऽपि तानि तथा ॥ ९ ॥

टीका—‘सच्चसोय’ इत्यादि—

हे मुने ! सत्यशौचप्रकृतानि=सत्य मृषाभाषात्यागरूपम्, शौच-मायारहित-
मनुष्ठानम्, ताभ्या प्रकृतानि ख्यातानि कर्माणि=प्रक्रमाच्छुभकर्माणि पुरा=पूर्व-
भवे मयाकृतानि=उपार्जितानि । तानि कर्माणि अद्य परिभुञ्जे । चक्रवर्तिसुख-

भावार्थ—हमको इस कथासे यह बात निश्चित हो चुकी है कि
सम्भूतमुनिने चक्रवर्ती होनेका निदान बध किया था अतः चित्रमुनिका
जीव उनको समझा रहे हैं कि मैंने यद्यपि उस समय तुम को बहुत
कुछ ऐसा न करने की अभिलाषासे निषिद्ध भी किया था परन्तु तुमने
मेरी एक बात भी नहीं मानी । उसीका यह कारण हुआ कि हम तुम
दोनों इस भव में वियुक्त हुए हैं ॥ ८ ॥

इस प्रकार प्रियोगके कारणको जानकर चक्रवर्तीने पुनः पूछा—

‘सच्च०’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मुने ! (मए-मया) मैंने (पुरा) सम्भूतकी पर्यायमें
जो (सच्चसोयप्पगडा कम्मा कडा-सत्यशौचप्रकृतानि कर्माणि कृतानि)
मृषाभाषा त्यागरूप तथा मायाचारीके वर्जन रूपसे प्रसिद्ध शुभ कर्म

भावार्थ—आ कथाची आपणुने ऐ वात निश्चित थई गई छे डे, सम्भूत
मुनिऐ अकवतीं थवानु नियाणु उदेल हुतु आथी चित्तनुनीने। एव ऐने
समजवे छे डे, मे ऐ नमये तमने आवु नियाणु न करवा भूअ समजवेले
हुता परतु तमोऐ भारी ऐक पणु वात मानेल न हुती ऐतु इण ऐ
भण्यु डे आ लवमा आपणुने ऐठ भीलथी विभुटा पडी गया ॥८॥

आ प्रभाणु प्रियोगनु कारणु नाणी लीधा पजी अकवतींऐ इरीथी पूछ्यु—

‘सच्च’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मुनि ! मए-मया मे पुरा-पुरा सम्भूतनी पर्यायमा सच्चसो
यप्पगडा कम्मा कडा-सत्यशौचप्रकृतानि मृषाभाषानो त्याग अने मायाचारीना वर्जन

સ્વપાણિ તત્ફલાન્યનુભવામિ । હે યુને ! ચિત્રઃ=ચિત્રનામધારકો મયાનપિ તાનિ=ચક્રવર્તિસુખાનિ તથા=અહમિત્ર કિં નુ પરિભુક્તે ? અય મ્ભાવઃ મત્રાન્ મિષ્ટુકોઽહમિત્ર નૈવ પૂર્વકૃતસૃષ્ટતફલભૂતાનિ પરિભુક્તે । અતો વ્યર્થમેવ મત્રસ્ય કૃતમિતિ ॥ ૯ ॥

ચક્રવર્તિવચન શ્રુત્વા યુનિરાહ—

મૂલમ્—

સંવ્વં સુચિણ્ણં સંફલ નેરાણ, કઢાણે કમ્માણે ન મોક્ષે અરિથિ ।

અંત્યેહિ કામેહિ 'યં' ઉત્તમેહિ, આયે મમ પુણ્ણફલોવવેણ ॥ ૧૦ ॥

છાયા—સર્વં સુચીર્ણં સફલ નરાણા, કૃતેભ્ય કર્મ્મભ્યો ન મોક્ષોઽસ્તિ ।

અર્થઃ કામેશ્ચ ઉત્તમૈઃ, આત્મા મમ પુણ્યફલોપપેતઃ ॥ ૧૦ ॥

ટીકા—‘સંવ્વ’ इत्यादि—

હે રાજન્ ! નરાણાં સર્વં સુચીર્ણ—શોભનમનુષ્ઠિત તપઃ પ્રભૃતિક સફલ મત્રતિ, યતઃ કૃતેભ્યઃ=સમાચરિતેભ્યઃ, કર્મ્મભ્યો મોક્ષો નાસ્તિ । ‘કઢાણ કમ્માણ’ इति पञ्चम्यर्थे पष्ठी । अय भावः—नराणा कृतरुर्मफलोपभोगोऽवश्य भायीति ।

કિયે હું (તાનિ કમ્મા અજ્ઞ પરિભુજામો—તાનિ કર્મ્મણિ અદ્યપરિભુજે)
 ઉન કર્મો કે ફલકો મેં હસ ચક્રવર્તીની પર્ણાચરુપમેં ભોગ રહા છું ।
 સો (ચિત્તે વિ-ચિત્ર અપિ) ચિત્ર કે જીવ રુપ આપ મી (સે-તાનિ)
 ઉન ચક્રવર્તીને સુખોં કો (તથા) મેરી તરહ (કિંનુ પરિભુજે—કિંનુ
 પરિભુક્તે) વર્થો નહીં ભોગતે હું ।

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તિકા હસ ગાથાસે યહ અભિપ્રાય નિકલતા હૈ કિ
 આપને તો તપસ્યા કરકે મી સુકૃત ઉપાર્જિત નહીં કિયા હૈ । નહીં તો
 મેરે સમાન આપ મી ચક્રવર્તિકે પદ કી વિભૂતિકે સુખોંકા અનુભવ
 કરતે । અતઃ આપ કા તપસ્યાચરણ ઠીક નહીં હૈ ॥ ૯ ॥

રૂપથી પ્રસિદ્ધ શુભ કર્મ કરેલ છે તાનિ કમ્મા અજ્ઞ પરિભુજામો—તાનિ કર્મ્મણિ
 અદ્ય પરિભુજે એ કર્મોના ફળને હું આ ચક્રવર્તીની પર્ણાચરુ ભોગવી રહ્યો છું
 આથી ચિત્તે વિ-ચિત્ર ચિત્રના અપિ ભવશ્ચ આપ પણ સે-તાનિ એ ચક્રવર્તીના
 સુખોને મારી માફક કિંનુ પરિભુજામો—કિંનુ પરિભુક્તે કેમ ભોગવતા નથી ?

ભાવાર્થ—આ ગાથાથી ચક્રવર્તીને એવો અભિપ્રાય નીકળે છે કે, આપે
 તો તપસ્યા કરીને પણ કંઈ ઉપાર્જિત કરેલ નથી એ એમ હોત તો તમે
 પણ મારી માફક ચક્રવર્તી પદની વિભૂતિના સુખોને ભોગવનાર બન્યા હોત.
 આથી આપની તપસ્યાનુ આચરણ બરોબર નથી ॥ ૯ ॥

उक्तचापि—

“कृतकर्मक्षयो नास्ति, कल्पकोटिशतैरपि ।

अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥ १ ॥” इति ॥

अतो हे चक्रवर्तिन् । ममापि आत्मा उत्तमैः=उत्कृष्टैः अर्थैः=द्रव्यैः कामैः=शुद्धादिभिः, अथवा—‘अत्येहि’ इत्यस्य ‘अर्थैः’ इति च्छाया, अर्थैः=जनप्रा-

इस प्रकार चक्रवर्तीके कथनको सुनकर मुनिने इस प्रकार कहा—

‘सन्व’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—राजन् । (नराण-नराणाम्) मनुष्योंका (सन्व सुचिण्ण सफल भवइ-सर्व सुचीर्ण सफल भवति) समस्त सुन्दर रीति से आचरित तप आदि कर्म सफल होते हैं (कडाण कम्माण मोक्खो न अत्थि-कृतेभ्यः कर्मभ्यः मोक्षः नास्ति) आचरित कर्मों से मनुष्योंका छुटकारा नहीं होता है । अर्थात् कृतकर्मों का फल उनको अवश्य मिलता है वे विफल नहीं होते हैं । लौकिकजनों का भी इस विषयमें ऐसा ही मन्तव्य है—

“कृतकर्मक्षयो नास्ति कल्पकोटिशतैरपि ।

अवश्यमेव भोक्तव्यं कृतं कर्म शुभाशुभम् ॥”

कृतकर्म कभी भी-कोटिशतकल्पकालोंमें भी-क्षर्पित नहीं होता है । चाहे वह शुभ हो चाहे अशुभ-उसका फल तो अवश्य ही भोगना पड़ता है । इसलिये हे चक्रवर्तिन् ! (मम आत्मा-मम आत्मा) मेरा भी आत्मा (उत्तमेहि अत्येहि कामेहि-उत्तमै ? अर्थैः-कामैश्च) उत्तम

ચક્રવર્તી'નું આવા પ્રકારનું કહેવું સાંભળીને મુનિએ આ પ્રમાણે કહ્યું—

“સન્વ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાજન્ ! નરાણ-નરાણામ્ મનુષ્યના સન્વ સુચિણ્ણ સફલ ભવઈ-સર્વ સુચીર્ણ સફલ ભવતિ સમસ્ત સુદર રીતથી આચરાયેલ તપ આદિ કર્મ સધળી રીતે સફળ બને છે કડાણ કમ્માણ મોક્ષ ન અત્થિ-કૃતેભ્ય કર્મેભ્ય મોક્ષ નાસ્તિ પોતે આચરેલા કર્મોથી મનુષ્યોનો છુટકારો થતો નથી અર્થાત્ કહેલા કર્મોનું ફળ તેને અવશ્ય મળે છે એ અફળ નવી બનતા જનપદનું પણ આ વિષયમાં આવું જ મતબ્ધ છે

“કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટિશતૈરપિ ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્ય, કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્ ॥”

કહેલા કર્મ કદી પણ, કહેડો શતકલ્પ કાળમાં પણ ક્ષપિત થતા નથી. આડે તે શુભ હોય કે અશુભ આનું ફળ તો અવશ્ય ભોગવવું પડે છે આ માટે હે ચક્રવર્તી ! મમ આત્મા મારો આત્મા પણ ઉત્તમેહિ અત્યેહિ કામેહિ—

ર્થનીયૈઃ કામૈઃ શબ્દાદિભિઃ કૃત્વા પુણ્યફલોપપેતોઽસ્તિ । યય ભાવઃ દે રાજન્ !
મયાઽપિ સમુત્કૃષ્ટા અર્થકામા સમુપશુકતાઃ । અતસ્તયા નૈવ મન્તવ્યમ્-યદેતસ્ય
ભિક્ષોઃ પૂર્વકૃતસુકૃત નિષ્ફલમિતિ ॥ ૧૦ ॥

મૂલમ્—

જાણોસિ સમ્ભૂય ! મહાંણુભાગ, મૈહિદ્વીય પુણ્યફલોવવેય ।
ચિત્તંપિ જાણાહિ તંહેવ રાય, 'ઈદ્ધિ જેઈ તસ્સે વિ' યેંપ્પેમ્ભૂયા ॥૧૧॥

છાયા—જાનાસિ સમૂત ! મહાનુભાગ મહર્દિક પુણ્યફલોપપેતમ્ ।

ચિત્રમપિ જાનીદ તવૈવ રાજન્ ! ઋદ્ધિર્ધૃતિસ્તસ્યાપિ ચ પ્રભૂતા ॥૧૧॥

ટીકા—‘ જાણાસિ ’ इत्यादि—

હે સમ્ભૂત ! જન્માન્તરીય નામ્નેદ સમોધનમ્, યથા-ત્વમાત્માન મહાનુભાગ
વૃહન્માહાત્મ્યસંયુક્ત મહર્દિક ચક્રવર્તિપદમાપ્યા સાતિશયનિભૂતિમન્તમ્, અતઃ એવ
દ્રવ્ય કામરૂપ અથવા જન પ્રાર્થનાયરૂપ શબ્દાદિકોંકો ભોગને દ્વારા (પુણ્ય
ફલોવવેય-પુણ્યફલોપપેતઃ) પુણ્યફલ સે યુક્ત હૈ ।

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીંકો સમજાનેકે અભિપ્રાયસે મુનિરાજને ઉનસે
કહા-કિ જબ યહ અટલ સિદ્ધાન્ત હૈ-વિકૃત કર્મોંકા ફલ જીવોંકો
અવશ્ય મિલતા હૈ તો હસ નિયમકે અનુસાર મૈને બી ઉત્કૃષ્ટ અર્થકામ
ઉપયુક્ત કિયે હ । અતઃ તુમ અપને ચિત્તમે એસા વિચાર મત કરો કિ
હસ ભિક્ષુકે પૂર્વ સુકૃત નિષ્ફલ હૈં । કયો કિ ઉત્તમ દ્રવ્ય કામરૂપ વિષયોં
કી પ્રાપ્તિ વિના પુણ્યકે જીવોંકો નહીં મિલતી હૈ ॥ ૧૦ ॥

તથા—‘ જાણાસિ ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જન્માન્તરકે નામસે સવોધિત કરતે હુએ મુનિરાજ

ઉત્તમૈ અર્થૈ કામૈ ચ ઉત્તમ દ્રવ્યકામરૂપ અથવા જનપ્રાર્થનીય રૂપ શબ્દા
દિકોના ભોગ દ્વારા પુણ્યફલોવવેય-પુણ્યફલોપપેત પુણ્ય ફળોથી યુક્ત છે

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીંને સમજાવવાના આશયથી મુનિરાજે એમને કહ્યું કે,
જ્યારે આ અટલ સિદ્ધાન્ત છે કે, કરેના ઠમોંતુ ફળ જીવોંને અવશ્ય મળે છે
તો આ નિયમ અનુસાર મે પણ ઉત્કૃષ્ટ અર્થકામને ઉપાજીત કરેલા છે
આથી તમે તમારા મનમાં એવો કોઈ વિચાર ન કરો કે, આ ભિક્ષુએ પૂર્વે
કરેલા સુકૃત્ય નિષ્ફળ છે કેમકે, ઉત્તમ દ્રવ્ય કામરૂપ વિષયોની પ્રાપ્તિ જીવોંને
પુણ્ય વગર મળી શકતી નથી ॥ ૧૦ ॥

તથા—“ જાણાસિ ”-इत्यादि

અન્વયાર્થ—જન્માન્તરના નામથી સવોધિત કરતા મુનિરાજ કહે છે કે,

पुण्यफलोपपेत जानासि । तथैव हे राजन् ! मां चित्रमपि जानीहि । 'चित्रम्' इति जन्मान्तरीय नाम्ना व्यपदेशः । तस्यापि=चित्राभिधानस्य समापि प्रभूता=अत्यधिका ऋद्धिः=दासीदासहस्त्यश्वमणिमुवर्णादि धनधान्यसंपत्, द्युतिः=तेजः प्रतापरूपा चासीत् ।

अथ भार.=सनिदानः सम्भूतनामधारको भवान् देवल्लोकाच्च्युतो ब्रह्मनाम्नो राज्ञश्च्युलनी नाम्न्या भार्याया ब्रह्मदत्तेति नाम्ना समुत्पन्नश्चक्रवर्तित्व प्राप्तः । निदानरहितश्चित्रनामधारको ममात्मा देवल्लोकाच्च्युतः सुसमृद्धस्य धनसारनामक

कहते हैं कि (सभूय-सम्भूत) हे सम्भूत । जैसे तुम अपने आपको (महाणुभाग-महानुभागम्) अतिशय माहात्म्यसे सपन्न एवं (महिद्ध्य-महर्द्धिकम्) चक्रवर्ती पदकी प्राप्तिसे अतिशय विभूति विशिष्ट मानकर (पुण्यफलो ववेय जाणासि-पुण्यफलोपपेतम् जानासि) सुकृतके फलका भोक्ता जान रहे हो (तथैव-तथैव) उसी तरह (राय-राजन्) हे राजन् ! (चित्पि जाणाहि-चित्रमपिजानिहि) मुझ चित्र के जीवको भी इसी तरह समझो (तस्स वि इद्धीजुई य प्पभूया-तस्यापि ऋद्धिः द्युतिः च प्रभूताः) इस चित्र के जीव के भी ऋद्धि-दासी, दास, हस्ति, अश्व, मणि, सुवर्ण आदि धन धान्य संपत्-एव द्युति तेजप्रतापरूप द्युति अत्यधिक थी ।

इसका तात्पर्य यह है कि जिस प्रकार तुम निदानके प्रभावसे देवल्लोकसे चक्रवर्ती ब्रह्मराजनामका राजा और चुलनी रानीके यहां ब्रह्मदत्त इस नामकपुत्ररूपसे अवतरित होकर चक्रवर्ती पदको भोग रहे हो उसी तरह मैं तुम्हारा भाई चित्र भी निदान रहित तपके प्रभावसे देवल्लोकसे चक्र

सभूय-सम्भूत हे सम्भूत । तमे जेम पोतानी जतने महाणुभाग-महानुभागम् अतिशय भडात्म्यथी सपन्न अने महिद्ध्य-महर्द्धिकम् चक्रवर्ती पदनी प्राप्तिथी अतिशय विभूति विशिष्ट मानीने पुण्यफलोववेय जाणासि - पुण्यफलोपपेतम् जानासि सुकृत्यना इणोना लोगवनार मानी रह्या छे तथैव-तथैव जे रीते राय-राजन् हे राजन् ! चित्पि जाणाहि-चित्रमपि जानाहि भारा चित्रना जवने पणु जेवो ज माने तस्स वि इद्धीजुई य प्पभूया-तस्यापि ऋद्धि द्युति च प्रभूता आ चित्रना जवने पणु ऋद्धि, दासी, दास, डायी, घोडा, मणी, सुवर्ण, आदि धन धान्य सपन्न अने द्युति तेज प्रतापरूप द्युति विपुल प्रमाणमा हती

आनु तात्पर्य जे छे के, जे प्रकारे तमे निदानना प्रभावथी देवल्लोकथी ज्यवीने ब्रह्मराज अने चुलनी राजीने त्या ब्रह्मदत्त नामना पुत्ररूपे अवतरीने चक्रवर्ती पदने लोगवी रह्या छे जेवी रीते हु तमारे भाई चित्र पणु निदान

થેષ્ઠિનઃ પુત્રત્વેન સમુત્પન્નઃ । ચક્રવર્તિતત્ત્યાપિ મમાત્મન સમૃદ્ધિરાસીત્ । સત્ત્વ
મમાત્મા પ્રતિદિન યાચકેભ્યઃ સુવર્ણદીનારક્ષોદિ દદાતિ સ્મ । તથા પદ્મપ્રતુસુલ
દાયકેષુ મનોહરેષુચૈસ્તરમાસાદેષુ સમગ્રાન્ ભોગાન્નુપભુજ્ઞાનો બહુવિધરક્ષતુરગ
ગજાદિ સમૃદ્ધિસમ્પન્નોઽનેકાનેકસુકુમારકામિનીભિ પરિવૃત્તો દ્વાર્ષિશ્વરેષુ
નાટક પશ્યન્ સુખપરમ્પરા પરીતોઽનેકપિધાન્ ભોગાન્ પ્રતિદિન ભુજ્ઞાનઃ પૂર્વકૃત
સુકૃતપ્રભાવેણ પરમપ્રમોદમન્નુભવન્નાસીદિતિ ॥ ૧૧ ॥

યદિ મમેવ તથાપિ સપદાસોત્તદા ત્વં કથ પ્રવ્રજિતઃ ? इत्याशङ्कयाह—

मूलम्—

महत्थरूपा वयणपम्भूया, गाहाणुंगीया नरसर्धमज्ज्ञे ।

‘जं भिक्षुणो सीलगुणोर्ववेया, इहजंयते’ समेणोम्हिजंओ ॥ १२ ॥

છાયા—મહાર્થરૂપા વચનાલ્પભૂતા, ગાયાઽનુગીતા નરસહ્મધ્યે ।

યા ભિક્ષુનઃ સીલગુણોપપેતા, इह यतन्ते श्रमणोऽस्मि जातः ॥ १२ ॥

કર સુસમૃદ્ધ ધનસાર સેઠકે યહાં પુત્ર રૂપસે અવતરિત જુઆ હૂ । જિસ
તરહ તુમ્હારા વૈભવ હૈ ઠીક ઇસી તરહકા મેરા મી વૈભવ થા । મેં મી
ઉસ અવસ્થામેં યાચકોંકે લિયે ઇક કરોડ સુવર્ણકી દીનારે પ્રતિદિન પ્રાતઃ
કાલ દિયા કરતા થા । સમસ્ત ઋતુઓંકે અનુકૂલ, સુખદાયક, મનોહર એવ
ઉન્નત પ્રાસાદો મેં નિવાસ કરતા હુઆ સમગ્ર ભોગોંકા ઉપભોગ કરતા
થા । અનેક પ્રકારકે રથોંકી, ઘોડોંકી તથા હાથિયોંકી મેરે યહાં કમી
નહી થી । મેરે અનેક સુકુમાર કામિનિયાં થીં । ચત્તીસ પ્રકારકે નાટકોં
કો દેખતા હુઆ મેં વિશિષ્ટ સુખ પરમ્પરાકો ભોગતા થા । કિસી મી
વસ્તુકા અભાવ મેરે યહા નહી થા । પૂર્વકૃત સુકૃતકા પ્રભાવ મુજે હર
તરહસે પ્રતિદિન આનદિત કરતા થા ॥ ૧૧ ॥

રહીત તપના પ્રભાવથી દેવલોકથી અવતરેલા સુસમૃદ્ધ ધનસાગર સેઠને ત્યાં પુત્ર
રૂપે અવતરેલા છુ જે પ્રકારનો તમારો વૈભવ છે એજ પ્રકારનો મારો વૈભવ
હતો । હું પણ એ અવસ્થામાં યાચકોને માટે એક કરોડ સુવર્ણો આપ્યા
કરતો હતો । દરેક ઋતુઓને અનુકૂળ, સુખદાયક, મનોહર અને સુખદાયક બધા
પ્રાસાદોમાં નિવાસ કરીને સઘળા ભોગોનો ઉપભોગ કરતો હતો । અનેક પ્રકાર
ના રથોની ઘોડાની તથા હાથીઓની મારે ત્યાં કમીના ન હતી મારે અનેક
સુકુમાર પત્નીઓ હતી બત્તીસ પ્રકારના નાટકોને જોતા જોતા હું વિશેષ સુખ
પરપરાને ભોગવતો હતો । મારે ત્યાં કોઈ પણ વસ્તુનો અભાવ ન હતો । પૂર્વ
કરેલા સુકૃતોનો પ્રભાવ મને દરેક પ્રકારે રોજ બરોજ આનંદિત બનાવતો હતો । ૧૧

टीका—‘महत्थभूया’ इत्यादि—

महार्थरूपा = अनन्तद्रव्यपर्यायात्मकतया बह्वर्थरूपा, तथा-वचनाल्पभूता = स्वल्पाक्षरा, एतादृशी गाथा = गीयते तीर्थरुग्णवरादिभिरिति गाथा, मोक्षार्थ-भिधायिनी सूत्रपद्धतिः, नरसङ्घमध्ये = विपुलजनसमुदायमध्ये, अनुगीता = अनु = अनुलोम = श्रोतुरनुकूल गीता = स्थविरैः कथिता । या गाथा श्रुत्वा भिक्षवः = साधव शीलगुणोपपेताः - शील = चारित्र्य, गुणो = ज्ञान ताभ्यामुपपेता = युक्ताः सन्तः, इह = जैनशासने मोक्षार्थं यतन्ते = यत्नगन्तो भवन्ति । तामेव गाथा श्रुत्वाऽहं श्रमणो जातोऽस्मि न तु दरिद्रत्वात् । अयं भावः - सर्वभोगोपभोगसपन्नः महर्द्धियुतोऽनेक-

इस प्रकार मुनिराजका कथन सुनकर चक्रवर्तीने कहा कि जब आपके पास मेरी जैसी विभूति थी तो फिर मुनि होने का क्या कारण हुआ ? इसका उत्तर अब इस गाथा द्वारा दिया जाता हूँ - ‘महत्थरूपा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(महत्थरूपा वयणप्पभूया - महार्थरूपा वचनाल्पभूता) अनन्त द्रव्यपर्यायात्मक वस्तुको विषय करने वाली होनेसे विस्तृत अर्थवाली तथा स्वल्प अक्षर वाली ऐसी गाथा-सूत्रपद्धति (नरसङ्घमज्जे-नरसङ्घमध्ये) स्थविरोंने विपुलजनसमुदायके बीचमें (अणुगाया-अनुगीता) गाई—(या सोच्चा-या श्रुत्वा) जिस गाथा को सुनकर (भिक्षुणो-भिक्षव) भिक्षुजन (सीलगुणोववेया-शीलगुणोपपेताः) चारित्र्य एवं ज्ञान गुणसे युक्त बनकर (इह) इस जैनशासनमें (उज्जयते-यतन्ते) मोक्षप्राप्ति के लिये प्रयत्नशील बनते हैं सो मैं भी “ तामेव गाथा श्रुत्वा ” (समणोहि जाओ-श्रमणो जातोऽस्मि) उसी गाथा को सुनकर ससार शरीर एवं भोगोंसे विरक्त बनकर मुनि हो गया हूँ । दरिद्री होनेसे मुनि नहीं हुआ हूँ ।

मुनिराजनु आ प्रकारनु कथन सालणीने चक्रवर्तींअे कह्युं के, न्यारे आपनी भारा जेवी विभूति હતી તે પછી મુનિ થવાનુ શુ કારણ બન્યુ ? એનો ઉત્તર આ ગાથા દ્વારા આપવામા આવેલ છે—“મહત્થરૂપા”—ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—મહત્થરૂપા વયણપ્પભૂયા-મહાર્થરૂપા વચનાલ્પભૂતા અનન્ત દ્રવ્ય પર્યાયાત્મક વસ્તુને વિષય કરનાર હોવાથી વિસ્તૃત અર્થવાળી એવી ગાથા સૂત્ર પદ્ધતિ નરસઘમજ્જે-નરસઘમધ્યે સ્થવીરોના વિપુલ જન સમુદાયની વચમા અણુગાયા-અનુગીતા ગાઈ યા સોચ્ચા-યા શ્રુત્વા જે ગાથાને સાલણીને ભિક્ષુણો-ભિક્ષવ ભિક્ષુજન સીલગુણોવવેયા-શીલગુણોપપેત ચારિત્ર અને જ્ઞાનગુણથી યુક્ત બનીને ઇહ-ઇહ આ જૈન શાસનમા ઉજયતે-યતન્તે મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નશીલ બને છે તેા હુ પણ સમણોમ્હિજાઓ-શ્રમણો જાતોસ્મિ એ ગાથાને સાલણીને સસાર, શરીર અને ભોગોથી વિરક્ત થઇને મુનિ બની ગયો છુ પણ દરિદ્રી હોવાથી મુનિ થએલ નથી

થેષ્ઠિનઃ પુત્રત્વેન સમુત્પન્નઃ । ચક્રવર્તિરત્તસ્યાપિ મમાત્મન સમૃદ્ધિગમીન્ । સ્વ
મમાત્મા પ્રતિદિન યાચકેભ્યઃ સુવર્ણદીનારકોટિં દદાતિ સ્મ । તથા વહન્નતુસુસ
દાયકેષુ મનોહરેષુચૈસ્તરમામાદેષુ સમગ્રાન્ ભોગાનુપશુન્નાનો વદુર્વિધરક્તુરન
ગજાદિ સમૃદ્ધિસમ્પન્નોઽનેકાનેઽસુકુમારકામિનીભિ પરિવૃત્તો દ્વાર્ષિન્નવૃષિ
નાટક પદ્યન્ સુખપરમ્પરા પરીતોઽનેકવિધાન્ ભોગાન્ પ્રતિદિન શ્રુઙ્ગાનઃ પૂર્વકૃત
સુકૃતપ્રભાવેણ પરમપ્રમોદમનુભવન્નાસીદિતિ ॥ ૧૧ ॥

યદિ મમેવ તથાપિ સપદાસીત્તદા ત્વં કથ પ્રવ્રજિતઃ ? ઇત્યાશ્નઃ કથ્યાહ—

મૂલમ્—

મહત્થરૂવા વયણપ્પેભૂયા, ગાહાણુંગીયા નરસર્વમજ્ઞે ।

‘જ ભિક્ષુણો સીલગુણોર્વેચયા, ઇહ જ્ઞયતે’ સમેણોઽમ્હિંજાઓ ॥૧૨॥

છાયા—મહાર્થરૂપા રચનાલ્પભૂતા, ગાયાઽનુગીતા નરસદ્ધ્યમધ્યે ।

યા ભિક્ષુઃ સીલગુણોર્વેચયા, ઇહ યતન્તે શ્રમણોઽસ્મિ જાતઃ ॥૧૨॥

કર સુસમૃદ્ધ ધનસાર સેઠકે યહા પુત્ર રૂપસે અવતરિત જુઆ હૂ । જિસ
તરહ તુમ્હારા વેભવ હૈ ઠીક હસી તરહકા મેરા બી વેભવ થા । મેં બી
ઉસ અવસ્થામેં યાચકોંકે લિયે ણક કરોડ સુવર્ણકી દીનારે પ્રતિદિન પ્રાતઃ
કાલ દિયા કરતા થા । સમસ્ત ઋતુઓંકે અનુકૂલ, સુખદાયક, મનોહર એવ
ઉત્તમ પ્રાસાદો મેં નિવાસ કરતા હુઆ સમગ્ર ભોગોંકા ઉપભોગ કરતા
થા । અનેક પ્રકારકે રથોંકી, ઘોડોંકી તથા હાથિયોંકી મેરે યહા કમી
નહી થી । મેરે અનેક સુકુમાર કામિનિયાં થીં । વત્તીસ પ્રકારકે નાટકોં
કો દેખતા હુઆ મેં વિશિષ્ટ સુખ પરમ્પરાકો/ભોગતા થા । કિસી બી
વસ્તુકા અભાવ મેરે યહા નહી થા । પૂર્વકૃત સુકૃતકા પ્રભાવ મુઝે હર
તરહસે પ્રતિદિન આનંદિત કરતા થા ॥ ૧૧ ॥

રહીત તપના પ્રભાવથી દેવલોકથી અવધીને સુસમૃદ્ધ ધનસાગર શેઠને ત્યા પુત્ર
રૂપે અવતરેલ છુ જે પ્રકારનો તમારો વેભવ છે એજ પ્રકારનો મારો વેભવ
હતો હું પણ એ અવસ્થામા યાચકોને માટે એક કરોડ સુવર્ણો આપ્યા
કરતો હતો । હરેક ઋતુઓને અનુકૂળ, સુખદાયક, મનોહર અને સુખદાયક લબ્ધ
પ્રાસાદોમા નિવાસ કરીને સધળા ભોગોનો ઉપભોગ કરતો હતો । અનેક પ્રકાર
ના રથોની ઘોડાની તથા હાથીઓની મારે ત્યા કમીના ન હતી મારે અનેક
સુકુમાર પત્નીઓ હતી બત્તીસ પ્રકારનાં નાટકોને જોતા જોતા હું વિશેષ સુખ
પરપરાને ભોગવતો હતો । મારે ત્યા કોઈ પણ વસ્તુનો અભાવ ન હતો । પૂર્વ
કરેલા સુકૃતોનો પ્રભાવ મને હરેક પ્રકારે રોજ બરોજ આનંદિત બનાવતો હતો । ૧૧

ટીકા—‘મહત્થભૂયા’ इत्यादि—

મહાર્થરૂપા = અનન્તદ્રવ્યપર્યાયાત્મકતયા ગ્રહ્યર્થરૂપા, તથા-વચનાલ્પભૂતા=સ્વલ્પાક્ષરા, એતાદૃશી ગાથા=ગીયતે તીર્થંકરગણધરાદિભિરિતિ ગાથા, મોક્ષાર્થ-ભિધાયિની સૂત્રપદ્ધતિઃ, નરસઙ્ગમધ્યે=વિપુલજનસમુદાયમધ્યે, અનુગીતા=અનુ=અનુલોમ=શ્રોતુરનુકૂલ ગીતા=સ્થવિરૈઃ કથિતા । યા ગાયા શ્રુત્વા ભિક્ષવઃ=સાધવ શીલગુણોપપેતાઃ-શીલ=ચારિત્ર, ગુણો=જ્ઞાન તાભ્યામુપપેતા=યુક્તાઃ સન્તઃ, હહ=જૈનશાસને મોક્ષાર્થ યતન્તે=યત્નવન્તો ભવન્તિ । તામેવ ગાયા શ્રુત્વાઽહ શ્રમણો જાતોઽસ્મિ ન તુ દરિદ્રત્વાત્ । યય ભાવઃ-સર્વભોગોપભોગસપન્નઃ મહર્દિયુતોઽનેક-

હસ પ્રકાર મુનિરાજકા કથન સુનકર ચક્રવર્તીને કહા કિ જય આપકે પાસ મેરી જૈસી વિભૂતિ થી તો ફિર મુનિ હોને કા કયા કારણ હુઆ ? હસકા ઉત્તર અવ હસ ગાયા દ્વારા દિયા જાતા હૈં-‘મહત્થરૂપા’ इत्यादि

અન્વયાર્થ—(મહત્થરૂપા વચનપ્પભૂયા-મહાર્થરૂપા વચનાલ્પભૂતા) અનન્ત દ્રવ્યપર્યાયાત્મક વસ્તુકો વિષય કરને વાલી હોનેસે વિસ્તૃત અર્થવાલી તથા સ્વલ્પ અક્ષર વાલી એસી ગાયા-સૂત્રપદ્ધતિ (નરસઙ્ગમજ્ઞે-નરસઙ્ગમધ્યે) સ્થવિરોને વિપુલજનસમુદાયકે વીચમે (અણુગાયા-અનુ-ગીતા) ગાઈ-(યા સોચ્ચા-યા શ્રુત્વા) જિસ ગાયા કો સુનકર (ભિક્ષુગુણો-ભિક્ષવ) ભિક્ષુજન (સીલગુણોવવેયા-શીલગુણોપપેતાઃ) ચારિત્ર એવ જ્ઞાન ગુણસે યુક્ત બનકર (હહ) હસ જૈનશાસનમેં (ઝજયતે-યતન્તે) મોક્ષપ્રાપ્તિ કે લિયે પ્રયત્નશીલ બનતે હ સો મૈ મી “તામેવ ગાયા શ્રુત્વા” (સમણોમ્હિ જાઓ-શ્રમણો જાતોઽસ્મિ) ડસી ગાયા કો સુનકર સસાર શરીર એવ ભોગોસે વિરક્ત બનકર મુનિ હો ગયા હ । દરિદ્રી હોનેસે મુનિ નહી હુઆ હ ।

મુનિરાજનુ આ પ્રકારનુ કથન સાલણીને ચક્રવર્તીએ કહ્યુ કે, જ્યારે આપની મારા જેવી વિભૂતિ હતી તો પછી મુનિ થવાનુ શુ કારણ બન્યુ ? એનો ઉત્તર આ ગાથા દ્વારા આપવામા આવેલ છે—“મહત્થરૂપા”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મહત્થરૂપા વચનપ્પભૂયા-મહાર્થરૂપા વચનાલ્પભૂતા અનન્ત દ્રવ્ય પર્યાયાત્મક વસ્તુનો વિષય કરનાર હોવાથી વિસ્તૃત અર્થવાળી એવી ગાથા સૂત્ર પદ્ધતિ નરસઙ્ગમજ્ઞે-નરસઙ્ગમધ્યે સ્થવિરોના વિપુલ જન સમુદાયની વચમા અણુગાયા-અનુગીતા ગાઈ યા સોચ્ચા-યા શ્રુત્વા જે ગાથાને સાલણીને ભિક્ષુગુણો-ભિક્ષવ ભિક્ષુજન સીલગુણોવવેયા-શીલગુણોપપેત ચારિત્ર અને જ્ઞાનગુણથી યુક્ત બનીને હહ-હહ આ જેન શાસનમા ઝજયતે-યતન્તે મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નશીલ બને છે તો હુ પણ સમણોમ્હિજાઓ-શ્રમણો જાતોસ્મિ એ ગાથાને સાલણીને સસાર, શરીર અને ભોગોથી વિરક્ત થઈને મુનિ બની ગયો છુ પણ દરિદ્રી હોવાથી મુનિ થએલ નથી

દાસીદાસગોમહિષહસ્ત્યશ્ચઠિરણ્યસુવર્ણમણિ-મણિયાધીશ્વરઃ પ્રતિદિવસ કોટિસુ-
વર્ણદીનારાન્ દદાનો નરસમુદયમધ્યે સ્થિરિસ્તુગીતા તીર્થકર્મગણધરોક્તા ગાથાં શ્રુત્વા
સર્વે પરિત્યજ્ય પ્રવ્રજિતોઽસ્મિ । ન તુ યથા મા પશ્યસિ, તથૈવાહમાસમ્ । અતો ન
મમાપિ પૂર્વકૃતસુકૃત વિકલમ્ । કિંતુ ત્વતુલ્ય સફલમેવેતિ ॥ ૧૨ ॥

एव मुनेर्वचन श्रुत्वा चक्रवर्त्ती स्वसपदा त निमन्त्रयन्नाह—

मूलम्—

उच्चोदणं मेहु कंके यं वभे, पवेइया आवसहा यं रम्मा ।

इमं गिहं चित्तं धणप्पभूय, पसोहि पच्चालगुणोववेय ॥ ૧૩ ॥

छाया—उच्चोदयो मधुः कर्कशं व्रज्या, प्रवेदिता आवसयाश्च रम्याः ।

इदं गृहं चित्र ! धनप्रभूत, प्रशान्तिं पञ्चालगुणोपपेतम् ॥ ૧૩ ॥

તાત્પર્યે હસકા યહ હૈ કિ-સમસ્ત ભોગ ઓર ઉપભોગોંકી સામગ્રી સપત્ર
મેં મહાકુદ્ધિવાલા થા । મેરે પાસ અનેક દાસી, દાસ, ગો મહિષ, હસ્તિ,
અશ્વ, હિરણ્ય સુવર્ણ માણિક્ય મણિ આદિ સત્ર પુણ્ય કે ઠાટ થે । કિસી
મી વસ્તુ કી કમી નહીં થી । પ્રતિદિન મેં એક કરોડ સુવર્ણ દીનારોંકા
દાન દિયા કરતા થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ શ્રમણજનોને-નરસમુ-
દાય કે વીચ એક એસી ગાથા ગાઈ કિ જિસકો સુનકર ભિક્ષુજન શીલ
એવ ગુણોંસે વિશિષ્ટરૂપમેં સપત્ર હો જાતે હૈં ઓર જો વિસ્તૃત અર્થ કો
લી હુહ થી તથા અક્ષર જિસમે વહુત કમ થે ઉસકો સુનકર મેં મુનિ હા
ગયા । જિસ રૂપમેં આપ મુજે દેખ રહે હૈં એસા મેરા રૂપ નહીં થા । હસલિયે
આપ મેરા સુકૃત નિષ્ફલ નહીં સમજે-કિન્તુ અપને તુલ્ય હી સમજે ॥ ૧૨ ॥

તાત્પર્ય આનુ એ છે કે, સમસ્ત ભોગ અને ઉપભોગની સામગ્રી સપત્ર
એવો હું મહાન રિક્તિવાળો હતો । મારી પાસે અનેક દાસ, દાસી, ગાય, ભેસ,
હાથી, ઘોડા, હિરણ્ય, સુવર્ણ, માણિક્ય, મણી આદિ સઘળા પુણ્યના પ્રભાવરૂપે હતા,
કેઈ પણ વસ્તુની કમીના ન હતી । પ્રતિ દિવસ હું એક કરોડ સુવર્ણમુદ્રાઓનું
દાન કરતો હતો । એક સમયની વાત છે કે, શ્રમણજનોએ જનસમુદાયની
વચ્ચે એક એવી ગાથા ગાઈ સંભળાવી કે, જેને સાંભળીને ભિક્ષુજન શીલ
અને ગુણોથી વિશેષરૂપ સપત્ર બની જાય છે અને તેમાં ઘણુંજ અર્થ ભરેલો
હતો । તથા અક્ષર તેમાં ખૂબજ ઓછા હતા જેને સાંભળીને હું મુનિ બની ગયો,
જે રૂપમાં આપ મને જોઈ રહ્યા છો એવું મારું રૂપ ન હતું આ માટે આપ
મારું સુકૃત નિષ્ફળ ન સમજો પરંતુ તમારા તુલ્ય જ સમજો ॥ ૧૨ ॥

ટીકા—‘ ઉચ્ચોદય ’ इत्यादि—

ઉચ્ચોદયો મધુઃ કર્કઃ, ચ શુદ્ધાન્મયો બ્રહ્મા ચેતિ પન્ચપ્રધાનપ્રસાદાઃ પ્રવે-
દિતાઃ=વર્દ્ધક્રિપુરસ્સરૈઃ સુરૈરુત્તીતા મત્કૃતે । તથા-ઇત-ઇતરેऽપિ આવસથાઃ=
ભવનાનિ ચ રમ્યાઃ સન્તિ । અત્રૈવમનુશ્રૂયતે-યત્રૈવ ચક્રવર્તિને રોચતે તત્રૈવૈતે પ્રાસાદાઃ
પ્રાદુર્ભવન્તીતિ । હે ચિત્ર ! ધનપ્રભૂત=પ્રભૂત=પ્રચુર ધન = મણિમાણિક્યાદિરૂપ
યસ્મિન્સ્તત્તથા, અથવા ચિત્રધનપ્રભૂત=પ્રભૂતાનિ ચિત્રાણિ=મહુમૂલ્યચિત્રફલકાનિ
ધનાનિ ચ યસ્મિન્ સ્તત્તથા, વિવિધમણિમાણિક્યરૂપધનાનિ યસ્મિન્સ્તત્તથાભૂત, પાશ્ચા-
લગુણોપપેત=પશ્ચાલો નામ દેશસ્તત્ર ભવા યે ગુણા ઇન્દ્રિયોપકારિણોરૂપાદયસ્તૈરૂપેતં=
સમન્વિતમ્ इदं=દશ્યમાન, ગૃહ પન્ચસહ્યકપ્રાસાદરૂપ વાસસ્થાન, પ્રશાધિ=શાલ્ય-
ઉપશુદ્ધિસ્વેત્યર્થ । ઝય માનઃ-પશ્ચાલે ભરતક્ષેત્રે ચ યાનિ વિશિષ્ટ વસ્તૂનિ તાનિ
સર્વાણ્યત્ર ગૃહે સન્તિ । એતાનિ ભવનાનિ ગૃહ્ણાતુ ભવાનિતિ ।

इस प्रकार मुनिराजके वचन सुनकर चक्रवर्ती अपनी सपदासे
निमन्त्रित करते हुए कहते हैं—‘ उच्चोदय ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (उच्चोदय महुकक्केय वभे-उच्चोदयः मधु कर्कः ब्रह्मा)
ઉચ્ચોદય, મધુ, કર્ક, મધ્ય એવ બ્રહ્મા યે પાંચ પ્રધાન પ્રાસાદ જો મેરે
લિયે દેવકારીગરો ને બનાયે હેં સો ઇનકો તથા દૂસરે (રમ્યા આવસહા
રમ્યાઃ આવસથાઃ) ઓર મી જો સુન્દર ૨ ભવન હેં ડનકો એવ (ધણપ્પ
ભૂય-પ્રભૂત ધનમ્) પ્રચુર મણિ માણિક્ય આદિ રૂપ ધન સે ઠસાઠસ ભરા
હુઆ એસા (इमं गृह-इदं गृहम्) યહ જો મેરા ભવન હૈ ડસકો કિ જો
(पचाल गुणोववेय-पाचालगुणोपपेतम्) પચાલદેશકે વિશિષ્ટ સૌંદર્યાદિ
ગુણો સે સપત્ર હૈ (चित्त-चित्र) હે ચિત્ર ! આપ (पसाहि-प्रशाधि) સ્વી
કાર કરો । તાત્પર્ય ઇસકા યહ હૈ કિ ચક્રવર્તી ચિત્રકે જીવ મુનિરાજસે

આ પ્રકારના મુનિરાજના વચનોને સાંભળાને ચક્રવર્તી પોતાની સપ
દાથી આડપંતા કહે છે—“ ઉચ્ચોદય ”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ઉચ્ચોદય મહુકક્કેય વભ-ઉચ્ચોદય મધુકર્ક બ્રહ્મા, ઉચ્ચોદય,
મધુ, કર્ક, મધ્ય અને બ્રહ્મા એ પાંચ મુખ્ય મહેલો જે મારે માટે દેવ કારી-
ગરોએ બનાવેલ છે તો એને તથા ખીન્ન પણ રમ્યા આવસહા-રમ્યા આવસથા
જે સુદર ભવન છે એને અને ધણપ્પભૂય-પ્રભૂત-ધન પ્રચુર મણી માણિક આદિ રૂપ
ધનથી ઠસાઠસ ભરાયેલ એલુ જે इमं गृह-इदं गृहम् મારૂ ભવન છે એ કે,
જે પાચાલગુણોવવેયમ્-પાચાલગુણોપપેતમ્ પાચાલ દેશના વિશિષ્ટ એવા સૌંદર્ય
આદિ ગુણોથી સપત્ર છે ચિત્ત-ચિત્ર હે ચિત્ર ! આપ એનો પસાહિ-
પ્રશાધિ સ્વીકાર કરો । તાત્પર્ય એ છે કે, ચક્રવર્તી ચિત્રના એવ મુનિ

इह पञ्चालग्रहण पञ्चालदेशस्तस्मिन् समये विशिष्ट समृद्धिमानासीदिति सूचयति । अन्यथा हि भरतक्षेत्रेऽपि यद्विशिष्टं यस्तु तत् तदा ब्रह्मदत्तगृहे आसीत् ॥१३॥

किंच—

मूलम्—

णेट्टेहिं गीएहिं यं वाइएहिं, नारीजेणाइ परिवारयतो ।

भुजाहिभोगाइ ईमाइ भिक्खू, मैम रोयेई पव्वज्जा हुं दुक्खं ॥१४॥

छाया—नाट्यैर्गीतैश्च वादित्रैर्नारी जनान् परिवारयन् ।

मुद्स्व भोगानिमान् भिक्षो ! मम रोचते प्रज्जया दुःखम् ॥१४॥

टीका—‘णेट्टेहिं’ इत्यादि—

‘हे भिक्षो ! नाट्यैः=द्वित्रिंशद्भेदोपलक्षितैर्नाट्यैः, विविधाङ्गद्वारादि स्वरूपे

यह कह रहे हैं कि पाचाल में एव भरत क्षेत्रमें जितनी भी विशिष्ट वस्तुएँ हैं वे सब इन मेरे भवनों में हैं अतः आप इन भवनोंको अगीकार करो । “पाचाल” पदसे यह ज्ञात होता है कि उस समय ब्रह्मा की समृद्धि विशिष्ट थी, नहीं तो भरतक्षेत्रके कहनेसे ही उसका ग्रहण हो जाता है । फिर “पाचाल गुणोपपेतम्” ऐसा कहना व्यर्थ पड़ता है । सुनते हैं कि उच्चोदय मधु आदि प्रासाद जहाँ चक्रवर्ती की रुचि होती है वहीं बन जाते हैं । “गृह” पद वर्तमान में चक्रवर्ती जहा रहता है उसका बोधक है ॥ १३ ॥

फिर चक्रवर्ती मुनिराजसे कहते हैं—‘णेट्टेहिं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(भिक्खू—भिक्षो) हे भिक्षो ! (णेट्टेहिं—गीएहिं य वाइएहिं नाट्यैः गीतैः वादित्रैः) बत्तीस प्रकारके नाटकोंसे विविधप्रकारके

રાજને એવું કહી રહેલ છે કે, પાચાલમાં અને ભરતક્ષેત્રમાં જેટલી પણ વિશિષ્ટ વસ્તુઓ છે એ સઘળી વસ્તુઓ મારા ભવનમાં છે, આથી આપ આ ભવનોના સ્વીકાર કરો. “પાચાલ” પદથી એ બાણી શકાય છે કે, એ સમયે ત્યાંની સમૃદ્ધિ વિશિષ્ટ હતી નહીં તો ભરતક્ષેત્રના કહેવાથી જ તેમાં તેનો સમાવેશ થઈ જાય છે. પછી “પાચાલગુણોપપેતમ્” એવું કહેવું બ્યર્થ બને છે સાબળીએ છીએ કે, ઉચ્ચોદય મધુ આદિ ભવન કે જ્યાં ચક્રવર્તીની રૂચી થાય છે ત્યાં બની જાય છે “ગૃહ” પદ વર્તમાનમાં ચક્રવર્તી જ્યાં રહે છે એનું બોધક છે ॥ ૧૩ ॥

ફરી ચક્રવર્તી મુનિરાજને કહે છે ‘ણટ્ટેહિં’—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ભિક્ખૂ—ભિક્ષો હે ભિક્ષુ ! ણટ્ટેહિં ગીએહિં ય વાઈએહિં—નાટ્યે ગીતે વાદિત્રે બત્રીસ પ્રકારના નાટકોના વિવિધ પ્રકારના ગીતોથી તથા અનેક

નૃત્ય વા, ગીતૈઃ=ગ્રામસ્વરમૂર્ચનાલક્ષણૈઃ, ચ=પુનઃ વાદિત્રૈઃ=મૃદંગમુરજાદિભિર્નારી-
જનાન્ પરિવારયન્=પરિવારી કુર્વન્, ઇમાન્ ભોગાન્=શબ્દાદીન્ ભુક્ષ્વ । યતઃ
પ્રવ્રજ્યા હુ=નિશ્ચયેન મમ દુઃખ=દુઃખમૂલ રાચતે=પ્રતિભાતિ ॥ ૧૪ ॥

ઇત્ય ચક્રવર્તિવચન શ્રુત્વા મુનિર્યત્કૃતવાન્, તત્ કથયતિ—

મૂલમ્—

તં પુવ્વનેહેણ કયાણુંરાગં નરાહિવં કામગુણેસુ ગિદ્ધં ।
ધર્મોસિઓતસ્સ હિયાણુપેહી, ચિત્તો હિમં વેયણ મુદાહરિત્થા ॥૧૫॥

છાયા—ત પૂર્વસ્નેહેન કૃતાનુરાગ, નરાધિપ કામગુણેષુ ગૃહ્ણમ્ ।

ધર્માશ્રિતસ્તસ્ય હિતાનુપેક્ષી, ચિત્ર ઇદ વચનમુદાહરત્ ॥ ૧૫ ॥

ટીકા—‘તુ પુવ્વનેહેણ’ इत्यादि—

पूर्वस्नेहेन=जन्मान्तरप्ररूढप्रणयेन, कृतानुराग=मुनि प्रत्यनुरागवन्त, कामगु-

गीतोंसे तथा अनेक प्रकारके वादित्तोंसे (नारीजणाइ परिवारयतो—
नारीजनान् परिवारयन्) नारीजनोंके साथ बैठकर आप (इमाइ भोगाइ
भुजाहि-इमान् भोगान् भुक्ष्वा) इन शब्दादिक विषयभोगों को आनंद
के साथ भोगो । क्यों कि (मम रोयइ पव्वज्जा हु दुक्ख-मह्य प्रव्रज्या
दुःख रोचते) मुझे यह आपकी दीक्षा दुःखमूल ही प्रतीत होती है ।

भावार्थ—चक्रवर्ती ने पुनः मुनिराज से कहा कि महाराज । क्या
धरा है इस कायक्लेश स्वरूप प्रव्रज्यामें—आप तो नारीजनोंके बीच
बैठकर गीत, नृत्य, वादित्तोंके साथ अपने मनको बहलावो । इस जीवन
को व्यर्थ क्यों गवा रहे हो । इस शुष्क तपस्यामें दुःख के सिवाय और
क्या रखा है ॥ १४ ॥

चक्रवर्तीके इस प्रकार वचन सुनकर मुनिने क्या किया ? यह इस

વાળ ત્રેાથી નારીજણાઇ પરિવારયતો—નારીજનાન્ પરિવારયન્ નારીજનોની સાથે બેસીને
આપ ઇમાઇ ભોગાઇ ભુજાહિ—ઇમાન્ ભોગાન્ ભુક્ષ્વ એ શાબ્દાદિક વિષયભોગોને
આનંદની સાથે ભોગવો કેમ કે, મને આપની આ દીક્ષા હુ બકારકજ જણાય છે

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીએ ફરીથી મુનિ મહારાજને કહ્યું કે, મહારાજ ! શુ
શબ્દુ છે આ કાયાને કલેશરૂપ પ્રવ્રજ્યામા ? આપ નારીજનોની વચમા બેસીને
ગીત, નૃત્ય, વાળ ત્રેાની સાથે આપના મનને બહેલાવો આ જીવનને વ્યર્થ શામાટે
શુભાવી રહ્યા છે ? આ શુષ્ક તપસ્યામા હુ બના સિવાય બીજુ શુ છે ? ॥૧૪॥

ચક્રવર્તીના આ પ્રકારના વચનોને સાંભળીને મુનિએ શુ કયું ? એ આ

इह पञ्चालग्रहण पञ्चालदेशस्तस्मिन् समये विशिष्ट समृद्धिमानासीदिति सूचयति । अन्यथा हि भरतक्षेत्रेऽपि यद्विशिष्टं वस्तु तत् तदा ब्रह्मदत्तगृहे आसीत् ॥१३॥
किंच—

मूलम्—

णेट्टेहिं गीएहिं यं वाइएहिं, नारीजेणाइ परिवारयतो ।
भुजाहिभोगाइं ईमाइ भिक्खू, मैम रोयेई पटवजेा हुं दुक्खं ॥१४॥

छाया—नाट्यैर्गीतैश्च वादित्रैर्नारी जनान् परिवारयन् ।

भुङ्क्त्व भोगानिमान् भिक्षो ! मम रोचते मन्त्रया दुःखम् ॥१४॥

टीका—‘णेट्टेहिं’ इत्यादि—

‘हे भिक्षो ! नाट्यैः=द्वित्रिंशद्भेदोपलक्षितैर्નાટ્યૈઃ, વિવિધાઙ્ગહારાદિ સ્વરૂપે

यह कह रहे हैं कि पाचाल में एव भरत क्षेत्रमें जितनी भी विशिष्ट वस्तुएँ हैं वे सब इन मेरे भवनों में हैं अतः आप इन भवनोंको अगीकार करो । “पाचाल” पदसे यह ज्ञात होता है कि उस समय बहा की समृद्धि विशिष्ट थी, नहीं तो भरतक्षेत्रके कहनेसे ही उसका ग्रहण हो जाता है । फिर “पाचाल गुणोपपेतम्” ऐसा कहना व्यर्थ पड़ता है । सुनते हैं कि उच्चोदय मधु आदि प्रासाद जहाँ चक्रवर्ती की रुचि होती है वही बन जाते हैं । “गृह” पद वर्तमान में चक्रवर्ती जहा रहता है उसका बोधक है ॥ १३ ॥

फिर चक्रवर्ती मुनिराजसे कहते हैं—‘णट्टेहिं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(भिक्षू-भिक्षो) हे भिक्षो ! (णट्टेहिं-गीएहिं य वाइएहिं नाट्यैः गीतैः वादित्रैः) बत्तीस प्रकारके नाटकोंसे विविधप्रकारके

રાજને એવું કહી રહેલ છે કે, પાચાલમાં અને ભરતક્ષેત્રમાં જેટલી પણ વિશિષ્ટ વસ્તુઓ છે એ સઘળી વસ્તુઓ મારા ભવનમાં છે, આથી આપ આ ભવનોને સ્વીકાર કરો. “પાચાલ” પદથી એ બાણી શકાય છે કે, એ સમયે ત્યાંની સમૃદ્ધિ વિશિષ્ટ હતી નહીં તો ભરતક્ષેત્રના કહેવાથી જ તેમાં તેનો સમાવેશ થઈ જાય છે. પછી “પાચાલગુણોપપેતમ્” એવું કહેવું વ્યર્થ બને છે સાબળીએ છીએ કે, ઉચ્ચોદય મધુ આદિ ભવન કે જ્યાં ચક્રવર્તીની રૂચિ થાય છે ત્યાં બની જાય છે “ગૃહ” પદ વર્તમાનમાં ચક્રવર્તી જ્યાં રહે છે એવું બોધક છે ॥ ૧૩ ॥

ફરી ચક્રવર્તી મુનિરાજને કહે છે ‘ણટ્ટેહિં’—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ભિક્ષૂ-ભિક્ષો હે ભિક્ષુ ! ણટ્ટેહિં ગીએહિં ય વાઈએહિં-નાટ્યૈ ગીતૈ વાદિત્રૈ બત્રીસ પ્રકારના નાટકોના વિવિધ પ્રકારના ગીતોથી તથા અનેક પ્રકારના

દીના પતિસ્મરણરૂપ ગીત ભવતિ, તદ્વત્ । તથા-સર્વં નાટ્ય વિડમ્બિતમ્=વિડમ્બ-
નાપ્રાય-યક્ષાવિષ્ટપીતમધોન્મત્તાધઙ્ગવિક્ષેપત્ । તથા-સર્વાણ્યાભરણાનિ=પુરૂષકે
યુગાદીનિ ભારાઃ=તત્ત્વતો ભારરૂપત્વાત્તેષામ્ ।

ગીત મેરી દૃષ્ટિ મેં (વિલવીય-વિલપિતમ્) વિલાપ તુલ્ય હૈ તથા (સર્વ
નટ-સર્વ નાટ્ય) સમસ્ત નાટક વિડમ્બના પ્રાય હૈ । ઓર (સર્વે આભ-
રણા ભારા-સર્વાણિ આભરણાનિ ભારાઃ) સમસ્ત આભરણ ભારતુલ્ય હૈ ।
જ્યાદા કયા કહેં (સર્વે કામા દુહાવહા-સર્વે કામાઃ દુઃસ્વાવહાઃ) સમસ્ત
ઇન્દ્રિયોં કે વિષય મુઝે તો દુઃસ્વદાયી હી પ્રતીત હોતે હૈ । જિસ પ્રકાર
ઉન્મત્ત એવ ગાલક આદિકે ગીત હિત શિક્ષા વિહીન હોને સે વિલાપ
જૈસે હી પ્રતીત હોતે હૈ તથા જિસ પ્રકાર વિધવા સ્ત્રીકા અપને મૃત પતિ
કે ગુણોંકા સ્મરણ રૂપ ગીત, વિલાપતુલ્ય હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર મોક્ષા-
ભિલાપી મુનિકી દૃષ્ટિ મેં ગીત મી એક પ્રકારકે વિલાપ હી જૈસે માલૂમ
પડતે હૈ । યક્ષસે આવિષ્ટમૃત લગે દુઃખ મનુષ્યકે તથા મધપાયી વ્યક્તિ
કે અર્ગોંકા વિક્ષેપ જિસ પ્રકાર એક તરહકી વિડમ્બનાસે પૂર્ણ માના
જાતા હૈ, ઉસી પ્રકાર નાટક મી મુનિયોંકી દૃષ્ટિ મેં વૈસે હી માલૂમ પડતે
હૈ । આભરણોંકો ભલે હી વહિરાત્મા જીવ આભૂષણરૂપ માને પર જો
અન્તરાત્મા જીવ હૈં ઉનકો તો વે ભારરૂપ પ્રતીત હોતે હૈં । તથા શબ્દા-
દિક વિષય તૃણાકે પરિવર્ધક હોનેસે એક પ્રકારકે દુઃસ્વ હી હૈં । અતઃ

દૃષ્ટિમા વિલપિય-વિલપિતમ્ વિલાપ તુલ્ય છે તથા સર્વ નટ-સર્વ નાટ્ય સધળા
નાટકો વિટબણા રૂપ છે અને સર્વે આભરણાભારા-સર્વાણિ આભરણાનિ ભારા
સધળા આભરણો ભાર તુલ્ય છે વધુ શું ઠહુ? સર્વે કામા દુહાવહા-સર્વે કામા
દુસ્વાવહા સધળા ઇન્દ્રિયોના વિષય મને તો દુઃખદાયક જ દેખાય છે જે
પ્રમાણે ઉન્મત્ત અને બાળક વગેરેને ગીત શિક્ષા વિહીન હોવાને કારણે વિલાપ
જેવાં લાગે છે તથા જે પ્રકારે વિધવા સ્ત્રીને પોતાના મૃત્યુ પામેલા પતિના
ગુણોનું સ્મરણરૂપ ગીત વિલાપ તુલ્ય હોય છે એજ રીતે મોક્ષના અભિલાષી
મુનિની દૃષ્ટિમા ગીત પણ એક પ્રકારના વિલાપ જેવા જ માલુમ પડે છે
યક્ષથી અવિષ્ટભૂત થયેલ મનુષ્યને તથા મધપાન કરેલ વ્યક્તિને અગોનો વિક્ષેપ
જે પ્રમાણે એક પ્રકારની વિટબણાથી પૂર્ણ માનવામા આવે છે એજ રીતે
નાટક પણ મુનિઓની દૃષ્ટિમા એવા જ માલુમ પડે છે આભરણોને ભલે
બહિરાત્મા જીવ આભૂષણ રૂપ માને પરંતુ જે અન્તરાત્મા જીવ છે એને
તો એ ભારરૂપ જ લાગાય છે તથા શબ્દાદિક વિષય તૃણાને વધારનાર હોવાથી
એક પ્રકારે દુઃખરૂપ જ છે આથી ચિત્રના જીવ મુનિરાજે ચક્રવર્તીને સમ

નેપુ=મનોજ શબ્દાદિપુ, ગૃહ્ણ=લોહુપ, ત નરાધિપ=બ્રહ્મદત્તચક્રવર્તિન, ધર્માશ્રિતઃ= ધર્મમાર્ગમારુઢઃ, તસ્ય બ્રહ્મદત્તસ્ય હિતાનુપેક્ષી=બ્રહ્મદત્તહિતાનુચિન્તનપરઃ ચિત્રઃ= ચિત્રજીવમુનિરિદ વક્ષ્યમાણ વચનમ્, ઉદાહરત્=ઉક્તયાન્ ॥ ૧૫ ॥

મુનિ યદુક્તયાન્ તદાહ—

મૂલમ્—

સંઘ્વં વિલંબિયં ગીય, સંઘ્વ નૈદ વિડમ્બિયં ।

સંઘ્વે આર્ભરણા ભારા, સંઘ્વે કોમા દુહાવંહા ॥૧૬॥

છાયા—સર્વં વિલપિત ગીત, સંઘ્વં નાટ્ય વિડમ્બિતમ્ ।

સર્વાણ્યામરણાનિ ભારાઃ, સર્વે કામા દુઃખાનશઃ ॥ ૧૬ ॥

ટીકા—‘ સંઘ્વ ’ इत्यादि—

સર્વં ગીત- વિલપિત=વિલાપતુલ્યમ્, આત્મહિતવર્જિતત્વાત્, યથા-મત્તસ્ય ચાલકાદેશ્ચ ગીતમ્ । તથા-રુદિતકારણત્વાદપિ વિલાપતુલ્યમ્ । યથા-મૃતમર્ત્તકા-

ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રકટ કરતે હે—‘ ત પુઞ્વનેહેણ ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--(પુઞ્વનેહેણ-પૂર્વસ્નેહેન) પૂર્વમવકે સ્નેહસે (કયાણુરાગં કૃતાનુરાગમ્) અનુરાગકે આધીન વને હુણ તથા (કામગુણેસુ ગિદ્ધં-કામગુણેષુ ગૃહ્ણમ્) મનોજ શબ્દાદિક વિષયોમે લોહુપ હુણ એસે (ત નરાહિવ-ત નરાધિપમ્) ઉસ ચક્રવર્તીં બ્રહ્મદત્તસે (ધમ્મસ્સિઓ-ધર્માશ્રિતઃ) ધર્મમાર્ગ પર આરુઢ હુણ તથા (તસ્સહિયાણુપેહી-તસ્ય હિતાનુપેક્ષી) ચક્રવર્તીંકે હિતકે અમિલાપા (ચિત્તો-ચિત્રઃ) ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને (હમ વચણ મુદાહરિત્થા-હદ વચનમુદાહરત્) હસ પ્રકાર કહા ॥ ૧૬ ॥

મુનિરાજ ને ચક્રવર્તીંસે જો કહા ? સો કહતે હૈં—‘ સંઘ્વ ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે ચક્રવર્તીં ! સુનો (સંઘ્વ-સર્વમ્) સમસ્ત (ગીય-ગીતમ્)

ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે —“ ત પુઞ્વનેહેણ ”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--પુઞ્વનેહેણ-પૂર્વસ્નેહેન પૂર્વભવના સ્નેહના કયાણુરાગ-કૃતાનુ રાગમ્ અનુરાગને આધીન બનેલા અને કામગુણેસુ ગિદ્ધ-કામગુણેષુ ગૃહ્ણમ્ મનોજ શબ્દાદિક વિષયોમા લોહુપ બનેલા એવા ત નરાહિવ-ત નરાધિપમ્ ચક્રવર્તીં બ્રહ્મદત્તને ધમ્મસ્સિઓ-ધર્માશ્રિત ધર્મ માર્ગ ઉપર આરુઢ બનેલા અને તસ્સ હિયાણુપેહિ-તસ્ય હિતાનુપેક્ષિ ચક્રવર્તીંના હિતના અભિલાષી એવા ચિત્તો-ચિત્રઃ ચિત્રના જીવ મુનિરાજે આ પ્રકારે કહ્યું ॥ ૧૫ ॥

મુનિરાજે ચક્રવર્તીંને જે કહ્યું તે કહે છે—“ સંઘ્વ ”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે ચક્રવર્તીં ! સંઘ્વ-સર્વમ્ સાબળે। ગીય-ગીતમ્ ગીત મારી

धूर्तय शरीरश्रमो मा भवत्वित्यलीकमुत्तर ददाति । भूयो ययैव न कुर्यात्, तवेय
मया शिष्यणीया । एव विचार्य परेद्युस्त शिष्यापुत्रक स्वर्णेन वेष्टयित्वा कण्ठाभरण-
रूप कारयित्वा पत्नीसमीपे समागत्य सस्नेहमिदमब्रवीत्-प्रिये ! स्वर्णमयमिद
कण्ठाभरण त्वदर्धे मयाऽऽनीतम् । इद त्वकण्ठ भूषयतु । पत्न्यपि कण्ठाभरणमा-
लोक्य सहर्षं तद्गृहीत्वा कण्ठे वध्नाति स्म । रात्रिदिव स्वर्णपत्राच्छादितशिला-
पत्रककण्ठाभरण कण्ठे परिदधाना साऽतीव प्रमोदमनुभूव । एकदा सुदर्शनस्ताम-

उसको ज्ञात नहीं हो सका । पतिने पत्नीके कथन सुनते ही विचार
किया-मालूम पड़ता है कि चद्रकला धूर्त है, यह ऐसा जो कह रही
है सो उसका कारण केवल यह है कि इसको शरीर का परिश्रम
सह्य नहीं है । अतः वहाना बनाकर यहा उसके उठानेसे बचना चाहती
है । अतः आगे अब यह ऐसा न करे इसलिये मुझे इसको शिक्षा देना
चाहिये इस विचारसे उसने एक युक्ति की । दूसरे दिन ही उस शिला-
पुत्रकको उसने सुवर्णके पत्रसे आवेष्टित करवा दिया । और उसकी
आकृति भी उसने कण्ठाभरणके रूपमें परिवर्तित करवा दी । पश्चात् वह
उसको अपनी पत्नीके पास ले जाकर कहने लगा-प्रिये ! यह कण्ठा-
भरण मैंने तेरे लिये बाहरसे मगवाया है, अतः तुम इसको अपने कंठ में
पहिरलो । सुदर्शनको यह बात सुनकर चद्रकला बहुत ही खुश हुई और
उसने उसी समय उसको देखते ही देखते बड़े हर्ष के साथ अपने कण्ठ
में पहिर लिया । अब तो उसने उसको कंठसे उतारनेका नामतक भी
नहीं लिया । रात दिन वह उसको अपने कंठमें ही धारण करे रही और

आवी पड़ोये। नेतु आववानु तेनी जलुमा न डतु पतिअ पत्नीना वचन
सालणताज विचार क्यो के, मालुम पडेछे के, चद्रकला जेटी छे अथीज ते
आवु कडी रही छे ढारण मात्र अटलु ज छे के, अने शरीरने परिश्रम
करवे। गमतो नथी आथी जडानु जतावीने अ तेने न उठाववा माटे जयाव
करी रही छे आवी आगण ते अेवु न करे अे माटे भारे तेने शिक्षा आपवी
जेधअे आवा विचारथी तेले अेक युक्ति करि जीने दिवसे ज अे शिला-
पुत्रकने तेले सुवर्णना पत्राथी मढावी अने अेनी आकृति पणु तेले कंठ
आलरखुना घाटनी उरावी पछी ते तेने पोतानी पत्नीनी पासे लध जधने
कडेवा लाग्यो, प्रिये । आ कंठ आलरखु मे तारा माटे जडारथी मगावेल छे
आथी तमे तेने गणामा पडेरिखे। पतिनी आ वात सालणीने चद्रकला घण्णीज
पुशी धध अने तेले अेज वजते अेने जेता जेता घण्णज डधनी साथे
पोताना गणामा पडेरि लीधु आ पछी तेले तेने पोताना गणामाथी उतारी
नाभवानु नाम पणु न लीधु रात दिवस तेने ते पोताना गणामा पडेरि

અત્રાસ્ત્યેવ કથાનકમ્—આસીદક્ષદેશે મણિપુરે પ્રચુરધનધાન્યાદિસમ-
ન્વિતોઽતિચિનીતઃ સુદર્શનનામકઃ શ્રેષ્ઠિપુત્રઃ । તસ્મામીન્ પ્રાણવગ્નિપ્યા સકલક-
લાચતુરાઽનવઘસર્ગાદ્યુક્તા ચદ્રકલાનામ્ની માર્યા । તામેરુદા કાર્યાન્તરસમ્પન્નાશ્ચ-
પ્રોહ સ્તુપે ! સૌધમધ્યાત્ શિલા પુત્રમાનય । શ્વદૂરચનમાકર્ણ્ય સા પ્રાહ—માતઃ !
મહાભારોઽય શિલાપુત્રકઃ, નાહ ત સમાનેતુ શકા । અસ્મિન્નેય સમયે કુતોઽપિ
સમાગતઃ પત્ન્યાનુપલક્ષિતઃ શ્રેષ્ઠિપુત્રઃ પત્ન્યાચનમાકર્ણ્ય સમચિન્તયત્—અહો !

ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને ચક્રવર્તીનો સમક્ષાયા કિ તુમ इनको किस
રूपमें अच्छा समझकर मुझे ग्रहण करने के लिये कह रहे हो ? ।

इस पर एक कथानक इस प्रकार है—

અંગદેશ મેં મણિપુર નગરમેં ધનધાન્યાદિસે સમન્વિત તથા અત્યંત
અતિ ચિનીત સુદર્શન નામકા એક શ્રેષ્ઠિપુત્ર રહતા થા । સુદર્શનની
પત્નીકા નામ ચદ્રકલા થા, યહ જૈસા નામ થા વૈસી હી ગુણ સપન્ના થી ।
સુદર્શનનો યહ અપને પ્રાણોસે મી અધિક પ્યારી થી । ચદ્રકલા મી
સકલકલાઓમે વડી ચતુર થી । ઇસકા પ્રત્યેક શારીરિક અવયવ સૌન્દર્ય
અવ લાવણ્યસે ભરપૂર થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ ચદ્રકલાસે ડસકી
સાસને જો કિ ડસ સમય કિસી દૂસરે કામ કરનેમેં લગી હુઈ થી કહા
વહ ! સકાનકે મીતરસે શિલાપુત્રકનો છે આ । ચદ્રકલાને સાસકે
વચન સુત્તકર કહા—માતાજી ! શિલાપુત્રકકા વજન તો વહુત હૈ ઇસલિયે
વહ અકેલી મુશ્કસે નહી ઉઠ સકતા હૈ । જવ ચદ્રકલા ઇસ પ્રકાર કહ
રહી થી કિ ઇસી સમય કહીંસે ડસકા પતિ મી આ ગયા જિસકા આના

જાવ્યુ કે, તમે એને કઈ રીતે સારા સમજીને મને અગીકાર કરવાનુ કહી
રહ્યા છો ? આના ઉપર એક ડથા આ પ્રમાણે છે—

અંગદેશમા મણીપુર નગરમા ધનધાન્યાદિકથી પરિપૂર્ણ તથા ખૂબજ
વિનીત એવા સુદર્શન નામે શેઠનો એક પુત્ર રહેતો હતો । સુદર્શનની પત્નીનું
નામ ચદ્રકલા હતું એ જેવું નામ હતું તેવી જ ગુણસંપન્ન હતી । કળાઓમા
ખૂબજ ચતુર હતી એના શરીરના પ્રત્યેક અવયવ સૌન્દર્ય અને લાવણ્યથી
ભરપૂર હતા । એક સમયની વાત છે કે, ચદ્રકલાને તેની સાસુએ કે જે એ વખતે
ખીજા કોઈ કામમા ગુથાયેલ હતી તેણે કહ્યું, વહુ ! મકનની અદરથી શિલાપુત્રકને
લઈ આવો । ચદ્રકલાએ સાસુના વચન સાંભળીને કહ્યું કે, માતાજી ! શિલાપુત્રકનું
વજન તો ઘણું છે આથી તે મારા એડલાથી ઉપડી શકે તેમ નથી જ્યારે
ચદ્રકલા આ પ્રમાણે કહી રહી હતી કે, એજ સમયે તેનો પતિ ક્યાકથી ત્યા

धूर्त्तय शरीरश्रमो मा भवत्वित्यलीकमुत्तर ददाति । भूयो यथैवं न कुर्यात्, तथेय मया शिस्तगोया । एव विचार्य परेद्युस्त शिष्टापुत्रक स्वर्णेन वेष्टयित्वा कण्ठाभरण- रूप कारयित्वा पत्नीसमीपे समागत्य सस्नेहमिदमब्रवीत्-प्रिये ! स्वर्णमयमिदं कण्ठाभरण त्वदर्धे मयाऽऽनीतम् । इदं त्वरुणं भूयतु । पत्न्यपि कण्ठाभरणमा- लोक्य सहर्षं तद्गृहीत्वा कण्ठे वध्नाति स्म । रात्रिदिव स्वर्णपत्राच्छादितशिला- पत्ररुक्कण्ठाभरण कण्ठे परिदधाना साऽतीव प्रमोदमनुभूव । एकदा सुदर्शनस्ताम-

उसको ज्ञात नहीं हो सका । पतिने पत्नीके कथन सुनते ही विचार किया-मालूम पड़ता है कि चद्रकला धूर्त है, यह ऐसा जो कह रही है सो उसका कारण केवल यह है कि इसको शरीर का परिश्रम सह्य नहीं है । अतः रहाना बनाकर यहा उसके उठानेसे बचना चाहती है । अतः आगे अब यह ऐसा न करे इसलिये मुझे इसको शिक्षा देना चाहिये इस विचारसे उसने एक युक्ति की । दूसरे दिन ही उस शिला- पुत्रकको उसने सुवर्णके पत्रसे आवेष्टित करवा दिया । और उसकी आकृति भी उसने कण्ठाभरणके रूपमें परिवर्तित करवा दी । पश्चात् वह उसको अपनी पत्नीके पास ले जाकर कहने लगा-प्रिये ! यह कण्ठा- भरण मैंने तेरे लिये बाहरसे मगवाया है, अतः तुम इसको अपने कंठ में पहिरलो । सुदर्शनको यह बात सुनकर चद्रकला बहुत ही खुश हुई और उसने उसी समय उसको देखते ही देखते बड़े हर्ष के साथ अपने कण्ठ में पहिर लिया । अब तो उसने उसको कंठसे उतारनेका नामतक भी नहीं लिया । रात दिन वह उसको अपने कंठमें ही धारण करे रही और

आपनी पड़ोसियों ने आपवानु तेनी जलुमा न डतु पतिअ पत्नीना वयन सालणताज विचार कयो के, मालुम पडेछे के, चद्रकला जोटी छे अथी- ते आपु कही रही छे कारण मात्र अटलु न छे के, अने शरीरने परिश्रम करयो गमतो नथी आथी जडानु जतावीने अ तेने न उठाववा माटे जयाव करी रही छे आथी आगण ते अेवु न करे अे माटे भारे तेने शिक्षा आपनी जेधअे आवा विचारथी तेले अेक युक्ति करि जीने दिवसे न अे शिला- पुत्रकने तेले सुवर्णना पत्राथी मढावी अने अेनी आकृति पछु तेले कंठ आलरखुना घाटनी ठरावी पछी ते तेने पोतानी पत्नीनी पास लध जधने कडेवा लाग्यो, प्रिये ! आ कंठ आलरखु मे तारा माटे जडारथी मगावेल छे आथी तमे तेने गजामा पडेरिदो पतिनी आ वात सालणीने चद्रकला धणीजु थुशी थध अने तेले अेज वजते अेने जेता जेता धणुज डधनी साथे पोताना गजामा पडेरि दीधु आ पछी तेले तेने पोताना गजामाथी उतारी नाभवानु नाम पछु न दीधु रात दिवस तेने ते पोताना गजामा पडेरि

અત્રાસ્ત્યેવ કથાનકમ્—આસીદક્ષદેશે મણિપુરે પ્રચુરધનધાન્યાદિસમ-
ન્વિતોઽતિવિનીતઃ સુદર્શનનામકઃ ત્રેષ્ઠિપુત્રઃ । તસ્યામીત્ પ્રાગવપ્તિયા સકલક-
લાચતુરાઽનવધસર્ગાદ્યુક્તા ચદ્રકલાનામ્ની માર્યા । તામેકદા કાર્યાન્તરસમ્પન્નાશ્ચ-
પ્રોહ સ્તુપે ! સૌધમધ્યાત્ શિલા પુત્રકમાનય । શ્વશૂરવનમાકર્ણ્ય સા પ્રાદ-માતઃ ।
મહાભારોઽય શિલાપુત્રકઃ, નાહ ત સમાનેતુ ચક્રા । અસ્મિન્નેવ સમયે કુતોઽપિ
સમાગતઃ પત્ન્યાનુપલક્ષિતઃ ત્રેષ્ઠિપુત્રઃ પત્ન્યાચનમાકર્ણ્ય સમચિન્તયત્-અહો !

ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને ચક્રવર્તીનો સમજાયા કિ તુમ ફનકો કિસ
રૂપમેં અચ્છા સમજ્જકર મુજે ગ્રહણ કરને કે લિયે કહ રહે હો ? ।

હસ પર એક કથાનક હસ પ્રકાર હૈ—

અંગદેશ મેં મણિપુર નગરમે ધનધાન્યાદિસે સમન્વિત તથા અત્યંત
અતિ વિનીત સુદર્શન નામકા એક ત્રેષ્ઠિપુત્ર રહતા થા । સુદર્શનની
પત્નીકા નામ ચદ્રકલા થા, યહ જૈસા નામ થા વૈસી હી ગુણ સપન્ના થી ।
સુદર્શનકો યહ અપને પ્રાણોસે મી અધિક પ્યારી થી । ચદ્રકલા મી
સકલકલાઓમે વડી ચતુર થી । હસકા પ્રત્યેક શારીરિક અવયવ સૌન્દર્ય
એવ લાવણ્યસે ભરપૂર થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ ચદ્રકલાસે ડસકી
સાસને જો કિ ડસ સમય કિસી દૂસરે કામ કરનેમેં લગી હુઈ થી કહા
બહુ ! સકાનકે મીતરસે શિલાપુત્રકકો છે આ । ચદ્રકલાને સાસકે
વચ્ચ સુત્તકર કહા-માતાજી ! શિલાપુત્રકકા વજન તો બહુત હૈ હસલિયે
વહ અકેલી મુશ્કસે નહી ડઠ સકતા હૈ । જવ ચન્દ્રકલા હસ પ્રકાર કહ
રહી થી કિ હસી સમય કહીસે ડસકા પતિ મી આ ગયા જિસકા આના

જાન્યુ કે, તમે એને કઈ રીતે સારા સમજીને મને અગીકાર કરવાનું કહી
રહ્યા છો ? આના ઉપર એક કથા આ પ્રમાણે છે—

અંગદેશમા મણીપુર નગરમા ધનધાન્યાદિકથી પરિપૂર્ણ તથા ખૂબજ
વિનીત એવા સુદર્શન નામે શેઠનો એક પુત્ર રહેતો હતો । સુદર્શનની પત્નીનું
નામ ચદ્રકલા હતું એ જેવું નામ હતું તેવી જ શુભસપ્ન હતી કળાઓમા
ખૂબજ ચતુર હતી એના શરીરના પ્રત્યેક અવયવ સૌંદર્ય અને લાવણ્યથી
ભરપૂર હતા એક સમયની વાત છે કે, ચદ્રકલાને તેની સાસુએ કે જે એ વખતે
બીજા કોઈ કામમા શુધાયેલ હતી તેણે કહ્યું, વહુ ! મકનની અદરથી શિલાપુત્રકને
લઈ આવો ચદ્રકલાએ સાસુના વચન સાંભળીને કહ્યું કે, માતાજી ! શિલાપુત્રકનું
વજન તો ઘણું છે આથી તે મારા એકલાથી ઉપડી શકે તેમ નથી જ્યારે
ચદ્રકલા આ પ્રમાણે કહી રહી હતી કે, એજ સમયે તેનો પતિ ક્યાકથી ત્યા

धूर्त्तय शरीरश्रमो मा भवत्वित्यलीकपुत्तर ददाति । भूयो ययैव न कुर्यात्, तयेय मया शिष्यणीया । एव विचार्य परेद्युस्त शिष्यापुत्रक स्मर्णेन वेष्टयित्वा कण्ठाभरण- रूप कारयित्वा पत्नीसमीपे समागत्य सस्नेहमिदमब्रवीत्-प्रिये ! स्वर्णमयमिद कण्ठाभरण त्वदर्धे मयाऽऽनीतम् । इद तत्रकण्ठ भूषयतु । पत्यपि कण्ठाभरणमा- लाक्य सहर्षं तद्गृहीत्वा कण्ठे ऽध्नाति स्म । रात्रिदिव स्वर्णपत्राच्छादितशिला- पत्रककण्ठाभरण कण्ठे परिदधाना साऽतीव प्रमोदमनुभूव । एरुदा सुदर्शनस्ताम-

उसको ज्ञात नहीं हो सका । पतिने पत्नीके कथन सुनते ही विचार किया-मालूम पड़ता है कि चद्रकला धूर्त है, यह ऐसा जो कह रही है सो उसका कारण केवल यह है कि इसको शरीर का परिश्रम सह्य नहीं है । अतः वहाना बनाकर यहां उसके उठानेसे बचना चाहती है । अतः आगे अब यह ऐसा न करे इसलिये मुझे इसको शिक्षा देना चाहिये इस विचारसे उसने एक युक्ति की । दूसरे दिन ही उस शिला-पुत्रकको उसने सुवर्णके पत्रसे आवेष्टित करवा दिया । और उसकी आकृति भी उसने कण्ठाभरणके रूपमें परिवर्तित करवा दी । पश्चात् वह उसको अपनी पत्नीके पास ले जाकर कहने लगा-प्रिये ! यह कण्ठा-भरण मैंने तेरे लिये बाहरसे मगवाया है, अतः तुम इसको अपने कंठ में पहिरलो । सुदर्शनको यह बात सुनकर चद्रकला बहुत ही खुश हुई और उसने उसी समय उसको देखते ही देखते बड़े हर्ष के साथ अपने कण्ठ में पहिर लिया । अब तो उसने उसको कंठसे उतारनेका नामतक भी नहीं लिया । रात दिन वह उसको अपने कंठमें ही धारण करे रही और

आवी पड़ोये। जेनु आववानु तेनी जणुमा न छतु पतिअ पत्नीना वयन साभणताज विचार क्यो के, मालुम पडेछे के, चद्रकला जेटी छे अथीज ते आवु कडी रही छे कारण मात्र अटलु ज छे के, अने शरीरने परिश्रम करवो गमतो नथी आथी जडानु जतावीने अ तेने न उठाववा भाटे जयाव करी रही छे आथी आगण ते अणु न करे अ भाटे भारे तेने शिक्षा आपवी जेधअ आवा विचारथी तेणे अक युक्ति करि जीजे हिवसे ज अ शिला-पुत्रकने तेणे सुवर्णना पत्राथी भटावी अने अनी आकृति पणु तेणे कंठ आलरणुना घाटनी करावी पछी ते तेने पोतानी पत्नीनी पासे लध जधने कडेवा लाग्यो, प्रिये ! आ कंठ आलरणु मे तारा भाटे जडारथी मगावेल छे आथी तमे तेने गणामा पडेरिबो। पतिनी आ वात साभणीने चद्रकला घण्णीज् जुशी थध अने तेणे अज वयते अने जेता जेता धणुज् डुर्बनी साथे पोताना गणामा पडेरि दीधु आ पछी तेणे तेने पोताना गणामाथी उतारी नाभवानु नाम पणु न दीधु रात हिवस तेने ते पोताना गणामा पडेरि

અત્રાસ્ત્યેવ કથાનકમ્—આસીદક્ષદેશે મણિપુરે પ્રસુધનધાન્યાદિસમ-
ન્વિતોઽતિવિનીતઃ સુદર્શનનામકઃ ત્રેષ્ઠિયુતઃ । તસ્યામીન્ પ્રાણત્રિપ્રિયા સકલક-
લાચતુરાઽનવધસર્ગાદ્યુક્તા ચદ્રકગાનામ્ની માર્યા । તામેકદા કાર્યાન્તરસભનાશ્ચ-
પ્રોહ સ્તુપે ! સૌધમધ્યાત્ શિલા પુત્રકમાનય । શ્વશૂચનમાકર્ણ્ય સા પ્રાહ-માતઃ !
મહાભારોઽય શિલાપુત્રકઃ, નાહ ત સમાનેતુ ચક્તા । અસ્મિન્નેય સમયે કુતોઽપિ
સમાગતઃ પત્ન્યાનુપલક્ષિતઃ ત્રેષ્ઠિયુતઃ પત્ન્યાચનમાકર્ણ્ય સમચિન્તયન્-અહો !

ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને ચક્રવર્તીનો સમક્ષાયા કિ તુમ હનકો કિસ
રૂપમેં અચ્છા સમજ્જકર મુક્ષે ગ્રહણ કરને કે લિયે કહ રહે હો ? ।

હસ પર એક કથાનક હસ પ્રકાર હૈ—

અંગદેશ મેં મણિપુર નગરમે ધનધાન્યાદિસે સમન્વિત તથા અત્યંત
અતિ વિનીત સુદર્શન નામકા એક ત્રેષ્ઠિપુત્ર રહતા થા । સુદર્શનની
પત્નીકા નામ ચદ્રકલા થા, યહ જૈસા નામ થા વૈસી હી ગુણ સપન્ના થી ।
સુદર્શનકો યહ અપને પ્રાણોસે મી અધિક પ્યારી થી । ચદ્રકલા મી
સકલકલાઓમે વડી ચતુર થી । હસકા પ્રત્યેક શારીરિક અવયવ સૌન્દર્ય
અવ લાવણ્યસે ભરપૂર થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ ચદ્રકલાસે ડસકી
સાસને જો કિ ડસ સમય કિસી દૂસરે કામ કરનેમેં લગી હુઈ થી કહા
વહુ ! સકાનકે મીતરસે શિલાપુત્રકકો છે આ । ચદ્રકલાને સાસકે
વચ્ચ સુન્નકર કહા-માતાજી ! શિલાપુત્રકકા વજન તો વહુત હૈ હસલિયે
વહુ અકેલી મુક્ષસે નહીં ડઠ સકતા હૈ । જવ ચદ્રકલા હસ પ્રકાર કહ
રહી થી કિ હસી સમય કહીસે ડસકા પતિ મી આ ગયા જિસકા આના

જાવ્યુ કે, તમે એને કઈ રીતે સારા સમજીને મને અગીકાર કરવાનુ કહી
રહ્યા છો ? આના ઉપર એક કથા આ પ્રમાણે છે—

અંગદેશમા મણીપુર નગરમા ધનધાન્યાદિકથી પરિપૂર્ણ તથા ખૂબજ
વિનીત એવા સુદર્શન નામે શેઠનો એક પુત્ર રહેતો હતો । સુદર્શનની પત્નીનુ
નામ ચદ્રકલા હતુ એ જેવુ નામ હતુ તેવી જ ગુણસપન્ન હતી કળાઓમા
ખૂબજ ચતુર હતી એના શરીરના પ્રત્યેક અવયવ સૌંદર્ય અને લાવણ્યથી
ભરપૂર હતા એક સમયની વાત છે કે, ચદ્રકલાને તેની સાસુએ કે જે એ વખતે
ખીજા કોઈ કામમા ગુથાયેલ હતી તેણે કહ્યુ, વહુ ! મકનની અદરથી શિલાપુત્રકને
લઈ આવો ચદ્રકલાએ સાસુના વચન સાભળીતે કહ્યુ કે, માતાજી ! શિલાપુત્રકનુ
વળેને તો ઘણુ છે આથી તે મારા એકલાથી ઉપડી શકે તેમ નથી જ્યારે
ચદ્રકલા આ પ્રમાણે કહી રહી હતી કે, એજ સમયે તેનો પતિ ક્યાકથી ત્યા

वात्सल्यान्माता पुत्रस्य भार न जानाति, तथैव त्वमपि लोभात्स्वर्णाच्छादित
शिलापुत्रकस्य भार न जानासि । यः पुरा गिरिवद्गुरुतासी तस एव स्वर्णा-
वृतस्तूलवल्लघुर्जातः । अहो स्त्रीणां स्वभावः ! इति पत्युर्वचनमाकर्ण्य सा स्वशाठ्य-
मनुस्मरन्ती नितरा लज्जिताऽभूत् । लज्जावशाद् विपादाच्च 'क्षमस्व' इत्यपि
वक्तुमशक्ता सा पत्युश्चरणयोर्निपतिता । परित्यक्तस्तया स्पृहार्भावः ॥ यथा सा
श्रेष्ठिसुतभार्या भाररूपमप्यश्मान मोहात्कण्ठेऽधारयत्, तथैव सर्वे लोका मोहाद्
अहा ! देखो सुवर्णकी कितनी महत्ता है । माता जिस प्रकार वात्सल्य
गुणके कारण पुत्रके भारको नहीं जानती है उसी प्रकार तुम भी लोभ
से आकृष्ट होनेकी वजहसे स्वर्णाच्छादित इस शिलापुत्रकके भार को
नहीं गिन रही हो । जो पहिले तुम्हारी दृष्टि में पहाड़ जैसा भारी प्रतीत
हो रहा था वही सुवर्णसे परिवेष्टित होकर अब तुमको तूल-रुई की
तरह हल्का प्रतीत हो रहा है । इस प्रकार अपने पतिके वचन
सुनकर चद्रकला अपनी मूर्खता पर बड़ी अधिक लज्जित हुई ।
लज्जावश एव विपादवश वह उस समय यह भी कहना भूल गई
कि हे नाथ ? मुझे इस अज्ञानता पर आप क्षमा प्रदान करें । अपने कपट
को याद करती हुई वह एकदम पति के चरणों पर गिर पड़ी और अपने
इस दुर्भाव पर पश्चात्ताप करने लग गई । पश्चात् उसने अपने दुर्भाव का
भी परित्याग कर दिया ।

इस कथा के लिखनेका भाव केवल इतना ही है कि जिस प्रकार
चद्रकला ने अपनी अज्ञानतावश भाररूप भी उस शिलापुत्रकको अपने

समर्थ छु अहा ! જુઓ સુવર્ણનો કેવો પ્રભાવ છે ? માતા જે રીતે વાત્સલ્ય
ગુણના કારણથી પુત્રના ભારને જાણતી નથી એજ રીતે તું પણ દોભથી
આકર્ષાઈને સુવર્ણથી મઢેલા આ શિલાપુત્રકના ભારને ગણત્રીમા ગણતી નથી
જે તારી દ્રષ્ટિ માં પહેલાં પહાડ જેવો ભારે લાગતો હતો તે જ સોનાથી
મઢાતા આવે તને કના જેવો હલકો જણાય છે આ પ્રકારના પોતાના પતિના
વચન સાંભળીને ચદ્રકળા પોતાની મૂર્ખતા માટે ખૂબજ લજ્જા અનુભવવા માડી
લજ્જાવશ તેમજ વિપાદવશ તે એ સમયે એ પણ કહેવાનું ભૂલી ગઈ કે, હે નાથ !
ભારી આ અજ્ઞાનતાની આપ ક્ષમા કરો. પોતાના કપટને યાદ કરતા કરતા તે એકદમ
પતિના ચરણો ઉપર પડી ગઈ અને પોતાના એ દુર્ભાવ ઉપર પશ્ચાત્તાપ કરવા
લાગી આ પછી તેણે પોતાના આવા દુર્ભાવનો પણ ત્યાગ કરી દીધો.

આ કથાને લખવાનો ભાવ કેવળ એટલોજ છે કે, જે પ્રકારે ચદ્રકળાએ
પોતાની અજ્ઞાનતાથી ભારરૂપ એવા એ શિલાપુત્રકને પોતાના ગળામા ધારણ

વોચત્-પ્રિયે ! જસ્ય કઠ્ઠાભરણસ્ય ભારો ન જાતુ મરતી વાધતે ? સા સહાસહ-
વાચ-આર્યપુત્ર ! કિયન્માનમિદ કઠ્ઠાભરણમ્ ? યદિ ઇતોઽપિ ચતુર્ગુણં મહેચ્ચાપિ
ન મે ભારાય મહેત્ । પત્ન્યાવચનમાકર્ણ્ય શ્રેષ્ઠિસુત સસ્મિત્તમિદમવોચત્-તસ્મિન્
દિવસે શિલાપુત્રકમાનેતુ માત્રા પ્રોક્તા ત્વ કરાભ્યામપિ તદુદ્દહને સમર્થા નાસીઃ,
સામ્પત સ્વર્ણપત્રૈઃ પરિવેષ્ટિત કઠ્ઠાભરણતા માપ્ત તમેવ શિલાપુત્રક કઠ્ઠેન વહસિ ।
ઇતોઽપિ ચતુર્ગુણ ભાર સમુદ્બોધુમુત્સદ્દસે । અહો ! સુવર્ણસ્સ માહાત્મ્યમ્ । યયા

અતીવ પ્રમુદિત મન વની રહી । एक दिन सुदर्शन ने उसको एकान्त में
पाकर कहा कि प्रिये ! कहो तो सही इस कठाभरणका भार क्या तुम्ह
को दुःखित नहीं करता है ? पति की इस बातसे चद्रकलाको बड़ी हँसी
आई और हसते २ उसने प्रत्युत्तर रूप में कहा कि आर्यपुत्र ! इस कठा
भरण का भार कितना सा है इससे भी चारगुणा अधिक भार हो तो
मुझे वह नहीं साल सक्ता है । चद्रकला की इस बात से सुदर्शनको भी
हँसी आ गई और उसने भी हँसते २ उससे कहा कि यह क्या बात थी
कि जिस दिन माता ने तुमको शिलापुत्रक लाने के लिये कहा था, उस
दिन तो तुम उसको हाथोंसे भी लानेमें असमर्थ बन गई थीं, और
आज इस शिलापुत्रकको सुवर्णके पत्रसे वेष्टित करवा कर कठाभरण
के रूपमें जब तुमको दिया गया तो तुम उसको अपने कठमें धारण
करती हुई भी नहीं थक रही हो, और यह कहती हो कि इसका कितना
भार है इससे भी चतुर्गुण भारको मैं सहन करनेके लिये समर्थ हूँ ।

રાખતી, અને ખૂબ ઉત્સાહ બતાવતી એક દિવસ એકાન્તમાં સુદર્શને તેને
કહ્યું કે, પ્રિયા ! કહે તો ખરી કે આ ગળાના દાગીનાનો ભાર શું તમને દુઃખ
નથી પહોંચાડતો ? પતિની આ વાતથી ચદ્રકળાને ઘણું હસવું આવ્યું અને
હસતા, હસતા તેણે પ્રત્યુત્તર રૂપમાં કહ્યું કે, આર્યપુત્ર ! આ ગળાનો દાગીનો
એવો તે કયો વજનદાર છે, આનાથી ચાર ગણો અધિક ભાર હોય તો પણ
મનેતો દુઃખ ડારક ન લાગે ચદ્રકળાની આ વાતથી સુદર્શનને પણ હસવું
આવ્યું અને તેણે પણ હસતા હસતા તેને કહ્યું કે, એ શું વાત હતી કે,
એક દિવસ માતાએ તને શિલાપુત્રક લાવવા માટે કહ્યું, તો એ દિવસે તું એને
હાથ પણ લગાડવામાં અસમર્થ બની ગઈ હતી અને આજે આ શિલાપુત્રકને
સોનાના પત્રામાં જડીને ડાઠ આભરણ રૂપથી જ્યારે તને આપવામાં આવ્યું
તો તું એને પોતાના કંઠમાં ધારણ કરવાથી પણ થાકતી નથી અને એમ
ખેડે છે કે આનો કેટલો ભાર છે આનાથી ચારગણો ભાર સહન કરવામાં હું

તથા ચ—

મૂલમ્—

વાલાભિરામેસુ દુહાવહેસુ, ન ત સુહં કામગુણેસુ રાયં ।

વિરક્તકામાણ તવોધનાણં, 'જ ભિક્ષુણ સીલગુણે રયાણં ॥૧૭॥

છાયા—વાલાભિરામેષુ દુઃખાવહેષુ, ન તત્સુખ કામગુણેષુ રાજન્ !

વિરક્તકામાના તપોધનાના, યદ્ ભિક્ષુણા શીલગુણે રતાનામ્ ॥૧૭॥

ટીકા—‘વાલાભિરામેસુ’ ઇત્યાદિ—

હે રાજન્ ! વાલાભિરામેષુ-વાલા અજ્ઞાનિનોઽભિરમન્તે સલગ્ના ભવન્તિ યેષુ તેષુ, અથવા-વાલાનામજ્ઞાનિનામેવ અભિરામાશ્ચિત્તાલ્હાદકા યે તથા તેષુ, દુઃખાવહેષુ પરિણામદુઃખેષુ કામગુણેષુ મનોજ્ઞશબ્દાદિષુ ન તત્સુખમસ્તિ, યત્સુખ શીલગુણે રતાના=ચારિત્રનિરતાનામ્, વિરક્તકામાના-કામેષુ વિરક્તા વિરક્તકામાસ્તેષા, પરિત્યક્તકામસુખાનામિત્યર્થઃ, તપોધનાનાં તપસ્વિના ભિક્ષુણામસ્તિ । ઉક્ત ચાપિ—

ફિર મી મુનિરાજ કહતે હૈ—‘વાલાભિરામેસુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ (રાય-રાજન્) હે ચક્રવર્તિન્ । (વાલાભિરામેસુ-વાલાભિરામેષુ) અજ્ઞાનીજનોંકો હી આનદકા આભાસ કરાને વાલે-આત્મજ્ઞાન વિહીન પ્રાણિયોંકો હી સુહાવને લગને વાલે તથા (દુહાવહેસુ-દુઃખાવહેષુ) પરિણામ મેં દુઃખ દેનેવાલે એસે (કામગુણેસુ-કામગુણેષુ) મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોં મેં (ત સુહ ન-તમ્ સુખમ્ ન) વહ સુખ નહીં હૈ (જ-યત્) જો સુખ (સીલગુણે રયાણમ્-શીલગુણે રતાનામ્) ચારિત્રમેં નિરત તથા (વિરક્તકામાણ-વિરક્તકામાનામ્) કામસુખોંકે પરિત્યાગી ઓર (તવોધનાણ-તપોધનાનામ્) તપ હી હૈ ધન જિનકે એસે (ભિક્ષુણ-ભિક્ષુણામ્) ભિક્ષુઓં કો હૈ । કહા મી હૈ—

ક્રીથી મુનિરાજ કહે છે—“વાલાભિરામેસુ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે ચક્રવર્તી ! વાલાભિરામેસુ-વાલાભિરામેષુ અજ્ઞાની જનોને જ આનદનો આભાસ કરાવનાર આત્મજ્ઞાન વગરના પ્રાણીઓને જ મધુર લાગનાર તથા દુહાવહેસુ-દુઃખાવહેષુ પરિણામમાં હોયને આપનાર એવા કામગુણેસુ-કામગુણેષુ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોમાં ત સુહ ન-તમ્ સુખ ન એ સુખ નથી કે, જે સુખ સીલગુણે રયાણમ્-શીલગુણે રતાનામ્ ચારિત્રમાં નિરત તથા વિરક્તકામાણ-વિરક્તકામાનામ્ કામસુખોના પરિત્યાગી અને તવોધનાણ-તપોધનાનામ્ તપ જ જેમનું ધન છે એવા ભિક્ષુઓને હોય છે

विवेक रहिता भारभूतान्याभरणानि गदन्ति । यस्तु तस्तु आभरणानि भारा एव ।
तथा सर्वे कामाः शब्दादयो दुःखायहाः=दुःखदायकाः, 'मृगादीनामिव परिणामे
दुःखदायकत्वात्, ईर्ष्याविषादादिभिश्चित्तव्याकुलतोत्पादकत्वाभरकहेतुत्वाच्च ॥१६॥

(१) उक्तच-कुरङ्ग-माताङ्ग-पतङ्ग-भुङ्ग-मीना इता पञ्चभिरेव पञ्च ।

एक प्रमादो स कथं न हन्यते, यं सेवते पञ्चभिरेवपञ्च ॥१॥इति ।

कठमे धारण किया और पश्चात् ज्ञात होने पर उसको भाररूप माना, इसी प्रकार समस्त ससारी जीव मोहकी वजहसे विवेकविकल बनकर भारभूत भी इन आभरणोंको धारण करते रहते हैं। वास्तव में विचार किया जाय तो ये भी एक प्रकारके भार स्वरूप ही हैं। इसी प्रकार समस्त इन्द्रियों के शब्दादि विषय इस जीवको सुखप्रद नहीं हैं, किन्तु दुःखदायक ही हैं। श्रोत्र-चक्षु-घ्राण-रसना और स्पर्श इन पाँच इन्द्रियोंके विषय भिन्न २ रूपमें मृग,-पतङ्ग-भ्रमर,-मत्स्य, एवं हस्ती आदिको दुःखदायक ही सावित हुए हैं। अतः इनको सुखदायक मानना यही मनुष्य की एक बड़ी भारी अज्ञानता है। मोहकी लीला ही इनको सुखदायक प्रतीत करवाती है। ईर्ष्या विषाद आदिके द्वारा चित्तमें ये शब्दादिक विषय व्याकुलता के उत्पादक होते हैं इससे आत्मा अपने स्वरूपसे भ्रष्ट होकर पररूपमें मग्न होनेके कारण नरक निगोदादिक के दुःखोको भोगनेका पात्र बनता है ॥ १६ ॥

કયો અને પછીથી ખખર પડતા એને ભારરૂપ માન્યો. આ રીતે સર્વ સસારી જીવ મોહના કારણે વિવેક વિકળ બનીને ભારભૂત એવા આ આભરણોને ધારણ કર્યા કરે છે ખરી રીતે વિચારવામા આવે તો એ એક પ્રકારના ભાર રૂપજ છે. આવી રીતે સઘળી ઇન્દ્રિયોના શબ્દાદિક વિષયો આ જીવને સુખપ્રદ નથી પરંતુ હુ ખદાયક જ છે શ્રોત્ર, ચક્ષુ, ઘ્રાણ, રસના અને સ્પર્શ આ પાંચ ઇન્દ્રિયોનો વિષય જુદા જુદા રૂપમા મૃગ, પતંગ, બ્રમર, મત્સ્ય અને હાથી આદિને હુ ખદાયક જ સાબીત થયા છે આથી એને સુખદાયક માનવો એ મનુષ્યની એક ભારે એવી અજ્ઞાનતા જ છે મોહની લીલાજ એને સુખદાયક બતાવે છે ઇર્ષા, વિષાદ, આદિના તરફથી ચિત્તમા એ શબ્દાદિક વિષય વ્યાકુળતાના ઉત્પાદક બને છે એનાથી આત્મા પોતાના સ્વરૂપથી બ્રહ્મ બનીને પરરૂપમા મગ્નથવાને કારણે નરક નિર્ગોદાદિકના હુ ખેને લોગવનાર બને છે॥૧૧॥

છાયા—નરેન્દ્ર ! જાતિરધમા નરાણા, શ્વપાક જાતિર્દ્વયોર્ગતયોઃ ।

યન્નાવા સર્વજનસ્ય દ્વેષ્યા, વવસાવ શ્વપાકનિવેશનેષુ ॥ ૧૮ ॥

ટીકા—‘ નરિંદ ’ ઇત્યાદિ—

હે નરેન્દ્ર=હે ચક્રવર્તિન્ । નરાણા મધ્યે અધમા યા જાતિઃ સા શ્વપાકજાતિઃ=

ચાણ્ડાલજાતિ રસ્તિ, તા શ્વપાકજાતિ ગતયો પ્રાપ્તયોર્દ્વયોરપ્યાવયોઃ કિમભૂત તસ્મરસિ ? યત્ર શ્વપાકજાતૌ સર્વજનસ્ય દ્વેષ્યૌ સન્તૌ યાવા શ્વપાકનિવેશનેષુ= ચાણ્ડાલગૃહેષુ અવસાવ=નિગ્રાસ કૃતવન્તૌ ॥ ૧૮ ॥

અવ ધર્મ સેવન કરનેકા કયા ફલ હોતા હૈ—ઈસ વાતકો મુનિ- રાજ દિલ્લાતે હૈ—‘ નરિંદ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(નરિંદ-નરેન્દ્ર) હે ચક્રવર્તિન્ । (નરાણ અહમા જાઈ સે- વાગ જાઈ-નરાણા મધ્યે અધમા જાતિઃ શ્વપાકજાતિઃ) સસાર મે મનુષ્ય- જાતિમેં યદિ કોઈ અધમ-નિકૃષ્ટ જાતિ હૈ તો વહ ચાંડાલ જાતિ હૈ । (જહિં યત્ર ગતયાઃ દ્વયોઃ કિં અભૂત્ ઇતિ સ્મરસિ) ઉસમે રહને વાલે અપન લોગોં કી કયા દશા યી યહ વાત આપ કો માલૂમ નહીં હૈ । વહાં અપન દોનો (સર્વજનસ્ય વેસા-સર્વજનસ્ય દ્વેષ્યૌ) સર્વજનોં કે લિયે ઉસ સમય દ્વેષ્ય વને રહતે થે । ઓર ઇસી સ્થિતિમેં (સોવાગણિવેસણેસુ વસીય- શ્વપાક નિવેશનેષુ અવસાવ) ચાંડાલ કે ઘર મેં રહતે થે ।

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીકો મુનિરાજ ‘ ધર્મકા કયા ફલ હોતા હૈ ’ યહ સમજાના ચાહતે હૈ । અતઃ વે ઉનકો પહિલે કી સ્થિતિસે પરિચિત કરતે હૈ—કહતે હૈ—હે ચક્રવર્તિન્ કયા આપકો યહ વાત નહીં માલૂમ હૈ કિં સવસે

ધર્મનુ સેવન ડરવાથી શુ ફળ મળે છે ? આ વાતને હવે મુનિરાજ બતાવે છે—“ નરિંદ ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—નરિંદ-નરેન્દ્ર હે ચક્રવર્તી ! નરાણ અહમાજાઈ સેવાગજાઈ- નરાણા મધ્યે અધમા જાતિ શ્વપાકજાતિ સસારમા મનુષ્ય જાતિમા બે કોઈ પણ અધમ-નિકૃષ્ટ જાતિ હોય તો તે ચાંડાલ જાતિ છે એમા રહેવાવાળા આપણા બન્નેની શુ દશા હતી એ વાતની શુ આપને ખબર નથી ? ત્યા આપણે બન્ને સર્વ જનસ્ય વેસા-સર્વજનસ્ય દ્વેષ્યૌ સર્વજનોને માટે એ સમય દ્વેષ્ય બનેલ હતા અને એ સ્થિતિમા સોવાગણીવેસણેસુ વસીય-શ્વપાકનિવેશનેષુ અવસાવ ચાંડાલને ઘેર રહેતા હતા

ભાવાર્થ—“ ધર્મથી શુ ફળ મળે છે ” એને મુનિરાજ ચક્રવર્તીને સમજાવવા ઇચ્છે છે આથી તેઓ તેને પહેલાની સ્થિતિથી પરિચિત કરે છે અને કહે છે કે, હે ચક્રવર્તી શુ આપને એ વાતની ખબર નથી કે, સહુથી

“યચ્ચ કામસુખ લોકે યચ્ચ દિવ્ય મહત્સુખમ્ ।

તૃષ્ણાક્ષયસુખસ્યૈતે નાર્હતઃ પોઢશીં કલામ્ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥ ૧૭ ॥

સમ્પતિ ધર્મફલમુપદર્શયન્નુપદિશતિ—

મૂલમ્--

નરિંદે ! જાઈ અહંમા નેરાળ, સોવાગેજાઈ દેહઓ ગયાળં ।

જહિં વેંય સઠ્ઠજંણસ્સ વેસં, વસીયેં સોવેંગણિવેસણેસુ ॥૧૮॥

“યચ્ચ કામસુખ લોકે, યચ્ચ દિવ્ય મહત્સુખમ્ ।

તૃષ્ણાક્ષયસુખસ્યૈતે, નાર્હત પોઢશીં કલામ્ ॥ ”

જો સુખ કામ જનિત હોતા હૈ ણ્ચ જો દેવોં કા મહાન્ સુખ માના જાતા હૈ । વે દોનોં હી સુખ તૃષ્ણાક્ષયસે જનિત સુખકે સામને સોલહર્વોં કલાકે યરાવર બી નહીં હૈ ।

ભાવાર્થ—મુનિરાજ ચક્રવર્તીં કે કથનકા ઉત્તર દેતે હુણ કહ રહે હૈં કિ મહાનુભાવ । શબ્દાદિક મનોજ્ઞ વિષ ઉન્હી વ્યક્તિયોંકો સુહાવને પ્રતીત હોતે હૈં જો આત્મજ્ઞાન વિહીન હૈં । હમારે સયમધનવાલે મુનિ-જનોંકો તો યે સર્વથા વિરસ હી હૈં । અતઃ જ્ઞાનચક્ષુ સે इनકે સ્વરૂપકા અવલોકન કરો તો આપકો સ્વયં બી હમારા યહ સત્ય પ્રતીત હોને લગેગા । તૃષ્ણા ક્ષય જનિત સુખકે સામને તો इनकी कोई कीमत ही नहीं है । અતઃ સસારકે इन प्रपंचोंको छोड़कर धर्म की शरण में आजाओ—इसीमें આત્મા કી ભલાઈ હૈં ॥ ૧૭ ॥

“યચ્ચ કામસુખ લોકે, યચ્ચ દિવ્ય મહત્સુખમ્ ।

તૃષ્ણાક્ષયસુખસ્યૈતે, નાર્હતઃ પોઢશીં કલામ્ ॥ ”

જે સુખ કામલોગજનિત હોય છે અને જે દેવલોકોના મહાન દિવ્ય સુખ તરીકે માનવામા આવે છે તે અને સુખ તૃષ્ણા ક્ષયથી થનારા સુખની સામે સોળબી કળા બરોબર પણ નથી

ભાવાર્થ—મુનિરાજ ચક્રવર્તીનાં કથનનો ઉત્તર આપતા કહે છે કે, મહાનુભાવ ! શબ્દાદિક મનોજ્ઞ વિષય એવી વ્યક્તિઓને પ્રિયકર લાગે છે કે, જે આત્મજ્ઞાનથી અજાણ છે અમારા સયમ ધનવાળા મુનિજનોને તો તે સર્વથા નિરસાળ છે આથી જ્ઞાનચક્ષુથી એના સ્વરૂપનુ અવલોકન કરે તો આપને પોતાને જ અમારૂં એ સત્ય સાચા સ્વરૂપથી જાણવા મળશે તૃષ્ણાનો ક્ષય કરનાર સુખ સામે તો એની કોડીની પણ કિંમત નથી આથી સસારના આ પ્રપચને છોડી દઇને ધર્મના શરણમા આવી જાવ એમાજ આત્માની ભલાઈ છે ॥૧૭॥

कृतानि=पूर्वजन्मोपार्जितानि, विशिष्टजात्यादि कारणानि कर्माणि=शुभानुष्ठानानि आवयोः प्रकटितानीति शेषः । अयं भावः—पूर्वजन्मन्याया चाण्डालजातौ समुत्पन्नौ । तत्र सरलजनकृततिरस्कार विविधदुःख चानुभूतौ । तत्र यानि विशिष्ट जात्यानि कारणानि शुभकर्माणि कृतानि, तान्येव शुभकर्माणीह भवे आवयोरुदय जातानीति ॥ १९ ॥

तस्मात्—

मूलम्—

सो दाणिसिं राय । महाणुभांगो, महिद्विओ पुण्णफलोव्वेओ ।
चइत्तु भोगाइं असांसयाइ, आयाणहेऊ अभिनिक्खेमाहि ॥ २० ॥

छाया—स इदानीमसि राजन् ! महानुभागो महद्विक पुण्यफलोपपेतः ।

त्यक्त्वा भोगान् अशाश्वतान्, आदानहेतोरभिनिष्क्राम ॥ २० ॥

टीका—‘सो दाणिं’ इत्यादि ।

हे राजन् ! यस्त्व तदानीं सभूतनामा मुनिरासीः, स एव त्वमिदानीं महा-

पुराकृतानि कर्माणि उदितानि) पूर्वजन्मों में उपार्जित विशिष्ट जात्यादिक के कारणभूत कर्म-शुभानुष्ठान-अपन लोगो के उदयमें आए हुए हैं ।

भावार्थ—पूर्वजन्म में अपन लोग चांडाल जाति में जन्मे हुए थे । वहां अपनी स्थिति बड़ी दयनीय थी । वहां अपन लोग सबके तिरस्कारके पात्र बने हुए थे । इसको अपन वहां रहते हुए शांतिके साथ सहन किया, तथा विविध दुःखोंका अनुभव भी किया । समता भावसे तिरस्कार एवं दुःखोंको सहन करने रूप इस शुभानुष्ठान से अपन लोगोको विशिष्ट जात्यादिकके कारणभूत शुभकर्मों का वध पडा, सो वे ही शुभ कर्म अब हमारे इस भव में उदय हुए हैं ॥ १९ ॥

पुडे कडाइ कम्माइ-पुराकृतानि कर्माणि उदितानि पूर्व लवमा उपाञ्जित विशिष्ट आदिकना कारणभूत कर्म-शुभ अनुष्ठान आपणा बोकेना उदय थयेल छे

भावार्थ—पूर्व जन्ममा आपणा जनेना आडाल जातिमा जन्म थये। उतो त्या आपणा स्थिती भूज ज दयाजनक छती त्या आपणे जन्ने बोकेना तिरस्कारने पात्र जनेल छता आपणे त्या रहीने ऐ स्थितिने शातिपूर्वक सहन करेल छे तथा विविध दु जेने अनुभव पणु करेल छे समता लावथी तिरस्कार जने दु जेने सहन करवा इप जे शुभ अनुष्ठानथी आपणु बोकेना विशिष्ट जाति आदिकना कारणभूत शुभ कर्मेना वध थये, आथी ते शुभ कर्मेना आज्ञे जेने आ लवमा उदय थया छे ॥ १९ ॥

તત્ર યદ્ભૂતદાહ—

મૂલમ્—

તૈસે યે જાઈયેં ડે પાવિયાં, વુચ્છાંસુ સોવાગણિવેસણેસુ ।
સવ્વસ્સ લોગેસ્સ દુગુછણિજ્જા, ઇહ તું કર્મમાહ પુરેકેડાઈ ॥૧૯॥

છાયા—તસ્યા ચ જાત્યા તુ પાપિકાયા, મુપિતાયામ શ્વપાકવિનિવેશનેષુ ।

સર્વસ્ય લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ, ઇહ તુ કર્માણિ પુરાકૃતાનિ ॥ ૧૯ ॥

ટીકા—‘તૈસે ય’ इत्यादि ।

ચ=પુનઃ પાપિકાયા=નિન્દનીયાયાં, તસ્યા જાત્યા=ચાણ્ડાલજાત્યા તુ સર્વસ્ય
લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ=શીલનીયૌ, આમ શ્વપાકવિવેશનેષુ=ચાણ્ડાલગૃહેષુ, ઉપિતૌ=
નિવાસ કૃતવન્તો । ‘તુ’ શબ્દોઽધારણાર્થકઃ । ઇહ=અસ્મિન્ જન્મનિ તુ પુરા-

અધમ જાતિ હસ લોકમેં ચાંડાલ જાતિ માની જાતી હૈ । હમ તુમ દોનોં
પહિલે હસી જાતિ કે થે । વહાં અપનસે કોઈ વાત્ત મી નહોં કરના ચાહતા
થા । ઉસ સમય અપની યહ દશાં વીં કિ લોગ અપની છાયાં તક પડ જાને
સેં મી ઘૃણા કરતે થે । હસ સ્થિતિમેં રહતે હુએ હમને ઓર તુમને અપના
સમય નિકાલા હૈ ॥ ૧૮ ॥

વહા પર કયા હુવા સો કહતે હૈ—‘તૈસે ય’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (ય-ચ) પુનઃ (પાવિયાં તૈસે જાઈ ય સવ્વસ્સ લોગેસ્સ
દુગુછણિજ્જા સોવાગણિવેસણેસુ વુચ્છાંસુ-પાપિકાયા તસ્યા જાત્યા સર્વસ્ય
લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ આવા શ્વપાકવિવેશનેષુ ઉપિતૌ) નિન્દનીય ઉસી
ચાંડાલ જાતિમેં સર્વલોકોં કી ઘૃણાકે પાત્ર બને હુએ અપન દોનોં ચાંડાલ
કે ઘરમેં રહે । (તુ) પરન્તુ (ઇહ-ઇહ) અવ હસ જન્મ મે (પુરેકેડાઈ કર્મમાહ

અધમ જાતિ આ લોકમા ચાંડાલ જાતિ મનાય છે હું અને તમે બંને પહેલાં
એ જાતિના હતા ત્યાં આપણી સાથે વાત પણ કરવા કેઈ ઈચ્છતા ન હતા
એ વખતે આપણી એવી દશા હતી કે, લોકો આપણા પડછાયા સુધીની પણ
ધૂણા કરતા હતા આવી સ્થિતિમા રહીને આપણે સમય કાઢેલ છે ॥ ૧૮ ॥

‘ત્યાં શું બન્યું હતું તે કહે છે—“તૈસે ય”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ય-ચ અને પાવિયાં તૈસે જાઈ ય સવ્વસ્સ લોગેસ્સ દુગુછણિજ્જા
સોવાગણિવેસણેસુ વુચ્છાંસુ-પાપિકાયા તસ્યાં જાત્યાં સર્વસ્ય લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ-આવા
શ્વપાક વિવેશનેષુ ઉપિતૌ નિન્દનીય એવા ચાંડાલ જાતિમા સર્વ લોકોની ઘૃણાના
પાત્ર બનેલ આપણે બન્ને ચાંડાલના ઘરમા રહ્યા તુ પરંતુ ઇહ-ઇહ હવે આ જન્મમા

कृतानि=पूर्वजन्मोपाजितानि, विशिष्टजात्यादि कारणानि कर्माणि=शुभानुष्ठानानि
आवयोः प्रकटितानीति शेषः । अयं भावः—पूर्वजन्मन्यावा चाण्डालजातीं समु-
त्पन्नौ । तत्र सकलजनकृततिरस्कारं विविधदुःखं चानुभूतौ । तत्र यानि विशिष्ट-
जात्यानि कारणानि शुभकर्माणि कृतानि, तान्येव शुभकर्माणीह भवे आवयोरुदय-
जातानीति ॥ १९ ॥

तस्मात्—

मूलम्—

सो दाणिसिं राय । महाणुभांगो, महिद्विओ पुण्णफलोववेओ ।
चडैत्तु भोगाई असांसयाई, आयाणहेऊ अभिनिक्खेमाहि ॥ २० ॥

छाया—स, इदानीमसि राजन् ! महानुभागो महर्द्विक पुण्यफलोपपेतः ।

त्यक्त्वा भोगान् अशाश्वतान्, आदानहेतोरभिनिष्क्राम ॥ २० ॥

टीका—‘सो दाणिं’ इत्यादि ।

हे राजन् ! यस्त्व तदानीं संभूतनामा मुनिरासीः, स एव त्वमिदानीं महा-

पुराकृतानि कर्माणि उदितानि) पूर्वजन्मों में उपाजित विशिष्ट जात्यादिक
के कारणभूत कर्म—शुभानुष्ठान—अपन लोगों के उदयमें आए हुए हैं ।

भावार्थ—पूर्वजन्म में अपन लोग चाण्डाल जाति में जन्मे हुए थे ।
वहा अपनी स्थिति बड़ी दयनीय थी । वहां अपन लोग सबके तिरस्कारके
पात्र बने हुए थे । इसको अपन वहा रहते हुए शातिके साथ सहन
किया, तथा विविध दुःखोंका अनुभव भी किया । समता भावसे तिर-
स्कार एवं दुःखोंको सहन करने रूप इस शुभानुष्ठान से अपन लोगोंको
विशिष्ट जात्यादिकके कारणभूत शुभकर्मों का वध पडा, सो वे ही शुभ
कर्म अब हमारे इस भव में उदय हुए हैं ॥ १९ ॥

पुढे कडाइ कम्माइ—पुराकृतानि कर्माणि उदितानि पूर्व अवमा उपाजित विशिष्ट
आदिकना कारणभूत कर्म—शुभ अनुष्ठान आपणु दोडोना उदय थयेल छे

भावार्थ—पूर्व जन्ममा आपणु जनेना चाण्डाल जातिमा जन्म थये।
हुंते। त्या आपणु स्थिती भूष ज दयाजनक हुंती त्या आपणु जने दोडोना
तिरस्कारने पात्र जनेल हुंता आपणु त्या रहिने अ स्थितिने शातिपूर्वक सहन
करेल छे तथा विविध दुःखोना अनुभव पणु करेल छे समता भावथी तिरस्कार
अने दुःखोने सहन करवा रूप अ शुभ अनुष्ठानथी आपणु दोडोना विशिष्ट
जाति आदिकना कारणभूत शुभ कर्मोना वध थये, आथी ते शुभ कर्मोना आने
अमेने आ अवमा उदय थया छे ॥ १९ ॥

નુભાગો=મહાપ્રભાગો મહર્દિકઃ-પટ્ટસખાધિપતિઃ, અતઃપુણ્યફલોપપેતઃ=પૂર્વકૃત
સુકૃત ફલયુક્તોઽસિ । તસ્માત્ત્વ અશાશ્વતાન્=ક્ષણમહુરાન્, ભોગાન્=મનોજ્ઞશબ્દાદિ
રૂપાન્, ત્યક્ત્વા આદાનહેતોઃ-આદીયતે વૃથાતે સદસવિત્રેકેન યઃ સ આદાનચારિત્ર
ધર્મસ્તસ્ય હેતોચારિત્રધર્મપાલનાર્થમિત્યર્થ, અભિનિષ્ક્રામ = પ્રવ્રજ્યાં વૃથાણ ।
ચારિત્ર વિનાઽઽત્મફલ્યાણ નૈવ મનતીતિ ભાવઃ । ‘ સિં ’ इति सानुस्वारनिर्देश
प्राकृतत्वात् ॥ २० ॥

इसलिये—‘सोदाणिसि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (राय-राजन्) हे चक्रवर्ती ! जो आप उस समय समूत
नाम के मुनि थे वही आप (दाणि सि-इदानीम्) इस समय (महाणु-
भागो महिद्विओ पुण्यफलोववेओ महानुभावः महर्दिकः पुण्यफलोपपेतः)
महाप्रभावशाली पट्टखड के अधिपति चक्रवर्ती हुए हो, यही पूर्व सुकृत
का फल है । जिसको आप इस समय भोग रहे हो । अब आपका कर्तव्य
है कि आप (असासयाइ-अशाश्वतान्) अशाश्वत-क्षणभगुर (भोगाइ-
भोगान्) इन मनोज्ञ शब्दादिक भोगो का (चइत्तु-त्यक्त्वा) परित्याग
कर (आयाणहेऊ-आदानहेतोः) चारित्र धर्म को पालन करने के निमित्त
(अभिनिक्खमाहि-अभिनिष्काम) दीक्षा धारण करो ।

भावार्थ—मुनिराज ने चक्रवर्तीको समझाया कि आप जो ‘धर्मसेवन
करनेका क्या फल होता है’ यह पूछ रहे हो सो उसका यही फल है कि
चाडाल जाति से आपका उद्धार होते २ आज आप इस चक्रवर्तीरूप स्थिति
में आ पहुँचे हो । उस स्थिति से इस स्थिति में लाने वाला आपका शुभ

આ માટે—“ સોદાણિસિ ”-ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે ચક્રવર્તી ! એ સમયે સમૂત નામના જે
મુનિ હતા તેજ આપ દાણિસિ-ઇદાનીમ્ આ સમયે મહાણુભાગો મહિદ્વિઓ પુણ્ય
ફલોવવેઓ - મહાનુભાગ મહર્દિક પુણ્યફલોપપેત. મહા પ્રભાવશાળી પટ્ટખડના
અધિપતિ ચક્રવર્તી થયા છે. એ પૂર્વના સુકૃત્યનુ ફળ છે જેને આપ આ
સમયે ભોગવી રહ્યા છે. હવે આપનું કર્તવ્ય છે કે, આપ અસાસયાઈ-અશાશ્વ
તાન્ આશાશ્વત ક્ષણભગુર એવા ભોગાઈ-ભોગાન્ આ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક ભોગોને
ચઇત્તુ-ત્યક્ત્વા પરિત્યાગ કરી આયાણહેऊ આદાનહેતો ચારિત્ર ધર્મને પાલન કરવા
માટે અભિનિક્ખમાહિ-અભિનિષ્કામ દીક્ષા ધારણ કરો,

ભાવાર્થ—મુનિરાજે ચક્રવર્તીને સમજાવ્યું કે, આપ મને “ ધર્મસેવન
કરવાનું શું ફળ છે ” તે છે. પૂછો એનું આ ફળ છે કે, ચાડાલ જાતિથી
આપને ઉદ્ધાર થતા થતા આજે આપ આ સ્થિતિ પર પહોંચેલ છે. એ
સ્થિતિમાંથી આ સ્થિતિએ લાવનાર આપને શુભ કર્મશી ધર્મજ આપને

યદ્યદમેત ન કુર્યાં તદા મે કિં સ્યાદિતિ ચેચ્ચક્રવર્તીત્રિયાત્તદાહ—

મૂલમ્—

इह जीविष्य राय । असासंयस्मि, धणियं तु पुण्णाइ अकुर्वमाणो ।

सो सोयंइ मच्चुमुखोपनीतः, धम्मं अकाङ्खण परस्मिल्लोके ॥ २१ ॥

छाया—इह जीविते राजन् ! अशाश्वते, अधिक तु पुण्यानि अकुर्वाणः ।

‘स शोचति मृत्युमुखोपनीतो, धर्ममकृत्वा परस्मिल्लोके ॥ २१ ॥

ટીકા—‘इह’ इत्यादि ।

हे राजन् ! अशाश्वते = अनित्ये इह = अस्मिन् जीविते = मनुष्यजन्मनि तु अधिक = निरन्तर यथा स्यात्तथा पुण्यानि शुभानुष्ठानानि अकुर्वाणो यो भवति स मृत्युमुखोपनीतः = मृत्युमुखे मरणस्थायामुपनीतः प्राप्तोऽस्मिल्लोके शोचति =

કર્મરૂપ ધર્મ હી આપકો સહાયક હુઆ છે । અતઃ હસ ધર્મ કી શીતલ છત્રછાયા મે જય આપ પૂર્ણરૂપ સે બેઠ જાઓગે તો યદ નિશ્ચિત છે કિ હસસે મી અધિક આપ અપની ઉન્નતિ કર સકોગે । इन शब्दादिक भोगों की प्राप्ति को ही आप समकुछ न समझो । ये तो अशाश्वत हे । अतः इस पर्याय से यदि शाश्वत वस्तु का लाभ करना चाहते हो तो आप इन भोगों का परित्याग कर चारित्र धर्म को अंगीकार करने के लिये दीक्षा धारण करो । क्योंकि कि चारित्र के बिना आत्मकल्याण नहीं होता है ॥ २० ॥

‘इह जीविष्य’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (રાય-રાજન્) હે રાજન્ ! (અસાસયસ્મિ ઇહ જીવિષ્ય-અશાશ્વતે ઇહ જીવિતે) ક્ષણમગુર હસ જીવન મે જો મનુષ્ય (ધણિય-અધિકમ્) નિરન્તર (પુણ્ણાઈ અકુર્વમાણો-પુણ્યાનિ અકુર્વાણઃ) પુણ્ય કર્મો કો નહી કરતા હૈ (સો-સઃ) વહ મનુષ્ય (મુચ્ચુમુખોપનીતો-મૃત્યુ

સહાયક બનેલ છે આથી આ ધર્મની શીતળ છત્ર છાયામા જ્યારે આપ પૂર્ણરૂપથી બેસી જશે તો એ નિશ્ચિત છે કે, આનાથી પણ અધિક આપ ઉન્નતિ કરી શકશે । આ શબ્દાદિક ભોગોની પ્રાપ્તિને જ આપ સ પૂર્ણરૂપમા ન માનો તો એ અશાશ્વત છે આથી આ પર્યાયથી જો તમે શાશ્વત વસ્તુને લાભ મેળવવાનું ચાહતા હો તો આપ આ ભોગોનો પરિત્યાગ કરી ચારિત્ર ધર્મને અંગિકાર કરવા માટે દીક્ષા ધારણ કરો કેમ કે, ચારિત્રના વગર આત્મકલ્યાણ થતુ નથી ॥ ૨૦ ॥

અન્વયાર્થ-રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! અસાસયસ્મિ ઇહ જીવિષ્ય-અશાશ્વતે ઇહ જીવિતે ક્ષણમગુર આ જીવનમા જે મનુષ્ય ધણિય-અધિકમ્ નિરન્તર પુણ્ણાઈ અકુર્વમાણે-પુણ્યાનિ અકુર્વાણ પુણ્યકર્મોને કરતો નથી સો-સ તે મનુષ્ય મુચ્ચુમુખોપ

શોકભાગ્ભવતિ । તવા ધર્મ=શુભાનુષ્ઠાનમ્, અકૃત્યા પરસ્મિન્ લોકે શોચતિ શોકભાગ્ભવતિ । ઉક્ત ચાન્યત્રાપિ—

इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ इति ।

અય માયઃ—દુર્લભમિદ માનુષ જન્મ સમાસાધ યો નૈરન્તર્યેણ ન ધર્મમા ચરતિ, સ મૃત્યુ મુખે નિપતિતઃ સન્ નિતરાં સિદ્ધતે, મૃત્યા ચ નારકાદિયોર્નિ પ્રાપ્તો દશવિધા સહાસાતાવેદનયા દુઃખિતઃ સન્—‘મયા કય ન તદૈવ પુણ્ય કૃતમ્’ इत्येव मनुशोचन् खिद्यते । अवधारित्र गृहाण । अनेनेन नि त्रेयससिद्धिर्भविष्यतीति ॥ ૨૧ ॥

मुखोपनीतः) मृत्यु के मुख में जब पहुँचता है तब (अम्मिलोए सोयई-अस्मिन् लोके शोचति) इस लोक में तो शोक करता ही है परन्तु (परम्मिलोए-परस्मिन् लोके अपि) जब परलोक में भी जाता है तब भी (धम्म अकाऊण-धर्म अकृत्वा) मैंने धर्म नहीं किया है ऐसा विचार करके रातदिन वहा दु खी होता रहता है । अन्यत्र भी इसी बात की पुष्टि की गई है—

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥

તાત્પર્ય इसका यह है कि दुर्लभ इस मनुष्य भव को प्राप्त करके भी, जो निरन्तर धर्मका आचरण नहीं करता है, वह जब मृत्यु के मुख में पतित हो जाता है तब अत्यंत खेदखिन्न होता है और मरकर नैरयिक आदि की योनि में प्राप्त होकर दश प्रकार की असह्य असाताजन्य क्षेत्रवेदना को भोगता हुआ दुःखित होता रहता है । विचारता है कि हाय, मैंने उस

નોતો—મૃત્યુમુખોપનીત મૃત્યુના મુખમા જ્યારે પહોંચે છે ત્યારે અમ્મિલોએ સોયઈ-અસ્મિન્લોકે શોચતિ આ લોકમા તો શોક કરે છે પરંતુ પરમ્મિલોએ-પરસ્મિન્ લોકે અપિ જ્યારે પરલોકમાં તે જાય છે ત્યારે પણ ધમ્મ અકાઝણા-ધર્મ અકૃત્વા મેં કાઈ ધર્મ કરેલ નથી એવા વિચારમા રાત અને દિવસ ત્યાં તે દુ ખી રહ્યા કરે છે અન્યત્ર પણ આ વાતને પુષ્ટી આપાયેલ છે,

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मयाकृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ ”

તાત્પર્ય એનું એ છે કે, દુર્લભ એવા આ મનુષ્યભવને પ્રાપ્ત કરીને પણ જે નિરતર ધર્મનું આચરણ નથી કરતો તે જ્યારે મૃત્યુના મુખમા પડે છે ત્યારે અત્યંત દુ ખ અનુભવે છે અને મરીને નરક આદિની યોનિને પ્રાપ્ત કરી ને દશ પ્રકારની અસહ્ય અસાતા જન્ય ક્ષેત્રવેદના ભોગવતા ભોગવતા દુ ખીત થતો રહે છે ત્યારે તે વિચારતો હોય છે કે હાય મેં એ સમય કે જ્યારે હું

મૃત્યુમુખે પતિતં પરત્વ ચ દુઃસ્વાભિહત જીવ સ્વજનાદયો ન ત્રાતુ સમર્થા इति
સ દૃષ્ટાન્તમશરણમાવનામાહ—

મૂલમ્—

જહે હે સીહો વ મિય ગહાય, મંચ્ચૂ ણેર ણેઈં હુ અંતકાલે ।
ણંતેસ્સમૌયા વંપિયૌ વ મૌયા, કાલેમ્મિ તેમ્મ સંહરા ભંવતિ ॥૨૨॥

છાયા—યથેહ સિંહો વા મૃગ ગૃહીત્વા, મૃત્યુર્નર નયતિ હુ અન્તકાલે ।

ન તસ્ય માતા વા પિતા વા ભ્રાતા, કાલે તસ્મિન્નશ હરા ભવન્તિ ॥૨૨॥

ટીકા—‘જહે હ’ इत्यादि—

યથા ઇહલોકે સિંહો મૃગ ગૃહીત્વાઽન્ત નયતીતિ શેષઃ, તથા મૃત્યુરન્તકાલે—

સમય જવ કિ મનુષ્ય પર્યાય મેં યા, તવ ધર્મ ક્યોં નહીં ક્રિયા । હસ લિયે
હે ચક્રવર્તી મેં આપ સે કહતા હુ કિ પીછે પથાત્તાપ કરને કા અવસર ન
આવે હસલિયે આપ ચારિત્ર વર્મકો ધારણ કરો । ડસીસે આપકો મુક્તિકી
પ્રાપ્તિ હોગી ॥ ૨૧ ॥

યહ જીવ જિસ સમય મૃત્યુકે મુખ મેં પડ જાતા હૈ તથા પરલોક મેં
જવ દુઃખી હોતા હૈ તત્ત્વ હસકી રક્ષા કરને વાળાં વહાં કોઈં ખી સ્વજન
સમર્થ નહીં હોતા હૈ—યહ વાત મુનિરાજ દૃષ્ટાન્ત દેકર સમજાતે હૈ—

‘જહેહ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (જહા-યથા) જૈસે (હહ) હસ સસાર મેં (સીહો-સિંહઃ)
સિંહ (મિય ગહાય ણેઈ-મૃગ ગૃહીત્વા નયતિ) મૃગકો પકડકર લે જાતા
હૈ—ઔર ડસકો મારઢાલતા હૈ—વહા ડસકી રક્ષા કરનેવાલા કોઈં નહીં
હોતા હૈ ડસી ત્રહ (અતકાલે-અન્તકાલે) મૃત્યુકે અવસર મેં (મંચ્ચૂ—

મનુષ્ય પર્યાયમા હતો ત્યા ધર્મ કેમ ન ડયો આ માટે હે ચક્રવર્તી ! હુ
આપને કહુ છુ કે, પછીથી પથાત્તાપ કરવાનો અવસર ન આવે આ માટે આપ
ચારિત્ર ધર્મને ધારણ કરો એનાથી આપને મુક્તિની પ્રાપ્તિ થશે ॥૨૧॥

આ જીવ જ્યારે મૃત્યુના મુખમા ઝડપાય છે તથા પરલોકમા જ્યારે
હુ ખી થાય છે ત્યારે એની રક્ષા કરનાર ત્યા કોઈં પણ સ્વજન સમર્થ બની
શકતો નથી આ વાત મુનિરાજ દ્રષ્ટાન્ત દહને સમજાવે છે

“જહેહ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જહા-યથા જેમ ઇહ આ સસારમા સીહો-સિંહ સિંહ મિય
ગહાય ણેઈ-મૃગ ગૃહીત્વા નયતિ મૃગલાને પકડીને લઈ જાય છે અને મારી નાખે
છે ત્યારે ત્યા તેની રક્ષા કરનાર કોઈં હોતું નથી એજ રીતે અતકાલે-અન્તકાલે

શોકભાગ્ભવતિ । તથા ધર્મ=શુભાનુષ્ઠાનમ્, અકૃત્યા પરસ્મિન્ન લોકે શોચતિ શોકભાગ્ભવતિ । ઉક્ત ચાન્યત્રાપિ—

इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ इति ।

અય ભાગ:—દુર્લભમિદ માનુષ જન્મ સમાસાધ યો નૈરન્તર્યેણ ન ધર્મમા ચરતિ, સ મૃત્યુ મુખે નિપતિતઃ સન્ નિતરાં સિદ્ધતે, મૃત્યા ચ નારકાદિયોર્નિ પ્રાપ્તો દશવિધા સહ્યાસાતાવેદનયા દુઃખિતઃ સન્—‘મયા કય ન તદૈવ પુણ્ય કૃતમ્’ इत्येव मनुशोचन् खिद्यते । अतश्चारित्र गृहाण । अनेनैव नि त्रेयससिद्धिर्भविष्यतीति ॥ ૨૧ ॥

मुखोपनीतः) मृत्यु के मुख में जब पहुँचता है तब (अम्मिलोए सोयई—अस्मिन् लोके शोचति) इस लोक में तो शोक करता ही है परन्तु (परम्मिलोए—परस्मिन् लोके अपि) जब परलोक में भी जाता है तब भी (धम्म अकाऊण—धर्म अकृत्वा) मैंने धर्म नहीं किया है ऐसा विचार करके रातदिन वहा दु खी होता रहता है । अन्यत्र भी इसी बात की पुष्टि की गई है—

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥

તાત્પર્યે इसકા યહ હૈ કિ દુર્લભ ઇસ મનુષ્ય ભવ કો પ્રાપ્ત કરકે બી, જો નિરન્તર ધર્મકા આચરણ નહી કરતા હૈ, વહ જવ મૃત્યુ કે મુખ મેં પતિત હો જાતા હૈ તવ અત્યત્ત સેદસ્થિત્ત હોતા હૈ ઓર મરકર નૈરયિક આદિ કી યોનિ મેં પ્રાપ્ત હોકર દશ પ્રકાર કી અસહ્ય અસાતાજન્ય ક્ષેત્રવેદના કો ભોગતા હુઆં દુઃખિત હોતા રહતા હૈ । વિચારતા હૈ કિ હાંય મૈને ઉસ

નીતો—મૃત્યુમુખોપનીત મૃત્યુના મુખમા જ્યારે પહોંચે છે ત્યારે અમ્મિલોએ સોયઈ—અસ્મિન્લોકે શોચતિ આ લોકમા તે શોક કરે છે પરંતુ પરમ્મિલોએ—પરસ્મિન્ લોકે અપિ જ્યારે પરલોકમા તે જાય છે ત્યારે પણ ધમ્મ અકાઝણા—ધર્મ અકૃત્વા મેં કાઈ ધર્મ કરેલ નથી એવા વિચારમા રાત અને દિવસ ત્યાં તે હુ બી રહ્યા કરે છે અન્યત્ર પણ આ વાતને પુષ્ટી અપાયેલ છે,

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मयाकृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ ”

તાત્પર્ય એનુ એ છે કે, હુર્લભ એવા આ મનુષ્યભવને પ્રાપ્ત કરીને પણ જે નિરતર ધર્મનુ આચરણ નથી કરતો તે જ્યારે મૃત્યુના મુખમા પડે છે ત્યારે અત્યત્ત દુ ખ અનુભવે છે અને મરીને નરક આદિની યોનિને પ્રાપ્ત કરી ને દશ પ્રકારની અસહ્ય અસાતા જન્ય ક્ષેત્રવેદના ભોગવતા ભોગવતા હુ ખીત થતો રહેછે ત્યારે તે વિચારતો હોય છે કે હાંય મેં એ સમય કે જ્યારે હું

विष्टु तावज्जीवनरक्षणम्, दुःखमपि विभज्य तनूक्तुं स्वजना न शक्ता भवन्तीत्याह—
मूलम्—

न तस्स दुक्ख विभयति नाइओ, न मित्तवग्गा न सुया न वांधवा ।
इक्को सय पच्चणु होइदुक्खं, कत्तारमेव” अणुजाइ कम्मं ॥२३॥

छाया—न तस्य दुःख विभजन्ति ज्ञातयो, न मित्रवर्गा, न सुता न बान्धवाः ।

एकः स्वय प्रत्यनुभवति दुःख, कर्तारमेवानुयाति कर्म ॥ २३ ॥

टीका—‘न तस्स’ इत्यादि ।

तस्य=प्रियमाणस्य तत्काल प्राप्त दुःख=शारीर मानस च क्लेश ज्ञातयः=स्वजना न विभजन्ति, मित्रवर्गा न विभजन्ति, सुता न विभजन्ति, तथा बान्धवाः=भ्रातरो न विभजन्ति । किन्तु एकोऽसहायः सन् पापकर्मकारको जीरो दुःख=

जीवनकी रक्षा करना तो दूर रहा—दुःख भी वाटने में अथवा उसको कम करने में भी स्वजन समर्थ नहीं हैं—यह बात मुनिराज इस गाथा द्वारा समझाते हैं—‘न तस्स’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (तस्स-तस्य) प्रियमाण व्यक्तिके तत्काल प्राप्त (दुक्ख-दुःखम्) दुःखको-शारीरिक एवं मानसिक क्लेशको (नाइओ न विभयन्ति-ज्ञातयः न विभजन्ति) न अपनेजन विभक्त करते हैं (न मित्तवग्गा न सुया न वांधवा-न मित्रवर्गाः न सुताः न बान्धवाः) न मित्रवर्ग न सतान और न वधुजन विभक्त करते हैं किन्तु (इक्को सय दुक्ख पच्चणु होइ-एकः स्वय दुःख प्रत्यनुभवति) अकेला वही एक जीव-पापकर्म करने-वाला प्राणी ही-स्वय दुःखको-कर्म विपाक जनित क्लेशको-भोगता है ।

जीवनकी रक्षा करवी तो दूर रही—दुःख भी वाटने में अथवा उसको कम करने में भी स्वजन समर्थ नहीं आ बात मुनिराज आ गाथा द्वारा समझाते हैं—“न तस्स”—इत्यादि

अन्वयार्थ—तस्स-तस्य प्रियमाण व्यक्तिके तत्काल प्राप्त अथवा दुक्ख-दुःखम् दुःख भी शारीरिक अथवा मानसिक क्लेशको नाइओ न विभयन्ति-ज्ञातयः न विभजन्ति पोताना अगत गणुता अथवा कुटुम्बीजनो पणु हर उरी शक पाभा समर्थ अनता नहीं न मित्तवग्गा न सुया न वांधवा-न मित्रवर्गा न सुता न बान्धवा न मित्रवर्गा न सतान अने न तो अधुजन ओछु उरी शके छे इक्को सय दुक्ख पच्चणु होइ-एक स्वय दुःख प्रत्यनुभवति दुःख अने ते ओइओ न एव पापकर्म करवावाणो प्राणु स्वय उर्भना विपाक जनक क्लेश

આયુષઃ ક્ષયાવસરે હુ=નિશ્ચયેન નર નયતિ=અપહરતિ । યા શબ્દઃ પૂરણે । તસ્મિન્કાલે માતા વા પિતા વા ભ્રાતા યા તસ્ય મ્રિયમાણસ્ય અંશહરાઃ અંશસ્ય-દુઃસ્વાશસ્ય હરાઃ નિગારકા ન ભવન્તિ । માતા યા પિતા યા ભ્રાતા વા તસ્ય મ્રિયમાણસ્ય મૃત્યુભયાદ્ રક્ષિતું સમર્થા ન ભવન્તિ । ઉક્તञ્ચ—

ન સતિ પુત્તા તાણાણ, ન પિયા નાવિ વધવા ।

અતગે ગાહિ પન્નસ્સ, નત્થિ ણા ઇસુ તાણયા ॥ ૧ ॥

છાયા—ન સન્તિ પુત્રાસ્તાણાપ ન પિતા નાપિ વાન્યયાઃ ।

અન્તકેનાધિપાત્તસ્ય, નાસ્તિ જ્ઞાતિષુ ત્રાણતા ॥ ૧ ॥ ઇતિ ।

સમાયાતે મૃત્યૌ ન કોઽપિ રક્ષિતુ સમર્થાઃ, ઇતિ ભાવઃ ॥ ૨૨ ॥

મૃત્યુઃ) કાલ (ણર-નરમ્) ડસ પુરુષકો (ણેહ-નયતિ) પરલોક મેં લે જાતા હૈ । (તમ્મ કાલમ્મિ-તસ્મિન્ કાલે) ડસ સમય (માયા વ પિયાવ ભાયા-માતા વા પિતા વા ભ્રાતા વા) માતા પિતા ણવ ભાઈ (તસ્સ-તસ્ય) ડસ મ્રિયમાણ જીવકે (અસહરા ભવતિ-અશહરાઃ ન ભવન્તિ) દુઃસ્વકો દૂર કરનેવાલે નહીં હોતે હૈ-મૃત્યુભયસે રક્ષિત કરનેમે સમર્થ નહીં હોતે હૈ । કહા મી હૈ—

“ ન સંતિ પુત્તા તાણાણ ન પિયા નવિ વધવાઃ ।

(મૃત્યુના ગૃહીતસ્ય)

અતગેનાહિ પન્નસ્સ નત્થિ ણાહસુ તાણયા ॥ ”

તાત્પર્ય કહને કા કેવલ યહી હૈ કિ મૃત્યુકે આને પર ઇસ જીવકા રક્ષક કોઈ મી નહીં હૈ ।

“ સુર અસુર સ્વગાધિપ જેતે, મૃગ જ્યો હરિ, કાલ જલેતે ।

મણિ મત્ર તત્ર વહુ હોઈ મરતે જો ન વચાવૈ કોઈ ॥ ” ॥ ૨૨ ॥

મૃત્યુના અવસરમા મચ્ચુ-મૃત્યુ કાળ ણર-નરમ્ આ જીવને ણેહ-નયતિ પરલોકમા લઈ જાય છે તમ્મ કાલમ્મિ-તસ્મિન્ કાલે એ વખતે માયા વ પિયા વ ભાયા વ-માતા વા પિતા વા ભ્રાતા વા માતા, પિતા અને ભાઈ આમાથી કોઈપણ તસ્સ-તસ્ય એ મરનારના અસહરા ભવતિ-અશહરા ભવન્તિ હુ ખને હર ડરનાર બની શકતા નથી મૃત્યુના લયથી રક્ષા ડરવામા કોઈ સમર્થ બની શકતા નથી કહ્યું પણ છે —

“ ન સતિ પુત્તા તાણાણ, ન પિયા ન વિ વધવાઃ ।

(મૃત્યુના ગૃહીતસ્ય) અતે ગેનાહિ પન્નસ્સ નત્થિ ણાહસુ તાણયા ॥ ”

તાત્પર્ય કહેવાનું કક્ષા એટલું જ છે કે, મૃત્યુના આવવાથી આ જીવને રક્ષણ આપનાર કોઈ પણ નથી

“ સુર અસુર સ્વગાધિપ જે તે, મૃગ જ્યો હરિ, કાલ જલેતે

મણિ મત્ર તત્ર વહુ હોઈ, મરતે જો ન વચાવૈ કોઈ ॥ ૨૨ ॥

ગેહ=ધવલગૃહાદિકં, ધનધાન્ય, તત્ર=ધન=સુવર્ણરજતાદિક, ધાન્ય=શાલિગોધૂમા-
દિક ચ સર્વં ત્યક્ત્વા અવશઃ = પરાધીનઃ સ્વકર્મદ્વિતીયઃ=સ્વકૃતસુકૃતદુષ્કૃત
કર્મસહાયઃ સ્વકર્માનુસારેણ સુંદર=શોભન દેવસમ્પન્ધિક પાપકમ્=અશોભનમ્
નારકાદિસમ્પન્ધિક વા પર ભવ=જન્માન્તર પ્રયાતિ=ગચ્છતિ પ્રાપ્નોતીત્યર્થઃ॥૨૪॥

તથા ચ—

મૂલમ્—

‘તં ઇક્કં તુંચ્છ સરીરં સે, ચિર્ઘંયં દહિયં’ ઉ પાવગેણ ।
ભજ્જાં યં પુત્તા વિ યં ણાયો યં, દાયા રમણ અણુસંકમતિ॥૨૫॥

અશરણ ભાવનાકા સ્વરૂપ કહતે હૈ—‘ચિચ્ચા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ (દુપય-દ્વિપદમ્) માર્યા આદિકકો (ચતુષ્પય ચ-ચતુ-
ષ્પદમ્) હસ્તી અશ્વ આદિકો (ક્ષેત્ર ગેહ ધણધન્ન સન્ન ચ ચિચ્ચા-ક્ષેત્ર
ગેહ ધનધાન્ય સર્વં ત્યક્ત્વા) ક્ષેત્રકો, ઘરકો, સુવર્ણરજત આદિ ધનકો,
શાલિગોધૂમ આદિ ધાન્યકો इन सबको छोड़कर (अवसो-अवशः)
પરાધીન વહ જીવ (સકર્મ વિવઓ-સ્વકર્મ દ્વિતીયઃ) અપને દ્વારા કૃત
શુભ અશુભ કર્મકે અનુસાર (સુદર-સુન્દરમ્) દેવ સવધી તથા (પાવગ વા
પાપક વા) નારકાદિ સવધી (પરભવ પયાઈ-પરભવ પ્રયાતિ) પરભવકો
પ્રાપ્ત કરતા હૈ ।

ભાવાર્થ—અપને દ્વારા ઉપાર્જિત યા વઢાયે હુવે સમસ્ત સાંસારિક
વસ્તુઓં કા પરિત્યાગ કર યહ શુભાશુભ કર્મકે અનુસાર અચ્છી વ વુરી
ગતિકો પ્રાપ્ત કરતા હૈ । સાય મે યદિ કુઝ જાતા હૈ તો વહ ઉસકા શુભ
ઔર અશુભ કર્તવ્ય હી જાતા હૈ ॥ ૨૪ ॥

આશરણ ભાવનાનુ સ્વરૂપ કહીને હવે એકત્વ ભાવનાનુ સ્વરૂપ કહે છે—
“ચિચ્ચા”—ઈત્યાદિ ।

• અન્વયાર્થ—દુપય-દ્વિપદ સ્ત્રી આદિકને ચતુષ્પય ચ-ચતુષ્પદમ્ હાથી, ઘોડા
આદિને સ્વેત્ત ગેહ ધણધન્ન ચ સન્ન ચિચ્ચા-ક્ષેત્ર ગેહ ધનધાન્ય સર્વં ચ ત્યક્ત્વા
ક્ષેત્રને, ઘરને, સુવર્ણ રજત આદિ ધનને, ડાગર ઘઉં આદિ ધાન્યને આ સધ-
ણાને છોડીને અવસો-અવશ પર આધિન આ શુભ સકર્મ વિવઓ-સ્વકર્મ દ્વિતીય
પોતાનાથી કરાયેલા શુભ અશુભ કર્મ અનુસાર સુદર-સુન્દરમ્ દેવ સબધી તથા
પાવગ વા-પાપક વા નરકાદિ સબધી પરભવને પ્રાપ્ત કરે છે

ભાવાર્થ—પોતે ઉપાર્જિત કરેલ અને વધારેલ સધળી સસારીક વસ્તુઓને
પરિત્યાગ કરી, શુભાશુભ કર્મ અનુસાર સારી અથવા ખરાબ ગતીને પ્રાપ્ત કરે છે
તેની સાથે જનાર ને કોઈ હોય તો તે તેનાં શુભ અને અશુભ કર્મોજ છે ॥૨૪॥

कर्मविपाकजनित क्लेश स्वयम्=आत्मनैव प्रत्यनुभवति । यत कर्मकर्तारमेव अनुयाति=अनुगच्छति ॥ २३ ॥

इत्थमशरणभावनामुक्त्वा सम्प्रत्येकत्वभाषनामाह—

मूलम्—

चिंच्चा दुंपयं च चउप्पय च, खेत्तं गेह धणं—धनं च सर्वम् ।
सकम्मं विइओ अवेसो पेयाइ, 'परं भव सुदेरं पोवग वी ॥ २४ ॥

छाया—त्यक्त्वा द्विपद च चतुष्पद च, क्षेत्रं गेह धनधान्य च सर्वम् ।

स्वकर्म द्वितीयोऽग्रशः प्रयाति, परं भव सुन्दर पापक वा ॥ २४ ॥

टीका—‘चिंच्चा’ इत्यादि—

द्विपद=भार्यादिक च चतुष्पद हस्त्यश्वादिक, च क्षेत्रम् = इक्षु क्षेत्रादिक,

क्यों कि (कम्म-कर्म) कर्म (कर्तारमेव अणुजाइ-कर्तारमेवानुगच्छति) कर्ताके साथ ही जाता है, ऐसा नियम है ।

भावार्थ—जीवके शुभाशुभ भावों द्वारा उपार्जित कर्म जबतक जीव ससार में रहता है तबतक वही उनके फलका भोक्ता होता है । उसे भोगने वाला उस जीवके अतिरिक्त न बधुजन होते हैं । न माता होती है और न पिता होता है, यह एक अटल सिद्धान्त है । कर्मससारी जीवों के साथ २ ही जाता है । वह जैसा किया जाता है वैसा ही उदयकाल में उसका फल भोगना पड़ता है । इस प्रकारके सुनिराजका यह उपदेश अशरण भावनाका सूचक है । कहा भी है—

“शुभ अशुभ करमफल जेते, भोगे जिय एकहि तेते ।

सुत दारा होय न सीरी सब स्वारथके हैं वे भीरी ॥” ॥ २३ ॥

शने ભોગવે છે કેમ કે, કમ્મ-કર્મ કર્મ કર્તારમેવ અણુજાઈ-કર્તારમેવાનુગચ્છતિ કર્તાની સાથે જ જાય છે એવો નિયમ છે

ભાવાર્થ—જીવના શુભાશુભ ભાવો દ્વારા ઉપાર્જિત કર્મ જ્યાં સુધી જીવ સસારમાં રહે છે ત્યાં સુધી તે તેને ભોગવનાર બને છે તેને ભોગવવામાં તેના બધુજન વગેરે કોઈ સહાયક બની શકતા નથી ન માતા હોય છે, ન પિતા હોય છે, આ એક અટલ સિદ્ધાંત છે કર્મ સસારી જીવોની સાથે જ જાય છે તે જેવું કર્મ કરે છે તેવું તેણે કર્મના ઉદય કાળમાં ભોગવવું પડે છે આ પ્રમાણે સુનિરાજનો આ ઉપદેશ અશરણુ ભાવનાનું સૂચક છે કહ્યું પણ છે—

“શુભ અશુભ કરમ ફલ જે તે, ભોગે જીય એક દિ તે તે ।

સુત દારા હોય ન સીરી, સવ સ્વારથ કે છે વે મીરી ॥ ૨૩ ॥”

કિન્ન—

મૂલ્—

ઉવણિજ્જહ્ જીવિયમ્પમાયં, વૈન્નં જૈરા હરહ્ ણરસ્સ રાયં ।
પંચાલરાયા ! વયંણં સુણાહિ, માં કાસિ કમ્મમાંહં મહોલયાહં ॥૨૬॥

છાયા—ઉપનીયતે જીવિતમપ્રમાદ, વર્ણ જરા હરતિ નરસ્ય રાજન્ ! ।

પંચાલરાજ ! યત્ન શૃણુવ્ય, મા કાર્પીઃ કર્મણિ મહાલયાનિ ॥ ૨૬ ॥

ટીકા—‘ઉવણિજ્જહ્’ इत्यादि ।

હે રાજન્ ! કર્મભિરિદ માનુષ જીવિતમ્ અપમાદ=પ્રમાદરહિત યથા સ્વાત્તથા પ્રમાદરાહિત્યેન=સમય સમયમરણરૂપેણાऽऽગ્રીચિમરણેન મૃત્યોરન્તિકે ઉપનીયતે=ગ્રાપ્યતે । જીવિતાનસ્થાયામપિ જરા=વૃદ્ધતા નરસ્ય વર્ણ = શરીરલાવણ્યં હરતિ=વિનાશયતિ । અતો હે પંચાલરાજ ! મમ હિતકર યત્ન શૃણુવ્ય । કિં તચ્છ્રોતવ્ય

યહ વાત હૈ કિં ઉસકે શરીર પર યદિ કોઈ આભૂષણ વગેરહ હોતા હૈ તો વહ મો ઉતાર કર રહ લેતે હૈ । તથા અન્ય કિસી જનકા સહારા લેકર ઉસકો યાદ કરના મો ભૂલ જાતે હૈ ॥ ૨૫ ॥

ફિર મો—‘ઉવણિજ્જહ્’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (રાયં-રાજન્) હે રાજન્ । (જીવિયમ્-જીવિતમ્) યહ મનુષ્યજીવન (અપ્પમાય અપ્રમાદમ્) વિના કિસી આનાકાનીરૂપ પ્રમાદકે સમય ૨ મરણરૂપ અગ્રીચિમરણ (ક્ષણક્ષણમે આયુષ્ય કા કમ હોના) દ્વારા (ઉવણિજ્જહ્-ઉપનીયતે) મૃત્યુકે સમ્મુખ લે જાયા જાતા હૈ । તથા જીવિત અવસ્થામે મો (જરા-જરા) વૃદ્ધાવસ્થા (ણરસ્સ વન્ન હરહ્-નરસ્ય વર્ણ હરતિ) ડસ મનુષ્યકે શારીરિક લાવણ્યકો નાશ કરતી રહતી હૈ । હસલિયે (પંચાલ-રાયા-પંચાલરાજ) હે પંચાલદેશકે રાજા ! મેરે (વયંણ-વચનમ્) હિતકર

રાખીને બાળી નાખે છે આનાથી વધારે આશ્ચર્યની તો એ વાત છે કે, તેના શરીર ઉપર જો કાંઈ આભૂષણ વગેરે હોય તો તેને ઉતારીને રાખી દે છે અને પછીથી ખીજા કોઈ આપ્તજનનો આશ્રય લઈને પછીથી તેને બૂલી પણ જાય છે ॥૨૫॥

ફરી પણ—“ઉવણિજ્જહ્”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જીવિયા-જીવિતમ્ આ મનુષ્ય જીવન અપ્પમાય-અપ્રમાદમ્ કોઈ પ્રકારની આનાકાની વગર પ્રમાદના સમય સમયે મરણરૂપ અગ્રીચિમરણ દ્વારા ઉવણિજ્જહ્-ઉપનીયતે મૃત્યુની પાસે લઈ જવામા આવે છે જીવિત અવસ્થામા પણ જરા વૃદ્ધાવસ્થા ણરસ્સ વન્ન હરહ્-નરસ્ય વર્ણ હરતિ મનુષ્યના શારીરિક લાવણ્યનો નાશ કરે છે આ માટે પંચાલરાજ-પંચાલરાજ હે

છાયા—તદેક તુચ્છ શરીરક તસ્ય, ચિતિગત દગ્ધા તુ પાવકેન ।

ભાર્યા ચ પુત્રા અપિ ચ જ્ઞાતયશ્ચ, દાતારમન્યમનુસક્રામન્તિ ॥ ૨૫ ॥

ટીકા—‘ત દ્વક્ક’ ઇત્યાદિ ।

ભાર્યા ચ પુત્રા અપિ ચ ત્વા જ્ઞાતયશ્ચાપિ તસ્ય=મૃતપુરુષસ્ય તત્=પશુત્વા તેષા-
મતિમલ્લભમાસીતત્-એકક=એકાકિન તુચ્છ શરીરકમ્=જીવિતાપગમનેન નિસાર
શરીર ચિતિગત=ચિતાસ્થ કૃત્વા, તુ=પુનઃ પાવકેન=અગ્નિના દગ્ધા કતિચિદ્ દિવ
સાયધિ તત્કૃતે રુદિત્યા પુનરન્ય દાતાર=સ્વસ્વાભિલાષપૂરકમન્ય જનમુપસક્રામન્તિ=
આશ્રયન્તિ । ન તુ કદાચિત્તદ્વિપયે વાર્તામપિ કુર્વન્તિ ॥૨૫॥

और भी कहते हैं—‘त इक्क’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જો પહિલે અતિશય પ્રિય વા (તસ્સ-તસ્ય) મૃતક કે ઉસ
(ઇક્ક-એકકમ્) અકેલે (તુચ્છ સરીરક-તુચ્છ શરીરકમ્) નિર્જીવ શરી
રકો (ચિદ્ગય-ચિતિગતમ્) ચિતામે રાખકર એવ (પાવકેન દહિય-પાવકેન
દગ્ધા) ફિર અગ્નિ સે જલાકર (ભજ્જાય પુત્તા વિ ય ણાયઓ ય-
ભાર્યા ચ પુત્રોઽપિ ચ જ્ઞાતયશ્ચ) ભાર્યા, પુત્ર એવ સ્વજન (અણ્ણ દાયારમ્
અણુસકમન્તિ-અન્ય દાતાર અનુસક્રામન્તિ) અપને કામ આનેવાલે
અન્યજનકા સહારા લે લેતે હૈ ।

भावार्थ—इस गाथा द्वारा सूत्रकार ससारकी दशाका यह रोमाञ्चकारी
वर्णन कर रहे हैं—वे कहते हैं कि यह कितनी स्वार्थभरी बात है जो इस
जीवके शरीरसे प्राण पखेरुओके उड़ते ही उसके सगे सबही जन जो
उस व्यक्तिके क्षणभरके विरहको भी नहीं सह सकते हैं तथा जिसके
शरीरकी हर तरहसे सार सभाल रखते हैं उसी शरीरको अपने ही
हाथोंसे चितामे रखकर दग्ध कर देते हैं । इससे अधिक अचरजकी तो

વધુમા કહે છે—“ત ઇક્ક”-ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જે પહેલા ખૂબ જ પ્રિય હતો, તસ-તસ્ય તે, મરનારના
ઇક્ક-એકકમ્ એકલા તુચ્છસરીરકમ્-તુચ્છ શરીરકમ્ નિર્જીવ શરીરને ચિદ્ગય-
ચિતિગતમ્ ચિતામા રાખીને અને પાવકેન દહિય-પાવકેન દગ્ધા પછી અગ્નિથી
ખાળીને ભજ્જાય પુત્તાવિ ય ણાયઓય-ભાર્યા ચ પુત્રોઽપિ ચ જ્ઞાતયશ્ચ સ્ત્રી પુત્ર અને
સ્વજન અણ્ણ દાયારમ્ અણુસકમન્તિ-અન્ય દાતારમ્ અનુસક્રામન્તિ પોતાના કામમા
આવી શકે તેવા બીજા માણસોનો આશ્રય લઈ લે છે

ભાવાર્થ—આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર સસારની દશાનુ રોમાન્ચકારી વર્ણન
કરી રહ્યા છે તેઓ કહે છે કે, આ કેટલી સ્વાર્થ ભરી વાત છે કે, જે આ
જીવના શરીરથી પ્રાણપ્રત્યેક્ષના ઉડતાજ તેના સગા સબધીજનો જેઓ તે
વ્યક્તિના વિરહને ઘડીભર પણ સહન કરી શકતા ન હતા તથા જેના શરીરની
દરેક પ્રકારે સાર સભાળ રાખતા હતા તેના શરીરને પોતાના હાથથીજ ચિતામા

किञ्च—

मूलम्—

उवणिज्जइ जीवियंमप्पमायं, वन्न जंरा हरइ णरस्स राय ।
पचालराया । वयंणं सुणाहि, मां कंसि कम्मंइ महालयाइ ॥२६॥
छाया—उपनीयते जीवितमप्रमाद, वर्ण जरा हरति नरस्य राजन् । ।

पञ्चालराज ! उचन शृणुष्व, मा कार्षीः कर्माणि महालयानि ॥ २६ ॥

टीका—‘उवणिज्जइ’ इत्यादि ।

हे राजन् ! कर्मभिरिदं मानुष जीवितम् अप्रमाद=प्रमादरहित यथा स्यात्तथा प्रमादराहित्येन=समय समयमरणरूपेणाऽऽवीचिमरणेन मृत्योरन्तिके उपनीयते=प्राप्यते । जीवितावस्थायामपि जरा=वृद्धता नरस्य वर्ण = शरीरलावण्यं हरति=विनाशयति । अतो हे पञ्चालराज ! मम हितकर उचन शृणुष्व । किं तच्छ्रोतव्यं यह वात है कि उसके शरीर पर यदि कोई आभूषण वगैरह होता है तो वह भी उतार कर रख लेते हैं । तथा अन्य किसी जनका सहारा लेकर उसको याद करना भी भूल जाते हैं ॥ २५ ॥

फिर भी—‘उवणिज्जइ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (राय-राजन्) हे राजन् । (जीवियम्-जीवितम्) यह मनुष्यजीवन (अप्पमाय अप्रमादम्) बिना किसी आनाकानीरूप प्रमादके समय २ मरणरूप अवीचिमरण (क्षणक्षणमें आयुष्य का कम होना) द्वारा (उवणिज्जइ-उपनीयते) मृत्युके सम्मुख ले जाया जाता है । तथा जीवित अवस्थामे भी (जरा-जरा) वृद्धावस्था (णरस्स वन्न हरइ-नरस्य वर्ण हरति) इस मनुष्यके शारीरिक लावण्यको नाश करती रहती है । इसलिये (पचालराया-पचालराज) हे पचालदेशके राजा ! मेरे (वयण-वचनम्) हितकर

राખીને બાળી નાખે છે આનાથી વધારે આશ્ચર્યની તો એ વાત છે કે, તેના શરીર ઉપર જો કંઈ આભૂષણ વગેરે હોય તો તેને ઉતારીને રાખી દે છે અને પછીથી ખીજા કંઈ આપ્તજનનો આશ્રય લઈને પછીથી તેને ભૂત્રી પણ જાય છે ॥ ૨૫ ॥

ફરી પણ—“ઉવણિજ્જઈ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જીવિયા-જીવિતમ્ આ મનુષ્ય જીવન અપ્રમાય-અપ્રમાદમ્ કંઈ પ્રકારની આનાકાની વગર પ્રમાદના સમય સમયે મરણરૂપ અવીચિમરણ દ્વારા ઉવણિજ્જઈ-ઉપનીયતે મૃત્યુની પાસે લઈ જવામાં આવે છે જીવિત અવસ્થામાં પણ જરા વૃદ્ધાવસ્થા ણરસ્સ વન્ન હરઈ-નરસ્ય વર્ણ હરતિ મનુષ્યના શારીરિક લાવણ્યનો નાશ કરે છે આ માટે પચાલરાયા-પચાલરાજ હે

વચનમ્ ? તદાહ—‘ મા કાસી ’ ઇત્યાદિ । હે ચક્રવર્તિન્ ! મહાલયાનિ કર્માણિ
=પચ્ચેન્દ્રિયવધાદીનિ ગુરુકર્માણિ મા કાર્પીઃ=મા કુરુ ॥ ૨૬ ॥

एव मुनेर्वचनमाकर्ण्य चक्रवर्ती माह—

मूलम्—

‘અંહં પિ’ જાણામિજેહે હં સાહૂ, ‘જ મે તુંમં સાહેસિ વર્ક્ર મેયં’ ।
‘ભોગોં ઈમે સગકેરા હંવતિ, જે’ દુજયોં અંજો । અમ્હોંરિસેહિ ॥૨૭॥

छाया—अहमपि जानामि यवेह साधो, यन्मे त्व साधयसि वानयमेवत् ।

भोगा इमे सङ्गकरा भवन्ति, ये दुर्जया आर्य ! अस्मादृशैः ॥ २७ ॥

વચન (સુણાહિ-શ્રુણુવ) સુનો-વે વચન યે હૈં કિ આપ કમસે કમ
(મહાલયાહ કમ્માઈ મા કાસિ-મહાલયાનિ કર્માણિ માકાર્પીઃ) પચ્ચેન્દ્રિ-
યવધાદિક ઘુરે કર્મોં કોતો મત કરો, જો કિ નરકનિગોદાદિમેં પહુ-
ચાનેવાલે હોતે હૈં ।

ભાવાર્થ—મનુષ્યપર્યાયકા અન્ત ઇકદમ નહીં હોતા હૈં । અવીચિમ
રણ દ્વારા સમય ૨ પર આયુકે અવિભાગી અશોકા ક્ષય હોતા રહતા હૈં ।
इसीका नाम भावमरण है । एक तरफ यह भावमरण प्रति समय जीवन
के अंत करनेमें जुटा हुआ है तो दूसरी ओर जरा इस शरीरके लावण्य
को नाश करने में जुटी हुई है । अतः इसकी रक्षाका उपाय तो है
ही नहीं । इस लिये इसको सार्थक बनानेका यदि कोई उपाय है तो वह
एक यही है कि मनुष्य पर्याय पाकर जीवन में अशुभ कर्मोंका आच-
रण न किया जाय । यही बात मुनिराजने चक्रवर्तीको समझाई है ॥२६॥

પાચાલ દેશના રાજા ! મારા વચન-વચનમ્ હિતકર વચન સુણાહિ-શ્રુણુવ સાલળો
તે આ વચન એ છે કે, આપ ઓછામા ઓછા મહાલાહ કમ્માઈ માકાસિ-
મહાલયાનિ કર્માણિ માકાર્પિ પચ્ચેન્દ્રિય વધાદિક યુરુ ડમ્ને તો ન કરો કેમકે,
તે નરક નિગોદાદિકમા પહોચાડનાર હોય છે

ભાવાર્થ—મનુષ્ય પર્યાયનો અંત એકદમ નથી થતો આયુના અવિ-
ભાગી અશોનો સમય સમય ઉપર ક્ષય થતો રહે છે આનુ નામ ભાવ મરણ
છે એક તરફ આ ભાવ મરણ પ્રતિસમય જીવનનો અંત કરવામા લાગેલ છે
તો બીજી તરફ વૃદ્ધાવસ્થા શરીરના લાવણ્યનો નાશ કરવામા લાગી પડેલ છે
આથી એની રક્ષાનો ઉપાય તો છે જ-નહીં આ માટે એને સાર્થક બનાવવાનો
જો કોઈ ઉપાય હોય તો તે એ છે કે, મનુષ્ય જીવનમા આવીને અશુભ કર્મોંનું
આચરણ કરવામા ન આવે આ વાત મુનિરાજે ચક્રવર્તીને સમજાવેલ છે ॥૨૬॥

ટીકા—‘અહ પિ’ ઇત્યાદિ ।

હે સાધો=હે મુને ! इह=સાસારિક પદાર્થોનિત્યત્વવિષયે યદેતત્પૂર્વોક્તિ વાક્ય
યથા=યેન પ્રકારેણ ત્વ મે=મમ સાધયસિ=કથયસિ, તથૈવાહમપિ તત્સર્વ જાનામિ ।
યદિ જાનાસિ તદા કથમાસક્તોઽસિ ? इति चेच्चित्रमुनिर्द्रव्यादत्त आह—‘भोगा
इमे’ ઇત્યાદિ—इमे=શબ્દાદયો ભોગાઃ સદ્ગુણાઃ=ધર્મક્રિયા પ્રતિબંધકા ભવન્તિ ।
હે આર્ય ! ये भोगा अस्मादृशैर्गुरुकर्मभिर्दुर्जयाः जेतुमशक्याः भवन्ति ।
अतोऽहमेतत्परित्यागेऽसमर्थोऽस्मीति ॥ २७ ॥

इस प्रकार मुनिराजके वचन सुनकर चक्रवर्ती कहते हैं—‘अहपि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (साहू-साधो) मुनिराज ! (जहा इह तुम मे साधयसि-
यथा इह त्व मे साधयसि) जिस तरह आप सासारिक पदार्थों की अनित्य
ताके विषय मे मुझे समझा रहे हैं उस तरह (अहपि जाणामि-अहमपि
जानामि) मैं भी जानता हू कि (इमे-इमे) ये (भोगा-भोगाः) शब्दादिक
भोग(सगकरा हवति-सङ्गकरा भवन्ति) धर्मक्रियाके प्रतिबन्धक हैं । परन्तु
(अज्जो-आर्य) हे आर्य ! (ये भोगाः) जो भोग होते हैं वे (अम्हासि
से हिं-दुज्जया-अस्मादृशैः दुर्जयाः) हमारे जैसोंसे दुर्जय हुआ करते हैं,
अतः मैं उनके छोड़नेमे असमर्थ हू ।

भाचार्य—चक्रवर्तीने इस गाथा द्वारा अपनी वास्तविक परिस्थिति
मुनिराजके सामने स्पष्ट कर रख दी है, उससे यह ज्ञात हो जाता है कि
वह जैसा कह रहा है कि मैं भी इन भोगोंको धर्मक्रियाके प्रतिबन्धक
जान रहा हू-परन्तु चारित्र्यमोहनीयके उदयमे ये हमारे जैसे जीवों द्वारा

આ પ્રકારના મુનિરાજના વચન સાંભળીને ચક્રવર્તી કહે છે—

“અહપિ”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—સાહૂ-સાધો મુનિજન ! જહા इह तुम मे साधयसि-यथा इह
त्व मे साधयसि જેમ આપ સાસારિક પદાર્થોની અનિત્યતાના વિષયમાં મને
સમજાવી રહ્યા છો એજ રીતે અહપિ જાણામિ-અહમપિ જાનામિ હું પણ બાણુ છું
કે, इमे-इमे આ શબ્દાદિક ભોગા-ભોગા ભોગ સગકરા હવતિ-સંગકરા ભવન્તિ
ધર્મક્રિયામાં અવરોધ કરનાર છે પરંતુ અજ્જો-આર્ય ! હે આર્ય ! ભોગા જે
ભોગ હોય છે તે અમ્હાસિસેહિં દુચ્ચયા-અસ્માદૃશૈ દુસ્ત્યજા અમારા જેવાથી
છોડાવા અશક્ય હોય છે આથી હું તેને છોડવામાં અસમર્થ છું

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીએ આ ગાથા દ્વારા પોતાની વાસ્તવિક પરિસ્થિતિ
મુનિરાજની સામે સ્પષ્ટ કરીને રાખી દીધી ચક્રવર્તી એવું કહી રહેલ છે કે,
હું આ ભોગોને ધર્મ ક્રિયાના પ્રતિબંધક બાણુ છું પરંતુ ચારિત્ર મોહનીયના

ભોગપરિત્યાગાઽશક્યત્વે કારણમાહ—

મૂલમ્—

હત્થિણપુરમ્મિ ચિત્તો ! દટ્ટૂણં નરવહ્ મહિદ્ધિય ।

કામંભોગેસુ ગિદ્ધેણ, નિયાણં મસુહ કંઠ ॥ ૨૮ ॥

તેસસ મે અપ્પેડિક્કતસ્સ, ઈમ પેયારિસ ફેલ ।

જાણમોણે વિ જ ધમ્મ, કામંભોગેસુ મુચ્છિંઓ ॥૨૯॥

છાયા—હસ્તિનાપુરે ચિત્ર ! દટ્ટા નરપતિ મહદ્વિક્રમ્ ।

કામભોગેષુ ગૃધ્રેન, નિદાનમશુભ કૃતમ્ ॥ ૨૮ ॥

તસ્ય મેઽપ્રતિક્રાન્તસ્ય, શ્વમેતાદૃશ ફલમ્ ।

જાનન્નપિ યદ્ધર્મ, કામભોગેષુ મૂર્ચ્છિતઃ ॥ ૨૯ ॥

ટીકા—‘હત્થિણપુરમ્મિ’ इत्यादि ।

હે ચિત્ર=હે ચિત્રમુને ! જન્માન્તરીયસંસ્કારેણેદ સ્વોયનમ્, હસ્તિનાપુરે મહદ્વિક્રમ નરપતિ=સનત્કુમાર નામાન દટ્ટા, કામભોગેષુ ગૃધ્રેન=લોલુપેન મયા તદાનીમશુભમ્=અશુભાનિવન્ધિ-નિદાન કૃતમ્ ॥ ૨૮ ॥ ‘તસસ મે’ इत्यादि ।

જિતના સર્વથા અશક્ય હૈ ॥ ૨૭ ॥

ભોગોંકા જિતના અશક્ય ક્યો હૈ હસકા વહ ચક્રવર્તી કારણ વતલાતે હૈ —‘હત્થિણ પુરમ્મિ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (ચિત્તા-ચિત્ર) હે ચિત્રમુને ! (હત્થિણપુરમ્મિ મહિદ્ધિય નરવહ્ દટ્ટૂણ-હસ્તિનાપુરે મહદ્વિક્રમ નરપતિ દટ્ટા) મૈને સંભૂતમુનિકે ભવમે સનત્કુમાર ચક્રવર્તિકો મહાક્રુદ્ધિસ પન્ન દેશ્વકર (કામભોગેસુ ગિદ્ધેણ કામભોગેષુ ગૃધ્રેન) કામભોગ મે ગૃધ્ર વનતે હુણ ઉસ સમય (અસુહ નિયાણમ્-અશુભ નિદાનમ્) અશુભ નિદાન (કંઠ-કૃતમ્) કિયા-યથાપિ

ઉદયમા એ અમારા જેવા જીવો દ્વારા છોડાવા સર્વથા અશક્ય જ છે ॥૨૭॥

ભોગોના પરિત્યાગ અશક્ય કેમ છે એનું ચક્રવર્તી કારણ બતાવે છે—

“હત્થિણ પુરમ્મિ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ચિત્તા-ચિત્ર હે ચિત્રમુનિ ! હત્થિણ પુરમ્મિ મહિદ્ધિય નરવહ્ દટ્ટૂણ-હસ્તિનાપુરે મહદ્વિક્રમ નરપતિ દટ્ટવા મે સંભૂત મુનિના ભવમા સનત્કુમાર ચક્રવર્તીને મહાક્રુદ્ધિસ પન્ન બોધને કામભોગેસુ ગિદ્ધેણ-કામભોગેષુ ગૃધ્રેન કામ ભોગમા ગૃધ્ર બનીને એ વખતે અસુહ નિયાણમ્-અશુભ નિદાનમ્ અશુભ નિદાન કંઠ-કૃતમ્ કયું એ વખતે આપે મને એ પ્રમાણે કરવું તમારે માટે ઉચિત

ततो निदानादप्रति-क्रान्तस्य=त्वत्कृतनिराणयाऽप्यप्रतिनिवृत्तस्य तस्य= कृतनिदानस्य मे=ममेदमेतादृश फलमभूत् । यत्=यस्मात्कारणादहं यमै=श्रुत चारित्रधर्मं जानन्नपि कामभोगेषु मूर्च्छितोऽस्मि । धर्मं जानन्नपि निदानप्रभावेण त कर्तुं न शक्नोमीति भावः ॥ २९ ॥

तब आपने मुझे ऐसा करना तुमको उचित नहीं है ” इस प्रकार समझाया भी था परन्तु (अप्यङ्कितस्स तस्स मे-अप्रतिक्रान्तस्य तस्य मे) मैंने उस निदान से अपने आपको प्रतिनिवृत्त नहीं किया था । (इमं एयारिस फल-इदम् एतादृशम् फलम्) यह उसका मुझे ऐसा फल मिला है (यत्) जो (धम्म जाणमाणे वि-धर्मम् जानन् अपि) श्रुतचारित्ररूप धर्मको जानता हुआ भी (कामभोगेषु मुच्छितो-कामभोगेषु मूर्च्छितः) मैं कामभोगों में मूर्च्छित बना हुआ हूँ ।

भावार्थ—चारित्रमोहनीय कर्मकी तीव्रता मुझ में क्यों है इसका भी- कारण मुनिराजसे चक्रवर्तीने स्पष्ट कह दिया । उसमें उसने कहा कि महाराज । समूतमुनिके भवमें सनत्कुमार चक्रवर्ती को ऋद्धिसंपन्न देखकर मैंने “इसी तरहसे भोगोंका भोगनेवाला मैं भी होऊँ ” ऐसा जो- निदानबध किया था-ओर आपके समझाने बुझाने पर भी मैंने उसका परित्याग नहीं किया था । वही कारण है कि मैं धर्मको जानता हुआ भी अभी तक विषयों में मृद्ध बना हुआ हूँ ॥ २८ ॥ २९ ॥

नथी आ रीते समज्जयु पणु डतु परतु अप्पङ्कितस्स तस्स मे-अप्रतिक्रान्तस्य, तस्य मे अ निदानथी डु मने पोताने रेड्डी शड्यो न डतो आ इम एया- रिस फल-इदम् एतादृशम् फलम् आ अेतु मने इण भणेव छे धम्म जाणमाणे वि-धर्मम् जानन् अपि श्रुतचारित्ररूप धर्मने जणुता छता पणु कामभोगसु मु- च्छितो-कामभोगेषु मूर्च्छित डु काम लोगोमा मूर्च्छित अनेल छु

भावार्थ—चारित्रमोहनीय कर्मकी तीव्रता मारामा डेम छे, अेतु पणु कारण मुनिराजने चक्रवर्तीने स्पष्ट रूपमा डही दीधु अेमा तेणु जतायु डे, महाराज । समूतमुनिना लवमा सनत्कुमार चक्रवर्तीने श्रीरत्न सङ्कित रिद्धि- संपन्न जेधने मे “आज प्रजारना लोगोने लोगवनार डु जतु-” अेवो जे निदान बध करेल डतो अने आपना समज्जववा छता पणु मे तेनो परित्याग करेल न डतो अेज कारणडे, डु धर्मने जणुतो डोवा छता पणु विषयोमा मृद्ध अनी जयेल छु ॥ २८ ॥ २९ ॥

ભોગપરિત્યાગાઽશક્યત્વે કારણમાહ—

મૂળમ્—

હરિથિણપુરમ્મિ ચિત્તો ! દટ્ટૂણં નરવહ મહિદ્દિય ।

કામંભોગેસુ ગિદ્ધેણ, નિયાણં મસુહ કંઢ ॥ ૨૮ ॥

તેસસ મે અપ્પેડિક્કતસ્સ, ઈમ પેયારિસ ફેલ ।

જાણમોણે વિજં ધમ્મ, કામંભોગેસુ મુચ્છિંઓ ॥૨૯॥

છાયા—હસ્તિનાપુરે ચિત્ર ! દટ્ટા નરપતિ મહર્દિકમ્ ।

કામભોગેષુ ગૃધ્વેન, નિદાનમશુભ કૃતમ્ ॥ ૨૮ ॥

તસ્ય મેઽપ્રતિક્રાન્તસ્ય, ઇદમેતાદશ કલમ્ ।

જાનન્નપિ યદ્ધર્મં, કામભોગેષુ મૂર્ચિતઃ ॥ ૨૯ ॥

ટીકા—‘હરિથિણપુરમ્મિ’ इत्यादि ।

હે ચિત્ર=હે ચિત્રમુને ! જન્માન્તરીયસમ્કારેણેદ સ્વોધનમ્, હસ્તિનાપુરે મહર્દિક નરપતિ=સનત્કુમાર નામાન દટ્ટા, કામભોગેષુ ગૃધ્વેન=લોલુપેન મયા તદાનીમશુભમ્=અશુભાનિવન્ધિ-નિદાન કૃતમ્ ॥ ૨૮ ॥ ‘તેસસ મે’ इत्यादि ।

જિતના સર્વથા અશક્ય હૈ ॥ ૨૭ ॥

ભોગોંકા જિતના અશક્ય ક્યો હૈ હસકા વહ ચક્રવર્તી કારણ વતલાતે હૈ —‘હરિથિણ પુરમ્મિ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (ચિત્તા-ચિત્ર) હે ચિત્રમુને ! (હરિથિણપુરમ્મિ મહિદ્દિય નરવહ દટ્ટૂણ-હસ્તિનાપુરે મહર્દિક નરપતિ દટ્ટા) મૈને સમૂત્તમુનિકે ભવમે સનત્કુમાર ચક્રવર્તિકો મહાકુદ્ધિસપત્ન દેલ્લકર (કામભોગેસુ ગિદ્ધેણ કામભોગેષુ ગૃધ્વેન) કામભોગ મેં ગૃધ્વ વનતે હુણ ઉસ સમય (અસુહ નિયાણમ્-અશુભ નિદાનમ્) અશુભ નિદાન (કંઢ-કૃતમ્) કિયા-યદ્યપિ

ઉદયમા એ અમારા જેવા જીવો દ્વારા છોડાવા સર્વથા અશક્ય જ છે ॥૨૭॥

ભોગોનો પરિત્યાગ અશક્ય કેમ છે એનું ચક્રવર્તી કારણ બતાવે છે—

“હરિથિણ પુરમ્મિ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ચિત્તા-ચિત્ર હે ચિત્રમુનિ ! હરિથિણ પુરમ્મિ મહિદ્દિય નરવહ દટ્ટૂણ-હસ્તિનાપુરે મહર્દિક નરપતિ દટ્ટવા મે સમૂત્ત મુનિના ભવમા સનત્કુમાર ચક્રવર્તીને મહારિક્કિસપત્ન બેધને કામભોગેસુ ગિદ્ધેણ-કામભોગેષુ ગૃધ્વેન કામ ભોગમા ગૃધ્વ બનીને એ વખતે અસુહ નિયાણમ્-અશુભ નિદાનમ્ અશુભ નિદાન કંઢ-કૃતમ્ કયું એ વખતે આપે મને એ પ્રમાણે કરવું તમારે માટે ઉચિત

અથ કામભોગાનામનિત્યતા પ્રદર્શયિતુ મુનિરાહ—

મૂલમ્—

અચ્ચેઈ કાલો તરતિ રાઈઓ, નં યાવિ ભોગા પુરિસાણ નિર્ચા ।
ઉવેચ્ચે ભોગાં પુરિસ ચંચતિ, દુમ જંહા સ્વીળફલં વં પંક્ષી ॥૩૧॥

છાયા—અત્યેતિ કાલસ્ત્વરન્તે રાત્રયો, ન ચાપિ ભોગાઃ પુરુષાણા નિત્યાઃ ।

ઉપેત્ય ભોગાઃ પુરુષ ત્યજન્તિ, દ્રુમ યથા ક્ષીળફલ વા પક્ષિણઃ ॥૩૧॥

ટીકા—‘અચ્ચેઈ’ इत्यादि ।

હે રાજન્ ! કાલઃ=આયુષ્યકાલોઽત્યેતિ=ગતિગચ્છતિ, રાત્રયઃ, ઉપલક્ષણ-
ત્વાદ્ દિનાનિ ચ ત્વરન્તે=શીઘ્રતયા ગચ્છન્તિ । એતેનાયુષોઽસ્થિરત્વમુક્તમ્ । ઉક્તઃ

ક્ષણ-યામ-દિવસમાસ-ચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલ્પ કથમિહ, ગચ્છતિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥ इति ॥

ધર્મકો જાનતે હુણ મી કામભોગોંમે આસક્ત હોનેકી વજહસે સાધુકે
માર્ગકા અનુસરણ નહી કર સકતે હૈ ॥ ૩૦ ॥

અથ મુનિ કામભોગોંકી અનિત્યતાકા સ્વરૂપ દિશ્વલાતે હૈ—
‘અચ્ચેઈ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—રાજન્ ! દેશ્વો યહ (કાલો અચ્ચેઈ—કાલઃ અત્યેતિ) આયુકા
સમય નિકલતા જા રહા હૈ—(રાઈઓ તરતિ—રાત્રયઃત્વરન્તે) યે રાતે ઔર
દિનમી વહે વેગસે વ્યતીત હો રહે હૈ । દિન ઔર રાત્રિકા વ્યતીત હોના-
હી આયુકે દલિફોંકા ક્ષીળ હોના હૈ યહ વાત અન્યત્ર મી હસી તરહ કહી
ગઈ હૈ, જૈસે—

“ક્ષણ-યામ-દિવસમાસ —ચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલ્પ કથમિહ, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

ધર્મને જાણવા છતા પણ કામભોગોમા આસક્ત હોવાના કારણે સાધુના
માર્ગનુ અનુસરણ ઠરી શકતો નથી ॥૩૦॥

હવે મુનિ કામભોગોની અનિત્યતાનુ સ્વરૂપ બતાવે છે—“અચ્ચેઈ”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—રાજન્ ! જુઓ આ કાલો અચ્ચેઈ—કાલઃ અત્યેતિ આયુનેા સમય
વીતતો જાય છે રાઈઓ તરતિ—રાત્રય ત્વરન્તે રાતો અને દિવસ પણ ઘણા વેગથી જઈ
રહેલ છે દિવસ અને રાત્રીનુ વ્યતીત થવુજ આયુના દળિયાનુ ક્ષીણ થવુ છે
અન્યત્ર પણ આ પ્રમાણે ઠહેવામા આવેલ છે જેમ—

“ક્ષણ-યામ-દિવસ માસચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિત દલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલ્પ કથમિહ, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

પુનરપિ ચક્રવર્તી નિદાનફલમુદાહરણેન માહ—

મૂલમ્—

નાગો જહા પંકજલાવસળ્લો, દંદુ યલ નાભિસમેઈ તીરં ।

એવ વંયં કામગુણેસુ ગિદ્ધાં, નં ભિક્ષુણો મંગમણુવ્વયામો ॥૩૦॥

છાયા—નાગો યથા પદ્મજલાવસળ્લો, દૃષ્ટા સ્થલ નાભિસમેતિ તીરમ્ ।

એવ ચય કામગુણેષુ ગૃદ્ધા, ન ભિક્ષોર્માર્ગમનુવ્રજામઃ ॥ ૩૦ ॥

ટીકા—‘નાગો’ ઇત્યાદિ ।

યથા પદ્મજલાવસળ્લઃ—પદ્મઃ=રુદમસ્તત્પાય યજ્જલ તત્રાવસળ્લો નિમગ્નઃ, નાગઃ =હસ્તી સ્થલ દૃષ્ટ્વાપિ તત્ર ગન્તુ તીર નાભિસમેતિ=ગન્તુ ન શ્વનોતીત્યર્થઃ, એવમેવ હે મુને ! વયમપિ કામગુણેષુ ગૃદ્ધા ધર્મ જ્ઞાનન્તોઽપિ ભિક્ષોઃ=સાધો માર્ગ=પ્રવ્રજ્યા નાનુવ્રજામઃ—ન સ્વીકૃર્મ ઇત્યર્થઃ ॥ ૩૦ ॥

ફિર ચક્રવર્તી નિદાનકા ફલ ઉદાહરણસે કહતે હૈ—‘નાગો જહા’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(જહા-યથા) જૈસે (પંકજલાવસળ્લો-પદ્મજલાવસળ્લઃ) જલસહિત ક્ષીચડમે ફસા હુઆ (નાગો-ગજઃ) હસ્તી (થલ-સ્થલમ્) સ્થલ દેખકર મી (તીર નાભિસમેઈ-તીર નાભિસમેતિ) તીર પર આને મેં અસ-મર્થ હોતા હૈ (એવ) ઉસી પ્રકાર (કામગુણેસુ ગિદ્ધા-કામગુણેષુ ગૃદ્ધાઃ) શબ્દાદિક વિષયોં મે ગૃદ્ધ વને હુઅ (વય-વયમ્) હમ લોગ ધર્મકો જાનતે હુઅ મી (ભિક્ષુણો મંગમ ન અણુવ્વયામો-ભિક્ષોઃ માર્ગ ન અનુવ્રજામઃ) સાધુકે માર્ગકા અનુસરણ નહીં કર સકતે હૈ ।

ભાવાર્થ—હાથી જવ ક્ષીચડમે ફસ જાતા હૈ, તવ વહ તીરકો દેખતા હુઆ મી જૈસે તીર પર નહીં આસકતા ઉસી પ્રકાર હે મુને । હમ લોગ

ફરી ચક્રવર્તી નિદાનનુ ફળ ઉદાહરણથી કહે છે—‘નાગો જહા’—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જહા-યથા જેમ પંકજલાવસળ્લો — પદ્મજલાવસળ્લ જળથી ભરેલા કિચડમા ફસાયેલ નાગો-ગજ હાથી થલ-સ્થલમ્ સ્થળ જેવા છતાં પણ તીર નાભિસમેઈ-તીર નાભિસમેતિ કિનારે આવવામા અસમર્થ હોય છે એવ-એવમ્ એજ પ્રમાણે કામભોગેસુ ગિદ્ધા-કામભોગેષુ ગૃદ્ધ શબ્દાદિક વિષયોમા ગૃદ્ધ બનેલ વય-વયમ્ હું ધર્મને જાણુવા છતાં પણ ભિક્ષુણો મંગા ન અણુવ્વયામો-ભિક્ષો માર્ગ ન અનુવ્રજામ સાધુના માર્ગનું અનુસરણ કરી શકતો નથી

ભાવાર્થ—હાથી જ્યારે કાદવમા ફસાઈ જાય છે ત્યારે તે કિનારાને જેવા છતાં પણ ત્યાં પહોંચી શકતો નથી એજ પ્રમાણે હે મુનિ ! હું પણ

અથ કામભોગાનામનિત્યતા પ્રદર્શયિતુ મુનિરાહ—

મૂલમ્—

અચ્ચેઈ કાલો ત્તરતિ રાઈઓ, ન યાવિ ભોગા પુરિસાણ નિર્ચ્ચા ।
ઉવેચ્ચ ભોગાં પુરિસ ચ્ચંયંતિ, દુમ જંહા સ્વીળફલં વં પંક્કી ॥૩૧॥

છાયા—અત્યેતિ કાલસ્ત્વરન્તે રાત્રયો, ન ચાપિ ભોગાઃ પુરુષાણા નિત્યાઃ ।

ઉપેત્ય ભોગાઃ પુરુષ ત્યજન્તિ, દ્રુમ યથા ક્ષીણફલ વા પક્ષિણઃ ॥૩૧॥

ટીકા—‘અચ્ચેઈ’ ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! કાલઃ=આયુષ્યકાલોઽત્યેતિ=પ્રતિગચ્છતિ, રાત્રયઃ, ઉપલક્ષણ-
ત્વાદ્ દિનાનિ ચ ત્વરન્તે=શીઘ્રતયા ગચ્છન્તિ । એતેનાયુપોઽસ્થિરત્વમુક્તમ્ । ઉક્તઞ્ચ

ક્ષણ-યામ-દિવસમાસ-ચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિદ્, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

ધર્મજ્ઞો જાનતે હુદ્ધે ભી કામભોગોમે આસક્ત હોનેકી વજહસે સાધુકે
માર્ગકા અનુસરણ નહી કર સકતે હૈ ॥ ૩૦ ॥

અથ મુનિ કામભોગોકી અનિત્યતાકા સ્વરૂપ દિશ્વલાતે હૈ—
‘અચ્ચેઈ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાજન્ ! દેશ્વો યદ્ધ (કાલો અચ્ચેઈ—કાલઃ અત્યેતિ) આયુકા
સમય નિકલતા જા રહા હૈ—(રાઈઓ તરતિ—રાત્રયઃત્વરન્તે) યે રાતેં ઓર
દિનભી વડે વેગસે વ્યતીત હો રહે હૈ । દિન ઓર રાત્રિકા વ્યતીત હોના-
હી આયુકે દલિકોંકા ક્ષીણ હોના હૈ યદ્ધ ઘાત અન્યત્ર ભી ઇસી તરહ કહી
ગઈ હૈ, જૈસે—

“ક્ષણ-યામ-દિવસમાસ -ચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિદ્, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

ધર્મજ્ઞે જાણુવા છતાં પણ કામભોગોમા આસક્ત હોવાના કારણે સાધુના
માર્ગનું અનુસરણ કરી શકતો નથી ॥૩૦॥

હવે મુનિ કામભોગોની અનિત્યતાનું સ્વરૂપ બતાવે છે—“અચ્ચેઈ”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—રાજન્ ! જુઓ આ કાલો અચ્ચેઈ—કાલઃ અત્યેતિ આયુનો સમય
બીતતો જાય છે રાઈઓ તરતિ—રાત્રયઃ ત્વરન્તે રાતો અને દિવસ પણ ઘણા વેગથી જઈ
રહેલ છે દિવસ અને રાત્રીનું વ્યતીત થવુંજ આયુના દળિયાનું ક્ષીણ થવું છે
અન્યત્ર પણ આ પ્રમાણે કહેવામા આવેલ છે જેમ—

“ક્ષણ-યામ-દિવસ માસચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિત દલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિદ્, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

‘વ્યત્યેત્વાયુઃ કાલઃ, ગચ્છન્તુ રાત્રયોઽઙ્ગાનિ ચ । અસ્માક તુ ભોગૈઃ પ્રયો-
જનમ્ । ભોગાશ્ચ સન્તિ મદાયત્તાઃ ’ ઇતિ મન્યસે ચેત્-તદપ્યયુક્તમેવ । યત પુરુ-
ષાણા ભોગા અપિ નિત્યા ન સન્તિ । યથા પક્ષિણઃ ક્ષીણફલ=ફલરહિત દુમ=દુર્લભ-
ત્યજન્તિ । તથા-ભોગાઃ પુરુષમ્ ઉપેત્ય સમાગત્ય ક્ષીણપુણ્યં ત પુરુષ ત્યજન્તિ ।
પુણ્યાનુરોધેન પુરુષ પ્રાપ્ય તત્ક્ષયે સતિ સમપૃત્યા ત મૃચ્ચન્તિ, ન તુ પુરુષાભિપ્રાયે-
ષેતિ ભાવઃ । ભોગા અસ્થિરા ઇતિ નિષ્કર્ષઃ, ॥ ૩૧ ॥

જવ ક્ષણ, યામ, દિવસ એવ માસ કે વહાને સે આયુ હી વ્યતીત હોતી
રહતી હૈ તો વહે અચરજ કી ઘાત હૈ કિ ચિદ્વાનોં કો અપની હસ ણેસી
પરિસ્થિતિમેં નિદ્રા મી કેસે આતી હૈ । લાભમેં તો સચકો આનદ હોતા હૈ
પર હાસમેં આનદ કેસા ? ચિન્તા હોની ચાહિયે કિ હમારા ણક મી આયુ
કા દલિક વ્યર્થ વ્યતીત ન હો જાવે । યદિ તુમ્હારા હસ પર ણેસા કહના
હો કિ મહે આયુ વ્યતીત હોતી રહે-રાત્રિ ણવ દિવસમી યોંહી નિકલતે
જાયે તો હમકો ડનસે કયા પ્રયોજન, જિનસે હમકો પ્રયોજન હૈ ણેસે વે
ભોગ તો-હમારે આધીન હૈ સો રાજન ! તુમ્હારી યહ માન્યતા બિલ-
કુલ ગલત હૈ કયોં કિ યે ભોગમી તો નિત્ય નહી હૈ । (ક્ષીણફલ દુમ
જહા પક્ષી ચયતિ તહા ભોગા ઉવેચ્ચ પુરિસ ચયતિ-ક્ષીણફલ દુમ-
યથા પક્ષિણઃ ત્યજન્તિ તથા ભોગાઃ ઉપેત્ય પુરુષ ત્યજન્તિ) જિસ પ્રકાર
ક્ષીણ ફલવાલે વૃક્ષકા પક્ષી ત્યાગ કર દેતે હૈ ડસી પ્રકાર ક્ષીણ પુણ્યવાલે
પુરુષકા યે ભોગ મી પ્રાપ્ત હોકર પરિત્યાગ કર દેતે હૈ ।

ભાવાર્થ—ભોગોંકી પ્રાપ્તિ હોના શુભકર્મોંકે આધીન હૈ । જલ્પતક

। । ત્યારે ક્ષણ યામ, દિવસ અને મહીનાની ગણતરીથી આયુષ્ય વ્યતીત થતું રહે
છે ત્યારે ઘણા અચરજની એ વાત છે કે, વિદ્વાનોને પોતાની આવી પરિસ્થિ-
તિમા પણ નિદ્રા કેમ આવે છે ? લાભમા તો બધાને આનદ થાય છે પરંતુ
હાસમા આનદ કેવો ? ચિન્તા થવી જોઈએ કે, મારા આયુષ્યની એક પણ
પળ વ્યર્થ ન વીતી જાય જો તમારૂં આમા એમ કહેવાનું હોય કે, ભલે
આયુષ્ય વીતી જાય, રાત્રી અને દિવસ પણ એમજ નિડળતા જાય આમા અમને
શું પ્રયોજન છે ? જેનાથી અમારે પ્રયોજન છે એવા કામભોગ તો અમારે
આધીન છે તો હે રાજન ! તમારી એવી માન્યતા બીલકુલ બૂલ ભરેલી છે
કેમ કે, ભોગ પણ નિત્યતો નથી જ જે પ્રમાણે ફળ વગરના વૃક્ષને પક્ષીઓ
ત્યાગ કરી દે છે એજ પ્રમાણે ક્ષીણ પુણ્યવાળા પુરુષને આ ભોગ પણ પ્રાપ્ત
થઈને ‘પરિત્યાગ’ કરી દે છે

ભાવાર્થ—ભોગોની પ્રાપ્તિ થવી તે શુભકર્મોના આધીન છે બધા સુધી

एव सत्यपि भोगान्परित्यज्य प्रजितु न शक्तोऽसि, तदा तत्र यत्कर्तव्यं तदुच्यते—

मूलम्—

जइंसिं भोगे चइउं असत्तो, अज्जाइं कम्ममाइं कैरेहि रायं ।
धम्मं ठिओ सव्वपयाणुकपी, तो होहिसिं देवो इओ विउंवी ॥३॥

छाया—यद्यसि भोगास्त्यक्तुमशक्तः, आर्याणि कर्माणि कुरुष्व राजन् ।

धर्मे स्थितः सर्वप्रजानुरुम्पी, ततो भविष्यसि देव इतो वैक्रियी ॥३२॥

टीका—‘जइ सि’ इत्यादि ।

हे राजन् ! यदि भोगान्=मनोज्ञशब्दादिरूपान् त्यक्तुमशक्तोऽसि, तदा धર્मे =सम्यग्दृष्ट्यादिशिष्टानुचरिताचारलक्षणे गृहस्थधर्मे स्थितः सन् सर्वप्रजानुरुम्पी—

पुण्यकर्मकी सत्તા રહતી હૈ તવતક સાસારિક ભોગોંકી જીવકો પ્રાપ્તિ
હોતી રહતી હૈ । પાપકે ઉદયમે ભોગોંકી પ્રાપ્તિ નહીં હોતી । અતઃ રાજન્ !
એસા વિચાર સ્વપ્નમે મી મત કરો કિ યે ભોગ હમારે આધીન હૈ । હસ
લિયે હનમે અપને જીવનકે દિનરાતોંકો વ્યર્થ નિષ્ફલ મત કરો । સમ્હલ
જાઓ ઔર હનકો સફલ કરનેકા પુરુષાર્થ જાગૃત કરો ॥૩૧॥

यदि मान लिया जाय कि आप भोगोका परित्याग करनेमें अपनेको
असमर्थ समझ रहेहो । परन्तु आपका और भी क्या कर्तव्य है यह भी
आपको विचारना चाहिये, उसको सुनो मैं कहता हूँ —‘जइंसि’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ ! (જइ ભોગે ચइउ असत्तोसि-
यदि 'भोगान् त्यक्तु अशक्तः असि) यदि आप शब्दादिक विषयोंको

પૂણ્ય કર્મની સત્તા રહે છે ત્યાં સુધી સાસારિક જીવને ભોગોની પ્રાપ્તિ થયા
કરે છે પાપના ઉદયમા ભોગોની પ્રાપ્તિ થતી નથી આથી રાજન્ !—એવો
વિચાર સ્વપ્નામા પણ ન કરો કે, આ ભોગ અમારે આધીન છે આ માટે
એમા આપના જીવનના દિવસ રાતોને વ્યર્થ નિષ્ફળ ન કરો સમજી જાઓ
અને આ મનુષ્યભવને સફળ કરવાનો પુરુષાર્થ જાગૃત કરો ॥૩૧॥

જો માની લેવામા આવે કે, ભોગોનો પરિત્યાગ કરવામા આપ પોતાને
અસમર્થ સમજી રહ્યા છો તેમ છતાં પણ આપનું બીજું પણ શું કર્તવ્ય છે,
એનો પણ આપે વિચાર કરવો જોઈએ અને તે હું કહું છું સાબળો —

“જइंसि”—ઈત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જइભોગે ચइउ असत्तो सि-यदि भोगान्
त्यक्तु अशक्त असि जे आप शब्दादिक विषयेने छोडવામા પોતાની જાતને

સર્વપ્રજાનુકમ્પિતુ શીલ યસ્ય સ તથા, સમસ્તપ્રાણિદયાપરો બૂધ્વા આર્યાણિ=શિષ્ટ
જનોચિતાનિ કર્માણિ=દયાદીનિ કુરુ । તતઃ=આર્યકર્મકરણાનન્તરમ્, ઇતઃ=પ્રસ્માત્
ભગદનુવૈક્રિયી=વિક્રિયાશક્તિવિશિષ્ટો વૈમાનિકો દવો ભવિષ્યસિ ॥ ૩૨ ॥

છોડનેમેં અપને આપકો અશક્ત માનતે હો તો (ધર્મે ઠિઓ-ધર્મે સ્થિતઃ)
સમ્યગ્દ્રષ્ટિ આદિ શિષ્ટ જનોં દ્વારા આચરિત આચારરૂપ ગૃહસ્થધર્મમેં
સ્થિત હોતે હુણ તથા (સવ્વપયાણુકપી-સર્વપ્રજાનુકપી) સર્વ પ્રાણિયોં પર
દયાભાવ રખતે હુણ (અજ્ઞાઈ કમ્માઈ કરેહિ-આર્યાણિ કર્માણિ કુરુણ્વ)
શિષ્ટ જનોચિત દયા આદિ સત્કર્મોંકો કરતે રહો । (તઓ-તતઃ) ઇસસે
આપ (વૈક્રિયી) વિક્રિયાશક્તિ વિશિષ્ટ (દવો-દેવઃ) દેવ (ઇઓ-ઇતઃ) ઇસ
પર્યાય કો ડોડકર (ભવિસસઈ-ભવિષ્યસિ) હો જાઓગે ।

ભાગ્યર્થ-ઇસ સૂત્ર દ્વારા સૂત્રકાર ચક્રવર્તીકો યહ વાત સમજા રહેં હૈ
કિ યદિ આપ ચક્રવર્તી પદમેં રહતે હુણ શબ્દાદિક વિષય ભોગોંકા પરિત્યાગ
નહી કર સકતે હો તો ઇતના તો કર સકતે હો કિ જો માર્ગ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ
જૈસે શિષ્ટ પુરુષોં દ્વારા સેવિત કિયા જાતા હૈ ડસકા આપ સેવન કરતે
રહો । ઇસ માર્ગ મેં સર્વ પ્રથમ દયાકો પ્રધાનતા દી ગઈ હૈ । સાથમેં પ્રશમ,
સવેગ ભી સેવિત કિયે જાતે હૈ । આસ્તિક્ય ભાવકે આનેસે હી ઇન
ભાવોંકી પ્રતિષ્ઠા હોતી હૈ । અતઃ પ્રશમ, સવેગ, અનુકપા ઓર આસ્તિક્ય
સમ્યગ્દ્રષ્ટિ દ્વારા સેવિત ઇન માર્ગોંકા અનુસરણ કરતે હુણ આપ સદા
આર્ય કર્મોંકો કરતે રહો । ઇસસે આપકો યહ લાભ હોગા કિ આપ ઇસ

અશક્ત માનતા હો તો ધર્મે ઠિઓ-ધર્મે સ્થિત સમ્યગ્દ્રષ્ટી આદિ શિષ્ટ જનો
દ્વારા આચરવામા આવતા આચારરૂપ ગૃહસ્થધર્મમા સ્થિત બનીને તથા સવ્વ
પયાણુ કપી-સર્વપ્રજાનુકમ્પી સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર સમભાવ રાખીને અજ્ઞાઈ કમ્માઈ
કરેહિ-આર્યાણિ કર્માણિ કુરુણ્વ શિષ્ટ જનો માટે ઉચિત દયા આદિ સત્કર્મોંકો કરતા
રહો આથી આપ આ પર્યાયને છોડીને વિક્રિયાશક્તિ વિશિષ્ટ દેવ થઈ શકશે

ભાવાર્થ—આ સૂત્રદ્વારા સૂત્રકાર ચક્રવર્તીને એ વાત સમજાવે છે કે,
આપ ચક્રવર્તી પદ ઉપર રહેવાને કારણે જો શબ્દાદિક વિષય ભોગોંકા છોડી શકતા
નથી તો પણ આટલું તો જરૂરથી કરી શકો તેમ છે કે જે માર્ગ સમ્યગ્
દ્રષ્ટિ જેવા શિષ્ટ પુરુષો દ્વારા પાળવામા આવી રહેલ છે એનું આપ સેવન
કરતા રહો આ માર્ગમા સર્વ પ્રથમ દયાને પ્રધાનતા આપવામા આવેલ છે
આસ્તિક્ય ભાવ આવવાથી જ આ ભાવોની પ્રતિષ્ઠા થાય છે આથી પ્રશમ,
સવેગ, અનુકપા અને આસ્તિક્ય સમ્યગ્દ્રષ્ટિ દ્વારા સેવાતા આ માર્ગનું
અનુસરણ કરતા કરતા આપ સદા આર્ય કર્મોંકો કરતા રહો આનાથી આપને

एव मुनिना प्रोक्तश्चक्रवर्ती यदा मुनिवचनं न स्वीकरोति, तदा मुनिराह—

मूलम्—

न तुज्झ भोगे चइऊण बुद्धी, गिद्धोसि आरम्भपरिग्रहेसु ।
'मोह कओ इत्तिओ विप्पलावो, गच्छामि राय आमति ओसि ॥ ३३ ॥

छाया—न तव भोगास्त्यक्तु बुद्धिः, गृद्धोऽसि आरम्भपरिग्रहेषु ।

मोघ कृत एतावान् विप्रलापो, गच्छामि राजन्नामन्त्रितोऽसि ॥ ३३ ॥

टीका—'न तुज्झ' इत्यादि ।

हे नृप ! भोगास्त्यक्तु तव बुद्धिर्नास्ति, त्वं हि आरम्भपरिग्रहेषु-आरम्भाः
=सावधव्यापाराः, परिग्रहाः = सचित्ताचित्तस्तुस्वीकरणानि-तेषु गृद्धोऽसि ।
एतावान् विप्रलापो=त्रिविधः प्रकृष्टालापो=त्रिविधधर्मवचनोपन्यासो मोघ निरर्थक
यथा स्वात्तया त्वया सहकृतः । अतो हे राजन् ! सम्प्रत्यहं गच्छामि, त्वं मया
आमन्त्रितोऽसि=पृष्टोऽसि । त्वां पृष्ट्वा गच्छामीति भावः ॥ ३३ ॥

पर्यायिका जत्र परित्याग कर दोगे तो आपको देवपर्याय-वैमानिक देवों
में उत्पत्ति-प्राप्त हो जायगी ॥ ३२ ॥

इस प्रकार समझाने पर भी चक्रवर्ती ने जब मुनिराजके वचनोंको
स्वीकार नहीं किया तब वे कहते हैं—'न तुज्झ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(राय-राजन्) हे राजन् ! (तुज्झ बुद्धी भोगे चइऊण न
-तव बुद्धिः भोगान् त्यक्तु न) आपकी बुद्धि भोगोंको छोड़नेकी नहीं है ।
आप तो (आरम्भ परिग्रहेसु गिद्धोसि-आरम्भपरिग्रहेषु गृद्धोऽसि) आरम्भ
सावध-व्यापारोंमें एव सचित्त अचित्त तथा सचित्ताचित्त वस्तुओं को
संग्रह करने रूप परिग्रह में ही लोलुप बने हुए हो (इत्तिओ विप्पलावो
मोहकओ-एतावान् विप्रलापः मोघकृतः) अभी तक जो आपको इतना सम-

झे लाभ थसे के, आप आ मनुष्यलवने। ज्यारे परित्याग करी देशे। त्यारे
आपने देव पर्याय वैमानिक देवोभा देव लव प्राप्त थसे ॥ ३२ ॥

आ प्रभावे समभववा छता पणु यकवतीं ज्यारे मुनिराजना वच
नोने। स्वीकार न कर्यो त्यारे तेओ कडे छे— "न तुज्झ"—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—राय-राजन् हे राजन् ! तुज्झ बुद्धी भोगे चइऊण न-तव बुद्धि भोगान्
त्यक्तु न आपनी बुद्धि लोगोने छोड़वानी नहीं आपतो आरम्भपरिग्रहेसु गिद्धोसि-
आरम्भ परिग्रहेषु गृद्धोऽसि आरम्भ-सावध व्यापारोभा अने सचित्त अचित्त तथा
सचित्ताचित्त वस्तुओने। स थड उरवाइप परिग्रहभा न लोलुप बनी रह्या छे।
इत्तिओ विप्पलाओ मोह कओ-एतावान् विप्रलाप-मोघ कृत अत्यार सुधी आपने

इत्यमुमुत्त्याः मुनौ गते सति ब्रह्मदत्तस्य यदभूत्तदाह—

मूलम्—

पंचालरायाऽवि यं वभदत्तो, साहुस्स तस्स वयण अकाउं ।

अणुत्तरे भुजिये कामभोगे, अणुत्तरे, सो नेरण पविट्ठो ॥३४॥

छाया—पञ्चालराजोऽपि च ब्रह्मदत्तः, सा रोस्तस्य वचनमकृत्वा ।

अनुत्तरान्-भुत्त्या, कामभोगाननुत्तरे स नरके प्रविष्टः ॥३४॥

टीका—‘पंचालराया’ इत्यादि ।

पञ्चालराजः पञ्चालदेशाधिपति ब्रह्मदत्तोऽपि च तस्य=चित्रमुनेः, वचन=प्रव्रज्याग्रहणगृहस्थधर्मसमाराधनरूपम्, अकृत्वा अनुत्तरान्=सर्वोत्कृष्टान् काम-

झાયા, ગયા હૈ વહ સવ વ્યર્થ હી સિદ્ધ હુઆ હૈ । અતઃ હે રાજન્ । (ગજ્ઞામિ) મૈં અવ યહાસે જાતા હૂં । (આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ) મૈં હસકે, લિયે-આપસે પૂછતા હૂં ।

भावार्थ—हे राजन् । अभीतक आपको जैसे भी हो सका वैसे मैंने, समझाया-परन्तु इसका निष्कर्ष कुछ भी नहीं निकला सब व्यर्थ गया । अतः मैं अब यहासे जाता हूँ ॥ ३३ ॥

ऐसे कहकर मुनिके जाने पर चक्रवर्तीका क्या हुवा सो कहते हैं—
‘पंचालराया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पंचालरायाऽविय वभदत्तो-पंचालराजा, स ब्रह्मदत्त अपि) पंचाल देशका अधिपति वह ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती भी, (साहुस्स तस्स वयण, अकाउ-साधोः तस्य वचन अकृत्वा) भवान्तरके भ्राता चित्रमुनिके-प्रव्रज्याग्रहण करनेरूप तथा गृहस्थ धर्मको आराधना करनेरूप-वचनके-

જે સમજાવવામા આવ્યું એ સઘળું વ્યર્થ ગયેલ છે આથી હે રાજન્ ! હું,

હવે અહીંથી જાઉં છું આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ હું આ માટે આપને પૂછું છું,

ભાવાર્થ—હે, રાજન્ ! અત્યાર સુધી મેં આપને જેમ બની શકે તે પ્રમાણે સમજાવેલ છે પરંતુ તેનું ફળ કંઈ પણ આવેલ નથી, સઘળું વ્યર્થ ગયેલ છે, આથી હવે હું અહીંથી જાઉં છું, ॥૩૩॥

આ પ્રમાણે કહીને મુનિ આટલા ગયા મુનિના ગયા પછી ચક્રવર્તીનું શું થયું તે કહે છે—“ પંચાલ રાયા ”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પંચાલરાયાઽવિય વભદત્તો-પંચાલરાજા સ બ્રહ્મદત્ત અપિ પંચાલ દેશના અધિપતિ એ, બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ પણ પોતાના સાહુસ્સ તસ્સ વયણ અકાઉ-સાધો તસ્ય વચન, અકૃત્વા-પૂજાલવના ભાઈ ચિત્ર મુનિની પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા,

ભોગાન્=મનોજ્ઞશબ્દાદીન્ ભુક્ત્વા=સમુપભુજ્ય સ બ્રહ્મદત્તઃ અનુત્તરે નરકે=સકલ નરકપ્રધાનેઽપ્રતિષ્ઠાનનામકે સપ્તમ પૃથિવી નરકાગાસે પ્રવિષ્ટઃ=સપ્તમનારકો જીવો જાતિત્વર્યઃ । અનેન નિદાનસ્ય નરકહેતુત્વાત્તદકરણીયતા સૂચિતા ॥ ૩૪ ॥

સમ્પ્રતિ પ્રસન્નપ્રાપ્તા ચિત્ર મુનિ વક્તવ્યતામાહ—

મૂલમ્—

ચિત્તો વિ કામેર્હિ વિરક્તકામો, ઉદત્તચારિત્તતવો તવસ્સી ।

અણુત્તરં સર્જમ પાલઈત્તા, અણુત્તરં સિદ્ધિર્ગંઢ ગંઓ । તિવેમિ ॥ ૩૫ ॥

છાયા—ચિત્તોઽપિ કામેભ્યો વિરક્તકામ, ઉદાત્તચારિત્ર તપાસ્તપસ્વી ।

અનુત્તર સયમ પાલયિત્વા, અનુત્તરા સિદ્ધિર્ગતિ ગતિત્વમિતિ વ્રત્તીમિ ॥ ૩૫ ॥

ટીકા—‘ચિત્તોઽવિ’ ઇત્યાદિ—

કામેભ્યો=મનોજ્ઞશબ્દાદિભ્યો વિરક્તકામઃ=વિરક્તો નિવૃત્તઃ કામોઽભિલાષો यस્ય સ તથા, ઉદાત્તચારિત્રતપાઃ=ઉદાત્તમ્=અત્યુત્કૃષ્ટ ચારિત્ર=સર્વવિરતિરૂપ,

પાલન કરનેમે અસમર્થ અપનેકો જાહિર કરકે એવ (અણુત્તરે કામભોગે ભુજિય-અનુત્તરાન્ કામભોગાન્ ભુક્ત્વા) સર્વોત્કૃષ્ટ શબ્દાદિક વિષય ભોગોકો ભોગ કરકે અન્તમે માર કર (અણુત્તરે નરકે પ્રવિષ્ટો-અનુત્તરે નરકે પ્રવિષ્ટઃ) સકલ નરકોમે પ્રધાન એવા સાતવી નરકકે અપ્રતિષ્ઠાન નામકે નરકાવાસમે જા પહુચા ।

ભાવાર્થ—અધિક આરભ ઓર પરિગ્રહકે રાખનેસે ડસમે ફસા હુઆ જીવ મરકર નરકમે જાતા હૈ । બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીકી ખી યહી દશા હુઈ । વહ ખી મરકર સપ્તમ નરકમે પહુચા । નિદાનવધ નરકકા હેતુ હૈ, ઇસસે વહ જીવકો કરને યોગ્ય નહી હૈ । યહ સૂચિત ઇસ કથતસે હોતા હૈ ॥ ૩૪ ॥

અવ પ્રસન્ન પ્રાપ્ત ચિત્રમુનિકે વિષયમે કહતે હૈ —‘ચિત્તોવિ’ ઇત્યાદિ ।

૩૫ તથા ગૃહસ્થધર્મનુ આરાધન કરવા ૩૫ વચનનુ પાલન કરવામા પોતાને અસમર્થ બાહેર ડર્યા અને અણુત્તરે કામભોગે ભુજીય-અનુત્તરાન્ કામભોગાન્ ભુક્ત્વા સર્વોત્કૃષ્ટ શબ્દાદિક વિષયભોગોને ભોગવીને અતમા મરીને અણુત્તરે નરકે પ્રવિષ્ટો-અનુત્તરે નરકે પ્રવિષ્ટ સકલ નરકોમા પ્રધાન એવા સાતમા નરકના અપ્રતિષ્ઠાન નામના નરકાવાસમા ઉત્પન્ન થયા

ભાવાર્થ—અધિક આરભ અને પરિગ્રહના રાખવાથી એમા ઇસાયેલ જીવ મરીને નરકમા બાંધ છે બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી પણ એજ હુઈશાને પામ્યા એ મરીને સાતમા નરકમા પહોંચ્યા નિદાન વધ એ નરકનો હેતુ છે આટે તપના કરીનુ નિદાન-નિયાણુ કરવું જીવમાટે યોગ્ય નથી એમ આ કથનથી સમજાય છે ॥ ૩૪ ॥

હવે પ્રસન્ન પ્રાપ્ત ચિત્ર મુનિના વિષયમા કહે છે—“ચિત્તોવિ”—ઈત્યાદિ

इत्यमुमुखा. मुनो गते सति ब्रह्मदत्तस्य यदभूत्तदाह—

मूलम्—

पचाल. रायाऽवि' यं वभदत्तो, साहुस्स तस्स वयण अकाउं ।

अणुत्तरे भुजिये कामभोगे, अणुत्तरे, सो नेरए 'पविट्ठो ॥३४॥

छाया—पञ्चालराजोऽपि च ब्रह्मदत्तः, सा मोस्तस्य वचनमकृत्वा ।

अनुत्तरान् = भुक्त्वा, कामभोगाननुत्तरे स नरके प्रविष्टः ॥३४॥

टीका—‘पचालराया’ इत्यादि ।

पञ्चालराजः पञ्चालदेशाधिपति ब्रह्मदत्तोऽपि च तस्य=चित्रमुनेः, वचन= प्रव्रज्याग्रहणगृहस्थधर्मसमारोधनरूपम्, अकृत्वा अनुत्तरान्=सर्वोत्कृष्टान् काम..

झાયા. ગયા હૈ વહ સવ વ્યર્થ હી સિદ્ધ હુઆ હૈ । અતઃ હે રાજન્ । (ગચ્છામિ) મૈં અવ યહાસે જાતા હૂં । (આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ) મૈં હસકે લિયે આપસે પૂઝતા હૂં ।

भावार्थ—हे राजन् । अभीतक आपको जैसे भी हो सका वैसे मैंने, समझाया-परन्तु इसका निष्कर्ष कुछ भी नहीं निकला सब व्यर्थ गया । अतः मैं अब यहासे जाता हूँ ॥ ३३ ॥

ऐसे कहकर मुनिके जाने पर चक्रवर्तीका क्या हुवा सो कहते हैं—
'पचालराया' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पचालरायाऽविय वभदत्तो-पचालराजा, स ब्रह्मदत्त अपि) पचाल देशका अधिपति वह ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती भी, (साहुस्स तस्स वयण, अकाउ-साधोः तस्य वचन अकृत्वा) भवान्तरके आता चित्रमुनिके- प्रव्रज्याग्रहण करनेरूप तथा गृहस्थ धर्मको आराधना करनेरूप वचनके-

જે સમજાવવામા આવ્યું એ સઘળું વ્યર્થ ગયેલ છે આથી હે રાજન્ । હું હવે અહીંથી જાઉં છું આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ હું આ માટે આપને પૂછું છું, ભાવાર્થ—હે, રાજન્ । અત્યાર સુધી મેં આપને જેમ બની શકે તે પ્રમાણે સમજાવેલ છે પરંતુ, તેનું ફળ કાંઈ પણ આવેલ નથી, સઘળું વ્યર્થ ગયેલ છે, આથી હવે હું અહીંથી જાઉં છું, ॥૩૩॥

આ પ્રમાણે કહીને મુનિ ચાલ્યા ગયા મુનિના ગયા પછી ચક્રવર્તીનું શું થયું તે કહે છે—“ પચાલ રાયા ”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પચાલરાયાઽવિય વભદત્તો-પચાલરાજા સ બ્રહ્મદત્ત અપિ પચાલ દેશના અધિપતિ એ, બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ પણ પોતાના સાહુસ્સ તસ્સ વયણ અકાઉ-સાધો તસ્ય વચન, અકૃત્વા-પૂર્વલવના લાઇ ચિત્ર મુનિની પ્રવ્રજ્યા અકૃત્વા કરવા

॥ अथ चतुर्दशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात चित्रसभूतीयाख्य नाम त्रयोदशमध्ययनम्, साम्प्रतमिपुकारीय नाम चतुर्दशमध्ययन प्रारभ्यते । अस्य च पूर्वा ययनेन सहायमभिसम्बन्धः—पूर्वमध्ययने मुख्यतया निदानदोषाः प्रोक्ताः, प्रसङ्गतो निर्निदानगुणाश्चापि । अस्मिन्नध्ययने त्वनिदानस्य मुक्ति कारणत्वात्तद्गुणाः प्रोच्यन्ते, इत्यनेन सस्वन्वेनायातमिदमध्ययनम् । अस्याययनस्य प्रस्तावनामाह—

मुनिचन्द्रमुने सविधे गोवल्लभनाम्नो गोपस्य नन्द-सुनन्द-नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामनश्चत्वारो दारकाः प्रजिताः, तत्र द्वौ भ्रातरौ नन्दसुनन्दौ चित्रसभूतपूर्वभ्र

चौदहवां अध्ययन प्रारम्भ—

चित्र सभूतीय नामक तेरहवा अध्ययनका व्याख्यान हो गया । अब यह इपुकारिय नामका चौदहवा अध्ययन प्रारम्भ होता है । इस अध्ययनका सन्ध तेरहवें अध्ययनके साथ इस प्रकारसे है—पूर्व अध्ययन में निदानबंध सन्धी दोष मुख्य रूपसे प्रकट किया गया है साथ-में विना निदानसे होनेवाला गुण भी प्रसङ्गत, प्रतिपादित हुआ है । इस अध्ययनमें अब यह कहा जावेगा कि मुक्तिका कारण (नियाणा) निदानका अभाव है तथा इस (नियाणा) निदानके अभावमें कौन २ से गुण उत्पन्न होते हैं । इसी सबको लेकर इस अध्ययनका प्रारम्भ किया गया है । इसकी प्रस्तावना—इस प्रकार है—

किसी एक समयकी बात है कि—मुनिचन्द्र मुनिराजके पास गोवल्लभ

चौदहवा अध्ययननो प्रारम्भ

चित्रसभूत नामना तेरमा अध्ययननु व्याख्यान पुइ थयु, हुवे आ इपुकारिय नामना चौदहमा अध्ययननो प्रारम्भ थाय छे आ अध्ययननो तेरमा अध्ययन साथेनो सन्ध आ प्रमाणे छे तेरमा अध्ययनमा निदान (नियाणा) बंध सन्धी दोष मुख्य रूपशी प्रकट करवामा आवेल छे तदुपरात वगर निदानथी धनारा गुण पणु प्रसङ्गत प्रतिपादित करवामा आवेल छे आ अध्ययनमा हुवे ओ कहेवामा आवशे के, मुक्तिनु कारण निदाननो अभाव छे. तथा ओ निदानना अभावथी क्या क्या गुणो उत्पन्न थाय छे ओ सन्धने लधने आ अध्ययननो प्रारम्भ करवामा आवे छे जेनी प्रस्तावना आ प्रकारनी छे

कोई एक समयकी बात छे के, मुनिचन्द्र मुनिराजकी पासे गोवल्लभ

તપશ્ચ દ્વાદશવિધ યસ્ય સ તથા ભૂતસ્તપસ્વીચિત્રોઽપિ અનુત્તર=સર્વોત્કૃષ્ટમતિવા-
રવર્જિત સયમ સર્વવિરતિરૂપ પાલયિત્વા=જાસે-ય, અનુત્તરા=સર્વોત્કૃષ્ટાં સર્વલોકા-
કાશોપરિવર્તિર્ના સિદ્ધિગતિ=સિદ્ધિરૂપા ગતિ ગત પ્રાપ્તઃ । ઇતિ બ્રવીમિ=અસ્યાર્થઃ
પૂર્વવદ્ બોધ્ય ॥ ૩૬ ॥

ઇતિ શ્રી વિશ્વવિખ્યાત-જગદ્ભ્રમ-પ્રસિદ્ધરાચક-પશ્ચદગમાપા કન્થિત-અલિ-
તકલાપાલાપક પ્રવિશુદ્ધગદ્યપદ્યનૈરુગ્રન્થનિર્માપક-પ્રાદિમાનમર્દક-શ્રીશા
હૂઝરપતિ-કોલ્હાપુરરાજપદત્ત-“ જૈનશાસ્ત્રાચાર્ય ”-પદભૂષિત-
કોલ્હાપુરરાજગુરુ-પાલપ્રદાનચારિ-જૈનાચાર્ય-જૈન ધર્મદિવાકર
-પૂજ્ય-શ્રીધાસીલાલપ્રતિવિરચિતાયામ્ “ઉત્તરા-
ધ્યયનસૂત્રસ્ય” પ્રિયદર્શિન્યાયાયા વ્યા-
ખ્યાયામ્-‘ ચિત્રસમ્ભૂતીય ’ નામ
ત્રયોદશમઅધ્યયન-સમ્પૂર્ણમ્ ॥૧૩॥

અન્વયાર્થ—(કામેહિં વિરક્તકામો-કામેભ્ય વિરક્તકામ) મનોજ્ઞ
શબ્દાદિક વિષયોં સે વિરક્ત (ઉદત્તચારિત્ત તવો - ઉદારચારિત્રતપા)
તથા સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્ર એવ બારહ પ્રકારકે તપોવાલે તેસે
વે (તવસ્સી-તપસ્વી) તપસ્વી ચિત્રમુનિરાજ (અણુત્તર સજમ પાલકૃષ્ણ-
અનુત્તર સયમ પાલયિત્વા) અતિચાર રહિત હોનેસે સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વવિરતિ
રૂપ સયમકી પાલના કરકે (અણુત્તર સિદ્ધિગઈ ગઓ-અનુત્તરા સિદ્ધિ
ગતિ ગતઃ) સર્વલોકાકાશકે ઉપર વર્તમાન હોનેસે અનુત્તર સિદ્ધિરૂપ
ગતિકો પ્રાપ્ત હો ગયે । (તિવેમિ-ઇતિ બ્રવીમિ) સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂ
સ્વામીસે કહતે હૈ કિ-હે જમ્બૂ ! મૈને જૈસા ભગવાન મહાવીરસે સુના હૈ
વૈસા યહ મૈને તુમસે કહા હૈ ॥ ૩૬ ॥

॥ હસ પ્રકારં તેરહવેં અધ્યયન કા હિન્દી અનુવાદ સમાપ્ત ॥ ૧૩ ॥

અન્વયાર્થ—કામેહિં વિરક્તકામો-કામેભ્ય વિરક્તકામ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક
વિષયોથીવિરક્ત ઉદત્તચારિત્તતવો-ઉદારચારિત્ર તપા તથા સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વ વિરતિરૂપ
ચારિત્ર અને બાર પ્રકારના તપોના વ્રતવાળા એવા તે તવસ્સી-તપસ્વી તપસ્વી
ચિત્ર મુનિરાજ અણુત્તર સજમ પાલકૃષ્ણ-અનુ રસયમ પાલયિત્વા અતિચાર રહીત
હોવાથી સર્વોત્કૃષ્ટ સર્વ વિરતિરૂપ સયમનુ પાલન કરીને અણુત્તર સિદ્ધિગઈ ગઓ-
અનુત્તરા સિદ્ધિગતિ ગત સર્વે લોકાકાશની ઉપર વર્તમાન હોવાથી અનુત્તર
સિદ્ધિરૂપ ગતીને પ્રાપ્ત્યા તિવેમિ-ઇતિબ્રવીમિ સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂ સ્વામીને
કહે છે કે, જમ્બૂ ! મે જેવું ભગવાન મહાવીર પાસેથી સાંભળ્યું છે એજ
પ્રમાણે મે તમને કહેલ છે આમા મારી બુદ્ધિથી કાઈપણ કરેલ નથી ॥ ૩૬ ॥

આ પ્રકારે આ શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની પ્રિયદર્શિની ટીકાનો ચિત્ર-સમ્ભૂત
નામના તેરમા અધ્યયનનો ગુજરાતી ભાષાનુવાદ સંપૂર્ણ થયો ॥ ૧૩ ॥

प्रजिताः । प्रज्य च सुचिरकाल तपःसयममनुपाल्य भक्तप्रत्याख्यानानेन काल-
मासे काल कृत्वा सौधर्मे कल्पे पद्मगुल्मे विमाने चतुःपल्योपमस्थितिरुदेवत्वेन
समुत्पन्नाः । तेषु नन्ददत्त-नन्दप्रिय-नामरुगोपजीवजर्जित्वारोऽपि देवास्ततश्च्युता
कुरुदेशान्तर्गते इषुकारनामरुनगरे समुत्पन्नाः । तेषु एको वसुमित्रजीवदेवो भृगु-
पुरोहितो नभूत्, द्वितीयो वसुदत्तजीवदेवो भृगुपुरोहितस्य वशिष्ठगोत्रा यशा नाम्नी
भार्याऽभवत् । तृतीयो वसुप्रियजीवो देव इषुकारराजा चतुर्थो धनदत्तजीवो देवः
कमलावती नाम तद्राज्ञी चाऽभवत् ।

असौ भृगुपुरोहितः सन्तानार्थं निरन्तरं चिन्तां कुर्वन्नासीत् । एकदा तौ

कारणं इन्होंने दीक्षा धारण करली । तप एव सजमका बहुत कालतक आरा-
धन करते हुए इन्होंने अन्त समयमें भक्त प्रत्याख्यान(सधारा)करके अपने
शरीरका परित्याग किया और सौधर्म स्वर्गमें पद्मगुल्म नामके विमानमें
ये सबके सब-उहों चार पल्यकी स्थितिवाले देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए ।
गोवल्लभ गोपके नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक पुत्रके जीवोंको छोड़कर वसु-
मित्र वसुदत्त वसुप्रिय धनदत्तके जीव चार देव वहांसे चक्कर कुरू
देशान्तर्गत इषुकार नामक नगरमें जन्मे । उनमें एक वसुमित्रका जीव
देव भृगुपुरोहित हुआ । द्वितीय देव वसुदत्तका जीव उस पुरोहितकी
वशिष्ठ गोत्रोत्पन्ना यशा नामकी भार्या हुआ । तीसरा देव वसुप्रियका
जीव इषुकार राजा हुआ । चतुर्थ देव धनदत्तका जीव उस राजाकी
कमलावती नामकी रानी हुआ ।

भृगुपुरोहितके कोई सन्तान नहीं थी, अतः रातदिन वह सन्तानकी ही

सोचो । उपर वैराज्य आवी गयो । अने अने कारखे आ छये जख्खे दीक्षा
अगीकार करी तप अने सयमनु धरुा काण सुधी आराधन करीने तेअेअे
अत समयमा भक्त प्रत्याख्यान करीने पोताना शरीरने परित्याग कर्यो अने
सौधर्म स्वर्गमा पद्मगुल्म नामना विमानमा ते सधणा छये जख्खे चार
पल्यनी स्थितिवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थया तेमा गोवल्लभ गोपना
नन्ददत्त, नन्दप्रिय, नामना जे पुत्रना जेवने छोडीने जाडीना वसुमित्र, वसु-
दत्त, वसुप्रिय धनदत्तना जेम चार जेवो देवदेव भाथी व्यवीने कुरु देशमा
इषुकार नामना नगरमा जन्म्या तेमा जेक देव वसुमित्रनो जेव भृगुपुरोहित
थया जेज देव वसुदत्तनो जेव जे पुरोहितनी वशिष्ठ गोत्रमा उत्पन्न थयेदी
यशा नामनी पत्नी थध, त्रीज देव वसुप्रियनो जेव इषुकार राजा थये। चोथा
देव धनदत्तनो जेव ते राजनी कमलावती नामनी राणी थध

भृगु पुरोहितने केध सन्तान न हुतु आथी रात दिवस ते सन्ताननी

જીવૌ સ્તઃ, તયોર્વર્ણન ત્રયોદશે અખ્યયને ગતમ્ । ઢૌ ચ નન્દદત્ત-નન્દપ્રિય નામાનો
ગોપદારકૌ તપઃસયમ સમારાધ્ય કાલ કૃત્વા દેવલોકે દેવત્વેન સમુત્પન્નો । તસ્મા-
દેવલોકાત્તૌ આયુ ક્ષયેણ ભવક્ષયેણ સ્થિતિક્ષયેણ ચ્યુત્વા ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠનગરે ઇન્ધ-શ્રેષ્ઠિનો
જિનદત્તસ્ય ગૃહે સોદરભ્રાતરૌ ભૂત્વા સમુત્પન્નો । તત્ર તયોરિન્ધસ્ય વસુધર શ્રેષ્ઠિનો
વસુમિત્ર-વસુદત્ત-વસુપ્રિય-ધનદત્ત-નામાનશ્વત્તારઃ પુત્રાઃ સુહૃદો જાતાઃ । તે ષડપિ
સુહૃદો વિવિધાન્ ભોગાન્ પરિબુજ્ઞાનાસ્તથારૂપાણા સ્થવિરાણામન્તિકે ધર્મે શ્રુત્વા

નામક ગોપકે નન્દ સુનન્દ નદદત્ત નદપ્રિય નામકે ચાર પુત્રોને દીક્ષા
લી । इनमें नन्द सुनन्द नामके दो भाई तो चित्र और सभूतके पूर्वभवके
जीव थे, जिनका वर्णन तेरहवें अध्ययनमें किया गया है । तथा अ-
शिष्ट दो नन्ददत्त नन्दप्रिय नामके गोपाल दारकोंने तप एव सयमकी
आराधनाके प्रभावसे मरकर देवलोक प्राप्त किया फिर ये दोनों वहासे
आयुक्षय, भवक्षय एव स्थितिक्षय होनेसे चव कर क्षितिप्रतिष्ठित नग
रमें जिनदत्त नामक इन्ध-श्रेष्ठीके यहां सोदर(सगे भाई)भ्राताके रूपमें उत्पन्न
हुए । वहा इनकी मित्रता चार अन्य वसुधर श्रेष्ठीके वसुमित्र, वसुदत्त,
वसुप्रिय और धनदत्त नामक पुत्रोके साथ हुवा । इस प्रकार ये छहों मित्र-
जन आनदसे अपना समय विविध भोगोंको भोगते हुए व्यतीत करने
लगे । एक दिनकी बात है कि इन छह ही मित्रोने तथारूप-श्रुतचारित्र
रूपधर्मके पालन करनेवाले स्थविरोके पास धर्मका व्याख्यान सुना ।
जिससे इनको ससार, शरीर एव भोगोसे वैराग्य हो गया, और इस

નામના ગોપના નદ, સુનદ, નદદત્ત અને નદપ્રિય, નામના ચાર બાળકોએ
દીક્ષા લીધી તેમા નદ અને સુનદ નામના બે ભાઈ તો ચિત્ર અને સભૂતના
પૂર્વ ભવના જીવ હતા જેનુ વણુન તેરમા અધ્યયનમા કરવામા આવેલ
છે બીજા બે નદદત્ત અને નદપ્રિય નામના ગોપાળ બાળકોએ તપ અને સ
યમની આરાધનાના પ્રભાવથી મરીને દેવલોક પ્રાપ્ત કર્યુ ત્યાથી એ બન્ને
જણા આયુક્ષય, ભવક્ષય અને સ્થિતિક્ષય હોવાથી વ્યવીને ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગર
મા જનદત્ત નામના એક શેઠને ત્યા સહોદર ભાઈના રૂપમા ઉત્પન્ન થય ત્યા
એમની મિત્રતા બીજા ચાર વસુધર શેઠના વસુમિત્ર, વસુદત્ત, વસુપ્રિય, અને
ધનદત્ત નામના પુત્રોની સાથે થઇ આ રીતે એ છએ મિત્રો વિવિધ ભોગોને
ભોગવતા રહીને પોતાનો સમય આનદથી વ્યતીત કરવા લાગ્યા એક દિવસની
વાત છે કે, એ છએ મિત્રોએ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનુ પાલન કરવાવાળા સ્થવિ-
રોની પાસેથી ધર્મનુ વ્યાખ્યાન સાંભળ્યુ આનાથી તેમને સસાર, શરીર અને

प्रयजिताः । प्रयज्य च सुचिरकालं तपःसयममनुपाल्य भक्तप्रत्याख्यानं काल-
मासे कालं कृत्वा सौधर्मे रूपे पद्मगुल्मे विमाने चतुःपल्यौपमस्थितिरुदेवत्वेन
समुत्पन्नाः । तेषु नन्ददत्त-नन्दप्रिय-नामकगोपजीवजन्मस्थित्वारोऽपि देवास्ततश्च्युता
कुरुदेशान्तर्गते इषुकारनामनगरे समुत्पन्नाः । तेषु एको वसुमित्रजीवदेवो भृगु-
पुरोहितो बभूव, द्वितीयो वसुदत्तजीवदेवो भृगुपुरोहितस्य वशिष्ठगोत्रा यशा नाम्नी
भार्याऽभवत् । तृतीयो वसुप्रियजीवो देव इषुकारराजा चतुर्थो धनदत्तजीवो देवः
कमलावती नाम तद्राज्ञी चाऽभवत् ।

असौ भृगुपुरोहितः सन्तानार्थं निरन्तरं चिन्तां कुर्वन्नासीत् । एकदा तौ

कारणं इन्होंने दीक्षा धारण करली । तप एव सजमका बहुत कालतक आरा-
धन करते हुए इन्होंने अन्त समयमें भक्त प्रत्याख्यान(सधारा)करके अपने
शरीरका परित्याग किया और सौधर्म स्वर्गमें पद्मगुल्म नामके विमानमें
ये सबके सब-उहो चार पल्यकी स्थितिवाले देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए ।
गोवल्लभ गोपके नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक पुत्रके जीवोंको छोड़कर वसु-
मित्र वसुदत्त वसुप्रिय धनदत्तके जीव चार देव बहासे चक्कर कुरू
देशान्तर्गत इषुकार नामक नगरमें जन्मे । उनमें एक वसुमित्रका जीव
देव भृगुपुरोहित हुआ । द्वितीय देव वसुदत्तका जीव उस पुरोहितकी
वशिष्ठ गोत्रोत्पन्ना यशा नामकी भार्या हुआ । तीसरा देव वसुप्रियका
जीव इषुकार राजा हुआ । चतुर्थ देव धनदत्तका जीव उस राजाकी
कमलावती नामकी रानी हुआ ।

भृगुपुरोहितके कोई सन्तान नहीं थी, अतः रातदिन वह सन्तानकी ही

लोगों पर वैराग्य आवी गये । अने अने कारणों से आ छये जल्लुअये दीक्षा
अगीठार करी तप अने सयमनु धरुआ काल सुधी आराधन करीने तेअये
अत समयमा भक्त प्रयाख्यान करीने पोताना शरीरने परित्याग कर्यो अने
सौधर्म स्वर्गमा पद्मगुल्म नामना विमानमा ते सधणा छये जल्लुअये आर
पल्यनी स्थितिवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थया तेमा गोवल्लभ गोपना
नन्ददत्त, नन्दप्रिय, नामना जे पुत्रना जेवने छोडीने पाडीना वसुमित्र, वसु-
दत्त, वसुप्रिय धनदत्तना अेम आर जेवो देवदेवो भाथी ब्यवीने कुरु देशमा
इषुकार नामना नगरमा जन्मया तेमा अेक देव वसुमित्रनो जेव भृगुपुरोहित
थया भीन देव वसुदत्तनो जेव जे पुरोहितनी वशिष्ठ गोत्रमा उत्पन्न थयेकी
यशा नामनी पत्नी थई, तीन देव वसुप्रियनो जेव इषुकार राजा थये सोथा
देव धनदत्तनो जेव ते राजनी कमलावती नामनी राणी थई

भृगु पुरोहितने कोई सन्तान न छतु आथी रात दिवस ते सन्ताननी

જીવૌ સ્તઃ, તયોર્વર્ગન ત્રયોદશે અધ્યયને ગતમ્ । દ્વૌ ચ નન્દદત્ત-નન્દપ્રિય નામાનૌ
ગોપદારકૌ તપઃસયમ સમારાધ્ય કાલઃ કૃત્વા દેવલોકે દેવત્વેન સમુત્પન્નૌ । તસ્મા-
દેવલોકાત્તૌ આયુ ક્ષયેણ ભવક્ષયેણ સ્થિતિક્ષયેણ ચ્યુત્વા ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠનગરે રમ્ય-શ્રેષ્ઠિનો
જિનદત્તસ્ય ગૃહે સોદરભ્રાતરૌ ભૂત્વા સમુત્પન્નૌ । તત્ર તયોરિમ્યસ્ય વસુધર શ્રેષ્ઠિનો
વસુમિત્ર-વસુદત્ત-વસુપ્રિય-ધનદત્ત-નામાનશ્વત્તારઃ પુત્રાઃ સુહૃદો જાતાઃ । તે પદપિ
સુહૃદો વિવિધાન્ ભોગાન્ પરિભુજાનાસ્તથારૂપાણા સ્વનિરાણામન્તિકે ધર્મ શ્રુત્વા

નામક ગોપકે નન્દ સુનન્દ નદદત્ત નદપ્રિય નામકે ચાર પુત્રોને દીક્ષા
લી । इनमें नन्द सुनन्द नामके दो भाई तो चित्र और सभूतके पूर्वभवके
जीव थे, जिनका वर्णन तेरहवें अध्ययनमें किया गया है । तथा अ-
शिष्ट दो नन्ददत्त नन्दप्रिय नामके गोपाल दारकोंने तप एव सयमकी
आराधनाके प्रभाउसे मरकर देवलोक प्राप्त किया फिर ये दोनों वहासे
आयुक्षय, भवक्षय एव स्थितिक्षय होनेसे चव कर क्षितिप्रतिष्ठित नग
रमें जिनदत्त नामक इम्य-श्रेष्ठीके यहाँ सोदर(सगे भाई)भ्राताके रूपमें उत्पन्न
हुए । वहा इनकी मित्रता चार अन्य वसुधर श्रेष्ठीके वसुमित्र, वसुदत्त,
वसुप्रिय और धनदत्त नामक पुत्रोंके साथ हुवा । इस प्रकार ये छहों मित्र-
जन आनदसे अपना समय विविध भोगोंको भोगते हुए व्यतीत करने
लगे । एक दिनकी बात है कि इन छह ही मित्रोंने तथारूप-श्रुतचारित्र
रूपधर्मके पालन करनेवाले स्थविरीके पास धर्मका व्याख्यान सुना ।
जिससे इनको ससार, शरीर एव भोगोंसे वैराग्य हो गया, और इस

નામના ગોપના નદ, સુનદ, નદદત્ત અને નદપ્રિય, નામના ચાર બાળકોએ
દીક્ષા લીધી તેમા નદ અને સુનદ નામના બે ભાઈ તો ચિત્ર અને સભૂતના
પૂર્વ ભવના જીવ હતા જેનુ વર્ણન તેરમા અધ્યયનમા કરવામા આવેલ
છે બીજા બે નદદત્ત અને નદપ્રિય નામના ગોપાળ બાળકોએ તપ અને સ
યમની આરાધનાના પ્રભાવથી મરીને દેવલોક પ્રાપ્ત કર્યુ ત્યાથી એ બન્ને
જણુ આયુક્ષય, ભવક્ષય અને સ્થિતિક્ષય હોવાથી અવધીને ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગર
મા જનદત્ત નામના એક શેઠને ત્યા સહોદર ભાઈના રૂપમા ઉત્પન્ન થય ત્યા
એમ ૧૧ મિત્રતા બીજા ચાર વસુધર શેઠના વસુમિત્ર, વસુદત્ત, વસુપ્રિય, અને
ધનદત્ત નામના પુત્રોની સાથે થઇ આ રીતે એ છએ મિત્રો વિવિધ ભોગોને
ભોગવતા રહીને પોતાનો સમય આનદથી વ્યતીત કરવા લાગ્યા એક દિવસની
વાત છે કે, એ છએ મિત્રોએ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનુ પાલન કરવાવાળા સ્થવિ-
રોની પાસેથી ધર્મનુ વ્યાખ્યાન સાંભળ્યુ આનાથી તેમને સસાર, શરી અને

प्रजिताः । प्रज्य च सुचिरकाल तपःसयममनुपाल्य भक्तप्रत्याख्यानानेन काल-
मासे काल कृत्वा सौधर्मे रूपे पद्मगुल्मे विमाने चतुःपल्योपमस्थितिरुदेवत्वेन
समुत्पन्नाः । तेषु नन्ददत्त-नन्दप्रिय-नामकगोपजीवजर्जाश्रित्वारोऽपि देवास्ततश्च्युता
कुरुदेशान्तर्गते इषुकारनामनगरे समुत्पन्नाः । तेषु एको वसुमित्रजीवदेवो भृगु-
पुरोहितो बभूव, द्वितीयो वसुदत्तजीवदेवो भृगुपुरोहितस्य वशिष्ठगोत्रा यशा नाम्नी
भार्याऽभवत् । तृतीयो वसुप्रियजीवो देव इषुकारराजा चतुर्थो धनदत्तजीवो देवः
कमलावती नाम तद्राज्ञी चाऽभवत् ।

असौ भृगुपुरोहितः सन्तानार्थं निरन्तरं चिन्तां कुर्वन्नासीत् । एकदा तौ

कारणं इन्होंने दीक्षा धारण करली । तप एव सजमका बहुत कालतक आरा-
धन करते हुए इन्होंने अन्त समयमें भक्त प्रत्याख्यान(सथारा)करके अपने
शरीरका परित्याग किया और सौधर्म स्वर्गमें पद्मगुल्म नामके विमानमें
ये सबके सब-उहो चार पल्यकी स्थितिवाले देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए ।
गोवल्लभ गोपके नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक पुत्रके जीवोंको छोड़कर वसु-
मित्र वसुदत्त वसुप्रिय धनदत्तके जीव चार देव वहासे चवकर कुरु-
देशान्तर्गत इषुकार नामक नगरमें जन्मे । उनमें एक वसुमित्रका जीव
देव भृगुपुरोहित हुआ । द्वितीय देव वसुदत्तका जीव उस पुरोहितकी
वशिष्ठ गोत्रोत्पन्ना यशा नामकी भार्या हुआ । तीसरा देव वसुप्रियका
जीव इषुकार राजा हुआ । चतुर्थ देव धनदत्तका जीव उस राजाकी
कमलावती नामकी रानी हुआ ।

भृगुपुरोहितके कोई संतान नहीं थी, अतः रातदिन वह संतानकी ही

लोगों उपर वैराग्य आवी गये । अने अने कारणों आ छये जल्लुअये दीक्षा
अगीजार करी तप अने सयमनु धरुा काण सुधी आराधन करीने तेअये
अत समयमा भक्त प्रयाख्यान करीने पोताना शरीरने परित्याग कर्यो अने
सौधर्म स्वर्गमा पद्मगुल्म नामना विमानमा ते सधणा छये जल्लुअये थार
पल्यनी स्थितिवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थया तेमा गोवल्लभ गोपना
नन्ददत्त, नन्दप्रिय, नामना जे पुत्रना जेवने छोडीने आडीना वसुमित्र, वसु-
दत्त, वसुप्रिय धनदत्तना जेम थार जेवो देवलोड माथी ब्यवीने कुइ देशमा
इषुकार नामना नगरमा जन्म्या तेमा जेक देव वसुमित्रनो जव भृगुपुरोहित
थया भीज देव वसुदत्तनो जव जे पुरोहितनी वशिष्ठ गोत्रमा उत्पन्न थयेदी
यशा नामनी पत्नी थध, त्रीज देव वसुप्रियनो जव इषुकार राज थये थोथा
देव धनदत्तनो जव ते राजनी कमलावती नामनी राजी थध

भृगु पुरोहितने केअ संतान न हुतु आथी रात दिवस ते संताननी

નન્દદત્ત નન્દપ્રિયાસ્થ ગોપદારકજીવદર્શો સ્વ સ્વાધિજ્ઞાનેન જ્ઞાતવન્તો-યદાત્રા-
મેતસ્યૈવ ધૃગુપુરોહિતસ્ય પુત્રત્વેનોત્પત્ત્યામહે । પુત્રત્વેનોત્પન્નાયા યથાઽયં જૈનધર્મ
ત્રિમુખો ન કુર્યાત્તથાઽઽગ્રામ્યા ત્રિજાતવ્યમ્ । એવં ત્રિચાર્યં તાતુમાત્રપિ શ્રમણસ્થ
કૃત્વા ધૃગુપુરોહિતગૃહે સમાયાતા । પત્નીસહિતો ધૃગુરપિ તૌ વવન્દ । મુનિવેષ-
ધારિણી તૌ દેવૌ સમાર્યાય ધૃગવે ધર્મદેશના દત્તવન્તૌ કૃતાઞ્જલિના સમાર્યેણ
પુરોહિતેન પ્રોક્તમ્—ભગવન્ ! આત્ર્યોઃ સન્તતિર્મનિષ્પતિ નરા । દેવામ્યામુક્તમ્—

ચિન્તાસે દુઃખી હોતા રહતા થા । એક દિન ઉન નન્દદત્ત નન્દપ્રિય નામક
ગોપકે જીવ દો દેવોને સ્વર્ગમેં રહેતે હુણ અવજિજ્ઞાનસે જાનકર એસા
વિચાર કિયા કિ હમ દોનોંકો ઈસી ધૃગુપુરોહિતકે યદા પુત્રરૂપસે ઉત્પન્ન
હોના હૈ, અતઃ યહ હમ લોગોંકો જૈનધર્મકી આરાધના કરનેસે વિમુક્ષ
ન કર સકે એસા પ્રયત્ન કરના ચાહિયે । હસ પ્રકાર વિચાર કર વે દોનોં
મુનિકા વેષ ધારણ કર શીઘ્રહી ઉસ ધૃગુપુરોહિતકે ઘર પર આયે । ધૃગુ-
પુરોહિતને જ્યોહી ઇન દો મુનિયાંકો અપને ઘર પર આતે હુણ દેખે તો
વહ શીઘ્રહી ઉઠકર ઇનકે સામને ગયા । ઓર જાકર ઉસને ઇનકો વદના
કી । મુનિયોંને આર્યા સહિત ઉસ પુરોહિતકો ધર્મકી દેશના દી । ધર્મકી
દેશના સુનકર પુરોહિતકા અન્તઃકરણ ધર્મપ્રેમસે મીઝ ગયા, ઓર ઉસને
ઉસી સમય ઉન મુનિયોંકે પાસ આત્રકકે વ્રતોંકો પાલન કરનેકા નિયમ
લે લિયા । જત્ર મુનિયોંકે ચલનેકા સમય આયા તત્ર ઉસ પુરોહિતને હાથ
જોડકર ઉનસે પૂછા કિ હે ભદન્ત । યહ તો કહિયે કિ હમ લોગોંકે યદા
સન્તાગ હોગી યા નહી ? । મુનિરાજોને કહા કિ તુમ ચિન્તા મત કરો—

ચિન્તામા હુ ખી થયા કરતા હતા એક દિવસ એ નન્દદત્ત અને નન્દપ્રિય નામના
ગોપના જીવ બન્ને દેવોએ સ્વર્ગમા રહેતા રહેતા અવજિજ્ઞાનથી જાણ્યું અને
એવો વિચાર કર્યો કે, અમારે બન્નેએ એ ધૃગુપુરોહિતને ત્યાં પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન
થવાનું છે આથી તે અમે બન્નેને જૈનધર્મની આરાધના કરવાથી વિમુક્ષ
ન કરી શકે એવો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે બન્નેએ
મુનિનો વેષ ધારણ કરી તુરંત જ એ ધૃગુપુરોહિતના ઘર પહોંચ્યા ધૃગુ
પુરોહિતે આ બન્ને મુનિઓને પોતાને ઘર આવતા જ્યારે જોયા તો તે ઉઠીને
સત્વર તેમની સામે ગયા અને વદના કરી મુનિઓએ ધૃગુપુરોહિતને અને
તેની પત્નીને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો ધર્મદેશના આમળીને પુરોહિતનું અત
કરણ ધર્મ પ્રેમથી ભીજાઈ ગયું અને તેણે તે જ સમયે તે મુનિઓની પાસે
આવકના વ્રતોનું પાલન કરવાનો નિયમ લઈ લીધો મુનિઓ જ્યારે વિદાય
થવા લાગ્યા ત્યારે પુરોહિતે હાથ જોડીને તેમને પૂછ્યું, હે ભદન્ત ! એ તો
બતાવો કે, અમારે ત્યાં સત્તાનપ્રાપ્તિ થશે કે નહીં ? મુનિ... કે,

पुत्रयो द्वौ दारकौ भविष्यतः । तौ च बाल्यावस्थायामेव श्रामण्यमङ्गीकरिष्यतः । युवाभ्या तत्र व्याघातो न कर्तव्यः । तौ प्रज्य बहून् लोकान् धर्मं प्रतिबोधयिष्यतः । एव रोचयित्वा तौ देवौ स्वस्थानं गतौ ।

ततः क्विपत्कालानन्तरं तौ नन्ददत्तनन्दप्रियजीवदेवौ देवल्लोकाच्च्युत्वा पुरोहितं भार्याया गर्भेऽवतीर्णा । ततः सभार्यः स पुरोहितः इषुकारनगरस्यान्तिमभागे स्थितः । तत्र पुरोहितपत्नी रमणीयाकृतिक दारकयुगलं प्रसूता । मातापितृभ्या तयोर्नाम 'देवभद्र-यशोभद्रे'ति कृतम् । क्रमेण तौ दारकौ लब्धसङ्गौ जातौ ।

तुम्हारे यहा दो पुत्र उत्पन्न हागे । परन्तु वे तुम्हारे यहा नही रहेंगे । बाल्यकालमें ही वे दीक्षित हो जावेंगे । अतः आपका उस समय यह कर्तव्य होगा कि आप उनको दीक्षा लेनेमें अन्तराय रूप न बने । ये ऐसे साधु होंगे कि जिनकी देशनासे हजारों जीवोंका कल्याण होगा । इस प्रकार पुरोहितको समझाकर वे दोनों देव जहाँसे आये थे वहाँ पर वापिस चले गये ।

कुछ कालके बाद ये दोनों देव अपने स्थानसे चवे और उसी पुरोहितके यहा पुत्ररूपसे जन्मे । जब ये पुरोहितकी भार्याके गर्भमें आये थे तब पुरोहित अपनी भार्या सहित इषुकार नगरके अन्तिम भागमें ठहरा हुआ था । वहीं पर उसकी भार्याने इन दोनों पुत्रोंको जन्म दिया था । पुत्रोंकी उत्पत्तिसे पुरोहित पुरोहितानीको बहुतही अभूतपूर्व आनन्द हुआ । जन्मके समयके समस्त लौकिक आचार ही चुकनेके बाद पुरोहितने इन नवप्रसूत (नवीन जन्मे हुए) बालकोंका नाम देवभद्र और यशोभद्र

तमे विता न करे। तमारे त्या ये पुत्र उत्पन्न थये परंतु तेओ तमारे त्या रहेशे नहि । आद्यकाजमा न ये जन्ने दीक्षा अंगीकार करेशे आथी आपतु ये वणते ये कर्तव्य जनशे के, आप जेमना दीक्षाना काममा अतरायरूप न जनो ये जेवा साधु थशे के, जेमनी धर्मदेगनाथी हुनरो । एवेतु कल्याण थशे आ प्रमाणे पुरोहितने समजवीने ये जन्ने देव जयाथी आख्या हुता त्या पाछा आत्मा गया ।

थोडा समय पछी ये जन्ने देव पोताना स्थानथी ब्यवीने ये लृगु-पुरोहितने त्या पुत्र इये जन्म्या ज्यारे ये पुरोहितनी श्रीना गर्भमा आख्या त्यारे पुरोहित पोतानी पत्नी साथे इषुकार नगरना ओड छेडा । उपर रहैता हुता त्या तेनी पत्नीये आ जन्ने पुत्रोने जन्म आय्ये । जन्मे पुत्रोना जन्मथी पुरोहित तथा तेनी श्रीने धणो न आनंद थये । जन्म समयना सधणा लौकिक रीत रीवाजे पताव्या पछी पुरोहिते आ जन्ने आणकेना नाम

તદા પુરોહિતેન પ્રોક્તમ્ રત્સ ! ય એતે ચદ્ર-ચેતસદોરકમુખવસ્ત્રિકમુખાઃ પરિહિત-
શ્વેતચોલપટ્ટકાઃ પરિધૃતશ્વેતરસ્રપારરણાઃ પરિગૃહીતપમાર્જિકા રજોહરણમિસા-
ધાનીસમાવૃતપાત્રહસ્તાઃ અનાવૃતમસ્તકા પાદત્રાણરહિતચરણાઃ સાધવો ભદ્રકા ઇવ
દશ્યન્તે । એતે હિ કપટપરિપૂર્ણહૃદયા ભવન્તિ । ઉપરિષ્ઠાન્મિષ્ટ માપન્તે, હૃદયે તુ
હાલાહલવિપ ધરન્તે । ‘જીવહિસા માભૂત્’ ઇતિ પ્રદર્શયિતુ ભૂમિં નિરીક્ષમાણાશ્ચ
રણન્યાસ કુર્વન્તિ, પરન્તુ હૃદિ રાક્ષસા વૃત્તિં પોષયન્તિ । એતે હિ સ્વપાત્રેષુ સુતીક્ષ્ણાનિ

રક્ષા । યે દોનો ભાઈ ધીરેર દ્વિતીયાકો ચન્દ્રકલાકે સમાન વૃદ્ધિગત હોને
લગે । જય વે થોડે તરુન સમજને લગે તય પુરોહિતને યુક્તિપૂર્વક સમજાતે
હુણે હનકો કહા કિ વેટા ! દેખો યે જો સાધુ લોગ હોતે હૈં કિ જિનકે મુખ
પર સદોરકમુખવસ્ત્રિકા વધી રહતી હૈ, શ્વેત ચોલપટ્ટા જો પહિરે રહતે
હૈ તયા સફેદ હી વસ્ત્રોંકો જો ઓઢા કરતે હૈ, હાથમેં જો સદા રજોહરણ
લિયે રહતે હૈ, જો જ્ઞોલીમે કાપ્ટકે પાત્ર રપતે હૈ, મસ્તક ખી જિનકા સદા
ઉઘાડા રહા કરતા હૈ, ઉઘાડે પૈર હી જો ઘૂમા કરતે હૈ વે ઉપરસે
તો વડે ભદ્ર દિખતે હૈ પરન્તુ હૃદય હનકા કપટસે પરિપૂર્ણ રહા કરતા
હૈ । બોલનેમેં હનકે જિતની મિઠાસ રહતી હૈ વહ સબ ઉપરકી હી ક્રિયા
સમજોં ખીતરસે તો હલાહલ વિપસે ભરે હુણે રહા કરતે હૈ । જીવોંકા
વિરાધના ન હો જાય” હસ વાતકો લોગોંકો દિલાનેકે લિયે હી યે ધીરેર
દેખતે હુણે જમીન પર ચલતે હૈ પરન્તુ હૃદય હનકા મલિન હોતો હૈ, યે
રાક્ષસી વૃત્તિ વાલે હોતે હૈ । યે લોગ અપને પાત્રોંકે ખીતર સુતીક્ષ્ણ છુરી,

દેવભદ્ર અને યશોભદ્ર રાખ્યા એ બન્ને બીજના ચદ્રની માફક વૃદ્ધિ પામવા
લાગ્યા જ્યારે તેઓ થોડું ઘણું સમજવા લાગ્યા ત્યારે પુરોહિતે તેમને સમ-
જવતા કહ્યું કે, બેટા ! જેના મોઢા ઉપર સદોરકમુખવસ્ત્રિકા બાધેલી હોયછે,
સફેદ ચોલપટ્ટો જેઓ પહેરે છે, તથા સફેદ જ વસ્ત્ર જેઓ ઓઢતા હોય છે
અને હાથમા તેઓ સદા રજોહરણ રાખે છે, જોળીમા પાત્ર રાખે છે, જેમણે
માથુ સદા ઉઘાડું રહેતું હોય છે, ઉઘાડા પગે જેઓ ચાલતા હોય છે, આ
પ્રકારના જે સાધુ મુનિઓ હોય છે તેઓ ઉપરથી તો ઘણું જ ભદ્ર દેખાતા
હોય છે પરન્તુ તેઓનું હૃદય કપટથી ભરેલું હોય છે તેમના બોલવામા જે
મીઠાશ ભરેલી હોય છે તે ઉપરની ક્રિયા માત્ર સમજો અદરથીતો તેઓ હજી
હજી વિષથી ભરેલા હોય છે “જીવોની વિરાધના ન થઈ જાય” એવું કોડેને
દેખાડવા માટે જ એ ધીરે ધીરે જોઈ જોઈને જમીન ઉપર ચાલતા હોય છે
પરન્તુ એમનું હૃદય મલિન હોય છે તેઓ રાક્ષસી વૃત્તિ વાળા હોય છે તેઓ

क्षुरिका कर्तरिकासिपुत्र प्रभृतीनि शस्त्राणि स्थापयन्ति । बालकान् गृहीत्वाऽरण्ये
नयन्ति । असिपुत्रेण नासिका छिन्दन्ति, कर्तरिकया कणो कर्तयन्ति, क्षुरकिया
उदर विदारयन्ति । अतो युवाभ्यामेतेषा समीपे न गन्तव्यम्, नाप्येतेषा संगति
कर्तव्या, न चैषा दृष्टिसमक्षे स्वातव्यम् । इति पितुर्वचन निशम्य तौ दारकौ साधु-
भ्यः पराङ्मुखौ जातौ । एकस्मिन् दिने तौ बालकौ रथ्याया क्रीडन्तौ
प्रासुकमन्नपानादिक्रमादाय समुच्चमागच्छतस्तान् साधुन् दृष्ट्वा भयोद्भ्रान्तचित्तौ
ततः पलाय्य वनं गत्वा विशालमेकं वटवृक्षमारुह्य सघनपत्रवत्या शाखाया
निजीय संस्थितौ साधवोऽपि तेनैव मार्गेण तत्रैव समायाताः । तस्यैव

कैची एव चाकू वगैरह शस्त्रोंको छिपाकर रखते हैं । जब बालकोंको पक-
डकर ये जंगलमें ले जाते हैं तो चाकूसे-नासिकाको काटते हैं कैचीसे
कानोंको कातरते हैं और छुरीसे पेटको चीर डालते हैं । इसलिये वेदा !
हम तुमको समझाते हैं कि तुम भूलकर भी इनकी संगतिमें मत आना
जब ये लोग तुमको आते दिखलाई पड़े तो इनको मत देखना इनसे दूर
भाग जाना । इनके साम्हने कभी आना ही नहीं । इस प्रकार पिताके
वचन सुनकर ये दोनों ही बालक साधुओंसे पराङ्मुख वन गये ।

एक दिनकी बात है कि जब ये दोनों ही बालक किसी गलीमें खेल
रहे थे तब इन्होंने खेलते २ प्रासुक अन्नपान आदिको लेकर समुच्च आते
हुए मुनियोंको देखा । देखते ही ये दोनों भयोद्भ्रान्तचित्त होकर वहासे
वनकी तरफ भाग गये, और एक विशाल वटवृक्ष पर चढ़कर सघनपत्र
वाली शाखाके ऊपर जाकर छिप गये । आहार आदि सामग्री लेकर मुनि-

पोताना पात्रोना अहर तीक्ष्ण धारवाणी छरी, कातर चाकू वगैरे शस्त्रोने
छुपावीने राખता હોય છે તેઓ બાળકોને પકડીને જંગલમાં લઈ બધું
છે અને ત્યાં ચાકુથી તેનું નાક કાપે છે, કાતરથી કાનને કાતરે છે અને છરીથી
પેટને ચીરા નાખે છે આ માટે હું તમને સમજાવું છું કે, તમે બૂલેચૂકે પણ
તેમની સંગત ન કરતા જ્યારે એ સાધુઓ આવતા તમારી દૃષ્ટિએ દેખાય ત્યારે
તેની સામે ન જોતા દૂર ભાગી જાવો એમની સામે કદી પણ ન જતા આ
પ્રકારના પિતાના વચન સાંભળીને એ બંને બાળક સાધુઓથી પરાંગમુખ બની ગયા

એક દિવસની વાત છે કે, એ બંને બાળકો કોઈ ગલીમાં રમતા હતા
ત્યારે તેમણે રમતી વખતે પ્રાસુક અન્નપાન આદિને લઈને તેમની સામે આવતા
મુનિઓને જોયા જોતા જ એ બંને લયભીત બનીને વનની તરફ ભાગી
ધૂટ્યા ત્યાં તેઓ વિશાળ એવા એક વડા ઉપર ચડી ગયા અને પાદડાથી
ભરપૂર એવી એક ડાળ ઉપર જઈને છુપાઈ ગયા આહાર આદિ સામગ્રી

વટવૃક્ષસ્યાધસ્તલે છાયાયા સમુપવિશ્ય ગ્રામાદાનીતમશનાદિક મોક્તુ મટ્ટતાઃ ।
 વટારૂઢૌતો વાલૌ મુજ્જાનાસ્તાન્ સાધૂન્ દૃષ્ટ્વા મનસ્યેવમચિન્તયતામ્-એવા પાત્રેષુ
 છુરિકાદિક કિમપિ શસ્ત્ર ન દૃશ્યતે ! તાતેન અસત્યમેવ મોક્તમ્ । એતે મહાપુરુષા
 દયાપરાયણાઃ ચતનયા ભૂમિ પ્રમાર્જ્ય સયતન મુઝાતે । એવ ચિન્તયતોસ્તયોર્મન
 સ્યેવમભૂત-પૂર્વમપિ કચિદેતાદૃશા સાયોઽસ્માભિ દૃષ્ટાઃ, પરન્તુ ક્વ દૃષ્ટા इति
 નાસ્માભિઃ સ્મર્યતે । એવ ચિમૃશતોસ્તયોર્જાતિસ્મરણ સમુત્પન્નમ્ । તતસ્તૌ વૃક્ષાદવ-
 તીર્ય સાધૂન્ ચન્દિત્વા સ્વગૃહ સમાગત્ય પિતરામ્બ્રૂતામ્-તાત ! ખલીકમેવ

જન મી ઉસી માર્ગસે હોઠ્ઠર વહીં પર આ પટ્ટુચે । ઓર ઉસી વટવૃક્ષકી
 છાયાકે નીચે વેઠકર લાયે ટુળ એપનીય ઉસ આહાર આદિ સામગ્રીકા આહાર
 કરને કે લિયે પ્રવૃત્ત હો ગયે । વટવૃક્ષકી છાયામેં છિપે ટુળે ઉન બાલકોને
 મોજન કરતે હુળે જવ ઉન મુનિયોંકો દેખા તો મનમેં એસા વિચાર કિયા કિ
 વ્યર્થમેં હી પિતાજીને હમકો દનકે લિયે ઉલટ સમજાયા હૈ-इन मुनिवरों के
 पात्रोंमें तो न चाकू है न कैंची ही है और न छुरी है । ये तो महापुरुष हैं,
 दयामे परायण है तथा यतनासे भूमिका प्रमार्जन कर बड़ी ही सावधानीके-
 साथ भोजन कर रहे हैं । इस प्रकार इन दोनों बालकोंने विचार किया
 ही था कि इनके मनमें ऐसी भी बात याद आ गई कि हमने ऐसे मुनि-
 योंको पहले कहीं देखा भी है । परन्तु कहा देखा है इस बातका ध्यान
 उनको नहीं आया । इस प्रकार खूब विचारपूर्वक ऊहापोह करते हुए उनको
 जातिस्मरण नामका ज्ञान उत्पन्न हो गया । अब क्या या वे दोनों ही
 उस वृक्षसे नीचे उतर आये-और मुनियोंको वदना कर अपने घर पहुँच

લઈને મુનિજન પણ એજ માર્ગથી ત્યા આવી પહોંચ્યા અને એજ વડના
 વૃક્ષની શીતળ છાયામા બેસીને પોતે લાવેલ આહાર આદિ સામગ્રીનો આહાર
 કરવામા પ્રવૃત્ત બની ગયા વડલાની ડાળ ઉપર પાઢડામા છુપાયેલા એ બંને
 બાળકોએ એ મુનિઓને જ્યારે ભોજન કરતા જોયા તો મનમા એવો વિચાર
 કર્યો કે, પિતાએ આમને માટે આપણને ખેાડુ સમજાવ્યું છે આમાના પાત્રોમા
 ન તો ચાકુ છે, ન છુરી છે કે, ન તો કાતર છે આ તો મહાપુરુષ છે, દયામા
 પરાયણ છે, સભાળ પૂર્વક ભૂમિને સાફ કરીને ઘણી જ સાવધાનીથી ભોજન
 કરી રહ્યા છે આ પ્રમાણે એ બંને બાળકોએ વિચાર કર્યો ત્યારે તેમના મનમા
 એવી પણ વાત યાદ આવી ગઈ કે, અમેએ આવા મુનિઓને પહેલા કયાક
 જોયા છે પરંતુ કયા જોયા છે એ વાતનો ખ્યાલ તેમને ન આવ્યો આ પ્રમાણે
 મનમા ગડમથલ અનુભવતા તેમને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું પછી શું બાકી
 રહ્યું ? એ બંને એજ વખતે વૃક્ષથી નીચે જતર્યા એને મુનિઓને વદના કરી

भयता श्रमणसगतिं कर्तुमात्रा प्रतिपिद्धौ । ते तु ससारसमुद्रमग्नान् जनानुघृत्य
निरापद मोक्षस्थानं प्रापयितुं प्रयतन्ते, इत्येवमुक्त्वाऽध्ययनोक्तैर्वक्त्रैः पितरो
प्रतिबोध्य ताभ्यां सह प्रव्रजितौ । राज्ञ्या कमलावत्याऽपि पुरोहितधनलिप्सु राजा
प्रतिबोधितः । तत्रापि प्रव्रजितौ । एव गृहीतप्रज्याः पडपि सयममनुपाल्य केव-
लज्ञानमासाद्य मोक्ष गताः । एतदेव सूत्रकारः स्वयं वर्णयति—

कर पितासे कहने लगे—तात । आपने मुनियोंके विषयमे जो कुछ हमको
समझाया है वह सब आपका कहना सर्वथा अनुचित है । ये तो बड़े ही
दयाके भंडार होते हैं, और ससारसमुद्रमे फँसे हुए ससारी जीवोंको
उससे पार लगानेके लिये सदा चेष्टाशील रहते हैं । इनका यही प्रयत्न
रहता है कि किसी भी तरह ससारीजन मोक्ष प्राप्त करें । क्यों कि वही
स्थान एक ऐसा है कि जहाँ पर किसी भी प्रकारकी आपत्ति विपत्ति
जीवोंको नहीं भोगनी पड़ती है । इस प्रकार कहकर उन दोनोंने इस
अध्ययनमे उक्त वाक्यों द्वारा अपने मातापिताको समझाया और अपने
माता पिताके साथ वे दीक्षित हो गये । तथा कमलावती रानीने भी अपने
पति राजाको जो कि पुरोहितके धनको लेनेका अभिलाषी बन रहें ये
प्रतिबोधित किया । ये दोनों राजारानी भी प्रव्रजित हो गये । इस प्रकार
दीक्षा लेकर ये छह ही जनें सयमकी परिपालना करके केवलज्ञानको
प्राप्त कर मुक्ति पधारे । इसी बातको सूत्रकार स्वयं प्रकट करते हैं—‘देवा’ इत्यादि

पोताने ઘેર જઈને પિતાને કહેવા લાગ્યા કે, હે તાત ! આપે મુનિઓના
વિષયમા અમને જે કાંઈ સમજાવ્યું હતું તે સઘળું જીલું છે એ મુનિઓ તો
ધણા દયાળુ હોય છે, સસારસમુદ્રમા ફસાયેલા સસારીજીવોને એનાથી
કિનારે પહોંચાડવા માટે સદા પ્રયત્નશીલ રહે છે, એમનો એજ પ્રયત્ન હોય
છે કે, કોઈ પણ રીતે સસારીજન મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે કેમ કે, એ સ્થાન એવું
છે કે, ત્યાં કોઈ પણ પ્રકારની આપત્તિ જીવોને ભોગવવી પડતી નથી આ
પ્રમાણે કહીને એ બંનેએ આ અધ્યયનમા કહેવામા આવેલ વાક્યોથી પોતાના
માતાપિતાને સમજાવ્યા અને પોતાના માતાપિતા સહિત તેઓએ દિક્ષા અગ્ની
કાર દરી કમલાવતી રાણીએ પણ પોતાના પતિ-રાજા કે, જે પુરોહિતનું ધન
લઈ લેવાની ઈચ્છા કરી રહ્યા હતા તેને પ્રતિબોધિત કર્યા અને એ પ્રમાણે
રાજા અને રાણીએ પણ દીક્ષા અગ્નીકાર દરી આ પ્રમાણે દીક્ષા લઈને એ
છએ જણા સયમનુ પરિપાલન કરીને કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી મુક્તિને પામ્યા
આ વાતને સૂત્રકાર સ્વયં પ્રગટ કરે છે—“દેવા”-ઈત્યાદિ ।

मूलम्—

देवा भवित्ताण पुरेभवंमि, केईचुया एगविमाणवासी ।

पुरे पुराणे इसुयारनामे, खाए समिद्धे सुरलोगरम्मे ॥१॥

छाया—देवा भूत्वा पुराभवे, केचिच्च्युता एकविमानवासिनः ।

पुरा पुराणे इषुकार नाम्नि, ख्याते समृद्धे सुरलोकरम्मे ॥ १ ॥

टीका—‘ देवा ’ इत्यादि ।

केचित् जीवाः पुराभवे=पूर्वजन्मनि एक विमानवासिनः—एकस्मिन् विमाने वस्तु शीला ये ते तथा, सौधर्मदेवलोकान्तर्गतपद्मगुल्मविमानवासिन इत्यर्थः, देवा-भूत्वा तत्रत्यभोगान् परिभुज्य, ततश्च्युताः सुरलोकरम्मे देवलोकचन्मनोरमे, समृद्धे धनधान्यपरिपूर्णे पुराणे प्राचीने अत एव ख्याते जगत्प्रसिद्धे इषुकारनाम्नि-पुरे समुत्पन्नाः ॥ १ ॥

तत्रपुरे कस्मिन् कुले समुत्पन्नाः किं कृतवन्तश्च ? इत्याह—

मूलम्—

सकम्मसेसेण पुराकर्णण, कुलेसु दग्गेसु यं ते’ पसूया ।

निविर्णण संसारभयाजहाँय, जिणिदंमग्ग संरणं पँवणणा ॥२॥

अन्वयार्थ—(पुरेभवमि-पुराभवे)पूर्वभवमे (एगविमाणवासी—एकविमान वासिनः) सौधर्मदेवलोकान्तर्गत पद्मगुल्म नामके एक विमान में (देवा-भवित्ताण—देवा भूत्वा) देवकी पर्यायमे ये । वहाके भोगोको भोगकर फिर वहाँसे (केई—केवि) कोई—अर्थात् उह देव (चुया—च्युताः) चवे और (सुरलोगरम्मे—सुरलोकरम्मे) देवलोक जैसे मनोरम तथा (समिद्धे—समृद्धे) धनधान्यसे परिपूर्ण ऐसे (इसुयार नामे पुरे—इषुकार नाम्नि पुरे) इषुकार नामके पुरमे जो (पुराणे—पुराणे) पुराना एव (खाए—ख्याते) प्रसिद्ध शहर था वहा उत्पन्न हुए ॥ १ ॥

अन्वयार्थ—ओ छओ ओवे। पुरेभवमि-पुराभवे पूर्वभवमा एगविमाणवासी—एक विमानवासिन सौधर्म देवलोकनी अहर पद्मगुल्म नामना ओक विमानमा देवा भवित्ताण—देवा भूत्वा देवनी पर्यायमा उता त्याना लोगोने लोगवीने समिद्धे—समृद्धे श्री त्याथी केई—केवि ओ छओ देव चुया—च्युता चवीने देवलोक देवा मनोरम तथा सुरलोगरम्मे—सुरलोकरम्मे धनधान्यथी परिपूर्ण ओवा इसुयार नामे पुरे—इषुकारनाम्नि पुरे इषुकार नामना पुराणे—पुराणे पुराणु। तेम-४ खाए—ख्याते प्रसिद्ध ओवा शहरमा उत्पन्न थया ॥ १ ॥

छाया—स्वकर्मशेषेण पराकृतेन, कुलेषूदग्रेषु च ते प्रसूताः ।

निर्विण्णाः ससारभयात् त्यक्त्वा, जिनेन्द्रमार्गं शरणं प्रपन्नाः ॥ २ ॥

टीका—‘सकम्मसेसेण’—इत्यादि—

ते=पण्डपिर्जीवाः पुराकृतेन=इभ्य-श्रेष्ठिपुत्रभवसमुपार्जितेन स्वकर्मशेषेण=स्वम्-आत्मीय, कर्म=पुण्यप्रकृतिलक्षण तस्य शेषोऽवशिष्टो भागस्तेन, अनिर्जरित पुण्यकर्मणेत्यर्थः, उदग्रेषु=उच्चेषु कुलेषु प्रसूताः समुत्पन्नाः । च-पुनस्ते संसार-भयात् निर्विण्णाः=उद्विग्नाः सन्तः, ‘निर्विण्ण’ इति लुप्तनिभक्तिरुम्, आपत्त्यात्, ‘जहाय’ त्यक्त्वा कामभोगान्, जिनेन्द्रमार्गं - तीर्थङ्करोपदिष्टं सम्यग्दर्शनज्ञान-चारित्रात्मकं मोक्षपथं शरणम्=अपायरक्षाक्षमरूपमाश्रयं प्रपन्नाः-प्राप्तवन्तः । अयं

उस पुरमें वे किस किस कुलमें उत्पन्न होकर क्या किया ? सो कहते हैं—‘सकम्मसेसेण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(ते ते)वे उह ही जीव (पुराकणं सकम्मसेसेण पुराकृतेन स्वकर्मशेषेण) इभ्य-श्रेष्ठीके पुत्रोंके भवमें समुपार्जित जो शुभकर्म किये उसके भोगनेसे अवशिष्ट रहे हुए कर्मांशके प्रभावसे-अनिर्जरित पुण्य कर्मसे (उदग्रेषु कुलेषु पसूया-उदग्रेषु कुलेषु प्रसूता) उच्चकुलोंमें उत्पन्न हुए । पुनः (ससारभया निर्विण्ण-ससारभयात् निर्विण्णाः) संसारके भयसे उद्विग्न होकर (जहाय-त्यक्त्वा) कामभोगों का परित्याग करके (जिणिंदमग्गं शरणं प्रवण्णा-जिनेन्द्रमार्गं शरणं प्रपन्ना) तीर्थं करोपदिष्टं सम्यग्दर्शन ज्ञानचारित्रात्मक मोक्षमार्गकी शरणमें आये ।

भावार्थ—ये छह ही जीव बड़े पुण्यशाली थे । सो पूर्वसुकृतके

એ ધણુકાર નગરમા તેઓ ડયા કયા કુળમા ઉત્પન્ન થયા અને શું શું કર્યું ? તે કહે છે—“સકમ્મસેસેણ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—તે-તે એ છએ એવ પુરાકણ સકમ્મસેસેણ-પુરાકૃતેન સ્વકર્મ શેષેણ ધનવાન શેઠને ત્યા પુત્રોના ભવમા રહીને જે સારા કર્મ ઉપાર્જિત કર્યા અને ભોગવવામા આડી રહેલા કર્મના પ્રભાવથી-અનિર્જરીત કર્મના પ્રભાવથી ‘ઉદગ્રેસુ કુલેસુ’ પસૂયા-ઉદગ્રેસુ કુલેસુ પ્રસૂતા ઉચ્ચકુળોમા ઉત્પન્ન થયા અને સસારભયા નિર્વિણ્ણ-સસારભયાત્ નિર્વિણ્ણા સસારના ભયથી ઉદ્વેગ પામીને જહાય-ત્યક્ત્વા કામ ભોગોનો પરિત્યાગ કરી જિણિંદમગ્ગ સરણ પ્રવણ્ણા-જિનેન્દ્ર માર્ગ શરણ પ્રપન્ના તીર્થં કરોએ ઉપદેશ કરેલા એવા સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિ-ત્રાત્મક મોક્ષમાર્ગના શરણે આવ્યા

ભાવાર્થ—એ છએ એવ ધણા જ પુણ્યશાળી હતા તેઓ પૂર્વભવના

मूलम्—

देवा भवित्ताण पुरेभवंसि, केईचुया एगविमाणवासी ।

पुरे पुराणे इसुयारनामे, खाए समिद्धे सुरलोगरम्मे ॥१॥

छाया—देवा भूत्वा पुराभवे, केचिच्च्युता एकविमानवासिनः ।

पुरा पुराणे इषुकार नाम्नि, ख्याते समृद्धे सुरलोकरम्मे ॥ १ ॥

टीका—‘ देवा ’ इत्यादि ।

केचित् जीवाः पुराभवे=पूर्वजन्मनि एक विमानवासिनः—एकस्मिन् विमाने वस्तु शीला ये ते तथा, सौधर्मदेवलोकान्तर्गतपद्मगुल्मविमानवासिन इत्यर्थः, देवा-भूत्वा तत्रत्यभोगान् परिभुज्य, ततश्च्युताः सुरलोकरम्मे देवलोकवन्मनोरमे, समृद्धे धनधान्यपरिपूर्ण पुराणे प्राचीने अत एव ख्याते जगत्प्रसिद्धे इषुकारनाम्नि-पुरे समुत्पन्नाः ॥ १ ॥

तत्रपुरे कस्मिन् कुले समुत्पन्नाः किं कृतवन्तश्च ? इत्याह—

मूलम्—

सकम्मसेसेण पुराकएण, कुलेसु दग्गेसु यं ते पसूया ।

निविर्ण ससारभयाजहाँय, जिणिदंमग्ग संरणं पवणणा ॥२॥

अन्वयार्थ—(पुरे भवमि—पुराभवे)पूर्वभवमें (एगविमाणवासी—एकविमान वासिनः) सौधर्मदेवलोकान्तर्गत पद्मगुल्म नामके एक विमान में (देवा-भवित्ताण—देवा भूत्वा) देवकी पर्यायमे ये । वहाके भोगोंको भोगकर फिर वहाँसे (केई—केपि) कोई—अर्थात् उह देव (चुया—च्युताः) चवे और (सुरलोगरम्मे—सुरलोकरम्मे) देवलोक जैसे मनोरम तथा(समिद्धे—समृद्धे) धनधान्यसे परिपूर्ण ऐसे (इसुयार नामे पुरे—इषुकार नाम्नि पुरे) इषुकार नामके पुरमें जो (पुराणे—पुराणे) पुराता एव (खाए—ख्याते) प्रसिद्ध शहर था वहा उत्पन्न हुए ॥ १ ॥

अन्वयार्थ—ये छये ७वे। पुरेभवमि—पुराभवे पूर्वभवमा एगविमाणवासी—एक विमानवासिन सौधर्म देवलोकनी अहर पद्मगुल्म नामता अक विमानमा देवा भवित्ताण—देवा भूत्वा देवनी पर्यायमा हुना त्याना लोगोने लोगवीने समिद्धे—समृद्धे श्री त्याथी केई—केवि ये छये देव चुया—च्युता अवीने देवलोक जेवा मनोरम तथा सुरलोगरम्मे—सुरलोकरम्मे धनधान्यथी परिपूर्ण अवा इसुयार नामे पुरे—इषुकारनाम्नि पुरे इषुकार नामता पुराणे—पुराणे पुराण। तेभज खाए—ख्याते प्रसिद्ध अवा शहरमा उत्पन्न थया ॥ १ ॥

वसुप्रियजीवदेवो विशालकीर्तिः=विशाला विस्तृता कीर्तिर्यशो यस्य स तथा, इषु-
कारो नामराजा बभूव । 'च' शब्दः पूरणे । च=पुनः पष्ठो धनदत्तजीवो देव
कमलावती नाम तस्य राज्ञो देवी=पट्टराज्ञी बभूव ॥ ३ ॥

एषु पट्टस्यपि द्वयोः कुमारयो जैनेन्द्रशासने यथा प्रतिपत्तिर्जाता, तथाऽऽह-
मूलम्—

जाईजरामच्चुभयाभिभूया, वहि विहारंभिणिविट्टचित्ता ।
संसारचक्रस्य विमोक्खणट्ठा, दट्टुण ते कामगुणे विरत्ता ॥४॥

छाया-जातिजरामृत्युभयाभिभूतो, वहिर्विहाराभिनिविष्टचित्तौ ।

ससारचक्रस्य विमोक्षणार्थं, दट्टा तौ कामगुणे विरक्तौ ॥ ४ ॥

टीका--'जाईजरा'-इत्यादि--

जातिजरामृत्युभयाभिभूतौ-जातिर्जन्म, जरा-यार्द्धकम्, मृत्युः=मरणम् एभ्यो
यद्भय तेन अभिभूतो=व्याप्तौ, अत एव-वहिविहारभिनिविष्टचित्तौ-वहिः=ससारा-

पत्नी) उस पुरोहितकी यशा नामकी पत्नीके रूपमें उत्पन्न हुआ । (विशा-
लकिर्त्ती य-विशालकीर्तिश्च) पांचवा वसुप्रिय जीवदेव विशालकीर्ति
सपन्न (इस्यारो राय-इषुकारः राजा) इषुकार नामका राजा हुआ । और
छठवा धनदत्त जीवदेव (कमलावई देवी-कमलावती देवी) उस राजाकी
कमलावती नामकी पत्नीके रूपमें उत्पन्न हुआ ॥३॥

इन छहोंमेंसे इन दो कुमारोंको जिस तरहसे जैनेन्द्र शासनमें
प्रतिपत्ति हुई वह बात प्रकट की जाती है--'जाईजरा०' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(जाईजरा मच्चुभयाभिभूया-जातिजरामृत्युभयाभि-
भूतौ) जन्म, जरा, मरणके भयसे डरे हुए इसीलिये (वहि विहारा
भिणिविट्टचित्ता-वहिविहाराभिनिविष्टचित्तौ) ससारसे सर्वथा भिन्न जो

यशा नामकी पत्नीनाइपे उत्पन्न थये । विशालकिर्त्तीय-विशालकीर्तिश्च याथभे ।
वसुप्रियनो एव देव विशाल कीर्तिस पन्न इस्यारो राय-इषुकार राजा इषुकार
नामना राजा थया अने छठ्ठा धनदत्तनो एव देव कमलावई देवी-कमलावती
देवी ओ राज्ञी कमलावती नामकी पत्नीइपे उत्पन्न थये ॥ ३ ॥

ओ छये जल्लामाना ओ कुमारेने ओ रीते जैनेन्द्र शासनमा प्रीति
उत्पन्न थई ओ बात प्रकट करवामा आवे छे--"जाईजरा"-इत्यादि ।

अन्वयार्थ--जाईजरामच्चुभयाभिभूया-जातिजरामृत्युभयाभिभूतौ जन्म, जरा
अने मरणना भयथी डरेला अने ओ कारणे वहिविहाराभिणिविट्टचित्ता-वहिविहारा-

भावः—ते पडपि पुण्यशालिनः प्राणिनः पूर्वसृष्ट्याशेषेण महाकुष्ठेषु समुत्पद्य
संसारसारता परित्याग वीतरागधर्ममङ्गीकृतवन्त इति ॥ २ ॥

कथं केन रूपेण जिनेन्द्रमार्गं शरणं प्रपन्नः ? इत्याह—

मूलम्—

पुमँत्तमागँम्मकुमारं दोवि, पुरोहिओ तस्स जसां ये पत्ती ।
विशालकित्ती य तँहोसुयँारो, रँयइत्थ 'देवी कमलँवई ये ॥३॥

छाया—पुस्त्वमागम्य कुमारौ द्वावपि, पुरोहितस्त्वस्य यशाश्च पत्नी ।

विशालकीर्त्तिश्च तयंपुरारो, राजाऽप्रदेरी कमलावती च ॥३॥

टीका—‘पुमत्त’—इत्यादि—

अत्र—अस्मिन् भवे द्वावपि कुमारौ=नन्ददत्त—नन्दप्रियनामक गोपदारकजीवी
पुस्त्व—पुरुषत्वम्, आगम्य=माग्य, पुरोहितपुत्रत्वेन समुत्पन्नौ । सुलभतरबोधित्वेन
प्राधान्यबोधनार्थं तयोः पूर्वमुपादानम् । तृतीयो वसुमित्रजीवदेवः पुरोहितो जातः ।
त्र—पुनश्चतुर्थो वसुदत्तजीवदेवस्त्वस्य पुरोहितस्य पत्नी यशानाम बभूव । तथा पञ्चमो

अवशेषसे महाकुलोंमें उत्पन्न हुए । फिर भी इसका अन्तःकरण वहा के
पदार्थों के सेवन करनेमें ससक्त नहीं हुआ । संसारकी असारता जानकर
इन लोगोंने शीघ्र ही वीतरागके धर्मको अंगीकार किया ॥ २ ॥

कौन जीव किस रूपसे वीतराग के मार्गको अंगीकार किया ? सो
कहते हैं—‘पुमत्त मागम्म’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(दोवि—द्वौ अपि) वे दोनो गोपपुत्रके जीव (पुमत्तमागम्म-
पुस्त्वमागम्य)पुरुषत्वको प्राप्त कर(कुमारौ—कुमारौ)पुरोहितके पुत्रपने उत्पन्न
हुए । (पुरोहिओ—पुरोहितः) तृतीय वसुमित्र जीव देवपने पुरोहित रूपसे
उत्पन्न हुआ । चौथा वसुदत्त जीव देव (तस्स जसाय पत्ती—तस्य यशा’

सुकृत्यका अवशेषथी उच्यकुणोमा उत्पन्न थया परंतु तेमनु अत करणु त्याना
पदार्थोनु इरीथी सेवन करवामा आसक्त अन्यु संसारनी असारता जण्णीने ओ
देहेओ वेणासर वीतरागना धर्मनो अंगीकार कर्यो ॥ २ ॥

कथा एवे कथा इपथी वितरागना मार्गने अंगीकार कर्यो ? ते कहे छे—

“पुमत्त मागम्म”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—दोवि—द्वौ अपि गोप आणकना ओ अन्ने एव पुमत्तमागम्म-
पुस्त्वमागम्य पुरुषत्वने प्राप्त करी कुमारौ—कुमारौ पुरोहितने त्या पुत्ररूपे उत्पन्न
थया पुरोहिओ—पुरोहित त्रीण वसुमित्रनो एव देवपण्णामाथी पुरोहितरूपे
उत्पन्न थयो थोथा वसुदत्तएव देव तस्स जसाय—तस्ययशा पत्नी ओ पुरोहितनी

કથં નિવૃત્તૌ ? इत्याह--

मूलम्—

पियपुत्तंगा दोन्नि वि माहणँस्स, सकम्म सीलस्स पुरोहियस्स ।
सरित्तु पोराणियँ तत्थं जाइं, तंहा सुचिण्णं तंव संजंम चं ॥५॥

છાયા—પ્રિયપુત્રકૌ દ્વાવપિ બ્રાહ્મણસ્ય, સ્વકર્મશીલસ્ય પુરોહિતસ્ય ।

स्मृत्वा पौराणिकीं तत्र जातिं, तथा सुचीर्णं तपः सयम च ॥ ५ ॥

टीका--‘पियपुत्तंगा’इत्यादि-

तत्र इषुकारपुरे स्वकर्मशीलस्य-पठनपाठनयाजनदानप्रतिग्रहरूपपट्कर्मनिर

ઉપદ્રવિત્ત હો રહ્યા હૈ તથા જરા હનકા ભય નહીં હૈ એસા સ્થાન એક મોક્ષ
હી હૈ । ઉસકે માર્ગકા પથિક વનાહુઆ વ્યક્તિ સસારકે પરિભ્રમણસે
મુક્તિ પા જાતા હૈ । “કામગુણ”મેં જો કામકો ગુણકી ઉપમા દી ગઈ હૈ
વહ હસલિયે સમજનાં ચાહિયે કિ જિસ પ્રકાર ગુણ-રસ્તી-વધનકા કામ
કરતી હૈ ઉસી પ્રકાર યે શબ્દાદિક વિષયરૂપ કામ મી જીવકે સાથ
કર્મોકા વધન કરાતે હૈ । અથવા યે શબ્દાદિક વિષય કામકી પુષ્ટિ
કરને વાલે હૈ હસલિયે મી કામગુણ હૈ । પચેન્દ્રિયોંકો સુખપ્રદાન
કરનેવાલે સદ્વસ્ત્ર (સ્પર્શન હન્દ્રિયકી અપેક્ષા) મિષ્ટાન્ન (રસનાકી
અપેક્ષા) પુષ્પ, ચન્દન (ગ્રાણકી અપેક્ષા) નાટકકા અવલોકન—
ચક્ષુ હન્દ્રિય કી અપેક્ષા) ગીત, તાલ, વેણુ, વીણાસપત્ત સુન્દર કાકલી
ગીતાદિકકા શ્રવણ (કર્ણ હન્દ્રિયકી અપેક્ષા) યે સવ વિષય હૈ । અતઃ
હનસે કામકી પુષ્ટિ હોતી હૈ । એસા વિચાર કર યે દોનોં કુમાર સસાર-
સે વિરક્ત હોકર મોક્ષમાર્ગકે અનુયાયી બને ॥૪॥

લેશમાત્ર પણ ભય નથી એવું જો કોઈ પણ સ્થાન હોય તો તે એક માત્ર
મોક્ષ જ છે આથી તેઓ એ માર્ગના પથિક બન્યા, આ માર્ગને શ્રદ્ધા કર-
નાર વ્યક્તિ સસારના પરિભ્રમણથી મુક્ત બની જાય છે “કામગુણ”મા કામને
ગુણની ઉપમા આપવામા આવેલ છે તે એ માટે સમજવી જોઈએ કે, જે
પ્રમાણે ગુણ-રસ્તી બધનતુ કામ કરે છે એજ રીતે શબ્દાદિક વિષય કામની
પુષ્ટિ કરવાવાળા છે આ ખાતર પણ કામ ગુણ છે પચેન્દ્રિયોને સુખપ્રદાન
કરાવનાર સારા વસ્ત્રો, મિષ્ટાન્ન, પુષ્પ, ચદન, નાટકનું અવલોકન, ગીત, તાલ,
વેણુ, વીણા સપત્ત સુદર કાકલી ગીતાદિકનું શ્રવણ, આ સઘળા વિષય છે એ
કારણે એનાથી કામને પુષ્ટિ મળે છે એવો વિચાર કરીને એ બને કુમાર
સસારથી વિરક્ત થઈને મોક્ષમાર્ગના અનુયાયી બન્યા ॥ ૪ ॥

દ્વહિ યો વિહારઃ, સાધર્મ્યવસાનરૂપઃ સફલકર્માભિપ્રલક્ષણ આત્મનસ્તાદાત્મ્યાવ-
સ્થાનરૂપો મોક્ષઃ, તત્રાભિનિવિષ્ટમ્-સ્થિત ચિત્ત યયોસ્તૌ તથાભૂતૌ, તૌ કુમારૌ
દૃષ્ટા=સાધુન્ વિલોકય, યદ્વા-‘દમે કામગુણા અનિત્યાઃ’ ઇતિ દૃષ્ટા=પર્યાલોચ્ય,
સસારચક્રસ્ય, ‘સસારઃ=જન્મમરણપરમ્પરાચક્રમિત્ર ભ્રમણ સાધર્મ્યાત્, સસારચક્ર
તસ્ય વિમોક્ષણાર્થે પરિત્યાગનિમિત્ત, કામગુણે-કામ્યતેઽભિગ્મ્યતે રાગાતુરૈ. પ્રાણિ-
ભિરિતિ કામઃ શઢાદિવિષયઃ, સચાત્મવન્ધનૈરુદ્ધેતુત્વાદ્ ગુણઃ=રજ્જુરૂપઃ, ઇતિ
કામગુણઃ, યદ્વા-કામ એવગુણઃ લક્ષણયા જ્ઞાનાદિ ગુણોપચાતક ઇત્યર્થઃ, યદ્વા-
કામસ્ય-મદનસ્ય ગુણઃ સપાદકઃ-પુષ્ટિકર -કામગુણઃ, સ ચ પચ્ચેન્દ્રિય સુખદ
સદ્વસ્તુમિષ્ટાન્નપુષ્પચન્દનનાટક-ગીતતાલત્રેણુગીનાકલિતકાકલી ગીતાદિકસ્તસ્મિન્
વિષયે વિરક્તૌ=નિવૃત્તૌ ॥ ૪ ॥

સાદિ અપર્યવસાન રૂપ મોક્ષ હૈ ઉસમેં લગે દુષ્ટ ચિત્તવાલે એસે (તે-તૌ)
વે દોનોં કુમાર (દદ્દૂળ-દૃષ્ટા) મુનિયોંકો, દેવકર અથવા ‘વે કામગુણ
અનિત્ય હૈં’ ઇસ પ્રકાર વિચાર કર (સસારચક્રસ્ય વિમોક્ષણદ્વા-સસાર
ચક્રસ્ય વિમોક્ષણાર્થમ્) સસારરૂપ ચક્રકે પરિત્યાગ કરને નિમિત્ત (કામગુણે
વિરક્તા-કામગુણે વિરક્તૌ) કામગુણોંકે વિષયમે વિરક્ત થન ગયે ।

ભાવાર્થ—યહ હમ કથાભાગસે જાન હી ચુકે હૈં કિ દેવભદ્ર ઔર
યશોભદ્ર વે દોનોં કુમાર કિસ પ્રકાર પ્રતિવોગિત દુષ્ટ હૈં । અતઃ જય વે દોનોં
કુમાર અવસ્થામેં હી વે તવ મી ઇન્દોકા ચિત્ત અપની યોઈ હુઈ નિધિકો
ચોજનેમે હી લગા હુઆ યા । ડ્યાં હી ઇન્દો મુનિયોંકે દર્શન દુષ્ટ હ્યોં
હી વે સસાર શરીર એવ ભાગોસે નિર્વિણ્ણ બનકર દીક્ષિત હો ગયે ।
ઈન્દોંને વિચારા કિ યહ સસાર તો જન્મ, જરા, એવ મરણકે દુઃખોંસે

મિનિવિષ્ટચિત્તૌ સસારથી સર્વથા લિન્ન જે સ્થિર છે અર્થુ જે અપર્યવસાનરૂપ
મોક્ષ છે એમા લાગેલા ચિત્તવાળા એવા એ તે-તૌ બન્ને કુમાર દદ્દૂળ-દૃષ્ટા
મુનિઓને જોઈને અથવા “ આ કામગુણ અનિત્ય છે ” આ પ્રકારનો વિચાર
કરીને સસારચક્રસ્ય વિમોક્ષણદ્વા સસારચક્રસ્ય વિમોક્ષણાર્થમ્ સસારરૂપ ચક્રને
પરિત્યાગ કરવા નિમિત્ત એવા કામગુણોના વિષયથી વિરક્ત બની ગયા

ભાવાર્થ—આ કથાભાગથી એ જાણી શકાય કે, દેવભદ્ર અને યશોભદ્ર
એ બન્ને કુમારો કઈ રીતે બોધિત થયા બ્યારે એ બન્ને કુમારઅવસ્થામા જે
હતા ત્યારથી જે તેમનું ચિત્ત પોતાની બોવાયેલી જરૂરી ચિજને શોધવાના
કામમા ઘણું જે ચિતિત હતું બ્યારે એમને મુનિઓના દર્શન થયા એટલે
સસાર, શરીર અને ભાગોથી નિર્વિણ્ણ બનીને દીક્ષિત થયા એમણે વિચાર્યું
કે, આ સસાર તો જન્મ, જરા અને મરણના દુઃખોથી ભરપૂર છે બ્યા એનો

टीका—‘ते कामभोगेषु’—इत्यादि—

मानुष्यकेषु मानुष्यलोकसम्बन्धिषु कामभोगेषु-मनोज्ञशब्दादि, तथा ये चापि दिव्या देवसम्बन्धिनः कामभोगास्तेषु च असज्जमानौ=संगतिमकुर्वणौ, मोक्षाभिरुक्षिणौ = मोक्षाभिलाषिणौ, अभिजातश्रद्धौ=अभिजाता श्रद्धा ययोस्तौ तथा समुत्पन्न स्वात्मकल्याणाभिरुचिकावित्यर्थः, तौ दारकौ तातं पितरमुपागम्य=पितु समीपे समागत्य, इदं वक्ष्यमाणं वचनम्-उदाहरताम्=उक्तवन्तौ ॥ ६ ॥

यदुक्तवन्तौ, तदाह--

मूलम्—

असासयं ददुमिमं विहार, बहुअतरायं नं यं दीहं माउं ।
तंहा” गिहंसी नं रंइलंभामो, आमतंयामो चरिसांमु” मोणं ॥७॥

छाया--अशाश्वत दृष्टा इमं विहार, बहुन्तरायं न च दीर्घमायुः ।

तस्माद् गृहे न रतिं लभावहे, आमन्त्रयावश्चरिष्यावो मौनम् ॥ ७ ॥

कामगुणोंमें विरक्त हुए उन दोनोंने फिर क्या किया ? सो कहते हैं
‘ते कामभोगेषु’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(माणुस्सएसु-मानुष्यकेषु) मानुष्यभव संबंधी (काम-भोगेषु-कामभोगेषु) मनोज्ञ शब्दादिक विषयोंमें तथा (जे याचि दिव्वा-ये चापि दिव्या.) जो देव संबंधी कामभोग ह उनमें भी (असज्जमाणा-असज्जमानौ) नहीं फमनेकी कामना वाले किन्तु (मोक्खाभिरुखी-मोक्षाभिरुक्षिणौ) मुक्तिकी ही अभिलाषावाले इसीलिये (अभिजाय सद्धा-अभिजातश्रद्धौ) अपने आत्मकल्याणकी दृढ रुचिवाले वे दोनों कुमार (ताय उवागम्म-तातमुपागम्य) पिताके पास आकर (इम-इदम्) इस प्रकार (उदाहु-उदाहरताम्) कहने लगे ॥ ६ ॥

कामगुणोंमें विरक्त होनेवाले वे दोनोंने क्या किया ? तो कहते हैं
आवे छे—“ते कामभोगेषु”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—माणुस्सएसु-मानुष्यकेषु मानुष्यभाव संबंधी कामभोगेषु-कामभोगेषु मनोज्ञ शब्दादिक विषयोंमें तथा जेया वि दिव्वा-ये चापि दिव्या ने देव संबंधी कामभोग छे ओभा पणु असज्जमाणा-असज्जमानौ न इसा नार तेभण केवण मोक्खाभिरुखी-मोक्षाभिरुक्षिणौ मुक्तिनीज अभिलाषावाला आ कहरणे अभिजायसद्धा-अभिजातश्रद्धौ पिताना आत्मानो दृढ रुचिवाला वे दोनों कुमार ताय उवागम्म-तातमुपागम्य पितानी पास आवीने आ प्रभाणु कहैवा लाय्या ॥ ६ ॥

તસ્ય પુરોહિતસ્ય=શાન્તિકર્તુ ભૃગુનામ્નો બ્રાહ્મણસ્ય દ્વાપિ પ્રિયપુત્રકૌ પૌરાણિકી
પૂર્વભવસમ્બન્ધિની જાતિ, તથા સુચીર્ણ નિદાનાઘનુપદતત્ત્વેન સમ્યક્ સેવિત તપો-
અનશનાદિક, સયમ=ષટ્કાયજીવરક્ષણલક્ષણ ચ સ્મૃત્વા 'કામગુણે વિરક્તૌ' इति
પૂર્વેણ સમ્બન્ધઃ । કામગુણવિરક્તિરેવ જિનેન્દ્રમાર્ગપ્રતિપત્તિરિતિ ભાવઃ । મૂલે—
'તવ સજમં' इति સમાહારેણ નિર્દેશઃ । ચ શબ્દઃ નિશ્ચયાર્થકઃ ॥ ૫ ॥

તતસ્તૌ કિં કૃતવન્તૌ ? इत्याह—

મૂલમ્—

‘તે કામભોગેસુ અસજ્જમાણા, માણુસ્સ एसुं જે યાવિ દિવ્વા ।
મોક્ષાંભિકંચી અભિજાયસહા, તાંયં ઉવાગમેમં હંમં ઉદાહુ ॥૬॥

છાયા—તૌ કામભોગેષુ અસજ્જમાનો, માનુષ્યકેષુ યે ચાપિ દિવ્યાઃ ।

મોક્ષામિકાક્ષિણૌ અભિજાતશ્રદ્ધૌ, તાતમુપાગમ્ય હમમુદાહરતામ્ ॥૬॥

યે દોનોં કૈસે વિરક્ત હુણ ? સો કહતે હૈ—‘પિયપુત્તગા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(તત્થ-તત્ર) હપુકાર પુરમેં (સકમ્મસીલસ્સ-સ્વકર્મશીલસ્ય)
પઠન, પાઠન, યજન, દાન, પ્રતિગ્રહ રૂપ ષટ્કર્મમેં નિરત (પુરોહિતસ્સ-
પુરોહિતસ્ય) પુરોહિત-શાંતિ કર્મ કરાને ચાલા-ભૃગુ નામક (માહ્ણસ્સ-
બ્રાહ્મણસ્ય) બ્રાહ્મણકે (દોચિ પિયપુત્તગા-દ્વૌ અપિ પ્રિયપુત્રકૌ) યે દોનોં
પ્રિયપુત્ર (પૌરાણિય જાહ-પૌરાણિકીમ્ જાતિમ્) પૂર્વભવ સબધી અપની
જાતિકી તથા (સુચિણ્ણ તવ સજમ ચ સરિત્તુ-સુચીર્ણ તપઃ સયમ ચ
સ્મૃત્વા) પૂર્વભવમેં અચ્છી તરહસે આચરિત તપ-અનશનાદિક બારહ
પ્રકારકે તપ એવ ષટ્કાયકે જીવોકી રક્ષારૂપ સત્રહ પ્રકારકે સયમ કી
સ્મૃતિ કરકે (કામગુણે વિરક્તૌ) કામગુણોંકે વિષયમેં વિરક્ત બને ॥૬॥

એ બને કઇ રીતે વિરક્ત બન્યા ? તે કહેવામા આવે છે—

“પિયપુત્તગા”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—તત્થ-તત્ર હપુકારપુરમા સકમ્મસીલસ્સ-સ્વકર્મશીલસ્ય પઠન,
પાઠન, યજન, દાન, પ્રતિગ્રહરૂપ ષટ્કર્મમા નિરત પુરોહિતસ્સ-પુરોહિતસ્ય પુરો-
હિત શાંતિકર્મને કરાવનાર ભૃગુ નામના માહ્ણસ્સ-બ્રાહ્મણસ્ય બ્રાહ્મણ દો વિ પિય
પુત્તગા-દ્વૌ અપિ પ્રિયપુત્રકૌ એ બન્ને પ્રિય પુત્ર પૌરાણિય જા-પૌરાણિકીમ્
જાતિમ્ પૂર્વભવ સબધી પોતાની બાતને તથા સુચિણ્ણ તવસજમ ચ સરિત્તુ-
સુચીર્ણ તપ સજમ ચ સરિત્તુ પૂર્વ ભવમા સારી રીતે આચરેલા તપ-અનશના
દિક બાર પ્રકારના તપ અને ષટ્કાયના જીવોની રક્ષારૂપ સત્રહ પ્રકારના સયમની
સ્મૃતિ કરીને કામગુણોના વિષયથી વિરક્ત બન્યા ॥ ૫ ॥

एवं ताभ्यामुक्त पुरोहितो यदाह, तदुच्यते—

मूलम्—

अहं तायओ ततथै मुणीण तेसि, तवस्स वाघायंकरं वयासि ।
इमं वेय वेदं विदो वयति, जंहा नं होई असुंआण लोगो ॥८॥

ઝાયા—અથ તાતકસ્તત્ર મુન્યોસ્તયો, તપસો વ્યાઘાતકરમવાદીત્ ।

इदं वचो वेदविदो वदन्ति, यथा न भवति असुतानां लोकः ॥ ८ ॥

टीका—‘अह’—इत्यादि—

अथ=अनन्तर, मुन्योः प्रतिपन्नमुनिभावयोः, तयो दारकयोस्तातक -तनोति-
पालनपोषणै र्वृद्धिं प्रापयतीति तातः स एव तातकः पिता, तत्र=तस्मिन्निवेशने,

हमने अपने पूर्वभवको जान लिया है, साथ में यह भी हमको
भान हो गया है कि यह ससार असार है । जिस प्रकारमे हमलोग-
वर्तमान है वह शाश्वत नहीं है तथा हमलोगोंकी आयु भी दीर्घ नहीं है ।
इस थोड़ीसी पर्यायमे कि जो अनेक विघ्नोंसे व्याप्त बनी हुई है हमको
क्या शांति मिल सकती है ? कुछ भी नहीं इसलिये गृहावासमें हम-
लोगोंका रहना आनंदप्रद नहीं माना जा सकता है । इसलिये “आप
हमें सधम पालन करनेकी आज्ञा दें” यह प्रार्थना करते हैं ॥७॥

दोनो पुत्रोंके इस प्रकार कहने पर पुरोहितने क्या कहा सो कहते
हैं—‘अहं तायओ’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(अह-अथ) पुत्रोंकी इस प्रकार भावना प्रकट होनेके
बाद (तेसि मुणीण-तयो मुन्योः) उन भावमुनियोंके (तायओ-तातकः)

અમારા પૂર્વભવને જાણ્યો છે સાથેસાથ અમને એ વાતનું પણ જ્ઞાન થયું છે
કે, આ સસાર અમાર છે જે પ્રમાણે અમે વર્તમાનમાં છીએ એ શાશ્વત નથી,
તેમજ અમાર આયુષ્ય પણ દીર્ઘ નથી આ થોડા જ પર્યાયમાં અમે અનેક
વિઘ્નોથી ગુણગાદિ રહ્યા છીએ, આથી અમને શાંતિ મળી શકે તેમ જ નથી
આથી અમાર ગૃહાવાસમાં રહેવું આનંદપ્રદ જણાતું નથી આ કારણે “આપ
અમોને સધમ પાલન કરવાની આજ્ઞા આપો” એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ ॥૭॥

બન્ને પુત્રોએ આ પ્રમાણે કહેવાથી પુરોહિતે શું કહ્યું એ કહેવામાં આવે
છે—“અહંતાયઓ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અહ-અથ પુત્રોએ આ પ્રકારની ભાવના પ્રગટ કર્યા પછી
તેસિ મુણિણ-તયોમુન્યો એ ભાવ મુનિઓના તાયઓ-તાતક પિતા પુરોહિતે

ટીકા--‘અસાસય’-इत्यादि--

इम=प्रत्यक्ष, विहार=मनुष्यभयावस्थानरूपम्, अशाश्वतम्=अनित्यं बहुन्तरायं=बहुवोऽन्तराया यस्मिस्त तया, प्रचुराधिग्याधिविघ्नयुक्तं च दृष्ट्वा, च=चुन आयुः=जीवितप्रमाणमपि दीर्घं=पल्योपमादि परिमित न दृष्ट्वा गृहे रतिम्=सुखं न लभावहे=न प्राप्तुरहे । यत एवं तस्मात् हे पितः ! आत्रां भवन्तम् आमन्त्रयावः=पृच्छावः, आवा मौन=मुनिभावं सयमं चरिष्यावः=आसेविष्यावहे । अयं भावः--हे पितः मुनिदर्शनसजातजातिस्मरणज्ञानवन्तौ आत्राम् अनित्यं प्रचुरविघ्नसम्पलितमलपायुष्कमिदं मनुष्यभयसम्बन्धिजीवितं दृष्ट्वा गृहेऽवस्थातुं नेच्छावः । तस्माद् भवन्तमापृच्छथ सयमं ग्रहीतुमिच्छाव इति ॥ ७ ॥

क्या कहा ? सो कहते हैं—‘असासय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पिताजी ! (इम-इमम्) इह प्रत्यक्षका विषयभूत (विहार-विहारम्) जो मनुष्यभवमें अवस्थान है वह (असासय-अशाश्वतम्) अशाश्वत - अनित्य है । तथा (बहुअतराय-बहुन्तरायम्) प्रचुर आधि एव व्याधि रूप विघ्नोसे युक्त है एव (आउ दीह न-आयुः न दीर्घम्) जीवनका प्रमाण भी पल्योपम आदि रूप नहीं है ऐसा (दृष्टम्-दृष्ट्वा) देखकर हे तात ! हमलोग (गिहसी रह न लभामो-गृहे रतिं न लभावहे) गृहस्थाश्रममें शांति प्राप्त नहीं कर सकते हैं (तम्हा-तस्मात्) इसलिये (आमतयामो-आमन्त्रयावः) आपसे आज्ञा चाहते हैं कि (मोण चरिसामु-मौन चरिष्यावः) हम सयमको अंगीकार करें ।

भावार्थ—दोनों भाईयोने पिताके पास जाकर निवेदन किया कि—हे तात ! मुनिराजोंके देखनेसे हमको जातिस्मरण ज्ञान हो गया है, उससे

તેમણે શું કહ્યું ? તે કહેવામાં આવે છે—“અસાસય”-इत्यादि ।

અન્વયાથ—इम-इमम् प्रत्यक्षका विषयभूत विहार-विहारम् જે મનુષ્ય ભવમાં અવસ્થાન છે તે અસાસય-અશાશ્વતમ્ અશાશ્વત-અનિત્ય છે તથા બહુઅતરાય-બહુન્તરાયમ્ પ્રચુર આધિ અને વ્યાધિરૂપ વિઘ્નોથી ઘેરાયેલ છે, વળી આઉ દીહ ન-આયુ ન દીર્ઘમ્ જીવનનું પ્રમાણ પણ પલ્યોપમ આદિરૂપ નથી એવું દૃષ્ટ-દૃષ્ટ્વા જોઈને હે તાત ! અમે ગિહસી રહ ન લાભામો-ગૃહે રતિં ન લભાવહે ગૃહસ્થાશ્રમમાં શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી તમ્હા-તસ્માત્ આ માટે અમે આમ તયામો-આમન્ત્રયામ આપની આજ્ઞા મળવાનીજ રાહ જોઈએ છીએ આપની આજ્ઞા મળતાજ અમે મોળ ચારિસામુ-મૌન ચારિષ્યાવ સયમનો અંગીકાર કરવાના છીએ .

ભાવાર્થ—અને ભાઈઓએ પિતાની પાસે જઈને નિવેદન કર્યું કે, હે તાત ! મુનિરાજને જોતા જ અમેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું છે આથી અમે

यत एव वेदाज्ञा, तस्मात्—

मूलम्—

अहिज्ज वेए परिविस्स विप्पे, पुत्ते परिट्ठप्प गिहसि जाया ।
भुच्चोणं भोए संह इत्थियाहि, आरण्णगा होहं मुणी पसत्था ॥९॥

छाया-अधीत्य वेदान् परिवेष्य विप्रान्, पुत्रान् परिष्ठाप्य गृहे जातान् ।

भुत्वा भोगान् सह स्त्रीभिः, आरण्यको भवत मुनी प्रशस्तौ ॥ ९ ॥

टीका--'अहिज्ज'—इत्यादि—

हे पुत्रो युवा ! वेदान् ऋग्वेदादीन् अधीत्य, विप्रान् परिवेष्य भोजयित्वा,
जातान्=औरसान् पुत्रान् गृहे परिष्ठाप्य कलारुद्रग्रहणादिना निवेश्य, न तु

“अपुत्रस्य गतिर्नास्ति, स्वर्गो नैव च नैव च ।

तस्मात्पुत्रमुख दृष्ट्वा पश्चात् धर्मं समाचरेत् ॥”

हमारे जीवनमें वह धन्य है जो पुत्रके पुत्रका मुख देखता है । क्योंकि
“पुत्रस्य पुत्रेण स्वर्गलोके महीयते” पुत्रके पुत्र (पोत्र)से व्यक्ति स्वर्गलाकमे
भी पूजा जाता है ॥ ८ ॥

इस प्रकारकी वेदोंकी आज्ञा है इस लिये या करना चाहिये सो
कहते हैं—‘अहिज्जवेए’ इत्यादि—

हे पुत्रो ! तुम दोनों (वेए अहिज्ज-वेदान् अधीत्य) ऋग्वेदादिकोंको
पढ़ करके तथा (विप्पे परिविस्स-विप्रान् परिवेष्य) ब्राह्मणोंको भोजन
करा करके एव (जाया पुत्ते गिहसि परिट्ठप्प-जातान् पुत्रान् गृहे परिष्ठाप्य)
अपने पुत्रोंको घरमें स्थापित करके-कला सिखलाकर एव विवाहित कर

“अपुत्रस्य गतिर्नास्ति, स्वर्गो नैव च नैव च ।

तस्मात्पुत्र मुख दृष्ट्वा, पश्चात् धर्मं समाचरेत् ॥”

अमारा जन्ममा ओ धन्य छे के, जे पुत्रना पुत्रनु मोडु लेछ शके
छे केम के, “पुत्रस्य पुत्रेण स्वर्गलोके महीयते” पुत्रना पुत्र-पोत्रनु मुअ
लेछने पछी भरनार व्यक्ति स्वर्ग दोकमा पणु पूजय छे ॥ ८ ॥

आ प्रकारनी वेदोनी आज्ञा छे आथी शु करवु लेछओ ते कहे छे—

“अहिज्ज वेए”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पुत्रो ! तमे अन्ने वेए अहिज्ज-वेदान् अधीत्य ऋग्वेद
आदि वेदोने लखीने तेमज विप्पे परिविस्स-विप्रान् परिवेष्य ब्राह्मणोने भोजन
करावीने अने जाया पुत्ते गिहसि परिट्ठप्प-जातान् पुत्रान् गृहे परिष्ठाप्य पोताना
पुत्रोने घरमा स्थापित करीने कजाओ शीअवाडीने तेमज तेमने विवाह

તસ્મિન્નસરે વા, તપસ =અનશનાદિ દ્વાદશધિરસ્ય, ઉપવ્રજણત્વાત્સયમસ્ય ચ વ્યાધાતકરમ્-ઉપધાતક રક્ષ્યમાણ વચનમવાદીત્-અવગીત્ । તદેવોચ્યતે-હે પુત્રો ! વેદવિદો વેદજ્ઞા ઇદ વચો=વાચ વદન્તિ, યથા-અસુતાના પુત્રરહિતાનાં અનાનાં લોકઃ=પરલોકો ન ભવતિ । અય માત્રઃ—પુત્રાભાવે પિન્ડપ્રદાનાદ્યભાવાત્ પરલોક પ્રાપ્તિર્ન ભવતીતિ વેદજ્ઞા વદન્તિ । ઉક્તચ—“અનાપત્યસ્ય લોકા ન સન્તિ” ઇતિ । અથા ચ—‘પુત્રેણ જાયતે લોકઃ’ ઇત્યેવા વૈદિકી શ્રુતિ । અથ પુત્રસ્ય પુત્રેણ, સ્વર્ગ-લોકે મહીયતે ॥ ૧ ॥

અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગો નૈવ ચ નૈવ ચ ।

તસ્માત્પુત્રમુલ્ક દૃષ્ટ્વા, પશ્ચાદ્ ધર્મ સમાચરેત્ ॥ ૨ ॥ ” ॥ ૮ ॥

પિતા-પુરોહિતને (તવસ્સ વાધાયકર ઇમ વય વયાસિ-તપસો વ્યાધાત કર ઇદ વચ અવાદીત્) उनके तप एव सयमको व्याधात पहुचाने वाले वचन इस प्रकारसे कहे कि-हे पुत्रो ! (वेदविदो-वेदविदः) वेदको जानने वाले विद्वान् (इम वय वयसि-इद वचन वदन्ति) ऐसा कहते हैं (जहा-यथा) जैसे कि (असुआण लोगो न होई-असुतानां लोकः न भवति) पुत्र रहित जो व्यक्ति हैं उनका परलोक नहीं सुधरता है ।

भावार्थ—पिता पुरोहितने पुत्रोके वचन सुनकर उनसे कहा कि वेदके जानने वाले विद्वान् “अनपत्यस्य लोकाः न सन्ति पुत्रेण जायते लोकः” ऐसा कहते हैं कि-अपुत्र व्यक्तिकी गति नहीं होती है क्योंकि कि पुत्रके अभावमे पिनड प्रदान करने वाला उनको कोई नहीं होता है, इसलिये हे पुत्रो ! तुम विवाह करके पहले पुत्रको उत्पन्न करो । फिर धर्मका आचरण करो । क्योंकि कि वेदके जानने वालोंने कहा है कि—

तवस्स વાધાયકર-તપસો વ્યાધાતકર એમના તપ અને સયમમા બાધા પડેલાડનાર ઇમ વય વયાસિ-ઇદ વચ અવાદીત્ વચન આ પ્રમાણે કહ્યા જહા-યથા એમ હે પુત્રો ! વેદને જાણવાવાળા વિદ્વાનો કહે છે કે, અસુઆણ લોગો ન હોઈ-અસુતાના લોક ન ભવતિ જે વ્યક્તિ પુત્રરહિત છે એનો પરલોક સુધરતો નથી.

ભાવાર્થ—પિતા પુરોહિતે પુત્રના વચન સાંભળીને તેમને કહ્યું કે, વેદને જાણવાવાળા વિદ્વાન “અનપત્યસ્ય લોકા ન સન્તિ પુત્રેણ જાયતે લોક” એવું કહે છે કે, અપુત્ર વ્યક્તિની ગતિ થતી નથી કેમકે, પુત્રના અભાવથી પિન્ડ પ્રદાન કરનાર બીજું કોઈ બનતું નથી આ કારણે હે પુત્રો ! તમે વિવાહ કરીને પહેલા પુત્રને ઉત્પન્ન કરો અને પછી ધર્મનું આચરણ કરો કેમકે વેદને જાણવા-વાળાઓનું કહેવું છે કે—

इव इन्धन दाह्यतया यस्य स तेन तथा अयवा-आत्मनो ये गुणा अनादिकालसह
चरिता रागादयो गुणास्त एव इन्धनमिन्धनमियमुद्दीपक यस्य स तेन तथा मोहा-
निलात्-अज्ञानपवनात्, प्रज्वलनाधिकेन=अधिक महानगरदाहादिभ्योऽपि अतिशय
प्रज्वलन प्रदाहो यस्य स तेन तथा, ' अधिक ' शब्दस्य परनिपातः, प्राकृतत्वात् ।
अय भावः-यथा-पवनसहकारेणाग्निरधिक प्रज्वलति, तथैव-पुनर्मोहरूपपवनसह
कारसभाव्यपुन प्रिरुहूपोऽग्निः पुरोहितहृदये प्रज्वलित इति । एतादृशेन शोका-
ग्निना शोकरूपवह्निना सतप्तभाव-सन्तप्तः-परितप्तो भावः अन्तःकरण यस्य तम्,
अत एव परितप्यमान=शोकावेशतः शरीरे दाहस्य प्रादुर्भावात्समन्ताद्दह्यमान च=
पुनः बहु प्रभूत यथा भवति तथा, बहुधा-अनेकप्रकारेण लालप्यमान=मोहवशात्
हीनदीनवचनानि भाषमाणम् ॥ १० ॥

પિતાકે એસે કહને પર ફિર કયા હુવા ? સો કહતે હૈ—

‘ સોયગિગણા ’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—(આયુર્ગુણિધણેણ-આત્મગુણેન્ધનેન) આત્માકે કર્મક્ષયોપમ
આદિસે સમુદ્ભૂત જો સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ હૈ વે હી જિસકે લિયે જલાર
યોગ્ય હોનેસે ઇધન સ્વરૂપ હૈ તથા (મોહાગિલા પજ્જલણાહિણ મોહાનિલા-
ત્પ્રજ્વલનાધિકેન) મોહરૂપી પવનસે હી જો અધિક જ્વાલાયુક્ત કી જાતી
હૈ એસી (સોયગિગણા-શોકાગ્નિના) શોકરૂપી અગ્નિસે (સત્તત્તભાવ-
સતત્તભાવમ્) સતત્ત હુઆ હૈ અન્તઃકરણ જિસકા ઓર હસીલિયે
(પરિતપ્પમાણ-પરિતપ્પમાનમ્) સમસ્ત શરીરમેં શોકકે આવેશસે પ્રાદુર્ભૂત
દાહસે સવ ઓરસે દહ્યમાન તથા (વહુ બહુધા લાલપ્પમાણ-વહુ બહુધા
લાલપ્પમાનમ્) અત્યત અનેક પ્રકારસે મોહાધીન બનકર દીનહીન વચન

પિતાના આ પ્રકારના કહેવા પછી શુ થયુ ? તે કહેવામા આવે છે—

“ સોયગિગણા ”-ઈત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—આયુર્ગુણિ ધણેણ—આત્મગુણેન્ધનેન આત્માના કર્મક્ષયોપમ આદિથી
સમુદ્ભૂત જે સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ છે તેજ એના માટે બાળવા યોગ્ય
હોવાથી ઇધન સ્વરૂપ છે તથા મોહાગિલા પજ્જલણાહિણ—મોહાનિલાત્પ્રજ્વલનાધિકેન
મોહરૂપી પવનથી જે જ્વાળાને વધુ પ્રજ્વલિત કરે છે એવા સોયગિગણા-શોકા
ગ્નિના શોકરૂપી અગ્નિથી સત્તત્તભાવ-સતત્તભાવમ્ સતત્ત થયેલ અત કરણ જેનુ
છે અને પરિતપ્પમાણ-પરિતપ્પમાનમ્ સમસ્ત શરીરમા શોકના આવેશથી પ્રાદુર્ભૂત
દાહથી જે સઘળી બાબુથી ઢાઝી રહેલ તથા વહુ બહુધા લાલપ્પમાણ-વહુ બહુધા
લાલપ્પમાનમ્ અનેક પ્રકારથી મોહાધીન બનીને દીનહીન વચન બોલવાવાળા

દત્તકાદીન્, તથા-ભોગાન્-શુજ્યન્તે ચે તે ભોગા મનોજ્ઞશબ્દાદિરૂપાસ્તાન્-સ્ત્રીભિઃ
સહ શુક્તગા, તત આરણ્યકો-આરણ્યવ્રતધારિણો ભૂત્વા પ્રશસ્તૌ શ્લાઘનીયૌ મુની
તપસ્વિનો ભવતમ્ । इह च-‘अहिज्जवेए’ इत्यनेन ब्रह्मचर्याश्रमः, ‘आरण्यगा’
इत्यनेन वानप्रस्थाश्रमः ‘मुणी’ इत्यादिना संन्यासाश्रमश्च उक्तः ॥ ९ ॥

इत्थ तावेनोक्ते किं जातम् ? इत्याह--

मूलम्—

सोयंगिणा आयंगुणिधणेणं, मोहानिला पज्जलणाहिणं ।
संतत्तभाव परितप्पमाण, लालप्पमाणं बहुहा बहु चं ॥१०॥
पुरोहिय त कम्मसोऽणुणित, निमत्तयत्त चं सुए धणेणं ।
जहंक्कमं कामगुणेहि चैवं, कुमारंगा ते” पसमिक्खं ॥११॥

छाया—शोकાગ્નિના આત્મગુણેન્ધનેન, મોહાનિલાત્પ્રજ્વલનાધિકેન ।

સતતભાવ પરિતપ્પમાન, લાલપ્પમાન વહુધા વહુ ચ ॥ ૧૦ ॥

પુરોહિત ત ક્રમશઃડનુનયન્ત, નિમન્ત્રયન્ત ચ મુર્તો ધનેન ।

યથાક્રમ કામગુણૈર્થેવ, કુમારકો તો પ્રસમીક્ષ્ય વાક્યમ્ ॥ ૧૧ ॥

ટીકા—‘સોયગિણા’—આદિ—

આત્મગુણેન્ધનેન—આત્મગુણાઃ કર્મસ્યોપશમાદિ સમુદ્ભૂતાઃ સમ્યગ્દર્શનાદયસ્ત

ઉંનેકે ઉપર અપના ગૃહસ્થાશ્રમકા ભાર રાખ કરકે (इत्थिया हिं
सह भाए भुक्त्वाण-स्त्रीभिः सह भोगान् भुक्त्वा) स्त्रियोंके साथ—
मनोज्ञ शब्दादिक भोगोक्तो भोगकर पश्चान् (आरण्यगा पसत्था मुणी-
होइ-आरण्यकौ प्रशस्तौ मुनी भवतम्) आरण्य व्रतधारी होकर प्रशसनीय
तपस्वी बन जाना । इस गाथा में “अहिज्ज वेए” इस पद द्वारा ब्रह्मचर्या
श्रम “आरण्यगा” इस पद द्वारा वानप्रस्थाश्रम एव “मुणी” इस पद
द्वारा संन्यासाश्रम कहा गया है ॥ ९ ॥

કરીને તેમના ઉપર પોતાના ગૃહસ્થાશ્રમનો ભાર નાખીને इत्थियाहिं सह भाए
भुक्त्वाण-स्त्रीभि सह भोगान् भुक्त्वा स्त्रियोंनी साथे मनोज्ञ शब्दादिक भोगोने
भोगवीने पछीથી आरण्यगा पसत्था मुणी होइ-आरण्यकौ प्रशस्तौ मुनी भवति
आरण्य व्रतधारी થઈ પ્રશસનીય તપસ્વી થઈ જવું આ ગાથામાં “अहि-
ज्जवेए” આ પદ દ્વારા વાનપ્રસ્થાશ્રમ અને “मुणी” આ પદ દ્વારા સન્ય
સ્તાશ્રમ કહેવામાં આવેલ છે ॥ ૯ ॥

इव इन्धन दाह्यतया यस्य स तेन तथा यथा-आत्मनो ये गुणा अनादिकालसह
चरिता रागादयो गुणास्त एव इन्धनमिन्धनमिगुदीपक यस्य स तेन तथा मोहा-
निलात्-अज्ञानपवनात्, प्रज्वलनाधिकेन=अधिक महानगरदाहादिभ्योऽपि अतिशय
प्रज्वलन प्रदाहो यस्य स तेन तथा, ' अधिक ' शब्दस्य परनिपातः, प्राकृतत्वात् ।
अय भावः-यथा-पवनसहकारेणाग्निरधिक प्रज्वलति, तथैव-पुत्रमोहरूपपवनसह
कारसमाव्यपुत्र विरहूपोऽग्निः पुरोहितहृदये प्रज्वलित इति । एतादृशेन शोका-
ग्निना शोकरूपवह्निना सतप्तभाव-सन्तप्तः-परितप्तो भावः अन्तःकरण यस्य तम्,
अत एव परितप्यमान=शोकावेशतः शरीरे दाहस्य प्रादुर्भावात्समन्ताद्दह्यमानं च=
पुनः बहु प्रभूत यथा भवति तथा, बहुधा-अनेकप्रकारेण लालप्यमान=मोहनशात्
हीनदीनवचनानि भाषमाणम् ॥ १० ॥

पिताके ऐसे कहने पर फिर क्या हुआ ? सो कहते हैं—

‘ सोयगिणा ’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(आयगुणिधणेण-आत्मगुणेन्धनेन) आत्माके कर्मक्षयोपम
आदिसे समुद्भूत जो सम्यग्दर्शन आदि गुण है वे ही जिसके लिये जलाने
योग्य होनेसे इधन स्वरूप है तथा (मोहाणिला प्रज्वलणाहिण मोहानिला-
प्रज्वलनाधिकेन) मोहरूपी पवनसे ही जो अधिक ज्वालायुक्त की जाती
है ऐसी (सोयगिणा-शोकाग्निना) शोकरूपी अग्निसे (सत्तप्तभाव-
सतप्तभावम्) सतप्त हुआ है अन्तःकरण जिसका और इसीलिये
(परितप्यमाण-परितप्यमानम्) समस्त शरीरमें शोकके आवेशसे प्रादुर्भूत
दाहसे सब ओरसे दह्यमान तथा (बहु बहुधा लालप्यमाण-बहु बहुधा
लालप्यमानम्) अत्यन्त अनेक प्रकारसे मोहाधीन बनकर दीनहीन वचन

पिताना आ प्रकारना कडेवा पछी शु थयु ? ते कडेवाभा आवे छे—

“ सोयगिणा ”-इत्यादि !

अन्वयार्थ—आयगुणि धणेण—आत्मगुणेन्धनेन आत्माना कर्मक्षयोपम आदिथी
समुद्भूत जे सम्यग्दर्शन आदि गुण छे तेज अना भाटे भाणवा योग्य
डेवाथी धिन स्वरूप छे तथा मोहाणिला प्रज्वलणाहिण—मोहानिलाप्रज्वलनाधिकेन
मोहरूपी पवनथी जे ज्वालाने बहु प्रज्वलित करे छे अवा सोयगिणा-शोका-
ग्निना शोकरूपी अग्निथी सत्तप्तभाव-सतप्तभावम् सतप्त थयेल अत करण जेनु
छे अने परितप्यमाण-परितप्यमानम् समस्त शरीरमा शोका आवेशथी प्रादुर्भूत
दाहथी जे सधणी भाणुथी दाही रहैल तथा बहु बहुधा लालप्यमाण-बहु बहुधा
लालप्यमानम् अनेक प्रकारथी मोहाधिन अनीने दीनहिन वचन ओलवावाणा

પુનઃ-ક્રમશઃ=પરિપાટયા, સુતૌ-પુત્રૌ અનુનયન્ત-પુત્રૌ પ્રતિ વિષયમુલ્કપ્રદર્શક-વચનૈઃ ગૃહાવાસરૂપ સ્વાભિપ્રાયં પ્રકાશયન્તમ્, ચ=પુનઃ ધનેન તૌ નિમન્ત્રયન્તમ્-વશી-ર્ફર્તુમિચ્છન્તમિત્યર્થ, તથા ચ-યથાક્રમ=કામભોગૈર્થૈવ=ચાપિ, એકારોડપ્યર્થકઃ, તૌ નિમન્ત્રયન્તમ્, અર્થાત્-વેદાનધોત્પ, બ્રાહ્મણાન્ ભોજયિત્વા, ભોગાન્ શ્રુત્વા, હત્યાદયસર દર્શયન્ત ત પુરોહિત્વ પ્રસમીક્ષ્ય=દૃષ્ટ્વા તૌ કુમારકૌ ર્દ વક્ષ્યમાણ વાક્યમ્ ઉક્તવન્તાવિતિ શેષઃ ॥ ૧૧ ॥

ચોલનેવાલે ણ્વ (સુઘ અણુર્ણિત-સુતૌ અનુનયન્તમ્) પુત્રોંકો વિષયમુલ્ક પ્રદર્શક વચનોં દ્વારા “ ઘર મેં હી રહો ” ર્સ પ્રકાર કહકર મનને વાલે તથા (ધણેણ નિમત્તયત-ધનેન નિમન્ત્રયન્તમ્) ઁનકો ધનકા પ્રલોભન દિલાકર અપને વશમેં કરનેકી ભાવનાવાલે, તથા (જહક્કમ કામગુણેર્હિ ચેવ-યથાક્રમ કામગુણૈર્થૈવ) યથાક્રમ કામભોગોં દ્વારા ભી-હે પુત્રો ! વેદોં કો પઢો, બ્રાહ્મણોકો જિમાવો, ભોગોંકો ભોગોં ’ ર્સ પ્રકાર રિશ્તાનેવાલે ઁસ અપને પિતા (પુરોહિય-પુરોહિતમ્) પુરોહિતકો (પ્રસમિક્લ-પ્રસ-મીક્ષ્ય) દેલકર (કુમારગા-તૌ કુમારકૌ) ઁન દોનોં કુમારોંને ર્સ પ્રકાર (વક્-વાક્યમ્) વચનોંકો કહા—

ભાવાર્થ—પુરોહિતસે દીક્ષા અગીકાર કરનેકી આજ્ઞા જલ્લ દોનોં પુત્રોંને માગી તો ઁસકો વઢા અધિક દુઃલ્ હુઆ । પુરોહિતને ઁનકો હરતરહ સમજાયા ઁર સમજાતે ૨ જલ્લ વહ ણ્ક તરહસે હતાશ જૈસા હો ગયા તો ઁસકો વઢાહી શોક હુઆ । ઁસસે વહ સતલ્સ હો ગયા । વાસ્તવમેં જિસ સમય પ્રાણી શોકાધીન લનકર આકુલ વ્વાકુલ હોને લગતા હૈ

અને સુઘ અણુર્ણિત-સુતૌ અનુનયન્તમ્ પુત્રોંને વિષય મુલ્ક પ્રદર્શક વચનોર્થી ઘરમા જ રહો ” આ પ્રમાણે કહીને મનાવવાળા તથા ધણેન નિમત્તયન્તમ્-ધનેન નિમન્ત્રયન્તમ્ અને ધનતુ પ્રલોભન બનાવીને પોતાના વશમા કરવાની ભાવનાવાળા અને જહક્કમ કામગુણેર્હિ ચેવ-યથાક્રમ કામગુણૈર્થૈવ યથાક્રમ કામ ભોગોં દ્વારા પણ હે પુત્રો ! વેદોંને ભણો, બ્રાહ્મણોંને જમાડો, ભોગોંને ભોગવો આ પ્રમાણે રિલવવાવાળા એવા પોતાના પિતા પુરોહિય-પુરોહિતમ્ પુરોહિતને પ્રસમિક્લ-પ્રસમીક્ષ્ય બોધને તે કુમારગા-તૌ કુમારકૌ એ બન્ને કુમારોંએ આ પ્રકારના વક્-વાક્યમ્ વચનોં કહ્યા—

ભાવાર્થ—પુરોહિત પાસે દીક્ષા અગીકાર કરવાની આજ્ઞા જ્યારે બન્ને પુત્રોં એ ભાગીતો તેને ખૂબજ હુ ખ થયુ પુરોહિતે તેમને સવરીતે સમજાવ્યા અને સમજાવતા સમજાવતા જ્યારે તેને હતાશા જેલુ લાગ્યુ એટલે તેને ખૂબજ હુ ખ થયુ વાસ્તવમા જે સમયે પ્રાણી શોકને આધીન થઈને આકુલ-

કિં વાક્યમુક્તવન્તી ? इत्याह--

मूलम्

वेयो अहीया णं हवन्ति ताण, भुत्ता दियां णिति तमं तमेणं ।

जायौ ये पुत्ता न हवन्ति ताण, 'को नाम ते' अणुमन्त्रिज एय ॥ १२ ॥

छाया—वेदा अधीता न भवन्ति त्राण, भुक्ता द्विजा नयन्ति तमस्तमाया खलु ।

जाताश्च पुत्रा न भवन्ति त्राण, को नाम ते अनुमन्येत एतत् ॥ १२ ॥

टीका—‘वेया’—इत्यादि—

हे તાત ! અધીતા વેદાત્માણ ત્રાણાય ન ભવન્તિ । અય ભાવઃ—શીલમનાસ્થાય પઠનમાત્રાદુર્ગતિપાતરક્ષણાસિદ્ધે । તથા—ભોજિતા દ્વિજા બ્રાહ્મણાસ્તમસ્તમાયા પૃથિવ્યાં

તો વહ સવકુછ ભૂલ જાતા હૈ । સમ્યગ્દર્શનાદિક ગુણોંકો ભી નષ્ટ કર દેતા હૈ । જિસ આત્મામે મોહકી અધિક પ્રવલતા રહતી હૈ વહા પર યહ શોક અધિકાધિક ધધકના રહતા હૈ । યહી કારણ હૈ કિ પૂરોહિતને શોકસે સતપ્ત અન્તકરણ હોકર અપને દોનો પૂત્રોંકો હરતરહસે સમ-જ્ઞાયા । ડન દોનોંકો ધનકા, ભોગોકા, સવકા પ્રલોભન ભી દિલાયા પર વે પિતાકી વાતોંમેં નહીં ફસે ઓર અપને વિચારોં પરહી ડટે રહે ॥૧૦॥૧૧॥

उन्होंने पितासे क्या कहा सो नीचेकी गाथासे स्पष्ट किया जाता है—

‘वेया’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—हे तात ! (अहीया वेया ताण न हवति—अधीता वेदाः त्राण न भवन्ति) पढ़ेगये वेद इस जीवका रक्षण नहीं कर सकते हैं (भुक्ता-दिया तम तमेण णिति—भुक्ता द्विजाः तमस्तमाया खलु नयन्ति) ब्राह्मणों-

વ્યાકુળ થવા માટે છે ત્યારે તે સારાસારને પણ ભૂલી જાય છે સમ્યગ્ દર્શનાદિક ગુણોનો પણ નાશ કરી બેસે છે જે આત્મામા મોહની અધિક પ્રબળતા રહે છે ત્યાં એ શોક અધિકાધિક લાભૂકતો રહે છે એનું કારણ એ છે કે, પુરોહિતે શોડથી સતપ્ત અત કરણ પૂર્વક પોતાના બન્ને પુત્રોને હરેક પ્રકારે સમજાવ્યા એ બન્નેને ધનના ભોગોના, સઘળા પ્રલોભનો પણ બતાવ્યા પરંતુ તેઓ પિતાની વાતોમા રસાયા નહીં અને પોતાના વિચારમા મગ્ન રહ્યા ॥૧૦॥૧૧॥

તેમણે પિતાને શું કહ્યું તે નીચેની ગાથાથી સ્પષ્ટ કરવામા આવે છે —

“ વેયા ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! અહિયા વેયા તાણ ન હવતિ—અધિતા વેદા ત્રાણ ન ભવન્તિ લાણવામા આવેલ વેદ આ જીવનુ રક્ષણ કરી શકતા નથી ભુક્તા દિયા તમ તમેણ ણિતિ—ભુક્તા દ્વિજા તમસ્તમાયાં ખલુ નયન્તિ બ્રાહ્મણોને ભોજન

સ્વલ્પ નિશ્ચયેન નયન્તિ પ્રાપયન્તિ ભોજયિતારમ્ । ‘શુભા’ इति पदमन्तर्भूतम्यर्थकम् ।
 અય માર:-વિડાલવૃત્તયો દુઃશીલા ત્રાહ્મણા ભોજિતાઃ કુમાર્ગપરુષણપથુત્તવાદાવેવ
 પ્રવર્તન્તે । અતઃ તેષાં ભોજન નરકહેતુરેવ, इति नास्ति तेषां निस्तारकत्वमिति ।
 ચ=પુનઃ જાતા-અદ્વજાતાઃ પુત્રા અપિ ત્રાણ=ત્રાણાય ન ભવન્તિ । નરકાદીં પતતઃ
 પિત્રાદીન્ પુત્રા ન રક્ષન્તીત્યર્થઃ । ઉક્ત ચ વેદાનુયાયિભિરપિ—

કો ભોજન કરાનેસે મી ઇસ જીવકી રક્ષા નહીં હો સકતી હૈ પ્રત્યુત્ત ઇસ
 ક્રિયામેં અધિક આરમ્ભ ઓર સમારમ્ભ હોનેસે ભોજન કરાને વાલે જીવ
 મરકર તમસ્તમા નામકે નરકમેં જાતા હૈ । કયોં કિ દુઃશીલ ત્રાહ્મણાભાસ
 ત્રાહ્મણોંકો ભોજન કરાના મી હમારી રક્ષાકા ઉપાય નહીં હૈ । (જાયા ય
 પુત્તા તાણ ન હવતિ-જાતાઃ પુત્રાઃ ત્રાણ ન ભવન્તિ) પુત્ર મી ઉત્પન્ન હો-
 ગયે તો કયા ઇનસે મી પાપકે ઉદયસે નરકમેં પડને વાલે આત્માકા જ્ઞાન
 હો સકતા હૈ ? નહીં હો સકતા । ઇસલિયે હે તાત ! (કો નામ એય અણુમ-
 ત્તિજ્ઞ-કો નામ એતત્ અનુમન્યેત) આપકે ઇસ કથનકો કોન એસા બુદ્ધિ-
 માનુ હૈ જો સત્યાર્થરૂપમેં અગીકાર કર સકતા હૈ ।

ભાવાર્થ—પિતાને જો વાતેં કરનેકે લિયે પુત્રોંસે કહા થા-અન્હોં
 વાતોંકા વે યહા સમુચિત ઉત્તર દે રહે હેં । પિતાકો અન્હોંને કહા કિ હે
 તાત ! કહો તો સહી કયા વેદોંકા પઢના હમારી રક્ષા કર સકતા હૈ ।
 કયા વિડાલ વૃત્તિવાલે દુઃશીલ સપન્ન ત્રાહ્મણોંકો ભોજન કરાનેસે હમારા

કરાવવાથી પણ આ જીવની રક્ષા થઈ શકતી નથી વાસ્તવમાં આ ક્રિયામાં
 અધિક આરભ અને સમારભ હોવાથી ભોજન કરાવનાર જીવ મરીને તમ
 સ્તમા નામની નરકમાં જાય છે કેમ કે, દુશીલ બ્રાહ્મણાભાસ બ્રાહ્મણોને
 ભોજન કરાવવું એ અમારી રક્ષાને ઉપાય નથી જાયા ય પુત્તા તાણ ન હવતિ-
 જાતા પુત્રા ત્રાણ ન ભવન્તિ પુત્ર પણ ઉત્પન્ન થાય તો શું એ પુત્ર પણ પાપના
 ઉદયથી નરકમાં પડવાવાળા એવા અમારા આત્માનું કલ્યાણ કરવામાં સમર્થ
 થઈ શકશે ? ન જ થઈ શકે આ કારણે હે તાત ! કો નામ એય અણુમત્તિજ્ઞ-
 કો નામ એતન્ અનુમન્યેત આપના આ પ્રકારના કથનને કોણ એવું બુદ્ધિમાન
 છે કે, તેનો સત્યાર્થ રૂપમાં અગીકાર કરે ?

ભાવાર્થ—પિતાએ પુત્રોને જે શિખામણ આપવા માટે કહી હતીએજ
 વાતનો તેઓ અહિં પ્રત્યુત્તર આપે છે પિતાને તેમણે કહ્યું કે, તાત ! કહોતો
 ખરા કે, વેદોનું ભણવું એ શું અમારી રક્ષા કરી શકે છે ? પિતાને બ્રાહ્મણ
 ગણાવતા છતાં પણ દુશીલસપન્ન એવા બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવવાથી અમારું

“यदि पुत्राद् भवेत्स्वर्गो दानधर्मो न विद्यते ।

मुपितस्तत्र लोकोऽय, दानधर्मो निरर्थकः ॥ १ ॥

बहुपुत्रा डुली गोधा, ताम्रचूडस्तयैव च ।

तेषां च प्रथम स्वर्गः, पश्चात् लोको गमिष्यति ॥ २ ॥” इति ।

यत एव ततः को नाम विवेकवान् ते तत्र एतत्पूर्वोक्त वेदाध्ययनादिकम्,
अनुमन्येत=‘शोभनमिद’मित्येव स्वीकुर्यात् ॥१२॥

संरक्षण हो सकता है ? पुत्रोंको भी उत्पन्न करनेसे क्या हमारी शुभ
गति हो सकती है ? यदि ऐसा होता तो फिर दानादिक करना सब
व्यर्थ ही हो जाता । जो ऐसा कहते हैं कि पुत्रोत्पत्ति नरकमें पड़नेवाले
पिता आदिकोंकी रक्षा करती है वे कुमार्ग पर हैं ‘स्वयं वेदानुयायियोंने
भी ऐसा ही कहा है—

“यदि पुत्रात् भवेत्स्वर्गो, दानधर्मो न विद्यते ।

मुपितस्तत्र लोकोऽय, दानधर्मो निरर्थकः ॥

बहुपुत्रा डुली गोधा, ताम्रचूडस्तयैव च ।

तेषां च प्रथम स्वर्गः, पश्चात् लोको गमिष्यति ॥ ”

यदि यही बात एकान्ततः मानली जावे तो पुरुषोंकी अपेक्षा डुली
अर्थात् कछुई, गोधा तथा ताम्रचूड-मूर्गेको स्वर्गमें सबसे पहिले जाना
चाहिये । क्योंकि इनके यहा मनुष्योंकी अपेक्षा अधिक सत्ता हुआ करती
है । ब्राह्मणोंको भोजन करानेसे जो यहा तमस्तमा नरकमें जाना प्रकट

शुं संरक्षण थई शके छे ? पुत्राने उत्पन्न ठरवाथी पणु अमारी शु शुभ गति
थई शके छे ? जे तेवु होत तो पत्री दान आदिनु करवु अे सधनु व्यर्थ
अनी नथ अेम कडे छे के, पुत्रोत्पत्ति अे नरकमा पडवावाणा पिता वगेरेने अथावे
छे तो ते कुमार्ग उपर छे “ स्वयं वेदानुयायीअेअे पणु अेवुअ कहु छे—

“यदि पुत्रात् भवेत्स्वर्गो, दानधर्मो न विद्यते ।

मुपितस्तत्र लोकोऽय, दानधर्मो निरर्थकः ॥

बहुपुत्रा डुली गोधा, ताम्रचूडस्तयैव च ।

तेषां च प्रथम स्वर्गः, पश्चात् लोको गमिष्यति ॥ ”

जे अे वातने पूअ अ शांतिथी विचारवामा आवे तो पुरुषेनी अपे
क्षाअे कथअे, घो, अने कुकडाअेने स्वर्गमा सहु प्रथम स्थान भजे केम के,
तेमने त्या मनुष्येनी अपेक्षाअे धणु अ सत्ता पेटा थाय छे वणी ब्राह्मणेने
भोजन कराववाथी जे अहि तमस्तमा नरकमा जवानु अतावेअ छे अेवु

‘વેદાનધીત્ય’ इत्यादित्रयस्योत्तर दद्या सम्प्रति ‘भुक्त्वा भोगान्’ इत्यस्योत्तरमाह—

मूलम्—

खणमित्तसुक्खा बहुकालदुक्खा, पगामदुःखा अनिगामसुक्खा।
ससारमोक्षस्य विपक्षभूया, खेणी अणत्वाण उं कामभोगा॥१३॥

છાયા-ક્ષણમાત્રસૌખ્યા बहुकालदुःखा, प्रकामदुःखा अनिकामसौख्याः ।

‘સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ, खनिरनर्थाना तु कामभोगा’ ॥१३॥

टीका—‘खणमित्तसुक्खा’ इत्यादि—

एते कामभोगास्तु क्षणमात्रसौख्याः=क्षणमात्र सौख्य=सुख येभ्यस्ते तथा,
सेवनकाल एव स्वल्पसुखजनकाः इत्यर्थः, तथा—बहुकालदुःखाः—बहुकाल=पर्यो-

ક્રિયા ગયા છે उसका प्रयोजन केवल इतना ही है कि—विडाल धृतिवाले
दुःशील ब्राह्मणों द्वारा सन्मार्गकी प्ररूपणा न होकर प्रत्युत कुमार्गकी ही
प्ररूपणा होता है । पशुवधकी पुष्टि होती है ॥ १२ ॥

इस गाथा द्वारा पुत्रोंने पिताकी “वेद्रोको पढो, ब्राह्मणोंको जिमाओ
एव पुत्रोंको उत्पन्न करो ” इन तीन बातोंका उत्तर दिया है । अब वे
‘भोगोंको भोगो’ इस बातका उत्तर देते हैं—

‘खणमित्त सुक्खा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे तात ! (कामभोगा-कामभोगाः) कामभोग (खणमित्त
सुक्खा-क्षणमात्र सौख्या.) जिनसे जीवोंको क्षणमात्र सुख प्राप्त होता
है ऐसे हैं—सेवन करनेके समयमें भी इनसे स्वल्पसुख मिलता है, बादमें
तो (बहुकाल दुःखा-बहुकाल दुःखा) इनसे पर्योपम एव सागरोपम

પ્રયોજન શકત એટલુ જ છે કે, પોતાને બ્રાહ્મણમા ખપાવતા છતાં દુશીલ
એવા બ્રાહ્મણોથી સન્માર્ગની પ્રરૂપણા ન બનતા ઉલટી કુમાર્ગની પ્રરૂપણા થાય
છે પશુ વધને પુષ્ટિ મળે છે ॥૧૨॥

આ ગાથાથી પુત્રોએ પિતાની ‘વેદોને ભણવાની, બ્રાહ્મણોને જમાડવાની,
અને પુત્રોને ઉત્પન્ન કરો’ આ ત્રણ વાતો નો પ્રત્યુત્તર આપેલ છે હવે તે
“ભોગોને ભોગવો” આ વાતનો ઉત્તર આપે છે “‘खणमित्त सुक्खा’” इत्यादि !

અન્વયાર્થ—હે તાત ! કામભોગા-કામભોગા કામભોગ કે, खणमित्तसुक्खा-
क्षणमात्रसौख्य જેનાથી જીવોને ક્ષણ માત્ર સુખ પ્રાપ્ત થાય છે વળી જેને
સેવન કરવાના સમયમા પણ તેનાથી સ્વલ્પ સુખ મળે છે, પરંતુ પરિણામે
बहुकालदुक्खा-बहुकालदुःखा તેનાથી પર્યોપમ અને सागरोपम કાળ સુધી

પમસાગરોપમાદિ-કાલવ્યાપિ દુઃખ નારકાદિકુ યેભ્યસ્તે તથા । ભવતુ ક્ષણમાત્ર-
સૌખ્યમ્, પરન્તુ તચ્ચેત્ પ્રકુષ્ટ ભવેત્, તદા રાજ્યાર્થિવદ્ ધાન્યાર્થિવચ્ચ પ્રકુષ્ટ-
સુખાર્થિના મહુકાલવ્યાપિ દુઃખમપિ ગ્રાહ્ય સ્યાર્દિતિ તન્નિસાર્કર્તુમાહ- 'અનિકામ-
સુખલા' રૂપાદિ-તે કામભોગા હિ અનિકામસૌખ્યાઃ-અનિકામમ્-અપ્રકુષ્ટ-
તુચ્છ સૌખ્ય-સુખ યેભ્યસ્તે તથા, પુનઃ-પ્રકામદુઃખા-પ્રકામ પ્રચુર દુઃખ યેભ્યસ્તે
તથા । પ્રકામદુઃખ-અસાતવેદનીયદુઃખજનિત દશવિધ-વેદનારૂપ નારક દુઃખમ્,
તથૈવાસાતવેદનીયજનિતમનન્ત-જન્મમરણચ્છેદનભેદનવેદનારૂપ નરકનૈગોદિકુ દુઃખ
ચ । તથા-સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ-સસારઃ-ચતુર્ગતિકમત્રભ્રમણ તસ્માદ્ મોક્ષઃ
પૃથગ્ભ્રમણ તસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ-શત્રુભૂતાઃ, સમારપરિભ્રમણવર્દ્ધકા રૂપાદિ-પુનઃ-
લ્પનિઃ-આકરઃ અનર્થાનામ્-એહલૌકિકરૂપારલૌકિકદુઃખાનામ્ ॥ અયમ્ ભાવઃ-એતે

કાલતક જીવકો નરક નિગોદાદિકકે દુઃખ હી ભોગને પડતે હૈ । યદિ કોઈ
યહા એસી આશકા કરે કિ રાજ્યાર્થીકી તરહ અથવા ધાન્યાર્થીકી તરહ પ્ર-
કુષ્ટ સુખાર્થીકે લિયે મહુકાલ વ્યાપી દુઃખ મી ગ્રાહ્ય હો જાતા હૈ જવકિ વહ
ક્ષણમાત્ર સુખ મી પ્રકુષ્ટ-અત્યધિક હો તો । એસી આશકાકે સમાધાન
નિમિત્ત કહતે હૈ કિ યે કામભોગ (અનિકામસુખલા-અનિકામસૌખ્યા)
તુચ્છ સુખ દેનેવાલે હૈ કિન્તુ નિકામ-અત્યત સુખપદ નહી હૈ, તથા
(પ્રકામદુઃખા-પ્રકામદુઃખાઃ) અત્યન્ત દુઃખ દેને વાલે હૈ નરકકે દશ
પ્રકારકી ક્ષેત્ર વેદના રૂપ અત્યત દુઃખોકો તથા નિગોદકે જન્મમરણ ચ્છેદન
ભેદનકે અનન્ત દુઃખોકો દેનેવાલે હૈ, (સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતા-
સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતા.) રૂપાદિ-એસીલિયે યે કામભોગ સસારસે મુક્ત હોનેમે
અન્તરાયરૂપ હૈ । તથા (અણત્યાગચાણી-અનર્થાના લ્પનિઃ) એહલૌકિક
અનર્થોકી યે લ્પન હૈ । તાત્પર્ય રૂપાદિ-એહલૌકિક

જીવને નરક નિગોદાદિકના હુ ખોને ભોગવવા પડે છે, જો કોઈ અહીં એવી
આશકા કરે કે, રાજ્યાર્થીની માફક અથવા ધાન્યાર્થીની માફક પ્રકુષ્ટ સુખાર્થીને
માટે મહુકાળ વ્યાપિ હુ ખ પણ સ્વીકાર્ય હોય છે જ્યારે કે, ક્ષણ માત્ર
સુખ પણ અત્યધિક હોય તો આવી આશકાના સમાધાન નિમિત્તે કહે છે કે,
એ કામભોગ અનિકામસુખલા-અનિકામસૌખ્યા તુચ્છ સુખ આપનાર છે પરંતુ
અત્યત સુખપદ નથી, પ્રકામદુઃખા-પ્રકામદુઃખા અત્યત હુ ખ આપનાર છે
નરકની દશ પ્રકારની ક્ષેત્ર વેદનારૂપ અત્યત હુ ખોને તથા નિગોદના જન્મ,
મરણ, ચ્છેદન, ભેદનના અનન્ત હુ ખોને આપનાર છે સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષ
ભૂતા-સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતા આથી જ એ રીતે કામભોગ સસારથી મુક્ત
થવામા અન્તરાય રૂપ છે અણત્યાગ ચાણી-અનર્થાના લ્પનિ તથા આ લોક

કામભોગાઃ કાઞ્ચત્ પરિમાણતશ્ચાલ્પસુખજનકા પ્રચુર અનન્તદુઃસ્વવર્ધકાશ્ચ સન્તિ ।
તથા ચૈતે સસારપરિભ્રમણકારકા પેદ્ધગાત્રિકપારગૈત્રિકદુઃસ્વાના સ્વનિસ્ક-
રૂપાશ્ચ સન્તિ ॥ ૧૩ ॥

કામભોગાનામનર્થસ્વનિત્વમેવ દર્શયતિ —

મૂલમ્—

પરિવ્વયંતે અણિયંતકામે, અહો યં રાઓ પરિતપ્પમાણે ।
અન્નર્પમત્તે ધંણમેસમાણે, પેપ્પોતિ મેચ્ચું પુરિસે જંર ચં ॥૧૪॥

હાયા—પરિવ્રજન્ અનિવૃત્તકામઃ, અહિ ચ રાત્રૌ પરિતપ્પમાનઃ ।

અન્યપ્રમત્તો ધનમેષયન્, પ્રાપ્નાતિ મૃત્યુ પુરુષો જરાં ચ ॥૧૪॥

ટીકા—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि—

પુરુષઃ પરિવ્રજન્=વિષયસુખલાભાર્થમિતસ્તતઃ પરિભ્રમન્, અનિવૃત્તકામઃ—ન
નિવૃત્તઃ કામઃ=વિષયોપભોગતૃષ્ણા यस્ય સ તથા, વિષયોપભોગતૃષ્ણાસહિતઃ સન્
અહિ=દિને, રાત્રૌ ચ પરિતપ્પમાનઃ=પરિતઃ સમન્તાત્ તપ્યમાનઃ ચિન્તાગ્નિના સમન્તાદ્

પરિમાણકી અપેક્ષા અલ્પસુખજનક એવ અનન્ત દુઃસ્વવર્ધક હૈં । સંસાર
પરિભ્રમણમે યે હી પ્રધાનરૂપસે કારણ હે તથા હસલોક સબધી એવ પર-
લોક સબધી સમસ્ત અનર્થોકી એકમાત્ર સ્વાનરૂપ હૈં ॥ ૧૩ ॥

ફિર હસી વાતકો કહતે હૈં—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અણિયંતકામે—અનિવૃત્તકામઃ) જિસકી વિષયોપભોગ
તૃષ્ણા નિવૃત્ત નહીં હોતી હૈં એસા (પુરિસે—પુરુષઃ) પુરુષ (અહો ય રાઓ
પરિતપ્પમાણે—અહિ ચ રાત્રૌ પરિતપ્પમાનઃ) રાત્રિદિન ડસકી પૂર્તિકી
ચિન્તાસે સતપ્ત હોતા રહતા હૈં । ઓર (પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્) ઇધર ડધર
(વિષયસુખકે લાભકે લિયે ઘૂમતા હુઆ વહ (ધંણમેસમાણે—ધનમેષયન્)

અને પરલોક માટે અનર્થોની ખાણ સમાન છે એનું તાત્પર્ય એ છે કે, એ
કામભોગ કાળ અને પરિમાણની અપેક્ષાએ અલ્પ સુખજનક અને અનન્ત
દુઃખવર્ધક છે સંસાર પરિભ્રમણનું પ્રધાન રૂપથી એજ કારણ છે તથા આ
લોક સબધી અને પરલોક સબધી સઘળા અનર્થોની એક માત્ર ખાણરૂપ છે ॥૧૩॥

ફરી એ જ વાતને કહે છે—“પરિવ્વયતે” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અણિયંતકામે—અનિવૃત્તકામ જેની વિષય લોગવવાની તૃષ્ણા
નિવૃત્ત થતી નથી એવો પુરિસે—પુરુષ પુરુષ અહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણે—અહિ
ચ રાત્રૌ પરિતપ્પમાન એની પૂર્તિની ચિન્તામા સતપ્ત રહ્યા કરે છે અને
પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્ અહીં તહીં વિષય સુખના લાભને માટે બટકનો રહીને

દક્ષમાનઃ, અન્યપ્રમત્તઃ=અન્યે સ્વસ્માદિતરે ये स्वजनादयस्तदर्थं प्रमत्तः तद्भरणपोषणाऽऽसक्तचित्ततया समारनिस्तरणरूपात्मकार्ये प्रमादयुक्तः, અત એન ધનમ્ એપયન્ =વિવિધોપાયૈર્હિરણ્યમુવર્ણાદિનિઃપ્રિધપરિગ્રહમુપાર્જયન્ મૃત્યુ=મરણ જરા=વૃદ્ધાવસ્થા ચ પ્રાપ્નોતિ । ‘જહો’ ઇતિ સપ્તમ્યર્થે પ્રથમા, આર્પત્વાત્ ॥ ૧૪ ॥

ધનની ઇચ્છાના ક્રિયા કરતા હૈ તથા (અન્નપ્રમત્તે-અન્યપ્રમત્તઃ) અન્ય અપ-નેસે ભિન્ન જનોમે અનેકે ભરણપોષણની ચિન્તામે પડકર સસારસે પાર હોને રૂપ આત્મકાર્યમે પ્રમાદી બન જાતા હૈ । ઇસ તરહ પ્રમાદી બના હુઆ યહ મનુષ્ય (જરાં મરુચુ ચ પપ્પોતિ-જરા મૃત્યુ ચ પ્રાપ્નોતિ) જરા-વસ્થાકો એવ મૃત્યુકો પ્રાપ્ત કર લેતા હૈ ।

ભાવાર્થ—કામભોગ અનર્થની ઇચ્છાના હૈ યહ જાત ઇસ ગાથા દ્વારા પુષ્ટ થી ગઈ હૈ । ઇસ મે સૂત્રકાર યહ કહ રહે હૈં કિ જિસની વિષયભોગ તૃષ્ણા જ્ઞાત નહીં હોતી હૈ વહ વ્યક્તિ કમી આત્મકર્ત્તવાળકે માર્ગમેં આગે નહીં આતા હૈ । ક્યોં કિ ઉસકો તો રાત દિન યહી ચિન્તારૂપ રાક્ષસ સતાયા કરતા હૈ કિ મેરી વિષયોપભોગ તૃષ્ણા કિસ પ્રકાર જ્ઞાત હો । કહા જાઝ-કિસે પકડૂ, કેસે ધન કમાડ ? ઇત્યાદિ વાતોંસે હી ઉસકો અવકાશ નહીં મિલતા હૈ તો ફિર આત્માની વાતેં કરનેકા ઉસકો અવ-સર કેસે હાથ લગ સકતા હૈ । રાતદિન ઇસી ચિન્તામે મગ્ન હુઆ વહ વિચારા અપનેસે સર્વથા ભિન્ન રહેને વાલે વ્યક્તિયોંની કુટુંબ પરિવારની સેવા શુશ્રૂષામે ફસા રહેતા હૈ । ઇસ તરહ પ્રમાદી હુએ ઇસ મનુષ્યકો ધીરે-

તે ધનમેસમાણે-ધનમેપયન્ ધનની આહુના ડર્યા ડરે છે તથાઅન્નપ્રમત્તે-અન્ય પ્રમત્ત પોતાનાથી ભિન્ન જનોમા એના ભરણપોષણની ચિન્તામા પડીને સસારથી પાર થવામા આત્મકાર્યમા પ્રમાદી બનીજાય છે આ રીતે પ્રમાદી બનેલ એ મનુષ્ય જરા મરુચુ ચ પપ્પોતિ-જરા મૃત્યુ ચ પ્રાપ્નોતિ વૃદ્ધાવસ્થાને તેમજ આખરે મૃત્યુને પામે છે

ભાવાર્થ—કામભોગ અનર્થની ઇચ્છા છે, આ વાતને આ ગાથા દ્વારા પુષ્ટ કરવામા આવેલ છે તેમા સૂત્રકાર એ બતાવે છે કે, જેની વિષયભોગથી વિષયની ઈચ્છા જ્ઞાત થતી નથી તેથી તે વ્યક્તિ આત્મકર્ત્તવાળના માર્ગમા કેદી પણ આગળ આવી શકતી નથી એને તો રાત દિવસ એ ચિન્તારૂપ રાક્ષસ સતાવ્યા કરે છે કે, મારી વિષયભોગની તૃષ્ણા કઈ રીતે જ્ઞાત થાય ! ક્યા જાઉં ? શુ કરું ? કઈ રીતે ધન કમાઉં ? વગેરે વાતોથી તેને અવકાશ જ મળતો નથી તો પછી આત્માની વાત કરવાનો અવસર તેને ક્યાથી મળે ? રાતદિવસ એજ ચિન્તામા મગ્ન બની રહેતો એવો તે મનુષ્ય બિચારો પોતા નાથી સર્વથા ભિન્ન રહેનાર વ્યક્તિઓની સેવા શુશ્રૂષામા ફસાઈ રહે છે આ

કામભોગાઃ કાઞ્ચત પરિમાણતશ્ચાલ્પસુખજનકા મત્તુર અનન્તદુઃસ્વવર્ધકાથ સન્તિ ।
તથા ચૈતે સસારપરિભ્રમણકારકા પેદ્ધલૌકિકપારલૌકિકદુઃસ્વાના સ્વનિસ્ત-
રૂપાથ સન્તિ ॥ ૧૩ ॥

કામભોગાનામનર્થસ્વનિત્વમેવ દર્શયતિ —

મૂલમ્—

પરિવ્વયંતે અણિયંતકામે, ંહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણે ।

અન્નર્પમત્તે ધેણમેસમાણે, પેપ્પોતિ મેચ્ચું પુરિસે જૈર ચે ॥૧૪॥

છાયા—પરિવ્રજન્ અનિવૃત્તકામઃ, અહ્નિ ચ રાત્રૌ પરિતપ્પમાનઃ ।

અન્યપ્રમત્તો ધનમેષયન્, પ્રાપ્નાતિ મૃત્યુ પુરુષો જરાં ચ ॥૧૪॥

ટીકા—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि—

પુરુષઃ પરિવ્રજન્=વિષયસુખલાભાર્થમિતસ્તતઃ પરિભ્રમન્, અનિવૃત્તકામઃ—ન
નિવૃત્તઃ કામઃ=વિષયોપભોગતૃષ્ણા યસ્ય સ તથા, વિષયોપભોગતૃષ્ણાસહિતઃ સન્
અહ્નિ=દિને, રાત્રૌ ચ પરિતપ્પમાનઃ=પરિતઃ સમન્તાત્ તપ્પમાનઃ ચિન્તાગ્નિના સમન્તાદ્

પરિમાણકી અપેક્ષા અલ્પસુખજનક એવ અનન્ત દુઃસ્વવર્ધક હૈં । સસાર
પરિભ્રમણમે યે હી પ્રધાનરૂપસે કારણ હૈં તથા હસલોક સબધી એવ પર-
લોક સબધી સમસ્ત અનર્થોંકી એકમાત્ર સ્વાનરૂપ હૈં ॥ ૧૩ ॥

ફિર હસી વાતકો કહતે હૈં—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અણિયંતકામે—અનિવૃત્તકામઃ) જિસકી વિષયોપભોગ
તૃષ્ણા નિવૃત્ત નહીં હોતી હૈં એસા (પુરિસે—પુરુષઃ) પુરુષ (અહો ય રાઓ
પરિતપ્પમાણે—અહ્નિ ચ રાત્રૌ પરિતપ્પમાનઃ) રાતદિન ડસકી પૂર્તિકી
ચિન્તાસે સતસ હોતા રહતા હૈં । ઓર (પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્) ઇધર ડધર
(વિષયસુખકે લાભકે લિયે ઘૂમતા હુઆ વહ (ધણમેસમાણે—ધનમેષયન્)

અને પરલોક માટે અનર્થોની ખાણ સમાન છે એનુ તાત્પર્ય એ છે કે, એ
કામભોગ કાળ અને પરિમાણની અપેક્ષાએ અલ્પ સુખજનક અને અનન્ત
દુઃખવર્ધક છે સસાર પરિભ્રમણનુ પ્રધાન રૂપથી એજ કારણ છે તથા આ
લોક સબધી અને પરલોક સબધી સઘળા અનર્થોની એક માત્ર ખાણરૂપ છે ॥૧૩॥

ફરી એ જ વાતને કહે છે—“પરિવ્વયતે” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અણિયંતકામે—અનિવૃત્તકામ જેની વિષય ભોગવવાની તૃષ્ણા
નિવૃત્ત થતી નથી એવો પુરિસે—પુરુષ પુરુષ અહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણે—અહ્નિ
ચ રાત્રૌ પરિતપ્પમાન. એની પૂર્તિની ચિન્તામા સતપ્ત રહ્યા કરે છે અને
પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્ અહીં તહીં વિષય સુખના લાભને માટે ભટકતો રહીને

લાલપ્યમાન=મૃગ લપન્ત ત ધનતૃપ્ણાવન્ત જન હરાઃ-હરન્ત્યાયુરિતિ હરા અહો રાત્રાઃ, હરન્તિ=ભગાન્તર નયન્તિ, ઇત્યતો ધર્મે પ્રમાદ. કથમ્-અર્થાત્ ધર્મકાર્યે કથ ચિદપિ પ્રમાદો ન કૃત્વ્યઃ ॥૧૫॥

સપ્રતિ પુરોહિતઃ કુમારો પુનરપિ ધનાદિભિઃ પ્રલોભયિતુ પ્રાદ—

મૂલમ્—

ધેનં પમેય સંહ રૂંરિય આહિ, સંયના તેહા કામગુણા પગામો ।
તેવ કેણ તેપ્પદ્વ જસ્સ લોઓ, તે સંવ્વસાંહીણમિહેવં તુવ્વમ્ ॥૧૬॥

હસ પ્રકારકે મનોરાજ્યાદિક વિકલ્પોમે પડકર (લાલપ્યમાણ-લાલપ્યમા-
નમ્)-વ્યર્થહી જ્યાદા વકવાદ કરનેવાલે ઉસ મનુષ્યકો (હરા-હરાઃ) દિન
ઔર રાત્રિયા (હરતિ-હરન્તિ) હસ ભવસે ડઠાકર દૂસરે ભવમે પહુંચા
દેતી હે અતઃ (કહ પમાઓ-કથ પ્રમાદઃ) ધર્મમે પ્રમાદ કરના કેસે ઉચિત
માના જા સકતા હે, કમી નહીં ।

ભાવાર્થ—જેસે ૨ દિન ઔર રાત્રિયા વ્યતીત હોતી જાતી હે વેસે ૨
હસ જીવકી આયુ ગલિત હોતી રહતી હે । અતઃ અનેક પ્રકારકે સંકલ્પો
એવ વિકલ્પોમે પડે હુણ પ્રાણી હસ વાતકો જરા મી નહીં વિચારતે હે કિ
મુજે પર્યાયસે પર્યાયન્તરિત્ત હોનેકા સમય આ રહા હે । વે તો ઉલ્ટે રાત
દિન હસી ચિન્તામે ફસે રહતે હે કિ મુજે યહ કરવાના હે યહ નહીં કરવાના હે
યહ મેરા હે યહ મેરા નહીં હે । ડસી વિચાર મે પડે હુણ વે જીવ મર જાતે
હે, અત ધર્મસેવનમે કિસીમી જીવકો પ્રમાદ કરના ઉચિત નહીં હે ॥૧૫॥

એવ-એવમ્ આવા પ્રકારના મનોરાજ્યાદિક વિકલ્પમા પડીને લાલપ્યમાણ-
લાલપ્યમાનમ્ વ્યથમા નકામો બકવાદ કરવાવાળા તે મનુષ્યને હરા-હરા
દિવસ અને રાત હરતિ-હરન્તિ આ ભવમાવી ઉપાડીને બીજા ભવમા પડેાચાડી
દે છે આથી કહ પમાઓ-કથ પ્રમાદ ધર્મમા પ્રમાદ કરવો એ ડધ રીતે ઉચિત
માની શકાય ? જરા પણ નહીં

ભાવાર્થ—જેમ જેમ દિવસ અને રાત વ્યતિત થતી રહે છે તેમ તેમ
આ જીવન આયુષ્ય ઓછું થતું જાય છે, આથી અનેક પ્રકારના સંકલ્પો અને
વિકલ્પોમા પડેલા પ્રાણી આ વાતને જરા પણ વિચારતા નથી કે, મારા માટે
આ ભવમાથી બીજા ભવમા જવાનો સમય નજીક આવી રહ્યો છે એ તો ઉલટી
રાત દિવસ એ ચિન્તામા ફસાયેલો હોય છે કે, મારે આ કરાવવું છે, આ નવી
કરાવવું આ માફ છે, આ માફ નથી આવા વિચારમા પડેલો આ જીવ મરી જાય
છે, આથી કોઈ પણ જીવે ધર્મ સેવનમા પ્રમાદ કરવો ઉચિત નથી ॥ ૧૫ ॥

પુનઃ કિં ચિન્તયતિ ? તદાહ—

મૂલમ્—

ઈમં ચ મે અતિથિ, ઈમં ચ નૈતિથિ, ઈમં ચ મે કિચ્ચમિમં અકિચ્ચં ।
તં એવમેવ લાલપમાણ, હૈરા હરતિ તિત્તિ કંહ પંમાઓ ॥૧૫॥

છાયા—ઇદં ચ મે અસ્તિ, ઇદં ચ નાસ્તિ, ઇદં ચ મે કૃત્યમિદમકૃત્યમ્ ।

તમેવમેવ લાલપમાણ, હરા હરન્તીતિ કથ પ્રમાદઃ ॥ ૧૫ ॥

ટીકા—‘ઈમં ચ મે’ इत्यादि—

મે=મમ, ઇદં ચ ધાન્યાદિકમ્ અસ્તિ, ઇદં રજતસુવર્ણા ભરણાદિકં ચ મમ નાસ્તિ । ચ પુનઃ ઇદં પશ્ચાત્તાપ કરક ગૃહાદિક મમ કૃત્ય કમ્પનીયમ્, ઇદં ચ અલાભદાયક વાણિજ્યાદિક મમ અકૃત્યમ્-અકરણીયમ્ । એવમેવ અનેન પ્રકારેણૈવ

‘ર જરા એવ મૃત્યુ ઘેર લેતી છે તવ વહ પશ્ચાત્તાપ કરને લગતા છે પર અથ વ્યા હોતા છે । મરકર હસકો દુર્ગતિમેં મટકના હી પડતા છે ॥૧૪॥

વિષયી લોક ઓર વ્યા વિચારતા છે સો હસ ગાથા દ્વારા કહતે છે—

‘ઈમં ચ મે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(ઈમં-ઈદમ્) યહ ધન ધાન્યાદિક (મે-મે) મેરા છે ઓર

(ઈમં-ઈદમ્) યહ રજત સુવર્ણાદિક (મે-મે) મેરા (નતિથિ-નાસ્તિ) નહીં છે ।

‘તથા (ઈમં મે કિચ્ચમ્ ઈમં અકિચ્ચ-ઈદં મે કૃત્યમ્ ઇદમ્ અકૃત્યમ્) યહ નવીન ઘર કિ જિસમેં છહો હી ક્રતુઓમેં આરામ મિલ સકે છુદ્ધે બન-વોના છે, તથા યહ જો મેરે ઘર પર અલાભ દાયક વ્યાપાર આદિ ચલ રહા છે ઉસકો બદ કર દેના છે-વહ કરણીય નહીં છે । (એવ-એવમ્)

પ્રમાણે પ્રમાદી અનેલા એ મનુષ્યને ધીરે ધીરે વૃદ્ધાવસ્થા અને મૃત્યુ ઘેરી છે છે ત્યારે તે પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગે છે પરંતુ હવે શુ થઈ શકે ? મરીને તેણે દુર્ગતિમાં જ ભટકવું પડે છે ॥ ૧૪ ॥

વિષયી લોકો બીજી શુ વિચારતા હોય છે આ ગાથા દ્વારા કહેવામાં આવે છે—“ઈમં ચ મે”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ઈમં-ઈદમ્ આ ધન ધાન્યાદિક મે-મે મારું છે અને ઈમં-ઈદમ્ આ રજત સુવર્ણાદિક મે-મેમ મારા નતિથિ-નાસ્તિ નથી, તથા ઈમં મે કિચ્ચ ઈમં અકિચ્ચ-ઈદં મે કૃત્ય ઇદમ્ અકૃત્યમ્ એ નવીન ઘર કે નવા છાંયે ક્રતુ ઓમા આરામ મળી શકે તેવું બનાવવું છે, તથા મારા ઘરમાં આ જે અલાભદાયક વેપાર ચાલી રહેલ છે એને બંધ કરી દેવો છે, તે કરવા યોગ્ય નથી

વેડપિ તદવાસિયોગ્યતયા 'સહ' ઇતિયાહિં' ઇત્યુક્તમ્, 'સન્વ' ઇતિ
હુત્તમયમાન્તમ્ ॥૧૬॥

તાતસ્ય વચન નિશ્ચય કુમારૌ વ્રૂતઃ—

મૂલમ્—

ધનેન કિં ધર્મધુરાધિકારે, સંયત્તે વા કામગુણેહિ ચેવ ।
સમૈના ભવિસ્સામુ ગુણોદધારી, વહિર્નિહારા અભિગમ્ય મિશ્વામ્ ॥૧૭॥

છાયા—ધનેન કિં ધર્મધુરાધિકારે, સ્વજનેન વા કામગુણેથેવ ।

શ્રમણૌ ભવિષ્યામો ગુણોદધારિણૌ, વહિર્નિહારા અભિગમ્ય મિશ્વામ્ ॥૧૭॥

ટીકા—'ધનેન કિં' ઇત્યાદિ—

મો તાત ! ધર્મધુરાધિકારે—ધર્મસ્ય ધૂર્ધર્મધુરાઃ, તસ્યા અધિકારે પ્રસ્તાવે—
ધર્માચરણે ઇત્યર્થઃ, ધનેન સ્વજનેન, વા=અથવા કામગુણે.=મનોજ્ઞશબ્દાદિવિષયેયેવ
કિમ્ ? । ધર્માચરણે ધનાદીના ન કિંચિત્પ્રયોજનમસ્તીતિ ભાવઃ ।

ગયા છે વહુ અનેકી યોગ્યતાનો લેખ—કહા ગયા છે । અર્થાત્ત યદિ વે ચાહેંગે
તો અનેક વિવાહ અનેકો હો સકેંગે ।

ભાવાર્થ—સાધારણ જનતાનો જેવો ખ્યાલ હોતો છે તેવો જ ખ્યાલ
પુરોહિતજીનો છે, તેના અનુસાર વે અનેક પુત્રોનો સમજા રહે છે ।
સાધારણ જનતા યહી સમજતી છે કે તપસ્યા સામાનિક ભોગોપભોગની
વસ્તુઓનો પ્રાપ્ત કરવાના લીધે જ જાતી છે, એવો સમજાવે જ પુરો-
હિતને અનેક પુત્રોને કહા છે કે પુત્રો ! અનેક ઘરમાં કોઈની જ વસ્તુની
ન્યૂનતા નથી છે સર્વ વસ્તુએ ભોગોપભોગની સુલભ છે ક્યા ધન ક્યા
સ્વજન સર્વ કુલ મૌજૂદ છે ફિર તપસ્યા કરવાના અભિપ્રાય તુમ બેનોનો
ક્યા હો રહા છે ॥ ૧૬ ॥

છે ” એવું જ કહેવામાં આવ્યું છે તે એમની યોગ્યતાને લઈને કહેવામાં
આવ્યું છે જો તેઓ આકે તો અનેક વિવાહ તેમના થઈ શકે તેમ છે

ભાવાર્થ—સાધારણ જનતાને જેવો ખ્યાલ હોય છે તેવો જ ખ્યાલ
પુરોહિતજીનો પણ છે એ અનુસાર તેઓ પોતાના પુત્રોને સમજાવી રહ્યા છે
સાધારણ જનતા એવું સમજે છે કે, તપસ્યા સામાનિક ભોગોપભોગની વસ્તુ-
ઓને પ્રાપ્ત કરવા માટે જ કરવામાં આવે છે એવું સમજીને જ પુરોહિતે પોતાના
પુત્રોને કહ્યું કે, પુત્રો આપણા ઘરમાં કોઈ પણ વસ્તુની ખામી નથી ભોગોપભોગની
સઘણી વસ્તુઓ સુલભ છે શુ સ્ત્રી, શુ ધન, શુ સ્વજન સઘણુ આ ઘરમાં મૌજૂદ
છે પણ તપસ્યા કરવાની માયાકુટમા શા માટે ઉતરી રહ્યા છે ? ॥ ૧૬ ॥

છાયા-ધન પ્રમૂત સહસ્રીભિઃ, સ્વજનાઃ તથા કામગુણાઃ પ્રકામાઃ ।

તપઃ કૃતે તપ્યતે યસ્ય લોકઃ, તત્સર્વં સ્વાધીનમિદૈવ યુવયોઃ ॥૧૬॥

ટીકા—‘ ધણ ’ ઇત્યાદિ—

હે પુત્રો ! યસ્યકૃતે લોક , તપસ્તપ્યતે, તત્સર્વં યુવયોરિદૈવ ગૃહે સ્વાધીનમસ્તિ ।
કિં તત્સર્વમ્ ? ઇત્યાદિ-પ્રમૂત=પ્રચુર, ધનમ્, તથા ‘ સહસ્રીભિ સ્વજનાઃ, માતા-
પિત્રાદયઃ સ્ત્રિયશ્ચેત્યર્થઃ, તથા પ્રકામાઃ=પ્રચુરાઃ, કામગુણાઃ=મનોજ્ઞશબ્દાદિવિ-
પયાઃ, । સર્વં સ્વાધીનમસ્તીત્યર્થઃ, તપસો યત્ફલં તત્સર્વં યુવયોરુપલબ્ધમેવાસ્તિ,
અતો નાસ્તિ તપસઃ પ્રયોજનમિતિ ભાવઃ । તદાનીમકૃત્રિવાહયોસ્તયોઃ સ્ત્રીણામભા-

કુમારોંકે હસ કથનકો સુનકર પુનઃ વહ પુરોહિત ડનકો ઘનનદિક
કા પ્રલોભન દેતા હૈ સો કહતે હૈ—‘ ધણ પમૂય ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—‘હે પુત્રો ! દેસો (જસસકળ-યસ્ય કૃતે) જિસ વસ્તુકી પ્રાપ્તિકે
લિયે (લોઓ-લોકઃ) લોક (તવ તપ્પહ તપઃ તપ્યેતે) તપકો તપતે હૈ (ત સવ્વ
તત્સર્વમ્) વહ સવ (તુભ્મ ઇહેવ સાહિણમ્-યુવયોઃ ઇહેવ સ્વાધીનમ્) તુમ
દોનોંકે પાસ હસ ઘરમે સ્વાધીન હૈ । (પમૂય ધણ-પ્રમૂત ધનમ્) ઘણુ
ધન હૈ તુમ કુછ ભી ન કમાઓ તો ભી વહ છૂટ નહીં સકતા હૈ આનદસે
બેઠે ૨ સ્વાઓ । (ઇત્થિઆર્હિ સહ સયણા-સ્ત્રીભિઃ સહ સ્વજનાઃ) સ્ત્રીયા
ભી હૈ માતા પિતા ભી હૈ (પગામા કામગુણા-પ્રકામાઃ કામગુણા) મનોજ્ઞ
શબ્દાદિક વિષય ભી હૈ । ફિર કહો વેટા ! તુમ અવ કિસ ચીજકો પ્રાપ્ત
કરનેકે લિયે તપસ્યામે ઉદ્યમશીલ હો રહે હો । ઇન દોનોં ભાઈયોંકા હસ
સમય યદપિ વિવાહ નહી હુઆ હૈ ફિરભી “ સ્ત્રિયાં હૈ ” એસા જો કહા

કુમારોના આ પ્રકારના ઉપનને સાલણીને ફરીથી પુરોહિતે તેમને ધના-
દિકનુ પ્રલોભન આપ્યુ તે કહે છે—“ ધણ પમૂય ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જસસ કળ-યસ્ય કૃતે’ હે પુત્રો ! જે વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે
લોઓ-લોક લોક તવ તપ્પહ-તપ તપ્યતે તપને આધરે છે ત સવ્વ-તત્સર્વમ્
જે સધળું તુભ્મ ઇહેવ સાહિણમ્-યુવયો ઇહેવ સ્વાધીનમ્ તમારા બન્નેની પાસે
આ ધરમા ભરેલું છે પમૂય ધણ-પ્રમૂતમ્ ધનમ્ ઘણું ધન છે તમે કાઈ પણ ન
કમાવો તો પણ તે ખૂટે તેમ નથી આનદથી બેઠા બેઠા ખાઓ ઇત્થિઆર્હિ
સહ સયણા-સ્ત્રીભિ સહ સ્વજના સ્ત્રીઓ પણ છે, માતા પિતા પણ છે, પગામા
કામગુણા-પ્રકામા કામગુણા મનોજ્ઞ શબ્દાદિકવિષય પણ છે યજી કહે, બેટા !
તમે કઈ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા માટે તપસ્યામા ઉદ્યમશીલ બની રહ્યા છો ?
જે બન્ને ભાઈઓનો વિવાહ જે કે થયેલ ન હોય છતાં પણ “ સ્ત્રીઓ પણ

આત્મનોઽસ્તિત્વમેવ સકલધર્મપ્રવૃત્તિકારણમ્ । અતસ્તન્નિરાકરણાદેવાનધો-
ધર્મધૈમુખ્ય સ્પાદિતિ ત્રિચિન્ત્યાત્મનોઽસ્તિત્વ પ્રતિપેધયન્ પુનસ્વાત આહ—

મૂલમ્—

જેહા યે ઐગ્ની ઐરણીઽસતો, સ્ત્રીરે યંયં તિલ્લેમહા તિલેસું ।
પૈવમેવ જાયા સૈરીરમિ સંતા, સમુચ્છેઈ નાંસડ નાંવચિદ્દે ॥૧૮॥

છાયા—યથા ચાગ્નિરરણાસન્, સ્ત્રીરે ધૃત તૈલ્લમથ તિલેપુ ।

અમ્મેવ જાતો ! સ્ત્રીરે સત્તા, સમુચ્છન્તિ નશ્યન્તિ નાવતિષ્ઠન્તે ॥૧૮॥

ટીકા—‘જેહા ય’ ઇત્યાદિ—

હે જાતો—પુત્રો ! યથા ચ=યથૈવ, ચ શબ્દોઽવધારણે, અગ્નિ અરણો=અગ્નિ

ભાવાર્થ—પિતાને જેસ નિમિત્ત તપકા કરના નિષિદ્ધ ક્રિયા હૈ ઉસી
નિમિત્તકા નિપેધ વે ખી તપશ્ચર્યામે ઉસકો અનુપયોગી વતલાતે હુવ કર
રહે હૈ—કહતે હૈ હે પિતાજી । વન સ્વજન આદિકા તપસ્યાસે કયા સત્રધ
હૈ । અભીતક જિતનેખી ઋષિજન મુક્તિ પધારે હૈ, વે સવ એક ત્યાગકે
પ્રભાવસે હી પધારે હૈ । અતઃ હમકો હન વસ્તુઓસે કયા પ્રયોજન હૈ ।
હમ તો નિર્દોષ ભિક્ષાવૃત્તિ કરતે હુવ સદ્ગુણોંકો ઉપાર્જિત કરના ચાહતે
હૈ । અતઃ સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિપ્રાપક સદ્ગુણોંકા ઉત્કૃષ્ટ સચય મુનિ
વને વિના નહીં હો સકતા હૈ હસલિયે હી હમ મુનિ વનના ચાહતે હૈ ॥૧૭॥

પુત્રોંકી હસ પ્રકાર વાત સુનકર પુરોહિતને વિચાર ક્રિયા કિ આત્માકા
અસ્તિત્વહી સકલ ધર્મકી પ્રવૃત્તિકા નિમિત્ત હૈ—“અત આત્મા નહીં” હૈ
અથ યહી ઉનકો સમજાના ચાહિયે તાકિ હનકી પ્રવૃત્તિ ધર્મસે વિમુક્ષ

ભાવાર્થ—પિતાએ જે નિમિત્તે તપનો નિપેધ કરેલ છે એજ નિમિ-
ત્તનો નિપેધ તેઓ પણ તપસ્યામા ખીન ઉપયોગી હેવાનુ બતાવીને કહે છે
કે, હે પિતાજી ! ધન, સ્વજન, આદિનો તપસ્યાની માથે શુ સબધ છે ?
આજ સુધીમા જેટલા પણ ઋષિજન મુક્તિને પામ્યા છે, તે સઘળા એક ત્યાગના
પ્રભાવથીજ મોક્ષે પધાર્યા છે આથી અમારે એ વસ્તુઓ સાથે કાઈ પણ પ્રયોજન
નથી અમે તો ભિક્ષાવૃત્તિ કરીને જ તેમજ સદ્ગુણોને ઉપાર્જિત કરવા ચાહીએ
છીએ આથી સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિને આપનાર સદ્ગુણોને ઉપાર્જિત કરવાનુ ઈચ્છીએ
છીએ સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિને આપનાર સદ્ગુણોનો ઉત્કૃષ્ટ સચય મુનિ થયા વગર
બુની શકતો નથી આ માટે જ અમે મુનિ બનવા ઈચ્છીએ છીએ ॥ ૧૭ ॥

પુત્રોની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને પુરોહિતે વિચાર કયો કે, આત્માનું
અસ્તિત્વ જ સઘળા ધર્મની પ્રવૃત્તિનુ નિમિત્ત છે “અત આત્મા છે જ નહીં” એજ

ઉક્ત ચ વેદેऽપિ—

“ન પ્રજયા ન ધનેન ત્યાગેનૈકેનામૃતત્વમાનશુઃ” इत्यादि । ऋषयस्त्यागे नैव मोक्ष प्राप्नुः, न तु सतानेन धनेन वेति भावः । अत आत्राम् भिक्षाम्=उद्गमोत्पादादिदोषवर्जितपिण्डग्रहणरूपाम् अभिगम्य=संप्राप्य, वहिर्विहारौ=बहिः=ग्रामनगरादिभ्यो बहिर्द्रव्यतो भावतथाप्रतिबद्धो विहारो विहरणं ययोस्तौ तथाभूतौ, गुणौघधारिणौ=गुणौघ सम्यग्दर्शनचारित्र्यादिगुणसमूह धर्तुं शील ययोस्तौ तथा,—सम्यग्दर्शन-चारित्र्यादिसंपन्नौ, श्रमणौ=तपस्विनौ भविष्यावः ॥१७॥

પિતાકે વચન સુનકર ફિર કુમાર બોલતે હે—‘ધણેજ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पिताजी ! (धम्मधुराहिगारे-धर्मधुराधिकारे) धर्माचरण करनेमें (धणेण किं-धनेन किम्) हमको धनसे क्या प्रयोजन है । (सयणेण वा किं-स्वजनेन किम्) तथा स्वजनोंसे भी क्या प्रयोजन है (कामगुणेहि चेव किं-कामगुणैश्चैव किम्) और क्या प्रयोजन मनोज्ञ शब्दादिक विषयोंसे वेदमें भी यही बात समझाइ गई है—“न प्रजया धनेन त्यागेनैकैनामृतत्वमानशुः” ऋषियोंने तो त्यागसे ही मोक्ष प्राप्त किया है सतान अथवा धनसे नहीं । अतः हम लोग भी (भिक्षाम् अभिगम्य-भिक्षाम् अभिगम्य) उद्गम उत्पाद आदि दोनोंसे रहित पिण्ड-ग्रहणरूप भिक्षाको प्राप्त करके (वहिं विहारा-बहिर्विहारौ) द्रव्य और भावसे अप्रतिबद्ध-विहारवाले होते हुए (गुणौघधारी-गुणौघधारिणौ) सम्यग्दर्शन ज्ञानचारित्र्य आदि गुण समूहोंसे संपन्न (समणा भविस्सामु-श्रमणौ भविष्यावः) मुनि होवेंगे ।

પિતાના વચન સાંભળીને કુમાર કહે છે—“ધણેજ”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पिताजी ! धम्म धुराहिगारे-धर्मधुराधिकारे धर्मनु आचरण કરવામાં ધણેજ કિં-ધનેન કિમ્ અમારે ધનનુ શુ પ્રયોજન છે તથા સયણેજ વા કિમ્-સ્વજનેન વા કિમ્ સ્વજનનુ પણ શું પ્રયોજન છે ? તેમજ કામગુણેહિં ચેવ કિં-કામગુણે ચેવ કિમ્ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોનુ પણ શુ પ્રયોજન છે? વેદમાં પણ આ વાત સમજાવવામાં આવેલ છે—“ન પ્રજયા ધનેન ત્યાગે નૈકેનામૃતત્વમાનશુ” ઋષિઓએ તો ત્યાગથી જ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરેલ છે સતાન અથવા તો ધનથી નહીં. આથી અમે પણ ભિક્ષમ્ અભિગમ્ય-ભિક્ષામ્ અભિગમ્ય ઉદ્ગમ ઉત્પાદ આદિ બનેથી રહિત પિંડ ગ્રહણરૂપ ભિક્ષાને પ્રાપ્ત કરીને બહિ વિહારા-બહિર્વિહારૌ દ્રવ્ય અને ભાવથી અપ્રતિબદ્ધ-વિહાર કરવા વાળા બનીને ગુણોઘધારી-ગુણૌઘધારિણૌ, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચરિત્ર, આદિ ગુણુ સમૂહોથી સંપન્ન સમણા ભાવિસ્સામુ-શ્રમણો ભવિષ્યાવ મુનિ બની જઈશું

इदमत्रोध्यम्-पूर्वमसन्त एव जीवाः शरीराकारपरिणतभूतसमुदायादुत्पद्यन्ते, वदन्ति च-‘ पृथिव्यप्तेजोवायवस्तत्त्वानि, एतेभ्यश्चैतन्य, मद्याङ्गेभ्यो मदशक्तिवत्’ इति । यथामदशक्तिरूपमेक वस्तु मद्यसाधनाना-धातकी-पुष्प-गुड-धाना मूना संयोगादुत्पद्यते तद्वदय चेतनाशक्तिरूपोऽयमात्मा पृथिव्यादितत्त्वसंयोगादुत्पद्यत इति तदर्थः, भूताना पृथग्भावे शरीरनाशस्तदा जीवोऽपि नश्यतीति ।

यद्वा-शरीरे सत्यपि जमी सत्त्वा नश्यन्ति, न चावतिष्ठन्ते, जलबुद्बुदवत् । उक्त हि तेः—“ जलबुद्बुदवज्जीवाः ” इति । अयं भावः-शरीरादन्य आत्मा नास्ति, प्रत्यक्षतोऽनुपलभ्यमानत्वात् । अतः शशविपाणतुल्यस्यात्मनोऽस्तित्वमेव नास्तीति तन्मोक्षाय धर्माचरणं निरर्थकमिति ॥ १८ ॥

अनुभव करनेके लिये उनका परलोकमें जाना एक कल्पित बात ही है । अतः इससे यही बात सिद्ध होती है कि जीवका नर्जन्म नहीं होता है ।

भावार्थ—भूतोंके समुदायसे चैतन्यकी उत्पत्ति माननेवालोंका ऐसा कहना है कि कायाकार परिणत भूतसमुदायसे ही पहिलेसे उनमें प्रत्येकमें अविद्यमान जीव उत्पन्न होता है—जिस प्रकार मद्यांगोसे मदशक्ति उत्पन्न होती है । अर्थात्—जैसे मदशक्तिरूप एक वस्तु मद्यके साधनों—धातकी, पुष्प, गुड, धान, जव आदिके संयोगसे उत्पन्न होती है उसी तरह चेतना शक्तिरूप यह आत्मा भी पृथिव्यादि भूतोंके संयोगसे उत्पन्न होता है । भूतोंके पृथग्भाव होने पर शरीरके नाशसे जीवका भी विनाश हो जाता है अथवा शरीरके नाशसे जीवका भी विनाश हो जाता है अथवा शरीर रहने पर भी जीव नष्ट हो जाता है जलबुद्बुदकी तरह वह ठहरता नहीं है । क्योंकि “जलबुद्बुदवज्जीवाः” ऐसा उनका कथन है । अतः—“प्रत्यक्षतोऽनुपलभ्यमानत्वात्”—प्रत्यक्षसे नहीं जाना गया होनेसे—“आत्मा-

માટે એનું પરલોકમાં જવું એ તદ્દન કલ્પિત વાત છે આથી એ વાત સિદ્ધ બને છે કે, જીવનો પુનર્જન્મ થતો નથી

ભાવાર્થ—ભૂતોના સમુદાયથી ચૈતન્યની ઉત્પત્તિ માનવાવાળાઓનું એવું કહેવું છે કે, કાયા, આકાર, પરિણત ભૂતસમુદાયથી જ પહેલાથી એનામાં પ્રત્યેકમાં અવિદ્યમાન જીવ ઉત્પન્ન થાય છે જે પ્રમાણે મદ્યાંગોથી મદશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અર્થાત—જેમ મદશક્તિરૂપ એક વસ્તુ મદના સાધનો—ધાતકી, પુષ્પ, ગોળ, ધાન, જવ, આદિના સંયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ભૂતોના પૃથક્ભાવ થવાથી શરીરના નાશથી જીવનો પણ વિનાશ થઈ જાય છે અથવા શરીર રહેવા છતાં પણ જીવનો નાશ થઈ જાય છે પાણીના પરપોટાની માફક તે રહી શકતો નથી કેમ કે, “જલબુદ્બુદવજ્જીવા ” એવું એનું કથન છે આથી “પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્”

નિર્મન્યનકાળે અમન=પૂર્વમવિધમાન સમૂર્ચ્છતિ=ઉત્પદ્યતે । યથાચા-ક્ષીરે-પૂર્વમવિ-
ધમાન ઘૃત સમુત્પદ્યતે તથા ચ તિલેષુ પૂર્વમવિધમાન તૈલ સમુત્પદ્યતે । એવમેવ=
અનેન પ્રકારેણ, શરીરેડપિ પૂર્વમસન્ત એવ સત્ત્વાઃ=જીવાઃ, સમૂર્ચ્છન્તિ=સમુત્પ-
દ્યન્તે । નશ્યન્તિ=ઉત્પન્ના ભૂત્યા અથ્રપટલમિય નાશમુપયાન્તિ । નાવતિષ્ઠન્તે=
શરીરનાશાનન્તર ન તિષ્ઠન્તીત્યર્થ. । શરીરનાશ સતિ જીવાનામપિ નાશાઽજીવાઃ
પુનર્ધર્માધર્મવિપાકાનુભવર્થ ન પુનર્ભવ પાપ્તુન્તીતિ ભાવઃ ।

હો જાવે, એસા વિચાર કર પુરોહિત અય આત્માકે અસ્તિત્વકા નિષેધ
કરતા હુઆ કહતા હૈં—‘જહા ય અગ્ની’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતૌ) હે પુત્રો ! (જહા-યથા) જૈસે (અગ્ની-અગ્નિ
(અરણીઝ-અરણૌ) અરણિ કાળમેં પહિલેસે (અસતો-અસન્) નહીં હોતી
હૈ પરન્તુ રગડનેસે (સમુચ્છર્દ-સમૂચ્છતિ) વહ વદા ઉત્પન્ન હો જાતી હૈ
તથા (જહા યથા) જૈસે (ક્ષીરે-ક્ષીરે) દૂધમે પૂર્વ અવિધમાન (ઘય સમૂચ્છર્દ ઘૃત
સમૂચ્છતિ) ઘૃત ઉત્પન્ન હો જાતા હૈ (તિલેસુ તિલ્લમ્-તિલેષુ તૈલમ્) તિલો
મેં તૈલ ઉત્પન્ન હો જાતા હૈ (એવમેવ-એવમેવ) ઇસી તરહ (સરીરમિ-શરીરે)
શરીરમેં પૂર્વઅવિધમાન (સત્તા-સત્ત્વા.) જીવ ભી (સમુચ્છર્દ-સમૂચ્છતિ)
ઉત્પન્ન હા જાતે હૈં । (નાસઈ-નશ્યન્તિ) નષ્ટ હો જાતે હૈં । (નાવચિદ્વે-નાવ-
તિષ્ઠન્તે) શરીર નાશકે અનન્તર નહી રહતા હૈ । અતઃ જબ શરીરકે
નાશ હોતે હી જીવ નષ્ટ હો જાતે હૈં તો ફિર ધર્માધર્મકે વિપાકકો

એમને સમજાવણુ બેઈએ કે, જેથી તેની પ્રવૃત્તિ, ધર્મથી વિરુદ્ધ થઈ જાય
એવો વિચાર કરીને પુરોહિત હવે આત્માનો નિષેધ કરતા કહે છે—

“જહા ય અગ્ની”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જાયા, જાતૌ છે પુત્રો ! જહા-યથા જેમ અગ્ની-અગ્નિ અગ્નિ
અરણીઝ-અરણૌ અરણીના લાકડામા પડેલાથી અસતો-અસન્ નથો હોતી પરંતુ
રગડવાથી સમૂચ્છર્દ-સમૂચ્છતિ તે ત્યા ઉત્પન્ન થાય છે જહા-યથા જેમ ક્ષીરે-
ક્ષીરે દુધમા પૂર્વ અવિધમાન ઘય સમુચ્છર્દ-ઘૃત સમૂચ્છતિ ધી ઉત્પન્ન થાય છે
તિલેસુ તિલ્લ-તિલેષુ તૈલમ્ તલમા તૈલ ઉત્પન્ન થાય છે એવમેવ-એવમેવ એજ
રીતે સરીરમિ-શરીરે શરીરમા પૂર્વ અવિધમાન સત્તા-સત્ત્વા એવ પણ સમૂ-
ચ્છર્દ-સમૂચ્છતિ ઉત્પન્ન થાય છે નાસઈ-નશ્યન્તિ નાશ પામે છે નાવચિદ્વે-
નાવતિષ્ઠન્તે શરીર નાશના અનન્તર રહેતુ નથી આથી શરીરનો નાશ થતા
એવનો પણ નાશ થઈ જાય છે પછી ધર્માધર્મના વિપાકને અનુભવ કરવા

इदमत्रोध्यम्-पूर्वमसन्त एव जीवाः शरीराकारपरिणतभूतसमुदायादुत्पद्यन्ते, वदन्ति च-‘ पृथिव्यप्तेजोरायवस्तत्त्वानि, एतेभ्यश्चैतन्य, मद्याङ्गेभ्यो मदशक्तिवत्’ इति । यथामदशक्तिरूपमेक वस्तु मद्यसाधनाना-धातकी-पुष्प-गुड-धाना मूना सयोगादुत्पद्यते तद्वदय चेतनाशक्तिरूपोऽयमात्मा पृथिव्यादितत्त्वसयोगा दुत्पद्यत इति तदर्थः, भूताना पृथग्भावे शरीरनाशस्तदा जीवोऽपि नश्यतीति ।

यद्वा-शरीरे सत्यपि अमी सत्त्वा नश्यन्ति, न चावतिष्ठन्ते, जलबुद्बुदवत् । उक्त हि तैः—“ जलबुद्बुदवज्जीवाः ” इति । जय भावः-शरीरादन्य आत्मा नास्ति, प्रत्यक्षतोऽनुपलभ्यमानत्वात् । अतः शशविपाणतुल्यस्यात्मनोऽस्तित्तमेव नास्तीति तन्मोक्षाय धर्माचरण निरर्थकमिति ॥ १८ ॥

अनुभव करनेके लिये उनका परलोकमें जाना एक कल्पित बात ही है । अतः उससे यही बात सिद्ध होती है कि जीवका नर्जन्म नहीं होता है ।

भावार्थ—भूतोंके समुदायसे चैतन्यकी उत्पत्ति माननेवालोंका ऐसा कहना है कि कायाकार परिणत भूतसमुदायसे ही पहिलेसे उनमें प्रत्येकमें अविद्यमान जीव उत्पन्न होता है-जिस प्रकार मद्यांगोंसे मदशक्ति उत्पन्न होती है । अर्थात्-जैसे मदशक्तिरूप एक वस्तु मद्यके साधनों-धातकी पुष्प, गुड, धान, जव आदिके संयोगसे उत्पन्न होती है उसी तरह चेतना शक्तिरूप यह आत्मा भी पृथिव्यादि भूतोंके संयोगसे उत्पन्न होता है । भूतोंके पृथग्भाव होने पर शरीरके नाशसे जीवका भी विनाश हो जाता है अथवा शरीरके नाशसे जीवका भी विनाश हो जाता है अथवा शरीर रहने पर भी जीव नष्ट हो जाता है जलबुद्बुदकी तरह वह ठहरता नहीं है । क्यों कि “जलबुद्बुदवज्जीवाः” ऐसा उनका कथन है । अतः-“प्रत्यक्षतोऽनुपलभ्यमानत्वात्”-प्रत्यक्षसे नहीं जाना गया होनेसे-“ आत्मा-

માટે એનું પુરલોકમાં જવું એ તદ્દન કલ્પિત વાત છે આથી એ વાત સિદ્ધ બને છે કે, જીવનો પુનર્જન્મ થતો નથી

ભાવાર્થ—ભૂતોના સમુદાયથી ચૈતન્યની ઉત્પત્તિ માનવાવાળાઓનું એવું કહેવું છે કે, કાયા, આકાર, પરિણત ભૂતસમુદાયથી જ પહેલાથી એનામાં પ્રત્યેકમાં અવિદ્યમાન જીવ ઉત્પન્ન થાય છે જે પ્રમાણે મદ્યાંગોથી મદશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અર્થાત-જેમ મદશક્તિરૂપ એક વસ્તુ મદના સાધનો-ધાતકી, પુષ્પ, ગોળ, ધાન, જવ, આદિના સંયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ભૂતોના પૃથક્ભાવ થવાથી શરીરના નાશથી જીવનો પણ વિનાશ થઈ જાય છે અથવા શરીર રહેવા છતાં પણ જીવનો નાશ થઈ જાય છે પાણીના પરપોટાની માફક તે રહી શકતો નથી કેમ કે, “જલબુદ્બુદવજ્જીવા ” એવું એનું કથન છે આથી “પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્”

તાતસ્ય વચન શ્રુત્વા કુમારૌ મોચતુઃ—

મૂલમ્—

નોંદિયગિગ્જ્ઞ અમુર્તભાવા, અમૂર્તભાવા ત્રિંયં હોઈ નિષ્ઠો ।

અજ્ઞત્યંહેઝ નિયંઓડ્સવધો, સસારંહેઝ ચં વૈયતિ વંધ ॥૧૯॥

છાયા—નોંદિયગ્રાહ્યઃ અમૂર્તભાવાત્, અમૂર્તભાવાદપિ ચ ભવતિ નિત્યઃ ।

અધ્યાત્મહેતુર્નિયતોડ્સ્ય વંધઃ, સસારહેતુ ચ વદન્તિ વંધમ્ ॥૧૯॥

‘નોંદિયગિગ્જ્ઞ’ ઇત્યાદિ—

હે તાત ! યદ્ ભવાન્ પ્રત્યક્ષતોડ્નુપલબ્યમાનત્વાદાત્મનોડ્સ્તિત્વમેવ સ્વપ્નયતિ, તદપ્યવાસ્તવિકમેવ । યતઃ અસૌ આત્મા નોંદિયગ્રાહ્યઃ=ઇન્દ્રિયૈઃ શ્રોત્રાદિભિર્ગ્રાહ્યઃ= સવેધો ન ભવતિ, અમૂર્તભાવાત્=અમૂર્તત્વાત્-રૂપાધભાવાત્ । અય મ્ભાવઃ—યદી-

નાસ્તિ” આત્મા નહીં છે । ફસલિયે શશવિષાણ (સસલેકા સીંગ) તુલ્ય આત્માકા જઘ સ્વતત્ર કોઈ અસ્તિત્વ નહીં છે તો ફિર ઉસકી મુક્તિકે લિયે ધર્માચરણ કરના નિરર્થક હી છે ॥૧૮॥

ફસ પ્રકાર પુરોહિત-પિતાકે વચનોંકો સુનકર ઢોનોં કુમારોંને કયા કહા—યહ વાત ફસ ગાથા ઢ્વારા પ્રકટ કી જાતી છે—

‘નોંદિયગિગ્જ્ઞ૦’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આપને જો અઢી કહા છે કિ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણસે આત્માકા ગ્રહણ નહીં હોતા છે અતઃ વહ શશવિષાણ (સસલેકા સીંગ)કી તરહ અસત્ છે સો ઁસા કહના આપકા ઠીક નહીં છે કારણ કિ વહ પ્રત્યક્ષકે ઢ્વારા જો ગ્રહણ નહીં હોતા છે ઉસકા કારણ (અમૂર્તભાવા અમૂર્તભાવાત્) ઉસકા અમૂર્ત હોના છે અતઃ વહ (નોંદિયગિગ્જ્ઞ-ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય ન) કિસી ઢી ઇન્દ્રિયકા વિષય નહીં છે । અમૂર્તકા તાત્પર્ય છે રૂપાદિક વિશિષ્ટત્વકા

પ્રત્યથી જાણવામા આવે એમ નહીં હોવાથી “આત્મા નાસ્તી” આત્મા નથી આ માટે સસલાના શિંગડાની માફક આત્માનુ જ્યારે કોઈ સ્વતત્ર અસ્તિત્વ જ નથી તો પછી તેની મુક્તિ માટે ધર્માચરણ કરવુ એ નિરર્થક જ છે ॥ ૧૮ ॥

આ પ્રકારના પુરોહિત પિતાના વચનેને સાલણીને બન્ને કુમારોએ શું કહ્યું—એ વાત આ ગાથા ઢ્વારા પ્રગટ કરવામા આવે છે —“નોંદિયગિગ્જ્ઞ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આપે હુમણા જ કહ્યું કે, અપ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી આત્માનુ ગ્રહણ થતુ નથી આથી તે સસલાના શિંગડાની જેમ અસત્ છે તો આપનુ એ, કહેવુ બરોબર નથી કારણ કે, પ્રત્યક્ષમા ન જોઈ શકાય તેનુ કારણ એ છે કે, અમૂર્તભાવા-અમૂર્તભાવાત્ તે અદેશ્ય છે એ કારણે નોંદિય ગિગ્જ્ઞ-ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય ન કોઈ પણ અવયવરૂપ નથી એટલે કે, તેનુ કોઈ પણ રૂપ નથી જેનામા અમૂર્તનુ તાત્પર્ય એ છે કે, રૂપ આદિ વિશિષ્ટત્વનો

न्द्रियग्राह्य सन्नोपलभ्यते, तस्यैवाभावो निश्चीयते, यथा प्रदेशविशेषे घटादीनाम्! यत्तु इन्द्रियग्राह्यमेव न भवति, तस्यानुपलम्भेऽप्यभावो न निश्चीयते, यथा पिशाचादीनाम् । किन्तु तदनुपलम्भः सशयविषयो भवेत् कथञ्चित् ।

अभाव । आत्मा अमूर्त है इसका तात्पर्य यही है कि आत्मामें रूपादिक कोई भी गुण नहीं है । तथा (अमुक्तभावा वि निच्चो-अमूर्त भावात् अपि नित्यः) अमूर्त होने पर भी यह नित्य है । (अज्ज्ञत्य हेऊ अस्स वधो नियओ-अध्यात्महेतुः अस्य वधः नियतः) मिथ्यात्व आदिक हेतु ही इसके वधके कारण हैं । (वध ससारहेऊ वयति-वधम् ससारहेतु वदन्ति) वधका होना ही ससारका हेतु कहा गया है ॥

भावार्थ—दोनों पुत्रोंने पितासे आत्माके विषय में क्या कहा—यही बात इस गाथा द्वारा स्पष्ट हो रही है, इसमें यह कहा गया है कि आत्मा जो इन्द्रियोंसे घट पटादिककी तरह ग्रहण करनेमें नहीं आता है उसका कारण उसका अभाव नहीं है किन्तु अमूर्तत्व है । रूपादिक गुण जिसमें पाये जाते हैं उन्हींका इन्द्रियों द्वारा ग्रहण होता है । आत्मामें ये पौद्गलिक गुण नहीं हैं इसी लिये वह अमूर्तिक है । अमूर्त पदार्थोंको जाननेकी योग्यता किसी भी इन्द्रियमें नहीं होती है । क्यों कि इन्द्रियोंकी प्रवृत्ति अपने विषयभूत रूपादिक पदार्थमें ही होती है । अविषयभूत अमूर्त पदार्थोंमें नहीं । दूसरी एक बात यह भी है कि जो इन्द्रियग्राह्य होता

अभाव आत्मा अमूर्त छे ऐतु कारण छे छे के, ऐनामा रूप आदिने केछ पण गुण नथी अमुक्तभावा वि निच्चो-अमूर्तभावत् अपि नित्य अमूर्त छेवा छता पण ते नित्य छे अज्ज्ञत्य हेऊ अस्स वधो नियओ-अध्यात्महेतु अस्य वध नियत मिथ्यात्व आदि हेतु न ऐना वधना कारण छे वधनु थपु ऐन ससारनु कारण केछेवामा आवेल छे

भावार्थ—जन्ने पुत्रोअ पिताने आत्माना विषयमा शुं कहुं ऐ वात आ गाथा द्वारा स्पष्ट जनी जयेल छे आमा ऐ जताववामा आवेल छे के आत्मा जे इन्द्रियोनी साथे घट पटादिकनी भाइक ग्रहण करवाथी त्या आवे छे ऐतु कारण तेना अभाव नथी परतु अमूर्तत्व न छे रूपादिक गुण जेनामा जेछ शक्य छे तेनु इन्द्रियो द्वारा ग्रहण थाय छे आत्माना ऐ पौद्गलिक गुण नथी आ न कारण ते अमूर्तिक छे अमूर्तिक पदार्थाने जणवानी योग्यता केछ पण इन्द्रियोमा छेती नथी केम के, इन्द्रियोनी प्रवृत्ति पोताना विषयभूत रूपादिक पदार्थोमाने शुथायेती मानवामा आवेल छे अविषयभूत अमूर्त पदार्थोमा नहि जीअ ऐक वात ऐ पण छे के, इन्द्रि

નનુ સાધકગ્રાધક પ્રમાણભાગદાત્મનઃ સશયવિષયતૈવાસ્તિતિ ચેન્ન, તત્સાધકાનુમાનપ્રમાણસ્ય સત્વાત્ । તવાહિ-આત્મા અસ્તિ, અહ પશ્યામિ, જિઘ્રામીત્યાદ્યનુગત પ્રતીતેરન્યથાનુપપત્તેઃ, અહ દ્રષ્ટાઽસ્મિ, અહ ઘ્રાતાઽસ્મિ, અહ રમાસ્વાદકોઽસ્મિ શ્રોતાચાઽસ્મિ, इत्येव लोके प्रत्येकजीवस्यानुभवो भवति । यद्यात्मनोऽस-

હુઆ મી ઉપલબ્ધ નહીં હોવે તો उसका अभाव नहीं किया जा सकता है । जैसे इन्द्रियग्राह्य घट यदि हमें किसी प्रदेश विशेषमें उपलब्ध नहीं होता है तो कह दिया जाता है कि यहां पर घट नहीं है । परन्तु जो मूल में ही इन्द्रियोंका विषय नहीं हो सकता है उसके अनुपलब्ध (नहीं मिलने से) होनेसे अभावका निश्चय नहीं हो सकता है । जैसे पिशाच आदि, इन्द्रियोंके अविषयभूत हैं, अतः अनुपलब्ध होनेसे क्या कोई इनके अभावका निश्चय कर सकता है ? ऐसा करना प्रत्युत कथञ्चित् सहायका कारण बन जाता है ।

यदि इस पर यों कहा जाय कि “आत्माके जब साधक एव बाधक प्रमाण नहीं है तो आत्माको सशय ज्ञानका ही विषय क्यों न मान लिया जाय । साधक बाधक प्रमाणके अभावमें ही तो सशय उत्पन्न होता है” सो ऐसा कहना भी ठीक नहीं माना जा सकता है । कारण कि आत्माका साधक प्रमाण मौजूद है और वह है अनुमान प्रमाण—‘मैं देखता हू मैं सूँघता हू ’ इत्यादि जो एकाकार प्रतीति होती है वह यदि आत्मा नहीं

યમા ગ્રાહ્ય થવા છતાં પણ ઉપલબ્ધ ન હોય તો તેનો અભાવ માનવો એ વાત પણ બરોબર નથી જેમ ઇન્દ્રિય ગ્રાહ્ય ઘટ આદિ આપણને કેઈ પ્રદેશ વિશેષમાં ઉપલબ્ધ નથી થતા તો કહી દેવાય છે કે, અહિં ઘટ નથી, પરંતુ બીજા મૂળમાં જ ઇન્દ્રિયોનો વિષય નથી બની શકતો એનો અનુપલબ્ધ (ન મળવાથી) થવાથી અભાવનો નિશ્ચય નથી કરી શકતો જેમ પિશાચ આદિ ઇન્દ્રિયોથી અવિષય ભૂત છે, આથી અનુપલબ્ધ હોવાથી શું કેઈ એના અભાવનો નિશ્ચય કરી શકે છે ? એમ કરવું આપના તરફથી ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલા સશયનું કારણ બની જાય છે જે આના ઉપર એવું કહેવામાં આવે કે, “આત્માને જે સાધક અને બાધક પ્રમાણ નથી તો આત્માને સશય જ્ઞાનનો વિષય જ શા માટે માની લેવામાં આવે ? સાધક બાધક પ્રમાણના અભાવમાં જ તો સશય ઉત્પન્ન થાય છે ” તો આ પ્રમાણે કહેવું બરોબર મનાતું નથી કારણ કે, આત્માનું સાધક પ્રમાણ મોજૂદ છે અને તે છે અનુમાન પ્રમાણ હું જોઈ શકું, છું, હું સૂંઘું, છું ઇત્યાદિ જે એકાકાર પ્રતીતિ થાય છે તે જે કદાચ

દ્વાયઃ સ્યાત્, તર્હિ કર્તાર વિના દર્શનગ્રાણાદિક્રિયાયા અનુપપત્તિઃ । ઇન્દ્રિયાણ્યેવ
ચેત્ કર્તૃણિ, તર્હિ-અત-એકસ્યૈવાહ પદાર્થસ્ય દર્શનાદિક્રિયામમ્બન્નો ભવતીત્યેક-
ર્તૃકત્વાનુપપત્તિઃ, કિં ચ-ઇન્દ્રિયેષુ નચ્છેષ્યપિ તત્તદિન્દ્રિયેણાનુભૂતાર્થસ્ય સ્મરણા-
નુપપત્તિઃ । તસ્માદાત્મનોઽસ્તિત્વમનિચ્છતાઽપિ ભવતા મન્તવ્યમ્ । ઉક્તચ—

હોતી તો નહીં હોતી અતઃ હસ પ્રકારકી અનુગત પ્રતીતિસે 'આત્મા હૈ'
યહ સિદ્ધ હો જાતા હૈ । 'મેં દેખનેવાલા હૂ મેં સૂઘનેવાલા હૂ મેં રસાસ્વા-
દક હૂ મેં સુનનેવાલા હૂ' હસ પ્રકારકા લોકમે પ્રત્યેક જીવકો સ્વ-અપને
સે અનુભવ હોતા હૈ । યદિ આત્માકા અસદ્ભાવ માના જાય તો કર્ત્તાકે
વિના દર્શન, ગ્રાણ, આદિ ક્રિયાઓં ખી કૈસે વન સકતી હૈં ? ક્રિયાકર્ત્તાકે
સદ્ભાવમેં હી સપન્ન હોતી હૈ । યદિ કહા જાય કિં ઇન ક્રિયાઓંકા કર્ત્તા
આત્મા નહીં હૈ કિન્તુ ઇન્દ્રિયા હૈ સો એસા કહના ખી ઉચિત નહીં હૈ કિં,
'મેં હી સૂઘતા હૂ મેં હી સુનતા હૂ' અર્થાત્ 'જિસ મૈને પહિલે ઇસકો
સૂઘા થા, વહી મેં અત્ત ઇસકો સૂઘતા હૂ, સુનતા હૂ, ઇસ રૂપસે જો દર્શનાદિ
ક્રિયાઓંમેં એક કર્તૃકતાકી પ્રતીતિ હોતી હૈ, વહ ઇન્દ્રિયોંકો કર્ત્તા માનને
પર નહીં હો સકતી હૈ । સ્વયં કિં પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયોંકા વિષય ભિન્ન ૨ હૈ
ભિન્ન વિષયમેં ઇન્દ્રિયોંકો લેકર એક કર્તૃકતા નહીં આવતી હૈ । 'મેં જો
ચક્ષુરિન્દ્રિય દેખનેવાલી હૂ સો વહી મેં ઇન્દ્રિય સુનનેવાલી હૂ' એસી એક
કર્તૃકતા ઇન ઇન્દ્રિયોંમે નહીં આ સકતી હૈ અન્યથા એક હી ઇન્દ્રિયદ્વારા

આત્મા ન હોય તો ન થઈ શકે આર્થા એ પ્રકારની અનુગત પ્રતીતિથી "આત્મા
છે" એ સિદ્ધ બની જાય છે "હું જોવાવાળો છું, હું સુઘવાવાળો છું, હું
રસાસ્વાદનો લેનાર છું, હું સાંભળનાર છું" આ પ્રમાણે લોકોમાં પ્રત્યેક
જીવને સ્વ પોતાપણના અનુભવ થાય છે જે આત્માનો અસદ્ભાવમાનવામાં
આવે તો કોના સિવાય દર્શન, ગ્રાણ, આદિ ક્રિયાઓ પણ કઈ રીતે બની
શકે? ક્રિયા કોના સદ્ભાવમાં જ સપન્ન હોય છે કદાચ એમ કહેવામાં
આવે કે, એ ક્રિયાનો કોનો આત્મા નથી પરંતુ ઇન્દ્રિયો છે તો એમ કહેવું
પણ બ્યાજબી નથી કેમ કે, 'હું જ સુધુ છું, હું જ માંભણુ છું' અર્થાત્
જેને મેં પહેલા સુધેલ હતું તેને ફરીથી સુધુ છું, માંભણુ છું આ પ્રમાણે
જે દર્શનાદિક ક્રિયાઓમાં એક કર્તૃકતાની પ્રતીતિ થાય છે તે ઇન્દ્રિયોને કોનો
માનવાથી થઈ શકતી નથી કેમ કે, પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયોનો વિષય ભિન્ન ભિન્ન છે
ભિન્ન વિષયોમાં ઇન્દ્રિયોની એક કર્તૃકતા આવતી નથી 'જે ચક્ષુ ઇન્દ્રિય
જોવાવાળી તે એજ ઇન્દ્રિય સાંભળનાર છે' આવી એક કર્તૃકતા એ ઇન્દ્રિયોમાં
આવી શકતી નથી આ ઉપરાંત એક જ ઇન્દ્રિયથી બીજી ઇન્દ્રિયોના વિષય

અહ શૃણોમિ પશ્યામિ, જિઘ્રામ્યાસ્વાદયામિ ચ ।

ચેતયામ્યધ્યવસ્યામિ, બુધ્યામીત્યેવમસ્તિ સઃ ॥ ૧ ॥

તથા-અમૂર્તભાવાત્=અમૂર્તત્વાત્ દેવોઽપિ અયમાત્મા નિત્યો ભવતિ । અય
ભાવઃ-દ્રવ્યત્વે સતિ યદમૂર્ત તન્નિત્ય, યૈવા વ્યોમ । અયમાત્માઽપિ દ્રવ્યત્વે સત્ય-
મૂર્તઃ, અતોઽયમપિ નિત્ય એવ । અનેન આત્મનો વિનાશનસ્થાને નિરાકૃતે । અસ્તુ

અન્ય મી ઇન્દ્રિયોંકે વિષય જ્ઞાત હો જાનેસે ડનકા સ્વતત્ર અસ્તિત્વ
માનના વ્યર્થ હો જાતા હૈ । કયોં કિ ંક ઇન્દ્રિયસે હી શેષ ઇન્દ્રિયોંકે
વિષયોંકો જાનનેરૂપ કામ સપત્ર હોને લગેગા હસલિયે । તથા ઇન્દ્રિયોંમે
કર્તૃતા હસલિયે મી નહોં આસકતી હૈ કિ કિસી વિવક્ષિત ઇન્દ્રિયકે નષ્ટ
હોને પર જો ડસકે વિષયકી સ્મૃતિ આતી હૈ વહ નહોં આની ડાહિયે ।
પરન્તુ ઇન્દ્રિયોંકે નષ્ટ હોને પર મી ડસકે વિષયકી સ્મૃતિ આતી તો રહતી
હૈ । હસસે આપકો માનના ડાહિયે કિ જો વિષયકા સ્મરણ કર્તા હૈ વહી
આત્મા હૈ ંર વહ ઇન્દ્રિયોંસે સર્વથા જુદા હૈ । કહા મી હૈ—

“ અહ શૃણોમિ પશ્યામિ, જિઘ્રામ્યાસ્વાદયામિ ચ ।

ચેતયામ્યધ્યવસ્યામિ, બુધ્યામીત્યેવમસ્તિ સ ॥” ૧ ॥

તથા-“અમૂર્તભાવાદપિ ચ ભવતિ નિત્યઃ” હસકા તાત્પર્ય યહ હૈ કિ જો
દ્રવ્ય હોતે હું અમૂર્ત હોતા હૈ-વહ નિત્ય હોતા હૈ જૈસે આકાશ । આકાશમેં
દ્રવ્યત્વકે હોને પર અમૂર્તતા હોનેસે નિત્યતા ડપલબ્ધ હૈ । અતઃ આકાશકી
તરહ યહ આત્મા મી નિત્ય હૈ । કયો કિ ડસમેં મી દ્રવ્યત્વકે હોને પર અમૂ

જાણી લેવાવાથી એતુ સ્વતત્ર અસ્તિત્વ માનવુ વ્યર્થ બની જાય છે કેમ કે,
એક ઇન્દ્રિયથી જ બીજી ઇન્દ્રિયોના વિષયનુ જાણવા રૂપ કામ સપન્ન થવા
માડશે તેમજ ઇન્દ્રિયોમા કર્તૃકતા આ કારણે પણ આવી શકતી નથી કે, કોઈ
વિવક્ષિત ઇન્દ્રિય નષ્ટ થઈ જતા એના વિષયની જે સ્મૃતિ આવે છે તે ન આવવી
જોઈએ પરન્તુ ઇન્દ્રિયોના નષ્ટ થવા છતા પણ એના વિષયની સ્મૃતિ આવતી
તો રહે છે આ કારણે આપે માનવુ જોઈએ કે, જે વિષયનુ સ્મરણ કરનાર છે
તેજ આત્મા-છે અને તે ઇન્દ્રિયોથી સાવ જુદો જ છે કહ્યુ પણ છે—

“ અહ શૃણોમિ પશ્યામિ, જીઘ્રામ્યાસ્વાદયામિ ચ ।

ચેતયામ્યધ્યવસ્યામિ, બુધ્યામીત્યેવમસ્તિ સ ॥” ૧ ॥

તથા—“ અમૂર્તભાવાદપિ ચ ભવતિ નિત્ય ” આનુ તાત્પર્ય એ છે કે,
જે દ્રવ્ય હોવા છતા પણ અમૂર્ત હોય છે, તે નિત્ય છે જેમ કે, આકાશ
આકાશમા દ્રવ્યત્વ હોવા છતા અમૂર્તતા હોવાથી નિત્યતા ડપલબ્ધ છે આથી
આકાશની માફક આ આત્મા પણ નિત્ય છે કેમકે, એનામા પણ દ્રવ્યત્વપણુ

આત્મા, તથાપિ પ્રવ્રજ્યાયા નાસ્તિ પ્રયોજનમ્, અમૂર્તત્વાદેવ તદ્વન્વસ્યાસર્ભવાત્
 इति निराकृतुमाह 'अज्ज्ञत्त हेऊ' इत्यादि अस्य आत्मनः अध्यात्महेतुः- आत्मनि
 इति-अध्यात्मम्=अनादिकाल-सहचरिता आत्मस्या मिथ्यात्वादयः तएव हेतुः
 कारण यस्मिन् स तथा, मिथ्यात्वादि हेतुकः इत्यर्थः, वन्धः=कर्मभिः सन्लेप,
 नियतः-निश्चितः-अनादिकालादपिच्छिन्नतया पूर्वपूर्वभवानुगतः । अन्यथा जगद्
 वैचित्र्यस्यैवानुपपत्तिः । अयमाशयः-अमूर्तस्यापि व्योम्नो मूर्तैर्घटादिभिः सह
 सश्लेषो भवति, एवमेव अमूर्तस्यात्मनोऽपि मूर्तैः कर्मभिः सह सश्लेषो भवति,
 इति नास्ति कश्चिद् विरोधः । उक्तव—

તર્તા પાઈ જાતી હૈ । હસ કથનસે યહ વાત નિરાકૃત હો જાતી હૈ જો આત્મા
 કો એકાન્તત વિનાશ ંવ અનવસ્થાન ધર્મવાલા માનતે હૈ । યદિ કોઈ યહાં
 પર એસી આશકા કરે કિ જવ આત્મા નિત્ય પદાર્થ હૈ, તો ફિર પ્રવ્રજ્યા
 ગ્રહણ કરના વ્યર્થ હૈ । કારણ કિ પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણસે ડસમેં કુઝ બી અસર
 નહી હો સકતા હૈ, સો એસા કહના ઠીક નહી હૈ, યહ વાન “અજ્ઞત્ય હેઝ
 નિયઓઽસ્સવધો” હસ પદ દ્વારા પ્રદર્શિત કી ગઈ હૈ । હસસે હસ વાતકી
 પુષ્ટિ હોતી હૈ કિ આત્માકે સાથ અનાદિકાલસે હી મિથ્યાત્વ આદિ વધકે
 કારણોંકા સન્લેપ હો રહા હૈ । હસી વધકી વજહસે જગતમેં નાના પ્રકા-
 રકી વિચિત્રતા દૃષ્ટિગત હો રહી હૈ । તાત્પર્ય કહનેકા યહ હૈ કિ જિસ
 પ્રકાર અમૂર્ત આકાશકો મૂર્ત ઘટ પટાદિકોંકે સાથ સન્લેપ હૈ ડસી પ્રકાર
 અમૂર્ત આત્મા કા બી મૂર્ત કર્મોં કે સાથ સન્લેપ સવન્ધ હો રહા હૈ ।
 કહા બી હૈ—

હોવાથી અમૂર્તતા બોધ શકાય છે આ કથનથી એ વાત નિરાકૃત થઈ બીય
 છે કે, આત્માનો એકાન્તત વિનાશ અને અનવસ્થાન ધર્મવાળા માને છે અહીં
 કોઈ કદાચ એવી શકા કરે કે, જો આત્મા નિત્ય પદાર્થ છે તો યહી પ્રવ્રજ્યા
 ધારણ કરવી વ્યર્થ છે કેમકે, પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવાથી તેમા કોઈ પણ અસર
 પડોથી શકતી નથી તો એમ કહેવુ એ પણ બરોબર નથી આ વાત “અજ્ઞત્ય હેઝ
 નિયઓઽસ્સ વધો” એ પદ દ્વારા પ્રદર્શિત કરવામા આવેલ છે આથી એ વાતને
 પુષ્ટિ મળે છે કે, આત્માની સાથે અનાદિ કાળથી જ મિથ્યાત્વ આદિ બધના
 કારણોનો સન્લેપ થઈ રહેલ છે આ બધના કારણથી જ જગતમા નાના પ્રકારતી
 વિચિત્રતા દૃષ્ટિગત થઈ રહેલ છે તાત્પર્ય કહેવાનુ એ છે કે, જે રીતે અમૂર્ત
 આકાશનો મૂર્ત ઘટ પટાદિકોની સાથે સન્લેપ છે એજ રીતે અમૂર્ત આત્માનો
 પણ મૂર્ત કર્મોની સાથે સન્લેપ થઈ રહેલ છે હજુ પણ છે—

‘અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિભાજનમ્ ।

તથા હરૂપી જીવાઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥ ”

તથા—અર્થ ચ સમારહેતુ=ચતુર્ગતિકસસારકારણ વદન્તિ । તોર્યકરા
ઇતિ શેષઃ । આત્મા હિ અમૃત્ત્વાદિન્દ્રિયગ્રાહ્યો ન ભવતિ, અમૃત્ત્વાદેવ ચ નિત્યો
ભવતિ । તથા-અનાદિકાલ-સહચરિતમિત્યાત્માદિ હેતુ કો વન્ધ્યાસ્યાત્મકો નિયતઃ ।
વન્ધ્યાદેવ સસાર ઇતિ સૂત્રાર્થ ॥ ૧૯ ॥

યતો વન્ધ્યાદેવ સસારોઽતસ્તદુચ્ચિત્તયે ધર્માચરણરૂપો યત્નો વિધેય એવેત્યત્રાહ-
મૂલમ્—

જહા વૈય ધર્મમયાણમાણા, પાવં પુરા કર્મમકોસિ મોહા ।
ઓરુજ્ઞમાણા પરિરક્ષિયંતા, તનેવં ભુજો વિ સમાચરામો ॥૨૦॥

ઝાયા—યથાવય ધર્મમજનાનાઃ, પાવં પુરા કર્મ અકાર્મ મોહાત્ ।

-અરુદ્યમાના પરિરક્ષમાણા, તત્રૈવ ભૂયોઽપિ સમાચરામઃ ॥૨૦॥

ટીકા—‘જહા’-ઇત્યાદિ-

હે તાત ! યથા=યેન પ્રકારેણ, પુરા=પૂર્વમ્ અરુ પમાનાઃ-ગૃહાન્નિઃપણમ

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિ દ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥ ”

યહ વધ ચતુર્ગતિક સમારકા હેતુ હૈ । એસા તોથ ર પ્રભુકા વચન હૈ ।
અનાદિકાલ સહચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક વધ આત્માને સાથ
લગ રહા હૈ । ઓર વધસે સસાર હોતા હૈ ॥૧૯॥

જવ વધસે સસાર હોતા હૈ તા ઉસ સસારકા નાશ કરનેકે લિયે
ધર્માચરણરૂપ પ્રયત્ન કરના ચાહિયે, હસ વિષયમેં વે કહતે હૈ—

‘જહાવય’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (જહા-યથા) જિસ પ્રકાર (પુરા-પુરા) પહિલે

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હરૂપિ જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥ ”

આ બધ ચતુર્ગતિક સસારોનો હેતુ છે એવુ તોર્યકર પ્રભુનુ વચન
છે અનાદિ કાળથી સહચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક બધ આત્માની સાથે
લાગી રહેલ છે અને બધથી સસાર થાય છે ॥૧૯॥

જ્યારે બધથી સસાર થાય છે તો એ સસારનો નાશ કરવા માટે ધર્મા
ચરણરૂપ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ વિષયમા તેઓ કહે છે કે—“જહાવય-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! જહા-યથા જે પ્રકારે પુરા-પુરા પહેલા ઓરુજ્ઞ

प्राप्नुवन्तः, तथा-परिरक्ष्यमाणाः=भृत्यादिभिः साधुष्वहितकारित्वबुद्धिमुत्पाद्य
तद्दर्शनाद् दार्यमाणाः, धर्मं=सम्यग्दर्शनादिकम् अजानाना वय मोहात्=अज्ञानात्,
पाप कर्म=साधूनामदर्शनादिरूप सावधकर्म, अकार्पम्=कृतवन्तः। भूयोऽपि=पुनरपि
तत् पाप कर्म न समाचरामः=न समाचारिष्याम-इत्यर्थः। द्वयोः सत्त्वे वयमिति
बहुवचन 'अस्मदो द्वयोश्चे'ति व्याकरणसूत्रानुसारात् ॥ २० ॥

पुनरप्याह—

मूलम्—

अवभाहंयमि लोङ्गस्मि, सर्व्वओ परिवारिण ।

अमोहाहि पंडतीहि, गिहसि नं रइ लंभे ॥ २१ ॥

छाया—अभ्याहते लोके, सर्व्वतः परिवारिते ।

अमोघाभिः पतन्तीभिः गृहे न रति लभामहे ॥ २१ ॥

(ओरुज्झमाणा-अवरुध्यमानाः) घरसे नहीं निकलने दिये गये तथा
(परिरक्खयता-परिरक्ष्यमाणाः) साधुओंके विषय में अहितकारित्व
बुद्धिको उत्पन्न कराके उनके दर्शन करनेसे भी रोके गये (वय-वयम्)
हम लोगोंने (धम्ममयाणमाणा-धर्ममजानानाः) धर्मको नहीं जानते
हुए (मोहा-मोहात्) अज्ञानसे (पाव कम्म अकासि-पापकर्म अकार्पम्)
मुनियोंके दर्शन आदि नहीं करने रूप पापकर्म किया (त-तत्) वह पापकर्म
अब (भुज्जोवि नेव समायरामो-भूयोऽपि नैव समाचरामः) हमलोग
फिरसे नहीं करेंगे। अर्थात्-जिस प्रकार हमलोगोंने आपकी बातोंमें
आकर मुनियोंके दर्शन सेवा आदिसे अपनेको वचित रखवा वैसा काम
अब हमलोगोंसे नहीं हो सकेगा ॥२०॥

माणा-अवरुध्यमाना घरभाथी ँडार न नीकणवानु उडीने तेमज परिरक्खयता-
परिरक्ष्यमाणा साधुओना विषयमा अहित कारित्व बुद्धिने उत्पन्न करीने ओमना
दर्शनथी पणु रोकवामा आवेत्त वय-वयम् अमे ँने लाधओओे वम्ममयाण
माणा-धर्ममजानाना धर्मने न लणुवाथी तेमज मोहा-मोहात् अज्ञानथी पाव-
कम्म अकासि-पापकर्म अकार्प्य मुनिओना दर्शन आदि न करवानु पापकर्म
कथुं त-तत् ते पापकर्म हुवे भुज्जो वि नेव समायरामो-भूयोऽपि नैव समा
चराम अमे करीथी उरवाना नथी अर्थात् अमेओ आपनी बातोमा आवी
जधने मुनिओना दर्शन, सेवा आदिथी पोतानी जतने वचित राणी छे
ओपु काम हुवे अमारथी ँनी शकवानु नथी ॥ २० ॥

‘અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥ ” ઇતિ ।

તથા—અર્થ ચ સમારહેતુ=ચતુર્ગતિકસસારકારણ વદન્તિ । તર્થકરા
ઇતિ શેષઃ । આત્મા હિ અમૃત્ત્વાદિન્દ્રિયગ્રાહ્યો ન ભવતિ, અમૃત્ત્વાદેવ ચ નિત્યો
ભવતિ । તથા-અનાદિકાલ-સહચરિતમિત્યાત્માદિ હેતુકો અન્યશ્રાસ્યાત્મકો નિયતઃ ।
અન્યાદેવ સસાર ઇતિ સૂત્રાર્થ ॥ ૧૯ ॥

યતો અન્યાદેવ સસારોઽતસ્તદુચ્ચિત્તયે ધર્માચરણરૂપો યત્નો વિધેય એવેત્યત્રાહ—
મૂલમ્—

જહા વંય ધર્મમયાણમંાણા, પાવ પુરા કર્મમકોસિ મોહા ।
ઓરુજ્ઞમાણા પરિરક્ષિત્વંતા, ‘ત નેવં ભુજો વિ’ સમાચરામો ॥૨૦॥

છાયા—યથાવય ધર્મમજનાનાઃ, પાપ પુરા કર્મ અકાર્મ મોહાત્ ।

અરુપમાના પરિરક્ષમાણા, તત્રૈવ ભૂયોઽપિ સમાચરામઃ ॥૨૦ ।

ટીકા—‘જહા’-ઇત્યાદિ-

હે તાત ! યથા=યેન પ્રકારેણ, પુરા=પૂર્વમ્ અરુપમાના’-ગૃહાન્નિ પરણમ

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥ ”

યહ વધ ચતુર્ગતિક સમારકા હેતુ હૈ । એસા તીથ તર પ્રભુકા વચન હૈ ।
અનાદિકાલ સહચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક વધ આત્માકે સાથ
લગ રહા હૈ । ઓર વધસે સસાર હોતા હૈ ॥૧૯॥

જવ વધસે સસાર હોતા હૈ તા ઉસ સસારકા નાશ કરનેકે લિયે
ધર્માચરણરૂપ પ્રયત્ન કરના ચાહિયે, હસ વિષયમેં વે કહતે હૈ—

‘જહાવય’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (જહા-યથા) જિસ પ્રકાર (પુરા-પુરા) પહિલે

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥ ”

આ બધ ચતુર્ગતિક સસારોનો હેતુ છે એવુ તીથ કર પ્રભુનુ વચન
છે અનાદિ કાળથી સહચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક બધ આત્માની સાથે
લાગી રહેલ છે અને બધથી સસાર થાય છે ॥૧૯॥

અન્યાદે બધથી સસાર થાય છે તો એ સસારનો નાશ કરવા માટે ધર્મા
ચરણરૂપ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ વિષયમા તેઓ કહે છે કે—“જહાવય-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! જહા-યથા જે પ્રકારે પુરા-પુરા પહેલા ઓરુજ્ઞ

છાયા—કેન અભ્યાહતો લોક, કેન વા પરિવારિતઃ

કા વા અમોઘા ઉક્તા, જાતો ! ચિન્તાપરો ભવામિ ॥ ૨૨ ॥

‘કેણ’—ઇત્યાદિ—

હે જાતો=હે પુત્રો ! અય લોકઃ કેન વ્યાધતુલ્યેન અભ્યાહતઃ=પીડિતઃ ? કેન વા-વાગુરાસ્વાનીયેન પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ ? કા વા અમોઘા-અમોઘશસ્ત્ર-તુલ્યા અભ્યાહતિક્રિયા પ્રતિકરણતયા ઉક્તાઃ ? इममर्थं જ્ઞાતુમહ ચિન્તાપરઃ=ચિન્તાયુક્ત, ભવામિ=અસ્મિ । તસ્માદયમર્થો મમાડ્ડવેદ્યતામ્ ॥ ૨૨ ॥

પુત્રાંકે ડસ પ્રકાર વચન સુનકર પિતાને પૂછા—‘કેણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતા) હે પુત્રો યદ્ તો વનાઓ કિ (અય લોઓ-અય લોકઃ) યદ્ લોક વ્યાધતુલ્ય (કેણ અભ્યાહઓ-કેન અભ્યાહતઃ) કિસકે દ્વારા પીડિત હો રહા હૈ ? (કેણ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિતઃ) તયા વાગુરા-મૃગવધની-કે સ્થાનાપન્ન કિસસે પરિવારિત પરિવેષ્ટિત હૈ । एव (કા વા અમોઘા ઉક્તા-કા વા અમોઘા ઉક્તા) ઇસમે અમોઘ શસ્ત્રતુલ્ય પાત કૌન હૈ ? (ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભવામિ) યદ્ વાત-કો જાનનેકે લિયે મૈં ચિન્તિત હૂ અતઃ મૈં તુમસે જાનના ચાહતા હૂ ।

ભાવાર્થ—ઢકીસર્વીં ગાથામે જો કુઝ કહા ગયા હૈ-ડસીકે વિષયમેં યદ્ પુત્રોસે પિતાકા પ્રશ્ન હૈ । પિતા ડનસે પૂછ રહે હૈં કિ હે પુત્રો ! યદ્ લોક કિસ સે પીડિત હૈ તયા કિસસે પરિવેષ્ટિત હૈ ઓર યદ્ અમોઘ પાત કૌન હૈ ॥ ૨૨ ॥

પુત્રોનુ આવા પ્રકારનુ વચન સાલળીને પિતાએ પૂછ્યુ—“કેણ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જાયા-જાતો હે પુત્રો ! એ તો બતાવો કે, અય લોઓ-અય લોક આ લોક શિકારીની માફક કેણ અભ્યાહઓ-કેન અભ્યાહત કેના તરફથી પીડિત બની રહેલ છે ? કેણ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિત તથા વાગુરા મૃગબધના સ્થાનાપન્ન કેનાથી પરિવારિત-પરિવેષ્ટિત છે કા વા અમોઘાઉક્તા-કાપિ અમોઘા ઉક્તા આમા અમોઘ શસ્ત્ર જેવુ પાત કયુ છે ? ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભવામિ આ વાતને બાણવા માટે હુ ઉત્સુક છુ આથી હુ તમારી પાસેથી એ બાણવા ઇચ્છુ છુ

ભાવાર્થ—એઢવીસમી ગાથામા જે કાઈ કહેવામા આવેલ છે, એના જ વિષયમા પુત્રોએ પિતાને આ પ્રકારની પૃચ્છા કરેલ છે પિતા એમને પૂછે છે કે હે પુત્રો ! આ લોક કેનાથી પીડિત છે તથા કેનાથી પરિવેષ્ટિત છે અને અહીં અમોઘ શસ્ત્ર કયુ છે ? ॥ ૨૨ ॥

। ટીકા—‘અબ્માહયમિ’ ઇત્યાદિ ।

હે તાત ! અભ્યાહતે—અભિમુખ્યેન પીડિતે, તથા સર્વતઃ=સર્વાણિ દિશ્વ પરિવા-
રિતે=પરિવેષ્ટિતે, તથા—અમોઘાભિઃ=અમન્યાભિઃ પતન્તીભિઃ=શસ્ત્રધારાતુલ્યાભિ
રભિહતે, ઇતિ શેષઃ । અસ્મિન્ લોકે વય ગૃહે રતિમ્=સુખ ન લાભામહે=ન પ્રાપ્નુમઃ ।
અય માયઃ—યથા વાગુરાવેષ્ટિતો મૃગસ્તીક્ષ્ણૈરમોઘવાણૈર્વ્યાગ્રેનાભ્યાહતો રતિ ન
પ્રાપ્નોતિ, તથૈવ ગૃહે વયમપિ ॥ ૨૧ ॥

પુત્રયોરેતદ્ વચન નિશમ્ય પિતાપ્રાહ—

મૂલમ્—

કેળે અબ્માહઓ લોઓ, કેળે વૌ પરિવારિઓ ।

કૌ વૌ અમોહા હુંતા, જૌયા । ચિંતાંવરો હુંમિ ॥ ૨૨ ॥

પિર કહતે હે—‘અબ્માહયમિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત । (અબ્માહયમિ—અભ્યાહતે) ચિત્કુલ સમક્ષમે
પીડિત તથા (સર્વઓ—સર્વત) સર્વ ઓરસે (પરિવારિએ—પરિવારિતે) પરિ-
વેષ્ટિત એવ (અમોહાહિં પડતીહિં—અમોઘાભિઃ પતન્તીભિઃ) અમોઘ—સફલ
પાતોંસે અભિહત (લોગેમ્મિ—લોકે) ‘ઇમ લોકમેં હમ લોગ (ગિહસિ રહ ન
લભે—ગૃહે રતિં ન લભામહે) ઘરમે રહ કર કમી મી આનન્દ પ્રાપ્ત નહી
કર સકતે હે । તાસર્થ—ઇસકો ઇસ પ્રકાર હૈ—જિસ પ્રકાર વાગુરાસે
વેષ્ટિત મૃગ તીક્ષ્ણ એવ અમોઘ વાળો દ્વારા વ્યાધસે આહન હોકર કહીં
પર મી આનન્દ નહી પાતા હૈ, ડસી પ્રકાર હમલોગ મી ઇસ મસારમેં
રહતે હુએ આપકે ઘરમેં આનન્દ નહીં પા સકતે હૈ ॥ ૨૧ ॥

કરી કહે છે—“અબ્માહયમિ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત । અબ્માહયમિ—અભ્યાહતે ઉઘાડી રીતે બેઈ શકાય
તેવા પીડિત તેમજ સર્વઓ—સર્વત સર્વ તરફથી પરિવારિએ—પરિવારિત ઘેરાયેલો
અને અમોહાહિં પડતીહિં—અમોઘાભિ પતન્તીભિ અમોઘ સફળ પાપોથી ભરેલો
એવા લોગમ્મિ—લોકે આ લોકમા ‘અમે ગિહસિ રહ ન લભે—ગૃહે રતિં ન
લભામહે ઘરમા રહેવા છતા પણ આનન્દ પ્રાપ્ત કરી શકીએ તેમ નથી એટલું
તાત્પર્ય એ છે કે, જે રીતે વાગુરાથી મૃગબધથી ઘેરાયેલ મૃગ તીક્ષ્ણ અને
અમોઘ બાણોથી શિકારીથી હુણાયા પછી કોઈ પણ સ્થળે આનન્દ પામી
શકતો પથી એ રીતે અમે પણ આ સસારમા રહેવા છતા આપના ઘરમા
આનન્દ મેળવી શકવાના નથી ॥ ૨૧ ॥

છાયા—કેન અભ્યાહતો લોકઃ, કેન વા પરિવારિત.

કા વા અમોઘા ઉક્તા, જાતો ! ચિન્તાપરો ભવામિ ॥ ૨૨ ॥

‘ કેણ ’—ઈત્યાદિ—

હે જાતો=હે પુત્રો ! અય લોકઃ કેન વ્યાધતુલ્યેન અભ્યાહતઃ=પીડિતઃ ? કેન વા-વાગુરાસ્થાનીયેન પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ ? કા વા અમોઘા-અમોઘશસ્ત્ર-તુલ્યા અભ્યાહતિક્રિયા પ્રતિકરણતયા ઉક્તાઃ : ‘ ઇમમર્થ જ્ઞાતુમહ ચિન્તાપરઃ=ચિન્તાયુક્ત, ભવામિ=અસ્મિ । તસ્માદયમર્થો મમાડ્ઽવેદ્યતામ્ ॥ ૨૨ ॥

પુત્રાંકે ઇસ પ્રકાર વચન સુનકર પિતાને પૂછા—‘ કેણ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતો) હે પુત્રો યદ્ તો વત્તાઓ કિ (અય લોઓ-અય લોક.) યદ્ લોક વ્યાધતુલ્ય (કેણ અભ્યાહઓ-કેન અભ્યાહતઃ) કિસકે દ્વારા પીડિત હો રહ્યા હૈ ? (કેણ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિતઃ) તથા વાગુરા-મૃગવધની-કે સ્થાનાપન્ન કિસસે પરિવારિત પરિવેષ્ટિત હૈ । એવ (કા વા અમોઘા ઉક્તા-કા વા અમોઘા ઉક્તા) ઇસમે અમોઘ શસ્ત્રતુલ્ય પાત કૌન હૈ ? (ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભવામિ) યદ્ વાત-કો જાનનેકે લિયે મૈં ચિન્તિત હૂ અતઃ મૈં તુમસે જાનના ચાહતા હૂ ।

ભાવાર્થ—ઈકીસર્વીં ગાથામે જો કુઝ કહા ગયા હૈ-ઉસીકે વિષયમેં યદ્ પુત્રોસે પિતાકા પ્રશ્ન હૈ । પિતા ડનસે પૂછ રહે હૈં કિ હે પુત્રો ! યદ્ લોક કિસ સે પીડિત હૈ તથા કિસસે પરિવેષ્ટિત હૈ ઓર યદ્ અમોઘ પાત કૌન હૈ ॥ ૨૨ ॥

પુત્રોનુ આવા પ્રકારનુ વચન સાલળીને પિતાએ પૂછ્યુ—“કેણ”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જાયા-જાતો હે પુત્રો ! એ તો બતાવો કે, અય લોઓ-અય લોક આ લોક ચિકારીની માફક કેણ અભ્યાહઓ-કેન અભ્યાહત કેના તરફથી પીડિત બની રહેલ છે ? કેણ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિત તથા વાગુરા મૃગવધના સ્થાનાપન્ન કેનાથી પરિવારિત-પરિવેષ્ટિત છે કા વા અમોઘાઉક્તા-કાપિ અમોઘા ઉક્તા આમા અમોઘ શસ્ત્ર જેવુ પાત ક્યુ છે ? ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભવામિ આ વાતને જાણવા માટે હુ ઉત્સુક છુ આથી હુ તમારી પાસેથી એ જાણવા ઇચ્છુ છુ

ભાવાર્થ—એકવીસમી ગાથામા જે કાઈ કહેવામા આવેલ છે, એના જ વિષયમા પુત્રોએ પિતાને આ પ્રકારની પૂછણ કરેલ છે પિતા એમને પૂછે છે કે હે પુત્રો ! આ લોક કેનાથી પીડિત છે તથા કેનાથી પરિવેષ્ટિત છે અને અહીં અમોઘ શસ્ત્ર ક્યુ છે ? ॥ ૨૨ ॥

પિતૃર્વચનમાકર્ણ્ય કુમારો પ્રોચતઃ—

મૂલમ્—

મચ્ચુણાઽવ્ભાહઓ લોગો, જરાંણ પરિવારિઓ ।

અમોહાં રંયણી વૃત્તા, ઈંવ તૈય । વિર્યેણહ ॥૨૩॥

છાયા—મૃત્યુનાઽભ્યાહતો લોકઃ, જરસા પરિવારિતઃ ।

અમોઘા રજની ઉક્તા, એવ તાત । વિજાનીત ॥ ૨૩ ॥

ટીકા—‘મચ્ચુણા’ ઇત્યાદિ ।

હે તાત ! લોકઃ=વ્યાધતુલ્યેન મૃત્યુના અભ્યાહતઃ=પીડિતઃ । યતોઽસૌ સર્વસ્ય જન્તોઃ પૃષ્ઠે ધાવતિ । ઉક્તચ—

તીર્થંકરા ગણધરાઃ, સુરપતયશ્વક્રિકેશવા રામાઃ ।

સર્વેઽપિ મૃત્યુવશગા, શેષાણામત્ર કા ગણના ॥૧॥ ઇતિ ।

પિતાકી હસ પૃચ્છાકા ઉત્તર હસ પ્રકાર દેતે હૈં—‘મચ્ચુણા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! હસ લોકમે વ્યાધકે સ્થાનાપન્ન મૃત્યુ હૈ સો (‘મચ્ચુણા લોગો અવ્ભાહઓ-મૃત્યુના અય લોકઃ અભ્યાહત’) ઉસ મૃત્યુસે યહ લોક સદા પીડિત હો રહા હૈ । એસા હસ લોકમેં એક બી પ્રાણી નહીં હૈ, ન હુઆ હૈ ઓર ન હોગા કિ જિસકે પીછે યહ મૃત્યુ નહીં લગા હો ।

“તીર્થંકરા ગણધરા, સુરપતયશ્વક્રિ-કેશવા-રામાઃ ।

સર્વોઽપિ મૃત્યુવશગા, શેષાણામત્ર કા ગણના ॥”

ચાહે તીર્થંકર હોં, ચાહે ગણધર હોં, ચાહે સુરપતિ ઇન્દ્ર હો, ચાહે ચક્ર-વર્તિ હોં કેશવ-વાસુદેવ, રામ-બલદેવ, કોઈ બી કયો ન હોં સબ હી હસ મૃત્યુકે વશગત બને હુએ હૈં । જબ એસે ૨ ભાગ્યશાલિયોંકી યહ દશા હૈ

પિતાના એ પ્રકારના પૂછવાનો ઉત્તર આ પ્રમાણે આપે છે—

“મચ્ચુણા”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આ લોકમા શિકારીનું સ્થાન મૃત્યુ છે મચ્ચુણા લોગો અવ્ભાહઓ-મૃત્યુના અય લોક અભ્યાહત આ મૃત્યુના લયથી લોકો સંઘા લય પામતા રહે છે આ લોકમા એવુ એક પણ પ્રાણી નથી થયું, તેમ થનાર પણ નથી, કે જેની પાછળ આ મૃત્યુનો લય ન હોય

“તીર્થંકરા ગણધરા, સુરપતયશ્વક્રિ કેશવા-રામાઃ ।

સર્વેઽપિ મૃત્યુવશગા, શેષાણામાત્ર કા ગણના ॥”

અન્વયાર્થ—ચાહે તીર્થંકર હોય, ચાહે ગણધર હોય, ચાહે સુરપતિ ઇન્દ્ર હોય, ચાહે ચક્રવર્તી હોય, કે કેશવ-વાસુદેવ, રામ-બલરામ કેાઇ પણ કેમ ન હોય સઘળા આ મૃત્યુના વશગત બનેલા છે. જ્યાં આવા આવા ભાગ્યશાળીની આવી

તથા-જરયા-જીર્યતે ક્ષીયતે શરીરાદિકમનયેતિ, જરા=વૃદ્ધાવસ્થા તથા, વાગુરાતુલ્યયા-યથા વાગુરા મૃગસ્થાભિઘાતયોગ્યતાયાઃ સપાદને પટીયસી તમા જરાઽપિ લોકસ્યેતિ ભાવઃ । પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ, તથા-રજની=રાત્રિઃ દિવસા-ઽગ્નિનાભાવિત્વાદ્ દિવસાશ્ચ, અમોઘા = અવન્ધ્યશસ્ત્રતુલ્યા ઉક્તા । રાત્રિદિવસ રૂપાણાં શરાણા નિપાતેન પ્રાણિના અવશ્યમભિઘાતો ભવતીતિ ભાવઃ । હે તાત ! એવમ્=અનેન પ્રકારેણ, અભ્યાહતાદિ વિષયે નિર્ણય વિજાનીત ॥૨૩॥

પુનરપિ કુમારૌ વ્રૂતઃ—

મૂલમ્—

જા જા વચ્ચડ રયણી, ન સા પડિનિયંત્તડ ।

અહમ્મ કુળમાળંસ્સ, અહલા 'જતિ રાઈઓ ॥ ૨૪॥

છાયા—યા યા વ્રજતિ રજની, ન સા પ્રતિનિવર્તતે ।

અધર્મ કુર્વતઃ, અફલા યાન્તિ રાત્રયઃ ॥૨૪॥

ટીકા—‘જા જા’ ઇત્યાદિ—

યા યા રજની=રાત્રિઃ, તદગ્નિનાભાવિત્વદ્ દિવસોઽપિ વ્રજતિ=ગચ્છતિ, સા

તો હમારે જૈસોંકી ગણના હી કયા હૈ । (જરાણ પરિવારિઓ-જરસા પરિવારિતઃ) મૃગ વાગુરા-જાલકે તુલ્ય જરા હૈ । સો યહ લોક ઉસ જરાસે પરિવેષ્ટિત હો રહા હૈ । તથા (અમોહા રયણી વુક્તા-અમોઘા રજની ઉક્તા) અમોઘ શસ્ત્રપાતકે તુલ્ય યહા દિન ઓર રાતે હે । જિસ પ્રકાર શસ્ત્રોંકે નિપાતસે પ્રાણિયોંકા ઘાત હો જાતા હૈ ડસી પ્રકાર દિવસ એવ રાત્રિરૂપ શસ્ત્રોંકે નિપાતસે પ્રાણિયોંકા ઘાત હોતા રહતા હૈ । (તાય એવ વિયાળહ-તાત એવ વિજાનીત હે તાત ! ઇસ વાતકો આપ જાનો ॥ ૨૩ ॥

ઇસ પ્રકાર કહકર પુન પુત્રોને કહા—‘જા જા વચ્ચડ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જા જા રયણી-યા યા રજની) જો જો દિન ઓર રાતે

દશા છે ત્યા અમારા જેવાની તો ગણત્રી જ કયા રહી ? જરાણ પરિવારિઓ-જરસા પરિવારિત મૃગ વાગુરા જેવી વૃદ્ધાવસ્થા છે આ લોક એ વૃદ્ધાવસ્થાથી પરિવેષ્ટિત થઈ રહેલ છે તથા અમોહા રયણી વુક્તા-અમોઘા રજની ઉક્તો અમોઘ શસ્ત્રપાતની માફક દિવસ અને રાત છે જે રીતે શસ્ત્રોના ઘાથી પ્રાણીઓનો નાશ થાય છે એજ પ્રમાણે દિવસ અને રાતરૂપ શસ્ત્રોના ઘાથી પ્રાણીઓનો નાશ થતો રહે છે તાય એવ વિયાળહ-તાત એવ વિજાનીત હે તાત ! આ વાતને આપ જાણો ॥ ૨૩ ॥

આ પ્રમાણે કહીને ફરીથી પુત્રોએ કહ્યું—“જા જા વચ્ચડ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જા જા રયણી-યા યા રજની જે જે દિવસ અને રાત્રી વચ્ચડ—

રાત્રિઃ, સ ચ દિવસઃ, ન પુનઃ પ્રતિનિવર્તતે, ન પુનરાગચ્છેતોત્યર્થઃ । તાશ્ચ રાત્રયઃ
દિવસાશ્ચ અધર્મં કુર્વતઃ = પ્રાણિનઃ, અફલાઃ = ધર્માચરણ રહિતત્વેન નિષ્ફલા
યાન્તિ=ગચ્છન્તિ ॥ ૨૪ ॥

સફલાઃ કથ યાન્તીત્યાહ—

મૂલમ્—

જા જા વચ્ચંચઙ્ રંયણી, નં સં પડિનિયત્તંચ ।

ધંમ્મ ચં કુળમાણસ્સ, સફલં 'જતિ રંઈઓ ॥૨૫॥

છાયા—યા યા વ્રજતિ રજનિઃ, ન સા પ્રતિનિવર્તતે ।

ધર્મં ચ કુર્વતઃ સફલા યાન્તિ રાત્રયઃ ॥ ૨૫ ॥

ટીકા—‘જા જા’ ઇત્યાદિ—

યા યા રજનિઃ ઉપલક્ષણત્વાદિસોઽપિ વ્રજતિ, સા ન પ્રતિનિવર્તતે । તથા—
ધર્મં ચ કુર્વતઃ પ્રાણિનો રાત્રયો દિવસાઃ સફલા યાન્તિ । અતો ધર્મોપાદાનભૂતાં
દીક્ષામાત્રામગ્રથ્ય યહીષ્યાત્ત્વમિતિ ભાવઃ ॥૨૫॥

(વચ્ચંચઙ્-વ્રજતિ) નિકલતી જા રહી છે । (સા ન પડિનિયત્તંચ-સા ન
પ્રતિનિવર્તતે) વે વે દિન ઓર રાતે પીછે વાપિસ આનેકે નહીં છે । અતઃ
ઉન દિન રાતોંમેં (અહમ્મ કુળમાણસ્સ-અધર્મ કુર્વતઃ) અધર્મ કરનેવાલે
જો-પ્રાણી હેં ઉનકી વે (રાઈઓ-રાત્રયઃ) દિન રાતેં (અહલા જતિ-અફલાઃ
યાન્તિ) ધર્માચરણસે રહિત હોનેકે કારણ નિષ્ફલ હી વ્યતીત હોતી છે ।
અર્થાત્-ધર્માચરણ શૂન્ય પ્રાણિયોકી દિનરાતેં બિલકુલ હી નિષ્ફલ છે ॥૨૪॥

વે દિનરાતેં કૈસે સફલ હોતી છે સો કહતે છે—‘જા જા વચ્ચંચઙ્’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અર્થ પૂર્વોક્ત રૂપસે હી છે । પરન્તુ ઇસમે રાત્રિયોંકી
સફલતા બતલાઈ ગઈ છે । ઉન્હીકી દિનરાતેં સફલ છે જો ધર્મક્રિયાઓંકે

વ્રજતિ વ્યતીત થઈ રહી છે સા ન પડિનિયત્તંચ-સા ન પ્રતિનિવર્તતે તે તે દિવસ
અને રાત્રી ફરીથી પાછી આવવાની નથી આથી એ દિવસ અને રાત્રીમાં
અહમ્મ કુળમાણસ્સ-અધર્મ કુર્વત અધર્મ કરવાવાળા જે પ્રાણી છે એમની એ
રાઈઓ-રાત્રય, દિવસ અને રાત્રીઓ, અહલાજતિ-અફલા યાન્તિ ધર્મથી રહિત હોવાને
કારણે નિષ્ફળ જ વ્યતીત થઈ ચુકી છે અર્થાત ધર્માચરણ ન કરનાર પ્રાણી
ઓની દિવસ અને રાત્રી નકામી જ ગયેલ છે ॥ ૨૪ ॥

એ દિવસ અને રાત્રી કઈ રીતે સફળ થાય છે તે કહે છે—“જા જા વચ્ચંચઙ્”—ઈત્યાદિ ।

અર્થ પૂર્વોક્ત રૂપનો જ છે પરન્તુ આમાં રાત્રીઓની સફળતા બતાવવામાં
આવેલ છે એમની જ દિવસ રાત્રી સફળ છે કે, જે ધર્મક્રિયાના આચરણમાં

एव तयोर्वचन निशम्य प्रतिगुद्धो भृगुः पुत्रौ प्रत्याह—

मूलम्—

एगंओ सवंसित्ताणं, दुहओ सम्मत्तसंजुया ।

पच्छा जाया गमिस्सामो, भिक्खमाणा कुले कुले ॥ २६ ॥

छाया—एकतः समुष्य, द्वये सम्यक्त्वसयुताः ।

पश्चाद् जातौ ! गमिष्यामः, भिक्षमाणाः कुले कुले ॥ २६ ॥

टीका—‘एगओ’ इत्यादि—

हे जातौ=हे पुत्रौ ! एकत -एकस्मिन् स्थाने द्वये= आवा च युवा च सम्य-
क्त्वसयुताः=सम्यक्त्वेन उपलक्षणत्वात् देशविरत्या च सयुताः = सयुक्तोः सन्तः
समुष्य=सहैव उपित्वा गृहस्थाश्रम ससेव्येत्यर्थ, पश्चात्=वृद्धावस्थाया प्रव्रज्य कुले
कुले=गृहे गृहे=ज्ञाताज्ञातेषु कुलेषु इत्यर्थः भिक्षमाणाः=विशुद्धा भिक्षामार्ददानाः
गमिष्यामः=ग्रामनगरादिषु विचरिष्यामः ॥ २६ ॥

આચરણસે ફનકો વીતાતે હૈ । યદા રાત્રિકે ગ્રહણસે હી દિનોંકા ગ્રહણ
હો જાતા હૈ ॥૨૬॥

इस प्रकार पुत्रोंके वचनसे प्रतिगुद्ध हुए भृगुपुरोहितने पुत्रोंसे क्या
कहा ? वह कहा जाता है—‘एगओ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતૌ) હે પુત્રો ! (એગઓ-એકતઃ) પહિલે એક
સ્થાનમે (દુહઓ-દ્વયે) હમ તુમ દોનોં (સમ્મત્તસંજુયા સવસિત્તાણ-
સમ્યક્ત્વસયુતાઃ સમુષ્ય) સમ્યક્ત્વ સહિત રહ કરકે અર્થાત્-ગૃહસ્થા
શ્રમકા પાલન કરકે (પચ્છા-પશ્ચાત્) ફિર વૃદ્ધાવસ્થામેં દીક્ષા છેકર
(કુલે કુલે ભિક્ષમાણા ગમિસ્સામો-કુલે કુલે ભિક્ષમાણા ગમિષ્યામઃ)
જ્ઞાત અજ્ઞાત કુલોંમે વિશુદ્ધ ભિક્ષા ગ્રહણ કરતે હુએ ગ્રામ નગરાદિકોંમે

જ તેને વિતાવે છે અહી રાત્રીની સાથે દિવસનું મિલન એ કારણે કરાયેલ
છે કે, દિવસ પછી રાત એ કમ હોવાથી એનું ગ્રહણ કરાયેલ છે ॥ ૨૫ ॥

આ પ્રમાણે પુત્રોના વચનોથી પ્રતિગુદ્ધ થયેલા ભૃગુપુરોહિતે પુત્રને શું
કહ્યું તે કહેવામા આવે છે—“ એગઓ ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જાયા-જાતૌ હે પુત્રો ! દુહઓ-દ્વયે પહેલા હું અને તમે
એગઓ-એકત એક સ્થાનમા સમ્મત્તસંજુયા સવસિત્તાણ-સમ્યક્ત્વસયુતા સમુષ્ય
સમ્યક્ત્વ સહિત રહીને અર્થાત્-ગૃહસ્થાશ્રમનું પાલન કરીને પચ્છા-પશ્ચાત્ પછી
વૃદ્ધાવસ્થામા દીક્ષા લઈને કુલે કુલે ભિક્ષમાણા ગમિસ્સામિ-કુલે કુલે ભિક્ષમાણા
ગમિષ્યામ જ્ઞાત અજ્ઞાત કુળોમા વિશુદ્ધ ભિક્ષા ગ્રહણ કરતા કરતા આમ નગ-

પિતુર્વચન નિશમ્ય કુમારો વ્રૂતઃ—

મૂલમ્—

જસ્સત્થિં મચ્ચુણા સક્કલં, જસ્સ વૈરિથિં પલ્લાયણં ।

જો જાણે 'ન મરિસ્સામિ, 'સો 'હુ 'કલ્લે સુણ સિયં ॥૨૭॥

છાયા—યસ્યાસ્તિ મૃત્યુના સખ્ય, યસ્ય વાસ્તિ પલાયનમ્ ।

યો જાનાતિ ન મરિષ્યામિ, સ હુ કલ્લતિ શ્વઃ સ્યાત્ ॥ ૨૭ ॥

ટીકા—‘જસ્સત્થિ’—ઇત્યાદિ—

હે તાત ! યસ્ય જનસ્ય મૃત્યુના સહ સખ્ય=મૈત્ર્યમ્ અસ્તિ । વા-અથવા યસ્ય મૃત્યોઃ પલાયનમ્ અસ્તિ=યદા મૃત્યુરાગમિષ્યતિ તદાઽહં મપલાગ્યાન્યત્ર ગમિષ્યામિ ઇતિ । તથા-યો જનઃ ‘અહ ન મરિષ્યામિ’ ઇતિ જાનાતિ । સ હુ=સ એવં શ્વઃ= આગામિ દિવસે ‘ઇદ મમ સ્યાદિ’ તિ કલ્લતિ=અભિલપતિ ॥ ૨૭ ॥

વિચરેંગે । અર્થાત્-હે બેટા ! અમી એસા કરો કિ હમ તુમ દોનોં અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ બન જાવે પશ્ચાત્ દીક્ષા લે લેંગે ॥૨૬॥

કુમારોને પિતાકે હન વચનોંકા ઉત્તર હસ પ્રકાર દિયા-‘જસ્સત્થિ’ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (જસ્સ મચ્ચુણા સક્કલ-યસ્ય મૃત્યુના સખ્યમ્) જિસ મનુષ્યકી મૃત્યુકે સાથ મૈત્રી હૈ અથવા (જસ્સ પલાયણ અત્થિ-યસ્ય પલાયનમ્ અસ્તિ) જિસકા મૃત્યુસે પલાયન હૈ-જિસ સમય મૃત્યુ આવેગી ઉસ સમયમે ભાગ કરકે અન્યત્ર ચલા જાઝગા-એસા વિચાર હૈ અથવા (ન મરિસ્સામિ ઇહ જો જાણે-ન મરિષ્યામિ ઇતિ યો જાનાતિ) મૈ નહી મરુગા એસા જો અપને આપકો માનતા હૈ (સો-મઃ) વહી પ્રાણી (સુણ-શ્વઃ) આગામી દિવસમેં “યહ મેરા હૈ” એસા વિચાર કરતા હૈ ।

રાહિકેમા વિચરશું અર્થાત્ હે બેટા ! અત્યારે એવું કરો કે, હું અને તમે અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ બનીએ પછીથી દીક્ષા લઈ લેશું ॥ ૨૬ ॥

કુમારોએ પિતાના એ વચનોનો ઉત્તર આ પ્રમાણે આપ્યો—“જસ્સત્થિ” ઇત્યાદિ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! જસ્સ મચ્ચુણા સક્કલ-યસ્ય મૃત્યુના સખ્યમ્ જે મનુષ્યની મૃત્યુની સાથે મિત્રતા છે, જસ્સ પલાયણ અત્થિ-યસ્ય પલાયનમ્ અસ્તિ અથવા જેનો મૃત્યુ સાથે પનારો છે, જે વખતે મૃત્યુ આવશે ત્યારે બાગીને બીજે આપ્યો જઈશ, એવો વિચાર છે અથવા ન મરિસ્સામિ ઇહ જો જાણે-ન મરિષ્યામિ ઇતિ યો જાનાતિ હું નહીં મરૂં એવું જે પોતાના મનથી માને છે સો સ તે પ્રાણી સુણ આ આગામી દિવસેમા “આ મારૂં છે” એવો વિચાર કરતો રહે છે

તસ્માત્—

મૂલમ્—

અજ્જેવં ધમ્મ પહિવજ્જિયામો, જંહિ પવણા નં પુણઠ્ઠંવામો ।
અણાગંય નેવે' યં ઐરિથિ કિચિં, સંદ્ધા સ્વમે' ણે' વિણદ્દંતુ રોગ ॥૨૮॥

છાયા—અદ્યૈવ ધર્મં પ્રતિપદ્યામહે, ચ પ્રપન્ના ન પુનર્ભવામઃ ।

અનાગત નૈવ ચ અસ્તિ કિંચિત્, શ્રદ્ધા ક્ષમ નો વિનીયરાગમ્ ॥ ૨૮ ॥

ટીકા—‘અજ્જેવ’—ઇત્યાદિ—

‘હે તાત ! મૃત્યુસંભાવનાયાઃ સર્વદેવ વિદ્યમાનત્વાદ્ વયમ્ અદ્યૈવ ધર્મં=યતિધર્મં

ભાવાર્થ—પિતાકે પ્રશ્નકા હસ ગાથા દ્વારા હસ પ્રકાર ઉત્તર દિયા ગયા છે—પિતાને જો એસા કહા છે કે વૃદ્ધાવસ્થામેં હમ તુમ દીક્ષા લેલેંગે સો હસ પર હન લોગોને કહા કે પિતાજી ! હસ વાતકા કયા વિશ્વાસ છે કે વૃદ્ધાવસ્થા હમારી આપકી આવેગી—સંભવ છે હસકે પહિલે હી પર્યાયાન્તરિત હો જાના પડે અર્થાત પહિલે કૌન મરે ? હસકા કયા ભરોંસા ? યહ વાત તો વહ વ્યક્તિ કહ સકતા છે કે જિસને મૃત્યુકે સાથ મિત્રના સ્થાપિત કર લી છે, અથવા જો મૃત્યુકો દેખકર દૂરી જગહ ભાગ સકતા હેં યા મેં નહીં મરુંગા એસા જિસકો નિશ્ચય હો ગયા છે । પરન્તુ એસી સ્થિતિ કિસી બી વ્યક્તિકી યહા નહી છે । અત યહ વિચારધારા ઠીક નહીં છે ॥ ૨૭ ॥

હસલિયે—‘અજ્જેવ’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! હમ લોગ (અજ્જેવ ધમ્મ પહિવજ્જિયામો—

ભાવાર્થ—પિતાના પ્રશ્નનો આ ગાથા દ્વારા ઉત્તર આપવામાં આવેલ છે પિતાએ જે એવું કહ્યું છે કે, વૃદ્ધાવસ્થામાં આપણે દીક્ષા લઈ લઈશું એના ઉત્તરમાં એ બંનેએ બતાવ્યું છે કે, પિતાજી ! આ વાતનો વિશ્વાસ કેવો કે, અમારી અને આપની વૃદ્ધાવસ્થા આવશે જ સંભવ છે કે, એના પહેલા જ પર્યાયાન્તરિત થઈ જવું પડે આ વાત તો એ વ્યક્તિ ઠરી શકે કે, જેણે મૃત્યુની સાથે મિત્રતા બાંધી લીધી હોય અથવા તો મૃત્યુને જોઈને બીજા સ્થળે ભાગી જઈ શકતો હોય, ‘હું નહિ મરું એવો જેનો નિશ્ચય બધાઈ ગયો હોય છે પરંતુ એવી સ્થિતિ કોઈ પણ વ્યક્તિની અહીં નથી જેથી આ વિચાર કરવો યોગ્ય નથી ॥ ૨૭ ॥

આ માટે—“અજ્જેવ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આપણા ઉપર અજ્જેવ ધમ્મ પહિવજ્જિયામો—અદ્યૈવ-

પ્રતિપદ્યામહે=અઙ્ગીકૃર્મઃ=અઙ્ગીકરિષ્યામઃ ય ધર્મં પ્રપન્નાઃ=સમાશ્રિતાઃ વયં ન પુન-
ર્ભવામઃ=જન્મજરામરણાદિદુઃસ્વસચલિતમિમ ચતુર્ગતિકસસાર ન પુનઃ પ્રાપ્સ્યામ
इति भावः । किं च मनोरमविषयोपभोगार्थमपि गृहावस्थान न युक्तम् इत्याह—
'अणागय' इत्यादिना च=पुनः अनादायस्मिन् ससारे किंचिदपि, अनागतम्-
अप्राप्तम्=अनुपभुक्त नैवास्ति, किन्तु सर्वमुपभुक्तमेवास्ति । अतस्तदुपभोगलालसा
न कार्या । किन्तु राग=स्वजनादिस्नेह विनीय=परित्यज्य श्रद्धया=श्रद्धાપૂર્વક
धर्मानुष्ठान कर्तुं नः=अस्माक क्षम=युक्त, श्रेय इत्यर्थः ॥ २८ ॥

અથૈવ ધર્મં પ્રતિપદ્યામાહે) જવ કિ મૃત્યુકી સભાવના સર્વદા વિદ્યમાન
है, तो आज ही यतिधर्मको अंगीकार करेंगे । (जहि पवण्णा-य प्रपन्नाः)
जिसके धारण करने वाले हमलोग (न पुनर्भवामो-न पुनर्भवाम.) फिर
से इस जन्म, जरा, एव मरण आदि दुःस्वोंसे सचलित इस चतुर्गति
रूप ससारमें पुनः अवतरित नहीं होंगे । इस अनादि ससारमें (अणा-
गय किंचि नेव अत्थि-अनागत किंचित् नैव अस्ति) कोई भी वस्तु अना-
गत-अप्राप्त-अनुपभुक्त नहीं हैं । सर्व ही उपभुक्त हैं । अतः उच्छिष्ट-अर्थात्
जूठाको पुनः सेवन करनेकी लालसा श्रेयस्कर नहीं है । श्रेयस्कर तो (न.)
हमलोगोंको अब एक यही है कि हमलोग (राग-रागम्) स्वजनादिका
स्नेह (विणइत्तु-विनीय), छोड़कर (सद्धाखम-श्रद्धाक्षमम्) श्रद्धापूर्वकधर्मा
नुष्ठान करे । तात्पर्य यह हैं कि-जव कि ससारमें जो कि अनादिकालसे
इस जीवके पीछे लगा आरह्ता है कोई वस्तु अनुपभुक्त-विना भोगी नहीं
है तो फिर उसको भोगनेके लिये गृहस्थावास अंगीकार करना उचित

ધર્મં પ્રતિ પદ્યામહે જ્યારે મૃત્યુનો ભય સદા સર્વદા વિદ્યમાન છે તે આજે
જ યતિધર્મનો અંગીકાર કરીશુ જહિ પવણ્ણા-ય પ્રપન્ના જેને ધારણ કર
નાર આપણે ન પુનર્ભવામો- ન પુનર્ભવામ કરીથી જન્મ, જરા અને મરણરૂપ
અત્યંત દુખોથી સકળાએલ આ ચતુર્ગતિરૂપ સસારસાગરમાં અવતરતું
પડે નહી આ અનાદિ સસારમાં અણાગય કિંચિ નેવ અત્થિ-અનાગત કિંચિત્
નૈવ અસ્તિ કોઈ પણ વસ્તુ અનાગત-અપ્રાપ્ત-અનુપભુક્ત નથી સર્વ ઉપભુક્ત
છે આથી ઉચ્છિષ્ટતુ કરીથી સેવન કરવાની લાલસા શ્રેયસ્કર નથી શ્રેયસ્કર
તો ન આપણે માટે એ એક જ છે કે, રાગ-રાગમ્ સ્વજનાદિનો સ્નેહ
વિણइत्तુ-વિનીય છોડીને સદ્ધાખમ-શ્રદ્ધાક્ષમમ્ શ્રદ્ધાપૂર્વક ધર્માનુષ્ઠાન કરીએ
તાત્પર્ય એ છે કે, જ્યારે અનાદિકાળથી સસારમાં આ જીવની પાછળ જ જે
લાગી રહેલ છે, અને તેને કોઈ વસ્તુ અનુપભુક્ત નથી તો પછી એને ભોગવવા માટે
ગૃહસ્થાવાસનો સ્વીકાર કરવો તે ઉચિત નથી ઉચિત તો એક એજ છે કે, સ્વ

પુત્રયોરુપદેશ શ્રુત્વા પ્રતિબુદ્ધો ભૃગુર્યશા નામ્નોં બ્રાહ્મણોં ધર્મચિન્નકરોં
ત્વા વદતિ—

મૂલમ્—

પરીણપુત્તસ્ત હુ નંતિ વાસો, વાસિદિ । મિશ્વાયરિયાઙ્કાલો ।
સાહાહિ રુઝ્વો લેહણ સંમાહિ, છિન્નાહિ સાહાહિ તેમેવંભાણું ॥૨૧॥

ઝાયા—પરીણપુત્રસ્ય હુ નાસ્તિ વામ., વાશિષ્ઠિ । મિશ્વાચર્યાયાઃ કાલઃ ।

શાલાભિ. વૃક્ષો લભતે સમાર્થિ, છિન્નાભિ. શાલાભિસ્તમેવ સ્વાણુમ્ ॥૨૧॥

ટીકા—‘પરીણપુત્તસ્ત’ ઇત્યાદિ—

હે વાશિષ્ઠ ! વશિષ્ઠગોત્રોત્પન્ને ! પરીણપુત્રસ્ય=પુત્રામ્યા ત્યક્તસ્ય મમ હુ=નિશ્ચયેન ગૃહે વાસો=વસન નાસ્તિ । કિન્તુ મમ મિશ્વાચર્યાયાઃ=મિશ્વાદનસ્ય ઉપલ-ક્ષણત્વાદ્ વ્રતવ્રહ્મણસ્ય યય કાલ.=વ્રતસરઃ સમુપાગતઃ । ઉક્તમેવાર્થમર્થાન્તરન્યાસેન દ્રઢયતિ—‘સાહાહિ’ ઇત્યાદિના, વૃક્ષઃ શાલાભિ સમાર્થિ=સ્વાસ્થ્ય શોભા વા

નહી હૈ । યચિત તો એક યહી હૈ કિ હમલાગ સ્વજનોંકે અનુરાગકા ત્યાગ કરેં અત્ર શીઘ્રસે શીઘ્ર હી—આજ હી મુનિવ્રત ધારણ કરે ॥૨૮॥

પુત્રોંકા ઉપદેશ સુનકર પ્રતિબુદ્ધ હુણ ભૃગુ બ્રાહ્મણને અપની યશા બ્રાહ્મણીકો ધર્મમેં વિન્નભૂત માનકર ડસકો દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સમજાતે હુણ હસ પ્રકાર કહતે હૈ—‘પરીણપુત્તસ્ત’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(વાસિદિ-વાશિષ્ઠિ) હ વશિષ્ઠગોત્રોત્પન્ને ! (પરીણ-પુત્તસ્ત-પરીણપુત્રસ્ય) પુત્રોંસે રહિત (નતિ વાસો-નાસ્તિ વાસ.) મેરા ઘરમે નિવાસ અત્ર યોગ્ય નહી હૈ । (મિશ્વાયરિયાઙ્કાલો-મિશ્વાચર્યાયાઃ કાલઃ) યહ તો અત્ર મેરે મિશ્વાચર્યાંકા કાલ હૈ । અર્થાત્ પુત્રોંકે સાથ મુણે મી મુનિ હોનેકા યહ અવસર પ્રાપ્ત હુઆ હૈ । કયો કિ—(સાહાહિ

જનોના અનુરાગનો ત્યાગ કરી અને ઘણી જ ઉતાવતથી આજે જ મુનિવ્રતને ધારણ કરી લઈ એ ॥ ૨૮ ॥

પુત્રોનો ઉપદેશ સાંભળીને પ્રતિબુદ્ધ થયેલ ભૃગુપુરોહિતે પોતાની સ્ત્રી યશાને ધર્મમાં વિન્નભૂત માનીને એને દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સમજાવવા આ પ્રમાણે કહે છે—“પરીણપુત્તસ્ત”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—વાસિદિ-વાશિષ્ઠિ હે વશિષ્ઠ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલ પરીણપુત્તસ્ત-પરીણપુત્રસ્ય પુત્રો વગરના આ ધર્મમાં નતિ વાસો-નાસ્તિ વાસ રહેવું મારા માટે યોગ્ય નથી મિશ્વાચરિયાઙ્કાલો-મિશ્વાચર્યાયા કાલ મારો આ મિશ્વાચર્યાનો કાળ છે અર્થાત્ પુત્રોની સાથે મને પણ મુનિ થવાનો અવસર પ્રાપ્ત

લભતે=પ્રાપ્નોતિ । ‘શાખાસવલિતોઽય શાખી નિતરા શોભતે’ ઇત્યેવ જનાસ્તં પ્રશસન્તીતિ ભાવ । પરન્તુ શાખાભિ ડિન્નાભિઃ=શાખાણુ ડિન્નાણુ તમેવ વૃક્ષ સ્થાણુ =‘ટૂઠ’ ઇતિ ભાષા પ્રસિદ્ધ વદન્તિ જનાઃ । યશા હિ શાખા શોભાસપાદનેન વૃક્ષસમાધિદેતવઃ, એવ મમાપ્યેતૌ પુત્રો સ્તઃ, અતસ્તદ્રહિતઃ સ્થાણુકલ્પ એવાહમિતિભાવઃ ॥૨૯॥

કિંચ—

મૂળમ્—

પંચા વિહૂળોઽવ જહેવ પંચી, મિચ્ચ વિહીણુઽવ રંણે નરિંદો ।
વિવન્નસારો વાંણિ ઉઽવ પોણે, પહીણેપુત્તોઽમિહં તેહા અંહપિ ॥૩૦॥

છાયા-પક્ષવિહીનો વા યથેહ પક્ષી, મૃત્યુવિહીનો વા રણે નરેન્દ્રઃ ।

વિવન્નસારો વાંણિ વા પોતે, પ્રહીણપુત્રોઽસ્મિ તથા અહમપિ ॥૩૦॥

ટીકા—‘પંચા વિહૂળો’ ઇત્યાદિ—

હે બ્રાહ્મણિ ! યથા વા રહ=અસ્મિન્ લોકે-પક્ષવિહીનઃ=પક્ષાભ્યા વિહીનઃ

રુક્ષો સમાર્ધિ લભતે-શાખાભિઃ વૃક્ષઃ સમાધિ લભતે) શાખાઓસેહી વૃક્ષ સુહાવના લગતા હૈ । (છિન્નાર્ધિ સાહાર્ધિ તમેવ લાણુ-છિન્નાભિ. શાખાભિઃ તમેવ સ્થાણુમ્) જવ શાખાઈં ઉસ કી કટ જાતી હ તો લોગ ઉસકો સ્થાણુ ટુઠા કહને લગતે હ । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ જિસ પ્રકાર વૃક્ષકી શોભા ઉસકી શાખાઓસે હૈ, ઉસી પ્રકાર મેરી બી શોભા રન પુત્રોસે હૈ । પરન્તુ જવ યે સમજ્ઞાને પર બી ઘરમે નહી રહના યાહતે હૈં, મુનિ હોના યાહતે હૈં તો એસી સ્થિતિમે છિન્ન શાખાવાલે વૃક્ષ જૈસી હી મેરી સ્થિતિ જાનના યાહિયે । અતઃ મેરા બી ઘરમે રહના ઉચિત નહી હૈ । ઉચિત અવ મુજે યહી હૈ કિ મૈં બી પુત્રોકે સાથ ર હી મુનિ દીક્ષા ધારણ કરૂ ॥૨૯॥

થયેલ છે કેમ કે, સાહાર્ધિ રુક્ષો સમાર્ધિ લભતે-શાખાભિ વૃક્ષ સમાર્ધિ લભતે, શાખાઓથી જ વૃક્ષ સુદર લાગે છે. છિન્નાર્ધિ સાહાર્ધિ તમેવ લાણુ-છિન્નાભિ શાખાભિ તમેવ સ્થાણુમ્ જ્યારે વૃક્ષની ડાળીઓ કપાઈ જાય છે, ત્યારે લોકો તેને ટુટુ કહેવા માટે છે તાત્પર્ય એ છે કે, વૃક્ષની શોભા જેમ એની ડાળી ઓથી છે, એજ પ્રમાણે મારી શોભા આ પુત્રોથી છે તેઓને સમજાવવા છતાં પણ જ્યારે તેઓ ઘરમાં રહેવા ઇચ્છતા નથી, પરંતુ મુનિ થવા યાહે છે તો આવી સ્થિતિમાં મારૂ પણ ઘરમાં રહેવું ઉચિત નથી, મારે માટે એ મારું જ બરોબર છે કે, હું પણ પુત્રોની સાથેસાથ મુનિ દીક્ષા ધારણ કરી લઉં ॥૨૯॥

पक्षी आकाशमार्गेण गमने नितरामशक्तो येन केनापि हिंस्रपशुना पराभूयते ।
यथा वा रणे=युद्धे भृत्यविहीनः=भृत्याः पदातयस्तेभ्यो विहीनो नरेन्द्रो रिपुभिः
पराभूयते । यथा वा पोते भग्ने सति विपन्नसारः=विपन्नो विनष्टः सारो भाण्ड
द्रव्य यस्य स तथाभूतो, वणिक् स्वमतिपक्षिभिः, पराभूयते । तथा-प्रहीणपुत्रः=
पुत्राभ्या प्रहीणो-रहितः-अहमपि अस्मि=भवामि पराभूतो भवामि । पुत्रवियोगज
दुःख सोढु न प्रभवामीति भावः । 'वा' शब्दः-समुच्चये ॥३०॥

फिर दृष्टान्त द्वारा समझाते हैं—'पखाविहूणोव' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणि ! (जहा इह-यथा इह) जैसे इस लोकमें (पखा
विहूणो पक्ष्मी-पक्षविहीनः पक्षी) पक्षोंसे विहीन पक्षीकी दुर्दशा होती
है-अर्थात्-पक्षविहीन पक्षी जिस प्रकार आकाशमार्गसे जानेमें सर्वथा
अशक्त हो जाता है और चाहे जिस किसी भी हिंसक प्राणीके द्वारा
पीडित होता है तथा (रणे भिच्चविहीणुव नरिंदे-रणे भृत्यविहीनः
नरेन्द्रः) संग्राममें भृत्योंसे-सैनिकों से रहित राजाकी जैसी दुर्दशा होती
है-अर्थात् रणमें जिस प्रकार सैनिक विहीन राजा शत्रुओं से तिरस्कृत
होता है, तथा (पोण विवण्णसारो वणिउव्व-वा पोते विपन्नसारः वणिक्)
जहाजके नाश होने पर विनष्ट धनवाले वणिक्की जैसी दुर्दशा होती है
(तथा प्रहीणपुत्तो अहपि अस्मि-तथा प्रहीणपुत्रः अहमपि अस्मि) उसी
तरहकी दुर्दशा मेरी भी पुत्रोंके अभाव में होगी । अर्थात् मैं पुत्रों के
विरहजन्य दुःखको सहन करने के लिये सर्वथा अक्षम हूँ ॥ ३० ॥

इरी दृष्टांत समझवे छे—“पखाविहूणोव”-इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणी ! जहा इह-यथा इह जेम आ लोकमा पखा विहूणा
पक्ष्मी-पक्षविहीन पक्षी पाण जेनी कपार्थ गार्थ छे तेवा पक्षीनी जे दुर्दशा
थाय छे-अर्थात् पाण वगरनु पक्षी जेम आकाशमार्गे जवामा सर्वथा अशक्त
थनी जाय छे अने ते कपार्थ पाणु हिसड प्राणीथी पराभवित थर्छ जाय
छे तेम ज रणे भिच्चविहीणुव नरिंदे-रणे भृत्यविहीन नरेन्द्र इव सत्राभमा
सैनिक वगरना राजनी जेवी दुर्दशा थाय छे अर्थात्-युद्ध भेदानमा सैनिके
वगरने राजा शत्रुओथी तिरस्कृत थाय छे वणी पोण विवण्णसारो वणिउव्व-
पोते विपन्नसार वणिगिवज्जाने नाश थर्छ जता वधु धनवाणा वणिक्नी जे
दुर्दशा थाय छे ओ रीतनी पुत्रोना अभावमा भारी पाणु दुर्दशा थशे अर्थात्
हुं पुत्रोना विरहजन्य दुःखोने सहन करवामा सर्वथा असमर्थ छु ॥ ३० ॥

પત્યુર્ચન નિશમ્ય બ્રાહ્મણી પ્રાહ—

મૂલમ્—

સુસમિયા કામગુણા ઇમે તે, સંપિંડિયા અગ્ગરસા પમૂયાં ।

મુજીસુ તા કામગુણે પંગામ, પેચ્છાગમિસ્સામ પહાળેમગ્ગ ॥૩૧॥

હાયા—સુસમૃતા. કામગુણા ઇમે તે, સમ્પિંડિતા અધ્યરસા પમૂતાઃ ।

મુજીમહિ તાન્ કામગુણાન્ પ્રકામ, પથ્થાદ્ ગમિપ્યાવઃ પ્રધાનમાર્ગમ્ ॥૩૧॥

ટીકા—‘સુસમિયા’ इत्यादि—

હે સ્વામિન્ ! તે તર ગૃહે ઇમે પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાનાઃ કામગુણાઃ પચ્ચેન્દ્રિયસુખદા પદાર્થાઃ સદ્વસ્ત્રસરસમિષ્ટાન્નપુષ્પચન્દનનાટકગીતતાલવેણુવીણાદયઃ સુસમૃતા—સમ્યક્ સસ્કૃતાઃ સન્તિ, તથા—સમ્પિંડિતાઃ=સમ્યક્ પુજીકૃતાઃ,—તથાઅધ્યરસા=અધ્ય પ્રધાનો રસો યેષુ તે તથા, મધુરાદિરસમયા., અથવા—અધ્યઃ પ્રધાનઃ રસો યેભ્યસ્તે તથા—શૃંગારરસજનકા., ઉક્તચ—

‘સુસમિયા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—પતિકે હસ પ્રકાર વચન સુનકર બ્રાહ્મણીને કહા—હે સ્વામિન્ ! (તે-તે) આપકે ઘરમે (ઇમે-ઇમે) યહ પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાન (કામગુણા-કામગુણા.) પચ્ચેન્દ્રિયસુખદપદાર્થ-સદ્વસ્ત્ર, સરસમિષ્ટાન્ન, પુષ્પચન્દન, નાટક, ગીત, તાલવેણુ વીણાદિક યે સર્વ (સુસમિયા-સુસમૃતા.) સૂચ ૨ ભરે પડે હુગ હૈ તથા (સપિંડિયા-સપિંડિતાઃ) યે થોડે ઘટુત હોવે તો વાત મી સહી હૈ યા અલગ ૨ સ્થાનોમે ભિન્ન ૨ રૂપમે રહે હોવે સો વાત નહી હૈ કિન્તુ યે સર્વ એક હી જગહ સમુદાય રૂપમે રહે હુગ હૈ (અગ્ગરસા-અધ્યરસા.) યે નીરસ મી નહી હુગ હૈ । મધુરાદિ રસ સપન્ન હૈ । અથવા શૃંગાર રસકે યે સર્વ ઉત્તેજક હૈ । કહા મી હૈ—

“સુસમિયા”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—પતિના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને બ્રાહ્મણીએ કહ્યું, હે સ્વામિન્ ! તે-તે આપના ઘરમા ઇમે-ઇમે આ પ્રત્યક્ષ દેખાતા કામગુણા-કામગુણા પચ્ચેન્દ્રિય સુખદ પદાર્થ-સારા વસ્ત્રો, સરસ મિષ્ટાન્ન, પુષ્પ ચન્દન, નાટક ગીત, તાલ, વેણુ વીણાદિક આ સધળા સુસમિયા-સુસમૃતા સુખ ખૂબ ખૂબ ભર્યા પડેલ છે સપિંડિયા-સપિંડિતા એ થોડા હોય તો વાત બરોબર છે અથવા અલગ અલગ સ્થાનોમા ભિન્નભિન્ન રૂપમા રાખેલ છે એ વાત નથી પરંતુ એ સધળા એક જ સ્થળે સમુદાયમા રાખેલ છે અગ્ગરસા-અધ્યરસાઃ એ નિરસ પણ નથી બન્યા મધુરાદિ રસસપન્ન છે અથવા શૃંગારરસને ઉત્તેજવાવાળા છે કહ્યું પણ છે—

‘રતિમાલ્યાલકારૈઃ પ્રિયજનગન્ધર્વકામસેવાભિઃ ।

ઉપવનગમનવિહારૈઃ, શૃંગારરસઃ સમુદ્ભવતિ ॥ તથા-પ્રભૂતાઃ પ્રચુરાઃ સન્તિ । તાનેતાન્ કામગુણાન્ પ્રકાશ્ચયથેચ્છ મુક્તીમદિ । પશ્ચાદ્-કામગુણોપભોગાનન્તર વૃદ્ધાવસ્થાયૌ પ્રધાનમાર્ગ = તીર્થંકરગણધરસેવિત પ્રવ્રજ્યારૂપ મોક્ષમાર્ગ ગમિષ્યામઃ-સ્વીકરિષ્યામઃ ॥ ૩૧ ॥

રતિમાલ્યાલકારૈઃ, પ્રિયજનગન્ધર્વકામસેવાભિઃ ।

ઉપવનગમનવિહારૈઃ, શૃંગારરસઃ સમુદ્ભવતિ ॥

(પ્રભૂતા-પ્રભૂતાઃ) અલ્પ નહીં છે, પ્રચુર માત્રામાં છે । એસે (તા કામ ગુણે મુક્તિમા-તાન્ કામગુણાન્ મુક્તીમદિ) ઇતિ શબ્દાદિક કામગુણોનો આપ યથેચ્છ ભોગો । (પચ્છા પદ્ધાનમગ્ગ ગમિસ્સામ-પશ્ચાત્ પ્રધાનમાર્ગ ગમિષ્યાવઃ) જવ વૃદ્ધાવસ્થા આ જાવેગી તવ અપને સવ-તીર્થંકર ગણધરાદિ સેવિત પ્રવ્રજ્યારૂપ મોક્ષમાર્ગનો સ્વીકાર કરલેંગે । અભીસે ઉસકી વયા આવશ્યકતા છે । યે તો દિન ખાને પીનેકે હે ।

ભાવાર્થ—પતિકો દીક્ષા લેનેમેં ઉદ્યત દેખકર પત્નીને કહા નાથ ! યહ વયા અનુચિત વિચાર કર રહે હો, અભીતો ખાને પીનેકે દિન હે । અપને યહ કૌનસી વસ્તુકી કમી છે ? જિસકે લિયે મુનિ બના જાય । ભોગોપભોગકી સામગ્રી ખૂબ મનમાની ભરી પડી હુઈ છે । ચાહે જિતની ઉસકો ભોગો વહ કમી સમાપ્ત નહીં હો સકતી છે । શૃંગારરસકી વહ

રતિમાલ્યાલકારૈઃ, પ્રિયજનગન્ધર્વકામસેવાભિઃ ।

ઉપવનગમનવિહારૈઃ, શૃંગારરસઃ સમુદ્ભવતિ ॥

અન્વયાર્થ—પ્રભૂતા-પ્રભૂતા અલ્પ નહીં પરંતુ પ્રચુર માત્રામાં છે તા કામગુણે મુક્તિમા-તાન્ કામ ગુણાન્ મુક્તીમદિ આ શાબ્દાદિક કામગુણોને આપ યથેચ્છ ભોગવો । પચ્છા પદ્ધાનમગ્ગ ગમિસ્સામ-પશ્ચાત્ પ્રધાનમાર્ગ ગમિષ્યાવ ન્યાયે વૃદ્ધાવસ્થા આવશે ત્યારે આપણે સહુ તીર્થંકર ગણધારાદિ સેવિત પ્રવ્રજ્યારૂપ મોક્ષમાર્ગનો સ્વીકાર કરી લઈશું આજથી અને અત્યારથી તેની શુ આવશ્યકતા છે । આ દિવસો તો ખાવાપીવાના છે

ભાવાર્થ—પતિને દીક્ષા લેવામાં તત્પર થયેલ બાણીને પત્નીએ કહ્યું કે, હે નાથ ! આવો અનુચિત વિચાર શા માટે કરી રહ્યા છો હવે તો ખાવા પીવાના દિવસો છે, આપણે ત્યાં કઈ વસ્તુની ખામી છે કે, જેને માટે મુનિ દીક્ષા લેવી પડે ? આપણે ત્યાં ભોગોપભોગોની મનમાની સામગ્રી પુષ્કળ પ્રમાણમાં ભરી પડી છે, આહિ તે રીતે એનો ઉપભોગ કરો છતાં પણ તે ખૂટે તેમ નથી,

પત્યુર્વચન નિશમ્ય બ્રાહ્મણી પ્રાહ—

મૂલમ્—

સુસંભિયા કામગુણા ઇમે તે, સંપિંડિયા અગ્ગરસા પમૂયાં ।

મુજીસુ તા કામગુણે પંગામ, પંચઠાગમિસ્સામ પહાળેમગ્ગ ॥૩૧॥

ઝાયા—સુસમૃતાઃ કામગુણા ઇમે તે, સમ્પિણ્ડિતા અગ્ગરસા પમૂતાઃ ।

મુજીમહિ તાન્ કામગુણાન્ પ્રકામ, પંચાદ્ ગમિષ્યાવઃ પ્રધાનમાર્ગમ્ ॥૩૧॥

ટીકા—‘સુસમિયા’ ઇત્યાદિ—

હે સ્વામિન્ ! તે તવ ગૃહે ઇમે પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાનાઃ કામગુણાઃ પચ્ચેન્દ્રિયસુખદા પદાર્થાઃ સદ્વસ્ત્રસરસમિષ્ટાન્નપુષ્પચન્દનનાટકગીતતાલવેણુવીણાદયઃ સુસમૃતા—સમ્યક્ સસ્કૃતાઃ સન્તિ, તથા—સમ્પિણ્ડિતાઃ=સમ્યક્ પુજીકૃતાઃ,—તથાઅગ્ગરસા=અગ્ગ્ય પ્રધાનો રસો યેષુ તે તથા, મધુરાદિરસમયા., અથવા—અગ્ગ્યઃ પ્રધાનઃ રસો યેમ્યસ્તે તથા—શૃંગારરસજનકાઃ, ઉક્તચ—

‘સુસમિયા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પતિકે હસ પ્રકાર વચન સુનકર બ્રાહ્મણીને કહા—હે સ્વામિન્ ! (તે-તે) આપકે ઘરમેં (ઇમે-ઇમે) યહ પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાન (કામગુણા-કામગુણાઃ) પચ્ચેન્દ્રિયસુખદપદાર્થ-સદ્વસ્ત્ર, સરસમિષ્ટાન્ન, પુષ્પચન્દન, નાટક, ગીત, તાલવેણુ વીણાદિક યે સર્વ (સુસમિયા-સુસમૃતાઃ) સૂચ ૨ ભરે પડે હુણ હૈ તથા (સંપિંડિયા-સંપિણ્ડિતાઃ) યે થોડે બહુત હોવે તો વાત મી સહી હૈ યા અલગ ૨ સ્થાનોમેં ભિન્ન ૨ રૂપમેં રહે હોવે સો વાત નહી હૈ કિન્તુ યે સર્વ એક હી જગહ સમુદાય રૂપમેં રહે હુણ હૈ (અગ્ગરસા-અગ્ગ્યરસાઃ) યે નીરસ મી નહી હુણ હૈ । મધુરાદિ રસ સપન્ન હૈ । અથવા શૃંગાર રસકે યે સર્વ ઉત્તેજક હૈ । કહા મી હૈ—

“સુસમિયા”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પતિના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને બ્રાહ્મણીએ કહ્યું, હે સ્વામિન્ ! તે-તે આપના ઘરમાં ઇમે-ઇમે આ પ્રત્યક્ષ દેખાતા કામગુણા-કામગુણા પચ્ચેન્દ્રિય સુખદ પદાર્થ—સારા વસ્ત્રો, સરસ મિષ્ટાન્ન, પુષ્પ ચન્દન, નાટક ગીત, તાલ, વેણુ વીણાદિક આ સઘળા સુસમિયા-સુસમૃતા સુખ પૂજ પૂજ ભર્યા પડેલ છે સંપિંડિયા-સંપિણ્ડિતા એ થોડા હોય તો વાત બરોબર છે અથવા અલગ અલગ સ્થાનોમાં ભિન્નભિન્ન રૂપમાં રાખેલ છે એ વાત નથી પરંતુ એ સઘળા એક જ સ્થળે સમુદાયમાં રાખેલ છે અગ્ગરસા-અગ્ગ્યરસા એ નિરસ પણ નથી બન્યા મધુરાદિ રસસપન્ન છે અથવા શૃંગારરસને ઉત્તેજવાવાળા છે કહ્યું પણ છે—

મનસિ કુર્યાદત આહ—‘ળ જીવિયદ્વા’ ઇત્યાદિ—હે બ્રાહ્મણી ! અહ દિ
જીવિતાર્થમ્ = અસયમજીવનનિમિત્ત—‘ભવાન્તરે મનોજ્ઞશબ્દાદિવિપયાણા પ્રાપ્તિ
ર્ભવતુ’ ઇત્યેતદર્થે ભોગાન્ ન પ્રજહામિ=પરિત્યજામિ । કિન્તુ લાભમ્=અભિમતવસ્તુ-
પ્રાપ્તિરૂપં, અલાભમ્=તદભાવરૂપ ચ, તથા-સુખમ્, દુઃખઃ સવિક્ષમાણઃ=સામ્યેત્
પશ્યન્=આમાલાભસુખદુઃખજીવિતમરણાદિષુ સમતામેવ માનયન્ મૌનં=મુનિભાવ
ચરિષ્યામિ=મુનિભાવમાશ્રિત્ય વિહરિષ્યામિ । મમ દીક્ષાપ્રતિપત્તિર્મુક્ત્યર્થમેવ, ન તુ
ભાવિજન્મનિ મનોજ્ઞશબ્દાદિવિપયપ્રાપ્ત્યર્થમિતિ સૂત્રાશયઃ ॥ ૩૨ ॥

નહીં હૈ” તો ડસકા ઉત્તર ઇસ પ્રકાર હૈ કિ (ળ જીવિયદ્વા પ્રજહામિ ભોઈ-
નો જીવિતાર્થ પ્રજહામિ ભોગાન્) મે ભવાન્તરમેં “મુજે મનોજ્ઞ શબ્દાદિક
વિપયોંકી પ્રાપ્તિ હો” ડસ રૂપ અસયમિત જીવનકે નિમિત્ત ઇન ભોગોંકા
પરિત્યાગ નહીં કર રહા હુ કિન્તુ (લાભ અલાભ ચ સુહ ચ દુઃખ સવિ-
ક્ષમાણો-લાભ અલાભ ચ સુખ ચ દુઃખ સવીક્ષમાણઃ) વાચિત વસ્તુકી
પ્રાપ્તિ અથવા ડસકી અપ્રાપ્તિરૂપ જો લાભ ઇવ અલાભ હૈ તથા જો સુખ
ઇવ દુઃખ હૈ ડનમે સમતાભાવકા અવલમ્બન કરકે મેં (મોળ ચરિસ્સામિ-
મૌન ચરિષ્યામિ) મુનિ હોના ચાહતા હુ ॥

ભાવાર્થ—મેંને રસોંકા સૂચ અનુભવ કર લિયા હૈ । અનુભવ કરતે ર
હી યહ યુવાવસ્થા મુક્ષસે વિદા લેનેકો જા રહી હૈ । અતઃ મેં ચાહતા હુ
કિ જવતક યહ યુવાવસ્થા પૂરી નહીં હો જાતી હૈ, ઇસકે પહિલે મેં મુનિ
દીક્ષા ધારણ કરલૂ । યહ મેં પરલોકમેં પાચ ઇન્દ્રિયોં સવધિ સુખાદિકોંકી
પ્રાપ્તિકે નિમિત્ત નહીં ધારણ કરના ચાહતા હુ, કિન્તુ મુક્તિકે નિમિત્ત હી

ઉત્તર એ પ્રમાણે છે કે, ળ જીવિયદ્વા પ્રજહામિ ભોઈ-નો જીવિતાર્થ પ્રજહામિ
ભોગાન્ ભવાન્તરમા “મને મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિપયોની પ્રાપ્તિ થાવ”-
આ પ્રકારના અસયમિત જીવનના નિમિત્તે આ ભોગોનો પરિત્યાગ કરી રહ્યો
નથી લાભ અલાભ ચ સુહ ચ દુઃખ સવિક્ષમાણો-લાભ અલાભ ચ સુખ ચ
દુઃખ સવીક્ષમાણ વાચિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ અથવા તેની અપ્રાપ્તિરૂપ જે લાભ
અને અલાભ છે તથા જે સુખ અને દુઃખ છે તેમા સમતાલાવનુ અવલમ્બન
કરીને હુ મોળ ચરિસ્સામિ-મૌન ચરિષ્યામિ મુનિ થવા ચાહુ છુ

ભાવાર્થ—મે રસોનો ખૂબ અનુભવ કરી લીધો છે, અનુભવ કરતા કરતા આ
યુવાવસ્થા મારાથી વિદાય લેવાની તૈયારીમા છે આથી હુ ચાહુ છુ કે, આ યુવાવસ્થા
પૂરી ન થઇ જાય તે પહેલા હુ મુનિ દીક્ષા ધારણ કરી લઉં આને હુ પર
લોકમા પાચ ઇન્દ્રિયો સળધી સુખાદિકોની પ્રાપ્તિના નિમિત્તે ધારણ કરવા ચાહતો

પત્ન્યા વચન શ્રુત્યા પુરોહિતઃ પ્રાહ—

મૂલમ્—

મુક્તાં રંસા મોહૈ । જહાંઈ 'નેવ'ઓ, નં જીવિયેટ્ટા પજંહામિ મોષ ।
લાંભં અલાંભ ચં સુંહ ચં દુઃખ, સવિવેંલમાળો ચરિસ્સામિ 'મોળં' ॥૩૨॥

છાયા-મુક્તા રસા ભવતિ ! જહાતિ નો વયઃ, નો જીવિતાર્યં પ્રજહામિ મોગાન્ ।

લાભમ્ અગ્રામ ચ સુખ ચ દુઃખ, સમીક્ષમાણશ્ચરિષ્યામિ મોનમ્ ॥ ૩૨ ॥

ટીકા—‘મુક્તા રસા’ इत्यादि—

હે-ભવતિ=હે બ્રાહ્મણી ! રસાઃ=મધુરાદયઃ, -શ્રૃંગારાદયઃ શબ્દાદિભોગાશ્ચ

મુક્તાઃ=સસેપિતાઃ । તથા-વયઃ=યૌવન ન =અસ્માન્ જહાતિ=પરિત્યજતિ । અતો

યૌવન યાવન્ન નઃ પરિત્યજતિ, તારદેવ વય પ્રવ્રજામ ઇતિ ભાવઃ । સત્સુ સુખોપ-

ભોગેષુ ભાવાન્તરસુખપ્રાપ્તયે પ્રવ્રજ્યાયા નાસ્તિ પ્રયોજનમ્ ’ ઇતિ चेद् ब्राह्मणी

खूब वर्धक है । जब अपन सब वृद्धावस्थामें पहुच जावेंगे तब मुनि हो-

जावेंगे । अभी मुनि होनेका समय नहीं है ॥३१॥

इस प्रकारके पत्नीके वचन सुनकर पुरोहितने कहा—‘मुक्तारसा’इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मोह-भवति) हे ब्राह्मणि ! (रसा मुक्ता-रसा, मुक्ताः)

मधुरादिक रस अथवा शृंगाररस एव शब्दादिक भोग मेंने खूब भोग

लिये है । (वओ णे जहाहि-वय नो जहाति) देखो इनको भोगते २ मेरी

यौवन अवस्था भी बहुत व्यतीत हो चुकी है । इसलिये जबतक तरुणा-

वस्था नहीं ढल जाती है, तबतक मुझे कर्तव्य यह आदेश देता है कि मैं

मुनि दीक्षा अगीकार करूँ । यदि तुम ऐसा कहो कि—“सुखोपभोगोंके

रहने पर भवान्तरमे सुखप्राप्तिके लिये प्रव्रज्या अगीकार करना उचित

शृंगाररસને તે વધારનાર છે જ્યારે આપણે સૌ વૃદ્ધાવસ્થાએ પહોંચી જઈશું

ત્યારે મુનિ દીક્ષા ધારણ કરીશું આજે મુનિ થવાનો સમય નથી ॥ ૩૧ ॥

આ પ્રકારના પત્નીના વચન સાંભળીને પુરોહિતે કહ્યું —“મુક્તા રસા”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મોહ-भवति । હે બ્રાહ્મણી ! રસા મુક્તા-રસા મુક્તા મધુરાદિક

રસ અથવા શૃંગાર રસ અને શબ્દાદિક ભોગ મે ખૂબ ભોગવી લીધા છે,

વઓ ણે જહાહિ વય નો જહાતિ અને ભોગવતા ભોગવતા મારી યૌવન અવસ્થા

પણ ખૂબ વ્યતીત થઇ ચુકી છે આ માટે જ્યા સુધી તરુણાવસ્થા ઢળી ન

જાય ત્યા સુધી મને માફ કર્તવ્ય એ આદેશ આપે છે કે, હું મુનિ દીક્ષા

અગીકાર કરૂં, જો તમે એમ કહો કે, “સુખોપભોગોના રહેવા છતાં ભવા

ન્તરના સુખોની પ્રાપ્તિ માટે પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરવી ઉચિત નથી ” તો એનો

क्षमः सज्जनान् भोगाश्च स्मरिष्यसि, प्रत्यावृत्य पुनरपि गार्हस्थ्यं स्वीकुरिष्यसीति ।
अतस्त्व मया सम=सह भोगान्=रमणीयशब्दादिविषयरूपान् भुङ्क्ष्व । यतः—
भिक्षाचर्या=भिक्षाचरण, विहारः = ग्रामादिष्वप्रतिगच्छविहारः, उपलक्षणात्-शिर-
लुचन च खलु=निश्चयेन दुःखम्=दुःखाग्रहम् ॥ ३३ ॥

पत्न्याः पुनरागमनरूप सदेह निराकर्तुं भृगुराह—

मूलम्—

जहौ यँ भोई । तणुयँ भुयगो, निम्मोइंणि हेचँच पलेईमुत्तो ।
एमेयँ जाया पँयहति भोएँ, तेऽहँ कँह नाणुगमिँसँसमेँको ॥३४॥

छाया—यथा च भवति ! तनुजा भुजङ्गमो, निर्मोचनीं हित्वा पर्येति मुक्तः ।

एवमेतौ जातो प्रजहीतो भोगान्, ताग्रह कथं नानुगमिष्याम्येकः ॥३४॥

टीका—‘जहाय’—इत्यादि ।

हे भवति=हे ब्राह्मणी ! यथा च भुजङ्गः=सर्पः तनुजा=शरीरोत्पन्ना निर्मोचनी=

होकर पुनः भाई वधुओंके साथ आकर न मिलो इस भावसे मैं कहती हूँ
कि पहिले ही इसका अगीकार करना आपको उचित नहीं है । आपतो
(मए समाण-मया समम्) मेरे साथ (भोगाइ भुजाही-भोगान् भुक्ष्व)
भोगोंको भोंगो । देखो (भिक्षाचरिया विहारो दुःख-भिक्षाचर्या
विहारः दुःखम्) भिक्षावृत्ति करना और रातदिन एक ग्रामसे दूसरे ग्राम
विहार करना इसमें कौनसा आनन्द है यह तो एक प्रकारका दुःख ही है ।
शिरके केशोंका लुचन करना यह भी विहार शब्दसे ग्रहण कर लेना
चाहिये ॥३३॥

वापिस लौटने रूप पत्नीके सदेहको दूर करनेके लिये भृगुने कहा—

प्रवाहु जेवी आ मुनिदीक्षाथी पाछा इरीने पाछा लाधणधुओनी साथे आवीने
न भणो आ लावथी ज हुं कहुं छुं डे, पडेलेथी ज दीक्षा अ गिडार करवी
आपने भाटे अत्यारे उचित नथी आप मए समाण-मयासमम् भारी साथे
रहीने भोगाइ भुजाहि-भोगान् भुक्ष्व लोगोने लोगवो ज्यो लिक्षावृत्ति करवी
अने रातदिवस अक गामथी जीजे गाम विहार करवो अभा कथो आनद छे ?
अ तो अक प्रकारनु हुं अ ज छे भाथाना वाणनु बोचन करवु अ पछु
विहार शब्दमा ज ग्रहण करवु जेधअ ॥ ३३ ॥

दीक्षा लीधा पछी ससारमा पोते पाछा इरशे अवा पत्नीना सँदेहुने

પત્યુર્વચનં નિશમ્ય યજ્ઞાનામ્ની બ્રાહ્મણી પ્રાહ—

મૂલમ્—

મા હું તુંમં સોયરિયાળ સંભરે ? જુળ્ળો વં હસો પડિસોયગાંમી ।
મુંજાહિ ભોગોંઙ મંપ સંમાળ, દું.લ્લં લું ભિક્ષ્વાંયરિયા વિહોરો ॥૩૩॥

છાયા—મા હુ ત્વ સોદર્યાણા સસ્મરેઃ ? , જીર્ણં ઇવ હસઃ પ્રતિસ્ત્રોતોગામી ।

મુઢક્ષ્ય ભોગાન્ મયા સમ, દુલ્લ લલ્લ ભિક્ષાચર્યા વિહારઃ ॥ ૩૩ ॥

ટીકા—‘ મા હુ ’— ઇત્યાદિ ।

હે સ્વામિન્ ! ત્વ સોદરાણા=સહોદરભ્રાતૃણામ્, ઉપલક્ષણાત્ શેષસ્વજનનાં ભાગાના ચ, મા હુ સસ્મરેઃ=મા લલ્લ સ્માર્ષીં ‘ હુ ’ શબ્દો નિશ્ચયે । અત્ર દૃષ્ટાન્તમાહ ‘ જુળ્ળોઽય ’ ઇત્યાદિ—ઇત્થ=યથા પ્રતિસ્ત્રોતોગામી=પ્રતિસ્ત્રોતસિ=પ્રવાહ પ્રતિકૂલદિશિ તસ્મ જીર્ણો=વૃદ્ધો હસઃ સ્મરતિ । અય ભાવ—યથા વૃદ્ધો હંસો નદી સ્ત્રોતસિ પ્રકૃષ્ટકષ્ટકર પ્રતિકૂલગમનમારભ્યાપિ તરણાશક્તઃ પશ્ચાદનુકૂલસ્ત્રોતસ્તરણ સસ્મરન્ અતીવલિપ્તમાનસ એવ અનુશોચતિ-કિમર્થ મયા પ્રતિકૂલસ્ત્રોતસ્મરણમારબ્ધમ્? એવમનુશુચ્ય પુનરનુકૂલસ્ત્રોતોઽભિમુલ્લખમેઽ પ્રત્યાવર્તતે । એવ ત્વમપિ ત્રતભાર વોદુમ-મેરા યદ સવ પ્રયાસ હૈ । અતઃ પૂર્વોક્તરૂપ વચનોંસે હે બ્રાહ્મણિ ! તુમ મેરે મનકો અવ નહી લુભા સકતી હો ॥૩૨॥

પતિકે વચન સુનકર ઉસકી માર્યા યજ્ઞાં કહતી હૈ—‘ મા હુ તુમ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પતિકે પૂર્વોક્ત વચન સુનકર બ્રાહ્મણીને કહા—હે સ્વામિન્ ! (પડિસોયગામી જુળ્ળો હસા વ તુમ સોયરિયાળ મા સંભરે—પ્રતિ-સ્ત્રોતો ગામી જીર્ણઃ હસ ઇવ ત્વ સોદર્યાણા મા સસ્મરે.) જિસ પ્રકાર પ્રતિકૂલ પ્રવાહમે વહતા હુઆ વુઢ્ઠા હસ અનુકૂલ પ્રવાહકી સ્મૃતિ કરકે ઉસ ઓર આજાતા હૈ ઇસી પ્રકાર તુમ મી મુનિ હોકર અપને માર્દ ઘધુઓંકી યાદ કર પુનઃ પ્રતિકૂલ પ્રવાહ જૈસે ઇસ મુનિ દીક્ષાસે વાપિસ

નથી, પરંતુ મુક્તિના નિમિત્તે જ મારો આ સઘળો પ્રયાસ છે આથી પૂર્વોક્ત૩૫ વચ નોથી હે બ્રાહ્મણી ! તમે હવે મારા મનને ચલાયમાન કરી શકશો નહીં ॥ ૩૨ ॥

પતિનુ વચન સાલળીને તેની પત્ની યજ્ઞા કહે છે—“ મા હુ તુમ ”—ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—પતિના પૂર્વોક્ત વચન સાલળીને બ્રાહ્મણીએ કહ્યું કે, હે સ્વામિન્ ! પડિસોયગામી જુળ્ળા હસોવ તુમ સોયરિયાળ મા સંભરે—પ્રતિસ્ત્રોતોગામી જીર્ણં હસ ઇવ ત્વ સોદર્યાણા મા સસ્મરે જે પ્રમાણે પ્રતિકૂળ પ્રવાહમા વહેતો જનાર બુઢો હસ અનુકૂળ પ્રવાહની સ્મૃતિ કરીને એ તરફ જાય છે આજ પ્રમાણે તમે પણ મુનિ બનીને ચોતાના ભાઈધુઓ યાદ કરીને ફરીથી પ્રતિકૂળ

પુનરપિ તદેવાહ—

મૂલમ્—

છિદિત્તુ જાલં અવલ વં રોહિયાં, મચ્છા જહા કામગુણે પંહાય ।
ધોરેયસીલા તવંસા ઉદારા, ધીરો હુ મિક્ષાચરિય ચરંતિ ॥૩૫॥

છાયા—છિત્ત્વા જાલમ્ અવલ વા રોહિતા, મત્સ્યા યથા કામગુણાન્ પ્રહાય ।

ધોરેય શીલાસ્તપસા ઉદારા, ધીરા હુ મિક્ષાચર્યા ચરન્તિ ॥ ૩૫ ॥

ટીકા—‘છિદિત્તુ’—ઇત્યાદિ ।

હે બ્રાહ્મણી ! યથા રોહિતાઃ = રોહિતજાતીયા મત્સ્યા અવલ=જીર્ણમ્, વા શબ્દાત્-સવલમપિ જાલ સ્વતીક્ષ્ણપુન્ઝાદિના છિત્ત્વા નિર્ભયસ્થાને સુખેન વિચરન્તિ । તથૈવ ધોરેયશીલાઃ=ધુર ભાર વહન્તિ યે તે ધોરેયાસ્તેવામિવ શીલમ્=ઉદ્ભારનિર્વહણસામર્થ્ય યેષાં તે તથા, મારોદ્વહનસમર્થા - इत्यर्थः, તપસા=અનશનાદિના ઉદારાઃ=પ્રધાનાઃ ધીરાઃ પરીપહોપસર્ગસહને, કામગુણાન્=રમણીયશબ્દાદિ વિષયરૂપાન્ પ્રહાય=પરિત્યજ્ય, હુ=નિશ્ચયેન મિક્ષાચર્યા-ચરન્તિ । યથા રોહિત

ફિર હસી વાતકો કહતે હૈ—‘છિદિત્તુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે બ્રાહ્મણિ ! (જહા-યથા) જૈસે (રોહિયા-રોહિતાઃ) રોહિત જાતિકે મત્સ્ય (અવલ જાલમ્ વા છિદિત્તુ-અવલ જાલ વા છિત્ત્વા) જીર્ણ અથવા અજીર્ણ જાલકો અપની તીક્ષ્ણ પુન્ઝ દાઢ આદિ દ્વારા છેદિત્ત કરકે નિર્ભય સ્થાનમે સુખપૂર્વક વિચરતે હૈં ઉસી પ્રકાર (ધોરેયસીલા-ધોરેયશીલા) ભારકો વહન કરને વાલોકે જૈસે અર્થાત્ રક્ષે ગયે ભારકો વહન કરનેકી શક્તિવાલે एव (તવસા ઉદારા-તપસા ઉદારાઃ) અનશન આદિ તપોંકે આચરણ કરનેસે સર્વ પ્રધાન તથા (વીરા-વીરાઃ) પરીપહ ઓર ઉપસર્ગકે સહન કરનેમે ધીર વીર વ્યક્તિ મી (કામગુણે પહાય-કામ-

ક્રીથી આ વાતને કહે છે—“છિદિત્તુ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે બ્રાહ્મણી ! જહા-યથા જેમ રોહિયા-રોહિતા રોહિત બાતનું માછલું અવલ જાલ વા છિદિત્તુ-અવલ જાલ વા છિત્ત્વા અથવા અજીર્ણ બાળને પોતાની તીક્ષ્ણ પુછડી, દાઢ, વગેરેથી કાપીને નિર્ભય થઇને સુખપૂર્વક વિચરે છે એજ રીતે ધોરેયસીલા-ધોરેયશીલા ભારને વહન કરવાવાળાની માફક અર્થાત્ રાખવામા આવેલા ભારને વહન કરવાની શક્તિવાળા અને તવસા ઉદારા-તપસા ઉદારા અનશન આદિ તપોનુ આચરણ કરવામા સર્વ પ્રધાન તથા ધીરા-વીર પરિવહ અને ઉપસર્ગને સહન કરવામા ધીરવીર વ્યક્તિ પણ કામગુણે પહાય-

કઠ્ચુલિકા હિત્વા=પરિત્યજ્ય મુક્તઃ=નિરપેક્ષઃ સન્ પ્રયાતિ=ગચ્છતિ ન પુનસ્તાં
ગૃહ્ણતિ । એવમ્=અનેન પ્રકારેણ એતૌ જાતૌ=પુત્રૌ ભોગાન્ મનોજ્ઞશબ્દાદિરુપાન્
પ્રજહીતઃ=પરિત્યજતઃ । તર્હિ=એકઃ=પુત્રયોર્નિર્ગમનાદસહાયોઽહ કથ તૌ પુત્રૌ નાનુ-
ગમિષ્યામિ । જમશ્યમેગાનુ ગમિષ્યામિ પુત્રૌ ।

યથા સર્પ કઠ્ચુરુમપહાય ગચ્છતિ । તથેન મમૈતૌ પુત્રૌ સર્ગાન્ ભોગાન્ પરિ-
ત્યજ્ય પ્રજ્યા ગૃહ્ણીતઃ । તદ્વિરહિતોઽહમેકાકી ગૃહે સ્યાતુ ન શક્નોમિ । અતોઽહ-
મપિ પુત્રયુગલેન સાક પ્રજિગ્મ્યામિ ન પુનરાગમિષ્યામીતિ ભાવઃ ॥ ૩૪ ॥

‘જહાય મોર્ઈ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(મોર્ઈ-ભવતી) હે ગ્રાહણી ! (જહા-યથા) જૈસે (મુયંગો-
મુજઙ્ગઃ) સર્પ (તણુય-તનુજામ્) શરીરોદ્ભવ (નિમ્મોઢણિ-નિર્મોચનીમ્)
અપની કાચલીકો (હેચ્ચ-હિત્વા) ડોડ કરકે (મુત્તો-મુક્તઃ) સ્વતત્ર હોકર
(પલેહ-પર્યેતિ) ધૂમતા ફિરતા હૈ કિન્તુ ઉસ કાંચલીકો ફિર નહી ગ્રહણ
કરતા હૈ (એવમ્) હસી પ્રકાર (એય જાયા-એતૌ જાતૌ) યે દોનોં પુત્ર (મોળ
પયહતિ-ભોગાન્ પ્રજહીતઃ) મોગોંકો ડોડ રહે હૈં તવ (એકો અહ-એકઃઅહં)
અકેલા મૈં (તે કહ નાણુગમિસ્સ-તૌ કથ નાનુગમિષ્યામિ) ઉન દોનોંકા
અનુસરણ ક્યોં ન કરુગા-અવશ્ય હી કરુગા ફિર વાપિસ નહીં આજગા ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર સર્પ કચુકીકો છોડનેમેં આનન્દ મનાતા હૈ
‘ઑર સ્વતત્ર હોકર ધૂમતા ફિરતા હૈ’ ઉસી પ્રકાર યે મેરે દોનોં પુત્ર મોગોં
‘કા પરિત્યાગ કરનેમે આનન્દ મના રહે હૈ’ । અતઃ ‘ઇનસે પરિત્યક્ત હુઆ મૈં
‘અકેલા અવ’ હિસ ઘર મે રહકર ક્યા કરુગા । હિસલિયે મૈં મીં ઇન્હીંકે
‘સાથે દીક્ષા લૂગા । વિશ્વાસ રહો મૈં વાપિસ ફિર ઘર નહીં આજંગા ॥૩૪॥

હર કરવા માટે પુરોહિતે કહ્યું—“જહા ય મોર્ઈ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મોર્ઈ-ભવતિ! હે ગ્રાહણી ! જહા-યથા જેમ મુયંગો-મુજઙ્ગ સર્પ
પોતાના તણુય-તનુજામ્ શરીર ઉપરની નિમ્મોઢણી-નિર્મોચનીમ્ કાચળીને હેચ્ચ-
હિત્વા છોડીને મુત્તો-મુક્ત સ્વતત્ર ખની પલેહ-પર્યેતિ કરતો કરે છે પરંતુ તે
‘કાચળીને ફરીથી જોતો પણ નથી એવ-એવમ્’ એજ રીતે એય જાયા-એતૌ જાતૌ
આ ખન્ને પુત્રો લોગોને છોડી રહ્યા છે ત્યારે હું પણ એ ખન્નેનું અનુકરણ
શા માટે ન કરું ? અવશ્ય કરીશ અને સ સારમા ફરી પાછો આવવાનો નથી -

ભાવાર્થ—જેમ કાચળીને છોડવાથી સર્પ આનન્દ માને છે અને સ્વતત્ર
થઈ હરેહરે છે એજ પ્રકારે મારા ખન્ને પુત્રો લોગોને પરિત્યાગ કરવામા
આનન્દ માની રહ્યા છે આથી એમનાથી છુટો પડીને હું એકલો આ ઘરમા
રહીને શું કરું ? આ માટે હું પણ તેમની સાથે દીક્ષા લઈશ વિશ્વાસ રાખો
કે, હું ફરીથી ઘેર પાછો નહીં કરું ॥ ૩૪ ॥

पुनरपि तदेवाह—

मूलम्—

छिदिच्चु जालं अवलं व रोहिया, मच्छा जहा कामगुणे पहाय ।
धोरेयसीला तवसा उदारा, धीरा हु भिक्खारिय चरति ॥३५॥

छाया—छिच्चा जालम् अल वा रोहिता, मत्स्या यथा कामगुणान् प्रहाय ।

धोरेय शीलास्तपसा उदारा, धीरा हु भिक्षाचर्या चरन्ति ॥ ३५ ॥

टीका—‘छिदिच्चु’—इत्यादि ।

हे ब्राह्मणी ! यथा रोहिताः = रोहितजातीया मत्स्या अपल=जीर्णम्, वा शब्दात्-समलमपि जाल स्वतीक्ष्णपुच्छादिना छिच्चा निर्भयस्थाने सुखेन विचरन्ति । तथैव धोरेयशीलाः=पुर भार वहन्ति ये ते धोरेयास्तेषामिव शीलम्=उद्धभारनिर्वहणसामर्थ्यं येषां ते तथा, भारोद्धहनसमर्था - इत्यर्थः, तपसा=अनशनादिना उदाराः=प्रधानाः धीराः परीषहोपसर्गसहने, कामगुणान्=रमणीयशब्दादि विषयरूपान् प्रहाय=परित्यज्य, हु=निश्चयेन भिक्षाचर्या-चरन्ति । यथा रोहित

फिर इसी बातको कहते हैं—‘छिदिच्चु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणि ! (जहा-यथा) जैसे (रोहिया-रोहिताः) रोहित जातिके मत्स्य (अवल जालम् वा छिदिच्चु-अवल जाल वा छित्वा) जीर्ण अथवा अजीर्ण जालको अपनी तीक्ष्ण पुच्छ दाढ़ आदि द्वारा छेदित करके निर्भय स्थानमें सुखपूर्वक विचरते हैं उसी प्रकार (धोरेयसीला-धोरेयशीलाः) भारको वहन करने वालोंके जैसे अर्थात् रखे गये भारको वहन करनेकी शक्तिवाले एव (तवसा उदारा-तपसा उदाराः) अनशन आदि तपोंके आचरण करनेसे सर्व प्रधान तथा (धीरा-धीराः) परीषह और उपसर्गके सहन करनेमें धीर वीर व्यक्ति भी (कामगुणे पहाय-काम-

इरीथी आ वातने कडे ठे—“ छिदिच्चु ”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणी ! जहा-यथा जेभ रोहिया-रोहिता रोहित जातनु भाछुं अवल जाल वा छिदिच्चु-अल जाल वा छित्वा अथवा अजुं नाने पोतानी तीक्ष्ण पुछडी, दाढ, वगेरेथी कापीने निर्भय थडनेसुखपूर्वक विचरे छे जेन् रीते धोरेयसीला-धोरेयशीला लारने वडन करवावाणानी भाइक अर्थात् राखवाभा आवेला लारने वडन करवाणी शक्तिवाणा अने तवसा उदारा-तपसा उदारा अनशन आदि तपोनु आचरण करवाभा सर्व प्रधान तथा धीरा-धीरा परिषड अने उपसर्गने सहन करवाभा धीरवीर व्यक्ति पण कामगुणे पहाय-

જાતીયા મત્સ્યાઃ સ્વતીક્ષ્ણપુચ્છેન જાલં છિન્ના નિર્ભયસ્થાન સમાશ્રિત્ય સુખેન વિહરન્તિ, ન પુનર્જાલે નિપદ્યા ભવન્તિ । તથૈવ વ્રતમારોદ્વહનમર્થાઃ સત્ત્વવન્તસ્તપ સ્વિનો દુસ્ત્યજાનપિ કામભોગવન્ધાન્ અનિત્યાશરણાદિ દ્વાદશભાવનામિચ્છિત્વા સુખેન ભિક્ષાચર્યાં કુર્વન્તો ગ્રામમગરાદિપુ વિહરન્તિ । ન પુનઃ કદાઽપિ કામભોગ-વશગા ભવન્તિ । અહમપિ પ્રવ્રજ્ય ન કામભોગવશગો ભવિષ્યામિ । અતઃ પ્રવ્રજિષ્યા-મ્યેવેતિ સૂત્રાશયઃ ॥ ૩૫ ॥

ગુણાન્ પ્રહાય) રમણીય શબ્દાદિક વિષયરૂપ કામગુણોંકા પરિત્યાગ કરકે (હુ) નિશ્ચયસે (ભિક્ષુચારિય ચરતિ-ભિક્ષાચર્યામ્ ચરન્તિ) ભિક્ષાવૃત્તિકો કરતે હૈ અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગમેં વિચરતે હૈ । પુનઃ લૌટકર વાપિસ ઘર નહીં આતે હૈ ।

ભાવાર્થ—જૈસે રોહિત જાતીય મત્સ્ય તીક્ષ્ણ પુચ્છ આદિસે જાલકો છેદકર નિર્ભય સ્થાનકા આશ્રય કર વહા સુખપૂર્વક વિચરતે હૈં ફિર વે જાલમેં નહીં ફંસતે હૈં उसी प्रकार जो मोक्षाभिलाषी महापुरुष व्रतोंके भारको उठानेमे शक्तिशाली हुआ करते हैं-अनशन आदि तपस्याओंकी आराधना करनेसे जरा भी नहीं घबराते है वे दुस्त्यज भी कामभोगोंके बधनोंको अनित्य अशरण आदि बारह प्रकारकी भावनाओंके बलपर काटकर सुखपूर्वक भिक्षाचर्या करते हुए ग्राम नगर आदिकोंमें विचरण करते है । अर्थात् मोक्षमार्गमे विचरते है किन्तु फिर वे पुनः कामभोगोंमें नहीं फँसते है इसलिये मैं भी हे ब्राह्मणि ! दीक्षित होकरके पुनः काम-भोगोंके आधीन नहीं बनूंगा । स्वतन्त्रतापूर्वक मुनिवेषमे विचरण करता हुआ अपने सयमकी रक्षा करूंगा ॥ ३५ ॥

કામગુણાન્ પ્રહાય રમણીય શબ્દાદિક વિષયરૂપ કામગુણોંકા પરિત્યાગ કરીને નિશ્ચયથી ભિક્ષાવૃત્તિ કરે છે અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગમા વિચરે છે તે કરી પાછા ઘેર ફરતા નથી

ભાવાર્થ—જેમ રોહિત જાતની માછલી તીક્ષ્ણ પુચ્છ આદિથી જાળને કાપી નાખીને નિર્ભય સ્થાનને આશ્રય કરી ત્યાં સુખપૂર્વક વિચરે છે અને પછીથી જાળમા ફરીથી ફસાતી નથી એજ રીતે જે મોક્ષાભિલાષી મહાપુરુષ વ્રતોના ભારને ઉઠાવવામા શક્તિશાળી રહ્યા કરે છે અનશન આદિ તપસ્યા ઓની આરાધના કરવામા જરા પણ ગભરાતા નથી તેઓ દુસ્ત્યજ કામ ભોગોના બધનોને પણ અનિત્ય અશરણુ આદિ બાર પ્રકારની ભાવનાઓના બળથી કાપીને સુખપૂર્વક ભિક્ષાચર્યા કરતા કરતા ગ્રામ નગર આદિમા વિચરણુ કરે છે અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગમા વિચરે છે પરંતુ ત્યાંથી પાછા ફરીને તેઓ કામભોગોમા ફસાતા નથી આ માટે હુ પણ હે બ્રાહ્મણી ! દીક્ષિત થઈને ફરીથી કામભોગોને આધીન બનવાનો નથી સ્વતંત્રતા પૂર્વક મુનિ વેશમા વિચરણુ કરતો રહીને મારા સયમની રક્ષા કરીશ ॥ ૩૫ ॥

इत्य भृगुपवन श्रुत्वा ब्राह्मणी प्राह—

मूलम्—

नहेव कुचा समइकमता, तयाणि जालाणि दलित्तु हसा ।

पलिति पुत्ता ये पैई ये मेज्झ, ते ह केह नानुगमिस्समेका ॥३६॥

उवा—नभसीवक्रौञ्चाः समतिक्रामन्तस्ततानि, जालानि दलयित्वा हसाः ।

परियन्ति पुत्रौ च पतिश्च मम, तानह कथ नानुगमिष्याम्येका ॥३६॥

टीका—‘नहेव’—इत्यादि—

इव=यथा क्रौञ्चाः=क्रौञ्चपक्षिणो, हसाः=हसपक्षिणश्च ततानि=विस्तृतानि

जालानि दलयित्वा=छित्वा तांस्तान् देशान् समतिक्रामन्तः=समुल्लङ्घयन्तः नभसि=आकाशे परियन्ति=समन्ताद् गच्छन्ति । तयैव मम पुत्रौ च पतिश्च जालोपममेतद् विषयाभिप्यङ्ग छित्वा, तानि तानि समयमस्थानानि समतिक्रामन्तः, नभःकल्पे निरुपलिप्ते समयमार्गे परियन्ति=विचरन्ति । तेषां विरहाद् एका=असहायाऽहं तान्=

इस प्रकार भृगुके वचन सुन कर ब्राह्मणीने क्या कहा—वह इस गाथा द्वारा प्रकट किया जाता है—‘नहेव कुचा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(इव-इव) जैसे (कुचा-क्रौञ्चाः) क्रौञ्च पक्षी एव (हसा-हसाः) हसपक्षी (तयाणि जालाणि-ततानि जालानि) विस्तृत जालों का (दलित्तु-दलयित्वा) छेदन करके भिन्न भिन्न देशोंको उल्लघन करते हुए (नहेव समइकमता-नभसि समतिक्रामन्ति) आकाशमें स्वतन्त्र उड़ते हैं उसी प्रकार मेरे पति और दोनों पुत्र जालोपम विषयों में अभिष्वगका छेदन करके उन २ समयमस्थानोंको अच्छी तरह पालन करते हुए नभः कल्प निरुपलिप्त समयमार्ग में (पलिति-परियन्ति) जग विचरण करना चाहते हैं तो (एका-एका) असहाय बनी हुई (ह-

આ પ્રકારના બૃગુના વચન સાંભળીને બ્રાહ્મણીએ શુ કહ્યું તે આ ગાથા દ્વારા કહેવામાં આવે છે—“નહેવ કુચા” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ઇવ-ઇવ જેમ કુચા-ક્રૌઞ્ચા કૌચપક્ષી અને હસા-હસા હસ પક્ષા તયાણિ જાલાણિ-તત્તાણિ જાલાણિ વિસ્તૃત બાળોનું દલિત્તુ-દલયિત્વા છેદન કરીને ભિન્ન ભિન્ન દેશોનું ઉલ્લઘન કરીને નહેવ સમઇકમતા-નભસિ સમતિક્રામન્તિ આકાશમાં સ્વતન્ત્ર ઉડે છે એ પ્રમાણે મારા પતિ અને બન્ને પુત્રો બાલોપમ વિષયોના અભિષ્વગનું છેદન કરીને એ એ સયમસ્થાનોનું સારી રીતે પાલન કરતા કરતા નભ વલ્પ નિરુપલિપ્ત સયમમાર્ગમાં પલિતિ-પરિયન્તિ બ્યારે વિચરણ કરવાનું થાહે છે ત્યારે એકા-એકા અસહાય બનેલી હ-અહમ્ એવી હુ પણ

પતિપુત્રાન્ કથ નાનુગમિષ્યામિ : અપિ ત્વનુગમિષ્યામ્યેવ । એવ નિશ્ચિત્ય ચત્વા-
રોઽપિ પ્રવ્રજિતુમુદ્યતા ઇતિ ભાવઃ ॥ ૩૬ ॥

इत्थ चतुर्णामपि प्रव्रज्या प्रतिपत्तिसमये यदभूत्तद् द्वादशमिर्गार्धामिः प्राह—

मूलम्—

પુરોહિયં ‘તં સસુત સદાર, સુચાભિનિવલ્લમ્મ પહાયભોગે ।
કુડુવસાર વિઝલ્લુત્તમ’ત, રાય અભિર્વલ્લ સંમુવાય દેવી’ ॥૩૭॥

छाया—पुरोहितं त समुत सदार, श्रुत्वाऽभिनिष्क्रामन्त प्रहाय भोगान् ।

કુડુમ્વસારમપિ તુ લુપ્તયન્ત, રાજાનમભીક્ષ્ણ સમુવાચ દેવી ॥ ૩૭ ॥

टीका—‘पुरोहित्य’—इत्यादि ।

भोगान्=शब्दादीन् प्रहाय=परित्यज्य समुत=सपुत्र सदार=सखीक त=प्रसिद्ध

अहम्) मैं भी (ते कह नानु गमिस्सम्-तान् कथ नानु गमिष्यामि) फिर
क्यों न उन्ही के मार्गका अनुसरण करू किन्तु अवश्य करू ।

भावार्थ—जिस प्रकार क्वाच ओर हसपक्षी विस्तृत जालोंका छेदन
करके नानादिशाओं में स्वेच्छानुसार विचरण करते हुए आकाशमें
उड़ते हैं—उसी प्रकार जब मेरे पति एव पुत्रोंने विषयाभिलाषाओंका
परित्याग कर सयममार्गमें विचरण करना अगीकार किया है तो फिर
मैं भी क्यों इनसे पीछे रहू—मैं भी सयममार्गको धारण करू । इसी में
मेरे इस जीवनकी सार्थकता है ॥ ३६ ॥

इस प्रकार चारों के प्रव्रज्या लेनेका निश्चय होने पर जो हुआ वह
अब बारह गाथाओं से कहते हैं—‘पुरोहित्य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अभिनिक्खम्म-अभिनिष्क्रम्य) घरसे निकल करके

તે કહ-નાનુ ગમિસ્સમ્-તાન્ કથ નાનુ ગમિષ્યામિ એમનાજ માર્ગનું અનુસરણ
શા માટે ન કરૂ ? હું પણ એ માર્ગનું જરૂરી અવશ્ય અનુસરણ કરીશ

ભાવાર્થ—જે રીતે કૌચ અને હસ પક્ષી વિસ્તૃત જાળોનું છેદન કરીને
અનેકવિધ દીશાઓમા સ્વેચ્છાનુસાર વિચરીને આકાશમા ઉડે છે એજ પ્રકારે
મારા પતિ અને પુત્રોએ જારે વિષય અભિલાષાઓનો પરિત્યાગ કરી સયમ
માર્ગમા વિચરણ કરવાનો નીર્ણય કર્યો છે તો પછી હું પણ એમનાથી પાછળ
શા માટે રહું ? હું પણ સયમમાર્ગને ધારણ કરૂ એમા જ મારા આ
જીવનની સાર્થકતા છે ॥ ૩૬ ॥

આ ચારેય જણાને પ્રવ્રજ્યા લેવાનો દૃઢ નિશ્ચય થઈ જવાથી જે અન્ય
તે હવે બાર ગાથાઓથી કહે છે—“પુરોહિય”-ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—અભિનિક્કમ્મ-અભિનિષ્ક્રમ્ય બેરથી નીકળીને તથા ભોગે પહાય—

भृगुनामानि पुरोहितम् अभिनिष्क्रामन्त=दीक्षायं विनिर्गच्छन्त श्रुत्वाऽपि=श्रुत्वा
तस्य पुरोहितस्य कुटुम्बसार=कुटुम्बस्याधारभूत धनधान्यादिकं तु=निश्चयेन लुप्त
यत्नं=निर्नामकं कुर्वन्त-गृह्णन्तमित्यर्थः, राजानं देवी=कमलावती अभीक्ष्ण=पुनः
पुनः समुवाच=सम्यक् प्रकारेणानवीत् ॥

यद्वा—द्वितीयपक्षेऽस्या-छाया—“पुरोहितं तं समुत सदारं, श्रुत्वाऽभिनिष्क्रम्य
प्रहाय भोगान् । कुटुम्बसारं विपुलोत्तमं तं राजानमभीक्ष्णं समुवाच देवी ॥”
अत्रेयं व्याख्या—

अभिनिष्क्रम्य = गृह्णन्निर्गत्य भोगान्=शब्दादीन् प्रहाय=परित्यज्य, तथा-
विपुलोत्तमम्=विपुलं प्रचुरम्, उत्तम-श्रेष्ठम्, कुटुम्बसार=कुटुम्बस्याधारभूत=धन-
धान्यादिकं च त्यक्त्वा समुत=सपुत्र सदार=सस्त्रीकं तं भृगुनामानं पुरोहितं प्रव्रजितं
श्रुत्वा पुरोहितस्य तत्=प्रचुरं धनमभिलपन्तं राजानम् देवी=कमलादेवी अभीक्ष्ण=
पुनः पुनः समुवाच=सम्यक्प्रकारेण अव्रवीत् ॥ ३७ ॥

कमलावती राज्ञी यदब्रवीत्तदुच्यते—

तथा (भोगे प्रहाय-भोगान् प्रहाय) शब्दादिकं भोगोकां परित्याग कर
के एव (विपुलुत्तमं कुटुम्बसारं वि-पुलोत्तमं कुटुम्बसार) वदन्त एवं श्रेष्ठ
ऐसे कुटुम्बके आधारभूत धनधान्यादिकका भी परित्याग करके (समुत
सदार-समुत सदारम्) पुत्र और स्त्री सहित दीक्षित हुए (तं पुरोहितं
सुच्चा-एतं पुरोहितं श्रुत्वा) उस पुरोहितको सुनकर (तत् “अभिलपन्तम्”)
अस्वामिक उसके उस प्रचुर धन धान्यादिके स्वामी बननेकी अभिलाषा
वाले (राय-राजानम्) राजासे (देवी-देवी) कमलावतीने (अभिक्ष-
अभीक्षणम्) बारबार (समुवाच-समुवाच) सम्यक् प्रकारसे कहा ॥३७॥

भोगान् प्रहाय शाब्दादि भोगोको परित्याग करीने, अने विपुलुत्तम कुटुम्बसार-
विपुलोत्तम कुटुम्बसार धन अने श्रेष्ठ ऐवा कुटुम्बना आधारभूत धनधान्या-
दिकको पण परित्याग करीने समुत सदार-समुत सदारम् पुत्रो अने स्त्री साथे दीक्षित
थयेला त पुरोहितं सुच्चा-एतं पुरोहितं श्रुत्वा पुरोहितनी जण अने अस्वामिक
ऐना धनधान्यनी जण राजाने थतां ओ प्रचुर धनधान्यादिकना स्वामी बनवानी तेने
अभिलाषा जगता ओ राय-राजानम् राजाने राज्ञी देवी-देवी कमलावतीओ अने
प्रकारे अभिक्षण-अभीक्षण बारबार समुवाच-समुवाच सारी रीते समजव्या ॥३७॥

મૂલમ્—

વંતાસી પુરિસો રાયં, નં સો હોઈં પસંસિઓ ।

માહણેણ પરિચ્ચંતં, ધંણં આદાઉ મિચ્છંસિ ॥૩૮॥

છાયા—વાન્તાશી પુરુષો રાજન્, ન સ ભવતિ પ્રશસિતઃ ।

બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત, ધનમાદાતુમિચ્છસિ ॥ ૩૮ ॥

ટીકા—‘વંતાસી’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! યઃ પુરુષો વાન્તાશી=વાન્તમોજી ભવતિ, સ સદ્ધિઃ પ્રશસિતો ન ભવતિ । નનુ વાન્તાશી=ભવતુ સિદ્ધિરપ્રશસિતઃ, તાવતા કિમિત્યાહ—‘માહણેણ’ ઇત્યાદિ—બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત પરિહૃત ધનમ્ આદાતુ ગ્રહીતુ સ્વમિચ્છસિ, અતસ્સ્વમપિ વાન્તાશી એવ, અતો ન સતા શ્લાઘનીયો ભવસિ । અયં ભાવ —પરિત્યક્ત ધન દિ ગૃહીતોઽક્ષિતત્વાદ્ વાન્તમિય, તદિચ્છન્ ભવાનપિ વાન્તાશીવ । વાન્તાશી દિ ન કદાપિ સતા શ્લાઘનીયો ભવતિ । અતો મા ભૂદ્ ભવાન્ વન્તાશી । નૈતદુચિત ભવાદશામિતિ ॥

કિં ચ—

મૂલમ્—

સંવ્વ જંઘં જંઘં તુંહ, સંવ્વ વા વિં ધંણં ભેવે ।

સંવ્વં પિ” તે” અપજ્ઞંત, નેવં તાણાંય ”ત તંવ ॥ ૩૯ ॥

છાયા—સર્વં જગદ્ यदि तव, सर्वं वाऽपि धन भवेत् ।

सर्वमपि तेऽपर्याप्त, नैव प्राणाय तत्तव ॥ ૩૯ ॥

ટીકા—‘સંવ્વ’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! यदि सर्वं जगत्=समस्तोऽपि लोकः तव भवेत्=त्वदधीनं भवेत् ।

રાણી કમલાવતીને રાજાસે જો કહા સો કહતે હૈં—‘વંતાસી’ ઇત્યાદિ અન્વયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ । (પુરિસો-પુરુષઃ) જો પુરુષ (વંતાસી-વાન્તાશી) વાન્તકો યાનેવાલા હોતા હૈ (સો-સ) વહ (પસંસિઓ ન હોઈ-પ્રશસિતઃ ન ભવતિ) પ્રશસાકે યોગ્ય નહીં હોતા હૈ । જવ આપ યહ વાત જાનતે હો તો ફિર કયો (માહણેણ પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્તમ્) બ્રાહ્મણદ્વારા પરિત્યક્ત (ધણ-ધનમ્) વનકો ફિરમી (આદાઉ ઇચ્છસિ-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ) ગ્રહણ કરનેકી અભિલાષા કરતે હો ॥૩૮॥

રાણી કમલાવતીએ રાજાને જે કહ્યું તે સૂત્રકાર કહે છે—“વંતાસી”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જે પુરિસો-પુરુષા પુરુષ વંતાસી-વાન્તાશી બીન વારસી માલને ખાનાર થાય છે સો-સ તે પસંસિઓ ન હોઈ-પ્રશસિત ન ભવતિ પ્રશસાને યોગ્ય બનતા નથી, જ્યારે આ વાત આપ જાણો છો તો યહી માહણેણ પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્તમ્ બ્રાહ્મણે ત્યાગ કરેલ એવા ધણ-ધનમ્ ધનને આદાઉ ઇચ્છસિ-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ લેવાની અભિલાષા શા માટે કરે છે ? ॥ ૩૮ ॥

वा=पुनः सर्वमपि । धन=समस्तमपि रजतस्वर्णरत्नादिकु धन तव भवेत् तथापि सर्वमपि जगद् धन च ते=तव कृते अपर्याप्तम्=अपरिपूर्णं स्यात् तृष्णाया निरवधि-
कत्वात् । अथवा भवतु तत्पर्याप्तम्, तथापि तत्सर्वं जगद् धन च तव त्राणाय=रक्ष-
णाय-जन्मजरामरणाद्यपनोदनाय नैव भवेत् । अतो वान्तसदृशमिदं ब्राह्मणधनं त्वया
नैव ग्राह्यम् ॥ ३९ ॥

फिरभी—'सर्वजग' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (सर्व जग-सर्वजगत्) समस्त भी लोक
(जह तुह भवे-यदि तव भवेत्) यदि आपके आधीन हो जाय (वा-वा)
अथवा (सर्व धन वि भवे-सर्व धनमपि भवेत्) तीन लोकका जितना
भी रजत स्वर्ण आदि धन है वह भी आपके खजानेमें भर दिया जाय
-उस पर आपका एक छत्र प्रभुत्व स्थापित हो जाय तौ भी (सर्व पि
ते अपज्जत्त-सर्वमपि ते अपर्याप्तम्) वह समस्त लोक एवं समस्त धन
आपके लिये पर्याप्त नहीं हो सकता है, क्यों कि तृष्णा अपर्याप्त है.
उससे भी आपकी वह तृष्णा शांत नहीं हो सकती है । अथवा योड़ी
देरके लिये यह मान लिया जाय कि उससे तृष्णाकी शांति हो भी जाय,
तौ भी (त तव त्राणाय नैव-तत् तव त्राणाय नैव) वह समस्त वैभव
आदि परिकर जन्म जरा एवं मरणादिकसे आपकी रक्षा नहीं कर सकता
है । इस लिये इस ब्राह्मणका धन जो कि वमन जैसा है आपको ग्रहण
करना उचित नहीं है ॥

श्री पण्डित—“सर्व जग”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! सर्व जग-सर्व जगत् सधणु जगत् पण्डित जह
तुह भवे-यदि तव भवेत् जे आपने आधीन थछ जाय वा-वा अथवा सर्व धन
वि भवे-सर्व धनमपि भवेत् त्रणे लोकनु जे काछ सुवर्ण आदि धन छे ते पण्डित
आपना अजनाभा जरी देवाभा आवे जेना उपर आपनु ओक छत्र प्रभुत्व
स्थापित जनी जाय तो पण्डित सर्वपि ते अपज्जत्त-सर्वमपि ते अपर्याप्तम् जे
समस्त लोक, अने सधणु धन आपने माटे पर्याप्त जनी शकनार नथी कारण
हे, तृष्णा अपर्याप्त छे आ कारणे आपनी जे तृष्णा शांत थछ शके तेम नथी
अथवा थोडा समय माटे जेम मानी देवाभा आवे हे तृष्णाकी शांति थछ
पण्डित जाय तो पण्डित त तव त्राणाय नैव-तत् तव त्राणाय नैव ते सधणा वैभव
आदि सधणु जन्म, जरा अने मरणादिकथी आपनी रक्षा करी शके तेम नथी
आ माटे जे ब्राह्मणनु धन हे, जे वमनना जेवु छे ते देवु आपना माटे उचित नथी.

મૂલમ્—

વંતાસી પુરિસો રાયં, નં સો હોઈ પસંસિઓ ।

માહણેણ પરિચ્ચંત્તં, ધંણં આદાઉ મિચ્છંસિ ॥૩૮॥

છાયા—વાન્તાશી પુરુષો રાજન્, ન સ ભવતિ પ્રશસિતઃ ।

બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત, ધનમાદાતુમિચ્છસિ ॥ ૩૮ ॥

ટીકા—‘વંતાસી’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! યઃ પુરુષો વાન્તાશી=વાન્તભોજી ભવતિ, સ સદ્ધિઃ પ્રશસિતો ન ભવતિ । નનુ વાન્તાશી=ભવતુ સિદ્ધિપ્રશસિતઃ, તાવતા કિમિત્યાહ—‘માહણેણ’ ઇત્યાદિ—બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત પરિહૃત ધનમ્ આદાતુ ગ્રહીતુ ત્વમિચ્છસિ, અતસ્ત્વમપિ વાન્તાશી એવ, અતો ન સતા શ્લાઘનીયો ભવસિ । અય ભાવ —પરિત્યક્ત ધન હિ ગ્રહીતોઽજ્ઞાતત્વાદ્ વાન્તમિવ, તદિચ્છન્ ભગ્નપિ વાન્તાશીવ । વાન્તાશી હિ ન કદાપિ સતા શ્લાઘનીયો ભવતિ । અતો મા ભૂદ્ ભગ્ન વાન્તાશી । નૈતદુચિત ભવાદ્દશામિતિ ।

કિં ચ—

મૂલમ્—

સંઘ્વ જંઘં જંઘં તુંહં, સંઘ્વં વા વિ” ધંણં ભંવે ।

સંઘ્વ પિ” તે” અપર્જંત, નેવં તાણાંય ”ત તંવ ॥ ૩૯ ॥

છાયા—સર્વ જગદ્ यदि तव, सर्व वाऽपि धन भवेत् ।

सर्वमपि तेऽपर्याप्त, नैव त्राणाय तत्तव ॥ ૩૯ ॥

ટીકા—‘સંઘ્વ’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! यदि सर्व जगत्=समस्तोऽपि लोकः तव भवेत्=त्वदधीनं भवेत् ।

રાણી કમલાવતીને રાજાસે જો કહા સો કહતે હે—‘વતાસી’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ । (પુરિસો-પુરુષઃ) જો પુરુષ

(વતાસી-વાન્તાશી) વાન્તકો खानेवाला होता है (सो-सः) वह

(पसंसिओ न होइ-प्रशसितः न भवति) प्रशसाके योग्य नहीं होता है ।

जब आप यह बात जानते हो तो फिर क्यो (माहणेण परिचचत्त-ब्राह्मणेन

परित्यक्तम्) ब्राह्मणद्वारा परित्यक्त (धण-धनम्) धनको फिरभी (आदाउ

इच्छसि-आदातुम् इच्छसि) ग्रहण करनेकी अभिलाषा करते हो ॥ ૩૮ ॥

રાણી કમલાવતીએ રાજાને જે કહ્યું તે સૂત્રકાર કહે છે—“વતાસી”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જે પુરિસો-પુરુષા પુરુષ વતાસી-

વાન્તાશી ખીન વારસી માલને ખાનાર થાય છે સો-સ તે પસંસિઓ ન હોઈ-પ્રશસિત ન

ભવતિ પ્રશસાને યોગ્ય બનતા નથી, જ્યારે આ વાત આપ જાણે છે તો પછી માહણેણ

પરિચ્ચત્ત -બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્તમ્ બ્રાહ્મણે ત્યાગ કરેલ એવા ધણ-ધનમ્ ધનને આદાઉ

इच्छसि-आदातुम् इच्छसि લેવાની અભિલાષા શા માટે કરે છે ? ॥ ૩૮ ॥

छाया—मरिष्यसि राजन् ! यदा तदा वा, मनोरमान् कामगुणान् प्रहाय ।
एको हु धर्मो नरदेव ! प्राण, न विद्यते अन्यदिहेह किंचित् ॥ ४० ॥

टीका—‘मरिहिसि’—इत्यादि ।

हे राजन् ! यदा तदा वा=यस्मिंस्तस्मिन् काले वा मनोरमान् कामगुणान्=शब्दादिरूपान् प्रहाय=परित्यज्य मरिष्यसि=अवश्यमेव प्राणास्त्यक्ष्यसि, जातस्य हि मृत्युं ध्रुवो भवति । उक्तं च—

“को वि ताव तए दिट्ठो, सुओ सभाविओ वि वा ।
खिईए जइया सग्गे, जो जाओ न मरिस्सइ ॥ १ ॥

छाया—कोऽपि तावत्त्वया दृष्ट, श्रुतः सम्भावितोऽपि वा ।
क्षितौ यदि वा स्वर्गे, यो जातो न मरिष्यति ॥ १ ॥ इति ।

एते मनोज्ञाः कामगुणा न त्वया साकृन्मिष्यन्तीति भावः । तथा हे नरदेव=

‘मरिहिसि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (जया तया वा मनोरमे कामगुणे प्रहाय मरिहिसि—यदा तदा वा मनोरमान् कामगुणान् प्रहाय मरिष्यसि) जिस किसी भी समय मनोरम शब्दादिकरूप कामगुणोंका परित्याग कर आपको अवश्य ही मरना पड़ेगा क्योंकि “जातस्य हि ध्रुवो मृत्युः” जो जन्मता है वह अवश्य मरता है,—

“को वि ताव तए दिट्ठो, सुओ सभाविओ विवा ।

खिईए जइया सग्गे, जो जाओ न मरिस्सइ ॥”

स्वर्गमें या इस भूमडलमें कोई भी ऐसा प्राणी न देखनेमें आया है और न सुनने हीमें आया है कि जो उसन्न तो हुआ हो पर मरा न हो । यह विश्वास रखो-ये मनोज्ञ कामगुण आपके साथ जानेवाले नहीं हैं । अतः

क्षरी पणु—“मरिहिसि”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! जया तया वा मनोरमे कामगुणे प्रहाय मरिहिसि—यदा तदा वा मनोरमान् कामगुणान् प्रहाय मरिष्यसि जयारे तयारे डोई पणु समये मनोरम शब्दादिकरूप कामगुणोंको परित्याग करीने आपे अवश्य मरवु पडशे डेभडे, “जातस्य हि ध्रुवो मृत्युः” ने जन्मे छे ते अवश्य मरे छे

“को वि ताव तए दिट्ठो, सुओ सभाविओ विवा ।

खिईए जइया सग्गे, जो जाओ न मरिस्सइ ॥”

स्वर्गमा अथवा आ भूमडणमा डोई पणु ओवु प्राणी जेवामा न आवु तेम न तो सालजवामा आवु छे के, ने उत्पन्न तो थयु डोय परतु मरु न डोय ओटलो विश्वास राओ के, आ मनोज्ञ कामगुण आपनी साथे

‘વતાસી’ इत्यनेन पुरोहितपरित्यक्तचित्तग्रहणे गर्दितत्वं, ‘सर्व्व जगं’ इत्यनेन समस्तस्य जगतो धनस्य चात्राणकारकत्वं प्रदर्श्य सम्प्रति तदनित्यतामाह—

मूलम्—

मरिहिसि रायं । जया तया वा, मणोरमे कामगुणे पहाय ।

एँको हुँ धेँम्मो नरदेवे । तौणं, नં विजेई अँन्नमिहेहे किंचि ॥४०॥

भावार्थ—कमलावती दवी अपने पतिको समझा रही है कि नाथ । तृष्णाकी समाप्ति कभी किसीकी नहीं हुई है । अतः जब यह बात है तो फिर आपकी यह तृष्णा परधनको लेनेके लिये क्यों बढ़ रही है । त्रिलोकका साम्राज्य एव उसमें रहा हुआ समस्त विपुल वैभव भी बढ़ती हुई इस तृष्णालो मिटानेवाला नहीं होता है । प्रत्युत यह तृष्णा लाभ होने पर अधिकाधिक बढ़ती रहती है । यदि मान भी लिया जाय कि इच्छित पदार्थ के मिलनेसे तृष्णाका शमन हो जाता है तो इससे क्या । क्या बहिरंग अभिलषित पदार्थों की प्राप्ति मनुष्यकी जन्म जर्रा एवं मरणसे रक्षा कर सकती है ? किन्तु नहीं । गाथामें रहे हुए वतासी पदसे यह प्रकट किया गया है कि पुरोहितद्वारा परित्यक्त धनका ग्रहण करना आपके लिये निंदास्पद है ‘सर्व्व जग’ इससे यह बात सूचित की गई है कि धन इस समस्त जगतकी रक्षा नहीं कर सकता है ॥३९॥

ભાવાર્થ—કમલાવતી દેવી પોતાના પતિ-રાજાને સમજાવી રહેલા છે કે, નાથ ! તૃષ્ણાની સમાપ્તિ કદી કોઈની થઈ નથી, તેમ કોઈની થવાની પણ નથી, તૃષ્ણા એ વાર વાર જન્મ મરણના ફેરા કરાવનાર છે જ્યારે આમ જ બીના છે તો પછી પરધનને લેવાની આપણી તૃષ્ણા કેમ વધી રહી છે ? ત્રણ લોકનું સામ્રાજ્ય અને એમા રહેલા સઘળા વિપુલ વૈભવ પણ વધતી જતી તૃષ્ણાને મટાડનારા નથી બની શકતા પ્રત્યુત લાભ મળવા છતાં પણ આ તૃષ્ણા અધિક પ્રમાણમા વધતી જાય છે એ માની લેવામા આવે કે, ઇચ્છિત પદાર્થ મળી જતા તૃષ્ણાનું શમન થઈ જાય છે તો એથી શું એ બહિરંગ અભિલષિત પદાર્થોની પ્રાપ્તિ મનુષ્યનું જન્મ, જરા અને મરણથી રક્ષણ કરી શકે છે ? જરા પણ નહીં ગાથામા રહેલ ‘વતાસી’ પદથી એ પ્રગટ કરવામા આવેલ છે કે, પુરોહિતે ત્યાગ કરેલા એવા બીન વારસા ધનને ગ્રહણ કરવું આપને માટે એ નિંદાસ્પદ છે “સર્વ જગ” આથી એ વાત સૂચિત કરવામા આવે છે કે, ધન આ સમસ્ત જગતનું રક્ષણ કરી શકતું નથી ॥ ૩૯ ॥

यतश्च धर्मादन्यत्किमपि न त्राणाय वा शरणाय वा भवतीत्याह—

मूलम्—

‘नाह’ रमे पक्खिणि पज्जेरे वा, सत्ताण छिन्ना चरिसंमि मोणं ।
अकिञ्चना उज्जुकंटा निरामिसा, परिग्गेहारभ नियत्तदोसा ॥४१॥

छाया—नाह रमे पक्षिणी पञ्जरे इव, सन्तानच्छिन्ना चरिष्यामि मानम् ।

अकिञ्चना ऋजुकृता निरामिषा, परिग्रहास्मभनिवृत्तदोष ॥ ४१ ॥

टीका—‘नाह’—इत्यादि ।

हे राजन् ! इव=यथा पञ्जरे पक्षिणी न रमते=सुखं नानु भवति, तथैव—
अहमपि जरामरणाद्युपद्रवसहितेऽस्मिन् भवपञ्जरे न रमे = रतिं नानु भवामि ।
अतोऽहं सन्तानच्छिन्ना छिन्नं=त्रोटित सन्तान=स्नेहपरम्परा यया सा, परित्यक्तपरि-
वारस्नेहपरम्परेत्यर्थः, तथा अकिञ्चना=द्रव्यभावपरिग्रहरहिता, तथा-ऋजुकृता=
माया शल्यादि रहित तपःसयमसमाराधनतत्परा तथा,—निरामिषा—निष्क्रान्ता

धर्मके सिवाय कोई त्राण और शरण नहीं होता है इस बातको लेकर रानी कहती है—‘नाह रमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! जब धर्मके सिवाय रक्षक इस जीवका कोई और नहीं है तब (वा-इव) जैसे (पजरे-पञ्जरे) पीजरेमें बंद हुई (पक्खिणि-पक्षिणी) पक्षिणी (न रमे-न रमते) वहां सुखका अनुभव नहीं करती है उसी तरह (अह-अहम्) मैं भी जरा एव मरण आदिके उपद्रवसे युक्त इस भव रूपी पीजरेमें (न रमे-न रमे) सुखानुभव नहीं करती हूँ । इसलिये अब मैं (सत्ताण छिन्ना-सन्तानच्छिन्ना) पारिवारिक स्नेह बधनसे रहित तथा (अकिञ्चना-अकिञ्चना) द्रव्य एव भाव परि-

धर्मना सिवाय केाई रक्षणु अने शरणु नथी जनतु आ वातने लधने राणी उडे छे—“ नाह रमे ”—इत्यादि !

अन्वयार्थ—हे राजन् ! ज्यारे धर्मना सिवाय आ जवनतु रक्षणु कर नार केाई नथी वा-इव जेभ पजरे-पञ्जरे पाजराभा पुरवाभा आवेल पक्खिणि-पक्षिणी पक्षी त्या न रमे-न रमते सुभनो अनुभव करी शकतुं नथी जे प्रमाणे अह-अहम् हु पणु पृष्ठावस्था अने भरणु आदिना उपद्रवथी युक्त आ लवङ्गी पाजराभा न रमे-न रमे सुभनो अनुभव नथी करी शकती आ भाटे हु सत्ताणछिन्ना-सन्तानछिन्ना परिवारना स्नेहबधनथी रहित तथा अकिञ्चना-अकिञ्चना द्रव्य अने भाव परिग्रहथी परिवर्जित थधने निरामिसा-

હે નરેન્દ્ર ! इह=अस्मिन्नसारे ससारे इह=अस्मिन् मृत्यो समायाते एको हु=एक एव धर्मः=सम्यग्दर्शनादिरूपो धर्मः त्राण=शरणं भवति । धर्मादन्यत् किञ्चिदपि त्राणं न विद्यते=नास्ति । उक्तं च—

“अत्येण नदराया, न ताइओ गोधणेण कुइयनो ।
धन्नेण तिलयसिद्धी, पुत्तेहिं न ताइओ सगरो ॥ १ ॥”

छाया—अर्थेन नन्दराजो, न त्रातो गोधनेन कुचिकर्णः ।

धान्येन तिलकत्रेष्ठि, पुत्रैर्न त्रातः सगरः ॥ १ ॥ इति ।

अयं भावः—मृत्यो समुपस्थिते धर्म एव त्राणं भवति, मुक्तिहेतुत्वात् । न च धर्मादन्यत् किञ्चित् । अतो धर्म एव विधेय इति ॥ ४० ॥

(नरदेव-नरदेव) हे राजन् ! (इह इह एको हु धम्मो ताणं विज्जई—इह इह एकः हु धर्मः त्राणं विद्यते) (इह) इस ससारमें (इह) इस मृत्युके आने पर इस जीवकी रक्षा करनेवाला एक आराधित धर्म सम्यग्दर्शन आदि-ही है । (अन्नम् किञ्चि ताणं न विज्जई—अन्यत् किञ्चित् त्राणं न विद्यते) इससे अतिरिक्त और कोई रक्षा करनेवाला नहीं है । कहा भी है—

“अत्येण नदराया न ताइओ गोधणेण कुइयनो ।

धन्नेण तिलयसिद्धी, पुत्तेहिं न ताइओ सगरो ॥”

मृत्युके उपस्थित होने पर अर्थसे नन्दराजाका, गोधनसे कुचिकर्णका, धान्यसे तिलकसेठका एव पुत्रोंसे सागरका त्राण नहीं हो सका तो फिर बाहिरी वस्तुओंसे हमारा आपका त्राण कैसे हो सकता है । हा त्राण करनेवाला यदि कोई है तो वह एक आचरित धर्म ही है । क्यों कि वही मुक्तिका हेतु होता है । इसलिये धर्मका सेवन ही उचित है ॥ ४० ॥

આવનાર નથી આથી નરદેવ-નરદેવ હે રાજન્ ! इह इह एको हु धम्मो ताणं विज्जई—इह इह एक हु धर्म त्राणं विद्यते आ ससारमा मृत्युना आववाथी आ जीवनी रक्षा કરનાર એક સમારાધિત ધર્મ-સમ્યગ્દર્શન આદિ જ છે -અન્ન કિંચિ તાણ ન વિજ્જઈ-અન્યમ્ કિંચિત્ ત્રાણ ન વિદ્યતે આનાથી અતિરિક્ત બીજુ કોઈ રક્ષા કરનાર નથી કહ્યું પણ છે—

“अत्येण नदराया न ताइओ, गोधणेण कुइयनो ।

धन्नेण तिलयसिद्धी पुत्तेहिं, न ताइओ सगरो ॥”

મૃત્યુ સામે આવતા નદરાજનો, ગોધનથી કુચિકર્ણનો, ધાન્યથી તિલક-શેઠનો, અને પુત્રોથી સગરનો બચાવ થઈ શક્યો નથી તો પછી બહારની વસ્તુઓથી માફ અને તમારૂં રક્ષણ કઈ રીતે થઈ શકવાનું છે ? જે રક્ષણ કરનાર કોઈ પણ છે તો તે એક માત્ર સમાચરિત ધર્મ જ છે કેમકે, તે જ મુક્તિનો હેતુ છે આ માટે ધર્મનું સેવન કરવું ઉચિત છે ॥ ૪૦ ॥

यतश्च धर्मादन्यत्किमपि न त्राणाय वा शरणाय वा भवतीत्याह—

मूलम्—

‘नाह’ रमे पक्षिणि पञ्जरे वा, सन्ताण छिन्ना चरिसांमि मोपेणं ।
अकिञ्चना उज्जुकंटा निरामिसा, परिग्गेहारभ नियत्तदोसा ॥४१॥

छाया—नाह रमे पक्षिणी पञ्जरे इव, सन्तानच्छिन्ना चरिष्यामि मानम् ।

अकिञ्चना ऋजुकृता निरामिषा, परिग्रहारम्भनिवृत्तदोष ॥ ४१ ॥

टीका—‘नाह’—इत्यादि ।

हे राजन् ! इव=यथा पञ्जरे पक्षिणी न रमते=सुख नानु भवति, तथैव—
अहमपि जरामरणाद्युपद्रवसहितेऽस्मिन् भवपञ्जरे न रमे = रतिं नानु भवामि ।
अतोऽहं सन्तानच्छिन्ना छिन्नं=रोटित सन्तान=स्नेहपरम्परा यया सा, परित्यक्तपरि-
वारस्नेहपरम्परेत्यर्थः, तथा अकिञ्चना=द्रव्यभावपरिग्रहरहिता, तथा-ऋजुकृता=
माया शल्यादि रहित तपःसयमसमाराधनतत्परा तथा,—निरामिषा—निष्क्रान्ता

धर्मके सिवाय कोई त्राण और शरण नहीं होता है इस बातको
लेकर रानी कहती है—‘नाह रमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! जब धर्मके सिवाय रक्षक इस जीवका कोई
और नहीं है तब (वा-इव) जैसे (पजरे-पञ्जरे) पीजरेमें बंद हुई
(पक्षिणि-पक्षिणी) पक्षिणी (न रमे-न रमते) वहा सुखका अनुभव
नहीं करती है उसी तरह (अह-अहम्) मैं भी जरा एव मरण आदिके
उपद्रवसे युक्त इस भव रूपी पीजरेमें (न रमे-न रमे) सुखानुभव नहीं
करती हूँ । इसलिये अब मैं (सताण छिन्ना-सन्तानच्छिन्ना) पारिवारिक
स्नेह बधनसे रहित तथा (अकिञ्चना-अकिञ्चना) द्रव्य एव भाव परि-

धर्मना सिवाय केवल रक्षक अने शरण नहीं अनन्तु आ बातने लक्ष्मिने
राणी कहे छे—“नाह रमे”—इत्यादि !

अन्वयार्थ—हे राजन् ! त्वारे धर्मना सिवाय आ एवमन्तु रक्षक अने
नार केवल नहीं वा-इव जेभ पजरे-पञ्जरे पाण्डराभा पुरवाभा आवेल पक्षिणि-
पक्षिणी पक्षी त्या न रमे-न रमते सुखनो अनुभव करी शकतुं नहीं ओ-
अभावे अह-अहम् हु पण वृद्धावस्था अने मरण आदिना उपद्रवधी युक्त
आ लवङ्गी पाण्डराभा न रमे-न रमे सुखनो अनुभव नहीं करी शकती आ
भाटे हु सताणछिन्ना- सन्तानछिन्ना परिवारना स्नेहबधनधी रहित तथा
अकिञ्चना-अकिञ्चना द्रव्य अने भाव परिग्रहधी परिवर्तित धर्मने निरामिषा-

आमिपाद् निरामिपा=विषयभोगवर्जिता, शब्दादयो विषया हि विषयीजीवानां
गृद्धिहेतुत्वादाभिपोषमाः—तद्वर्जितेत्यर्थः, तथा—परिग्रहारम्भनिवृत्तदोषा परिग्रहार-
म्भावेव जीवदूषणाद् दोषो, ताभ्या निवृत्ता, अथवा—परिग्रहारम्भयोर्दोषाः=अभिप्यङ्ग
निर्दयतादयस्तेभ्यो निवृत्ता, आर्पणाद्दोषशब्दस्य परनिपातः । एवभूता सती
‘मौन’=मुनिभाव चरिष्यामि—अनुष्ठास्यामि ॥ ४१ ॥

मूलम्—

दवग्निंणा जेहा रणणे, उज्जमाणेसु जंतुसु ।

अन्ने सत्ता पमोयति, रागदोसंवसगया ॥४२॥

एवमेव वयं मूढा, कामभोगेसु मुच्छिर्या ।

उज्जमाणं न बुद्ध्यामहे, रागदोसंरिगणा जंग ॥४३॥

छाया—दवाग्निना यथाऽरण्ये, दहमानेषु जंतुषु ।

अन्ये सत्त्वाः प्रमोदन्ते, रागद्वेषवशगत ॥४२॥

एवमेव वयं मूढाः, कामभोगेषु मूर्च्छिताः ।

दहमानं न बुद्ध्यामहे रागद्वेषाग्निना जगत् ॥४३॥

टीका—‘दवग्निणा’ इत्यादि—

यथा अरण्ये=अटव्या दवाग्निना=दवानलेन दहमानेषु सत्सु जन्तुषु=प्राणिषु,
ग्रहसे परिचर्जित होकर (निरामिसा—निरामिपा) शब्दादिक विषयभोगों-
का सर्वथा परित्याग करती हूँ और (उज्जुकडा—ऋजुकृता) माया आदि
शक्तियोंसे रहित तब एव सयमकी आराधनामे तत्पर होना चाहती हूँ ।
इस तरह (परिग्रहारभ नियत्तदोसा—परिग्रहारभ निवृत्तदोषा) परिग्रह
और आरभसे अन्य दोषोंसे निवृत्त होती हुई मे (मौण—मौनम्) मुनि-
भावका (चरिसामि—चरिष्यामि) आचरण करूँगी ॥४१॥

फिर भी रानी कहती है—‘दवग्निणा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा—यथा) जैसे (रणणे—अरण्ये) वनमे (दवग्निणा—दवा

निरामिपा शब्दादिक विषयभोगोंको सर्वथा परित्याग कर छू, तेमन् उज्जु-
कडा—ऋजुकृता, माया आदि शक्तियोंकी विहीन तब अने सयमकी आराधनामा
तत्पर थवा आहु छू आ रीते परिग्रहारभनियत्तदोसा—परिग्रहारभनिवृत्तदोषा
परिग्रह अने आरभकी जन्मता दोषोंकी निवृत्त अनीने हु मौण—मौन मुनि
भावनु चारिस्तामि—चरिष्यामि आचरण करीश ॥ ४१ ॥

इरीथी राणी कहे छे—“दवग्निणा”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जहा—यथा जेम् रणणे—अरण्ये वनमा दवग्निणा—दवाग्निना दवा

રાગદ્વેપવશગતાઃ=રાગદ્વેપવશીભૂતાઃ, અન્યે=અપિત્રેન્નિનઃ, સત્ત્વાઃ=પ્રાણિનઃ, પ્રમો-
દન્તે=આનન્દમનુભવન્તિ । ન ચ વિજાનન્તિ તે તદરણ્યાન્તર્ગતિત્વાદ્ વયમપ્યસ્મિ-
ન્નેવ દાવાનલે ભસ્મસાદ્ ભવિષ્યામ ઇતિ । એવમેવ=અનેન પ્રકારેણૈવ, મૂઢાઃ=મોહ-
વશગા, તથા કામભોગેષુ=કામૌ ચ ભોગાશ્ચ કામભોગાસ્તેષુ । તત્ર કામૌ=શબ્દરૂપ-
લક્ષણૌ, ભોગાઃ=ગન્ધરસસ્પર્શલક્ષણાઃ । યદ્વા-કામ્યન્તે ઇતિ કામાઃ, ભુજ્યન્તે ઇતિ
ભોગાઃ, કામાશ્ચ તે ભોગાઃ-કામભોગા મનોજ્ઞશબ્દાદયસ્તેષુ મુર્ચ્છિતા ગૃહ્ણાઃ સન્તો
રાગદ્વેપાગ્નિના દહ્યમાન જગત્=સસાર દૃષ્ટ્વા પ્રમોદામહે,-ન ચ બુઘ્યામહે=ન ચ
જાનીમો યજ્જગદન્તર્ગતિત્વેન તથાપિ ભસ્મસાદ્ ભવિષ્યામ ઇતિ । યય ભાવઃ-યો
હિ વિવેકયાન્ રાગદ્વેપાનધીનો ભવતિ, સ હિ દવાગ્નિના દહ્યમાનાન્ સત્ત્વાનવ-
લોક્ય 'અહમપ્યેવમેવાનેન દહનીયઃ' ઇતિ પચાલોચયન્ તાન્ સત્ત્વાન્ પરિત્રાતું
પ્રયતતે, ન તુ પ્રમાદવશગઃ સન્ પ્રમોદતે । યસ્ત્યવિવેકી રાગાદિમાશ્ચ ભવતિ, ન સ
તાંહ્વાતુ પ્રયતતે, પ્રત્યુત પરિણામમપશ્યન્ દહ્યમાનાસ્તાન્ દૃષ્ટ્વા પ્રમોદતે । વય-
મપિ વિવેકવિકલાસ્ત્યૈવ સમાચારામ ઇતિ ॥૪૨-૪૩॥

ગ્નિના) દાવાનલ દ્વારા (જતુસુ હજ્જમાણેસુ-જન્તુષુ દહ્યમાનેષુ) જન્તુઓંકે
જલતે રહતે (રાગદોસવસગયા અન્ને સત્તા પ્રમોયન્તિ-રાગદ્વેપ વશગતાઃ
અન્યે સત્ત્વાઃ પ્રમોદન્તે) રાગદ્વેપકે વશીભૂત હુણ અન્ય મૃગાદિ પ્રાણી જો
નહી જલતે હૈં વે આનન્દકા અનુભવ કરતે હૈં (એવમેવ-એવમેવ) હસી
તરહ (મૂઢા-મૂઢાઃ) મોહવશગત હમલોગ ભી કિ જો (કામભોગેસુ
મુર્ચ્છિયા-કામભોગેષુ મુર્ચ્છિતાઃ) શબ્દ ણ્વ રૂપ રૂપી કામમે તથા સ્પર્શ
રસ ગંધ રૂપ ભોગમે અથવા-મનોજ્ઞ શબ્દાદિક કામભોગોમેં ગૃહ્ણ વને
હુણ હૈં (રાગદોસગ્નિના હજ્જમાણ જગ ન બુઝ્જામો-રાગદ્વેપાગ્નિના દહ્ય-
માન જગત્ ન બુઘ્યામહે) રાગદ્વેપ રૂપી અગ્નિસે જલતે હુણ જગતકૌ

નળ દ્વારા બળી રહેલા જતુસુ હજ્જમાણેસુ-જન્તુષુ દહ્યમાનેષુ જન્તુઓંને બેઠને
રાગદોસવસગયા અન્ને સત્તા પ્રમોયન્તિ - રાગદ્વેપવશગતા અન્યે સત્ત્વા પ્રમોદન્તે
રાગદ્વેપથી વશીભૂત બનેલા અન્ય મૃગાદિક જે પ્રાણી બળતા નથી તે આનન્દને
અનુભવ કરે છે એવમેવ-એવમેવ આ પ્રમાણે મૂઢા-મૂઢા મોહના વશમા ફસાયેલ
અમે પણ કે જે કામભોગેસુ મુર્ચ્છિયા-કામભોગેષુ મુર્ચ્છિતા શબ્દ અને રૂપ સ્વરૂપ
કામમા તથા સ્પર્શરસ ગંધરૂપ ભોગમા અથવા મનોજ્ઞ શબ્દાદિક કામભોગોમા
ગૃહ્ણ બનેલા છીએ રાગદોસગ્નિના હજ્જમાણ જગ ન બુઝ્જામો-રાગદ્વેપાગ્નિના દહ્યમાન
જગત્ ન બુઘ્યામહે તે રાગદ્વેપરૂપી અગ્નિમા બળી રહેલા જગતને બેઠને આનન્દ
અનુભવી રહ્યા છીએ, પરંતુ એ નથી બળતા કે, અમે પણ આ જગતની અંદર

વિવેકિનો યત્કુર્વન્તિ, તદાહ—

મૂલમ્—

ભોગે ભુક્ત્વા વમિત્તાં યે, લહુભૂયવિહારિણો ।

આમોયમાળા ગચ્છન્તિ, દિયાં કામક્રમાં ઇવ ॥૪૪॥

છાયા—ભોગાન્ ભુક્ત્વા વાન્ત્સા ચ, લઘુભૂતવિહારિણઃ ।

આમોદમાનો ગચ્છન્તિ, દિવાઃ કામક્રમા ઇવ ॥૪૪॥

ટીકા—‘ ભોગે ’ ઇત્યાદિ—

તે વિવેકિનો ધન્યાઃ યે હિ ભોગાન્=મનોજ્ઞશબ્દાદિવિષયાન્ ભુક્ત્વા ચ=પુનઃ વિપાકદારુણાન્ તાન્ ભોગાન્ વાન્ત્સા=પરિત્યજ્ય લઘુભૂતવિહારિણઃ=લઘુઃ-વાયુસ્તદ્ભૂતાઃ તત્સદૃશાઃ સન્તો વિહરન્તિ યે તે તથા, અપ્રતિબદ્ધવિહારિણ ઇત્યર્થઃ અથવા-લઘુભૂતઃ=સયમસ્તેન વિહર્તુ શીલ યેષા તે તથા સયમવિહારિણ ઇત્યર્થઃ, एतादृशाः सन्त आमोदमानाः=आ-समन्तान्मोदमाना आनन्दमनुभवन्तो गच्छन्ति=विचरन्ति अभीष्ट स्थानम् । अत्रार्थे दृष्टान्तमाह—‘ दिया ’ इत्यादि, इव=यथा कामक्रमाः=काम ययेच्छ क्रमः-क्रमण गमन येषा ते तथा-अप्रतिहतगमनशीला

देखकर हर्षित मन होते हैं, परन्तु यह नहीं जानते हैं कि हम भी 'जगत्'के भीतर वर्तमान है अतः हम भी भस्म होंगे ॥४२॥४३॥

વિવેકી જન કયા કરતે હૈં યહ વાત વતલાતે હૈં—‘ ભોગે ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—વે વિવેકી ધન્ય હૈં જો (ભોગે-ભોગાન્) મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોકો (ભુક્ત્વા-ભુક્ત્વા) ભોગ કરકે પશ્ચાત્ વિપાક કાલમેં દારુણ જાનકર (વમિત્તા-વાન્ત્સા) ઉનકા પરિત્યાગ કર દેતે હૈં ઓર હસ પ્રકાર હોકર (લહુભૂયવિહારિણો-લઘુભૂતવિહારિણઃ) વાયુકે સમાન અપ્રતિબદ્ધ વિહારી બન જાતે હૈં—અથવા સયમિત જીવનસે જો વિહાર કરતે રહતે હૈં વે (આમોયમાળા-આમોદમાના) આનંદકા અનુભવ કરતે

વર્તમાન છીએ અને અમો પણુ આજ રીતે ભસ્મિભૂત બની જવાના છીએ ૪૨-૪૩

વિવેકીજન શુ કરે છે તે ખતાવવામા આવે છે—“ ભોગે ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—એ વિવેકીને ધન્ય છે કે જે, ભોગે-ભોગાન્ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોને ભુક્ત્વા-ભુક્ત્વા ભોગવીને પછી વિપાક કાળમા દારૂણ બળીને એનો વમિત્તા-વાન્ત્સા પરિત્યાગ કરી દે છે અને એ પ્રમાણે કરીને લહુભૂયવિહારિણો=લઘુભૂતવિહારિણ વાયુના જેવા અપ્રતિબદ્ધ વિહારી બની જાય છે અથવા સયમિત જીવનથી જે વિહાર કરતા રહે છે તે આમોયમાળા-આમોદમાના આ

દ્વિજાઃ પક્ષિણ આમોદમાના ગચ્છન્તિ । એવ વિવેકિનોઽપ્યભિષ્વજ્ઞાભાવાદ્યત્ર-યત્ર સંયમયાત્રાનિર્વહણ તત્ર ગચ્છન્તીતિ ભાવઃ ॥૪૪॥

પુનર્યાદિષુ રાગ નિવર્તયિતુ રાજાન પ્રતિ કમલાવતી પ્રાહ—

મૂલમ્—

इमे यं वद्धा फंदति, मम हर्षज्जमागया ।

‘વંચ ચ સંતા કામેસુ, મવિસ્સામો જંહા ઈમે ॥૪૫॥

છાયા—इमे च वद्धा. स्पन्दन्ते, मम हस्तमार्य ! आगता ।

વય ચ સક્તાઃ કામેષુ, મનિપ્યામો યયા ઈમે ॥ ૪૫ ॥

હુમ (કામક્રમા દિયા ઇવ ગચ્છતિ—કામક્રમાઃ દ્વિજાઃ ઇવ ગચ્છન્તિ) યથેચ્છ ભ્રમણ કરનેવાલે પક્ષીયોક્તી તરહ વિચરતે રહતે હૈ ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર પક્ષીયોંકો કિસી મી સ્થાનમેં મમત્વ નેહી હોતા હૈ, ઓર વે પ્રમુદિત મન હોકર સ્વેચ્છાનુસાર ઇધર ઉધર વિચરતે હૈં ઉસી પ્રકાર યે વિવેકી જન મી મોગોંકો મોગકર પશ્ચાત્ ઉનકો કટુક વિપાકવાલે જાનકર ઉનકા પરિત્યાગ કર દેતે હૈ ઓર ઇસ તરહ યે વિવેકી જન જિસ પ્રકાર વાયુ સર્વયા લઘુ હોતી હૈ, ઉસી તરહ વૈપયિક મારસે રહિત વનકર લઘુ વન જાતે હૈ અથવા ઉનકે ત્યાગસે સયમ જીવન વ્યતીત કરતે હુમ અપ્રતિબદ્ધ વિહારી હોજાતે હૈ । ઇનકો વિહારમેં બાધા કરને વાલી કિસી મી શક્તિકા સામ્હના નહી કરના પડતા હૈ । જહાં ઇનકો જાના હોતા હૈ વહી પર ચલે જાતે હૈ । સયમકે નિર્વાહમેં જહા મી ઇનકો બાધાકા અભાવ પ્રતીત હોતા હૈ વહી પર જાતે હૈ ॥૪૪॥

નદનો અનુભવ કરતા રહીને કામક્રમા દિયા ઇવ ગચ્છતિ—કામક્રમાઃ દ્વિજા ઇવ ગચ્છન્તિ યથેચ્છ ભ્રમણ કરવાવાળા પક્ષીઓની માફક વિચરતા રહે છે

ભાવાર્થ—જે પ્રમાણે પક્ષી એને કોઈ પણ સ્થાનમા મમત્વ થતું નથી અને પ્રમુદિત મન બનીને સ્વેચ્છાનુસાર અહિં તહીં સ્વૈરવિહાર (સ્વેચ્છા વિહાર) કરે છે એ પ્રમાણે વિવેકી જન પણ ભોગોને ભોગવીને પછીથી તેને કડવા ફળ આપનાર તરીકે બાણીને એનો પરિત્યાગ કરી દે છે, અને એ રીતે એ વિવેકી જન જે પ્રમાણે વાયુ સર્વથી હલકો—નાનો હોય છે એ માફક વૈપયિક ભારથી રહિત બનીને લઘુ બની જતા હોય છે અથવા એના ત્યાગથી સયમ જીવન વ્યતીત કરીને અપ્રતિબદ્ધ વિહારી થાય છે એમને વિહારમા બાધા કરનાર કોઈ પણ શક્તિનો સામનો કરવો પડતો નથી જ્યાં તેમને જુલુ હોય છે ત્યાં તેઓ ચાલ્યા જાય છે સયમ-... તેમને બાધાનો અભાવ પ્રતીત થાય ત્યાં તેઓ જાય છે ૪૪

ટીકા—‘ હમે ય ’-ઇત્યાદિ ।

હે આર્ય ! હમે પ્રત્યક્ષાઃ કામભોગાઃ મમ, ઉપલક્ષણાત્તત્ર ચ હસ્તમ્ આગતાઃ=પ્રાપ્તાઃ ચ=પુનઃ વદ્ધાઃ=નિયન્ત્રિતા અનેકવિધોપાયે રક્ષિતાઃ । તથાપ્યેતે કામભોગાઃ સ્પન્દન્તે=અસ્થિરધર્મતયા પ્રચલન્તિ । एते हि कामभोगा बहुधा सुरक्षिता अपि न तिष्ठन्ति, प्रत्युत प्रचलन्त्येवेत्यर्थः । च શબ્દાદ્ વયમપિ ચ સ્પન્દામહે=આયુષશ્ચચ્ચલતયા પરલોકગમનાય વયમપિ ચચ્ચલાઃ સ્મ । ‘ હત્ય ’ ઇત્યવિભક્તિકો નિર્દેશઃ । ‘ અજ્જમાગયા ’ ઇત્યત્ર મકારાગમઃ પ્રાકૃતત્વાત્, ચ પુનર્વયમ્ ગત્સ્વરેષુ एतादृशेषु कामेषु सक्ताः=સલગ્નાઃ ॥ અહો અસ્માકમજ્ઞાનતા । યત્ એવમ્, અતો વયમ્-યથા હમે પુરોહિતાદયસ્તથૈવ મત્રિષ્યામઃ । યથાऽમીભિરેતે ચચ્ચક્ષ્ણાઃ કામભોગા, પરિત્યક્તાસ્તથા-વયમપિ કામભોગાનેતાન્ પરિત્યક્ષ્યામ ઇતિ ભાવઃ ॥૪૫॥

‘ અર્થ આદિસે રાજાકા રાગ દુદાનેકે લિયે ફિર રાની કહતી હૈ—
‘ હમે ય ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અજ્જ-આર્ય) હે આર્ય ! (મમ હત્ય આગયા-મમ હસ્તમ્ આગતાઃ) મેરે ઓર આપકે હાથોમે પ્રાપ્ત હુએ ઓર હસીલિયે (વદ્ધા-વદ્ધાઃ), અનેકવિધ ઉપાયો દ્વારા રક્ષિત કિયે ગયે (હમે-હમે) યે શબ્દાદિક કામ ભોગ (ફલતિ-સ્પન્દન્તે) અસ્થિર સ્વભાવવાલે હોનેસે સદા સ્થાયી નહીં હૈં કિન્તુ અસ્થિર હી હૈ । યહા “ચ” શબ્દસે યહ વાત મી સૂચિત કીગઈ હૈ કિ જિસ પ્રકાર કામભોગ અસ્થિર હૈં ડસી પ્રકાર હમલોગ મી અસ્થાયી હૈં । કયોં કિ હસગતિમેં હમારા અવરોધકા કારણ જો આયુ કર્મ હૈ વહ સ્વય અસ્થાયી હૈ । ફિર મી (વય-વયમ્) અસ્થાયી હમ (કામેસુ સક્તા-કામેષુ સક્તા) હન અસ્થિર વિષયોમે મૂઝિત હો રહે હૈ યહ કિતને આશ્ચર્યકી વાત હૈ । હમારી હસ અજ્ઞાનતાકા મી કહી ઠિકાના હૈ ? હસ

અર્થ આદિથી રાજાનો મોહ હટાવવા માટે ફરીથી રાણી કહે છે—

“ હમે ય ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અજ્જ-આર્ય હે આર્ય ! મમહત્ય આગયા-મમ હસ્તમ્ આગતા મારા, અને આપના હાથોમા પ્રાપ્ત થયેલા અને એજ માટે વદ્ધા-વદ્ધા અનેક વિધ, ઉપાયોથી, રક્ષાયેલા એવા હમે-હમે આ શબ્દાદિક કામભોગ ફલતિ-સ્પન્દન્તે અસ્થિર સ્વભાવવાળા હોવાથી સદા સ્થાયી નથી, પરંતુ અસ્થાયી છે, અહીં ‘ચ’ શબ્દથી એ વાત, પણ સૂચિત કરવામાં આવેલ છે કે, જે રીતે કામભોગ અસ્થાયી છે એજ પ્રમાણે આપણે પણ અસ્થાયી જ છીએ, કેમકે, આ ગતિમા અમારા અવરોધનું કારણ જે આયુષ્ય કર્મ છે તે સ્વય અસ્થાયી છે છતાં પણ વય-વયમ્ અસ્થાયી એવા અમો કામેસુ સક્તા-કામેષુ સક્તા એ અસ્થાયી વિષયોમા લોલુપ બની રહ્યા છીએ એ કેટલા આશ્ચર્યની વાત છે ? અમારી

નન્વસ્થિરા અપિ કામભોગા યદિ મુખહેતયઃ સ્યુસ્તદા તત્પરિત્યાગો ન વિધેય ? इति शङ्का निराकुरुमाह—

मूलम्—

સામિસ કુલલં દિસ્સં, વજ્જમાણં નિરામિસં ।

આમિસં સર્વમુજ્જિત્તા વિહંરામો નિરામિસા ॥૪૬॥

છાયા—સામિપ કુલલ દૃષ્ટા, વાધ્યમાન નિરામિપમ્ ।

આમિપ સર્વમુજ્જિત્વા, વિહરામો નિરામિપા ॥૪૬॥

ટીકા—‘સામિસ’ इत्यादि—

हे राजन् ! सामिप = माससहित कुलल = पक्षिण, वाध्यमान = अन्यपक्षिणा पीड्यमान दृष्टा = सामिपः पक्षी आमिपाऽऽहारिभिः पक्षिभिः पीड्यते इति विलोक्य तथा निरामिप = मासरहित तमेव कुलल निरुपद्रुत दृष्ट्वा वयमपि सर्व = निरवशेषम् आमिपम् = अभिष्वङ्गहेतुक शब्दादिविषयम् उज्जित्वा = परित्यज्य निरामिपाः =

लिये (जहा इमे भविस्सामो-यथा इमे भविष्यामः) जैसे ये पुरोहित आदि बने हैं वैसेही हमलोग भी बनेंगे। इस प्रकार कमलावतीने राजासे कहा ॥४५॥

यदि कोई इस पर यों कहे कि विषयभोग भले ही अस्थिर हों इससे हमको क्या लाभ ? । वे यदि सुखदायी हैं तो हमको इनका परित्याग नहीं करना चाहिये । इसका उत्तर इस प्रकार है—‘सामिस’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! (સામિસ કુલલ-સામિપ કુલલમ્) માસકો દધાયે દુષ્ટ પક્ષીકો (વજ્જમાણ દિસ્સ-વાધ્યમાન દૃષ્ટા) અન્ય માસ લોલુપી પક્ષિયો દ્વારા દુઃખિત દેખકરકે તથા (નિરામિસ-નિરામિપમ્) નિરામિપ ઉસી પક્ષીકો નિરાકુલ દેખકરકે હમલોગ ભી (સર્વમ્ આમિસ

એ અજ્ઞાનતાનું પણ કયાય ઠેકાણું છે ? આ માટે જહાં ઇમે ભવિસ્સામો-યથા ઇમે ભવિષ્યામ જેવા એ પુરોહિત વગેરે બન્યા છે તેવાજ આપણે બનશું એવું કમલાવતીએ રાજાને કહ્યું ॥ ૪૫ ॥

આમા ને કેઈ એમ કહે કે, વિષયભોગ ભલે અસ્થિર હોય એની સાથે અમારે શું સમ્બન્ધ છે ? એ ને સુખદાયક છે તો પછી અમારે એનો પરિત્યાગ નજ કરવો નેઈએ એનો ઉત્તર આ પ્રકારનો છે “સામિસ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! સામિસ કુલલ-સામિપ-કુલલમ્ માસને લઈને એઠેલા પક્ષીને વજ્જમાણ દિસ્સ-વાધ્યમાન દૃષ્ટા બીજા માસલોલુપી પક્ષીઓદ્વારા દુઃખ અપાતું નેઈને તથા નિરામિસ-નિરામિપમ્ નિરામિપ એજ પક્ષીને નિરાકુલ

સર્વ આમિસ ઉજ્જિત્તા-સર્વ આમિપ ઉજ્જિત્વા અભિષ્વગના

ભોગામિપરજિતા સન્તો વિહરામ = વિચરિષ્યામઃ । અય ભાવઃ—યયા માંમયુક્તઃ પક્ષ્યન્તરૈઃ પીડયતે, પુનઃ સ એવ માસરહિતો નિરાકુલો વિચરતિ । એવમેવ ધનધાન્યાદિયુક્તાઃ પ્રાણિનો દાયાદૈ પીડયન્તે । તદ્રહિતાશ્ચ સુખેન વિચરન્તિ । અતો વયમપિ પીડાદેતુક સર્વ ધનધાન્યાદિક પરિત્યજ્ય શ્રામણ્યમક્રીકૃત્ય અપ્રતિવદ્ધ વિહારિણો ભૂત્વા સુખેન વિહરિષ્યામ ઇતિ ॥૪૬॥

ઉજ્જિહ્વતા—સર્વ આમિષ ઉજ્જિહ્વતા) અમિષ્વગ્ને કારણભૂત સમસ્ત શબ્દાદિક વિષયોંકા પરિત્યાગ કરકે (નિરામિસા—નિરામિષાઃ) અથ ભોગરૂપ આમિષસે રહિત હોતે હુળ (વિહરામો—વિહરામઃ) વિચરણ કરેગે ।

ભાવાર્થ—પક્ષીકો માંસ લિધે દેશ્વર જેસે અન્ય માંસ લોલુપી પક્ષી ઉસપર ક્ષપટ પડતે હૈ—એવ જય વહ નિરામિષ હો જાતા હૈ તથ ઉસકા પીછા કરના વે છોડ દેતે હૈ, હસ તરહ વહ નિરાકુલ હોકર જહા ઉસે જાના હોતા હૈ વહા ચલા જાતા હૈ । હસી પ્રકાર શબ્દાદિક વિષયોંમે ફસે રહના માંસકો અપનાવનાલે પક્ષીકે સમાન હૈ । ઉસ વિચારે પક્ષીકો જેસે અન્ય માંસ લોલુપી પક્ષી પીડિત ક્રિયા કરતે હૈ ઉસી પ્રકાર શબ્દાદિક વિષયોંમે ફસે હુણ પ્રાણિયોંકો ભી અન્ય વિષયાભિલાષી પ્રાણી દુઃખિત ક્રિયા કરતે હૈ । જય વહ નિરામિષ ભોગવર્જિત હો જાતા હૈ તથ અન્ય પક્ષિયોં જેસે દાયાદિક ભાગ લેનેવાલે ઉસકા પીછા કરના છોડ દેતે હૈ । હસ પ્રકાર વહ નિશ્ચિન્ત હોકર સ્વેચ્છાનુસાર જહા ઇચ્છા હોતી હૈ વહા વિચરતા હૈ । સ્વેચ્છાનુસાર વિચરણમે વાધક શબ્દાદિક ભોગ થે ઉનસે

કારણભૂત સઘળા શબ્દાદિક વિષયોંનો પરિત્યાગ કરીને હવે નિરામિસા—નિરામિષા ભોગરૂપ આમિષથી રહિત બનીને વિહરામો—વિહરામ વિચરણ કરીશુ

ભાવાર્થ—કોઈ પક્ષીની આગળ માંસ લેઈને જેમ અન્ય માંસ લોલુપ પક્ષી એના ઉપર ઝપટ નાખે છે અને જ્યારે તે નિરામિષ થઈ જાય છે ત્યારે તેનો પીછો પકડવો છોડી દે છે આ પ્રમાણે નિરાકુલ બનીને જ્યાં જવું હોય ત્યાં ચાલી જાય છે આ પ્રમાણે શબ્દાદિક વિષયોંમા કસાઈ રહેવું તે માંસને અપનાવનાર પક્ષીના સમાન છે, એ બીયારા પક્ષીને જેમ અન્ય માંસ લોલુપી પક્ષી પીડિત કયાં કરે છે એજ રીતે શબ્દાદિક વિષયોંમા કસાયેલા પ્રાણીને પણ અન્ય વિષયાભિલાષી પ્રાણી સતાવ્યા કરે છે જ્યારે તે નિરામિષ ભોગવર્જિત બની જાય છે ત્યારે અન્ય પક્ષીઓની માફક તેની પાસેથી ભાગ પડાવવામા લોલુપ બનેલાઓ એનો પીછો છોડી દે છે આથી તે નિશ્ચિત બનીને સ્વેચ્છાનુસાર જ્યાં ઇચ્છા થાય ત્યાં વિચરે છે સ્વેચ્છાનુસાર વિચરણમા

उक्तार्थमेव दृढीकृत्य पुनरप्याह—

मूलम्

गिद्धोवमे उं नच्चा णं, कामे संसारवड्डणे ।

उरगो सुवण्णपासेव्व, सकंमाणो तंणुं चरे ॥४७॥

अथा—गृद्धोपमास्तु ज्ञात्वा सल्लु, कामान् ससारवर्द्धनान् ।

उरगः सुपर्णपार्श्वे इव, शङ्कमानस्तनुचरेः ॥४७॥

टीका—‘गिद्धोवमे’ इत्यादि ।

हे राजन् ! विषयलोलुपान् गृद्धोपमान्=गृद्धसदृशात् आमिषहरणशीलान्, ज्ञात्वा, ‘णम्’ इति वाक्यालङ्कारे तु=पुनः कामान्=शब्दादिविषयाश्च ससारवर्द्धनान्=भववृद्धिरूपान् ज्ञात्वा, सुपर्णपार्श्वे = गरुडसमीपे उरग इव=सर्प इव शङ्कमानो भयवस्तः सन् तनु=स्तोकं-मन्द यतनयेति यावत् चरे.=क्रियासु प्रवृत्तो भव । यथा-गरुडोपमा विषयास्त्वन नाधेरन् तथा समयमार्गे विहरस्वेति भावः॥४७॥

वह रहित बनगया अतः सुखपूर्वक विचरणमे अब उसको कोई बाधा नहीं सता सकती है । इसी प्रकार हम भी पीडा हेतुक सर्व धन धान्यादिकका परित्याग करके एव आमण्य स्वीकार करके अप्रतिवद् विहारी होकर सुखपूर्वक विचरेगे ॥४६॥

फिर इसी बातको दृढ करनेके लिये रानी कहती है—

‘गिद्धोवमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! विषयलोलुप जनोको (गिद्धोवमे-गृद्धोपमान्) गृद्ध सदृश (नच्चा-ज्ञात्वा) जानकर तथा (कामे-कामान्) शब्दादिक विषयोंको (ससारवड्डणे-ससारवर्द्धनान्) भववृद्धिके करने वाले (नच्चा-ज्ञात्वा) जानकर आप (सुवण्णपासे उरगोव्व-सुपर्णपार्श्वे उरगः

आधु शब्दादिक लोग हुआ अनाथी मुक्त यनी जाता सुखपूर्वक विचरण करवाभा तेने केअ पणु आध आवतो नथी आ प्रमाणे आपणु पणु पीडाना हेतु समान सर्व धनधान्यादिकने परित्याग करीने तेमज दीक्षा अजिकार करीने अप्रतिवद् विहारी थअने सुखपूर्वक विचरीशु ॥ ४६ ॥

करी अ वातने दृढ करवा भाटे राणी कहे छे—“गिद्धोवमे”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! विषयलोलुपी जनोने गिद्धोवमे-गृद्धोपमान् आध सदृश नच्चा-ज्ञात्वा जानीने तथा कामे-कामान् शब्दादिक विषयेने ससारवड्डणे-ससारवर्द्धनान् भववृद्धिना करवावाणा नच्चा-ज्ञात्वा जानीने आप सुवण्णपासे

तथा—

मूलम्—

नागोव्वेव वधंणं छित्ता, अप्पणो वसइ वए ।

एय पत्थं महाराय !, इसुयारे त्तिं मे' सुय ॥४८॥

छाया—नाग इव बन्धन छित्त्वा, आत्मनो वसति व्रजेः ।

एतत्पथ्य महाराज ! इषुकारेति मया श्रुतम् ॥४८॥

टीका—‘नागोव्व’ इत्यादि—

हे राजन् ! नागः=हस्ती यथा-बन्धन छित्त्वा, आत्मनो वसति विन्ध्याटवीं व्रजति । तथा त्वमपि बन्धन=ज्ञानावरणीयादिकर्मबन्धन छित्त्वा आत्मनो वसति=मुक्तिस्थान व्रजेः गच्छ । एषमुपदिश्य निगमयितुमाह—‘एय’ इत्यादि—हे महाराज ! इषुकार ! इत्येतत्पथ्य हित यन्मया साम्प्रत भवते प्रोक्त तत् मुनिजन सन्निधौ मया श्रुतम् । न तु मया स्वमनीषया प्रकल्प्य प्रोक्तम् ॥४८॥

इव) गरुड़के समीपमे सर्पकी तरह (सकमाणो-शङ्कमानः) भयत्रस्त होकर (तणुचरे-तनुचरे) यतनापूर्वक क्रियाओमें प्रवृत्ति करो ॥४७॥

अथवा—‘नागोव्व’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (इव-इव) जैसे (नाग-नागः) हस्ती (बधण छित्त्वा-बन्धन छित्त्वा) बधनको छेदन करके (अप्पणो वसइ वए-आत्मनो वसति व्रजति) अपने स्थानभूत विन्ध्याटवीमें जाता है इसी तरह आप भी (बधण छित्त्वा-बन्धन छित्त्वा) ज्ञानावरणीय आदि कर्म बन्धनको नष्ट कर अपने स्थानभूत (वसइ वए-वसति व्रजे) मुक्तिमें जाओ (महाराय-महाराज) हे महाराज इषुकार ! (एय पत्थ-एतत्पथ्यम्) इसीमें भलाई है ।

उरगोव्व-सुवर्णपार्श्व उरग इव गड़ुड़नी सामे पड़ेला सर्पनी भाइके सकमाणो-शङ्कमान भयत्रस्त थधने तणुचरे-तनुचरे यतनपूर्वक क्रियाओमा प्रवृत्ति करे ॥४७॥

अथवा—“नागोव्व”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! इव-इव जे रीते बधनमा बधायेल नाग-नाग छी ओ बधण छित्त्वा-बन्धन छित्त्वा बधनने तोड़ी नाभीने अप्पणो वसइ वए-आत्मनो वसति व्रजति पोताना स्थानभूत विन्ध्याटवीमा आटया जाय छे ओज प्रभाण्णे आप पणु बधण छित्त्वा ज्ञानावरणीयादि कर्म बधनने नाश करीने पोताना स्थानभूत वसइ वए-वसति व्रजे मुक्तिमा पड़ेथी ओओ महाराय-महाराज हे महाराज इषुकार ! एय पत्थ-एतत् पथ्यम् ओमान तमारी

मूलम्—

चइत्ता विउलं रउंजं, कामभोगे यं दुँच्चए ।

निर्विँसया निरौमिसा, निन्नेहाँ, निप्परिग्गहा ॥४९॥

सम्मंधम्मं, विर्याणित्ता, चिँच्चा कामंगुणे वरे ।

तँव पगिँज्झऽहक्खेवाय, घोरं^१ घोरपरक्कमा ॥ ५० ॥

छाया—त्यक्त्वा विपुल राज्य, कामभोगाथ दुस्त्यजान् ।

निर्विषयौ निरामिषौ, निः स्नेहौ निष्परिग्रहौ ॥४९॥

सम्यग् धर्म विज्ञाय, त्यक्त्वा कामगुणान् वरान् ।

तपः प्रगृह्य यथाऽऽख्यात, घोर घोरपराक्रमौ ॥५०॥

टीका—‘चइत्ता’ इत्यादि—

विपुल=विशाल राज्य दुस्त्यजान्=दुष्परिहरान् कामभोगान्=शब्दादिविषयाथ
त्यक्त्वा=परित्यज्य सम्यग्=यथास्थित धर्म=श्रुतचारित्रात्मकं विज्ञाय=विशेषतो-

(त्ति-इति) इसी प्रकार (मे-मया) मैंने (सुय-श्रुतम्) मुनिजनोंके समीप सुना है।

भावार्थ—कमलावतीने कहते २ यह भी कह दिया कि हे नाथ !
सबसे उत्तम मार्ग तो यह है कि जिस प्रकार गजराज बंधनसे रहित
हो कर अपने स्थान पर चला जाता है उसी प्रकार आपको भी कर्मों का
बंधन तोड़ कर मुक्तिस्थानमें जाना चाहिये । क्यों कि आत्माकी भलाई
इसीमें है । अतः इसी निमित्तको लेकर मैंने यह सब आपसे कहा है ।
जैसे मैंने मुनिराजोंके मुखसे सुना है ॥ ४८ ॥

इस प्रकार कमलावतीके वचन सुनकर प्रतिबुद्ध हुए राजाने तथा
कमलावतीने क्या किया ? यह इन दो गाथाओं द्वारा प्रकट किया जाता है—

अलार्थं छे, त्ति-इति आ प्रभाणु मे-मया मे सुय- तम् मुनिराजे पासैथी सालणेव छे

भावार्थ—कमलावतीये डडेटा डडेटा ये पणु डडी दीधु डे, डे नाथ !
सहुथी उत्तम मार्गतो ये छे डे, जे रीते गजराज बंधनथी मुक्ता थधने
पोताना भूणस्थान तरङ्ग थाटये। नाथ छे, जेज रीते आपे पणु डमेनिना बंधन
तोडी नाभीने मुक्ति स्थानमा जवु जेधं ये डेमडे, आत्मानु श्रेय जेमान् छे
आ निमित्ते ज आपने मे आ सधणु डडेल छे डे जे मे मुनिराजेना
मुजेथी सालणेव छे ॥४८॥

आ प्रभाणु कमलावतीना वचन सालणीने प्रतिबुद्ध थयेला राजाये तथा
कमलावतीये शु डयु ? ये आ जे गाथाओथी प्रकट करवामा आवे छे—

ડવુધ્ય વરાન્=શ્રેષ્ઠાન્ કામગુણાન્=શબ્દાદિવિષયાન્ ત્યક્ત્વા, 'ચહ્તા' 'કામ-
ભોગે' इति पदद्वये प्रागुक्तेऽपि 'चिच्छा' 'कामगुणे' इति पुनरभिधानं त्रिकरण
त्रियोगतः परित्याग सूचयितुम् । तथा यथाऽऽख्यातम्=तीर्थंकरगणधरादिभिर्न
प्रकारेण कथितं तथैव घोरम्=कातरपुरुषैस्त्यन्तदुश्चर तपः=अनशननादिकं प्रगृह्य=
स्वीकृत्य निर्विषयौ=वर्जितशब्दादिविषयौ कामभोगपरित्यागात्, अथवा-विषयो
देशस्तद्रहितो, राष्ट्रपरित्यागात्, निरामिषौ = भोगामिषवर्जितौ विषयामिष्वक्-
परित्यागात्, निःस्नेहौ=स्नेहरहितौ स्वजनादिप्रेमपरित्यागात्, निष्परिग्रहौ वाक्षा

‘चहत्ता’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(વિઝલ-વિપુલમ્) વિશાલ (રજ્જ-રાજ્યમ્) રાજ્યવૈભવ
તથા (દુચ્ચણ કામભોગ ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ) દુસ્ત્યજ-જો છોડના
વહુત હી કઠિન થા એસે કામભોગોંકા (ચહ્તા-ત્યક્ત્વા) પરિત્યાગ કરકે
પશ્ચાત્ (સમ્મ ધમ્મ વિનાયિત્તા-સમ્યક્ યથાવસ્થિત-ધર્મ વિજ્ઞાય)
યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ-કે સ્વરૂપકો અચ્છી તરહ વિશેષરીતિ-
સે સમજ્ઞકર (દુચ્ચણ કામગુણે ચહ્તા-દુસ્ત્યજાન્-કામગુણાન્ ત્યક્ત્વા)
શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિકોંકે વિષયોંકા ત્રિકરણ ત્રિયોગસે ત્યાગ કરકે (જહ્વર
યથા રૂપાતમ્) તીર્થંકરાદિકોંને જૈસી વિધિસે આરાધન કરના
હૈ ઉસી વિધિકે અનુસાર (ઘોર-ઘોરમ્) કાયરોં દ્વારા આચરિત ૧
સર્વથા અશક્ય એસે (તવ-તપ.) અનશન આદિ તપોંકો (પગિજ્ઞ-
સ્વીકાર કરકે (નિવ્વિસયા-નિર્વિષયૌ) કામભોગાદિકોંસે રહિત-૩
અપને દેશસે રહિત તથા (નિરામિસા-નિરામિષૌ) ભોગરૂપ આ
રહિત એવ(નિન્નેહા-નિ-સ્નેહૌ) સ્વજનાદિકકે પ્રેમબધનસે રહિત ૪

“ચહ્તા” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—વિઝલ-વિપુલમ્ વિશાળ રજ્જ-રાજ્યમ્ રાજ્ય વૈભવ દુચ્ચણ
કામભોગ ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ દુસ્ત્યજ નેને છોડવું ખૂબ જ કઠણ હું
એવા કામભોગોંનો ચહ્તા-ત્યક્ત્વા પરિત્યાગ કરીને પછીથી સમ્મ ધમ્મ વિના
યિત્તા - સમ્યક્ - યથાવસ્થિત - ધર્મ વિજ્ઞાય યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ
ધર્મના સ્વરૂપને સારી રીતે સમજીને દુચ્ચણ કામગુણે ચહ્તા-દુસ્ત્યજાન્ કામગુણાન્
ત્યક્ત્વા શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિક વિષયોંનો ત્રિકરણ ત્રિયોગથી ત્યાગ કરીને જહ્વર-
યથારૂપાતમ્ તીર્થંકરાદિકોંને જે વિધિથી આરાધના કરવાનું બતાવેલ છે એ
વિધિ અનુસાર ઘોર-ઘોરમ્ કાયરોં નેને કરી શકતા નથી એવા તવ-તપ
અનશન આદિ તપોંનો પગિજ્ઞ-પ્રગૃહ્ય સ્વીકાર કરીને નિવ્વિસયા-નિર્વિષયૌ કામ
ભોગાદિકથી રહિત અથવા પોતાના દેશથી દૂર અને નિરામિસા-નિરામિષૌ ભોગ
રૂપ આમિષથી રહિત તેમજ નિન્નેહા-નિ-સ્નેહૌ સ્વજનાદિકના પ્રેમબધનથી અલગ

અન્યન્તરપરિગ્રહવર્જનાત્, તથા-ધોરપરાક્રમો-ધોરઃ-ભયાનકઃ, પરાક્રમ.=ચલ કર્મ-
શત્રુ વિજયે યયોસ્તો ધોરપરાક્રમૌ, ઉગ્રતપઃ સમાચરણાત્, જાતૌ ॥૪૯-૫૦॥

સમ્પત્યધ્યયનાર્થમુપસહરન્નાઃ-

મૂલમ્—

એવં તે કમસો બુદ્ધા, સંવે ધર્મપરાયણો ।

જન્મમંચ્ચુભયોદ્વિગ્ના, દુઃખસ્સત-ગવેસિણો ॥ ૫૧ ॥

છાયા--એવ તે ક્રમશો બુદ્ધાઃ, સર્વે ધર્મપરાયણાઃ ।

જન્મમૃત્યુભયોદ્વિગ્ના, દુઃખસ્થાન્તગવેપિણઃ ॥ ૫૧॥

ટીકા—‘ એવ તે ’ इत्यादि—

एवम्=अमुना प्रकारेण क्रमशः=पूर्वोक्तक्रमेण बुद्धाः=प्राप्तप्रतिबोधाः, जन्म-
मृत्युभयोद्विग्नाः=जन्ममृत्योर्यद् भय तेन उद्विग्ना.=वस्ताः, तथा-दुःखस्य=
शारीरिक मानसिक दुःखस्य, अन्तगवेषिणः=पर्यवसानान्वेषकाः सकलदुःखनाश
गवेषणशीलाः सन्त., ते सर्वे=भृग्विष्णुकारादयो धर्मपरायणाः=धर्मे रुनिष्ठा जाताः॥५१॥

દોનો રાજારાની (નિષ્પરિગ્રહા-નિષ્પરિગ્રહૌ) વાદ્ય એવ આમ્યન્તર પરિ-
ગ્રહકે ત્યાગ કરદેનેસે (ધોરપરક્રમા જાણ-ધોરપરાક્રમૌ જાતૌ) કર્મરૂપી
શત્રુઓંકે વિજય કરનેમેં વિશિષ્ટ ચલસંપન્ન વન ગયે ॥૪૯॥૫૦॥

અવ અધ્યયનકા ઉપસહાર કરતે હુણ કહતે હૈ—‘ એવ તે ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(કમસા-ક્રમશઃ) અનુક્રમસે (એવ-એવમ્) રૂસ પ્રકાર
(બુદ્ધા-બુદ્ધાઃ) પ્રતિબોધિત હુણ (સંવે-સર્વે) વે સવકે સવ છહૌ (જન્મ-
મંચ્ચુ ભયોદ્વિગ્ના-જન્મ મૃત્યુ ભયોદ્વિગ્નાઃ) જન્મ મરણકે ભયસે ઉદ્વિગ્ન
ધનકર (દુઃખસ્સતગવેસિણો-દુઃખસ્થાન્તગવેપિણ) શારીરિક એવ માન-
સિક દુઃખોંકા અન્ત અવ કિસપ્રકાર હોગા રૂસ વાતકી ગવેષણા કરનેમેં

બનીને એ બન્ને રાજા અને રાણીએ નિષ્પરિગ્રહા-નિષ્પરિગ્રહૌ બાદ્ય અને અન્ય તર
પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી દેવાથી ધોરપરક્રમા જાણ-ધોરપરાક્રમૌ જાતૌ કર્મરૂપી
શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવવામા વિશિષ્ટ એવુ બા સંપાદન કર્યુ ॥૪૯॥૫૦॥

હવે અધ્યયનનો ઉપસહાર કરતા કહે છે—“ એવ તે ”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—કમસો-ક્રમશઃ અનુક્રમથી એવ-એવમ્ આ પ્રમાણે બુદ્ધા-બુદ્ધા
પ્રબોધિત થઈને સંવે-સર્વે એ સધળા છએ છ એવો જન્મમંચ્ચુભયોદ્વિગ્ના-જન્મ
મૃત્યુભયોદ્વિગ્ના જન્મ મરણના ભયથી ઉદ્વિગ્ન બનીને શારીરિક અને માનસિક દુઃખોને
અત્યંત રૂચી પ્રકારે કરી શકાય આ વાતની ગવેષણા કરવામા લવલીન બન્યા અને

ઽવબુધ્ય વરાન્=ત્રેષ્ઠાન્ કામગુણાન્=શબ્દાદિવિષયાન્ ત્યક્ત્વા, 'ચહત્તા' 'કામ-
ભોગે' इति पदद्वये प्रागुक्तेऽपि 'चिच्छा' 'कामगुणे' इति पुनरभिधानं त्रिकरण
त्रियोगतः परित्याग सूचयितुम् । तथा यथाऽऽख्यातम्=तीर्थकरगणधरादिभिर्व्येन
प्रकारेण कथितं तथैव घोरम्=कातरपुरुषैरत्यन्तदुश्चर तपः=अनशन आदिकं प्रगृह्य=
स्वीकृत्य निर्विषयौ=वर्जितशब्दादिविषयौ कामभोगपरित्यागात्, अथवा-विषयो
देशस्तद्रहितौ, राष्ट्रपरित्यागात्, निरामिषौ = भोगामिषवर्जितौ विषयामिष्वक्
परित्यागात्, निःस्नेहौ=स्नेहरहितौ स्वजनादिप्रेमपरित्यागात्, निष्परिग्रहौ वाद्या

‘चहत्ता’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(વિઝલ-વિપુલમ્) વિશાલ (રજ્જ-રાજ્યમ્) રાજ્યવૈભવ
તથા (દુચ્ચણ કામભોગે ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ) દુસ્ત્યજ-જો છોડના
બહુત હી કઠિન થા એસે કામભોગોંકા (ચહત્તા-ત્યક્ત્વા) પરિત્યાગ કરકે
પશ્ચાત્ (સમ્મ ધમ્મ વિનાયિત્તા-સમ્યક્ યથાવસ્થિત-ધર્મ વિજ્ઞાય)
યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ-કે સ્વરૂપકો અચ્છી તરહ વિશેષરીતિ-
સે સમજ્ઞકર (દુચ્ચણ કામગુણે ચહત્તા-દુસ્ત્યજાન્-કામગુણાન્ ત્યક્ત્વા
શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિકોંકે વિષયોંકા ત્રિકરણ ત્રિયોગસે ત્યાગ કરકે (જહક
યથા રૂપાતમ્) તીર્થકરાદિકોંકે જેસી વિધિસે આરાધન કરના,
હે ઉસી વિધિકે અનુસાર (ઘોર-ઘોરમ્) કાયરોં દ્વારા આચરિત ।
સર્વથા અશક્ય એસે (તવ-તપઃ) અનશન આદિ તપોંકો (પગિજ્ઞ-
સ્વીકાર કરકે (નિવ્વિસયા-નિર્વિષયૌ) કામભોગાદિકોંસે રહિત-
અપને દેશસે રહિત તથા (નિરામિસા-નિરામિષૌ) ભોગરૂપ આ
રહિત એવ (નિન્નેહા-નિઃસ્નેહૌ) સ્વજનાદિકકે પ્રેમબંધનસે રહિત હ

“ચહત્તા” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—વિઝલ-વિપુલમ્ વિશાળ રજ્જ-રાજ્યમ્ રાજ્ય વૈભવ ,દુચ્ચ
કામભોગે ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ દુસ્ત્યજને છોડવું ખૂબ જ કઠણ હ
એવા કામભોગોંનો ચહત્તા-ત્યક્ત્વા પરિત્યાગ કરીને પછીથી સમ્મ ધમ્મ વિ
યિત્તા - સમ્યક્ - યથાવસ્થિત - ધર્મ વિજ્ઞાય યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્ર
ધર્મના સ્વરૂપને સારી રીતે સમજીને દુચ્ચણ કામગુણે ચહત્તા-દુસ્ત્યજાન્ કામગુણા
ત્યક્ત્વા શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિક વિષયોંનો ત્રિકરણ ત્રિયોગથી ત્યાગ કરીને જહાકલાય
યથારૂપાતમ્ તિર્થ કરાદિકોંએ જે વિધિથી આરાધના કરવાનું બતાવેલ છે તે
વિધિ અનુસાર ઘોર-ઘોરમ્ કાયરોં જેને કરી શકતા નથી એવા તવ-તપ
અનશન આદિ તપોંનો પગિજ્ઞ-પ્રગૃહ્ય સ્વીકાર કરીને નિવ્વિસયા-નિર્વિષયૌ કામ
ભોગાદિકથી રહિત અથવા પોતાના દેશથી દૂર અને નિરામિસા-નિરામિષૌ ભોગ
રૂપ આભિષથી રહિત તેમજ નિન્નેહા-નિઃસ્નેહૌ સ્વજનાદિકના પ્રેમબંધનથી અલગ

स्पष्टप्रतिपत्तये पुनरप्याह—

मूलम्—

रायां यं सह देवीं, माहणो यं पुरोहिओ ।

माहणी दारगा चैवं, संवे ते' परिनिवृडन्ति वेमि ॥५३॥

। छाया—राजा च सह देव्या, ब्राह्मणश्च पुरोहितः ।

ब्राह्मणी दारकौ चैव, सर्वे एते परिनिवृता इति ब्रवीमि ॥५३॥

टीका—‘राया य’ इत्यादि—

देव्या=कमलावत्या सह राजा=इपुकारः, च=पुनः पुरोहितो ब्राह्मणो भृगुः,
च=पुनः तत्पत्नी ब्राह्मणी=यशानाम्नी, तयोः दारकौ=पुत्रौ देवभद्रयशोभद्रनामानौ
चैव=चापि, एवकारोऽप्यर्थकः, एते सर्वे=पडपि परिनिवृताः=कर्माग्न्युपशमतः
शीतीभूता मुक्ति गता इत्यर्थः । ‘इति’ ‘ब्रवीमि’ इत्यस्यार्थ पूर्ववद् बोध्यः ॥५३॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्वल्लभ-प्रसिद्धाचक-पञ्चदशभाषा कलित-ललि-

तकलापालापक प्रविशुद्धगद्यपद्यनैरुग्रन्थनिर्मापक-वादिमानमर्दक-श्रीशा

हूछत्रपति-कोल्हापुरराजप्रदत्त-“ जैनशास्त्राचार्य”-पदभूषित-

कोल्हापुरराजगुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर

-पूज्य-श्रीधासीलालप्रतिविरचितायाम् “उत्तरा-

ध्ययनसूत्रस्य” प्रियदर्शिन्याख्याया व्या-

ख्यायाम्—‘ इपुकारीयं ’ नाम

चतुर्दशमध्ययन-सम्पूर्णम् ॥१४॥

इसी बातको पुनः उन छहोंके अनुक्रमसे नामनिर्देश पूर्वक सूत्रकार कहते हैं—‘राया य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(देवीए-देव्या) कमलावती देवीके (सह-सह) साथ (राया-राजा) इपुकार राजा (य-च) और (पुरोहिओ माहणो-पुरो हितः ब्राह्मणः) पुरोहित ब्राह्मण तथा (माहणी-ब्राह्मणी) उसकी

आ बातने इरीथी छयेना अनुक्रमथी नाम निदेशथी सूत्रकार छडे छे-

‘ राया य ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—देवीए-देव्या कमलावती देवीनी सह-सह साथे इपुकार राया- राजा राजा य-च अने पुरोहिओ माहणो-पुरोहित ब्राह्मण पुरोहित ब्राह्मण तथा माहणी-ब्राह्मणी ब्राह्मणी दारगाचेव-दारकौ चैव अने देवभद्र अने यशोभद्र अने

મૂલમ્—

સાસને વિગયમોહાણં, પુર્વિભાવેણભાવિયા ।

અચિરેણૈવ કાલેણ, દુઃખસ્યસત્તમુવાગયા ॥ ૫૨ ॥

છાયા—શાસને વિગતમોહાના, પૂર્વભાવનાભાવિતાઃ ।

અચિરેણૈવ કાલેન, દુઃખસ્યાન્તમુપાગતાઃ ॥૫૨॥

ટીકા—‘સાસને’ इत्यादि—

પૂર્વભાવનાભાવિતાઃ=પૂર્વસ્મિન્=પૂર્વભવે યા ભાવનાઃ=અનિત્યાશરણાદિદ્વાદ-
શવિધભાવનાસ્તાભિભાવિતા વાસિતાઃ—જન્માન્તરીય સમ્યક્ક્રિયાભ્યાસરૂપદ્વાદશ-
વિધમનઃપરિણતિવાસિતાન્તઃકરણાઃ તે પડપિ વિગતમોહાનામ્=વીતરાગાણા-
મર્હતા શાસને સ્થિતા અચિરેણૈવ કાલેન=સ્તોકકાલેનૈવ દુઃખસ્ય=ચતુર્ગતિક
સસારરૂપસ્ય અન્તમ્=અપસાનમુપાગતા પ્રાપ્તાઃ ॥૫૨॥

લવલીન વને ઔર હસીલિયે (ધમ્મ પરાયણા-ધર્મપરાયણાઃ જાતાઃ)
ધર્મમેંહી ંકનિઠા જિન્હોંકો ંસે હો ગયે ॥૫૧॥

ફિર ખી—‘સાસને’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(પુર્વિ ભાવણભાવિયા-પૂર્વભાવના ભાવિતાઃ) પૂર્વભવમેં
ભાઈ ગઈ જો અનિત્ય અશરણ આદિ વારહ પ્રકારકી ભાવનાં હૈં ઉનસે
ભાવિત અન્તઃકરણવાલે યે છહોં જીવ (વિગયમોહાણ-વિગતમોહાનામ્)
વીતરાગપ્રભુકે (સાસને-શાસને) શાસનમે સ્થિત હોતે હું (અચિરેણૈવ
કાલેણ દુઃખસ્યસત્તમુવાગયા-અચિરેણૈવ કાલેન દુઃખસ્યાન્તમુપાગતાઃ)
વહુત યોહે સમયમે હી ચતુર્ગતિરૂપ સસારકે અન્તકો પ્રાપ્ત હો ગયે ।
અર્થાત્ મોક્ષમે ગયે ॥૫૨॥

એથી ધમ્મપરાયણા-ધર્મપરાયણા ધર્મમા એકનિઠામય તેઓ બની ગયા ॥ ૫૧ ॥

ફરી પણ—“સાસને” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—પુર્વિભાવણભાવિયા-પૂર્વભાવનાભાવિત પૂર્વલવમા અનિત્ય
આશરણ આદિ બાર પ્રકારની ભાવનાઓ જેમણે ભાવેલ હતી, એને લઈને
ભાવિત અતઃકરણ બનેલા એ છએ એવ વિગયમોહાણ-વિગતમોહાનામ્ વીત
રાગ પ્રભુના સાસને-શાસને શાસનમા સ્થિત થઈને અચિરેણૈવ કાલેણ દુઃખસ્ય
તમુવાગયા-અચિરેણૈવ કાલેન દુઃખસ્યાન્તમુપાગતા બહુ જ થોડા સમયમા જ
ચતુર્ગતિરૂપ સસારના અતને પામ્યા અર્થાત્ એ છએ એવ ગયા ॥૫૨॥

पत्नी यशा तथा (दारगाच्चेव-दारकौ चैव) उनके देवभद्र तथा यशो-
भद्र ये दोनों पुत्र (ते सव्वे-एते सर्वे) इन सब छहों व्यक्तियों ने
(परिनिव्वुडे-परिनिवृत्ताः) कर्मरूपी अग्निके उपशमन हो जानेसे
शीतीभूत होकर मुक्तिको प्राप्त किया ॥ ५३ ॥

यह चौदहवें अध्ययनका हिन्दी अनुवाद सम्पूर्ण हुआ ॥ १४ ॥

બને પુત્રો તે સવ્વે-એતે સર્વે આ સધળા છએ જણા પરિનિવ્વુડે-પરિનિવૃત્તાઃ
કર્મરૂપ અગ્નિના ઉપશમનથી શીતીભૂત થઇને મુક્તિને પામ્યા ॥ ૫૩ ॥

श्री उत्तराध्ययन सूत्रना चौदमा अध्ययनने गुजराती

भाषा अनुवाद संपूर्ण भयो ॥ १४ ॥

